

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

G. F. 28.

P. I.
BA
OI

Sp

AD
M
D

TRACTATVVM EVANGELICORVM
P. F. HIERONYMI
 BAPTISTÆ DE LA NVZA,
 ORDINIS PRÆDICATORVM
 ET SACRÆ THEOLOGIÆ
 PROFESSORIS,
Ep. Legat *M. M. lacini*
TOMVS PRIMVS.

AD D.D. MARTINVM BAPTISTAM DE LA
 NVZA CATHOLICÆ MAIESTATIS CONSILIARIVM SAPIEN-
 tissimum, & Regni Aragonum supremum exquisitumq; præfectum, quem Iustitiam
 vocant, suum germanum fratrem dilectissimum.

CVM LICENTIA ET PRIVILEGIO.
 CÆSARAVGVSTÆ Excudebat Ioannes à Lanaja. & Quartaner
 in Collegio Sancti Vincentij Ferrarij. Anno 1612. 329

Priuilegio de Aragon.

OS Don Phelipe por la Gracia de Dios

Rey de Castilla, de Aragon, de Leon, de las dos Sicilias, de Hierusalem, de Portugal, de Vngria, de Dalmacia, de Croacia, de Nauarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca, de Seuilla, de Cerdeña, de Cordoua, de Corcega, de Murcia, de Iacn, de los Algarues, de Algezira, de Gibraltar, de las Islas de Canaria, de las Indias Orientales y Occidentales, Islas y tierra firme del mar Oceano, Archiduque de Austria, Duque de Borgoña, de Brabante, de Milan, de Atenas, y de Neopatria, Conde de Habsburgh, de Flandes, de Tyrol, de Barcelona, de Rosellon y Cerdaña, Marques de Oristan, y Conde de Goceano. Por quanto, por parte del Maestro Fr. Geronymo Baptista de LaNuça, de la Orden de Santo Domingo, nos ha sido hecha relacion, que con su industria y trabajo ha compuesto vn libro intitulado, *Traſtatum Euangelicorum*, y que le deſſea imprimir en los nueſtros Reynos de la Corona de Aragon, ſuplicandonos fueſſemos ſeruido hazelle merced de dalle licencia para ello por tiempo de diez años: E nos teniendo conſideracion a lo ſuſodicho, ya que el dicho libro ha ſido viſto y reconocido por nueſtro mandado, y nos ha conſtado que ſera conueniente permitir que ſe imprima, lo auemos tenido por bien, por el tiempo, y en la manera inſcripta. Porende con tenor de las preſentes de nueſtra cierta ciencia, y Real Autoridad de liberadamente y conſulta damos licencia permiſſo y facultad al dicho Maestro Fr. Geronymo Baptista de LaNuça, para que por tiempo de diez años, contaderos deſde el dia de la data de las preſentes enadelante, el, o la perſona, o perſonas que ſu poder tuuieren, y no otro alguno pueda, y puedan hazer imprimir y vender el dicho libro en los dichos nueſtros Reynos de la Corona de Aragon, prohibiendo y vedando expreſſamente que ningunas otras perſonas lo puedan hazer por todo el dicho tiempo de diez años, ſin ſu licencia, permiſſo y facultad, ni le puedan entrar en los dichos Reynos para vender de otros a donde ſe huuiere imprimido: y ſi deſpues de publicadas las preſentes, huuiere alguno, o algunos que durante el dicho tiempo intentaren de imprimir, o vender el dicho libro, o meterlos impreſſos para vender como dicho es, incurran en pena de quinientos florines de oro de Aragon, diuidideros en tres partes, a ſaber es, la vna para nueſtros cofres Reales, otra para el dicho Maestro Fr. Geronymo de la Nuça, y otra para el acufador: y demas de la dicha pena, ſi fuere impreſſor, pierda los moldes, y libros que aſi huuiere impreſſo, mandando con el miſmo tenor de las preſentes a qualesquier Lugartinientes y Capitanes generales, Regentes la Cancelleria, Regente el officio y Portants vezes de nueſtro general Gouernador, Alguaziles, Vergueros, Portereros, y otros qualesquier oficiales y miniſtros nueſtros, mayores y menores en los dichos nueſtros Reynos y Señorios, conſtituydos y conſtituyderos, y a ſus Lugartinientes y Regentes los dichos officios, ſo incurrimento de nueſtra ira è indignacion, y pena de mil florines de oro de Aragon, de bienes del que lo contrario hiziere, exigitos, y a nueſtros Reales cofres aplicaderos, que la preſente nueſtra licencia, y prouiſion, y todo lo en ella contenido, os tengan, guarden, tener, guardar y cumplir hagan, ſin contradicion alguna, y no permitan ni den lugar a que ſea hecho lo contrario en manera alguna, ſi demas de nueſtra ira è indignacion en la pena ſobredicha deſſean no incurrir. En teſtimonio de lo qual mandamos deſpachar las preſentes con nueſtro ſello Real comun en el dorſo ſelladas. Dat. en el Pardo a dos dias del mes de Março, Año de 1612.

Yo el Rey.

Dñs Rex manda. mihi Dominico Ortiz
viſ. per Clauero Vic. Ferro Reg. Theſau.
Guardiola, Tallada, & Boclin Reg. Can.
Roig Fiſc. Aduo. & me perconſer. gene.

V. D. Didacus Clauero Vicecan.
V. Ferro Reg. Theſau. gener.
V. D. Philip. Tallada Reg.
V. Roig. Fiſc. & P. Aduoc.

V. D. Mont. de Guard. R.
V. Martinez Bocl. Reg.
V. Ortiz per conſ. gen.

In Diuerſorum IX. fol. CIII.

**R. ADMODVM P. NOSTRI PROVINTIALIS
FACULTAS, IMO PRÆCEPTVM DE
OPERE ISTO EDENDO.**

N Dei filio sibi dilecto R. A. P. Magistro, Fratri Hieronymo Baptiste de la Nuza, Frater Raphael Riphos sacre Theologie professor, ac Prouinciæ Aragoniæ, Ordinis Prædicatorum humilis Prior Prouincialis & seruus, salutem, & comunicandæ sapien-
tiæ spiritum salutarem. Vt quæ longo ac cōtinuo studiorum cursu, circa sacram Scri-
pturam & sanctos Patres obseruaueras, possent eiusdem sacre Scripturæ studiosis
prodesse, in duobus nostræ Prouinciæ Prouincialibus Capitulis tibi in virtute Spi-
ritus sancti & sanctæ obedientiæ, sub formali præcepto iniunctum fuit, vt ea in ordinem tibi placi-
tum redigeres, typisque mandares. Intelligens propterea ex grauium Patrum eiusdem Prouinciæ
censura, Tractatus Euangelicos hisce diebus à te digestos, dignos qui ad omnium oculos perueniant
non tam imprimendi facultatem concedo, quam præsentium tenore, in virtute eiusdem Spiritus san-
cti, & sanctæ obedientiæ, formali, nouo, aut potius iterato repetitoque mandato tibi præcipio, vt
quam primum poteris, eosdem typis mandes, certus obuijs ac festiuis manibus ab vniuersis littera-
tis excipiendos, quos diu ab eisdem desideratos, expectatos & expetitos, sola potuit obedientiæ vir-
tus parere, aut verius violenter à te extorquere. In nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti Amen.
In quorum fidem præsentibus subscripsi. Dat. in nostro Prædicatorum Valentino Cœnobio, die
quinta Aprilis, sacra B. Vincentio Ferrario, olim eiusdem Cœnobij filio, nunc Patri ac singulari Pa-
trono & ornamento. 1611.

Fr. Raphael Riphos, Prior Prouincialis.

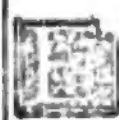
**REVERENDISSIMI DOMINI, DO-
CTORISQUE SAPIENTISSIMI, IOANNIS BRITII**

Martinez, Abbatis de la O, de opere, ex Ordinarij
commissione, Censura.

GREGIVM hoc opus, Tractatum Euangelicorum, in duos tomos diuisum, à Reuerendo
admodum Patre Magistro, Fratre Hieronymo Baptista de la Nuza elaboratum, ex præ-
scripto perillustris Domini Doctoris Francisci Lamata, Sanctæ Ecclesiæ Casaraugustæ
Decani, eiusdemq; Sede vacante, Vicarij Generalis, vidi, perlegi, & atente, pro vt
debet, consideravi; ac tandem expendi, præter doctrinam quam habet Catholica Ecclesiæ
Romana consentaneam, solidam, veram, & Apostolicum spiritum, ubiq; redolentem,
miram sanctorum Patrum eruditionem in singulis quæ se offerunt discutienda. Qua propter, me iudice,
opus hoc, dignum plane tanto viro, non solum ad communem omnium vtilitatem, imprimi & publice ser-
ui cenſeo, sed magna cum laude, & verbi Dei contionatorum gratulatione suscipi & exosculari. Typis igi-
tur mandetur, ne tam pretioso thesauro Ecclesiæ Dei careat, in quo, sapientissimus hic Auctor, summo de-
lectu, profert noua & vetera, quibus facile quisq; sapientiam omnium antiquorum exquirat, in Prophe-
tis vacabit, enarrationem virorum nominatorum conseruabit, in versatias parabolarum introibit, occul-
ta prouerbiorum exquirat, & in absconditis Sanctorum conuersabitur: Quo fiet, vt sacra pagine studijs,
clarissimi verbi Dei præcones euadent, pro vt spero. In cuius rei fidem & testimonium nomen meum ap-
ponendum decreui. Casaraugustæ, pridie Kalendas Februarij. 1611.

Doctor Ioannes Britius Martinez Abbas de la O.

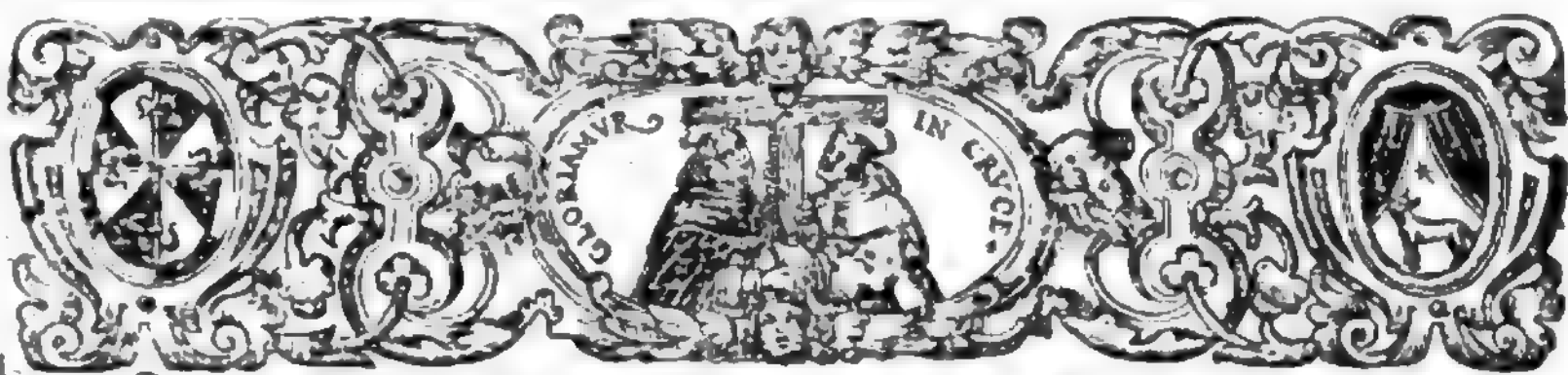

IGO Doctor Franciscus Lamata Decanus & Vicarius Generalis retronominatus,
ex relatione facta per Ioannem Britium Martinez Doctorem Theologum, Abba-
tem de la O, cui commisi supradictum opus admodum Reuerendi P. F. Hierony-
mi Baptiste de la Nuza, concedo facultatem illud imprimendi ad communem Ecclesiæ
vtilitatem.

*D. Franciscus Lamata Decanus & Vicarius
Generalis prædictus.*

D.D.

D. D. MARTINO BAPTISTÆ

DE LA NVZA, TOTIVS REGNI ARAGO-

NVM INTEGERRIMO PRÆFECTO, QVEM IVSTITIAM

eiusdem vocant, Catholicæ Maiestatis Consiliario sapientissimo, Fratri suo

modis omnibus colendissimo, amantissimoque: F. Hieronymus

Baptista de la Nuza, Ordinis Prædicatorum, &

Sacræ Theologiæ professor,

Æ. F. E. S. Q. P. D.

N T E R innumera quibus me cumulasti
beneficia, nō tam fratrem, quam patrem te
mihi exhibens, integerrime Præses, illud
sum expertus, quod Spiritus sanctus di-
xit: *Frater qui adiuvatur à fratre, tanquā* Prou. 18.
19.
ciuitas firma. Fateor ingenuè, me incre-
dibili suspensione, summaq; animi hæsi-
tatione nutasse, ac in ancipiti valde fuisse
constitutum, quando Prælati, quibus Dei loco mihi præsiden-
tibus, debitam professus sum obedientiam, iteratis præceptis
& mandatis, me compellere, vt animum ad scribendum appel-
lerem, sunt aggressi. Nihil enim mihi grauius, nihil à mea men-
te longius, aut voluntatis meæ studio magis contrariū vllate-
nus poterant imponere: eo præsertim tempore, quo post lon-
gos, quos legendo & regendo feceram progressus, potius mihi
ab omni opere cessandum, quam nouum aliquod agredien-
dum, censebam. Sic tamen nutantem & hærentem, tuis exhor-
tationibus, consilijs, promissionibus iuuasti, & ita te totius mei
operis exhibuisti patronū, vt me quasi firmam stabilieris ciui-
tatē, & veretibi, quod B. Iob dixit quidam eius amicus, dicere
possim: *Manus lassas roberasti, vacillantem confirmauerunt ser-* Iob. 4. 4.

mones tui, & gēna timentia confortasti. Et quid mirum, me-
 illius firmatum consilio, quem Philippus Secundus (qui Pru-
 dentis nomen, sibi inter Reges omnium suffragio, iure vendi-
 cavit) in suum consiliarium adsciuit, quem peculiariter elegit,
 cuius consilio comitia generalia Turiasonensia congregaren-
 tur, sicq; agerentur, vt non solum totius Regni paci & vtilitati
 esset consultum, sed & vt innatam, inuiolatam, ac securā quam
 perpetuo in Aragonensibus deprehenderat, tuncq; experieba-
 tur fidelitatem, omnibus Regnis, cunctisq; seculis faceret ma-
 nifestam, exteros quosdam compressurus, qui quoniā Arago-
 nensium gloriā, quam ex perpetua interruptaq; ab initio fide-
 litate, sibi vendicarant, falsis rumoribus detrahare nitebantur.
 Tamque plenē tunc Rex prudentissimus, suā quam de te con-
 ceperat expectationi, satisfactum iudicauit, quod statim in su-
 premum totius Coronæ Aragoniæ Consilium, quod iuxta Re-
 ges ipsos residet, cooptarit: tātoque magis velle, iuxta se ipsum
 tuam retinere personam, apertis verbis sæpe exposuit, quanto
 magis tuam expertus fuit sapientiam, prudentiam, integrita-
 tem. Philippus itidē Tertius, illius filius, Rex sine dubio diui-
 nis muneribus ornatissimus (viuat, viuat diu felix) patris sui ve-
 stigia secutus, te pro meritis honorare volens, supremū totius
 Regni Aragonū Magistratum & Præfecturam, quā pro summa
 gloria Aragonenses retinēt, tibi demandandam decreuit: quam
 tam sapienter regis, tam prudenter administras, tam iustē exe-
 queris, tam sanctē gubernas, vt omnium oculos & voluntates, ad
 te traxeris, cunctos tibi reddideris addictissimos, cuius eminen-
 tē sapientiā prædicant, morū integritatem laudant, irreprehen-
 sibilē vitam cōmendant, singulariter autē, iudiciū incorruptū,
 disertissima decreta, consilia prudentissima, vniuersi profiten-
 tur: dignum plane, qui stematibus tuis paternis, tuæ ingenuita-
 tis testibus, maternos leones, alasque adiunxeris Nuzarum, non
 solum propter matrē D. Catharinam de la Nuza, filiā Ferrarij
 de la Nuza, qui german⁹ fuit frater famigeratissimi illius Ioan-
 nis de la Nuza, huius Regni Proregis, Comendatarij; maioris
 Calatrauæ. quem historici nostri, valde commendant: sed præ-

Hierony-
 mus Bla-
 cas in suis
 Commē-
 tarijs.

cipue

cipue, quod inuicta animi, quasi leonis fortitudine prestat, qua perpetuo Iudicis officium agens, iniquitatem disrumpere valuit, non accipiens personam pauperis, nec honorans vultu Potentis: & tam ingenti intellectus acumine, mentis perspicacitate & altitudine consilij excellis & celeriter volas, ut Rhetoricam, Dialecticam, Philosophiam, Theologiam, utramque Iurisperudentiam percurrentes, consummatam harum omnium facultatum assecutus fueris peritiam, ut mirentur primarij Rhetoricę facultatis professores, Dialectici & Philosophi laudent, Theologi venerentur, utriusque Iuris Doctores palmam ferant, omnes a te obnixè postulantes, ut aliquid tuorum studiorum, saltem quas in iure elaboratas habes preclaras resolutiones, emittas in lucem. Quid ergo mirum, quod me (cui hæc omnia tanto sunt magis explorata, quanto cominus illa conspicio) tuum firmauerit decretum, crexerit consilium, refecerit exhortatio, foueritque assertio, qua te totius operis exhibuisti patronum? Vti sine dubio illo Flacci Tetrastico possum. *Quis Parthum paueat? Quis gelidum Scythen? Quis Germania, quos horrida parturit? Bellum curet Iberia quis fera? Te fautore Mæcenæ, tu ta omnia.* Opus igitur meum, aut verius tuum, ad te confugit, ad tuę protectionis umbram se recipit, ut sub nominis tui claritate secure possit in lucem prodire, cui nullatenus aliquis, quantumcunque mordax & inuidus audeat iniuriam aliquam irrogare, quod sub tui nominis incedit splendore. V A L E.

PROLOGVS, QVO AVCTOR SVI INSTITVTI RA- TIONEM REDDIT.

RE S curatis sapientibus perpetuo fuit plena timoris, aliquid in publicum dare: id namq; vt S. Hieronymus sepe repetit, est ma-
rum in ardentissimam flammam mittere, & confodientium lin-
guis se prodere, atq; cunctorum maledicorum tela aduersum se
detorque. Staueram proinde ab ipso studiorum meorū exor-
dio, Beati Pamphili martyris sapientissimi (cuius vitam Eusebius
Cæsariensis Episcopus tribus ferè voluminibus explicauit) sequi vestigia, de quo
B. Hieronymus refert, nunquam adduci potuisse, vt aliquid proprii operis scri-
beret, sed se totum tradidisse, veterum Scriptorum tractatibus legendis, quos stu-
diosissime percurrere, & in illorum meditatione iugiter versabatur. Id circo tā
solicita cura aliorum scripta inquisiuit, vt famigeratissimam Cæsariensem Biblio-
thecam collegerit, & confecerit, sicut idem B. Hieronymus narrat. Hoc ipsum
tanto ego proposueram firmitus, quam Beatus ille Martyr, quanto minor est inge-
nij mei facultas, & maior nunc Tractatum, non solum Scriptorum veterum, sed
& recentiorum, copia & abundantia: sequorq; ac pronior licentia & appetitus con-
demnandi omnia, vt nihil nunc magis facere videatur, qui in lucem opera sua dat,
quam detractoribus mensam parare, qui omnia quę apponuntur, caninis denti-
bus lacerent, & corrodat; non solum quę displicent, sed & quę magnoperè pla-
cent, & ad sui vsus utilia observant: similes felibus, qui tanto acrius contra aliquē
gruniunt, quanto gratiorem offam sibi exhibitam apprehēdunt. Et certè (vt idem
dixit Hieronymus) nihil tam facile, quam otiosum & dormientem, de aliorum la-
bore & vigilijs disputare. Quam pluribus annis in Valentino Predicatorum cre-
nobio, toto terrarum orbe celeberrimo, Sanctoū feracissimo, & totius religio-
nis, ac bonarum litterarum ditissimo emporio Theologie scholasticę discipulis
tradendę vacauit. Multis itidem annis postea sacris Scripturis publicè interpreteran-
dis, fui addictus: omnibus autem illis, sacris contionibus ad populum, fui implica-
tus, totamque vitam in huiusmodi studijs insumpsi. Frequentissimè à multis ex-
citatus fui, vt in publicum aliquod opus dīrem. In etate quidem iuuenili me ex-
cusauit, celebri illa B. Hieronymi exhortatione, qua in Rustico monacho, quem in-
stituebat, omnes sacrarum Religionum professores instruxit, dicens: *Ne a scriben-
dum cito prosilias. & leui ducaris insania. Multo tempore disce, quid doceas. Ne credas laudato-
rius tuis, imo irrisoribus aurem ne libenter accommodes, qui cum te adulationibus fouerint, &c.*
Nunc autem senectuti propinquus, quando iam me videbam, à regiminis onere
liberum, & consensu cathedrę teriatum, multo magis à scribendi studio eram
remotus, ne ego ipse propriam decurbarem quietem: in meq; posset iactari illud,
quod sapientissimus Contionator, cum mundi detestandas vanitates describen-

Epist. 1.
Quid sit
vere com-
pulsus Au-
torem.
Epist. 10. ad
Fur. & lib. 1.
cont. Rufi.
post med.
Epist. 2. ad
Nepotia. ad
fin.
Refert B.
Hieron. epist.
136. ad Mar-
cellam.
Lib. 1. &
3: Apolog.
cont. Rufi. &
epist. 65. ad
Pammac. &
Ocean. ad fi-
nem.
De script.
Eccle. de S.
Mat. agens
In Regul.
Monach. &
alibi saepe.

Epist. 4. ad
Rustic. mo-
nach.

das allumplit, illam singulariter, iuxta Beati Gregorij Neocæsariensis intelligen-
tiam, subnotat, stultam, qua qui vitam quietam agere potest, grandi proprioque
labore, suæ propriæ quieti præstat impedimentum. *Saluum modo, inquit, hoc inueni, quod*
fecit Deus hominem rectum, & ipse se infinitis miscuerit questionibus. Verè siquidem nul-
lus est, qui pluribus se immisceat questionibus, quam qui animum ad scribendum
applicat: qui, ut Beatus dixit Hieronymus, tot sibi iudices contra se assumit, quot
Lectores. Quidam namq; contra illum querimonias excitant, quod i prolixus sit,
alii, quod brevis: hic, quod nihil noui afferat, sed actum agat; ille, quod à commu-
ni agendi modo recedat. Iste notat stylum, ille loquendi modum. Multa uersan-
tur, quæ de humanis scientijs inseruntur; quam plurimi, intulsam scripturam, quæ
illis non fuerit referta, clamant: totque contra se questionibus, materiam quouis
scriptor subministrat, quot verba scribit & exhibet. Me autem in proposita senten-
tia persistente, ceperunt ab illa deturbare huius Prouinciæ Aragoniæ Patres, qui
in Comitij Prouincialibus Valentiniæ congregatis, mihi (& si corpore absenti) præ-
ceperunt, ut quæ ex Sanctorum Patrum assidua lectione annotaram, disponerem,
& in publicum darem. Et quamuis rationes interposuerim, quibus me sufficienter
exculatum, ne id facerem, credebam; in sequentibus Prouincialibus Comitij, ite-
rum me tam arcto strictoque præcepto, ac sanctæ obedientie vinculo ad id ipsum
obstrinxerunt, ut nullus reluctandi iam locus pateret, si religiosus, meæq; profes-
sionis memor, haberi vellem: idque tanto efficacius, quanto Reueren. admodum
Pater Magister, Frater Raphaël Riphos, Prior Prouincialis, qui eisdem Comitij
præfuit, nouo præcepto hoc ipsum mihi iniunxit: quæ sine dubio summa pro suis
meritis, singularibusq; erga me beneficijs, prosequor obseruantia, ideoque id ille
effecit (ut Beati Hieronymi, de Auito amico suo, ad scribendum impellente, ver-
bis utar) ut plus iam considerarem, quid ille cuperet, quam quod me facere conue-
niret: & magis timendum censui damnum, quod à propriæ voluntatis studio, quam
ab obrectatorum linguis mihi prouenire poterat: præsertim cum intolerabilem
iudicem illius superbiam, qui nihil in scriptis suis reprehensione dignum contien-
dit: suspicaturque, omnes lectores futuros laudatores operis sui. Nullus siquidem
est scriptor, omnibus tam plenè satisfaciens (lacris dumtaxat exceptis) qui omnem
penitus possit celsuram subterfugere, ut Beatus Hieronymus indicauit, qui quam
plures ex probatoribus autoribus referens, quidquid in vnoquoque reprehensio-
ne dignū audiebat, exprimit. *Tertullianus, inquit, creber est in sententijs, sed difficilis in lo-*
quendo. Beatus Cyprianus instar fontis purissimi dulcis incedit & placidus: & cum totus sit in
exhortatione virtutum, occupatus persecutionum angustijs, de Scripserit diuinis nō differtur. Inchyro
Victorinus martyro coronatus quod intelligit, eloqui non potest. Lactantius, quasi quidam fluuius
eloquentiæ Tullianæ, utinam tam nostra confirmare potuisset, quam facile aliena destruxit. Anno-
bis inæqualis & nimis est, & abique operis sui partitione confusus. Sanctus Hilarius gallica-
no cathurno arte litur: & cum Græcia floribus adornatur, longis interitur periodis transiuitur,
& a lectione simpliciorum fratrum procul est, &c. Non igitur nobis ita est timenda cen-
sorum ferula, ut à scribendo penitus animum abducat, quam nullus subterfugit,
quam etiam tales, quales diximus, scriptores subierunt; nec enim nos meliora da-
re possumus, nec limatiora edere: & ut quidam dixit: detractorum morsus verita-
tis studio sunt contemnendi; quia si illorum habenda esset cura, nullus vnquam
quantūcumq; doctus, aliquid scribere auderet: neq; satio, propter patierum timo-
rem est omittenda.

Compulsus igitur aliquid in publicum dare, decreui, quæ ex varijs studijs an-
notata habebam, disponere, & tale euulgare opus, in quo quæ ad Theologiam
scholasticam & Expositiuam, & ad morum pertinent correctionem, simul com-
plecti possem: quod propterea Tractatum Euangelicorum nomine inscripsi, ut

In cap. 7.
Ecclesiast.

Ecd. 7. 301

Epistol ad
Præsidium

Epistol. 9. ad
Saluinam.

Epistol. 12. ad
Paulinum.

6. 2. Quid
autem, ut
bere.

Epist. 9. ad Hierony. vel ex ipsa sola inscriptione Lector cuius meam comprehenderet mentem. Vt namq; Beatus Augustinus indicauit, primum quod in cuiusvis operis exordio Lector accendere tenetur, est inscriptio, quam opus in superluminari pagina offert, quæ talis esse debet, vt sic quoddam illius breue integrumq; argumentum. Hinc Origenes, vt S. Hieronymus obseruat, attentè curauit, opera quæ vulgabat, proprijs congruisq; titulis inscribere. Quædam vocauit Scholia, alia Homilias, alia Tomos, quorum omnium propriam significationem Hieronymus tradit, prosequiturq; Sanctus Isidorus. Et quidem, quamuis Scholiales Cypriani, vir sanè doctus, censcat, Tractatum ab antiquis vocatum, contionem, aut sermonem ad populum, id tamen Sanctus Isidorus refellit, grandem constituens differentiam, inter sermonem, & Tractatum: quia Sermo, breue est colloquium, Tractatus autem, vniuersi rei multiplex expositio, ita vocatus ex eo, quod sentum trahat ad multa. Vnde Tractatus, est opus, in quo multa pertractantur, congerunturq; ad rem de qua sermo instituitur, exponendam. Ideoque quando veteres Patres, de re aliqua ita disputabant, vt quidquid ad illam pertinebat, tradere constituerent, Tractatum edere profitebantur. Hinc Origenes, qui longum in beatum Iob, sermonem trahere voluit, Tractatus vocauit, quos in illum edidit. Similiter & Beatus Cyprianus, opus quod de exhortatione martyrii scripsit ad Fortunatum, Tractatum vocauit. Beatus itidem Augustinus, qui sermones aut contiones scribens, brevis est, quando voluit Ioannis Euangelium, Epistolæq; plenius explicare, per Tractatus opus digressit: & huiusmodi Tractatus veterum Patrum, docuit Hieronymus, post Scripturas sacras legendos. Ex quibus responsio patet ad illos, qui opus nostrum prolixum, immensumq; iudicabunt; & intollerabile dicent, circa vnicam breuem Euangelicam lectionem, tam longas ducere moras, tam varios prosequi discursus. Nullatenus fuit mihi animus, contiones aut sermones scribere: quod sine dubio non difficile mihi fuisset, qui plusquam per triginta annos contionandi onus nunquam intermisi, non in angulis aut antris, sed in Metropolitanis huius coronæ ciuitatibus. Tractatus edere volui, circa quasdam Euangelicas lectiones, in quibus cuncta, quæ circa vnamquamq; illarum se mihi obtulerunt, complecti volui. Certe nullatenus illorum reprehendimus laborem, nec prolixitatem arguimus, qui integros grandesq; libros de vna aliqua solummodo peculiari materia, in lucem proferunt, quos ex ipsa inscribunt, supponentes, hoc ipso quod ita agere constituunt, quicquid ad illam pertinere intelligunt, tradituros. Quin potius illorum laudamus studia, qui tales libros vulgarunt, vt de Patientia, de Tribulatione, de Præcepto dilectionis, de Amore Dei, de Peccatis, de Matrimonio, & huiusmodi in omnibus facultatibus innumera. Quoniam igitur Tractatus scribere sum aggressus, brevis esse non potui: quoniam vero non quoscumq;, sed Euangelicos, quantumcumq; sermoni vela pandantur, brevis potius ero iudicandus. Docuit Beatus Petrus Chrysologus, singula quæq; Scripturæ sacræ verba, quantumcumq; minutula, tot tantisq; mysterijs esse repleta, quod si singula singulis libris mandarentur, nec sic mysteria cuncta, quæ in ipsis sunt, audientibus perlucere. Beatus Chrysostomus, minimos etiam Scripturæ sacræ apices, longioribus discursibus expendendos sepe docet, quod eorum minimus, aurifodina sit locupletissima, quam nullus intellectus creatus poterit plenè exhaustire, quantumcumq; mysterijs extrahendis infuder. Est enim verbum Dei, ab ipsius intellectu procedens, a quo quandam secum trahit immensitatem, vt incomprehensibile reddatur omni humanæ, imo & angelicæ menti. In eo quod scribitur canem comitasse Tobiam, mysterium grande expressum considerat Sanctus Ambrosius, & in eo quod depingitur cauda applaudens, mirum sacramentum obseruauit Beda. Apostoli verba, quæ cuius Medico viderentur familiaria, dicentis ad Timotheum: Neli

adhuc

ad huc aquam bibere, sed modico vino vivere propter stomachum & frequentes infirmitates suas, materiam copiosam exhibuerunt Beato Chrysostomo, ad longum penesq; diu-
num, ac integrum opus conficiendum. In illis verbis, quæ simplicissima videntur, in historia Davidis, quod lapides, quos ille assumpsit, limpidissimi erant, & de tor-
rente educti, grande sacramentum conspiciunt Sancti Patres, Hieronymus, &
Augustinus. Quanto ergo maiora mysteria, credendum est, verba Evangelica con-
tinere, quæ inter sacras Scripturas tenent primas: verba sanè quæ ab ipso sine di-
uini Verbi ore processerunt, in quo nonisimè nobis loquutus fuit Deus, qui multi-
fariè multisq; modis olim locutus fuerat in Prophetis. Quamuis autem prolixa
cuiusquæ Tractatus videatur Scriptura, curamus apertis distinctionibus quemvis
discursum disponere, suisq; titulis vnumquemq; prænotare, ne in id incidamus,
quod Arnobio vitio datum fuit à Beato Hieronymo, nimium videlicet fuisse illius
opus, & absq; vlla partitione confusum: ut non tam nimietas, quam confusio Le-
ctorem offenderet.

Quoniam autem iuxta Sanctorum Patrum decreta nullomodo melius quedam
Scripturæ sacræ explicantur, quam ex alijs sacris Scripturis (Literiones enim, & nō
litteratos; perditos, non peritos, vocandos censet B. Augustinus, qui vnum locū
carpunt, nec cum alijs conferunt; & confusionem sibi potius quam eruditionem
sibi ipsis eruere, demonstrat S. Gregorius) quædam diuinæ Scripturæ loca ex alijs
eiusdem explicanda contendimus, quorum singula verba minutatim assumimus
expendenda. Et quamuis vulgatam translationem (sicut fieri necesse est cuius ca-
tholico) tanquam correctiorem magisq; legitimam & incorruptam Scripturam se-
quatur, aliquando ad fontes Græcos & Hebræos recurrimus, non ut Vulgatam
reiciamus, quam omnibus præferre debemus, sed ut illa fiat ex collatione ad
Hebræum, & Græcum, magis manifesta. Nota siquidem est Iesu filij Sirach sacra
sententia: *Deficiunt verba Hebræa, quando fuerint translata in alteram linguam.* Expende
verbum illud, *Deficiunt*: quantumcumq; enim aliquando multiplicentur verba la-
tina, ad vnius verbi Hebræi significationem plenè exprimendam, deficere viden-
tur, nec totam vim, quam verbum habet in Hebræo idiomate exhauriunt. Eadem
itaq; verba non eandem habent vim & energiam, cum ex propria lingua in exter-
nam transferuntur. Habet, ut Hieronymus, & Augustinus obseruarunt, quæque
lingua, sua propria idiomatica, quæ in exteram translata, nullatenus retinet illam
sensus plenitudinem, leporem, ornatum, & energiam, quam sortiuntur in propria.
Hoc inter omnes linguas multis rationibus sibi vindicat Hebræa, cuius nō tantū
voces, sed & characteres, & pronūtiatio, & apices minimi, peculiaritè habet signifi-
di vim, quā non potest alterius cuiusvis linguae simplex verbum plenè exprimere.
Vnde compulsi fuerunt multi Autores, varios edere Tractatus, explicantes illius
sanctæ lingue idiotismos, circa quod argumentum B. Hieronymus quasi primus
illum edidit Tractatum, de Nominibus Hebraicis; quem sequutus Augustinus,
excellentes libros Locutionum scribendos assumpsit, viam faciens ijs, qui postea
longos, & excellentes de Scripturæ sacræ Phrasibus libros conscripserunt. Vnde
vtilissimum iudicauit idem Augustinus, aliquando ad pleniorē alicuius sententiæ,
vel verbi, aut nominis capiendam vim, ad primos recurrere fontes, iuxta quorum
proprietatem fuerunt edita. Qua de causa Concilium Vienense statuit, in cele-
brioribus orbis Vniuersitatibus, Parisiensi, Bononiensi, & Salmantina, parandos
trium linguarum Doctores, qui illarum peritiam studiosa instructione in alios
transfundant: de qua re eloquenter & docte disputat noster Magister Cano-
quidem reprobandus, qui absolute necessarios asserunt, huiusmodi recursus ad fon-
tes Hebræos & Græcos; illos verò sequens & laudans, qui viles iudicant. Ad hu-
iusmodi itaq; fontes, aut ad alias iuxta illos translationes recurrimus aliqua ndo,

Ad Tim.
Ho. 1 ad Po-
pul. Antioe.
1. Reg. 17.
Epi 89. ad
August
6 Ser. 10. ex
diuers
Ad Heb. 1. 1
Epi 1. 2. ad
Paulinum.

5. 3. Scrip-
turæ expo-
sit ex Scrip-
turis, & cur
recurrat ad
fontes He-
bræos, &
Græcos.
Lib. 1. c. 8.
Aduersariū
legit. c. 34.
Li. 4. Mor.
in exordio.

In Prologi
Ecclesiasti.

Li. Quæst.
in Genes.
in Ps. 105.

It de nomi-
Hebraicis.
Lib. Locut.

Li. 2. de Do-
ctri. Christi.

Clement. 1.
de Magistris

Li. 2. de Lo-
cis Theolo-
c. 13. & 15.

non quod Hebræam linguam plenè calleam, sed quod prima ipsius didicerim rudimenta, quæ sufficiunt, ad inquirendam cuiusq; vocis proprietatem, illorum autorum munus præsidio, qui ex professo de hac re scripserunt, ut noster Xantes Pagninus in suo Thesauro, & Marinus Brixianus in sua Arca. Semper namque mihi placuit, cuiusdam viri doctissimi ratio, qua suadebat, non esse necessarium viro Theologo, se torquere, ad Hebrææ lingue proprietatem plenissimè capeffendam: nam aut Hebrææ voces, quarum inquiremus significationem, exploratam illam apud Hebræos habent, aut secus. Si explorata fuerit significatio, quivis Hebræus Lexicon plene illam tradit, & explicat. Si autem dubia extiterit, nec ipsimet Hebræi certò possunt aliquid diffinire, quorum lingua & scriptura, longe ab illis primis, quibus Scriptores sacri fuerunt vsi, sunt diuersa. Vnde Sancti Patres recurrentes ad fontes Hebræos, id tantum ex illis assumunt, quod apud illos, qui Hebræa pertractant, est in confesso, & exploratum. Sic Sanctus Ambrosius exponens illud Psalmi, *Fiat, fiat: In Hebræo, inquit, habetur, Amen, Amen, ut afferunt, qui librum legerunt, Hebraicis litteris scriptum.* Sic & B. Augustinus, tradere volens significationem huius nominis, Pascha, docens, significare, non passionem, sed transitum, *Sicut, inquit, perhibent, qui hoc sciunt.* Sepe similiter ad alias translationes recurrunt, quibus plenius verba Hebræa vel Græca significari videntur, sicut idem sepe fecit Augustinus, & frequenter in libris Locutionum Scripturæ sacræ, & aliquando B. Gregorius, & frequentissime B. Hieronymus. Annota insuper sæpius Scripturam sacram, iuxta illius legitimum ac litteralem sensum à me induci & explicari: quo supposito, aliquando ad allegoriam deflecto. Ita enim se res habet, inquit B. Augustinus, ut aliquid per allegoricam significationem intinatum, plus moueat, plus delectet, plus honoretur, quam si verbis proprijs diceretur apertissimè. Hinc fit, ut vna eademq; historia, eademq; penitus res, ad diuersa trahatur, nuncq; in bonum, nunc in malum inducatur. Id siquidem familiare esse debere sacrarum litterarum interpreti, docuit eleganter Gregorius, & ex professo demonstrat Augustinus, in sermone de Monomachia Goliæ & David: idq; explicat litterarum exemplo. Quem admodum namquè, inquit, litteræ in tot millibus verborum atq; sermonum, ipse eedem reperuntur, non augentur: verba infinita sunt, finitæ tamen litteræ: verba numerare nemo potest, litteras quivis potest, vnde multitudo verborum est: ita determinatæ quidem sunt res, historiæ, verba, imo & litteræ Scripturæ sacræ, sed varia ac diuersa, quæ ex ipsis componere licet, nulloq; determinato numero comprehensa. Hinc intelliges, non incongruum, vnam eademq; historiam aut sententiam Scripturæ sacræ, sæpius inculcare, cum ad res varias atq; distinctas exponendas inducitur.

Illud deinde summopere curandum censui, nihil ex proprio capite, sed ex Sanctorum Patrum mente, doctrina, & verbis, cuncta disponere, imitatus Beatū Hieronymum, qui postquam quasi inuitus & compulsus precibus Paulæ & Eustochij, opus quoddam circa vetus & nouum testamentum vulgare decrevit: Quod propter verecundiam, inquit, negans, propter assiduitatem tamen & crebras postulationes præsters, ut docerem, quod didiceram; non à me ipso, idest à presumptione, pessimo præceptore, sed ab illustribus Ecclesiæ viris. Sunt illi cum quibus, iuxta Sapientis institutionem, ad Scripturas sacras simul sumus ingressuri: sunt baculi, quibus innixi, profunda fluuiorum scrutanda sunt, ne submergamur. Egregia est B. Gregorij Nysseni exhortatio, qui postquam S. Basilij Magni doctrinam, scriptaq; in Hexæmeron, illustrissimis encomijs fuit prosecutus, admonet, ut nos similes agricolis exhibere studeamus, qui infructiferas siluestresq; arbores aut oleastros reddunt frugiferas, inferendo illis ramusculum, vel exiguum saltem corticis particulam alicuius oliuæ vel proceræ arboris, cuius fructus suavis, salubrisq; fuerit exploratus. Illius enim vel sola vna par-

In Psal. 40.

Epi. 119. ad Ianuar. c. 1.

Epist. 78. & 80. ad Hesich.

Lib. 23. Moral. c. 26. & Prolog. in Iob. in fine. Epi. 119. ad Ianuar. c. 1.

Lib. 5. Moral. cap. 16. Serm. 10. ex diuers. c. 6.

§. 4. Scripturæ ex Sanctorum Patrum doctrina exponit, & exponendam demonstrat.

Epi. 27. de Epitaphio Paulæ. & Eccl. 19. 2. In Hexæmeron in princip.

ticula, vel minimus ramusculus sustinet totam arborem, cui inscribitur, reddere frugiferam & totum oleastrum in oliuam vberem & pinguem reparare. Sunt equidem Sancti Patres & Ecclesie Doctores, arbores excelsae, & similes Dauidi, tanquam oliuae fructiferae in domo Domini, fructibus legitimae intelligentiae referri, quorum suauitas, ipsi Ecclesiae est explorata. Ex illis igitur perpetuo aliquid discerpamus, quod nostrae inferamus doctrinae, & eidem tanquam fundamentum supponamus, ut fructum congrue fidelisque proferamus intelligentiae. Sunt ipsorum decreta, tanquam fermentum, cuius vel exigua portio iugiter est nostrae conspersioni infundenda, si salubrem panem doctrinae sanctae volumus exhibere. Incidimus tamen nunc, in peccatorum nostrorum poenam, in tempora illa periculosa, ab Apostolo praedicta, in quibus experimur homines, seipso amantes, suaque proinde plus iusto aestimantes & extollentes, tam superbos, ut audeant liberè mentem suam, Sanctorum Patrum sensui aequiparare, imo, & audacter suum iudiciū, illorum iudicio praeferre, & temerè semetipsos constituere iudices doctrinae & mentis ipsorum, quibus commune est, sicut extollere quascumque Patrum sententias, imo & verba, quando illa credunt suis dogmatibus quadrare, ita eorundem etiam aperta decreta, grandi supercilio despiciere, & rejicere, tanquam cuiusque vulgaris hominis asserta, quando suis opinionibus aut sententijs vident contraria. Observauit Helychius Episcopus, B. Augustino familiaris, ad eundem Augustinum scribens, B. Hieronymi modestiam, & excellentem sententiam. Expositurus namque Danielis de Hebdomadibus difficilem prophetiam, postquam aliquorum veterum Patrum retulit sententias, se humiliter continuit, ne suam proferre auderet, dicens: *Periculosum esse, de Magistrorum Ecclesiasticorum indicare sententijs, & alterum alteri praeferre.* Ex quibus verbis Helychius inferi, quam sit illorum audax temeritas, qui liberè faciunt, quod Hieronymus, quia periculosum iudicauit, facere ausus non fuit. Mirum est, quantum antiquitas tota detulerit B. Gregorio Nazianzeno, cuius ut dixit B. Hieronymus, tanta fuit in Christiana doctrina authoritas, ut nullus unquam eius dictis calumniam aliquam inferre praesumpserit. Eundem honorem B. Arthanasij documentis & scriptis delatum, idem Hieronymus testatur. Haec referens D. Thomas, suam singularem modestiam retinens, se continet, ne condemnare auderet, tanquam erroneum, asserere Angelos creatos fuisse, ante mundum corporeum: *Præcipue, inquit, propter sententiam Gregorii Nazianzeni, &c.* Admonuit S. Hieronymus, Ambrosium, Hilarium, & Victorinum martyrem, tanquam Ecclesiae columnas conspiciendos. Vnde forsitan S. Bernardus, illam hausit propositionem, qua asserbat, se tunc securè, & sine metu discurrere, quando Ambrosium vel Augustinū, habebat doctrinae & mentis suae ducem ac comitem. Ita quidem Sancti Patres, qui humiles erant, & demissè de seipsis, excellenter verò de alijs sentiebant. Nunc autem cum superbiae inflato spiritu multi tument, non maiori reuerentia huiusmodi Sanctos Patres prosequuntur, quam vnumquemque vulgarem, communem, ac infimae notae autorem. Antiquitas sine dubio, vel hoc solo nomine, grandem sibi vindicat reuerentiam, & coram cano capite consurgendum, praecipit Spiritus sanctus. Si huic addita fuerit, cordis mundicia, quae mentem disponit ad videndum Deum, & vera grandisq; sanctitas, perquam habet homo Spiritum sanctum secum inhabitantem, qui Spiritus est sapientiae, scientiae, & consilij, certum erit, quod idē Spiritus sanctus dixit: *Animo viri Sancti, emittit aliquando vera, quae septem circumspectores sedentes in excelsis ad speculandum.* Quanta igitur erga Sanctos Patres nostra debet esse observantia, quos vetustissima antiquitate, simul & sanctitate illustrissima cumulat fatemur? Irrideo ego & execror, quorundam rationem, qui suam superbiam humilitatis pallio vestiunt, se quidem pueros confitentes, Sanctos autē Patres similes Gigantibus profitentes: si tamen inquirunt, puer humeros Gigantis

Psalm. 51. 10.

Ad Tim. 4. 2.

Est epist. 7. ad inter epist. Augustini.

Refert D. Thomas 1. p. q. 61. art. 3.

Li. 1. Apol. contr. Rufin.

Epist. 71. ad Hugonem.

Leu. 15. 31.

Math. 5. 8.

Eccles. 37. 18.

conscendat, longius poterit, quam gigas visum extendere, eiusdem gigantis humeris innixus. Ellet quidem ratio alicuius considerationis, si aliquis, ex eo quod veterum Patrum scripta perlegit, iam super illorum humeros, mentem scilicet & intellectum, maneret euectas Numquid discipulus, qui Magistri audit & percipit doctrinam, diu iam ex eo poterit, eleuatus supra illius mentem & caput? Num Magister, omnia quæ scuit, ita tradidit, vt nihil magis de ipsis sciat, quam discipulus, qui ea audiuit? Repetere sepe solitus sum, celebrem Beati Augustini sententiam, qui vera plenus humilitate, docuit nos, quid sentire, dicere, & profiteri debeamus, cum aliquid in Sanctorum Patrum lectione offendimus, quod nobis minus aptum congruumque vi setur. Exponere voluit ille celebrem parabolam de Decem virginibus, à Christo Domino propositam, quam difficilissimam supponit: additque, se quãdam eius expositionem vidisse, quæ minus sibi videbatur conueniens: *De qua tamen, inquit, expositione, temerè nihil audeo indicare, ne forte non eius inconuenientia mihi angustius fecerit, sed mea tarditas in ea conuenientiam non inuenierit.* O sententiam, tali viro dignam, in quo nescias, quid magis mireris, supremum ne ingenij acumen, ad deprehendendam in ijs, quæ legebat inconuenientiam, an humilissimam, ideoque excellentiam sanctitatem, ad suam ad intelligendum in inconuenientia, quam offendebat, tarditatem. Quem propterea merito sanè Angelicos Doctor Sanctus Thomas peculiariter Magistrum, quem sequeretur, elegit, qui sicut illius doctrinæ fuit singularis sectator, ita & modestiæ ac humilitatis imitator excellentissimus. Multo igitur honestius, & laudabilius cum Beato Augustino rigidi isti, liberique, aut potius temerarij Sanctorum Patrum censores, ingenij sui tarditatem & tenuitatem, quam alicuius Sancti Doctoris accusarent dictum: aut certe prudentius cum Euripide, de scriptis Heraclyti, autoris plane obscuri agente, dicerent: *Quæ intellexi præclara sunt: opinor autem, & quæ non intellexi.* Nihil igitur magis curau, quam Sanctis Patribus debitum impendere honorem, & reuerentiam: in quorum lectione, si aliquid inuenio, quod dissonum videatur, aut piè interpretor, aut libere meam profiteor ignorantiam: & verè nunquam meum iudicium reputau securum, circa aliquem Scripturæ Sacræ locum, quousque ab illorum aliquo inuenio expressum, aut certè indicatum. Quod autem ab vnoquoque hauri, apertè ac libenter eidem acceptum fero, cum propter auctoritatem, & grauitatem doctrinæ, quæ tanto maior erit, si ex alicuius Doctoris Sancti officina, quam ex mea, exhibeatur deprompta, quantum illi sunt me ipso superiores: tum vt in me ipso illud exhibeam; quod magnopere Beatus Hieronymus laudauit in Nepotiano, *Cuius sermo, inquit, erat de Scripturis aliquid proponere, libenter audire, respondere verecundè, rectè suscipere, praua non acriter confutare, disputantem contra se, magis docere, quam vincere, & ingenio pudore, qui ornabat aetatem, quid cuius esset, simpliciter confiteri: atque in hunc modum eruditionis gloriam declinando, eruditissimus habebatur.* Illud aiebat, *Tertulliani, istud Cypriani: hoc Lactantij, illud Hilarij est: sic Minutius Felix, ita Victorinus, in hunc modum est locutus Arnobius.* Me quoque quia pro sodalitate auunculi diligebat, interdum proferebat in medium, &c. Quamuis autem ita se res habeat, quia minor Sanctis Patribus, quam sacris canonicisque authoribus, deferendus est honor, sic vtrisque satisfaciendum iudicau, quod de Scripturis Sacris, singula quæque minutatim verba, expendenda, & explicanda assumam; de Sanctorum autem Patrum Doctorumque doctrina, sensus, conceptus, discursus, mentemque, & quæ illi longioribus Tractatibus, & libris eloquentissimè ac latissimè prosequuntur, sub breuissimis verbis referre procuro. Vnde, qui sepe ipsa Scripturæ sacre verba inculco, Sanctorum & veterum Patrum non tam ipsa verba, quam sententias induco. Quamuis tales sint sæpe numero ipsorum dicta, tam con-

Lib. 1.
Quæst. 9.
19.

Apud Lact.

Epist. 3. ad
Heliodoru.

cinnata verba, tam apta ad id, quod intendimus explicandum, vt etiam aliquando peculiare illorum sententiæ inducantur, & expendantur: sicut aliquando D. ipse Augustinus facere consuevit, qui longum Tractatum de videndo Deo ad Paulinam scripsit, cuius totum argumentum fuerunt quædam Beati Ambrosij verba, quem ita ille colebat, vt sæpe ipsius minima verba, minutatim expendenda censeret.

De Autoribus prophanis aliquid ita inserui, vt nec nimius existam, nec omnino remaneam ieiunus, sicquæ omnibus sit satisfactum. Quæstio est namquæ satis communis, an Scripturæ sacræ interpretes, & diuini verbi præcones, inducere debeant prophanos secularesquæ Sapientes ac scriptores, illorum doctrinas, dogmata, historias. Sanctus Clemens Alexandrinus* postquam omnes Gentilium libros diligentissimè percurrerat, quos ferè omnes summa dexteritate & breuitate in illis celeberrimis de Stromatibus libris inculcat, ostendit, infideles omnes amētes esse, illorumquæ semitas iniquas, & eorum quæstiones, esse eas, quas Apostolus* constituit inanes & futes vitandas: inducens etiam ad huius confirmationem illud ipsius Æschyli Gentilis Pœtæ-- *Ne in ijs labores temerè, quæ nihil iuuant.* Beatus itidem Anastasius*, Episcopus Nicenus, non solum censet inutile tales auctores inducere, & eorum doctrinis vti, sed esse penitus detestandum, & fugiendum. In cuius probationem illud ex professo expendit, quod in Apostolicis Constitutionibus ab ipsismet Apostolis fuit constitutum, dicentibus^d: *Ab Ethnicis libris omnibus, te abstine: quid enim rei tibi est cum libris alienis, aut legibus, aut Pseudo-prophetis, qui etiam leniores auertunt à fide? Quid enim tibi deest in lege Dei, vt ad illas gentium fabulas te conferas? Nam sine velis persequi historias, libros habes Regum: sine Sophisticum aut Eccliticum, habes Prophetas, Iob, & Prouerbiorum scriptorem, in quibus maiorem inuenies subtilitatem, solertiam, & acumen, quam cuiusuis Pœsis & Sophistica: quoniam Domini, qui solus est Sapiens, sunt effata: siue desideres cantica, habes Psalmos: siue antiquitatem, habes Genesim: siue legitima præcepta, habes gloriosam Domini legem. Ab omnibus ergo alienis, & diabolicis, fortiter abstine.* Ita Sanctorum Apostolorum constitutio, cuius omnia verba singulari sunt expensione digna: singulariter autem ratio illa, quam multi viri sapientes obseruant, nihil penitus reperiri in Gentilium libris, siue ad historiam, siue ad doctrinam, siue ad Pœsim, siue ad symbola, siue ad prouerbia, aut sapienter dicta, cui non reperiatur aliquid simile in Scriptura sacra gestum, dictum, & scriptum, verius, subtilius, elegantius, vtilius, & modis omnibus tanto excellentius, quanto verbum Dei excellit verbum cuiusuis hominis, quantumcumquæ Sapientis. Si in historijs Gentilium quæris strenuorum Ducum fortitudinem, pugnandi dexteritatem, animi robur, insidias miro acumine extructas, exercitus multitudinem; inuenies elegantius in Scriptura sacra, enarrante de Moyse, Iosue, Iephthe, Samson & alijs populi Dei Ducibus. Si regendi consilium prudens, & optimi Regis ac principis partes; Scripturæ sacræ excellentius perhibent, enarrantes de David, Salomone, Ezechia, Regesquæ tibi exhibent, sapientes & insipientes, Sanctos & perfidos, & totius generis exempla. Quodnam Socratis, Diogenis, Senecæ, aut alicuius alterius Philosophi excellens est prouerbium, quod non in libris Prouerbiorum cæterisquæ sapientialibus non habeatur, acutius, sapientius, lepidiusquæ? Quid in Platone diuinum, de amore sapientiæ, contēptu rerū seculi, & alijs huiusmodi, quod nō in Prophetis Sanctis infinite exhibeatur diuini? His adde rationē magna expensione dignam, quod videlicet, si exacte omnia expēdas, nihil penitus inuenies in Gētiliū libris, sapiēter dictum, lepidè cōpositū, acutè animaduersū, siue ad prouerbia pertineat, siue ad doctrinā, siue ad symbola vel hieroglyphica, quod Gentiles auctores, sapientesquæ seculi suffurati nō fuerint ex Scripturis sacris, quas quia sciebant ab Hebræorum populo in orbe tunc inclvto,

Epist. 111.
ad Paulin.

¶ 5. 5.

Prophanos
Auctores
quomodo
inducant, &
quomodo
sine indu-
cendi.

¶ Li. 5. Stro-
nō longe à
principio.

¶ 1. Ad Tim.
2. 23.

¶ Lib. qq. in
Scripturam
quæ 11. 79.

¶ Lib. 1. 1. cō-
stitut. Apo-
stol. cap. 7.

tanquam diuinas habitas, diligenti studio inquirebant, & attentè perlegebant. Quinamq; tanto sapientiæ studio flagrabant, vt vel minimas cuiusq; Sapiētis sche-
 dulas diligentissimè perquirent, quomodo talem Scripturam, quam celeberrimi populi Sapientiam vocari agnoscebant, non curarent, & inquirent? Quod &
 illa Ptolomei Regis Ægypti cura manifestat, quam adhibuit, vt sacri libri in lin-
 guam Græcam transferrentur, accitis Septuaginta famigeratissimis interpretibus.
 Certum itidem fuit, quod Beatus Hieronymus demonstrat, maiores famosioresq;
 Philosophos, totum ferè orbem peragrassè, inquirentes omnes illos viros, quos sa-
 pientia pollentes audiebant, vt cum ipsis sapientiæ dogmata conferrent: id quod
 de Pythagora Platone Apollonio, singulariter Hieronymus, & eloquenter profe-
 quitur. Exploratum est autem, non potuisse illos latere, in Dei populo multos ex-
 ituisse sapientes & sacerdotes circa res diuinas diuinitus illustratos, quos sine du-
 bio consuluerunt, à quibus potuerunt diuinas Scripturas accipere. Et verè tan-
 quam rem certissimam supponit idem Hieronymus, multos Philosophos accessisse
 ad audiendum Salomonis sapientiam, eo tempore, quo Scriptura sacra narrat om-
 nem terram ad ipsum confluxisse. Ex ipsius ergo doctrina, cæterorumq; sapien-
 tium populi Dei, librisquè sacris, quibus utebatur, quicquid illi bene dixerunt, fue-
 runt suffragati. Huiusmodi furta deprehenderunt, & manifestè prodiderunt, & in-
 dicarunt Sancti illi Patres, qui in Gentilium libris supra modum versatissimi exi-
 terunt, Iustinus martyr, Clemens Alexandrinus, qui ex professo demonstrandū
 assumit, Græcos exitisse fures barbaræ Philosophiæ, idest Scripturæ sacræ, (sic
 enim illi eam vocabant) vt optime illius Scholiastes prosequitur, Gregorius Na-
 zianzenus, Chrysostomus, Hieronymus, Eusebius, Augustinus, Theodore-
 tus, Beda, excellenter autem Tertullianus, agens aduersus Gentiles: *Quis, in-*
quit, Poëtarum, quis Sophistarum, qui non omnino de Prophetarum fonte potauerit? Inde igitur
Philosophi, sic ingenij sui rigauerunt. Quod & illis omnibus antiquior Philo^s dis-
 tinctè alleruit, contra Gentiles agens, quorum impudentiam efficaciter arguit;
 quòd cum omnia, quæ ab illis benè & sapienter dicta sunt, ex sacris Scripturis fue-
 rint suffragati, mysteria eiusdem Scripturæ, quæ non intelligunt, irrident. In primis
 namq; Moysen omnibus illis priorem fuisse, compertum est. Primus siquidem
 qui apud Ægyptios sapientiæ & doctrinæ autor memoratur, fuit Mercurius Tris-
 megistus, quem Moyles multis seculis præcessit, vt ostendunt Eusebius, & Au-
 gustinus, ex eo, quod Moyles floruit tempore Atlantis Astrologi, fratris Prome-
 thæi, qui Atlas, auus fuit maioris Mercurij, cuius Mercurius Trismegistus fuit ne-
 pos. Cadmo itidè, qui primas litteras Græcas inuenisse memoratur, lōge fuit anti-
 quior, vt Scholiastes Augustini optimè prosequitur. Illos insuper, quos primos
 omnino inter Gentiles Poëtas audimus, quos Diuinos ipsi vocant, vt B. Isidorus
 indicat, quod de rebus diuinis agere vili fuerint, Linum, Orphæum, & Musæū,
 per quadringentos annos superauit. Homerum, quem Parentem antiquitatis, So-
 lem omnium doctrinarum, & fontem ingeniorum, nuncupabant, plusquam per
 quingentos. Septem etiam illos Sapientes Græciæ, plusquam per mille: & per
 multo plures, Anaxagoram, Democritum, Hippocratem, Platonem, Aristote-
 lem, de quibus nostri temporis autores, doctos ediderunt Tractatus. Vnde Eu-
 olemus & Artapanus aliq; prophani scriptores, vel ipsa clara veritate conui-
 cti, primum litterarum omnium inuentorem, Moysen faciunt, quas Iudæis tradi-
 dit, à quibus vicini Phœnices acceperunt, à Phœnicibus Græci per Cadmum.
 Imo, & Ægyptijs quoquè, primas Moysen dedisse litteras, idem Artapanus cre-
 dit, Scholiastesquè Augustini benè explicat, & probat. Vnde multi merito rei-
 iunt sententiam Philonis, quam infra inducemus, allerentis, Pharaonem mul-
 tos Sapientes, non solum ex Ægypto, cuius erat Rex, sed ex Græcia, aduocasse,

qui

Epi. 107. ad
 Paulinum.
 Epi. 84. ad
 Magnum.
 1. Reg. 10.
 24.
 Orat. ad
 Gentiles.
 Li. 1. Stro-
 ma. in prin-
 & lib. 51.
 e Gentian.
 Heruatus.
 d Orat. 1.
 cōtr. Iulia.
 e Homil. de
 ascēsu Elię.
 f In cap. 9.
 Amos.
 g Li. 11. & 12.
 de preparat.
 Euang.
 h Lib. 8. de
 Ciuit. Dei.
 i Lib. de
 Græcorum
 affect.
 k Li. de 30.
 quæst. q. 18.
 l In Apolo-
 get. aduer-
 sus gent. c.
 47.
 m Lib. de vi-
 ta Moysi, in
 princip.
 n Lib. 9. de
 præp. Eu-
 gel. ult.
 o 18. de ci-
 uit. c. 8.
 p In lib. 18.
 de ciuit. ca.
 37.
 q Lib. 8. Ety-
 mo. c. 7.
 r Pererius
 Prologo in
 Gene. & in
 c. 1. Exod.
 disput. 1. &
 Prolog. in
 Dani. & Lo-
 rin. in c. 7.
 s At. nu. 22.
 t Vives in
 lib. 18. de
 ciuit. c. 39.
 u Lib. de vi-
 ta Moysi.

qui Moysen instruerent in omni sapientia. Certum est enim ante septē sapientes, nullam apud Græcos Philosophiā extitisse, aut ex nomine solo cognitam, quos tamen certum est floruisse, circa tempora captiuitatis Babylonicę, quæ multis seculis non solum post Moysen, sed post maiorem partem sacrorum autorum inciderunt. Ex ijs constat, maiorem Prophetarum partem, omnem Græcorum sapientiam antecessisse. Hæc enim incipit à septem Sapientibus, quorum princeps, vt Augustinus dixit, fuit Thales, qui primus in Græcia philosophari cepit. Illi verò Sapientes post eos omnes Prophetas fuerunt, qui præcellerunt captiuitatē Babylonicā. Imo & certum est, vltimos & extremos Prophetas, Aggeum, Zachariam & Malachiā, priores extitisse, illo supremi nominis Philosopho, Socrate, quem totius Philosophiæ moralis parentem, Gentiles faciunt, ex quo veluti ex primo fonte, omnes nobiliū philosophorū familię prodierunt, vt idē Augustinus prosequitur. Vnde li- quido colligitur, primos Gentiliū Sapientes & scriptores, posteriores fuisse, omnibus fere scriptoribus sacris. Hinc ex professo S. Basilius demonstrandum assump- sit, illud celeberrimum axioma cunctorum Sapientum Gentilium ore decantatū; *Nosce te ipsum*, ex sacra Moyli Scriptura fuisse extractum. Similiter S. Ambrosius, lo- go discursu demonstrat, Platonem ex sacro Canticorum libro, illum sibi hortum composuisse, quem Iouis hortum alibi, alibi hortum mentis appellauit: Platonēq; ab Esdra, non Esdram à Platone sententias mutuas. Beatus etiam Augustinus, corrigens quę aliquando dixerat, ex professo explicat, quomodo Plato ex Scriptu- ris sacris haulerit omnia, quæ præclare, eleganter, ac sapienter dixit, præcipue agēs de rerum creatione, qui quoniam Moysen non plene intellexit, aliqua minus be- nē dixit. Hocq; adeo fuit apud ipsosmet Platonis discipulos & sectatores explora- tum, vt Numenius Philosophus comuni prouerbio iactaret: Quid est Plato, nisi Moyses atticissans? Aristobolum Iudęum inducit Eusebius, ad Philametora scriben- tem, & dicentem, Platonem sequutum, in multis legem Iudæorum: Mosaisca enim volumina ante Alexandrū & ante Persarum Imperium, traducta fuerunt, vnde plurima, sicut Pythagoras, Philosophus ille accepit. De quibus videndus est Scho- liastes Augustini. Ex qua eadem doctrina S. Clemens Alexandrinus, probat, Py- thagoram illum (qui vt Augustinus explicauit, Philosophis omnibus nomen de- dit) ex Lege Moyli, quam attente meditatus fuit, in qua, quædam repro- bantur ad cibum, & communem vsum, alia approbantur, symbola illa sua hau- lisse, grandi apud Sapientes Philosophia plena. Et tandem B. Augustinus, volens Marcianum Gentilem, veterem tamen amicum, Gentili sapientię addictum, ad Baptismum & Christi fidem inducere, ostendit, Pœtarum principem Virgilium, aliquid quod de vnico Salvatore à Prophetis didicerat, fuisse confessum. Tandem expresse à Spiritu sancto dictum fuit in libris Machabæorum, qui vetus testamen- tum claudunt, quod *de libris legis Dei scrutantur gentes similitudinem simulacrorum suorum*: ex Sacris namq; litteris, Gentiles suos confinxisse Deos, docuit Tertullianus; ex nomine siquidem Iehouah, nomen Iouis traxerunt, cui ea tribuerunt, quæ Scrip- turę sacrę Supremo Deo, quem Iehouah vocat. Ex igne perpetuo, qui coram Deo iugiter ardebat, Vestæ exortum est simulacrum, & Vestales virgines constitutæ, ad illum iugiter nutriendum. Eliæ quadrigas igneas quibus raptus fuit, in Solis ar- dentes ignitasq; quadrigas transtulerunt, vt Chrysostomus expendit, annotans, So- lem in Græco vocari Elios: vnde quod de Elia legerunt, transtulerūt in Solē, quod latius prosequitur Beda, inducens quosdam Sedulij versus. De qua re, videndi sunt Iosephus, & Eusebius, de Theopompo & Theodecto Pœtis, qui ex sacris Bi- blijs multa in prophanos vsus transtulerunt, qui suæ impietatis grandes dederunt pœnas. Ex his igitur inferunt multi, magis necessarias esse litteras Sacras ad pro- phanos autores intelligendos, quàm è diuerso. B. tamen Hieronymus extrema in

Lib. 8. de
Ciuita. c. 20.

Lib. 8. de
Ciuit. ca. 3.

Homil. 7. in
illud Moyli
Attēdetibi.
Lib. de bo-
no mortis.
c. 5. 10. 11.

Lib. 8. de
Ciuit. c. 11.

Lib. 1.

4 Viues. in
8 li. de Ciui
cap. 11.
6 Li. 5. Strō.
c. 8. de Ciui.
cap. 2.

Epist. 145.
ad Martia.

1. Mach. 3.
48.
Lib. de Ani-
ma. cap. 2.

Homil. 2. de
A. 1c. Chri.
In lib. Re-
gum. q. 28.
4^a lib. 12.
antiquit.
cap. 2.
6 Li. 8. de pre-
par. Euang.
cap. 1.

positam visus fuit aliquando tenuisse sententiam, qui vt responderet Magno, vrbis Romæ Oratori, qui excitatus à Rufino, eiusdem Hieronymi æmulo, ipsum reprehenderat & obiurgarat, quod in opusculis suis, litterarum secularium exēplis vteretur, multa; ex prophanis autoribus inculcaret, longo discursu probare contendit, non solum Sacrarum litterarum interpretes, illosq; qui doctrinam diuinam versant, vti debere doctrina, & sententijs illorum, sed & ipsosmet scriptores sacros, etiam & Moysen ipsum, ex Gentilium libris aliqua decerpisse. Quis enim, inquit, nesciat, & in Moysē & in Prophetarum voluminibus, quædam desumpta ex Gentilium libris; & Salomonem, Philosophis Tyri etiam nonnulla proposuisse, & aliqua respondisse? Vnde in exordio Prouerbiorum commonet, vt intelligamus sermones prudentiæ, versutia; verborum, parabolas, & obscurum sermonem, dicta sapientum, & enigmata, quæ propriè Dialecticorum & Philosophorum sunt. Deinde inducit Hieronymus Paulum inferentem sententias, dicta, & proueria Arati, Epimenidis, & Menandri, obseruans, illum, quasi extortisse gladium de manu Goliæ, vt eundem interficeret, & de illo reportaret trophæa, & quod alienigena mulier fieri poterat Israelita, præcis vnguibus, & abra sa cæsarie. Inductionem insuper facere volens, omnes fere, qui tunc erāt, Scriptores ecclesiasticos, reuoluens, Cyprianum, Methodium, Eusebium, Origenem, Clementem Alexandrinum, &c. demonstrat, illos omnes, longos ex Gentilium libris hausisse discursus, vbi, quantum in eorum lectione fuerit versatus, aperte ostendit. Cuius sententiæ subscribere visus fuit S. Augustinus, docens, Ecclesiasticos viros, similes Israelitis exitisse, qui ab Ægyptijs, vasa aurea & argentea, ac preciosa monilia, tanquam ab iniustis possessoribus extraxerunt, quæ ad ornatum Tabernaculi Domini conuerterunt. Hoc quod B. Hieronymus dixit, Moysen & Scriptores sacros, aliqua ex Gentilium libris desumpsisse, confirmare videtur in primis, quod de Moysē sacra narrat historia, quod *eruditus est, omni sapientia Ægyptiorum*: quod Philo factum credit, quia Pharaō sapientiores induxit magistros ex Ægypto & Græcia, qui Moysen puerum instituerent in Arithmeticis, Geometricis, Rythmicis, Physicis, Hieroglyphicis, &c. Hieronymus itidem ipse aperte proficitur Daniele eiusq; socios, multos libros sapientum Chaldæorum perlegisse: nec enim credendum est, nullos apud eos fuisse libros, apud quos tot antiqui sapientes commemorantur. Aperte id ipsum proficitur S. Gregorius, exponens, cur Beatus Iob interpoluerit multa nomina desumpta ex fabulis Pœtarum, Hesiodi, Arati, Callimachi, vt Arcturum, Orionas, Hiadas, latè prosequitur, explicans, cur Scriptura sacra, nominibus à Gentilium Pœtis desumptis, vtatur. Et quidem tempore B. Iob, qui Moysen præcessit, iam aliquos exitisse Pœtas, supponere visus fuit Eliu, eundem Iob alloquens, & dicens: *Memento, quod ignores opus eius, de quo cecinerant viri: multos similiter Legislatores, dicens: Deo nullum similem exitisse in legislatoribus*: Legislatores autem maxima sapientia præditos fuisse, credendum est. Quinimo & filios ipsius Beati Iob amicos, Eliphaz Themanitem, Baldath Subitem, Sophar Naamathitem, ipsumq; Eliu, qui tandem adiunctus fuit, omnibus iunior, sapientes reputatos fuisse, ipsemet S. Iob sæpe proficitur. Quod q̃ multi fuerunt tales, præcedentes beatum Iob, aut eius synchroni, certè præcesserunt etiam Moysen, ceterosq; Scriptores sacros, quibus omnibus Iob antiquior exitit. Et Origenes non obscure fatetur, ante Moysen, quam plures apud Ægyptios, grandi sapientia floruisse, quorum doctrina Moysen fuisse instructum, Scriptura sacra proficitur: Hocq; peculiariter Origenes obseruat, circa balbutiem Moysi ad eloquium Domini: *Donec Moyses, inquit, erat in Ægypto, & erudiebatur ibi omni Ægyptiorum sapientia, non erat gracili voce, nec tardus lingua, nec se ineloquentem profitebatur: erat enim quantum ad Ægyptios, omni sapientia Ægypti doctissimus, & eloquentia incō-*

parabilis.

parabilis: ubi autem cepit audire vocem Dei, & eloquia diuina suscipere, tunc sensit gracilem, & extitem vocem suam, & tardam linguam: tunc se pronuntiauit mutum, cum cepit cognoscere verum illud Sapientie verbum, quod stultum fecit sapientiam huius mundi. Alia multa lubi inferre possemus; quæ omnia bene prosequitur doctus Magister Antonius Perez. Inter has Patrum sententias indicium ferre, non audeo, ne in vitium, quod in alijs reprehendo, iucidam. Existimo tamen, sic Sanctos Patres qui contraria dicere videntur componendos, vt intelligamus, illis satis fuisse in more, in extremas aliquando declinare sententias, vt ad debitum iustumq; medium rem perducant. Quod familiarissimum fuit B. Hieronymo, qui occasione obiurgationis Magni, ipsum illosq; præcipue arguere voluit, qui nihil penitus de prophanis autoribus discerpendum sentiunt, & reprehendunt, quicquid de talibus autoribus inducitur. Similiter & Beatus Anastasius, inducens Apostolicam constitutionem, illos solummodo redarguere instituit, qui nimis, & magis, quam oportet, autores prophanos inculcant, & plus iusto illis deferunt. Potumus itaq; Patres ad concordiam reuocare ex notabili doctrina B. Clementis Alexandrini, præclare obseruantis, Philosophorum ac secularium autorum dicta, & scripta, esse quasi condimentum salis, quod non offertur famelico epuloni, vt famem faciat, aut vt ex eo nutriatur: si enim Salem præcipue & abundanter comederet, intollerabilem sitim, grandemq; infirmitatem sibi pararet: sed apponitur coram illo, tanquam condimentum, quo perdicem, aut gallum gallinaceum, aut aliquem huiusmodi substantialem cibum sapi diorẽ, gustuiq; suauiore reddat. Inducendi itaq; sunt prophani autores raro, vt illorum lepidæ sententiæ, aut notandæ historiæ, sint tanquam puluiculus salis, ad saporem solidæ substantiæq; doctrinæ diuinæ acuendum. Hoc enim adeo iudico laudabile, vt & Beatus Bernardus, qui nunquam nisi ex Sanctarum Scripturarum verbis & sententijs, sermonem suum contexat, explicaturus locum quendam Canticorum, quomodo color albus vultum iucundum reddat, quendam Pòetæ inseruit versum: *Super omnia vultus accessere boni*. Ita, & rarissimè inducuntur tales autores, ab illis ipsis Patribus, quos in illorum lectione nouimus versatissimos, quando Sacras litteras exponunt, aut sermones scribunt. Lege Hieronymum, in Epistolis, & Opusculis, mira de Gentilium libris inuenies inserta: sed in comentarijs Scripturæ sacræ raro inductos offendes. Quis non miretur illam omnigenam Augustini eruditionem, quam in libris de Ciuitate Dei exhibet, in quibus ostendit, se quasi memoriter tenuisse omnia, quæ ab omnibus Gentilitatis autoribus sunt scripta: Nullam enim relinquit historiam quam scripserunt historici, quam non referat, nullam fabulam, quam confinxerint Pòetæ, quam non memoret, nullam Philosophiæ partem, quam tradiderint sapientes, quā nō explicet: nullum cultum Deorum, quem tenuerunt, qui religiosi videbantur, quem non inducat aut attingat. Ex tamen Sermones scribens, aut sacras Scripturas exponens, aut dogmata fidei contra hereticos explicans & defendens, nullatenus aliquid secularis eruditionis inducit, vt videatur secularium autorum nec nomina audiuisse. Beatū itaq; Ambrosium imitari studeo, illiusq; phrasim retinendam censeo, qui explicaturus, quam vim habeat in Scriptura sacra aduerbium, Forte, postquam aliqua de prophanis autoribus, qui vim vocum penetrasse videntur, induxit, quasi infirmam ac insufficientem illorum doctrinam indicans, subdidit: *Sed nostris magis quam alienis vram*: totumq; se conuertit, ad Scripturæ sacræ loca expendenda, quæ vere propria sunt Ecclesiasticis viris.

Scribendi stilus, quem sequor, facilis est, ac omnimodè planus: adeoq; obscuritatem (quam multi nostri temporis scriptores, nescio quo spiritu, vehementer affectare, videntur) sum auersatus, vt aliquando Sanctorum sententias referens, plerioribus, quam ab ipsis scriptæ fuerint verbis, inducam, quo omnibus fiant aper-

In laurea
Salmant.
quodl. 2. ca.
posit.

Lib. 6. Stro-
ma.

Serm. 7. i. id
Cant.

Lib. 1. de po-
tate cap. 5.

§. 6. Dicen-
di stilū faci-
le & planū
cur sequa-
tur.

P R O L O G V S.

Libro. 1. de
Locis. c. 1. §
ad hunc.

Psal. 117.

Lib. 2. c. 1. §
vituperat.
vit. monast.

In præfat.
Moral. c. 1.

¶ 15. 7.
Quid Au-
tor de suo
sentiat ope-
re, & quid
à Lectori-
bus requi-
rat.

¶ 1. 17. not.
art. c. 10.

tiores. Loquitur eleganter noster Magister Cano contra illos, qui Dei sapien-
tiam artis coloribus student depingere, & quasi puellam vanam, Rhetorum flos-
culis exornare. Illa tamen modesta cum sit, non ambit ornatum; cum sit gravis,
ignorat fucum; cum virilis, mundo muliebri non capitur, & foeminam ac matro-
nam grauem, honestam, seniore, annosam, non nisi castus decet ornatus. Casta
igitur ac simplici locutione vtriusque intelligens, eloquia Domini, eloquia casta, & ut quidam
Sapiens dixit, dicendi ornamenta, & verba depicta, non esse militiæ, sed quietis.
Igitur quæ bellicum canit, quæ exultat, quasi tuba vocem suam, quæ irruentes ho-
stes, mortemque præsentem intonat, horridum quid & barbaricum sonare debet,
non tanquam lyra, cytharæ, carmen musicum, suavi dulciq; sono canere. Quid
Theopompo, & Theodecto (quos paulò ante ex Iosepho & Eusebio induximus)
acciderit, in Scriptura sacra Rhetorum more ludentibus, memoriæ proditum fuit:
liuenteq; Beati Hieronymi scapula, quid Christus intendat, ostendunt. Huius
tandem mei instituti, duplicem subnecto rationem: prima est, quam eloquenter
exponit S. Chrysostomus, Socratis inducens notandam sententiam. Philosophi
qui sem, inquit Chrysostomus, eloquentia indigna est, & viris prorsus: ludentium verò ado-
lescentulorum, certamen & gloria. Quid ipsis quoque Philosophis videatur: nec Philosophis qui-
buslibet, sed illi, qui omnes & in arte superauit. Socrates est ille. Cum enim illum aliquando in
iudicium introduxissent, rationem pro se redditurum; in ea oratione, quam ad Iudices habuit, ita
illum serunt loquentem. Vos autem ex me audituri estis omnem veritatem. Et non tamē, per Deos
immortales. ò Viri Athenienses, orationem compositam electis verbis & nominibus, ut faciunt,
qui horum studiosi sunt, neque aliquo ornamento sacatam: sed audietis vulgaribus, vilibusq; ver-
bis loquentem. Credo enim, iusta esse, quæ dico. Nullusque vestrum aliter expectet. Neque enim
perfecto, Iudices, huic ætati conuenire videtur, veluti adolescentulo, fictis ad vos ingredi verbis
&c. Secunda ratio est, quam elegantissimè prosequitur S. Gregorius, lucque mo-
rali expositioni in librum Beati Iob, præmittit: cuius omnia verba, magna sunt
expensione digna, sic dicens. Quæso autem, ut huius operis dicta percurrere, in his, verborum
folia non requiras: quia per sacra eloquia, ab eorum tractatoribus infructuosa loquacitatis leuitas
studiose compescitur, dum in templo Dei nemus plantari prohibetur. Et cuncti proculdubio sciunt,
quia quotiens in folijs malæ laci segetis culmi proficiunt, minori plenitudine spicarum grana tur-
gescunt. Vnde & ipsam artem loquendi, quam magisteria disciplina exterioris insinuant, seruare
dispexi. Nam sicut huius quoque epistola tenor enantiat, non metacismi collisionem fugio, non
barbarismi confusionem deuito, situs motusque propositionum, casusque seruare contemno, quia
indignum vehementer existimo, ut verba celestis oraculi, restringam sub regulis Donati. Neque
enim hæc, ab ullis interpretibus in Scriptura sacra autoritate, seruata sunt: ex qua nimirum, quia
nostra expositio oritur, dignum præfecto est, ut quasi edica soboles, speciem suæ matris imitetur.

Ut denique mei reddam instituti rationem, planè confiteor, hos Tractatus,
quos nunc edo, nouissimè quidē à me esse confectos, minùs tamen per illos mihi
metipsi fuisse satisfactum. Habeo sanè quam plurimos alios, circa alias Euange-
licas lectiones, in meum vsum elaboratos & dispositos. Quando compulsus sum,
aliquid in publicum dare, iudicavi incongruum, illos euulgare absque eo, quod
principium aliquod, aut caput ipsis præstituerem. Hoc ut facerem, iudicavi expe-
diens, à primis Evangelicis lectionibus, quas Sancta Ecclesia in Quadragesima
proponit, initium sumere. Ad illas itaq; exponendas, animum accommodavi. Et
quāuis cum scribebam, & ex alueolis, quæ ex sanctorum Patrum lectione habebā
annotata, extraherem, non plenè quæ disponebam displicerent, fateor, perfecto
opere ita displicuisse, ut si liceret (Deum testor) libentius igni, quam Typographo
tradidissem, iustius sine dubio rationabiliusque agens, quam Latinorū Princeps
Virgilius, qui ut refert Gellius, post editum celebre illud, nunquā satis commen-
datum A Eneidorum opus, se libimetipsi in suo opere ita displicuit, ut cum mor-

TRACTATUS, QVI IN HOC
OPERE CONTINENTVR.

TRACTATUS Primus de Quadragesimæ apta institu-
tione, & sacra Cineris Ecclesiastica cæremonia.

Tractatus Secundus, de Ieiunio, Recta ad Deum intentione &
Eleemosyna, circa Euangelicam lectionem. Matth. 8. Cum
ieiunatis &c.

Tractatus Tertius, de Centurionis fide, seruoq; eius paralyti-
co sanato, circa Euangelicam lectionem. Matth. 9. Cum in-
troisset Iesus Capharnaum &c.

Tractatus Quartus, de Inimicorum dilectione, prout ab initio
seculi omnes obligat, circa Euangelicam lectionem. Matt.
5. Audistis, quia dictum est antiquis &c.

Tractatus Quintus, de eadem Inimicorum dilectione, prout
peculiariter Euangelicos professores obligat, circa can-
dem lectionem.

Tractatus Sextus, de Christo subueniente discipulis in mari
tempestate agitatis, circa Euangelicam lectionem. Marci. 6.
Cum autem sero esset factum &c.

Tractatus Septimus, de Ieiunio & Tætationibus Christi, in qui-
bus vicit dēmonē, quem Deus sub Behemoth typo descrip-
serat, circa Euangelicam lectionem. Matth. 4. Tunc ductus
est Iesus &c.

Tractatus Octauus, de eisdem Ieiunio & Tentationibus Chri-
sti, in quibus vicit dēmonem, quem Deus sub Leuiathan
typo exhibuerat, circa eandem lectionem.

*Ne volumen libri in immensum cresceret, Tractatus Tertius,
& Sextus, in sequentem Tomum relinquuntur.*

- §. 4. Grandem planctum peccatori necessariū ostendunt Ezechias, David, & Paulus.
- §. 5. Non credat peccator, statim post quasvis lacrymas certissime sibi dimissa peccata, qui ideo iubetur sacrificium sine thure offerre.
- §. 6. In die Expiationis imponebat Deus simul affligi & festum agere, & nunc similiter plangere & latorum exhibere.
- §. 7. In festo Expiationis spem veniæ dabat Deus peccatori, maiorem nunc facit, quam nunc velit illum, cinerem vocari.
- §. 8. Per cinerem aptus redditur peccator ad Dei misericordiam, qui benignus dicitur, quod superabundat eius gratia, ubi abundavit delictum.
- §. 9. Bene dicitur Deus misericors, patiens, prestabilis super malitiam, ut spem veniæ peccatores concipiant.
- §. 10. Grandem spem excitat in peccatoribus, cum dicitur Deus, prestabilis, dat poenitentiam super malitia.
- §. 11. Quadragesima instituta est ad peccatorum vindictam, in qua datur locus poenitioni: si illam de se ipso sumat peccator, diuinam effugiet.
- §. 12. Deum exhibet Prophetæ paratum ad recipiendos peccatores, cuius thronus misericordie & gratie ostensus fuit saphirinus, excelsus omnium capita, & mentem.
- §. 13. De peccatorum remissione sit homo sollicitus, propter suæ poenitentiae infirmitatem, & grandem stultitiam.
- §. 14. Fructus dignos poenitentiae agere debet peccator, & conuerti in ieiunio, fletu, & planctu, scindens cor, non vestimenta.
- §. 15. Instituitur Quadragesima, quasi annus Iubilei, in qua peccator, qui se suaque vendidit, recuperet omnia.
- §. 16. Inducitur Quadragesima, ut qui in intelligat, a lesse iam tempus animæ reedificanda.
- §. 17. Ad firmiter reedificandam animam duo supponenda docet Ecclesia, ieiunium per lectionem Evangelicam, & humilitatem per ceremoniam cineris.
- §. 18. Astringentia & humilitate militæ Christiani munie Ecclesia, per quas gulam & superbiam, duos generales demonis duces deiciat.

- §. 19. Insigniores victorias diabolus per gulam & superbiam comparauit: ideo Ecclesia singulariter ieiunium & humilitatem commendat.
- §. 20. Potentissimus demonis dux est gula, quam Nabuzardan expressit, contra quæ ieiunio muniendi sumus.
- §. 21. Supremus demonis dux est superbia, contra quam Ecclesia cinerem fronti, itaque lapidem contra Goliath imprimat.
- §. 22. Ieiunio & cinere muniendos, docuit singulariter sancti Iob historia.
- §. 23. Instituta est Quadragesima, ut discamus benefacere: quod nisi discamus, nescimus.
- §. 24. Sicut Salomon constituit latomos, lapidibus dolandis ad templum: ita Ecclesia in Quadragesima predicatores, quibus tanquam cælum nubibus operitur.
- §. 25. Quadragesima constituitur, ut predicatorum describant in cordibus peccatorum civitatem Ierusalem stylo Evangelicæ prædicationis, sicut Ezechiel in latere.
- §. 26. Predicatores initio Quadragesimæ se disponant, ut illis Deus verba opportuna subministraret, & pro illis oret populus.
- §. 27. Hoc predicatoribus cum Paulo optandum, & à Deo postulandum, ut deus illis sermo in aperitione oris.
- §. 28. Instituitur Quadragesima, ut sit tempus messis & vindemie Christianæ, in qua fideles colligant, quæ in horreo mentis, & cellario cordis retineant.
- §. 29. Instituitur Quadragesima, ut fideles ad Pascha se disponant, & quadragesimæ dierum tempore peccator formetur ad vitam, sicut foetus in utero.
- §. 30. Numerus Quadragenarius, dicitur sacratissimus, quem singulariter Moyses seruauit, res quadragesimas integre ieiunans, & Elias sub cinericio pane vberatus.
- §. 31. Quadragesimam Apostoli constituerunt ex Christi Domini præscripto, potius illius promulgatores quam institutores vocandi.
- §. 32. Saltem ex Ecclesiæ præcepto ad Quadragesimale ieiunium tenemur; quod qui dubitat an possit perficere, sacerdotis iudicium requirat.
- §. 33. Conuenienter Quadragesima à die Mer-

P. F. HIERONYMI

BAPTISTS DELESTRA

THE BAPTIST CHURCH OF THE UNITED STATES

OF THE UNITED STATES

1880-1881

THE BAPTIST CHURCH OF THE UNITED STATES

OF THE UNITED STATES

THE BAPTIST CHURCH OF THE UNITED STATES

OF THE UNITED STATES

THE BAPTIST CHURCH OF THE UNITED STATES

OF THE UNITED STATES

OF THE UNITED STATES

OF THE UNITED STATES

dies sollemnitatis omnium peccatorū. Quis enim dies peccatori solēnior esse potest aut gravior, quā illa in qua de redēptione à diaboli tyrannide qua tenebatur captiuus; de expiatione culpæ, per quā Deum habet inimicum; de remissione eterne pœnæ & ignis inextinguibilis, cui est addictus; de acquisitione diuinæ gratiæ, per quam filius Dei, hæc reliq; regni cœlorū efficiatur, tractatur & agitur? Merito igitur hoc tempus constitutum est. Si inquiras causam institutionis illius, eā intellige, vt saltem *Semel in anno* de expiandis ac purgandis peccatis agas. Toto anni tempore peccatis committendis es traditus: nihil aliud curas, nisi contra Deum machinari offensas: *Tota die in iustitiam cogitant lingua tua: fit vel breue spacium*, in quo saltem semel in anno quæ contra cœlestem patrem commisisti, consideres, & tanquam alter prodigus ad eius domum regrediens, dicas: *Pater peccaui in cœlū & contra te*. Toto tēpore huic tantum intendis, animæ bona dissipare, illā grandibus plagis vulnerare, spiritum pondere peccatorum grauare, noxijs humoribus conscientiæ sinus implere: sit saltem aliquod breue tempus, in quo *Semel in anno* de recuperandis bonis, quæ perdidisti agas, de curandis animæ vulneribus tractes, & de purganda conscientia cures. *Omnia tempus habet*; inquit Sapiens, & suis spatijs pertranscunt vniuersa, id est, cuiq; rei sunt designata constitutaq; tempora, vt quæ necessaria sunt opportune fiant. *Est tempus plantandi, & tēpus euellendi; est tempus edificandi, & tempus destruendi*: peculiare tempus constitutum est ad colendos & seminandos agros, ac metendas ex eis segetes; peculiare item ad vites putandas, irrigandas, & racemos ac vindemiam colligendam; peculiararia tēpora mercatores cōstituunt, quibus nundinas agāt; reges peculiararia tempora, quibus ad bella procedāt, &c. Nōne tempus peculiare, quo de salute animæ agatur, de soluendis Deo debitis curetur, de purgandis peccatis tractetur, saltem semel in anno erat constituendum? Obseruat Scriptura sacra, tempus fuisse quolibet anno constitutum, vt Absalom capillos tonderet. Tam grandem capillorum multitudinē illius caput producebat, & in tam grandem prolixamq; longitudinem crescebant; vt illud magna grauitate obtunderent, & pondere grandi afficerent: Vnde *semel in anno* tōdebatur, quia *grauabat eum cæsaries*. In hebræo dicitur: *Et tōdebat caput à fine dierum ad dies*: & credit Iosephus tantam fuisse cæsariem, vt intra octauum quemq; mensem ad decentorum scilicet pondus accresceret: apte tamen noster Vulgatus legit: *semel in anno*

tōdebatur. Delectabatur quidē ille capillis, qui pulcherrimi videbantur; sed quia postquam creuerant, eorum pondere grauabatur, peculiare tempus erat cōstitutum, quo eos tonderet, & abscinderet. Capillorū typo peccata aptissime designari docuerunt Ambrosius^a, Hieronymus^b & ex professo Origenes^c, quæ oriuntur ex carne, in qua exilit concupiscentia aut fomes, omnium peccatorum radix, vt saepe Apostolus dixit. Ex illa autem, tāta peccatorum multitudo prodijt, vt merito capillis capitis exprimitur, ex quorum multitudine David iniquitatum suarum innumerabilem multitudinē voluit exprimere dicens: *Multiplicati sunt super capillos capitis mei*. Et quantū huiusmodi capilli grauent, egregiè idem ipse, qui eorū pōdus sentiebat, explicauit dicens: *Sicut vniuerse granate sunt super me*. Immensa siquidē est peccatorum grauitas. *Calisicut are firmis mi solidati sunt*; & vnius peccati grauitatē nō potuerunt sustinere, quando angeli peccauerunt. Terra firmata est à Deo, nec sustinuit pondus peccati Datan & Abiron. Audi Isaiā comminantem aduersus terrā. *Concutientur inquit fundamenta terra: confractioe confringetur terra, cōrutione cōteretur terra, &c.* & si causam quæras: *Et grauabit inquit eā iniquitas sua*. Vnde mirum est, quod peccatorū pōdus non sentias, & non te tam longa cæsaries granet. Mirū, quod non te suo pōdere grauet luxuria, in tantum extensa & prolongata, vt salutem, honorem, substantiazq; tuæ facultates, prodegerit. Mirū, quod nō te opprimat appetitus vlciscendi iniuriam, qui toties somnū intercipit, & quietē mētis expulit, &c. Quid igitur agendū? Capilli tondendi sunt, idq; agendū, quod circa leprosum Deus statuit (vt Origenes annotauit) vt scilicet omnis eius pilus raderetur. Peccator enim, omne quod ei huc in consilio natum est, siue in verbo, siue in opere, expedit si verè purificari vult, vt radat & abijciat, nec residere aliquid patiatur. Non sunt eradicandi capilli, impossibile est enim concupiscentiā & fomitem, qui est eorū radix in carne nostra existēs, penitus extrahere: sunt tamē vtiq; sic tondendi, vt nihil eorū maneat peccata omnia rescindēda, iniquitates omnes tōdendæ & deponēdæ. Ad hoc apte tempus istud institutū est, vt saltem *semel in anno* cæsariē deponas. Verū Expiationis festum ia nunc præsens adest. Idcirco sicut ad illud, Deus homines preparari volebat, præmisso grandi tubarū clāgore; ita nunc vehementi magnoq; tubæ sonitu, vult te preparare & excitare, qui Prophetam inducit dicentē: *Canite tuba in Sion, vt ad huiusmodi fe-*

Psal. 11. 4.

Luc. 15. 8.

Eccles. 3. 1.

Reg. 1. 1.

4.

1. Reg. 14. 16.

7. Antiquit. cap. 9.

Epist. 1. 3
ad Irenæi
In cap. 3
Elaiz.
Hom. 8. i
Leuiticum

Psal. 39. 13.

Psal. 37. 1.

Iob. 37. 1

Elaiz. 24. 18.

Homil. 8. i
Leuit.

Ioel. 2.

stum celebrandum te accingas. Et si quæras, quænam tibi imponantur agenda: *Affligetis* inquit *in illa die animas vestras*, eo certè modo, quo per eundem Prophetam clamat: *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio & fletu & plâctu*. Ecce quæ singulariter in festo expiationis agenda requirebantur, lacrymæ fundendæ sunt; emittenda suspiria, affligenda anima, ieiunia suscipienda, mortificationis operibus vacandum, remittendus somnus, ut alibi ex D. Ambrosio dictum fuit. Ita ergo nobis omnibus agendum. *Anima enim quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populo suo.*

1. De pœnitentia, c. 10.

S. 2. *Qui hoc tempore nō se affligit, peribit sicut illi, quos Isaias desperatos descripsit.*

J. 5.

OBSERVAT & expedit S. Clemens Alexandrinus tremendam illam comminationem, quā S. Isaias propheta ab ipsius Dei ore audiuit prolata, contra quosdam voluptuosos homines.

Lib. 1. pedagogic. c. 1. & lib. 3. c. 11.

Esaia. 33. 12.

Conuocauit Dominus die quadam populum ciuitatis Ierusalem, quæ post peccata sua currētem videbat, ut saltem illa die omnes expiandis peccatis curarent: & ad pœnitentiæ opera agenda se conuerterent. *Et Vocauit Dominus exercituum in die illa ad fletum & ad planctum, ad caluitium & ad cingulum sacci.* Hæc omnia erant, quæ qui ad pœnitentiam grandem se conuertebant, solebant agere. Quomodo miseretur pater filiorum, miseretur Dominus hominum, quos dum ad perditionem videt currētes, pijs vocibus reuocare solet. Illi autem has eius voces audientes, quid fecerunt? *Et ecce gaudium & lætitia* (Septuaginta; *Et ipsi fecerunt gaudium & lætiam*) *occidere vitulos, iugulare arietes, comedere carnes & bibere vinum: Comedamus & bibamus.* Iniquè certè isto rû opera, Dei vocibus respōderunt. Stat attentus Propheta, considerans, quidnam Deus de huiusmodi sentiat inuerecundia. *Et reuelata est in auribus meis vox Domini exercituum, id est, me audiēte, prolata est diuina sentētia: Si dimittetur iniquitas hæc vobis, donec moriamini, dicit Dominus exercituum.* Iurantis est huiusmodi loquendi modus apud Hebræos, quibus (ut Genebrardus obseruat) iurandi formæ sunt ecclipticæ, ad magnū affectū exprimendum, quibus aliquid superaddendum relinquunt; sicut illud: *Semel iuravi in sancto meo, si David mentiar.* Iuravi in sancto meo, id est, in filio meo, aut in sanctitate mea, aut per me ipsum, qui sanctus sanctorum sum. Et quid iurauit? *Si David mentiar: ecce iuramentum, relin-*

In Psal. 88. & in Psal. 94. Psal. 88. 36.

quens supplendum: Non sim ego Deus, aut nō sim ego qui sum, aut mendacij conuincar, aut hæc vel illa mala mihi eueniant, &c. Et iterum; *Quibus iuravi in ira mea; Et quodnam est iuramentum? Si introibunt in requiem meam.* Supple, nō sim ego qui sum, aut nō sim Deus, Hoc ergo contra illos inuerecundos iurauit: Si dimittetur iniquitas hæc vobis: *Donec moriamini*, id est, in perpetuum. Expēde adnerbiū temporis, *Donec*, quod sæpe præsignat tēpus, in quo res aliqua cōmodè fieri posse videbatur, quæ si eo tēpore facta nō fuerit, multò minus postea fieri posse credendum est, ut obseruarunt Hieronymus, Chrysostomus & Augustinus. Ita dixit David, Patrē æternū dixisse filio: *Sede à dextris meis, donec ponā inimicos tuos vndiq; tibi subiectos Scabellū pedū tuorū.* Sede inquit, donec ponā &c: nō quod postea iā ad patris dexterā nō sit ampli⁹ sedurus; sed qui tēpore belli, & cū inimici varias persecutiones contra eū mouēt, sedens manet sine perturbatione ad Patris dexterā, multò magis credendum est, quod sedens manebit finitis vndiq; bellis, & inimicis plenè subiugatis. Ita & illud, quod ipsemet David de iusto dicit, quod nō cōmouebitur, id est, non perturbabitur *Donec despiciat & subiectos teneat inimicos suos.* Qui nō perturbatur antequā inimicos teneat subiectos, quo tēpore perturbari posse, credi poterat: multò minus perturbabitur ab eis, quando plena despectione illos tenebit subiectos. Ita expedit Chrysostomus illud: *Noe dimisit coruū, qui egrediebatur & non reuertebatur, donec sicarentur aquæ super terram.* Qui eo tempore nō fuit reuersus, quo terra erat aquis cooperata, in quo regrediendum esse credi poterat; multò minus credendum est, eū postea quam terra exiccata fuit, fuisse regressum. Similiter expendit Augustinus illud Apocalypsis, misit eū in abyssum, ut nō seducat amplius gentes donec cōsummentur milli annu: nō quod post, illos amplius seducturus sit. Ita expotēssio B. Hieronymus illud explicat quod de S. Ioseph dixit Mattheus: *Et non cognoscebat eam, donec peperit filiū suū primogenitū.* Qui eo tēpore, quo despōsita sibi accepit vxorem, non cognouit, quā tātūmodo tanquā vxorē sibi traditā reputabat; multò minus eā cognouisse credendus est, quādo eā præsciuit electā ut Dei mater esset, & suo vtero filiū Dei cōciperet & pareret. Iurauit ergo Dominus, hominibus illis, nō dimittendā iniquitatē; donec morerentur: id est, in perpetuum: Si enim tempore vitæ, quo peccata per pœnitentiam dimittuntur, non obtenturi erant remissionem; multò minus finito vitæ huius tempore; nā post mortem in inferno nulla

Psal. 94.

Lib. cont. Heluidiū. 6 Hom. 26. in Genes. & in c. 1. Matt. 20 De Ciuit. cap. 7. 4 Psal. 109.

J. 6.

Psal. 111. 8

Homil. 27. cit. Genes. 8. 6.

20. De Ciuit. cit. Apoc. 10.

Matt. 1. 25.

100

100

1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 26

1000

Figure 1

1000

1. The first step is to identify the problem or question that needs to be answered. This involves understanding the context and the specific requirements of the task.

1000

1000

100

Abstract

1000

100

_____

1000

1000

1000

[illegible]

1000

100

Abstract

1. The first step is to identify the problem or question that needs to be answered. This involves understanding the context and the specific requirements of the task.

1000

100

100

1000

100

Psal. 118.
106.

¶ 8.

In c. 5. Leu.

Esai. 43. 16.

Psal. 31. 5.

Isai. 43. 26.

spiritum saluum facere possimus : sic enim & ille iurauit, qui ait: *iuravi, & statui, seruare omnia precepta tua*. Huic ergo carni resistenti & repugnanti aduersus spiritum, si quis iurauerit & pronuntiauerit, malè facere, & affligere, & macerare eā, & non fecerit; peccati reus est. Ita Origenes. Et verè in hebreo habetur vox, vt noster annotat Oleaster, quæ significat, *affligere se*. Anima enim quæ iurauit, aut spondit, per pœnitentiā afflicturam se ipsam, aut carnem suā, & non fecit; peccauit. Quid huic ad sui remedium agendum est? Primo, *aget pœnitentiam pro peccato*. Lectio quam Origenes exponit, ita habet: *Pronuntiet peccatum, quod peccauit*. Est (inquit Origenes) in homine mirabile secretum, quod iubet pronuntiari peccatū. Etenim omni genere pronuntianda sunt, & in publicum (idest ore) proferenda cūcta quæ egimus; si quod in occulto gerimus, si quod in sermone solo, vel etiam intra cogitationum secreta commisimus; cūcta necesse est publicare; cūcta proferre: est siquidem diabolus peccati incentor & accusator, ipse enim nos nunc vt peccemus instigat: ipse etiā cum peccauerimus, accusat. Si ergo in vita præueniamus eum, & nos ipsi nostri accusatores simus, nequitiam diaboli inimici nostri & accusatoris effugiemus. Sic enim & alibi per Prophetam dicit: *Dic tu iniquitates tuas prior, vt iustificeris*. Euidēter mysterium quod tractamus, ostēdit cū dicit; *Dic tu prior*, vt ostendat tibi, quia præuenire illum debeas, qui paratus est, ad accusandū. Tu ergo (inquit) dic prior, ne te ille præueniat: sicut & David faciebat: *Iniquitatem inquit, meam notam feci, & peccatum meum nō cooperui, dixi: Pronuntiabo aduersum me iniustitiam meam; & tu remisisti impietatem cordis mei*. Vide ergo, quia pronuntiare peccatum, necessarium est ad eius remissionem: præuētus enim diabolus in accusatione, vltra nos accusare non poterit. Ita Origenes, qui illud Prophetæ; *Dic tu prior iniquitates tuas*, ex Isaia desumpsit se quutus more suo lectionē Septuaginta. Nō tamen hoc solum exigit Deus, inquit Origenes, sed quod offerat sacrificiū pœnitentiæ, quo carnem ieiunijs & mortificationis actibus mortificet. Et quale sacrificium offerendum? *Non mittes* inquit, *oleum nec thuris aliquid impones, quia pro peccato est*. Omnes peccatores ad huiusmodi sacrificium vocamur. Omnes siquidem ab ijs, quæ labijs protulimus, & promissimus nos facturos, defecimus. *Somos fementidos*. Nōne fidem tuam adstrinxisti diebus præteritis confessario, promittens te non amplius ad peccata conmittenda, quæ confessus fuisti, rediturum? Non

ne labijs tuis protulisti, te mortificaturum carnem, & eius desideria ac motus? Nonne sermone firmi isti, te renuntiaturum diabolo, & actibus eius? *Oblitus* hæc omnia fuisti, & te mentitum Deo agnoscis. Possumus omnes illa Isaia verba nunc depromere, *Iniquitates nostras cognouimus, peccare, & mentiri contra dominum*. Hæc tua iniquitas; peccare, & post peccatum mentiri; ita peccasti, confessus fuisti, promissisti te vitam in melius commutaturum; mentitus fuisti, qui non solum ad similia fuisti conuersus, sed maiora peccata patratu es. Totam vitam agis peccando, & mentiendo. Quid enim agis, nisi peccare, & confiteri, & in confessione mētiri, quia promittis quæ non adimplēs? *Anima quæ iurauerit aut protulerit labijs suis, & sermone firmauerit, & oblita*, postea neglexerit adimplere quod promissit, *aget pœnitentiam pro peccato, aut, pronuntiet peccatum quod peccauit*, per confessionē. Simul insuper offerat sacrificium. Quale? sine oleo & thure. *Sine oleo*, idest, sine gaudio & lætitia, imò cum tristitia & lacrymis; quomodo Deus ipse exprimit dicēs: *tū uertimini ad me in ieiunio & fletu & plāctu*. Et *sine thure*, idest, sine securitate plena, imò cū timore remissionis peccatorum. Quod & ipse Propheta expressit, statim quali dubitando subdens: *Quis scit si conuertatur & ignoscatur Deus?* Hæc grandia sunt, & quæ latiori egent explicatione. Disquirendum hic merito (inquit Oleaster) quare in sacrificio pro peccato, prohibebat Deus oleum effundi, & thus adiungi. Sed egregiè ex B. Cypriani doctrina id explicare possumus, qui ex professo ostendit, duo longè esse debere à vero pœnitente, gaudium scilicet & certissimā ac line metu confidētiā de peccati remissione. Oleum in primis, symbolum est lætitiæ & gaudij, nutrit enim lucē, quæ lætitiā secum fert: idcirco à pœnitentiæ sacrificio abesse debet oleum, quia lætitia & gaudium non congruunt peccatori, veram & legitimam pœnitentiam agenti; cui potius cōueniens est afflictio, tristitia & dolor. Primò enim, quomodo lætari potest, si attēdat se Deum offendisse, & exacerbasse, cui tot nominibus obsequi tenebatur; & ipsi prætulisse dæmonem, & quantum in se est, totam cœlestem patriam contristasse? Qua consideratione ad lacrymas voluit excitare peccatores Sāctus Propheta Baruch. *Exacerbasti enim eum, qui se*

Esai. 59.
12. 13.

¶ 9.
Inc. 5. Leui.

Id. de Lapf.

Baruch. 4. 7.

quām

Figure 1

Table 1

100

1000

100

100

Figure 1

1000

[illegible]

1000

1000

100

[illegible]

100

100

100

100

[illegible][illegible]

Figure 1

100

1. The first step in the process is to identify the problem or issue that needs to be addressed. This involves gathering information and understanding the context of the problem.

Figure 1

¶ II.

1. Reg. 13.
13.

Psal. 67.

Genebrard.
in Psalm. 6.In cap. 9. ad
Rom.
Ad Ro. 9. 1

incipit cogitare? Tale sanè peccatum est, ut Sancti viri etiam eo dimisso, grandi tristitia se perpetuò exhibeant affectos. David aperte audierat à Propheta: *Dominus transtulit peccatum tuum, ne morieris*: nihilo minus tã grãdi tristitia perpetuò deinceps tentus fuit, ut diceret: *Laboravi in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo*. Singula verba expède. *Laborare*, ut doctus autor ex hebreo annotat, est affligere se, & fatigare. Quasi dicat: Suspirijs & gemitibus corpus meum affixi, & fatigavi; tam validè enim ex intimo cordis prodibant, ut totum corpus commouerent. *Lauabo lectum meum lacrymis*. Tam abundantes effundam lacrymas, ut sufficiètes sint, ad totum lectum abluendù. Hieronymus vertit: *Natare faciam lectum præ abundantia lacrymarum*: quasi alludens ad aquas abundantes tempore diluuij, quæ *arcam leuauerunt in sublimi me*. Idquè, non solum in die, sed in nocte, quando solet sopor occupare homines, quando omnes à laboribus feriantur, & ad quietè mèbra componunt: & non vna nocte; sed per singulas noctes. Hyperbolica quidem locutio; sed quæ verè legitimam tristitiam pœnitenti congruentissimam ostendit. Tandem Paulum considera, eo modo quo iuxta Sanctorum Patrum Hieronymi, Anselmi, D. Thomæ sententiam, semetipsum ipsemet representat. *Veritatem inquit, dico in CHRISTO IESU*, idest. per CHRISTVM IESVM, qui est prima veritas (ut D. Thomas explicat) & per eundem iterù iuro, quod non mentior. Quidnam Paulus sub talibus iuramentis exponere vult? Id quod in sua sentiebat cõscientia & corde: *Testimonium perhibente mihi conscientia mea in Spiritu Sancto*: id. vult exprimere quod sua conscientia suggerebat, non quomodocunquè, sed illustrata Spiritus Sancti luce, & eius impulsu excitata. Humana mēs & conscientia (inquit Gregorius) sibi iape mentitur, sed quãdo diuina luce & Spiritus Sancti afflatu excitatur, mentiri non potest. Quid igitur est, quod dicturus Paulus, tam grandia præmittit iuramenta, tamq; validas supponit rationes, ut sibi credatur? *Quoniam tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo; oprabam enim ego ipse anathema esse à CHRISTO, pro fratribus meis*. Singula verba expendit D. Thomas, & in primis verbum illud, *oprabam*, quod quia ad præteritum tempus pertinet, de illo se loqui indicat, quo contra CHRISTVM furij inuectus incedebat. *Anathema*, idem est, quod separatu: *oprabam* esse separatus à CHRISTO, & quidem ego ipse: pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem. Considerat Paulus, quæ à peccatore

considerari debent. Quis, Quid, & propter quid egerit. Quid egit? Quid contendit? Esse separatum à CHRISTO, offendere CHRISTVM, persequi CHRISTVM. Et Quis hoc egit? Ego ipse, qui tot tantaq; beneficia ab eo recepi, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Et propter quid? ut satisfacere affectui carnis, quo affectus eram cognatis meis secundum carnem. Verè quasi se ipsum miratur Paulus, & sicut de rege Ezechia dicebamus, *super se ipsum mouebat caput*. Cœlesti iam luce illustratus erat, agnoscebat quisnam esset CHRISTVS, & quàm malū & amarum eum relinquere, & offendere ac ab eo separari: & quàm vilis & inanis sit carnis affectus, quem sequutus fuerat, ideoq; quasi admittans & stupens de se ipso, quod talia egerit, quod à tanto bono optarit esse separatus, pro tam parui momenti hominibus, inde tristitia inquit, *mihi magna est, & continuus dolor cordi meo*. Præterierat peccatum, & iam non solum dimissum sibi illud intelligebat, sed se ipsum ad diuinę gratiæ excellentem participationē admissum nouerat, & sibi certissimè coronam iustitiæ paratā credebat, multis pœnitentiæ & mortificationis actibus plenissimè & superabundanter diuina gratia comitante iam satisfecerat; & post omnia illa, adhuc tristitia, non quæuis, sed magna durabat. Peccatum præteritum erat: *Oprabam* inquit; tristitia præsens aderat, etiã post multos annos à remissione peccati. Nam epistolam ad Romanos, in qua hoc asserit, scripsit post epistolas ad Corinthios ut D. Thomas ex eisdem epistolis demonstrat. Epistola autem secunda ad Corinthios, scripta fuit post quatuordecim annos à sua conuersione, ut idem D. Thomas ostendit. Post tot annos, tristitiam magnā tenebat, non interceptam, aut interpolatam, sed *continuus* inquit, *dolor cordi meo*. Exaggerat (inquit D. Thomas) tristitiam suā, primò, ex eius magnitudine, magna, secundo ex continuitate, *continuus dolor*, siquidem etsi non grandis sit, si continuus existat, vehementer torquet; tãdem, ex subiecto, *cordi meo*; non enim erat superficialis, sed ad intima cordis perueniens. Si igitur Paulus post tam longum tempus, quo peccatum commissum fuit, quod dimissum & deletum coram Deo plenissimè nouerat, continua grandiq; tristitia tenebatur, & quasi corde sauciato & grandi vulnere puncto, dolore plenus erat & lacrymis; quid peccatorem agere decet, qui peccatum adhuc in manibus habet? qui nondum illud deponere incepit, nec de ipsius remissione adhuc tractauit? Sacrificium ei offerendum est sine oleo, & talem se exhibere debet (inquit

¶ 12.

In prologo
Epist. ad Ro
ma. ad finē.In ca. 12. 2.
Ad Corint.
Lectio. 1.

Cyprianus)

Li. de Lap-
fis cit.

Cyprianus) qualē Deus ipse, qui nouit quæ agere debeat, præscribit, dicens: *Reuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, fletu & planctu; scindite corda vestra.* Ad dominū toto corde redeamus. Irā & offensam eius, ieiunijs, fletibus, planctibus, sicut admonet ipse placemus, &c. Inuehiturquē statim meritō Cyprianus in multos peccatores, qui hanc diuinam vocem audientes, nihil minus curant, quā ei obtēperare; qui se potius ad voluptates & delicias cōuertunt. Lamētari ne eū putemus ex toto corde (inquit) ieiunijs, fletibus & plāctibus dominum deprecari, qui ex primo criminis die, lauacta quotidie celebrat? (idest, balnea adiit, quæ peccatoribus prohibita erant vt Tertulianus docuit) qui epulis affluētibus pastus, & sagina largiore distentus, cruditates suas postridie ructat? Qui hilaris ac lētus incedit, quomodo mortē suā deflet? An illa ingemiscit & plangit, cui vacat cultū pretiosę vestis induere, nec indumentū CURISTI, quod perdidit, cogitare: accipere pretiosa ornamenta & monilia elaborata, nec diuini & cœlestis ornatus dāna deslere? &c. Deponendę igitur recreationes, tenutiandę voluptates, expellenda gaudia, abiicienda lētitia &c.

Li. de peni.

S. S. Non credat peccator, statim post quasuis lacrymas, certissime sibi dimissa peccata; qui ideo iubetur sacrificium sine thure offerre.

¶ 13.
Ioel. 2. 14.

QUIS scit si cōuertatur & ignoscat, & relinquat post se benedictionem? Sicut sacrificium perjuri & deficientis fide, deli sementido, sine oleo, ita & sine thure futurum erat, vt diximus. Multi credūt, id ipsum significari per remotionem thuris, quod per subtractionē olei, lētitię scilicet & gaudiij defectum. Aliquid tamen altius Deum exprimere voluisse credo, quod Cyprianus peccatori pœnitentiā agēti necessarium dixit. Odor thuris inter omnes odores simplices (vt thymiana pretiosissimum ex multis aromatibus cōfectū relinquamus) gratissimus Deo in scriptura sacra describitur. Cum semel Sponsus (vt Gregorius annotauit) ad Sponsam dixisset: *Odor unguento rum tuorū super omnia aromata, quasi volēs exprimere quisnā iste esset odor, qui omnium aromatum odores superaret; statim subin-*

Li. de Lap-
fis cit.

Exod. 29.

In c. 4. cant.

Cant. 4. 10.

Vnde illis tantū sacrificijs thus voluit Deus adiūgi, quæ sibi certissimē erant grata. Hac de causa in sacrificio primitiarū iubebat oleum & thus imponi, quia oblatio inquit, Domini est, idest, quia est oblatio Deo grata. Additq; sacrificiū primitiarum ita offerendum, vt ex primitijs & oleo, pars aliqua adoleretur à sacerdote, reliqua in ipsius sacerdotis vsum cederet, thus autē totum coram Deo cremaretur: *Adolebit inquit, sacerdos in memoria muneris, partem farri, fructū olei & totum thus.* Tam gratus enim illi erat thuris odor, vt totum thus sibi vellet offerri. Non aliter de sacrificio pacificorū statuerat, cui thus & oleum imponi voluit; totūq; thus corā Deo cremari, *in odorem suauissimum domino; quod autem reliquum fuerit de sacrificio, erit Aaron & filiorū eius.* Similiter thus iussit superponi duodecim illis panibus propositionis, quos coram se statui voluit, quos scriptura vocat, *panes faciei*, quod illos Deus perpetuō corā facie & oculis haberet: *Ponit inquit, super eorum thuris lucidissimū.* Idcirco etiā Sāctus Oseeas Propheta, exprimere volens, quā pulchra & grata Deo futura esset ecclesia per CHRISTI merita & passionē: *Erit inquit, odor eius vt Libani.* Vox hebręa (vt Hieronymus annotat) & montem Libanū, & thurem significat, quomons Libani maxime abundat; ideoq; alij transferunt: *Odor eius vt thuris.* Thuris enim odor mundus, impollutus, & ideo gratus indicatur. Propterea illis tantū sacrificijs adiungebatur thus, de quibus certū erat, quod essent Deo grata. Ideo in sacrificio Zelotypiæ, quod offerebatur pro muliere, de cuius matrimoniali fide & mūditiā dubitabatur, prohibebat Deus thus adiungi: quia incertum erat hominibus, num illius mulieris sacrificium gratum esset, cuius mūditiā & fidelitas coniugalis erat incerta. *Sacerdos offeret oblationem pro illa, nō fundet super eam oleum, nec imponet thus.* Hinc illa Dauidis deprecatio; *Dirigatur oratio mea, sicut incensum in cōspectu tuo:* Idest, grata sit tibi, sicut thuris cremati suffitus & odor. Hincquē legitimam causam intelligemus; cur ex omnibus sacrificijs & cæremonijs veteris legis, tantummodo in noua lege oblatio thuris admittatur, omnibus alijs relegatis & exclusis. Omnia sanē antiqua sacrificia, oblationes & cæremonię, quia vmbaticę & figuratiuę erant, adueniente luce & veritate euanescunt, vt Apostolus docet. Vno enim sacrificio, CHRISTVS omnium sacrificiorum, victimarum, & oblationum rationem compleuit, illudquē est proprium nouę legis vnicum, vt sacrum concilium Tridentinum ex sacris scripturis & Sāctis Patribus docuit.

Leui. 2. 15.
16.

Leuit. 2. 2

Leuit. 24. 7

Osee. 14. 7

In c. 4. Ose

Num. 5. 15

Psa. 140. 3

Sess. 22.

Ion. 3. 8.
Hom. 8. in
diuites.
Ho. de Io.
na, & ho. 7.
de panit.
Serm. 40.

significant; & clamēt ad Dominū in fortitudine, ut elegāter Basilius^a, Chrysostomus^b, & Ambrosius^c expendunt. Deinde fuit sine chore: nā etsi grandis esset & inaudita, quā agebāt, pœnitentia, grandi nihilominus timore angebātur, an sufficiens esset ad peccatorū suorū remissionē; & ideo dicebant: *Quis scit, si cōuertatur & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & nō peribimus?* De quib⁹ alio in loco.

§. 6. In die Expiationis, imponebat Deus, simul affligi, & festiū agere, et nūc similiter simul plāgere, & letos nos exhibere.

¶ 17.

AT ET hucusquē, quomodo de beat homo initio Quadragesimę tāquam in die Expiationis plangere, & se conuerrere in ieiunio, fletu & planctu.

Quod si (ut supra cœpimus indicare) his opponas; quid sit, quod hac die CHRISTVS Dominus nobis imponit dicēs: *Tu autē cū ieiunas, unge caput tuū, oleo procul dubio fragrantissimo, & faciem tuam laua:* quæ duo tunc ingentis lētię, & festiui gaudij erant apertissima signa; Memēto (inquit Origenes) quæ de Expiationis tēpore instituta sunt. Tunc quidem afflictio grādis, & grande ieiuniū omnibus ita imponebatur, ut de anima, quæ afflictā non fuerit, dicatur, quod *peribit de populo suo;* & nihilominus festum agere celeberrimū omnib⁹ præcipiebatur, ut unusquisquē vndiquē afflictus esset ex vna, & ex alia totus esset festiuius. Ita nūc hoc tēpore, quod per illud Expiationis præfiguratū extitit, agendū est. Afflictione & tristitia plenū se debet exhibere peccator, quia peccauit; sed festiuius & lētus esse debet, quia ad illud peruenit tēpus, quo de animæ suæ reparatio ne, ac peccati remissione, agendū est. Qui grādē incurrit infirmitatē, quæ totū corpus afficit, & tumidū reddit, tristatur præ dolore, qui ex illa oritur; sed lētatur vehementer, cum videt iam opportunū tēpus aduenisse, quo ad eā curandam, omnia quæ necessaria sunt, videt præparata. Ita S. Basilius rē hanc exponit, ut tristes quidē simus, & tali tristitia affecti, quæ nullā consolationē ex illa parte accipiat, quia peccauimus, quia Deū offendimus: lētissimi tamen esse debemus, quia tēpus adest, quo peccatū plenē deponamus, ad diuinā gratiā reuocemur, & iugum captiuitatis, quā à diabolo captiui tenemur excutiamus. Quādo tēpus iam aduenit, quo filij Israel, qui captiui à Rege Babylonis re-

nebātur, captiuitate liberabatur, & ad Ierusalē reuocabātur; tā grandi fuerit affecti lētitia, qualem David prophético spiritu prædixit, in eorū persona loquens: *In cōuertendo dominum captiuitatē Siō, facti sumus sicut cōsolati.* Illa forma loquendi: *In cōuertendo dominum, gratissimus est; sicut & iterū: In conueniēdo populos in vnu, & in cōuertendo inimicū meū retrorsum:* pro eo quod Hieronymus formam latini sermonis tenens, vertit: *Cum cōuerteret dominus captiuitatē.* Et, *cum cōueniret populi in vnu:* Et, *cum cōuerteret inimicū meū retrorsum.* Cum ergo dominus reuocaret nos à captiuitate, quā sub Babylonico Rege tenebamur captiui, facti sumus sicut cōsolati. Basilius; Refocillatione, lētia, & iucūditate repleti sumus. In Hebręo: *Facti sumus sicut somniantes,* id est, ut doctus Genebrard^d annotat, adeo cōsolati lētatiq; sumus nostra restitutione, ut videremur, verius somnare reditū, quā re ipsa videre. Cuiusmodi tropo Lilius vtitur, agens de Græcis audiētibus vocē præconis, iubētis, ut beneficio populi Romani, retinerent libertatem, & suis legibus viuerēt: maius gaudium (inquit) fuit, quā quod vniuersi homines caperent: Vix satis credere se quisquē audisse, alij, alios intueri mirabādi, veluit somnij vanam speciē. Ita & Petrus cum ē carcere educabatur, existimabat se risum videre. Et quia tūtum gaudiū cor nō plenē capiebat, ad externa refundebatur: *Tūc enim repletū est gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatione.* Ecce gaudiū, quo hodierna die affici peccatores ex hac parte debēt; quia de cōuertenda eorum captiuitate agitur, nō quā ab aliquo visibili hoste tenētur captiui; sed ea, de qua Apostolus, quod *tenētur captiui à diabolo ad suam ipsius voluntatem.* Hac de causa, summa lētitia hos dies excipiēdos, asseruit Chrysostomus^e: *Adest, inquit, nobis splēdidus dies, & desideratū tēpus aduenit, &c.* Et iterū; cum Quadragesimę tēpus aduenisset: *Ingenti, inquit, hodie alacritate surrexi, vna vobiscū lētitia spiritualis particeps futurus, volens aduentus sanctę Quadragesimę, remedij, inquam animarū nostrarū, vobis annunciator esse; cōmunis enim omnium nostri dominus, velut pater filios indulgenter amās, cupiens ea, quæ vnquā peccauimus nos abluere, hāc nobis, quæ per ieiunium fit curationem, adinuenit. Nullus igitur sit mœstus, &c.* Augustinus^f dies cū omni veneratione suscipiēdos vocat, & demonstrat, Ambrosius^g, & Basilius^h, tāquam solemnissimam festiuitatem Quadragesimam suscipiendam tradiderūt, & ostenderunt; ideo tandem & Christus hodie inducitur, nos ad lētitia, signa & dēda inuitās: de quibus alibi. Alia ratione possumus

Psalm. 125.

Psalm. 101. 23

Psalm. 9. 4.

Scho. aff. in

Psalm. 125.

Lb. 33.

Act. 11. 9.

1. Ad Tim.

1. 16.

1. Ser. 2. de

ieiun.

6 Hom. 1. in

Gen. 1.

1. Ser. 60. de

tempore.

1. Li. de Elia

cap. 1.

1. Hom. 1. de

ieiunio.

hoc

Hom. 23. in
num.

Hemi. 1. de
ieiun.

ad Deum recurrendum, pro peccatorum remissione, magis quam pro quacunque alia necessitate; secundo, ut quantum ille ex parte sui optaret veniam peccatorum concedere, indicaret. Quoniam autem, ut diximus, festum Expiationis, hoc quod incipimus Quadragesimæ præfigurabat, quod singulariter expiandis peccatis constitutum est, in eius exordio liberum concedit ad se ingressum; portas aperit, & ostia pandit, ut ad eum liberè ingrediamur, & pro peccatorum remissione, cum ieiunio, fletu, & planctu, supplicationes & preces offeramus. Hac de causa, quam pronus ac paratus sit, quantum est ex se, ad remittenda peccata, nobis vult insinuari, quibus proponenda statuit illa verba prophetæ, quibus Ecclesia resonat: *Conuertimini ad dominum Deum, quoniam benignus & misericors est, &c.* Maximo timore poterant hodie peccatores conturbari, si ea quæ scriptura sacra docet, & in Ecclesia fieri vident, attenta consideratione expendant. Statuit in primis Deus, ut vas fictile aut terreum, si immundum factum fuisset, contereretur & projiceretur: quod non tam pro vasis materialibus dictum voluit, quam pro hominibus, qui vasa fictilia sunt; & *vasa figuli* sæpe in scriptura vocantur. Et quid mirum? Si videres aliquem principem, cui immunditia esset tam inuisa, ut vasa pretiosa auri & argenti, lapidibus preciosissimis ornata, eo ipso quod videt immunditiam contraxisse, contereretur, & in sterquilinum mitti in perpetuum iuberetur; quid crederes facturum de vasis terreis & fictilibus, si immunda fieri videretur? Deus ita immunditiam peccati auersatur, ut vasa illa aurea angelicæ naturæ, preciosissimis lapidibus donorum fulgentissimorum ornata, qualia apud Ezechiellē describit, eo ipso quod vidit immunditiam & æuginem superbix contraxisse, æternæ dānationis sententia tanquam virga ferrea contriuit, & in sterquilinum inferni in perpetuum proiecit. Quid facturum credis de homine, qui vas est fictile & terreum, cum peccatorum immunditia & sordibus viderit inquinatum? Hæc considerasse visus fuit S. Apostolus Petrus, qui postquam expedit, quomodo angelos peccantes Deus proiecerit; quid de hominibus fecerit, considerat: *Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit cruciandos: & originali mundo non pepercit, & ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigens euerfione damnauit.* Quasi antecedentis loco supponere videtur, quæ cum angelis peccantibus Deus fecit, illos à se in perpetuum abijciens, & æterna damnatione puniens (Antecedētis enim

vim habet conditionalis illa, *si Deus angelis*) ut inde inferat: non mirum quod similiter mundum carnalem & terreum, & impudicas, ac immundas ciuitates, euerfens proiecerit & damnarit. Si enim vasa aurea, quæ lapidibus pretiosis extiterāt ornata, eo ipso quod immunda fuerunt reddita, proiecit; quid mirum, quod vasa fictilia vndiq; sordibus plena abiecerit & in sterquilinum miserit? Hinc cum abijciendum Iechoniam regem in sterquilinum Babyloniz per Ieremiam Deus prædiceret: *Nunquid, inquit, vas fictile atq; contritum vir iste Iechonias? Nunquid vas absq; omni voluptate? id est, vtilitate? Quare abiecti sunt ipse & semen eius, & proiecti in terram?* Quasi dicere volens: Quid agendum est mihi de vase fictili immundo, sordibus pleno, & inutili reddito? Ita & cum duabus tribubus comminabatur, quod erat illas proiecturus, & in perditionem daturus: *Deuoratus est, inquit, Israel, id est, contritus, sicut cibus, qui deuoratur, nunc factus est in nationibus quasi vas immundum.* Septuaginta transtulerunt: *vas inutile*, quia vas fictile quod immundum & contritum est, inutile penitus iudicatur, ideoq; projiciendum. Hodie igitur magno timore possent peccatores affici, vidētes se vasa fictilia, immunditij & sordibus plena, peccatorum ictibus contrita, & propterea tanquam inutilia penitus reiicienda; quorum quiuis dicere potest: *Obluioni datus sum tanquam mortuus à corde, factus sum tanquam vas perditum.* Mortuus, deficiente anima, ad omnia redditur inutilis, ideo in sepulchrum projicitur, obliuioni traditus, ibi penitus absumendus. Et vas fictile inutile redditum, ad nihil valet, nisi ut projiciatur: ita ego iudicor &c. Hunc autem timorem non videtur Ecclesia tollere; sed potius augere velle per ceteroniam, qua vitur, cinerem capiti superponens, & dicens; *Memento homo, quia cinis es.* Res aliqua tunc in scriptura sacra vocatur Cinis, quando omnino inutilis facta fuit, & ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras & conculcetur. Vnde Sanctus Iob, postquam omnia recensuit mala, ad quæ deductus fuerat, in sterquilinum quasi cōiectus, & ad omnia quasi inutilis factus, concludit: *Comparatus sum luto; & assimilatus sum fauilla & cineri.* Ad summā vilitatē (inquit Philippus Diaconus) perductū se dixit, qui vulneribus & sanie sicut lutum computresceret & fœteret, & omnino inutilem, nisi ut in sterquilinum proiectus iaceat, qui similis cineri est effectus. Quid si iam cinis esset, & non similem cineri, sed cinerem se vocaret? Hinc cōminatio illa extrema ad ciuitatē Tyri; *Dabo te in cinerē.* Et de Moab Deus cōque

20

Ierem. 18. 28.

Osee. 13. 8.

Psal. 30. 13.

Iob. 19. 19.

In catena græca Iob 19.

Ezech. 19.

Amos. 2. 2. ritur, eo quod incenderit ossa regis Iamem vsque ad cinerem. Expende adhuc, quod res aliqua, non dicitur cinis, quando talis est, vt à Deo in perditionem proijcienda iudicetur; sed quādo iam totaliter proiecta est, & absumpta, ac perditioni tradita. Hoc ex locis, quæ nunc induximus patet; signanter ex ijs, quæ Petrus de Sodomis dixit: Ciuitates enim illæ, non dicuntur cinis, quando Deus decreuit illas euertere, & perpetua deiectione perdere; sed quando iam proiectæ, euerstæ, & absumptæ fuerunt. Ciuitates Sodomorū, inquit Petrus, in cinerem redigens. Quid igitur cogitare compellitur homo, cui dicitur: *Memento, quia cinis es*? Videtur enim id sibi dici, quod iam sit à Deo proiectus, & totaliter perditus & absumptus; & quod sanctus Baruch propheta dicebat: *Coinquinatus es cum mortuis: deputatus es cum descendantibus in infernum*. Expēde: quod tibi dicitur: *Memento, quia cinis es*. Idem tibi, quod Sodomorum ciuitatibus accidisse, videtur Ecclesia ad memoriam tuam reuocare velle. Cecidit super illas ignis ardentissimus, qui ab Apostolo Iuda ignis inferni vocatur: credo enim eiusdem rationis illum fuisse, cum igne inferni; cuius comparatione, qui apud nos est ardentior, depictus ab Augustino reputatur. Idcirco miserat ciuitates, vt Propheta dixit, *In memento subuertit, & absumpsit, illas in cinerē redigens*. Ita autem hoc factum est, quod in regione illa multa ad oculum conspecta, apparent stabilia, firma, & pulchra, quæ tamē vere nihil aliud sunt, quam cinis. Apparet, inquit Paulus Orosius, forma regionis, & inuenitur regio cineris: & (vt refert Iosephus) terra illa arbores aut arbusculas porius producit, nostris similes; quarum fructus externo colore vtilis ad edendum apparent, carpentium verò manibus, in fumum dissoluuntur & cinerem: Quod longioribus verbis Iulius Solinus^a & Tacitus^b testati sunt: & præclare dixit Aegessippus^c, Ambrosio interprete, Arbere inquit terræ, ardent aquæ; spectes illic speciem poma viridantia, formatos vuarum racemos, vt edendi generent spectantibus cupiditatem; si capias, fatiscunt & resoluuntur in cinerem; fumūq; excitāt. Hinc quantum existimo, S. Augustinus, illā tranxit sententiam, qua dixit; Poma in terra Sodomorum gigni quidem, & ad maturitatis faciē peruenire; sed morsu præsternue tentata, in fumum ac fauillam corio fatilcente vaneſcere. Et iterum, asserens poma illa, mendaci superficiē decipere; quæ enim exterius oculis conspecta, poma apparent virētia & pulchra, interius nihil aliud sunt quā cinis; & manibus pressa, cinis deprehendun-

tur esse, & in fumum dissoluuntur. Id ipsum tibi euenisse per peccatū memorare velle videtur Ecclesia. Cecidit super animæ tuæ ciuitatē, quæ sicut Sodoma, prius erat sicut paradisus Dei, diuinis celestibusq; fructibus abundans; ignis tamen inferni quod peccatum est, super eam cecidit, tanto ardore absumens & comburens, quanto de quodam peccati genere, sanctus Iob expressit: *Ignis est, vsq; ad perditionem deuorans, & omnia eradicans genimina: & S. propheta Ioel, sub typo ignis Chaldæorū, absummentis Iudeorum ciuitates, declarauit dicens: Ad te Dñe clamabo, quia ignis comedit speciosa deserti: & flamma succendit omnia ligna regionis*. Huiusmodi cinis factus es, sicut Sodoma. Apparent quidē exterius multa, quæ pulchram speciem oculis referunt, sed quæ intrinsecus nihil nisi cinerem continent, & digitis expressa in fumū dissoluta exhalantur. Cogitare, loqui, ambulare, res pertractare videris, sed quid cogitationes tuæ, quæ sapiētissimæ videntur? quid studia, quibus ditari contendis? quid conatus, quibus loca suprema ambis? quid denique quicquid peragis & tractas? Si digitis teratur, & intrinsecus expendatur, fumus, fauilla & cinis inuenietur. Id quod elegātissimē Deus sub occultis metaphoris exposuit describens, quosdam qui in mundo videntur pulchri, insignes, & oculis spectabiles, quales sunt excellentes duces, equites illustres, scemina pulcherrimæ, quæ omnium oculos ad se rapiunt: *Qui immolant*, inquit, *in hortis*, id est, qui affectibus suis tanquam Dijs seruiunt, semper in hortis aut voluptatibus agētes vitam, & sacrificant, aut (vt alij legūt) *suffiunt: super lateres*, id est, qui ad concupiscentiæ suæ nutrimentū, odoriferis vnguentis & suffitibus vtuntur. Quamuis nūc diuites vasculis argenteis ad odoriferas fumigationes & suffitus fragrantēs vtantur; tunc ad id solummodo lateres, aut vasa testacea erant in vſu, quæ ignis vim sustinent. *Qui habitāt in sepulchris*, id est, similes se sepulchris exhibent, & tantū curant externā speciem ornatā exhibere, cū intus pleni sint spurcitia & oſibus mortuorū: *Et in delubris idolorū dormiunt*. In hebreo habetur vox, quæ significat loca obscura, tetra, & timore plena. Tales sunt, qui viri fortes in mūdo reputantur; qui quietē totā noctem agunt in aliena domo, periculis plenam; hæc q; adulteris frequentissima sunt. *Qui comedunt carnem fauillam, & ius prophanū in vasis eorum*. Id est, id omne quod prohibitū est, magna cū voluptate comedūt, & sumunt, carnem prohibitam & ius prophanarū ollarū. *Qui dicūt: Recede à me, & nō appropinques mihi. quia mundus es*; qualis est homo diues,

Genes. 13. 10.

Iob. 31. 1.

Ioel. 1. 9.

Isai. 63. 3.

Vide ibi Forerium.

J 22

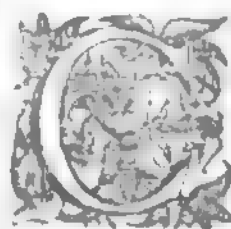
pretiosis indutus, qui nec permittit pauperem sibi fieri propinquum, ne vel calceus eorum aliquam ab eo contrahat immunditiam: qualis est mulier curiosissimo cultu cōpta, ad quā nullus appropinquare audet, ne sibi dicatur: Non appropinques mihi, quia immundus es. *Illi*, inquit Deus, *sumus erunt in furore meo*. Sicut arbores Sodomæ, pulchrę videntur & speciosi earum fructus, cum tamē carpentiū manibus, vel leuiter comprimuntur, in cineres & fumū dissoluuntur; tales isti cōprobabuntur: cum enim intus & in cute examinandos assumam, & manuū mearum digitis comprimā, *erunt sumus*: id est, tunc apparebit, quidnā sunt, & quia verē nihil sunt, nisi fumus & cinis: vt non incongruē credere possimus, allusionem per hęc verba fieri ad id, quod scriptum fuerat, *Abraham cōsurgens manē intuitus est Sodomam & Gomorrah, & vniuersam terram regionis illius; viditq; ascendentem fauillam de terra quasi fornacis fumum*. In fumum & fauillam & cinerem omnia vidit resoluta, cum sub matutina luce illa fuit intuitus. Non secundū visionē oculorū iudicare debes; sed secundum lucem diuinā mentem illustrantem, intueri, & videbis omnia quę in te speciosa videntur, quasi in fumum & fauillam resolui; & quod meritō dicatur tibi: *Memento, quia cinis es*. Hęc si consideres, videbitur tibi desperandū. Videns enim te vas fictile immundū, & vndiq; sordibus plenum, à Deo penitus proijciendum, potes timere: imò, & qui iam te cinerem audis, ab ipso proiectū & perpetuę perditioni iā traditum, posses suspicari. Quid igitur agendū? Desperandum ne? Nequaquam. Idcirco sancta Ecclesia, quę ex vna, te cinerē esse, tibi representauit, ex alia Deum tibi proponit tanquam pium patrē, paratum ad te recipiendū, qui in hoc Expiationis festo omnia domus suę ostia & portas aperit & pandit, vt liber tibi pateat ingressus; imò prouocans, vt hac die ad preces & supplicationes pro peccatis tuis offerendas, te conuertas. Cinerē ergo te esse, tibi dixit, quasi te iam in extremo perditionis positū representans; vt non iam amplius te contineas, nec tuę perditionis remedium differas, qui ad vltimū eius quodāmodo perductus fuisti: remediūque tibi pręsens ex Dei parte offert, quē ad veniam & misericordiam paratissimum in ipso statim officij Missę exordio exhibet, illa Sapientis verba depromens: *Misereris omnium Domine & nihil odisti eorum, quę fecisti, dissimulans peccata hominum propter penitentiam, & parcens illis*. In textu dicitur: *Parcis autem omnibus, quoniam tua sunt Domine, qui amas animas*. In gręco *Philanthropos*, id est amator homi-

Genes. 19.
27.

Sapient. 12.
24.

nis. Expende singulare Dei epitheton. Nobilior quidē fuit angelus homine; sed singulariter est Deus *amator hominis*: quia angelos peccantes, sine remedio relinquens perpetuę perditioni traditos, hominibus peccantibus remediū offert, ex eo solū quod eos amat. Quibus cōcinunt, quę hoc ipsum Ecclesia latius explicare volēs ex Propheta subdit: *Conuertimini ad Dñm Deum vestrum, quia benignus & misericors est, patiens &c.*

§. 8. Per cinerē aptus redditur peccator ad misericordiā Dei, qui benignus dicitur, quod superabundat eius gratia, ubi abundauit delictum.

Conuertimini ad Dominum Deū vestrum, quia benignus & misericors est, patiens & multa misericordię & prestabilis super malitia. Aptissimē sancta Ecclesia, in hoc festo expiandis peccatis constituto (cum Deus magis quā in antiqua Expiationis solemnitate fores & portas aperit, vt peccatores accedant, supplicaturi pro iniquitatibus suis) nos ipsos eo modo, quo Deus antiquū populum, componit & aprat, quo magis simus dispositi ad diuinę gratię dona obtinenda, attendens ea, quę per sanctum prophetam Ioel, sibi fuerunt reuelata. Adegit sancta illa Rebecca per prophetiam instructa (vt Chaldæus apertē legit) filium suum minorem Iacob, vt ad patrē Isaac ingrederetur, & coram illo se cōstitueret, ipsius plenam benedictionem obtenturus, per quam ius haberet ad totam eius substantiam, domum, facultates & bona hęreditāda. Timebat Iacob ingressum, dicens: *Si attrectauerit me Pater meus, & senserit, timeo ne putet me sibi voluisse illudere, & inducam super me maledictionem pro benedictione*. Mater cœlesti prophetia instructa, cōposuit & aptauit eum, operuit eius manus & collum, timoremq; filij abstulit, & plena securitate eum firmavit: *In me sit ait, ista maledictio fili mi, tantū audi vocem meā*. Chaldæus, *Acquiesce verbo meo, quod ego precipio tibi*; Septuaginta, *Audi me, sicut ego precipio tibi*. Excitat nos hodie mater nostra Ecclesia, cuius expressū typū sancta tenuit Rebecca, vt cōmuni sēsu SS. Patres supponūt, vt iuxta tēporis institutionem ingrediamur ad Patrē cœlestē, qui nobis benedictionem suā cœlestē, & gratiā largiatur, illam de qua Sapiens: *Benedictio Domini diuites facit: per eam*

23
Ioel. 2.

Genes. 27.

Prou. 10. 3

liquidem

omnem malitiam. Sed maius mysterium hæc verba, *præstabilis super malitia*, continent, statim à nobis explicandum.

§. 10. Grandem spem excitat in peccatoribus, cū dicitur Deus, præstabilis, aut pœnitens super malitia.

§ 28

SPIRITU sancto excitata Ecclesia, sicut antiquitus in festo Expiationis, aperiiebatur Sancta sanctorum, eiusque referabantur ostia, ad indicandum, quod diuinæ misericordiæ fo-

res aperiiebantur, ut omnes ad illam implorandam se conuerterent: ita nobis in ipso exordio Quadragesimæ, quam Expiationis festum expressè indicauit, diuinæ misericordiæ portas exhibet patentes & apertas, inducitque Deum ipsum per sanctū Prophetam Ioël clamantem & dicentem: *Conuertimini ad dominū Deum, quoniam benignus & misericors est, patiens & multa misericordiæ; & præstabilis super malitia*: quibus verbis diuinæ suæ misericordiæ magnitudinem excellenter ob oculos ponit. Illis enim, quantum existimo, Niniuitarum historiam vult ad mentem reducere, ut nos ad sperandam à Deo misericordiam & veniam, & pœnitentiam agendam inducat. Fuerunt sancti prophete Ioël & Jonas contemporanei, & eodem tempore prophetarunt & prædicarunt. Quamuis enim (ut sancti Patres annotant) Ioël non exprimat suæ prophetiæ tempus, ex hoc ipso intelligendum est, illum prophetasse eodem tempore, quo propheta, qui eum præcessit, qui est Osæas. Ita Clemens Alexandrinus^a, Hieronymus^b, Augustinus^c, Theodoretus^d & Rufinus^e. Osæam autem & Ionam fuisse eodem tempore, idem sancti Patres^f tanquam rem certam ex chronicis & hebræorum communi sententia & traditione docuerunt, quod & similiter affirmavit Eusebius^g. Synchroni igitur fuerunt cum Osæa, Jonas & Ioël: idcirco mutuò se in prædicandi & prophetandi munere adiunxisse credendum est. Similes enim fuerunt prophetæ ac ministri Dei, illis sanctis animalibus, qui spiritu Dei ducebantur, quæ alis mutuò se contingebant, & ad volandū excitabant, & adiunxerunt; quomodo & in nouo testamento, Paulus^h cum Petro cæterisque Apostolis, quæ prædicabat conferebat; & Petrusⁱ ad prædicandum, epistolis & exhortationibus Pauli utebatur. Ita credo sanctū

prophetam Ioël, ad ea, quæ Ionæ acciderāt, voluisse sua prophetica prædicatione alludere, qui propterea eadē penitus Ionæ verba repetijt & expressit. Audiuit Ionas Deo ipso renuntiante, grandem esse Niniuitarum malitiā; & quasi ad extremū peruēnisse: *Ascendit*, inquit, *eorum malitia coram me*, aut ut Chrysostomus legit, *usque ad cælum*. Audiuit itidem Deum iam dānationis & mortis cōtra eos protulisse sententiam, quam iussus erat eisdem intimare, breuissimis diebus cōplendam: nihilominus adhuc credidit, illis superesse remediū, si pœnitentiam agerent, & dolētes de peccatis, ad eius misericordiā implorandam se cōuerterent. Hæcque ut ipsemet exposuit, causa fuit, cur ad eam sententiam intimandā ire recusauerit: *Scio enim*, inquit, *quia tu Deus clemens, & misericors, patiens & multa misericordiæ, & ignoscens super malitia*. Et hoc ipsum rei cōprobauit euentus. Eadē penitus verba in hebræo Ioël assumpsit, ut nec minima sit discrepantia; quamuis Vulgatus, diuersis aliquantulum epitetis trāsferat: *Benignus & misericors est, patiens & multa misericordiæ, & præstabilis super malitia*. Hoc autē quod dicit, *præstabilis super malitia*, grande cōtinet mysterium; quod in ipsa Ionæ prophetia mirè explicatur. Habetur in hebræo tā apud Ionam, quā apud Ioël, verbū *Niham*, frequentissimum in scriptura sacra, cum de Deo in ordine ad peccatores agitur. Significatque propriè pœnitere; *Arrepentirse*; & ita Regia & Pagninus, cōmuniterque omnes ex hebræo transferunt: *Pœnitens super malum, aut super malitiam*. Malitiæ aut mali nomine (ut annotarunt Tertullianus^a, Hieronymus^b & Damascenus^c, & alibi ostendimus) afflictio, labor, vel pœna intelligitur. Possunt autem hæc explicari ex doctrina Beati Gregorij Nysseni^d asserentis, Dei conditionem excellentissimè explicari, exemplo speculi. Est enim Deus similis speculo, quod tale est erga hominē, qualis homo erga illū. Si homo rideat, speculum se ridens exhibet; si ad lacrymas & tristem vultū se homo subito cōuertat, in instanti & subito etiam in speculo lacrymas & tristem vultū conspiciemus. Talem Deum cogita, *Speculū sine macula*. Eo ipso, quod deliberatē cogitas cōtra illum agere & offendere; cogitat & ipse cōtra te agere & te offendere. Eo autem ipso, quod te conuertis & dolentē te exhibes de offensa, quā agere cogitaueras, aut cōmiseras; se cōuertit ipse (nostro loquendi more) & dolet de pœna, quā tibi cogitauerat & decreuerat inferre. Dolet inquam, ut ex D. Hieronymo & D. Thoma alibi exposuimus, nō secundū affectū (Deo enim doloris, tristitiæ, &

Ionæ. 1. 1.

Ho. de Ionæ

Ionæ. 4. 2.

Brixia. to. 1.

444. pag. 7.

Lib. 1. cōtra Marcio.

In cap. 8.

Matthæ. &

epist. ad Ammandum.

Lib. 4. c.

10.

Orat. 9. in Cant.

§ 29

Sap. 7. 16.

pœni-

^a Stroma.

^b In cap. 1.

^c Osæ. & in

^d c. 1. Ioël. &

^e in c. 1. Hæc.

^f 18. de ci-

^g uit. c. 17.

^h In Prolo.

ⁱ quoddecim

Propheta.

^j In Ioël.

^k Hæc in

Ioels.

^l In chroni-

^m co & 10. de

prædicat. c.

ⁿ ult.

^o Ad Gala.

^p 1. 16. & c.

^q 2.

^r 2. Petr. 3.

^s 15.

1. The first step is to identify the problem or question that needs to be answered. This involves understanding the context and the specific requirements of the task.

[illegible]

1. The first step is to identify the problem or question that needs to be answered. This involves understanding the context and the specific requirements of the task.

[illegible]

Abstract

1000

Abstract—The purpose of this study was to determine if there were differences in the prevalence of musculoskeletal disorders among different types of workers. The study included 600 employees from three companies. Data were collected by means of a questionnaire about symptoms of musculoskeletal disorders and information about work conditions. Results showed that the prevalence of musculoskeletal disorders was higher among non-manual workers than manual workers. This result may be due to the fact that non-manual workers have more sedentary jobs and less physical demands than manual workers.

100

1. The first step is to identify the problem or question that needs to be answered. This involves understanding the context and the specific requirements of the task.

100

1. The first step is to identify the problem or question that needs to be answered. This involves understanding the context and the specific requirements of the task.

1000

1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 26

[illegible]

1000

Abstract

1000

[illegible]

1000

1. The first step is to identify the problem or question that needs to be answered. This involves understanding the context and the specific requirements of the task.

_____

Psal. 119.3

Astor. 9. 1.

2. 3. 4.

1. Ad Tim.

1. 13.

31

In eundē

Psal. 58.

Hom. 5. de

penit. post

medium.

Psal. 94.

non miseretur operantibus iniquitatē, quis
 falsius erit? Si enim iniquitate observaueris Dñe;
 Dominus quib. sustinet? Deinde, ecco miseratus
 est Pauli, qui primò Saulus operabatur ini-
 quitatē. Quid enim fecit boni, vnde prome-
 reretur Deum? Nōne sanctos eius ad mor-
 tem attrahebat? Nōne epistolas à principi-
 bus sacerdotū ferēbat, vt vbicumque Chri-
 stianos inueniret, ad pēnā raperet? Nōne
 id agens, eo tendens, & eadem spirans & an-
 helans, sicut scriptura de illo testatur, de ce-
 lo vocatus est, voce sublimi deiectus, cre-
 scens, excreatus, illuminatus, occisus, vni-
 ficatus, perditus, redditus? Quo meritō? Nihil
 nos dicamus, ipsum potius audiamus. Qui
 prius fui, inquit, blasphemus & persecutor & in-
 iuriosus, & misericordiam consequutus sum. Quo-
 modo ergo dicitur: Non miserearis omnium,
 qui operantur iniquitatem? Varijs modis id
 explicat Augustinus, sed primus, qui nostro
 deseruit instituto est, eos dici operari ini-
 quitatē, qui peccāt, & pēnitentiā non agūt:
 nam qui post peccatum, condignā agit pē-
 nitentiā, hic quamuis operatus fuerit ini-
 quitatē, non tamen iam eam operatur, sed
 potius aequitatē: & quod inique fuerat ope-
 ratus ad aequitatem restituit, ideoq; aequita-
 tem faciens, iniquitatem sustulit; & iam non
 habet Deus, quod in eo puniat, qui tantum
 punit iniquitatem. Iniquitas omnis (inquit
 Augustinus) parua, magnaue sit, puniatur ne-
 cesse est, aut ab ipso homine pēnitente, aut
 à Deo vindicante. Nam & quē pēnitet, pu-
 nit se ipsum. *Prorsus aut punis, aut punit. Vis nō
 puniat? Punit tu. Nam cū peccasti, illud fecisti, quod
 impunitum esse non potest. Non ille inueniat, quod
 puniat, quia cū tu punis iniquitatem, facis aequi-
 tatem: & ideo tui miserebitur Deus, quia iam te
 operantem aequitatem inuenit Deus. Quid est operā-
 tē aequitatē? Quia hoc in te odisti, quod & odit ille;
 & hoc tu punis, quod puniturus erat ille, &c.* Ad
 hoc institutū explicat Augustinus, similiterq;
 expēderat Chrysostomus, quod David ip-
 se cōsulit: *Præueniamus faciem eius in confes-
 sione.* Quid est, præueniamus faciē eius in con-
 fessione? Antequā ipse faciem conuertat, &
 attendat, vt puniat; tu præueni confitendo
 & puni. Cōfessionis enim nomine (vt Chry-
 sostomus indicat) non nudā confessionem
 intelligit: sed quam condigna satisfactio co-
 mitatur; & veram integramq; pēnitentiā,
 confessionis nomine ex eo voluit exprime-
 re, quia peccatorum cōfessio est, quæ magis
 ad eorum remissionem requiritur. Ideoq;
 idem est, Præoccupemus in cōfessione, ac in
 vera ac legitima pēnitentia; confitēdo pec-
 cata, fundēdo lacrymas, &c. Si enim illæ ad-
 sint, delentur peccata & iniquitates, & iam

cū Deus faciem suam conuertet, nō inue-
 niet quid puniat. In cuius confirmationem
 egregie obseruat Chrysostomus illā Dau-
 dis sententiam: *Lauabo per singulas noctes lacry-
 meis meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.* Expē-
 de verbum illud *Lauabo*: non enim tantum
 voluit exprimere lacrymarū vbertatem, nā
 ad hoc satis fuisset dicere: *Lacrymis stratum
 meum rigabo.* Quare ergo præpōluit, *Lauabo*?
 Vt ostēdat lauacrum & purgatoriū peccato-
 rū, lacrymas esse, per quas peccatum deletur
 & abluitur. Spongia peccatorum tuorū (ait
 idem Chrysostomus) lacrymę sunt; grandis
 earum virtus. Meretrix illa non effudit san-
 guinē, sed fontes lacrymarū profudit, & de-
 leuit peccata; & iā puniēdum aliquid Deus
 nō inuenit, qui dixit: *Vade in pace.* Et quid di-
 cam de meretrice, & immunda muliere? Co-
 lumna Ecclesię & fundamētum fidei, prin-
 cept Apostolorum Petrus, ad ancillæ vilissi-
 mæ interrogationē, negauit Dominum. Nū-
 quid tunc sanguinem fudit? Amaras fudit la-
 crymas, & abstersit peccatum suum, & rece-
 pit pristinā dignitatem. Hinc idem Chryso-
 stomus, Ambrosius & Gregorius anno-
 tant, quod Deus iuxta Septuaginta lectionē
 per Isaiam dixit: *Ego sum qui deleo peccata tua
 propter me, peccatorum tuorum non recordabor; tu
 autem memento, vt iudicemur simul: dic tu iniqui-
 tates tuas primus, vt iustificeris.* Audi, inquit,
 qua conditione iniquitatū tuarum se imme-
 morē dicat, ait Gregorius: Si tu memor fue-
 ris, si tu peccata tua ad memoriam reuocas,
 per pēnitentiā veram puniens; ego obliuio-
 ni tradam & nō recordabor. Conuenienti
 confessione fatere delictum tuum, & solutū
 erit; soluit enim criminū nexus, ait Ambro-
 sius, verecunda confessio peccatorum. Si tu
 oculos ad cognoscenda peccata tua conuer-
 tas, ego oculos ab eis conspiciendis auertā.
 Vnde & David (vt annotat Chrysostomus)
 postquam præmiserat, dicens: *Iniquitatē meā
 ego cognosco, & peccatum meum contra me, id est,
 coram me, est semper; reuē* subintulit: *Auerte
 faciem tuā à peccatis meis.* Hac omnia aper-
 tē satis (vt Augustinus, Gregorius, Ansel-
 mus, & Diuus Thomas annotāt) expressit
 Apostolus, qui postquā docuit Deum puni-
 re peccatores propter peccata sua, etiam in
 hac vita, signanter eos, qui indebite disposi-
 ti ad sacram Eucharistiam suscipiendā acce-
 dūt, subdidit: *Quod si nos metipsos iudicemus,
 non utique diiudicemur.* Causa diuinæ puni-
 tionis (inquit D. Thomas) est negligentia,
 qua in nobismet ipsis peccata cōmissa puni-
 re negligimus. Vnde dicit, quod si nos mer-
 ipsos diiudicemus, redarguendo, & puniē-
 do peccata nostra, non utiq; iudicemur,

Psal. 6. 7.

1. m. 310.

Homil. 3. in
Psa. 50. post
medium.

Luc. 7. 50.

Homil. 5.
de penit.
cit.

b. 2. De pe-

nit. c. 6.

c. In Psa. 50.

qui est 4.

penit.

d. Isai. 43.

25. 16.

32

Psal. 50. 5.

11.

Lib. de po-

nit. medici-

na. c. 1.

f. 11. Mora-

cap. 19.

g. In ca. 11.

ad Corin.

1. Cor. 11.

31.

id est

Table 1. Mean values of the dependent variables for the three groups of subjects

Variable	Control group	Low-dose group	High-dose group
Mean age (years)	22.5	22.5	22.5
Mean height (cm)	175.5	175.5	175.5
Mean weight (kg)	72.5	72.5	72.5
Mean heart rate (b/min)	145	145	145
Mean systolic blood pressure (mmHg)	125	125	125
Mean diastolic blood pressure (mmHg)	85	85	85
Mean stroke volume (L/min)	10.5	10.5	10.5
Mean cardiac output (L/min)	11.5	11.5	11.5
Mean stroke volume index (L/min/m ²)	0.65	0.65	0.65
Mean cardiac output index (L/min/m ²)	0.70	0.70	0.70
Mean stroke volume index (L/min/m ²)	0.65	0.65	0.65
Mean cardiac output index (L/min/m ²)	0.70	0.70	0.70

Values are means $\pm$ SD. Control group: 10 subjects; low-dose group: 10 subjects; high-dose group: 10 subjects.

stroke volume index (L/min/m²) and cardiac output index (L/min/m²) were significantly lower in the high-dose group than in the control group.

There were no significant differences between the three groups in the mean values of the dependent variables during the 15-min rest period (Table 1).

There were no significant differences between the three groups in the mean values of the dependent variables during the 15-min rest period (Table 1).

There were no significant differences between the three groups in the mean values of the dependent variables during the 15-min rest period (Table 1).

There were no significant differences between the three groups in the mean values of the dependent variables during the 15-min rest period (Table 1).

There were no significant differences between the three groups in the mean values of the dependent variables during the 15-min rest period (Table 1).

There were no significant differences between the three groups in the mean values of the dependent variables during the 15-min rest period (Table 1).

There were no significant differences between the three groups in the mean values of the dependent variables during the 15-min rest period (Table 1).

There were no significant differences between the three groups in the mean values of the dependent variables during the 15-min rest period (Table 1).

There were no significant differences between the three groups in the mean values of the dependent variables during the 15-min rest period (Table 1).

There were no significant differences between the three groups in the mean values of the dependent variables during the 15-min rest period (Table 1).

There were no significant differences between the three groups in the mean values of the dependent variables during the 15-min rest period (Table 1).

There were no significant differences between the three groups in the mean values of the dependent variables during the 15-min rest period (Table 1).

There were no significant differences between the three groups in the mean values of the dependent variables during the 15-min rest period (Table 1).

There were no significant differences between the three groups in the mean values of the dependent variables during the 15-min rest period (Table 1).

There were no significant differences between the three groups in the mean values of the dependent variables during the 15-min rest period (Table 1).

There were no significant differences between the three groups in the mean values of the dependent variables during the 15-min rest period (Table 1).

There were no significant differences between the three groups in the mean values of the dependent variables during the 15-min rest period (Table 1).

There were no significant differences between the three groups in the mean values of the dependent variables during the 15-min rest period (Table 1).

There were no significant differences between the three groups in the mean values of the dependent variables during the 15-min rest period (Table 1).

There were no significant differences between the three groups in the mean values of the dependent variables during the 15-min rest period (Table 1).

There were no significant differences between the three groups in the mean values of the dependent variables during the 15-min rest period (Table 1).

There were no significant differences between the three groups in the mean values of the dependent variables during the 15-min rest period (Table 1).

There were no significant differences between the three groups in the mean values of the dependent variables during the 15-min rest period (Table 1).

There were no significant differences between the three groups in the mean values of the dependent variables during the 15-min rest period (Table 1).

There were no significant differences between the three groups in the mean values of the dependent variables during the 15-min rest period (Table 1).

Date	Description	Amount	Total
1/1/20	Cash on hand	100.00	100.00
1/2/20	Cash on hand	50.00	150.00
1/3/20	Cash on hand	25.00	175.00
1/4/20	Cash on hand	12.50	187.50
1/5/20	Cash on hand	6.25	193.75
1/6/20	Cash on hand	3.12	196.87
1/7/20	Cash on hand	1.56	198.43
1/8/20	Cash on hand	0.78	199.21
1/9/20	Cash on hand	0.39	199.60
1/10/20	Cash on hand	0.19	199.79
1/11/20	Cash on hand	0.09	199.88
1/12/20	Cash on hand	0.05	199.93
1/13/20	Cash on hand	0.02	199.95
1/14/20	Cash on hand	0.01	199.96
1/15/20	Cash on hand	0.00	199.96
1/16/20	Cash on hand	0.00	199.96
1/17/20	Cash on hand	0.00	199.96
1/18/20	Cash on hand	0.00	199.96
1/19/20	Cash on hand	0.00	199.96
1/20/20	Cash on hand	0.00	199.96
1/21/20	Cash on hand	0.00	199.96
1/22/20	Cash on hand	0.00	199.96
1/23/20	Cash on hand	0.00	199.96
1/24/20	Cash on hand	0.00	199.96
1/25/20	Cash on hand	0.00	199.96
1/26/20	Cash on hand	0.00	199.96
1/27/20	Cash on hand	0.00	199.96
1/28/20	Cash on hand	0.00	199.96
1/29/20	Cash on hand	0.00	199.96
1/30/20	Cash on hand	0.00	199.96
1/31/20	Cash on hand	0.00	199.96

<p>37</p> <p>Tracta. de gemmis</p> <p>Lib. 41.</p> <p>Lib. 14. de var. histo.</p> <p>Lib. 8. spe cul. maior. cap. 93.</p> <p>Lib. 1. ca. 146.</p> <p>Pineda in Job. 28. ver. 6.</p> <p>In illud Cant. 5. Vé ter eius &c. Lib. 27. cap. 9.</p> <p>Lib. 16. Ethin. c. 9. Lib. de gē mit. c. 5. Hom. 14. in Cant.</p> <p>Thren. 4. 7.</p> <p>Exod. 24. 10.</p> <p>In cap. 14 Exod.</p> <p>Lib. 8. ca. 93. cit.</p> <p>Tracta. de ra. gem. cit. q. 38. in sa crā scriptu. Ver. Moy ses.</p> <p>In ca. 24. Exod. q. 36.</p> <p>In ca. 91. Exod. ad 6.</p>	<p>deamus, quam apte thronus gratiz & mile- ricordiz, illius typo describatur. Sapphirus in primis, omnibus preciosis lapidibus emi- nere dictus est, quem vocat Epiphanius^a gē- mam admirabilem, pulcherrimam, gratissi- māq; , qua vtuntur Reges. Crediderunt Gen- tiles (vt Pierius^b dixit) illi inter omnes lapi- des tributam cœlestem virtutem à Ioue & Saturno, per quam regnum & sacerdotium, quis impetrare posset, regnum à Ioue, sacer- dotium à Saturno. Itaq; supremas hic lapis tribuebat dignitates, qui reges & sacerdo- tes faciebat. Quibus cōcinunt, quæ Ælianus^c scribit, apud Ægyptios summū sacerdotem & iudicem (idem enim erat apud eos supre- mus iudex & sacerdos) imaginem ex sapphi- ro confectam circa collum gestasse, quæ di- cebatur Veritas. Hinc versus ille, quē ex la- pidario noster Bellouacēsis^d refert. sapphiri species, digitis aptissima regū. Dioscorides^e eam asserit Phēbo gratissimam, quæ propte- rea homines disponderet, & aptos redderet ad sacra facienda; & vt altaribus fierēt pro- pinqui. Et verē credo cum docto nostri tē- poris autore^f, hæc omnia singulariter tribu- ta sapphiro, propter colorem cœlestem, quē solus ille inter omnes gemmas, singulariter tenet & refert, vt Theodoretus & Grego- rius Nyssenus annotarūt^g. Est enim colore purissimi cœli sereni, quale vernum est. Pli- nius^h ei colorē tribuit ceruleum, (quamuis sapphiros etiā purpureos dari asserat, sicut alij albos) Isidorusⁱ, sicuti & Epiphanius^k ce- ruleū purpurecentē, sed Gregorius Nyssē- nus^l ceruleum splendentē, idest, ceruleū cœ- lestem, dilutum, quem nos dicimus, <i>Turque- sado claro</i>, qui recreat, inquit Gregorius ocu- los fatigatos. Vnde pulchritudinem Naza- reorum, quæ oculos spectantium rapiebat, ex sapphiro expressit Ieremias^m: <i>Sapphiro</i>, inquit, <i>pulchriores</i>: quod & manifestē mihi vi- detur scripturam sacram exprimere voluisse; quæ dicens, quod quando Deus descen- dit ad montemⁿ, <i>seniores viderunt Deum Israel</i>, & <i>sub pedibus eius quasi opus lapidis sapphirini</i>, quasi colorē illū apertius exponere vellet, subdidit: <i>Et quasi cælum cūm serenum est</i>. Iuxta Hebræū, inquit Caietanus^o, habetur, <i>Et sub</i> <i>pedibus eius, sicut opus lateris sapphir & sicut pro-</i> <i>prietatem calorum in munditia</i>. Vnde commu- nis ille versus de specie sapphiri, apud Bel- louacensem^p: Egregiū fulgēs, puroq; similli- ma cœlo. Hinc sapphirus aptissima est ad res cœlestes designandas; vnde Epiphanius^q & Anastasius Nicenus^r, Suidas^s, & Hebræo- rum traditio, quam referunt & sequuntur Abulensis^t, Lyranus^u, Caietanus^v & alij, do- cent tabulas lapideas, in quibus Deus legē</p>	<p>scriptam digito suo tradidit, fuisse ex lapide sapphiro; aptus sane lapis cui cœlestia inscri- bantur. Et ad id credunt Gregorius Nyssē- nus & alij, alludere voluisse illa Spōsæ verba iuxta Septuaginta: <i>Venter eius tanquam tabula</i> <i>eburnea, super lapidem sapphirū</i>. Inde sapphirus iudicatus est habere proprietates excellen- tiores omnibus alijs lapidib^{us} preciosis. Ideo cōmuni versu dicitur: <i>Vilior est nullo, virtu-</i> <i>tibus atq; decore</i>. In primis enim à Gentili- bus iudicatus est necessarius, omnibus qui cum Dijs agere nitebantur, & Deorū altari- bus appropinquare volebant, quo munie- bant se, qui oracula consulebant, vt eorum respōsa acciperēt; de quo propterea versus; Et plusquā reliquas amat hāc necromantia gemmam. Deinde, per illum ad supremas di- gnitates, regiam scilicet & sacerdotalem ob- tinendā à Ioue & Saturno se credebāt dis- poni. Tertiō, vtilem credebant ad soluenda vincula & carceres, de quo dicebatur: <i>Hic</i> <i>lapis vt perhibent, educit carcere vinctos</i>, <i>Obstruētasq; fores ac vincula tacta resoluit</i>. Quartō, omne venenū enervat, & extinguit; vnde si araneam (inquit Bartholomæus An- glicus) intra pixidem posueris, & verū sap- phirum supra pixidis orificium aliquantulū tenueris, aranea moritur, vt dicit Dioscori- des, & hoc idem vidi sæpius, &c. Quintō, ha- bet virtutem excellentem ad confortādum cor; ideoq; singulariter vim habet ad passio- nem cordiacam, & quancūq; melācolicam pellendam. Tandem tot tantaq; in homine operatur, qualia illi exprimūt versus: sapphi- rus corpus vegetat, & integra membra con- seruat. Curat dolorem frontis, sudorem re- stringit, &c. de quibus noster Bellouacēsis^d, & Bartholomæus Anglicus^b latē disseruerūt. His suppositis aptē intelligitur, cur Dei mi- sericordia sapphiri hieroglyphico exprima- tur, cui verius hæ omnes proprietates, quā sapphiro conueniunt. Hęc est, per quam red- dimur apti, vt Deo propinqui efficiamur, quos iustitia meritō lōgissimē ab illo sepa- rabat; imō & Deum ita nobis fecit propin- quum, vt verē fecerit hominem, & cum ho- minibus conuersantē, qui venit propter visce- ra misericordiz. Per illam reddimur apti, vt ad sacra tēpla & altaria possimus accedere, qui cum Dauid dicere possumus: <i>Ego autē in mul-</i> <i>titudine misericordiz tua introibo in domum tuam</i>. Hęc est, per quā supremas dignitates sumus assecuti, & facti, sicut dixerūt Sancti Aposto- li Petrus^a, & Ioannes^b, <i>Reges & Sacerdotes</i>, & Paulus^c, <i>Filij Dei, hēredes regni cœlestis</i>, & qui terra sentibus plena, eramus indigni, ad su- perna obtinenda sumus erecti, vt B. Chryso- stomus expēdit. Per hanc, <i>velles ferrei</i>, & porrigit</p>	<p>Hom. 14. in Cant. cit.</p> <p>Cant. 5. 14.</p> <p>Apud Bel- loua. cit.</p> <p>De proprie- tat. rerum.</p> <p>38</p> <p>Lib. 8. cit. c. 93. & 94.</p> <p>Libro. de proprietatib.</p> <p>Luc. 1. 78.</p> <p>Psalm. 138.</p> <p>1. Pet. 2. 9 & Apoc. 1. 6 & Ad Rom. 8. 17. Ser. de Af- cent. 10. 3. Psalm. 106. 16.</p>
--	---	---	---

the organization's mission, vision, and values.

Second, the literature suggests that the organization's mission, vision, and values are important in determining the organization's strategic direction. For example, the organization's mission, vision, and values can influence the organization's choice of markets, products, and services. The organization's mission, vision, and values can also influence the organization's choice of competitors and the organization's choice of partners.

Third, the literature suggests that the organization's mission, vision, and values are important in determining the organization's organizational structure. For example, the organization's mission, vision, and values can influence the organization's choice of organizational structure, the organization's choice of organizational design, and the organization's choice of organizational culture.

Fourth, the literature suggests that the organization's mission, vision, and values are important in determining the organization's organizational performance. For example, the organization's mission, vision, and values can influence the organization's choice of organizational performance measures, the organization's choice of organizational performance indicators, and the organization's choice of organizational performance evaluation methods.

Fifth, the literature suggests that the organization's mission, vision, and values are important in determining the organization's organizational behavior. For example, the organization's mission, vision, and values can influence the organization's choice of organizational behavior measures, the organization's choice of organizational behavior indicators, and the organization's choice of organizational behavior evaluation methods.

Sixth, the literature suggests that the organization's mission, vision, and values are important in determining the organization's organizational change. For example, the organization's mission, vision, and values can influence the organization's choice of organizational change measures, the organization's choice of organizational change indicators, and the organization's choice of organizational change evaluation methods.

Seventh, the literature suggests that the organization's mission, vision, and values are important in determining the organization's organizational innovation. For example, the organization's mission, vision, and values can influence the organization's choice of organizational innovation measures, the organization's choice of organizational innovation indicators, and the organization's choice of organizational innovation evaluation methods.

Eighth, the literature suggests that the organization's mission, vision, and values are important in determining the organization's organizational sustainability. For example, the organization's mission, vision, and values can influence the organization's choice of organizational sustainability measures, the organization's choice of organizational sustainability indicators, and the organization's choice of organizational sustainability evaluation methods.

Ninth, the literature suggests that the organization's mission, vision, and values are important in determining the organization's organizational social responsibility. For example, the organization's mission, vision, and values can influence the organization's choice of organizational social responsibility measures, the organization's choice of organizational social responsibility indicators, and the organization's choice of organizational social responsibility evaluation methods.

Tenth, the literature suggests that the organization's mission, vision, and values are important in determining the organization's organizational corporate governance. For example, the organization's mission, vision, and values can influence the organization's choice of organizational corporate governance measures, the organization's choice of organizational corporate governance indicators, and the organization's choice of organizational corporate governance evaluation methods.

Eleventh, the literature suggests that the organization's mission, vision, and values are important in determining the organization's organizational risk management. For example, the organization's mission, vision, and values can influence the organization's choice of organizational risk management measures, the organization's choice of organizational risk management indicators, and the organization's choice of organizational risk management evaluation methods.

Twelfth, the literature suggests that the organization's mission, vision, and values are important in determining the organization's organizational human resources management. For example, the organization's mission, vision, and values can influence the organization's choice of organizational human resources management measures, the organization's choice of organizational human resources management indicators, and the organization's choice of organizational human resources management evaluation methods.

Thirteenth, the literature suggests that the organization's mission, vision, and values are important in determining the organization's organizational information technology management. For example, the organization's mission, vision, and values can influence the organization's choice of organizational information technology management measures, the organization's choice of organizational information technology management indicators, and the organization's choice of organizational information technology management evaluation methods.

40

Isai. 16. 3.

In cap. 16.
Isai.

Ephes. 2. 4.

Ad Ro. 10.

Isai. 53.

Homil. 6. in
Euang.

Rom. 9. 7.

Psal. 88. 51

. 777

1. Reg. 17.
16.

Misericordiz enim & gratiz opus fuit, incarnationis mysterium, de quo idem Propheta eleganter prædixit: *Et preparabitur in misericordia solam eius*, idest humanitas, & *sedebit super eum in veritate*, idest (vt exponit Procopius) non per typum & figuram aut umbram, sicut in antiquo tabernaculo; sed in rei veritate. Misericordia fuit, quæ fecit, vt Pater æternus filium vnigenitum morti traderet, vt rebellem seruum liberaret. Misericordia impulit Deum, vt se ipsum manibus impiorum traderet crucifigendum, vt inimicos suos peccatores è manibus diaboli & mortis eriperet. Ipse pauper effectus est, vt homines diuites efficeretur, &c.

Deus enim, qui diues est in misericordia, &c. cum essemus mortui, viuificauit nos in CHRISTO. Quis hæc misericordiz opera potuit vnquã mente concipere, aut comprehendere? Cuius caput potuit hoc cogitare? Elegit Deus ex omnibus mundi gètibz peculiarem populum, quem ad hæc mysteria capiēda, per Prophetas, tropos, figuras, sacrificia, sacramenta, & cæremonias instrueret: & postquam per duo ferè millia annorum id egit, quando re ipsa misericordia eius hæc fuit operata; ita mentes hominum transcendunt, vt nullatenus ea crederent. Qua in re

Paulus adimpletam exhibuit Isaiæ prophetiam: *Domine, quis credidit auditui nostro?* Proponerentur hæc misericordiz opera Iudæis, erantquæ illis *Scandalum*: exponerentur Gentilibus, & visa sunt illis deliramenta & stultitia. Stultum (inquit Diuus Gregorius) hominibus visum est, vt pro mortalibus autor vitæ moreretur: Deus pro homine, creator pro creatura; & inde homo scandalum sumplit; vnde ei amplius debitor fieri debuit.

Pro bono, inquit Apostolus, *forsitan quis audeat mori*; sed quod moriatur iudex iustus pro reo scelerato, rex æquissimus pro seruo impio, Deus ipse pro vili vermiculo; non poterat mens humana capere. Ex quibus credo non ineptè explicari posse, quod Dauid dicebat in illo Psalmo, quo *misericordias Domini* decantandas suscepit. Quas postquã toto Psalmo egregiè prosequutus fuit, ad eius finem exponere volens, quàm longè illæ essent ab humano captu; *Exprobraueris*, inquit, *commutationem CHRISTI tui*. In

Hebræo verbum *Hereph*, quod significat cõuitiari & irridere; quomodo de Goliath dicitur, quod *exprobrauit*, idest, cõuitiatus est, irridendo acies Dei viuētis. Irriserunt, & conuitijs irrisorijs exceperūt commutationem CHRISTI tui. Quænam hæc commutatio? Illa, quam misericordia Dei fecit, mala hominis in Deum, & bona Dei in homines

transferens. Commutationem, qua Deus mortem hominis in filium suum, & vitam filij sui in homines transtulit, vt ille morte hominis moreretur; & hic vita Dei viueret. Admiranda sanè commutatio: quam forte Dauid intendebat, quando post peccatum superbiæ, quod commisit numerando populum, percutiens cor suum, dixit: *Peccauit valde in hoc facto, sed precor Domine, vt transferas iniquitatem serui tui*. In Hebræo habetur verbum *Heghubir*, quod significat aliquando rem ab vno in alterum trāsferre; quomodo dicitur, *Hæreditas trāsferre*, de vno in alium, & *regnum trāsferri à Saule in Dauid*. Nouerat Dauid, quod omnia hominum peccata transferenda essent in CHRISTI dorsum & scapulas, idquæ fiendum, quod postea dixit Isaias: *Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum*. Et fortè Dauid intellexit, hoc sibi dictum fuisse à Propheta Nathan, cū primò peccauerat, & peccatū confessus fuerat: *Dominus transtulit peccatum tuum*: Sanè à te in CHRISTVM, quia pro illo pœnas daturus est: eodem propterea verbo, cū iterum se vidit peccato implicatum vsus fuit, dicens: *Transfer iniquitatem serui tui*. Hanc cōmutationem cū homines audierunt, irriserunt; & illos, qui talia prædicabant, conuitijs & irrisionibus prosequerentur, & rem risu dignam & stultam censebant, dicere; Deum, filium suum tradidisse pro hominibus, &c. Excedebat enim omnem captum, etiam supremorum spirituum, huiusmodi misericordia. Non mirum, quia thronus imminebat & superabat capita omnium animalium, etiam aquilæ. Ex ijs infero, primò, nō posse meo iudicio magis à nobis explicari magnitudinem misericordiz & gratiz Dei erga homines, quàm dicendo, quod tam grandia & admiranda sunt opera illius in bonum hominis, vt homines ipsi, ea nec credere, nec suspicari, suæ mentis viribus possint. Nec solum hominū mentes, sed nec aquilæ velocissimæ, Cherubim videlicet & Seraphim, suorum intellectuum acie capere possunt. Imò nec potest aliquis intellectus creatus ea capere, nisi diuino quodam supernaturali cœlestiq; lumine, ab ipsomet Deo diuinitus infuso, illustretur. Ita Apostolus postquam probauit huiusmodi opera omnem captum excedere, quia posset aliquis eum vrgere, dicens: Quomodo ergo tu ea credis, & mentis acie attingis? respondet: *Nobis autem reuelauit per spiritum suum*. Sequen- 1. Cor. 13. 10.

1. Reg. 24.

10.

Brixian. 10.

1. fol. 164.

p. 2.

777

Num. 27. 8.

1. Reg. 3.

10.

Isai. 53. 6

1. Reg. 12.

13.

41

the organization's mission, vision, and values.

Second, the organization's mission, vision, and values are not only a source of inspiration but also a source of guidance for the organization's strategic planning process.

Third, the organization's mission, vision, and values are not only a source of guidance but also a source of motivation for the organization's employees.

Fourth, the organization's mission, vision, and values are not only a source of motivation but also a source of accountability for the organization's employees.

Fifth, the organization's mission, vision, and values are not only a source of accountability but also a source of control for the organization's employees.

Sixth, the organization's mission, vision, and values are not only a source of control but also a source of evaluation for the organization's employees.

Seventh, the organization's mission, vision, and values are not only a source of evaluation but also a source of improvement for the organization's employees.

Eighth, the organization's mission, vision, and values are not only a source of improvement but also a source of innovation for the organization's employees.

Ninth, the organization's mission, vision, and values are not only a source of innovation but also a source of growth for the organization's employees.

Tenth, the organization's mission, vision, and values are not only a source of growth but also a source of success for the organization's employees.

Eleventh, the organization's mission, vision, and values are not only a source of success but also a source of happiness for the organization's employees.

Twelfth, the organization's mission, vision, and values are not only a source of happiness but also a source of fulfillment for the organization's employees.

Thirteenth, the organization's mission, vision, and values are not only a source of fulfillment but also a source of meaning for the organization's employees.

Fourteenth, the organization's mission, vision, and values are not only a source of meaning but also a source of purpose for the organization's employees.

Fifteenth, the organization's mission, vision, and values are not only a source of purpose but also a source of direction for the organization's employees.

Sixteenth, the organization's mission, vision, and values are not only a source of direction but also a source of inspiration for the organization's employees.

Seventeenth, the organization's mission, vision, and values are not only a source of inspiration but also a source of motivation for the organization's employees.

Eighteenth, the organization's mission, vision, and values are not only a source of motivation but also a source of accountability for the organization's employees.

Nineteenth, the organization's mission, vision, and values are not only a source of accountability but also a source of control for the organization's employees.

Twentieth, the organization's mission, vision, and values are not only a source of control but also a source of evaluation for the organization's employees.

Twenty-first, the organization's mission, vision, and values are not only a source of evaluation but also a source of improvement for the organization's employees.

Twenty-second, the organization's mission, vision, and values are not only a source of improvement but also a source of innovation for the organization's employees.

Twenty-third, the organization's mission, vision, and values are not only a source of innovation but also a source of growth for the organization's employees.

Twenty-fourth, the organization's mission, vision, and values are not only a source of growth but also a source of success for the organization's employees.

contra tumultuantem vitæ huius inquietudinem, *Audiam inquit, quid loquatur in me Dominus Deus.* Loquitur Deus in te, & non audis, quia extra te es; Loquitur Deus intus, & tu totus existis foris. *Redite prauaricatores ad cor, ut audiatis Deum in corde loquentem.* Et quid loquetur? *Loquetur pacem.* Eo ipso quod loquitur, certum est, pacem loqui, qui *semper cogitat cogitationes pacis & non afflictionis.* Pacis nomine, omnia bona diuinus sermo solet intelligere; resultat enim pax ex omnibus bonis, & vnius boni defectus pacem potest perturbare. Loqui autem Dei, est facere: *ipse enim dixit, & facta sunt.* Ideo loqui pacem, est omnia misericordiarum suarum dona profundere. Et super quos? *In plebem suam, & super Sanctos suos.* Idem per plebem suam, & Sanctos suos, hoc loco intelligit. Hoc ille pertractat, effundere misericordias super Sanctos suos, huicque operi perpetuo intendit, & semper qui eum audit, inueniet loquentem. Sed nunquid rationem modo super Sanctos suos? Nonne & loquetur pacem super peccatoribus, qui veniens, *annuntiavit pacem, non tantum ijs, qui prope erant, sed & ijs, qui longe.* Loquetur quidem, non tamen super omnes; sed super eos, qui conuertuntur ad cor. D. Augustinus veteris psalterij lectionem ex greco sequitur, *super eos, qui conuertunt cor ad ipsum.* Vult dicere: In eos, qui cor suum plenè ad ipsum conuertunt, aut in eos, qui corde conuertuntur ad ipsum, id facièntes, quod Deus postea expressius dixit per Prophetam: *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, fletu & planctu.* Expende illud, *in toto corde vestro.* Non enim omnes apti sunt, super quos Deus loquatur, & effundat pacem, id est, misericordiarum suarum dona; sed qui toto corde conuertuntur ad ipsum. Sunt plures (inquit Augustinus) quos pœnitent peccasse, sed non omnino conuertuntur, reseruantes sibi quendam, in quibus delectentur; non animaduertentes Dominum, simul surdum & mutum à dæmonio liberasse, per hoc docens, nos nunquam nisi de omnibus sanari. Si enim vellet ex parte peccata reseruari, habenti septem dæmonia, manente vno, proficere potuerat, sex expulsis. Expulit autem septem, ut omnia crimina simul eiicienda doceret. Legionem ab alio eiiciens, neminem reliquit ex omnibus, qui hominem miserum possederant, ostendens, quod si etiam peccata sint mille, oportet de omnibus pœnitere. Laudatus est enim Dominus, quando eiecto dæmonio, locutus est mutus. Nunquam aliquem sanauit, quem non omnino liberauit. Totum enim hominem sanauit in Sabbatho; quia & corpus ab infirmitate, & animam ab omni contagione liberauit, indicans

pœnitentem oportere simul dolere de omni crimine orto in anima & corpore. Ita Augustinus. Quis est, qui ita se ad Deum toto corde conuertat, ut ab omni se auertat penitus peccato? Si luxuriā deponis, per auaritiā aliena retines. Si hæc restituis, luxuriæ vacas. Si vtramque reiicis, detractationibus te tradis. Milites, qui Dei partes contra idolatras agebant, & gladium arripuisse visi sunt, ut idolis bellum inferrent; inuenti sunt sub tunicis & in sinu, retinèntes aliqua de donarijs idolorum. Quomodo ergo credis, quod Deus loquetur pacem super te, quæ audis pacem loqui, super ijs, qui toto corde conuertuntur ad ipsum? Iuxta hebræum est notanda lectio: *In eos, qui non conuertuntur ad stultitiam.* Quomodo legit Regia & Pagninus; & elegantissimè expèdunt pius Titelmanus^a, & doctus Genebrardus^b. Quis ad Deum cor suum conuertit? Aut quis ad illum toto se corde conuertit? Qui ita se ad illum conuertit, ut non statim conuertatur ad stultitiam. In hebræo vox, *Chislach*, à radice, *Chesel*, quæ significat incōstantiam & mutabilitatem & ex consequenti stultitiā. Nihil enim magis stultum est, quā statim te conuertere ad id, quod reliqueras; iterum amare, quod odio prosequi cœperas. Hoc stultorum est proprium, iuxta illud: *Stultus, ut luna mutatur.* Voluit itaque David notandum de vera pœnitentia documentum tradere. *Pœnitentia vera, quā Apostolus, secundum Deum vocat, saluē stabilem operatur.* Sicut enim cum quis liberatus à febre, statim eadem opprimitur, non verè sanitati dicitur restitutus: ita qui pœnitent, & peccatum excusit, ad quod statim conuersus est, dubiā pœnitentiam tenuisse censent Sancti Patres. Expendit Bernardus illud Sapientis: *Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit illum, nihil proficit lauatio eius.* Huic potius iuxta saluatoris sententiam verendum est, inquit Bernardus, *ne ei deterius aliquid contingat.* Sunt multi, qui incōstantiam in pœnitentia tenent, similes locustis Egypti, quas quidā ventus ab Oriente, in Egyptum aduexit & conuertit: & alius vêtus contrarius ab Occidente, inde extraxit, & vehementi impulsu in aliā partem reuocauit. Qui tales sunt, inconstantes & stulti, non sunt apti, super quos Deus pacem loquitur; & misericordiarum suarum dona plenius effundat. Et verè (ut Titelmanus annōtat) videtur David alludere voluisse ad hebræos, super quos pacem plenè Deus nō fuit loquutus. Peccauerunt illi adorantes vitulum conflatile, & quāuis postea aliquā pœnitentiā agentes, ad Deum se conuertere viderentur; & quantumque Moyses fuerit deprecatus, ut super eis loqueretur pacem, dicēs: *Aus dimitte eis hanc*

J 43.

2. Machab. 12.40.

In annotationibus ex hebræo in Psal. 48. 6 In Psal. 84.

403

Brixianus to. 1 fol. 328 Eccl. 17. 12 1. Cor. 7. 10

Ser. 3. in vigiliis natiuitatis. Eccl. 34. 30 Ioann. 5. 14

Exo. 10. 14 Exo. 10. 19

Exo. 32. 31

■ **Key:** *Shutterstock* digital print
reproduction of *Shutterstock* digital
print reproduction of *Shutterstock*
digital print reproduction of
digital print reproduction of
digital print reproduction of

Eccle. 10.3

Matth. 23. 16.

Ho. 22. cit.

Hom. 7. hexameron post mediū. c. 7.

Hom. 12. in Matth.

Ho. 22. cit. Toletus. in 2. 3. Lucæ anno. 14.

tendentes, ea omnia, quæ agebat, inuentionem fuisse humanam, ad populi plausum & vulgarem auram captandam: *Stultus enim in via ambulans, cum ipse stultus sit, omnes stultos æstimat.* Quamuis non id publicè dicere auderent, quoniam timebant turbas. Vnde quando CHRISTVS eos interrogauit, an baptismus Ioannis esset ex Deo an ex hominibus? Id est, an Ioannes baptizauerit à Deo iussus, excitatus, & motus; an à suæ laudis affectu impulsus: nequaquam respondere ausi sunt, *quia timebant*, inquit, *turbas: omnes enim sicus Prophetam habebant Ioannem.* Sed tandem congruentius ad nostrum institutū dicere possumus, id quod valde probabile credo, Pharisæos & Sadducæos venisse ad baptismum, & pœnitentiam quam S. Ioannes prædicabat, non malo animo & mente erga Ioannem, indebita tamen dispositione ad veram pœnitentiam affectos. Etiam enim hi (vt inquit Origenes) ad baptismum venerint, non tamen consuetudines malas nec statum peccati abijcere volebant: ideo eorum pœnitentia non vera erat, sed fallia, & tantum apparens. Vnde & Ioannes eos instituendos assumpsit: quod non fecisset, si praua eos mente erga se accedentes cognouisset. In primis autem eos excellenter describit, vocans, *gemma viperarum*. Singulare est huic feræ (vt annotant Basilius^a, & Ambrosius^b) venenum retinere inclusum, & occultatum circa viscera, cum ad aquas accedit, vt cū pisce, qui muræna vocatur coeat, quem tanquam maritum habet, ex quo concipit, cui ad oram maris accedens, suam sibilo indicat præsentiam. Tales illi erāt. Ad aquas namquē baptismi pœnitentiæ accedebant, venenum tamen peccati non deponebant; sed potius interius tenebant inclusum: & qui se exterius pœnitentes ostendebant, interius peccatorum affectus conseruabant. Illos ergo Ioannes Spiritus sancti reuelatione cognoscens, vt D. Chrysostomus annotauit, ipsorum simulatam aut fictam pœnitentiam exprimens, *Gemma, inquit, viperarum*, qui ad aquas baptismi pœnitentiæ acceditis, retinentes tanquam viperæ intra vos peccatorum vestrorum venena. Illius propterea insufficientiam eisdem demonstrauit, addens: *Quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira?* Et varijs modis à Sanctis Patribus hæc verba expenduntur, placet valde, quem ex Origene, nostri temporis doctus autor expendit; & credo Ioannem dicere voluisse: *Quis vobis demonstrauit per huiusmodi pœnitentiam, tantum secundum externam speciem, & ad faciem factam, vos fugere pos-*

se à vêtura ira iudicij futuri? hæc enim, *iram venturam*, vocat; quomodo postea CHRISTVS eisdem dixit: *Quomodo fugietis à iudicio gehennæ?* Insufficiens hæc est, & minus apta pœnitentia, vt per eam remissionem peccatorum obtineatis, & euadere possitis, æternæ damnationis sententiam, quàm in futuro iudicio Deus contra peccatores pronuntiabit. Illos tandē instruere volens, subdidit: *Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ.* Quibus verbis, pœnitentiæ vim admirandam indicauit, quæ potens est gemina viperarum in filios Dei cōuertere: & eos, qui æternis pœnis secundum præsentē iustitiā erant adiudicati, dignos cœlo reddere. Non tamen omnem pœnitentiā, id perficere posse asseuerauit; sed illam, quæ vera est, & fructus sibi facit condignos. Expendit eleganter Gregorius illud, *fructus dignos pœnitentiæ.* Nec enim omnis fructus pœnitentiæ, est illi condignus; cuius enim dolor de peccatis, quæcumq; tristitia, aut detestatio peccatorum fructus est pœnitentiæ: sed non condignus. Ab arbore non quemcunque fructum exposcis, sed illum, qui sit ipsi condignus. A pyro non tantum folia exigis, sed mala pyra. A malo non solum flores, sed mala poma; ab aranceo, non solam viriditatem; sed mala arancea experis. Est vera pœnitentia, arbor quædam in intimis & penetrabilibus cordis & animæ, diuino fauore plantata. Fructus eius requiruntur. In hoc enim omnis arbor plantatur; *omnis namquē arbor, quæ fructum non facit, excidetur, & in ignem mittetur.* Si pœnitentiā viua est in corde, operatur quidem; nam quæ operari renuit (vt Gregorius de amore dixit) pœnitentia non est. Et non quicumq; fructus, sed qui sint digni & congruentes veræ pœnitentiæ. Est pœnitentia vera, dolor grandis & supremus de peccatis propter Deum summè dilectū. Est quasi gladius, cor transfigens, pugio viscera penetrās, clauus intima præcordia transfodiens, serpens cor corrodens & mordens. Qui cor haberet gladio transfixum, pugione cōfossū, clauo punctum, serpente corrodente attritum; posset ne lætari? Posset ne lacrymas, inuē & sanguinis fluxum continere? Posset ne quietus manere? Securè dormire? Lætanter comedere? Ecce fructus dignos pœnitentiæ. Credis ne fructū dignum pœnitentiæ esse lacrymulam, quam continuo sequitur risus? tristitiam, quam è vestigio consequitur voluptas? Dolor, qui nullatenus somnum impedit aut intercipit? Talis pœnitentiæ fructus (inquit Ambrosius) requiruntur, per quos perpetuas homo profundat lacrymas, somnum ab oculis excutiat, &c.

Matth. 23.

Hom. 10. in Euang.

Matth. 3. 10.

J 47.

Hom. 30. in Euangel.

1. De pœnitent. c. 10.

In Psal. 114. O miseri nos (inquit Basilius expendens ve-
ram Davidis poenitentiam) qui cum vel v-
na orauerimus die, vel hora vna, breuem a-
liquam super peccatis nostris tristitiam pas-
si, securitatem nobis promittimus, perinde
ac quidpiam confecissemus, quod ex æquo
responderet diluendæ omni nostræ malitiæ.
David, confessionem se omni vitæ suæ tem-
pori commensuratum ostensurum dicit: *In*
Psal. 114. *omnibus, inquit, diebus meis inuocabo.* Et si vis
videre dignos poenitentis fructus, attende
quales fuerint eius dolores & poenæ, in eo
quod subdit: *Circumdederunt me dolores mortis,*
& pericula inferni inuenerunt me. Dolores (in-
quit Basilius) propriè de parturientibus di-
cuntur. Supremos igitur dolores voluit ex-
primere, & mortificationis opera, quibus,
quasi ad sepulchrum iam se ipsum præpara-
bat; & hæc ille quæsiuit & operatus fuit, qui
subdidit; *Tribulationem & dolorem inueni.* In-
quisierat certè, qui dicit se inuenisse tri-
bulationem & dolorem. Digni fructus poe-
nitentis sunt (inquit Gregorius) non quæ-
cumquæ opera bona, sed quæ quandam ha-
bent proportionem & paritatem cum ma-
lo perpetrato. Grandis enim culpa, & gran-
dis squalor (inquit Ambrosius) non leui
mundatur dolore, vt alibi dictum est. Sunt
peccata tua multitudine innumera, qui di-
cere potes cum quodam peccatore: *Mul-*
Psal. 39. 13. *tiplicata sunt super capillos capitis mei.* Adam ad
vnicum lignum vetitum extendit manum,
tu verò ad omnia tibi prohibita, te ipsum
extendisti, cui meritò dicitur; *Vide vbi non*
Ierem. 3. 1. *prostrata sis.* Sunt itidem magnitudine inge-
tia: Deum enim ipsum, eiusquæ mandata
contempsisti, sicut Saul; ipsi ac illius voci-
bus fuisti rebellis, sicut Pharaon; fratre tuum
gladio odij occidisti, sicut Cain; animam
tuam, vas Deo sacratum, prophanasti, sicut
Balthasar; in superbiam elatus, de ijs, quæ
tibi à Deo donata sunt gloriatus fuisti, si-
cut Nabuchodonosor; immundus extitisti,
carnem maculans, sicut, qui iram Dei ante
diluuium irritauerunt; corpus tradidisti lu-
xuriæ, animam cupiditati honoris & bono-
rum temporalium. Tot tantaque peccata cre-
dis leui pectoris tusione deleri, tristitia
quadam ridicula abstergi, dolore ferè insen-
sibili absolui? Inde ergo Pauli timor, qui
clamat: *Timeamus.* Inde Prophetæ hæsitatio
& dubietas, qui dicit: *Quis scit, si conuertatur*
Ser. 1. in ca-
pite ieiunij. *Deus & ignoscat?* Deus ipse (inquit Bernar-
dus) nò obscure qualem à nobis exigit poe-
nitentiam & conuersionem expressit dicens:
Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio,
fletu & planctu. Expendit primò Bernardus
illud, *in corde vestro.* Corporis namquæ (in-

quit) conuersio, si sola fuerit, nulla erit. In-
dequæ nostram miseriam deplorandam af-
sumit, qui hodie iam ad Deum conuersi vi-
demur; sed ferè omnes solo corpore con-
uersi sunt, qui cor adhuc in rebus mundi re-
tinent constitutum. Miser homo, qui totus
pergens in ea, quæ foris sunt, & ignarus in-
teriorum suorum, putans aliquid se esse,
cum nihil sit, ipse se seducit. *Sicut aqua effu-*
sus sum, ait Psalmista in persona hominis hu-
iusmodi, *& dispersa sunt omnia ossa mea: & a-*
lius Propheta: *Comederunt alieni robur eius,*
& ignorauit. Exteriores quippe superficie in-
intuens, salua sibi omnia suspicatur, non
sentiens vermem occultum, qui interiora
corrodit. Manet super caput cinis, ieiunio-
rum regula custoditur, ad statuta Ecclesiæ
officia confluitur: *Sed cor longe est à me dicit*
Dominus. Expendit secundo illud, *In toto.* Nec
enim, vt secundum partem cordis te con-
uertas, contentus est, qui clamat: *Conuertimini*
ad me in toto corde vestro. Totum cor, in-
quit Bernardus, in ijs quatuor affectioni-
bus est, quæ sunt amor, odium vel timor,
gaudium & tristitia. Et de ijs, inquit, acci-
piendum puto, quod dicitur, *In toto corde.*
Attende solerter, quid diligas, quid me-
tuas, vnde gaudeas, aut contristeris. Con-
uertatur proinde amor tuus, vt nihil omni-
no diligas nisi Deum ipsum, aut certè prop-
ter ipsum. Conuertatur etiam ad ipsum ti-
mor tuus, quia peruersus est timor, quo me-
tuas aliquid præter eum, aut non propter
eum. Sic & gaudium tuum & tristitia equæ
conuertatur ad ipsum: sic non, nisi secundum
eum aut doleas, aut læteris. Quid enim per-
uersum magis, quàm lætari cū malè feceris,
& in rebus pessimis exultare? Expendit ter-
tiò, ita quidem secundum animam aut cor
esse agendum, non tamen sufficere. Sicut e-
nim non sola anima peccauit, & à Deo fuit
auersa; sed & corpus peccata commisit:
ita etiam corporalis conuersio necessaria
est, quæ adminiculū præbeat cordi, vt ple-
nè se conuertat in Deum, sociumque ani-
ma habeat in poena, quem comitem habuit
in culpa. Inde, est quod hoc loco Domi-
nus, cum dixisset; *In toto corde,* adiunxit pro-
tinus, *In ieiunio,* quod vtique corporis est,
quo nomine, docet abstinendū ab omnibus
corporis voluptatibus, & à vitijs potius,
quàm à cibis. Sed est panis, à quo vos ieiu-
nare nolo; panem dico lacrymarum; vnde se-
quitur, *in ieiunio, fletu & planctu.* Exigit enim
à nobis planctum, poenitentia præterita con-
uersionis: exigit fletum, desiderium beatitu-
dinis. *Facta sunt enim lacrymæ meae panes die ac*
nocte, dum dicitur mihi quotidie; vbi est Deus tuus?

48.

Psal. 31. 1.

Osee. 7. 9.

Ezal. 10. 13.

Date	Description	Amount
	To Balance	100.00
	By Cash	25.00
	By Cash	15.00
	By Cash	10.00
	By Cash	5.00
	By Cash	3.00
	By Cash	2.00
	By Cash	1.00
	By Cash	0.50
	By Cash	0.25
	By Cash	0.10
	By Cash	0.05
	By Cash	0.02
	By Cash	0.01
	By Cash	0.01
	By Cash	0.01
	By Cash	0.01
	By Cash	0.01
	By Cash	0.01
	By Cash	0.01
	By Cash	0.01
	By Cash	0.01
	By Cash	0.01
	By Cash	0.01
	By Cash	0.01
	By Cash	0.01
	By Cash	0.01
	By Cash	0.01

Iosue. 6. 4.

voluit, septem, quibus cum tempus remissionis aderat, longè & fortiter concrepant; quibus propterea iussit, ut vterentur in expugnatione Iericho, quia longo clangore & forti erat resonandum. Huiusmodi tubæ vocabantur *Iobel*, à quibus Iubilæi nomen processit, quod tempus remissionis significat, quia clangore tubarum, adesse tale tempus omnibus renuntiabatur. Et hoc est quod dicit: *Et vocabis remissionem cunctis habitatoribus terre*. In hebræo nomen *Derur*, quod libertatem significat. Paginus & Regia: *Et predicabitis libertatem in terra cunctis habitatoribus eius*. Illa enim vox tubæ, inquit Oleaster, erat proclamatio libertatis, non solum hominum, sed & possessionum: quoniam homines quasi captivi seruitute, libertati donabantur, & unusquisque possessiones distractas recuperabat. Tanta autem firmitate hanc remissionis legem voluit Deus servari, ut una ex præcipuis causis, propter quam posteris temporibus populus Dei traditus ab eo fuit in captiuitatem miseram regis Nabuchodonosor, extitit; quia diuites & potentes adueniente hoc remissionis tempore, nolebant plenè liberos dimittere, quos captiuos seruos emendo acceperant; & eos, qui se illis vendiderant in seruos & ancillas, ut patet ex Ieremie prædicatione; qui iuxta aliquorum mentem id dicere voluit, cum primam causam captiuitatis ciuium Ierusalè exprimere volens: *Migravit, inquit, Iudas propter afflictionem, & multitudinem seruitutis*. Valde affligebant eos, qui se illis in seruos & ancillas vendiderant, & multiplicabant aut augebant seruitutis tempus: quia cum eos deberent adueniente remissionis tempore liberos remittere, non remittebant. Aptæ sanè temporis institutio, congruentissima ad illius populi conseruationem, ut nulla ipsius familia deficeret. Sed omnia in figura facta sunt nostri, ut Apostolus explicuit. Deus namque, qui temporalem illius populi conseruationem curabat, ut nullus ex illo periret, hoc ipso significabat, qua cura nostram spirituale conseruationem procuret: qui pro nostra salute sanguinem dedit, & vitam: hocque desiderat, ut unusquisque in perpetuum viuat & seruetur. Ad hoc autem voluit tempus remissionis constitui. Mirum est & tristibus lacrymis deplorandum, considerare, quidnam homo toto anni tempore faciat. Nihil enim aliud agere videtur, nisi se ipsum vendere & omnia sua prodigere & distrahere. Vendidisti tanquam, *prophanus Esau primogenita tua*, qui ius habebas per Dei gratiam ad hæreditatem incontaminatam & immarcescibilem, conseruatam in cælis: & vendidisti, *propter unam*

Gen. 25. 33
& ad heb.
12. 16.

est à vilem, propter vilissimam voluptatem & delectationem. Te ipsum diabolo exhibuisti venalem, & verè vendidisti in seruum emptitium. Quod Deus ipse elegantissimis verbis declarare voluit, quæ egregiè S. Ambrosius expendit. *Hæc dicit dominus: miseros peccatores alloqui vult, & eos ad iudicium vocat; ut se perditionis eorum non esse causam ostendat. Quis est, inquit, creditor meus, cui vendidi vos? Numquid habeo ego creditores, quorum pecunijs egeam, quibus cum non sim soluendo, oporteat pignus dare, aut filios meos in seruos tradere? Septuaginta: Cui creditori exactorum meorum vendidi vos? Loquitur (ut Ambrosius indicat) metaphora sumpta ab eo, quod apud Iudæos erat commune. Quando pater aliquis alicui creditori erat debitis obligatus, mittebat creditor exactorem rigidum, qui pro recuperanda debita quantitate executionem faceret. Si Pater non habebat pecunias aut bona, quibus debitum persolueret; filios tradebat exactori in emptitios seruos ad debiti solutionem. Hoc patet ex sacra Regum historia, & ex parabola regis, cui seruus debebat decem millia talenta. Num ego, inquit dominus, aliquos habeo creditores, quibus ita sum obligatus, ut exigant à me debita; & non habes, unde soluam, vos vendiderim & tradiderim in seruos? Ecce in iniquitatibus vestris venditi estis. Diaboli serui sunt peccatores (inquit Origenes hunc locum expendens) & vide, qua pecunia eos emat: homicidio, adulterio, furto similibusque. Hæc enim est diaboli pecunia. Fecisti adulterium: Diaboli pecuniâ suscepisti; in eo enim est diaboli imago & superscriptio, & sic de similibus, &c. Hinc intelliges, quid Deus faciat, tradens peccatores in peccato morientes, plenæ demonis potestati. Ipse nequaquam illos facit seruos diaboli, neque hoc potest eius infinitæ bonitatis congruere. Peccator cum peccat, se diabolo vendit, & in seruum tradit. Nihilominus Deus misericorditer agens, durante presentis vitæ cursu, non concedit diabolo in eum plenè sui dominij potestatem exercere: illo autem consummato, ad ipsius diaboli requisitionem & iustam petitionem postulantis seruum suum quem emerat, tibi plenè tradi, tradit illum manibus & potestati illius, ut tanquam de seruo emptitio faciat, quod voluerit, & quantum voluerit, torqueat. Nullus eorum, quibus diabolus in inferno plena potestate dominatur, quos in seruos emptitios possidet; verè potest dicere, se à Deo venditum fuisse. Ecce, ait, in iniquitatibus vestris venditi estis. Iniquitatum autem autor Deus nullo modo est, qui potius omnem iniquitatem auersatur. Et non dicit, in iniquitate, sed*

Lib. de T
bia. ca. 8
lib. de E
2. 10.

Esaie. 50

4. Reg. 4. 1
Mat. 18. 23Hom. 16. in
Exod.

551.

in ini-

- (The following text is extremely blurry and illegible due to low resolution. It appears to be a list or index of items, possibly names of people or places, arranged in two columns.)*

me; Non cum argento redimemini. Venditi estis, redimendi estis; non tamen cum argento & auro redimemini: sed pretioso sanguine agni immaculati, ut ex Apostolo Petro dictum est. Ceterum aliqualem possumus accipere allusionem ad tempus illud Iubilæi vel remissionis: multa enim Deus unico verbo voluit præsignare. Tempore illo adueniente, remissio omnis debiti & cuiusque rei venditæ fiebat gratis, nullo pretio aut commutatione auri vel argenti. Ita sane remissio peccatorum fit gratis, ex mera Dei gratia: nulla namque opera sunt, quæ illam possint promereri. Ecce igitur tunc tempus remissionis, Deo disponente constitutum est, tempus scilicet Quadragesimæ: in quo homo captiuitatis & seruitutis iugum excutiat; tyranni dominium, cui se vendiderat, euadat; recuperet omnia, quæ distraxerat bona, gratiam Dei, eiusque amicitiam, & ius ad æternam hereditatem, ac cælestia dona: recuperet itidem merita, quæ quasi impignorauerat, recuperet insuper cor, quod in terrena effuderat, mentem, quæ distraxerat, oculos, aures, manus, pedes: ut iam hæc non ulterius in seruitute dæmonis permaneant; sed ad Dei obsequium se omnia conuertant. Quoniam autem tempus illud remissionis initium sumebat à grandi lógo; tubæ clangore, qui remissionem instantem annuntiabat, nunc similiter Ecclesia huic sacro tempori initium facit, grandi clamorosoque sonitu buccinæ perstrepsens, per sanctum prophetam Joel dicentem: *Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium.* Hæc ieiunij & pœnitentiæ indicio, remissionem annuntiat, prædicat & clamat. Si enim huius tubæ clangorē audientes, veram pœnitentiā arripuerimus, omnia quæ vendidimus & distraximus, nobis restituta gaudebimus. Idque est, quod per eundem Prophetam Deus ipse paulò inferius subiicit: *Et restitui inquit vobis annos, quos comedit locusta.* Quem locum D. Thomas eiusque discipuli cum glossa annotare solent, ut explicent, quomodo pœnitentiæ tempus, sit tempus remissionis, in quo omnia, quæ peccando distraxerat & vendiderat, recuperet & accipiat. Vtiturque elegantissima metaphorā à locusta desumpta. Quis explicare valeat mala, quæ locusta dum in virentē capum aut agrum segete abundanti refertum, aut hortum floribus & fructibus vberē, se effundit, exequatur. Id manifestum facit locusta illa, quam ad puniendum Pharaonem & Egyptiorum populum Deus misit. Ad flatum venti virentis (Septuaginta Notum aut Austrualem exprimunt, sicut & Philon) inductæ sunt locustæ in Ægyptum. *Denorata est igitur herba terræ, & quicquid pomorum in arboribus fuit,*

inbulq; omnino virens relictum est, in lignis, & herbis, in cuncta Ægypto. Expende primò notam illam consecutionis *igitur*. Quid namque aliud ex eo quod locustæ se effuderunt in terram Ægypti consequi poterat, nisi quod deuorata est herba terræ, &c. Expende secundò, quædā penitus esse absumpta, ut flores, fructus, viridia germina; quædam autem remansisse, utpote truncos arborum, sed omni viriditate & vitali virtute spoliatos. Egregie propterea quæ grāde malum illa fuerit, expressit ipse Pharaon, qui tali plaga punctus, *Peccani inquit, in dominum Deum vestrum, & vos; sed nunc rogate dominum Deum vestrum, & auferat à me mortem istam.* Verè inquit Caietanus, erat locusta mors vegetabilium, & nomine mortis vocata fuit, quæ omnia virentia consumebat. Et verè non tantum vegetabilia, sed & homines ipsos suo morsu occidebat, ut dixit Sapiens: *Locustarum morsus occiderunt eos.* Per huiusmodi locustas, peculiaria quædam peccata significari tradunt Patres, Origenes & Augustinus detractionis aut discordiæ vitium: idem Augustinus & Rupertus, falsi testimonij malum, signanter autem hæreticam falsitatem: Prosper Aquitanicus falsam & mendacem detractionem: Gregorius linguam adulatricem. Possumus tamen quodcunque mortiferum peccatum intelligere. Erat anima per lacrymabilem confessionem, deuotam ac religiosam sacræ Eucharistiæ sumptionem, ieiunia, lacrymas, orationes, eleemosynas, cæteraque opera sancta, facta quasi hortus diuini Sponsi, cælestibus floribus & fructibus excellentissimis meritorum abundans: ventus virens, idest, appetitus concupiscentiæ malè inflammantis & succendentis, locustā peccati induxit. Quid consequutum credis? *Denorata est igitur herba terræ, &c.* Absumpta est Dei gratia, & amicitia, expulsus Spiritus sanctus inhabitans, & donis suis animam fecundans; merita, quæ cælesti virtute produxerat, &c. Quædam sunt extincta penitus & absumpta: alia manent, sed omni viriditate & spiritu vitali consumpto, sicut fides, spes, & aliquæ virtutes morales, quæ in peccatore mortuæ sunt, ut Theologi explicant & ostendunt. Hocque non obscure prædixit Deus per Ezechielem: *Si auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius, quas fecerat, non recordabuntur.* Deo autem gratias, qui tempus remissionis & recuperationis constituit, illud, quo vera pœnitentia agitur; signatè hoc sanctæ Quadragesimæ, ad agendam pœnitentiā institutum, in quo pœnitentibus, omnia restituit, quæ locusta comederat. *Reddam annos, quos comedit locusta.* Bona multis annis variisque vir-

3. p. q. 89.
art. 5.

J 53.

Exod. 10. 35.

Exod. 10.

17.

In cap. 10.
Exod.

Sapien. 16.

Homil. in
Exod.

Serm. 97.

de tempo.

Eodē ter.

97.

41. In Exod.

cap. 38.

1. p. c. 36.

31. Moral.

cap. 40.

Ezechiel.

18. 29.

tutum

In c. 1. Ag-
gxi.

J 55

Homil. 4. in
Cant.Aggxi. 1. 7.
8.1. Esdræ. 3.
7.Aggxi. 2. 5.
9.

ficandæ. Iamdiu venerat, & semper præsens
aderat, y para luego era tarde: sed illi de die in
diem differebant opus, in cōmodius (vt di-
cebant) tempus reſeruantes. Quos eiden-
ter grandis negligentie arguit, vt S. Hiero-
nymus indicat. *Nūquid vobis tempus est, vt ha-
bitetis in domibus vestris laqueatis, & domus ista
deserta?* Laqueatas domos vocat, quæ laquea-
ribus erant ornatæ. Est autem laquear aut
laquearium: tectum, aut pars superior cubi-
culi aut aulae, varijs laqueorum colligatio-
nibus ornata. Quare Poetæ, laquearis no-
mine non vtuntur, nisi loquentes de edibus
magnificis, & palatijs regalibus? Quomo-
do latinus poeta; Pendent lichni laqueari-
bus. Dicuntur (inquit D. Gregorius Nyſſe-
nus *Laquearia*, concinna quædam ſculpendo
tornata tabulatorum affictio, quæ variè te-
cti venustatē ornent. Est ergo laquear, quod
Hispanica lingua ex Arabica mutuans, vo-
cat, *ſaquiam del apoſento, o cubierta labrada
cō lazos, o razimos, o pinturas, &c.* Expēde vim
& efficaciam argumenti. Tempus est aptū nō
ſolum vestris domibus ædificandis, ſed or-
nandis, pretioſis laquearibus, & extruen-
dis, non tam ad neceſſitatem, quam ad vo-
luptatem & fauſtum; & non erit aptum ad
domū Domini ædificandam? Venit adestq;
tempus oppōrtū, vestro iudicio, vt quæ
vestris congruunt voluptatibus, ſeriō perfici-
atis; & nondum vobis adesse videtur tem-
pus aptum ad ea agenda, quæ Dei obsequiū
concernunt? Ne ergo opus differrent, inti-
manit illis, iam tempus illud à Deo tanquā
aptiſſimum designatum, vt omnes tunc ſe
conuerterent ad domū Domini reſtauran-
dam & reedificandam. *Ponite corda vestra ſu-
per vias vestras.* Idest diligenti, attenta, ac ſa-
pienti attentione, & meditatione, quæ à vo-
bis agenda ſunt, & quæ vobis ſunt conue-
nientia, conſiderate. *Ascendite in montem, pa-
rate ligna, & ædificate domum.* De monte Li-
bano loqui videtur, ex quo ligna cedrina
erant aſportanda ad templi reedificationē,
vt ex libro Esdræ patet. Manū iam ad opus
applicate, *ædificate domum; & acceptabilis mi-
hi erit.* Nunc accepta mihi erit domus con-
ſtructio & reedificatio, nec eſt quod in
aliud tempus differatur; cum hoc quod præ-
ſens adest, mihi exponam acceptum. Vt au-
tem Deus ad id animoſiores illos redderet,
& quātum ex parte ſui erat, eos excitaret,
voluit vt Propheta ipsis diuitiarum ſuarum
theſauros exponeret & aperiret, ac poten-
tiæ vires coram oculis proponeret. *Et nunc
cōſortare omnis populus terra, dicit Dominus ex-
ercituum, & facite, quoniam ego vobiſcum ſum, &c.
Meum eſt aurum, & meū eſt argentū, dicit Domi-*

nas exercituum. Quasi dicere volens, vt S. Au-
guſtinus indicat; Ecce vobis offero ingentē
auri & argenti copiā, qui totius auri & ar-
genti dominium habeo. Cōtendit & ex pro-
feſſo demonſtrat D. Auguſtinus, hæc non tā
propter illud templum dicta, quam propter
ea, quæ in eo ſignificari Deus volebat; & id
circo de quouis noſtrū intelligi aptē poſſe,
quibus dixit Apoſtolus: *Templum ſanctū Dei,
quod eſtis vos: & iterum; vos eſtis templum Dei
vini, ſicut dicit Deus; Quoniam inhabitabo in illis,
& ambulabo inter eos.* Deſtructum fuit hoc tē-
plū dæmonibus excitantibus & ſuccenden-
tibus flammis proprii amoris & concupi-
ſcentiæ. Stabat erectum, cum pars inferior
ſubdita, prout expedit, tenebatur rationi, &
ratio Deo ipſi continebatur ſubiecta: ſed
euerſum eſt templum, tranſpoſiti lapides, &
magna euerſione tranſmutati; concupiſcen-
tia, quæ ſubter eſſe debebat, facta fuit ſuper,
& mens quæ Deo & illius legi debebat eſſe
ſubiecta, ſe in altum voluit extollere, & di-
uinam legē ſub pedibus continere. Domus
igitur deſtructa eſt. Et quidem, omnes fatē-
tur neceſſarium, eam reedificare & extrue-
re, & vnūquemq; lapidem ad ſuum locū re-
ducere; ſed communis omnium peccatorū
vox eſt: *Vondum venit tempus domus domini ædi-
ficandæ.* Opus pœnitentiæ, per quod huius-
modi reedificatio faciendæ eſt, de die in diē
differunt, & præſenti tempore ſe ad volupta-
tes conuertentes, ſemper futurum aptius ad
ipſum perficiendum iudicant. Si auarū allo-
quaris, dicit, exploratum ſibi eſſe, quod per
uſuram acquiſiuit reſtituendum; ſed nondū
venit tempus domus Domini ædificandæ,
&c: ſi luxurioſum; dicit, ſibi notum, oportere
vitam in melius commutare; ſed nōdum
venit tēpus domus Domini ædificandæ. Quod
cumq; tempus (inquit Hieronymus) illi qui
decreuit templum Dei inſtaurare aptum eſt
ad ædificandum: nec rex Diabolus poteſt
impedire, nec hoſtes per circuitū, nec pie-
tas ſimulata parentum: ſtatim vt inclama-
ueris nomen Domini, dicit: *Ecce adſum, &c.*
qui dicit: *In quacumq; hora ingemuerit pec-ator,*
&c. Et valide peccatores redarguit Deus:
*Nūquid tempus vobis eſt, vt habitetis in domibus
laqueatis, & domus iſta deſerta?* Tempus ne ti-
bi videtur aptum ad ſectandas voluptates
carnis, quam breui vermes comesturi ſunt;
& non ad animæ delicias, quæ in perpetuū
durent, acquirendas? Tempus ne eſt aptum,
ad corpus iſtud putridum reſcicendum; &
non ad animam vel minima reſectione ſo-
uendam? Tempus ne eſt aptum, ad quæren-
das diuitias & tēporalia bona, quæ in mūdo
relicturus es; & nō ad ea, quæ tecum poſſis
aſportare?

1. ib. 30. hō.
hom. 30.18. De Ci-
uit. cap. 45.
& 48.1. Cor. 3.
17.
2. Cor. 6.
16.
Leuit. 16.
13.

J 56

In cap. 1.
Aggxi.Eſaim 58.
9.

aſportare?

1. The first step is to identify the problem or question that needs to be answered. This involves understanding the context and the specific requirements of the task.

1. The first step is to identify the problem or question that needs to be answered. This involves understanding the context and the specific requirements of the task.

100

100

1. The first step is to identify the problem or question that needs to be answered. This involves understanding the context and the specific requirements of the task.

Abstract

[illegible]

1. The first step is to identify the problem or question that needs to be answered. This involves understanding the context and the specific requirements of the task.

[illegible]

1. *Journal of Management Studies*, 1996, 33, 1, 1-14.
 2. *Journal of Management Studies*, 1996, 33, 2, 1-14.
 3. *Journal of Management Studies*, 1996, 33, 3, 1-14.

[illegible]

_____

[illegible]

1. *Journal of Management Studies*, 1996, 33, 1, 1-14.
 2. *Journal of Management Studies*, 1996, 33, 2, 1-14.
 3. *Journal of Management Studies*, 1996, 33, 3, 1-14.

1. The first step is to identify the problem or question that needs to be answered. This involves understanding the context and the specific requirements of the task.

1000

100

1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 26

_____

excitatur & insurgit motus & terræ motus
superbiæ, qui omnes lapides extructos &
fundatos violento impetu dispergit; sicut in
primo angelo videre licet. Ideo excavanda
anima, extrahendusque hic affectus per hu-
militatem. Hinc D. Thomas illam explicat
quæstionem, an abstinencia & humilitas sint
maximæ virtutum. Nam ex vna videmus
sanctos Patres tot tantisque encomijs has vir-
tutes commendantes; ut eas dicat primas
tenere inter virtutes. Ex alia autem, notum
est ex Apostolo, excellentiorem esse chari-
tatem. In huius expositione duo asserit D.
Thomas: primum est, abstinenciam & hu-
militatem secundum suam speciem, & con-
siderata natura virtutis, non esse excellen-
tiores omnibus virtutibus. Hac enim ratio-
ne, illæ virtutes excellentiores sunt, quæ in
excellentiore obiectum feruntur; ideoque non
soli charitas, sed & aliæ duæ virtutes Theo-
logicæ, fides scilicet & spes, præstantiores
sunt illis; imò & quædam aliæ virtutes mo-
rales. Secundum est, abstinenciam & hu-
militatem esse aliquomodo omnibus alijs vir-
tutibus superiores, in ratione scilicet dispo-
nentis & remouentis impedimenta virtu-
tum. Illæ enim ad omnem & quamcunque
virtutem sunt supponendæ, quæ tollunt om-
nium vitiorum radicem. Abstinencia siqui-
dem tollit gulam, quam omnium peccato-
rum fontem D. Thomas egregie demonstrat,
& ex sanctis Patribus aperte inferius ostē-
demus: humilitas autem excludit superbiam,
quæ omnium peccatorum est initium, ut idē
D. Thomas ex Scriptura sacra demonstrat,
dicente; *initium omnis peccati superbia*. Deinde,
quia abstinencia infranat concupiscentiam
carnis, quæ nisi infranata fuerit, non potest
virtus aliqua stare; & humilitas comprimit
primum æstimationis affectum in animo: quo
stare, nulla potest virtutis consistere. In pri-
mis igitur ad ædificium, quod extruendum
aggredimur, necessaria est abstinencia gran-
deque ieiunium, quod ad quamcunque vir-
tutem stabiliendam & locandam supponen-
dum est. Hinc Hieronymus hortans Deme-
triadem ad virginitatis munditiam tenen-
dam, primò admonet, oportere ad illā sup-
ponere ieiunij fundamentum, eandem tra-
dens doctrinam, quam postea D. Thomas
docuit, ieiunium quidem in se non esse per-
fectam vndique virtutem (id est perfectiorē
omnibus virtutibus) sed ceterarum, inquit,
est fundamentum & sanctificatio atque pudici-
tia, sine qua nemo videbit Deum. Quibus ver-
bis visus est Hieronymus de abstinencia &
ieiunio illa verba Apostoli intellexisse: *Pa-
cem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine*

*qua nemo videbit Deum; qui sanctimoniam vocat
abstinenciam, sine qua nulla sanctitas consi-
stet. Et quidē omnibus virtutibus abstinenciam
esse supponendam, dixit eleganter idē
Hieronymus, Cellantiam matronam nobi-
lissimam, ad illam tenendam excitans. Vas
(inquit) electionis Paulus, dum castigat cor-
pus suum, & in seruitutem redigit, ne alijs
predicans ipse reprobis inueniatur, nō ob-
solam (ut quidam imperiti putant) hoc fa-
cit castitatem: nō enim huic tantummodo, sed om-
nibus omnino virtutibus abstinencia opitulatur. Ne-
que magna aut tota Apostoli gloria est, non
fornicari; sed hoc agit, ut castigatione cor-
poris erudiatur animus; quantoque nihil ex
voluptatibus concupiscit, tantō magis pos-
sit de virtutibus gloriari. Ita Hieronymus:
cuius illa singulariter verba annotanda sunt:
Omnibus omnino virtutibus abstinencia opitulatur.
Diuus Chrysostomus id ipsum exemplo ar-
tis medicine explicauit. Hæc summē necessa-
riam inter omnia remedia dietam indicat,
non quod dieta ex se excellentius quid sit,
illa enim nō est nisi priuatio cibi, ideoque ex
se nihil operatur; sed quia ad omnia medi-
camenta, quæ statuenda sunt, necessario est
supponenda. Sine dieta enim, nec potio, nec
minutio, nec aliquod medicine remedium
potest stare. Ita de ieiunio philosophandum
credit. Quod ideo vocat Matrem & causam
omnium bonorum, & virtutum omnium Ma-
gistrum, & cardinem; sicut etiam crapulam
vocat omnium malorum fontem & originem.
Idcirco illud merito suppositum fuisse ab ijs,
qui veras virtutes & perfectas in animis suis
extruere parabant, docet D. Ambrosius, idē
in Elia, Moyse, Ioanne Baptista & alijs san-
ctis comp: obans; qui quantō firmitus vole-
bant virtutum lapides & parietes construere:
tantō validius procurabant firmum funda-
mentum per grandia ieiunia stabilire, ne ca-
ro aut eius concupiscentia possent motibus
suis facere, ut quæ stantebant, nutarent, aut
corruerent. Supponendam autem simul esse
ad ipsum ædificium construendum, humili-
tatem, satis illud commune prouerbiū Au-
gustini probat, quod D. Thomas expendit
dicentis: Cogitas magnā fabricam construc-
re celsitudinis? De fundamento prius cogi-
ta humilitatis. Illudque quod sæpe D. Grego-
rius repetit; Qui sine humilitate virtutes cō-
gregat, quasi in vento puluerem portat. In
cuius confirmationem, expende illā doctri-
nā Augustini ad Dioscorum scribentis, quæ
ad humilitatem hortans, ut per eam apius
reddatur ad sapientiam, illam supponenda
statuit. Est (inquit) prima humilitas, secun-
da humilitas, tertia humilitas, & quoties in-*

Epist. 14. ad
Cellantiam.
post mediū.

Homil. de
Iona, & hō.
1. de penit.
& hom. 1.
in Genes.

Homil. 1. in
Genes. &
Serm. 2. de
ieiun.

Lib. de Elia

§ 59.

2.2.q.161.
art.5.

Homil. 7. in
Euang. ad fi-
nē, & in Ps.
1. penit. in
illud nō est
par osibus
meis.
Epist. 56.

terrogaret

2.2.q.148.
art.3. & q.
161. art.5.
cit.

§ 58.

2.2.q.149.
art.3. cit.

2.2.q.161.
art.7.
Eccles. 10.

Epist. 8. ad
Demetria.

Ad Hebr.
12. 14.

terrogaret, hoc dicerem, nō quo alia nō sint praecepta, quæ dicantur, sed nisi humilitas, omnia quæ benefacimus, & præcesserit, & comitetur, & consecuta fuerit; & proposita, quam intueamur, & apposita, cui adhæreamus; & imposita, qua reprimamur; iā nobis de aliquo benefacto gaudētibz, totū extorquet de manu superbia. Vitia quippe cætera, in peccatis, superbia verò etiam in rectè factis timēda est, ne illa, quæ laudabiliter facta sunt, ipsius laudis cupiditate amittantur. Itaq; sicut Rhetor ille nobilissimus (Demosthenes) cum interrogatus esset, quid ei primū videretur in eloquentiæ præceptis obseruari oportere, pronuntiationem legitur respondisse: cum quæreretur, quid secundò? eandē pronuntiationem: quid tertio? nihil aliud, quàm pronuntiationē dixisse: sic si interrogares, & quotidie interrogares de præceptis christianæ religionis, nihil me aliud respondere, nisi humilitatem liberet. Ita Augustinus. Cui congruit illa Chrysostomi sententia; si decies millena sursum extruas, vt eleemosynam, vt precationem, vt ieiuniū, vt omnem virtutem, nisi hanc prius fundamenti vice ieceris, omnia abs te frustra; superstruentur; nihil est enim in nostris rectè factis, quod sine ea stare possit: sed siue temperantiam dicas, siue virginitatem, siue pecuniarum cōtemptum, siue quicquid aliud: omnia sunt impura, detestāda, abominabilia, si absit humilitas animi. Ita ille, qui alijs in locis sine humilitate virtutes in vitia trāsire, ex Phariseo^b, cum humilitate autem, vitiam materiam fieri virtutum, ex Publicano comprobatur & demonstrat. Vnde, sicut elatio ab eodem Chrysostomo^c probatur fons & origo omnium vitiorum; ita humilitas vocatur & comprobatur à D. Gregorio^d, origo, mater, & magistra omnium virtutum; qui illud singulariter expēdit^e quod D. Thomas^f considerauit, totius perditionis occasionem fuisse superbiam diaboli & hominis: & totius redemptionis argumentum, humilitatem Dei extitisse, qui *humiliatus semetipsum, factus obediens*, &c. Nec ex hoc solum quàm necessaria sit humilitatis virtus Gregorius cōfirmat, sed ex eo, quod CHRISTVS totam Euangelicā doctrinam ad hoc destinasse visus est, vt humilitatem doceret, qui dixit: *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde*: Quod alio in loco egregiè idē Gregorius annotauit, dicēs: Audiamus quid cōtra huius languoris pestem magistra veritas docet, dicens: *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde*. Ad hoc namquē vnigenitus Dei filius formā infirmitatis nostræ suscepit; ad hoc inuisibilis non solum visibilis,

sed etiam despectus apparuit: ad hoc contumeliarum ludibria, irrisiōnū opprobria, passionumquē tormenta tolerauit; vt superbum non esse hominem doceret humilis Deus. Quanta ergo humilitatis virtus est, propter quam solam veraciter edocendam, is qui sine æstimatione magnus est, vsq; ad passionem factus est paruus? Quia enim originem perditioni nostræ superbia præbuit diaboli, instrumentum redemptionis nostræ inuenta est humilitas Dei. Ita Gregorius. Hanc ergo ad redemptionis opus tanquam primum supposuit Deus fundamentum. Id ipsum prosequitur Augustinus. Sed elegantissime Hieronymus dixit, qui Abigaū presbyterum hispanū de cecitatis malo, quod ei superuenerat, consolari volens, ex hoc illud hilariter ferendum admonet, quod humilitatis inducendæ, & superbiæ pellendæ esset occasio. Quamuis mihi (inquit) multorum sim conscius peccatorū, & quotidie in orationibus, flexis genibus loquar: *Delicta iuuentutis meæ & ignorantias meas ne memineris*: tamen sciens scriptum esse ab Apostolo: *Ne inflatus superbia, incidam in iudicium Diaboli*: & in alio loco scriptum est: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam suam*; nihil ita à pueritia conatus sum vitare, quàm tumentem animum, & ceruicem erectam, Dei cōtra se odium prouocantem. Noui enim dominum & magistrum meū, & Deū meū, in carnis humilitate dixisse; *Discite à me, quia mitis sum & humilis corae*, &c. Hæc igitur duo, ieiuniū scilicet & humilitatē, Ecclesia sancta in nobis (quos ad templi reedificationem inuitat, exponēs tempus adesse domus Domini ædificandæ) fundamenti & principij loco constituere vult. Idcirco ad statuendum ieiunium, CHRISTVM ipsum cœlestis vitæ magistrum inducit loquētem, qui ieiunium nobis volens cōmendare, non tam verbis præcipientis, quam supponentis, vitur, dicens: *Cum autem ieiunatis*. Quasi dicere volens: Non ieiunium præcipio, quod tanquā necessarium ad spirituale ædificium suppono, tantummodo doceo, quæ ratione illud agendum sit, vt firmum & ratum existat; & tale fundet ædificium, quod ad cœlum vsquē ad æternum patrem pertingat: *Non eritis sicut hypocritæ tristes*, &c. *Tu autem cum ieiuna*, &c. Ad humilitatem autem in mente nostra stabiliendam, caput cinere aspergit, quid menti repræsentare velit, subiiciens: *Memento, quia pulvis es, & in puluerem reuerteris*. Quasi dicere volens: quid superbis terra & cinis? Non potuit melius demonstrari (inquit Augustinus) quid sit superbia, quàm in eo, quod dictum est; *Quid*

Oratio. de
humilitate
animi. to. 5.

Hom. 37.
in Genes. &
hō. de Pha-
ris. & Publ.
to. 1. ad fi-
nem.

Luc. 18.
14.

Hom. 1. de
Ozia.

23. Moral.
c. 13. & lib.
17. c. 9. l.

3. p. Pas-
tor. admo-
niti. 18.

1. 2. 4. 162
cit.

Ad Phil. 1.
8.

Matth. 23.

34. Moral.
c. 10. & 21.

Epist. 56. ad
Dioscorū.

Epist. 32. ad
Abigaum.

Psal. 24. 7.

1. Ad Ti-
moth. 3.

Iacobi. 4.

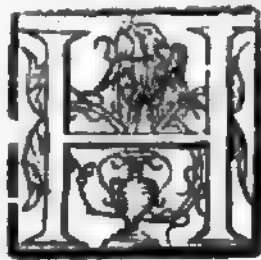
J 60

Libro. 6. de
musica.

superbis

Eccl. 30. 9. *superbis terra & cinis?* Alludere videtur Augu-
 4 Hom. 10. stinus ad doctrinam Origenis^a, quā postea
 in Ezechie. egregie explicat B. Gregorius^b, nihil magis
 6 Hom. 7. in conducere ad humiliandum aliquem quan-
 Euang. tumcunq; superbum, quā ad ipsius memo-
 riam reducere vilitatē suam, & originis suę
 deiectionem, & factum aliquod ignominio-
 sum, quod commisit, eidē in facie exponere.
 Idcirco, inquit Origenes, grāde remedium
 illud fuit ad expellendam superbiam, & te-
 nendam humilitatem, quod Deus statuit ad
 Ierusalem, quando eam ad poenitentiam &
 virtutum opera inducere voluit dicens: *Er-
 go & tu confundere, & porta ignominiam tuā, quę
 vicisti sorores tuas peccatis tuis, sceleratius agens
 ab eis, &c.* Ignominiosa peccata, quę commi-
 sisti, in mente sunt stabiliēda; & miseria, quā
 incurristi, ante oculos cōstituenda, vt horū
 consideratio, humilitatem inducat, & adi-
 tū cunētis superbiz motibus præcludat. Id-
 circo inquit Hieronymus, qui poenitentiam
 agere parabāt, cinere se prius aspergebāt, vt
 humilitatē supponerēt & statuerēt, se cinerē
 considerantes. Et ita explicat illud: *Ponet in
 pulvere os suū, si forte sit spes.* Ille, inquit, ponit
 in pulvere os suum, qui humiliter sentiens,
 fragile se cognoscit, & de pulvere se factū,
 iterū in pulverē reuersurum fatetur, dicens
 cum Abraham: *Loquar ad Dominum meum, cū
 sim pulvis & cinis;* cui & spes erit futurę resur-
 rectionis. Ita etiam expendit illa verba san-
 cti Iob: *ipse me reprehendo, & ago poenitentiam
 in fauilla & cinere.* In fauilla & cinere poeni-
 tentiam agere (ait Hieronymus) est cōtem-
 plata summa essentia, nihil aliud, quā fa-
 uillam & cinerem se cognoscere. Ac si aper-
 tē dicat: de nullo auctoris dono superbio,
 quia sumptus ex pulvere, per illatę mortis
 sententiam ad pulverem me redire cognos-
 co, &c. Ad humilitatem itaq; te cogit Eccle-
 sia, tuā vilē originē tibi met exponens, quod
 ex pulvere ortus es: & quod pulvis es, &
 quod nō pulverē excedes, & superabis, qui
 in pulverē reuerteris. Memēto quid sis, qui
 te iactas dignitatis & excellentię: pulvis es;
 & qui ex pulvere formatus, immortalis per
 iustitiam originale factus à Deo fuisti, per
 iniquū facinus, immortalitate spoliari me-
 ruisti, vt in pulverem conuertaris, &c.

*S. 18. Abstinencia et humilitate
 militē Christianum munit Ec-
 clesia, per quas gulā & super-
 biam duos generales demonis
 duces deiciat.*

Hec eadē, quę diximus pos-
 sumus non incongrue alio-
 modo prosequi, quo intel-
 ligatur, quā aptē initio
 Quadragesimę ieiunio &
 cinere Ecclesia muneat fi-
 deles. Certum est, quod sæ-
 pe ex Basilio^a, & Ambrosio^b retulimus, Ec-
 clesiam sanctam nos hodierna die ad bellū
 conuocare. Sapientissimē dixit diuinus cō-
 tionator^c, non semper esse debere tempus
 pacis, sed constituendum etiam tempus bel-
 li. *Tempus inquit belli, & tempus pacis.* Quod
 quamuis secundum litteram dictum sit, quia
 non decens est, nec congruum, semper bel-
 ligerare, & inimicari; sed iuxta variarum oc-
 casionū successus, aut verō quia non omnia
 tempora sunt apta bellis agendis: vnde re-
 ges in hyeme ab illis cessant, in vere autem
 ad illa procedunt, vt dixit Spiritus sanctus^d:
 tamen sanctus Gregorius Nyssenus^e, ad alle-
 goriam declinat, explicans Sapientem con-
 tionatorem nos admonere, non esse iustū,
 vt semper pacem cum inimicis spiritualibus
 teneamus, cum quibus præsenti tēpore pug-
 nandū est, vt in futuro, pace perpetua frua-
 mur. Grandem pacem tenent peccatores
 cum inimicis suis, dæmone, mundo & car-
 ne, quam videns David, zelo viuacissimo
 se conlumebat, dicens^f: *Zelus super iniquos,
 pacem peccatorum videns.* Pacem tenent inter
 se iniqui, dæmones, caro, & mundus: paci-
 fice dæmon in peccatoris corde tanquam
 in atrio suo quiescit, & cuncta illius intima
 in pace possidet, vt dixit CHRISTVS do-
 minus^g. Constituendum est tempus belli, vt
 quod cedentes inimico, & pacem cum illo
 tenentes amiseramus, recuperemus, bel-
 lum forte agentes. Ad hoc autem singulari-
 ter Ecclesia Quadragesimam instituit, quę
 ideo (vt ipsimet sancti Patres annotant) ad
 arma sumenda excitans, quasi tuba & tym-
 pano, bellico more personans, Prophetam
 inducit dicentem. *Canite tuba in Sion, &c.* Di-
 xerat die quadam sanctus Ambrosius: iter,
 quod tēpore Quadragesimę arripimus qua-
 draginta diebus ieiunantes, figuratū fuisse,
 quadraginta illis duabus mansionibus, quas
 in castris egerunt filij Israel, ad terram re-
 promissam procedentes. Quoniam autem
 id non plene tunc exposuit, alia die ad id
 ipsum explicandum se conuertit. Intellexis-
 se vos credo fratres, inquit, cur hæc nostra
 ieiunia illis mansionibus comparauerim, in
 quibus populus Israel tāquam in procinctu
 quodā positus fuit, vt ab inimicis suis, qua-
 li quibusdam castris mansionum se statione
 defenderit. Voces istę castra & mansiones aut

stationes,

76

Hom. 1.
ieiunio.
Lib. 1.
Eliac. 1.
Eccle. 3
1.

2. Reg. 11

Hom. 8. d.
lib. Eccle.

Psalm. 72. 3.

Luc. 11.

Serm. 23.

Serm. 25.

stationes, militares sunt, militibusq; propria. Et ideo filij Israel quadraginta duas stationes, aut mansiones in castris egisse dicti sunt, qui toto eo tēpore militiam exercere sunt coacti. Egressi sunt illi armati de Aegypto, quibus innumeri hostes se offerre debebant, contēdentes eorum iter impedire, cū quibus congregari oportebat. Et idcirco apte tempus Quadragesimę hoc ipso expresserunt, indicantes, ita hoc iter arripiendum, vt pugnaces milites nos exhibeamus, & armati incedamus; vt cum inimicis, iter nostrum impedire contendētib; congregiamur. Quinā autem sint isti inimici nostri, notum fecit is, qui dixit: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus mundi rectores & principes tenebrarū harum: similiter, & ille, qui clamauit: Aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, &c. Pugnatueros contra hos inimicos, excellenter Ecclesia sancta ieiunio & cinere munit. Congrua sanē arma, quibus si vt decet, vbi fuerimus, certissimē reportabimus victoriā. Diabolus namquē multos ac penē innumeros habet sui exercitus milites, quibus nos expugnare cōtendit. Illi sunt vitia & peccata, quę tot sunt ac tanta, vt numerum arenę maris dicantur excedere. Ex his duplicem ille construit aciem, vt vndiq; & ex omni parte hominem impetret. Duo enim sunt peccatorū genera, vt ex sanctis Patrib; & vera Theologia docuit D. Thomas. Quzdam sunt carnalia, ex quibus aciem cōstruit, qua hominem ex parte corporis impugnet; quzdam spiritualia, ex quibus exercitum conflat, quo eundem ex parte animę quat. Vnicuiq; autem exercitui, ducem supremū, & quasi generalē constituit ipsi proportionatum. Exercitui peccatorum carnalium dat in ducem supremum, gulam & crapulam: peccatorū autem spiritualium aciei pręficit superbiam. Hinc intelliges, cur quamuis dentur multa peccata, quę dicuntur capitalia, quę cōmuni sensu, septenario numero comprehendere solemus; hęc tamen duo (vt D. Thomas annotat) dicuntur à sanctis Patribus maximē capitalia & suprema: nam etsi dētur alia peccata, quę quoniā aliorum sunt capita, capitalia dici merentur: gula tamē & superbia sunt generalissima capita & suprema, gula carnaliū, & superbia spiritualium. Imo tam generalis dux peccatorū est superbia, vt annotet D. Thomas, consulto à B. Gregorio numerate peccata capitalia, nō numeratā inter illa. Quamuis enim communiter inter ea, & primū eorū recenseri à nobis sit solitū, recēscaturq; à sancto Hispaniæ doctore S. Isidoro, & Cassiano, quoniā alio

Apud D. Tho. ibidē. rū peccatorum est caput: ceterum proprius

loquēdo, nō intercapitalia numerari debet, nec contra ea diuidi, quę omnium ipsorum capitaliū est etiam primum caput. Vnde D. Thomas expendēdam censet sententiā Gregorij, dicentis: Ipsa vitiorum regina superbia cor septem principalibus vitijs, quasi quibusdā suis ducibus deuasandum tradit, ex quibus vitiorum multitudines oriuntur. Hinc illius quęstionis solutio patebit, qua disputant sancti Patres, cur Deus homini, quē creauit & in paradysum tulit, & constituit Dominū omnium animalium & bestiarum, pręceptum imposuit, & pręceptum de non comedendo fructum arboris interdixit. Si enim Deus creauit hominē liberū; cur eum pręcepti vinculo alligauit? Deinde dato, quod pręceptū imponere voluit, cur de non comedendo fuit? Nam conuenientius videbatur sibi fuisse pręceptum actum excellentissimę virtutis, vt charitatis feruentissimę, aut fidei, aut certē religionis, pertinentem ad diuinū cultū. Hęc congrua videbantur: sed pręcipere abstinentiam, quę inter virtutes imperfectior est, vt ex B. Hieronymo & D. Thoma paulo ante ostendimus; admiratione est dignum. Deinde, quia vt Sāctus Augustinus sepe obijcit, aut arboris fructus bonus erat, aut malus. Si malus; cur à Deo in paradiso positus? Et certē non necesse esset homini sapiēti interdicare fructum malū. Si bonus; cur prohibitus? Grande mysteriū hęc continent. Quod ex ijs, quę diximus patere potest. Posuit Deus hominē in paradiso, imō & in mundo, vt cū diabolo pugnaret, & eius vires & machinas superaret pugnādo, vt alibi latē profecuti sumus. Decebat propterea Deum, qui hunc militē in aciē constituebat, nō inermē relinquere; sed conuenientissimis armis munire. Noterat illius iniqui callidas machinas, cogitationes astutas & mētem peruersam: qui ad expugnandum hominē duos exercitus suorū militum erat inducturus, vt illum omni ex parte impeteret; sciebatq; duos pręcipuos duces ab ipso constituendos, quos ceteri milites sequerētur, superbiam scilicet & gulā. Idcirco hominē congruenter munire volēs, alijs duobus illis oppositis, humilitate scilicet & ieiunio armauit. Humilitate quidem, ipsi pręceptum explicitē & manifestē imponēs. Ad quid enim (inquit Augustinus) pręceptū homini Deus imposuit; nisi vt sciret explicitē & clarē sibi sub domino esse viuendū, & sub illius subiectione & lege continēdum? Ad quid autem peculiariter pręceptū ieiunij? Vt abstinentiam singulariter induceret. Vnde inferunt sancti Patres, Hieronymus^a, Ambrosius^b & Basilius^c primam legē, primumq; pręceptum homini à mundi ieiun.

31. Mo
cap. 31.

6:

17. de c
c. 20. &
14. c. 13Lib. 2. i
tra. Iou
lib. de
lia c. 4.
Hom. 1

11. De ci-
tat. c. 18.Ecclef. 33.
15.Ecclef. 42.
25.Libro. 2. de
celo.1. Cor. 9. 9.
10.Apocal. 12.
10.

Eccle. 17. 1.

creatione explicitè impolitum, & intimatu,
unicum fuisse & solū, de ieiunio. Obseruat
Augustinus illam celebrē Spiritus sancti sen-
tentiam, qua diuinam cōmendauit provide-
tiam, quam vt attenta mediatione expende-
remus, semel & iterum repetijt: *Cōtra malum
bonum est, & cōtra mortem vita, sic & cōtra vi-
cium iustum peccator; & sic intueri in omnia opera
altissimi, vnum cōtra vnū, & duo cōtra duo. Om-
nia dupl. etiā, vnum cōtra vnum, & non fecit quic-
quam deesse.* In cuius explicationem confide-
rat S. Augustinus mirā Dei providentiam,
qua totū vniuersum regit & cōseruat, vni-
cuiq; suum constituēs contrarium, quod illi
possit obsistere. Quod & naturę opera cō-
siderans Aristoteles necessarium iudicauit. Si
enim tātummodo esset in mundo calor, aut
ignis, ille omnia combureret & consumeret:
oportuit poni frigus & aquam, vt ei resiste-
rent. Vt tamen altius mentem eleuemus, nō
tam in rebus corporalibus, quam in spiritua-
libus hęc constituta debemus videre; & in-
telligere, de illis singulariter fuisse Spiritum
sanctum locutum, quorum ipsi pręcipua est
cura, vt dixit Apostolus. Ipsius hęc est mag-
na, summaq; providētia, quod vnicuiq; sui
contrarium statuit; cōtra malū, bonum, cō-
tra peccatorem, iustum, cōtra vitia virtutes,
ordine congruo, vt vnū sit cōtra vnum, &
duo cōtra duo; *Et non passus fuit quicquam de-
esse.* Posuit in mundo dāmonem malum &
peccatorem, quē cōlo propter suam iniqui-
tatem expulit, & in terram cum Angelis suis apo-
statis misit; statim illi bonum & iustum op-
posuit contrariū, hominem scilicet, quem fe-
cit rectum, quē singulariter statuit, vt diabo-
lo opponeret, sicuti alibi demonstratum est.
Quoniam autem dāmon in milites elegerat
vitia vniuersa, vniuersis virtutibus hominē
ornauit, vnicuiq; vitio suum contrariū con-
stituens. Hocq; illud est: *Deus creauit de terra
hominē & c. & secundum se vestiuit illum virtute;*
id est, virtutum omnium choro ornauit. Quia
verō dāmo duos suorum militum pręcipuos
duces malos in malum extructurus erat, su-
perbiam scilicet & gulam, duos Deus consti-
tuere voluit, & specialiter tanquā supremos
duces bonos omnium virtutum, illis contrarios
designare, humilitatem & abstinētiā, aut
ieiuniū, sub quorum custodia ceterę virtu-
tes cōsisterent, seruariētur, & operariētur, vt
paulō ante diximus. Ecce in operibus Domi-
ni vnum cōtra vnū, duo cōtra duo, nec vo-
luit aliquid deesse. Infelix homo, qui tā va-
lidē & congruenter munitus miserē succu-
buit. Aggressus est namq; dāmon, bello illū
impetere, & si accurate primū illum congres-
sum, quo nostrę perditioni initiū diabolus

fecit, expendas, videbis iam tunc illos suos
supremos duces singulariter induxisse, per
vnum impetens corpus & per alterum ani-
mam. Contra corpus namque direxit gulā,
ostēdens fructum arboris, & illum repręsen-
tans pulcherrimū, dulcissimum & suauissi-
mum, qui appetitum ipsum excitaret. Ideo-
quē singulariter dictum est: *Vidit mulier lignū,
quod pulchrum esset visu & suauē ad vescendum.*
Contra animam autem, superbiam ordina-
uit, repręsentans, quod poterat homo diui-
na sciētia pręstare, & similis esse Deo. Vnde
egregiē D. Thomas^a ex B. Ambrosij^b & Sā-
ctorum Patrum doctrina considerat, a duo-
bus singulariter peccatis hominem fuisse vi-
ctum, a superbia scilicet & gula.

Genes. 3.

22. 1. quæf.
163. art. 1.
in corp. &
ad 2.6 Libr inc.
4. Lucæ de
prima ten-
tat. Christi.

*S. 19. Insigniores victorias dia-
bolus per gulam & superbiam
comparauit: ideo Ecclesia sin-
gulariter ieiunium & humili-
tatem commendat.*

VONIAM autem feliciter &
ad votum, res dāmoni in illo
primo congressu successit, &
tam excellenter illi duo supre-
mi duces suo munere functi
fuerūt, eosdē perpetuō in gra-
uioribus bellis, quæ cōtra homines instruit,
vritur: & eos pręmittit, quos cetera vitia, tā-
quam supremos duces sequantur. Per ipsos
illas duas insignes victorias conquisiuit, quę
post illā primā, quā de toto humano genere
cū Adam congrediēs reportauit, famosio-
res extiterūt: prima, quā de toto orbe, & vni-
uersis hominib⁹ tēpore Noe cōparauit, quā
do omnis exercitus vitiorū, per quē contra
homines bellū agit, ita omnes homines oc-
cupauit; vt Dei iustitia cōpulsā fuerit eos di-
spendere: *Corrupta enim est terra corā Deo, & re-
pleta est iniquitate, adeō vt nostro loquēdi mo-
re, vidēs Deus, quod multa malitia hominū esset in
terra, penitus eū, quod hominē fecisset in terra.* Si
quæras; quisnā tam immensum vitiorū ag-
men introduxerit: Scriptura sacra apertē re-
spōdet, fuisse duos eorū duces, quos diabo-
lus cōstituit, gulā & superbiam. Gulā expres-
sit CHRISTVS domin⁹, qui docere volēs, quid
homines agerēt tempore Noe: *Eram inquit
homines, comedētes & bibētes, inseruiētes gulę,
crapulis, & comestationibus vacātes.* Inde tā-
ta vitiorū multitudo numerosa processit, q̃
terra repleta est iniquitate, quod alibi late
expositū est. Superbiā autē exprimere voluit
Spiritus sanctus, dicēs: *Gigātes erāt super terrā*

J 63.

Genes. 6.

11.
Genes. 6. 3.Lucæ. 17.
27.

Genes. 4. 4.

Catena gra
ca in ca. 26
Iob.Gen. 10. 9.
Lib. 1. Sa-
tur. c. 30.2. Contra
haereses. ca.
17.6 Hom. 7. in
Numer.In ca. 24.
Iob.In ca. 26.
Iob. vers. 5.
num. 10.2. Ad Tes-
salon. 2. 4.
Sap. 14. 6.

Iob. 26. 5.

In cap. 26.
Iob.

1547

Ecclef. 16.

64

in di-*bis illis*. Quia fuerint Gigātes isti, auto-
res inquirunt. Gigantiū nomine (inquit Phi-
lippus Diaconus) appellat scriptura diuina
homines improbos, rebelles & cōtumaces,
qualis fuit ille *Nembrod Gigas robustus venator*
corā dñō. Gigātes (inquit Macrobius agēs de
Hercule) quid aliud fuisse credendū est, quā
hominum quandam impiam gentem, Deos
negantem, & ideo existimatā Deos pellere
de cœlesti sede voluisse? Idcirco eos typum
habuisse superborum hæreticorum, qui cō-
tra Deum ipsum ceruicem erigunt, docent
Irenæus^a, Origenes^b & Hieronymus^c. De
quibus multa doctus Pineda^d. Ideo singula-
re nomen, quo Antichristum scriptura vo-
cat, est *Gigas*, ad eius cōtra Deum superbiam
exprimendam; qui *extolletur supra id omne*,
quod dicitur Deus, aut colitur, vt Apostolus di-
xit. Hoc ergo ipso, quod scriptura sacra vo-
cat eos Gigātes, indicare voluit superbia re-
pletos, contra Deum ipsum se erigentes: sed
nec solum indicauit, quin potius clarissimè
Sapiens expressit. *Ab initio*, inquit, *cū perirent*
superbi Gigantes. Loquitur de ijs, qui tempo-
re Noe erāt, qui in diluuiο perierunt, quos
superbia vitio singulariter corruptos des-
cribit. Quā autem superbi fuerint, intelli-
ges, si duo sacre scripturæ loca coniungas:
primus est apud beatū Iob, qui volens Dei
omnipotētiā demonstrare, *Gigantes*, inquit,
gemunt sub aquis. Diuus Thomas, Lyranus, Ti-
telmanus, & communiter Latini interpre-
tes, de ijs, quos Deus diluuiο absumpsit, in-
telligunt, qui gemebant sub aquis. In He-
breo, *Hhulalu*, à verbo *Hhul* quod est, dolori-
bus & anxietatibus angi, ad modum partu-
rientis, conantis periculū, quod à partu im-
minet, euadere, quæ quasi cum doloribus lu-
ctatur, aut ad modum vlulantis, quoniam
non potest assequi, quod desiderat. Ita illi
Gigantes, doloribus angebantur & vrge-
bantur, procurantes aquarum vim & impe-
tum superare, sed in vanum. Secundus est,
apud Ecclesiasticum. *Non exorauerunt pro pec-
catis suis antiqui Gigantes, qui destructi sunt con-
fidentes sua virtuti*. Vide quāta fuerit eorum
superbia, quod crederēt, se Deo nullatenus
indigere: ideoquē nec necessarium illis, diui-
num auxilium interpellare. Si has duas sen-
tentias coniungas, aptè intelliges, tam gran-
dem & elatam fuisse eorum superbiam, &
tantam de suis proprijs viribus habuisse cō-
fidentiam: vt cum actu aquis obruerentur,
& torquerentur, & ad modum parturientis
gemerēt, & anxij essent; neque tunc ad Dei
fauorem invocandum, neque ad veniam ab
eo petendam, se conuerterunt, impossibile
sibi ad assequendum Dei fauore iudican-

tes, quod sua propria ipforum virtute con-
sequi non possent. Similes istis fuerunt, ij
de quibus Dauid: *Dissipati sunt, nec compun-
cti, subannauerunt me, &c.* Fuerunt igitur gula
& superbia tunc in summo. Hi duces, omnē
militū multitudinem, qui sua sequabantur
vexilla, introduxerunt, & terrā penitus ini-
quitate & corruptione repleuerunt. Ingre-
ssa enim gula, carnem roborans, & lasciuien-
tem reddens, suscitauit innumeros milites,
opera scilicet illa carnis, quæ illius vexillum
sequuntur: *Fornicatio, immunditia, impudicitia, lu-
xuria, ebrietas, &c.* Ingressa autem superbia
ingentes militum copias excitauit, obliuio-
nē Dei, contēptum proximi, violentiam in
pauperes, appetitum vindictæ, affectum ho-
noris, iniurias contentiones: hincquē tam
grandis vitiorum exercitus sub ijs duobus
ducibus prodijt; vt potuerit diabolus per
eos de toto orbe triumphare. Secūda victo-
ria est, quam de Sodomorū ciuitatibus dia-
bolus reportauit, quas tanta vitiorum mul-
titudine repleuit, vt quasi compulerint Deū
descēdere, & eas igne interni absumere. No-
luit Deus, vt occult⁹ remaneret modus, quo
diabolus tam potenter eas expugnauit, vt
nobismet ipsis consulamus: id enim curauit
apertè per Prophetam Ezechielem exprime-
re, dicens: *Ecce, hæc fuit iniquitas Sodoma for-
oris tuæ, superbia, saturitas panis & abundan-
tia*. Attende, oculos aperi: *Ecce hæc iniquitas*,
id est, inde iniquitatis vniuersitas Sodomam
occupauit, inde omnia vitia plenè eam fue-
runt ingressa, quia præcesserunt duo vitio-
rum duces supremi, *Superbia, saturitas panis ac
abundantia*. Hi ergo duces sunt supremi, quos
diabolus singulariter præmittit; hi sunt pri-
ma & præcipua perditionis nostræ origo &
causa: per hos in omne vitiorum genus du-
cimur & tenemur captiui. Quid mirū, quod
peccatis totus plenus sis, qui gulæ indulges,
& superbiam tenes? Non nisi comestationi-
bus vacas, ventrem tuum tanquam Deum
haves, quem audis, auscultas, cui obseque-
ris; nescis vel ex nomine ieiunium. Super-
bia itidem tumes, tuis diuitijs, nobilitate,
viribus, pulchritudine te extollens, Deum
spernens & obliuioni tradens, proximi cō-
temnens, sublimia cogitans, in ventum om-
nes cogitationes iactans: quid mirum, quod
plenus sis immunditia, libidine, cōcupiscen-
tia, ira, vindictæ appetitu, &c? Quid igitur
agendum? Ecclesia à Deo instituta, id exe-
quitur, quod Deus disponit, vt cōtra vnum
ponatur vnum, & contra duo ponantur
duo, vt nihil desit. Contra dæmonem ponat-
ur homo, qui Dei gratia & fauore adiutus
valide & potenter illi resistat: contra gulam

Psal. 34. 1

Ad Galat.
1. 2.Ezech. 16.
49.

& superbiam ponantur ieiunium & humilitas; hæc duo sunt, quæ Ecclesia hodie tibi arcienda commendat: ieiunium quidem per Evangelicam lectionem, humilitatem per asperionem cineris, &c.

§. 20. Potētissimus demonis dux est gula, quam Nabuzardan expressit, contra quam ieiunio muniendi sumus.

Hæc tamen, quæ diximus, latius sunt explicanda, & videndum, quomodo supremi duces, quos diabolus militibus suis, vitijs scilicet & peccatis præponit, sint gula & superbia. Gulam in primis, grandis exercitus sequitur vitiorum. Omnia siquidem peccata carnalia eam consequuntur, immunditia, impudicitia, luxuria, ira, scurrilitas, multiloquium, inepta lætitia, segnitie, otium, &c. De quibus B. Gregorius; cuius doctrinam singulariter Diuus Thomas explicandam assumpsit, exponens, quàm multi sint huius ducis milites, quàm grandis vitiorum exercitus, ipsius vexillum consequens. Similem propterea intelligere possumus huc ducē, Principi Nabuzardan supremo duci Nabuchodonosor Regis Chaldaeorum, imò & singulariter per illum expressum & figuratum credo, quem Scriptura Sacra iuxta Septuaginta vocat Principem coquorum, ut

Diuus Gregorius nō semel obseruauit. Voluit tyrannus Rex, Ierusalem destruere, templum diruere, muros euertere, ciues captiuos ducere, & omnia bona diripere. Ad id singulariter destinauit Nabuzardan, qui rē totam conficeret; de quo ita scriptura sacra scribit: *Venit Nabuzardan, Princeps exercitus, seruus Regis Babylonis, in Ierusalem; & succendit domum Domini, & domum Regis, & domos Ierusalem, omnemque domum combussit igni: & muros Ierusalem in circuitu destruxit exercitus Chaldaeorum, qui erat cum Principe militum.* Principem exercitus, & militum vocat eum Vulgatus, eo modo, quo vocauit Naaman,

Principem militum exercitus Regis Syria, quasi dicat: *Capitan general del exercito*. Septuaginta perpetuò transferunt: *Princeps coquorum*. Qui nimis Hebraizant, & cortici solummodo litteræ adhaerent, hanc lectionem reiiciunt tanquam Hebræo incongruam; & verè videtur, nullam habere convenientiam. Quid enim Principi coquorum cum bello? Quæ conuentio militum ad coquos, coquinarum ad

aciem? Credunt propterea, in Hebræo significari, Principem carnificum, eorum videlicet, qui ad exequendos actus iustitiæ constituti sunt, quasi dicas: Magister aut Princeps executionis iustitiæ, aut iudex supremus, cuius opere, actus iustitiæ executioni mandantur. Nam in Hebræo habetur nomen plurale *Tabbabin*, à verbo *Tabah*, quod significat mactare, occidere, iugulare. Voluit Nabuchodonosor crudelem ducem eligere contra Ierusalem; illum propterea designauit, qui perpetuò crudelibus iustitiæ executionibus præcipiendis erat intentus. Translationem tamē Septuaginta Interpretum non faciliè repudiandā, sed grandi cum reuerentia obseruandam docuit Chrysostomus, qui eam dicit factam fuisse, Deo providente, ad totius orbis vtilitatem, & diuina dispensatione perfectam. Et Sanctus Augustinus^b summa asserit commendatione dignam, tum quia ab Apostolis, inquit, fuit approbata,^c tum quia singulari miraculo confectam, Ecclesiarum consensus probat, tum quia Spiritus sancto inspiratos, & spiritu prophetico præditos Septuaginta Interpretes credendum contendit^d. Imò & Diuus Hieronymus^e, qui frequenter miraculum negat, & nō semper benè videtur translationi Septuaginta affectus, liberè fatetur eos Spiritu sancto afflatos, interpretatos fuisse, vitiatam tamen eorum translationē ab innumeris autoribus; de quibus Andreas Masius^f latè, & alij. Et verè, hoc in loco, rectè etiam secundū Hebraici sermonis vim, transtulerūt, *Principem coquorum*, quia vox *Tabah*, in rigore non tam milites, quam coquos significat; qui iugulādis & mactandis animalibus & auibus ad cibum, sunt intenti. Quapropterea voce vtitur sepe scriptura sacra ad veros coquos exprimēdos. Ita Samuel volens exprimere, quid Rex factururus esset, *Filius*, inquit, *vestras faciet sibi vnguentarias & focarias*. In Hebræo *Tabbathoth*, Pagninus & Regia; *Coquinarias*. Et iterū, *Dixit Samuel coquo*, In Hebræo, *Tabah*: Et *leuauit coquus*; (in Hebræo *Tabah*) *armum*. Magni Principes & Reges, præfectos coquorum constituebāt, qui non tantum coquinarum, sed & omnibus mensæ ministris essent præfecti. Vnde ille, sub cuius præfectura tenebatur pincerna Pharaonis, qui à calice ei erat, vocatur in Vulgato, *Princeps militum*, in Hebræo, *Princeps coquorum*, qui verè præpositus erat omnibus ministris, qui calicibus præparādis, & cibis coquēdis, condiendis, aptandis, & inferendis, erant præfecti, quos Græci Symposiarchas, id est, conuiuiorum præfectos vocabant, Hebræi Architriclinos, nos *Mastresalas*, communi

טבח

Hom. 4. in hexamer.

Epist. 19 ad Hieron. c. 2. De doctrina Christiana. c. 15

15. De ciuit. c. 14 & 23. & lib. 1. qq. in Gen. q. 169.

e In proximo traditionum hebraic. in c. 5. Ezech. & in c. 2. Miche. f Præfatione in græcā editionem Iosue.

1. Re. 8. 13.

1. Reg. 9. 13.

Gen. 41. 13.

voce

¶ 66

voce appellamus. Potuit igitur contingere, quod Nabuzardan in palatio Nabuchodonosor esset Princeps coquorum, aut Sympliciarum Regius; qui tamen aptus iudicatus est à Rege ad muros Ierusalem, & totam ciuitatem & templum destruenda. Quem propterea Septuaginta vocarunt; *Principem coquorum*, ab eo, quod primò fuit, & *Vulgatus*, *Principem militiae*, ab eo, quod tunc erat. Gràde nihilominus mysterium Septuaginta voluisse demonstrare, credit D. Gregorius^a, & meritò. De illis enim annotat Sanctus Augustinus^b, non tantum officio interpretis nudam & meram litteram transferentis functos; sed etiam Spiritus sancto afflatos, aliquando non tam secundum corticem litterarum, quæ transferebant, considerasse, quam secundum eiusdem Spiritus sancti mentem: ideoque non tam verba, quæ cortici Hebraei sermonis, quam, quæ mentem Spiritus sancti exprimerent, in sua translatione reponabant. Intellexisse autem vili sunt, quid Spiritus sanctus per hanc historiam voluisset indicare & exponere, bellum scilicet, quod diabolus, quem Rex Chaldaeorum expressè præsignabat, iustis, quos ipsa Ierusalem referebat, infert: vt hinc omnes intelligerent, qua ratione contra illum se munire deberent. Principem coquorum militibus suis præfuisse dictus est Nabuchodonosor, illum, qui aptissimus fuit iudicatus ad muros Ierusalem destruendos, & totam Dei ciuitatem euertendam & succendendam. Quamuis enim incongruus videatur Princeps coquorum ad expugnandam terrenam Ierusalem: sed validissimus est, ad expugnandam iusti animam. Quis namque coquorum Princeps, nisi gula & crapula? Certe nullo aptiori nomine, aut vocabulo ab omnibus Romanarum, aut Græcarum eloquentiarum parentibus potest illa exprimi. Hæc est coquis præfecta, & Princeps, & omnibus mensarum ministris. Illa est, quæ præcipit, disponit, ordinat, cogitat, agit, impellit circa ea, quæ ad comestionem pertinent: illa est, quæ præcipit cibos exquisitos queri, exquisita præparari & condiri, noua fercula quotidie confici, vina preciosa inuestigari, condimenta sapida excogitari. Considerant egregie Sancti Basilii^a & Ambrosii^b grandem solitudinem & anxietatem, quæ in domo Principis, multi ministri satagunt & solliciti sunt circa plurima: Quidam ad macellum, vbi venduntur carnes, alij ad forum, vbi altilia exposita sunt, alij in coquina aues occidunt, alij deplumant, quidam hic diuidunt, alij ibi lauant; quidam in cellario circa vina tenentur occupati, alij vasis præparandis sunt

intenti, &c. Quisnam ijs omnibus præfectus est? Quis horum Princeps? Gula sine dubio. Huic iugulantur animalia, occiduntur aues, conquiruntur sylvarum, profundantur maria, &c. Hic Princeps aptus iudicatur à damone, qui mittatur contra Ierusalem, de quo (inquit Gregorius) optimè dicitur: *Nabuzardan Princeps coquorum destruxit muros Ierusalem*. Murorum nomine, sanctus Gregorius virtutes omnes intelligit, quibus anima vndique ac omni ex parte circumdatur, defenditur, ac roboratur: & propterea Principe coquorum aptum iudicari ad muros Ierusalem destruendos; quia gula omnem virtutem euertit & deiecit, & animam omni virtute reliquit destitutam; vt videre est in Adam, qui cum omnium virtutum muro circumdatus esset, quem Deus, vt dixit Sapiens, omni *vestiuit secundum se virtute*, *A su honra del que lo vestia*, illis omnibus destitutum, gula reliquit; vt Chrysostomus sæpe considerat. Sanctus tamen Ambrosius & ipsemet Chrysostomus, muri nomine, abstinentiam & ieiunium intelligunt; quia sicut murus fortis & validus totam cingit ciuitatem, & cinctam tenet, quo stante, non habet exercitus inimicus, qua ingredi possit, eo autem dicto, facilis patet omnibus militibus aditus: ita dum quis abstinentia & forti ieiunio vndique circumdatus existit, & per illud carnem tenet cinctam & compressam, nullus carnalibus, vitijs & peccatis patet aditus, in quo nec ipsi diabolo: per ieiunium namque homo inexpugnabilis diabolo, & intranfigressibilis efficitur inimico, inquit Ambrosius. Diabolus vbi ieiunium videt (inquit Chrysostomus) non habet, quæ ingrediatur: est enim murus vndique circumiens Ierusalem. Illo autem destructo, planus patet inimicis ingressus; abiecto namque ieiunio, & gula introducta, omnia carnalia vitia & concupiscentiarum motus inordinati turmatim ingrediuntur. Quandiu Adam hoc fuit muro succinctus, nullus inimicus potuit, vel sagittam intra eum iacere: sed eo destructo, potuit dicere illud, quod postea Sanctus Iob: *Insidiati sunt mihi, &c. Quasi rupto muro & aperta ianua irruerunt super me, & ad meas miseras deuoluti sunt. Redactus sum in nihilum, & abstulit sicut ventus desiderium meum*: de quibus interior laetior erit disputatio. Gula igitur aptè superneus dux à diabolo præficitur, cuius vexillum omnia peccata carnalia consequuntur.

Li. 30. Moral. & 3. p. pastor. cit. Lib. 1. qq. in Genes. 4. 169. & 11. de ciuitate. cap. 23.

Hom. 1. de ieiun. 6 Libro de Elia. cap. 8.

Eccles. 1.

Serm. 1. i. ieiunio.

Serm. 2. i. ieiunio.

Iob. 10. 14-15.

§. 21. *Supremus demonis dux est superbia, contra quam Ecclesia cinerem fronti, tanquam lapidem contra Goliath impmit.*

¶ 67

SUPERBIA autem est alter dux & princeps supremus, quem omnium vitiorum caput & antesignanum statuit; grandis si ne dubio, potens atq; validus dux, per quem maiora grandioraq; bella diabolus aggressus est & confecit. *Delictum maximum* vocatur à David, ut sancti Patris exponit, signatè Augustinus^a & Bernardus^b. Delictum, inquit Augustinus, maximum, arbitror esse superbiam. Huius rei varias sepe ipsemet Augustinus ceterique patres rationes assignant, quas egregiè D. Thomas expendit, ut demonstrat, superbiam meritò maximum & primum peccatum dicendum. Primam, quia ipsimet Deo directè bellum indicare audeat. Vnde excellèter annotat D. Thomas Boetij sententiam dicentis: cum omnia vitia fugiāt à Deo, sola superbia se Deo ipsi opponit. Optimè namq; superbum describens Eliphaz Themanites dixit: *Tetendit aduersus Deum manum suam*: cū Deo ipso voluit manus conferere, & potentiā suā diuinā potentiae opponere, & contraire: *Et contra omnipotentem roboratus est*; totum suū robur colligens, cōtra Deum agere destinauit: *Cucurrit aduersus eum erecto collo, grandiq; arrogantia: & pingui ceruice armatus est*. Hoc modo ille primus superbus, ex cuius corde & visceribus superbia originem duxit: *In cælū*, inquit, *consecranda*, cū Deo ipso rē & cōgressum sum habiturus: *Super astra exaltabo solum meum, & similis ero altissimo*. Ita & illi, qui turrim Babylonicā ædificare contenderunt, ut Deum ipsum de cœlesti sua exturbaret sede, ut alibi dictum est. Propter hoc etiam specialiter (inquit D. Thomas) dictū est, ab Apostolo Iacobo: *Deus superbus resistit*. Ceteros peccatores dicitur Deus odire, deserere, relinquere, &c. superbis tamē peculiariter dicitur resistere. Nō dixit (inquit Chrysostom^a) Deus superbos dimittit, & in peccatis deserit, suo quē nudat auxilio: *Sed aduersatur*, inquit, quia ceteri peccatores, nō directè contra ipsum tendunt, superbus aptè contra ipsum Deum erecta ceruice procedit; & vnusquisq; ad resistendū ei se exponit, quē directè contra se venientem conspiciat. Secunda ratio, quia prae omnibus vitijs superbia damnum infert:

Psalm. 18. 14.

In Ps. 18. Sermo. de David & Golia.

1. 2. quæst. 14. art. 2. & 1. 2. q. 162. art. 6. & 7.

Iob. 15. 25.

Isai. 14. 13.

Iacobi. 4. 6.

Homil. 2. in illud Vidi Dñm, post medium.

Alia quippe quæcumquē iniquitas in malis operibus exercetur, ut fiant (inquit Augustinus) superbia verò etiam bonis operibus insidiatur, ut pereant. Quod ex Publicani factō B. Chrysostomus demonstrat, de quo alibi dictū est. Tertia, quia *omnis peccati initium, superbia est*, ut dixit Sapiens, & explicarunt, ac ostēderūt B. Augustinus^a & D. Thomas^b. Tandem, quia omnia peccata sub suo continet vexillo, ut ex B. Gregorio^c D. Thomas^d egregiè ostendit. Quia ergo duo sunt supremi duces exercituum demonis, gula & superbia, & cuiusq; rei suum est statuendum contrarium, *Vnum contra vnū, & duo contra duo*: cōtra istos duos duces, qui omnia vitiorum agmina secum ducunt, duos duces illis directè contrarios, Ecclesia sancta constituere voluit; qui ad virtutum agmina tenēda disponant, ieiunium & humilitatem. Potentes sine dubio duces ad omnes inimicorum vires retundendas. Ieiunium gulam cohibet & deijcit, sicq; omnibus peccatis carnalibus præcludit ingressum; quod propterea dicitur, vitia omnia comprimere: & quod (ut S. Petrus Chrysologus dicit) Christianæ militiæ tenet principatum. Multa circa historiam sanctæ Iudith, Beatus Ambrosius expēdit, quæ huic instituto satisfaciunt. Illius inquam magnæ ieiunatricis, quæ quia *ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter festorum dierum sollemnitates*, congruenter ipsius sancti ieiunij typum tenuit & figuram. Ut omnem terrā Rex superbus Nabuchodonosor suo subiugaret imperio, tā grandē præparauit exercitum, ut milites eius & munitiones *coopererent faciem terræ sicut locustæ*. Illis omnibus præfecit ducem Holophernem, illum temulentū & potatorem vini, qui propterea gulæ ipsius excellētem tenuit effigiem. Omnis ille exercitus tā grādis, validus, potens, & extēsus, penitus fuit deiectus, ex eo solūmodo, quod sancta Iudith illius ducem iugulauit. *Cum enim omnis exercitus decollatum Holophernem audisset, fugit mens & consilium ab eis, & fuga præsidium sumpserunt, euadere festinantes Hebræos, quos armatos super se venire audiebant*. Expende illud, *fugit mens & consilium ab eis*. Ille erat, qui eos ducebat, dirigebat, gubernabat: eo extincto, nequē mens, nequē consilium in eis mansit. Tuncquē ita timuerunt Hebræorum vires, ut nec eos expectare ausi fuerint. Omnium peccatorum caput, & dux est gula, ut dictum est. Hanc iugulat & occidit sancta Iudith, idest, valida, fortis continuaque abstinētia, & ieiunium. Ea extincta, remanent omnia vitia, quasi sine mente & consilio. Tota namquē eorum vis supponit gulæ ductū & actionē, per quā

In regula & epist. 56. ad Tholcorū.

Ecclesiastici. 10. 15. 21. De ciuit. Dei. ca. 13. 1. 2. q. 162. art. 7. 3. 1. Mora. d. Art. 8. q. citat.

Serm. 8.

¶ 68

Lib. de Elia ca. 9. & lib. de viduis. Iudith. 8. 6.

Iudith. 2. 11.

Iudith. 15. 1. 2.

Iudith. 1. 14.

Serm. 2. 9.

1. Cor. 1. 2.

69

Serm. de Dauid & Goliath.

Psal. 143.

caro impinguata, motibus concupiscentiæ incipit agere, & vitijs omnibus portas pandere. Nec solum vitia remanent absq; aliqua agendi vi; sed ita roborantur virtutes, & tã potentes sunt, vt facile vitia opposita in fugam conuertant. Potētes ac validi erant milites Nabuchodonosor, eorum duce Holo-pherne stante & consistente; expugnabant enim omnia castella, & obtinebant omnem munitionem; & quocumq; volebāt, eo modo, quo volebant, ingrediebantur: eo tamē extincto, omne consilium & mens fugit ab eis, omnis potentia eorum deuorata fuit, vt nihil nisi de fuga cogitarent. Hanc vincendi disciplinam sequuti sunt sancti, qui contra exercitum demonis se opponere volentes, hoc primum constituiebant, gulam sapiēter ac potēter deicere per ieiunium, per quod lasciuientis carnis motus confringerent, & enervarent. Temulentum aggreditur diabolus (ait Ambrosius) vbi autem ieiunium viderit, fugit, metuit, pertimescit, terretur pallore eius, debilitatur inedia, infirmitate prostermitur. Prostermitur inquam infirmitate, quia Christiana infirmitas, fortitudo est: unde ait Apostolus: *Cum infirmor, tū fortior sum.* Ita ille: quia tūc prosequitur, quomodo homo infirmitate roboratur & fortior fit. De quibus alibi. Nec tantummodo ieiunium proponit Ecclesia; sed humilitatē etiam inducere per asperisionem cineris conatur, tanquā ducē strenuū, qui superbiæ se opponat. Grādis namq; omniū virtutū dux Humilitas, cū qua illæ omnes potēri robore stant, sine qua non solum cadūt, sed in vitia & vitiōrū materiā & nutrimentū conuertuntur. Tam potēs siquidem est humilitas (quod sēpe B. Annotauit Chrysostomus) vt ipsamet vitia in virtutū materiā trāserat, & quæ sunt diaboli opera, cōtra ipsummet diabolum conuertat, quasi eius proprios milites cōtra ipsum intorquens. Considerauit D. Bernardus, quod ad nostram eruditionē sacra narrat historia. Philisthinorum populus & exercitus timidus erat, & non audebat contra Israelē inire conflictum. Insurrexit tamē quidam Gigas & dux magnus Goliath, enor- mis magnitudinis vir, Philisthæos roborās, à quo tota eorum potentia & fiducia pende- bat: sicq; Dei populum magna confusione tenebant timentem & afflictum. Quo- modo Philisthæi vincuntur? Quia tota co- rum vis pendet à duce maximo, mittatur Deo disponente manus fortis, ab ipsomet Deo docta & instructa ad bellum, illius sci- licet, qui dicebat: *Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælum, & dignos meos ad bellum.* Hæc quinque lapides de

torrente eligit, & in pera pastoralis reponat, & repositos seruet: ex quibus vnu tantum- modo extrahat, durissimum, per quem for- ti ictu caput gigantis obtundat & percutiat, & firmiter fronti infixū relinquat: hic enim omnes gigantis vires abluet, vt stare non possit, nec consistere: sicq; omnes Philisthæi conuertentur in fugam; sicuti re ipsa euenit. Postquam enim egressus David, lapide ia- cto, & fronti gigantis infixo, eum deiecit, *Videntes Philisthæi, quod mortuus esset fortissimus eorum, fugerunt, & conuerteres viri Israēl & Iu- da vociferati sunt, & persecuti sunt Philisthæos, &c.* Grande sine dubio sacramentum hæc historia continet. Credo (inquit Bernardus) non in congruē, in superbo illo homine, su- perbiæ vitium designari. Erat ille maximus Philisthinorum; & est superbia maximum delictorum. Vitia quidem secundum se in- firmissima sunt & timidissima; *Semper enim sua præsump- pturbant consuetudine*: Superbia tamen robore & audacia, se erigunt & sta- biliunt, & ad bellum sum.ū. audaciam. Quic igitur agendum? Prima cura habenda est de deiciendo Golia, de superanda & deicienda superbia: vt omnia vitia in fugam se con- uertant. Hoc Ecclesia eodem spiritu, quo David acta contendit. Ex rapido illo tor- rente diuinæ iustitiæ, quo Deus iram suam contra hominem peccatorem, tanquam aquā grandi impetu decurrentem effudit, singu- lariter quinque lapides (duros quidem illos omnes) elegit, & in pastoralis pera diuinæ scripturæ, in qua, quæ reposita sunt, debet manus pastoris Ecclesiæ extrahere, cōdidit seruandaquē cōstituit. Ex illis omnibus, ad quæ Deus hominem damnauit, si attente re- consideres, quinque solummodo videbis la- pides electos, & in scriptura repositos. *Quia audisti (inquit Deus) vocem uxoris tuæ, & comediisti de ligno, ex quo praeceperam tibi, ne comederes; maledicta terra in opere tuo, in laboribus co- medes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ.* Ecce primū lapidem. Terra ita erat, Deo agente, dispo- sita, vt omnia necessaria homini sponte, & sine alicui⁹ laboris opere, produceret: sed in opere tuo, id est, propter opus tuum, aut pro- pter peccatum, quod cōmisisti, vt Hierony- mus^a, Chrysostomus^b & ceteri patres expo- nunt, nihil tibi sine labore & defatigatione tua produceret. *Spinæ & tribuli germinabunt tibi.* Hic secundus lapis. Expende pronomen tibi, id est, ad tui dolorem & punctionem. Si peccatu non fuisset, produxisset quidē terra spinas & tribulos propter animalium cibū, quorum quædam spinis & tribulis sustentan- tar, vt annotant Rabbanus^a, Ionas Aurelia- nensis Episcopus^b, & S. Augustinus^c: nulla-

1. Reg. 17
51. 51.Sapient. 17
10.

Genes. 3.

Lib. de ge-
hebraic.
Hom. 1.
& 17. in G-
nes.

70

In Gene-
Lib. 1. d
cultura in-
ginum
c. 1. Sup-
Gen. c. 18.

tenus tamen hominem lederent, aut vulnerarent. Hoc per peccatum effectum fuit. *Comedes herbas terre*: in Hebreo, *herbas agri*. En tertium. Obtulit Deus homini & animantibus, ligna, fructus & herbas, hæc proportionem seruata, quod fructus ad hominum cibos, herbarum in bestiarum essent pascuum. Unde quamuis, quando de hominibus & be-

Gene. 1. 29. *Stijs locutus fuit Deus dixit: Ecce dedi vobis omnem herbam & vniuersa ligna, ut sint vobis in escam & cunctis animantibus terra*: quando tamen ad solum hominem locutus fuit, dixit: *Ex omni ligno paradisi comede*: & mulier ad serpentem: *De fructu*, inquit, *lignorum paradisi vescimur*. Per peccatum, hoc factum est, quod communis sit homini cum bestiis cibus. Comedes herbas terræ, aut verò fœnū agri, sic etenim interpretes Chrysostomi, trāstulit, de quibus videndus est noster Istella. *In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuerteris in terrā, de qua sumptus es*. Hic lapis quartus. Panis nomine, quicquid ad victum & vitam agendam, necessarium est intelligit, voluitque dicere: sine sudore & anxietate, non vitam ages, nec quæ ad eam sunt necessaria, obtinebis. Nec Rex, nec princeps, nec diues, sine sudore & curis, quæ tenent, acquisierunt, & conseruāt, &c. *Puluis es, & in puluerem reuerteris*. Ecce quintum lapidem, quem tanquam duriorē & terribiliorem ad vltimū referuauit locum: omnium enim terribilium terribilius est mors; hoc namque extremum ac summum malum, ex ceteris, quæ sensu in hac vita percipiuntur. Ex puluere sanè creatus fuit homo, sed diuinæ gratiæ temperamento, ita fuit conditus, ut immortalis esset: quod contra Manichæos, Pelagianos, aliosque hereticos, tanquam dogma fidei Augustinus conatur sæpe ostendere, & definitum

ita: ca. 25. *fuit in Concilio Africano*: at per peccatū, damnatus fuit homo ad mortem, idque factum est, quod Apostolus dixit: *Per vnum hominem peccatum introiit in mundum, & per peccatum mors*. Ex his quinque duris asperisque lapidibus, istum tanquam duriorē Ecclesia ex pera pastoralis scripturæ sacræ extrahit, & quasi forti manu iacit, caput gigantis impetens, & fronti infigere contendens, dicens: *Memento, quia puluis es, & in puluerem reuerteris*. Caput, actionem, & potentiā superbiam, in capite tuo Ecclesia considerat: ideoque volens caput superbiam ferire, caput tuum impetit, & manum ad illud conuertit, ut contra illud lapidem iaciat: *Puluis es, & in puluerem reuerteris*. Quidnam durius? Quid magis anxietate plenum? Cum Samuel hunc lapidem iecit contra Regem fortissimum Saul, qui eminebat omnibus ab hume-

ro & sursum: *Statim Saul cecidit porrectus in terram, extimuerat enim verba Samuelis*. Hoc lapide caput tuum petit, nec attingere solummodo est contenta; sed firmiter infigere fronti conatur, & ut fixum retineas, procurat grauissimis verbis; *Memento, quia puluis es, & in puluerem reuerteris*. *Memento*, memoria retine, hoc perpetuò in mente fixum tene. Et ut fronti hoc firmiter maneat infixum, cinere appposito tanquam clauo configit, quem fronti imprimit, impressumque relinquit. Si lapis iste fronti infigatur; quomodo poterit Goliath, quantumcumque grandis & potens ac violentus stare? Quæ superbia consistere? Quis fastus aut arrogantia perstare, si consideres, quia puluis es, & quia in puluerem reuerteris? De quibus in sequentibus.

S. 22. Ieiunio & cinere munientes, docuit singulariter Sancti Iob historia.

QUAE diximus, fient perspicua si ad excellentē quendam athletam oculos conuertamus; quæ singulariter ad nos instituentos Dominus constituit, Sanctū Iob; qui quamuis in Ausitide regione extiterit (inquit Chrysostomus) virtutis tamen suæ magnitudine, vniuersum terrarum orbem collustrauit; quem ita omni laude superiorem Augustinus iudicat, ut nullum sibi videatur inuenire nomē, quo illius inuictam fortitudinem & præliandi dexteritatem pro dignitate declaret: in cuius victoria visus est Deus honorē suum constituisse, ut Beatus Hieronymus annotauit. Quidnam ille fecit? Cum intellexit boves & armenta à Sabæis rapta, camelos à Chaldæis exportatos, & ouium greges igne cælo descendente combustos, filios domus ruina oppressos & extinctos: *Tunc surrexit Iob, & corruens in terram adorauit*. Verbum *surrexit*, multa indicat: primò ut Philippus Diaconus annotat, animi constantiam & inuictum robur. Non fuit consternatus, nec obrutus tam grandi calamitatum pelago; sed *surrexit*, infractio stetit animo, nec fuit de eorum numero, de quibus David: *In miseria non subsistēs*. Secundò, significat animum constanter & animosè ad bellum se preparantē. In scriptura enim sæpe *Surgere* significat, se robore erigere, & paratū exhibere ad infringendas inimici vires. Ita David: *Exurgat Deus & dissipetur inimici eius*. Et *exurge Dñe iudica cau-*

1. Reg. 28. 20.

71

Epist. 3. ad Olymp. to. 1. ad fin. Serm. 225. de temp.

Epist. 24. ad Iulianum.

Iob. 1. 10.

Catena græca Iob.

Psa. 139. 17

Psa. 57. 2.

Psa. 73. 22.

san tuum; mem or est, in propertiorum tuorum. Et
 2. Reg. 1. 14. de ijs, qui p̄liaturi erant, dictum est: *surgat
 pueri, & iudat coram nobis.* Dum ergo prouo-
 catum se vidit Iob ad pugnam, *surrexit*, se
 accinxit & exposuit ad resistendum & oppo-
 nendum se inimicis. Vidit se prouocatum,
 surrexit, & duellum acceptauit; non refu-
 git congressum, non terga inimico dedit:
Et corruens in terram adorauit. Multa itidem
 hoc verbum significat; singulariter tamē cre-
 do indicari voluisse, quid primò hic fortis
 athleta fecit, qui coram Deo prostratus, il-
 lius supremam maiestatem adorans, numen,
 ac fauorem illius implorauit. Habuit se, vt
 Episto. ad B. Chrysostomus cōsiderare videtur, sicuti
 Olymp. nobilis eques, qui cum ab inimico sui regis
 se videt prouocari ad bellum, primò ad pe-
 des regis se submittit, eius licentiam postu-
 lans, & gratiam interpellās, vt possit ad cer-
 tamen descendere. Diabolus, qui hucusque
 quasi à longinquo bellum fuerat aggressus,
 & sagittas suas nondum ad ipsummet Iob
 1. 7. perduxerat, propinquior factus, illum gra-
 uissime percussit. *Percussit namq; Iob vlere pes-
 simo à planta pedis vsq; ad verticem eius:* putre-
 dine fuit coopertus, & vermibus vndiq; sca-
 tens. Iam circase ipsum & contra se ipsum
 (inquit Origenes) omnia inferni agmina vi-
 dit exposita, & se prouocatum, non ad sin-
 gulare certamen vnus cum vno; sed vnus
 cum innumeris demonum legionibus. Quid
 faciet miles strenuus, qui pugnandi arte &
 militari disciplina est diuinitus instructus?
 Testa sanem radebat, sedens in sterquilinio. Dilige-
 ter attende & vide illum duo egisse. Egre-
 ssus à ciuitate sedit in sterquilinio, aut (vt
 Lib. 2. in Origenes perpetuò legit) super aceruū ster-
 coris; & ibi testa sanem radebat. Ad quid-
 nam discessus iste in sterquilinium? Ad quid
 in eo sedere voluit? Annotant Chrysosto-
 mus^a, D. Thomas^b, Lyranus^c, imò & Septua-
 ginta in sua translatione, quā Græci patres
 sequuntur, diabolum omnia bona beati Iob
 1. 1. consumpsisse; vt non relictum ei fuerit,
 vbi caput suum reclinaret. Præterea tā gran-
 dis fœtor, horrenda putredo, & vermiu sca-
 turigines prodibāt ex eo; vt sicut Polychro-
 nius annotat, ciues & cognati eius, nec alpe-
 rum illius ferre possent: lepra enim horro-
 rem cunctis insipientibus incutiebat. Id-
 circo ciuitate egressus, sterquiliniū adiit, in
 quo se deijceret. Tam horrendus est lepro-
 si aspectus & nocuus, vt ideo Deus in lege
 leprosos iusserit extra ciuitatem agere debe-
 re; adeò vt Ozias rex lepra percussus, co-
 actus fuerit regno cedere, & vrbe excedere.
 Iob autem, non quouis lepre genere, sed fœ-
 difsimo & horribiliori affectus fuit, quale

D. Gregorius scribit. Quid, inquit, in huma-
 na carne abiectius carne leprosi, quæ tumef-
 centibus vulneribus scinditur: & exhalanti-
 bus fœtoribus impletur? Hanc rationē ex-
 pendit Origenes. His (inquit) qui in ciuita-
 te erant, molestiam ingerere non est passus.
 Lib. 2. in Iob. Sedebat super aceruum stercoreis extra ciui-
 tatem, me solum (inquiens) circudent ma-
 la; mihi soli molesta sint vulnera mea. Dic
 igitur, o B. Iob (inquit Origenes) dic o san-
 cte Dei p̄liator, dic o admirabilis vir do-
 mini constantissime, qui terribilibus ac for-
 tibus maligni plagis in nullo succubuiſti;
 qui amara supplicia atq; fortes dolores aſ-
 que murmuratōne supportasti: cur extra ci-
 uitatem egressus, & super aceruum sterco-
 ris, atq; muranam sedens, spectaculū temet
 ipsum cunctis tranſeuntibus præbuiſti? Om-
 nes enim, qui ingrediuntur, & egrediuntur,
 omnes, qui tranſeunt vias, & diriguntur in
 itineribus suis; omnes, qui in te contēplan-
 tur isthic super aceruum stercoreis, atq; mu-
 ranam sedentem, absentibus enarrant, atq;
 ijs, qui longe sunt annuntiant: ita vt pene-
 tret hic rumor tuus in lōginquam, de regio-
 ne in regionem. Nam, qui te viderint, non
 videntibus enarrabunt; qui verò audierint,
 ijs, qui longe sunt positi, istam recognitionē
 tuam insinuabūt. Hæc & alia Origenes. Ad
 sterquiliniū itaq; se recepit: ibi autem po-
 situs testa sanē radebat. In hebræo vox *Hberes*,
 quæ opus terrenū, vt tegulam aut laterem
 significat. Ad quidnam rem tam asperam
 elegit ad vlcera & saniosam carnem mun-
 dandam? Vide, ait doctus autor, cū summo
 cruciatu extremam quoq; inopiam, nā *vul-
 nus, & liuor & plaga tumens non est circumliga-
 ta, nec curata medicamine; nec fota oleo.* Qui vl-
 ceribus affliguntur, solent mollioribus pan-
 niculis abstergere humorem fluentem, aut
 saltem blanda manuum applicatione, cum
 omnia deficiunt, emundare. Quis vnquam
 ad vulnus, asperam tegulam applicauit? Mul-
 ti sancti Patres dicunt, illum voluisse ad do-
 lores & plagas, quas diabolus intulit, adde-
 re, & acriores dolores in carne sua excitare.
 Ita Diuus Gregorius^a annotauit, & dixerat
 Apollinaris^b, excellentissimēq; Origenes^c.
 Non accepit, inquit, molle aliquid, vt abster-
 geret molliter, leuiter, leniter, artificiose mo-
 derando atq; releuando: sed accepit testam
 duram, asperam, vt raderet cum dolore sa-
 niem suam, & nō extingeret blandē aut mo-
 destē mitigans atq; releuans vehementē il-
 lum, atq; inenarrabilem dolorē Dic, o bea-
 te, atq; Deo dilecte, ob quam rem hoc fa-
 cis? Cur hunc dolorem exasperas? Cur aug-
 mentas? Cur exaggeras, testa radendo lame-

tabile

Hom. 19.
Euange.Lib. 2. in
Iob.

72

Pineda in
Iob. 2.
Isa. 1. 6.3. Moral.
cap. 1.
In caren
græca.
Lib. 2. i
Iob.

ib. 1. & 3
Job.

73

icrm. 19.

n hymno.

ipist. 111.
d Proban
ap. 15.

abile hoc vulnus, atq; leuissimam hanc plagam; cum potius debueras obseruare, leuare, foluere, ungere, defricare; vt per hanc vniuersa mitiorem atq; blandiorem redderes tunc sauisimum dolorem, plagamq; terribilem? Sed respondens iustus dicit: Ego viri, non succumbo his doloribus, neq; istis pœnis deficio, neq; debilitor, neq; delassor; non enim sunt dolores isti fortiores animæ nez firmitate: non hæc tormenta duriora cordis mei duritia. Exaggero atq; commoueo ipsos dolores &c. Quidnam igitur sanctus ille vir, ad hæc duo agenda se conuertens, intendit? Respōdet ipsemet Origenes, sæpe reperens, quod cœpimus annotare, beatum Iob voluisse se strenuum militem; & in spiritualis militiæ disciplina plenè instructam exhibere. Agnouit (inquit Origenes) se spectaculum factum Deo, angelis & hominibus: vidit omnia inferni agmina iam sibi opposita, & ad congressum applicata, ideoq; necessarium sibi, se illis omnibus, inuocato iam antea Dei fauore, exponere. Intellexit Sapiens ac doctus athleta, diabolici acies in duas partes distributas, vt vndiq; impetant vnā impugnantem ex parte corporis, per inordinatos motus concupiscentiæ & carnis, qui potenter militant aduersus animam; alteram ex parte animæ excitantē motus superbiæ, quæ omnium peccatorum est radix, fons & origo. Singulariter propterea contra duas istas acies se voluit commu- nire. Ne per carnem suam diabolus posset præualere, aut motus excitare, quibus impeteretur animus; contra carnem suam, suas ipsas manus conuertit, & quam diabolus afflixerat, ipse grauius affligendam assumpsit; & ad dolores, quos ille intulerat, alios adiicit grauiores, vt carnem vndiq; cōpressam teneat: ideo non solum eam non fouet; sed acrius nunc vulnerat & affligit, testa dura & aspera scalpens vulnera. Quos motus ex tali carne posset iam diabolus excitare? Quomodo talis caro contra spiritum posset iam insurgere? Quemne carnalem motum eructare? Ecce grande munimentū militis spiritualis, castigatio carnis & eius afflictio: per quam infirma illa redditur. Hæc namq; (inquit Ambrosius) non infirma, sed *fortis est infirmitas*. Qua loquendi phrasi, sæpe ipse elegantissimè vti solet; vt cum spirituale ebrietatem, quam Spiritus sanctus operatur vocat *sobriam ebrietatem*. Læti (inquit) bibamus sobriam ebrietatē spiritus. Talis enim ebrietas non mentem capit, non ebrios facit; sed intellectū acuit, & sobrios reddit. Qua etiā dicendi phrasi vsus Augustinus *doctam ignorantiam* dixit. Ita fortis est infirmitas hæc

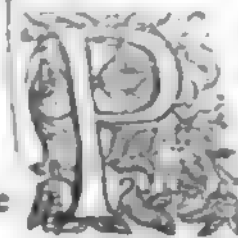
carnis, inquit Ambrosius, quia non infirmus, sed fortem reddit spiritum, dicente Apostolo: *Cum infirmor, tunc fortior sum & potens*. Per hanc infirmitatem Iob se fortē voluit reddere: sicut postea idem Apostolus, qui dicebat; *Castigo corpus meum & in seruientem redigo, &c.* Ne autem per superbiam posset superari, ad sterquilinum, cinerem & puluerē con fugit, & sedit super acervum stercoreis, aut in medio cineris vel pulueris; vt omnes superbiæ motus extinguere posset. Sedit in medio cineris, vt omni ex parte cinere se circumdatum exhiberet, & ad nihil posset cōvertere manus, imò nec oculos, quod nō videret esse cinerem, aut puluerē. Tali enim cogitatione se munivit, vt se omni ex parte cinerem cogitaret & puluerem. Ortum aut originem suam attendens, non quod à regibus fuit progenitus: sed quod de puluere esset formatus considerabat. Ad finem oculos conuertens, non quod grādia posset cōsequi aspexit; sed quod in cinerem esset cōuertendus observabat. Quicquid in mundo est, ad quod posset manus extendere; nō nisi vilem puluerem agnoscebat. His armis munitus tam strenuè athleta ille fortissimus dimicauit, vt planè diabolus ipse, & inuitus se victum fuerit confessus, omnesq; suas machinas deiectas, & acies profligatas. Ecclesia ergo sancta videns filios suos vndiq; inimicis circumdatos & prouocatos ad bellum; volens eos huius grandis fortisq; ducis exemplo, militari disciplina instruere; duplici ex parte eos muniendos declarat, corporis scilicet & animæ. Ex parte quidem corporis, per ieiunium, & pœnitentiā, ac mortificationis opera; quibus carnem comprimant, & cōpressam ac subiectam teneant: ex parte autem animæ, per cineris impositionem, quo frontem & supremam capitis partem aspergit; vt omnes sensus sedeant in medio cineris, & nihil nisi cinerem sentiant. Est prima pars capitis supra frontem, quasi omnium sensuum sedes, in qua philosophi dicunt residere sensum, quem vocant communem, à quo singuli sensus facultatem habent sentiendi; ideoq; ab ipso ad alios nerui quidā oriuntur, ad visum, scilicet auditū, gustum, odoratum, & tactum. Ideoq; communis ille, quasi omniū particularium sensuum est sedes. Ibi ergo cinis ponitur, vt omnes sensus in medio cineris resideant; & nihil nisi cinere aspersum sentiant. Grandis philosophia. Quando aliquis color ponitur supra oculos, nihil aspiciunt, nisi sub illo colore: & quando aliquis peculiaris sapor supponitur lingui, omnes cibos talem saporem referentes, percipit gustus &c. In sede & radice om-

1. Cor. 11
10.

1. Cor. 9. 27

nium sensuum, ponitur cinis & pulvis, ut ad nihil sensus nostri ferantur, quod non sentiant cinere affectum. Ita videant oculi pulchritudinem & venustatem, ut cinere aspersam contemplentur: non audiant aures, quod ad famam & mundi gloriam, nisi cineris & pulveris aspersione affectum; tactus & manus non ad aurum & diuitias & cetera extendantur, nisi pulvere & cinere conspersa: omnia enim sunt pulvis & cinis &c. Quomodo autem ieiunium ceteraq; pœnitentiæ opera agenda sint; quomodo non nostra, sed Dei gloria intendenda, in lectione evangelica docet CHRISTVS dominus, de quibus in sequenti tractatu.

S. 23. Instituta est Quadragesima, ut discamus benefacere; quod nisi discamus, nescimus, &c.

PROVOCATVS Deus innumeris & execrandis sceleribus populi sui, misit illum excellentem prophetam Isaiam, quem D. Gregorius Nazianzenus vocat gloriæ Dei spectatorem; qui nomine suo illa oculis eorum exponeret, argueret, reprehenderet, & extrema in eorum supplicium mala imminuentia prænuntiaret; signanter quod de terra illa essent expellendi & consumendi. Vocavit proinde S. Propheta in ipso suæ contionis exordio cælum & terram.

Andite cæli, & auribus percipe terra. Et merito (inquit Chrysostomus) ut iustissimam damnationis sententiam, quæ proferre parabat, ostenderet. Moyses namq; volens eos introducere in terram illam repromissam, aperte eis prædixit, pellendos eos ex illa, si non servassent legem, quam à Deo receperant. In cuius confirmationem vocavit cælum & terram, tanquam testes, dicens: *Andite cæli, quia loquor, audiat terra verba oris mei.* Nunc quia legem Dei fuerat transgressi, volens contra eos sententiam expulsionis ab illa proferre, eosdem cælos & terram aduocat testes. Primò igitur inducit Propheta Deum enidentem ostendentem scelera grãdia populi sui, propter quæ sententiam proferret, horrendis comminationibus plenam. *Va genti peccatrici, populo gravi iniquitate, filijs sceleratis: dereliquerunt Dominum, &c. Derelinquetur filia Sion sicut vmbra sub umbra, &c.* Cum tamen iam nihil nisi comminata mala expectari posse videretur; Deus, qui cum irascitur, misericordia re-

tit ad ostedendum populo, quomodo posset omnia mala comminata effugere, inò & grandibus bonis cumulari. Inter alia, quæ ad hoc institutum proponit, sunt illa verba, grãdi expensione digna: *Quiescite agere perverse, discite benefacere.* Ecce quæ à vobis requiro duo, quibus tota iustitia completur; cuius duplex est pars, declinare à malo, & facere bonum. Si hæc duo plene perfeceritis, peccata vestra penitus remittentur: *Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabitur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, quasi lana alba erunt.* Peccata in scriptura, sanguines vocantur; ideo anima peccatrix assimilatur duobus rebus, quæ magis sanguineum colorem inamissibiliter tenet, coccino & vermiculo.

Coccinum, in hebreo est *Tholagath*, quæ vox vermiculum quendam significat, ortum ex grano cuiusdam fructicis, quem græci & latini *Cocem* vocant, quo tinguntur velles, quas vocamus *scarlata*. Nonne autem vermiculi, forte intelligit eos vermiculos rudros, quos communiter ex India asportari videmus, quos *cochinilla* vocamus, quibus tinguntur velles rubro colore inamissibili & perfectissimo, quæ vocamus *carmesi*. Quantumcunq; sanguineo rubroq; colore anima sit affecta per peccata, ut similis sit coccino & vermiculo, *ala scarlata y carmesi*, si vere & perfecte duas illas iustitiæ partes perfecerit, rubedinem omnem amittet, & alba, munda, splendens, sicut nix & lana munda efficietur. Sicut summum ruborem per coccinum & vermiculum expressit; ita summam albedinem & splendorem solet scriptura per nixem & lanam mundam declarare. Nec solum hoc consequemini; sed si *ro-lueritis & audieritis me, bona terra comedetis.* Non solum ab ea non expellemini: sed potius in ea grandi bonorum copia fruemini. Ita illis dictum fuit. Isaias tamẽ, qui singulariter Evangelistæ nomen promeruit, quod evangelicæ gratiæ fuerit prænuntiator apertior: ut S. Augustinus^a ex Hieronymo^b & Ambro-

Isai. 1. 17.

Ibid. na. 11

תלעת

^a Confess. c. 5. & 18. de civit. c. 29
^b Epist. 10: ad Paulin. & 117. ad Paulam, & Eustoch.

75

ad

74

Libro de Theolog.

Isai. 1. 1. Hom. 3 de Pœnitent.

Deuter. 32.

Habac. 3. 2. cordatur, ut dixit Habacuc, se totum conuer-

Hom. 18
in Genes.
lib. 5. de
Cain & A-
bel. c. 7.
Gen. 4. 7.

ad id, quod dixerat ad Cain, quam egregie
expendunt Chrysostomus^a, & Ambrosius^b.
Viderat illum iam contra fratrem inuidiz
& odij malitia inquinatū, Peccasti? inquit,
Quiesce. Adam primò admonuit (inquit Am-
brosius) ne peccaret, sed ad eius filium, quē
subditū peccato videt, hoc primò intimat.
Peccasti? Quiesce. Quasi dicat (inquit Chry-
sostomus) non pœnam delicti repeto, sed
ostendo delictum & consilium offero: quod
si accipere volueris, & peccatum emunda-
bis, & te ipsum grauioribus malis non in-
uolues. Peccasti, & grauius peccasti, sed nō
panio propter delictum, misericors enim
sum, & nolo mortem peccatoris, sed vt con-
uertatur & viuat. Igitur quia peccasti, hoc
primum statuo; Qui sce. tranquillitatem faci-
to tuarum cogitationum, & libera mentem
à procellis fluctuum inundantium &c. Qui
à peccato secundum legem erat emundan-
dus, in sacrificium tenebatur offerre vitulū,
aut hircum, vel capram, aut ouem, hoc mo-
do; quod quando animal mactandum erat,
primò accedebat peccator; & ponebat manus
super caput illius. Grandia mysteria hæc cere-
monia continebat, peculiariter tamen indi-
cabat; quid ad remissionem peccati primò
supponendū sit. Manuū enim nomine, quia
instrumenta sunt, quibus operamur, opera
ipsa præsignantur. Et manus peccatoris, ty-
pum tenent peccatorū suorū, quas propte-
rea idem Isaias, plenas sanguine dixit: hæ im-
ponebātur super animal mactandum, quasi
simul & ipsa mactanda, & extinguenda, &
tradenda morti. Moriantur peccata, finē ac-
cipiant. Hoc supponendū est, si iram Dei ef-
fugere vis; Quiesce à peccato, cesset nequi-
tia. Finiatur familiaritas lasciuia, finem impo-
nito vsurarijs cōtractibus, extinguatur ap-
petitus vindictæ &c. Hoc est, quod sæpe Pau-
lus exposcit, vt moriamur peccato, & ultra non
seruiamus peccato. Non tamē hoc sufficit, sed
necessarium est bona opera facere, quibus
pro peccatis satisfaciam^c, & seruiam^d Deo,
quem offenderamus peccando: vt sicut exhi-
bimus membra seruire iniquitati ad iniquitatem;
ita exhibeamus ea seruire iustitiæ ad sanctificatio-
nem. Inter effectus peccati, hic singularis est,
quem sancti Patres communiter tradunt, vt
D. Thomas explicat; quod peccator circa
bonū incurrit ignorantia & tenebras in in-
tellectu ad bonū cognoscendum: & debili-
tatem ac infirmitatem in voluntate ad illud
exequendum. Circa malum autem, fuit intel-
lectus exacutus & limatus, vt illud machine-
tur; & voluntas fortis ac potens reddita, vt
ad illud tendat. Vnde homo ad mala agen-
da, nullo indiget magistro aut doctore, non

Leuiti. 4.

Rom. 6. 1. 6.

1. 2. quest.
1. art. 3.

opus habet frequētare Academias aut scho-
las, Si sus & cogitatio humani cordis, inquit De^e,
in malum prona sunt ab adolescentia sua. In he-
bræo nomen Iecer, quod significat, figmentū
aut opus à figulo, vel alio artifice composi-
tum & fabricatum, à verbo iasar, quod est fa-
bricare aut formare. Oleaster legit; Figmentū
cordis humani, malum à pueritia: hoc est ab ipsa
met pueritia, in qua sensus vigere incipiūt:
ante alicuius præceptoris aut doctoris insti-
tutionem, habet homo mala confingere, cō-
ponere, fabricari & machinari: in semetipso
habet homo totius iniquitatis percipiendę
encyclopediam; ideoq; vnusquisq; ab ado-
lescentia & à pueritia, nullo docente aut de-
monstrante, nouit operari & perficere ma-
lum. Non eguit præceptore Cain, vt iniquā
proditionem contra fratrem suum machina-
retur, nec fuit necessarius magister, vt tēpo-
re Noe peccata omnibus modis cōpleta ho-
mines cōmitterent; & innumeris fraudibus
& horrendis iniquitatibus essent implicati.
Vidit Deus, quod multa malitia hominū esset in ter-
ra; & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malū
omni tempore. Multa erat & sine termino ma-
litia, quam vnusquisq; operabatur à cordis
sui cogitationibus & machinis instructus,
nō ab alio præceptore edoctus. Nullus præ-
ceptor fuit, qui doceret Absalom cōtra pa-
trem suum prodiciones stupendas & admi-
randas extruere; totius populi corda fictis
& blandis verbis ad se alliciens, & cōtra pa-
trem suum excitans. Non scholas frequenta-
uit puer ille, quem D. Gregorius refert, qui
quinquennis, ita contra Deum blasphemias
proferebat, vt inter patris brachia à dæmo-
nibus fuerit occisus: & experiētia ipsa ostē-
dit infantulos nullo docente, mēdacia, frau-
des, & deceptiones tales cogitare, quę nos
in admirationē rapiunt: vnde acute B. Chry-
sostomus, inter alias hominis definitiones,
hanc assignauit, improbitas, quæ per se docetur:
id quod arte instructum est ad malum: quod recte
Hispanē dices: Es el hombre malicia, que por si
es maestra, y cosa que de syuo tiene artificio y traça
para lo malo. Quoniam autē ad bonum habet
homo tenebris ignorantie obscuratum in-
tellectum, & grandi debilitatione infirmatā
voluntatem; non potest illud plenē per vo-
luntatem perficere, nec per intellectū cog-
noscere; nisi habeat præceptorem docente
intellectum, & auxiliatorem fauentem volū-
tati. Quomodo in profunda nocte per de-
sertum inuium, præcipitijs plenum incedet
sine ductore & auxiliatore ille, qui oculos
habet lippitudine offuscatos, & tibias no-
xio humore turgentes, qui non potest in fir-
mo securē pedes collocare? Nec naturę ran-

Genes. 8. 21

787
Brixia. to. 1.
fol. 299.

Genes. 6. 5.

76

1. Reg. 15.

4. Dialogo.
cap. 18.

Hom. in il-
lud Ps. 48.
vanē cōtur-
batur. to. 1.
ad finem.

In cap. 1. *Itai.* *Itai. 26.9.* *Epist. 107. ad Paulinū. cap. 6.* *21. De ciuitate. 4.*

tum sufficit bonum (inquit Hieronymus) ad iustitiam, nisi quis erudiat congruis disciplinis. Ideo & in sequentibus idem Isaias commemorat, dicens: *Omnia qui non didicerit iustitiam super terram, veritatem non faciet.* Discenda est ergo iustitia, & magistrorū sapientiz terēda sunt limina. Ita Hieronymus, qui locum citatum inducit iuxta translationem Septuaginta In huius confirmationem ipse met longo eloquentiq; discursu demonstrat neminem posse scientiam aliquam tenere, quam non prius diligenti cura didicerit: id quod ex philosophis comprobatur, signanter Pythagora, Platone, Apollonio, qui varias prouintias lustrarunt, nouos populos adierunt, maria traiecerunt, vt praeceptores inuenirent, a quibus naturales sciētias addicerent. Certe nullus latinē loqui sciet, qui non prius grāmaticam didicerit. Taceo (inquit Hieronymus) de Grammaticis, Rethoribus, Philosophis, Geometris, Dialecticis, Musicis, Astronomis, Astrologis, Medicis: ad minores artes veniam, quae non tam lingua, quam manu administrantur. Agricola, cémentarij, fabri, metallorum lignorumq; cēsores, lanarij quoq; & fullones, & ceteri, qui variam supellectilem, & vilia opuscula fabricantur, absq; doctore esse non possunt, quod cupiunt &c. Omnis quidem homo natura scire desiderat; sed quia intellectus tenebris est plenus, difficultatem sentit, & molestiam in quauis scientia acquirenda, quam (vt B. Augustinus annotat) demonstrant plagae & flagella, quibus pueros ad quoduis disciplinae studium compellimus; & gētiles ostenderunt, qui Mineruam scientiarū deā, armatam depingebāt: quia qui scientiā aliquam consequi vult, grandi labore, & quasi per pugnam debet eam extorquere. Necessarium ergo cum sit, bonis operibus intēdere; necessariū etiam erit addiscere bene operari. *Discite benefacere*, praeceptores quærite, scholas frequentate; huic studio intendite. Ad hoc singulariter Ecclesia sancta praesens tempus instituit; vt quiuis addiscat benefacere. Ideo magistros prouidet. praeceptores multos statuit, lectiones selectas euangelicas variasq; proponit; vt circa omne bonū fideles instructi euadāt. Vna die docet, quomodo viua fides tenenda, cum Centurione, alia quomodo charitas cū inimicis exercenda, imitantes Patrē cōlestem; alia quomodo cū dēmonē pugnandū in CHRISTI tētationibus; alia quomodo vita cōponenda, qui ad iudicium terribile sumus conuocati &c. Nunc quomodo poenitentia initium dandum, per grande ieiunium, Deoq; gratū, & per humilem cineris susceptionem.

J. 24. Sicut Salomon constituit latomos, lapidibus dolandis ad templum: ita Ecclesia in Quadragesima predicatores, quibus tanquam caelum nubibus operitur.

ALOMONIS sapientiā & industriam commendandam cēset venerabilis Beda, qui volens templum magnificum extruere, latomos non minus quā octoginta mille designauit, qui lapides ex lapidicina excinderent, ibiq; polirent, & aptarent malleorum, securium, & ferramentorum tusionibus: vt cū in templi fabrica reponendi essent, nihil agendum relinqueretur; de qua propterea dictum est; quod *cū edificaretur de lapidibus dolatis atq; perfectis edificata est; & malleus & securis, & ferramentum nō sunt audita in domo, cū edificaretur.* Qua in re diuinæ prouidentiae dispositionem circa nostrā salutem praesignandam cōtemplatur Beda; ex lapidicina namq; Adz voluit Deus templum gloriae suae aedificare, de quo David dixit: *quod in templo eius omnes dicent gloriam.* Lapidēs isti ex tali lapidicina procedentes, impoliti sunt & inaequales, multis imperfectionibus redundantes: oportet propterea primū hic eos excindere, polire, & dolare securi diuinæ doctrinae, malleo diuini verbi, de quo Deus ipse dixit: *Nonne verba mea sicut malleus cōterens petras?* Ad hoc elegit praeceptores & doctores. Hoc eorum opus, lapides dolare. *Corripientes*, inquit Paulus, *omnem hominem vt perfectum exhibeamus omnem hominem in CHRISTO IESU.* Ecce quid intendunt, perfectum exhibere omnem hominem, omni ex parte dolatū reddere. Ad hoc elegit Salomon octoginta millia latomorū, ad hoc Deus per Ecclesiam hoc tēpore innumeros designat spirituales latomos; qui huic operi intendant, & vna die ex hac, altera ex illa, lapidem dolent & aptent. Hodie gulam praescindunt, crastina die crudelitatem erga proximos & seruos: alia die vltionis appetitum circa inimicos, sequenti, hāsitationem & timorem in laboribus &c. Grande sine dubio beneficium, ingenti gratiarū actione dignū; propter quod visus fuit David nos ad reddendas Deo gratias vehementi exultatione prouocare. *Praecinite domino in confessione.* Augustinus legit: *Incipite domino in confessione* Confessionis nomen, sepe gratiarum

77

Lib. de fabrica tēpli.

3. Reg. 5. 15 & 2. Paral. 1. 18.

1. Reg. 6. 7.

Psal. 28. 9.

Ierem. 23. 29.

Ad Colos. 1. 28.

Psal. 146. 7 In psal. 146

rum

17. Moral
c. 12. & lib
27. c. 6.

Isai. 60. 8.

In illud Ps.
96. apparue-
runt fulgu-
ra eius.

78

Lib. 17. cita.
Isai. 17. 11.

Isai. 55. 10.

Lib. 17. cit.
Job. 26. 8.

Job. 36. 27.

Isai. 5. 6.

rum actionem significat. Incipite magnas Deo gratias reddere, non tantum ore decantatas, sed instrumento musico adornatas: *Psallite Deo nostro in cythara*. Et quare? *Qui operit celum nubibus, & parat terrę pluuiam*. Per nubes, inquit B. Gregorius, certum est, sanctos Apostolos, & diuini verbi præcones designari, qui per mundi partes circumquaque transmissi, & verbis nouerant plueri, & miraculis coruscare: quos Isaias Propheta longè antea intuens dixit: *Qui sunt isti, qui ut nubes volant*. Egregiè Augustinus: Vnde, inquit fulgura? De nubibus. Qui sunt nubes Dei? Prædicatores veritatis. Vides nubem in celo nebulosam, obscuram, & habet intus nescio quid latens: si coruscat de nube, emicat splendor; ex ipso, quod contemnebas, inde exiliuit, quod expauescas. Misit dominus noster IESVS CHRISTVS Apostolos suos, prædicatores suos sanctos, velut nubes: videbatur homines & contemnebantur, quomodo videtur nubes, & contemnuntur, antequam de illis exiliat, quid mireris. Erant enim illi primū homines carnem portantes, infirmi; deinde idiotę, indocti, ignobiles: sed erat in illis, quod fulguraret, erat in illis, quod coruscaret. Accedebat Petrus homo piscator, & orabat, & surgebat mortuus &c. Homines erant Apostoli, tenues tanquam nubes; sed qui fulgura mittebant, & tonitruis resonabant, quibus omnes terrebant. Quanto terrore perculsi sunt, qui viderunt Petrum fulgurantem contra Ananiam & Saphiram? &c. Prædicatores ergo nubes sunt, in illis Deus aquas doctrinę cęlestis recondit, ad irrigandam terram; ideo, inquit Gregorius, dictum fuit: *Tenebrosa aqua in nubibus*, id est, occulta scientia in prophetis, quę clarior & manifestior in euangelicis prædicatoribus erat reponenda, quę totum orbem illuminarent. Pluiarum autem nomine, certum est doctrinam diuinam & Dei verbū exprimi, dicente Deo; *Quomodo descendit imber & nix de celo, & inebriat terram & germinare eam facit &c. ita erit verbum meum*. Quando Deus peccatores punire vult, & se ostendere iratum, huiusmodi nubes reuocat, & tollit, & continet ne pluant: quomodo Gregorius illud obseruat: *Qui ligat aquas in nubibus, ut non erumpant pariter deorsum*. Et iterum: *Qui auferit villas pluuię*. Et tanquam terribilem comminationem inducere volens contra Iudęam: *Mandabo, inquit, nubibus meis, ut non pluant super eam*. E contra verò vnum ex maioribus beneficijs, quo eos, quos saluare intēdit, cumulat, est huiusmodi nubes mittere, quę pluuiam efficiant. Quantum fuit beneficiū Ni-niuitis exhibitum, cum Ionam tanquam nu-

bem misit, qui diuinas cōminationes plueret? Quale præstitum Dauidi, cum ad eum missus fuit Nathan? Quale ad Eunuchū, cum ad eum missus fuit Philippus? Vnde Dauid nos excitat; incipite Deo confessionis laudibus personare: *Qui operit celū nubibus*. Cęli nomine, Ecclesiam sanctam voluit indicare. Hęc operta est nubibus; nam vbiq; prædicatores, vbiq; verbi Dei præcones, qui pluant pluuiam Euangelicę Doctrinę, quę pluuiam voluntariam segregatam hereditarię suę, dixit Dauid. Legimus primū in veteri testamento, inquit Ambrosius, quod & Augustinus obseruauit, Noe temporibus, cum omne genus humanum scelerata iniquitas occupasset, quadraginta dierum numero, patefactis cataraetis cęli, aquarū pluuias defluxisse. Iratus tunc Deus hominibus, volens illos omnes delere, cęlū repleuit nubibus, quę aquas extinguentes, suffocantes, & interficientes pluerent. Voluit tunc de terra peccata delere, quibus erat offensus; ideoq; peccatores de medio tulit: aqua enim illa non poterat diuidere peccata a peccatoribus, nec peccata absumere, peccatoribus relictis & seruatis. Nunc autē, vult Deus aquā cęlestem effundere, quam promiserat dicens: *Effundam super vos aquam mundam, & munda-
bimini ab omnibus inquinamentis vestris; & dabo vobis spiritum nouum*, aquam, quę peccata extinguat, peccatores viuificet, & nouo spiritu viuentes constituat. Cęlum replet nubibus innumeris, ut pluant abundanter, non vna die, aut duobus; sed quadraginta. Vnicum Dei verbū ore Ionę prolatū, potuit totius orbis maiore ciuitatē ad mortē diuinę sententię damnatam, reparare; ut Chrysostomus annotauit: imò vnica Dei vox ab ore Ezechielis, potuit ossa nimis arida viuificare, & facere ut spiritū vitęq; reciperet, & in robustissimos homines resurgerent: nonne sufficiet tā grādis verborum Dei copia, quę per quadraginta dies effundēda est, mortuos viuificare, si vitā recipere volūt, & diuino fauore & gratia adiuuantur? Operi igitur nostro intendamus, incipientes dolare lapides, pluuias emittere. Cum ieiunatis. &c.

S. 25. *Quadragesima constituitur, ut prædicatores describā in cordibus peccatorum ciuitatem Ierusalem, stylo Euangelicę predicationis; sicut Ezechiel in latere luteo.*

Ps. 67. 1.
Serm. 34.
Serm. 69.
de tēpore.

Ezech. 36.
25.

Hom. de Io-
na, & hom.
1. de peni.
Ezech. 37.

79.
Hom. 12. in
Ezechiel.
Ezech. 4. 1.

MAGNA obseruatione dignum censet Sāctus Gregori⁹, quod Deus propheta Ezechiel agē dū imposuit. Et tu, inquit, fili hominis, sime tibi laterem, & pones coram te; & describes in eo ciuitatem Ierusalem. Multa continet hoc mādatum admiratione digna. Et quidē quid secundū litteram voluerit Deus mandare (inquit Gregorius) iam completum fuit, in illo veteri populo; nobis autem relinquitur, quod per allegoriam & tropum voluit designare. In hebrēo habetur nomen *Lebenab*, quod laterem coctum significat, sic dictum à nomine *Laban*; quod significat albedinem; quoniam lateres cū in fornace cōcoquuntur, albefiunt. Laterem itaq; concoctum, & in modum lapidis durissimū obduratū, accipere iubet, quem propterea Chaldaeus lapidem transfert. Præcipitur autem primò illud ponere coram se. In Scriptura sacra aliquis dicitur id coram se ponere, quod maxima æstimatione dignū ducit: quæ enim in precio habemus, corā nobis reposita tenemus; quæ contemimus, à nostra abijcimus presentia. Ita regina Saba dixit: *Beati serui tui, qui sunt coram te semper*; idest, quos tua presentia iudicas dignos. Et Sponsa indicans quanti vineam suam æstimaret: *Vinea, inquit, mea coram me est semper*: imò & Deus ipse, vt ostenderet quāti faceret seruos suos, dixit, quod eos erat constituturus coram se, illis verbis, quæ expēdit S. Augustinus: *Sicut cæli noui & terra, quæ facio stare coram me, sic erit semen vestrum &c.* Mandat Deus Propheta, vt laterē coram se constituat, idest, magno in precio & æstimatione habeat, magni faciat: nec aliqua ratione contemnat. Vnde Regia iuxta hebrēū: *Dabis eum ad facies tuas*. Facies in plurali ponit, phrasi hebræa, idest omne, quod est in facie, oculos, frontem, ora, ad eum cōuerteres. Quando later esset ex adamante, aut sapphiro confectus, quales lateres illi, qui sub pedibus Dei visi sunt à Moyse & senioribus; aut verò laterculus esset aureus, grandi æstimatione apud homines habitus; non mirum, quod Deus iuberet illud æstimare: verò quod laterē terreum, qui nihilo à lapide, quem in vijs cōculcamus differt, æstimet & magnificat Deus, æstimationeq; summa prosequi iubeat; admirandum est. Sed maiorem inducit admirationē, quod in eo iubeat describi ciuitatem Ierusalem. Erat ciuitas illa omnibus alijs totius orbis pulchrior, ornatio, & magis decora: eminentes eius muri, magna arte extracti, multis altissimiq; turribus intertextis; palatia, plateæ, fontes, vicj, tanta pulchritudine, vt Sponsus

Sponsa venustatem exprimere volens, dixerit: *Pulchra es amica mea, suavis & decora, sicut Cant. 6. Ierusalem*. Nihil igitur pulchrius ciuitate Ierusalem, eiusq; specie & figura. Nihil autem abiectius latere terreo. Quid Ierusalem ad terreum laterem? Et certē quamuis in lamina aurea vel argentea eam describendam imponeret, opus grande esset; quod quando Propheta fuisset Appelles ipse, difficile extitisset. Quomodo enim in tam vili, tam breui contractaq; materia, rem tam pretiosam, spatiosam, & grandē poterat Propheta describere? Et non quocunq; modo describere iussit; nam in hebrēo habetur verbum *Hakotha*, quod significat sculpere stylo terreo, aut aliquo instrumento terreo vel forti. Regia transfert: *Et exarabis super eum ciuitatē Ierusalem*. Intelligendum est in primis (inquit Gregorius) Ezechielem prophetam typum prædicantium & doctorum tenuisse, quæ ad prædicandum peccatoribus Deus misit, cui propterea magna sacramenta ostēdit, & videntia exhibuit. Prædicationis officiū & munus duo habet: primò, honorificū est, & nimis gloriosum; tanta enim excellentiæ dignitate fulgent diuini verbi præcones & ministri, quibus Deus verba sua committit ceteris intimanda; vt dicantur dij. Ego dixi, ait David, *Dij estis*. Illos dixit Deos, subintulit Christus dominus, ad quos sermo Dei factus est. Vnde mittens Moysen ad Pharaonem, *Constitu te, inquit, Deum Pharaonis*. Si magna æstimatione dignum iudicatur munus legati regij, quod non nisi viris excellentibus committitur; quanti faciendum est munus legatorū Dei? Si qui regum sunt legati, inquit Chrysostomus, quales quales in se ipsis fuerint, in magno sunt constituti honore; quanto magis prædicatores supremo honore reputandi sunt digni, quos tāquam, ex ipsomet cælo legatos venientes cōtemplari debemus? Habet nihilominus hoc munus, si pro dignitate agendum est, plurimū laboris & tædij. Oportet enim prædicatorem arguere, corrumpere, reprehendere, & increpare, non solum cōmunes peccatores; sed principes, magnates & ipsos reges, qui grauitē ferunt reprehensiones, & se totis viribus cōtra arguētes conuertunt: vnde omnes ferē prædicatores, qui hoc nomine fuerunt digni, gradibus persecutionibus afflicti, vitā finierunt. Isaias lignea ferra dissectus interiit, Michas colapho fuit percussus, Ioānes Baptista decollatus, Ieremias puteo demersus: qui videns tribulationes & persecutiones, quas prædicationis opus excitabat, cessare ab eo voluit, sortem suam lamētis prosequens, & dicens: *Hec mater mea, vt quid me genuisti vni vixedoni-*

Cant. 6.

חֲקוֹתָא

Jo.

Psal. 81. 6.
Ioan. 10. 33.
Exod. 7. 1.

Hom. 2. in. 1.
ad Thesal.

Ieremias. 15.
10.

Ende hom.
12.

Esaię. 8. 1

Esaię. 23.

Jerem. 43.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

Ezechiel.

nes contradicunt mihi, &c. Non loquar amplius in nomine domini. His ergo duobus volens occurrere Deus, primò prædicatorem, quem mittebat, vocavit filium hominis. Tu inquit fili hominis. Quid est (inquit Gregorius) Prophetę ad spirituale munus subleuato, Fili hominis, dicere, nisi ei infirmitatis proprię memoriam facere, vt conscius conditionis infirmę, eleuari in cogitatione nō debeat, de magnitudine dignitatis suę? Deinde eidem dicit: *Sume tibe laterem*. Non ignoro, commune esse hebreis, pronomina, *nibi, tibi, nobis, vobis*, sæpe ornatus tantum causa poni, nihilquę amplius per ea significari, quàm si posita non fuissent. Ideoq; idem est, *sume tibi*, ac si absolute diceret, *sume*. Quomodo De⁹ frequenter loqui solitus est ad Isaiam: *Sume tibi librum gradem*: Et⁹, *Sume tibi cytharam*. Et ad Jeremiã, *Sume tibi lapides grandes*. Et ad Ezechielem, *Sume tibi sartaginē*: Et⁹, *Sume tibi frumentum*: Et⁹, *Sume tibi gladiū acutum*: Et⁹, *Sume tibi lignum vnum*. Et ad Zachariam, *Adhuc sume tibi vasa pastoris stulti*. Et iuxta latinā phrasim aliquando similiter dicendum, ostendit doctus Ribera ex Cicerone^h. Censeo nihilominus hæc pronomina singulariter expendenda, quando congruē iuxta rectū sententię sensum expendi possunt, vt S. Augustinusⁱ indicauit. Quidam exponunt; *sume tibi*, idest, ad te. Alij, *sume tibi*, idest, ad tuam instructionem & exemplum, quo facilius re totam coram oculis positam videas, alijsq; videndā tradas. Sed hoc in loco non ineptē rem gradem à Deo expressam possumus intelligere, *sume tibi*, idest, ad tuam vtilitatem & profectum. Opus quidem laboriosum tibi impono, rem grandem, quę lassitudinem inducat, emollire lateris durissimi fortitudinem: sed expende id in tuam magnam vtilitatē cessurum. Quis enim dicere possit in quantam vtilitatē prædicatoris, munus prædicatoris cedat? Bene hoc intelligebat, qui eos, ad quos prædicauerat, glorię suę coronam, spem, & gaudium vocabat. *Quę est inquit Paulus nostra spes, aut gaudium, aut corona glorię? Nonne vos ante Dominum nostrum Iesum Christum estis in aduētū eius? Vos enim estis gloria nostra & gaudium*. Et verē nō videretur aliquid excellentius dici posse, quā quod Christus, ad illos, quos Euāgelij sui primos prædicatores constituit, dixit: *Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno celorum*. Quod Deus prædicatori imponit, est, vt laterēumat, & ponat coram se, & in eo describat ciuitatem Ierusalem. Quis lateris typoprius, quàm obduratus peccator designari potest? later est ex luto terreno compositus & conditus, ardoribus ignis concupiscentię

concoctus & obduratus. Qualis later, quāq; induratus Pharaon, ardore cupiditatis retinēdi in sui seruiturē Israelitas, quo succensus erat? Quā durus later Herodes, luxurię flāmis concoctus, vxorem fratris sui cū publico scandalo retinere contēdens? Quā induratus adulter, qui nullatenus, nec post multa magnaq; damna adulteriū deserere vult? Auarus, qui cōcupiscentię ardore induratus, nunquā quę per vsuram acquisiuit, restituere cogitat? De multis peccatoribus dici potest, quod de eorū capite demone iuxta sanctorum Patrū sententiam dixit Deus ad Iob: *Mitter contra eum fulmina, & ad locum alium non ferentur: cor eius indurabitur quasi lapis, & stringetur quasi malleatoris incus*. Vide grandem illius obdurationē, quem nec fulmina contra eū missa, à loco, in quo, est mutant, *ad locum alium non feretur*: alij explicatius legūt, *locum, in quo stabat, non mutabit*. Quid appellatione fulminum, inquit Gregorius, nisi tremendę illę æterni iudicij sententię designantur? Videbis Deū per nubes suas, idest, prædicatores, fulmina mittere cōtra peccatorem aliquem, cōtra quem æternę damnationis vibrat sententiam, qui tamen nullatenus dimouetur à peccato, in quo positus erat. Nō mirū: cor namq; eius induratū est quasi lapis, & quasi malleatoris incus, quod crebri ictus nullatenus emolliunt. Nihilominus vult Deus huiusmodi laterem non contemni, sed potius magno in pretio haberi. *Pones inquit eum coram te aut labis eum ad facies tuas*. Omnem oculorum aciē, in eū tanquam in re summē desiderabilem conuerte & fige. Non à prædicatore querendus honor, popularis aura, temporale stipendium aut lucrum: cui hoc imponitur, omnes oculi conspectus in laterem ipsum figere, qui verē cum Apostolo dicere possit: *Non quero vestra, sed vos*. Et iterum: *Vos fratres scitis introitum nostrū ad vos, quia non inanis fuit*, idest (iuxta D. Thomam & Anselmum) Nō vacuus & sine fructu, qualis multorum prædicatorum esset solet, qui nihil minus, quā vtilitatē & fructum auditorum intēdūt. Id quod excellenter Apostolus demonstrat, paulò post subdens: *Exhortatio enim nostra, nō de errore, neq; de immunditia, neq; in dolo*. Quorundā prædicatio sine fructu imò & nociua est; quia de errore mentis procedens, errorē suadet, vt hereticorum. Aliorum est inutilis prædicatio, quia de immunditia, idest, de immunda vita, & immūdis operibus procedit, illius scilicet, qui quę verbis docet, moribus impugnat, vt late D. Gregorius prosequitur. Aliorum tandē exhortatio inanis redditur, quia in dolo, qui cū Dei gloriam & animarū profectum

Iob. 41. 14.
15.

34. Moral.
cap. 3.

2. Cor. 12.
14.

1. Ad The-
sal. 2. 1.

1. Ad The-
sal. 2. 3.

qua-

quærere deberent, & ex verbis Dei ad ipsius Dei laudem negotiari, suam gloriam & commodum tantummodo intendunt: qui non profectum auditorum (inquit D. Thomas) nequẽ Dei honorem, sed suum honorẽ quærunt. Non ita exhortatio nostra, inquit Paulus; *Sed sicut probati sumus Deo, vt crederetur nobis Euangelium, ita loquimur.* Id est (vt explicat D. Thomas) eo modo, & ea intentione, qua Deus nos elegit & approbavit ad prædicandum Euangelium, loquimur; vt omnem oculorum intuitum ad animarum vestrarum profectum conuertamus, & ad ipsius gloriam. *Vnde nequẽ aliquãdo sumus in sermone adulationis, sicut senis, nec in occasione auaritiæ, sicut mos est ijs, qui suam gloriam & propria commoda quærunt: Sed facti sumus paruuli in medio vestrum, tãquam si nutrix foueat filios suos.* Expende cum Anselmo, *Filios suos.* Sunt namque nutrices, fouentes, quidem & lactantes, non filios suos, sed alienos; & hæc sua intedunt commoda & lucra: nutrix tamẽ aut mater, quæ filios suos nutrit, non suam, sed illorum solũmodo vtilitatem intendit: nõ adulatur, inquit Chrysostomus, vt gloriam sibi acquirat. Num pecunias a paruulis exigit filioliis, &c? Ita desiderantes vos cupide, id est, tam grandi amore vestri inflammati, sic propenso & cupido in vos animo, quod *volubamus vobis tradere non solum Euangelium Dei: sed etiam animas nostras; quoniam charissimi nobis facti estis.* Rem difficiliorẽ, (inquit Chrysostomus) expressit, tradere animam pro amicis, qua nihil habebat preciosius, & eam tradere volebat, non ad sui ipsius commodum: sed ex mero eorum amore ad ipsorum vtilitatem, *Quoniam charissimi, inquit, nobis facti estis.* Considerabat Apostolus id, quod sæpissimẽ repetit; charitatem CHRISTI in peccatores, & amorem, quo eos dilexit, & quanta æstimatione illos persecutus fuit; *Qui dilexit me & tradidit semetipsum pro me.* Et *pro omnibus mortuus est CHRISTVS.* Intelligis quanto in precio habeatur lapis a lapidario, si vides, quod ad illum inquirendum, ad remotissimas, barbarasque nationes procedit. Si insuper vides, quod pro eo liberaliter quinquaginta mille aureos dat. Quid si videres totam suam substantiam (si grandis esset) tradentem? Quid si sanguinem cordis? Ex his Paulus considerabat, quanti Deus vnum quemque peccatorem æstimaret. Quo amore præcones & ministri Dei, tenerentur peccatores prosequi, voluit exprimere Deus ipse, statuens, vt summus Sacerdos omnia filiorum Israel nomina descripta in lapidibus supra pectus suum, (quod amo-

ris & dilectionis dicitur sedes) reponeret. Et si enim multi eorum duriores sint lapide, sed grandi amore prosequendi, quo eorum salus procuratur. Bene igitur ad prædicatorem dicit Deus: *Sume tibi latrem, & pones eum coram te.* Et quid agendum? *Describes in eo ciuitatem Ierusalem.* Ciuitas Ierusalem, illa cœlestis patria est, inquit Gregorius. Hæc describitur, quando ad illius normam mens peccatoris componitur. Descripserat Diabolus in te ciuitatem Babylonis (in qua omnia vitia sedẽ habent, & regnant) varias superbix figuras in mente, innumeras immunditiæ effigies in imaginatione, grandes appetitus honoris, vindictæ, voluptatum & diuitiarum species in voluntate & appetitu. Hæc Babylonis descriptio ex mente tua penitus delenda est, vt describatur ciuitas Sancta Ierusalem. Superbia est obliteranda, vt describatur humilitas, auaritia vt liberalitas, fornicatio vt castitas, inuidia vt charitas, denderia terrena vt cœlestia, opera carnis vt spiritus opera exarentur. Describenda ciuitas Ierusalem, quam (vt dixit David) Dominus ad suæ maiestatis sedem ædificauit; quia ita tecum agendum est, vt expulso dæmone, qui animam tuam vndiquẽ occupabat, excæcans intellectum, & deprauans affectum; te in perditionis æternæ barathrum ferens: residueat Deus, qui mentem illuminet, voluntatem accendat; & te ad superna dirigat. Hoc nobis agendum, & perficiendum stylo ferreo ac præualido diuini verbi, varię lineę ducendę, excellentes figurę insculpendę, humilitas, modestia, continentia, castitas, iustitia, &c. Primam lineam stylo ferreo ducamus. *tum ieiunatis.* Per hæc enim in primis incipimus omnem Babylonis effigiem delere, & primas Ierosolymę lineas insculpere: nam per ieiunium in primis comprimuntur vitia, & mens ad cœlestis Ierosolymę ciuitatem contemplandam disponitur, & preparatur; vt virtutes ac dona cœlestia possint describi, dicente Ecclesia: *Corporali ieiunio, vitia comprimis, mentem eleuas, virtutem largiris & prauia.*

S. 26. Prædicatores initio Quadagesimæ se disponant, vt illis Deus verba opportuna subministret, & pro illis oret populus.

82

Homil. 2. in
1. ad Thess.
citat.

Ad Galat.
3. 10.
1. Cor. 5.
15.

Exodi. 28.

Hom. 11.
citat.

Psal. 47.

83

his patet grande esse opus, quod aggredimur, tanquam nubes terram infundere, & fecundare; ut quæ ariditate sterilis erat, abundantem fructuum co-

piam, pluuiarum frequēti rigatione fecundata reporter. Ex quibus infert II. Gregorius, necessarium esse, ut tam prædicator, quam auditores se quantum possunt debita præparatione disponant. Sæpē enim propter auditorum demeritum Deus prædicatoribus verba opportuna aufert. Ita expendit illud, quod ad eundem Ezechielem dictum est: *Linguam tuam adhaerere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir obiurgans, quia domus exasperans est.* Expēdit D. Gregorius illud, *Nec quasi vir obiurgans.* Magna enim omnipotentis Dei est gratia, quādo iniquē agentibus durus à Doctoribus sermo grandis increpationis profertur. Hæc sæpe Deus aufert, cum prædicatorum dimittit, qui verbis blandis aures demulcētibz loquantur; qui loquaciores sint psittacis & picis, qui verius muti iudicādi sunt, qui nō vrgentibus acrioribusue increpationibus agunt. *Eris, inquit, mutus, nec quasi vir obiurgans.* Quantumcunq; prædicator eloquentior Cicerone videatur, si tantum auribus peccatorum dulciter insonare contendit, & propterea eos non arguit; mutus iudicandus est. Hoc autem ideo, *quia domus exasperans est.* In Hebræo, *Amaricans*, idest, quæ me affecit amaritudine, peccatorum suorum felle. Propterea faciam linguam tuam adhaerere palato tuo, &c. quia propter auditorum peccata, auferuntur cōgrua verba à Doctorum ore. Obseruat ad idem institutum ipsemet Gregorius illud, quod volentes Paulus Apostolus, & Syllas prædicare in Asia; ad eam procedentes, transactis iam Phrygiæ & Galatiæ regionibus, *Vetati sunt à Spiritu sancto loqui verbum in Asia.* Cum venissent autem Mysiam, tentabant ire in Bythiniam, & non permisit eos Spiritus IESV. Quē primò vocat Spiritum sanctum, deinde vocat, Spiritum IESV, non solum huiusmodi locutione ostēdere volēs id, quod ipsa indicat, Spiritum sanctum non tantum à Patre procedere; sed & à IESV eius naturali filio, ut S. Augustinus annotauit: sed rem maxima expentione dignam. Prohibuit & vetauit Spiritus sanctus loqui verbum Dei in Asia, & Spiritus IESV prædicari in Bythinia. Quomodo hoc intelligi potest? Nonne Spiritus sanctus super Apostolos descendit in specie Spiritus, aut ut Cyprianus legit, *Flatus vehementis*, ut eos tanquam nubes in vniuersum orbem portaret,

quem vndiq; Euangelij fluentis irrigarent. Et quis Spiritus IESV? Nonne amoris & dilectionis, per quē se ipsum obtulit pro peccatorum salute, & postquam ab eis fuit occisus, imposuit Apostolis, ut irent in vniuersum mundum prædicare Euangelium, *Incipientes, inquit, à Ierusalem*, à cuius ciuibz paulò ante fuerat crucifixus? Quid est, Non permisit Spiritus IESV? Quod Spiritus sanctus impedire procuraret Euangelij prædicationem, non mirum; erat enim in Regni illius destructionem & ruinam, ideoque nihil magis curabat, quā Apostolorum itinera impedire. Ita de eo intelligunt Basilus & Origenes, quod Apostolus ait; *Voluimus venire ad vos, ego quidem Paulus, semel & iterum; sed impediuit me Satanas.* Quod Spiritus, quem Paulus, huius mundi, vocat, impedire procuraret Euangelij prædicationem, non mirum: quia per eam leges mundi, & decreta, voluptates, ac bona contemnerent, statuitur: & qui amicus est Dei, mundi inimicus constituitur. Sed quod Spiritus sanctus, qui amor est, ipseque Spiritus IESV, impediatur; vehementem excitat admirationem. Illam tamen tollit (inquit D. Gregorius) si intelligas, Deum propter peccatorum demerita sæpe prohibere huiusmodi voluntariam pluuiam. Antiquitus populum carnalem puniebat, prohibendo nubium cursum & distillationem, ut patet ex Sancto Propheta Amos, & signanter ex Sancto Propheta Aggeō. *Propterea prohibiti sunt celi, ne darent rorem.* Sed nunc acriori supplicio punit, prohibens nubes, ne aquas spirituales infundant: ideo suprema Iudeis poena explicatur: *Mandabo nubibus meis ne pluant super eam.* Debent itaque (inquit Gregorius) tam prædicator, quam auditores, se debita dispositione præparare. Idcirco Ioannes de illis Angelis, quos Deus mittebat, ut insonarent tubis, dixit: *Præparauerunt se, ut tuba canerent.* Prædicator quidem, præparare se debet, orationibus, ieiunijs, vitæ munditia, frequenti contemplatione; & peculiariter (ut S. Augustinus prosequitur,) sacrarum litterarum studio. Considera illum prædicatorem excellentem, imò & prædicatorum omnium magistrū Paulum, qui quodnam sit prædicatoris officium primò supposuit. Pro CHRISTO ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Multa dici possent in commendationem muneris huius: sed omnia breui conclusione comprehenduntur, his verbis: ideo concludendi notam, Ergo, posuit. Pro CHRISTO, legatione fungimur, idest, ut rectè Sanctus Chrysostomus explicat, loco ipsius fu-

Marc. 16.
15.
Luc. 24.47

84

De regul
brenior.
resp. 275.
Hom. 9. in
Leuit. & in
1. ad Thess
c. 1. Ad Thess
sal. 2. 18.
1. Cor. 2.
12.

Amos. 4. 7.
Aggei. 1. 10

Isaie. 5. 6.

Hom. 12.
citat.

Apoc. 8. 6.

Libro. 2. de
doct. Christ.
cap 7.

2. Cor. 5.

Hom. 11. in
1. ad Cor.

mus,

mus, CHRISTI gerimus vices & personam. Qui ad nos conuertit oculos, non tam nos, quam CHRISTVM in nobis contempletur.

Ioan. 10. 18. Dixit ille: Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Ille legatus fuit Patri: nos ipsius legati sumus. Tanquam Deo exhortante per nos. Nos elegit Deus, in quibus loqueretur ipse. Ille in nobis & per nos exhortatur & loquitur. **Ad**

1. Cor. 6. 11. **adiuantes autem**, inquit idem ipse Paulus, **exhortamur**. Vide excellentiam muneris, in rerum creatione, cœlorum extensione, stellarum formatione, animalium & auium productione, nullum sibi Deus adiutorē voluit adiungere. **Quid**, inquit Propheta, **adiunxit spiritum Domini? aut quis consiliarius eius fuit?** Ad animarum autem salutem procurandam, nos suos

1. Cor. 3. 9. adiutores constitui. **Dei enim adiutores sumus**. Ideo adiuuantes per nostræ prædicationis opus, hortamur, &c. Quid igitur agendum? Qualiter ad hoc munus exequendum te præ-

1. Cor. 6. 5. **paras?** **In omnibus exhibeamus nos metipsos, sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei.** Tales nos exhibeamus, quales decet se exhibere, qui talis domini ministros se profitentur: qui non nostrā, sed Domini gloriam intendamus. **In multa patientia, &c.** Vide cathalogum eorum, quibus prædicator Euangelicus se debet præparare & disponere, quæ ne in immensum opus crescat, non vacat singillatim expendere. Tantum annoto, visum fuisse Apostolum, alludere ad illa verba Davidis, qui de fontibus & aquis locutus, quas Deus ex occultis montium venis extrahit, subdit: **Super ea volucres cœli habitabunt, de medio petrarum dabunt voces.** Illud **super ea**, ad aquas refertur, quæ à Græcis dicuntur in neutro genere, **in Ps. 103.** **idata**, vt Iansenius annotat. Idem est autem **super ea**, ac iuxta ea, aut circa ea. Iuxta aquarum ex montibus decurrentium fluentia, aues nidificant, ibique inter medios mœres, cantus suauissimos emittunt. Sed altius quid David dicere voluit, vt Sanctus Augustinus obseruat; nec enim credendum est Davidem, præcipue de materialibus auius locutum, qui potius per aues, aut volucres cœli intelligit viros spirituales, de spiritualibus loquentes, operibus spiritualibus attendentes, quæ terrena sunt volatu mentis suæ relinquētes, & transcendent. Abraham, inquit Augustinus, in illo sacrificio satis mystico, aues & animalia accepit, animalia diuisit, aues autem nō diuisit. Spirituales enim viri non habent diuisiones; nec erga pluri-

ma turbantur, quibus hoc vnum constitutum est, operibus spiritus intendere. Idcirco auium nomine, conuenienter sancti prædicatores exprimuntur, quos Isaias sicut per nubes, ita per columbas indicat. **Qui sunt isti,** **Isai. 60. 8** **qui vt nubes volant: & quasi columbae ad fenestras suas?** Hi vnico operi prædicationis Euangelicæ traditi sunt, & nullam diuisionem admittunt: adeo vt primi illi prædicatores, non alteri rei se dicerent occupandos, nec baptizandi actui, nec ministerio sacræ mentis incumbendum. **Non me misit CHRISTVS** **1. Cor. 1.** **baptizare, dicebat Paulus, sed euangelizare.** Huic vnico operi me segregauit, ex utero matris meæ. Sed quomodo officium hoc poterunt congruè exercere? **De medio**, inquit, **petrarum dabunt voces.** Petrarum nomine scriptores sacros intelligendos innuit Augustinus, quorum doctrina solida, firma, secuta, non vasa testea, quæ facile conteruntur, & nō subsistunt. Non de medio Philosophorum, Poetarum, aut secularium magistrorum, voces eruendæ, sed de penetralibus scripturæ sacræ. **De medio petrarum.** Non in nuda superficie, quæ scriptores sacri tradiderunt, sunt consideranda; sed mysteria, quæ in sui medio continent, sunt inuestiganda: inde sancti prædicatores voces omnibus congruas trahunt: **Omnis enim scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia.** Non tamen incongruè petrarum nomine aspera & difficilia mortificationis & pœnitentiæ opera possumus intelligere. Minus efficaces sunt voces, quas quis dat de molli lecto, opipera opulentaquæ mensa, voluptatum abundantia: illæ efficaces, quæ de medio petrarum, quando prædicator circundatus est patientia, vigilijs, ieiunijs, castitate, pœnitentiæ operibus: quando harum petrarum cumulum colligit, super quem se constituit, & sunt munimenta saxorum sublimitas eius, vt dixit Isaias. Non sublimis est, ex eo quod materiale suggestum ascendit; sed ex eo, quod super cumulum earum virtutum, quas exposuit Paulus, se collocat, & constitutum exhibet. Quando tales sunt prædicatores, sperari potest, eosdem futuros nubes utilissimas, qui pluuiam fructiferam emittāt. Vnde statim subdidit David: **Rigans montes de superioribus tuis, de fructu operum tuorum saturabitur terra.** **Isai. 33. 16** **Felix vertit: Rigans montes de excelsis, vel de nubibus suis.** Isaias prædicatores sanctos considerans, eos vidit similes nubibus & auius, vt dictū est: qui aues fuerint, de medio petrarum dātes voces, iidem ipsi nubes erunt, per quas terra fecundetur. Hinc magnus timor, quo sancti prædicato-

Ad Ephes.
6.In cap. 6. ad
Ephes. lect.
5.In cap. 6. ad
Ephes.Hom. 17. in
epist. ad E-
phes.

Ad Galat. 1

Act. 9. 15.

2. Cor. 3. 9.

Rom. 8. 13.

res tenetur, ne propter eorum defectum, & adebita dispositione, predicationis opus eddatur inutile ac infructuosum. Audi verba Apostoli, quae omnem expansionem superant: qui ad Ephesios scribens, postquam eos instruxit, & docuit, quomodo se deberent munire & armare contra nequicias diaboli, ibi inmet ipsi timens, orationum illorum petit suffragia. *Per omnem, inquit, orationem, & obsecrationem, orantes omni tempore in spiritu, & in p[er]p[et]ua vigilantes, in omni instantia & obsecratione, pro omnibus sanctis & pro me: ut detur mihi sermo in apertione oris mei, cum fiducia notum facere in Evangelio, pro quo legatione fungor in caenaculo: ita ut in ipso caeam, prout oportet me inquit.* Vide quale orationem ab eis exposcit. Septem, inquit D. Thomas, condiciones requirit in oratione, quam petit, prima, ut sit perfecta, per omnem orationem, id est, secundum omnes eius partes & modos: secunda, ut sit humilis, non presumptuosa: & obsecrationem. Obsecratio enim est, quando aliquid petitur non expositis meritis petentis, sed per aliquis rei sacrae representationem, ut cum dicimus; Per tuam crucem, Per tuam passionem. Per omnem obsecrationem, id est, per omnium sacrorum adiurationem, inquit Anselmus. Tertia, ut sit continua, omni tempore. Quarta, quod sit deuota, in spiritu. Quinta, quod sit vigilans, Vigilantes. Sexta, quod sit constans, In omni instantia. Septima, quod sit charitativa, Pro omnibus sanctis: Et pro quibus tale orationem exposcis? Pro omnibus sanctis, & pro me. Pro omnibus predicatoribus, diuini verbi ministris, orari vult, quos Sanctos vocat, quia tales illi esse debent, & tales debes eos reputare: non tantum pro illis, sed pro me. Quid dicis, o beate Paule? ait Chrysostomus, discipulis opus habes? Non tu electus fuisti a CHRISTO, qui de te ipso perhibes: Paulus Apostolus Iesu Christi, non ab hominibus, neque per homines, sed per Iesum Christum & Deum Patrem? Nonne constitutus ab illo fuisti, qui per te electionis esses, ut eius Evangelium per orbem portares? Nonne tu dixisti, Deum te, ceterosque Apostolos, idoneos fecisse ministros novi testamenti? Nonne tuo & ipsorum nomine asseris: Nos ipsi primitias spiritus habemus? Quid igitur te sollicitum reddit? Quid times? Ad quidnam tot tantorumque verborum expressione talia suffragia exposcis? *Ut detur, inquit, mihi sermo, in apertione oris.*

S. 27. Hoc predicatoribus cum Paulo optandum, & a Deo postulandum, ut detur illis sermo in apertione oris.

Vobis modis hęc Apostoli verba explicari possunt: primo, Orate, ut eu aperuero os, det mihi Deus verba, quae per illud emitte possim, & proferre. Prædicator enim tantum debet os aperire; Deus est, qui ponit verba in ore: ut verius dicatur Deus loqui, quam prædicator, sicut idem Paulus dicebat: *In me loquitur Christus.* Videtur Paulus alludere voluisse ad illa Davidis verba, paulo ante ad aliud institutum inducta, presenti maxime congrua; si secundum Augustini mente expendantur: Dei pro laudantiam David laudanda assumpsit pecunia cont. 3. liari longoque Psalmo, in quo id singulariter annotat, quod ex montibus aquae profluunt ad irrigandos conualles. *Qui emittis, inquit, fontes in conuallibus, inter medium montium pertransibunt aquae, id est, ex montibus fontes facis scaturire, fluentes ad loca humiliora: unde aquae collectae inter montes ipsos fluunt. Quoniam autem poterat quis interrogare David: Et unde montes habent aquas, quas per fontes tanquam per ora profundat? An a se ipsis? Respondet: Rigans montes de superioribus tuis, de fructu operum tuorum sibi faciat terra. Non a se ipsis montes habent aquas, quas profundat; sed eas accipiunt de superioribus tuis. Chaldaeus: De domo tua sicut excelsum. In Hebraeo habetur nomen *Ghemah*, a verbo *Chalah*, quod significat ascendere: id est, communiter in scriptura significat, cubiculum secretum ad quiescendum, aut cenaculum, ab ascensione, vel elevatione: hoc enim in superioribus domus constituitur solebat Iudei, non ut cenarent, sed ubi quiete requiesceret, ut videre est in historia Sanctae Iudith: quo nomine vocatur cenaculum, in quo filium Sareptanum mortuum Elias suscitauit: qui deposuit eum de cenaculo, in inferiore domum. Locus etiam, in quo voluptuosus Rex Eglon manebat, & sedebat in astinaculo solus. Regia: *In cenaculo refrigeret.* Brixianus: *In cenaculo refrigerationis.* Ideo verba Davidis transtulit Hieronymus: *Rigans montes de cenaculis tuis, id est, de caelesti cubiculo, aut cenaculo, in quo resides.* Hac quidem secundum corticem: spiritualem tamen sensum, ex his, quae eleganter D. Augustinus tradit, possumus inuestigare. Quinam enim montes sunt, nisi predicatorum Sancti? Excelsum quidem propter officii dignitatem, & virtutum eminentiam, quos CHRISTVS lucernas super candelabrum positas, vocauit. Ex istorum ore tanquam ex limpidissimis & clarissimis fontibus aquae, abundantes doctrinae fluunt: ab ipsorum enim ore predicationis verba scaturire videmus.*

1. Cor. 13.

In Psal. 10.

Ps. 103. 1

. 787

Brixian. 10.

2. 50. 43. p. 1

Iudith. 8. 5.

4. Reg. 17.

19. 11.

Iudicum. 3.

20.

In Ps. 103.

contio. 2. 8.

3. cit.

Sed nunquid hi mōtes a te ipsis aquā, quam eructant, habēt? Nequaquam: sed à superioribus Dei. Si videas Isaiam prædicātem, audi Deum dicentem: *Dedi verba mea in ore tuo.* Si Ezechielem contionantem cōspicis, aucta Deum, dicentem: *Annuntia eis ex me.* Apostolos euangelizantes attende, sed audi **CHRISTVM**, dicentem: *Non estis vos, qui loquimini: sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis.* Similes sūt sancti prædicatores leonibus lapideis aut arcibus, quos in aquarum scaturigine, aut fōtibz constitutos videmus, qui videntur quidem aquam emittere: sed solūmodo illi ora aperta exhibēt, per quā aqua à virtute abscondita emissa, profluit. Deus est, qui dat prædicatori sapientiam, scientiā, mentem, intellectum & verba. Obseruat in huius cōfirmationē D. Thomas illud, quod impius Balaā Propheta, spiritu auaritiæ succensus dixit: *Non potero loqui, nisi quod dederit mihi Dominus.* Quāto minus poterit sanctus prædicator, qui spiritu Dei agitur & excitatur? De superioribus ergo Deus rigat montes: *e cubiculo aut cœnaculo suo*, idest, donis de sursum descendētibz ex beatitudinis suæ sede. Hæc enim est, quæ vocatur cœnaculū, in quo Deus cœnam magnam fecit, & præparauit, vt B. Gregorius explicat. Dicitur etiam cubiculum, imō & cubile à **CHRISTO**, dicente in parabola: *Pueri mei mecum sunt in cubili.* Itaq; *omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens à patre luminum.* Merito igitur Paulus pro se orandum petit, vt detur sermo, in apertione oris, idest, qui ipso apertiente os, effluat. Secūdo, potest explicari, si annotem⁹, in scriptura sacra idē esse loqui aperto ore, quod expedite, clarē, apertē: & quod Hispanē dicimus, *Sin velos en la lengua*. Aliquando enim loquitur quis, labijs ex parte compressis, quod dicimus, *Entre dientes*, quando non audet clarē sermonē proferre. Quomodo illi, de quibus Ioannes: *turbatus multum erat in turba de eo; nemo tamen palam loquebatur propter metum Iudeorum.* Ita serui Davidis loquebantur, mortuo puero, nō audentes clarē loqui: sed *Mussitantes*. Ita elegantiſsimē Isaias prædixit Iudeis futuram eorum grandē calamitatem: *Humiliaberis, de terra loqueris, de humo eloquium tuum mussitabit.* Septuaginta: *Vox tua infirma erit.* Loquitur metaphora sumpta ab eo, quem validus inimicus in terrā deiecit, & cōculcauit, ac contriuit, vt surgere non possit, qui non audet contra eum clarō sermone loqui; sed exili voce, labijsque compressis: quod eleganter Latinus vocat *Mussitare*, ex eo, quod hoc verbum pronuntiamus, comprimendo labia & inter dentes solūmodo resonando, quod

idem Italias vocauit, *Tribulationem murmuris*, idest, tribulationem, in qua quis murmurando, & inter dentes mussitando loquitur. Et vere hoc completum fuisse aperte patet ex ijs, quæ Iosephus refert, in Iudeorum vastatione multos pene exanimēs inuentos, per vias iacentes, exanimēs ierē, graciliq; voce, & tenui lacrymantes, & mussitādo conquerentes, &c. Huic, quod est mussitādo loqui, opponitur aperto ore sermonem proferre. Ita Samuel aut Salomon, qui iudex erat cōstitutus, se à matre sua sapienti consilio perhibet instructum: *Aperi os tuum muto, & causis omnium filiorum, qui pertranseunt. Aperi os tuum & de erne, quod iustum est, & iudica inopem & pauperem.* Hoc iudicem integrum decet: *Aperire os muto*, idest, pro eo, qui pro se non loquitur in iudicio, aut quia nescit, ex inperitia; aut quia nō audet, propter verecūdia & inopiam; palam loqui, & eius iniustitiam aperto ore, idest, clarē & perspicuē pronuntiare. *Et causis omnium filiorum, qui pertranseunt*, idest, peregrinorum, qui pro se ipsis loqui non audent, aperta sententiā finem imponere. Aperte insuper & non mussitando, pronuntiare & discernere, quod iustum est, in tuorem pauperum & inopum, quātumcumque sit contra diuites & potentes. Ita explicat Philippus Diaconus, illud, quod Sophar Naamathites dixit ad Iob: *Atq; vtinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia sua tibi.* Idest, vtinam ita loqueretur, vt clarē & apertē re totam, de qua agimus, tibi exponeret. Iuxta hanc loquendi phrasim intelligimus aptē dictum ab Euangelista de **CHRISTO**, quod promulgaturus euangelicā legem, & reformaturus antiqua præcepta, quæ pharisæi malitiæ suæ vitio corruperant, sedēs in monte; *Aperuit os suū.* Inaudita erat expositurus, & contra sententiam omnium sapientiū seculi, imō & contra totius mundi mentē, dicturus beatos pauperes, & eos, qui lugēt, ac persecutionem patiuntur; diligendos inimicos; benefaciendū persecutoribus, &c. Hæc nō mussitando, pronuntiare volens; sed aperto clarōq; intonare sermone, *aperuit os suū.* Ita Euāgelicū prædicatōrē loqui decet, non mussitādo, aut inter dētes cōprimēdo vocē, cui impositū est, vt quasi tuba exaltet vocē suā. Ita Euāgelicus Propheta Isaias locut⁹ fuit ad impios principes, iudices, & ciues Ierusalē, vocās eos, *Principes Sodomorū & Populū Gomer rha.* Ita perspicuē, & sine fūco Ioānes prim⁹ Euāgelicē gratiæ annūtiator ad Herodē; *Nō licet tibi habere uxore fratriſ tui.* Ita Petrus ad principes sacerdotū, &c. Hoc modo prædicare, difficile est; persecutiones enim & odia parit: ideoq; multi recusāt aperire os prædi-

Esa. 20.

Debe. 1. 7. & 1. 18.

Prou. 3. 9.

In Cat. Iob. 1. 1. Iob. 1. 5.

Matt. 5. 2.

J 8.

Isa. 57.

Isa. 1. 10.

Matt. 14.

Aa. 4. 8.

In cap. 5. ad
Ephes. lect.
cit.

Ad Ephes.
6. 20.

2. Ad Thes.
3. 1.

Præfatione
in Pl. 140.

Ad Colof. 4

2. Ad Thes.

In illum lo-
cum.

Epist. ad Ios.
nem Episc.
Ierofoly.

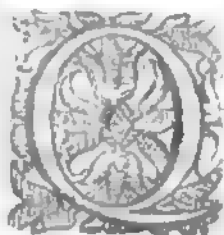
In 2. ad The-
sal. lect. 1.

Ad. 29.

cado. Petit propterea Paulus pro se orationes
fundi; *Ut detur*, inquit, *mibi sermo in apertione*
oris mei, ut clarè, apertè, dilucidè loquar. Cui
fiducia, idest audacter, inquit Dionysius Thomas,
line timore, aut metu: *Notum facere mysteriū*
Euangelij, pro quo legatione fungor. Hoc con-
tendendu prædicatori, notum facere Euan-
gelij mysterium, & secundum Evangelicam
legem populū instituere; *Ita ut audeam*, prout
oportet, *me loqui*, idest, prout expedit ad Dei
gloriam & auditorum utilitatem. Nec tan-
tu ab Ephesijs id postulavit Apostolus: sed
simul etiam à Thessalonicensibus, & à Colof-
sensibus, cuius verba expèdens Augustinus,
illius exemplo se totum conuertit ad peten-
das suorum auditorum orationes. Si enim Pau-
lus, tam grandi affectu eas petebat: quantò
magis alij prædicatores? Audistis fratres (in-
quit Augustinus) admonitionē & petitionē
nostrā ex ore Apostoli, cum eius modo epi-
stola legeretur. Ait enim, orationi instantes,
vigilantes in illa; *Orantes simul, & pro nobis*, ut
Deus aperiat nobis ostium verbi, ad loquendum my-
sterium eius, *ut manifestem illud*, sicut oportet *me*
loqui. Hæc verba etiam mea deputare digne
mini. Sunt enim in scripturis sanctis profun-
da mysteria, quæ ad hoc absconduntur, ne
vilescant; ad hoc quærantur, ut exerceant; ad
hoc aperiuntur, ut pascant, &c. Hæc de causa
cōmune est pijs auditoribus, feruentes ora-
tiones pro prædicatoribus fundere, illud agē-
tes, quod Apostolus à Thessalonicensibus re-
quirebat: *Fratres orate pro nobis*, ut sermo Dei
currat, & glorificetur. Currat (inquit Anselmus)
idest, sine obstaculo, festināter ad omnes per-
ueniat; & clarificetur, idest, clarus & intelli-
gibilis fiat audientibus, aut clarificetur, idest,
claritas eius ostendatur per opera audien-
tium. Ita S. Epiphanius ad Ioannem Ieroso-
lymitanum Episcopum scribens: Quando
conplemus (inquit) orationem secundū ri-
tuam mysteriorum, & pro omnibus, & pro
te quoque dicimus: Custodi illum, qui præ-
dicat veritatem, vel certè ita: Tu præsta Do-
mine & custodi, ut ille verbum prædicet ve-
ritatis, sicut occasio sermonis se tulerit. D.
Thomas pro prædicatoribus illud consulit
orandum, quod plebs sancta feruenter pro
Apostolis orabat: *Da seruis tuis cum omni fidu-
tia loqui verbū tuum*. Sanctè propterea in Ec-
clesia institutū est, ut in cōtionis principio,
se omnes conuertant ad diuinam opem per
medium & intercessionem Beatissimæ MA-
RIÆ Virginis, implorandam. Quod in mo-
re cepit constituere ille Apostolicus
prædicator, noster sanctus Vin-
centius Ferrarius.

(22)

S. 28. *Instituitur Quadragesi-
ma, ut sit tempus messis &
vindemiæ Christianæ: in qua
fideles colligant, quæ in hor-
reo mentis & cellario cordis
retineant.*

NONIAM propter auditorum
defectū, sepe aufertur sermo à
Doctoribus, ut ex B. Gregorio
demonstratum est, debent au-
ditores se ipsos disponere, ut
Deus prædicatoribus talia sug-
gerat verba, quibus loquatur, sicut oportet,
cū fiducia, & ut verba ad ipsorum corda per-
ueniant; & in ipsis fructificet. Nota est eius-
dē Gregorij celebris doctrina, aperire cor,
emollire, aut efficaciter mouere, solius Dei
opus esse, interius per gratiā operātis: ideo-
que posse quidem prædicatorem auribus ver-
ba dare, & personare, ita ut ad aures corpo-
ris perueniant: sed quod cor penetrent &
afficiāt, sine Dei speciali fauore præstari nō
posse. In cuius confirmationē eadem Apo-
stoli verba, quæ paulò ante induximus, citat
& explicat: *Orantes simul & pro nobis*, ut *Deus*
aperiat nobis ostiū verbi ad loquendum mysterium
Christi. Loquebatur ille mysteria, sed in cor-
de audientium ostiū eisdem mysterijs aperi-
ri à Domino precabatur: quia loqui ille po-
terat; sed cordibus inferre non poterat, nisi
Dñs ostiū aperiret. Ad idem institutū ob-
seruat B. Prosper Aquitanicus illud, quod
Sanctus Euāgelista Lucas narrat, prædicāte
Paulo in ciuitate Thyatirenorum, aperuisse
Dominū cor mulieris cuiusdam nomine Ly-
dia purpuraria, ut intenderet ijs, quæ dice-
bantur à Paulo, idest, ut mentem attentā &
apertum cor exhiberet. Ideo primū omniū,
diuinæ gratiæ auxilium feruentissima ora-
tione implorandū est, & dicendum: *Emitte*
spiritum tuū & creabuntur, & renouabis faciem
terra. Deinde, quali se debeant dispositione
auditores preparare, inquit Chrysostomus,
ostēdit ille, qui verbū Dei simile dixit esse
semini. Nullus namq; agricola tā stultus est,
qui nisi velit semē perdere, illud mādēt ter-
ræ, spinis & sētib⁹ redūdāt; imò cū seminatu-
rus est, pri⁹ terrā aratro proscindit, & exca-
uat, & sētes ac spinas quantū potest, radici-
tus euellit, tantò aptiorē & magis ad semen
recipiendum dispositam iudicans terram,
quantò magis fuerit excissa, excauata, con-
trita, ac sētib⁹ purgata. Hinc ex profes-

89

Hom. 12. in
Ezech. cita

29. Moral
cap. 10.

Ad Colof. 4

3. Cōt. Col
lat. 6. 30. &
lib. 1. de vo-
catione, &
li. de liberō
arbit.

Act. 16. 14

Ps. 103. 30

Hom. in Pl.
48. ad fin.
tom. 1.

so assum-

Rom. 3. de Saul & Dauid.	lo assumptis Chrysostomus suadere, eos qui diuini verbi contiones essent audituri, vt prius attendant se ipsos pręparare, per ieiunia & mortificationis opera, terram suę carnis excauātes, & eradicantes noxias vitiorū sentes: si enim in agro spinis pleno seminetur triticū, spinę virtutem illius suffocant & perdunt, vt CHRISTVS Dominus dixit. Quis preciosum vnguētū (inquit Chrysostomus) in vas aliquod infundi parat, non prius ipso emūdato, & à sordibus purgato? Quis aquā odoriferā in vase immunditijs pleno infundit? Vinū preciosum non emittis in vas terrecum, ligneum, aut coriaceū, nisi prius emūdandū curaueris; quomodo diuini verbi vinū preciosum, in te effundendū credis, omnium iniquitatum immunditia repleto? An-	significatione tamē agnus significat aliquid mundum, porcus significat aliquid immundum. Agnus significat innocentiam sapientię ruminantis, porcus significat immunditiam stultitię obliuiscētis, &c. Ita Augustinus. Et verē loqui videtur Spiritus sanctus metaphora sumpta ab aromaticis massulis, quas communiter, <i>Pastillas de boca</i> appellamus. Conficiuntur quędam massulę, ex rebus cordialissimis suaueolentibus, sapidis & aromaticis: vir cordatus dum aliquam earum in ore recipit, retinet in illo, vt paulatim humiditate linguę liquefiat, sicq; virtus eius roboret cor, emolliat pectus, corripiat oris fectorem, & anhelitum. Qui stultus est, glutiteam, nullū inde profectum capiēs: sed ita permanēs postquam deglutit, qualis antea erat, eundē oris fectorem, eandē cordis compressionem retinens. Verbum Dei est quasi massula confecta, ex omnibus diuinę apothecę cordialibus medicamentis ac aromatibus. <i>Virtus Dei est</i> , inquit Paulus, <i>in salutem omni credenti</i> . Firmat & roborat eos; verbo enim Dei celi firmati sunt: salutē pręstat desperatis infirmitatibus; Nō enim herb. aut malax. ma. sanauit eos: sed sermo tuus, qui sanat omnia. Roborata animā, nā sustinuit anima mea in verbo eius, &c. Ideo sapiens, ore cordis tenet eam & versat, quę gūstū recreat, cor reficit, mentem purgat, voluntatem inflammat: Stultus glutit eam, subito atq; audit, ab ore cordis transire facit, nunquā amplius eius recordatur: ideoquē talis remanet post multas contiones auditas, qualis antea erat. Imō similes sunt multi hederaceo vasculo, ex hederę ligno confecto, de quo tanquam rem experiētia comprobata refert Pierius, quod vinum defæcatum, & purum nullatenus retinet: & si infundatur vinū aqua mixtum, aquam firmiter conseruat, vinum per poros transfluere sinit. Multi sunt, qui si prędicator vinum purum infundat, euangelicę euangelicę prędicans; Non in humana sapientię verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis, nihil penitus retinent. Ita prędicāte Paulo Athenis, vbi curiositati tantū studebatur; dicebant quidam: <i>Quid vult seminare hic dicere?</i> Augustinus legit: <i>Quid vult hic seminator verborum?</i> Hic, qui tantum verba profert, nihil ingenio dignum promit: quasi dicas: <i>Esse charlatan, esse gritador</i> , Oeucumenius notat vocem Gręcam <i>Stemologu</i> , quam credit significare auiculam exiguam & vilem, inutilem ad esum, quia carnes non habet, & ineptam ad oblectationem, quia voce canora caret: quę quia semina in vijs sparsa legere consuevit, hoc nomine vocatur, cuius meminerunt Basilius, & Aristoteles.	Ad Rom. 1. 6. Psal. 32. 6 Sap. 16. 12 Psal. 119. Lib. 51. 1. Cor. 2. 4 Act. 17. 18 Tractat. d. Epicur. lib. 6. tom. 6. In cap. 17. Aduum. Homil. Hærem. 6. B. De h. sto. anima
Luc. 8. 7. 15.	notat pręterea Augustinus, necessariū esse, non solum verbū diuinum audire, sed quod illud retineas in anima, menteq; conserues.		
Luc. 11. 28	Ita CHRISTVS Dñs eos dixit beatos, <i>Qui audiunt & custodiunt Dei verbum</i> , & eos, qui verbum retineant. <i>si uellum asserre</i> , dixit. In cuius explicationem & confirmationē annotant Augustinus & Gregorius illā egregiam Spiritus sancti sententiā. <i>Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis, vir autem stultus glutit illum</i> . Diuinum verbum aptē vocatur thesaurus, in quo omnia bona, omnesquē diuitię continentur. <i>Desiderabilis</i> , dicebat David, <i>super aurum & lapidem preciosum multū</i> . Hic thesaurus requiescit in ore sapientis. Quid nomine oris intelligēdum? Cor ipsum, de quo		
Luc. 8. 15.	David dicebat: <i>Tunc repletum est gaudio os nostrū</i> . Os fratres mei, inquit Augustinus, quod habem⁹ in corpore, quomodo repletur gaudio? Non solet impleri nisi aqua, aut cibo, aut potu, aut aliqua re tali, nulla in os. Impletur aliquando os nostrum, & quando plenum os habemus, loqui non possumus. Habemus autem intus os, id est, in corde. Vnde admonemus charitatem vestrā, vt ea, quę audiendo, tanquam ventre memoria cōditis; rursus reuoluendo & cogitādo, quodāmodo ruminetis: Hoc est enim, thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis; vir autē stultus glutit illū. Breuiter dixit: Sapiens ruminat, stultus non ruminat. Hoc autem aperte & latine quid est? Sapiens cogitat ea, quę audierit: stultus autē audita obliuioni tradit. Nequē enim propter aliud in lege, munda ea dicta sunt animalia, quę rumināt, immunda, quę non ruminant: nam creatura Dei omnis mūda est: & artifice Deo tam mundus est porcus, quam agnus: Creauit enim omnia valde bona; & omnis creatura bona est, dicit Apostolus, & omnia munda mundis. Cum ergo in natura utrumquē sit mūdum,		
Idem & lib. 50. bo. hom. 4. 1. Lib. moral. c. 5. 1. Proo. 21. 10. Psal. 119. 11.			
Psal. 119. 2			
In Psal. 119.			
J90			
Leuit. 11. 1.			
Genes. 4.			
1. ad Tim. 4.			

In c. 17. a. 2.

91

Lib. 17. c.

In Hermo-
cymo.Actu. 17.
32.Serm. 16.
de tempore.

Lib. 10. c.

11.

Hom. 9.

hexam.

6. hexam.

c. 11.

Prov. 6. 6.

Voluerunt hoc nomine indicare, indignum Paulū, qui audiri mereretur; quod ipsorum iudicio, nec solidā doctrinam, nec grātā eloquentiā ostentaret, de quibus cōsule, quæ diligenter annotauit Lorinus. Vide quale iudiciū Atheniēses de tali prēdicatore tulerint. Ductus similiter Areopagū, vbi antiquiores & sapiētiores totius Grēcię residebāt Senatores, tanta prudentia & sapientia iuxta omnī iudiciū excellentes, quod & Procōsules ipsi Romani in Asia existetes, grauiores causas definiendas eis cōmitterent, vt Gellius^a, & Lūcianus^b referunt: de quibus idem Lorinus. Quādo grauiora mysteria cōpit Paulus proponere, cōeperunt & ipsi simul eū irridere, & minus æstimare, quæ maiori ac suprema æstimatione erant digna: Si verō prēdicator vino aquā admisceat, solidę doctrinę aliqua noua vocabula à se ipso cōposita ingerens, aut facetū dictū grauitati doctrinę incongruū adijciens, aut gentiliū fabulas nimia curiositate, & magis ex professo, quā deceat expendens (sæpe enim ita agere, deprauatus gustus & lāguens, quē circa diuina in fidelibus videt, impellit) vinū omnino præterfluere sinunt, solā & nudam aquam reseruantes, & memoria retinentes: tantū annotant & obseruant voculas, facetias, fabulas: hæc memoria retinent, cōmendant, celebrant, extollunt, nihilq; penitus seruant eorum, quę vtilia sunt & necessaria. Ex his D. Augustinus docet, quid Quadragesimę dieb⁹ agere oporteat, quos messis & vindemię Christianę appellat. Sicut tempore, inquit, messium, vel vindemiarū, vnde caro nostra possit sustentari, colligitur: ita in diebus Quadragesimę, vnde anima nostra in æternū possit viuere, congregetur: quia sicut negligens quisquē si tēpore messis & vindemię nihil colligerit, per totum anni spatiū fame torquebitur: ita qui hoc tempore, spirituale triticum, & cæleste mustū ieiunando, legendo, orando, in horreis animæ suę providere & congregare neglexerit, in æternū durissimā sitim, & crudelem inopiā sustinebit. Formicę sapientem prouidentia scripsit Plinius^a, quam tāquam experientia cōgnitā supponit Basilus^b, & ex illius solerti diligentia Ambrosius^c cum Salomone nos arguēdos assumit. Exigua est, inquit, formica, quę maiora suis audet vtribus, neq; seruitiū ad operandū cogitur: sed spontaneę proposito prospicientię, fatura alimētorū subsidia sibi pręstituit; cuius vt imiteris industriā scriptura cōmouet te: *Vade ad formicā dō piger, & considera vias eius, & discē sapiētia, quæ cum non habeat ducē, nec pręceptorē, nec principē, parat in æstate cibū sibi, & congregat in messe, quod comedat.* Hoc, quod de formica dictū est

(inquit Augustinus) nō nimiam sollicitudinem erga terrenam sustentationem statuit, vt impij Manichæi credebant: sed positū est, vt quemadmodū formica in æstate colligit, vnde in hyeme pascatur; sic vnusquisq; Christianus in rerum trāquillitate, & abundantia, quam æstas & messis significat, colligat verbū Dei; vt in aduersitate & tribulationibus, quę hyemis nomine exprimuntur, habeat vnde spiritualiter viuat; *non enim in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, &c.* Ecceq; rationem huius sacri temporis instituendi, vt scilicet tempus sit æstatis & messis Christianę. Quid agerent homines, si non quolibet anno, tempus messis aut mensis Augusti adueniret? quanta opprimerentur necessitate & fame? Eō adueniente, vnusquisq; in horrea fructus congregat, qui toto anni tēpore durēt, indeq; paulatim extrahit, vt se sustentet. Ita hoc tempore agere necesse est; & vt dixit Apostolus, *oportet obseruare ea, quæ audi-
uimus, ne forte perefluamus.* Ideo fratres charissimi, inquit Augustinus, in istis quadraginta dieb⁹ quasi totius anni cibaria animę nostrę, ieiunando, legendo, vel orādo providere debemus. Nam licet per totum annū Deo propitio, lectiones diuinas frequenter & fideliter audiat: in istis tamen dieb⁹ de pelago & fluctibus mūdi huius, quasi ad portum Quadragesimę confugientes, debemus requiescere, & lectiones diuinas in exceptorio cordis nostri cū silētio & pace suscipere; vt Deo propitio, pro amore vitæ æternę vacātes, quicquid in nauicula animę nostrę per totum annum multis tēpestatibus, idest, peccatorū fluctibus, aut fractum, aut dissolutū aliquid, aut corruptū, aut perditum est, omni sollicitudine in istis diebus reparare studeamus, atq; cōponere. Ita Augustinus. Lōquitur ad hoc institutum egregiē Chrysostomus, congruo vtens exemplo. Aquantes, inquit, non tantū apud fontem habent vasa repleta, domū autem redeuntes euacuāt: sed illuc ipsa maxima cū cautela reponunt, ne subuertātur, & labor fiat inanis: nūquid aliquis ad fontem cribrū, desert, vt aquam asportet? Num vasa rimis plena, quę retineant. Doctrina, quam hoc tempore audis, recōdere debes, seruare quę tibi de electosyna dicuntur, vt videns pauperē, quid agēdū sic scias; quę de charitate & remissione iniurię, vt laceisus opprobrio, cōtinere te possis à vindicta, &c. Timet nihilominus D. Augustinus ne hac causa, dies isti potius sint ad iudiciū & condemnationem, quā ad profectum. Et verē timendum, ne id multis, quod quibusdā Israelitis, accidar, quib⁹ nimia abūdantia cælestis alimonie manna,

Lid. contra
Adimant. c.
23. 10. 6.

Math. 4.

Ad hebr. 1.

Ser. 55. de
tempore.

92

Hom. 16. ad
populū.Ser. 55. de
tempore.

fuit vermium materia; qui quato maiorem illius quantitatem asportarunt, maiore vermium copiam in domibus suis repperunt. Abundantia namque diuini verbi, quod per illud cœleste manna fuisse præsignatum, docent Sancti Patres, multis occasio erit & materia vermiū corrodentium animam & cor: qui quò plures habent & audiunt cōtiones, abundantiorēq; habent copiam doctrinæ in hac vita; acriores sentient vermes in futura, ex eo quod nullū indè retulerint fructū; vnde poterant grandem sibi salutem præparare. Quot prædicatores audis, quot verba auscultas, quot cōtiones tibi exhibentur; tot habebis contra te tuæ iustissimæ condemnationis testes, tot serpentes corrodentes cor & viscera; quòd non curaueris, quæ tibi exponebantur, audire & obseruare. Hinc D.

Homi. 4. in
Euangelia.

Matt. 10. 5.

Ad Rom. 16
6. 7.

Ad Ro. 9. 21

93.

29. Mor. c.

31.

Iob. 38. 33.

Gregorius illam habuit cœlestem sententiam magna expensione dignā, Deum misericorditer agere cum impijs, quos damnādos ipsorum culpa præsciuit, subtrahens diuini verbi sui adiutoria, vt grauius iudiciū euadant. Considerans id, quod CHRISTVS discipulis mandauit: *In viam gentium ne abieritis; & ciuitates Samaritanorum ne intraueritis*, quæstionem proponit: cur CHRISTVS dominus, qui in mundo pro gētium redemptione venit, discipulos ad prædicandum mittens, præcipit eis, ne adirēt ciuitates Samaritanorum. Cuius occasione illud expendit, quod supra ex actibus apostolorum induximus, quod Apostoli volentes prædicare in Asia vetati sunt à Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia, & cum tentarent ire in Bithyniā, non permisit eos Spiritus IESV. Qui fieri potuit, vt Spiritus sanctus veta ret loqui eos, quos vt loquerentur, sapiētes & eloquentissimos fecit, & in igneis linguis super eos descendit, vt in eorum ore omnia genera nascerentur linguarum? Cur nō permisit ire in Bithyniā Spiritus IESV illos, qui bus vt in mundum vniuersum ad prædicandum euangelium irent, cœlū ascensurus imposuit? Multas huius rei tradūt sancti patres rationes. Primā generalem & cōmunem assignant, dicentes, id à Deo fieri, inscrutabiliū iudiciorum suorum dispositione, quam infirmitas humana humiliter adorare, nō curiose debet discutere, ne sibi dicatur: *Quid tu quis es, qui respondeas Deo? Nunquid non habet potestatem signis luti &c.* Id quod credit B. Gregorius Deum ad Beatum Iob dicere voluisse: *Nunquid nesci ordinem cœli, & pones rationem eius in terra?* Ordinem cœli nosse (inquit Gregorius) est, supernarum dispositionū occultas prædestinationes videre. Rationem verò eius in terra ponere, est, supernorū iudiciorum mysteria vel considerādo discutere,

vel loquēdo manifestare. Quod vtiq; nullus facere potest in hac vita positus. Diuini verbi prædicationem singulariter idem Gregorius intelligit vocatam à Dauide, *Pluuiā voluntariā*: quia non eam nobis pro nostris meritis; sed pro sui munere benignitatis & gratiæ præstat: in ijs autem, quæ gratiæ sunt, potest vnusquisq; dicere: *An non possum de meo facere, quod volo?* Videdus est ipse Gregorius explicās illud, quod Deus ad ipsummet Iob dixit: *Quis dedit vehementissimo imbrī cursum? Quis est pluuiæ pater, vel quis genuit stillas roris?* Ipse namq; Deus cursum imbrī diuinæ prædicationis dat, qui quovult destināt, qui pluuiam effundit in eos campos, quos vult &c. Alias nihilominus rationes huius diuini instituti doctores tradūt. Beda credit vetatos Apostolos loqui in Asia & Bithynia, quoniā sciebat Deus illarum partium homines tunc male dispositos, qui potius contempturi eissent verbū Dei, quā recepturi. Sanctus Prosper Aquitanicus, nō illis ait, negatam fuisse gratiam, sed dilatatam in cōmodius tēpus propter causam, quā ignoramus. Qui enim nūc vetuit loqui in Asia & Bithynia, postea in Asiam misit Ioannem, & in Bithyniā Luca. Scholasticæ historiæ magister refert ex Origine, Apostolos ire prohibitos, vbi futuram famem Deus præuidebat, à qua suos voluit liberare. B. Gregorius quodam in loco, quē supra explicuimus, propter peccata Asianorum & Bithynianorum credit illis denegatū tunc tā excellens beneficium. Sed alio in loco existimat, id à Deo factū, misericorditer cum peccatoribus agere volēte, quibus prædicationē nihil profuturam agnoscit, ne grauius inquit de contempta prædicatione iudicentur. Tantō nāq; grauior erit alicuius impij damnatio; quātō plura diuinæ misericordiæ subsidia suscepit, quibus vti noluit ad salutem. Diuinæ namq; gratiæ beneficia, sicut irrefragabiles sunt misericordiæ & charitatis Dei erga nos testes: ita efficacissimi sunt nostræ malitiæ probatores, quod scilicet diuitias bonitatis eius contemnimus. Ideoq; quātō magis, diuina beneficia erga impios multiplicātur, tāto magis testes nequitie illorum augentur. Ita iuxta eiusdem Gregorij mentem non incongrue possumus illam sententiā Sancti Iob expēdere: *Instauras testes tuos contra me, & multiplicas viā tuā aduersum me. & pœnam militat in me.* In hebræo verbū *Instauras*, quod renouare & nouū aliquid contruere significat, vt vertere possis; *Neus testes*, valentes, inducis contra me. Sæpe namq; quando Deus beneficia erga aliquē multiplicat, nouos testes condemnationis nequitie ipsius parat, instituitquē ideoq; erga huiusmodi peccatores,

29. Mor. c.

20.

Psal. 67. 10

Mat. 10. 15

29. Mor. cit.

c. 15. & 20.

Iob. 38. 25.

28.

In c. 16. act.

Li. 1. de vo-

catione gen-

tiū. cap. 1. &

li. de libero

arbitrio ad Ruf-

inum.

Cap. 84.

Homi. 4. in

Euange. cit.

9. Mor. ca.

43.

Iob. 10. 17.

חַשְׁדָּה

non

non tam misericordiae, quam irę opus est, talia beneficia ministrare, quę Deus, ut Augustinus dixit, sicut sepe misericors negat, ita iratus cōcedit. Inde, *pene inquit militans contra me*. Non potest magis infelicitas talium peccatorum exprimi, quā dicēdo, sicut dixit, Petrus: *Melius erat illis non cognoscere viam iustitiae, & cōmodius, nō audire verbū Evangelij, quā post auditum cōtemnere, aut vitam nullatenus in melius cōmutare*. Prępare ergo corda vestra, ut non vobis diuinę prędicationis verba sint in iudicium & condemnationem, sed in salutem; & dum ad cōtentionem acceditis, dicite cum David: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquitur pacem in plebem suam, &c.*

1. Pet. 1. 21.

Psa. 84. 9.

S. 29. Instituitur Quadragesima, ut fideles ad Pascha se disponāt, & quadraginta dierum tēpore peccator formetur ad vitam, sicut fœtus in utero.

J 94.
In c. 1. loq.
Lect. 8. ad finem.

NOTAVIT S. Thomas rationi congruū esse, quod instituitur tempus, quo singulari pręparatione nos disponamus ad Pascha. Quod ex eo probat, quia Iudæi ad antiquum suum umbratile Pascha, soliti fuerunt pręcedēti dispositione, per aliquot dies se pręparare. Inde explicat illud, quod Ioannes dixit: *Proximum erat Pascha Iudeorum, & ascenderunt multi de regione ante Pascha, ut sanctificarent se ipsos*. Nullus, inquit D. Thomas, audebat agnum Paschalem edere, nisi mūdus: ideo pręueniebant tempus Paschę, ut interim purificantes se ipsos, possent adueniente Paschate, agnum comedere; & quibusdā purificationibus se sanctificabant, eo modo quo poterant, quas per oblationes legales perficiebant: aut, ut quidam intelligunt, ieiunijs, vigilijs, orationibus, alijsq; sanctitatis operibus vacabant, ut his sanctificationibus, Pascha purius & deuotius perageret. Si ad illud Pascha celebrandum, quod tantum erat umbrā quædam, in quo tantum edebatur agnus carnalis, decens erat per aliquot dies, pręcedētibus dispositionibus se sanctificare; quātō magis ad Pascha nostrū, quod verum & propriū est, ac in illo antiquo pręfiguratum, oportebit se prius disponere & sanctificare? Omnibus itaq; modis congruū est, ad illud nos pręparare, multis antea diebus vacātes operibus, quibus nos sanctifice-

Ioan. 11. 55

mus & purificemus. Inter omnia autē mortificationis opera, quibus ad sanctitatē disponimur, est ieiunium: ideo dixit Deus per Prophetam, ut Hieronymus annotat, *Sanctificate ieiunium*, id est, per ieiunium vos sanctificate & pręparate; quoniam ieiunium, grandis est ad sanctitatem dispositio. Sāctorum festa pręcipua, inquit B. Bernardus, patrum sanxit autoritas votiuis pręuenienda ieiunijs. Multa siquidem peccata quotidie contrahimus, & in multis offendim⁹ omnes, nec tutum omnino est celebrandas suscipere festiuitates sacras, maximēq; eas, quę maximę sunt, nisi prius abstinentiæ purificatione pręmissa, quō & digniores & capaciores inueniamur spiritualium gaudiorū. Hęc & alia Bernardus, annotans secūdū excellentiā festiuitatis celebrādę, futuram esse debere vigiliam. Qualia festa sunt nobis celebranda? Certē illud solemne, in quo CHRISTVS vetus Pascha terminauit, & nouū condidit, cum ad cōmunicationē corporis & sanguinis sumus admittēdi. Vera itidem festa Paschalia peragēda sunt in CHRISTI passione & resurrectione. Dies igitur statuendi sunt multi, ut ad tam grandē solemnitatem nos pręparemus & sanctificemus. Hanc rationē prosequūtur Augustinus, & Leo Papa, hortantes fideles ad multa pœnitentię & sanctitatis opera, quę quamuis toto vitę tēpore sint congruentia, singulariter tamen isto, quod pro Paschate dignē celebrādo cōstitutum est, cuius Christiano sunt necessaria. Meritō igitur iuxta Ambrosij, Hieronymi, Leonis Papę & D. Thomę sententiā, tempus institutum est, quod supremę solemnitatis sit vigilia. Illud autē ad quadraginta dies ieiunij meritō redactum ostēdit S. Cyrillus Alexandrinus, qui expendens legem illā antiquis patribus traditā de percutiente pręgnantem, explicat excellēter; cur Moyles ter quadraginta dierum & noctium spatio ieiunauerit, nō magis, neq; minus, ut ipse dixit: similiter & redeptor noster, sicut sacri Evangelistę referunt. Huius rationem tradit, supponens doctrinam, quā Philosophi tāquam certam statuunt, quod scilicet, fœtus in utero muliebri, iusto quadraginta dierum spatio ad humanam speciem & figurā efformatum consistit. Per dies enim quadraginta efformatur & organizatur corpus, & die Quadragesimo expleto creatur simulq; infunditur a Deo anima, & fit homo in animā viuētē. Ita quidē accidit si efformetur vir: nā ad fœminę constitutionem plures, imō & duplicati dies requiruntur, ut idem Cyrillus asseruit, prosequiturq; Abulensis; nec omnino dissentit Aristoteles, qui cēsent mares

In c. 1. Ioc! & in capi. 7. Zacharię.

Ser. in vigilia Sācti Andree.

Ser. 71. ex diuersis.

Ser. 4. de Quadragesima

1. 2. q. 147. art. 5.

Libr. 8. de ador. in spiritu. Exod. 21.

Gen. 9. 9. 18 19.

Mat. 4. 2. & Marci. 1. 13.

J 95.
Li. 8. citā & lib. 15. ad finem.
In c. 11. Leuit. 9. 11. & 12.
Libr. 7. hist. animal.

quidem

quidem efformari ad Quadragesimū diem, foeminas ad nonagesimum. Hinc ipse Cyrillus credit, quem multi Moderni sequuntur, à Deo constitutum, vt mulier si masculū peperisset, immūda extitisset Quadraginta diebus, si foeminā, octoginta. Quamuis alij credāt hanc differentiā statutam, aut in odium foeminæ, quæ caput fuit peccati in mundo, cuius propterea ingressus in eodem immundior reputatur; aut quoniam mulier pariens foeminam, patitur maiorem humorum fluxum & sanguinis eruptionē, de quibus noster Oleaster. Moyses erat quasi mater & nutrix illius populi, cui illū tanquā matri Deus commendauit, & tradidit dicens: *Porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulū; & de fer in terram, pro qua iuravi patribus eorū*. In vtero suæ curæ illos suscepit, & quasi primò cœcepit semine verbi Dei ex rubo loquentis, eum constituentis ducem populi, quem de Pharaonis tyrannide liberaret. Eosdē enim fuit multis doloribus & anxietatibus, educens de Ægypto, quasi in lucem proficiens. Sed quia populus per peccatum adorationis vituli, vitam amisit, non tantū animæ, sed & corporis; in hoc sensu, quod Deus decreuerat e vita omnes illos delere, vt iam de illis actum videretur, in ventre suæ curæ & sollicitudinis iterum resumēs, Quadraginta dierum & noctium ieiunio, quasi de nouo efformauit, & reparauit ad vitam: id quod ipse aperte expressit dicens: *Et ait Dominus ad me: Cerno quod iste populus durus & ceruus sit, dimitte me vt cōteram eum, & deleā nomen eius de subulo &c. Et prociat ante Dominum, Quadraginta diebus & noctibus panem non comedens & aquam non bibēs, propter omnia peccata vestra &c. timui enim iram illius, quia aduersum vos concitatus, deleat vos voluit; & exaudiuit me Dominus, id est, vitam vestram concessit, vt dicamini vos, quasi de nouo vitam accepisse. Ad vitam, inquit Cyrillus, quodammodo parturiuit & efformauit Quadraginta dierum ieiunio. CHRISTVS itidem, qui est diuini patris sapiētia, (qui se vocat matrē pulchrę dilectionis, & timoris &c. & matrem honorificatam) humanū genus Adæ peccato extinctum, ad vitam spiritualement voluit efformare, & parturire: idcirco suę curę & sollicitudinis vtero hominē assumens, Quadraginta dierū & noctium spatio ieiunans, eūdē in vitam efformauit, quē intemperantia extinxerat. Idcirco non pluribus quam Quadraginta diebus ieiunium protaxit, quia viros voluit efformare, qui virtute præstarent, non foeminas, quæ effoeminatā debilitate torperent, vt idē Cyrillus demonstrat. Id ipsum Sancta Ecclesia nobiscū agere cōstat. Nō enim per*

baptismum filij Dei, diuinam quandam vitam per illius gratiam sortiti, eam perdidimus per peccatū. Quid igitur agēdum? Nos iterum quasi in ventrem reuocare intendit, ibi de nouo ad vitam formādos. Dices; *Quomodo possunt hæc fieri? Nūquid potest homo in ventrem matris iterato introire & renasci?* Potest sane, imo hoc contendit Ecclesia, te intra vterū suæ peculiaris sollicitudinis & curæ iterum assumere, quem Quadraginta dierum spatio foueat per ieiunia & poenitentię opera, Sacramentorū vsum, doctrinæ cœlestis pastum: vt hoc tempore completo, te vita formatum & vere viuētem exhibeat. Ita peccatores, prædicator ille diuinus, qui se nutricem eorum factum clamauerat, efformādos ad vitam spiritualement suscipiebat, vt S. Gregorius annotat, qui dicebat: *Filioli mei, quousque iterum parturio, donec formetur CHRISTVS in vobis, donec in vitam CHRISTI efformemini, illam in vobismetipsis exprimentes, & vita IESV manifestetur in carne nostra mortali*. Hæc Ecclesiæ est intentio, his Quadraginta diebus, ita nos ad vitam efformare, vt post eos apparente CHRISTO per resurrectionem in noua vita immortalī, nos, sicut ipsemet Apostolus dixit, *exbeamus tanquam ex mortuis viuentes*, virilem fortitudinem tenentes, vt ultra iam nō subiiciamur à demone, aut à nostræ carnis affectibus. Ex ijs procedere iam possumus ad explicandum, cur ecclesia sancta singulariter numerum Quadragenarium dierum, ad nostræ salutis, vitæq; spiritualis remedium statuendum duxerit.

S. 30. Numerus Quadragenarius dicitur Sacratum, quem singulariter Moyses seruauit tres Quadragesimas integrè ieiunans, & Elias subcinericio pane roboratus.

VLTA ad hoc institutum Sancti Patres pertractant, docentes, numerum Quadragenariū aliquid magni continere, ratione cuius aptissimi mysterijs significandis perpetuò fuit à Deo electus. S. Basilius vocat numerū *preiosum*; Ambrosius *mysticum*, aut *mysterijs plenum*; Petrus Chrysologus *Sacratum à seculis, mysticum, aptum cœlestibus secretis, & semper in efficiendis rebus diuinis, & maximis Dei negotijs, explicandis lege inuolabili adhibitum*; Augustinus, *Sacratum in quadam perfectione consistens*.

Itentem;

Ioan. 3. 4.

1. Moral.

Al. Gal. 4.

1. Cor. 4. 10

Ad Ro. 6. 13

96.

Homil. in

40. Marty.

Li. 4. in. u

cam.

Serm. 11. &

166.

4. Tract. 17.

in Ioanem

* Ser. 69. de
tempore.
b In caput. 3.
lonæ.
c Can. 3. in
Matth.
d Ho. 16. in
Euangelia.
e Lib. 1. de
Eccles. offi-
cijs c. 36.
f Canon 9.
g 1. De col-
lu. Euag. c. 4.

b Lib. 83.
qq. q. 81. &
Epist. 119. ad
Iulianum.
c Lib. 5. qq.
in Deuter.
quest. 45. &
tract. 17. in
Isa. & 11.
qq. in Gen.
q. 169.
d Inc. 3. Io-
næ cit.
e Ser. 11. ci.

Apud Pie-
rium. li. 39.

Psal. 124.
Apo. 21. 16

1. Ethicor.
& ad Theo-
doctem. 3.

temem; & iterum^a, salutare^b & mysticū; Hie-
ronymus^c, penitentia congrua; Hilarius^d, dia-
bolo metuendum: Hocq; numero dierū, sacra-
menta contineri obseruatione digna, tradi-
derunt Gregorius^e, Isidorus^f, & Cōcilium
octauum Toletanum^g. Illam frequenter S.
Augustinus^h huius rei expendit rationem,
quam ex Arithmetica, & philosophia decla-
rat, hunc numerū aptè induci ad totum hu-
ius vitæ laboriosæ tēpus significandū. Ideo-
quē annotat à quibusdam acutè fuisse ob-
seruatum Matthæum, qui regiā instituerat
in C H R I S T O insinuare personam, excep-
to ipso C H R I S T O, Quadraginta tantum-
modo homines in generationum serie no-
minasse, quo indicaret, nos in præsentī secu-
lo secundum disciplinam laboriosam oportere
regiā C H R I S T O. Qui etiam, id quod
promisit, se cum hominibus permanfurum
vsq; ad finem seculi, ex eo voluit confirma-
re, quod Quadraginta diebus post resurre-
ctionem, cum illis permanserit. Hæc latè il-
le prosequiturⁱ. Sed id sapissimè repetitū,
hunc numerum perfectæ integræque pœni-
tentiæ agendæ esse accomodatissimum: quod
& B. Hieronymus^k dixerat, & excellenti cla-
raq; ratione S. Petrus Chrysologus^l explica-
re videtur, ex eo quod inter omnes figuras,
quadrata est stabilior, firmior ac securius cō-
sistens; cui rotunda opposita est, quæ rē non
permittit stabilem & quietam cōsistere Vn-
de veteres, fortunam rotūdo lapidi insiden-
tem pingere instituerunt, sapiētiam in qua-
drato statuebant, volubilem illam, istam ve-
rō firmam & inconcussam iudicantes. Deo-
rum item simulachra, quadrantalia fiebant,
vt Pausanias autor est, vt eorū stabilitas in-
de significaretur. Iupiter enim ipse manens
stabilis, dat cuncta moueri, vt veteres poe-
tæ canunt. Ideo ciuitas illa Ierusalem super-
næ in æternum à Deo constituta & firmata,
in qua qui habitabit, non commouebitur in æter-
num, in quadroposita, ostensa est Ioanni. Hinc
translatū est nomē, vt ad rē stabile, equalem
vndiq; benè aptatā significandam, dicamus,
eam esse quadratam. Hinc Aristoteles, qua-
dratū simpliciter virum per translationem
dictū autumat, ad virū stabili virtute per-
fectum: quo nomine vsus est Ambrosius; &
ideo Origenes putat sapientes viros & do-
ctrina perfectos, expressos per ligna leuiga-
ta aut quadrata, ex quibus Deus arcam Noe
feri iussit. Quo etiam nomine virtutes per-
fectas, sibi inuicem aptissimè conuenientes
significatas credit. Quadragesima itaq; in-
quit S. Petrus Chrysologus, in quatuor deca-
des, quadratam fidei continet disciplinam:
quia semper est quadrata perfectio. Idcirco

numerus iste aptus est ad penitentiam, quæ
quadrata esse debet, idest, firma & secura,
quā Apostolus stabile vocat, & perfecta, om-
nibus vndique suis partibus constituta, per
quā homo quouis ex latere dolatus maneat,
apt^{us} qui in cœlesti ædificio reponatur, quod
non nisi ex lapidibus quadratis & sectis ex-
trahitur, molius quā ciuitas Ecbatanis, quam
vt perpetuò firma consisteret, ex talibus la-
pidibus Arphaxad rex Medorū ædificauit:
nec lapides, qui tales non fuerint, admittū-
tur ad ædificandos muros Ierusalem super-
næ, minus quā ad reædificationem muro-
rum terrenæ Ierusalem, & montis Sion, tan-
tū lapides quadratos, Ionathas admittendos
decreuit. Hinc Sancti Patres procedunt ad
ea expendenda, quæ in scriptura sacra expri-
muntur, quibus ostenditur, singulariter hunc
numerum à Deo perfectæ pœnitentiæ con-
secratum. Quadraginta dierū pluuia, vt Pe-
tr^{us} Chrysologus^a, Ambrosius^b, Augustinus^c
& Hilarius^d annotant, mundi peccata Deus
deleuit, terramq; horrida corruptione pur-
gauit. Salutaris & mysticus est quadragen-
arius iste numerus, inquit Augustinus, & iam
illo tempore, mysterium in figura erat dis-
positum; nam sicut tūc quadraginta diebus
pluit Deus aquas ad purgandum mundum;
ita & nūc quadraginta diebus miseretur &
misericordias profundit ad hominem puri-
ficandum Quadraginta dies sepulture, quos
exprimit scriptura, inquit Augustinus^e, hoc
ipsum significant. Quadraginta namq; die-
bus condiebātur corpora virorū insignium
apud Ægyptios, vt à corruptione seruata, se-
pulture traderentur. Apud quos primò vi-
guisse consuetudinē cōdiendi corpora aro-
matibus, tradunt Herodotus^f, & Diodo-
rus^g; quem morem Ioseph Ægypti præfectus
& princeps erga patrē suum, sequutus fuit;
illo enim mortuo^h, præcepit Ioseph seruis suis
medicis, vt aromatibus condiret patrē suum. Pro
nomine Medicis, Septuaginta posuerunt, En-
taphiasas: & obseruat Augustinusⁱ, non inue-
nisse linguam latinam, quomodo illud no-
men transferret, quod significat illos, qui
agunt, quod exhibetur corporibus human-
dis, vel condiendo, vel siccando, vel inuol-
uendo & alligando, in quo opere maxime
Ægyptiorū cura præcelluit. Interpres Chry-
sostomus^j, transfert Polliniflores, qui ita vocan-
tur, à poliendis cadaueribus, quod nomen
satis est apud latinos cōmune, quo vsus Poe-
ta dixit: iam scrobe, iam lecto, iam pollin-
iflore parato. Alij vocant, Libitinarios, à Libi-
tina Dea, in cuius æde seruabantur, & ven-
debatur, quæ ad instructionem pompæ fune-
bris erant necessaria, quorum meminerunt

1. Cor. 7. 1.

Iudit. 1. 1.

1. Machab. 11. 12.

97.

1. Ser. 166.

cit.
b Ser. 34. &
li. 4. in Lucā
c Ser. 69. de
tempore.
d Can. 3. in
Matth.

1. Li. qq. de
Genesim. 11.
169. & li. 10.
questionū it
Genes. ad f
nem.

1. Lib. 1.
c Lib. 2. c. 5.

1. Gen. 10. 2.

1. Li. locut.
in Genes.

1. Ho. 67. in
Genes.

1. Martia. li.
10. L. 3. p. q.
fi. ar. 2. ad. 2.

Libr. 40. Linus, & Seneca: Quamuis autē nemine
 Li. de be- alium inueniamus, similiter cōditum in po-
 nefic. pulo Dei, nec ante Iacob, nec post, vsquē ad
 Para. 16. Asa regem Iuda, cuius corpus, posuerunt su-
 14. per lectum suum, talem aromatibus & vnguentis
 meretricis, quae erant pigmentariorū arte confecta,
 & combusserunt super eū ambitione nimia, id ta-
 3. p. q. 1. mēlicitū esse, docet D. Thomas, & ex CHR
 2. ad 1. sti sepultura ipse Augustinus demonstrat.
 Tract. 110. Quibus iussa explevibus, transferunt quadraginta
 in Ioannem dies, id est, huic operi per quadraginta dierū
 & 3. de do- spatium intenderunt: iste quippe mos, inquit sa-
 ctus Chri- stian & li. cer textus, erat cadaverū conditorum. Pœniten-
 de cura pro- tia est, inquit Augustinus per quā sepeliun-
 mortuis a- tur peccata, illaq; vera est, in qua omnia pec-
 genda. cata sepulta relinquuntur, imō & per eam ho-
 Genes. 50. mo peccato mortuus, sepelitur cum CHR-
 3. isto; eo modo, quo Apostolus dixit de bap-
 Ad Rom. 6. tismo, in nouitatem vitæ, aut in nouam vi-
 tam per Dei gratiā resurrecturus. Oportet
 propterea, aromatibus myrrhæ amarissimæ
 præseruantis à corruptione, id est, pœniten-
 tiæ operibus condiri. Ad hoc inducuntur me-
 dici spirituales, confessarij, doctores, prædi-
 catores, qui artem condiendi calleant, quo
 omnē corruptionē, & vermes expurgent. Id
 ipsum Ambrosius, Hilarius, Augustinus,
 Libr. 4. in ex ieiunio Mysi ostendunt, quod quadragin-
 Lucan. ta diebus perfectum fuit. Obseruandum est
 Canon 3. cū Oleastro (quod alibi indicauimus) Moy-
 in Matth. sem non semel neq; iterum, sed ter, grande
 Ser. 65. de ieiunium arripuisse, quando grauissima vo-
 tempore. luit perficere negotia: & semper vt perfec-
 In cap. 9. tum esset, ac omnibus numeris absolutum,
 Deuter. ad quadraginta dierū & noctiū numerū pro-
 traxit, tresq; quadragenas excellentissimas
 98. egit. Primò, quādo legē primitus accepit in
 Deut. 9. 9. tabulis, quas ipsemet Deus ei tradidit, tunc
 ac noctibus, panem non comedens & aquam non bi-
 bens, deditquē mihi dominus duas tabulas lapideas
 scriptas digito Dei &c. Secūdo, quando post il-
 las priores tabulas propter idololatriā po-
 puli confractas, iterum ascendit in mōtem,
 veniā peccatoribus impetraturus, & legem
 iteratō suscepturus. Tūc enim, prout inquit
 Deut. 9. 18. sicut prius quadraginta diebus & quadraginta no-
 & c. 10. 10. ctibus panem non comedens & aquam non bibens
 propter peccata omnia vestra &c. Tandem cum
 populus propter diffidentię peccatum cir-
 ca ingressum in terrā reponissam, ita Deū
 prouocauit, vt voluerit Deus illum penitus
 delere. Et iam inquit corā Deo quadraginta die-
 bus & noctibus, quib' eū suppliciter deprecabar, ne
 Deut. 9. 25. deleat vos, si fuerat comminatus. Qui vitā Moy-
 si diligenter attendunt, considerāt, eū vixisse
 per tres quadragenas annorū, cuius inte-
 gra iustaq; etas fuit centū viginti annorum.

Primā annorū quadragenā (vt existimo) egit
 in palatio Pharaonis, in quo postquam mira-
 biliter seruatus, & a filia regis adoptat'. om-
 ni sapientia Ægyptiorum fuit eruditus, ins-
 tructusque, quousquē, vt inquit Apostolus,
 grandis factus, negauit se esse suū filiū Pharaonis,
 & magis eligens affligi cum populo Dei, quā tem-
 poralis peccati habere iucunditatem, palatium re-
 liquit, tuncq; secūdam annorum quadrage-
 nam incepit: cum enim impleretur ei qua-
 draginta annorum tempus, inquit B. Stepha-
 nus, mentem applicauit, vt de liberandis tra-
 tibus suis cognaret, & ascendit in cor eius vi-
 sitare fratres suos filios Israel. Expende illud, as-
 cendit in cor eius, visitare: credo enim voluisse
 Stephanum his verbis significare, tunc Moy-
 sen iam de liberando populo cogitasse, &
 ad id mentem appoluisse, qui vt idē Stepha-
 nus paulo inferius annotat, iam nouerat se
 electum à Deo, vt per manū eius daret salutem
 illis, id certe ex diuino impulsu agnouit. Re-
 propterea aggredi cōstituēs, inter fecit Ægy-
 ptium, opprimentem quendam ex tribu-
 bus suis; quod tandem causa fuit, vt in Madian
 fugeret, vbi illam secundam annorum qua-
 dragenam egit, pastoralis implicatus officio.
 Cum iam autem octoginta annorum esset,
 apparuit ei dominus in rubo, & tertiam an-
 norum quadagesimam liberando populo
 Israelitico insumpsit. Tribus quadragenis
 annorum, tres quadragenę ieiuniorum re-
 pondēt, vt cuius anno vitæ, dies ieiunij va-
 lidi respondeat, nec annus beati viri sine die
 ieiunij agnoscat. Perfectū sane ieiunium,
 per quod primò, ad diuinę collocationis fa-
 miliaritatem fuit ad missus, & legislator cō-
 stitutus: secundo, Deum facie ad faciem vi-
 dere meruit & iteratō legem accipere, & ve-
 niam populo impetrare: tertio, diuinā iram
 sedauit, Deumq; reddidit placatum, ac po-
 pulo vitam acquisiuit. Aptus sanē numerus
 dierum ieiunij, qui si vt decet, percurritur,
 congruus est ad obtinendam gratiam, impe-
 trandam veniam, & nos disponēdos ad my-
 steria diuina cōspicienda. Præterea. S. Aug.
 I. lib. 1. qq. in id similiter annotat ex quadri. gena
 Deut. 9. 45. verberū, qua delicta puniri Deus statuebat.
 99. Peccatores multos morte puniendos Deus
 statuit: quos tamen in vita volebat seruari,
 statuit quadraginta flagellorum verberē pu-
 niri, qui nullum penitus peccatum inultum
 relinquit, vt ipse Augustinus probat, & pec-
 catorem in vita vult seruari. Id autem apte
 fieri decreuit, perducēdo plagas verberum
 vsq; ad numerum quadragenarium, & pro-
 hibendo illum excedere: vt hinc vita serue-
 tur, inde peccatum puniatur. Quo supplicij
 genere Paulus, perhibet à Iudæis se quinq; 24.
 affectum.

Ad Heb. 11
24.

Actu. 7. 23

Actu. 7. 1

I. lib. 1. qq. in
Deut. 9. 45.

99.

In Psal. 55.

1. Cor. 11.

210.33.11 affectu. Nota est Dei vox dicētis; *Nolo mortē*
peccatoris, sed ut convertatur & viuat. Qui pec-
 catorē viuere vult, peccata puniri & occidi
 intendit. Vltio ergo talis adhibēda, per quā
 peccator supplicio quidē afficiatur; sed nō
 eius vita absumatur. Protrahatur hoc ieiun-
 nium, & pēnitentiæ ac mortificationis ope-
 ra singularia, ad dies quadraginta: sed non
 amplius ieiunij quadragesimalis præceptū
 se extendat. De quibus optimē D. Augusti-
 nus loquitur, ostēdens, Quadragesi-
 mæ tempus, non tam longū, quod sit fastidiendum;
 non tam breue, ut agēda pēnitentiæ & vin-
 dicandis peccatis nō sit sufficiens. In huius
 confirmationem annota numerū istum qua-
 dragenarium, sufficientem & non prolixum
 aut excedētem comprobati, ex morte & re-
 surrectione CHRISTI: CHRISTVS enim
 per quadraginta horarum spatium in sepul-
 chro mansit, ut alibi ostendemus. Non qui-
 dem minori, ne non mortuus, sed mortifica-
 tus crederetur; non maiori, ne de eius resur-
 rectione desperari posset. Si enim nondum
 tribus diebus expletis, iam cēperunt despe-
 rare, qui in Emaus ibant; quid fieret si lon-
 gius resurrectionis suæ opus differret? Ap-
 tus numerus quadraginta horarū, sufficiens
 ad probādū verē illum extitisse mortuum;
 & non prolixus, sed breui termino conclu-
 sus, ut infidelitātī aditus præcluderetur. Si-
 militer post passionem suam suscitatus, per-
 mansit in terra per dies quadraginta, resur-
 rectionem suā in multis argumentis demon-
 strans. Qui quadraginta horis mortuus per-
 māsit, quadraginta diebus se viuū demon-
 strauit, ut cuius horæ mortis, dies vitæ res-
 ponderet. Congruus numerus. Oportebat
 siquidem CHRISTVM suam resurrectionem
 comprobare: & necessarium erat, ut ad
 patrem ascenderet. Vtrumq; autem factum
 est quadraginta dierū spatio, per quod abū-
 dē nimis fuit resurrectio cōprobata, & as-
 censio non prolixē aut fastidiosē dilata. His
 addit Ambrosius, quadraginta annos, qui-
 bus Israelitæ in deserto, pane cœlesti susten-
 tati egerunt. Quadraginta, inquit, annos in
 cremo constituti patres panem angelorum,
 & cœlestis alimonix gratiam cōsecuti sunt;
 nec antequā mystici numeri tempus exple-
 rent, terram repromissionis intrare merue-
 runt. Quadraginta diebus, ait Petrus Chry-
 sologus, terrā promissionis exploratio mis-
 sa diuinitus circuit, ut hic sacratus numerus
 Israelitas ad terras promissas reuocaret; qui
 nos quadragenarijs cursibus euocat & per-
 ducit ad cœlum. Quadraginta namquē die-
 bus, nostri corporis terram explorat, nunc
 cœlestis inspectio, ut expugnatis vitiorū gē-

tibus, regionem nostri cordis possideat tur-
 ba virtutum. Quadraginta dies afflictionis,
 quibus populus Dei fuit affectus, quib⁹ Go-
 liath stetit exprobrans contra eum. Quadra-
 ginta dies, inquit idem D. Petrus Chrysolo-
 gus, Ezechiel iacēs latere vno, captiuitatem
 futuram dum præfigurat, absoluit; quia sa-
 cratus numerus iste suscipit, iniquitates ut
 deleat, iniquitates, ut absoluat ingredi-
 tur, vincula patitur, ut relaxet. Quadraginta
 itidem anni, quibus apud eundem Ezechie-
 lem, Aegyptus deserta cogitur quodammo-
 do agere pēnitentiā. Et ut finem impona-
 mus, expende cū Sanctis Patribus ieiunium
 Elię, quo dispositus fuit, ascendere montem
 Dei Horeb, & Dei familiari colloquio frui;
 fuit enim ieiunium quadraginta dierum &
 noctium. Persequebatur illum crudelissima
 sceminarum Iezabel, & ad mortem toro pe-
 ctore querebat. Fugit ille, lōgaq; via ei erat
 agenda quadraginta dierum & noctium, ut
 suæ libertati esset cōsultum. Ut animosē for-
 tiq; animo illā conficeret, angelus dormien-
 tem excitauit, manu tangens & dicens: *Grandis*
tibi restat via: cui statim in exordio panē sub-
 cineritium ministravit tantæ virtutis ac ro-
 boris, quod surgens & comedens, ambulauit in
 fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadra-
 ginta noctibus vsq; ad montem Dei Horeb. Mag-
 nus celebrisq; mons, meritō Mons Dei vo-
 catus, in quo prima apparitio ad Moysen in
 rubo facta fuit, omni admiratione digna: in
 eodem, Moyses petrā virga percutiens, lar-
 gissimam aquarum copiam exhibuit fluen-
 tem: Ibi Moyses orans, victoriā cōtra Ama-
 lecitas insignem reportauit: in eū Deus mag-
 na cum maiestate descendit daturus legem:
 ibi Moyses primō legē accepit ieiunās qua-
 draginta diebus & noctibus; & ibidem le-
 gem iteratō suscepit, iteratō etiam ieiunio,
 quo veniam populo impetrauit &c. Agen-
 da nobis est via, qua fugiamus & liberemur
 à carnis nostræ crudelibus insidijs, quæ mor-
 tem nostram perpetuò intendit, ut meritō
 hinc Paulus dixerit; *Ergo fratres debitores su-*
mus non carni, ut secundum carnē viuamus. Si enim
secundum carnem vixeritis, moriemini, quā prop-
terea, ut optime annotauit Origenes, impia
Iezabel Eliam persequens, adumbravit. Ut Hom. 1.
 autem nostrę saluti consulamus, non minor
 via, quam quadraginta dierum agenda im-
 ponitur, per quam ad montem diuinę gra-
 tię & amicitie, suaves cum Deo collocutio-
 nes habituri perueniamus, & in die resur-
 rectionis cum Domino gloriemur. Excitat
 nos in primis ecclesia manum extendens, &
 tangens caput, & quos excordatos, ac quasi
 somno oppressos videt, ad nos metipsos re-

1. Reg. 17. 17

Serm. 166.

Ezech. 4. 6.

Ezech. 4. 6.

11. 18.

100.

3. Reg. 19.

3. Reg. 19. 3.

Exod. 3.

Numer. 11.

Exod. 17.

Exod. 19. 8.

10.

Exod. 14. 8.

31. 31. 33.

& Deut. 9.

& 10.

Ad Ro. 8. 12.

In Psal. 36.

Ut Hom. 1.

Ho. 1. in Ge
aci.

Epist. 82.
ad Ecclesiā
Vercell.
L. 1. de Elia

Hom. 1. de
ieiunio.
L. 1. de vit-
guit.

Pla. 101. 10

3. 1. q. 147.
ar. 5.

uocare procurat dicens: *Memento homo: panemq; porrigit subcineritiū, ieiuniū scilicet sub cinere.* Si queras, quis sit panis nutriende animę aptus; respondet Chrysostomus: Ieiunium animę nostrę alimētum est: & sicut corporalis cibus impingat corpus; ita & ieiunium animam. Pinguescit anima spirituali adipe ieiunij, inquit Ambrosius^a. Hoc ci-
bo illam roborari, ex pueris Babylonix ostendūt idem Ambrosius^b, & Basilus^c, & singulariter Athanasius^d, qui etiā ad roborandum corpus, vtile ex eisdem demonstrat: qui quō magis ieiunabant, robustiores & corpulentiores reddebantur. Hic panis, quem ex doctrina euangelica confectum exhibet Ecclesia, sub cinere offertur; vt ieiuniū grande & forte cum humilitate & cordis contritione, quam cinis indicat, arripiamus, similesq; simus Dauidi, qui de se dicit, quod *uerem tanquam panem manducabat*, quod ideo Genebrardus dictum credit, quia panem cinere suffundebat, & cineris puluere aspergebat, quem manducandum volebat assumere. Comede, *grandis enim tibi restat via*, lōgum iter agendum, a regione lōginqua, ad quam peccando preuenisti; ad paternā domum, a peccato ad gratiam, ab inferis ad cēlos, a morte ad vitam &c. Alias rationes, cur sub quadraginta dierum numero ieiuniū sit indictum prosequitur D. Thomas, ille videndus est.

S. 31. Quadragesimam Apostoli constituerunt ex Christi Domini prescripto; potius illius promulgatores quā institutores vocandi.

101.

NON solum per ea, quę dicta sunt, huius sacrę obseruationis Quadragesimę aptissima & necessaria institutio demonstratur, sed tam concordi omnium Sanctorum Patrum sententia, & vnanimi comprobatur doctrina; vt mirum sit, quomodo heretici illam audeant rejicere. Docent enim hanc inter eas ceremonias sacras recensendam, quas ipsemet **CHRISTVS** dominus constituit, quamuis in sacro Euangelio expressa non fuerit. Quędam in ecclesia sua **CHRISTVS** mediate statuit per pręlatos illius, quibus dixit: *Qui vos spernit me spernit: qui vos audit me audit*, alia ipsemet verbo suo expresso constituit & ordinauit; & Apostolis promulganda & exe-

Luc. 10. 16.

quenda commisit: sicuti de sancto extreme unctionis sacramento fides catholica docet, ab ipsemet **CHRISTO** instituto, & eius iussu ab Apostolis promulgato, signāter a beato Apostolo Iacobo in sua canonica Epistola. **CHRISTVS** enim post resurrectionē suam, *prębuit se ipsum vinum discipulis suis, per dies quadraginta apparens eis, & loquēs de regno Dei.* Nominē Regni Dei, Ecclesiā **CHRISTVS** dominus voluit intelligere, quę ad illam pertinent explicans, per illas parabolas, quas proposuit dicens; Simile esse regnum cēlorum decem virginibus, grano synapis, rete misso in mari &c. Est ille legitimus Ecclesię rex & caput, qui in cēlū cōscendere volens, grandem, quā de suo regno habebat curam, voluit demonstrare, per dies quadraginta loquens, instituens & docens eos, quos principes & pastores, sui loco ad eiusdem regni gubernationem relinquebat, quomodo regere deberent, quę agere, quę constituere, &c. Ideirco intelligendū est, illis diebus docuisse apostolos omnia, quę ad Ecclesię monarchiā pertinent, & eius Hierarchiam disposuisse, declarasseq; Summi Pontificis primariam auctoritatem, Episcoporum institutionem, sacramentorū vsum & ritum, quomodo regēdi fideles per legum sanctarum constitutiones; quomodo instituēdę sollemnitates, signanter quomodo Sanctum Missę sacrificium offerendum &c. Inter cetera autem, existimo, ab ipso ordinatū, vt quadragesimalis ieiunij obseruantia, quolibet anno institueretur. Id quod aperte a Sanctis Patribus obseruatū inuenio. Hieronymus dicit, solēnes ieiuniorum dies a **CHRISTO** domino nobis relictos. *Videtis fratres*, inquit S. Petrus Chrysologus, *quia quod quadragesimam ieiunamus, non est humana uentio, auctoritas est aīnina, & est mysticum, non presumptum, nec est de terreno vsu, sed de cēlestibus est secretis.* Communis nostri omnium dominus, inquit Chrysostomus de quadragesima agens, *veluti filios indulgenter amans, cupiens ea, quę vnquam peccauimus nobis ablucere, hanc quę per ieiunium fit, curationem adinuenit.* Ex quo infert, illum a nobis singulariter glorificandum, qui hanc nobis optimam aperuit constituitq; viam. Deuotionem Sanctę Quadragesimę prędicantes, inquit Ambrosius, sacrarum litterarū exempla protulimus, quibus approbaremus hunc quadragenarium numerum non esse ab hominibus constitutum, sed diuinitus consecratum; nec terrena cogitatione inuentum, sed cēlestis maiestate pręceptum. Et infra. *Hęc nō tam sacerdotum pręcepta, quam Dei sunt: atq; ideo qui spernit, non sacerdotem spernit, sed CHRISTVM.* Et iterum: *Hanc obseruantia nobis indixit dominus, & hęc quadragesimā*

Iacob. 5.
Actuū. 1.

In c. 38. Isai

Serm. 11.

Hom. 1. in
Genesim in
principio.

Serm. 36.

larguus

Li. 1. confli.
Apostolica-
rum. c. 13.

2. 2. q. 147.
27. 3.

Serm. 22. &
36.

Serm. 25. &
34.

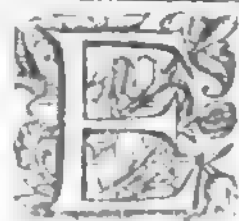
Serm. 34.

Ser. 37.

Ser. 36. de
tempore.

Similiter & B. Clemens Papa, non tam præcipit Quadragesimam seruare, quam præceptum supponit. Po t epiphaniā, inquit, seruandū est vobis ieiunū Quadragesimæ, cōtinens memoriā conuersationis & legislationis Domini &c. Simili modo intelligendus est D. Thomas, qui ieiunia ab Ecclesia indicata, dicit iure politico ipsius Ecclesiæ cōstituta; loquitur enim absolutē de ieiunijs, Ecclesiæ præcepto cōstitutis, inter quæ etiā videtur quadragesimalē obseruantiam cōplecti, illam siquidem non in scriptura sacra videmus expressam; sed quā ecclesiastica sanctio nobis intimaui. Sed siue hac, siue illa ratione dicamus, certum est omnes fideles, quos Ecclesia non excipit, aut excipiendos decernit, ad integræ Quadragesimæ ieiunium sub peccato mortali teneri. Quod adeo verum est, vt inde profectæ sint illæ hyperbolice locutiones Sanctorū Patrum, asserētium, eum qui per vnicam huius sacri quadragenarij diem, ieiunium soluerit, ita peccare, ac si totam violaret quadragesimam. Sic frequēter D. Ambrosius: Hūc numerū, inquit, dierum ita integrum ieiunare debemus, vt si quisq; vnā diem abstinendo prætermiserit, totam Quadragesimam violarit; & propter modici temporis cibum, magni fructum laboris amiserit. Et iterum: Non fratres, leue peccatum fidelibus, indictam a domino Quadragesimam non ieiunare, & ieiunia consecrata vētris voracitate dissoluere. Et rursus: Reliquo anno ieiunare, premiū est; in Quadragesima non ieiunare, peccatum est. Illa enim voluntaria sunt ieiunia, ista necessaria: illa de arbitrio veniunt, ista de lege: ad illa inuitamur, ad ista compellimur. Et alibi: Hoc ieiunium in totum non obseruare sacrilegium est; ex parte violare peccatum est. Similiter S. Augustinus: Rogo vos fratres charissimi, & admono, vt in isto legitimo ac sacratissimo tēpore, exceptis Dominicis diebus, nullus prandere præsumat, nisi forte ille, quem ieiunare infirmitas non permittit, quia alijs diebus ieiunare remediū est, aut premium; Quadragesima non ieiunare, peccatum est: alio tēpore, qui non ieiunat, accipiet indulgentiam; in Quadragesima, qui nō ieiunat, sentiet pœnam.

S. 32. Saltem ex Ecclesia præcepto ad Quadragesimale ieiunium tenemur; quod qui dubitat, an possit perficere, sacerdotis iudicium requirat.

Ne aliqua possit dubitatio hac in parte oriri, si nolis fateri Quadragesimā ab ipsomet CHRISTO constitutam; Ecclesia Sancta, vt D. Thomas tradit, multis sanctionibus hoc præceptum intimat (de qua excellenter dixit Bernardus, quod *secum habet consilium & spiritū Sponsi sui & Dei sui*) vt videre est in Cōcilijs, Laodiceo^a, Braccaren^{si} secūdo^b, Carthaginēsi quarto^c, Triburien^{si}, Agathen^{si}, Gāgren^{si}, Moguntino^s, Tolerano octauo^b, alijsq; in locis. Illius vocē omnes fideles audire tenemur, cui CHRISTVS multa intimanda & promulganda reliquit, quæ expressio Dei verbo non sunt scripta. Imo & ei facultatē concessit instituendi, ordinandi, ac præcipiendi, quæ nobis conducunt. Hinc patet hereticorū stultitia, qui Quadragesimam impugnant, ex eo quod in Euāgelio CHRISTVS non præcepit ieiunare; sed tantū exposuit, quomodo ieiunare deberet, qui ieiunare vellet: qui enim in Euāgelio non dixit, in Quadragesima ieiunandum, in eo aperte constituit audiendam esse a nobis Ecclesiæ suæ vocem. Nota est historia Abrahæ. Necessarium fuit ancillam superbam & arrogātem Agar cum filio suo Ismael domo expellere, quoniā iudebat ille, aut, vt Apostolus explicat, *persequabatur Isaac* filiū Saræ, quæ domina erat, cuius filio tota hereditas reseruata erat: ideoq; clamabat Sara ad Abraham: *Eijce ancillam hanc, & filiū eius, non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac*, idest, non hereditas diuidenda est inter eos; nullam portionem obtinere debet filius ancillæ. Durè accepit hoc Abraham; sed dixit ei Deus: *Non tibi videatur asperum*, necessariū est enim filiū eijcere, & ancillæ petulantiam cohibere; *Omnia quæ dixi tibi Sara, audi vocē eius, quia in Isaac vocabitur tibi iemē*. Idest, quia illa rem iustam postulat, & id quod a me decretū est, promulgat, solū Isaac futurū heredem. Surrexit itaq; Abrahā manē, & tollēs panē & utrē aquæ, imposuit scapulæ eius, tradiditq; puerū, & dimisit eā. Certū est apud Sanctos Patres, quod & Apostolus hanc historiā expēdens indicauit, hanc esse *per allegoriam dicta*, & indicauit ancillā illam eiusque filium expressam carnem, & opus eius tenuisse figurā. Filius ancillæ, vt Origenes latē prosequitur, persequabatur filiū liberæ & doming; quia caro cōcupiscit aduersus spiritū, & opera carnis impugnat & contraria sūt operib; spiritus. Certū est filiū ancillæ nullaten^{us} admittēdū ad hereditatē, quoniā nec maleduci, nec ebriosi, nec fornicatores &c. habebūt partē in hereditate regni Dei. Eijciēda ancilla cū filio, in pane & aqua, idest, per validū

10.

2. 2. q. 147.
2. 3. & 4.

Ser. 2. in
gil. nativ.

Canon.

Canon.

Canon.

Canon.

Canon.

Canon.

Canon.

Gene. 21.
Ad Gal. 4.

Gen. 21. 12

Ad Gal. 4.

Homil. 7. in
Genel.

1. Corin. 6.
10.

f forteq;

forteque ieiunium, per quod vitia eijciuntur, & caro comprimitur. Sed quādo, & quomodo id agendum? Ad vocem Saræ: eo modo & ordine, quæ Sara statuerit & decreuerit, quæ Ecclesiā Sanctā, expresso typo presignauit. *Audi vocē eius.* Certū est, eijciendū filium ancillæ per ieiuniū; ideoque illud certissimè supponēdū est, quod propterea CHRISTVS manifestè supponit dicens: *Cum ieiunatis.* Sed quādo & quomodo? Audi vocē Saræ spōsæ Dei, Ecclesiæ scilicet sanctæ, ipsa spōsi mētē prænūtiat, cui quædā expresso verbo scripto; alia expresso verbo, nō tamē scripto; alia interna Spiritus sancti inspiratione in prælatis, promulgāda, statuēda & manifestāda nobis, tradidit. Si enim Sāson, quæ in corde habebat, manifesta fecit Dalila deceptrici, & quæ vera vxor nō erat, in sui ipsius detrimētum & exitium, quoniā diligebat eā; quantō magis CHRISTVS, qui dilexit Ecclesiā & tradidit semetipsum pro ea, quā suā legitimam sponsam prædicat & profitetur, sibi per veram fidē despōsatam, illi nota faciet, quæ ad ipsius CHRISTI cultū & honorē, & ad eiusdē Ecclesiæ cōseruationē & augmentū conducūt, & sunt necessaria? Eius igitur vocem audi. Hoc autē tam arctē & strictē in huius quadragesimalis ieiunij sacra obseruatione singulariter agere oportet, vt nō liceat cuiusque semetipsum liberū & expeditū ab illa declarare, & propriæ autoritatis decreto, ieiunia soluere: Sed prælati iudicio, res decernēda est, quādo nō euidenter est cōperta, vt D. Thomas egregiè more suo explicat. Illi, inquit Cōcilium Toletanū octauū, quos *antiquitas incuruat, aut lāgnor extenuat, aut necessitas arctat, nō ante prohibita violare præsumāt, quā a sacerdote permissum percipiāt.* Hic, quib⁹ videbitur expediēs cōcedere soluere ieiunia, expēsa prius cuiusque necessitate, alia pietatis opera inuocat, quæ beatus Leo Papa, in simili occasione exposcit ab ijs, supra quorū vires ieiunij fuerit. Erant antiquitus multi, qui se ipsos per votū domino offerebant, & dicebāt; quibus concessit Deus, vt possent votū redimere, & ab obligatione, qua ex voto tenebātur, liberare; hac lege, quod is qui pluribus viribus valebat, maius pretium pro sui liberatione persolueret: magis solueret vir quā fœmina, magis iuuenis, quā adolescens, magis qui robusta ætate, quā qui in senectute erat; quod pretiū designauit dominus dicens: *Si fuerit masculus a vigesimo anno vsq; ad sexagesimū annū, dabit quinquaginta siclos, si mulier triginta. A quinto vsq; ad vigesimū annū, masculus dabit viginti siclos, fœmina decē. Ab vno mēse vsq; ad annū quintū, pro masculo dabuntur quinque sicli, pro fœmina tres. Sexagenarius & ultra,*

mascul⁹ dabit quinquaginta siclos, fœmina decē. Quid agendū erit, si aliquis sit pauper? Si pauper, inquit sacerdos, & estimationē reddere nō valebit, stabit corā sacerdote: & quāuī ille estimauerit, & viderit eū posse reddere, tantū dabit. Tria circa hanc legē obseruat B. Cyrillus, primò non Deum ab omnibus idē postulare, sed ab vnoquoque iuxta suæ ætatis & roboris facultatem. Non eadē a fœmina, quæ a viro, a sene quæ a iuuenē, ab adolescētē quæ a formato & cōsistente homine: nec enim nos eosdē ab omnibus arboribus fructus requirimus; nec eosdē potest arbor senescēs & effeta radice ferre, quæ cū cōstanti erat virtute, tulerat, &c. Ita Deus, qui ipsemet dixit: *Apud quē multū depulerunt, multū petent ab eo:* quibus illa D. Chrysostomi egregia cōcinit sententia: Dominū habemus māsuetum, & misericordem, nihil supra vires nostras exigentem. Secūdò, non cuique iudicio relinquēdum, posset ne homo soluere, quæ lex statuebat, nec ne: facile namque quicuis in sui cōmodū, iudiciū feret, & se ad persoluenda statuta pretia pauperē iudicaret: idcirco id examinandū sacerdoti constituit, quā vires substantiæ cuiusque expenderet. Perpende stupendā historiam, quā videmus Dei Prophetā missum ad Ieroboā occisum a leone. Acceperat ille expressum a Deo mādatum, de nō comedendo in ciuitate illa, ad quam mittebatur. Venit ad eū Pseudopropheta, adigēs eū ad comedendū, dicens se habuisse reuelationē a Deo, quod comedere poterat & a leone fuit occisus. Huius rei varias rationes tradunt Doctores, eā tamē legitimā credo, quod cōtra expressum Dei præceptū, nō debēbat credere ei, qui oppositū suadebat, quāuis verū dicere videretur, cuius dictū eo ipso debēbat habere suspectū, quod videbat sibi suaderi, id quod appetitui suo erat cōforme: examinare propterea diligentius ac seuerius tenebatur, verum ne an falsum esset illius dictū: nec enim quod appetitui nostro est cōforme, debet statim a nobis rectū iudicari. Tandem quoniam nō iustum erat, vt qui totum statutum pretium non poterat soluere, ab omni solutione remaneret liber; eidē sacerdoti cōmittebat Deus, vt iuxta illius vires, quod ferre posset, soluendū constitueret. Non Deus ab omnibus eadē circa obseruatiā quadragesimalē exposcit, nec ultra vires agere mādat, qui nihil impossibile alicui vnquā præcepit vt B. Hierony. demonstrauit. Nō illi, qui ieiunare nō potest, præcipit, vt omnibus diebus ieiunet: ceterum non vult vt huius potentiz vel impotentiz, quicuis sui ipsius sit index; facillime enim in causā propria vnusquisque iniquū feret iudiciū. Sacerdoti rem hanc de-

Libr. 16. de
adorat. in
spiritu.

Luc. 12. 48.
Hom. 10. in
Genes.

3. Reg. 13.

1. 2. q. 147.
r. 4.
Canon. 9.

¶ 105.

Ser. 1. de ieiunio septimi mensis.
c. 17.

Leui. 27. 3.

Luc. 5. Mat.
& in expo
sit. Symbo.
ad Damasc.

mandat,

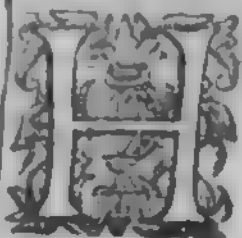
1. Cor. 14.
40.

Hom. 10. in
Gencl.

mandat, qui examinet vires; & si verè inue-
nerit eas deficientes, iuxta illas præscribat
agèda; vt iuxta Apostoli decretum, *omnia in*
nobis secundum ordinem fiant. Qui nò potest to-
tam Quadragesimã, ieiunet dimidiam; qui
nec dimidiam, tertiã saltem partẽ: & vt ver-
bis Chrysostomi rē finiamus, qui cibũ acci-
pit & ieiunare non valet, largiorẽ det elee-
mosynam, feruentior sit in precibus, maio-
rem habeat alacritatem in audiẽdis diuinis
eloquijs, in quibus corporis infirmitas nihil
obstare potest; inimicis reconcilietur, omne
odium & vindictæ cupiditatẽ ex animo ef-
fuger. Qui hæc fecerit, verè ieiunabit ieiun-
ium, quod exposcit dominus, &c.

*§. 33. Conuenienter Quadra-
gesima à die Mercurij incipit,
qui faustus iudicari debet, an-
tiquitusq; solemni ieiunio erat
toto anno sacratus.*

§ 106.

Hæc sacram obseruationem
Ecclesia sancta meritò à quar-
ta feria, quæ Mercurij dies
est, inchoandam constituit;
primò, quia talis dies primus
esse debet, ii iusti quadraginta dies ieiunij
còtinui, exceptis diebus dominicis, ante pas-
cha, numerãdi sunt, à quo vsq; ad ipsum pas-
cha quadraginta dies, exceptis Dominicis,
iusto numero intercedunt. Secundò, quia in-
cipiendo ieiunio & pœnitentiẽ, dies Mer-
curij aptissimus est, faustissimusq; ac felicit
omnis iudicatus. Annotauit Ambrosius, a-
pud antiquos gentiles, diẽ quartũ, qui Mer-
curij est, inter dies magis infaustos, infausti-
cisq; ominis æstimatum; ideoq; nihil consi-
deratione dignũ eo die auspiciandum, si fau-
stum quis exitum optaret. Notum est apud
antiquos, dies quosdam faustos, & agendis
rebus felices, alios atros, & tristi omine in-
fames habitos, quib; aliquid moliri, aut no-
uz rei inceptare, euentus exitialis credebatur
in his exercitũ conscribere, peregrẽ pro-
ficisci, aut quicquã publicæ vel priuatæ rei
moliri, inceptu fœdum & exitiale existima-
runt: obseruatumq; fuit, vt qui hostes bello
rentare, vel acies eo tempore committere
curarent, in non mediocri periculũ discri-
menq; adduceret, magno postea exitio con-
secuto. Hęc longo tractatu prosequitur Ale-
xander ab Alexandro, qui doctrinam hau-
sit ex Liuiob, Gellio^c, Macrobio^d, Plutar-
cho^e; tradiditq; Poeta dicens^f: Ipsa dies a-

lios, alio dedit ordine luna- Felices operũ
&c. De quibus Tiraquellus^g, Cælius Rhodi-
ginus^h, & Pieriusⁱ. Signanter autem, inquit
Ambrosius^k, diẽ quartum, (quem Mercu-
rium vocamus) consueuerunt gentiles caue-
re, & inutilem, infaustum, ac mali omni-
nis in eo aliquid ordiri censebant; quod for-
tè ortum habuit ex eo, quod quartum diẽ
lunæ, infaustum æstimabãt, propter quẽ
dam aspectum ad solem, quem quadratum
dicunt, & inauspicatũ: vnde illa prodijt ve-
tus paræmia, *Quarta luna nati*; in eos dicta,
qui parum felicitè nati apparent, quorum
vita omnium voluptatum expers, & cuncto-
rum laborum esset plena, quod antiqui de
Hercule iactarunt; de quibus Erasmus^l. Et
quidem hanc dierum obseruationem osten-
dit Augustinus^m irrationabilẽ penitus, Ba-
silinsⁿ, occupatissimã dicit vanitatẽ, Chry-
sostomus^o, extremẽ inquit, hoc est ametiã;
propter vnum diẽ si auspiciatus fuerit, per
vniuersum hoc expectare annum, nec amen-
tis solũ, sed diabolicæ cuiusdam efficien-
tiæ inditium est. Fortunatus tibi in vniuer-
sum omnis annus erit, si singulo quoq; die,
quẽ probata sint Deo, feceris: dies enim bo-
nus & malus est, non sua quadam & propria
natura, sed nostra vel diligentia vel ignauia.
Si iustitiam feceris, bonus tibi dies erit, sin
peccatũ designaueris, malus & supplicij ple-
nus. Et infra ostendit, huiusmodi dies obser-
nare ad res inchoandas, puerilis esse amen-
tiæ, imò & credit hoc ab Apostolo illis ver-
bis interdictum: *Dies obseruatis & tempora, &*
mensēs & annos: timeo vobis, ne frustra laboraue-
rim in vobis. Quod similiter D. Thomas anno-
tauit, dicẽs, Apostolum condemnasse, hanc
dierum faustorum vel infaustorum observa-
tionem. Sed D. Ambrosius quãuis id ipsum
censeat, annotat, si cum gentilibus velimus
atigurijs, fabulis, & omnibus aures conce-
dere, diẽ quartum, qui Mercurij est, potius
inter faustissimos, & qui feliciore exitum
prostitunt, computandum: quem diẽ cre-
dit Ambrosius vehemẽti odio à diabolo ha-
bitum, qui propterea curauit hũc diẽ cul-
toribus suis inuisum reddere: primò quidẽ,
quia dies Mercurij dicitur dies lucis, princi-
pi tenebrarum eiusq; satellitibus penitus in-
gratæ. Hoc siquidẽ die, qui quartus extitit
a creatione mudi, *fecit Deus duo luminaria mag-*
na, luminare maius, quod præesset diei, & lumina-
re minus, quod præesset nocti, & stellas, quas po-
suit in firmamento cœli. Quãuis enim prima-
iam diẽ, sol fuerit productus secundũ substan-
tiam, cùm Deus lucem fecit, quæ ab illo pro-
cedebat, cæterum tam ipse, quam luna &
stellæ, diẽ quarto fuerunt perfecti, quando

In libr.
Alexand.
29.
Lib. 14.
19.
Li. 13.
4. Hexæm.

Chiliad.
Centur. 1
Prouer. 79
m. 3. ucc. u
c. -
In hexæm
Oration
in kalend
habita.

Ad Galat. 4
In cap. 4. ad
Gala. lect. 4
Lib. 4. citat.

§ 107.
Gen. 1.

4. Hexæm.
c. 9.

Lib. 4. de
genialibus
diebus.
11. Decad.
lib. 6.
Li. 4. ca. 9.
& li. 5. ca. 17
11. Satur.
c. 16.
la Lucul-
10.
1. Georg.
c. 176.

datum illis fuit, ut clariori luce fulgerent, & singulares haberent influxus, tam in ordine ad se, quam ad hæc inferiora, ut D. Thomas explicauit, inducens illam Dionysij^b sententiā dicentis, lumen solis primo die fuisse informe, quarto autē die fuisse formatū: quæ de causa scriptura sacra absolute pronūtiat solem, lunā & stellas hoc die formatas, quod & Ecclesia sancta pleno ore Deū alloquens dicit: Quarto die, qui flāmeam solis rotam constituens lunæ ministrans ordinem - vagosq; cursus syderū. Et B. Anastasius Sinaita tres dies præcedentes vocat mācos, & imperfectos; & primū diem vndiq; perfectū, extitisse quartū, quem propterea Lippomanus vocat primum diem solarem: propterea faustissimus boni omnis indicari debet dies, in quo sol, luna & stellæ productæ dicuntur, quæ totius gaudij, lætitiæ, fructuum, lapidum, fontium, arborum, sunt exordia. Nec quartum diem lunæ infautū, sed felicē potius iudicādū probat Ambrosius ex ipso met Poeta, qui quāuis dies faustos & infautos supposuit, quartā tamē diē lunæ faustissimā omnium iudicio expressit, si pura fuerit neq; obtusis cornibus: dare nāq; reliquis diebus vsq; ad exactū mensem indicium serenitatis absq; pluvia & vētis existimat. His addit Ambrosius, id quod Iunilius prosequitur, annotans, hoc die quarto, in mūdi creatione lunam extitisse plenā, quæ ut plena luce splenderet, eam tunc habuisse dispositionem, quam nunc habet luna quartadecima. Vnde dies iste Mercurij, aut quartus, fuit primus à mundi exordio plenæ lunæ, qui dies faustissimus ac felicissimus iudicari debet: in illius siquidē vespere, à quo dies incipiebat, primū illud mysterijsq; plenum pascha celebratum fuit, quādo immolato agno per illius sanguinem liberati sunt ab angelo percutiente hebræi, cum ab eodem occidebantur Ægyptij. In eiusdem diei mane populus Israel duræ seruitutis Pharaonicæ excussit iugum, signum certè & figura totius nostræ salutis, redēptionis ac libertatis à diaboli tyrānide. Hoc die, Israelitæ Pharaone relicto, ad terram repromissam iter arripuerunt, ad quam exactis illis quadraginta duabus mansionibus, quas singillatim B. Hieronymus expendit, tandem peruenerunt. Et ut multa relinquamus, quibus diē Mercurij boni omnis ostēdamus, desumpta ex Mercurio cæcæ gentilitatis Deo, cui hic dies erat sacratu, cui vim sermocinandi recteq; loquendi tribuebāt, ut S. Augustinus tradidit; ideoq; Lystrenses Paulum, quem sapientissimis verbis, magistraliq; autoritate loquentem audierunt, vocabant *Mercurium*: vnde Mercurij

dies ab oratoribus & declamatoribus expectatus erat: eidem etiam tribuebant præesse emptionibus, venditionibus, cæterisq; contractibus omnibus, quæ medio sermone celebrantur, ut idem Augustinus tradit: vnde diem Mercurij faustum reputabant omnes, qui ad nundinas & negotiationes ac contractus se cōuertebant: ex ijs tamen, quæ Christianis sunt propria, id ipsum possumus cōiectari. Dies enim Mercurij fuit decimus ante parasceuem, in quo, ut B. Augustinus ex euangelica rimatur historia, pōtīfices & sacerdotes coacto concilio, cui præerat summus pontifex Caiphas, mortis definitiuam sententiam cōtra CHRISTVM protulerunt, ex illaq; die decreuerunt occidere illum, ut Ioannes refert; ex quorum delicto sicut iudeis omnia mala iustissimè euenerūt, ita salus gētib; ut dixit Paulus, imò & toti mundo fuit misericorditer parata. Mercurij itidem fuit dies, triduo ante parasceuem, ut ex Sancti Apollinaris doctrina tradidit S. Iuocarnotensis, cum Iudas de tradendo domino eiusq; sanguine vendendo, pactum contractumque fecit: cui sine dubio contractui præfuit Mercurius, aut potius Diabolus, qui sub nomine Mercurij à Gentilibus colebatur, qui *misit in cor, ut traderet eum Iudas*, in suum quidē exitium, ac totius regni sui perditionem: verius tamen verus Deus præfuit, non agendo, sed singulari sapientiæ & prouidentia suæ dispositione permittendo illum venditionis contractum, ex quo totius mundi libertatē erueret, animasq; omnes CHRISTVS suo sanguine emeret, diciq; nobis posset: *Non estis vestri; empti enim estis pretio magno: & iterum; Non corruptibilibus auro & argento redempti estis, sed sanguine agni immaculati &c.* In huius memoriā ab Ecclesiæ Sanctæ exordijs, dies Mercurij solemnis deuotionique congruentissimus est habitus, omniumq; totius hebdomadæ post diē veneris sacrator: Vnde & Apostoli in illo perpetuū ieiunium indixerunt, quorū constitutionem refert S. Clemens Papa Petri discipulus & successor, ita dicentes: *In omni quarta feria & parasceue precipimus vobis, ut ieiunetis, ideoq; quod à ieiunio superest, pauperibus prabeatis.* Huius constitutionis meminit S. Epiphanius, quā dicit totius orbis terrarū consensu approbatā, & executioni mādātā. Cui concinit illa Origenis^b sententia: *Habemus, inquit, Quadragesimæ dies consecratos, habemus quartā & sextam septimanæ diem, quibus solemnes ieiunamus.* Expendevim illius aduerbij *solemniter*. Non enim commune reputabatur ieiuniū feriarū quartæ, sed solemne magnæq; observationis dignū. Hinc illa sancti Apollonij sententia,

4 & 7. de ciuit. etc.

Epist. 86. ad Casulam.

Ioan. 1. 1. 3

Ad Rom. 1. 1

1. 1. 1.

¶ 108.

4. p. decret.

c. 31.

Ioan. 1. 3.

1. Cor. 6. 10

1. Petri 1. 18.

3. Constit.

Apostolica

c. 21.

Hæres. 75

cōtra Aëtii

& in epito-

me.

Mo. 10. in

Leuiti.

P. 4. cit.

quam refert Sanctus Iuo Carnotensis: Ieiunia, inquit, legitima quartæ & sextæ feriæ, nō sunt soluenda, nisi grandis aliqua necessitas fuerit: quia quarta feria Iudas de traditione domini cogitavit, & feria sexta crucifixus est saluator: videbitur ergo qui in ijs diebus sine aliqua necessitate soluerit statuta ieiunia, vel cum tradere tradere Saluatorem, vel cū crucifigētibz crucifigere. Ita sanctus Apollonius. Ita quidē constitutū fuit antiquitus, quod postea cōsuetudo immutauit, vt iā pauci sint, qui die Mercurij ieiunent, & omnes intelligūt illū diem non esse sub præcepto ieiunādum. Hac in re præualeat consuetudo, vt ostendit Augustinus, quorundam errorem reuincens, qui dicebant necessarium ad salutem ieiunare die Sabbathi. Aptē itaq; à die Mercurij, tempus ieiunij & pœnitentiæ initium sumit, in quo sol, luna & stellæ plena luce fulserunt, illuminantes vndiq; mundū, suisq; influxibus fecundantes terram. Qua in re Eucherius præsignatum illum existimat diem, cū emicarent luminaria in firmamēto cœli, idest, legis

Epist. 117. & 119. ad Ianuariū.

In Cate. Lip. pomani Genes. 1.

doctores, Scripturæ sanctę coheretes, & omnibus interioribus, lumen sapientiæ demonstrantes, prodituraque erat siderum turba, idest, magistrorū numerosas, qui in huius vitæ nocte, diuersis virtutibz refulgentes, diuidant in hoc firmamento scripturæ, sensibilia & intelligibilia, &c. Hoc die singulariter Pharaonis infernalis iugum excutere debemus, & viam quadraginta mansionū incipere; vt ad resurrectionis gratiam, tanquam ad repromissam perueniamus terrā. Ab hoc die aptē incipimus nos aptare ad CHRISTI passionem & mortē, quā pontifices & sacerdotes die mercurij decreuerūt, & Iudas per scelestissimam mercaturam inchoauit. Adit CHRISTVS, non falsus eloquendi & sermoni nandi autor, sicut Mercurius; sed totius sapientiæ & bonorū sermonū principium, in cuius manu sumus nos & sermones nostri. Adit ille, de quo dicitur, quod dat verbū euangelizantibus virtutē multā: sub cuius auspicijs sacrum Quadragesimæ tempus incipiamus. Atque hæc de prima parte.

Sep. 7. 16. Pla. 67. 11

SECUNDA PARS TRACTATVS DE CÆREMONIA CINERIS.

§. 1. Ecclesia tanquam altera Rebecca, cinere asperos, quasi senioris fratris vestibus indutos, coram Deo introducit, misericordie benedictionem obtenturos.

§ 109.

CELEBRIS cæremonia, qua Ecclesia sancta, initio sacri tēporis Quadragesimæ vtitur, eodem tempore cōgruentissima est, & ei, quod intēdit aptissima, qua puluerem & cinerē fronti capitiq; fidelium imponens, dicit vnicuiq; eorum: *Memento homo, quia puluis aut cinis es, & in puluerem aut cinerē reuerteris.* Et quidem si prima fronte rem expendas, videbitur Ecclesia nō se piam nobis matrem exhibere, sed suam nouercā. Hæc namq; verba tremendā illam cōtinent sententiam, qua Deus hominis inobediētiā multauit, & in sceleris illius vindictā protulit, quando illum ē paradiso expellens, dixit: *Puluis es, & in puluerē reuerteris.* Vnde vel solo auditu, hominē possunt terrere, non minus quā tremefaciunt dānatū ad mortem, præconis verba, quę sententiam mortis à iudice latā, eiusdem auribus clara sonātq; voce inducunt. Certē quādo Deus grādes in legis suę trāsgressores voluit pro

Genes. 3. 19

mulgare pœnas; vt omnes terreret, illam singularissime fuit cōminatus, quod immissurus esset super eos puluerem & cinerem ad ipsorū interitū & cōtritionem. *Det Dominus imbrem terrę tuę puluerem,* idest, loco imbris, puluerem emittat, & de cala descendat super te cinis, donec conteraris. Itaq; spargere cinerē & puluerem super aliquos, signum erat diuinę irę, quo tāquā vltimo supplicio puniendos assumebat illos, super quos cinerē mittebat. Hac pœna singulariter se puniturum superbos, quos extremo odio auersatur, dixit ad beatū Iob: quos absconditurus erat in puluere, & demersurus eorū facies in foueā, aut sepulturam, idest, redditurus eas, tanquā facies illorū, qui sepulchro iā cōditi sunt, quæ puluere & cinere sunt coopertę: *Si habes inquit brachiū sicut Deus, &c. cōtere impios de loco suo, absconde eos in puluere simul, & facies eorū demerge in foueā.* Deus enim in hoc suā ostendit potētiā, quod sub puluere & cinere impios abscondit, sicq; cōterit & absomit. Ita super

Deut. 28. 24

Iob. 40. 4. 7

bos illos impiosq; Sodomitas, & Gomor-
 thzos in suo ipforū loco absumpsit, *cin tates*
 Petri. 2. 6 *corū, ipsosq; in cinere redigens, vt dixit Petrus.*
 Ita & superbā Tyrum, quę cor suū eleuaue-
 rat, & ad cælū vsq; superbia eius se extule-
 rat: *habo inquit, te cinere:* Ita etiā superbū il-
 lum Menelaū cōtriuuit Deus & puniuit pro-
 pter illius impia cōtra sacrū altare & arā sa-
 cram facinorā, abscondēs eū in cinere & pul-
 uere. Nā *Re regum suscitauit animos Antiochi*
 1. Mac. 13. 4 *regis potentissimi in peccatore. Erat in eodē lo-*
co turris quinq; aginta cubitorū, aggestū vndiq; ha-
bens cineris, inae in cinere deici iussit sacrilegus: &
ipse in cineris morte dānatus est. Inuoluit eum ci-
 nere, & abscondit viuum in puluere, illius su-
 perbiā pūniens, illumq; misere interimens.
 Præterea notū est, cinerē, & puluerē esse ci-
 bū serpentis infernalis; cui dictū fuit à Deo:
 Gen. 3. 14. *Terrā comedēs cunctis diebus vitæ tuæ:* & Isaias:
 Isai. 65. 25. *Serpenti pulvis panis eius,* & Michas;
 Mich. 7. 17. *lingent pul-
uerem sicut serpētes.* Eo igitur ipso quod Eccle-
 sia nos cinere ac puluere aspergit, & pulue-
 rem ac cinerē nos esse, intimat, videtur iam
 desperatos exhibere, & exponere serpentis
 faucib; deuorandos ac deglutiēdos, & pluēs
 cinerē super nos, & abscondens in puluere, ti-
 mere possumus, quod velit diuinā vindictā,
 qua nos absumat, intimare. Ceterū pia ma-
 ter, nō sententiā cōtra nos latam nobis inti-
 mat, vt à viuētibus vitā auerat; sed vt inte-
 remptis, vitā restituat: nō pluit cinerē, vt sa-
 nos cōterat, sed vt cōtritos sanet: nō abscon-
 dit in puluere, vt demergat in foueā perdi-
 tionis, & in cineris morte damnet; sed vt ab
 ea extrahat. nō nos cinereos reddit, vt à ser-
 pēte deuoremur; sed vt ab eius faucibus eru-
 amur: nō nos mortis aut mortalitatis vesti-
 bus induit, vt in paradiso existētes, è para-
 diso expellat; sed vt è paradiso expulsos, in
 paradysum reducat. Similē se ergo, vt supra
 annotabamus, Sāte Rebeccę exhibet, nos
 cōgruis vestibus volēs aptare ad cœlestis pa-
 tris benedictionem obtinendā. Diximus ex
 Ambrosij, Basilijq; sentētia, aptissimē Ec-
 clesiā Sāctā, hoc Quadragesimę tēpus insti-
 tuisse, quod correspondet antiquo illi festo
 Expiationis, vt semel in anno omnes cō-
 ueniāt, acturi quę cōducūt ad peccatorū ex-
 piationē & remissionē, vteq; ad eā impetran-
 dā & obtinendā, omnes se corā Deo consti-
 tuant exoratorios pro peccatis suis, acceptu-
 ros benedictionē remissionis & gratię. Vt
 autē nos aptet Ecclesia, talesq; exhibeat, qua-
 les oportet, vt corā Deo nos cōstituamus,
 hāc petitorios benedictionem, id facit, quod
 Sācta Rebecca, quę volēs vt iunior filius be-
 nedictionem patris, & cū ea ius ad paternā
 hereditatem acquireret illis eū ingressurū,

corā patre vestiuit indumētis odoratissimis
 & fragātissimis, quib; filius senior indui soli-
 tus fuit, quib; vehemēter pater ipse, nō mi-
 nus delectabatur, quā si sentiret odorē agri
 pleni. Seniores antiquioresq; fratres nostri,
 quos priori tēpore Ecclesia sācta peperit, cō-
 à Deo aliquid obtinere nitebātur, duobus
 vestimentis se aptabāt, ieiunio scilicet, & ci-
 nere. Et meritō: nam, vt D. Thomas annota-
 uit, nihil magis cōducit ad aliquid à Deo ob-
 tinendū, quā humilitas, de qua dictū est;
 Respexit in orationē humiliū, & non spreuit preces
 eorū. Humilitatē autē singulariter pręfert ho-
 mo per ieiuniū & cinerē. Per ieiuniū namq;
 humiliat corpus, sicut ille, qui dicebat: *Humi-*
liavi in ieiunio animā meā, id est, vitā corporis;
 per cinerē autem humiliatū exhibet cor &
 mentē: nihil enim, vt D. Thomas demonstrat,
 ad hominis mentē & cor humiliadū poten-
 tius induci potest, quā eū cinerē ostendere,
 & cineris & pulueris operimento opertum
 exhibere. Est siquidē pulvis, cibus serpentis
 infernalis, vt dictū est: est insuper cinis extre-
 mæ perditionis typus; quia nunquā potest
 res aliqua ita cōsumi, quin saltē cinis eius re-
 maneat; hicq; solus est, qui cū summa con-
 sumptione finitur, manet. Ita de Moab con-
 queritur Deus, quod *ossa regis Idumęa incēde-*
rit vsq; ad cinerē, id est, vsq; ad ultimā, quā po-
 tuit cōsumptionē deduxit. Ita & Deus om-
 nimodā altarium idolorū cōsumptionē tūc
 prędixit futurā, cū posuerit omnes lapides alta-
 ris, *sicut lapides cineris allisos.* Lapidū fortitu-
 do grandis est: vnde Iob, *nec fortitudo inquit*
lapidum fortitudo mea. Hac nullatenus potest
 magis absumi, quā cū per vim ignis in pul-
 ueres & cineres rediguntur: de quibus satis
 supra dictū est. Qui ergo à Deo aliquid ob-
 tinere cupiebāt, humiliato corpore per ieiu-
 niū, & capite in cinere & puluere demisso se
 exhibebant, humiliātes se corā Deo & cōfi-
 tentes primō, se ad tā miserū perductos sta-
 tū, vt meritō dari possent in cibū serpentis in-
 fernalis, & iā ad nihilū valere, nisi vt ab il-
 lo absumerentur, & in infernū tanquā in il-
 lius ventrē traicerentur: cōfidentes item, &
 exponētes se, vt B. Gregorius cōsiderat, sum-
 mā consumptionē incurrisse per peccatū, di-
 centes cum David: *Ad nihilū relatus sum.* His
 vestibus illi seniores fratres nostri se indue-
 bāt, quādo diuinā benedictionē & gratiam
 volebant consequi. Daniel indutus fuit, co-
 ram Deo ingredi volens, exoraturus pro
 sua suiq; populi liberatione. *Posui inquit sa-*
ciem meā ad Dominum meū rogare & deprecari,
 id est, decreui ad Deū rogādum ingredi. Et
 quibus te vestibus induisti? Coram regibus
 Persarum non licebat ingredi indutū sacco,

Opusculo
 de Eruditi.
 princip. li. 3
 c. 7. 8. 9.
 Psal. 101.

Psal. 34. 13

Amos. 2. 1

Isaiz. 27. 2

Iob. 6. 12.

Sup. 2. 2. 10

35. Mor. 2. 1
 ad finem.
 Psal. 72. 22

Daniel. 9. 3

Esther. 4. 2

sed

¶ III.

Iosue. 7. 6.

Iudith. 4. 15.

17.

Iudith. 7. 4.

Iudith. 9. 1.

Esther. 14. 3.

1. Mach. 3.

47. & 42. 4.

39.

sed preciosis vestibus, congruis regiæ maiestatis oculis: quænam tu coram summo rege ingressurus accipis indumenta? In ieiunijs inquit sacco & cinere. Ecce vestes, quibus me præparavi, & aptavi. Et quidnam his indutus vestibus, egisti? Et oravi dominum Deum meum, & confessus sum. Confessus fuit prius opere, quod postea ore: nam his vestibus confitebatur, se & populum suum, puluerem & cinerem; ideoque iuste expositum, quæ deuorarent serpentes, & summa abiectione tenerentur absumpti. Ita quando Sanctus Iosue & seniores Israel, videntes exercitum suum ab inimicis superatum, volentes Dei misericordiam flectere, Iosue pronus in terram coram arca domini usque ad vesperam, ita ipse quam omnes senes Israel, miseruntque puluerem super capita sua. Qui usque ad vesperam coram arca manserunt, ieiunarunt utique; ieiunio & cinere se aptantes: quorum orationem Deus exaudiuit. Ciues Bethuliæ intelligentes Holophernis aduentum, similiter permanebant in conspectu Domini, & erat cinis super capita eorum; Et quando viderunt exercitus immensam multitudinem prostrauerunt se super terram, mittentes cinerem super capita sua, & unanimiter orantes, ut Deus Israel misericordiam suam ostenderet super populum suum. Sed & ipsa Sancta Iudith, quæ omnibus diebus vitæ suæ ieiunabat, volens, cum in summo discrimine versabatur populus, Dei flectere misericordiam, ieiunio addidit cinerem, cunctis enim abscedentibus, ipsa sola ingressa oratorium suum, posuit cinerem super caput suum, & prostrans se domino &c. Id ipsum Sancta Esther, videns populum suum capitali sententia danatum, cum deposuisset vestes regias, fletibus & luctum apta indumenta suscepit; cinere & stercore impleuit caput, & corpus suum humiliauit ieiunijs. Expêde illud: Fletibus & luctum apta indumenta suscepit. Neque enim omnia sunt apta indumenta poenitentiarum. Ecce apta indumenta, quæ depositis regalibus indumentis suscepit, cinis & stercore, quibus pulcherrimos capillos operiebat, & delicatum corpus amiciebat. Hæc eadem vestimenta fideles assumpserunt Machabæorum tempore, quando se ab inimicis vehementer oppressos viderunt; dirumpentes enim vestes, quibus erant induti, ieiunauerunt in die illa, & cinerem imposuerunt capiti suo. Et ut rem totam concludamus, dimittentes multa, quæ ad hoc institutum possumus adducere, & supra expêdere cœpimus; considera huiusmodi vestes fuisse, quas arripuerunt Ninivitarum: diuino namque decreto danati, damnationisque sententia iam eis intimata, & constituto quadraginta dierum termino ad eius executionem, ut misericordiam Dei inclinarant, exuens rex regalia indumenta, similiterque omnes principes eius, grâde ieiunium arripue-

runt, & in cinere sederunt summam humilitatis vestibus se amicientes. & Deo horum vestimentorum odor tam gratus extitit; ut sicut antiquitus tempore Noe, odoratus odor suauitatis ex sacrificio ascenderem, dixerit; Nequaquam ultra maledicam terræ &c. ita misertus est Deus, super malitiam, quam locutus fuerat ut faceret eis, & non fecit. Volens itaque Ecclesia Sancta, ut qui Deum propter peccata offendimus euulsi; ita prouocauimus, misericordiam obtineamus & remissionem, vestibus eisdem, quibus seniores antiquioresque fratres nostri induti fuerunt, nos indui statuit, ut corpore & animo humiliatos coram Deo nos constituamus, profitentes nos puluerem & cinerem, quippe qui per peccatum facti sumus cibus demonis; & igne concupiscentiarum succensi, nihil relictum fuit boni, quod coram eo presentare possimus, utque dicamus cum illis Sanctis iuuenibus: in animo contrito & spiritu humilitatis suscipiamur.

Iosue. 3. 6.

Gene. 8. 21

Iosue. 3. 10.

Dan. 3. 37.

§. 2. *Habitus immutatio necessaria ad veniam indicatur ab Ambrosio, quam Deus Israelitis supponendam constituit, ostenduntque Iob, Iudith, & Esther.*

NOTAVIT Ambrosius cinerem & sacco esse decetem eorum, qui poenitentiam aggrediuntur, habitu: & irratione dignum iudicat, veram poenitentiam velle agere, non depositis pretiosis vestibus, & curiosis indumentis. Huius poenitentia, periculosam, idest, fictam vocat Chrysostomus, & valde dubiam, cuius rei rationem tradidit, observans corpus & animam tanto inter se federe coniungi; ut dum corpus exterius cõteritur & affligitur, non possit animus interior non angari & torqueri; similiterque nec possit animus interne torqueri & vexari, quin corpus externe tristitiæ signa demonstraret & exhibeat. Unde verè ea, quæ exterius appareret, cõmuniter loquendo, & ut rerum natura postulat, indicia sunt internæ dispositionis cordis. Certè risum in facie non exhibet qui corde est vehementer afflictus; & si quempiam audiremus dicentem, se internis doloribus vehementissimè torqueri, dubitarem, an verum diceret, si eum videremus exterius gaudentem, ridentem, & omnia lætitiæ signa exhibentem. Si acutus pungensque clauus cor arboris penetret, statim arbor omnem deponet externam pulchritudinem, viriditatem & ornatum florum, & tristem quandam induit speciem, folia

Depœni. c. 6. & 9.

Ser. de lapsu primi hominis, qui incipit: Nemo qui &c.

passescunt, cadunt flores, languet rami. Quid nam vera poenitentia, & quid vera contritio, nisi clauus acutissimus, cor pungens & transfigens? Est enim dolor, non quicumque; sed summus, pro peccatis, propter Deum summè dilectum. Ita Apostolus, agens iuxta Hieronymi mentem, de peccato antiquitus à se commisso, & iam plenè dimisso, Testis inquit, *mibi est Deus, quia tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo: optabam enim esse anathema à CHRISTO &c.* Quasi dicat: Continuo iugique dolore, & magna tristitia cor meum pūgitur, propter peccatum commissum, cum CHRISTVM persequer. Si ergo verus poenitens cor habet clauo acutissimo punctum; quomodo fieri potest, vt retineat eundem vestium ornatū, eundem indumento rum cultum? Anima, quæ tristis est super magnitudine mali, inquit Sæctus Propheta Baruch, & incedit carna, & infirma: & oculi deficientes sunt præ lacrymarū abundantia. Hunc veri poenitentes deponebāt, vt in ijs, quos scriptura commemorat videmus, & singulariter S. Ambrosius cōsiderat in Ierusalem, quam Hieremias inducit, poenitentiam agentem. Audiant, inquit ille, qui agūt poenitentiam, quomodo agere debeant, quo studio, quo affectu, qua mentis intentione, qua intimorum concussione, qua cordis cōuersione: *Vide inquit, Domine, quoniam tribulor; conturbatus est vter meus, subuersum est cor meū in memetipsa, quoniam amaritudine plena sum.* Vide verè poenitentis affectum, conturbationem, mœrorem, contritionē cordis, plenitudinem doloris. Vidisti internum animi affectum? cognosce & habitū corporis. *Sederunt in terra, conticuerunt senes filie Sion, consperserūt cinere capita sua.* Tristis lugubrisque vestis, cordi lugubri tristiq; cōuenit. Hinc Ambrosius infert, multos esse, qui veram poenitētiā non agunt, qui non tam se soluere cupiant, quam sacerdotem ligare; suam enim conscientiam non exuunt, sacerdotis induunt. Et si queras ab Ambrosio, quos iudicet tales, respondet: illos, qui quam tenere ceperant poenitentiz formā & habitum, statim mutant, nec lugubri veste incedūt, quos lugere & gemere esset opportunius, quia vestem illā gratiæ sordidarūt: & fœminas similiter illas, quas videas margaritis ornare aures, curuare ceruices, quas benè CHRISTO, non auro inclinarēt, quæ se ipsas flere deberent, quod margaritam, quæ de cœlo est, perdiderunt. Ita Ambrosius. Cuius doctrina intelligenda est, iuxta id, quod rectus rerū ordo postulat, estq; sacris scripturis cōformis. Vide, vt B. Chrysostomus expendit, illos pri mos totius orbis peccatores poenitentes, parentes nostros, qui ad peccati sui remissio-

nem obtinendam, primò verecundè peccatum suum confessi fuerunt. Deinde volens Deus illos paradiso in hac lacrymarum vallem expellere, vt poenitentiam agerent, accipiunt indumēta pellicea; vt qui cōfessi iam delictum fuerant, veniam, cultus humilitate perciperent. Ostēdit sanè dominus, quibus officijs possint delicta purgari, ostēdit confessione & deformitate cultus, veniam posse facillimè impetrare. Animi vitia, corporis mœrore monstrentur: si vexatus est animus, lugeat corpus; quoniam quoties corpus in causa est, animus mœstitia condolefcit. Hac & alia Chrysostomus. Intelligit itaq; Ecclesia Sancta ad misericordiam Dei flectēdam, eiusq; gratiā & peccati remissionē obtinendam, supponendam esse depositionem ornatus, & cultus vestium; lugubremq; laccū & cinerem assumendū. Id quod illa sacra historia, quam scriptura refert, explicat & confirmat. Cōmiserunt Israelitæ peccatum illud, quod Moyse ipse sæpè, vocauit *Maximum*, adorando vitulum conflatilē; propter quod Deus ira cōmotus, voluit eos delere: ad humilē tamē Moyse supplicationē placatus, promisit non consumpturum populum, & datum quidem Angelum comitem, qui illū induceret in terrā repromissam, quo adimplet promissionem patribus factā; se tamen non iturum cum illis, ne eorū malitia & peccatis excitatus, cogeretur aliquādo eos perdere. Loquitur enim more nostro: vnde dixit ad Moysen: *Vade, ascende de loco isto, tu & populus tuus (quem eduxisti de terra Egypti) in terram, quam iuravi Abraham, Isaac & Iacob, & mittam præcursores tui Angelum, vt eijciam Chananaum & Amorraeum &c. & intres in terram fluentem lacte & melle: non enim ascendam tecum, quia populus dura cervicis es, ne forte disperdam te in via.* Ostendit, Deus inquit Caietanus, se placatū quidem propter intercessionem & supplicationem Moyse; non tamē plenè. Placatū enim se demonstrat, in eo quod populum, quem antea delere volebat, iam nō delere vult, sed in terram repromissam angelo cōmitante inducere. Tamen nō plenè se placatum ostēdit, in eo, quod cum illis ire non vult. *Non inquit ascendā tecū.* Iuxta hebræum habetur, *Non ascendam in intra te.* Hoc autem illud est, quod latine ab interpretibus dicitur *In medio tui.* Lege prudens lector, inquit Caietanus, calcem capituli vigesimi noni, & inuenies, non semel Deum dixisse, & promississe se habiturum in medio filiorū Israel. Promittit enim ibi quod ratione tabernaculi extruendi, habiturus esset in medio filiorū Israel, & quod erit eis in Deum, & dicit, quod ideo eos eduxit de terra

Egypti,

J 114

1. Reg. 18.
16.1. De peni.
tent. 6.Threnor. 1.
16.Genes. 37.
33.
In cap. 33.
Ex d.

Egypti, ut habitaret in medio eorum. Ex eis enim intellectus huius litteræ pēdet. Reuocat siquidem Deus propter eorū peccatum, quod antea eis promiserat, videlicet, quod habitaret intra populum Israel, intercedētibz officijs tabernaculi, quod in medio eorum locandum erat. Intelligo itaque quod Deus placatus est, quoad beneficium colūnz nubis & ignis, in qua Angelus præibat, & quoad beneficium eiectionis hostiū, & terræ promissionis introductionem: non placatus autem, quoad beneficiū decreti tabernaculi & sacerdotij in medio eorū. Non, inquit, *ascendam ego tecum*, inter vos existens, eo modo, quo promiseram, paratus scilicet in tabernaculo ad audiendum & respondendum. Et rationē reddit: *Quia populus duræ & ceruicis es*. Ecce primā rationem, propter tui rebellem malitiam, qua cōtra me insurgis. Ve fortē disperdā te in via. Loquitur more nostro, eo modo, quo ad indicādam pessimā alicuius conditionem, qui tibi ubiq; grandes occasiones irascendi perhibet, dicis: Nolo ire cū illo, ne aliquando in aliqua occasione cōstitutus, qua nō potero me continere, compellar illū perdere. Vide, inquit Caietanus, clementiam Dei. Ideo negat se iturum inter eos, ne eis noceat. Negatio ergo ista, quamuis iusta, ad beneuolentiam tamē erga populum spectat. *Audiens tamen populus sermonem hunc pessimū, luxit: & nullus ex more indutus est cultu suo*. Id quod Deus dixerat, vocat, *Sermo nē pessimū*; Rabbanus exponit mestissimum; Caietanus, Sermonē continentem supremū malum, utpote negātem supremū bonum, diuinam scilicet præsentiam inter eos. Sicut enim supremum alicuius bonum est, Deum habere secum præsentem; ita supremū malū habere Deum à se discedētem & elongatū. *Quid*, inquit Samuel ad Saulē, *interrogas me, cum Dominus recesserit à te?* Id est, Quod nā bonum intendis & inquiris, si ille, in quo omnia bona cōsistunt, lōge factus est à te. Hinc, ut S. Ambrosius annotauit, Ierusalem, quando summā incurrit miseriam propter peccata sua, hoc deplorabat tanquā omnium malorum radicem: *Idcirco & ego plorās, & oculus meus deducens aquas, quia longe factus est à me cōsolator*. Merito ergo populus luxit. In Hebræo non habetur verbum *Abal*, quod significat quomodocumq; & absolute lugere, sed verbum, *Hithabel*, quod significat maximo supremoq; planctu lugere, sicut fit in luctu eorū mortuorū, quos maxime diligimus: eo modo, quo de Iacob dicitur, quod lugebat filium suum Ioseph, quē à bestia deuoratum credebat. *Et nullus ex more indutus est cultu suo*. Hæc verba, ut noster Olcafter sentit, posita

sunt per anticipationem, qua scriptura sepe utitur, ut statim exponemus. Videns autem Deus lacrymas populi, dixit ad Moysen: *Loquere filiys Israel: Populus es duræ & ceruicis, semel ascendam in medio tui & delebo te. Iam nunc deponere ornatum tuum, ut sciam quid faciam tibi*. Quid est hoc, inquit Rupertus, quod cōtraria vel repugnantia loqui videtur Dominus: Supra enim dixerat; *Non ascendam tecum*. nunc autē, *Semel ascendam in medio tui*. Hæc Rupertus explicat, ad allegoriam se conuertens: exillimo nihilominus, hoc ipso, quod Deus lacrymas abundantes populi vidit, rigore pronuntiatæ sententiæ temperasse; cogitur enim Deus, inquit Ambrosius, quodāmodo nostra penitentia & lacrymis, suam mutare sententiā. Intimarat Deus primō decreto statutamq; sententiam dicens: *Non ascendam tecum*, & huius rationē reddiderat, *quia populus*, inquit, *duræ & ceruicis es, & ne fortē disperdā te in via*: nunc ad populi lacrymas & fletum, decretū illud statutum, reuocare videtur, & dimissa illa priori ratione, desumpta ex dura ceruice, tantummodo inducit secundam, quam prædixerat, beneuolentiam suā erga populum exprimens & dicens; *Semel ascendam, & delebo te*. Loquitur more nostro: videbis hominē, qui definito decreto dicit, se nolle ire in domum alicuius, quia timet ne sibi aliqua ibi detur occasio rixæ. Accedit amicus, & eum rogat, ut in illam domum se conferat; flexus ipse precibus illius, dicit: decreueram absolute non ire: ibo tamen; sed quomodo hoc fiet, qui rixandi occasionem timeo? Videam⁹ quomodo hoc poterit disponi. Ita Deus; proposuerat se non iturum cum populo, ne excitatus aliquo ipsius peccato, compelleretur eum perdere: nunc illis lacrymis flexus, dixit ad Moysen: *Loquere filiys Israel: Ibo quidem vobiscū; sed quomodo hoc fiet, ut inter vos ambulans, aliquādo excitatus aliquo peccato non vos deleā?* Hoc pertractemus & videamus: *Iam nunc deponere ornatū tuum, ut sciam quid faciam tibi*. Locus difficilis est: dixit enim paulō ante scriptura, quod nullus ex more indutus est cultu suo, iam ergo deposuerant ornatum. Quid ergo nunc petit, dicens; *Iam nunc deponere ornatum tuum?* Hugo de Sancto Victore credit, *ornatus* nomine, intellexisse primū illud paruum tabernaculum, quod factū fuerat, cum egressi sunt Israelitæ de Egypto, antequā magnum & solemne, sicut Deus descripsit, Moyses cōstitueret. Deponere autē intelligit, idem, quod extra castra deferre & statuere. Nonnulli Rabbinī credūt, per ornatū istum, intelligi quasdam coronas, quas sibi maiores Israel imposuerāt ad instar Sponsæ, quando legem à Deo

Lib. 4. in Exod. cap. 32

Serm. 1. e. & 1. de penit. cap. 6.

Apud Lip. pom. Exod. 33.

J 115

accepe-

acceperant; quamvis enim preciosas vestes iam antea deposuissent, has coronas non deposuerant, quasi ostendere volentes, se adhuc legibus Dei subiectos, & veluti fidam Sponsam, ornatum desponsationis deferre. Alij pro ornatu, intelligunt arma bellica, quæ iubeantur deponere. Caietanus credit, eos deposuisse antea ornatum personalem; sed non est, qui erat in tabernaculis suis; quæ etiam Deus nunc deponere iubet. Oleastri tamen sententia magis artidet, ut quod antea dictum est; *Nullus ex more indutus est cultum suo*, dictum sit per anticipationem, factum post hæc Dei verba. Ornatus siquidem nomen, manifestè significat in Hebræo vestes preciosas, & indumentorum cultum. Septuaginta: *Nunc igitur deponite vestes gloriarum vestrarum, & ornatum*: Chaldeus; *Nunc aufer ornatum cultus tui a te*. Ad quid nam? *Ut sciam, quid faciam tibi*. Humano more loquitur, inquit Hugo de Sancto Victore. Loquitur, inquit Caietanus, more hominis nouiter cognoscentis ex nouis factis, quid faciendum sit. Vult igitur decernere, an misericordiā, quam populus optabat, ut scilicet Deus iret cum eis, concessurus esset, nec ne. Et ut quid agendum sit decernat Deus, hoc primum statuit & imponit populo, quod omnem ornatum deponat; ut scilicet non tantum lætitiæ vestes deponat, inquit Lippomanus, sed unusquisque lugubre induat, & externo habitu publicè declaret dolorem animi sui; cuiusmodi vestes sunt saccus & cinis. *Hoc iuxta historiam*, inquit Rupertus, *lector adificat, quia videlicet nisi ambulat peccator demisso capite, non dum se scire fatetur Deus, quid ei faciat*. Nullam enim habet materiam struendæ misericordiæ, nisi amittit, vel habitus penitentiæ precedat. Rogat quis iudicem, & supplex orat, ut remittat poenā contra aliquem per sententiā promulgatam, constitutam, & decretam. Respondet iudex: Primum ille se in carcere tanquam reus representet, sine quo nihil in eius beneficium agi potest: quo supposito, quid pro eo fieri possit videbo. Postulauit Moyses, ut Deus populo dimitteret poenam constitutā, quod etiam populi lacrymæ deposcebant: Respondet Deus: Primum, vestium ornatum esse deponendum, ut sciam; inquit, quid in tui beneficium agam. Hoc primum omnium est statuendum, sine quo non datur locus agendi de remissione constitutæ poenæ. *Deposuerunt ergo filij Israel ornatum suum, a monte Horeb*. His subiuge, quod antea per anticipationem dictum fuit: *Et nullus ex more indutus est cultum suo*. In Hebræo, *Non posuerunt unusquisque ornamentum super se*. Deposuerunt autem ornatum a monte Horeb, id est, incipientes ab eo tempore, quo erant circa montem Horeb: & fortè, inquit

Oleaster, vique ad ingressum terræ promissionis, nullus amplius vestibus festiuis usus est. Volebat enim Dominus, ut Israel nudus & spoliatus vestibus suis preciosis incederet, ut videns eum sic humiliter incedentem, misericordia motus, condonaret illius peccatum: vehementer enim mouet illius summa diuinæque maiestatis oculos, videre peccatorem omni precioso cultu nudatum, indutum vestibus tristitiæ & luctus, capite cinere asperso, corpore cilicio induto, ceruice demissa, adeo ut quamvis impius Achab, contra quæ Deus sententiā mortis propter illius grandia peccata protulerat, non integro corde de peccatis doleret, videns tamen eum, quod regalibus vestibus depositis, indutus fuit cilicio, & cinere aspersus, temperauit lætæ sententiæ rigorem. Huiusmodi vestes, decentes sunt penitentibus, quæ internū animi dolorem exprimant, & misericordiam Dei flectant; quæ tunc vehementius commouetur, quando maiori miseria peccator se exhibet implicatum & affectum. Vnde Sanctus Iob, quando post longas, quas Deus cum illo habuit concertationes, per quas se minus sapienter locutum agnouit; *Insipienter*, inquit, *locutus sum, &c. Idcirco ipse me reprehendo, & ago penitentiam in fauilla & cinere*. Pro fauilla, in Hebræo habetur nomen *Ghabbar*, quod significat, tenuissimum minutissimumque puluerem, quo nomine, scriptura uti solet ad rem omnium minimam abiectissimamque exprimendam, quam quæuis aura leuis propellit & circumducit. In puluere & cinere agit penitentia sanctus Iob, se ipsum, ut Gregorius considerat, viliores & abiectiores cinere & puluere representans, ut Dei misericordiā flecteret. Pauper namque qui alicuius diuitis misericordiam interpellat, suam quantum potest exprimit miseriam, tanto securius illam expectans, quanto potentius & manifestius hanc representat. Idcirco, inquit Chrysostomus, pauperes multi sibi met ipsis plagas inferunt, & putredine obtegunt, quas exhibeant eorum oculis, quos ad misericordiā agendam excitare volunt, ut alibi diximus. Penitens ad fores misericordiæ Dei pulsat, misericordiam illius implorans: miseriam ergo suam omni, qua potest, ratione ostendat, exhibeat animum dolore confectum, corpus cinere & cilicio opertum, representans miseriam extremam, ad quam peccando peruenit. *Ago*, inquit, *penitentiam in fauilla & cinere*. Indecentissima est penitentia in sericis, mollibus, preciosisque ornamentis, quæ ad actus lætitiæ, non tristitiæ inducenda sunt. Imprudenter ergo agis, qui penitentiam aggre-
diens, eundem in vestibus tuis & lectis

Libro. 4. in
Exod. c. 33.

3. Reg. 21
27. 28. 29.

116

Iob. 40.

75

35. Moral.
cap. 2.

Hom. 2. in
1. ad Cor.

Tract. 1.

retines ornatum. *Depone ornatum tuum*, inquit Deus, *ut sciam quid faciam tibi*. Insuper peccantiam arripis, o femina, grandem curam de cultu & monilibus tuis conseruans, faciem curiosissime ornas, capillos curas pulchrioribus exhibere, &c. Tu princeps, nobilis, & eques, sacro Quadragesimæ tempore cum penitentiam agere vis, depone preciosum vestium cultum, & aliquando intra cubiculum tuum clausus, & tanquam Rex Ninive, depositis nobilitatistue vestibus, vilissimo cilicio induere corpus, cinerem capiti impone, & coram Deo prostratus dicito cum Ecclesia: *Oro supplex & acclinis, cor contritum quasi cinis, curam gere mei finis*. Tu mulier nobilis, quæ penitentiam agis, tanquam altera Iudith, & Esther, ingredere sola oratorium tuum, & depositis preciosis monilibus, induere te tristis quodam lugubriq; vestimento, super caput tuum cinerem sparge. Sicquæ induta coram Deo prostrata, clama cum Sancta Iudith; Deus calorum, creator aquarum, & dominus totius creaturæ, exaudi me miseram deprecantem, & de tua misericordia præsumentem: & cum Sancta Esther; Domine mi, qui Rex noster es solus, ostende te nobis in tempore tribulationis, & da mihi fiduciam: adiua me, nullum auxilium habentem nisi te, &c. Ne timeas, quod si ita agas, pulchritudinem tuam, quam tantifacis, perdas, ut in simili occasione S. Athanasius ad sororem suam dicebat. Iudith enim, quando post cilicium & cinerem egressa fuit, omnes ciues, stupentes mirati sunt nimiam eius pulchritudinem, & quando ad Assyriorum castra peruenit, Considerabant eius faciem, & erat in oculis eorum stupor, qui pulchritudinem eius mirabantur nimis. Esther similiter ex cinere & cilicio tantam traxit pulchritudinem; ut omnes in sui raperet admirationem, & cor regis, ad quod volebat flecteret. Ut hoc aliqua ratione agamus, Ecclesia sancta ornatum tuum deponere volens, cinere caput aspergit, ut dum cinis adiungitur ieiunio, corpore & animo humiliatum te coram Deo exhibeas, eius misericordiam interpellaturus.

S. 3. Ut arguat Ecclesia obduratos, iuxta consilium Iob, ducit ad cogeriem mortuorum, ex qua sciniphes pugnaces oriri experti fuerunt David & Saul.

MEMENTO homo, quia pulvis es, &c. Tempus sacrum Quadragesimæ singulariter institutum est, ut peccatores a peccatis suis se auertant, & ad Deum conuertant,

quem inducit Ecclesia clamantem per Prophetam Iob: *Et nunc conuertimini ad me in toto corde vestro*. Ut autem id agant, apponit Ecclesia medium potentius & efficacius, cinere caput aspergens, & clamans: *Memento homo, quia cinis es*: nihil enim potentius est, ad peccatorem rebellem reuocandum a peccatis, quam illum iam quasi inter mortuos computare, mortisq; memoriam menti eius imprimere. Agit Sanctus Iob, & describit principem, potentem, aut diuitem, peccatis obstinatum, de numero eorum, qui ducunt in bonis dies suos, qui Deum non reuerentur, nec homines timent, sed tanquam alter Pharaon dicunt: *Quis est omnipotens, ut seruatus est? Qui tenent tympanum & cytharam, & gaudent ad sonitum organum; qui dicunt Deo: Recede a nobis, sententiam nostram tuam nolumus, &c.* Huius perditionem & damnationem quasi certam exponit, de quo tandem dicit; *Quia in diem perditionis seruatur, & ad diem furoris ducetur*. Sed quia posset aliquis dicere: Nunquid non superest remedium aliquod, ut huiusmodi peccator ad se ipsum reuersus, auertatur a peccato, & conuertatur ad Deum? Illud subdit, tradit, & designat. *Quis, inquit, arguet cora via eius? Et quæ fecit, quis reddet illis*. Obseruat B. Gregorius scripturam sacram, quando per huiusmodi interrogationem loquitur; *Quis faciet hoc* indicare rem difficillimam, quam soli Deo possibilem: ut cum dixit Iacob: *Quis succubabit eum*; de leone dormiente, aut verius de CHRISTO mortuo; & David: *Quis est homo, qui viuet & non videbit mortem*; & Malachias; *Quis stabit ad videndum eum*. Verbum autem *Arguere*, est, Increpare, reprehendere, obiurgare, quod Paulus faciendum commendauit Timotheo, dicens: *Argue*. Quis, inquit Iob, coram potēti peccatore obstinato constitutus, audebit eius iniquam viam arguere & reprehendere? Res sane difficilis. Arguebat Ioannes Herodem, sed missus fuit in carcerem, & gladio interceptus. Arguit Propheta missus a Deo, Ieroboam, sed iussus fuit statim eum prehendi. Arguit Ieremias regem & principem impios, & proiectus fuit in lacum, iustitandus pane doloris, & aqua angustiarum. *Cur cumueniamus iustum*, inquiunt illi, *sacculus est nobis in iraductionem*, (in Greco, in redargutionem) cogitationum nostrarum: *Immo improprie nos peccata legis*. Ecce rationem, cur iustum circumueniendum statuunt, quia eos redarguit, & improprie illorum peccata. Ut finies peccatores posset arguere Ezechiel, dixit ei Deus, se dedisse faciem eius, ut adamantem & silecem. Daniel expositurus regi Nabuchodonosor somnium, quod superbiam eius arguebat, & diuinam contra eum sententiam denuntiabat.

Iob. 2. 12.

Iob. 17.

Ibid. ver. 15

Ibid. ver. 30

Iob. 21. 31.

31. Moral.

cap. 28.

Genes. 49.

9.

Pla. 88. 49.

Malach. 3. 2

2. ad Timo.

4. 2.

Marc. 6.

3. Reg. 13.

Ierem. 38.

Sapient. 2.

12.

monstrabat, audito somnio à Rege, antequam explicatione eius proferret; *Capit intra semetipsum tacitus cogitare, quasi una hora, & cogitationes eius consurbabant eum*: quod ideo intelligo factum, quia toto eo tempore, quo tacitus cogitabat, se ipsum Deo commendabat, vires ab eo postulans, ut posset liberè in facie Regis, ipsius peccata exponere, & eum suæ superbæ impietatis redarguere. Quis, inquit quidam autor, Regi Baltassar inter pocula sacrilega, ausus erit eius scelus arguere? Quisquis ille fuit, caput & faciem obtexit, ne cognosceretur; manum tantum protulit: & quid inquam manum? Tantum apparuerunt digiti quasi manus hominis. Quanti sit periculi, arguere huiusmodi homines, exposuit Spiritus sanctus, dicens: *In cogitatione tua regi ne detrahas; & in secreto cubiculi tui, ne maledixeris diuiti, quia aues celi portabunt vocem tuam*, id est, filij diaboli, corui, adulatores, qui non solum non audent in faciem verum dicere; sed eorum officium est, falsis adulationibus mentiri. Qui in secreto cubiculi sui timet regi detrahere, & maledicere diuiti, quomodo in facie eius id agat? Obseruat Augustinus ex Varrone, Serapim, maximè Deum fuisse Ægyptiorum, & in templo, ubi colebatur, tam ipse, quam Isis, fuisse simulachrum, quod digito labijs impresso silentium indicebat, ne quis auderet illis principibus detrahere, eos redarguere, aut negare esse Deos, vel asserere illos homines fuisse mortales & impios: volunt enim impij, silentio mendacia sua tegere, & in iniquitatibus suis permanere. Quis igitur arguet viam eius coram eo? Pauci certè sunt, qui id agant. Vnde tanquam rem singularissimam semel, & iterum annotat Spiritus sanctus de Azaria illo sacerdote magno, imò sacerdotum gloria, qui Oziæ regi sacrificanti contra Dei ordinationem, in faciem restitit, illumque arguit: *Ipsè est, qui sacerdotio sanctus est*. Alij quidè multi fuerunt sacerdotes; sed hic ore pleno sacerdos mernit appellari, qui còpletè boni sacerdotis partes egit, in faciem arguendo superbi regis temerariam audacià. Aut verò *Arguere* significat convincere: quomodo fides dicitur *Argumentum*, id est conuictio (ut D. Thomas annotauit) non apparentium: & Sanctus Iudas dixit, quod *veniet Dominus arguere impios*, id est, convincere. Quis huiusmodi peccatorem conuincet rationibus? Quis admonitionibus à malo reuocabit? Nihil per hoc medium aliquis proficiet. Quid igitur agendum? *Ipsè*, inquit, *ad sepulchra ducetur, & in congerie mortuorum euigilabit*. Non cum huiusmodi peccatoribus agendum rationibus acutis, discursibus subtili mente fabricatis, admonitionibus blàdis, sententijs profundam sa-

pietiam continentibus: sed ducendi sunt ad sepulchra & ostendenda congeries mortuorum. Hoc enim erit, quod eorum oculos aperiet, & vigilantes faciet. Hoc Ecclesia agit, ad sepulchrum te ducit, cinerem & puluerem oculis tuis exponit, sepulchrum tuum apertum tibi ostendit, mortuorum congeriem ad memoriam reuocat: vide, inquit, quia cinis es, & crastina die in cinerem eris totaliter conuersus, corpus tuum comedent vermes, putredine scatebunt oculi, & facies, quam ornas, terra consumet; animam arripient demones, hæredes diuitias tuas diuident, & æternis ignibus traditus, in æternum dum Deus durabit, cruciaberis. *In congerie*, inquit, *mortuorum euigilauit*. In Hebræo verbum *Sakad*, quod significat vigilantiam gradem, ex aliqua anxiosa cura ortam, qualis illa erat, quam Rex Darius tenuit, quando misso Daniele in lacum leonum, *Abijt in domum suam, & dormiuit incenatus, & somnus recessit ab eo*, curis undique agitatus & vexatus circa Danielis personam. Vnde hoc verbo vtuntur scriptores sacri, ad similem vigiliam exprimendam. Paulus: *Euigilate iusti, & nolite peccare*: Petrus: *Sobrii estote, & vigilate*: & Angelus ad Episcopum Sardensem, *Esto vigilans*: & CHRISTVS Dominus, *Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam*. Sepulchra & mortui oculis eius ostensi, omnem somnum abijcient, oscitantiam pellent, & reddent eum vigilantissimum, anxiosis curis stimulatū & punctum. Voluit Deus rebellem illum omnibusque modis impiū Pharaonem, illiusque principes superbos ad attendenda sua, quæ còtemnebant præcepta, conuertere: *Dixitque ad Moysen: Loquere ad Aaron; Extende virgam tuam & percutite puluerem terræ, & sint sciniphes in vniuersa terra Ægypti. Et extendit Aaron manum, virgamque tenens, percussit puluerem terræ, & facti sunt sciniphes*. Mirum sane opus; ex eo quod virga percussit puluerem, sciniphes orti sunt innumeri. Quinam isti sciniphes fuerint, dubium est, nam ut Caietanus annotauit, omnesque fatetur, vox est Hebræa, quæ Septuaginta, & Latini Interpretes intactam retinuerunt. Iosephus censet esse pediculos: quod omnes Rabbinj sequuti sunt, & hebraizantes, & Caietanus adeo certum censet, ut dicat, etiā mulierculis Hebræis notam esse vocem scinim, aut sciniph, pediculos significare. Pediculorum magna ingensque copia ex corporibus Ægyptiorum latebat, à quibus male & misere perdebantur, & neque lauacris, neque medicamentorum unctionibus extinguere eos valebant. Caterum còmunior sententia magisque naturæ rerum congruens est, ut sciniphes sint musculæ quædam, ex puluere aut luto exortæ. Id quod in primis

Dani. 4. 16.

Dineda in Job. 31.

Daniel. 4. 5.

Ecclesiasti. 10. 20.

J 118
18. De ciuitat. cap. 5.

1. Paralip. 6. 10. & 2. Paralip. 26.

Ad Hebr. 11. 1.
2. 3. quæst. 4. art. 1.
Iud. ver. 15.

Job. 31. 33.

7PW

Dan. 6. 28.

1. Cor. 15. 34.
1. Petri. 5.
Apoc. 3. 2.
Matt. 25.

Exod. 8. 16. 17.

J 119

In cap. 8. Exod.

1. Antiqui. cap. 13.

Lib. de vi-
ta Moſis.Hom. 4. in
Exod.Lib. de con-
ueniētia de
cē præcept.
c. 3. Ex 3. de
Trinita. c. 7
& term. 87.
de tempo.Lib. 26. de
animalibus.Lib. de con-
ueniētia. &
ſerm. 87. ci-
tat.

Philo^s tradidit, dicens ſcinipheſ fuiſſe ani-
malia moleſtiſſima, minutifſima, circa ocu-
los volantia: deinde Origenes^b, dicens; hoc
animal minutū per aëra volitare, & in aëre
teneri ſuſpenſum, corpus tamē cū inſede-
rit, acutiſſimo terebrare ſtimulo; ita vt quē
volitantem quis videre non valeat, ſentiat
ſtimulantem. Hanc ſententiam ſecutus S. Au-
guſtinus, ita definiuit: ſcinipheſ natæ in ter-
ra Aegypti de limo, muſcæ minutifſimæ, in-
quietiſſimæ & inordinatē volantes, in ocu-
los irruentes, non permittentes homines
quieſcere; dum abiguntur iterū irruunt, dū
expulſæ fuerint, iterū redeunt. Albertus Ma-
gnus ſcribit huiuſmodi animalia corpore,
quidem eſſe vermes, capite autē & aliſ eſſe
muſcas, habentes in ore aculeum, quo pun-
gant & ſugant ſanguinē. Alij credunt fuiſſe,
quædam animalia noua, noſtris ſciniphibus
ſimilia, ſed quæ vrgentiſſime multo torquerēt:
nam Philo aſſerit talia extitiſſe, quod nō ſo-
lū ſuperficiem cutis lædebant pruritu no-
xio, verū etiam ad interiora, per aures & na-
res penetrabāt. Horum tāta fuit multitudo
ex puluere virga percuſſo, vt velut extenſa
nubes, inquit Philo, totā obumbraret Aegy-
ptum. Vbi quē eorum examina inſurgebant,
quæ nullatenus, vel leuē cōcedebāt quie-
tem ſedentibus, comedentibus, aut dormiē-
tibus. Cū quis penetralibus ſe includebat,
vt quietē dormiret, ibi ex puluere excitati
penetrātes, intercipiebāt ſomnum, &c. Qua
de cauſa S. Auguſtinus rectē obſeruat ſcini-
pheſ typum tenuiſſe inquietudinis, aut in-
quietorū, qui nullam requiem in ſe tenent,
nec cōcedunt alijs. Vide quid operetur ma-
num extēdere, & virga percutere puluerem
terræ. Quāā animæ manus niſi mens & in-
tellectus? per quem, vt S. Auguſtinus dixit,
res capit & apprehendit: vnde à D. Thoma
vocatur potentia apprehēſiua. Virga quam
huiuſmodi manus apprehendit, eſt confi-
deratio & meditatio, per quam res excutit &
diſcutit. Noſtra miſeria eſt, quod non percu-
timus puluerem terræ. Vnus pecunias virga
conſiderationis excutit, attendens iuxta cō-
munem ſenſum, qui habet pecuniam, omnia
poſſidere: alius voluptates & diuitias; alius
honorem, &c. Si puluerē terræ percuteres,
cumq; excuteres, ſine dubio ſcinipheſ ori-
entur, qui te vigilātem redderent & tene-
rent. Si ingreſſus cōmitem videres pul-
ueres illos, & terram ſiccā, caluarias aridas,
vacuas, oſſa cōſumpta pulueri cōmixta, cō-
ſiderationis virga iterum, atq; iterum per-
cuteres; hæc excuteres, perpendens & cogi-
tans, quod quæ vides, homines fuerunt tui
ſimiles, potentes, diuites, qui hanc quā agis

vitam vixerunt, hanc quā calcas terram
calcauerunt, hæc quā frueris luce delectari
fuerunt, hæc quā tenes diuitias tenuerunt.
Vbi nunc eorum faſtus? Vbi diuitiæ? Vbi vo-
luptates? Vbi generis eorū nobilitas? Vbi ia-
ctantia? Vbi ſerui, qui obſequēbātur? Lecti,
in quibus quieſcebant, mēſæ vbi voluptuo-
ſe comedebant? Vbi pulchritudo mulieris?
Vbi vetuſtas corporis? Vbi color gennarū
viuidus? Vbi capilli magnā anxietate com-
pti? Et ſi attēdas & conſideres, te illis craſti-
na die ſimilem futurum, quot quāq; an-
xiæ curæ orientur, quæ te inquietum red-
derēt & tenerēt. Percute puluerem: egrediē-
tur ſcinipheſ, anxie ſcilicet cogitationes,
grādes timores, vehemētes curæ, vt tibi met
ipſi proſpicias. Scinipheſ ſanguinē ſugit &
extrahunt. Eſt autem ſanguis, cuius vigore
caro nutritur & roboratur, viresq; accipit,
vt cōtra ſpiritum inſurgat, cuius ardore cō-
cupiſcentia inflammatur & incenditur, qui
grādem incutit ſomnū & obliuionem. Hu-
iuſmodi ſcinipheſ ex puluere oriētes, ſangui-
nem minuunt, & carnis laſciuiam languidā
reddunt, cōcupiſcentiæ ardores extinguit,
& ſomnum fugant. Hinc factū eſt, vt quoniā
ſancti viri perpetuō puluerem percutiebāt
virga attentę cōſiderationis, ea quæ ad mor-
tuos ſpectant cogitantes, hæc ſola cōſidera-
tione excitati, carnem mortificauerunt, cōcu-
piſcentiæ ardentes flāmas mitigauerunt, ac vi-
gilitiſſimi fuerunt redditi: & quando de-
ſeiſis membris aliquam cōcedebant requiē,
ſtatim ac oculis ſomnū dabant, inſurgebant
tanquam punctuoſiſſimi ſcinipheſ, timores
& anxietates mortis, quibus puncti ſuſpiria
emittere cogeantur, dicentes: Heu, morien-
dum eſt mihi, & forſitan hodie. Quid ago?
quid cogito? Talem ſe exhibebat Dauid, grā-
di vigilantia anxium: *Anticipauerunt, inquit, vigilas oculi mei.* Vigilas vocat milites illos,
qui excubias agunt, quibus vigilādi cura eſt
impoſita, vt alibi dictum fuit. Vigilatior fui
ipſis, quibus ex officio vigilare erat impoſi-
tum. Et quiſnam ſomnum ab oculis tuis fu-
gauit? Timor, turbatio tam grandis, quæ ad-
hæſere faciebat linguam palato meo. *Turba-
tus, inquit, ſum, & non ſum locutus.* Et vnde ille
proueniebat? *Cogitavi dies antiquos, & annos
aeternos in mente habui.* In medio me conſtitui
præteritorum & futurorū temporū, & qui-
dem quæ præterierunt, fuerunt dies, quæ re-
ſtant ſunt anni. Illi antiqui, aut antiquati &
conſumpti dies: illi aeterni anni nulla dura-
tione finiendi. Cogitavi dies antiquos, non
tam tempus, quod præteriit, quā quod in
illo factum fuit. Conſideravi & mentem ap-
plicavi cogitās antiquos patres; mecum ex-

pendens,

120

Pſal. 76.

pendens, & apud me inquirens, quid de antiquis præcedentibus me, factum fuerit. Vbi principes nobiles? Vbi diuites abundantes? Vbi voluptuosi delicati? Vbi fortitudo gigantium? Vbi potètia regum? Vbi pulchritudo foeminarum? Transierunt omnia illa. Et qui in ordine ad tēpus præsens finiti sunt, ingressi fuerunt annos æternitatis. *Turbatus sum, & non sum locutus*, id ipsum mihi certissime futurum, & forsitan hodie, quod in illis video. Benè ergo dicit Iob: *Ad sepulchrū ducetur, & in congerie mortuorum euigilabit*. Expēde illud, *In congerie mortuorum*. Hæc enim potentissima est, ad somnū etiam illius, qui lēthargo opprimitur, effugandum. Facito congeriē mortuorum & aceruum, non fictum, sed verum; & tanquam alter Ezechiel, vide & considera campum plenum ossibus mortuorum illorum, quos tu nosti viuentes, quos oculis tuis vidisti, familiariq; colloquio es usus. In primis congeriem facito cōsanguineorum & affinium tuorum. Tuam prosapiam tāquam arborem extensis ramis dilatata considera, patrem, matrem, fratres, sorores, consobrinos, cognatos. Vide omnes ferè huius arboris ramos excissos, te solummodo remanere iam quasi ficcū, statim morte excindendū, mille infirmitatibus affectum. Vbi parētes, qui te genuerunt? Vbi fratres, cum quibus nutritus es? Vbi sorores? &c. Huic cōsanguineorum acervo adde condiscipulos, quos primum in infantia sortitus fuisti. Cum enim primò oculos corporis antequam rationis aperuisti, ad primas scholas missus, prima elementa cognosciturus, quot quantosq; habuisti pueros socios, quorum maiorem partem vides morti celsisse. Deinde maioribus studijs traditus, innumeros habuisti cōdiscipulos, viuidos, sanos, agiles, qui iuuenili ardore multa agebant, quæ sepe refers; qui per varios casus, & innumera discrimina retinui, loca varia in republicis obtinuerunt; ex quibus quamplurimi vitæ cursum perfecterunt, & iam Deo eiusdem suæ vitæ reddiderunt rationem. His adiunge homines famigeratissimos, quos nosti; mulieres, quæ totius ciuitatis oculos ad se cōuertebāt; quot quantique comites, barones, diuites, quot quantæque foeminae illustres, pulcherrimæ, quas vidisti, iā in mortuorum cōgerie quiescunt. Omnes hi vitæ exceſſerūt, omnia, quæ habebant reliquerunt; nec secū tulerunt diuitias, facultates, fortitudinis robur, pulchritudinem; coram Deo iudicio rigidissimo iudicandi comparuerunt, ingressi sunt domum æternitatis. Quid de te speras? Quis te decipit suadens longam te vitam manere? Quis mentem tuā subuertit, persuadens me

liorem tuam sortem futurā? Nonne heri potest, vt illis hac ipsa die adiungaris? Si hanc cōgeriem faceres mortuorum, ad eam, aut iuxta eam mentē reponēs, euigilares vtiq;. Videbis Saulem principem rebellem & impium, circa quem nullatenus profecerat Samuelis redargutio, sacerdotum admonitio, Ionathæ deprecatio, Dauidis humillima subiectio: propterea Deus noluit vltèrius ad eum mittere hominē, qui illū argueret, admoneret, obsecraret, instrueret. Quid igitur fiet? Quis huius rebellis ac perfidi colla humiliabit? Ducatur ad sepulchra mortuorum, egrediatur Samuel mortuus, & corā eo statuatur, & qui dum viueret nullatenus cor ipsius durum potuit emollire, mortuus & coram eo constitutus, intimās illi mortem, & dicens: *Cras tu & filij tui mecum eritis*, tāto timore conturbauit, quod Saul cecidit proter-

Etus in terram: extimuerat enim verba Samuelis, & robur non erat in eo. Expēde illud; *Extimuerat enim verba Samuelis*. Vnus solummodo mortuus, dicens; *Cras morieris*, illius potentissimi regis vires penitus cōtriuuit, quamuis robustissimæ fortissimæq; essent; quippe cū Saul *emineret omnibus ab humero & sursum*. Diues ille deliciosus, certissime credidit, quod si vnus solummodo mortuus corā quinque suis fratribus se præsensem daret, quamuis innumeris sceleribus implicatos sciret, sufficeret ab eisdem illos reuocare. Quid si corā te congeriem & aceruum mortuorum constitueres, quos omnes audires clamātes: *Memento esto iudicij mei, sic enim erit & tuum, mibi heri tibi hodie*. Non dico, *Cras* sicut Samuel, sed *Hodie*: verè enim timere potes, hodie vitam tuā finiendam. Si vnus mortuus sufficiens iudicatur, vt multos impios viuentes, oblitos Dei, dormientes in peccatis excitet, & à vitijs omnibus abducat; nōne innumeri mortui potētes erunt, te vnū viuentem euigilantem facere, & tementē? Num validiori salute præstas, quam ijs, quos in congerie mortuorum vides, ex quibus quidam fortiores rupibus apparebant? Num maiora tibi, quā illis supersunt remedia, vt mortem vites? Huiusmodi mortuorum congeriem vnumquenq; facere debere, hortatus fuit Chrysostomus, vt ad pœnitentiā agendam quiuus peccator se conuertat, considerans quid de ijs, quos viuentes nouit, factum fuerit. Vbi, inquit ille, nunc sunt, qui pridem per forum tumida superbia, cum multis affectatoribus se mouebant? qui sericis induti vestimētis, vnguentum olentes, arridentes parasito, & semper affixi scenæ? Vbi nunc illorum phantasia? Sublata est. Cœnarū sumptus, immodicus risus, quies animi, cogitationis diffusio,

J 121

1. Reg. 28. 19.

1. Reg. 9. 1.

Eccles. 38. 23.

Hom de reparatione lapsi.

vita mollis, otiosa, luxu perditā, ubi nunc
Euolant omnia. Quid ex corpore factum
est, quod pridem tanto famulatio, tā exqui-
sita munditia abundabat? Abijt nimirum ad
sepulchrum. Contemplare puluerē, cineres,
vermes, eius formę speciem, & amarē suspi-
res. Atq; vtinam ad puluerem tantum, eius-
modi damnum pertingeret. Verum interim
a sepulchro, & vermibus deduc oculos me-
is ad vermem illum immortalē, ad ignem
illum inextinguibilem, ad fremitum deitii,
ad extremas tenebras, ad afflictionem & an-
gustiam, &c. Quoniam hęc mortuorum cō-
geriem nō facimus, nec ad sepulchra imus,
dormimus, oscitamus, nullaq; anxietate so-
liciti sumus. Quia igitur tu manum mentis
non extendis, nec virga cōsiderationis pul-
uerem percutis; Ecclesia sancta manum suā
extendit, & puluerem capiti tuo imponit:
& quia virgam cōsiderationis tu non appli-
cas ad puluerem, applicat illa puluerem ad
virgā tuę mentis: vt vel inuitus habens tam
proximū ad virgam puluerem, illum excu-
tias: & quoniam tu nō vis, ad sepulchra ad-
duci, adducit sepulchra ad te, cinerem scili-
cet, qui sepulturę vicem tenet; & quia non
applicas aures ad mortuorum clamores, illa
in auribus tuis voce sua insonat, clamans:
*Memento homo, quia puluis es, vt vel inuitus,
audire, & vigilare cogaris.*

*S. 4. Procurat Ecclesia, vt mors
veniat super peccatores, & in
eis operetur, quod desiderabāt
Dauid & Paulus.*

EXPENDIT S. Bernardus, Da-
uidem quandam insignem
medicinam & efficacissi-
mum remedium, assignare
voluisse quibusdam pecca-
toribus desperatis. Talis
enim illa est, vt quantumcūq; grandi & in-
sanabili (quantum apparet) infirmitate te-
neantur, possit eis remediū asserre. Illa est,
quam designat illis verbis: *Veniat mors super
illos, & descendāt in infernum viuentes.* Com-
munior sensus magisq; litteralis est, vt loqua-
tur de Iuda proditore, eiusq; similibus; de
quo pręmiserat: *Si inimicus meus maledixisset
mihi, sustinuissem vtiq; &c. tu vero homo & nani-
mis, &c.* Et si hoc pacto intelligatur, nō sunt
accipienda Dauidis verba, dicta imprecan-
tis, aut optantis affectu; sed prędicentis &
prophetatis cōsilio; quasi dicat: *Veniet mors
super illos, &c.* quomodo B. Augustinus limi-

les sententias docuit explicandas. Tamen
Bernardus in bonum censet huiusmodi ver-
ba accipi posse, eo modo, quo D. Augustin⁹
similes imprecationes explicandas existimat;
vt illam; *Lesitā peccatores a terra, & iniqui ita
vt non sint;* per quas non malum, sed bonum
peccatoribus optat, vt scilicet desistant esse
peccatores. De quibus alibi. Vidit igitur Da-
uid, quosdam peccatores insignes, rebelles,
obstinatos, *Quoniam nequitia, inquit, in taberna-
culis eorum, in medio eorum, id est, tales, qui re-
pleti sunt omnino ac vndiq; iniquitatibus,
corde, mente, animo, tabernaculis, cellarijs,
horreis, &c.* Curari ne isti desperati intiri-
poterunt: Poterunt sanē. Quomodo? *Veniat
mors super illos: & descendāt in infernum viuentes.*
Difficilia verba, nec apparet quomodo in
bonum accipi possint. In primis enim con-
traria videntur cōtinere. Si enim, inquit Au-
gustinus, mors venit super illos; quomodo
poterunt permanere viuentes, vt descendāt
in infernum viuentes? Tamequam enim vlti-
mum supremūq; supplicium illi rebelles, Co-
re, Dathan, & Abiron incurrerunt, quando
*Disrupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens
os suum deuorauit illos, descenderuntq; vni in in-
fernum.* Ceterum grandia sacramenta huius-
modi verba continent. *Veniat, inquit, mors su-
per illos.* Non dicit, in illis, sed *super illos.* Con-
stituitur aliquis super aliquem, & venit su-
per aliquem, quando illum regit, gubernat,
ordinat: quomodo cōstitutus est Ioseph su-
per terrā Egypti. Veniat mors super illos,
occupet eorum mentem, intellectum, cor, ani-
mum, illaq; super illos sit regens, gubernas,
& mouens. Quasi alludere videtur Dauid,
ad illud, quod ipsemet optabat peccatori-
bus, ad eorum remedium; *Cessat legistatorē
super eos, vt sciant gentes, quoniam homines sumus;
quod infra latius exponetur: nunc tamē fiet
manifestum ex illis Sancti Apostoli verbis,
quę elegantissime B. Ambrosius annotauit;
Mors in nobis operatur, vita autem in vobis. Quę-
rit Ambrosius, latēq; pro vtraq; parte di-
putat, sit ne mors in bonis nostris computā-
da, an potius in malis: quam rem, vt distin-
geret, peculiarem edidit librum, quem de bo-
no mortis inscripsit. Et postquā pro vtraq;
parte argumenta proposuit, re definit, pro-
bens mortem in bonis esse computandam;
quoniam innumera nobis bona cōfert, quę
datē ille prosequitur, & nos alibi trademus;
singulariter hoc, quod ait Apostolus, mortē
operari in iustis; *Mors, inquit, in nobis opera-
tur.* Quid est mors in nobis operatur; id est,
dominium exercet in nobis, inquit S. Ansel-
mus. Ponit Apostolus differentiam inter iu-
stos & impios, inter ciues Ierusalē cōlestis,*

Psal. 103
10.

In Psal. 51

Numer. 16
31. 32. 33

Psal. 9. 21

1. Cor. 4. 11
Lib. de bo-
no mortis.
c. 1. 2. 3. & 4.

123

In c. 4. 2. 21
Cor.

& ciues

& ciues Babylonis terrenæ; quod mors in illis, vita in istis operatur, & dominatur. Si iustos consideres & peccatores, videbis eos diuersissima penitus operari: illi abijciunt bona terrena, quæ habent, cõtēpnunt temporalia, mortificant carnem, ieiunijs macerant, disciplinis affligunt, somnũ intercipiunt, lacrymas fundunt, solitudines quærunt, voluptates fugiunt: isti autem, bona quæ non habent quærunt, temporalia cõtēpnunt, carnē oblectant, delicatis voluptatibus fouēt, somno quantum corpus vult, indulgēt, solitudines fugiunt, multitudines vbi oblectari possint quærunt, &c. Quænam tam diuersorum, imo cõtēpnuntiorum operum causa? *Quia mors, inquit Paulus, in nobis operatur, vita in vobis.* Videbis mundanum hominem toto pectore insectantē, & quærētē diuitias, ædificantem domum, quærentem voluptates, fugientem ea, quæ possunt infirmitatem inducere, vtpote vigilias, disciplinas, ieiunia. Si quæras: Quisnam hoc operatur? respōdebo: Vita: appetitus enim vitæ ei dominatur, qui illum adigit & mouet, & operatur omnia hæc, quæ ad vitam agendam cōducunt. Et verè id apertè mundani fatentur, à quibus si quæras, cur laborent, negotientur, solliciti sint; respōdet: vt viuamus. Videbis autem iustum & sanctum, profundentem bona sua in pauperes, ieiunantem, vigilantem, sacris actionibus insistentē. Si quæras: Quisnam hoc operetur; respōdet Paulus: *Mors in nobis operatur.* Considerat enim mortem propinquā, & quod oportet ad eam se disponere & præparare, in qua omnia, quæ habuerint, relinquent: & soli nudiq; sunt corā Deo præsentandi, ingredientes domũ eternitatis. Mors sine dubio in Hieronymo operabatur indefessas vigilias, & acerbis pectoris tunctiones, suspiriaq; & lacrymas, quas indefinenter fundebat. Mors in Paulo Eremita operata fuit fugam, quæ relinquens mundum in secreta solitudine se abdedit, hominibus ignotus, soli cœlo manifestus. Mors operabatur in illis sanctis, quos beatus Ioānes Climacus refert, & repræsentat, quasi carceribus inclusos, iungentes oratio noctibus dies, incredibilibus ieiunijs se macerantes, horribilibus clamoribus suspirantes, se ad mortem disponētes. Fœlices illi, in quibus mors operatur, & dominiũ super eos exercet, in quibus illa clauum tenet, animam regit, mētem instruit, desideria componit. Hi sunt viri illi, quos liberandos à percutientibus viris vidit Ezechiel, qui scilicet signum Thau, gerebant frōtibus impressũ. Est Thau vltima & extrema littera alphabeti Hebræi, ideoq; cōmuniter typum mortis tenet, quæ

Ezech. 9. 4.

omnium rerum est finis, & quid vltimu huius mūdani alphabeti. Omnia elementa Hebræa terminantur in Thau, omnia mundi elementa, & quicquid in eo reperitur, terminatur in morte. Fœlix qui habet Thau impressum, & quasi sedentem in fronte, aut in capitis præcipua parte: ille qui habet mortē quasi infixam, aut verius quasi dominātem capiti, menti, intellectui suo, quæ regit, dirigit, gubernat; in quo mors operatur. Hoc tibi curandũ, vt non solum vita operetur in te: operetur aliquando etiā in te mors; surgis mane & operatur in te vita, te excitans ad ea quærenda, disponenda, pertractanda, quæ ad vitam conseruādam & placidē agendam conducunt; operetur tunc etiam in te mors, excitans te ad prouidendum tibi, & disponendum te ad bonam mortem tenendam. Non enim est, cur magis dominetur tibi, & operetur in te vita, quā mors; cum nō magis certus sis etiam hodie, de vita seruanda, quā de morte incurrenda. Miseri illi, in quibus duntaxat vita dominatur & operatur. *Nequitia in tabernaculis eorum, in medio eorum, inquit Dauid; hoc huiusmodi hominibus opto, quod veniat mors super illos, & eis dominetur, illam fronti habeāt impressam.* Et quid vltra? *Et descendat in infernum viuentes.* Sicut non potest esse dubium, meo iudicio, infernum sæpe significare locũ, in quo sepultus fuit ille infœlicissimus, de quo dictum est; *sepultus est in inferno*; sic mihi certissimum est, sæpe in scriptura sepulchrum nūcupari infernum. Quomodo multi illud accipiunt, quod sanctus Iacob dixit: *Descendam lugens in infernum*, idest, sepulchrum. De quibus alibi. Vtroq; modo potest hoc loco accipi infernus: sed primam significationē, quam D. Bernardus sequitur, in aliam occasionem reiicientes, nunc accipiamus infernum pro sepulchro. Descendant, inquit Dauid, *in infernum viuentes.* Quæres: Quomodo fiet istud? In sepulchro namq; nullus est viuens reponēdus: *Sine, inquit CHRISTVS, mortuos sepelire mortuos suos: nequē enim nisi, qui mortuus est, sepelitur, aut sepulchro cōditur.* Nouimus equidem aliquos descēdisse viuentes in sepulchrũ, vt de Ioanne Euangelista refertur^a, quod ad Ecclesiam deportatus, descēdit in sepulchrum sibi paratum, & cœlesti lumine circumfusus, nunquā amplius corpus eius apparuit. Similiter, & S. S. uerus Episcopus Rauennas, de quo refertur^b, quod ē vita discessurus, ad Ecclesiā veniens, sacro missæ sacrificio peracto sermoneq; ad populum habito, pace ac benedictione eidem impertita, viuis in sepulchrũ, quo eius vxor & filia conditæ erant descen-

dit, &

J 124

Luc. 16. 21

Genes. 37. 35

Loco citat.

Luc. 9. 6.

^a Apud Me-
taphrast. &
Oecumenen
post Apoc.
& Suriũ 27
decembris.
^b Apud Su-
rium. 1. Fe-
buar.

dit, & inter vtrâq; se locans, vale cunctis di-
cens, & in marmoreo monumento imponi iu-
bens, obdormiuit in domino: Nunquid id
ipsant pro peccatoribus David postulat, vt
descendant viuentes in sepulchrum? Des-
censum sane illum exoptat, quo homo per
viam considerationem in sepulchrum des-
cendit: sicut enim animus, inquit Sanctus
Bernardus, & cella in coelū ascendere dicitur,
& eleuari, quando vna quadā contēplatio
ne, quæ in coelo sunt meditat, & oculis me-
tis lustrat illā coelestem regionem, quæ in ea
electi reposita sunt, cōsiderās: ita descendit
in sepulchrū viuens, qui viuaci quadam ac-
tūq; consideratione ad sepulchrū se demit-
tit, omnia, quæ in eo sunt, attentissima con-
sideratione perpendēs, qualiter homo, quē
mundus non capiebat, in breui fouea septē
pedum deponitur, in ea concluditur, nō ne
inde offugiat, sed ne eius horror & fœtor
aerem riuensq; inficiat: huiusmodi solus
relinquitur, qui perpetuū innumeris seruis
& familiaribus erat stipatus, quos omnes
ad sui obsequiū paucos reputabat: quomo-
do nullū habet comitantem se etiam ex cha-
rissimis suis, neq; uxorem, neq; filios, neq;
amicos; quomodo omni gloria nudatus exi-
stet, sine diuitijs, sine splendore; imō cuius
oculos vermes corrodit absq; eo, quod ab
aliquo eiciantur; serpētēs renes libere de-
uorat, nec aliquis impedit; lumbrici viscera
absumunt, nec aliquis prohibet; vermiū ag-
mina ventrē discindunt, libere egredientes
& ingredientes, nec possunt expelli. Tale vi-
dit S. Augustinus, cuiusdā Romani Impera-
toris corpus in sepulchro conditū, quod ip-
se describit, colore liuido, putredine circum-
datum, ventrē eius disruptum, & vermium
cateruas per illū transeuntes; quorum duo
fameliici in oculorū foveis palcebantur; cri-
nes eius non adhaerebant capiti, dentes eius
apparebāt labijs consumptis, & reuelatum
erat narium fundamētum. De quibus alibi.
Cuius occasione clamat Augustinus: Euntes
vos, o iuvenes & potentes, ad sepulchra pa-
trum vestrorum, considerate qui fuerunt, &
qui sunt: nō monumenta eorum aperiamus, &
videamus, quis dominus, quis seruus, quis
pulcher, quis turpis, quis rectus, quis curuus
inter eos fuerit. Aperiamus oculos mētis &
corporis, & nostram grandē miseriam fre-
quenter nō pigeat cōsiderare. Intremus se-
pulchra, & quid inueniem⁹ discamus. Quid
fratres inueniemus, vel quæ? Nam si respe-
xerimus, inueniemus mortuorum capita, re-
nes, ventrē. Verum & indubitanter verum
mihi experto credite, quod in capitibus in-
uenietis bnfones, saltātes generatos ex cere-

bro, in renibus serpentes ex illis generatos
in labijs ambulantes: in ventre vermes sca-
turiētes generatos ex visceribus. Ecce quid
simus, & quid iam erimus; ecce in quod re-
soluimur. Quid ergo inflaris, o diues? Cur
nō attēdis, quæ audis? Cur turbaris cū pro-
spicis? Cur nō cōuerteris, cū hæc quotidie
experiris? Ita Augustinus. Descende ergo vi-
uēs in sepulchrū, & hæc quæ vides confide-
rans, quære apud te metipsum; Quoniā abiit
pulchritudo faciei, splendor oculorū, labio-
rum gratia, genarū pulchritudo? Vbi mag-
nitude viriū, multitudo diuitiarū? Vbi appa-
ratus deliciarum? Vbi thalamus pictus, lectus
eburneus? Vbi capilli folares? &c. Et hæc in
illo, quē in sepulchro cōsideras, ad te ipsum
transfer, & attende, quod certissime breui
tempore, talis futurus tu es, & forsitan ho-
die. Si ita descenderes in sepulchrum; fieri
ne posset, quod tuis voluptatibus nō impo-
neres modum? Non tibi met ipsi prospiceres?
Non videres seculi omnimodā vanitatē? Vi-
dens ergo Ecclesia te omnimode peccatis
implicatū, remediū, quod David designa-
uit, tibi applicās, vt mors super te veniat, in
te operetur, & capiti tuo dominetur, mor-
tis insignia eidē capiti superponit, & tam-
quā in suprema corporis sede locat: & quia
tu nō descēdis in sepulchrū, ipsa sepulchrū
eueuat vsq; ad caput tuū, vt cogaris vel inui-
tus, quæ in illo sunt, attēdere, & oculis men-
tis collustrare.

*S. 5. Sulphureum puluerē appli-
cat Ecclesia ad euertendū pec-
catorē, cui mortis sententiā ex-
hibet scriptam, quasi irreuoca-
bilem.*

ONSIDERANS ex vna sacerdotem,
extenta manu capiti cinerē impo-
nentē, & ex alia, diuina illa verba
simul applicantē, quæ Deus contra
hominem definita sentētia protulit, Puluis
es, & in puluerē reuerteris; videtur mihi Ec-
clesiam sanctam velle efficaciter peccatorē
ab statu peccati à fundamentis penitus euer-
tere, vt ad Deum se conuertat. Notum est,
nihil esse potentius ad turrin lapideā euer-
tendam & auolandam, quā ignis, qui tur-
res munitissimas facillimē euertit, mœnia fir-
missima auolare facit. Vt tamen ille effica-
cius operetur, inuenit humana industria pul-
uerē sulphureū, qui ex se quidē nihilo magis
est efficax, quā tenuis debilisq; puluis quem
piciit ventus; si tamē ei applicatur ignis, qui

in illo apprehendat, subito potens flamma
 uccenditur, quæ montes ipsos firmissimos
 transuerit, absque eo, quod aliquid possit
 consistere, aut illius vires continere. Procu-
 ravit Deus peccatores, in peccatis suis tam-
 quam turres firmissimas obfirmatos, quos
 Sophon. 1. *defixos in facibus suis* vocavit Propheta, ab il-
 12. lo statu perditionis euertere. Ad id autem
 Jerem. 23. *usus fuit virtute ignis. Quis nã ignis, nisi ver-*
 29. *bũ ipsius, de quo ipse dicit: Nonne verba mea*
 sicut ignis? Potentissimus ignis, & inter om-
 nia, quæ operantur, ætiusior. Potētissimum
 est enim verbũ Dei, quod potuit ex nihilo
 extrahere mūdum, cœlos, stellas, terram, &
 Psal. 149. omnia, quæ facta sunt. *Ipsē namq; dixit & fa-*
 Sapient. 18. *cta sunt, &c.* vnde vocatur, *Omnipotens sermo.*
 15. Huiusmodi ignem consuevit Deus applica-
 re, cū admiranda vult opera perficere. Quis
 videret Saulum furijs inuectum, diro pecto-
 re virus efflantem, equo insidentem, curren-
 tem, festinantem, vt Christianos perderet?
 Voluit Deus turrē istam transuertere: id
 A. 8. 9. 4. perfecit inimitando ignem verbi sui; *Sante,*
Sante, quid me persequeris? Ad hanc namq; vo-
 cem subito cecidit in terram, tamquam tur-
 ris transuersa: & in totum à summis ad ima
 mutatus, *Dñe, inquit, quid me vis facere?* Erat
 quidem ciuitas illa Ninive magna mole, iti-
 nere triũ dierum; sed maior multo malitia,
 quæ ad cœlum vsq; pertingebat: altior iam
 erat, quàm Babylonica turris, quam non su-
 stinuit Deus, vt ad cœlum vsq; pertingeret.
 Ionæ. 1. 2. De Ninive autem dixit: *Peruenit vsq; ad cœ-*
lum malitia eius. Voluit eā ab illo statu euer-
 tere, & auolare facere: misit Ionam, qui ig-
 nem suæ diuinæ sententiæ & cōminationis
 Ionæ. 3. 4. apponeret: *Vade, inquit, ad Ninive ciuitatē mag-*
nam, & loquere ad eam prædicationem, quam ego
loquor ad te. Et quænam illa? Adhuc quadragin-
ta dies, & Ninive subuertetur. Abijt Ionas, ignē
 In Psal. 50. applicuit; & subito tota ciuitas, vt S. Augu-
 stinus considerat, quasi in altũ iactata, euer-
 sa fuit, non secundũ materialia ædificia, sed
 secundum peccati statum. Omnes videbis
 transuersos & euersos, mutantes muscas in
 fletus, risum in lacrymas, cultum vestium in
 cilicium, comestiones & ebrietates in va-
 lidum asperumquē ieiunium, & omnia quæ
 erant, penitus apparuerunt euersa. *Reuersus*
est enim vnusquisq; à via sua mala. Peruenit vis
 ignis ad regale palatium, & regē ipsum peni-
 tus evertit; surrexit enim de solio suo, & in
 terram se demisit, regales vestes in horridũ
 sacco commutauit, è splendida mensa in
 cinerem se transtulit, epulas abundantissi-
 mas in incredibile ieiunium vertit. Ita nã-
 quæ operatur vis diuini verbi, aut diuinæ cō-
 minantis sententiæ, hominibus intimata.

Videns nos Ecclesia in peccati statu firma-
 tos, volens ab illo euertere, hunc ignem ap-
 plicare vult. Quia tamē nos agnoscit durio-
 res, non nudum ignem diuini verbi & com-
 minatæ applicat sententiæ; scit enim nos ta-
 les esse, qui iam diuina verba cōtemnimus;
 qui facti sumus tãquam aspides surdæ ob-
 turantes aures suas; aut verò tamquam vas
 confractum, quod nihil retinet: sulphureos
 propterea pulueres inducit, & submittit, ci-
 nerem scilicet, quem capiti superponit, qui
 ex se nihil operari potest: & quæ vna manu
 eos spargit, quasi alia ignem admouet diui-
 ni verbi, clamans; *Puluis es, & in puluerem re-*
uerteris, vt grandis flamma consurgat, quæ
 mentem tuam illuminet, teq; à terrenis euer-
 tat, & auolare à peccatis faciat. Merito pro-
 pterea capiti cineres admouet; sicut qui tur-
 rim euertere vult, pulueres sulphureos in
 fundamentis ponit. Fundamētum hominis
 caput dicitur à Propheta, vt alibi expendi-
 mus; *Denudasti fundamentum eius vsq; ad collum.* Habac. 3.
 13. In fundamento igitur pulueres ponit. Possi-
 bile ne est, quod obduratior sis illa perfida
 ciuitate Ninive? Illi nudus ignis diuinæ sen-
 tentiæ applicatus, sufficiens fuit, eam peni-
 tus auolare facere: tibi non nudus ignis, sed
 & sulphurei applicantur pulueres. Illi con-
 stitutũ est tempus quadraginta dierũ, post
 quod subuertenda prædicebatur; tibi nec
 vnus diei, nec verò horæ, vel momenti spa-
 cium constituitur, qui iam cinis vocaris &
 puluis: quia fieri potest, vt antequam hinc
 egrediaris, vitam finias. Illi credere potue-
 runt sententiam reuocari posse, tibi certum
 est sententiam, quam audis, esse irreuocabi-
 lem. Et hanc credo aliã esse causam, cur Ec-
 clesia sancta non contenta fuit sententiam
 ore proferre; sed manu cinerē capiti impo-
 nere, quasi sententiã ore prolata, attramen-
 to cineris in temetipso scribere volēs. Hoc
 namq; vsitatũ satis inuenies in scriptura sa-
 cra, sententiã Dei contra aliquē solo verbo
 lata, reuocabile fuisse & cōminatoriam tan-
 tũ: quã tamen Deus nō solũ verbo, sed scrip-
 to ferre voluit, hoc ipso indicasse irreuoca-
 bile & definitã: accomodās se Deus morib;
 regũ terræ, qui hoc ipso, quod sententiã scri-
 bebāt, irreuocabile omnino declarabāt. Ita
 Sarrapæ, volētes, vt quoddã decretũ regiũ,
 irreuocabile fieret, dixerunt ad regē: *Rex cō-*
firma sententiã, & scribe decretũ, vt non immute-
tur, quod statutũ est. Vnde volēs Deus exprime-
 re, nō cōminatoriã sententiã se contra Iu-
 deos proferre, sed irreuocabilem & absolu-
 tam; *Eccē,* inquit ad Isaiam, *scriptum est co-*
ram me, non tacebo, sed reddam & retribuam in-
sinum eorum, iniquitates vestras, & iniquitates

Habac. 3.

13.

J 126

Danie. 6. 8.

Isaie. 65. 6.

patrum vestrorum simul, &c. Similiter & contra Iechoniam sententiam irreuocabile pronuntians, dixit ad Ieremiam: Scribe virum stum sterilem, virum qui in diebus suis non prospereabitur: nec enim erit de semine eius vir, qui si deat super solum David, & potestatem habeat ultra in Iuda: & huiusmodi sunt innumera loca. Ex quibus intelliges differentiā, quam Deus tenuit proferendo sententiam contra Nabuchodonosor regem, supremumque monarcham, & contra filium eius Baltasarem. Sane contra vtrumque de cælo sententia diuina processit: sed contra Nabuchodonosor, solo verbo fuit prolata, quam ipsemet audiuit, illamque eidem exposuit Daniel: contra Baltasarem autem non verbo, sed scripto fuit eius oculis intimata: vidit enim manum scribentem in pariete, *Mene Tecel Phares*. Et forte hinc Daniel intellexit sententiam contra Nabuchodonosor reuocabilem fuisse: vnde postquam illam eidem explicauit, hortatus fuit, vt vitam emendaret, & peccata sua elemosynis redimeret, *Forſitan*, inquit, *ignosce delictis tuis Deus*: sententiā autem contra Baltasarem irreuocabilem & determinatā intellexit; ideoque postquam eam eidem exposuit, nullatenus eum admonuit, vt aliquid ageret, quo sententiā contra se scriptā euaderet. Et forte hinc Ionas suspicatus fuit, sententiā, quā Deus contra Niniuen protulerat, comminatoriam tantummodo fuisse, quam Deus solo verbo proferebat, non autem scripto voluit firmari; reuocandam propterea ad Niniuitarum poenitentiam. Vt ergo intelligas irreuocabilem sententiam, quam tibi Ecclesia intinat; non nudo verbo illam profert, sed & scripto, quasi in pariete capitis tui, tribus digitis eam scribes, sicut quæ contra Baltasarem lata est. Si a rege contra te mortis sententia esset lata, quā irreuocabilem scires, & videres te iam ad suspendium duci, nesciens in qua ciuitatis via, per quam duceris, esses suspendendus; quoniam gustu comederes? qua quiete dormires? quomodo voluptatibus intenderes? quo pacto de ædificanda domo tractares? Irreuocabilem audi sententiam: *Pulvis es & in puluerem reuerſeris*. Iam ad mortem duceris, nihil enim aliud quolibet momento agis, quā ad mortem properare; nescis si hac die, quam tanquam viā hodie peragendam ingressus es, eris suspendendus, an sequenti. Qui igitur fieri potest, vt tam quiete in peccato persistas? tam grandi Dei obliuione obſurdeſcas? tam profundo lethargo dormias?

(33)

§. 6. Ad reuincendos inimicos, consuluit Sapiens recurſum ad proprium locum, quem esse sepulchrum, ostenderunt Dauid, & Abraham.

DICTUM fuit, & expositum iuxta doctrinā Ambrosij, & Basilij, Ecclesiā sanctā nobis sacro Quadragesimę tempore, bellū indicere contra omnes aduersarias demonū & peccatorum potētiās. Ad bellū autē bene & gnauiter gerendū & victoriam obtinendā, non solum requiritur arma offensiuā & defensiuā; sed maxime curandus est locus, in quo exercitus locatur. Hoc enim magnopere considerant sapientes duces, & procurant illum eligere, in quo & muniti ab aduersariorum telis existant, & ex quo fortiter iacula sua contra eosdem emittant. Victus succubuit exercitus Ioab, eo quod locū elegit, muro in quo inimici stabant, propinquo; vnde ab inimicis offensi, nullatenus offendere eosdē potentes, victi euaserunt. Id similiter euenit fortissimo duci Abimelech, qui cū potentes milites vincere consueuisset, a femina victus succubuit; quia locū minus tutum elegit, in quo percuti potius, quā percutere posset. Ecclesia pugnatōres contra inimicos nostros armis aptissimis muniuit, ieiunio, poenitentia, lacrymis, pio in Deū affectu, misericordi in pauperes voluntate, vt sequenti tractatu exponemus. Quō tamē validius, securiusque victoriā cōsequi possim, locū aptū nobis offert & exponit, ad quē nos recipiamus; in quo omnia tela nequissimi possimus extinguere, & ex quo potētissimis sagittis & ictibus eū perfodiamus. Locus iste, cinis, puluis & terra est. Annotauit S. Gregorius illā Spiritus sancti sententiā, quā iuxta aliorū patrum mētē alibi sepe exposuim: *Si Spiritus potestatem habēis ascēderis super te, locū tuū ne dimiseris*. Nomine Spiritus, demonē intelligūt Ambrosij, Hieronymus, Gregorius, Cyrillus Ierosolymit, & Bernardus. Dicitur autē Spiritus potestatem habēis, id est, potēter & valide impugnātis, vt Symachi translatio indicat, aut ppter alias rationes alibi expositas. Si hic Spiritus ascēderit super te, aut, vt Symachus trāstert, irruat super te, aut superueniat imperēs te, *Locū tuū ne dimiseris*. Cōsulit, inquit Hieronymus, Spiritus sanctus, quid agēdū sit, quādo diabolus viciōſe cōtra te insurgit, & bello potētū diuersarūq; te exagitat

§ 127

Libro de
Eliā, cap. 1.
& serm. 32.
Hom. 1. de
ieiunio.

2. Reg. 11.

Iudicū 9.

Ecclesiastes

10. 4.

In Psal. 1.

& 11.

Lib. 6. in

cap. 8. Ha-

ia, & lib. 3.

in cap. 6. ad

Ephes & 11.

1. in c. 5. Za-

char. & epi-

stol. 12. ad

Eustoch.

3. Moral.

c. 17. & 14.

Moral. c. 18.

Cateche.

1.

Sermo de

quadruplici

debito.

Epist. 12.

ca.

habitationem; *Locum tuum ne dimiseris*: quod
 alibi Spiritus sanctus clarioribus verbis ex-
 pressit; *Mane in loco tuo*: ad locum tuum te
 recipe, ut potenter resistas, eiusque iacula
 enerues. Quis locus tuus? B. Gregorius cen-
 set esse penitentiam humilem: quis enim lo-
 cus prior peccatoris, quam penitentia?
 Sed possumus intelligere, locum tuum esse ter-
 ram, cinerem, puluerem, sepulchrum: nihil
 enim magis tuum est, quam terra & pulvis, que
 Nostrum, pleno ore David pronuntiat: *In*
puluerem, inquit, suum reuertetur. Nullus locus
 prior, quam sepulchrum, *Vbi constituta est do-*
mus cunctis viventibus, ut dixit sanctus Iob.
 Expede in primis vocem *Domus*. In scriptura
 enim maxime differunt domus & taberna-
 culum. Nam tabernaculum, est mansio consti-
 tuta ad habitandum non permanenter; sed ad
 breue tempus, illudque extruitur leuissimo, aut
 nullo fundamento supposito, fixis tantum in
 terra baculis, superponendo illis pelles, aut
 cortinas cilicinas, quomodo dicuntur, *velles*
terra Madian; cuiusmodi habitationibus ute-
 bantur filii Israel, per desertum ambulantes, figen-
 tes tabernacula in locis, ad quae noctu per-
 veniebant, inde statim discessuri. Vnde & di-
 citur: *Tabernaculum vni noctis*. Domus autem dici-
 tur, habitatio constructa ad habitandum perma-
 nenter, cui solidum firmumque fundamentum, ut
 stare possit, subternitur, super quod firmi
 eriguntur parietes. Vnde Ionadab, hoc filiis
 suis imposuit: *Domum non edificabitis, sed in taber-*
natibus habitabitis: ubi tabernacula domibus
 opponit. Hinc locus ille, in quo arca Dei pri-
 mo habitabat, quia mutabilis erat, & mini-
 me permanens; vocabatur *Tabernaculum*, ut *ta-*
bernaculum silo: sed templum, quod a Salomone
 constructum fuit, ut permaneret in illo perpe-
 tuo, vocatum fuit *Domus Domini*. In hac vita
 non habet homo locum, in quo habitet tamquam
 in domo; sed tamquam in tabernaculo: quia
 nullus est in hac vita locus, in quo sit perma-
 nens. In sepulchro autem constituta est tibi
 domus, ibi permanebis toto tempore, quo
 mundus perdurauerit. Cui concinuisse visus
 fuit David, ut S. Augustinus elegantissime
 annotavit, loquens de diuitibus & potenti-
 bus, qui ampla extruunt palatia, domos la-
 queatas edificant, tamquam si in eis perpetuo
 essent permansuri dicens, huiusmodi aedifi-
 cia, non domos, sed tabernacula esse: *Sepul-*
chra, inquit, eorum, domus eorum in eternum: Ta-
bernacula eorum a progenie in progeniem, vocave-
runt nomina sua in terra sua. Diligenter anno-
 ta, prius dicere, hominum sepulchra esse domos
 illorum, & domos quidem in eternum, aut in secu-
 lum, id est, dum mundus durauerit. Deinde habi-
 tacula, quae in terra posteris suis relinquunt

ad nominis sui celebritatem instructa, non
 domos, sed *Tabernacula* vocat. Recte quidem,
 quoniam in habitaculis super terram extructis,
 minimo tempore manere sinuntur, nec vlla in
 eis firma, aut fixa statio est. Frequenter cotin-
 git, ut mox aedificato palatio, morte abior-
 beatur diues; imo & nonnumquam priusquam
 structura ad perfectum fuerit perducta, cogun-
 turque, velint nolint, erecta multis laboribus
 & sumptibus palatia, posteris relinquere,
 nec eis permanendi ibi facultas conceditur: &
 si conceditur, certe breue nimium est, quod con-
 ceditur. Et certe quivis homo, velit nolit,
 confiteri tenetur, se peregrinum super terram,
 ideoque neque habere in ea civitatem manentem,
 aut fixam domum; non enim quis, ubi advena
 est, domum habet fixam. Deinde notum est, mi-
 litiam esse vitam hominis super terram: mili-
 tes non fixas habent domos, sed in *taberna-*
culis agunt. Sepulchra autem illorum, recte do-
 mus illorum vocantur, propter stabilem & lo-
 gissimam mansionem, in qua in eternum mane-
 bunt, dum mundus perdurauerit. Recte ergo,
 inquit Augustinus, tabernacula vocantur, in
 quibus temporaliter manserunt; sepulchra au-
 tem domus, in quibus quasi in eternum mane-
 bunt. Tabernacula suis dimittent, ubi mane-
 bunt breui tempore vite; & transibunt, quasi
 ad domos eternas ad sepulchra. Quid illis
 prosunt tabernacula, *In generatione & genera-*
tionem, in filios, nepotes, pronepotes: Quid?
 Audi. *Vocaverunt nomina sua in terra sua*. Ibi
 in parietibus extructis procurant nomina
 sua vocari, &c. In sepulchro ergo constituta
 est tibi domus morienti, cui viventi tantum
 modo locus conceditur, in quo brevissime
 tamquam in tabernaculo debili & infirmo
 possis habitare. Aptè autem dicitur *domus con-*
stituta. In Hebræo est vox *Moghed*, quæ pro-
 prie significat locum statutum, ut in eo plures
 congregentur, aut in unum conveniant; quomo-
 do datur in civitatibus domus communes, ad
 quas omnes conveniunt, ubi omnes in discri-
 minatim congregantur, qualis erat Synagoga
 apud Iudæos, & Tépla apud nos. Pagninus:
Ad domum congregationis omnis viventis, Regia,
Ad domum conveniunt omnis viventis. In mundo
 unusquisque locum suum habet ab alio separatum,
 diues a paupere, nobilis ab ignobili, diis a
 feris; sed in sepulchro constituta est domus,
 in qua omnes congregentur, simul in unum di-
 ues & pauper. *Parvus & magnus ibi sunt*, in-
 quit Iob, & *servus liber a Domino suo*. Quamvis
 princeps Isboseth & dux Abner dum viveret,
 gradus dissidio fuisset ab invicem separati, mo-
 rietes tamen tulerunt caput Isboseth, & sepelierunt
 in sepulchro Abner. In scachorum ludo, quan-
 diu calculi super tabulam stant erecti, unus-

quisque;

Sermo. 48.
ad fratres
in Eremo.Pineda in
c. 30. Iob.Ad Rom. 5.
11.In cap. 23.
Genes.

Gene. 23.4

Gene. 23.7

Lib. 1. qq.
in Genes.Lib. 1. de
cultu ima-
ginum.

quisq; locum suum tenet, iuxta sui qualita-
tē; dum tamen à tabula extrahuntur, omnes
turmatim vno eodemq; includuntur saccu-
lo. Aperi sepulchra, inquit Augustinus, & vi-
de, an discernere possis, quis dominus, quis
seruus, quis pulcher, quis deformis, quis di-
ues, quis pauper. Et propterea funera voca-
mus *Exequias*: quia mors omnes exequat, vt
alibi dicimus. Aliqui dicūt vocē *Moghed*, si-
gnificare *testamentū*; vt vertere possis: *Ibi cō-*
stitutā est domus testamēti cunctis vinctib⁹. Id est,
domus iure testamenti omnibus conueniēs.
Hec domus testamētario iure tibi cōuenit,
à primo omniū parente, qui iure hāredita-
rio hoc solūmodo tibi reliquit; *Per illū enim*
ingressa est mors, & ita in omnes homines mors
pertransiit. In huius explicationem obseruat
D. Thomas primum locū, quem in mundo,
quis suum emendo fecit, fuisse emptum ad
sepulturam. Primus, qui inuenitur in mūdo
locū in terra emisse, fuit Abraham, qui agrū
quendam emit ab Ephron filio Seor in He-
brō. Mortua fuit Sara in Arbee, quæ est He-
bron, locutusq; est Abraham ad filios Heth,
habitatores terræ illius, dicens: *Aduena ego*
sum, & peregrinus apud vos: date mihi ius sepul-
chri vobiscū, vt sepeliā mortuū meū. Tunc vnus-
quisq; eorum suū ei offerebat sepulchrum,
dicentes: *Audi Domine; princeps Dei es apud nos,*
in electis sepulchris nostris sepeli mortuū tuū, nul-
lus te prohibere poterit. Vide quā antiqua est
extruendorū sepulchrorum cura. Iam tunc
vnusquisq; suū sepulchrum habebat extru-
ctum, pro cuiusq; qualitate. Vnde dabatur,
iam tunc sepulchra quædā magnis sumpti-
bus constituta, quæ vocabāt *Electa*. Quoniā
omnes cognoscebant Abraham esse virum
inclytum, qui multa dignus esset estimatio-
ne, quē propterea *Principem Dei*, id est, mag-
num, nuncupāt, omnes sua libentissimē of-
ferebant sepulchra. Abraham, quoniā vrbani-
tas contraria fuit veræ ac legitimæ fidei, &
sanctitati) *surrexit & adorauit populum terræ,*
filios videlicet Heth. Adorare hoc in loco, vt
Augustinus & Ionas Aurelianēsis Episco-
pus intelligunt, est gratias agere, quadā ex-
terna reuerētia illis exhibita: *Dixitq; ad eos: Si*
placet animæ vestræ, intercedite pro me apud Ephrō
filium Seor, vt det mihi speluncam duplicem, quā ha-
bet in extrema parte agri sui. Speluncā duplicē,
quidā intelligunt, quod vna esset intra aliā:
alij, quod in agro esset duplex spelunca nō
lōge vna ab alia sita: *Pecunia digna tradat eam*
mihi: id est, vendat mihi eā iusto pretio. Quis
esset Ephron, explicat scriptura subdens: *Ha-*
bitabat autem Ephron in medio filiorū Heth. Qui-
dam credunt significari his verbis, Ephron

fuisse illius terræ principem, cuius est habi-
tare in medio; vt omnium commodis con-
sulat, omnesque possit sua manu continere,
regere & gubernare. Alij melius credunt
significari, fuisse virum nobilē, in pretio ha-
bitum, omnibus notum. Ita dixit mulier illa
ad Eliscum: *Mulier sum, quæ in medio popu-*
li mei habito, id est, quæ omnibus meis ciui-
bus sum nota, & in pretio habita. Et hinc
Amos vocat, *Vitulos de medio armeni*, excelle-
tiores & pinguiore. Talis erat Ephron, &
verē comes & nobilis, qui cunctis audienti-
bus gratis agrum & speluncam duplicē ob-
tulit Abraham, dicens: *Nequaquam ita fiat Do-*
mine mi, vt pretio recepto agrū tradam; sed
tu magis ausculta, quod loquor: *Agrum tra-*
do, & speluncā, quæ in eo est, presentibus filijs po-
puli mei. Quasi dicat: Firmissima est donatio,
quā sub tot testibus facio. *Adorauit Abraham*
coram populo terræ. In antiquis codicibus ha-
betur: *Adorauit Abraham coram Domino & po-*
pulo terræ. Credunt aliqui significari grandē
submissionē, quā Abraham fecit ad Ephrō.
Alij illud corā Domino intelligunt, id est, *Verē*
& ex animo, *Agradeo felo muy de veras, y muy*
ae corazon. Locutus est tamē ad Ephron, cir-
cūstante plebe, quasi omnes circūstantes vo-
lens exhibere testes: *Quaso, vt audias me: Dabo*
pecuniam pro agro, suscipe eam: & sic sepeliā mor-
tuū meū. Respondit Ephron: *Domine mi audi*
me: Terra, quam postulas, quadringenti siclos ar-
genti vale (valor cuiusq; sicli illius terræ, erat
circiter, quod apud nos vncia argenti, aut
decem & septem solidi.) *Istud est pretium: sed*
quantum est hoc? Sepeli mortuū tuū. Erant am-
bo diuites, apud quos quadringēti sicli pro
minimo æstimabantur, voluitque dicere: *La-*
heredad esio vale, pero es cosa tan poca, que no ay
que reparar en ella: dexate de precios, y tomala gra-
ciosamente para sepultar tu defuncta. Nequaquā
acquieuit Abraham; sed *appendit pecuniam,*
quam Ephron postulauerat, audientibus filijs Heth,
quadringentos siclos argenti probata moneta pu-
blicæ. Confirmatusque est ager quondam Ephro-
nis, in quo erat spelunca duplex, tam ipse, quam
spelunca, & omnes arbores eius, in cunctis termi-
nis eius per circuitum Abraham in possessionem, vi-
dentibus filijs Heth, & cunctis, qui intrabant por-
tam ciuitatis illius. Voluit emptionem face-
re, & emere agrum, qui de toto rigore iusti-
tiæ suus esset, quem suum pleno ore voca-
ret: idcirco *appendit totam iustam quanti-*
tatem, quæ æstimatus fuit, No en fil, y tachas,
quod dicimus; sed siclis argēti probatæ mo-
netæ publicæ, vt nulla posset calumnia pre-
tium infici. *Et confirmatus est ager*, id est, facti
sunt actus & contractus, qui tunc fieri soli-
ti erāt, ad plenum dominium acquirendum.

4. Reg. 4. 13

Amos. 6. 4

J 130
Istella in c.
23. Genes.Genes. 23.
17.

Genes. 23.
20.

J 131

Hom. de cu-
ra salutis
proximi, &
nomine A-
braham, &
hom. 25. in
Genes.

Ad Hebr. 11.
8. 9. 13.
Ad. 7. 5.

Genes. 13.
15.

non in angulo, aut occulto, sed videntibus omnibus habitatoribus ciuitatis. Et tã suũ voluit Abraham locum illum habere; vt totus ille, & arbores, & herbæ illius suę essent. Nec contentus fuit vnico, vt ita dicam, notarij, aut tabellionis actu: sed aliũ postea fieri voluit: subditur enim iterum: *Et confirmatus est ager & antrum, quod erat in eo, Abraham in possessionem monumenti à filijs Hebr.* Quod intelligo ideo dictum, quia primò quidem Ephron, qui Dominus erat agri, fecit & cõcessit actũ scripturæ publicę, aut id quo emptionis & venditionis actus celebrari solebāt, transferens, & confirmās dominiũ agri, quod habebat, in Abraham. Abraham tamẽ nõ hoc actu cõtentus fuit, sed voluit vt omnes ciues & habitatores similiter vẽditione, quã Ephron fecerat, confirmarẽt: fieri enim poterat, vt quamuis tũc Ephron agrũ possideret, esset aliquis, qui ius aliquod ad agrũ futuris temporibus prætereundum posset. Hęc quidẽ historia. Circa quam multa obseruanda sunt. Primũ est, hanc fuisse primã emptiõnem, vt D. Thomas dicit, quã in mundo factã nouimus, per quã pleno iure Abraham aliquam terrę portionem possideret. Possidebant tunc multi ea, quæ hereditario iure acquisierunt, & frequentius, quæ per vim & potentiã poterant occupare: prima tamen possessio, qua quis emendo rẽ, fecit de rigore iustitię suã, hæc fuit. Secũdũ est, id quod S. Stephanus annotat & recenset. Promisit quidem Deus Abraham illam omnem terrã amplam & latam, deliciosissimamq; non tamen quam ipse, sed filij eius, qui futuri erāt possiderent. Meritò illi viro insigni, voluit *Abrahã* nomen imponi, vt excellenti discursu prosequitur Chrysostomus; quod significat *transitorem*, non solũ, quia transiturus erat fluuium Euphratem, veniens de patria sua Chaldeã, in terram Chanaam; sed quia toto vitæ tempore, transitor & peregrinus futurus erat, nullibi locum propriũ constituens. Ideoq; (inquit Chrysostomus) perpetuò cõfessus & professus fuit, se peregrinum super terram, vt Apostolus dixit. Vnde quamuis illam terram ei promiserit, *Non dedit illi*, inquit S. Stephanus, *hereditatem in ea, nec passum pedis, & semini eius post ipsum.* Rẽm admirandã voluit Stephan⁹ indicare. Promisit Deus Abraham, nõ solũ semini eius daturum terram illam, sed & ipsimet Abraham dicens: *Omni nem terram, quã conspicias, dabo tibi & semini tuo: & quamuis id ei repromiserit*, idest, iterum atq; iterum promiserit, nunquam ei in sua persona concessit possidere, tãquam suum, *nec passum pedis.* Quod enim ei promisit, non quasi in se ipso complendum intelligere vo-

luit, sed in filijs suis, vt nõtat Caietanus; id quẽ vñtatum Chrysostomus refert, Deum sepe, quẽ parentibus promittit, non in ipsis cõplere, sed in filijs: vt patet in benedictionibus Patriarcharum, quæ in eorum filijs cõplete fuerunt. Tertium est; hunc qui nullum locum tãquam propriam sortem possidere voluit, nec passum pedis; agrum illum pleno iure voluisse suum facere, quem ad sepulturam emebat: huncq; ita voluit esse suum, vt omnibus modis, omnimoda firmitate, possideret, idq; omnibus esset notũ. Vnde omnem pecuniam ab ipso venditore designatam, sine cõtradietione, aut hesitatione aliqua subito obtulit, & in *probata moneta publica*, ne aliqua exceptio sibi posset opponi. Nec solũ contentus, fuit emptiõnem in publico fieri corã innumeris, qui adstabant testibus; sed quã confirmarent actus cõsueti, nõ solũ venditoris, sed totius populi: vt vir plenus fide, qui verẽ peregrinus fuit in terra, indicaret sepulturã esse proprium hominis locũ in mundo, qui pleno iure ei competit, & nullum alium locũ esse in terra, nec passum pedis, quẽ suũ, pleno ore, posset nũcupare. Ex qua doctrina explicauit S. Augustinus grãde mysteriũ recõditũ in eo, quod **CHRISTVS** Dominus nõ solũ nõ habuit viuens locũ suũ, in quo caput reclinaret; sed nec moriẽs propriũ habuit sepulchrũ, ideo quẽ in alieno monumẽto fuit cõditus. Meritò sanẽ, nã ei mors & sepultura fuerunt aliena, qui pro alijs moriebatur, & sepeliebatur: & qui bona, quẽ sibi sunt propria, homini communicabat, ab homine accipere voluit, quẽ homini propria erāt, pœnas, mortẽ & sepulturã. De quibus alibi. Hic ergo loc⁹ tibi proprius. Eme possessiones amplas, posside agros extensos, construe palatia firma: imò acquire villas, ciuitates & regna, cũ plena, quã dicũt, iurisdictione, cũ mero & mixto imperio; nunquã aliquid horũ tã pleno iure obtinebis, quin illud cogaris statim amittere. Locus, quẽ null⁹ auferet, in quo tãquã in propria domo manebis, locus est mortis, sepulchrũ scilicet; vbi cõstituta est dom⁹ testamẽti, idest testamẽtario iure ab illo primo omniũ parẽte ad omnes viuentes expectas. Vt igitur, vnde digressissimus regrediamur, quãdo spiritus potẽter & magna cũ vi homines impugnans contra te insurrexerit, *Locum tuum ne dimiseris*: ad hunc locum te recipito, illic eundem superaturus, idest, ad sepulturam, cinerem & puluerem te conferto, & te iam quasi mortuum cogita, & in sepulchro repositum. Sic enim omnia eius tela eludes, vires eneruabis, victumq; ac confusum in fugam conuerteres.

In cap. 1
Genes.
Homil. 8
Marth.

Genes. 43

Serm. 130
de tempon

S. 7. Inuictum athletam se exhibuit Iob, qui spiritum potestatem habentis superaturus, ad locum suum se recepit.

ALI. V. D. E. R. mihi videtur Sapiens, ad insigne memorabile-
quē factū illius fortissimi mi-
litis sancti Iob, quem Chryso-
stomus fortem illum & mag-
num pugilem; Prosper Aquitanicus Fortissi-
mum Dei athletam vocant, quē Suidas con-
siderat primū fuisse, qui aperuit gymniciū il-
lud, omnibusq; patēs stadiū. Hic, inquit, pri-
mus diabolum deuicit, hic de improbo illo
triumphauit, non victor in Olympijs, aut Ne-
meis, aut Lithijs, aut Pythijs, aut certami-
nibus ceteris, quę arrogatibus græcorū ser-
monibus celebrātur. Non hominē infirmū
sibi similē, habuit aduersariū, nec pugnavit
cū carne & sanguine: sed agonistico certa-
mine, inquit Sanctus Prosper, principem to-
tius infernalis militiē superauit. Merito illi
ore pleno Spiritus sanctus Virum appellat.
Vir, inquit, erat in terra Hus: scriptura enim la-
cra, inquit Gregorius, Viros vocare consue-
uit, qui vias Domini, fortibus, & nō dissolu-
tis gressibus sequuntur: vnde per Psalmistā
dicitur: Viriliter agite, & confortetur cor vestrū.
Vnde & Sapientia in Proverbijs dicit: O vi-
ri ad vos clamio. Quasi dicat: Ego non femi-
nis, sed viris loquor, &c. Quid igitur hic grā-
dis athleta, agonothea;q; celebris fecit? Ex-
professo enim sunt nunc expēdenda, quę su-
pra leuiter attigimus. Cū audisset nuncio-
rum verba narrantiū, quomodo venissent
Chaldei, & Sabæi, & ignis descēdisset de cœ-
lo, & ventus venisset e regione deserti, qui-
bus omnis eius substantia, domus, & filij ab-
sumpti fuerūt; intellexit hic excellentissimus
miles, spiritū potestatem habentis contra se
insurrexisse, diaboliū inquam potēti virtute
impugnantē, aut verō habentē licētiā ab
eo, qui omnium rerum habet potestatem
Deo. Turx surrexit Iob, & scidit vestimenta sua:
& conijcit capite corruit in terrā. Non omnia ex-
ponere vācat. Id tamē primō annota, quod
surrexit in Hebræo verbū, Kim, quod pro-
priē significat stare, aut super pedes se fir-
mare, quod Hispanē dicimus, rehazotse, id est
firmasse, quod propterea aptissimō accomo-
datur illi, qui se constituit expectans eum,
quē contra se videt venientem ad pugnam.
Ita dicitur de Goliath, quod cū videret
Dauidem venientē contra se, Surrexit Philis-
thæus. Ita ad dicēdum, quod iuuenes cōtra

se inuicē se exponeret pugnātes, dicitur: *Sur-
gāt pueri & Iudā, id est, cōtra se decertēt. Sē-
tiēs itaq; Iob irruentē cōtra se Spiritū pote-
te, non refugit, aut detrectauit pugnā: non
manus dedit, nō impugnātūrō cessit; sicut il-
li, qui potētē Holophernē cōtra se venientē
senserūt, eius potentia exanimati, vltro se ei
humiles obtulerunt, ptestātes se nullatenus
velle illi obsistere aut repugnare; cui libēt
manus dabāt: sed surrexit Iob, certamē acce-
ptās, se ad resistendū, imō ad reuincēdū ex-
ponens. Et quid primū omnīū fecit? Cor-
ruit in terram ad locum suum se contulit. Lo-
cus hominis terra est: ad illā se demisit. Mi-
rum est, quod iurgens, & se stantem exhi-
bens & ostendens diabolo; in terram se sta-
tim demisit. Sed sapiens pugnator intelle-
xit se cōtra tale inimicū stare nō posse, si lo-
cū suū defereret, & non teneret; ideo plene
apprehensurus locum, in terrā corruit: vnde
omnes diaboli sagittas elusit, & vires cōfre-
git, dicens: Nudus egressus sū de utero matris nec
nudus reuertar illuc, quod statim latius expo-
nemus. Vidēs diabolus se in hoc primo cō-
gressu superatū, aliū inferendū cōtendit, &
data a Deo sibi licētia, validiori agmine co-
tra militē Dei strenuū processit, cū percu-
ties a plāta pedis, vsq; ad verticē; ut nihil in eo
sanū reliquerit, nullū relinquens morbi, aut
doloris gen^o, quo illū nō impeteret, & vrge-
ret. Non tot spinis ericius est plenus, quātū
ille sagittis acutissimis trāstixus, dolorū in-
firmitatū, &c. Quid hic sapiētissimus miles
fecit? quāuis primō ad locū suū se recepisset,
nō tamē erat ille locus plene suus, erat
enim communis terra, arboribus, plātis, sege-
tibus, animalibusq; ceteris cōmunis, quā vi-
nētes inhabitabat. Ideo ad propriū locū suū
se recepit, nō ad terram qualemcūq; ut D.
Gregorius annotauit, sed ad sterquiliniū,
Testa, inquit, samē radebat sedēs in sterquilinio;
Origenes, Chrysostomus, Gregorius cete-
riq; patres locū intelligūt sordidū, horridū,
squalidū, quasi dicas, sordidū. In Hebræo habe-
tur vox *špher*, quā Vulgat⁹ nūc sterquiliniū,
nūc cinerē, nūc puluere vertit: vnde quida
legūt; Sedit in medio cineris, quomodo quāda
græca, quę sequūtur Appollinaris, & Poly-
chroni⁹, alij Sedit in puluere. Vulgat⁹; in sterqui-
linio. Et vere credo locū illū, in quo Sanctus
Iob sedit, ex his omnib⁹ simul fuisse cōstitū-
tū, stercore, puluere & cinere. Vt enim cēlēt
Polychronius⁹, Philipp⁹ Diacon⁹, Beda⁹, &
D. Thomas⁹, sterquiliniū hoc, extra portas
ciuitatis erat cōstitutū: confectū est autem
extra oppidorum portas, finera eiusmodi
conspici, redundantia varijs immunditijs,
quę a ciuitate extrahūtur, quę a domo sua*

2. Reg. 2.

14.

Judith. 3.

Iob. 2. 7.

3. Moral.
cap. 4.

Iob. 2. 9.

In Catena
græca.

. 728

In Cate-
na græca.6 In cap. 2.
Iob.

Apud Ge-
nebra. lib. 1.
chreno.
Cap. 33.
Tract. 2. in
Iob, ad me-
dium.
Apud Ge-
nebrar. 1.
chronolo.
Tract. 2.
citat.
Iob. 7. 3.

quisq; eiicit, cinere, puluere, stercore. Vnde Caietanus annotauit, cinerem ibi existētem fuisse illum, qui extracto lexiuo, tanquam inutilis in finctum proiicitur. Ad eum locū confugit Sanctus Iob, quādo se vlcere pessimo vidit percussū, ubiq; saniem & vermes profundentem: & ibi sedit, nō vna die, aut duobus, sed toto tempore, quo illius tribulatio & tentatio perdurauit, quod non breue fuit. Suidas^a cēset durasse septem annis, quam sententiam tenet Catena Græcorum patrum in Iob^b. Quidam, quos Origenes^c refert, credūt durasse tribus annis cum dimidio, in typū Dominicz prædicationis. Seder Olam^d tradit durasse per annū. Origenes ipse^e existimat durasse tātū per breues menses, ad summū per tres cū dimidio. Quod probat, ex eo, quod Sanctus Iob, dixit: *Menses vacuos enumeraui mihi*: dicturus certē annos, si per annos eius tribulatio perstisset. Deinde, quia sufferre non possent multis annis mēbra & carnes Iob a vermibus, & putredine comedi & corrodi: nec multis annis amici, qui cum eo agebant, ibidē perstitissent a terris suis elongati, præsertim cū reges fuissent, qui diu a regno suo, nequaquā abfuissent. Nihilominus annotat Origenes, quod etsi tantū per breues menses durauerit afflictio, dicendum est durasse longissimo tempore, non quidē habita ratione tēporis, sed dolorum. Breue namq; tempus, reputatur lōgissimū, ab illo qui in doloribus & pœnis agit. Hoc confirmat ex illo, quod in textu Græco, cuius lectionē ille cū Græcis patribus sequitur, habetur: in quo postquā dicitur, quod Iob sedit in sterquilinio, subditur: *Cum autem multum tempus processisset, dixit ad eum vxor sua: Quousq; sustinebis, &c.* Certē non multi dies transierāt, & dicitur: *Multum tempus*, propter plurimam passionē, propter acerrimum dolorē, vehementissimum vulnus, amarissimam pœnam, plagarum nimietatem. Frequenter proximo aliquo quē libet mittentes, si tardigradus fuerit is, qui missus est, murmurantes soliti sunt dicere: *Quid fecisti tāto tempore?* Si vna hora dicitur tempus prolixum, multo magis mensiū tempus, prolixum, atq; plurimū dici potest. Ita Origenes. Egregie tamen rem incertam Chrysostomus expressit, vno in loco dicēs, Iob per multos menses, in altero non duodecim, non viginti, non centū dies; sed multos mēses in his malis fuisse. Multa circa huiusmodi factum sancti Patres inquirunt. Primò: Cur Sanctus Iob tam graui infirmitate affectus, ciuitatem fuerit egressus, qui potius videbatur, si extra illam in talem morbum incidisset, in eam inducendus, vt commo-

dius acutissime omnigenę infirmitati posset mederi. Secūdò, Iam quod ciuitate egredi voluit; cur sub dio se constituit, & nō ad aliquam domum aut villam extra ciuitatem sitam se contulit; sicut Ozias fecit, quando lepra se vidit infectum; non enim credendū est defuisse talem domum, illi præsertim viro, qui rex erat, & tanquam rex ab omnibus colebatur. Tertiò, Iam quod sub dio voluit se locare; cur plenus putredine & vermibus scatens, non locum quæsiuit mundum, inter flores aut herbas virides, aut saltē lapides mundos; vbi immunditiam suam posset leuius ferre, & aliquantulum emundare. Nam fimetum adiēs, potius visus fuit voluisse immunditiam augere, & immunditiam immunditiz copulare. Quartò, Iam quod ad sterquilinum se contulit; cur illud elegit, quod omni immunditiz genere abundabat, cinere scilicet inutili, puluere, & stercore fetido. Quintò, Iam quod talem elegit locum; cur ibi sedit. Si enim vt diximus, constituit in stadium descendere cum diabolo, quem ad se expugnandum venientem considerabat, pugnaturus cum illo, potius si sederet, deberet surgere: nam sicuti pugnatibus sessio est penitus incongrua; ita illis statio est accomodata, adeò vt Dauid, Deum ipsū aduocās, qui contra inimicos suos pugnaret, cōsiderans eum sedētem in solio maiestatis suæ, dixerit: *Exurge Domine, & effunde fream: & cōclude aduersus eos, qui persequuntur me.* Quasi supponens, neminē posse se cōgruē inimico opponere, nisi qui surrexerit, & firmus steterit. Sextò; Cur ibi se constituens nihil aliud ad saniem & vermes ab vlceribus suis profluētes emundādos voluit accipere, nisi testā. Notū est enim rem mollē esse congruā vlceribus emundandis: dura siquidē & aspera nō emundabūt saniē, & augebūt dolorē. Tādē: Cur tā longo tēpore ibi māsīt: quamuis enim nulla latorasset infirmitate, aut nullo torqueretur dolore, intolerabile hoc solū videbatur, multi mēsis, & toto tēpore, quo tētatio durauit, ibi permāsisse. In horū explanationē multa sancti Patres tradūt. Quidam censent ciuitate egressū, quoniā tantus tāq; horredus erat fetor, quē vlcera eius spirabāt: vt nec ciues, nec cognati vllatenus ferre possent; imò verò nec ipsemet sanctus vir se ipsū posset sustinere, si aliquo cubiculo, aut intra aliquā domum maneret inclusus: ideo extra ciuitatē & extra domū ad cōmunem ventorū flatum se exposuit; vt leuior fieret fetor. Ita Polychronius. His adde cōmune fuisse Persis, vt ex Herodoto dixit Cēlius, quib⁹ p̄xima erat regio Hus, in qua Iob habitabat, leprosos ingēti p̄sequi abominatione

& ciui-

Homil. 1. in
1. ad Cor. &
2. ad popu-
lum.

In Catena.

Psal. 34.

J 134

In Catena

Lib. 5.

& ciuitatibus pelleret tanquam apertos deorum inimicos. Censebant enim lepræ morbum, non tam ex naturæ vitio, quàm ex Deorum vindicta procedere, cōtra eū, qui grandi aliquo crimine cōtra Solem deliquisset. Inò & Sanctus Isaias, eo ipso quod spiritu prophetico præuidit CHRIS TV M quasi leprosum; exposuit iudicandum ab omnibus, tanquam à Deo percussum & humiliatum, quasi lepræ infectio, non infligeretur nisi ei, quem Deus tanquam grandem sibi inimicum vellet percutere & humiliare. Et verè credendum est, diabolum totam ciuitatem contra Sanctum Iob concitasse, & commouisse, vt eum omnes auersarentur, tanquā hominem Deo maxime inimicum; ab eo percussum, quē omnes à se pellerent, & eijcerent, quantumcunque rex esset. Narrant Plinius & Solinus, ex totius populi decreto in Trapobana insula constitutum fuisse; vt si rex delinqueret, cuncti eum auersarentur, & communem congressum & cōuictum denegantes à se pellerent in cōrore & tabe conficiendum. Quanto magis censere possumus, diabolum Hulsitas induxisse, vt crederent, Iob ingenti scelere contra Deum deliquisse, quem iudicabant à Deo singulariter percussum; ideo quē ex ciuitate pellerent. Cur autem ciuitate egressus, sederit in sterquilinio, variè explicant Patres. Quidam credūt ideo factum, vt sanctus vir extremam, ad quam deuenerat miseriam & contemptum indicaret, sicuti quando in sua erat felicitate, ad gloriam suam explicandam, & honorem, quo ab omnibus prosequeretur exprimendum, dixit, se sedisse in cathedra & throno regali. Quando procedebam inquit ad portas ciuitatis, in platea parabant cathedram mihi &c. Chmque; sederem quasi rex circumstante exercitu &c. Alij censent locum illum elegisse ad nimiam suam tristitiam & luctum exprimendum. Propriū enim erat eorum, quos grandis calamitas opprimebat, ad luctum & mōrōrē agendum, terram eligere, & in ea sedere. Ita Esdras: Sedi & flemi, & luxi. Ita Ieremias, vt beatus Ambrosius considerat, inducit Ierusalē plorantem, & ad id aptum locum eligentem: Sederunt inquit in terra. Ita Deus volens prædicere Bābyloni, grandia mala, quæ super illam erat inducturus, quibus ad grandem luctum & lamentū erat peruentura, Descende inquit, sede in puluere virgo filia Babylon; non est solum filia Chaldaeorum &c. Alij existimant ad pœnitentiam agendam beatum virū se voluisse cōuertere; & cinis ac puluis proprius erat pœnitentiū locus, vt S. Ambrosius ostēdit; quem propterea Niuiuitz elegerunt, signāter eorum rex, de quo dicitur, quod, Sedit in cinere.

§. 8. Qua Iob fecit sedens in sterquilinio, stratagemata fuerunt miranda, & quasi validus equus cinerem excavans, vires è terra extraxit.

ET quidem nullatenus negare possum, hæc quæ SS. Patres annotant, vera esse: nequē enim adeò vnquam fui temerarius, vt illis vel leuiter me opponere audeam. Eorum tamen sententiæ addo, id quod idem Ambrosius indicat, aliquid etiam aliud sanctum virum singulariter intendisse: & quē Spiritus sanctus, omnesq; Sācti Patres de eo singulariter laudant, quod fuit strenuus athleta, qui cū diabolo ipso congressus, eius omnes sagittas elusit, & grādi triumpho superauit; hæc quæ agit, quæquē singulari studio scriptura sacra expressit, stratagemata sine dubio sapiētissimi militis fuisse. In primis enim, quoniam supremis se diaboli spiculis & telis impetum vidit, & agnouit spiritū potētissimum vehementissimo congressu & impetu contra se venientem, id statim curauit, ad eū locum se recipere; vbi omnes inimici eluderet ictus, & vnde ipse plenē posset eundem ferire. Quis locus ad id aptior, quàm sepultura, putredo, puluis & cinis? Hic locus tibi proprius est, de quo dictum fuit: *Locus tuum ne deferas*, vt paulo ante annotabamus. In illo & ab illo homo fortissimas resumit vires ad resistendum diaboli congressionibus, & dissoluēdas omnes illius machinas. Notum est, vnamquamq; rem fortiores esse, dū loco sibi connaturali consistit. Piscis Tobie in aqua ferocissimè agebat, qua extractus cœpit palpitare. Ignis inter ligna ardētissimus extitit; sed in puteum merlus, versus fuit in aquam crassam. Ex qua doctrina Caius Princeps, cuiusdā difficultatis solutionem inuenit, quam Plinius refert. Cū enim prospere vento ille nauigaret, subito naus in maris medio immobilis perstitit, ac si plantata quædam esset arbor. Exiliētes protinus, qui illius rei causam querebant, inuenerunt pisciculū, quem Remoram vocant, adhærentem gubernaculo, quo sublato, statim pristina velocitate nauigium duci cœpit. Erat pisciculus parvus, limaci similis, de quo ex eodem Plinio & Sanctis Patribus alibi latius dicendū est. Mirabatur Caius, cur pisciculus ille extra nauim, tam grandi virtute ageret, & nauem introductus, nihil penitus obsistere, aut

agere

gere posset. Huius rei causam inquirenti, listam est illi, ex eo id provenire, quod in mari positus piscis, est in loco suo naturali; ab illo propterea vires agendi & operandi recipit, a quo tractus, eadem remittit, imo & amittit, illisq; caret. Intellexit ergo factus vir locum homini proprium, magisq; naturalem mortali & morti traditum, esse sepulchrum: ad illud propterea confugere voluit. Sepulchra autem tunc extra civitatem, ad portas civitatis extructa erant, ut Chrysostomus ostendit, & alibi expendemus. Illa vero omnia, vnum ex tribus continebant; quaedam continebant cinerem; qualia erant sepulchra regum & potentum, quorum corpora dum moriebantur, cremabant, & in cinerem redacta, sepulchro includebant. Quedam pulverem tenebant, ut sepulchra hominum vulgari, quorum corpora iam a terra erant consumpta & in pulveres redacta. Quedam tandem continebant putredinem & foetorem, & immunditias omni stercore foetiores; qualia erant illa, in quibus recenter corpora erant sepulta. Hec omnia sanctus vir in vnum colligere volens, ad locum illum extra civitatem confugit, in quo esset cinis, pulvis, & foetidum stercus, ut omnis generis sepulchrum referret. Ibi autem *sedit*. In scriptura sacra, ut annotavit Chrysostomus^a, Augustinus^b & Gregorius^c, Sedere significat manere quiete, perseveranter, non transcursum aut raptim. Ita B. Augustinus cesset explicandum, quod de Davide dictum fuit, qui innumerationis magnificentissimiq; promissionibus a Deo per Prophetam se cunctulatum videns, volens ex professo Deo gratias referre, *gressus est David ad locum, ubi arca Dei manebat, & sedit coram Domino, & dixit; Quis ego sum Domine Deus &c.* Vnde & Pythagoras, qui ex scripturae sacre phrasibus sua communia pro verbia suffuratus fuit, ut S. Clemens Alexandrinus ostendit, inter ea, illud statuit celeberrimum; *Adorantur sedentes*, id est, qui ad Deum adorandum & orandum procedunt, id faciant quiete, permanenter, & magna cum mentis attentione. Ideoq; de famigeratissimo Numa Popilio, (de quo, Augustinus ait, & quod secundus fuit post Romulum Romanorum rex; & quod Deorum apud eosdem Romanos cultu inuexit, regnante apud hebraeos Manasse rege) recenset Plutarchus, quod sedens adorabat. Sedit ergo Sanctus Iob in cinere, pulvere & stercore, aut in sepulchro, omnis generis mortuos continente; & quasi in quadam omnigena mortuorum congerie sedens: quia non transcursum, aut per transfennam in sepulchro voluit consistere, & se reponere. Non fuit sicuti commu-

nes homines, qui dum iuxta sterquilinum foetidum transeunt, gressum accelerant, nares operiunt, oculos avertunt, faciem divertunt: sed ibi integris sensibus corporis & animae potentijs agentibus, omnia quae in sepulchris sunt, animi acuta vivaciq; consideratione lustrabat, considerans quales essent antiqui principes, quos noverat iam mortuos, in cinerem, pulverem & putredinem redactos, in brevissima fouea conclusos, derelictos ab amicis, expulsos ab heredibus, nudatos omnib⁹ divitijs, vermibus plenos; considerans itidem, se statim ad similem locum deducendum, & tanquam in propria domo & loco concludendum. Hic omnia inimici ardentissima tela extinguebat, & inde acutissimas sagittas viae considerationis & plenae sapientiae extrahebat, quibus illu-
foderet. Hinc enim cruebat humilitate, quae securum est, omnes ictus inimici eludens & enervans, per quam superbo inimico grande inferebat vim: nec indignabatur, se omnibus spoliatum bonis contuens, qui se putredine & cinerem, & iam mortuum ac in sepulchro positum reputabat. Hinc contemptus mundi, honorum eius, & glorie; cuius nihil in sepulchro manet. Hinc aspernatio divitiarum & facultatum, quae mortuum non comitantur. Hinc patientia iniuria, considerans putredinem non indecentem ei, qui iam se in sepulchro positum censebat. Et ideo ibi constitutus *testa saniem radebat*. Vnde testa, inquit Gregorius, nisi ex luto conficitur? Quid vero est sanies corporis, nisi luto? Saniem ergo radere testa perhibetur, ac si aperte diceretur: Luto tergebat luto. Pensabat quippe vir sanctus, unde sumptum fuerat, quod gestabat: & fragmento vasis fictilis, confectum vas fictile radebat. Testa radebat saniem, ut semetipsum & in fragmento considerans, etiam de extersione vulneris sumeret curam mentis. Ita Gregorius. Non ergo ex putredine loci, putredine suorum vulnerum augebat; sed potius munda-
bat. Nihil est enim, quod magis putredine vulnerum peccatorum; & tumentes animae plagas emundet; quam putredinis sepulture consideratio. Et testa fictilem ac luteam applicabat vulneribus, non ut maiora faceret & dirumperet magis, sed ad eorum potius curationem: nihil enim magis vulnera mentis sanat, quam dum luto & stercore sepulchri exterguntur & excutuntur. Se ipsum igitur Sanctus Iob exhibuit, quasi expressum typo illo generosi aequi, quem Deus postea cum eodem loquens descripsit, strenuos milites, virosq; spiritu potentes, ut Rupertus annotavit: & forsitan etiam ipsum Sanctum

3. Moys. c. 3.

137.

De victoris
verbi Dei

Iob

Iob. 39. 19. Iob depingere, oculisq; nostris exponere volens. *Nunquid*, inquit Deus, *præbebis equo fortitudinem?* &c: De quo inter singularia ipsius opera: *Terram ait vngula fodit, in occursum pergit armatis.* Alibi ex professo locum istum expēdimus, ostendentes apte strenuum militē, huius generosi equi typo describi, quippe cum certum sit, quod *equus paratur in diem belli.* Hic in occursum pergere volens inimicis armatis, prius terram vngula fodit; quasi ex terra trahens virtutem, robur & fortitudinem, ad armatorum venientium arma eneruanda, & eorum impetus superandos. Terram excavat, aperit, percutit, de quibus alibi. Miles siquidē spiritualis strenuus, qui est de eorum numero, quos **C H R I S T V S**

Pro. 21. 31. *Violentos* vocat, inimicos suos, non carnem & sanguinē, sed principes & potestates contra se armatos venientes agnoscens; in occursum illorum egredi volēs ad terrā prius se conuertit, vngulaque considerationis & meditationis eam excavat, aperiens sepulchra, discooperiens mortuorum monumenta, diligenter attendens & lustrans, quæ ibi reperiuntur, & conspiciuntur. Non oscitantur, aut transcursum hæc intuetur, sed interna sepulchri penetrat, ibi oculos figit, considerat attente, quid ibi repetiatur: quidnam factū sit de gloria mundi, qua mundus mortales prosequeretur principes: quid de fastu potentis: quid de diuitijs diuitis, quem sepultū considerat ab omnibus derelictum, & omnibus nudatum: quid de pulchritudine mulieris, quam in sepulchro positam omnes horrent, & nares operiunt, & manibus occludunt, ne fatore, quē sentiunt, corrumpantur. Excava terram, & mentis consideratione eam aperi. Recte dicere possum, quod Deus ad Ezechielem, qui externā superficiem templi considerans, omnia crederet pulchra: *Fili hominis, fode parietem,* & inuenit serpētes, reptilia, bufones &c. Non contentus sis externam sepulchri speciem conueri, fode parietem, excava terram, intus inuenies, quod plenū est *spurcitia, ossibus mortuorum & vermibus.* *Ingretere in petrā,* inquit Deus ad Isaiā, & *abscondere fossa humo,* quem locū Gregorius optimē prosequitur, quamuis ad aliquātulum diuersum institutū, quæ de generoso equo Deus dixit, explicans. Ita athleta ille fortissimus Iob, tanquam generosus equus, in occursum volens pergere armatis, quos contra se venientes sentiebat; terram excavans, terrā inquam suimet corporis testa radens, & quasi fodiens, in sua carne futurum statim cōsiderabat, quod in sepulchris mortuorum aspiciebat. Ideo sterquilinum illud adiit, in illo sedit &c: ad lo-

cum suum se recepit; quid tu agere debeas, te docens. Vis inimicum cōtra te armatum vincere? eius ictus & sagittas eueruare & eludere? Sede in sterquilinio, attenta mentis consideratione excava terram: considera quidnam in sepulchris videas, & attende te statim ibi reponendum. Ideo Ecclesia Sācta cinerem capiti tuo imponit: vt caput cineri applices & mentem. Considera te iam mortuum; ideo enim nō solum tibi dicitur in puluerem reuerteris, sed *pulvis es.* Terram excava, & ingredere in fossa humo. Attende, quomodo omnibus dimissis, ad sepulchrum deportaberis, nihil penitus tecū ducens, nisi quæ in Dei obsequium expendis. Quomodo relinqueris solus in arcta illa domo, ligatis manibus & pedibus, liberum pastū verimibus ex corpore tuo relinquens. Considera, quā vanas tūc iudicabis tuas curas & sollicitudines, quæ nihil tibi cōferent.

§. 9. Etsi ex fabula Antæi, Gentiles doceant, terram matrem esse cunctorum, vires præstare contingentibus eam, verius id docent scriptura sacra

CONSIDERAT S. Augustinus, Gentiles Philosophos multas fabulas cōfinxisse, quibus maiora sapientiæ suæ documenta occulta traderent, quæ communes homines nō intelligerent, sapientes verò delectabili discursu apprehenderent. Est enim fabula, vt idem Augustinus definit, *Compositum ad utilitatem delectationemue mendacium.* Supponit tamen Augustinus id factum esse post tempora Moysi, imò & post mortem Sancti Iosue, ne credant gentiles, priores fuisse poetas, scriptores & sapientes suos: imò vt ex Clemente Alexandrino^a, & Ambrosio^b colligo, illi omnes ex ijs, quæ Moyses scripsit, suā acceperunt sapientiam & dogmata: qui videntes Moysen in lege, quam tradidit, statuisse multa, quæ prima fronte videbantur puerilia, vt quod ab istis cibis abstinerent, ab illis minime: has epulas reputarent mundas, illas immundas, &c. in illis aliqua magnæ sapientiæ documenta inclusa crediderunt: sicuti reuera includebuntur; & quæ Moyses statuit, tanquam quædam profundæ sapientiæ hieroglyphica considerata suspicati fuerūt. Inde illi cœperūt sub quibusdam hieroglyphicis indicare, quæ essent se-

138
18. de ciui
c. 13.

2. Solilo.
c. 11.

Li. 5. fl.
mat.
Epil. 6.:
Trinū P.
tag. & li.
bone moi

Lib. 1. de
ita Moyſi,
a princip.
Li. 12. c. 6.
Faust. c. 11.
Li. 2. histo.
celef.
Li. 18. cit.

udo. viues
8. De ciui.
13.

Li. 1. anna-
ium.

Pineda in
1. Job.
139.

quenda, quæ fugienda, vt Pythagoras sub il-
lis symbolis de esu fabbæ vitando, de vino;
non bibendo de viribus nõ amputadis, de
turturibus domo eijciendis &c. & sub qui-
busdam fabulis multa sapientiæ documenta
proponere. Ita asseruit Philo^a, quem S. Au-
gustinus^b, virum liberaliter eruditissimum
vocat, de quo Eusebius^c testatur, quod in-
ter litteratos etiam gentiles, facile obtinuit
principatum. Vnde statim post Moyſi tem-
pora, (inquit Augustinus^d) tabulæ fictæ sunt
de Triptolemo, quod iubete Cerere, angui-
bus portatus alitibus, indigentibus terris,
frumenta volando contulerit: de Minotau-
ro, quod bestia inclusa fuerit labyrintho,
quo cum intraſſent homines, inextricabili
errore inde exire non poterant: de Cerbe-
ro, quod sit triceps inferorũ canis: de Phri-
xo & Helle eius sorore, qui vecti ariete, vo-
lauerint &c. De ijs Scholiastes Augustini vi-
dendus est, qui multa annotat. Inter has fa-
bulas, illam singulariter refert Augustinus,
quam de Antæo cõmentĩ sunt, quem finxe-
runt filium terræ, de eius vtero natum, qui
omnes secum luctantes & pugnantes vince-
bat, ex eo quod se demittens in terram, aut
in eam proiectus, vires à matre sua resume-
bat, quibus roboratus, deiiciebat inimicum
quantumcunq; validũ. Vnde Hercules cum
illo in arenam descendens, hoc primò pro-
curauit, vt non posset ille terram tangere:
ideoq; brachijs exceptum, in æera eleuauit,
tenensq; illum separatũ & elongatum à ma-
tre, cui nõ poterat mater fauere, ipsum for-
tissimè constringens inter brachia cõtriuit
& dirupit. Multa voluerunt illi per istam fa-
bulam docere; magna tamẽ coniectura du-
cor id ipsum, quod nos intendimus voluiſ-
ſe principaliter declarare, apud quos com-
mune prouerbiũ fuit, propriam genuinam-
quẽ hominis matrem terram esse. Id quod
Romanis omnibus fuit exploratum ex quo-
dam Oraculi responſo. Quærentibus enim
Tarquinijs, vt Liuius refert, quisnã futurus
eſſet Romanorum rex, ex intimo quodam
antro prodijt Pythaca vox, dicens: *Imperium
ſummum Romæ habebit, qui veſtrum primus, o iu-
venes, oſculũ matri tulerit.* Hæſitantibus ad res-
ponſum ceteris, Brutus in terram corruens,
terram oſculo contigit, quam communem
omnium intelligebat matrem, & Romano-
rum rex iuxta oraculũ enaſit. Hinc, vt doc-
tus Pineda annotat, id apud gentiles con-
ſuetũ fuit, cum puer nascebatur, vt non tam
ex puerpera, quæ illum fuerat enixa, quàm
ex terra natum indicarent, in terram emit-
tebant, quem obſtetrix inde leuabat, quaſi
ex terra nascentem colligens & ſuſcipiens:

vnde aliqui credunt, obſtetricibus nomen
relictum, quo apud Italos vocantur, *Leuat-
ces*: cuius conſuetudinis meminerunt Mar-
cus Varro^a (quem Augustinus^b vocat, Ro-
manorũ doctiſſimũ & ſapientiſſimũ) Suc-
tonius^c, Seruius^d, & ipſemet D. Auguſti-
nus^e. Hinc illa ſententia Senecæ^f; Omnes in-
fantes terra nudos excipit; illaque Plinij^g.
Terra nos nudos nascentes excipit. Imò vt
prædicti omnes autores indicarũt, tradidit-
quẽ expreſſius Macrobius^h ex Labæonis ſen-
tentia, plures Deas in ipſamet terra conſti-
tuebant, vt puerum è terra nascentem adiu-
uarent. Erat enim Dea Ops, & Leuana, &
Fatua & Fauna & Bona, & Statina, quã Au-
gustinusⁱ non Deam, ſed Deum Statilinum,
Marcus Varro^j Statanum vocant. Dea Ops
opem præſtabat & ferebat nascentibus, pri-
mum eos excipiens ſinu terræ. *Leuana* è ter-
ra leuabat infantem. *Fatua* vim fandi conce-
debat, vnde credebant quod infantes non
prius vocem edere poterant, quàm terram
attingerẽt. *Fauna* fauebat, & vitales ſpiritus
ſubminiſtrabat. *Bona*, omnia quæ ad victum
erant cõgrua, puero è terra prodeunti, præ-
parabat. *Statina* iuuabat, vt ſtare poſſet, qui
è terra prodibat. Hæc hiſq; ſimilia egregiè
proſequitur Auguſtinus, oſtendens inaniter
illos tot Deorũ cateruas multiplicaffe; cum
vnus ſolus ſit, qui fert opem nascentibus, &
leuat de terra, & fandi vim & fauorem con-
cedit, *qui præſtat nobis vitam, inſpirationẽ & om-
nia.* Hæc dicta ſint, vt manifeſtum fiat, genti-
les ipſos vi rationis ductos, firma ſententia
aſſeruiſſe, terrã eſſe genuinam hominis ma-
trem. Ita quidem Gentiles. Noſtris tamen
(vt Ambroſius in ſimili occaſione, dum quẽ
dam ex gentiliũ libris induxiſſet, dixit) ma-
gis quam alienis, vtamur. Eſt in primis ille,
qui omnes, quos gentilitas proferre ſolet ſa-
pientes, longo tẽpore præceſſit, Sãctus Iob,
qui pleno ore, terram matrem hominis ex-
preſſit, quando in eam ſe demittens, *Nudus*
inquit *egreſſus ſum de vtero matris meæ, & nu-
dus reuertar ihuc.* Dubium eſt, quã vocet ma-
trem, de cuius vtero fuit egreſſus. Nec enim
è terra Iob natus videtur. Erat ille rex, vt
Chryſoſtomus probat, & magnus inter omnes
Oriẽtales, vt ſcriptura ſacra aſſerit: ideoq; ne-
quaquam dicẽdum videtur, quod filius fue-
rit terrẽ; nec enim id concedimus de homi-
nibus, quos nobiles in noſtra republica ag-
noſcimus. Matrem ſine dubio habuit illuſ-
trem. Vnde quidam ita legũt: *Nudus egreſſus*
*ſum de vtero matris meæ, & nudus reuertar in ter-
rã.* Ita Gyprianus^a, Hieronymus^b, Proſper^c,
Gaudentius Brixianus^d. Gregorius Nyſſe-
nus^e ita legit: *Nudus introini in mundum, nudus*

Lib. 1. de
lingua lati-
na, & apud
Martia. li. 2.
de vita Pa-
trum.

3. de ciui.
c. 4. & li. 6.

c. 2.
In Auguſ-
to. c. 9. & in
Nerone c. 6.

In 10. Æ-
neid.

4. De ciui.
c. 11.

Libello de
moribus.

Li. 2. c. 63
& lib. 7.

Li. 1. c. 12
4. De ciui.

c. 21.

Li. de libe-
rorum edu-
catione.

6. De ciuit.
c. 10. & 11.

Adnum. 17
25.

Li. 2. de po-
nit. c. 5.

Iob. 1. 21.

Homi. 4. de
patient. Iob

Li. de mor-
talitate.

Epit. 20.
ad Tarſiã.

Part. 1. de
prædiction.

4. Tra. in ſa-
cram ſcrip-
e Orat. de

quadragin-
tamartyrib.

ad eum, qui me introduxit, abibo. Ceterum communis sententia est, per matrē, de cuius utero se nudum egressum asserit Iob, intellexisse terram: quod ostendit illud, *Nudus reuertar illuc*. Reuersurum enim se confiteretur ad illum matris uterum, vnde egressus fuit. Certum est autem reuersurū in sepulturam, quę uterus terrę dicitur, vt statim ostendimus. Ita Chrysostomus^a, Gregorius^b, D. Thomas^c & ceteri, qui ex professo rem pertractarunt. Loquiturq; Sanctus Iob in persona hominis abiolutē sumpti, de quo hęc vera propositio, genuinaque, quod nudus egressus est de terra tāquam ex matre, & iterum in eam est reuersurus. Vt enim doctus quidam autor^d acute considerat, homo formatus est à Deo de terrę gremio, quę formando corpori materiam subministravit, inde quę in lucem prodijt: similiq; ratione videtur à Moyse dictum; *Formauit Deus hominem de limo terrę*, sicut cum à Matthęo pater materq; Phares & Zaram exprimentur, dicente: *Iudas genuit Phares, & Zarā de Thamar*. Vnde cum suę mortis & reuersionis in terram admonetur homo, simul etiam suę originis suęq; natiuitatis ex terra admonetur à Deo dicente: *Domus reuertaris in terram, de qua sumptus es: quia pulvis es, & in puluerem reuerteris*. Id ipsum tradidit ille, qui nō solum à se ipso^e, sed à Spiritu sancto^f tanquam omnium sapientissimus commēdatus fuit Salomon. Ego inquit^g *natus accepi communem aerem, & in similitudinem factam decidi terrā* &c. Nemo enim ex regibus aliud habuit natiuitatis inquit. Quid est, in similitudinem factam decidi terrā? Noster Holkot bene explicare videtur. Idem enim est, inquit, ac si diceret: Ecce quod carui omnium virium potestate; quia nec veni in mūdum velans, nec ambulans, nec mobiliter nauigans, vel equitans: sed omni spoliatus fortitudine de utero matris meę, decidi, & receptus, per manus aliorū reclinatus sum ad terram, licet non immediate, tamen mediātē terra me sustentauit. Quem sensum etiam amplecti visus est S. Bonauentura. Non tamen incongruum credo, si intelligamus, Salomonem, ad illum quem dicimus communem vsū, alludere voluisse, quo infans decidebat, aut demittebatur in terram, indeque cum plorare incipiebat, eleuabatur, & pannis inuoluebatur. Ideoq; statim subdit: quod decidens in terram, *primam vocem fecit omnibus emissi plorans, inuoluentis natiuitatem suam*. Ad huiusmodi consuetudinem alludere visus fuit Deus ipse, quādo agens de Synagoga sub typo puellę recentē natę dixit: *Quando nata es, proiecta es super faciem terrę*. Quod et si Hieronymus explicet dictū, quia

Synagoga à sui exordio in prauitates & idolatrias se proiecit & effudit: alij, quia Synagoga in sui principio, quod in Ægypto habuit, cum viribus careret, proiecta fuit extra vrbes ad lateres cōficiendos in agro: vnde de Septuaginta legitur: *Proiecta es super faciem campis*; hoc tamen hęc loquendi phrasis supponit, quod infantibus, dum nascūtur, erat commune, quod in terram projiciebantur, vnde eleuabantur, ad explicandum, terram esse eorum matrem, ex qua oriri videretur. Ad hunc igitur vsū alludere visus fuit Salomon dicens: *In similitudinem factam decidi terram*. Quasi dicat: Non terra aliqua mihi preciosa est, in quam me projicerent natum, à qua me tanquam à matre prodierem & egredientem exciperent & leuarent; sed in communem terram, quippe qui ex simili materia omnibulq; communi secundam corpus formatus sum. Nec enim ex alia terra procedunt ipsi reges, neq; diuersum est principium ortus illorum. Hoc tandem docuit Sapiens. *Inquit graue super filio Adam, à die exitus de ventre matris eorum, usq; in diem sepulture in matrem omnium*. Vocat terram *matrem omnium*, à qua omnes processerunt, & in eius uterum reuerturi sunt, in sepulchrum videlicet, quod uterus aut venter terrę dicitur. Ideoq; CHRISTVS dominus dicitur, exceptus in ventre terrę, quem Ionas exceptus ventre ceti expressit, vt alibi dictū fuit. Quia in re grande mysterium considera, ad sacramētum resurrectionis explicandum. Homo siquidem duplicem vitam habiturus est, primam tēporalem in hoc mundo, secundam eternam in futuro, aut scēlicem in celo, aut infelicem in inferno. Quoniam autem vitam homo acquirit per generationem & natiuitatem, duplex ei conuenit natiuitas, qua ex utero terrę nascitur. Prima temporalis est, qua nascendo, in hunc mundum & hanc lucem profertur; secunda, qua nascetur in vitam eternam resurgendo in nouissimo die. Illa enim resurrectio, qua ex terra omnes prodibimus, natiuitas quędam dicitur, & à CHRISTO vocatur *Regeneratio*. Et ipsamet CHRISTI resurrectio, qua ex terra prodicens resurrexit, generatio vocatur à Davide^h, vt Paulusⁱ interpretari visus fuit, de quibus alibi. Ad vtrāque vitam homo ex terra nasci dicitur; primō quidem homo ad hanc vitam mortalem ex terra procedit; quia de terra corpus eius formatū est. Idcirco vt secundam natiuitatem coniequatur, iterum utero reconditur, vita mortali assumpta, vnde immortalis procedat; quando in die iudicij, terra dabit mortuos suos: & sicut initio mundi de terra hominē Deus

extraxit

Esaia. 9. 6.

¶ 141.

Eccle. 40. 1.

Ad Ephes. 6.

12.

Genes. 3. 5.

Esaia. 38. 13.

extraxit ad hanc vitam, qui propterea pater hominis dicitur, & terra eius mater, ita in nouissimo die, CHRISTVS vocis suae virtute omnes mortuos de sepulchris terrae tanquam ex utero matris educet; unde vocatur, *Pater futuri seculi*, cuius virtute, vitam eternam & immortalē homines in futuro seculo accipiet: & terra dicitur omnium mater, quae omnes morientes recipit in utero; non ut eos perpetuū retineat, sed ut in nouissimo die enitatur & pariat. Et hunc credo legitimum sensum illorum verborum, *vsq; in diem sepulturae, in matrem omnium*: nō dicit, matrem omnium, sed *in matrem omnium*, id est, ut sit omnium mater, omnes in nouissimo die pariens: ideoq; cum sepelitur homo, quasi semen utero matris reconditur; ut illum in supremo die pariat. Sed de ijs satis. Optimè ergo homo filius terrae dicitur. Hæc mater tua legitima propria ac genuina, quam nec reges nec principes negare possunt, ex cuius substantia omnes mortales producti generatiq; sunt. Antæus tunc fortissimus reddebatur, omnesque inimici cuiusvis vires ictusq; eludebat, quando ad matrē suam se demittebat & confugiebat, illamq; contingebat. Hocq; sciens Hercules, illum expugnaturus, totus in eo fuit, ut miserum Antæum à matre separatū, longeq; quantum posset constitutū, teneret. Hoc sapientiori doctrina, quam omnes gentiles, possumus fidei luce illustrati explicare. Aduersarius enim noster diabolus longè potentior Hercule (*nec enim est nobis collectatio aduersus carnem & sanguinem; sed aduersus principes & potestates*) non minus hoc procurat, quam Hercules, nos ipsos à terra elongare, & in sublime erigere. Hoc præcipuè contendit, cum parentes nostros expugnaturus accipit: primum namque procurauit à terra eos elongare, & in sublime erigere, in exordio representans eorum excellentissimam naturam, secundum quam apti erāt, ut dii fierent: *Eritis inquit sicut dii, scientes bonum & malum*: deinde à terra eosdē elongans, suadens tam longè ab ea constitutos, ut nullatenus mortem incurrerent, nec in terram essent conuertendi. *Nequaquam moriemini*. Eorū ergo naturam excellentem, vires, vitam, sapientiam, quam habebāt, & habere poterāt, representauit, quo longè eos à terra eleuaret & traheret. Quod cum perfecit, tentationis brachijs constringens, & incitans ad esum ligni vetiti, extinxit & penitus contriuit; ut possit quiuis eorum dicere: *Quali leo sic contriuit omnia ossa mea*. Ita Nabuchodonosorem in superius eleuauit, representans illi suā nobilem prosapiam, potentiam, diuitias; brachijsq; superbæ tenta-

tionis ita contrinxit; ut se Deum crederet, & pro Deo statuat ipsam suam exponeret, adorandā, & gloriaretur quasi ipse esset autor totius ciuitatis & boni, quod in Babylo ne reperiabatur. Et ne exempla in immensum multiplicemus, ita tecum agit, te expugnaturus, te conatur à terra in tui imaginatione eleuare. primò secundum naturam tibi representans prosapiam tuam claram nobilitatem, quod es princeps, nobilis, diues; quod es fortis validusque; quod es tu mulier pulchra, cuius venustas omnium oculos trahit: deinde, per longioris vite fallacem promissionem, te à terra & sepultura elongat, suadēs quod qui viuacem te sentis, non sis moriturus præsentī vel sequenti anno. Inde te constringit duris brachijs tentationū, superbiæ & fastus, quo de te alta sentias, cōtemnas alios, arrogans sis, cupiditates sequaris & voluptates: ita te inter hæc brachia cōstringit, ut cōtritus remaneas; inde enim te trahit ad superbiam, auaritiā, luxuriam, obliuionem Dei, amorem seculi. Quid facturus es? Locum tuū ne dimiseris. Ad terram te demitte, matrem tuam mente contingere, cōsiderans te cinerem & puluerem, dicens: Quid superbis terra & cinis? & quod vanè contuabaris pro ijs, quæ crastina die relicturus es, & quod vana est salus hominis, quæ quando minus timet, leuis aura absumit.

§. 10. Sub aqua conduntur baptizati, & in terra tanquam in loco apto ad vincendū constituntur, quem Iob ut vinceret elegit.

INC intelligere possumus, cur CHRISTVS Dominus Sacramentum baptismi in aqua instituerit. Dubiū enim esse potest, cur id egerit. Videbatur sanè aptius instituendum in igne, propter viuificam virtutem Spiritus sancti: & congruū id appareret illi, quod Ioannes dixerat de CHRISTO: *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igne*. Quæ verba perperam intelligentes hæretici Seleuciani, & Hermiani, sic dicti ab hæresiarchis Seleuco, & Hermia, senserunt, baptismū, in igne conferendum, ut tradit Philaster, & Augustinus. Aut verò videbatur congruum instituere illud in aëre, quoniam in baptismo datur Spiritus sanctus, quem CHRISTVS insufflando dedit Apostolis. Multas rationes

¶ 142.

Matth. 3. & Luc. 3.

In Catal. hæreticorū. Li. de hæresibus c. 59.

3. p. quæf. 66
ar. 3. 4-7-8.

Sancti Patres huius instituti tradunt, quas omnes eleganter D. Thomas complectitur: quibus aliam ad nostrum institutum addere possumus. In baptismo namque, homo efficitur, & constituitur miles Christianus, & Christianæ militiæ nomen dat, acturus bellum contra Principes tenebrarum, eorū impugnationem eneruaturus. Vnde arma opportuna tunc ei cōceduntur, & armatur virtutibus, ac donis Spiritus sancti, vt alibi tradidimus. Quoniam autem vt vincere posset miles iste, in loco opportuno cōstituendus erat, (vt enim diximus, bona pars victoriæ in hoc consistit) ideo voluit CHRISTVS, in loco aptissimo ad se defendendum, & inimicos offendendos, illum constituere, sub aqua scilicet. Quidnam enim est sub aqua? Terra. Sicut namque sub igne est aer, & sub aere aqua, ita etiam sub aqua est terra. Idcirco cū baptizatur homo, sub aqua mergi voluit, quasi illum in terra locans & constituens, & terram tanquam locum, quem tenere debet, si vincere vult, ei designans: vt ex illa tanquam ex matre vires trahat humilitatis, subiectionis, & timoris, per quas, omnes impetus inimicorū repellat, & contendētes vanē illum extollere, aut alitū de se, quā oportet, sentire, aut ad peccata se demittere, considerans se terram, vilem, & puluerem humiliet se ipsum atque deiiciat. Hunc ergo locum tuum ne deseras. Ex quibus iam patet apertē, quod supra dicere cœpimus de Sancto Iob, qui agnoscens in illis calamitatibus, quas serui renuntiarant, Herculem infernalem venientē cōtra se, vt ipse vires à matre sua reciperet; se in terram demisit. Surrexit enim, & corruit in terram dicēs: *Nudus egressus sum de vtero matris meæ.* Quæ omnia nouo modo libet expendere. Surrexit, obuiam inimico venienti, se exponens, cum illo luctaturus, & concertaturus, vt dicebamus supra. Cur igitur corruit in terrā, id est, in terram se ipsum toto corpore proiecit? Incongruum enim id videtur. Quis namq; vnquam vidit, strenuum militem in stadio se constituentem, vt inimicū venientem ad cōgrediendū secum expectet, quod ad eius primum conspectum, cū aduētan tem contra se videt, se ipsum toto corpore prostratum in terram demittat? Hoc namq; esset apertē illius manibus se tradere, & nō superare, sed superari velle. Rectē tamen sapientissimus spiritualis militiæ athleta, dum vidit potentem inimicum vehementi impetu contra se venientem, se gessit, dum *corruēs in terram adorans.* Intellexit enim imminens periculū, & quod ex se ad resistendum & superandum vires habere non poterat, idcir-

co ad quærendum auxilium se conuertit, ad patrem suum, & matrem: ad patrem scilicet Deum, ideo *adorans* humilians se sub potenti manu Dei, ipsius implorans fauorem, sine quo nihil boni se perficere posse sciebat; ad matrem autem, id est, ad terram, ad quam se demisit, eam contingens, & quasi completens, sicut puer, qui ad matrem cōfugit, periculum quod imminere cōspicit euasurus, ex terra (modo supra exposito) recepturus vires, ideoq; terrā contingens, *nudus*, inquit, *egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc.* Se ipsum considerauit filium terræ, ab ea procedentem, & in eam statim reuerturum, & vt B. Gregorius annotat, hæc considerans intellexit, nihil eorum, quæ amiserat, suum plenē fuisse, quippe qui nec illud ex vtero matris traxerat, nec in illum posset secū deportare; intellexit omnia vana, quæ veniunt, & abeunt, & quæ si vno vento flante ad nos pertingunt, alio exufflante, elongantur, & quod hæc nihil penitus proficient vterum matris ingressuro. Vterius procedit inimicus, vt aptē S. Augustinus obserua uit, & qui in primo congressu superatum se vidit, tanquam qui è longinquo ictus iecisset, quippe qui ad ipsummet beatū Iob non pertigerant, fortio rem alium congressum Deo permittente aggreditur, & qui eminus pugnauerat, comminus pugnam reassumit. Videns enim beatum virum cōsolantem se ipsum, quod nihil sibi propriū fuisset sublatum, sed tantū quæ externa erāt à sua persona, aggreditur quæ illi erāt propria, & ad suam ipsam personam expectabant, destruere, salutē, pulchritudinem, corporis robur, nihil in ipsius persona relinquens, non pessimo vlcere & intolerabili dolore afficiens. Strenuus tamē miles, qui sciebat, vires à matre resumendas, iterum ad eam se demisit, & quasi ad eius brachia confugit, *sedit in sterquilinio*, aut vt alij legunt, *in medio cineris*. Et rectē quidem, vt ad quācūq; partem oculos conuerteret; non nisi cinerem videret se circundantem, & nihil nisi per intermedios ac interpositos cineres aspiceret, diuitias, honores, salutem, cunctaq; temporalia bona. Ecce quomodo vires recipies à matre tua terra, si sederis in medio eius, in corde eius, in sepulchro, in medio cineris, nihil aspiciēs nisi sub cinere, qua intermedia conspicias pulchritudinem mulieris, quam statim cinis, ac putredo operiet; salutē, quam breui amittes; diuitias, quas tecum non feres. Considera nunc vtiliter, quæ postea (si id agere nunc nolueris) inutiliter in inferno profiteberis. Quid proderit tibi superbia vitæ, quem in angustissima fouea demittent

¶ 143.

2. Mor. c. 1

Episto. 13
ad Honora
tūm c. 13.

Sap. 9. 8.

conclusum

concluturum: quid diuitiarum iactantia tui cōferet, quas dīmīssurus es alienis, qui nullā tui habebunt memoriam? quid coniectiones & ebrietates, ad nihilū aptæ, nisi vix maiorem fœtorem corpus tuum spiret: si cras te mori contingat (quod satis possibile est) quid actum erit de tuo fastu, quem terra in mundissima operiet? quid de tua pulchritudine, cuius faciem rusticus effosor calcabit, & conculcabunt omnes? quid de vniuersis, quæ reposita tenes, ad quæ liberè manus mittent hæredes, absq; eo quod impedire possis? & hæc euenient non post multos annos, & forte nec post multas horas. Videt igitur Ecclesia Sancta diabolum te impetentem, & tanquam alterum Herculem, te à matre tua terra elongantē, & subtrahentem, quem propterea brachijs tentationum conteri & contrungi videt, tui misera, quia tu matrem tuam fugis, matrem tuam ad te applicat, & propinquam tibi facit: & quia non vis eam contingere, facit vt illa contingat te, cinerē & puluerem super caput tuum emittens, & dicens: *Memento homo, vt ex tali cōtractu, vires resumas; humilitatem acquiras, per quam fastum & superbiam deiicias; contemptum rerum tēporalium trahas, per quē auaritiā prosterneas; considerationem fragilis vitæ teneas, per quam voluptatibus renunties, & ab omni iniquitate liberatus, ad Deum te toto corde conuertas.*

§. 11. Vt Germanici cor ab igne penetraretur, theriaca fuit aspersum; ita cornostrum cinere, qui suavis fuga auiditatem eneruat.

MEMENTO homo, quia cinis es. Sacrum Quadagesimæ tēpus peculiariter institutū est, vt discam⁹ benefacere, idcirco Ecclesia Sancta in illius exordio nobis proponit CHRISTVM, quem eternus pater Magistrū & doctorem audiendū designauit, qui nos docet in Euāgelica lectione, omnem modum rectē operandi, tam erga nos ipsos, quam erga Deum, quam erga proximum, sicut sequenti tractatu dicemus. Vt scriptura, hæc, quam cœlestis magister in mentibus nostris scripsit, & delineauit non deleatur aut obliteretur, aspergit Ecclesia Sancta cineres aut pulueres. Quod enim recenter scriptum est, facillimè deletur, si non puluere aspergatur. Et verè

cor nostrum vult Ecclesia: hæc disponere, vt cœlestem doctrinam diuinā, quam toto Quadagesimæ tēpore traditū est, capiat & recipiat, & discam⁹ benefacere. Gradi admiratione dignum est, quod cū tam efficax sit diuinum verbum, tam parū in corde nostro operetur. Insurrexerunt multi Pseudo propheta tēpore Ieremię, qui quæ ipsi congebant, tanquā Dei verba proponebant, populū decipientes: voluit propterea Deus dare regulā ad discernenda verba sua à verbis mendacibus Pseudoprophetarum. *Quid paleis ad triticum, dicit dominus? Nunquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit dominus, & quasi malleus conterens petras?* Verba illorum sunt quasi paleæ, mea sicut triticum, ideoq; illorum inefficacia, mea autē efficacissima, sicut ignis, & malleus. Inter omnia elementa resq; naturales, ignis est potērior & efficacior, & inter omnia artificialia, malleus, qui duriores petras comminuit. Vult Deus verbum suū agnosci, ex illius efficacia, validaq; potētia. Et verè illa nobis est explorata: solius enim diuini verbi virtute, cœli firmati sunt; terra cōstituta, illi ornati splendidissimis luminaribus & astris, hæc herbis, plantis, fontibus, animalibusq; repleta. Nec tantū quādo Deus ipse verbum suū profert, hanc habet efficaciam; sed etiā quando hominis ore pronūtiatur, adeo vt prolatum ore vnus hominis ignoti & alieni, paulo ante ab ore ceti euomiti, totam illam amplissimam ciuitatem Ninive succenderit & inflāmarit; consumpserit nequitia, absumpserit malitiam. Qui igitur fieri potest, vt cū diuini verbi tāta sit efficacia, in nobis nihil penitus operetur? Quot quantaq; Dei verba audisti? & tamen nihil de malitia deposuisti: non dimisisti adulterium, nō restituisti, quæ furto per vsuram sublata tenes &c. Sūt ne Dei verba, quæ vobis proponim⁹, an à nobis cōficta? Annūtiamus ne doctrinam cœlestem, an quam quiuis nostrum apud se confinxit? Videtur namquē non Dei verbum esse, quod nullum effectū producit, neq; ignem à nobis applicari, qui nullatenus corda hominum calefacit. Ceterum nō dubium esse potest, verba Dei à nobis proponi; talia enim sunt, quæ catholica Ecclesia Romana, quæ sponsi sui vocem agnoscit, proponenda exponit. Rem tamen admirabilem expende, quæ hanc difficultatem absoluit. Referunt Plinius^a, & Suetonius^b, rem stupēdā, quæ in defunctione Germanici accidit. Fuit Germanicus vir illustrissimus, Pater Imperatoris Caij Caligulæ, quæ Romani omnes summo prosequerantur amore; vnde cū occubisset per venenum clam & occulte propinatum à Tyberio, to-

Iere. 24. 28

29-

Li. 11. c. 37

Caij Caligulæ

c. 1. & 5.

tus populus ingenti luctu mortē illius pro-
secutus fuit, & funus nobile exequi volen-
tes, corpus eius comburere statuerunt, vt in
cineres redactum, aurea vrnea includerent,
sicuti in principum funere agere consueve-
runt. Grandi propterea igni super tabulam
alabastrinā superpositum corpus, cōbustum
fuit: cinerem tamen colligere volentes inue-
nerūt cor penitus intactum, quod nec flam-
marum, nec prunarum ardore potuerat cō-
buri, nec poterat quantumcūq; prunis ar-
dentissimis circumdaretur, succendi aut ca-
leferi. Intellexerunt veneni malitiā illud oc-
cupasse, & obdurasse, & ita constrictis po-
ros; vt nullū ingrediēdi locū calori cōcede-
ret. Probatissima theriaca illud vnixerūt, cu-
ius vi venenu eneruatum fuit, potuitq; tunc
facile ignis illud penetrare, succedere, & in-
flammare. Certum est potētius esse Dei ver-
bum quouis igne, nihilominus tamen cor
tuum nō penetrat, nec inflamat, quāuis ite-
rum atq; iterū applicetur: quia veneno ob-
duratum, constrictumq; tenetur; veneno in
quā concupiscentiā, quod antiquus serpens
in nostram naturam inuexit: hoc totum cor
tuum occupat, quod concupiscentia plenum
est. Concupiscentia pecuniā cor avari con-
strictum, & obduratū est, qua perpetuō as-
tuat: cōcupiscentia delectationis, cor carna-
lis, qua ardet, & concupiscentia honoris, &
humane glorię cor superbi, qua obduratum
est. Hęcq; causa fuit, cur Dei verba ab ipso
nec Deo in mūdo prolata nihil operata fue-
rint in corde eorū, ad quos fuit locutus: ve-
nit, & semel, atq; iterum ad homines prædi-
cauit, & sæpe clamando, vociferandoq; sua
ad eos verba direxit, adeo vt dicere potue-
rit Dauid in eius persona, sicut cōsiderat B.
Augustinus: *Laboravi clamans, rauce factę sunt*
fauces meę. Quod & elegāter per Esaiam ip-
semet **CHRISTVS** prædixit in illo capite,
quod de ipso ad litteram intelligendum de-
monstrant Sancti Patres Epiphanius^a, Hie-
ronymus^b, Chrysostomus^c, Ambrosius^d, Au-
gustinus^e, Hilarius^f, & ceteri quos refert Leo
Cassianensis. *Audite, inquit, insula & attente*
populi de longe: Dominus ab vtero vocauit me, de
utero matris meę recordatus est nominis mei. Hoc
completum docent Sancti Patres, in eo quod
nomen, Angelū exposuisse virgini & San-
cti Ioseph nomen, quo **CHRISTVS** vo-
candus erat. *Et posuit os meū quasi gladium acu-
tum, & in umbra manus suę protexit me; & po-
suit me quasi sagittam electam.* Indicat id, quod
CHRISTVS sæpe protestatus fuit, patrem po-
suisse verba in ore eius, quę prædicaret & di-
ceret, quę essent tanquam gladius acutus &
sagitta electa, idest, ad omnes homines per-

tingetia: gladio enim eos qui prope, sagitta
illos, qui lōge sunt, impetimus. *Et dixit mihi:*
Seruus meus es tu Israel, quia in te glorificabor. Ex-
pēdit S. Ambrosius^a **CHRISTVM** merito vxo-
catum Israel, nā censet *Israel*, idem esse, ac *Deū*,
quod & B. Augustinus^b perpetuo as-
seruit, quāuis B. Hieronymus^c aliter nomen in Genet. 4.
credat interpretādū, de quibus alibi. Et be-
ne **CHRISTVS** dictus fuit Israel, idest, vir vi-
dēs Deū, nā non solū ratione diuinitatis ab
æterno eum vidit, & cōprehendit; sed ratio
ne humanitatis, ab instanti suę conceptionis
anima sua euidenter & clare Deū cōspexit, nesc. c. 32.
vt sacra docet Theologia, & hac de causa
CHRISTVS, eorū quę dicebat, se exhibuit ir-
refragabilē testē, dicens: *Quia quod vidimus, te*
flamur. Et his alludere visus est dicens: *Omnis*
qui audiuit a Patre, & didicit, venit ad me, nō qui
patrē vidit quisquam, nisi is qui est a Deo, hic vidit
patrē. Indicat his verbis grādē differentiam
inter se, & ceteros prophetas aut iustos, qui
a Deo verba audierūt, aut acceperūt: ceteri
namq; audientes Deum, eū nō videbāt, nec
clare viderunt; ipse tamē, qui singulariter est
a Deo per æternā generationem procedens,
& per temporalem in mundum missus, hic
vidit patrē, cui propterea pater dixit: *Seruus*
meus es tu Israel, ratione humanitatis, secun-
dū quā fuit missus: *Quia in te glorificabor,* vide-
tur sine dubio id propheta prædixisse, quod
CHRISTVS manifeste postea exposuit, in sig-
ni parabola patris familias, qui plantauit vi-
neā, quā omnibus necessarijs munivit, & tra-
didit quibusdā agricolis, reddituris fructū
tēporibus suis. Mittens autē sæpe fructuum
tempore seruos, qui fructus debitos expo-
cerent, eos occiderunt, vulnerauerunt, lapi-
dauerunt: tandem dixit dominus vineę: *Quid fa-*
ciam? mittere filiū meū dilectum; forsū a eū hunc vide-
runt, verebūtur; Vnde, nouissimē misi ad eos filiū
suū, dicens: Verebuntur filiū meū. Misericordia Deus
iterū, ac iterū seruos suos Prophetas, ponēs
verba sua in ore eorum, qui fructū a ludęis
exposcerent, ex quibus quosdā lapidarunt,
alios vulnerarūt, alios occiderūt: decreuit fi-
liū mittere, dicēs; *Seruus meus es tu Israel, in te*
glorificabor: te mitto in forma serui, qui es fi-
lius meus, me vidēs, & cōprehendens; in te
glorificabor, verebūtur enim filiū meū, qui
prophetas reueriti nō fuerūt. Et quid factū
est? *Et dixi: In vanū laboravi, & sine causa, & va-*
nē fortitudinē meā cōsumpsi, nā minus eū audie-
rūt, & crudelius illū, quā ceteros omnes Pro-
phetas necauerunt: qui propterea ad extre-
ma deductus dicit, Laboravi clamās, rauce factę
sunt fauces meę. Tēpore mortis suę, in cōcilio
eū interatis vicibus interrogabāt, & require-
bāt, vt si erat **CHRISTVS**, id clarē exponeret,

Epist. 47.

ad huncum

Li. 1. quę.

in Genet. 4.

114. & 16.

de cin. c. 39

& in Psalm.

83.

Lib. 99. he

braic. in Ge

nes. c. 32.

Ioan. 3. 11.

Ioan. 6. 46.

46.

Matth. 21.

Luc. 20.

Luc. 20. 13.

Matth. 21.

37.

146.

28. 16. 23. *ESVS vero talebat.* Non mirū, inquit Augu-
 Marci. 14. tinus: laborauerat clamans, rauca facta fue-
 3. 61. rant fauces eius, qui sciebat nihil verba sua
 tunc quando vinctus tenebatur profutura,
 quibus præcedētia, quæ dixit, dū viueret, &
 miraculis confirmaret, nullatenus profece-
 rant. In vanū ergo dictus est cōsumpsisse for-
 titudinē suā, & in vanū locutus: quia quam-
 uis multi crediderint ex Iudæis, tuncq; facta
 fuerit seminatio, quæ postea abundatissimos
 fructus in Ecclesia redderet; sed maior Iu-
 dæorū pars ex verbis eius nullatenus profe-
 cit; *audiebāt namq; eū Pharisei, qui erāt auari, &
 irridebant eū: tātus, tamq; ardens ignis, illorū
 corda nullatenus inflammauit: quia veneno
 mortifero erant obdurata, cōstricta, ac peni-
 tus repleta. Hoc ipsemet expressit dicens: In
 1. 1. 2. 3. 28. *pleni estis hypocrisi, & iniquitate, & ideo ser-
 mon. 8. 37. mo meus nō capit in vobis.* Malitia, & venenata
 cupiditate, terrenorū honorū, cor illorū ita
 plenum erat, vt ingrediendi aut penetrandi
 non relinqueretur locus Dei verbo: ita à ve-
 neni malitia cor tenebatur cōstrictū, vt nul-
 lus calor ardentissimi ignis verbi diuini, il-
 lud penetrare posset. Si igitur verba Dei, ip-
 siusmet Dei ore prolata, nihil profecerunt,
 in cordibus veneno cupiditatis repletis &
 obduratis; quid mirū, quod eadē verba, pu-
 ri hominis peccatoris ore prolata, nihil ope-
 rentur in corde tuo, quod nō minori cupi-
 ditate & malitia repletū est & obduratum?
 Vt igitur Ecclesia huiusmodi veneni vires
 retūdat, & enernet, theriacā applicare decre-
 uit & applicat, cinerē aspergendo, & dicen-
 do: *Memento homo &c:* hæc nāq; potentissimē
 omne venenū cōcupiscentiæ infringit & de-
 bilitat. Quid enim cōcupiscentia appetet, si
 cōsideres, te crastina die omnia dimissurum
 ijs, qui nullas gratias tibi referent; qui pro
 peccatis in diuitiarū acquisitione cōmissis,
 ignibus æternis traderis? Quomodo volup-
 tates cōcupisces, si attendas quod statim eas
 penitus experieris vanas, ex quibus nihil nisi
 laborē, dolorē, confusionē, & lacrymas tibi
 retinebis? Quid de reb⁹ seculi appetes, si cōsi-
 deres omnia, quæ in mūdo sunt, in eo relin-
 quēda, & te nudū præsentandū ante Dei tri-
 bunal, cui tunc nullā opē ferent? Excellentē
 naturā concupiscētiæ, cor nostrū afficientis,
 expressit Sapiens sub typo sanguisugæ. *San-
 guisugæ, inquit, duæ sunt filie, dicentes: Affer Af-
 fer.* Loquitur de cōcupiscētia, cuius duas fi-
 lias intelligit, quātū existimo, duas eius por-
 tiones; quas philosophi statuerunt, irascibi-
 lem & concupiscibilem. cuius affectus insatu-
 rabiles sunt penitus, semper dicētes; *Affer,
 affer,* aut vt in hebræo, *Da, Da.* Est sanguisug-
 ne. 10. Pro. 1. ga vermis aqueus, inquit Iansenius, qui &*

hirudo dicitur ab herendo, cuius conditio-
 nem expressit Poeta dicēs: Non missura cu-
 tem, nisi plena cruore hirudo. De ea refert
 S. Isidorus, quod tā auida est sanguinis (quæ
 quia fugit, sanguisuga dicitur) vt nunquā co-
 satietur. Cum enim eo plena fuerit, euomit
 quod hausit, vt recentiorē auidius denuo su-
 gat. Talis sine dubio est concupiscentia, quæ
 nunquā satiatur, sed perpetuò clamat; *Affer
 Affer.* Vide auarū affectū cōcupiscentia diui-
 tiarū, qui quanto plus hauserit, plus sitit, vt
 B. Ambrosi⁹ ex professo ostēdit, elegāterq;
 tradidit Augustinus⁹, rabiē eā vocans. O ra-
 bies, inquit, omni fine carēs. Terra suis limi-
 tibus terminatur, aqua suis finibus limita-
 tur, aer suo fine cōcluditur, cælū suis termi-
 nis arctatur, sola auaritia terminū nescit. O
 auare, si terra cūcta tibi datur, mare quæris;
 si terra & mare, aerē petis; si terrā, mare, &
 aerem possederis, adhuc cælū ambis, & ip-
 sum penetrare affectas; & si cælū penetraue-
 ris, adhuc nō quiesces. Ita Augustinus. Cōsi-
 dera luxuriosum, nūquā dicentē: Sufficit, &
 tanquā alterū prodigum, quādo omnia con-
 sumpta sunt, diuitiæ, salus, & honor; validio-
 ri affectu famē sentientē. Perpēde auidū ho-
 noris, & gloriæ, cui maior dignitas collata,
 magis affectū succēdit: vt ad altiorē conqui-
 rendā inhiet. Sēper clamant affectus concu-
 piscentiæ; *Affer Affer.* Quodnam remedium
 ad huiusmodi venenū infirmandū, & ener-
 uandū? ad huiusmodi sitim sanguisugæ extin-
 guendā? Parū cineris assume (inquit Belloua-
 census, ex philosophorum doctrina) & pulue-
 riza super os eius; statim enim se contrahit,
 & ab appetendo cessat. Magna sine dubio
 vis cineris. Hoc Ecclesia Sācta nūc facit, pul-
 uere concupiscentiā afficit, cinere caput as-
 pergens, & clamans: *Memento homo, quia cinis
 es.* Hoc validū remedium: si enim cōsideres
 te esse cinerē, cessabit sitis superbiæ & affe-
 ctus honoris & gloriæ. Quidnā diuitias siti-
 es, attēdēs te omnes illas statim relicturum?
 Quid voluptates; si cōsideres eas trāscuntes
 tāquam vmbra, nullum aliud sui vestigium
 relinquētes, nisi dolores, anxietates, curas, ri-
 mores? Applicat itaq; congruē Ecclesia hu-
 iusmodi theriacā, vt eneruata vi veneni con-
 cupiscentiæ, ignis diuini verbi, quod quoti-
 die in Quadragesima applicare contendit,
 cor tuum penetret, & inflammet.

*S. 12. Spiritum hominis aufer-
 re procurat Ecclesia per cine-
 rem, vt introducatur spiri-
 tus Dei.*

Horatius.

Li. 12. Ety-
mol. cap. 5.
Apud Bello-
uacēs. Li. 10.
speculi ma-
ior c. 155.Li. de Na-
buthe.Ser. 40. ad
fres in Ere-
mo.Li. 10. si e-
cu. maiori-
tato.

147.

In Psal. 103

Psal. 103. 29

30.

1. Co. 2. 12

Rom. 8. 24

Epist. 9. ad

Augustin.

Hoc ipsum egregio discursu, ex S. Augustino petito, possumus explicare, qui elegantissimè illa Davidis verba explicat; *Auferes spiritum eorum, & deficient, & in pulvere suum reuertentur, emitte spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terra.* Duos spiritus expressit David, spiritum hominis, & spiritum Dei. Hi inter se contrarij sunt. Vnde vt spiritus Dei ingrediatur, oportet primum, auferre spiritum hominis. Quis hominum spiritus, inquit Augustinus, nisi superbia? Hunc superbiz parens diabolus in nostram naturam inuexit, & omnes homines affectat ascendere in sublimem, & similes esse altissimo, & esse tamquam Deos scientes bonum & malum. Hic spiritus est, quem Apostolus vocat, *Spiritum huius mundi*, contrarium spiritui, qui ex Deo est. Spiritus autem Dei est Spiritus sanctus, qui facit homines diuinos, dat eis vitam diuinam, in nouam transfert creaturam, & ex filiis hominum, facit filios Dei: per hunc iusti viuunt, & animantur, de quibus Apostolus ait, quod *Spiritu Dei aguntur*. Vult Ecclesia Sancta, vt in omnes filios suos, Deus spiritum suum emittat, qui eos impleat, viuificet, in nouas transferat creaturas: propterea primo procurat, auferre spiritum superbiz, & quod eo sublato, homines in puluerem suum reuertantur: idcirco singulari consilio cinere, & puluere caput impetit, dicens: *Memento homo, quia pulvis es.* Obseruauit Hieronymus, excellenter Dauidem, cum voluit spiritu superbissimi Philisthei auterre, & vitam priuare lapide fronte eius, & caput percussisse, ibique fixum reliquisse lapidem; deiecere enim voluit superbum, vires suas iactantem, populum Dei contemnentem, inuicem & supra Dei potentiam se extollere voletem: superbia autem in concavo capitis efformatur, sedet, & regnat; ibi videtur spiritus superbiz sedem habere constitutam: illam propterea oportebat partem impetere, vt spiritum eius auferret. Qua etiam de causa, inquit Hieronymus, superbus rex Ozias, qui elationis spiritu plenus fuit, singulariter in fronte fuit lepra percussus, quem ibi perpetuo fixa mansit, omnibus conspicua; ibi enim percutiendus erat superbus, ubi spiritus superbiz singulariter insidebat. Idcirco Ecclesia in fronte & capite, cinere tanquam potèti lapide te percussit, & fixum ibidem relinquit; vt spiritum tuum auferat, & superbiā, dicens: *Memento homo, quia cinis es*: quasi dicat: Quid superbis, qui cinis, & pulvis es? Quid ad maiora & suprema te eleuas, & extollis, qui omnibus rebus inferiorē tenes locum? Quid excellentiā tuā iactas, & super astra mente te euehis, quo nihil in

omnibus rebus creatis vilius, abiectius, aut demissius; es enim cinis & pulvis. Cecidit vno 1. Reg. 17 ictu manu forti Davidis percussus Philistheus: 49. cade tu, ac te demitte, ac prosterne coram Deo, percussus ictu manus sacerdotis. Cum Ozias fœdatā suā frōtem intellexit, omnem 4. Reg. 19. deposuit fastum, & ad priuatam se recepit domum. Depone superbiā, & fastum, qui te vides 2. Paral. 26. 21. cinere, & puluere in frōte fœdatum, & aspersum. Spiritu tuo ablato, apte dispositus eris, vt Deus emittat in te spiritum suum, quo quasi nouā efficiat te creaturam, & totius animæ tuę faciē renouet. Nunquā homo melius dispositus est ad spiritum Dei recipiendum, quam quando magis, istum spiritum suum habuerit extinctum. Notanda est celebris fanigerrimaq; visio, quā Deus ostendit Prophetæ suo Ezechieli, quā ad probandā resurrectionē in nouitate spiritus & vitæ, explicat Irenæus, Clemens Romanus, Tertullianus, & Ambrosius. Tenebatur populus Dei captiuus in Babylone propter sua peccata. Tanta longa autē, arcta, & dura fuit captiuitas; vt plures in ea occubuerint: & omnes se ita cōsumptos putabāt, vt crederēt, iā non amplius se habituros virtutē, qua possent liberi ad patriā suā & Ierusalē regredi: vnde silentes dicebant: *Aruerūt ossa nostra, & perijt spes nostra, & abscessi sumus.* Ita illi cōsuebāt. Deus autem cōtrario iudicandum esse voluit, tūc vere illos fuisse magis dispositos, vt virtute spiritus Dei recipiēt, quādo virtutē spiritus sui sentiebāt extinctā: ideoq; Prophetā Ezechielem in spiritu assumpsit, & duxit, ac dimisit in medio cuiusdā cāpi, qui erat plenus ossibus, & circumduxit eum in gyro per ea, vt cernia benē, plenē, attēteq; consideraret: viditque, quod illa omnia erāt siccā vel emēt; nullū penitus vitālē habebāt humorē, nullū vestigiū spiritus, qui omnino defecerat: dixitq; dominus ad eum: *Fili hominis, putas ne viuet ossa ista?* Dubitauit Prophetā, cōcederet ne, vidēs illa à spiritu vitę penitus clōgata, an verò negaret, attēdēs Dei infinitā potētīā: & respondit: *Domine Deus, tu nosti.* Et dixit ad me: *Vaticinare de ossibus istis, & dices: Ossa arida, audite verbum domini; Hac dominus Deus ossibus his: Ecce ego introducā in vos spiritum, & viuetis.* Vide, quibus ossibus iubeat vaticinari & promittere spiritum Dei, nō omnibus, sed ossibus istis; quod vt notū fieret, semel & iterū repetijt dicens: *Vaticinare de ossibus istis: & hac diu Deus ossibus istis.* Nō omnia ossa apta sūt, in quę spiritus Dei introducatur, sed hæc, à quibus spiritus corū penitus ablatus fuit; quasi dicat: Quādo talia sūt ossa, quę spiritum suum plenē, ac omnino deposuerint; eis viticinare, & dic eis, ac promitte, quod introducet Deus in eis spiritum suum,

h 2

suum,

Lib. 5. cit.
li. 3. de Spi-
ritu sancto.

Ioan. 6. 63.

suu, & viuent. Vaticinari cœpit illis oīsibus Propheta, prout Deus ipsi cōstituerat, & subito factus est sonitus & cōmotio, & accesserunt ossa ad ossa, vnūquodq; ad iuncturam suam: sed spiritū non habebant. Et dixit ad me: *Vaticinare ad spiritum, fili hominis, & dices ad spiritū: Hec dicit dominus Deus: A quatuor ventis veni spiritus, & insuffla super interfectos istos, & reuiuifcant.* Spiritus nomine, spiritum Dei, aut spiritum sanctum intelligunt Sancti Patres, Irenæus, (quē vocat Demiurgum, id est, mundi factorē & artificē) & Ambrosius. Prophe-
tauit Propheta, sicut praeceperat dominus, & ingressus est in ea spiritus, & vixerunt, & steterunt supra pedes suos exercitus grādis nimis valde. Ossa prius erant sicca, omni spiritu priuata; postea vaticinante Propheta, sibi inuicē adhaeserunt: voluit tamen Deus, vt Propheta adhuc iterū ea cōsideraret, & videret, quod spiritū non habebant, penitus erat ab eis ablatu spiritus, & cōsumptus. tūc apertae erāt disposita, ad Dei spiritum recipiendum, idcirco iussus est tunc, Dei voce, spiritum Dei inuocare, & dicere: *Veni spiritus, & insuffla super interfectos istos*, quasi dicat: Iam disposita sunt ossa ista; nūc cum eorū spiritus defecit, apta sunt, quē spiritum Dei accipiāt; *Veni spiritus &c.* Et verē venit, & vixerunt, & ita roborata fuerunt, quod steterunt supra pedes suos, exercitus grādis nimis valde. Hec quidē Propheta ostendit Deus, vt renuntiaret populo, quod non solū cum spiritum suū & vires deficientes sentiebāt, nō debebāt desperare de virtute spiritus Dei; quin potius, tūc sibi promittere posse, spiritu Dei fore viuificandos roborādos, & animādos, quādo spiritū suū quasi extinctū iudicabant. Ad nostrū tamen institutū, hoc idem accomodātes, dicendum est, nos egere spiritu Dei, sine quo, non valemus veram vitā obtinere, *Spiritus enim est, qui viuificat*; nec ad vitā peruenire possumus, ille est namq; spiritus bonus, qui ducit nos in terrā rectam: hoc autē spiritu caremus, quia pleni sumus spiritu nostro, & spiritu mūdi. Vt enim dicebamus, contrarij sunt ij spiritus. Videt te Ecclesia spiritu tuo viuificatū, superbē de te sentientē, qui tantū cogitas quae sunt mūdi, & solūmodo appetis terrena, circa quae sola, videris habere vitā, motū, & sensum: propterea primò intendit huiusmodi spiritū auferre, & quod a vita tua carnali superbaq; deficias; idcirco cinerem apponit in capite, vt dictū est. Vidēs autem nos cinere aspersos, demisso capite, oculis in terra defixis, quasi iā extinctum spiritum nostrum cōsiderat, & quasi in puluere nostrum redactos attendit: Deo propterea hac dispositione affectos exhibet, orās, & dicens,

Veni spiritus, & insuffla interfectos istos, & reuiuifcant, hoc supplex a Deo postulat: *Emitte spiritum tuum & creabuntur*: Considera domine istos filios meos, iam mortuos peccato, spiritu superbiē extincto, humilitate deiectos, timore prostratos, poenitentia contritos, veni spiritus & insuffla intellectum, pellendo tenebras, emittendo lucem tuam, & veritatē tuā; ex voluntate pellēdo malitiam, & infundendo tuā charitatē; cōcupiscētiam excutiēdo, eiusq; affectus terrenos, & immit-
tendo cōlestes, vt viuant in perpetuum.

S. 13. Magister de cœlo Christus, de cœlo loquitur, Magister de terra homo, de terra loquitur: quod David iudicauit necessarium.

MEMENTO homo, quia pulvis es. Cum aliquando S. Bernardus in quadā festiua solemnitate, corā frequēti illustrissimoque cōuentu virorū excellētium, qui illuc cōuenerant, cōcionaturus esset, dubitauit ac perstitit hāsītans, de qua re esset loquēdum, & vnde sui sermonis initium sumendū foret: tādēmq; re probē cōsiderata, definiuit, sibi qui de terra erat, de terra loquēdū. Duos sanē Magistros designauit ille, quos null' maior inter natos mulierū, vnum de terra, alterū de cœlo, qui quid vniciq; loquēdū esset, prēfinituit dicens: *Qui de terra est, de terra est, & de terra loquitur: qui de cœlo venit, super omnes est, & quod vidit, & audiuit, hoc testatur.* Augustin' legit: *Qui de terra est, terra est, & de terra loquitur.* De illis vnusquisq; loqui debet, quae suae naturae sunt cōgrua, & quae in patria sua geruntur: nec enim querēdum est ab Vngaro, vt de hispanis rebus loquatur, nec ab Hispano, vt de vngaris sermonē instituat. Qui de cœlo est, de cōlestibus loquitur; qui de terra, quae terrena sunt, exponat. Hincq; sibi de terra loquēdū infert Bernardus, qui se terrā, & de terra agnoscebat, indeq; sermonem orditur, terrenarum rerum qualitates viles, contemnendasq; exponens. Duos initio Quadragesimae sortiti sum' doctores & Magistros, diuersos plane: vnū quidem de cœlo, CHRISTVM dominum, de quo idē Ioānes ibidē dixit: *Qui de sursum venit, super omnes est*: & Nicodemus, Scim' quia a Deo venisti magister: & eternus Pater cum nobis designauit magistrum ē cōlestis demissum, dicens: *Hic est filius meus dilectus &c. ipsum audite*: & apē sipsēmet se de cœlo venisse ex-

Pla. 103. 30

149.
In ter. Sicut
Marrini.

Ioan. 3. 31.

Tract. 14 in
Ioanem.

Ioan. 3. 31

Ioan. 3. 31

Matt. 17. 9

posuit

10. 3. 6. 42. poluit⁴, *Deſcendi de celo: &c. Ego de ſuperius ſum,*
1ma. 8. 23. &c. *Ego ex Deo proceſſi & veni:* alterum de ter-
10. 8. 42. ra, & Sacerdotem ſcilicet, miniſtrum Eccleſie,
quem tanquam Doctorem audiendum ſta-
tuit Deus dicens⁴, *Legem de ore eius requiren-
dam:* hic doctō terra eſt, de terra formatus,
de terra natus, & ortus; in terra, & de terra
nutritus; qui nunquam terram tranſcendit.
Vtq; Magiſter nos inſtruit, & docet; ideo
que qui de celo venit, de cœleſtibus loqui-
tur, cœleſtia exponit, & proponit: quod faci-
cie C H A R I S T V S dominus in Euangelio,
mentem noſtram ad cœlos & cœleſtem pa-
trem erigere docens, nobis regna cœlorum
exponens, & ſuadens, non in terra, ſed in cœ-
lo theſaurizandum, noſque filios æterni pa-
tris, debere contendere regna eiufdem pa-
tris aſſequi, & omnia noſtra in cœlū tranſ-
ſerre, & ibi cor plenē collocare. De celo
planē loquitur qui de celo eſt. Additur ta-
men alius Magiſter de terra, qui de terra lo-
quatur, & exponat tibi, te eſſe terram, pulve-
rem, & cinerem, illudq; ore proferat; *Attem-
to homo, quia pulvis es.* Neceſſarius quidem eſt
Magiſter de celo, qui viā cœli noſcens, eam
oſtendat, & eos, qui in cœlū tendere debent,
cœleſtia doceat; qui illuc corda noſtra diri-
gat, & reponenda demonſtret; patrem cœle-
ſtem exhibeat, qui paratam nobis heredita-
tem cœleſtem ſeruat, quam aſſequamur: ſed
neceſſarius eſt etiam Magiſter de terra, qui
terrenam noſtram cōditionem exhibeat, &
de nobiſmet ipsis terrenis, inquit Bernardus,
nobis loquatur, noſtramq; matrem de
qua orti ſumus oſtendat, quæ nobis non niſi
pulverem, vermes, & putredinem habet
præparatam. De terra, inquit Bernardus, lo-
quatur, qui de terra ſubiſtit, & omni homi-
ni, velis, noli, quāticūq; recalcitret, illam
intimet, quam in parēte ſuo excepit ſenten-
tiam, *Terra eſt, & in terra iſus.* Huiusmodi Ma-
giſter & doctōr de terra, qui de terra loqui-
tur, omnino neceſſarius eſt & congruens, &
cōcinnus inſtituto Magiſtri cœleſtis, ex quo-
rum vtraq; locutione bonū noſtrū reſultat.
Conatur hic ad cœleſtia cor noſtrū & men-
tem tranſferre, utq; ea ſolū nobis reputen-
tus bona, quæ in cœlo fuerint recōdita: ex-
ponit & oſtendit cœleſtē patrem, nobis he-
reditatem æternæ beatitudinis parantē. Ter-
renus tamē homo, ſua terrena felicitate cō-
tētus, nihil aliud querit, & nullatenus aures
illi accomodat, nihil ſibi felici⁴ aut beatius
appetere, quā bona terrena, quæ in terra ſua
cōſpicit. Superbiā ſuā, diabolus in noſtram
naturā iniecit: ille fuit, ita ſua, quam a Deo
obtrunearat forte contentus, vt nihil amplius
appetendum duceret. ſed ibi eius mens ap-

petitisque quieuerunt, quasi iudicans, nihil aliud intendendū: & ideo dicitur, *posuisse cor sicut quasi cor Dei*, quia in bonis suis, quibus se vidit ornatū, ita sibi cōplacuit, ac si nullū amplius ad Deum respectum haberet, nec aliud sibi restaret appetendū. Hāc superbia in homines euomit, vnde hęc miseranda hominis conditio, quod ita sua terrena bona aestimat; vt nil amplius querendū contendar: habetq; se infelix, ac si bestia esset, cui terrena tantūm pabula parata sunt, quę illis ita est cōtenta, vt quanticūq; ei ostendatur aurum, argētum, lapides pretiosos, inmodē edulia delicatissima, & mensam suauissimis dapibus repletā, nullatenus vel ad eam conspiciendam se conuertat; sed solummodo cōcupiscit. Hoc, vt acutissime obseruat Sancti Patres Basilius, & Ambrosius^b, excellentissime docuit CHRIS TVS dominus cœlestis Magister, referens illum diuitē, cuius ager ingentes tolerat fructus; qui videns se terrenorum bonorum abundantia plenum, dixit animę suę: *Anima mea, habes multa bona reposita in annos pluvianos, requiesce, comede, libe, epulare*; Expende verbū *Requiesce*, quasi diceret: Nihil tibi amplius optandū, nihil requirendum, non cor aliō diuertendū, ac si haberet, inquit Basilus, & Ambrosius animā porcīnā aut pecuinā. Hinc actum est, quod cum cœlestis magister, cœlestia regna proponit, & diuitias, quę in cœlo sunt, exponit; epulas illas super mensam cœlestē repositas ostēdit, nullatenus homo moueatur, aut ad ea conspiciēda conuertit oculos; & multo minus cor ad ea appetēda. Cœpit cœlestis doctor aliquādo ad cœlestia appetenda contemptis terrenis, excitare & inducere, & vt se conuerterent homines ad seruendū Deo, qui regna æterna preparata tibi seruientibus habebat: *Audiebāt autem omnia bæ Pharisei, qui erant auari, & deridebāt illum*. Auaritię nomen, etsi propriē pro cōcupiscentia pecuniarum sumatur; aliquādo in scriptura omnium terrenorū bonorū & voluptatū appetitū exprimit, vt S. Hieronymus obseruauit, annotans, ab Apostolo avaritiā inter vitia carnalia poni, cum dicit: *Fornicatio autē, aut immunditia omnis, aut auaritia*, idest, quiuis voluptatū affectus, nec nominatur in vobis. Erāt Pharisei auari, idest, pleni affectu terrenorū bonorū & voluptatū, ideoq; *audiebāt*, inquit, *omnia bæ*, idest omnia, quę CHRIS TVS exponēbat de cœlestibus bonis, de regno boni reposito, & gehēna malis preparata; & *irridebāt eū*, idē cōtenti erāt bonorū terrenorū possessione, vt irridere neum, qui aliquid altius appetendum suadebat. Quid igitur agendum? Mari

* Hom. 8. in
dilectionem
b Serm. 81.

Lucr. 11.10

Lucc. 16. 14

In cap. 7. ad
Ephes.
Ephes. 7.

iter, & doctor aliquis de terra supponatur, qui terrena expertus, in terra natus, in terra nutritus, terrena velex ipso experimento cognoscens, de terra loquatur, & exponat homini, qui de terra est, quæ terrena sunt; & suam miseram infelicemq; sortem, quam ex eo quod de terra est, sortitur: est enim pulvis, & in pulverem statim cōuertendus.

¶ 151.

Psal. 9. 21.

Ex his nunc optimè intelligimus illam Davidis petitionem, omnium ore decātatam:

Constitu domine legislatorem super eos, ut sciant gentes, quoniam homines sunt. Gentes erant illi, qui in mundo opera manuum suarum tanquam Deos habebant, qui superbè, & tumide de se ipsis sentiebant, & nihil aliud felicius, quàm quod in mundo obtinebant, credebant appetendum. *Constitu*, inquit, *eis legislatorem.* In hebræo vox *Morib*, quam Hieronymus censet deriuari à verbo *Iara*, per aleph in fine, quod timere significat: & ita transfert; *Pone eis domine timorem.* Consentit Chaldaica, *Incute eis terrorem*; alijquē, qui intelligunt, voluisse dicere; Constitu eis aliquam grandem calamitatem, infirmitatem, aut miseriam, quæ tanquam crudelis tyrannus, illos torqueat & terreat; ut cognoscant se homines esse, qui sensus placuit Basilio^a, & Augustino^b. Et sine dubio, superbo, qui se super astra exaltarat, excellentissimè demonstrat, quod homo sit, grandis aliqua infirmitas, aut calamitas adueniens, quæ sicut corpus deiicit & demittit, ita & animū. Id quod elegantissime Deus fecit, illum superbū Antiochum regem demittere volens, cuius superbiam Spiritus sanctus elegātius, quàm possent Cicero, aut Demosthenes, depinxit. Sibi, inquit, videbatur, etiam fluctibus maris imperare, supra humanum modum superbia repletus, & montium altitudines in statera appendere &c. Huic incussit Deus grandem infirmitatem, nam percussit eum insanabili plaga, & apprehendit eum dolor dirus viscerum, & amara internorum tormēta; ita ut de corpore impij vermes scaturirent, ac viuentis in doloribus carnes eius effluerent; odore etiam illius, & fœtore exercitus grauaretur: unde factū est, ut qui paulò ante sidera cæli contingere se arbitrabatur, eum nemo posset, propter intolerantiam fætoris portare. Hinc sine dubio cognouit se hominē esse. Cū enim nec ipse iam fœtorem suū sustinere posset, ita ait:

Iustum est subditum esse, & mortalem non paria Deo sentire. Id ipsum videmus in Alexandro Magno, qui ut Seneca^a, Gellius^b, & Elianus^c referūt, summopere diuinitatis opinionem affectabat: cuius insanam superbiam, & elationem ipsa etiam scriptura sacra indicat, dicens^d, quod *Cōstituit praelia multa, & obtinuit*

omnium munitiones, & interfecit reges terra, & pertransiit fines terra, &c. & exaltatum est & eleuatum cor eius &c. Quoniam autem vulgus id perpetuò agit, quod principib⁹ placitum agnoscit, talibus adulatorijs acclamationibus, quibus illum Dei filiū vocat, prosequutus fuit, quod facile ille se Dei filium crederet. Accepto tamen aliquando diro cuiusdam sagittæ vulnere, videns sanguinē fluentem, doloremq; sentiens, Omnes inquit, iurabant, me filium Iouis: hoc tamen vulnus, hæcq; sagitta, hominem me esse ostendunt.

Ita Seneca^a, Plutarchus^b, & Dio Chrysostomus^c. Hoc quotidie experimento comperimus. Videbis hominem superbū, altè de se sentientem, omnes contemnentem, sperantem in fortitudine sua & diuitijs: mittit Deus infirmitatem aliquam grauē, quæ corpus eius scatet putredine fœtida, & nausæa prouocante; conspicies demissum, & humanas misérias agnoscens, & prædicantem, quem cū alij inuentur, cōmuni sermone de humanæ infirmitatis vanitate, ut Chrysostomus dixit, philosophantur. Est mulier, sua pulchritudine se extollens, similis illis, quibus Deus cōminatur apud Esaiā, quod

eleuata erant, & ambulabant extenso collo, & antibus oculorum ibant, & plaudabant, & ambulabant pedibus suis, & composito gradu incedebant, &c. cui Deus febrem ardentem, absumentem eius pulchritudinem immittit, ad portas mortis eam deducentem; qua calamitate oppressa, miseriam suam agnoscere incipit, & intelligere, quod fallax gratia, & vana est pulchritudo: Ceterum Septuaginta vocem *Morib*, deriuatam crediderunt à verbo *Iarab*, per he in fine, quod significat docere, ideoq; hæc vox significat Doctorem aut Magistrum, instituentem & docentem efficaciter: hūc cōstitue à Deo hominibus postulabat David, quo instruente & docente, sciant gentes quoniam homines sunt. In hebræo additur illa vox Davidi familiaris, *Selab*. Dices: Nunquid homines non cognoscunt se homines esse? Imò omnes hoc de se ipsis, omnibus notum esse cupiunt, & procurant; ideoq; dicere solēt, se hoc procuraturos, ut omnes agnoscant, illos verè esse homines. Expēde tamē in hebræo haberi nomē Enos, *Ut sciant*, inquit, *gētes, quoniam Enos sunt.* Duobus nominibus Moyles hominem vocauit, Adam scilicet, & Enos. Adam proprie loquēdo, ut Sācti Patres, Gregori⁹ Nyssenus^a, Augustinus^b, & Hieronymus^c, annotāt non est nomen proprium, sed appllatiuum, dictum à voce *Adama*, quæ terram significat, aut humum, quasi dicas: De terra, aut Terrenum; quod propterea latini transtulerunt,

Epist. 60.

In Apoc.

Orat. 60.

¶ 152

Ho. 2. de Spi.

ritula. & 60.

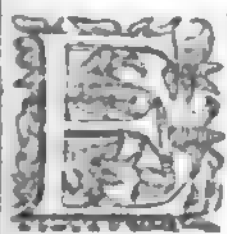
ad popul.

Esaie. 3. 16.

הורח

Hominem, ab humo. Hoc itaque nomen non proprium est, sed omnibus hominibus commune, quamvis primo parenti fuerit singulariter appropriatum; quoniam Deus illum de terra condidit & formauit. Nomen autē *Enos*, grandia continet mysteria. Quidam deriuatum censent a verbo *Nassi*, quod significat *Eleuare*, quasi dicas, Eleuatus, aut qui eleuato est corpore, manibus, facie, & capite: hoc enim inter omnia animalia homini concessum est, manus à terra habere eleuatas, quasi nihil à terra tanquā proprium bonum capiendum; & faciem in cœlum habere eleuatam, qui cœlum cogitet mente, respiciat oculis, in illudq; sit iam directus corpore, in quod rēdere debet animo. Quibus fortē alludit Plato, in Cratyllo obseruās, nomen hominis in græco esse *Antropos*, ita dictum, à sursum inspectione, quasi dicas; sursum aspiciens, *el carialgado*: hocquē nomine apud Sapiētes homo commendari solet, ut illi vulgarissimi Poetæ versus habent: Pro- naq; cum spectent animalia cetera terram- Os homini sublime dedit, cœlumq; videre- Iussit & erectos ad sidera tollere vult*. Alij tradunt à verbo *Naschah*, quod est obliuio- sum esse, aut obliuiscētem omnia, quæ ad suum munus, & officium pertinent: quasi di- cas: Obluiosus sui, & eorum, quæ recorda- ri deberet; quomodo nomē *Enos* interpreta- tur Eusebius Cæsariensis, annotans, quod- quamvis Plato mirabilis videatur, multa tra- dens de hominis nomine in Cratyllo; sed multò prius, sapiētius, profundiusq; omnia Moysen fuisse complexum, vocando homi- nem; Adam, & Enos, à quo quicquid boni Plato dixit, hausit & traxit.

S. 14. Aptè constituitur magi- ster, qui doceat homines, quod homines sunt, idest, aceruus omnium miseriarum.

XPLICEMVS nihilominus magis ad nostrum institutū, quomodo nunc Deus consti- tuat nobis legislatorem aut magistrum, qui homines sci- re faciat, quod homines, aut

Enos sunt. Cōmunior namq; expositio est, ut *Enos* dicatur a verbo *Anus*; quod signi- ficat, maximis crumnis ac doloribus affici, ut idem sit *Enos*, ac quoddam omnium do- lorum, crumnarum, calamitatum, ac mise- riarum subiectum; quomodo *Fœlix* trans- ferrē visus fuit: *Infinitis modis miserabilis*, quo-

modo Genebrardus. Constitue, inquit Da- uid, eis legislatorem, qui eos instruat, ut sciant, quoniam *Enos* sunt, idest, aceruus quidam ac saccus infinitarum miseriarum, & dolorum. Vnde ut S. Basilius annotauit, addidit Dauid dictionem *Sclab*, quæ ut ali- bi ex professo ostendimus, significare vo- lebat, mentis sue eleuationem, quæ remane- bat quasi eleuatus, & suspensus, retinens in- tellectum in consideratione illius, quod di- cebat. Vnde quasi suspensus manit Dauid, considerans, quā vere omnes gentes sint *Enos*, idest, omnium miseriarum aceruus, & quoddam infinitarum calamitatum subie- ctum. Nec est cur ad huius vocis explicatio- nem, extraneos queramus authores, quam ipsemet Dauid voluit explicare. Constitue, inquit, doctorem, qui eos instruat, & cog- noscere faciat, *Quoniam homines sunt*. Quo- niā videbat Dauid, nos interrogātes; Quid est homo? *Verūamen*, inquit, alio in loco, eā- dem rem exprimens, *Uniuersa vanitas omnis ho- mo viuens*. Singula verba sunt expendenda, primò, aduerbiū illud, *Verūamen*, in hebræo *Ach*, quo doctores vtuntur in scholis, aut in concilijs, quādo recitatis, aut auditis aliorū sententijs, suam post grandē considerationē & itadiu subiiciunt, quid tenendū sit expo- nētes, quasi dicentes: Hoc dixit talis author, hoc alius author; verūtamē quod tenendū est, audite. Voluit Dauid mētem suā applica- re ad cognoscendum, & explicandum, quid sit homo; ad cuius quæstionis expositionem omnia ingenia se cōuerterūt, & quasi cūcta quæ mundi sapientes dixerunt, dicturique erant, mente reuoluens & referens; suam vo- luit tandē exprimere sententiā ab omnibus tenendam. Quidā dixerunt, hominem rem esse cœlestē, alij diuinā. Pithagoras post lō- gam cōsiderationē dixit, hominem esse om- niū rerū creatarū mensurā: quia tanto rem aliquam præstantiorē censemus, quanto ho- minis naturæ iudicamus propinquiorem: quomodo dixit Aristoteles, præcipuum in vnoquoque genere esse mensuram cetero- rum. Mercurius Termegistus, dixit, esse alte- rum Deum; Plato miraculū insigne, Sapien- tes græci, esse Microcosmon, idest, mundum minorem, aut abbreviatū; quia in se vnico, omnes perfectiones, quæ in vniuerso sunt disperse, vnitas cōtinet: nā habet esse cū cor- poribus, viuere cum plātis, sentire cum ani- malibus; intelligere cum angelis. Quid ta- mē tu, O sapiens doctor definis, quæ *Deus do- cuit à iuxta tua*, cuius mētem illustrauit, *sicut aurora cū sine nubibus rutilat*? Quid tenen- dum decernis? Veruntamen, inquit, ego di- co, quod *Uniuersa vanitas omnis homo viuens*.

Schol. a.
Psal. 9.

Psal. 38. 9.

.78

Psal. 70. 17

1. Reg. 23. 4

Expende illud *Vanitas*: Non dixit, hominem esse vanum, sed ipsam vanitatem. Obseruauit scpe D. Thomas, ex optima metaphysica, grandem differentiam inter nomina abstracta, & concreta: hæc enim etsi formā dicant, sed non secundum omnem rationem ipsius; at illa dicunt, & exprimunt, quicquid ad formam illam pertinere potest. Cum dicimus aliquem esse album, non explicamus illum omnem rationem & gradum possibilem albedinis habere; cum tamen dicimus illum esse eandem ipsam albedinem, significamus nihil ei de albedinis forma, aut gradu deesse. Et hac de causa, vt idem D. Thomas annotauit, non solū dicimus Deum esse sapientem, bonum, potentem; sed ad exprimendum nihil penitus ei deesse, quod ad rationem sapientiae, bonitatis, aut potentiae pertineat, dicimus illum esse ipsam sapientiam, bonitatem, & potentiā: qua loquendi phrasi Apostolus vsus fuit de CHRISTO loquens, dicens: *Factus est nobis sapientia, iustitia, sanctificatio, & redemptio*. Non ergo solum modo dicit Dauid, hominem esse vanum; sed esse ipsammet vanitatem, inanitatem, & miseriam, idest, cui nihil omnino de ratione vanitatis deficiat, quiq; omnem penitus vanitatis, & miseriae rationem teneat & includat. Nec cōtentus fuit Dauid dicere, hominem esse vanitatem, sed *Vniuersam*. Genebrardus exponit, dicere voluisse: Est mera, summa, perfecta, & plena vanitas: nō est particula vanitatis, sed tota integra, & omnimoda vanitas. Intellexit Dauid, Philosophos dicturos, hominē esse vniuersam perfectionem, & microcosmum, idest, mundum quendam minorem, in se omnē omnium perfectionem includentem; omnes namq; gradus perfectionis vniuersi sunt, esse, viuere, sentire, & intelligere, qui per varias naturas dispersi sunt (inanimata enim sunt, plantę viuunt, animalia sentiunt, angeli intelligunt) quos omnes vnus homo complectitur, qui cū inanimatis habet esse, viuit cum plantis, sentit cum animalibus, intelligit cum angelis. Ita Philosophi. Veruntamen, inquit Dauid, ego dico, hominem potius esse vniuersam vanitatem, qui vnus in se omnes vanitates, quę per vniuersum dispersę sunt continet: cum inanimatis corruptelę, casibus, iniurijs cęli, elementorum, locorum, temporum, & accidentium corporalium est obnoxius: cū viuētib; instabilitati atq; necessitati, motibusquę accretionis, decretionis, nutritionis, corruptionis, mortis, & interitus, est subiectus: cū sentiētibus, vniuersa sensuum, & sensibilibus affectionum, perperissimum, patibilium qualitatum, mutationi, at-

que infelicitari, subditur: cum Angelis alterationi, volubilitati, & mutabilitati cogitationum, voluntatum, studiorum, rationum, consiliorum implicatur: qui & superat eorum omnium vanitates, & inconstantias: nam præter curas vitę varias & ancipites, hoc habet proprium; vt nō vni peccatorum generi, sed varijs, multiplicibus, atq; adeo innumeris, quorum pleraq; sunt nefanda, naturęq; contraria, subiaceat. *Itaq; est quoddam cūctorū statūū, vanitatum & miseriaū omnium epitome*. Multas miseras habere possunt Angeli secundum suam naturam, tam ex mutabilitate cogitationum, quam ex eo quod peccare possunt, sicuti multi eorum peccarunt; nam *in angelis suis reperit Deus prauitatem*, quas animalia habere non possunt, has omnes habet homo. Multas miseras habent animalia, quarum Angeli capaces non sunt, quarum omnium homo capacissimus est. Inter animalia, quędā vno genere infirmitatum laborant, quo non alia; quibus tamen omnibus, homo afficitur. Nulla itaque est reicreatæ miseria, quam non capiat homo, nullum infirmitatis genus, quod non possit incurrere, nulla mortis causa, quę non possit illi conuenire. Ex his explicant aliqui, illum apte definitum à Philosophis, *Animal rationale mortale*. Quidam dicūt, vocatum *mortale*, ad differentiam angelorum; alij verò ex eo quod nullū est genus infirmitatis, & mortis, quod non possit illi conuenire, imò multo plura infirmitatum & mortium genera illi soli, quā omnibus simul cæteris animalibus conueniunt: non enim solū ex corporali intemperie infirmitatē incurrit; sed ex affectibus animi, & ex ijs, quę mente considerat. Merito posuit Dauid etiam hoc in loco, postquam dixit, *Vniuersa vanitas omnis homo viuens*, dictionem *Selah*, quasi suspensus manens, mente attendens, & lustrans innumeras hominum miseras. Iste moritur præ tristitia, ille præ nimia lætitia; iste fame, ille abundantia; iste fugiens pericula, ille insequēs dignitates; iste in domo sua, ille in hospitio; iste in ciuitate, ille in agro; iste quod antea amabat, odio nunc prosequitur; ille quod odiebat nunc amat; ille laborat lippitudine in oculis, ille dolore in auribus; alter dolore renum, alius illium. Et non vnus aut alter homo est vniuersa vanitas, sed *omnis homo viuēs*, aut vt Pagninus ex hebræo; *omnis homo stans*, de quo alibi. Vanitas es & puluis, o princeps, & nobilis, qui credis te firmiter constitutum, quem nullus possit labor deicere: vanitas es tu diues, qui diuitiarum fulcimento stabilitus, te stantem iudicas: vanitas tu mulier formosa, quam leuis aura

Iob. 4. 18.

סלה

dissoluit

disfoluer. Si autem omnis homo stans, & uiuens, est vniuersa vanitas, quid, inquit Hieronymus, homo cadens, moriens, & mortuus? Talem vult Ecclesia te reputare, cui Spiritu sancto inspiras, & excitata ponit doctorem & magistrum, qui tuis oculis exponat, quinā es, & quod homo es, & quod vniuersa vanitas es, puluis, & cinis.

G. 15. Insensati Moabita, & extructores turris Babel, terreo nixi fundamento; quos consumendos, statua Nabuchodonosor indicauit.

¶ 155

IAM necessarium est, constituere doctorem, aut magistrum, qui imposito cinere faciat homines cognoscere, quod homines sunt; vt nihil sit magis homini necessarium. Vnde & id ipsum sanctus Isaias, vel potius Deus per Isaiam, consuloit. Vagabantur aliquando Sancti Prophete, quae euentura erant gentilibus, qui inimici Iudaeis erant, vt rerū euentus certissimus, inquit Theodoretus, ostenderet Iudaeis, veros illos fuisse prophetas. Inter hos excellentissimus fuit Isaias, qui quae illis gentium populis, qui Iudaeis proximi erant, essent euentura, peculiaribus capitibus prosecutus fuit: & postquam contra Babylonios, qui longē erāt, & qui seuiore fuerat in Iudeos, prophetarat, initium sumpsit à Moabit, ex quibus filium Dei carnē assumpiturū per Ruth Moabitidem, quae nupsit Booz, tū clarē varicatur, vt Iudaei caput sextum de cinnā (vt ex Iustino & Origine tradit Leo Castresius) ex codice Septuaginta Interpretum dispunxerint, in quo nō legitur, nec habetur. Primō ergo eos grauissime puniendos prophetat, dicens: *Quis Moab. Quae nocte vastata est Ar.* Fuit Ar metropolis Moabitarum, quae nocte vastata dicitur, quia repente, & subito, quādo illa sibi securitatem promittebat, est euerſa, vt dicemus. Deinde subdit, vaticinium, quod quamuis ciuitas Moab esset euerſenda, CHRISTVS ex Moabitarum genere esset oriturus, dicens: *Amurrah. Agnum domine dominatorum terra, de petra deserti, ad montem filia Sion.* Ex illa vrbe Moab proccelsit Ruth, de cuius stirpe nasciturus erat CHRISTVS; ideo praedicat, mittendum agnum ex illa, quā vocat petra deserti; quoniam Deus ita illa punire insisterat, vt remanſura esset deserta, & solitaria. Quoniam

autem queri posset, cur populum ex quo filius Dei carnem erat assumpiturus destrueret; peccatum Moabitarum expressit, quod vehementer Deum offendit, superbiam scilicet. *Andronicus, inquit, superbia Moab: superbia est valde, superbia eius, & arrogantia eius, & indignatio eius, plangunt fortitudo eius.* Haec verba accipiendā credo, quasi trium personarū diuinarum Sanctissimae Trinitatis: vt enim nobis fiat manifestum, omnes illas tres, quādam gubernare, & regere; nostro modo se attemperant, & inducuntur sepe, quasi in consilio iunctae, de rerum humanarum dispositione pertractantes, colloquentes, & quid agendum sit decernentes. Sic cum peccauit Adam, audies diuinas personas, dicentes: *Ece Adam, quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum & malum: nunc ergo ne forte mutet manum suam, & c.* & cū superbi homines turrim Babylonie aedificandam assumerent, quasi consilio diuino iuncti, dixit inter se; *Ece turri perunt hoc facere, & vna desistent. Venite igitur descendamus & confundamus linguas eorum:* & cum Sodomitārum increſcerent peccata, tres diuinae personae in typo trium Angelorum, aut peregrinorum apparuerunt Abraham; & quamuis tres essent, ad insinuandam unitatem essentia, in singulari locute sunt; *Cum Sodomitārum, & Gomorith multiplicatus est, & c. descendam, & visitabo, &c.* Hinc cū sententia prolata fuit cōtra Nabuchodonosor, quod tanquā arbor excindendus esset de regno, additum fuit: *Insententia vigiliam, decretum est.* Vocat Vigiles, personas Sanctissimae Trinitatis; quae non dormitant, nec dormiant cōstodientes Israel, vt alibi dictum est. Et hoc tandem explicare voluit sanctus Propheta Malachias, qui inducit impios loquentes cōtra dominum; sed *non locuti sumus, inquit, iustitias dominum, vnaqueque cum proximo suo: & attitit dominus, & audiam, & scriptus est liber monumenti coram eo.* Non est Deus cecus, neque surdus, nec iuxta cardines caeli perambulans, & rem pertractans. Ita representant sanctus Isaias, diuinas personas de Moab agentes. Erant Moabita superbiſſimi, insolētes, contemnentes ceteros, grandia de se praesumētes, Deum ipsum alpernātes, & cōsum-

ibi. num.

Gene. 3.

Gene. 11

Gen. 18.

Dani. 4.

Malach. 3

15.

¶ 156

se con-

re contingere posse existimantes: videt Propheta nostro loquendi more, diuinas personas hanc superbiam considerantes, & dicentes: Audiuius superbiam Moab, superbus est enim valde. Diximus alibi, quomodo peccata ipsa cælum conscendere videntur, & grandibus clamoribus coram Deo insistere, petentes iustitiam contra peccatorem: diximus itidem, quomodo sancti, qui à superbis opprimuntur, clamant ad Deum, illorum superbiam tyrannidem representantes, & coram Deo exponentes, quos Deus exaudiuit, eo modo, quo dictum fuit, sententiam contra superbum Nabuchodonosor datam ad petitionem sanctorum. Superbia Moab talis fuit, quæ coram Deo clamabat, vindictam exposcens; erat itidem talis, quod sanctos & fideles concutere contendebat Moabitæ, quorum voces ad Deum ascenderunt. Erat itaque grandis superbia; *Superbia eius & arrogantia eius, & indignatio eius, plusquam fortitudo eius.* Non tanta eorum fortitudo, in qua confidunt, quanta superbia, & arrogantia. Erat eorum superbia tanta, ut omnes inimicos irideretur, & crederetur, se ab illis omnibus securos; fortitudo autem eorum erat exigua; nam tantum roborati erant muro quodam terreo, ex lateribus coctis constructo, quæ propterea inexpugnabilem reputabant. Miseri Moabitæ, & inopiæ, qui ex tam debili firmamento tantam superbiam & arrogantiam conceperunt. Volens Deus eos ad meliorem viam reducere: *His, inquit, qui latantur super muros cocti lateris, loquimini plagas suas.* Ecce cui nitebantur, & super quo læti & securi vivebant. Videres Moabitas in ciuitate Ar, quæ metropolis erat & regia, ludentes, comedentes, bibentes, dormientes, nihil penitus timentes; quamuis multa essent, quæ timere possent. Et si quæras: Quid talē securitatem illis dabat, qui se multos inimicos habere cognoscebant? Certè muri cocti lateris. Considerabant ciuitatem suam cinctam muris; et si terreis, sed ex lateribus coctis, inter se rectè ordinatis, calce, vel gypso reuinctis. Dicite, inquit Deus, illis, plagas suas, ne lætentur, & securi sint: exponite murum esse terream, quem subitò inimici diruent, & dirumpet, sicuti de facto euenit. Oppressa enim & euersa fuit ciuitas Ar, quæ metropolis erat Moabitarum, quando minus illi id credebant, aut timebant; & murus ab inimicis subitò dirutus est; quando maiori firmitate eum credebant securum: id quod ipsemet Isaias prædixerat, exponens mala, quæ Moabitis erant superuictura, more prophætico, præteritum pro futuro ponens. *Cens*

Moab. Quia nocte vastata est. Ar, ciuitas Moab,

conruit: quia nocte vastatus est murus Moab, conruit. In Hebræo pro *Vastata est*, habetur verbum, *Saddad*, quod significat totalem subitam quæ ruinam incurrere. Dicite, inquit, ijs qui lætantur super muros cocti lateris plagas eorum; exponite quomodo muri isti paruæ sint firmitatis, quippe qui terrei sunt, quos quædo minus sperabunt, inimici subitò euerteret, & totam ciuitatem repetè opprimeret, & vastabunt: dicite plagas suas; ostendite inanem eorum spem, infirmum suæ securitatis fundamentum. Ita ad Moabitas locutus est dominus: præcipue tamen nos alloquitur, quorum arrogantiam & superbiam considerat, maiorem fortitudine nostra. Multi sunt sibi securitatem promittentes, & censentes nullatenus à morte superandos; lætantur, comedunt, bibunt, luxuriantur: & si quæras: cuius rei innitantur, & quid sit, quod eos lætos teneat & securos; inuenies esse murum cocti lateris. Intelligunt quidem corpus suum terrenum; sed considerant, quod est ex lateribus coctis, quod grandem teneant salutem, fortitudinem, virilitatem, quod habeant delicias, voluptates, diuitias, quibus omne malum propellendum credunt. Quam superbè progreditur princeps, aut nobilis, non iudicans alios suo dignos conspectu, quos grandi fauore afficere censet, si oculos conuertat ad eos, aut minimum verbum loquatur? Quam arroganter incedit diues, qui iudicat se ab omnibus adorari, & posse impunè quemcumque voluerit concutere? Quantus est fastus mulieris, quæ ornatu quasi regio induta, se ab omnibus adorandam imaginatur? Non timet mortem isti, nec illi aliqua circa eam vrgetur cura; sed securos se esse credunt. Quis ijs securitatem dat? Lætantur super muros cocti lateris. Vident se sanos, robustos, diuites, &c. Dicite ijs, qui lætantur super huiusmodi muros, plagas suas; exponite eis, quæ exigua firmitate hic murus consistat, quem leuis aura, potus aquæ, comestio alicuius rei crudæ, lapis è tecto insperatè cadens, apoplexia opprimens, subitò euerit & diruit. Non potuit esse insipientior stultitia, quam eorum, qui cælo ipsi bellum indicere statuerunt, ut ex Augustino alibi annotauimus, turrim erigentes vanissimam, quam vsque ad cælum eleuare intenderunt, ut in illa liberi à Dei potentia & manu consisterent, si vellent illos perdere. Stultissima sine dubio cogitatio, primò, quia quamuis totam terram in lateres conuerterent, ex illisq; omnibus turrim extruerent; non sufficerent ad cælum; sicut intendebant, attingendum, ut Astrologi demonstrant. Secundo, quia existimarunt securos se fieri posse ab omni aduersitate,

J 157

16. De ciuitat. cap. 4. 5
6.

inniten-

Psalm. 103.
32.

Job. 15. 15.
26.

Luc. 11. 19.
30.
Job. 4. 19.

Isa. 38. 13.

Dani. 1. 37.

innitentes terræ, & fundantes super eam, & ex lateribus terreis ædificium construentes: est nāq; terra omnibus elementis debilior, & infirmior, quam aquæ penetrant, ac terremoribus quatit, ignis auolare facit; Deus autem solo intuitu euerit, & tremementem facit; *Respexit enim terram, & facit eam tremere.* Hęc peccatorū stultitia intolerabilis, quod celo, imò & Deo ipsi cælorum domino bellum indicunt, & cōtra Deum agere statuūt. Quid enim agit peccator, nisi contra Deum pugnare? de quo Eliphaz Themanites; *Testis adversus Deum manum suam, & contra omnipotentem roboratus est: cucurrit adversus Deum erecto collo, & pingui ceruice armatus est.* Contra Deum pugnas, cū luxu sequeris, dum fraudes molliris, dum illius nomen sanctum contemnīs. Et si quæras: In quo confidunt hi, qui bellū Deo inducunt, qui securus omnino se esse credunt? Quanta securitate dormit adulter? Quā quietē comedit avarus, qui viduam polluit? Quā sine timore iacet, qui pupillum opprēssit? Quis tantam securitatem perhibet? Innititur solummodo terræ lateribus cōstitis, saluti scilicet corporis: videt se validos, fortes, sanos, robustos. O infani homines, & terreno fundamento innixi. Securus te ex illo credis, quod ad vnam Dei vocem, ad vnum illius statum cades, & peribis? sicut accidit illi diuiti, qui dicebat: Anima mea habes multa bona, &c. cui dictū est: *Stulte, hac nocte repetunt animam tuā, &c.* Terræ innititur? Qui terrenam habent fundamentum, dixit idem Eliphaz, *consumuntur veluti à cinere, de mane, vsq; ad vespertum succidentur.* Consumi velut à cinere, est, consumi quacumq; re leuissima: nihil enim mollius aut debilius cinere, aut teredine. Non necessarij sunt grandes exercitus, aut Angeli fortes, aut venti irruentes, aut fulmina ardentia; quæuis res debilissima sufficere cōsumere, & euertere, leuis aura, calor quidam immodicus, timor subitus. Quod autem additur: *De mane vsq; ad vespertum*, indicat breuissimum tempus: quomodo Ezechias ad vitam breuitatem indicādam; *De mane*, inquit, *vsq; ad vespertum finies me.* Vnde, idem est, *de mane, vsq; ad vespertum succidentur*, ac si dicat: subito succidentur de vita, euerrentur, vastabuntur. Et quid aliud de re, tam debili fundamento fundata sperādum erat? Nota est omnibus statua illa, *Statua sublimis, aspectu terribilis*, quā vidit Rex Nabuchodonosor, quæ Deus omnes mūdi Monarchias voluit eidem ostendere: huius caput ex auro optimo erat, pectus & brachia de argento, venter, & femora ex ære, tibię ferreę, sed pedibus fictilibus nitebatur; & percussit sta-

tua in pedibus. *Tunc contrita sunt pariter testæ, & argenti, aurum, & redacta quasi in fauillā siliua ærea, quæ rapta sunt venio, nullusq; locus inuentus est eis.* Quidnam sperari poterat de rebus quantumcūq; pretiosis, quæ tam debili fundamentō nitebantur, nisi quod ad tactum lapilli, in pulueres, & fauillam omnia redigerentur? Mors lapis est paruus, abscissus de monte sine manibus; primū, quia ex Adam, tāquam ex monte processit; nam per vnum hominem, peccatum introiit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertrāsit: Et sine manibus illis, quæ omnia operare fuerant, sine quibus factū est nihil: *Deum autem mortem non fecit.* Secundū, quia vt mors adueniat, non necessarię sunt multę manus, non multi exercitus militum, non multi gladij, aut lanceę, nō ignes, &c. etiā si nullus tibi mortem inferat, illa veniet. Quot quantosq; videmus, in quos mors sine manibus cecidit? Nec enim inuenies, quis absciderit, aut miserit huiusmodi lapidem. Videbis hominem parvū, temperatum, sobrium, secundū medicinę regulas viuētē, cui nihil deest eorum, quæ ad vitam necessarij dicuntur: & quando id minus cogitabat, audis eum mortuū, & si causam quæras, nullus est, qui aliquam posset assignare. Vnde huiusmodi mors? Fuit lapis sine manibus abscissus. Ingressi sunt tres articuli manus in aulam, vbi Balthasar cœnabat, qui mortē secum adferre videbantur; quæras, per quam portam, per quam fenestrā, per quam ruptorā ingressi sunt; nullatenus id deprehendes: tantum intelliges, regi mortem renuntiari, quādo minus eam sperabat, aut timebat, credēs nullam esse manum, quæ mortem posset in eum mittere, qui suo iudicio videbat firmis prædijs munitū. Et expende illud; *Testæ, & argenti, aurum, contrita sunt pariter*; eadem penitus ratione, eodē penitus modo: ita contriuit lapis testam, sicut & testæ, ita & sicut argentum, & aurum, eodem namq; penitus modo, mors conterit reges, & principes, sicut colonos, ita diuites sicuti pauperes; quia omnes eodem penitus fundamento nituntur; & quamuis aurum ab argento, argentū ab ære, & testæ differant; sed quando percussa fuerunt à lapide, in eiusdem rationis pulueres & fauillas penitus omnia conuersa sunt; neq; alij pulueres ex auro reliqui, alij ex testæ: veniente enim morte, in eosdē pulueres omnes redigit, in eandem fauillam, regem, & infimum de plebe, imperatorem & pastorem, Papam, & ostiariū. Aperi sepulchra, & indica mihi, quinam pulueres sint diuitis, quinam pauperis, quinā vermes processerint ex muliere pulchra, quinam ex de-

Rom. 5. 1

Sapientia. 1

11.

formi,

quet, & post omnia eius documenta & discursus, id verissimum est, quod CHRISTVS
 Ioh. 3. 18. dixit, quod nescis vnde veniat, aut quo vadat, id
 est, ignoras, vnde processerit, & quo tendat:
 ideoque illum penitus ignoras, cuius princi-
 pium & finem nō cognoscis. Leuissimē fer-
 tur ventus, extollitur, & volat, facillimēque
 dissipatur, de quo si quæras, quid remanse-
 rit, nihil penitus inuenies. Hæc tamen Dei
 potentia, quæ posuit ventis pondus, quod
 ideo dictū credo, quia verē qui omnia dis-
 posuit in numero, pondere, & mensura, ita
 attemperauit ventorū flatus, vt non nisi se-
 cundum diuini ordinis dispositionem dis-
 currerent, prout conseruationi vniuersi ex-
 pedit: iuxta illud, quod sanctus Dauid pos-
 tea dixit, *Spiritus procellarum, quæ faciunt ver-
 bum eius, id est, mandatū eius.* Nec enim ven-
 tus oritur ad sui libitum, aut sine libramen-
 to & pondere; sed tali impetu, quali Deus
 concedit. Ita¹ misit ventum, qui exiccarat
 aquas maris, vt viam Israelitis faceret, ita
 etiam² vt mare perturbaret, & grandē tem-
 pestatem excitaret, quo Ionam fugientē re-
 uocaret: ita etiam³ vt ortyometra, aut co-
 turnices, quasi in alis suis ferret, & alibi⁴ vt
 locustas *Ægypto* expelleret, &c. Quia in re
 Dei potentia manifeste cōspicitur, qui rem,
 quæ tam aliena videtur à mensura & pōde-
 re, non esse aut fluere permittit, nisi sub de-
 terminato pondere, & mensura, quam ille
 statuit. Cæterū B. Gregorius aliquid altius
 in his verbis contemplantur. Velocitate, in-
 quit, & subtilitate ventorum in scriptura fa-
 cra solent animæ designari, sicut per Psalmi-
 stam de Deo dicitur: *Qui ambulat super pen-
 nas ventorum*, id est, qui transgreditur virtu-
 tem animarū: de quibus & illud intelligi po-
 test: *Qui producit vëtos de thesauris suis*, animas
 namq; hominū ipsemet de suæ omnipoten-
 tiæ thesauris creando producit; & quasi allu-
 dere videtur ad illud, quod animā hominis
 producturus Deus, dicitur, quod *inspirauit in*
 faciem eius *spiraculum viæ*, quasi ex intimis, re-
 conditiis, & ditionibus pectoris & cor-
 dis sui thesauris illam educens. Quoniā igitur
 anima, quasi ventus & spiraculū quod-
 dam est, periculum habet imminētissimum,
 ne subito se extollens dissipetur, & pereat:
 nihil enim facilius dissipatur, & absumitur,
 quàm ventus; eo videlicet ipso, quod è ter-
 ræ cavernis ortus, supra terrā eleuatus dis-
 currit, & fluit. Nihil facilius est, quā animā
 nostram per elationē, & superbiam absumi,
 & dissipari omnem illius virtutem; confide-
 rans enim naturam suam excellentem, nobi-
 lemque, se supra se ipsam extollit: idcirco ad
 sui conseruationem fecit Deus ventis pon-

dus, hac de causā, illi adiunxit terrenum cor-
 pus, cuius grauitatis pondere, contineatur,
 ne defluat: *Corpus enim, quod corrūpitur, aggra-
 nat animā.* Obseruat Chrysostomus, illa ver-
 ba, *Et formauit Deus hominē puluerem de terra.*
 Ita legit iuxta Septuaginta, quod noster vul-
 gatus, *Formauit Dominus Deus hominem de limo*
 terra. Deus, inquit Chrysostomus, cui tanta
 est salutis nostræ cura, ad nostri eruditionē,
 Prophetæ linguam sic direxit: nam cū su-
 perius scriptura dixerat; *Et fecit Deus hominē,*
 secundū imaginem Dei fecit illum, & dedit illi om-
 nium visibilibus potestatem, ne ignorando, quo
 modo constitutus sit, magnus sibi videatur,
 & præscriptos sibi limites transeat; repetē-
 do docet formationis eius originē, & quo-
 modo productus sit. Pondus itaq; ei subie-
 cit, vt in humilitate se homo cōtineret, ne-
 que limites suos transgredi auderet. Nec cō-
 tentus fuit, vt eleganter idē Chrysostomus
 prosequitur, homini ipsi huiusmodi pōdus
 inijcere; sed iniecit etiam pōdus illis omni-
 bus, quæ in ipso erant, ratione quorum po-
 terat extolli. Dedit namq; ei linguam, quæ
 modicum membrū est, & magna exaltat, quæ lo-
 queretur, laudaret Deum, diuina caneret,
 pulchritudinē naturæ interpretaretur, disse-
 rit de cælo, & de terra parua linguæ carun-
 cula, neq; duorū digitorū habēs latitudinē;
 & quid inquam digitorum neq; vnguis, &
 summū illud paruum & vile de cælo & ter-
 ra loquitur: & vt ne putet se magnū aliquid
 esse, & extollat se supra naturam, sepe tumo-
 res & vlcera in ea sunt; vt discat, quod mor-
 talis existit, quamuis de immortalibus lo-
 quatur, & sciat quæ virtus eius, quod prædi-
 catur, & infirmitas eius qui prædicat. Dedit
 illi oculum, paruum illud milium, vt milium
 est enim hoc quod videt, & ipsissimū pupi-
 llæ mediū; at tum per mediū illud milium,
 videt omnem creaturā: & vt neq; visu suo
 omnē creaturam accipiat, & extollatur; sæ-
 pe innascitur in oculis leuē & lacrymæ, &
 alia quæ dolere faciunt, & turbant oculos,
 vt ab infirmitate se ipsum agnoscat, à for-
 matione autē opifescit. Dedit ei cor ratio-
 nale, fontem cogitationum, radicem cupi-
 ditatum; sed in eisdē locis fecit viscera, quæ
 stercoribus, alijsq; sordibus opplentur, per
 quæ homo, & comedit; vt si quando cor ex-
 tollatur, humiliet ipsum venter, atq; ita venter
 & stercus nostræ eruditioni seruiūt. Ita
 igitur hominem formauit de puluere, pon-
 dus submittens, quo in humilitate contine-
 retur. Neq; hoc solummodo pondus inie-
 cit, sed aliud etiam grauius. Cum enim
 illos primos ventos parentes nostros in pa-
 radiso constituit, curans ne in altum super-

Sapient. 9.
Homil.
in Genes.

Genes. 1

16

Hom. 3.
Spiritus
scto, fide
legge mat-
tom. 3.

Iacobi. 3

defecit, aut peccavit, quem diuina sapientia custodiuit, quousq; mulier, quæ insipientiæ fons exiit & origo, decreta per demonis altitiam, illum ad deficiendū excitauit. Cæterum non in peccato illum, sicuti demonē dimisit; sed *eduxit illum à delicto suo*. Tatiani antiqui hæretici sententiam, quod Adæ nunquam fuerit remissum peccatum, sed quod pro illo fuerit damnatus, tanquam hæreticā explodunt sancti Patres, Ireneus^a, Epiphanius^b, Augustinus^c, Philaster^d, & multi alij, quos referunt, qui nostro tempore disputant contra Caluinum, qui Tatiani errorem abbreuo reuocans, dixit, decretum fuisse absolute à Deo, vt Adæ periret. Verè peccatū illud primis parentibus fuit dimissum, quos Tatiani ac nudos se viderunt, facti pœnituit, & induerunt se perizoniæ ex folijs ficulneæ, quasi sacco & cinere, vt dixit Tertullianus^e, qui eos vocat^f, Restitutionis candidatos, confessione reuelatos. Vnde autem constet, peccatum illis fuisse dimissum, disputant sancti Patres. Quidā id colligūt, ex eo quod peccatum suum confessi sunt, vt S. Augustinus^g, post quorum cōfessionē statim Deus vocauit mulierem inimicā serpentis, id est, diaboli, ac proinde iam amicam Dei, vt Hugo de Sancto Victore^h. S. Bonaventuraⁱ hūc locum ex libro Sapientie expressiorem credit ad probandā remissionē peccati Adę, quem ad idem institūtū obseruāt Hilarius^k, Hieronymus^l, Basilius^m, Athanasiusⁿ, Gregorius Nazianzenus^o, Augustinus^p, & Dinus Thomas^q, qui rem omnem persequitur. Sapientia, inquit, *eduxit illum à delicto suo*: nam per sapientiam, inquit, sanati sunt, omnes qui tibi placuerunt, & nullius peccatum dimissum est, nisi per CHRISTI merita. Obseruant autē aliqui, dictum esse in singulari, *à delicto suo*, quia creditur, Adam toto vitæ suę tempore, quod ad nongentos & triginta annos fuit extensum; nullum aliud peccatum mortale commississe, & id verè ego credo de homine, qui quam grande malum peccatū sit, tam aperte fuerat expertus. Eduxit ergo illum à delicto suo, remittens culpā per penitentiam habentem virtutem ex meritis CHRISTI pręmissis: sed eiecit eum, inquit Ambrosius, ē paradisi delictijs, indutum tunicis pelliceis ex animalibus mortuis: nam verus poenitent, à delictijs debet esse alienus, & à sericis. *Et dedit illi virtutem continendi omnia*. Hæc verba varijs modis explicari possunt. Primò, vt loquatur Sapiens de eo, quod Deus homini ante peccatum concessit: quidā enim censent, hoc dictum fuisse, propter gratiam & iustitiam originalem, quam homo cōseruaret, non tantum pro se, sed & pro omnibus

suīs successoribus: si namquē in obedientia perstitisset, gratiam quam accepit, in omnes deriuasset. Alij propter virtutem, quā ei cōferebat, illud iustitię originalis donum, à Deo tributum: tale enim fuit, per quod se potuit continere in gratia, & Dei amicitia, & in vita, & in omnibus susceptis bonis in perpetuum. Nam, vt sepe S. Augustinus docet, secundum fidem, talis homo fuit conditus, vt si vellet, nunquam mortem, nec aliud malum corporis, vel animę incurrisset. Vnde patet, quā multa sit multorum hæreticorum sententia, asserentium etiā necessitate in peccatum, & mortē inductum, abique eo quod resistere possent. Alij tādē hoc intelligunt de dominio, quod homini Deus cōtulit, per quod omnibus rebus creatis plenè dominari posset: illū enim Deus creare voluit; *Vt præsūt, inquit, piscibus maris, & volatilibus cali, & bestijs vniuersę terre, & omniq; reptili, quod mouetur super terrā*: idcirco cum eum creasset, ei dixit; *Replete terram, & seruiuite eā, & dominamini, &c.* hocq; est, quod dixit Dauid: *Omnia subiecisti sub pedibus eius*. Ecce virtutem continendi omnia, subiectio omnium ad pedes eius. Hac de causa Deus illi commisit, vt omnibus animalibus, & volatilibus nomē imponeret, sicut solent principes, & domini, qui omnibus domus suę famulis nomina propria imponunt, designatis cuius, quia in re sit obsecutus. Obseruandaq; est ad hoc institutū B. Moysis Barcephę doctrina, quam ex antiquorū sententia se referre asserit, videlicet impositionē illam nomini factam fuisse ab Adam, non quomodocūq; sed magna cū autoritate, se ipsum, tanquam dominiq; representantē & exponentē. Loco namq; insidēs altiore, vultū gerens splendidum ac fulgore radiantem, sicut postea Moyses, quando legē ad populum ferebat, intelligibili voce pronuntiabat suum cuiq; bestię nomē: singulę autem submissis pronē capitibus, tantā lucem ferre nō valentes, preteribant singillatim, & equus verbi gratia nominatim appellatus, vbi suum nomen audisset coram Adamo transibat, demittēs ceruicē, &c. Hoc quod Barcephas dicit de vultu hominis splendido, ad instar claritatis, quam habuit postea Moyses, asserit etiā Chrysostomus^r, quam lucem, & splendorem singulariter inuidisse demonem cēset. Hęc expositio eidem placuisse videtur Chrysostomo^s. Vt tamen iuxta Augustini^t phrasim loquamur, aliter sensum textus ipse nos querere admonet, illo quē citati patres tradunt salto, nec reprobato: nec enim incongrue explicari possunt hæc verba de ijs, quę homini Deus tribuit post peccatum commissum

Sapient. 10. 3

1. Contra

heret. c. 30.

h. 31.

1. Heret. 46

1. Cōtra heret. 46

1. 15.

1. In Catha

1. g. heret.

1. 1. de po

1. 1. in fin.

1. 1. Contra

Marcionem

1. Ser. 104.

1. de tempo.

1. In cap. 3.

1. Genes.

1. In cap. 10.

1. Sapient.

1. Canon. 9.

1. in Matth. &

1. in Psal. 119

1. In cap. 20.

1. Matth. & in

1. sal. 68.

1. Orat. de

1. eshorta. ad

1. baptisim.

1. Sermo. de

1. Cruce.

1. Oratio. in

1. Cypria.

1. Epist. 99.

1. 1. Contra

1. Genes. c. 3.

1. in 52. & in

1. c. 1. ad Ro.

1. c. 3.

1. De pati

1. scu. c. 11.

Sap. 10. 1.

Gene. 1. 1

Gene. 1. 1

Psal. 2.

Lib. de P.

radiso.

164

Exod. 34.

39. 31.

Hom. 1. d

Spirituā

do.

Hom. 13

in Genes.

Epist. 1. ad

ad honori

cap. 1.

vides, temporalia sunt, quæ autem manent, & sequentur æterna; quomodo vim poterunt habere affectus inordinati erga huiusmodi bona? Ne tanquam ventus te eleues, fluas, aut diffusas, pondus tibi inijicit Ecclesia, dicens: *Memento homo, cinis es.* Quando sententia mortis alicui intimatur, quæ nullam admittit supplicationem, nullatenus conuertitur homo ad res seculi acquirendas, aut procurandas, ad ludos, ad voluptates, sed totum se ad Deum conuertit; id tantum curas, quod animæ salutis expedit. Quando Ezechias audiuit Isaiam dicentem ex Dei nomine: *Memento cinis es, & non vives,* se conuertit ad parietem, plorans, gemens, & Deo se omnino subiiciens, vitæ emendationem proponens. Quid minus tu audis? quid minus tibi dicitur? Certe non minus, sed maius, non cōmiserit sic, ut illi, sed absolute, & definitè: non solum dicitur morieris, & in puluerem reuertetur; sed iam pulvis es: ad Deum igitur te conuerte, plorans peccata tua, & nulericordiam eius interpellans.

S. 18. Meditatio est anima necessaria, à qua robur, & pulchritudo illius procedit, sicut ex capillis robur Samsonis & pulchritudo Sponsa.

MEMENTO homo, quia pulvis es, & in pulvere reuertetur. Finem huic tractui imponamus, singula ista verba aliquantulum expēdendo. *Memento.* Questio nē proposuit Ambrosius, de capillis Samsonis, qui fieri potuerit, ut tantā haberent fortitudinem. Considerat eum, cui capillos habuit, tāta fortitudine pēditū, ut Philistinos tanquam culices occideret, portas ciuitatis euelleret, ab eius conspectu omnes supererant: cum autē attonsus fuit, tā debilis fuit et dditus, ut ludibrio toti populo inimicorū fuerit expositus. Tamen ne ergo momētū, inquit Ambrosius, et tunc habuere capitis; ut manētibz his, virtus inuicta duraret, non solum autē capite, fortitudo omnis viro solueretur. Re autē accurate perpēsa, defuit rāde, nō tam de capillis corporalibus, quā de spiritalibus intelligēda, quos Deus pręcipue curat; sicut illud, quod dictū est: *Capilli capitis vestri omnes numerati sunt.* Quamvis enim non absurdū sit existimare, de capillis visibilibz *Cin. 157 v. m.* locuti, significante diuinę cognitionis profunditate, & curę erga nos fo-

licitudinem; non tamen de capillis corpora libus præcipua Deo est cura, sed de spiritalibus virtutū factis. Deniq; & ipse Samson, inquit Ambrosius, nō corporales, sed intelligibiles hos capillos esse declarat ait: *Si res mea fuerit, auferat à me virtus mea.* Si defecere capillos, est defecere virtutē: certē capillorū nomine, virtutē exprimere voluit. Capillorum itaq; nomine intelligimus meditationes & cogitationes, quæ ex mētē & intellectu tāquam capite oriuntur; ex quibus virtus animæ procedit, quæ illis attonsis perflata nō potest: nullatenus enim potest anima nisi sanctę meditationis & considerationis auxilio fulsa, stare, aut in bono cōsistere. In cuius confirmationem id expendere possumus, quod S. Ambrosius indicat, ad Spōsam celestem dictum, quā totū pulchram dicitur Sponsus diuinus, pręmisit: *Capilli tui sicut greges caprarum, quæ ascenderant de monte Galaad.* Inter eas, quæ ad mulieris pulchritudinem faciunt, excellentē locum tenent capilli, ut tradidit Apuleius, qui postquam locū latē profectus fuit, illud commune dictum subintravit, quod licet Venus ipsa fuerit, & omni gratiarum choro stipata, cinnama ita grans, & balsama rorās, si calua processerit, placere non poterit, nec Vulcano suo, &c. Vnde & Homerus frequenter pulcherrimas forminas, *Katiploka*, id est, pulchricomas appellare solitus fuit, de quibus noster Sotomator. Capillos autem Sponsæ, Sponsus celestis, qui palhoris sepius inducitur personā, pastoralibus bucolicisq; phrasibz comendat; similes dicens gregibus caprarum, quæ apparebant in monte Galaad. Galaad, mons est in Arabia, iuncta Iordanem, ad orientale plagā, pascuis abundantissimis ex vndans arborum, & plantarum odoriferarum feracissimus, quo, inquit Ambrosius, nascitur thymāma, resina, & ceteri odores, quos negotiatores illi Ismaelites, ut habes in libro Genes, deferabant: signanter autem laudatur in scriptura sacra, ut Theodoretus annotauit, quod eius arbores abundantissimā illam resinam ferrent, quæ medicinalissima erat; cuius sepe meminit Ieremias. Nec vnicus erat mons Galaad, sed plures sibi ad inuicem coherentes; ex quibus famigeratiores erāt duo, quos Strabo, *Trachones* appellat; vnde regio illis adiacens, vocatur Trachonitidis, cuius meminit Lucas, & Iosephus, quæ etiam, ut Hieronymo placet, alio nomine, *Itura* vocata fuit; quomodo ab eodē Luca vocatur hæc; olim dicta fuit Hēs, in qua B. Job principatus fuit, ut scribit Brochardus, indicatq; Iosephus; sic nuncupata ab Vs filio Arā, nepote Sem, filij

Cant. 4. 1.

Lib. 2. Metamorph.

In 4. Ca.

Serm. 15. 1. Psal. 118.

Gen. 37. 1. & 43. 1. In 4. Ca.

1. Iere. 2. 2. & c. 45. 1. & c. 51. 8.

Lib. 2. Hist. Hierog.

Luc. 3. 1. d. 1. Anti. 1. 4. & 3. d.

Jello. c. 2. & 1. de 1.

Eis. 46. 1. 1. de 1.

1. de 1. 1. de 1.

1. de 1. 1. de 1.

1. de 1. 1. de 1.

1. de 1. 1. de 1.

1. de 1. 1. de 1.

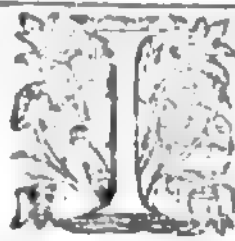
Noe

4 Genes. 10. 13. Noe, cuius scriptura sacra ineminit. Quoniam ergo hic mons propter abundantissimam pascua, fertilis erat, redundabat innumere gregum copijs, non tam ouium, quam caprarum, quibus montuosa loca congruentissima sunt: & capre, quae illic pascebantur, de illis erant, quas Aristoteles refert in Palestina fuisse; tam delicatis capillis, aut pilis: ut non minori cura, quam oues tonderentur, ex quibus, sicuti ille prosequitur Petrus Bello-nius, telae illae undulatae delicatissimae conficiuntur, quas *Chamlores* vocamus, excellentiores multo illis, quae ex camellorum pilis confici solent: unde & B. Ambrosius, qui in eo loco cum vulgato legit, *Capilli tui sicut greges caprarum*, in alio legit; *Sicut greges tondentur*, quia caprae illae tondebantur, & earum pili non minus, quam excellentissima ouium lana aestimabantur. Ille ergo mons, capris aut gregibus caprarum plenus, densissimis, abundantissimisque capillis videbatur oper-tus; idcirco; iuxta litteram corticem, id vult Spon-sus dicere, ut optima paraphrasi exposuit Vatablus; *Capilli tui sunt densi, abundantes, exor-pantes sicut tuum, sicut greges caprarum exornant montem Galaad, a quo si discederent, videretur mons quasi glaber, & decalvatus*, de quibus videndus est idem Sotomayor. Ceterum, ut idem Ambrosius observauit, parua de capillis corporis cura est Deo, qui non corporalem, sed spirituales estimat pulchritudinem: non corporis, sed animae requirit venustatem. Spirituales ergo, & intelligibiles animae capillos vult describere, qui ad animae pulchritudinem necessarii sunt. Capillorum namque nomine, indicantur meditationes sanctae, & cogitationes rectae, considerationes spirituales, quae ab animae mente, tanquam a capite procedunt. Sicuti autem nullatenus consistit mulieris pulchritudo corporalis sine capillis; ita nec anima potest pulchra perstare, si meditationibus sanctis sit destituta: si sit mens eius quasi calua, de quo argumento multa tradunt S. Bernardus, qui peculiare librum de consideratione scripsit, & D. Thomas, qui meditationis necessitatem optime comprobauit, & eius insignis discipulus notusque Magister Caietanus, & illi omnes auctores, qui de spirituali instituenda vita documenta tradunt; inter quos non infimum locum tenet, ille nostris temporibus excellentissime ab ipsa Sede Apostolica pro dignitate laudatus, noster Ludouicus Granatensis, cuius libri etsi Hispano sermone conscripti, in omnes fere linguas ab omnibus nationibus conuersi, toti mundo sunt celeberrimi. Dicuntur autem optime hi capilli, similes gregibus caprarum, in monte Galaad de-

pascentium: mons siquidem ille aptissimus erat capris, propter arborum, & plantarum abundantiam, ad quas caprae avidissime accedunt, & se eleuantes, carpunt teneriora folia & arbuta. Talis est anima, quae meditationes, & considerationes suas pascit in montibus caelestium mysteriorum, & tanquam caprae se eleuat ad altas plantas & arbores, id est, ad altiora sacramenta consideranda, bonitatis Dei, iustitiae illius, caelestis gloriae, charitatis Christi, beatissimeque passionis eius, &c. ibi carpunt, quod placide edunt, quo impinguatur anima, roboratur, & nutritur. Huiusmodi capilli pulchram reddunt animam: quasi enim impossibile videtur moraliter loquendo, frequenti, vana, attenta, deuotaque consideratione diuina mysteria contemplari; & non tenere animam pulchram, coram Deo, pulchritudine gratiae eius ornatam, recteque compositam, & ordinatam. Obseruat autem obiter noster Sotomayor, supponens illud consonum Hebraeorum interpretationi (quamuis ego, quod verum fatear, nullatenus neque iuxta Hebraeos, neque iuxta Septuaginta, neque iuxta Vulgatam deprehendi) id quod dicit Spon-sus, laudas capillos Sponsae, esse quasi sermonem causalem; reddentem rationem & causam eius, quod praemiserat. Sponsae namque pulchritudinem ostendere volens, primum omnium oculos eius commendauit, dicens: *Oculi tui columbarum*: & huius pulchritudinis oculorum causam tradere volens, subdidit, quia *capilli tui sicut greges caprarum, &c.* Si litterae tantum corticem consideres, nulla videtur coherentia inter oculos & capillos, ut ex pulchritudine capillorum inferat pulchritudinem oculorum. Quid enim capillis ad oculos? Innumeras videbis mulieres, capillorum multitudine praestantes, quae oculos habent toruos, aut lippos. Spiritualis tamen Sponsus de spiritualibus loquitur, carnalia carnalibus relinquens. Notum est autem id, quod supra ex professo tradidimus, sub oculorum metaphora exprimere voluisse, simplicissimam intentionem & rectum cordis affectum: hic sine dubio oritur ex sanctis meditationibus, & spiritualibus considerationibus; ex quibus anima suos rectificat affectus & appetitus. Inter ea ergo, quae ad animae pulchritudinem necessaria sunt, excellentem locum habent capilli pulchri & abundantes sanctarum meditationum & considerationum.

S. 19. Vtilior est omnium esse mortis meditationem docuit Dauid, cuius defectu in peccatis pacifice perseuerant iniqui.

168

INTER omnes autem meditationes, & considerationes, efficacior est ad animi affectus componendos & rectificandos, mortis memoria; considerare illam tamquam presentem, & quod reuera fieri potest, ut hodie eam incurras. Quod illa famigeratissima omniumque ore decantata Sapientis sententia explicuit, qui post longos discursus, variaque consilia exhibita, ut homo a peccatis se contineat, tamquam ultimum, supremumque remedium tandem in fine capitis subiicit; *Memorare nonisima tua, & in aeternum non peccabis.* Illud, in eternum, id est, ac nunquam, sicuti David de impio crudeli danato, dicit; *In aeternum non videbit lumen.* Edidit David Psalmum, in quo exponit impiorum felicitatem, & voluptuosam vitam, quam omnibus peccatis implicatam, sine timore ducunt. *Zelani,* inquit, *super iniquos, pacem peccatorum vides.* Zelus est quidam feruor, & ardor animi comedens cor, & tenens illud quasi inter ardentissimas flamas: quomodo affectus erat David, qui, ut ait B. Gregorius Nazianzenus, hunc locum expendens, estuabat, meroreque confectus erat, *pacem peccatorum vident.* Non dicit peccata peccatorum vident; sed *pacem peccatorum vident.* In Hebreo vox, *Selom*, quae sepius significat quietam tranquillitatem omnimodam, quae perturbationi, aut inquietudini ex timore ortae opponitur. Malum est, quod peccatores totamque gradina peccata contra Deum committant: hoc videntes iusti se affligunt, & zelo feruent, tamquam optimi filii, quando videt patrem suum contumelijs affici: quomodo David se ipsum contumebat, quando videbat peccata, quae contra Deum committebant impij homines; *Defectio,* inquit, *tenet me, pro peccatoribus derelinquendis legem tuam.* Hoc tamen est intolerabile peccatum, quod cum peccat, grandem pacem, & animi quietem tenent, absque eo, quod aliqua perturbatione, aut timore excitetur: quos sapienter eleganter descripsit, dicens: *Sunt impii, qui ita securi sunt, quasi iustorum facta habeant: sed hoc vanissimum est.* Vanitatis nomine solutus fuit sapiens Contionator, malum intelligere; vultque dicere, hoc esse in peccatoribus pessimum, quod non solum peccet, & Deum offendat; sed quod peccates, ita quieti pacificeque absque aliquo timore sunt, ac si excellentissima Deo exhibuissent obsequia. Videbis a dextrum logo tempore, adulterio implicatum, tam pacifice viventem, tam quietem dormientem, ac si nihil haberet, quod timere possit. Conficiet avarum, qui spoliavit per iniquam negotiationem viduam & pupillum; & tam quieto perficioque est corde; ac si omnia bona sua in duarum, & pupillorum subsidium impendisset. Torquetur David, corque eius comed

zelo ardentissimo: si namque offendis hominem, vile vermem, times, tibi; prospicis: si agnoscis regem, aut principem tibi iratum, quiescere non potes; & vides te Deum offendisse, gravissimaque iniuria affecisse, & quod tibi vehementer est iratus, & magna ira est contra te commotus; non solum non times, nec terrore afficeris: sed quietissime, & maxima cum pace vitam agis, ac si Deum quandam lapideum offendisses, qui nec habet oculos ad videndum, quae contra eum commisit; nec manus ad vindictam de tua inuerecunda offensa sumendam? Consumebatur David, & tabescebat, hac considerans. Causam tamen huius tam stupende rei est vestigio, subiicit: *Non est, inquit, respectus morti eorum.* Profundum mysterium haec verba continent, quae in cortice, non incongruum sensum ad nostrum institutum reddunt: vult enim dicere; *Non est respectus morti eorum,* id est, non respiciunt, nec habent praeculis mortem suam: quem sensum secutus fuit Hieronymus, qui legit; *Non recogitant de morte sua;* & Chaldeus, *Non terrentur, neque conturbantur propter diem mortis suae:* quasi dicat: Ecce tam supremi mali totale causam, ecce cur peccatores non solum peccant; sed & in peccatis atrocibus quiete & pacifice perseverant: quia mortis non recordantur, nec eam praeculis habent, quasi imminentem, & venientem. Ut tamen profundius explicemus, observa, in Hebreo haberi nomen; *Hartsubboth*, quod bis tantum in scriptura sacra ponitur, in hoc videlicet loco, & apud Isaiam. Quid autem illud significet dubium est. Communius tamen intelligitur, significare colligationes, aut ligamenta, vel vincula: quomodo vulgatus, locum Isaiae transtulit: *Dissolve colligationes impietatis,* id est, chirographa, aut obligationes, quibus inique tenes pauperem obligatum, ut Hieronymus exponit: & hoc in loco similiter alij, qui transferunt; *Non ligamenta, aut vincula in morte eorum,* quomodo Pagninus & Regia; quam lectionem Aquila tenuisse videtur, qui ut B. Basilii refert, transtulit; *Non sunt anxij discruciatu mortis eorum:* ex quibus omnibus hunc possumus eruere sensum, ut velit dicere David; Non recogitant, nec attendunt, nec respiciunt ligamenta, cruciatu, torsiones, dolores, anxietates, quae in eorum morte interuenient. Hoc ut exponamus, observa doctrinam excellentem Chrysostomi; nihil hominibus secularibus in ore communius, quam mortis nomen: nihil ab eorum mente & consideratione magis alienum, quam mortem ipsam, & quae in ea sunt euentura. Videbis mortis nomen in ore principum, diuitum, ac nobilium frequentissimum, qui, ut Chrysostomus observat, quando natri

Psa. 72. 5.

169

Hieronymus Chald.

-צו כות

Brixian. 1. fol. 262 pag. 2. in princip.

Isai. 58. 6.

Pagninus Regia Aquila. Schol. in Psal. 72.

Hom. 3. 2 Spiritus sanctus. fide. lege natu post medi

monia contrahunt; tenipulq; est maioris illorum letitiæ, nihil frequentius morte nominari audies. Cum enim matrimonialia instrumenta, quæ capitula vocamus, conduntur, statim exprimitur mors utriusq; contrahentis, & quid in cuiusvis eorum morte agendum sit, statuitur: scribit enim, inquit Chrysostomus, in hunc modum: Si vir mortuus fuerit ante mulierem, si mulier ante virum, hoc & hoc disponatur. Deinde, filij adhuc geniti non sunt, & iam ibi eorum mors explicatur, & disponitur, quid sit faciendum moriente primogenito, quid cum secundo genitus interierit, quidq; omnibus illis defunctis. Deinde, multi sepulchra sibi parant, & eligunt loca ubi corpora sua sepeliantur; & sæpe apud quos sint sepeliendi, memorant & prædicunt. Qui tamē mortem in ore habent frequentem, nullatenus in mente retinēt, nec attenta consideratione respiciunt, quæ in ea futura sunt: superficialiter mortē aspiciunt, quasi nihil aliud in ea futurum sit, quā expirare, & se in cœlum transierit: credunt facillimum fore tunc, res vniuersas disponere & ordinare, de peccatis dolere, Dei misericordiam obtinere; nihilq; timendū, qui tunc breuissime restituēt aliena, & quæ non poterunt per se ipsos, in testamento hæredibus restituenda ordinabunt, & tunc peccata elemosynis, & sacrificijs, quæ in eodē mandabunt testamento, rediment, & per confessionis, aut poenitentiae sacramentum, quod facillimum, & ad manū considerant, remissionem & veniam in momento obtenturos supponunt. Miseri illi: hæc perditionis illorum causa, Non cogitat, nec respiciunt ligamēta, dolores, anxietates, timores, ac terrores, qui tunc interuenturi sunt: erunt enim tunc grandia ligamēta, & colligationes, quæ non permittēt tam expedite currere, sicuti suspicantur. Ad contritionē perfectā requiritur exacta quædam grandisq; mentis & intellectus consideratio & attentio, tam circa malitiam peccati commisi, quā erga Deum, quē homo offendit, ut D. Thomas latē prolequitur: necessarius itidē est actus grādis, & affectus supremus voluntatis, quo Deum super omnia diligat, & peccatum super omnia odio habeat. Ne autē huiusmodi potentia expedite currat, multa erunt ligamēta: impediatur enim intellectus à dolore capitis, & infirmitate; voluntas à praua consuetudine. Quomodo enim tunc tibi erit facile supremo odio prosequi illud, quod vsq; in illā horā supremo amore dilexisti? Tam facile ne est, subito ex vno cōtrario in aliud trāsire? Erunt ligamēta rationis per infirmitatē, & memoriæ per somnum & lethargū, & dolorem cogentem,

iplius tantu doloris haberi memoriā; ideoquē ligatus erit homo, aut quasi ligatus, ne possit, rectē rerū dispositioni attedere, nec valeat expēdere & memorari iniurias, quas viduæ, aut orphano intulit, contractus iniquos, quos celebravit, peccata, quæ admisit. Erunt insuper alia ligamēta tristitiæ, dū miser homo videbit vxorē plorātem, filios lugentes, se dimittentem penitus omnia, quæ dilexerat. Has ligaturas CHRISTVS Dominus exprimere voluit, vocans mortis horā; *Hyemem vel Sabbathum*: nam in hyeme multa sunt impedimēta ad celerē cursum agenda, propter tēporis inclemētiam; in Sabbatho propter legis prohibitionē, de quibus alibi. Erūt insuper cruciatus, timores, anxietates: tūc siquidē diabolus tibi peccata representabit corā oculis tuis, tanquā fortissima inimicorū agmina cōtra te cōstituta, expendēs & explicās corā te illorū malitiā, & grauitatē; tuncq; agnosces, quid nā feceris violādo virginē, sollicitādo vxoratā, offendēdo eū qui te creauit, redemeratq; & bona, quæ tibi cōtulit, conuertēdo in arma iniquitatis cōtra ipsum: tūc iudiciū tibi occurret, & intelliges, velis, nollis, te præsentādum nudū, omnibusq; amicis & bonis, quæ habuisti, destitutū corā eius tribunali, cuius voces audire noluisti, clamores renuisti, cōminationes nō curasti, promissiones spreuisti, mandata trāsgressus fuisti, sanguinē cōculcasti: cōspicies te innumeris peccatis circūdatum, quæ tecū delaturus sis, & nulla, aut paucissima, & exigua bona, quæ illis poisis opponere. Tūc erit, quod dixit sanctus Iob: *Lucerna im-*

Matth. 24.
20.

Iob. 22. 17

1. 2. quæst.
113.

170

quō

Jerem. 25.
20. & c. 30.
23. 24.

quo anxietas & dolor non oriatur. Si amicos spectat, videt tristes, & ab eis se relinquendū: si uxorem, videt plorātem; si filios, cōsiderat statim orphanos futuros; si facultates, videt penitus à se relinquendas: si pręterita contēpletur, innumera agmina peccatorum, quę obuiam egrediuntur; si ad futura se conuertat, videt sibi nouā quandā viā ingrediendam, per quam nō reuertetur, & quod corā Deo ipso, pręsentibus omnibus sanctis Angelis, est pręsentāndus, qui nihil habet, quod in sui defensionē possit producere, &c. Tunc illud fiet, quod semel & iterum dixit ad peccatores Deus per Ieremiā: *Ecce turbo Domini, furor egrediens, procella ruens, in capite iniquorum conquiescet; non auertet iram indignationis Dominus, donec faciat & compleat cogitationem cordis sui: in nouissimo dierum intelligetis ea*: Expende illud: *In nouissimo dierum intelligetis ea*: de quibus alibi. Hęc ergo causa, cur peccatores peccent, & quāto maioribus peccatis implicati sunt, maiori pace, quiete, & securitate sunt affecti: quia nō cogitāt ligamēta, anxietates, & terrores futuros in morte sua. Hocq; est, quod translatio Hieronymi exprimit: *Non recogitant de morte sua*. Expēde verbum, *Recogitant*: quasi dicat; Nihil frequētius in ore, nihil longius ab attenta viuāq; consideratione. Hoc etiam est, quod Chaldeus dixit: *Non terrentur, neq; cōturbantur*: nō attendunt terrores, & conturbationes tunc futuras, & anxietates, quę manent. Optime propterea dixit Sapiens: *Memorare nouissima tua, &c.* non dixit, loquere, ore decanta, lingua pronuntia; sed *Memorare*, mente, memoriaq; recale, quę tunc futura sunt. Vt huius rei firma sit meditatio, ac memoria, Ecclesia capiti tuo cinerem imponit, & quid intendat, ore exprimit, dicens; *Memento*.

S. 20. In cōflatorio mentis, mortis imago cōstruenda, qua solo conspectu, sicut serpens anesis veri serpētis venenū enervet.

QUOMODO mortis memoria remediū sit, vt in eternū nō pecces; possumus adhuc nō minus apte explicare, si iterū eadē Dauidis verba paulō ante proposita & exposita, expendamus, qui causam, cur peccatores nō solū peccēt; sed pacificē in peccatis permaneant, exprimit: quia, inquit, *non est respectus mortis eorum*, aut ad mortē eorū, idest; Nō respiciūt, nec oculos cōuertūt, vt attentē futurā mortem

intueātur, vt dictū fuit. Fortē namq; voluit ad celebre illud serpentis enei factū alludere, quod et si pręcipue à Deo constitutū sit, ad pręsignandū nostrę redemptionis & salutis mysteriū per CHRISTVM in cruce exaltandū, viua fide à nobis conspiciendū, vt ipse semet. CHRISTVS Nicodemo explicuit: non incōgruē tamen ad nostrū potest applicari institutū, pręsertim si quę S. Augustinus, huiusmodi opus expēdens annotauit, obseruemus. Propter peccatū murmurationis, quo populus incredul⁹ Iudęorū murmurauit cōtra Dñm; quod eos per tā vastā, longāq; duceret solitudinē, & cōtra manna, cibū celestē, illis datū, vocātes, *Cibū leuissimū* promocantē nauseā, iratus, *Missi Dñs in populū ignitos serpentes*, qui seq̃iētes in eum, mordebāt & exterminabāt, vt Sapiēs dixit: *Cum illis superuenit sanā bestiarū ira, morsu peruersorū colubrorū exterminabuntur*. Vide quibus nominibus explicentur: vocātur enim, *Igniti serpētes*, & *colubri peruersi* sanā irā, aut furorē habētes. Quidam credunt vocatos ignitos à colore, quia igneū colorē referebāt; alij à motu, quia ad modū flammę cuiusdā velocissimę discurrebāt. In Hebręo vocātur, *Saraph*, à verbo *Saraph*, quod est incendere; quia morsu suo emittebāt ardentissimū venenū, quo homines incendebant ardore intolerabili. Tales Affricā ferre, recēset Solinus, à quibus Catonis milites icti, veneno ardētissimo mortui sunt estuātes: & verē in Arabia, & in deserto, per quod Israelitę iter agebant, quā plurimi eorum reperiebātur, vt idē Solinus tradit, nō tamen Deus permittebat, vt illis nocerent, sicuti Moyse exposuit, dicēs: *Ductor fuit tuus in solitudine magna, atq; terribili, in qua erat serpens flatu adurens, & scorpio ac dipsas, & nulla omnino aqua*. Cum tamē murmurauerūt cōtra Dñm, illos serpentes cōtra eosdem excitauit: ideoq; dicitur illos *misisse in populū*, aut certē multos alios de nouo produxit, aut vt alij sentiūt, ex Affrica, quę illis vberimē exundat, innumerā voluit adduci multitudinē, ab Angelo, quē Apostolus vocat, *Exterminatorem*, dicens: *Murmurauerunt, & nerierunt, ab exterminatore*: nisi verbis Apostoli subdēdum credas, *Serpente*, quasi dicat: Perierunt à serpente exterminatore. Iusta vindicta, inquit Ambrosius, vt aduersarij venena sentirent, qui nō venerabātur authorem: & iustū erat, serpentium ore puniri à Deo, qui serpētino ore & linguis cōtra Deum venena fundebant, de quibus alibi. Erant itaque quantū, ex locis scripturę sacrę inductis colligo, serpentes quidam, tanquam flammulę ignis, qui subita velocitate, eum qui se magis securum credebat, inuadebant, vene-

Ioan. 3. 14.

Serm. 101.
de temp.

Numer. 21.
5. 6.

Sap. 16. 5.

פְּרָשׁ

Cap. 30. &
36.

Cap. 36.

Deut. 8. 15.
Numer. 20.
9. & 21. 6.
Exo. 16. 31
& 17. 6.

1. Cor. 10. 9

Libro. 3. de
Spiritali
Ro. 4. 9.

J 171

Psal. 72. 5
citat.

nū letnale emittentes, quo qui inficiebatur, æstuans, & quasi viuis igneis flammis succensus, anxietatibus plenus expirabat. Ad huius tā grandis mali remediū, iussit Deus confici serpentē æneum, qui in altū euectus, omnē serpentini veneni vim eneruaret. Mordebāt quidē serpentes, Israelitas, & credo illos omnes morsum incurrisse serpentū; id enim cōgruebat mysterio, vt alibi exponemus: sed hoc ipso, quod attētis oculis serpentē confectum aspiciebant, veneni malitiā non sentiebant. Vnde eleuatus æneus serpens, non quidē fecit, aut prohibuit, vt serpētes non morderēt; sed vt mordentes, venenū eorū nō inficeret. Aptum sanē remediū. Secundū medicorum carnalium disciplinā, inquit Augustinus, quibus de morte serpentis, cōtra viuorum serpentium venena, salubria antidota præparantur, nō est incōgruum, vt mortuū debeat serpentem intendere, qui à viuorum serpentium venenis desiderat liberari: sed præstantius remediū propter rem, quam significabat, quā Augustinus optime persequitur, possumusq; nos ad nostrum institutum expendere. Vt enim obseruat Augustinus, vere mors potest dici serpens viuus, verius mordēs, & morsu interficiens, quā serpentes illi: ideoq; inquit Mors, à morsu nomine accepit, aut quia morsu serpentis infernalis illa fuit inducta; aut quia ipsa morsu suo interficit, & interimit. Hic serpens timēdus est propter venenum. Si namq; quæras, quodnam sit huius serpentis venenum; audi Apostolum, dicentē: *Stimulus mortis peccatum est*. Serpentes illi, ideo atrocē mortem inducebāt, quia venenum lethalissimum inferebant: tolle venenū ab eorum morsu, nihilq; remanebit, quod timeri possit. Mors tristē interitū inducit, per venenum peccati, quo pungit, stimulat, affligit, vexatq; peccatores, ratione cuius dictū est: *Mors peccatorum pessima*: tolle huiusmodi venenū, & nullam inducet molestiā, aut anxietatē; imō erit in delicijs habenda & cōputanda; sicut ex professo demonstrauit Ambrosius peculiari opere de bono mortis, de qua dictū est: *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius*. Expende ergo mysterium. Remediū adhibendū est, nō ne huiusmodi serpēs non mordeat; *Statutum est enim omnibus hominibus semel mori*, nullusq; est, qui huiusmodi serpentis morsum possit euadere: *Quis enim est homo, qui viuet, & nō videbit mortē*? Et vt dixit Sapiens: *Nullus est qui semper viuat*; neq; qui huius rei habeat fiduciam: optandū tamē, ne veneno suo inficiat, vt scilicet mors sit sine peccato, sancta, & desiderabilis, qualis erat, quam Paulus optabat, dicens: *Cupio dissolui & esse cum Christo*. Quomo-

do etgo venenū huius serpentis auferetur, & eneruabitur? Quidnā erit, quod tam potens tāq; lethale venenū valeat retundere? In cōflatorio cōfingatur & cōfletur illius expressa quz dā figura, & in altū eleuetur, attētisq; oculis cōspiciatur. Ecce remediū ad venena peccatorū eneruanda: in cōflatorio mentis tuæ, cōfinge & cōfla quandā expressam tuæ mortis imaginē, & attentis oculis illā intue-re, illā pone pro signo eorū, quæ futura sūt: cōsidera te in lecto cōstitutum, quādo eris à medicis de salute & vita desperatus, cui dicitur: *Dispone domui tuæ, quia morieris, & nō viues*: quomodo tūc videbis vxorem flentē, filios plorātes, amicos lamētātes: quomodo experiētia ipsa docente deprehēdes, vana fuisse omnia, quæ in mundo estimasti, ex quibus nihil tibi restabit, nisi confusio & timor: quomodo tunc plenus eris tremore, intelligēs statim in districto Dei iudicio præsentādum. Quantū velles tūc, nullatenus illū offendisse, & totā vitam in eius obsequium expendisse? Quantum optares, vt quæ in vanitatibus & peccatis insumpsisti, expēsa fuissent in subleuādis necessitatibus pauperū? Cōsidera te ipsum mortuum, quomodo te omnes solū dimittent, animā egredientem comitabūtur demones accusantes, quos dū viueres, habuisti amicos; corpus vsq; ad sepulchrū deferēt amici, illicq; in cibum & pastum vermiū relicto, omnes in domos suas reuertētur. Ecce serpentē æneum, quē aspicias, & ecce rationē, cur homines peccāt, & in peccatis pacificē permanēt, & morsu mortis venientis peribunt: quia huiusmodi serpentem mente conflatum, non aspiciunt; *Nec est respectus ad mortem eorum*.

S. 21. Ex are fuit serpens, vt permanētior esset eius figura; debet enim iuxta Salomonem, mortis imago esse perpetua in oculis.

VT hoc autē adhuc profundius expendamus, obserua quod S. Augustinus inquit, cur serpens ille non de auro, vel argento; sed de ære factus fuerit. Cuius rei duas tradit rationes; prima propter diuturnitatem, & durationem: voluit nāq; Deus, vt serpens multo tēpore duraret, quē, vt Hebræi tradunt, tanquā vexillū postea toto itineris spatio tulerunt cōtra eadem pericula; quamuis, vt Abulensis ostēdit, non habuit permanentem virtutem salutarem: erat præterea magnus & ingens, quē

173

Serm. 101. citat.

Inc. 21. Numer. 9. & seqq. & in c. 18. 4. Re. q. 12.

In cap. 2.
Daniel.

è longinquo omnes videre poterant, ut ali-
bi trademus; ideoq; ne frangeretur, opor-
tuit ex firmissima esse materia. Secundam ra-
tionē tradit Augustinus, propter vocis, aut
soni claritatem: inter omnia enim metalla,
vasa græca maiorem clarioremque reddunt
tinnitum, & in longius sonare solent. Vnde,
ut sepe ex B. Hieronymo annotauimus, in
illa statua, quæ ex varijs metallis compo-
sitā, varias mundi monarchias exprimebat;
Græci expressi sunt in græce, quippe, quod vo-
calissimū est, inquit Hieronymus, apte Græ-
cos indicans, qui sapientiæ vocibus credide-
runt, se in totum orbem insonare. Hoc pri-
mum habere debet mortis memoria & re-
presentatio, ut perpetuò duret illius imago
coram oculis tuis, nūquam mente tua exci-
dat: confice, & consula imaginem mortis tuæ
æneam; id est, quæ perpetuò toto vitæ tuæ
tempore duret coram oculis tuis. Ita autē
agere oportere, docuit sapiēs Contionator,
in sermone, quē fecit ad mundi fallaces va-
nitates detegendas, & indicanda remedia
ad illas propulsandas, & contemnendas. Si
annus, inquit, *multis vixerit homo, & in his om-
nibus letatus fuerit, meminisse debet tenebrosi tem-
poris, & dierum multorum, qui cum venerint, va-
nitate arguentur præterita.* Singula verba ex-
pende, & sapientis Contionatoris loquen-
di phrasim considera. Non dicit; Homo, qui
multis annis vixerit; certum est enim id esse
impossibile, cū dictū est; *Breues dies hominis
sunt: nec enim sunt sicut dies cæli, multi; & fir-
mi (Cæli nāq; quasi are firmissimi solidati sunt)*
sed pauci, & incerti, & quādo longiorē du-
rationē eis cōcedas, breuissimū terminum
designauit David, dicēs: *Dies annorum nostro-
rum in ipsis septuaginta anni; si autem in potentati-
bus octoginta,* quos leuis aër, aut lapillus ca-
dens, aut aque frigide potio, intercipit. Ex
suppositione igitur loquitur, eo modo, quo
Dialectici dicunt, dato & nō cōcesso, quod
multis annis vixerit homo. Eadem loquen-
di phrasim subdit; *Et in his omnibus letatus fue-
rit,* ex suppositione loquēs; nam absolute lo-
quendo, id supposita rerum conditione, im-
possibile est: ut omnibus diebus, ita quæ læ-
ta sunt homini exstent; ut nō multo plura
accidant, quæ tristitiam inducāt, & ut dixit
idem Sapiens: *Risus dolore miscebitur, & extre-
ma gaudij luctus occupabis.* Non dicit; Dolor
miscebitur risu, nā frequētissime dolori nō
succedit risus; sed vni dolori alius dolor ma-
ior superuenit, & huic alius maximus: sed ri-
sus dolore miscebitur; quia nunquam risus, ita
placide aduenit, quin statim superueniat do-
lor, qui ei admisceatur, illumq; extinguat.
Primō dolori, quo Iob affectus fuit, cū audi-

Ecclesiastes
11. 8.Iob. 14. 5.
Pl. 38. 30.
Iob. 37. 18.

Psal. 89. 9.

Iob. 14. 5.
Pl. 38. 30.
Iob. 37. 18.

Prou. 14. 13.

uit venisse Sabbazos, qui boues & asinas fue-
runt suffurati, non risus, sed alius dolor fuit
admixtus; quōd ignis descendit de cælo, &
oues, puerosq; cōsumpsit: huic alius fuit su-
per additus, quōd Chaldæi fecerūt tres tur-
mas, & tulerunt camelos, & pueros interfe-
cerunt: huic alius maior superuenit, quod
comedētes filij eius & filie in domo fratris
maioris, imperu turbinis domus cecidit; il-
losq; omnes prins sepeliuit, quā mortui es-
set: huic additus est supremus alius, quod se
vidit percussū vlcere pessimo à planta pe-
dis vsq; ad verticē. Cæterum illi risui, quo
risit Sara ob filiū genitum, mixtus fuit dolor
& anxietas, cū vidit illū à filio ancillæ per-
secutum, qui cōpulit illam tristibus vocibus
clamare ad Abrahā, ut eijceret ancillā & fi-
liū eius. Risui Rebecca, quo cū sterilis esset,
se vidit prægnantē, habentēq; in utero duos
filios, dolor ille fuit admixtus, quo sentiens
illos intra viscera sua corrixantes, clamare
fuit cōpulsus: *Si sic futurum erat, ut quid necesse
fuit cōcupere?* Risui formosæ Rachel, quo se op-
tatisima vidit fecunditate donatā, cū prius
esset sterilis dolore admixtus fuit: nam post
primi partus grandē lætitiā, quo Ioseph pe-
perit, in secūdo parturiēs Benjamin, præ do-
loris magnitudine, & vehemētia animā ef-
flauit: & huiusmodi sunt in scriptura sacra
innumera, ut gentiliū historias missas facia-
mus. Risus ergo dolore miscebitur. *Et extre-
ma gaudij luctus occupat.* In Hebræo pro extre-
ma, est nomē, *Abberon*, quod significat extre-
mum & nouissimum in perfectione, quādo
nihil addendū restat: quomodo dicitur do-
mus ad extrema, & nouissima deduci, quan-
do iā omni ex parte perfecta est. Vnde extre-
ma gaudij dicuntur, quādo gaudiū ad supre-
mū punctū peruenit, ut nihil ad eius omni-
modā integritatē deesse videatur: hūc supre-
mū & integrū gaudij statū, *Luctus occupat*, id
est, omni ex parte operit. Qua dicēdi phrasim
elegātissime etiā Sapiēs designat, maius esse
malū, quod aduenit inducēs luctum, bono
quod aderat inducēte gaudium; nā malū su-
perueniens, occupat, operit, omni ex parte
se diffundit super bonū, quod gaudiū infere-
bat, & illud intra se includit, ideoq; illo ma-
ius esse, necessariū est. Id quod quotidiana
experientia, magis quā verba quæcūq; scrip-
ta demonstrat. Videbis patētes, supremo gau-
dio affectos, intueres filiū sanū, robustū, mo-
tigerū, quē matrimonio iunxerunt, ut nihil
aliud desiderādū restare videatur: & subita
morte, quando id minus timebant extinctū
conspiciunt, sicut de se narrabat mulier illa
apud Esdrā: hoc malum, totum procedēs
bonum occupat, & superat. Hinc credo or-

174

Genes. 25.
22.

1778

4. Esdræ. 9.
10.

4. Deciuit.
cap. 11.Lib. 16. in-
ter princ. &
mediu.

J 175

Job. 14. 14.

cum illum apud Romanos Dearum Volu-
pia & Angenoræ concētum. Erat Volupia;
ut Beatus Augustinus tradit, Dea, quæ voluptari-
bus præerat, voluptatēq; inducebat; Ange-
nora, quæ angoribus & anxietatibus mitigā-
dis insistebat; quam infra amplius expone-
mus: sic autem res ordinabant, quod in me-
dio sacelli, aut templi Volupia, constitue-
bant simulachrum Angenoræ, ut Pierius tra-
dit; quod credō factum ad designandum, in
cuncto voluptatū, & in aceruo gaudiorum,
stagnandum angorē, anxietatem, aut tristi-
tiam, quæ omnia illa gaudia occupet. Proin-
de ergo sapiens Contionator, nō absolute
ponit hominem, qui omnibus diebus lēte-
tur; sed ex suppositione loquitur: *Si multis
annis vixerit, & si in his omnibus lætatus fuerit;*
quasi dicat: Dato & non concessio, quod ita
sit. Quamvis alio modo, hæc verba credam
etiam accipiēda. Quod enim dicit: *Si multis
annis vixerit homo;* censeo nō tam dictum de
longa vitæ duratione, quā de securitate du-
rationis; quasi dicat: Si certū esset homini,
se multis annis victurum, & Deo reuelante
agnosceret vitam suam multis seculis dura-
turam, (quod quā sit impossibile morali-
ter loquedo, est omnibus notum, nec enim
per inians vnum, habet securitatem vitæ)
lēteatq; subdit: *Et in his omnibus lætatus fuerit;*
quasi dicat: Si talem habens longioris dura-
tionis vitæ securitatē; cetera omnia, ita ad
placitum suum euenirent, ut omnibus die-
bus lætus existeret. Supponit enim certitu-
dinem vitæ esse necessariam ad hoc, ut ho-
mo lætus vivere possit, & impossibile esse
lætari illi, qui nullam de duratione vitæ ha-
bet securitatem. Si damnatus ad suspenden-
dum, scalam furcæ, aut patibuli, in quo esset
suspendendus ascenderet, & nesciret, ex quo
quo gradu & carnificē deijciendus esset; pos-
set ne in aliquo eorum plenē lētari? posset
ne esse in quouis eorum sine maxima anxietate?
Sunt omnes homines damnati ad mor-
tem, dies quibus vivunt, sunt cāquam gradus
scalæ, per quos quis ascendit; ut ex illo
proijciatur; & singuli dies, singuli gradus
scalæ, ex quorū uno est deijciendus, nescitq;
ex quonam eorum sit deijciendus: quomō-
do fieri potest, ut nō quavis die plenus sit ti-
more, & anxietate; an ex illa sit proijciendus
in mortem? Cuius diebus, quibus nūc milito, ex-
pecto, donec veniat uniuersatio mea, dicebat san-
ctus Iob: cunctis diebus timore, & angore
vexabatur, esset ne dies illa, in qua esset de-
mittendus in mortem. Si ergo homo multos
annos haberet securos vitæ, & in his omnib;
lētus esset, omnibus sibi prosperē succeden-
tibus; in illis omnibus meminisse debet tene-

bræ temporis, & dierum, quæ iam venerunt, vani-
tatis arguerentur præterita. Hæc perpetuam, &
permanentē, quæ esse debet, serpentis effi-
giem, quā propterea æneam Deus voluit:
omnibus diebus, in quibus vitamageret se-
curam, deberet hunc serpentem aspicere. Et
vide, quā egregie tempus mortis, descri-
bat, quod vocat, *Tenebrosū tempus, & dies, in
quibus vanitatis arguerentur præterita.* Rectē qui-
dem vocatur tēpus mortis *Tenebrosū*; pri-
mō, quoniā in eo deficit lux, mens languet-
cet, intellectus hebetabitur, oculi clauden-
tur, induceturq; in sepulchrum, quod san-
ctus Iob vocat; *Terram tenebrosam, & operam* Job. 10. 11.
mortis caliginē. Deinde, quia in illo tempore,
omnia plena erūt tristitia & dolorib;, quos
tenebrarū nomine, scriptura solet exprime-
re. Tunc corpus plenum erit dolore, omnes
sensus tristitia erunt affecti, nihilq; tunc in-
terueniet non triste. Adest moriēti vnus ex
vna parte clamans hortansq;, ut misericor-
diam petat, pectus percutiat, sanctissimūq;
nomen Iēsu inuocet: alij ex alia suadent,
ut Beatissimam Virginem aduocet, quæ in
tanto periculo existenti faueat; vnus indu-
cit filios, ut paternam benedictionem acci-
piant; alius uxorem, ut ultimos complexus
exhibeat, valeq; moriēti dicat. Præcipue ta-
men dicuntur dies tenebrosi, & tristes, pro-
pter anxietates, quibus miser homo torque-
tur, nesciens quid de se futurum sit. Videt se
ad introitū, & ostiū, aut æterni ignis, aut
æternæ gloriæ ad portas, ut rex sit regni æter-
ni, aut ut cū diabolo in perpetua & æterna
cōstituatur miseria: qualis angor, qualis tri-
stitia! Ideo dicitur tenebrosū, id est, triste,
anxium, & angoribus plenum tempus: quo-
modo Deus ipse vocauit extremam diem,
quod iuxta Augustini regulam, de tempore
mortis cuiuscumq; intelligi potest; *Dies Do-* Epist. 80. ad
mini tenebra & non lux. Quomodo se fugiat, ut a Hesichyā.
facio leonē, & occurrat ei vrsus, & ingrediatur do- Amos. 5. 18
mi, & inuitatur hominū suū super parietem, & mor- 19.
deat eum coluber. Numquid non tenebra dies Do-
mini, & non lux, & caligo, & non splendor in ea?
Expede rationē propter, quā vocat illam
diem tenebrarum, & nō lucis: quia quocūq;
se homo vertat, inueniet, quod sibi terro-
rem incutiat; ex vna leonem deuorantem,
ex alia colubrum mordentem. Id sine dubio,
mortis tempore eueniet, quando ad quod-
cūq; homo se conuerterit, inueniet, quod si-
bi horrendū terrore inferat. Si ex vna nāq;
ad oculum oculos leuaueris, videbis leonem
illum de tribu Iuda rugientē, propter pec-
cata tua, quem dum viueres clamantem, &
rogantem contempsisti, nec venientem ad
domum tuam in paupere excipere voluisti.

Si con-

Pla. 23. 4.
Apocal. 11.
7. & c. 21.
15.

176.

Pla. 49. 21.

571

Sapi. 5. 8.

Si consideres celestem illam patriam, videbis mūdissimam, & paratam; qui fuerint innocentes manibus, & mūdo cordo, & lēties Angelum clamantem: *Non hic ingredietur aliquid immundum, aut abominationem faciens*: Foris canes, foris venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis seruientes, & omnis qui amat & facit mendacium. Si ad terram te conuertas, videbis omnia terrena a te auferri; & te iam expelli ex terrena habitatione, necessariūq; egrediendum: si ad latera, videbis vxorem, & filios flentes, amicos sollicitos, & anxios. Si vitam præteritā consideres, senties innumeros serpentes peccatorum, egredientes, corroden-tes, & mordentes cor tuum: si futuram contempleris, videbis æternitatem manentem, quā ingressurus es, incertus de tua sorte, inter duo suprema extrema. Ecce tenebrosū tempus: & illi sunt dies, qui cum venerint, vanitas arguetur præterita. Arguere hoc loco, idem est, quod cōvincere, & manifeste demonstra-reditur cum Deus dicit, *Arguā te, & statuam contra faciem tuam*. Tunc omnia præterita cōvincuntur, & euidenter ostenduntur vana: tunc euidenter cognoscitur vanitatem seculi, quā vana fuerint voluptates, honores mundi, & res, quas solidas credebas, ex quibus nihil tibi penitus remanebit; quas tanquā fumum euanuisse experieris. Qui amigdalinis dentibus conterit, non cognoscit eius vanitatem, quousq; laceratis dentibus, videt nihil se ex ea extraxisse, nisi dentium lassitudinem, & contritionem. Quot quantosq; principes vidi, illa hōra confitētes, vanissimē & stultissimē se tēpus, vires, & facultates consumpsisse; ex quib; nihil se remanere agnoscebant, nisi contritionē, & anxietatem spiritus. Quod quantasq; mulieres vidi pulcherrimas, quę omniū oculos post se trahebant, in hac hōra positas, flentes, & lamentantes, & se ipsas mirantes, quomodo fuerit possibile; ut tam vanis rebus, ex quibus nihil penitus, nisi timores anxij relinquebantur, traditæ fuerint? Et Verē talos exhibet & depingit Spiritus sanctus eos, qui ad extrema deducti, deprehenderunt ingentem terū vanitatem, dicentes: *Quid nobis profuit superbia vitæ? & diuitiarū iactantia, quid contulit nobis? Præterierunt omnia ista tanquā vmbra &c. lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis*. Si ergo qui fecuros haberet longos vitæ annos, nihilq; in illis incurreret triste; deberet perpetuo meminisse mortis; & illius serpentis effigiem coram oculis ingiter versare: quanto magis tu, qui nec vnā vitæ horā habes abcuram, qui fortē ante hōrem, & vitæ discedes? Sanctus erat Paulus, cui tempus mortis, non futurum erat tenebrosū, qui sibi sciebat re-

politam coronam iustitiæ, nec præterita sua arguenda erant vanitatis, quæ nouerat solida & firma apud Deum securo deposito re-seruata: & nihilominus in conflatorio mentis suę, serpentē mortis fabricauerat, & omnibus diebus ad illum conspiciendum attentos oculos conuertebat, suæq; mortis quotidiana meditatione se excitabat: id enim vt Hieronymus^a, & Ambrosius^b exponunt, dicere voluit illis verbis, *Quotidie moritur frater es*, de quibus infra. Quanto magis tu, rebus vanis implicatus, cui terrores sunt reſeruati, id agere debes? Perpetuus ergo debet esse serpentis respectus. Bene insuper æneus confectus est, vt ex Augustino dicebamus; quia vas æneum clariori sono personat: ecce cur mortis effigies dicatur serpens æneus, clari-^a Epist. 3. ad Heliodorū.
^b Orat. de fide resurre-
ctio. in obi-
tu fratris.
1. Cor. 15.
31.us enim personat & loquitur, quā omnes tubæ, apertius sapientiusq; rerū explicat naturam, quē omnes Sapientes Græciæ. Multa de rerum vanitate, & miseria seculi, & calamitatib; vitæ, philosophi locuti sunt: multa scripserunt, multa docuerunt, vt inde maiorem librorum suorum partē repleuerint: omnes tamen illi simul sumpti, nō clari-^a Epist. 3. ad Heliodorū.
^b Orat. de fide resurre-
ctio. in obi-
tu fratris.
1. Cor. 15.
31.us enim personat & loquitur, quā omnes tubæ, apertius sapientiusq; rerū explicat naturam, quē omnes Sapientes Græciæ. Multa de rerum vanitate, & miseria seculi, & calamitatib; vitæ, philosophi locuti sunt: multa scripserunt, multa docuerunt, vt inde maiorem librorum suorum partē repleuerint: omnes tamen illi simul sumpti, nō clari-^a Epist. 3. ad Heliodorū.
^b Orat. de fide resurre-
ctio. in obi-
tu fratris.
1. Cor. 15.
31.us enim personat & loquitur, quā omnes tubæ, apertius sapientiusq; rerū explicat naturam, quē omnes Sapientes Græciæ. Multa de rerum vanitate, & miseria seculi, & calamitatib; vitæ, philosophi locuti sunt: multa scripserunt, multa docuerunt, vt inde maiorem librorum suorum partē repleuerint: omnes tamen illi simul sumpti, nō clari-^a Epist. 3. ad Heliodorū.
^b Orat. de fide resurre-
ctio. in obi-
tu fratris.
1. Cor. 15.
31.us enim personat & loquitur, quā omnes tubæ, apertius sapientiusq; rerū explicat naturam, quē omnes Sapientes Græciæ. Multa de rerum vanitate, & miseria seculi, & calamitatib; vitæ, philosophi locuti sunt: multa scripserunt, multa docuerunt, vt inde maiorem librorum suorum partē repleuerint: omnes tamen illi simul sumpti, nō clari-^a Epist. 3. ad Heliodorū.
^b Orat. de fide resurre-
ctio. in obi-
tu fratris.
1. Cor. 15.
31.us enim personat & loquitur, quā omnes tubæ, apertius sapientiusq; rerū explicat naturam, quē omnes Sapientes Græciæ. Multa de rerum vanitate, & miseria seculi, & calamitatib; vitæ, philosophi locuti sunt: multa scripserunt, multa docuerunt, vt inde maiorem librorum suorum partē repleuerint: omnes tamen illi simul sumpti, nō clari-

S. 22. Timorē mortis, diabolus auferre conatur, sed in adiumentum memorie, Ecclesia cinerem applicat.

177.

AGNOUIT Ecclesia Sacta, necessariam esse mortis memoriam; quādiu enim illa perstitit, abstinebit homo a peccatis, in quē, deficiente illa, miserē se demittet, vt paulo ante demonstratū est. Annotauit eleganter B. Augustinus, timorē mortis esse quasi clauū quendam terreum ac firmum, securē continentem hominem, & detinentem affixum, & adherētē diuinę legi. Si stipes, aut asser alicui ligno adiūgatur, valido, acuto, ac forti clauo infixus; tandiu permanebit adiunctus, quamdiu clauus permanferit fixus; eo autē substracto, cito stipes, aut asser ad imā vehementi ponderis impetu defluet. Condidit Deus parentes nostros, voluitq; vt ligno suę diuinę obediētiz & legis manerent adiuncti: ideo eos firmavit clauo fortissimo timoris mortis. *De ligno*, inquit, *sciētia boni & mali, ne comedas; in quacūq; enim die comederis ex eo, morte morieris.* Expende illud, *Morte morieris*, idē est enim, ac si dicat: Certissime, incuitabiliter, & sine remedio morieris. Vide quā fortiter clauum fixit, qui voluit firmissimē ad lignum suę legis parentes nostros, adiunctos, & immotos cōtinere: quod eodē pacto legislatores, vt subditos contineant adiunctos obediētiz & obseruātiz legis, clauū timoris solent infigere; tanto firmitus, quanto volunt securius in tali obseruantia continere. Accēssit tentator; intelligentiq; se nulloatenus posse à ligno diuinę legis hominem separare, si clauus fixus perstitisset; illum totis viribus procurauit abstrahere. *Cur*, inquit, *præcepit vobis Deus, ne comederetis?* Respondit mulier: *Ne forte moriamur.* Audita hac respōsione, gāuisus est inimicus, & spem de victoriā concepit, videns clauum iam nutantē & motū. Firmissimē Deus fixerat illum, dicens: Certissime morieris; mulier autem certitudinem deponēs de morte incurrenda, sub dubitatione iam loquebatur; Ne forte, inquit, moriamur. Iam clauus nutat? inquit diabolus: Ego eum totaliter extraham, & res tota, quam intendo, manebit cōfecta. *Nequaquā*, inquit, *moriamini; sed scit Deus, quod quacūq; die comederitis ex eo, aperietur vobis ventris, & eritis sicut di.* Hac fallaci promissione, totaliter clauū extraxit timoris mortis; quo deficiente, à lege Dei eiusq; obedientia deficientes, misere prolapsi sunt in peccatum, quo totum humanū genus in omnium miserrimarum barathrum deiecerunt. Ita cum parentibus nostris ille egit iniquus, qui eorum mente & iudicio, timorem mortis totaliter euulsit. Nobiscum autem non ita agit: non enim potest clauū timoris mortis totaliter

a mente, intellectu, & iudicio euellere, nec persuadere, vt credamus, mortem nūquam futurā; nec nobis dicit: Nequaquam moriemini, sed quod non citō moriemur: & conatur à memoria huiusmodi clauum extrahere, mortis recordationem auferens. Hoc autem facit, promittendo longam & securā vitam, in longum tempus, & quod mors tardabit; ideoq; suadet, curandum nunc de ijs, quę ad vitam faciunt; quę ad mortem pertinent, in futurum tempus coniicienda. Cui dam dicit: Iuuenis es, & lōga tibi restat via; nunc comede, & bibe, & quę ad tā longum iter vitę, necessaria sunt, cogita. Pulchra es, inquit ad mulierem, & forti valetudine constans; quidnam timenda nunc mors, quādo nullū eius præsagium sentis? tempus superabundabit, quando illa ad fores pulsabit, vt ad aperiendum, te prępares. Nullā sentis infirmitatem, ait ad virum, perquam mors ingrediatur; vt quid igitur perturbandus es timore inimici tam longē distantis? Vigorem sentis, ait ad senem, & saltem ad vnum annū sufficientissimum: non igitur est, quod sollicitus multo ante mortis aduentū, reddaris. Hęc ille perpetuō exponit, procurās ē memoria huiusmodi timorem excutere. Hocq; verē est, quātum existimo, quod Deus dixit ad beatum Iob, demonem proprijs coloribus, quasi membratim depingens: *Oculi eius vt palpebrę dilaculi.* Vocantur palpebrę dilaculi, vel aurora, illi primi radij lucētes, qui dant diei principium, per quos videtur dies aperire oculos. Non dicit esse similes crepusculo noctis, cū dies finitur, sed crepusculo aurorę, cū dies incipit. Oculorum siquidem nomine, consilia cogitationesq; mentis sollet scriptura indicare, per quę animus exhibetur videns: cogitationes & cōsilia, quę ille iniquus infert, semper sunt quasi lux aurorę, ad quā longa dies succedit: quia semper exponit, & suadet, lōgum adhuc tēpus subesse, & semper quasi in vitę initio nos esse suggerit, quibus longa adhuc dies superfit: hincq; nos in omne, quod vult peccatū, demittit, & in omne vitium homo cadit, sublatō à memoria timoris mortis clauo. Si time res, qui ingrederis domum mulieris alienę, ibi mortē te expectantem; ingredereris ne? Si attenderes mortem imminētem tibi, antequam illicitum cōtractum perficias incurrendam; perficeres ne? Si cogitares mortem te incursum, cū manum ad rem alienam surripientem extendis, antequam eam apprehendas, aut cū eam apprehenderis; extenderes ne? Hęc nostrę perditionis origo, quod hic timor memoria excidit, & obliuiscitur homo mortis suę: ideo Ecclesia

178.

Iob. 41.9.

Lib. 10. con-
fess. c. 14.

Sancta memoriā fouet, & quasi clauum for-
tem infigens, cinerem imponit, dicens: *Me-
mento homo*: capiti cinerē imponit, quasi me-
moriā fouens, roborās, & fortificans. Do-
cuit B. Augustinus, memoriā esse in anima,
quod stomachus in corpore, ideoq; eam sa-
pe, animæ stomachū vocat. Inter omnia, quę
necessaria sunt ad vitam corporis, est stoma-
chus, in quem omnia quę homo ore mādīt,
& masticat, traicit & reponit, inde singulis
corporis partibus alimentum & nutrimen-
tum distribuens: vnde quod maximē condu-
cit ad vitam sanam & salubrem ducendam,
est stomachus; qui si forti vinacique calore
præstās fuerit, omnes partes corporis sanas
conseruat; si autē languens nō potuerit quę
in eo reponuntur, retinere, vitę euident pe-
riculū imminet. Vnde quando quis languen-
tem habet, debilemque stomachum; tota me-
dicorum cura, in eo polita est, vt applicent
medicamenta, quibus roborent, foueant, &
fortificent. Memoria, inquit Augustinus, est
stomachus animę, in quem omnia transpo-
nit, & traicit, quę ore intellectus, & sensuū
mandit, & comedit, ibi retinenda, ad vitam
conseruandam, & gubernandam. Ibi reponit
præterita, quę vidit, aut audiuit; ibi futura,
quę mente, & discursu cognouit; ibi præsen-
tia, quę oculis intuetur: nec potest anima re-
ctē vitam gubernare, omnibusque providere;
nisi memoria hæc omnia retineat. Hęc autē
est animæ grandis infirmitas, languor, & de-
bilis stomachi: cum non memoria retinet,
quę conseruare, & retinere deberet, & subi-
tō obliuiscitur eorum, quę perpetuo debe-
ret recordari. Vnde, vt supra annotabamus,
ab hebraeis vocatur homo *Enos*, vt Eusebius
vult, a verbo *Nassach*, quod est obliuiosum
esse, cui nihil magis proprium & cōmunius,
quā obliuisci sui ipsius. Ex infirmitate & ca-
su peccati, huiusmodi defectus memorię, ci-
aduenit: frequenter enim accidit, homines
memorię vsum perdidisse ex aliqua graui in-
firmitate, vel casu. De Messala Coruino re-
fert Plinius, ex quadam infirmitate ita ami-
sisse memoriā, vt nec sui proprii nominis
recordaretur. De alio refert, ex casu quo in
terrā corruit, ita memorię vsum perdidisse;
quod nec parentes proprios, nec germanos
fratres cognosceret, & huiusmodi multa exē-
pla refert hispanus quidam author. Ex infir-
mitate peccati & casu, quo homo miserē cor-
ruit, ita obliuiosus fuit factus, vt quasi me-
moriā sui ipsius amiserit. Hinc quidā re-
cens doctor, meditatus fuit rationem, ob-
quam Moyses vitulum conflatilem in pulue-
res redactum, bibendum Israelitis tradide-
rit, quasi intra ipsos illū locare constituens:

volebat enim Moyses, vt illius vituli memo-
ria totaliter periret; ideo voluit illū recon-
dere in eo loco, cuius omnem memoriā ha-
berent deperditam. Non erat autem vir sa-
piens, hominis mores, quę merito vocatum
Enos, idest, obliuiosum agnouit, qui sui ip-
sius, & eorū, quę intra se sunt, obliuiscitur:
ideoq; vitulum illū quasi in loco perpetuę
obliuionis voluit locare & reponere. Hanc
hominis conditionem agnoscens Deus, cu-
rauit sæpissimē medicamenta adhibere ad
memoriā roborandam, & firmandam. In-
de institutiō diuersarum festiuitatum, quan-
do beneficium aliquod conferebat, vt tales
festiuitates essent in adiumentum memorię:
inde lapides, quos erigi iussit in trāsitu Ior-
danis; manna, quod iussit in vase aureo ser-
uari in futuras generationes; primogenita,
quę mandauit sibi offerri, cum omne primo-
genitū Egypti extinxit, & cetera, quę pro-
pterea vocātur in scriptura sacra, *Monimen-
ta*, quod mentem admoneant, vt ex idioma-
te græco probat S. Augustinus. Erit, inquit,
*quasi signū in manu tua, & quasi monimentum ad-
te oculos tuos, & quasi appensam quid ob recorda-
tionem*. Et ideo scribi iussit, quod de Ama-
lec denicto factum fuit. *Scribe hoc*, inquit, ad
Moysen, *ob monumentū in libro &c*: Et alibi sæ-
pe. In hunc finem statuit, vt Israelitę sibi fa-
cerent fimbrias. *Loquere*, inquit, *filys Israel, &
dices ad eos, vt faciant sibi fimbrias per angulos pal-
liorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas, quas cū
viderint, reuerdentur omnium mādatorum domini,
nec sequantur cogitationes suas, & oculos per va-
rias res fornicantes: sed magis memores præcepto-
rum domini, faciant ea, sintque Sancti Deo suo*. Hinc
etiam Sācti viri, curam similem habuerunt,
medicamenta adhibere ad memorię stoma-
chum roborandum. In hunc finē David ali-
quos edidit psalmos: res enim in breuē ver-
sum redactę, facile memoria tenentur: id-
circo edidit psalmū sextum: *Domine ne in furo-
re tuo arguas me &c*. quo memoriā iudicij fu-
turi perpetuō teneret, cui propterea, vt Au-
gustinus annotauit, titulus præfixus est. *Psalmus
David in rememoratione sabbathi*: idcirco
psalmum edidit Septuagesimū septimum,
& in dulces versus omnia opera Dei redu-
xit, *Vt ponant in Deo spem suā, & non obliuiscan-
tur operum Dei*. In hunc finem annulos inuen-
tos multi tradūt, qui fabulā de Promethęo
explicāt: cui Iupiter in signum libertatis an-
nulū ex catena & particula saxi, quibus vin-
ctus tenebatur, deferendum imposuit. Quo-
niā, igitur inter omnia, quę magis homo ad
sui valetudinem spirituale conseruandam, in
stomacho memorię debet retinere, est mor-
tis recordatio; idcirco medicamentum po-

Li. de cui
promorti
cap. 4.
Exod. 13.
16.

Exo. 17.1

Numer. 1
38.39.40

Psal. 6.

Psal. 77.

Pierius.

17. De præ-
parat. Euan-
gelica c. 4.

Plinius.

Petrus Me-
xia in Sylua
varie lectio-
nis li. 3. c. 8.

§ 179.

centisimam ad memoriam fouendam, & corroborandam applicat Ecclesia, quod illam adiunget, cinerem scilicet capiti imponens, & dicentis: *terreo homo* &c. Hoc autem, quod Ecclesia vna ita modo die in anno facit, debet tu quotidie facere, & memoriâ tuam adiuuare. Idcirco multi sapienter suæ salutis consulere volentes, in cubiculis suis retinere cularias, aut alia mortuorū ossa: alij sepulchra quotidie adeunt, eorum præcipue, quos viucentes agnouerant, in memoriâ adiumentum, quæ ut ex Augustino diximus, ideo monumenta vocantur, & ut inquit Chrysostomus, in hoc posita sunt, ut memoriâ foueât, & mentem admoncant, & te doceant mortem tuam non longe distare, quam tibi appropinquantem aperte cognoscere, si huiusmodi sepulchra expendas. Miles namque qui in exercitu constitutus, videt eum, qui sibi à dextris erat, vno bombardæ ictu rapit, & cõpiscit, qui à sinistris, sagittæ vulnere, confossum, & attendit eum, qui post eum erat, scilicet præ idu deiectionis quam sibi poteris securitatem promittere? Nonne merito indicaret, se non longe à periculo mortis constitutum? Considera sepulchra, & vide vicinum tuum mortuum; condiscipulum tuum, qui lateri tuo adhaerebat, iam extinctum; amicum, qui à sinistris aderat, interfectum, imò & multos te iuniores & posteriores, sagittis mortis terræ confixos; quid igitur tu securitatem tibi promittis? Quomodo mortem longe positam censes, quam deiciunt eos, qui proximæ tibi adhaerebant conuerse? Ad huiusmodi memoriæ adiumentum credit Chrysostomus, Deo insinuant, factam fuisse antiquitus; ut iuxta portas ciuitatam, imò & quoumque oppidorū, sepulchra extruerentur, omnium oculis parætia: ea propter, inquit ille, Deus sepulchra ubique fieri voluit, ut illis nostræ ipsorum infirmitatis memores fieremus; ideo omnis ciuitas, omne castellum, ante ingressum sepulchra habet: ut contendens integræ in ciuitatem, quæ imparet & floret diuicijs, & potestate, alijsq; dignitatibus, priusquam videat quod mente videre in ea concepit, videat primum, quod reuera sit: ante portas sunt sepulchra, ante agros sunt sepulchra, ubiq; ante oculos notos est nostræ humilitatis schola, & docemus, in quid destinamus tandem, & videmus qualia futura sunt phantasmata: neq; hic solum, sed ingressi ad cõmunionem vitæ, doceantur vilitatem futuram naturæ. Ita Chrysostomus, qui hoc vitium, dicit, propter sepulchra, quæ circa Ecclesiam, & ad ingressus conspiciunt, & ad basilicas martyrum iam suo tempore extruebantur, quæ Ecclesia non fo-

lam ponit in suffragium defunctorum; sed in monumentum viuorum, vel enim *sepulchrum*, inquit Chrysostomus, *vestra basilicæ sibiola*, & extrahitur monumentum, inquit Augustinus, ut nostram moncat mentem.

5. 23. Snadet Christus in Evangelio, & Ecclesia in cinere, ut in celum, & in terram mittas anchoras, ne pereas, sicut Tyrus.

OMNIA est apud Sanctos Patres, quod S. Augustinus singulariter considerat, homines in mundo positos, similes esse nauibus in mari nauigantibus; ac fluctibus. Viteat est enim

in scriptura sacra, & vocare hoc seculum mare, & homines in coactes, naues, ad quæ verius quàm ad materiales naues, verba sua dirigebat. Eiusus, quando dicebat: *Plulare ne acis mans*: vlulare enim non ligneis nauibus conuenit. Inter omnia autem, quæ nauibus necessaria reputantur, sunt anchoræ, quæ tempore tempestatis, illas securas concineant. Duplex verò genus tempestatis, nauis patitur, primum cõmune est, ex ventis contrarijs, qui se illi opponunt, & in contrarium trahunt, excitantq; fluctibus, nunc in colorem ascendere, nunc ad abyssos descendere videtur. Secundum est, quod efficiunt vti proferi, sed immoderate perflantes, quorum videtur nauis violenter, cum magno submersionis periculo, sic cum homo, qui ducitur quidem ad locum, quem intendit, maiori tamen impulsu, quàm pedes sui pariantur, qui cadere cogitur. Nec hoc solū tunc nauis incurrit periculum, sed aliud malus; ne scilicet violento illo impulsu ad rupem allidat, aut in arenam impingat. Vnde nos minor tempestas hæc ex prospero, sed immoderato vento, nec minus periculosa, quàm illa ex contrario, quàm à nauis exerceatissimis audiui magis sape timendam. Ut ab vtraq; tempestate se nauis defendat, anchoræ sunt illi necessarie, quas mittat, ut in terra fixæ, aut alicui rupi, vel saxo adhaerentes, quasi imobilis teneant nauem, ne à vento contrariis in contrarium trahatur, & ne ab immodico vento prospero, feratur in præceps. Homo nauis est hanc enauigans vitam, vbi tempestates, procellæ variæ, ac innumere insurgunt, iures, scylla, & caribidæ duplicem tamē tempestatem cõmuniter patitur, primum

180.

Præfatione in v. exan
tione. Pab
25.

Eclia. 13. 2

aduersam, cum insurgunt impetus mundi, carnis, aut demonis eum persequentes: cum videlicet inimicus persequens te insurgit, aut cum alius tuas arripit facultates: quando aduenit tibi infirmitas, simul & paupertas, qualem passus fuit Sanctus Iob, & Sanctus Tobias, illi itidē Sācī, quos Apostolus describit, quod *seclī sunt, sētiati sunt, in occisione gladii mortui sunt, circueunt in metis, egentes, angustiatī, afflicti* &c. Grādis sanē tēpestas, quā multas naues in contrarium reduxit. Quot enim, ac quanti fuerunt, qui huius tempestatis vi à virtute defecerunt? Quot quantique sunt, qui nūc deficiunt, qui propter paupertatem ad furtum convertuntur? Propter inimicorū persecutionē à charitate deficiunt, propter infirmitatem, patiētiā deponunt? Innumeri sunt, qui formidātes ieiunij rigorem, pēnitētiā asperitatem, carnis cōpressionem, in contrarium trahūt. Hoc igitur primum tempestatis genus ex ventis cōtrarijs. Secundū est ex prosperis, immoderatis tamen, & superabundantibus, quando quis grandī prosperitate fruitur, omnia prospere, abundantissimeque succedunt, habet salutem, diuicias, facultates, honores, dignitates, & omnia terrena, quasi venti inimici in domum suam vberimē profluunt. Periculosiorē Sācī Patres hāc iudicant tempestatem, quē frequentius animam submergit in superbā profundū, aut in ceterorum cōtemptum, in voluprates seculi, propriam estimationē &c. Ita B. Gregorius frequenter admonere solet, cuius illa est communis propositio. Prosperitates animam soluere, aduersitates solidare: qui annotat propterea, in scriptura sacra prosperitatis statum, vocari diē: quia sicut dies in noctē definit, ita comunitē tēporalis prosperitas ad perditionis tenebras trahit: & exponens quartum psalmum pēnitentiālem, qui est, quinquagesimus: Admonemur, inquit, in hoc psalmo, prospera metuere, & cōtra omnem seculi facultatē acris vigilare: saepe namque præsentiā gaudia sequitur perpetua lamenta; sicut enim per stetus ad gaudia ducimur; ita per gaudia ad stētū peruenitur: ille namque qui dixit, *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur*, ipsemet dixit; *Vt vobis, qui rideris nūc, quia plorabitis, & flebitis*. Quis sanctorum David? qui cum Saulis persecutionibus verge-retur, non solum inimicum persequentē occidere noluit, sed cum posset liberē occidere, liberē pepercit; tāto enim in Dei misericordiam, spem suam fixerat, quanto miserabilis infirmitatem suā tribulationis sentiebat: verū vbi deuiciis hostibus praeclusus caruit, homicidium adulterio incautē securus

adiicit, & qui malis ante noxerat, piē parce-re in bonorum quoque post didicit sine obstaculo retractionis anhelare: prius ferire deprehensum persecutorē noluit, & post cum damno deficiens exercitus, etiam de uotum militē extinxit. Ita Gregorius. Grandis sine dubio tempestas, per quam innumere naues submersę fuerunt. Per hanc illę primę omnium naues, in ipso celo ad nauigandum constitutę, in superbā, imō & inferni profundum fuerunt demersę: per hanc illę itidem duę naues in paradiso ab ipomet Deo posite, naufragium fecerunt: per hanc, grande imminere periculum dixit Christus 15 dominus diuiti, abundantissimis facultatibus abundanti, cui difficile dixit ad salutis portū peruenire: per hanc nauis illa diuitis epulonis in arenam perpetuę damnationis impiegit. Vt igitur ab his tempestatibus liberari possim, anchorę nobis necessariz sunt, quę ventis cōtrarijs flantibus tineant, ne in cōtrarium trahamur, & prosperis immoderatē fluentibus contineant, ne submergamur, aut ad rupem allidamur. Hanc Ecclesia Sācīa prima diē Quadragesimę singulariter inducit. Ad primam namque tempestatem propulsandam, datur nobis anchora Spei, de qua Apostolus ait, quod habemus *Spem tāquam anchoram animę tutam ac firmam*, id est, quę firmam & tutam continet nauem animę, ne in contrarium trahatur à contrarijs ventis: hęc siquidem pręhendens in rupe illa firmissima celestis glorię, hominem continet quasi immobilem, ventis omnibus in cōtrariū flantibus & impellentibus. Quis quādo rota romani imperij potētia in Laurentium perslaret, vt in contrariū traheret, illum immobilem continuit in craticula, igni expositum assandum? Quis Stephanū tota Iudaici populi rabie impellente & flante, continuit tutū in turbine lapidum se prementium? Quis Vincentium hrmum tenuit in lecto ex fraginentis testarū extructo? Quis Seraphicum Franciscum in summa paupertate, & humilitate: & Beatissimum Dominum in ardentissima charitate in medio hęc reticorū impetu? Quis monachos continuit in solitudine & in antris, & anachoretas in admirandę pēnitentię operibus? Quis iustum firmum tenet in disciplina & mortificatione carnis, & diuitē in elemosynarum abundanti largitione? Hoc pacto David se continebat, impulsus stetibus inimicorum, ne à patientia deficeret, considerans paratā gloriam patientibus: quod (vt alibi exposuimus) dicere illis verbis voluit: *Credo vide re bona domini*: aut vt in hebræo; *Nisi credidisset me visurum bona domini*: & huiusmodi an-

Mat. 19. 1

Luc. 16.

Ad hebr., 19.

Heb. 12. 37

¶ 181.

239. Mor. c. 16. ad 6. scilicet.

¶ 4. Mor. ca. 17.

In prologo in psalmum 4 pēnitentiālem & 1. p. pastoral. c. 3. ad finē.

March. 5. 1. Luc. 6. 15.

choram

choram eiciebat, quando spirantes ventos contrarios sentiebat, dicens animæ suæ: *Spe- ra in Deo, quoniam adhuc confitebor illi*, huiusmo- di anchoram à nobis iaciendam hortabatur Apostolus dicens; *Itaq; fratres mei dilecti, stabiles estote, & immobiles, abundantes in omni opere domini semper, scientes quod labor vester nō est inanis in domino*. Huiusmodi anchorā CHRIS- TUS dominus in Evangelio subministrat, suadens rectū ieiunium, & omnia pœnitent- riæ opera, incitans nos, oculos erigere ad pa- trem cœlestem, & expectare ab illo merce- dem æternā, nobis pro temporalibus & mo- mentaneis laboribus reddendam. Ad secun- dam autem tēpestatem superandam, neces- saria est anchora cōsiderationis proprię no- strę miserię & vilitatis, quæ quanto maiori impetu vêtus prosperitatis impellit, firmitus terrę adhereat & infigatur, considerans te esse terram, pulverem, cibum vermium, & putredinem statim futurum. Et verè Eccle- sia non solum anchoram cōsiderationis, sed terrā, in qua illa præhēdat, & cui adhæreat, subministrat, ponens cinerē, & pulverem in capite tuo, & dicens: *Memento homo, quia cinis es, &c.* quasi dicens: *Arripe anchoram cōsiderationis, memento: & hæc figatur in hac terra, cinere, & pulvere, capiti tuo imposi- to*. Huiusmodi anchorā in naue animæ tuæ deserto, & cum te vides diuitem potentem, & sentis superbiam ventū impellentem, mit- te illā in terrā, memorās quia cinis es. Cum vides te sanum, validum, robustum, ideòq; sentis te impelli à carnis concupiscentia, ad voluptates, & luxum, anchoram mitte, con- siderans, quia cinis es. Cum te conspicias pul- chram, formosam, ornatam, & vanitatis au- ram excitantē te, vt in te ipsa tibi met cōpla- ceas; anchoram demitte, attendens, quia ci- nis es. In horum explicationem, & confirma- tionem annota, quomodo Sanctus Prophe- ta Ezechiel, perditionē ciuitatis Tyri, Deo ordinante describat. Erat Tyrus ciuitas ce- leberrima, metropolis Phœnicię, diuitijs abū- dantissima, edificijs pulcherrima, ciuibus il- lustrissima, cuius excellentiam varijs meta- phoris scripturā sacra exprimit. Elaias vo- cat eam, ciuitatem Coronatā; Oseas, *fundatam in pulchritudine*; Ezechiel, *Negotiationem popu- lorum*; quoniam omnes populi, & mercatores ad eius emporia, & nundinas confluēbant: nihilominus eius perditionē Ezechiel Pro- pheta, Deo iubente, deplorat, quam primò depingit, vt Hieronymus annotat, ad typū, & normā trieris, aut triremis pulcherrimę, excellentissimē confectę ex pretiosissimis lignis, cui nihil penitus deficere videretur de ijs, quę ad pulchritudinē, fortitudinem,

& vniuersam suppellectilem requirebatur: nec tabulę excellentes, ex quibus cōficere- tur, nec malus, nec vela, nec remiges, nec trā- stra, nec remi, nec gubernatores &c. *Finissimi*, inquit, *tui, qui te adificauerunt, impleuerunt deco- rem tuum*, id est, cōsummati decoris, & pulchri- tudinis te extruxerunt. *Abietibus de Sanir ex- truxerūt te cū omnibus tabulatis maris*. Ecce ma- teriā, ex qua triremis ista cōpacta fuit, abie- tes de Sanir. Sanir mons est, cuius meminit Salomō in Canticis, qui vt Hieronymus cen- set, idē est ac Hermon, vocatus etiā Sanior, abietibus immensę proceritatis redūdans, vnde afferebātur ligna abietina pretiosa & exquisita ad extruendam Tyrum. *Cedrum de Libano tulerunt, vt facerent tibi malum*, id est, arborem, vnde vela expensa pendeant. Erat mons Libani, propinquus monti Sanir, aut Hermō, cedris excellētissimis illustrissimus, ex quo, vt Hieronymus ait, deferebantur lig- na cedrina ad Tyrum, ad illius præclara edi- ficia. *Quercus de Basan, dolauerunt in remos tuos*, qui essent firmissimi. Hieronymus, quercus nomine intelligit cedros: quanta inquit, pul- chritudo naui & suppellectilis eius, vt re- mos haberet cedrinos, nō vndelibet, sed de Basan. *Transstra tua fecerunt tibi ex ebore indico*. Vocantur Transstra, à Vitruuio*, ligna, quę transuersa à pariete in parietem, porrigun- tur: vnde meritò Cęsar^b, hoc nomine vtitur ad significanda remigum sedilia, in quibus remigantes sedent, quas, *Bancos*, vocamus: qua ratione accepit Virgilius^c: *Præcipientes vigilate viri, & cōsolidite trāstris: & iterum^d: Furit immisissis Vulcanus habenis- Transstra per & remos, & pictas abiete puppes: & Qui dius. Et incuruę fumabāt transstra carinæ. Et prætoriolia de insulis Italia*, vnde ligna pulcher- rima etiam ad Tyrum deferebantur, ex qui- bus cellaria cōficiebant, & recōditoria, quę vt idē Hieronymus explicat, *Prætoriolia vo- cat. Byssus varia de Egypto texta est tibi in velū, vt poneretur in malo*. Vide vela, ex qua mate- ria fuerint cōfecta. Byss^e in hebræo dicitur, *Scefi*, lini subtilissimi & candidissimi genus, cætera omnia lina pretio vincēs, & nomen habet à candore, quasi dicas; *Candidum*. Byssus hæc non quomodocumq; posita fuit in vela, sed varia, hebrice, *berichma*: significat enim *richma*, vestem acu pictam, quam poly- mitam appellant, quam aliquantulum reten- ta hebræa voce vocamus, *recamada*. Talis e- rat byssus, quę super malum extendebatur, tāquam velum, polymito opere perfecta & ornata. *Hyacinthus & purpura de insulis Elisa fa- cta sunt operimentum tuum*. Solent enim trieres & naues, ferre opercula, quę vt à sole, & plu- uia defendant, extenduntur. *Habitatores Sy-*

Cant. 4. 8.
In capi. 17.
Oseas.

*Lib. 4. c. 1.

^bLibr. 3. de bello Galli- co

^c4. Æneid.
^d5. Æneid.

Li. 14. meta- mor.

138.

doni, & Arady iuxta remiges tui, qui granditudo praeabant: quo nomine significat acutissime artifices mechanicos, qui manu suam labore & totius corporis defatigatione, ciuitatem dacebant & sustentabant. Sapientes tui Tyre facti sunt gubernatores tui. Quod maxime requiritur ad ciuitatis conseruationem & augmentum, est gubernator; *Pbi enim non est gubernator, populus corrumpitur.* Tyrus gubernatorem habebat, non unum, sed plures, qui ab omnibus iudicabantur ceteris sapientioribus. Senes Giblij, & prudentes eius ad ministerium vestrae suppellestilis tuae. Giblij erant viri ex ciuitate Gebal, vt inquit Hieronymus, quae vicina erat monti Libano, iuxta Damascum, quam alij Biblaim vocat; Septuaginta translulerunt, Senes Biblij: Huius meminit David, dicens; Gebal, & Ammon & Amalech. Huiusmodi Giblij praeabant excellentem in doladis lapidibus & lignis, de quibus scriptura dicit; Porro Giblij preparauerunt ligna, & lapides ad edificium domus. Hi igitur erant, quibus Tyrus ad sua extruenda aedificia utebatur. Hoc habuit Tyrus, quod summe necessarium est, rectum scilicet, & sapientem gubernatorem. *Thyreni & galeam suspenderunt in re pro ornatu suo &c.* Vide tиремem excellentissimam, cui nihil penitus deesse videtur. Quid deesset tиремi artificiosissime coelestis ex aetheris exquisitis, cuius malus, aut arbor esset cedrus altissima, vela ex bysso pulcherrima, remi ex quercu fortissima, remiges robustissimi, sedilia eorum ornataissima, gubernator sapientissimus, arma abundantissima. Talis erat Tyrus, quae propterea dicebat: *Pesce de deloris ego sum.* Nihilominus vocat Deus Prophetam Ezechielem, & iubet, vt super hanc tиремem sumat lamentum. *Tu fili hominis assume super Tyrum lamentum.* Quam ob causam? Si videres tиремem mare prospere nauigantem, pulcherrimam, fortibus remigibus, sapientem gubernatorem; non videtur occasionem dare, vt quis super eam lamentetur, sed vt ei prosperum iter praedicat. Assume, inquit, lamentum; plora eius perditionem, & submergendam praedico, & in profundum demittendam. *In profundis aquarum erunt opes tuae, & omnis multitudo tua; quae erat in medio tui.* Quare? Quia hoc ipso, quod omnibus bonis abundabat, & prospere nauigabat; anchoras debere habere, quas in profundum demitteret, quibus celerem, & inmodicam violentiam prosperorum ventorum contineret; has non secum ferebat, ideo consulto Spiritus sanctus eas non descripsit; quamuis omnia, quae ad tиремem requiruntur, expresserit, indicans hanc fuisse causam perditionis illius, sicuti reuera fuit: prospere

namque vero inmodice impulsam, in superbiam decidit, & eleuatum fuit cor eius, vt ex Esaia patet, explicatque eleganter B. Ambrosius, & Ezechiel ipse aperte declarat. Non metem applicauit, vt arderet, quam vana sit & inanis humana gloriae substantia: non considerationis anchoram coniecit in cinerem & puluerem, expendens, omnem terrenam felicitatem esse puluerem & cinerem, quam leuis aura dissoluit: oculos tantum habebat fixos in eo, quod in se ipsa iudicabat illustre, gloriosum, splendidum, ditissimumque. Ideo contraria inquit, es a mari, id est, a tempestate valida insurgente, & in profundis aquarum opes tuae, omnes diuitiae tuae & bona in profundum abierunt. Miranda & potentibus seculi timenda res: quanto nauis pulchrior, diuitijs abundantior, pretiosis mercibus onustior, & omnibus, quae desiderari possunt, plenior; tanto periculosior eius nauigatio, & prouior vt submergatur: idcirco necesse est anchoram deferre, quam ad ima demittens, celum cursum contineat. Quot quantasque huiusmodi tиремes & naues vidimus submergas? Talis diues ille, vt paulo ante dicere coepimus, in quem omnes prosperi venti abundantisime perflabant: *Erat diues, inducitur purpura & bysso, epulabatur quotidie splendide &c.* Ita illi, quos sanctus Propheta Amos, eodem modo deplorandos assumit, quo Ezechiel Tyrum: *Vae, inquit, qui opulentus es in Sion, & confidit in monte Samariae, optimas, capita populorum, ingredientes pompae domum Israel, qui dormitis in lectis eburneis, & laetamini in stratis vestris; qui comeditis agnum de grege, & vitulum de medio armenti, bibentes vinum in stibialibus &c.* Vide o diues, quomodo nauigationis tuae cursum agas, qui si non huiusmodi anchora detuleris, lamentum super te possumus fumere, & perditionem tuam tibi praedicere. Vide, o nobilis, qui omnibus huius vitae bonis abundanter frueris, quod si sine hac anchora proceperis, lamentis te prosequi iam possumus. Hunc totum discursum excellentissime prosequitur S. Basilii, expendens illam Dei sententiam iuxta Septuaginta, *Attende tibi ipsi, de qua infra: docetque, hoc verbum datum a Deo, vt homini felici, splendidioreque successu nauiganti, sit tanquam quidam consiliarius, suggerens menti, humanarum rerum memoriam.* Vt ergo habes, vbi anchoras possis firmare, vt omne tempestatis genus euadas; **C H A P I T V S** caelum tibi exponit, in quo mens tua prehendat; Ecclesia cinerem applicat, in qua consideratio tua firmiter figatur.

(22)

Esa. 33.
Lib. de E
& ierianu
19. & 21.

Luc. 16

Amos 6.

Ho. 3. in
cum Mo
Attende.

posulauerat. multa sunt, quae iuxta verę theologicę doctrinam in hoc saculo difficultatem incurunt, an scilicet sanctus Eliseus potuerit concedere Naaman, ut externā adorationē idolo impenderet, & an illa esset peccatum, proferretur cū esse non posset sine altitium, & videntium scandalo; qui omnes videntes eius genuflexionem, crediduri erant illū vere adorare idolū. Insuper, dato quod ipse, idolū nollaret* adoraret, dubiū est, an posset obsequi regi in opere adorationis: erat enim illud interfecisse prauū & malū; & in huiusmodi operibus, illicitū & cūā supremis regibus & principibus vlatenos deferuire. Quoniam autē hac gratia sunt, & alibi erunt explicanda, duo sunt alia, quae difficultatē ingerat, quae tamē nostrū institutū exponunt, & confirmant. Primum, cur Naamā voluerit scilicet de terra Israel portare onus duorū burdonū, cū nō terra fuerit, quae illi cōtulit salutē sed aqua Iordanis; & idcirco ad memoriam beneficij suscepti cōseruandā, cōgruēior videtur aqua Iordanis, quā terra Israel. Secundū, quomodo Sāctus Propheta, hominem recter cōseruit, in te tā grani, qualis erat solus vnus veri Dei, & cōtēptus idolorū, nō vgo sermone carthechizandū assumpsit, diluēte, & stricte prohibēs idolorū adorationem, & declarans periculū, cui expositus esset, quādo adiret templū cū rege, & coram idolo genua flecteret, & dans ei aliquod re mediū, quomodo ad idolorū cultū non reuēteretur: res enim erat periculosa, hominem, qui toto vitę tēpore idola adorauerat, nō regredi ad corū adorationē, quotidie in occasione cōsistētū, quia idola ab ipso rege, exterisq; principibus suis adorare videret; res enim facillima est huiusmodi regressio, ut in Israelitis videre licet, qui incipientes in Aegypto idola adorare, quāuis postea mare, Iuxta aduēte, trāserunt, & innumera eius miracula videret, post gradū Moysi institutionē, subito ad idola quae in Aegypto coluerāt adorata, se conuertebant. Cur igitur Sāctus Propheta hac agnoscens, nō singula res regulas homini tradit, quib; in veri Dei cultu, & idolorū conceptu perseverare possent? Cur nō salcē id illis admonuit, quod postea Sanctus Ieremias, Iudaeos & eius Ierusalem, quos nouit captiuos, in Babylōnem adducēdos, ad quos epistolā longā scripsit institūens eos, quā acturi essent, quādo in Babylōne cōsistat, videret idola ab omnibus adorari: nouerat enim quod quāuis instruiti essent a Deo lege, res erat periculosissima, idola videre, & stare cū adorantibus ea, & videre eos, qui adextreis, & sinistris sunt, ea colere, & non simul & similiter adorare.

Vnde scriptum est: Fidebum in Babylonia Deos alienos, & argret, & lapideos, & hyantes, in homines portari ostendentes metum gentilibus: videre ergo ne & vos similes efficiamini falsis altari, & metuentis, & metus vos capiat in ipso. Vnde itaq; ratio de reo & ab ante adorantes, diuice in carceribus resisti: te oportet adorari domine. Ceterum aperta erit solutio, si attendas, quidnā tamōi fundamentū supposuerit Naaman, videlicet se velle secū portare onus duorū burdonū de terra: hoc audiens Propheta, continuo respondit: Vade in pace: quia dicere volens: Terram tecū desers & portas remedium tuum tecum portas, nō alio egres predicatore, aut instructore, qui tua infirmitatis pegeritē faciat memorem, & qui te instruat circa idolorū vanitatē, & circa regios fauores, quāuis sint inane. Terram tecum portas? Vade in pace, tecum desers predicatorem & doctorem te instructum, hac enim te docebit, quānam es tu, quis fueris, hac tuas miseras & lepram ad memoriam reuocabit, hac ostēdet quā vana fuerit idola Syriae, quae nō potuerunt tibi incolumitatē prestare, & quod potētiior illis fuerit fluxus aque fluidae Iordanis; hac indicabit, quā inanis regum potentia & quā inuolida manus, quae tantum potuit scribere, petens a rege Israel, tibi salutem dari, non illam conferre, quā inuadus princeps, qui vt genus flectat, eget vt tuū prestes auxilium, cui inuitatur &c. Terram tecū deserto, o homo, qui in curijs regū agis, qui principibus es familiaris, qui indignitate, & estimatione cōstitutus es, cuius vt laetioris aura cōplet, & tanquā nauē vēto prospero ducit: oportet scire te genua flectere corā idolis, id est, illis rebus, quae mundus tanquā Deos colit, externā adorationē impēdere, maiestatemq; potētis principis, honori, diuitijs, dignitatē, proprietate estimationi, pulchritudini mulieris, quibus rebus ipsi & principes genua flectūt. Grande periculū est, vt cum hac agis, nō aliqua surrepat culpa: difficile valde quod non aliquis circa huiusmodi idola se immisceat inordinatas affectus, difficile est omnino, colere honore, & retinere in mudo, & illius gerere curā, & nō deficere nimio illius appetitu, & inordinata eius cupiditate: difficile procurare diuitias & facultates, ad tuū honorē cōseruandū, & nō nimio affectu & cupiditate inquinari, adorare principes, & nō plus quā oportet, in illis cōsiderare: videre in dignitate cōstitutū, & nō super alios te extollere: cōspicere et alijs ditiorē & potētiore, & nō illos cōtēnere. Quid agendū, quodnā remediū ad habēdū, ne deficiat? Terram tecum perpetuō porta, Quae dicitur hēreā, vide quis fueris, &

116.

e quid-

ficat, quia in paradiso voluptatis, qui in hebraeo dicitur, Hortus Gheden, hominem posuit. Hanc tamen etymologia, nullus, quod sciam, approbat, neque Dei instituto congruat, ut dicemus. Iosephus exilitimam, dictum ab Edom, quod significat rubrum, quod homo conditus fuerit in capto Damasceno, ubi terra est rubra, & argillosa, similis carni & sanguini. Ceterum, communior sanctorum Patrum sensus est, ut dicatur ab Adama, quae terra significat, quasi dicas, inquit Chrysostomus, terrenum, aut ex terra. Viude optime nomen Adam latina interpretatione dicitur Homo, ut annotat Cyprianus, Ambrosius, & Augustinus: hoc enim nomen Homo eandem penitus vim habet, quia dicitur ab humo, ut Varro docuit, & Cicero indicauit. Ecce nomen tuum, Adā aut Homo, id est, terrenus, aut de terra, aut terra, & pulvis, ut iam circa tui ipsius naturam discurrere incipias, & videas, unde originem trahis, qui de tua prosapie nobilitate gloriaris, de terra, de pulvere terrae. Inter omnia elementa, infimum est terra: te omnium rerum vilissimum & infimum agnosce, & non de quavis terra, sed de eo, quod in ea vilius est, scilicet, ex pulvere terrae. Aues formatae sunt ex aquis, animalia ex terra pinguius homo solus ex pulvere vilissimo. Sed adhuc maius sacramentum in hoc nomine expendum censet Augustinus, & merito; quae enim ex ore Dei procedunt, tam grandi sapientia sunt referta, ut non solum integras sententias, sed & minima verba, imò & indiuisibilia elementa, & litteras expendere oporteat. Vnde obseruat Augustinus, expendendas litteras, ex quibus nomen Adā, quod ex ore Dei processit, componatur, quod non a se inuentum proficetur, sed haec inquit, fratres mei, ab anterioribus maiore nostris dicta sunt &c. quae propterea sapientissime ipse Augustinus repetit. Nomen enim Adam, ex quatuor illis litteris constat, quas Graeci in capite eorum nominum habent, qui bus significat, quatuor orbis partes. Si enim facias ista quatuor nomina graeca Anatole, quod est oriens, Dysis, quod est occidens, Arctos, quod est septentrio, Mesembria, quod est merides, Anatole, dysis, arctos mesembria, capita verborum, Adam, habet. Ita Augustinus. Hec prius obseruauit Cyprianus, imò & Sybilla, ita canes: Nimirum Deus, finxit Tetragrammaton, Adam. Qui prius fectus fuit, & qui nomine cōplet. Ortus, occasus, auster, boreasque; rigentemque & alia inducit Engubinus, arguens alios, qui talē in Augustino reprehendunt circa nomen Adam, annotationem, illam ex eo incongruam iudicantes, quod Adam nomen est hebraicum, haec autem alia nomina sunt graeca, multo posterius in-

uentas; quasi Deo antequam esset inuentus, nota non fuissent. Et considerat Cyprianus, Deum, cum hominis corpus voluit efformare, ex quatuor orbis partibus collegisse pugillum terrae, aut pulueris, ex quo illud effinxit: quod sibi colligere videtur ex eo, quod ubi noster Vulgatus legit apud Esaiam: Qui appedit tribus digitis molem terrae, legunt Septuaginta, Omne terram pugillo coeluit: & in hebraeo, pro terra habetur nomen Ghepher, quod puluerem terrae significat, idē quod scriptura ponit, cum exprimit hominis formationem, dicens iuxta Septuaginta: Formauit Deus hominem puluerem de terra, id est, accipiens puluerem, & vilissimum, quod est in terra, ut D. Chrysostomus sapientissime annotat. Hoc igitur est hominis principium, hocque est, ex quo componitur, pulvis ex omnibus quatuor mundi partibus, ut indicaret Deus, hominem compositum ex eo, quod in quavis totius mundi parte vanius, inanius, vilius, ac imperfectius est; & quod omne totius orbis vanitatem, vnus ipse homo in semetipso includit: & hinc nomen hominibus imposuit, vocauit, inquit, nomen eorum Adam, in die qua creauit eos; sui exordio & principio. Et non illis pro se ipsis tantum hoc nomen imposuit, ut Augustinus insinuat; sed omnes futuros homines describere & nominare volens: hocque est, quod dicit sapiens Cōtionator. Qui futurus est, iam vocatum est nomen eius, & sicut quod Homo sit, siue sit imperator, siue rex, siue pontifex, siue diues, siue nobilis, siue pulchra mulier, siue validus miles, siue iuuenis fortis; iam antequam nascatur & sit, nomen accepit ab eo, qui intus & in cute res omnes cognoscit, & comprehendit; & sicut, quod hoc nomen est Homo, aut ut Regia legit, Es notū quod ipse homo: Nō est Deus, nō Angelus, nō de natura caelorum, aut de aliquo sidere formatus, non ex igne, aut aere, vel aqua; sed de terra procedens: hoc cuique ex primo pariete procedenti in separabile est. Vnde patet recte supra a nobis dictum esse, nomen Adā aliquādo quidem esse appropriatum, aut quasi proprium primò patēti, cōmuniter tamen nomen esse appellatiuum omnibus cōmune, sicut hoc nomen Homo: Appropriatum quidē est illi, cum scripturarum creationē exprimit, & dicit, Adā ductum in paradysum, & Deū adduxisse omnia vinctia ad Adam, & quod misit sponsum in Adā, quo etiam modo accipitur ab Osea, cum dicit, Ipsi autem sicut Adā transgressi sunt pactum, ut Hieronymus annotat. Appellatiuum autē est in frequentibus scripturae sacrae locis, ut cum dicitur apud eundem Oseam: In funiculis Adā traham eos, in vinculis ebaritatis: ubi Hieronymus annotat, Aquilā, Symachū, Septuaginta, & Theodotionem transulisse pro Adam, homines,

Tractatu 9.
in Iouenem

Tractatu 10.
in Iouenem
ad finem.

Tractatu 9.
& 10. in Iouenem
ad finem.

Lil. de mō.
Sina de
Sion.
Lil. orat.

Te. 1. Ge.
nel.

Osee. 6. 7.
in c. 5. Osee

Osee. 1. 4

Ecl. 35. 14

et dicere: *ita famulus hominis* quomodo accipitur etiam à Sapiente, cui ait: *Donet retribuat hominibus secundum alios suos, & secundum opera sua.* Et secundum presumptionem illius: non enim de primo parente sermo est, ut Iansenius demonstrat; sed de omni homine, quem Deus iudicaturus est secundum opera, & secundum cordis, & voluntatis affectus. Unde, ut Iansenius annotauit, pro *Adam* in graeco habetur *Antropos*. Hoc autem nomen, inquit diuinus Contionator, impositum est, ut non possit contra sortitorem se iudicio contendere. Quod duobus potest modis exponi, primo, ut per *sortitorem* intelligat Deum, quasi dicat: Ut non audeat coram Deo se extolere, aut aliqua ratione se illi similem contendere: secundo, ut intelligat res creatas, quae omnes, ex parte materiae præstatiores, & fortiores sunt illo. Sol enim, & luna ex materia caelesti producta sunt; stellæ ex materia incombustibili aues ex aquis, vermes ex carne generantur, tinea ex panno pretioso, terebinthi ex ligno: fortis solus homo ex vilissimo, abiectionissimoque puluere. Unde si res districto iudicio examinetur, non potest nec contra vermem, nec contra formicam, nobiliorem prætere originem. Vide si quid profundius dici possit, ad tuam uilitatem comprobendam.

S. 26. Prisci nomina imponebant filijs, cum nascebantur, per quæ eorum sortem exprimerent: melius expressit Deus, illi, quem creauit, Hominis nomen imponens.

190.

Ho. 31. 44.
Gen. 1. 26. 64
Gen. 1. 26. 64
Gen. 1. 26. 64
Gen. 1. 26. 64

NOTAVIT sæpissimè Chrylostonus, antiquitus in illis prioribus mundi ætatibus, filijs, qui nascebantur imposita illis nomina, magno consilio, & quodam impulsu Dei, ut per illa, qualis quisque futurus esset, indicaretur; & in memoria cuiusque reuocaretur, quis esset. Ita obsecrat Sanctum Seth, non enim imposuisse filio suo *Euo*, tum quia ipse incepturus erat invocare nomen domini, tum magna in eum providentia utens. Magna enim erga pueros erat parentum diligentia, & statim à principio nomina illis imponebāt, quibus admonerentur, quidnā eos agere oporteret. Ita Abrahæ non tam parentum, quam Dei consilio positum fuit nomen *Abram*, quod transiorem significat, quod perpetuo illum admoneret, se transiorem, & peregrinum in terra. Ita Ioseph filijs suis nomina imposuit

Ephraim, & Manasès, quæ perpetuo ad eius memoriam reuocarent labores pristinos, & felicitatem sequentem, quæ fecit, ut eorum obliuisceretur. Ita & Sanctus Iob, tribus filiabus natis, post flagella & labores consultoria nomina imposuit, quibus, ut annotauit Nicetas, omnia quæ circa se facta erant, perpetua teneret memoria: *Pocan* enim nomen erat *Diem*; & nomen secunda *Casium*, & nomen tertia *Cornusliby*. Tres namque quos Sanctus vir habuit status, eleganter his nominibus depinxit: primus fuit, cum in principio abundantissimis facultatibus & potentia effulset, qui magnus erat inter omnes orientales, ab omnibus tamquam rex colebatur: quoniam tamē hic status fulgētissimus defuit in grandi miseria, significauit enim per dies: dies enim clarissimus & lucidissimus in nocte obscuratus deuenit, in qua tanta est tenebrarum obcuritas, quanta præcesserat diei claritas, ut B. Gregorius annotauit. In hebræo vocatur *nomach*, à radice *tom*, quod est dies, quasi dicas, *Diaria*; quia ille status tantum fuit, quasi prosperitatis cuiusdam diarie. Secundus fuit, quando cōtritus flagellis, & infirmitatibus, suauissimum odorem, & fragrantiam emisit, patientiæ singularissimum & heroicum præbens exemplar; quem propterea designauit nomine secundæ filię, quā ideo *Casiam* uocauit: est enim *casia* frutex aromaticus, cuius in Arabia magna est frequentia, ut dixit Dioscorides, aptus, ut Plinius tradit, ad coronas odoratissimas contendas, quā propterea Poeta Latinus, inter coronarias herbas recenset, de quibus alibi. Tercius fuit, plene & perpetuo (dum vixit) prosperitatis & abundantię, quo omnibus bonis, amplius multo quā prius, redundauit; quem apte expressit nomine tertiæ filię, quā hac de causa vocauit *Cornusliby*. Græci legūt, cornu Amalthæe, quod famosissimum fuit, & in usu sapientum, ad omnium bonorum huius vitæ abundantiam indicandā. Fingunt enim gentiles, Amalthæam, siue nympha fuerit Iouis nutritrix, siue capra, cui lacte fuit nutritrix, ab eo pro beneficio suscepto, accepisse cornu, ex quo quicquid optaret, abundantiissime profluere, de qua fabula Ouidius, Strabo, Diodorus Siculus, Lactantius, & Nicetas agunt: subditque Nicetas, scripturam sacram aliquando fabularum nomina usurpare, utilitatem, quam illæ includunt, non falsitatem propinare volens. Nescio tamē, an tam verè, quam acute hoc dictum sit: existimo enim tempore beati Iob, nondum Amalthæe fabulam fuisse confictam, cum gentiliū fabulæ, ut B. Angustinus offendit, post Moysen, imo & Iosue tempora incepterint, qui longe posteriores fuerunt

In. c. 41. Iob. 42. 14.

4. Mor. c. 14. 10707

1. I. c. 11. 64. 1. I. c. 11. 64. 1. I. c. 11. 64.

1. I. c. 11. 64. 1. I. c. 11. 64. 1. I. c. 11. 64.

1. I. c. 11. 64. 1. I. c. 11. 64. 1. I. c. 11. 64.

râr beato Iob. Vnde exiltimo *Cornustibz*, significare vas, securè omnè ornatum, & quod ad pulchritudinem facit, seruâs: ex cornibus enim tunc vasa fiebant firma, vt in scriptura sacra sæpè indicatur, quibus quæ securè seruanda erant, imponebant. Stibz autè, quamuis varias significationes auctores tradant, omnes conueniunt significare id quod maxime ornat, & pulchrâ facit mulieris faciem, de quo alibi. Vnde Cornustibz, est vas continens id, quod ad ornatum & pulchritudinem facit, continens inquam absq; periculo cõfractiõis, quasi dicas; Vas firmum totius pulchritudinis, & ornatus, quo significare vult Iob Sâctus vir, statum illum vltimum, non cõtrahendum, aut finiendum, dum viuêret sed perpetuò duraturū abundantem eo omni, quod ad ornatum completum, & plenam faciebat: habuit enim diuitias, facultates, salorem, filios, filias, longam vitam &c. Dices, cur Sâctus Iob, hæc nomina non filiis imposuit, qui præstantiores, & fortiores filiabus erât? Sâctus namq; Ioseph filijs nomina imposuit *Ephraim*, & *Manasse*, quæ illum perpetuò suorum successu adnõnerent, vt Chrysostomus annotauit. Respondeo, merito id factum volebat enim Sâctus Iob, perpetuam totius sui status memoriam iugiter habere; filij autem non sunt tā frequenter, & continuò in conspectu parentum sicut filie, quas parètes coram se, & in oculis suis perpetuò tenere debet, domi inclusas, vt illud adimpleant, quod dictum est, *Filia tibi sum: Custodi corpus eam*; & si vxor beati Iob fuit Dina, vt credit Philo, & Paraphrastres Chaldeus, quæ sequitur Genebrardus (quamuis ego improbabile id reputem) quæ e patris conspectu substraeta, constuprata fuit à filio regis Sichem. sciret vtiq; & attendere diligentius, filias suas in conspectu suo continere, ne matri similes existerent. In filiabus itaq; quasi in columinis quibuscûq; vt verbis Chrysostomi loquar, omnium memoriâ factorum inscriptam tenere volebat, per nomina, quæ illis imposuit. Hæc omnia idem Chrysostomus prosequens, expendit nomina, quæ filij Lot filijs suis imposuerunt, congrua ei, quod in vnoquoq; futurum erat. Vide, inquit, quâns erat priscorū intellectus, vel potius quanta fuerit Dei sapientia, qui effecerit, vt & mulieres, natis nomina nõ temerè neq; fortuito imponerent; sed appellerent filios suos iuxta futurorum prædictionem: & rarò inuenies, eodè quo patres nomine appellari filios, vel fortè nūquam sed siue pater, siue mater, nomen filio imposturus, rarum quiddam, & nouū nomen imponebat; vt per illud aliqua futura præsignifica-

ret. Si igitur tanta fuit hominibus cura circa nominū impositionem, & ita Deus res disponebat, vt vellet vnicuiq; illud nomen imponi, quod memoriam perpetuò de re ipsa instrueret, neq; homines temerè, & incoñsul tò nomina imponebant, sed per quæ magnam doctrinam menti, & memoriæ adhiberent; quantò magis id de Deo erit sentiendum, qui per suâ sapientiam omnibus profpicit, quâdo nomen ex proposito imponit, magnam sine dubio per illud doctrinâ tradet. Ecce nomen, quod Deus ipse ore proprio tibi imposuit, & primò, quo te appellauit, tãquam omnium fundamentum, *Homo*; hocq; perpetuò vult vt retinere. Obseruat Chrysostomus, rem esse expensioe dignâ, cur Deus nomē primis parentibus, nūquam mutarit, quos vocauit, *Adam*. Solitus fuit Deus nomina cõmutare, quando aliqui circa homines mutationē facit. Petrū vocari voluit; qui antea dictus fuit Symō: filios Zebedæi, vocauit *Boanerges*; Abram vocauit Abraham, Sarai Saram, Iacob Israel &c. Et cum hominem ab illo statu paradisi deiecit, nequaquam illi nomen cõmutauit, sed confirmauit potius. Quem enim primò vocauit *Adam*, id est, terreum, aut puluerem, postea paradiso deijciens, puluerem, & terrâ vocauit, dicēs; *Puluis es* &c. vt intelligat, hoc sibi nomen immutabile & perpetuò cõueniens. Alia nomina mutabilia sunt, vt sapiens, diues, pauper, sanus, &c. hoc perpetuò illi & immutabiliter competit, in prosperis, in aduersis, in diuitijs, in paupertate, in salute, in egritudine, in iuuetute, in senectute, in dignitate, in vilitate, & ideo cuiq; in quocumq; statu, & ætate dicitur: *Memento homo*; hoc enim nomen dicitur omnibus conuenire: hoc tibi Deus imposuit, hoc tibi quadrat. Si nomina, quæ Adâ ceteris animatib; imposuit, verè illis erât congrua, & explicabât eorum naturam, quippe quæ imposita erant ab eo, qui omnium naturas agnoscebat, & quodcumq; vocauit *Adâ*, ipsum est nomē eius: quanto magis hoc nomē tibi cõueniet, & hoc erit nomen tibi propriū, *Homo* quod os domini nominauit. Hoc est nomen tuū, tibi cõueniens, *Adâ*, id est, cõfictus ex puluere omnium partium mundi, ex eo quod vanius, inanius, & debili; in vniuerso est orbe, imò vniuersam omnium vilitatē, inanitatē, & defectū, cõtinet. Nullus tibi hoc nomen auferat, neq; dignitas adueniens, neq; diuitiæ affluentēs, neque salus robusta, neq; nobilitas summa profapit: quia Deus te hoc nomine vocauit, & quodcumq; vocauit Deus, ipsum est nomen eius. Irridet D. Bernardus stultam Iudeorum contentionem, qui à Pilato quæ-

Hoc. de cu
salutis pr
ximi citat

Ser. v. resus
rectio.

193.

L. 1. de mont.
vina & sub.

Psalm. 38. 6.

Psalm. 118. 29

Psalm. 50. 8.

Psalm. 38. 10.

Psalm. 61. 7. 8.

His, quæ nunc iuxta B. Cypriani doctrinam diximus, hominem conditum à Deo ex pugillo pulueris; quasi collecto ex omnibus quatuor mundi partibus, excellenter concinit illa

hominis definitio, quam tradidit David dicens: *Verumtamen vniuersa vanitas omnis homo viuens*, quam etsi sæpe induxerimus, tot tanq; continet mysteria; vt possimus adhuc illam iuxta doctrinam expositam declarare. Innumere sunt hominis definitiones, nullusq; fuit Philosophus, qui non suam traderet, iuxta modum, quo vnusquisq; naturam hominis concipiebat. Quidam dixerunt, hominem esse bullam aquæ, alij esse lulum fortunæ; & quasi pilam, quâ fortuna ludens nunc in altum, nunc ad ima demittit, de quibus multa authores tradunt: cæterum David excellentiorem multo tradidit definitionem. Fuit ille sapientissimus, Magistris suis & doctoribus, in dō & omnibus antiquioribus & priscis sapientibus sapientior, qui dicebat: *Super omnes docentes me intellexi, super senes intellexi &c.* Qui dixit ad Deum loquens;

Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Inter alia autem sapientiæ suæ monimenta, duas hominis definitiones tradidit, quas exposuit, occasione cōferendi hominem cum Deo. Sunt enim homo & Deus, quasi in duobus omnino extremis positi, & summa, vt ita dicā, oppositione contrarij, opposita autem iuxta se posita magis elucescūt. Supponit autem vtramquæ definitionem tradens, se præcipuè velle, excellentiores, nobiliores, sapientiores, & supremos inter homines definire. Primam definitionem tradidit, probaturus id, quod dixerat: *Substantia mea tanquā nihilum ante te*: hoc enim demonstrat, definiens quod sit homo excellens, stans, bonis omnibus terrenis præstans: *Verumtamen*, inquit, *vniuersa vanitas omnis homo viuens*. Quasi dicat: Non solum substantia mea tanquā nihilum ante te, verum etiam omnium hominum substantia: nam omnis homo viuens, est *vniuersa vanitas*. Secundam autē tradidit, probaturus in solo Deo spem reponendam, nō in homine, *In Deo*, inquit;

Salutare meum & gloria mea, Deus auxilij mei, & spes mea in Deo est: sperate in eo omnis congregatio populi. Post quæ statim subdit, *Verumtamen vani filij hominum, mendaces filij hominum & stateri, vt decipiant ipsi de vanitate in idipsum.* Exdende illud, *verumtamen*, quod quasi aduersatiuū eius, quod dixerat est, ac si diceret: *Sperate in Deo, verumtamen nullatenus in hominibus, nam eorum præstantiores sunt vani & mendaces, ipsa vanitate va-*

niores: hunc enim in hebræo sensum, verba habent, vt dicemus. Has duas definitiones vt expendamus, quoniam David eas tradit, homines Deo ipsi opponēs, obserua, Deum duabus definitionibus à Theologis defini ri iuxta D. Dionysij doctrinam, vt omittamus illum cōmunem definiendi modum, omnibus notum, per negationes. Primus est per affirmationē omnis perfectionis. Si scire vis, quid sit Deus, omnes in vniuersum perfectiones collige, & vnum quid ex illis cōstitue, & hoc est Deus. Omnia creata intellectu lustra, & percurre, & vide quicquid perfectionis in quaq; re deprehenderis, & omne illud semotis imperfectionibus in vnum adiunge, illudquæ Deum esse intellige. In corporibus inuenis perfectionem essendi, nam sunt; in plantis perfectionem, quod intra se habent principium motus, & à se mouentur; in animalibus, quod viuūt; in hominibus quod intelligūt; in Angelis quod omni materia sunt expertes; in cœlo vides incorruptionem, in sole lucē, in luna pulchritudinem, in stellis refulgentiam, in aromatis odorem, in floribus venustatē: in vno vides sapientiam, in alio bonitatem, in alio salutem, in alio iustitiam, in alio misericordiam &c. Omnes has perfectiones in vnum coniunge, semouēdo quicquid imperfectionis est, & hoc Deum esse intellige: quomodo se ipsum Deus ipse definiuit, Moysen alloquentem; *Ostendam tibi omne bonum.* Ecce quid est Deus, vniuersa bonitas, & perfectio. Vnde colligunt Theologi, neminem qui clare videat Deum, posse illum odio habere, non enim odio haberi potest, nisi quod aliquam rationem mali habet; si autē Deus clarē videatur, apertē conspicitur, nullam penitus in illo esse rationē mali, sed totius boni congeriem, & totius desiderij sacietatem: si vitam, si sapientiam, si diuitias, si salutē, si pulchritudinem, si quicquid aliud desiderari possit, exoptas, in illo reperitur. Vnde Sanctus Apostolus Ioannes illam traxit propositionem: *Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est.* Quasi dicat: Qui dicit, se nosse Deum, & non eius amore capitur, & toto corde illi seruire contendit; mendax est: loquiturq; de perfecta cognitione, non de imperfecta, & mortua, qualem multi fideles peccatores habent. Secundus autem modus definiendi Deum, altior est, quem B. Dionysius supremū censet, per negationes scilicet exuperantiæ, quando scilicet omnes perfectiones, quas homo cogitare potest, in vnum coniungit, illasquæ de Deo negat, asserendo, Deum non esse illud, sed esse aliquid illo superius, & excellentius.

Exo. 33. 19

1. Ioan. 3. 4.

194.

ad perfidiam, & infelix spiritus, gloria ostentatrix, exultatio & ferocia, quæ facile sedatur, elatio, quæ paruo negotio deletur, audacia, quæ facile capitur, cœnũ arrogantia plenũ, cinis seditiosus, pulvis elato animo, cinis inflatus, scintilla, quæ facile extinguitur, flamma, quæ facile marcescit, lucerna instabilis, lignum, cuius interitus proclinis est, fœnum, quod exaruit, herba, quæ facile accito moritur, natura, quæ facile cõficitur, & consumitur; qui hodie minatur, & cras excidit e vita; qui hodie diuitijs abundat, cras sepulchro tegitur; qui hodie regia corona ornatur, & cras inhumatur; qui hodie purpura fulget, & cras effertur; qui hodie in thesauris versatur, & cras in bustis; qui hodie cum assentatoribus viuit, cras cum vermibus; qui hodie est, & cras nullus est; qui nunc a cohorte custoditur, & paulo post lugetur; qui in secundis rebus tolerari nõ potest, & in aduersis nulla consideratione lenari potest; qui se ignorat, & in his cognoscendis, quæ naturã ipsius lógè, multumq; superant, curiosè occupatur; qui id quod adest & præses est nescit, & de rebus futuris cogitat; qui natura sua mortalis est, & animi elatione ductus, vt sibi videtur, immortalis est: omnium morborũ proposita accessio, facillimũ omnis perturbationis domiciliũ, quotidianu febrium sine vllò delictu gymnasiũ, omnis deniq; doloris paratum diuersoriũ, homo est. Quanta nostræ abiectionis tragedia? quantus nostræ abiectionis & obscuritatis triumphus? Quot quantaq; protuliscũ inter ea nihil prophetica hac voce aptius innenerim: Verumtamen vanè conturbatur omnis homo viuens, &c. Ita Chrysostomus, qui ad vñã, quam Dauid de homine tradit definitionem explicandã; si exactè omnia proposita expendas verba, sexaginta inuenies epiteta, tanquam sexaginta excellentes hominis definitiones; circa quas possemus integrum tractatum cõponere. Eloquenter certe Chrysostomus locutus fuit, cuius verba in proprio idiomate Græco, omnẽ eloquentiam superant, sed è Latino in nostrum Hispanicũ eloquẽtissimè conuertit Reginus cõtionator famigeratissimus noster Cabrera, in eacõtionẽ, quæ penultima vitæ eius fuit, quã in exequijs æternæ memoriæ inuictissimi Regis Philippi secundi, coram eius filio Philippo tertio Rege, & domino nostro Matriti habuit, quæ typis excussa, cõmunis est in omnium manibus. Vide ergo, quã rectè & acutè Dauid ante oculos habuit hominis formationem; cõsiderans, quomodo Deus cum effinxerit, puluerem quasi ex totius vniuersi partibus in vnum colligens,

& congerens. Non ex Oriẽtis parte collegit auroræ radios, aut vniones orientales, aut aurum fulgidum, sed puluerem. Non ex regione occidentis accepit nubeculam aliquã splẽdidã, ex ijs, quæ Occidẽte sole, pulcherrimè apparèt, sed puluerem. Non ex meridiana plaga accepit solis radios clarissimos, sed puluerem. Non ex Aquilone stellam aliquã fixã, ex ijs, quæ clariores apparent in Polo, aut circa Polum Arcticum, sed puluerem; vt meritò dicat: *Tantum vniuersa vanitas omnis homo viuens.* Hinc S. Augustinus acutè expendit, rectè Dauidem postulasse: *Exurge Domine, non præualeat homo.* Quid est, inquit, Non præualeat homo? Nonne Apostoli homines erãt? Nonne Martyres, homines erãt? Ipse Dominus Iesus, Deus esse nõ desistens, homo esse dignatus est. Quid est ergo: *Exurge Domine, nõ præualeat homo?* Si vniuersa vanitas, omnis homo viuens, idẽ erit; Nõ præualeat homo, quod non præualeat vanitas, non præualeat mendacium, &c. Hæc de prima definitione.

Ser. 33. de
de verbis
Domini.

S. 28. Sicut definitur Deus per negationem exuperantia omnium perfectionum; ita homo per negationem exuperantia omnium imperfectionum.

ALTIUS tamen Dauid, rem totam expendere volens, secundam addidit hominis definitionem per negationes exuperantia. *Verumtamen, inquit, vanitas filij hominum, mendaces filij hominum in statereis, vt decipiant ipsi de vanitate in idipsum.* Difficilia verba, sed quæ si plenè expendantur, altissimam continet doctrinam. In primis in Hebræo, illa vox *Van*, nõ habetur in cõcreto, sed in abstracto, *Hebel*, quæ vanitatem ipsam significat: vnde Hieronymus transtulit: *Vanitas filij hominum*, Aduerbiũ, *Verumtamen* est in Hebræo *Ach*, quod vt diximus, idem pollet, atq; *tantũmodo*, quomodo Pagninus, & Regia; *Tantum vanitas filij hominum*, vt videas, quomodo Dauid sibimet ipsi cohaereat. Quod sequitur: *Vt decipiant ipsi de vanitate in idipsum*, Hieronymus transtulit; *In statereis dolosis fraudulenter agunt*; quia nihil magis curant, aut contendunt homines, quã se inuicẽ decipere per mensuras dolosas, & fallaces. Cæterum, qui vim Hebræi sermonis expendunt, intelligunt egregiam hominis definitionem traditam. Ita enim iuxta Hebræũ

199

Psol. 63. 10

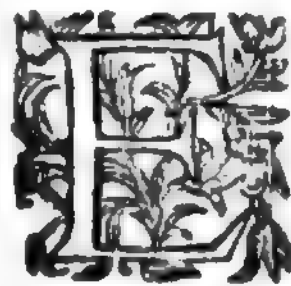
Hieronym.

congruē leges; *In statera si p[er]st[et] ascendant parti-
ter, leuioris sunt vanitate*, quomodo pij, do-
ctiq; authores, Titelmanus, Genebrardus,
Janienius. Quasi dicat: Vniuersos homines
simul accipe, pariter in vnum, reges, princi-
pes, sapientes, nobiles, diuites, &c. & in vna
parte trutinā, aut in vna bilance staterē eos
omnes pariter cōstitue; in alia solam nudā,
& ipsissimam vanitate, leuitatē, & imperfe-
ctionem: & eos deprehendes, ipsissima va-
nitate, & leuitate leuiore, & vaniores, & ip-
samet imperfectione imperfectiores. Vide
egregiam hominis definitionem per nega-
tionem exuperantiz: quasi dicat: Omnes va-
nitates, quas mente potes assequi, & cogita-
tione effingere, in vnum congere; & earum
omnium facito vnum cumulum: nō hoc est
homo; sed aliquid vanius, inanius, & imper-
fectius, sicut de Deo per oppositum diceba-
mus, facta cōgerie omnium perfectionū &
entitatū, illam nō Deum, sed Deum aliquid
illa perfectius, & solidius. Quantumcunq;
itaquē vanitates omnes colligas, intelligas,
cogites, & in vnum colligas; adhuc homo
vanior, leuior, & imperfectior est. Ex his cre-
do, aliō etiā sensu ab eo, qui cōmuniter re-
ceptus est, explicari posse verbū illud, *Tecel*,
quod vnū erat, ex illis, quæ sententia à Deo
contra Baltassarē prolata continebat, quod
sanctus Daniel exposuit, *Tecel, appensus es in
statera, & inuentus es minus habens*. Quonā mi-
nus habuit Baltassar? Inuentus est habuisse
minus: quēro, Minus habuit, quā quid? quid
nam in alia bilance staterē positū fuit, vt mi-
noris ponderis illo, esset Baltassar? Nihil cer-
tē; sed positus Baltassar in vna bilance sta-
terē, & in alia nihil; inuentus est Baltassar mi-
nus habens, quā nihil. Non appensa sunt il-
lius accidentia, vt diuitiæ, aut voluptates,
aut mundana gloria; sed ipsius tota substan-
tia; ipsemet Baltassar, rex potentissimus, su-
premus totius orbis monarcha, validus, sa-
nus, fortis, &c. & inuentus est ipsa vanitate
vanior, & inanior, & quod minus esse ha-
bebat ipso nihilo, de quib' alibi agemus ex-
plicantes; quomodo homo per peccatum,
efficiatur vanior ipsa vanitate, & minus ha-
bens ipso nihilo. Sicut igitur Deus perfe-
ctior est omni perfectione, quam possumus
concipere; ita homo vanior est omni vani-
tate, quā possumus imaginari. Vnde scriptu-
ræ sacræ hāc hominis vanitatem à solo Deo
perfectissimē comprehendere indicant: sicut
enim angustus est intellectus omnis creatus
ad Dei perfectionē plenē capiendam; nam
quacumq; intellecta, quamuis excellentissi-
ma, & in quocumq; gradu, etiā respectu mē-
tis nostræ summo; adhuc est maior Dei per-

fectio: ita nō sufficit intellectus creatus ho-
minis vanitatem perfectissimē cōprehende-
re: nam quacumq; intellecta, adhuc vanior
& imperfectior est. Igitur Sophar Naha-
mathites amicus beati Iob, de Deo loquēs:
Ipsē, inquit, nouit hominis vanitatē. In Hebræo,
pro vanitate habetur nomē, *Sauē*, cū aleph
in fine, quod in scriptura sacra ad omnē va-
nitatem accomodatur, ad id scilicet, quod
quis vanē & inaniter machinatur, vt cū di-
cit Ieremias: *Prophetæ tui viderunt falsa & stul-
ta: ad mendacia omnia, quæ quia solida ve-
ritate carēt, vana dicuntur; vt cū dicit Deus
ad Ezechielem de pseudoprophetis: Vident
vana, & diuinant mendacium: ad ea etiam, quæ
infirma sunt, vt salus hominis dicitur vana: ad
illa, quæ subito transcunt, & euanescent, quo-
modo dixit Iob; Se habuisse menses vacuos, aut
vanos. Non ergo est, cur vox, Sauē, ad men-
dacia restringatur, quæ omnis generis vani-
tatem exprimit. Hanc solus Deus plenē cō-
prehendendo nouit, plenē capiens, quā va-
nus, quā inanis, quā mendax, quā im-
perfectus sit homo, eo modo, quo profun-
dum prauitatis cordis humani, solus Deus
dicitur comprehendere apud Ieremiam. Et
his concinit illa Dauidis sententia: *Ipsē cogno-
uit sumentum nostrum*. Ito igitur nunc miser,
tuam progeniem iacta, tuā nobilitatem ex-
tolle, tuam pulchritudinem euehe, tuas di-
uitias proferto, super astra te eleua, quasi à
sole & luna genitus esses; cœlis te ipsum præ-
fer, quasi viliores te ipso estimans, qui nihil
es aliud, quā vniuersa vanitas; imò omni
ipsa vanitate vanior.*

**S. 29. Considerans te ipsum, sa-
piens euades, vt Iesus Sirach,
idq; faciendū imposuit Spōsus.**

His, aliquas sacræ scriptu-
ræ propositiones nunc ap-
tè expendere poteris. Pri-
ma sit illa, quam Deus di-
xit per Prophetā Michęā;
Humiliatio tua in medio tui:
id est, intra te ipsum est; interna est tibi, nec
oportet ad alienas domos, aut naturas te cō-
uertere, aut per externa vagari, ad humilia-
tionem quærendam. Totalis tuæ superbie
ocasio est, quod perpetuò, quæ extra te sūt,
cōsideras, & nunquam temetipsum, nec ad
ea, quæ in medio tui sunt, oculos conuertis:
aspicis parentes tuos, & maiores, qui longē
distant; quorum nec cineres extant, nec in-
ueniuntur, diuitias, quas in arca habes re-

conditas

Iob. 11. 17.

· 815

Thren. 2.
14.

Ezech. 16.
6.

Pla. 59. 13.

Iob. 7. 3.

Iere. 17. 9.

Psal. 101.
14.

J 198

Mich. 6. 14.

conditas, sedem dignitatis, in qua sedes, ser-
uos circumstantes, vestes externe operien-
tes, homines te venerantes, & honore pro-
sequentes: ad te ipsum mentem conuertere;
humilitas enim tua in medio tui. Vide cor-
pus tuum ex puluere, animam tuam ex nubi-
lo, te vniuersa vanitatis congeriem, quem
reus consumit, aqua suffocat, ignis cōburit,
humilitas omnis generis debilitat, mors de-
ijcit, vermes comedunt, & nullū est iniqui-
tatis genus, quod non à conflatorio capitis
tui procedat. *Humilitas igitur tua in medio*
tui. Septuaginta legunt: *Eyciam te in te met ip-*
sum, vt humilieris, & omnem fastū deponas:
sicut superbum Menelaum in aceruum cine-
ris eijciendum constituit, vt ibi omnis eius
superbia ablumeretur. Te ipsū intra te met
ipsum projiciam tanquam in aceruum to-
tius miserie, vt ad te oculos tuos cōuertas:
nunc enim videbis interius, quod nō ad hu-
militatem prouocet, & excitet. Intra te met
ipsum, egregie sapientie scholam & aulam
haves. Sedeat intra te mens tua, & quę intra
to sunt, tibi exponat & discutiāt: intellectus
intra cor tuum, tanquā in cathedra resideat,
ad instar doctoris, qui perfecte vult disci-
pulum instruere, explicandum assumat, tui
ipsius principia, causas, & elementa, ex quo-
ru notitia, vt Aristoteles docuit, omnis scie-
tia prouenit; in medio namquē tui, quę ad
docendū te conducunt, resident. Ita agens
sanctus ille Iesus filius Sirach, quem spiritus
sanctus assumpsit tanquam calamum & lin-
guam, per quam admirandam doctrinam,
consilia, & parabolas totius libri Ecclesiasti-
ci traderet, sapientissimus euasit, vt ipsemet
in fine libri enarrat. *Cum adhuc,* inquit, *iunior*
essum, priusquam oberrarem, quæsiui sapientiam,
palam in oratione mea. Ante templum postulabā pro
illa; & vix; in nouissimis inquiram eam. Grandi
desiderio sapientie tenebatur: hoc enim pri-
mō requiritur ad eā habendam, quia vt Sa-
piens dixit: *Initium illius, verissima est disciplina*
concupiscentia. Et tam grande bonum est hu-
iusmodi desiderium, vt nō nisi ex peculiari
Dei fauore, & dono speciali habeatur, quod
concedit ijs, qui toto corde ei obsequuntur,
vt ipsemet Sapiens prædixerat, *Cogitatum tuū,*
inquit, *babe in præceptis Dei; & in mandatis illius*
maximè assiduus esto, & ipse dabit tibi cor, & con-
cupiscentia sapientia dabitur tibi: quamuis enim
omnis homo natura scire desideret, vt dixit
Princeps philosophie, & à natura oriri vi-
deatur desiderium sapientie; nō tamen hu-
ius, quę salutem operatur, quęq; contraria
est sapientie carnis & mundi, & nostro ap-
petitui & concupiscentiæ. A Deo igitur vir
ille sanctus donatus hoc desiderio, quæsiuit

sapientiam palam in oratione: est enim Deus au-
thor huius sapientie, & omnis sapientia à domi-
no Deo est, vt ipsemet tanquam fundamētum
libri sui constituerat, ab illoq; eam postula-
re debet, qui illam vult obtinere. Si quis indi-
get Sapientia, inquit Iacobus Apostolus, *postu-*
let à Deo. Postulabat eam hic vir sanctus, ad
templi fores consistens: *ante templum,* inquit,
postulabā pro illa. Quæres, an eam inuenerit; &
dico, reuera inuenisse, ipse enim id docet; &
explicat modū, quo inuenit, post pauca sub-
dens, *Animam meā direxi ad illā, & in agnitione*
inueni eā. In græco habetur, *In purgatione, aut*
purificatione: quod multi intelligunt, de puri-
ficatione à peccatis; quam Paulus *Purgatio-*
nem peccatorum vocat: *in malenotā enim animā*
non introibis sapientia, nec habitabis in corpore sub
dito peccatis. Sicut ergo, qui medicamentum
aliquod vult accipere, quod salutem, & op-
timam valetudinem cōferat, primō putgat
corpus humoribus noxijs; ita qui sapiētiā
diuinā recipere parat, per quam salutē ani-
mæ conseruet, prius debet eam purgare ini-
quitatibus, & peccatis. Cæterum Iansenius
credit sermonem fieri de cognitione sui; &
id censet exprimi illis verbis, *In agnitione inue-*
ni eā. Quasi dicat: Animam meam direxi; &
ordinaui ad sapientiā quærendam, & in ag-
nitione mei ipsius inueni eam: quærebam sa-
pientiam extra me, sicuti quæruunt Philoso-
phi, cōsiderantes naturas rerum, Astrologi
contuentes cœlorum motus, & siderum al-
pectus; Cosmographi, lustrātes varias orbis
prouintias; Mathematici, oculos conuertē-
tes ad numeros & figuras; & non inueni: di-
rexī animam meam & oculos meos, vt quę
intra me sunt, considerārē, & inueni illam in
agnitione mei; hoc namq; est quasi funda-
mentū veræ sapientie, cognoscere quis sis,
quis fueris, quis futurus sis, vnde corpus tuū
processit, vnde anima aduenit, quā vilis
conditionis sit corpus, quā exiguæ virtu-
tis anima, quot quantiq; miserijs subiecta
vita, quā exiguū cum tædio tempus, quo
illa agitur &c. Quia hæc cognitio tui ipsius,
& cōsideratio eorum, quę intra te sunt, de-
ficit, ad externa totus defluis, ideo in mala
innumera incidis. Iuxta hanc doctrinam ex-
plicat bona pars sanctorum patrum, senten-
tiam quandam diuini Sponsi, Sponsam suā
alloquentis, & instructis. Petierat illa sibi
scientiam, & notitiam dari, qua nosset, vbi
nam Sponsus esset, & vbi posset eum inueni-
re, quasi quærens veram sapientiam: est enim
Sponsus, *Dei virtus & Dei sapientia;* vnde eum
interpellat, dicens: *Indica mihi quem diligit ani-*
ma mea, vbi pascas, vbi cubes in meridie. Cui ille
respondit. *Si ignoras te, o pulcherrima mulierum,*

Ecclesiasti-
ci. 1. 1.

Iacobi. 1. 5.

Ecclesiasti-
ci. 1. 27.

Ad Hebr. 1.

Sapient. 1.

199

egredere,

4 Serm. 40.
 de verbis
 Domini.
 In Psal. 118
 serm. 2.
 Epist. 22.
 ad Eustochi-
 de custodia
 virginis.
 2 De vita-
 te Ezech. 7.
 14. & 16.
 2. contra 2.
 epist. Gau-
 dentij. c. 9.
 & epist. 48.
 2 Vincēt
 & lib. de pa-
 stor. 4. 15. &
 Serm. 50. de
 verbis Dñi.
 2 In cap. 1.
 Cant. & 16
 Moral. c. 21
 & libro. 30.
 cap. 12.
 1 Serm. 34.
 in Cant. vi.
 quē ad 38.
 2 In cap. 1.
 Cant.
 6 Serm. 34.
 in Cant. in
 princip.
 1 Exod. 33.
 15.

200
 Lib. de past.
 cap. 15.

egredere, & abijit post vestigia gregum inorum &
 pascit hados tuos, iuxta tabernacula pastorum. Hæc
 verba obscura iudicat Augustinus^a, & quæ
 continent obscurum mysterium. Et quidem
 de ignorantia sui ipsius loqui diuinum Spō-
 sum, censent sancti patres Ambrosius^b, Hie-
 ronymus^c, Augustinus^d, Gregorius^e, Ber-
 nardus^f, & D. Thomas^g, existimantq; planū
 horum verborū sensum desumi ex eo, quod
 Sponsa rem grādem statim in principio po-
 tulasse visa fuit, nosse scilicet, & scire, quæ ad
 Sponsum eiusquē oues pertinebant, ubi eas
 pasceret, acubare faceret, acubaretquē ipse,
 & requiesceret: propterea diuinus Sponsus
 eam reprimens, & continens, docet ad ple-
 nam sui & ouium suarum cognitionem, &
 sapientiam, de se & ouibus suis habendam,
 incipiendum esse Sponsæ à propria sui cog-
 nitione, & hanc supponendam, ut ad Spon-
 si & aliorum cognitionem deueniret; priusq;
 cognoscenda, quæ intra ipsam erant, quā
 procederet ad cognoscenda quæ extra: sicut
 olim sanct^h Moyses, inquit Bernardus^h, quo-
 niam multum præsumebat de gratia & fami-
 liaritate, quam inuenerat apud Deum, aspi-
 rabat ad quandam visionem magnā dicens:
 Si inueni gratiā in oculis tuis, ostēde mihi te ipsum,
 Deus eum reuocauit, ad aliam visionem lō-
 ge inferiorem, ex qua tandem ad ipsam quā
 volebat, posset aliquando peruenire; ita pe-
 tens Sponsa, Sponsi, & quæ ad eum pertine-
 bāt notitiam, reuocatur, ut primò se ipsam
 cognoscat. Ut autē indicaret, cœlestis Spon-
 sus, quā necessaria sit huiusmodi cognitio,
 notant sancti patres prædicti, illū asperē lo-
 cutum, cuius verba quandam horrendā cō-
 minationem præseferunt ad Sponsam, si il-
 la sui ipsius cognitione & cōsideratione fue-
 rit destituta. Vide, inquit Augustinus, quo-
 modo comminetur Sponsus, vide quemad-
 modum in periculo, abstulit de medio blā-
 dimenta. Quā blande illa? Annuntia mihi
 quē diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meri-
 die: ille autem seuerissimē non blande respō-
 dens, sed pro magnitudine periculi: Nisi cog-
 noueris, inquit, te metipsam, o pulchra inter mulie-
 res, exi: quasi dicat: Aut cognosce te, aut exi;
 quia si non te cognoueris, exitura es in ves-
 tigijs gregum, idest, sequēdo malos greges:
 & pascet hados tuos, iam non oues &c. Si te,
 inquit, ignoras, egredere. Dura, & aspera incre-
 patio, quod dicit: Egredere, ait Bernardus,
 hoc quippe verbū serui audire solent à val-
 dē irascentibus, & indignantibus dominis,
 vel ancilla à dominabus suis, cum grauer
 illas offenderint, exi hinc, exi à me, egredere
 à conspectu meo, & à domo ista. Hoc ergo
 verbo aspero & amaro satis, nimumq; in-

crepatorio vitur modo Sponsus, contra di-
 lectam, sub conditione tamen, si se ipsam ig-
 noraret; nihil quippe validius, efficaciusue
 ad terrendum, potuit in eam intendere, quā
 ut egredi minaretur, & mitteretur ad sequē-
 da vestigia gregū, & pascendos hēdos. Gre-
 ges namq; appetitus sunt carnis, hados au-
 tem, qui peccatum significant, & in iudicio
 collocandi sunt à sinistris, dicit vagos & pe-
 tulantes sensus corporis, per quos peccatū
 tanquam mors per fenestrā intrant ad ani-
 mam: ex eo siquidē, quod quis habet sui ip-
 sius ignorantiam, nec se ipsum cōsiderat, ad
 ea, quæ extra se sunt appetenda, sequēda, &
 tenenda, se totum conuertit. Quia homo se
 ipsum non attendit, egreditur per superbiam
 intumescens, ceteros contemnēs, per auari-
 tiam ad bona terrena auide congregāda &
 acquirenda, per concupiscentiam ad volup-
 tates sequendas: quia non cōsiderat se, egre-
 ditur ad contemnendum proximum, ad ma-
 gna de se sentiendū, ad securitatem vitæ si-
 bi promittendam, ad permanēdum in pec-
 cato: hinc terrenis inhiat, terrena quærit, so-
 lum terrena concupiscit, & ea tantum quæ-
 rit, quæ nullatenus tandem sibi sunt protu-
 rura. Ex his explicat Bernardus illud, quod
 dixit David semel & iterum de homine lo-
 quens: Homo cum in honore esset, non intellexit,
 comparatus est iumentis insipientibus, & similis fa-
 ctus est illis. Quenam causa, inquis, tantę de-
 iectionis? Profecto quia homo cum in ho-
 nore esset, non intellexit. Quid non intelle-
 xit? non dicit (inquit Bernardus) nos dica-
 mus. Positus in honore, nō intellexit, quod
 limus esset, sed honoris fastigio delectatus,
 in se expertus est, quod longo post tempo-
 re dictum fuit: Qui se putat aliquid esse cum ni-
 hil sit, ipse se seduci. Vē misero, quod non fuit,
 qui iā diceret ei, Quid superbis terra & cinis?
 Ignorauit ergo se; non intellexit se, egressus
 à se, abijt post vestigia gregum, affectatus &
 secutus est cordis sui desideria, & totus ex-
 tra se positus, se totum perdidit, totamquē
 posteritatem. Ita Bernardus. Hæc omnia pro-
 sequens B. Ambrosius, censet Salomonem,
 cum induxit Sponsum, ista respōdentem, &
 hanc doctrinam tradentē, alludere voluisse
 ad illud, quod per Moysen scriptum fuit: At-
 tende tibi: quod idem est, ac illud celebre gen-
 tilium prouerbiū, Nosce te ipsum, quod gen-
 tiles (inquit) Appollini Pythio tribuunt, qua-
 si ipse author fuerit huius sententiæ, cum de
 nostro usurpatum, ad sua transferant, & lōge an-
 terior Moyses fuit, qui scripsit librum Deu-
 teronomij, ubi nostra Vulgata lectio habet,
 Custodi te ipsum, & observa et caue, Septuaginta,
 quorum codice gentiles Philosophi vti-

Eodem ser-
 mo. 34.
 Psal. 48. 13
 21.

Ad Galat.
 6. 3.
 Ecclesiasti-
 ci. 10. 9.

In Psal. 118
 serm. 2.

Deut. 4. 9
 Deuter. 10.

sunt, sequenti attende tibi ipsi: cuius sententia vim expendit Ambrosius. Tibi inquit, attende non dicit utique pecunie tue, non possessionibus tuis, non viribus corporis, &c. Expenditque similiter, Deum ipsum aperte causam huius mandati expresse, subdens: Ne postquam consideras, & faciatas fueris, domos pulchras edificaveris, & habitaveris in eis, habuerisque argentum bonum, & ovium greges, argenti, & aurum, & cetera, necum capere, eleventur cor tuum, & non remissio caris Domus Dei tui, qui eduxit te de terra Aegypti. Quasi dicat: Attende tibi, cognosce te, ne à tua consideratione semotus, egrediaris ad ea, quæ extra te sunt, & oblitus vilitatem internam, extollaris propter excellentiam externam: attende tibi, ne à te consideratione extrahens, sequaris vestigia regum, iuvenentis te similem exhibens, quæ tantum temporalem vitam curant: & paucas habidos, sensus, & concupiscentie tue in terrenis rebus & transitorijs. Attende tibi, inquit Ambrosius, primo tuam nuditatem & paupertatem considera, qui ex te nihil es aliud, quàm vilissimus pulvis; & hæc omnia, quæ possides, considera ex Dei misericordia tibi concessisse dicis, non ex eis extollis: sed ex tua humiliari vilitate, & dicas tibi metipsi: Quis habet, quod non accepit? Deinde, Attende tibi non his rebus, & bonis externis: nã nonne omnia hæc, sicut umbra prætereunt? nonne domus tua hæc, super pulvis est, & ruina? nonne hæc omnia fabulosa? nonne seculi thesaurus vanitas est? nonne tu ipse es cinis? Respice in sepulchra hominum, & vide quid ex te, nisi cinis & ossa remanebunt, hoc est, ex corpore tuo respice inquam, & dic mihi, quis ibi dices, quis pauper sit; discerne inopes, ac potetres, nudi omnes nascimur, nudi morimur: Nulla discretio inter cadavera mortuorum, nisi forte, quod gratia fuerint divitiis corpora, dilecte luxuriae, &c. Hæc omnia mutuatus videtur Ambrosius à Basilio, sicut cætera multa, qui singulari opere, eandem sententiam peculiari tractatu explicandam assumpsit. Attende tibi ipsi, in quo multa suo ingenio digna profequitur. Similiter eandem expedit Protoplus, & ante illos omnes Philo, quæ Augustinus virum liberaliter eruditissimū vocat, cuius eloquium Platoni equare nō dubitant Gregi, qui hanc sententiam sæpe ex professo expendendam assumpsit, recensetque, Socrate vique ad senectutem huius præcepto, Nescire se ipsum, incubuisse, cæteris omnibus, quæ ad philosophiam pertinere videntur, relictis; quippe qui intelligebat in huius cognitione omnia philosophia secreta concludi: & huius doctrinæ studio illis omnibus priorem Abraham, doctissimum enatisse, demonstrat,

qui quàm doctus circa sui cognitionem extitisset, expressit, quando cum supremis fautoribus à Deo se vidit euectum, dixit: loquar ad deum meum, cum sim pulvis & cinis. Sancta ergo Ecclesia, ut ad medium tui te converterat, humiliationem tuam conspiciat, utque te ipsum consideres, & tibi metipsum attendas, te hominem vocat, & in medio capitis tui cinerem ponit, & ut ab alijs ad te ipsum mentem revoceat, & ab externis ad ea, quæ intra te sunt, converteat.

§. 30. Merito iurat Deus, quod detestatur hominum superbiam, quæ non est creata nationi hominum.

X eadem, quam de hominis natura tradidimus doctrina, alia excellentissima maximeque expendenda proposito processit, quæ Spiritus sanctus docuit, superbiam omnino hominum nationi innotuat. Loquitur ille in libro Ecclesiastici, singulariter contra superbiam, de qua inter alia statuit duo. Primum est, illam esse maxime Deo hominibusque inuisam. Quibus est, inquit, ierem Deo, & hominibus superbia, & exacerbat omnis iniquitas gentium. Iniquitantes gentes, eandem superbiam intelligit. Et paulo inferius: Ad memoriam superbiorum perdidit Deus, &c. & reliquis memoriam humilium sentit. Si scripturæ sacræ evolvamus, nihil magis Deo exosum, quàm superbiam inveniunt, nullumque peccatum, quod ab eo celerius, severiusque puniatur, ut supra diximus. Et quid mirum, inquit Augustinus, cum nulli sit vicium ipsiusmet superbiis magis inuisum, quàm superbiam, quàm nec ipsi, qui superbiores sunt, & maioribus superbiis gradibus affecti, ferre possunt? Vitium enim, quod magis Romani profecuti sunt, fuit superbia. Tam inuisa, inquit Augustinus, ipsi superbiis est superbia, ut superbissima Romanorum gens, gaudeat inter laudes suas illud poni, quod superbos debellet. Vnde optime Spiritus sanctus, dicens superbiam, odibilem coram Deo addidit, & loquens quasi dicens: Si homines ipsi superbiis, superbiam maxime habent odibilem: quid mirum, quod cor à Deo odibilis sit ipsorum superbia? Secundum est: Non est creata hominibus superbia, neque irascenda nationi mulierum. Expende elegantissimam loquendi rationem, qua nos uti solemus, dicentes: non construcas, nec contextas vestes sericas, nec chiroteas auro intertextas pro cultoribus agro-

Genes. 31
27.

§ 20:

Ecclesiasti
10. 7.

libi. no. 1

1. De civi
cap. 1.

Ecclesiasti
10. 22.

rum,

9. Hieron.
cap. 8.
De civi. 8.
1. 15. 14.

Hieron. 1. in
illud Moysi
Attendite
tibi ipsi.

1. In cap. 4.
Deuter.
1. 1. contra
Paul. 4. 35.

1. Tib. de me
gratio & A.
Soubvaciens
prinsep.
1. Tib. de fo
1. Tib.

1. Tib. quæ re
non d. uia
1. Tib.

ecclesiast.
5. 23.

[203

zech. 1.

rum, nec delicata fercula, & grandi sumptu præparata, pro pauperibus: ita, non est exstructa superbia pro hominibus, incongruentissima est illis, sicut, inquit, *Iracundia nationi mulierum*. Non loquitur de iracundia, quæ passio est cordis, per quam quis vindictam appetit: hoc enim modo; *Non est ira super irā mulieris*: hæcque, maximè illis cōgruit, quæ tanto vehementius oritur, quanto facilius provocatur, & difficilius est illi vindictā sumere: sed loquitur de iracundia, qua quis armatus, & furijs inuectus procedit omni genere armorum munitus ad bellum agendū, quæ in Græco dicitur, *Ira furoris*: quasi dicat: Nullatenus nationi mulierū congruunt arma, quibus furibundi milites & duces armantur, galea, scutum, gladius, ocreæ ferreæ, &c. hæc enim requirunt membra robusta, carnes fortes, ossa magna, animum inuictum. Si videres mulierē omnibus armis munitam, galeato capite, scuto arrepto, gladio districto, aut lanceam vibrantē, ocreis ferreis calciatam; tanquam rem omnino indecentem, & incongruam auersareris: ita, inquit Spiritus sanctus, indecens est hominum nationi superbia; hæc enim requirit, & supponit excellentiam, præstantiam, nobilitatem, &c. quorū nullum penitus habet homo ex se, & natura sua; sed omnē potius vilitatem, & totius vniuersi vanitates. Quod vêtus, aut ær efformetur in visceribus nubis, eamque eleuet, & extollat vsq; ad sidera, & violenter impellat, & intra eam tonitruis horrendis personet, tremētia fulgura, & fulmina ex ea trahat, sicut vidit sanctus Ezechiel, non mirum: quia nubes habet partes æreas, & calidas; ideoquæ apta est eleuari; præter quam quod, leuissimæ est naturæ: quod tamen intra globū plumbeum, aut ferreum, aut lapideum, grauissimum & solidissimū, ær producat, qui similiter globum ad sidera tollat, tonitruis personet, & fulguribus micet; impossibile iudicamus: quomodo enim ibi ær produci potest, qui hæc operetur? quod ex terra crassa & pingui, abundātib; aquis irrigata, multis seminibus sata, multis arboribus confita, procedant herbæ virides, arborum rami & flores; non mirū: quod tamē ex sicco penit' puluere, & cinere arido, oriātor rosæ, lilia, poma; quomodo aliquis credere poterit? Quod in natura Angelica orta fuerit superbia, & ær ille tumens, qui illam eleuauit, & excitauit, vt se super sidera attolleret, & vsq; ad sedem Dei peruenire contenderet; non mirū: erat enim natura nobilis, spiritualis, carēs pōdere corporis, corruptione materiæ, dimensionibus extensis, nobilissima, in cælo cōdita & existens supremis do-

nis ornata, & omnis lapidis pretiosi fulgore refulgens: erat quasi terra pinguis, in se ipsa nobilis, & excellenti semine virtutū, omniq; arborum, idest, donorū pulchritudine ornata, vt Deus ipse apud Ezechielem describit, sicut B. Gregorius annotauit. Quod tamen intra hominem, qui ex vna ferro est grauior, & plumbo ponderosior; ex alia, puluis est, & cinis, nihil nisi totius generis vanitatem continens, oriatur superbia, incongruentissimū sanè est. Vnde ibidem Spiritus sanctus interrogat; *Quid superbis terra, & cinis?* vnde superbis? an quia ex nuda terra conditus? an quia filius es terræ, & nepos ipsius nihili? num, quia omnem vanitatem contines? superbis ne, quia puluis es & cinis? aut quia omnium miseriarum es receptaculum? aut quia tempus te consumit? aut quia viuis hodie afflictus curis, & cras eris cibus vermiū? aut quia eris terra operiendus, ne putredine tua ærem inficias? *Quid superbis terra, & cinis?* Excellenti discursu B. Gregorius Nyssenus hæc prosequitur, protestans se rē attentè considerasse, nec inuenire potuisse, quomodo possibile sit, hominem superbiæ vitio inquinari. Quid enim, inquit, inuenit homo in se ipso, quod non potius suam compescat superbiā? Qui inflatus, splendidusque de nobilitate humana loquitur, ex luto generatā naturam esse dicit; atq; nobilitas & splendor superbi, cognationem cū latere habet. Quod si continuam pariter, & eam, quæ in promptu atq; expedito omnibusque nota est, generationem proferre velis; remoue isthæc oro, ne loquaris de hac re, obmutescas, ne hiscas: Ne reueles, vt lex, inquit, dedecus patris, aut matris tuæ; ne sermone publices, atq; diuulges ea, quæ obliuione, atq; silentio tegēda sunt. Et nō erubescis terrea statua, mox puluis futura, quæ in modū bullæ breui duraturum in te tumorem contines, te superbia repleti, faustu tumere, vano spiritu, atq; cogitatione mentem inflatā habere? An non respicis ad vtrumque; vitæ humanæ terminū, vnde & initiū sumat, & in quid desinat? Ita ille. Ex quibus possumus intelligere, non vulgare mysterium, quod latet in eo, quod dicit David; *Ab alienis parce seruo tuo*. Dubium est namque, quomodo Septuaginta ita transtulerint, cū in Hebræo non habeatur, *ab alienis*, sed *à superbis*, quomodo Hieronymus transfert, annotantque omnes, qui aliqualem Hebræi sermonis habent cognitionem: nō enim habetur nomen, *Zarim*, quod *alienos* significat, sed *Zedim*, quod *superbos* significat. Quidam credunt Septuaginta deceptos ex similitudine duarum litterarū Hebraicarum, Daleth, & Res, & pro *Zedim*,

Ezech. 28.

Lib. 31. Moral. c. 24.

Ecclesiastici. 10. 9.

Lib. de beatitud. orat. 1. post med.

Leuit. 18. 7.

Psalm. 18. 14

Hieronym.

legisse

204

De ciu
De ciu
De ciu
De ciu
De ciu

PGI. 11

Amos. 6. 1

Ad Hebr. 4. 17.

Pagninus.
Ad Hebr. 4. 17.

legisse, Zarim. Augustinus tamen nullatenus concedit in lectione Septuaginta huiusmodi defectum admittendum, & multo minus in translatione Psalmorum, quæ incorrupta seruata est, quæ tanquam meliorem Ecclesia elegit. Credit itaque illos spiritui prophæico afflatis, & à Deo ipso excitatos, aliquando non strictè verbū pro verbo reddidisse, sed interpretum etiam officium agentes, ea quæ Spiritus sanctus intendebat, posuisse. In Hebræo igitur habetur, *superbia*, & non masculinè, ut quidam contendunt, quasi dicat ab hominibus superbis, aut tyrannis; sed in neutro genere, ut B. Augustinus annotauit, & Genebrardus aduertit, quasi dicas, *superbia*, aut, ab ijs, quæ superbiæ sapientie: hæc Septuaginta *altus* vocant, iudicantes nihil magis alienum esse debere ab hominū natura, quā superbiā. Si namq; rectè illi consideres, nō videtur vnde homini oriri possit elatio. Superbia namq; oritur ex aliqua excellentia; homo autē ex se ipso nō habet nisi vanitates, & defectus: & sicut alienus est ab aqua ignis, & ignis ab aqua, ita superbia ab hominū natura. Merito propterea sanctus Propheta Michas inducit Deum singularem fastidio prosequente hominis superbiā.

Iurauit Dominus in anima sua: si derisor ego superbiā Jacob. Obseruauit Apostolus, iustificare quidē simplicem Dei assertionē, ut illi fides indubia adhibeatur, qui nullatenus mentiri potest; nihilominus, quando omnimodā omnibusq; modis plenam sibi fidē vult adhibere, consuevit interponere iusiurandū. Afferre vult Deus rē quandā, & non contentus simplici affectione, præmisit iusiurandum: *Iurauit*, inquit, *Deus*, & nō quodcumq; iuramentum; sed in anima sua, ac si dicas: Per virā suā. Pagninus: *Iurauit Dominus per seueri ipsius; certē nō habuit*, inquit Apostolus, *maiores, per quos iuraret.* Quādnā dicere vult Deus, qui tam grandi acceleratione nos prauenit; ut fidem omnimode indubiā adhibeamus? *Quia derisor*, inquit, *ego superbiā Jacob.* Expende in Hebræo haberi verbū, quod nō significat odire simpliciter, aut detestari, sed fastidire; aut nauſea prouocari quomodo Hispanē dicimus,

Ade enfada me causa aſco quo verbo uti soles, cum vides mulierem infimā, plebeiam, filiā alicuius mechanici operarij, quæ ac si nobilis esset comitissa, aut duciſſa fe effert, & extollit, & hæc *may dama*; & cum vides mulierē vetulam deformissimā, dentibus carentem, ornare futo, & mūdo multibri copiosissimè faciem; ac si iuuēcula esset ita Deus, derisor, inquit, superbiā Jacob, aut, hominū. Superbiā domine singulariter fasti-

dis, & detestaris? Nonne alia varia sunt, quæ detestari potes? *Adulterium enim & homicidiū, & furum inuadentes.* Et verè homines illi, de quibus in eo loco loquebatur, in itinere peccatis erant implicati: erant enim comedentes, bibētes, luxui inuēdentes, voluptates sectantes, auari, in pauperes inmisericordes, ut patet ex eodē sacro textu, quibus propterea initio capitis, comminari cepit idem Propheta, dicens: *Pa qui opulenti estis in Sion, ingrediemini pompatores domum Dei, qui dormitis in lectis eburneis, & lassatis in stratis vestris, &c.* Cur ergo nō dicis, & iuras, te fastidire eorum luxuriam, voluptuosā vitam, avaritiā, &c. sed tantū superbiā, quia pompatores incedebant, se extollentes, & supra omnes se eleuantes? Multa quidem illorum erant peccata, quæ Deus odio prosequabatur, & auerſabatur, pro quibus illos puniendo prædici iussit: ceterum, alia peccata habent intra hominis naturam aliquid, quod potest ad ea excitare, & impellere; ipse nāq; bonorum defectus, quem homo ex seipso ipso habet, appetitū aperit, excitat, & acuit, ut ad bona vtilia, delectabiliā; querenda, se cōuertat; priuatio enim ipsa, est causa appetitus. Vnde, quod homo ex se ipso omnibus bonis carens, ad bona cuiusvis generis appetenda se trāſerat; nō mirum si quod qui nullā nisi humilitatis materiā ex se ipso habet, superbiat, se extollat; & viliſ pulvis, & vniuersa vanitas, superbiā se euehat; *Iurauit Dominus in anima sua: Quia derisor ego superbiā Jacob.* Hæc igitur omnia, nomen tuū manifestat, quo vocaris homo, quod propterea nunc Ecclesia sancta, tibi intimat, & sonora voce auribus tuis infert: *Memis homo.*

J. 31. Primò, dicitur homo pulvis, ratione materiæ, quod tonsio capillorū Sāsonis explicat.

Quia pulvis es, & in puluerem reuerteris: aut, cinis es, & in cinerem reuerteris. Continet hæc sententia eadem verba, quæ Deus ipse primo nostro parenti post peccatum dixit: *Pulvis es, & in puluerem reuerteris.* Dubium est autem, de horū verborum veritate, & quomodo homo viuens, dū viuit, iam sit pulvis. Id enim in primis contrarium ipsis sensibus videtur: ego enim ipse oculis meis video, me nō esse puluerē; sed hominem subsistentem, validum, & flantem; & longam differentiam video

Olea. 4. 1

Amos. 6. 1

J 205

insidentem, erecto collo incedentem, non directè alios respicientem, sed super humeros, quod dicunt: miraris, times, cōtraheris; ne timeas, extrahe manu cōsiderationis in secum, in terram scilicet, quā Deus siccam, aut aridam vocauit, eum considera mortuū terræ adhærentem: *Ex terra illum*, non exter nam solum figuram attendas; sed interiora eius considera, quid sit, vnde cōpositus; vnde processerit, in quid desinet, & inuenies infirmū, & vilem, sicuti ceteros homines. *Ne timueris*, inquit Dauid, *cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius*: ne illū attendas, quando in hoc flumine mūdī est, vbi omnia tanquā fluidæ aquæ prætereunt; extrahe in secum, considera, quid futurum est, *Quoniam cum interieris nō sumer omnia*: omnia relinquet, & id tantum remanebit, quod ipse est, ex quo cōpositus existit, puluis scilicet, & cinis: inuenies, inquit Basilis, ex eadem materia illum compositum, ex eadem vilitate, & putredine, & quod nulla sit corporum differentia. Samson fortissimus erat, dum capillos habebat, & omnes eū timebant, nullusquē erat, qui ad eius præsentiam nō tremere inter Philisthæos: leuis tamen fuit fortitudo, quæ ex capillis pendebat, & vt ipse dixit: *Si rasum fuerit caput meū, recedet à me fortitudo mea, & deficiam, eroque sicut ceteri homines*: Ecce vnde homines reputantur fortes, quos ceteri timeant, venerantur, & in admiratione habent; ex capillis, ex bonis videlicet temporalibus, quæ capillis ipsis debiliora sunt, quæ leuis venti status in hanc, & in illam partem trahere valeat: ex huiusmodi capillis nascitur differentia inter homines in mūdo, illis substraētis, eiusdem conditionis sunt omnes. Vide Regem, Principē, potentem, diuitem, &c. quāta fortitudine super alios præstare videntur; sed veniet mors, hora qua non sperant, cum sicuti Samson erunt dormiētes, radet capillos, maiori facilitate, quā mōsor, nihil illorum relinquit; *Diues enim cum interierit, non seniet omnia, nec descendet cum eo gloria eius*: & sicuti tonsor, qui capita radit, ita rasum relinquit illum, qui densissimos, & longissimos habebat capillos, sicut illum, qui raros, & breues, & caluo est capite; ita mors æqualiter omnes dimittit nudos, & tam nudum relinquit supremum monarcham, sicut infimum agricolā, & diuitem abundantissimū, sicuti pauperē extrema paupertate affectū. S. Angustinus dum corpus cuiusdam imperatoris in sepulchro positum conspiceret, quod omnibus bonis nudatum intuebatur, scatenus sanie & verbibus, quærebat à matre sua; vbi nam essent illius imperatoris bo-

na, vbi serui, vbi diuitiæ, vbi sericæ vestes, vbi lecti eburnei, vbi mēse opulentiæ; & respondit sancta eius mater: Omnia sibi defecerunt, cum defecit spiritus eius: *Exibū*, inquit Dauid, *spiritus eius, & reuertetur in terram suam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorū*. Mentis igitur cōsideratione, capillos rade & absconde, & videbis, illū qui apparet fortissimus, nobilissimus, excellentissimus, ditissimus, nihil ratione corporis nisi cinerē, & puluerē esse, sicuti ceteros omnes alios: hæcque vestra deberet esse cōsideratio, o diuites, & potentes, qui videtis vos à ceteris timeri, & grandi veneratione prosequi. Ingredere intra temer ipsū, & non sub conditione sicuti Samson; *Si rasum fuerit caput meum*, sed absolute dicito: *Cum rasum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo mea, & deficiam, eroque sicut ceteri homines*. Cōsidera, quod tunc apparebit puluis, qui capillorum tegmine est opertus, & manifestus erit cinis, qui nunc latet, externorum bonorum apparentia fragiliquē vita coopertus. Puluis itaque es, quamuis coagulatus, & in figuram viuētis erectus.

S. 32. Ad imaginis modum pertransit homo, qui etiam viuēs, socius, & frater cineris vocari potest, sicut idola ab Isaia.

EXCELLENTER visus fuit hæc cōsiderasse sanctus Dauid, illis verbis, quæ alibi ad aliud institutū exposuimus: *Verumtamen in imagine pertransit homo; sed & frustra conturbatur*. Quidam de imagine Dei intelligunt, quod scilicet homo factus fuerit secundum animam, ad imaginem Dei: ita B. Augustinus, imò, & psalterium Romanorū expressit, quod legit; *In imagine Dei pertransit homo*: alij de imagine, aut simulachro, quod à figulo, verbi gratia, effingitur, accipiunt, vt sermo sit de homine secundum corpus; quo modo accipere videtur Basilis. In Hebræo habetur nomen *Tjelem*, quod aliquando simulachra, aut figuras idolorū, aut aliarū rerū significat, vt in libris Regū dicuntur; imagines Baal, & apud Ezechielem⁴ Figure aut imagines abominationū, imagines masculinæ, imagines Chaldeorū. Hominis igitur tumidā superbiam cōprimere voluit Dauid, cōditionis illius modū exponēs. Conditus est enim ad modum cuiusdam simulachri, & imaginis, sicut figulus accipit puluerem,

207

Psalm. 38. 7.

In Psalm. 38.

Schol. in
Psalm. 19.44. Reg. 11
19.

Ezech. 7.

10.

Ezech. 16

17.

Ezech. 13

14.

i

aut lu-

aut lutum, & illum subigit, & compactat, & simulachrum quoddam manibus efformat: deinde illi viuos quosdā colores adhibens, reddit oculos, quasi vidētes, os quasi ridēs, cutē quasi viuā, & carneā; ita se habuit Deus in hominis formatione. Censent enim multi Sancti Patres, Cyrillus Alexādrinus^a, Gregorius Nyssenus^b, Hilarius^c, dixeratq; Philo^d, Deum prius effinxisse quandā hominis statuā ex limo, in quā postea insufflauit, & dedit spiritū vitæ: qua de causa dixisse visus fuit S. Iob; *Manus tua fecerunt me, & plasmauerūt totū in circuitu*; & David; *Manus tua fecerunt me, & plasmauerunt me*. Esdras clarius in eo libro, cui, etsi inter apocriphos reponatur, magnā authoritatē visus est Ambrosius tribuisse, dicens nō scriptū sine diuina reuelatione: *Dedisti*, inquit, *Adam corpus mortuum, & ipsū figuratū opus manū tuarū erat, & insufflasti in eū*. Ecce ergo quomodo homo dicatur trāsire in imagine, idest, cōstitutus & viuens, modū habēs imaginis, aut simulachri terrei à figulo extracti. Sicut autem simulachrū à figulo cōstructū, verē puluis est, & lutū, vestitū tamē coloribus quibsdā quasi viuis; ita homo puluis est, & lutum vita donatum, lutū quoddā viuū, puluis animatus. Si ex vitro effingeretur simulachrum, aut imago, eadē esset radijs solis exposita, & in obscuro antro recōdita; quamuis, quādo solares radios exciperet, splendida esset, & clara; illis deficientibus, obscura esset & tenebrosa. Ecce quomodo, aliquo modo intelligere potes, quod dicimus: Homo lutum est, puluis est, eiusdem penitus materiæ; cū radijs vitæ illustratur in mundo, & cum in antro sepulchri illis priuatus recōditur. Lutū igitur est, & puluis homo, hanc sortitus imaginem vitæ. Ex his infert David; *Sed & frustra conturbatur*. In Hebræo pro *conturbatur*, habetur verbū, *Hamah*, quod propriē significat fremere, intumescere ad modū fluctuū maris, cū valido vento excitātur, qui horrifone incedentes, videntur, quod omnem terrā sint exterminaturi. Pro *frustra*, autem in Hebræo habetur *Hebel*, quod significat vanē, sine causa, sine fundamēto. Considerat David mundanos homines superbiētes, intumescētes, vento superbię tanquam fluctus maris horrifone sonantes, timorem in alios incutientes, hoc, inquit David, vanē, si ne causa, & absq; fundamēto sit: quid enim tremat & superbit, qui nihil aliud est, quā imago quādam terrea & lutea, & ad modum simulachri lutei cōstructus? qui verē lutum est, & puluis, quamuis vitæ spiritum habēs; & à mortuis non differt in eo, quod est lutum, aut puluis; sed in eo, quod ipse est pul-

uis habens spiritum vitæ, quo mortui carent; sicut imago, aut simulachrum terream à cætera terra solum differt ex hoc, quod illud est terra habens formā, aut figuram exprimentem apparentiā vitæ, qua caret terra; ideoq; ad ipsum visus est dicere velle sanctus David, quod postea Sapiēs; *Quid superbis terra & cinis?* Arguit Deus & conuincit idolorum cultores, qui diuinitatem illis in esse credebant; demonstrans manifestē, illa verius nihil esse, nisi cinerem, egregia ratione, quam excellēter prosequitur per Isaiam Prophetam, explicuitq; B. Cyrillus Alexādrinus. Succidebat quis cedrum, aut illicem, vel quercum, quā inuenerat inter ligna salutus, aut pinum, quam pluuia in monte nutruit; & mediā illius partē in ignem conijciebat, vt coqueret sibi pulmentum, aut se calefaceret, ex altera media efformabat imaginem quandam, aut simulachrum, effingēs caput, oculos, aures, brachia, manus, pedes, & coloribus illud ornabat, tribuēs speciem cutis, & carnis, vt viuū videretur: & hoc ipso, quod lignum tali figura erat affectum, credebatur vera diuinitate præditum, & se incuruabat ante illud, & adorabat, & obsecrabat, dicens: *Libera me, quia Deus meus es tu*. Huiusmodi homines irridet Deus, & arguit, quasi omni mēte, imō & sensu ac oculis destitutos: *Obliti enim sunt, ne videant oculi eorum, & ne intelligant corde suo, vt dicant: Medietatem eius combussi igni, & coxi super carbones eius panes, &c. pars eius cinis est*. Quasi dicat: Vidit vnum, ac idem penitus fuisse lignum, cuius partem, quā igni applicauit, videt in cinerē conuersam, manifestē ergo cognoscere potest, quod hæc alia pars, quæ stare videtur, & colitur, etiam cinis est, aut materia cineris, quamuis in simulachrum efformata. Noster Forerius legit ex Hebræo, *Socius cineris est*, idest, idolum hoc, quod viuū videtur, socius est, & quasi frater vterinus cineris, ex eadem matre natus, prognatus, & ortus; ex eodē cæli influxu, tanquā ex eodem patre, ambæ illę partes processerunt, eademq; origine progenitę sunt. Septuaginta legūt; *Scripto quoniam cinis cor eorum*; si ambæ partes ligni, eiusdem penitus sunt rationis & materiæ, & vna earum est cinis; altera, etsi intrinsecus effigiem habeat viuentis, interius cinis est: *Cinis est cor eorum*, idest, fundamētum eorum, ex quo constant, cor enim est primū fundamētum vitæ animalis; quam lectionē secutus Tertullianus, etiā idolatras irridet: *Cognoscite, quod cinis sit cor eorum & terra*; quomodo etiam & B. Cyrillus. Ex his Deus ad populū suū instruendū se cōuertit: *Memēto*, inquit, *horum Iacob, & Israel, quoniam seruus*

Ecclesiasti
10. 9.

208

Isai. 44.
Libro. 6. de
adoratione
qui est de
charitate.

Isai. 44. 18.

Forerius in
c. 44. Isai.Lib de ido-
latria.
Libro. 6. de
adorat. citat
Isai. 44. 21

mens es tu, formant te. Hæc dixit Deus, vt ex ratione prædicta idolatriam respueret populus, quem formauerat, & cõstauerat, sibi sicque alias gentium nationes, ex quibus omnibus, illi elegerat, vt sibi seruiret, & se solum tanquam Deum coleret: quomodo dicitur Dominus facere, aut formare populu, vt B. Augustinus exponit, expẽdens illud; *Populo qui nascetur, quã fecit Dominus*; hicq; legitimus verborum sensus. Sed S. Cyillus etiã annotat, reuocandã mentẽ ad hominis formationem; & possimus aliquo modo intelligere Deũ dicere voluisse, hoc quod dictũ est de idolis, posse hominibus ipsis applicari, quos ipse est terra effinxit, sicut effingebãtur idola ex ligno; & ex consideratione mortuorum, quos flama mortis in cineres conuerit, colligendũ, quid de viuentibus sentiẽdum sit. *Memento horũ Jacob.* Vide duos homines; ex eadẽ patria, ciuitate, domo, & parẽtibus genitos; imò & fratres gemellos, & vterinos, sicut Jacob, & Esau, quorũ vnũ mortis ardore cõbustum, vides in cineres cõuersum; alterũ stantẽ, habentẽ caput, oculos, manus, splendentẽ auro, & argẽto, circumdatũ & stipatũ seruis adorãtibus illũ, quomodo simulachra idolorũ erant: miraris, & credis quasi quandã diuinitatẽ huic inesse, quẽ times, tanquã rem excellentissimã, celesti sorte donatã: certẽ, qui ita cẽses, te oculis cõprobas destitutũ, ambo illi ex eadẽ natura, ex eadẽ materia, ex eadẽ cõditiõne sunt, vnũ vides cinerem, & puluerẽ esse, alterũ ergo reputare debes, sociũ cineris, fratrem cineris; quã de causa B. Iob, vermes vocauit *fratres suã*, vt Gregorius exponit. Vterinus frater cineris & vermiũ est iste, quẽ vides stantẽ, fulgentẽ auro, adoratũ a seruis: ex eadẽ siquidẽ materia quantũ ad corpus, iste formatus est, ex quã cinis, & vermes. *Cognoscite, quod cinis sit* & *cor cinis*, quod quamuis externa species, oculis exhibeat splendorẽ, & rem lãge diuersã ab alio, sed cor cinis, fundamentũ, ex quo cõstructus, & in quo fundatus est, cinis est & terra. *Memento horũ Jacob.* Hinc D. Gregorius Nyssenus ex professio prosequitur, ostẽdens ex prædictis, hoc singulare humanẽ superbiam antidotũ, cõsiderare, eum qui nobilior & splendidior reputatur, cognationẽ cũ latere habere, nihilq; sibi magis cognatũ reita & luteo figuli figmento. Qui luxu profusione diuitiarum iniolescens (inquit Basilius, hoc institutũ egregiẽ prosequens) qui tibi vni mihi places ob auaritiã gẽtis claritudinẽ, qui immodico gaudio subilis ob patriã celebritatem, ob elegantiam, decusq; corporis, deniq; ob honores, ab omni omniũ gradu tibi exhibitus; attende tibi ipsi: mortalis enim tu,

quippe terra es, & in terram abibis, & id cognosces; si quos præ te splendor cõsimilis, & opum & dignitatũ exornabat, hos tu mihi circumspicias diligenter; in horũ sepulchra parũper deflece oculos; nonne omnia puluis? nõ sunt in fabulã verba omnia? memoria vitæ istorũ, in quã paucis oĩsibus retinetur? Hæc & alia eloquenter Basilius prosequitur, horum ergo memoriã tenens; *Memento quia & tu cinis es.*

§. 33. Secundò dicitur homo puluis, propter certitudinem euentus, quem Deus expressit, quasi catenas ferreas inijciens.

ALIi Sancti Patres docent, hominem adhuc viuentẽ, dici iã puluerẽ & cinerem, propter certitudinem futuri euentus, & quoniam iam definita absolutaq; sententia à Deo damnatus est, vt in cinerẽ & puluerẽ reuertatur. Sic Chrysostomus, & Augustinus. Cõsuevit siquidẽ scriptura sacra, quãdo Deus aliquid absoluto ac definito suã pronidẽtiã, sapiẽtiã, aut iustitiã cõsilio decernit, id tanquã iã factũ exprimere, ad illius certitudinẽ indicandã. Hinc, vt idẽ Augustinus observat, factũ est, quod Prophetæ, quæ multis post seculis futura prænantia bāt, tanquã iam præterita referrent. Vide septimũ ab Adã Henoch, iã ante diluuiũ prophertantẽ, & exponẽtẽ Christi aduentũ: ad iudiciũ, tanquã præsentẽ. *Ecce venit Dominus in sanctis milibus suis arguere impios*: cũ post multa annorũ millia talis aduentus futurus esset. Vide Dauidẽ tot seculis præcedentẽ Christũ; iam quẽ in Christo futura crãt, quasi præterita exprimentẽ: *Foderũ manus meas, & pedes meas, diuersis sibi vestimentis meis*, vt ex professo Augustinus prosequitur, totũ Psalmũ vigesimũ primũ expẽdens. Hinc sanctus Isaias de eisdẽ rebus loquẽs, illas nunc tanquã futuras, nunc tanquã præteritas, nunc tanquã presentes exhibet, in illo capite, quod inter omnia prophetarũ vaticinia splẽdere videtur, in quo omnia Christi mysteria cõplexus fuit. Incipit quidẽ sermonem, de futuro loquens: *Ascendet, inquit, sicut virgulum coram eo, & sicut radix de terra sument, indicãs Christũ nasciturum parvulum & humilem, ex virgine, quam terram sicientem, id est, nullius hominis fluxu inadentem vocat, vt Ambrosius, Hieronymus, Cyrillus, & reliqui patres annotarũ. Statim autẽ ad præsens conuertit sermonẽ: *Non est species ei neq; decolor*, id est, nõ apparet in illo diuinus fulgor*

Epist. 110.
ad Monachos
cap. 31.

§ 209

Iob. 17. 14.
§ 3. Moral.
cap. 31.

Lib. de beatitud. orat.
§. post med.

Homil. 7. in
dictum Moy
§. Attend
nũc, post me
dium.

§ 210

Hom. 1.
in Gene
circa fine
Lib. 6.
Genes. a
litterã c.
22. & 26.

Li. 7. de
mo. Dom
in monte

Indic. ve
nus in
§ 5.

Pla. 81. 1

Epist. 11
ad Hono.

Isaia. 53.

Isaia. 53

Lib. de
mediatõ.
triar. C. 4
in ca. 9
Isaia.

aut gloria, formā serui ostendat, vt Chryso-
 stomus^a, & Augustinus^b intelligunt: subito
 deinde sermone de praterito instituit: *Vadi-
 quus eam, & non erat aspectus*, aut vt Septuagin-
 ta: *Vidimus eam & non habebat speciem neq; deco-*
 re, & multa subiungit de praterito loquēs:
 deinde, prateritu cū futuro coniungit, *Obla-*
tus, inquit, est, quia ipse voluit, & non aperuit os
suum. Sicut ovis ad occisionē ducetur, & quasi agnus
coram iudice se obmutescit, & non aperiet os suū:
 & huiusmodi innumera inuenies in Prophe-
 tis. Ex his explicat Chrysostomus quæstio-
 nē illam cōmanem, quā multi proponebāt;
 quomodo homo, nō eadem die, qua pecea-
 uit, mortu⁹ fuerit, si dixerat illi Deus; *In qua-*
rumq; die comederis ex eo, morte morieris, id est,
 certissimē morieris: multorū namq; anno-
 rum numero, cōstat illū vixisse, post inobe-
 dientiā, & cibi vetiti esum. Quæ difficultas
 adeo grauis quibusdā visa fuit, vt crederēt,
 Deum nō fuisse locutū de morte corporis,
 sed animæ, qui subinde asseruerunt, hominē
 nō fuisse cōditum immortalē; sed cū neces-
 sitate moriendi: quorū sententiā tanquam
 hereticā repellendā ostēdit Augustinus, de-
 monstrans, Deum vtrāq; mortē fuisse homi-
 ni cōminatum; si inobediēs existeret. Chry-
 sostomus leuē censet quæstionē: quæstio, in-
 quit, hæc, aliqua esse videtur his, qui à super-
 ficie salutāt diuinas litteras: at si quis mag-
 no studio aures adhibeat, manifestum est,
 quod dicitur, neq; quæstio fuerit attendēti:
 nā licet multos annos parentes nostri vixe-
 rint, at tamē à quo tempore audierūt; *Terra*
es, & in terram abibis, & sententiā acceperunt
 mortis, mortales fuerunt; & ex illo tempore
 fuerunt perinde ac si quis dicat, mortuos
 fuisse: Hoc igitur, & scriptura significans di-
 xit: *Quorumq; die comederitis, morte moriemini*,
 hoc est, sententiā mortis accipietis, morta-
 les posthac futuri. Hac etiā ratione B. Au-
 gustinus eandem explicat quæstionem. Ea-
 dem ergo die ab ipso Deo sententiā abso-
 lutā irrenocabilemque mortis acceperunt,
 per quam iam poterant mortui iudicari, &
 iam ab ipso Deo vocatus est homo *puluis*.
Puluis, inquit, es. Hoc Chrysostomus expli-
 cat familiari exemplo. Cum enim iudex in
 aliquos sententiā profert, iam de illis loqui-
 mur, ac si illam incurrissent. Intimat verbi
 gratia, iudex tribus hominibus pœnam, ad
 quā eos condemnat, vni suspendium, alteri
 exilium, alteri flagella; quamvis audita sen-
 tētia ad carcerem reuertantur, & nō statim
 pœnā sustineant, dicimus; vnū eorum sus-
 pēsum, alterum in exilium missum, alterum
 flagellis cēsum: & cū iudex sententiā pro-
 fert, qua bona aliqua inter aliquos diuidit,

dicimus, illum tulisse illam bonorum parte,
 hunc istam, quamvis nōdum actū, & in exe-
 cutione bona possideant. Quam loquendi
 phrasim, Deus tenuit multis in locis, signan-
 ter agens per Isaiam, contra Senacherib, vt
 quidā exponunt, aut contra Nabuchodon-
 sor, vt Hieronymus censet. Prædixit Prophe-
 ta futurū, quod Senacherib, aut Nabucho-
 donosor, esset venturus cum grādi potenti-
 quē exercitu cōtra Ierusalem: tunc multi Iu-
 dæi timētes impetum tyranni, fugam erant
 arrepturi, recipientes se ad terrā Moab, quē
 propinqua erat Iudææ: hortatur Deus Mo-
 ab, vt cū Iudæi fugientes tyrannum veni-
 rent, illos reciperēt, absconditosq; à tyranni
 furore tenerent. *Im, inquit, consilium, coge con-*
cilium, pone quasi noctem umbram tuam in meri-
die, absconde fugientes, & vagos ne prodas, habita-
bunt apud te profugi mei. Prudētes, inquit, tuos
 cōgrega, consilium ini, & conuētum eorum
 facito, vt videant, quomodo poisis, profu-
 gos meos abscondere, & obubrare eos. Quo-
 niam tamē poterant Moabitæ timere, dicen-
 tes, se non audere hoc facere, quoniā time-
 bant tyranni regis potentiam, & illius exer-
 citus fortitudinem, subdit: *Moab, esto latibul-*
um eorum a facie vastatoris: finis est enim pul-
*uis, cōminatus est miser, defecit qui cōmuni-
 cabat ter-*
ram. Singula verba expēde, & obserua si ser-
 mo sit de Senacherib, quod tunc ille in su-
 prema sua gloria, & summo monarchiæ im-
 perio erat constitutus, vt patet ex his, quæ
 de illo scriptura sacra refert; & dicit nihilo-
 minus Deus, iam illum censendum esse con-
 sumptum, & iudicandum de illo, ac si iam re-
 ductus esset in puluerem & cinerem, & om-
 nibus bonis destitutus, omniq; miseria cir-
 cundatus; qualis est homo in sepulchro iam
 conditus: & talem reputandum à Moabitis,
 ex eo quod ipse cōtra eum sententiā tulerat,
 quod futurus erat puluis & miser. Si au-
 tem sermo sit de Nabuchodonosor, qui mul-
 tis post fuit annis, magis mirandum videtur,
 quod adhuc ille in mūdo non erat, & iā con-
 sumptus & puluere reputandum Deus statuit,
 de quo intra breuis redibit sermo. Hinc S.
 Augustinus explicat, cur Apostolus vocet
 corpus nostrū mortuū: *Corpus*, inquit, *mortuū*
est propter peccatum: nō dixit moriturum, sed
mortuum, quamvis de viuētibus loqueretur;
 quia per sententiā Dei, ita morti adiudica-
 tū est, vt necessario illā sit incursum, & tam-
 certū, vt iā poisis illud mortuū iudicare, &
 reputare. Quod idē docuit D. Thom. obser-
 uās Apostolum, qui primō vocauit corpora
 mortua, statim postea vocasse mortalia, vt ex-
 plicaret, quomodo nūc mortua cēfēda essēt
 ex necessitate scilicet moriendi. Itaq; mor-

Isa. 16.

In cap. 16.
Isa. 16.

4. Reg. 19.

1. Paralip.

31. 17.

Isa. 36.

6. De Gen.

ad litteram

c. 26. & 13.

de ciuit. ca.

13.

Ad Rom. 8.

10.

In esp. 8. ad

Rom. lect. 2.

212. tua dicuntur, quia certo moritura; mortalia
vergo; quia non quæ mortem incurrerunt. Ex
hac eandē doctrinā explicat Augustinus illā
Apostoli sententiā: quæ dicit, nos mortuos
cum CHRISTO, resurrexisse cum illo, ex qua
nonnulli inferrebant, resurrectionem iam fa-
ctam, nec aliam in fine temporum speran-
dam, ex quibus erant Hymenæus & Phile-
tus, qui erraderunt, & quorundam fidem
subuerterunt; quos idē Apostolus detesta-
tur, qui tamen dicit, nos resurrexisse cum
CHRISTO: unde, nisi per fidem, & spem
certam & securā, si spiritus eius habitat in
nobis? Eodem igitur modo potest homo di-
ci pulvis & cinis, propter certum, & infalli-
bilem euentum. Hic sensus facis congruus est
diuinis verbis: dicit enim Deus homini; *In*

*cadere vultis tibi vesceris pane tuo, donec reuer-
tatur in terram, de qua sumptus es; quia pulvis es, &
in puluerem reuertetur;* id est, Tam certū te re-
puta reuertendum in terrā, vt iam possis te
puluerē reputare, & intelligere, quia pulvis
es. Vnus est Deus, sic se habuisse tunc cū ho-
mine, quomodo postea cum rege Sedecia,
tempore Ieremiæ. Voluit Deus impietatem
regis Sedecie comprimere; idq; fecit com-
minando captiuitatem futurā, & quod tra-
diturus erat eam in manu Nabuchodonoso-
r: idcirco constituit Ieremiā, vt catenas
quaslibet ligaret, & collo circūdarer,
quas exhiberet coram oculis regis Sedecie,
in signum captiuitatis futuræ. Venit tamen
tunc quidam pseudopropheta, vocatus Hana-
nias, qui ad Sedeciam regem accessit, dicens,
falsum esse, quod sibi propositum fuerat à
Ieremiā, & nequaquam peruenturū in ma-
nu Nabuchodonosor; quin potius illi con-
cipiat magnifica multa promittere, & catenas
lineas in huius signū confregit: facile enim
illi fuit, qui promittebat, quæ regi erāt gra-
tissima. Statim autem Deus accessit, & alias
catenas ferreas fieri cōstituit, & ponit; corā
oculis regis, & populi, dicens: *Catenas lineas*

*confregistis: hac dicit Dominus Deus exercituum
Israel, & seruauit Nabuchodonosor regi Ba-
byloniæ, & seruauit ei.* Catenas exhibuit fer-
reas, quas nemo posset confringere; vt cer-
tissimam captiuitatem prænantia ret, quam
de facto statim omnes experti fuerūt. Deus
vt hominē in sui obedientia contineret, cō-
minatus fuit aduentum mortis, tanquam se
missi cuiusdam tyranni, sub cuius potestā-
te remaneret captiuus: idcirco ex diuinis
verbis suauissimis, quasi ex quibusdā circu-
lis ligneis, catenam huius oculis ipsius con-
ficiendam proposuit: *De ligno fecisti domum,*

& tu ne comederis; in quæuero; enim die comederis

et tu ne comederis; in quæuero; enim die comederis

et tu ne comederis; in quæuero; enim die comederis

et tu ne comederis; in quæuero; enim die comederis

et tu ne comederis; in quæuero; enim die comederis

et tu ne comederis; in quæuero; enim die comederis

et tu ne comederis; in quæuero; enim die comederis

et tu ne comederis; in quæuero; enim die comederis
Veni pseudopropheta; imō omnium pseudoprophetarū pater, &
catenas illas dissoluendas assumpsit, dicens:
Nequaquam mortuimini; quin potius magnificas
promissiones subiecit, dicens: Eritis sicut dii,
&c. Vnde totaliter catenas cōfregisse visus
fuit ab aspectu hominis, credētis iam reue-
re se nō moriturum. Propterea Deus statim
accessit, catenasq; ferreas & infrāgibiles, ex
duris, & quasi ferreis verbis cōstruēdas, o-
culis eius exposuit, quibus in manus mortis
seuissimī tyranni tradendū prænūtiāuit, di-
cens: *Maledicta terra in opere tuo, &c. sicut &
tribulus germinabit tibi, &c. in sudore vultus tui*
vesceris pane tuo, donec reuertatur in terrā, de qua
*sumptus es; quia pulvis es, & in puluerem reuer-
tetur.* Quasi dicat: Catenas ligneas contriuitis
Iugum ferreū, quod infringi nō possit, tibi
impono, & tam certam mortem tibi euen-
turam intelligito; vt iam te puluerem, & ci-
nerem debeas reputare: te ipsum iam mor-
tuum cogita, & sepulchro repositum, pulue-
rem secundum corpus iam effectum.

*5.34. Voluit Deus, vt homo vi-
uens, iam se mortuum cogitet:
quod faciebat Paulus, facien-
dum hortatur Ambrosius: &
consulit Sophar.*

EXPENDENTES S&Q; Patres h&c
Dei sententiam cōtra hominē
prolatam: *Pulvis es, & in pulue-
rem reuertetur;* considerant Dei
ineffabilem misericordiā, quæ
tanta est, vt in hoc ipso, quod durus visus
fuit, & secundū iustitię rigorem agere cōtra
hominē, magnā & immensā erga eum ex-
hiberet benignitatē. Multas misericordias
huiusmodi sententiā cōtinere; demonstra-
uit Ambrosius, peculiari opere, quas simili-
ter indicauit Chrysostomus, de quibus ali-
bi nunc expende, in eo, ipso modo, quod
sententiā contra hominē protulit, magnā
exhibuisse misericordiam: præbuit enim illi
efficacissimum remedium, quo se contine-
ret à peccatis. Quando illum cōdidit Deus,
vt sub debita obedientia se homo contine-
ret, dedit illi remedium, metū scilicet futurę
mortis, dicens: *Ne comederis in quæuero; enim die*
comederis, morte morieris. Non fuit illud plene
sufficiens, quod tantū mortē futurā representa-
bat: addidit propterea aliud efficacius, pro-
ponens mortē, non tantum vt futurā, sed vt
præsentem: quasi dicat: Non tantū cogita,

Genes. 3. 17

Genes. 3

213

Lib. de
no m&ti
Hom. 17
Genes.

quod mortuus es, & pulvis eris; sed quod iam mortuus es, & in pulverem corpus tuum est redactum. Grāde sine dubio remedium, ut homo a peccatis se cōtineat, cogitare se ipsum iam mortuum, & quod corpus sepulchro inferatur, & anima coram Deo sistitur. Suscipiat homo viues mortis imaginem, inquit Ambrosius, ne pōnā mortis incurrat. Iuxta quam doctrinam, illud quod supra ex Bernardo annotabamus, possumus accipere, quod scilicet David volens, sceleratissimis peccatoribus remedium exhibere, hoc designavit, dicens; *Descendāt in infernum viuentes*. Inferni nomine, in scriptura aliquādo intelligitur sepulchrum, aliquando damnatorum, & pōnarum locum. Ad infernum descendit homo viuens, inquit Bernardus, per considerationem; dum scilicet aliquis se ipsum mortuū cogitat, & in sepulchro iam positum, putredine, & vermibus plenum, amicis destitutum, vniuersis, quæ possidebat nudatum, a transeuntibus conculcatum, & animam suam considerat diuino iudicio infernalibus pōnis traditā, & in eternum illum locū pōnarum peccatoribus cōstitutū &c. Hoc remedium tanquam optimum designauit ille excellentissimus vitæ spiritualis magister Antonius, ut S. Athanasius refert, qui cū quadā die a cōgregatis fratribus rogaretur, ut eis institutoria largiretur præcepta; inter alia hoc singulariter constituit, quod unusquisq; quauis die, se mortuum reputaret, vnamquamq; diem vitæ suæ censeret extremam; & cū homo ad vesperam cubat, cogitet se non surrecturum mane; & cū surgit manē, se nō peruenturum ad vesperam: dicebatq; Apostolum ita de se ipso sensisse, & scripsisse, non tam quæ ipse agebat exprimere volentem, quam nos instruere cupientem, dum dicebat: *Quotidie morior fratres*. Ita B. Antonius Apostoli verba explicabat, vnde forsitan D. Hieronymus, qui vitæ Antonij perlegēda sæpe vacabat, hāc haulit intelligentiam; similiterq; Ambrosius, qui ambo eadem Apostoli verba expendentes, annotant, sapientiores fuisse illum omnibus philosophis; illi siquidē, inter quos princeps extitit Plato, dicebāt, philosophiā esse mortis meditationem, & tanto aliquem sapientiores euadere, quanto magis, & viuacius futuram mortē considerat. Vnde & hoc præceptū Plato discipulis suis Philosophiæ studiosis imposuit, ut idem Hieronymus annotat, quod nunquam iter agentes, operirent pedes, sed perpetuo nudos coram oculis haberēt: quo hieroglyphico insinuare voluit, perpetuo vitæ extremum, quod pedes significant, coram oculis habendum; cui præcepto

CHRISTVM dominū alludere voluisse, quando Apostolis euntibus ad prædicandū, præcepit, ne calceamenta portarēt. Cū Dei gloriā vidit Esaias, conspexit seraphinos alis suis tegētes caput ipsius & pedes; hoc enim ad Dei gloriā excellenter facit, quod principium non habet, nec finē habiturus est: hominis autē caput, & pedes sint discooperti, ad eius miseriam manifestandam, qui principium habuit in tempore, & finem citō habiturus est, in quo omnis illius gloriæ & fastus finietur. Hanc Platonis sententiam, inquit Hieronymus, omnes vsq; ad cælū efferunt: fortius tamē fuit, quod Apostolus agebat. *Quotidie, inquit, morior. Hoc dicit Apostolus*, inquit Ambrosius, *melius quā illi, qui meditationē mortis, philosophiā esse dixerūt: illi enim studiū prædicarūt, hic ipsū vsum mortis exercuit, qui mēte sua quotidie se mortuū cogitabat*. Quoniā autē Apostolus, id se agere exponebat, quod a ceteris optabat faciendum; inferunt Ambrosius, & Hieronymus, hoc idem nobis agendū. *Sic quidam quotidianus vsum in nobis*, inquit Ambrosius, *affectusq; moriendi, ut per illā segregationē, a corporeis cupiditatibus, anima nostra se discat extrahere; & tanquā in sublimi locata, quod terrena adire libidines & eam sibi glutinare non possint, suscipiat mortis imaginem, ne pōnā mortis incurrat &c.* Expende illud; *Sic quidā quotidianus vsum in nobis moriendi*. Mirū est, quā cura omnis qui prudens est & cordatus, ad omnia, quæ acturus est, se primō exercet. Non sunt homines tāquam irracionales creaturæ, quæ ab authore naturæ actæ & excitatæ, tā benē prima vice remperficiant, quam postrema: sicut hirundo & passerulus, tā affabrē nidulum cū primo, quam cum postremo, construit: dedit enim Deus homini mentē & rationem, per quam addiscat omnia facere, & se in actibus suis mouere, & ut vsum & exercitatione ad rem quamcūq; benē agendam perueniat. Hinc lutores, sartores, tonsiores, agricolæ, & quicūq; alij operarij artifices, primō addiscūt multo tempore, quæ postea benē operētur. Medici primo se varijs vsibus exercēt; Chirurghi similiter. Qui in hastiludiō, aut arundiludiō sunt certaturi, sapius prius periculū faciunt, & qui comædiam, aut scenam, imō, & irrisorium actum sunt repræsentaturi, primum semel & iterum seipsos exercent, & ita agunt, ac si iam præsentes se omnibus exhiberent. Qui regem est allocuturus, primō semel, & iterum, se corā rege positū cogitat, & illa omnia mente versat, quæ corā rege est dicturus, & acturus, ac si illi iā præsens adesset: certū est, neminē prima vice benē facere posse, quod nūquā benē agere didicit, & in quo nūquā vel leniter se exercuit. Itaque idē

Esai. 6.

J 214.

Orat. de fide
de resurrectione
post princi-
pium de vita
solitari. ad
fratres de
monte Dei.
Pla. 54. 16.

In vita An-
tonij.

1. Cor. 15.

Epist. 7. de
Epist. Ne-
potia. 1.
Orat. de fide
de resurrectione
post princi-
pium de vita
solitari. ad
fratres de
monte Dei.

In cap. 10.
Matth.

Epist. 103. ad Paulinu.
 circa omnia temporalia & corruptibilia agimus, ut S. Hieronymus¹ annotavit: & tamē ad rem, quæ supremi est ponderis & negotij, non te conprobas; nec aliqua ratione periculum tui facis, nec te exhibes aliquid exercecentem? Illam facere, tantummodo tibi conceditur una vicissitudo: si est, inquit Apostolus, omnibus hominibus semel mori. Si recte res prima vice non succedit, actum est de te in æternum, & in seculum seculi; dum Deus duraverit: si autē bene, tibi in perpetuum omnium bonorū statum acquisisti; Nonne igitur te prius exercebis? nonne te sapius exhibebis ei agentē, & meditantē tanquam presentia, quæ certissimē futura spectas? Aliquādo igitur cogita te ipsum lecto decumbentē, gravi infirmitate cōfectum, iam à me dictis desperatū, & quod tibi dicitur, ut disponas domui tuę: quia morieris, & non vires. Quid tunc faceres? Quale vitam duxisse voluisses? Aliquando te exponē, quasi iā animam essituro, tremētē, & timētē de futuro successu, & illam viā horrendā ingrediturū, ubi nullus erit comes, nisi opera, quæ iocundissima velles tūc illa existerē? Aliquādo mentē applica, consideras te iam coram Deo positū, rationē reddētē de omnib^{us}, quæ in corpore egisti: quid in tui defensionē dicturus es? quid in tuā iustitię commendationem producturus? Aliquando cogita corpus tuū iam sepulchro conditū, quod à verminibus comedetur, conculcatur à vili rusticoque peregrino, &c. Hoc itaq; est, quod à nobis exposcit Ambrosius, dicens, si quidam quotidianus iylas moriendi. Ex hoc vsu sancti Patres, vires reportabant ad resistendū vicijs, & ad omnium virtutū opera tenenda: hinc gloria seculi iusto pōdere librare discēbāt, & inde sapientiam trahebant excellentiorem, quā discipuli Platonis, ex meditatione mortis. Ad hoc insinuat, nō inepte possumus duas sententias Sophar Naamathitis ad beatū Iob, aliquid trahere. Prima, Cū te consummāti patueris, orietur vlt lucifer: Pagninus, Illustraberis sicut mane. In scriptura facta, Putare, sepe idem est, ac mente reputare, aut cogitatione, rē quæ non est, apprehendere, ac si presentissima esset. Ita sanctus Ioseph exponens somniū, quod tenebat: Putabam, inquit, nos ligare maniculos in agro, & quasi consurgere manipulos meos, & stare, & vestrosq; manipulos odorare manipulum meum. Similiter narrans scriptura, quæ Pharaon in imaginatione dormiendū viderat, Putabas, inquit, se stare super flumē, id est, iuxta fluvium, de quo affluēbant sepe bonæ pulchra & crasse nuntii, &c. Unde, tunc aliquis se consumptū putat, cū se ipsum cōsiderat in sepulchro conclusum, ab

omnibus derelictū, cuncto splendore nudatum, à verminibus comestū, in cineres resolutum. Cū te talem reputaveris, inquit Sophar, orietur vlt lucifer. Vide egregiū hieroglyphicum. Vna eademq; stella est, quæ cū comitatur solē orientem, vocat stellam Veneris, aut Dianā luciferā, aut luciferum; & cū comitatur solē occidentem, vocat hesperum, aut vesperū, aut vesperuginē. Comitatur hæc stella solē, & primū ad vesperam cū sol occidit, illa ipsum præcedēs, se quasi sub terra recōdit, & multis horis à nostris aspectibus manet separata, & solē præcedens, lustrat omnes inferiores partes terræ, & eas quasi luce sua percurrit: deinde vero, quasi ex terra egrediens, oritur splendens, clara, lucida, solē antecedens, quasi lucem ferens, & diem suā luce inchoans, quæ ideo vocatur Diana lucifera, id est, ferens lucem diēi. Cū homo prius se ipsum niēte & cogitatione sub terra recōdit, & quasi abscondit, ibiq; luce meditationis omnes inferiores terræ partes penetrat; cōsiderans statū, quē mortuus est habiturus; quā expers sit te pulchrum mundanę glorię, & voluptatū seculi; quā nulla, quæ secum sit reportaturus; quā nudus relinquendus sit verminibus & putredinij, unde oritur vlt lucifer, mente clara, illustrata, fulgida, & perspicua, agnosces mundi vanitatem, & inanitatem glorię seculi, & nō impinget pes eius; quia in luce ambulat, operaq; dicit faciat. Ex hac officina, seu aula, sapientissimus egredietur. Considera Salomonē, qui tanquā splendidus lucifer ortus fuit in mundo, radijs sapientię suę omnes delectans, & ad se omnium oculos conuertēs: si querās, quomodo tā clarum sapientię fulgorem consecutus fuerit, ipsemet respondet, & explicat, dicens, quidē ego mortalis homo, similis omnibus. Expende coniunctionem, et, quasi dicat: Etsi rex, princeps, diues, &c. sed etiam sum, sicut ceteri mortales: similem sortitus sum naturam. Vides vnum lignum opertum auro, & alterū opertum vili pelletam lignum, & tam corruptibile est illud, sicuti hoc, quæ eandem retinet intrinsecē naturam, quamvis differat in ijs, quæ extrinsecus adiacent. Similis, inquit Salomon, sum ceteris in natura, et eodē principio, Ex genere terreni alius hominis, qui prior solus est, & in venire matris meę figuratus sum caro: qualis ille, talis ego. Nā prim^{us} homo de terra terrenus, qualis terrenus, talis terreni, inquit Apostolus. In græco ita legitur: prim^{us} homo de terra choic^{us}; qualis ergo choicus, tales & choici. Tertul^{us} ita legit; & B. Hieronymus^{us} voce illa, Choicus, tanquam Latina vixit. Est Chus lutoſa, aut cenoſa, Chus pulvis, quæ

Sapient. 7.

1. Cor. 15.

1. Lib. de
surre. car.
cap. 4. o.
1. Cor.
de vult ad f

li dicas, carnosus, & lotulos pulvis, aut lutu
ex tenuissimo pulvere cōfectū: hoc fuit pri-
mus homo, qui nō ex nudo pulvere fuit for-
matus; sed ex eo aque mixto, aut luto, vt D.
Thomas tradidit. Tales sunt, & eius succel-
lores. Hęc materia, ex qua constructus fui,
inquit Salomon: *Et natus sum ex co[m]muni aere,*
illum quem spirant belluę, & animalia, quo
in vita conferuantur vermes: *Et in similitu[m] sa-
ctum decidi terram,* id est, in terrā similiter om-
nibus cōmunem, factam ad omnium etiam
animalium sustentationem: *Et primam vocem*
similem omnibus emisi vltimus angrediens mun-
dum, vitam vagito & ploratu salutari; hac
prima voce, futuros labores, & incōmoda
augurans. *In involucris nutritus sum, & ma-*
gno curis: tam debilis natus sum, vt opor-
tuerit me fasciis ligare, & incredibilibus pa-
rentum curis sum nutritus: *Venero enim ex re-*
gibus aliis et habui naturam meam. Ecce quid
Salomon consideravit, quę scilicet se pra-
cesserant vnde originem duxerat; quā vi-
lissimam materiam, ex qua conditus, quā tristis in
mundum ingressus, &c. Quid inde factum
est? *Propter hoc,* inquit, *optavi, & datus est mihi*
sensus, & invocavi, & venit in me spiritus sapien-
tie &c. Sapientia quidem a Deo provenit;
sed illam dat optantibus & desiderantibus
eam. Ex illa meditatione ego me disposui,
ad optandam sapiētiā. *Propter hoc,* inquit,
optans videns vanitatem mez originis, & ex
quā vili materia sum compositus, quā vi-
lissimam mez vitę principia, ad verā sapiētiā
optandam succensus sum, & datus est mihi sen-
sus, id est, prudentia, & intelligentia, qua sa-
pienter de rebus seculi iudicem, & ornamē-
mundi gloriam pro dignitate æstimem. Ec-
ce vnde Salomon ortus fuit quasi lucifer
splendidus, ex cōsideratione vilitatis suę,
quę præcessit. & considerans solummodo
terminū a quo sui esse. Quid ageret si cōsi-
derasset etia terminum ad quem, & attende-
ret, in quid esset finiendus, & contentendus:
si se cōmitem in sepulchro reconditū pu-
tasset, & considerasset? Secunda sententia So-
phar est: *Defessus fecurus dormies.* Philippus le-
git, *Defessus,* metaphorā sumptā ab opera-
rio: sicut operarius ex lego, grauiq; labore,
quem tota die sustinuit, nocte defessus, secu-
rus dormit, quē nullus strepitus excitat, nec
culices mordentes inquietant, nec qui iux-
ta eum vociferātur, somnū intercipiunt; ita
cum post ingetes labores, quos tota die vi-
ta sua sustinet, mortis dulcissimę somni in-
currit, in quo securē dormit, quā nulla cu-
ra, nulla inquietudo, aut poena excitat. Be-
ne tamen Vulgatus legit, *Defessus,* id est, ter-
ra excavata inclusus, aut sepultus, & sub ter-

ra coaditus. Vnde D. Thomas, Lyranus, &
alii de sepultura credunt esse sermonē. Ob-
serua nihilominus in Hebręo haberi verba
Haphar, quod nō passum est, sed actum,
ideoq; illud *defessus,* nō passiuē accipiedum
est, quasi ab alijs sepultus, aut sub terra exca-
uata conditus; sed actiue, quomodo legunt
Pagninus, Regia, & Brivianus, quasi dicas:
Cum foderis te ipsā, aut cū excavata terra,
te ipsū sub illa cōdideris, securus dormies.
Dormire securū in scriptura, est nihil mali
timere, qui enim aliquid timeret, non solu nō
securē, & quiete dormit, sed vigilat; timor
namq; iomnū fugat. Vis non timere demo-
nis impetus, seculi fallacias, mudi clamores,
carnis deceptiones, quę te, tanquam Dalila
Samsonē, fallere procurat? Vis nō vinci lū-
gestionibus demonū, mundi vocibus, car-
nis impulsibus? Non expectes te ab alijs se-
peliri, & in sepulchro alienis manibus repo-
niti ipse, primō terrā mente excavā, & se-
pulchrum aperito, & intra illud per cōside-
rationem, te ipsum includito; terraq; te ip-
sum operi, & vermis te circunda: confide-
ra qualis ibi eris, quā paruo spatio conten-
tus eris, quā exigua aut nulla tui memoria
in mundo permanebit, quā parum tunc tibi
diuitię proderunt, quā illacem experieris
salutem & pulchritudinem: sicq; sit in nobis,
quidam quotidianus vsus moriendi.

**S. 25. Vnctus fuit David in Re-
gem, in sepulchro, vt tunc se re-
putaret mortuum, quando rex
constituebatur.**

ONSIDERO ex his, quę in secu-
da vnctione Davidis facta fue-
rūt; nec enim illa temere ene-
nisse credendum est, in homi-
nem secundum cor Dei, qui te
sacrat a Deo coronato regi accepisse, & in
regem fuisse vnctum. Vnctus fuit, primō a
Samuele in domo paternā, coram fratribus
suis: secundō autē, mortuo iā Saulē, vnctus
fuit in regē a viris tribus Iuda in Hebrō, vt
sacra narrat historia. Si queras, quā tuē-
rit Hebrō, quis locus: scriptura sacra respō-
det, fuisse *Cariath-arbe*. Primō, locus ille vo-
catus fuit Hebron tēpore Abrahę & anti-
quorū Patrū, postea vocat^{us} fuit *Cariath-ar-*
be, id est, ciuitas quatuor, vt obsecrat Mic-
ronym^{us}, & Rabbanus^{us}. Illud *Quatuor*, est in
gignendi casu, *La ciudad de los quatro*, ibi enim
sepulti fuerant quatuor famigeratissimi vi-
ri, Abraham, Isaac, Iacob, & magnus Adam.

De illis

p. q. 91.
art. 1.

q. 216

Iob. 1. 1. 19.
In Carena
regia.Incip. 1. 1.
Iob.
1. 1. 1. 1. 1. 1.
1. fol. 253
pag. 2.

217

1. Reg. 1.

1. 1.

1. Reg. 1.

1. 1.

1. 1.

1. 1.

1. 1.

1. 1.

1. 1.

De illis tribus nulla est difficultas: notū est enim, Abraham misisse locū illū ab Ephraim, filio Scor^o, in quo erat spelunca duplex, quē in sepulchrum elegit in quo sepultus fuit ipse & filij suis Isaac, & Iſmael; & Isaac etiā, sepultus a filijs suis Iacob & Esau: & Iacob a Ioseph filio suo; De magno tamē Adam, dubium est. Certum est quidem ibi sepultum fuisse magnum Adam, id enim dicitur in libro Iosue, *Ad maximū ibi inter Enacitas est, idest, sepultus est.* vt D. Hieronymus exponit. Quis fuerit hic Adam maximus, dubium est. B. Hieronymus censet fuisse primum parentē nostrum, qui dictus fuit maximus Adam, idest, maximus homo, imō omnium hominum principium; ex quo recessit quod cōmuniter dicitur, Adam fuisse sepultum in monte Caluarie, quem ita credunt vocari a caluarie Adę. Hec, inquit Hieronymus, interpretatio, mulcet aurem populi, nō tamen est vera, primō, quia locus ille, non dictus est caluarie a caluarie Adę; sed ex capitis eorum, qui ibi extra ciuitatē capite truncabantur secundō, quia Adam sepultum in Hebron, in Iosue volumine legimus. Ita ibi Hieronymus, quem aliqui sequuntur. Ceterum sententiam illi recitauit, & id asseruit, quod sanētis omnibus est cōmuni traditione exploratum, Adam sepultum fuisse in monte caluarie, & ab eius caluarie locū ita vocatum, quomodo Epiphanius². Athanasius³, Chrysostomus⁴. Basilius⁵, Cyprianus⁶, Ambrosius⁷, Augustinus⁸, & alij de quib⁹ noſter diligētissimus Cano⁹. Idem Hieronymus refert multos existimantes, illum, qui vocatur, Adam maximus, fuisse Caleb¹⁰, ex cuius, inquit, latere mentione monstratur cōmuniō tamen est sentētia, Adam maximum, vocari magnum quendam hominem, & deforme gigantē, qui ibi extiterat, & sepultus ibidem fuerat: & forte fuit hic, Enac ille, a quo orti sunt gigantes, qui dicti sunt in scriptura, filij Enac, aut Anach, vel Enacim. Sicut enim nomen Adā, vt supra annotabamus, aliquando est nomen primo parenti appropriatum, aliquando vero & frequentius appellatiuum, omnibus hominibus ab ipso descenditibus commune: ita nomen Enac, aliquando proprium est cui dam horrendo giganti, qui etiam apud gentes, fuit famigeratissimus, quem filium terrę vocabant; aliquando appellatiuum est, omnibus gigantibus ab eo procedentibus commune, quorū sepe meminit scriptura sacra, describens filios Enac, aut Enacim: & in Hebron huiusmodi Enac, patrem gigantū habitasse, indicat liber Iosue dicens: *Caleb filio Iephone, dedit partem in medio filiorum Iuda Co-*

riatb. Arbe, Patris Enac: ipsa est Hebron. Scio alijs multis modis hæc posse explicari, imō, & quod dictum est, *in Hebron situm Enac*, sed non vacat, omnia prosequi. Vtūquē sit, commune est apud authores, in Hebron sepulchrum extitisse quendam horrendum ingentemq; gigantē, quē vocat scriptura Adam maximum; nō quidem (meo iudicio) in spelunca, in qua tres patriarchę sepulti erant; sed iuxta illā. Voluit igitur Deus Dauidem vngi in regem in Hebrō aut Cariath-arbe, idest in ista ciuitate, vbi quatuor illi famigeratissimi viri erant sepulti: tres, ex quibus descendebat omnis populus Dei, quartus, qui principium omnium gigantū, & fortium terrę extiterat, in eo loco, qui iuxta erat fortium, diuitum, potentum, & virorum, qui famosiores in orbe extiterāt, vt regnum suscipiens, se in sepulchro iam positum reputaret, & primo se cogitaret mortitum, quā rege, & attenderet terminum maiestatis & potentie regis, diuitiarum, & glorie mūdi. Elegerat dominus primō Saulem in regem: sed maiestatem, ad quam se videbar euectum attēdens, in superbiam elatus, perditionem incurrit eligit post illum Dauidem, & ne similiter concideret, & ne in superbiam se erigat, disponit, vt vngatur in sepulchro virorum illusterrimorum: vt qui ex vna attenderet ad eos, qui oleum capiti ad signum regie dignitatis infundebāt, ex alia oculos in defunctos, quos sub se habebat, collocaret, seq; illis mente iam sociaret: vt idē extraheret sapientiam ad regendum populum cum humiliare, mānetudine, ad omnem superbie statum comprimendum. Ita agere debent reges, principes, potentes. Iudex, qui in cathedra sedere parat ad ferendam sententiam, primō se mortuum cogitet, coram Deo constitutum, sententię suę rationem reddetum. Qui speciosis induitur vestibus, primō reputet se vili linteo ad sepeliendum inuolutum, qui illud solummodo de omnibus, quę possidet, secum feret. Mulier, quę faciem ornat, primō recogitet illam in sepulchro positam, ab eo, qui sepulchram excavat conculcatam, a vermibus laceratā. Hinc singularē quādam rationē trade re possumus, cur baptisus per immersionē sub aqua conderatur, ita quod qui baptizatur sub aqua videatur mergi & recedisse enim datur ad abluendam animam a peccato, videbatur potius dandus abluendo faciem, & extergendo lōdes illius, aut abluendo pectus, tuncq; illa exterior ablutio corporis, internam animę abluionem, aptissimē significaret. Cur igitur immergendo cō-

Genes. 22.
Genes. 25.
Genes. 27.
Genes. 28.
Genes. 29.

Iosue. 14.
Iosue. 15.
Iosue. 16.

Epistol. ad
Marcellian.

1. Coſm. 2.
Iosue. 14.
Sermo. de
Pass. Dom.
Iosue. 14.
Iosue. 15.
Iosue. 16.
Iosue. 17.
Iosue. 18.
Iosue. 19.
Iosue. 20.
Iosue. 21.
Iosue. 22.

Iosue. 14.

n. 6. 2.

cit & in
ad Ro-
108.

baptismo sortitur homo nouam vitam in CHRISTO, & moritur veteri vitæ ex Adam, ideoq; tanquã mortuus & sepultus vitæ veteri, debet exhiberi. Hoc indicatur per mer-
 sionem, per quam id significatur, quod dixit Apostolus, quod cū homo baptizatur con-
 sepelitur CHRISTO, sicut enim ille sub terra conditus fuit, ita homo sub aqua ponitur, *Consepulti sumus CHRISTO; per baptismū in mor-*
 tem, ait Apostolus, & propterea tribus mer-
 sionibus tingitur homo, cum baptizatur, vt tribus diebus quibus, CHRISTVS in sepul-
 chro iacuit se similem exhibeat, vt ex Sāctis patribus annotat D. Thomas. Cū itaq; ho-
 mo baptizatur, quasi sepelitur. Et apte qui-
 dem: nam in baptismo in regem vngitur, vt alibi exposuimus, & ex vilibus, & terrenis ad suprema & cœlestia cōtendēda, cor eius eleuatur. Sicut igitur Dauid, quem elegit Deus, vt qui pastor erat paucarum ouium, Rex esset totius populi Dei, vnctus fuit in regē in Hebron, quasi in sepulchro mortuo-
 rum insignium constitutus, vt inde qua ratione regaliter se agere deberet addisce-
 ret, & sapientiam inde traheret, ad iustā re-
 rum estimationē: ita Christianus cū in ba-
 ptismo vngitur in regem, quasi sepelitur, & in sepulchro constituitur: vt intelligat hoc ipso quod se Christianum reputat, debere etiam se reputare sepultum, & mortuum, vt inde discat regaliter viuere secundum nobilitatem spiritus, & non viliter secundum vil-
 itatem carnis. Si enim se mortuum iam reputauerit; quomodo ad huius mundi fallacia bona se demittet? quomodo in æstima-
 tione habebit perituri seculi luxū? quomo-
 do se totum terrenis & corruptibilibus di-
 uitijs comparandis, & acquirendis tradet? Huiusmodi considerationis defectū, Dauid tanquā totius perditionis hominum cau-
 sam expressit illis verbis supra expositis. Nō
 est resp. illis meriti corū, quod Hieronymus ver-
 tit; Nō recogitant de morte sua &c. Vt igitur te iam mortuum reputes, & cogites, Ecclesia diuina verba vsurpans, nō tantum te in pul-
 uerem reuersurū asserit, sed iam puluerem vocat; Puluis, inquit, qui mortem tam cer-
 tō tibi euenturam intelligas, vt iam eam in-
 currisse possis imaginari.

*§. 36. Tertio dicitur homo pul-
 uis, quia statim futurus est pul-
 uis, brevis enim est illius vita.*

219.

TERTIO homo adhuc viuens potest iam puluis & cinis pleno ore vocari, quia citissime, & breuissime qui-
 cumq; viuens, futurus est cinis & puluis: &

iuxta celebre philosophosophorū axioma, quod parū distat, nihil distare videtur. Hac de causa apud Danielē, de sapiētibus Chal-
 deorum, qui nesciebant somniū indicare regi, dicitur: *Et egressa sententia, sapientes interficie-
 bantur.* Certē nondū interficiebantur, imō nec interfecti fuerunt: quia tamen iam mor-
 tis sententia cōtra eos prolata fuerat, & sub breui tempore erant morti tradendi, dice-
 bantur iam interfici. Qua loquendi phrasi vsus fuit Deus, in sententia, quam tulit con-
 tra Baltassarē, in qua, quæ futura erāt, tan-
 quam præterita expressit, *Mane tece phares,* quæ verba ita interpretatus fuit Daniel. *Ma-
 ne numerauit Deus regnum tuum, & compleuit il-
 lud: Tece, appensus es in statera, & inuentus es mi-
 nus habens: Phares, diuisum est regnum tuum, & datum est Medis, & Persis.* Certē nōdum reg-
 num Baltassaris diuisum erat, nec traditum Medis & Persis; sed quod futurum statim e-
 rat, iam factum exprimebatur; tum propter rationem paulo antea traditā, propter certi-
 tudinem scilicet futuri euētus; tum propter rationem, quam nunc prosequimur: quia sta-
 tim illud futurū erat, sicuti reuera fuit: *Ea-
 dem enim nocte interfectus est Baltassar, Chaldeus, & Darius Medus successit in regnum.* Duces qui ciuitatē, in qua regnabat Baltassar obsessam habebant, erāt Darius Medus, & Cyrus Persa, qui illa nocte ciuitatem cœperūt, & Regem Baltassarē occiderunt, cuius regnum diuisum fuit in Medos, & Persas, quamuis textus tantum exprimat Darium Medum, quod ille senior esset, auūculus Cyri Persæ. Hac ergo loquendi ratione, meritō omnis homo viuēs potest dici puluis & cinis, hoc enim breuissimē futurus est. Quis enim breuitatem vitæ potest, sicut par est, exprimere? Res est hæc, quam scriptura ipsa innumeris hieroglyphicis expēdendam assumpsit: quia nō vno, aut duobus potest aptè exponi. Sanctus Iob breuitatem vitæ exponit sub hieroglyphico telē, quē à texente succiditur. Dies, inquit, mei, *velocius transierunt, quam à texente tela succiditur.* Videbis textorem, qui telam in pectine textorio ponit, cū texere inci-
 pit, quasi imperceptibili velocitate, in vnā & alterā partem, radium aut lanceolam mittere, quæ nondum in hāc partem peruenisse videtur, cū iam ad aliā reuocatam conspi-
 cis: statimq; videbis palmū telæ contextum, & statim vnam, mox duas vnas, quas paulatim textor in liciatorio colligit; sicq; quando minus cogitas, telam vides cōtextam, & quod à textore præcinditur, & pectine textorio extrahitur: cōtingitq; sæpissimē, quod eam præcindit statim atq; incepit vnam so-
 lummodo vnam, aut dimidiam tantum ha-

Dan. 2. 13.

Dan. 5. 27.

29.

Dan. 5. 31.

Iob. 7. 6.

bens,

bens contextu. Talis est vita nostra, quæ ponitur in pectine textorio, cum concepti sumus, trahuntur; dies velocius, quam radius, aut lanceola textoris, euntes, & redeuntes, & subito vides contextam nunc hebdomadam, nunc mensem, nunc annum, & miraris, quomodo tam cito transierint hi dies: & aliquando antequam finiatur, succiditur, ad vnum palmum, aut ad vnam. Quotnam enim in iuventute intereunt quot in adolescentia? quot in infantia? quot in vtero matris? Plorabat Ezechias, *quæ præfata est*, inquit, *velut à texente vita mea, cum adhuc orderet, succidit me.* Huiusmodi velocitatem, qua dies fluunt, indicauit Sanctus Moyses, verbis illis, magna expensione dignis: *facta est dies perditionis, & æstus festinus temporis.* Dicam perditionis, dico, iudicii omnes intelligunt hunc diem maxime iam appropinquantem exprimere voluit, dicens, illud *uero æstus* enim in scriptura dicitur esse iuxta aliquem, quod illi est propinquissimum, & contiguum, eo modo, quo propheta, *Dei iuxta se posuit expressit dicens, facta est dies perditionis*, & hoc posuit labat Sanctus Iob à Deo, *Pone me iuxta te.* Dicam: Quomodo potuit Sanctus Moyses illud dicere, cum à suo tempore vsq; ad diem iudicii, millia annorum adhuc superessent? Prius, populus eius introducendus erat in terram repromissam, & post aliquot centurias annorum edificandum erat templum, & post multa secula Curias vix venturus, & post illud, adhuc multi anni ante iudicium erant agendi, sicuti videmus: quomodo ergo dixit, *facta est dies perditionis*? Propter rationem, quam ille addidit: *Et æstus festinus temporis.* Dictio namq; ær, potius casualis, quam coniunctiue vim habet. Et expedit egregiam rationem, quæ indicat B. Augustinus, qui cõsiderat dies ita inter se affectos, vt vnusquisque eorũ cõtendat se dare præsentem, ideo quæ sequentes, quali premere præcedentes, vt cito transienteo modo, quo cum in aliquo templo multi tenentur inclusi, cum exire procurat, posteriores impellunt priores, vt citius egrediantur, quò ipsi possint egredi. Hesternus dies, ab hodierno fuit impulsus & eiectus, & hodiernus dies, inquit Augustinus, crastino vrgetur, vt trahat, siq; tam imperceptibili velocitate currunt, vt multi dies, breuissimo tempore finiantur. Merito igitur Sanctus Iob dixit, dies suos velocius transiēctos, quam à texente tela succiditur. Vnde & ipsemet non cõtentus verbo transiēcti, vsus fuit iterum verbo fugiēdis. *Dies, inquit, mei velociter fuerunt cursu fugiētes. & non videram diuina pertransierunt quasi naves portantes, sicut aquila velans apicula.* Tribus

hieroglyphicis celeritatem dierũ suorum expressit, ex ipsi, quæ velociora sunt in terra, in aqua, & in aere: & hæc depinxit non absolute, sed cum quadam conditione, quæ maxime facit ad institutũ manifestandum. In terra nullus velocius transit, quàm cursor, & non quicumq; sed qui fugit aliud est enim currere, aliud fugere, vt cõmune habet prouerbium. Quæ velocitate pertransit leuis cursor, qualis erat Afacel, cum fugit periculum mortis? Nõdum apparet, quod iam ab oculis disparuit. In mari nihil velocius quam nauis, quæ volare videtur super aquas. & non quicumq; sed illa, quæ festinat, deiciens merces, quæ breuiter corrumpi possunt, nisi cito ad portum perueniat. Vnde Symmachus legit, *quasi naves festinantes*, cum grandi festinatione mercatores procurat eas dirigere, omnibus velis tanquam alis extentis, vt merces quæ corrumperentur, moras traherent, quæ lia sunt poma, incorrupte perueniant ad eum portum. In aere nihil velocius fertur, quam aquila: vnde Deus ad celeritatem cursum indicandum, exposuit volatum aquilæ dicens: *Assument pennis, vt aquila current, & non laborabunt*, & nõ quicumq; aquila, sed quæ grandi fame excitata ad escam se demittit, quæ tanto impetu fertur, vt imperceptibilis sit eius cursus, & in instanti fere ex alta regione ad profunda prouenit. Idẽ ipse Sanctus Iob altero hieroglyphico, vitæ breuitatẽ expressit, de homine loquens: *Quasi flos, inquit, egreditur, & conteritur.* Quæ pulcher apparet flos, cum in lucem producitur hoc enim significat verbũ egrediendo: tamen ipso quod apparuit, iam decidere incipit, & cõteri. Et ex pende nullũ medium positum à Sãcto Iob, inter egredi, & conteri, indicans, hoc ipso quod egressum est, incipere cõteri. Vt enim cõsiderauit acute S. Gregorius Nyssenus, *Hom. 5. in Cant.* flores cum egressi sunt, & se oculis representant pulchriores, tunc colliguntur: & ita explicat illud, quod Sponsus dixit ad Sponsam: *Flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis aduenit.* Putationem vocat collectionem, aut messionem florum. Quando tempus est collectionis floris? Cũ ille apparuit pulcherrimus, ita quod ab eo tempore, quo apparuit, ad tẽpus quod colligendus est, nullum medium datur, sed tũc colligendus est, cum egreditur, & apparet pulchrior, atque fortior: vt intelligas, tunc tẽpus esse mortis, quo colligaris, quando pulchrior es, & sanior te lentis ac robustiorẽ: & nunquam magis hominem esse mortis proquiorẽ, quam quando tanquam pulcherrimus flos videtur fulgere. Iterum idẽ Sãctus Iob, vitam vñto cõparat. *Memento mei Deus, quia*

¶ 220.

Etiq. 38. 12.

Deu. 32. 3.

Etiq. 10. 8.

Iob. 17. 3.

Ser. 41. de

verbis Do-

mini, & in

Psa. 110.

Iob. 9. 25. 26.

Etiq. 40. 3.

¶ 221.

Iob. 14. 2.

Hom. 5. in

Cant.

Cant. 1. 1.

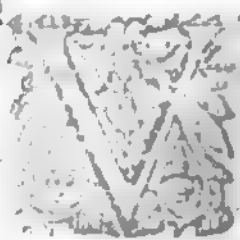
Iob. 7. 7.

P. 167.

ventus est vita mea. Multi ex hebræo legunt, spirans est vita mea, id est, respiratio quædam: hoc autem dicitur, primò, quia vitam accepit homo ex Dei respiratione, qui spiravit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo à animam viventem: secundo, quia respirando cōservatur vita hominis: tertio, quia respiratio ipsa, est aptum vitæ humanæ hieroglyphicum. Quid enim brevius, quàm respirare? quid velocius transit, quàm respiratio? Vulgatus tamen, ventum reddidit: quoniam inter ea quæ brevius durant, computatur levis aura venti, quæ subito ac excitata est, post brevissimum cursum dissipatur, & finitur. Si tamen huic addas, illam Sancti Iacobi Apostoli sententiam, *Quæ est vita vestra? vapor est ad modicum parens*, quidnam facilius dissipatur, quàm vapor, qui per àera ascendit, quæ leuissimus flatus venti omnino consumit? & quidem quamvis facile vapor possit à vèro exterius adveniente dissipari, permanet tamen dum ventus non perstat: si autem vapor secum traheret ventum, & ex se ipso ventum emitteret flatem; posset ne vel ad momētum durare? Vita tua quid est, nisi vapor levis? ideoq; diu durare non potest, & multo minus quàm vapor externus: quoniam vita tua secum fert ventum; ipsa est vapor, & ipsa est vèrus, ipsa se ipsam dissipat, & consumit: & ipsa ex se ipsa profert agitudines, infirmitates, languores, qui illā nulloatenus diu permanere permittent.

37. Scriptura melioribus hieroglyphicis declarat vitæ humanæ brevitatem, quàm Philosophi. qui quod benè dixerūt, ex illa furati sunt.

Tamen missa faciamus innumera, quæ ad hoc institutum poteramus expendere, re totam concludamus, observantes excellentissima hieroglyphica, quibus Sanctus David vitæ brevitatem expressit. Voluit ille hominem vitæ brevitatem decantare, & singulariter exponere quā brevis sit huius vitæ duratio: supponitq; primo, quod quamvis vita duraret per mille annos, ad quem numerum nullius vita pervenit, adhuc indicanda esset brevissima: *Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesternæ, quæ præterijt.* Non dixit, sicut vna dies absolute, sed sicut dies hesternæ, quæ præterijt. Brevisima hodie iudicatur dies

hesternæ, homo enim tempus præteritum & futurum reputat longum: sed tempus præteritum, iudicat brevissimum, & miratur quod tam cito transierit. Iudicat qui sexaginta annos habet, illos in momēto transisse, & non durasse quasi per momentum: quid igitur iudicabit non de sexaginta annis, sed de vna die iam transacta? Talis est duratio mille annorum coram Deo. Ex quibus explicat Apostolus Petrus, divinas promissiones, & respondet quibusdam, qui eas caluniabantur. Irridebant Sanctos Apostolos quidam impij homines, & eorum prædicationem, qui dicebant, novissimam horam esse, & quod statim venturus esset Christus ad iudiciū: dicebant enim, cāilenā hanc antiquam fuisse, & tamē nūquā videbāt eā cōpletam. Respondet Petrus, illos ignorantes comprobans, qui nesciebant de tēporibus iudicare. *Vnū verò hoc non lateat vos charissimi, quia vnus dies apud dominum, sicut mille anni, & mille anni sicut dies vnus.* Quasi dicat: Omnis duratio, quæ finem habet, apud Deum brevissima reputatur, & mille anni sicut brevissima dies. Hincq; patet quod supra diximus, cur Sanctus Moyses, diem iudicii iam suo tempore annuntiaverit proximā: quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesternæ, quæ præterijt. Ita quidem si de temporis duratione in oculis domini, & incomparatione eternitatis eius loquamur: sed qualis etiā appareat in oculis nostris, & quā brevis iudicetur vita, quæ multis annis duravit, explicat David, subdēs: *Et custodi in nocte, quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt.* Duplex hieroglyphicum in his verbis David ponit. Primum est, *Custodi in nocte.* Notū est, noctem diuisam à militibus in quatuor vigilias, quarum quæq; tribus horis durabat, & cuiq; vigilie peculiarem custodem statuebant; qui illis tribus horis tenebatur vigilare, & custodire quæ sibi erant cōmissa, quæ propterea, Custodie noctis, vocabantur; ideoq; brevitatem vitæ explicat David sub hieroglyphico custodie, cuius vigilia brevissima est, & quando magis protenditur, nō excedit tres horas. Ita Augustinus, & Basilus. Sicut igitur custodie noctis sibi inuicem succedunt, & brevissimo tempore vnaquequē istarum perstat: ita homines in nocte huius vitæ, sibi inuicem succedunt, tanquā custodiam agentes. Videbis patrem custodientem domum, & facultates suas: eo discedente, post vigilie sue rēpus expletum, succedit filius, similiter custodie officium suscipiens, & brevissime in illo permanens: succedit ei ipsius filius aut heres: & nihil in mundo cōmunius, quàm quibusdam discedentibus, alios loco

ipforum

1. Petr. 3. 8

Psal. 12. 6.

Psal. 8.

Schol. in

Psal. 12.

ipforum ingredi, quorum vnusquisque breuissimo tempore in officio custodiz durat. Aliud tamen maius indicat mysterium Dauid. Duratio trium horarum, non accipienda est respectu eius, qui vigilat; illi enim forte longa talis duratio videbatur: sed respectu alterius, qui dormit, qui finitis tribus horis excitatur, ut alio discedente ipse ad suam vigiliam agenda surgat. Quis enim dicere potest, haic cum expergehit, quam brevis appareat illarum trium horarum duratio? Miratur, & stupefit, dicens: Nunc me somno tradidi; possibile ne est, quod tam cito transierint tres horae? Talis est vite duratio, etiam quae multos annos pertrahit: adueniente enim mortis tempore, cum homo excitatur, qui rebus seculi traditus dormire videbatur; quae breue iudicat omne tempus, quod praeteriit? Miratur quomodo tam cito transacta fuerit inuentus, tam subito virilis aetas, tam breuiter transacti anni & dies. Vere id videmus in illis, quos spiritus sanctus exposuit, hoc ipsum profitentes, & dicentes: *Transierit omnia tanquam umbra, nuntius meus & meos nati conuincio desinimus esse.* Expende vim illius aduerbiij, continens, quod significat nulla mora, nullaque duratio interposita, quo propterea vtrius scriptura sacra ad exprimendum, quod nulla mora interueniente fit: ut cum dicit de Petro, & Andree, quod ad Christum vocationem continuo secuti sunt eum. Vide quam breuem iudicant totius vite durationem, quod inter incipere, & desinere, nullum iudicant aut deprehendunt medium tempus. Et sine dubio, si te ipsum consideres, & ad praeteritae vite tempus oculos conuertras, id ipsum iudicabis. Quae de causa, ut S. Gregorius explicauit, dixit Sophar Naamathites: *Gaudium hypocausti ad iugum pressi*: quaneumcumque enim vita longa sit, cum ad eius finem peruenit homo, transacta vita non videtur longior fuisse breui momento. Secundum Dauidis hieroglyphicum est: *Quae pro nubibus habentur.* In hebreo ponuntur nomina, quae ut adnotat Genebrardus, multa significant, iuxta varias radices, a quibus trahi possunt; videlicet aquae velocissime in praecipiti decurrentis, fluxus, pluuie celerissime cadentis descensum, fluminis inondationem rapidam, nulla quae sit in superficie aquae, somnium quod cum homo expergehit, auolat, & deficit; hac de causa varie hanc sententiam auctores transtulerunt, Hieronymus, *Et somnium eras, aut, erum quasi somnium, quod fugit ad expergefactum.* Felix, sicut impetus aquarum, somnus fuit, Chaldaeus, *Tanquam dormientes erunt;* Pagninus, *Inundasti eos, somnium erunt;* egregie tamen Septuaginta omnia complexi, transtulerunt: *Quae pro nubibus*

lo habentur cornu anni et huius. Quasi dicat: eorum anni, quantumcumque videantur longissimae durationis, similes sunt ijs omnibus, quae propter sui inconstantiam, tanquam nihilum existimantur. Considera res omnes, quarum duratio & existencia pro nihilo habetur, ut bullam super aquam, spumam gracilem, somnium, quod cum homo expergehit euanesceat, fumum, qui in momento dissipatur, aquam, quae magna celeritate fluit, lanuginem, quam ventus quouis impellit, puluerem, quem leuis aura proiecit, umbram cum declinat & deficit, & humifodum multa: quorum vnumquodque longam requirit confidirationem; his omnibus simul sumptis, & cuius eorum, similes sunt anni, & duratio vitae hominis: eorum enim anni quasi ea quae pro nihilo habentur, de quorum subsistentia nullam quis potest habere confidentiam, quorum durationem certum est breuissimam fore. Neque hic dicendi finem fecit Dauid, fed aliud addit symbolu herbae virentis, florentis, arelescentis, & decidentis, quo totius vitae humanae cursus describit, ut B. Gregorius Nazianzenus annotauit. *Mane, inquit, sicut herba transiens, mane floreat &c.* Deinde illud subdit famigeratissimum symbolum: *Ani nostri sicut aranea meditantur.* Chrysostomus, & Theodoretus legunt, *Anni nostri pro araneis tui temporibus abuntur.* Aranei tela duo habet, primum, quod magno cum labore texitur; se enim aranea euiscerat & exhaustit, ut tenuem victu capiat, saepeque ante tempus exhausta deficit: secundum, quod breuissimae est durationis; est siquidem exilis nimis, quae etiam levis aer dissoluit; nihilque est, quod facilius destruat: tales sunt anni nostri, ut Augustinus, & Basilus considerant, laboriosi, & anxietatibus pleni, in quibus homo quasi se euiscerat, querens quidnam captare possit; & deinde ut quissimae durationis, quos leuis aura, potio aquae, lapis cadens, dissoluit, & perdit. Si enim recte consideres, nihil inuenies, quod facilius coneratur, & consumatur, quae vita hominis, & anni illius. Haec breuiter complexus est Hieronymus. Videret, ait, quid dicat: Anni nostri sicut aranea meditantur. Quomodo aranea quasi mittens filia, lucillucque discurret, & textit rota die, & labor quidem grandis est, sed effectus nullus, ita & vita hominis &c. Haec duo, ut Basilus hunc locum expendens annotat, explicuit optime ille magnus Iacob, qui interrogatus a Pharaone quotnam essent anni vitae suae, respondit: *Dies peregrinationis meae centum triginta annorum sunt, pauci, & mali, id est, breuissimi, & laboriosissimi;* Tales enim fuerunt anni, quibus Sanctus ille vir vixit, & tumis &

Orat. Fone
dei Caesarij
fratris.

In Psal. 89.

In Psal. 89.

In Psal. 89.

Schol. in
Psal. 89.

Gen. 49.

labori-

Sap. 5. 13.

Matt. 4. 10.

1. Cor. 13. 12.
Iob. 20. 5.

223.
In Psal. 89.

Hieronym.

laboribus pleni, & pauci: omne namque quod
 finitur, dum ad finem eius peruenitur, breue
 iudicatur, ut Hieronymus*, & Gregorius*,
 obseruauerunt. Hæc homines loci communis expli-
 catio. Sanctus tamen Hieronymus*, locum
 ex professo expēdens, & qui ex hebreo trāse-
 rerunt, aliter legunt, lo hebreo namque habe-
 re nōmē *Hegeb*, quod proprie significat ser-
 monem, loquelam, aut eloquium, nō quod-
 cumque sed depressum, submissum, ac leuissi-
 mum: ut cum loquimur misitendo, aut per
 murmurum laborum. Vnde in scriptura ali-
 quando tribuitur meditationi cordis, quæ
 locutio quædam dicitur, aliquando verbo sub-
 misso & depresso, aliquando statui ab ore
 progrediēti: ideo varie locū auctores trans-
 ferunt, Hieronymus, *Anni nostri, sicut sermo,*
aut locutio, vel loquela, quomodo Felix, Pagni-
 nus, & Regia; quæ lectio continet ei, quod
 Sanctus Iob dixerat, iuxta Septuaginta; *Vita*
mea exilior est quæ loquela, quomodo legit Au-
 gustinus. Volat irrenocabile verbū, in pun-
 cto profertur, in puncto finitur: est enim qui-
 dā verberatus aōr, qui subito euanesceat, aut
 potius quidam sonus in ære sustētatus qui
 in instanti dissoluitur. Gennardus, & Bri-
 xianus, *Anni nostri sicut meditatio, aut cogitatio*.
 Quisnam explicare valeat, quā velociter co-
 gitatio mentis transeat? Subito, & in instan-
 ti longissimam distantiam transgreditur, &
 eo ipso ac egreditur, iam ad locū, ad quem
 tendebat peruenit. Chalchus, *Anni nostri tan-*
quam vapor oris nostri in hyeme, qui videlicet
 mox ac egresus est ab ore, defatur, & resolu-
 nitur ante oculos nostros: talis est vita ho-
 minis, tam exilis, tam breuis, tam velociter
 eurrens, tam cito ad metā perueniens. Quis
 explicare possit, quam facili, quam veloci-
 ter, quam subito, quā inopinatē, vita homi-
 nis finitur? Quis vapor leuius dissoluitur?
 Quæ cogitatio citius finitur, & ad terminū
 peruenit? Quæ loquela aut verbū citius con-
 sumatur, & finitur? Quæ omnia cōsiderans
 Sanctus Iob, duo asseruit: primum, vix bre-
 uitatem, & fragilitatem, maiore esse, quā
 sermone quous possit explicari. Vnde vt
 nunc dicebamus, ubi noster Vulgatus legit,
Dies mei velociores fuerunt cursore, Septuaginta
 legunt, *vita mea exilior est, quam loquela*. Quod
 duobus modis exponi potest, primo, iuxta
 ea, quæ diximus, vt comparet exilitatem vi-
 tæ ad exilitatē loquæ. Nihil apud nos exi-
 lius, quam verbum ore prolatum, quod qua-
 scillitate emittitur, eadem dissipatur. Gran-
 dis est exilitas, & fragilitas loquæ, aut ver-
 bi ore prolatis: maior est tamē exilitas & fra-
 gilitas vitæ meæ. Secūdo, vt velit dicere: Bre-
 uior exiliore: est vita mea, quam sermone

quous, aut loquela possit explicari: sicut in-
 finitam Dei maiestatem & æternitatem ex-
 primimus optimē, dicentes illam tam gran-
 dem, vt nullo possit explicari sermone. Vn-
 de Iob, quasi duo extrema considerauit, du-
 rationem Dei, & breuitatē vitæ nostræ, qua-
 rum neutram possumus sermone explicare,
 illam propter firmitatem permanentem, istam
 propter exilem, breuem, & infirmā du-
 rationem. Secundum, tam breuem esse vitæ
 humanæ durationē, vt possit dici, ipsa bre-
 uitas, & paucitas. *Paucitas*, inquit, *dierū meo-*
rum finietur breui. Non dixit, vt communiter
 dicere solemus, & ipse alibi dixit; *Dies mei*
pauci, finientur breui: sed paucitas dierum
 meorum, quasi dicens: Eorum duratio tam
 pauca, & breuis est, vt verius ipsamet pauci-
 tas, & breuitas dici possit. Annotabamus su-
 pra, Dauidem non contentum fuisse, homi-
 nem vocare vanū, & inanem; sed vt omnia
 quæ dici poterant, complecteretur, vocasse
 eum, ipsam vanitatem: *vanitas*, inquit, *vanitas*
omnis homo viuens; qua dicendi phrasi sig-
 nificauit, in homine contineri omnium
 rerum vanarum, & inanium vanitatem, & ina-
 nitatem; hæc enim vis est nominū abstrac-
 tionū, vt scipe D. Thomas eleganter docuit.
 Similiter ergo Sāctus Iob, rem totam con-
 cludere volens, non contentus fuit, vocare
 dies hominis paucos; sed ipsamet paucita-
 tem, vt indicaret, illos omnium rerum, quæ
 parum durant, breuitatē & paucitatem com-
 plecti. Hinc optimē explicatur, quod Ange-
 lus dixit Ioanni, exponens visionem mulie-
 ris sedentis super bestiam habentem capita
 septem, & cornua decem*. *Decem cornua, quæ*
vidisti, decem reges sunt, qui regnū nondum acce-
perunt: sed potestatem tanquam reges vna hora, acci-
piunt post bestiam. Difficile est ad explicandum,
 quinam sint isti decem reges. Probabilis est
 valde S. Irenæi* sententiā, hos futuros decem
 reges tempore Antichristi, in quos omnino
 delinēt Romanum imperium, quiq; vltimi
 futuri sunt in mundo, quos merito indica-
 runt decem digiti pedū statū Danielis*, in
 quos tota delinebat statua, quæ exprimebat
 omnes mūdi principatus, vt dixit S. Hippo-
 lytus martyr*: de quo* accurate noster Ma-
 luenda*. Illi autē dicuntur accepturi regnū
 vna hora, vt Ambrosius, Rupert*, Andreas,
 & Aretas ibidem exponunt, quā torum tē-
 pus durationis regni illorum, quamuis lon-
 gum iudicetur à mortalibus, breuissimū ta-
 mē, & quasi vni* horæ futurū erat: quæ phra-
 si scriptura sacra, breuissimam durationem
 solita est exprimere, vt cū dixit Dominus*,
Poenitentia ad horam exultare, in luce eius: Et* Non
potuistis vna hora vigilare mecum: Ecce *Ad horam*
venit.

Iob. 10. 20.

Psal. 38. 2.

Apoc. 17. 12.

1. Cont. hier. c. 25. & 26.

Daniel. 1.

Orat. de consummat. mundi. c. 1. Lib. 4. de Antichrist. c. 19. & 20.

Ioh. 8. 12. Mar. 20. 10. Ad Phil. 1. 19.

dices

¶ 22 f.

Li. 1. de vi
ta Moysi in
principio.
¶ 1. Strom.
tam comit.
3.
In Psalm.
118. vers. 2.

discessit à te, vt in aeternum illum reciperes. Vide ergo, quam grandis sit paucitas dierum cunctorum mortaliū. Vide, quot symbolis, quot metaphoris, quot diuersarū rationū phrasibus, scriptura sacra, breuitatē, infirmitatem, & exilitatē humane vitæ explicet: excellentius sanē quā omnes Philosophi, qui si quid de hoc argumento sapienter dixerunt, ex scriptura sacra suffragati sunt, vt annotarunt Philo⁴, Clemens Alexandrinus,⁵ & Ambrosius⁶. Vnde ego nūquam ad Philosophos recurro in huiusmodi disputationibus; plura enim, & copiosiora in vna scripturæ sacræ linea inueniuntur, quam in omnibus ipsorum libris; & in illa habentur res tāquam in fonte, in istis tanquam in exiguis riuiulis. Et si diligenter scripturam sacram euoluas, hoc inuenies, quod tota ferē illa in hoc posita videtur, vt nobis exponat Dei maiestatem, & hominis vilitatē; quæ fortia sunt Dei, & quæ infirma sunt hominis, in quibus duobus tanquam in cardinibus, ostium diuine lectionis voluitur: & scriptores sacros inuenies tanquam Angelos per scalam diuinorum voluminum, aut ascendentes ad Deum, illius gloriam, æternitatem, infirmitatem, omnipotentiamque considerantes, aut descendentes ad hominem, tāquam ad terram aridam & vilem, illius infirmitatem, defectus, & miseriae exponentes: vt hinc homo cognoscat, quis Deus, & quis homo; & quomodo à se nihil, à Deo autem omnia sunt speranda, & accipienda, ad remedium suæ miseriae, iniquitatis, & mortis. Vnde non inuenies paginam, in qua nō hæc exprimi videas. Et sicut ad ea, quæ Dei sunt, exprimenda, querunt scriptores sacri omnia symbola, metaphoras, phrasessque loquēdi, quib⁷ illius summā maiestatem, potestatem, essentiam, misericordiam &c. explicant; ita ad ea, quæ hominis sunt explicanda, querunt omnia symbola, & phrasēs, miseriae, fragilitatis, & vilitatis. Hinc, vt ad propositum regrediamur, ad significandum, breuissimē hominem futurū puluerem, iam illum puluerem vocat. Hinc illa Dei sententia, quam, vt supra aīnotabamus, Hieronymus de Nabuchodonosor dictā intelligit: *Finitus est puluis, consummatas est miser, defecit qui conuulcabat terram*. Nondum Nabuchodonosor erat finitus, aut cōsummatas, aut in puluere conuersus, imō necdum in mūdo existerat, nec verō in vtero matris erat cōceptus, nec nisi post plurimos annos genitus fuit; & iā eum exponit, & exhibet consumptum, finitū, puluerem: quia multorum annorum vitæ nostræ duratio, si recte expendatur, breuissima est, & citissimē auolat, vt quod post multos annos futurum est, iam adesse dici possit, imō

& adfuisse. Non incipit annus, quod iam videtur finitus. Hinc etiam idem Deus, cū hominem paradiso expulit, & iussit, vt coleret terram, non contentus fuit dicere: *Quousque ueraris in terrā, sed addidit, Quia puluis es, & in puluerem reuerteris*. Nongentos & triginta annos vixit Adā post hæc verba, & iā Deum reputat, & reputari vult puluerē: quia quamuis non nisi post nongentos, & triginta annos in puluere esset conuertendus, tam brevis tamen secundū rectam rationem duratio eorum iudicāda erat; vt iam possit vocari puluis, & se reputare puluerem. Omnia hæc eloquētissimē breuissimis verbis B. Hieronymus complexus est: Debemus igitur & nos, inquit, animo præmeditari, quod aliquando futuri sumus, & quod velinus, noli mus, abesse longius non potest, nam si non gentos vitæ excederemus annos, vt ante diluuium vivebat humanum genus, & Mathusalem nobis tēpora donarentur; tamē nihil esset præterita longitudo, quæ esse desisset: etenim inter eū, qui decē vixit annos, & eū qui mille, postquam idem vitæ finis adueniret, & irrecusabilis mortis necessitas, transactum omne, tātundem est: *Nisi quod senex magis onustus peccatorum fasce prebescitur*. Ita Hieronymus, qui ad horū cōfirmationem inducit illos Latini Poetæ versus, Optima quæq; dies, miseris mortalibus xui - Prima fugit, subeuntque morbi, tristisque senectus: Et labor & duræ rapit iuclementia mortis.

Episto. 1. de
Epitaph. Ne-
potiani.

Virg. 3. Ge-
orgicar.

§. 38. *Deus mortē instatē exponit, vt corrigamur, diabolus distantiē, vt pereamus sicut ciues Hai, & Benjaminita.*

XCELLENTER Deus ad nostram emendationem & correctionem, hominem adhuc viuentem, sanum, & robustum vocat puluerem, vt indicet tam cito puluerem futurum, quod iam se possit puluerem reputare. Sanctus David edidit psalmum, in quo inanitatē, fugacitatem, breuitatemque humane vitæ mirabiliter varijs symbolis describendā amplectitur; vt nunc dictum fuit: exponitque Deum hominem corripuisse, & enim ad mortem damnaſſe, quam citissimē aduenturā quiuis deberet intelligere. Quid autē Deus intenderit, explicat subdens: *Quoniam superuenit mansuetudo, & corripimus*. Hunc locum ex professo B. Hieronymus expendit, varias illius translationes referens, & annotans. Quidnā mansuetudinis

¶ 226.

Psa. 99. 13.
Eph. 1. 3.
ad Cyprion.

nonine

In cap. 16.
Elaie.
Elaie, 16. 4

In Psal. 89.

Schol. in
Psal. 89.Hom. 17.
in Genes.
Li. de bo-
no mortis.Hieronym.
Chaldeus
Felix.
Pagninus.
Regia.Brixian. 20.
fol. 97.

nomine intelligit aetatem extremam, quam plenam laboribus, & ærumnis, David prædixerat: tunc enim extinctus est iuuenilis ardor, & fortitudo virilis, & homo non se potest mouere, ideoque mansuete agit; & ærumnis, ac infirmitatibus senectutis corripiuntur vitia iuuentutis. S. Augustinus intelligit, flagella, quibus à Deo misericorditer punimur, quæ vitæ nostræ superueniunt ad compressionem carnis, & vindictam peccatorum; per illa enim mansuete Deus corripit omnem filium, quem recipit. In græco tamen verbum *superuenit*, est præteriti temporis, ut Iansenius annotauit, & obseruasse visus est Basilius, qui per, *Mansuetudinem*, intelligit supplicium, quo Deus hominem affecit, & puniuit: & intelligere possumus, sententiam illam mortis in hominem prolatam, *Pulvis es, & in puluerem reuerteris*, per quam Deus breuissimam hominis vitam voluit exprimere, & illam tam citò finiendam, ut etiam dum homo viuit, iam se possit cinerem reputare, ut diximus: & hæc vocat David, Mansuetudinem, aut benignitatem; tum propter rationem statim tradendam: quia per hoc hominem corripuit, & continere voluit, ne ad peccata desisteret; tum propter rationem, quam Sancti Patres sæpe prosequuntur, signanter Chrysostomus, & Ambrosius: quia videlicet grâdis, eximiaque Dei misericordia fuit, hominis vitam tunc abbreviare, quæ sicuti ante peccatum erat delectabilis, dulcis, & appetibilis, ita post peccatum est plena ærumnis, ac laboribus, & digna, cuius consumatio & finis desideretur. Sicuti si homo ex sede pulcherrima, opulentaque mensa, in teterrimam fœdissimamque lutum caderet, cō misericordius cum illo ageretur, quò citius ex tali luto quis extrahendum curaret. Superuenit ergo homini peccati, mansuetudo, ac benigna, & misericors Dei vindicta, quæ potius mansuetudo, quam seueritas dici debet, quæ in hoc posita fuit, ut breuissime vita nostra finiretur. Vnde Hieronymus transfert: *Quia transimus cito, & auolamus*: Chaldeus, *Quoniam transeunt velociter anni nostri, & volat in puluerem*; Felix, *Quoniam declinat celeriter, tempus vitæ nostræ, & volamus*; Pagninus, *Quoniam recessit cito, & auolamus*; Regia, *Quia refecatur cito, & auolamus*, quomodo etiam Genebrardus, & Brixianus; est enim in hebræo nomē *Gaz*, quod significat consionem aut succisionem, metaphora sumpta ab ouium vellere, quod breuissimè succiditur, & illo ouis expoliata, velociter currit; ita anima breuissimè consovellere corporis auolat. Quoniā autem hoc facit Deus ad correptionem, & emendationem nostrā, Septuaginta addiderunt, & cor

ripiemur, quasi dicere voluerit David: Quoniam anni nostri subito auolant, velociter transeunt, & breuissime finiuntur, iuxta sententiam à te contra hominem misericorditer mansueteque prolatam; ideo corripimur, & continemur, ne ad vitia desicemus. Si enim homo cum peccauit, non morti fuisset addictus; quem terminum eius peccata haberent? si homo non moretur; quis uxorem alienā relinqueret? quis quæ furto sustulit, restitueret? quis quæ erga Deum agere tenetur, cōpleret? Quādo vita longa hominibus concessa fuit, quamuis scirent se certissimè morituros, ita peccata excreuerunt, & multiplicata fuerunt, *Vt repleta fuerit omnis terra iniquitate, & omnis caro corruerit viam suam*: oportuit propterea vitæ terminos angustari, & qui viuebant per nongentos annos aut circa, reducti sunt ad cētum, imò ad Septuaginta, & in potentatibus octoginta, cōmuniter loquendo, ut David dixit. Si igitur homo posset agere quæ vult, retinens securitatem vitæ; in quodnam vitium, non desisteret? quānā mala nō sequeretur? Modo cum nec securitatem habet vnius horæ, in omne vitium se demittit; quid faceret, si integram vitæ securitatem obtineret? Ad nostram ergo correptionem misericorditer Deus nobis cōstituit breuissimos vitæ terminos, exponens citissimè morituros, quos propterea iam puluerem vocat. Annotabamus supra, Deum voluisse parentes nostros continere in virtutis, & iustitiæ statu, metu mortis, dicens: *In quacunque die comederis, morieris*: hunc metum diabolus abstulit, sicque hominem in peccatū, & omne malum coniecit. Deus propterea post hominis peccatum, volens illum, nosque corripere, non solum dixit morituros, sed citissimè, inopinatè, & quando minus cogitamus, morituros; illa namque omnia voluit explicare, dicens: *Pulvis es*. Diabolus similiter nos impetens, contendit nobis persuadere, falsum illud esse, & quod nec citissimè, nec breuissimè, nec inopinate sumus morituri, sed longam adhuc restare vitæ durationem, & mortem aduēturam, præmissa infirmitate, quæ nos aduētus illius admoneat, ideoque oppositam vocem auribus nostris infert, *Non es pulvis*, sed potius homo sanus & potens, vir fortitudine præstās, mulier pulchra & formosa, iuuenis, quem non ventus quiuus rapiat; sed qui possis contra leones te opponere &c. Hæcque sæpe expendere solitus fui, sicut ad aliud institutum expendit B. Bernardus, cōtra homines, qui perpetuò de primis parentibus conqueruntur, & magna admiratione stupefacti querunt: Quomodo fieri potuit, quod diabolus eis

227.

Genes. 6.

Ser. i. in se-
ro omnium
Sancti. post
med.

persua-

perfulerit, nō moriuros, si ederent de ligno vertico, cum Deus ore proprio, expressa-
que sententia mortē ipsi fuerit cōminatus: pulvis enim minus ipsi faciunt. Audierit qui-
dem illi diuinam sententiam, quod si comēder-
ent morturi erant; audis & tu ipsiusmet
Dei sentētia, suomet ore prolata, quod
ego, breuissimē, & inopinatē morieris. Id
enim significat illud, Puluis, vt diximus. Si
ad diaboli suggestionē crediderūt illi se nō
moriuros, nō ne tu ad eiusdē suggestionē,
credis non cito, nec breuiter, nec inopinatē
moriurum? Sicut parentes crediderunt dia-
bolo dicenti: Nequaquam moriemini, ita cre-
dis tu eidem, tibi suggerenti: Nō subitō mo-
rieris, nō cito & breuissimē morieris: ideo-
que sicut illos subito metu mortis traxit ad
id quod uoluit, ita & te subito metu cite,
breuissimē, & inopinatē mortis, ad omnia
vitiōrum genera trahit. Sicut ergo hac fuit to-
ta diaboli cura, cum parentes nostros uoluit
perdidit, persuadere eis, quod nullatenus e-
rāt moriuri, ita tota illi sollicitudo, vt nos
decipiat, est, persuadere nobis, quod non tā
cito moriemur, & quod nō est, cur nos iam
debemus reputare puluerem. Cur enim in-
quit, te uoluerē existimabis, qui te uides iu-
uendū, validū, & fortē? Cur te censeberis pul-
uerē, cui manifeste in te experis, & scitis
uirilem uirtutē? Cur, quē te uides pulchram,
uenusto corpore, in flore aetatis, omnium ocu-
los ad te cōuertens? Cur qui nec febrē pateris,
nec paralyti dissoluens, nec aliquid in te
sentis, quod uelut mortis suspicionē tibi
inferat? Habet te nobiscū diabolus, ad eum
modū, quo excellentissimus ille dux populi
Dei Iosue, cum habitatoribus ciuitatis Hai.
Bellū illis intulit, mittens cōtra eos milites
suos: expertus est tamē illos fortes, à quibus
suis exercitum posuit superatum, & in fugam
cōuersum: post multa autem quae scriptura
enarrat, ex Dei institutione, bellico stratage-
mate effus fuit. Cuius siquidem Hai fortes e-
rant, dum in sua ciuitate manebant, & uet-
erissimūque: fortis est in domo sua: propte-
rea cōstitit Deus Iosue, vt lōge illos à sua
ciuitate traheret, hoc ordine: quod poneret
multos milites in insidijs iuxta ciuitatem,
altos autem mitteret, qui ipsos ad bellū pro-
uocarent, ita ut fugam simularent, vt se
insequentes ciues Hai, longe à sua ciuitate
eraherent: quod & factū est, sicq; cum
Haitas longe à sua ciuitate constitutos tene-
rent, facile fuit illis exsultibus, qui in insi-
dijs latitabant, eos cōterere, & penitus per-
dere. Simili stratagemate vsi sunt filij Israel,
contra Beniaminitas, quorum fortitudi-
nem deprehenderant: quoniam semel & his

ab ipsis fuerant superati, & victi: procurau-
runt enim, trahere Beniaminitas extra ciui-
tatem suam, ad idq; milites latuerunt, qui ad
bellum, illos prouocantes, fugam arte simula-
rent, vt abstraherēt eos de ciuitate, & quasi fugien-
tes ad supra dictas ciuitates aduenerunt, licq; à ci-
uitate illorum elongatos prostrauerūt. An-
notatione dignū est, cur Deus, cui tam fa-
cile est, per milites suos vincere inimicos in
ciuitate ipsorum constitutos, quam extra il-
lam tractos, huiusmodi stratagemate malicia
ri utatur, & quod bellū instruat eo modo,
quo posset Caesar, aut Pompeius, aut Annib-
al, aut ceteri duces. Huius rei varieg sunt ra-
tiones, illam tamen precipuam credo, vt ex
illis corporalibus bellis, nos ad spirituales
pugnas instrueret, *Quae cumq; eum superant,*
ad nostram doctrinam scripta sunt: vt uidebret
intelligat homo, quantum curare debeat, ne
ab inimico lōge à sua ciuitate trahatur. Ior-
tissimus redditur homo, cum in sua ciui-
tate, aut domo se continet, idque satanas ex-
peritur. Domus propria hominis se pulcherr-
um est, vt supra ostendimus, ex illis uerbis scri-
pti Iob: *Prius constituta est domus cauea: uincula*
autem tuncq; in hac domo firmus manet, &
intra illam se continet, cum sibi tā propin-
quam considerat mortem, quod iam se pal-
uerem, & quasi in sepulchro constitutum re-
putat. Si enim homo est pulvis, locufq; pul-
ueris sepulchrū est: tunc in suo loco erit ho-
mo, cum se in sepulchro repositū cogitat.
Dum intra illud se continet, facile est om-
nes diaboli impetus superare, & vincere, &
omnem illius exercitum in fugam cōuertere.
Si enim quis se reputaret hodie moriuru-
m, nōne facile omnē diaboli suggestionem
repelleret, excitantem ad adulterium, uel
furtum, uel uindictam? Quanto ergo magis,
qui nō solum se cogitat hodie moriturum,
sed iam mortuum, & puluerem effectū?
Propterea itaque diabolus hoc summo opere
procurat, lōge te trahere ab ista tua do-
mo, & suggerere mētē tuā, quod lōge dis-
tas à sepulchro: te tibi ipse repraesentat in
uenem, cui longa adhuc uitae uia superest, te
validū & sanū tibi met exhibet, & quod
etiā si mortem queras, nō inuenies: te quod
nullis morbis sentis effectū, per quos aliqua
mori pateat uia, & uiciniū: quātumcumq;
seni suadet, vt li. Hieronymus annorat, quod
salte per annū uita sit futura superflua,
inde uincit, & superat. Confidens enim te
multo adhuc tēpore uicturū, non times cō-
mittere nunc adulteriū, furtū, uindictam, re-
mittens in futurum tēpore, uitae emendatio-
nem. Infelices illi, quos lōge à sua morte
diabolus trahit, quos deplorare Deus ipse

Iudic. 11
32.

Ad Rom. 3.

Ecc. 30. 1.

T 228.
Iosue 7. 23.Ecc. 30. 1.
Cyriacus
11. 200.

Amos. 5. 3. videtur per Prophetam Amos, vbi enim no-
ter vulgatus legit, *Va qui opulenti estis in Sion,*
&c. qui separati estis in diem malum, & appropin-
quatis folio iniquitatis, Pagninus noster legit,
Alongantes diem malum, idest, multum distare
putantes diem mortis, quem malum appel-
lat, propter rationem quam indicat B. Au-
gustinus: *& propterea appropinquatis folio iniqui-*
tatis, idest, ad supremam iniquitatem, quæ se-
det tanquam in folio malitiæ, & nequitie.
Annotat S. Augustinus, illum benè sibi con-
sulere, qui ex fide viuens, & satagens, ne ab
extremo preoccupetur die, extremum com-
putat omnem diem: hacquè consideratione
Beatum Cyprianum, munitum fuisse prosequi-
tur, nec mirum, cum nota sit illa Senecæ gen-
tilis sententia: Quid est, quod nos pigros &
inertes reddit? Quod nemo nostrum cogi-
tat, tandem aliquando ex hoc corporis do-
micilio & ergastulo emigrandum esse. Vis
bellissimè te gerere? Tanquam statim mi-
graturus viuito.

*S. 39. Dæmoni illudes, sicut
piscis ceto; si fias propinquus
terra, quæ mulierem cæles-*
tem adiuvit.

¶ 229.
Psa. 103. 28

ONCINUNT his, quæ Sanctus
David dixit illis verbis, mag-
na expensione dignis. *Draco is-*
te, quem formasti ad illudendum ei.
Loquitur David in illo psal-
mo, de excellentioribus Dei operibus & ad-
mirandis, quæ in natura conspiciuntur, ut in
illis aliquid altius & sublimius nobis conside-
randum exponat. Inter miranda Dei opera,
non infimum locum habet mare: id quod sup-
ponit, dicens: *Hoc mare magnum & spatiosum ma-*
nibus. Græcis tantum est, *spatiosum*, quomodo
legit D. Augustinus; *Manibus* additum est ex
hebræo, iuxta cuius phrasim, credo, spatio-
sum manibus, idem esse ac spatiosum omni-
ex parte, ad dexteram scilicet, & sinistram. *Illic*
repulsa, quorum non est numerus, animalia pusilla
cum magnis. Innumera supra modum est pis-
cium multitudo in mari, longo intervallo om-
nem animalium terrestrium numerum exce-
dens: ex quibus quidam sunt ingenti magnitu-
dine grandes, corpore & viribus; alij exigui
& pusilli. Inter magnos pisces habet princi-
patum. *Draco iste, quem formasti ad illudendum*
ei. De ceto credit Basilus sermonem fieri, qui
Draco magnus vocatur etiã in Genesi, vbi
noster vulgatus legit: *Creavit Deus cete gran-*
dia, in hebræo habetur, *Creavit Deus dracones*

magnos. Creavit ergo cetum in mari magno
ad illudendum ei. Dubium est, quid hæc ver-
ba significant. Nunquid enim Deus ad lusum
solummodo animalia tam magna creavit?
Nunquid delectatur ipse videns ludum, quo
eis illuditur? Et quinam sunt, qui es illudunt?
Qui sunt insuper ludi, per quos illis illudi-
tur? Existimo Davidem expendere voluisse
quoddam excellentissimum providentiæ di-
vine opus, quod in piscibus maris splendet.
Dixerat in mari cõdita & posita à Deo ani-
malia pusilla cum magnis. Poteramus obje-
cere; quomodo id ab illo factum fuerit, cum
sit certum, animalia pusilla deuoranda à mag-
nis: propterea David, quasi huic obiectioni
respondens, hoc eximium diuinæ providen-
tiæ opus subiicit, quod animalia pusilla, non
solum, non deuorantur & consumuntur à
magnis: sed illudunt eis mirando instinctu,
ab auctore naturæ illis impresso. Cetus (in-
quit auctor incognitus) piscis est magnus cor-
pore, multo egēs cibo; vnde insequitur alios
pisces, ut eos deuoret: qui videntes eum, fu-
giunt naturali instinctu versus littus maris,
vbi cetus vorare ipsos non potest propter
paucitatem aquæ: imò ipsos insequens, im-
pingit in terram, & non valens ibi natare, oc-
ciditur à piscatoribus, & sic ab alijs piscibus
ei illuditur. Ita incognitus. Singulari ergo
instinctu, peculiariter à Deo ipso animali-
bus aut piscibus pusillis indito, non se elon-
gant à littore, aut à terra limosa, ut cum cetus
ad ea deuoranda conatur incedere, possint
secura consistere iuxta terram & limam consti-
tuta, vbi cetus omnes vires amittit & per-
dit. Magni auctoris naturæ opus, sed quod,
ut Basilus annotat, mysterium grande con-
tinet. Illud manifestum fit, ex eo quod apud
Esaïam, & Iob typus draconis magni aut
ceti, diabolus inuenimus descriptum. Hic
ex Dei singulari providentiâ (ut alibi tradi-
mus) positus est in mundo, & in eo relictus,
in quo constituit etiam animalia pusilla, ho-
mines scilicet, qui minores sunt illo, & longe
inferiores viribus & natura. Animalia itaq;
pusilla cum magnis sunt in mundo, homines
videlicet, exigui quidam vermes, cum dæmo-
nibus innumeris legionibus. Dices: Et quomo-
do poterunt ab eius faucibus liberari? Viden-
tur expositi omnimodæ perditioni: si namq;
primi parietes, creati in gratia, roborati inti-
mitate originalis virtute, in paradiso positi, ab
huiusmodi ceto sunt absumpti: quis in hac
lacrymarum valle poterit esse securus, in qua
omnes sunt exiguis viribus, & infirmi, adeo
ut quidam, qui inter homines maximè presta-
re visus fuit, huiusmodi periculum timens, & au-
xilium diuinum implorans, diceret de seipso:

In Psa. 103

¶ 230.
In Psalm.
103.
Esa. 27. 1.
& 51. 9.
Iob. 3. 8. &
c. 40. 20.

Schol. in
Psal. 103.

527.9.1.

Quomā seruis tuis sum ego, & filius ancillae meae, humo infirmus, & exiguus temporis. & minor ad intellectū iudicij & legum. Vide quā pusillum & debile se ipsum describat: Infirmitatem ratione animae, quae propter peccatū infirmata fuit; & semper māsī naturae nostrae infirma ad bonū, propter somniti & concupiscentiam: Exiguus temporis, id est, infirmum etiā ratione corporis, quod est mortale, breui tēpore duraturum: Minor intellectū, id est, ignorantis plebas, & quasi in media die cecutiens. Si Adā sanus & fortis in anima, diuinae gratiae roborē, & firma ac constanti salute praestans, qui erat inextinguibilis, sapiēs, & totius ignorantiae eorum, quae ad se pertinebāt expertus, deuoratus fuit; quid faciet homo infirmus, mortalis, & cunctis ignorantibus repletus? Propterea Deus remedium tibi indicauit, quo si ueris, nō tūcū, nō à dracone superabis, sed illudes ei. Posuit terrā limū & puluerē, ad quē te recipias, & cui propinquum te constituas. Tam propinquā tibi exposuit terram, ut iam dicat tibi; Pulvis es. Sicut piscibus naturae indidit impulsū, quo se ad terram recipiant, ita tibi, qui creatura rationalis es, intellectualem impulsū infert, excitans te, ut te terrā & puluerē iam censeas. Ad puluerem te recipe, ne lōge ab illo discedas, nunquā credas mortem tuā longe distāre, sed tā proximā & appropinquantem mente tene, ut te iā terrā reputes. Huiusmodi terra detinet draconem, & eius continet impetus, ne possit accedere, aut te deuorare. Si enim te propinquū morti cogitas, posses ne ad malū te impellere aut trahere? Ad huiusmodi terrā cōfugit Sanctus Iob, quando cetum magnū vidit cōtra se excitatum, supra latē profecutus sumus: & se iā mortuū reputans, dicebat: Patredim dxi: Pater meus es tu, mater mea & soror mea uerbum. Cōsiderat se ipsū, ac si iam sepulchrū esset ingressus metaphori sumpta ab eo, qui postquā multis diebus aeterna domo fuerat absens, cū in eam reuertitū, gratē alloquitur patrē, & cū matre & sororibus placidē cōuersatur, illos omnes recognoscit. Iuxta huiusmodi institutum possumus explere, quod Sanctus Euāgelista Iōānes, de illa celesti muliere retulit, quam draco persecutus fuit, volens ipsius filium deuorare, & illā absumere. Tādem autem, Misit serpens ex ore suo post mulierem aquam tanquam flumen, ut eam faceret trahi à flumine: & adiunxit terra mulierē: & aperuit terra os suū, & absorbit flumen, quod misit draco de ore suo. Vide modum, quo illā capere uoluit. Non ille manus habebat, quas ad cōprehendendam mulierem extēderet; sed misit aquarū multitudinē circa eā, tam

231.

Iob. 17. 24

Apo. 19. 17

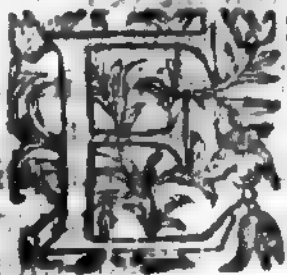
grandem, ut flumen magnum cōstituerent, ut eam inquit, faceret trahi à flumine. Hic modus est, quo diabolus animam capere conatur, mittendo aquas multas à quibus trahuntur. Sunt hae aquae, suggestiones eius, rationesque quas proponit fallaces, de quibus alibi sunt etiā voluptates ac delitiae, quas nobis representat. Hoc modo trahit, nō uolentiam inferendo; sed sicut dixit ille, (cuius dictum ad hoc institutum Augullinus annotat Tract. 16. in uir) Trahit sua quicquid; voluptas. Non itaque uim interit, nō manus aut brachia extendit, uolenter captas, sed alliciens blādis rationibus, quasi aquis blādis, ex ore eius procedentibus, repletat delicias, voluptates, & diuitias, quas possumus consequi. Ita trahit primos nostros parētes falsis pollicitationibus; ita te trahit ad luxum, representans uoluptatem, quā inde capies; ad tūrtū, exponens diuitiarum iactantiam; ad uidiētā, expendens honoris aestimationem. Grandis tamen Dei misericordia, qui mulierem iuxta terā potuit, nō quae eā perderet, sed adiuuaret; nam adiunxit terra mulierē, & aperuit os suū, & absorbit flumen, quod misit draco de ore suo. Te tam propinquū terrae posuit Deus, ut non possis illi esse propinquior, dicēs tibi: Pulvis es: his enim uerbis, te sepulchro & morti tā proximum constituit, ut iam illā te incurritē reputes. Hae est, quae omnes aquas ex ore draconis procedētes absorbet, & absumit; omnes inquit diaboli suggestiones, omnes voluptates, quas ille representat. Quae enim delectatio nō dissipabitur, si te cogites, iā morientem: Quae voluptas te poterit trahere, si iam te ad mortem properantem cōsideres? & si uiua representatione cogitaueris mortem iam ad ianuās tuas pulsantem, & quod mortuus es, & sepulchro repositus; quenam diaboli suggestio poterit firmā cōsistere? Facile contemnit omnia, dixit Hierōnymus, qui se semper cogitat esse mortuū. Deus igitur te puluerē uocat, & illius sententiam ecclesia tibi intimat, ut mortē nullatenus a te lōge positam credas; sed tā citō, te eā incurritū, ut iam incurritē reputes; quo tibi diligentissime prospicias, virtutum opera diligenter exquiras, & uitā ac peccata magis sollicitudine à te excutere cures. Mirū est quā diligētia diabolus contra te agere procurat, non expediat diem crastinum ad te perdendum, quia sciens mortem tibi proximam, dubitat si ad diem sequentē sis peruenturus. Vide hoc ipso, quod iustum aliquem uidet, ad eum impugnandum se accingit, non expectans neque per horam: nescit enim si per horam uita illius sit duratura.

Tract. 16. in uir.

Epist. 103. ad Paulinū.

¶ 40. *Diabolus ut perdat, non expectat tempus futurum, quia incertum: minus tu securitatem debes tibi promittere, cuius mors non tardat.*

¶ 232.

Iob. 41. 33.

Sic insignis locus ille, quo Deus diaboli diligentiam & solitudinem, qua ad iustos deuorandos properat, sub typo ceti aut draconis maris describit. Post illud, inquit *Lucebit semita: estimabit abyssum quasi senescentem*. De cetio in cortice loquitur, qui tanta auuiditate & celeritate incedit ad capiendam praeda, quam videt, ut semitam quandam spumofam albicantemque super aquas, quas cocirat, post se relinquat. Vnde in locis ubi piscatores cetos piscantur, per multa millaria videt eos venientes aut discurrentes. Hocque illud est. *Post illum lucebit semita*. Color enim albus, lucens & splendens in scriptura vocatur, ut alibi ostendimus. Si quæras, quidnam eum urgeat, ut tanta celeritate & diligentia feratur, respondet: *Quod reputat abyssum, quasi senescentem*, id est, propinquum defectioni & fini: *quod enim antiquatur, & senescit, prope interitum est*, ut dixit Apostolus. Quasi dicat, velocissime excitari ad capiendam praeda, quia reputat abyssum ac mare, quasi iam statim defecturum & finiendum. Hoc similiter de accipitribus Noruegianis dicitur, quod velocissime volant ad praeda, quia in illis regionibus dies tantum per tres horas durat, & reputantes diem citò finientem, & quasi senescentem, perniciosissimo volatu feruntur. Hæc de cetio non assertiue accipienda sunt, sed iuxta communem phrasim, qua cum volumus exuicare auuiditatem, qua quis ad aliquid feratur, dicimus, velocissime ferri ac si iam omnia sibi crederet deficere. Ceterum de diabolo est legitima horum verborum intelligentia, ut alibi ostendimus, quem Deus depingentem assumpsit, de quo inter alia hoc tradit, quod incredibili celeritate & diligentia fertur ad captandum animam iusti. Vnde & B. Petrus tanquam leonem rugientem expressit, circumdantem omnes, quærentem quem deuoret. Et si quæras huius rationem: *Estimat, inquit, abyssum quasi senescentem*. Constituit Deus demonem in mundo, cui indulget & concessit homines præsertim sanctos & pios tentare, non tamen ei indicauit, quando futurus sit finis mundi, hoc tantum in scripturis videt à Deo dictum, quod nouissima hora est, & quod tempus, quod restat breue est: id circo ille repu-

Hebr. 8. 13.

1. Pet. 5.

tat. Quidum quali senescentem, id est, proximum fini & morti: ideo tanta velocitate fertur, non expectat annum sequentem, nec mensem, imò neque diem crastinum, aut verò horam futuram: Nescit enim an futurus sit dies crastinus, an potestas tentandi & impugnandi sibi concessa, hora sequenti sit duratura. Hocque est, quod Sanctus Euangelista Ioannes audiuit celesti præconio hominibus intimatum, quando diabolus cælo pulsus fuit, audiuit enim vocem clamantem: *De terra & mari, quia descendit diabolus ad vos, habes iram magnam; scitis, quia modicum tempus habet*. Quomodo modicum tempus habet? Iam post illam vocem transacti sunt ferè mille & sexcenti anni, & nondum finis, & modicum tempus habet? Modicum tempus dicitur, primò quia, ut Hieronymus & Gregorius observant, modicum verè dici potest omne tempus, quod finitur. Secundò, quia nescit ille, si hodie aut cras, aut anno sequenti erit finis temporis, sibi concessi ad tetendum, aut durationis mundi. Scit ille totum tempus durationis mundi, futurum modicum, & timet qualibet die, ne illa sit extrema, eo modo, quem alibi trademus. Hæcque ratio vehementius illum urget, & acuit erga quemcunque singulari hominem. Scit diabolus mortem cuiusque propinquam esse, & nescit, si qui surgit mane, ad vespere sit peruenturus: & qui nunc viuit, an hora sequenti victurus sit; ideo non expectat horam sequentem, aut tempus futurum ad te impugnandum. Si igitur diabolus, quia reputat mortem tuam propinquam, tanta diligentia ac veloci solitudine procurat, te à gratia statu deijcere, times ne si nunc non te deiciat, deficiat tibi tempus, morte tua interueniente: tu, qui minor habes de tua vita certitudinem, quomodo in peccato permanere audes? Quomodo expectas, non horam sed annum, imò & annos sequentes? Quomodo ad periclitum securè tendis, tibi securi est multam longamque durationem promittens? Maledictus securitatem istam vocat Bernardus, & omnium malorum causam. Ipsa est res, inquit, Augustinus, quæ multos occidit, cum dicitur cras, & subito ostium clauditur. Reuersus foris cum voce coruina, quia non leuauit gemitum columbinum. Cras cras corui est. Geme ut columbus, & tunde pectus &c. Nihil ita decipit humanum genus, inquit Hieronymus, quam quod dum ignorant spatium vite suæ, longiorem sibi seculi huius possessionem repromittunt: vnde & illud dictum est egregie, nullum tam senem esse & decrepitæ ætatis, ut non se adhuc vno pluri anno viuere suspicetur &c. Non differas penitentiam, nec bonorum operum exercitium, vnamquamque diem crede tibi extremam; non te fallit, qui ita te credere voluit, te iam puluerem vocas & dicis; *Puluis es*. Eleganter diuus

¶ 233.

Apoc. 11. 13.

Epist. 3. ad

Heliodorum.

1. Moral.

c. 8.

Sermo de

illis verbis

Iob: in sen-

tatione.

Ser. 1. de

verbis domi-

ni.

Epist. 1. 39.

ad Cyprianum.

cit.

¶ 234.

Bernardus

Serm. fer. 4. Bernardus expèdens illam Sapiētis sententiam: *Graue iugū super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorū vsq; in diē sepulchri*, annotat, *pau. f. Eccles. 40.*

Iob 14. 1.

Iob 14. 14.

Eccles. 14. 12.

235.

Iud. 14.

1. Io. 2. 18.

1. Cor. 10.

11.

Apo. 3. 11.

1. Pet. 3. 4.

Beatu Iob, hominis naturā describentē, hoc ipso quod natum eū exprimit, intimasse breue tēpus vitæ ipsius futurū. Graue iugum, inquit Bernardus, quia in sordib⁹ generamur, in tenebris cōsouemur, in doloribus parturimur. Ante exitum miseras oneramus matres, in exitu more vipereo laceramus; mirū quod nō ipsi pariter laceramur. Primā vocē plorationis edimus, meritō quidē, vt pote vallē plorationis ingressi; vt nobis illud Iob omni ex parte possit aptari: *Homo natus de muliere breui viuēs tempore, repletur multis miserijs. Quā verū verbum hoc sit, nō nos verba docuere, sed verbera. Homo, inquit, natus de muliere, nihil abiectius. Et ne forte ex ipsa sibi voluptate corporeorū sensuū, quā de sensibilibus haurit, blādiatur, in ipso statim introitu, de exitu quoq; terribiliter admōnetur, cū dicitur, Breui viuēs tēpore. At ne spatiolū illud, quod inter ingressum, & egressum relinquitur, sibi liberū putet, repletur ait multis miserijs, multis & multiplicibus inquā; miserijs corporis, miserijs cordis, miserijs cum dormit, miserijs dū vigilat, miserijs qua versum se vertat &c. Ita Bernardus. Itaq; hoc ipso, quod nasceris hoc tibi certū sit, quod breui victurus es tēpore. Vnde idem Sanctus Iob in se ipso id ita intelligebat, vt vnūquenq; diē crederet extremum vitæ suę; vnde post pauca subiecit: *Cunctis diebus quibus nūc milito, expecto donec veniat immutatio mea. Hoc tibi agendum intellige, & ausculta illud celebre Spiritus sancti consilium: Memor esto, quoniam mors nō tardat, & testamētū inferorū, quia demonstratū est tibi. Hoc perpetuō memoria retine, quod mors nō potest lōgē abesse, & quod non tardat. Expende verbū: videtur enim mihi, Spiritū sanctū respondere velle, ad id, quod potes obijcere; sicuti postea ad simile obiectiōnē respondit Apostolorū princeps Petrus. Potes dicere: Quomodo Deus tā citā mortē prædicat, si video illā multis annis tardare? Mirū enim videtur, quod Deus nihil magis frequēter in ore habeat, quā mortē iā adesse; & nihilominus sapissimē multō lōgoq; tēpore differtur. Huiusmodi argumēto vrgebāt quidā tēpore Apostolorum, qui cōtendebant minus benē ab Apostolis, citissimū diem iudicij prædici, quos Sāctus Iudas Apostolus vocat⁹ *Murmuratores querulosos*. Ioannes clamabat⁹: *Filioli nouissima hora est*; Paulus⁹, *Nos sumus, in quos fines seculorū denerunt*; CHRISTVS ipse⁹: *Ecce venio cito. Quomodo hoc verū est (dicebāt multi) cū videamus non ultis diebus & annis iudiciū differri⁹? Vbi***

*est promissio aut aduētus eius? Ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseuerāt ab initio creature: id est, vbi nam est quod promittunt, & clamant; CHRISTVM iā venire ad iudiciū? Eodem modo videmus perpetuō res perseuerare. Simili ratione in prophetas, antiquis tēporibus impij insurgēbāt, quasi cōtendētes nō curandas eorum minas, quas in voces resolui credebāt, quoniā nō videbāt citō adueniens cōminatū suppliciū. Clamabāt Prophetæ cōtra peccatores, citissimū suppliciū eis intimātes, & quasi iam in ianuis exponebāt. Nolite stare; dicebat Ieremias, quia malum Iere. 4. 6. ego adduco ab Aquilone, & cōtritionē magnā. Ascendit Leo de cubili suo, & prædo gentiū se leuauit: egressus est de loco suo, vt ponat terrā tuā in solitudinē. Prædicat aduentū Nabuchodonosor ad destruedā Ierusalem. Expergiscimini ebrii & sic Ioel. 1. 5. te, & vllulate omnes, qui bibitis vinū in dulcedine, dicebat Ioel; quoniā perit ab ore vest. o. Gēs enim ascedit super terrā meā fortis & innumerabilis: & huiusmodi innumeris cōminationibus agebat Prophetæ, iā quasi suppliciū esset imminens clamantes. Quoniā autē impij tardare videbāt, irridebāt prophetas, credētes illas voces tantū fuisse cōminationes ad retrendū, nō quæ verē futurum exitū haberēt. Vnde & respōdere solebāt fastidiosa quadā loquendi phrasi, qua vtimur, cū videmus aliquid nimis aliquid cōminatē: *Acabe ya, ybaga lo q dize. Festinet* dicebāt illi & cito veniat opus El. 5. 19. eius & videamus, & appropiet & veniat cōsiliū Sācti Israel, & sciemus illud. Apostolorū igitur princeps Petrus illis elegātissimē respōdet. Nō tardat dominus promissionē suā, sicut quidā existimant; sed patiēter agit propter vos, nolēs aliquos perire; sed omnes ad penitentiā reuerti. Quali dicat: Ne credatis cōminationes, quas Dei nomine intimamus, esse meras voces, nec tardat Deus implere quod promittit, quasi promissiones suæ sint fallaces; sed patiēter agit propter vos &c. Ad hoc differt quod cōminat⁹ est, & ideo tardat, & detinet suppliciū, quia patiēs est, & expectat, vt pœnitentiā agatis. Ita igitur Spiritus sanctus respondet tibi obijcienti. Quomodo Deus tā citā mortē prædicat, & perpetuō illā iā præsentiē exponat; cū videamus quod multis annis tardet. Memor esto, inquit Spiritus sanctus, quod mors non tardat. Si Deus aliquo tempore eam differt, est, quia patienter agit propter te, nolens te in peccato cōprehēdere, sed ad pœnitentiā prouocare. Vt hinc inferas & intelligas, quā impiē & nequiter agas, dū tempus, quō Deus mortē detinet & continet, vt per pœnitentiā ad illū te cōuertas, infūmis peccata peccatis addēdo. Memor igitur esto, quia mors non tardat; & quod iā tibi propinquissi-*

num antequam induas, an postquam lacera-
tum est, & iā à te explosum? Certe tunc con-
sumitur, cū illo indutus incedis. In eodem
momento, quo illud induis, incipit illud la-
cerari & consumi, & nūc confuis ex hac par-
te, qua discindi videtur: nunc ex illa, quous-
que totum absumptum est. Ita anima vitam
mortalem & corpus induit in instanti, quo
ipsa creatur in corpore, cū homo concepi-
tur in vtero matris. Illud quotidie oportet
mundare, resarcire alimento, medicinis, &
fomētis, quousque omnino deficiat vita. Con-
siderauit itaq; Augustinus hominem, verbi
gratia, cui constituit Deus vitam sexaginta
annorum. In eodem instanti, quo vitā illam
incipit possidere & tenere, adest mors, que
consumere & quasi comedere, & corrodere
incipit illam sexaginta annorum vitā, quam
parumper consumit, quousque totam omni-
no deuorauerit. Hocq; est, quod Sāctus Iob
cōsiderasse visus fuit, dicens: *Dies mei velocius
transierunt, quam à texente tela succiditur, & eos
sumpti sunt absq; vlla spe.* Expēde illud, *Consum-
pti sunt.* Diximus supra, hanc eandem senten-
tiam expendentes, vitā nostrā meritō telā,
que à texente cōtextitur, comparari. Fila, ex
quibus contextitur, sunt dies & hōrę, quas
tempus currens velocius ducit, quā laceo
la texentis ducit filum. Hęc tamen est diffe-
rentia, quod cū tela contextitur, manent fi-
la, que lanceola texentis ex se profert; ideo-
que tunc firmius ac verius permanet tela, cū
hinc est: sed cū vitā nostrā cōtextitur; non
manēt dies nec hōrę, ex quibus illa coale-
cit: *Consumpti, inquit, sunt absq; vlla spe.* Nō po-
test homo nocte aduenire detexere, quod
die contextum fuit, sicuti Penelope faciē-
bat; nec verō potest, id quod textitur repone-
re & cōseruare, sicut textor, qui in liciato-
rio reuoluit quod cōtextum est: *Sed consum-
pti sunt, & absq; vlla spe.* Nulla namq; est spes
recuperandi dies prateritis. A quonā con-
sumpti sunt? Si enim consumpti sunt; ab ali-
quo certē consumpti sunt. Sine dubio con-
sumpti sunt à mortē, que ex eo inflāti, quo
quis vitam incipit, adest comedens & ab-
uens vitę dies. Vnde minus benē homines
loquuntur, qui cum, qui ad annum quinquā-
gesimū peruenit, dicere cōsueuerunt, quod
habeat quinquaginta annos vitę. Potius e-
nim illi iam defunt; & consumpti sunt ē vi-
ta sua quinquaginta anni. Qui habet cētum
aureos, postquā expēdit octoginta eorū, nō
dicitur, quod habeat iā octoginta; sed quod
ei desint octoginta. Quicquid tēporis viu-
tur, inquit Augustinus, de spatio viuēdi de-
mitur, & quoties fit min⁹, minusq; quod re-
stat. Hoc ipsum quod dicto, quod scribitur,

inquit Hieronymus, quod relego, quod e-
mendo, de vita mea tollitur: quot piēta no-
tarij, tot meorū dāna sunt temporū. Scri-
bimus, atq; reficimus: trāseunt maria epi-
stolę; & scindente sulcū carina, per singulos
fluctus, ætatis nostre momenta minuantur.
Hincq; intelliges illam sapiētię Contingatō-
ris lententiā, qui docēs omnia suū tem-
pus habere, tanquam omnium fundamen-
tum primō posuit, *Tempus nascendi & tempus
moriendi.* Videtur diminutē loqui. Nō enim
omnia tempora hominis designat: nā inter
tēpus nascendi & moriendi, mediat tēpus
viuēdi, quo vita agitur inter ortum & inte-
ritum. Sed sapiēter Sapiens locutus fuit. *Fi-
ne namq; principium, inquit Ambrosius, mori-
endi est, nec prius augeri incipit ætas, quā me-
mor.* Non itaq; inter tempus nascendi & mo-
riendi datur mediū: sed in ipso inflāti, quo
homo nascitur in vtero matris, immediate
incipit tempus moriendi: nā & nō prius vi-
uere quā mori & consumi incipit. Id ipsum
& Sāctus Iob dicere voluit, illis verbis, que
plura mysteria, quā elementa cōtinent. *Sicut
flos egreditur & cōteritur.* Eo ipso, quod egre-
ditur ex nō esse ad esse, cōteri incipit, & ab-
sumi. Septuaginta: *Tanquā flos efflorescit deu-
da.* Vide locutionis eximīā plurimā, grandē
philosophiam cōplectens. Videtur quidem
verba cōtraria, efflorescere & decidere: cū
enim flos efflorescit, extollitur, erigitur, stat
& consistit: cū decidit, cadit, inclinatur, &
marcescit. Sed si rem expēdis, verē flos deci-
dit & consumitur iam, cū efflorescit: nā eius
vita tunc iam defuit. Homo quasi flos, cū
efflorescit, decidit: nō solum decidit quādo
infirmatur, quādo vires amittit, quando ad
ætatem decrepitā peruenit: sed cū efflores-
cit, cū iuuenescit, cū virilitatem tenet: tūc
enim vita illius decidit, trāsit & cōsumitur,
nullumq; instans est, quo vita non decidat
& consumatur. Ex hac doctrina explicat S.
Hieronymus id quod Deus dixit ad homi-
nem, quando in paradiso voluit sub sui obe-
dientia illum cōtincere: *In quacūq; die comede-
ris ex eo, morte morieris.* Quomodo hoc verum
fuit, si post esum vitę vixit Adā plusquam
nōgentis annis? Cōmūis explicatio est, vt
illud, *Morte morieris*, idē sit, ac mortalis eris,
aut morti subiect⁹ eris. Ita Chrysostomus
Ambrosius, & ipse Augustinus de quibus
supra. Quod & Hieronymo nō displicet, qui
aut aptē Symachū interpretatū fuisse, *Morte
lis eris.* Sed iuxta doctrinā traditā, Hierony-
mus aliā censet aptiorem intelligentiam, vt
dicamus, hominē comedere instanti, quo fructū
vitę comedit, iam incēpisse mori, & id
fuisse adimpletum: *Morte morieris.* Vita enim

Epist. 1.
Heliod.
finem.

Eccles. 3.

De voc.
gent. c. 9.

Iob. 14. 3

24 C
In Gene-
reliet. Vile
1. de ci-
u. 1. 1.
Gene. 1. 1

He. 17.
Genesim.
1. 1. De v-
cat. pōt. c.
1. 1. De c-
ninc. 1. 1.
6. de Gen-
ad. 1. 1. c. 1

239.

1. De c-
1. 1. c. 10.

in mortem mutata fuit: & ab illo momento, iam homo incœpit mori. Nam si mori, est consumi vitam; ab illo instanti, quis incipit mori, à quo incipit vita consumi. Nos, inquit Hieronymus, ex quo nascimur, mori incipimus, ut Manilius ait: *Nascentes morimur, finisq; ab origine pendet*. Ex his colligit primò Augustinus, hominem simul vivere & mori: inò nūquam verè mori, nisi dum viuit. Cum enim vivere desinit, nō moritur, sed mortuus est iam. In cuius confirmationem præter ea, quæ dicta sunt, considerat Sanctus Doctor (ut videas quàm seriò Sācti Patres, quæ nobis minutissima videntur, expendunt) quid peculiare, quod secundum regulas Græmaticæ habet verbum *Morior*. Duo quidem sunt verba inter se maximè affinia, quæ vna solūmodo littera distinguuntur, *Orior*, & *Morior*, ut videas, quā exigua sit distantia inter hæc, *Orior* & *morior*. Expendit tamen Augustinus, se credere non humana industria, sed iudicio fortasse diuino factum fuisse, ut hoc verbum, *Morior*, in latina lingua nec grammatici declinare potuerint, ea regula, qua cætera talia declinantur. Nam ab eo, quod est *Orior*, fit verbum præteriti temporis *Ortus est*; & si qua similia sunt, quæ per tēporis præteriti participia declinantur: ab eo verò quod est *Morior*, si queramus præteriti temporis verbū, responderi solet, *Mortuus est*, u, littera geminata. Verè tamen hæc dictio, *Mortuus*, potius nomen est, quàm verbū, quo modo fatuus, arduus, carduus, conspicuus, & si qua similia, quæ nō sunt præteriti temporis, sed quia nomina sunt, sine tempore declinātur, & sine tēpore significant. Non itaq; propriè & in rigore grammaticæ verbum *Morior* præteritū tempus habet. Et meritò, inquit Augustinus, ut significatio vocis, rei ipsi correspōdeat: moritur enim homo semper de præsentī, cum viuit, nec aliud tempus moriendi requiras, nisi tempus præsens, quo viuis. Infert secundò Augustinus vitam mortalium, mortem potius, quàm vitam esse dicendam: nam si consumptio vitæ mors est, & homo viuendo nihil verius & inuitabilius agit, quā consumere vitā; nihil certè verius agit dum viuit, quā mori. Quæ doctrina mire cōcinit loquēdi phrasi scripturæ sacræ, in qua sæpe repetitur, cœlum & beatitudinē esse regionē *viuorū*, quia, ut idem annotat Augustinus, ubi nūc sumus, desertū est mortuorū, & terra morientiū. Ex qua eadem, explicat idē Augustinus, quod dominus dixit^b; *Qui credit in me, transiet de morte ad uitā*. Idest, de vita hac, quæ verius mors dici debet, ad eternā, quæ pleno ore vita vocari debet. In cuius confirmationē multa expen-

dens ipsemet Augustinus, sententiam illam Ciceronis obseruat, dicentis: *Nā hæc vita quidē mors est, quam lamentari possem, si liberet*.

Tuscul. quest.

S. 42. Vita præsens verius dicitur mors defluens: unde videntur admirari Angeli, quòd talem homines vitam agant.

INGVLARIS est locus ille, quo Sapiēs referens multa pericula grauissima, in quibus, cum se constitutum vidit, Deū orauit, illud peculiariter exprimit, quod *pro morte defluente deprecatus sum*. Quid est, Pro morte defluente? cōmunis facilisquē explicatio est, ut intelligat mortem iam venientem & fluentem, ad instar impetus aquarū, ut se obrueret: quasi dicat: *Oraui Deum, ut mortem defluentem, idest, iam celeriter venientem super me, & appropinquantem, auerteret*. Existimo nihilominus etiam dici posse, mortem defluentem vocatam ipsam vitam; orauit enim, ut Deus vitam suam in enidenti periculo constitutā liberaret, & eam vocat mortem defluentem. Vita enim nihil est aliud, ut Augustinus dicit, quam fluxus & tendentia ad mortem, & mors quædam fluens & currens, toto tempore, quo durat. Possemusq; his addere quæ Philosophi docent, motum non distingui à termino, nisi in hoc, quod motus est forma aut actus fluens; terminus est eadē forma aut actus stans, persistens, & permanens: ut calefactio nō distinguitur à calore, nisi per hoc, quod calefactio est quidā calor fluens ad vltiorem gradum; calor autē est forma quædā iam perstans, & non vltius procedens. Vita est motus quidam ad mortem: non igitur ab illa distinguitur nisi per hoc, quod vita est mors quædam fluens & procedēs singulis momentis ad vltiorē gradum: mors autem est ipse terminus vltra quem iam nō amplius proceditur. Ex his aptissimè nunc patere potest, quid Sanctus Iob dicere voluerit verbis illis sæpe replicatis, quibus celerē vitæ hominis cursum elegantissimè explicauit: *Fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet*. Expende singula. Primò illud; *Fugit velut vmbra*. Vmbra tria habet, quæ ex inconstantia naturæ ipsius oriuntur: efficitur enim illa, & procedit ex radijs solis; ideoq; cursum solis sequitur: vnde quoniam inter omnia, quæ oculis cernimus, nihil velocius nec celerius currit, quā sol, qui vigin-ti quatuor horarū spatio vniuersum orbem

241. Eccl. 1. 2.

Iob. 14. 2.

lustrat

3. De ciui. 2. & 11.

Cap. 11 cir a linem.

3. De ciui. 10.

sa. 114. 9. pñt 111. d. Probam

Epist. 119 d. Ianuarii

Ican. 5. 25

Ecclesiastes
1. 2.

lustrat, imò & latissimum celorum spatium (propter quā causam, quantū existimo, vocatur à Sapiente; spiritus lustrans omnia: quia tam celeriter currit, ut potius videatur spiritus, quā corpus) nihil velocius transit, quā vmbra. Deinde, quoniam nullus est, qui possit cursum velocē solis detinere, aut retardare, vel ad momentū, quantumcūq; omnes potentē mūdī ad id iungatur: nullus itidē potest vmbra cursum & trāsītū, vel ad punctū detinere. Et tandē, quia sol cū ad occasum properat, tantū ex latere corporū tangens, maior ac longior est vmbra, quātō magis est occasus, & fini propinqua. Ad mediā diem breuissima est arboris & montis vmbra, ad vesp̄m, quātō vmbra magis proxima est fini, maiores cadunt de mōtibz vmbra. Ecce qualis sit duratio vitæ hominis. *Fugit velut vmbra.* Celeritē transit, ideoq; non curtere, sed auolare dicitur iuxta translationē Hieronymi ex Hebr̄o supra inductā. *Quia transiuntis cū dō & auolamus.* Deinde, nullus potest eius cursum & fluxū ad mortem, vel per momentum detinere. Sicut vmbra perpetuō defluit, siue comedas, siue bibas, siue ambules, siue dormias; & nullū est instā, in quo non aliter se habeat: ita est hominis vita. Tandē, quādo maior videtur, securior, firmior; quādo quis ad maiora peruenit in mūdo: tunc propinquior est fini & deflectioni. Hocq; singulariter David exprimere voluit illis verbis: *Sicut vmbra cū declinat ablatu suo.* Non cōparat vitam suā vmbra, absolute & simpliciter, sicut frequentissimum est in scriptura sacra: sed eā dēclīnāt. Quod similiter exprimere voluit, dicens: *Dies mei sicut vmbra declinaueram.* Id est, habuerunt se ad modū vmbrae declinantis: quia sicut illa, quando maior longiorq; & ex consequenti firmior cōstātioreq; videtur, propinquior est suo fini, & dissipationi, ita dies hominis sunt: quando quis eos reputat longiores, maiores, securioresq; futuros, tunc sunt magis fini & morti propinqui: quando homo maiore locum occupat, & per maiorem dignitatē magis creuit, & est extensus, tūc fini suo propinquior est. Quod verē nos quotidiana experientia docet. Et fortē hoc voluit sapiens Contentionator dicere, volēs hominum auidum appetitū, & insatiabilem cupiditatē tēperare. *Quid necesse est homini maiora se querere, cū ignoret quid conducat sibi numero dierum vite; & rationis suæ, & tempore, quod velut vmbra praeterit.* Vide duas rationes, quibus hominē auocat ab appetitu querēdi res grādes maiores se. Prima, quia ignorat quid conducat sibi ad vitā praesentem & futurā. Sepe quis illud ambit, quod mortem temporalem, &

eternam inducit; & multi ascendunt in altū, ut lapsu maiore ruant: & rectē dixit Sapiens, ut S. Gregorius annotat: *Prosperitas flulioram perdes cubi*, qui propterea appetentes prosperitatē, suam appetūt perditionē. Secunda, quia tēpus praeterit velut vmbra; ideoq; cū magis extēsus fuerit homō, maiorq; effectus, & ad ea quæ maiora se sunt, perductus (sicut est vmbra, cū declinat, quæ maior est ipso corpore) fini suo iam se debet propinquissimū iudicare. Nec contētus fuit Sanctus Iob dicere, hominē transire velut vmbra: sed *fugit, inquit, velut vmbra.* Duo sunt inter cuncta, quæ videmus, quæ celerius transcurrunt, vmbra scilicet & qui fugit. Celeritas vmbrae nota est ex dictis: celeritas fugiētis, patet ex eo, quod cōmunitē dicimus, Magis esse fugere, quā currere. Et quidem hæc duo nō coniunguntur: quoniam proprie loquendo, fugere nō potest conuenire vmbra; fugere enim est actus vitalis cōueniens solummodo viuētibz, quæ intra se ipsa habent principii sui motus, & interioris cōtinēt id, quod vrget & stimulat ut iugiat, timorem scilicet & metum. Si autem daretur vmbra quēdā viuens, quæ toto conatu fugeret; quā velociter curreret & transiret? Talis est homo, eiusq; vita. Est vmbra, quæ procedit & pendet à cursu & influxu solis, & sequitur illum, & est fugiēs, quia interioris habet, quod eam vrget, & stimulat, & intra ipsam est principii cursus & fugæ: ideoq; nihil illa celerius currit. Ex quibus illud poteris explicare, quod sepe indeximus. *Peruolans in imagine pertransit homo*, quasi dicat; Est imago quēdā aut vmbra viuēs, currens & fugiens. Quid miraris, cū vides eum, quē heri vidisti intantē & puerū; iam vxorē duxisse, & inter ciuitatis rectores positū? Quid cū vides te ad anni finem iam peruenisse, quando nunc videtur incēpisse? Quid cū te vides quasi insensibiliter ad vltimam etā tēperductū? Fugit enim homo velut vmbra. Ex quibus rectē sanctus Iob intulit, rē totam cōcludere volens: *Et nunquam in eodem statu permanet.* S. Augustinus id dictū credit; quia homo nunquā in eodem cōsistit, nūc diues, nunc pauper, nunc sanus, nunc languidus, nunc gaudens, nunc tristis, nunc sciens, nunc ignarus, nunc videns, nunc cæcus, nunc ciuis, nunc exul, nunc bonus, nunc malus: Ecce, quomodo instabilis. Ceterum, non tantū id voluit sanctus Iob dicere; sed explicare, quod ex prædictis sequitur. Si enim homo fugit velut vmbra, tam est impossibile illū in eodem statu, vel per minimum instāsi permanere, sicut & vmbra. Ideoq; nullū est instans, aut momentum, in quo nō aliter

In Pl.
paniter
illud, &
Iob. 14.
a Procu
32.

24:

Psa. 8. vbi
in Vulgata,
Superuenit
maius uolens
alio.

Pl. 10. 13.

Pl. 10. 13.

Psal. 38.

Iob. 14. 3.
Ser. 48.
fratres in
Eremo.Ecclesiastes
7. 1.

se ha-

3. De ciui-
at. cap. 10.

244

511. 1. ad
eliodorū,
e epitaph.
Ierotiani,
3. finem.

245

.Esd. 8.

ibro. 1. Bi-
10th. fan-
2.

ne habeat, & in quo non sit proximior ter-
mino, ad quem fluit, sicuti de motu fluente
Philosophi dicunt. Est vita mors quædam
fluens, non pedetentim, aut segniter; sed ad
instar umbræ fugietis: ideoque nec per momē-
tum se in eodē statu continet. Nemo est, in-
quit Augustin⁹, qui nō morti propinquior
sit post annū, quā ante annum fuit; & cras
quā hodie, & hodie quā heri, & paulō post,
quā nunc; & nunc quā paulō antea: *Et omnino
nihil sit aliud tēpus vitæ huius, quā cursus ad mor-
tem.* Hinc meritō B. Hieronymus, tanquā rē
maxima admiratione dignā exhibet, quod
tantā de vitæ permanentia habeamus fidu-
ciā, & illam insignem nunquāq; satis pro di-
gnitate repetitam reprehensionem profert:
*Quotidie morimur, quotidie commutamur & eter-
nos nos esse credimus?* Verē ita uiuit homo, &
tam securā sibi nō solū diem crastinā; sed
& annum sequentē sibi promittit; ac si se im-
mortālē crederet. Stultitia execranda; quia
quotidie morimur, & quotidie commuta-
mur. *Quotidie morimur:* nō tantū hoc dicit
Hieronymus ex eo, quod quotidie videmus
homines, quos censebamus quasi immorta-
les, leuissima febre abreptos: sed quia, ut ex
eodē Hieronymo dictū est; vita nostra non
est, nisi quidā cursus ad mortē, & mors qua-
dam defluens, & id in nobis uiuentibus cō-
pletur, quod dictū fuit: *Morte morieris.* Si
quis sine cessatione aliqua velocissimē cur-
reret ad terminum, nō longē distantē, cre-
deres ne quod tardaret ad illum peruenire?
Quomodo credis dicebat Seneca, te nō sta-
tim peruenturū ad finem, ad quē nō solum
curris: sed sine intermissione aduolas? *Quoti-
die commutamur:* numquam enim in eodē sta-
tu, vel per momentū perstamus, ab infantia
ad pueritiā, ab hac ad adoleſcētiā; ab illa
ad iuuetutem, &c. Vidisti alia die hesternā,
filium amici tui ab huberibus pēdentē, die
quasi sequenti, vidisti stantem, alia adoleſcē-
tem: nunc iam vxoratū, &c. Incedis per viā
aut forum, & fortē offendis amicū, quem ā
paucis annis nō videras, vides eum canescē-
tem, miraris & quæris; vnde tot canī capilli,
&c. Quotidie cōmutamur, & tamen nos im-
mortales credimus? meritō miratur Hiero-
nymus. Cæterum, maiorē ex dictis admira-
tionem concipiendā, docuit Angelus, cū san-
cto Esdra agens, in eo libro, qui etſi nō ple-
nā habeat sicut Canonici authoritatē, mag-
no tamē in pretio habendū docuit Ambro-
sius, docetq; sancta Ecclesia, aliquas ex illo
trahens sentētiās ad Ecclesiastica sua officia,
de quibus noster Sixtus Senēſis. Stabat qua-
dā die cogitabūdnus ille sanctus Sacerdos &
Propheta Esdras, considerans qui fieri pos-

set, quod tanta multitudo hominum peri-
ret, ab illoq; deficeret sine, ad quem creata
est: mirabatur considerans, qui fieri posset,
quod homines tā precipites se darent in vi-
tia, cum tā grādi sui detrimēto. Res sine du-
bio admiratione digna, si animo quasi cōſ-
cendas in altam speculā, & considerationis
oculis vniuersos homines conspicias, inue-
nies, quod dixit Dauid: *Omnes declinauerunt,
simul inutiles facti sunt; non est qui faciat bonum:*
vnus properat ad luxū, alter ad auaritiā,
alius ad honores. Mirandū planē, quod res
omnes tendāt sine cessatione & infatigabi-
li conatu ad suum propriū terminum, ignis
ad supera, terra ad ima: idq; tā cōmuniter;
ut mirandū sit, & quasi mōstruū reputetur,
ignis descendens, & terra ascendens; & tam
cōmuniter homo ā suo termino & sine de-
uiat, & recedit: ut miremur potius eos, quos
videmus excellēter ad illū tendere. Miraba-
tur hæc sanctus Sacerdos, & quærebat ab
Angelo, quomodo id fieri posset, & vnde
procederet. Respōdit ei Angelus docēs eū,
ne super hoc miraretur, quia in prōptu ha-
bet hæc quæstio respōsum. *Noli, inquit, adice-
re inquirendo de multisitudine eorū, qui pereunt, ad
manum enim habes responsionem; nam &
ipsi accipientes libertatē, spreuerunt altissimum, &
leges eius cōtempserunt, & vias eius dereliquerūt;
adhuc autem & inflos eius conculeauerunt, dicen-
tes in corde suo: Non esse Deum.* Quasi dicat: Nō
mireris, quod ita homines ā bono defle-
ctant, & se perditioni tradant, qui Deum ā
sua mēte excluderūt, & ita viuunt, ac si Deus
non esset. Quid mirum, quod homo, qui nul-
lam Dei habet recordationē, cum non quæ-
rat, nec ad eum tendat: Quid mirū, quod il-
lum nō timeat, qui nō magis de eo cogitat,
quā si non esset? Quid mirū, quod solum ad
terrena sit conuersus; qui sola terrena reco-
gitat? Rem aliā maiori multō admiratione
expende, quod scilicet ita viuunt, & quidem
scientes quomā moriuntur. Quod quis furtū cō-
mitat, cū liberū se videt, & nullū reputat
spectatorem, nō mirum: quod tamē qui liga-
tus iam ad suspendiū ducitur, quando actu
ad patibulū ascendit, in ipsomet itinere, se
totū ad furandum conuertat, omnem admi-
rationem superat. Hoc, inquit Angelus, mi-
randum; nō quod homines ad peccata om-
nia deflectāt; sed quod id faciāt scientes, quia
moriuntur. Non, inquit, scientes quia morien-
tur; sed quia moriuntur, de præsenti: iam
enim in itinere sunt, & ad mortem tēdunt,
& in via positi sine cessatione incedunt. O
homo, qui manum mittis ad adulterium in-
tellige, quia iam moreris; & satius tibi esset
conuertere illas ad arripiendam tanquā qui

Psal. 13. 3.

4. Esd. 8. 55.

246

moritur

moritur, *Charisti crucifixi effigiem, venia de peccatis tuis petiturus. Si rex ad mortē irreuocabili sententia damnaret viginti homines, quos inuenit cōtra se coniurasse, qui iam adducti ad tabulatum, ibi ligatis manibus constituti essent, nihilquē restaret, nisi quod carnifex gladiū in guttur eorum mitteret: si iam id carnifex agere cepisset, nūc iugulās istū, nunc illum; & videres duos aut tres ex illis tripudiātes & ridentes, cēscētes quod nō tam citō gladius carnificis ad eos pertingeret, mirareris & dicerēs: Quomodo isti hāc agunt, scientes quia moriuntur? Damna sunt omnes ad mortem: Mūdus tabulatū est, in quo omnes constituimur, vt mortis iam sententiam patiamur: Quis enim est homo, qui viuet & nō videbit mortem? Ligati sumus vinculis mortalitatis, nullatenus fuge te cōceditur: vides mortem tanquā carnificem iam iugulasse eum, qui tibi erat ad dexterā; vides mortuum vicinum tuū, amicum, cōdiscipulū, similiter eum, qui ad sinistram: quid tu rides? quid letus es? quid choreas agis sciens quia moreris? nec hoc tantū experiris, sed quod iā gladius carnificis in te operatur, iam te iugulat, iam vitam tuā cōscindit & consumit: nihil enim aliud quolibet momento mors agit, nisi vitā tuā secare & consumere. Quomodo ergo possibile est, quod dum actū moreris, talia agas, talia opereris, tam sine cura viuas? Hac propterea ratione Deus homini in principio hoc voluit intimare, nō tantūm prādicans eum puluerem futurū; sed & puluē esse, vt non tantūm se moriturū consideret, sed & iam morientem; idque omnibus Ecclesia replicat, dicens: *Memento quia puluis es.**

§. 43. Decreuit Deus hominem in puluerem conuertendum, ne ultra magnificet se super terram, quem inter duos pulueres conclusit.

I*N puluerem reuerteris. Inducit sanctus David Deum, exaudientem preces seruatorum suorum, orantium, vt in fauorē & beneficium pupilli & humilis, talē sententiam proferret cōtra superbos cōculcantes eos, quatenus omnino à sua superbia & fastu deicerentur & cessarent. Inducere, inquit, pupillo & humili, vt non apponat vltra magnificare se homo super terram. Expende illud, vt non apponat vltra: quasi enim alludere vi-*

detur ad illud, quod circa *Aegyptios* Deus fecit. Insurrexerūt illi cōtra *Israelitas*; Deus autem sepe illorum superbā tyrannidē voluit reprimere per diuersas, quas illis intulit plagas; nihil tamen illē profecerunt, quicūque: enim plaga illata, quamuis ad breue tēpus continerentur *Aegyptij*, statim ad superbiam suā conuersi, *Israelitas* verabāt. Rem totā decreuit Deus concludere; & ita cum eis agere, vt nō vltra possent se cōtra eos extollere, & illos conculcare. Quādo enim maiori insolentia *Aegyptij* superbiebant, persequentes *Israelitas*, dixit Deus: *Nolite timere, sate & videte magnalia domini, qua facturus est hodie: Aegyptios enim, quos nunc videtis, nequaquam vltra videbitis vsque in sempiternum.* Quod & factū est; immisit etenim, & reduxit dominus super eos aquas maris, & operuit eos mare, vbi omnis illorū gloria, superbia, fastusque fuerunt absumpti. Viderunt quidem postea eos *Israelitas*, vt S. Augustinus annotat; sed suffocatos & omni superbia fastu extinctos; nō autem vltra vsque in sempiternum experti sunt superbientes, & se magnificantes. Operuit eos vndique aqua, & nō apposuerunt vltra magnificare se super terrā. Simile iudicium petebāt sancti contra superbos; vt nō apponerent se vltra vsque in sempiternū, magnificare & erigere super terrā. Multa iudicia & plagas iniecit Deus superbo, vt eius superbiā conterat, ne contra humiles se erigat, & ne ceteros contemnat; ad id namque mittit febres, dolores, aduersitates, calamitates, &c. Humiliaris quidem parumper, dum hāc pateris, & ad breue tēpus à vitijs te reuocas; statim tamen ad prillīnā regrederis superbiā & elationem. Remediū tibi apponi exoptāt sancti, & iudicium tale à Deo immitti, ac talem sententiam preferri; vt nō apponas vltra magnificare te super terram. Fuit remediū efficacissimū, ne *Aegyptij* vltra superbirent super terram, operire eos aqua, & omni ex parte aquę fluctibus circumdare; sufficientissimū remediū erit, te operire terra, & capiti tuo supponere, & exhibere te vndique circumdatā terrā; quia puluis es, & in puluerem reuerteris: si in girum te cōsideres, dicere poteris: *Memento, quod sicut lutum feceris me, & in puluerem reverteres me.* In principio, necessariū fuit, Deum cōtra hominem proferre iudicium, ne apponeret vltra homo se magnificare super terram. Posuit hominem in paradiso, & protulit contra eum sententiā, ne se magnificaret; sed humiliter sub illius praecepto & obedientiā cōtineret, dicens: *In quacūque die comederis, morte morieris:* fuit tamen illud iudicium tantū quasi conditionale & de futuro, nec conti-

Exod. 14. 13.

Lib. 2. qq. 1. Exod. 15. 1.

248

Job. 10. 9.

Genes. 3. 17

nuit

Pla. 58. 47.

247 Pf. 9. & 10. Iuxta Hieron. 18.

nuit hominem, qui appositus se magnificare super terram; & ad suggestionē diaboli exponētis naturę suę excellentiā, intumuit, & voluit super terrā Deum fieri. Adiecit propterea Deus iudiciū absolutum, & non solum de futuro; sed etiā de presenti, ne ultra apponeret se magnificare super terrā, dicens: *Pulvis es, & in puluē reuerteris*. Hoc iudiciū intulit Deus, *ut non apponat ultra magnificare se homo super terram*, id est, non de se aliquid altius sentiret, quā terra: aut ut Hieronymus legit, *ut nequaquam superbiat ultra homo de terra*, id est, ut vilis & contemptus, ex terra for matum se intelligens, nō audeat ultra de se magnificē sentire. Censet 9. Chrysostomus, ut supra indicabamus, cū homo conditus fuit, nō plene attendisse, se ex puluere formatū: vidit se pulcherrimum, sanū, stantem, firmum, ceterisq; conspiciebat excellentiorem: nequaquā suspicatus fuit, rē omnibus nobiliorem, ex vilissima omnium materia fuisse formatā. Et quamvis Deus id iam indicare cōperit, quando eum vocavit, *Adam*, id est, de terra, nō tunc plene appositū mentem, ut suę cōditionis vilitatem consideret, & intelligeret; sed totus positus erat in contemplatione eorū, quz in se videbat non bilissima, considerans animam spirituales, gratiam per quā diuinam naturā participabat, dona excellentia, salutem firmā, rerum omnium dominū a Deo liberaliter sibi cōcessum: superbiuit propterea & magnificauit se super terrā, voluit de se altius multo, quā de terra sentire, viliissimā se posse Deū fieri. Ut non ultra apponeret se magnificare & estimare super terram, aperte ante oculos illi exposuit Deus suę originis principiu & fundamentum, in quod etiam esset resoluendus. *Pulvis*, inquit, *es, & in puluerem reuerteris*. Quasi dicat: Intellige te puluere esse, se puluere formatū, & estimatum, & in puluere statim conuertendū, ne ultra te super puluere extollas, nec aliquid nobilius terra te reputes. Hoc iudiciū Deus cōtra primū hominem protulit: non tamē contra illum solū, sed etiam cōtra illius filios omnes. *Memento*, inquit Sapiens, *quæ ante te fuerunt, & quæ superuentura sunt tibi, hoc iudiciū a Domino omni carni*. Expende vocē illam, *Hoc iudiciū*, quod significat determinatā definitāq; sententiā, latam magna cū consideratione. Quasi dicat: Mentem conuerte ad ea, quæ primō acta fuerūt, & quidnā Deus egerit cū homine, ne se ultra magnificaret; quæ cadē in ei filijs, qui te præcesserūt similiter vides compleri; quos ex puluere factos, in puluere inueneris conuersos. Hinc; intellige, quod tibi eadē superueniēt; nō enim mors casu venit

aut tortuoso; sed definito præmeditato Dei iudicio & consilio. Hoc enim iudiciū & sententia cōtra omnem carnē, id est, contra omnem hominē prolata fuit, nō a quocūq; sed a Domino, cuius decreto nulla potest virtus, aut potentia se opponere. Aptū remedium, ut de te non altius & sublimius, quā de terra sentias. Vide principiu tuum, vide & finē principium pulvis, finis pulvis. Quidnam altius de medio senties: edificium, quantumcumq; sublime, quod super duas columnas hinc & inde extructū est, nullā maiore firmitatē habet, quā columnæ. Quantumcūq; sis rex, princeps, nobilis, dices, & tanquā palatium excellum extructus; attende duas columnas, super quas fundatus es: si præcedentē attendas pulvis es, si futurā & extremam nihilo firmiore inuenies. Nam in puluere reuerteris. Quid igitur de tui firmitate & nobilitate altius & excellentius suspicaris? cur non respicias, inquit S. Gregorius Nyssenus, ad utrūq; vitæ humanæ terminum; vnde & initiū sumit, & in quid desinat? Ad has duas columnas brachia tuæ cōsiderationis extende, sicuti Samson ad columnas magnifici templi fallacis Dei, & omne superbiæ edificium in terram demittes, omneq; idoli cultores, id est, affectus colentes mundi gloriā, extinguēs. Iuxta, quā doctrinam aptissime postumus explicare, quod supra cepimus inducere, ex Dauid: *si dormiatis inter medios cleros penna columba deargentata*. Vis animæ tuæ pennas efficere deargentatas ac fulgentes? dormi inter medios cleros, id est, inter medias sortes: cleros enim Græcè, Latine fors est, ut dicit Augustinus. Dormire super aliquid, tā secundum scripturā, quā communem nostrā phrasim, est quietā, attentāq; cōsideratione illud expendere, quomodo dicimus: *Te dormire sobre esto*. Non transcursum, aut raptim; sed quietā attentāq; cōsideratione has duas sortes, inter quas positus es cōsidera. Expende, quidnam ante paucos ab hinc annos fueris, & quid post paucos alios futurus sis. Ingredere cubiculu tuum, & quietē ac permānenter in illā sortem oculos fige, & ab illa in istā cōsēd conuerte; vide quid fueris, & quid statim futurus sis: inde pēng columba deargentatæ; inde enim obedientia & respectus humilis erga Deum, ut non nisi prostratus corā eo dicere debeas: *Loquar ad Dominū meum cum sim pulvis & cinis*: inde modestia erga proximū, intelligens nō meliores tuas sortes, quā illi; inde cognitio vanitatis omnium rerū seculi. Si enim, qui omnibus rebus excellentior existis; nō meliores sortes es nactus, quā quod pulvis es, & in puluere reuerteris: quid de illis sentiendū erit? Hinc

Homi. 7. de
Spiritalian-
tibus, tom. 3.

Lib. de bea-
titu orat. 1.
post mediū.

250

Psal. 67. 14

249

In Psal. 67.

Eccle. 41. 5

Genes. 18.
27.

te dispones ad beatam vitam appetendam, & desiderandam statum, in quo super fidem leuatus, Deus per participationem effectus, omnem vilitatem deponas. Singulariter autem in id, quod futurum est oculos conuerte. Quibus enim quis, quae praeterita sunt facile obliuioni tradat, sicuti Ioseph ad prosperitatem veniens, oblitus fuit omnem miseriam, quam passus fuerat, & ideo primogenitum suum vocauit Manassen, dicens: Oblitus me fecit Deus, omnia laborum meorum, & domus patris mei: sed quae futura sunt, non potest omnino obliuisci, ad quod necessarium reuerus est. In puluerem reuerteris. Si oblitus es quidam tui exordio & principio, exististi, quod futurus es ne obliuiscaris. Ecce, quid futurus es, qui nunc super altum te extollis, & paucis similis, rotam tuam felicitatis extensis, omnes excellentiae tuae pennas, ceteris videndas exponens; in puluerem reuerteris.

s. 44. Quod semel in Sodomis ignis egit, quotidie in nobis mors operatur. & de quouis dici potest, quod de templo, Christus dixit.

RESERVAVIT B. Augustinus multa iudicari admiranda, quae cum videmus, stupemus, quia insolita, cum tamen alia non minora quotidie videamus, quae non intrant, immo nec attendimus, quia communia. Miramur considerantes, quod factum fuit circa Sodomorum civitates. Erat regio illa iuxta Iordanem, quam Lot considerare volens, Eleuentis oculis vidit omnes circa regionem Iordanis fuisse paradisus Domini. Non potuit magis exagerrari illius regionis pulchritudo, viriditas, herbarum, pulchritudo florum, suavitas fructuum, temperies aeris, salubritas terrae, post dicendum quod erat fuisse paradisus Domini. Quod brevissimum autem tempus propter incolarum peccata, descendit ignis de caelo. Et Abraham iussusque mansit, statum est Sodomam & Gomorrah, & universam terram regionis illius, vidit qui ascendebat fauillam de terra quasi fumum. Annotat Hieronymus pro voce Fumus, haberi in Hebraeo, Kutor, quae vox significat fumum, vel fauillam. Itaque ascendebant tantummodo ex illa terra, quae exariterat sicut paradisus Dei, quaedam fauillae, quas fumus ascendens eleuabat, similes illis, quas quando gradis succenditur ignis in clibano, quo coquantur lapides, & in calce rediguntur, ascendunt in-

ter fumum ex lapidibus, qui comburantur, quibus nihil in vita reperimus debilius, aut infirmius, quae dicendi phrasim, rem omnibus, quae dici possent minorem, voluit Spiritus sanctus indicare, sicuti ad explicandum ad quam inaniem exiguumque terminum redacta fuerint omnia metalla auri, argenti, zris, & ferri, in statu Nabuchodonosor, dixit illa conuersa fuisse, & redacta in fenum, & strum area. Vide rem omnibus modis inani, & ex area namque ascendit aestivo tempore pulvis, quaedam quali fauillae ex gluma tristes secum trahens, quibus nihil inanius cogitari potest. Manant omnes, quomodo facti fuerint, quod ex ea regione, quae antea irrigua erat, aquis varietatibus & fecundissimis abundantissima, & ex eo omni, quod erat viride, florum, visu delectabilissimum, sicut paradisus Dei, nihil relictum videret Abraham, nisi fauillam leuissimam, quam fumus ascendens eleuabat. Quid factum est de viriditate herbarum, pulchritudine florum, odore & sapore fructuum? Omnia in brevissimam fauillam defecerunt. Miramur illud, quia raro, cum tamen quotidie aliquid simile videamus. Oculos extollis, vides equitem ornatum, pulchrum, vel sibus pretiosis indutum, seruis undique circumdatum, odorum suauitate fragantem, gemmis & auro fulgentem, & quae heri talem vidisti, dem hac nocte de cecidit super illum ignis ille mortis, qui propter peccatum missus est, conspicis nunc, & tantum vides fauillam & puluerem remanentem. Quid factum est de illa viriditate, de facultatibus, diuitijs, seruorum comitatu? Vidisti aliam die mulierem pulchram, venustam, ornatum, oculis omnium gratissimam, quae videbatur tamquam paradisus Dei, descendit ignis cuiusdam febris ardentis, & quando ad eam contemplantam te conuertis, raram vides fauillam & puluerem. Quoniam illa pulchritudo, venustas, cultus, ornatuque abierunt? Quid de illis factum est? Circumspice diligenter, inquit Basilii: ubi iam dic, qui civitatem magistratus amplissimos capebant, ubi non incapugnabiles illi, atque inuidiosissimi rhetores? ubi nunc, qui praecclare adeo statuerunt, ac bene meriti sunt de publicis istis conuentibus? Quo abierunt illustres Hippotrophi? ubi duces sunt exercituum? ubi satrapae? Denique tyranni, quod cocciderunt? Nonne omnia puluis? Ita Basilii: Quibus egregie concinit Gregorius Nyssenus, ipsius frater, humane superbis antidotum proponens. Superbis, inquit, & iactantiae nomine iuuetur, & ad florentiam atatis respicit, & gloriatur, & tibi places propter decorum, quod tibi manus supra modum vigeant ad motum, quod celeres & veloces ad saltum tibi sunt pedes, quod capillus

Dana. 45

252

Hoc. 2. de diuinitate, 6. post medium.

Ibid. de bra. orat. 1. post medium.

VENTIS

ventis diffundatur, quod lanugo maxillas distinguat, quod tibi veltis, purpuræ tinctu supra modum florida sit; quod panni tibi serici, prælijs venationibusq; aut historijs quibusdā variegati, distincti, æq; exornati sint, aut forsitan ad talaria adhibita cura in nigro nitetia, & superfluo opere fibularum lineis oblectantia spectas? Ad ista respicis, te ipsum verò nō intueris? Ostendā tibi tanquam in speculo, quis sis & qualis sis. Non vidisti in loco publico & peliēdis hominibus destinato, naturæ nostræ mysteria? Nō vidisti osiū, alijs super alia temere abiectis congeriem? Calvarius carnibus nudatus, terribile quendam ac deformem aspectum, exhaustis oculis præbentē? Vidisti ora ringentia, reliquaquē trebra prout fors tulit auulsa, atq; dispersa? Si illa vidisti, te ipsum, in illis spectasti. Vbi signa præfētis floris? vbi coloris bonitas in genis? Vbi flos labiorum? vbi truculenta, ac torua oculorū pulchritudo sub vallo protegumētoq; superciliorū elucens? Vbi rectus nasus in medio genarū pulchritudinis collocat? vbi ad ceruices vsq; demissæ comæ? vbi circa tēpora cincinni? Vbi sagitariæ iaculatriceq; manus? Equitatores pedes? vbi purpura? vbi byssus? vbi paludamentum? vbi baltheus, calcaria, equus, cursus, fremitus, omnia, per quæ nunc tibi fastus augetur? Dic, vbi hæc, quorū nomine nunc animos tollis, & superbis, magnosq; tibi spiritus sumis in illis? *Quod somniū adeo vanum & non subsistens? Qui nam ex somnio talia visas quæ umbra adeo tenus tactū subterfugiens, ut inuentus somnium simul & apparens & prorinus præternoia?* Hæc & alia Gregorius Nyssenus. Insignis fuit magnæq; pōderationis digna illa CHRISTI sententia, quā de Ierosolymitano templo tulit, cuius historiam tres sacri Euangelistæ, Mattheus, Marcus & Lucas referunt, singulares circumstantias unusquisq; eorū expendens. Annotabamus alibi tēplum illud, fuisse tandem ab Herode extructū miro opere, summoq; artificio edificatū, longitudine ingenti, altitudine immēsa, lapidibus candidis & splendoribus, tātō auro, diuitijs, & speciositate lapidū exquisitorū tanta magnitudine, & compositione perfectū, ut contendāt aliqui longē ditius, operosius & magnificentius fuisse tēplo Salomonis: quod lōgo discursu prosequitur Ribera^a, & indicauit Hieronymus ipse^a ab eodē relatus. Cū igitur, quadam die CHRISTVS egredere^{tur} de templo, ait illi vnus ex discipulis suis: *Magister, aspice quales lapides, & quales structura.* Lucas ait; hoc dictum fuisse à quibusdā, Mattheus absolute à discipulis: sed facile potest ad cōcordiam reuocari, si intelligamus, Mattheum & Lu-

ca locutos per sylleptim, quādo quod vnus agit, aut dicit, omnibus, aut pluribus tribuitur: sicut cum vnus Iudas indignatus fuit de effusione vnguētī, dicuntur^a indignari discipuli, &^b quod erant quidam indigne ferentes^b. Aut quod probabilius credo, vnus id singulariter dicere cœpit, & alij postea similiter id ipsum dixerūt. Rationem autē propter quā id fecerunt, Origenes^c, Chrysostomus^d, & Hilarius^e, censent illā fuisse, quod audierant CHRISTVM Dominū Iudæos reprehendentem, durā de illo templo paulō ante protulisse sententiā, desolatam futurā domum eorum prædicentē. *Ecce, inquit, relinquetur vobis domus vestra deserta:* milleq; alia mala prænuntiavit. Ambigebant discipuli, quomodo tāta res, tamq; inaudita, tum excellētis materiæ, tum artis varietate mirabilis, posset destrui: existimarunt CHRISTO egrediente de templo, cōgruum & opportunū tempus & occasionem se offerre; ut quod dixerat, clarius explicaret: & ut aliqua ratione illū ad cōmiserationem flecterēt, & comminatum sententiam temperaret, saltē propter excellentem illā admirandamq; pulchritudinem: quasi placare saxa possint, quæ ad vindictā inferendā, hominum malitia excitabar. Idcirco ergo dixerunt ei: *Magister, aspice quales lapides, & quales structura.* Sanctus Lucas addit, etiā in memoriā reuocasse, illius templi ingētes diuitias, occasione gazophilatij, in quod paulō ante viderāt diuites, ditissima munera mittentes. Dicebāt enim de tēplo, quod bonis lapidibus & donis ornatum esset. Ipse autem respōdens dixit illis; *Vidētis hæc omnia?* *Hæc omnes magnas adificationes? Amen dico vobis: non relinquetur hic lapis super lapidē, qui non destruat.* Quidam hyperbolicā censent fuisse locutionē, & quasi per exaggerationē explicandā sententiā. Sed verius secundum totum sui rigorem credo expendendā, secundum quæ cōpleta fuit. Primò enim Romani templum diruerunt, & solo equauerunt, & quam grandis facta fuerit eius ruina, prosequitur Iosephus ex professo. Deinde tamen Iulianus apostata cōcessit Iudæis in odium CHRISTI, templum illud reedificari, quod facere aggredientes, effoderunt fundamenta veteris templi, ut noua reponerēt, tuncquē ignis ex fundamentis exiliuit, & multos Iudæos ex ijs, qui edificabant, cōsumpsit: sicq; nullus penitus lapis eorum, qui repositi fuerant, māsit super lapidem. Vnde, quod impius apostata fieri voluit, ad comprobandā falsam CHRISTI prædictionē, potius fuit, ut illa cōprobaretur & efficeretur verissima. Quam historiam referunt Chrysostomus^a, Gregorius Nazianzenus^b, Theodoretus^c, &

^a Mat. 26.8^b Mar. 14.1^c Homi. 27.

in Matth.

^d Hom. 96.

in Matth.

^e Cano. 25.

in Matth.

Luc. 12.51

Marc. 13.1

Luc. 21.5.

^a Mat. 24.1^b Mar. 13.1

254

7. De bello

cap. 8. & 10

^a Orat. 2. &

3. aduers.

Iudæ.

^b Orat. 2. cō-

tra Iulia.

^c 3. Histor.

cap. 20.

alij.

253

lu cap. 2.

253.1.

253.2.1.

253.2.5.

253.2.4.1.

alij. Et expende illud, quod de lapidibus dixit Dñs: *Qui nō destruat*. Destructi sunt omnes, & perierunt absumptiq; sunt, ab ea saltem pulchritudine, quā habebāt, & ordine, quo erant cōpositi, à primo lapide, vsq; ad vltimū, ab eo, qui primò in fundamēto constitutus fuit, ad illū, qui in tecto, vltimo loco fuit collocatus, omnes perierunt, & eorū gloria in puluerē & terrā fuit redacta. Et si rectē expendas, hoc ipsum aliqua ratione quotidie dicit tibi: vides Principem, Regē, Monarchā, splendidum vestibus, & diuitijs, extēsum regnis & terris, eleuatū maiestate, & auctoritate, habentē potētā, imperium, pulchritudinē, splēdorem? Videtis hęc omnia? Amen dico vobis, nō relinquetur lapis super lapidē, qui nō destruat: nihil penitus eorum, quæ vides remanebit, nec serui, nec famuli, nec vestiū cultus, nec imperium, nec palatium. Vides mulierē pulchram, cuius capilli tanquā fibrę aureę, oculi tanquā fulgentissima sidera, genę, tanquā fragmen mali punici, labia quasi vitta coccinea, collū ornatum torque, ex auro & margaritis? vides has omnes magnas edificaciones? vides capillos tāto studio concinnatos, genas tāta proportionē rubras purpuris & ceruisa ornatas, vestes tam grādi arte cōstructas, monilia tāta speciositate composita? Nihil horū remanebit: nō relinquet in te lapidem super lapidē, qui nō destruat. Mirāda res. Quod non relinquent saltem oculos instar altorum micantes? Quod non relinquent saltem labia illa, purpureis rosis pulchriora? Quod nō relinquent faciem illā tanta solitudine cultam? nihil relinquetur; sed omnia in terram abibunt, & in puluerem reuertentur.

S. 45. Irascitur Deus contra hominis superbiam: quam prædixit finiendam sicut fluium Egypti.

INTELLIGEMVS hinc, Deū meritō auersatū & fastidisse superbiam hominū; quod duobus in locis per Prophetam Amos exposuit, quorū primū supra exposuimus, nūc secundū explicem: nam rationē egregiā dicti sui Deus tradit. *Iurauit Dominus*, inquit Prophetam, *in superbiam Iacob*, idest, contra superbiam hominum: sicut illud, *In me sit ista maledictio*, idest, contra me. Et meritō iurat, inquit Hieronymus, vt si non credunt cōminanti, credant iuranti. Et

quidnam iurauit? *Si oblitus fuero opera eorum, vsq; in finem*. Idest, nunquam in perpetuum obliuiscar eorū inania vana ac superba opera. Quamuis omnia hominis peccata Deus auersetur, singulariter fastidit, & odit opera superbiz: & hęc dicit, nunquā se obliuioni traditurū. Quod si huius rationē exposcas; *Nunquid non super isto cōmouebitur terra, & lugebit omnis habitator eius, & ascendet quasi fluius vniuersus, & eijcietur & defluet, quasi riuus Egypti?* Quasi dicat: Nonne est res digna cōmiseratione, & luctu, & quæ omnē terram cōturbet & in stuporem adducat, quod superbiat ille, qui totus eijcietur, & defluet, quasi riuus Egypti? non vacat nunc explicare quid nā dicatur riuus Egypti, an fluius totus Egypti, qui est Nilus, qui vocatur etiā Gehō, vt Hieronymus annotat; an quidā riuulus, qui ab eo deriuatur & procedit, diuidens terrā promissionis à terra Egypti, versus austrum, qui vocatur in scriptura *Torrentis Egypti*. Quidam enim cēsēt de huiusmodi torrente esse sermonē, quem propterea vocat, *Riuum*: facilius tamen est sensus; si totū Egypti fluium intelligamus. Nam in Hebræo habetur nomē, *Ieor*, quod absolute scriptū, ipsum Nilum, & illum, qui absolute dicitur fluius Egypti significat; vt annotat Brixianus. Ideo Pagninus & Regia & ceteri auctores, ex Hebræo absolute transferunt: *Sicut fluius Egypti*. Vocatur autem hoc loco riuus, singulare pro plurali, idest, *riui*, propter septem illos famigeratissimos riuos, per quos Nilus influit in mare, quod scriptura vocat magnū, tam profundos & aquarum impetu inpertrāsibiles, vt pro magno opere Deus, ad sui potentiam ostendendā promiserit per Isaiam, se illos exicaturum; *Et transiant per eum calceati*. Expende autē omnia verba, quæ plura sacramenta, quā litteras cōtinēt. Eijcietur, in Hebræo est verbum *Geras*, quod significat violenter impellere, & expellere aliquem à loco, in quo gratē & plicidē manere optat: quomodo dictū fuit: *Eijce ancillam & filium eius*; & dicitur Iephthē, *eieclus de domo patris*. Vt utiq; scriptura sacra ea loquēdi figura, quæ de reb⁹ inanimatis; ac si animata esset loquitur. Flui⁹ Egypti, quādo per illā terram abundātem, ditissimā & spatiosam decurrit, veller ibidē permanere; sed quasi violenter expellitur, proprio suarum aquarum pondere, & accliuitate terræ, vt quasi expulsus, & impulsus decurrat. *Et defluet*. Defluere, inquit Hieronymus, sepe in trāslatione nostra pro perire, & quasi in nihilum redigi ponitur, vt cū dicitur; *Oliuas habebis in omnibus terminis tuis, & non vngueris oleo, quia defluent & deperibunt*. Et⁹ mōs

In cap. 2. Jerem.

Num. 34. 5. Iosue. 15. 4.

787

Ter. m. 1. fol. 275. par. 2. col. 4. ad fin.

Isa. 11. 15.

772

Genes. 21. 10. Iudic. 11. 7.

256

In cap. 8. Amos.

Deut. 28. 40. Job. 14. 13.

17. 14. 1. *atens defluit. I. t. l. xit & defluit terra & in-*
 17. 14. 2. *firmata est, defluit orbis. Et a facie tua mōtes de-*
 17. 14. 3. *luerunt. Ideoq; idem est, defluit flumina, ac in-*
 17. 14. 4. *nilum definet, absorptus à mari; sed ver-*
 17. 14. 5. *bum Hebræum id elegantissimè exprimit.*
 17. 14. 6. *Est apud Hebræos verbum Naskab, quod si-*
 17. 14. 7. *gnificat profundari, mergi, absorberi, ad*
 17. 14. 8. *profundissima, & ima trahi; vt nihil iam rei*
 17. 14. 9. *appareat, vt cum dicitur: Absorptus est ignis.*
 17. 14. 10. *Et submergetur Babylon. Sed hoc in loco, idē*
 17. 14. 11. *verbum diminutè ponitur, absorpta vltima*
 17. 14. 12. *littera Hain, quæ gutture profertur, & apud*
 17. 14. 13. *Hebræos maximi est ponderis: nō enim est,*
 17. 14. 14. *Naskagh, sed Naskab; quomodo tantum, hoc*
 17. 14. 15. *in loco ponitur in tota scriptura sacra, vt*
 17. 14. 16. *annotat Brixianus, & ego arbitror, inquit,*
 17. 14. 17. *Hain dedita opera à Propheta suppressum*
 17. 14. 18. *fuisse, vt omnimodam demersionem & ab-*
 17. 14. 19. *sorptionē, ipsa sua pronuntiatione indica-*
 17. 14. 20. *ret. Quis explicare valeat, quanta aquarum*
 17. 14. 21. *copia & abundantia, plenus Nilus per Ægy-*
 17. 14. 22. *ptum incedat, præsertim eo tēpore, quo in*
 17. 14. 23. *partibus superioribus, est abundantia plu-*
 17. 14. 24. *uiarum: tunc enim Nilus per Ægyptum in-*
 17. 14. 25. *cedit, omnes aluei sui ripas implens, inō su-*
 17. 14. 26. *perfluens, magno sonitu fluctuum ince-*
 17. 14. 27. *dens, cuius fluxus grādem excitat sonitum,*
 17. 14. 28. *vt illud, quod de cataraētis Ægypti commu-*
 17. 14. 29. *niter dicitur, demonstrat. Et quidem tem-*
 17. 14. 30. *pore, quo exundat supra modum, fremens*
 17. 14. 31. *& resonans procedit: nullusq; est, qui illi se*
 17. 14. 32. *audeat opponere. Eijcitur tamē tunc, & im-*
 17. 14. 33. *pellitur à proprio ipsarū suarum aquarum*
 17. 14. 34. *podere, & ab ipsius terre accliuitate. Vnde,*
 17. 14. 35. *nec per momentum se potest continere: sed*
 17. 14. 36. *vehementissimo impetu ad mare perpetuò*
 17. 14. 37. *decurrit. Ibi defluit, idest, submergitur, ab-*
 17. 14. 38. *sorbetur, quasi ad profunda demittitur, &*
 17. 14. 39. *rapitur à mari, & absconditur ab eo, vt nun-*
 17. 14. 40. *quam amplius appareat, & absorbetur ita,*
 17. 14. 41. *& deglutitur à mari, vt nec exigua illius gut-*
 17. 14. 42. *ta amplius compareat, nec potest ibi aliquis*
 17. 14. 43. *vlla ratione designare aquas illius famige-*
 17. 14. 44. *ratissimi fluij, à ceterorum riuorum aquis*
 17. 14. 45. *distinctas: omnes eandem formam, figuram*
 17. 14. 46. *amaritudinē, aut salsedinem tenent. Sic erit,*
 17. 14. 47. *eijcitur & defluet vniersus, idest, totus Iacob,*
 17. 14. 48. *aut omnis Iacob, aut omnis homo. Expen-*
 17. 14. 49. *de egregiam similitudinem, qua ex vna par-*
 17. 14. 50. *te elegantissimè factum, iactantiam, poten-*
 17. 14. 51. *tiamq; hominum, & ex alia miserum finem,*
 17. 14. 52. *ad quem deueniunt declarat. Deus solitus*
 17. 14. 53. *fuit potentem, dominantem, monarcham,*
 17. 14. 54. *principem, diuitem, exprimere & depinge-*
 17. 14. 55. *re typo fluminis, quando immensa aquarū*
 17. 14. 56. *copia fluit, super terram ascendens, omnia*
 17. 14. 57. *subijciens, & quasi conculcans, ad omnia se*
 17. 14. 58. *liberè extendens, magno murmure fremi-*

tu ac sonitu incedens, laxa grandia secum
 trahens, rupes firmissimas eradicare contē-
 dens. Quinam videat principem, aut mo-
 narchā incedētem, tanquā fluium Ægypti,
 ad omnia extendere se volentem, omnia su-
 bijcere conantem, eleuantem fluctus suos
 propter aquarum suarum abundantia? De-
 pingit hoc modo Deus, illum supremū mo-
 narcham Nabuchodonosor, venientem cō-
 tra Ierusalem, cū ingenti copia, & innume-
 rabili exercitu, ex hominibus tanquam ex
 aquis congregato: *non aqua multa, populi*
multi, fluctibus suis resonantem & cōminan-
tem vrbi sanctæ & tēplo. Quis est iste, inquit
Deus, qui quasi flumen ascendit, eleuatur, ex-
tollitur aquarum multitudine; & veluti flu-
uiorum intumescunt gurgites eius? Ægyptus flumi-
nis instar ascendit, & velut flumina monebuntur
fluctus eius & dices: Ascendens operiam terram,
perdam ciuitatem & habitantes eius. Fastidit
Deus huiusmodi superbiam, vehementerq;
se, ab illa prouocari profitetur, quoniā eo-
dem typo fluminis ostendit, quā inanis, va-
na & sine subsistentia sit. Eijcitur, inquit, &
defluet vniersus sicut flumens Ægypti. Omnis ho-
mo & totus homo ratione corporis, Eijci-
tur, expelletur suomet pondere, vt nō pos-
sit, vel per vnicum instans detineri, ne con-
tinuò ad mare mortis defluat. Impellunt &
expellunt te de hoc mundo, & velis nolis
eijciunt, primò, pondus proprię mortalita-
tis, & naturæ tuæ, quæ velut aqua dilabitur
& propendet in mortem: deinde terra ipsa
accliuis, quæ non potest cunctos sustinere,
& oportet, vt quosdam expellat, quo alijs
recipiēdis locum pareat. Præterea cælum suo
perenni motu te perpetuò vrget. Et tādē
sol suo celerrimo cursu te etiā renitētē tra-
hit. Et defluet, absorbebitur à mari, deglutie-
tur à mari: idest, à morte. Mors aptissimè
maris nomine exprimitur, quæ omnes de-
glutit, & absorbet fluuios, & non redundat,
nec vnquam dicit; sufficit. Aperit os suum,
sepulturam videlicet, quæ quasi os est mor-
tis, & omnem hominem absorbet; & in pro-
fundum mittit, vt nihil penitus amplius il-
lius appareat. Ita absorbet Nilum, vt nulla,
vel minima eius gutta amplius appareat. Ita
enim homo à morte absorbetur, vt nec diui-
tię, nec facultates, nec domus, nec lecti ebur-
nei, nec mensæ opulentę, nec seruorum eo-
mitatus, nec pretiosa ornamenta remaneāt.
Respice epulonem illum, qui tanquam flu-
uius Ægypti inceserat, qui induebatur pur-
pura & bysso, & epulabatur quotidie iplen-
dide; dum peruenit ad mare; ita absorptus
& deglutitus fuit, & profundatus; vt nec vna
dumtaxat gutta earum aquarū, quibus abū-

Serm. 48.
ad fratres
in clemo.

Lib. de Na-
turali ca. 1.

Eccl. 1. 11.
& 41. 13.

Ps. 103. 29.

dabat remaneret. Quod in illo imperatore
videre licet aperte, quem supra ex Augusti-
no retulimus. Omnes fluviorum aquae dum
ad mare perueniunt, aequales sunt penitus,
& eodem omnino colore, pondere, sapore,
ut nec minimam differentiam unius ab alte-
ra possis inuenire, quantumcumque attenta
consideratione perpendas: vide omnes ho-
mines, quos mare mortis absorbit, qui de-
fluxerunt in mare: omnes in puluerem sunt
conuersi. Quantumcumque attentè expèdas,
vide si poteris mihi indicare, quinam pulue-
res diuitis, quinam pauperis, quinam nobilis,
quinam rustici, quinam mulieris pulchre, qui-
nam deformis. *Quis discernat species mortuorum?*
inquit Ambrosius, *Redoperi terram, & si potes*
diuitem deprehende. Erudato paululum post tu-
mulum, & si cognoscis egentem, argue, nisi forte hoc
sola, quod cum diuite plura pereunt, &c. Et expè-
de illud, *Uniuersus*, quod non ad fluvium, sed
ad Iacob referendū est. Quod duobus mo-
dis potest intelligi. Primò, ut dicat uniuersus
Iacob, id est, totus Iacob, totus homo: nec
enim aliquid illius, ratione corporis, rema-
nebit, nec caput, nec oculi, nec manus, nec
splendor gloria; *Defluet uniuersus*. Tota tu mu-
lier deflues, & deglutieris, caput, capilli, ocu-
li: ut videas quoniam peruenient, quae tanta-
rumque solerti cura ornas: *Defluet uniuersus*. Et
his verè concinit Sapiens; qui quantum existi-
mo ad hanc fluminis & maris metaphoram
alludens, illam repetitam protulit sententiā:
Omnia quae de terra sunt, in terram conuertentur,
& omnes aquae in mare reuertentur. Non tantū
vult docere, omnia tendere, ut in terrā con-
uertantur, sicut aquae fluviorum tendunt in
mare, ut absumentur; & in aquas conuertā-
tur: sed huius rationē indicat. Vnumquodque
tamen in id resoluitur, ex quo componi-
tur, & iustum est, ut omne, quod à mari pro-
cedit, ad mare regrediatur. Omnes aquae flu-
uiorum oriuntur ab aquis maris: iustum est,
ut in maris aquas regrediātur: ex quibus in-
fert, iustum esse & equum, ut omnia, quae de
terra sunt, in terram conuertantur. Anima
tua non est de terra; sed à Deo ipso, sua om-
nipotentia producta, & quasi ex suo pecto-
re eam primò traxit, cū hominem creauit:
iustum est, *Ut spiritus dirigatur ad Dominum,*
qui dedit illum. Omnia tamen corporea ex
terra processerunt, quae propterea terrena
vocantur: inde corpus tuum, ossa, sanguis,
oculi, aures, capilli: in terram igitur om-
nia reuerti debent, & reuertentur: *Auferes*
spiritum eorum, & deficient, inquit David,
& in puluerem suum re-
uertentur.
(?)

S. 46. *Vnus idemque pulvis es
solus, ex vario genere militum
fuit relictus; merito Fortuna in
sterquilinio fuit locata.*

XPENDIT Diuus Thomas
rem mirabilem, quae acci-
dit, quando Angelus per-
cussit exercitū superbi Se-
nacherib, quam annotaue-
rat Lyranus, & est confor-
mis non solum traditioni Hebraeorum; sed
& scripturae sacrae. Venit superbus ille tyrā-
nus contra Ierusalem, tam elata superbia ar-
rogans, ut Deum ipsum & eius omnem po-
tentiam irrideret, & iactaret potētiam suā,
superiorē omnium Deorum potentia. In cu-
ius ostensionē, superbissima verba intolera-
bilis blasphemiae plena proferebat, quae scri-
ptura sacra saepe recēset. Ad preces pijs-
simi regis Ezechiae, volens Deus tam intolera-
bilem superbiam punire, misit Angelum; qui una
nocte percussit in castris Assyriorum centum octo-
gingenta quinq; millia. Vnde, cum Senacherib ma-
ne surrexisset, vidit omnia corpora mortuo-
rū, & recedēs abiit. Obseruat igitur D. Tho-
mas, Angelū interfecisse tot, totosque milites
& duces, cōburendo corpora eorum, fortē
misso igne, sicuti super Sodomā. Hoc autem
ita factū fuit; primò, ne si simplici morte An-
gelus tantā hominū multitudinē interfice-
ret, foetore cadauerū inficeretur terra: secū-
dò, ut possent faciliē Ezechias, & eius popu-
lus auferre mortuorum spolia, sicuti de facto
tulerūt. Accedētes enim, inquit D. Thomas,
quāuis in apparētia inuenirēt duces & mili-
tes armatos, sed accipiētes arma, & excutiē-
tes, nihil nisi cinis ex eis defluebat, & similis
penit⁹ cinis defluebat ab armis ducis maio-
ris atque ab armis militis minoris. Omnia li-
quidē eorum corpora, & quicquid erat corpo-
ris, in cineres fuit conuersū. Hae cōgruae sūt
(meo iudicio) ijs, quae per Isaiā Dñs dixerat,
ad Moab loquēs, iuxta aliquorum sententiā, de
impio Senacherib eiusque exercitu: *Finis est*
pulvis, & consumatus est miser, defecit qui conculcabat
terrā: ubi in hebreo, nō tñ de ipso, quā de ei⁹
exercitu sermo est, de quibus supra. Expède-
rē admiratione dignā. Erant ibi duces stre-
nui & validi, potētes, habētes oculos, quib⁹
ad omnē partē respiciebāt, & pedes, quibus
quo volebāt, progrediebātur: eo ipso quod
ignis decidit super illos, nihil ex eorum ar-
mis, nisi pulvis & cinis excussus fuit. Id quod
quotidie inter homines accidit. Cum enim
descendit mors tanquam Angelus percu-

250

Opusc. d.
erudit. pri-
cip. lib. 3.
cap. 7.

In cap. 1.
4. Reg. ad fi.

4. Reg. 19.

Isai. 37.

Isai. 16. 4.

260

Luc. 13.3. xic' conuincere volens, quod prädixerat: Nisi penitentiam habueritis, omnes simul peribitis. Dicebat enim & hanc similitudinem: *Arborem sui habebat plantatam, quidam in vinea sua.* In regionibus illis, sicut & in nostris, nihil communius, quam plantare ficus in vineis: habet enim nescio quam sympathiam ficus cum vitibus, ut recte sibi cohereant, & ideo frequentissime in scriptura sacra harum plantarum fructus coniunguntur. *Et venit querens fructum in illa.* Venit, non semel, sed frequenter, cupiens illius fructibus frui: nec mirum, illam namque solummodo plantauit, ut ex ea perciperet fructus. Et non inuenit, id est, nunquam inuenit aliquam ficum, naturam, quam edere posset. *Dixit autem ad cultorem vinee: Ecce anni tres sunt, ex quo venio querens fructum in ficulnea hac, & non inuenio.* Expende affectum, quo fructum optabat, ut per tres annos perpetuo quæreretur, & expectaret illum, & sepiissime iret ad videndum esset ne in illa: *Succide ergo illam; ut quid enim terram occupat?* In Græco: *Quorsum terram infructiferam reddis?* Quod dictum est, quoniam cum ficulnea tot tantaque, & tam grandia ac pingua folia edat, & ramos emittat, multum humorē terrę suggit: ideoque illam reddit aridam & infructiferam. Colonus autem, qui egre fert plantā quam cumque excindi, quali in se ipsum referens culpam & ficulneam excusans, quod ex defectu cultura defecerit à fructu ferendo: *Domine, inquit, dimitte illam & hoc anno, usque dum sodiā illam, & mittam stercora.* Ambrosius & Augustinus legunt: *Mittam cophinam stercoris.* *Et si quidem feceris fructum; sin autem in futuro succides eam.* Id est, si fecerit fructum, habebis, quod intendis; sin minus poteris succidere, absque eo quod quis tibi se possit opponere. Agendam esse penitentiam sollicitè & maturè hæc parabola docet, ut annotat Ambrosius, ne succidamur & in ignem mittamur. Certè parabola est nostro instituto congruentissima. Egregiè namque CHRISTVS Dominus vnumquemque fidelem, typò ficulneæ in vinea plantatæ depinxit, ut ostenderet, quid ab vno quoque requiratur, & ad quidnam in sua Ecclesia plantauerit. Frequentissime CHRISTVS, ut annotat S. Ambrosius, ficulneas in parabolam assumpsit, nam & eam, quæ tantum folia habebat sine fructu, maledixit, & eam emittentem grossos suos, exposuit signum ætatis appropinquantis, & eam induxit, tanquam typum ferendorum fructuum. Ficulnea enim ad nihil aliud in vinea plantatur, nisi ut fructum ferat. Quædam arbores plantantur, ut deseruiant ædificijs, aut ad aliquod opus artificiale ex-

truendum, ut lecticam, cathedram, sellam: aliæ ad flores odoriferos emittendos, aliæ ad ornatum, quoniam pulchræ sunt visu: sola ficulnea est, quæ si fructum non refert, ad nihilum valet, nisi ut succidatur, & in ignem mittatur. Nec enim ex ea extrahes lignum ad ædificium, nec ad opus artificiale, nec flores inuenies in ea. Et in huius signum id aduerte, quod idē annotat Ambrosius. Si enim diligenter, inquit, inquiras, discretam, ab usu arborum cæterarum consuetudinem naturæ huius inuenies. Namque aliæ florem ferunt, antequam fructum pomaque ventura prænotio sui flore designent: hæc sola ab initio germinat poma pro floribus. In alijs flos ducitur, & poma nascuntur: in hac, poma decidunt, ut poma succedant, & præcoces ficus sequuntur alię: ut videas, nihil nisi fructum à ficulnea expectari. Merito itaque ficulnea typum hominis tenet, quem Deus ad hoc tantum plantauit, ut fructum bonorum operum referat, à quo hoc solummodo requirit, & hac de causa dicitur, plantasse ficulneam in vinea sua: *Vinea Domini exercituum, domus Israel est,* id est Ecclesia. In hac hominē plantat & ponit, ut fructum referat sibi gratum: nullum enim fructum gratum habet extra hæc vineam: *Sine fide namque impossibile est placere Deo.* Ferant quos volueris fructus, qui extra Ecclesiam sunt, Iudei, Mauri, Hæretici, Gentiles, elemosynas faciant, debita relaxent; nullatenus Deus illos plenè gratos habet, pro quibus nullam æternam mercedem reddet, quamuis quia bona sunt, temporalibus stipendijs remuneret. Ecce igitur ad quidnam te Deus in Ecclesia sua constituit, ut fructum referas ad modum ficulneæ. Inter omnes arbores dulcis habetur fructus ficulneę, qui propterea non solum dulcis; sed dulcedo ipsa vocatur: vnde inducitur ficulnea dicens; *Nunquid possum deferere dulcedinem meam fructusque suauissimos?* Et idcirco opera tua bona, ficuum nomine voluit Dominus indicare, ut exprimeret, quantum sint sibi grata, sapida & dulcia: qua phrasi usus fuit antiquitus, ad indicandum, quam grati sibi extiterint illi priores patres, Abraham, Isaac, & Iacob, quos propterea vocat: *Quasi prima poma ficulneæ.* Hac de causa frequentissime venit querens, & requirens à te fructum: *Ecce, inquit, tres anni sunt, ex quo venio querens fructum in ficulnea hac, & non inuenio.* Multa Sancti Patres in horum trium annorum explicationem meditati sunt suo ingenio digna; sed facilis brevisque sensus est, si intelligamus per tres annos longum tempus, & sufficientissimum indicari ad ferendos fructus, utque posset homo iam inutilem

Isai. 5.7.

Hebr. 11.6.

Iudicium. 9.

11.

264

Osee. 9.10

Luc. 13. citat.

263

Libro 1. de penit. cita.

Lib. 7. in Le cam.

Hom. 30. in
Gen. 1. post
med. & ho.
in illud, Cū
autem sub-
iecta, &c.
post 1. ad
Cor. & ho.
31. ad He-
br. ad fin.
Añ. 17. 27.

1. p. ques. 8.

Iob. 4. 13.
14. 15. 16.

2. p. 70.

265

In cap. 5.
Iai.

Hom. 31.
citat.

iudicare ficulneam. Ternarius enim nume-
rus sepe ad hoc institutus in scriptura indu-
citur, vt S. Chrysostomus annotauit. Aduē-
tus autem iste variè à sanctis Patribus expo-
nitur, videturq; difficile, quomodo Deus ad-
uenire dicatur ad nos, qui nunquam rece-
dit à nobis: *Non enim longe est ab vnoquoq; no-
strum. In ipso enim viuimus, mouemur, & sumus.*
Existimo tamen dici aduenire, non secun-
dum substantiam, & essentiam, secundum
quam intimè est in omnibus rebus per es-
sentiam, præsentiā & potētiam, vt Diuus
Thomas explicat: sed secundum quandam
repræsentationem, qua se præsente[m] menti
nostræ exhibet, pulsans ad fores cordis no-
stri, sicuti ad ostium sponsæ pulsans induci-
tur. Sepe namq; sentis intra te ipsum Deum
alloquentem ad cor, & pellicientem intima
illius, voce quadam silenti obmurmuran-
tem, vt dicebat ille amicus Iob: & tibi expo-
nētē, quod recorderis, te positum in Ec-
clesia, vt fructum referas, & quod vita tua
transit, & mors appropinquat, & quod ca-
ueas æternam pœnam, & quod tibi prospici-
as. Quoties hæc intra te ipsum sentis, in-
tellige Deum venientem, vt fructum à te re-
quirat. Sed cōmiseratione dignum est, quod
numquam inuenit fructum, plena maturita-
te perfectum. Vbi namquē est humilis ad
Deum obedientia? Vbi paterna erga illum
reuerentia? Vbi charitas in proximū? Vbi ora-
tio seruens? Vbi pœnitentia lugubris? Vbi ie-
iunium asperum carnem senere cōprimēs?
Ecce tres anni sunt, inquit, ex quo venio, &
non inuenio fructum in ea. B. Athanasius va-
rias hominis ætates intelligit, venit in pue-
ritia, adolescentia, iuuentute, virilitate, sene-
ctute; & non inuenit fructum. In pueritia
puerilibus fuisti implicatus, in adolescentia,
illis vitij te tradere cœpisti, quæ Iob expri-
mit, quæ ad ossa vsq; penetrant, & toto vi-
tæ tempore eorum effectus perdurant. Iu-
uentutem expendisti in vanitatibus. In æta-
te virili, mundanis operibus vacasti. Vbi igitur
fructus? Manum tuam pectori tuo appli-
ca, & vide quēnam fructū Deo tuleris? Au-
di sententiam: *Succide illam; vt quid enim ter-
ram occupat?* Iudiciū hoc manifestè profert,
vt annotat S. Basilius, vt timorem incutiat,
& tibi prospicias: & vt omnes, imò & tu
ipse videas, iustā tuę damnationis causam.
Quid enim tu ageres de simili ficulnea, quæ
nihil penitus faceret, nisi terram occupare?
Vnusquisq; inquit S. Gregorius, iuxta mo-
dum suum, in quantum locum vitæ presen-
tis tenet, si fructum boni operis non exhi-
bet, velut infructuosa arbor terrā occupat.
Quod si iuste excindi meretur ficulnea ex

eo solum, quod non reterens fructum, ter-
ram inutiliter occupat; quid si proferret
vermes & serpentes, noxios cæteris arbori-
bus & domino vineæ? Hinc intelliges iustā
tuę damnationis causam, qui non tantum
non fers fructum bonum, & inutiliter ter-
ram & locum, in quo Deus te constituit,
occupas; sed profers vermes & serpentes
peccatorum, contra Deum & proximum.
Dei nomen blasphemias, eius monita con-
temnis, illius iram quotidie prouocas, pro-
ximum persequeris, illius facultates arri-
pis, scandalizas pusillos. Egreditur tamen
sancta Ecclesia, tanquam pia cultrix, excu-
sans ficulneam, & suam de nouo diligētiam
offerens & promittens, vt frugiferam red-
dat. Dimitte, inquit, illam & hoc anno, vsq;
dum fodiam illam & mittam stercora. Du-
plici remedio huiusmodi arbores iuuari so-
lent. Primò, ad radices excanatur terra, vt
noxie herbę eradicētur, & fossa sit, vbi aqua
excipiatur, cuius humorem suggāt radices.
Secundò, stercora & fimum spargunt circa
radices, vt illius calore foueantur, & pingue-
dine roborentur. Ecce, quidnam Ecclesia
agere aggreditur, hæc duo circa te fieri pro-
curat. Primò, excanere terram per ieiunium
& pœnitentiam, quam indicit, proponit, &
mandat: valido ligone ieiunij & pœniten-
tiæ, corporis tui terram excava, vt compri-
mantur noxię herbę vitiorū; vt reddantur
radices aptę ad suggendum humorem cœ-
lestium virtutum, & donorū; id enim opera-
tur perfectum ieiunium. Non credas, te fru-
ctum redditurū; si terram corporis tui non
excavaueris, si nō mortificaueris per pœni-
tentiz opera mēbra tua, quæ sunt super ter-
ram. Secundò, mittit stercora ad radices. Ho-
mo est arbor inuersa, radices eius sunt capil-
li, vt cōmunis habet Philosophorū doctri-
na: circa has radices mittit stercora, cineres
apponit & puluerē. Magna profecto vis ster-
coris, inquit D. Ambrosius, quæ tanta est, vt
de infœcūdis, fœcunda, de arētibus virētia,
de sterilibus faciat fructuosa: hoc radices ro-
borat, fouet, impinguat. Meritò propterea
Sanctus Iob in eo sedit, dum tentaretur, &
vinci nequiuisset; & in stercore sedens, omnia
quæ amisserat recuperauit, & Dominus de
terra suscitauit inopem, & de stercore eri-
git pauperem. Abraham, dum se stercore &
cinerem fatetur, quasi cinerem & stercorem
ad radices mentis suę mittens, summa se
humilitate prosternens, inuenit Dei gra-
tiam. Hæc & alia optimè Beatus Ambro-
sius prosequitur. Ideo ergo Ecclesia san-
cta te quasi in cinere constituit, vt reci-
pias, & recuperes spiritualia bona, quæ

Lib. 7. in d.
13. Luc. 4.
2. de pœni-
cap. 1. cit.

266

diaboli

Lib. 17. c. 9.
& 18. & lib.
18. c. 17.

diaboli impulsu amissisti, sicuti Sanctus Iob recuperavit omnia bona, quæ sibi fuerant ablata. Idcirco in cinere te reponit, ut inde veram humilitatem contrahens, Dominus te de stercore & cinere erigat & collocet cum principibus populi sui. Idcirco ad radices tuas stercorea mittit, ut frugiter eueas. Annotauit Plinius nihil vtilius arboribus, quam si ad earum radices mittatur cinis, qui calore suo noxias herbas absument, radices fouet, defendit, roborat, impinguat, & vermes enecat ac fugat. Hinc vberrimi sunt agri Siciliæ, illi præsertim, qui monti Æthnæ sunt proximi: ex illo namque cineres profluunt, totam regionem illam reddentes feracissimam, per quos noxiæ herbæ absumentur, vermes occiduntur, terra ipsa impinguitur. Hoc Ecclesia sancta intendit, cineres mittens ad capillos capitis tui, exiccare virides noxiasque herbas voluptatum carnalium, roborare te aduersus insidias diaboli, carnis & mundi; disponere ad bonorum operum fructum abundantem, & peccatorum vermes effugare. Quæ namque voluptas non exiccabitur, si attendas crastina die te futurum cinerem, & quod subito transiet delectatio, & in cinerem abibis? Quæ demonis carnis, aut mundi suggestio vim habebit, si te cinerem reputes, & in cinerem statim conuertendum attendas? Quanta diligentia curabis bona opera agere, quæ tecum feras, si consideres proximum mortis tempus, quando nemo poterit operari? Nunc viuis, forte cras eris extinctus. Et quidnam,

si Deus te nunc vocaret ageres, qui nec peccata diluisti per poenitentiam, nec bona opera egisti, quæ tecum possis referre, ut pro illis vitam æternam tibi dari postules? Quid te continet securum? Quis te decipit promittens longum vitæ tempus? Vnde ista tepiditas fratres, inquit Bernardus, tam perniciofa, ista securitas maledicta? Quid seducimus miseri nosmet ipsos? Forsitan iam diuites facti sumus? Forsitan regnamus. Nonne ostium domus nostræ horribiles spiritus illi obsident? Nonne exitum nostrum laruales illæ facies præstolantur? Quis ille pudor erit, o anima mea, cum dimissis omnibus, quorum est tibi incunda præsentia & gratus aspectus, cohabitatio ipsa tam familiaris, sola ingrediens incognitam penitus regionem, occurrentia tibi cateruatim ruere teterima illa monstra videbis? quis in die tantæ necessitatis occurret? quis tuebitur a rugientibus præparatis ad escam? quis consolabitur? quis deducet? Filioli mei memoremur hæc nouissima nostra, ne peccemus. Tantum Bernardus: cuius sententia sit foelix clausula huius tractatus. Innumera enim alia, quæ ad hoc institutum prosequi possumus, peculiaribus tractatibus habemus digesta. Hæc nunc dicta sufficiant in die sacro beatissimi patris mei, Doctoris maximi Hieronymi, cuius opera imitari & doctrinam intelligere concedat Deus omnipotens. Amen.

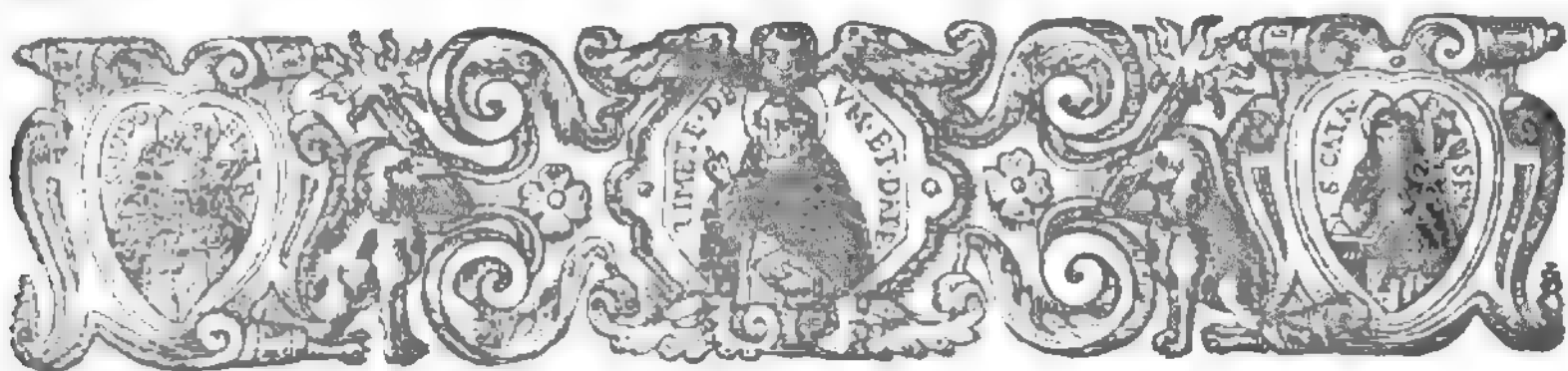
Serm. in illud Iob, i sex tribulationibus.

(c)

Tractatus primi finis.

TRACTATUS SECUNDI

ARGVMENTVM.

PONITVR in hoc tractatu sacra Euangelica lectio, in qua Christus Dominus agit de Ieiunio, Recta ad Deum intentione, & Thesaurizādo in cælo, quali totum hominem, omni ex parte componens; primò, in ordine ad semetipsum per ieiunium, secundò, in ordine ad Deum per rectum cordis affectum & intentionem, tertio, in ordine ad proximum per eleemosynam, per quam in cælo thesaurizat. Vnde tribus partibus, totus absoluitur tractatus. In prima agitur de Ieiunio, explicaturq; quomodo componat hominem erga seipsum, & quomodo peccatoribus ad obtinendam gratiam, & iustis ad illam conseruandam cōgruat: in cuius confirmationē, quæ Ecclesia de illo affirmat, demonstrantur, quod Deus per illud vitia comprimit, mentē eleuat, virtutes largitur & præmia: vnde infer tur tandem, minus benè homines formidare, quod summis votis & lætissimis sinubus debent excipere. In secunda parte agitur de recto affectu & intentione, per quam homo benè disponitur ad Deum: explicaturq; primò; Quis dicatur hypocrita, & quomodo mundus plenus sit hypocritis: mox ostenditur infelix hypocritarum sors, grandisq; stultitia, quos tanquam gloriæ suæ fures auersatur Deus: Deinde, quomodo Christus, non solū contendit, vt bona opera; sed vt benè ac legitimè faciamus: ideoq; exposcit, vt qui ieiunat, ac benè operatur, vngat caput & faciem lauet; quo nomine, rectam animi dispositionem requirit, singulariter illam, per quam totius boni operis gloria in Deum refertur, qui cor ac spiritum præcipuè à nobis postulat: & tandem quomodo curandum sit, & cōtendē dum. cū benè operamur, soli Deo placere, quomodo itidē bona opera fieri debent in abscondito; vt cœlestis pater omnia quæ fecerit homo, reddat illi. In tertia parte agitur de recto affectu, per quem homo benè componitur ad proximum aut de eleemosyna: explicaturq; quomodo illa utilis sit ad multa, singulariter autem ad thesaurizandum in cælo: in hoc enim Deus pauperes constituit in mundo, vt vectores sint in cœlum bonorum, quæ recipiunt. Hæc omnia sub his capitibus distinguuntur.

PROOEMIUM.

§. 1. **A** Trentos vult Ecclesia reddere per cineris aspersiōem, quos hac sacra lectione dociles intendit exhibere, id nunc no

biscum agens, quod antiquitus Deus cum Baltassar.

§. 2. Trium dierum viā sacrificantibus congruentem, nunc Christus docet, quam antiquitus per Prophetam Michæam indicaret.

§.3. Contra tria malorum capita, gulam, inanem gloriam, & auaritiam, tria generalia remedia Christus inducit, ieiunium, eleuationem mentis, & eleemosynam.

PRIMA PARS, DE RECTO
hominis affectu, & ordinatione
erga seipsum, aut de
ieiunio.

§.1. **A**ieiunio incipit Christus, quia ieiunium ad paradysum reducit hominē, quem intemperantia eò expulit, ut in Ninuītis & Elia apparet.

§.2. Ieiunium, gladium flammeum non timet, quod quasi in amanti naturam transformare corpora, Basiliius & Ambrosius tradiderunt.

§.3. Quadragesima est tempus curationis, ideo à ieiunio inchoandum, ut rectam methodum sequamur, & id fiat, quod Deus per Ioēlem commendat.

§.4. Gula milites subministrat diabolo, similes filijs Edom, quos omnes ieiunium enervat & subtrahit.

§.5. Arma quibus diabolus ad suprema mala, & idolatriam quos iam traxit, fuerunt comessationes & potationes.

§.6. Scriptura sacra ad exprimēdam hominem, omni victorum genere implicatum, solita est describere vacantem comessationibus, ut in Amos, Isaia, Luca, Daniele.

§.7. Ieiunium exposcit Petrus ad vires diaboli enervandas, quod quā insuperabilem reddat hominem, ostendit Daniel ieiunator, intactus à leonibus.

§.8. Leo facile occidit pastum Prophetā illum, qui ieiunus, insuperabilis extiterat.

§.9. Bella corporalia antiquitus ieiunio confecta, praesignarunt spiritualia, conficienda ieiunio, quo David apte operuit & munivit animam.

§.10. Nullus sine ieiunio diabolus vicit, ut dixit Augustinus, & probarunt Iob, Baptistas, Apostoli, Paulus, Antonius, Hilarius &c.

§.11. Cum timore interessendum conuiujs & comessationibus, docuerunt Tobias & Iob.

§.12. Filij ieiunij, sunt Samsones & Samueles, id est, opera fortia, quae inimicos omnes reuincunt.

§.13. Non minus necessarium est, carnem ieiunio forti, quam indomitum equum valido freno ad victoriam comparādam, comprimere.

§.14. Sæua tempestas oritur à carne, cū deficit ieiunium, quæ sedatur, magna ieiunatione subsequuta.

§.15. Ad mentem eleuandam & soluendam, comprimen iam esse carnem, docuit Paulus, tradens quendam in interitū carnis, ut spiritus filius fieret.

§.16. Non aduolare mentem ad cœlestia, nisi mortificata carne, sacrificium duorum passerum egregie praesignauit.

§.17. Ad excellentem contemplationem eleuauit Adam mentem ieiunus, quam de pressus pastus, deprimitq; vehementer ciborum abundantia.

§.18. Abstinentiam necessariam ad eleuandam mentem, probat Hieronymus ex Philosophis, & ex ipso Epicuro voluptatis assertore.

§.19. Necessarium ieiunium ad eleuandam mentem ad superna mysteria, docuit Amos, agens contra vaccas pingues.

§.20. Mentem ad cœlestia mysteria capienda disponi per ieiunium, ostendunt Moyses, mulier sole amicta in cœlo, Ioannes Baptista.

§.21. Petrus, cœteri q; Apostoli, & signanter Paulus, ostenderunt mentem per ieiunium eleuari.

§.22. Ad orationem supponendum ieiunium, docent scriptura, suadentq; manifestationes.

§.23. A monte myrrha ad collem thuris, apte discurrebat sponsa, & duo altaria, sacrificium & thymiamatis, apte copulata fuerunt, ut Davidis exercitatio indicauit.

§.24. Virtutes Deus largitur per ieiunium, quo tanquam circulo comprimitur homo, sicut arbor Nabachodonosor, ut rore cœli tingatur.

§.25. Nulla diuina dona Sanctos consequutos fuisse, nisi per ieiunium, docuerunt eleganter Beati Patres Ambrosius & Cy-

primus, ostenderuntq; opere ipso Moyses & Elias.

§. 26. Sanctos per ieiunij virtutem divina dona consequutos, manifestè comprobant Daniel & alij, excellenterq; Sancti Iulianus.

§. 27. Ieiunij virtutem ostenderunt Sancti Patres, tribuentes illi per quandam accommodationem, quid Fidei Paulus.

§. 28. Grandem iniuriam inferunt ieiunio, qui illud horrent, & timent; homines duplici corde, qui instar elephantis, quæ timere debent, non timent.

§. 29. Quæ in ieiunio homines timent, debent potius experere: ideoquæ non leui de causa soluentium, statuunt Sancti Patres & Sacra Concilia.

§. 30. Delicatos cilios relinquendos in quadragesima, & requiem in ea dandam coquis, hortati sunt Basilus, Ambrosius, & Chrysostomus.

SECUNDA PARS, DE RECTO hominis affectu & intentione erga Deum.

§. 1. **Q**uia parum prodest ieiunium factum non propter Deum primo Christus prohibet, cum ieiunamus fieri tristes, & exterminare facies, instar hypocritarum. Quid autem hoc sit, optimè explicant Sancti Patres.

§. 2. Non sunt hypocritæ, qui peccata sua, ne videantur, abscondunt: hoc enim melius est, quam in omnium oculis illa committere.

§. 3. Metaphorica locutione Christus per vinctiorem capitis & lotionem faciei explicat fugiendam ieiunij ostentationem.

§. 4. Semper hypocrisis in mundo viguit. copiosius tamè ut Apostolus prædixit, nostris temporibus, in quibus plenus est mundus hypocritis.

§. 5. Paucissimi sunt, qui hypocrisim plenè fugiant, latèter enim appetitus propter gloriam ingreditur, & surrepit, ut in se ipsis Sancti Patres experti fuerunt.

§. 6. Inanis gloriæ appetitum sollicitè fugiendum, docuerunt eleganter Basilus, Chrysostomus; elegantius autem Ieremias & Paulus.

§. 7. Infelix hypocrita ipso suo triumpho, si-

cute Eleazarus occubuit: habet pennas similes herodii, cum sit struthio, qui per victimas in profundum tendit, ut dixit Oseas.

§. 8. Struthionis stoliditatem tenet hypocrita, quæ cum dolore peperit, relinquens transeuntibus conculcanda: sapiens mulier filium ad Dei thronum misit.

§. 9. Nil stolidius, aut stultius, quàm non oculis Dei, sed hominum satisfacere velle, quorum iudicium, falsum, insipiens, instabile què est.

§. 10. Stultum est, gloriam ab hominibus intendere, quæ vanior est umbra, instabilis, & transiens, sicut visio nocturna.

§. 11. Tam stultum est, gloriam ab hominibus querere, ut quamvis videret Apostolus, necessarium, se commendare, insipientem, se sapius primo vocauerit.

§. 12. Valorem operis meritorij solus Deus per semetipsum potest compensare: iniustus est propterea, qui pro mercede, humana laude est contentus.

§. 13. Cor nobile, nulla re minori ipso Deo est contentum, ut ostendit D. Thomas & Abraham. Infelix qui mercede Balsam effusus est.

§. 14. Insipiens, qui merces excellentes ad vile emporium & inopes mercatores deferret, sicut Indas: & qui radices super lapides vult mittere, ut dixit Baldad.

§. 15. Docet Christus, ad cœleste emporium merces nostras deferre, persolundas à Deo, qui illarum iustum pretium solus reddere valet.

§. 16. Quantum auersetur Christus hypocritas, ostendit maledicens filiulneæ, ex quo illorum symbolum & figuram tenebat.

§. 17. Hypocrita fur est, qui non contentus utilitate, quam bonum opus inducit, etiam gloriam, quam Deus ex illo sibi reseruaret, aucupat.

§. 18. Deum sic prouocat hypocrita, sicut prouocat virum zelotypum, qui illius uxorem accipit: id quod in Adam & Herode Deus manifestauit.

§. 19. Iniquitatem maximam, & negationem contra Deum, vocauit Iob arrogare sibi gloriam ex bonis operibus, quam sibi

Deus

- Deus vnicè, in deitatis sue signum re-
servavit.
- §. 20. Idolatriæ esse genus, sibi ex bonis operi-
bus gloriam querere, indicavit Iacob, vo-
uens votum suum: & verè disponit ad
amittendam fidem.
- §. 21. Fumus thymiamatis soli Deo reservaba-
tur, quem nullus sub pœna mortis pote-
rat sibi quere, quod Ozia factum con-
firmat.
- §. 22. Acutè Sanctus Augustinus renunciat
philosophos, contendentes humanam glo-
riam querendam, ex tabula quadam ab
eisdem sapienter depicta, qua manifestè
hypocritarum vitium confundit.
- §. 23. Amen, iurandi est nota, qua Deus vi-
tur, a l'immutable decretum indicatum,
quò hypocritas terrere vult.
- §. 24. Humanam gloriam fuisse iustam merce-
dem hypocritarum, excellenti discursu
in Romanorum factis ostendit Augus-
tinus.
- §. 25. Nulla merces hypocritis à Deo est expe-
ctanda, qui non pro illo laborant, ideo in-
felicissimam eorum sortem comparat Iob
& Chrystomus.
- §. 26. Ex virginibus fatuis ostendit Christus,
non querentem ab hominibus gloriam,
& meritò Sanctus Propheta Esaias cla-
mat, non expendendum argentum in vani-
panibus.
- §. 27. Docet Christus, non sufficere facere bo-
num, nisi fiat bene, ideoque cuique attenden-
dum, bona opera exhibere plena & per-
fecta coram Deo.
- §. 28. Latos, & quasi excipiendos cœuino vult
Christus nos esse, cum ieiunamus propter
Deum, cui nihil latius, quam aliquid pro
pter nos agere: inde benè sp̄sa diem laci-
tiæ cordis illius descripsit.
- §. 29. Diē laciitiæ, desp̄sationis & conuictij re-
putavit Christus pro nobis mori, ut sp̄sa
dixit: dies ergo nobis esse debet latus, cum
pro illo mortificamur & ieiunamus.
- §. 30. Iure Christus ieiunaturis imponit, latos
se exhibere, quibus mercedem repositam
exponit, cuius spe, tam ipse, quam eius
Sancti omnem pœnam alacriter pertule-
runt.
- §. 31. Ieiunatio Christus metaphoricè loquens
imponit, ut omni ex parte sit compo-
situs, & quod non tam à cibis, quam à vi-
tijs ieiunet.
- §. 32. Primo imponit Christus ungendum caput,
id est, in ipsum reducendam bonorum ope-
rum fragrantiam, quod in bonorū operum
edificio supponendum est.
- §. 33. Unge caput, cum ieiunas, prastitues Deum
finem ieiunij tui, caneque cerastem mor-
dentem ungulam.
- §. 34. Ungebat caput suū David, proponēs Deū
in conspectu suo: cum id egit Moyses ad
petram, feliciter successit, in feliciter
cum non fecit.
- §. 35. Ieiunia & sacrificia externa petit Deus,
ut cor ei offeramus, sicut ostendit in A-
braham, quod non faciens Saul, periit.
- §. 36. Spiritum aut intensionem à nobis Deus
querit, ex cuius defectu repulit multa in-
daorum sacrificia, in Isaiā, Malachia,
Ieremia, & Michea.
- §. 37. Iniquitas Cain fuit, in sacrificio malè di-
uidere, Deo sua offerens, cor suum sibi
reservans: benè Abel, primò se ipsum Deo
obtulit.
- §. 38. Macrones imitati Abelem, docent prius
non ipsos, & cor nostrum, quam nostrum
Deo offerre.
- §. 39. Manuum impressio in sacrificio, holo-
causta medullata, effusio sanguinis ad al-
tare, pondus Sanctuarij, indicabant ne-
cessariam oblationem cordis in bono o-
pere.
- §. 40. Ungere caput, & lavare faciem praci-
pit Christus, indicans ad bonum opus ne-
cessariam fidem, & bonam aut puram
conscientiam.
- §. 41. Ad ieiunium, lauanda est facies animæ,
sine cuius munditia, opus meritorium non
esse, ostendit natiuitas Iehabod.
- §. 42. Ieiunia limpida & pura requirit Chris-
tus, qua similia sint limpidissimis lapidi-
bus, quibus David deiecit Goliath.
- §. 43. Fuge videri ab hominibus, cum ieiunas,
similis esto Rahab, & parentibus Moysi.
- §. 44. Fugiendos spectatorum oculos, cum iei-
nas, docuerunt Abraham & Ezechias,
docet natura in rerum productione, &
Eliseus in olei multiplicatione.
- §. 45. Non prohibet Christus videri opera no-

stra,

- Ita, si d. ne i. affectum, ne faciemur,
sicut fueri, si anar. o. ent. ol. scur. ar. bona.
- §. 46. Summi Sacerdotis ornatum, ita ab omni-
bus videri voluit Deus, ut Sacerdos ip-
se in illum Deum oculos converteret, si-
getur;
- §. 47. Sponsa oculi erant quasi columbae, in so-
lum Sp̄um intente, sed etiamquam pisci-
nae habebant quas alij conspiciebant.
- §. 48. Incipientes & proficientes opera sua bo-
na abscondant ab oculis spectantium: per-
fecti autem saepe exponant illis conspi-
cienda.
- §. 49. Patris nomen Christus inducit, expri-
mens Deum totum relatum ad te, ut te
re ldat totum ad illum relatum, & inten-
tum, curantem illi solummodo videri.
- §. 50. Quomodo & quare nostram ad Deum de-
beamus intentionem dirigere, docet Spon-
sa verba, quae Beatus Bernardus expen-
dit.
- §. 51. Quae propter Deum agis, seruanda illi tra-
dis: ideoq; tibi reddet in extrema iudi-
cij die, qui à Petro dicitur tempus resti-
tutionis.
- §. 52. Quae Deo offers, nam tam das, quam aeco-
modas, & deponis, tibi reddenda, id quod
Anna, Samuelis mater egregie explica-
uit.
- §. 53. Hoc insuper reddet tibi Deus, quod opera,
quae in abscondito fecisti, videantur etiam
ab hominibus, qui horri conclusi aromata
fluere facit.
- §. 54. Quae Sancti contententes soli Deo videri
in abditissimis faciunt, Deus ad eorum
gloriam, videnda omnibus exponit, ut ex
eorum historiis liquet.
- §. 55. Reddet tibi Deus, iuxta cordis tui affe-
ctum, quem inueneris, ut ex Assur, &
eis, quas operarios iniquitatis vocat, pa-
ret.
- §. 56. Intentio vocatur cor, à quo vita proce-
dit: cuius defectus in Caesaris victima,
moris omen fuit.
- §. 57. Cordis affectum pensat Deus, ut merce-
dem reddat, ideo solam bonam volunta-
tem expresserunt Angeli promittentes
pacem.
- §. 58. Vidua mittens duo minuta, plus omnibus
misit, in oculis Dei, qui in sacrificio Noe

cordis affectum habuit gratum.

- §. 59. David restituendum sibi dixit, iuxta ope-
ris sui quantitatem, in conspectu oculo-
rum Dei, qui officiū pro opere reputauit
in Abraham, Petro, Apostolis, ceteris-
que iustis.
- §. 60. Recte Sapiens monuit, dandum altissi-
mo secundum datum eius: & in bono oculo
ad inuentionem manuum faciendam,
quam Sancti facere soliti sunt.
- §. 61. Pilos caprarum recto affectu & intentio-
ne oblatos, pretiosos ducit Deus, sine quo
nihil facit aurum aut gemmas.
- §. 62. Cum bonum operaris, imaginare Deum te
conspicientem, & tanquam Moyses inui-
sibilem tanquam v. sibilem facito.
- §. 63. Non contentus sis culmo bonorum operum,
quem exposuit Oseas, sed tali, ut iuxta
Ioannis consilium, plenam accipias mer-
cedem.
- §. 64. Inanem gloriam prodeuntem, bono ope-
re iam perfecto, ingula, sicut Iephthe fi-
liam.
- §. 65. Instar Moysi, quod propter Deum facere
coepisti, nullatenus ad terram demittas:
intelligens iam sanctificatum, & esse in-
decens, Deo semel datum, ab ipso auferre.
- §. 66. Quae dixit Christus, Pauli, instar nutri-
cis, quasi lac exhibet: eadem Sponsus in-
dicauerat, asserens, se captum in vno cri-
me, & vno oculorum Sponsae.

TERTIA PARS, DE RECTO hominis affectu, erga pro- ximum.

- §. 1. **H**ortatur Christus, ut bonorum ope-
rum thesaurum in caelo recedamus
seruandum, nec enim sufficit bona agere,
nisi custodiantur, sicut in Adam indica-
uit Deus.
- §. 2. Ieiunium duabus aliis volat, recta intentio
ne & elemosyna, quas expressit Prophe-
ta petens sanctificari ieiunium, & voca-
ri cœcum, & Christus in Euangelio.
- §. 3. Ieiunium & poenitentiam comitentur re-
cta intentio & elemosyna, tanquam dua
puella comitantes Esther, quas Propheta
Ioel expressit.
- §. 4. Ieiunium & cetera opera non sufficere

sine

sine misericordia, docuit Christus, iuvenem instruens, docent & virgines damnatae ex olei defectu, & tradidit Sapiens.

§. 5. Pœnitens deprecetur in muneribus, nec appareat vacuus coram domino, quod enim pauperi das, mensura est eius, quod recipies.

§. 6. Diuitiae dicuntur in scriptura, Redemptio anima: quia elemosyna redimuntur peccata, ut admiranda sententia dixit Sanctus Daniel.

§. 7. Ad orationem disponit ieiunium, si adiungatur elemosyna, quae manus elimat, ut in Moyse praesignatum fuit.

§. 8. Ieiunium mentem eleuat, si sit cum elemosyna, ut in Cornelio & Thabita, ideo inducere viscera misericordiae monet Apostolus.

§. 9. Singulariter dicitur ieiunium disponere ad virtutes, quia elemosyna famulatur, cui propterea Christus elemosynam coniungit.

§. 10. Christus in bonis replet desiderium nostrum, id suadens, quod nostro desiderio est conforme, oculos suas, super oculos nostros, tanquam Eliseus ponens.

§. 11. Sicut antiquitus, non recondendos thesauros in Aegypto dixit Deus, ubi leo, vipera, & regulus denorabant ita & nunc non recondendos in terra, ubi arugo, & tinea & fures.

§. 12. Thesaurizare in terra, res est omnis sollicitudinis plena & caput aspidum sugere, ut dixit Sophar.

§. 13. Quo plus in terra quis thesaurizat, pluribus urgetur doloribus & curis, ut ostendunt Sophar, & Salomon & ingis tremor Cain.

§. 14. Christus nos fecit filios Patris caelestis, quibus consequenter suadet, in caelo mentem & thesauros reponendos.

§. 15. Cives Baby'onis in sua civitate thesaurizant, quorum primus fuit Cain, qui primus in terra civitatem condidit, in qua thesauros suos reconderet.

§. 16. Cives Ierusalem in terra sunt peregrini; incongruum propterea indicant in illa thesaurizare Adam, Eva, Abraham, Isaac &c.

§. 17. Cives Ierusalem latantur peregrinationis

sua termino appropinquante, quia in caelo thesaurizarunt: secus cives Baby'onis, quia in via Cain abierunt.

§. 18. Christus verius quam Prometheus, homines sapientes efficit, docens, quomodo ex bonis suis utilitatem capiant.

§. 19. Non sibi thesaurizare illum, qui in terra congregat, docuerunt David & Salomon: similis est anibus, onibus, apibus, & bobus.

§. 20. Non sibi thesaurizat auarus, cui, in pecuniam datur non frui bonis suis, sed qui dignas Deo offert oblationes, iuxta Sapientem & Iobiam.

§. 21. Ut tibi thesaurizet hortatur Christus, ob servantia sabbathi, & ratio Iacob sua ter, exercitiumque Rahab explicat, quo usus fuit Salomon.

§. 22. Pecunias in terra conditas, vocavit Sapiens conditas in malum domini sui, nihil enim ex eis, nisi malum sit i reportat.

§. 23. Similem tinea & custodi astimat Iob, thesaurizantem in terra.

§. 24. Comprehendit mors thesaurizantem in terra, sicut tempestas Pharaonem, nihil penitus tunc inuenientem, ad quod manum converterat.

§. 25. Deus super thesaurizantem in terra costringet manus, & irridebit: & homines in eius morte philosophantes dicunt, quae antea advertere oporteret.

§. 26. Consilium Christi utile, quale dedit Tobias filiis suis, & Ioseph Pharaoni.

§. 27. Thesaurizandum in caelo per elemosynam docuit Christus, & explicavit cuiuslam diuitis historia subiuncta.

§. 28. Christi doctrinam explicavit Paulus, imponens quaedam diuitibus praecipienda, non roganda.

§. 29. Quae nunc Christus dicit, praedixerat Spiritus sanctus ore Sapientis, excellentem tradens doctrinam.

§. 30. Misericorditer Deus pauperes in mundo posuit, qui essent bonorum nostrorum retores in caelum.

§. 31. Secum pauperibus committi bona in caelum deportanda, ostendit Sapiens, unde diuitum fides probatur infirma.

§. 32. Qui elemosynam dat, sibi thesaurizat, & sicut qui seminat, id sibi re-

ponit

- Ita, si ducit iussu, elemus, ne sustineatur, sicut pueri, si anato enim ol. scitrat bona.
- §. 46. Summi Sacerdotis ornatum, ita ab omni-
bus videri voluit Deus, ut Sacerdos ip-
se in illum Deum oculos converteret, si-
geturq;
- §. 47. Sponsae oculi erant quasi columbae, in so-
lum Spūm intenti, sed tanquam pisci-
nae H. s. bonas quas alij conspiciabant.
- §. 48. Incipientes & proficientes opera sua bo-
na abscondant ab oculis spectantium: per-
fecti autem saepe exponant illis conspi-
cienda.
- §. 49. Patris nomen Christus inducit, expri-
mens Deum totum relatum ad te, ut te
re ldat totum ad illum relatum, & inten-
tum, curat, ut illi solummodo videri.
- §. 50. Quomodo & quare nostram ad Deum de-
beamus intentionem dirigere, docet Spon-
sa verba, quae Beatus Bernardus expen-
dit.
- §. 51. Quae propter Deum agis, seruanda illi tra-
dis: ideoq; tibi reddet in extrema indi-
cij die, qui à Petro dicitur tempus resti-
tutionis.
- §. 52. Quae Deo offers, non tam das, quam acco-
modas, & deponis, tibi reddenda, id quod
Anna, Samuelis mater egregie explica-
uit.
- §. 53. Hoc insuper reddet tibi Deus, quod opera,
quae in abscondito fecisti, videantur etiam
ab hominibus, qui horti conclusi aromata
fluere faciunt.
- §. 54. Quae Sancti contendentes soli Deo videri
in abdissimis faciunt, Deus ad eorum
gloriam, videnda omnibus exponit, ut ex
eorum historijs liquet.
- §. 55. Reddet tibi Deus, iuxta cordis tui affe-
ctum, quem insuetur, ut ex Assur, &
eis, quos operarios iniquitatis vocat, pa-
ret.
- §. 56. Intentio vocatur cor, à qua vita proce-
dit: cuius defectus in Caesaris victima,
mortis omen fuit.
- §. 57. Cordis affectum pensat Deus, ut merce-
dem reddat, ideo solam bonam volunta-
tem expresserunt Angeli promittentes
pacem.
- §. 58. Vidua mittens duo minuta, plus omnibus
misit, in oculis Dei, qui in sacrificio Noe

cordis affectum habuit gratum.

- §. 59. David v. statuendum sibi dixit, iuxta ope-
ris sui quantitatem, in conspectu oculo-
rum Dei, qui affectu pro opere reputavit
in Abraham, Petro, Apostolis, cæteris-
que iustis.
- §. 60. Recte Sapiens monuit, dandum altissi-
mo secundum datum eius: & in bono oculo
ad inuentionem manuum faciendam,
quam Sancti facere soliti sunt.
- §. 61. Pilos caprarum recto affectu & intentio-
ne oblatos, preciosos ducit Deus, siue quo
nihil facit aurum aut gemmas.
- §. 62. Cum bonum operaris, imaginare Deum te
conspicientem, & tanquam Moyses inui-
sibilem tanquam v. sibilem facito.
- §. 63. Non contentus sis calmo bonorum operum,
quem exposuit Oseas, sed tali, ut iuxta
Ioannis consilium, plenam accipias mer-
cedem.
- §. 64. Inanem gloriam prodeuntem, bono ope-
re iam perfecto, ingula, sicut Iephthe fi-
liam.
- §. 65. Instar Moysi, quod propter Deum facere
cepisti, nullatenus ad terram demittas:
intelligens iam sanctificatum, & esse in-
decens, Deo semel datum, ab ipso auferre.
- §. 66. Quae dixit Christus, Paulu, instar nutri-
cis, quasi lac exhibet: eadem Sponsus in-
dicauerat, asserens, se captum in vno cri-
ne, & vno oculorum Sponsae.

TERTIA PARS, DE RECTO hominis affectu, erga pro- ximum.

- §. 1. **H**ortatur Christus, ut bonorum ope-
rum thesaurum in caelo recedamus
seruandum, nec enim sufficit bona agere,
nisi custodiantur, sicut in Adam indica-
uit Deus.
- §. 2. Ieiunium duabus alijs volat, recta intentio
& eleemosyna, quas expressit Prophe-
ta petens sanctificari ieiunium, & voca-
ri cæcum, & Christus in Evangelio.
- §. 3. Ieiunium & poenitentiam comitantur re-
cta intentio & eleemosyna, tanquam duae
puella comitantes Esther, quas Propheta
Ioel expressit.
- §. 4. Ieiunium & cætera opera non sufficere

sine

sine misericordia, docuit Christus, iuvenem instruens, docent & virgines damnatae ex olei defectu, & tradidit Sapiens.

§. 5. Pœnitens deprecetur in muneribus, nec appareat vacuus coram domino, quod enim pauperi das, mensura est eius, quod recipies.

§. 6. Diuitia dicuntur in scriptura, Redemptio animæ: quia elemosyna redimuntur peccata, ut admiranda sententia dixit Sanctus Daniel.

§. 7. Ad orationem disponit ieiunium, si adiungatur elemosyna, quæ manus eleuat, ut in Moyse præsignatum fuit.

§. 8. Ieiunium mentem eleuat, si sit cum elemosyna, ut in Cornelio & Thabitha, ideo induere viscera misericordiae monet Apostolus.

§. 9. Singulariter dicitur ieiunium disponere ad virtutes, quia elemosyna famulatur, cui propterea Christus elemosynam coniungit.

§. 10. Christus in bonis replet desiderium nostrum, id suadens, quod nostro desiderio est conforme, oculos suos, super oculos nostros, tanquam Eliseus ponens.

§. 11. Si ut antiquitus, non recondendos thesauros in Ægypto dixit Deus, ubi leo, vipera, & regulus denorabant: ita & nunc non recondendos in terra, ubi arugo, & sine & fures.

§. 12. Thesaurizare in terra, res est omnis solitudinis plena & caput aspidum sugere, ut dixit Sophar.

§. 13. Quo plus in terra quis thesaurizat, pluribus urgetur doloribus & curis, ut ostendunt Sophar, & Salomon & iugis tremor Cain.

§. 14. Christus nos fecit filios Patris cœlestis, quibus consequenter suadet, in cœlo mentem & thesauros reponendos.

§. 15. Cives Baby'onis in sua ciuitate thesaurizant, quorum primus fuit Cain, qui primus in terra ciuitatem condidit, in qua thesauros suos reconderet.

§. 16. Cives Ierusalem in terra sunt peregrini; incongruum propterea indicant in illa thesaurizare Adam, Eua, Abraham, Isaac &c.

§. 17. Cives Ierusalem latantur peregrinationis

sua termino appropinquante, quia in cœlo thesaurizarunt: secus cives Baby'onis, quia in via Cain abierunt.

§. 18. Christus verius quàm Prometheus, homines sapientes efficit, docens, quomodo ex bonis suis utilitatem capiant.

§. 19. Non sibi thesaurizare illum, qui in terra congregat, docuerunt David & Salomon: similis est auibus, omnibus, apibus, & bobus.

§. 20. Non sibi thesaurizat auarus, cui, in penam datur non frui bonis suis, sed qui dignas Deo offert oblationes, iuxta Sapientem & Tobiam.

§. 21. Ut tibi thesaurizans hortetur Christus, obseruata sabbatha, & ratio Iacob sua ter, exercitiumquè Rahab explicat, quo vsus fuit Salomon.

§. 22. Pecunias in terra conditas, vocauit Sapiens conditas in malum domini sui, nihil enim ex eis, nisi malum sit i reponat.

§. 23. Similem vineæ & custodi æstimat Iob, thesaurizantem in terra.

§. 24. Comprehendit mors thesaurizantem in terra, sicut tempestas Pharaonem, nihil penitus tunc inuenientem, ad quod manum conuerterat.

§. 25. Deus super thesaurizantem in terra constringet manus, & iridebit: & homines in eius morte philosophantes dicunt, quæ antea aduertere oporteret.

§. 26. Consiuium Christi utile, quale dedit Tobias filiis suis, & Ioseph Pharaoni.

§. 27. Thesaurizandum in cœlo per elemosynam docuit Christus, & explicauit cuiusdam diuitis historia subiuncta.

§. 28. Christi doctrinam explicauit Paulus, imponens quædam diuitibus præcipienda, non roganda.

§. 29. Quæ nunc Christus dicit, prædixerat Spiritus sanctus ore Sapientis, excellentem tradens doctrinam.

§. 30. Misericorditer Deus pauperes in mundo persuit, qui essent bonorum nostrorum vectores in cœlum.

§. 31. Secum pauperibus committi bona in cœlum deportanda, ostendit Sapiens, unde diuitum fides probatur infirma.

§. 32. Qui elemosynam dat, sibi thesaurizat, & sicut qui seminat, id sibi reponit

ponit, quod perdere videtur.

§. 33. Quia elemosynam dare, est seminare, dum
vitis est danda, & liberaliter quidem,
recipitur, quod dederis melioratum.

§. 34. Sicut lutei latere ad Dei pedes repositi,
in sapphiros fuerunt conuersi; ita aui-
tia si in cælo condantur.

§. 35. Eleemosyna omnia bona homini inducit,
ideoq; per eam thesaurizat sibi.

§. 36. Per elemosynam Deus se tuum debi-
torem constituit, per quem thesauri-
zas tibi fundamentum & firmamentum
bonum.

§. 37. Singulariter disponit elemosyna ad re-
missionem peccatorum, & regnum æter-
num acquirendum, ut Augustinus pro-
sequitur.

§. 38. Cornu m. s. rentis exaltatur in gloria, cu-
ius diuitia pauperibus data, splendentes

in cælo apparebunt, & regnum æternum
per eas acquirat.

§. 39. Querunt Sancti & rogant pauperes, ut
bona accipiant, quorum victores in cæ-
lum intelligunt, ut Abraham, Lot, &
Macedones.

§. 40. Grandem gratiam reputabāt Corinthij,
si pauperes ad eorum mensas sederēt. Non
tam tu pauperi, quam ille tibi, gratiā fa-
cit, cum quod dederis accipit.

§. 41. Pauperem occurrentem cognosce vecto-
rem bonorum tuorum in cælum: ideo ne
curiosè examines, nec acerbis verbis ur-
geas.

§. 42. Docet Christus, quid consequaris the-
saurizando in cælo, & cur id agere de-
beas: dignus pro tali doctrina, cui diui-
nos honores, verius quàm gentiles Satur-
no, tribuas.

P. F. HIERONYMI
BAPTISTÆ DELA NVZA,
ORDINIS PRÆDICATORVM,
ET SACRÆ THEOLOGIÆ
PROFESSORIS,

TRACTATVS SECVNDVS DE IE-
iunio, Recta ad Deum intentione, & Thesaurizando
in cœlo, circa Euangelicam lectionem
Matthæi sexto:

Cum autem ieiunatis, nolite fieri sicut &c.

PROOEMIUM.

¶ S. 1. Attentos vult Ecclesia reddere per cineris asperfusionem,
quos hac sacra lectione dociles intendit exhibere: id
nunc nobiscum agens, quod Deus
cum Baltassar.

¶ I
 Episto. 1. ad
 Episc. Gal-
 liaz. cap. 1.

Quattuor
 libri de do-
 ctina Chri-
 stiana, habet
 tur tom. 1.

SANCTVS AVGVSTI-
 nus, (qui vt B. Celesti-
 nus Papa testatur, inter
 Magistros optimos à
 Romanis Pontificibus
 semper fuit habitus, quæ
 nec saltem levis rumor
 sinistra suspensionis vnquam respersit) libros
 illos famigeratissimos de doctrina christia-
 na omni eruditione refertos scripsit, se ipsū
 non minus rhetoricæ facultatis, quàm sacra
 rum scripturarum & diuinæ Theologiæ pe-
 ritissimum comprobans. Imitatus enim Ro-
 manæ eloquentiæ parentē Cicronem, om-
 nes christianæ rhetoricæ partes excellentissi-

mè cōplens, tres priores libros, qui de inuē-
 tione (vt ipse ait) essent, præmisi, tradens in
 eis modū inueniendi legitimos sacræ scriptu-
 ræ sensus & mysteria; quibus quartum & vl-
 timum tandē post aliquod tēpus, qui de elo-
 cutione esset, addidit, quo christianum rhe-
 torē, aut declamatorem euāgelicū, & verbi
 Dei contionatorem institueret, modumq;
 traderet, quem tenere debet, vt diuina my-
 steria, quæ in scriptura sacra inuenit, conue-
 nienter proponat, & proloquatur. Illud au-
 tem in primis ei singulariter curandum sup-
 ponit, vt ante omnia contendat, reddere
 auditores attentos, sibiq; ac verbis suis in-
 tentos, quo eisdem possit dociles exhibere.

Lib. 4. c. 7.

Lib. 4. c. 4.

2 Tractatus secundus de ieiunio, recta ad Deum intentione, &c.

Id quod tunc eleganti metaphorā Sapiens tra-
diderat, eundē diuini verbi contionatorem
(vt ex glossa ordinaria Lyranus, annotauit)
instituendū assumēs: *Non, inquit, impediās mu-
sicam: vbi auditus nō est, ne effundas sermonē.* Mu-
sica nomine, diuini verbi prædicationem in-
telligit glossa interlinearis, quā optimus præ-
dicator insonare dicitur propter consonan-
tiā verbi ad vitā, quā (iuxta D. Gregorij in-
stitutionē) tenere debet, ne quod verbis præ-
dicat, moribus impugnet, & cuius vita despi-
citur, etiā prædicatione cōtemnatur. Aut verō
musicā vocat; ad illam alludens, quā Dauid
personabat, vt dāmonē inuadentē Saulē fu-
garēt. Id namq; prædicator sua prædicatio-
ne facere contendit, dāmonem ab audito-
rum cordibus pellere. Is qui musica perso-
nare vult, primū omnium attentos red-
dere procurat eos, quibus inionandum est:
ideoque si illos intempestæ noctis silentio,
profundo somno traditos suspicatur, prius
magnis strepitibus agit, vt dormientes ex-
citet ad audiendum: esset enim otiosa &
inutilis musica, quæ non audientibus exhi-
beretur: *Vbi enim auditus non est, ne effundas ser-
monem.* Hoc propterea commune vsitatum-
que fuit verbi Dei ministris, quibus aliqua
hominibus proponenda Deus committe-
bat, primum omnium curare, reddere audi-
tores attentos, quo dociles eosdem possent
exhibere. Ideo eorum, quā plurimi mag-
na eloquentiæ vi, excellētique, & graui ver-
borum pondere agerē incipiebant, vt idem
Augustinus egregie prosequitur, & expen-
dit, quo sibi ipsis redderent auditores intē-
tos: alij Deo ipso ordinante, in eundem fi-
nem res admirandas nouas & insolitas pri-
mum oculis eorum exponebant, quos allo-
quuturi erant, vt eorundem mentes ad se
conuerterent. Ideo prædicaturi, aliquan-
do se exhibebant discalceatos & nudos, vt
Isaias; aliquando catenis ligneis, atque ali-
quando ferreis circūdatos, vt Ieremias; ali-
quando singulari cultu ornatos, corona sci-
licet capiti intposita, sicut Ezechiel; vt hac
rei nouitate, omnem populum sibi redderēt
intētum, quod possent eidē diuina eloquia
proponere & intimare. Hoc autem, singula-
ri elegantiq; opere Deus ipse seruare visus
fuit, agens cum illo supremo orbis impera-
tore Baltassar, quem Græci partes Baltassar
vocant, qui primæ totius orbis monarchiæ,
quæ Babyloniorū fuit, vltimus extitit mo-
narcha. Erat ille impius, perfidus, Deo rebel-
lis, & ingratus, & mandatorum ipsius contē-
ptor: tradiderat se totum comestationibus,
& ebrietatibus; quibus vt plenius satisfacere-
t, *Fecit grāde conuiuium optimatibus suis mille.*

Apud Romanos (vt Alexander ab Alexan-
dro notauit) cōmune habebat prouerbium;
septē conuiuium, nouem autē conuitium fa-
cere, quod scilicet, quando multi sunt con-
uiuæ, tumultuantur potius, quā in sobrio
conuictu sint, ideo non conuiuium, sed con-
uitium, quasi conuocium vocandum; quo-
niam multorum voces simul insonantes si-
ne ordine, clamorosum conuociū (inquit in
eundem Alexandrum Tiraquellus) reddūt.
Quid Romani dicerent de conuiuiis, quo
mille simul optimates recubebant? Nec tan-
tū in illo aderant viri, sed & mulieres in-
numeræ, non solum legitimæ illius vxores,
sed & concubinæ quā plurimæ; vt statim
Spiritus sanctus expressit. Apertissimē prop-
terea de illo conuiuiis, quod de Herodis im-
pia cēna eloquēter Chrysostomus annota-
uit, dicere possumus. Nam primū temu-
lencia, & delicijs spectaculum illud consta-
bat; vnde nihil vnquam probē factum est:
deinde, conuiuæ omnes erant corrupti, &
ille, qui conuiuiis præerat, omnium iniquis-
simus: voluptas atq; licentia omnia dicendi,
audiendi, & faciendi maxima in ipsis erat.
Vnde eō Baltassar processit, quod elegan-
ter Spiritus sanctus expressit, dicens: *Præ-
cepit ergo iam temulentus, vt afferrentur vasa au-
rea & argentea, quæ asportauerat pater eius Na-
buchodonosor de templo, quod fuit in Ierusalem, vt
biberent in eis rex, & optimates eius, vxoresque
eius, & concubinæ.* Singula verba (vt pote Spi-
ritus sancti) magna sunt expensione digna.
Primò, attende notam illam, *Ergo*, quæ apud
dialecticos cōclusionis est signum, quæ vo-
luit indicare vltimum, ad quod huius regis
impia inuerecundia peruenit. *Præcepit ergo.*
Quasi dicas; *in conclusion de sus maldades.* De-
inde, annota illud, *iam temulentus.* Bene temu-
lensus comprobatur (inquit Hieronymus)
qui ad præcedentia sua peccata, hoc tādē
addere ausus fuit in Dei contemptum hor-
rendum, quod vasa ipsi soli Deo reserua-
& dicata, ad hominum ebrietatem voluerit
applicare. Præcepit enim afferri, non vt ea
viderent, aut considerarent; sed vt biberent
in eis. Tandem obserua ordinem, quē Deus
exprimit. Vt biberent, inquit, non ipse tan-
tū rex, sed & optimates eius, nequē hi solum
qui homines erant, sed & mulieres, quibus
peculiariter tangere vasa sacra erat interdi-
ctum, nec tantū illæ, quæ legitimæ erāt vxo-
res eius, sed etiam, quæ erāt eius concubinæ. In-
gens scelus, grande piaculum. Statuit prop-
terea Deus sententiam, quā talia crimina
merebantur contra illū proferre, eādēq;
illi intimare. Id autem excellēti ordine per-
fecit. Primum nāq; omnium, illum reddere

Lib. 5. cap. 11.
Homil. 49. in Matth.
Daniel. 5. cit.
In cap. 5. Danielis.
atten-

attentum, & à comestationibus & ebrietatibus quibus tradit⁹ erat, ad ipsius Dei verba audienda voluit reuocare: quod vt efficaciter perficeret, misit quosdā digitos quasi manus hominis, qui scriberent in superficie parietis ante regem, qui id quod scribebant, sine initio, siue carbone, siue excuando parietē (quomodo enim factū sit nescimus) ibi signatum, expressumq; relinquerent. Quo facto rex ab omnibus alijs reuocatus, in illud solummodo quod oculis suis fuerat exhibitum totam mentis attentionem collocavit. Tunc enim facies regis commutata est, & cogitationes eius conturbabant eum, & compages regni eius soluebantur, & genua eius ad se inuicem collidebantur, & in eam solummodo curā intēdebat, vt aliquis induceretur, qui quæ videbat explicaret. Cū autem Deus regem suprema attentione exhibuit intētum, disposuit vt ingrederetur Daniel, ille cuius sapientiz Deus ipse (inquit Ambrosius) testimonium perhibuit dicens: *Quis Daniele sapientior?* qui diuina verba eidem exponeret, criminum suorum impietate proponeret conspiciendam, & efficaciter argueret, scripturā legeret, & diuinam sententiam breuissimis verbis in scriptura conclusam explicaret, & intimaret. *Hac est inquit scriptura quæ digesta est: Mane, Thecel, Phares*, tria tantum verba (inquit Hieronymus) quorum primum numerum, secundum appensionem, tertium diuisionē sonat, quasi dicas, Numerus, Pondus aut statera, & Diuisio. *Mane; numerauit Deus regnum tuum, & compleuit illud: Thecel; appensus es in statera, & inuentus es minus habens: Phares; diuisum est regnum tuum, & datum est Medis, & Persis.* Admirandum plane Dei artificium, quo prima Quadragesimæ die vtitur Spiritus sanctus per ministerium Ecclesiæ, quam regit atq; gubernat. Vult eo tempore Deus ad nos loqui, nostræq; salutis mysteria animis nostris plenius representare. Ad hoc namq; meritō à sanctis Apostolis per doctrinam Spiritus sancti (vt beatus Leo Papa^a annotauit, annotaueratq; sanctus Hieronymus,^b & ex cæteris sanctis Patribus tradidit D. Thomas^c) maiora sunt ordinata ieiunia, vt ad nostræ reparationis, & redemptionis mysteria plenius celebrāda, & considerāda nos conuertamus, & cœlestem doctrinam intentis excipiamus auribus. Vidit nos Deus, omnibus hisce elapsis diebus, comestationibus ac delitijs traditos, mētibus penitus in mensas effusis, animos cunctis seculi vanitatibus implicatos, ideoq; minime aptos, quibus talia mysteria, & sacramenta cœlestia ac spiritualia documenta exponantur. Sanctus Basilius magnus Cæsareæ Cap-

padociæ Archiepiscopus, cum quadam die in additione^{185.} solemnī vidisset ecclesiæ suæ homines vanitatibus & delitijs implicatos, suggestum ascendens, contionem solemnitati congruentem habiturus, exponens primò se ad concionandum, diei quidem solemnitate excitatum, statim subdidit, se nihilominus ad prædicandum segniores penitus redditū, quippe qui nullum futura contionis speraret profectum ab his, quos plene vanitatibus viderat implicatos. Illud (inquit) me retardat animum, meamq; ad dicendum alacritatem hebetat atq; abrumpit, quod ex his quæ apud vos tentauī, nullū proueniens conspiciam fructum. Ad sepultas ne aures inclamabimus? Desiderauit quidem prudentissima Abigail ad Nabal loqui, quod præsens quæ se offerebat occasio, & periculum imminens, & vxoria obligatio vehementer exposcebat: sapientissima tamē femina inutile iudicauit, sapientiæ verbis eius auribus insonare, quem vaporibus quos nimius cibus, & potus excitarat, quasi insensatum videbat. In huius confirmationem B. Ioannes Chrysostomus in sermone prima die Quadragesimæ habito^a, annotat id quod similiter sancti Basilius^b, Hieronymus^c, & Ambrosius^d annotarunt de Moyse. Deiecit^{186.} Moyses de monte, illas admirandas tabulas quas à Deo acceperat secum ferēs, ipsius digito scriptas, vt eius legem, & mysteria populo intimaret: *Cumque appropinquaret ad castra, vidit vitulū & choros: iratusq; valde, proiecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis*, absurdum esse censens (inquit Chrysostomus) ebrium & præuaricatorem populum leges à domino conditas accipere, indignumq; iudicans, (inquit Basilius) populo temulento diuinis verbis ac præceptis insonare. Fregit inquit Hieronymus *audacter tabulas*; sciebat enim Dei sermonē audire non posse temulētos. Expende viū illius aduerbij *audacter*. Videbatur enim debuisse Moysen contineri à proijciēdis & confringendis tabulis, quod illæ essent admirandæ, & ab ipsomet Deo datæ & scriptæ: sed animos fecit Moyse, vt audacter illas proijceret, & confringeret, quod videbat omnino inutiles tabulas legis, his qui tota erant à Deo mente alienati, & ad idolum, comestationes, ebrietates, choreas, & ludos omnino conuersi. Hoc igitur primò curandum est, reddere auditores attentos, & eos auertere ab his, quibus mentem & animum omnino implicarant. Vt autem id fiat, nobiscum agit Deus quod cum Baltasare quondam egerat. Præmittit enim per Ecclesiæ ministerium digitos manus, qui in terreum

Reg. 25.
36.

a Homil. 1.
in Genes.
b Homil. 1.
de ieiun. &
orat. 5. de
Hieron.
c Lib. 2. cō
tr. Iouin.
d Libro. de
Elia cap. 6.
e Exod. 32
19.

4

A 2 parie-

parietem aulae regiae breuissima verba scribant. Aula regia caput est, in quo praecipue vigent sensus & ratio, ubi & mens aut intellectus tanquam in aula regia residet. Huius parietis superficies patens est frons, prior & magis patens capitis pars. Mittit nunc digitos, qui cinere tanquam atramento scribant, id quod verbis ore sacerdos profert, *Memento quia cinis es, & in cinerem reuerteris*: quasi dicens; *Mane, Thecel, Phares. Mane* numeravit Deus dies tuos, & ad eorum ultimum te devenisse cogita, qui iam cinerem te debes reputare. *Thecel*, vide quod appensus in statera, absque pondere aliquo solidae virtutis inuentus es inanis, quem levis aura tanquam cineris pulverem proijcit, & circumfert. *Phares*, diuidendam scito animam à corpore, & corpus vermibus tradendum, conuertendum in cinerem, & animam demoni, ignibus perpetuis torquendam. Quis est, qui huiusmodi manum scribentem videns non tremat, colore palleat, ad se ipsum ab omnibus vanitatibus externis auocatus reuertatur, & tota mentis attentione se paratum exhibeat ad audiendum, quod Deus auribus illius suggerendum voluerit? Sicut ergo quando Baltassar attentus fuit factus, congrue inductus fuit Daniel, qui diuina illi intimaret & traderet decreta: ita considerans nos Ecclesia ex hac digitorum & scripturae conspectuione attentos, totaque mentis intentione conuersos, ut quae Deus dicere parat audiamus, inducit diuinum Danielem Christum, diuinis verbis intimantem: *Cum ieiunatis, nolite fieri &c.* Tenuit (ut Rupertus annotauit) Daniel expressum Christi typum, tum propter eius excellentem sapientiam, tum quia illum praemisit Deus, qui caelestia mysteria aperiret, ideoque apte illum significauit, quem pater dedit nobis magistrum, quem audiremus, de quo dixit: *Hic est filius meus dilectus, ipsum audite.* Et quamuis semper audienda sint eius verba, ut pote diuina, signanter tamen, quae nunc in hac euangelica lectione intimat, peculiari attentione sunt auscultanda. Omne enim propter ad nostrae salutis remedium, & quomodo agendum sit, explicat: medium, quo anima, quae per peccatum à paradiso exulabat, possit ad illum reuerti ostendit; qua ratione, qui cunctis bonis spoliati remissimus, ditissimos thesauros in caelo valeamus recodere indicat; & ut vno verbo dicam, quomodo totus homo sit componendus breuissimè tradit, instruens quomodo erga se ipsum habere debeat & componere per ieiunium; erga Deum per rectam animi intentionem & affectum; & erga proximum per eleemosynarum & bonorum operum largitatem.

In cap. 11.
Danielis.

Mat. 27. 5.

§. 2. Trium dierum viam sacrificantibus congruentem nunc Christus docet, quam antiquitus per Prophetam Michaam indicarat.

CHRISTVS caelestis magister audiendus est semper, signanter tamen nunc, quando breuissimis verbis tria, quae omni tempore, praecipue autem sacro Quadragesimae cursu nobis agenda sunt, complectitur. Quando statuit Deus populum suum de Pharaonis seruitute liberare, misit Moysen ad Pharaonem, qui ab eo peteret, quod dimitteret egredi populum ad sacrificandum sibi in deserto, diceretque: *Dominus Deus hebraeorum vocauit nos: ibimus viam trium dierum in solitudinem, ut imolemus domino Deo nostro.* Cur numerum trium solummodo dierum in solitudine agendum, ad sacrificandum designauerit Deus, dubium est: cum non tantum trium dierum, sed quadraginta annorum per solitudinem via esset eis peragenda, ut ad terram promissam peruenirent, in qua pacifice sacrificium offerrent. Et quamuis antequam eam ingrederentur, in deserto essent sacrificia oblaturi; primum tamen sacrificium, quod oblatum ab eis inuenimus postquam egressi sunt de Aegypto, ut annotat Rupertus, fuit in deserto Sinai, ad quod non peruenerunt nisi post tres menses, ut scriptura sacra docet, ubi duodecimam fecerunt mansionem, ut S. Hieronymus demonstrat. Quidam existimant idcirco Deum tam breuem numerum dierum exprimi voluisse, ut Pharaon moueretur ad illum concedendum, credens Israelitas non omnino discedere, aut fugam arripere, aut valde se elongare velle: sed iuxta Aegyptum remansuros, qui viam solummodo trium dierum in solitudinem ab illis agendam audiebat: sicuti reuera credidit. Nam cum primo post multas illatas plagas Moyse petenti ut dimitteret Israelitas egredi ad sacrificandum, responderet: *Sacrificate Deo in terra hac*, replicanti Moyse, *Non potest ita fieri, sed viam trium dierum ibimus in solitudinem, & sacrificabimus domino Deo nostro sicut praecipit nobis*: id ille affligentibus plagis constrictus concessit dicens: *Ego dimittam vos, ut sacrificetis domino Deo vestro in deserto; verumtamen longius ne abeat, id est, ne longiori via quam quae trium dierum spatio agetis, abeat.* Tanta namque multitudo populi non poterat

Exod. 3. 18

In cap. 19.

Exodi.

Exod. 19. 1

Epist. 197.

ad Fabiolam.

Exod. 8. 25

terat

In cap. 3.
Exodi.

terat non breuissimum iter ipatio diuina-
 xat trium dierum conficere. Ita Lippoma-
 nus, qui annotat hac in re Deum non fuisse
 mentitum, sed dissimulare voluisse quod
 intendebat; quomodo sapè cum impijs age-
 re solet. Alij censent idcirco trium dierum
 viam ad sacrificandum à Deo fuisse tantū-
 modo expressam, quia primum sacrificium
 quod Israelitæ oblaturi erāt post egressum
 de Aegypto, futurum erat iuxta montem
 Sina, qui iuxta trium dierum via distat ab
 Aegypti finibus. Deus siquidē primò Moy-
 si cum minaret gregem ad interiora deser-
 ti, apparuit in monte Horeb. Est Horeb (vt
 Hieronymus censet) mons in regione Ma-
 dian, supra Arabiam in deserto, qui idem
 alio nomine vocatur Sina. Ita autem voca-
 tus fuit, aut à voce Hebræa, *Sene*, quæ rubrū
 significat, aut quia in eo magna ruborum
 copia erat, vt Caietanus indicat, aut prop-
 ter famigeratissimum rubum, ad quē Deus
 descendit allocuturus Moysen. Caietanus
 inter Sinai & Horeb hanc credit differen-
 tiam, quod Sina mons fuerat magnus, Ho-
 reb autem eius pars quædam in reconditio-
 ribus ipsius eminens. Vt namq; Iosephus
 recenset, mons Sina celsissimus erat, pascuis
 huberrimis & herbis abundantissimis refer-
 tus, ad cuius interiora pastores accedere nō
 audebant, eo quod vulgato rumore numen
 diuinū illic habitare diceretur. Moyses au-
 tem ad huiusmodi interiora minans gregē,
 in ea parte, quæ Horeb dicta est, vidit rubū
 &c. Ex quo patet, cur mons ille vocatus sit
 Horeb, idest mons Dei: fieri enim potest, vt
 iam hoc nomine tunc appellaretur propter
 rationem, quam Iosephus indicat; quia cō-
 muni sensu illic diuinum numen habitare
 crederetur, aut verò sic dictus fuit, vt Lippo-
 manus sentit, per anticipationem; quia illic
 Deus apparuit Moyse, legemq; postea de-
 dit. Cum igitur Deus primò ibi Moyse ap-
 paruit, dicens se esse Deum, qui descenderat
 liberare populum suum de Aegyptiaca ser-
 uitate, hoc primum huius rei designauit si-
 gnum. Cum eduxeris inquit *populum meum de*
Aegypto, immolabis Deo sacrificium super montē
istum. Aduerbiū illud, *super*, idē est ac, *iuxta*,
 quomodo dicitur de solio Dei, *Seraphin sta-*
bāt super illud, idest, iuxta illud, & iterū, *stans*
super illam, idest, iuxta illā, *imperavit febre &c.*
 Et *super flumina* idest iuxta flumina *Babylonis*
illic sedimus & fleuimus. Primum igitur sacri-
 ficiū, quod Israelitæ oblaturi erant egre-
 dientes de Aegypto, erat in deserto Sinai
 iuxta montem ipsum Sinai, in quo legem
 erant accepturi, & Deus mirabilia operatu-
 rus. Ab Aegypto autem vsq; ad hunc mon-

tem, aut hanc solitudinem Sinai iuxta trium
 dierum via intercedit, vt omnes libere fa-
 tentur; quamuis illa ingens populi multitu-
 do non nisi post multos dies ad illam per-
 uenerit. B. tamen Ambrosius reconditum
 mysterium in hac trium dierum via ad sa-
 crificium peragenda considerat, expendens
 illud, quod Abraham cum ad sacrificandū
 filium suum processit, trium dierum viam
 peregit, *die namq; tertio* ad locum in quo sa-
 crificaret peruenit. Salutaris hic numerus
 (inquit Ambrosius) & conueniēs sacrificia-
 turis, trium enim dierum via percurrenda
 est ad perfectum integrumque sacrificium,
 quam Deus Israelitis ab Aegypto egrediē-
 tibus etiam designauit ad sacrificandum.
 Viam, inquit D. Bernardus, trium dierū eas
 necesse est in deserto, si gratū Deo tuo of-
 ferre volueris sacrificium. Tempus Qua-
 dragesimæ institutum est, vt misericordi-
 & potēti Dei manu adiuuāte ex Pharaōnis
 infernalis seruitute liberati, illud gratum
 cordis nostri offeramus sacrificiū, quod Da-
 uid expressit dicens: *Sacrificium Deo spiritus*
contritus, cor contritum & humiliatum &c.
 Ad hoc exactē perficiendum trium dierum
 via est peragenda, *Tres jornadas auemos de ha-*
zer, vt cor nostrum exhibeamus *hostiam*, qua-
 lem Paulus exposcit *uiuentem, sanctā, Deo pla-*
centem: prima in ordine ad nos ipsos, secun-
 da in ordine ad Deum, tertia in ordine ad
 proximum. Quomodo autem hæc trium
 dierum via peragenda sit, breuissimē nunc
 magister cœlestis nobis explicat, docēs pri-
 mō disponendum cor in ordine ad nos ip-
 sos per ieiunium, quo caro nostra à qua in-
 ordinatæ profluunt passiones & affectus
 comprimatur, & infrenetur: secundō dispo-
 nendum erga Deum, curātes vt nihil aliud
 intendat, quā Dei gloriam, & plenē ipsi
 placere per rectam intentionem: tertio er-
 ga proximum, ordinandum per eleemosy-
 nam & bonorum operum fructum & largi-
 tionem. Qui hanc trium dierum viam per-
 currerit & confecerit, aptum Deoq; gratū
 sacrificium cordis sui poterit offerre. Assum-
 psit D. Augustinus ex professo considerare
 communem illam repetitamq; sententiam,
 qua Propheta Michæas Dei populum instru-
 xit. Iussit Deus Propheta, vt populum ad
 iudicium vocaret, quem euidenter & mani-
 festē maximæ ingratitude argueret, & cō-
 uinceret; quia cum ingentia beneficia à do-
 mino recepisset, non solum nulla condigna
 reddidisset obsequia, sed peccata pro bene-
 ficijs rependisset. Id autem tam eleganter
 præstitit Propheta, vt populus suam cog-
 noscens culpam Dei; iustam indignatio-

7
1. de Abra-
ham c. 8. &
1. de Cain
cap. 8.

Gene. 22. 4

Serm. de se-
ptem pani-
bus.

Psal. 50. 15

Ad Romā.
12. 1.10. de ciui.
c. 4. 5. 6.

nem, fuerit anxius redditus, quærens quodnam sacrificiū posset offerre, quod ipsi Deo plenè esset gratum & acceptum. Idcirco sollicitè interrogare cœpit: *Quid dignum offeram domino?* Vocat *dignum*, quod satis esse iudicetur ad satisfaciendum, & placandum Deum: quomodo id dicitur *pecunia digna* emptum, pro quo datur pecunia plenè ad æqualitatem satisfaciens. Quo etiam modo dixit Apostolus, non esse *condignas*, idest æqualis valoris, *passiones huius temporis ad futuram gloriam*. Quodnam igitur dignum Deo sacrificium posset offerre, inquirebat populus. Curuabo inquit genu Deo excelsos? numquid offeram ei holocaustomata, & vitulos anniculos? numquid placari potest dominus in millibus arietum aut in multis millibus hircorum pinguium? numquid dabo primogenitum meum pro scelere meo, fructū ventris mei pro peccato anima mea? Considerat D. Augustinus insipienter istos in eo quod sapienter discurrere videbantur processisse. Videbantur quidem sapienter ac prudenter discurrere, nam ea quæ maiora videntur, inter omnia quæ offerre Deo poterant, credunt à se exprimi. Genuflexio in primis est demissio grandis, qua quis alteri se subijcit, & omnino subiectū exhibet. Idcirco apud Aegyptios elephantus symbolum est potentie regis, vt annotauit Pierius, quod genua non flectat alicui, quasi nullius egeat ope. Idcirco sancti in signum eximie humilitatis, per quam confitentur se diuinam opem implorare, & ab illa pendere, genuflexionem tanquam Deo gratissimam ceremoniam exhibere soliti sunt. Ita Daniel quando magno affectu Dei implorabat fauorem, *flectebat genua sua, & adorabat*. Stephanus excellenti oratione pro inimicis supplicare contēdens, vt Augustinus obseruat, *positis genibus orauit*. Paulus *positis genibus orauit in littore*, & cum rem grandem vellet à Deo impetrare, *flecto* inquit *genua mea ad Deum patrem domini nostri Iesu Christi*. Petrus cum voluit insigne miraculum operari suscitādo Thabitam, *ponens genua orauit*. Imò & Christus dominus, grandem erga æternum Patrem reuerentiam volens demonstrare, *Positis genibus orauit*. Vnde & gentiles quando supremam reuerentiā, & adorationem idolis impendere parabāt, genua similiter curuabant coram eis, vt de cultoribus Baal patet in sacra Regum historia. Deinde inter sacrificia quæ Deo offerebantur, primum præcipuumq; locum tenebant holocausta, vt D. Hieronymus demonstrat, quia erant quæ super altare in Dei honorē integrè cremabantur, de quo D. Thomas egregiè disputat. In his autē illa credebant

Iudæi grandia, quæ non ex vno aut altero complebantur, sed ex millibus vitulis anniculis, qui tenerrimi sunt, & aptiores censebantur ad holocaustomata; & ex millibus arietibus, & hircis pinguibus. Mente forsitan reuoluebāt, quod Salomon gratū Deo exhibuit seruitium, quando ædificato templo, arcam in illud ducens, multas hostias obtulit, boum & arietum. *Immolauit enim boues, & oves absq; æstimatione & numero*. Id recolens populus se ipsum etiam exhibebat paratum ad similia, & maiora offerēda; quæ propterea nullo determinato termino exprimebat, sed indeterminato, *in millibus* inquit *arietum &c.* Omnia tamen alia longo interuallo excedere eis videbatur sacrificium, quo quiuus eorū primogenitum suū offerret, in quo tota suæ posteritatis spes cōtinebatur; quem propterea vocabāt *fructū ventris*, à parentibus procedentē. Hoc tanquam supremum postulauit Deus ab Abraham: & re vera tanquam excellentissimum Rex Moab (quamuis impiē) obtulit quando se ipsum in supremo discrimine vidit constitutum. Hicq; mos gentiliū fuit, filios immolare, quando insuperabilibus difficultatibus se implicatos videbant, quos nequiter Israelitæ immitati sunt, qui *immolauerunt filios suos, & filias suas*. Ita ergo isti sapienter quidem suo iudicio videbantur cōmemorare omnia, quæ sibi grandia apparebant, quæ Deo possent offerre, vt illum placarēt, & pro sceleribus suis condignam exhiberent satisfactionem. Nullatenus tamen (inquit Augustinus) scopum vel leuiter attigerunt: tantum enim ea commemorabāt quæ extra se ipsos erāt; sacrificium autem quod Deus præcipuè quærit à te, non est aliquid extra te, sed sacrificium cordis tui quod est intra te, aut sacrificium tui ipsius, quo te ipsum Deo offeras. Exteriora enim nostra Deo necessaria non sunt, qui *bonorum nostrorum non indiget*, & hæc (vt Beatus dixit Gregorius) quantumcumque parua & exigua, Deo sufficiunt, qui non nostra sed nos querit, & eatenus exteriora nostra acceptat sacrificia, quatenus interioris sacrificij, quo offertur cor contritum & humiliatum, sunt signa, vt ex professo Augustinus demonstrat. Propterea per Prophetam respondet homini (inquit idem Augustinus) ille per quem factus est homo. *Indicabo tibi o homo.* (Ita legit Augustinus correctiorque vulgata, nec dispungenda interiectio o vt quidā volūt) *quid sit bonum, & quid dominus requirat à te*, id est, bonum quod Deus à te requirit tibi indicabo. Nec enim bona tua externa propter se ipsa requirit, qui bonorum tuorum non

eget.

eget. Bonum quod à te requirit est, *utique facere iudicium, & diligere misericordiam & sollicitum ambulare cum Deo tuo.* Quarebas (inquit Augustinus) quid offerres pro te, offer te: quid enim dominus querit à te, nisi te? Quia in omni creatura terrena nihil melius fecit te? Querit te à te, quia tu perdidideras te &c.

Ideirco, ut idem ipse Augustinus expendit, infraque ostendemus, non fuit Deo acceptum sacrificium Cain, quia Deo sua offerebat, se autem sibi reservabat: Abel autem sacrificium illi fuit acceptissimum, per quod non tam sua, quam se ipsum Deo offerebat. Ut autem te ipsum exhibeas *hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium,* trium dierum via est peragenda, quam dixit Ambrosius congruentem volentibus sacrificare. Hanc per Prophetam verbis inducis aperte Deus explicat, *facere scilicet iudicium, diligere misericordiam & sollicitum ambulare cum Deo.* Hæc trium dierum via est, quam Christus ista evangelica lectione exprimit. Adhuc enim hæsitare poteras, quid nā illis tribus quæ per Prophetam exposuit Deus intelligeret. Primum quod querit est, *facere iudicium.* Hoc quid sit latè Augustinus^a pro-

sequitur. Et quidem iudicium facere sepe in scriptura sacra, ut idem Augustinus^b demonstrat, idem est quod condemnare, vindictam sumere, ac punire. Ita dixit Apostolus^c, *Si nos metipsos indicaremus, id est puniremus, non utique diiudicemur à domino: & David^d; Cognoscetur dominus iudicia faciens, & iterum^e; in unctis diebus, Aegyptiorum faciam iudicia.* De resurrectione, inquit Augustinus, cum ageret dominus^f, qui in vitam egerunt in resurrectionem iudicium, utique iudicium pro damnatione posuit. Hoc tibi primo agendum est, iudicium facere de te ipso, te ipsum punire & castigare per poenitentiae opera. Quoniam autem inter hæc primum quod se offert (ut sanctus Basilius annotavit) est opus ieiunij, illud Christus primo exprimit loco: *Cum ieiunatis.* Insuper requirit à te, sollicitum ambulare cum Deo tuo, id est, solerti cura intendere, ut illi placeas; nam in scriptura *ambulare cum aliquo* est illi placere. Numquid ambulabunt duo pariter (inquit Prophetam) nisi conveniat eis? id est, nisi sint eorum voluntates conformes?

De Henoch dixit Apostolus, quod non solum placuit Deo, sed quod testimonium habuit placuisse Deo. Vbi nam tale testimonium habetur? In Genesi, ubi dicitur: *Et ambulavit Henoch cum Deo.* Quod sapiens interpretatus fuit, *Placuit Deo.* Similiter de Noe dictum est: *Noe vir iustus atque perfectus, cum Deo ambulavit,* id est, Deo placuit. Id igitur etiam à te exigat, ut Deo sollicitè placere cures. Quod si

quæras: Quomodo hæc sit via agenda? id Christus explicat secundi diei viam exprimens, hortans ut magna solitudine cures, & intendas solius Dei gloriam, & ei solummodo cum ieiunas, & alia virtutum opera facis, satisfacere. Exigit insuper per Prophetam, *diligere misericordiam*, quo nomine tibi imponit misericordiae opera læto animo erga proximum exercere. Quomodo id fiat, tandem Christus docet, instruens te hæc terrena bona in cælum transferre & thesaurizare, liberaliter illa pauperibus elargiendo. Qui hanc trium dierum viam perfecrit, se ipsum disponet, & exhibebit hostiam talem, quam aptè possit Deo offerre, & quæ Deus tæquam gratissimum sibi sacrificium acceptabit. Hæc igitur trium dierum via est quam cælestis magister præsentis lectione evangelica demonstrat, audiendusque est quæ evangelicus Prophetam promissit dicens: *Erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, & aures tue audient verbum post tergum monentis: quem statim inducit clamantem, & dicentem: Hæc est via ambulate in ea, & non declinetis ad dexteram, neque ad sinistram.* Ut autem recto ordine in hoc tractatu procedamus, priori loco est via primi diei explicanda, ostendendumque quomodo per ieiunium homo disponere se debeat erga se ipsum: deinde secundi diei via est exponenda, dicendumque, quomodo per rectam intentionem debeat se erga Deum ordinare: tandem tertij diei via est indicanda, & tradendum quomodo per eleemosynam & bonorum operum largitionem debeat homo se erga proximum componere.

S. 3. Contra tria malorum capita, gulam, inanem gloriam & avaritiam, tria generalia remedia Christus inducit, ieiunium, elevationem mentis, & eleemosynam.

ALIO quodam non longè diverso discursu explicare possumus quidnam per hanc sacram evangelicam lectionem voluerit Christus nobis tradere, iuxta ea quæ annotavit Chrysostomus explicans hæc, & alia quæ in dominico sermone Christus docuit. Omnium (inquit) malorum prima & fortiora sunt tria, gula, vanagloria aut superbia, & avaritia, quæ hominem omni ex parte corrumpunt, &

perdunt; auaritia circa externa, gula circa corpus, vanagloria circa animam: auaritia circa proximum, gula circa se, vanagloria circa Deum. Vnde diabolus vt omni ex parte Christum impeteret, circa hæc tria illum tentauit, de gula in eremo, de inani gloria supra templum, de auaritia in monte excelso. Fortissima sunt hæc mala, inquit Chrysostomus, omniumq; malorum prima. Nam gula fuit totius nostræ perditionis exordiū.

Genes. 3. 4 *Vidit namque mulier lignum quod esset pulchrum visu, & suauē ad vescendum, & comedit.* Hæc populum Dei ad cultum idolorum reuocauit;

Exod. 32. 6 *nam sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.* Hæc; fuit iniquitas Sodoma & Sennacherib, id est, inde processerunt tot, tantaque mala in Sodomis. Hæc totius mundi induxit perditionem tempore Noe; *erant enim homines comedentes & bibentes.* Inanis gloria aut superbia fortissimum est malum, & primum: *initium enim omnis peccati superbia,* & primum peccatum quod post creaturas productas fuit commissum, superbia extitit, vt ex Angelorum historia patet. Auaritia autem aut *cupidas*, etiam vocatur ab Apostolo

Mat. 24. 38 *omnium malorum radix, & idolorum seruitus.* Voluit propterea Christus dominus cōtra hæc tria mala singulariter nos munire, tria nobis commendans quæ omnium bonorum prima & fortiora sunt, ieiunium, orationē, & eleemosynam; ieiunium contra gulam; orationem contra inanem gloriam, & eleemosynam contra auaritiam. Ieiunium quomodo contrarium sit gulæ manifestum est, sicuti quomodo eleemosyna contra auaritiam: quia auaritia congregat, eleemosyna dispergit. Oratio autem (inquit Chrysostomus) quomodo contra vanam gloriam, audi. Omnia mala quæ sunt in mundo, habent contraria bona per quæ superentur; vt puta fornicatio castitatem, superbia humilitatem, iracundia mansuetudinē, & nullo est malum quod non habeat contrariū bonum, per quod superetur, (*unum contra unum, duo cōtra duo*, vt dixit sapiens) dempta vanagloria, quātō enim magis bona feceris, volens illam compescere, tantō magis excitas ipsam. Et causa est ista, quia omne malum ex malo nascitur; sola autem vanagloria de bono procedit, ideo non extinguitur per bonum, sed magis nutritur. Vnde inter homines peccatores tentatio vanæ gloriæ non habet locum, fornicarius enim aut raptor quomodo tentetur de vanagloria, qui non habet vnde gloriatur? Illi autem tentationē vanæ gloriæ patiuntur, qui tale aliquid faciunt, vnde glorientur. Ergo nullū remedium potest esse cōtra vanam gloriā,

nisi oratio sola. Imò & ex hac ipsa inanis gloria generatur, nisi cautē tibi pspexeris vt dicemus. Hæc igitur tria Christus dominus in euangelio commendat, ieiunium quod supponit tanquam rem, cuius necessitas est omnibus explorata, dicēs: *Cum ieiunatis: orationem dum docet mentem & intentionē eleuandam in Deum; oratio namq; nihil est aliud quam eleuatio mentis in Deum: Tu inquit cum ieiunas, unge caput tuum, ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui in cælis est.* Ecce remedium quod contra inanem gloriam designat, mentem & intentionem ad Patrem cælestē eleuare. Eleemosynam tandem, dum constituit thesauros in cælo reponendos, quod per eleemosynam fieri docuit Dauid illis sepe repetitis verbis: *disperisit dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi, & sapiens dicens: Mitte panem tuum super transeuntes aquas, quia post multa tempora inuenies illum,* de quibus infra. Hæc autē tria simul commendat, quia vt Chrysostomus ostendit, non sunt à se inuicem separanda, nec ieiunium sine oratione & eleemosyna, nec oratio sine eleemosyna & ieiunio, nec eleemosyna sine ieiunio & oratione, ex quibus ille efficitur *funiculus triplex, qui difficile rumpitur*, quantumuis omnis inferni vis in contrarium agere nitatur. Sed expende inter hæc tria, orationem positam in medio ieiunij & eleemosynæ; est enim vt D. Bernardus annotat oratio quasi avis in cælum volans, quæ vt id perficiat duabus eget alis, ieiunio scilicet & eleemosyna. Vnde Angelus, *Bona est inquit oratio, cum ieiunio & eleemosyna, magis quam thesauros auri recondere*, de quibus infra. Alij sancti patres insinuant Christum duo nobis necessaria docere voluisse. Quemadmodū enim vt homo diues sit temporalibus bonis, duo requiruntur, quod lucretur, & quod seruet quæ lucratus fuerit: ita vt bonis spiritualibus diuites efficiamur, duo sunt necessaria, operari bona, & illa conseruare, ne pereant. Primum docet Christus ieiunium indicens, sub cuius nomine omnia virtutum opera voluit commendare, non solum ex eo quod ieiunium est omnium virtutum mater, vt D. Chrysostomus dicere solet, per ipsum comprimuntur vitia, eleuatur mens, obtinentur virtutes & dona: sed quia ieiunij nomine vt S. Augustinus^a, Origenes^b, Basilius^c, & Bernardus^d obseruant, ieiunium quoddam vniuersale ab omnibus vitijs voluit intelligere, quo non tantum corpus ab alimentis abstinet, sed mens à culpa ieiunat, quod Augustinus ieiunium magnum vocat. Secundū autem docet in reliqua huius euangelicæ

Psalm. 111.

Ecclesiasticus. 11. 1.

Ecclesiasticus. 4. 12.

12

Serm. 4. de Quadrage.

Thob. 2. 1.

Tract. 17 in Ioan. & lib. 1. Qq. euang. c. 18

Homil. 4. in c. 6. Mat. thei.

Homil. 2. de ieiunio

Serm. 3. Quadrage.

lectionis parte, seruatur enim omnia bona quæ agimus, si ea in cælo recondimus, ubi incorrupta conseruantur. In cælo autem illa collocamus quando bona quæ agimus, ad Deum ipsum per rectam intentionem ordinamus & dirigimus, contententes ipsi tantummodo placere, & eius gloriam querere non nostram. Ita S. Hilarius^a, & B. Augustinus^b. Alteram huic similem rationem, qua omne huius sacræ lectionis institutum complectamur, expendere possumus ex illa Euangelistæ Ioannis celebri propositione, qua omnia mundi mala ad tria capita reduxit^c, concupiscentiam carnis, superbiam vitæ, & concupiscentiam oculorum. Christus dominus huiusmodi tribus generalibus malorum capitibus, tria bonorum generalia capita opponenda constituit, ieiunium, per

quod carnis concupiscentiam coarctemus; rectam intentionem erga deum, per quam illius solum gloriam intendamus, & elemosynam per quam dum terrena bona liberaliter expendimus, indeficientem nobis in cælo thesaurum paremus. Ideoque possumus dicere, nihil voluisse Christum nobis deesse, qui ut sapiens dixit, constituit vnum contra vnum, duo contra duo, & tria contra tria. Alijs quam plurimis rationibus quæ Christus docere vult, à sanctis patribus expenduntur: sed ad eas quas diximus omnes reducuntur, iuxta quos euangelicam lectionem exponemus, de illis tribus singulariter agentes, ieiunio, oratione, aut eleuatione intentionis & mentis in Deum, atq; elemosyna, in tres partes hunc diuidentes tractatum, quæ his tribus respondeant.

Ecclesiasti
ci. 33. 15.

PRIMA PARS, DE RECTO HOMINIS AFFECTV, ET OR- dinatione erga se ipsum, aut de ieiunio.

*S. 1. A ieiunio incipit Christus, quia ieiunium ad paradysum re-
ducit hominem quem intemperantia eo expulit, ut in
Niniuitis & Elia apparet.*

V. M. ieiunatis nolite fieri &c. Via igitur quam prima die sacrificaturis agendam Christus demonstrat, est ieiunium. Et meritò quidem, propter rationem, quam sancti patres Athanasius^a, Basiliius^b, Chrysostomus^c, Hieronymus^d, Ambrosius^e expendunt. Venit siquidem Christus dominus, ut hominem à paradiso pulsum ad paradysum renocaret. Id igitur primò statuendum ab illo erat, quod contrariū esset ei, per quod à paradiso fuit homo expulsus. Quid illum à paradiso expulit? Gula, intemperantia, & spretum ieiunium à Deo indictum. Quid igitur primò fuit ei adhibendum, ut ad paradysum reuocaretur, nisi ieiunium, & esuries? In huius explicationem ex professo præfati sancti patres conferunt ad inuicem primos parentes, & Niniuitas. Erat primus parens à Deo in paradiso constitutus, quadam immortalis vitæ donatus, ut D. Augustinus^f demonstrat (*& scilicet enim Deus hominem inextinguibilis*) sapiētia præditus, gratiæ indumento vestitus, do-

nis cælestibus ornatus, Angelis familiaris, Deo ipsi magna communicatione coniunctus: illum tamen videmus post breuissimum tempus paradiso expulsus & exulem, ad mortem diuinæ sententiæ expresso decreto damnatum, cælestis gratiæ indumento nudatum, supernis donis spoliatus, sapientia destitutus, comparatus iumentis insipientibus, & similem illis factum: ex altitudine ergo paradisi ad miseras maledictæ terræ fuit expulsus. Erant è contra Niniuitæ, barbari, ignorantes, cunctis diuinæ gratiæ donis destituti, imò tot peccatis implicati, ut eorum malitia vsq; ad cælos & Deum ipsum ascenderet, id est, ut exponit Chrysostomus, quæ quo amplius progrediretur non habebat: ideo quæ morti per diuinam expressamq; sententiam adiudicati, quam diuinus præco Ionas Deo ipso præcipiente intimauerat, similes hominibus quos ad mortem iam ducunt præcedēte præcone, ipsorum damnationem, & causam illius, clamore magno exponente. Quos tamen breui spatio videbis ad vitam restitutos, cælo ipsi redditos, ad Dei

Psal. 48. 1

Ionæ. 1. 3.

Hom. quo
nemo læd-
tur nisi &c.

gratiam

Can. 6. in
Matth.
2. De ser-
mo. domini
in monte.
cap. 21.

1. Ioan. 3.
16.

13

Lib. de vir-
ginit.
Homil. 1.
de ieiunio.
Homil. 1.
de penit. &
hom. de Io-
na.
Epist. 23.
ad Eustoch.
& lib. con-
tra Iouini.
Libro. de
Elia. c. 8.

1. Hypog-
nost. in prin-
cip. & 13.
de cini. Dei
c. 9. & lib.
4. c. 10. &
11.
Sap. 1. 33.

gratiam admissos, multis cœlestibus donis
 cumulos, & diuino ipso sermone commē
 datos. Quid illum in paradiso positum pa
 radiso tam breui tempore expulit, vita pri
 uauit, & in innumerabilium malorum con
 iecit barathrum? Num fortē Angelos Deo
 assistants interficere voluit? an aliqua ho
 micidia commisit? aut verō Dei sacra alta
 ria profanauit? vel idolis templa erexit?
 Nihil horum, sed intemperans fuit, ieiuniū
 soluit & proiecit, gulæ indulgit; per hanc in
 quie Chrysostomus irrevocabilem mortis
 sententiam ipso diuino ore prolatam audi
 uit: *Terra es, & in terram ibis*, per hanc mors,
 dolores, mentis angustia, & ipsa vita omni
 morte grauior est: propterea spinæ & tri
 buli, propterea dolores & gemitus, & hu
 mani generis vita nimio dolore conteritur.
 Quamdiu ieiunauit homo (inquit Hiero
 nymus) in paradiso fuit; comedit, & inde
 eiectus est. Quid autem illos tam celeri cur
 su a paradiso exiles, mortiq; traditos para
 diso ac vitæ restituit? Num sacrificauerunt,
 aut Deo filios suos sacrificare constituerūt
 sicut Abraham? Num Dei inimicos forni
 cantes, & adulterantes transfoderunt sicut
 Phinees, qui Deum placauit? Num tēplum
 magnificentissimum ad Dei cultum, & glo
 riam extruxerunt sicut Salomon? Nihil ho
 rum, sed ieiunium abstinentiamq; validam
 in primis arripuerunt. Sicut enim ieiunium
 pretium (inquit Chrysostomus) illi qui vi
 tam, & paradysum acceperat, mortē & exi
 lium intulit: ita arreptum ieiuniū istos qui
 vitæ & cœlo erant expulsi, ad vitam reuoca
 uit ipsiq; cœlo restituit. Istos inquam, non
 vnum, aut duos, aut viginti, sed vniuersum
 innumerabilemq; populum, urbem magnā,
 quæ omnes orbis ciuitates magnitudine po
 puliq; multitudine superabat, ad ipsum ba
 rathrum iam inclinantem caput, venien
 tem desuper plagam accepturam, veluti
 quædam de super stans potentia, ipsam ex
 carnificis manibus eripuit, atque ad vitam
 reduxit. Ita Chrysostomus, [qui conside
 rare videtur gulam & intemperantiam,
 quasi validam quandam manum, quæ ho
 minem in paradiso existentem, vita im
 mortali donatum, arripuit, & ex paradiso
 electum trāstulit in mortis ditionem, &
 lacrymarum vallem: ieiunium autem quasi
 quandam validam potentiam, quæ innume
 ros homines morti destinatos, cæloq; exclu
 sos a mortis ipsius potestate tanquā ex ma
 nibus carnificis ereptos, cælo ac vitæ resti
 tuit. Imò & ex hoc videtur Chrysostomus
 ieiunij vires aliqua ratione superiores com
 probare quod gula duos tunc homines pa

rentes nostros ex paradisi statu deiecit, iei
 unium autem innumeros Niniuitas ad cælū
 ordinauit. Tā valida est, inquit Ambrosius,
 ieiunij virtus, vt ad cælum valeat homines
 eleuare, quos inde gula deiecit. Id quod
 egregiè demonstrat conferens eosdem pri
 mos parentes cum Elia illo insigni ieiuna
 tore, sicut & D. Hieronymus similiter con
 fert ad Demetriadem scribens, quam prop
 terea ad ieiunij opus hortatur. Acceperunt
 illi corpus immortale à Deo, & ex paradiso
 eiecti sunt, eo ipso quod mortales fuerunt
 effecti; (nec enim paradysus mortalibus cō
 gruere videbatur) hic autem corpus morta
 le habēs in paradysum introductus fuit, qui
 nec dum mortem gustauit equis curruq;
 igneis celeri cursu deportatus. Mirum vide
 tur quod corpus mortale paradiso fuerit
 inuectum, & tam celeri cursu qualē ignei
 equi agerent: sed mirabilius apparet, quod
 corpus mortale equis igneis curruq; igneo
 deportetur, nec ab ignis calore absumatur.
 Expende tamen non esse mirum quod per
 aera feratur corpus, quod quadraginta die
 rum continuo ieiunio fuit leuissimum, &
 quasi spirituale redditum, aptumquē quod
 per aera in paradysum ferretur: sed in eo
 quod curru equisq; igneis fertur, ieiunij mi
 rare potentiam. Quis enim (inquit Ambro
 sius) humana virtute equos igneos, & cur
 rus igneos potuisset ascendere, regere cur
 rus aëros; nisi qui naturam humani corpo
 ris, incorruptibilis ieiunij virtute mutasset?
 Qua in re, & si D. Ambrosius cæteri; sancti
 patres multa suo ingenio digna considerēt,
 duo ad nostrum institutū expendenda sunt,
 quæ in equis curruq; igneis considerare
 possumus: primum est, quæ celeritate & po
 tenti vi, excellens ieiunium mortalem pos
 sit in paradysum transferre. Inter omnia si
 quidem animalia, equus potenti celeritate
 præstat; inter omnia autē elemēta ignis su
 prema celeritate volat, imò nihil celerius
 igne, qui non solum in se celerrimus est; sed
 & globum ferreum, plumbeum, aut lapideū
 imperceptibili celeritate agit, & impellit,
 vt in bombarda aut sclopeto videre licet.
 Equus solus per se celerrimus est, similiter
 quē solus ignis per se. Quam igitur potentē
 celeritatem tenebūt, si equus & ignis simul
 adiungantur, equiq; sint ignei? Vide ergo
 quæ celeritate, & quæ potenti virtute ie
 iuniū excellens hominē in paradysum ene
 hat, quem grandi exercitatum ieiunio, vt B.
 Hierony. ait, equis igneis ad paradysum per
 duci cognoscimus. Secundum est, ieiunium
 potentissima virtute præstare ad tollēdum
 impedimentū, quod poterat ingressum pa
 radisi

Lib. de Eli
 & ieiunio
 cap. 2.

Epist. 8. ad
 Demetria
 dem, ad me
 dium.

Lib. de Eli
 & ieiunio
 cap. 1.

radisi prohibere. Cum Deus hominem paradiso expulit propter violatum abstinentiæ mandatum, statuit ad ostium paradisi cherubin habentem gladium flammæ, quo ingredi volenti præcluderet viam. Qui tamen excellenti ieiunio dispositus est, non timet ardentes illius gladii flammæ: nec enim, ut Ambrosius dixit, ab igne cōsummitur corpus quadraginta dierum ieiunio temperatum, quod potius equis curribusque igneis ad paradysum deportatur. *Totus mons Sinai fumabat, eo quod descendisset Dominus super eum in igne, & ascenderet fumus ex eo quasi de fornace, eratq; totus mons terribilis.* Flammæ ingentes erant horrendæ, corporales, visibilesq; quas propterea Apostolus^a, *tractabilem accēibilemque ignē* vocat, ut Chrysostomus^b, Anselmus^c, D. Tho. & alij legunt, & interpretatur. Ideoq; ut annotat Hieronymus, populus commensationi deditus, & ventri obsequētissimus, solo ardentis flammæ visu exterritus mansit, & penè deficiens præ timore: Moyses autem ventre vacuo, excellentiq; ieiunio roboratus, *accessit ad ignem* eiusq; ardentissimas flammæ illæsus penetrans, multo tempore summa affectus voluptate cū Deo loquens permanfit. Non est quod ardentes flammæ gladii flammæ ingressum paradisi impediētes timeat, qui excellenti fuerit ieiunio munitus, quas illius potentia superat, & quasi in ventum roris flantem conuertit.

S. 2. Ieiunium gladium flammæ non timet, quod quasi in Amianti naturā transformare corpora, Basilius & Ambrosius tradiderunt.

IN C explicat Sancti Patres Ambrosius^a & Basilius^b difficultatem illam, quam Chrysostomus^c aliquando *admirabilem questionem & arduam*, aliquando *difficile enigma* vocat. Qui fieri potuit, ut ignis ille Babylonicæ fornacis sanctos adolescentes magno excellentiq; ieiunio temperatos nullatenus, vel leuiter læserit. Quomodo hoc factū est? inquit Chrysostomus. Si ignis ille ignis erat; quomodo quæ ignis sunt partes non adimpleuit? Si corpora illa erant, quomodo quæ corpora cōtingere solent, nullatenus contigerunt? Si hæc flamma erat, mōstrare debebat flammæ naturā: si illa corpora erant, subiacebāt passioni: Nec dicēdū est inquit Basilius, leuē fuisse aut minus

ardente nammam. Præcepit enim Nabuchodonosor, ut succederetur fornax septupla, quam succendi consueuerat, flammamque naphtha, stupa, pix, & sarmenta ingentia sic alebant, ut ad quadraginta nouem cubitos diffunderetur, & in circuitum dispersa, plurimos Chaldæorum absumpserit. Quomodo igitur eos, quos in sui medio flamma tenebat, nō cōsummebat? Quæstio, inquit Chrysostomus, ardua est, quam nullus poterit nisi ieiunium explanare. Percontaris, Quomodo? Ieiunium interroga, & respōdebit tibi, enigmaq; soluet. Humana quidem corpora cum igne pugnabant, sed victoria corporum monstrabatur. Mirabilis pugna, sed mirabilior victoria, quam ieiunii potentia, & virtus potest conferre; flammæ enim ieiunium, nō timet, quod corpus ita contemperat, ut omnem ignis ardorem superet. Est lapis quidam, inquit Basilius, eius naturæ, quem hinc Amianton græci vocant, ut inquinari non possit. Hic ab igne non vincitur, sed impositus igni, videtur ignescere, & in prunā vertitur: rursum exemptus igni, perinde quasi fuisse aqua cādidatus, apparet purior. Si quid ei extrinsecum fuerit permixtum, ignis absumit, ipsum vero nullatenus lædit, sed puriorem reddit. Huiusmodi erāt trium illorum puerorum corpora apud Babylonios, illud ieiunio cōsequuta, ut nulla vi possent inquinari: *Et non tetigit eos omnino ignis, neq; contristauit, nec quicquam molestiæ intulit*, funes solummodo quibus ligati tenebantur combusit. Hoc tamen grande incendium pueri cum ieiunio ingressi conculcarunt, liquidū ac roscidum aërem in igne tam vehemēti respirantes. Neq; enim ignis vel pilos illorum ausus est attingere, eo quod ieiunio essent aliti. Id ipsum eodem modo explicauit Ambrosius^a eodem amianti vsus exemplo. De Amianto loquuntur Plinius^b, Dioscorides^c, & Strabo^d, quem similem dicunt lapidi ab Hispanis vocato Alumnus, talis naturæ quod in fila duci possit, ex quibus contexuntur vestes aut mappæ, quæ igne nō aqua purgantur, cū sordidæ fuerint. Ignis namque applicatæ si quid extraneæ naturæ fuerit intertextum, penitus comburitur, & sordes absumuntur, remanētibus mappis clara munditia fulgentibus. Vnde dixit Dioscorides in Cypro ex amianto contexta lintea, quibus mortuorum corpora includebant ut comburerent, quo solus & purus cinis in quem corpora resoluebantur dum cremabantur remaneret, absq; alicuius externi cineris admixtione. In Carysto ciuitate Eubœæ insulæ huiusmodi lapidem nasci dixit Strabo, & huiusmodi mappas ex eo

Dan. 3. 40

Hom. 1. d. ieiun. cit. 12.

Dan. 3. 50

¶ 16

Libro. d. Elia c. 7.

Lib. 36 cap. 19.

Lib. 5. ca. 93. & 147

Apud M. rianum Vi

to. in ann. tat. Hieron

in Ezech. 4

contexti, tanquam rem experientia tuo tem-
 pore notam supponit. Imò & Scholias-
 Augustini, nostro seculo se exhibet oculatū
 testem, qui huiusmodi mappas vidit, igni
 iniectas nullatenus consumptas, plenissime
 autem & excellenter fuisse purgatas & mun-
 datas. Et fortè hac de causa D. Hierony-
 mus de amianto agens, dixit habere simili-
 tudinem ligni vel lini: ex cuius natura ex-
 plicat difficultatem, quam iudicat grauissi-
 mam circa altare thymiamatis, quod Deus
 ostendit Ezechieli Prophetæ, ligneū ipsum,
 eius itidem basim angulos & latera lignea.
 Quomodo enim (inquit) altare, in quo ig-
 nis succedendus erat, ligneum esse poterat,
 quod non ab ipso igne pateretur & consu-
 meretur, sed potius ab igne redderetur pu-
 rius? Non mirum, inquit Hieronymus, hoc
 de sanctuario & interioribus templi & alta-
 ri thymiamatis credere, cum etiam *Amian-
 ton*, quod genus est ligni, vel lini habens si-
 militudinem, quātō plus arserit, tantō mū-
 dius inueniatur. Nec mirum quod talem in
 natura videamus creaturam, quoniam vt sæ-
 pe ex Sanctorum Patrum doctrina confide-
 ro, naturam fecit Deus, quæ gratiæ deserui-
 ret, ideoquē multa in natura operatus est,
 quæ ordinis gratiæ mysteria aliquatenus ex-
 primerent aut explicarent, cuiusmodi mul-
 ta egregiè diligenterq; prosequitur D. Au-
 gustinus, multas lapidum & aliarum rerum
 naturas recensens, in quibus admiranda quæ
 fides proficitur mysteria adumbrata consi-
 derat. Hac de causa dixit sapiens Deum ad-
 miranda quædā in natura condidisse, vt ex
 illorum cognitione homo ad superna diui-
 nę virtutis opera cognoscenda mentem ex-
 tolleret. *Ad agnitionem inquit hominum virtutis
 eorum, & dedit hominibus scientiam Altissimus,
 honorari in mirabilibus suis:* de quibus alibi. Ta-
 lia igitur, inquit Ambrosius, erant illorū pue-
 rorum Hebræorum corpora, quæ de ieiunio
 in amianti transformata natura vapore
 ignis non ad dispendium sui, sed ad gratiā
 mutabantur. Vnde cum furerent fornacis
 incendia, nec minimus illorum capillus fuit
 exustus: quia illorum ieiunia comam etiam
 pauerant. Ita Ambrosius. Expende hæc vlti-
 ma verba, quæ ex Basilio videtur mutasse
 Ambrosius. *Quia illorum inquit ieiunia comam
 etiam pauerant.* Vesciebantur eorum corpora
 ieiunio, cum aliorum Chaldæorum corpora
 cibo regio impinguarentur, vt apud Danie-
 lem sacra narrat historia; vnde horum cor-
 pora abundantissimis ac pinguisimis cibis
 referta, contingēs flamma subito combus-
 sit; illorum autem in medio flammarum cō-
 stituta, nec capillorum læsionem senserunt,

quia quæ ieiunio nutriuntur, vires ignis su-
 perant & excedunt: sicut autem excellens
 ieiunium, & grandis abstinencia & tempe-
 rantia ardentēs flammās nō timet, quippe
 quæ absomit pinguedinem carnis, quæ est
 cib⁹ ac nutrimentū ignis: ita nihil est, quod
 amplius ardorem ac efficaciam ignis time-
 re debeat, quam ingluuiēs, & intemperan-
 tia, per quā pinguedo augetur, quæ ignē
 succendit, & acuit. Hincq; considera, cur
 Deus volens Sodomiam disperdere, ignem
 misserit, qui tam potenter egit, vt eam ab-
 sumperit*, & *subuerterit in momento*. Erat
 enim, inquit D. Augustinus, b commessatio-
 nibus impinguata & tradita, vt dominus
 ipse per Prophetam expressit dicens: *Hæc
 fuit iniquitas sororis tuæ Sodome, abundantia pa-
 nis. Et Christus ipse d, In diebus Lot edebant, &
 bibebant, & pluit ignem, & sulphur de celo, &
 omnes perdidit*. Inde etiam attende, cur tam
 acriter flamma ardens torqueat diuitem il-
 lum*, qui *quotidiē epulabatur splendide*, quem,
 vt ait Basilus f, vitæ delitiæ igni tradiderūt,
 qui tristi eiulatu clamabat: *Pater Abraham
 mitte Lazarum, qui intingat extremum digiti sui
 in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia cru-
 cior in hac flamma*. Quid mirum quod vehe-
 menti potentiq; ardore in illum inuehere-
 tur flamma, qui solummodo corpori impin-
 guando vacarat? cibus delicatus, potus abū-
 dans quotidianaq; & splendida comestio,
 cibus erant & nutrimentum ignis; quid igitur
 mirum, quod illum ardendo vehemen-
 ter torqueret, qui aptissimus igni cibus
 fuerat per gulam effectus? Aptè itaq; Deus,
 qui intemperatum parentem non solum à
 paradiso expulit, sed aditam ei per igneum
 gladium præclusit, ieiunatorem validū non
 solū in paradysum introducit, sed per equos
 currusq; igneos ingressum parat, vt intelli-
 gamus ieiunium non solum in paradysum
 introducere, sed quod vim gladij flammei,
 & ignei prohibentis ingressum retundit &
 vincit, & impedimenta aufert, viamq; pla-
 nam reddit. Ex quibus patet aptè ieiunium
 primo loco indictum ei, qui in paradysum
 reducendus est. Hoc propterea meritò sup-
 ponit Christus, & eius Ecclesia illud solem-
 ne Quadragesimæ nobis nūc intimat, quos
 considerat à cœlesti paradiso longe depul-
 sos. Si enim vnus pomi esus, Adam longè
 à paradiso expulit, quā longo intervallo
 eris à cœlesti paradiso reuocatus, qui nulli
 alteri rei, nisi epulis & commensationibus
 vacasti? Tempore Noe erant homines ma-
 xima distantia à Deo eleganti, quos Chri-
 stus inducit, *comedentes & bibentes*, idest ni-
 hil attendentes aliud, quā comessationi-
 bus,

Thre. 4. 8

Lib. de cō-

fistū vitio-

rum & vir-

tutū. tom. 9.

Ezec. 16.

Luc. 17.

18.

Luc. 16.

19.

Homil. 1.

de ieiun.

Mat. 23. 28

Luc. 17. 26

ous, & ebrietatibus vacare: qui propterea non solum à cælo & paradiso, sed ab hac mortali vita meritò fuerunt expulsi. Quàm longè ergo ab illo tu eris cõstitutus, de quo cuiq; similibus idem dici potest, qui talem vitam agis, vt iam tempus illud aduenisse videatur, quod Christus prænuntiavit; *Sicut erant in diebus ante diluuium comedentes, & bibentes, ita erit.* Et quid tibi expectandum est, nisi quod diuinę iræ diluuium veniat super te, quo non solum à cælo, sed à præsentī vita expellaris, tradendus ignibus, & flāmis deuorantibus, quæ in epulones vim suam potentissimè exerunt? Qui ergo tam longè à cælo factus fuisti, quomodo reducendus es, nisi præmisso valido potentiq; ieiunio, quale fuit Niniuitarum? Quomodo ardentes flammæ poteris vitare, nisi imitatus Eliā magno quadraginta dierum ieiunio te disponas? Filius ille prodigus, in regionem longinquam valde à paterna domo distantem recessit, ad quam miser deuenit se totum comestationibus & delitijs tradēs: hæc enim sunt quæ longè à paradiso hominem expellunt: ieiunium tamen fuit illi primus Magister, qui ipsum in paternam domum reduceret, peribat enim fame, tuncq; dixit: *Ibo*

Luc. 15. 28
Serm. 1. ad Patrem meum. Fames reuocat (inquit S. Petrus Chrysologus) quem saturitas exularat; & si tantum præstitit) vel inuita fames, probate quid voluntarium possit conferre ieiunium, quid uè conferre possit ipsum congrua deuotione, & pietate susceptum? Optimè rem totam concludit Chrysostomus.

Homil. de Vidisti (inquit) ieiunij admirabilem potentiam? Mirare igitur ieiunium, & illud cum omni auiditate tuis amplexibus festina suscipere: quando enim & in flamma prodest, & diuinam sententiam mitigare nouit, & ad libertatem reuocare consuevit; quis huius insanix reperietur, qui velit ieiunium, tantorum bonorum materiam declinare?

S. 3. Quadragesima est tempus curationis, ideo à ieiunio inchoandum, vt rectam methodum sequamur, & id fiat quod Deus per Ioelem commendat.

rius noctis applicari debet. Nota est Sanctorum Ambrosij^b & Augustini^c sententia, tempus Quadragesimæ peculiariter ad animę nostrę infirmitates curandas esse institutum, qua de causa in sermone initio Quadragesimę habito D. Ambrosius vocat hoc tempus *cælestis medicinę* applicandę, & D. Augustinus appellat dies istos, quos incipim⁹, *salutares, & animæ medicinales*. Et meritò quidem. Vulgata enim satis est illa sapientis cõtionatoris sententia, qui supponens quod *omnia tempus habent*, singulariter annotauit, esse *tempus sanandi*, aut vt Chaldeus legit, & intelligit, tempus idoneum ad curandum ægrotum. Etsi namq; omni tempore infirmus debeat salutem quam amisserat procurare; id tamen commodius fit tempore peculiari, quod acquirendę saluti sit congruentissimum, quod & ad eam consequendam videtur à natura institutum. Laboras febre quartana, quę te malè habet, aut aliqua infirmitate teneris tam graui, quę ad ossium vsq; medullas est radicata, quæris à medico sapiente in hyemis rigore remedium; respondet ille, expectandum tempus veris, quo commodius applicentur remedia, quando potentius operatur medicamina: Sol enim tunc propinquior nobis efficitur, natura vigorosior, corpus ad remedia magis dispositum, cuius pori caloris virtute aperiuntur, per quos vapores, qui inclusi tenebantur interius exhalantur, & quę exterius applicantur, virtutem ad interna possunt emittere. Omni quidem tempore (vt B. Leo Papa cõsiderat, hoc institutum prosequens) animæ salus procuranda est: sed vt illam omnes infirmi, etiam qui radicata inueterataq; infirmitate laborant cõsequi possint, & ad eam procurandam se conuertant, peculiariter Ecclesia ex Christi domini institutione Quadragesimę tempus instituit, quod propriè, & singulariter sit tēpus sanandi, quasi primū ver spirituale animæ. De illo propterea peculiariter credit idem S. Leo Papa intelligendum, sicut senserat etiam prius Ambrosius, quod Apostolus dixit: *Ecce nūc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis*. Dicitur Quadragesima tempus acceptabile, idest dignum quod plena acceptatione à nobis recipiatur: eo modo quo idem Apostolus dixit: *Fidelis sermo, & omni acceptione dignus, Christus Iesus venit in hūc mūdum peccatores saluos facere*. Dicitur hic sermo dignus omni acceptione, idest, vt exponunt D. Thomas. & D. Anselmus, qui dignus est suscipi brachijs & amplexibus animæ & corporis, summa lætitia, & tanquam nuntius qui lætissimam, & plenam annuntiat salutem. Ita tē-

Serm. 2.
Serm. 5
de tempo

Ecclesiast
3. 3.

Serm. 2.
4. de Quadragesima.

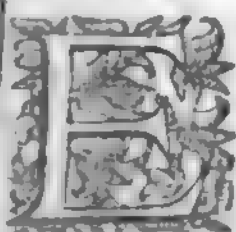
Ibidem.
Serm. 27

1. Corin.

1. ad Thim.

In caput. 1
epist. 2. 2
Thimoth.

17
Homil. 1.
de penit. &
sermo. 2. de
ieiun. tom. 4

ST ad idem institutum secūda ratio, quam S. Chrysostomus sæpe indicat, docens ieiunium primam esse medicinam, quæ curandis infirmita-

Sermo. 69.
de tempor.Hom. 1. de
ieiunio.Homil. 1. in
Gene. & ho-
mil. 1. de pe-
nitentia.Ad Rom. 13.
10.Rom. 13. 12.
Ad Ephes.
5. 11.
1. ad The-
s. 5.Psal. 103.
20.

pus Quadragesimæ omni acceptione est dignum, quippe quod ad plenam salutem corporis & animæ obtinendam aduenit, nā animis corporibusq; curādis salubriter institutum est, vt Ecclesia canit. Hos sanctos Quadragesimæ dies fratres charissimi (inquit Augustinus) debemus omni cum veneratione incipere, nec longiorem numerum huius temporis fastidire: quia quantò plures dies sunt ieiunij, tantò maior est causa remedij: quantò prolixior abstinentiæ cursus, tantò redemptio copiosior est. Si tempore cuiusvis ieiunij (inquit Basilus) iubet Dominus, ne tristis sis, sed potius quod laues faciem, vngasq; caput, quæ hilaritatis & lætitiæ sūt signa, quia quoduis ieiunium læta facie, hilariq; vultu excipiendum est, quia salutē præstat: quantò magis hoc solemne ieiunium, omni dignum est acceptione, per quod tot, tantaque magna bona inducuntur? Vnde Chrysostomus vehementer inuehitur in quosdam, qui quasi cum fera quadam pugnaturi, ieiunium quadragesimæ expectant, & ventris se muniunt crapula, non secus ac si in manus cuiusdam horridi inimici dandi essent, de quibus infra. Ecce igitur nunc tempus acceptabile, & merito, *Ecce enim nunc dies salutis*. Expende singula verba, *Ecce* inquit *nunc dies*. Videtur Apostolus in memoriam reuocare voluisse, quod alibi dixerat: *Nox præcessit, dies autē appropinquauit: abijciamus ergo opera tenebrarum &c.* Diebus præteritis quasi in obscura nocte esse homines videbantur, qui operibus (quæ Apostolus vocat) *noctis & tenebrarum* erant plenè traditi; nulla nisi de patinis cogitatio, nulla nisi de voluptatibus cura, nulla nisi de vanitatibus actio. Nox præcessit, dies autem appropinquauit, abijciamus ergo opera tenebrarū: *Non in comestationibus, & ebrietatibus &c.* Id nobis elapsis diebus accidit, quod dixit Dauid: *Posuisti tenebras, & facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestiae siluæ &c. vt querant escam sibi*. Quasi obducto velo operire visi sunt homines mentem & sensum, vt liberè intenderent operibus tenebrarum. Intermissæ sunt spirituales actiones, sacramentorum vsus, factorum frequentia &c. Facta fuit quasi nox, omnes bestiae egressæ sunt, vt abundanti se pastu reficerent. Sensus inquam, secundum quos homo bestiis est similis, omnes liberè egressi sunt, vtq; liberè discurrere possent permisi, suum pabulum quærentes, oculi soluti ad videndas vanitates, lingua ad verba incompolita & inordinata, venter ad omnis generis cibos & potus, pedes ad saltationes vagosque incessus &c. Sed nunc ortus est sol, ecce inquit dies,

comprimantur bestiae, & in antra redigantur, & contineantur, omnes sensus à noxijs retrahamus excessibus. Recedat iā his diebus, inquit Augustinus, carnis lætitia, recedant venenis plena huiusmodi blandimenta; carnis gaudium minuatur, ociosæ fabulæ, iociq; intermittantur: *Et exeat homo ad opus suum, & ad operationem suam*. Quodnam opus tuum o homo? ad quidnam conditus es? Num ad comedendum, vel bibendum? Num ad terrenas facultates, quas dimissurus es conquirendas? Num ad corruptibiles voluptates sequendas? Certè opus tuum est, salutem animæ tuæ quærere, & comparare. *Quid enim prodest homini, si lucretur vniuersum mundum, anima verò suæ detrimentum patiatur?* Filius Dei in mundum veniens, opus suū vocauit redemptionem animæ tuæ, quod perpetuò coram oculis habuit, ad quod omnes suas actiones direxit, de quo propterea dixit Propheta: *Opus eius coram eo*. Quanto magis tu debes, tanquam opus tuum habere, animæ tuæ salutem quærere, & procurare, & in hunc finem omnia, quæ agis ordinare? Aptè nunc illa verba Osee Prophete, tanquam ad nos dicta possumus accipere, loquitur enim; vt Hieronymus docuit, de temporibus Christi. *Tempus, inquit, requirendi dominum, cū venerit qui docebit vos iustitiam: arastis impietatem, iniquitatem messuistis, comeditis fruges mendacij*. Tempus hoc in loco significat peculiarem temporis opportunitatem alicui negotio peragendo singulariter accommodatā, quæ elapsa, res vix ac ne vix quidē fieri potest. Quasi dicere velit: Huc vsq; arastis impietatem, hæc terra fuit in qua laborastis; ideo fructus quem collegistis fuit iniquitas & mendacium, quæ fuerunt vestra sustentationis cibus: aduenit tēpus requirendi dominum, cū iam adest præceptor iustitiæ, ille qui docet qualiter iustitiam faciamus. Nunc iam adest, ecce igitur nunc tempus acceptabile; ecce nunc dies salutis, illuxit iam dies, quo de salute animæ inducenda singulariter tibi agendū est, in hoc namq; tempus istud cōstitutum est. Testificor ego vobis (inquit Ambrosius) hos esse dies redemptionis, hoc esse tēpus cœlestis quodammodo medicinæ, in quo omnium vitiorum nostrorum labem & vniuersa vulnera peccatorum sanare poterimus. Aptum certè curationi tempus: *His enim duobus, inquit Augustinus, solito amplius diuinitas misereatur*; apertis namq; brachijs, nos Deus expectat, clamans: *Et nunc conuertimini ad me in toto corde vestro, conuertimini ad dominum Deum vestrum, quia benignus & misericors est*. Et alter Propheta clamat:

Sermo. 56.
de tempor.Mat. 16. 26.
& Luc. 9. 25.Iohn. 4. 34.
cap. 17. 4.

Isai. 40. 10.

Osee. 10.
12.
In cap. 10.
Osee.

Sermo. 27.

Sermo. 69.
de tempor.
Joel. 1. 22.

Expectat

Isai. 30. 13. *Exspectat vos dominus Deus vester, vt vester mi-
fereatur.* Nec enim minus apertis brachijs
nos ad se reuertentes recipit, quàm pater
filium prodigum. Patet nunc omnia (inquit
Sermo. 69.
cit. Augustinus) singulariter enim nunc Eccle-
sia omnes apothecas aperit, remedia propo-
nit & parat, medicamina offert, medicos
omnis generis prouidet; quosdam qui cui-
que sint peculiare, vt confessarij, qui cui-
uis iuxta suæ infirmitatis conditionem re-
media congrua applicent; quosdam qui om-
nibus in communi medeantur: huiusmodi
sunt prædicatores, qui medicamine diuini
verbi, infirmis remedia ordinant. Hoc quæ
eorum munus, quotidie infirmis medica-
mina ordinare, quolibet die id agendum,
peculiariter quas vocant Receptas dispo-
ne. Hoc autem sit *primum Recipe*, vt nostrorū
medicorum familiari vtamur phrasi, quod
ordinandum est: *ieiuna*. Cum *ieiunatis*, inquit
Dominus, non tam præcipiens, quam suppo-
nens; quoniam ad animæ salutem procuran-
dam, hoc primum est statuendum, & suppo-
nendum. Omnibus sapientibus medicis (in-
quit Chrysostomus) commune est, cum aliquæ
infirmū curandū assumunt, primò in ædiā,
quā diætā vocamus imponere, sine qua om-
nia remedia sunt cassa, & nulli⁹ valoris, quo-
rū efficaciam, actionē, & vim nihil magis, quā
intemperans cibis, aut potus impediunt.
Quamobrem (inquit Chrysostomus) medi-
ci infirmos, quibus aliqua medicamina da-
turi sunt, incenatos dormire mandant, quo
virtus totius medicinæ quàm primum atq;
illico morboris occurrat humoribus. Hoc
tamen tanquam omninò necessarium dis-
ponunt, quando sanitas ex intemperata ali-
qua comestione aut ingluvie amissa fuit.
Tunc enim nihil circa infirmum statuendum
est, quin prius grandis imponatur in ædia.
Si quæras, quidnam salutem naturæ nostræ
absumperit, facile ex his, quæ Deus ipse as-
ferit, cognosces. *Creatur Deus hominem rectum*,
id est, integra sanitate corporis, & animæ
præstantem, tamq; firma valetudine, vt *sece-
rit eum inexterminabilem*, quem mors (si ipse
consistere vellet) nullatenus posset è vitæ
terminis pellere, aut remouere, vt D. Au-
gustinus ex professo contra hæreticos Pela-
gianos, & Celestianos explicat, & demon-
strat. Hanc tamen tantam, tamq; grandem
salutem perdidit propter intemperantiam:
quia abstinentiam à Deo indictam noluit
tenere, cibum illum noxium edidit, quem
digerere nullatenus potuit: unde concupis-
centiæ febris, & infirmitas peccati procef-
sit, & omnes salutē amisimus, qui in gran-
des alias incidimus infirmitates, à quibus

curari non possumus, nisi per medicamen-
ta cœlestia, quæ medicus magnus, de cœlo
veniens constituit, & ordinauit, & in apo-
theca Ecclesiæ suæ reseruata reliquit. Hæc
tempore isto singulariter adhibenda sunt,
& applicanda à spiritualibus medicis. Pri-
mò igitur diætā est imponenda, & statuen-
da, vt dignus inquit Ecclesia conditionis hu-
manæ per intemperantiam sauciata, medicinalis
parsimonia studio reformetur. Medicinalis vo-
catur parsimonia, seu diætā, quia hæc prima
medicina generalisq; perpetuò supponen-
da est. Ita Deus ipse (vt S. Hieronymus in-
dicat) à medicis sapientibus primò ordi-
nandum semel & iterum apud Prophetam
Ioël disposuerat, quod vt ad omnium au-
res perueniret, voluit quasi tuba cani. *Canti-
te inquit tuba in Sion, sanctificate ieiunium, ve-
cate catum*. Hieronymus nescio quid in vo-
ce hebræa, *Ghefarah* considerans, legit: *Sancti-
ficate ieiunium, predicate curationem*. Quam le-
ctionem etiam B. Leo Papa sequitur. Ad
prædicatores spiritualesq; medicos, quos in-
firmitatibus populi sui curandis destinauit,
sine dubio loquitur. Quibus primò præci-
pit, sanctificare ieiunium. Sanctificare in
scriptura sacra sæpe significat, aliquid san-
ctum Deoq; gratissimum ostendere, & de-
clarare. Ita de quibusdā Prophetis Deus
dixit, quod *sanctificant prælum super aliquos*,
id est, ostendunt sancte & iuste bellum ali-
quibus inferendum. Ita multi sancti patres,
Chrysostomus^b, Gregorius Nyssenus^c, Hi-
larius^d, Hieronymus^e, & Augustinus^f ex-
plicandum censent, quod dominus nobis o-
randum, & petendum præscripsit: *Sanctifi-
cetur nomen tuum*: id est, sanctum ostendatur
nomen tuum, illius sanctitas & puritas, om-
nibus fiat manifesta, qui illius sanctitatem
suscipiant, colant, & venerentur. Sanctifica-
re ergo ieiunium est, eius sanctitatem, vir-
tutem, & præstantiam declarare, illius vtili-
tatem ad sanctitatem consequendam osten-
dere. *Prædicate in super curationem*, homines
ad curandas infirmitates aduocate, osten-
dite Deum *sanabiles fecisse nationes*, nec esse
infirmitatē humanæ naturæ, sicut angelicæ,
quæ semel infirmata, nullatenus potest cura-
tionem admittere. Hæc tamen duo coniun-
gite, ieiunium, & curationem: eo namq; ip-
so quod curationem prædicandam assumi-
tis, ieiunium vobis sanctificandum est, & in-
dicandum: quia hoc primum *Recipe* est infir-
mis ordinandum, hæc prima medicinalis re-
cepta statuenda. Merito & in Ioël præcep-
tum est sacerdotibus (ait Hieronymus) vt
sanctificent ieiunium & prædicent curatio-
nem; curat enim vulnera delinquentis, ab-

20.

In c. 7. Za-
char. & lib.
2. contra Io-
uianum.Ioel. 1. 14.
& cap. 1. 15.

הנה

Serm. 3. de
ieiun. septi-
mi mensis.Michæ. 3.
5.Hom. 20
in Matt.Lib. de o-
rat. domini-
ca orat. 3.In Psalm
131.In cap. 6.
Matt.Epistol
121. de orā-
do Deo. ca-
pit. 11. & 12.Matt. 6. 9.
& Luc. 11.

Sapi. 1. 14.

In cap. 7.
Zachar.

stin-

Homiliis
decē de po-
nit. hom.
in Genes. &
de ieiun.
Homilijs
de laudibus
ieiunij.
Libro de
Elia & iei-
nio.
Serm. 55.
56. 62. 64.
65. 69. de
tempore.
Sermo de
Quadrag.
Serm. 7. 8.
11. 12. 13.

21.

Ionas. 3-7.

In Psal. 50

Serm. 1. de
ieiun. & ho-
1. de poen-
tom. 3.

itinentia & ieiunium, & curatos quosq; san-
ctificat. Id quod egregie sancti Patres, qui
dari fuerunt à Deo medici sapientissimi,
perfecerunt. Mirum est enim, quot rationi-
bus, discursibus, scripturarum expensionibus,
susceperint hac die sanctificandum iei-
unium, eius sanctitatem, & necessitatē ostē-
dentes. Excelluerunt signanter Chrysosto-
mus^a, qui de hoc argumēto pro initio Qua-
dragesimæ varios edidit tractatus, Basilius^b
qui ad idem institutum admirandas com-
posuit homilias, Ambrosius^c, qui initio
Quadragesimæ sanctitatem Elię expenden-
dam assumpsit, propter illius excellens iei-
unium Quadraginta dierū, Augustinus^d mul-
ta suo digna ingenio prima Quadragesimæ
die de ieiunio expendens, Leo Papa,^e qui
Cicero Christianus propter suam eloque-
tiam meritō vocatus fuit, decem sermones
hac de re scripsit, D. Petrus Chrysologus^f,
egregios tractatus sua eloquenti facundia
dignos tradidit: hi omnes initio Quadra-
gesimæ se ipsos exhibentes medicos ani-
marum, qui curationem prædicant & sua-
dent, ieiunij necessitatem, utilitatem, effe-
ctus illius grandes, vim atq; potentiam mi-
ris varijsq; modis expendunt. Hoc adeo
certum est, ut barbari etiam Niniuite, gran-
di, & suprema infirmitate quasi desperata
laborantes, quibus cœlestis supernusq; me-
dicus, iam mortem instantissimam per suū
Prophetam annuntiarat, ieiunium primum
omnium supposuerint; ut possent ad sani-
tatem restitui, & primum *Recipe*, quod Rex
eiusq; principes statuerūt, fuit intigne illud
nunquamq; satis pro dignitate commenda-
tum ieiunium: *Homines & iumenta, & boves,*
& pecora non gustent quicquam, nec pascantur,
& aquam non bibant. Expende illud, *non gustet*
quicquā, & aquam non bibant. Omnis refectio
ex cibo, aut potu provenit. Cibus poten-
tior est ad reficiendum, ex quo animal ali-
tur, & nutritur; potus namq; à natura po-
tius ad humectandum indictus est, ut medi-
ci prosequūtur. Omnis cibus ita fuit inter-
dictus, ut non solum cuiusvis rei quantum-
cunque minimæ comestio, sed & illius de-
gustatio fuerit prohibita: & omnis potus,
ita prohibitus fuit, ut quod minimum est
in hoc genere, potus scilicet aquæ, etiam
fuerit vetitus. Inde illius infirmitatis, quæ
desperata videbatur, curatio initium sum-
psit. Et meritō quidem: ut enim ait Ambro-
sius, magna infirmitas, non nisi, magna po-
tentique medicina curāda est. Hæc omnia
egregia consideratione D. Chrysostomus
confirmat. Est siquidem (inquit) tanta iei-
unij virtus, ut etiam antequam homo infir-

maretur, eo indiguerit ad grādem illā & so-
lidam, quam tenebat sanitatem retinendam
& conseruandam; sine quo nullatenus illa
stare posset. Vnde ad illius conseruationē,
abstinentiæ præceptum datū est, illud quod
à sanctis patribus Basilio^a, Hieronymo^b,
Ambrosio^c, & ab eodem Chrysostomo^d vo-
catur: *Primum, & vnicum mandatum*, singulari-
ter parentibus nostris impositum, *Prima &*
unica lex, illis peculiariter statuta, si salutem
vellent conseruare, sine qua illa non stat. Si
in paradiso (inquit Chrysostomus) ieiunium
necessarium fuit, & pro magna commodi-
tate indictum; multo magis extra paradi-
sum necessarium erit: si ante plagam reme-
dium vtiliter demonstratum est; multo ma-
gis sauciatis erit appetendū, ut præstet vul-
neribus sanitatem: si ante conflictum ad re-
sistendum libidinosis voluptatibus, clypeus
abstinentiæ necessarius fuit; multo magis in
isto nostro certamine, ieiunij auxilium ad
nostram victoriam statuendum est. Ieiuniū
tunc primò singulariterq; fuit ordinatum
& indictum, ne passionēs insurgerēt, ne ca-
ro rebellaret, ne anima salutem amitteret;
quo substracto, innumeri affectus erant ex-
citandi: caro contra spiritum erat susceptu-
ra bellum, anima salutē & vitam erat amif-
sura: quantō ergo magis nunc erit primò
& singulariter statuendum ad passionēs in-
surgentes sedandas, carnis rebellis motus
& impetus comprimendos, salutem animæ
procurandam, & inferendam? Et idcirco
CHRISTVS dominus, cū de ieiunio agit, non
tam iubentis personam videtur agere, qui
non dicit, *Ieiunate*, quā supponentis tāquam
rem notissimā, ieiuniū primo loco esse sta-
tuendum dicens: *Cū ieiunatis.* Ne tamen,
vel leuiter suspiceris te propterea liberum
à ieiunij obligatione, Ecclesia singulari illi^e
instructione mota ipsum indicit & præci-
pit: hoc iuxta Dei mandatum, sanctificamus
prædicatores, idest, sanctum, vtile, necessa-
riūq; indicamus, cū curationem prædica-
mus: ab illo est tibi exordium sumendum,
ut medicamina, quæ applicanda sunt, pro-
sint. Orandum tibi est pro peccatorum re-
missione, pro qua *orandum* dixit David, *in*
tempore opportuno; sed inualida est oratio (ut Psal. 31. 6.
ex Origine dicemus) quam non comita-
tur ieiunium: eleemosynæ sunt largiendæ; Homil. 4. in
sed difficile inuenies, quod possis erogare, diuer. Mar-
nisi ieiunio intendas, ut S. Petrus Chryso-
logus considerat: humilitatis operibus de-
bes vacare; sed humilitas sine ieiunio parū
est firma; ideoq; David, *Humiliamini*, inquit, *in*
ieiunio animarum mearum: caro comprimenda est, Psal. 34. 13.
& castiganda; sed sine ieiunio non castigari

Homil. 1.
de ieiun.
Lib. 1. cō-
tra Iouin.
Libro de
Elia cap. 4.
Locus ci-
tatis & ali-
bi saepe.

Serm. 7. &
8.

s. de pœni-
ten. c. 10.Hom. 7. de
ieiun.

sepe docuit Paulus: peccatorum contectio est agenda, sed quæ nisi comitante ieiunio infirma iudicatur: pœnitentia tandem inchoanda est, non qualiscumq; sed qualem Ambrosius descripsit. Renuntiandū, inquit, est seculo, somno minus indulgendum, quàm natura postulat, interrompendus est suspirijs, interpellandus gemitibus, sequestrandus orationibus, viuendū ita vt vitali huic moriamur vsui, sed pœnitentia sine ieiunio, inquit Basilius, ociosa & infrugifera est.

S. 4. Gula milites subministrat diabolo, similes filijs Edom, quos omnes ieiunium enervat, & subtrahit.

22

CORPORALI ieiunio vitia comprimis, &c. Hæc quæ diximus communia sunt, sed quibus possumus alias adhibere rationes, cur inter ea quæ nunc nobis agenda sunt, ieiunium primò ac singulariter indicitur: quæ & si communissime sint, omniumq; ore decantata, digna tamē quæ iterum, atq; iterum considerentur, & expendantur, quas excellenter annotauit D. Thomas, exponens cur nobis indicantur ieiunia. Illæ sunt quas Ecclesia canora voce decantat, virtutem ieiunij exponens: *A Eterne Deus inquit qui corporali ieiunio vitia comprimis, mentem eleuas, virtutem largiris & præmia.* Omnia bonorū genera in vno ieiunij opere sociari indicat Ecclesia. Triplex siquidem est bonorum genus, vt celebris B. Ambrosij diuinitus demonstrat, quam D. Thomas ex professo declarat & comprobatur. Est enim bonum honestum, est delectabile, est tandē vtile; nec aliquid dici potest bonum, quod non aliquod genus horum ingrediatur. Omnem autem horum bonorum rationem ieiunium in se copulatam tenet. Honesti, quia comprimit vitia; delectabilis, quia mentem eleuat ad cælestes, dulces, & delectabiles rerum cælestium contemplationes; vtilis, quia virtutem largitur & præmia. Opus quod vnum cū sit omnia bonorum genera cōplectitur, meritò primum indicitur. Vt tamen id agamus, quod Deus verbi sui prædicatoribus commēdasse paulo antea exposuimus, cū dixit, *Sanctificate ieiunium*, eius sanctitatem, virtutē, efficaciam, profectus, effectusq; expendamus, explicemusq; quomodo omnia bonorum genera contineat, vt quàm sit sanctū & Deo dignū opus, remaneat manifestū, simulq; intelligatur, aptè in huius temporis

2. 2. q. 147.
art. 1.r. Officio-
rum. 2. 9.
1. p. q. 5. ar-
tic. 6.

exordio indictum. In primis hoc habet corporale ieiunium, quod *Deus per illud vitia comprimit*. Initiū huic sacro Quadragesimæ tēpori dederunt sancti patres Ambrosius^a, & Basilius^b, annotantes hoc solemne tempus, bello ac pugnae agendæ esse dicatū. Ideoque propter hanc solemnitatē singulariter credunt prophetica voce dictum: *Clangite tuba in initijs mensium, in insigni die solemnitatis vestrae.* Hæc quidē iussio prophetica est, inquit Basilius, clangendum buccina initio mensium, (in nostra vulgata, est *in neomenia*, id est, noua luna cuiusvis mensis) singulariter autem initio solenitatis nostræ: Nobis, festū quod reliquos antecellit dies, verum ieiunium monstrauit. Hæc nostra solemnitas, qua purganda sunt vitia, augendæ virtutes, &c: ideo clangendum tuba. Diuinum ad patres reseruit oraculū, inquit Ambrosius, vt cū egredierentur ad bellum, tuba canerent, cuius clāgor bellum quod imminabat intimabat, de quibus ex professo alibi. Venit igitur nobis dies solemnitatis, canamus tuba tanquā in prælium progredientes, canamus tuba, vt annuntiemus solemnitatis diem, & simul quod nobis certamen imminet, & victoria repromittitur. Quoniā autē milites ad bellum progredientes, opportunis armis sunt in principio muniendi, Ecclesia quæ initio huius solemnitatis canit tuba ad bellū conuocans & pronocans, statim arma quæ arripimus demonstrat, ieiuniū grande proponens, & præcipiens. Ex quibus etiam alio modo quàm supra, id quod per Ioelē clamat, possumus explicare. *Canite inquit tuba in Sion, sanctificate ieiunium.* Canite tuba, id est, ad pugnam & prælium prouocate, intimate bellum grande imminere. Et quoniam statim inquirent, qui ad prælium vocantur, quæ nam sint ab eis arma assumenda; protinus subdit: *Sanctificate ieiunium*, id est (vt Hieronymus intelligit) sanctum ieiunium arripiant; illud sit primum armorum genus, quo pugnatos milites muniatis, ieiunium sanctum; illud enim est quod vitia comprimit, & ideo omnes inimici vires frangit. Hoc sancti Patres acutissimo quodam discursu explicant. Si quæras, inquit Augustinus, quis nam sit, cum quo bellum agendum tibi indicitur, respondet Apostolus, esse demonem principē tenebrarū. *Non est, inquit, nobis colluctatio aduersus carnē & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarū harū, contra spiritualia nequitia in cælestibus.* Huius autē principis milites, quibus nos præcipue impugnat & bellū indicit, passiones sūt & affectus carnis nostræ. Id quod manifestè princeps Apostolorū Petrus

Libro. 4.
Elia & i
iun. c. 1.
Homil. 1.
de ieiun.
principio.
Psal. 80.

Ibidem.

Ioel. 2. 15

In c. 1. & 2
Ioel.

23

Lib. de agi-
ne Christ.
2. 1. vsque
ad 5.
Ad Ephes
6. 12.

1. Pet. 2. 11. expreſſit. *Oſtendo inquit vos tanquam athenas*
& peregrinos abſtinere vos à carnalibus deſideriis,
quæ militat aduerſus animam. Deſideria carnis
 noſtræ, eius affectus & motus, ſunt milites
 dæmonis, quibus militat aduerſus animam.
 Ideoque ex nobis metiſſis, milites ille tra-
 hit & educit, vt nos impugnet. Milites ad-
 uerſus animam ſunt carnalia deſideria: vt
 Ad Galat. 5. 19. *fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, vene-*
ficia, inimicitia, contentiones, emulationes, ira, ri-
ra &c. Hos autem milites ex nobis metiſ-
 ſis extrahit diabolus, ſunt enim, vt dixit Apo-
 ſtolus, *opera carnis noſtræ*, quibus ſpiritum
 Lib. 1. de nu- impugnat. Ad hoc inſtitutum exponit Au-
 g. 19. guſtinus illud eiſdē Apoſtoli: *Videō aliā legē*
 Rom. 7. 23. *in mēbris meis repugnantē legi mentis meæ, & cap-*
tiuantē me &c. Captiuatē me dixit, inquit Au-
 guſtinus, id eſt, captiuare conantem. Intēdit
 namq; princeps tenebrarū, hominē iuſtū cap-
 tiuare, & ſibi ſubditū facere: id autē procu-
 rat per deſideria carnis, per ipſius cōcupiſ-
 cētiā & motus, qui tanquā milites dæmonis
 conantur me in captiuitatem ſub eius pote-
 ſtate reducere. Videtur Apoſtolus loqui al-
 luſione facta ad illud impiū facinus Edom,
 id eſt Idumzorum, quod magnæ confidera-
 tionis verbis expendit Deus per Prophe-
 tam Abdiam, qui propterea in eo totus eſt
 Abdi. 1. poſitus; vt contra ipſum Edom vaticinetur.
 Eſau vocatus fuit *Edom*, eiſquē filij ſimili-
 ter vocantur *Edom*, aut *Idumæi*: ſicuti Iacob
 vocatus fuit *Israel*, & eiſ filij dicuntur *Is-*
rael, aut *Israelitæ*: & quoniam Iacob & Eſau
 vterini fuerunt fratres, Edom aut *Idumæi*,
 & *Israel* aut *Israelitæ* eorum filij, etiam com-
 muni nomine in ſcriptura fratres vocantur.
 Edom igitur aliquando iuxta *Israel* cōmo-
 rabatur, à quo tanquam à fratre multa inſig-
 niaq; recepit beneficia, propter quæ, & prop-
 ter ius fraternitatis debebat ei fauere. Id ta-
 mē nullaten⁹ fecerūt *Idumæi*; ſed potius cru-
 deles hoſtes ſe exhibuerūt *Israelitis*, ſicut eo-
 rū pater Eſau, quamuis frater eſſet Iacob; il-
 lū perpetuo odio infeſtat⁹ fuit. Signatē ta-
 mē *Idumæi* id fecerūt, quādo rex Babylonis
 & ei⁹ principes aggreſſi fuerūt *Israelē* debel-
 lare: eo namq; tēpore eorundē principū mi-
 lites ſe preſtiterūt expugnātes *Israelē* fratrē
 ſuū, & contēdentes illū in captiuitatē prin-
 cipum Babylonis trahere. Hocq; illa verba
 quæ ad Edō loquitur Deus ſignificant: *In die*
 Abdi. 1. 11. *cū ſtabas aduerſus eū*, id eſt, cū iuxta illū & in
 illius cōſpectu eras cōſtitutus, (phraſi enim
 Mat. 21. 2. & ſcripturæ, eſſe contra aliquē eſt, eſſe illi propin-
 Luc. 19. 30. quum; vt caſtellū quod contra vos eſt, id eſt, corā
 vobis) quando capiebant alieni, id eſt Chaldæi,
 exercitum eius, tu quoq; eras quaſi vnus ex eis: id
 tu intendeabas perficere, quod illi optabant;

tradere *Israel* in manus Chaldæorum, & cap-
 tium principum Babylonis illum efficere.
 Expende cum docto Ribera, illam loquen-
 di phraſim: *Tu quoque*: cū indignatione enim
 & admiratione quadam dictum eſt. Ita lo-
 qui ſolemus cū iniuria afficimur ab illo, à
 quo maximē ſeruari & honorari debuimus;
 quale eſt illud, quod Iulius Cæſar M. Bruto
 in ſe cum pugione irruenti, qui eiſ filius ha-
 bebatur, dixit: *Tu etiam fili⁹*? Principes itaque
 Babylonis volentes ſubijcere *Israelē*, ſingu-
 lariter uſi ſunt filiis Edom tanquam validio-
 ribus militibus, qui quò propinquioreſ *Is-*
raelitis, vt pote qui illorū fratres erant, for-
 tius poterāt eoſdē expugnare. Quando hoc
 fuerit factū, variè auctores explicant: ſed be-
 nē Arias Montanus credit *Babylonicā* illam
 ſtragē indicari, qua *Ierofolyma* *Aſſyriorum*
 impetu, & *Idumæorum* applauſu conſilio &
 adhortatione capta eſt. Nec enim nouū fuit
Idumæis, ſe coniungere Chaldæis & *Aſſyriis*
Ierofolymā & *Iudæam* impugnātibus. Iam
 enim tempore regis Achaz impij veniente
 Thelgathphalnaſar rege *Aſſyriorum* contra
Iudæam: *Venerunt Idumæi, & percuſerunt mul-*
 2. Paralip. 28. 17. 20. *tos ex Iuda, & ceperunt prædam magnam.* Ideo-
 quē Dauid, quando ſubuerſam *Ieruſalem* à
 Chaldæis conſiderabat, ſubiectamq; princi-
 pibus Babylonis, ſignantē cōtra filios Edō
 ſe conuertit, quos præuidebat procurantes,
 & nitentes penitus deſtruere *Ieruſalē*, & il-
 lam manibus Chaldæorum tradere. *Memor*,
 inquit, *eſto domine filiorum Edom in die Ieruſa-*
 lem, id eſt, quæ fecerunt filij Edom, quando
 deſtructa fuit *Ieruſalem*. *Qui dicunt, exinanire,*
exinanite vſque ad fundamentum in ea. Miran-
 dum deteſtandumq; facinus, quod Rex &
 principes Babylonis, filios Edom fratris *Is-*
rael iuxta eū ortos & nutritos, milites ſuos
 facerent, per quos eundē *Israelē* expugna-
 rent, & captium ſibi facerent. Hanc hiſto-
 riam S. Hieronymus ad hereticos trahit, qui
 cū primò fidelium ſint fratres, eadē baptiſmi
 generatione nati, iuxta eos nutriti, ſe poſtea
 erigunt, & exhibent milites principum te-
 nebrarum, vt eoſdem impugnent. Sed egre-
 giè etiam ad noſtrum inſtitutum eandem
 poſſumus expendere. Nam iuxta ſcriptu-
 ræ ſacræ documenta, quæ ſæpe tradit Apo-
 ſtolus, hæc per allegoriam dicta credere poſ-
 ſumus, & in Iacob & Eſau, ſpiritum, & car-
 nem intelligere, qui quidam fratres ſunt
 vterini, eodem partu in hanc lucem editi,
 ſimul nutriti, & vitam agentes, ſed perpe-
 tua cōtrarietate diſſidentes: *Caro enim concu-*
 Ad Gal. 5. 17. *piſcit aduerſus ſpiritū, & ſpiritus aduerſus carnē.* Et
 ſicuti ipſi iugi diſſeſione fuerūt ſibi cōtrarij;
 ita & eorū filij *Idumæi*, & *Israelitæ*. *Idumæi*

In Abdiam
au. 41.

24

2. Paralip.
28. 17. 20.

Pſal. 136.

In Abdiam

Ad Gal. 4.
24.Ad Gal. 5.
17.

filij

filij Edom aut Eriau, sunt opera quæ ex carne nascuntur, & procedunt, quæ manifeste cōtraria sunt operibus aut filiis spiritus. *Manifesta enim sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia &c.* Fructus autē aut opera quæ producit Spiritus sunt, *pax, patientia, longanimitas, continentia &c.* Principes Babylonis illi sunt, quos Apostolus vocat: *Principes tenebrarum harum*, quos Abdias alienos iure vocauit, quo nomine demonem ad litteram David expressit. Volens enim Iudæos vocare filios diaboli, vocat eos *filios alieni*, ut alibi exposuimus. Hi principes hoc contendunt, Israelē sibi subijcere, & captiuum tenere; quia hoc totum studium principum tenebrarum, spiritum nostrum captiuare, & subiectū sibi facere; in hunc finem bellum agunt & indicunt: sed ut rem quam intendunt perficiant, in milites assument filios carnis, concupiscentiæ motus, carnis affectus, qui ex illa oriuntur, qui hoc totis viribus contendunt; spiritum subijcere, & captiuū tradere principib⁹ Babylonis, quorū vim & actionē sentiebat Paulus citatis verbis: *Sentio aliam legē in membris meis: in me metipso sentio, experior, & patior motus concupiscentiæ & carnis validē, & potēter impugnantes.* Quod autem contendunt est, *captiuum me ducere, & seruum diabolo efficere.* Ecce milites per quos diabolus bellū agit, & ecce quod intēdunt. Hoc sentit Apostolus, & agnoscit (inquit Augustinus) hanc enim pugnā non experiuntur, neq; cognoscūt in semetipsis nisi bellatores virtutū, de bellatoresq; vitiorum. Sunt qui legem Dei nesciētes, malas concupiscentias nec in hostio⁹ deputāt, eisq; miserabili cecitate seruiūt, insuper & beatos se putāt satiando eas, potiusquā domando, qui tunc rectius se affectos credunt, quādo sapide comedūt, & placidē bibunt, & suauiter multis horis dormiūt, & carnis appetitus sentiunt in semetipsis, & plenē pascunt. Sed iā te Spiritus sanctus admonuit. *Post concupiscentias tuas nō eas, si enim præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis, id est, te omnino subdēt, & captiuū tradent inimicis tuis; ut tibi illudant, sicut traditus fuit Samson inimicis suis Philisthæis, qui Dalilæ affectibus volens suis satisfacere, captus (inquit Basilius) fuit ab hostibus, atq; exoculatus, & pro ludo expositus fuit pueris alienigenarū. Non attēdis affectū iræ, qui cōtra inimicū videtur excitari, ut tuo honori sit satisfactum; verē tamen contra spiritū tuum militat, contēdens charitatē extinguere, & te diaboli seruiū efficere; nō sentis affectū auaritiæ, qui potius tuū profectū videtur intendere; sed verē spiritū*

tuū conatur pecunijs ac tēporalijs bonis subijcere: nō consideras motū libidinis, qui ad tuā delectationē videtur inducere, & tamē acre cōtra te bellū agit, & captiuū te tradere demoni nititur, sicuti tradidit illū miserum filiū prodigū, luxuriæ & delitijs implicatū, quē illius effecit seruiū, qui illi cōmisit pascere porcos. Hinc intelliges, id quod omnes sancti Patres attētiſſime considerāt cui diabolus summa cura intēdat, & procuret homines ad gulā, intēperantiā, comestationē, & ebrietates excitare: cur gula & intēperantiā illius singulare armorū gen⁹ dicatur. Ambrosius⁹ vocat illā: *primum diaboli spiritū*, Hieronymus⁹, *prima demonū arma*, Basilius⁹, *primam maloriū causam, & vniuersale venenum*, per quod diabolus nos totos inficere procurat. Chrysostomus⁹, *re summe gratiæ demoni*: Nihil inquit, tā gratum demoni, quā delitiæ, & ebrietas, Athanasius⁹, rem qua demones valde oblectātur. Diabolus equidē intēdit bellū gerere contra spiritū & eum expugnare. Ad quid igitur se totū conuertit, ut nos excitet ad carnis nostrę delitias procurandas. Optimē certē Apostolus nos admonet, ut intenti simus: *Ne circumueniamur a Satana, ne enim ignoramus cogitationes eius, machinas, intentiones eius, de quibus dixerat David: Omnes cogitationes eorū in malum.* Quid intendit ille? Spiritū debellare. Ad quid igitur carnē delitijs tradi procurat? Expende cogitationes eius, quæ Paulo non erant ignotæ. Non agit bellum tyrānus aliquis sine militibus. Diabolus propterea animam expugnare aggressus, primo cogitat grandē militum exercitum comparare; milites autem quibus contra eam vitur, sunt motus, & affectus carnis & concupiscentiæ, qui eō sunt plures, validiores & fortiores, quo caro magis fuerit reſecta cibis & impinguata delitijs. Idcirco eam impinguari & reſci abundantiſſimē procurat, quo validiores ac potentiores motus eructet & producat. Contendit cogitatque agricola magnum abundantemque campum fœni sibi parare, in eo totus est positus, ut terra abundanter irrigata consistat; quō enim abundantioribus aquis fuerit reſecta, eō maior ac validior fœni copia procedit. Corpora nostra (inquit D. Augustinus ad hoc institutum) terrena sunt & terra; curandum ne per nimias comestationes & ebrietates terra veluti in paludē conuersa, magis vermes & serpētes vitiorū generare, quā fruct⁹ bonorū operū possit afferre. Quid enim in paludibus nascatur non ignorat charitas vestra. Nascuntur ibi serpentes, sanguisugæ, nascuntur ibi ranæ, & diuerſa genera vermium, quæ magis pos-

B 2 sunt

Luc. 15.

Libro. de
Eli. c. 1.
Epist. 22.
ad Eutroch.
Hom. 1. de
ieiunio.
Hom. 7. 1.
ad populū.
Lib. de vi
ginta.

1. Cor. 2. 11

Psal. 55. 6.

26

Serm. 231.
de tempor.

Epist. ad Fu-
ria & Epist.
2. ad Eu-
stoch.

Daniel. 3.
19.

Daniel. 3.
46.

Mat. 24. 38.

Gene. 6. 11.

Hom. 24. in
Genel.

Lib. 4. Hy-
pognosti. no-
logè a prin-
cipio.

1. Cor. 9. 26
27.

sunt horrorem generare, quā aliquid quod ad victum proficiat exhibere, &c. Cum cibo abundanti carnem reficimus (inquit D. Hieronymus) oleum igni adijcimus, ut maiores ardentioresque flammās effundat. Quando impius Nabuchodonosor voluit flammās validas potentissimoque ardore stridentes excitare in camino Babylonis, ut sanctos pueros penitus absumeret, utque succenderetur fornax septuplum quā succendi consueverat curavit igni admoueri naphtham, stuppam, picem, malleolos, (id est sarmenta) sique effundebatur flamma super fornacem cubitis quadraginta nouem. Ita dæmon agit, cuius singularem typum tenuit Nabuchodonosor. Contendit ille spiritum extinguere, & perdere, propterea procurat flammās affectuum ac motuum fornacis ventris, & carnis excitari potentes & validas; ideoque totus in hoc positus est, procurare ut infundatur cibi & potus voluptatum & deliciarum abundantia: tunc enim tales emittit ardentes flammās, quæ ad cælum usque pertingunt, ut videre possumus tempore Noe, quando ut CHRISTVS dominus ait, erant homines comedentes, & bibentes, id est, supra modum comestationibus, & ebrietatibus ac delicijs carnem nutriendes, corrupta est enim terra coram Deo, & repleta est iniquitate, adeo ut eam delere Deus decreuerit dicens: Fins vniuersæ carnis venit coram me, repleta est terra iniquitate. Ac si dicat (inquit Chrysostomus) Magnam ostendi longanimitatē, differens pœnam, quam illaturus sum: sed quia immodica peccatorum illorum multitudo in hoc tempus eos adduxit, finem ijs imponere oportet, excindique illorum malitiam, ne ulterius progrediantur. Hæ igitur sunt satanæ cogitationes; quas Apostolus non ignorabat; dæmonem scilicet volentem bellum contra nos agere, ideo ad gulam excitare, ut ex eadem carne nostra, magnū & validum exercitum trahat. Optime propterea (ut D. Augustinus annotauit) idē Apostolus hoc primum curabat, carnem cōprimere ieiunijs multis, & abstinentia forti, alijsque quā plurimis mortificationis operibus, ut dæmonis milites minueret, & invalidos ac impotentes redderet, qui hoc (inquit Augustinus) illis verbis dicere voluit: Ego igitur sic curro, non quasi in incertum, sic pugno non quasi aërem verberans: & tanquam e contrario responderetur ei: Quis est, vel ubi est aduersarius tuus contra quem pugnas? respondens ait: Castigo corpus meum & in seruitutem redigo. Ex corpore meo, & carne oriuntur milites, qui bellum agant, per quos diabolus me expugnare contendit, ideo casti-

go corpus meum ne milites oriantur, aut qui oriuntur infirmi sint, & imbecilles, quod totius pugnae vincam autorem, de quibus alibi. Recte igitur vocatis ad prælium, ieiunium primò imponitur, quo caro tota comprimatur, nostrique inimici exercitus eneruetur, quod statim latius erit pertractandum.

S. 5. Arma quibus Diabolus ad suprema mala & ad idolatriam quosdam traxit, fuerunt comestationes, et potationes.

MAE igitur sunt cogitationes satanæ, cum bellum nobis indicare parat, ad gulam & ingluuiem principaliter excitare: scit enim ex ipsamet carne nostra si abundanti cibo potuique fuerit resecta, oriri validos milites ad sui obsequium, per quos in vitia quæcumque solet homines deicere. Isto militum, & armorum genere, sæpius quod efficere circa homines cupiebat, cōsequutus fuit. Per cibum namque & comestionem primos parentes deiecit, illosque & omnem illorum posteritatem sibi fecit captiuam. Per cibum traxit totum orbem tempore Noe ad omnia vitiorum genera: Erant enim homines comedentes, & bibentes, inquit CHRISTVS dominus, causam & radicem tradere volens eius, quod dictum fuerat: Repleta est terra iniquitate. Nullum tunc iniquitatis fuit genus, in quod homines non deiecerit ut S. Ephraem exposuit, latiusque explicuit Berofus Annianus antiquissimus Chaldeorum scriptor, dicens, ad tantum malum homines tunc deuenisse, quod humanas carnes manducabant, & procurabant abortus, & in adulterium præparabant: commiscebatur viri matribus suis, filiabus, sororibus, masculis & brutis, nihilque sceleris erat quod non admitterent, contemptores religionis & Deorum. Hæc omnia diabolus in hominibus perfecit ex eo quod illos excitauit, ut essent comedentes, & bibentes, id est, huic operi tota cogitatione, & auiditate intendentes. Per intemperantiam (ut B. Hieronymus considerat,) Lot amicus Dei in monte iam de incendio saluatus, & de tot millibus populi solus inuentus iustus, ad turpissimum concubitus fuit tractus. Eius siquidem duæ filiae (inquit idē Hieronymus) videntes Sodomorum exitium, putauerunt humanum genus penitus iam defecisse, & ideo desiderio liberorum, impulsæ à dæ-

27.

Matth. 24.
38.

Gene. 6. 11

Apud Lip-
pom. Ge-
nel. 6.
Berofus.

Epist. 11. ad
Eustoch.
Genel. 19.

mone fuerunt; vt concubitus paternum expeterent; nec enim diabolo rationes de sunt, quas exponat, vt ad id quod vult inducat. Sciens tamen ille quod virum iustum nō tam leui ratione ad tam nefarium opus trahere posset, ad maiora sua arma se conuertit excitans eas; vt immoderato vino inebriarent patrem. Præmissa enim nimia potatione viam sibi stratam sperabat ad id consequendum, quod intendebat; sicuti rei comprobauit euentus. Nec enim semel, aut vna nocte; sed iterum, & sequenti nocte, adhibita nimia potatione, ad rem tam horrendam pertractus est, vt ipse sibi (inquit Basilius) sui ipsius gener, & focer, & frater, & auus, & vir esset; vtrinquē naturæ terminis contumeliam inferens. Nec disputamus num in illo opere Lot peccauerit, quod ebrius comisit; tantummodò grauiora arma demonis exponimus quibus ad id, quod consequi intendit vtitur. Et vt gentiles relinquamus: Quorum mentes perpetuò princeps huius seculi excæcauit, & per comestiones & ebrietates ad omnia, quæ voluit vitiorum genera pertraxit: sacra scriptura non sine magno mysterio de populo, quem Deus antiquitus elegit, id ipsum exprimit, describens quomodo ferè semper cum illum voluit diabolus ad horrenda facinora impellere, & sui captiuum efficere, hoc armorum genere vsus fuit. Illum enim per comestationem & ebrietatem (inquit Chrysostomus & Hieronymus) ad primam illam & impiam, ac omnibus rationibus stultam adorationem vituli præcipitauit, qua adorant nō verum vitulum, qualem in Aegypto coliderant (quem Apim Aegyptij vocabant, vt D. Augustinus tradit,) sed insensibilem quandam imaginem illius, tantò inferior ipso vitulo irrationali, quantò imago picta inferior est re ipsa cuius est imago. Horrendum facinus, & omnem superans admirationem. Qui enim fieri potuit; vt populus Dei, qui paulò antè, tam insignia ac stupenda eius miracula viderat, ad talem deueniret stultitiam, vt adoraret imaginem vituli comedentis fœnum? Scriptura sacra sicut frequenter facere solet (vt idem Chrysostomus annotauit) ita malum supremum, ad quod pertracti sunt Israelitæ describit; vt simul elegantissimè illius causam declaret, demonisque machinas, quibus contra homines vtatur aperiat: ideoquē sepe replicat Israelitas prius comestationibus & ebrietatibus traditos. Intelligendum est siquidem illos non adorasse vitulum eadem ipsa die, qua illum conflauit Aaron:

quamuis enim dicatur: *Formauit opere sufforio, & fecit ex eis vitulum conflatilem; dixeruntque: Hi sunt Dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti;* id per anticipationem, quam Sanctus Augustinus vocat prolepsim, aut præoccupationem, aut verò recapitulationem, præmittitur; vt postea ad ordinem, quo res successit enarrandam, scriptura sacra procedat. Ita enim multas quæstiones circa varia scripturæ sacræ loca, quæ in dissolubiles videntur, explicandas docuit idem Augustinus, qui regulam Tyconij, ex professo tradit & explicat, de explicandis multis locis per recapitulationem, quam anachephaleosim vocat. Vitulo igitur conflato, id factum est, quod ibidem exprimitur, quod scilicet Aaron pro die sequenti, illius adorationem vocis præcone populo indixit, dicens: *Cras solemnitatis domini est, fortè differens adorationem in diem sequentem, volens continere populum, & reducere, vt re melius per noctis silentium considerata, à nefario opere abstineret.* Die autem sequenti Israelitæ *Surgentes manè obtulerunt holocaustomata & hostias pacificas, & sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.* Ne intelligas (vt Hieronymus, Gregorius, & D. Thomas annotant) primo manè holocausta obtulisse idolo, & postea sedisse ad manducandum, & bibendum: sed scriptura sacra primò ponit adorationem idoli, tanquam rem grauissimam & supremum malum, & immediate illius causam exprimere voluit. Vnde illa coniunctio, &, vim habet causalis, sicut frequenter scriptura sacra consuevit, vt velit dicere: die sequenti obtulerunt vitulo, tanquam Deo holocaustomata & hostias pacificas, omne genus sacrificiorum abundantissimè, & sedit, idest quia sedit, aut quia federat populus manducare & bibere, vnde surrexerunt ludere. Manè ergo, primum omnium comestationibus, & ebrietatibus Israelitæ se tradiderunt; id enim verbum, *sedit*, significat, vt Sanctus Augustinus indicauit, non transcursum, aut raptim; sed toto corpore, affectu, & animo se comestationibus, & potationibus tradiderunt: inde temulenti, & incalescentes vino surrexerunt ludere; idest ad choreas luxuriosas, & saltationes libidine plenas & obscenas: inde tandem ad summū malū protracti sunt; quod multis adorationis actibus idolum coluerunt, multorum sacrificiorum genera immolantes, holocaustomata scilicet, & hostias pacificas. Post ebrietatē immolatio secuta est (inquit Hieronymus) & libido iuncta luxuriæ, prius enim venter exteditur, & sic cetera mem-

Exod. 32

Lib. qq. lib. Iudic. q. 10. & 11

Lib. qq. Genes. q. 1. c. 3. De doctrina Christiana. c. 3. Lib. qq. li. Iudic. 10. & 11. cit.

Exod. 36.

Epist. 2. ad Euseb. g. 10. Mor. c. 14.

In c. 1. epist. 1. Cor. lect.

Lib. 2. q. ad Simplic. q. 4.

Epist. 2. citata.

bra concitantur. *Manducant enim populus, & bibunt, & surrexerunt ludere &c.* Vide diaboli cogitationes, intendebat populum ad actum, tam nefarium & stultum inducere, videbatq; difficile esse populum Dei ad illum pertrahere; propterea armorum suorum genere usus fuit, excitans ad nimias comestationes & potationes, quibus caro refecta motus inordinatos cepit eructare & producere, qui contra mentem vaporibus cibi & potus offuscatam agerent, & dæmoni ipsi eos redderent subiectos, & traderent captiuos, qui & in vitulo ipsum dæmonem summa adoratione colerent. Qui huiusmodi armis Dei electum populum, tam valida expugnatione prostravit, per ipsamet arma, id ipsum cōtinua ferè temporū successione perfecit, ut scriptura sacra describit. Simili enim modo Israelitas pertractos ad illud grāde peccatū, q̄ paulo post comisserūt in Beel-phegor enarrat; primò illud exponēs, deinde quomodo diabolus ad illud ipsos pertraxerit elegāter declarās. *Morabatur*, inquit, *eo tempore Israel in Settim*, iter agens ad terrā repromissā, *& fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua.* Ecce quod fecerunt: impudicissimis fornicationibus cum alienigenis, & sacrificijs ac cultui idolorum traditi fuerunt. Si cupis scire quomodo diabolus ad tantum malum eos deduxerit, qui paulò antè viderant seueram ultionem, quam Moyses de fornicatoribus & idolatris sumpserat: *At illi, inquit, comederunt cibos earum, & adorauerunt Deos earum.* Gladium suum diabolus more suo per mulieres illas distinxit, cibos Israelitis per illarum manus offerens, per quos ad impia execrandaq̄ facinora deiecit. *Initiatusq; est Israel Beel-phegor.* Initiatus est, idest religione coniūctus Beel-phegor. Erat Beel-phegor idolum Moabitum, & Medianitarum fœdissimum ac turpissimum, illud, ut quidam volunt, quod alibi scripturæ sacræ, *Priapum* vocant, quod obscœna erat specie: ingenti namquē virili membro resecto & erecto oculis omnium exhibebatur, & Deum apertionis, nomine Beel-phegor significari quidam credunt à potentia aperiendi vuluam muliebrem; alij vocant Deum fœconditatis; verius tamen (inquit Augustinus) Deus fœditatis appellandus. Huic sui cultores obscœnissima offerebant sacrificia, quæ ipse D. Augustinus indicat, & ad quæ offerenda Israelitæ pertracti sunt, per hoc quod comederunt cibos earum. Non aliter factum fuit post plurimos annos, quando introducto iam populo in terrā repromissā, erecto magnifi-

co templo, & veri Dei religione firmata voluit illum diabolus ad sui cultum reuocare: quod perfecit tempore Ieroboam, qui vitulos aureos crexit. Et quidem primò quod factum fuit; deinde modum, quo illud diabolus per manus Ieroboam perfecit, elegantissimè expresseit S. Oseas Propheta; ut Hieronymus, Cyrillus, Rupertus, Theodoretus, Theophilactus communiterquē omnes expositores obseruant: qui & si tam obscure loquatur, quod attento lectoris sensu indigeat; ut idem Hieronymus annotat: sed quantum credo excellentissima metaphora à clibano desumpta rem totam explicat. Primo itaque exprimit Propheta Dei personam agens, perditionis barathrum, in quod populus ille, quando iam in Dei cultu & religione firmatus videbatur, fuit deiectus. *Cum sanare vellem Israel, reuelata est iniquitas Ephraim, & malitia Samaria, quia operati sunt mendacium.* Quasi dicat (ut Hieronymus interpretatur) cum omnia, quæ necessaria videbantur ad populi salutem abundanter præstitissem, erecto templo extructis altaribus, sacrificiorum & sacerdotum actibus dispositis, & ordinatis; egressus fuit Ieroboam de tribu Ephraim, qui vitulos aureos fecit, quique ad eorum adorationem, omnem Samariam maxima malitia confectam pertraxit; *& omnes operati sunt mendacium*, idest idola vana & mendacia coluerunt. Ecce iniquitatem magnam, in quam miserè populus deiectus fuit. Si modum quæras, illum admiranda clibani metaphora Propheta exponit. *Quia applicauerunt (inquit paulò inferius) quasi clibanum cor suum, & cum insidiaretur eis, tota nocte dormiuit coquens eos, manè ipse succensus quasi ignis flamma, omnes calefacti sunt quasi clibanus, deuorauerunt indices suos, omnes reges eorum ceciderunt, non est qui ciamet in eis ad me.* Insidiosè egit Ieroboam, & per insidias quod voluit obtinuit. Ut enim idem Propheta Oseas annotauit, cum primū Ieroboam populum ad idolorum cultum trahere voluit, nequaquam populus acquieuit: quin potius magno horrore & tremore omnes affecti fuerunt; rem tam detestandam, quam Ieroboam proponebat audientes. *Loquente*, inquit, *Ephraim*, idest Ieroboam, qui erat de tribu Ephraim, & petente à populo, ut vitulos coleret: *Horror inuasit Israel.* Symachus & Theodoretus tremorem legunt. Cum enim illiusquē contribules ac Principes, idolatriam populo proponerent, totus Israel tremere horrerequē cepit. Nihilominus id quod voluit Ieroboam consecutus fuit,

3. Reg. 12

Omnes in c. 7. Ose 12

30

Ose 7. 1

Ibid. 11. 6

Ose 13. 1

randent

29

Numerorū
1. 1.3. Reg. 25.
13. & 2. Pa.
alipo. 15.
16.de ciuita.
2. 9. & 1. de
contenſu
Euangelia.
cap. 25.

Osee. 13. 1 tandem enim *Israel deliquit in Baal*. Quomodo igitur id perfecit? Insidijs vsus fuit. Non mirum quod diaboli minister, insidijs à diabolo excogitatis vteretur. Deprehendit illos affectos ad comedendum, & bibendum, & quod eorum venter esset quasi clibanus, qui apertò ore cibis excipiendis inhiaret; idcirco facit, quod facit qui clibanum validis flammis succendere vult. Est ignis intra clibanum, qui nutrimento eget ne extingatur, cui multa lignorum copia super ponitur; quam paulatim ignis calefacit, & ita tandem succendit, vt post breue tempus grandis ingensq; flamma procedat, omnia quæ sibi occurrunt deuorans, & absumens. Hoc Ieroboam diaboli impulsu excitatus egit. Populum inuitauit, in cuiusq; stomacho ignis est caloris naturalis, qui alimenti nutrimento eget: innumera ciborum copia eorū ventres repleuit; quo factum est, vt calefacti fuerint; tandemq; grandis ardor & flamma motuum concupiscentiæ fuerint excitata. Videns autē eos Ieroboam quasi temulentos, & furentes à vino: *Ceperunt enim principes facere à vino*, ipse primus coram eis cepit grādes actus adorationis vitulo exhibere; (hoc namque credo significare illud; *ipse succensus quasi ignis flamma*) quem statim omnis populus secutus fuit quasi ebrius; tam potentibus & inordinatis concupiscentiæ motibus actiuans, vt omnes actus rationis, & mentis (quos *indices* vocat) qui poterant eos à tam nefario opere reuocare & auertere, deuorauerunt, & intellectus & voluntas (quos *reges* appellat) ceciderunt, & ita omnes ad tā impium facinus pertracti sunt; vt nullus in eis remanserit, qui ad Deum verum, vel leuiter maneret conuersus. *Non est*, inquit, *in eis qui clamet ad me*. Ita tunc factum fuit, sed quod temporibus sequētib; ita perpetuò euenisse, idem Osee elegantissime demonstrauit. Ad memoriam primò reuocat quæ tempore Ieroboam contigerunt. *Loquente*, inquit, *Ephraim*, (idest, Ieroboam de tribu Ephraim) *horror inuasit Israel*, & tandem *Israel deliquit in Baal*, & *mortuus est*, idest inde mortui, captiuitati, & innumeris calamitatibus obnoxius mansit; quomodo Adam die qua comedit mortuus dicitur: quia tunc morti se fecit obnoxium. Punitus nihilominus grauiterq; castigatus Israel, non fuit emendatus; nam & tunc addiderunt ad peccatum, adhuc peccata peccatis addunt, & idolatrias priores posterioribus cumulant: *feceruntque sibi conflatile de argento suo quasi similitudinem idolorum*, *factura artificum totum est*. Vide quos sibi deos proponant, qui nihil habent diuinitatis, nec aliud sunt quàm, quod artifices

eue voluerunt. *Isti ipsi dicunt: Immolare homines, vitulos adorantes*, idest (vt Hieronymus & Cyrillus exponūt) alij alijs dicunt, alij alios hortantur, aut se mutuo excitant, signantes; sacerdotes hominibus populi suadet: vt homines aliquos idolis immolent, tanquam sacrificium gratissimum, sicq; similes se exhiberent eorum maioribus, de quibus dixit David: *Immolauerunt filios suos, & filias suas demoniis, & effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum, & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaam*. Si autem quomodo ad tantum, atque ad tam grande malum adducti fuerint Israelitæ inquiras; id notauit sanctus Propheta, qui paulo inferius rem exprimere volens, subdidit: *Iuxta pascua sua adimpleti sunt, & saturati sunt, & eleuauerunt cor suum, & obliui sunt mei*. Saturati sunt nimis, immodicè comestationibus & ebrietatibus se tradiderunt, inde cor eorum à Deo discessit, & ad idola adorandum se trāstulit. Huiusmodi innumera possemus proferre, ex quibus manifestum fit, validius ac potētius armorum demonis genus, quod homines expugnat, & sibi misera captiuitate subiectos facit, esse intemperantiam & gulam; per quam ipsi carnem suam nutriunt & roborant in suam ipsorum perditionem, per quam ad supremum idolatriæ peccatum antiquitus trahere solitus fuit, & nunc in infidelitatis barathrum multos conijcit. Vnde Apostolus Iudas hæreticos describens, & suis coloribus depingens, tanquam caput perditionis illorū hoc constituit, quod sunt homines comestationibus, & ebrietatibus dediti. *Hi sunt*, inquit, *in epulis suis*, idest propter epulas, aut comestationes & ebrietates, quas *suas* vocat, quia illorum sunt propriæ & familiares, *macula conuiuantes*, idest sunt propter epulas maculati, & inquinati multiplici peccatorum genere, vt macula ipsa in abstracto dici mereantur. *Conuiuantes*, idest perpetuis conuiujs se ipsos excipientes & prouocantes, & ad potandum se inuicem inuitantes, & brindantes: *Sine timore semetipsos pascentes*, absque aliquo freno se super cibos, & potus effundentes. Quid inde sequitur? *Nubes sine aqua, & c. fluctus feri maris despumantes suas confusiones*. Quid ex feruenti olla, quæ carnibus repleta est, progreditur; nisi spuma immunda? De quibus infra. Quid igitur mirum, quod te diabolus in tot tamquæ grandia vitia præcipitem dederit, qui nunquam nisi comestationibus, & potationibus vacas? Sedisti manducare & bibere te totum super cibos effundens; quid mirum, quod surrexeris ludere, &

In cap. 13. Osee.

Psalm. 105. 37.

Osee. 13. 6.

31

Iudæ. vers. 12.

Iudæ. vers. 13.

illos sentiens in te incipio motus, de quibus David: *Lumbi mei impleti sunt illusionibus*. Quod de carnis & concupiscentiæ affectibus multi exponunt. Clibanum ventris replesti carnibus varijs, & vinis diuersorum generum; quid mirum quod insurrexerit ardentissimus libidinis & concupiscentiæ calor, te totum succedens & inflamans? Totus epulis & conuiujs es traditus, sine timore aliquo temetipsum pascens; quid mirum, quod caro despumans suas confusiones te ad miserandam confusionem pertraxerit? carnem igitur comprime &c.

S. 6. Scriptura sacra ad exprimendum hominem omni vitiorum genere implicatum, solita est describere vacantem comestationibus, ut in Amos, Isaia, Luca, Daniele.

AM valida sunt huiusmodi demonis arma, tamq; frequenter cum ea applicat, vincit, & superat; ut hinc sepius Spiritus sanctus in scriptura sacra volens magna grãdia & suprema aliquorum impiorum peccata, ad quæ diabolo impugnante pertracti sunt, explicare, contentus fuerit solummodo exprimere, quod ad comestationes & ebrietates nimias, & superabundantes fuerunt perducti; inde subintelligendum relinquens (ut S. Gregorius excellenter annotauit) omne peccati genus inde subsequutum. Est ciborum abundãtia, tanquam caput serpentis; hoc ipso, quod exprimitur eius caput alicubi introductum, subintelligendum est, statim totum illius corpus introductum fuisse, ut ex B. Gregorio Nysseno alibi tradidimus. Vnde Christus dominus grandia illa, & horrenda peccata, ad quæ homines perducti sunt; quando tẽpore Noe illos Dei paciẽtia (nostro loquedi more) ferre nõ potuit, solummodo dicit: *Erant nomines comedentes & bibemes*. Similiter volens Sodomorũ supreamas iniquitates explicare, quæ tales erant ut ad cœlũ vsq; ascenderent vindictam petentes; id tantum expressit: *In diebus Lot edebant & bibebãt*. Ita & Deus ipse per Ezechielem: *Hac inquit fuit iniquitas, id est, totũ malum sororis tuæ Sodoma, abundãtia panis*: quo nomine omnium ciborum abundantiam quibus vacabant, voluit indicare. S. Augustinus, ut demonstret eloquentiores

fuisse sanctos Prophetas & Dei ministros omnibus mundi rhetoribus, expedit ex professo locum Prophetæ Amos, qui quamuis pastorem & armentarium se diceret, tantæ emphasi tamq; grandi eloquentia, quod voluit expressit: ut eam possint omnes mundi sapiẽtes admirari. *Va inquit qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samarię, optimates capita populorum ingredientiẽ pompaticẽ domum Israel &c. qui separati estis in diem malum: & appropinquatis solio iniquitatis, qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris, qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti &c. bibentes vinum in phialis, & optimato vinguento delibuti &c.* Minutatim D. Augustinus omnia hæc verba expendit, ut admirandam, quam continent eloquentiam indicet. Nos tantum illud consideremus; quod nõ semel Chrysostomus¹, & aliquando Bernardus² obseruauerunt, mirum esse, cur tam acri cõminatione sanctus Propheta istos prosequatur: nec enim malis quæ exprimit videtur commensurata. Comminatio enim est omnibus modis suprema, quia primò præmittit interiectionem tremendam *Va*, quæ non inducit Spiritus sanctus, nisi supremam & irremissibilem pœnam volens designare, ut idem Chrysostomus³ sepe annotat, & indicat Ambrosius⁴. Deinde eis prædicit, quod sint separati in diem malum, & propinqui iam solio iniquitatis. Quibus verbis & si secundum litteræ corticem, indicet diem captiuitatis imminentem, quam malam vocat scripturæ phrasi, idest, laboriosam & anxietatibus plenam, per quam tradendi essent captiui tyrannis sedentibus in solio iniquitatis: sed secundum reconditum sensum eos exprimit destinatos, in quos æternæ damnationis sententia, in die iudicii (quæ dies mala dicitur) sit ferenda. Sicut enim Paulus dicitur: *Segregatus in Euangelium Dei*, & singulariter separatus ex *utero matris suæ*, ad eius prædicationem; quia illum singulariter elegit Deus, per quem claritas Euangelij omnibus gentibus effulgeret; ita isti dicuntur segregati, aut separati in diem iudicii; in quibus diuina iustitia singulariter fulgeat & ostendatur. Vnde non videtur maiorem comminationem dari posse. Si autem eorum culpas, quas exprimit consideremus, aut nullæ, aut leues videntur. Quid in eis reprehendit? *Qui dormitis? (inquit) in lectis eburneis*. Hoc non grande videtur facinus, nam Salomon eo tempore quo sanctus erat, huiusmodi lectos habebat, qui decentes videntur optimatibus, ut S. Ambrosius insinuat, de quibus aliqui illud secũdũ litteræ corticẽ anima c.

expli-

Amos. 6.

Homil. 1.

in Genes. 3.

hom. de eu-

ra salutis

proximi, &

lib. de virg-

nita. c. 90.

Sermo. 2.

in illud, nõ

est regnum

Dei etc.

Hom. 7. in

Genes. 31.

de virginis

cap. 11.

Libro de

Eli. ca. 15.

Ad Rom. 1.

Ad Gal. 1.

45.

Li. de Isaac

& anima. c. 1.

sal. 37. 8.

1. Mora. c. 9.

32

Lib. de orat.
dominica
orat. 4.

Mat. 24. 39

Luc. 17. 28

Ezech. 16

49.

4. de doctri.
Christ. c. 7.

Cant. 3.7.
In c. 3. Cāt.

הרס

Regia &
Pagninus.
Brixianus
in arc. 10.
no. 2. fol. 15
in princip.

Gen. 18.7.

Esther. 1.7.

Judith. 10.3.

Daniel. 13.
17.

Cant. 4. 10.

Ad Gal. 6.
19.

explicandum credunt: *En lectulus Salomonis* &c. de quibus noster Sotomaior. *Qui lasciui-
tis in stratis vestris.* Lasciuiendi verbum, hoc
in loco non tam videtur significare, impu-
dicitiae actibus vacare, quam delectari su-
per strata. In hebræo habetur participium
Serubim à verbo *Sarah*, quod duo significat,
distendi scilicet, & superflua abundātia re-
dundare; superesse, superabundare. Vnde
quidam transferunt; *qui distensi, aut extensi
estis super stratis vestris*: alij^b, *qui superfluis in
stratis abundatis.* Horum nullum videtur grā-
de peccatum, nam nec principes, & prima-
tes distendi super stratis, *estarse a pierna tendi-
da*, nec superfluis coopertorijs in eis uti, in-
ter suprema peccata connumerandum vi-
detur. *Qui comeditis agnum de grege, & vitulum
de medio armenti,* aut vt Septuaginta, *vitulos
lactentes*, quasi dicas, *terneras de leche.* Neq;
hoc grande videtur piaculum: Abrahā enim
cum peregrinos excepit hospitio, ad armentū
cucurrit, & tulit inde vitulum *tererrimum*, &
optimum, quem comedendum traderet. Bi-
bentes vinū in phialis. Asuerus inducitur, qui
parauit conuiuium, in quo qui inuitati
erant, *bibebant aureis poculis*, nec reprehendi-
tur. *Optimo unguento delibuti.* Sancta Iudith
describitur, quod se vnxit *myro optimo*, & lau-
datur: pudica insuper Susanna puellas à se
misit, vt *afferrent oleum & smigmata.* Imò &
Sponsa sancta laudatur à sponso, quia odor
inquit *unquentorū tuorum super omnia aroma-
ta.* Hæc igitur & similia sanctus Propheta
Amos inducit, quæ per se loquendo, aut vi-
tia non sunt, aut si sunt, non suprema nec
grandia reputantur. Cur igitur suprema
comminatur pœnas? cur tam grandi cōmi-
natione contra eos agit? Aptè quidem &
elegantè sanctus Propheta procedit, qui in
eo totus est positus, vt explicet & exponat
supremam & maximam curam, qua illi car-
nem reficiebāt, delectare & fouere niteban-
tur: inde cuiusq; habenti intellectū sub-
intelligendum relinquens, omne peccati ge-
nus, quod inde communiter procedere &
oriri solet. Quid enim tibi intelligendū est,
si audis aliquem equo insidentem rebelli &
indomito, nullo freno compresso, & abun-
danti hordei copia multis diebus refeito?
Quid si audis valido igni ingentē lignorū
copiam cum adipe oleo stappa, & pice su-
perpositam, subintelligendum est? Quid si
vides terram, quæ abundantissimas sentes
& spinas perpetuò solet proferre, abundan-
tibus aquis irrigatam, & stercore pingui
fecundatam? *Manifesta sunt opera carnis*
(inquit Apostolus) *quæ sunt fornicatio, immū-
ditia, impudicitia, inimicitia, cōtentiones, emulatio-*

nes, ira, rixa &c. Omni igitur iniquitate illos
repletos extitisse, hoc ipso quod eos Pro-
pheta inducit carnem deliciosissimè impin-
guantes, nutriendos, & fouentes voluit de-
clarare. Hac ratione eleganti acutoq; dis-
cursu D. Ambrosius explicat, & expendit si-
miles sancti prophetae Esaie comminatio-
nes, quibus singulariter epulones & intem-
peratos prosequitur, contra quos peculiari-
ter se cōmotum Deus ostendit. Cū enim
multa peccatorum genera reprehendenda,
& nimis prosequēda assumeret, illos in pri-
mo capite locat: & cū aliorum peccatorū
diuersa peccata singillatim semel induceret
& reprehenderet; hos semel & iterum in-
troducitur, acerrima comminatione reprehē-
dens. Primò enim dicit: *Va qui consurgitis ma-
ne ad ebrietatem sectandam, & potandum vsq; ad
vesperam, vt vino aestuetis.* Post hos, alios repre-
hendit, & tandem ad eos, à quibus cœperat,
regreditur, rem concludere volens: *Va, in-
quit, qui potentes estis ad bibendum vinum, & vi-
ri fortes ad miscendum ebrietatem:* quasi indica-
re volens, ventris ingluuiem principium &
finem omnium peccatorum, sub quibus om-
nia peccata contenta subintelligere debeat-
mus. Et verè quātum existimo, hoc solo no-
mine, *qui mane consurgitis &c.* iudæos voluit
Deus arguere, quod cunctis iniquitatibus
gentiliū essent implicati, id exprimes quod
gentibus quibusdam erat commune & in
vsu, primo manè se comestationib⁹ & ebric-
tationibus tradere. Persæ, vt Strabo refert, à ma-
ne vsq; ad vesperam omne tempus vino
prandio cōcludebant. Tarentini, vt A Elia-
nus ait, matutinis poculis se ingurgitabant.
Hinc apud multas gentes prandia antelu-
cana, de quibus Homerus. Et expende ver-
bum hebræum *Sechar*, quo Propheta vtitur,
quod simplex est, & vt Forerius annotat,
propriè significat id quod circumloquēdo
vulgatus expressit, manè consurgere, ad cu-
ius similitudinem latini simplicia verba in-
uenerunt, quæ id ipsum exprimerent, quod
Gellius manicare dixit, & de Alexādro di-
xit Plutarchus, quod Alexāder ad prādium
diligulabat. Gentes igitur omni vitiorum
genere traditæ erāt, quippe quæ nihil aliud
quam epulari & bibere cogitabant, adeo
vt ad id ante lucem surgerent. Hoc ipsum
in iudæis voluit Deus taxare, dicēs, eos ma-
nè consurgere, aut manicare, vel antelucā-
re gentium more ad ebrietatem sectādā.
Quos illa formidabili comminatione *Va*
(quam Chrysostomus lamenti nuntium vo-
cat) prosequitur Propheta, quæ omnia ma-
la denuntiat. Et meritò (inquit Ambrosius)
nam in illis operibus Sapiens omnia mala

prospexit,

23

Lib. de Elia
& ieiunio
cap. 15.

Esaie. 5. 17.

Ibid. n. 27.

Lib. 15.

Lib. 12. c. 30.

Lib. 4. odiss.

שכר

Lib. 2. de
virtute &
fortuna
Alexandri.Hom. 24. in
Genes.

Pro. 23. 20.

prospexit, qui cum primò dixisset; *Carnes ad
vescendum conferunt, &c.* post pauca subdit:
 Prou. 23. *Cui vae cuius patri vae? cui rixas? cui foveas? cui*
 29. *sine causa vulneras? cui suffusio oculorum? nonne*
his, qui commorantur in vino, & student calicibus
epotandis? Diuersa singulis peccatoribus ma-
 la eueniunt, temulentis omnia, inquit Am-
 brosius, quia suppositis nimis comessatio-
 nibus, & ebrietatibus, omnia mala corpor-
 is, & animę consequenda, communiter in-
 telligendum sacra scriptura relinquit. Est
 namq; saturitas (vt Basilus hoc idem prose-
 quens ait) nequitie probriq; initium; statim
 enim delitias, ebrietates sumptuosaq; cibo-
 rum cōdimenta, omne genus bestialis lasciu-
 ię subsequitur, imò vnā comitatur. Ex
 doctrina illa explicat B. Gregorius quam
 de epulone Christus dominus tremendam
 refert historiam. Nec enim fabulam retulit,
 inquit S. Irenęus. Mirum est enim, quomo-
 do æternis ille flammis sit addictus, de quo
 ea solummodò Christus inducit, quę per se
 loquendo non videntur esse peccata. *Homo*
inquit, quidam erat diues, qui induebatur purpura
& bysso, & epulabatur quotidie splendide. Hęc
 solummodò de illo præmittuntur. Cur igitur
 (inquit Basilus) damnatus fuit, de quo
 nulla iniustitia refertur? non de illo dici-
 tur (vt S. Augustinus latè prosequitur) quod
 aliena rapuit, quod homicidia comisit,
 quod blasphemus fuit: sed tantum quod ijs
 quę sua erant propria utebatur, gloriose
 vestiens, & quotidie splendide comedens.
 Respondet Gregorius, verum quidem esse,
 hoc tantum de eo explicitè poni, sub his ta-
 men verbis implicitè Christū omnia vitio-
 rum, & peccatorum inquinamenta; subin-
 telligenda reliquisse. Quid enim de illo qui
 non aliquando, sed quotidie splendide co-
 medit & bibit. sperandum? Omni vitiorū
 genere quę a carne procedunt, continuo il-
 lum repletum intellige. Ad quōdianam
 enim splendidam comestionem, statim se-
 quitur obliuio Dei, & mandatorum eius:
 Osez. 13. *Saturati enim sunt, inquit, & obliui sunt mei: in-*
 6. *super & fornicatio ac luxuria, quas prima*
 Ad Gal. 6. *opera carnis Apostolus posuit, qui ad comes-*
 19. *sationes, & ebrietates, statim adiunxit, cubilia,*
 Rō. 13. 13. *& impudicitias, & merito: Saturati enim eos*
 6 Ierem. 5. 7. *inquit Deus, & machati sunt, & in domo merce-*
triciis luxuriabantur, equi amatores, & emissarij
facti sunt, vnusquisq; ad uxorem proximi sui bin-
tiebat. Sequuntur præterea iuges conuiuio-
 rum comites, detractiones, murmuraciones
 lasciuiaq; verba & incompōsita, vt B. Gre-
 gorius annotat: ideoq; qui conuiujs vacat,
 & epulatus fuerat quotidie splendide,
 linguam singulariter refrigerari cum in tor-

mentis esset petebat; quia inter epulas val-
 de defluere loquacitas solet. Consequenter
 item homicidia horrenda & iniusta, sicut
 in Herode considerat Chrysostomus, qui
 Ioannem quidem reuerbatur, & metuebat,
 sciens eum virum iustum & sanctum, & custodie-
 bat eum, & eo audito multa faciebat, & libenter
 eum audiebat. Et si queras, a quonā eum cu-
 stodiret, respondebo dici posse ab insidijs
 Herodiadis, quę vt sacer præmissit Euange-
 lista, insidiabatur ei, & volebat eum occidere, nec
 poterat. Nihilominus qui Ioannem propter
 excellentem, quam in eo cognoscebat san-
 ctitatem primò custodiebat, postea in eum
 decollationis sententiam tulit; non mirum
 quia præcesserant comessationes & ebrie-
 tates: *Natalis enim sui canam fecit cunctis princi-*
pibus, & primis Galilee, in arce (quantum exi-
stimo) Macheruntina, quæ in finibus Gali-
lee, & Arabia sita erat, vbi vinctum Ioanne
 fuisse testatur Iosephus. Horrendum homi-
 cidium interficiens hominem Angelis equa-
 lem, omnibus de muliere natis maiorem,
 plusquam prophetā, post abundantes epu-
 las Herodes comisit. Huiusmodi multa
 possemus annotare, sed rem concludamus
 expedientes historiam regis Baltasar, qua
 initio huius tractatus cœpimus inducere;
 quam Theodoretus inter omnes, quas Da-
 niel scripsit, ad nostram eruditionē iudica-
 uit excellentem. De illo rege nec minimum
 verbum hætenus sanctus Propheta præ-
 misserat, sed postquam latè quæ de illius pa-
 tre aut verius auo Nabuchodonosor dicē-
 da se offerebant præmisit, de eo acturus, hi-
 storiam orditur ab ultimo actu vitæ illius,
 conuiuio scilicet opulentissimo, quo per-
 acto ipsamet nocte occisus fuit. Fuerunt
 huius Regis grandia, ingentiaq; peccata,
 quæ parentum suorum iniquitates excessse-
 rant; ideoq; Babyloniorum aut Chaldeorū
 monarchia, quæ plusquam per mille annos
 in eius prædecessoribus durauerat, extincta
 in illo fuit, & ad Medos & Persas translata,
 vt Daniel ipse exposuit. Nullum itaq; pec-
 catū, aut facinus illius, Daniel præmisit, sed
 ab opulento conuiuio exordium sumpsit,
 dicens: *Baltasar rex fecit grande conuiuium opti-*
matibus suis mille, & vnusquisq; secundum suam
bibebat etatem, vt exprimens illum fuisse epu-
lonem, conuiujs & comessationibus tradi-
tum intelligeremus continuo omni vitiorū
genere extitisse implicatum. Volens nihilo-
 minus quoddam illius immane supremūq;
 sacrilegium describere, admiranda omniq;
 mente consideranda phrasi sanctus Prophe-
 ta vitur subdens: *Præcepit ergo iam temulen-*
tus, vt afferrentur vasa aurea, & argentea, quæ

asporta-

asportauerat Nabuchodonosor Pater eius de templo, quod fuit in Ierusalem, ut biberent in eis Rex & optimates eius, uxoresq; eius & concubinae. Expende attentè vocem illam, ergo, cum dicit, *Præcepit ergo*, quæ ut supra dicebamus iuxta dialecticorum doctrinam illationis est nota, quæ ex supposito antecedente, cōsequēs infert, explicat & profert, quod implicite in illo erat contentum. Totum enim cōsequens in antecedenti continebatur, nec aliquid potest exprimere cōsequens, quod non in antecedenti fuerit inclusum & implicatum. Vide cōsequens, quod Propheta infert: *Præcepit ergo ut afferrentur*. Horrendum certè sacrilegium, immane ac detestandum facinus. Quodnam præcessit antecedens? videbantur enim præmittenda antecedentis loco grandia execrandaq; peccata, ex quibus hoc tanquam vltimum iam in illis contentum, sequeretur. Nihil pro antecedenti nisi conuiuium grande supponit, illudq; antecedentis loco statuit: diuino sanè discursu, grande execrandumq; sacrilegium inferendum relinquens. In illo enim antecedenti, omnia peccata quasi in radice, & virtute continentur; ideoq; posset ex illo fornicationes, homicidia, veneficia, idolorum seruitutem inferre, sicut postea Daniel ipse explicauit, illius Regis magna peccata, & idolatriæ execrandos actus explicitè proferens, sed primo loco illud quod comisit sacrilegium violando vasa sacra tanquam consequens apertum secundum scripturæ regulas intulit. Omnem itaq; iniquitatem in se ipsis commensationes, & ebrietates tanquam in radice continere. Ideò Apostolus eos, quos videbat ventris cōcupiscentijs deditos, quasi iam desperatos descebat: *Quorū finis*, inquit, *interitus, quorum Deus venter est*. morti & perditioni destinatos iudicans eos, qui ventrem tantummodò curant, de quibus infra dicemus. Hæc autem dicta, iuxta scripturæ sacre phrasim sunt accipienda, cuius sermones sunt morales, & qui iuxta ea quæ communiter accidunt solent procedere. Dantur quidem conuiuia sancta, qualia sanctus Tobias præcipuis solemnitatibus celebrasse à Spiritu sancto inducitur, nec vllatenus reprehenditur, sed tam rarà auis in terris, ut S. Gregorius liberè fateatur, communiter loquendo vix ac ne vix credendū dari conuiuium, quod non aliqua culpa comiteatur, de quo alibi. Illud nunc certum sit, ex commensationibus & ebrietatibus omnia mala oriri, ut ex scripturis & sanctis Patribus demonstratum est. Ex quibus duo relinquuntur manifesta: primum rectè sanctos Patres nos admonuisse primum ac præcipuum ar-

morum genus, quo diabolus nos expugnandos assumit, esse carnis nimiam refectiōē, delicias & voluptates, quibus suppositis facile est illi ex ipsismet motibus, qui à carne nostra procedunt, nos expugnare. Secundū est, timendum tibi qui nihil aliud agere curas nisi comedere, & bibere, carnis voluptatibus indulgere, ac omnes illius appetitus explere. Quomodo enim non te deiciet inimicus, cui tu ipse, tot in te metipso & intra te metipsū, cōtra te ipsum milites exhibes, quibus te expugnet, quot motus à carne tua oriuntur. Si enim, ut expendit Hieronymus, vas electionis in quo Christus ipse resonabat, cui abundans gratia supererat, quiq; iugi mortificatione corpus ita castigabat, ut illo in terra posito iam animus in cælo cōmoraretur; huiusmodi milites sentiebat, & timebat ne ab eis traderetur captiuus inimicis suis, clamans: *Sentio aliam legem in mēbris meis captiuū me ducentem*; qua de causa se infœlicem vocat, & totum se conuertit ad querendum Dei auxilium & fauorem, quo liberetur dicens: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius*? quanto magis tu timere debes, qui non nisi terrena sapias, qui nescis quid sit, vel leui flagello castigare corpus, qui nulla mortificatione carnem nosti comprimere?

Epist. 4.
Rusticū r.
nachum.

Ad Rom.

§. 7. Ieiunium exposcit Petrus ad vires diaboli eneruandas, quod quàm insuperabilē reddat hominem, ostendit Daniel ieiunator, intactus à leonibus.

AD prælium igitur vocari sumus, hostē iam indicauimus dæmonem, eius præcipua, ac prima arma, scripturæ sacre ac sancti Patres ostenderunt esse carnis nostræ motus, & affectus; quia cōpotentius ex ipsamet carne nostra oriuntur, quò licentiosius & abundantius illa fuerit vario ciborū genere resecta. Aptè propterea illud primum armorum genus nobis indicitur, quod carnem ipsam opportunius ac potentius comprimat, ieiunium scilicet validum & multis continuatum, ac repetitum diebus. Si enim diabolus omnem exercitum suum, & validos milites, quibus nos impugnat, ex ipsa nostra carne trahit; si illa valido fuerit compressa ieiunio, sine militibus noster remanebit inimicus, & si aliqui oriantur (semper enim caro etiam mortifi-

cationis

Danic. 5. 22
23.

Ad Philip.
3. 18.

§ 36

Tobia. 2. 1.

r. moral. c.
5. cit.

ationis actibus attrita, inordinatos motus eructat) aded erunt imbelles, & infirmi, ut facile sit vel solo aspectu terrere & infringere. Hinc sancti Patres hoc singulare ieiunio tribuunt, quod sit valida quædam vis & potentia, ac arma, dæmones expugnans & reuincens, & illius vim ac aciem potenter retūdens. Ieiunium, inquit Basilus^a, cōtra exercitum demonum est arma. Aduersus dæmonum naturam (inquit Chrysostomus^b) constitutum est ieiunium. Pulchra res est ieiunium (ait Hieronymus^c) quæ dæmones ipsos terret. Cum ieiunatis (ait Origenes^d) dæmones vincitis, omnemque illius classē malignam retrorsum conuertitis, mala desideria effugatis. Ieiunij vim spiritus mali metuunt, inquit Athanasius^e; nullum remedium maius contra inimicum serpentem poteris inuenire, quā ieiunium, ait Ambrosius^f: id quod duplici argumento confirmat. Primum ex eo desumptum, quod Deus sæpè per ea, quæ in ordine naturæ constituit, voluit nos ad ea, quæ agenda sunt in ordine gratiæ disponere. In ordine autem naturæ, nihil magis serpenti contrarium reperitur (inquit Ambrosius, quod & dixerat Plinius) quā sputum ab hominis ieiuni ore procedens, ita enim eneruat serpentis vires, ut eo gustato, penitus intereat: quod tibi apertè monstretur, quanta sit ieiunij vis, ut & sputo suo homo serpentem terrenū, & illius merito ac virtute spiritualem interficiat. Secundum argumentum indicat Ambrosius, expendens Niniuitarum factum. Solēt, inquit, homines, qui inimicos multos ac validos impugnantes timent, ad proximas gentes se totos conuerrere, & legatos auxilij deposcendi causa ad illas destinare, quæ inimicorum vires frāgant & repellant, eisque se opponant. In ea autem pugna, qua non est nobis colluctatio cum carne & sanguine, sed cum principibus tenebrarum; non est cur homo eos externos quærat auxiliares, qui corporeis manibus lanceis sagittisue inimicorum vires frāgāt. Cur enim (inquit Ambrosius) petat homo ab altero, qui intra se potest inuenire, quod quærit? Inimici pugnantes per quos diabolus præcipuè bellum agit, intra te sunt, in te metipso, & ex te metipso oriuntur, tu eos producis, tu roboras, tu validos efficis, sunt enim carnis & concupiscētiæ affectus, motus, & desideria, quæ militant aduersus animā: ideoque nullus melius, quā tu ipse poterit eneruare, carnem ipsam à qua procedunt per validum & forte ieiunium comprimendo. Cui adiungendam orationem ad Deū, & sanctos, docet Ambrosius, de quo infra.

Hinc iam intelligimus, cur Apostolorū princeps Petrus, volens oues suas tanquam supremus Pastor aduersus leonis infernalis potentiam, & rabiem armare, primò petit, ut sobrii simus & vigilantes. *Sobrii estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit querens quem deuoret.* Primi quod exposcit, est sobrietas. Est hæc loquendo propriè & in rigore virtus quædam peculiatis, quæ mensuram imponit circa potum, ut D. Thomas^a tradit, dixitque Sapiēs^b, *æqua vita hominibus vinum in sobrietate, si bibas illud moderatè eris sobrius*: sed communi sanctarum scripturarum usu, ut idem D. Thomas^c aduertit, significat studium grande, quo carnem arcta mensura & parcitate, ac timore nutrimus. *Bria* enim græcè (inquit D. Thomas) mensuram significat, quomodo etiam Paulus (ut Chrysostomus^d & Anselmus^e annotarunt) hortatus fuit, ut *sobriè viuamus*, id est maxima cum temperantia & potenti ieiunio, timentes ne ex eo, quod vitam carnis intendimus & fouemus, inimici nostri vires augeamus. Quod si quæras: quomodo ad aduersarium nostrum reuincendum exposcat Petrus ieiunium, & sobrietatem, quæ contra carnem est, qui exprimit, aduersarium diabolum esse, quem nouit esse spiritum? Respondebo, sapiētissimè quidem; nullo enim modo potest quis facilius alicuius tyranni crudelis impetum infringere, quā eius milites eneruando. Si veniret tyrannus contra ciuitatē istam, possemusque omnes illius milites aquis Iberi suffocare, certissima cōtra tyrannum nobis maneret victoria. Notum autē erat sancto Apostolo, imò & id ille omnibus nobis notum fecerat, milites diaboli esse ipsos nostros carnis affectus, & concupiscētiæ nostræ desideria, de quibus prius dixerat, quod *militant aduersus animam*. Huiusmodi milites per grande sobriumque ieiunium eneruamus: ideo id primò supponit ad victoriā reportandam. Quasi ad id alludere visus est Petrus, quod supra annotare cepimus, quodque ex Propheta nunc inducit Ecclesia: *Cantate tuba in Sion, sanctificate ieiunium*. Canere tuba, est bellum indicare, ut ad illud se disponant, & præparent, ut dictum est. Et si quæras: Quis aduersarius? respondet esse potentissimum, crudelemque tyrannum. Est namque *diabolus, qui tanquam leo rugiens circuit querens quem deuoret*. Si quæras, quid agendū, ut eum possimus eneruare? *Sanctificate ieiunium*, inquit Propheta. Quid hoc est? *sobrii estote*, inquit Petrus, sanctum accipe ieiuniū, tanquam primum armorum genus ad vincendum necessarium. In eo autem quod

38

1. Petr. 5. 6

2. 2. q. 141
Encl. 31
32.in cap. 2.
epist. 2. ad
Titū. lec. 1.4 Hom. 5.
in 2. ad Ti-
tū.Inc. 2. epist.
2. ad Titū.

1. Petr. 2. 11

Ioc. 4.

39

Petrus

Hom. 1. de
ieiunio.Hom. 1. de
peniten. &
ho. de Ion.Lib. 1. co-
tra Ionin.Libro de
Elia. c. 7.Danie. 14.
30.

Danie. 6. 16.

Danie. 14.
41.

Petrus aduersarium nos impetentem inducit tanquam leonem rugientem, videtur ad memoriam reuocare voluisse, id quod sancti Patres Basilius^a, Chrysostomus^b, Hieronymus^c, & Ambrosius^d ad hoc institutum expendunt, de Daniele illo magno grandique ieiunatore, qui ieiunij lacte fuit à pueritia, imò & infantia nutritus & roboratus. Omnem enim admirationem excedit, quomodo leonibus semel & iterum expositus, nullatenus ab eis vel leuiter fuerit læsus: signanter vltima vice, quam Spiritus sanctus peculiaribus circumstantiis, ad rei magnitudinem commendandam expressit: *Miserunt, inquit, eum in lacum leonum, & erat ibi diebus sex. Porro in lacu erant leones septem, & dabantur eis duo corpora quotidie, & dua oues, & tunc non data sunt eis, ut deuorarent Danielem.* Singula verba sunt magna expensione digna. Non in circo, aut platea, aut in amplo stadio Daniel leonibus fuit expositus; vbi aliquatenus posset fugere, aut aliquod subterfugium querere, sed *in lacum*. In illo non vnus leo erat aut duo vel tres tantum, qui plures homines simul possent interficere: sed *leones septem*, inter quos si fortè vnus hominem non contingeret, alij darentur, qui penitus deuorarent. Erant insuper leones voracissimi, quippe qui quotidie duo corpora & duas oues, quæ pro pietantia ordinaria dabantur deuorabant, absq; alijs cibis, qui sæpe ab aduentantibus solent leonibus tradi. Quoniam autem viderant quod cum prima vice Daniel leonibus fuerat obiectus exiit illæsus, potuerunt credere, id factum fuisse, aut quia leones non fuerant fame excitati: aut quia vna tantum nocte inter eos Daniel remasit: omnibus his prouidere voluerunt. Quoniam enim qui leonis naturam describunt, eum referunt generosum, qui in hominem non inuehitur, nisi fame sit excitatus: illos omnes voluerunt fame vrgeri, quibus propterea nihil alimentum datum fuit. Nec vna tantum nocte voluerunt, ut inter leones maneret: sed sex continuis diebus, ut vel saltem leones, tanto temporis intervallo rabida fame excitati eum absumerent, aut vero ipse fame confectus vitam finiret, & corpus eius in leonum visceribus acciperet sepulturam. Nihilominus leones nullatenus eum contigerunt. Et ne credere posses, leones ex aliqua infirmitate aut accidenti, immotos mansisse & imbecilles effectos, eos tanta vi ac fame post sex dies excitatos & potentes videbis, quod illi Babylonij, quos rex iussit mitti in lacum, *deuorati* inquit *sunt in momento coram eo*. Quomodo igitur hoc circa Danielem, factum fuit?

Quis leones continuit? quis eorum obturauit ora? Nonne veri erant leones? nonne rabida fame vrgebantur? nonne Danielis corpus carneum erat, aptumq; quod à leonibus deuoraretur? Corpus ne habuit alterius naturæ à Babylonij, qui deuorati fuerunt in momento? Quid potuit facere, ut Babylonios in momento deuorarent, & Danielem tam longo dierum spatio, nec leuiter valuerint contingere? Miraris? inquit Chrysostomus: Ieiunium interroga, illud enim est, quod leonum potest obturare ora, vires comprimere, illæsum inter eos sanctum Prophetam seruare. Daniel (inquit Basilius) vir desideriorum; panem, *tribus hebdomadis minimè comedens, nec aquam bibens*, demissus in lacum etiam leones ieiunare docuit. Velut enim ex lapide, aut ferro, aut alia duriore materia factus esset, dentes in eum minimè potuerunt figere leones: ieiunium enim corpus illud instar ferri candentis in aqua tincti obduratum, & leonibus inuictum reddidit, os enim contra Sanctum non aperuerunt, & ieiunium quod prius vim extinxerat ignis, nunc obturat ora leonum. In adamantis rigorem (inquit Ambrosius) abstinentiæ soliditate, membra durata non patuerunt vulnere, sic eum constrinxerant ieiunia, ut in eius corpore ferarum morsibus locus esse non posset. Clausa tenebant feri leones ora, quæ abstinentia prophetica sanctitatis comprimebat, ut ea aperire non possent, meriti quibusdam vinculis alligata. Huiusmodi alijsq; expensionibus sancti patres historiam hanc prosequuntur: qui quando conspiciunt aliquam admiranda viris sanctis euenisse, attentè considerant, qua præsertim virtute illi excelluerint, cui mirabiles effectus, quos vident, tribuere solent, sicuti fauorem singularis curationis, quæ Tobias per Angeli ministerium recepit, attribuunt pietati in mortuos, & misericordie in pauperes, quibus excelluit: insignè victoriæ triumphum, quæ sancta Iudith de Holoferne reportauit, illius castitati mundissimæ, quam singulariter coluit, ferunt acceptum; miranda quæ Danieli eiusq; socijs in Babylone acciderunt, ieiunij merito referunt; quod illi à sui exordio potenter ac validè fuerunt complexi. Sed acutè B. Hieronymus in ea re prouidisse visus est victoriam, quam Deus voluit facto isto exprimere, quam de principe tenebrarum (quem Petrus leonem rugientem vocat) illiusq; socijs quos, leones præfigurabant, grandes validiq; ieiunatores consequuntur. Ideoq; ieiunij effectus expendens, historiamq; prædictam inducens, hæc

Hom. cit.

Danie. 10

Lib. de El
citato.

4C

Lib. 1. co-
tra Ionin.

1. Pet. 5. 8

dno

duo coniunxit. Quam pulchra (inquit) res est ieiunium, quæ leones mitigat, & demones terret, quasi ex eo quod in Daniele erga leones ieiunij virtus operata fuit, inducantur ad intelligendum, quid circa demones quos illi leones præsignabāt operatur, quos ita continet, reprimit, & eorum occuldit ora: ut nullus eis pateat locus, quo possint dentes figere. Ut namq; alibi latè prosequuti sumus, carnis nostræ motus & affectus, sunt qui viam diabolo faciunt: ut possit ille contra nos malitiæ suæ fauces applicare, & tentationū suarum dentes infigere. Vnde sicuti leones Danielem circumdabāt, fame quidem excitati & impulsī, ut in eum irruerent & deuorarent quæ coram habebant, subsistebant tamē, & non accedebant; quia ut sancti Patres considerant, ieiunium ita carnem sancti Prophetæ temperat, ut leones nullum viderent locum aptum, in quo dentes possent figere, nec vlla eis patebat ianua aut via, qua possent ora applicare: ita considerant sancti Patres eos, qui valido sunt ieiunio muniti, circumdatos quidem innumera demonum multitudine rabida fame quærentium eos deuorare; sed quibus ieiunium viam præcludit mordēdi. Quomodo dētem fornicationis, aut luxuriæ desiderium, quo innumeros deuorat, figet in carne ieiunio languente? quomodo iræ feruorem in ea, quæ inedia castigata succumbit? quomodo voluptatum ardorē in ea, quæ concupiscentiæ vires enervatas sentit? Multis annis leones Paulum Apostolum obseruarunt, ut deuorarent; sed qui castigabat corpus suum, leonū ora ita obserabat: ut non haberent ubi dentes figerent. Quid de Antonio illo excellenti ieiunatore? Quot annis innumeras demonum legiones, tanquam leones circumdantes stabant obseruantes, qua ex parte possent dentes mittere? qui tamen valido ieiunio carnem temperauerat, omnem præcluserat viam, ut deuorari posset. Id ipsum de B. Hilarione considerat Hieronymus^a, & de beata Catherina Senēsi, sanctus Antoninus^b, de quibus alibi dictum est. Merito propterea postea inducuntur leones illi, qui multis diebus Danielem circumdantes contingere non potuerunt, Babylonicos viros in momento deuorasse. Babylonijs siquidem ciues, ut D. Augustinus sæpe annotauit, mundani sunt homines, in quibus sui inordinatus amor regnat. Quorum Deus venter est, qui carnis curā agūt in desiderijs, viri voluptatibus implicati, comestationibus dediti: hos in momento deuorant leones, Principes scilicet tenebrarum, & discerpunt. Qua facilitate Gigantes,

qui tempore Noe vivebant comedentes & bibentes, ad vltimum malorū exitium diabolus pertraxit & deuorauit? Subito Israelitas comestationibus vacantes idololatriæ vitio momordit & perdidit; eosdem in momento ad fornicationem & sacrificium idolorum post comestationem deduxit, per quā innumeri perierunt, &c. Id quod in multis ciuibz Babyloniæ, qui sunt apud nos, videre licet. Eo ipso quod mulierem vides, aut luxuriæ se offert occasio, fornicationis & immunditiæ dentibus te diabolus lacerat; subito ac consurgit iræ affectus, dentes rabidos appetitus vindictæ fortiter figit, quibus cor tuum discerpit ac discindit: in momento ac diuitiarum tibi exhibet iactantiam, avaritiæ canino te dente corrodit, & frangit.

*§. 8. Leo facile occidit pastum
Prophetam illum, qui ieiunus
insuperabilis extiterat.*

DISCVRSVM istum, illa potest confirmare admiranda historia, quam D. Hieronymus^a, & Basilius^b similiter expendit: de propheta, quodā à leone occiso. Erat ille verus Dei propheta, ab ipso missus ad arguendā & inrependā impiā regis Ieroboā idolatriam: ieiunij præcepto singulariter illi imposito, quo ei mandauerat ne ibi comederet aut biberet. Tanta autem, tamq; excellenti potentia propheta munitus incessit, ut cum Rex illius reprehensionibus exasperatus, extēdens contra eum manum diceret: *Apprehendite eum: exaruit manus eius, nec valuit retrahere ad se.* Tāte insuper virtutis fuit, ut illius nudum verbū & vox, lapideum grandeq; altare contereret & excinderet. Cum tamen opere sibi impositam confecto discederet, seductus à quodā pseudo propheta, ieiunium fregit, ibiq; comedit & bibit; in cuius vltionem leo in viam eum inuassit, & occidit: *Et erat cadaver eius proiectum in via, asinus autem stabat iuxta illum, & leo stabat iuxta cadaver.* Multa cōtinet hæc historia obseruatione, & admiratione digna. Primum est, Deum, prophetæ quem misit, ieiunium imposuisse: egebat enim ille magna spiritus fortitudine, qui contra regem ipsum in eius præsentia & principum eius allocuturus erat. Nihil autem ita hanc spiritus fortitudinem absumit, sicut conuiuius excipi, comestationi & voluptati se tradere: hæc enim sicut carnem roborant & viuificant, ita spiritū debilitant, & extinguūt.

Nunquam

Genes. 6.

Exod. 32.

Numer. 25.

41

Lib. 2. d.

tra Iouini

num. cit.

Hom. 1. d.

ieiunio ci

3. Reg. 17.

^a In vita
Hilarionis.
^b 3. p. Histo.

Arth. 3.7.
ucx. 3.7.

Ambr. 2.5.

Esai. 6.10.

Locis citat.

42

Nunquam concionatores acriter eos reprehendunt, apud quos conuiujs & delitijs excipiuntur. Grandem illum ieiunatorem Ioannem elegit Deus, qui phariseos acriter reprehenderet, & vocaret *genimina viperarū*, suaq; obiurgatione terreret, quiq; impium regem Herodem constanter fortiterque argueret: & Apostolos ieiunantes & ieiunijs deditos misit in mundū, qui illum arguerent, & reprehenderent, quos carnis delitijs non flecterent, nec conuiuiorum voluptates redderent effœminatos. Eo ipso quod Israelitæ comederunt Moabitarum cibos, quas tanquam inimicas gentes ex Dei præcepto tenebantur auersari, cū eis amicitias contraxerunt, vt paulò ante dictū est. Quantumcumq; canis validus sit, qui fures fortibus insequatur latratibus, si panis frustra ab eis oblata recipiat & comedat, à latratu cessandum erit ei. Et tales illi erant, quos propterea Deus repulit: *Canes*, inquit, *muti, non valentes latrare*: & quomodo latrare valebit canis, qui os ad panem accipiendum applicat? Secundum est, esse mirum (vt Hieronymus, & Basilius expendunt) quomodo propheta qui tanta præualuerat virtute, quem regia manus nec contingere potuit, imò arefacta fuit, dum illum apprehendendum designaret, non potuit leonem continere. Quomodo is, quem non potuit tota regis potentia vel leuiter tenere, feræ dentibus nullatenus potuit resistere? Qui altare lapideum, & saxeum sola vocis suæ resonantia contriuit, quomodo non potuit etiam brachijs & toto corpore continere leonē? Numquid durior fuit leo saxeo altari? Ne mireris, ieiunium enim soluerat. Et sicut ieiunio stante multi leones vnum Danielē cōtingere nequiuerūt, nec eis vllatenus paruit via, qua dentes in illum mitterent: ita soluto ieiunio, vnico leoni planum patēsq; apertum fuit ostium, per quod ingrederetur, & non solum contingeret prophetam, sed penitus occideret. Tandem attende insigne mysterium, quod verba illa indicant: *Erat asinus iuxta leonem*. Qui enim leonis naturam tradunt, scribunt eum cū præsentē habet bestiam aliquam, nullatenus contra hominem adstantem se conuertere: idque facit, aut propter naturæ suæ nobilitatem, aut propter naturæ instinctum, quæ magis naturale pabulum leoni, feram quam hominem exposuit, aut propter hominis excellentiam, cui Deus dedit faciē reuerendā, cuius terrore omnia animantia commouētur. Quid igitur causæ esse potuit, quod cū leo proprium pabulum, asinum scilicet, iuxta se haberet positum, eo penitus intacto

contra hominem se totum conuertit, & occidit? Vt intelligas, quod in similibus occasionibus intelligendum D. Petrus Chrysologus docuit, id non casui deputandum, sed mysterio; nec id euenisse, quod leo iuxta naturam suam concupiuit, sed quo Deus indicare voluit, dæmonem, quem leo ille aptissime exprimebat, tunc viam apertam & planam inuenire, per quam ingrediatur, vt tentet, deuoret, & occidat hominē, cū illum videt ieiunia soluisse, comestationibus se tradidisse. Quoniam enim tunc, vt S. Hieronymus annotat, ex carnis vigore validi motus, & affectus concupiscentiæ insurgunt, per illos tanquam per patentes aditus, diabolus vim & locum accipit tentandi & agendi contra hominem. Insurgente enim motu luxuriæ & concupiscentiæ immundæ, ei patet locus impellendi & excitandi ad fornicationem & adulterium; & insurgente affectu iræ, via illi patet inducendi te ad vindictam; & insurgente passione accidiæ, aperitur ei ostium, vt te à debitis religionis & virtutum actibus contineat, idq; tantò validius, quantò fuerit motus, aut affectus insurgens potentior: tantò autem potentiores illi sunt, quantò caro maioribus cibi, potus, & voluptatum delitijs fuerit roborata. Optimè ergo Petrus sobrietatē, aut ieiunium validum supponendum hortatus fuit, vt leoni rugienti & quærenti quē deuoret, præcludas viam, ne dentibus tentationum possit te ledere & perdere.

S. 9. Bella corporalia antiquitus ieiunio confecta, præsignarunt spiritualia conficienda ieiunio, quo David aptè operuit, & munivit animam.

PRIMUM armorū genus arripiendum, cū inimicos contra nos præliantes deicere volumus, ieiunium est. Qui enim per carnis lasciuiam, & petulantiam vincunt, per eiusdem cōpressionem sunt vincendi. Hoc sancti Patres ex eo probant, & explicant, quod admirandū mysterium in scriptura sacra contemplan-
tur, in qua omnia ferè populi Dei prælia, ieiunio valido fuerunt confecta, illoq; stante gloriosus triumphus de inimicis fuit reportatus. Huiusmodi exempla profert S. Hieronymus, considerans in primis præliū, quod Israelitæ cum Amalech commiserūt,

Serm. 37
in princ.

Lib. 1. cōti
louin.

in

Exodi. 17. in quo oratione Moyſi (inquit Hieronymus) & totius populi Ieiunio vsq; ad vesp̄eram dimicatum est. Iesus insuper filius Naue, Iationem impetrauit Solis & Lunæ, & incediam ac Ieiunium plusquam vnus diei victoris exercitus, protelauit. Filij Israel cum emel, & iterū à Beniaminitis se victos lugerent, volentes se valide ad vltimū certamen munire, *venerunt in domum domini, & flebant coram Domino ieiunantes die illo vsq; ad vesp̄eram*, sicq; euaserunt victores. Samuel in 1. Reg. 7. 6. Malphat, populum indicto Ieiunio contra inimicos hostes roborauit, quo fecit illum 2. Paral. 10. 3. ipsis hostibus robustiorē. Iosaphat rex sanctus, cum populum suum videret in supremo discrimine positum propter innumeros hostes Ammonitas, & Moabitas obsidētes, *prædicauit Ieiunium in vniuerso Iudæ*, vt illius virtute omnem populum redderet fortem cōtra immensam hostium multitudinem, de qua insigne trophæum reportarunt. Assyriorum impetum, & potētiam Senacherib, 4. Reg. 19. Ezechia regis lacrymæ, & fœcus, & humiliatio victus, fregit, prostrauit & vicit. Eliachim sacerdos Domini magnus, vt superbū Iudith. 4. 15. Holofernis factum & robur validum exercitus eius deiceret, populum fuit hortatus, *vt in Ieiunijs permaneret*. Sanctus Iudas Machabæus, qui factus fuit quasi leo in operibus suis, sciens Antiochū Eupatorē regem potentissimum superbissimūq; venire cū multitudine aduersus Iudæam, triduanis Ieiunijs omnes populi armauit milites: et huiusmodi sunt innumera in scriptura sacra. Id autem singulari expensione Ambrosius 4. Serm. 25. 6. Lib. 2. cit. considerat, quod & Hieronymus^b obseruauerat, quod rex Saul a Deo electus, volens contra inimicos populi Dei agere, cum tempus committendi bellum instaret, omni populo sub mortis pœna indixit Ieiunium, voce præconis intonans: *Maledictus vir, qui comederit panem vsq; ad vesp̄eram, donec vlciscar de inimicis meis*. Id est, vsq; quo plena reportata & obtēta fuerit de inimicis victoria. Quod adeo rigidē seruari voluit, vt quia primogenitus illius Ionathas princeps, parū mellis gustauit, illum morti tradendum decreuerit. Mirandum certē est, quomodo prælia illa per Ieiunium fuerint confecta. Commune est namq; (inquit S. Basilus) omnibus ducibus, milites alimentis reficere, idq; præcipuē eo tempore, quo bellum aggredi parant, quibus cibaria pro laborum proportionē solent augere. Quomodo enim poterit miles gladium stringere, lanceam vibrare, fortiter percutere, cuius vires per Ieiunium confectæ sunt? Quæ igitur mente populi Dei duces, ab ipsomet Deo designati,

aut approbati, validum forteq; Ieiunium pugnaturis militibus imponere soliti fuerunt, qui aliquando se infirmatos & defatigatos ex Ieiunio profitebātur, vt videre est in militibus Iudæ Machabæi^a, & in Ionathas principib^b, qui præ inedia iam visu deficiebat? Respondent sancti Patres, id factum fuisse, quia fidelibus principibus notū erat meritū Ieiunij, & illius potentia perspecta; qui propterea non tam virtute aut viribus militum, quā Ieiunij merito, victoriā sperabant, per quod diuinum auxilium implorabant & obtinebant. Id quod S. Ambrosius ex professo prosequitur, expendens illud Ieiunij rigidum strictūq; præceptū, quod rex Saul militibus omnib^b imposuit. Bonus planē rex (inquit Ambrosius) qui hostes suos non tam armis quā deuotione vincebat, & plus dimicabat religione quā telis. Censetq; Ambrosius, gratum tale præceptū extitisse, & probat, ex eo, quod quia Ionathas illud violauit cū parum mellis gustauit, Deus se indignatum ostendit, responsum negauit, victoriā distulit, & exercitus aliquantulum infirmatus fuit. Vnius culpa (ait Ambrosius) cunctis confertur infirmitas. Defecit enim virtus in exercitu, vbi defecit in obseruatione Ieiunium: vnde intelligimus, quod Saul non tā virtute militum, quā militum abstinentia hostes superabat. Insuper ex eo probat Ambrosius Deum indignatum pro violatione Ieiunij; quia ipso Deo disponente Ionathas Ieiunij fractor inuentus ac proditus est. Et quidem Ionathas indictum a patre Ieiunium ignorabat. Si illius comestione totus populus infirmatus fuit, quantō magis vires omnes amitteret, si illi qui præceptū nouerant fractores Ieiunij effecti fuissent? Non enim illos carnis vigor, sed Ieiunij meritum firmos fecit, & robustos. Ex quibus vim, quā Ieiunium suo cōfert merito ad inimicos expugnandos, sancti Patres colligunt. Qui nihilominus aliquid altius expendendum in huiusmodi factis insinuant, edocti planē ab Apostolo dicente: *Omnia in figura contigisse illis, scriptaq; fuisse ad eruditionem nostram*. Per corporalia enim illa, quæ in carnali populo gerebantur, spiritualia docere volebat Deus, quæ populus Christianus addisceret, & spirituales milites in illis corporalibus instruēdos assuuebat. Prælia illa dicebantur: *Bella domini*, qualia quæ cum Amalechitis agenda Deus disposuit, & quæ David cæteri; Dei duces aggrediebātur: quo nomine spiritualia prælia singulariter fuerunt expressa, quæ proprie bella Dei, aut domini dicuntur eius

gratia

gratia & favore conuenienda, pro illius honore suscipienda, ad illius gloriam perficienda. Antiqua ergo illa praelia acta sunt ieiunio, cuius virtute inimici faciunt effugati, prostrati, deiectioni, nihilque potētius ad victoriam de eis reportandam, quam ieiunium quod adhibebatur, et hoc ipso spirituales milites intelligerent, spirituales hostes ieiunij virtute effugandos & prosternendos, hocque primū ac singulare armorum genus congressuris cum illis arripiendam. Et ratio est quam indicauimus; quia illorum praeputia vis posita est in carnis nostrae lasciuia & petulantia, cuius affectus & motus inimicorum nostrorum sunt lanceae, quas contra nos vibrant, sagittae quas contra nos couertunt, & mittunt, ictus quibus nos percutiunt, gladij quibus nos impugnant: agit enim diabolus contra te per motus carnis tuae: isti illius lanceae, sagittae, ictus, & gladij quibus te impetit: per appetitū siquidem libidinis, per irae passionē, per voluptatis affectū, per carnalium bonorum concupiscentiam, per temporalium diuitiarum desiderium, contra te ipsum agit, te impugnat, ad vicia prostrat, bonis operibus destituit, & caelestibus bonis spoliat. Tunc ergo fortius, potētiusque eorum arma confringes; lanceas hebetabis, sagittas retorquebis, ictus enervabis, & gladij acies retundes; quando carnē ita compressam tenueris, ut huiusmodi illius affectus & motus, minime aut leuiter insurgat: quod per ieiunium fit. Corporale enim ieiunium vicia, id est, carnis motus qui ad vicia trahunt, comprimunt & infrenant. Non tua arma (inquit Basilus) qui miles spiritualis ieiunio. cū es, eadem sunt quae mundani, ac temporalis militis. Ille enim armatur ferro, quo granatur & deprimitur, tu virtutibus quae omne pondus deponunt, & alleuiant spiritum: scutum illi ex pelle & ligno conficitur, tu audis scutum fidei tibi assumendum, in quo possis omnia tela nequissimi ignea extinguere: Ille lorica ferreaque tunica contegitur, tu thorace iustitiae contegendus es: illi gladius est ex aere & ferro, tuus gladius est verbum Dei: ille balteo coriaceo bullis aureis distincto circa lumbos cingitur, tu lumbos per castitatem & continentiam accinctos tenere debes: ille praecipue vires ex carnis robore trahit, quas ad victoriam supponit, tibi praecipue carnis compressio & infirmitas est statuenda & querenda. Qui enim te ita armandum instituit, in semetipso rem tibi expositam dedit, dicens: *Cum infirmior, tunc fortior sum, & potens*. Nunquam enim homo potētior est ad inimici vires, impetus, ictus quae retundendos & infringendos, quam

quando caro per ieiunium, & mortificationis opera reddita est infirmior: per quod, inquit D. Hieronymus prosteruntur vicia, humiliatur caro, & diaboli tentamenta vincuntur. Ad huius confirmationem D. Ambrosius assumit, ex professo illam Davidis sententiam explicandam: *Operui in ieiunio animam meam*. Qui nimis cortici litterae sunt adiecti, credunt Dauidem tantum dicere voluisse, se valido quodam ieiunio ieiunasse, quo totum eius corpus macrum & infirmum redditum fuit; qui propterea metaphora operimenti, aut vestis usus fuit, quae ad totum corpus se extendit: sicuti & alibi dixit: *Genus mea infirmata sunt a ieiunio, & caro mea immutata est propter oleum*. Tamen sancti Patres, hanc perpetuo sequuntur regulam, ut Prophetarum verba magna consideratione expendant. Ut enim D. Augustinus annotauit, talibus verbis illi vtuntur, quae mysteria grandia continent, quibus non tam rem de qua agere videbantur, quam altissima exprimere sacramenta contendunt, & in verbis Davidis inductis mysterium grande annotauit Hilarius; ad nostrum tantum institutum, aliud in eis prauidit Ambrosius, quod & sancti Pontifices Affricani in epistola ad Siritium Romanum Pontificem similiter deprehenderunt. Praepositio *In*, idem valet in scriptura sacra, atque *Per*. Ita dictum est: *Præualuit David aduersus Philistheum in funda & lapide*, id est, per fundam & lapidem: & iterum: *Accipe gladium sanctum, in quo*, id est, per quem decies aduersarios populi tui Israel. Vnde idem est, *Operui in ieiunio animam meam*, ac, *Operui per ieiunium animam meam*. Est quidem ieiunium (inquit Ambrosius) operimentum quoddam, per quod ita anima contegitur, ut inimicis non pateat via, per quam feriant; nec locus quae lacerent, nec ostium per quod ad depradandum ingredi possint. Stetit contra Adam inimicus armatus, ferire occidere spoliare contendens; quando Adam ieiunij operimento tanquam valido scuto & clypeo fuit contectus & munitus, nullatenus potuit inimicus illum ferire, nec patuit via qua mortē inferret, vulnus infingeret, diuitijs spoliaret; sed a se huiusmodi operimentum abiecit, mansitque; tanquam miles abiecto scuto; ideoque inimici incursionibus mansit expositus, qui mortem intulit animae, corpus mortale reliquit; preciosas vestes, quibus erat ornatus rapuit, spoliatumque bonis & plagis vulneratum dimisit. Omnia operimentum abstinentiae tegebat, & operiebat: eo per prauaricationē & ieiunij solutionē abiecto, quasi aperto muro inimici irruerunt, & ra-

Lib. 1. d.
Ecclesiast.
offic. c. 42.
Libro d
Eli. c. 4.
Psal. 61

Psal. 101

Lib. 1. qq. i
Gen. q. 169
tom. 4.

In Psal. 68

Habetur
tom. 1. co
cilium.

1 Reg. 17
50.

2 Mach. 5
16.

J 45

Hom. 1. de
ieiunio. c. 1.

Ephes. 5. 16

1. Cor. 13.
10.

in cœlestis regni expugnatione tradidit. Ille autem quo armorum genere se singulariter munivit? certè tam forti strictoq; ieiunio, vt dixerit CHRISTVS apud Mattheum, quod *venit Ioannes non manducans neq; bibens.* Quod quânis D. Ambrosius intelligat ideo dictum, quia nec vnquâ manducauit panem, nec vinum bibit, & ita visus est CHRISTVS ipse expressisse apud Lucam; sed etiam ideo credimus dictum, quod tam parco tenuiq; cibo & potu utebatur; vt quasi nec comedere, nec bibere dici posset. Quod adeo verum est, vt Iudæi carnales spiritum non habentes, illud iudicantes homini mortali impossibile, dixerint, quod *Ioannes demonium haberet*; qui tamen spiritualis militæ regulas noruit, sciunt potius Ioannem tale elegisse ieiunium, vt supremos demones vinceret. Qui enim præcursor extitit CHRISTI, primò ieiunans in eo loco quo CHRISTVS ieiunaturus erat, primò etiam tentationes grandes & demonis validos incursum superavit; vt etiam & in hoc CHRISTI præcursor se exhiberet, vt inferius annotabim⁹. Vt autè ita illos vinceret, quod ne leui saltem fame vitam suam macularet tale ieiunium arripuit. Ad Apostolos veniamus, quos CHRISTVS dominus Ecclesiæ suæ fundamēta cōstituit. Videbis eos (vt D. Ambrosius considerat) aliquando ad pugnandum cū potenti demone, qui miserū quendā hominē obsidebat, se conuertisse, quem plenè superare nō potuerunt, nec ex illius corpore eijcere. Qui volentes à summo magistro CHRISTO addiscere, quonā medio illum superaturi essent, audierunt: *Hoc genus non eijcitur nisi per orationem & ieiunium.* Per illam vocem, *Hoc genus*, Ambrosius^a, Athanasius^b, Chrysostomus^c, Euthymius^d, & D. Thomas^e, demones omnes intelligunt, vt voluerit Christus dicere: Corporales inimici expellendi sunt viribus corporis, hoc autem genus inimicorū scilicet spiritualium, in oratione & ieiunio. Sed Hieronymus^f & Leo Papa^g existimāt, nequissimorū demonum genus significari, quæ ipse Hieronymus^h acriora demonia vocauit. Demones cōmunes & minores ad solam CHRISTI nominis inuocationem pellebant Apostoli, qui propterea dicebant: *Etiā damonia subijciuntur nobis in nomine tuo:* sed demones superiores & principes nō facile pelluntur, arma valida necessaria sunt ad eos pellendos, oratio scilicet & ieiunium. Acriora enim demonia (inquit Hieronymus) docuit dominus, non nisi oratione, & ieiunio posse superari: *Videte charissimi* (inquit Augustinus) *quanta sit ieiunij virtus, vt id facere ieiunium valeat, quod Apostoli nequiverūt,*

quasi ipsis Apostolis potētius sit ieiunium. Ex his grande Ambrosius conficit ad nostrum institutum argumentum. Si tanta est ieiunij potentia, vt qui illo munitur, dæmonē obsidentem alium expellat & vincat; quanto magis poterit expellere & superare dæmonem impugnantē seipsum? Tām potens est ieiunij virtus, vt dæmō in vno homine existens, nō possit sustinere ieiunium, quod in altero homine est; quāto minus poterit sustinere ieiunium in illo metipso ad quē impugnandum accesserit? Videte ergo, inquit Ambrosius, quæ ieiunij virtus sit, quantam homini suo præstet gratiā, quod tantā præstat alteri medicinam; quemadmodū propriū sanctificet hominē, quod ita purificat alienum. Mira enim res est, alter ieiunat & alteri prodest ieiunantis vtilitas! Grata ergo est Deo (inquit Leo Papa) & terribilis diabolo ieiunantis oratio, nec latet quantū acquirat suæ saluti, qui tantū præstat alienæ. Ita quidem tunc Apostoli audierunt & didicerunt. Vnde cū post Christi ascensionem, vt munus sibi cōmissum adimplerent Euāgelicæ prædicationis, per quā forte bellum diabolo erat inferendū, qui erat pellendus è mundo, perpetuis validissimisq; ieiunijs toto vitæ tēpore se munierunt, id adimplentes quod Christus prædixerat: *Veniens dies quando auferetur ab eis sponsus, & tūc ieiunabunt.* Ideoq; Apostolorū acta & historiæ eos perpetuò referunt ieiunātes. Eorum numero tandē adiūctus fuit Paulus, inter Apostolos vocatione quidē nouissimus, sed prædicatione & labore prim⁹, qui hoc ipso quod ad regnū cœlorū vocatus fuit, intellexit & professus est, se illud consequuturū per vim & bellum, quod propterea sibi cæterisq; qui ad illud aspirāt indictū confitebatur & supposebat, dicens: *Non est nobis colluctatio aduersus carnē & sanguinē, sed aduersus principes & potestates &c.* Qui Dei gratia munitus, nō solū certamen nō recusauit, sed & omnes inferni potentias ad illud vocabat & prouocabat, qui de illis tā insignē reportauit triūphum, vt sibi iam coronam repositā gaudens prædiceret. Si quæras quo armorum genere se singulariter munierit, audi ipsam dicentem: *Ego sic pugno, nō quasi aerem verberās, sed castigo corpus meum.* Quæ verba Augustinus, vt paulo ante dicere cepimus, ita expendit. Ait Apostolus: *Caro concupiscit aduersum spiritum,* contra quam spiritus spem habens in Deo, nisi fortiter concupiscat, nec caro, nec spiritus vitam possidebunt æternam. Cōtra hoc venenum de gratiæ antidoto confidentes omnes sancti castigantes corpus suum, & in seruitutem redigentes ne reprobi effici-

4. Hypog-
nost. cita.

omnem superant admirationem, de quibus alibi. Hoc certum sit, quod ut (diximus) Augustinus vniuersali nota voluit comprehendere, dicens, omnes sanctos castigantes corpus suum & in seruitutē redigentes, fortiter antiquitus pugnas, sicq; victores contra demonis incursus euasisse, nuncq; similiter castigare debere, qui victoriam assequi cupiunt: nec enim melioris conditionis esse debent posteriores prioribus.

*§. II. Cum timore interessendū
conuiujs, & comessionibus
docuerunt Tobias & Iob.*

§ 51

Hom. 1. de
ieiunio.

DUPLEX autem est causa, cur sancti qui diaboli impugnationi resistere efficaciter volunt, valido se muniunt ieiunio, & utraq; S. Basilius breuissimis verbis insinuat. Prima est, quam sepe indicauimus, quia videlicet sancti, qui in spirituali militia sunt instructi, intelligunt ac considerant demonis præcipua arma esse ipsius carnis nostræ affectus, appetitus, & motus. Hoc tanquam in causa & radice in potu cibo voluptatibusq; & delitijs inclusos præuident, eo modo quo Apostolus dixit: *In vino esse luxuriā, & Propheta: In abundantia panis iniquitatē extitisse Sodomorū.* Sciebat itaq; , per comessionem & potum arma inimico tradi, vires ei exhiberi, & milites ministrari; ideoq; quantum fieri poterat ab illis abstinere, castigantes & compri- nentes corpus ieiunio. Hinc ille timor procedebat, quo sancti eo ipso quod ad comessionem accedebant, tenebatur, ne cum cibo & potu, arma contra seipsos intra semetipsos inferrent, neque milites & vires inimico subministrarent; attrēdentes verē eo ipso quod carnē reficiunt, nutrire inimicū grandem, qui totus in eo est, ut demonis partes agat, & viam qua ille possit nos expugnare, eidem faciat. Inde timor ille, quo sanctus Iob tenebatur circa septem filios suos. Illi quotidiana agebant conuiuia, non quibus ventrem replerent epulis, sed quibus fraternum amorem cōseruarent & nutrent. Nec enim (ut III. Gregorius obseruat obseruaueratq; prius Origenes) cōuiuia erant, quibus intēderent splendide epulari, sed *fratrum concordiam* (quam in supremis bonis Spiritus sanctus ponit) comprobare. Ideoq; hoc in Beati Iob laudem Spiritus sanctus recenset, qui cum potētissimus esset & ditissim⁹, filios tanta concordia unitos tenebat, inter quos dum diuidenda esset substantia, corda

omnium indiuisa charitas replebat. Huiusmodi conuiujs tēperatissimis seipsos sepe iusti excipiunt, fraternam charitatē & amorem fouentes, & ad cœlestia desideria seipsos excitantes. Quomodo Tobias festiuis præcipuis diebus cōuiuia fratribus suis cōcaptiuis faciebat, & illis diebus sancta Iudith ieiunia intermittebat, nō quidem refectio- ni indulgens (inquit Ambrosius) sed religio- ni deferens. Ita & ipsis sanctis Anachoretis in more fuit abstinentiæ rigorem propter fratres hospites aduenientes aliquantulum remittere, de quibus Casianus: imō ita fieri oportere, Basilius eximius ieiunij laudator docuit. Huiusmodi enim conuiuia, quia temperatissima sunt, non tam excitant & augent carnis lasciuia & cōcupiscentiam, quam quia charitate sunt plena, amorē conciliant & lætitiā spiritualem, per quā iustos rebus spiritualibus pertractandis reddunt aptiores. Tale conuiuium fuit illud, quo simul conuescebant Apostoli, cum recumbentibus illis, CHRISTVS in cœlum ascēsurus apparuit, & multa sacramēta cœlestia aperuit. Huiusmodi igitur conuiujs filij sancti Iob seipsos excipiebant quotidie, ex quibus non temulenti, sed maiori uniti cōcordia prodibant. Conueniebant (inquit Origenes) purē atq; sinceriter, conueniebāt concorditer atq; vnanimiter: iunior maiori obsequium reddebat, nouissimus primo cū primatu honorē exhibebat: non inuidebat alter alteri, sicut filij Iacob, Ioseph: nō resistebat alter alteri sicut Absalom, Ammon, & sicut Adonias, Salomon: sed conueniebant adinuicē tanquā fratres ad fratres, tanquā germani ad germanos. Cōueniebant ad inuicem. Nullus iudicabat inter eos, nec quicquam suum esse dicebat, sed erāt illis omnia cōmunia, & munera, & substantia, & diuitiæ, & vnitas, & pecunia & charitas, omnia erant illis cōmunia: cōueniebantq; ipsi priores adimplentes hoc quod dictum est: *Ecce quā bonū & quā iucundū, habitare fratres in vnū: ipsi priores obseruātes id, quod post ab Apostolis obseruatū est, & a credētibus perfectū atq; impletū, sicut dicitur: Erat cor & anima omniū credentium vnā.* Hanc scilicet piam vnitatem ostendentes, atq; sinceram concordiam demonstrantes beati illi filij Iob conueniebant adinuicem: Filij qui septem fuerūt numero, & vnā habuerunt animā: septem fuerūt personæ, & vnū erat eis cor: qui dissimiles erant aspectu & faciē, similes verō & vnanimes mentis concordia, atq; pietatis cōmunionē. Ita Origenes. Nihilominus quantumuis Iob tales filios suos agnosceret, taliaq; eorum præsciret conuiuia,

Tob. 2.
1. 2.

Iudith. 8. 1

Lib. de vi-
duis.4. de Insi-
renunt. cap.
23. & seq.
& colla. 24
c. 20. & 21
De consti-
monial. cap.
14. & de re-
gul. 10.

Marci. vi.

§ 52

Tract. 1. i
Iob. cita.Genes. 3.
2. Reg. 1
3. Reg. 1

Psalm. 132.

Act. 4. 3

1. Moral.
cap. 4.
Tract. 1. in
Iob.
Ecc. 1. 9. 1

ob. 1. 5. *maximo angebatur timore, quē Spiritus sanctus egregijs exprimit verbis: Cumq; in orbē trāsissent septē dies cōtinuū, mittebat ad illos Iob, & sanctificabat illos, consurgerensq; diluculo, offerebat holocausta pro singulis; dicebat enim, Ne forte peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus suis: sic faciebat Iob cunctis diebus* Filios suos tanta instructos sanctitate educauerat (inquit Gregorius) quos perfectos in opere & sermone iam cognoscebat, pro quibus de sola pater cogitatione metuebat, ne forte deficerent in cordibus suis. Magno tenebatur timore, ideoq; cum transissent septem dies conuiuij, mittebat ad illos Iob. Origenes intelligit misisse, aut viros probos, qui post commelationem eos ad pietatē admonerent, qui in iustitia instruerent, qui timorē docerent, qui testificarentur iudicium Dei terribile, in quo omnium & manifestorum operū, & verborū ratio inquiritur atq; redditur, in quo vindicta impatienter omnibus animabus infertur, in quo ira in flamma ignis omnibus impijs irrogatur: verbis ergo doctrinæ, disciplinæ, atq; admonitionis mūdabat illos per eos, quos mittebat ad illos: aut verō misisse orationes ac preces ad Deū pro illis. Indicat nihilominus idē Origenes beatum Iob misisse nuntium, qui eos ad se vocaret, vt sanctis exhortationibus instrueret, & ad resipiscentiam prouocaret, si in aliqua re per conuiuiorū occasionem defecissent: & sanctificabat illos, nō solū verbis & exhortationibus & orationibus, vt dixit Origenes: sed etiam cōmuni quodā sacrificio pro eis oblato, per quod expiatis culpis sancti redderentur. Neq; hoc contentus, consurgēs diluculo, quō paterna cura & diligentia ostenderetur, nō quēuis, sed quē illum reddebat infirmum, vt Olympiodorus^a obseruat, offerebat, nō quēuis sacrificia, sed holocausta, quæ inter sacrificia primas tenebant; ita dicta, quoniā tota in Dei honorē absumebantur, vt D. Hieronymus^b annotauit: Pro singulis, clarius septuaginta, secundum numerum eorum: offerebat, inquit Cyprianus^c, numerosa sacrificia. Erat sanē Iob sacerdos, vt Origenes^d Chrysostomus^e & Hieronymus^f sentiūt. Id quod probāt Philippus Diachonius^g & Beda^h ex regia quam habebat dignitate. Vt namq; annotat D. Isidorusⁱ antiquis illis temporibus, qui reges erant, simul etiam erāt Pontifices. Vnde & Romani Imperatores Pontifices dicebantur. Et vt relinquamus Numā Romanorū regem, qui Pontificem maximū se cōstituit, vt Plutarchus^k tradit, & Galbam imperatōrē, qui (vt refert Suetonius) similiter egit, & Lacedæmonios apud quos vnus & idem agebat ducem, seu

principē & sacerdote, vt Strabo annotat, illud vulgatū est, apud Aegyptios ex philosophis sacerdotes, & ex sacerdotib⁷ probatissimū creari Regem, vt Ioānes Pineda prosequitur, annotans fortē ad hanc gentium inueteratā consuetudinem Deum alludere voluisse, cū populum suum appellat, Regnum sacerdotale, aut Regale sacerdotium vtraq; simul dignitate fulgētē. Hoc ipsum expressius, & planius id cōfirmat, quod vltimō subditur: Sic faciebat Iob cunctis diebus. Multi sancti Patres senserunt, Simeonē illum foelicissimū senem, qui CHRISTVM infantem à Virgine in tēplum deportatū in vlnas suscepit, fuisse sacerdotē, vt Epiphanius^a, Athanasius^b, Cyrillus Hierosolymitanus^c, & id ipsum credunt aliqui ab Augustino^d indicatū vocante illum; Senem probatum & coronatū, non enim videtur, quæ sit hæc corona, nisi sacerdotalis mitra. Placuit hæc sententia Caietani^e, qui obseruauit, id quidem non haberi expressum in scriptura sacra: colligi tamen ex eo quod actum illi tribuit sacerdotibus propriū dicens, Et benedixit illis Simeon. Hinc enim apparet (inquit Caietanus) quod Simeon fuit sacerdos: nā sacerdotib⁷ in lege mādātū erat benedicere filiis Israel; & hoc tantō magis significatur, quod in tēplo benedixit: imō significatur, quod pars ceremoniarū erat huiusmodi benedictio, ex hoc quod vtriq; parentum benedixit: intendit enim Euangelista dicere, quod vsus est forma benedictionis statutę in lege^h: & propterea nō explicat, quomodo benedixit eis. Ita Caietanus. Id ipsum de beato Iob dicendum est: scripturā quidē sacrā non expresse vocasse illum sacerdotem: illud tamen indicasse, dum illi tribuit actū sacerdotibus propriū, scilicet sacrificare, dicens: Sic faciebat Iob cunctis diebus. Verbum Faciendi, vetusto more latinis & hebreis recepto, sacrificare, significat. Ita in scriptura sacra: Qui facies vnum pro peccato, & alterum in holocaustum: & Facietis hircum pro peccato: & Fecit víctima pacificas: & Ego faciam bouem alterum: & iterum Qui cum tulissent bouem, quem dederat eis, fecerūt & inuocabant, &c. & apud Ezechielē: Septem diebus facies hircum pro peccato quotidie. Ita apud antiquos Patres, vt Tertulianus: Pro natalitijs mar. yrū inquit, annua die facim⁷, id est sacrificiū incruentum offerimus: imō & apud prophanos & gentiles auctores est id ipsum maximē vsitatum. Marcus Varro^h: Agnam Ioui facit. Ciceroⁱ itē: Iunoni sospitæ omnes cōsules facere necesse est: Poetarū latinorum princeps, Cū faciam vitula pro frugibus ipse venito, & huiusmodi alia possemus innumera coaceruare. Ex quibus cōtra nostri tēporis

hereticos

Lib. 12.

In c. 1. Iob
vers. 5.

Exod. 19. 6.

1. Petr. 3. 7.

Libro de

vit. Prophe.

Lib. de cōm.

Patr. Fil. &

Spir. sancti

essentia.

Oratio de

occur. dñi.

d. Ser. 9. de

Nati. dñi.

In cap. 2.

Luc. 2.

Luc. 2. 34.

Num. 6.

24.

Num. 6.

citato.

Leuit. 15.

Leuit. 23.

Leuit. 23.

3. Reg. 3.

3. Reg. 18.

3. Reg. 18.

26.

Eze. 43.

Lib. de co

rona milit.

Lib. 5. de

lingua lat.

Pro Mure.

Virg. Ec-

loga. 3.

hereticos catholici id explicandū censent, quod dixit Christus cum Apostolos in cena sacerdotes ordinavit: *Hoc facite in meā commemorationem*, id est, hoc sacrificate, & offerite. Pro singulis ergo filiis suis, singula beatus Iob singulis diebus offerebat holocausta. Quod si queras: Quid sanctum Iob tanto timore tenebat sollicitum de filiis, quos recte nouerat instructos, & egregijs pręstātes moribus? *Ne forte*, inquit, *peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus suis*, id est, ne interiori affectu cordis, vel cogitatione Deum offenderint, vt D. Gregorius intelligit. Difficilimum sanctus vir iudicabat, filios suos quantumcūq; bene morigeratos & compositos escas quantumcūq; temperatę ventri inferentes, & quod non in corde insurgeret aliquis inordinatus affectus, qui ad peccatū saltē cogitatione cōmissum traheret. Ita timentes sancti cibum excipiunt, quomodo singulariter de illo excellenti viro ab ipso etiam Deo cōmendato Tobia dicit diuinus sermo, quod postquā mortuorū corpora sepultura tradiderat: *Manducabat panē cū luctu, & tremore memorans illum sermonē, quem dixit dominus per Amos prophetam: Dies festi vestri cōuertentur in lamentationē, & luctum*. Quod et si multis modis possit explicari, ideo dictum intelligere possumus; quia fere semper ex epulis aliquid corrahitur luctu & lamentatione dignū & prosequendum, & qui abundanter comedit, radicē intra se plantare videtur, similē illi, quā Moyses vocauit, *Radicem germinantem selem & amarum uinem*. Quando enim non aliud consequeretur, quā inordinati morus carnis, ita illi sanctos viros cōtristant, vt quasi se ipsum flentem exponat Paulus dicens: *Infelix ego homo, qui me liberabit de corpore mortis huius*. Hinc illud explicare possumus, quod de se ipso dixit Dauid: *Oblitus sum comedere panem meum &c. Similis factus sum pellicano solitudinis*. Pellicani esca (inquit Hieronymus) venenata sunt animalia, vt serpentes, lacerti: pellicano propterea se similē dicit Dauid, qui eicam tanquā venenum reputabat, in qua inordinatos illos morus, quos Apostolus dicit ministros mortis, & inducentes mortē conspiciebat. Ideoq; sicut qui rem venenatam assumit, qualia sunt medicamenta purgantia, cū grandi timore sumit illa, reformidans ne si debitā excedāt mensuram, exitium afferant: ita Dauid agebat, intelligens in cibo fomentū libidinis, & in vino esse luxuriam. Expendit elegantissimē Ambrosius illud factū insigne, quod de manna scriptura sacra refert; erat cibus quidam celestis, angelicis manibus pręparatus, ideo *Angelorū esca* vocatus: nihilomi-

nus qui maiorem portionem, quā sua exigeret necessitas in tabernaculo suum intulit, vermes inde scaturientes sensit, & corruptione expertus fuit. Ex tali ne cibo ē celo deportato, vermes & corruptio potuerūt oriri? Potuerunt sane, inquit Ambrosius, in eo qui supra moderatā refectiōē accepit: vt hinc intelligas, qua paritate & moderatione terrenū cibum te sumere oporteat: si enim ex illo cōlesti vermes sunt generati, & corruptio processit: quanto magis ex isto terreno oriētur vermes corrodetes & corrumpētes, affectus scilicet libidinis & impudicitia, ceteriq; motus qui carnis corruptionē & fctorem referunt? Recte ergo sanctus Tobias cum timore cibum sumebat, & considerabat ad conuiuium sequi tristitiā. Verē namq; cum timore prudens miles in militia spiritali instructus manducat panem. Interlicet illi, quos desperatos Apostolus Iudas inducit, *conuiuantes*, id est cōuiuijs traditos, *sine timore semetiplos pascentes*. Nulatenus formidantes damnum, quod inde illis potest euenire, qui vt inquit Augustinus, concupiscentias malas & inordinatos carnis affectus, nec sibi contrarios deputāt, nec hostium arma intelligunt. Quā insipiens ille iudicaretur, qui in domum suam plurima absq; aliquo timore induceret oua basilisci seu reguli? Quā imprudēs cēleretur dux, qui tempore belli in ciuitatem inordinate induceret innumeram hominum multitudinem, qui suis inimicis fœderati essent? Hęc igitur causa prior, cur sapiētes milites spirituales tanta solitudine abstinent, & ieiunāt: quia per cibum & potum, qui ventri infertur, sciunt inimicis subministrari vires & potentiam. His omnibus concinit illa frequens S. Augustini propositio: *Alimenta sumenda tanquam medicamenta*, quę magna cū expensione sumuntur, ne si nimia sint, vitā perdant, quam D. Thomas explicat, & nos alibi latē prosequuti sumus.

S. 12. Filij ieiunij sunt Samsones, & Samueles, id est, opera fortia quę inimicos omnes reuincunt.

SECUNDA causa est, quam (vt diximus) simul indicat S. Basilius, quia sicut dum per incontinentiam carnē impinguam, inimicorum vires augemus, ac spiritus virtutem grauamus, & hebetamus: ita cum per ieiunium

Lib. 2. cō-
tra Iovinian.
& Hom. 1. de
ieiunio.
Libro de
Elia.

Judic. 13.
7.

Lib. de Elia
cap. 5.

Daniel. 10.

Psal. 137.

Esther. 14.

1.

niū illam comprimimus, inimicorū infirmamus vires, & virtutem ac robur spiritus augemus & erigimus, qui quò caro infirmior fuerit, eò sit potētior & robustior, validiorque, vt opera fortia proferat, fortibusque ictibus inimicū valeat deicere & superare. Tunc siquidem spiritus orationē feruentem, deuotionem firmam, confessionem humilem, lacrymas frequentes, potenter ac firmiter producit; cum caro fuerit ieiunio mortificata & infirmata. Doctrinam hanc illud adumbrat, quod sancti Patres Hieronymus^a, Basilius^b & Ambrosius^c obseruāt, inter omnes duces qui Dei populum antiquitus de manibus Philisthinorum liberarunt, fortiores extitisse illos duos merito famigeratissimos, Samsonē & Samuelem, quorum fortissimum robur, & robustissimam fortitudinem acceptā ferunt ieiunio & abstinentiā, per quam (inquit Hieronymus) concepti fuerunt, & eorum subsistentia ieiunio fundata extitit. Quid (inquit Basilius) fortissimum hominem Samsonem & indomitum reddidit? Nonne ieiunium per quod & in matris utero conceptus est? Ieiunium illum concepit, ieiunium nutriuit, ieiunium virum, fortemq; fecit: quod sanē Angelus matri praeceperat, monēs quēcumque ex vite procederent, ne attingeret quidem, non vinum aut siceram biberet. Samuelem verò nonne precatio cum ieiunio matri largita est? &c. Ex ieiunio (inquit Ambrosius) duo generati fuere, vnus fortissimus, alter obseruantissimus. Itaq; fortissimi duces, filij ieiunij vocari possunt, & ex ieiunio procedentes. Qua in re illud intelligere apte possumus, ea spiritus opera, quae sunt quasi ieiunij filij, & ex ieiunio procedunt, fortissima & robustissima esse ad omnem inimicorum vim eneruandam, & impetum infringendum. Sicut enim ex comestationibus & potationibus procedunt motus carnis robustissimi, quasi earum filij, per quos diabolus magna violētia spiritum impugnat: ita ex ieiunio procedunt opera spiritus, quae forti virtute demonem deiciunt & vincunt. Ex triuni hebdomadarum gradū ieiunio, feruentissima processit Danielis oratio, qua meruit Angelicis visionibus, & reuelationibus consolari: ex eodem orta fuit fortis inuictaque satisfactio & poenitentia, qua Dauid peccata sua contexit: *Qui operuit in ieiunio animam suam*: ex ieiunio fortitudo sancta Esther corpus suum humiliavit, humilis processit deprecatio, quae penetravit caelos, & quod voluit obtinuit: ex ipso met illi validi potētesq; Ninuitarū actus, qui omnes tanquam ieiunij filij extiterunt;

ideoque illorum tantummodo ieiunium explicatur, per quos intimatam sententiā reuocari obtinuerunt, & mortem imminētē effugarunt. Ex ipso ergo Samsones oriuntur qui leones dilacerant, portas inimicorum euellunt, eorum fata & segetes comburunt, & solo conspectu in fugam conuertunt: ex illo oriuntur Samueles, qui Philisthinorum acies fugant, & inimicis Dei terrorem incutiunt. Quanam ex te oriri potest oratio vētre pleno? Quis feruor vigilans oppleto vaporibus capite? Quae poenitentia grauato corde per crapulam? &c. Hinc intelliges cur tam paruae virtutis & efficacitatis sint opera spiritus tui, omnia tepida, infirma, imbecilla; non mirum, quia spiritus compressus tenetur carnis vigore & robore, nec potest illius impetus potenter superare. Superbum illum, potentemque tyrannum Nabuchodonosor, spiritu prophetico sanctus Propheta Habacuc praeuidebat, magna vi homines expugnantem, & subijciētē sibi omnes: *Et ipse, inquit, de regibus triumphabit, & tyranni ridiculi eius erunt, ipse super omnem munitionem ridebit*. Reges ipsos expugnandos assumpsit, quos subijciēt, de quibus triumphabit, & tyrannos, idest, principes habebit ridiculos; in hebreo: *Et principes risus illi*: qui quamuis illi se opponāt, tam infirma tamen eorū arma & munitiones erunt: vt tā munitiones, quā ipsos irrideat, & facillimē euertat, ac frangat. Ita de Nabuchodonosore dicebat propheta, in cuius persona verius dāmonē praeuidebat, qui non solum barbaris, & infidelibus nationibus dominatur, sed Christianos innumeros, quos Christus reges fecit & principes, sibi subijcit; qui etsi contra eum se opponere videantur, & munitiones extruant; sed tam illos, quā eorū munitiones irridet. Irridet te, & tuā confessionē, retinente te alienam substantiam, aut mulieris familiaritatē impudicam conseruante: irridet te & ieiuniū tuum, qui quāuis à carnibus & vetitis cibis abstineas, maiora tamen gulae condimenta, abundantioresq; cibos tibi preparari facis: irridet te & tuas elemosynas, tantum propter inanē gloriā factas: irridet te, & tuam deuotionē ac propositū, qui non proximas peccandi occasiones dimittis. Quid autem timet? Experto credite (dicebat Antonius, vt refert D. Athanasius) recte viuētū vigiliis, orationes, ieiunia, pertimescit satanas. Opera spiritus magno validoq; ieiunio roborati hanc timet, nec stare valet cum quis orat ieiunio mortificatus, eijcitur enim fortius demonum genus per orationem & ieiunium, idest, per orationem ieiunio rigido comitatum.

56.

Habac. 1. 10.

Io vita An-
tonij.

Matth. 17.

S. 13. Non minus necessarium est, carnem ieiunio forti, quam indomitum equum valido freno, ad victoriam comparandam comprimere.

QUONIAM Ieiunium carnem comprimit, & infrenat, aptè ab eo illud tempus incipimus, quo ut dictum est, ad prælum insonante tuba excitamur & conuocamur. Duo ad obtinendam in prælio victoriâ necessaria, expressit Spiritus sanctus, vnum ex parte Dei, alterum ex parte nostri. Ex parte nostri requiritur equus bene praparatus, sella cui pugnator infideat, frenum quo equum ad sui nutû dirigat, calcaria quibus vrgeat. Ex parte autem Dei requiritur illius fauor & auxiliû, sine quo omnis equi praparatio cassâ est & inanis, cui propterea totus victoriæ triumphus tribuitur. Equum, inquit, paratur ad diem belli, dominus autem salutem tribuit. Salutis nomine, victoriam sepe scriptura intelligit, quomodo eam quam Dauid diuino fauore roboratus consequutus fuit, vocauit, quam diuino auxilio acceptam tulit, dicēs: *Domini est salus*. Homo debet equum disponere; sed ille insufficientis est, nisi Deus auxilij sui fauorem, salutem, victoriâque contulerit. Id quod Psal. 31. 17. Dauid dicere voluit, ut D. Augustinus annotauit: *Fallax* (aut ut Augustinus legit, mendax) *equus ad salutem*. Cum tu vides equum benè formatum (inquit Augustinus) bonis viribus, magno cursu præditum; ista omnia velut tibi promittunt de illo salutē; sed fallunt si Deus non tuetur, nam mēdax equus ad salutem. Diuinus ergo fauor est implorandus. Sed à te praparandus est equus ad diem belli, ut salutem & victoriâ consequaris. Vocati sumus ad prælum, adest dies belli, ut ex sanctis Patribus Ambrosio & Basilio supradictum est: duo propterea sunt nobis necessaria, primû ex parte Dei, diuinus scilicet fauor & gratia, sine qua nullatenus poterimus hostes superare, nec victoriâ consequi. *In te inimicos nostros vtilabimus cornu* (dicebat Dauid:) *ipse est qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate sua*, dicebat Paulus: *Sine me*, inquit Dominus; *nihil potestis facere*. Ex parte tamen nostri necessariû est praparare equum. Equus unicuique animæ corpus suum est, inquit Gregorius, cui anima ipsa tanquã eques infidet: de quo illud possumus accipere, *Equi eorû caro*. Hic equus pri-

mo a nobis praparandus est ad prælum, quod aggredimur, ut euadam⁹ victores. Et quidē diuinum fauorem sperare possumus, non ex nostris meritis; sed ex ipsius Dei misericordia, cui Ecclesia statim in principio Quadragesimæ illa Sapientis voce intonat: *Miserere omni ium domine, & nihil odisti eorum quæ fecisti*: ad illumq; tota mente implorandû conuerſa: *Præsta*, inquit, *domine fidelibus tuis, ut ieiuniorum congrua solemnia, congrua pietate suscipiant, & secunda deuotione percurrant*: & nos prostrati illum postulantes supplices clamamus: *Adiuua nos Deus salutaris noster, & propter gloriam nominis tui domine libera nos &c.* equus tamen est à te praparandus, caro disponenda & componenda. Hoc singulariter fit per ieiunium: corporale enim ieiunium carnis vitia rebellesq; motus cōprimit. Et certe nullus vnquam equus, ita praparatione indiguit, sicut nullus fuit, qui ita contra eius seſſorem se conuerterit; sicut caro contra spiritum. Si equiti agendum esset bellum contra quâmplurimos fortes validos ac potentes inimicos, traditusque ei esset equus, qui crudelis esset equiti inimicus, & toto pectore contenderet omnes suas vires contra illū conuertere; procuraret pedibus & vngulis conculcare, & prostratum ac deiectum inimicis tradere subiectum: quali tristitia teneretur eques? Si cum equo fideli ac securo difficile esset, tot tantosq; inimicos validos superare; quantò magis cum equo infideli & sibi inimico? Quanta cura & sollicitudine cum disponere ac praparare niteretur, freno valido, ferreo ac forti, aspero comprimētiq; circulo? Et quā acutis calcaribus ad eū vrgendum vteretur? qua sollicitudine illius obseruaret motus, & qua fortitudine se ei opponeret, nullatenus illi permittens ferri quo vellet; sed in contrarium perpetuò duceret? Vocati sumus & excitati ad prælum: equus qui nobis est traditus, caro est nostra. Sed qualis hic equus? omnino equiti contrarius, & crudelis eius inimicus: *Caro enim concupiscit aduersus spiritum*. Nihil magis contendit; quàm equitem deicere, conculcare pedibus ac vngulis concupiscentiæ, & victum inimicis tradere. Hinc illa tristitia, ac timor quem Apostolus omnium iustorū nomine exprimit, & lamētis prosequitur: *Sentio aliam legem in membris meis, captiuantem me &c.* infelix ego homo, quis me liberauit de corpore mortis huius? Inimici innumeri sunt, contra quos mihi bellum indictum agnosco, *contra principes scilicet & potestates, contra mundi rectores, contra spiritualia in celestibus*, idest contra innumeras demonum legiones, quæ in hoc aëre caliginoso (quem cælū scriptura vocat,

Sap. 11. 24.

J 58

Prouer. 21. 30.

Psal. 3. 9.

Psal. 31. 17.

Psal. 43. 6.

Ad Phil. 2. Ioan. 15. 5.

31. Moral. c. 11.

Isa. 31. 3.

Ad Gala. 5. 17.

Rō. 7. 24.

Ad Ephc. 6. 12.

vt

Lib. de ag. vt D. Augustinus exponit) tanquam in ita-
 re Christi. dio armata subsistunt: equo insidens mihi pe-
 c. 5. & 6. & nitus contrario & inimico, contendente me
 lib. de natu. captiuare, & captiuum inimicis tradere; in-
 ra boni ca. felix ego homo, quis me liberabit de cor-
 33. pore mortis huius? Quomodo tali insidens
 equo, talesq; nactus inimicos, potero liber
 Rom. 7. 25. & prelio euadere? Quis me liberabit? Primò
 1. Cor. 9. 27. quidem *gratia Dei per Iesum Christum*: deinde
 preparatio equi, per validum frenum, per
 ergētia calcaria: *Castigo enim corpus meum, &
 in seruitutem redigo &c.* Freno potenti ac vali-
 do est in primis equus preparandus & com-
 primendus. Frenum autē potentius ad istū
 comprimendum equum, abstinencia est, in-
 quit D. Ambrosius; per validum enim ieiun-
 Sermo. 33. nium compressa continetur caro & subiecta
 59 anima. Certē nihil posset in maius nocuē-
 tam certiusq; damnum equitis existere, quā
 equū illū sibi inimicū impinguare, nutrire,
 roborare, & freno destitutū tenere, ac libe-
 rū dimittere, vt quō vellet proficisci posset:
 certissima ei instaret ab inimicis impugna-
 tibus captiuitas & interitus. Nihil certius exi-
 tū tibi infert, quā carnē tuā nimia cibo-
 rum abundantia impinguare, roborare de-
 litijs & voluptatibus, liberamq; dimittere,
 vt suās sequatur concupiscētiās; certissimē
 Ecclesia. *ficiet te in gaudium inimicis tuis.* In omne faci-
 li. 18. 31. lio. *ut ait Ambrosius*) ista precipitat, po-
 6 Libro. de uis. tentiusq; inquit Augustinus, equus iste si
 Elia. c. 12. sibi dimitteatur, animā in preceps ducit, quā
 1. Lib. 99. ueriusq; te-
 liam. quāuis equus furiosus negligentem fessorē.
 Ad Philip. 8. 18. Ideo Apostolus, quos tales videt, iā eorū
 perditionem quasi certissimā deplorat: *Mul-
 ti ambulat (quod & scis duo) quorum Deus ven-
 ter est &c. quorum filius interitus.* Illi ventrem
 tanquam Deum habent, qui illius volunta-
 tes sequuntur, & quicquid petit ille, prestāt.
 Horum finis certissimus interitus, sicut
 eius qui equo rebeli & inimico sine freno
 ducitur. Rem hanc egregiē idem tradidit
 Ad Rom. 8. Apostolus. *Ergo fratres debitores sumus non car-
 ni, vt secundum carnem viuamus: si enim secundum
 carnem vixeris, morieris: si autem spiritu facta
 carnis mortificaueris, viuetis.* Visus est Apo-
 stolus considerasse, quod postea attenta mē-
 te D. Chrysostomus obseruauit, omne malū
 Rom. 1. de peccat. enenisse, ex eo quod equus iste carnis, freno
 fuit destitutus. In principio namq; Deus ho-
 mini hunc equum tradidit, cui insidens ini-
 micos suos vinceret. Quoniam enim (vt ali-
 bi, ex D. Hieronymo annotabamus) diabo-
 lus contra Deum insurgere fuit ausus, Deus
 ad eius superbiam castigandam eum à cælo
 expulit, & in terram misit; vt ibi homo ex
 puluere conditus illum vinceret. Hominem
 propterea de terra condidit, & in paradi-

sum duxit; vt ibi tanquam in securo stadio
 cum inimico congredieretur. Illum propte-
 rea Deus non solum egregijs validis, ac po-
 tentibus gratiæ & donorum armis muniuit.
 qui secundum se restitit illam virtute; sed signa-
 ter equum illi tribuit mansuetum, fidelem,
 securum, qui nulla vel leui rebellione cōtra
 equitem insurgeret. Caro enim dono iusti-
 tiæ originalis ita erat disposita; vt nullo in-
 ordinato motu ageret: sed omnino subiecta
 teneretur spiritui. Quamuis autem hoc ita
 Deus disposuerit, freno nihilominus (inquit
 Chrysostomus) equum istum voluit com-
 pressum teneri, quod equitis manibus impo-
 suit: illud fuit abstinencia & ieiunium circa
 fructum interdictæ arboris. Venit tunc ini-
 micus, ad arenam descendit, cum homine
 congredi cœpit, quē incitauit; vt Deum con-
 temneret, & eius præceptum violaret. Dum
 equus frenum tenuit, nullum homo damnum
 incurrit securus mansit: tamen eò ipso quod
 frenum ab equo tulit homo, soluit ieiuniū,
 abstinenciam impositam abiecit; illum præ-
 cipitem in omne malorum barathrum de-
 dit, & inimicis misera captiuitate tradidit
 subiectam. Tuncq; equus in partes inimici
 transijt pro eo pugnaturus; nam caro cōtra
 spiritum insurrexit, partes dæmonis actura,
 & pro illo pugnatura. Hæc Paulus in præce-
 dentibus considerauerat, qui mala quæ à car-
 ne processerunt & procedunt, expendere;
 ideo tanquam rem omnem concludere vo-
 lens: *Ergo, inquit, fratres debitores sumus nō car-
 ni, vt secundum carnem viuamus.* Expende egre-
 giam hortandi rationem. Si esset aliquis ho-
 mo, qui parētes tuos, auos, proauos omnes-
 quē tuos progenitores miserē occidisset,
 quemq; scires, quod occisurus est te, qui ni-
 hil aliud machinatur, nisi perdere te, & ini-
 micorum tuorum manibus & potestati te
 tradere; nihilominus tu tam stultus esses, vt
 nihil magis contēderes aut procurares, quā
 eius amicitias tenere, ei perpetuò placere,
 delitijs & conuiuijs opulentijs, quibus om-
 nem substantiam expenderes, excipere, illius
 ductum & voluntatem sequi: apte & elegan-
 ter tibi aliquis amicus diceret; Nihil huic ho-
 mini debes, vt ita ei complacere, & te illius
 exhibere seruum procures, vide quid agas
 &c. Caro est nobis inimica, illa est per cuius
 actum & intemperantiam parentibus tuis,
 auis, & atauis & omnibus progenitoribus
 tuis mors est inflicta, illaq; te in mortem tra-
 det; nihil machinatur aliud, nisi quæ in tui
 sunt exitium & perditionem, & ea per quæ
 te manibus inimicorum tuorum tradat. Vi-
 det Paulus, quod nihil magis habemus cha-
 rum & dilectum quā carnē, eam conuiuijs

Ecclesia sti-
 ci. 17. 2.

60

excipimus, delitijs & voluptatibus fouemus, eius ductum & appetitum sequimur. Ergo fratres, inquit Paulus, *debitores estis non carni, vt secundum carnem uiuatis*, videte quidnam carni debeatis: num aliquid boni quod vobis attulerit? aut quod ex aliquibus malis eripuerit? Non ei nisi mala vobis infligenda debetis: *Si secundum carnem vixeritis, moriemini*. Si quando illa inimica non erat (inquit Chrysostomus) eo ipso quod abstinentiæ fræno fuit destituta & suæ concupiscentiæ relicta, in præcipitium & perditionem duxit; nunc quādo *non est in carne bonum* aliquod, cum tanquam crudelis inimicus omne quod nobis est nocium appetit: si fræno valido non fuerit compressa; sed tãquam equus indomitus suis mer concupiscentijs relicta, vobis certissimam annuntio mortem. Quid igitur agendum? *Si autem spiritu carnis facta mortificaueritis, viuetis*. Facta carnis, eius rebelles motus, affectus & appetitus vocat, hæc per spiritum sūt mortificanda, per opera scilicet ieiunij & mortificationis. Si enim ita feceritis, viuetis. Quid mirum quod mortem quotidie spiritualem incurras, quicquid *quamuis nomen habes quod viuas, mortuus es*, qui nullatenus indomitum carnis tuę equum comprimis, nullo compressum fræno tenes, qui liberè quod voluerit procedere cõcedis? qui similem te illis comprobas, quos Paulus inducit, dicentes: *Comedamus, & bibamus, cras enim moriemur*: qui contra id quod Deus cõstituit, oculos liberè discurrere sinis, *vt per varias res procedant fornicantes*: aures vt vanitates audiant; guttur & linguam, vt tãquam apertum & patens sepulchrum factorem intolerabilem eructet; ventrem vt omni ciborum genere redundet? Comprimenda caro, & frænum ei imponendum, quod omni ex parte eam contineat & infrenet. Nullum autem potentius quàm ieiunium. Ieiunij (inquit Cyprianus) vitiorum sentina siccatur, petulantia marcet, concupiscentiæ languet, fugitiuæ abeunt voluptates, extinguitur ardentis Aethnæ incendium, & flammivomi fornax Vulcani extincta intrinsecus, montes conterminos non adurit. Est itaq; si rem attente expendamus ieiunium quasi substitutum iustitiæ originalis; id in homine aliqua ratione exequens, quod in statu innocentiae iustitia originalis exequabatur. Hæc enim erat, quæ carnem tenebat compressam & rationi subditam, quæ illius motus inordinatos impediabat, &c. In hoc nunc datur ieiunium, quæ omnia eo nomine explicantur, quo dicitur, illud vitia comprimere.

S. 14. Sæua tempestas oritur a carne cū deficit ieiunium, quæ sedatur magna ieiunatione subsequuta.

D hoc institutum verba quædam Sancti Euangelistæ Lucæ expendi posse credo, non quidem secundum rigorem literalis sensus; sed secundum quãdam allegoriam, quam non penitus a sancti scriptoris mente alienam puto. Assumit ille eloquentissimè & elegantissimè describendam procellosam grandemq; tempestatem, quam naus Alexandrina, quæ Paulus Romam ducebatur, fuit passa. Multo autem tempore peracto, & cū iam non esset tuta nauigatio, eo quod ieiunium iam præterisset &c. misit se contra ipsam nauem ventus Typhonicus, qui vocatur Euroaquilo, hic est, qui subitaneas maioresq; procellas excitat, periculosioremq; vorticem facit, vt Plinius dixit, Typhonicus vêtus vocatus, à typho, vel inflatione; Euroaquilo vero, quia est medius inter aquilonem & subsolanum, qui Euris dicitur: Cumq; arrepta esset naus, & non posset conari in ventum, data naue flatibus ferebamur &c. Vide grandem tempestatis & ventorum vim. Neq; autem sole, neq; sideribus apparentibus per plures dies & tempestate non exigua imminente, iam ablata erat spes omnis salutis nostræ. Quid igitur factum fuit? Et cum multa ieiunatio fuisset, tunc stans Paulus in medio eorum dixit: *Suadeo vobis bono animo esse, amissio enim nullius animæ erit ex vobis*, idest nemo vestrum peribit. Nullum dubium est, Lucam illis verbis, cum ieiunium iam præterisset, secundum litteræ sensum voluisse tempus hybernum exprimere; quod sequebatur post ieiunium, aut septimi mēsis Iudæorum, aut eius quod indictum iam erat Christianis mense Decembri, propter sacras ordinationes institutum, de quibus multa diligens recensque auctor. Non erat, inquit, tuta nauigatio, eo quod ieiunium iam præterisset; idest, quia iam hyemis quæ ad tempus ieiunij consequebatur aduenarat, eo modo quo nunc dicere possemus, tutam esse nauigationem transacto Quadragesimali ieiunio, quia ad illud consequitur tempus vernum. Quoniam autem sacer Lucas non tantum periculosam nauigationem ex eo describit, quod præterierat ieiunium; sed & securitatem nauigantibus post multum ieiunium à Paulo traditam asserit, aliquid huiusmodi loquendi phrasibus saltem secundum quandam allegoriam, vel applicatio-

catio-

Apo. 3. 1.

1. Cor. 16.

32.

Numer. 15.

34.

Lib. de ieiunio & tēra
fioni. Chri
sti.

Acto. 27.

Lib. 2. c.

Lorinus
c. 27. Ad

ib. de Elia
cap. 5. & 7.

¶ 62

Ionæ. 1.

Isaia. 23. 1.

Ad Galat.
3. 19.ib. de ie-
un. & ten-
at. Christi.

om. 8. 13

cationem, ad nostram eruditionem voluisse
iudicare credo. Illud in primis, quod & D.
Ambrosius docet, ieiunium utile esse ad ma-
ris tempestates sedandas, & quod ab eis per
illud sibi seruentur nauigatores: hocq; cre-
dit singulariter fuisse, cuius merito disposi-
tus Noe, roto pereunte mundo aquarum di-
luuio illesus permansit. Et hunc legitimū
credo sensum illorum verborum, *Cum multa*
ieiunatio facta fuisset, tunc stans Paulus &c. Eui-
dentissimum namq; periculum vidētes qui
nauigabant, se totos conuerterunt ad aliqua
religionis opera, erga verū Deum qui Chri-
stiani erant, & erga Deos suos, qui erant gen-
tiles. Omnibus enim hominibus nauiganti-
bus, quantumcunq; barbaris comune est, in
gruente maris tempestate se conuere ad
Deum suum, vt videre est in historia Ionæ.
Graui itaq; tempestate agitati nautæ, quam-
uis gentiles essent, ad orandum se conuerte-
runt, & ieiunium grande arripuerūt, qui vel
Pauli exemplo ad illud potuerunt moueri.
Deficiente ergo, aut transacto ieiunio peri-
culosa extitit nauigatio, & grandis ac peri-
culosissima excitata est tempestas, quæ huc
illucq; naucm cum maximo periculo impel-
leret; sed arrepto multo ieiunio salutis spes
omnibus affulsit, vt ad allegoriam quandam
considerandam oculos conuertat. Est homo
nauis quædam, quæ in mari carnis nauigat.
Ad homines namq; possumus intelligere illa
fuisse verba Isaia: directæ; *Plalate naues maris*,
propter pericula grandia, quæ imminebant.
Deficiente ieiunio nullatenus tuta est nau-
gatio, impetuosæ namq; tempestates oriun-
tur, quæ homines mergunt in perditionem:
excitatur luxuriæ affectus, impudicitie motus
cōcupiscentiæ passio, ac multa carnis opera,
quæ Apostolus enumerat. Quid ergo agen-
dum, vt tempestatis vis finem accipiat, & sa-
lus nauigantibus pateat? *Cum multa*, inquit,
ieiunatio facta fuisset, stans Paulus: Suadeo, inquit,
uobis bono animo esse &c. Si multam adhibeas
ieiunationem, sedatur mare, compescuntur
carnis fluctus, affectus & passiones. Ieiuniū
(inquit Cyprianus) omnem carnis rebellio-
nem edomat, & tyrannidem gulæ spoliatur &
exarmat: ieiunium extraordinarios motus
in cippo claudit & arctat, & appetitus va-
gos dstringit, & ligat, &c. Si ieiunium gran-
de teneas, quo carnem comprimās, Paulus
suadet tibi bono animo esse, & incolumita-
tem promittit, sicuti si carnis lasciuia fo-
ueas, & sequaris, certum exitium tibi verbis
superius inductis pronuntiat: *Si secundum car-*
nem vixeritis, moriemini, si autem spiritu facta
carnis mortificaueritis, uiuetis. Satis igitur ex
dictis constat, optimè nobis imponi; vt a

ieiunio initiū sumamus; quia illud est quod
carnem excellenter comprimit. Ad alias ra-
tiones considerandas procedamus.

§. 15. *Ad mentem eleuandam
& soluendam, comprimendam
esse carnem docuit Paulus, tra-*
dens quendam in interitū car-
nis, vt spiritus saluus fieret.

MENTEM ELEVAS. Tēpus
hoc institutum est, vt nos to-
to corde ad Deum conuertam-
us. Ideo in eius exordio Ec-
clesia illud Sancti Prophetæ
Ioel inducit: *Nunc ergo hac dicit Dominus: Con-*
uertimini ad me in toto corde vestro. Expende ad
uerbiū tēporis, & nunc: vnoquoq; enim te-
pore id cuiq; agendum est, ad quod vel te-
pus ipsum inuitat. Quia Ecclesia videt toto
anni tempore homines conuersos ad terre-
na & temporalia, ad delitias & voluptates,
tempus peculiare instituit, quo ad Deum se
conuere procurēt. *Nunc ergo:* tempus hoc
instat, conuertimini igitur ad me, ait Domi-
nus. Discessit filius adolescentior & impru-
dens a paterna domo, patri vertit terga, lon-
ge ab illo discessit, prosectus in regionem
longinquā, vbi luxuriæ & delitijs traditus,
paterna bona dissipauit, & ad tantum mis-
eriæ statum peruenit, vt adheferit crudeli do-
mino, qui cum pascendis solummodo por-
cis occupauit: tuncq; ipsamet miseria exci-
tante, ad patrem suum reuerti decreuit, &
vere conuersus est. Huic similis extitisti, qui
a Deo recessisti, de illorum numero factus, de
quibus diuinus Pater conqueritur, dicens:
Verterunt a me terga, & non faciem; Luxurijs,
concupiscentijs, carnis affectibus te ipsum
tradidisti, quo vitæ genere dissipasti substan-
tiam gratiæ, contempsisti virtutum dona
& donorum virtutem, adhecisti impio do-
mino damoni, qui te solummodo terrenis
immundisq; sensibus pascendis implicauit.
Et nunc, vel ab hoc tam grandi miseriæ statu
excitatus, de reditu ad paternam domum
cogita: *Et nunc,* inquit, *hac dicit Dominus Deus:*
Conuertimini ad me. Eodem modo loquitur
Sanctus Ioel, quo locutus fuerat Sanctus
Isaias Propheta, qui postquam Deum indu-
xit, (vt Hieronymus annotat) apertis bra-
chijs, & extentis alis expectantem, & in oc-
cursum procedentem sicut gallinam ad pul-
los, qui a se recesserant excipiendos & de-
fendendos, homines ex hoc ipso pronocans,
vt ad

¶ 63

Ioel. 2. 12.

Luc. 15.

Jeremi. 31.
33.In cap. 31.
Isaia.

vt ad Deum se conuerterent, clamat; *Conuertimini sicut in profundum* (ait vt Septuaginta, *qui in profundum*) *recesseratis filij Israel.* In Hebræo verbum *highmich*, de quo Brixianus^a, & Forerius^b tradunt, significare recessum in profundum, non quodcumque, sed maximum, & sine termino, & non quomodocumque, sed cum summo studio, supremo affectu & totis viribus. Mirum est, quo affectu & studio ad supremum, & sine solo profundum te demiseris; qua voluntate, quanto conatu in profundum puteum luxuriæ, auaritiæ, iræ, gulæ, ceterarumque passionum te conieceris. Deus extentis misericordix & bonitatis suæ alis, tanquam gallina pullos aduocans; vt protegat & saluet, excitat & clamat: *Conuertimini, qui in profundum recesseratis conuertimini ad me &c.* Quod si quæras: Et quomodo me ad Deum conuere-tere debeo? Quid mihi agendum, vt qui similis fui prodigo in recessu, similis existam in eo quod dixit: *Surgam & ibo ad Patrem meum?* Respondet Propheta: *In ieiunio*, idest, per ieiunium. Non ad Deum procedere debes gressibus corporis, sed mentis; vt habet cōmune Augustini^a axioma: quod eleganter D. Thomas^b expendit: Nequē enim ab illo elongatus es corpore, secundum quod *non longe est ab vnoquoque nostrum; nam in ipso viuimus, mouemur, & sumus.* Nec ad Deum qui spiritus est, congruē nisi incessu spiritus & mentis fies propinquus. Mentem autem expeditam & liberam ad incedendum, & agilem ad tendendum in Deum reddit ieiunium. Illud ergo primo loco est arripiendum. Nota est Spiritus sancti sententia, quā annotat B. Petrus Chrysologus, corpus nostrum & carnem esse graue quoddam pondus, quod animam deprimit, & depressam in imis tenet. Corpus, inquit, *quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem.* Singula verba expende. Non quodcumque corpus animam grauat; sed quod corrumpitur, aut corruptibile, vt legit D. Augustinus; nec enim corruptum quodcumque animæ onerosum est, vt idem Augustinus explicat, sed corruptibile. In resurrectione namque, iustorum corpora nequaquam animis erunt ponderosa aut graua, quæ Apostolus *spiritualia* vocat, non quod non verē futura sint ossa & carnea: sed quia omni carnis grauitate erunt libera. Imò nec quamdiu in paradiso corpus per iustitię originalis vigorem extitit incorruptibile, fuit animæ graue, aut ponderoso onere molestum; sed sicut per peccatum factum fuit corruptibile; ita & animæ grandi pondere redditum est onerosum, cuius pondus

lentiens Paulus se infelicem vocat, & tanto pondere liberari optabat. Ad instar igitur compedum, & vinculorum ferreorum corpus animam depressam & demissam tenet, & aggrauat. Idem corpus vocatur, *Terrena inhabitatio*, in Græco, *terrenum tabernaculum*, aut integumentum. Quomodo etiam Iob vocat corpora^a *domos luteas*, & Apostolus^b *terrestres*, & Petrus^c *tabernaculum animæ.* Hoc corpus *deprimit sensum*, idest mentem & intellectum, vt Bernardus exponit^d: *Multa cogitantem*, idest tenet depressam mentem multis distentam & sollicitam curis, timoribus & anxietatibus circa terrena necessaria aut vtilia ad eiusdem corporis vitam nutriendam, seruandam, defendendam, &c. Si ergo corpus hoc corruptibile animam aggrauat, & intellectum ac mentem suo pondere tenet compressum, ne ad supera libero conscendat volatu, sicut auis cui ponderosum onus colligatum est; quò grauius ac ponderosius fuerit corpus, magis depressa tenebitur mens, minusque poterit ad cœlestia eleuari. Certum est autem corpus reddi grauius & ponderosius per crapulam, & ciborum abundantiam: ideoque per illam mens magnopere depressa in imis continetur. Hinc illa Christi domini celebris adhortatio: quam ad hoc institutum idem Sanctus Petrus Chrysologus expendit: *Attendite autem vobis, ne forte grauentur corda vestra in crapula & ebrietate*, idest per crapulam & ebrietatem. Aduerbum illud *autem* magnam habet emphasim, quasi dicat: Hoc in primis attendite, summopere curate. Sed dicet, videri incongruē dominum loquutum fuisse. Ille enim cordis nomine mentem solitus fuit intelligere. ^a *Beati, inquit, mundo corde.* Et ^b *vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.* Et ^c *cogitatis mala in cordibus vestris, &c.* Per crapulam autem & ebrietatem, vt Aristoteles dixit, non mens sed venter impletur; ideoque per illa ventrem & corpus grauandum dici videbatur, non cor aut mentem. Excellenter tamen vitæ cœlestis magister locutus est: corpus namque mentem tenet depressam & grauatum, quæ carni est colligata; & in hoc mortalitatis statu ab ea pendet in suis operationibus & actibus, eo modo, quo Philosophi explicant: ideoque quò illa fuerit grauior reddita, eò mens magis tenetur compressa & grauata. Vnde, vt sanctus Basilius refert, cum Pythagoras vidisset quendam ex suis familiaribus, edulijs valde se replentem & carnem impinguantem; Nonne desines, inquit, grauiorem ac ponderosiores compedem & carcerem parare? Sicut autem mens grauatur per nimiam

ciborum

Rom. 7.

Iob. 4.
1. Cor.
2. Petr.
13.
Sermo
de Alce

65

Serm. 2. c.
Luc. 21. 3Mat. 5.
Mat. 6. 1
Matt. 9.Homil. 24
post mediet

ciborum abundantiam, quibus caro redditur ponderosior; ita & leuior efficitur ac ad tendendum ad superna expeditior, quando caro maceratur & attenuatur ieiunio.

Hom. 15. Ex hac doctrina explicant Chrysostomus^a,
in epist. ad Ambrosius^b, D. Thomas^c ceterique sancti
Roman. Patres, illam admirandam sententiam, quam
Lib. 1. de similiter explicauit Origenes^d, quam Apo-
stolus protulit, intimandamque Corinthiis
penit. c. 13. iniunxit in quendam hominem carnalem, for-
In c. 5. 2. nicationi immundissimæ traditum^e. Ego, in-
ad Corin. quit, *absens corpore, præsens autem spiritu*, iam
Hom. 1. in iudicavi *ut præsens, cum, qui sic operatus est, in*
Psal. 37. nomine Domini nostri IESU CHRISTI, con-
1. Cor. 5. 3. gregatis vobis &c. tradere huiusmodi satana in
interitum carnis, *ut spiritus saluus fiat &c.* Nun-
quid Paulus hominem perdere volebat, in-
quit Origenes, qui illum satana tradendum
decernebat? nonne agnoscebat cogitatio-
nes illius maligni, qui interitum nostrum
summo desiderio exoptat? Certè nullatenus
illius perditionem volebat Apostolus
charitatis igne æstuans, qui omnium salu-
tem optabat, & qui à Christo anathema fie-
ri pro peccatoribus cupiebat: qui propte-
rea expressè quid intenderet exposuit; *Ut*
spiritus, inquit, *saluus fiat*. Spiritum saluare
voluit. Et quo medio? Tradens eum sata-
næ in interitum carnis, idest, in castigatio-
nem corporis (inquit Chrysostomus) ut eum
percellat vulnere malo, aut morbo aliquo
gravi. Diabolus magnis cruciatibus corpo-
ra quæ obsidet, torquet, qui debilitates mè-
bris singulis inferre, & ægritudines toto so-
let mouere corpori (inquit Ambrosius) ideo
illum satanae manibus tradendum decreuit
ad carnis castigationem & torturam, ut spi-
ritus saluus fieret. Memoria tenere visus est
Apostolus (ut Ambrosius & Chrysostomus
66 obseruant,) quod Deus cum Sancto Iob
egit, idem enim Deus ipse agere visus est,
quamuis non eadem (inquit Chrysosto-
mus) ratione. Illic enim pro clariori coro-
na, hic autem pro solutione peccatorum.
Tradidit sanè (inquit Ambrosius) Domi-
nus beatum Iob satanae in interitum quidè,
aut tormentum carnis, sed ad salutem ani-
mæ, cui dixit: *Ecce trado eum tibi, in manu tua*
est, sed animam illius serua: torquendo enim
Iob. 1. 6. carnem, non solum satanas illius animam
non perdidit, sed ad maiora salutis & vi-
tæ incrementa perduxit. Hoc eisdem ver-
bis (inquit Ambrosius) Apostolus translu-
lit, dicens; quod tradiderit huiusmodi ho-
minem satanae in interitum carnis, per quæ
anima seruaretur, spiritusquæ fieret saluus.
Accidit aliquando hominem ex vaporum
abundantia, qui ex nimia crapula & pota-

tionem consurgunt, quique caput replent, in
paralysim incidere, quæ omnia membra tor-
pescunt, & quæ animam & mentem red-
dit quasi insensibilem, quæ nec discurrere,
nec linguam aut oculos, aut aliquod mem-
brum mouere valet. Quid agendum? Acce-
dat chirurgus, qui tanquam carnifex om-
nia corporis membra torqueat, brachia &
crura ac pedes funibus intorquentibus cru-
ciet, nares intolerabilibus fumigationibus
repleat; imò & ferrum ignitum cauterij ad-
ustione admoueat. Ad quidnam hic homo
quasi carnifici torquendus traditur? Tradi-
tur quidem torquendus secundum carnem,
ut spiritus reuiuifcat, & pondus illud gran-
de humorum & vaporum, quo mens com-
pressa tenetur, aliò diuertat. Ita agere vo-
luit Paulus. Erat homo ille carnalissimus, cu-
ius spiritus ita à carne tenebatur compres-
sus, ut extinctus videretur: satanam prop-
terea crudelem carnificem voluit applica-
re, qui omni ex parte carnem torqueret,
doloribus acutis mortificaret: ut per hoc
medium, spiritum & mentem quæ suffoca-
ta videbatur, ad propria & congrua ope-
ra reuocaret, & à pondere quo grauabatur
redderet liberam. Id quod & Deus frequen-
tissimè agere solet. Sunt quidam peccato-
res tanto pondere carnis propter intempe-
rantiam & gulam grauati, ut spiritus in eis
videatur extinctus & suffocatus, quales il-
los carnales epulones Deus ipse exprimere
voluit, ut Chrysostomus^a annotauit, de qui-
bus dixit: *Non permanebit spiritus meus in ho-*
minibus his in æternum, eo quod ipsi carnes sunt.
Ita legit Chrysostomus, hoc est, eo quod
carnalibus operibus se ipsos totos dedunt,
& animæ substantia abutuntur, & quasi so-
la carne circundati, anima carerent, sic ab-
sumpta mète & anima esse videntur. Quos-
dam videbat Paulus, ut idem annotat Chry-
stomus, & annotarat Augustinus^c, ita
operibus spiritus traditos, ut carne vide-
rentur carere, quibus dixit: *Vos autem non*
estis in carne, sed in spiritu: non quod, non car-
ne essent circundati, sed quia & si carne cir-
cundati, superiores se carnis affectionibus
ostendebant. Sunt autem alij, ita carnis ope-
ribus traditi, ut tantum in eis opera carnis
deprehendas, quos carnem meritò possis
appellare, spiritu carentes, quales illi quos
Apostolus vocat, *Animales spiritum non ha-*
bentes. Huiusmodi innumeri reperiuntur in
mundo. Ut tamen spiritus, qui quasi extin-
ctus & compressus tenetur, reuiuifcat, &
mens quæ quasi lethargo oppressa erat, ex-
pergescat, tradit Deus eos infirmitatibus
diris torquendos in castigationem carnis,

ut men-

Hom. 11.

In Genes.

Gene. 6.3.

Sermo. 6.

de verbis

Apostoli.

Ad Rom. 8.

Iude. 1.19

ut mentem & spiritum alleuet, qui possit aliquantulum saltem de terrenis ad superna eleuari. Hocque medium tam aptum & congruum est, ut etiam in reprobis Deus aliquando suam ostendat virtutem, quos per dira tormenta carnis ad eleuandam mentem trahit, ut in impio illo Antiocho videre licet, quem Deus grandi corporis collisione vexauit. Hinc cepit ex graui superbia deductus ad agnitionem sui venire, diuina admonitio plaga, per momenta singula doloribus suis augmenta capientibus: iustum est ait, subditum esse Deo, & mortalem non paria Deo sentire. Per castigationem ergo carnis alleniat spiritus, & mens redditur apta, ut ad diuina eleuetur. Castigatio autem potetior & vniuersalior, ut sepe annotauimus ex sanctis Patribus, est que per validum grandeque ieiunium fit.

§. 16. Non aduolare mentem ad caelestia nisi mortificata carne, sacrificium duorum passerum egregie presignauit.

ERTE visus fuit Paulus ad illud insigne sacrificium alludere, quod Deus pro leproso offerendum statuit, quod ex duobus simul passeribus erat hoc ordine perficiendum, quod vnus eorum gladio erat mactandus, alter dimittebatur liber, ut in agrum, aut per siluas & montes uolaret. Mira passerum coniunctio, mira que actionum consonantia: vnus eorum occiditur, & alter tunc liber expeditusque relinquitur ad volandum in montuosam siluam; nec prius hic in altum auolat, quam ille occisus iaceat, quasi ex morte vnus oriretur alterius ad volandum libera facultas. Duo passeres quos simul sibi offerri exposcit Deus; corpus & animam, aut carnem & spiritum designant. Pharisei solum corpus Deo offerendum credebant, qui ideo tantum externa corporaliq; munditia & iustitia erant contenti: nostri temporis haeretici credunt, sufficere solam animam offerre, qui ad nullum exteriorem actum hominem credunt obligatum: vtrique errant; nam duos hos passeres simul exposcit Deus (ut alibi ostendemus) quos ei offeramus; sed hoc ordine, quod caro immolanda est & mactanda, non quidem naturali morte, ut contra quosdam haeticos Chrysostomus annotauit; sed mortificatione affectuum, & cupiditatum, illa

morte (inquit Origenes) de qua mandatum ab Apostolo habemus, dicente^b: *Mortificate membra vestra, quae sunt super terram*, non gladio materiali ferreo, qui carnem iugulet, sed gladio spiritus, qui carnalia desideria discindat. Ille autem est ieiunium validum ac forte, quod Sanctus Ambrosius excidium delictorum & concupiscentiarum vocat, tunc spiritus expeditus liberque relinquitur, qui liberè volet, & ad superna per excellentem se eleuet contemplationem. Vnde ad eos qui excellenti ieiunio carnem mortificant, credit idem Ambrosius dictum per Isaiam^d: *Tunc orietur tibi magnū lumen tuum*, post quae tandem additur: *Tunc delectaberis super Domino, & sustollam te super altitudines terrae*. Non itaque (inquit Origenes) potest anima aut mens libera relinqui, nisi carnem grandi mortificatione mactaueris; nec vnum eorum potest benè fieri, nisi alij malefeceris. Ex quibus, duas diuinas sententias eleganter explicat, quas similiter Ambrosius exponit: prima est: *Ego inquit Deus, occidam, & viuere faciam*. Quid occidit? Carnem utique. Et quid viuere facit? Spiritum sine dubio: nec enim viuificatur spiritus, nisi occidatur caro. Vita spiritus in spiritualibus actionibus posita est, in contemplatione & amore rerum diuinarum. Nam spiritus hanc vitam agit, nec eleuari potest ad superna contemplanda, nisi castigetur, & mortificetur caro, & tantum vitae tribuitur spiritui, quantum de vita ademeris carni. Secunda est: *Percutiam, & ego sanabo*. Quid, inquit Origenes, percutit? Carnem: quid sanat? Spiritum. Necessarium est ut iste proficiat, quod illa deficiat: ideo facit te mortificatum carne, ut reddat viuificatum spiritu, ne forte & tumente seruias legi Dei, carne autem si mortificata non fuerit, legi peccati. Quanto ergo haec fuerit à te magis mortificata, tanto illum senties magis viuificatum. Iuxta hanc doctrinam explicat Augustinus illud: *Dominus mortificat, & viuificat*. Ut enim viuatur spiritus, & ad opera vitalia se erigat, mortificanda est caro, &c. Tandem eandem rem in CHRISTO Domino, idem Origenes comprobatur, explicans quomodo Dauid tunc spiritum suum liberum ad contemplandum haberet, quando dicebat: *Non est sanitas in carne mea*. CHRISTVS siquidem Dominus morti proximus primò dixit: *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma*, quorum verborum hunc credit Origenes sensum, quod dum infirmabatur caro, spiritus promptus erat: sed qui adhuc in carne retinebatur, nondum re ipsa ad Patrem euo-

lauerat

Hom. 1. in
Psal. 37.
Ad Col.
10. 3. 5.

Lib. de Elia
cap. 3.

Libro de
Elia cit. c. 4
4 Isai. 58.
8. 14.

Hom. 3. in
Leuit.

Serm. 27.
Deut. 32.
39.

Deut. 32.
cit.

§ 68

17. de ciui.
cap. 4.
1. Reg. 1. 8.

Homil. 1. in
Psal. 37.

Psal. 37. 4.

Mat. 26. 41

1. Machab.
9. 11.

§ 67

Leuit. 14.

Homil. 14.
in Epist. ad
Rom.

Lacerat: cum autem carnis mortificatio ad
 supremum & ultimū gradum peruenit per
 mortem acerbissimam; tunc non solum
 promptus fuit spiritus, sed reuera ad pa-
 trem volauit, quem emittens **C H R I S T V S**
 in illius manibus constituit. Quanto enim
 mortificatio carnis maior fuerit, tanto spi-
 ritus liberior redditur, vt ad patrem se ele-
 uet & aduolent. Hæc, inquit Origenes, in se
 describens Saluator, nostris eruditionibus
 præbebat exemplum, propter nos enim, &
 nobis infirmus erat: ideo consideremus nos
 metipsos, nisi enim infirma fuerit caro no-
 stra, non potest spiritus promptus esse, nec
 ad superna anhelare, *no pueat a lo alto*:
 tuncque plenè, & perfectè ad patriam pote-
 rit aduolare, quando perfectè mortificatio-
 ne, carnalis vita fuerit quasi extincta. Hoc
 autem singulariter fit per ieiunium & quo-
 tidianam abstinentioniam. Hinc intellige cur
 tanta difficultate possis mentem ad super-
 na eleuare, quam vix ac ne vix quidem cir-
 ca cœlestia ad momentum potes tenere in-
 tentam; & cur graue sit tibi eam erigere ad
 diuina meditanda; comprimitur enim &
 grauatur nimio carnis pondere, quam ci-
 bo, potu, voluptatibus & delitijs, grauissi-
 mam nutris & efficit. Inter omnes aues aqui-
 la principatum tenet, quæ meritò earum
 omnium dicitur regina, quæ alias excedit
 in duobus, primò, quia altius omnibus se
 eleuat, nubes enim transcendit, & cœlum
 ipsam pertingere videtur, & vt Oppianus
 dixit, ærem volatu superat, & sublimius
 euadit: secundò, quia vt Aelianus obser-
 uauit, aliæ aues non directò in altum ferun-
 tur, sed diuerticulis & flexionibus in cœ-
 lum efferuntur, quòd rectà non possint, so-
 la aquila directò volatu in sublime fertur.
 Aquila igitur quæ talis est naturæ, si leui pò-
 dere sit grauata, etsi in altum se erigat, pro-
 pter excellentes vires quibus est prædita:
 difficultatem tamen sentit & molestiam pa-
 titur, quam vel granniens proficitur: si ta-
 men passerculus debilis & exilis, qui vix te-
 ctà transcendit, multò maiori pondere quàm
 aquila esset grauatus; quid mirum quod
 nec alas posset erigere? Aquilarum typo ex-
 cellentes Sanctos Deus descripsit (vt B.
 Gregorius annotauit) dicens ad Beatum
 Iob: *Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur*
aquila, & in arduis ponet nidum suum, &c. In
 Hebræo hoc in loco verbum habetur, (vt
 docet diligens huius loci interpret) quod
 præexcellam & excellentem altitudinem
 significat, ad quam eleuari aquilam dicit;
 quia excellentes sancti pernici & celeri spi-
 ritus volatu ad suprema cœlorum se eleuat,

& aduolant. Talis aquila erat Petrus, qui
 cum corpore esset in Ioppem; *Cecidit super*
cum mentis excessus, quo omnia terrena ex-
 cessit & superauit, ad superna & altissima
 perueniens, vt ex doctrina D. Thomæ² pos-
 sumus intelligere. Talis item aquila erat
 Paulus, qui *in tertium cœlum fuit raptus*, qui
 quæ dicebat: *Nestra conuersatio in cœlis est*, &
 iterum: *Qui cōresuscitauit, & cōsedere nos fecit*
in cœlestibus. Tunc Paulus (inquit Grego-
 rius) fortasse in carcere tenebatur, cum se
 cōsedere **C H R I S T O** in cœlestibus testa-
 retur: sed ibi erat, quò per mentis volatum
 peruenerat, mentemque fixerat. Hæ aquilæ
 volabant quidem, quia leui pondere gra-
 uatæ tenebantur; erant enim mortificata
 carne & compressa, ac per grandia ieiunia
 castigata, vt diceret Paulus, se iam mortuum
 & cōfixum cruci cum **C H R I S T O**: mole-
 stiam nihilominus sentiebant, quia & si le-
 ui, tamen aliquo pondere onerati erant:
 caro enim quam gerebant, mortalis erat,
 & motus aliquos inordinatos producebat:
 Ideirco quasi granniens cœlestis aquila, mo-
 lestiam quam patiebatur cōfitebatur: *Sentio*,
 inquit; *aliam legem in membris meis captiuum*
me ducentem, tenentem me aliquatenus com-
 pressum: *Infelix ego homo, quis me liberabit de*
corpore mortis huius? Ita quidem aquilæ; sed
 spiritus tuus est passerculus quidam debilis
 imbecillis, qui vix ac ne vix quidem quan-
 do maiori pernicioresq; volatu agitur, tecta
 transcendit, hicque grandi pondere grauatur,
 grandi onere illum implicatum tenes,
 multò maiori, quàm aquilæ quas prædixi-
 mus: nam caro tua grauis reddita est per ci-
 bum & potum, voluptates, ac delicias; gra-
 uis inquam, non tam carneo pondere mo-
 lis, quàm pondere affectuum & passionum,
 qui animam contendunt tenere captiuam.
 Quid igitur mirum quod nullatenus spiritus
 tuus possit ad superna eleuari? Quid mirū,
 quod non solum ad abscondita diuinitatis
C H R I S T I mysteria non peruenias, sed nec
 passionis eius dolores, vel ad momentum
 considerandos, mentem applices?

*S. 17. Ad excellentem contem-
 plationem eleuauit Adam mē-
 tem ieiunus, quam depressit pa-
 stus, deprimitq; vebementer ci-
 borum abundantia.*

SED vt rem hanc plenè hoc discursu
 concludamus, ad id consideran-
 dum nos conuertamus, quod sancti

Ad Phil. 10.

2.2.ques. 175. art. 3.

de verita. 4.13. art. 2.

ad ultim. 6.1. Cor. 11.

Ad Phil. 3.

Ad Ephe. 1.

Ad Galat. 29.

Rom. 7.2.

Ad Rom. 7.24.

Oppianus.

Lib. 14. ca. 10.

3.1. Moral. cap. 34.

Iob. 39.27.

Ioannes 1.1. nota.

76

Patres

Sap. 3. 13.

1. Anti-
quit. 1.2. de Op-
erib. Trini-
c. 31.3. Hom. de
paradiso.4. 1. p. q. 103
27. 4.5. Genes. 2.
41.6. Hom. 15
in Genes.7. Hieron.
48.8. In psalm.
67. in illud,
dormi co-
rporatus.

9. 71.

10. lib. de le-
git. diuinar.
etum. here-
lib.

Patres frequentius ad hoc institutum attē-
dunt, Chrysostomus, Ambrosius, Basilus,
Hieronymus, & obseruemus quod capi-
mus indicare, vnde prouenerit quod cor-
pus mentem deprimat, & teneat compres-
sam, ne ad superna se possit liberè eleuare.
Deus certe cum primum parentem condi-
dit, sicut *mortem non fecit*, ita nec dedit ei cor-
pus, quod mentem deprimeret, aut a volatu
cōtemplationis impediret: sed potius tale,
vt sine impedimēto posset facile & sine mo-
lestia ad superna contemplanda se eleuare.
Vt namq; ex Agustino annotabamus, tunc
corpus cepit mentem aggrauare, quādo ce-
pit esse corruptibile & mortale, plenam sub-
iectionem ad animam exuens; Deus autem
non dedit homini corpus corruptibile, aut
animæ rebelle, sed immortale per vigorem
iustitiæ originalis: ideoq; statim ac extitit
cōditus, duct⁹ fuit in paradysum ministerio
Angelorum: vt ibi ex eius costa mulierem
Deus formaret. Quā quamuis Iosephus^a &
Rupertus^b formatā credāt extra paradysum,
eodē loco quo Adam, sed re vera in paradiso
conditā ostendunt Basilus^c & ceteri san-
cti Patres, quos sequitur D. Thomas^d, & do-
ctores scholastici. Ibi^e *immisit Deus soporem in
Adam, & tulit vñā de costis eius*, ex qua mulierē
effinxit. Qualis sopor iste fuerit, variè aucto-
res explicant. Chrysostom^f & Epiphanius^g
credunt somnum fuisse profundissimū, im-
missum à Deo, per quem Adā redditus fuit
insensibilis, ne dolorem sentiret, cum cos-
tā de eius latere Deus extraheret. Id quod
Aquilæ translatio indicat, quæ *descensum &
totius vigiliæ lapsum*, exprimit. Hic dicēdi mo-
dus nullatenus placuit D. Agustino^h, tū quia
quantumcumq; somnus profundus fuisset,
si costæ subtractio ita agenda erat, vt dolo-
rem incuteret, vi doloris fuisset Adam ex-
pergefactus (quis enim ita dormit, inquit
Augustinus, vt osse conuulsiō non expergif-
catur?) tum præcipuè, quia qui potuit sine
dolore costam auferre dormienti, potuit &
vigilanti. Sopor ergo fuit, quem septuagin-
ta *extasim* transtulerunt, quo nomine, men-
tis quædā magna eleuatio exprimitur, quā
Vulgatus *soporem* vocauit, ad indicādum de
lectationē simul corporis & animi: Vt enim
Philon annotauit, ex quatuor modis quos
scriptura tradit, quibus extasis contingere
potest, ille excellentissimus est, quo cōtem-
plationi mentis adiungitur somnus corpo-
ris, cum corpus & mēs magna delectatione
fruiūtur, corp⁹ per somnū, mens per rerū di-
uinarū cōtēplationē. Et huiusmodi fuit ex-
tasis, quā Deus immisit in Adā, nec enim ex
naturæ inclinatione processit: & corpus pla-

cido fruebatur somno, mens autē ad super-
na vsq; cœlorū fuit eleuata; quæ *intrans* (in-
quit Augustinus) *in sanctuarium Dei*, intellexit
nonissima illa mysteria; quæ nec oculus vidit, nec
auris audiuit, nec in cor hominis ascendit; quæ
Adam ipse ore protulit dicens: *Os nunc os ex-
ossibus meis, & caro de carne mea*, quæ Aposto-
lus explicanda assumpsit, & D. Augustinus se-
pe annotauit. Corpus igitur à Deo datum
Adā, non mentem aut animam aggrauabat.
Quid fecit, vt illam grauaret, & deprimeret
maximoq; pōdere compresam teneret? Id
ipsum quod fecit corpus corruptibile, & qd
in illo excitauit affectus corruptionis & cai-
nis, per quos contrarium fieret animæ a qua
vitam recipiebat. Corpus enim quod corruptū
est quod *aggrauat animā*, vt supra annotaba-
mus. Quid fecit vt illud esset corruptibile?
Eius, defectus abstinentiæ, & contemptus
ieiunij (inquit Chrysostomus^a); & qualis
eius? Nunquid talis, qualis eorū quos Iſaias
refert^b, quos Ambrosius^c luxuriosos & be-
nè pastos appellat, quibus cum Deus com-
mendasset ieiunium, & vocasset ad ieiunium
& planctum, diuino spreto mandato se to-
tos conuerterunt *occidere vitulos, iugulare arie-
tes, comedere carnes, & libere vinum*: quos pro-
pterea, vt S. Clemens Alexandrinus demon-
strat^d, iuste æternæ mortis pœna Deus dam-
nauit? Aut vero talis, qualis eorum contra
quos acri comminatione egit Amos^e qui *co-
medebant agnū de grege, & vitulum de armento*?
Aut vero eius fuit cepatū & alliorū, carnū,
& pisciū, cucumerū & peponū, quali Iſraeli-
te in Aegypto ventrē replebant? Nequaquā,
sed vnus tantūmodo pomi illius solo esu
corpus fuit redditū corruptibile, spiritui cō-
trariū, mēti inestū: vnde & mens inde gra-
uata mansit, vt difficile illi fuerit ad superna
se eleuare. Si vnus pomi esus mentem illam
quæ superna luce fuerat illustrata, noueratq;
ad sanctuarium Dei euolare, & vias cœli lustra-
re & percurrere, tā grandi pondere corpo-
ris, & carnis ita grauauit; vt deinceps nō so-
lūm nō fuerit ei facili ad superna euolare,
sed difficillimū, vel leuiter à terra se attolle-
re, aut recta ista inferiora transcendere; quid
faciet esus tot tantorūq; ciborū, vitulorum,
arietū, hædorū, perdicū, piscium, &c? Potus
tot tantorūq; vinorū, ad quæ exprimēda iā
deficiūt nomina, quibus ventrē impleas, ca-
put vaporibus, ac fumis repleas, corpus ipsū
ita graue reddis; vt ineptū, se etiā ad corpo-
ralē motū sentiat? Quid mirū quod mentem
tāta difficultate possis vel leuiter ad super-
na cōtēplanda erigere, post tot tamq; intē-
perates epulas? Quoniā ergo initiū, & radix
depressionis mentis fuit gula, apte ieiuniū

Genes. 2.

32.

1. Cor. 11.

2.

In psal. 56.

cirat. & 22.

de Ciuit. c.

17.

Sapient. 9.

15.

4. Hom. 1.

de Genit.

6. Eſaiæ. 13

12.

1. lib. de

Eſaiæ. 19

2. Pedago-

gi cap. 1. &

lib. 3. c. 11

Amos. 6. 4

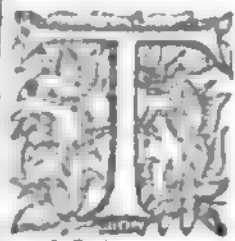
q. num. 11

5.

illi contrariū in ipso temporis exordio, quo mens ad Deum se debet conuertere & aduolare, assumendum imponitur. Illud enim mentem eleuat.

§.18. Abstinētiā necessariā ad eleuandam mentem, probat Hieronymus ex Philosophis, & ex ipso Epicuro voluptatis assertore.

72.

AM certum est & euidens, ieiunium ac temperantiam apertissimam esse, imò & necessariam ad eleuandam mentem; ut id philosophis ipsis qui solo naturæ lumine & rerum experientia ducti erant, fuerit penitus compertum; qui ut (Hieronymus longo discursu comprobant) docebant, mentem ad Philosophiæ secreta percipiendā per abstinentiā & temperantiam disponendam, cibos substantiales & qui grauare possint reiicientes; ex quorum doctrina primò Iouinianum hæreticum contra quē disputabat reuincit, cuius inter alia hæretica dogmata hoc vñ erat, Ieiunium inutile penitus esse: & postea ex sacris litteris plenè eundem confutat errorem. Ipsi quidem Philosophis ac mundi sapientibus hoc notum fuit, quod nihil ita obruit animum (inquit Hieronymus) ut plenus venter & exæluans, & huc illucque se vertens, & in ructus spirās. Diczarchus in libris antiquitatum & descriptione Græciæ, refert, sub Saturno primo in aureo seculo, neminem comedisse carnes, sed vniuersos vixisse frugibus & pomis. Persas asseruit Xenophon vitam Cyri scribens, polenta, cardamo, sale ac pane tantummodò victitasse; apud quos tria fuisse Magorum genera Eubulus in historia Mitre explicauit: quorum primos qui erant doctissimi & eloquentissimi, excepta farina & olerē, nihil amplius in cibosumpsisse exponit. Cheremō Stoicus vir eloquentissimus narrat de vita antiquorum sacerdotum Aegypti, quod omnibus mundi negotijs curisque post habitis, semper in templo fuerint, & rerum naturas causasq; ac rationes siderum contemplati, carnibus & vino se semper abstinerint propter tenuitatem sensus, & vertiginem capitis, quam ex cibo patiebantur, & maximè propter appetitus libidinis, qui ex his cibis & potione nascuntur. Pane raro vesciebantur, ne onerarent stomachum:

oleum tantum in oleribus nouerant, verū & ipsum parum, propter nauseam & asperitatem gustus leniendam. Eantes Cizy-neus & Asclepiades Cyprius, ætate quæ Pygmaleon in Oriente regnabat, scribunt esum carnum in Oriente non fuisse. Euripides in Creta, quamuis Cretenses tales essent, quos ut Apostolus ait, ipsorum proprius Propheta Euripides vocat, *Malas bestias, Vires pigros*, Iouis prophetas non solum carnibus, sed & coctis cibis abstinuisse refert. Xenocrates Philosophus, de Triptolemi legibus apud Athenienses, tria tantum præcepta in templo Eleusynæ residere scribit, venerandos Deos, honorandos parentes, carnibus non vescendum. Sed & ipse Plato, cum esset diues, & thoros eius Diogenes luttatis pedibus conculcasset, ut posset vacare Philosophiæ; Academicam villam ab vrbe procul, non solum desertam sed pestilentem elegit: ut cura & assiduitate morborum, libidinis impetus frangeretur, discipuliq; sui nullam aliam sentirent voluptatem, nisi earum rerum quas discerant. Ita Hieronymus de Platone refert, qui vel ex hoc solum merito diuinus potuit vocari, quod elegit loca valetudinaria ac infirma, carnis saluti & valetudini contraria, ad Philosophiæ studia sectanda, in quibus infirmante carne, eiusq; ardoribus ac motibus qui mentem grauant enervatis, liberior remaneret spiritus ad altissimarum causarum contemplationem: ut iam non mirandum sit illum insignem contemplatricis vitæ Magistrum, & doctorem mellisuum Bernardum, huiusmodi loca ad cœnobîa edificanda elegisse, in quibus tam ipse, quam eius fratres, & discipuli manerent, qui cum Paulo dicere possent: *Cum infirmior, tunc fortior sum, & potens*. Prosequitur autem suum institutum Hieronymus, inducens Iosephum, qui in secunda iudaicæ capitulitatis historia, & in decimo octauo antiquitatum libro, tria describit dogmata iudeorum, Phariseos, Sadduceos, & Essanos, quorum nouissimos miris effert laudibus, quod & ab vxoribus vino & carnibus semper abstinerint, & quotidianum ieiunium verterint in naturam: super quorū vita, & Philo vir doctissimus proprium volumen edidit. Id ipsum Epicuri doctrina & exemplo D. Hieronymus confirmat. Fuit Epicurus voluptatis assertor, voluptatē solummodò captans & intendens; ad hanc plenè consequendā à superfluis & abundantibus epulis abstinentium docuit, intelligens illas ipsimet voluptati contrarias. Omnes propterea libros suos repleuit oleribus; & vilibus tenuib; ac parcis cibis viuendū cœsistit: ad idq;

Eantes & Asclepiades.

Ad Tit. 1. 12. Euripides.

Plato.

Lib. 2. contra Iouinianum.

Diczarchus.

Eubulus.

Cheremō.

Cor. 12. 73

Iosephus.

Philo. Epicurus.

Lib. de Elia.

Oratione. 6.
de prouidē-
tia, & fermi-
tate contra luxu-
riam & cra-
pulam. tom.Prouerb.
7. 7.

74

Psal. 80.
17.

multis rationibus ducebatur, quas Hieronymus breuiter attingit, & alij sancti Patres latius expendunt. Prima est, quia exquisitæ abundantesq; epulæ nō sine ingenti cura labore & sumptibus comparantur, maiorēq; pœnam & anxietatem habent in inquirendo & acquirendo, quā voluptatē in abundando. Hanc rationem latissimè D. Ambrosius prosequitur, egregiè considerans anxietates & curas, quibus affliguntur qui conuiuia grandia & splendida præparant epulas. Obsonator, inquit, est, qui antequam luceat, fores pulsant alienas, & tanquam bellum aliquod imminere excitat dormientes. Turbatum vides, anhelantem aduertis, interrogas quæ causa perturbationis sit? poscit (inquit) dominus meus, ubi vinum melius veneat, querit ubi durior vulua curetur, ubi iecur mollius, ubi phasianus pinguior, ubi piscis recentior; Cursum per diuersa &c, multi cursant in macello &c: curritur ad coquinam, sit ingens strepitus, sit tumultus, tota exagitur familia, maledicunt omnes quod nulla ijs requies detur &c. In ipso conuiuio clamor, sollicitudo &c. Maior itaq; est molestia in præparando, quā voluptas in comedendo. Secunda ratio est, quia nihil magis conducit ad voluptatem, quā capere delectationem ex cibo & potu; ad hanc autem plenè obtinendam, necessaria est fames & sitis, quā abstinentia & ieiunium excitat: ideoq; quanto hæc maior fuerit, tātō maior voluptas ex sequenti capitur refectione. Hanc rationem sæpe expendit D. Chrysostomus, per eam etiam ipsis gulosis & epulonibus suadens ieiunium, ut per illud disponantur ad maiorē voluptatē ex cibo & potu. Mirabile (inquit) dicā & præter multorum opinionem, sed tamen verum. Si voluptatē ipsam inquirim⁹, in paucitate & abstinentia magis quā in epularum abundantia inueniemus. Quid enim dicat Sapiens? *Anima saturata calcabit fauam*, (aut ut Chrysostomus legit, anima impleta, fauis illudit) & *anima esuriens etiam amarum pro dulcedum sumet*. Qui fauos nō attingit neq; curat; quid ultra ei dulce erit? Si quod est dulcissimum nequit ei præbere voluptatem; quid erit quod voluptatem possit efficere? Atq; adeo si voluptatem querimus, hic magis inuenim⁹. Propter hoc & Propheta mirabilia enarrans, quæ in Aegypto & deserto gesta sunt, De petra inquit melle saturauit eos. Equidem nunquam inuenimus mel de saxo fluxisse, sed qui post multi itineris fatigationem & labores sitientes, aquis frigidis ex saxo fluentibus fruebantur, easq; cum multo desiderio hauriebāt, aquas illas mel appellabat: nō quod natura aquarū fuerit commutata, sed

quod dulcedo poculi, instar mellis sitientibus, & desiderantibus obtineret dulcorem. Ita Chrysostomus. Cui concinit, quod ad hoc institutum obseruauit Basilus. Deniq; Hom. 1. de ieiunio (inquit) voluptatis & letitiæ quædam est occasio. Sicut enim sitis dulcem subministrat potum, ac fames dulcem omnino parat mensam: sic ciborum degustationem, ieiunium suauissimā reddit. Interpositū nāq; & deliciarū continuationem intercidens & abscindens, desiderabilem suauemq; longè ciborum repetitionē, ut peregrinam ac restitutam reddet &c. Nihil tam desiderabile quam voluptas interrupta ac minime continuata, ipsamet interruptio eam dulciorem facit. Nonne vides solem post noctem clariore apparere, & vigilantia post somnum dulciore, & sanitas post morborum experientiam longè clariore? Ita & mensa post ieiunium optatior est, &c. Etiam ipsis ieiunium conuiujs dat gratiam (inquit Ambrosius,) dulciores post famem epulæ fiunt, quæ assiduitate fastidio sunt, & diurna continuatione vilescunt. *Condimentum cibi ieiunium est*. Quanto auidior appetentia, tanto esca iucundior. Commēdat sitis poculum, nescit vinum querere: ieiunus quicquid hauserit transmittit ad satietatem non ad iudicium nari suspēdit &c. Ita ille: à quo visus fuit D. Bernardus illud suum commune hausisse axioma. *Optimum condimentum fames*. Tertia ratio est, quia nihil magis contrarium voluptati, quā salutis defectio, per quā omnes sensus inepti redduntur, ut suis operationibus voluptatem capiāt, nec gustus delectatur saporū dulcedine, nec oculi aspectu lucis, nec somnus placidus adest &c. Nihil autem magis contrarium saluti, quā intemperantia; nulla enim ex re magis frequētiusq; excitari morbos, quā ex saturitate nimia, apertis rationibus docuerunt (inquit Hieronymus) Hippocrates, & Galenus vir doctissimus eius interpretes nobisq; clarè ipsa experientia demonstrat, ut Hieronymus ipse, Chrysostomus^b & Basilus^c prosequuntur. Vnde enim inquit Chrysostomus capitis dolores? Vnde corruptorum humorum abundantia? Vnde de febres acutæ, articulares morbi, paralyses, cerebri vertigines, distillationes molestæ, oculorū lippitudines, aurium obstructiones, podagra, chiragra, ventris torsiones. Vnde innumerati alij morbi? Nonne ab intemperantia & largiore vini ingurgitatione, & apertius id nobis exposuit Sapiens, qui vidit, quod *plures interfecit gula, quā gladius*. Vltima tamen ratio, quæ Epicurum monebat, est, quod per intemperantiam nimiam homo fit gravis corpore & animo, & ineptus pe-

Lib. de Elia.
c. 9.Lib. 1. cō-
tra. Iouin.Hom. 1.
in Genes. &
Hom. 1. de
penit. & ho.
de Iona. &
oratione. 5.
de prouid.
& alibi sæ-
pe.
Hom. 1. &
de ieiun.

mitus ad quæcunque opera tam secundum corpus, quam secundum animum ipsi congruentia: quia secundum corpus redditur quasi immobilis, nulli alteri rei nisi ad iacendum & dormiendum dispositus; secundum autem animam redditur inhabilis ad ea pertractanda, quæ ratione & discursu agenda sunt. Ita Philosophi, & qui secundum communem apertamque rationem de rebus iudicant. Ita & ipse voluptatis amator & doctor vel ipsa experientia conuictus docuit & tradidit; quid igitur Christianus dicere, & agere debet?

§. 19. Necessarium ieiunium ad eleuandam mentem ad superna mysteria, docuit Amos agens contra vaccas pingues.

SI Philosophi ad Philosophiæ naturalia secreta consideranda, quæ communem sensum non transcendunt, nec salutem corpori vel animæ inducunt, abstinētiā intellexerunt necessariam, & ciborum pinguium & substantialium esum sibi interdixerunt: Christianus qui vocatur ad ea consideranda mysteria, quæ totum naturæ, & rationis ordinem excedunt & superant, quanto magis debet se ieiunio disponere, ut ad ea capienda mens ipsa se possit eleuare? Dictum est ex sanctis patribus, hanc huius temporis instituendi peculiarem extitisse rationem, ut saltem semel in anno nos ipsos tradamus ad nostræ redemptionis mysteria contemplanda, quos (melius quam Dalila Philistæos) sancta aduocat Ecclesia dicens: *Ascendite adhuc semel, nunc enim aperuit cor suum*. Multa quidem in ordine naturæ operatus fuit Deus grandia, grandiq; admiratione digna, sed quæ extra eor suum & extra se ipsum erant; secreta cordis sui intra se ipsum referuans, & clamans: *Secretum meum mihi, secretum meum mihi*, profundo quodam silentio (ut Augustinus expendit) tanquam obscurissimo velo, quæ corde tenebat operiens: nunc aperuit cor suum, & secretiora cordis sui arcana nobis videnda & contemplanda exposuit: nunc ostendit qualis Dei amor, qui tradidit semetipsum pro nobis, & pro inimicis mortuus est; qualis passio, per quam omnia mala nostra solueret, omnia sua bona conferret, omnium virtutum fulgentissima præberet exempla & documenta; qualis gloria ad quam introducebat, ad quam nec ipse Do-

minus gloriæ sine acerba crudelique passione & morte ingressus fuit. Nunc aperuit cor suum, qui scisso templi velo, quæ abscondita tenebantur, omnium oculis videnda tradidit; qui peculiari suæ prouidentie permissione disposuit, ut *unus militum lancea latius eius aperires*, quo cor suum vndique esset patefactum. Grandia mysteria, de quibus Prophetæ & Apostolus clamant, quod *nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt*: mysteria quæ perpetuo Paulus vocat, *sacramenta abscondita à seculis in Deo, & incomprehensibilia iudicia, & inuestigabiles vias*. Ad secreta naturæ contemplanda & percipienda, quæ in ipso vestibulo sunt & oculis exposita, iudicauerunt Philosophi necessarium, per abstinētiā inacerare corpus & infirmare, ut posset mens liberius eleuari: & nihilominus paucissimi eorum, & magna cum difficultate, non omnia sed aliqua attigerunt, quamuis totum vitæ tempus in ea occupatione insumerent. Quod eleganter idem sanctus Esaias exposuit, qui ut Chrysostomus, Basilus, & Ambrosius, annotant, prima naturæ opera quæ omnibus conspicienda Deus exposuit, dicens: *Qui sedet super gyrum terræ &c. Qui extendit veluti nihil celos &c.* deinde subdidit: *Qui dat secretorum scrutatores quasi non sint*. Quod de Philosophis aptè intelligendum credo, qui secretorum naturæ fuerunt scrutatores, hocque eorum officium, hæc occupatio. In hebræo habetur vox, ut noster annotat Forerius quæ secundum ethymologiam indicat eos qui gracilem, & delicatum habent sensum ac subtilem in iudicandis negotijs. Hos dat Deus, *quasi non sint*. Tam grandia enim mysteria continet cælorum & terræ natura, extensio, fundatio, ut nihil penè perfecte attigerint. Quis enim eorum comprehendit, quomodo cæli fuerint & teneantur extensi? quis qualiter suspenderit Deus in nihilo? quis inquit Ambrosius, utrum terra in aëre pendeat, an super aquam? ut inde nascatur controuersia, quomodo aëris natura tenuis & mollior mollem possit sustentare terrenam, aut quomodo si super aquas, non pondere mergatur. Si philosophorum mens magna abstinētia disposita, ad hæc naturæ secreta percipienda, non plenè se potuit eleuare, quanto minus miser homo attinget sacramenta recôdita, & secreta cordis Dei, nisi magna abstinētia & ieiunio mentem reddiderit expeditam? Ideo hæc mysteria non intelligebant, illi quos Paulus desolebat, qui non solum sacramenta crucis non percipiebant; sed *inimici erant crucis CHRISTI*, quia *reuerterentur eorum, erat illorum Deus*. Mysteria

sunt

75

Indic. 16.
18.Esai. 24.
16.
Enarrati. in
psalm. 7.Ad Galat.
1. 10.Ioan. 1.
34.

Esai. 64.

1. Cor. 2.

Ephes. 3.

Rom. 11.

33.

Hom. 2. de

incompre-

hensibili

Dei natura.

Hom. 1.

in hexeme

1. Hexa-

meris. c. 6.

Esai. 40.

76.

Forerius.

Ad Phil. 3.

1. Cor. 2. 14. sunt hæc, inquit Apostolus, *quæ non percipit animalis homo*, qui animalium more vitam ad comedendum, & bibendum sibi traditam credit, *quæ nobis* (inquit) *Deus reuelauit per spiritum suum*. Spiritualem ergo hominem requirunt non animale, hominem qui per ieiunium spiritualis efficiatur, non eum qui per crapulam spiritum teneat quasi carnalem redditum. Merito idem Apostolus (vt 2. 2. q. 147. D. Thomas annotauit) post multa ieiunia posuit scientiam & castitatem; *In ieiunijs multis, in scientia & castitate*, quia ad hoc vt diuinorum scientiam percipiat aliquis, multis est disponendus ieiunijs. Epicurus ipse, qui nihil nisi voluptatem captabat, sectatoribus suis abstinentiam indixit, vt paulò ante dictum est, ne per nimiam saturitatem, corpore & animo tenerentur grauius; quanto magis Christianus abstinentiam debet eligere, qui sibi longissimam nouit restare viam percurrendam? Currendum tibi est ad brauium supernæ vocationis, præcipue quidem mentis gressibus; sed etiam corporalibus operibus. Cur igitur per nimiam saturitatem mentem grauas & carcerem? Tibi dici potest, quod supra induximus Pythagoram dicentem: Cur grauiorem tibi extruis carcerem, onerosiores reddis compedes? Nunquid mactandi sumus (inquit D. Chrysostomus) qui nos ipsos ita saginamus, vt nihil aliud intendere videamur? Egregie certè hoc Deus ipse voluit explicare, qui per prophetam Amos, pœnam quam infligere parabat quibusdam, qui nihil nisi comedere, & bibere curabant, expressit.

Amos. 4. 1. Audite, inquit, hoc vacca pingues. Ad eos loquitur, vt inquit Hieronymus, qui nihil aliud nisi vètri indulgere intendebat. Theodotion & Aquila, vt ipse Hieronymus annotat, transferunt, *vacca Basan*. Est Basan, vt ex scriptura sacra constat, regio trans Iordanem supra terram Galaad, vbi pascua fertilissima erant, & vaccæ ac armenta pinguisima nutriebantur & impinguabantur. Ideo vocauit Moyse agnos & arietes, filios Basan, eos qui pinguisimi erant, ex Basan procedentes tanquam filij. *Buiyrum*, inquit, *de armento, & lac de ouibus, cum adipe agnorum & arietum, filiorum Basan*. Nos tamen (inquit Hieronymus) Symachi interpretationem sequuti, qui ait *Boues saginatae*, vaccas pingues interpretati sumus. Sed quid hos manet? Quid restat? *Iurauit Dominus in sancto suo*, id est in filio suo, qui *Sanctus Dei*, vocatur. *Iurò Dios, per videri de su Hyo*, vel in templo suo, vel in se metipso, qui Sanctus sanctorum est, *per su videri*, vt Hieronymus interpretatur, *quia ecce dies venient super vos, & leuabunt*

vos in contis, aut hastis vel lanceis, vt Theodotion legit, & reliquias vestras in ollis feruentibus. Difficilia hæc verba interpretibus videntur propter variam hebræorum nominum significationem: sed quam Hieronymus per vulgatam lectionem apertissime explicauit. Quidnam vaccas pingues manet, postquam plenè impinguatae fuerint & saginatae? Hoc certè, quod interfectioni traduntur, & in frustra discinduntur, partim in verubus & assiatoribus ponuntur assandæ igni, partim in ollis feruentibus includuntur concoquendæ. Ad nihil enim aliud vaccæ impinguntur, & qui intendit eas saginare, hoc contendit. Hanc propterea pœnam manere exprimit Deus, quos vaccas pingues videbat, nihil intendentes nisi impinguari & saginari. Quid credis te manere, qui nihil aliud curas nisi te impinguare, & saginare? Venient dies, cum mactandus eris, & tradendus secundum animam verubus inferni, perpetuis ignibus assandus; secundum corpus, olla sepulchri vbi ex feruore & corruptione geniti vermes: *Como en olla pudrida, te comedant, & absument*.

§. 20. *Mentem ad cœlestia mysteria capienda disponi per ieiunium, ostendunt Moyse, mulier sole amicta in cælo, Ioannes, Baptista.*

NON solum Hieronymus hæreticum Iovinianum reuincit, ostendens necessariam abstinentiam ad eleuandam mentem ex Philosophorum & gentilium, imò & ipsius Epicuri doctrina & exemplis: sed id ipsum præcipue ex sanctis scripturis demonstrat. Singulariter autem expendit, quæ de Moyse sacra narrat historia. Dum enim ille accedere voluit ad tractandum cum Deo, à quo legis sacramenta & secreta erat accepturus, non minus quam quadraginta dierum continuo ieiunio fuit dispositus. Tuncq; non solum legem accepit & percepit; sed eius recondita sacramenta intellexit: tanta tamq; fulgens claritas vultui eius fuit impressa & adhæsit, vt non possent filij Israel in faciẽ eius intèdere, excēbatur enim eorū oculi à nimio vultus splendore, ideoq; oportuit velo superducto operire. Qua in re duo sūt expēdēda: primū est, aptè Moysen ad mysteria diuina intellectu

Eodem lib.
2. contr. Iovinianum.

§ 78

odé lib. 1.
contra Iouin.

& mente percipienda, rigido & grandi se disposuisse ieiunio, quia ineptus est ut ea vel leuiter mente attingat, qui cibo & potu fuerit saturatus. Vnde expedit Hieronymus quod supra tetigimus, Moysen meritò tabulas legis quas ferebat fregisse, dum inuenit populum comestationibus & ebrietatibus traditum, quoniam ineptissimum iudicabat illum ad mysteria legis vel leuiter percipiendā, quem nimia saturitate vidit refertum. Ille, inquit Hieronymus, vacuo vêtre legem accepit scriptam digito Dei, non tantū eius corticem intelligens, sed ad secretiora illius sacramenta pertingens: iste autem manducans & bibens, nec externum litterę corticē intelligere erat aptus, qui post epulas Aegyptium bouem præfert domini maiestati. Secundum est, apte splendidissimam lucem, & claritatem fulgentissimam insedissee & adhesisse faciei Moysi, quā tam rigido longoq; confecerat ieiunio, quod aptissimè disponit ad lucem diuinam recipiendam; ē contrario autem tanta obtusos fuisse caligine epulatores, qui non solum in se lucem recipere non valerent, sed nec eam quæ in alio erat poterant intueri. Saturitas enim ita luci & fulgori contraria est, ut nō solum reddat ineptum cum in quo est, sed & illum hebetē reddat ad alterius splendorem conspiciendū: ut verē nescias quid magis mirari debeas, fulgentissimam lucem, quam Moyses ieiunio disponentē accepit, an tam grandem hebetudinem oculorum populi, quam intemperantia & ingluuies inuexit, ut lucem non possent intueri. Ex quibus inferre licet, nihil magis mentis oculos offuscare, quā nimiam saturitatem, per quam nec clarissimam lucem quidam attingunt. Deniq; manducauit populus, inquit Hieronymus, & inersatum est cor eius, ne videret oculis, & audiret auribus, & corde conijceret, & vultum ieiunantis Moysi pastus & pinguior populus sustinere non potuit &c. Insuper nihil magis ex parte nostri ad illustrandam mentem conducere, quā validum forteq; ieiunium, quod carnem extenuat, quæ mentem deprimat & suis offuscat vaporibus, & perturbationibus ac motibus. Mulier illa famigeratissima & mirabilis, quā vidit Ioannes ad cælum vique eleuatam & euectam, in cæloq; residentem, omnium luminariū erat luce illustrata, cui claritas solis adhærebat, quæ sole erat amicta, stellarum fulgore eius caput radiabat, & splendebat, quæ coronam stellarum in capite habebat. Non mirum quæ lunā pede terebat, & comprimebat, atque calcabat. Luna inquit sub pedibus eius. In scriptura, esse sub alicuius pedibus, est ab illo

conculcari, & comprimi. Ita David: *Subiecit populos nobis, & gentes sub pedibus nostris.* Et Iosue ad principes exercitus dixit: *Ite & ponite pedes super colla regum istorum.* Quod si quæras: Quid his verbis mandare voluit? Id, quod ibidem exprimitur: *Qui cum perrexissent, & subditorum colla pedibus calcarent.* Itaque habere sub pedibus colla, est illa conculcare, & calcare. Hoc modo dixit David de CHRISTO, quod sæpe Apostolus annotauit, quod tandem habiturus est inimicos *suos sub pedibus suis.* Lunæ autem nomine carnem nostram exprimi in scriptura sacra satis apertum est: quia illa est omnium mutationum in rebus corporalibus origo, estque perperuæ mutationi subiecta. Tunc ergo mens in cælum potest se eleuare, & ibi residens manere, eo modo quo Apostolus dicebat: *Nostra conuersatio in cælis est,* eritq; disposita ut, diuina illustretur luce, qua ad diuinā contemplanda habilis existat, cum carnem comprimit, & per ieiunium & mortificationem vapores & fumos, quos emittere solet ad offuscandam mentem, auertit. Vnde & ecclesia sancta postquam inducit animam comprimentem & calcantem Lunam carnis per corporale ieiunium, eam exhibet ad cælestia eleuatam, & cælesti luce fulgentem: *Corporali inquit ieiunio vitia,* id est carnis lasciuia, *comprimis, mentem eleuas.* Annotauit D. Ambrosius apte ab Esaia excellenti ieiunatori promissum, quod cum sanctum Deoq; gratum ieiunium peregisset, *Tunc inquit orietur lux tua,* id est, sicuti cum Moyses valido ieiunio fuit dispositus, ex Deo ipso *qui pater luminum est,* lux clarissima processit, qua totus ille lucidus fuit effectus, tantaq; claritate fulgidus, ut non possent epulones in eius faciem intendere: ita &c. Quid mirum quod cælestia sacramenta intelligere non valeas, nec CHRISTI crucis mysteria percipias, qui tenebris offuscatam habes mentem propter nimios vapores, tanquam nebulas ex nimijs epulis insurgentes? Non mirum quod non videas euangelicę legis fulgorem & gloriam, nec percipias, quomodo in paupertate sit regnum, in lacrymis lætitia, in fame & siti saturitas &c. *Nec enim animalis homo percipit quæ Dei sunt.* Moysi, Eliam adiungit D. Hieronymus, quod & sæpissimè facere fuit solitus. Erat sanctus ille propheta grandiurbatione anxius, ut mortem à Deo peteret, propter persecutionem quam impia sceminarum Iezabel sanctis prophetis inferebat, eratque Dei colloquio fouendus, animandus & instruendus in monte Horeb. Non tamen eo preuenit, nec montem

Psal. 46. e

Iosue. 10. 24.

Psal. 109

ad Philip. 3

lib. de Elia cap. 4.

Esaia. 58.

Iacob. 1. 17

1. cor. 12. 14.

Lib. 2. contra Iouin. 1. epist. 27. 3. Euseb. h. 8. in cap. 5. 8. Esaia.

ascendit

79

pocal. 13.

ascendit cum Deo grandia tractaturus mysteria; quin prius mirando illo quadraginta dierum & noctium dispositus fuisset continuo atq; nullatenus interrupto ieiunio.

Homi. 1. de
ieiunio.

Ieiunium autem, inquit Basilus, illum magnæ visionis spectatorem reddidit. Quadraginta namque dierum ieiunio animam purgans, in spelunca Horeb, meruit (quantum fas est homini) Deum videre, &c. Vidit,

Homi. 4. in
diuers. Mat
thæi.

80.

inquit Origines, magnificam visionem Dei: ieiunium enim est per quod mens ad talia videnda eleuatur, & disponitur. Hinc D. Hieronymus conijcit, cur CHRISTVS dominus cum transfiguratus in monte apparuit, quando resplenduit facies sicut sol, & vestitus eius apparuit albus refulgens, traxit Moysen & Eliam, qui secum in illa gloria & luce apparerent. Apparuerunt enim

Luc. 9. 31.

visi in maiestate, id est maxima luce & splendore fulgētes, quam ex lucido CHRISTI corpore recipiebant. Est CHRISTVS lux vera & splendor gloriæ patris, & quadraginta dierum ieiunio carnem suam affecerat, quam gloriosam & splendentem ostenderet: illos congruē in suam gloriæ & lucis societatem traxit, qui apti erant & dispositi ad lucem & claritatem, quæ ab ipso procederet, recipiendam. Hi fuerunt Moyses & Elias, simili ieiunio quadraginta dierum dispositi: isti enim apti sunt, ut montem conscendant, & luce superna illustrentur, qui ieiunio stricto & grandi, corpus mortificatum tenuerint. Sed ne sapiens quidem Daniel (inquit Basilus^a dixeratq; prius Origenes^b) visiones illas grandes & supremas vidisset, nisi ieiunio valido per trium hebdomadarum spatium, imò & toto vitæ tempore, splendidiorē perspicacioremq; animam reddidisset. Ex cibi namq; crassicie veluti vapores ardentes more condensę nebulae conscendentes, innascentem Sancti spiritus splendorem omnino evertunt. Quærit

Homi. 1. de
ieiunio circa
finem.

Homi. 4. in
diuers. Mat
thæi.

Ambrosius, cur Ioannes Baptista tam grandi usus fuerit ieiunio, ut dicatur de eo, quod venit non manducans, neq; bibens. Imò & eo ipso quo in mundo annuntiatus fuit, simul illius abstinentia fuit similiter prædicta, magisq; expressa quam alia quævis illius virtus. Angelus enim qui eius conceptionem & ortum venit annuntiare, ita expressit. Erit inquit magnus coram Domino, vinum & siceram non bibet. Siceram (ait Ambrosius) vocatur quicquid inebriare potest, siue potus sit ex vuis siue ex pomis, siue ex palmarum fructu, &c. Cur igitur tam grande Ioannis ieiunium, tantaq; cura manifestandi illud? Quidam dicunt, necessarium fuisse

Lib. de Elia
c. 3. & 4.

Matth. 11.
18.

taie ieiunium homini, qui tam excellenti

Luc. 1. 15.

Eodem lib.
de Elia. ca.
11.

puritate niteret, ut inter natos mulierum ferret palmam. Minus enim consulitur puritati animi, si caro non teneatur maxime compressa per abstinentiam & ieiunium, ut supradictum est. Aliqui dicunt, ideo hoc factum fuisse, quia ipsemet Angelus dixit, quod Ioannes præcessurus erat CHRISTVM in spiritu & virtute Eliæ. Elias maxima præstitit spiritus virtute, ad quam tenendam, & conseruandam necessarium fuit grande ieiunium, quo carnem mortificauit, & compressit; tanto siquidem spiritus potentior est, quanto caro magis compressa & infirmior per mortificationem & ieiunium. Qui ergo non minori spiritus virtute præstare debebat quam Elias, id singulare debebat habere, quod in Elia fuit singularissimum, ieiunium scilicet rigidum & validum. Ratio tamen quæ Ambrosio placet, & quam indicat, ea est; quia Ioannes venit ad designandum CHRISTVM præsentem, & ostendendum illum mundo, qui absconditus erat per carnis infirmitatem, & in peccatorum societate venturus erat baptizandus quasi vnus ex illis. Ut Ioannes illum designaret, & quisnam esset ostenderet, oportebat ut magna mentis acie præstaret, & summa luce illustraretur, per quam eum posset cognoscere, qui propterea omnes prophetas excessit, & plusquam propheta dictus est: quia maiori luce, quam omnes præcedentes prophetae fuit illustratus, & quem illi futurum prædicebant, hic ostendere debebat præsentem. Ut igitur mens eius tantæ lucis capax esset, eiusq; acies illustraretur, eleuareturq; ad tantam altitudinem, ut posset inter peccatores cognoscere agnum qui veniebat peccata tollere, & verum Deum quem mortali carne indutum aspiciebat, oportuit ut grandi ieiunio esset prius dispositus. Ideoq; simul ac exprimebatur eius ministerium, ad quod mittebatur, ut CHRISTI scilicet esset præcursor; eius etiā abstinentia singulariter exprimenda fuit: apteq; dictum fuit ab Angelo, quod perpetuò abstineret à vino & sicerâ. Sacerdotes namq; (inquit Hieronymus) eo tempore quo in templo ministraturi erant, prohibebantur vinum & siceram bibere, ne cum Deo essent officium exhibitori, eorum cor grauaretur, & ut sensus per abstinentiam vigeret, efficereturq; tenuis. Ioannes autem non determinato aliquo tempore, sed totius vitæ suæ cursu peculiari ministerio erat deputatus, præiens ante faciem Domini, & toto vitæ tempore mente & sensu vigere debebat, toto præterea vitæ tempore inducitur ab Angelo, abstinentiam seruaturus.

Epist. 83.
Oceanon

§. 21. Petrus cateriq; Apostoli,
et signanter Paulus, ostende-
runt mentē per ieiuniū eleuari.

DE Principe Apostolorum Pe-
tro similiter idem quærit Am-
brosius, cur scriptura sacra
quando eius narrat extasim,
qua mens eius in cælum fuit
raptā, & intellexit grande illud mysterium
(quod dicit Paulus præcedentibus genera-
tionibus agnitiū non fuisse) de baptizan-
dis gentibus, & introducendis ad Ecclesiæ
vnitatem: præmissit illū ieiunantē, & esuriē-
tem secundum carnem. Cum esuriret, inquit,
recidit super eū mentis excessus. Certē; vt osten-
deretur (inquit Ambrosius) ipsos sanctos,
cū ieiunant aptiores fieri, & magis habi-
les ac dispositos reddi, vt mentem eleuent
ad superna mysteria considerāda & intelli-
genda, vtq; animus luce diuina clariori illus-
tretur. De omnibus Apostolis docet Ori-
genes, ieiuniorum asperitate fuisse disposi-
tos, vt Euangelica luce mens eorum esset
illustrata, & eam splendentem toti mundo
traderent. Signanter autem id in Apostolo
Paulo videre licet. Illum enim elegit Deus,
vt esset singulare vas aut instrumentū, (vas
enim apud hebræos instrumentum dicitur)
per quod claritas Euangelij gloriæ Christi
in toto mundo fulgeret. Idcirco illo singu-
lari dono ipsum affecit, quod nulli Aposto-
lorum contulit: mentem namq; illius eleua-
uit ad diuinæ essentia clarā visionem, vt
D. Augustinus, multiq; sancti Patres sentiūt,
quos sequitur, & explicat D. Thomas. Si
quæras, quando id factum fuerit, D. Tho-
mas, existimat (quod Beda asseruerat, &
glosa ordinaria, alijque autores tenent) in
illo triduo, quādo in suā cōuersionis exor-
dio, introductus Damascum in domo Ana-
niæ erat tribus diebus non videns, & non mandu-
cans, neq; bibit. Tunc enim id factum fuisse,
quod ipse post quatuordecim annos ad Co-
rinthios scribens dixit, se raptum vsq; ad tertiu
cælum, percepisseq; arcana verba, quæ non licet ho-
mini loqui. Tunc enim edoctus fuit ab ipso
met CH R I S T O domino omnia Euāgelica
mysteria: vnde & ille gloriatur, se non ab ho-
mine accepisse Euangelium, sed per reuelationem
IESV CHRISTI. Ex quibus hoc argumentū,
resultat. Paulus nō prædicauit euangelium,
nisi edoctus & institutus à Christo: sed tūc
statim antequam Damasco egrederetur, iā
cepit prædicare euāgeliū, cōtinuō ait, in syna-
gogis prædicabat IESVM, quia hic est CHRISTVS.

Quibus verbis omnem euangelicę prædica-
tionis summam, quam ipsemet Paulus hæc
referens Fidem vocat, Euāgelista complexus
fuit. Iam igitur tunc Euangelij mysteria à
Christo didicerat. Hoc supposito expende
nunc coherentiam verborum. Erat inquit,
tribus diebus non videns, & non manducauit, ne-
que bibit: Quid est, Erat non videns? Existimo
visus nomine non solum visuam potentiā,
sed omnes sensus expressos iuxta scripturæ
phrasim, quam D. Augustinus sæpe obseruat,
quę visus nomine, omnes sensus intelligere
solet. Erat nō videns, idest nullo vtens cor-
poris sensu, à sensibus alienatus, magna ex-
tasi quasi extra se ipsum positus. Vnde ipse
met semel & iterum dicit, siue in corpore, siue
extra corpus, nescio Deus fuit; quia ita erat in
corpore, vt nullo corporis vteretur sensu.
Si enim ita non esset, bene scire posset, si
erat in corpore, an extra corpus. Et illis die-
bus, non manducauit, neque bibit. Magnū
mysterium scriptura sacra his verbis voluit
exprimere. Nō tantū voluit indicare quod
abstractus erat à sensibus, ideoq; nullum ci-
bum aut potum sumens, sed comitem ele-
uatę mentis voluit indicare ieiunium. Qua-
le corpus, cuius mens tam alta contempla-
tione rapitur? Corpus certē nō manducans
neq; bibens. Non aduolat mens nec eleua-
tur; nisi dum caro per ieiunium compressa
tenetur. Mens quę transcendebat omnia
creata, & ad ipsam diuinam essentiam con-
tueadam conscenderat & aduolauerat, quā
Tertium cælum idem Apostolus vocat, mens
erat hominis non manducantis neq; biben-
tis. Tandem (vt innumera alia, quę ex scrip-
turis sanctis adduci poterant relinquamus)
attende quod D. Petrus Chrysologus de fi-
lio prodigo obseruat, simile ei quod ex eo-
dem supra retulimus. Ille enim cum magna
premeretur fame, nec aliquis esset qui ali-
menta præstaret, mentem eleuauit ad domū
patris sui, à qua recesserat, illiusq; abundan-
tiam ita fuit cōtemplatus, vt ad eam regre-
di decreuerit. Fames, (inquit) illi patrē de-
dit sapere, cui copia abstulerat sentire geni-
torem. Et si tantum præstitit vel inuita fa-
mes, probate quid voluntariū possit con-
ferre ieiunium. Oneratus venter ad vitia
cor deponit, præmit mentem, ne superam
valeat sentire pietatem. Corpus, inquit, quod
corrumpitur, aggrauat animā, & deprimat terrena
inhabitatio sensum multa cogitantem. Vnde &
dominus, Attēdite ne grauentur corda vestra tra-
pula, & ebrietate. Vacuandus est ergo venter
moderatione ieiunij, vt exoneratus animus
possit ad alta pertendere, conscendere ad
virtutes, possit ad ipsum pietatis autorem

totus

§ 81
Episto. 82.
ad Ecclesiā
Vercellens.
& serm. 10.

Ad Ephes.
3. 5.

Astorū. 10.
10.

Hom. 4. ci.
12.

1. p. q. 12.
in c. 12. 1.
ad Cor. lect.
1.

Astor. 9. 9.

2. Cor. 12.

Ad Galat. 1.

Acto. 9. 10.

Ad Galat.
2. 3.

§ 82

Serm. 33. d.
verb. dom.
& 10. com
fess. c. 35. 8
1. de morib
Manichæ. c.
20. & lib. 5.
locut. in
Deut. 4.
1. Cor. 11.
1. 3.

1. Cor. 11.
1.

Serm. 1. de
duobus 8.
115.

Sapientia.
9. 11.

Luc. 21.
34.

J 83

Bozins lib.
1. 5. signo.
61. ad iunc.Ad Hebræ.
2. 3.

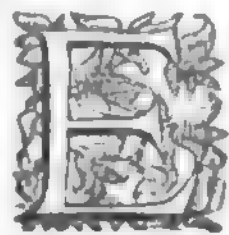
ib. 4. c. 4.

Esaiz. 5.
1.Hom. 1. in
Genes.

totus aliger peruolare. Hoc Elias probat, qui dominici continuatione ieiunij, defæcatus à carnali pondere, mortis victor euolat ad cælum. Ita ille: ad cuius imitationē mirāda quæ de multis sanctis legimus possumus obseruare, qui grandi rigidoq; ieiunio & castigatione corpora alleuiantes, mentem tam expeditam ad volandum sursum reddiderunt, vt illa sese ad superna rapiens, corpus secum traheret, & eleuaret. Ita Beatisissimus Pater noster Dominicus, cuius tota vita quoddam continuum ieiunium fuit, apertius visus est eleuato à terra corpore orasse, hocq; illi familiarissimum. Ita & in Angelico doctore videre licet, qui eleuato à terra corpore, corā Christi crucifixi imagine cernebatur. Id ipsum seraphico Patri Francisco accidit, cuius animus tanta vi ad superna ferebatur, vt corpus secum traheret, tanta altitudine à terra eleuans, vt illuc humanus obtutus (mirabile dictu) consequi non posset: imò & complexus aliquādo locum Massæ, diuina raptus contemplatione secum per æra in grandem eleuauit altitudinem. Corpora habebant tanta debilitate per abstinentiam attenuata, vt non fuerit difficile expedito spiritui & alleuiatæ menti illa eleuare: de quibus alio loco. Et vere non egemus rationibus, quos experientia ipsa apertissime hanc doctrinā edocet. Quis enim explicare valeat grauedinē mentis quam experiris, dum ad superna cōtemplanda eam erigere paras? quam difficile ad superna cor subleuas tuum? Quis est, qui vel per breue aliquod tempus rapiatur mente ad regna cælorum, maiestatem Dei, pulchritudinem regni ipsius, bona parata diligentibus se, cōtemplanda? Quis, qui attentā cogitatione recogitet eum, qui talem aduersus semetipsum sustinuit contradictionem, pro nostra salute? Quis, qui vitæ fragilitatem, bonorum terrenorum caducitatem, pœnam horrendā, quæ peccatoribus manet, vel leui meditatione attingat? Non mirum; grauito enim per saturitatem corpore, necesse est, mentem depressam teneri. Obseruat D. Irenæus Deum per Esaiam, non tam impios illius carnalis populi mores, quam nostros voluisse arguere & reprehendere. Cum *cytharis inquit, & tympanis, & psalterijs, & uinis vinum bibunt, opera autem Dei non intuentur.* Ita legit Irenæus. Non solum defectum, sed illius causam exprimere voluit. Quid mirum, quod ad opera Dei considerata nullatenus mentem eleuent, qui nulli rei nisi cibo, & potui indulgēt? &c. Hinc Chrysostomus in eos magnoperè inuehitur, qui pransi ad doctrinam diuinam audiendam

veniunt; quorum mentes ita vaporibus ventris calore excitatis offuscatæ tenentur: vt vix possint aliquid eorum, quæ proponuntur, vel leuiter attingere. Quomodo ad sacra altaris mysteria cōtemplanda rapietur intellectus illius, qui carnis saturitate tenetur compressus? Quia igitur tempus hoc est, quo peculiariter mentem ad Deum eiusq; mysteria eleuare debemus; ieiunium grande & solemne meritò primo loco indicitur, vt saltem cum prodigo carne per famem confecta, mens ad domum patris cōtemplandam se erigat, & dicat: Surgam, & ibo ad patrem meum.

J. 22. Ad orationem supponendum ieiunium, docent scriptura, suadentq; manifestæ rationes.

BX præcedenti discursu alia enascitur ratio, propter quā in ipso huius temporis exordio, iure ieiunium nobis imponitur & commēdatur. Illa est, quoniam in hoc tempore singulariter orationi est vacandum coram Deo, vt nostra condonet peccata. Ad orandum siquidē pro remissione peccatorū, tempus opportunum esse necessariū, dixit Dauid. *Pro hac* idest peccatorum remissione (vt Augustinus exponit) *orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.* Est autem oratio, vt ex S. Dionysio & sanctis Patribus D. Thomas tradidit, eleuatio mentis in Deum; sicut ergo necessarium est ieiunium ad mentem in Deum eleuandam, ita & ad orationem. Vnde (vt obseruat Origines) **CHRISTVS** dominus spiritualis vitæ Magister & institutor hoc in loco^d postquā de oratione egit, statim ad doctrinam de ieiunio tradendam se conuertit, non illud præcipiens, sed supponens tanquam necessariū. *Cum ieiunatis,* inquit, &c. Supponendum est enim ieiunium ad orationem, & vt illa sit qualis esse debet, ieiunij fundamento est stabilienda. Vnde scriptura sacra ferèsemper quos excellenti ac feruenti oratione exhibet orantes, simul etiam ieiunantes exprimit, & illorum orationes efficaces describit, quas ieiunijs præmissis & concomitantibus fundebant. Daniel aduertens tempus prædictum à Ieremia, quo finienda erat captiuitas, iam instasse, vt populus in pristinā libertatem reuocaretur, cupiens vt illud compleretur, nec captiuitas propter peccatum populi magis

differre-

J 8

Psal. 31

4 li. 1. de
uin. non
cap. 3. 2
medium
2. 2. q.
art. 3. 2
Hom.
diuer. M
d. Matt.
Matt. 5.

Daniel. 9. 3. differretur, *Posui inquit faciem meam, ad Dominum Deum meum rogare, & deprecari in ieiunijs*, idest suppositis magnis ieiunijs: sicut enim cytharædus prius lyre temperat nervos, ut suavi resonent concētu: ita ut suavi orationis melodia animus resonet, corporis membra sunt per ieiunium contrahēda. Sanctus deinde Esdras, volēs indicare quomodo tempore Cyri Persarum regis obtinuerit populus libertatem à captiuitate: *Ieiunauimus inquit & rogauimus dominū pro hoc, & euenit nobis prosperè*. Vide quid fecerit, ut omnia prosperè euenirent, orauit oratione grādi ieiunio fundata. Similiter postea sanctus Nehemias volens explicare, quomodo obtinuit, quod Artaxerxis regis cor & animus flecteretur, ut licentiam concederet ædificandi muros Ierusalem, *Ieiunabam inquit, & orabam ante faciem Dei celi*, sicq; quod optabat accepit. Exponens David, qualis esset sua oratio, per quam quod à Deo petebat, obtinebat, dicit: *Humiliabam in ieiunio animam meā, & oratio mea in sinu meo conuertetur*. Idest (ut Theodoretus, & Cyrillus intelligunt) non inefficax aut inanis fuit oratio, aut in ventum emissa, quæ subito euanesceret: sed ad Deum perueniens, ab ipso quæ postulabam esset reportatura in sinum meum. De sancta illa Anna filia Phanuelis dicit euangelista, quod erat ieiunijs & obsecrationibus seruans die ac nocte. Ieiunia supponebat, quibus nitebātur orationes & obsecrationes, ideoque quod postulabat fuit consecuta, videre scilicet Dei filium in mundo natum. Ostendens CHRISTVS dominus, quomodo potēiores dæmones eijciantur, dixit, eos non eijci nisi oratione & ieiunio, idest, oratione quæ valido ieiunio & forti firmata subsistit. Hinc Apostoli, cum agnouissent per reuelationem spiritus sancti Paulum & Barnabam destinatos ab eodem Spiritu sancto in opus ministerij Euangelicæ prædicationis, quando solemnī ritu illos ad prædicandum mittere voluerunt, dicitur: *Tunc ieiunantes, ac orantes dimisserunt illos*; addentes destinationi Spiritus sancti orationes, quibus felicem precabantur successum, quem ut consequerentur, orationi supponebant ieiunia. Cum autem Paulus & Barnabas peruenientes Lystrum, Iconium, & Antiochiam, & per singulas Ecclesias præbyteros constituissent; quando voluerunt reuertī, ut prosperè omnia succederent, *Orauerunt inquit cum ieiunationibus*. Huiusmodiq; innumera possemus addere. Hinc Apostolus (ut observauit Origines) ad orationem hortaturus, primò ieiunium supponit, & præmissit, dicens: *Vacate ieiunio & ora-*

tionem, indicans minus apte posse aliquem vacare orationi, qui non vacauerit ieiunio: hoc enim illam debet præcedere & comitari. Et verè primum orationis comitem exposuit Raphaël Angelus ieiunium, dicens: *Bona est oratio cum ieiunio*. In græco iuxta hebræum ponitur *bonum* neutraliter, *bonum oratio cum ieiunio*. Hebræi namq; carent comparatiuis, & ad exprimendum aliquid esse optimum, dicunt illud esse bonum in neutro genere. Ita apud Prophetā, *Quod est bonum eius?* Et David, *Mihi autem adhaerere Deo, bonum est*; Quam phrasim sequutus Apostolus dixit: *Hoc enim bonum est & acceptum coram Deo*. Ad indicandum ergo quanti sit valoris oratio, quam ieiunium præcedit, & comitatur, *bonum inquit est oratio cum ieiunio* id est, ea oratio magnū est bonum & quid optimum, & inter preciosa reputandum, quæ cum ieiunio est: quam enim saturitas comitatur, parui est precij & valoris. Hocq; potest manifestis rationibus demonstrari. Prima est, quia ad orationē requiritur mentis vigilia. Ita ille magnus orator David, cum orationi se tradere parabat. *Anticipauerunt inquit vigilias oculi mei*. In hebræo nomen *semuroth*, à verbo *samar*, quod est custodire & seruare (ut dixit Brixia.) nomen castrense, militibus vsitatum, inter quos nox in varias vigilias diuidebatur, & milites ipsi quibus vigilandum peculiaribus noctis horis erat impositum *Vigiliæ noctis* vocabantur, quomodo ab Isaia miles qui in arce constitutus nocte excutias agebat, vocabatur *Custos*, & ab ipso David, *custodia in nocte*. Nullus maiorem vigiliam videtur tenere, quàm milites qui *Vigiliæ noctis* dicebantur, ex quorum vigilia tota ciuitatis aut exercitus salus pendeat. Nihilominus, inquit David, quando ad orandum me præparabam, ipsas vigilias præueniebam, & maiori ac solitiori quàm illi vigilia expectiebam. Ideo & CHRISTVS dominus discipulis quibus orationem cōmendabat, vigiliam prius imponebat, dicens: *Vigilate, & orate*; vigilia autem sine ieiunio seruari non potest. Post saturitatem enim & ventris repletionem, vapores caput obtundunt, & somnum excitant ineluctabilem. Hinc D. Petrus hæc duo aptè coniunxit, *Sobrii estote, & vigilate*. Sine sobrietate enim qua per abstinentiam cibis & potibus grandis mensura imponitur, vigilari non potest. Propterea D. Hieronymus explicans condiciones, quas ab optimo Episcopo exigit Apostolus, qui dicit eum debere esse *irreprehensibilem, sobrium, prudentem, oratum, &c.* Exponens vocem illam *sobrium*,

Marianus
Victorius.

annotat in græco haberi vocem *niphali*,
qua ex æquo significat sobrium, aut absti-
nentem & vigilantem. Inde Scholiastes Hie-
ronymi annotat, ortū esse ut sacrificia quæ-
dam vigilijs agenda, aut quæ vigiliam te-
nendam significabant, vocarentur *niphala*.
Tam coniuncta enim est sobrietati & absti-
nentia vigilia, ut vno eodemq; nomine am-
bo significantur. Nec solum saturitas som-
num excitat orationi contrarium: sed &
obliuionem ipsius Dei inducit, & animum
potius disponit, ut ab eo recedat, quam ut
ad illum per orationem feruentem tendat
& gradiatur. Hoc Deus ipse eleganter di-
xit ad Moysen, prædicens quid populus ille
facturus esset, postquam introductus in
terram lacte & melle manantem, saturatus
fuisset. *1. Introducebam inquit eum in terram, pro qua
iuravi patribus eius lacte & melle manantem;
cūq; comederint & saturati erantq; fuerint, auer-
tentur ad Deos alienos, & seruient eis, detrahentq;
mibi, & irritum facient pactum meū.* Quod sta-
tim Moyses intimauit populo, homines si-
miles exprimens equo aut mulo, qui satu-
ratus, & impinguatus recalcitrat totā Do-
minū. *Confluxu inquit eum super excessant ter-
ram, ut comederet fructus agrorum, ut sugeret
mel, &c. Butyrum de armento, lac de ovis, bir-
cos, &c. cum medulla tritici, &c. Incrassatus est
dilectus, & recalcitrauit, & dereliquit Deum fa-
ctorem suum, & immolauerunt demonijs, &c.*
Ita & Osee verbis supra citatis: *Iuxta pas-
cua sua adimpleri sunt, & saturati sunt, & leua-
uerunt cor suum, & obliui sunt mei.* Expēde vim
illius, iuxta pascua, idem enim est ac si dicat,
secundum pascua sua, aut secundū cuiusq;
vires & facultates, segun lo que cada qual po-
dia tener para comer, diuites quidem, delica-
tis, preciosis, ac pinguibus epulis; alij, com-
munibus cibis & alimentis, omnes impleti
sunt & saturati. Vnde mei obliuio subse-
quuta fuit. Hinc aliqui credunt ortū fuisse
illum grandem timorem quem de filiis suis
concepibat sanctus Iob, quos mutuis quo-
tidianis cōiuijs se ipsos excipientes vide-
bat, ut supra annotabamus: quotidie enim
ostendebat sacrificia pro singulis dicens, *Ne
forte peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in
cordibus suis.* In hebræo enim habetur verbum
barach, quod significat benedicere & genu
flectere: vnde nunc vno modo illud trans-
fert vulgatus, nunc alio. De Salomone agens
dicit: *flectis genibus coram vniuersa multitudine:*
apud Iliam autem, quasi qui benedicat idolo,
id est genua flectat ad idolu. Habetur insu-
per nomen *Elobim* quod plurale est, & quā-
uis vero Deo nō sine mysterio sæpe tribua-
tur, frequēter tamē significat idola & Deos

gentium, ut cum dixit Iethro: *Magnus domi-
nus super omnes Deos, & Moyses non est alia na-
tio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes
sibi.* Hos Deos communiter gentiles adora-
bant flectendo genua. Vnde Deus ad Eliā
ut ostenderet multos fuisse, qui non adora-
uerunt Baal, dixit: *Qui non curuauerunt genua
ante Baal.* Quāuis ergo Iob filios suos sciret
morigeros & bene institutos, sciebat tamen
quanta vi saturitas mentem a Deo auertat,
& conuertat ad sequendos Deos alienos
propter affectus carnis quos excitat contra
Deum & spiritū; timebat eis propterea ne
in conuiuiis peccarent aliqua peccata com-
mittendo, eorum quæ, ut annotauit Grego-
rius, vix a conuiuijs possunt separari, & ne
post comestationem & luxum, ad idola
adoranda se conuerterent, sicut & postea fe-
cerunt filij Israel, qui post comestationem
& luxum, vitulum consilabilem adoraue-
runt. Cui interpretationi illa D. Ambrosij
ad Sabinū Episcopum sententia fauere vi-
detur, quod cum gula & saturitate magna
vicinitatem habet idolatria & apostasia a
fide, recessus a Deo, conuersioq; ad idola,
aut saltem ad proprios carnis affectus se-
quendos. Hinc intelligemus illam loquen-
di phrasim, qua scriptura vtitur agens de
sancto rege Iosaphat, qui cum innumera
multitudine inimicorum se vidisset oppres-
sum, ieiuniū toti populo indixit, & ipse to-
tum se contulit ad orandum Deum. Qui ceteris
omnibus ieiuniū indixit, absq; dubio grā-
de ieiuniū tenuit, per quod dispositus fuit,
ut se totum conferret ad orandum, id est to-
to corde, tota cura, toto mentis affectu. Con-
enim quod non erat grauium crapula &
ebrietate: spiritus qui non tenebatur com-
pressus grandi ciborum pondere: caput
quod nō erat vaporibus ex stomacho ascen-
dentibus repletum, plene poterant ad Deū
se eleuare, & conuertere. Orans in ieiunio
(inquit Chrysostomus) *geminas habet alas &
ipsis quidem ventis leuior: est igne vehementior
& terra superior, &c.* Secunda ratio est ex
scripturis sanctis desumpta. Ad orationem
siquidem requiritur, ut homo humiliatus
& prostratus coram Deo se exhibeat, qui
sicut resistit superbis, ita humilibus dat gratiā,
cui humilium semper placuit deprecatio, & qui res-
pexit in orationem humilium, & non spreuit pre-
ces eorum. Vnde sancta illa Iudith, quando
feruenti spiritu voluit Deum orare, ingressa
est oratoriū suū, & induens se siliicio, posuit cinerē
super caput suū, & prosternens se domino, clama-
bat ad dominum. Inter alia autem humilita-
tis signa, quæ deo placent, est quādo homo
se coram eo præsentat ieiunio marcidū &
languen-

Erod. 18.

Deuter. 4

7.

3. Reg. 1:

18.

Epist. 3

ad finem

2. Paral

10. 3.

Homi. :

ad popu

J 8

Iaco. :

Iudith

16.

Psalm. 1

18.

Iudith.

Plal. 108. languentem, & qualem se David exhibebat, quādo dicebat: *Genua mea infirmitata sunt à ieiunio, & caro mea immutata est propter oleū, idest, macra reddita est propter defectū pinguedinis & roboris, sicut enim vigor, superbia, ac petulantia carnis magnoperè est Deo inuisa, qua de causa illos gigantes tempore Noe exosos habuit, quia caro inquit sunt, idest, quia lascinia & vigore, ac superbia carnis in eis viget; ita excellenter diuina illius maiestatis oculos delectat, cum homo se ipsum coram eo dat presentem, cum carne viribus destituta & deiecta per magnam mortificationem. Hæc autē aptissime fit per ieiunium, quod est veluti quædam vniuersalis totius carnis compressio, & humiliatio non vnius aut alterius partis; sicut saturitas totam carnem omni ex parte reddit superbientem & lasciuietem. Vnde peccatores quantumcumq; graues, qui voluerunt eius misericordiam flectere, ipsos presentabant magno confectos ieiunio, sicq; ad diuinæ misericordiæ fores orationibus pulsabant, & diuinam flectebant misericordiā. Ita quādo filij Israel contra Beniaminitas, in ultionē cuiusdam immanis sceleris processerūt pugnautes, cum se viderent semel, & iterum propter peccata sua à Beniaminitis superatos, venerunt omnes filij Israel in domum Domini. Septuaginta verterunt, in Bethel, quoniam illic erat arca testamenti Domini illis diebus, & sedentes flebant coram Domino, ieiunantes die illo vsq; ad vespem. Tuncq; quando quasi confecti humili erant ieiunio, roborati fuerunt diuino responso, & contra inimicos progredientes, grandē de illis reportarunt victoriam. Ita tempore Samuel populus cum grauitè Deum offenderet, volens eius misericordiā implorare, conuenerunt in Masphat, & ieiunauerunt illa die, & dixerunt: *Peccauimus Domino. Niniuitæ similiter, quamuis misericordiæ diuinæ fores clausas audierunt, voluerunt tamen grandibus clamoribus orantes pulsare; sed vt oratio efficax esset, primò grande illud, & famigeratissimum arripuerunt ieiunium, & induti sacco magnam humilitatem præferentes, exauditi fuerunt. Hinc illud consilium Eliachim summi sacerdotis ad ciues Bethulienſes, quos tyrānus Holofernes tenebat obsessos: Scitote inquit quoniā exaudiet Dominus preces vestras, si manētes permanueritis in ieiunijs, & orationibus inconspectu Domini. Ieiunium, inquit Basilus, preces nostras subuehit in celum, dum illis alarum vice fit, quo sursum ferantur. Tam gratū est Deo humilitas quam veri ieiunantes corā eo positi præferunt, vt iniquior omnium**

hominum Achab, illius misericordiā flexerit, eo quod coram Deo, se ieiunantem, & indutum sacco exhibuit, quamuis impio, & iniquo esset corde, vt in sequentibus latius expendemus. Tam gratū est enim Deo ieiunium grande, quo quis humiliatum se coram eo dat, vt quamuis externa tantū specie, ille impius se ieiunantem exhibuisset, diuinam misericordiam flexerit. Quid faciet verū & perfectum ieiunium? Certè vt optimè annotauit Ambrosius, meritò Esaias postquam ad optimum sanctumq; ieiunium agendum diuina voce fuit hortatus, subdidit: *Tunc cum scilicet tale ieiunium tenueris de quo loquebatur, iuuocabis, & Dominus exaudiet, clamabis, & dicet: Ecce adsum, non longas morasaget, nec te multo tempore tenebit suspensum: sed hoc ipso quod perfectio ieiunio eius misericordiam oratio interpellaueris, cum habebis presentem, sine dubio daturum quicquid petieris, aut verius quicquid fuerit salutis tuæ cōgruentius.*

S. 23. A monte myrrha ad collem thuris aptè discurrebat Sponsa, et duo altaria sacrificiorū, & thymiamatis aptè copulata fuerunt, vt Davidis exercitatio indicauit.

IN ET VR his verbis paulò antè propositis sanctus propheta Isaias alludere voluisse ad quædam Sponsi verba magna expensione digna: *Donec aspiret inquit dies, & inclinentur vmbra, vadam ad mortem myrrha, & ad collem thuris: tota pulchra es amica mea, & macula non est in te: veni de libano sponsa mea, &c.* Multa circa hæc verba autores dubitant & annotant, quæ tamen sancti Patres indicāt, breuiter attingam. Inducitur Sponsus in agro agens æstiuo tempore circa meridiem, quando solis æstus & ardor viget. Et sicut qui tali tempore in agro existit, fugiens æstus ardorem, se recipit in aliquem temperatum locū & vmbrosū, donec declinante die, declinet etiam caloris vis; ita Sponsus ad locū similem declinare intendens vsq; ad vespem, donec inquit aspiret dies, vadam. In hebræo & multis codicibus habetur *Vadam mihi*. Et quamuis aliqui credant esse hebraismum, iuxta cuius phrasim aliquando pronomina interloquendum adiciuntur, quæ nihil signifi-

Lib. 1. con-
tra Iovinianum.
to. 2. p. 14.

J 91
in c. 4. Cat.

Psal. 140. 2

cant, ideoq; illud pronomen *mibi* nihil signifi-
ficare, & accipiendum quasi nō esset appo-
situm, sententiamq; intelligendam ac si tan-
tum dixisset, *vadam*, eo modo quo Sponsus
similiter dixerat, *si ignoras te*, in hebræo, *si
ignoras tibi*, idem est enim ac si absolute di-
ceret, *si ignoras*. Cæterum credo hoc in loco,
idem esse *vadam mibi*, ac *vadam* in meam re-
creationem aut in meum solatium. Et quo-
riturus es vt illud capias? *Ad montem myrrhæ,
& ad collem thuris*. Insinuat D. Hieronymus
montem myrrhæ & collem thuris, partes
quasdam esse illius famigeratissimi montis
Libani, qui quoniam est altissimus, est etiā
vigente in inferioribus calore, temperatissi-
mus. Est itidem latissimus, multis monti-
bus aut monticulis potius & collibus con-
stans, (sicut de monte Sina supra ex Caieta-
no annotabamus) in quorum vnoquoq; pe-
culiare aromatum genus oritur: signanter
autem myrrha probatissima in quodā mō-
ticulo illic posito, & excellentissimum ac
mundissimum thus in quodam colle ibidē
eminenti, ex arboribus & plantis ibi nascē-
tibus oriuntur. Non solum eō se conferre
vult Sponsus propter rationem dictam: sed
quia ibi Spōsa residebat, quam in Libano
ipsemet inducit commemorantem, dum ait:
Veni de Libano Sponsa. In monte igitur Libano
morabatur illa, signanter autem inter mon-
tem myrrhæ & collem thuris, quæ iteratos
discursus ab vno in alium agebat, & dum à
monte myrrhæ in collem thuris illa pro-
grederetur, ecce Sponsus se dat illi præsen-
tem, qui captus eius pulchritudine, ad eam
commendandam se conuertit, dicens: *Tota
pulchra es amica mea, &c.* et eam ad coronam
aduocat, &c. Hæc quidem secundum corti-
cem litteræ verba significant; sanctus tamen
Gregorius mysterium grande reconditum
considerat. Certum est siquidem myrrham
quæ amarissima est gustui, & à corruptio-
ne præseruat, significare carnis mortificatio-
nem, quæ fit per varia pœnitentiæ opera,
signanter autem per ieiunium, quod carni
quidem myrrhæ instar amarissimum est, sed
per illud feruatur tam ab illa corruptione
temporali, quam concupiscentia suis moti-
bus excitat, quàm ab ea, quam æternā car-
nes peccatorum incurrunt. Mons autē myr-
rhæ non quamcumq; mortificationem, sed
grandem & excellentem in modum montis
eleuatam, designat. Similiter thus, oratio-
nis feruidæ esse symbolum, aperte ille ex-
pressit, qui dixit: *Dirigatur domine oratio mea
sicut incensam in conspectu tuo*. Et nomine col-
lis thuris non orationem quomodocumq;
feruentem, sed excellentē eleuatissimamq;

indicat. Supponitur igitur primò Sponsa, à
monte myrrhæ procedens ad collem thu-
ris; quia anima sancta non procedit nec se
eleuat ad orationem feruentē, nisi præmissa
& comitante myrrha validæ mortificatio-
nis carnis; hæc cum grandis est, ad grandem
orationem disponit, & aptat. Deinde Spon-
sa quæ tali oratione orat, quasi in colle thu-
ris posita, statim ad sui clamoris vocē, Spon-
sum sentit præsentem, qui se illi coram ex-
hibet, illud complens: *Tunc clamabis, & dices:*
Ecce adsum, ad victoriæ coronam vocans,
id est complens & facians desiderium, &
dicens: *Tota pulchra es amica mea, &c. Veni de
Libano, veni coronaberis*. Scio, vt ex sacerdote
Eliachim diximus, quod orationem tuam
exaudiet Deus, si illam sancto ieiunio sup-
posito & comitante, verè per illud humi-
liata carne, perfeceris. Ex mōte myrrhæ ad
collem thuris procedendū tibi est: ex abun-
danti siquidem mensa & splendido conui-
uiο, non ad orandum, sed potius ad idola-
trandum procedere solent homines. His
concinit illa altarium dispositio, quam tam
in tabernaculo Moysi, quàm postea in tem-
plo Salomonis conspiciamus. Duo altaria
ex Dei institutione facta sibi inuicem cor-
respondentia, scriptura sacra describit, quæ
extra sancta sanctorum erant. Vnum erat
altare Holocausti ad vnā partem dispo-
situm, eo modo quo scriptura exprimit, in
quo absumebantur carnes & conbureban-
tur, & illarum pinguedo resoluebatur: alte-
rum erat altare Thymiamatis, quod è re-
gione illius ad partem alteram septentrio-
nalem erat, de quo Iosephus^a, & excellen-
tius scriptura ipsa^b. In eo, thymiama illud
suauissimi odoris cremabatur, cuius suau-
itate recreari videbatur ipse Deus, quod &
altare incensi communi nomine dicebatur,
quod purissimū incensum coram Deo af-
cendens ibi adoleretur, à *dextris cuius*, Ange-
lus annuntiaturus Ioannis conceptionem
& natiuitatem, apparuit Zachariæ, ingresso
vt iuxta ordinem vicis suæ thus Deo offer-
ret. Vide correspondentiam altarium: In
isto offertur thus & thymiama ascendens
coram Deo, purissimum & ipsi suauissimū;
in illo carnes & earum pinguedo absumi-
tur, & dissipatur. Hæc enim duo, vt inquit
Origenes, se inuicem comitantur & mu-
tuò respiciunt, consumptio carnis & pin-
guedinis per forte validumq; ieiunium, ac
eximia mortificationis opera, & oratio fer-
uens & cælum conscendens, & ad Dei præ-
sentiam perueniens, ipsi grata & placida,
quæ humilium & mortificatorū deprecatio
dicitur, vt supra indicabamus. Hoc prop-

Eccl. 58

In dith. 4.

11.

J 92

Exod. 27.
& 38.

3. anti-
quit. c. 7.
Exod. 3.

Luc. 1.

Hom. 4. c

3. Reg. 21

19.

Epist. 46.

ad Rusticū.

Serm. 37.

Serm. 72.

de tempo.

Psal. 62. 3.

1. Reg. 22.

5.

Schol. in
Psal. 62.1. p. Pasto-
ralis cap. 3.
ad finem.

93

terea tibi tempore isto agendum est, cum ad diuinæ misericordiæ pulsandas fores, per orationes & clamores accedere paras, grande ieiunium arripe, quo te ipsum infirmum & mortificatum Deo exhibeas, ut saltem dicat, quod de Achab ieiunante: *Quia humiliatus est causa mei, non inducam malū in diebus eius.* De quibus infra. Ex hac doctrina D. Hieronymus^b hortans Rusticum monachum ad grandia ieiunij & mortificationis opera, & sancti Patres Ambrosius^c & Augustinus^d eadem omnibus commendātes, explicant illam Davidis sententiam: *In terra deserta, inuia, & inaquosa, sic in sancto apparui tibi, ut viderem virtutem tuam & gloriam tuam.* Iuxta litteræ sensum, non dubium quin David de desertis Idumæe ageret, ad quæ se receperat iuxta consilium Gad prophetæ, furorem Saulis fugiens, ut in primo libro Regum scribitur, unde & titulus psalmi ita habet: *Psalmus David, cum esset in deserto Idumæe.* Tam grandem de diuino fauore spem conceperat David, & ita omnem curam in Deum proiecerat: ut in illis horridis desertis, tam quietè orationi & contemplationi diuinæ virtutis & gloriæ traditus esset, sicuti cum postea integra pace coram tabernaculo Dei positus, nullo perturbante orabat: ac si dicat inquit Basilius: Nihil detrimenti ex solitudine contraxi, sed per inde ac si iuxta sacrum tuum tabernaculum stetissem, ita orabam, & mentis contemplatione rapiebar, cōsiderans & contemplans tuam inenarrabilem virtutem & maiestatis tuæ gloriam. Quidam illud, *sic in sancto* intelligunt, in sanctitate puritate ac iustitia. Ex qua re, tribulationum & persecutionum utilitatem B. Gregorius considerat. David enim quando vrgentissimis acerrimisq; persecutionibus erat omni ex parte circumdatus, totum se ad orandum conuertebat: quando verò postea pacificam regni sedem fuit adeptus, ad adulterium & proditorium homicidium mentem applicauit. Hieronymus tamen, Ambrosius & Augustinus credūt Dāuidem, aliquid altius secundum spirituales sensum voluisse indicare. Qui terræ nomine carnem suam intelligit, quam quia valido fortiq; ieiunio & grandibus mortificationis operibus compressam tenebat, vocat *inaquosam*, aridam, siccam, & inuiam; quia non patebat concupiscentiæ via, per quā suos eructaret affectus. Quando caro ita disposita fuerit, tunc aptè spiritus orationes suas Deo offert, eiusq; fauorem implorat, & *apparet Deo sicut in sancto*, idest in eius contemplatione quietus manet. In Dei tabernaculo, quod

sanctum vocabatur, nullus strepitus, nullum murmur oriebatur. Quando caro impinguata est, & ad orandum se conuertit, apparet Deo sicut in foro: affectus enim insurgentes & passionēs carnis quæ ex saturitate consequuntur, eius quietem intercipiunt & impediunt: quādo verò illa tenetur magna mortificatione compressa, non insurgunt affectus validi, qui inquietent & perturbent. Hinc sancti qui magni fuerunt ieiunatores, tam quietam contemplationem agebant; ut per integras noctes nullam qui inquietaret, sentirent. Hinc poterat Antonius ad vesperam orationi se tradere, & tota nocte tam quietè in ea perseverare; ut sequenti die increparet solem, quod tam citò exortus appareret. Similiter & seraphicus Franciscus, qui integras agebat noctes supremæ contemplationi traditus, illa tantummodo repetens verba: *Deus meus & omnia*; & multa similia exempla possemus referre. Quibus mirè concinūt illa (quæ ad aliud institutum alibi tetigimus) quæ in Aegypto accidebant, quādo Deus impios Aegyptios cū obdurato Pharaone flagellabat. *Erit (inquit Deus) clamor magnus in vniuersa terra Aegypti, apud omnes filios Israel non mutiet canis.* Quæ dicendi phrasi, ut S. Augustinus obseruat, supremam quietem voluit indicare, quæ fruerentur Israelitæ, Aegyptijs magnis clamoribus perturbatis. Et verè in cane carnem nostrā perpetuo ac iugimotuum suorum & affectuum latratu contra spiritū, ringentē & latrantē, aptè intelligimus. Huius clamoribus & latratibus iugiter perturbantur mundani, qui experiuntur carnem contra spiritum agentem & latrantem, imò mordentem & lacerantem. Sed sancti viri quos Israelitæ exprimebant, non huius canis latratibus turbantur, nec eorum quies intercipitur; qui operibus duris tenentes carnem compressam & quasi confectam, quietè possunt *sicut in sancto* orationi vacare. Hæc egregia est ad orationem dispositio, talisq; oratio quod petit à Deo consequitur. Idq; quod David subiicit, indicat: *Ut viderem inquit virtutem tuam & gloriam tuam.* Quamuis enim possit primò explicari, ut vellent exprimere, in quem finem ad orandum se conuertisset, ut scilicet præsentem sentiret virtutem diuini fauoris & protectionis, & dulcedinem gloriæ ipsius: sed non incongruè etiā explicabitur, si dictio, *Ut*, sicuti frequenter scriptura solet, nō tā finem, quā rei consequutionem indicet; Quasi dicat: Dum carne compressa & mortificata me ad orandum conuertissem, tunc vidi & expertus sum virtutē tuam, quæ me

Exod. 11.

6.

Lib. Locut

in Exod. 10

cut. 36.

94

fouisti

in Psal.
149.

Psal. 150.

10. Moral.
c. ultimo.

fouisti & refecisti, & glorię tuę suauitatem, qua me delectasti. His adiunge, quę frequenter sancti Patres, signanter Augustinus & Gregorius de tympano, psalterio & cythara annotāt. Expendit Augustinus illud: *In tympano & psalterio psalla t ei.* Psallere est cātare vocem emittendo, sed non solam nisi comite sono tympani & psalterij. Ipsum mysterium tympani & psalterij (inquit Augustinus) non est tacēdum. In tympano corium extenditur, in psalterio chordę extenduntur; & quanto plus fuerint extente tanto acutius sonant; ideoq; vtroq; instrumentum caro mortificatione acri siccata & extēta signatur. Tunc enim per orationem gratissimē Deo psallimus, quando caro ad modum tympani exiccata, & ad modum chordarum psalterij ligata & extenta tenetur. Tympano & psalterio addidit etiā David cytharam. *Laudate eum* inquit *in psalterio & cythara.* Siccatur enim chorda, inquit Gregorius, vt congruum in cythara sonum reddat, ideoq; carnem exprimit, quę non congruum sonum Deo reddat, nisi cum per afflictionem & mortificationem tenditur. Quia igitur orandum tibi est, carnem tuā in modum tympani, psalterij & cytharę, dispone & prępara per ieiuniū & cętera mortificationis opera: vt cōgruē possis orationes ad Deum fundere, & te ipsum pręsentare corā eo humili maceratione confectū.

S. 24. Virtutes Deus largitur per ieiunium, quo tanquā circulo comprimitur homo, sicut arbor Nabuchodonosor, vt rore cęli tingatur.

95

VIRTUTEM largiris, & pręmia. Hoc tandem in ieiunij commendationē nobis proponitur, quod per illud Deus hominibus largiatur virtutes ac dona cęlestia; quę Ecclesia, pręmia vocat, quasi ieiunij merito acquisita & cōparata. Deus siquidem per ieiunium iustis pręmia meritorū, & peccatoribus veniā prębet, vt eadē Ecclesia canit. Perterruit regem Nabuchodonosor visio quędā, quā in somnis vidit, & vox quā simul audiuit. Vidit arborē quādam tantę proceritatis, vt ad cęlū pertingeret; tantę extensionis, vt vsq; ad terminos terrę protenderētur eius rami, sub cuius umbra habitabant animalia & bestię, & in ramis eius conuersabantur volucres cęli. Et ecce vigil,

Daniel. 4.

& sanctus de cęlo descēdit, clamauit fortiter & sic ait: *Succidite arborem, & pręcidite ramos eius, excutite folia, & dispergite fructus eius: fugiant bestię quę subter eā sunt, & volucres de ramis eius, verumtamen germen radicis eius in terra sinite, & alligetur vinculo ferreo & areo, & rore cęli tingatur, &c.* Ad huius visionis explanationem conuocantur arioli, consuluntur sapientes, quorū nullus quid portēderet, valebat exponere. Tandem ille sapientissimus somniorum & visionū interpres Daniel accitus & coram rege positus: Hoc (inquit) o Rex te perturbat & terret? Hoc est quod Deus ad tuorū peccatorū expiationem & ad tuā ordinat salutem, quod succidenda est arbor proceritate & extensione magna, pręcidendi rami, excutienda folia, in fuganda bestię & volucres, radix alliganda circulo potenti & forti ferreo & areo, roreq; cęli sic infundēda; vt veluti noua quędam arbor cōsurgat. Hocq; ipsum est, quod hodie in cuiusvis peccatoris remediū & salutem proponitur. Huiusmodi siquidē arbor secundum quandam accomodationē, est peccator, in quo ex radice carnis mala, ac infecta per concupiscentiā inordinatā, peccatū tanquam germen & arbor processit, & in grandē excreuit proceritatē; nam vsq; ad cęlū peruenit, quia Deum ipsum & sanctos ipsius Angelos offendit. Grādi etiā extēsiōne ad omnia latera est dilatatū: quia proximos ad latus existentes etiā offendit. Magna arbor ad omnia se extendens, omni ex parte ramos emittens; mente cogitationes prauas, ore verba incōposita, manibus opera iniusta, pedibus gressus inordinatos &c. Sub huiusmodi ramis bestię quiescunt, & in illis conuersantur volucres, quorū typo duo peccati opera exprimūtur: quędā carnalia, quę bestię pręsignant, vt fornicatio, immunditia, impudicitia, irā, rixā, comestiones, ebrietates & his similia: quędā spiritualia, quę per volucres indicantur, vt superbę cogitationes & actus, affectus auaritię & inuidię, quę à Theologia peccata spiritualia vocantur. Quid igitur agendum? *Succidite* (inquit vigil & sanctus) *arborem, & pręcidite ramos eius.* Arbor peccati succidenda est, cuiusq; rami pręcidendi: excindendū est enim peccatū, omniaq; illius opera, si nis est omnino illi imponēdus: *Hic* namq; inquit Sāctus Propheta, *est omnis fructus, vt auferatur peccatum.* Expende illud, *hic est omnis fructus:* in hoc enim omnia ordinantur quę CHRISTVS egit: sicuti omnia quę agricola operatur, in fructū sunt destinata. In hoc venit ille, & mortuus est, in hoc instituit Sacramenta, ac sanguinē fudit, prędicatores

96

Esai. 27.9.

Euange-

euangelicos misit, sacerdotes ordinauit, & confessores constituit; in hoc eius dispositione institutum est Quadragesimæ tempus, contiones ordinatæ, ceremoniarum constitutæ. *Hic est omnis fructus*; Ideoque qui illum non assequitur, omni fructu priuatum se intelligere debet. Et bene dicitur: *Succidite arborē*, nō tantum leuigenda est aut operiēda, sed omnino excindenda; nō enim sufficit peccatum aliqua tantum ex parte leuigare aut minuere: sed illud totum est excindendum, vt nec rami eius, nec folia, nec fructus remaneant. Non solum est fornicatio dimittenda, sed excindēda familiaris cōuersatio cum ea muliere, cū qua peccare solitus fuisti: nō solum restituendū quod per vsuram abstulisti; sed rescindendus iniquus contractus. Arbor & rami, & folia & fructus, omnia quæ in arbore cōtinentur exprimūt; & qui hæc omnia penitus præscindi statuit, omnino peccatū excindendū decreuit. Abigendæ bestię & volucres, opera scilicet carnalia, quæ vt sanctus Iudas Apostolus dixit; *Carnē maculant & fœdant*, & spirituales nequitie, quæ animam perdunt, illudq; fiendū quod nos sanctus admonet Propheta: *Derelinquat impius vias suas, & vir iniquus cogitationes suas, &c.* Radix tamen dimittenda quidē, sed alliganda circulo ferreo & æreo; vt rore cœli tingatur. Quibus verbis admiranda nobis obseruandaq; doctrina indicatur. In primis nequaquam præcipitur, auferre radicem aut de terra euellere: quia radix peccati est nostrę carnis concupiscentia, hæc autem dū viuimus eradicari ex carne non potest. Quantumcunq; enim quis sanctus sit, dum uiuit, (excepto CHRISTO, eiusq; sanctissima Matre) huiusmodi radicē in terra carnis suę radicatam portat, & concupiscentiam desert, quā & Apostolus ipse qui in tertium cælum fuerat eleuatus, sentiebat. *Sentio*, inquit, *aliā legem in membris meis, repugnantem legi mentis meę.* Hæc ab eodē Apostolo sæpe vocatur *peccatum*, non quod verē illa peccatū sit (vt sanctum concilium Tridentinū ex sanctorum Patrū doctrina contra nostri temporis hæreticos definiuit & declarauit) sed quia ad peccatū excitat & inducit, & illud producit sicut radix arborē & ramos, folia & fructus. Non itaq; eradicari potest, sed comprimenda est valide ac potenter *circulo ferreo & æreo*; quo nomine excellenter ieiunium validum, forte, ac prudens expressum est. Ieiunium siquidem circuli modum tenet, quod vndiq; carnis concupiscentiam circundat, coarctat & comprehendit: Estq; sicuti supradiximus, quædam vniuersalis totius carnis com-

pressio. Ferreus & æreus debet esse circulus iste. Idem Daniel paulò ante quid ferri & æris nomine indicaretur, exposuit. Ferrum quidem dixit significare Romanam fortemq; potentiam, quæ omnia comminuit, & domat. Id enim ferro conuenit, per quod omnia cōminuuntur & domātur. *Ære* autem dixit significari Græcorum sapiens regnū, quoniam æs propter suū sonitū, (vt Hieronymus annotauit) sapientiā indicat. Ieiunium arripiendum est, quod primò sit circulus ferreus, quod potēter edomet, comminuat, & conterat concupiscentiæ vires, vigorem & robur; nihil enim potentius id præstat, quàm ieiunium validum & rigidum, ac strictissimè constringens: sed debet adiungi æs sapientiæ & prudentiæ, vt sicut dixit Paulus, rationabile sit obsequium, tale quod vitam carnis non auferat, & concupiscentiæ vires eneruet. Forte quidem ieiunium: si enim illud tale non fuerit, non tenebit alligatam & compressam radicem, ne germinet ramos prauorum affectuum & motuum: sed prudens, vt ex professo D. Chrysostomus annotauit, ne vitam absumat & perdat. Si tali circulo radix fuerit compressa & colligata, erit ille medium, vt ros de cœlo descendat, eoq; tingatur non solum anima, sed & caro ipsa multiplici labore compressa, sicut sanctus Hieronymus ad Rusticum scribens declarat, Davidis verba expendens, quibus non solum animam, sed & carnem Deum desiderantem exprimit dicens: *Sitit in te anima mea, quā multipliciter caro mea.* Totamque doctrinam istam Niniitarum sapius repetita historia comprobabat. Ex radice namque concupiscentiæ, tam grandis peccati arbor processerat, vt ad cælum vsq; pertingeret: *Ascendit inquit Deus malitia eius vsque ad me.* Omni ramorum genere, peccati arbor abundabat, quia ad omnes iniquitatis partes deflexerant, ad quæ carnalia opera tanquam bestię, & spirituales malitiæ tanquā volucres se receperant. Sed primū excissa est penitus arbor, vt D. Chrysostomus annotat, quia *recessit unusquisque de via sua mala.* Expende vim illius vocis, à *via*, non enim solum dimiserunt peccata, sed & eorum occasiones abiicerunt, quæ sunt via, qua quis ad peccatum it & regreditur. Potentiissimi etiam ieiunij circulo carnis concupiscentiam compresserunt, & alligarant; sicque diuinæ misericordiæ rore tinēti & aspersi fuerunt, & ad vitam renocati, & veniam obtinuerunt & gratiam: per ieiunium enim quo tanquā valido circulo comprimuntur concupiscentiæ,

97
Data. 40.

Dan. 1. 17.

A d Roma.
12. 1.Homil. 14.
ad Rom.Epil. 46. ad
Rusticū Mo-
nachum.

Psal. 41. 1.

Ione. 1.

rix, vitia & affectus; virtutes Deus & dona largitur, & concedit. Hinc Sanctus Hieronymus eleganter acuteque explicat, cur ieiunium vocetur in Scriptura, *Sanctificatio*. Querere enim volentes Iudæi, an persecurare deberent in ieiunio post reedificatum Templum, sic interrogarunt: *Numquid sanctificare me debeo, sicut feci iam multis annis?* idest: Teneor ne adhuc in ieiunio persistere, reedificato Templo; sicut antea cum procius egressionem ieiunabam? Merito sane inquirere volentes, An deberent ieiunare, inquirunt, An debeant se sanctificare; quia ieiunium, inquit Hieronymus, sanctificatio quidam est, quod ad diuina dona recipienda, quibus sanctificamur, disponit: de quibus alibi dictum est.

§. 25. Nulla diuina dona consequutos fuisse Sanctos, nisi per ieiunium, docuerunt eleganter Beati Patres Ambrosius & Cyprianus, ostenderuntque opere ipso Moyses & Elias.

NE C peccatoribus solummodo ieiunium congruit, ut dimissa peccati culpa, diuinæ gratiæ rore tingantur, & perfundantur, sicuti hactenus probatum est; sed & sanctis omnibus necessarium est, ad quæque diuina dona obtinenda. Hancquæ credo causam, cur Basilii ieiunium vocauerit, *Sanctorum thesaurum*: quo nomine, quantum existimo, id intelligit, vnde omnia bona extrahuntur: quomodo dicimus Reges habere thesauros suos, ex quibus pro temporum necessitate omnia, quæ sunt necessaria trahunt: sicut Scriptura sacra describit thesaurum Regis Artaxerxis, ex quo concessit Esdræ Sacerdoti, quicquid necessarium esset ad expensas domus Domini: & thesauros Ezechia^b, quos ostendit nuntijs Regis Babylonis; similiterque thesauros domus Domini aut templi, qui erant aulæ quædam, aut loca, in quibus omnia diuitiarum genera erant condita, vnde cum aliquid necessarium erat in usum sacrificiorum aut templi extraheretur, quæ dicebantur gazophilatæ, ut infra dicemus. Imò & cælum in scriptura sacra dicitur, *Thesaurus Dei*, quia communiter

intelligimus in eo omnia bonorum genera reposita habere, & inde quæ necessaria nobis sunt, mittere. Ita ieiunium dicitur, *Sanctorum thesaurus*, quia ex eo omnia bona, quæ illis sunt necessaria, extrahere solent. Si diuinorum mysteriorum intelligentiam optant, ad ieiunium confugiunt; si animi consolationem cupiunt, ad illud manus conuertunt; si Dei iram placare contendunt, ieiunio vtuntur; si inimicorum impetum infringere, ad ieiunium conuolant, &c. De ieiunio itaque Sanctus Basilius id asserit, quod Salomon de Sapientia, de qua dixit: *Infinis thesaurus est hominibus*, quam qui possidet, thesaurum infinitum possidet, vnde totius boni genera extrahere poterit. Est namque ieiunium thesaurus quidam omnia bonorum genera continens. Illud enim (inquit Diuus Basilius) Prophetas generat, potentibus addit robur; ieiunium legumlatoribus subministrat sapientiam, bona est animæ custodia, corpori tutus conuictor, armatura fortiter belligerantibus, athletis exercitium. Hoc tentationes depellit, hoc vngit ad pietatem, vigiliæ familiaris comes, sobrietatis architectus: in bellis addit fortitudinem, in pace docet quietem. Nazareum sanctificat, Sacerdotem reddit sacris idoneum, atque, *ut semel omnia dicam, reperies quotquot fuerint Sancti, omnes per ieiunium ad vitam Deo dignam fuisse institutos*. Id ipsum Beatus Cyprianus illa celebri explicauit sententia: *Quotquot viros virtutum vidimus, sine ieiunio non legimus ascendisse; nec aliquid magnum moliri sunt, nisi prius abstinentia precessisset*. Quoties aliquid à Deo conari sunt obtinere, ieiunijs incubuere & lacrymis, & pernoctantes in orationibus, cilicijs carni hærentibus, supplices beneficia postularunt, &c. Hoc adeò verum est, ut nec ipsa Beatissima & Sanctissima VIRGO MARIA cælorum Regina, & Dei mater charissima, cui donorum diuinæ gratiæ plenitudinem concessit, quam propterea Angelus, *Gratia plena* vocauit; aliquid donum obtinuerit; nisi grandi asperoque ieiunio pramisso. Ut enim ipsamet Beata Elisabeth viduæ reuelauit, (cuius reuelationem refert Seraphicus pijsimusque Doctor Sanctus Bonaventura,) excepta illa primatone de copiosa gratia, quam in sua Sanctissima ac pura Conceptione recepit, nullum deinceps donum aliud, aut fauorem consequuta fuit, nisi per crebra suspiria, indefessas vigilas, grandia & continuata ieiunia. Tam grandia liquidem illa extitisse, docuit Ambrosius, ut naturæ vires excederent; tam cōtinua, ut ieiunio congeminaret dies (imò

Sapi. 7. 14

Eadē hor

Libr. de ieiun. & tent Christi.

In medit tione de ta Christi cap. 3.

Libro. 2. virginibu

E. fortitan

forſitan & hebdomadas : nam ſi multi ſan-
cti integris menſibus ſine cibo manentes ,
ieiunium tenuerunt, vt alibi diximus; mul-
tò magis de Virgine Beatiffima id poſſu-
mus credere :) & ſi quando reficiendi ſuc-
ceſſiſſet voluntas, cibis plerumque obuius,
qui mortem arceret, non delitias miniſtra-
ret. Ita Ambroſius. Tale itaque agebat ie-
iunium, vt tantum id comederet, ſine quo
vita ſeruari non poterat. Per ieiunium er-
go obtinuerunt ſancti, vt Deus virtutes il-
lis largiretur, præmia atque dona concede-
ret. Id quod ſancti Patres vna eademque,
ſed longa inductione confirmant. Moyſes
per grande quadraginta dierum ieiunium
obtinuit, vt legiſlator fieret, legem ipſiuf-
met Dei digito ſcriptam recipiens, inquit
Bafiliius : & quod ad Dei ſingularem fami-
liariſſimamque admitteretur colloctionem,
ait Cyprianus : & quod fulgida luce facies
eius antiquitus coram populo ſplenderet,
& poſtea cum Chriſto in ſplendenti maie-
ſtate appareret, inquit Hieronymus : & quod
adhuc agens hanc vitam, eſſet beatus, & ad-
miſſus ad Dei ipſius eſſentiam clarè & facie
ad faciem videndam, inquit Auguſtinus :
qui ſimul rem annotat grandi conſideratio-
ne dignam. Cum namque primùm Deus
Moyſi apparuit in monte Horeb aut Sina,
in flamma ignis ardentis in rubo, & vellet
Moyſes accedere ad illud prodigium conſ-
piciendum, quod rubus ardebat, nec com-
burebatur; audiuit vocem Dei de medio
flammæ, dicentis: *Moyſes Moyſes, ne appropies
huc, &c. & abſcondit Moyſes faciem ſuam: non
enim audebat aſpicere contra Deum*, ideſt, verſus
flammam illam, ex qua vocem diuinam pro-
deuntem audierat, vt Caietanus exponit.
Qua in re multa ſunt, quæ attenta egent ex-
penſione: Primùm, quod Deus ipſe, qui Moy-
ſen vocarat, & eum in ducem populi ſui ele-
gerat, prohibet illi ſibi fieri propinquum,
& vult eum à longe ſtare & contineri. De-
inde Moyſes ipſe vocem eius audiens; *abſ-
condit faciem ſuam*. Ambroſius^a legit; *Auertit ſe*,
quaſi retrorſum ſe conuertens: Cyrillus^b;
Auertit oculos ſuos, Vulgatus optimè, *Abſcon-
dit faciem ſuam*, eam tegens, inquit Caietanus^c,
aliquo operimento. Et tandem non auſus
fuit, reſpicere verſus partem illam, à qua vox
Dei iudicabatur prodiiſſe. Hæc fecit Moy-
ſes, tum propter timorem quem de Deo
concepit, audiens eius vocem: quomodo
d^d *Adam audiens vocem Dei, abſcondit ſe*: tum
propter verecundiam, quomodo Rebecca,
e^e *Videns Isaac, operuit vultum ſuum*, & Eſther
conſtituta coram Rege Aſſuero, penitus de-
ſecit ſpiritu^f: tum tandem quia ineptum ſe

ſenſit, ad eam fulgidam flammam, & lucem
conſpiciendam, in qua Deus erat, vt Cyril-
lus^g, & Bernardus^h obſeruant. Ita quidem
tunc. Poſtea autem videbis cum in ipſomet
monte poſt aliquot menſes illi Deus appa-
reret; quod non ſolum non prohibuit eum
accedere, quin potius vt accederet, iuſſit:
nec à longe poſitus ſtat, & ſe continet; ſed
locum ipſum montis, in quo Deus erat, af-
cendit & ingreditur, cæteris omnibus in in-
ferioribus montis partibus remanentibus:
nec ſolum non operuit faciem, aut ſe auer-
tit, aut declinauit oculos; ſed quantum po-
teſt eos in Deum figit: nec timet videre quod
apparebat, imò & contendit ipſam met di-
uinam faciem, quam non viderat, clarè con-
tueri, quod & re vera conſequutus fuit.
Non mirum, inquit Auguſtinus: grande
namque ac prolongatum ieiunium effecit;
vt qui ante illud nec Deum videre, nec ve-
rò ad eum accedere audebat; poſt illud, cum
Deo facie ad faciem colloqueretur. Id quod
& cæteri Patres ſimiliter annotant, Cypria-
nus, Hieronymus, Baſilius, Ambroſius, Chry-
ſoſtomus, & alij. Eliam itidem ipſimet om-
nes obſeruant, quem Theodoretus maxi-
mum Prophetarum vocat; ſignanter autem
Ambroſius, qui peculiarem librum ædidiſt,
quem de Elia & ieiunio inſcripſit, in quo
excellentiſſima dona, quibus à Deo fuit or-
natus, illius grandi continuatoque ieiunio ſin-
gulariter tribuit: & ſpecialiter illud, quod
eius lingua ad ſui votum clauſit, & aperuit
cælum, quaſi clauis ipſius cæli, ibi claudens
& quaſi concludas continens ad ſui volunta-
tem pluuias; indeque eas quando voluit, ex-
trahens; vt videas, quomodo ieiunium ſit,
per quod cæleſtis gratiæ pluuiæ & ros in
nos deſcendit. *Elia*, inquit Ambroſius, *ieiunio
ore vox emiſſa, cælum clauſit ſacrilego populo Iudeo-
rum*. Expende illud, *vox emiſſa*: alludit enim ad
id quod dixit ipſe; *Viuit Dominus, ſi erit annis
his ros & pluuiæ, niſi iuxta oris mei verba*: & ad
id quod dixit Sapiens: *Verbo Domini continuat
cælum*. Non eum multa agere, aut moliri fuit
neceſſe, non manus aut pedes mouere oportuit;
ſed ad vnius verbi prolationem, imò ad
eius vocis ſonum, cælum clauſum apertumque
fuit. Vox ſiquidem illa, inquit Ambroſius,
ab ore ieiuno erat procedens. Vide quanta
ſit excellentis ieiunij vis, vt vnicum ieiunan-
tis verbum, in cælo quicquid voluerit ope-
retur: ibi toto quo voluit tempore, aquam
tenuit concludam; inde quando voluit, eam
ſecundum ſue voluntatis menſuram traxit. Et
non ſolum aquam, ſed et ignem; idque non
ſemel, ſed iterum atque iterum, quando voluit, ex
eodẽ loco traxit ad cõburẽdos quinquage-

^a In Exod.
^b In Canti

Exod. 34.

Sermo. 25.
citat.

Locis cita-
tis.

I 100
In Daniel.
orat. 9. in c.
9. in fine.

Lib. de Elia
c. 2. & epil.
82. ad Ec-
cle. Vercel.
3. Re. 17.1
Eccleſiaſti-
ci. 4. 8. 3.

1. Reg. 1.
Ecdiaſti-
ci. 48. citat.

Psal. 32. 6.

Luc. 7. 7.

Iacob. 3. 11

Homi. 1. de
ieiunio.

Lib. 2. con-
tra Iouinia.

narios. *Verbo Domini*, inquit idem Sapiens, *ce-
tinuit cælum, & deiecit de cælo ignem ter*. Expen-
de omnia. *Verbo*, inquit, *Domini*. Verbum erat
Eliæ; sed eius verbum, dicitur verbum Do-
mini, quoniã peculiari Dei dono ei cõcessũ
fuit, solo verbo rebus dominari, & de illis
quæ vellet agere. Nõ potuit excellẽtius Da-
uid, Dei virtutẽ exprimere, quã dicens: *Ver-
bo Domini cæli firmati sunt*: & Centurio excel-
lenter ex eo CHRISTI diuinam poten-
tiam quantum fieri potuit commendauit,
quod dixit: *Tantum dic verbo, & sanabitur puer
meus*. Ecce quid operatur grande, sanctum,
ac omnibus modis perfectum ieiuniũ, quod
vox ieiuno (inquit Ambrosius) ore emissa, &
eius nudum verbum, firmat cælos, & fortis-
simis vectibus claudit, vt non solum pluuia;
sed nec minima roris gutta inde erumpat:
(*Non erit, inquit, ros, nec pluuia, nisi iuxta ver-
bum oris mei*) vtquẽ non solum ros, sed &
magna ac superabũdans pluuia ad vnius ver-
bi sonitum, ex eodem ieiuno ore proceden-
tis oriatur. Deinde, miratur Sanctus Iaco-
bus Apostolus verẽque mirabile est, quod
ex eodem foramine fons emanet dulcem, & ama-
ram aquam. Eodem autem verbo, vna ac ea-
dem lingua formato, ex eodem loco, quo
aquam Elias traxit homines refrigerantem,
traxit ignem comburentem milites & quin-
quagenarios. Hoc admirandum opus Spiritus
sanctus repetitione vocis *cæli*, voluit in-
dicare: *Continuit, inquit, cælum*, vt plueret ad
ipsius voluntatem, & *deiecit de cælo ignem ter*.
Tribus annis cum dimidio, aquam in cælo
tenuit conclusam, quã abundantissimẽ, cum
voluit, inde eduxit: & ter ignem ex eodem
fonte deiecit: idquẽ *sola voce ieiuno ore emissa*.
Quid reliqua eius contexam? inquit Ambro-
sius. Ieiunus filium viduæ suscitauit ab infẽ-
ris, ieiunus curru raptus est ad cælum, &
quadraginta dierum ieiunio diuinam acqui-
siuit præsentiam, (& meruit, inquit Basilus,
in Horeb, quantum fas est homini, Deum vi-
dere.) Ieiuno ore statuit fluentia Iordanis, &
redundantem fluminis alueum repente sic-
catum, puluerulento transinigrat vestigio.
Tunc deniquẽ plus meruit, quando plus ieiunauit. Ita
Ambrosius. Iuxta mensuram ergo ieiunij,
erant præmia & dona, quæ à Deo Elias obti-
nebat. Qui quoniam non minus, quàm Moy-
ses ieiunauit (inquit Hieronymus) non mi-
nori maiestate cum CHRISTO in Transfi-
gurationis gloria visus fuit, cum quo ex-
cessum, quem completurus erat in
Ierusalem, liberẽ per-
tractaret.

(22)

*S. 26. Sanctos per ieiunij virtu-
tẽ diuina dona cõsequutos, ma-
nifestẽ comprobant Daniel, &
aly, excellenterq; Sacta Judith.*

LI A innumera ad idem con-
firmandum exempla iidem
sancti Patres expendunt. Da-
niel namque per ieiunium
accepit, vt profunda myste-
ria, quæ Magi & Arioli Chaldaeorum nulla-
tenus poterant attingere, plenẽ intelligeret,
& manifestẽ referaret: per ieiunium inter
leones semel, & iterum illæsus exitit; per
illud, mysteriorum CHRISTI grandem ac-
cepit cognitionem, qui quantõ maiora erant
quæ intelligere optabat, maiori se confi-
ciebat ieiunio. Per ieiunium sancta, pura,
Deoque grata desideria suscepit, qui *Vir de-
sideriorum* vocatus fuit, quando panem de-
siderabilem non comedit, quod sæpe D. Hiero-
nymus repetit, & tradidit Augustinus, ^{2. 3. 11.}
annotans bona desideria ex ieiunio nasci, si-
cuti carnalia, & immunda ex crapula & ebie-
tate. Per ieiuniũ tres pueri eius socij arden-
tissimã flammarũ vim ita superarunt; vt nec
capillus, aut vestis eorum, vel leuiter com-
bureretur: *Fecitquẽ medium fornacis quasi ventũ
roris flantem*. Ieiunio Samsonem accepit in fi-
liũ ipsius mater: eodem pene confecta Anna
suscepit Samuelem, quæ non solũ ieiunauit
ipsa; sed & filiũ quem acceptura esset, ieiuna-
torem futurum promisit; quem antequã co-
ciperet, futurũ Nazarẽu spondit. Esther
quoque, & Mardocheus (inquit D. Clemens
Papa) impij Aman, & infidelium insultatio-
nem, ieiunio declinarunt; Anna filia Phanue-
lis (inquit Hieronymus) semper ieiunans, &
Dominum & virginẽ longa ieiunia suscepe-
runt. Cornelius Ceturio, vt Spiritum sanctũ,
antequam baptisma acciperet, elemosynis
crebrisq; ieiunijs meruit. Quidnam Sancta
Judith per ieiunium non accepit? vt idem
D. Clemens considerat, cuius insignes virtu-
tes; admirandaq; facta Spiritus sanctus descri-
pturus, (vt Ambrosius obseruat) id primo
loco, & quasi in capite cõstituit, quod *Habẽs
super lãbos suos ciliũ, ieiunabat omnibus diebus vita
sua, præter sabbatha, & neomenias, & festa domus
Israel*. Per hoc namq; ieiuniũ tã grandem cõ-
sequuta fuit sapientiã; vt magistra Præsbyte-
rorũ & Sacerdotũ Bethulię effec̃ta, eos diui-
na cõsilia edocuerit. Per illud accepit fortitu-
dinẽ mentis robustissimam, roburq; fortissi-
mũ, per quod nullo cõpressa timore, fortis-
simorum hostium castra adiit. Ieiunio vi-

J 10.

Daniel. 1 c.
2. 3. 11.

2. 2. Conti-
Iouinia. 1
epist. 22. a
Eustoch.
6 Serm. 6.
de tempore

Daniel. 3.
50.

Lib. 5. con-
tra. Apol
cap. 21.

Lib. 2. con-
tra Iouini.

Lib. 5. citat

Lib. de vi-
duis ante
medium.
Judith. 8
6.

ib. de vi-
uis cit.

¶ 102

1. q. 147.
rt. 1.

Cor. 6. 5.

o. Contra
aust. c. 9.Judith. 12.
1.Judith. 12.
19.

¶ 103

ibid. nu. 20

ros oblidione tractos (inquit Ambrosius)
perculosos metu , tabidos fame ; sola potuit
à colluione reuocare , ab hoste defendere.
Per ieiunium iuuenula pulcherrimaquē mu-
lier, nullo comitata viro, inter barbarorum
innumerabilem exercitū, castitatem custodi-
uit. Hocq; singulariter miratur Ambrosius,
quod inter tot millia hostiū, casta permansit.
Seruauit quidem illa castitatem toto vitæ
suz tempore , quæ toto eodem tempore ie-
iunium tenebat. Sicut namquē ridiculum
est, castitatem illasam seruare velle, cum ven-
tris abundanti & nimia saturitate ; ita illa
tunc aptè custoditur castitas, quam conti-
nuum comitatur ieiunium, vt Diuus Tho-
mas docuit, expendens, rectè Apostolum,
post multa ieiunia, castitatem poluisse, cum
dixit : *In ieiunijs multis, in castitate.* Sed quod
maiores admirationem inducit, illud est,
quod talis tanquē pulchra mulier inerinis,
sola, vnica abra comitata, inter talem talium
quē militum & ducum exercitum, nullam
nec minimam castitatis læsionem passa fue-
rit. Annotauit Diuus Augustinus, gentiles
aptè finxisse Venerem Vulcani quidem vx-
orem, & Martis adulteram fuisse. Erat Vul-
canus Deus ille, qui perpetuò adhærebat
igni ; quia calore ventris succenso per ni-
miam comestationem & ebrietatem, ad lu-
xuriam, & venerem inclinatur homo ; ideo-
quē difficile est à luxuria & venere se cum
continere, qui epulis se tradit inordinatis :
sed difficilius Marti, bellorum Deo ; quia si-
cuti milites sunt, qui minus abstinentijs &
mortificationibus vacāt ; ita etiam ipsi sunt,
inter quos castitas nullatenus tuta consistit.
Et quamuis id omnibus militibus fuerit
commune, singulariter autem Assyrijs, in-
ter quos pulcherrima Iudith sola incedebat.
Factum est enim apud Assyrios, si famina irrideat
virum, agendo vt immunis ab eo transeat. Sed ca-
sta scēmina, quæ per ieiunium castitatem ser-
uauerat, per ieiunium eandem inter mili-
tes etiam Assyrios conseruauit ; quæ nulla-
tenus ieiunium remisit, imò auxit, cum ma-
ius imminabat periculum ; quæ ducta ad Ho-
lofernis mensam & cœnam, quam ducibus
suis fecit, cum sibi ad id quod intendebat
perficiendum necessarium videret comedere
& bibere, quia illam ad id Holofernes
excitabat ; comedit quidem & bibit, non ta-
men cibos regios & pingues, nec vina for-
tia & defæcata, quæ ipsi offerebat ille ; sed
accepit, & manducauit, & bibit coram ipso, ea
quæ præparauerat illi ancilla eius. Quanto te-
mulentior Holofernes per cibum & potum
reddebatur, illa temperantior per parsimo-
niam se efficere curabat. *Bibit ille vinum mul-*

tum nimis, quantum nunquam biberat in vita sua,
& incundus factus est. Ipsa temperatissimo re-
fecta cibo, reddita est modestior & vigilan-
tior : vnde ardentissimis flāmis ille æstuans,
(*erat enim ardens in concupiscentia*) tam infir-
mus fuit redditus ; vt fortis tyrannus illa no-
cte vilissima infamiq; morte à scēmina de-
bili occideretur, & scēmina secundum na-
turæ sexum debilis, tam fortis euasit ; vt li-
berè ac securè & sine timore, contra tyran-
num quem omnis mundus pauebat, qui &
omnes solo nomine terrebat populos & du-
ces, gladium stringeret, moueret brachium,
apprehenderet comam capitis, & bis cer-
uicem eius percuteret ; nequē hoc opere
confecto prius discessit, quam conopæum
à columnis auferret, & euolueret corpus
truncum, & caput conopæumquē secum-
ferens discessit, totum exercitum in fugam
conuertens, imò & totam domum Nabu-
chodonosor Regis Assyriorum ingenti con-
fusione perfundens. Non difficile (inquit
Ambrosius) ebrios exercitus, vnus sobrie-
tas & vincere potuit & eludere. Nec dex-
træ tantum hoc opus ; sed maiora trophæa
sapientiz, vt meritò ab Apostolo post mul-
ta ieiunia non solam castitatem ; sed & scien-
tiam additam videamus, dicente : *In ieiunijs,*
in scientia, in castitate : nam manu solum Ho-
lofernem vicit, consilio autem omnium ho-
stium superauit exercitum. Suspenso enim
Holofernis capite, quod virorum consilio
non potuit excogitari, suorum crexit ani-
mos, hostium fregit ; suos pudore excitans,
hostes quoquē terrore percellens ; ita vnus
viduz temperantia, atquē sobrietas non so-
lū naturam suam vicit : sed quod est am-
plius, fecit omnibus viris fortiorem. Per ie-
iunium igitur sapientiam excellentem obti-
nuit, fortitudinem inuictam imò & vincen-
tem acquisiuit, castitatem immaculatam ser-
uauit, & inter hostium cuneos inermis con-
seruauit illasam : hostes vicit, victoriam re-
portauit, liberauit patriam, & celeberrimum peperit nomen. Bibebant vinum in
ebrietate potentes, qui Holoferni principi
militiæ Regis Assyriorum se tradere gestie-
bant (inquit Ambrosius) sed non bibebat
scēmina Iudith, ieiunās omnibus diebus vi-
duitatis suæ, præter festorum dierum so-
lemnitates. His armis munita processit, &
omnē Assyriorum circumuenit exercitum :
sobrij vigore consilij, abstulit Holofernis ca-
put, seruauit pudicitiam, victoriam repor-
tauit. Hęc enim succincta ieiunio in castris se
pretendebat alienis : ille vino sepultus iace-
bat, vt ictū vulneris sentire non posset. Itaq;
vnus mulieris ieiuniū innumeros prostrauit

Ibid. nu. 15

Lib. de vi-
duis.

1. Cor. 6. 5.

Lib. de Elia
cap. 9.

exerci-

exercitus ebriorum: Sic Ambrosius. Humil-
modi innumera, quæ in scripturis sanctis le-
gimus, sanctos Patres, qui attentè omnia
considerant, excitant; ut summis laudibus
ieiunium prosequantur, eidem omnia cœ-
lestia dona quæ iusti accipiunt tribuentes.
Vnde Ambrosius, Ieiunium, inquit, substan-
tia & imago cœlestis, ieiunium refectio ani-
mæ, cibis mentis, ieiunium vita est Angelo-
rum, ieiunium culpæ mors, excidium deli-
ctorum, remedium salutis, radix gratiæ, fun-
damentum castitatis, &c. Omnia hæc ver-
ba expensione sunt digna, signanter autem
illa, quibus ieiunium vocat, substantiam &
radicem gratiæ.

*S. 27. Ieiunij virtutem osten-
dunt Sancti Patres, tribuen-
tes illi per quandam accomo-
dationem, quod Fidei Pau-
lus.*

QU A in re B. Ambrosius aliquā
mihi videtur allusionem face-
re voluisse, ad ea, quæ Sanctus
Apostolus fidei encomia pro-
mulgans, dixit: *Fidem esse sub-
stantiam sperandarū rerum.* Quā-
vis enim certum sit, tam perspicuis nomini-
bus & titulis, ieiunium & abstinētiā ipsa
fide longe esse inferiora, ut non oporteat
hac in re immorari; tam excellentem tamen
& necessariam ieiuniorum virtutem sancti
Patres intelligunt: ut aliquo modo & secun-
dum quādam analogiam & applicationem,
illa ferè omnia de ieiunio & abstinētia di-
cant, quæ de fide Sanctus Apostolus expres-
sit. Quod ita explicari potest. Homo ex ani-
ma & corpore constituitur. Et quidem ex
parte animæ, est illi necessaria virtus quæ-
dam, illam captivans, & comprimens eius
potentias; quæ omnium aliarum sit funda-
mentum, sine qua nulla possit virtus con-
sistere. Hæcque est fides, quam propterea
Apostolus *substantiam*, idest fundamentum,
aut radicem vocavit, sine qua nullus potest
cœlestia dona, gratiā, aut Dei amicitia per-
cipere; nec aliquid agere, quod coram Deo
meritorium sit. Quamvis ipsa sola non suf-
ficiat; *Sine charitate enim, & illius operibus mor-
tua est.* Similiter igitur ex parte corporis re-
quiritur quædam virtus, quæ corpus com-
primat, & quasi captivos teneat eius sensus
atque affectus, quæ commune etiam sit om-
nium virtutum fundamentum & substantia,

sine qua non potest virtus aliqua constare.
Hæcque est temperantia & abstinētia, cu-
ius singularis actus est ieiunium, quod Chry-
sostomus vocat, omnium bonorum ac be-
neficiorum cardinem, & Hieronymus cœ-
terarum omnium virtutum fundamentum,
sine quo nec ipsa fides secunda & firma con-
sistit, ut Divus Ambrosius ex eo ostendit;
quod populus abstinētia abiecta & ieiunio
neglecto, ad vitulum adorandum se con-
vertit, & a fide vera defecit. Et sicut fides
opera aliarum virtutum exigit, sine quibus
parum prodest: ita abstinētia & ieiunium
cæteris virtutum operibus eget, ut perfec-
tum sit, sicuti infra dicemus. Apostolus au-
tem postquam fidei vim & necessitatem ex-
pressis multis Sanctorum exemplis & histo-
rijs commendavit; multos referens qui fue-
runt ab initio seculi, usque ad introitum
populi in terram repromissam; ut Abel, He-
noch, Noe, Abraham, Isaac, Iacob, Moy-
sen, Israelitas mare rubrum transeuntes, &
Rahab: videns innumera adhuc superflui-
se exempla in sanctis, qui fuerunt post in-
gressum in terram promissionis, & quod
ea omnia referre esset quasi impossibile;
sub quadam generali descriptione illa per-
currit. *Et quid, inquit, adhuc dicam?* Tot sibi
se offerebant, exempla quæ proferret; ut eo-
rum multitudine præpeditum se indicet. *De-
ficiet enim me tempus,* non solum ad scriben-
dum necessarium, sed & vitæ, (ut Ansel-
mus exponit) *enarrantem de Gedeon, Barac,
Samson, Ieobre, David, Samuel & prophetis, qui
per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam,
adepti sunt repromissiones, obturaverunt ora leo-
num, extinxerunt impetum ignis, effugerunt
aciem gladii, convalescerunt de infirmitate, fortes
facti sunt in bello, &c.* Similiter sancti Patres,
ieiunij virtutem & necessitatem commen-
dare volentes, postquam singularibus ex-
emplis rem exposuerunt, videntes adhuc in-
numera exempla superesse, quæ possent re-
ferre; quasi eorum multitudine præpediti,
sub quadam generalitate ea percurrunt, ea-
dem tribuentes ieiunio, quæ Paulus fidei,
quamvis diversa ratione, ut paulò ante di-
cebamus. Ita Sanctus Basilius, postquam
multa variaque exempla protulit in ieiunij
commendationem, rem concludere volens:
Atque ut semel, inquit, omnia dicam, repe-
ries quotquot fuerunt sancti, omnes per ie-
iunium ad vitam Deo dignam fuisse insti-
tutos. Per ieiunium extinxerunt vim ignis,
obturerunt ora leonum, &c. Et sicut Pau-
lus de fide dicit, Sanctos per fidem vicisse reg-
na, &c. ita & hæc omnia eos per ieiunium fecisse
sancti Patres asserunt. *Vicerunt quidem reg-*

Sermo. 1.
de ieiunio.
Epist. 1. ad
Demetri.

Epist. 1. ad
Sabini.

Ad Hebr. 1.
32.

105

Homi. 1. de
ieiunio. ante
med.

Lib. 2. contra Iovinianum.	<p>na: victoriam enim de Amalechitarum regno, & illam quam Iosue de multis Regibus reportavit, ieiunio tribuit Hieronymus, de quibus supra. <i>Operati sunt iustitiam</i>, id est omnem virtutis actum: ita intelligunt Anselmus & Diuus Thomas: & merito; iustitia enim, ut dixit Sanctus Ambrosius^b, vniuersalis est virtus, & is dicitur iustus & operari iustitiam, qui omnia virtutum opera tenet. Hoc autem sancti ex eo tribuunt ieiunio, quia sicut homo per saturitatem ad omnia vitia est dispositus; ita nequaquam ad omnia virtutum opera nisi per ieiunium redditur aptus, de quibus supra. <i>Adepti sunt repromissiones</i>, aut præmia, aut dona iustis repromissa, quæ sanctos fuisse consecutos per ieiunium docuerunt Ambrosius^c & Cyprianus^d, canitque Ecclesia dicens: Deus qui & iustis præmia meritorium, & peccatoribus per ieiunium veniam præbēs. <i>Obiurauerunt ora leonum</i>. Hoc D. Thomas^e censet dictum propter Samsonem, & tam ipse D. Thomas, quam Anselmus^f & Chrysostomus^g propter Danielem, qui semel & iterum inter leones illæsus mansit. Sed etiam Samsonis factum quo leonem discerpit, Basilii^h ieiunio, & Danielis miraculum eodem ieiunio Hieronymusⁱ, Ambrosius^j, Chrysostomus^k, & idem Basilii^l acceptum ferunt, & quomodo leonum infernallium, & affectuum carnalium ora ieiunium obturet, supra dictum est. <i>Extinxerunt imperium ignis</i>. Hoc propter pueros in fornacem Babylonis missos dictum credunt Chrysostomus^m, Anselmusⁿ & D. Thomas^o; illos autem ardentissimarum flammarum vim, etiam singulariter per ieiunium superasse, ex Basilio & Ambrosio longè latequè dictum est: nec tantum materialis ignis impetum extinguit ieiunium, sed & concupiscentiæ, qui ut Diuus Thomas annotat, tortior ac damnosior est, qui maiore ardore omnia animæ bona absorbit & denorat. <i>Effugauerunt arcem gladii</i>. Hoc Anselmus propter Sanctos Machabæos dictum putat, & de Ezechia intelligi potest, qui gladium exercitus Senacherib effugavit; sed id singulariter per ieiunij etiam virtutem factum fuisse, de Machabæis satis indicat scriptura, quæ eos & eorum milites ieiunio munitos exprimit, ut supra annotabamus; & de Ezechia asseruit Hieronymus. Nec solum corporalem gladium, sed verius concupiscentiæ motum, qui gladius est diaboli quoniam nos perimerere parat, per ieiunium effugauerunt Sancti. <i>Conualuerunt de infirmitate</i>. Propter beatum Iob hoc dictum credit Anselmus: sed quando infirmitate grandi se vi-</p>	<p>dit percussam ab inimico, ut conualesceret, grande ieiunium arripuisse, diximus supra ex Origene. Et vere ex infirmitate animæ, quæ multis nominibus maior est quàm corporis, conualuerunt per ieiunium Niniuitæ, aliique grandes peccatores. <i>Fortes facti sunt in bello</i> Diuus Thomas de Iosue dictum credit, de quo Sapiens: <i>Fortis in bello Iesus Nave</i>. Illum autem grandi ieiunio fortem redditum; ita quod quo magis ieiunium prolongavit, maiori fortitudine agebat, expendit & ostendit Hieronymus. Et vere non fortitudine corporali, ad vincendos inimicos corporales homo fortis per ieiunium efficitur; sed fortitudine spiritus ad vincendas omnes inimicas potestates, quæ ieiunij fortitudini atque virtuti resistere non valent, ut Diuus Athanasius annotavit, observans illud, quod CHRISTVS dixit discipulis: <i>Hoc genus non excutitur nisi in oratione, & ieiunio</i>, de quibus supra. Eadem igitur ipsa penitus, quæ Apostolus fidei tribuit, sancti Patres etiam ieiunio accepta ferunt: primò, ut intelligas quando Apostolus fidem commendat, non de nuda meraquè fide loqui, ut impij hæretici garriunt; sed de illa quam cæterarum virtutum, signanter autem temperantiæ & mortificationis opera comitantur. Secundò ut expendas vim penitentiamquè vniuersalem ieiunij, & quod cæterarum virtutum sit etiam basis & fundamentum, sine quo, ut ex D. Cypriano retulimus, nullus Sanctorum aliquod donum cæleste consecutus fuit, nec ad aliquam virtutem ascendit. Tertiò ut agnoscas rectè dictum ab Ecclesia, quod Deus per ieiunium virtutes largitur, & præmia atquè dona. Et tandem ut videas quàm tibi illud sit necessarium. Si nullus Sanctorum imò nec Beatissima Virgo aliquod diuinæ gratiæ donum sine ieiunio accepit, modo supra exposito; & Elias qui ieiunio dispositus, multa accepit dona, ad alia maiora aspirans, maiori ieiunio se confecit; ut D. Ambrosius annotavit, quod & sanctis omnibus asserit esse commune: quomodo tu eiusdem gratiæ dona accipies, nisi te ieiunio disposueris? Amicis sine ieiunio Deus nec virtutes, nec præmia largitur; quomodo tibi eius inimico, qui nihil nisi æternos cruciatus promeretur, suam gratiam, æternæ hereditatis ius, sua dona tribuet & largietur, nullatenus ieiunium, vel ex nomine agnoscere, illud potius fugiendi & formidandi, & tanquàm noxiū aliquem serpentem excludenti? Si autem his omnibus opponas Augustinum asserentem ineptè huiusmodi effectus tribuendos ieiunio, quod Daniel liber inter leones extiterit, & quod flam-</p>	<p>In c. 1. cit. Ecclesiastici. 46.</p> <p>Lib. 2. contra Iovinianum. cit.</p> <p>Lib. de virginis. Matt. 17. IC 7</p> <p>Lib. de ieiunio. & tent. Christi.</p> <p>Lib. de Elias. cap. 2.</p> <p>Epist. 6 ad Cassianum. ante med.</p>
----------------------------	--	--	---

ma non tetigerit pueros in Babylonica tor-
nace, quos non legimus ieiunasse, antequam
ad leones proiectus fuerit Daniel, & pue-
ri ad flammam: Respondebo; tunc Augusti-
num tantum dixisse, id non expressum fuisse
in scriptura, ex quo refellit quorundam
errorem, qui dicebant, ieiunium Sabbathi
in scriptura expressum, & quod ad illud te-
nentur omnes fideles. Imo si recte Augu-
stinus legatur, tantum dicere vult, non con-
stare Daniele & pueros seruasse Sabbathi
ieiunium, quod heretici inducebant, quos
tamen certum est ieiunij, merito, innumera
bona fuisse consequutos. In cuius confir-
mationem illa expendenda est eiusdem Au-
gustini sententia, iustos & Prophetas per-
petuo se munisse ieiunio, quando aliquid à
Deo volebant impetrare. Quod satis aperte
supra monstratum est.

*s. 28. Grandem iniuriam infe-
runt ieiunio, qui illud hor-
rent & timent, homines du-
plici corde, qui instar Ele-
phantis que timere debet non
timent.*

His omnibus eloquentissi-
mè Chrysostomus singulari
eloquentia reprehendendos
assumit fideles, qui cum gran-
di timore & tremore, ieiunij
preconium audiunt, aduentumque re-
formidant, quasi ieiunium crudelis esset fe-
ra veniens ad deuorandum, aut inhumanus
hostis ad deijciendum & occidendum. Con-
siderat & attento intuitu, quasi ex alta spe-
cula, contemplatur Chrysostomus omnes ho-
mines, quam grādi cura, sollicitudine & dili-
gentia, appropinquantibus Quadragesimę
ieiunijs, comestationibus & potationibus
sint intenti, ventris se munientes crapulā,
stomachum ac ventrem replentes, imò &
disrumpentes, similes penitus ijs, qui cum
crudeli fera, vt cum leone immani, vel tau-
ro ferocissimo dimicaturi sunt, & illis qui
horrendum inimicorum exercitum appro-
pinquantem audiunt, à quo se obsidendos
timent, omni comœatu ciuitatem replen-
tes, omniaque armorum genera quibus re-
sistere possint inducentes. Si quempiam
interrogauero (inquit Chrysostomus) cur
tam abundanter comestationibus vacas?

Respondet: Quoniam ad ieiunium sum in-
gressurus. Cur ventrem repleas? Quia absti-
nentię dies adueniunt? Nunquid fera est
ieiunium adueniens ad deuorandum te?
Nunquid abstinentię dies, sunt milites ad
tui obsidionem & exitium congregati? Quo
modo non supremę fuerit iniquitatis; ita
refugere, & formidare, illud quod tot tan-
taque inducit bona? Quam grandi lætitia
poterat Laban excipere Sanctum iuuenem
Iacob, ad cuius introitum & primum do-
mus suę ingressum, benedixit ei Deus, vt
dicere ei posset Iacob: *Modicum habuisti an-*
tequam venirem ad te, & nunc diues effectus es,
benedixitque te Dominus ad introitum meum. In
Hebræo, vt Sanctus Augustinus, & Theo-
doretus^b annotant, *pede meo*, idest, hoc ipso
quod pedem meum in domo tua reposui,
en poner el pie en tu casa. Quo itidem gaudio
Putiphar Pharaonis eunuchus poterat San-
ctum adolescentem Ioseph excipere: *Cuius*
domui benedixit Dominus propter Ioseph, & mul-
tiplicauit tam in ædibus, quam in agris cunctam
eius substantiam. Quo affectu exciperes fabu-
losum Midam, qui ingrediens domum tuam,
omnia quę attingeret in aurum conuertere-
ret? Quam obuijs festiuisque manibus hos-
pitem, qui secum omnia bona in domum
tuam duceret? Ita, inquit Chrysostomus,
ieiunium suscipiendum tanquam omnium
bonorum matrem & genitricem. Idcirco ad
illud latissimo vultu hilarique facie exci-
piendum volens nos sancta Ecclesia excita-
re, CHRISTVM inducit imponentem &
commendantem, vt cum ieiunaturi sumus,
lætos nos exhibeamus, & quę in supremis
gaudij, & lætitię occasionibus facere Pa-
læstini consueuerant, exequamur, ungere
scilicet caput, faciem lauare, & totos festi-
uos exhibere. Eapropter, inquit Chryso-
stomus in contione quædam habita prima
Quadragesimę die, & ipse hodie ingenti
alacritate surrexi, vnā vobiscum lætitię il-
lius spiritualis particeps futurus, & volens
aduentus Sanctę Quadragesimę, reme-
dij inquam animarum vestrarum, vobis an-
nuntiator esse. Communis enim nostri om-
nium dominus, velut pater filios indulgen-
ter amans, cupiens ea quę vnquam pecca-
uimus abluere, hanc, quę per ieiunium ac-
quiritur curationē adinuenit. Nullus igitur
sit mœstus, nullus etiā tristis appareat; sed
omnes exultent & gaudeant, ac glorificent
animarum nostrarum curatorem, qui hanc
optimam nobis aperuit viam, accipiant
cum iucunditate illius aduentum. Et infra:
Quemadmodum castam quandam, & in-
gentiam Sponsam ducturi, thalamis vn-

Genes. 3
30.

Lib. 1. q.
in Genes.
92.
In Gene-
quæ.

Gene. 39

Homil. 1.
Genes.

Homil. 1.
Genes. c

aque tapetibus ornatis, domoque tota purgata, atque ingressu omnibus inhonestis ancillis interdicto, in cubiculum illam introducunt; pari modo vellem etiam vos purificata vestra mente, valeque delicijs & voracitati dicto, matrem omnium bonorum & pudicitiae, aliarumque virtutum omnium magistram, explicitis mentis vestrae sinibus suscipere, ut & vos maiori fruamini voluptate, & illud vobis congruam suam medicinam conferat, &c. Ita à multis antiquitus suscipiebatur haec ieiunia Quadragesimae, qui ut D. Maximus Taurinensis Episcopus asserit, adpenientes Quadragesimae dies deuotiore ieiunio praueeniebant, & se ad Quadragesimalia ieiunia per ieiunia praecedentia & orationes disponebant: ventrem iam assuefactum ieiunijs tenere contendebant, ut securius ieiunium adueniens perfecte complerent. Miratur Ambrosius, hominesque arguit, qui tot, tantasque excusationes ieiunio opponunt, ut vix vnus remaneat, qui ieiunium integrè ac plenè seruare se posse fateatur. Quidam debilitatem corporis praferunt; alij imbellicitatem virium, hic cerebri vertigines, ille stomachi flatus; vnus quod iuuenis sit & in crescenti aetate, alius quod senex viribus iam sit destitutus; ille quod non potest dormire, hic quod sit capite grauatus; haec quoniam nuptui est tradenda, illa quoniam tradita; vna quod praegnans, alia quod enixa, & cum ieiunium inducitur, inquit Ambrosius, omnes fere de temporis intemperie se excusant. Dicunt enim aestiuis mensibus: Dies longa est, torrentior sol, sitim ferre non possumus, poculis nos refrigerare debemus: hyemis verò tempore: Graue frigus est, rigores sunt pessimi, algorem tolerare nequimus, escis calefieri nos oportet. Ita homines quorum animus semper est in prandio, prandendi sibi causas inquirunt, & dum se à ieiunijs excusant, tempora creatoris accusant. Dic mihi, o delicate Christiane, qui estum solis ieiunando ferre non potes; nunquid estus quem sustentaturus es, torrentior est gehenna? Nunquid hyems cui retrudendus es, horridior est tenebris? In exteriores enim tenebras abijciuntur peccatores, ibi erit fletus & stridor dentium: ait Dominus. Stridor inquam dentium, instar hyberni temporis erit in illis tenebris. Ita miser peccator dum hic hyberni rigorem metuit, ibi tenebrarum frigus incurrit: dum hic aestum solis euitat, ibi gehennae sustinebit ardorem. Ita Ambrosius. Ut tamen ad ieiunium gratè & secure suscipiendum sancti Patres excitent, omnem timorem quem homines de illo concipiunt, efficacissimis rationibus amputandum assu-

munt. Primo timent homines, ne salutem per ieiunium amittant, quos Chrysostomus ita à ieiunio timentes considerat, ac si agrestis inquit, & horrido cuidam immani inimico aut leoni dandi in manus foret. Hunc timorem radicitus pellunt Basilius, Chrysostomus, Ambrosius, & Hieronymus, ostendentes in primis, non esse ieiunium & parsimoniam quod salutem minuit, aut vitam adimit; sed crapulam & ebrietatem. Quis enim, inquiunt Hieronymus & Chrysostomus, numerare possit, quot quantaque infirmitates, & mortes ex comestationibus oriantur? Pedum dolores, capitis vertigines, apoplexiae & epilepsiae, dissenteriae, lippitudines, colicæ passionis: unde? Atque si meis sermonibus, inquit Chrysostomus, derogas fidem, medicorum te doceat disciplina, & eos percontare, ipsique tibi haec eadem manifestius explicabunt, qui abstinentiam Matrem sanitatis appellant. Secundo ostendentes, quamuis ieiunium grauissimum ac molestum nobis esset, latissime excipiendum propter ingentes utilitates quas inducit, & grandem necessitatem, qua de illo tenemur. Piscem accedentem ad se, timuit Tobias, (ut saepe annotauimus) clamans ad Angelum sui comitem: Domine innadit me. Ne timeas, inquit Angelus, sed apprehende illum, qui te, domumque patris tui omnibus bonis cumulabit. Mirum est, quem timorem homines de ieiunio & de mortificationis operibus concipiant, quique timenti voce clamant: Innadit me. Quid times? Quod tibi salutem affert? Tuas sanat infirmitates, curat vulnera, illuminat caecitatem, fugat daemones? Sepe Spiritus sanctus, illum sibi inuisum profert, qui duplici est corde. Ne accesseris ei cum duplici corde, inquit Sapienter. Et iterum: Va duplici corde, & peccatori ingredienti terram duabus vijs. Quis duplici corde dicatur, multis modis explicari potest, sed non ineptus est, si dicamus, ad elephantis conditionem alludere voluisse, de quo Aelianus scribit, duplex cor habere, vno ita fortis & impavidus est, ut nec hostium armatos, munitos, gloriantesque exercitus timeat, nec dubitet arbores probofcide; ut earum fructus capiat, & ingentia saxa arripere, &c. Altero tamen, ita est timidus, ut ad conspectum, imò ad solum auditum animalculorum quorundam pauceat, & terreatur. Nam ad muris aspectum pauet, visu quorundam vermiculorum prope Gangem conturbatur, ad grunnitum porci tremat, chameleonem horret, hirudinis morfu penitus exanimatur, ut videre est apud eundem

Hom. 1. de penit.

Homil. 1. de ieiun.

Homil. 1.

& 10. in Ge-

nes. & hom.

de Iona.

Libro. de

Eli.

Lib. 2. co-

tra Iouinia.

Tobiz. 6. 3.

III

Ecclesiasti.

1. 35.

Ecclesiasti.

1. 14.

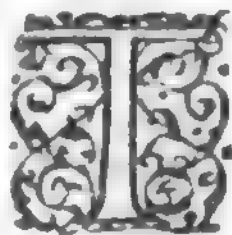
Cap. 39.

Lib. 1. cap. 3. A Elianum^a, Plinium^b & Solinum^c, de quibus alibi. Tales sunt multi, duplici corde. Lib. 8. cap. 10. & 17. Cap. 38. Quosdam namq; frequenter inuenies, qui nullatenus timent noctes ducere insomnes, in tenebris ambulare, pluuijs & hyemis rigoribus expositos, innumeris periculis implicatos: multos qui nullas laboris reformidant angustias, nec æstatis caloribus, aut hybernus algoribus terrentur, vt suæ satisfaciunt cupiditati, voluptati & appetitui: quos tamen conspicias horrentes, & reformidantes ad minimum pœnitentiæ & mortificationis opus. Quàm sine timore fornicarius & adulter obseruans caliginem cõtinuis vigilijs se tradit? Auarus quàm sine hæsitacione calor ardoribus se exponit, & imbrium ac niuium inclementiæ? Si eorum alicui confessarius coram oculis exponat aliquid pœnitentiæ, aut vigiliæ, aut ieiunij; horret, timet, trepidat, pauet. Certè homines sunt duplici corde. Quid times id quod ad tui salutem disponit, nõ timēs ea quæ tibi exitium & æternam inferunt mortem? Nequaquam, inquit Basilus, reformidas pharmacum à medico ordinatum, quia noxijs humoribus expellendis intelligis aptum: nec times filio tuo porrigere acutissimas, ac violentas quasdam medicinas, quæ interficiant vermes in visceribus illius grassantes & corrodescentes: quid times ieiunium, quod à CHRISTO tuis infirmitatibus curandis, & peccatorum vermibus extinguendis ordinatum est? Sicut sine timore exhibuisti membra tua seruire iniquitati ad iniquitatem: *Et absq; ullo timore mala præparasti*; ita absque timore exhibe membra tua arma iustitiæ in sanctificationem. Hanc totam rationem D. Athanasius breuiter complexus fuit, demõstrans ieiunium vtile salutis corporis, & necessarium curandis infirmitatibus animæ. Si accedant, inquit, aliqui, & dicant tibi: Ne frequenter ieiunes, ne imbecillior fias; ne illis credas nec auscultes; istos enim diabolus subornauit. Reminiscere eius quod scriptum est, quod cum Daniel & tres pueri capti essent à rege Babylonis Nabuchodonosore, & alij pueruli vnâ cum illis; iustumque esset ab eo, vt de sua mensa regia comederent, & de suo vino biberent, Daniele & tres pueros noluisse saturari ex mensa regia, & ad Eunuchum dixisse, qui eos curabat: Da nobis de seminibus terræ & vescemur, quibus responsum est ab Eunuchis: *Timeo ego Regem qui hunc vobis cibum & potum imperauit dare, ne facies vestra Regi præ cæteris pueris qui regia mensa aluntur appareant squalidiores, & puniat me*, cui ita responderunt: *Experire id in seruis tuis plus minus decem diebus,*

& dedit eis legumina ad cibum, & aquam ad potum, & perduxit eos ad Regem, & victæ sunt species eorum eximia super eos qui ex mensa regia vesebantur. Vide igitur quid faciat ieiunium; *Morbos sanat, distillationes exsiccat, demones suat, malas cogitationes expellit, mentem nitidiorē reddit, & cor purgatius & salubrius, & ad thronum dei hominem sistit.* Ita Athanasius. Quibus cõcinit id quod D. Chrysostomus annotauit, sãctas illas fœminas, aut potius fœminarum omnium ornamenta & gloriam, Iudith scilicet & Esther, dum grandia opera agenda sibi proponerent, ad quæ requirebatur vultus pulchritudo & venustas, non solum nõ timuisse eam perdere per ieiunium; sed potius per grande ieiunium eam comparasse. Vnde tantam corporis sanitatem, tantamq; pulchritudinem contraxerunt vultus ac faciei: vt vnâ Holofèrnam, & omnem Assyriorum exercitum mirificè superarit, altera cor regis Assueri emollierit, & ad id omne quod volebat pertraxerit. Nec enim ieiunium pulchritudinem aufert, sed confert; non venustatem minuit, sed auget. Ecclesia sancta timorem quo fideles videt affectos primo loco deponendum desiderans, ita initio sacri temporis Quadragesimæ Deum orat: *Præsta domine fidelibus tuis, vt ieiuniorum veneranda solemnia, & congrua pietate suscipiant, & secunda deuotione percurrant.* Expende illud, *secunda deuotione.* Ad bellum nos Ecclesia vocat, vt supra dictum est. Inter ea autem quæ à militibus suis Deus requirebat, hoc primum erat, vt timorẽ deponerent. Non enim formidolosus aptus est ad præliandum, propterea à Deo exposcit Ecclesia, vt timorem quem de ieiunio cõcipere poterant fideles, Deus eradicet, vt *secunda deuotione*, idest, sine timore, cum fiducia & securitate, quod non erit ad exitium corporis, quod *animis corporibusq; curandis salubriter institutum est*, vt eadem Ecclesia, & D. Augustinus admonent.

S. 29. Quæ in ieiunio homines timent, debent potius expetere, ideò non leui de causa soluendũ statuunt sancti Patres, & sacra concilia.

IMOR insuper iste de ieiunij & mortificationis operibus à carnalibus hominibus conceptus, excludendus est, cõsiderando, illud omne quod times,

Hom. 10
varijs in
Math.

Deut. 1. 2

Serm. 55.
tempore.

113

times, non tantum non esse timendum, sed expetendum, desiderandum, & procurandum tanquam singulariter per hanc sacram observationem intetum, ut D. Thomas annotavit. Illam namque sancta Ecclesia peculiariter indicit, & statuit ad carnis lasciviam, & petulantiam comprimendam, eius vigorem infirmandum, illius vires attenuandas & minuendas, quæ spiritum ducit captivum in legem peccati & mortis, ad corpus quod peccato occasionem & materiam exhibuit puniendum, vindictam contra te ipsum pro peccatis quibus Deum offendisti sumenda &c. Quid igitur ieiunium reformidas, quia cariem debilitat & infirmit? Hoc, inquit Ambrosius, tibi intendendum est, ut debilitate roboreris, & infirmitate firmeris, dicat quæ cum Apostolo: *Cum infirmior, tunc fortior sum & potens*. Horres abstinentiam, quoniam somnum intercipit & fugat, vigilantemque reddit? Hoc à te requiritur (inquit Ambrosius) ad veram poenitentiam, ut interrumpatur somnus, fugiatque ab oculis tuis; ut sic peccata tua etiam antiqua ad memoriam revoces, melius quam Assuerus Rex, quando noctem duxit in somnum, qui iussit sibi afferri historias & annales priorum temporum: illumque imiteris virum, exactum poenitentiae exemplum, qui dicebat: *Vigilavi, & factus sum sicut passer solitarius in recto*; & *Anticipaverunt vigiliis oculi mei, & Si dederò somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, donec inueniam locum domus, tabernaculum Deo Jacob*. Continuas vigilias hoc tempore Theophorus Epist. ad Papa & Martyr^d ab ecclesiasticis singulariter exposcit. Has, inquit, septem hebdomadas omnes, clerici à carne & delicijs ieiunent, & hymnis & vigilijs atque orationibus domino inhaerere die nocteque studeant: à secularibus autem D. Ambrosius hoc petit, ut non prætereant dies sine ieiunio, nec vlla unquam hos transeat hebdomada, absque vigilijs. Pertimescis alimēta Quadragesimalia, quod non tam purum spirituosumque sanguinem generent, flegma potius nutrant, & corpus graue reddant? Hoc tibi inquirendum cum Daniele, qui *panem desiderabilem non comedit, & caro & vinum non introierunt in os eius*; ut corpore macerato, redderetur habilior ad orandum Deum pro peccatis populi. Tandem times poenam, quam fames, sitis, corporis debilitas, carnisque afflictio inferunt? Hæc tu ipse debes querere, qui poenitentiam agens, tui ipsius carnifex esse teneris, manus contra carnem tuam conuertens, & vindictam de te ipso sumens. Num poenitentiam agere vis, fugiens id omne quod poenale est? Num delicta abolere, nihil tibi inferens

triste, quod delendis peccatis conducat? Si medicus (inquit Basilus) membra tibi aliqua non recta, aut ex natura sua morbo distorta, se corrigere polliceretur, gauderes etiam si dolorem sentiret &c. Hinc intellige primo, non pro quavis occasione remittendum ieiunium, ut Concilium Toletanum statuit: sed diligenter à prælato examinandum, quod ieiunio opponis. Non enim quia debilitatem aliquam sentis, dimittendum est, neque quia non tam firmum tenes somnum, sicuti cum longas agebas cœnas. Hoc enim potius ad tenendum ieiunium obligat. Hinc videbis sanctorum mores, qui magnis infirmitatibus oppressi, nullatenus ieiunium remittere, etiam ad medicorum consilium sustinebant, ut de beata Paula S. Hieronymus narrat, & de Beato Petro martyre, sancto Nicolao Tolentino & alijs constat. D. Gregorius expendens sanctitatem beati Eleutherij monachi suo tempore viventis, refert, se appropinquante paschate (forte ex asperitate ieiuniorum & vigiliarum, quam prioribus Quadragesimæ temporibus tenuerat) gravissimam infirmitatem incurrisse, incisionem scilicet vitalium, quam Græci Syncopim vocant (*desmayos*, ut *paroxysmos*, Hispanè dicimus) & nisi me frequenter fratres cibo reficerent, inquit Gregorius, vitalis mihi spiritus funditus intercedi videbatur. Quod autem illi poenam afflictionemque inducebat, non erat infirmitas ipsa, aut quos ipsa excitabat dolores; sed quod ieiunia cogerebatur remittere. Ideoque vocato beato viro Eleutherio, ab illo obnixis precibus postulavit, ut à Deo sibi impetraret, non quod infirmitas tolleretur, aut minuerentur dolores; sed quod vel saltem una die sibi ieiunare liceret. Quod cum diuinitus sibi fuisset concessum, tanquam supremum beneficium æstimavit. Omnis enim dolore superius censebat, hoc sacro tempore, ceteris ieiunantibus, ieiunium solvere. Hoc cuique fidei agendum, imposuit Augustinus: Qui ieiunare, inquit, non valet, cum gemitu & suspirijs & animæ dolore madducet, pro eo quod alijs ieiunantibus ipse abstinere non potest, &c. Intellige secundò, non nisi grandi necessitate cogente, requiratur & diligenti examine pensata, carnes hoc tempore comedendas. Quod idem Concilium Toletanum gravissimis verbis expressit: *Aded, inquit, acerrime interdicatur, ut quisquis absque inevitabili necessitate, atque fragiliute, & evidenti languore, sed etiam impossibilitate ætatis, diebus Quadragesimæ esum carniumpresumpserit attentare, non solum reus erit resurrectionis dominicæ, verum etiam alienus ab eiusdem*

Hom. 7. in diuites.

¶ 114

Canon. 9.

Epist. 17. ad Eustoch.

3. Dialog. cap. 33.

Serm. 81. de tempore.

Canon. 9. cit.

bat, & sine sale easdem comedebat, qui satisfaciens necessitati corporis, castigare volebat lasciuia gulæ.

§. 30. Delicatos cibos relinquendos in Quadragesima & requiem in ea dandam coquis, hortati sunt Basilius, Ambrosius & Chrysostomus.

Non c inferre licet, deploranda potius quam commendanda nostra esse ieiunia. Quis enim non iam ieiunio infirmitates opponit; ut sibi carnibus vesci concedatur? Qui autem ad id accipiunt facultatem, delicatas exquisitasque carnes, voluptuosas, ac multiplicatis condimentis, sicut in ipso paschatis tempore, non in occulto; sed in omnium oculis manducant. Qui verò ieiunantes se exhibent, tot tantaque & tam exquisita sibi curant præparari edulia, tot condimentorum genera exposcunt adhiberi; ut verè non tam videantur ieiunijs conuenientes cibos, quam gulæ nutrimenta perquirere: *Da aliquantulum saltem tempore isto* (clamant Basilius & Ambrosius) *requiem coquo*. Considerat huiusmodi homines S. Augustinus, de quibus dicit, quod non relinquunt voluptates tempore ieiunij; sed mutant: quas enim alio tempore consequebantur per esum carnis, nunc fouent per varia sapidaque condimenta: *illi, inquit, qui sic à carnibus temperant, ut alias escas & difficilius præparationis, & præcipui maioris inquirunt, multum errant: non enim est hoc suscipere abstinentiam; sed mutare luxuriam*. Et iterum; *Per hos dies, etiam concessa prædica relinquenda, sanè cauendum, ne mutes, non minuas voluptates*. Comedendi horam quis non præuenit? Omnes ad consuetam aliorum temporum horam comedunt, nec propter ieiunium ullatenus, vel ad leue momentum protrahunt. Multis rationibus ostendit D. Thomas apte ab Ecclesia designatum tempus se reficiendi circa horam nonam; quæ est post vespas; quia Ecclesia vult, ut eodem tempore ieiunij affligatur, & poenam sentiat, non tamen penitus consumatur: quæ duo aptè exequitur, qui usque ad horam nonam differt refectionem. Conuenit etiam ista hora mysterio passionis Christi; quæ completa fuit hora nona, quando inclinato capite tradidit spiritum: ieiunantes enim dum suam carnem affligunt, passioni Christi conformantur, secundum illud: *Qui autem Christi sunt, carnem suam cum-*

exixerunt cum vitijs & concupiscentijs. In cuius confirmationem refert D. Thomas, quod in concilio Calcedonensi, his verbis statutum est: *In Quadragesima nullatenus credendi sunt ieiunare, qui ante manducauerint, quæ vespertinum celebratur officiū: quod Quadragesimali tempore post nonam dicitur*. Quid de collationibus, quas romanas vocant? Cœnas potius opulentas possumus vocare &c. Et verè videor mihi Dominum clamantem audire: *Non tale ieiunium quod elegi*. Elegantissimum fuit D. Chrysostomi dictum cum ieiunij tempus adesset: *Non, inquit, promulgo ieiunium forte, validum, rigidum, quale fuit Moyse & Eliæ, Davidis, aut Niniitarum; nec enim esset, qui hoc audiret* (inutiliter tale ieiunium persuadendum assumeret; quod nullus teneret) *sed tollo luxum, præcido delicias propter utilitatem vestram*. Non dico, ut ieiunium sit sine pane, vino, piscibus, sed oro, ut sit sine luxu, idest sine cupidis ac delicatis condimentis, voluptuosisque, sine delitijs, idest, sine his quæ delicias concupiscentiæ, non necessariam sustentationem corpori inducunt. Illud tandem in huius explicationem & confirmationem annotandum est; hoc vnumquemque tempore sacro Quadragesimæ singulariter debere contendere, suæ carnis cupiditati se exhibere contrariū: ideoque rem esse huic tempori congruam & Deo gratissimam, concupiscentiam & appetitum carnis mortificare, tanto validius aliquid eidem denegando, quanto vehementius in illud excitatum videt. In huius explicationem & confirmationem annotat egregiè S. Augustinus, quod & D. Gregorius latius fuit prosecutus, sapientissimè non tam cibum, quam gulæ concupiscentis feruore & appetitum viuacissimum, reprehensione esse dignum. Vnde sæpe non cibus ipse, sed illius appetitus in vitio est. Propterea, inquit Augustinus, populus in eremo, non quia carnes petijt reprehenditur; sed quia nimia earum concupiscentia exarsit; ut etiam contra Dominum murmurauerit. Ideoque, inquit Beatus Gregorius, plerumque lautiores, & pinguiore cibos, non solum sine culpa, sed & iuste, ac sanctè sumimus, & abiectiones non solum sine merito; sed nec sine reatu conscientie degustamus. Esau namque (inquit S. Gregorius, quod & Diuus Augustinus prædixerat) non offendit propter carnem suam; per vnius lenticulæ leuem ac vilem cibum, prophanus fuit iudicatus, & primogenita perdidit; & Elias in eremo virtutem spiritus, carnes edendo seruauit. Vnde & antiquus hostis, quia non cibus; sed concupiscentiam esse causam damnationis in-

telligit,

117

Hom. 1. de
tim.
Lib. de E-
ia cap. 8.
Serm. 73.
& diuersis.

er. 71. ex
uersis.

.3. q. 147.
t. 7.

d Gal. 5.
1.

118

Esai. 58.

Hom. 54.
ad populū.

16. de ci-
uit. 6. 38. &
10. contes-
cap. 11.
630. moral.
cap. 27.

Serm. 72.
ex diuersis

SECUNDA PARS, DE RECTO HOMINIS AFFECTU ET INTENTIONE ERGA DEVM.

§. 1. Quia parum prodest ieiunium factum non propter Deum, primo Christus prohibet cum ieiunamus fieri tristes, & exterminare facies instar hypocritarum. Quid autem hoc sit, optimè explicant sancti Patres.

f 120

om. 1. in
perfecto
prin.om. 1. in
uiti. ad fi.
m.d Rom. 7.
ad Gal. 5

d Colof. 3

Cor. 9.

d Ro. 11. 3

Hom. 20.
Epist. ad
oma.
In c. 12.
Rom.

Quoniam ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes, exterminant enim facies suas, &c. Ad secundæ dici viam exponendam sacrificaturis conuenientem, & ad bonum quod Chrysostomus vocauit *Primum & fortissimum*, exponendum progrediamur, explicemusq; quomodo ieiunium ceteraque mortificationis ac virtutum opera, agenda sint, vt Deo grata nobisque proficua existant. Annotauit Origenes, id quod Deus in libro sacrificiorum, quem Leuiticum vocamus, circa sacrificia constituit. Statuit enim primo, vt vitulus, (verbi gratia) iugularetur & mactaretur, (vium enim & lalcuiuentem non acceptabat) & simul vt sibi offerretur per manus sacerdotum; nihil enim prodesset vitulum occidere & iugulare, nisi hæc mactatio Deo ipsi esset oblata. Vitulus, inquit Origenes, & quidem valde superbus, est caro tua, quæ contra Dei legem concupiscit & nititur, vt Apostolus sæpe clamauit: ieiunij & mortificationis gladio mactandus est vitulus, aut verò mortificanda caro, sicuti faciebat ille, qui dicens nobis: *Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram*, in semetipso id ipsum exequabatur, *castigans corpus suum, & in seruitutem redigens*. Hæc tamen mortificatio nullius erit momēti, nisi simul Deo fuerit oblata, & ad eius honorem & gloriam destinata. In cuius confirmationem expendit Origenes illa Apostoli verba: *Obsecro vos fratres per misericordiā Dei, vt exhibeatis corpora vestra, hostiam viuētem sanctam, Deo placentem*. Noua, inquit Chrysostomus^a, ista huius sacrificij nostri lex est. Hostia namq; (ait Anselmus^b) occiditur, vt offeratur: quomodo er-

go Apostolus monet, offerre corpora nostra *hostiam viuētem*? Non negat, inquit Diuus Thomas, quasi mactanda corpora per ieiunia & mortificationis opera, qui potius requisierat ea *mortificanda*: sed vult, vt carnem nostram mortificatam, & secundum carnales concupiscentias mortuam, exhibeamus *hostiam viuētem*, per viuam fidem, & charitatem viuificatam, quæ illam in Deum tanquam in finem ordinet, & ad eius gloriam offerat, vt oblatio sit *sancta & Deo placens*: neque enim Deus gratam habet hostiam, nec acceptat, quæ hoc modo viuens non fuerit. Hocquæ est, quod supremus Magister noster CHRISTVS docet in hac Evangelica lectione; primò namq; carnem mactandam, aut mortificandam per ieiunium statuit, & tanquam rem definitam constituit, dicens: *Cum ieiunatis*: sed vt Deo sit gratum sacrificium & hostia, iubet eam exhibere viuētem: *Vnge, inquit, caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo*. Non sunt Deo acceptabiles hypocritarum hostiæ, qui quamuis carnem mortificent, non hostiam viuētem Deo exhibent: *Nolite, inquit, fieri sicut hypocritæ tristes, qui non Deo ieiunant, sed vt appareant hominibus ieiunantes*. Quando Deus præcepit Abraham offerre sacrificium, iussit vt cum turture, columbam etiam offerret; nec enim turturem acceptat Deus, cui non adiungitur columba. Typo enim turturis, qui lugubri tristiq; cantu resonat, pœnitentiæ & ieiunij opera exprimuntur. Hæc quantumcumquæ grandia sint, non erunt Deo probata, nisi adsit columba intentionis rectæ. Hanc enim columba propter simplicitatem designat, vt infra dicemus. Censet Tertullianus^a, Lib. adu.

In c. 12. ad
Roma. le-
ctione. 1.

Gene. 12. 9

f 121

verba

for Iudæos
cap. de pro-
batione na-
turali. Chri-
sti.
Isai. 58.

verba illa, quæ Deus dixit ad Isaiam: *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum &c. quæ erunt: Quare ieiunamus, & non aspexisti, &c.* ad Esaiam quidem secundum corticem, & in typo ac figura, sed ad CHRISTVM secundum spiritum & plenam veritatem fuisse directa; cui hoc singulariter Pater æternus imposuit & commendavit, ut scelera Phariseorum ac principum populi sui, quæ in ieiunijs & sacrificijs, cæterisque operibus sanctis committebant, eisdem explicaret; qui omnia bona opera ad suam ipsorum laudem & gloriam destinabant, quæ tantummodo faciebant, ut ab hominibus videretur & laudaretur. Hac de causa CHRISTVS tanquam rem sibi peculiariter creditam, id agendum assumpsit, illorum hypocritism perpetuo arguere, non tam ut illos confunderet, quam ut nos ex illorum perditione, quam ostendebat, à tali vitio liberos exhiberet, ad quos clamat: *Cum ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes.* Hypocrita, vox est græca. Haymon credit significare *deauratum* à chryso, quod est aurum, metaphora sumpta ab idolis & simulachris, de quibus dicebat sanctus propheta Baruch, quod *Cum sint lignea, inaurata, & in argentata, scietur postea, quia falsa sunt, ab universis gentibus & regibus.* Hac etymologia placuit etiā Augustino, ut quidam referunt; quā explicare visus est CHRISTVS dominus, qui, ut diximus, venit annuntiare scelera Phariseorum, dicens: *Ecce vobis scriba & pharisei hypocritæ, id est, deaurati; quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ foris apparent quidem hominibus speciosa, intus vero sunt plena ossibus mortuorum.* Quæ verba ad hoc institutum expendit S. Isidorus, expenditq; B. Gregorius; sed expenderat excellenter Origenes, observans illud: *Plena ossibus mortuorum.* Tanta, inquit, ossa in eis sunt & immunditiæ; quanta opera simulantur bona ex malo affectu. Et malum equidē esset, vel unum os mortui habere intra se, vel immunditiam aliquam unam; nunc autem vide exaggerationem: sicut sepulchra plena sunt ossibus & immunditia, sic & illi pleni erant hypocrisi; non in una aliqua re simulantes, neq; vno aut altero die (quamvis & hoc esset pessimum malum) sed omnibus diebus vitæ suæ in simulationibus vivunt, & aliud quidem sunt, aliud esse putantur &c. Sunt igitur quasi simulachra inaurata, quæ exteriori specie nitent, interiori autem sunt fictilia, aut lignea; tineis corrodentibus, araneis & immundis animalculis plena. Quidam referunt Augustinum, aliam eiusdem nominis etymologiam tradentem,

hypocritam scilicet dici ab *hypo*, quod est falsum, & *crisis* quod est iudicium, quasi *falsum iudicium*; quia hypocrita homines decipit, & falsum eorum iudicium querit, intendens iudicari bonus & sanctus, cum omni bonitate, & sanctitate careat. Communius tamen est, hypocritā dici à verbo græco *hypocrino*, quod est *simulo*; inde derivatur *hypocrisis*, id est simulatio & *hypocrita*, id est simulator, histrio, mimus, representator in comædijs, & scænis. Sicut enim histriones representatores & mimi, in hoc toti positi sunt, ut unam personam teneant, & aliam representent à sua longè diversam; rusticus enim representat personam regis, & vir personam fœminæ &c. ita hypocritæ, cum sint in sua persona iniqui & peccatores, hoc solummodo contendunt, referre & representare in theatro huius mundi personam sanctorum. Ita communi sensu patres docent, Origenes^a, Basilius^b, Augustinus^c; Euthymius^d, Theophylactus^d, & singulariter Ambrosius^e, & Chrysostomus^f, singularius tamen D. Thomas^g, id ex professo prosequens & declarans. Et sicut tales histriones solummodo procurant aliorum personam gerere, representare, & referre, quandiu spectatores coram se habent; & tanto vivacius, quanto plures, attentioresq; habent spectatores, & illis deficientibus, cessant illi à representatione: ita hypocritæ agunt. Quod & ipsis philosophis exploratum fuisse, ex Platonis & Diogenis historia inferius referenda, Scholiastes Augustini^h eleganter demonstrat. His concinunt, quæ D. Gregoriusⁱ annotat, optime hypocritarum vitam vocatam à sapienti illo Sophar Naamatite amico beati Iob^k, *visionem nocturnam*, ac phantasiam, & *sonnium auolans aut apparens*. Quid enim, ait Gregorius, est vita hypocritæ, nisi quædam visio phantasmatis, quæ hoc ostendit in imagine, quod non habet ex veritate? Est quædam visio phantastica sanctitatis, cuius totum esse in representatione solummodo positum est; tantum hominibus apparere contendens. Hanc autem esse verè hypocritarum mentem, excellenter CHRISTVS confirmavit subdens: *Externinant facies suas, ut appareant hominibus ieiunantes*: nihil penitus nisi apparere sancti & ieiunantes, contendunt, sicut qui in theatro personam Regis representat; nihil minus curat, quam se verè Regem esse; nihil magis, quam illius personam apparerem referre, & quantum fieri potest, ad vivum omnium oculis exhibere. *Nolite, inquit, fieri sicut hypocritæ tristes.* Non dixit, inquit Chrysostomus^m: *Nolite esse tristes, sed nolite fieri.* Aliud est enim esse, aliud fieri tristem. Triste esse,

¶ 12.

^a Hom. 4.
^b 25. in Ma
^c Hom. 2.
ieiunio.
^d Serm. 5.
de temp.
lib. 2. de s
mon. dom
ni cap. 2.
^e In cap.
Matth.
^f Lib. de l
lia. cap. 1
^g Hom. 2
in Matth
g 2. 2. q. 1
art. 2.
^h Viues 2
de ciuit. c.
pit. 16.
ⁱ 15. Mor
cap. 3.
^k Iob. 20.

Baruch. 6.
30.

Tolet. in c.
6. Lucæ an-
not. 79.

Matth. 23.

^a Lib. 3. sen-
ten c. 14.
^b 31. Mora.
cap. 5.
^c Hom. 25.
in Matth.

Tolet. in c.
6. Lucæ an-
not. 79. cit.

Hom. 15. i
imperfecti

in oculis hominū apparere, & esse de illorū numero, *Qui latantur cū male fecerint, & exultant in rebus pessimis, & peccatum suum sicut Sodomam prædicauerunt, nec absconderunt.* Nihil ita exasperat (inquit Bernardus) illius tremēdi iudicis maiestatem, quā peccare, & secure peccare, & de vitijs quasi de virtutibus gloriari. De quibus illud explicandū credit: *Nō misereatis omnibus operantibus iniquitatē, aut operatoribus iniquitatū, qui iā quasi ex officio assumpserūt, se operadores iniquitatū, omnium oculis exhibere; & sicut gloriatur artifex in manuū suarū operib⁹, quæ oculis omnium exponit videnda, ita gloriantur in peccatis suis, quæ omnium cōspectibus cōspiciēda proponūt.* Cui cōcinit illud eiusdē Davidis: *Quoniam laudatur peccator in desideriis anima sue, & iniquus benedicitur, exacerbat Dñm peccator.* Nō dixit, quia peccauit peccator; sed quoniam laudatur, & benedicitur; id est quoniam ita peccauit, vt peccata suæ laudis materiā voluerit exhibere, & propter illa laudari & bene dici; sicut impi⁹ Absalō, qui ad sui estimatiōē, gloriā, & triumphū quem de David patre suo se reportasse iactabat, in oculis totius populi vxores illius violauit; & crudelis Ioab, qui sanguine, quē inique fudit, tinxit balteū & calceamēta sua; vt oculis omnium quā cōmisit cædē exponeret, quasi triūphalē sibi & gloriosam. *Exacerbat*: In hebreo. *Amaricauit dominū peccator.* S. Augustinus legit: *Irritauit dominum peccator*: nec enim qui talis est, quomodocunq; Deum offendit; sed illum exacerbat, amaricat, irritat, & vehementissimē prouocat. Hinc contra quosdā peccatores Deus se iratum ostendit, quibus extremas damnationis æternę comminatur pœnas, non tam quia peccauerunt, quā quia *Peccatum inquit suum quasi Sodomam prædicauerunt, nec absconderunt: & anima eorum, quoniam reddita sunt eis mala.* Grandia fuerunt Sodomorum peccata; sed ex eo, inquit Basilius, Dei contra se ipsos maximē prouocauerūt iram, quod non solum ad captandas voluptates naturæ legibus prohibitas animū intēderunt; sed petulantem suam lasciuia non occultauerunt, imō omnium oculis exponēbant, & tanquam ex ea se cōmendandos cōtendebant. Vnde cū Angeli sub pulcherri-
morū iuuenum effigie Sodomam fuissent ingressi, & in domum S. Lot recepti, clamoribus interpellabant illū dicētes: *Vbi sunt viri, qui ingressi sunt ad te? educ illos huc, vt cognosciam⁹ aut coeamus cū eis.* Qui tales sunt, tā certā suā damnationē possunt expectare, vt iam eam incurrisse videātur: *Reddita inquit sunt eis mala*, id est ita statuta, definita, determinata ac decreta sunt contra eos; vt iam illis reddita

possint censeri: Ita & apud Ezechielē: *Hec dicit dominus: Pro eo quod recordati estis iniquitatibus vestris, & reuelastis prauaricationes vestras, & apparuerunt peccata vestra in omnibus cogitationibus vestris; pro eo inquam quod recordati estis, manu capiemini.* In hebreo pro recordati estis, habetur *Mazakir*, quod est participiū tertie coniugationis, ideoq; non tam significat cōmemorari aut recordari, quā facere recordari & cōmemorari. Vnde idem est, *Recordati estis iniquitatis vestra*, ac si dicat: Ita peccastis, vt omnib⁹ notæ sint iniquitates vestra, quas omnes commemorant & loquuntur: hocq; est quod clari⁹ explicat, subdens: *Et reuelastis prauaricationes vestras, & apparuerunt peccata vestra*, id est, in oculis omnium fecistis peccata vestra apparere: Pro eo, manu capiemini, id est vt Chaldeus vertit, in manu regis Babylonis trademini. Nō itaq; dixit; pro eo quod nefaria scelera admisistis; sed pro eo quod ita illa cōmisistis; vt in omnium oculis apparerent, & omnium ore cōmemorarētur. Optimum est ergo D. Bernardi cōsiliū: Si non castē, saltem cautē; si non sine peccato, non sine verecundia & pudore. Obseruat D. Gregorius Dei admirandam curam, quā præcipiebat, vt cū aliquis egrederetur ad requisita naturæ, paxillum secum ferret, vt fossa humo absconderet quæ egesta fuissent: ne oculos aliorū offenderent, &c. Non igitur CHRISTVS phariseos arguit, quod peccata sua occultarent; sed quod essent hypocritæ, quoniam per bona: quæ agebant, tantum contēdebant hominibus apparere sancti, vt ab eisdem glorificarentur. Hoc eorum peccatum grande, quod CHRISTVS sæpe illis vitio dedit: quod & Deus antiquitus tanquam illis familiare voluit indicare in eo, quod præcepit Israelitis per Moysen; vt quando terram repromissā essent ingressi, acciperent lapides impositos, quos calce exterius leuigarent, & æquales ac politos oculis spectatorum redderent, super quos scriberent omnia verba legis planē ac dilucidē. Considera lapides illos calce leuigatos, pulchros & candidos, in quibus diuina lex planē & dilucidē videbatur expressa: intus quidem duri erant, quorū interna nec minimū legis verbū penetrabat; exterius tamē in se totam legem clarē ac dilucidē oculis omnium offerebant, & quasi ostentabant in se ipsis scriptam; sicque in magno ab omnibus habebantur pretio. Tales erant pharisei; interius quidem malitia peccatorum obdurati, quorum intima nec minimum legis mandatum penetrabat; exterius tantum modo legis opera in se ipsis præferebant, & ostentabant, vt omnium ad se ipsos con-

Ezech. 24.

771
Villalpadas in c. 1
Ezech.

31. Mor
c. 12.
Deuter. 1

Deute. 1

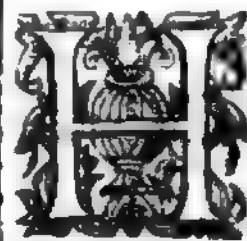

conquisitis diuitijs? Quid preualidi & fortes ex suis fortitudinis actibus? Nonne omnes ex bonis suis operibus, suam tantummodo gloriam, laudem atque estimationem apud homines affectant? Si autem his relictis, ad eos qui alicuius studiosi, sanctique vite institutum profitentur, oculos conuertas; paucos inuenies ab huiusmodi hypocrisis peste penitus liberos & immunes. Unde contentiones quam plurimae inter religiosos, de maiori suae religionis perfectione, & de maiori fundatoris sui sanctitate? Nonne ex maiori suae gloriae & laudis appetitu? In quos quadrat illa Apostolica reprehensio: Cum sit ait inter vos zelus & contentio; nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Cum enim quis dicat: Ego quidem sum Pauli, alius autem; Ego Apollo, nonne homines estis? Quid igitur est Apollo: quid verò Paulus? Ministri eius, cui credidistis, & unicuique sicut Dominus dedit. Esse carnales, & ambulare secundum hominem, est terrena carnaliaque bona per huiusmodi contentiones quærere, & humanae gloriae affectibus deferuire. Gloriam itaque suam, non Dei per huiusmodi contentiones apud homines promouere contendunt. Quidnam innumeros praedicatores cogit & impellit, diligenter scripturarum sanctarum studio intendere, curiosa quae dicere possint perquirere, suggestum nobilius ambire, & optare se excellentes exhibere contionatores? Quidnam multos confessarios sollicitos reddit, ut multos sibi a confessionibus filios faciant; qui tunc magis sibi satisfactum credunt, quando nobiliores ac primos Reipublicae viros, & illustriores feminas sortiuntur suum confessionale circundantes? Quidnam intendunt innumeri, qui sacrae Theologiae Magisterij gradu decorari, omnibus modis procurant, affectant quae non minori studio, quam pharisaei, ab hominibus appellari Rabbi? Quid quærunt quam plures, scribendis spiritualibus libris intenti, nisi celebre nomen suum facere? Nonne omnes isti suam gloriam, & laudem ex bonis operibus quærunt, apparereque omnibus hominibus honorabiles, sicut pharisaei exterminabant facies, ut apparerent hominibus ieiunantes, & omnia faciebant ut viderentur ab hominibus & grandi apud eos estimatione haberentur? Neque dicere volo, oportere, quod quicumque bonum aliquod suo statui congruum operatur, tenetur explicitè aut immediatè in Deum illud referre; id enim necessarium non est, ut ex D. Thomae doctrina optimè explicat Caietanus: ceterum ita agere opus bonum, ut nec directè nec indirectè, nec mediatè, nec

immediatè propter Deum sit, est facere opus pietatis, vacuum virtute charitatis, & est habere speciem pietatis, virtutem autem eius abnegare, ac hypocritarum labe infici. Plenus igitur mundus est hypocritis: & ut dixit Augustinus: *Hypocritarum maculam non habere, aut paucorum, aut nullorum est.*

Serm. 99.
de tempor.
post mediū.

S. 5. Paucissimi sunt, qui hypocritarum plenè fugiant: latenter enim appetitus propria gloria ingreditur, & surrepit, ut in se ipsis sancti patres experti fuerunt.

HIS adde, iuxta doctrinam Augustini^a, Gregorij^b & Bernardi^c, multos quidem esse, qui cum opus bonum facere proponunt & aggrediuntur, hypocritarum non sunt, nec suam intendunt gloriam: paucissimos tamen, qui cum illud perficiunt, hypocrisis peste, aut propriae gloriae appetitu, non remaneant aliqua ratione infecti. Facile namque est, proponere opus aliquod agere propter Dei amorem, obsequium & gloriam, imò & tunc laudem humanam non curare: difficile tamen est, inquit Augustinus, & mirabile, inquit Bernardus, & rarum, inquit Gregorius^d, & quasi impossibile, inquit Hieronymus^e, non delectari humanis laudibus, propter bonum quod agitur oblatis, & hominem non nimis sibi metipsi in bono opere à se edito complacere; sed seruare purum erga Dei honorem & gloriam, affectum. Ut namque D. Basilius indicauit, (dicemusque infra) appetitus propriae laudis & gloriae, ingreditur blande, leniter, suauiter, insensibiliter; & absque eo quod homo aduertat, vniuersum bonum opus inficit, & totam illius pulchritudinem consumit. Quod in supremo demone primo omnium hypocritarum patre, & super filios superbiae rege videre licet. Difficile sanè est apud Theologos explicare, quomodo ille peccauerit, atque ex supremo Angelo, pulcherrimaque omnium creaturarum, supremus demon, omnibus creaturis deformior redditus fuerit. Nam aut peccati illius principium fuit aliquis error in intellectu, aut aliquis prauus in voluntate affectus. Non potuit esse primum,

133
Epist. 64.
ad Aurelium
Episcopum.
39. Mor.
c. ultimo.
Serm. 13.
in Cant.

1. Moral.
c. 38.
Lib. 2. contra Pelagium.

De constitutionibus
Monasticis.
c. 11.

quoniam

diēdi facit. Nullos enim fortius aggreditur, quam eos qui humanam gloriam & fastum contēpserunt, quos ex hoc ipso fortius pulsatur ad laudis & honoris proprii cupiditatē, quod laudes, & honores mundi apertius calcare proposuerūt. Non tam appetitu laudis pulsatur cor speciosissimi equitis ex splendore vestium, & mulieris nobilis ex cultu ornatuq; splendido; & mens hominis in dignitate excelsa constituti ex suae maiestatis celsitudine; quam cor monachi pauperrimi, pannosi in angulo pauperrimi monasterij agentis, ex pannis, habitu lacerato & refartito, ex nuditate pedum, paupertate cellulae, & ex ipsiusmet fastus & gloriae mundanae contemptu: de quibus infra. Ex his igitur liquidò quod proposuimus constat, hypocrisim omni tēpore apud omnes nationes, omne hominum genus, omnem statum, esse communissimam, vñtatissimamq; , quae aut bonum opus praeuenit, aut comitatur, aut subsequitur, ad totam illius substantiam, & bonitatem consumendam, & destruendam. Infidiatur enim bonis operibus crudelius quam quivis latro, aut depredator acerrimus. Hic enim tantum potest viatori infidiari antequam transeat, & in ipso transitu, non tamen post transitum. Haec autem (quam bonorum operum depredatricem vocat D. Basilus) non tantum antequam illa veniant, aut dum in transcurso & exercitio sunt; sed & post transitum, & postquam perfecta sunt, rapit, & absumit; imò ut inquit Chrysostomus, aliquando etiam illa quae homo apud Deum reposuerat, conseruanda, consumit & perdit, ut infra dicemus. Merito itaq; hoc tempore, quod singulariter operibus sanctis perficiendis est dicatum, haec lectio Evangelica prima inducitur, in qua CHRISTVS illius malitiā brevissimis verbis expressit, quae totius boni operis structuram & substantiam perdit. Propterea ad ipsius naturam, conditiones & damna quae infert explicanda, ex ipsiusmet CHRISTI domini verbis nos conuertamus.

§. 6. Inanis gloria appetitum solite fugiendum, docuerunt eleganter Basilus, & Chrysologus, elegantius autem Ieremias, & Paulus.

NOLITE fieri sicut hypocritae tristes. Multum hoc praeceptum, ait Sanctus Chrysostomus, continet cautionem, &

ineffabilem quandam Dei erga homines curam, id vtiq; providentis, ne alicuius operis sui mercedē homines amittant. Vbi Deus, dominum mutavit in patrem (ait B. Petrus Chrysologus) voluit charitate magis quam potestate regnare, & amari maluit quam timeri: ideo CHRISTVS paterno nos prosequens affectu, nullatenus vult nostra nobis deperire: idcirco quomodo ea in corrupte servare possemus explicandum assumpsit. Venit ille, ut nos ad celestem patriam recto dirigeret tramite, & quoniam in hoc mari magno multi se offerunt scopuli, ad quos animae nostrae navis potest illidi & submergi; eos quasi digito indicando monstrare voluit. Quoniam autem nihil magis opera nostra corrumpit, quam inanis gloria, & ad nullum scopulum ita navis illisa perit, sicut opus bonum ad hypocrisim; hanc singulariter constituit fugiendam. Est enim inanis gloria vermis ille, qui omnem hederae viriditatem brevissimo tempore corrodit, & penitus exiccat: est ventus irruens e regione deserti, domum mentis funditus evertens, & omnes animae filios, idest bona opera misero interitu obruens; est locusta illa, omnium fructuum, florum, imò & foliorum deuoratrix. Optimè D. Basilus, Fugienda ait, cum primis inanis gloria est, quae non ante labores, à laborum nos susceptione deterret, (siquidem leuius hoc esset malum) sed ijs iam transactis mercedis praemijs exuit, spoliatur vè. Illa expugnata difficilis, & callida salutis nostrae insidiatrix, illa vel in ipsius caeli conuexis insidiarum aduersum nos collocatrix, virtutes ramis in caelum usq; licet expansis ac porrectis adornatas, profligare ac deturbare pertinacissimè contendit. Simul ac enim illa pietatis mercatorem cuiusque modi virtutum mercibus onerariā metis naue subarcinasse & complexse animaduertit; procella sua ocyus excitata, in eo omniconatu operam dat, ut illam evertat atque aquis pessumdet. Illius enim qui ad regnum supernum, nauigationis suae cursum instituerat, mente illa ad res humiles gloriaeque hominum contemplandas detorta, vniuersas repentino spiritu ex animo diuitias exufflat, & subrutis virtutum fundamentis, proceritate sua ad caelum usq; pertingentes labores deturbat, & terrae allidit. Ita Basilus; & paulò inferius eloquentissimè inanis gloriae naturam describens: Fugiamus inquit inanem gloriam, dulcem spiritualium operum expoliatricem, incandum animarum nostrarum hostem, tineam virtutum, blandissimam bonorum operum depredatricem, eandemq; mellis illius fraudis suae venem coloratricem, & mortiferi hominum mentibus po-

Serm. 7.

Iona. 4.

Job. 1.

Exod. 10. 13.

De constit. Monasticis c. 11.

De constit. monasticis. c. 11. citat.

Hom. 1. in illud, Vidi dominum.

Hom. 19. in Matthaeum. sermo. 7.

culi

Num. 14.
Hom. 12.
Ezechi.
ost mediū.
Jerem. 12.
5.

al. 51. 10

7139

1. 2. 3.

faciebat, & ostiū aperiebat, vt ad se veniret, ad cordisq; sui ostia pulsaret, & vehemēter cum aduersario dimicans (inquit Augustinus) sæpe ab eo vulnera capio. Qualis esset bestia, quāmq; formidanda, quæ ad maiore iectum, maiores contra inferentem & percutiētem vires resumeret, & quanto magis deiecta, tanto validius esset roborata? Rem propterea D. Petrus Chrysologus concludens, *Fratres inquit fugiendum est hoc virus, pestilentia cauenda, quæ de remedijs creat morbos, conficit de medicina languorem, satisfactam vertit in crimen, placationem facit reatū, generat de propitiatione discrimen.* Congruē vocat hoc vitium, *virus & pestilentiam.* Pestilentia siquidē omnia consumit, corrumpit & perdit. Vnde Deus quando populum voluit penitus absumere, quia de eo desperauerunt, quod posset illos introducere in terram repromissam, dixit: *Feriam eos pestilentia, atq; consumam.* &c. Talis est inanis gloriæ vitium, de quo S. Gregorius^b illud intelligit, quod Deus per Ieremiam^c dixit: *Oliuam vberem, pulchram, fructiferam, speciosam, vocauit Dominus nomen tuum, ad vocem loquelæ, grādis exarsit ignis in ea, & combusta sunt fruteta eius.* Mirū est, quod ad solius loquelæ vocem, talis ignis accendatur, qui oliuam vberem, & pulchrā succendat, omniaq; fruteta comburat. Scriptura sacra ad indicandum hominem multis operibus sanctitatis redundantem, oliuæ metaphora vti solet; quoniam hæc est, quæ inter arbores, fructum abundantē ad lucem nutriendam aptum, ad vnctiones & medicinas congruū, profert. Vnde Dauid dixit: *Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei.* Non, inquit, sicut malus, aut pyrus, aut pinus, aut buxus; sed sicut oliua fructifera. Hanc suavis & blanda vox loquelæ succendit, & omnia eius fruteta cōsumit; quantumcumq; enim quis sit pulcherrima oliua, fructibus bonorum operū vndiq; plenus, ad vocem loquelæ suavis & blandæ, dum scilicet laudantium vocem auscultat, & suis laudibus delectatur; inanis gloriæ ignis omnia consumit & cōburit. Leuissimus est aer pestilens & infectus, blandē fluit, & faciem dum sentitur, delectat; tamen omnia inficit & perdit. *Grandis inquit exarsit ignis in ea.* Volēs sanctus propheta Ioel explicare quā grande malum Iudæis immineret ab exercitu Chaldæorum, qui venturus erat contra eos: *Ante faciē inquit eius ignis vorans, & post eum exurens flamma,* idest, quauis ex parte comburet, & absumet; inde enim ignē vorantem, hinc flammam exurentem emittet. Quid inde fiet? *Quasi hortus voluptatis terra coram eo. & post eum solitudo deserti: nec est qui*

effugiat eū. Videtur loqui metaphora sumpta ab igne descendente in Pentapolum. Erat terra illa prius sicut paradisus Dei; omnium fructuum, florum, herbarumq; abundantia plena; sed descendente igne in eam, vidit Abraham ipsam penitus consumptā, & in fauillam redactam: & hoc factum fuisse in momento, dixit Ieremias. Horrenda certē vis talis ignis. Ita voluit Propheta dicere, ante aduentum Chaldæorum Ierusalem floridam quidem fuisse ciuitatem, diuitijs & cunctis bonis redundantem; sed illis aduenientibus & ignē emittentibus, omnia fore absumenda, & ciuitas plena populo, relinquenda erat tanquam solitarium desertū, cuius omnia bona erant peritura, *nec est qui effugiat,* &c. Et verē talis est inanis gloria, vndiq; ignē absumentem spirat; quasi hortus voluptatis terra coram ea, post eam solitudo deserti. Videbis pharisæum quasi hortum voluptatis, fructu omnium bonorum operum redundantem: sed ad huius ignis ardorem, relictus fuit quasi solitudo deserti, cuius bona opera in fauillam fuerunt redacta. Id quod clarius in ipso supremo Angelo videre licet, quem Deus tanquam paradisum creauit, in quo omnes virtutum ac donorum arbores erant, vt per Ezechielem Deus ipse exposuit: sed *elevatum,* inquit *fuit cor tuum in decore tuo:* ignis inanis gloriæ exurgens, omnia in fauillam redegit, & supremum Angelum, in supremum damonē conuertit. Potest ne dari pestilentia deterior, & potentior ad perdendum & destruendum? Potest ne dari virus ita inficiens & perdens? Optime insuper dicit Chrysologus, hoc vitium de remedijs creare morbos, & de medicina conficere languorem. Etenim remedia, & medicinæ ad morbos animæ curandos sunt ieiunia, & mortificationis ac penitentiae opera, vt supra diximus. Ex his animam potius languidam, & infirmiore reddit; nam non solum per huiusmodi remedia infirmitates peccatorum, quæ extabant, non curantur: sed nouus languor nouaq; infirmitas oritur, vt videre licet in illis, quos Esaias refert, qui quanto magis ieiunabant, & se ipsos mortificabant, infirmiores corā Deo reddebantur, qui infecti inanis gloriæ affectu, non Dei, sed suam ipsorum gloriam intendebant & quærebant. Idcirco Dominus aptē hoc tempore, cum ad curandas animas per ieiunia & opera sancta processuri sumus, clamat & admonet: *Nolue fieri sicut hypocrita, &c.* Quasi dicat: Fugite vitium, quod omnia bona consumit & perdit; attendite, ne ex medicina nouus languor, & de remedijs grandis oriatur mor-

Genes. 1;
10.

Genes. 19.
18.

Thre. 4. 6.

Luc. 18.

Ezechielis.
18. 17.

Esaie. 58.

bus.

iorem illis incutiebat timorem, erant turti illi elephantes, de quibus alibi diximus. Decrevit Eleazarus illorum maiorem & principum deicere, quem lorice regis phalerati vidit; *Visum est enim ei, quod in eo esset rex.* Id quod perfecit: currens enim audacter in medio legionis, & sub elephante se constituens, gladio aut pugione vetricis eius infixo, occidit eum. Sed sub ipso quem extinxit ipse & ferijt, occubuit; & ut dixit Ambrosius, suo remansit triumpho sepultus. Mirandum sane factum. Ad praelium excitati sumus contra demones & vicia, ut saepe dictum est. Crudele bellum illud est, quod carnis nostrae elephantes nobiscum agunt; hanc propterea bestiam primo deiciendam assumere debemus, ieiunij gladio, ventrem lacerantes & percutientes. Miseri tamen hypocritae, quos suamet victoria opprimit, & extinguit, & sub ipso hoste, quem interimunt, cadunt. Per ieiunium siquidem & cetera mortificationis opera, carnem comprimunt, eius concupiscentiam & lasciviam enervant & eam mortificationem tenent: *Exterminant enim facies suas, & carnem ipsam quasi conficiunt;* sed hoc ipso suo triumpho, quem de carnis concupiscentijs & ardoribus reportant, occumbunt, & cadunt, dum de illo gloriam requirunt humanam, & omnia faciunt, ut videatur ab hominibus. *Nolite inquit fieri sicut hypocritae tristes. Quid illi faciunt? Exterminant facies suas.* Hoc primo expendendum est. Exterminant, demoluntur, & conficiunt facies, ut supra dicebamus. Vide, inquit Chrysostomus, hypocritarum miserandam infelicitatem laborant, torquentur, se ipsos fame cruciant, mortificationibus conficiunt, sine aliquo fructu; uno cum grandi eorum detrimento. Inter admiranda naturae opera, quae Deus beato Iob proposuit, fuerunt, quae de struthione longa exposuit verborum serie. Illum asserit singulari stoliditate, & stultitia affectum: *Privavit eum Deus sapientia, nec dedit illi intelligentiam.* Symbolum fuit struthio stultitiae & stoliditatis, ut Pierius annotavit, dixeratque Philippus Diaconus, expendens illud, quod idem Iob praedixit: *Socius fui struthionum,* ostendens struthionem, avem esse stultissimam. Quod vel ex eo statim constare potest, quia cum omnibus avibus maior sit, ipsi camelo aequalis (unde Struthiocamelus communiter vocatur, ut dixit Diodorus Siculus) & altitudinem equitis equo insidentis excedens, ut dixit Plinius, caput habet parvum ad modum anatis. Et certum est, parvitatē capitis stoliditatem & insipientiam apud Physiognomicos indicare. Quid habet struthio?

Penna struthionis inquit Deus ad Iob, similes sunt pennae herodij & accipitris. In hebraeo habentur nomina, quae varie ab hebraizantibus transferuntur, recte tamen Vulgatus herodium & accipitrem posuit, quomodo sancti patres legunt. Voluit enim Deus eas aves exprimere, quae in sublime, pernici volatu feruntur, ut naturam struthionis declararet: haec autem sunt herodius & accipiter, quas notum est, inquit Gregorius, ceteras omnes volatus sui velocitate transcendere. Struthio pennas habet similes pennae herodij & accipitris, subtiles, magnas, latas; sed diversus est ab illis. Nam cum accipiter, & herodius per pennas, quas habet sublimia petant, & caelum ipsum videantur contingere; struthio nequaquam vel per latum vnguē a terra se eleuat. Unde mediū quid dicitur a Diodoro, inter aves & bestias. Habet enim alas sicut aves; sed a terra non eleuatur, sicut bestiae. Ideoque credo struthiones ab eodem Diodoro & Strabone vocatos, aves certas, quod & si alas habeant sicut aves, sed per terram currunt sicut cervi: cursu enim velocissimo feruntur, ut Aelianus, Plinius, & Xenophon dixerunt. Alis itaque utitur struthio, non ad volandum, sed ad currendum. Propter quod Deus dixit, quod struthio quando in altu alas erigit, & deridet equum & ascensorem eius. Velocius enim alis erectis currit, quam velocissimus equus. Secundo habet hoc struthio, quod derelinquit ova sua in terra, obliuiscitur, quod pes conculcet ea, aut bestia agri conterat. Foecundissimus est inter aves struthio, adeo ut plusquam octoginta ova ex se se pariat, sicut dixit Aelianus, nullū tamen eorum protegit aut fouet, inquit Diodorus, sed in arena aut pulvere omnia relinquit, non attēdens neque curans, quod vitiorum pedibus, aut bestiarum incessu conculcentur & dissipentur. Mirandum sane quod ova, quae cum magno peperit dolore, omni cura destituta relinquat. Nec tantum erga ova istam habet incuriam; sed etiam erga pullos iam ex ovis productos: *Duratur ad filios suos, quasi non sint sui, frustra laboravit nullo timore cogente.* Pagninus, *Crudele fuit pullos suis, ac si non essent sui.* Regia, *Duriter tractat filios suos, non sibi.* Hoc ut intelligatur observandum est, in scriptura duo de struthione dici, quae contraria videntur. Primum, quod pullos suos summo amore diligit. Ita Deus apud Micham indicavit, & Gylus ex Aeliano, alijsque autoribus comprobavit: ut alibi tradidimus. Secundum, quod circa filios suos est omnibus animalibus crudelior, quos non fouet, nec pascit: cui alludere voluit Ieremias dicens: *Filia populi mei, crudelis*

Iob. 39. 15.
J 143
31. Moral. cap. 5.
Lib. 3. cit.
Lib. 4.
Lib. 16.
Lib. 14. c.
Lib. 10.
cap. 1.
Lib. 1. de Cyri exped.
Iob. 39.
Iob. 39.
14. 15.
Lib. 14. c.
19. 10. &
21.
Lib. 11. cap. 7.
Iob. 39. 16.
Pagninus. Regia.
Micham.
Lib. 14. c. 21.
Thronor.
4. 3.

Ad Philip.
3.20Esaie. 33.
16.

¶ 146

1. ib. 5. in c.

14. 1. Regū.

Olea. 5. 1.

פנח

פנח

Pagninus.
Regia.

sanctos intelligit, qui in sublime se eleuant, nubes transcendunt, & suo volatu cœlos ipsos contingunt: qui corpore in terra positi, cogitatione & auiditate in æterna patria conuerſantur: ex quorū persona dixit Apostolus: *Nostra conuerſatio in cœlis est*. Pennæ per quas disponuntur ad volandum & se eleuandum, sunt mortificationis opera, ieiunia, vigilæ, disciplinæ, quibus carnē extenuant, vt mens eleuari possit. Ideoq; per Esaïam Deus munimenta saxorum, vocauit sublimitatem iusti. *Munimenta* inquit *saxorū sublimitas eius*. Opera siquidem mortificationis & pœnitentiæ sunt, quibus se muniunt contra inimicos, & quibus præparant se, vt ad sublimia eorum animus feratur; tantoque sunt habiliores ad petendū sublimia, quanto maiorem horum saxorum congeriē copularint, vt supra expositum fuit. Similes pennas habent struthiones, hypocritæ inquam: & tamen nullatenus à terra eleuantur. Ieiunant, mortificant carnem, conficiunt se ipsos ieiunijs, vigilijs & abstinentijs, orationibus insistent, eleemosynas largiuntur: sed nullatenus terrā transcendunt, aut ab illa eleuantur; quia huiusmodi pennas, non ad volandum producant, sed vt hominum, qui in terra commorantur, oculis videnda cōspiciendaq; exponāt. Miseri illi, qui laborāt, & opera pœnitentiæ, mortificationis & cæterarum virtutum agunt, similia operibus iustorum: & tamen cum per ea isti cœlum attingant & consequantur, illi terram non deserunt, nihil consequuntur cœleste; sed in profundum potius se ipsos demittunt. Ex quibus D. Gregorius illud explicat, quod à Deo per Oseam dictum fuit ad sacerdotes: *Victimas declinastis in profundum*. Obscura multis hæc sententia videtur; sed quam intelliges, si obserues, Deum sacerdotes arguere, quod omnia quæ in bonū erant cōstituta, illi in malum detorquerent; & quæ ad profectum esse debebant, cōuertebant in perniciem. Inter ea, quibus ad Deum placandum, mente & animo tendere debebant, erant sacrificia & victimæ, quæ ad hoc ab ipso exigebantur, vt dicemus. Illi autē non solum per ea, non ad Deum, sed ad profundum potius declinabant. *Victimas* inquit *declinastis in profundū*. In hebræo, vox *Sabbatah*, à verbo *Satah*, quod est iugulare aut mactare, quasi dicas: iugulationes vestras, aut mactationes. Hæc eorum miseranda infelicitas, quod per victimas, iugulando mactandoq; animalia, quæ sacrificabant, in profundū declinabant. Pagninus: *Declinantes à via recta in profundū*. Regia: *Declinantes profunda uerunt*, id est in profundū demisserunt. Per sa-

crificia, & mactationes, quibus sancti viri ad cœlū volabant, illi ad profundū tendebant, qui non in cœlū ad Dei gloriā opera dirigebant: sed ad suam ipsorum laudē conuertebant. Hæc hypocritarū grandis stultitia, quod per mactationem & iugulationē carnis, per quam iusti cœlestia petunt; tendunt in profundū. Quod in profundū feratur peccator per grandia peccatorū opera, & graue pondus iniquitatis, non mirū; sed quod per opera sancta, quæ pennæ sunt, quibus ad cœlū sancti volant, in profundū tendant, hoc mirandum est. Quod in infernum tendat Cain per inuidiā & fratricidiū^a, & Giezi per symoniā^b, & Balaā per auaritiā^c, & Zambri per impudiciā, & inuerecundā fornicationē^d, &c. non mirum: sed quod per ieiunia, orationes, eleemosynas in tartarū tendat homo, hoc grādi compassionē est dignū. Simili ratione possumus expendere illa eiusdē prophetæ verba: *Multiplicauit Ephraim altaria ad peccandū: facta sunt ara ei in delictū*. Quod lupanaria sint in delictū luxuriæ, nundinæ in delictum auaritiæ, ciuitates in delicta totius generis, non mirū; sed quod aræ & altaria sint in delictū & perditionē; hoc mirandū, miserandūq; est. Si videres duos agricolas æqualiter laborantes, eiusdē generis semina iacentes, easdem expensas facientes; quorū vnus abundatissimos fructus colligeret, alter vero nollet nisi spinas, & tribulos reportare: quid de isto diceres? Si duos aspiceres in auris odinis laborantes, æqualiter desudantes, & simili lassitudine se conficiētes; quorū vnus aureos lateres extraheret, alter vero cum similes posset, nollet nisi vermes fœtidos ex eodem labore reportare: quantum miseriz istius cōpatereris? Ex eodē labore? Ex eodē sudore? Per easdē victimas & iugulationes, per quas iusti eternū gloriæ pondus reportant, & tanquā herodij & accipitres ad cœlū aduolant; hypocrita non nisi spinas, vermes, & æternā confusionem reportaturus est. Grādis eius stultitia. Quis explicare valeat, quā grādis futura sit in extremo iudicio hypocritarū confusio, quando videbunt sanctos ineffabili gloria donari propter misericordiæ opera, quæ egerunt, & propter mortificationis & pœnitentiæ actus, quos exercuerunt; se autem ipsos, qui similia perfecerunt opera, videbunt, non solum nō propter illa præmio affici, sed horribili verecūdisimāq; confusioni tradi? Id quod, vt idem D. Gregorius annotat, eleganter dixit Sophar Naamathites: *Gaudiū hypocrita ad instar puncti*. Id est ad momentū. Tātū enim durat vitæ præsentis tēpore, quod

Genes. 4.

4. Reg. 5.

Num. 22.

Num. 23.

Olea. 8. 1.

¶ 147

1. Moral.

3. & 4.

Iob. 20. 5.

6. 7. 10.

Osee. 7. 11.

פוח

In cap. 7.
Osee.

149

Luc. 11.
12.4. Esdr. 9.
& 10.

videantur ab hominibus. Hæc illius crudelitas, nō curare seruare partus suos, nec aliqua solitudine angere ad eos custodiendos; nec aliquo dolore affici, cū eos cōculcari videret. His concinunt, quæ sanctus propheta Oseeas, deplorans stultitiam Ephraim, dixit, vt Hieronymus exposuit: *Factus est Ephraim quasi columba seducta non habens cor.* In hebreo pro *Seducta* est nomē *Potah*, quod significat stultā, insipientem, stolidā, vecordem: quod clarē Vulgatus expressit, subdens: *Non habens cor*, non curans, non attendens, non dolens. Annotat Hieronymus, meritō inter omnes aues columbam vocari stultā & sine corde; nam plures fœtus, quā alie aues emittit, quolibet siquidem mense pullificat: sed illa est, quæ eos minori cura custodit, & defendit. Omnes aues custodiunt & defendunt pullos, quos cum labore extraxerunt; gallina namq; quamuis tā imbecilla sit, vt pusillanimitatis fuerit symbolū; rostro tamē, vnguibus, & alis pro pullis suis defendēdis, se opponit miluo, ceterisq; rapacibus anibus, quasi leonis fortitudinē induens. Passerculus anxia custodia pullos custodit, circumuolans & pipians, quando ab aliquo videt eos capi. Omnes deniq; aues curant in tuto nidos suos locare, & in locis inaccessibilibus: sola colūba nō curat custodire oua aut pullos suos; nec enim si auferri eos videat, defendit illos, aut tristitiæ vel anxietatis ostendit signū, vt videatur nō habere cor, per quod aliquo affectu erga pullos excitetur; imō tunc lætari videtur, quæ editos pullos, raptos videns, ad alios ædendos statim se conuertit, quasi ad hoc tantū eos extrahat, vt rapiantur & absumentur. Excellēter hoc typo voluit Deus deplorare infelicē miseriam, & grandē stultitiam hypocritarum, & eorū, qui humanas laudes appetunt, quibus nomen Ephraim & figura colūbz aptē cōuenit. Ephraim enim significat *Frugiferū*, & inter omnes aues columba magis frugifera est, vt diximus. Hypocritis namq; est commune, multis bonis operibus abundare, ieiunant, orant, eleemosynas faciunt, sicut ille qui dicebat; *Ieiuno bis in sabbato, decimas do, &c.* Stulti sunt tamen & stolidi: quia cū omnes eorū pulli absumentur, & rapiantur ab inani gloria; id nō sentiunt, nec curant, imō tunc lætiores esse vidētur, quando spectatorū oculi fœtus suos rapiūt, & ad alios ædendos, similiterq; rapiēdos, se statim cōuertūt. Expēde quæ sanctus Esdras, ieiunijs & orationibus vacans, enarrat. Orationi erat ille intentus, & respexi, inquit, oculis meis, & vidi mulierem in dextra parte; & ecce hæc lugebat, & plorabat cū voce mag-

na, & animo dolebat valde, & vestimenta eius discissa, & cinis super caput eius. Et dimisi cogitatus, in quibus erā cogitās, & cōuersus sum ad eā, & dixi ei: Vt quid fles, & doles animo? Et dixit ad me: Dimitte me Domine meus, vt defleam, & adiciā dolorē; quoniā valde amaro sum animo, & humiliata sum valde. Et dixi ei: Quid passa es? dic mihi. Et dixit ad me: Sterilis ego fui famula tua, & nō peperī habens maritū annis triginta. Ego enim per singulas horas, & per singulos dies & annos hos triginta, deprecor altissimū die ac nocte. Et factum est post triginta annos, exaudiuit me Deus ancillam tuam, & vidit humilitatē meam, & attendit tribulationi meæ, & dedit mihi filiū, & incundata sum super eū valde ego & vir meus: & nutriui eū cum labore multo. Et factū est cū creuisset, & venisset accipere vxorē, feci diē epuli; & factū est cū introisset filius meus in thalamo suo, cecidit, & mortuus est. Et euertimus omnes lamina, & surrexi nocte & fugi, & veni sicut vides in hoc cāpo, & cogito iā non reuerti in ciuitatē, sed hic cōsistere, & neq; māducare, neq; bibere; sed sine intermissione lugere & ieiunare, vsq; dū moriar &c. Hæc quidē secundū quandā representationē facta fuerunt, & ostensa sunt sancto Esdræ; vt inde mysteria, quæ Deus intendebat, eidē posset exponere. Sed hæc eadē, nobis iustam doloris ac grandis meriti causam repræsentant. Plorat illa mulier irremediabilibus lacrymis, quia filius quem Deo fauente, cum doloribus fuit enixa, & cum doloribus nutriuit, ex cuius vita, totū illius gaudium & consolatio pendebat, subitō extinctus fuit. Quid nam est opus bonū, nisi filius, quem anima nostra Spiritus sancti fauore adiuta parit? Sterilis illa est ex se, cui dictum est: *Perditio tua Israel, tantummodo in me auxilium tuum:* & iterum^b: *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est:* & ^c *Ipse est, qui dat velle & perficere pro voluntate sua;* & ^d *In ipso vivimus, mouemur & sumus,* sine quo nihil possumus facere. Parit autē huiusmodi filiū cum dolore & angustia; cū dolore enim & afflictione perficit ieiuniū, mortificationem, vigilias, eleemosynas, &c. De huiusmodi filijs, potius quā de carnalibus dictum fuit: *In dolore paries filios.* Ex huiusmodi filio pendet omnis spes gaudij & solatij illius; quia tale gaudiū quiuīs sperare potest, qualia fuerint eius opera, cū scriptum sit: *Tu reddes unicuique iuxta opera sua.* Idcirco grandi summaque cura attendunt iusti, huiusmodi filios seruare. Quod si forte per peccatū aliquando mortificari videant,

150

Osee. 13.

2. Cor. 3.

ad Philip.

2. 13.

Acto. 17.

18.

Ioan. 15.

5.

Genes. 3.

16.

Psal. 62. 16

fletibus

Epist. 64.
J. Aurelii.
1. Moral.
1. p. 38.
Iudic. 6. 3.

poca. 4. 7.

J 153

poc. 5. 13.
poc. 7. 13.

hi. 26. 13.
sal. 113. 1.

Libro de
ortualitate
3. ad Qui
nū. c. 58.
In. Ps. 45.
Epist. 105.
107.
Lib. de in-
tis. c. 32.
Epist. 2.
1. p. 4.
Sap. 4. 11.

affectum, & intelligans, ut iustus nimis in suis operibus sanctis sibi cōplaceat, laudibusq; & populi acclamationibus delectetur. Quāvis enim difficile valde non sit, gloriam per bona opera nō querere, difficillimū tamen est, eam oblatam non placere, & nos nō delectare cū offertur, ut S. Augustinus^a, & D. Gregorius^b annotarūt. Similis est dāmonis astutia, ei qua Madianitæ, Amalechitæ^c, ceteræq; orientales barbaræ nationes cōtra Populū Dei agebant: scientes enim sine frugibus & messe non posse vitā duci, procurabant primò impedire Israelitas, ne sererēt; & cū id non possent obtinere: *Apud eos figebant tentoria, ut sicut erat in herbis, cuncta vastarent.* Quid igitur agit mulier sapientiæ luce splendidissima circumdata? Num filium doloris dimitter deorandum? Num fœtum, quem cū grandi cruciatu enixa fuit, in pulvere relinquet cōculcandū à bestia? Nequaquā sanè: sed hoc ipso quod peperit masculum, ad Deum & ad eius thronū magno impetu direxit, & destinavit: *Raptus, inquit, est filius eius ad Deum & ad thronum eius, & mulier fugit in solitudinem.* Singula verba expēde. Annota in primis, Ioannem vidisse thronum Dei, in quo Deus sedebat sanctis suis circumdatus, cui dabant gloriā & honorē, & mittebant coronas suas ad illius pedes, & tā ipsi quā Angeli summo consensu cantabant, eidem gloriā omnium bonorū referentes & dicentes: *Dignus est agnus, qui occisus est, accipere gloriam & honorē &c.* Et, *Benedictio & claritas & sapientia & gratiarum actio, honor, virtus & fortitudo Deo nostro.* Ad huiusmodi thronum direxit mulier filium, quem peperit, ut id ille ageret, quod illi qui throno assiscebant, agebant, Dei scilicet gloriam & laudē decantare, & promouere, & ad eius pedes coronæ suæ gloriam demittere, dicens: *Omnia opera nostra, operatus es in nobis domine: & Nō nobis domine, non nobis; sed nomini tuo da gloriam.* Obserua secundo illud: *Raptus est*, quod significat virtutē potentem diuinam, per quā filius ad Deum ipsum fuit destinatus, ut verius dicatur à cælo raptus, quā à muliere directus: grandis enim potentiſſimaq; virtus necessaria est & singularis Dei fauor: ut per illum possit anima perfectē opus bonū in Deum ex charitate destinare. Significat itidem celeritatē, qua filius ad Dei thronū fuit directus, ut periculū præsentissimū euaдерet, quasi allusione facta ad id, quod sancti Patres, Cyprianus^a, Ambrosius^b, Augustinus^c, Prosper^d, & Fulgentius^e, de iusto in magno pereundi periculo constituto dictū intelligunt^f: *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fœtio deciperet animam illius:*

fascinatio enim nugacitatis obscurat bona. Sicuti datur fascinatio, quæ filios recenter natos perimit: ita datur fascinatio, quæ opera bona, quæ animæ sunt spirituales filij, absumit: *Arrebatolo, porque no lo tomassen de ojo, de quibus inferius latet.* Raptus ergo dicitur filius ad Deū, ad indicandam celeritatē, qua opus bonum est in Deum destinandum, cui præsentissimū periculum adest, ne deuoretur à Dracone, & ne fascinatione pereat. Tandē Raptus dicitur, ut ostendat magna vi ac potentia oportere agere, ut opus bonū, quod facimus, in tuto reponamus, illud in Deum & eius gloriam destinantes & dirigētes: *Et mulier, inquit, fugit in solitudinem.* Opus bonū in Deum ipsum est destinandū, sicq; in cælo reponendum, & iustus se ab humanis conspectibus debet abscondere. Hęcq; duo sunt, quæ CHRISTVS iniunxit: *Ne videaris hominibus ieiunans, te in solitudinē recipe, fuge hominū aspectum: & Theſaurizate vobis thesauros in cælo, ubi fures non effodiunt &c.* Opera vestra bona ad Deum & ad thronum gloriæ eius destinate, ibi ea constituite.

S. 9. *Nihil stolidius aut stultius, quā non oculis Dei, sed hominū satisfacere velle, quorum iudiciū falsum, insipiens, instabileq; est.*

Exterminant facies suas, ut appareant hominibus ieiunantes. Singula verba excellentissimè hypocritarum stultitiā demonstrant, & quā sit eorū vitium detestandū, ostendūt. Vide quid faciūt, & quid intēdunt. Quid faciunt? *Exterminant facies suas*, carnē suam affligūt, corpora conficiūt & mortificant, tā grādes subeunt labores, ut & facies demolitas, cōsumptasq; exhibeāt. Hoc enim voluit CHRISTVS dicere, ut supra ex D. Hieronymo dictū est. Quid intēdunt? *Ut appareant hominibus ieiunātes.* Apparentiā sanctitatis oculis spectantiū offerre, ut ab illis laudentur & cōmendentur. Obseruauit S. Gregorius, quod Baldad Suhites dixit ad Iob, hypocritā describens: *Non ei placebit recordia sua, & sicut tela aranearū fiducia eius.* Recordia illius digna est omni abominatione. In hebreo vox *Cheſel*, quæ stultitiā & fatuitatē significat. Est hypocrita excors, sine corde, sine sollicitudine & cura erga sua bona opera cōseruāda, similis struthioni stulto & stolido, qui oua sua in terra relinquit, ab omnib; calcāda. Magna quippe stultitia aut

J 154

In cap. 6.
Match.

8 Moral. c.
29. 30. & 31
Iob. 8. 14.

Brixia. to. 1.
fol. 328.

vecordia

crudelem vindicatorē, dicunt fortem; loquacem murmuratorē, censent esse sapiētem: & e contra, humilitatem iudicant esse animi demissionem; obedientiam, vilitatem spiritus, parsimoniam asserunt avaritiā, remissionem offensā, pusillanimitatem &c. Optimē de illis Deus perpetuō conqueritur, quod sunt iniqui rerū aestimatores, tanquam dolo sa statera res pōderantes: *Chanaan*, inquit, *statera dolosa in manibus eius, calumniam dilexit*. Et iterū: *Veruntamen vani filij hominum, mendaces filij hominum in stateris, ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum*. Vani sunt illi, idq; quod vanitati congruum est, praeferunt & anteponūt, & ut vno verbo omnia concludamus, hominum iudicia talia sunt, ut Barrabam absolvendum, & CHRISTVM crucifigendum decernāt: de quibus optimē S. Hieronymus & B. Gregorius. Tandē, quia inutilis & infructuosa, nam quantamcūq; gloriā habeat quis ex hominum approbatione & laude, non propter hoc consequitur finē suum, ad quē possidendū creatus est. Huiusmodi gloriā appetere, iure prohibet Apostolus: qui tamen ad solidam, veram & vtilē gloriam procurandā semper hortatur. Vtitur ad huius explicationem Chrysostomus sēpissimē familiarissimo exemplo. Si gloriam, inquit, quæris, veram gloriam quære & cōcupisce. Si gloriam amas, magis ama eam, quæ à Deo est. Si essent luctatores in stadio constituti, ubi ex vna adesset rex in regali folio sedens, cunctis regni sui principibus comitatus, coronam auream gemmis preciosissimis ornata, manu tenens, victori conferendā: adessent ex alia homines quidā, ex quibus quidam essent stulti, alij cæci, aut oculis velati, habentes paleæ aut ferri stipulam, dandam ei quē victorē iudicarent: qualis esset athleta, quā stolidus, excors, & fatuus, qui relicta cura placendi regi, eiusq; principibus, totus in eo esset positus, ut stultis, & obcæcatis satisfaceret spectatores? Cogita differentiam inter spectatores, considera differentiā iudiciorū: quale enim iudiciū qui stulti sūt, ac cæci possunt proferre? Considera tandem differentiam præmiorum. In stadio sumus, bellū indictum nobis est cū mundo, carne, dæmone & vitijs: *Speſtaculum facti sumus, ex vna, Deo, & Angelis*, ac beatis omnibus, ex altera hominibus, hanc vitam agētib. Adest Deus ad spectaculū, beatorū multitudine sociatus, cū eo sunt Angeli, Archangeli, principatus, potestates, omnesq; cœlestes spiritus, Apostoli, prophete, martyres, doctores &c. coronā gloriæ eterni ponderis paratā ostendens. Adiunt homines, ex quibus quā pluri mi stulti sunt: *Sculptorū enim infinitus est nume-*

rus, & saltē ex decem virginibus, quinq; fatuae sunt, & omnes velatis sunt oculis, non enim possūt interna tua suis oculis penetrare, nec cōspicere, an virtutis veræ sit actus quē facis, nec nē: stipulam paleæ offerunt victori, laudem scilicet humanā, quā levis aura dissipat & perdit, & citissimē finitur: conferto spectatores inter se, eorum iudicia, & præmia. Qualis athleta, qui oculos mētis à Deo sanctisq; eius reuocans, tantū contendit hominib' stultis & cæcis satisfacere? Presius vrget Chrysostomus. Si duo, inquit, illi luctatores, ex vna haberēt Regē aut Imperatorē, cū maioribus imperij sui principibus, offerētem victori gloriosum regnū; ex alia multitudinē muscarū & cinifum, ex quibus tantū spectaret stridorē quendam resonantē, qualem cinifes & muscæ solent inferre: qualis athleta esset, qui contēpto Imperatore, & glorioso prēmio, quod offert, totus esset in hoc quod muscis & cinifibus satisfaceret, ut rumorē aut stridorē, quē illi referre solēt, reportaret? Talis est, qui in stadio spiritualis pugne cōstitutus, hominibus placere constituit; neq; enim muscarū aut cinifum rumoribus & stridoribus, inquit Chrysostom', vlla ex parte potiores hominū laudes inueniuntur. Quid curas hominibus placere, inquit Origenes, & ab eis laudari? Stulta enim est cogitatio. Impossibile est namq; homini in hac vita posito omnibus satisfacere, & ab omnib' laudari. CHRISTVS IESVS, qui nihil non summa laude dignū egit, odio & ludibrio habitus est, & pleno sacerdotū & principum concilio condēnatus, dignusq; infamissima morte iudicatus. Et quid dico in hac vita posito? Deus ipse, qui extra hāc vitā agit, & gloriosus in cœlo residet, odio habetur & maledicatur à multis, dicēte propheta: *Nonne qui oderunt te domine oderam?* Multi, male locuti sunt de Deo, multi ac innumeri, eius detrahūt honori. CHRISTVS IESVS vsq; in hodiernum diem à multis adhuc iudicatur seductor, & anathema ei dicitur à Iudæis & Gentilibus, & tu existimas te posse ab omnibus diligere, amari, & benedicere? Audi Apostolum dicentem: *Si hominibus placerem, seruus Christi non essem*. Ita Origenes. Dic mihi, inquit Chrysostomus, si paruorū videas multitudinē puerorum, lactētium dico, nūquid ab eis gloriam concupisces? Tales cunctos seculi homines estima, ad quos Sapiētia clamat dicens: *Vsquequò paruuli diligitis infantiam?* &c. Age, responde, ait idem Chrysostomus, si luctas exercitatorias disceres, ad quosnā spectares, aut quibus te in palæstra ostenderes? Olera ne ac pisces vendentibus, an huius luctationis principi, atque Magistro?

Osee. 12.

Psal. 61. 10

Hom. 21. & 72. in Matt. Hom. 2. & 29. in Ioan. & 28. in acta.

1. Cor. 4. 9.

Ecclesiast. 1. 3.

Matt. 25. 4.

¶ 157 Hom. 28. in Ioannem.

37. ad finē.

Hom. 1. in Psal. 37. ad finem.

Psal. 38. 21. Psal. 77. 19.

Ad Gal. 1. 10.

Hom. 43. ad populum.

Prou. 1. 21. Hom. 72. in nunc.

Et

Cor. 14.
2. 18.

Cor. 28.

om. 54. in
et.

160

4. Moral.
p. 3.

ob. 10. 8.

Paulum, & Barnabá Lycaones ita glorifica-
bant, vt clamantes dicerent: *Di similes facti*
hominibus descenderunt ad nos, & sacerdos Iouis
tauros & coronas afferens, volebat cū popu-
lis, illis sacrificia offerre; & ad leuem quan-
dam vocē quorūdam, statim ita contra eos
conuersi sunt, quod Lapidantes Paulum, traxe-
runt extra ciuitatē, existimantes eum esse mortuū.
Similiter in insula Melitæ, cū viperā manui
Pauli adherentē Melitenses viderunt, dixe-
runt: *Vtiq; homicida est homo hic, qui cū euaserit*
de mari, vltio non finit eum viuere. Quoniā autē
viderunt eum viperā excutientē, ē vestigio,
Conuertentes se dicebant, eum esse Deū. Ex homi-
cida subito eum Deū faciebant, vt B. Chry-
sostomus annotabat. Et vt rem totam con-
cludamus, vide CHRISTVM dominum, quē
tota ciuitas Ierusalem tam grādi gloriosoq;
triumpho excepit, diuinis acclamationibus
prosequens, & post quinq; dies infami dā-
natum morte extra se eiecit, cruciq; affixit,
magis vita & honorē Barrabā estimās dig-
num, quā CRISTVM. Finitur insuper bre-
uissimē humana gloria. Nec enim potest illa
magis durare, quā homo ipse, qui illius sub-
iectum est. Homo autē breui viuit tēpore.
Vbinam gloria illa Alexandri totum orbē
sibi subiicientis? Vbi Cēsaris triumphales
coronæ? &c. Ipsīs enim finitis, absumpta fuit
eorum gloria. Quid enim cōfert Alexādro,
laudari in mundo, in quo non est, qui duris-
simis tormētis torquetur, vbi est? Quid pro-
dest Cēsari, triūphos illius in mūdo recoli,
qui ipsis dēmonibus torquētibus subiaceret?
Sicut S. Hieronymus de Aristotele dixit,
quod laudatur, vbi non habet sensum neq;
vitā, neq; esse; & torquetur vbi verē & reali-
ter existit. His concinunt quæ D. Gregorius
annotat, expendens illa verba Sophar Na-
amathitis, qui id quod prēmiserat videlicet hoc
sibi notū fuisse à principio ex quo positus
est homo super terrā, quod gaudiū hypocri-
tæ ad instar puncti, probare contēdens, sub-
didit: *Velut somnium auolans non inuenietur, trā-*
siet sicut visio nocturna. Rectē, inquit Grego-
rius, somnio cōparatur, quia ab hypocrita,
omnis laus & gloria, quasi dū tenetur amit-
titur. Sæpe namq; in nocturna visione non-
nulli pauperes, factos se diuites admirātur,
deferri sibi honores aspiciūt, diuitiarū mo-
les, obsequentium multitudinē, pulchritudi-
nem vestium, abundantiam ciborū sibi met
adesse considerant: gaudent se euasisse penu-
riam, quam cum gemitu tolerabant: sed re-
pente cū euigilant, inueniunt quā falsum
fuerit, quod gaudebant: eosdemq; euigilasse
pœnitet, quia vigilantes inopia vera terret.
Sic hypocritarū mētes, dum aliud est quod

agūt, atq; aliud quod hominibus ostendūt,
laudes de ipsa sanctitatis ostentatione reci-
piunt: in æstimatione hominū multis melio-
ribus præferuntur. Sed cū ab hominibus
immoderatē laudantur, occulta vocationis
hora surrepit, & cū carnis oculos claudūt,
mentis aperiunt, moxq; vt supplicia æterna
receperint, ibi vident; quia virtutū æstima-
tione diuites in somnijs fuerant. Bene ergo
de hypocrita dicitur: *Transiet velut visio no-*
cturna: quia hoc quod se ad momentū diui-
tem humanis æstimationibus videt, de ostē-
sione est phantasmatis, nō de soliditate vir-
tutis. Nam cū mēs eius in morte carnis cui-
gilat, cognoscit proculdubio; quia fauores
circa se hominū dormiēs videbat &c. Glo-
riam ergo humanā & laudem appetere, ni-
hil est aliud, quā illā in visione phantastica,
aut nocturno somnio exoptare. Hinc Diuus
Chrysostomus obseruat, meritō non gloriā
absolutē, sed inanē appellatā. Inanem gloriā
hanc, inquit, maiores nostri meritō dixerūt.
Inanis namq; est, nihil in se habens, neq; cla-
rū, neq; gloriosum, neq; stabile, neq; firmū
&c. Ex his annotat idē D. Chrysostomus, ap-
tē CRISTVM dominū, vt huius gloriæ
appetitū in nobis cōpesceret, eiusmodi glo-
riæ appetitores, vocasse *Hypocritas*, id est, im-
postores, simulatores, histriones; id enim
hoc nomē significat, vt supra diximus. Quis
autē nesciat, quā inanis esset gloria histrio-
nis aut mimi, quā haberet ex eo quod repre-
sentat personā regis, & illi⁹ imaginē refert,
cuius nec personā, nec diuitias, nec potesta-
tem se habere agnoscit, intelligitq; illā appa-
rentiā tātū duraturā, quamdiu in theatro
assistit corā spectantiū multitudine: theatro
tamen dissoluto, qualis sit homo, omnibus
manifestissimē apparebit? Ex quibus etiam
manifestum relinquitur, quam grandis sit
stultitia eorū, qui hanc tantūmodo per ope-
ra sua gloriam & laudē ab hominibus inten-
dunt, quibus tantūmodo placere procurāt.

Hom. 1. in
Ioannem.

Hom. 21. in
Matth.

*§. 11. Tam stultum est gloriam
ab hominibus querere, vt quā-
uis videret Apostolus necessa-
rium, se commendare, insipien-
tem se sepius primò vocauit.*

N huius tandem confirmatio-
nem obserua, quæ Chrysosto-
mus^a, Anselmus^b, & D. Tho-
mas^b annotarunt, expendētes
quædam Apostoli verba, quæ

¶ 161
Hom. 11.
in Gen. 23.
& 27. in 2.
ad Cor.
¶ In c. 11.
1. ad Cor.

1. Cor. 11. 13. ad Corinthios scripsit: Insurrexerunt quidā pseudoapostoli, quos Paulus vocat, *operarios sub dolo, transfigurantes se in Apostolos Christi*, qui honori Apostoli multis modis detrahere procurabant, seipsos commendantes, & illo multo superiores se faciētes: necessariū propterea sancto Apostolo fuit, pro suo honore respondere, non gloriā ab hominibus querens, sed suo muneri satisfaciens. Hoc autem quod agebat, gloriam scilicet suam apud homines statuere, & pro ea respōdere non semel, sed sæpe insipientiam vocat: *Vtinā inquit, sustineretis modicum quid insipientia mea*, idest, glorificationis meę, aut quę ad gloriā meam dicturus sum, & *Velut insipientē accipite me, ut ego modicum quid glorier; quod loquor, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia, in hac substantia glorię*, idest in cōmendationem apud homines, *quoniam multi gloriantur secundum carnem, & ego gloriabor*. Et, in quo quis audeat (in insipientia dico) audeo & ego. Et, ministri Christi sunt, ut minus sapiens dico, plus ego. Rēq; totam post illustrissimas sui excellētiās expostas concludere volens: *Factus*, inquit, *sum insipiens, vos me corripistis*. Absoluto de proprijs laudibus sermone, inquit Chrysostomus, eo non contentus, rursū excusat, & veniā dictis deprecatur, necessitatis esse dicens quod fecit, non consilij. Attamen licet etiam vrgeat necessitas, insipientē se tandē pleno ore vocat. Inirio quidē dicebat: *Tanquam insipientem suscipite me, & tanquā in insipientia*: nunc vero hac dictione, *tanquam*, ablata, insipientem se absolutē vocat, dicens: *Factus sum insipiens*. Certē Apostolus hoc in opere insipies nullatenus fuit, imō, ut idem Chrysostomus supposuit, magnopere se sapientem comprobavit. Quare ergo tot tamque repetitis vicibus, se insipiente vocat? Annōtanda est illa Sapiētis sententia: *Preciosior est super sapientia & gloria parva & ad tempus stultitia*. Vetus translatio clariorē reddidit sententiam: *Preciosior est super sapientiā & gloriā, stultitia parva*. Id est, nihil sapientius esse potest, quā cū occasio id exposcit, aliquantulū stultum aut insipientē se exhibere. *Gran s. biduria hazer se vir humbre a ratos necio*. Noli, dixerat Sapiens, esse stultus multū. Multa prolixaq; stultitia intollerabilis est, parva tamen & ad tēpus, preciosior est quā sapientia. Illa enim tunc, nō stultitia, sed summa sapientia iudicanda est: quo pacto dixit D. Augustinus dari quandam doctam ignorantia. Id quod in Davide videre licet, qui per simulatam stultitiam ad breue tempus, mortem euasit. Huiusmodi breuem insipientiam Paulus ad modicum tēpus assumpsit, non quā verē esset insipientia; sed quā talis

cōmuniter posset reputari, & dixit se ad tēpus velle fieri insipientē, eo modo quo vir cordatissimus dicere solet: *Quiero hazer vna necedad*, non quod insipientia sit, quam facit: sed quod cōmuniter insipientia reputatur. *Quiero ser vn poco necio*. Et quid agebat Paulus? Gloriā & honorem suū corā hominibus promouere curabat; & quod ab eis in estimatione haberetur & preciq;. Id. namq; suo erat ministerio necessarium, & in simili occasione, gloriā ab hominibus querere, nō solū nō reprehensione; sed laude potius esse dignū, ex professo Chrysostomus ostēdit. Nihilominus hoc, quod ipsa sapientia præstantius est, tot tamq; repetitis vicibus Apostolus insipientiā vocat, & se id cōtendentē, vocat insipientem. Hęc omnia peculiari lōgoq; tractatu ipse Chrysostomus versatur, cōsiderans quomodo Paulus dum aggrediretur exponere, quę laudes suas cōducebāt, statim resiliēbat, & quēadmodū equus precipitium aliquod præruptumq; cliuū trāsiturus, se colligit, quasi hunc vno saltu exuperatus foret; verū profundū respiciēs hiatus subiacere, obstupescit metu, contrahiturq;, deinde cū sentit equitem vehementius vrgerē, rursū aggreditur, idēq; quod antea profert, necessitatē & vim indicans, subsistit aliquādū, hinnitū musitans super oram foueę; resumpto tandē animo se vltro fidenter adigit: sic & B. Paulus veluti se daturus in præceptis in laudum suarū recitationē, semel atq; iterū ac tertio, & subinde sapius retrocedit, sic dicens: *Vtinam tolerassetis paululum quiddam insipientia mea*, & rursū, *ne quis me putet insipientē esse, alioquin ut insipientē accipite me &c.* Quod dico non dico secundū dominum, sed in insipientia, in hoc argumēto gloriationis. Et rursū: *Quandoquidem multi gloriantur secundū carnem, & ego gloriabor*, libenter enim suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes. Et rursū: *In quocūq; audeat aliquis, in insipientia loquor, audeo & ego*. Et cū millies se insipientem nominasset & stultum, vix tandem audeat in proprias laudes descendere: *Hebraei sunt, & ego: Israelita sunt, & ego, &c.* At non dum sibi excidit, sed iterū præmittit hoc pacto: *Delirans*, inquit, *loquor plus ego*. Neq; hic desinit; nā absoluto laudū suarū catalogo, *Factus sum* inquit, *insipiens gloriano, vos me cogitis*. Nō dixit: Pseudoapostoli me coegerunt, quoniā corū rationē non habuit: sed vos, inquit, me cogitis, idest, vestrę vtilitatis necessitas. Hęc & alia prosequitur Chrysostomus, expendens similiter, quomodo Apostolus, qui insipientiam iudicabat, quę ad laudē suam expectabant explicare, sapientissimū censebat peccata sua, & quę suę erant humilitatis, in

Hom. in
lud Veina
sustinere
modicum
post 2. ad
Corinth.

§ 163

publicū dare &c. Si ergo quę ad humanā gloriā spectant attēdere, etiam cū necessariū est, insipientiam vocat Apostolus; & cū tot tanta ac tam grandia haberet quę posset ad sui gloriam & laudem oculis omniū videntia exponere, id agere, vocauit & reputauit insipientiam, quantumcumq; necessariū agnosceret, & quod per illud nullatenus excellentes virtutes, actus, & dona sibi deperirēt: qualis erit insipientia illius qui exigua quę agit, & parui valoris opera, contendit omniū oculis offerre laudāda, quę hoc ipso penitus sibi pereunt & absumuntur? Qualis erit insipientia illius, qui totus est positus in humanę glorię cupiditate & appetitu; qui omnia quę agit, ad eam conquirendā destināt, & ordināt, quę est vana, inanis, instabilis vmbra, āēr, visio nocturna, somniū subitū auolans & pertransiens? Rectē propterea idē Apostolus apud Deum quęrendam esse gloriam, & *Vt qui gloriatur in domino gloriatur hortatur, id est (vt multas expositiones præmittamus) apud dominum illam quęrat gloriā, quę est firma, secūra, stabilis, permanens & solida. Non eorū laudibus delectemur, inquit Hieronymus ad Oceanum scribens, qui nō alios quā sibi similes laudāt; nos potius laudent prophetę & Apostoli; laudet in Euangelio suo CHRISTVS. Tunc erimus verē fœlices, si ā talibus laudari digni fuerimus. Hāc expetebat Dauid laudem, iuxta D. Augustini mentem: Apud te laus mea in Ecclesia magna. Quamuis enim quidam intelligant, Dauidem dicere voluisse, se de Deo eiusq; laudibus acturum in Ecclesia, aut cōgregatione; sed id indicauit, quod apud Deum laudem suam quęrebat, illam ibi seruātam, expositamq; cupiebat. S. Basilius credit, Dauidē idipsum dicere voluisse, quod postea CHRISTVS: Ego ab hominibus claritatem non accipio. Id est, nihil facio hominum laudes & acclamationes; ideoq; tantū intendebat ab æterno patre laudari & commendari, cuius laus est vera, firma, perpetua, secūra, quam CHRISTVS vt appetamus hortatur, dicens: Tu autem cū ieiunas, unge caput, ne videaris hominibus ieiunās, sed patri tuo, qui videt in abscondito.*

§. 12. Valorem operis meritorij solus Deus per semetipsum potest cōpensare: iniustus est propterea, qui pro mercede est humana laude contentus.

Vnde apperant hominibus ieiunantes. Ecce quid hypocritę intendunt & quærunt per opera sancta, quę faciūt. Acutē Beatus Chrysostomus annotauit, CHRISTVM dominū ijs verbis excellentissimē demonstrasse, quā sint iniqui, iniusti; rerū æstimatores hypocritę, qui res pretiosissimas & immensi valoris, vilissimo precio vendunt, & compensant; opera scilicet sancta quę faciunt, pro eo quod ab hominibus æstimentur, & videantur. Inde q; B. Gregorius demonstrat, cōgruentissimē illum amicū beati Iob, Baldad Suhitem, vocasse hypocritam, Vecordem, seu stultum, aut quod habeat vecordiā, vel stultitiā: qui enim pro virtute quam agit, humanos fauores desiderat, rem magni ac ingētis valoris vili pretio venalem portat. Vnde cœli regnum mereri potuit, inde numū trāsitorij sermonis quęrit: vili ergo precio opus vendit, quia magna impendit, sed minima recipit &c. Nullus sermo etiā si quis loquatur linguis hominū & Angelorū, explicare potest valorē alicuius boni operis, quantumcumq; minimi, si sicuti oportet fiat. Tantus enim tā grandisq; est, vt totius vniuersi, & omniū creaturarū ā Deo extra se productarum & producibilium valorē, longo excedat interuallo; nulloq; alio precio iustē potest cōpensari, nisi per rē infiniti immēsiq; valoris, qualis Deus est. Excellenter id Apostolus dixit: Quod in presenti momentaneū est & leue tribulationis nostrę, supra modū in sublimitate æternę glorię pondus operatur in nobis. Omnia verba minutatim expendit D. Thomas, suntq; grādi expēsiōne digna. Non enim potuit Apostolus, quātum existimo, elegātius explicare paruitatē operis, & magnitudinē valoris. Potest ne esse opus magis paruum, quā quod fuerit momentaneū & leue, quod nec in se est graue, nec nisi per momentū durat? Certē leue suspiriū, guttula aquę propter Deū data pauperi, tale est opus, quo nihil videtur posse inueniri, quod minus sit. Potest ne autē maior esse valor, quā quod operari potest in nobis, & mereri id quod est supra modū, id est, vt D. Thomas exponit, supra omnē mensurā, aut vt Anselmus, supra omnē cōprehensionē humanę mētis & rationis? Nec enim oculus videt, nec auris audit, nec in cor hominis ascendit &c. Cogita rē quantumcumq; magnā, excellentem, pretiosā: illa quantumcumq; grandis, minor est, nec potest adæquare valorē minimi operis meritorij. B. Chrysostomus, quod vulgatus legit supra modū, legit ipse, excellenter, secundū excellentiā, annotās vim geminatę dictionis, rē omnib; modis supremā indicare.

§ 164

Hom. 1. in
Ioannem.

8. Moral. c.
28. ad finē.
29. & 30.
Iob. 8. 14.

1. Corin. 4.
17.

In c. 4. 2. ad
Cor. lect. 5.

Vbi sup.
In c. 4. 2.
ad Cor.
1. Cor. 2. 9.

Hom. 9. In
1. ad Cor.

Deinde

Lea. 5. cit.

¶ 165

Rom. 8. 18.

Esther. 1. 1.

Deinde, potest ne esse maius aliquid, quam *eternum gloria pondus*? Id est immensum & infinitum gloriae pretium? Pondus enim, inquit D. Thomas, pro re pretiosa ponitur; nam pretiosa solummodo ponderari consueuerunt. Opus summa est, ut ita dicā, paruitate paruum, *momentaneum*, scilicet, & *leue*: pretium quod eius valorem aequat, est summa magnitudine magnū; nam est supra mensuram, & comprehensionem mentis, & æterni ac immensi pretij. Hinc sequitur, quod si pro minimo opere bono in gratia Dei factō, tibi rependerentur omnia mundi imperia, & vniuersa orbis regna, & quicquid in eis est gloriae, honoris, splendoris, valoris, ac diuitiarum; nō sufficienter valor illius operis persolueretur. Omnia enim creata, finita sunt, & comprehendi possunt mente, & sub determinato modo sunt constituta; illud autem quod opus tale meretur & operatur, est supra modum, & æternum gloriae pondus ac pretium. Sequitur secundo, solum Deum per suam infinitam potentiam & infinitas diuitias, posse huiusmodi minimi boni operis valorem compensare; non quidem dando regna, aut diuitias terrenas, nam etsi daret omnes, quas dare potest, nequaquam per illas omnē valorem talis operis compensaret: nec dando orbis cœlorū, dominium stellarū, planetarum, Angelorū, &c. nam nec ista æquant valorem boni operis: sed dādo semetipsum, & omnes suae maiestatis diuitias & bona. Hæc quidem certa sunt secundum veram Theologiam; sed quæ homines parū cōsiderant. Quod si vrgeas, quomodo hoc possibile esse possit, cū idē Apostolus clarē dicat: *Non sunt condignae passionēs huius temporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis*, indicans omnia, & vniuersa quæ potest homo agere & pati, imō quæ omnes homines facere possunt & pati, non esse condigna minimę gloriae futuræ. Quanto igitur minus, minimum opus erit futura gloria dignum? Vnde opus bonum talē valorem habet & contrahit? Respondebo, id provenire ex Dei gratia, quam animę Deus confert, quam sibi in sponsam assumpsit. Si rex aliquis supremus ex suo mero beneplacito sibi desponsaret pauperulam quādam virginem (sicut ille magnus Assuerus; *Qui regnavit ab India vsq; ad Aethiopiam, super centum viginti septem provincias*, sibi desponsavit pauperulam Esther, utroq; parente orbatā, auunculo suo Mardocheo adoptatam, ex eorum numero qui captivi tenebantur) si filios ex ea generaret, illi heredes essent de iustitia regni ipsius; non quidem secundum quod à matre procedunt, quæ nihil potest

illis prestare aut dare; sed secundum quod ex regio semine patris sunt progeniti & orti. Anima nostra pauperrima est ex se, quæ nec bonum cogitare potest: illam tamen Deus sibi per fidem desponsat ex suo mero beneplacito, ex qua generat bonorum operum filios per gratiam suam; ipse est enim *qui dat velle, & perficere pro bona voluntate sua*: per gratiam inquam, quæ est semen quoddam regium, diuinum; & participatio quædam diuinæ naturæ; ut dixit Petrus: & per charitatē, quæ est etiam semen quoddam diuinum ab ipso Deo decisum, & infusum per Spiritum sanctum, qui datur nobis. Hinc huiusmodi filij tantam nobilitatem & valorem sortiuntur, ut paternum regnum, & æternam vitam de iustitia promereantur, eo modo, quo D. Thomas & Theologi explicant. Solus itaque Deus potest valorem boni operis plenē persolvere. Vnde Paulus: *Reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex*: solus ille potest reddere, cui dictum est: *Tu reddis unicuique*. Et quidem non alio modo, quam dando se ipsum totum, cunctasq; thesaurorum suorum diuitias. Vnde Angelicus Doctor, qui hanc doctrinam probe noverat, quādo in aëra eleuatus orans, (quod illi familiarissimū fuit) audiuit clarē, & perspicuē à CHRISTI crucifixi imagine ad se delatam vocem: *Bene scripsisti de me Thoma, quam ergo recipies pro tuo labore mercedem*. Respondit ille: *Domine non aliam prater te*. Hinc intelligitur illud Apostoli, agentis de statu beatitudinis, cū Deus reddet iustis mercedem bonorum operum: *Cū euacuauerit omnem principatum & potestatem & virtutem*. Multa & ferē omnia nunc nobis Deus confert per creaturas, aut visibiles, ut per cœlū, solem, lunam, stellas, aquas, arbores, &c. aut inuisibiles, ut per Angelos, quos omnes fecit *administratores spiritus in ministeriū, &c.* Tūc autē omne ministeriū cessabit creaturarū, & Deus ipse per semetipsum omnia bona iustis conferet, in mercedem meritorū suorū, de quo dicit Apostolus, quod *erit omnia in omnibus*. Talis enim merces est operibus iustis debita, ut nulla creatura quantūcūq; excellēs, sufficiens sit ad illā plenē persoluedam, sed solus Deus ipse per semetipsum, de quibus alibi. Hinc illa Apostoli exclamatio, & oratio, summa expēsione digna: *Non cesso gratias agens pro vobis, memoriā vestri faciens in orationibus meis, ut Deus Dñi nostri IESUS CHRISTI, Pater gloria, det vobis spiritū sapiētiæ & reuelationis in agnitionē eius, illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis, quæ sit spes vocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hereditatis eius in sanctis*. Vide quid optabat eis, & quid continuē orabat

Ad Phil. 1.

13.

2. Petri. 1.

4.

Ad Rom. 5.

5.

1. 2. q. 114

art. 3. & 4.

2. ad Tim. 4. 8.

Psal. 61. 1

¶ 166

1. Cor. 13.

14.

Ad Hebr. 14.

1. Cor. 13.

28.

Ephes. 1.

16.

pro eis, ut Deus illis largiretur, *Spiritum sapiē-
tia & reuelationis*. Talia sunt, quæ Deus para-
ta constituit ad persoluendū valorem boni
operis; ut illa nullatenus possint cognosci
per omniū Philosophorū sapiētiā, quantū-
cūq; per eam crederēt se cælos posse meti-
ri; nec per intellectū naturalē etiam Angelo-
rū; sed requiruntur peculiaria quēdā supra
omnes naturæ vires lumina, non de terra,
sed de cælis emissa à patre luminū, singula-
ria quēdā ipsius dona, illustrantia mentē, ut
explicat D. Thomas: primò donū Sapiētiæ,
quē nullus potest dare nisi Deus (*Sensum tuū
quis sciet, dixit hominū Sapiētior, nisi tu dede-
ris Sapiētiā, & miseris Spiritū sanctum tuum de
altissimis*) secundò donū intellectus, quod cō-
sistit in reuelatione spiritaliū secretorum,
quod vocat *Spiritum reuelationis*, quod etiam
est à solo Deo, dicente Daniele: *Est Deus in cæ-
lis reuelans mysteria*. Huiusmodi dona necessa-
ria sunt, ut eum cognoscatis, & sciatis, quæ sit
spes vocationis vestræ, idest quod vobis sperā-
dum sit, pro bonorum operum labore. Non
enim minima aliqua vobis exposita sūt, aut
ad res parui momenti possidēdas estis vo-
cati. Vocauit vos, inquit alibi idem Apostolus,
in suū regnum & gloriā: idest, ad possidendum
totū suū regnū, omnemq; eius gloriā. Quis
vnquā rex tale constituit præmiū sibi inser-
uienti, aut pro se vitā exponētī? Supremum
donū, quo rex aliquē affecit, aut proposuit,
fuit illud, quod Asuerus postquam vino in-
caluerat, Regine Esther, dicens: *Quæ est pe-
titiō tua Esther, ut detur tibi? Et quid vis fieri?
Etia si dimidiā partem regni mei petieris, impetra-
bis*: et quod Herodes temulētus (ut Chryso-
stomus annotauit) proposuit saltatrici: *Qui-
quid petieris dabo tibi, licet dimidiū regni mei*. Ad
hoc suprema dona regū se extēdunt, ad di-
midiū regni: & quidē regna erant tēporalia,
corruptibilia: Deus autē totum suū regnum
& gloriā, regnum tale, quod Apostolus vo-
cat, *immobile, æternum, infinitū, immensum*;
hoc proponit pro operibus bonis. Subdit
autē Apostolus: *Et quæ diuitiæ hereditatis eius
in sanctis*. Quatuor ponit Apostolus, inquit
D. Thomas, ad explicādā magnitudinem
præmij, & bona reposita. Primū, quod sunt
copiosissima, & quantū ad hoc dicit, *diuitiæ*,
de quibus dicitur: *Abundantia perfruetur ter-
rore malorū sublato*: Et^b, *gloria & diuitiæ in domo
eius*, Et^c, *mecum sunt diuitiæ & gloria*. Secundò,
quod sunt clarissima, & quantū ad hoc di-
cit, *gloriæ*. Non enim sunt diuitiæ auri, argē-
ti, aut pretiosorum lapidum, sed gloriæ. Hæ
enim repositæ sunt, dicente Apostolo: *gloria
autem, & honor & pax omni operanti bonū*. Ter-
ciò, quod sunt stabilissima, & quantū ad hoc

dicat, *hereditatis*, ea enim quæ hereditaria
sunt, stabiliter possidentur, *stabilia sunt bona
illius in Domino*. Quartò, quod erunt intima,
& quātum ad hoc dicit, *in sanctis*. Non enim
extra nos, erunt talia bona, sed intra nos ip-
sos recipiemus: quod idem Apostolus ex-
pressit, dicens: *Non sunt condignæ passionēs huius
temporis ad futuram gloriā, quæ reuelabitur in
nobis*, idest, intra nos ipsos: Et *æternum gloria
pondus operatur in nobis*. Et ut vno verbo rem-
cum Anselmo cōcludamus, orat Apostolus,
ut Deus det vobis spiritū sapiētiæ & reue-
lationis, idest illuminet mētem vestrā & ra-
tionem, ut perspicuē remota vmbra phan-
tasmatum aduertat ratio vestra, quod præ-
mium sperādum sit pro bonis operibus: il-
luminet oculos vestros, ut intelligatis, qua-
lis & quanta sit gloria, quam speratis, & ad
quā vos vocauit, quā pro vestris bonis ope-
ribus constituit tradendā. Hinc illa D. Hie-
ronymi exclamatio: *O quanta auidiam Deum mer-
ces, si homines in presenti pretium non sperarent*,
idest si non ad præmia terrena solummodo
attenderent, & oculos conuerterent. Infex-
lix mercenarius, qui pro suo labore conten-
tus est temporali solummodo stipendio, qui
si non pro illo tantū laboraret, sed & pro-
pter Deum, intendens illi obsequi, & face-
re quæ præcepit, regnū immobile posset spe-
rare. Miser seruus, qui ad oculū tantū domi-
nis suis seruit, mercedē corruptibile solum-
modo ab eis sperans; qui si Deo in eodē ser-
uitio, quod dominis exhibet, placere contē-
deret, æterni pretij præmiū reportaret, dicē-
te semel & iterum Apostolo: *Serui, obedite per
omnia dominis carnalibus, non ad oculū seruientes, sed
quasi hominibus placentes; sed in simplicitate cor-
dis, timentes Deum. Quodcumq; faciis, ex animo
operamini sicut Dño & nō hominibus: sciētes quod
a Dño accipietis retributionem hereditatis. Domino
Christo seruite*. Quasi dicat: Seruite quidē do-
minis vestris; sed in hoc ipso seruitio, præci-
puē contēditē seruire CHRISTO, illud quod
vobis imposuit sollicitē curantes exequi, vi-
delicet dominis carnalib⁹ obtemperare. Stul-
ta mulier, quæ marito satisfaciens, eo tantū
contenta est, quod sibi gratiā maritus repen-
dat: quæ si hac in re Deo præcipuē intende-
ret inferuire, diuitias æternas sibi promere-
retur, dicente Apostolo: *Mulieres subdite esto-
te viris, sicut oportet in Domino, &c.* Inde infer-
to, sicut infert B. Chrysostomus, iniuriā
grādē facere bonis operib⁹ meritorijs illū,
qui alio quocūq; præmio pro eis cōtētus est,
quod minus valet, quā Deus ipse, & minus
est quā omnium bonorū & diuitiarum sua-
rū thesaurus: multò certe magis, quā si præ-
tiosissimū adamantē quis cētevet vilissima

Eccles. 31.
11.

Rom. 8. 18.

1. Cor. 4.

17.

In ca. 1. ad
Ephes.

¶ 168

Epist. 2. ad
NepotianūAd Coloss.
3. 22. & ad
Ephes. 6. 4.Ad Coloss.
3. 18.Homil. 21.
in Matth.

qui solus potest pro dignitate ad æqualitatem laborum meorum valorem compensare. O nobile cor: O iusta bonorum operum estimatio. Quid inde factum est? *His itaque transactis, factus est sermo Domini ad Abraham per visionem, dicens: Noli timere Abraham, Ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis.* Statim è vestigio, his transactis; in Hebræo, *Post hæc verba, quomodo Chaldeus & Septuaginta legunt; Deus se ipsum Abraham manifestum fecit, & solutorem suorum laborum præstitit & mercedem, qui videlicet ipse met solueret Abraham, non pretio quod minus valeret se ipso.* Ego, inquit, tuus protector, & laborum tuorum retributor, *Et ego merces tua, non qualiscumq; sed magna nimis.* Ita qui verè iusti sunt agere consueverunt, qui hac cordis nobilitate præstant. Ita David, *homo secundum cor Dei, cui nihil minus quam Deus ipse satisfaciebat, non solum in terra, sed nec in cælo.* Quid, inquit, *mibi est in cælo, aut à te quid volui super terram?* Ita & omnes quos eleganter Spiritus sanctus descripsit, dicens: *Iusti in perpetuum vivunt, & apud dominum est merces eorum, & cogitatio illorum apud altissimum. Ideo accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu Domini.* Omnia verba sūt grandi expensione digna, sed præcipue illa: *Apud Dominum est merces eorum, & cogitatio eorum apud altissimum.* Non ab aliqua creatura expectant mercedem, nec intendunt præmium ab alio, quam ab altissimo; nec minorem mercedem prætendunt, quam ipsum met altissimum. Ideo accipient regnum decoris, & diadema de manu ipsiusmet Dei. Ita certè Christianum agere decet; talem de suis operibus bonis debet iustus æstimationem facere, tanta cordis nobilitas illi cōgruit: vt omnia mundi huius bona, tāquam stercore reputet. Huic doctrinæ innititur illa vrgentissima Davidis increpatio, qua homines terrena bona intendētes alloquitur: *Filij hominum vsquequo gravi corde? vt quid diligitis vanitatem, & quaritis mendacium?* In Hebræo habetur vox *Isch*, vt doctus Titelmanus expendit, quæ significat virum nobilissimum & inclytum, & eam vocem in casu nominandi quidam legunt, quasi dicat: *Filij viri aut viriles.* Genebrardus, *O potentes, clari & nobiles:* alij in casu gignendi, quasi dicat: *O filij viri inclyti & nobilis, quod dictum credunt quidam, quasi David ad Iudæos loquens, ad memoriam reuocaret nobilissimum eorum parentē Abraham, sicut Deus per Isaiam: Attendite ad Abraham patrem vestrum, &c. cuius nobilitatem cordis paulò ante expendimus; sed aptius verba ad Christianos videntur directæ, quibus CHRIS-*

TVS Dominus concessit, vt Deum vocarent pleno ore Patrem, dicentes: Pater noster, qui es in cælis. Quasi dicat: Vos qui estis filij altissimi, qui Deum pleno ore patrem vocatis, vestræ nobilitatis, quam ab isto patre sortiti estis, memento te. Filios Dei, nobilissimum cor decet, quod magna à Deo ipso intēdat: Cur ergo in hoc positi estis, quod diligitis vanitatem, & quaritis mendacium, cur ea toto corde appetitis, quæ vana & falsa sunt bona? mentem erigite, & scitote, quia mirificauit Dominus sanctum suum. Hieronymus legit, *mirabilem reddidit, miris affecit beneficijs, ipsemet est, qui sanctos suos assumit admirandis bonis, & donis ornandos & afficiendos.* Et verè CHRIS TVS Dominus in hac euāgelica lectione simili ratione vnumquēque fidelium vrget, exponens, minus bene ab hominibus in terra agentibus expectandam mercedem ijs, qui patrem habent in cælis, qui reddit mercedem eis, qui ipsi placere contendunt. Ex his iam expendere incipiamus hypocritarum stultitiam, inò iniustitiam tyrannam, quam operibus suis inferūt. In primis siquidem homines sibi proponunt suorum bonorum operum solutores, non quidem illos, qui in cælis iam cum Deo regnant; sed qui mortalem hanc & caducam agunt vitam. Ab his solummodo pretium, & præmium expectant & præstolantur. Quam grandem iniuriam iniustamquē offensam (vt Chrysostomus ad hoc institutum expendit) nobilissimæ alicuius regis filiz inferret, qui illam sibi à rege commissam, à thalamo paterno, & amantissimi patris oculis subtrahens, vilissimis seruis traderet violandam, corrumpendam & prostituendam? Deinde vide quodnam pretium à talibus solutoribus exigant. Non quidem postulāt, eorum sibi animas subijci, aut corpora in seruitutē tradi, vt illos habeant seruos & ancillas, neq; verò eorum substantias aut diuitias; sed solam & nudam oculorum conuersionem, vt appareant hominibus ieiunantes. Quisnam tam crudelis execrandusq; pater, qui filiam suam pulcherrimam ac ditissimam, prostituendam traderet alicui, propter id solū, quod eam vellet aspicere, cōtueri, & laudare illius pulchritudinem & venustatem? Quisnam negotiator, aut mercator tam horrenda stoliditate est affectus, inquit Chrysostomus, qui pretiosissimas telas ex auro, & argento, multo sudore, labore & expensis contextas & confectas, adamantē, aut vnionem inestimabilis valoris, pro cōsolū pretio daret, quod viderentur ab aliquo, & laudarentur ab illo? Sepe attenta meditatione, consideravi illa Sancti Apostoli

March. 6. 9.

¶ 172

Hom. 7. 2. in
March.Homil. 3. in
Ioan.

Iudæ

Iudæ verba
11.Hom. 7. in
Genes. & li.
de virginit.
cap. 21.¶ 173
Hom. 13.
& 14. in No
mer.6 Sermon. 103
de tempor.
Epist. 80.
ad Eustath.
mediom.4 In ca. 16.
Isaie, ad me
diom.c In illud.
Corin. 13.
Si habuero
prophetiā.f Hom. 13.
& 14. cit.g Ser. 103.
cit. & lib. 4.qq. super
Numer. &
lib. qq. ad
Simp. q. 1.h Homilia
de humanaChristi ge
nerat. & epi
stol. 64.i Hom. 21.
in Genes. &

15. in Mat.

k Hom. 15.
in Euang. &l p. Pasto
ral ad mo
n. 31.

m Num. 23.

n Hom. 14
in Numer.

post med.

Iudæ verba: *Vae illis, qui in via Cain abierunt, & errore Balaam mercede effusi sunt, & in contradictione Core perierunt.* Tria personarum genera exprimit, quibus quasi iam damnatis cōpati possumus, quibus Sanctus Apostolus grande cōminatur supplicium, illam præmit tens comminatricem interiectionē, *Vae*, quæ quando inducitur, vt Chrysostomus anno tauit, horrendam, supremam & irremissibilem pœnam exprimere solet. Primum, illorum qui in via Cain abierunt. Inuidos significat, hoc namq; fuit peccatum Cain, per quod ad execrandum fratricidium peruenit, cui ipsemet Deus quasi compati visus fuit, volēs illum à suo torquenti affectu reuocare, dicens: *Quare iratus es, & quare concidit facies tua? Nonne si benè egeris recipies? &c.* Quasi dicat: Cur de fratris tui bono irasceris & doleres, qui magis inde letari debes? Non imputes fratri tuo, quod à me contemnaris, sed tibi, qui si similis illi volueris esse, similes reportabis fauores. Aliud eorum, qui in contradictione Core pereunt. Isti superbi sunt & ambiosi, & prælatis suis, qui loco Dei sunt constituti, rebelli se contradictione opponunt. Aliud eorum, qui cum Balaam mercede effusi sunt. Nota est historia. Fuit Balaam, vt Origenes^a, & Augustinus^b dicunt; famosissimus in arte Magica, & carminibus noxijs prepotens incantator. Basilii^c vocat augurē & diuinatorem, qui dæmoniacam sibi doctrinam per auguriandi curiositatem & superstitionem comparasset, quem et falsum prophetam fuisse, probat^d. Ambrosius^e vocat ariolum. Nihilominus quādo vocatus à rege Balac fuit, vt populo Dei malediceret, veri Dei spiritu actum fuisse, & verissima prophetasse, docent Patres Origenes^f, Augustinus^g, Basilii^h, Chrysostomusⁱ, & signanter D. Gregorius^k censet grādi spiritu Dei fuisse illustratum, per quem cognouit veri Dei maiestatem, & populi illius excellentiam, & foelicem sortem eorum, qui ipsi obsequuntur; ideoq; exclamasse: *Moriatur anima mea morte iustorum, & fiant nouissima mea horum similia.* Veri ergo Dei spiritu actus fuit, & vero spiritu prophetico tunc illustratus: *Sed mercede effusus fuit*: quia vt eleganter dixit Origenes^m, prophetæ verba tātum habuit in ore; vnde dictum fuit illi à Deo: *Verbum quodcumquē dederō in ore tuo, hoc loqueris*: in corde autem desiderium erat mercedis, & cupiditas pecuniæ à rege percipiendæ. Ideoque quod per prophetiam, quam in Dei & populi eius honorem & gloriam protulit, poterat consequi, non intendit à Deo: sed quam mercedem posset ab hominibus reportare solummodo concupiuit. Vnde meritò, in-

quit Origenes, vocatus est *Balaam*, qui interpretatur, *populus vanus*, qui excellenter populi scribarum, & pharisæorum tenuit typum, quos iure *C H R I S T V S* reprehēdit, quod per opera bona, quæ agebant solam ab hominibus intendebant mercedem. Et expende illud; *Mercede effusi sunt*. Effundere est, se totū omni affectu, ex toto corde in aliquid demittere. Quomodo David: *Affundite coram illo corda vestra*, & iterum: *Sicut aqua effusus sum*. Totam mentem, affectum, & omne cordis sui desiderium, in intendēda à rege Balaac mercede pro opere illo, quod Deo suggerente perficiebat, constituit. Cum eo autem illi dicuntur mercede effusi, qui solam mercedem temporalem ab hominibus expectant, & requirunt. Et quidem Balaam, diuitias multas accepit, quæ apud carnales homines magnopere estimantur. Quid si non nisi solam & nudam exteriorē laudem pro pretio & mercede requireret? Væ hypocritis, qui in hac via Balaam ambulātes, ininorem mercedem, quā Balaam ab hominibus exposcunt, à quibus tantūm quarunt, conspici & videri. Iuxta quam doctrinam possumus intelligere, quod supra ex Osea cepimus explicare, contra eos prædictum: *Victimas declinastis in profundum*. Victimæ res erant Deo dicatæ & oblatæ: magnæ propterea æstimationis esse debebant, quas in profundum declinabant; quia per eas solam suā ab hominibus intendebant laudem & gloriam. Idē faciebant, ac si quis pretiosas margaritas, ex quibus ditissima posset pretia reportare, in profundum maris proijceret; vt inde ampullas aut bullas àere ipso leuiorēs excitaret. Ita qui amore humanæ laudis benè operatur, victimas in profundum demittit, ieiunium, orationes, eleemosynas, &c. Quod quis in sterquilinum mittat res putridas, aut quæ nullius sunt vtilitatis, nō mirum; sed quod pretiosiores vniones & gemmas, ac vestes, summæ est stultitiæ & stoliditatis. His cōcinunt, quæ *C H R I S T V S* dixit: *Nolite sanctum dare canibus, & margaritas nolite mittere ante porcos.* Quid facturi sunt porci de pretiosis margaritis, quas ante eos miseris? Optimè expendit ad hoc institutū D. Cyrillus Alexandrinus, quod Deus statuit, præcipiens filiis Israel, vt nullibi offerrent sacrificia sua, nisi ad ostiū tabernaculi. *Homo de domo Israel, si occiderit ouē, aut bouē, seu caprā in castris, seu extra castra, & non obtulerit ad ostiū tabernaculi, sanguinis reus erit: quasi si sanguinē fuderit, sic peribit de medio populi sui.* Huius præcepti varias rationes tradit Cyrillus, signanter aut illā, quod indecētissimū est, tā excellens, opus quale est sacrificiū, alteri nisi soli

Psal. 61
Psa. 111.¶ 17.
Osee. 5.

Matt. 7. 6.

Lib. 10. d
adorationLeuiti. 1;
3. 4.

Deo dicare, & esset margaritas ad porcos mittere, si opera quæ Deo sunt digna hominibus exhiberetur. Nolite ergo fieri sicut hypocritæ, qui exterminant facies suas, ut appareant hominibus: sed potius tu à solo Deo præmium tuorum ieiuniorum ac bonorum operum intēde, qui solus potest equalē illis mercedē reddere.

§. 14. *Insipiens qui merces excellentes ad vile emporiū & inopes mercatores desert, sicut Iudas: & qui radices super lapides vult mittere, ut dixit Baldad.*

Vnde appareant hominibus ieiunantes. Stultos mercium suarum venditores vocat hypocritas, B. Chrysostomus. Quiuis venditor: quarumcunq; mercium, ex emporia quærit, in quibus illas carius vendere possit. Si duo essent emporia, in quorum vno tantum sunt mercatores miserrimi, pauperrimi, & avaritia pleni, qui nihil merces facerent pro quibus non, nisi puluerem vel arenam vellent, nec possent persolvere; in altero autē essent liberalissimi, ditissimi, ac nobilissimi mercatores, earundē mercium cupidissimi, qui grandi pretio auri, & argenti etiam minores merces emerent: qui merces haberet vendendas, quodnam horum emporiorum eligeret? Nonne illud omnino fugeret, & ad hoc letissimo animo merces suas deportaret? Quod si isto relicto, omnes suas merces ad illud primum deferret vendendas; nonne stultissimus iudicaretur? Bona opera quæ homines faciunt, merces quæ dā sunt, pro quibus pretium vnusquisq; accepturus est. Duo autē sunt emporia, in quibus merces vendi possunt, vnum est huius mundi platea, in qua quā plurimi residēt mercatores; sed omnes pauperrimi & inopes. Vnus eorum, qui rex erat, suo & ceterorum omnium nomine clamabat: *Pauperes facti sumus nimis, & verē quidē; nā eorum nullus, vel vnā bonā à se ipso cogitationē potest habere; præterea nō sunt cupidi huiusmodi mercium, iudicat enim vnusquisq; quod bonum opus ab altero perfectum, parū sibi proficit. Tandē nō possunt pro pretio dare nisi puluerē, vocem scilicet laudis, acclamationis & ouationis. Si nāq; homo in se ipso, nō est nisi puluis; quid erit eius vox, quātumcūq; sonora, quæ minus aliquid est? Alterū est cælū, vbi non nisi viri ditissimi residēt, vbi solummodo veræ di-*

uitiæ reperiuntur; *Gloria enim & diuitiæ in domo eius: Ibi tāta estimatione bona opera habentur, ut eorum minimū non minus, quā quodam infinito thesauro persoluantur. Pro potu aquæ frigidæ collato sitiēti, pro veste lacerata data misericorditer nudo, pro suspirio ex corde ad Deum emisso, æterni ponderis pretiū promissum est. Quod ergo emporiū querendū? Insipientes sine dubio hypocritæ, qui merces suas ad hoc mundi emporiū deferunt vendēdas, exponētes illas mercatoribus miserrimis, qui non nisi puluerē humanæ laudis referūt. Non solū Iudas fuit impiissimus vendēdo CHRISTVM: sed indiotissimus & stultissimus. Erat CHRISTVS, in quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei erant absconditi, erat is de quo dictum fuit: *Nescit homo pretiū eius.* Et iterum: *Omne aurum in cōparatione ipsius, arena est exigua, & quasi lutū reputabitur argentū in conspectu illius.* Decreuit Iudas illū vendere, & tanquā mercē quādam exponere venalē. Et quibus persolvendū tradidit? In quo emporio eum vendendū exposuit? *Abiit ad principes sacerdotū, & ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradā?* Vide insipientiā & stultitiā venditoris. Primo illud elegit emporium, in quo Christus nulla estimatione habebatur. Erat ille, ut dictū est, pretij ac valoris omnibus modis infiniti, & solus Deus poterat iuste illū æstimare, qui solus verū ac legitimū ipsius comprehendebat valorē, quem nulla creatura poterat cōprehendere. Si autē, ut dictum est, *nescit homo pretiū eius*, multo minus illi, quos ex cæcatis in Christi cognitione & æstimatione tenebat malitia. Insuper mercatores illi huiusmodi mercē non quærebant à venditore; sed ipse eā eisdē offert, & nō vocatus nec rogatus, ad eorum desert emporiū; vnde minori pretio erat æstimanda: nā vltionē ac oblatę merces à venditore, vilescunt. Tercio erant illi mercatores auari, imò & ipsamet avaritia, quos iā à longe Propheta Amos cōtemplatus dixerat: *Avaritia in capite omnium,* loquitur enim de illis emptoribus, quos avarissimos fuisse, describunt Euāgelistæ: & dicitur, *avaritia in capite eorum*, quia illis plene dominabatur, ut D. Hieronymus exponit, sicut de inimicis Ierusalem dixit Ieremias, quod *facti sunt in capite*: tales erāt, quod pro vno obolo animā venalē exponerent. Quarto erant crudeles, qui nullatenus alieno dāno cōpatiebantur, tantūmodo quæ sibi ipsis vtilia iudicabāt, intendebant. Vnde quādo Iudas suę perditionis & peccati cōmissi eos admonuit, dicēs: *Peccavi tradēs sanguinē iustū,* responderunt: *Quid ad nos? Tu videris.* Tandē, non Iudas aliquod magnū pretiū postula-*

Plal. 11. 3.

Iob. 28. 13. Sapien. 7. 9.

Mat. 26. 14.

§ 176

Amos. 9. 1.

Mat. 15. 8.

Luc. 16. 13.

In cap. 9.

Amos.

Thren. 1. 5.

uit;

ortu suo germen eius egredietur, super acervum petrarum radices eius densabuntur, & inter lapides commorabitur. Difficilis locus & omnimodè obscurus, què variè translatorum lectiones, & autorum expositiones difficiliore reddunt. Sed non errabimus sequentes mentem sanctorum Patrum, tam Græcorum, quam Latinorum signanter Philippi Diaconi. B. Gregorij, D. Thomæ & Bedæ, qui existimant Baldad, his verbis persistere in ea quam ceperat metaphora scirpi, explicaturus hypocritæ mores & sortè: quam quantū existimo, ita ad viuū exponere conatus fuit, vt incipiens describere hypocritā à scirpo, deinceps ita de ipso hypocrita solūmodo loquitur; vt quæ dicit, nō scirpo, sed hypocritæ tātū conueniāt. Solis nomine, inquit Gregorius, CHRISTVS exprimitur. Hic adueniet tanquā sol, & orietur clarus in die iudicij; Quando illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. De quo ad literam per Malachiā dixit Deus: Ecce dies veniet succensa quasi caminus, diem iudicij indicat; Et orietur vobis timentibus nomē meum sol iustitiæ. Aptè, inquit Hieronymus, dicitur; quod orietur vt sol: quia omnia patefaciet, & manifestissima reddet. Sol (inquit doctus piusq; Ribera) quasi restituit rebus suū colorē; què nox abstulisse visa fuit, iuxta illud Pòetæ: Et rebus nox abstulit atra colorē. Quod imitat? Prudentius dixit: Rebusq; iam color redit, Vultu nitentis syderis. Orietur propterea CHRISTVS sicut sol, quia vnusquisq; suū verū genuinū referet vultum sub claritatis illius splendore. Vnde quod noster vulgatus legit; *ipsi qui diligunt aduentum eius*: S. Augustinus sæpe legit: *Qui diligunt manifestationē eius*, quasi aduentus eius, futura sit illius manifestatio, & tanquā quidā solis ortus, qui se splendentē, & omnia illuminantē exhibebit. Antequam hic sol veniat, inquit Gregorius, humectus videtur scirpus: quia priusquā diuina distinctio in iudicio candeat, omnis hypocrita in fūsum se sanctitatis gratia ostētat: quasi vires aspicitur, quia iustus æstimatur: honoris locum obtinet, de gloria sanctitatis pollet, à cunctis veneratio defertur, opinio laudis extēditur. Ante solis aduentū, germē suū scirpus ostentat, quo pulcher apparet, &c. Etsi quæras, quid intendat per huiusmodi opera hypocrita; Super acervū, inquit, petrarū, radices eius densabuntur, & inter lapides commorabitur. Septuaginta: *In cōgregatione lapidū dormit, aut quiescit*. Scholia Græca: *Super colles radices eius*. Hæc verba difficilia ex eo sunt, quod scirpo non videatur conuenire, qui nō radices super petras mittit, nec inter lapides oritur; sed ad aquarū decursus, & in locis humetibus; non

in collibus nascitur, sed in conuallibus. Omne tamen difficultatē aufert, quod diximus, Baldad, qui in scirpo hypocritā primò describendū assumpsit, nunc relicto scirpo, quæ ipsi tantū hypocritæ cōueniūt elegatissime exprimere. Quid radicū nomine, inquit D. Gregorius, nili latētes cogitationes & intentiones accipimus? quæ in oculo prodeunt; sed in ostēfione operū per apertū insurgūt. Sicut & de verbi semine per prophetā dicitur: *Hoc quod saluatū fueris de domo Iuda, & quod reliquū est, mittet radicē deorsum, & facies fructū sursum*. Radicē quippe deorsum mittere est, cogitationē bonam in abditis multiplicare: fructū verò sursum facere, est per efficaciam operis recta quæ cogitauit ostēdere. Lapidū verò nomine, in sãcta scriptura homines designantur, sicut sanctę Ecclesię per Isaiā dicitur: *Ponā iaspidē propugnacula tua, & portas tuas lapides sculptos*. Quid nãq; lapidū nomine, intelligere vellet explicuit subdēs: *Vniuersos filios tuos doctos à Dño*. Et sicut admonēte Petro dicitur: *Et vos tanquā lapides vini superadificamini domus spiritualis*. Hoc itaq; loco, quia lapides dicti sunt; sed tamē vini minimè dicuntur, nuda appellatione lapidū, permitti possunt reprobi & electi figurari. Scirpus itaq; iste, qui inter lapides comoratur, super acervū petrarū radices densat; quia hypocrita omnes suas cogitationes in exquirēda hominū admiratione multiplicat. Per omne enim quod hypocritæ faciūt, quia occultis cogitationibus laudes hominū requirūt, quasi radices scirpi in acervū petrarum mittunt. Vnde & factis suis perpetuò arbitros inquirūt, ibiq; mētis suæ intētionē auidius reponūt, vbi maiore hominū acervū & congeriē vident, de quibus dominus: *Exterminans facies suas, vt appareant hominibus ieiunātes, &c.* Ex his intelliges illorū stoliditatē, qui petras requirūt, vt super eas mittant radices. Què humorē putas extrahere posse herbā, quæ super acervū lapidū suas radices misserit? Paruum certè & exiguū, adeò vt & semē, quod cecidit super petras, statim aruit, quoniā nō habebat humorē. Sunt homines lapidibus ipsis duriores, ex quibus aquā abundantē trahere, opus est diuinæ virtutis, per quā eduxit aquā de petra. Optimè hominū duritiē Philosophus ille intellexit, qui vt assuesceret, nō cōmoueri, nec irasci cōtra homines petita negātes, primò ad petras accedebat, petens supplex ab eis, quod ab hominibus postulare intendebat: sæpe enim idem est ab hominibus, atquē à durissimis petris aliquid præstolari aut expectare. Qui omnes mentis suæ cogitationes, ac intentionis suę radices, super petras collocat, quem credis extracturum hu-

8. Moral. c.
34. 35. &
36.

Isaiæ. 37. 31

180

Isa. 54. 12.

1. Petri. 2. 5

Lucæ. 8.
Matth. 13.
Marci. 4.

¶ 186

typo earum arborum solet exprimere, quæ secundum externam apparentiam per viriditatem & foliorum multitudinem nitentes, nullum fructum ad maturitatem perducunt. Ita S. Iudas Apostolus eos describit, quod sint, *Nubes sine aqua*, quæ pluuiam abundantem promittere videntur, & tamen in ventum penitus conuertuntur: *Sidera errantia*, quæ stellæ apparent, & non sunt nisi leues vapores: per cælum videntur discurrere & àëris mediam regionem non transcendunt; lucem referunt oculis quasi cœlestē, quæ subito in vaporem leuem commutatur: *Arbores autumnales*, quæ plenæ sunt folijs, & excellenti viriditate oculos delectant: sed intra se nullum continent fructū. Et quia singulariter talis tunc erat ficulnea illa, singulariter etiā illos exprimebat, ut latè D. Ambrosius profectur, & in illa cui maledixit, ipsos CHRISTVS præuidebat, quam propterea tam acriter rigidaq; maledictione fuit persecutus. Qui in hypocritarum effigiem, ita se exhibuit iratum: quantum credes contra ipsos veros hypocritas prouocatum & commotum? Apertè satis id David exposuit, ut B. Augustinus annotauit dicens; *Deus conteret ossa eorum, qui hominibus placet, confusi sunt, quoniam Deus spreuit eos*. In ossibus omnis virtus corporis consistit; si autem illa conterantur, totum corpus penitus contritum intelligimus.

S. 17. Hypocrita fur est, qui non contentus utilitate, quam bonum opus inducit, etiam gloriā quam sibi Deus ex illo reseruat, aucupat.

¶ 187.

VIDNAM igitur habet hypocritarum vitium, quo tā grauius Deus se perhibet offensum? Illud certè, quod CHRISTVS indicat, quod scilicet ex bonis operibus, sibi gloriā, honorem & laudem accipere contendunt; qui propterea faciunt ea coram oculis hominum, ut appareāt, inquit, hominibus. Hoc autem est quoddam execrandum genus sacrilegi furti, contra diuinā Maiestatem, ut S. Augustinus, & B. Gregorius demonstrāt. Honor namq; & gloria ex bonis operibus, ad ipsum Deum spectat, tanquā ad præcipuum autorem, cuius virtute fiunt; ideoq; qui illam sibi arrogat, quæ Dei sunt, accipit & furatur. Tuū (inquit Augustinus) Domine est bonum, tua gloria. Ideoque qui de bono tuo gloriā sibi querit, & non tibi querit: hic fur est & latro, & similis est diabolo,

qui voluit furari gloriā tuam. Tamque grāde hoc crimen D. Augustinus considerat, quod inter omnia, quæ instantissimè à Deo petijt hoc singulare fuit; à tam impio scelere liberari. At tu Domine formator meus, inquit Augustinus, ex vtero matris meæ, non me finas cadere in illam exprobrationem, ut exprobretur mihi furari voluisse gloriā tuā. Tibi enim sit gloria, cuius est omne bonum: Nobis autem confusio faciei & miseria, quorum est omne malū, nisi tu volueris misereri &c. Hinc infert D. Gregorius, optimè dictum à Beato Iob: *Quæ est spes hypocritæ, si auarè rapiat?* Rapiat hypocrita auarè, quia laudem & gloriā, quæ alieni sunt iuris, sibi aucupat. Hoc extremè cuiusdam esse iniustitiæ etiam ex Platonis doctrina demonstrat S. Basilus in illa celebri homilia ad adolescentes, quomodo ex gentilium doctrina proficiat, refellens quoddam cōmune ac familiare Euripidis dictum: *Cupio bonus videri, magis quam esse*. Hæc autem explicantur manifestè si attendas primum omnium nostrorum bonorum operum autorem, Deum esse, in quo vivimus, & sumus. Quamuis enim verè homo operetur, & liberè quidem: quicquid tamen in bono opere est, à Deo ipso autore procedit, de quo dixit Apostolus: *Ipse est qui operatur velle, & perficere pro bona voluntate sua*. Quæ verba sæpe S. Augustinus expendit, annotans, Apostolum egregiè explicuisse Deū totius boni operis nostri autorem. Quando scriptura sacra totum aliquod vult plenè comprehendere, & nihil penitus illius relinquere, solet extrema illius exprimere; ut sub illis omnia media complectatur: sicut cum dixit Moyses: *In principio creauit Deus cælum & terram*. Voluit ille hoc tanquam fundamentum statuere, omnia quæ habuerunt esse, à Deo condita fuisse, & ipsum omniū penitus extitisse autorem, ut Chrysostomus, Augustinus, Gregorius Nyssenus docet; & Basilus à maioribus traditū refert: ideoq; omnia cōplecti volēs, extrema solummodo expressit, ut cū audis, Deū creasse cælum & terrā, omnia alia quæ inter cælū & terram continentur, ab eodē creata fuisse intelligas. Quomodo etiā CHRISTVS dominus ad exprimendā plenā potestatem, quā super omnem creaturam acceperat, dixit: *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra*. Quæ eadem phrasi sæpe vtitur Apostolus: *Gratia inquit vobis & pax à Deo*. Nōne alia etiam à Deo tradenda exoptas, fidem, spem, charitatem &c? Ita quidem; sed duo extrema exprimens, omnia alia complecti voluit: vita namque spiritualis incipit per gratiam, per quam homo diuinam vitam & esse accipit, finitur ve-

Daniel. 9. 7

Iob. 17. 8

Homil. 14.

Apost. 17. 28.

Ad Philip. 2. 13.

Genes. 1. 1.

Hom. 1. In Genes.

2. Contra Manichæos cap. 3. & 11 de ciuitate.

cap. 33.

Lib. in he xemer. in princi.

Hom. 3. in Genes.

¶ 188.

Math. 28.

Rom. 1. 7. 8

1. Cor. 1. 3

& 2. Cor. 1

1. ad Phil.

lip. 4. 23

&c.

rō per

¶ 190

Scri. 13. in
Cāt. & Epif.
122. ad
Epifcopos
Aquitaniae.
Luc. 3. 14.

Esaie. 52. 7

Esaie. 41. 8.
Ioan. 14.
27.

Pfal. 100. 3.

Esaie. 10.
15.In cap. 16.
Esaie.

turum est, vobis trado, mihi tantum reser-
uo, quod est in honorem & gloriam. Tolle
igitur quod tuum est, & caue ne ad ea, quæ
diuini sunt iuris, manum extendas. Hæc D.
Bernardus considerat, excellenter expressa,
in illo Angelorum hymno, quo CHRISTO
nascente cecinerunt: *Gloria in altissimis Deo,
& in terra pax hominibus bonæ voluntatis*. Pacis
nomine, omnia bona simul iuncta diuinus
sermo solet exprimere. Vnde Esaïas dicens,
Quam pulchri pedes euangelizantium pacem, sub-
didit: *Euangelizantium bona*, quia vera pax
non est, ubi omnia bona non sunt, ideo bea-
titudinis status vocatur, locus refrigerij lucis
& pacis: quia est omnium bonorum aggre-
gatione perfectus. Gloria quidem Deo ce-
dere debet, qui dicit, inquit Bernardus; *Glo-
riam meam alteri non dabo*. Quid ergo dabis no-
bis, domine. *Pacem*, inquit, *do vobis, pacem re-
linquo vobis*. Expende verbum *relinquo*, Mi-
hi aliquid assumo, vobis multa relinquo, mi-
hi gloriam vendico, vobis pacem relinquo.
Et ideo dictum est: *Bonæ voluntatis*; non enim
bonæ, inquit Bernardus, sed planè iniquæ
voluntatis est, qui nequaquam pace contē-
tus, *superbo oculo & insatiabili corde* inquietus
anhelat & ad gloriam Dei: nec pacē proin-
de retinens nec gloriam apprehendens. Suf-
ficit mihi; grātanter suscipio domine, quod
relinquis, & relinquo, quod retines: sic mea
interesse non dubito. Abiuro gloriam pror-
sus, ne fortè si vsurpauero non concessam;
perdam meritò & oblatam. Tibi domine,
tibi gloria tua maneat illibata, mecum bene
agitur, si pacem habuero &c. Iniquum au-
tem valde illum esse, qui gloriā quæ ad Deū
spectat, sibi accipere cōtendit, egregiè pro-
bat Bernardus. Quando paries, inquit, ra-
dio solis ingrediente per fenestras illumina-
tur, nunquid sibi talem splendorem arro-
gat? Si glorientur nubes, quod imbres ge-
muerint; quis non irrideat? Si catamnis scrip-
turæ gloriam scriptori debitam sibi arripe-
ret: si pennicillus laudem pictori tribuen-
dam; quis non rideret? Audi prophetam:
*Nunquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in
ea, aut exaltabitur serra contra eum, à quo trahi-
tur? Quomodo si eleuetur virga contra eleuantem
se, & exaltetur baculus, qui utique lignum est; sic
contra dominum omnis qui gloriatur, nisi
in Domino gloriatur &c.* Sententia hæc est
inreparatoria, (inquiunt Basilius, Hierony-
mus & Theodototus) aduersus superbiam
principis Assyriorum, qui grandes victorias
consequutus, illas manuum suarum virtuti
tribuebat, sibi que earundē aucupabat glo-
riam. Excellentibus propterea metaphoris
aut similitudinibus, eius stultiam Deus de-

monstrat, ostendens, illum nullam penitus a
se habuisse virtutem nec motum, sicut nec se-
curis aut serra cū secat, aut baculus vel la-
cea, cū vulnerat aut transfigit alicuius la-
tera. Quasi dicat, inquit Basilius: Quid supra
te ipsum eleuaris superbia, quasi verò tu sis
qui concidas gentes, & potentatus ciuitatū
demoliaris? An iustè potest gloriari securis,
& de se aliquid magni sentire, quod redūdā
tia arborū cacumina in terrā decutiat &c.
Insana igitur erat Assur gloriatio, qui per-
le & ex se nullas vires, neque motū habuif-
set vllum, vt noceret populo Dei, & tot alie-
na regna occuparet, nisi hæc Deo adiuuante
& agente accepisset: ipse verò nihil aliud
esset, in conspectu Dei, quàm quoddam lig-
num putridum, & mortalis quidam homin-
cio. Quæ sententia si mentibus hominum in-
sedisset, non adeò delirarent principes &
reges, neque verò ita bonorum operū glo-
riam sibi stulti homines arrogarēt, ad quos
Paulus clamat: *Quid habes, quod non accepisti? Et
si accepisti, quid gloriaris?* quem Deus similem
securi, serræ & baculo perhibet. Quamuis
enim nō in omnibus sit eis similis; hæc enim
nullam in agendo habent libertatem, ideo
non tam agunt, quam aguntur, homo autē
vere liberè operatur, ideo & ipse agit: sed
similitudo in hoc posita est, quòd sicut nihil
penitus securis, serra, aut baculus, operatur
nisi secundum quod motum & influxum ab
operante participat & accipit: ita nihil om-
nino in bono opere homo agit, nisi Deo au-
xilante, & efficaciter mouente, & sui auxiliij
virtute agente, quamuis hic motus aut influ-
xus nullatenus libertatem tollat, qui in agē-
te libero, liberam efficit & perficit actionē,
sicut in contingenti contingentem, & in ne-
cessario necessariā, de quibus in nostris de
auxilio efficaci disputationibus. Cantus er-
go esto, inquit Bernardus, & Deo qui tibi
pacem relinquit & offert, gloriam intactam
reserua; ne si quæ Dei sunt tibi rapere velis,
etiam quæ ille tibi reliquit penitus amittas;
sicuti Angelo supremo accidisse considerat
Augustinus, qui dum gloriam, quæ ex bo-
nis, quæ in se considerauit, sibi voluit ven-
dicare, non solum illam, sed & omnia bona
miser penitus amisit. Hæc omnia possunt
breuius, faciliusque explicari ex illa Ioannis
Apostoli sententia, dicentis, sanctos habere
societatem cum Deo. Quando duo negotiato-
res societatem ineunt, quiuis eorum aliquid
ponit, per quod negotiatio fiat. Aliquando
vnus eorum ponit omnes expensas, alter
industriam, aliquando æquas pecuniæ por-
tiones ponunt, aliquando æquales mercium
quantitates, lucrū quod ex negatione sequi-

Forerius in
c. 10. Esaie.

1. Cor. 4. 7.

¶ 191.

lib. Soliloq.
c. 19.

1. Ioan. 1. 6.

tur,

bonis operibus gloriam arrogare contendunt, vocatur à Beato Iob: Iniquitas maxima & Negatio contra Deum, si vidi inquit
ob. 3. 1. 2. 6. 8. *solem cum fulgeret, & lunā incedentem clare, &c: quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deū altissimum.* Quidam censent, beatum Iob voluisse asserere, se nunquam idolatriæ vitio fuisse inquinatum: idcirco antiquiorem, cōmunioremq; idolatriam expreſsit, qua homines solem, quem Appollinem, & lunam, quam Dianam vocabāt, adorare soliti fuerant; quam antiquiorem fuisse omni Idolorum cultu, Sapiens insinuat, qui cum primum^a prædixisset, homines vanos conuersos ad adorandū ignem, àërem, gyrū stellarum, solem, lunam, &c: ^bpostea tradit introductā idolorū nefandam culturam: de quibus D. Augustinus^c, & nos alibi. Beatus tamen Gregorius^d, hunc locum expēdens, huiusmodi sensum indignum indicat, quem sanctus Iob intenderet, quod similiter D. Chrysostomus^e iudicauit. Beatus enim ille vir, propter vehemētes amicorum suorum detractiones, quibus vrgebant, compulsus fuit suarum virtutum catalogum recensere; sicuti postea Paulus id ipsum coactus præstitit. In eius autem exordio, excellentissima sanctitatis opera exposuit, & egregios virtutum actus enarrare nitebatur. Quomodo ergo credendum est, voluisse tanquam rem magnam & grandem proponere, quod cōmune omnibus fidelibus erat, non adorare tanquam Deos solem & lunam? Aliquid ergo altius voluit de se ipso exponere. Illud autem fuit, se nunquam sibi arrogasse gloriā & honorem ex bonis suis operibus; quod maius esse ipsismet bonis operibus Augustinus^f & Bernardus^g demonstrant. Fulgentis enim solis, & lunæ clarè incedētis typo, diuitiarum suarum fulgorem, & bonorum operum splendorem voluit indicare. Hac nequaquam vidit, nō quod esset cæcus, aut quia non videret, quæ agebat: sed quia non vidit concupiscendō ex eis gloriam. In hebreo habetur verbum *Raab*, quod non significat videre quomodocumq; sed cum cōcupiscentia & desiderio. Ita Deus de superbo dæmone ad eundē Iob dixit, vt idē Gregorius annotauit: *Omne sublime vidit* Creatus enim à Deo excellentissimis donis fulgens, ita suæ mentis oculos ad ea conuertit; vt sibi ex illis gloriam vellet aucupare. Non humile quid sensit, inquit Nicetas, Deo dans gloriam & honorem: sed illum rapere voluit. Sanctus ergo Iob excellentissimis donis ac dotibus naturæ, ac fortunæ fulgens, & operibus egregijs splendens, hæc non ita vidit, vt inde gloriolus ipse vellet appare-

re: hoc enim est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum: idest, est quoddam Idolatriæ execrandum facinus, quo homo Deū de sua diuina sede deturbare velle videtur, & se ipsum in illa collocare; & dum Deo denegat, quod illius est propriū, sibiq; illud tribuit, Deū negare, & se ipsum velle statuere Deū, apparet. Hæc manifesta apertissimè fiēt, si iuxta doctrinā Augustini^h, & Chrysostomiⁱ, verba quædam Dei, quæ per os Dauidis dixit, expendamus^k. *Aus. inquit popule meus & loquar, Israel & testificabor tibi: Deus Deus tuus ego sum.* Idest, vt exposuit S. Augustinus^l, Israel audi, populus meus audi. Israel nomē electionis est, *Non videris, ait^m, Iacob, sed vocaberis Israel:* ergo audi Israel, videns Deum, & si non in specie, sed iam in fide. Qui habet aures audiēdi audiat, qui habet oculos vidēdi, videat. *Et testificabor tibi,* tanquam rem certam, securam & firmam. Quid loquitur? quid testificatur, qui tantam petit attentionē? *Deus Deus tuus ego sum.* Hoc tanquam primum totius ædificij fundamentum supponēdum est, quod me debes habere & colere, tanquam verum ac legitimum dominum Deum. Cuiusq; autem legitimo domino impendenda sunt à seruis aliqua seruitutis officia, quibus illius dominium & suam profiteantur seruitutem. Quid igitur, inquit Augustinus, querit ab homine Deus noster, Imperator & Rex noster, qui hoc statutum esse voluit: *Deus Deus tuus ego sum?* quod veditigal nobis indicit? quid à nobis exigit? Audiamus. *Non in sacrificijs tuis arguam te.* Non tibi dicam: Quare nō mihi pinguem taurum mactasti? quare non de grege tua optimū hircum elegisti? quare aries ille ambulat in ouibus tuis, & in ara mea non ponitur? Nō dicam: *Inspice agros tuos & cortem tuam, & parietes tuos querendo quid mihi des.* Nō super sacrificia tua arguam te. Hæc abundè mihi offers, & perpetuò altaria mea plena sunt: *Holocausta enim tua in conspectu meo sunt semper.* Nō accipiam de domo tua vitulos, &c: *mea sunt omnes fera sylvarum.* Quid à te queram? quod ego condidi? Magis ne est hoc tuum, cui possidere dedi, quā meum qui feci? Sed fortè, ait Israel: Bestiæ Dei sunt illæ feræ, in montibus discurrentes, quas nō includo in corte mea, quas non alligo ad præsepe meū: cæterum bos & ovis & hircus mea sunt: *Instrumenta in montibus & boues,* mea sunt illa, quæ nō possides, mea sunt ista, quæ possides. Si enim seruus meus es tu, totum peculiū tuū meum est. *Cognoui omnia volatilia celi,* & numerum eorum apud me descriptum habeo, tanquā quæ subint omnia ditioni meæ, &

¶ 198.

h 10. de Ciuitat. cap. 5.

5. 7.

Hom. 20. in Epist. ad Roman.

¶ Psal. 49.

8. in Psal.

4. c. in Genes. 32. 28.

quæ

Deus à populo suo electo, hanc exposcit ordinationem, quam vocat sacrificium laudis, & votum perfectum, aut sacrificiū à se statutum & requisitum. Id quod ad finē Psalmi, clarius explicauit subdens: *Sacrificium laudis honorificabit me.*

S. 20. Idolatria genus esse, sibi gloriam ex bonis operibus querere, indicauit Iacob vouēs votum suū: & verè disponit ad amittendam fidem.

DT verè credo, Deum qui verbis paulò ante inductis, alloqui volens populum suū, vocauit primò eū Israel, (quod nomen beato Iacob fuit impositū, vt ante diximus) dum ab eo petijt, dicēs: *Redde altissimo vota tua*, voluisse alludere ad excellentissimum illud votum sancti Iacob: idem enim nomen *Neder*, vtrobique positum est. Postquam Iacob vidit Deum innixum scalę, & audiuit consolantem se, & multa ac grandia promittentē; *Vouit votum* dicēs: *Si fuerit Deus mecum, & custodierit me in via, per quam ego ambulo, &c: erit mihi dominus in Deum, cunctorumq; quę dederis mihi, decimas offeram tibi.* Expende votum, in quo illud tanquam rem præcipuam singulariter promittit: *Erit mihi dominus in Deum.* Quid dicis Iacob? & quid his verbis Deo offerre contendis? votum, vt D. Thomas ex sacra Theologia demonstrat, debet esse de meliori & spontaneo bono: at te habere dominum in Deum, non spontaneum sed obligatorium est. Deinde, quidnam Deo accrescit, quod tu illum tibi cōstituas in Deum? Nunquid ipse non erit Deus, si à te, Deus non fuerit habitus? Nunquid tu per hoc, quod eum tibi in Deum proponis, Deum illū esse facis? Quo argumento vrget Hilarius hypocritas, qui Deo dicunt; *Domine Domine*, quasi Deus non sit Dominus, nisi ab illis fuerit ita vocatus. Multa in huius expositionem Doctores dicunt. Communis sententia est, sanctū Iacob promississe, habiturum se dominum in Deum, non absolute; nam iam ad hoc ex diuina lege erat obligatus: sed per speciale aliquem cultum, ad quem non tenebatur, sicut per erectionem altaris & oblationem decimarum, & alia quę ipsemet exposuit. Itaq; non tam vouit, habiturum se dominū in Deum, quam erigere altare in eius honorem, & decimas omnium bonorum suorum

deinceps eidem offerre. Ita visus est dicere Sāctus Thomas. Alij censent, Iacob verè se voluisse adstringere peculiari voto, ad id quod iam per diuinā legem erat obligatus, habere scilicet dominum in Deum: nam votum etiā esse potest de ijs, ad quę iam aliās homo tenetur, ad quę seruāda post votum non tantū tenebitur ex virtute legis; sed ex peculiari virtute religionis, qua obligamur Deo reddere, quę illi promissimus. Hoc excellenter ingenioseq; more suo exposuit noster Caietanus¹, qui egregiè explicat quod D. Thomas² dicere visus fuerat, promissionem Iacob non propriè fuisse votum, sed largo modo. Si tamen attentè expendamus verba D. Thomę, videbimus votum illud fuisse excellentissimū, supremāq; ac cœlesti Philosophia plenū: per quod peculiarem quendam cultum, & affectum cordis sui erga Deum in suis operibus sanctus Patriarcha promissit, cū dixit: *Erit mihi dominus in Deum.* Dei siquidem nomine, omnes nationes intelligunt, primam omnium rerum causam, à qua cuncta procedunt: & vltimum finem, in quem omnia diriguntur. Vnde & Apostolus ventrē vocat Deū epulonum (*Quorum*, inquit, *Deus venter est*) quia vt supra ex Basilio & Ambrosio dicebamus, omnia, quę illi cogitant & faciunt, omnisq; illorum actio ex ventris instigatione procedit, & in ipsius facietatē se suāq; omnia ordinant. Habere ergo dominum in Deū est, ab illo omnia bona tanquam ab omniū bonorum fonte & origine expectare; & in illū se, suāq; omnia quę homo habet, tanquam in finem referre, dirigere & ordinare. Hoc ergo promissit Iacob, se à nullo expectaturū bonū aliquod, nisi à Dei virtute & fauore, & quod in nullius creaturę potentia spem suam esset repositurus: & quod se ac omnia quę haberet & faceret, in illum tanquam in finē esset destinaturus. Idcirco nō dixit: *Erit mihi dominus pro Deo*, sed *Erit mihi dominus in Deum*: vt enim ex S. Augustino³ D. Thomas⁴ annotauit, præpositio *In* significat motum animi tendētis in aliquid: ex quibus illud explicat, quod dicimus: *Credo in Deum* &c. Est itaq; dominum in Deū, est, in illum affectu, desiderio & intentione mentis ac cordis ferri, in illum ordinando omnia opera, factaq;. Et quidem si Scripturę sacrę verba, prout decet, expendas, inuenies, tanquā quid singularissimū dici, quod quis habeat dominum in Deum. Est ad hoc institutum (vt multa relinquamus) insignis locus beati Ioannis Euangelistę. Ostensus fuit illi (sicut S. Augustinus ex professo demonstrat) itatus futurę beatitudinis, & fœli-

1. 2. q. 88.
art. 3. ad 1.
& 4. d. 38.
q. 1. art. 1. q.
2. ad 1.

2. 2. q. 88.
art. 3.
4. d. 38. q.
1. art. 1. q. 1.
ad 1.

Ad Philip.
3. 19.

201

Tract. 19.
in Ioann. &
serm. 6. de
verb. Domini.
2. 2. q. 1.
art. 2.

20. de Ciui-
tat. c. 16. &
17.

bium, quin Deo promissit decimam partem omnium bonorum, quæ ab eo acciperet, in sacrificium offerendam; sed aliquid amplius voluit exprimere. Numerus denarius, perfectus est, ut Sanctus Augustinus, & B. Gregorius ostendunt. Est namq; tanquam complementum omnium numerorū simplicium, quos singulos ille capit & continet, & in quæ illi omnes terminantur. Vnde merito homines, ex his, quæ à Deo accipiunt decimam partem offerunt, ut. D. Augustinus expendit, ad reddendas illi gratias pro bonis receptis, qua profitetur, se ab illo omnia accepisse. Propterea, ut idem Augustinus obseruat, in Scriptura sacra, offerre decimas & primitias dicitur honorare Deū.

Prou. 3. 9. *Honora inquit Deum de tua substantia, &c:* quia per hunc actum Deo defertur honor & gloria eorum omnium, quæ accipimus. Idem est ergo, *Eorum quæ dederis mihi, decimas offerā tibi*, ac dicere: Tibi offeram honorem & gloriam: mihi retinebo quæ utilitatis fuerint, tibi eorum omnium gloriam reseruabo, & offeram sacrificium laudis, sicq; omnia mea perficiam sacrificia. Prudentes illi atq; scilicet, qui ita sacrificant. *Beata gens, cuius dominus Deus eius*, inquit David: non ille beatus, qui operatur bonum; sed qui ita operatur, quod illum habet tanquam Deum, id est, qui in illius gloriam opus destinat & ordinat: ex hoc enim demonstrat, se tanquam supremum dominū habere Deum. Ex his patet, cur Deus tam grandi cura procurauerit; ut sibi soli & nō alteri deferretur gloria ex bonis operibus. Idolatriæ enim quoddam genus est, quod homo, quæ Deus in sua vera Deitatis protestationem exposcit, alteri tribuat; ideoq; per illud Deum negare videtur, & alterum illius loco tanquam Deum substituere. Optimè propterea sanctus Iob verbis super citatis dixit: *Hoc enim nefas est, & iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum.* Quæ verba, ut accuratius illa expendamus, duobus modis possumus explicare. Primò, quod huiusmodi crimen, aliquā habet cum idolatria similitudinē, propter rationem traditā. Quomodo Samuel dixit ad Saulē: *Quasi scelus idolatriæ est nolle acquiescere.* Non dixit absolutè esse scelus idolatriæ, nec enim omnis qui Dei mandatis nō acquiescit, idolatra est, aut à fide deficit: sed *quasi scelus idolatriæ*, id est, habet cū illo scelere similitudinem quandam: sicut enim idolatra ex eo infectus est crimine idolatriæ, quia denegando ipsi Deo debitum seruitutis obsequium & obedientiam, se ipsum conuertit, ut idolo obsequatur, & eius præceptis obtemperet, quem Deū credit per intellectū:

ita qui Deo non acquiescere vult, ipsomet opere, negat Deo debitam obedientiam, & se conuertit ut suo ipsi appetitui inserviat, se ipsum tanquam Deum & vltimum finem (nō intellectu, sed affectu) proponens. Hinc Rex Tyri, qui sibi gloriam honorem & laudem, ex bonis quæ habebat arrogabat, dicitur quod se ipsum haberet tanquam Deū, & quod vellet ipse, Deo è sua sede deiecto, in Dei cathedra sedere, cui honor & gloria, quæ soli Deo obsequi debent, inservirent.

Hæc inquit dicit dominus Deus: Elenatum est cor tuum, & dixisti: Deus ego sum, & in cathedra Dei sedi, &c: & dedisti cor tuū quasi cor Dei, &c. de quibus alibi. Secūdò, quia, ut docet D. Chrysostomus, & ex professo demonstrat D. Augustinus, inter omnes affectus prauos, qui disponunt ad negandum Deum, & iniquitatem maximam infidelitatis inducendam, primas tenet appetitus proprii honoris, laudis & gloriæ. Notū est enim ex vera Theologia, quod Sanctus Thomas sæpenumero docet, affectus prauos voluntatis aut concupiscentiæ, esse dispositiones ad amittendam fidem & negandum Deum. Quamvis namq; fides sit in intellectu: sed pendet etiam à recto atq; bono affectu voluntatis, eo modo, quæ ipsemet D. Thomas ex legitima Theologia declarat. Hunc bonū affectum, rectitudinemq; voluntatis inficiūt, minuunt, debilitant, & sæpe totaliter corrumpūt affectus prauī; vnde fidei amissio consequitur. Ita B. Gregorius Nyssenus asserit quosdam negasse CHRISTVM futurum omnium iudicem, & vniuersalem resurrectionem & iudicium, propter affectum laxioris luxuriosq; vitæ, quem fides iudicii & resurrectionis impediēbat. Alij, ut Augustinus tradit, negauerūt æternam pœnarum durationem in inferno; ne illarū metu, affectum erga voluptates remitterent. Nouatianus, ut Ambrosius refert, à fide defecit propter dolorem Episcopatus amissi. Paulus Samosatenus, ut Chrysostomus tradit, à fide propter amorem scēnæ cuiusdam fuit effectus apostata. Avaritia multos cōtinet & continet, ut Gregorius ostēdit, ne fidem reciperent: & vitia fuerunt, quæ antiquitus homines à legitima deturbarunt fide aut ab ea recipienda reuocarūt, & in idolorum cultu retinuerunt; ut D. Athanasius probauit, & elegantissimis verbis, S. Gregorius Nazianzenus: idolatras alloquens exposuit: *Stulti inquit idolorum cultores, qui hoc vitij vestris subsidium excogitastis, ut flagitiosos, mendaces, sicarios, versutos, fluxuosos, raptos cinados, adulteros, per aducones, vobis Deos fingeretis; nec eo contenti, vitij etiam ipsis sacra institutis, alios nimirum atque*

alios,

J 204

Ezechiel.
28. 2.Hom. 2. in
Ioan.
de Ci-
uit. c. 14.2. 2. q. 4.
art. 2.Oratione.
de Resur-
rect.2. 2. de Ci-
uit. c. 18.1. De pœni-
tentiæ c. 15.Homil. 7. in
Ioannem.2. Moral. c.
12.Oratio. cō-
tra idolat.Oratio. ac-
Nemeliū.

Supponit in primis Basilius, Deum nō iussisse thymiamā confici & componi, nec eius suffimētū sibi soli reseruasse propter odorem ipsum materialē, & corporale thymiamā. Reuera enim execrabile est asserere, Deum præcepisse confici pigmentariam compositionem propter se ipsum, quasi gratissimū habeat illius suauem odorem: est siquidem Deus incorporeus penitus, quē propterea, vt omnis Philosophia docet, nec bonus aut malus odor corporalis, possunt afficere, delectare aut offendere: sed propter id, quod per illam voluit significare. Secundò expende, diuersa esse inter se, thymiamā & odorem, qui ex illo cōsurgebat. Non enim thymiamā ipsum Deus sibi penitus reseruabat; sed illius tantummodo odorem. Ideo non simpliciter prohibebat, thymiamā ab alijs teneri; sed quod *non fieret in vsus eorum, aut eius odore perfruerentur*. Per thymiamā igitur ex omnibus aromaticis speciebus compositum, omnium virtutum operationē intellexit: nec enim contentus est Deus, si vnā solummodo teneas virtutē, qui te omnibus perfectum exposcit. Et idcirco, vt Basilius annotat, eas aromaticas species expressit, quæ vniuersa cōtinere viderētur. Quatuor enim species aromaticæ, ex quibus componendū erat thymiamā, ad quatuor referuntur elementa, ex quibus omnia componuntur, quorum singularem tenent similitudinem. *Stacte* namq; refertur ad aquam, quia est recentis myrrhæ incisæ pinguedo, cum aqua expressa, aut vt alij volunt, gutta, quā arbor quædam aromaticā distillat: *Onyx* ad terrā, ob retorridam ariditatem: *Galbanus*, ad ignē, propter calorē præferuidum: *Thus* verò aërem repræsentat, quod transparentis sit & dilucidæ perspicuitatis. Quod Deus sibi reseruatur, est suffimentū aut odor ex his speciebus aromaticis consurgens. Ex virtutum namq; vniuersarū operibus inter se cōmixtis, (quando scilicet, ieiuniū est humile, misericors & orationi coniunctum, quando oratio est copulata ieiunio, misericordiz & humilitati, quando humilitas secum tenet orationem & misericordiam, &c. vt Ambrosius^a, Augustinus^b & Gregorius^c, loqui solent, quorū doctrinam excellenter D. Thomas^d explicat) consurgit odor suauissimus, aut suffimentū laudis, honoris & gloriæ. Hoc Deus sibi ita reseruatur, vt prohibeat dicēs: *Talē compositionē nō facietis in vsus vestros, idest, ad vestri gloriā & honorē, quia sanctū est Domini, idest Deo dicatū & debitū. Ideoq; homo quicūq; fecerit simile, vt odore illius perfruat, peribit de populis suis. Pereat Lucifer, & æternæ perditioni tradatur; quia odo*

re virtutē, donorū & gratiarū, quibus fuit ornatus, perfrui voluit, gloriā & honorem inde procedentē, sibi aucupare volens, cui dictū est: (vt Sāctus Thomas explicat) *Elevatū est cor tuū in decore tuo, &c. in terrā proieci te. Pereat Rex Tyri, qui gloriā & honorem, quam in Deum referre debebat propter diuitias & potentiam, quibus fuit donatus, in suū voluit vsū cōvertere, cui dictum est: Eo quod eleuatum est cor tuū, quasi cor Dei, idest intendens gloriā, quæ Deum tantummodo decebat: idcirco ego adducam super te alienos, robustissimos, &c. interficient te. Pereat Herodes, qui splendore regio fulgens, gloriā ab adulatoribus sibi delatā, quam Deo tenebatur seruare, acceptauit; ideo percussus ab Angelo expirauit, de quibus supra. Expendit S. Chrysostomus iustā Regis Ozias percussionē, quē Deus insanabili lepra percussit, ex qua mortuus fuit: verē enim res digna est grandi animaduersione. Fuit Ozias, (quem aliquando scriptura *Azariā* vocat) Rex, qui fecit quod rectū erat in oculis Domini, &c. Cumq; requireret Dominū, direxit eum Dominus in omnibus: vnde insignes comparauit victorias, resq; grandes fuit adorsus. Hinc egressum est nōmē eius procul, eo quod auxiliaretur ei Dominus, & corroborasset illū. Nihilominus percussit eū Dominus. Orta est enim lepra in fronte eius coram sacerdotibus, in domo Domini super (idest iuxta) altare thymiamatis, &c. & sacerdotes, festinatō expulerūt eū, &c. & fuit leprosus vsq; in diē mortis suæ. Inquit & prosequitur Chrysostomus expendens, cur tā grande supplicium intulerit Deus Regi, qui fecerat quod rectum erat in oculis eius: & tandē docet rationē fuisse eā, quam ipsamet Scriptura sacra expressit: quia sibi voluit arrogare gloriā & honorē, nō Deo ipsi, sed eius sacerdotibus reseruātū, circa thymiamatis suffimētū aut oblationē. Hoc enim coram Deo offerre & incendere, solis sacerdotibus volebat Deus esse cōcessum. Cū autē Ozias roboratus esset, eleuatū fuit cor eius in interiū suū, & neglexit Dominū Deū suū. Ingressus enim templū voluit adolere incensa super altare thymiamatis. Singula verba expēde. *Elevatū inquit est cor eius in interiū suū. Nihil est, quod magis ad interiū, exitiū, & perditionem disponat, quā cordis elatio, per quā quis gloriā alteri reseruātā sibi vsurpare cōtendit. Deinde si scire vis, circa quid eleuatū fuerit cor eius: audi. Voluit inquit adolere incensum supra altare thymiamatis. Hoc solis sacerdotibus erat reseruatum: id quod ei exposuerūt sacerdotes ipsi dicētes: Nō est tui officij Ozia, vt adoleas incensum Domino, sed sacerdotū, qui cōsecrati sunt ad huiusmodi ministeriū. Voluit ergo gloriā sacerdotibus reser-**

1.2.7. 145.
2.2d.3.Ezechiel.
arti. 28. 17.

Ezech. 28. 6

A. 12. 31.

207.

Homil. 1. &
4. in illud
Vidi Domi
num.

1. Reg. 15. 1.

2. Paralip.
26. 4. 5.

4. Reg. 15.

2. Paralip.
26. 19.2. Paralip.
26. 16.

Lib. 5, in
Lucam in
illud Beati
pauperes.
6. de Tri-
nit. cap. 4.
2. Moral.
cap. 1.
1.2. q. 65.
art. 7.

Rom. 7. 2. in
Matth.

Olex. 13.

211

Rom. 2. 9.

Serm. 13. in
Cantic.2. 2. 9. 131.
art. 1. ad 2.

inferuiat: Similia tradere vit^{is} Isaac Chryso-
stomus. Hæcque sunt, quæ Deus vitio dedit im-
probis illis Sacerdotibus, ut supra induceba-
mas; *Victimas declinastis in profundū*. Improbū,
inquit Chrysostomus, & execrandum esset,
legitimos Regis filios, regni paterni hære-
des, compellere & demittere, ut inferuissent
vilissimo alicui mæcipio; & quod in eius ob-
sequium omnem suam nobilitatem expen-
deret, & ius ad paternū regnum perderent:
nihil minus facit, qui virtutum opera in sui
honorem, & gloriam conuertit, quorum no-
bilitatem perdit & ius ad regnum cælorū,
quod præstare poterant absomit; adeo
ut in nulla illis relinquatur merces, ut sta-
tim dicemus. Ex his ad Philosophorum ra-
tiones respondet Augustinus. Arguebāt Phi-
losophi dicentes; id rectè intendi posse per
virtutum opera, quod ad eadem opera con-
sequitur: certum est autē nihil magis ad ip-
sa consequi quam laudem, honorem & glo-
riam: sicut ad vitiorum actus sequitur dede-
cus & ignominia, naturali quadam sequela.
Vnde cōmune apud illos erat prouerbiū,
laudem, honorem & gloriam, esse præmiū
virtutis: sicut ignominiam & dedecus stipē-
diū vitiosæ vitæ. Quæ omnia ipsemet Apo-
stolus dicere visus tuit: *Tribulatio*, inquit, &
*angustia in omnem animam hominis operantis ma-
lum; gloria autem & honor & pax omni operanti
bonum*. Deinde, quia quis negare poterit, uti-
le esse intendere illud, quod animum ad vir-
tutem acuit, & instigat, à vitijque reuocat?
Nihil autem potētius id operatur quā appe-
titus laudis & gloriæ. Ad hæc omnia respo-
det Augustinus, iustum quidem esse, hominē
per bona virtutum opera intendere hono-
rem & gloriam; non tamen vanam & inanē,
sed solidam & firmam, & quæ sit præmiū
condignum & condecens valori bonorum
operum. Gloria quidem apud homines va-
na est & inanis: gloria autē apud Deum soli-
da, firma, secunda, & quæ totius boni operis
valorem adæquat, de quibus optimè Diuus
Bernardus, & nos supra multa dixim^{us}: ideo
quæ illa non solū non est intendenda, sed
contemnenda, hæc autē est toto corde appe-
tenda & querenda. Hoc etiam pacto Di-
uus Thomas Philosophorum argumenta sol-
uit.

*S. 23. Amen, iurandi est nota,
qua Deus utitur ad immuta-
bile decretum indicandum, quo
hypocritas terrere vult.*

*MEN dico vobis, receperunt mer-
cedem suam*. Infœlicissimā hy-
pocritarum sortē vult CHRIS-
TVS Dominus explicare, qui
pro suis bonis operibus nul-
lam penitus à Deo sint rece-
pturi mercedem, quippe qui iam quam intē-
debant, receperunt. Vendiderunt opera sua
hominibus pro laudis & gloriæ mercede,
quam sibi impendi procurarunt, illam rece-
perunt; proinde nulla alia eis à Deo expectā-
da relinquitur, & quod superius initio capi-
tis admonuerat, simpliciter, dicens: *Attēde-
ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut
videamini ab eis; alioquin mercedem non habebitis
apud patrem*, nunc iuramento cōfirmat: *Amen
dico vobis, receperunt mercedem suam*, subintelli-
gendum relinqēs, nullam aliam eos mane-
re. Annotauit S. Augustinus, CHRISTVM
Dominum, cū illam vocem *Amen* inducit,
velle attentos & intētos nos reddere, & ab
omni somno excitatos. Non est dubiū, vo-
cem *Amen*, Hebræam esse, ut Hieronymus^a,
Ambrosius^b, Augustinus^c, & in vniuersum
omnes fatentur: sumitur autem ab Hebræis
duobus modis, primò tāquam nomen mas-
culinum substantiuum, quod primò signifi-
cat ipsammet firmitatem & stabilitatem. E-
quia nihil firmitus stabiliusq; est ipsa verita-
te, transfertur ad significandam veritatē ip-
sam, quam etymologiam certiore credo,
illa quā cōmuniter multi hebraizantes solēt
afferre, dicētes; *Amē* pcedere à verbo *Amā*,
quod est credere; quia id maxime credendū
est, quod est fidele, stabile & verū, nā lōgēpe-
tita talis etymologia est, præterquam quod
verbū, quod significat credere, nō est *aman*,
sed *heum*, de quo Brixianus. Est igitur *Amē*
nomē, quod firmitatē, stabilitatē, veritatēq;
significat. Hac de causa Christus ipse aliquā-
do in scriptura vocatur, *Amen*. Hæc, inquit
Ioannes, dicit *Amē, testis fidelis & verus*, id est
veritas ipsa, & firmitas ipsa. Ex quibus cre-
dit idē Brixianus explicari locū illum Isaie:
*Qui benedictus est super omnē terrā, benedicetur in
Deo Amē, & qui iurat in terra, iurabit in Deo A-
mē*, id est in Deo veritatis, aut in Deo, qui est
veritas ipsa. Ideoq; credit apertū vaticiniū
de Christo, qui sepissimè vocatur *Veritas*. Se-
cūdo sumitur aduerbialiter, & significat *Ve-
rē*, aut *verū*, ut omnes SS. Patres annotant, &
hoc modo sumptū, varia significat, ut S. Am-
brosi^{us} ex professo psequitur. Interdū enim
est aduerbiū imperantis, interdū precantis,
interdū cōfirmātis. Imperātis est, quādo su-
perior inferiori statuit, quod faciendū sit vel
sequendū, cuius nullū exēplū subiicit Ambro-
sius. Precātis, sicut illud *Amē*, quod subditur

Matt. 5. 1.

212

Tractat. 41
in Ioan. an-
te med.Epist. 34
ad Sophro-
& 137. ad
Marcel.
In Psalm.
10. ad fin.
15. cōtra
aust. c. 9. 2
de doctrin.
Christ. c. 11
tractat. 41.
in Ioan.

1787

1 om. 1. fol.
125. p. 2.

Apoc. 3.

Tom. 1. fol.
33. p. 2.
lla. 65. 17.

In Psalm. 41.

post illam petitionem, *Fiat voluntas tua*. Ita sumitur à Jeremia, qui pseudoprophetae Haniae prädictione falsa Dei nomine promittenti & dicenti: *Construi iugum Regis Babylonis, &c.* respondit: *Amen, sic faciat Dominus, suscitetur Dominus verba tua, quæ prophetaſti, &c.* Confirmantis autem, sicut cum Dominus dicit in Euangelio: *Amen dico vobis*. Ita credit Ambrosius positum à David, cum dicit in fine aliquorum Psalmorum; *Fiat fiat*. In Hebræo; *Amen Amen*: quibus vocibus plenè confirmat quæ dixerat: quasi dicat: *Certissime fiet*. Similiter cum Deus statuit, ut quando maledictiones & benedictiones contra transgressores, & observatores legis promulgarentur; *responderet omnis populus; Amen*: certissimum euentum indicans, confirmansque quod dictum fuit. Id ipsum etiam significat, inquit Ambrosius, quando benedicente Sacerdote, respondet populus, *Amen*; *Confirmatio enim benedictionis, magis quam deprecatio est*. His concinunt, quæ Apostolus ait, cum qui audit aliquem concionantem, aut benedicentem, si non intelligit quæ audit, non posse dicere *Amen*: idest, ut Hieronymus explicat, non poterit confirmare, aut certissima confirmatione statuere. Hoc ex eo etiã patet, quod idem Ambrosius refert, ostendens veritatem, quam Catholica fides de sanctissimo Eucharistiæ Sacramento profiteretur. Consuetum enim erat, quod cum Sacerdos eleuabat hostiam cõsecratam, quam fidelibus traderet, clamabant: *Corpus Christi*: & qui cõmunicaturi erant respondebant: *Amen*. Certe hoc otiose non fiebat, inquit Ambrosius, sed ut hoc verbo fidelis quilibet profiteretur certissimam fidẽ, quam de Eucharistiæ Sacramento sanctissimo tenebat. Hæcque cõmunior est huius vocis significatio, quod scilicet est confirmatio eorũ, quæ dicuntur, & quædam iurandi forma, quasi dicas: *Verè*, aut *In veritate*, quomodo Deus iurare solitus fuit, *sicut iurasti*, inquit David, *In veritate tua*. Et hac voce utebatur CHRISTVS tanquam iuramento quodam graui, volens, quæ dicebat confirmare, ut Ambrosius^a & Augustinus^b annotant, & clarius Chrysostomus^c, expendens illud, quod dicit CHRISTVS: *Amen dico vobis*. Iurat CHRISTVS, inquit Chrysostomus, quod enim in veteri testamento dicitur: *Volo ego dicit Dominus*, in nouo dicitur: *Amen, idest verè, &c.* Et duo annotanda sunt circa huiusmodi vocem, hoc modo sumptam, primum est, quod observat Augustinus illam habere aliquid velati secreti & singularis Sacramenti, sicut vox *Hosanna*, quam propter hoc interpretes in translata relinquerunt. Amen interpretatur,

Verè, aut *Verum*, possetque interpres, illam transferre; sed nec Græcus ausus est facere, nec Latinus, inquit Augustinus; ut honore haberet velamento secreti, &c. Ex quibus annotat Augustinus, cum CHRISTVS hoc verbum inducit, singulariter velle, quæ dicit commendare, & intentos reddere, atque excitatos auditores. Secundum est, quod observant Ambrosius^a & Augustinus^b, hanc iurandi, seu confirmandi notam, peculiariter induci à CHRISTO Dño, cum aliquid dicit, quod certissimam & supremam, difficilem tamen continet veritatẽ: ut videntes illam ab ipso non solum dictam, sed iuramento firmatam pleniori fide credamus. Quamuis enim ad plenam fidem adhibendam, sufficeret illius simplex verbum, qui cum veritas sit, mentiri non potest: tamen ut firmitorem credendi habeamus rationem, iusiurandum aliquando interponit, ut Apostolus annotavit. Quod cum apud Ioannẽ Christus loquitur, frequentius facit, imò & apud ipsum tantummodo duplicare cõsuevit hæc iurandi notam, dicens: *Amen amen*: quia ut idem Ambrosius^a, Rupertus^b, & D. Antoninus^c considerat, Christus apud Ioannẽ, maxime de cœlestibus & profundis mysterijs est locutus, grauioraque Sacramenti exposuit, ut cum ad principem pharisæorũ dixit: *Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit, &c.* & ad pharisæos ac scribas: *Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem, &c.* Statuebat Deus, hanc vocem *Amen*, geminari, quando supremam indubitatamque omnino fidẽ postulabat, & certissimam rem indicari volebat. Ita præcipiebat, ut in sacrificio zelotypiæ, imprecationibus Sacerdotis, *responderet mulier, Amen amen*, ut supremam certitudinem futuri euentus hoc ipso ipsamet mulier exprimeret. Ita & populus suprema cõfirmationis nota, quæ sanctus Esdras proposuerat, volens firmare, respondit: *Amen amen*. Qua etiã ratione, Ioannes ipse volens plenum firmitatis signũ ijs, quæ dicebat adhibere, duplicauit affirmandi notam, eam Græcè & Hebraicè subiiciens; *Ece, inquit, venit cum millibus, &c. etiam Amē*. Ut quæ dicta sunt, inquit Arethas, firma esse testetur, sigillo obligauit dicens: *Nai amin, id est, Etiam amen*. Nai quidem, ex Græcorum consuetudine perfectam immutabilitatem notat: Amen vero apud Hebræos significat, nihil posse obſtare, quo minus ea quæ promissa sunt, eueniant. Hinc Hieronymus vocat hanc vocẽ *Amen*, sigillum eorũ quæ dicuntur; tunc enim literis, plena vndique fides adhibetur, cum Rex sigillo suo eas munuit. Ut autem tandem ad institutum veniamus, observandum est ex Diuo Thoma,

^a In Ps. 40. citat.
^b Tract. 41. citat.

Ad Hebr. 6. 17. 18.

214

^a In Psal. 40. citat.
^b In cap. 3. Ioan.
^c 1. p. histo. c. 3. lit. 5. 5.
^d Ioan. 3.
^e Ioan. 6.

Num. 5. 22.

Esdras. 8. 6.

Apocal. 1. In c. 1. Apocalyp.

In c. 6. Mat.

In ca. 6. Ad Hebr. 1cc. 4

quando

petitu. Sicut ergo per iusiurandum, voluit iustos secuta spe firmare, & ad bonorum operum exercitium excitare; ita hypocritas voluit ex eo terrere, quod iureiurando confirmat, nullam iam amplius pro bonis suis operibus expectandam mercedem, qui quam ab hominibus intendebant, receperunt.

S. 24. Humanam gloriam suis se iustam mercedem hypocritarum, excellenti discursu ex Romanorum factis ostendit Augustinus.

RECEPERUNT mercedem suā. Sancti Patres Chrysostomus^a & Augustinus^b expendunt vim illius verbi, *Receperunt*, quod non simplicem acceptionem denotat; sed iustam, & debitam pro meritis. Quod ut explicent, annotant, Deum esse infinite bonum & iustum. Quia infinite bonus est, ita bonum quodcumque amat: ut nullum penitus velit irremuneratum relinquere: quia iustus est, vult, ut iusta mercede ac proportionata quoduis bonum persolvatur. Sunt quaedam bona opera, quae caelum nullatenus contingunt, nec terram transcendunt, qualia sunt multa, quae peccatores agunt; qui quoniam charitate carent, quae opera in supremum finem potenter eleuat, dicuntur per illa non pertingere ad caelum. Istis decernit Deus iusta praemia rependi, illisque proportionata, qualia sunt bona terrena. Ex quibus illud explicat Chrysostomus, quod ad epulonem diuitum dixit Abraham: *Fili recordare, quia recepisti bona in vita tua.* Fecerat miser ille aliquid boni; nullus enim hanc vitam agens, tam consummata est malitia, ut non aliquid agat boni: erant tamen bona, quae egerat, terrena, quae hanc vitam non transcendebant: propterea illi talia praemia data fuerunt, quae illis bonis congrue responderent, bona terrena, diuitiae, facultates, honores, &c. Idcirco vitam illi concedebat Deus, dimittens ut comederet, & biberet splendide, indueretur gloriose; ut ita praemium reportaret cuiusque boni quantumcunque exigui, quod operatus erat. Idcirco non dixit Abraham, accepisti; sed *Recepisti bona in vita tua*: praemium bonorum, quae egisti, recepisti in vita tua. Talibus enim bonis, quae vitam praesentem & terrenam non transcendebant, talia congruebant praemia. Ta-

lia sunt hypocritarum bona opera, quae terram non transcendunt, nec hominum oculos & aspectum, quia omnia agunt; *ut appareant hominibus, & ut videantur ab hominibus*: ideo Deus tale illis praemium rependi disponit aut permittit; quod oculos hominum & praesentem vitam non transcendit, gloriam scilicet terrenam & humanam laudem. Hocque est quod dicit: *Receperunt mercedem suam*, id est praemium suis meritis dignum, mercedem suis operibus congruam. Indigna sunt iuxta Apostolum, inquit Augustinus, huiusmodi passionibus & operibus, ad futuram gloriam, quae reuelabitur in nobis: ideo non illam accipient pro mercede; condigna tamen sunt huius transitoriae inanisque gloriae, quam propterea tanquam suam mercedem recipiunt. Ex eisdem explicat Divus Augustinus, honorem & gloriam terrenam, qua Deus Romanos fecit illustrissimos, mercedem fuisse bonorum operum, quae egerant & agebant. Grandia siquidem & eximia ac penitus incredibilia erant virtutum opera, quae fecerunt. Priuatas namque res suas, inquit Augustinus, pro re communi, hoc est Republica, & eius gratia contempserunt, auaritia restiterunt: consuluerunt patriae consilio libero, neque delicto secundum suas leges, neque libidini obnoxij: & longo eloquentique catalogo plurimum illorum miranda acta Augustinus prosequitur. Brutus pro libertate patriae filios suos sponte occidit, de quo Poeta: *Vicit amor patriae.* Romanorum princeps Torquatus, filium non quia contra patriam, sed etiam pro patria: tamen quia contra imperium suum, id est contra quod imperauerat pater Imperator, ab hoste prouocatus iuuenili ardore pugnaverat, licet vicisset, occidit, ne plus mali esset in exemplo imperij contempti, quam boni in gloria hostis occisi. Furius Camillus etiam ingrati patriam (a cuius cervicibus acerrimorum hostium Veientium iugum depulerat, damnatusque ab aemulis fuerat) a Gallis iterum liberauit: quia non habebat potiore, ubi posset vivere gloriosus. Mutius, ut cum Porcenna rege pax fieret, qui gravissimo bello Romanos praemebat, quia Porcenam ipsum occidere non potuit, & pro eo alterum deceptus occidit, in ardentem aram ante eius oculos dextram extendit, dicens; multos tales quale se viderat, in eius exitum coniurasse: cuius fortitudinem & coniurationem talium per horrescentes Porcenna sine ulla dilatione se ab illo bello facta pace coepescuit. Curtius, armatus equo cocito in abruptum hiatum terrae se precipite dedit, deorum suorum oraculis seruies, qui iusserat, ut illuc, id quod Romani haberent

Cap. 3. citat. ad finem.

5. De ciuit. ca. 15. citat.

218

5. De ciuit. ca. 18.

6. Aecid.

innocet nomen tuum. Aut inuocare, est vocare ad se. *Non me inuocasti Iacob*; quia & si voce clamares, quam homines audirent, nō corde vocasti me; nō me vocasti ad te, vt in te, & ex te gloriam meam intenderes promouere; sed potius honorē & gloriā ad te trahere contendebas: *Neq; laborasti in me Israel*: laborasti, sed non in me, idest, erga me, aut ad laudem meam; sed in tuam ipsius gloriā, honorē & commodum. Si non laborasti in me, quid ā me pro tuo labore mercedē requiris? Mercedē quidē laboris sui mercenarius præstolatur, & postulat; sed ab eo in quem laborauit. Si tamen aliquis, qui in vinea alterius omnes labores suos cōsumpsit, ā quo denariū diurnum accepit, ad te veniret, postulans, vt mercedem pro suo labore redderes; quid responderes? Non laborasti in me, non est quod ā me mercedem exigas, & expectes: *Non obtulisti mihi arietem in locaustis tuis, & victimis tuis non me glorificasti*: quāuis enim illi sacrificia, victimas, & holocausta, quæ Deus statuebat, magna cum diligentia offerrent, & se Dei cultores ostentarent: nihil tamen minus intendebant, quā Deum colere, & glorificare; sed solam sui gloriam, & laudem; & ideo subdit: *Veruntamen seruire me fecisti in peccatis tuis.* Peccata illorum, præcipua magisq; cōmuniora, erant hypocrises, & cupiditates humanæ laudis & gloriæ, vt supra dictū est. Ad huiusmodi peccata Deū seruire faciebant; quia per nullam aliam rē ita suam gloriam procurabant, & cupiditati laudis satisfaciebant, sicuti per ea, quæ Deus statuebat, & ordinabat. Nam ex eo præcipuē quod se exhibebant diligētes Dei cultores, gloriam sibi captabant & laudem. Ad idē institutū possumus illa diuina verba expendere, quæ Deus per Zachariam dixit, satisfacere volens querimoniarum eorum, qui cum ieiunassent, & multa bona egissent, quæ legē præcepta erant, ā Deo nullam reportabant mercedem. *Loquere* (inquit Deus ad Zachariam) *ad omnem populum terrę, dicens: Cum ieiunaretis, & plangeretis in quinto & septimo mense per hos septuaginta annos; nunquid ieiunastis mihi? & cum comedistis & bibistis; nunquid non vobismet ipsis comedistis & bibistis? Quasi dicat: Nihil vobis rependere teneor pro his, quæ egistis, quorum nullum propter me, sed omnia in vestrū commodum, aut honorem perfecistis. Ieiunastis, vt sancti videremini, aut vt sumptibus parceretis: comedistis & bibistis, non in obsequium meum, sed in voluptatem vestram: quam ergo pro his mercedem ā me expetitis? Ex his credo aptē explicari posse illam tam excellentem, quā difficilem beati Iob sententiam. Eum*

vrgebant amici amici sui, dicentes illum hypocritam fuisse, qui etsi bona exterius fuisset operatus, gloriam pro eis humanam captare voluisset: ideoq; iustē ā Deo punitum &c. cuius occasione multa in suis colloquutionibus de hypocritarū moribus tradiderunt. Voluit sanctus Iob ostendere se non solum hypocritam non fuisse; sed & hypocritarum vitium supremo odio semper persecutū, quippe quod intelligebat, omnibus modis execrandum. Hac occasione infœlicem hypocritę sortem elegantissimē describit: *Sit, inquit, vt impius inimicus meus, & aduersarius meus quasi iniquus.* De hypocrita eu loqui, verba sequentia (quæ statim subinferemus) clarissimē ostendunt. Et rectē illum vocat *Impium*, quia patris sui cœlestis gloriæ detrahit, sicut impius Absalō gloriæ patris sui David: similiterq; rectē eum vocat *iniquum*, ad exprimēdam grandē illius malitiā. Quamuis enim, inquit Gregorius, inter iniquitatem & peccatum, nihil distare perhibeat Ioānes Apostolus, qui ait: *Iniquitas peccatum est*; ipso tamen vsu loquendi, plus iniquitas, quam peccatū sonat, & omnis homo se liberē peccatorem fatetur, iniquum verō dicere, nōnunquā erubescit: & ideo sanctus Iob, hypocritam iniquum vocat, imō & hypocrysim (vt supra diximus) iniquitatē maximam appellauit. Dicens autem: *Sic vt impius inimicus meus &c.* credo voluisse vtī cōmuni loquendi phrasi, qua cū alicuius infœlicissimā sortē explicare contendimus, dicim⁹: Id accadat inimicis meis, quod illi. Ita querenti David, esset ne pax puero Absalō, respondit Chusi: *Fiant sicut puer inimici domini mei regis, & vnuerſi qui cōsurgunt aduersum eum in malum.* Ita & prudens Abigail ad David: *Fiat sicut Nabal inimici tui, & qui querūt Domino meo malū.* Sic & Daniel ad regē Baltassar: *Dñe mi, somnium his qui te oderunt, & interpretatio hostibus tuis sit.* Voluit itaq; Iob dicere: Si inimicum haberem, cui summa mala liceret optare; nullum aliud malum ei expeterem, quā quod similis fieret hypocritæ, aut infœlicem eius sortem incurreret. Et huius rationem elegantissimā reddit: *Quæ est enim spes hypocritæ, si auarē rapiat, & non liberet Deus animam eius?* Thargum & Regia legunt: *Quæ spes hypocritæ, si Deus euellat animam eius?* quā lectionem multi hebraizantes sequuntur. Tygurina autem: *Quid hypocritæ sperantiū est, cū Deus extrahet illius animam?* Expende vim illius: Si auarē rapiat. Quasi dicat: Rapiat quātum voluerit, & auarē, idest, suæ ardētī cupiditati plenē satisfaciāt, ac vt vno verbo dicam, omnem humanā gloriā sibi arroget: quæ est eius spes? quid ei iſperandum restat,

223
Iob. 17. 7.

1. Reg.

1. Moral.
cap. 22.

1. Ioan. 3.

2. Reg. 18
32.

1. Reg. 25
16.

Daniel. 4.
16.

Iob. 17. 8.
9. 10.

222

Zacha. 7. 5.

cum Deus extrahet illius animam? Nunquid Deus audiet clamorem eius, cum venerit super eum angustia? aut poterit in omnipotenti delectari, & invocare Deum omni tempore? Tempore mortis, cum Deus animam euellit, in angustia homo constituitur, & dicere potest cum Susanna: *Angustia sunt mihi undiq;*. Amici in seculo manent; quæ delectabant, relinquenda sunt, temporalia bona non comitantur, solus miser homo coram Deo in iudicio constituitur: superius adest iudex iustus rigidusq; inferius infernus ardentissimas flammæ eructans: interius consciëntia clamat & accusat, latera cingunt inimici apertis faucibus clamantes: *Deuorabimus, hæc est dies, quam expectabamus*: tantum ei restat, se ad Deum deprecandum conuertere, & in eo delectari, proponendo bona, quæ in illius obsequium executus fuit, clamando cum Ezechia: *Obsecro domine, memero queso, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis fecerim*. Nunquid audiet Deus hypocritam ita clamantem, qui non in oculis Dei bonum perficere curauit; sed tantum in oculis hominum? In tempore afflictionis suæ dicent, ait Ieremias: *Surge & libera nos, & respondebit: Vbi sunt dii tui, quos fecisti tibi? Surgant & liberent te in tempore afflictionis tuæ*. Quid respondit Abraham diuiti in angustia constituto, clamanti; Pater Abraham miserere mei? *Fili recepisti bona in vita tua*. Ita hypocritæ respōdebit Deus: *Recepisti mercedem tuam: nullusq; deinceps in æternum remanebit locus aut tempus Deum inuocandi, aut rogandi*. Potest ne esse infelicior fors? Videbit miser hypocrita in tempore angustiae, in extremo iudicio, hinc damnari quidem peccatores propter eorū peccata; adulteria, furti, homicidia, quorum damnatio manifestè iusta est: iustum est enim, quod conuertantur peccatores in infernū, & mala recipiant, qui mala egerunt. Videbit inde iustos ineffabili præmio & gloria affici propter bona opera, quia eleemosynas largiti sunt, ieiunauerunt, orationibus insteterunt &c. se autem qui horum opera fecit, & ab illorum peccatis continuit, ab istorū societate & gloria expelli, & illorum consortio coniungi & pœna affici. Damnari se videbit cū homicidis, latronibus, periuris, ebriosis, luxuriosis, qui ab homicidio, latrocinio, periurio, ebrietate, & luxuria se continuit; & priuari se videbit ineffabili præmio, quo affectos inspiciet sanctos ieiunatores, eleemosynarum largitores, suæ carnis mortificatores, qui non minus quam illi tenuit ieiunia, fecit eleemosynas, carnem mortificauit. Hanc infeliciissimam sortē considerare vi-

detur D. Chrysostomus, ex eo quod miser hypocrita, pœnas cum peccatoribus recipiet, quorum voluptatibus non fuit oblectatus: erit illis socius in pœna, quibus socius non fuit in voluptate. Statuit Deus, neminem posse habere duplicem paradysum, neq; duplicem consolationē, in hac scilicet vita, & in futura, qui clamauit: *Vae vobis, qui hic habetis consolationem vestram*. Et, *Vae vobis, qui ridetis, quia flebitis*. Et, *Qui amat animam suam, perdet eam; qui autem perdiderit animam suam propter me, inueniet eam*. Qui in præsentī vult paradysum habere, in futuro infernum inueniet: qui autem in præsentī pati eligit, in futuro habebit delectationes vsq; in finem. Id quod in epulone diuite & Lazaro eleganter CHRISTVS expressit, & exposuit Abraham dicens diuiti: *Fili recordare, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris*. Peccatores in hac vita gaudere eligunt, tenent tympanum, & gaudent ad vocem organi, & in puncto ad inferna descendunt. Iusti è diuerso, eligunt in hac vita affligi, perpetuò CHRISTI mortificationem portare; vt qui socij nunc sunt passionum, sint postea consolationum. Misera hypocritarum fors, qui nequē in hac vita cum peccatoribus, nequē in futura cum iustis delectationes capiunt, & vtrotumq; pœnis conficiuntur: nam in hac vita mortificationibus se conficiunt, ex terminant facies suas, orant, vigilant, sicuti iusti; & in futura æternis ignibus cum peccatoribus traduntur: sustinent in hac vita laborem, quem iusti benè operando patiuntur sine futura delectatione, sustinebunt in futura pœnas peccatoribus reseruatas sine præcedenti voluptate. Itaque quod solum est durum & onerosum, inquit Chrysostomus, hypocritis cum iustis, ac cæteris peccatoribus commune est, tam in hoc, quam in futuro seculo. Bene ergo dictum est à beato Iob: *Quæ est spes hypocritæ, si auarè rapiat?*

J. 26. Ex virginibus fatuis, ostendit CHRISTVS, non quarendam ab hominibus gloriam, & meritò Sanctus Propheta Esaias clamat, non expendendum argētum in nō panibus.

Nunc nobis tempus concessum est, & in manibus nostris positum, ut quæ volumus faciamus: tunc Deus tempus accipiet, imò & tempus vitæ terminabit. Tunc autem iustitias iudicabit. Nonne & iniustitias? nonne & peccata aperta & clara? Loquitur de iudicio discussionis, quo peccata non iudicanda sunt, cum non sit necessaria discussio ad eorum damnationem; sed iustitiæ, idest, opera bona & sancta, de quibus dixit Ioannes: *Qui facit iustitiâ, iustus est.* Merito igitur Christus dominus de iudicio extremo agere volens, virginum & servorum expectantium dominum suum, parabolas præmisit, ut indicaret eos, quibus singulariter dies illa constituta est. Decem autem fuerunt virgines: quo numero, quia perfectionis est, & omnes numeros simplices cōplectitur in se (ut dicebamus, & expendit Augustinus) CHRISTVS omnes fideles, qui agendis bonis operibus traditi sunt, complecti voluit. Omnes illæ fuerunt ad nuptias inuitatæ & vocatæ, omnes lampades accensas manibus tenebāt; sed ex eis quinq; erant fatuæ, & quinq; prudentes. Harum prudentia in hoc posita fuit, quod habentes lampades accensas, etiam oleum in vasis suis acceperunt, ut inde earum lucem fouerent & nutrent: illarum fatuitas è contrario in eo fuit, quod tenentes lampades accensas, oleum habere in vasis suis non curarūt: quod quid indicet, statim fiet manifestum. *Media autem nocte clamor factus est, Ecce Sponsus venit.* De aduentu Sponsi clamor in media nocte fit, inquit Gregorius^a, dixeratq; prius Augustinus^b; quia sic dies iudicii surrepit, ut prævideri non valeat quando venit, unde scriptum est: *Domini sicut fur in nocte ita veniet.* Tunc omnes virgines surgunt; quia electi & reprobi à somno suæ mortis excitantur &c. Quæ sequuntur Gregorius^d, & Bernardus^e aptè; sed egregiè Augustinus^f ad nostrum institutum prolequitur. Ergo ad nouissimam tubam (inquit Augustinus) surgent omnes: prudentes autem illæ tulerunt oleum in vasis suis: stultæ verò illæ nō tulerūt oleum secum. Olei nomine gloriam & laudem intelligit Dominus, per quam hominis vita lucet, & fulget. Prudentes virgines habent oleum in vasis conscientiæ suæ, de quarum numero Apostolus erat, qui dicebat: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Fatuæ autem habent oleum solummodo apud vendentes, idest, apud laudantes & adulātes. Vnde bene idem hortatur Apostolus (inquit Augustinus) dicens: *Opus suum probet unusquisq; & sic tantum gloriam habebit in semetipso, & non in altero.* Hoc igitur est oleum secum portare:

rectum conscientiæ suæ testimonium in semet ipso habere, & non in ore laudantis. Tu itaq; inquit Augustin^g, oleum tecum porta, intus porta, ubi videt Deus: ibi porta testimonium conscientiæ tuæ. Qui autem ambulat ad testimonium alienum, oleum non portat secum. Si ideo abstines ab illicitis, & facis bona opera; ut ab hominibus lauderis, nō est intus oleum. Deniq; cum cœperint homines non laudare, deficiunt lampades. Intendat itaq; charitas vestra. Antequā dormirent illæ virgines, non est dictum, quia exinguebantur lampades illarum: sapientium lampades ardebant de oleo æterno, & conscientiæ securitate, de interiori gloria, de intima charitate: ardebant tamen & illarum fatuarum. Quare tunc ardebant? quia non deerant laudes hominum. Postea vero quam surrexerunt, idest, in resurrectione à mortuis, *Ceperunt aptare lampades suas*, idest, parare Deo operum suorum reddere rationem: & quia tunc nemo est, qui laudet, omnis homo causæ suæ vacat, nemo est tunc, qui non de se cogitet: non ergo erant, qui oleum venderent, cœperunt deficere lampades, & conuerterunt se fatuæ ad quinq; prudentes: *Date nobis*, inquiunt, *de oleo vestro, quia lampades nostra exstinguuntur.* Hoc quærebant, quod consueuerāt, idest, alieno oleo lucere, ad alienas laudes ambulare. At illæ, *Ne fortè*, inquiunt, *non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis.* Non cōsultentiū, sed irridentiū est ista responsio. Quare irridentiū? Quia sapientes erant, quia sapientia erat in illis, quæ dixit: *Ego vestra perditioni superperridebo.* Quid mirum est, quia sapientes irrideant fatuas? Quid est irridere? *Ite ad vendentes & emite vobis.* Quæ non solebatis bene vivere, nisi quia vos homines laudabant, quia vobis oleum vendebant. Quid est oleum vendebant? laudes vendebant. Qui vendūt laudes, nisi adulatores? Quanto magis non acquiesceretis adulatoribus & intus oleum portaretis, & propter bonam conscientiam omnia bona opera faceretis: tunc diceretis: *Emendabit me iustus in misericordia, & arguet me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Quid est oleum peccatoris, nisi blandimenta adulatoris? Ite ergo ad vendētes, & emite vobis; hoc facere consueuistis. Nos autē non vobis damus: Quare? *Ne forte non sufficiat nobis & vobis.* Quid est, *Non sufficiat*? Non desperatione dictum est; sed sobria & pia humilitate: quāuis enim bonus habeat cōscientiam, unde scit, quemadmodum iudicat ille, qui neminem fallit? Habet bonam conscientiam, non illi titillant crimina in corde concepta; sed propter quotidiana quædam

vitæ humanæ peccata, licet bona conscientia
 sit, tamen dicit Deo: *Dimitte nobis debita no-*
stra, quia fecit quod sequitur, *Sicut & nos di-*
mittimus debitoribus nostris. Fregit panem esu-
 rienti ex corde, vestiuit nudum ex corde, de
 oleo interiori fecit opera bona: & tamen in
 illo iudicio trepidat ipsa bona conscientia.
 Vide, quid est: *Date nobis oleum*. Audierunt:
Ite potius ad vendentes. Quia laudibus huma-
 nis viuere consueuistis, vobiscum oleum nō
 portatis; non autem nos damus, *Ne forte nō*
sufficiat nobis & vobis: vix enim de nobis iu-
 dicamus, quanto minus de vobis possumus
 iudicare: nos ipsas non laudamus, quanto
 minus possumus oleum laudis vobis impen-
 dere? Quia cum rex iustus sederit in thro-
 no, *Quis gloriatur castum se habere cor?* Cum
 eunt emere, cum quærunt à quibus lauden-
 tur, & non inueniunt, cum quærūt à quibus
 consolentur, & non inueniunt, aperta est ia-
 nua, venit Sponsus & Sponsa. Tunc glorifi-
 cata est cum CHRISTO Ecclesia, vt singula
 membra ad totum se colligant: *Et intrauerūt*
cum eo ad nuptias, & clausum est ostium: & illæ
 fatæ postea venerunt. Sed nunquid oleum
 emerunt, aut à quibus emerent inuenerunt?
 Ideo ianuas clausas inuenerunt, pulsare cœ-
 perunt, sed sero. Dictum est, verum est, non
 fallaciter dictum est: *Pulsate, & aperietur vo-*
bis; sed modo quando tempus est misericor-
 diæ, non quando tempus est iudicij: non
 enim confundi possunt ista tempora, cum
 Misericordiam & iudicium domino suo cantet
 Ecclesia. Tempus est misericordiæ, age pœ-
 nitentiam. Tempore iudicij illam habes age-
 re? Eris in virginibus illis, contra quas clau-
 sum est ostium. *Domine, domine aperi nobis*. Nū-
 quid non pœnitentiam egerunt, quæ secum
 oleum non portauerunt? Et quid illis pro-
 fuit sera pœnitentia, quando eas irridebat
 vera sapientia? Clausum est ergo ostium, &
 quid illis dictum est? *Amen dico vobis, nescio*
vos. Quomodo hoc dictum est? Nonne simi-
 les lampades cum alijs tenuerunt? Nonne si-
 mili luce fulserunt? Id ipsum fecerunt, quod
 aliæ, quibus dictum est: *Esuriui & dedistis*
mihi manducare &c. Illæ quidem illud fece-
 runt, sed non fecerunt ante illum; sed quo-
 modo fecerunt? quomodo prohibet Domi-
 nus, qui dixit: *Caute iustitiam vestram facere co-*
ram hominibus, vt videamini ab eis; alioquin mer-
cedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in
caelis est. *Amen dico vobis receperunt mercedem*
suam. Emerunt oleum, precium dederunt;
 emerunt, non sunt fraudati laudibus huma-
 nis, quæsierūt laudes humanas & habuerūt,
 receperunt mercedem suam &c. Hucusque
 Augustinus. Ex his igitur patet primò, quā

bene dixerit Iob de hypocrita, quod paulo
 ante induximus: *Nunquid Deus audiet clamo-*
rem eius, cum venerit super eum angustia? aut po-
terit in omnipotenti delectari? &c. Patet secun-
 dò, quā sit infœlix & misera hypocritarū
 fors, & quā eleganter CHRISTVS illam ex-
 plicuerit, dicens: *Amen dico vobis, receperunt*
mercedem suam. Hinc meritò possum iam ad
 omnes fideles diuina voce personare, quā
 Deus clamat per prophetam Isaiam. Con-
 siderauerat Deus omnes homines æstuentes
 & succensos desiderio honoris, & gloriæ;
 ideoq; ad eos conuersus ait: *Omnes sitientes*
venite ad aquas. In hebræo est interiectio cō-
 miserantis & dolētis *Heu*, quā Septuagin-
 ta exprimunt: *Heu qui sititis, venite ad aquam*,
 loquitur Deus more nostro. Si esses iuxta
 limpidissimum & abundantissimum fontē
 aquarum dulcissimarum & clarissimarum,
 & ex alia parte videres hominem aliquem
 summo labore se conficientem, excauando
 terram aridam, vt aquam inde extraheret,
 vbi nihil ferè humoris appareret, qui siti
 labore, & laborem siti augeret: nonne illius
 misertus, ad eum clamares: *Heu miser, qui*
siti conficeris, vide quod inde aquas nō ex-
trahes, veni ecce fontem aquarum viuen-
tium. Videt Deus homines se conficientes,
 vt ex terra arida, ex alijs scilicet hominibus,
 aquas gloriæ honoris & laudis contrahant,
 ipse apud quem est fons vitæ, nostri miser-
 tus clamat: *Heu qui sititis, venite ad aquam*
 &c. subditq; post pauca: *Quare appenditis ar-*
gentum non in panibus, & laborem vestrum non
in saturitate? Quidam legunt ex hebræo: *Qua-*
re emitis argento non panem? Si videres homi-
 nem excellentes pecunias auri & argēti ex-
 pendentem, ementem puluerem aut fufu-
 res, cum per eas posset substantialissimum
 panem emere; recte ei diceres: *Quare appēdis*
argentum non in panibus? Quod homo nolit
 optimum electumq; panem aut rem aliquā
 preciosam emere, ex eo quòd non vult pe-
 cunias infumere, non mirum; sed quod vo-
 lens expendere & emere, cum possit emere
 grandem copiam pinguisissimi panis, nolit
 nisi pugillum fumi, vel pulueris emere; hoc
 mirandum esset, & iure ei diceretur: *Quare*
appendis argentum non in panibus? Opus bonū,
 argentum est electū, quo potest homo eme-
 re panem solidum substantialē æternæ glo-
 riæ, quā *Adipem frumenti* David vocauit.
 Et quidem, quod homo huiusmodi panem
 non emat; quia non vult argentum expendere,
 idest, quia non vult bonis operibus infu-
 dare, quæ laborem secum afferunt, non val-
 de esset mirandum: quod tamen velit argen-
 ti magnam quantitatem & copiam expēdere,
 volens

Iob. 27. 9.

Isa. 55.

Leo Castn
fis.

Psal. 147.

J 232

volens multa, grandia, & laboriosa opera facere, vt emat gloriam, & valens illam eter-
nam emere, tota pecuniam insumeret, emen-
do fursures, & pugillum hordei aut pulue-
ris, meritò audiret: Cur appendis argentum
in non panibus? Veniet tempus famis, hora
mortis, dies iudicij, quando peccatores fa-
mem patientur vt canes, tunc cum posses pa-
nes emisse, fame peribis. Eodem modo po-
teris sequentia verba expendere: *Et laborem
vestrum, non in saturitate &c.* Ad idem institu-
tum poteris cum Gregorio expendere illa
Samuelis verba ad Dei populum: *Nolite de-
clinare post vana, quæ non proderunt vobis, neque
eruent vos, quia vana sunt.* Infero tandem cum
eodem Gregorio cautelam, qua vnusquisq;
iustus debet erga sua bona opera esse solici-
tus, quam explicare possumus ex historia il-
lius prudentissimæ fœminæ Ruth, de qua
scriptura sacra enarrat, quòd tota die spicas
post messorum diligenter colligebat, ad ves-
peram autem: *quæ collegerat, virga cadens &
excutiens, paleam à granis separabat, expen-
dens attentè, quantum sibi laborando pro-
fecisset.* Similiter agere te oporteret. Debes
tota die spicas colligere bonorum operum:
eleemosyna danda est pauperi, ieiunandum,
orandum, visitandi infirmi, debet iudex li-
tigantium causis attendere, iusta discernere:
ciuitatis gubernator suo muneri satisfacere,
pater prouidere filiis quæ necessaria sūt
&c. Ad vesperam, antequam somno te tra-
das in cubili tuo, inquit Chrysostomus, quā-
do nec amicus inturbat, nec famulus irri-
tat, nec turba negotiorum vrget, parumper
introrsus ad te ipsum redi, & virga rigidi
exactique examinis, vt D. Gregorius dixit,
omnes quas collegisti spicas excute, diligen-
ter considerans, quid in vnoquoque opere
intenderis, Dei ne gloriam, an tuum hono-
rem; Deo ne obsequi, an tuz cupiditati &
auaritiæ. Si exacta discussio fit, inuenies pau-
cissimos granos remanere: paucissima enim
reperies opera, per quæ solam Dei intende-
ris laudem, gloriam & obsequium. Intellige
paleas esse quicquid aliud intenderis, & ti-
bi solummodo reseruari grana: nam de his
quæ propter mundi gloriam fecisti, audies:
Receperunt mercedem suam. Deus postquam lu-
cem homini creauit, examinadam accepit,
esset ne congrua hominum oculis nec ne:
quanto magis tu post bona opera debes ad
eorum examen descendere? De quibus la-
tius infra. Hæc de hypocritarum, & eorum
qui sibi ex bonis operibus gloriam arro-
gant, nequitia, & iniquitate
dicta sint.

*§. 27. Docet Christus non suffi-
cere facere bonum nisi fiat be-
nè: ideoq; cuiq; attendendum,
bona opera exhibere plena &
perfecta coram Deo.*

*I*tem autem cum ieiunas, unge caput
tuum & faciem tuam laua, &c.
Hypocritarum, & illorum qui
sibi ex suis bonis operib' glo-
riam & laudem cōquirere cō-
tendunt, stultitiā, grande exe-
crandumq; facinus, miserrimam & infeli-
cissimam sortem, iuxta Christi domini ver-
ba expendimus: quæ nos obligant, ad fugiē-
dos eorum mores tanquam exitialem pe-
stem, & aliam viam sumendam, quam tenen-
tes, ita opera nostra agamus; vt nobis pro-
ficient, & veram, solidam, ac firmā gloriam,
illisq; congruam mercedem operetur. Hanc
autem ipsemet CHRISTVS dominus qua-
si extento digito ostendit, subdens: *Tu au-
tem cum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuā
laua, ne videaris hominibus ieiunans; sed patri tuo,
qui est in abscondito, & pater tuus, qui videt in
abscondito, reddet tibi.* Quibus verbis quidnā
secundum literalem sensum dicere volue-
rit, supra sumus breuiter prosequuti; nunc
id ipsum altius repetito sermone expendā-
mus. Adimpletum est certè, quod Deus per
Prophetam Isaiam promiserat, dicens: *Et*
*erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, & au-
res tue audient verbum post tergum monētis: Hæc
est via, ambulate in ea, & non declinetis ad dexte-
ram, neq; ad sinistram. Quænam via? Tu autem
cum ieiunas, unge caput tuum, faciem tuam laua
&c.* Breui sermone, inquit Bernardus, hy-
pocritas, & singularitatis notarar, & argue-
rat vanitatis: vide etiam quam paucis, & co-
ram Deo suadeat bona, & corā hominibus
prouidere: *Unge caput tuum, & faciem tuam
laua.* Ad mysteria te hic sermo vocat, inquit
D. Basilius; non tam enim temporalem vn-
ctionem capitis, & lotionem faciei, quā my-
sticā exposcit: In primis vult docere Chri-
stus ieiunia, cæteraq; bona opera, prudēter
& discretè agenda, debita dispositione &
præparatione præmissa. Ungere caput & la-
uare faciem, vt ex D. Petro Chrysologo di-
ctum fuit, quædam erant dispositiones, qui-
bus se præparabat aliquis ad conuiuīū, ad
quod nullus non rectè præparatus accedere
debet. Non sine præparatione & dispositio-
ne opera bona, quæ in Dei obsequium fiūt,
agēda sunt, nec, vt rectè hispano prouerbio,

dicimus,

lib. 5. in 1.
Regum.

1. Reg. 12.
21.

Hom. 12. in
Euange. &
35. Moral.
cap. 26.

Ruth. 2. 17

In Psal. 4.

Ad finē Mo-
ralium.

Genes. 1.

Isai. 30.

Serm. 1. in
cap. ieiunij.

Hom. de ie-
iunio.

Serm. 7.

1. Pet. 3. 5. tur pacto ad bona opera facienda, quæ in
 Lib. de Elia scriptura sacra sæpè vocantur sacrificia, ad
 c. 10. quæ offerenda omnes fideles, sacerdotes
 Ecclesiastes spirituales constituti sumus, vt dixit Apo-
 3. 14. stolus Petrus, debita prius nos debem' præ-
 Ierem. 4. 14. paratione disponere. *Vnge caput tuum*, inquit
 S. Ambrosius, vbi sensus capitis sunt; *Ocu-
 li enim sapientis in capite eius*: à mēte tua omnē
 torporem & somnolentiam excute, viuidā
 & attentam eam constitue, attendens quid-
 nam offeras, cui offeras, & ad quid offeras:
 Et faciem tuā laua, cōscientiā tuā mundā exhi-
 bere cura, Et laua cor tuū à malitia, sicut decet
 eum, qui coram Deo se præsentem exhibe-
 re parat; in cuius conspectu non permanet
 malignus, quique nullius dona acceptat, nisi
 offerens sit innocens manibus, & mūdo cor-
 de. Vidēdus est D. Thomas ex professio per-
 tractans quomodo ad hoc vt opera sint ab-
 solutè bona, multæ requirantur circumstan-
 tiæ, quas omnes debet homo expendere: &
 certè animalia, quæ viderūt Ezechiel, & Ioā-
 nes plena erant oculis, quæ non vnicā rem,
 sed multas in quouis opere deberēt circū-
 picere, vt illud rectum sit, & Deo dignum.

*S. 28. Latos & quasi excipien-
 dos conuiuio vult Christus
 nos esse, cum ieiunamus prop-
 ter Deum, cui nihil latius,
 quā aliquid propter nos age-
 re: vnde bene Sponsa diem
 latitie cordis illius descripsit.*

238.
 Lib. de Elia
 c. 10.

M ieiunas, vnge caput tuum, &
 faciem tuam laua. Docere vult
 secundò CHRISTVS Domi-
 nus his verbis, iuxta Ambro-
 sij mentem, ieiunium, cætera-
 quæ mortificationis & virtutum opera, cum
 lætitia, gaudio, & hilaritate cordis debere
 fieri à nobis. Vngere namq; caput & faciem
 lauare, signa erant apud Palæstinos læti festi-
 uiq; diei & quædam ad actus festiuos dis-
 positiones, signanter ad lauta opiperatq; cō-
 uiuia, vt supra tradidimus: ideoq; idem est,
 Vnge caput tuum, & faciem tuam laua cum
 ieiunas, oras, opera sancta facis, ac si dicat:
 Grandi cum lætitia, hilaritate, & cordis gau-
 dio affectus esto, cum talia operaris. Cuius
 rei duas rationes CHRISTVS indicat, prima,
 quia illa opera facis, vt placeas patri tuo,
 qui in coelis est: iustumque est, vt lætissimè
 omnia quæ ad eius pertinent obsequium &

beneplacitum facias. Multa nobis scriptura
 sacra de Deo proponit, quibus nos ad eius
 seruitium excitet: signanter autem nostro lo-
 quendi more, (vt sicut Hieronymus obser-
 uat, ex nobis ipsis, quod velit indicare, aper-
 tius percipiamus) eū nobis representat tristē,
 mœstum, dolore acutissimo punctum,
 quādo aliquo dolore aut calamitate nos vi-
 det oppressos, & quando aliquid damni vel
 supplicij nostris exigentibus aut potius cō-
 pellentibus peccatis, nobis inducturus est.
 Ita exprimit ipsum, *taetum dolore cordis intrin-*
secus, dicentem ad Noe: Delebo hominem,
 quem formavi à facie terræ. & quasi gemen-
 tem & suspirantem, dicentem apud Esaiam:
Heu, vindicabor de hostibus meis: et præcipien-
tem gemere & suspirare Ezechielē, quando
punire populum quasi compellebatur. Dic:
Heu, ad omnes abominaciones malorū dom' Israel:
quia gladio, fame, & peste ruituri sunt. Obseruat
 Philo, id quod postea etiā annotauit Theo-
 doretus, ad quidnam Deus se exhibere vo-
 luit positū in medio rubi spinis acutissimis
 pleni, ardentissima flamma à radice vsq; ad
 cacumien ardentis, quando descendit libera-
 re populum de dura Ægypti seruitute, qua
 tenebatur afflictus: *Apparuit enim Dominus*
Moyse in flamma ignis, de medio rubi, & dixit ad
Moysem: Ego sum Deus Abraham, &c. vidi affli-
ctionem populi mei in Ægypto &c. et sciens dolorē
eius descendi, vt liberem eum &c. Talem se exhi-
 buit Deus in medio rubi ardentis, inquit
 Philo & Theodoretus, quo significaret po-
 pulum suum, laboribus duris, & acutis spi-
 nis affectum & punctum. Erat certè popu-
 lus ille in Ægypto tanquam in fornace ardentis-
 sima, dura & sicca, vt Deus Abraham prædixe-
 rat, & sæpe exponit, laboribus & doloribus
 quasi ardente igne succesus & spinis vndiq;
 punctus: voluit Deus se similiter exhibere
 quasi flāmis acerrimis circūdatū, & inter spi-
 nas acutissimas positū simili etiam afflictio-
 ne & dolore affectum, qui cum vrgeret ad
 populum liberandum: eo modo, quo quem
 volumus explicare doloribus, curis & anxie-
 tatibus plenū, dicimus, illū in medio ignis
 & spinarum positum. *Vidi inquit afflictionē po-*
puli mei. In hæbreo *Rao raihi* quomodo Sep-
 tuaginta: id est videndo vidi seu videns vi-
 di, alij, *Ominino vidi*: alij, *Apertis vndiq; oculis*
vidi, quasi diceret: Non oculos auerto, aut
 claudio à laboribus, quos populus meus sus-
 tinet; sed attentis & apertis vndiq; oculis in-
 tueor; & quod laborem illis infert, cor meū
 pungit, succedit, anxium & sollicitū reddit.
 Singulariter autem expendē illud, *Sciens do-*
lorem eius descendi, vt liberem eum: verbū enim
 hæbreum, *Iadigh*, sæpius non simplicem

In Isaiam.

Genes. 6. 7

Esai. 1. 2

Ezechiel.

Li. 1. de

ta Moyse.

Quæst. 6

In Exod.

Exod. 3. 2

7. 8.

Genes. 15.

13.

Deut. 4. 21

239.

ררר

אית

77

scientiam significat, sed eam, quæ ex experi-
mēto nascitur, quo propterea utitur Esaias
de CHRISTO domino loquens, quem vocat,
Esaie. 53. *Virum doloris, & scientem infirmitatem*, id est, ut
In Psal. 103. D. Ambrosius exposuit, sentientē dolorem
& infirmitatē, afflictū infirmitate; Certū est
Deum cū Moyse apparuit in rubo, nullo
dolore vere fuisse affectū, qui nondum na-
turā habebat, in qua vel minimū dolorē pa-
ti aut sentire posset: iā tamen tunc se Moyse
& nobis exhibuit, quasi scientem dolorē popu-
li, anxium ex dolore populi, ac si dolorē quē
populus sustinebat in corpore, ipse (nostro
loquēdi more) pateretur in corde & animo.
Externa itaq; figura & apparentia se ipsum
exhibuit iam sciētē dolorē & infirmitatē,
non suam aut à se ipso ortā, sed à populo in
ipsum (ut ita dicā) translatā: cui quantū exis-
timo, alludere voluit sanctus propheta Esaias,
desiderans eum, non in nuda figura & appa-
rētia externa sicut tunc; sed in veritate & re
ipsa suscipientē populi dolorē & infirmita-
tem, verē dolentē & infirmantem; *Desidera-
uimus inquit eum virum dolorum, & scientē infir-
mitatē*. Huiusmodi innumera possem indu-
cere, quibus scriptura sacra exprimit Deum,
ad nostras ærumnas & dolores, & cū suppli-
cia infert, mœstū, tristem, atq; dolentē. Quis
autem poterit explicare lætitiā, hilaritatē
& gaudiū, quo eadē scriptura sacra illū per-
hibet affectum, quando nos beneficijs, fau-
orib; ac sue misericordiæ donis afficit, & quā-
do aliquid agit in nostrū commodū & utili-
tatē? Expēdit egregiē, & breuiter S. Basilius
illa Davidis verba, qui postquā grādia bene-
ficia exposuit, quæ Deus erga nos operatur,
nō tā in ordine naturæ, quā gratiæ subdidit:
Schol. in. *Sit gloria domini in seculū, latabitur dominus in ope-
Psal. 103. 33. ribus suis*. Opera domini erant illa, quæ expo-
Psal. 103. 33. fuerat, & verē Esaias, *Opus Dei* illud vocat,
Esaie. 53. per quod nobis benefacit, & dona sua abū-
danter largitur, qui punire & castigare, *alie-
nū & peregrinū opus ab eo* appellat. In operib;
igitur suis *latabitur dominus*: Genebrardus;
In Psal. 103. *sibi gratulabitur*; nulla enim dies nostro loquē-
di more Deo latior, hilariorque illucet illa,
qua aliquid in nostrā vtilitatē & cōmodum
operatur; tūc sibi metipsi gratulatur. Qui nā-
q; in conuersione peccatoris cōuocat ami-
cos & vicinos, dicēs: *Cōgratulamini mihi*, qua-
si nō plenē corū gratulationib; satisfactus,
ipse etiā sibi met de misericordiæ suæ dono
nobis collato, gratulatur: *Latabitur*, aut gratu-
labitur dominus: de quo? nūquid de aliqua ce-
lestri victoria de inimicis suis reportata? Nū-
co quod subiecit sibi aliquas prouintias,
vel nationes? An verō de eo quod glorifica-
tur & adoratur ab omnibus? Nū quia mul-

tis redundat diuitijs? Nequaquā: sed in ope-
ribus suis: lætatur enim dominus, inquit Basi-
lius, nō ob id, quod adoratur: sed quod mor-
tales seruantur, & eis benefacit, ac miseri-
cordias suas erga eos operatur. Hanc Dei
erga nos bonitatē cōsiderans David, præmis-
sit: *Sit gloria domini in seculū*, id est, ut exponit
Basilius, dignū est, ut perpetuō laudetur ab
omnibus. His concinunt illa Moyse verba:
Latatus est dominus super vos, benè vobis faciens,
vosq; multiplicans: & expressius illa ipsiusmet
Dei verba apud Ieremiā cui cū primō indi-
casset se peccatis quasi cōpulsū & coactū
ad infligendas Israelitis captiuitatis pœnas,
explicaturus quod ab illis eisdē post breue
tēpus esset liberatur: *Et labor inquit super*
eis, cū benè eis fecero, & placabo eos in terra ista
in veritate, in toto corde meo, & in tota anima mea.
Illud in toto corde meo, & in tota anima mea, ad-
iungendū est ei, quod præmisit; *Labor su-
per eis, cū bene eis fecero*, quasi dicat: Cū eis be-
ne fecero, non tristis, aut mœstus ero, sed læ-
tabor in toto corde meo, & in tota anima
mea: qua dicendi phrasi supremum omni-
bus modis gaudium & lætitiā voluit expri-
mere, quæ omnē lætitiā superat, sicut cū
petit se diligī *ex toto corde & ex tota anima*,
supremū super omnia amorē exposcit. Est
itaq; dies conuiuij & supremæ lætitiæ, ac fes-
tiuissimæ solemnitatis, ipsi Deo, (ut nostro
loquendi more dicamus) cū hominibus
benefacit, ideoq; recipiens filium prodi-
gum splendenti vestium cultu ornans, diem
maximè festiui in domo sua voluit præpa-
rati. In huius confirmationē etsi multa alia
possemus scripturæ sacre loca annotare; tā-
tummodo libet expendere illa Sponsæ diui-
næ verba, de Sponso suo loquentis. *Egredimini*
inquit filia Sion, & videte regem Salomonē in
diademate, quo coronauit eum mater sua, in die des-
pensationis illius, & in die lætiæ cordis sui: Valde
se torquent Rabbini, ut locū istū de Salomo-
ne plenē intelligendū ostendant, quē dicit
dignū visu singulariter fuisse, quādo plebs
Israelitica, quæ illius mater dicitur, diadema-
te honoris & gloriæ illum coronauit, in illa
suprema solemnitate, qua arcā Dei in tēplo
à se cōstructo, cū insigni maiestatis pompa
collocauit, de qua re traditionē quādam apud
hæbreos refert Genebrardus, de quib; nos-
ter Sotomayor; sed quāuis in omne latus se-
vertāt, nō possunt de Salomone illud expli-
care: *In die desponsationis illius*, si ea quæ sacris
scripturis congruūt dicere velint. Certū est
propterea apud sanctos Patres, nō tā de illo
Salomone, quā de CHRISTO domino, Salo-
mone nostro pacifico, pacisq; autore nō tā
per allegoriā, quā per prophetiā verba intel-

Deuter. 28-
63.Ierem. 32-
41.Luc. 10-
27.

241.

Cant. 3-11.

In Chro-
nolog. he-
bre. p. 25.
6. Inc. 3.
Cant.

ligēda, quē vt videamus diademate à matre suacoronatū in die despōsationis suæ & lætitiæ cordis sui, prouocat Sponsa cœlestis & inuitat: multa enim sunt tā grandi consideratione digna, vt supremorum Angelorum aciem mentis superent. Duobus autem modis sancti Patres hæc verba explicant, primò vt loquatur cœlestis Sponsa, de CHRISTI domini conceptione in vtero virginali: nostræ namq; naturæ assumptio in scriptura sacra, desponsatio diuini verbi vocatur, qua naturam nostrā tanquā Sponsam cœlestis Sponsus sibi perpetuò copulauit, infinitis diuinæ naturæ & gratiæ dotibus eidē collatis: qua de causa sancti Patres, signanter Augustinus dicere solent, in virginali vtero tanquam in mundo purissimoque thalamo nuptias illas fuisse celebratas, quibus Deus cōiunctus est carni, & caro adhæsit Deo, quas vt idē Augustinus expendit, in spiritu vidit Dauid, cōsiderans diē natiuitatis CHRISTI, qua processit tanquā Sponsus cœlestis de thalamo suo, id est de vtero virginali, thalamo supremis cœlestibus donis ornato: Mater eius est beatissima virgo, quā vel reluctātibz hæreticis, ore pleno Dei Matrē verē & propriē vocandā, scripturę sacrę tradunt, fidesq; catholica proficitur. Hæc in illa die desponsationis, illum coronauit diademate nostræ mortalitatis & infirmitatis. Ita Gregori⁹ Nyssenus^a, Ambrosius^b, Augustinus^c, Gregorius magnus^d, Bernardus^e, D. Thomas^f, quā sententiā secutus Hugo de sancto Victore^g, elegantissimè verbum *egredimini* expendit: id enim inquit, Sponsa dicere voluit, *egredimini*, & ingredi mini, *Egredimini* & videte in eo, quod mater, ingredi mini & videte in eo quod pater dedit: quod enim dedit mater, foris est, quod autē pater, intus: mater dedit infirmitatē, pater dedit maiestatem; mater dedit substantiā carnis, pater dedit cōsortiū Deitatis; mater dedit in quo vicit, pater dedit in quo regnauit, mater dedit in quo victor coropatur, pater dedit in quo regnans adoratur &c. Hæc autē dicitur *dies lætitiæ cordis sui*: quę verba magnā admirationis materiā adducūt. Nūquid enim fili⁹ Dei lætior fuit, aut hilarior in vtero matris carnis infirmitate circūdatus, quā in sinu patris tota paterna gloria splendidus? Nōne aptius, diēs lætitię cordis eius dici potest, dies ille æternitatis, de quo Pater dixit: *In splendoribus sanctorum ante luciferum hodie genui te*. Nō sine magno mysterio dies lætitiæ, ille dicitur, quo dolores, pœnas, afflictiones, infirmitatesque nostras cœpit experiri, & naturam assumpsit in qua posset dolere, ieiunare, pati & mori; quia hæc illius singularis lætitiæ est, homini-

bus benefacere: & quia illa & si sibi essent pœnalia, homini tamen erant omnibus modis proficua: idcirco dicitur dies lætitię eius. Ab initio mundi, nescio qua singulari lætitiæ affectum se ipsum perhibet, dicens: *Delectabar per singulos dies ludēs in orbe terrarū, ludens coram ipso*, quod quidam dictum putāt de illis diebus, quibus Pater per ipsum, mūdū creauit, & ornauit: tunc enim attendens illa omnia in hominum beneficium præparari, hoc ipso, peculiari delectatione se perhibet affectum, & operantem ludendo & hilarissime agēdo: alij de figuris, quas à mundi exordio per singulas ætates agebat in antiquis patribz, dū se ipsum exhibebat proditoriē crudeliterq; occisum in Abel, ad sacrificium crucis ductū in Isaac, illussum ab inimicis in Samson, in mare passionis deiectum & à morte tanquā à ceto deglutitū in Iona &c. hæc omnia tanquam ludi quidam erāt, quibus diuina sapientia se excercebat, id in figura agens, quod postea in veritate acturus erat, vt D. Augustinus indicat: sicut iques, qui hastiludium agere parat, prius quasi ludens per multos dies in illo se exercet. Exultauit tūc in figura; multò magis cū ad ipsam veritatem se vidit peruenisse, per veram humanæ naturæ assumptionē. Quod credo indicasse, illis verbis, quæ subdidit: *Et delitia mea esse cū filiis hominū*, quasi dicat: Quę in patribz antiquis agebā, erant quasi quidā ludi & figuræ, *erā ensayōs solamente*, & ideo non plenam lætitiā interebant: tunc erunt delitiæ plenę, quando ero cum filiis hominum, & verē ac realiter dicetur: *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis*. Intelligendum est igitur Dei filiū, ea die qua se naturæ humanæ copulatum & desponsatū vidit, ineffabili & immenso quodā gaudio exultasse: quia videbat tēpus iam aduenisse, quo viā illam nostræ redemptionis laboriosissimā, spinis acutissimis vndique septā, doloribus plenā, agēdā, imò & percurrēdā assumptur⁹ erat. Inenarrabili exultatione affect⁹ fuit, quia iā se vidit in palēstra cōstitutū, in qua tādē infamissima morte occubiturus erat, quā ab æterno (vt ita more nostro loquar) affectib⁹ inenarrabilib⁹ optauerat: id quod dicere voluit Dauid, qui huiusmodi dispēsationē prædicens, subdit: *Exultauit vt gigas ad currēdā viā*: Exultauit, quia tempus aduenerat, quo hominibus suprema posset cōferre beneficia, imò (vt ipse pro sua summa admirādaq; benignitate dicere voluit) vt hominib⁹ ministraret, & obsequeretur: assūpsit enim formā serui, quasi ipsis hominibus obsequuturus. Huiusmodi seruitia & obsequia, vt ita ipso permittente dicam, homini exhibi-

Pron. 8.3

Li. 1. qq. 1
Simplici:
nū q. vlt.

Ioan. 1.

Psal. 18.

Mat. 21. 2

Genes. 34

Hom. 1. de
Saul & Da
uide.1. Reg. 18.
123.6. Antiquit.
1. 1.

246.

1. Reg. 12.3

Osee. 3. 2.

נחמ

To 1. fol.
312. p. 2.

Epist. 39.

acceptare, alios septem annos seruitij de no-
uo pro Rachele spondit Iacob, illud ob-
sequium vice pretij similiter assignans, per
quod etiam Rachelem sibi sponsam faceret.
Similiter Rex Hemor, volens Dinam filiam
Iacob despondere filio suo Sichem, dixit ad
patrem & fratres puellæ: *laudem gratiam co-
ram vobis, & quacumque statueritis dabo, auge-
te dotem, & muner. i. postulate, &c. Date mihi hanc
puellam uxorem.* Id quod clarius patet ex his-
toria Davidis, quam expendit Chrysosto-
mus. Cum namque serui Saulis dixissent ad
David: *Eslo gener regis*, id est contende id
consequi quod Saul promissit, dare tibi
filiam suam uxorem; respondit ille: *Num-
parum vobis videtur, esse generum regis? Ego
autem sum vir pauper & tenuis*: quasi dicat:
Opus grande est, contendere accipere filiã
regis in uxore, quam non potest quis in ux-
orem accipere nisi magno dato pretio pro
dote: quod ego præstare non possû, qui sum
pauper. Hispanè rectè hoc exprimes, si mo-
tu quodã faciei verba proferas, dicēs: Si es-
sas pocas pajas ser yerno de vn Rey, y casar
con su hija, que para esto es menester dar
vna grande hazienda, la qual yo no tengo.
Hæc Davidis verba cū renūtiata essent Sau-
li, iussit seruis suis, vt dicerent ad David: *Nō
habet rex sponsalia necesse, nisi tantum centum pre-
putia Philistinorum, vt fiat vltio de inimicis regis.*
In hæbreo habetur nomen *Mobar*, quod sig-
nificat dotem. Pagninus: *Non voluntas regi in
dote, & clarius Iosephus explicuit; Dicite in-
quit, nihil memorari pecunias aut dona.*
Hæc autem vocabantur spōsalia: quia tunc
desponsationis dies erat, quando à viro per-
soluebantur. Hinc intelliges, cur Nathā vo-
lens describere, quomodo Vrias acceperit
Beth-sabee in uxorem, sub typo ouis, dixe-
rit: *Pauper nihil habebat omnino, præter ouē vnā
paruulam, quam emerat, & nutrierat.* Ex his pa-
tet explicatio illius difficilis loci Osee. Præ-
cepit illi Deus vt mulierem fornicariam &
adulteram sibi desponsaret & amaret. Hoc
ille perfecit, *Et sodi inquit eam mihi quindecim
argenteis, & coro bordei, & dimidio coro bordei.* In
hæbreo habetur verbum *Carah*, quod primo
quidem significat, excavare; per trāslationē
autem significat, emere, vt Brixianus tradit,
iuxta quod Pagninus transfert, *Possedi eam:*
Vatablus, Comparavi eam: Isidorus Clarius,
Emi: Septuaginta: *Mercede eam comparavi*, quo-
modo legit Ambrosius. Dato ergo pretio
eam sibi desponsavit Oseas, & tunc eam sibi
acquisiuit, & despondit, quando pretium
dedit. Qua in re expressa fuit CH R I S T I fi-
gura, vt S. Hieronymus annotauit, qui hu-
manam naturam sibi Sponsam acquisiuit da-

tō pretio & dote suis sanguinis; tuncq; pro-
priè & completè desponsationis dies fuit,
quando hoc pretiū persoluit, quo sponsam
sibi acquisiuit, comparauit, & emit. Vnde
Paulus, *Ecclesiam quam acquisiuit sanguine suo:*
& iterum, *Empti estis pretio magno: & Petrus,*
Non corruptibilibus auro & argento redempti estis.
Expende illud verbum, *redempti estis*, quod
non solum dicitur, quia CH R I S T V S nos
ex diaboli tyrānide & captiuitate redemit:
sed etiam quia excedenti in infinitum pre-
tio nos emit, quomodo dicere solemus quā-
do grande pretium pro re aliqua pendimus
nos illam emisse, & reemisse. Verè CH R I S-
T V S melius quā Moyſes, potest dici *Spon-
sus sanguinum*, quia sponsam sibi comparauit,
non vna sanguinis gutta, sed toto sanguine
suo; vt videas quantum ille te estimauerit,
pro quò tale pretiū dedit. Agnosce ò Chris-
tiane dignitatem tuam, inquit S. Leo papa, *pretium inum sanguis Christi est.* Illa ergo dies
desponsationis eius dicitur, qua suū sangui-
nem in passione abundanter effudit, & in
pretium obtulit & dotem Sponsæ. Propte-
rea hic dicitur singulariter, *Dies lætitiæ cordis
sui.* O admirandum mysterium. Quomodo
potest congruè dies iste lætitiæ vocari? Do-
loris potius & tristitiæ, mortis & luctus ap-
pellandus videtur, quando factus in agonia
sanguineo sudore fuit madens: quādo talis
erat, qualē prævidit Esaïas dicēs: *Quasi absco-
ditus est vultus eius & despectus, vnde nec reputa-
uimus eum, & nos putauimus eum quasi leprosum,
percutsum a Deo & humiliatum:* quando tradi-
tus fuit manibus & voluntati inimicorū visi-
bilibium, & inuisibilibium, vt plenius quā in
Iob quicquid vellent exequerentur, sine ali-
qua vitæ illius reservatione: quando sol ipse
luctū agere visus fuit, radios suos retrahēs,
& talis CHRISTVS extitit, vt ipsi omnis crea-
tura, sicut D. Bernardus considerat, compas-
safuerit, *nā terra mora est, petra scissa sunt, monu-
menta aperta sunt &c.* Sit quidem dies lætitiæ
illius, dies resurrectionis, de qua ore pleno
dicere potuit sanctus propheta: *Hæc est dies
quam fecit dominus, exultemus & lætemur in ea:*
quod tamē dies passionis & mortis voce-
tur dies lætitiæ cordis sui, cū Pilatus eū vidē-
dū populo exhibuit, tā diris vulnerib; sau-
ciū, tam diris spinis punctū, vt crederet ex-
etiā illorū impiorū spectatorū posset corda
ad cōpansionē flectere; hoc admirationem
gradē excitat. Rectè tamē & cōsequēter cœ-
lestis Spōsa loquitur: quē enim vocauit *Diem
desponsationis ei*, cōsequēter vocauit *Diē lætitiæ
cordis sui.* Vnū enim ex alio sequitur: nā dies
desponsationis alicui sine dubio dies est læ-
titiæ illi. Inquirētib; Phariseis, cur CHRISTI

Asterism.
20. 28.1. Cor. 6.
20.
1. Petri. 1
18.

Exo. 4. 2.

Ser. de nat.
uit. Christi

247.

Esaïa. 53.

Matth. 27
51.Psal. 117.
24.

discipuli nō ieiunarēt, sicut discipuli Ioānis; respōdit eis dominus: *Nūquid possunt filij Spōsi,* (aut vt Marc^o ait, *si nuptiarum*) *luzere, quādiu cum illis est Sponsus?* Vocant hebrzi filios alicuius rei, qui ei intendūt, aut ei addicti vel traditi sunt; quomodo vocātur *filij diuitiarū, filij mortis, filij regni,* &c. Vnde filij Sponsi, aut filij nuptiarum illi vocabātur, qui ad Sponsum pertinebāt, vel ad nuptias, aut eis erāt addicti: sicuti qui ad illas erant inuitati aut vocati, aut assisiebāt earū solemnitati. Cōmune est apud omnes nationes, nuptias cū gaudio, lētitia, cōuiujs, actibusq; festiuis celebrare, & qui ad eas vocātur, nō nisi ad lētiā & gaudiū vocātur. Ita Labā celebrare volēs nuptias filiz suz Rachel cū Iacob, *vocatis amicorū turbis ad cōuiuū. fecit nuptias.* Ecce quomodo nuptiz agebātur, vocādo ad cōuiuū & festos lētoiq; actus. Similiter quādo Samson duxit vxorē Philistzā, septē diebus cōuiuia celebrata sunt: tuncq; qui ad nuptias vocati erāt, vt prouocarēt Spōsam Sālonis ad explicandū problema à Samsonē propositū: *An inquit idcirco vocastis nos ad nuptias, vt spoliaretis?* quasi dicant: Nullus ad nuptias vocatur ad aliquid triste, infaustum, vel lugubre; sed ad lēta, iocūdaq; cōuiuia. Vnde & quādo nuptiz factz sunt in Cana Galilez, ad quas CHRISTVS dominus, eiusq; sanctissima mater & discipuli vocati sunt, ad cōuiuium fuerūt inuitati; & vt CHRISTVS dixit in parabola, Rex qui fecit nuptias filio suo, hoc ipso parauit prādiū magnum, & qui vocati erāt, debebant festiuis vestibus esse ornatī: ideo ille exclus^{us} est, qui nō vestē nuptialē induerat. Tēpus quo CHRISTVS venit, fuit tēpus despōsationis, quo per carnis assumptio nē sibi Ecclesiā despōsauit vt supra dictū est: vnde inter cetera, quz Ioannes Baptista de illo dixit, digito ipsum indicās & sermone declarās: *Qui habet inquit, spōsam, spōsus est,* se autem vocauit amicū Spōsi, ideoq; magna exultatione lētātē, ideoq; subdidit: *Amicus autē stat, & audit, & gaudio gaudet,* idest ineffabili exultat gaudio propter vocē Spōsi. Similiter Apostoli erāt, qui singulariter ad has nuptias vocati fuerāt. Nō igitur illis tēpus congruū erat tristitiā, sed lētitia. Si ergo singulariter dies, quo CHRISTVS passus fuit, & spinea corona redemitus, peculiariter fuit dies despōsationis eius, quo Spōsam sibi acquirere bat, emebat, & cōparabat, rectē dicetur dies lētitiz cordis sui: *Indie inquit lētitia cordis sui.* Nota est illa Spiritus sancti sentētia, quā experiētia ipsa cōfirmat: *Desideriū si cōpleatur, delectat animā, & iterū: Lignū vitę est desideriū veniēs,* idest cū homo acquirit, quod magno cōquisierat desiderio. Desiderium CHRISTI

erat, homines à diaboli tyrannide liberare, æterno patri recōciliare, in regnū suū trāsfere, & filios Dei efficere: hoc fuit, qd illum è cœlis ad terrā traxit, quod ad tā dura agenda & patiēda adegit: hoc desideriū cōpleturus erat mortē sustinens, sanguinē fundēs, coronā spineā gestās &c: ideo illud tēpus sū moperē optabat, & desiderabat. Hinc illę voces: *Baptismo habeo baptizari, & quomodo coar-* *Etor donec perficiam illud? &c, Desiderio desiderani,* idest summo desiderio optauī, hoc pascha mā ducare vobiscū: quia illo in paschate erat morti tradendus, qui in suprema festiuitate, quę erat paschatis mori voluit; quoniā nullum diē festiuiorē sibi duxit illo, quo pro nobis passurus erat. Id circo quando cōpletū fuit huiusmodi desiderium, incredibili gaudio exultauit, & fuit dies lētitiz cordis eius. Im-mensus, & incōparabilis fuit dolor corporis eius, vt meritō posset clamare: *Attendite, & videte, si est dolor sicut dolor meus,* sed maius erat gaudiū cordis illius: imō quanto magis augebātur dolores, magis crescebat cordis lētitia, quoniam dolores illi erant, per quos id perficiebat, quod optabat & desiderabat, hominibus scilicet benefacere, eos ab omni malo liberare, & cunctis cumulare diuinis muneribus. Vnde id quod in eisdē Canticis Canticorū cœlestis ipse Sponsus dixit, explicari potest: *Veni inquit in hortū meū soror mea Sponsa, messui myrrhā meā cum aromatibus meis.* Verbum *Veni* præteriti temporis est, ac primæ personæ. Clariūs Septuaginta: *Descendi, Chaldeus, Ingressus sum, Ambrosius^a & Rufinus^b atq; aliqui latini: Intraui in hortum meū.* Vocat autem Sponsus *hortum suum:* Iudaicū populum, quem tanquam peculiare sibi hortum elegit, in terra repromissa plantauit, vt sæpe per Prophetas expressit. Descendit autem in hunc hortum, cū de cœlis ad terrā Iudez descendit, & carnem humanam ibi assumpsit. Quid in hoc horto collegit? poma ne dulcissima, aut mala citrea vel cotonea suauissima, an fructū aliquē gustui placidū? *Messui inquit myrrhā meā cum aromatibus meis, Aromata omnia amara sunt, & singulariter myrrha: ideo illam singulariter expressit. Quod in horto suo collegit, fuit acerbissima amaritudo, dolor acutissim^{us}, omne pœnarū inenarrabiliū gen^{us}. Et si quæras. Qualis hui^{us} myrrhæ aromatumq; sapor? Comedi inquit fauū cū melle meo, bibi vinū meū cū lacte meo. Nullus fauus melle replet^{us} potuit esse mihi dulcior; nullū vinum, aut lac suauius, & dulcius gustui meo. Nec immeritō, quia vt dixit S. Bernardus, vbi amor est, labor non est, sed sapor: quia CHRISTVS hæc omnia ex amore hominis suscipiebat, per quę eius salutē ope-*

rabatur

Luc. 12.

10.

Luc. 22.

15.

Threnot. 1.

12.

249.

Cant. 5. 1.

a Li. de bo-

no mortis.

c. 5.

b In exposi-

tione sym-

bolici.

Ser. 15. in

cant.

quod populus offerebat, eum regem volens constituere, potius crucem quam ipsemet populus illi intulit, voluit ab eodem sustinere: magis ab illo crucem, quam regnum & gaudium eligens. Secundus comuniorque sensus est, ut loquatur de premio, quod CHRISTVS erat per tolerantiam Crucis reportaturus. Illud erat duplex, primo enim meruit sibi, non gratiam, neque gloriam essentialem, aut spiritualia charismata; hæc enim omnia habuerat iam ab instanti suæ conceptionis: sed gloriam sui corporis, & exaltationem illius super omnes celos & sidera, & sui nominis claritatem. Secundo meruit nobis gratiam, gloriam animæ & corporis, spiritualia dona &c. Quando ergo tempus passionis instabat peculiariter tunc hoc gaudium sibi proposuit, quod per illam erat consecuturus; illiusque consideratio ita dolores temperavit, ut quamvis supremi illi essent in corpore, tamen in animo erat ineffabile quoddam gaudium & lætitia, ut paulo ante dictum est, ideoque dicitur, *confusionem contempsisse*. Contemptus siquidem est actus animæ maxima fortitudine roboratæ, conferentis vnum ad aliud, & ex magnitudine & estimatione vnius, spernentis aliud. Grâdis quidem & suprema confusionis magnitudo, quæ Christo se offerebat sustinenda, sed maior gaudij & premij excellentia: ideo considerans hanc, contempsit illam, diemque lætitiæ habuit & duxit illud, in quo suprema, inauditaque tormenta sustinuit. Proposuit sibi in corde (inquit Anselmus) gaudium æternum, ad quod per passionem erat transiturus, & sic libentissimè pertulit supplicia crucis. Hoc autem non solum intelligendum est, sibi proposuisse CHRISTVM mortis suæ tempore, sed ab instanti suæ conceptionis: tunc enim mortem turpissimam & omnia, quæ in vita & morte passurus erat sibi proposita fuerunt; propositum item gaudium, & premium, quod inde erat consecuturus: & attendens hoc, acceptavit libentissimè & lætissimè illud. Et forte hoc est, quod supra insinuabamus dictum à Davide, qui CHRISTVM describit prodeuntem de utero virginali, tanquam de thalamo purissimo & mundissimo, magna affectum exultatione & lætitia *ad currentem viam* laboriosissimam, quam acturus erat ieiunando, orando, vigilando, curando infirmos, misericordias pauperibus exhibendo, sustinendo opprobria, blasphemias, crucem, mortem, &c: exultans, gaudens, & grandi lætitia affectus, hanc viam percurrentem assumpsit; quia premium, quod inde reportaturus erat, consideravit. Grande sanè remedium, quod propterea nobis tradit, ut mortificationis opera non nos terreant, sed po-

tius ad ea agenda, læto vultu atque festivo nos præparemus, oculos & mentem ad superna premia nobis reposita attollentes. Ille, quem Ioannes Apostolus similè vidit filio hominis, id est CHRISTO, habebat oculos, tanquam flammam ignis, in quo CHRISTO similis erat. Flamma namque ignis sursum semper tendit; ideoque CHRISTVS oculos habuit tanquam flammam ignis, ad superna premia semper habens eleuatos. Hoc faciat sanctus, qui similis CHRISTO esse debet, oculos mentis suæ ad græde premium, quod sibi in supremis paratum credit, attollens. Et si ille gloriam corporis attendens, tam grandia egit, & tam inaudita pertulit; quid tu ut gloriam animæ consequi possis, quæ sine dubio infinite gloriam corporis excedit? Si ille attendens bona, quæ nobis per illas actiones & passionem operabatur, lætus & gaudens ad illas agendas & sustinendas accessit: quanto magis tu pro tua ipsiusmet gloria & beatitudine? Græde sine dubio remedium, efficacissimumque, quo usus David viam mandatorum Dei lætissimè percurrerebat, cuius verba egregiè observat D. Augustinus. *Desiderabilia* inquit loquens de diuinis verbis & mandatis, *super aurum & lapidem pretiosum multum, dulciora super mel & fauam*. Quod si quæras: Et unde talia tibi videntur Dei mandata? respondet: *Nam & servus tuus custodit ea, & in custodiendis illis retributio multa*. Coniunctio illa, &, ut Augustinus interpretatur, vim habet causalis, sicut sæpe in scriptura habere solet, quasi dicat: Quia mandata Dei custodio, attendens custodientibus illa, retributionem multam preparatam, idcirco mihi sunt dulciora super mel & fauam. Huius premij consideratio fecit, ut Moyses dimissis innumeris thesaurorum divitijs & voluptatibus, quibus perfrui poterat in palatio Pharaonis: in quo tamquam filius fuerat nutritus & adoptatus, constanti pectore lætoque corde se transferret ad amplectendam paupertatem, angustias, flagella, persecutiones & afflictiones, quas Dei populus patiebatur: *Erat enim*, inquit Paulus, *aspiciens in remunerationem*: aspiciebat (inquit Anselmus) plena fide in remunerationem æternam, quam CHRISTVS pro se patientibus erat daturus, & elegit esse despicabilis apud homines: quia sursum cor habebat, & de æternis honoribus cogitabat, quos se per paupertatem, & patientiam adepturum sperabat. Hæc insuper fecit, quod Apostoli flagellis, verberibusque cæsi, illi quidem ibant gaudentes, a conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt, pro nomine IESU contumeliâ pati. Tanquam rem grandem proponit hoc sacer Euangelista, ideoque affirmandi notam præmissit, *Quidē*. Circa quod factum

Apoca. 1. 14.

252.

In Psal. 81. Psalm. 118.

Ad hebr. 11. In c. 11. ad Hebræos.

Actu. 5. 41.

observat

ib. 3. Hist.
2p. 10.Zachariz.
o. 7.

Sal. 77. 9.

Sal. 35. 9.

Rom. 12. 12.

255
ibr. 16. &
7. de ado-
at.Ium. 15. &
8.

stra etiam est fides, idemque propositum, &c. Vide Theodoretum enarrantem de Theodoro adolescente, qui magna tristitia afficiebatur, cum tortores ab inferendis sibi tormentis cessaret. Et huiusmodi possemus innumera de excellentissimis martyribus recensere, de quibus illud accipere possumus, quod dictum est: *Et erunt quasi fortes Ephraim, & letabitur cor eorum quasi a vino.* Non dixit, erunt quasi filij Ephraim, quos David iam debiles, timidos, infirmosque, descripserat dicēs: *Filij Ephraim intendentes & mittentes arcum, conuersi sunt in die belli: sed quasi fortes Ephraim.* In hebraeo habetur nomen numeri singularis, quod Regia transfert, ut fortis Ephraim, alludens fortitatem ad fortissimum Iosue, qui fuit de tribu Ephraim, qui spe introeundi in terram repromissam, & introducendi populum in illam, omnibus periculis intrepidus se exposuit. Aut verò ad magnum Samuelē, qui etiā fuit de tribu Ephraim, qui inuicta animi fortitudine excelluit. Aut verò ad duos ipsos simul lectio Vulgata, quę in plurali legit, *quasi fortes*, visa est alludere. Et si quæras: Vnde tanta fortitudo? Id explicat subdēs: *Letabitur cor eorum quasi a vino.* Vinum, typum tenet eternę beatitudinis & glorię, de qua dicebat David: *Inebriabuntur ab ubertate domus tue.* Non dicit Propheta, letabitur cor eorum a vino, sed *quasi a vino*: quia sancti in hac vita nondum habent beatitudinem ipsam in re; sed tantum in spe, a qua lætitiā & exultationē trahunt, de qua Paulus: *Spe gaudentes.* Ex his intelligitur, cur sancti Martyres, pœnitentes, confessores, &c: ad maiora virtutum opera, & maiores pœnarum cruciatus, maiori lætitiā erant affecti: quia videlicet magis eorum spes augebatur, & roborabatur. In cuius confirmationem & explicationem obseruat S. Cyrillus Alexandrinus, quod Deus statuebat, ad maius sacrificium, maiorem copiam similę, olei & vini adhibendam. Omnem victimā iubebat cōdiri simila, oleo & vino, proportionē tamē seruata; ita videlicet, ut qui agnum immolaret, decimā partem ephi similę, vino vero & olei quartā partē hin (mensurę sunt, quibus utebatur hebræi) adijciat sacrificio. Si aries fuerit, largior mensura similę, olei & vini conferantur, idest tertiā parte; quarta enim mansurę pars, minor est quā tertiā. At si vitulus offeratur, simila oleum & vinum tertiā partem superēt, & ad dimidiam mensuram perueniant. Ita quę in textu capitis quintidecimi numerorum habentur, explicat Cyrillus, quę clarē repetuntur eodem libro, capite vigesimo octauo: vbi postquam de simila & oleo actum fuit,

subditur singulariter de vino infundendo: *Libamenta inquit vini, quę per singulas fundenda sunt victimas, ista erunt: media pars hin per singulos vitulos, tertiā per arietē, quartā per agnū.* Non inquit Cyrillus, similā illā ex tritico, vitę esse figuram, hilaritatis autem oleum: scriptum est enim: *Ut exhilaret faciem in oleo, & panis cor hominis cōfirmet.* Lætitia verò spiritalis, quę & superna est, & per spiritum datur, nota & symbolū, est vinū. Vinum inquit lætificet cor hominis. Igitur pro eorū quę quisque obtulerit ratione, sequetur etiā vitę a Deo tributę subministratio, hilaritati atque lætitię coniuncta. Ita Cyrillus, qui annotat, se non loqui de vita ista corruptibili; sed eternā, quā similia exprimit, de qua dictū est: *Adipe frumenti satiat te.* Iuxta mensuram ergo sacrificij sequitur mensura vitę eternę, quā quis promeretur, modo infra explicando, & gaudium ac lætitiā & cordis exultatio. Hinc sancti tunc maiori gaudio exultabant in corde, quando maioris mortificationis opus Deo offerebant, & ad maiorem pœnitentię actum, maior cordis hilaritas consequebatur: quia spes premiij crescebat, & augebatur. Hinc etiam tam lætos & gaudentes sancti Martyres tortoribus se offerebāt & exponebant cruciandos: ut pro magno munere exposcerent, maiora quā tyranni excogitauerant sibi tormenta inferri. Cuius rationem tradit Ambrosius, annotans, perturbationes quidē sanctis prædictas in scriptura; sed in ea consolationes expressas, præponderantes omnibus laboribus & perturbationibus. In cuius confirmationem, post aliqua quę induxit, subintulit: *Nam de Petro quid loquar? qui crucem suam futura remuneratione indignam arbitratus, inuerso suspendi poposcuit vestigio, ut aliquid passioni suę adderet, cuius acerbare ipse sibi supplicia nō timeret.* Id ipsum in illo inuictō CHRISTI martyre Vincentio videmus: qui assumptus ex æquuleo, atque ad patibulum raptus, moras carnificum arguendo, tam alacris ad pœnā properabat, quod tortores ipsos præueniret, & quadam mira obiurgatione contra se acueret, vocans eos segnes, pigros, inualidos, infirmos: imò & ad tyrannum ipsum aspicientem tormenta, quę sibi inferebantur; Ecce inquit, iam in sublimē agor, & seculo altior tormenta tua tyranne despicio: paratus sum ad omnia tormenta, insurge & toto malignitatis spiritu debacchare, & videbis me Dei virtute plus posse dū torqueor, quā possis ipse, qui torques. De quibus excellenter D. Augustinus. Ita quidem sancti talia agentes & patientes se lætissimos exhibebant; tum quia cōsiderabant, se illa in Dei obsequiū præstare, qui

Numer. 13.

14.

Psal. 103.

15.

Psal. 147.

14.

Libro. 1. de
interpellatione. c. 1.

Sermo. 11.

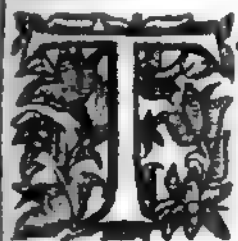
de Sanctis.

maiora

maiora pro ipsis lætissimè sustinuit, vt supra dicebamus; tum quia sibi met ipsis proponebant, apud cœlestem patrem grandē mercedem repositam, sibi suo tempore reddendam. Non ad talia tormenta te vocat nunc CHRIS TVS, non ad crucem Petri, gladiū Pauli, lapides Stephani, ignes Laurentij, &c: sed ad ieiunium sanctum, & vt conuertaris ad ipsum in ieiunio fletu & planctu. Eia igitur vnge caput tuum, & faciem tuam laua, lætus & hilaris hæc aggredere, ieiunia, ora, vigila, eleemosynas facito, plange, lacrymas funde pro peccatis: sic age, vt iuxta doctrinam Augustini, de peccatis quidem doleas, & de dolore gaudeas: gaudens & hilaris pœnitentiā agere incipe; dolens & illacrymans pro eo quod peccasti; exultās, quia tempus aduenit, quo peccata tua Dei gratia adiutus, per validam diluas pœnitentiam.

S. 31. Ieiunaturo Christus metaphorice loquens imponit, vt omni ex parte sit cōpositus, & quod non tam à cibis, quàm à vitijs ieiunet.

I Autem cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans: sed patri tuo. Alio modo videtur Hieronymus^a, Augustinus^b, Bernardus^c, priorq; illis Origenes^d, CHRIS TVS domini verba expendere, vt intelligamus, cum petit tēpore ieiunij caput vngere, faciem lauare, & te ipsum disponere, vt patri tuo cœlesti videaris; voluisse docere, ad rectum ieiunium totū hominē omni ex parte oportere componi & aptari: vngat caput, faciem lauet, se ipsum ita præparet, sicut decet eū, qui corā cœlesti patre se debet exhibere præsentem; vt ieiunium nō sit particulare à cibis prohibitis ori; sed vniuersale ab omnibus prohibitis mēti, oculis, manibus, pedibus: quod D. Augustinus^e, vocat ieiunium magnum & generale, Basilius^f verum & acceptabile, Chrysostomus^g, non vulgare, sed accuratum, Hieronymus^h sanctum & pulchrum, Gregoriusⁱ & Maximus^k sanctificatū. Ieiunium itaq; sanctum Dominus exposcit, inquit Hieronymus, illud ipsum, quod per Prophetam postulauerat, dicens: Sanctificate ieiunium, id est, ieiunium sanctum efficite. Et quodnam est ieiunium sanctum? Illud certē, quo homo non solum ventrem à cibis prohibitis continet; sed & cæteras potentias ab omnibus

sibi illicitis. Quid enim, inquit Hieronymus, prodest attenuari abstinentia corpus, si animus intumescat superbia? Quam laudē merebimur de pallore ieiunij, si inuidia liuidi sumus? Quid virtutis habet vinum non bibere, & ira atq; odio inebriari? Tunc ergo præclara est abstinentia, tunc pulchra atq; magnifica castigatio corporis, cum est animus ieiunus à vitijs. Quid prodest quæso, corpore ieiunare, inquit Basilius, animā verò mille vitijs, mille malis esse refertā? Quid prodest, inquit Ambrosius, ieiunare visceribus, & luxuriare? abstinere cibis, & errare? castigare corpus inedia, & mentē exercere nequitia? vinum forte nō bibere, & ebrii cogitatione malignitatis incedere? vnde inutile & inane est tale ieiunium, quod inedia membra debilitat, & animam à perditione non liberat. Si sola gula peccauit, inquit Bernardus, sola quoq; ieiunet, & sufficit: si verò peccauerunt membra cætera, cur non ieiunent & ipsa? Ieiunet ergo oculus, qui depre-datus est animam, ieiunet auris, ieiunet lingua, ieiunet manus, ieiunet etiam anima ipsa. Ieiunet oculus à curiosis aspectibus, & omni petulantia, vt benè humiliatus, coerceatur in pœnitentia, qui malè liber vagabatur in culpa. Ieiunet auris nequiter pruriens, à fabulis & rumoribus, & quæcumq; otiosa sunt & ad salutem minime pertinentia reiiciat. Ieiunet lingua à detractione & murmuratione, ab inutilibus, vanis atque scurrilibus verbis: interdum quoq; ob grauitatem silentij, etiā ab ipsis, quæ videri poterant necessaria. Ieiunet manus ab ociosis signis: anima ipsa ieiunet à vitijs & propria volūtate sua, &c. Quasi ergo CHRIS TVS per se ipsum loquens, explicat quod antiquitus per Prophetā prædixerat: Sanctificate ieiunium. Ieiunium quippe sanctificare, inquit Gregorius, est adiunctis bonis alijs, dignā Deo abstinentiā carnis ostendere. Cesset ira, sopiantur iurgia: in cassum enim caro atteritur si à prauis suis voluptatibus animus nō refrenatur. Quid est, inquit B. Maximus, sanctificare ieiunium; nisi ieiunij causa, sancta velle, iusta facere, iniqua vitare? Sanctificat ille ieiunium, cuius iustitia pretio nō vilescit, qui flammam sequentis iracundiæ, mansuetę mētis placabilitate restinguit: sanctificat ille ieiunium, qui lasciuientes oculos, turpi ab aspectu habenis castitatis auertit, qui conuitorum iacula scuto patientię repersussa dispergit: sanctificat ille ieiunium, qui cōsurgentes in semet ipso vanarū cogitationū spinas, Euangelico sulcante vomere, velut quidā pectoris sui arator excidit. Apprimè sanctificat ille ieiunium, qui per

¶ 256.

^a In cap. 1. Ioel.
^b Ser. 171. de tempore.
^c Ser. 3. de ieiun. Quadragel. ad finem.
^d Hom. 4. in c. 6. Matth.

^e Tract. 17. in Ioann. & lib. 2. qq. in Euāg. c. 18.
^f Hom. 1. de ieiunio.
^g Hom. 3. ad populum.
^h In cap. 1. Ioel, & epis. ad Cellā. 4.
ⁱ Homil. 1. in Euāgeli. & Hom. 1. de ieiun. Ioel. 1. & 2.

Epist. 14. Cellantiā

Homil. 8. Hexam. Sermon. 33.

Ser. 3. cita

¶ 257

Hom. 16. Euāgeli. cit.

Homil. 1. de ieiun. cit.

omnia præceptis diuinæ legis intentus, diabolica & corde suo respuit tentamenta. Et ideo fratres charissimi, si volumus Deo placita exhibere ieiunia, simus in fide fortes, in iudicijs iusti, in amicitia fideles, in injurijs patientes, in contentionibus moderati, refugientes turpiloquia, aduersus iniqua constantes, in conuitijs sobrii, in voluptatibus continentes, in suspitionibus parci, inter malos quos taciti, inter humiles corquales, & omni ex parte compositi & ordinati, quales **CHRISTVS** exprimere vult, vncto capite, facie lota, cæterisque omnibus compositis.

Quando ieiunas o amice (inquit Origenes **CHRISTI** verba expendens) depone omnem malitiam, omnem zelum, omnem furorem, omnem iniquitatem, omnem iracundiam, omnem superbiam, omnem litem, omne maledictum. Cum ieiunas, non manducabis carnem, hoc est non manducabis carnem humanam impiè agendo: non bibas vinum, non bibas sanguinem per crudelitatem: non sicerâ, hoc est, non spires adulationem, nec biliguus sis in perditionem animæ. Cum ieiunas, sicut marcescit venter tuus, sic efficiatur os tuum: sed plus marceat cor tuum. Anima tua sit ab omni mala cogitatione seposita. Attende ne concipias dolores concupiscentiæ; sed omnia hæc mala deponens, omnia indigna expellens, sic sanctum & Deo placens ieiunium ieiunabis, &c. Hæc ferè eadem eleganter sanctus prosequitur Basilius: Non tu putâ, inquit, solum in ciborum abstinentia ieiunij bonum esse: verum namque ieiunium, malorum est euitatio, cum ieiunas solue omnem impietatis colligationem, ne proximo tristitiam inferas, æs alienum illi remitte, non fora litesque per ieiunium exerceas: carnes non ædis? fratrem nihilominus ædis. Vino abstines? at contumeliandi libidinem non cohibes. Vesperum ad cibum expectas? at totum nihilominus diem in foro & iudicio consumis, &c. Indicat Basilius deinceps in huius confirmationem, magno Dei consilio in scriptura impietatem vocari panem, & iniquitatem, vinum. Ita dixit Sapiens de peccatoribus: *Comedunt panem impietatis, & vinum iniquitatis bibunt, & iterum: Suavis est homini panis mendacij.* Et verè non minus inebriat ira, quam vinum, nec minus quàm illud auferet cor fornicatio, vt dixit Propheta. Hoc autem ideo factum est, vt cum ieiunium tibi indicit Deus, non tantum illud intelligas de pane & vino, quæ in ventrem vadunt; sed præcipuè de pane impietatis & de vino iniquitatis. Vnde benè clamat Propheta, inquit Basilius: *Vae vobis ebrii & non à vino, &c.* In huius confirmationem & expositionem multa loca Scripturæ sacræ san-

cti Patres expendunt, signanter tamè Hieronymus^a, Ambrosius^b, Basilius^c, Gregorius^d, Bernardus^e, D. Thomas^f, illud peculiari observatione expendunt, quo Deus iudeis conquerentibus, quod sua ipsorum ieiunia non probaret, aut grata haberet, eisdem per Isaiam respondit, cuius verba, singulariter Augustinus^g obseruat contedens, id ipsum **CHRISTVS** dominum nunc intēdisse per se ipsum, dū dicit: *Inge caput tuum*, quod antiquitus intēderat per Isaiam, cum tradidit quodnam ieiunium reprobū & inuisum, & quodnam sibi haberet gratū, dicens: *Dissolue omnem nodum iniquitatis.* Locū igitur iuxta sanctos Patres, & signanter iuxta Augustini mentem expēdamus. *Clama*, inquit Deus ad Prophetā^h: *quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum.* Præconis officium, inquit Gregoriusⁱ, Prophetę imponit, vt non submisit, sed apertè scelera eorum exponat. *Rogāt me* inquit, *iudicia iustitiæ: Quare ieiunauimus & non aspexisti?* Rogare aliquem iudicia iustitiæ, est de iniustitia illū velle redarguere & cōvincere in iudicio, cōtendendo probare illū iniustū. Hoc illi intēdebāt, Deū in iudiciū trahere, & illum arguere iniustitię, quod non quę merebātur reddiderit illis. Egregiè D. Gregorius illos stultos vocat, qui cū Deo in iudiciū venire volunt; cū David, qui sanctior erat illis omnibus, tremens orasset: *Nō intres in iudiciū cum seruo tuo Domine, quia nō iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens:* similiter & Iob cōtendere cum Deo in iudicio refugiebat, quamuis esset vir simplex, rectus, recedens à malo, retinens innocentiam, qui dicebat: *Si repente interroget, quis respondebit ei? quātus sum ego vt respondeā ei, & loquar verbis meis cū eo? si iustificare me voluerō, os meū condemnabit me: si innocentē ostendero, prauū me cōprobabit: si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulserint velut mūdissima manus mee, tamen sordibus intinges me, & abominabūtur me vestimenta mea.* Nulla maior esse potest stultitia, quàm cōditorem velle in iudiciū trahere, qui in nullo deficiens, nos vndique deficientes cōprobare potest. Sed de qua re illi Deū tanquā iniustū arguere volebant? *Quare inquit, ieiunauimus, & non aspexisti?* Ecce querimoniā; quod Deus nō conuerterit oculos ad ieiunia eorum: similes impio Cain, qui Deū iniustitiæ & acceptionis personarū contēdebat arguere, quod nō respiceret ad sacrificiū suū, sicut ad sacrificiū fratris sui Abel, vt B. Ambrosius obseruat. Vnde sicut Deus impio Cain ostēdit nō sibi imputādū, quod non respiceret ad illius sacrificiū, sed ipsimet Cain; quia nō talis erat in offerēdo sacrificio, qualis esse debebat: ita ad istos res-

pondere

In c. 58.
1112.
De Elia. c.
10. & serm.
33.
Hom. 1. de
ieiunio cir-
ca finem.
Hom. 16.
in Euang. &
3. Pastor. ad
monit. 20.
Sermo. 3.
Quadrages.
ad finem, &
71. in Can-
tica ad finem.
2. 2. q. 147.
art. 5. ad 2.
2. Ser. 17.
de tempo.
Isaia. 58.
Li. 1. Epist.
cola. 14. ad
Ioan. Episc.
Constanti.

In Psalm. 7.
penitentia.
Ps. 141. 2.

Iob. 9. 14.
15. 20. 30.
31.

J 259

Lib. 2. de si-
de cap. 4.

m. 4. cit.

1. de Te-
lo circa
m.

258

u. 4. 17.

u. 20. 17

2. 4. 11.

i. 29. 9.

cōtinet sacramēta. Tria CHRISTVS à nobis ieiunantibus exposcit; vngere caput, faciem lauare, & nō videri ab hominibus, sed à Patre cœlesti. Tria hæc comitantur ieiuniū & quoduis opus bonum, ex quibus fiet funiculus triplex, qui difficilè rumpitur. Quid igitur primò statuēdum & supponendum? *In autē: cum ieiunas, vnge caput tuū.* Ad mysteria vocaris, inquit Ambrosius, quæ vt addiscas, attenta opus est cōsideratione. Quodnā est caput tuū? Audi: *Caput viri CHRISTVS*, dixit Apostolus, & *caput CHRISTI Deus*. Vnge ergo caput tuū, idest, mitte in CHRISTVM & in caput eius vnguentū, in illū refundens totius boni operis odorē & fragrantiam. Hæc breuiter Ambrosius; quæ similiter prædixerat Origines; sed quæ elegātissime explicāda sanctus assumpsit Bernardus. Caput nostrū CHRISTVS est, vt Apostolus dixit, & tale quidē, à quo totū spirituale oleum in nos tanquam à capite in membra dimanat: cui propterea nos omnes in vno corpore iunctos tanquā capiti cōiungi, *bonū & iucūdum* dixit Dauid; quoniam ab illo tāquā à capite descendit oleū in barbā, & vsq; in orā vestimentī, vt ne minima quidē simbra careat vñctione. In capite siquidē plenitudo gratiarū, de qua omnes accepimus: in capite vniuersitas miserationis: in capite inexhaustus fons pietatis diuinę: in capite affluētia tota spiritualis vnguenti, sicut scriptū est: *Vnxit te Deus, Deus tuus oleo latitæ præ participibus tuis*. Vnxit pater filium, præ participibus suis, accumulans super eū vniuersa charismata benignitatis, māsfuetudinis & suauitatis, abundātius replens eū visceribus misericordię & miserationis: vñctum deniq; misit ad nos, quem nobis exhibuit plenū gratiæ & miserationis: sic vñctū à patre est caput, cui nō Deus ad mensurā dedit spiritū & dona, vt de eius plenitudine omnes acciperemus. Vnde omnis spiritualis vñctio, quā obtinemus, ab illo in nos promanasse certū est. Sic vñctū à patre est caput nostrum, & nihilominus vngi postulat à nobis: *Cum ieiunaueris*, inquit, *vnge caput tuū*. Ita ne aquā petit à riuulo fons indeficiens? Nūquid quod nobis dedit, defectū in illo causat, vt sibi iterū restitui postulet? Nū illum pœnitet, in nos vñctionē effudisse, qui sibi reddi quam effuderat petit? Copiosē quidē Pater caput hoc vnixerat, Maria nihilominus vngere nō veretur, quæ effudit vnguētū super caput ipsius: calumniātur quidem discipuli, sed respōdet veritas pro ea, quod *bonum opus sit operata in se*. Mira dignatio super eū, eō quod vnxit eū; & nihilominus à te quoq; vult vngi, cui dicit: *Tu vnge caput tuū*. Petit sine dubio, aut certē re-

petit magis, quod dedit: *Ad fontem enim, vnde exeunt flumina reuertitur*, nō vt ibi remaneāt, sed vt iterū fluāt abundātius. Non vt minus habēs, quod dederat CHRISTVS repetit; sed ne tibi pereat, quicquid ad eum referre volueris: siquidē etiā fluminis aqua si stare cœperit & ipsa putrescet, & inundatione facta superueniēs reppelletur: sic plane, sic gratiarū cessat decursus, vbi recursus nō fuerit: nec modo nihil augetur ingrato, sed & quod acceperat vertitur in perniciē. Fidelis autē in modico, cēsetur dignus munere ampliori. Vnge igitur caput tuū, refundēs in eum, qui supra te est, quicquid in te est deuotionis, quicquid delectationis, quicquid affectionis: vnge igitur caput tuū, vt si qua in te est gratia, referatur ad ipsum, nec tuā quæras gloriam, sed ipsius: vngit enim CHRISTVM, qui bonus odor eius est in omni loco. Hypocrita vngit potius semetipsum, vt propriæ fragrantia opinionis respergat; tu caput tuū vnge, ante oculos humanos non propriā quærens gloriā, sed CHRISTI. Ita Bernardus, qui hoc modo Spōsam sanctā, caput suū, Spōsum videlicet suū (nam caput mulieris vir) vnxisse demonstrat, singulari quadā ratione expēdens prima libri Canticorū verba, quomodo etiā expēdere visus fuerat Chrysostomus. Cæpit Spōsa Spōsi sui desiderio inflāmata clamare: *Osculetur me osculo oris sui*: cū hæc diceret, statim Spōsus adfuit, & se præsentē dedit. Libens nāq; inquit Bernardus, appropriat de se loquentibus, sic sollet: sic euntibus in Emaus, & cōferētibus inter se, iucūdū se faciūdūq; exhibuit comitē; nēpe hoc est, quod in Euāgelio pollicetur: *Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ego sum in medio eorū*: & per Prophetā: *Antequā (ait) clament, ego exaudia; adhuc loquentibus illis, dicam: Ecce adsum*. Ita ergo nunc non vocatus adfuit, atque delectatus verbis præuenit præceptis. Arbitror quod interdū, nec verba expectat, sed solis cogitationibus aduocetur. Ait enim homo, qui inuētus est secundū cor Dei: *Desideriū pauperū exaudivit Dominus, præparationē cordis eorū audivit auris tua*. Dū ergo Spōsus se præsentē dedit, quantū sibi in Spōsa cōplaceret, explicuit dicēs ei: *Quia meliora sunt vbera tua vino, fragantia vnguentis optimis*: quibus verbis, indicare voluit ingētē donorū copiā, quibus Spōsam suā præsentia donavit, spiritualiū charismatū vñctione eā cōplens: Spōsa tamē hanc eādem vñctionē & fragrantia in Sponsum referens, subitō respōdit: *Vnguentū effusum nomen tuum*. In Spōsæ vberibus grandē cōmendauerat Spōsus suaue oletiā vnguētōrū. Quid ergo consequentiū, quā vt eandē fragrantiam

Li. de Elia. c. 10.

1. Cor. 11. 3.

Hom. 4. in c. 6. Marth. 6. Serm. 1. in cap. Ieiunij.

Psal. 133.

Ioan. 1. 16.

Psal. 44. 8.

Ioan. 3. 34.

Matth. 26. 11.

Eccles. 1.

26.

Ser. 9. & 1. in Cant. 1. Cor. 11.

Homil. 9. i. Epif. ad C. los. ad fin. Cant. 1. 1.

Luc. 24. 15.

Matth. 18. 10.

Psal. 9. 17.

dentes, tantum ea omnia agebant consules honori suo, quia opera agere & talia sacrificia offerre, honorificum erat: aut verò quia ita placitum erat voluntati eorum. Hec, inquit Deus, non fecistis propter me. Hoc demonstrat grandi euidetique argumento, ut rectè Hieronymus, Chrysostomus, & Gregorius annotant; de quo supra iam diximus: *Et factum est, inquit, verbum domini ad Zachariam dicens: Iudicium verum iudicate, & misericordiam, & miserationes facite unusquisque cum fratre suo, & viduam, & pupillum, & aduenam, & pauperem nolite calumniari, & malum viri fratri suo non cogitet in corde suo: hec sunt que strictè precepi in mei obsequium fieri.* Hec autem nullatenus fecerunt: *Et noluerunt attendere, & auerterunt scapulam recedentes, & aures suas aggravauerunt, ne audirent, & cor suum posuerunt ut adamantem, & verba que misit Dominus exercituum in spiritu suo per manum prophetarum priorum: & facta est indignatio magna a Domino exercituum:* quasi dicat: Si mei gloriam intederetis per ieiunia & reliqua opera, quæ facitis, magis faceretis alia opera, quæ strictius precepi, & magis in meam gloriam cedunt, quæque per prophetas omnes mandavi, iudicare scilicet iudicium verum, veritatem amare, neminem decipere, nullum calumniari, misereri pauperum &c. Hec autem omnia neglexistis contemnentes me; non igitur credendum est, cum ieiunatis, mei gloriam, & obsequium intendere. Itaque non ieiunastis, nec planxistis mihi, idest, propter me. Ideoque non est quod me interrogetis, an ieiunare vel plāgere amplius debeat, qui nec ieiunia vestra nec planctus vestros curo; quia nihil ad meipsum attingunt. Loquitur metaphora à nostro communi modo agendi desumpta. Quando aliquis te interrogat, an ab opere, quod agit cessare debeat, nec ne, volens hoc ipso te obligare, ut illi mercedem reddas; si vis ostendere te nihil ex istius opere habere, respondes: Quid me interrogas de eo quod non propter me facis, nec ad me expectat? Si vis prosequi, prosequere, si cessare, cessa. Ita illis respondit Deus, & ita multis Christianis posset respondere, quibus dicere potest: Cum ieiunatis, nunquid ieiunatis mihi? Cum oratis, nunquid oratis mihi? idest, ad mei gloriam & obsequium. Ieiunant multi, sacrum audiunt, eleemosynas faciunt, orationes fundunt; sed non Deo, quia nihil minus intendunt, quam ei placere, & gratum illi obsequium impendere, ac ipsius gloriam promovere; si enim Dei gloriam intenderes, & obsequi illi constitueres; nunquid eius nomen sperneres? eius mandata con-

temneres? tantum ergo tuum honorem sepius intendis, agens id quod iudicas homini Christiano decens, aut verò sæpe potius ageris ductus à consuetudine, quam agas, ipsius Dei gloriam intendens. Hoc igitur est, quod tanquam fundamentum per prophetas supponendum statuit, in ieiunijs, sacrificijs, eleemosynis, & quibusvis operibus bonis: quod si non supposueris, dicit Deus, ad se non pertinere tua ieiunia, aut eleemosynas, aut orationes, quasi pro illis mercedem sit redditurus. Nunquam Deus fuit latro, aut alienorum bonorum deprædator, neque quæ alteri deferuntur rapere ipse solitus fuit: hoc quidem diaboli proprium est, qui in via quasi prædator consistit, cupiens quæ Deo deferuntur rapere & suffurari. In sui exordio iam voluit Dei gloriam deprædari & rapere, nuncquæ quoduis munus, quod Deo videt deferri, conatur in via furari & sibi accipere; opera enim bona, quæ in Dei obsequium fieri conspiciunt, totis viribus conatur rapere, excitando desiderium & appetitum inanis gloriæ, auferendo ab ipsis illud superpositum, aut superscriptum, quod illa servat illæsa: *Soli Deo honor & gloria.* Ita multa bona, quæ operatus fuerat phariseus ille, de quo Christus loquitur, rapuit, idque illi convenire potest, quod sanctus Iacob dixit de Dan: *Fiat Dan coluber in via, cerasites in semita, mordens vngulas equi, ut cadat ascensor eius retro.* Omnibus ambulanti in via huius vite se exponit diabolus tanquam coluber, eo modo quo primis parentibus nostris, suadens Dei mandatum contemnere, terrena appetere, & in vetitum lignum manum mittere. Quoniam autem multi sunt, qui eligunt semitam illam strictam, quæ ducit ad vitam, quæ perambulant per opera sancta mortificationis, penitentiae, religionis, & omnium virtutum: istis se exhibet tanquam cerasitem, qui parvus serpens est, summa cupiditate exoptans deijcere equitem, quem videt pulchro ac formoso equo currentem: ideoque inter pulveres se abscondit, & illo transeunte mordet vngulas equi, ut eleuatus equus, equitem retro deijciat, & cadentem faciat, de quibus alibi. Ita diabolus, quando videt iustum & sanctum virum, per strictam virtutis semitam currentem, quæ non potuit impedire à bonis operibus, inter pulveres humanarum laudum & vocum se abscondens, latenter vngulam mordere conatur. Vngula nomine recta mentis intentio designatur, qua quis mouetur & progreditur in bono opere. Hæc mordere, & inficere summopere procurat, astute appetitum inanis gloriæ ingerens, & cō-

placen-

269

1. Ad Tim.

1. 17.

Luc. 18.

Gen. 49.

17.

Psal. 15.

Psal. 23.
16.Deute. 10.
11.

Psal. 50. 18

274

Genes. 22.
22.

Quis ita desipiat, inquit Diuus Augustinus, et existimet aliquibus visibus Dei, esse necessaria, quæ in sacrificijs offeruntur? quod cum multis locis diuina scriptura testetur, ne longum faciamus, breue illud de psalmo commemorare suffecerit: *Dixi domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non egres.* Non solum igitur pecore, vel alia quolibet corruptibili, atque terrena; sed ne ipsa quidem iustitia hominis Deum egere credendum est, totumque quo recte colitur Deus, homini prodesse, non Deo. Neque enim fonti se quisquam dixerit profuisse si biberit, aut luci si viderit. Ita S. Augustinus. Quod Deus à nobis requirit est cor, quo eum diligamus, clamante ipso: *Fili, præbe mihi cor tuum*, & in tantum externa opera, aut sacrificia exposcit, in quantum signa sunt internæ donationis & oblationis cordis ac animi; qui propterea post tot sacrificia, leges, cæremoniasq; Israelitico populo impositas, quid inde prætenderet exprimere volens, subdit: *Et nunc Israel, quid dominus Deus tuus petit à te, nisi ut timeas dominum Deum tuum, & ambules in vijs eius, & diligas eum, ac seruias domino Deo tuo in toto corde tuo, & in tota anima tua?* Sacrificium ergo visibile, inquit D. Augustinus, inuisibilis sacrificij sacramentum, idest, sacrum signum est, & eatenus illud est Deo acceptum, in quantum est istius signum. Vnde ille pœnitens apud prophetam, vel ipse propheta quærens Deum peccatis suis habere propitium: *Si voluisses*, inquit, *sacrificium dedissem vtiq; holocaustis non delectaberis: sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernet.* Intueamur quemadmodum ubi Deum dixit nolle sacrificium, ibi ostendit Deum velle sacrificium. Non vult sacrificium trucidati pecoris; sed vult sacrificium contriti cordis. Illo igitur quod eum nolle dixit, hoc significatur, quod eum velle subiecit. Sicque ita illa Deum nolle dixit, quomodo ab stultis ea velle creditur, velut suæ gratia voluptatis. Non ergo Deus sacrificia postulat, quasi illa in se sibi placita extitissent; sed quatenus erant quædam signa sacrificij cordis contriti, & humiliati. Et verè visus est David alludere voluisse ad illud insigne sacrificium Abraham, quod inter omnia, quæ antiquitus Deo exhibita fuerunt, gratius, acceptabiliusq; fuit. Præcepit Deus Abraham, ut sibi suum filium dilectissimum immolaret: *Tolle*, inquit, *filium tuum unigenitum, quem diligis Isaac, & vade in terram visionis, atq; ibi offeres eum in holocaustum super unum montium quem monstrauero tibi.* Singula verba grandi esse expensione digna, demonstrat Orige-

nes, & in singulis grandem thesaurum ablatum considerat, & in vnoquoq; latere mysteriorum pretiosa monilia, quæ optimè ille prosequitur. Vnumquodque verbum, inquit Chrysostomus, per se sufficeret ad sauciandam animam iusti. Non enim simpliciter dixit *Isaac*; sed addidit, *Filium tuum*; quem præter omnem expectationem genuisti, & in ipsa senectute habere potuisti, *Dilectum*, desiderabilem tuum. Magnū præcepti pondus, & res humanam transcendens naturam. Admiror ego; quomodo iustus hæc auribus ferre potuerit. Hæc & alia Chrysostomus. Quid igitur iustus? Non turbatus est animo, non confusus est mente, non consilio destitutus est: sicut gratus famulus ommissa omni ratione humana, vnam tantum rem curabat, ut imperata opere impleret: & quasi factus ab humana natura alienus, & postponendam ducens diuinis præceptis omnem affectionem & dilectionem, ad implenda iussa festinauit. Igitur Abraham de nocte consurgens, strauit asinum suum, ducens secum duos iuvenes, & Isaac filium suum. Expendit Ambrosius illud, *De nocte consurgens*. Noctè Deus sacrificium postulauit ex filio; non expectauit Abraham dies multos, imò nec diem illucescentem, quasi timens, inquit D. Chrysostomus, ne Deus propositum aut consilium mutaret, & auferret sibi tam egregij meriti materiam. Ipse strauit asinum, inquit Ambrosius, obsequiū omne ipse suscipiens, quamuis plures haberet famulos, ne moras aliquas teneret. Nota illa igitur, consecutionis est, quam nullæ aliæ præmissæ præcesserant, nisi simplex Dei mādaturum; viro namque iusto illud sufficientissimum fuit antecedens; ut inde tam grande consequens inferret. Venit igitur die tertio ad locum, quæ Deus ei designauit, & dimissis pueris, & asino, solus cum filio montem conscendit: filius ligna deferrebat, pater ignem & gladium. Victima sola deesse videbatur; ideoque inquisiuit filius: *Pater mi, ecce ignis & ligna, ubi est victima holocausti?* Verba sine dubio quæ paternum cor, acius quouis pugione confoderunt. Edificauit ergo altare, ligna composuit, filium alligauit, & superposuit: *Extenditq; manus & arripuit gladium, ut immolaret filium suum*: quod spectaculum cum in quadam pictura affabrè elaborata videbat S. Gregorius Nyssenus, lacrymas continere non poterat, ut ex ipsius relatione sancta refert Synodus Nicæna, ut supra dictū fuit. Et ecce angelus Domini de caelo clamanit, dicens: *Abrahā, Abrahā.* Duplicato nomine vocauit ut attentiore faceret. Qui respondit: *Adsum*, quasi dicens: Ecce cōpleo quod præcepisti, nullā

Hom. 8. 11
Genel.Hom. 47. 1
Genel.Lib. 1. d.
Cain. & A
bal. cap. 8.Concil. 1
Nicæ. acti
ne. 4.

Homi. 2. in
Cantica.

279

Leo Castre-
is, in ca. 1.
Isaiæ.Homi. 26.
in Genesim
post mediū
& 67. ad po-
pulum ad fin.
In c. 58.
Isaiæ.
Serm. 71.
in Cantica
ad fin.
In cap. 1.
Isaiæ.
Orati. 1.
cōtra Iulia-
num aliquā-
tulum post
princ.
Oratio. 1.
cōtr. Iudæ-
post med.
Isai. 56.
10. 11.

Et id quidem congruo ordine dispositum est: *Spes enim illorum in saluantem illos, & oculi Dei in diligentes se.* Iusti qui opera viua, habentiaque spiritum agunt, ita se habent, quod oculos in Deum conuertunt, à quo salutem sperant: Deus propterea in eosdem conuertit oculos suos; vt namq; latè prosequitur D. Gregorius Nyssenus, diligit diligentes se, aspicit aspicientes se, se conuertit ad conuertentes se ad se, de quibus alibi. Qui igitur spiritum querit, idest, mentis affectum & voluntatē, in operibus, quę ipsi exhibes, si nullus sit spiritus in operibus tuis, quo illi placere contendas, nullatenus opus tuum querit, nec requirit à te. Non querit Deus à te eleemosynam, quam facis sine voluntate placendi illi; nec ieiunium, quod ieiunas absq; eo quod intendas eius gloriam, & te disponere per ipsum ad illius obsequiū; nec orationē, quam sine vilo penitus spiritu solo corpore fundis, qui spiritum in his, quę agis requirit. Ex his D. Augustinus explicat, cur Iudæorum sacrificia Deo fuerint ingrata & inuisa, ad quod institutū sancti Patres expendunt quædam Esaie verba. Quamuis enim negari non possit, illis prædici reprobationem antiquorum sacrificiorum per introductionem nouę legis, nouiq; sacrificij à Christo instituendi, vt ex sanctis patribus Chrysostomo, Hieronymo, Ambrosio, Cypriano, Gregorio Nazianzeno, & alijs probat diligens nostri temporis author: certum tamen mihi videtur, voluisse etiam ostendere, cur ea sacrificia Deo fuissent ingrata, illo tempore, quo verè grata eidem extitissent, si sicuti oportet essent oblata, non quidem ex opere operato, sed ex opere & dispositione operantis; quomodo gratum Deo dicitur sacrificium, quod obtulit Noe, & quod Gedeon, & Samuel, & Elias, & quæ David in translatione arcę, & Salomon in dedicatione templi. Id quod sancti patres aperte obseruarunt, Chrysostomus^a annotās quod de sacrificio Noe scriptum est: *Odoratus est Dominus odorem suauitatis*, Hieronymus^b etiā & D. Bernardus^c, & ex professo Basilius^d, & Gregorius Nazianzenus^e, expendentes aperte, Prophetā ipsum expressisse causam, cur tunc Iudæorum sacrificia Deus repelleret, & ingrata haberet. Subdit enim: *Audite verbum domini principes Sodomorum, auribus peripite legem Dei nostri populus Gomorrhæ.* Non ad Sodomitas & Gomorrhęos verba faciēs hæc loquitur, inquit Chrysostomus^f, sed ad Iudæos: sic autem appellat illos Deus, quod imitantes illorum malitiam, sibi cū illis cognitionem adsciuiissent: similiter alibi^g & *Ca-*nes illos appellat, & equos insanientes in fami-

nas, nō quod illorum esset transtornata natura; sed quod illorum animalium incontinentiam imitarentur: *Quo mihi multitudinē victimarum vestrarum, dicit dominus? Plenus sum. Holocausta arietum & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum & agnorum & hircorū nolui. Cū ueniretis ante conspectum meum, quis quasiuit hæc de manibus vestris?* Mirum est, quomodo Deus dicat: se noluisse holocausta, nec adipem, neq; sanguinē vitulorum & hircorum; & quod hæc non quæsierit sibi offerri. *Quis quasiuit hæc de manibus vestris?* Posset respondere populus: Tu ipse quæstisti, qui statuisti & iussisti, tibi quolibet die offerri holocausta manē & serō, & adipem tibi adoleri, & sanguinem ad tuum altare effundi, & varias victimarum differentias perpetua lege sanxisti. Quid enim integer Leuitici libet, qui de sacrificijs est, continet; nisi mandata, quibus diuersa sacrificiorū genera statuisti? Sed expendit Basilius vim illius relatiui *Hæc*, quod non sacrificia absolutè refert; sed talia; qualia ab illis offerebantur, eo modo, quo CHRISTVS in templo eiciens videntes columbas, & turtures, dixit: *Auferte ista hinc*; obserua relatiuum *Ista*, non enim absolutè colūbas & aues sacrificijs aptas refert, quas potius ad tēplum induci volebat: quo modo beatissima virgo legi satisfaciēs, cū ad templum completis diebus purgationis suæ accessit, illuc intulit par turturum, aut duos pullos columbarum: sed exprimit columbas, & aues eo modo, quo ab illis in tēplum inducebantur, polluendo illud, & ex templo forum faciendo. Similiter ergo, non dixit absolutè: *Quis quæsiuit sacrificia de manibus vestris?* multa enim & innumera ab illis ipse requisit; sed *Quis quæsiuit hæc?* idest, eo modo quo à vobis offeruntur. Deus sacrificia quæsiuit externa, & holocaustomata & adipem, non quomodocūq; sed talia: vt Ambrosius annotat, per quæ homines potius internū cordis & animi adipem & pinguedinem sibi offerrent: *Spiritus enim timentium Deum queritur*, spiritus plenus fide, succēsus charitate, qualia fuerūt sacrificia Abel, Abraham, Melchisedech; vt D. Chrysostomus prosequitur. Ioseph, fratres quidem suos maiores coram se venire constituit & iussit; sed ita vt secū deferrēt fratrem suum minorem, quē cupiebat videre tanquā sibi vterinū, quod si sine illo venissent, dicere posset: *Quis hæc quæsiuit à vobis?* Si Princeps sedēs ad mensam, vt comedat, postulet à seruis & ministris sibi deferri patinas, catinos, calices, venirentq; deferētes plures catinos, calices, & vasa vacua, diceret: *Quo mihi multitudinē vasorū?* quis hæc quæsiuit de manib⁹ vestris?

Jerem. 5. 8.

280

In c. 1. Isaiæ

Ioan. 2. 16.

Lucæ. 2.

Ib. 3. de
Cain & Abel.Ecclesiasti-
34. 14.Hom. 26. in
Genes.

281

ego enim non vasa propter se ipsa postulauit: sed propter id, quod in illis mihi comedendum eratis exhibitori. Ita Deus sedere voluit quasi ad mensam, dum sedit in propitiatorio super Cherubim, & mensam altaris sacrificiorum sibi voluit parari; ubi deferuntur vasa, sacrificia scilicet externa; non tamen vult vacua spiritu & affectu cordis, qui est cibis Deo gratus, quem comedere perhibetur. Varia vasa illi deferiebant Iudei, innumera scilicet sacrificiorum genera: grandia quidem, nam offerebant boues, vitulos, arietes pingues, agnos lactentes; sed vacua omni cordis affectu; tantum enim Deo externa sacrificia exhibebant: cor autem suum & mentem collocabant in rebus terrenis & iniquitatibus: optimè propterea dicit; *Quid mihi multitudinem victimarum vestrarum? Quis quasiuit hac de manibus vestris?* Huiusmodi sacrificia non solum non esse sibi grata, sed ingrata potius, explicat subdens; *Ne offeratis sacrificium frustra, incensum abominatio est mihi.* Si peteres ab aliquo tibi afferri nuces, illeque vacuas tibi præstaret, diceret tales nuces potius esse abominationem, quam rem à te expetitā; qua de causa apud Malachiam sacrificia, & festiuitates Iudeorum vocat *Stercus*: non enim celebrabant festa ad ipsius gloriam, nec immolabant victimas, cor suum eidem offerentes.

Malac. 2. 8. *Si nolueritis ponere super cor, ut detis gloriam nomini meo; ecce ego proiciam vobis brachium, & dispergam super vultum vestrum stercus solemnitatum vestrarum.* Loquitur ad Sacerdotes, in quorum sacrificijs quædam partes iuxta legis præscripta reputabatur sanctiores, ut armus dexter, pectusculum, lingua, ventriculus, ut ex Leuitico patet. Illa, inquit, quæ sanctiora iudicantur proiciam, ut *brachium*, aut *armum*: *Proiciam vobis, dare os con el, & ventriculum*, qui locus est stercoreis, *dispergam super vultum vestrum, dare os con el vientre por la cara, que quede toda suzia.* In Hebræo bis repetitur vox *stercus*. *Et dispergam super vultum vestrum stercus, stercus solemnitatum vestrarum*, ut Deus magis ostendat contemptum, quo talia sacrificia contemnebat. Si dominus peteret à seruo sibi afferri pomum, ille autem solam externam superficiem & corticem in patina afferret, intus nihil continentem; certè illam in ipsius faciem itatus conijceret. Et non dixit, *solemnitatum mearum, sed solemnitatum vestrarum*: quia illas celebrabant, non Deo placere cupientes, sed suis cupiditatibus & voluptatibus satisfacere conantes. Ad idem institutum expendi possunt varia loca, quæ obseruat D. Chrysostomus, ut illud Ieremias: *Ut quid mihi thus de Saba affertis, & calamum suauem olentem de terra longinqua? holocaustomata vestra*

Leuit. 7. & 10. & Deuter. 18.

Orat. 4. c. 6. tra Iudæos ante med. Iere. 6. 10.

non sunt accepta, & victima vestra non placuerit mihi; & illud Amos, *Aufer à me tumultum carminum tuorum, & cantica lyrae tuae non audiam*, & illud Micheas: *Nūquid placari potest Dominus in millibus arietum, aut in multis millibus bircorum pinguium? Indicabo tibi quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te; vtique facere iudicium, diligere misericordiam, & sollicitam ambulare cum Deo tuo.* Quot quantisque Christianis hæc Deus dicere posset? qui bonorum operum sacrificia externa solummodo Deo, nihil penitus cordis aut animi vel mentis, ei offerentes, qui bona quidem opera faciunt; sed cor nullatenus ad Deum dirigunt, nec animū ad illum applicant: ieiunas corpore, mente tamen omni vitiorum genere te reficis, oras voce dicēs: *Dimitte nobis debita nostra*, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, qui corde sanguinem inimici sitis: eleemosynā das vni pauperi, alterum expolians & pauperem faciens. Primum omnium Deus exposcit cor, animum, mentem, amorem, & intentionem quam illi offeras, intendendo eius gloriam, obsequium & seruitium.

S. 37. *Iniquitas Cain fuit, in sacrificio male diuidere, Deo sua offerens, cor suum sibi reseruans: bene Abel & Macedones primò se ipsos Deo obtulerunt.*

EX his D. Augustinus quæstionem soluit, quā ipsemet difficilem reputat; cur Deus sacrificium Cain reprobarit, & repulerit. Nulli dubiū est sacrificiū Cain inuisum fuisse Deo, Abel autem gratissimū; quod sancti Patres, imò & Paulus colligunt ex illo; *Respexit Dominus ad Abel & ad munera eius; ad Cain autem & ad munera eius non respexit*, quod D. Hieronymus intelligit, quia Deus de cælo repente misso igne cōcremauit & consumpsit sacrificium Abel, intacta prorsus oblatione Cain. Quod Theodotio- nis translatio indicauit, qui legit: *Et inflammavit Dominus super Abel*. Et sanè hoc signo postea Deus declarare consuevit sibi sacrificia esse accepta, ut in sacrificio consecrationis Aarō, in sacrificio Gedeonis, Davidis, Salomonis, Eli, Nehemias; & huius rationē tradit Cyrillus Alexandrinus, quoniā Deus dicitur *ignis consumens*: vnde eo ipso quod

282

De ciuitatib. c. 7.

Ad Heb.

1. 4.

Gene. 4.

Lib. trad.

tio. Hebra.

ca. in Gen.

Leuiti.

Judic. 6.

1. Paral.

2. Paral.

3. Reg. 1.

8. Mach.

Lib. 1.

de adorat.

ignis

Phil. 34.
Iulian.

¶ 286

Mat. 16. 26

Isai. 13. 21

1. 2. quæst.
6. art. 4.

Lib. 1. fid.
ortho. c. 11
In prolo-
go. 1. 2.
Eccles. 15
14.

Eccles. 17
1.

¶ 287

si obseruemus quod Sanctus Hieronymus annotat, hominem duo bonorum genera habere; primò enim habet se ipsum; secundò habet externa bona, quæ aut sunt penitus externa, ut diuitiæ & facultates, aut quæ dicuntur media, ut bonum honoris, dignitatis, & salutis. Sunt autem differentia quàm plurimæ inter huiusmodi bona: prima, quia homo ipse solus, præstantior est & excellentior cunctis alijs bonis externis: hæc namq; ordinantur ad illum tanquã ad finem, & finis præstantior est his, quæ sunt ad finem. Deinde, quia homo est substantia, idest sustentaculũ & primũ subiectum aliorũ bonorũ, quæ sunt accidentia: & substantia iuxta Philosophorũ decreta, multis nominibus est præstantior accidente. Vnde CHRISTVS Dñs, *Quid*, inquit, *proficit homini, si lucretur vniuersum mundum, se ipsum autẽ perdat, & detrimentũ sui faciat?* Quasi nihil reputatur totis orbis in cõparatione ipsius hominis. Optimè Isaias: *Pretiosior eris vir auro, & homo mundo obrizo* Secunda, quod inter omnia hominis bona, nullius dominiũ magis sibi propriũ habet homo, quã sui ipsius, suorumq; actũ, quod nemo potest ab ipso auferre, aut vllatenus rapere: nulla enim creatura, nec Angeli supremi possunt illum hoc dominio spoliare, & violentiã illius libertati inferre, ut D. Thomas demonstrat: cetera autẽ bona omnia, inquit Hieronymus, facillè possunt auferri, non solũ ab Angelis, sed ab alijs hominibus. Ratio est, quia Deus hanc illi indidit naturã, quæ propterea dicitur creasse ad imaginẽ & similitudinẽ suam, ut ex B. Damasceno docuit D. Thomas, quia illũ fecit liberũ, & suarum actionũ dominũ; & *reliquit illum in manu consilij sui, ut ad quod voluerit, porrigat manũ*. Tertia sequitur ex his duabus, quod scilicet Deus nihil penitus bonorũ hominis concupiscit, nisi solũ ipsum met hominem. Hocq; est quod elegantissimè Sapiens dixit, agens de primorũ parentũ creatione; *Deus creauit de terra hominẽ, & secundum imaginẽ suam fecit illum*, idest fecit illũ liberũ, & suorũ actuum dominũ. *Creauit illũ adiutorium simile sibi*, idest, mulierem, eandẽ naturam liberã habentem, *posuit oculum suum super corda illorum*. Ponere oculos super aliquid, est illud concupiscere; sunt enim oculi fenestraz quædam, per quas cor egreditur ad ea, quæ exterius sunt cõquirenda; & ibi oculos quis figit, vbi cor appetitum exercet. Posuit Deus oculũ suum super corda illorũ, id est, id sibi appetijt & concupiuit, id voluit sibi exhiberi, *corda illorũ*. Non itaq; querit tua, sed te ipsum, cor tuũ, & voluntatẽ tuã: hanc cuius habes dominiũ, quã ut quæreret & inueniret, sibiq; acquireret, venit de cœlis in

terrã. Ex his iam patere incipit iniquitas & malignitas Cain. Ceperũt sacrificare ipse & Abel frater eius. Abel ita sacrificauit, quod primò seipsum obtulit Deo; cui seipsum, suam voluntatem, & cor suum primò tradidit; deinde bona externa, quæ pretiosiora habebat, obtulit, de primogenitis scilicet gregis sui, & de adipe arietum. Illius propterea sacrificium gratissimum Deo fuit, qui id circo primò respexit, idest acceptam habuit personã ipsius Abel, semetipsum offerentis: deinde respexit, & *accepta habuit munera eius*. Iustũ est enim, ut qui personam acceptabat, acceptaret etiã bona, quæ secũ ferebat, aut offerebat. Cain autẽ, iniquã diuisionẽ fecit, iniustam & malignã: nam Deo dedit quidẽ bona sua externa, semetipsum autẽ sibi metipsum reseruauit, facturus de se & sua voluntate, quicquid liberet, etiã contra Deũ ipsum. Hocq; est quod ex Euangelista expendit Augustinus, *Opera*, inquit, *illius maligna fuerũt, fratris autem iusti*. Iusta fuerũt opera Abel, idest recto ordine disposita & diuinæ voluntati conformia, qui primò se ipsum obtulit, deinde bona sua; maligna autẽ opera Cain: Quid enim malignius, quã dare Deo id quod deterius est, & Deus nullatenus expetit: & sibi retinere id, quod pretiosius est, quodq; Deus ab homine postulat? Hoc igitur est, inquit Augustinus, quod dictũ fuit ad illũ: *Nonne si recte offeras, non bene autem diuitias recessisti? Bene offers, quia Deo vero offers: sed iniquã agis diuisionẽ, dum tibi temetipsum reseruas, & Deo tua bona tribuis*. Augustinũ sequitur Rupertus, eiusq; doctrinã clarissimè exponit, expẽdens etiã illam Apostoli sententiã: *Fide plurimã hostiam Abel quã Cain obtulit Deo*. Fide quidẽ obtulit passionis vincti filij Dei, quẽ tali sacrificio præsignari condecuit. Fide, inquit, plurimã. Nam cultu vel religione parẽ vterq; obtulit hostiam; siquidẽ vterq; cui debuit obtulit: sed nõ recte vterque diuisit. Nam ille, Cain scilicet, cũ Deo offerret sua, seipsum sibi retinuerat repositũ in cupiditate terrena; huiusmodi autẽ portione Deus nõ accipit, sed *præbe*, inquit, *mihi fili cor tuũ*: at ille cor suũ retinuit sibi, & fructus terræ Deo obtulit. Ita Rupertus. Hic fuit grãdis defectus Cain: in quẽ tandẽ Ambrosius multos alios, quos in ipsius sacrificio deprehendit, tandẽ reducit, obseruas, quod similiter Philo obseruauerat, id quod dictũ est: Cain primitiua sibi reseruasse, de ceteris autẽ fructibus sacrificiũ Deo obtulisse, nõ tã intelligẽdum de primitiis frugũ, quã de eo quod primitiuum esse debet in sacrificio Deo grato. Nec mirũ esse debet, quod Deus illius sacrificia & munera propter rationem

1. Ioan. 3.
12.

Lib. 4. in Gen.
nes. c. 2.
Ad Hebr.
1. 4.

Prou. 23. 26

Lib. 1. de
Cain. c. 10.
& lib. 2. c. 6.
Lib. de sa-
crif. Abel &
Cain, & lib.
de agricul.
post med.

De recto
affectu in
Deum.

illa repulerit, ut S. Gregorius Nazianzenus ex Iuliani historia, quam in principio huius discursus retulimus colligit. Basilicā namq; quā Iulianus Sanctis Martyribus extruebat, noluerunt illi acceptare; quia quamuis opus externū quod Iulianus faciebat, videretur esse in ipsorum honorē, affectu tamē cordis & voluntatis ab illis erat diuīus & separatus, ipsiq; penitus cōtrarius: & qui externo opere pro Martyrū honore agere videbatur, interno affectu cōtrarius illis erat, odioq; prosequēbatur. Multo igitur ratione potiori repulit iuste Deus illius sacrificiū, qui etli exter no opere ipsi se subijcere videretur, interno tamē cordis affectu se Deo penitus subtrahebat & negabat, nolens voluntatē suam aut cor suū Deo vllatenus subijcere. Longo discursū prosequitur Ambrosius, quod supra cœpimus indicare; cur Deo solūmodo primitiua tam in hominibus & animalibus, quā in frugibus & fructibus placuerint, quę sibi offerri postulauit. Id autem ideo, inquit Ambrosius, ut indicaret, id quod est in te primū & ceterorū fundamentū sibi velle offerri, videlicet te ipsum, cor tuū, voluntatem tuā. Huiusmodi primitiua sibi retinuit Cain, nolens Deo se ipsum, voluntatemq; suā subdere & offerre; sed cōtēntus fuit illi ex bonis externis munera dare, quę nec approbat, nec requirit Deus. His cōcinit, quod idē Ambrosius hoc ipsū ex professo pertractās dixit, Cain benē obtulisse, & malē diuīssse; quia à bono opere aut bono sacrificio diuisit & separauit, id quod in illo præcipuū esse debebat, affectū scilicet rectum cordis, per quē solūmodo intēderet Deo placere. Huic multos esse similes, ostendit D. Augustinus, quibus cū sacrificant dici potest, quod recte offerunt, nō tamē benē diuidunt. Supposuit Augustinus, omnia opera bona, quę in Dei obsequiū fiunt, sacrificia dici posse, modo sepius à nobis explicato: inter hæc autem, primū sacrificiū, quod offerre debemus, esse illud, quo nos metipsos Deo offerimus, & tradimus. Verum sacrificiū, inquit Augustinus, est omne opus, quod agitur, ut sancta societate inhaereamus Deo, relatū scilicet ad illū finē boni, quo veraciter boni esse possimus. Vnde ipse homo Dei nomini cōsecratus, & Deo deuotus, (qualis est religiosus) in quantum mundo moritur, ut Deo viuat, sacrificiū est. Corpus etiā nostrū, cū per tēperantiā castigamur, si hoc quemadmodū debemus propter Deum facimus, ut non exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, sed arma iustitię Deo, sacrificium est: ad quod exhortās Apostolus ait; *Obsecro itaq; vos fratres per misericordiā Dei, ut exhibeatis corpora vestra*

huius viuente, sanctā, Deo placenti, rationabile obsequiū vestrū. Si ergo corpus, quo inferiore tāquam famulo, vel tanquā instrumēto vtitur anima, cū eius bonus & rectus vsus ad Deū refertur, sacrificiū est: quantō magis anima ipsa, cū se refert ad Deū, ut igne amoris eius accensa, formā cōcupiscentiæ secularis amittat, eiq; tanquā incōmutabili formę subdita reformetur, hinc ei placēs, quod ex eius pulchritudine acceperit, sit sacrificiū? Quod idē Apostolus cōsequenter adiunges: *Et nouite, inquit, confirmari huic seculo; sed reformamini in nouitate mētis vestre, ad probandū quę sit voluntas Dei, quod bonū beneplacitū & perfectū.* Cum igitur opera nostra sacrificia sint, per quę tēdimus in Deum; illud primū erit sacrificiū & magis à Deo intentū, quo homo se ipsū offert, ipsi suam voluntatem subijciens, dices: *Mibi adhaerere Deo bonum est. &c. hæc sunt primo genita, quę cum Abi debemus offerre.*

Psal. 73. 23

S. 38. Macedones imitati Abelen, docent prius nos ipsos Ec cor nostrum quam nostra, Deo offerre.

M V L T I, inquit Augustinus, similes sunt Cain, qui iuxta ea, quę paulō ante diximus, benē quidē offerunt; sed nō benē diuidunt; illi videlicet, qui bona sua, Deo quidē vero offerunt, sed offerentes Deo exterrē opera ieiunij, mortificationis, orationis, aut eleemosynę, semetipsos suāq; voluntatē sibi retinēt & reseruāt. Tu, qui ieiuniū Deo offerre contēdis, & tamen voluntatē tuā illi nequaquā obtulisti; quā potius tibi reseruas, ut profūdas in mulierē vel luxuriā. Tu itidē, qui per eleemosynā sacrificiū de frugibus terrę Deo offers; sed cor tuū apud te retines, quod effundas in voluptates & vanitates. Tu insuper, qui voces ad Deum mittis, orans lingua & ore; sed cor nullatenus Deo tradis: quin potius tibi retines, ut liberaliter tradas pecunijs, & seculi negotijs: benē quidē offers, sed iniquē diuidis sicut Cain. Hoc primū omnium exposcit Deus; ut te ipsū illi offeras & tradas, tuā voluntatem ad eius pedes profundas, & cor tuū corā eo effundas: similisq; sis Macedonibus, quos Apostolus grandi encomio laudandos assumpsit, Corinthijs imitandos proponēs. *Notam, inquit, vobis facimus fratres gratiā, quę data est in Ecclesijs Macedonia.* Gratia nomine Ambrosius, Anselmus, & D. Thomas intelligunt, gratiosam largitionē elec-

289

1. De ciuitat. c. 7. cit

288

10. De ciuitat. cap. 6.

Rom. 12. 1.

1. Cor. 8. 1.

1. Cor. 8. 1. ad Corin.

Hom. 16. in
1. ad Cor.

mosynarum, de qua illos laudare Apostolus
constituebat. Sanctus tamen Chrysostomus
egregie diuinā misericordiā, auxiliū peculia
re, aut fauorē intelligit: vt enim nō extollan
tur, inquit Chrysostomus, opus *Gratiam* vo
cat, quasi dicere volens: Notam vobis faci
mus gratiā & misericordiā, quam Deus effu
dit in Ecclesias Macedoniā. Quamuis enim
vellet exponere Macedonum eleemosynas,
sed quod illas fecissent Macedones, in Dei
misericordiā gratiā referendū iudicauit. Dei
enim gratia est singularis & peculiaris, ac
maxima estimatione digna, quæ cor tuum
emollit, vt misericors sis. Apostolus autē, vt
S. Chrysostomus, & D. Thomas expendunt,
duabus de rebus Macedones laudat, aut po
tius Dei gratiā extollit, cuius auxilio illas po
tuerūt perficere. Prima fuit, grādis, cōstans,
& inuicta patientia, qua multas tribulatio
nes sustinuerūt: *Quod in multo, inquit, experimē
to tribulationis abundā: ia gaudiū ipsorū fuit.* In hoc
& de hoc, abundantissimo gaudio affecti fue
runt, quod multas tribulationes experti sūt.
Tribulationū grauitas cū sentitur, tristitiam
parit; in illis autē potius gaudiū, non quod
cūq; sed abundantissimū, ex eo quod tribu
lationes experiebantur, & eis premebantur,
oriebatur. In ipso tribulationū experimēto,
cōsistebat gaudiū ipsorū, & actu ac vehemē
ter tribulari, materia gaudiū & letitiæ illis
fuit, sicut Apostolis, qui de eo gaudebant,
quod pro CHRISTI nomine cōtumelias pa
tiebātur. Secūda fuit, liberalis & abundāti
sima eleemosynarum largitio. *Et altissima, in
quit, paupertas eorū abundauit in diuitias simpli
citatū eorū.* Altissimā paupertatē vocat, ma
ximā & supremam. Paupertas quāto maior
est, magis hominē a dando reuocat. Pauper
tas tamē illorū, quanto fuit maior & magis
extrema: tanto illos magis excitauit ad elee
mosynas largiēdas, vt abundanter illas ero
garent: *Quia secundū virtutē, & super virtutē vo
luntarij fuerunt, cū multa exhortatione obsecrantes
nos, gratiā & cōmunicationē ministrarēt, quod sit in
Sanctos.* Maior fuit, & excedens potentiā eo
rū voluntas animi interior ad eleemosynas
largiēdas; & nos multis rationibus inductis
rogauerunt, vt eis permitteremus dare om
nia bona sua, pauperibus sanctis, qui sunt in
Ierusalem. Grandis certē circa eleemosyna
rū largitionē affectus, infra latius expendē
dus. Sed quomodo quæ sua erant Deo per
eleemosynarū opera obtulerunt? Sed semetip
sos dederunt primū domino, deinde nobis per volun
tatē Dei. Vide & observa, sicuti D. Thomas
facit, excellentiā huius sacrificij. Daturi Deo
sua, non se ipsos sibi retinuerunt, sicut Cain:
sed imitantes Abel, primum dederunt se ipsos.

Astor. 1.

290

In 8. cit.

Non solum res suas, inquit Anselmus, sed se
metipsos, quasi primum sacrificiū Deo gra
tum: *Primum domino*, vt ei se velle seruire ex
ponerēt, & proponerēt: *Se ipsos*, inquit Chry
sostomus, dederūt domino, nō partim Deo,
partim mundo; partim Deo, & partim diui
tj: sed se totos dederunt Deo, tanquam le
gitimo domino semetipsos tradentes, *Deinde
de nobis.* Quoniam Deus inuisibilis est, & ip
sius loco nos visibiliter præsident, nobis
Dei personam agentibus etiam se tradide
runt, paratos se offerentes, nobis qui Dei lo
co sumus obedire, & obtemperare. Semetip
sos itaq; plenē tradiderunt, non semetipsos
sibi reseruauerunt, tantū Deo dantes sua:
sed daturi sua, primō semetipsos Deo tradi
derunt. Vt similiter ageret Pammachius, hor
tatus fuit D. Hieronymus eloquentissimē. Epist. 26. ad
Pammach. Pammachius nobilissimus Romanus, duxit
in matrimoniū Paulinam filiam illius cele
berrimæ, & insignis sanctitatis scēminæ Pau
læ, sororem Eustochij, Rufinæ, & Blesillæ,
quas Hieronymus satis mundo notas fecit.
Vxore tamē in ipso iuuentutis flore a Deo
vocata, Pammachius bona sua eleemosyna
rū largitate cepit distribuere, signanter au
tē Xenodochium peregrinis excipiēdis am
plissimū construxit, quē propterea Hierony
mus laudās, cum dicit similem Abraham, qui
domū suam Xenodochium fecit, in qua cre
dens se peregrinos excipere, Angelos ipsos
recepit hospitio; vnde tot tamq; grādia Dei
munera obtinuit. Tandemq; rem conclude
re volens, hoc singulariter exposcit; vt non
solū contentus eniet, si opus illud quantum
cūq; insigne CHRISTO offerret: sed hoc pri
mū curaret, se ipsum Deo tradere & dicare.
Et rectē quidem: si enim offeramus, inquit
Chrysostomus, opes cū anima nostra, liben
ter suscipiet; si autē quæ foris sunt Deo, quæ
intus sunt diabolo demus, non est equa par
titio, & dicetur nobis; *Nonne si rectē offeras,
non rectē diuidas peccasti?* Præstat, inquit S. Gre
gorius Nazianzenus, Deo cū exiguo mune
re, victimā cordis offerre, quā cū impuro ac
fordido animo, sacrificijs omnibus cum ho
norare, &c. Id ipsum requisit Hieronymus
ab illo nobilissimo equite Romano, poten
te ac diuite, Iuliano. Nolo, inquit, ea tantū
offeras domino, quæ potest fur rapere, ho
stis inuadere, proscriptio tollere, quæ & ac
cedere possunt, & recedere, & instar vnda
rum ac fluctuū a succedētib; sibi dominis
occupātur: atq; vt vno cuncta sermone cō
prehendā, quæ velis nolis, in morte dimissu
rus es. Illud offer, quod nullus possit hostis
auferre, nullus eripere tyrannus, quod tecū
pergat ad inferos, imō ad regna colorū, &

Homil. 16.
cit.Epist. 26. ad
Pammach.

291

Epist. ad Vi
talianum,
post med.Epist. 34. ad
Iulianum.

ad pa-

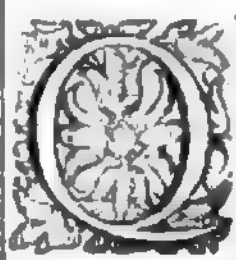
10. Moral.
cap. 17.1. Cor. 3.
10.

ad paradisi delicias. Videndus est B. Gregorius, expēdens illud, quod Apostolus ad Corinthios dixit, illorū eleemosynas commendans: *Hoc, inquit, vobis utile est, qui non solū facere, sed & velle capistis ab anno priore.* Ecce cur utilis fuerit eleemosyna illorū; quia tāquam fundamentū supposita fuit voluntas & cor, quod Deus primò respicit, subsequutumq; fuit ipsum opus; nisi enim tale fuisset suppositū fundamētū, inutile opus extitisset. Hoc à te postulat CHRISTVS dicēs: *Tu autē cum ieiunas, vnge caput tuū.* Primum omniū ad Deo obsequendū, quī caput tuū est, te ipsum conuertere & trade. Vngere enim est gratū exhibere seruitiū. Tunc caput tuū vngis, cū gratissimū obsequium illi impendere aggredieris. Primò, te ipsum illi subde, & voluntatem submitte: tuncquē erunt grata ieiunia, eleemosynę, orationes, cęteraq; tua, quę illi offerre volueris.

§. 39. Manuum impositio in sacrificio, holocausta medullata, effusio sanguinis ad altare, pondus sanctuarij, indicabant necessariam oblationem cordis in bono opere.

292

In ca. 1. Levitici.

QUAE noster Oleaster annotat, explicant, confirmant & suadent, quę dicta sunt. Inter reliquas enim ceremonias, quas Deus requirebat, vt holocaustū aut sacrificium sibi esset gratum, illa videbatur præcipua, quod offerēs, manū suam poneret super caput hostiæ.

Leviti. 1. 4. *Ponet, inquit, manum suā super caput hostiæ, & acceptabilis erit, atq; in expiationē eius proficiens.*

13. & c. 4. 4. *Inquirunt authores, ad quidnā Deus hanc manus impositionē exposceret, vt sacrificiū sibi esset placitū, & offerētī proficiū.*

In c. 1. Levitici. q. 15.

Varas rationes tradit Abulensis, similiter & Oleaster, qui illā credit præstatiōrē, quod per illā ceremoniā voluit Deus requirere, vt is, qui offerebat, non nudam hostiā offerret: sed semetipsum eidē coniunctū & lociatum. Cū quis alteri manum porrigit, aut applicat, ab illo vult se trahi. Ita Ionadab ascensurus ad currū, in quo erat Iehu, manū suā ipsi Iehu porrexerat; *Deditq; ei manū suam, & ille levavit in currū suum.* Ideo ergo offerens, manū suā applicabat aut dabat hostiæ, vt simul cum illa quā Deo offerebat, se ipsum offerret; & per sacrificij externi signū, suam internā volun-

tatem & cor, inō & seipsum Deo traderet, vt S. Augustinus annotavit, illoq; actu dicere videbatur: *Me ipsum deserto tecū ad dominū.* Hoc necessarium erat, vt sacrificium Deo esset placitū, & offerētī proficiū; nam animalia nuda, nec Deo erant grata, nec aliquid utilitatis offerētibus inducebāt. Ex quibus egregie idē Augustinus, illa Davidis verba explicat: *In me sunt Deus vota tua, quę reddā laudationes tibi.* Quid est, *In me*? Intra me ipsum, apud me ipsum. *Queris quid reddas Deo?* An fortē animalia illa, inquit Augustinus, quę offerebātur ad aras aliquādo? Nihil tale offeras, in te est quod voueas, & reddas. De cordis arca profer laudis incensum, de cellario bonę cōscientię profer sacrificiū fidei; de te ipso, profer te ipsum, voluntatē tuā, cor tuū; in te enim sunt vota, quę Deo reddas. Si voti nomine intelligas, quod cōmuni sensu intelligimus, desideriū aut rē concupitā; idē erit, *In me sunt Deus vota tua*, ac si dicat: *In me ipso, intra me ipsum sunt Deus, quę tu exoptas & cōcupiscis, quęq; à me exigis; qui nō externa appetis, imò neq; accepta habes sine internis.* Holocausta, victimę, & sacrificia Christianorū omniū, inquit Chrysostomus, sunt opera sancta, vt eleemosyna, tēperantia, orationes, laudes Dei. Nullus ergo hostiā offerat nudā, cui semetipsum nō adiungat: quā, vt idē Augustinus annotat, vocavit ipsemet David, Holocaustū medullatū: *Holocausta, inquit, medullata offerā tibi.* Ne ita carnalis sis, vt credas Davidē de carnalibus medullis locutū, quę nihil ad Dei escam proficiunt; sed spirituale quid intelligere voluit, eo modo quo Deus ipse, cū servis suis promittit; *Conuiuīū pinguiū, conuiuīū medullatorū*, in æterna beatitudine. Nihil medullis nostris, inquit Augustinus, nobis magis internū: ossa enim sunt interiora carne; & medullę interiores sunt ossibus. Qua de causa, ea quę homini maximē sūt interna indicāt, cor, viscera, mentē, voluntatē, & animū ipsum. Vnde offerre holocausta medullata, est offerre opera externa, quę intra se cōtineāt cor, animū & mētē. Qualis esset seruus, qui regi os grāde offerret; sed omni medulla vacuū? caput sed sine cerebro? Ita multi offerūt Deo ossa externorū operū vacua interno affectu, qui ieiunātes, orātes, audiētes sacrū, nihil penitus cogitāt aut curant de voluntate & corde, per illa opera in Deum referēdis. Et expende Davidē, nō dixisse sacrificia, aut victimas medullatas, sed *holocausta medullata.* Notū est namq; quod D. Thomas ex sãctis Patribus docuit, varia fuisse sacrificiorū genera: erat enim holocaustū, & victima pacifica, & victima aut sacrificium pro peccato, &c. Inter

10. De ciuitate. c. 5.

In Psal. 55.
Psal. 55. 13Hom. 11. in
epist. ad Hebræos. in moral.In Psal. 65.
Ps. 65. 15.

293

Isaiz. 31. 6.

1. 2. q. 102.
art. 3. ad 8.

quę

Leuit. 6. 9.

quę holocaustum erat excellentius, quod ab alijs sacrificiorū generibus differebat, quoniā hec omnia cedebant in vsum & cōmodū sacrificantiū: illud autē totū in Dei honorē cremabatur, & cōsumebatur; vnde holocaustū vocabatur, id est, totum incensum, vt ex sacrificiorū libro cōstat. Quibus duo bonorū opera exprimebantur, quędā sunt quę ad modū victimę & sacrificij communis in nostrā cedunt vtilitatē & cōmodum; vt comedere, bibere, dormire, res temporales administrare: hæc enim bona opera sunt, si sicuti fieri debent, fiant. Alia sunt, quę instar holocausti tantū in Dei obsequiū cedunt, vt ieiuniū, oratio, auditio rei sacrę, confessio peccatorum, &c. Illa sacrificia priora, rarō sunt apud vulgares cōmunesq; homines medullata; nec mirū quod talia nō sint. Non enim mirandū, quod homo mūdānus, cū comedit, bibit, res seculares administrat, non singulariter mentē suā & cor Deo per illa opera offerat: sed quod holocausta non sint medullata, hoc mirandū est & execrādū. Quod oratio scilicet sit sine attēctione ad Deum, ieiuniū sine intēctione placendi illi, eleemosyna sine interna cordis oblatione, cōmunitio sine interioris affectus & voluntatis ad Deū ordinatione. Idcirco CHRISTVS Dñs de huiusmodi holocaustis agens, hortatur, vt sint medullata & pingua, oleo in caput effusio: *Et autē cū ieiunas, unge caput tuum.* Et vt vni co verbo rē cōcludamus, id dicere visus est

§ 294

Psa. 61. 9.

Lib. 10. de adoratione in spiritu.

Exod. 29. 20. Leuit. 1. 8. 13. & cap. 17. 6. Leuiti. 3. 17. & c. 17. 6.

Leuiti. 16. 14. & c. 17. 11.

CHRISTVS Dñs, quod dixerat David: *Effundite coram illo corda vestra:* Quibus verbis alludit fortitā ad illud, quod D. Cyrillus Alexandrinus^b obseruauit, inquirens causam, cur Deus in veteribus sacrificijs statuerit sanguinē victimę effundi ad altare: id enim Deus sepius statuit^c. Cōcedebat quidē carnes animalium in vsum sacrificantium cedere; sed sanguinem omnino prohibuit comedi, vel vnā illius guttā, vt in libro sacrificiorum^d expressse cōstituit. Certē sicut David dixit, Deū nō manducare carnes taurorū, ita subdidit, nō potare sanguinem hircorū. Cur igitur, sibi sanguinē totū deferri, & ad altare proijci tā firmo statuto ordinabat, qui carnes alijs comedēdas cōcedebat & tradebat? Hæc nequaquā carnaliter examinanda sunt, inquit Cyrillus, sed magno Sacramento deputanda. Notum est, ab omnibusq; cōmuni proverbio decantarū, & in scriptura sepius repetitū; *Animam esse in sanguine*, & quod sanguis sedes est animę: quod quomodo intelligēdum sit, alibi exponemus. Ideoq; dū sanguinē victimę Deus ad altare suū fundi, siuiq; dicari cōstituit, id significauit, in omni sacrificio, primū animas nostras & mētes ip

si dicādas & offerendas, & ad eū modū, quo effundebatur sanguis circa altare, effundēdā voluntatē corā Deo; vt nihil eius apud te remaneat, nihil illius tibi retineas: non parte Deo offeras, & partē mulieri alienę, partem luxurię, partē auaritię. Effunde corā Deo totū cor, quādo sacrificas: cū ieiunas, voluntatē tuā Deo offerito, proponēs abnegare quicquid volūtati illius fuerit contrariū, & id tātum acturū quod beneplacitū fuerit ipsi; similiter cū oras, &c. Ex his inferūtur duo, maxima expēsiōne digna. Primū est, quod S. Eusebius Emislenus obseruat, opus bonum quod facis, siue ieiuniū sit, siue eleemosyna, siue oratio, tāti esse apud Deū valoris & estimationis, quāta fuerit huiusmodi cordis ad Deum effusio, & voluntatis interna oblatio. Quādo quis iustum pōdus rei alicuius Deo oblatae deprehendere volebat, iubebat Deus illud examinari pōdere sanctuarij; *Omnis, inquit, estimatio siclo sanctuarij ponderabitur.* Sape numero *Siclus* significat pecuniā quandā signatā, estimationis quatuor dragmarū atticarū, de quo Iosephus^a agit, & sepe id est, atq; *Stater*, vt Hieronymus^b annotauit. (Erat stater moneta valoris quatuor dragmarū) sed aliquādo significat pōdus quo in statera res pōderamus, vt vnciā, librā, &c. In hebræo vocatu *sekel*, a verbo Sakal, quod significat pōdere, quomodo apud Amos dicunt diuites auari & deceptores: *Minuimus mensurā, & augemus solum.* In sanctuario suo Deus habebat reposita pondera secunda, & quę falsari nō poterāt a prophanis, quibus legitimū cuiusuis rei pōdus posset estimari. Sanctuariū typū tenet animę nostrę, quam Deus melius propriusq; inhabitat, quā illud materiale sanctuariū. Huius sanctuarij pondus est amor & volūtas. Amor meus, inquit Augustinus, pōdus meum, ab illo feror, quocūq; feror. Iuxta mēsurā amoris Dei, & iuxta affectū charitatis, quo opus fit, illius pondus debet estimari. Conijce, & coniectare, qua voluntate, quo animi affectu & amore Dei, qua cordis intēctione opus facias. Non estimandū est pōdus & valor operis ad mēsurā vidētū exterius, neq; ex apparētia externa: sed iuxta internā charitatē & amorē Dei, a quo oritur. Vnde sepe numero opus, quod nullius ponderis videtur in se, ingens pōdus habet apud Deum, vt illa duo ara minuta, quę vidua dedit: & opus, quod magni pōderis apparet exterius, nullius apud Deū indicatur, vt ieiunia, orationes, eleemosynæ pharisi & hypocritarū, de quibus Christus dicit, eos recepisse iustā mercedē: sufficiēter enim corū valor persoluitur per hominū inanes laudes. Hæc manifesta sunt ex his, quæ

In expositione huius Euang.

Leuit. 27. 25.

3. antiq. cap. 9.

In cap. 17. Matt. 23. finem, & in ca. 4. & 45. Ezech.

Amos. 8. 5.

§ 295

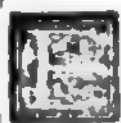
13. Confess. cap. 9.

diximus,

19. Moral. c. 17. diximus, fientq; apertiora ex dicendis. Secundum est, quod magnopere D. Gregorius commendat, cum bonum aliquod agendum aggredimur, summam curam habendam circa hunc mentis & voluntatis affectum. Nam quia inde, (modo inferius explicando) pendet valor, æstimatio, & pondus operis apud Deum; nihil magis diabolus procurat, quam huiusmodi affectum & intentionem enervare & perdere, aut inficere. Vnde aptè dictum est; *Facti sunt hostes eius in capite.* De quo infra. Qui ad bellum procedit, summa cura attendit conservare caput; in eo enim, ut dixerat Hilari^{us} & Ambrosi^{us} viget sensus: & sicut stante capite, cetera stant; eo cadente, omnia corruunt. Vnde Sapiens David iectum suum in caput gigantis direxit, quo confraeto omnes illius vires confregit, sicq; toto corpore in terram decidit victus. Inde inueniuntur galeæ ad prælia, quibus omni ex parte seruetur caput. Inde Achis rex Geth, quando David ad se confugit fugiens Saul, intelligens illius præstantiam, capitis sui custodē constituisse dicitur: *Ego, inquit, custodē capitis mei te ponā cunctis diebus.* Ad bellum contra demones vocati & prouocati sumus, qui tamquam callidi bellatores, contendunt caput ferire & percutere; id est, intentionem mentis, & cordis affectum erga Deum, qui est caput initium & principium boni operis. Procurat diabolus, cum bonum opus agere intendis, intentionem ipsam enervare, ut ab eo quod proposuisti desistas: quod si non consequitur, illam tepidam conatur reddere, aut verò quod attēdas humanis laudibus, quibus te vides prosecutum: & iuxta ea, quæ infra dicemus, nunquam cessat huic mentis intentioni insidiari. Diligenter igitur attende, ut illud caput serues illæsum, firmum, & inuictum: & postula à Deo, ut Spiritus sancti gratia muniat & obubret, ut cum David dicere possis: *Domine Domine virtus salutis mea obubrauit super caput meum in die belli,* id est, protexisti caput meum in die armorum. Defendisti caput, & gratia tua auxilio, tanquam umbraculo & firma galea texisti. Optime igitur primò CHRISTVS te admonet, caput curare & ungere. Atq; hæc de primo.

¶ 296. *S. 40. Ungere caput, & lauare faciem præcepit Christus, indicans ad bonum opus necessariam fidem, et bonam aut puram conscientiam.*

T faciem tuam laua. Hoc est, quod secundò CHRISTVS exposcit. Et certum est, cum nequaquam requirere externam faciei lotionem: verè enim vanum est

ad bonitatem ieiunij, si lauemus facies nostras aqua, ut Chrysostom^{us} ait. Sed nomine faciei conscientiam & cor intelligit, ut SS. Patres docent, Origenes, Chrysostom^{us}, Hilarius, Ambrosi^{us}, August^{us} & Bernardus. Facies spiritualis anime, inquit Chrysostomus, est conscientia vel cor, sicut ostendit Propheta dicens: *Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea.* Non enim facies carnea Deum querit, sed conscientia: id quod etiam ostendit Iacob, quando post luctum dixit: *Vidi dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea.* Verè enim tunc facie ad faciem Deum non vidit, quia schemate hominis luctatus est contra eum Deus: sed mente vidit Deum, unde & Israel vocatus est, id est, mens videns Deum. Ita Chrysostomus. Et rectè conscientia vocatur facies anime. Sicut enim in conspectu hominum gratiosa est facies pulchra, sic in oculis Dei speciosa est conscientia munda: & sicut hominis pulchritudo in facie lucet, & hanc præcipue lauat, qui mundus apparere vult: ita anime pulchritudo, & nitor in munditia cordis, & conscientie posita est, dicente Apostolo: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostre.* Projice ergo abs te, ait idem Chrysostom^{us}, avaritiæ sordes, periurij stercorea, malitiæq; putredinem, & laua faciem conscientie tuae aqua prophetica, de qua dicit Esaias: *Lauamini mundi estote, auferite nequitiam ab animabus vestris.* Si enim abstuleris nequitiam ab anima tua, & laua faciem tuam, bene ieiunas. Ita ergo faciem tuam laua, ait Origenes, hoc est, aspectum cordis tui munda ab omni contaminatione, ab omni caligine, ab omni erroris obscuritate, ab omni infidelitate. *Abluere cor tuum Ierusalem, ut salua sis,* ait quidam: *Et laua faciem, mundi estote, auferite iniquitates ab animabus vestris à conspectu oculorum meorum.* Hanc faciem, & hunc aspectum lauemus o dilectissimi, limpidam, & sine offensione anime nostrae faciem omni tempore conseruemus in conspectu eius, ut simus limpidi, & sine offensa ante dominum in sempiternum &c. Ita Origenes. Hoc ergo CHRISTVS requirit, ut conscientia sis munda & nitida, si vis ieiunij & mortificationis acceterarum virtutum opera, Deo grata exhibere, & eternæ mercedis præmiū reportare. Hunc sensum secutus fuit D. Augustinus. D. Bernar^{us} indicat, gradè mysteriū expressum in his duobus, quæ CHRISTVS exposcit, ungere caput, & lauare faciem. Petit enim lotam faciem, id est conscientiam puram, & unctum caput, id est, mentem deuotam. Et verè his duobus visus est allusisse Apostol^{us}, cum dilectum discipulū suū Timotheū instruendum assumpsit. *Hec, inquit, præceptum comendo tibi fili Timothee, secundum præcedentes in te prophetias: ut miles in illis bonam militiam, habens fidem, & bonam conscientiam,*

a Ho. 10. in Matth.
b Hom. 4. in c. 6. Matth.
c Ho. 10. & 1. in imperfect.

d Can. 5. in Matth.
e L. de Elia c. 10.

f 2. De sermone Domini c. 10.

g Serm. 1. in capite ieiunij.
h Psal. 136. 8.

i Genes. 32. 30.

1. Cor. 7. 13.

Hom. 19. in imperfect.
Esaias. 1. 16.

Hom. 4. cit.

Ieremias. 4. 14.
Isaias. 1. 16.

a Lib. 2. de sermone domini in monte c. 11.

b Sermo. 1. cit. ad finem.

¶ 297. 1. ad Tim. 1. 18. 19.

quam quidam repellente, circa fidem naufragave-
 runt. Singula verba eleganter expendit D.
 Anselmus. Cum filium, inquit, vocat, osten-
 dit, quia patri precipienti debet libenter ob-
 temperare. Cum nomen eius ponit, attentio-
 rem reddit, & ad magnum sui desiderium
 excitat. Recte etiam Timotheum nominat,
 quem ad bene agendum prouocat, quia Ti-
 motheus interpretatur, *beneficius*. Hoc præceptum
 commendo, id est, omnibus modis, quibus pos-
 sum mando, & attentius iniungo tibi, secun-
 dum præcedentes in te prophetias, id est, secundum
 scientiam scripturæ prophetarum, quæ iam
 diu in te est, hoc videlicet præ cæteris man-
 datis commendo, ut in illis, hoc est, inter alios,
 qui tibi sunt commisi, *miles bonam militiam*
 id est, in castris Dei sicut strenuus miles præ-
 lieris contra vniuersos hostes populi Dei, &
 spiritualibus armis eos expugnes; ut nec fal-
 si doctores, nec maligni spiritus, nec vitia, ti-
 bi vel populo, quem regis, præualeant. Bo-
 nam exerce militiam, habens fidem, & bo-
 nam conscientiam; per has enim agitur Dei
 militia. Ita Anselmus. Duo itaque sunt neces-
 saria ad bene agendam militiam Christia-
 nam, quam qui legitime non exercuerit, co-
 ronari non poterit. Primum est, *fides*, non qui-
 dem mortua, sed viua, quæ animam illustret,
 & illuminet eo modo, quo lampas nocte il-
 luminat domum, quam propterea vocat Pe-
 trus, *lucernam lucentem in caliginoso loco*. Secun-
 dum, *bona conscientia*, quæ est per animæ pu-
 ritatem & mundiciam. Fides namque suppo-
 nenda est, *sine qua nullas potest placere Deo*, ut
 Apostolus dixit, nec præmium non solum
 consequi, sed nec sperare: *est enim substantia*
aut fundamentum sperandarum rerum. Sup-
 ponenda est itidem conscientie puritas aut
 sanctimonia, *sine qua*, ut idem Apostolus di-
 cit, *nemo videbit Deum*, quem cernere non pos-
 sunt, nisi qui mundo sunt corde, cui nihil plene
 placitum est, quod non à conscientia pura
 & munda oriatur. Hæc duo necessaria sunt,
 cum quis bonam militiam, id est, Christianam
 aggreditur; Hæcque duo sunt, quæ CHRISTVS
 exposcit, *unge caput tuum*, oleum infunde ca-
 piti tuo, tanquam lampadi, ubi fides ardeat,
 & lucido fulgore cubiculum mentis illustret.
 Est caput tanquam lampas quædam, ut Hila-
 rius & Ambrosius considerare videntur, in
 qua sita est lux sapientiae & intellectus, quæ
 à Philosophis singulariter in capite residere
 dicitur. In huiusmodi lampade, ubi lux ra-
 tionis viget, accedit Deus lucē fidei, de quo
 dixit Dauid; *Tu illuminas lucernam meam domi-
 ne*. Vnde idē est, *Caput tuum unge*, aut oleum
 capiti tuo infunde, ac dicere; Fidei lumen,
 quod singulariter in capite residet, acue, or-

na, & illustra. Quando media nocte clamor
 fuit factus: Ecce Sponsus venit, exite obviam
 ei: *surrexerunt omnes virgines illæ, & ornauerunt lâ-
 pades suas*. Quid est, *ornauerunt lampades suas*?
 Effuderunt oleum in eas, lichnium mundaue-
 runt, lucem acuerunt; ad id namque oleum lam-
 padi infunditur. Venit nunc celestis Sponsus,
 nos peculiariter hoc tempore ad bonorum
 operum exercitiū inducens, & vox insonare
 videtur: *Canite tuba in Sion &c. conuertimini ad
 me in toto corde vestro &c*. Surge igitur, & orna
 lampadē tuam, caput videlicet tuum, unge caput
 tuum, oleum infunde, orna lampadem, acuens
 & purificans diuini auxilij fauore munitus
 lucem fidei. Et apte quidem. In hoc namque
 tempus Quadragesimæ singulariter institu-
 tum est, ut ex sanctis patribus Ambrosio, Hie-
 ronymo, Leone Papa, & D. Thomadixim, ut
 sacra Dei mysteria, signatè quæ in CHRISTI
 domini passione & morte refulgēt, conside-
 res. Orna ergo lampadē, unge caput, expurga
 & acue lucē fidei, consideras quidnam sit hoc
 mysteriū passionis CHRISTI, quod ab Apo-
 stolo dicitur: *Sapientia in mysterio abscondita, quæ
 nemo principum huius seculi cognouit*: qualis Dei
 bonitas, qualis dignatio charitatis, qui ut
 seruū redimeret, filiū tradidit, qualis malitia
 peccati, quæ sine Dei sanguine plenè expia-
 ri non potuit; quid in anima tua operabitur
 peccatū ipsum, cuius imago à Dei filio assum-
 pta, splendorē gloriæ obtegit, pulchritudinē
 Dei tēdauit, fortitudinē ipsam infirmavit,
 virtutē deiecit, vitā interemit: quid insuper
 agere tenearis in talis beneficii recōpensatione:
 quā horrida sit ingratitudo, iterū cru-
 cifigere in vitijs & peccatis illū, qui ut te à
 cruce perpetua deponeret, crucem pati non
 recusauit. Considerans insuper altitudinem
 & excellentiā præmij tibi propositi si legiti-
 mē certaueris: (est enim illud *æternū gloriæ pō-
 dus*, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in-
 cor hominis ascendit, quod nec tepus consumet,
 nec inimicus rapiet, nec tyrannus accipiet,
 nec infirmitas minuet, nec dolor auferet,
 nec mors finiet) acue fidem, & ad militandam
 bonā militiam, inquit Paulus, habeto fidem,
 quasi id explicans quod CHRISTVS dixit: *Tu
 autē cum ieiunas, unge caput tuum*. Cum militiam
 arripis, & ad bellū inferendū demoni per ie-
 iunium & penitentiæ opera procedis, unge ca-
 put tuum. Neque hoc solum requiritur, quod ex
 parte intellectus se tenet, sed & id necessariū
 est, quod ex parte voluntatis, ut omni ex par-
 te sit homo Dei perfectus, & ad omne opus
 bonū instructus, ut scilicet habeas bonā conscien-
 tiā, mundā & nitidā. Ideo enim CHRISTVS
 addidit: *Et facit tuā lana*. Nullū enim æreine
 vitæ præmij tibi sperandū est propter opus,

Matt. 5.7.

Isa. 2.

1. Cor. 13.6.

1. Cor. 4.17.

299.

1. ad. Thim.
1. 19.

quod

quod cum conscientie labe feceris. Militiam Christianam acturus, primo premium respiciat per fidem, sed & seipsum habile & aptum exhibeat ad illud recipiendum, cuius incapax est omnis inquinatus & immundus. Vnde & Angelus postquam Ioannem *sustulit in montem magnum & altum*, à quo postulauit, ut mentis & spiritus oculos acueret ad videndam ciuitatem sanctam Ierusalem, postquam illam ostendit, subdidit: *Non intrabis in illam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens*. Et apte quidem tam CHRISTVS quam Paulus, ab eis, quos ad bonam militiam vocat, exigunt bonam conscientiam, mundam, & lotam; ut legitimam praelium agamus, aut militemus bonam militiam: non enim omnes, qui praeliatur, coronam sunt reportaturi, sed qui legitime certauerit, ut expones doctrinam Apostoli Chrysostomus prosequitur: neque omnes, qui currunt, accipient brachium: sed qui contendens in agone, ab omnibus illis se abstinet, quæ possunt brauij consecutionem impedire. Quidnam est legitime certare? Quid bonam militiam militare? Agere opera legitima, quæ cum eterne beatitudinis premio habeant proportionem. Hæc autem sunt, quæ ex Dei gratia & conscientia munda procedunt. Opera siquidem nostra ex se improporcionata sunt ad eterne beatitudinis mercedem; *Non enim sunt condignæ passionibus huius temporis ad futuram gloriam; quæ reuelabitur in nobis*: Fuit autem proportionata per Dei gratiam animæ nostræ infusam, cui dat quoddam esse diuinum, per quod apta efficitur, ut opera Deo ipso digna possit perficere. Idcirco sine huiusmodi gratia nulla opera hominum vel angelorum possunt ad tale premium legitima vel congrua censerī, ut supra diximus, & ex sacra Theologia explicat D. Thomas. Vnde quantumcunque peccatores bona opera agant, quæ verè secundum se bona sunt, & varias utilitates afferunt: non tamen sunt legitima ad premium eterne mercedis, nec per illa vel minimū gloriæ gradum promeretur, nec aliquid mercedis pro illis in futura vita reddendum est, ut sacra Theologia docet.

§. 41. Ad ieiunium lauanda est anima facies, sine cuius munditia opus meritorium non esse, ostendit natiuitas Ichabod.

AD huius expositionem expende excellentem historiam summi Sacerdotis & principis Heli, & nurus eius. Capta fuit arca Dei in prelio à Philistheis, occisi duo filij Heli, Ophni & Phinees, & ceciderunt de Israël triginta millia peditum. Currens autem vir de Benjamin ex acie, venit in Silo in die illa scissa veste, & cōspersus puluere caput. Heli autem sedebat supra sellam spectans; erat enim cor eius pauens pro arca Dei. Expēde quidnam illum teneret pauidum, sollicitum atque anxium. Non filij sui, qui in prelio erāt, nec totius populi salus; sed arca Dei. Ingressus homo ciuitatem, triste nuntium reterens, *Plurauit omnis ciuitas*. Venit autem ad Heli. Cum ille ait: Quid actum est filij mi? Respondit: *Fugit Israel coram Philistheis & ruina magna facta est in populo: insuper & duo filij tui mortui sunt Ophni & Phinees, & arca Dei capta est*. A minoribus malis ad supremum ordine quodā peruenit. Primum, exposuit fugisse Israël; deinde, magnam ruinam illius, cuius gradis pater cæsa occubuit; insuper exposuit duorum filiorum suorum mortem, proprijs nominibus eosdem exprimens, & tanquam supremum malum ultimo loco exposuit, arce captionem. Et bene hoc fuisse supremum malum iudicauit Heli, qui cum priora omnia sedens audisset, cum ille non uenisset arcam Dei, cecidit de sella retrorsum, & fractis cernicibus mortuus est. Hoc ipsum indicauit illius nurus. Erat nurus eius, vxor Phinees filij sui prægnans, vicinaque partui, & audito nuntio, quod capta esset arca Dei, & mortuus esset socer suus, & vir suus, incurruauit se & peperit; irruerant enim in eam subiti, acerbi, extremique dolores. In ipso autem momento mortis eius dixerunt ei, qui stabant circa eam: *Ne timeas, quia filium peperisti*. Hoc enim felici nuntio voluerunt eam roborare, sicuti etiam obstetrix videns Rachelem periclitari ob difficultatem partus, animos illi facere volens, dixit: *Noli timere, quia & hunc habebis filium*. Nurus tamen Heli, non respondit eis, neque animaduertit, & vocauit puerum Ichabod dicens: *Translata est gloria de Israël, quia capta est arca Dei*. Tam grandi fuit mœrore ac tristitia oppressa & compressa, ut nec aduerteret, nec audiret voces congratulatorias pro filij partu, quæ nec respondit congratulantibus, aut renuntiantibus, nec aduertit: sed vitæ terminum imponens, his verbis clausit, vocans & vocandum constituens filium suum Ichabod; quia natus fuit, arca domini capta, quæ gloria erat Israël, & translata in Philistheos: Ichabod enim idem est, ac *Inglorius*, aut *sine gloria*. Vo-

J 300.

1. Reg. 4.

1. Reg. 4. 19

Gen. 35. 17

112. 18

cate, inquit, hunc filium meum, quamuis grandi cum dolore enixum, Ichabod: Ingloriū aut sine gloria: nullius enim gloriæ capax esse potest filius, qui nascitur & procedit, arca Dei in captiuitatē redacta. Grande sine dubio damnum est, arcam esse captā, & in manibus inimicorū teneri captiuā. Et ut ex historia ad allegoriā veniamus; quis dubitet, arcam Dei animā esse iusti? Erat arca Dei quædam ipsius sedes, in qua ille dicebatur residere, cui dicebat David: *Qui sedes super cherubim*, idest super arcā, in qua cherubim constituti erāt. Et verē de anima iusti dicit Sapiēs: quod *Sedes est sapientia*, & CHRISTVS dixit: *Si quis diligit me &c. Ad eū veniemus, & mansionē apud eum faciemus*. Capitur autem huiusmodi arca à Philisthæis, quādo homo per peccatū captiuus efficitur diaboli, à quo superatur; & ut dixit Apostolus, *captiuus tenetur ad ipsius voluntatem*. Grande sine dubio & supremū malum. Hoc est quod mortē Heli summo sacerdoti induxit. Non illū interfecit audire fugam quorundā de Israel, & mortē aliorum: nec quod ambo eius filij mortui erant: sed cum audiuit arcam captā, omne robur amisit, cecidit & expirauit. Non mortē operatur amissio bonorum, nec iactura filiorum; nec quoduis aliud tēporale damnum: sed captiuitas arcæ, idest, peccatū, per quod anima captiua redditur. Et certē nullū ostiū morti patuit, quousq; homo per peccatū illi ingrediendi viam fecit, & per vnum hominem introiuit peccatū, & per peccatū mors. Et quid tandem agit? Vt filius qui cum grandi ingentiq; dolore nascitur, vocetur Ichabod, Inglorius, aut sine gloria. Dicebamus supra, animam cum bonum aliquod agere proponit, pregnantē fieri; quando illud opere complet, parere dicitur, & enititur. Quantumcunq; cum dolore parias huiusmodi filium, quantumcunq; mortificatione te crucies, distribuas in cibos pauperū omnes facultates tuas, tradas corpus tuum, ita ut ardeat: vocabitur filius iste, Ichabod, Sine gloria: quia quamuis pro istis bonis operibus in peccato factis Deus bona tēporalia conferat, & hominē sæpe ad penitentiā & suam gratiā misericorditer adducat: ceterum nullam pro quocumq; tali opere eternæ gloriæ mercedem reddit. Res sine dubio magna cōmiseratione digna: videre tot tamq; insignia virtutum opera apud Romanos, & Græcos, vocanda Ichabod: quia nulla vel minima mercede apud Deum in alio seculo fuerunt digna, nec donata: capta enim erat arca Dei per peccatū infidelitatis & alia vitia. Idemq; de te dicere possum. Ieiunas? oras? elemosynas facis? si lethalis peccati labe fueris maculat: voca-

huiusmodi filios Ichabod, Sine gloria. Quāuis enim tibi Deus pro illis conferat diuitias, honorem, facultates terrenas: non tamē pro illis conferet gloriam. Et meritō quidē: nam anima, in qua diabolus residet, amissa conscientie munditia, & gratiæ pulchritudine; per quam diuinę naturę cōsors effecta fuerat, & habilis ad producendos filios æterna gloria dignos: nullatenus potest opera facere, quę mercede illius glorię sint digna vel donāda: hoc illi relinquitur, de quo David cecinit: *Beatus vir qui timet Dominum, in mādatis eius volet nimis, potens in terra erit semen eius, generatio rectorum benedicetur, gloria & diuitie in domo eius*. In hunc sensum quidā illud explicant, quod dixit David: *Benignē fac domine in bona voluntate tua Sion, ut ædificetur muri Ierusalem: tunc acceptabis sacrificium iustitie, oblationes & holocausta, &c.* Non acceptat Deus sacrificia iustitię, idest, quibus de iustitia debeatur merces æternę vitę, nisi ædificata prius ciuitate animæ per Dei gratiam. Aliqui legunt: *Benefica domine in bona voluntate tua Sion*, idest, eam fac bonam ex tua voluntate & gratia, ut ædificetur, & sit ciuitas tua. Hoc enim requiritur, ut sint tibi eius sacrificia accepta. Ex his credo non incōgruē explicari posse difficultatem, circa quandam Isaiaę prophetiam, quam inducens Sanctus Euangelista Matthæus, potius videtur, quod verbis Prophetę contrarium apparet, induxisse. Isaiaę prædicēs scēlicē CHRISTI aduentū, sic fuit vaticinatus: *Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam*: Sanctus autem Euangelista Matthæus volēs huiusmodi prophetiam iam exhibere completam, inducit illam sub his verbis: *Populus qui sedebat in tenebris, vidit lucē magnā*. Hęc cōtraria videtur; Prophetæ enim dicit: *Populus qui ambulabat in tenebris*, Euangelista, *Populus qui sedebat in tenebris*, sedere enim & ambulare cōtraria sunt, nec possunt eidē cōuenire. Et verē in hēbreo habetur verbū *Halach*, quod ambulare sine dubio significat. Dicendum est tamē ex D. Augustini frequēti doctrina: Septuaginta interpretes, quos sacer Euāgelista secutus fuit, sæpe verba aliqua ex hēbreo trāstulisse, nō tā ad rigore litterę grāmatically exprimens, quā ad significandū aliquod insigne mysteriū. Sicque in proposito dicendū est. Duo namq; operū genera peccatores agūt; quędā sunt mala & iniqua, actiones scilicet peccatorū: alia sunt ex natura sua bona, ut multa opera virtutū, quę operantur. Duo propterea de illis verē, & propriē dici possunt; primū, ratione malorū operū, quod ambulāt in tenebris, ad indicandum grāde periculū, in quo constituti sunt non minori quā is, qui obscura nocte per

Psalm. 111

J 302.

Psalm. 30.

Isaia. 9.1.

Math. 4.12

347

4. de doct. Christ. c. 7. & lib. 1. qq. in Genes. 1. 62.

tali hoste, quę meritò refutauit Dauid, arma videlicet mūdi, honoris, diuitiarū, potentię secularis, viriū corporis: vt enim Deus de eo, quem sub typo balenę descripsit, dixit; *Iob. 40. 17. nō timet gladium, neq; thoracē, reputat quasi paleas ferrū, & quasi lignū putridū ac &c.* Arma quę illū deiiciunt sunt lapides duri, opera scilicet virtutū valida ac fortia. Ideo & virū iustum *munitū saxorū multitudine* prędixit Esaias, vt alibi latē tradidimus. Attende tamē nō quosuis lapides aptos esse ad inimicū huiusmodi deiiciendū, sed limpidissimos. Non enim quęuis virtutū opera sufficiunt ad victoriā de dānone reportandam: sed quę limpidissima sunt, nec inquinata aliquo affectu inanis glorię. *Obras limpias de poluo, y de paja.* Multos lapides nō solum non timet, sed irridet diabolus, qui sicut Nabucho donosor *ridet super munitiones*, quas quidā reguli contra illū extruunt, & sicut Leuiathan aut cetus *deridet vibratē hastā.* Nec enim (vt dicebat D. Antonius, qui illius mores probē nouerat) pertimescit diabolus ieiunia auari, orationes luxuriosi, eleemosynas superbi, vigilias ambitiosi. Multa huiusmodi opera videbat ab Herode fieri, ad prędicationem Baptistę Ioānis, quę omnia risu excipiebat, quia ab incästuofo pectore oriebātur: multa à Phariseo, quę cachinis prosequēbatur, quę à corde superbo procedebāt. Experto credite, dicebat S. Antonius, quod diabolus timet opera, quę sunt limpidissimi lapides, qualis est oratio ex puro corde, eleemosyna ex charitate Dei, ieiuniū ex cōsciētia mūda, vigilia ex animo amore Dei astuāte, & opera bona quę procedunt de corde mūdo, & cōsciētia nitida, ac facie animę lota. Huiusmodi lapides caput illius conterunt, machinas subuertunt, & vires enervant.

S. 43. Fuge videri ab hominibus cū ieiunas, similis esto Rahab, & parentibus Moyfi.

J 305

Ser. 2. de verbis domini. & 1. de Ser. domini. & 4. de ciuitate. 14. Hom. 3. in illud Vidi dominum. Hom. 11. in Euang.

Non videris hominibus ieiunās. Ecce tertium, quod CHRISTVS à suis discipulis requirit. Quib⁹ verbis iuxta doctrinam Augustini, Chrysostomi, & Gregorii non prohibet nos videri ab hominibus, cū bonū operamur; sæpe enim necessarium est, vt homines videāt opera nostra bona; sed quod nō appetas videri ab eis, neq; hac intētionē opereris, vt illorū oculos ad tua opera cōtueda cōuertas. Id enim nobis faciendū cōstituit, qd cōtrariū est hypocritarū moribus & vitio; illud autē in hoc cōstitu-

tū est, quod omnia faciūt, vt videātur ab hominibus. Ideoq; *exterminant facies suas, vt appareāt hominibus ieiunātes.* Intētionē ergo placēdi hominibus & quod videamur ab eis prohibet, quā soli Deo reseruādā tradit, quasi alludēs ad illud, quod circa sacrificiorū leges B. Cyrillus Alexandrinus obseruauit. In libro sacrificiorū cōstituit Deus inuiolabili lege, vt quamuis carnes animalium, quę immolabātur diuiderētur inter sacrificātes, & interiorū esum cederēt: interna tamē qualia sūt renūculi, adeps qui tegit intestina, & viscera, & cor, reticulū iecoris, fibra cū epate, igne cremarētur: vt nihil penitus illorū alteri quā igni traderetur. *Adolebit ea sacerdos super altare in pabulū ignis & oblationis domini.* Hęc nāq; externa typū tenēt internę intētionis mētis & affectus volūtatis: hęc cū bonorū operū sacrificia immolamus, nullatenus sunt hominibus impēdēda, sed soli Deo reseruādā, cōsecrādā & offerēda. Hoc enim, vt opinor, ait D. Cyrillus, significāt illa verba, *igni cōburetur*: hoc est soli diuinę excellētissimęq; naturę dicata attributaq; sint, cuius figurā gerit ignis, dicēte domino: *Dens tuus ignis cōsumēs est.* Id mihi visus est CHRISTVS dominus nobis cōstituisse, quod nobiles illi exploratores à Iosue missi in ciuitatē Ierico, à Rahab petierūt. Fuit illa mulier celeberrimę fidei, ex qua illā cōmendādā assumpsit Apostolus, docens plena fide excepsisse in domo sua exploratores populi Dei, eos qui in illa ciuitate erant peregrini, & quos ciues illius habebāt tanquā inimicos & sui persecutores. Excepit itaq; Rahab, abscondit, defēdit, sustētauit; innumera grādiaq; propterea eidē bona sub iuramēto promiserūt, cōferēda, quādo magnus Iosue veniret ciuitatem succēsurus: hac tamen cōditione ne prodere eos. *Si tamē inquirunt, nō prodideris nos. Quod si nos prodere volueris, & sermonē istū proferre in mediū, erimus mūdi ab hoc iuramento.* Sciebant cordati sapientesq; viri, impossibile esse, se in illa domo habitare & penitus latere posse, sicuti de facto non potuerūt: statim enim vicini domus illos subolere cōperūt, & Rex Iericho, & ciues illius reipublicę habuerūt notitiā, & in concilijs suis de illis loquebātur, & ad eos inquirendos progressi fuerūt. Tantūmodo ab ea petūt: Tu ne prodideris nos; hoc enim ipso qd in mediū & in oculis ciuiū produces, omnia quę fecisti, te penitus perdidisse cognosce. Sūt opera sancta, quidā exploratores & nūrij cōlestes, qui in hoc mundo (cuius typum tenuit Ierico, quę interpretatur luna, vt B. Augustinus profecquitur) peregrini dicuntur, & inuisi omnibus eius ciuib⁹; tum quia charitas, quę

Lib. 12. de adorat.

Num. 18.

Leuiti. 3. 9. 10. 11. & c. 4. 8. 9.

Deuter. 4. 24.

Ad Hebr. 11. 31.

Iosue. 2. 24. 10.

Epist. 119. ad Iohann. cap. 6.

omnium

duo grãdia pericula, in quibus versatur iustus, dum vitã istam agit, explicare voluit; à quibus vt illum liberet, sepe immatura morte rapit, & ad se assumit: sicuti qui racemos vitis suæ videt periculo expositos, quòd à transeuntibus sint colligendi, antequã maturecant sibi colligit, melius iudicans agrestum sibi ex illis exprimere; quã relinquere alienis, cum maturauerint colligendos. Vnde cenſeo eo in loco Sapientem nõ de aliquo iusto in particulari historiam referre, vt quidam existimant, intelligentes illũ singulariter de Henoch sermonem agere; sed indefinitè de iusto loquutum, credunt sancti Patres Cyprianus^a, Augustinus^b, Ambrosius^c, Prosper^d, Fulgētius^e, Paulinus^f alijq; vt alibi etiam demonstraui^g. *Viuens*, inquit, *inter peccatores, translatus est: raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animũ illius*. Quibus verbis duplex periculum, quod iusto imminet, exprimit: primo quidẽ ex eo quòd facillè potest se à iustitia auertere, & ad iniustitiam declinare propter multas & varias vitiorum & peccatorum occasiones, quæ in mundo interueniunt, & cuiq; quolibet momento se offerunt: plena sunt enim omnia laqueis, vt ex Scriptura sacra D. Chrysostomus latè prosequitur. Huiusmodi occasiones & incitamenta ad malum, Sapiens vocat *Malitiã*, eo modo quo Paulus voluptates & delicias, quæ ad peccatũ in palatio regũ incitant, vocat *Peccati incunditatem*. Hæc malitia, idest occasio aut incentiuum ad peccatum sæpe mutat intellectum, idest cor, vt Ambrosius exponit: id quod in Saule & Salomone facile videri potest. Secundò imminet iusto grande periculum ex eo quòd facillè potest omnia bona, quæ diuinæ gratiæ fauore adiutus, multo cum labore conquiſierat, subito & in momento perdere. Id autem quàm grande malum sit, facillè intelliges, si attendas, quàm infelicem illius mercatoris reputes sortem, qui ingentes quas multo labore acquisierat pecunias, ad vnus venti flutũ, in mari perdit: & illius agricolæ, qui fecundas segetes, quas multis laboribus, curis & expensis ad messiem perduxerat, subito grandinis aut procellæ impetu absumptas videt. Huiusmodi periculum iusto imminet à fictione. *Ne fictio*, inquit, *deciperet animam illius*. Fictionem, quantum credo, vocat apparentem quandam humanã gloriã & æstimationem apud homines, quæ cor decipit: eadẽ certè loquendi phrasi, qua sanctus Daniel impudici senis lapsum exposuit, dicens ad illum: *Species decepit te, & concupiscentia subuertit cor tuũ*. Species, idest illa exterior pul-

chritudo, oculis tuis exterius representata decepit te, alliciens cor tuum & ad sui concupiscentiam excitans & trahens. Ita apprens quædam species gloriæ, laudis, honoris, & æstimationis apud homines, quæ solum habet esse per mentis functionem, aut potius fictionem, estq; quid confictum per imaginationem, nullum verum, aut solidum esse in se continens; cor decipit, idest, allicit, & ad sui amorẽ trahit. Ex quo fit, quod omnia bona, quæ homo magno labore & sudore cõquiliat, & omnes thesauros, quos apud Deum ex ipsius Dei fauore & gratia repositos habebat, subito amittat. Quod si quæras; Quid est quod tam grãdia excellẽtiaquẽ bona tam breui momento absumat? Quasi respondens Spiritus sanctus subdit: *Fascinatio enim nequitie obscurat bona*. Hæc commodè intelliges, si quæ de fascinatione Philosophi tradũt supponamus. Nullus est, qui non quæ cõmuniter de fascinatione dicuntur, nouerit: nihilq; nobis communius quam fascinationis nomine, & fascinandi verbo vti; qui in fascinationem multa quæ videmus referimus, clamãtes sicuti Apostolus ad Galatas: *O insensati Galatæ, quis vos fascinauit*; & cum Pòeta, *Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos*. Quibusdam videntur, omnia quæ de fascinatione dicuntur fabulosa, vt Chrysostomo: alijs videtur certa; sed quæ non tã ex naturalibus communibus causis proueniant, quàm ex diabolico opere interueniente, vt Basilio^b. D. autẽ Thomas^c Sanctorum doctrinam reuerẽter de more explicans, ex duplici causa credit fascinationẽ oriri; prima est ex magicis incantationibus, ludificantibus sensus, exhibentibus spectatorum oculis leonem, taurũ, vrsũ, aut aliquid simile, de quibus multa Philostratus agens de illo grandi necromantico Appollonio. Secunda, ex ipsamet rerum communi natura. Sunt enim quæ dã personæ tam noxijs, corruptisq; humorib; vt per oculos emittant, nescio quas venenatas impressiones, aut influxus noxios, (*perniciem quandam defluentem*, vocat Basilius) quæ res teneras facillè inficiunt & corrumpunt. Ideoq; signãter operantur circa pueros tenellos, quod & B. Ambrosius^d fateri videtur, & expressè tradidit S. Anselmus^e, de quibus multa Abulẽsis^f, Vallesius^g, Leonardus Vairus^h & alij, quos quidã diligens recensq; autor recenset. Neq; id nouum sed vulgarissimũ facit, quod de muliere menstruata quotidiana experientia compertum est, quæ lucidissimũ speculum, visu solo obnubilat: & quæ de Basilisco communiter dicuntur, quod visu solo lethaler inficit, vt

doctus

Li. de Mor
alit. & 3. ad
Quirinum
cap. 18.
Epil. 105.
& 107.
De Apo-
log. David.
cap. 4.
Lib. de in-
gratis. c. 32.
Epil. 1. c. 4.
Epil. 35.
Sapient. 4.
1. 13.

Hom. 15. ad
popu.

Ad hebr. 11.
5.

Lib. de Apo-
log. David.
4. & orat.
in ebri de
obitu fra-
tris.

Daniel. 13.
6.

J 312

Ad Gal. 3.
Eclog. 3.In cap. 3. ad
Galat.Hom. 11.
de inuidia.
In c. 3. ad
Galat. lect.
1. & 1. p.De vita
Apollonij.

Ho. 11. cit.

In c. 3. ad
Galat.In c. 11. Nu-
mer. q. 14.
vsq; ad 18.
De sacra
Philos. c. 68.
Peculia li.
de Fasci.
Delrius li.
1. c. 3. q. 4 &
li. 3. p. 1. q.
4. sect. 1.

Lib. 10. c. 34. Plinius: est enim columba avis simplex, ut
 Lib. de sim. pliciter. prae-
 lat. c. 11. prosequitur Cyprianus^b & unde & homines
 Lib. 4. de simplices ac bonos, solemus columbas vo-
 partib. ani- care: est innocens ac pura, & ut D. Grego-
 mal. c. 2. rius Nyssenus^c censet: caret felle. Quod po-
 Lib. 11. c. 37. tius iuxta communē vulgi opinionem ac-
 cipendum est; reuera enim fel habet, ut
 Aristoteles^d & Plinius^e asserunt; cēsetur ta-
 men expers fellis, quia innocua est & simpli-
 cissima. Hocq; est illi inter omnes aues sin-
 gulare, quod fidem consorti suo seruat, quē
 etsi oculos habeat ad videndū, in nullū aliū
 à consorte eos figit aut conuertit. Optimē
 proinde dicuntur oculi Sponsæ columba-
 rum, ut sentiunt Origenes^f, & Gregorius
 Nyssenus^g, ad indicandam mentis & inten-
 tionis suæ fidelitatē & puritatem: quæ etsi
 oculos ad videndū habeat, tantūmodo ad
 Spōsum illos cōuertit, quos propterea par-
 uos habere dicitur, quibus solius Spōsi spe-
 ciē recipiat, quæ omnino & plene illos cō-
 pleat; tantūmodo namq; Sponsū suū res-
 picit, & attendit, cū bene operatur: nullū
 ab illo aspiciat aut cōspiciat, id verē cōplens,
 quod pro prima lege illi primæ Sponsæ ini-
 tio seculi statutū fuit: *Ad virum tuū conuersio*
tua. Ita enim legūt omnes sancti patres iux-
 ta Septuaginta, Chrysostomus, Basiliius, Am-
 brosius, Gregorius Nazianzenus, Hierony-
 mus, ubi nolter Vulgatus legit: *Sub viri pote-*
state eris. Hoc namq; fidelem Sponsam de-
 cet, ut ad virum suum solummodo sit con-
 uersio oculorum suorum: & meritō adultera
 incurrit suspicionem Sponsa, eo ipso quod
 oculos in altero ab Spōso collocat, & figit:
 verēq; anima, quæ cum bonū operatur ad
 alterū quā ad Deum Sponsū suum oculi
 intentionis conuertit, adultera dici po-
 test, quæ alteri à viro complacere cōcupis-
 cit. Fidelis Sponsa semper illud in ore ha-
 bet, ut D. Chrysostomus annotauit, *Tibi di-*
xit cor meum, exquisiuit te facies mea, faciem tuā
Domine requiram. Illudq;: *Oculi mei semper ad*
Domini, & Prophetæ: Ego autē ad Dominū af-
ficiam. Et sicut columba ad hoc ut cōsortis
 sui indignationē incurrat, sufficit si ad alte-
 rū ab illo oculos cōuertat; tunc enim vide-
 bis subito consortē iratū erga eam, querulo
 rumbo incedentem, & alijs verberantē; ita,
 ut anima Deo displiceat, sufficit si cū bonū
 opus agit, oculos cōuertat ad alios; ex hoc
 nascitq; propriē, ac formaliter, (ut dialectici
 dicunt) Deus cōtra hypocritas se iratū per-
 hibet, non quod malū opus operentur; sed
 quia agentes bonū, oculos ad homines cō-
 uertunt, intēdentes eis placere, & quia sua
 bona opera agunt hoc fine, ut videātur ab
 hominibus. Sponsa nihilominus, quæ ad vi-

dendi oculos habet columbarū paruos &
 constrictos, qui vnicū Spōsam tantūmodo
 capiant, illumq; solū rescipiant; ut tamē vi-
 deantur, habet oculos grādes extēsos, sicut
 piscinas in Hessebon, quæ sunt iuxta portā,
 ubi omnis multitudo confluit, & oculos ad
 illas cōuertit. Talis nāq; debet esse vir per-
 fectus & sanctus, ut in illo omnes videant
 omniū virtutū opera bona, quæ omniū ocu-
 los delectent: in eis videat superbus, quo-
 modo debeat esse humilis, & quā grādis sit
 humilitatis pulchritudo; diues, quomodo
 misericors & liberalis erga pauperes; sen-
 sualis, quomodo castus & honestus; iracun-
 dus, quomodo mitis & blandus: inde aquā
 virtutū omnibus hauriendam ad sui imita-
 tionem exponat, virtutumq; pulchritudinē
 oculis omnium in suis operibus exhibeat;
 ut ad eam omnes alliciātur. Hocq; est, quod
 CHRISTVS Dominus Apostolis suis di-
 xit: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut vi-*
deant opera vestra bona, & glorificent patrem ve-
strum, &c.

*§. 48. Incipientes, & proficiētes
 opera sua bona abscondant ab
 oculis spectantiū, perfecti autē
 saepe exponant illis conspiciēda.*

PROPOSITAM difficultatem
 dissoluit alio modo B. Grego-
 rius¹, qui his, quæ dicta sunt
 egregie coheret. In eodē cer-
 te Dominico sermone dixit:
 CHRISTVS^m: *Sic luceat lux vestra corā hominib⁹,*
ut videāt opera vestra bona: Etⁿ, *Cū ieiunas, ne*
videaris hominibus ieiunās, neq; contraria do-
cuit, qui illud primū, viris perfectis, hoc au-
tē secundū, illis qui nōdū perfectionē sunt
cōsequuti, constituit. Virorum namq; valde
perfectorū est, inquit Gregorius, laudē pro-
priam contemnere & despicere, atq; solius
Dei gloriā querere, quam qui infirmi sunt,
perfectē contemnēdo nō superant. Hoc ut
clarius exponamus, obseruandū est, iuxta id
quod paulō ante cōpimus indicatē, homi-
nem in vita spiritali varios status habere,
incipientis, proficientis, & perfecti, ut D.
Thomas ex sanctorū patrū doctrinā profe-
cutus fuit. Et quidē licet in vita corporali
varios status homo habet, pueri, iuuenis, &
vir: & multa cōgruunt ei in statu viri, quæ
nullatenus in statu pueri aut iuuenis: ita mul-
ta Deus exposcit à viris perfectis, quæ in-
ipientibus, intō & proficiētibus non con-
ueniunt. Vnde quamuis viris iā perfectis &

In Psal. 7.

Ecclesiast. 10. 13.

Ser. de David & Golia.

320

Serm. 13. in Cantica.

5. de Civit. cap. 14. & lib. 21. c. 16.

solida sanctitate fundaris congruat opera sua bona ceteris ad ædificationem & imitationem videntia proponere: proficietibus tamen est periculosum, & incipientibus noxium. Id quod excellenter demonstravit B. Augustinus, annotans primum omnium peccatorum fuisse superbiam, & proprii honoris & glorie appetitum, illudque esse ultimum, quod homini vincendum relinquitur. Qui bene, inquit, didicit, vel expertus est vitiis superandorum gradus; intelligit hoc vitium inanis glorie vel solum, vel maxime cavendum esse perfectis. Quo primo enim vitio lapsa est anima, hoc ultimum vincit: *Initium autem omnis peccati superbia, &c.* Hec igitur est, quæ primo incipit, hæcque perpetuo perstat, bellum homini indicens: & ceteris affectibus superatis, adhuc illa potenter insurgit. Quantumcumque enim quis vicerit affectus carnis circa voluptates carnales & sensuales, & cupiditates circa pecunias & temporalia bona, & appetitum circa seculares honores & dignitates; adhuc poterior hostis vincendus restat, appetitus scilicet inanis glorie & humane laudis; qui tanto vehementior insurgit, quanto plura & excellentiora virtutum opera fuerint stabilita. Hac de causa D. Bernardus hunc hostem comparat giganti Goliath, qui populo Dei iam repromissionis terram ingressus, iamque ex multis hostibus triumphanti, solus exprobrare præsumit: ipsum namque est peccatum maximum, quod Dei populo magis insultat, & insurgit specialiter aduersus eos, qui cetera iam videtur vicisse peccata. Quis denique inquit Bernardus, nisi manu fortis, qui cetera iam sibi potenti virtute vitia subiugavit, aduersus ne quisissimum hoc vitium dimicaturus accedat? Procedat David, id est, manu fortis, quoniam non est vincere tantum hostem, nisi in manu fortis, &c. Inde egregio discursu idem S. Bernardus colligit, admirandum quidem esse virum sanctum ex eo quod multo labore anxietate & sollicitudine virtutes acquisiuit: multo tamen admirabiliorem ex eo quod illis acquisitis humiliter de se ipso sentiat, nec superetur affectu honoris & glorie. Est enim hic quidam violentus appetitus, qui sua vi facile reddit quoduis opus, etsi in se difficillimum sit, & tanta violentia stat, ut difficillimum sit, ceteris omnibus pravis affectibus superatis, illum reuincere. Vnde & B. ipse Augustinus optimo discursu considerat philosophos antiquos ex huiusmodi affectu ad inaudita virtutum opera perficienda fuisse impulsos: qui quamuis cetera vitia calcarent, ab hoc miserè conculcabantur, & cedebant huic, illi quibus cetera cedebat. Quod & de Romanis similiter prosequitur, ut supra dictum est.

Hæc omnia ex affectis explicata manent. Vt enim paulo ante dicebamus celestis Sponsus secundum triplicem statum Sponsam sanctam Cant. 1. 1. describit: initio quidem Cantorum, secundum statum incipientis, tuncque tantum eius oculos commendat, quod sint columbarum, ibique sistit. Hoc namque debet esse primum incipientibus vitam spirituale initium, oculos suos ad Deum ipsum convertere, ab omnibus creaturis illos auocando. Sicut enim totius mali initium fuit, auertere oculos a Deo incomutabili bono & legitimo Sponso, & illos converterisse ad commutabile bonum, ut luxuriam, aut diuitias, aut honores, aut voluptates: ita hoc tanquam totius boni principium est statuendum, oculos ab omnibus creaturis auocare; & in Deum tanquam in legitimum Sponsum convertere, cui fides coniugij seruanda est. Deinde, cum Sponsus illam proficientem videt, & omnium virtutum actibus implicatam, eandem describit, iterum quidem oculos illius primo commendans, non tamen ibi sistens; sed ad alias corporis partes, & membra laudanda procedens. Dicens enim primo: *Oculi tui columbarum*, subdidit: *Capilli tui sicut greges caprarum, dentes tui sicut greges concharum, labia tua sicut vitta coccinea, sicut turris David cellum tuum, &c.* Et quamuis eam omni ex parte laudet, non eam commendat ex eo quod alijs se videndam exposuerit. Non enim adhuc proficientibus securum est, se ipsos cum bene operantur videndos exhibere. Cum autem illam iam in culmine perfectionis vidit, & voluit describere vndique perfectam, quam ad *Staturam palmæ* dicit peruenisse, cuius firmam sanctitatem, & inuictam hoc nomine exprimere voluit, & etiam ex eo quod simul illam similem dixit *Choris castrorum*, tunc oculos eius dicit, similes *Piscinis in Hesebō*, quæ omnium oculis erant expositæ: quia tunc iam illi erat congruum ceteris omnibus se ipsam tanquam virtutum exemplar videndam exhibere, quam imitarentur, & cuius visu ceteri omnes ædificarentur, & gloria Dei amplius promoueretur. Huic qui talis est, & illi similibus dicit *CHRISTVS*: *sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, &c.* Qui talis non fuerit, timeat inimicum fortissimum inanis glorie, abscondat opera sua, & se collocet in occulto, cum bonum operari aggreditur; ne, inquit *CHRISTVS*, videaris hominibus ieiunans, sed tantummodo patri tuo. Absconde opera bona, ne pereant, inficianturque a spectatorum oculis fascinatioibus. Pueri tenelli eos timeant, imò & qui virtute adoleseunt, ut S. Basilius dixit: facile enim infectione corrumpuntur. Qui iam autem virilem attigerunt statum, non est quod timeant ab illis infici, qui potius

321

Cant. 4. 1.

3. 4.

Cant. 7. 7.

Cant. 7. 1.

Cant. 7. 4.

Hom. 11. inuidia.

virtute

ra autem die imperasti fieri solis splendore, lumen lunæ, stellarum dispositionem; Et imperasti eis ut deservirent futuro plasmato homini. Quinto die dixisti, ut procrearentur animalia & volatilia, & pisces, & ita fiebat, &c. Sexto die, super his creasti Adam, quem constituisti ducem super omnibus factis, quæ fecisti: *Hæc autem omnia dixi coram te Domine, quia propter nos creasti seculum.* Quicquid igitur Deus ad extra operatus fuit in mundi creatione, propter hominē condidit: ad eius ministeriū omnes Angelos destinavit, quos omnes fecit administrativos spiritus propter eos, qui hereditatē capiunt salutis. Propter nos constituit Ecclesiā, quā ab eius initio suæ dexteræ virtute cōservavit. Propter nos constituit Patriarchas, misit Prophetas, &c. & deniq; propter nos homines, & propter nostrā salutē descendit de cœlis; *Et mortuus est, propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostrā, & ascendit propter nos in cœlū parare nobis locū, & propter nos vēturus est ad iudicandū vivos & mortuos.* Adeo hoc verū est, ut nec diabolum permisisset ex angelo diabolum fieri, nisi propter nos, ut illū expugnantes, coronā nobis victoribus repositā reddat, ut ex D. Augustino alibi dictū est. Vnde optime clamat Apostolus: *Omnia enim vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, siue mundus, siue vita, siue mors, siue presentia, siue futura, omnia enim vestra sunt.* Et iterum: *Omnia enim propter vos.* Quæ verba etsi S. Anselmus, & D. Thomas intelligere videantur de omnibus, quæ Apostolus operabatur, & de laboribus, quos in prædicatione Euāgelij sustinebat, B. tamē Chrysostomus intelligit de omnibus, quæ CHRISTVS operatus fuit, qui omnia egit propter nos, nō tantū, quæ ad pœnā fuerunt & humilitatem, ut incarnatio, ieiunia, vigiliae, passionēs, mors & sepultura; sed quæ ad gloriā, ut sunt corporis sui glorificatio, resurrectio, ascensio in cœlū, sui nominis exaltatio; omnia propter nos, & nostrā gloriā egit. Quo etiā modo D. Bernardus illud intelligit: *Omnia propter electos*, illudquē Sapiētis: *Gratia, & misericordia Dei in sanctos eius, & respectus in electos illius.* In huius confirmationē observat Augustinus & Basilius acutissimē verba illa, quæ scriptura sacra posuit, cū primā rerū creationem descripsit: *Dixitq; Deus fiat lux, & facta est lux. Et vidit Deus lucem, quod esset bona.* Quid hoc est; *Vidit lucē, quod esset bona?* Nūquid Deus, inquit Augustinus, lucem antequā crearet nō nouerat, quā nō nisi visam laudavit? Ad quidnā eā quasi examinādā assumit? Certē lux nullū poterat habere defectū, nec poterat bona nō esse: primò, ratione sui, est enim creatura inter omnes cor

poreas purissima: *Quæ attingit vbiq; propter suā munditiā, & nihil inquinatū incurrit in illā; nihil potest eā fœdare, aut maculare, quæ nec in aqua madefit, nec in igne cōburitur, nec in luto fœdatur, nec in carbone nigrescit.* Ideoq; Deus ipse absolutē lucis nomine vocari voluit, dicēs: *Ego sum lux mūdi;* & Apostolus: *Lucē habitat inaccessibilem.* Deinde minus poterat defectū habere, ex parte operantis, qui Deus erat, cuius omnia, *Perfecta sunt opera;* nec primū inter res visibiles poterat esse imperfectū, ad cuius productionē primum omnium os suū aperuisse dicitur, cū dixit: *fiat lux.* Ad quidnā igitur eā examinat? Ut aperte indicaret, quia propter hominē illā producebat. Ideo non examinat illā in ordine ad se ipsum, qui ea nō egebat, nec in ordine ad lucē ipsā, quæ in se creatura perfectissima est, nec in ordine ad Angelos, qui illius vsu nō indigebant: nec in ordine ad bestias, ex quibus multæ eā habituræ erāt inimicæ, ut vespertilionēs, noctuæ, & omnes fere silvarū inuisæ, quæ adveniēte luce abscondēdæ erant in cubilibus suis, ut dixit David; sed in ordine ad hominē: an scilicet talis esset, quæ oculis hominis quæ formaturus erat, esset congruēs & proportionata: esset ne excedēs facultatē oculorū eius aut deficiēs; eo modo, quo qui vestē facit, eā cōfert ad corpus illius, qui induēdus est. Sanē omne quod bonū est, inquit Rupertus, aut est bonū tāquā finis, aut tāquā mediū ad finē. Non vidit Deus lucē, quod esset bona tāquam finis; nec enim lux aut creatura alia irrationalis finis diuinę operationis esse poterat: sed vidit, quod esset bona, idest, quod esset cōgrua in ordine ad finē, quæ intēdebat, hominē scilicet. Vult ergo dicere, Deū talē creasse lucem, qualis cōgrua erat & cōueniēs oculis hominis, quæ intēdebat creare: ut nō esset splendidiōr, aut intērior, nec remissiōr, quā hominū oculi egebāt. Ita rē explicāt Basilius & Augustinus; in qua idē S. Augustinus egregiū mysteriū cōtēplatur, explicās Christū lucē esse diuinā, de qua Ioannes: *Erat lux vera, quā talē pater oculis nostris exhibuit, quæ illis esset cōgrua.* Nec enim venit Filius Dei, tā splendida luce refulgēs, ut hominū obtutus offuscaret; nec tādēmissa aut obscura, ut nō se sufficiēter manifestaret. Talis ergo apparuit lux ista, qualis nobis cōgruebat, qualē Ioānes expressit: *Verbum caro factū est, & vidimus gloriā eius.* Hoc ut ab initio mūdi scriptura sacra prædiceret, dictū fuit: *Vidit Deus lucē, quod esset bona.* Propter homines igitur primā illā creaturā visibilē produxit, & propter eosdē omnia alia pducta fuisse, similis loquēdi phrasidē demonstrat. De quavis enim re, quā Deus creabat, dicitur:

*Vidisse quod erat bona, id est, quod utilis & congrua erat homini creando. Loquitur enim scriptura sacra, inquit Rupertus, nostra loquendi phrasi, qua nihil vocamus bonum in domo nostra, nisi quod nobis est utile. Mures & vermes boni quidem sunt in se, & nobiliores ipso cælo, ut S. Augustinus & D. Thomas & eius interpretes demonstrant, ex eo, quod omne vivens nobilius & excellentius est, quocumque non vivente: & nihilominus non illos dicimus bonos, quos inutiles & noxios nobis iudicamus. Tandem omnibus rebus creatis, productoque homine; *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona*; id est, excellenter ordinata, homo ad Deum, & omnia alia ad hominem ipsum. Benè propterea Deus dicitur pater hominis, quia in his, quæ ad extra operatur, totus est in ordine ad hominem, tanquam ad filium. Vnde & Sapiens ex consideratione gubernatoris navis, ascendens ad considerationem supremi totius orbis gubernatoris, illum vocat *Patrem*, & omnia gubernare ait tanquam *patrem*. *Tua autem pater providentia gubernat*. Quidam codices legunt; *ab initio cuncta gubernat*. Et mirum est, quod Sapiens agens de mundi gubernatione Deum vocet *Patrem*, potius enim videbatur vocandus Sapiens; quia Sapietis munus est dirigere & gubernare, ut Philosophorum princeps docuit; imò & illo Sapientior Salomò dixit; *Intelligens gubernacula possidet*: aut videbatur vocandus Prudens, quia ut idem Sapiens dixit; *Multa gubernatur prudentia*. Merito tamen vocat *Patrem*, quia cuncta gubernat tanquam hominis pater, qui totus est ordinatus ad illum, tanquam ad filium, in cuius bonum utilitatem & gloriam cuncta disponit, dirigit & gubernat; quia si cælum movet, tempora disponit, terram sustinet, aquas conservat, fructus producit, animalia pascit, &c. hoc totum est in ordine ad hominem: vnde & cum finitus fuerit homo, totum mundum destruet, ut Isaias egregie prosequitur, iuxta D. Ambrosij mentem, de quo alibi. Optimè ergo CHRISTVS Dominus exhibet Deum tanquam patrem, qui omnia quæ agit, in nostram gloriam & bonum ordinat, & totus constitutus videtur in ordine ad hominem tanquam filium, sicut unum relatum in ordine ad alterum, ut obligationem indicet, quæ tibi inde enascitur, & quod tu non minus debes totus in omnibus, quæ agis, erga talem patrem esse ordinatus & directus; qui propterea omnia, quæ operaris, in illius laudem, honorem & gloriam ordines, & destines. Si autem ille, quia in nostrum commodum, utilitatem & bonum omnia produxit, examinavit cuncta quæ egit, id curans, ut talia foret, qualia essent tuis oculis, tuisque pro-*

fectibus congrua: nonne iustius erit, ut cum bonum aliquod agis, aut agere aggredieris, examines & videas, te tale & taliter debere agere, quod congruat oculis diuinæ illius maiestatis, sitque in illius honorem & gloriam destinatum? Hoc igitur pacto omnia, quæ agis examinanda sunt, ut videlicet cures ea agere opera, & taliter agere, quæ congruât, & quatenus congruant diuino honori, laudi & gloriæ.

S. 50. Quomodo et quare nostram ad Deum debeamus intentionem dirigere, docent Sponsæ verba, quæ S. Bernardus expendit.

X ijs, duas diuinæ Sponsæ sententias possumus elegantissimè explicare, quas ambas B. Ambrosius brevissimè attigit. Laudandam assumpserat cœ-

leus Sponsus diuinam suam Sponsam more dramático, id est, quo sigillatim laudatur, & commendatur omnes corporis partes; idque ita prosecutus fuit, ut ab imis pedum incipiens, usque ad verticis summum progressus fuerit. Incipiens enim à gressibus & calceamentis, dicens; *Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis*, ad capillos usque; tandem peruenit; quos purpuræ Regis similes dixit, adiunxitque; totas suas delicias in Sponsa constitutas, dicens; illam similem palmæ, quæ fructus dulcissimos refert, & vbera illius similia botris: ideoque; *ascendâ, inquit, in palmam, & apprehendâ fructus eius, & vbera tua sicut b. tri vinea, &c.* Vidēs Spōsa se tot, tamque in gētibus fauoribus prosecutâ, in hanc vocem suspēsa toto pectore exclamans prorupit: *Ego dilecto meo, & cōuersio eius ad me.* Maiorē hæc verba emphasim habēt, quā in cortice representant; excellentissimè enim Spōsa affectum Sponsi sui erga se ipsam expendit, dicens: *Conuersio eius ad me.* Et allusisse visa est ad illud, quod Deus primæ mulieri; primæque Sponsæ iniunxit; *Ad virum tuum conuersio tua*. Ita enim Septuaginta legunt, ut supra dicebamus, & multi ex Hebræo; *Ad virum tuum appetitus, seu desiderium tuum*. Hic enim legitimæ Spōsæ debet esse affectus, quod totaliter pēdens sit ex viro, & ad eum perpetuò debet esse conuersa, ut nihil agat, nisi quod viro fuerit placitum, aut ab ipso dispositum; & in eo omne ipsius desiderium debet claudi, nihil aliud appetere aut cogitare, nisi quæ viro congruunt, aut virum concernunt. Ita quidē

Sponsa

327

Li. de Isaac & anima. cap. 8.

Cant. 7. 10.

Gene. 3. 16

qua tanquam in templo gloriae suae habitaret, cui sciebat angustum caelum & terram. Ceterum videns Deum ipsam dignatum fuisse ex sua gratia, praecipere domum suam edificari ad eius edificationem totum se tradidit, & Deum oravit, ut libenter in illa habitaret: Ergo ne putandum est, inquit, quod verè Deus habuerit super terram? Si enim caeli caelorum te capere non possunt; quanto magis haec domus, quam edificavi, &c. Sed super domum istam dixisti: Erit nomen meum ibi, &c. Nulatenus itaque anima cogitare posset se tradere Deo Sponsam, quae tanti muneris omnibus modis se agnoscit indignam: videns tamē se praeventam à celesti Sponso, summoque amore ab ipso diligi, & quod se ipsum eidem tradidit, & in eam omnem suum amorem ordinavit; nobilitate quandam cordis concepit, non ex se, sed ex illius gratia; & non in se, aut ex se, sed in domino gloriatur, cetera contemnens, & parvi pedes id omne, quod Deo minus est. Videt, inquit Bernardus, quod sibi intēta est illa divina maiestas, cui gubernatio pariter & administratio universitatis incūbit; & cura seculorum ad sola trāsfertur negotia, imò oia amoris, & desiderij illius. Ex hoc autē divino favore, grādē spē nobilesq; cogitationes animam quācumque; cōcipere posse, idē Bernardus egregie prosequitur. Docuimus, inquit, omne animam licet oneratā vitijs, peccatis irritatā, captā illecebris, exilio captivā, corpore carceratā, luto hārentē, infixā limo, affixā mēbris, confixā curis, distentā negotijs, contractā timoribus, afflictā doloribus, erroribus vagā, solitudinibus anxiam, suspicionibus inquietā, & postremo advenā In terra inimicorum, iuxta Prophetā vocē, coinquinatam cū mortuis, deputatam cū ijs, qui in inferno sunt: licet inquā, sic damnatā, & sic desperatā; docuimus tamen hāc in se se posse advertere, non modo vnde respirare in spem veniē, & in spē misericordiae queat; sed etiam vnde audeat aspirare ad nuptias verbi, cum Deo inire sordus societatis non trepidet, suave amoris iugū cū rege Angelorum ducere non vereatur, quae audit animam dicentē; Dilectus meus mihi, & ego illi, &c. Tandē ad nostrū institutū cēset Bernardus non solum verba haec esse amoris, sed iustitiae & debiti. An ne iustū non est, ut talē se Sponsa erga Sponsū exhibeat, qualem illū erga se ipsam experitur? Videt Sponsa Sponsū, totū suū amorem erga se ipsam profundentē, nihil ab illa cogitantē, aut quārentē, soli illius gloriae attendentē; nonne iustū est, ut se ipsam eidem penitus tradat, omnem suū amorem in illo cōstituat: & illius gloriam tantūmodo curet? Propterea, inquit Bernardus, utrumque ponit, dicens: Ille mihi, & ego illi. Ille mihi, quia benignus & misericors est,

ego illi, quia non sum ingrata. Ille mihi gratia ex gratia, ego illi gratiam pro gratia: ille meae liberationi, ego illius honori: ille salutem meam, ego illius voluntati: ille mihi & non alteri; quoniam una sum colubā eius: ego illi & non alteri; nec enim audio vocē alienorū. Haec merito rependit, quae rependere potest; nec enim omnia simili potest modo recōpensare. Si mihi irascitur, nū ego illi similiter irascar? Non utique; sed pauebo, sed contremiscā, sed veniam deprecabor. Ita si me arguat, non redarguetur à me, sed ex me potius iustificabitur. Nec si me iudicabit, iudicabo ego eum, sed adorabo: & salvas me, non querit à me saluari; nec vicissim eget ab aliquo liberari, qui liberat omnes. Si dominatur, me oportet servire; si imperat, me oportet parere, & non vicissim à dño, vel serviitiū exigere vel obsequium. Si me creat, non ipse à me est creandus, sed tāquā creator colendus. Si me iustificat, non à me iustificandus, qui totius iustitiae est fons & origo, &c. Similia igitur quae potes illi repēde. Te diligit, illum dilige: se tibi tradidit, te illi trade: tuā quārit gloriā & honorem in his; quae agit, quere illius honorem & gloriā in omnibus bonis, quae operaris. Intēde illi, quia ipse intēdit tibi. Potest ne ille iustius aliquid à te postulare? aut potest esse aliquid, quod iustius agere debeas? Intēde Dei gloriā, qui tuā ita intēdit, ut pro illa vitam exposuerit. Cōtēde Dei honorem, qui ut tuo honori p̄piceret, humiliavit semetipsum usque; ad mortē, mortē autē crucis. Hinc ergo patet, rationē quā CHRISTVS indicare vult, ex ipsiusmet iustitiae rigore esse desumptā, quā nos excitat, ut quae facimus, in Dei gloriā faciamus, non quētes hominibus placere, aut videri ieiunantes, & benē operātes; sed illi qui est pater noster, qui totus nostris cōmodis, honori & gloriae est intentus; & omnia quae facit, ad nostram destinat gloriam & beatitudinem.

S. 51. Qua propter Deū agis, servanda illi tradis, ideoque tibi reddet in extremo iudicij die, qui à Petro dicitur tēpus restitutionis.

ET Pater tuus qui videt in abscondito reddet tibi. Secundam rationem subiicit Dominus ad idem institutum, desumptam ex pramio. Quam ut explicemus, observandum est, CHRISTVM Dominum non exprimere, quidnam sit pater celestis

reddi-

Serm. 83.

Reg. 8.
29.

rm. 68.
princ.

rm. 83.
princ.

rm. 3.
111.

331

rm. 68.

332

redditurus, tantum enim dicit; *Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi*. Quidnam reddet? Communis explicatio est, ut subintelligas *mercedem*: pramisserat enim Dominus hypocritas nullam à Deo recepturos, qui ab hominibus receperunt mercedem suam: tu autem si propter Deum operatus fueris, pater tuus reddet tibi mercedem: hicq; legitimus est sensus. Sed varijs modis adhuc hoc potest explicari. Primo, iuxta communem sanctorum Patrum locutionem, ut subintelligas, Bona quæ operatus fueris. Quasi dicat: Tu cum ieiunas, tantum contende videri patri tuo, & pater tuus seruabit ieiunium & bonum opus suo tempore tibi reddendum. Itaque quod propter Deum operatus fueris in abscondito, nullatenus tibi deperibit: sed Deus illud apud se seruabit, reddendum tibi in manifesto, in die scilicet manifestationis, qui erit dies iudicii. Ita Origenes, qui iuxta aliquos codices legit; *Reddet tibi in manifesto*, ut *manifestum* contrapositum sit ei, quod pramisserat, *In abscondito*: quomodo etiam Chrysostomus legit, & intelligit. Et forsitan nonnulla per hæc verba fit allusio ad factum Rahab. Excepit illa Dei exploratores, quæ postquam illos seruauit illatos, liberosque dimisit, posuit ad fenestram iuxta id, quod cum illis constituerat, *Funiculum coccineum*: Origenes^b credit, fuisse rubrum pannum. Pendebat autem funiculus iste, ut Abulensis^c explicat, ad partem exteriorem urbis per murum, per quam exploratores demiserat; unde videri non poterat à conciuibus suis, sed tantum ab exploratoribus venturis cum Iosue & eius exercitu. Prudens sanè mulier. Quibus enim alijs debebat funiculum videndum exhibere & proponere, nisi illis à quibus expectabat reddendum sibi pramium in publico, & omnium oculis, illius operis, quod in secreto & in oculis eorum tantummodo fuit operata? Illorum solummodo oculis videndum proposuit funiculum coccineum, à quibus iustam mercedem erat receptura. Ad quid enim illum proponeret videndum conciuibus suis, à quibus nihil sperandum sibi erat, tempore quo Iosue cum exploratoribus erat venturus? Ita ergo CHRISTVS Dominus tibi imponit, opera tua, quæ facis in occulto, illi tantum videnda exhibere, à quo solo mercedem in futuro expectas. Ex ratione igitur mercedis & pramij CHRISTVS ad sic agendum impellit. Et quidem nihil magis qui operatur desiderat, ut Chrysostomus annotat, quam labores suos non esse inanes, frustraneos vè, & quod non perdantur. Vnde sicut reuocauit nos CHRISTVS ab intentione placendi ho-

minibus per opera nostra, ex eo quod, qui propter homines operantur, opera sua perdunt, ut supra exposuimus: ita ut intendamus placere patri, nos excitat ex eo, quod si ita egerimus, nullatenus opera nostra peribunt; sed in æternum erunt seruata, quæ nobis congruo tempore restituet. Si opera tua bona manibus hominum committas, quia manus illæ sunt corruptibiles & corrumpentes, & quæ res longo tempore seruare non possunt, peribunt omnino. Si tamen Deo ipsi committas, qui in æternum permanet, & quod manibus suis tenet securum consistit, in perpetuum opera tua conseruabuntur, quæ tibi suo tempore restituet, ut in æternum eis perfruaris. Grandi securitate qui thesauros suos cuiusvis generis seruari volebant, committebant templo Dei, in quo erat depositum tam securum, ut Heliodoro volenti surripere, quæ illic deposita erant, diceret sanctus ille Sacerdos Onias: *Decipi eos, qui eos credidissent loco & templo, quod per vniuersum mundum honoratur, pro sui veneratione, & sanctitate; esse omnino impossibile*. Expende emphasim verborum illorum, *esse omnino impossibile*. Exhibebat se Deus in illo templo presentem, quod sua sanctificabat presentia: idcirco tam securum esse voluit, & decuit ad sanctitatis opinionem, qua pollebat conseruandam; ut omnino esset impossibile, decipi eos, qui aliquid ibi seruandum credidissent. Peculiari enim miraculo concurrebat Deus, ut quæ ibi seruanda deponebantur, secura consisterent, & libera à cuiuscunque inuadere & furari volentis manibus: sicuti reuera, quando Heliodorus ipse voluit diripere illic deposita, acerrimo fuit supplicio diuinitus punitus. Si ergo quæ templo Dei, quis credebat securissime seruata perstabant, ut non timendum esset, quod deficere possent; quanto magis erunt secura, quæ Deus manu sua seruanda assumit? Scio, inquit Paulus, *cui credidi, & certus sum, quia potes est depositum meum seruare*. Bonum quoduis opus, quod agebat Paulus, nihil erat aliud, quam quidam thesaurus, quæ securè seruare contendens, tanquam in deposito recodebat, Deo ipsi illud committens, reddendum sanè suo tempore. Hincq; credo optimè explicari posse, quod aliqui contendunt circa illa verba Davidis: *laeta super vltimam curam tuam*. Quidam legunt: *Proice in eum donum tuum*; quomodo regia. Et verè videtur David considerare iustum gradum anxietate sollicitum; quomodo scilicet opera sua bona possit seruare. Qui diuitias acquisiuit magno cum labore, curat conseruatas custodire; idcirco thecas firmissimis setis obseratas fieri facit, & loco securo recondit. Agricola, qui adueniente messe fructus colligit, non in agro

Homil. 4. in
c. 6. Matth.Hom. 3. in
Genes.Iosue. 2.
21.
Hom. 3. in
Iosue.
In c. 2. Iosue.
9. 54.1. Mach. 3
22.1. Ad Tim.
1. 12.

Psalm. 54. 23

333

334

Hom. 43. in
1. ad Cor.
ante 62.

§. 52. Quæ Deo offers non tam das, quā accomodas, & deponis tibi reddenda, id quod Anna Samuelis mater egregiè explicavit.

336

Hom. de Anna & Samuel, cit. post medium.

Hom. de s. de Annæ in princ.

1. Reg. 1. 6.

Psal. 73.

12. Ecclesiastes 5. 3.

1. Reg. 1. 27.

337

His, iuxta B. Chrysostomi doctrinam, expendere possumus admirabilem philosophiam illius celeberrimæ feminae Annæ, matris Samuelis Prophetæ, quam omnibus imitandam meritò Spiritus sanctus exposuit: nā ut idem Chrysostomus probat, utriusque sexus magistra facta fuit, quā non solum imitentur feminae, sed & barbati viri. Omnes, inquit, simul imitemur mulieris philosophiam, quam habuit ante partum, fidē quā habuit in partu, curā studiūque quod habuit post partū. Sterilis illa fuit: quā de causa illā ipsius emula affligebat, & angebat, in tantū ut exprobraret, quod Dñs cōcluserat vuluā eius: idcirco surrexit postquā comederat, & biberat in Silo, & se totā ad orandū Deum convertit, maximū lacrymarū profluviū effundēs; talis enim oratio penetrat cœlū, & viscera Dei cōmouet, ut Chrysostomus observat. Quod omnes faciūt tēpus relaxationis, inquit Chrysostomus, illa facit tēpus deprecationis, post cōuiuiū occurrēs ad supplicationē, fontē lacrymarū emisit, mentēque prestatulit sobriā ac vigilantē, &c. Si post prādiū talis fuit mulier, qualis erat subaurorā? Si tā instāter orauit post cibū & potū; qualis erat ieiuna? Si autē audire vis, quid orauit, ausculta dicentē: Domine exercitū, si respiciēs vide ris afflictionē famula tua, & recordatus mei, dederis serua tua sexū virile, dabo eū Dño omnibus diebus vita eius. Expēde verba eius, nam multæ philosophiæ plena sūt, inquit Chrysostomus, quā ex his quæ facta sunt deprehendemus. Exaudiuit enim Deus deprecationē, & mārā naturā sterilemque corrigēs, & vuluā, quæ cōclusa erat aperiēs, dedit illi filiū talē, quāle Samuelē fuisse omnes nouimus. Suscepto autē filio, voti sui nō immemor, idque complēs, quod postea dictū fuit: *Vouete, & reddite Dño Deo vestro*, Et *Si quid promisisti Dño, ne moreris reddere*, cum primū ad domū, aut tabernaculū domini proficisci potuit, filium suū detulit, eidē cui promiserat offerendū: & accedēs ad summū Sacerdotē, *Pro puero*, inquit, *istlo orauit, & dedit mihi Dñs petitionē meā, quā postulauit eum: idcirco & ego cōmodauit eū Domino cunctis diebus, quibus fuerit commodatus Domino*. Multa circa hæc verba expēdit Chryso

stomus, id tamen singulariter, quod dicit, *Commodauit eum*. Videtur enim hæc mulier in eo quod se exhibet sollicitā circa expletionē voti, potius defecisse valde ab eo, quod promisit, & vouerat. Quidnā illa vouit? Se daturā filiū Dño, *Dabo*, inquit, *eum Dño*. Quid reddit? *Cōmodauit eum Dño*, idest Domino offero filiū, non datū, sed cōmodatum: & quasi timēs, ne minus benē vna voce mentē suā explicuisset, eandē repetit subdens; *Cunctis diebus, quibus fuerit commodatus Domino*. Quasi dicat; Ecce filiū quē à Dño accepi, eum cōmodo Dño, & quasi cōmendatū apud illum depono. Promiseras, o sapientissima femina daturā filiū domino; & nunc tantū eidem illū cōmodare semel & iterū protestaris? Ab eo quod promisisti deficere videris. Sed insigni philosophia mulier se præstantē exhibet, quæ quod Dei dono suscipimus, quomodo ipsi dare debeamus, explicat. Nō enim quod Deo tradimus, quasi omnino datū illi tradimus, cui nihil omnia nostra proficiūt: sed quasi cōmodatū, & in deposito seruandū cōmittimus, nobis suo tēpore reddēdū. Quod ille nobis donat, eidē offerimus, nos enim ex nobis nihil habemus, quod ipsi possimus offerre: *Tua sunt omnia Dñe, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi*, dicebat sanctus quidā Rex; sed ita damus, ut nō nobis, quod damus pereat; quin potius ut securē seruādū & fideliter reddēdū suscipiat. Et ut nō solius mulieris philosophiā credas, vide eandē apud summū Sacerdotē Heli. Quando Anna sterilis fuit, & ad deprecandū p filio abiit, afflictionē suā sacerdoti exposuit: cui respōdit ille: *Vade in pace, & Deus Israel det tibi petitionē tuā, quā rogasti eum*. Cum autē postea mulier suscepto filio redijt, & obtulit eū Dño, dixit ad illā, & ad Elcanā virū eius: *Readat tibi Dñs semen de muliere hac pro sanore, quod cōmodasti Dño*. Initio, inquit Chrysostomus, nō dixerat; *Reddat tibi*; sed *det tibi Dñs quod postulas*: verū postquā filiū Deo obtulit, intelligēs cōmodatum potius, quā datū, nō dixit, *Det tibi*; sed *Reddat tibi Dñs pro sanore*, ad modū sceneratoris, & mutuatoris, qui quod accepit in scēnus & mutuū, reddere postea, non dare dicitur. Ex quibus diuinam Theologiam scitu dignissimam intelliges. In primis non posse sterilem concipere, nisi Deo dante filium, nec illam habere quid Deo offerat, nisi quod Dei dono suscepit: sic tamē offerēdum, quod potius sit accomodare, & in Dei deposito reponere, quā dare. Homo quidē sterilis est ex se ad bonū, de quo Apostolus: *Non sumus sufficientes cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est*. O quam sterilis vulua, quæ nec minimam

1. Paral. 14.

1. Reg. 1. 1

1. Reg. 2. 1

Hom. de na. cit.

338

2. Cor. 3

12tt.6.21.

9342

lom. 19. ex
arjs in
tath.

De cin
at. cap. 13
In proce
mo Tulu
anar. qq.

1. Decinit.
 2. c. 13. v. 19.
 3. 9.
 4. 1. 1. q. 1 3 1.
 5. 1. 1. ad 2.

tom. 2. in
ad The-
ad me-
ium.

Aher.8.

Genes. 41.

5343

Cont. 4.13.

Epif. 22 ad
Eustochiū.

Cont. 4.13.

ducis

344

Lib. 12. c.
11. & 14. &
lib. 11. c. 18
Lib. 1. c. 4Lib. 12. c.
14. & 15.Exod. 30.
23.Esaia 27. 6
& 35. 7. &
43. 24 & le
reniz 6. 20Lib. 12. c.
23.lib. 4. his-
tor plant.
c. 7.Lib. 16.
Geogra-
phuz.Inca. 30.
Exodi nu.
32.Inca. 30.
Exod. n. 31.
Orat. 3. in
Cant.Lib. 12. c.
15.Lib. 17. c.
4.In psalm.
44.Oratio. 9.
cit.Li. 2. con.
leuin post.
medium.In cap. 4.
cant.Oratione.
9. cit.In cap. 8.
Ecclesiast.
tes. ante
med.Lib. de bo
no mortis.
cap. 5.

345

Cant. 4. 15.

ducis, sunt quasi horti paradisi: emittis naq;
& profers mala punica excellentissima, cum
omni genere pomorum. Nec tantum hæc quæ
ad gultum faciunt, sed & omnia aromata: est
enim in te *Cyprus* (est arbor odoratissima in
Phœnice apud Plinium^a & Dioscoridē^b, alij
Camphorā vocant, de qua alibi) *Nardus*, plan-
ta fragrantissima satis nota, & nardus habet
iuxta se *Crocum*, cordis confortatiuum, de quo
Plinius^c. *Fistula*, Septuaginta *Calamū*, vertut;
est autem Calamus planta suauē olētissima,
quam ad odoriferum vnguentum Deus ad-
hiberi volebat^d, cuius frequēs mentio est in
scriptura sacra^e, de qua agit Plinius^f, & Theo-
phrastus^g, quam Strabo^h vocat Aromaticū
iuncum, de qua noster Istelaⁱ. *Cinnamomum*,
quidā contendunt, esse quem hispanē *Canela*,
vocamus, alij eo odoratiore plantā, de qua
idem noster Istela^k, de cuius virtute, & effi-
cacitate multa S. Gregorius Nyssenus^l tra-
dit. *Myrrha*, nota satis, de qua & arboribus
vnde fluit, agit Plinius^m, & *Aloe*, quē etiā Pli-
niusⁿ describit, & de vtroque multa tradit
Hieronymus^o. Cum omnibus primis vnguentis,
id est, cum omnibus aromatibus, ex quibus
prima, id est pretiosissima vnguenta cōficiū-
tur & medicamenta. Ita B. Gregorius Nyss-
enus. Omnia igitur fructuum, plātārum, &
arborū genera voluit Spōsus indicare, quæ
ad gultum, quæ ad odorē, quæ ad medicamē-
ta. Quibus verbis, vt idē Gregorius Nyssē-
nus^p profitetur, docetq; Hieronymus^q, recō-
dita mysteria voluit Sponsus indicare, talē
scilicet Sponsam, quæ omnium virtutum ope-
ribus redundabat, in qua omnes virtutes su-
pernaturales, & acquiratæ, earumq; actus ex-
cellentissimi inuenirentur. Firma pollebat
fide, secunda stabiliebat spe, ardebat flagrā-
ti charitate, temperatissima per valida iei-
unia, religiosa per orationis excessum, morti-
ficata per pœnitentiæ opera &c. Et aduerte
grande secretū, quod in hebræo indicat vox
illa, *Emissiones tuæ*. Non enim tantum signifi-
cat hortū emittere, sed trāsmittere, vt Theo-
doretus^a & Gregorius Nyssenus^b annotant
indicatque Hieronymus^c, expressitque Am-
brosius^d transferens & legens: *Transmissio-
nes tuæ*, vt vnico verbo cælestis Sponsus ex-
plicaret, qualiter Sponsa omnium bonorū
operum fructum emitteret, quæ non solum
emittebat ex se, aut producebat, sed trāsmit-
tebat in Sponsum, ad eum & erga eum om-
nes huiusmodi fructus refererebat & mittebat.
Hortus itaq; erat Sponsa omnium fructuum
genere abundantissimus, sed cuius omnis
fructus, omnium oculis erat celatus; erat enim
illa hortus vndiq; cōclusus ad omne sui par-
tem obseratus. Et qualis fons? *Fons*, inquit,

hortorum, puteus aquarū viventium, quæ fluit im-
petu de Libano. Nullū tēpus sufficeret ad expli-
cāda mysteria, quæ hinc verbis cælestis Spō-
sus voluit designare. Tātūmodo dico voluif-
se exprimere abundantia donorum & gra-
tiarum, quæ à cælesti Sponso erat ornata, à
quo tanquā à monte Libano, omne datum
optimum & omne donum perfectū magno
cum impetu & vberitate profluebat. Et rectē
quidem; nec enim tot, tantosq; & tā excel-
lentes fructus Sponsa producere posset, ni-
si huiusmodi aquarum redundantia à mōte
Libano exciperet. Loquiturquē alludens ad
Iordanis fluuium, qui, vt Iosephus tradit, ex
illis duobus fontibus Ior & Dan procedit,
qui à monte Libano scaturientes, in vnum
postea conueniunt; de quibus etiā Plinius^r
egit. Talis fons Sponsa erat, omnibus gratia-
rum donis fecundata & cælestibus fauorib;
repleta, sed *signatus*, quippe quæ soli Sponso
suo internas animi virtutes & dona serua-
bat occulta, illa ab hominum oculis omnino
auertens. Quæ igitur Deus in illa operaba-
tur, gratias & dona, & cælestes fauores,
& quæ illa diuino auxilio munita operaba-
tur, omnia celabat, absconditaq; tenebat, cu-
rans non hominibus, sed tantum cælesti Spō-
so videri. Vidisti Sponsam conclusam, signa-
tam, occultam, celatam, absconditam? Vidisti
emittentem in abscondito & transmittē-
tē soli Sponso suo omnium bonorū operū
fructum, & aromata? Audi igitur Sponsum
subitō clamantē & aduocantē ventos, vt ad
omnium nares & sensus, quæ in horto late-
bant deferrent. *Surge*, inquit, *Aquilo*, & *veni*.
Auster, *perfla hortū meū*, & *fluent aromata illius*.
Sicuti si nullus spirat ventus, flores, fructus,
& aromata, nullum videntur odorē spirare:
ita ventis flantibus, & excutiētibus, emittūt
odorē, quē venti ipsi ad nares omnium de-
ferunt. Aliqui credunt Sponsum cælestē om-
nes vētos aduocare voluisse, quos sub Aqi-
lone, & Austro voluit comprehendere. Sunt
enim hi, vt Aristoteles docuit, duo vēti pri-
marij, qui omni anni tempore spirant: ceteri
scimus hos esse ventos aptiores, quib;
concitati flores & fructus, validius odores
emittunt. Aquilo nimis frigidus est: & si so-
lus spirat, poros comprimit, odorēq; fluen-
tem continet: Auster est calidus, qui nimis
poros dilatat, omnemq; odorē subitō exha-
lat & consumit. Quando autē simul vterque
fluit, suauissimum odorē flores spirant: nam
Aquilo prohibet consumptionem, & Auster
cōpressionē. Media nocte flores odorē nō
spirant, quia nimis frigus viget: nec media
item die quando calor vrgentissimus est:
sed matutino tempore, quando moderata

2. De bello
Iudaico. ca
18.Lib. 5. c. 15
& 10.

Cant. 4. 16.

2. Meteor.
cap. 4.

quæ

In vita Pau-
li, & epist.
11. ad Eu-
phor. aliqua
culum ante
faciem.

Apud Su-
mū 9. Apri-
lis.

348

Epist. 16. ad
Principia
virginem.

Esai. 24.
16.

rum: nec enim celestis Sponsus ad illius ho-
norem & gloriā nota fieri voluit sancto ab-
bati Paphutio, qui tanquam ventus verbis
differtissimis, & vocibus fluēs, ac pennis, qui
quos scripsit volans, ad omnium notitiā, odo-
rem omnium virtutum illius perferret. Fugit
mundum insignis ille vir Paulus, (quem
Hieronymus eremitarum autorem, & magis-
trum vocat) & in abditissimā eremi spelun-
cā se recepit, cui ne alicui se faceret manifestum,
providit Deus palmā, victum & vesti-
tū prębentē, & fontē vnde biberet. Ibi plus-
quā per sexaginta annos mansit omni homi-
nū generi penitus inuisus, Deo fructus om-
nium virtutum in abscondito transmittens:
sed qui eum ibi conclusum permanere vo-
luit, odorē fragrantissimum earundē virtu-
tum voluit omnibus fieri manifestum; vnde
Antonium illum famigeratissimum nō sine
grādi miraculo destinavit, qui illius vitę cōf-
cius, ipso decedente nota mūdo faceret, quā
in abscondito operatus fuerat Paulus. Mariā
Egyptiacā omnes nouerant peccatricē; sed
quę in occultissimā solitudine per decē &
septē annos omnium oculos latens, peccata
sua grandi pœnitentia deleuerat, & excellen-
tissimis virtutū odoribus cœlum ipsum re-
creabat: celestis tamen Sponsus, qui illā in
abscondito sibi opera sua transmississe gau-
debat, tanquā ventū excitauit sanctum illū
Zosimam, quē sicut alterum Abrahā duxit,
nescientem quō irēt, qui omnes quos sancta
illa peccatrix in suprema solitudine emise-
rat fructus & aromata, hominibus proderet
& manifestaret. Permansit virgo sanctissima
Sophronia (cuius meminit Hieronymus,
sanctę Marcellę viduę vitam scribens,) mul-
tis annis vitam agens solitariā, hominibus
penitus ignotā, omnibus tamen virtutibus
flagrantissimā: hanc Deus ipse voluit vniuer-
sis hominibus notā fieri, dū animam in soli-
tudine efflāte, aues totius generis excitauit,
quę rostris flores arborūq; ramos floridos
pulcherrimosq; decerperent, quibus nō tā
sacrum virginis corpus contegerent & con-
derēt, quā eius excellētes virtutes, eximīaq;
sanctitatē detegerēt, & omnib; cōspiciendā
exponerēt. Et huiusmodi sunt innumera in
sanctorum anachoretarū historijs. Cōsidera
insuper, quā grandia fuerint, quę Deus bea-
tissimo Francisco cōsulit dona, quę ab illo
occulta tenebantur, tanquā si fons esset sig-
natus, dicens cū Propheta; *Secretū meū mihi, se-
cretū meū mihi*. Quis omnia illa in publicū
dedit? Quis quę in reconditissimo silētio &
secreto CHRISTVS cum eo, & ipse cū CHRIS-
TO tractauit, omnibus facit manifesta? Vi-
de beatissimum Patriarcham nostrū Domi-

nicum excellentissimis fauoribus a CHRIS-
TO & beatissima eius matre in secretissimo
silētio donatum; quis illos omnes in publi-
cum prodidit? Quis quę in cordis sui arca-
no Deo offerebat omnibus conspicienda ex-
posuit? Beatam Agnetem de Monte Politia-
no ordinis nostri mirabilē virginē videbis
in secretis & abditis locis orantē, diligentis-
simē curantē omnē humanum conspectum
fugere: cuius tamen feruentissimas oratio-
nes Deus omnib; notas faciebat; totū enim
palliū eius respergebat rore quodam cādi-
do, instar mānā; citius singulę guttę cruci-
effigiem referebāt: & locum vbi sacra virgo
genua ad orādū fixerat, subito enatis florib;
violisq; pulcherrimis ac odoratissimis orna-
bat: vt non tanta diligentia quęreret illa late-
re, quāta ipse eā omnibus notā facere. Quis
celeberrimi Apostolorū principis Petri san-
ctitatē toti mundo fecit cōspiciam, qui po-
sitū corā Agrippa p̄fecto, tali luce sple-
didum fecit, vt facies eius fieret sicut sol: et
cū in cruce p̄situs fuisset, viderut fideles,
qui lugebant, angelos stantes cū coronis &
floribus; & ipso expirante mox apparuerūt
ibi viri sancti nimio splendore accincti, quo-
nemo vnquam viderat, qui ad populum di-
xerunt: Gaudete quia intercessorem magnū
& continuum meruistis habere ante Deum,
sine dubio illos quasi v̄tos excitans, vt odo-
rem aromatatum omnium, ad omnium noti-
tiā dēferret. Emittere spiritu beata Agatha
interna cordis illius omnibus nota facere
volens, ecce cū sepeliretur quidam iuue-
nis sericis indutus, quem sequebantur alij
plusquam centū iuuenes armati & pulchri,
quos nemo vnquam viderat, posuitq; ad ca-
put eius tabellam ex marmore, in qua scrip-
tum erat: *Mentem sanctā, spontaneā honorē Deo,
& patriā liberationem*. Angelos similiter misit
qui factato in mare corpore beati Clemen-
tis, sepulchro admirando conderent, & quō-
libet anno, vt notam ipsius faceret sanctita-
tē, mare ad tria miliaria recedere volebat.
His adde curam sollicitam, quā Deus habuit
prodendi corpora sanctorū, quorū memo-
ria excidere videbatur: hoc enim facit celestib;
monitis & reuelationib;, admonēs vt in-
quireretur, & celeberrimis miraculis ornās:
& quasi de nouo omnia sanctorum opera
omnium oculis exponens videnda & cōsi-
deranda, vt de reliquijs beati Stephani cōsi-
derat S. Augustinus, & de corporibus san-
ctorū Genuasij & Prothasij B. Ambrosius.
Quis explicare aut recensere valeat celestia
lumina diuinitus delapsa, ad sanctorū reli-
quias prodēdas, & honorādas, & eorū san-
ctitate manifestandā, Quis odorē fragrantis-

Refert B.
Raymūsus
Capuan⁹ in
eius vita.

349

De ci-
uit ca. 9.
& Epist. 81.
ad Marcelli-
nū sororem

simum

linum, quem ossa eorū arida spirare vult, indicantem sanctorum operum flores & aromata, quibus viuentes fragrantur? Quis prosequi valebit continua miracula, quæ circa sanctorū reliquias fieri quotidie disponit, quæ eorū sanctitatē & merita produnt? Circa caput beati Ianuarij, quod perpeti miraculo, sit omnes nouimus: quod circa cōseruationē, positionē & staturā corporis seraphici Francisci, omnib' tā est admirādū, quā cōspiciū: quod circa fragrantia perpetuā ad sepulchrū beati Dominici, est toti mūdo exploratū: oleū ex B. Nicolai corpore fluens, & ex virgineis mēbris B. Catharinę virginis satis est omnib' decātātū. Hęc prosequi immēsi esset operis & laboris. Cōsidero sæpe numero apud me metipsum, quæ quotidie de Sāctis nobis vidēda proponūtur, secreta scilicet cordis eorū, puritas intima mentis, quæ in profundissimo secreto perfecērūt, & quæ nobis nota fieri, impossibile videbatur. Quis notum fecit, quomodo orante beato Petro Martyre, CHRISTVS dominus ex cruce per imaginē crucifixi allocutus & cōsolatus eum sit? Quis quod in oratione feruētī existente B. Vincentio Ferrario, fauorē beatissimę virginis implorante, imago eiusdē beatissimę Virginis sensibili sermone illum fuit prosecuta? Quis quod orante B. Ludouico Bertrando corā imagine eiusdem sancti Vicentij, volēte illo pedes imaginis adorare, imago ipsa illū continuit, & complexa est, quasi dicens: *Ne feceris, conseruus enim tuus sum*. Et huiusmodi sunt innumera. Et certē ad hunc finem Deus in Ecclesia sua sanctorū canonizationē disposuit, solemnissimo ritu celebrandā, per quā hoc quod in abscondito sancti fecerant, omnibus notū facit, non solum ad sui ipsius, sed ad ipsorū honorem & gloriā: non tantū in cœlesti patria, sed apud homines, qui hanc vitā agunt. Quid nā sunt sanctę sedis Apostolicę ministri, qui facta sanctorū examināt, nisi venti quidam concutientes flores & aromata, vt tandem flante austru, idest, summi Pōtificis decreto, omnium aromatum odor ad vniuersos homines perueniat, & quæ in abscondito tenebātur, fiant omnibus manifesta? Vide igitur tu qui humanę laudis & glorię es auidus, quomodo eam plenē consequi possis. Non certē consequeris, opera virtutum agens corā hominibus, intendens videri ab eis: nec oculos suos omnes in te conuertent, quantumcunque tu contendas illis videri: assequeris autem plenē & cōplere, si opera bona agēs tantū contenderis Deo videri, & placere. Si enim ita egeris, cumulatissimē etiam hoc tibi ille reddet. Nunquā certē seraphicus Frā

ciscus, aut insignis Dominic', aut mellifluus Bernard', aut quiuis aliorū sanctorū, ita omnium oculos ad sua virtutū opera conuertenda conuersos potuisset habere, aut eis placere, aut ab eisdē gloriā acquirere, ex hoc quod omnia sua solummodo hoc fine faceret, vt hominib' videretur, & illis manifestē se suaq; videnda exponeret: quātū ex hoc quod curauit, & procurauit nō videri hominib', sed solummodo Patri cœlesti; qui enim sanctos suos summo honore affectos esse vult, non tantū in cœlo, sed in terra id etiā illis reddit: quod videantur, laudētur, & glorificētur ab hominibus, Et verē CHRISTVS ipse domin' legitimus, naturalisq; Dei filius, qui hanc doctrinā tradidit, in semetipso expressam dedit; qui nihil penit' ad sui ipsius gloriā egit, sed in omnibus gloriā patris sui quæsiuit; quod repetitis sermonib' protestatus fuit: sed talē propterea Pater illi reddidit gloriā & honorē, qualē Apostolus explicauit, dicens: *Propter quod, & Deus exaltauit illū, & dedit illi nomē, quod est super omne nomē: vt in nomine Iesu omne genu flectatur &c.* et meritō ipse dixit; *Ego nō quero gloriā meā, est qui querat & iudicet.* Hęc omnia elegantissimis verbis conclusit Chrysostomus, expēdens CHRISTI domini verba dicētis: *Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi*, Quasi dicat, inquit Chrysostomus, Quid desideras? Nōne esse aliquos operum spectatores tuorū? Ecce igitur habes nō Angelos neq; Archangelos tantū, sed etiā horū omnium Deum. Quod si habere etiā homines spectatores cōcupiscis, ne hac quidē, quam pręcipuē cupis mercede priuaberis; sed cū opportunū tēpus aduenerit, quādo certē cū maximo cumulo tibi hoc pręstabitur, quod requiris. Nā modo quidē si spectari velis, decē aut viginti aut cētū tantūmodo hominib' ostentare te poteris: si verō latere nūc cura ueris, tūc ipse te prędicabit De', toto prorsus orbe pręsente. Itaq; si opera tua maximē sciri cupis, nūc illa occulte diligēter, vt eadē tūc ad maiore tuū spectent honorē, Deo scilicet ea faciēte manifesta, & ea referēte prorsus, coramquē omnibus prędicante. Ita ille.

§. 55. Reddet tibi Deus iuxta cordis tui affectum, quē intuetur, vt ex Assur, & eis quos operarios iniquitatis vocat, patet.

ERTIVM & reconditū sensum hęc verba CHRISTI admitūt; quē §. 55. Patres indicāt. Pater, inquit, tuus, qui videt in abscondito reddet tibi. Quid nā reddet?

Ad Philip.

2.9.

Ioan. 8.50.

Hom. 1.9. an
varijs in
Matth.

§ 351

Quod videt in abscondito, aut quod ei offer-
 Reg. 16. 7. *fers in abscondito mentis, cordis & intētio-
 nis tne, quę ab oculis viuentium est abscondita.*
*Homines, dixit Deus ad Samuelē, vidēt quę ap-
 parent, Deus intuetur cor; ideoq; homines si
 propter eos opereris, reddēt laudē aut mer-
 cedē, iuxta ea quę exterius apparēt, quę so-
 lummodo eis sunt nota: pater autē cœlestis
 iuxta id quod in cordis abscondito intendis.*
 Nō itaq; Deus reddet iuxta opera tua, secū-
 dū quod illa exterius apparent: sed secundū
 intētionē & affectū internū cordis, soli Deo
 cōspiciū & notū. Ad huius explicationem
 annotādū est, Deum in cuiusvis boni opera-
 tione, primū omniū attēdere intētionē &
 affectū cordis tui, quod excellenter diuinus
 Cant. 4. 10. Sponsus Spōsam laudās indicauit. Laudaue-
 rat primō Spōsa Spōsum suū dramatico mo-
 re, quo singulas corporis illius partes, singu-
 lis encomijs metaphoricis excellentissimē
 cōmendauit: Spōsus similiter par pari refe-
 rens, eodē more laudandā assumit Spōsam
 minutatim secundū omnes ipsius partes. Cē-
 terū cōtrario ordine processerunt, vt Theo-
 doretus acutē obseruauit: nā Spōsa cœpit à
 capite, & sigillatim procedens & descendēs,
 ad pedes vīq; peruenit; vnde primū omniū
 dixit: *Caput eius aurū optimū: & vltimū; Crura
 illius, columna marmoris, quę fundat eunt super
 bases aureas.* Spōsus autē cœpit ab imis pedū,
 & ascendendo progressus tandem ad caput
 describendū deuenit. Cœpit namq; dicens:
 Cant. 7. 1. *Quām pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia
 principis.* In hebræo nomen *pagham*, quod nō
 solū gressus, sed pedes significat: ideoq; Pag-
 ninus & Regia legunt: *Quām pulchri pedes tui:*
 & nouissimē subdidit: *Caput tuum vt Carme-
 lus, & coma tua sicut purpura regis.* Hoc sine
 mysterio factum, nullus concedet, signanter
 Chrysostomus, qui minimos scripturę api-
 ces, grandia sacramēta cōtinere, perpetuò
 obseruat, & docet nihil temerē, aut fortui-
 tō positū in ea esse intelligendū. Agathius
 doctus sanctusq; author credit ideo factū,
 quia Spōsa cupiebat Spōsum à summis ad
 ima trahere & demittere: Spōsus autem cō-
 tendebat Spōsam ab imis ad summa euehe-
 re, atq; extollere. Existimo nihilominus aliā
 rationem non incōgruam reddi posse. Vnus
 quisq; sanē illorū id primō laudādū assump-
 sit, quod præcipuē in altero obseruat, & in
 quo præcipuē oculos collocat. Præcipuum
 quod in Spōso attendebat Spōsa, erat illius
 caput, à quo omne bonū profluebat; *Caput
 enim CHRISTI Deus.* Hoc primum omniū in
 CHRISTO attendendum est, & supponēdū,
 quod est verus Deus, à quo propterea Ioan-
 nes sui euangelij initium sumpsit, procedēs

vīq; ad pedes carnis. Incipiēs enim à verbi
 diuini generatione, secundum quā est verus
 Deus, processit vsq; ad illud, *Verbū caro factū* Ioan. 1. 14
 est; ex illo enim capite, omnia bona quę in
 CHRISTO erant, profluebant. Et vidimus, in-
 quit, *eum plenum gratia & veritatis, quasi vni-
 uersi à Patre.* Spōsus autem quod præcipuum
 in Sponsa considerabat, erat cordis affectus
 & intētio, quā pedes significant. Sunt enim
 pedes, quos primō mouemus, & figimus, cū
 iter arripimus. Cū virtutum viam peram-
 bulare volumus, intētionem & affectū cor-
 dis primō statuimus; nullus enim operatur
 nisi ex intētionē finis. Huiusmodi pedes
 cœlestis Sponsus primō attendit, hocq; est,
 vt supra cœpimus indicare, quod Spiritus
 sanctus primō expressit agens de hominis
 creatione, & de formatione Euz, quam in
 adiutorium illi contulit: *Posuit, inquit, oculos
 suum super corda illorum.* Ponere oculos super
 aliquid, est illud singulariter curare & atten-
 dere; quomodo Ioseph petens sibi adduci
 fratrem suum Benjamin dicebat: *Adducite enim
 ad me, & ponam oculos meos super illum;* & Deus
 ipse ad exprimendam curam, quā de terra
 promissionis habebat, *Quam dominus, inquit
 tuus semper inuisit, & oculi domini in ea sunt à prin-
 cipio anni vsq; ad finem.* Super corda ergo eo-
 rum oculos posuit Deus: quia quod primō
 præcipuēq; curat, & attendit cū operaris
 est cor tuum, illiusq; affectum & intētionē
 Vnde quantumcūq; opus in se bonū sit, si
 cordis intētio extiterit praua, prauum re-
 putat opus, & tanquam tale reprobatur, vt su-
 pra in sacrificio Cain expositū est. Id quod
 etiā Theodoretus ex historia regis Assyrio-
 rum demonstrat. Voluit Deus punire Isae-
 litas propter grādia illorū peccata, idcirco
 excitauit regē Assyriorū, vt cōtra eos crude-
 le ageret bellū, quē propterea vocat Virgā
 furoris sui, & baculū manū suę & ptestatur se
 esse, qui illū mittebat & qui illi mādabat. *Vt
 inquit, Assur virga furoris mei, & baculus ipse est
 in manu eius indignatio mea, ad gentē fallacē mittā
 eum, & contra populum furoris mei mandabo illi.*
 Vocat Israelitas Gentem fallacem, quia fal-
 lacijs, mendacijs & hypocrisi erant implica-
 ti; vocat etiam Populum furoris sui, quia fu-
 rorem suum cōtra illos excitatum indicare
 volebat. Illa interiectio, *Vt*, apud aliquos est
 hortantis & animantis, & compellentis. In
 hebræo, *Hei*, quasi dicat: O Assur, tu es mini-
 ster irę meę: apud alios, est nota comminan-
 tis, non tam Assur, quā populo, quasi di-
 cat: *Vt populo meo, contra quem excitō
 Assur, &c.* Et verē Deus singulari suę prou-
 idētiz ordinē disponebat populū suum per
 huiusmodi tyrānos punire & castigare, qui

propterea dicebantur virga, & baculus iræ Dei. Vnde Medos & Persas, per quos Baby-
lonios puniuit, vocauit *Sanctificatos suos*, qua-
si ad bellum sacrum à se dispositum conscri-
ptos: & regē Babylonis vocat *Seruum suum*,
& protestatur quod seruiert sibi, cui de red-
denda mercede cum propheta Ezechiele ser-
monem instituebat. Hocq; ita agebat, vt se-
pe tales tyranni verè cognoscerent Deum
fieri voluisse, quod illi agere intendebant:
ideoq; quando Nabuchodonosor obsedit
Hierusalem, id apertè protestatus est: *Nun-
quid sine domini voluntate ascendi ad locum istum,
vt demolirer eum? Dominus dixit mihi: Ascende
ad terram hanc, & demolire eam.* Quod qua ra-
tione intelligendum sit, explicare nunc non
vacat. Hoc certum sit, huiusmodi tyrannos
id perfecisse quod Deus fieri volebat, & id
egit Assur solummodo populum Dei conte-
rens, opprimens, & captiuans, quod Deus
iusto suo iudicio fieri statuerat. Nihilomi-
nus videbis Deum statim cōtra ipsum Assur
comminantem, & extrema supplicia prædi-
centem, quæ illi propter id quod egit infer-
re parabat: *Et eris, inquit, cum impleueris domi-
nus cuncta opera sua in monte Sion, & Ierusalem;
visitabo super fructum magnifici cordis regis Assur,
& super gloriam altitudinis oculorum eius.* Expē-
de quid dicat. Postquam dominus per Assur
populum suum plenè castigauerit, idq; om-
ne circa Sion & Ierusalem, quod Deus fieri
vult Assur perfecit; visitabo, inquit do-
minus, idest, castigandum assumam Assur.
*Propter hoc misit dominator dominus exercituum
in pinguibus eius tenuitatem; & subius gloriam
eius succensa ardebit quasi combustio ignis.* Miran-
da cōminatio. Quomodo? qua iustitia? quo
iure id fieri potest? Misisti domine regem
Assur, vt per eum populum punires; abiit
ille, populum castigauit, & supplicio à te de-
finito affecit: & propter tale opus, supplicium
illi inferendum comminaris, & prædicis? Si
Assur extitisset similis Sauli, qui missus à te
ad ultionem sumendam de Amalecitis, eis
pepercit; non mirum, quod contra illum te
ostenderes prouocatum. Quod tamē decer-
nas ultionem sumere de Rege, qui id perfe-
cit cōtra inimicos tuos, quod tu fieri volui-
sti; res est magna admiratione digna. Quid
de rege diceremus, qui mittens ducem ali-
quem ad castigandos rebelles quosdam po-
pulos, postquam rem plenè dux confecisset,
regisque præscriptum compleisset, eundem
castigandum puniendumq; assumeret? Potius
enim debebat de reddendo præmio cogita-
re. Iniqui homines in mundo hoc consueue-
runt, excitare assassinum, qui aliquē occidat,
quem re iam confecta necant, ne illorum ini-

quitatem prodat: qui tamē iustus est, remq;
iustam alicui imponit agendam, opere com-
pleto non de illo puniendo; sed præmiando
tractat. Attende tamen quid dicat: *Visitabo
super fructum magnifici cordis regis Assur, & su-
per gloriam altitudinis oculorum eius.* Id quidem
fecit Assur, quod fieri Deo placitum fuit; ta-
men ille in corde suo nequaquam intendit
Deo rem placitam agere; sed suæ satisfacere
superbæ cupiditati, tyrannidi & crudelitati.
Hocq; est, quod Deus postquam dixit: *Vae
Assur, virga furoris mei,* &c. subdit: *Ipse autem
non sic arbitrabitur, & cor eius non ita existima-
bit; sed ad conterendum erit cor eius &c.* Et quia
Deus super cor hominis oculos ponit, &
quod aspicit est, cordis affectus & intentio:
opus illud iniquum, malum, iniustum, & sibi
iniustum, & iusta castigatione puniendū re-
putauit. Ex quibus D. Basilius illam Christi
domini sententiam expendit, & explicat:
*Multi dicent mihi in illa die, Domine domine, nonne
in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæ-
monia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas
fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam noni-
vos: discedite à me, qui operamini iniquitatem.* Ex-
pendit Basilius vocē illam, *Qui operamini in-
iquitatem*, aut vt ille & cōmuniter sancti Pa-
tres legunt: *Operarij iniquitatis.* Quid enim il-
los operatos perhibet? Num homicidia, fur-
ta, adulterias? Nequaquam; sed quod in eius
nomine prædicarunt euāgelium, in eius vir-
tute dæmonia eiecerunt, & in eius itidē no-
mine virtutes perfecerunt multas: prædica-
re autem in nomine CHRISTI, & in eiusdem
nominis virtute dæmonia eijcere, & virtu-
tes operari, non videtur esse operari iniqui-
tatem; nec qui hæc operatur, videtur vocari
posse Operarius iniquitatis; sed virtutis &
sanctitatis. Rectè tamen, inquit Basilius, hæc
operantes, vocantur Operarij iniquitatis ab
eo, qui non cor ex operibus, sed opera ex
corde & intentione dijudicat Deus. Illi hæc
quidem operati fuerunt, quæ in se sancta
erant & bona; sed dum hæc agebant, iniqua
cordis intentione erant affecti, ex qua ad ta-
lia operanda excitabantur, intendentes per
ea suam gloriam, cōmodum, profectum, nō
Dei honorē, nec obsequium: hæc autem ini-
qua cordis intentio, ita opera bona coram
Deo inficiebat, vt non opera sancta; sed ope-
ra iniquitatis meritò vocarētur. Hac etiam
de causa S. Augustinus quamuis ex professio-
ne demonstrat opera bona, quæ propter Deū
funt sacrificia meritò debere vocari; quæ ta-
men nō propter Deum sunt, quantūcūq;
in se bona videantur, sacrificia dici non de-
bere; sed sacrilegia potius, si mala fiant intē-
tione. Vnde & ipsa, inquit, misericordia,

Ibid. nu. 17

356

Serm. de
baptis. c. 8.
ad fin.
Marth. 7.
22. 23.1 c. de clui-
ta. c. 16. in
princip.

qua

namque non potest ieiunare: pauper non habet unde eleemosynam largiatur: occupatus secularibus negotijs, non potest multo longoque tempore diuinis interesse. Expendit propterea mentis affectum, qui in quocūq; potest esse magnus: quamuis enim dicere possis, te nō valere grandes eleemosynas facere, non poteris dicere, te nō posse desiderare omnium pauperum necessitatibus subuenire; quamuis non sit occasio patiendi martyrium pro CHRISTI fide, occasionem tamen habes, quotidie desiderandi vitam tuam pro CHRISTO exponere, sanguinemq; pro illo fundere, &c. Huius ratio duplex est. Prima desumitur ex his, quæ diximus supra, Deum nō egere rebus, aut obsequijs nostris. Reges & principes terræ indigui sunt, & egent rebus ac seruitijs sibi oblatis, vel datis: ideo non contenti sunt, si exigua ac penē nulla eis offerantur, quantumq; grandia desideria, & intentiones exhibeas. Nec enim rex sibi satisfactum reputabit, & gratissimum habebit obsequium, si paralyticus aliquis exponat, se magnopere optare illi inferuire in bello, & regnorum suorum ditionem valde dilatare: sed tantō magis gratū habet seruitutem, quāto opus præstitutū maius excellentiusq; fuerit. Deus autem nullius eget, nec aliquid exposcit, quasi alicuius rei vel obsequij nostri indigeat: quod quatit est cor tuum, & te ipsum: unde quantō magis de te ipso & de corde tuo tradideris, & obruleris ei, tantō gratius habebit seruitium. Tantō autem magis de corde tuo illi offers, quantō maiori cordis affectu & desiderio obsequi ipsi intendis, & eius gloriam promouere optas. Secunda ratio, quam expendit Chrysostomus, desumitur ex bonitate Dei. Pronior siquidem est Deus ad miserendum & præmiandum, quā ad irascendum, & puniendum; ut omnes sacre Scripturæ clamant. Ad puniendū autem non tam expendit opus malū, quā intentionem & affectum prauum cordis. Quod adeo verum est, ut ipsum cordis desiderium pro opere reputet, & ducat. Unde nos admonuit dicens: *Ego autem dico vobis, quia omnis, qui videt mulierem ad concupiscendum eam, iam machatus est eam in corde suo, id est, in conspectu meo.* Deus enim intuetur eor; ideo continuo subdidit: *Quod si oculus tuus scandalizat te, erue eū & proiecce abis te.* Quibus verbis quantum existimo, hoc in loco id singulariter voluit admonere, sollicita cura debere mentis tuæ affectus & desideria infranare. Quamuis autem ad hoc institutum multa possemus ex Scriptura sacra inducere, tantū annoto nunc locum illum

Esaie, quo Deus quosdam peccatores puniendos perhibet; & postquam se cernensimè hoc perfecturum exposuit, volens quantitatem inferendæ pœnæ declarare: *Remetiar*, Esaie. 65. inquit, *opus eorum primum in sinu eorum.* In hebreo verbum *Atalad*, quod significat metiri, aut mensurare, sicut & *Midab*, à quo nomen *Midab*, quod mensuram significat, quæ vocem hispanis antiquus sermo ab hebreo mutatus est, sicut & alia, qui mensuram vocat, *mida*. Omnia autem verba expendit. *Remetiar* inquit, *opus eorum primum.* Nequaquam Deus pœnam infert pro libere & voluntate, qui neminem vult punire, nec perire sed *primum*, ante omnia, remouetur peccatum: nec enim vult reddere maiorem pœnam, quā fuerit culpa; ideo & opus malū non solum meretur, sed remittitur, expendens quantitatem malitiæ eius. Sed quomodo? Num meretur opus ipsum in se ipso? Nequaquam; sed *in sinu*, inquit, *eorum*, aut in corde eorum. Considerat enim malitiam operis, non ex ipso opere in se, sed ex affectu & prauitate cordis, quod nomine sinus intellexit: quanta enim fuerit cordis prauitas, tanta erit pœna. Unde quā plures peccatores, qui minora peccata egerunt, maiori pœna multabit, quoniam etiam illorū peccata sunt minora in se, erant maiora secundum prauum cordis affectum. Et ideo admonuit B. Gregorius sæpe in scriptura quibusdam peccatis, quæ leuia aut nulla videntur, grandes pœnas illatas: quia Deus de peccatis iudicat, non tam attendens opera, quæ videntur, quā affectum internum & absconditum cordis. Si igitur pronior est Deus ad præmiandum, quā ad puniendum; & ad offensas contra se commissas puniendas, non tam opera externa, quā internū, & absconditum cordis affectum videt & considerat, & iuxta illud reddit: convenientius videbatur, ut ad præmiandum obsequia sibi exhibita, non ex se ipsis, sed ex interno absconditoq; affectu cordis pensaret, ne possit aliquis dicere; sicuti antiquitus quidā blasphemando cōquerebantur: *Non est aqua via Domini.* Hanc doctrinam demonstrat S. Augustinus, sepissime expēdens illud, quod multitudo militiæ celestis nascere Domino cecinit: *Interra pax hominibus bonæ voluntatis.* Non dixerunt, Pax regibus; quid enim facerent populares? non nobilibus; quid facerēt ignobiles? non diuitibus; quid facerēt pauperes? nō bene valentibus: quid facerēt infirmi? sed hominib; bonæ voluntatis, nā et si nō omnes possint esse reges, aut nobiles, aut diuites, aut cōstati salute: omnes tamen possunt bonā volūtate habere. Imò neq; di-

Brixian. t. fol. 355

773

p. Pastoral. c. 4.

J. 36.

Ezechie 18. 25. b 14. de Cui. c. 8. & 150. hom. h. mil. 8. & Psa. 115. serm. 61. 120. de te porc. c. Luc. 2. 14.

xerunt: Pax pauperibus, eleemosynarū largitoribus, orantibus, flentibus: sed hominibus bonæ voluntatis: hanc enim Deus exposcit & considerat, sine qua nulli pacē, quæ omnia bona complectetur, promittit. Vnde quantumcunq; omnia habeas, si hanc non teneas, nihil te habere crede: si alijs careas, & hanc habeas, pacem tibi repromissam agnosce; & quantum de bona habueris voluntate, tantum de cœlesti præmio reporta- bis. Dictum est enim; Pax hominibus bonæ voluntatis. Quam paruo constat regnū cœlorū, inquit Augustinus, quam vili pretio tāta possessio proponitur? Proponitur enim in terra, quod possideas in cœlo: proponitur in tempore, quod possideas in æternū. Non potes dicere; Non habeo vnde emere possim; quia tāta est illa possessio, quod ad pretium congruum inuenire non possim, &c. Hanc explicationem prosequens D. Augustinus considerat multo plura dedisse Zachæum, quam viduam: ille enim *erat dives*, hæc *pauperula*: ille dedit omnia, quæ habebat; etsi namq; inquit Augustinus⁶, audias illum dicentem⁴: *Domine dimidium bonorū meorum do pauperibus*, ne credas non totum dedisse, aliud enim dimidium non sibi reseruauit; sed vt haberet vnde debita solueret: dedit autem vidua duo tātūm æra minuta; nihilominus tantum dedit hæc, quantum ille in conspectu Dei: minores enim facultates illa ferebat, sed parem voluntatem habebat: misit duo æra minuta de tanta voluntate, de quanta Zachæus dimidiū patrimonij sui. Si attēdas quod dederūt, diuersa inuenies: si attendas vnde dederunt, paria inuenies. Quicquid habuit illa dedit, & quod habuit, dedit ille; si terrebat te pretiū, quod dedit Zachæus; consoletur te hoc pretium, quod dedit vidua. Quod si dicas; Ipsa etiam vidua pauperior sum, nec habeo duo æra minuta: ne desperes; valet & vilius. Quid nā vilius? *Calix aque frigide*, non enim sine causa, inquit Augustinus, addidit: Calicē aque frigide, vt pauperē ostenderet, ne quis vel inde causetur, quod lignum non habuerit, vnde calefaceret aquam. Calicem, inquit, aque frigide qui dederit vni ex minimis; non perdet mercedē suam. Quid si nec hoc habet? Securus sit: audi clamantes angelos: *In terra pax hominibus bonæ voluntatis*. Vilior est sola bona voluntas; sed verius ipsa est omnibus charior, & totum habet, qui bonā voluntatem habet: quia in dimidio rerum suarum Zachæus, si bonam voluntatem nō haberet, nihil dedisset. Ita Augustinus. Eodē modo locū intellexerunt Hieronymus⁵, Ambrosius⁷, Gregorius⁸, & Bernardus⁹.

§. 58. Vidua mittens duo minuta, plus omnibus misit in oculis Dei, qui in sacrificio Noë cordis affectū habuit gratum.

N eiusdem confirmationē credunt sancti Patres, Cyprianus¹, Ambrosius², Chrysostomus³, Cyrillus Alexandrinus⁴, Augustinus⁵, & Rupertus⁶, tā serio & tam ex professo CHRIS TV M Dominū viduam pauperulam commendandā assumpsisse, quam Ambrosius magnā fœminam, Cyprianus multū beatā & gloriosā mulierē; quæ etiā ante diem iuditij meruit iudicis voce laudari, Chrysostomus⁷, mulierem, grandem habentem philosophiam, vocant. Idcirco duo sancti Euangelistæ peccatoribus circumstantijs rem totam referunt. IESVS, inquit Marcus⁸, *sedens cōtra gazophilatium, aspiciebat, quomodo turba intraret in gazophilatium*. Gazophilatium nomen est ex duplici voce compositum, vna Persica, & altera Græca. Gaza enim persicū est nomen, quod significat thesaurum, seu pecuniam, aut quoduis diuitiarum genus: Philatin verò græcum est verbum, quod significat seruare; inde locus, vbi thesauri condebantur, & seruabantur, gazophilatium dictus fuit. Erat autem in tēplo duplex gazophilatiū, vnum, in quo seruabantur donaria ex fructibus, vestibus, rebusuē pretiosis, eratquē aula quædam grandis, in qua hæc reponerantur, de quo Scriptura sacra in libris Esdræ, & qui de templi partibus agunt exponentes illius fabricam: aliud, quo seruabantur pecuniæ, quæ mittebantur ad munera Dei, eratquē arca grandis, de qua scriptura agit in libris Regū. Hæc posita erat in porticu, seu atrio templi, cui omnibus patebat aditus Levitis, & secularibus, viris & feminis: vnde solus ille locus aliquādo gazophilatiū vocabatur, de quo Ioannes loquitur, dicens: *Hæc verba locutus est IESVS in gazophilatio, docens in templo*. Hoc ergo in loco CHRIS TV S Dominus sedit ē regione ipsius arcæ, vbi pecuniæ in Dei munera mittebātur, cōspiciens turbam omnem iactantem munera, tanquam legitimus iudex iudicaturus & indicaturus nobis, quifnam maius donum iuxta Dei æstimationē mitteret. Id enim nobis necessariū erat rescire. Et multi diuites iactabant multa. Expende legitimē verba. Nec enim vult dicere, venisse multos, qui omnes simul multa iactarunt: sed venisse multos,

§ 363.

Lib. de opere & eleemosyna.

Lib. de Viduis.

Homi. 31.

ad hebr. 2.

55. in Genes.

& 7. de penit. ad finem.

& Homil. quod nemo læditur.

&c.

Lib. 9. de adorac.

in Psalm.

125. & lib.

50. homil.

homil. 8. &

13.

In c. 25.

Exod.

Hom. 19.

in 2. ad Cor.

in 1. ad Mo.

rati.

Marci. 11.

42.

1. Esdræ 30.

37. 38.

4. Reg. 11.

9. 10.

Ioan. 8. 10.

quorum

Ad Ephes. 1. 4. **CHRISTO ante mundi constitutionem; ut essemus sancti, & immaculati in cōspectu eius in charitate.** Antequam Deus mundum crearet, & abyf-
 Iob. 38. 4. **fos cōstitueret, & fontes libraret, cōelos ex-
 tēderet, ante mundi constitutionem, aut ut qui-
 dam græci authores legunt; antequam pri-
 mum lapidem iaceret; ut alludere visus sit Apo-
 stolus ad illud, quod Deus dixit ad Iob: vbi
 eras, quādo ponebam fundamenta terræ. &c. Quis
 demisit lapidem angulārē eius: iam ante hęc om-
 nia Deus ex sua mera gratia te elegerat, &
 oculos suos in te coniecerat, & dilexerat:**
 Terem. 31. 3 **qui propterea dixit: Charitate perpetua dile-
 xi te. Et ad quid nos elegit? num ut essemus
 diuites, potentes, abundantes temporali-
 bus bonis, delicijs, voluptatibus? Nequa-
 quam; sed ut essemus sancti, & immaculati in
 cōspectu eius in charitate. Habet intra se cœ-
 lestis pater quidnam perpetuō gratissimē
 conspiciat, cuius visione beatus est, filium
 videlicet suum, erga quem perpetuō intelle-
 ctus sui oculos habet intentos, a quo gra-
 tissimo etiam intuitu cōspicitur: voluit ni-
 hilominus habere extra se filios, quos etiā
 gratissimē conspiceret, in quos oculos suos
 conuerteret. Idcirco elegit nos, ut essemus
 sancti & immaculati in cōspectu eius. Mun-
 di sunt illius oculi nec valent ad iniquitatem respi-
 cere; sed oculi eius super iustos, quos gratissimē
 conspiciendos assumit. Firmabo, inquit ad
 Psal. 33. 16. **David in persona viri iusti & sancti, super te
 oculos meos. Nullus agricola vineam suā flo-
 rentem tam gratē respicit, sicut Deus ani-
 mam iusti virtutum floribus fragrantem, de
 qua dicit: Vineam meam coram me est semper. Non
 tamē quomodocumque vult nos immacu-
 latus; sed in cōspectu eius in charitate; nō vult
 nos tenere hypocritarum sanctitatem, quæ
 talis reputatur in cōspectu hominum: sed
 veram, quæ talis est in cōspectu eius. Et
 in charitate, idest, per charitatem, ita ut nos
 ad ipsum mutuo contuitu simus conuersi.
 Est charitas virtus theologica, quæ nos ap-
 tē erga Deum tanquam erga vltimum finē
 disponit, nosque facit erga ipsum ita inten-
 tos, ut nihil diligamus, nisi Deum, aut prop-
 ter Deum. Nos ergo conuersos ad se ipsum
 voluit per charitatem, ut quē id agamus,
 quod diligamus Deum, quoniam ipse prior
 dilexit nos. Hoc ergo David iam de se ipso
 prædixit. Et ero, inquit, immaculatus cum eo,
 liber à culpa, & charitate erga illum rectē
 ipso per gratiam suam auxiliante disposi-
 tus. Et observabo me ab iniquitate mea. Augu-
 stinus videtur intelligere de adulterio,
 & homicidio commisso, quod iniquitatem
 suam vocare solitus fuit, ut cū dixit: In-
 quitatem meam ego cognosco, & dele iniquitatem****

meam. Quali dicat: Non ero quasi canis reuer-
 sus ad vomitum; sed attenta consideratione
 omnes occasiones auferam, & quicquid ad
 simile peccatum potest trahere, vitabo. Alij
 de quouis peccato intelligunt: quasi dicat:
 Curabo me ab omni iniquitate seruire mū-
 dum, quam suam vocat, quia iniquitas, no-
 stra est propria, & in nos redundat, non in
 Deum. Aliqui credunt iniquitatem voca-
 ri fomitem, quem Apostolus vocat *Pecca-
 tum carnis*, non quod peccatum sit; sed quia,
 ut Concilium Tridentinū explicat, ex pec-
 cato oritur, & ad peccatum perpetuō in-
 clinat, & impellit. *Observabo*, inquit, *me*.
 Observare in Scriptura sacra est attentissi-
 ma sollicitudine, sollicitissima cura, omni-
 bus oculis vndique rem aliquam expende-
 re, aut in eam intendere: quomodo dixit
 idem David: *Si iniquitates observaveris Domi-
 ne, Domine quis sustinebit?* & de **CHRISTO**
 Domino dicunt Evangelistæ, quod phari-
 sæi *Observabant eum*. *Observabo me*, idest,
 summa cura ero intentus ad omnes carnis
 meæ motus, qui excitari possunt, vndique
 attentus ero: oculis, ne ultra videant lauan-
 tem Bethsabec, aut aliquid quod possint in-
 iuste concupiscere; ori, ne loquatur ver-
 bum aliquod inordinatum, nec ad vocan-
 dam mulierem aperiatur; auribus, ne au-
 diant detrahentem; cordi, ne appetat illi-
 cita, &c. Et bene postquam dixit se immacu-
 latum futurum, subdidit, se grandi cura
 observaturum; qui enim non talem habet
 sui curam, nec perpetua sollicitudine sibi-
 met ipsi inuigilat, non potest se immacu-
 latum custodire. Quomodo immaculatus
 eris, non curans quid loquaris, quid audias,
 quid videas? Quomodo, qui non attendis
 cordis tui affectibus, nec oculis, quos va-
 gantes dimittis? Certē qui inter ardentes
 prunas incedit, impossibile est non com-
 burī, si nō attentē perpetuō considerat, vbi
 nam pedem figat, & qui inter carbones am-
 bulat, non euadet maculam, si non perpe-
 tuō sibi sit intentus. Ecce ergo hominem,
 qualem **CHRISTVS** exposcit, vinctum ca-
 pite, & lota facie. Nam in eo quod dixit;
Observabo me ab iniquitate mea, caput vngen-
 dum, idest, sensum & mentem suam acuen-
 dam indicat; & in eo quod dicit: *Ero immacu-
 latus cū eo*, loturū suam faciē proponit. Quid
 restat? Se videndum patri cœlesti expone-
 re, ut recipiat iuxta id, quod ille viderit in
 abscondito. Hoc propterea David egre-
 gie declarat subdēps: *Et retribuet tibi Domi-
 nus secundum iustitiam meam, & secundum puri-
 tatem manuum mearum in cōspectu oculorum
 eius*. Retribuet quidem secundum iustitiam

Prouer. 26.
11. & 1. Pec
1. 2. 1.

lāsenius in
Psal. 17.

Ad Rom. 8.
1.

Ses. 5. Ca-
no. 5.

Psal. 119. 3

Mat. 3. 2. 8
Luc. 6. 7. 8
14. 1.

¶ 36,

meam, & puritatem manuum mearum, de quo dictum est, & quo loquente audiui: Tu reddes unicuique iuxta opera sua: non tamen secundum mensuram iustitiae aut operum bonorum in se ipsis, sed secundum mensuram puritatis in conspectu oculorum eius: non iuxta id quod homines vident, inquit Augustinus, sed iuxta id quod Deus videt. Quidnam Deus videt? Quidnam est in conspectu oculorum eius? ^a *Scrutans renes & cor* ^b *Domini*; ^c *Domini intuetur cor*: iuxta affectum cordis, qui in conspectu eius patet, & est manifestus, quemque ipse attendit, & respicit. Si tantum Deus retribuere iuxta operum quantitatem, hei me miserum, parum enim ego offerre possum: nam ^d *Pauperes facti sumus nimis*, & ^e *pauper sum ego à iuventute mea*, & ^f *substantia mea tanquam nihilum ante eum*, & ^g *universa vanitas omnis homo vivens*. Non iuxta id, quod offero; sed iuxta affectum cordis, & desiderium voluntatis retribuet, *desiderium enim pauperum exaudiit Dominus*. Exigua offero in re, magna in desiderio, & intentione. Qui semel tantum possum ieiunare, opto quotidie pro illius gloria ieiunare; & qui septies tantum oro, cupio perpetuo coram ipso stare orando; iuxta hunc affectum mihi retribuet. Hoc quæ tibi intelligendum CHRISTVS docet. Vnde si pauperi te ipsa das numum, quia amplius non subest, quod possis dare, corde tamen das mille aureos, quos verè dares si haberes, & hoc per cordis affectum Deo manifestas: non ab eo recipies iuxta mensuram numi, sed millium aureorum. Si ieiunas vnica die in hebdomada, quia non amplius per salutem licet, offers tamen Deo verum ac purum desiderium ieiunandi toto vitæ tempore, sicut sancta Iudith faciebat, tali affectu id agere poteris, ut tantum tibi retribuatur præmium, ac si toto vitæ tempore ieiunares. Quo pacto id agere poteris, quod de viro iusto scriptum est: *Consummatus in breui expleuit tempora multa*. Quamvis enim in breui non possit quis opere ipso multa exhibere; potest tamen mentis desiderio & affectu, illa coram Deo & in eius conspectu dare, qui voluntatem pro opere reputat, ut egregie ad hoc institutum B. Chrysostomus^f prosequitur. Hinc B. Cyprianus^g ad Presbyteros & Diaconos suos scribens, iniungit, ut circa corpora omnium fidelium, qui etsi à tyrannis & eorum ministeris torti non fuerunt, in carcere, tamen glorioso interitu exciderunt, impertiarur cura, & vigilantia propior. Neque enim, inquit, virtus eorum, aut honor minor est, quo minus ipsi inter beatos martyres aggregentur: *Quod in illis enim*

*est, tolerauerunt quicquid tolerare parati & prompti fuerunt. Qui namque se tormentis & morti sub oculis Dei obtulit, passus est, quicquid pati voluit, non enim ipse tormentis, sed tormenta ipsi defuerunt. Ex qua doctrina S. Hieronymus explicat, quomodo verum fuit, quod CHRISTVS Dominus dixit duobus filiis Zebedei, Iacobo & Ioanni: *Calicem quidem meum bibetis*. Calicis nomine, inquit Hieronymus, passionem intellexit, unde & ipse Dominus dixit: *Pater si possibile est, transeat a me calix iste*. Quæritur autem, quomodo calicem martyrij Iacobus & Ioannes biberint, cum scriptura narret Iacobum tantum Apostolum ab Herode capite truncatum; Ioannes autem propria morte vitam finierit. Sed attende, quod qui prædicebat, Deus erat, & secundum diuinam phrasim loquebatur, secundum quam voluntas pro facto reputatur, & Ioannes quidem animo & voluntate iam calicem bibit, qui in feruentis olei dolium missus, deinde in Pathmos insulam pro CHRISTO relegatus, affectuosissimo mentis & voluntatis desiderio vitam pro eodem exposuit. Qua simili ratione D. Chrysostomus beatos illos iuvenes, quos Nabuchodonosor in ignem mitti præcepit, inter martyres computandos demonstrat: quia etsi nihil corpore passi fuerint, Deo reddente ignis flammæ in ventum roris flantem, illi tamen iam voluntate & animo passionem omnem susceperunt. Multa alia scripturæ loca ex hac doctrina explicari possunt; in primis, id quod dixit Deus ad Abraham: *Quia fecisti rem hanc, & non peperisti unigenito filio tuo propter me, &c.* Quomodo dicit, Non pepercisti, si re vera Abraham pepercit, & filium ipso Deo iubente intactum reliquit, & nihil illi mali fecit? Quoniam Deus est, qui loquitur, & id tale reputat, quod in conspectu eius fit. Id autem fit in conspectu eius, quod deliberata animi voluntate decernitur, & statuitur. Vnde ita Abraham præmiū reddidit, ac si opere ipso non pepercisset filio, cui iam voluntate deliberata nequaquam pepercerat. Deinde quod Petrus nomine suo, suorumque discipulorum dixit ad CHRISTVM: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te*. Quid dicis Petre? quomodo reliquisti omnia, qui paucissima habebas? Nemo relinquit quod non habet, neque enim verè dicere ego possum, me relinquere aquilam volantem, quā nunquā tenui, nec relinquere pecunias Cresci, quas nunquā vidi: tu nunquā habuisti omnia; quomodo dicere potes, te reliquisse omnia? Quia cum illo loquebatur, quem Deum ipse confessus fuerat, qui reddit secundum opera, non in se*

ipsis,

In exp. 10.
March.

March. 10.
23.

March. 26.
39.

Hom. quod
nemo ledi-
tur, &c.

Genes. 22.
16.

March. 10.
27.

371

tamen ita floribus vndiq; ornat, vt quod in se exiguum est, maximè oculos principis delectet. Certum est *manuum* nomine, opera in scriptura designari, & per *oculū* intelligi internum animi affectum, & intentionem. Opera omnia, quæ Deo potes offerre, in se ipsis exigua sunt; à minimo namq; non potest magnum procedere. Illis igitur adiungito bonum oculum, condinētum facito ex bono oculo; id est, illis adiunge grandem cordis affectum: quamuis enim homo in se minimus sit, corde tamen est quid maximum, & qui opere ipso tantum potest præstare minima, at corde & affectu potest desiderare & intēdere id, quod omnibus modis magnū & infinitum est. Facis opus in Dei gloriam, vt orationem; hæc quidem in se parua est: sed illi adiunge bonum oculum, grādē mentis intētionem & affectum, quo infinitam Deo gloriam exhibere intendas, & grande donum obtulisti. Eleemosynam largiris parua, quia parua tibi subest facultas; ei adiungito intentionem magnā, qua ad Deum conuersus intēdas & desideres omnium pauperum necessitatibus subuenire, & rē magnam Deo præbuisi. Age sicut de Augustino communiter refertur, qui extatico illo amore, quo pollebat, dicebat ad Deum: Si tu es Augustinus, & ego essem Deus, vellē vt tu potius essem Deus, & ego essem Augustinus. Ita in bono oculo inuentionem si facias manibus tuis, dabis altissimo aliquo modo secundum datum eius. Sicut enim ille se dat totum tibi, tu te das totum illi: sicut ille te diligit, ita tu illum diligis: sicut ille propter te operatur, ita tu propter illū operaris, pro portione quadam seruata, quam ipsemet S. Bernardus explicat. Quod si dicas; Quomodo Deo satisfactum erit, per solam hanc inuentionem? Num insipiens est ille, quem per manuum mearum inuentionem possim decipere, sicut præstigiatores decipiūt spectantes se? Num rex aliquis, si illi laterem offeram aut lutum, æstimare illud poterit tanquam adamantem, ex eo quod ego dico, illud ita me offerre, ac si adamantē offerrem? Ita quidem, *quoniam Dominus retribuēs est*. Expende vim horum verborum. Reges terræ non solū sunt retribuētes, & dātes, sed potius recipientes: nā in se ipsis pauperes sunt, & vt dixit Salomon: *Nō aliud ipsis regibus, quā pauperibus est natiuitatis initium*: & quamuis Job rex esset, dixit: *Nudus egressus sum de utero matris mee*; egent propterea sibi dari, & recipere, qui quæ non recipiunt, nō habent. Vnde Deus volens vt Samuel populo intimaret iura regis, quem postulabat populus, *Super*, inquit, *sibi filios vestros, filias vestras etc.* Et

commune est regibus, cum aliquem aduocant, ei primò illa verba intinere, quæ rex Achab ad Naboth, quæq; eloquentissime Sanctus expēdit Ambrosius: *Da mihi vineam*. Deus autem non est recipiens in se, tāquam alicuius rei indignus; sed retribuens & dās. Non cōdidit creaturas, vt reciperet aliquid ab eis; sed potius vt eis daret id totū quod ipse habent & sunt. Est namq; Deus plenus, & quærit in quos diuitias plenitudinis suæ effundat; ideo singulariter creauit hominē, cui dedit cor & animam infinitæ capacitatis, in quem posset abundē profundere bona infinita, quibus redundat. Idcirco cor quærit dilatatum, amplum & extensum per desideria, & intentionem, atq; affectum: illud enim aptius iudicat ad recipiendum, quod magis dilatatum fuerit. Cor ergo tuū dilata, *aperi os tuum*, inquit Deus, & implebo illud. Quanta fuerit cordis tui latitudo & dilatio, tāta erit donorum & retributionis magnitudo: quoniā dominus retribuēs est, & *septies tantū reddet tibi*, id est reddet in septuplum. Numerus septenarius etsi determinatus videatur in scriptura, tamen pro indeterminato sumitur, vt cum dixit dominus ad Petrum: *Nō dico tibi septies, sed septuagies septies*. Reddet tibi nō secundum quantitatem operis in se, sed infinitē magis, si talis fuerit animi tui affectus, qui id promeruerit. Inuentionem ergo facito in bono oculo manibus tuis. Hanc latro ille foelicissimus, diuina sibi illucescente & fauente gratia fecit, vt Sanctus Augustinus annotauit, quæ propterea tradit, meritò à B. Cypriano inter martyres relatum. Affixus fuerat cruci propter ingentia sua facinora, & digna factis recipiens: sed Deo fauēte, cœpit cruci & passioni suæ bonum apponere oculum, intentionem scilicet & affectum cordis excellentem, offerens CHRISTO mortem, quam patiebatur & vitam suam; & sensum omnē in eius obsequium conuertens, credens corde, & confitens ore CHRISTI innocentiam & diuinitatem, desiderans mortem, quam pro peccatis suis patiebatur, pati pro huiusmodi, quam reddebat confessione: sicq; corona martyrij se dignum exhibuit, ac si pro confessione fidei CHRISTI, crucem mortemque sustineret. Hac similiter inuentione tantum coram Deo promeruit Abraham, per matrimonia multa, quantum alij multi per exlibatum, vt idem Augustinus demonstrat. Ex eadem causa D. Thomas^b ex eiusdē Augustini^c sententia, equiparat matrimonia Abraham virginitati excellentissimæ Apostoli Ioannis. In cuius explicationem id considerat Augustinus, d quod postea obseruauit

Lib. de Naboth. c. 1.
Reg. 21.6

Psal. 80. 11

Math. 18. 22.

374.
Lib. 1. de ma & eius origi. c. 9. vide Ians. cōcor. c. 143

Lib. de bono cōjug. 21. & 16. de ciuit. c. 37. b. 2. q. 1. 1. 1. ad 1. & q. 186. ad 2. Lib. 1. de bono cōiugalit. c. 37. d. 16. de ciuit. c. 37. & 10. confel. c. 31. & ser. 72. ex diuersis.

Gregorius

230. Mo-
ral. c. 17.

16. decim.
sit.

Lib. 1. de
provident.
ad Sagir.
Genes. 12.

375.

ad Hebr. 11
8.

Genes. 18.

Psal. 77-78

Gregorius*, maiorem gulam quosdam co-
ram Deo tenere circa leuissima vilissimaq;
edulia, quā alios circa pretiosissimas da-
pes: sicut prophanus Esau tanta auiditate
circa lenticularum scutellam arsit, vt eius gu-
la peior fuerit coram Deo, magisq; digna
supplicio, quā multorum gula circa virtu-
tos pingues. Et vere credo multos esse, qui
in menia opulenta maius meritum abstinē-
tiae reportāt, quā alij, qui circa tenuem, &
exilem victum, quem consequi possunt, om-
nes animae suae facultates & mentem profun-
dunt: similiterq; multos esse, qui tam gran-
di deuotionis merito coram Deo praestant
rebus humanis corpore implicatos, sicut
multos longas orationes agentes. Et saepissi-
me sine dubio sunt, qui magis placent Deo
vnicum persoluentes rosarium, quā alij
innumeras multiplicantes preces. Hocque
singulariter in Abraham S. Augustinus ex-
pendit, quod eum illud excellentissimi fecit
apud Deum meriti, quod grandi affectu vo-
luntatis erga Deum & eius obsequium, & id
quod sibi pro Deo agendum offerebatur,
praestabat: nō enim segniter res aggredieba-
tur, sed se ipsum, cor suū & voluntatē suam
plenē Deo tradebat, & toto cordis affectu
ei quod agebat in Dei obsequium, erat in-
tētus. Inde Chrysostomus illius effert meri-
tū, grandeq; fuisse demonstrat, cū ad Dei
mādatum egressus de terra sua, venit in ter-
ram Chanaan, & Palaesthinorum; tantum e-
nim promeruit, illud breuiter conficiens, ac
si totum orbem pro Deo peregrinando luf-
trasset. Iussus enim fuit egredi de terra sua,
Egressus est nesciens quo iret, vt Paulus annota-
uit; ideoq; animo suo ita arripuit iter, ac si
ad extremos totius terrae fines Oceanumq;
esset profecturus: vnde etsi non opere, vo-
luntate tamen totam terram propter Deum
peregrinando lustrauit. Quando tres illos
excepit peregrinos, quisnam exponere po-
terit, quod quantumq; sibi meritum compa-
rarit? Ita enim illos, quos verē homines pu-
ros pauperesq; reputabat, ipse diues ac po-
tens, & nobilissimus excepit: ac si ipsissimas
met tres Sanctissimae Trinitatis personas ex-
cepisset, tanta humilitate, demissione, pro-
stratione ac supplicatione vsus, tam grandi
diligentia, cura, praeparatione inseruiēs eis,
& volens vt omnes domus suae personae illis
inseruiendis se traderent. Idcirco & in hac
etiam vita tam grandi fuit affectus praemio.
Et verē intelligere possumus hac eadē ma-
nuum inuentione Dauidem vsū fuisse, qui
ipse manibus suis bonum oculū apposuisse
professus fuit, dicens: *Pauit eos in innocentia cor-
dis sui, & in intellectibus manuum suarum deduxit*

eos. Loquitur de modo, quo populu à Deo
sibi cōmissum regebat & gubernabat. Quid
sibi vult; *In intellectibus manuum suarum?* Num-
quid manus intellectū habent? Nec tantū
intellectum in singulari, sed in plurali. *In in-
tellectibus manuum suarum?* Hoc sine dubio ideo
dictum credo, quia manuum suarum operi-
bus, quae agebat in populi gubernatione, ad-
iungebat bonum oculum, aut intellectum,
nō vnū sed multos, idest, multiplicatos men-
tis suae affectus erga Deum, & desideria pla-
cendi; & quicquid agebat, in Dei gloriam,
honorem, & obsequium affectuosa volunta-
tis intentione referebat, cupiens ipsius glo-
riam summopere promouere, cultum auge-
re, populum sanctum exhibere. Et, vt semel
rem totā finiamus, ad nos ipsos sermonem
conuertamus; & hoc suadeo, vt hoc tempo-
re, quod bonis operibus in Dei obsequium
agendis singulariter constitutum est, huius-
modi inuentionem facias, bonum oculum
manibus tuis inferens & adiungens. Consi-
dera in primis immensam erga nos benigni-
tatem & misericordiā, & quantū exoptet
tibi aeternae beatitudinis suae mercedem red-
dere, qui ad eam reddendam, nudam atten-
dit voluntatem tuam, quando opera praesta-
re non vales, & in ipsis operibus, non opera
ipsa in se, sed voluntatem, quam illis adiun-
gis, pensat. Quis autem est, qui plenam bene
operandi voluntatem, Deo adiuuante habe-
re non possit? Si rex grandia praemia omni-
bus regnorū suorum hominibus promitte-
ret pro solo desiderio inseruiēdi sibi, & vo-
luntate agendi, quod ipse praecipit; quis nam
esset, qui non procuraret sibi grandium bo-
norum praemium comparate? Nequaquam
Deus in re impossibili, aut verō valde diffi-
cili aeternae beatitudinis praemium cōstituit;
sed in eo quod facile potes praestare, quodq;
quietus manēs potes perficere. Et circa hoc
apertissimē dicere posset quod antiquitus po-
pulo suo dixit, & Apostolus aliquo modo
ad nostrum institutum expendit: *Mandatum*
hoc, quod ego precipio tibi hodie, non supra te est,
neq; procul positum, nec in calo situm, vt possis dice-
re: Quis nostrum ad calum valet ascendere, vt de-
ferat illud ad nos, & audiamus, & opere complea-
mus? neq; trans mare positū, vt causeris & dicas;
Quis ex nobis poterit transire mare, & illud ad-
nos vsq; deferre, vt possimus audire, & facere, quod
praecceptum est? Sed iuxta te est sermo valde, in ore
tuo & in corde tuo vt facias illum. Expende il-
lud, *iuxta te est sermo valde*, idest, valde est iux-
ta te, valde ac summa propinquitate tibi cō-
iunctum, quod à te exposco: in ore scilicet
tuo, & in corde tuo. Quid enim magis iux-
ta te, tibiq; propinquius, quā os tuum, &

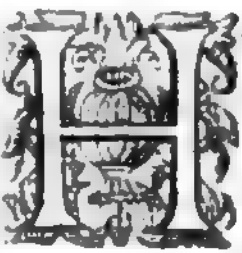
376.

Deut. 30.
ad Rom. 10.
6.

cor tuum? Inde igitur procedat bonæ intentionis grandis affectus, qui tanquam oculus simplex & perspicax, adiunctus bonis operibus tuis, illa augeat, & quæ parua sunt, faciat magna, & Deo digna. Si non omnibus diebus ieiunare vales, diebus saltem interpolatis pro virium facultate ieiuna; adiunges cordis affectum, quo ieiunium offeras, cupiens te grandia in Dei obsequium posse ieiunia persolvere. Si non potes nudum vestire, & largas facere eleemosynas, duo æraminuta, quæ potes cōferens pauperi, adiungito huic operi bonum oculum ferventissimi desiderij, quo omnes pauperum necessitates propter Deum subleuare concupiscas. Si non vacat longas orationes facere, breue rosarium persolve, huic orationi adiungens magnum affectum, quo te offeras Deo, optans perpetuò illi vacare. Tunc enim coram Deo grandia reddetur per hanc inuentionem opera tua. Optimè Chrysostomus: Nō, inquit, parantur hæc sumptu, non labore, non sudore: sufficit velle, & cōfecta sunt omnia. Non est opus magnam viam ingredi, neq; magnum mare transmittere, sed studium adhibere, & esse prompto alacrique animo &c.

Hom. 24. in
Epist. ad he-
bræos ad finē.

¶ 377. §. 61. *Pilos caprarum recto affectu & intentione oblatos, pretiosos ducit Deus, sine quo nihil facit aurum, aut gemmas.*

Ac de causâ annotavit Chrysostomus, ^a Cyrillus Alexandrinus, ^b Rupertus, ^c & Beda, ^d Deus non solum pretiosa ut aurum, argentum, byssum, lapides pretiosos, sed & vilia,

ut oleum & pilos caprarum, ac pelles arietum, iuxta cuiusque vires sibi offerri mandavit; ut diues non sit contentus si offerat vilia, qui pretiosis abundat, & pauper tristis non sit, si tantum exigua offerat, qui pretiosioribus caret, id supplens cordis affectu, quod rei deest; & vilitatem illius per grandem voluntatis affectionem reddens pretiosissimam, Deo eiusque tabernaculo dignam. In cuius expositionem, non leuiter, & transcursum, sed longo discursu, ipsius Dei præceptum expédunt; grandi namque est expensione dignum. Illud enim fuit primum omnium à Deo Moyse traditum in monte Sina, quando accepturus legem, dimisis ad montis radices senioribus se comitantibus, ascendit ipse & ingressus est medium nebula, fuitque ibi quadraginta noctibus. Primum igitur, quod Deus cum Moyse lo-

Hom. 33.
ad Hebræos
& 7. de pen-
nit. ad finē.
^b Lib. 9. de
adora.

^c Libr. 4. in
Exod. c. 4.
^d Apud Lip-
pomanum
Exod. 15.

Exod. 24.
18.

cutus est, audiamus. Locutusque est dominus ad Moysen dicens: Loquere filiis Israel, ut tollant mihi primitias: ab omni homine, qui offert ultro, accipietis eas. Primitiarum nomen etsi ut annotat Hugo de Sancto Victore, apud Lippomanum^a, illas quæ ex frugibus colliguntur significet; hoc tamen loco quoduis donum Deo offerendum ad tabernaculi constructionem exprimit, id quod noster Caietanus, & Lippomanus demonstrant; nam in hebræo habetur vox *Theromah*, quæ quacunque re oblatam significat, ut infra dicemus, & Rupertus credit (& rectè meo iudicio) hoc nomine primitiarum, Deum excellentissima dona postulare voluisse: hoc namque nomen id significat, quod inter fructus primas tenet, excellentissimumque est. Hoc igitur primò Deus proponit, excellentissima sibi dona ab omnibus offerenda. Videtur Deus avarum se exhibere, & quod morem avari hominis teneat, qui quod primò proponit est, quidnam sibi tribuendum sit, aut dandum. Deinde re difficilem postulat, ab omnibus populi illius hominibus dona excellentissima expectens, ex quibus quam plurimi nec minima assequebantur. Ceterum quidnam expectat, & quid sibi sit offerendum explicare volens, & in quo debeat donum excellentiam præstantiamque habere, indicare cōtendens; id statim exprimit, quod principaliter querit. *Ab omni, inquit, homine, qui offert ultro, accipietis eas.* Sicut ab ultroneo & spontaneo omne donum quatumcunque vile accipietis; ita ab eo, qui non ex corde offert, nullum donum etiam pretiosissimum accipi volo. In hebræo, ut Caietanus & Lippomanus expédunt, ita habetur: *Ab omni homine, qui sponte offert cor suum, vel qui voluntarium exhibuerit cor suum.* Hoc est quod Deus expectat, & sibi offerri postulat, qui nullum donum acceptat, nisi illius, qui in dono primò offert cor suum, qui bonum oculum cordis adiungit operi manuum suarum; neque ex dono oblationem iudicandam vult, sed ex corde. Ergo charitatis oblationes, inquit Rupertus, siue magnæ siue parvæ sint, primitiæ domino sunt, & ad cœlestis tabernaculi eius ornatum proficiunt: è contra quicquid ex tristitia offertur, serotinum est, & ad decorum domus domini proficere non potest. Proinde Apostolus cum dixisset: *Qui parè seminat, parè & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet*, continuo subiunxit; *Vnusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia aut necessitate, hilarem enim daturè diligit Deus.* Id est, quod diligit Deus & respicit, est hilaritas, lætitia & affectus cordis. Hoc similiter Rabbanus annotavit, illud adiunges, quod dictum est;

Exod. 25.
12.

In ca. 25.
Exod.

In cap. 25.
Exod.

תורכה
Libr. 4. in
Exod. c. 3.
& 4.

¶ 378.

1. Cor. 9. 5.

Apud Lip-
pomanum.

voluntariè

quandam imaginem Dei confingere, quasi in throno sedentis opera nostra circumspicientis. Et verè hoc credo Salomonem hortari nos voluisse, cum dixit: *In omnibus vijs tuis cogita illum*: et Sanctus Tobias ad filium suum; *Omnibus diebus vite tue in mente habeto Deum*. Nihil, inquit Anselmus, magis militè reddit validum ac animosum, quam regis ac principum eius presentia. Quando enim athleta videt regem in solio constitutum, nobilibus regni sui circumdatum, spectantem & intuentem se pugnantem; quisnam explicare valeat quantos illi animos faciat? Hinc, inquit Chrysostomus, Sancti Patres se ipsos ad grandia pro Deo agenda & sustinenda excitantes, Deum coram oculis suis, quasi visibilem exponebant. Ita Elias, qui Regis Achab potentia, validè se opponebat, dicebat; *Vidit dominus, in cuius conspectu sto*. Ita Abraham, cui id dominus ipse iniunxit: *Ambula coram me, & esto perfectus*. Hoc medium, ut perfectè quod agere debes, exequaris, attendere me presentem coram te, & conspicientem te operantem. Ita etiam, inquit Chrysostomus, David in tribulationibus constitutus, ut vires ad fortiter pugnandum resumeret, dicebat: *Recordatus sum tui de terra Iordanis &c.* Possumusque nos ad hoc institutum illa eiusdem Davidis verba annotare, quæ supra induximus, quibus aperte indicat, se non aliter quam Moysen, inuisibilem tanquam visibilem coram se exposuisse. *Pronidebam, inquit, Dominum in conspectu meo semper*. Primò expende verbum *pronidebam*. In hebræo est *Sinach*, quod sæpe significat ponere, constituere, aut collocare, ut Brixianus ostendit, qui ex hebræo reddit; *Ponebam, aut constituebam è regione mei Deum, tanquam spectatorem*. Expende item illud temporis adverbium, *semper*, in quacumque actione, opere, quod agendum aggrediebar; ex quo infert; *Propter hoc latatus est cor meum*, latissime quodcumque opus, magnoque conatu aggrediebar. Nihil enim est, quod ita militis cor latificet, fortificet, & acuat, quam habere regem se spectantem & conspicientem. Ex his B. Gregorius Nyssenus illa verba elegantissimè declarat, quæ in Canticis Canticorum habentur. *Averte oculos tuos à me, quia ipsi me auolare fecerunt*. Multi credunt verba esse Sponsi ad Sponsam, qui sensus Gregorio Nysseno non penitus displicet. Credit tamen verius esse verba Sponsæ ad Sponsum suum. Et quidè illud, quod dicit: *Averte oculos tuos à me*, non intelligas, quasi petierit à se oculos Sponsi auerti, quos potius illa summè desiderabat: sed illud *à me*, idè est iuxta phrasim scripturæ, ac si dicat; *propter me*: ut petat Sponsa à Sponso suo, quod propter

amorem, quo illam diligebat, oculos suos à ceteris omnibus filiabus Ierusalem, & ab alijs conspiciendis auerteret & auocaret, in seque sola illos constitueret & figeret. Sic enim, ipsi me auolare fecerunt. Legit Gregorius Nyssenus: *Ipsi alas mihi addiderunt*. Quibus verbis fidelis Sponsa, quæ ad sui profectum conducunt exprimit. Vidit se in stadio constitutam, & plurima sibi se offerre agenda, desideratque aliquid, quod sibi animos faciat ad pugnandum & operandum; idcirco hoc à Sponso petit, ut in se sola oculos figat: hoc autem consequabatur considerans Sponsum suum ab omnibus alijs auocatum, sibi tantum attentum & intendentem, quod huiusmodi oculi alas faciunt, eodem modo quo ille, qui in hastiludio pugnat, aut in stadio currit, si videat regem, eiusque proceres, in se solo collocantes oculos, alas ipsi faciunt, ut communi locutione dicere solemus. Et ita agere oportere optimè prosecutus est D. Cyprianus, annotans quantum acueret athletas habere spectatores sui, imperatores & proconsules &c. Itaque tibi statuendum, cum elemosynam agere paras, cum ieiunium arripis, cum ad orandum proficisceris, & cum quodvis bonum agendum intendis: Considera, inquit Chrysostomus, ipsum regem Angelorum tuo cursui agonothetam & spectatorem. Ita Paulus, cum contionabatur: *Quasi, inquit, ex Deo, & coram Deo sic loquimur*. Hinc deplorandam conijce multorum ignauiam, qui bona opera in Dei obsequium agunt tam segniter, turpiter, & incompotite, ac si nullum haberent spectatorem. Quis unquam seruus tanta desidia regi ministravit? Quis tam oscitanter, sine ullo penitus pudore aliquid imperatori suo obtulit? Quis dicere potest, qualiter ieiunia agas, quam sine attentione ores, quam sine affectu elemosynam largiaris, quam sine deuotione ad Ecclesiam contuas? Et dum Deum oculis corporis non vides presentem, illum nullatenus conspicientem attendis. Illum igitur primum omnium tibi presentem, imò & inuisibilem quasi visibilem constitue, & statue tuorum spectatorem operum: nunquam enim hoc tam firmiter imaginatione statues, quin in rei veritate verius sit: videt enim omnia, quæ facis, & expendit attentissimè, quid facias, quo animo, qua mente, quo affectu, qua intentione. Nec mirum, quoniam redditurus est iuxta omnia, quæ feceris, & illi exhibueris.

Lib. de opem & Eleemosyna.

Hom. in illud vidi do minum.

1. Cor. 11. 19.

§. 63. Non contentus sis culmo bonorum operum, quem exposuit Oseas: sed tali, ut iuxta Ioannis consilium, plenam accipias mercedem.

SECUNDUM documentum sit, ut cures ad te ipsum intorsus redire, cor tuum dispones, ut taliter opus prodeat, quale congruit tam grandi spectatori: ut ab illo plenam mercedem accipias. Merces enim non reddetur ab eo, nisi iuxta cordis affectum; ideoque curandum, plena cordis affectione & intentione operari, ut plenam ille reddat mercedem. Hoc quantum existimo est, quod Sanctus Apostolus Ioannes voluit nos admonere. *Videte, inquit, vos metipsos, ne perdatis, quae operati estis, aut: quae operamini; sed ut plenam mercedem accipiat. Deus redditurus mercedem, oculos non tam in opere, quam in vobis metipsis conijcit: vos igitur primum considerate, & tales exhibete, quales oportet: ut plena voluntate agentes, plenam mercedem accipiat. Vilius est aliqua ratione alludere Ioannes ad quaedam Dei verba per Oseam prophetam, quibus multa & innumera bona opera describit hominum, qui fructum plenum pro eis non recipient, quae ad hoc institutum expendit B. Gregorius. Culmus, inquit, stans, non est in eo germen, nec faciet farinam; quod etsi feceris, alieni comedent eam. Hanc punctuationem sequitur Gregorius, quamvis supra, aliam nos secuti fuerimus, quae correctioribus textibus est conformior. Vox illa Culmus, hoc in loco non significat arundinem, aut calamum, aut quam dicimus cannam, ex qua spicae oriuntur; haec enim in hebraeo vocatur Kaneh, quae ponitur quando agitur de Pharaone, in somnis vidente septem spicas ascendentes de culmo vno, ex vna arundine, & alijs. in locis quando arundinem vult scriptura Sacra exprimere, a qua forsitan hispana vox, Caña: sed ponitur vox Kamah, quae significat aceruum segetum in area, antequam segetes triturentur; aut aceruum tritici in area collectum, antequam agricola eum metiatur. Loquiturque Deus metaphora desumpta ab agricolis. Nulla letitiae occasio potest aequari illi, quam habet agricola in tempore messis, quando post grandes sumptus, ingentes labores, rigores hyemis, & ardores aestatis, videt ingentem*

cumulum, & aceruum messium statem, aut erectum in area, qui ad coelum petingere videtur. Vnde ad summam laetitiam exprimendam, futuram in adventu Messiae, dixit Esaias; *Letabuntur coram te, sicut qui latantur in messe.* Duo autem sunt, quae singulariter animum agricolae exhilarant, quando aceruum illum contemplatur. Primum, quod iam ibi se habere reputat semen, quod pro anno venturo seminare possit: Secundum, quod etiam censet, se tunc habere iam, vnde in praesenti se sustentet, farinam pinguem, ex qua panes conficiat, extracturus. Sed quam infelix esset nuntium, si dum ille letus aspiceret messium grandem aceruum, accederet aliquis agriculturae peritus, & ei diceret; Vides culmum istum stantem, & eleuatum? Non inde extrahes granum aptum ad seminandum aut germinandum; aut quod farinam tibi reddat: & si quid fuerit, in furfures tandem resoluetur; quia spicae omnes sunt inanes & vacuae, quas vredo percussit, aut nebula infecit; nihil intra se solidum ac firmum habet; vnde tibi sperare possis habiturum, quid semines aut comedas. Ita loquitur Deus, haecque multis renuntiat, qui gaudent, quod grandem aceruum messium bonorum operum a se collectum conspiciunt. Videbis hominem gaudentem, quod multa ieiunia tenuerit, plurimas eleemosynas largitus fuerit, innumeras orationes effuderit, sapientissime rebus Sacris interfuerit, quasi aceruum grandem messium se habere contemplatur; ubi reposita credit sibi merita, quibus beatus fiat, & adipis frumenti aeternae beatitudinis particeps exsistat. Sed audi Deum dicentem: Vides huiusmodi aceruum, hunc culmum stantem, excelsum, & grandem? Non est in eo germen, nec faciet farinam. Culmus quippe germen non habet, inquit Gregorius, cum vita & operatio meritis virtutum caret. Non faciet farinam, cum ad aeternae vitae praemia obtinenda non proficiet. Huiusmodi spicae vacuae sunt & inanes, opera sunt sine deuotione, sine cordis affectu, cum distractione cordis & mentis euagatione, nihil minus cogitasti ea agens, quam Deum ipsum, aut eius obsequium. Apparentiam habent externam; sed qualis oratio, quam proferens solo ore ad Deum conuersus, corde es ab illo penitus auersus? Quale ieiunium, quod non solum non est ad carnis mortificationem; sed tibi facis occasionem plurimum condimentorum, ac sapidarum dapum? Qualis eleemosyna, quam exhibes, dans paruum, aut nihil, idque cum tristitia, & tardio erga pauperem? Non inveni o-

Isaia. 9. 3.

§ 383.

§ 382.

1. Ioan. 6. 8.

8. Moral. c. 29.
Oseas. 8. 7.פנין
Prixianus
co. 2. fo. 138
pag. 1.
Genl. 41. 5.פנין
Prixian. co.
fol. 137.

Apoc. 3. 2. *pera tua plena coram Deo meo*, dictum est ad quendam, qui huiusmodi acervū bonorum operum collectum se habere gaudebat. Nolo dicere, si hæc opera bona in Dei gratia fiant, quod non mercedem pro eis recipies; neq; quæstionem illam intendo pertractare, an omne meritum boni operis deperdatur propter euagationem mentis, aut distractionem, quæ sit peccatum veniale: sed hoc tantum assero, quod non plenam mercedem recipies, qualem Ioannes nos intendere debere, hortatur; *Ut plenam*, inquit, *mercedem accipiat*, id est, magnam, excellentemque gloriam. Et cur non talem intendes? Nullus reperitur mercenarius, qui non totam quam consequi potest ex labore suo mercedem, procuret; nullus numularius, qui non totum quod potest prætere lucrum quærat; nullus mercator, qui ex suis mercibus totum quod potest pretium extorquere nō præten dat; nullus agricola, qui totū fructum, quem ex seminatione colligere potest, non desideret: solus homo est, qui non plenam quam potest mercedem pro bonis suis operibus assequi cōtendat; ideoque tātūmodo curat operari, non autem ita opera sua agere, ut per illa plenam, excellentem, & grandem consequatur mercedem. *Videte igitur vos metipsum*, ait Ioannes. Aut verò alludere voluit Sanctus Euangelista ad illud, quod sæpe repetitis vicibus Deus statuit, & præcepit dicens: *Non apparebis vacuus in conspectu domini Dei tui*. Circa quod præceptum, etsi multa annotent Sancti Patres inferius expendenda; nūc tamen non incongruè intelligemus, hoc voluisse Deum statuere, ne coram se vacuum te constitueres, inanem aut vanum. Vacuum est, quod externam speciem retinens, intus eo quod habere debebat caret, ut supra dictum est. Idcirco in Scriptura Sacra idola dicuntur vacua, aut vana, quomodo dixit Samuel ad populum de idolis agens: *Nolite declinare post vana, quæ non proderunt vobis; quia vana sunt*. In hebræo vox *תוהו*, quæ vacuum & inane significat, quæ posita est in principio Genesis, cum dicitur: *Terra erat inanis & vacua*. Et optimè huiusmodi vacuitatem idolorum descripsit Sanctus Habacuc Propheta: *Ecce*, inquit ille, *iste coopertus est, auro & argento, & omnis spiritus non est in visceribus eius*. Idcirco habent exterius oculos & non vident, aures & non audiunt, &c. Dantur multi homines vacui, & inanes, qui externam præferentes speciem, quasi carent animo & spiritu, in eo quod agunt: ut qui corpore corā Deo se exhibet orans in Ecclesia ore atque lingua, sed nullus spiritus est intra eū, quem habet consti-

tutum in foro, aut in negotijs secularibus, aut verò in muliercula: qui eleemosynā dat, nō magis ad opus attēdens, aut CHRISTVM in paupere considerans, ac si CHRISTVS in illo non extaret: qui ieiunat, non contendens carnem suam mortificare, nec magis attendens propter quid opus agat, quā si nunquā tale operaretur. De eo dicere possumus, quod nullus spiritus est in visceribus eius, ideoque quod sit homo inanis & vacuus. Te metipsum vide, inquit Ioannes, quando coram Deo per bonū opus te præsentem constituis, vide te ipsum, qualē te exhibeas, non vacuum, sed plenum, ostendens te non solum corpore, sed & animo, non solum carne, sed spiritu; non solum exterius, sed interiorius, opus perficere: ut plenam à Deo mercedem pro opere illo reportes. Te ipsum ergo examina, cor tuū, atque intētionem tuam excute imitans, ut supra diximus, sanctam Ruth excutientem spicas, quas collegerat, intelligens iuxta plenitudinem spiritus, intētionis & affectus, reddendam tibi mercedem. Hincque illa Davidis grandis sollicitudo & anxietas, ad quam explicandam, totum orbem ad se audiendum aduocavit; quia res est, quæ omnes concernit, quam dicturus est. *Audite hæc omnes gentes, auribus percipite qui habitatis orbem, quiq; terrigenæ & filij hominum, simul in vnum diues, & pauper*. Quidnam dicere vis, tam generale, & cōmune, ut ad omnes pertineat? Numquid eadem cōgruunt diuitibus & pauperibus? nobilibus, & plebeis? *Os meum loquetur sapientiam, & mediatio cordis mei prudentiam*. Grandem sapientiā dicturus sum, quæ attendatis præsentibus, & prudentiam, quæ provideatis futuris. *Car* inquit, *timebo in die mala*; id est, in die iudicij. *Iniquitas calcanei mei circumdabit me*. Calcanei nomine, intētionem cordis significari, supra iam indicauimus; hæc enim est, quæ primo cōstituiamus & firmamus, sicut calcaneus est quem primò iter acturi in terra ponimus. Vnde Vatablus vertit: *Iniquitas intentionum mearum occupabit me*. Quādo Deus accipiens tēpus, iustitias iudicaturus assumet, & examinaturus opera mea, non secundū externam apparentiam, sed secundum internam virtutem & interiorem affectum cordis; quando cribro sui examinis cribrāda, & ventilabro sui iudicij à paleis purgāda acceperit: timeo quod parū tritici remanebit. Si enim tātum de tuo opere bono remanebit, quātus fuerit interior affectus cordis erga Deum; quid permanebit de oratione tua, cum omnimoda mentis euagatione, & sine spiritu? Quid de tua assistentia, quæ Sacris assistis officijs solo corpore, nullatenus mente? Quid de

bonorum operum capiant. Nec enim bonum opus fit, nisi laboribus & afflictionibus se tradendo; nec validum ieiunium extrahitur, nisi per carnis mortificationem; nec oratio feruens, nisi per vigilias, & disciplinas corpus sit dispositum, &c. Inde exstant sancti opera bona ad sui spiritus sustentationem: hoc tamen ipso quod diabolus (quem Platea aut Pellicanus refert) videt autem emergentem de sub aquis, cum pisce boni operis, caput impetit; ut deserere cogat. Cum te videt orationem ore tenentem, procurat intentionem tuam. peruertere, & ut homines spectans, eam à Deo auertere, delecterisque, quod ab assistentibus videaris. Cum te videt pecuniam manu tenentem pauperi largiturum, curat, ut circumstantes aspicias, nimiasque pauperis voces attendas: ut ab illis offensus, intentionem, quam erga Deum tenebas, remittas. Cum conspicit te, opus bonum facere in pupilli aut vidue commodum, nititur, ut laudarium voces ad te perueniant: quibus attendens, deseras quod intendisti, cum opus cepisti, Deo scilicet ipsi placere. Propterea B. Gregorius, apte à Davide dictum censet in persona cuiusvis iusti recte operantis: *In via, qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi.* Cum enim iniunici nostri, nos reuocare à recte operationis via non possunt, in illa laqueos abscondunt, intentionem inficere procurantes: ut in eo quod bene agitur, cor exaltans se, ad vitium deriuetur, quatenus quod recta intentione inchoauerat, longè aliter quam ceperat percurrat. Sæpe enim, inquit Gregorius, bono operi, dum laus humana obuiat, mentem operantis immutat, quæ quamuis quæsitæ non fuerat, tamen oblata delectat, cuius delectatione cum mens bene operantis resolvitur, ab omni intentionis intimæ vigore dissipatur: sæpe lætitiâ inmoderatam accedit, cumque plus mentem quam decet, hilarescere exigit, ab actione bona omne pondus gravitatis repellit: sæpe iram stimulat, tristitiam excitat, ut mentis intentionem, aut perdat, aut enervet, &c. Similiter erga nos diabolus se gerere docet Gregorius, sicut se habuit ille iniquus Ismael, filius Nathanæ, de quo Ieremias refert, quod octoginta viris recta via intendentibus, ut sacrificarent Domino, habentes thus & munera in manibus suis, obuiam latenter & callide egressus fuit, grande quod agebant opus commendans, & se ducem offerens, qui in eo quod reliquum viæ erat, eos dirigeret, sicque tandem illos eo perduxit, quod potuit perdere & maculare. Ita namque diabolus ambulanti bus viam recte operationis, obuiam egreditur,

& quos non potuit primò ab illa reuocare; postea de bono opere laudat, & intra ipsos met excitat complacentiam: ut iam sibi met ipsis de bono, quod agunt placeant, laudes hominum, quas offerri vident, acceptent, & delectentur in eo, quod opus ipsorum in oculis hominum approbatum vident. Hoc autem agere nunquàm diabolus desistit, imò & tunc fortius insurgit, quando nos videt bonum opus ad finem iam perduxisse, aut perducere. Tunc enim operis, quod impedire non potuit, pulchritudinem, tantò uiacius menti nostræ exponit; quantò opus magis fuerit perfectum, & completum, ut de illo nos, apud nosmetipsos gloriemur: tunc excitat nos, ut quicquid alij de nostro opere iudicant, & commendant attendamus; nec enim sine causa scriptum credo, quod Spiritus sanctus annotauit, Samsoni proficiscenti in ciuitatem Thamnata: *Tunc apparuisse catulam leonis fœnum & rugientem, cum iam venisset ad vineas oppidi, ad finemque sui itineris.* Tunc enim fortius inanis gloriæ affectus, diabolo suggerere insurgit, quādo boni operis viam finimus. Vnde merito credit Beatus Gregorius, propterea demoni dictum fuisse: *Tu insidiaberis calcaneo illius,* quia cum in principio diabolus nō potuit bonum opus impedire, omnes suæ calliditatis astutias conuertit, ut cum ad finem perducitur, perdat: & id quidem insidians, commendando scilicet illius pulchritudinem, laudando hominem, quia tale opus non solum incepit, sed prosequutus fuit, & ad perfectum perduxit. Circa factum Iephthæ, quo ut votum quod emiserat, adimpleret, filiam vnigenitam immolauit, variè Patres senserunt, ut D. Hieronymus refert. Quidam illius opus pleno ore condemnant. Ita Iustinus Martyr, & Tertullianus, qui de illo cecinit dicens: Pro scelere obtinuit famam, pro crimine laudem. Sanctus Ambrosius vocat illum parricidam, Gregorius Nazianzenus incautum & precipitem, Theodoretus opus illius damnandum dicit, sicut illorum, quos reprehendit David, quod *Immolauerunt filios suos & filias.* Hieronymus dicit ipsum in vouendo fuisse indiscretum, & in reddendo impium. Rupertus temerarium appellat, & eius temeritatem magna fuisse castigatione dignam. Alij existimant ipsum non peccasse, quia credunt ad tale opus peculiari Spiritus sancti impulsu excitatum, sicut Sâson, cū seipsum interfecit: unde illius opus commendant, ut Hieronymus ipse, & signāter S. Augustinus, qui scire videtur, illū non peccasse vouendo, de quo præmisit Scriptura sacra verba, quibus indicat, votum

J 389

Iudic. 14. 19

Lib. 7. mor.
c. 38. citat.
Gen. 3. 15.Iudic. 11.
Lib. 1. cor.
Iouin. ante
med.Quæst. 55.
ad Orthod.
d' ib. 3. cor.
Marc. 10. c. 4.c. 1. offi. c. 10
Oratio de
SS. Macha.
ad finem.2^a n. lib. 12.
dicum q. 1.
b. cont. Iouin. cit. & inc. 7. lere ad
fin. & in c.
6. Michæ.Lib. 1. in
Iudic. c. 11.
Epist. 24.
ad Julianum.Lib. qq. in
Iudic. q. 49.
& 1. de ciui.
12. c. 21.

emisse

In scala spi-
ritua. c. 28.35. Moral.
cap. ult.Genes. 15.
11.

petuò victoria parta & opere perfectò obuiam veniunt: sed has caue, iugula filiam, sicut Iephthe. Sanctus Ioannes Climacus inanis gloriæ affectus comparat formicis, quæ eò ipso quod triticum in area mundum ac nitidum apparet, adueniunt illud deprædaturæ. Id quod egregiè B. Gregorius de semet ipso fatetur, & D. Bernardus, qui docet respondendum huic filix in occursum egredienti: Non propter te opus incæpi, nec propter te quod cæpi relinquam, nec propter te quod perfecti perdâ. Opus à sui principio Deo tradidi: nequaquam quod semel ei oblatum fuit, volo ab illo auferre. Sollicita igitur cura dum bonum agis, inuigilare debes, & sicut Abraham aues rapaces abigere, qui hoc ipso quod ad sacrificandum se conuertit, dum sacrificium ageret, descendeabant aues super animalia cæsa, *Et abigebat eas Abraham*: ita circa inanis gloriæ affectus insurgentes agendum est.

§. 65. Instar Moyfi, quod propter Deum facere cæpisti, nulloatenus ad terram demittas: intelligens iam sanctificatum, et esse indecens Deo semel datum, ab ipso auferre.

J 392
Exod. 17. 11.

MOYSI exemplum quæ diximus cõfirmat & explicat. Cũ enim ille eleuabat manus, easquæ in cœlum tenebat erectas vincebat Israel; sed quando eas demittebat ad terrâ, vincebatur. Quâcumq; enim quis rectè incœperit, bonum opus agens propter Deum, vincens quicquid terrenum est, si nō sit attentus, facile demittet ad terram manus & opus, gaudens per illud hominibus placere. Ideoq; sicuti Moyfi suppositi sunt duo, Aaron & Hur, qui manus illius tenebant eleuatas, ita duo supponenda sunt, quæ mentem tuam teneant eleuatam ad Deum per rectâ intentionem. Primum est considerare, ex eo quod opus aliquod in Deum destinasti & obtulisti: iam illud esse Deo dicatũ, & nulloatenus ad prophanum vsum conuertendũ. Accipiunt opera nescio quid sanctitatis & diuinitatis ex eo quod Deo ipsi offeruntur, & non iam ad humanum, sed ad diuinum pertinent ordinẽ, ad quem fuerũt per oblationem quodammodo eleuata. Id quod eleganter annotarũt noster Caietanus & Lip-

In cap. 15.
Exo. in pri.

pomanus, expendentes id quod paulò antedecere cœpimus, donũ quoduis diuinæ maiestati oblatum, in hæbreo vocari *Therum-ab*, quæ vox significat eleuationem aut euectionem, cũ res scilicet aliqua in sublime tollitur. Hoc autem, inquit Caietanus, non tam ab actu eleuandi, quia quod offerebatur Deo offerebatur eleuatis manibus; quàm à dignitate, quia ex re prophana eleuabatur in rem diuinam: *Res enim Deo oblata, in diuinum translata est ordinẽ*. Ita Caietanus, qui dignus est, ut eius verba à sapientibus expendatur. Addiditq; Lippomanus, vocem prædictam significare etiam rem separatam à communi hominum vsum, & suspensam, quale illud erat, quod vocabatur *Anathema*, idest, suspensum in altum, quod nemo hominum cõtingeret, & ab vsum omnium penitus separatũ. Idcirco dixit Spiritus sanctus: *In omni dato bilarem fac vultum tuum, & in exultatione sanctifica decimas tuas*. Sanctificare decimas, est illas Deo offerre, quoniam ex eo quod Deo aliquid offertur, sanctitatem quandam contrahit, per quam iam separatũ ab omni prophano vsum, soli Deo reseruatũ relinquitur. Ita B. Chrysostomus^a annotauit. Vnde meritò annotat Caietanus^b, id quod prius ex professo docuerat & prosequutus fuerat S. Cyrillus Alexandrinus^c quando Deus præcepit sibi primogenita offerri, hoc verbo vsum fuisse: *Sanctifica*, inquit, *mibi omne primogenitum, tam de hominibus, quam de iumentis*. Præcipitur sanctificatio, non aliqua interueniente benedictione aut caremonia; sed per solam oblationem rei; hoc enim erat eam sanctificare, offerre Deo. Illud quod Deo offerebatur, vocabatur *Sanctum domino*, idest, sanctum quid, ex eo quod oblatum & dicatum erat domino. In huius confirmationem expendit S. Cyrillus sententiam quandam Spiritus sancti: ubi enim nos iuxta Vulgatũ legimus: *Ruina est homini denotare sanctos, & post vota retractare*: ipse iuxta Septuaginta legit: *Laqueus viro est, cito suorum aliquid sanctificare: sequitur enim penitentia plerunq; post votũ*. Quæ sententia illos ferit, qui facile promittunt, & tardè aut nunquã quod promiserant cõplent, quos quadam facilitate vouedi diabolus tanquam laqueo carpit. Melius est enim non vouere, quam quæ vouisti nō adimplere. Benè autem, inquit Cyrillus, Sapiens quæ homo offert Deo, dixit *Sanctificare*: quia hoc ipso quod Deo aliquid offerimus, quasi sanctificatũ manet, & pleno ore in scriptura sacra & lege, sanctificatũ dicitur. Ita intelligo, quod de S. Iob dictũ est: quod *Filios suos sanctificabat, & surgensq; diluculo offeret, ut holocausta pro singulis*. Cæseio nãq; posteriorem partem esse

Eccl. 35. 11

Hom. 81.

in Ioana.

In ca. 13.

Exod.

Lib. 1. in

Ioann. c. 25.

Exo. 13. 1

Prouer. 20.

25.

J 393

Iob. 1. 5.

prioris explicationem: *Sanctificabat illos*. Quo modo? Offerēs diluculo holocausta pro singulis. Pro quolibet illorum holocaustū vnū offerebat, sic tamen quod quando singulas oues pro singulis immolabat, spiritu & mente singulos filios in singulis ouibus offerebat Deo; sciebat enim tunc sacrificium pro homine conuenienter offerri, quando is pro quo offertur, adiungitur spiritualiter victimæ, simul cum illa Deo dicandus, vt supra dicebamus. In singulis ergo holocaustis, sanctus Iob, corde & animo singulos filios offerebat Deo, indeq; dicebatur illos sanctificare, quasi sanctitatem quandam ex eo quod Deo oblati erant, contrahentes, quam amplius explicare nunc non vacat. Hincq; D. Augustinus excellentissimè & acutissimè illam CHRISTI domini sententiā explicauit, quam morti propinquus patrem pro discipulis orās, dixit: *Pro eis ego sanctifico me ipsum, vt sint & ipsi sanctificati in veritate*. Summo cōsensu omnes sancti Patres intelligunt, *Sanctifico me ipsum*, idem esse, ac *Offero me ipsum tibi in sacrificium*, ita Chrysostomus^a, Cyrillus^b, Athanasius^c, Rupertus^d, Euthymius^d, Theophylactus^d, D. Thomas^d, & ipse D. Augustinus^e, qui tamen singulare mysterium in huiusmodi sanctificatione aut oblatione agnoscit; supponit enim CHRISTVM, non loqui de se ipso solo in sua persona; sed etiam in persona suæ Ecclesiæ: quoniam enim ipse est caput, cuius membra sunt fideles, caput cum membris, vnus est CHRISTVS. Supponit insuper, cum CHRISTVS se ipsum obtulit Patri, non solum in sua persona, sed simul cum suo corpore se obtulisse, vt illud sanctificaret; alludens ad antiqua sacrificia, quæ ad suum sacrificium præfigurandum fuerunt instituta. Quando sacrificium offerebatur pro remissione peccati aliquorum, illi pro quibus sacrificium offerebatur, ponebant manus suas super victimam, hac cæremonia se ipsos illi coniungentes, vt simul cum illa ipsi Deo essent sacrificio oblati; indequē dum hoc agebant, sanctitatem quādam legalem, & vmbaticam, non veram consequebātur, vt Chrysostomus & Cyrillus expēdūt. Oblatus erat CHRISTVS sacrificium illud infiniti valoris pro peccatoribus, in quo ipse erat hostia & sacerdos; oportuit peccatores illi adiungi, simulq; cū illo in cruce offerri. Vnde longo discursu B. Augustinus explicat, meritō à CHRISTO dictum in cruce: *Longe i salus mea verba delictorum meorū*. Erant enim verba nō ipsi capitis; sed corporis sui, quod secum in cruce coniunctum tenebat, & offerebat ad patrem. Inde non sanctitatem vmbaticam, aut legalem, sed veram consecuti

sumus. Illa enim vna oblatione consummauit sanctificatos in sempiternum. Et per illam & cum illa, nos obtulit sanctos, immaculatos & irreprehensibiles coram ipso, vt Apostolus dixit. Hocquē est, quod dicit: Ego pro eis me ipsum sanctifico & offero, illos simul offerens, vt inde ipsi veram contrahant sanctitatem, & ipsi sanctificati sunt in veritate. CHRISTVS ergo ipse peculiari ratione sanctificari dictus est, ex eo quod se offerebat Deo, & nos ex eo sanctos peculiari quadā ratione fecit, quod nos in semet ipso patri obtulit; qui in illo & per illum nos habuit gratos. Singularē igitur sanctitatem res contrahit ex eo quod Deo oblata est; tunc enim iam quasi diuini ordinis effecta, nullatenus debet ad prophanos vsus conuertere. Hinc intelliges, qualiter debeas respicere opus, quod Deo consecrasti & dicasti, intendens illud propter ipsum, & eius gloriam perficere; iam enim ex hoc diuinum quendam ordinem conscendit, & sanctitatem quandam sortitur, dignū quod singulari respectu prosequaris, & æstimes. Secundum, quod supponere debes est, hinc expendere & considerare, indignū esse omnino, tale opus ad tui gloriam & laudē conuertere, & tradere inani gloriæ obsequuturum. Quod semel Deo dicasti, intactum cōserua, nec quod ei semel dedisti & adiudicasti, ab eo auferas. Considera grandem iniquitatem Saulis. Promisit filiam suam maiorem Dauidi in vxorem, pro eo quod salutem fecisset in Israel, & ipsum seruasset in regno & vita: *Factum est autem tempus, cum deberet eam dare Dauidi, dedit Hadrieli Molathita vxorem*. Talis est iniquitas multorum, qui cōsiderantes, quā grandi erga Deum obligatione teneantur deuincti, qui eis salutem præstantiorē quā Dauid præstitit, veriusquē quā ille exposuit vitam suam, promittunt filiam vxorem. Filiam voco, actionem bonam, opus bonum aut singulare; vt elemosynam grandem, ædificationem Xenodochij, constructionē Ecclesiæ in Dei honorē &c. Hanc filio Dei despondent, cum opus aggrediuntur, & incipiūt: qui tamen opere iam perfectō, cum verius deberēt illud Deo dicare, sicut Salomon tēplum constructū dicauit, despondent alteri; opus conuertūt ad suum honorē & gloriam: & ex eo precipuē latātur, quod ab hominibus illud probatur & eis videtur, quod re grandē fecerit. Tunc validius, ac efficacius inanis gloriæ affectū exorientem comprimens, debes opus Deo eiusq; gloriæ offerre, & tanquam legitimo sponso totaliter filiam quā genuisti tradere. Quā dignus reprehensione ille homo esset, qui manum extendens, vt pomū pulchrum

Ad Hebr. 10. 14.

Ad Coloss. 1. 22.

Ad Heb. 10. 10.

394

1. Reg. 18. 19.

Tract. 108. in Ioann.

Ioan. 17. 19.

Hom. 91. in Ioannē

Lib. 1. 10.

Ioan. c. 25.

Lib. de incarnatione Christi.

In c. 17.

Ioannis.

Tract. 108.

citra.

Epist. 130.

ad Honorat.

tam.

Psalm. 11. 2.

regi offerret, quando rex ad illud capiendum extenderet brachium, ipse ad os suum conuerteret pomum: hoc enim nec cum sibi æquali homo aliquis agere auderet. Extendisti manum erga Deum, fructum boni operis offerens, quando propter eius amorem & gloriam agere cœpisti; si opere completo ad tui gloriam illud conuertis, & de illo tanquam de re à te perfecta nimio gaudio exultas, & tibi complaces: quod Deo obtulisti, ad os tuum conuertisti, quando ille accipere volebat. Hoc igitur attenta mente curato, opus quod bene Deo dante proposuisti, & rectè incœpisti, rectè prosequi, & tanto validiori cordis affectu, Deo offerre procura, quanto videris ad perfectum iam perductum. Quantò enim magis ad finem fuerit perductum, extiteritque perfectius, tantò magis gloria illius dàda est Deo. His rectè concinit, ut latè B. Gregorius prosequitur, illa Spiritus sancti sententia, quam supra annotabamus: *Omni custodia serua cor tuum; quoniam ex ipso vita procedit.*

§. 66. Quæ dixit Christus, Paulus instar nutricis quasi lac exhibet; eadem Sponsus indicauerat, asserens se captum in uno crine, & uno oculorū Sponsa.

QUARTUM & vltimum documentum sit, quod Paulus tradidit, omnem hanc euangelicam doctrinam clarissimis facillimisque verbis exponens. Quæstionem pertractat B. Ambrosius in quodam sermone, qui à quibusdam S. Augustino tribuitur, & inter eius sermones legitur, cur decollato Paulo, loco sanguinis abundantissima lactis vnda profluxerit: quod tanquam certum supponunt Ambrosius, & Augustinus, & tanquam rem exploratam refert D. Chrysostomus, addēs propter miraculi magnitudinē, multos qui ad spectaculum conuenerāt, fuisse ad Christum conuersos, signanter spiculatorem, qui eum decollauit. Quærit igitur Ambrosius, cur Deus hoc peculiariter in Paulo fieri disposuerit. Et respondet: Iure quidem, ad ostendendum se dedisse Paulum, qui fideiū esset nutrix. Et quid mirum, inquit Ambrosius, quod lacte abundet magnus Ecclesiæ nutritor? Nutrix solidum cibum, quem puerulus comedere non potest, in lac transmutatum præbet. Paulus grandia, & solida Euā-

gelij mysteria, quæ, ut Ioannes dixit, dura à multis iudicabantur, tanquam lac nobis tradit, perspicuè, & apertè ac facile exponens quæ difficilia videbantur. Vnde S. Augustinus fatetur nullum esse, qui Euangelicā doctrinam & mysteria manifestius clariusque exponat. Idcirco cum in suæ conuersionis initio quæreret, quid de libris sacris legendū assumeret, quò difficultates quibus premebatur solueret, & inciperet hortante B. Ambrosio, legere Isaiam prophetam, cum tamen in Paulum incidit, quasi luce clara ita fuit circumfusus, ut omnes quibus vrgebatur quæstiones penitus cessarent, ut ipsemet de seipso recenset. Ideò postea de Paulo agens: Nihil, inquit, nobis est viro isto notius, nihil suauius, nihil in scripturis familiarius. Et quidem omnem doctrinam, quam hac euangelica lectione CHRISTVS dominus proposuit, & quæ à nobis in illa exposcit, tanquam lac nobis exhibet vnica breui faciliq; sententia, dicens: *Sine ergo manducatis, sine bibitis, sine aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Ecce, inquit Chrysostomus, quæ tibi agenda sunt, breui, faciliq; sermone constricta. Voluit Paulus id ipsum, quod Christus, ut nullum opus tuum tibi deperiret, esseq; sicut auidus mercator, qui ex quauis re commodum reportare procures; & quemadmodum, inquit, mercatores, nauigantes maria, ciuitates appellentes, non prius abeunt à portu, & in foros conscendunt, quàm proponant lucrum in mercimonijs: sic nec tu quicquam facias, aut dicas, nisi lucrum aliquod intendas secundū Deum. Dices: Quomodo id consequi potero? Initio cuiusq; operis constitue quam sequaris regulam. Quemadmodum cum architecti murum extructuri sunt, amusim ab angulo ad angulum ducunt, atq; ita murum pertexunt, ut minimè inæqualis eius ora existat: sic & nos pro amusi verbum hoc habeamus: *Sine editis, sine comeditis, sine aliquid aliud facitis, omnia ad gloriā Dei facite.* Siue ergo preceimur, siue ieiunemus, siue accusemus, siue condemnemus, siue somnū capiamus, siue à somno excitemur, omnia in Dei gloriam faciamus. Ita Chrysostomus. Incipimus tempus ad bene operandum singulariter constitutū, hanc regulam tibi statue; ieiunia, orationes, elemosynas, & omnia opera te acturū ad Dei laudem & gloriā; nec solū huiusmodi opera, sed & cætera omnia, quæ ad huius vitæ subsidia perficere paras. Paterfamilias domū suam gubernās, vxor marito obsequēs, pater filium suum nutriens, mercator iustā mercaturam exercens, seruus domino suo obediens, hoc sibi proponat, dum hæc agit;

Ioan. 6. 64

8. Confes.
c. vlt. & lib.
9. c. 5. & 1.
cōtra Aca-
dem. c. 3.
In Pl. 147.

1. Cor. 10.
31.

Orat. in Ka-
lenda habi-
ta tom. 5.

396

quod hinc te velis conuertere ad Deum, inde ad lucrum, seu luxuriam. Cœlestis spūs vnitatem quærit oculorum, vt perpetuò in se vno omnem oculum figas; semper in quacumq; actione & opere ei placere contendens: vnitatem itidem capillorum, vt omnes cogitationes tuæ in vnum tendant. In illo primo Abrahæ sacrificio, quo animalia, auesquē iussus fuit offerre, statuit ei Deus, vt animalia quidem diuideret, & in frustra concideret, aues autem indiuisas, & nullatenus dissectas offerret; quia quamuis homo possit opera sua diuidere, curans filios, vxorem, rem familiarem, pauperes, viduas, &c. sed intentio & affectus voluntatis, quem aues in altum se erigentes significabant, nullatenus est diuidendus. Dices: Nonne debeo quī filios habeo illis attendere, & cogitare de ijs, quæ ipsis expediunt? Nonne ego mercator, cogitare teneor de pertinentibus ad mercaturam, quam gero? Nonne ego vxorata debeo cogitare quomodo placeā viro? Certè cogitationes mor-

talium timida & innumera plusquam capilli: *Cogitationes*, inquit Dauid, *cordis mei multiplicatae sunt*. Respondeo: Non dubium te plures debere cogitationes habere, & mentem tuam ad plurima & innumera conuertendam; sint tamen capilli tui vniti, vt omnia quæ cogitas in vnum finem referas, in Dei scilicet gloriam, & obsequium. Si cogitas de prouidēdis domui tuæ, si de filiis matrimonio dandis, si de negotijs pertractandis, si de causæ tuæ iustitia defendenda; omnia in hoc vnum cōuenire facito, quod sint propter Dei gloriam, & in illius obsequiū. Qui enim ita agit, grandem Dei erga se excitat amorem. Atq; hæc dicta sint, prolixa quidem, si scripturam attendas, vtilia tamen si materiam consideres, & breuissima si magnitudinem argumenti expendas; totam enim bonorum operum encyclopediā complectitur, & circa illud maior pars sanctarum scripturarum & sanctorum Doctorum versatur.

Psal. 38. 12

hominem : Tulit ergo Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur & custodiret illum. Creauit Deus hominē extra paradysum (vt ex his verbis sancti Patres inferunt) in campo Damasceno, & tulit illū ministerio Angelorum, sicut postea Henoch & Eliam, & posuit in paradiso. In Hebræo habetur verbum, *Hinnabh*, quod propriè significat relinquere, deponere aut constituere ad manendum & quiescendum, quo verbo vsus est Isaias, cum dixit: *Et requiescere eos faciet super humum suam*: & scriptura cum dicit cadauer poni, aut deponi in sepulchro. Tulit itaque Deus hominē in paradiso, non tantum vt pulchritudinem illius ipsi ostenderet, & mox inde abduceret; sed ibi posuit & reliquit, tanquam in suæ habitationis loco, in quo suam vitam ageret; *Vt operaretur & custodiret illum*. Verba hæc multis difficultatibus esse implicata docuit eleganter Augustinus. Quid hoc est, inquit, *ut operaretur*? Nunquid fortè agriculturam voluit Dominus operari primum hominem? An ne credibile est, quod ante peccatum eum damnauerit ad laborem? Nonne in peccati pœnā misit eum; *ut operaretur terram*, de qua sumptus fuit, quando dictum est ei: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo*? Deinde, quid illud, *ut custodiret*? Contra quos? Nullus certè vicinus metuebatur inuasor, nullus limitis perturbator, nullus fur, nullus aggressor. Multa in huius expositionem prosequitur Augustinus, dicens in primis, non impositā homini operationem, quæ laborem & lassitudinem inferret, sed quæ afferret voluptatem; nō quæ eius mentem diuerteret à Deo, sed iunaret potius ad diuinorum operum cōtemplationem, per quam otium corporis, quod tædiū afferre solet, vitaret. Tantam namque voluptatem affert aliquam agriculturæ operā exercere, vt magna pœna sepe sit, inde ad aliud auocari. Quicquid ergo deliciarum habet agricultura, tunc utique longè amplius erat, quando nihil accidebat aduersi, vel terra, vel cœlo. Non itaque operatio erat laboris afflictio, sed exhilaratio voluntatis: cum ea, quæ Deus creauerat humani operis adiutorio lætius feraciusque prouenirent, vnde creator ipse vberius laudaretur, qui animæ in corpore animali constitutæ rationem dedisset operandi, & facultatem quantum animo volenti satis esset, non quantum inuitū indigentia corporis cogeret. Ita Augustinus. Quod similiter dixerunt Hieronymus^a, Seuerianus^b, Albinus^c & alij, quorum doctrina fiet apertior, si supponamus, quod doctrinæ D. Thomæ credo esse conformis, Deum in paradiso non omnia arborum ge-

nera, quæ nunc sunt, condidisse; sed præcipua & quæ per insitionem, aut humanam industriam produci non possunt. Huiusmodi enim plantas, quæ inferendo vnā alteri nouæ nascuntur, hominis industriæ producendas reliquit, sicut de animalibus credit D. Thomas, ea tantum à Deo initio mūdi fuisse producta, quæ non possunt ex putrefactione oriri, aut ex commixtione animalium diuersarū specierum generari, sicut mulus ex equo & asina, leopardus ex leæna & pardus: hæc enim tantum tunc producta fuerūt à Deo in suis causis, vt longo discursu Rupertus probare contendit. Qua etiam ratione intelligi potest, quod dictum est, Deum produxisse in paradiso: *Omne lignum pulchrum visu, & suauē ad vescendum*. Quod si ita res se habet, facile possumus intelligere multa tūc potuisse Adam voluptuose in paradiso operari, signanter diuersas ac innumeras arborum insitiones, quæ quantam inducant delectationem, nouerunt ij, qui huic operi sunt addicti. Quod autem dicitur, positum hominem in paradiso, vt illum custodiret, varijs modis Diuus Augustinus explicat, de quibus alibi. Nonnulli credunt hoc dictum propter bestias & feras, quas in paradiso extitisse, (innoxias tamen & subditas homini) probat Augustinus; ex eo, quod ibi erat coluber & serpens, quo uti potuit diabolus ad tentandum. Illæ autem poterant, ea quæ Adam operatus fuisset conculcare, & scædare pedibus; comedere & deuorare. Posset namque capra comedere virgultum ab Adamo insitum, & aper conculcare flores, quos ille composuisset. Ideo cui impositū fuit, vt operaretur, etiam fuit indictum, vt quod operaretur custodiret, ne à feris periret. Sicut autem tunc operari non fuisset cum labore, ita nec custodire, quod vel solo imperij sui verbo posset perficere. Ita videntur sentire Basilius^a, Damascenus^b, & Iosephus^c; de quibus videndus est Diuus Thomas^d. B. tamen Gregorius^e magnum agnoscit in prædictis verbis mysterium. Ita enim, quæ Adæ erant agenda imposuit Deus ante peccatum, vt quæ à nobis post illud facienda essent, declararet. Eo ipso, quod ex Dei munere & gratia translatus fuit Adam in paradysum, ibique repositus, vt tanquam in domo maneret, iussus fuit in illo operari, & custodire, quæ operatus fuisset, ne à feris absumerentur: quo indicaret Deus, eo ipso, quod ex sua merā gratia in Ecclesiæ suæ sanctæ paradysum nos transtulit, & tanquam in domo sua constituit, nobis impositum esse, vt operemur bonum, & quod operati fuerimus custodiamus, ne à feris de-

uoretur

J 401

1. p. q. 73.
art. 1. ad 3.1. In Genes.
cap. 45.14. De ciuitate
11.Hom. 11.
in hez. 11.
1. De fide
orthodoxa.
cap. 10.
1. Antiq.
1. p. q. 10.
art. 3.
1. Lib. 15.
Moral. cap.
17. cit.

Deut. 16. 8. **Deut. 16. 8.** **In cap. 16. Deuter.** **תענית** **Tom. 1. fol. 60. In ca. 23. Leuit. Burgenfis in addito. ad c. 23. Leuit. & Ribera 5. de templo. c. 19.** **Lib. contra Vigilanti.**

antur, sed etiam in alijs duabus festiuitatibus, quæ maiores reputabantur, Paschæ scilicet & Pentecostes: quod mihi videor colligere, ex ipso sacræ Scripturæ textu. Volens enim Moyses omnes festiuitates breuiter perstringere in Deuteronomio (quod iteratam legem apud Hieronymum significat) agens de festo Paschæ ait: *Sex diebus comedes azyma, & in die septima, quia collecta est Domini Dei tui, non facies opus.* Septima itaque die in solemnitate Paschatis, collectæ fiebant. Statimquæ festum Pentecostes volens describere: *Septem, inquit, hebdomadas numerabis tibi, ab ea die, qua falcem in segetem miseris, & celebrabis festum hebdomadarum Domino Deo tuo.* Festum hebdomadarum erat Pentecostes, vt ait Oleaster, celebrandum post septem hebdomadas à Paschate: & quia in Paschate iam incipiebant spicas metere, ad primitias in ea offerendas, vocat Pascha diem, qua falcem in segetes mittebant. Et addit: *Ublationem spontaneam manus tuæ, quam offeres iuxta benedictionem Domini Dei tui.* Id est, In illa festiuitate offeres quidem, quod sponte volueris; sed iuxta ea, quæ à Domino acceperis. Qui enim plura accepisti, non contentus esse debes si pauca offeras, sicut is, qui pauca accepit. In tribus ergo grandibus solemnitatibus Paschæ, Pentecostes, & Tabernaculorum, collectæ fiebant: non enim grandem solemnitatem Deus reputat, nisi illam, in qua ex his quæ habueris, ad eius gloriam & pauperum subsidium manus extenderis. Singulariter autem dies octaua festi Tabernaculorum ad hoc erat constituta, in qua omnes abundantius eleemosynas largiretur, fructibus suis collectis, iuxta eorum mensuram, quam vnusquisque à Domino recepisset. Quod noster Vulgatus posuit collectam, in Hebræo dicitur *Ghesereth*, quæ vox significat constrictionem, inclusionem, aut conclusionem, à verbo *Ghasar*, quod significat constringere, aut concludere, vt docuit Brixianus, & probat Oleaster. Vnde quidam occasione sumpserunt, vt dicerent, nullatenus significare collectionem eleemosynarum, sed grandem congregationem, in qua quasi constricti tenerentur homines propter eorum multitudinem. Præponderat tamen Diui Thomæ, & aliorum quos citauimus auctoritas, & id probat nomen collectæ, quod Vulgatus posuit, quod apud Iudæos erat communissimum, ad significandam collectionem pecuniarum & eleemosynarum, quæ in omnibus Synagogis erat vtitissima ad ministerium Templi Hierosolymitani, & pauperum leuamen, vt Sanctus Hieronymus aper-

te satis indicauit, & insinuauit Cicero ipse, qui tradidit, Flaccum compulsum causam dicere, quod in Asia vetuisset, ne Iudæi collectam ibi pecuniam deferrent in Hierusalem. Quo nomine tanquam vulgarissimo vsi fuerunt Apostoli, vt supra dictum est. Illa autem sollemnis festiuitas, in qua singularissimè collecta fiebat, vocabatur *Cætus*, & in Hebræo, *Ghesereth*, id est, conclusio, aut constricção, fortè ex eo vsu, quem adhuc aliquæ parocciæ retinent, ad quas cum aliqua die sollemni fideles congregantur, aliquam eleemosynam collaturi ad fabricam tēpli, vel ad aliquod aliud religiosum opus, finita sollemni officij celebratione, clauduntur ostia, nec finitur aliquis è templo egredi, donec collecta fuerit eleemosyna ab eis, qui eam liberaliter dare voluerint. Qui mos magna cū laude elucet in nostro nunquam satis pro dignitate commendato Hospitali Generali Cæsarugustano, toto terrarum orbe meritò celeberrimo, & notissimo; in quo, hoc modo Feria sexta ante Dominicā in Ramis collecta eleemosynarum, quorū annis agitur & celebratur. Vt ergo eò regrediamur, quò digressi sumus, festum cætus, aut collectæ singulariter ad eleemosynarum largitionem, tam in Tabernaculi, aut Templi; quam in pauperum subsidium erat institutum. Vnde *Vocare cætum*, est homines conuocare, vt veniant quasi ad festum cætus, eleemosynas abundantes & copiosas largituri. Tale est ieiunium, quod Dominus requirit, sanctum erga se, & cum misericordia atquæ eleemosyna erga proximum. Et quoniam Iudæi nequaquam hæc duo adiungebant ieiunijs; illa repellebat Deus. Vos ergo charissimi, ait Sanctus Bernardus, lauare manus vestras in sanguine peccatorum, vt & videntes vnde ieiunia illorum repulsam passa fuerint, vestra rectè perficere addiscite, alas duas illis tribuentes, sanctitatis erga Deum, & misericordiae erga proximum. Sanctificate ieiunium, intendentes Deo obsequi, eius gloriam promouere, pro peccatis vestris satisfacere: & tanquam ad festum cætus, vel collectæ vos congregatos intelligite. Ideoque attende, quænam Deus pro tua singulari misericordia tibi contulerit, & quod oportet iuxta eam, quam sortitus es facultatem, manus ad eleemosynas largiendas extendere. Miserere viduæ, quæ in lacrymis propter extremam inopiā vitam ducit: pupilli, qui non habet vbi caput reclinet: infirmi, qui vlceribus plenus, quasi alter Lazarus iacet: captiui, qui cum maximo corporis & animæ periculo vinctus tenetur. Hinc illæ frequentes Sanctorū

Oratio. pro Flacco.

408

409

nam, defluentia in unum vestimenta sustentans. Ipsa autem roseo colore vultum persusa, & gratia ac nudentibus oculis, tristem celabat animum, & nimio timore contractum. Hoc modo coram Rege ingressa fuit, absque eo, quod aliquis aditum prohiberet, ingressum impediret, aut contineret. Sic ingressa stetit coram Rege, subitoque convertit spiritum Regis in mansuetudinem, qui obviam ei procedens, omnia se daturum, quae peteret, promisit. Ecce excellentis poenitentiae figuram, typum & hieroglyphicum. Esther fletibus ac luctibus circumfusa, pauens, tremens, dolens, mœrens, interius exteriusque verecunda; id enim color roseus vultum perfundens indicat, duabus comitantibus puellis, quarum vni nititur, & altera defluentes vestes colligit. Talis vera poenitentia; luctuosa, verecunda, & pauens. Sit in primis luctuosa, cum fletu & lacrymis intimoque dolore cordis, qualis erat illius, qui dicebat: *Lacrimis meis stratum meum rigabo*. De Esther dicitur: *Quod omnia loca in quibus antea latari consueverat, crinium lacratione complevit, atque effusis lacrymis rigavit*. Lacrymis David stratum rigat, qui in stratu & lecto Deum offendit. Non paucas lacrymas fudit, sed tantas, ut rigare stratum posset. Verecunda sit insuper poenitentia, & verus poenitens dicat cum Esdra Sancto: *Deus meus confundor & erubescio lenare faciem meam ad te; quoniam iniquitates nostrae multiplicatae sunt super caput nostrum, & delicta nostra creverunt usque ad caelum: & cum Sancto Daniele: Peccavimus, iniquitatem fecimus, impiè egimus; tibi Domine iustitia, nobis autem confusio faciei*. Ita enim, qui lenibus tantummodo peccatis erant affecti orabant, (inquit B. Augustinus) ut qui grandibus horrendisque vitijs sunt implicati, viderent, qua verecundia debeant affici, Deum orantes. Timore insuper, sit pauens; non enim tam securè veniam tibi debes promittere, ut metum omnino deponas. *Quis enim scit, si convertatur & ignoscat Deus?* inquit Propheta: non quod de eius misericordia liceat dubitare; sed de tuo cordis affectu, ut supra expositum est. Hæc duabus eget pulcherrimis virginibus, quæ se comitentur; quarum una illam sustentet, sine qua cadet, altera defluentes vestes colligat, sine qua à vestibus ipsis impediatur, ne iter possit perficere. Vera enim poenitentia & ieiunium, quod hodie indicitur, duabus singulariter eget virtutibus, ut à Deo veniam remissionemque obtineat: prima, cui innitatur; hæc est recta cordis intentio, quam efficit charitas, per quam omnia, quæ agimus,

ad Deum ordinamus: *In charitate*, inquit Paulus, *radicati & fundati*, quæ ita potens est ac valida, ut de eadem dicat: *Charitas omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet*. Est quodcumque opus nostrum ex se infirmum & debile, quod subsistere nullatenus potest: Charitas est, quæ sustentat, & erectum tenet, qua deficiente, statim quantumcunque validum ac fortè esse videatur, corruit, dicente eodem Apostolo: *Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam; charitatem autem non habuerim, nihil mihi prodest*. Ecce, inquit Sanctus Augustinus, supremum mortificationis, ac poenitentiae actum, tradere corpus ut ardeat, & nihilominus subsistere non potest, si charitas illum non sustentet. Sed accedat alia, vestes defluentes colligens. Hæc est misericordia erga pauperem, quæ colligit superflua vestium facultatumque tuarum, ut nihil penitus pereat, in pauperes omnia quæ supersunt, profundens. Non sustinet Deus, ut quæ tibi dedit, perire permittas; qui propterea etiam minimum frustum panis in illo laeto convivio, quo multitudinem maximam sequentem se excepit, colligi voluit: *Colligite*, inquit, *quæ supersunt fragmenta, ne pereant*. Nihil vult eorum, quæ tibi concessit, perire. Hinc illa formidolosa exclamatio Sancti Iacobi Apostoli: *Agite nunc divites, plorate, viduantes in miserijs vestris, quæ adveniant vobis*. Nunc videmini omnibus bonis redundare, sicut ille, qui induebatur purpure & bysso, & epulabatur quotidie splendide; sed evenient vobis grandes miseriae; *In miserijs*, inquit, *quæ adveniant vobis*. Non una, aut duæ, sed plures, sicut illi enoverunt, qui fuit in tormentis: non uno, sed pluribus, qui nec guttulam aquæ potuit obtinere. Vide si possit maior miseria excogitari. Et quænam causa? *Divitia vestra putrefactæ sunt, & vestimenta vestra à tineis comesta sunt: aurum & argentum vestrum æruginavit, & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis*. Non conqueritur Sanctus Apostolus, quod quæ tibi sunt necessaria retineas, nec quod quæ tuis visibus congruunt, non profundas: sed quod patiaris vestes in domo tua à tineis comedi, & aurum & argentum æruginari, & abest misericordia, quæ huiusmodi colligat, ne pereant. Vestes, inquit Divus Chrysostomus, non sinamus à vermibus rodi, & absque usu in arculis putrescere: cum tot sint, qui indigeant, & obambulant nudi: sed veneremur honoremque demus nudo Christo, potius quam tineis, & induamus eum, qui propter nostram salutem obambulare vult nudus, & cum ipsum induerimus,

audiamus

Ad Ephes.

3. 17.

1. Cor. 13.

7.

1. Cor. 13.

3.

Ser. 10. de

verb. Dom.

c. 1. & 3.

Ioan. 6. 11.

Iacobi 5. 1.

3.

Luc. 16. 19

Luc. 16. 23

Hom. 35. in

Genes.

Psal. 6. 7.

Esther. 14.

2.

1. Esdræ. 9.

6.

Dani. 9. 3. 7

Epist. 122.

ad Victor.

J 411

Ioel. 2. 14.

quit Marcus, rogabat eum: Magister bone quid faciam, ut vitam eternam percipiam? Et bono quidē desiderio succensus erat, de quo propterea subdit, quod I E S V S intuius eum: dilexit eum; cui respondit dicens: Præcepta nostri; Ne adulteres, Ne occidas, Ne fureris, Ne falsū testimonium dixeris, Ne fraudem feceris, Honora patrem tuum. At ille respondens, ait: Magister, hæc omnia observavi à iuventute mea. Quo audito, inquit Lucas, I E S V S ait illi: Adhuc vnum tibi deest. Quaecunque habes vende, & da pauperibus & habebis thesaurum in cælo. His ille auditis, Contristatus est, ait Lucas: Abijt mærens, ait Marcus: Abijt tristis, ait Matthæus. Multa circa hanc historiam tractat & expendit Basiliius. Primum, illud; Adhuc tibi vnum deest. Quantumcunque enim, inquit Basiliius, cætera virtutum opera compleueris, si misericordiam erga pauperes non habeas, adhuc tibi vnum deest, & tale, quod præparat thesaurū in cælo. Videtur enim C H R I S T V S loqui ad instar eius, qui agricolæ, qui terram arauerat, herbas noxias eradicaauerat, & grandi cultura agrum præparauerat, interroganti; Quid mihi agendum, ut fructus reportem? aptè responderet: Adhuc vnum, illudquē grande opus, & omnino necessarium tibi deest, sparge semina abundanter. Deinde expendit Basiliius illud: Hoc verbo audito abijt tristis, & mærens. Qua in re ostendit, se cor suum in thesauris & diuitijs repositum habuisse: ideoquē tanquam si cor eius pugione à C H R I S T O cōfossū fuisset, mærorem contraxit, quia diuitias tangens, cor eius pupugit, quod in diuitijs erat constitutum. Sultineret quidem ille, si C H R I S T V S ieiunia quantumcunque valida imponeret, si vigilias etsi grandes commendaret, si orationes etsi prolixas iuberet, si reuerentiam patribus carnalibus & spiritualibus impendendam præciperet; hæc ille libenter acceptasset, non tamen sustinuit pecunias tangi. Ideoque, cum auisset verbum, inquit Matthæus: non longos sermones expectauit, non replicas opposuit; sed cum audisset verbum, abijt, punctus illo, tanquam acuto ancipitique pugione. Contristatus in verbo, ait Marcus, cor enim eius hoc verbum tetigit & lauciauit. Expectat homo, dum vulnera in carne recipit; sed si ad cor vulnus pertingat, nullas deinceps trahit moras. Huic similes vidi multos, inquit Basiliius, qui cætera præcepta custodiunt, ieiunantes, orantes, præteritorum pœnitentia suspirantes, Omnem denique sine sumptu pietatem ostendentes, egentibus verò non obolum quidem præbentes. Expende illud; Omnem pietatem sine sumptu. Est illis

pecunia Deus, & tangere pecuniam, est Deum illorum tangere: & amicus vsquē ad aras. Omnia sustinent, faciunt, perficiunt, dummodo pecuniam non concernant, dummodo sint, sine sumptu: nihil illis acerbius, aut grauius, quàm de expendendis pecunijs agere. Habent cor sum in eis, ideoquē de nulla re plenē lætantur, aut tristantur, nisi quæ circa pecunias sit. Imò ut idem Sanctus Basiliius observat, quantumcunque curent multa bona opera agere, hoc nunquam illis in mentem venit, dare pauperibus: quod ex hac eadem, quam expēdimus, iuuenis historia demonstrat. Qui enim fieri potuit, quod qui omnia mandata se seruasse perhibet, & feruentissimum præferebat desiderium beatitudinis acquirēde, hoc ipso quod audit, Da pauperibus, recessit tristis? Certè, quia quantumcunque bonis operibus, intenderet, illis solummodo intēdebat, quæ sunt sine sumptu in pauperes; de distribuendis autem bonis in illos, nec cogitauerat: si enim vel saltem aliquando cogitasset, non rem penitus inauditam & nouam audisse visus fuisset; nec ea audita, subito tristis recessisset: ideoquē recessit, quia quod sibi dictum audiuit, à corde suo penitus extiterat alienum. Quærit B. Augustinus cur C H R I S T V S dominus asseruerit, se ad præmiandos iustos, & damnandos iniustos solius eleemosynæ datæ vel omisæ mentionem facturum; & illos regno donādos, quia pauperibus eleemosynas fecerunt, hos excludendos, quia non fecerunt; cum alia sint maiora illorum bona, & horum peiora mala. Et respondet, id factum esse, ad eleemosynæ commendationem, & excitādos homines ad illam. Nouit enim dominus nihil illis acrius esse aut difficilius, quàm bona sua in pauperes profundere: cæterā non ita difficulter operantur: orant, sacris interfunt, ieiunant, percutiunt pectus, honorant patres &c. Hoc autem est illis difficillimum: Da pauperibus. Audi igitur C H R I S T V M dicentem, Adhuc tibi vnum deest; & vnum quidem, non quodcunque, sed summè necessariū, misericordia scilicet erga pauperes, per quam thesaurum in cælo recondis, sine qua ieiunium, pœnitentia, mortificationis, cæterarumque virtutum opera, insufficientia ad vitam promerendam iudicabuntur. Hinc S. Augustinus, & D. Chrysostomus, sapissimè causam iustæ expulsionis fatuarū virginum eliciunt, quia cū alia omnia seruassent, illud defuit, sine quò reliqua alia non profunt, scilicet, misericordiæ virtus, quam oleum designat. Sperauerant sanè Sponsum fatuæ sicut & sapientes, ideoque crediderūt sicut & illæ.

Hom. 7. in
dilectos
etc.

Li. 50. hom.
hom. 19.

Sermo. 23.
de verbis do-
mini.
Hom. 6. in
1. ad Cor.
& lib. 1. con-
tra vitupe-
ratores vita
monasticæ.

Fides

5. 5. Pœnitens deprecetur in muneribus, nec appareat vacuus corâ domino; quod enim pauperi das, mensura est, eius quod recipies.

J 416.

Serm. 8. cit.

NCESSARIUM præterea esse, ieiunio & mortificationi carnis addere misericordiam, ut homo à peccatis mundetur, ostendit secundò idem Sanctus Petrus Chrysologus, probans in cassum esse quoduis mortificationis opus, ut ieiunium, vigiliis, carnis compressionē, lacrymas, & huiusmodi, quod nudū, fuerit misericordia & pietate in pauperes, quæ est per elemosynarū largitionem, si facultas adsit, aut si desit, per internum animi affectum & commiserationem. Ieiuniū namquē, quantumcunque sit tam rigidum & asperum sicut Niniitarum, peccata non eneruat nec diluit, nisi Deo misericordiā suam clementer largiente, qui propterea clamat:

Esa. 43. 25.

Ego ego sum, qui deleo iniquitates tuas propter me. Sine causa autē & immerito misericordiam à Deo sperat, quantumcunque ieiunijs se conficiat, vigilijs mortificet, lacrymis pulset, fletibus interpellat, qui misericordiæ visceribus caret. Quid enim, inquit Chrysologus, dicit Deus? Misericordiā volo. Qui quod vult Deus, Deo negat, à Deo sibi quod desiderat, vult negari. Quam à rege posses contēdere gratiam, qui filio suo quē ad te misit alendū, nolles nec fragmen panis dare, sed te vidente permitteres fame mori? Recordare scriptum esse:

Ose. 6. 6. & Matt. 9. 13.

Date, & dabitur vobis. Et, Inducium sine misericordia fiet ei, qui non fecerit misericordiam. Hæc loca observat Beatus Augustinus, annotās ad eorum explicationem memorandam illam Spiritus Sancti sententiam: Non sit manus porrecta ad accipiendum, & ad dandum collecta. Sunt aliqui homines insolentes, inuerecundi, qui nolentes dare ouum, petunt bovem, quorum manus ad dandum est perpetuò clausa, & in perpetuum ad accipiendum aperta & extenta. Hoc sine dubio cōtra omnem rationem, & æquitatem est. Date igitur & dabitur vobis. Vis ut Deus det tibi? tendis, & extendis in cælum manus ut recipias? Nō sit manus tua collecta ad dādum, quam extendis ad excipiendum. Quid tam

Marci. 4. 24

iustum, quā In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis? Deus egere à te voluit, & tu retrahis? Audi scriptum esse: Non sit manus tua porrecta ad accipiendum, & ad dandum collec-

ta. Ita Augustinus. Non potuit Deus meo iudicio, maiori liberalitate ut, in te, quā in voluntate tua ponendo mensuram eorum, quæ ab illo accipere contendis. Date inquit, & dabitur vobis. Et quantum dabitur? Eadem mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis? Unde non Deus postulat, ut tuas facultates conferas illi in paupere existenti, quasi illatum sit indignus: sed ut ea quæ dederis, mensura sint eorum quæ ille daturus est tibi. Dabitur tibi, si dederis, & iuxta ea quæ dederis, non tam opere quam voluntate & affectu cordis, ut supra ex Sanctis Patribus expositum est. Inde acutissimè D. Augustinus illud expendit, quod dicit David. Es filia Tyri in muneribus vultum tuum deprecabuntur, omnes diuites plebis. In hebræo habetur in singulari, Bat-Tsor, idest, filia Tyri, quo nomine totus populus ciuitatis Tyri designatur phrasi hebræa, secundum quam populus aut communitas ciuitatis dicitur Filia ciuitatis, sicut populus Ierosolymæ dicitur, filia Ierosalem, & communitas ciuium Babylonis filia Babylonis. Ita apud Ieremiam, Monerunt capita sua super filiam Ierosalem; Et apud Sophoniam, Latere, & exulta in omni corde filia Ierosalem: & Zachariam, Exulta satis filia Sion: iubila filia Ierosalem: Et David, Filia Babylonis misera. Habitatores igitur Tyri intellexit David: quo nomine grandes peccatores iniquitatibus atque impietatibus plenos voluit designare, ut rectè Sanctus Basilus annotauit; quoniam inter omnes ciuitates Orbis, Tyrus magnopere vitijs & peccatis erat infecta. Erat Tyrus metropolis Phœniciæ, negotiatoribus plena, ut totius orbis emporium diceretur, quæ iam tempore Iosue, magnissima ciuitas erat: & postmodum tanta diuitiarum abundantia celebris, ut superbia eius usque ad cælum fuerit exaltata. Ideo frequentissimè contra illam Deus fuit comminatus, ut patet apud Isaiam, Ieremiam, Amos, & signatè apud Ezechielem, contra quam per plurima capita agit. Nominè ergo populi Tyri, aut filiarum Tyri, grandes peccatores exprimere voluit David, qui ad CHRISTVM erant conuertendi, & ab illo à peccatis mundandi. Aut verò intelligit vniuersos gentium populos & ciuitates, quas, Filias Tyri vocat phrasi scripturæ; quia eam tãquam metropolim malitiæ poterant illæ respicere. Oppida namq; & ciuitates, quæ aliquam supremam urbem tanquam metropolim recognoscebant, vocantur in hebræo, filiæ illius. Ita quod dicitur: Manasses non deleuit Bethsan & Tanac cum viculis suis; in hebræo, cū filiabus suis. Et apud Isaiam, filia Moab, vocantur oppida eius, & Iere-

In Psal. 44. Psa. 44. 33.

כח-צ

Thron. 1. 13. 2. 2. Sophon. 3. 24. Zach. 9. 9. Psal. 136. 8.

Schol. In Psal. 44.

J 417.

Ios. 19. 19.

Esaia. 23. Ierem. 47. Amos. 1. Ezech. à cap. 26.

Iudicium. 17. Esai. 16.

Tobi. 1. 18. *Bona est oratio cum elemosyna.* Et verè dās pauperi, **CURISTO** ipsi dicis: *Accipe bonum, quem nosti dicentem: Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* Scito igitur iuxta ea quæ dederis, non tam effectu & opere, quam affectu & voluntate, te recepturum. Vide qualiter sit extensa manus tua erga **CHRISTVM**, qui egere voluit in paupere, inquit Augustinus, ut ex his, quæ illi dederis, speres quæ ab illo recipias. Rationem exquirunt Sancti Patres illius legis, quā repetitis vicibus Deus ipse constituit: *Non apparebis in conspectu meo vacuus.* Et quidem sermo est de illis tribus præcipuis festiuitatibus, Paschæ, Pentecostes, & Tabernaculorum aut Scenophegiæ, quibus statuit, ut omnes se præsentem Deo exhiberent. Statuit autē, inquit Caietanus, ut non solum personaliter, sed etiam cum aliqua oblatione spontanea veniretur ad hæc tria festa; ut & personarum, & rerum fieret Deo oblatio, qui dat & personas, & res omnes. Inquirunt Sancti Patres, ad quidnā tam sollicita cura voluerit Deus, dona & munera sibi afferri. Nunquid egebat aliquo, qui omnium erat auctor & donator? Nequaquam, ut D. Augustinus, ex ipsis Dei verbis optimè demonstrat. Existimat propterea hoc mandatum spiritualiter acceptum, grande mysterium continere. Sanctus Irenæus censet, id hominibus à Deo constitutum, ut homines ipsos grādi honore afficeret. Non enim dubium, quin grandem honorē Deus nunc induceret alicui, si ab illo donum aliquod aut munus exposceret, gratissimèquē susciperet. Ille, qui à cæteris gentibus nihil acceptabat, fideles suos ex eo honorare volebat, quod gratissimè illorū suscipiebat munera. Beatus Gregorius credit, Deum instituere velle homines, ut curent bona opera facere, quæ secum deferant, cum mortis tempore coram ipso constituendi sint: de quibus infra. Theodoretus existimat, cōmenda tam esse elemosynam, quā præmittere debemus dum ad orādum Deum accedimus. Id quod ex professo docuerat Chrysostomus, docens & ostendens, eum qui contendit se præsentem Deo dare ad obtinendam ab illo misericordiam, oportere ut nō vacuus ingrediatur. *Et propterea, inquit, pauperes ante fores Ecclesiarum positi sunt, ne quis vacuus ingrediatur, ut introcat cum elemosyna.* Si ut misericordiam consequaris intras, prius miserere. Fac tibi Deum debitorem, & tunc eum pete, ut cum fœnore recipias; mutua, & tandem Deum repete, &c. Et verè credo Deum grandem & infinitam suam liberalitatem & animum, quo optabat dona sua hominibus conferre, exprimere vo-

luisse. Homines se præsentem Deo exhibebant, misericordiæ illius dona postulaturi. Voluit propterea, ut nullus veniret vacuus, sed omnes munera deferret, quæ essent quasi mensura eorum, quæ à Deo deberent expectare; munera, inquam, non tam externa, quam cordis & voluntatis. Hoc Origenes ex illa sententia Sapientis confirmat, quam infra exponemus, quam ille ita legit: *Qui miseretur pauperi, saneratur Deo: secundum autem datum illius retribuet illi dominus.* Si esset aliquis mercator qui grandem locupletissimamque haberet officinam pannorum sericorum, & aureorum, cuius portas apperiret omnibus, id statuens, ut quicumque pannum sericum vel aureum vellet, non vacuus veniret, sed secum deferret mensuram quātitatis, quam expeteret, nullo alio pretio requisito, liberalissimus iudicaretur. Ita Deus visus est se habuisse. Se ipsum constituit in illo tabernaculo & propitiatorio, propitiationis & misericordiæ dona largiturus; hac tamen lege, ut quicumque misericordiæ diuinæ dona intenderet, secum mensuram eius, quod intendebat, deferret. Erat enim unusquisque recepturus iuxta ea, quæ liberali corde, & animo offerret. Dixi liberali corde & animo, ut enim ait Chrysostomus, magnitudo elemosynæ, non in multitudine pecuniarū vel opū sita est, sed ex alacritate dantium iudicatur. Propter hoc, & qui potum aquæ frigidæ dedit, acceptus est: & quæ duo minuta in carbonā misit, fuit grata & commendata, de quibus supra. Vide igitur diues, quid Deus tecum agat, manum tuam & munera tua mensuram statuit eorum, quæ ab ipso recipere cupis. Vide quid das, ut inde sperare possis quæ recipias. Quæris magna, inquit Chrysostomus, & non vis dare parua? Petis regnum & non vis elargiri frustum panis? Petis cœlestia, & non vis terrena conferre subsidia? Quomodo dicis: *Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam, & secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam,* cum tu non solum secundum magnam, sed nec secundum parua misericordiam miserearis? Ita Chrysostomus, qui multa lectu digna ad hoc institutum prosequitur. *Homo; inquit Sanctus Petrus Chrysologus, petit Deus, non sibi sed tibi; Misericordiam volo: humanam misericordiam petit, ut largiatur diuinam. Est in cœlis misericordia, ad quam per terrenas misericordias peruenitur. Domine inquit, David, in cœlo misericordia tua. Dicturus causam in iudicio Dei, patronam tibi misericordiam, per quam liberari possis, assume. Qui de patrocinio misericordiæ certus est, de venia sit securus, de absolutione non dubitet. Misericordia*

Lib. 2. in
Iob.
Prou. 17. 9

Hom. 4. in
Genesis.

4 Matt. 10.
42.
6 Marc. 12.
41. & Luc.
21. 3.

Hom. 1. in
1. ad Cor. &
37. ad pcp.
Psa. 50. 3. 4

Serm. 2. ad
6 actm.
Osee. 6. 6

Psal. 35. 6

Ser. 93. de tempore & lib. 5. hom. hom. 27. Exod. 17.	Augustinus, quod de Moyse scriptum inuenimus. Populus Dei eductus de Aegypto diuina virtute, in terram repromissam proficiscitur: obuiam tamen habuit Amalecitanum, fortem gentem, conantem impedire iter & transitum. Moyses agnoscens oratione vincendum talem inimicum, montem oraturus cōscendit, ibiq; ad orandū manus extendit. <i>Cumq; leuaret Moyses manus, vincebat Israel: sin autē paululū remisisset, superabat Amalech. Manus autem Moysi erant graues: Aaron & Hur sustentabant manus ex utraq; parte.</i> Quidnam sibi omnia ista velint, quæsitū est à multis, cur cū leuaret manus suas Moyses vinceret Israel, cū remisisset, superabat Amalech. Quidnam virtutis extensio manuum orationi præstabat, vt dum illa paululū remitteretur, langueret oratio, & iuxta mensuram eleuationis manuum, oratio eleuari videretur in cœlum? Et quænam est ista grauitas manuum, vt Moyse pōderosum fuerit eas eleuare? Et quisnam Aaron, quisnā Hur, qui extentas tenent & sustentant manus? Nū sine certi causa mysterij, inquit Rupertus, prouisum est, vt tali ordine vinceretur hic hostis? Ipsum igitur mysterium diligēter indagandum est. Multa sancti patres tradunt, alibi expēdenda, sed quod Augustinus obseruat, nostro satisfacit instituto. Ad cœlum tanquā ad terram tibi repromissā, Deo misericorditer dirigente tendis: sed obuiā venit Amalecitarum populus, iter impediens: qui significat peccatorum multitudinē, quæ se opponit, & pugnat contra te. <i>Et peccatum meū inquit Dauid contra me est semper.</i> Quodnam remedium? Ora Deum: pro hac enim orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. Id age quod Dauid: <i>Clamabo ad Deū altissimum, Deum qui benefecit mihi.</i> Dic, <i>Misere-re mei Deus secundum magnam misericordiam tuā</i> &c. <i>Dele iniquitatem meam.</i> Vt tamen oratio sit potens & valida, extende manus tuas. Et nos dilectissimi, inquit Augustinus, si adiuvante domino manus erigimus, inimicum superamus. In manibus opera debemus accipere. Si talia sunt opera tua, vt illa possis in altum in conspectu Domini leuare, potes etiam & tu aduersarios tuos extinguere. Quis benè manus leuat, nisi qui per eleemosynam in cœlo iugiter thesaurizat? Quis benè manus leuat, nisi qui assidue victū & vestitum pauperibus subministrat? Quis benè manus leuat? Ille vtique, qui implet illud Apostoli: <i>Eleuantes puras manus, sine ira & dissimulatione.</i> Expēdit Ambrosius, quod CHRISTVS cuidam habenti manum contractā dixit; <i>Extende manum tuam.</i> Cōmunis, inquit, ista generalisq; medicina est. Et tu qui putas	manum habere te sanam, caue ne auaritia, ne sacrilegio cōtrahatur, extende sapius eā: extēde ad illum pauperem, qui te obsecrat, extende vt proximum iuues, vt viduæ præsidium feras, cripas iniuriæ, quam vides iniustæ contumeliæ subiaccere. Extēde ad Deū pro peccatis tuis, sic manus extēditur, sic sanatur. Hæc infirmitas fuit Ieroboam, manū cū idolis sacrificaret, contraxit. Ita Ambrosius. Graue quidē est, huiusmodi manus extendere; nihil enim grauius aut difficilius diuitibus, iudicat Basilus, ostenditque iuuenis ille, qui hoc ipso quod sibi CHRISTVS manus extendere iniunxit, abiit tristis, vt supra prosequuti sumus. Aptè propterea auxiliū præstant Aarō & Hur. Aaron, inquit Gregorius, mōs fortitudinis, Hur autem ignis interpretatur. Quem itaq; mons iste fortitudinis significat, nū Redemptorē nostrum, de quo per Propheta dicitur: <i>Eri in nouissimis diebus preparatus mons domus Domini, in vertice montium?</i> Aut quis per ignem, nisi spiritus eius Euāgelicus figuratur, de quo ille dicit: <i>Ignem veni mittere in terram?</i> Ille igitur manus sustentandas assumit per Euāgelicam doctrinam, qui clamat; <i>Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra: thesaurizate autem vobis thesauros in cœlo.</i> Quis enim hæc audiēs manus extentas nō habebit? Quis à manuū extensione cessabit? Indicauerat iam, quantum ad orationem conducere huiusmodi manuū extēdio Moyses ipse, qui in Aegypto, requisitus à Pharaone, vt sua oratione impetraret à Deo, quod cessarent tonitrua & grandinis impetus, respondit: <i>Cum egressus fuero de vrbe, extendam palmas meas ad Dominū, & cessabunt tonitrua, & grando nō erit.</i> Id quod petis cōsequar, orando oratione quæ sit cū extensione manuū facta. Hæc est enim, quæ ad Deum ascendit, & quod ab illo petieris impetrat, dicente ipso: <i>Frangite esurienti panem tuum, & egenos vagosq; induc in domum tuā, cum videris nudum operi eum, &c: tunc erumpet quasi mane lumen tuum, tunc clamabis & dominus exaudiet.</i> Dices. Quomodo extensio illa significabat eleemosynarū largitionē? nā illa in cœlum erat, hæc autem nō in cœlum, sed in hominem terrenum se conuertit. Respōdet Chrysostomus: Si ad pauperem manum extenderis, ipsum cœli verticem tetigeris, qui enim illuc sedet, eleemosynam suscipit. Ad Patris quidē dexterā sedet CHRISTVS, inquit Augustinus, sed in terris ambulat, qui dixit: <i>Quod vni ex minimis meis, fecistis mihi fecistis.</i> Hæc est extensio manuum, sub qua deficit, Amalech. His cōueniunt quæ idē Augustinus obseruat in illo excellēti opere, quod de orando Deum ad Probam nobilissimam	Homil. 7. in diuites avaros. Hom. 13. in Euang. Esai. 1. 2. & Mich. 4. 1. Luc. 11. 49 Exod. 9. 29 Esai. 57. 7 Hom. 67. ad populum Li. 50. hom. hom. 17. cit. Matt. 35. 40 Epist. 11. ad Probā. c. 1.
---	--	--	--

beant, & abundāius habeant: & tāto perē se de
siderare, vt homo vitam assequeretur, vt in
hunc finem vitam suā expositurus esset. Et
vt eam homo in eternum seruaret, tale nu-
trimentum composuit, quod nec oculus vi-
dit nec in cor hominis ascendit. Se enim ip-
sum in cibum dedit, & sanguinem suum in-
potum, vt homo viueret in æternū: & qui
cū illum in principio creauit, dedit lignū
vitæ, cuius fructus vitam seruare posset libe-
ram ab omni infirmitate, & absq; eo quod
cōsumeretur; nūc eidē se ipsum, qui est verū
lignū vitæ imō vita ipsa per essentiā, dedit
comedendū, dicens: *Qui manducat hunc panē,
viuet in æternum.* Nō itaq; voluit, vt homo vi-
tā suā profunderet & perderet, quin potius
vt sedulo & attēte de ea in perpetuū seruā-
da tractaret: & ideo perpetuō suauit homi-
ni: vt pro nullare illā exponeret. *Quā inquit
dabit homo cōmutationē pro anima sua?* In hocq;
totus fuit, tradere homini modū, & dare ei
virtutē, qua vitā perpetuā, scilicet & omni-
bus modis florentē, consequeretur. Est post
hunc alius hominis appetitus, quo honorē
magnoperē affectat, ideoq; nullatenus su-
stineret, quod sibi imponeretur, dedecus
quærere, & inhonorabilē se exhibere. Hoc
desideriū homo cōplere procurat in malis,
& per ea, quæ ab illius cōsequutione sunt pe-
nitentia cōtraria, vt per vindictam, per fastū,
& superbiam, per oppressionē & contemptū
aliorū, per hoc quod omnib⁹ superemine-
re procuret, quæ vero & legitimo honori sūt
cōtraria. Sūt enim mala: & malū nullatenus
est veri honoris materia. Venit CHRISTVS,
oculos suos super oculos hominis ponēs, id
ipsum respiciēs & intēdēs, vt scilicet homo
honorē consequatur & procuret, illū exci-
tans, vt nō eū honorē, qui terrenus est & vi-
lis, ac corruptibilis, affectet; sed desiderium
dilatet ad intendendū illū, quo etiā in cœlis
coram Deo & Angelis honorabilis sit Et in
hoc instet, modū tradēs & exponēs, quo-
modo homo verū sempiternūq; honorem
supremūq; cōsequatur exaltationē per hu-
militatē, & virtutū opera. Tādē est tertium
desideriū circa externorū bonorum genus:
cupit enim esse diues & omniū facultatum
copia abūdare. Sūt pecuniæ secundus san-
guis, vt cōmuniter homines dicere solent,
suntq; id, quod summē diligūt, illud cōside-
rātes, quod pecuniæ obediūt omnia: in illis
credūt cōstitutā salutē & honorē, & tātum
de his se quisq; habere reputat, quātū de di-
uitijs habuerit. Nihil durius homini dici
posset, quā vt hæc bona profunderet, perdi-
tioni traderet, & à se penitus abijceret. Hu-
iusmodi desideriū cōplere homo curat, ne-

gotiādo in terra & diuitias recōdēdo, inclu-
dēdoq; thecis & arcis, triticū in horreis, vi-
nū in cellarijs, portas, vectibus & seris fer-
reis muniēdo. Venit CHRISTVS, & id ipsum
intēdit, quod scilicet homo diues sit, & di-
uitias sibi perpetuō cōseruatasteneat. Nihil
ille magis concupiuit, quā vt diuites simus,
qui *propter nos egenus factus est, vt illius inopia
nos diuites effemus:* ideo hoc agit, & procurat,
vt homo in bonis, huiusmodi cōpleat suum
desideriū. Id autē intēdit, & proponit, di-
cēs: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra.*
Vultis diuites esse, & diuitias vestras vobis
cōseruare securas, illęsęsq;? Hoc ipsum ego
volo, & cōtēdo. Ideoq; vobis cōsulo, vt nō
in terra illas cōdatis: quantūcūq; enim pro-
curetis sub firmissimis seris, & vectibus cō-
cludere, magnis euidentibusq; periculis sub-
iectę manebūt: *In terra enim arugo, & tinea de-
molitur, & fures effodiūt, & furātur.* Hoc nomi-
ne, inquit Chrysostomus, & Beda, omne
periculorū genus exprimere CHRISTVS vo-
luit. Alię enim sūt res, quas rubigo offuscat,
vel cōsumit, vt est aurū, argētum, & cætera
metalla: alię quę à vermibus, vel putredine
dissoluuntur, vt sunt vestes, vasa lignea, quæ
carie dispereunt: alię per fures aueruntur.
Hocq; omnibus bonis periculū est cōmune.
Et quamuis nullū horū immineret, certa est
illa Spiritus sancti sentētia, inquit Beda: *Om-
ne opus corruptibile in fine deficiet, & qui opera-
tur illud, cū ipso peribit.* Hoc cuiq; exploratī-
simū est, quod omnia quę possidet est reli-
cturus alijs. Do inquit CHRISTVS, modū,
quo dū viuis, securē recōdas, & tibi repo-
nas bona, & mortis tēpore tecū deferas, aut
in alia vita, quā ingressurus es, tibi reposita
inuenias. Potest ne homini quātūcūq; aua-
ro aliquid gratius dici aut iucundius? Diui-
tias inquit seruare cupis? Hoc ego tibi sua-
deo, imō & propterea clamo, ne in terra
thesauros tuos recōdas. Nullū est enim re-
cōditoriū ab omni periculo securū. *Nolite
thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi arugo.*

*J. 11. Sicut antiquitus nō recon-
dēdos thesauros in Aegypto di-
xit Deus, vbi leo, vipera, &
regulus deuorabāt; ita & nūc,
non recondendos in terra, vbi
arugo, & tinea, & fures.*

LO QUITVR certē CHRISTVS DO-
minus ad eū modum, quo antiquitus
ad populi sui homines per Isaiā fue-

2. Co. 4. 9.

Homi. 15.
in impet.
In hoc
Euang.Ecclesiast.
14. 10.

J 431

Esaie 30.6. rat locutus; Onus inquit iumentorum Austri. In ter-
7. ra tribulationis & angustiae, leena & leo ex eis, vi-

pera, & regulus volans, portantes super humeros iu-
mentorum suorum diuitias, & super gibbum camellorum
thesauros suos, ad populum, qui eis prodesse non pore-
rit: Aegyptus enim frustra & vanè auxiliabitur.
Ideo clamaui super hoc, superbia tantum est; quiesce.
Locus est insignis, quem iam ad aliud institutum
expedimus, & nunc nostro egregie quadrat.
Certum est, Deum loqui de ciuius Ierusalém. Ti-
mebāt illi aduentum Nabuchodonosor Regis
Babylonis: ideo volentes salutem suam & securi-
tatem thesaurorum, & diuitiarum consulere, decre-
uerunt ad Aegyptum proficisci, & ibi pecunias,
& thesauros suos seruandos mittere, quos Ie-
rosolymis minus tutos reputabant, propter
aduentum Regis Babylonis, quem reformida-
bant, ut aperte satis Ieremias expressit. Hoc

Ieremias 41.
& 43. Deus egerrime tulit, & maxime conquestus

est, quod Aegyptiis se suaque crederet, non au-
tem in sui brachii potestate consideret. Quidam
autem censent Deum voluisse exprimere pericu-
la, quae erant in itinere, quasi deserta illa in-
ter Iudaeam, & Aegyptum redirent leonibus,
leenis, viperis; & volatibus regulis. Sed san-

Apud Leo-
nem Castren-
in cap. 30.
Ilaia. cripates Hieronymus, Cyrillus, Procopius,
& alij demonstrant, potius indicare, & expri-
mere pericula, quae in ipso Aegypto immine-
bant, & merito. Nequaquam enim via inter Iu-
daeam & Aegyptum fuit huiusmodi periculis leo-
num, viperarum, regulatorumque infesta, quae potius
peruiae omnibus erat & trita ut ex Póponio,
Strabone, aliisque Geographis constat. Id

Genes. 30.
& seq. quod & Scriptura sacra satis aperte meo iu-
dicio indicauit, referens filios Iacob ex terra

Chanaan, quae postea Iudaea est appellata, cum
alioquin Aegyptum semel & iterum petiissent, qui
nunquam euntes aut redeuntes, leones, aut vi-
peras, aut regulos obuios habuerunt, aut
periculum aliquod incurrerunt. Quod si tuc
tuta erat ab huiusmodi periculis via, mul-
to magis postea, quae magis fuit peruia fa-
cta, & terra illa habitatoribus magis reple-
ta. Vnde volens Deus per Ieremiam Iudeos

Ierem. 41.
& 43. reuocare ab huiusmodi proposito, nunquam
expoliuit huiusmodi pericula, quae se posset

in via offerre. Loquitur ergo de ipsa met ter-
ra Aegypti, quam vocat terram tribulationis &
angustiae; ex qua leones, & viperæ, & reguli
orti sunt Iudaeis; quia ibi tribulati & angu-
stiatii antiquitus fuerunt. Ideoque exorti sunt
illis leones, & viperæ regulique volantes, idest,
oppressores, qui erga eos fuerunt magis cru-
deles, quam leones, & viperæ. Et verè po-
terat satis superque Israelitae nosse, Aegyptios
sibi extitisse leones, & viperas & Aegyptum
fuisse sibi terram angustiae & tribulationis,
quam cum liberi fuissent ingressi, facti sunt

captiui, & in vilia mancipia comutari, a quo-
rum tyrannide nullatenus liberati fuissent, si
Deus non descendisset ad liberandum eos, ma-
nu extenta operans inaudita horrendaque pro-
digia. Considerat igitur illos Deus, deferen-
tes thesauros suos ad Aegyptum, & ait: Onus iu-
mentorum Austri. Vocat Iudeos iumenta indicas
eorum poenam & afflictionem, quae urgebantur
& grauabatur, non minus quam iumenta gra-
di onere oppressa. Vocat autem iumenta Au-
stri, idest, tendentes ad Aegyptum, quae respec-
tu Ierusalém, erat ad austrum, aut meridiem. Et
excellenter eorum anxietatem presentem & in-
felicitatem futuram describere volens, uti-
tur illa sibi visitata voce, Onus, de qua quia
alibi latius dictum est, tantum nunc annoto id,

Lib. 5. inc.
15. Esaie.

quod Hieronymus obseruauit, nunquam poni
nisi ad tristitia & infausta praedicenda. In he-
braeo habetur vox Massa quae proprie pon-
dus significat, quae ponitur cum dicit Deus:

Exod. 13.
Et 5.

Si videris asinum odientis te iacere sub onere: Et
cum dicit David,

Psal. 37. 5.
In ca. Na-
bū numer.
1. & seqq.

Sicut onus graue grauat a sum-
super me. De quibus docte loquitur Ribera.

Et verè credo Onus ferè semper idem signifi-
care ac querimoniam contra aliquem pro ali-
quo delicto, cum poena propter illud commi-
nata, quam Hispanè vocamus Cargo, ut velit

dicere: Hoc est Dei querimonia & querella
contra iumenta austri: el cargo que haze Dios

J 432.

contra los iumentos, que caminan al austro, o Agy-
p: o. Quoniam autem, ut noster obseruauit

Forerius, Deus voce sibi visitata utebatur,
Onus, quod iumentis congruit, simul queri-
moniam proponens, voluit eos depingere

In cap. 30.
Ilaia.

tanquam iumenta, grandia onera portantia.
Onus, inquit, iumentorum Austri, idest, Durum

grande & importabile pondus iudaeis, tan-
quam iumentis, ferentibus thesauros suos in

Aegyptum vel Austrum. Quis explicare valeat
anxietatem, qua diues torquetur & angitur,

graue pondus & grande, quod portat, cum
diuitias suas contendit seruare & in tuto

constituere? Anxietatem cuiusdam diuitis
expressit Christus Dominus qui non mi-
nus per abundantiam urgebatur quam si ex-
tremam incurrisset inopiam, ut D. Augusti-
nus considerat. Cum enim huberrimos fru-
ctus agri illius tulissent, anxius inquirebat:

Luc. 12. 16.

Quid faciam, quo congregem fructus meos? Vbi
haec omnia recondam, & secunda retinebo, quae

Serm. 21. 1.
de tempore.

horrea & cellaria non capiunt? Turbauit ho-
minem, inquit Augustinus, copia pluiquam

inopia. Praemebat onus diuitiarum, & fru-
ctuum, & ita dicebat; Quid faciam? Vere cum

istum aliosque fideles diuites videmus, dicere
possumus: Onus iumentorum Austri. Iumenta

quae pecunijs portandis eliguntur, ut com-
muniter dici solet, tota die onusta incedunt,

Sapient. 5.7

Opuscul. de
capitate
diuitum.Lib. 17. in
c. 60. Isaiæ,
in illud mū-
dario came-
lorum.

433

Exod. 19.
18.

Deut. 4. 30.

3. Reg. 19. 11.

Iere. 11. 4.

grande pondus super se ferentia, quæ dum pecunias ferunt, clitellis variegatis & benè elaboratis, quæ visum delectant, nitent, ferunt plumas & scuta creta, per quæ cæteris iumentis eminet & præstāt: adueniente tamē nocte, aurū & argentū ab eis auferūt, in cōmuneq; stabulū cum cæteris recōdunt, quæ sibi tantū retinet lassitudinē & plagas, quas ex grādi pōdere contraxerunt. Id huiusmodi diuitibus accidit, qui dū dies vitæ perdurat, ornati incedūt, ferētes & possidētes pecunias, & diuitias, ab hominibus honorātur: finita tamē vita, in sepulchro cū cæteris pauperib; recōduntur, secū tantū ferētes peccata, quæ in cōquirēdis & seruādis diuitijs cōmiserūt & clamāt in inferno: *Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis*. Quibus cōcinit etiā gentilis fide carēs Plutarchus, qui vocat asininam cupiditatē illā, quā auati tenēt: quoniā sicut asinus, inquit, balneatoris ligna, malleolos, aut sarmēta, & aquā apportās, fumo semper & fauilla oppletus est, & alijs, quæ onere suo portat & defert, ipse verō in nullā lauacri, caloris, mūditiq; partē venit. Obserua autē, quod isti ad quos Deus loquitur, non super se ferebāt thesauros suos, sed super humeros mulorū & camellorū: quod & Deus ipse expressit subdēs: *Portantes super humeros iumentorū diuitias, & super gibbos camellorū thesauros suos*: nihilominus ipsos vocat iumēta, maiori onere onusta: *Onus*, inquit, *iumentorū austri*, quia, quæ camelli & muli corpore portabāt, ipsi portabāt animo & corde, & grauiori pōdere erāt onusti, quā camelli & muli. Præmebātur enim timoribus, anxietatib;, curis, sollicitudinibus circa pecunias & thesauros seruādos, defendendos, sibi retinendos, qui nō solū præsentīū malorum pōdere præmebātur; sed multō magis timore eorū, quæ futura formidabāt: vt S. Hieronymus annotauit. Benè ergo Iudæos deferētes thesauros suos, vocat Deus, iumēta austri, quibus grāde pōdus impositū erat. Vnde eorū infelicē successum exprimit: *In terra*, inquit, *tribulationis & angustie leana & leo ex eis, vipera & regulus volās*. Excellenter terrā Ægypti describit, vocās, *Terrā tribulationis & angustie*, quā scriptura sacra vocare solet, *Fornacē ferreā*. Fornax ex se maximas ingerit angustias. Vnde Nabuchodonosor sumē vexare factos iuuenes volēs, in fornacē mitti iussit. Ferreus insuper carcer ex se, etiā angustiat animum; nō enim potest homo ferri duritiē superare. Quid si hæc duo adiungātur, & sit *Fornax ferrea*? Fornax, quæ sumo ardore ignis ferueat, ferrea, quæ firmissime cōcludat? Talē experti sunt Israelitæ terrā Ægypti: seruētes flammæ tribulationis cōtra eos immiterē, & du-

ra seruitute cōstringente, vt egredi nō possent. Ibi *leana*, & *leo*, ex eis, *vipera & regulus volās*. Quod vulgatus ponit *Leana*; Pagninus & regia ponūt *Tigrim*. Metaphoricā sine dubio cōscio locutionē, qua omne periculū voluit Dñs exprimere, eo modo, quo in domo meretricis dicit esse *Gigantes, inferētes mortē*, idest, magna mala & insuperabilia, quæ mortē inducūt: leo præualeat fortitudine, *est enim fortissimus bestiarū*: tigris agilitate: idē fluius rapidissimē fluēs tigris vocatur: vipera calliditate & astutia; nā est vipera, inquit Ambrosius, nequissimū gen; bestiæ & super omne, quod serpētini est generis astutior. Et hæc quidē agūt & nocēt si, p̄p̄inqua fuerint. Additur regulus, qui a lōge stās solovisu inficit, et si fuerit volās, quis poterit ab eo liberari? Perueniet enim volatu, vbi in vnūquēq; possit visum figere, & perimere. Plenā ergo periculis voluit Deus exprimere Ægyptū, in qua quidā fortitudine præualebant, & thesauros virapiebāt tanquā leones, alij tanquam tigres agilitate & diligēti negociatione, alij calliditate & astutia, per deceptionē, & alij tandē tanquā reguli, qui omne, quod vidēt cōcupiscūt, & sibi cōquirunt. Videte vbi thesauros vestros recōdendos feratis, vbi, quod fuerit fortitudinem leonis, capiet leuitas tigris, quod hāc euaserit, inuadet vipera calliditas, quod hāc nō attigerit, perimet venenū reguli volātis, & vbiq; pertingētis. Expe de vocē illā, *Ex eis*, idest, ex ipsismet deferentibus thesauros suos, aut ex ipsis thesauris, quos deferūt. Ipsi nāq; thesauri sunt, ex quibus omnia hæc bestiarū genera oriūtur. Illi homines faciunt fortes tanquā leones alios depredantes, leues sicut tigres inuadētes & capiētes, callidos sicut viperas decipiētes, & sicut regulos visu inficiētes & cōcupiscētes. Hoc ipso, q̄ thesauros in Ægypto reposueritis, omnes qui in ea sunt, ex hoc ipso contra vos ipsos, p̄uocabitis, vt tāquā leones, tigres vipere, & reguli agāt, diuitias vestras depredaturi. Nihil in Ægypto tutū: *Ægyptus frustra & vanē auxiliabitur*. Nō habet vires sufficientes ad plenē seruādos vos, & thesauros vestros, nec est loc⁹ apt⁹, in quo thesauros vestros recōdatis. Irridet D. Augustinus conuincitq; gentiles, stultitiæ, quod se suaq; omnia Dijs suis commendarent seruāda credentes posse omnia ab illis securē seruari: supponitq; tales esse deos ipsos, qui se ipsos seruare nō poterāt, nec defendere ab offendētib;. Ligneos enim comedebat tinea; creos erugo; aureos & argēteos furripiebāt fures, quos idē reconditos tenebant, & eō magis, quo pretiosiores erāt: vnde forsītā Pēnates vocati sunt. Si igitur ipsi se ipsos nō poterāt cōser-

Prou. 9.1

Pro. 30.1

1. Hex. cap. 7.

1. De ciu. c. 2. & 3.

434

Baruch. 6.

1. 14.

Habacuc. 2.

9.

uare, nec tuti cōsistere, quantominus poterūt, quæ illis seruāda cōmittitis seruare secura? Ratio est, quā sepe Deus & Prophetæ gentilibus proponebant, ut patet apud Baruch & Habacuc, & alibi sepe. Quæ etiam ratione utitur Deus nunc cōtra Iudæos deferentes bona sua seruāda ab Ægypto: *Ægyptus vanè auxiliabitur*: quæ nec se ipsam, nec bona sua potuit ab inuadentibus defendere, minus poterit securè vos & bona vestra seruare: *Ideo clamaui super hoc: Superbia tantū est, quiesce.* Superbiā vocat externā apparentiā. Septuaginta legūt: *Propter hoc annuntio eis, quia vana vestra cōsolatio hæc: Vana spes & cōsolatio vestra, nō enim, quæ credetis Ægypto, secūra cōsistēt.* In Ierololyma igitur bona vestra recōdite, quæ rentes à Deo, ut vos vestraq, in sui custodiā recipiat. Hic legitimus sensus verborū Isaïæ parebit, si Ieremiam cōsulas, per quæ Deus eadē Iudæis intimauit. Ita quidē Deus tunc ad populū suū. Nunc autē apertius ad Christiani sui populi diuites clamat: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra: Videt illos, tanquā iumenta onustos; grādi pōdere pressos; hoc tantū quarētes, vbinā pecunias suas in tuto seruent, curātes in terra thesauros suos recōdere, quos cōcludunt seris ferreis, clamat propterea; Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. Quæ terræ Terra tribulationis & angustia, leō & leo ex eis, & vipera & regulus volans.* Plena est laboribus, periculis, afflictionibus, nihil in illa tutū, nihil securū. In primis certū esse vobis potest, nullatenus fidendū esse terræ, quæ infidelior erga parentes vestros extitit, quā Ægyptus erga patres Iudæorū. Quæ vnquā securū terra seruauit? Quem ab angustiis liberū defendit? Nullus fuit, qui quæ illi cōmisit, sibi perpetuò conseruata inuenerit. Vide Cræsum Lydorū Regē, omniū quos hominū memoria celebrat ditissimū, M. etiā Crassum innumeris præ omnibus Romanis diuitijs redūdantē, Nabuchodonosorē, Alexandrū Magnū, &c. quot quoq; sine termino thesauros in terra cōdiderunt, credētes sibi securè seruādos: Sed quisnā sibi conseruatos inuenit? *Vbi sunt principes gentiū,* inquit Baruch, *qui argentiū thesaurizant & aurū, in quo cōfidunt homines, & non est finis acquisitionis eorū: qui argentū faciunt, id est, ē visceribus terræ extrahūt & purificāt (lo acrysolan, dicimus Hispanē) Et soliti sunt, nec est inuentio operū illorū. Exterminati sunt, & ad inferos descenderunt, & alij loco eorū surrexerūt.* Expēde quā egregiē exprimat S. Baruch, quæ diuitibus quamdiu viuūt, & quæ quādo moriūtur cūeniāt. Quādo viuūt, thesaurizant sibi, & soliti, inquit, sunt, nec est inuentio operū illorū. Pleni sunt anxietatibus,

Jerem. 41.

& 43.

Baruc. 3.

18. 19.

solicitudinibus, & curis, totq; & tanta machinantur, ut nulla ratio aut discursus videatur posse illorū opera inuenire, aut cōsequi. Quid enim nō machinatur? Quid nō aggrediuntur? Quid intentatū relinquunt, ut diuitias sibi acquirāt? Quando tamē moriūtur, exterminantur, id est, eijciuntur ē mundi terminis, vbi bona sua cōdita tenebant, & illa relinquūt eis, qui ipso loco cōsurgunt, & nudi ac omnibus bonis spoliati, *ad inferos descenderunt.* Inferos dicit in plurali, nam duo sunt loca, quæ in scriptura sacra infernus vocātur, sepulchrū scilicet, & locus dānatorū, ad utrūq; descendunt ad illum secundū corpus, ad hunc secundū animam, omnibus bonis nudi & spoliati; quæ sibi seruanda, commiserunt terræ, alijs iam tradita fuerunt, nimirū quia *Terra tribulationis, & angustia, leō & tigris & vipera & regulus volans ex eis.* Omne quod est in mūdo, cupiditas est, ex qua oriuntur tribulationes & angustia, bella & lites, ut Apostolus Iacobus dixit; ideo quidā fortitudine præualetes, tanquā leones, quæ possunt, violenter rapiunt, alij tanquā tigres velociter aliorū bona insectantur, alij tanquā vipera astutē captant, alij tanquam reguli oculos habēt plenos auaritia, quæ cōtra omnia quæ conspiciunt machinantur. Præterea terra ipsa *vanè auxiliabitur*, id est, nō habet vires, quibus quæ illi cōmiseris, securè possit tibi seruare: ipsa corruptibilis est, quā ignis inflāmat, ær aut ventus dispergit, ac terræ motus euertit, aqua penetrat & emollit, fortissimū in illa est debile & corruptibile; tandemq; ut dixit S. Petrus: *Terra & omnia, quæ in ea sunt opera exurentur.* Nihil, inquit Origenes hæc expēdens, in terra firmū, nihil stabile, nihil tutū, omnia infirma, omnia caduca, omnia tēporalia & trāsitoria. Vita pertransit, iuuentus senescit, honor aufertur, diuitiæ fugiunt, velut aliquis fugitiuus, diuertentes ab alio ad alium: *Transiunt meretrices more fingentes, & nulli fidē seruātes.* Ideo nolite thesaurizare vobis thesauros super terrā, vbi nihil fidele, vbi inimicitia propter pecuniā, vbi zelus & iracundia pro cupiditatibus, vbi fratri frater inuidet, ditior ē vidēs alius alium circumuenire per zelum quatit; vbi qui habet, & possidet thesauros, adhuc inhiat, & accumulat ad rapinā. Ita Origenes. Idcirco & antiquitus tunc clamaui Deus, *Quiesce, & in nouo testamēto nunc; Noli thesaurizare in terra:* & sicut tunc volens omnia pericula exponere, quæ erāt in Ægypto, dixit, ibi leonē, tigrim, viperā, & regulū volantē; ita volēs nunc clarē omnia pericula, quæ diuitijs & facultatib; imminēt exprimere, similiter dixit: *Vbi arugo & tinea demolitur, & vbi fures effo-*

435

Iacobi. 4. 1.

1. Petri. 3.

10.

Homil. 4. in

c. 6. Matth.

dat fuisse ipsummet tremore, quo perpetuo agitabatur; quod Hieronymus^a approbare videtur. Eucherius Lugdunensis^b cēset fuisse quandā instabilitatem & inquietudinem, quā secū gerebat Cain, vt non posset, vel ad breue tēpus, quietus in vno loco remanere, de quo alibi. Nihilominus adhuc Dei verbo firmatus, & ab illo sibi imposito signo assecuratus, eundē perpetuō retinuit tremorē, & continuo ab omnibus, quos videbat, timore & pauore vexabatur: vnde subditur^c: *Egressusq; Cain à facie Dñi habitauit profugus ad orientālē plagā Eden.* Septuaginta legunt: *Habitauit in terra Naid.* Credit Iosephus^d, Naid quandā fuisse peculiare tētrę regionē, vocatā Naid, in qua habitauit Cain post peccatū. B. Hieronymus^e visus fuit aliquādo id ipsum sensisse: rē tamē accuratē expēdens contrariū cēset^f: in hebræo nāq; habetur *Nod*, quæ vox significat fluctuātē, instabilē, & sedis incertā. Non est igitur Naid terra, inquit Hieronymus, vt vulgus nostrorū putat, sed expletur sentētia Dei, quod huc atq; illuc vagus & profugus oberrauit. Id ipsū repetijt Hieronymus^g, hortans Sabinianū, ne habitet in Naid, id est, ne totus in salo fluctuet, sed statuat supra petrā pedē suū. Hoc ipsum sequuti sunt Chrysostomus^h & Augustinusⁱ, qui ex eo, quod supponit Naid significare fluctuantē, longū orditur discursū. Nomen igitur Naid, nō est propriū, quod significet aliquā singularem terrę regionē; sed est poti^{us} appellatiuū, quod exprimit qualitatem ipsius Cain, qui dicitur habitasse in terra Naid, id est, habitauit in terra tremens, timens, fluctuās, nullibi quietē cōsistere valēs: de quibus doctē noster Malueda^j. Cain itaq; quāuis posset Dei ipsius promissione firmari, & recepto ab ipsius met Dei manu peculiari signo, ne occideretur, posset omnē metū deponere; adhuc nullatenus alicubi securus & firmus mansit, sed vbiq; plenus erat sollicita anxietate & timore. Non mirū, inquit Seraphicus Doctor, quod iugi timore & pauore perpetuo cōcutiatur Cain, nullibiq; secure cōsistat, à quo nec ipsius Dei promissio, nec peculiare ab illo signū receptū, timorē excutiat: huius enim difficultatis nodū soluit nomen ipsiusmet, qui vocatus fuit Cain, quod nomē nō illi temerē impositū sentit Chrysostomus, obseruans, antiquos illos homines nomina filiis suis imposuisse, quodā diuino numine afflatos, per ipsa nomina, quæ imponebāt prēindicātes, quæ in illis erāt futura. Id quod demonstrat, expēdens nomina *Noe*, & *Abram*, quibus illi viri à parētibus suis vocati fuerūt. Id autē multo magis cōcedendū est *Adæ*, qui nō temerē, sed cōsultō nomina

filiis suis imposuisse credendus est. Duobus filiis suis ille nomina imposuit, quorū vnū vocauit Cain, alterū Abel. Cain credit Eusebi^k Cæsariēsis^l significare inuidiā. Iosephus^m tamē melius dixit. Nati, inquit, sunt eis duo filij masculi, quorū vnus quidē prior appellabatur Cain, quod nomē interpretatū significat *Possessionem*, Abel secundus, quod significat, *Nihil hoc*: quod communi sensu Ss. Patres sequuntur, signāter Ambrosiusⁿ, qui meritō talia illis imposita nomina docuit, quæ futurorum essent præsagia. Iure enim vocatus fuit, Abel id est, *Nihil hoc*, qui nihil sibi, omnia Deo tribuit: & cōgruē appellatus Cain, id est, *Possessio*, aut acquisitio; qui omnia sibi acquirere & possidere terrena toto corde procurauit: Ita Ambrosius, qui omnia hæc ex Philone^o mutuassee videtur, qui semel & iterū ista ex professo pertractauit. Et quamuis iuxta scripturæ sacrę verba aliā nominis etymologia Ss. Patres expēdāt; signāter Augustinus^p: sed verū fuit, quod Ambrosius dixit: totus enim fuit in eo Cain, vt diuitias acquireret & cumlaret, ideoq; primus fuit ille in mundo, qui ciuitatē in terra ædificauit, in qua recōderet thesauros suos, quos sibi iure & iniuria cōquirebat, vt ex Iosepho statim dicemus. Qui talis est, multa possidens, coaceruās, & sibi aucupās; nūquā grādi timore est exēptus, ipse tremit & timet, & caput tremulū gerēs ad omnes partes circūgirat, & conuertit, ab omnibus timēs, omnes pauens, ab omnibus cauēs, omnes fugiēs. Et ciuitas ipsa, in qua thesauros recōdit, Naid vocatur, id est, instabilitas, & non firmitas, aut securitas, quia hæc est, quæ timoris ac tremoris præbet amplā materiā & occasionē: quæ omnia Chrysostomus breuissimis verbis cōplexit: *Nihil, inquit, formidolosius homine bonis temporalibus affixo, propterea quod talis viuit vitam Cain, quotidie tremens.* Hoc Philosophus etiam ille gētilis Crates Thebanus intellexit, & expertus fuit, vt B. Hieronymus^q annotauit; qui aliquā pecuniarū quantitatem adeptus, cepit curis angi, & timorib^{us} sollicitari ad eā seruandā, ita vt nō permetteretur philosophiæ studiis attēdere: ideoq; ferre nō sustinens tam grādes timoris stimulos, pecuniā omnē assūpsit, & in mare proiecit, dicēs: *Ite pessū male cupiditates, ego submergā vos, ne submergar à vobis.* Tui igitur *CHRISTVS* Dominus misertus, cordis tui contritiones sanare volens, & auctor pacis pacem pectori tuo inscribere, tibiq; quæ tua sunt secure seruare, legis suæ Euāgelicę iugū imponit, quo requiem inuenias animę tuę: *Nolite, inquit, thesaurizare vobis thesauros in terra.* Si ex eo tua oritur anxietas & sollicitudo, torquens viscera tua,

quod thesauros in terra recondis, illos recó-
dere in terra nihil aliud erit, quam spinas &
tribulos in corde tuo serere. Inde ærugo &
tinea demolitur, non tã thesauros ipsos, quã
cor tuum. Quæ enim tinea ita corrodit ligni
interna, sicuti timor & sollicitudo diuitis
cor ipsius & viscera?

*S. 14. Christus nos fecit filios pa-
tris cœlestis, quibus consequen-
ter suadet, in cœlo mentem &
thesauros reponendos.*

NOLITE thesaurizare vobis thesau-
ros in terra, ubi tinea, &c. Chry-
sostomus^a, Augustinus^b & Ori-
genes^c cēsent, CHRISTVM Do-
minum his verbis, voluisse cor
nostrū ad cœlestia eleuare, &
quòd solo corpore in terra cōstituti, cogita-
tione & auiditate in æterna patria cōuerse-
mur. Sicut enim cor, ex eo quod terræ adhe-
ret, terrenū sit & impurū, cōtrahitq; immū-
ditiam; ita ex eo, quod ad cœlestia eleuatur,
efficitur purum, mundū, ac cœleste. Hoc quē
CHRISTVS Dominus indicasse visus est, sub-
dēs: *Vbi est enim thesaurus tuus, ibi est & cor tuū.*
Expende aduerbiū illud causale *Enim*, vide-
tur namq; rationē reddere eius, quod præ-
miserat, quasi dicēs: Ideo statui vobis, ne re-
conderetis thesauros in terra, sed in cœlo:
quia hoc cōtendo, vt in cœlo cor repositū te-
teneatis, à terra lōge separatū. Hoc autē cō-
sequemini, si in cœlo thesauros vestros recó-
deritis. Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est
cor tuum. Vt hoc explicemus, obseruāda est
catholica doctrina omniū patrū, quā ex pro-
fesso S. Augustinus exponendā assumpsit, ex-
plicans gratiā noui testamenti: Filiū Dei ve-
nisse in mundū, vt nos faceret filios Dei, &
diuinæ consortes naturæ, & ex consequenti
heredes regni illius. Huius occasione totum
primū caput B. Ioannis elegātissimē decla-
rat, signāter illud: *Quotquot autē receperunt eū,
dedit eis potestātē filius Dei fieri, ijs qui credunt in
nomine eius, qui nō ex sanguinibus, nec ex volunta-
te carnis, neq; ex volūate viri, sed ex Deo nati sūt.*
Hæc, inquit Augustinus, est gratia noui testa-
mēti, quod in veteri latuit. Hęc natiuitas spi-
ritualis tātū est, ideò nō ex sāguinibus, neq;
ex volūate viri, neq; carnis, sed ex Deo. Hęc
etiā adoptio vocatur. Eramus enim aliquid
antea quā essemus filij Dei, & accepimus be-
neficiū, vt heremus, quod non eramus: sicut
qui adoptauit, antequā adoptaretur, nō dū
erat fili⁹, eius à quo adoptatur, iā tamē erat,

qui adoptaretur. Et ab hac generatione gra-
tiæ discernitur ille filius, qui cū esset filius
Dei, venit, vt fieret filius hominis, donaretq;
nobis, qui eramus filij hominū, filios Dei fie-
ri. Factus quippe ille, quod nō erat; sed tamē
aliquid aliud erat. Et hoc ipsum, aliquid ver-
bū Dei erat Deus apud Deū. Nos quoq; per
eius gratiā facti sumus, quod nō eramus, id-
est, filij Dei; qui tamē aliquid eramus, hoc est
filij hominū. Descendit ergo ille, vt nos ascē-
deremus, & manens in natura sua, factus est
particeps naturæ nostræ, vt nos manētes in
natura nostra, efficeremur participes natu-
ræ ipsius: *Misi*; itaq; *Deus filiū suū, factū ex mu-
liere, factū sub lege*: nā legis sacramēta recepit,
vt eos, qui sub lege erāt redimeret, id est, eos quos
lex reostenebat, occidēte littera, *Vt adoptionē
filiōrū reciperemus*, vt videlicet, huius gratiam
beneficiij, discerneret ab illa filij natura, qui
missus est, filius nō per adoptionē factus, sed
semper genitus filius: vt participata natura
filiōrū hominū, ad participandā suā naturā
adoptaret filios hominū. Qua propter etiā
cū dixisset: *Dedit eis potestātē filios Dei fieri*, mo-
dūq; adiūxisset, ne carnalis intelligeretur na-
tiuitas, quod scilicet eis id prætiterat, qui
credūt in nomine eius, & per gratiā renascū-
tur spiritualē: *Non ex sanguinibus, neq; ex volun-
tate viri, neq; ex volūate carnis, sed ex Deo*; mox
cōmendauit quasi huius vicissitudinis sacra-
mentū. Tanquā enim mirati, tantū bonū nō
auderemus optare, statim subiūxit: *ET VER-
BUM CARO FACTVM EST, & habitauit in nobis.*
Tanquā diceret: ò homines nolite despera-
re vos fieri posse filios Dei, quia & ipse fili⁹
Dei, hoc est, verbū Dei, caro factū est, & ha-
bitauit in nobis. Reddite vicē, efficiamini spi-
ritus, & habitate in illo, qui caro factus est,
& habitauit in vobis. Neq; enim iā desperā-
dū est, participatione verbi fieri posse homi-
nes filios Dei, quādo filius Dei participatio-
ne carnis, factus est filius hominis. Hęc & alia
Augustinus. Certē nō maior distātia est in-
ter filiū Dei, & filiū hominis, quā inter filiū
hominis & filiū Dei; sicut nō maior distātia
est ab Athenis ad Thebas, quā à Thebis ad
Athenas. Ne igitur miremini, quod filius ho-
minis efficiatur & fiat filius Dei, quādo qui-
dē filius Dei factus est filius hominis. Et ve-
rē sicut filius Dei participās naturā nostram
factus est filius hominis; ita nobis cōcessit,
vt participantes naturā Dei, efficiamur filij
Dei. Vnde sicut decēs fuit & cōgruū, vt fili⁹
Dei participās naturā terrenā, factus fili⁹ ho-
minis, vitā in terra ageret; ita cōgruū est &
equū, vt homo participās naturā diuinā cœ-
lestē, factus filius Dei, cœlū inhabitet, vitāq;
agat cœlestē. Homo quamdiu solū est filius

hominis

Ad Galat. 4.

444

443

om. 1. s.
m. 1. s.
ib. 1. de
n. 1. Dom.1. 3.
om. 4. in
Matt.fl. 120.
honora-
1. 3. & 4.

n. 1. 12.

*Et edificauit ciuitatem, vocauitq; nomen eius ex nomine filij sui Henoch: Henochiam vocat Iosephus. Inter prophanos scriptores (ait scholiastes Augustini) non conuenit, quinā primus edificarit urbem. Quidam, inter quos est Plinius, Cecropē volunt, qui eam extruxit, quæ postea Acropolis, idest, Arx dicta est Atheniēsis, prius dicta Cecropia. Strabo Argos prius à Phoronzō dicit cōditos, quos Homerus Pelasgum nominat. Egyptij omnium antiquitatū gloriam ementitis annalibus ad se trahūt, & Diospolim, quæ sunt Thebæ, tempore omnes antecedere asseuerant. Verum Henochia hæc, ut Iosephus vocat, omniū est vetustissima, quam Cain cum exagitaretur timoribus & furijs cæsi fratris condidit, murisq; cinxit, nec ullus sibi locus satis tutus videretur, & terminos agro posuit. Per quam ciuitatem mundum & diaboli ciuitatem significari, testatur Hieronymus ad Marcellam. Ita ille. Berosus Babylonicus Henochiam monti Libani proximā refert, ex Chaldæorum traditione. Scriptura sacra indicat fuisse circa regionem paradiso proximam, quæ præmisit: *Cain egressum à facie domini habitasse ad Orientalem plagam Eden.* Quid nomine Eden intelligatur, dubium est: nam *Ed n* in scriptura aliquando ponitur tanquā nomen appellatiuum, quod significat delicias, amœnitatē, voluptatē: quomodo multi censent, benè Vulgatū, quod in hebræo habetur: *Plantauerat dominus Deus paradysum in Eden, transtulisse: Plantauerat dominus Deus paradysum voluptatis.* Ita Hieronymus annotauit, docens Eden non significare regionem aliquam particulare; sed delicias, ideoq; Symmachum transtulisse: *Paradysum florentem.* Aliquando autem ponitur tanquam nomē proprium peculiaris alicuius regionis, ita dictæ, quod sit delitiosissima, voluptuosissimaq;. Qua de causa, quidam censent, cum in hebræo dicitur paradysum plantatum fuisse in Eden, significatum quidem hoc nomine peculiarem quēdam locum & regionē, ita vocatam, quod delitiosissima esset, quæ erat ad orientem. Ita ipsemet Hieronymus^a & expressius Chrysostomus^b, alijq; quāplurimi, quos diligēter noster Maluenda^c refert. Hęc autem regio Eden, non est vnica in Scriptura, sed multiplex. Vna siquidem est, in qua paradysus conditus fuit: alia est longē ab illa disiuncta, in Mesopotamia scilicet Syriæ, nō longē à Damasco sita, cuius peculiaris mētio fit in scriptura sacra^d, signanter apud Isaïam^e, qui refert tyrannum Senacherib dicentem, se expugnasse *Filios Eden, qui erant in Thalassar*, & Ezechielem^f, qui indicat Eden regionem fuisse amœnissimam, cuius incolæ*

erant ditissimi negotiatores Tyri: de quibus diligenter & acute noster Maluenda^a. Hinc, quod dicitur Cain habitasse in Eden, varijs modis accipi posse credit Caietanus^b, primò, ut habitaret circa illam regionem, in qua conditus fuit paradysus: non quidem in ipso paradiso, ad quē non iam patebat aditus; sed è regione illius, in aliqua parte lōge ab illo cōstituta. Cum enim peccauit Adā, quamuis eiectus è paradiso fuerit, permissus fuit tamen permanere iuxta illū, è regione scilicet ipsius: sicq; fieri potuit, ut Cain eius primogenitus circa eam regionē habitauerit. Ita censet Chrysostomus. Narrat nobis, inquit, diuina scriptura locū, in quo postea Cain habitauit: & docet, quomodo, nō procul à paradiso versatus sit; ut è regione illi^c existens, continuò memor esset, tum eorum quæ patri suo ob prauaricationem contigerunt: tum magnitudinis eorū, quæ ipse perpetrauerat, propter quæ tanta sibi neq; patris correptione emendato, pœna irrogata est. Secundo, intelligi potest, quod habitaret in illa Eden, quæ est in Syria iuxta Damascum, regione quidem ita voluptuosa ac delitiosa, ut qui illam habitabant, dicerentur habitare in domo voluptatis, ut videre est apud Amos prophetā, apud quem Deus contra Damascum agens comminatur: *Disperdā habitatores de campo idoli, & tenentes sceptrū de domo voluptatis: vbi Vulgatus, etymologiam vocis sequutus, domū voluptatis transtulit, quod in hebræo habetur Mibbet Eden, hoc est de domo Eden. Cain igitur egressus a facie domini, habitauit profugus ad orientalem plagam Eden.* Expende diuinorum verborū cohærentiam, sicut expendere videtur Hieronymus. Qui Deo terga vertit, quasi ad illum non pertinens; sed ad diaboli portionē, & qui à Deo eiusq; ciuitate recedebat & recessit, quonā erat iturus, & quō erat conuertendus totus, nisi ad terram voluptuosam, in qua suam cōstitueret habitationē, reponeret mentē cor & animū, thesaurosq; suos ac delicias in ea haberet & recōderet? Ut in hac terra nō tantum corpore; sed & animo habitaret, se totum miser ille conuertit: *Habitauit in terra; tāquam ciuis terrenus, qui tantum terrena bona cōquirebat: Habitauit in terra, bonis terrenis se totū tradens, tam vehementi illorum ardens cupiditate, q̃ omnia sibi acquirere procuraret, & vniuersa possidere contendere.* Merito (inquit Ambrosius^a, quod & Philo^b prius annotauerat) vocatus fuit Cain à patre suo, quasi futurorum præscio, quod nihil aliud nisi possidere bona terrena intētus futurus esset: de quibus paulò ante diximus. Grādi autē cupiditate succēsus, infaciabiliq;

a Lib. de Parad. c. 17. & 18.
 b In ca. 4. Genes.

446

Hom. 20. in Genes.

Amos. 1. 5.

מִבֵּית
 177

Epist. 146. ad Damasum.

a Lib. 1. de Abel & Cain cap. 1.
 b Lib. de Sacrific. Abel, & Cain, & lib. quod dicitur de melio. infid.

domum aliquam, aut mansionem, vel palatium. Et quāuis innumerabilem haberet familiam, nunquā ædificare voluit domū; sed tantūmodo casulas & tabernacula; quę sunt habitacula mobilia: *Expectabat enim ciuitatē, habentem fundamenta, illam scilicet cœlestē; cuius ciuis ipse erat prius dicens ipse, vt idem D. Thomas annotat, quā eius successor Dauid: Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Ierusalem: Ierusalem quę adificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum.* Ista ciuitas est firmiter fundata, quā Deus ciuibus suis construxit, *Cuius artifex & conditor Deus, quę perpetuō in vno eodemq; felicitatis statu manebit, & in idipsum.* Hoc idē cohæredes ipsius, Isaac, scilicet & Iacob: qui, vt paulō inferius subdit Apostolus^a, *Confitebatur, quia peregrini & hospites sunt super terram.* Vocauerunt se aduenas & peregrinos, inquit D. Thomas, Abraham quidē, cum dixit ad filios Heth^b: *Et peregrinus sum apud vos*: ad Isaac autem dixit^c Deus: *Quiesce in terra, quam dixero tibi, & peregrinare in ea.* Iacob etiam dixit ad Pharaonē, interrogatē, *Quot sunt dies annorum vitę tuę?*^d *Dies peregrinationis meę, centum triginta annorum sunt.* Rogatus de diebus vitę, dies peregrinationis profert; quia tota eius vita peregrinatio fuit: *Qui autem hoc dicunt, significant se patriam inquirere,* inquit Paulus. Nullus est enim hospes & peregrinus, inquit Diuus Thomas, nisi qui est extra patriam, & tēdit in illam. Cum ergo isti pleno ore semper & vbiq; se cōfiterentur peregrinos super terram, hoc ipso significabant se tendere ad patriam suam, scilicet cœlestem Ierusalem. Et quia poterat aliquis dicere, illos fuisse quidē peregrinos, quia à natiuo suo solo distabant, & erant quando hæc dicebāt, in terra Palæstinorū & Chanaam, intendebantq; redire in terram natiuitatis suę: hoc remouet Apostolus subdens: *Et si quidem illius meminissent de qua exierant, habebāt vtiq; tēpus reuertēti;* qui nihilominus ad eam reuerti nullatenus voluerūt. Quinimo de terra natiuitatis suę loquēs Abraham, dixit ad seruum suum Eliezer: *Caue, ne quālo filiū meum reducas illuc.* Patriam igitur inquirebāt cœlestem, nō domum paternā: *Nunc autem meliorē appetunt, id est cœlestem.* Huius se ciues profitebantur, qui in terra peregrinos se asserebant: *deo nō confunditur Deus, vocari Deus eorum: parauit enim illis ciuitatem.* Consuetū est, inquit D. Thomas, quod rex aliquando vocatur à principali ciuitate, vel ab ipsa prouintia, sicut rex Ierusalem, Rex Hispanię, aliquando ab ipsismet ciuibus, qui prouintiam inhabitāt, sicut Rex Romanorum. Ita vocatur aliquando Deus, Rex & Deus totius ciuitatis prouintięque

cœlestis, aliquādo eorum, qui specialiter ad eam pertinent, qui sunt illius ciuitatis lapides. Ipsi ergo ciuitatē sperāt, quam ex ipsis met construendā, tanquam ex lapidibus viuis cōfidunt, in quibus Deus regnaturus est, & ipsi cū Deo: quā iam in spiritu vidit Ioānes, vt optimē Augustinus^a expendit, cui cū eam cōspiceret, dictū fuit^b: *Ecce tabernaculum Dei cū hominibus, id est, ex hominibus, vt interpretatur Rupertus^c: Et habitabit cū eis: & ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cū eis erit eorum Deus.* Ecce, inquit Chrysostom^d, veros ciues ciuitatis Hierusalem, qui in terra peregrini erant & hospites, nō tantū illius terrę Palæstinę; sed totius orbis: nihil quippe cōspiciebant in eo, eorū quę appetebant; sed omnia illis peregrina & aliena videbantur. Dices: Nonne Abraham patriā habebat? Habebat quidē: sed & in illa peregrinus erat. Dixit ad eum Dñs: *Dimitte patriam, quę putabatur esse patria, & veni ad alienā terram; & non est retentus amore priorū; sed sicut peregrinus egressus de aliena terra, sic sine aliqua molestia patriam reliquit.* Dixit ei: *Offer mihi filiū tuū, & veluti non habens filium, sic eum obtulit.* Pecunias cum trāscentibus cōmuniter possidebat; sed pro nihilo illas existimabat. Primatū alijs cedebat, in pericula se ipsum dabat, decem millia mala patiebatur: nec circa vestimēta diligēs erat, quę omnia in hac vita esse solent; sed cūcta quę ad supernā pertinent ciuitatē gerebat, hospitalitatem exhibebat, fraternā dilectionē, elemosynas, patientiam, cōtemptū pecuniarū, contemptū præsētis glorię, & ceterorum omnium, quę in hoc mūdo sunt. Filius etiā illius Isaac talis erat, qui nullā vnquam domū construxit, nihil terrenū cōcupiuit &c. Quid autē Iacob? nonne panē tantū querebat, & vestimētū, quę pertinent ad peregrinos, &c. Sed esto, inquit Chrysostomus, isti forsitan propter peregrinationē, quā vbiq; agebant, dicebant se ipsos peregrinos. Quid autem etiam Dauid? Nonne Rex erat? nonne propheta? nōne in sua patria degebat? Quare ergo dixit: *Nam & ego peregrinus & hospes sum?* Dic sancte Dauid: *Quomodo es peregrinu?* Sicut patres, inquit, mei. Habemus, inquit, patriam, reuera patriam. Quomodo ergo tu peregrinus es? *In terra,* inquit, sicut illi qui in terra peregrini erāt, qui patriam cœlestem querebant. Iuxta hanc doctrinā statuit primō Chrysostomus, id nobis omninō supponendum, nos peregrinos esse in terra, in qua nullo modo radices debemus mittere. Prima inquit virtus est, & tota virtus, peregrinum esse mundi huius; & hospitem, & nihil commune habere cū rebus huius seculi; sed

10. de ciuitate. c. 16. & 17. Apoc. 21. 3. Lib. 11. in Apoc. ad 6. Hom. 84. in Epist. ad Hebr.

Genes. 12. 1.

Genes. 22. 2.

Psal. 39.

10. de vi
S. Marti.
S. Suerus Sulpitius exponit, postquam sua-
uissimis verbis fratres flētes fuit cōsolatus,
quando instantē mortem cōspexit, iussit, vt
um ita disponderet, quod cōlū liberē pos-
set intueri: Sinite, inquit, sinite me fratres,
cōlū potius respicere, quā terrā, vt suo iā
itinere iturus ad dominū spiritus dirigatur.
Et huiusmodi sunt innumera exēpla. Verē
de huiusmodi viris dici potest illud, quod
S. Iob dixit: *Qui expectat mortem & non venit,*
quasi effodientes thesaurū, gaudēt vehementer cūm
inuenierint sepulchrū. Cōsuetū erat tēporibus
illis, in sepulchris thesauros recōdere cū cor-
poribus defunctorū, vt alibi dictū fuit. Vn-
de pauperes, qui thesauros requirebant, ve-
hementissimē latabantur, quando effodien-
tes terrā, in aliquod sepulchrū incidebant.
Verē tamen verba hęc sanctis viris in mūdo
agentibus, egregiē quadrant: *Hi expectat mor-*
tē & non venit. Mundani ciues nō expectant
mortē; sed potius mors eos expectare vide-
tur, quasi latro insidiās & tendens laqueos
in via vitæ: *Et sicut aues capiuntur laqueo, & pis-*
ces hamo, ita illi in tēpore iniquo, vnum capit in
conuiuio, alterū in ludo, aliū in voluptate;
& illos omnes, vt dixit Christus, *In hora qua*
nō sperant, inuadit: nullus enim illorū mortē
expectat: *Iusti vero expectant mortē,* in qua lu-
crū sibi repositū agnoscunt, intelligentes il-
lud Apostoli, *Mori lucrum.* In hebræo autem
cūm dicit Iob, *Expectat mortē,* habetur verbū
חֲבָחָב *Hbachab*, quod, vt doctus auctor notat, vehe-
mentē animi affectū exprimit, quo quis in-
hiat in rem aliquam vel consequendam, vel
apprehendendā; q̄ ponitur in hebræo apud
Oseā: vbi enim noster Vulgatus legit: *Quasi*
fames virorū latronū. In hebræo habetur, *Sicut*
expectant latrunculi virū. Cum latrunculi expe-
ctant virū, quem depredari cupiunt, obser-
uant, circūspiciunt, intendunt, mora & de-
siderio cruciantur: & quamuis non multum
tardet, videtur illis lōgissimas agere moras.
Ita sancti viri mortē expectant, quā contē-
plantur tanquā adferentem sibi, omnia quæ
desiderare possunt. Et quāuis dicat Spiritus
sanctus, quod *Mors nō tardat,* ipsis tamē vide-
tur agere morā; expectant enim mortem, &
ideo tristantur, *quod non venit:* tardat namq;
ad eorū desiderium. Nec immeritō quidē,
intelligunt siquidē in sepulchro & morte re-
positos sibi thesauros: ideoq; gaudent vehe-
menter, *Cūm sepulchrū inuenierint,* idest, cūm iā
ad mortē sepulturāq; se venisse cognoscūt.
Itaq; quanto propinquiorē vident diē mor-
tis, tanto magis lētantur. Vnde benē Paulus
(inquit Gregorius) quibusdam absconditū
æternæ patriæ thesaurum quērentibus dixit:
Non deferentes collectionē nostrā, sicut est consuetu-

do quibusdam; sed consolantes: & tanto magis, quā-
to videritis appropinquantē diē. Expedit optime
Gregorius illud: *Tanto magis quanto videritis*
appropinquantē diē. Tunc magis consolantes
vosmet ipsos, ex ipsa propinquitate patriæ,
ex cōsumationeq; peregrinationis &c. Sic
qui in hac vita peregrini iunt: & cōlestē pa-
triam inquirunt. Nos autem non sic, inquit
Chrysostomus: nihil nobis tristius, quā cum
finem vitæ appropinquantē intelligimus: nō
enim quasi peregrini conuersamur in hac vi-
ta, nec sicut qui festināt ad patriā, sed veluti
ad pœnas ituri. Si febris accidat, omnia relin-
quimus, & sicut pueri planctuosi, mortē ti-
memus, nullū nobis durius verbū, quā *Mor-*
ieris hodie aut cras. Lamentamur, quando
magis gaudere nos oportebat: pertimesci-
mus velut homicidæ quidā, & duces latro-
nū, cūm perducendi sunt ad tribunal. Consi-
derant illi quæ gesserūt, & propterea timēt
& tremūt. Ita Chrysostomus. Annotat Au-
gustinus, id quod ex Christi Dñi institutio-
ne quotidie dicimus, orantes, *Aduen. ad regnū*
tuū; de cælesti regno intelligendū, quod in-
terueniēte morte possessuri sumus: est nāq;
mors ianua ad ingrediendū illud. Vnde quā-
uis iuxta carnē & inferiorē eius affectū, se-
cundū quem sumus terreni & de terra, mor-
tē sancti reformident & paueant; qui tamē
sunt ciues cōlestis Ierusalē, & illius regni he-
redes, animo & voluntate gaudent, illo ap-
propinquante. Tu autē nō gaudes, neq; læ-
taris, non solum corpore, sed nec animo;
quia corpore & animo terrenus es, & ciuis
Babylonis, qui discessum ex Babylone, exi-
lium reputas, & exitiū tuū, & perditionem;
& tūc te finiri & cōsummari existimas, cūm
peregrinatio tua in terra finitur, quia non
verē quasi peregrinus in ea; sed quasi ciuis
resides. Huic signo ex Chrysostomo expōsi-
to, possumus addere aliud, ex his quæ ab
Apostolo dicta induximus: Nullus enim, qui
peregrinatur, patriam inquirens, thesauros
recōdit in terra peregrinationis suæ: stultū
enim esset ibi thesauros recondere, vbi per-
mansurus non est, & vnde se statim discessu-
rū cognoscit. Si qui huius ciuitatis es ciuis,
in qua habes parentes, fratres, amicos, am-
plamq; substantiā, diuino quodā miraculo
te subitō inuenires cōstitutū in regione ex-
trema infidelium, veluti in desertis Affricæ,
aut Afsiæ, latronibus plenis; tibiq; datū es-
set, vt ad hanc tuā ciuitatē regredereris, &
verē nihil magis intenderes, quā ad eam
peruenire; nū in illis regionibus & desertis,
per quæ transires recōderes thesauros tuos,
qui nihil magis cogitares, quā illa post te re-
tro relinquere? Num ibi grandia edificares

Ad Heb. 11
13.Ecclesiastes
12.7.

Iob. 7.7.

Iudæ vers.
11.
1. Ioan. 3.
12.

palatia, qui breuissimo tempore quali violentus ibi permaneres? Scires vtiq; quos ibi thesauros recôderes, nō tibi reponere, & si ædificares, nō tibi ædificare; sed habitatoribus regionis illius. Hinc Apostolus rationē tradit, cur sancti Patres antiqui noluerint in terra thesaurizare, aut grandia construere ædificia; sed in casulis habitâtes, & tabernaculis, peregrinorū more agebāt: *Confitebātur enim, quia peregrini erant super terrā; & qui hoc dicebant, significabant se patriam inquirere.* Cum homo generatur, & animā illius Deus creando, corpori infundit, quasi in desertis terris distantibus à propria patria cōstituit, vt ad eā, vnde spiritus eius per creationē processit, peregrinādo regrediatur, eo modo quo Sapiens dixit: *Reuertatur spiritus ad Dñm, qui de dit illum.* Qui se peregrinū intelligit, totoq; animo in patria tendit, poterit ne in huiusmodi regionibus thesauros suos recôdere, vnde se statim discessurū cognoscit, non amplius huc reuersurū? *Nec enim reuertetur oculus meus, vt videat bona:* illa certē quæ hic fuerint reposita. Nonne intelligeret aperte, omnia quæ hic reposuerit, in terra relinquēda, & nō sibi qui ea excessurus est; sed ijs, qui in ea permanserint repositas? Tales se sancti illi Patres confitebātur, tanquā peregrinos in mūdo positos & constitutos. Vnde in terra hac *tanquam in aliena*, inquit Paulus, cōmorantes, nullo modo animū applicauerunt, vt in illa, sua opera collocarent. Quis enim in alieno solo operas suas collocat, nisi qui oleum & operā perdere vult? Ita ergo agūt, qui se peregrinos in terra cognoscunt. Ex quibus inferes, quā pauci sunt, qui se verē tales profiteantur. Si enim oculos ad homines cōueras, videbis nihil magis eos curare, quā in terra cōgregare terrena bona. Quid autē dimiser, multiplicare pecuniarum redditus, agrorū fructus, domus tuæ habitacula? Contentus ne es casula aut mobili aliquo tabernaculo, qui ædificas domū, ad instar eorum, qui ob nominis sui celebritatē in terra ædificare voluerūt turrim, cuius cacumē pertingeret vsq; ad cælū? Tunc magis es latus, quādo maiore diuitiarū copiā in scrinijs & thecis repositā tenes, quando horrea magis plena, & cellaria vndiq; redundantia. Hæc non sunt opera hominis, qui peregrinū se reputat super terram; sed qui illius est ciuis: qui viam Cain tenere constituit, cui, Væ grāde, cōminatur Apostolus Iacobus: *Væ illis, qui in via Cain abierūt.* Quænam via Cain? *Erat ille ex maligno*, primus pertinēs ad ciuitatē Babylonis, & eam tenuit viā, quæ ciues Babylonis decet, terrena scilicet curare, cōgregare, coaceruare, in terra thesaurizare. Rem istam

concludo, id orans, quod Apostolus ad Ephesios scribens: *Det vobis Deus spiritum sapiētiæ & reuelationis in agnitione eius, illuminatos oculos cordis vestri, vt sciatis quæ sit spes vocationis eius, & quæ diuitia gloriæ hereditatis eius in sanctis.* Duplicē spiritū eis optat, Sapiētiæ, scilicet, & Reuelationis. Sapiētiæ spiritus est, per quē quis de rebus per supremas causas iudicat: & quia inter omnes illas, suprema est finis, is dicitur, spiritu sapiētiæ plenus, qui res rectē ordinat, & disponit in ordinē ad vltimū finē. Prædicens Ioseph famē futurā in Ægypto, dixit ad Pharaonē: *Prouideat rex viū sapiētiæ & industriū, qui constituat præpositos, &c.* Hic sapiēs erit, qui disponet optimē res, in ordine ad finē. Vnde & Pharaō ipsū Ioseph, Sapiētiore omnibus iudicauit, de quo credidit, quod præ omnibus aptius res disponeret in ordine ad finē intērum. Et ideo desiderabat Moyses, vt populi sui homines essent sapiētes, vt nouissima prouidere scirent: *Vtinā saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent.* Reuelationis autem spiritus dicitur ille, qui ad ea, quæ intima sunt agnoscenda, penetrat, non contentus externa specie: *Vn spiritus descubridor como oios de çahori*, quo pollebāt sancti, qui sub seculi voluptatibus, æternas pœnas; & sub laboribus, cœlestia gaudia intuebantur. Hos duos spiritus nobis Paulus optabat: magnopere necessarios. Videt homines tantū præsentiis implicatos, & quod præsentiā solummodo attendentes, non curant prouidere futuris, ideoquē quod illis eueniet, id quod Dauid de diuite mundano prædixit: *Cum interierit nō sumet omnia, nec descendet ch eo gloria ei.* Nō sumet omnia, id est, nihil penitus sumet, nō bursam aureis plenā, nō monile ex gemis pretiosis cōstructum, imō nec frustum panis ad tā longum iter, quod agēdum se offert, cū interierit: nec descendet cū eo gloriā eius, non tapetes ex Ægypto, non famulorū multitudo, nō ampla domus supellex: ideo fame infestabit, nec guttā aquæ inueniet, quæ linguam eius ardētibus flāmis succensam refrigeret: *Det Deus vobis*, inquit Apostolus, *spiritū sapiētiæ*, quo huiusmodi futuris prouideatis, reponentes nūc diuitias, vbi eas tūc ad vestri solatium inuenire possitis. Videt eosdē solū externā rerum speciem considerantes, retingentes elemosynarū largitionē, credentes per eam sibi sua bona deperire, curantes potius summo affectu recôdere & cōcludere: hæc tantū reputantes sua, quæ conclusa tenent; auersantes pœnitentiæ & mortificationis opera, tanquā salutis & vitæ cōtraria; sequentes voluptates, in quibus longam vitā positā suspicantur. *Det vobis Deus*, inquit

452
Ad Ephe
1.17.18.Genes. 41
33.34.Genes. 41
39.

Deute. 3.

Psal. 48.1

Apostolus, spiritum reuelationis, ut videatis & agnoscatis, quomodo in hac thesaurorum vestrorum reconditione & conclusione, vestra est constituta paupertas: quod non vobis reponitis, sed rugini, tineæ, & latronibus, & quod id solum tibi recondis, quod pauperi dederis: *Ut sciatis, quæ sit spes vocationis vestræ.* O si considerare velles spem vocationis tuæ: *Vocauit nos Deus, vocatione sua sancta, ut sepius Apostolus admonet.* Nunquid vocat te, ut à te aliquid petat, quæ de causa (inquit Ambrosius) Reges vocare consueverunt subditos, sicut vocauit rex Achab, Naboth, dicens ei: *Da mihi vineam tuam.* Nunquid, ut te in villam suam mittat pasturum porcos, te fame conficiens, sicut prodigum vocauit tyrannus ille? num, ut aliquid donum corruptibile transitoriū tibi conferat? *Deus omnis gratia,* inquit Petrus, *qui vocauit nos, in æternam suam gloriam.* Quid est, Deus omnis gratiæ? Deus, qui omnibus bonis abundans, omnia sua bona gratiosè in nos effundere constituit: *Vocauit nos in æternam suam gloriam.* Ut ipsammet suam gloriam obtineas, sis Rex regni ipsius, possideas omnia penitus, quæ ille possidet. Quis unquam rex aliquem seruum vocauit, ut omnia penitus bona & omnia regna sua illi traderet? Qui ad talia bona vocatus es, qui talia speras; possibile ne est, quod illa contemnens & paruipendens, te totum conuertas ad amplectenda stercora?

S. 18. Christus verius quam Promethæus homines sapientes efficit, docens, quomodo ex bonis suis utilitatem capiant.

THESAUORIZATE autem vobis thesauros in celo, ubi nec arugo &c. Sapiētissimus magister sapientissimè loquitur, doctrinamque tradit, quæ omnes homines summa efficiat sapientia præditos. Irridet S. Augustinus, quæ cæca gentilitas sub fabularum suarum inuolucro de Promethæo tradere voluit: de quo narrat, homines de luto finxisse, & igne à Ioue de cælo surrepto, in terram demisso, illos animasse. Homines ex luto finxisse, ideo dictum credit Lactantius; quia censet illum primum fuisse, qui hominum simulachra ex luto effinxit. Furtum ignis Plinius interpretatur, quod ex ferro & filice ignem extundere docuerit, seruareque in ferula. Diodorus constare ait, inuentam à Promethæo materiam, quæ ignis fouetur: de quibus Scholiastes Augustini; sed

ipse B. Augustinus utramque rem ad vnum eundemque effectum indicandum confectam fuisse iudicat, quia iuxta Theophrasti sententiam, optimus, inquit, sapientiæ doctor Promethæus fuisse perhibetur. Fuit Promethæus filius Iapeti (ut Hesiodus dixit) non quidem illius filij Noe, qui multis seculis Promethæum præcessit. Fuit namque Promethæus, ut Augustinus tradit, tempore Moyse, cum regnaret Assyrijs quartus decimus Saphrus, & Sicyonis duodecimus Orthopobus, & Criasus quintus Argiuis, quo tempore natus fuit Moyses in Ægypto, cum iam Iapetus filius Noe multis antea seculis obisset. Hic Promethæus frater fuit Athlantis, qui magnus fuisse astrologus dictus est, inquit Augustinus, unde occasionem fabula inuenit, ut eum cælum portare confingeret. Deditus autem fuit Promethæus speculationi & contemplationi; qui propterea cum maior esset natu, fratri ultro regnum Thesaliæ concessit administrandum, ac se cunctum dedit contemplationi inquisitionique rerum, in primis cælestium. Ideo altissimum conscendit Caucasum, ut sereno cælo, quam longissimè astra & signorum obitus & ortus spectaret. Inde cum descendisset, Chaldaeos edocuit artem speculandi cælestia, & quæ ad hominum vitam sustentandam essent utilia, & quomodo, quæ inter manus tenebant, possent ad vitam suam profectum conuertere: de quibus Scholiastes Augustini. Hac ergo de causa dicitur, igne de cælo delato homines quos formauerat animasse, quia sapientiam, & considerationem corporum cælestium hausit, quam hominibus tradidit, quos quia sapientes fecit, dictus est homines efformasse; nec enim aliquis dicitur esse homo, quousque sapiens sit. Irridet B. Augustinus eos, qui ista commiserunt, irridet etiam omnem Promethæi sapientiam. Quomodo enim doctor fuit sapientiæ, cum nullus eius temporibus legatur sapiens, qui iudicium aliquod de eius sapientia ferre potuerit? Nam de sapiente, solus sapiens potest iudicare. Quomodo sapientiam tradidit ad vitam seruandam, cum nullus eius instructione in vitam seruatus fuerit? Quomodo docuit in propriæ vitæ utilitatem omnia conuertere, cum nullatenus illis hominibus, quæ acquisierunt nunc prosint ad vitam? Optimus tamen sine dubio sapientiæ doctor CHRISTVS, qui non solum verè ex luto homines effinxit; sed homines luteos: & terrenos, filios Dei Deosque fecit: qui verè de cælis diuinam sapientiam in terram demisit, quiq; legitimam tradit, & sine errore docuit Astrologiam, quæ ad cælos pertinens verè explicans, & palam faciens; & qui modum

Vines codex lib. 18.

dum

2. Ad Timot. 1. 9.

Lib. de Nabuthæ.

3. Reg. 1. 6.

Lucæ. 15.

1. Petr. 5. 10.

453

18. de ciuit. cap. 8.

Lib. 7.

Lib. 5.

Vines. in 18. de ciuit. c. 8.

lib. de decē hordis. desiderabit aliorum bonum. Irridet B. Augustinus propter causas infra exponendas, omnes diuitū rationes, quas suę cupiditati prætexunt, quibus suam tenacitatē palliāt, dicentes: se intendere bonū filiorū, aut operum pietatis, aut religionis: intrēdunt enim post mortē Xenodochia erigere, Ecclesias dūtare; ideoq; nolunt diuitias expēdere. Sed optimē hos irridet Spiritus sanctus dicens: *Qui sibi nequam est, cui aliq; bonus erit? Non potes desiderare magis bonum alteri, quā tibi: sed non intendis tibi bonū, diuitias recōdens, & retinens intactas; imō teipsum priuas bono, quod eis vtens, habere posses: nō igitur intendis bonum aliorū. Ideo subdit: Non incundabitur in bonis suis, id est, nunquā ex illis gaudium reportabit: Iamas ellos gozara.* Non enim ex eis gaudium reportat, quando habet illa, quoniam intacta seruat; neq; quando alijs dimittit, minus enim tunc de eis gaudebit, quā quando possidebat. Ad-
 458
 Eccles. 14. *Qui sibi inuidet, nihil illo nequius: & hæc redditio est malitia illius.* In græco eadē phrasis seruat, *Qui sibi est inuidus*, id est, qui erga se est tenax, & auarus, nihil illo nequius. Dixerat Spiritus Sāctus absolutē, *Auaro nihil est scelestius*, aut vt in græco, *nihil est iniquius*: Nunc autem de quo auaro id intelligēdum sit, explicat, de illo videlicet, qui erga semetipsum est auarus, qui sibimet ipsi non benefacit, ex ijs quę congregauit: nihil eo nequius, quia nullum bonum intendit. Si namq; nō suū, multo minus aliorum. Et hæc inquit est *redditiō malitiæ ipsius*, id est, ipsemet sibi iustam suę auaritię infert pœnā, vt habēs bona, nullo modo eis perfruatur. Hæc auari iustissima pœna est, & grādis quidē. Pro supremo incredulitatis supplicio dixit Eliseus cuidam duci: *Videbis oculis tuis, & non inde comedes*: & Deus per Michēam prophetā: *Tu seminabis, & non metes; tu calcabis oliuam, & non vngeris oleo; & mustū, & non bibes vinū.* Imō & Deus suę legis transgressoribus similiter pro grādi supplicio id fuerat cōminatus: *Vineā plantabis & fodies, & vinum non bibes, nec colliges ex ea quidpiam; Oliuas habebis in omnibus terminis tuis, & non vngeris oleo.* Vnū ex Dei donis homini diuiti collatum, indicat sapiens cōcionator Salomon, esse diuitijs suis illū frui honorificē & delitiosē, quantum rectę rationis regula disponit, & ordinat. Ita intelligo illud, quod dixit ipse: *Nonne melius est comedere de laboribus suis, & ostendere animę suę bonū? Et hoc de manu Dei est.* Quidā existimant hæc dicta in persona impiorum, voluptatibus se tradentium; sed refragatur Chaldaus, & id quod postea similiter repetijt ex propria

agens sententia: *Omnis homo, qui comedit & bibit, & videt bonum de labore suo, id est, de diuitijs labore suo partis: Hoc donum Dei est.* Et latius inferius: *Hoc itaq; visum est mihi bonum, vt comedat quis, & bibat, & fruatur letitia ex labore suo, &c: & omni homini cui Deus dedit diuitias, atq; substantiam, potestatemq; ei tribuit, vt comedat ex eis, & fruatur parte sua, & latetur de labore suo: hoc est donum Dei.* Expende illud; Potestatem ei tribuit, vt comedat ex eis, id est, verū dominium ei concessit. Hoc Dei donum cōcessum est diuiti, vt in republica sua viuēs, se iuxta cōditionis suę qualitatem tractet, & expēsas honestas faciat, comedat aut mēsam teneat statui suo decentem, suppellectilem qualitati suę congruētē. Hoc enim ipso ostenditur verus dominus diuitiarū, qui illas ad omnem quem vult vsum licitū conuertit. Auarus autem hanc potestatem non videtur sortitus, ideoq; nec dominus diuitiarum iudicatur. Est enim dominiū potestas vtendi re in omnem vsum licitum. Verē namq; illū arctat auaritia, & ita cōpressum tenet, vt quamuis appetat comedere, non valeat ad facultates suas manus extendere. Vnde cū de alienis comedit, deuorat omnia; cū ex suis sustentatur, non audet tangere aliquid. Auarū ergo Deus hoc ipso punit dignas suę auaritię pœnas tribuens, quod nō dimittit eū bonis suis frui; sed quod omnia intacta procuret reseruare, non sibi sed alijs; sitq; bonorū suorū, nō tam possessor, quam custos, alijs custodiens & seruans intacta & sine diminutione. Maius tamen malum & grauiorē auari pœnam voluit Sapiens prædictis verbis exprimere: *Et hæc inquit est redditio malitiæ illius*, id est, hoc permissū est à Deo, peculiari suę prouidentię & iustitię dispositione, ad puniendā malitiā illius. Grandis est malitia auari: est enim crudelis, immitis, durus, Dei obliuiosus, iniustus, &c. Hoc autem remedium suis iniquitatibus Deus constituit (inquiunt sancti patres Cyprianus^a, Chrysostomus^b, Hieronymus^c, Ambrosius^d, & Augustinus^e) vt suis diuitijs sua peccata redimat, sibiq; benefaciat: vnde huiusmodi hominibus dixit Dominus^f: *Date eleemosynā, & ecce omnia munda sunt vobis.* Qui ergo sibi non benefacit, intelligendus est iam æternæ damnationi adiudicatus, & quod Deus vult, illius malitiā punire. Quando vides auarum nō expendentem in vestitu, conuiujs, filiorum ornatu, ædificiorum extruptione, ne illum omninō cōdemnes, aut damnatum credas, si sibi benefacit, sicut Zachęus, largas eleemosynas faciēs; & ne de illo desperes, sicut nō desperauit Daniel de Nabuchodonosor,

Eccle. 3. 13.

Eccle. 5. 17

J 459.

^a Lib. op. & eleem. c.^b Hom. 7. de peniten. & 67. ad populum.^c In Psal. 133. post. medium.^d Libro. de Elia. c. 10. & serm. 30. & 31.e Libro. 50. homi. hom. 39. ad finē.^f Lucæ. 11. 41. Daniel. 4. 24.

si eius

Tob. 12. 9.	si eius consilium sequeretur: <i>Peccata tua elemosynis redime. Certum est enim, quod elemosyna (si ut decet fiat) à morte liberat, & nō patietur animam ire in tenebras. Quando autē videris auarum, qui erga semetipsum est auarus, nihil in suæ animæ cōmodū expendens, omnia recondens; crede Deum decreuisse peccata eius punire, & malitiæ suæ debitam reddere pœnam. Quid igitur agendū? Paulō inferius (vt omittamus nonnulla, quæ ad hoc idem institutū subdit Spiritus sanctus) id exprimit dicens: Fili si habes, benefac tecum, & Deo dignas oblationes offer. In græco Fili, quomodocūq; habueris, benefac tibi. Prima cura sit, tibi metipsi ex tuis bonis benefacere. Quod si quæras, Quomodo benefaciā mihi? id explicat subdēs: Deo dignas oblationes offer. Oblationū nomine (quantum credo) elemosynas intelligit, quas hostias Deum placantes vocauit Apostolus, dicēs; Beneficentiæ, & cōmunionis nolite obliuisci; talibus enim hostijs promeretur Deus. Et has vocat oblationes dignas Deo: quibus verbis grāde mysteriū indicat. Deo equidē in se ipso, & in suæ gloriæ maiestate, nihil dignum potest homo offerre. Quid dignū offerā Deo? inquirebat S. Prophetā, totius populi nomine. Certē omnia quæ sunt in terra, imò & ipsi cœli, & cœli cœlorū, & omnis creatura visibilis & inuisibilis, tanquā nihil, & inane reputatur in conspectu eius: Quoniā tanquā momentū statera, sic est ante te orbis terrarū, & tanquam gutta roris ante lucam, quæ descendit in terram, inquit Sapiens, & Isaias, ecce gentes quasi stilla situla, & quasi momentū statera, reputata sunt, &c. Gentium nomine Ambrosius^a & Hieronymus^b intelligunt omnes cœlestes & spirituales creaturas, nempe angelos, archangelos, principatus, potestates, dominationes, thronos, cherubinos, seraphinos, millia millium eorum, & decies centena milliū eorundē. Quæ omnia elegantissimē Chrysostomus prosequitur peculiaribus tractatibus de incōprehensibili Dei natura, locū istū Isaiæ expēdens. Et verē quāuis Dauid Rex esset supremus, de se dicit: Substantia mea tanquā nihilū ante te. Et ne ei diceret: Si tu es tāquam nihilū, alij dabuntur, qui possint aliquāliter ante Deū estimari, subdit: Veruntamen vniuersa vanitas omnis homo viuens. Deus tamen, cui in sua maiestate nihil dignum poteramus offerre, se nobis attemperauit, & vt Chrysostomus loquitur, cōdescensum fecit: & vt egregiē prosequitur Augustinus, rē istā explicās, cū ipse nullatenus bonorū nostrorum egeat, vt tamen aliquid dignū erga eū possemus facere, esurire dignatus est in pauperibus suis: se enim fecit pauperem in paupere, famelicū</i>	in famelico, nudo in nudo, infirmum in infirmo, vt quia illi in se ipso nullam dignam poteras oblationē offerre, posses in illo, quē vides pauperem, famelicū, & nudū. Si enim Deus se tibi præsentiē exhibet, indigens frusto panis; condigna ipsi pro eo statu erit oblatio, si frustum panis offeras. Si se tibi offert nudus, cōdigna erit oblatio, si vestimentū, quō caret impertias, &c. Et verē hoc credo esse, quod Dauid dicere voluit. Dixi domino Deus meus es tu, quoniam bonorū meorum non eges. Desiderabat Dauid, aliquam Deo dignam oblationē offerre, & rē attentē cōsiderans, nullam vidit, quæ talis esse posset, quoniā Deus plenus est, nullaq; ratione alicuius indiget. Quid igitur facies o Dauid? quomodo Deo aliquid offeres dignū? subdit: Sanctis, qui in terra sunt eius, mirificauit voluntates meas inter illos. Sanctos, qui sunt in terra eius, vocat pauperes, qui sunt in mūdo: Domini enim est terra & plenitudo eius: quos vocat Sanctos, quia quamuis multi eorum sint grandes peccatores; sed Deū repræsētant & referunt, & in Dei persona & nomine nobis exhibēt. In his, inquit, mirificauit voluntates meas; fecit eas mirificas & sublimes; nam per id, hoc mihi pręstitit, vt sibi digna possem offerre munera. Ecce quomodo poteris tibi met ipsi benefacere, dādo elemosynas. Et vide phrasim, quæ vtitur: Deo dignas oblationes offer. Non dicit: Da pauperibus bona tua, distribue bona tua inter egenos: loquitur enim cum auaro, qui si verbū dādi aut distribuendi audiret, terreretur statim: idcirco ab illo abstinere, & dicit, Offer Deo, vt hoc ipso intelligas Deum nullius rei egere: ideoq; quæ illi obtuleris, non esse ab illo deuoranda, & tibi perdēda; sed potius tibi conseruanda ab illo, qui omnia quæ in eius manus reposueris, tibi recondita seruabit, reddetq; multiplicata, meliorata & omnibus modis tibi prōficua, de quo Spōsa dixit: Manus eius tornatiles aureæ, plena hyacinthis. His concinit excellentissima B. Chrysostomi doctrina, qui supponit ^c Christianorum opera bona dici posse ipsorum sacrificia, signāter elemosynā: supponit itidem ^d , vnūquēq; Christianū, qui perfecta fide pollet, cū videt pauperē, debere imaginari se altare quoddā Dei videre, in quo gratū ipsi sacrificiū offerre possit: elemosyna enim pauperi collata, sacrificiū quoddā est, omni humanitatis genere pręstantius, per quod non tam pauperi, quam Deo, quod impenditur, datur: benē propterea Dauid ^e admonuit, cum vides pauperem, debere te intelligere super pauperem: benē etiam Sapiens hortatur, vt Deo dignas offeras oblationes. Ob	Psal. 15. 460 Psal. 13. 1 Cant. 4. 1 Homi. 1. in Epist. Hebræos. 2. in 2. ad Corinth. ad 1. nem. Psal. 40
-------------	---	---	---

iel. 30.
30. locutus est: *Tu nosti, quomodo seruiet tibi, & quanta in manibus meis fuerit possessio tua: modicum habuisti antequam venire ad te, & nunc diues effectus es: iustum est igitur, ut aliquando provideas domui meae.* Efficacissima sanè ratio, quā nec barbarus ille Labā potuit inficiari. Longum tempus insumpsi, in his quæ bonū domus tuæ cōcernebant, & ad te expectabāt: *iustum est igitur.* Singula verba expende. Pōnit notam illationis *igitur*, quia ex illo antecedenti, hoc consequens euidentissimè sequitur. Et nō dixit, decens est, aut cōgruū, aut honestū, sed *iustum est.* Ex debito siquidem iustitiæ, magis mihi teneor, & domui meæ, quam tuæ. Qui igitur ut debito meo satisfacerem, grandem curā & longum tempus procurandis domus tuæ bonis insumpsi, iustius obligatus censebor, ut aliquod saltē tempus, domus meæ bonis procurandis impēdam: *ut aliquando*, inquit; iniultū est enim, omnia alijs dare, & nihil sibi met ipsi referuare. Similiter te discurrere voluit Petrus. Et si qualibet die hanc rationē attenderes, utilius tibi esset consultum. In mūdo positus, attendisti quæ ad illum spectant; curam habuisti honoris, famę, diuitiarum, & facultatum: iustum est igitur, ut tibi met ipsi provideas. Surrexisti mane, curam habuisti filiorum, vxoris, domus, seruorum, negotiorū, comestionis, &c; nōne iustum erit, ut aliquando tādē aliquid temporis & curæ, in tuę ipsius salutis beneficiū impendas? Optimè S. Petrus Chrysologus, Vivamus inquit, Deo paululum, qui seculo viximus totum; dedimus corpori annū, demus animæ paucos dies: tempus est, ut aliquando tibi domuiq; tuæ provideas. Quibus concinit illa sancti Apostoli exhortatio: *Rogamus vos fratres, ut abundetis magis, & ut vestrum negotium agatis.* Mirū est, quod cum tot tam varijsq; negotijs implicatus sis, nihil minus cures, quam negotium tuum agere. Neq; enim negotium est, thesaurizare filijs, edificare domos, congregare pecunias; sed ea quæ salutis animæ tuæ congruunt pertractare, & procurare. Ad hoc institutum poteris annotare, quæ ad aliud supra annotabamus de Beata illa Ruth, quæ tota die spicas legens, nocte adueniente excutiebat eas, attendens quidnam grani sibi ex suo relinqueretur labore. Tota namq; die quasi spicis colligendis attendis, manus mentis & sollicitudinis extendens ad varia negotia, tanquam ad diuersas spicas honoris, salutis, voluptatis, diuitiarum, collocationis filij, matrimonij filiarum: vide quid tibi ex his omnibus remaneat; quidnam ad tuam salutem & animæ profectum fueris lucratus. Ita egit sapiens

Salomon, & quando concionatoris diuini assumpsit officiū suis auditoribus expressit, ut ex eo quod ille experimento didicerat, addiscerent similiter spicas, quas collegerat unusquisq;, excutere. Exponit inprimis copiosè, se per omnia operum genera laboriosissimè versatum, intendisseq; omnibus rebus seculi magna cum curiositate: ædificauit domos, plantauit vineas, fecit hortos & pomaria, & cōseuit ea cuncti generis arboribus, extruxit piscinas aquarum, possedit seruos, ancillas, grandemque familiam, coaceruauit argentum & aurum, & substantias Regum, & prouintiarum, &c. Grandia sine dubio videntur opera hæc, regia, & sublimia, ab eo profecta, cui non deerat facultas, qui Rex erat, omnibus regibus ditior; nec voluntas, qui ad huiusmodi opera, eam plenè voluit applicare. Sed quid tandem factum est? Tanquam altera Ruth ad excutiendas spicas se conuertit, ut videret quidnam grani sibi remaneret. *Cumque* inquit me conuertissem ad vniuersa opera, quæ fecerant manus meæ, & ad labores, in quibus frustra sudauerā, vidi in omnibus vanitatem, & afflictionem animi. Tota hominis perditio pendet & prouenit, ex eo quod homo, non aliquando se conuertit, ut videat opera manuum suarū. Hoc enim est, quod illis Deus vitio dedit per Prophetam, dicens, nullum esse qui dicat, *Quid feci?* Multa Salomon fecerat, & ad ea omnia contuenda se conuertit. Habuit se, inquit S. Gregorius Thaumaturgus, sicut homo, qui ex profundo somno expergefit, aut qui post profundas tenebras oculos aperit luce perfusus; quæsiuit, quidnam sibi ex omnibus illis relinqueretur; quemnam profectū reportarit. Considerauit, an in aliqua illarum spicarum, quas sollicitè collegerat, quæ pingues videbantur & plenę, aliquod grannū sibi remaneret; an potius omnia essent paleæ. Et quidnam tandem inuenit? *Et vidi* inquit, *in omnibus vanitatem, & afflictionem spiritus.* Singula verba expende. *Vidi*, non suspicatus aut opinatus sum; sed manifestissimè conspexi. *Vidi*, clarissimè contuitus sum, *In omnibus vanitatem, & afflictionem spiritus.* Vide duo epitheta, quibus quod reperit, excellentissimè exprimit: primum, *Vanitatem*: Aquila legit, *Vaporem*: nihil debilius vapore, qui quouis vento flāte dissipatur: Secundū, *afflictionē spiritus.* Hieronymus sequutus Aquilā legit, *Passionē spiritus aut venti*; nā spiritus pro vëto sumitur sæpe in scriptura. Nihil aliud reliquū fuit, quā si ventū comedissem, & de paltus fuisset. Vide quid satietatis homo ex vento reportet, qui est sicut Ephraim, de quo dictum fuit: *Ephraim pascit ventum.* Osee. 2. 1.

Eccles. 2. 11.

464

Jerem. 2. 6.

In c. 1. Ecclesiastes.

u. 11. 33
id Timo.
20.
cle. 10. 9

niam vt supra diximus, est *venenum aspidii in-
sanabile*; Et Paulus, est *radix omnium malorum*;
Et Sapiens: *Nihil scelestius auro*. Non tamen
hoc solū voluit Sapiens indicare, quod om-
nibus notissimum est, sed illud quod subdit:
Diuitiæ congregatæ in malū domini sui, indicans,
pecuniarum nimiam cōgregationem, & te-
nacem retentionem, grande malum domi-
no suo inferre. Nō loquitur de diuitijs per
vstas & iniustitias acquisitis; hoc enim al-
liud negotium est; cuius mala omnibus sunt
manifesta; sed de eo solummodo, qui diui-
tias multas congregatas tenet, quas sine in-
iustis contractibus acquisiuit, & licite: ex il-
lis namq; prouenit pessima omnium infir-
mitas. Non solum homo iufirmatur, ex eo
quod noxios comedit cibos, vt fructus vi-
rides, aut anguilam corruptam, aut rem in-
digestibilem; sed etiam ex eo, quod cibos
bonos benè eleganterq; conditos nimis co-
medit: nec infirmitatem solum contrahit ex
eo quod sanguinem corruptum habet, sed
ex eo etiam quod & si bonum, multum ta-
men & superabundantem: ex his enim vt
ex Hippocrate & Galeno refert S. Hiero-
nymus, sequitur omnium infirmitatum pes-
sima, apoplexia grauis, quā soluere, vt idem
dixit Hippocrates, est impossibile; aut ve-
rò suffocatio natiui caloris, quæ nullum ad-
mittit remedium; aut sanguinis ebullitio &
ascensus ad guttur & caput, quod vocamus,
garroillo. Ecce infirmitatem pessimā, quam
vidit: pecuniarum nimiam cōgregationem
& retentionem, quæ animæ inducit apople-
xiam, suffocationemq; caloris charitatis. An
notauit Seneca prouidē naturam sanguisug-
as abundanter produxisse, vt infirmitati
pessimæ, quæ ex nimia sanguinis abundantia
procedit, adhiberet remedium: similiterq;
prouidum Deū monstrat, ex eo quod pau-
peres quasi sanguisugas famelicas inter nos
abūdanter constituit, qui sanguinē nimium
diuitiarum sugant in bonū diuitum. Ita ho-
mo gentilis sapienter dixit. Excellentius ta-
men Euāgelista catholicus expressit, nobis
exhibens diuitem quendam, quem ex eo so-
lū infirmatum ostendit, quod huiusmodi
nimia sanguinis redundaret abundātia, qui
sanguisugam, quam ad ianuam habebat, no-
luit applicare, vt sanguinem sugeret redun-
dantem, ideo quasi apoplexiam incurrisse,
non tam corpore quam animo, idem Euan-
gelista voluit indicare, subitam illius mor-
tem, sicut apoplecticis accidit, & æternā qui-
dem exponens, & dicens, *Mortuus est diues, &
sepultus est in inferno*. Ecce infirmitatē, ex qua
mortem contraxit perpetuam, *Mortuus est di-
ues*: erat enim diuitiarum rebundantia exu-

berās. Ecce infirmitatem pessimam. Adhuc
nihilominus si totum textum perpendas, a-
liquid altius voluit Sapiens contionator in-
dicare, dicens, grande malum & infirmita-
tem omnium pessimam hanc: *Diuitiæ congre-
gatæ in malum domini sui*. Idem est, in malū iux-
ta scripturæ sacræ phrasim, quod *ad malum*:
qua vsus Paulus dicebat: *In hoc positi sumus*,
id est, ad hoc. Ecce grande malum, & infirmi-
tatem pessimam: *Diuitiæ cōgregatæ*, ex qui-
bus earū dominus nihil sibi penitus nisi ma-
lum reportat, vt videatur ad sui solummo-
do malum eas congregasse. Hæc summa pe-
stilentissimaq; infirmitas. Quod si dicas: Et
quis tam stultus, insipiens, vecorsq; potest in-
ueniri, qui pecunias solummodo ad sui ma-
lum congreget, congregatasq; teneat? Cer-
tum est, vt D. Thomas⁴ sæpè ostendit, illud
celebre Beati Dionysij^b, axioma, quod &
Aristoteli^c, fuit in confesso, quod nullus in-
tendens ad malum operatur; & multo mi-
nus, qui diuitias conquirit, & sibi reponit,
in quibus iuxta seculi sententiam omne bo-
num continetur. Quis ergo hanc pessimam
infirmitatem incurrit, vt solum sibi malum
intendat ex pecunijs? Omnes diuites, qui di-
uitias congregant, congregatasq; & recon-
ditas apud se retinent: hi omnes solummo-
do ad sui malum sine dubio congregant. Id
quod Sapiens euidentissimè demonstrat ex
eo, quod adueniente morte, quæ non tar-
dat, nihil penitus diuiti relinquitur, nisi pec-
cata, quæ redimere per pecunias posset, &
quæ conquirendo diuitias reportauit. Vi-
det ergo Sapiens has pecunias cōgregatas,
& dicit: *In malum domini sui*, tantummodo ea-
rum dominus sibi ex eis reportabit malum.
Quod probat euidenter: *Pereunt enim illæ in
afflictione pessima*. Afflictionem pessimam, vo-
cat mortis horam, quæ etsi omnes affligat,
sed pessimè id est, summè, acerrimè, & cru-
delissimè diuites. *O mors*, inquit Sapiens, *quā
amara est memoria tua, homini pacem habenti in
substantijs suis*? Dicebamus supra, scripturam
Sacram, rem quā nullus sermo explicare po-
test, explicare solitam interrogatoria phra-
si aut admiratoria: vt, *Quam magna multitudo
dulcedinis tuæ*. Et *O Israel, quam magna domus e-
as, Isr, quam pulchra es amica mea, quam pulchra
es*. Non potest explicari, quā amara, & acer-
ba sit diuiti mortis memoria; ideo dicit qua-
si admirando aut interrogando; *Quam ama-
ra*? Et si sola memoria mortis tā amara, quā
tum mors ipsa erit? nihil enim leuius est, quā
memoria, aut recordatio alicuius rei, quæ
breui cogitatione finitur. Adueniente mor-
te pereūt diuitiæ, in afflictione pessima, sum-
mam inducentes afflictionem: Sunt enim di-

1. Ad Thef.
3. 2. & 1. ad
Timo. 1. 11

1. 2. q. 8. ar.
1. & 3. cont.
gent. c. 3. 4.
16. 17.
De diuin.
nem. c. 3. ali-
quātulū an-
te finem.
1. ethi. c. 1

Eccles. 5. 13
citat.

Eccles. 31. 1

Psal. 30. 10
Baruc. 3. 24
Cant. 4. 1.

467.

repentinus superueniet interitus. Hinc, inquit Gregorius, subdidit idem Apostolus: *Vos autem fratres non estis in tenebris, ut vos dies vellet tanquam fur comprehendat: Omnes enim vos filij lucis estis, & filij diei; non sumus noctis neque tenebrarum.* Non erant in nocte, qui attentata cōsideratione mortem & domini aduentum expectabant. Nocte ergo diuitem opprimit tēpestas; quia aduenit ei mors, cum minus eam sperat, quando magis implicatus est curis huius vitæ, & quando dicitur *Pax & securitas*. Vnde Pagninus verba Iob legit: *Nox furatus est eum turbo*, id est, venit turbo nocte, & furatus est eum. Venit tāquam fur nox, & furatus est eum, qui nullo modo sibi à morte cauebat: id quod, ut idem Gregorius annotat, *C H R I S T V* indicare voluit, de quodam diuite agens, qui cum nihil minus quā de morte curaret; sed totus intentus esset vitæ præsenti; longanquē sibi vitam promitteret dicens: *Animæ meæ habes multa bona, reposita in annos plurimos, requiesce comede, bibe &c.* Tunc cum multorum annorum, inquit Basilus, delicias sibi ipsi imaginabatur, subito ad eum facta est vox: *stulte hac nocte repetent animam tuam, & quæ parasti cuius erunt?* In huius confirmationem & explicationem expendit idē Gregorius, quod Helii asseruit de diuitibus, & potentibus agens; *Subito moriuntur*. Quamlibet enim (inquit Gregorius) serō de hac vitā tollantur, subito & repente tolluntur; quia finē suum cogitando prouidere nesciunt. Subitum siquidem est homini quod cogitare non potuit nec cogitauit &c. Obserua item illud: **475.** **תופ** Opprimit eum tempestas. In hebræo, pro tempestate, habetur nomen, *Suphab*, quod significat turbinem aut tempestatem turbulentissimam & violentissimam, ex grandi vento concitatam; quomodo aliquando Vulgatus vocem trāstulit, quomodo & Pagninus legit, *Furatus est eum turbo*. Accidet itaque ei, sicuti Pharaoni, cuius casum elegantissimē Moyses descripsit. Deo agente apertum fuit mare, & parata via, per quam Israelitæ trāsirent. In spiritu, inquit, furoris tui congregatae sunt aquæ, stetit unda fluens, congregatae sunt abyssi in medio maris. Spiritum furoris Dei vocat, ventum validum, quem Deus misit ad aperiendum mare, & sternendam viam. Quo flante, ut in hebræo habetur, *coagulatae sunt abyssi in corde maris*, concretæ sunt aquæ, inquit Euthymius, quasi murus & concreti sunt fluctus in medio maris. Hinc apparet manifeste, inquit Caietanus, quod ventus à Deo immissus, non solum fuit ad exsiccandum locum maris & terram, super quam aquæ fuerant; sed etiam ad coagulan-

dam aquā hinc & inde super mare. Per modum itaque congelationis, aquæ steterunt tanquam muri & acerui aquarum, affecti hinc & inde super mare. Et ad exaggerationem miraculi dicitur; *In corde maris*, quia coagulatio maris in superficie & ad oram, naturaliter fieri potest; sed in corde, hoc est in profundo ac medio maris fieri, miraculum est. Dicitur autem ventus ille immissus à Deo, *spiritus furoris eius*; aut quia vehemens, aut quia potius ab eius indignatione contra Pharaonem procedebat, ut B. Hieronymus censet. Non enim tam Israelitas illo medio liberare, quam durum & rebellem Pharaonem punire intendebat. Potuit namq; Deus Israelitas multis modis à Pharaonis potentia liberare; sed summe illi indignatus, hunc elegit, quo illum tanquam in masepula & laqueo comprehenderet. Vnde oranti Moyli, cum videbat contra se & populum Dei aduenientem Pharaonem, dixit Deus, *Eleva virgam, & extende super mare; ego autē indurabo cor Aegyptiorum, & persequantur vos, & glorificabor in Pharaone*. Et vere ita factum fuit. Ingressis enim Israelitis fugientibus, videbis Pharaonem post illos securē, & sine timore mare ingredientem & arrogantissimē dicentem: *Persequar, & comprehendam, dividam spolia, implebitur anima mea, enaginato gladio meo interficiet eos manus mea*. Quis explicare valeat, quāta superbia inflatus incederet Pharaon? Secum ferebat excellentiores duces, quos electos principes, Moyses vocat, *Triastae*. Septuaginta trāstulerunt: vocantur enim, *Triastæ*, apud grecos, inquit Hieronymus, principes secūdi gradus post regiam dignitatem. Omnem itidem Aegypti gloriam secum ferebat. Ut enim scriptura sacra refert, *duxit currum & omne populum suum assumpsit secum. Tulitque sexcentos currus electos, & quicquid in Aegypto currum fuit, & duces totius exercitus*. Iosephus scribit, fuisse in illius exercitu præter septingentos currus, Septuaginta millia equitum; & scutariorum peditum, ducenta millia. Ideoque, ut bene expendit Paulus Orosius, meritō Israelitæ quamvis armati egressi fuissent de Aegypto, & essent inter eos sexcenti mille virotum electorum ad pugnam, crediderūt, se illis non solum prævalere non posse, sed nec ab eis defendi. Et vide quanta securitate, inter mediz aquas stultus homo procedebat, quod ibat superbis clamoribus iactans, & dicens: *Persequar, comprehendam, dividam spolia &c.* Sed quid factum est? Quando magis se credebatur secutum; *Fluit spiritus tuus domine, & operuit eos mare, & submersi sunt quasi plumbis in aquis vehemētibus*.

In capit. 15.
Ezech.

Exod. 14. 16

Exod. 15. 9

In capit. 23
Ezech.

Exod. 14. 7

Lib. 2. anti-
quit. in fine.

lib. 1. c. 10.

fuisse in multis fluctibus, ubi omnia quae habebat; & secum tenebat, penitus, vi tempestatis amisit, sibi quo defuerunt; nec adfuit ex tot curribus vnus; nec ex tot principibus, ducibus, militibus, aut equis, vnus ad quem posset conuertere manum; sed vbiq; fluctus, & aquae opprimentes & suffocantes. Idcirco S. Prosper Aquitanicus vocat aquam illam, Vindicem Dei. Hoc sine dubio peccatoribus accidit, qui contra Deum tanquam Pharaonis militantes peccatis, signanter autem diuiti avaro, de quo bene dicit Iob; *Quod n. Ille opprimit eum tempestas*. Incedit ille tanquam alter Pharaon superbus, crudelis, diuitiarum iactantia gloriosus, Dei pauperes persequens & omnia sibi rapere contondens, & dicens: *Comprehendam, implebitur anima mea*. Sed quando maiori se credit consistere securitate, respicit Deus, & oculos conuertit ad grandia eius facinora puniendae, & ex columna suae diuinae iustitiae emittit infirmitatem subitam & insperatam, quae conterat currum corporis, rotas sensuum & corporaliū virium, vnde miser remanet attonitus, conturbatusq; mente: & anima, quae tanquam eques est, in terram cadit, non valens recte discurrere, nec attendere ijs, quae attendere oporteret. Certum est, animam dum viuit homo, esse in corpore tanquam equitem in curru, ferturq; ab eo; nam pendet in suis operationibus à corporis sensibus, vt philosophi tradunt: vnde sensibus contritis & deficientibus, & languentibus corporis viribus, cadit misera anima, non valens discurrere, attendere, cogitare. Illum videbis lethargo somno oppressum, alium doloribus ita contritum, vt nullus ei locus deliberandi relinquatur: alter in phrenesim incidit, alter dolore capitis acutissimo totus consternatur. Cupit iam fugere & vitam in melius mutare, sed longa restat ei via; nam habere veram contritionem ex animo, & mente perfecte conuertere in Deum, difficillimum est, & singulari supernaturali eget auxilio. Ille insuper impeditus est, propter corporis currum contritum, & totas sensuum euersas. Venit statim tempestas mortis valida, quae vndiq; miserum inuoluit fluctibus, quae omnibus, quae habebat, destitutum dimittit, vt non iam sibi relinquatur pecunia, aut diuitiae, aut domus, aut ager, aut census, aut gemmae: nihil enim secum aufert, omnia sibi defecerunt (dixit beata Monica ad filium suum Augustinum, agens de Imperatore Romano, cuius corpus vermibus repletum videbat) cum defecit spiritus eius, aurum, argentum, lecti cburnei, mensae plenae epulis, famuli, comites, &c. Bene ergo dicitur, *Nocte opprimit eum*

tempestas. Simul autem apprehendet eum, quae aqua, inopia. Quibus verbis primo indicat, inopiae magnitudinem, quae omni ex parte eum circundabit & cinget. Sicut enim quando tempore diluuii aqua aduenit, & homines comprehendit; vbiq; eos cinxit, & concludit, secundum caput, pedes, manus, oculos, aures, & omnes sensus; nec tantum exterius, sed & interius omnia penetravit & repleuit: ita inopia miserum illum omni ex parte cinget, vt nihil penitus sit, quod non gradi inopia crucietur. Aderit fames canina, sitis rabida, ardor exurens, frigus horrendum, horrendae visiones, terrifici clamores, timores, poenae: & nihil penitus habebit; quo non solum haec omnia mala; sed nec eorum minimum possit lenire. Vnde acutissime D. Gregorius expendit petitionem illam diuitis, quae guttulam aquae petebat. Certè non hanc postulabat, quod censeret sufficientem, ad tam implacabilem poenam, quae torquebatur, subleuandam; sed vt ostenderet, quam grandem inopiam incurrisset, vt nec gutta aquae habere posset. Et merito tali inopia se sensit oppressum, qui nihil penitus secum tulerat, aut viuens praemiserat, quod mortuus iuuenire posset: nec enim micam panis Lazaro dare curauit. Certè non potest maiori argumento grandis inopia, quae hunc diuitem apprehendit, explicari. Obserua itidem verbum illud, *apprehendet eum*: idem est enim, ac si dicat: *Ei dominabitur*, sicut leo apprehendens praedam, quam totaliter sibi subijcit, à cuius vnguibus liberari nullatenus potest. Non erit talis haec inopia, vt ab illa possit homo liberari, post diem aut mensem, aut annum, aut saltem post mille annos: sed in eternum duratura, eo modo, quo dixit Dauid: *In eternum non videbis lumen*, Luminis enim nomine, bona solent intelligi in scriptura, sicut tenebrarum typo, mala. Non videt lumen aliquod, nullum penitus bonum habebit; & quamdiu hoc? *In eternum*: apprehendet enim eum inopia, & suis vnguibus ita tenebit compressum, vt effugere non possit; sicut dixit Apostolus. Quae etiam loquendi phrasi semel & iterum Sapiens locutus fuit, ad idem exprimendum: *Veni tibi quasi cursor egessas, & mendicitas quasi vir armatus*. Theodorius legit: *quasi vir hastiferus*, qui lancea cosodiatur. In primis, veniet tanquam cursor, quia non tardabit; deinde tanquam vir armatus, qui omnino deiiciat, subijciat, & victum teneat. Septuaginta pro inopia, legunt, dolores; sed in idem recidit.

§.25. Deus super thesaurizantem in terra cōstringet manus et irridebit, et homines in eius morte philosophātes dicūt, quæ ante aduertere oporteret.

479

Ad hoc institutum alia S. Iob prosequitur, quæ ne nimis sumus prolixī, in aliud tempus dimittamus. Tandem autē cōcludit: *Stringet super eum manus suas, & sibilabit super illum, intuens locum illius.*

Iob. 17. 23.

In cat. græca.

Luc. 16. 26.

Mat. 23. 45.

Ser. 8. 2.

Serm. cont. Iudæ. & gētil. de nuptijs. 10. 3.

Hæc verba duobus modis intelligi possunt: primò, ut suppositum eorum sit Deus, qui stringet super impium diuitem manū suam, & sibilabit super eum; quæ sensum sequutus fuit Philippus Diaconus. Dicitur autē Deus stringere manum suam super eum, quia illū cōstringet, arctabit, cōcludet, pernis, cruciatibus, ignibus, flammis omniq; dolorū genere, ut amplius emergendi nulla super sit facultas, sicut Abraham ad diuitē Epulonem dixit. Sed & alia etiam de causa potest dici, quod Deus stringet manū super eum, & sibilabit super eum. Toto siquidem tēpore, quo viuis, o diues, Deus extensas tibi suas manus offert, ut in eis tibimet ipsi reponas, quod tibi possit reddere, quando cuncta tibi deficient. Non enim petit à te, ut sibi retineat; sed ut tibi reseruet restituēda. Quod si dicas: Et quando Deus ad me venit, manus suas extendēs, ut in eis bona mea reponam? Hanc interrogationem miseri facient, quando CHRISTVS eis dicet: Esuriui, & nō dedistis mihi manducare, &c. dicent enim: Dñe quando te vidimus esurientem, &c. & respondebit: *Amen dico vobis; quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* Manus ergo pauperis, quas corā te extensas apertasq; vides, manus Dei crede & cognosce, inquit S. Petrus Chrysologus, qui in eis à te reponi postulat, nō quod pauper corrūpat; sed quod tibi reseruet. Tu Deo petenti & extendenti manus suas, cōtrahis & cōprimis tuas, nihilque in eis penitus reponere vis: cōstringet propterea tunc ille ambas manus suas, nihil penitus tibi redditurus, nec guttā aquæ cōcessurus. *Sibilabitq; super illum*, idest, eum irridebit, improprians locū; ad quē deuenisse miserū videt. Annotauit B. Chrysostomus, quando post peccatū Adæ Deus clamando veniebat, dicēs: *Adam vbi es?* non interrogādo quod nesciebat locutū; sed quasi irridendo, subsannādo, & sibilando: quasi diceret; Quonā miser peruenisti? Vbinā diuinitas,

quam per esum fructus vetiti tibi promittabas? vbi dona, quæ à me acceperas? vbi subiectio omnium creaturarū? Hæc omnia perdidisti &c. Multò magis irridebit impios in inferno existētes, & sibilabit super illos: *Qui enim habitat in calis irridebit eos, & Dñs subsannabit eos.* Dicit ad impiū diuitē, quod Abraham ad Epulonē; Recepisti bona in vita tua. Vbinam lectus eburneus? vbi mensæ dapibus plenæ? vbi opipera edulia? vbi vina pretiosa, & exquisita? *Vbi sunt dy tui, in quibus habebas fiduciam? surgant & opitulentur tibi, & in necessitate te protegant.* Hocq; est, quod Deus per Sapientē dixit: *Quia vocavi & renuisti; extendi manū meam, & nō fuit qui aspiceret &c. ego in interitu vestro videbo, & subsannabo.* Clamat Deus vociferans pauperū ore, nō audis; extendit per eos manus suas, & nō aspicias: ille suas erga te cōstringet, & subsannabit & sibilabit: *Qui enim obturat aures suas ne audiat pauperem, ipse clamabit & non exaudietur.* Hanc Dei irrisiōē & subsannationem expēdens Basilius, iudicat illā superare omnē damnationis pœnā & talem iudicat illā, qua Deus irridens illum, quæ nocte mortis subitæ & inopinatę tēpestate opprimēs, dixit: *Stulte, quæ parasti, cuius erunt?* B. Gregorius & D. Thomas credunt, suppositum huius propositionis sententiæ, *Stringet super eum manus suas*, esse, hominē aut amicū; qui in mundo relinquitur, videns mori huiusmodi diuitē. Cū namq; id euenit, cōsuevit homo cōstringere manus suas, complodendo eas, & digitos conferendo, & palmis manus percutiendo: tuncq; sibilat vnusquisq; ad alterū, quæ coram se tenet. In hebræo verbū *sarak*, quod aliquādo significat sibilare, cū alterū irridemus; aliquando verò submissē & admirādo loqui, quasi musitādo: quomodo sæpè hoc verbū in scriptura ponitur, cū Deus cōtra aliquē cōminatur, ut ad Salomonē: *Si adoueritis Deos alienos; tēplum quod sanctificauimus propter ciuitatē, & domus hac erit in exemplū: omnis qui transierit per eam stupebit, & sibilabit & dicet: Quare fecit Dñs? Et de Ierusalē: Ponam ciuitatē hanc in stuporē, & in sibilum: omnis, qui praterierit per eam obstupescet, & sibilabit super vniuersa plagam eius.* Id ipsum de Idumæa & Babylone. Dū sibilus grādi stupori & tremori cōiungitur, significatur, illū nō irridentis, aut subsannantis affectū indicare; qui enim stupidus & tremens est, nō irridet: sed significat admiratiuā quandā interrogatione & collocationē, quā vnus cū altero quasi musitando tenet, quādo hos cūctus videmus, manus enim cōplodimus, scēmur percutimus, & adinuicem admirando loquimur de his quæ videmus, nos inuicē interrogando, quasi nō credētes,

Psal. 1. 4.

Deuter. 32. 37. & 38.

Prou. 1. 24. 26.

Prou. 21. 13.

Homil. 4. in dicitētes.

Luc. 12. 10.

18. Mora. cap. 13.

In cap. 17 Iob.

רש

480

3. Reg. 9. 8.

Ierem. 19. 8.

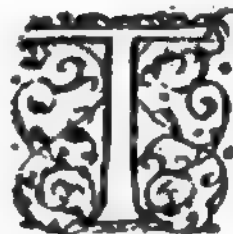
Ierem. 49. 17.

Ierem. 50. 13.

quod oculis nostris videmus. Cum moritur aliquis dines, aut potens princeps, vel ciuis, quæ breuissima morte subtractū intuemur, videbis omnes qui conueniunt ad spectaculum, aut illud audiunt, cōplodentes manus, percutientes fœmur, interrogantes se adinuicem; quidnam sit, quod factum vident, inuisitantes & submissè loquentes, & pertractantes de subita morte & insperata, quæ aduenit, de domus & rerū mutatione. Tūc de spiritualibus omnes colloquuntur, pertractantq; de rerum seculi vanitate, profitētes inanes esse diuitias, & omniā quæ in mūdo sunt. Omnes tūc de vitæ huius miserijs & vanitate discurrūt, & Philosophos se exhibent, vt dixit D. Chrysostomus: moriente diuite, ij qui interitum eius aspiciunt, inquit D. Gregorius^b, os in sibilo stringunt, dū ad ea quæ contempserant, verba spiritualia conuertuntur; vt iam credere & prædicare incipiant, quæ prius dum iniquum florere cernerent, non credebant. Benè ergo præmissit Iob, quod supra induximus: *Hæc pars hominis impij apud Deū.* Hæc illius misera sors, infœlixq; portio, quod omnia quæ in mundo acquisiuit, in mundo relinquet, subitaq; & insperata morte oppressus & subtractus, æterna inopia torquebitur. Hoc omnes eo moriente cognoscunt, & quotidie in eorum morte prædicant, cōplodentes manus, inuisitantes & admiratiuè cū stupore colloquentes. Benè propterea præmisit Sāctus vir: *Ecce vos omnes nostis. Vt quid sine causa vana loquimini?* Hoc ipsum similiter ego omnibus hominibus dicere possum: *Ecce vos omnes nostis.* Numquid enim hæc fallā sunt, aut à me cōficta, vel ad terrendum vos inuenta? Nonne quotidie oculis vestris hæc videtis, & manibus vestris continua iugiq; experientia concredatis? *Vt quid ergo sine causa vana loquimini?* beatum dicentes illum, cui hæc terrena bona adfunt? *Filij hominum vsquequo graui cordes?* *Vt quid diligitis vanitatem & queritis mendaciam?* Cur fœlicem prædicatis diuitem, qui grandes thesauros habet reconditos; quos scitis ab eo omnino relinquendos, nihilquæ secū ex eis reportaturum? Cur de terra tantū loqueris & tractas, & de terrenis solūmodo acquirendis es sollicitus; qui terrā dimissurus es, in hora, qua non speres, & æterna inopia consumeris? Benè ergo Christus dominus, quæ D. Augustinus eius verba expendens, vocat Fontem boni consilij, vnde quicquid hauseris, ab omni veneno securū est: nos admonet, rectèq; clamat: *Thesaurizate vobis:* ex his quæ in terra reconditis, curate vobis ipsis thesauros reponere, quos vobiscum feratis & retineatis.

§. 26. Consilium Christi utile, quale dedit Tobias filijs suis, et Ioseph Pharaoni.

THESAUORIZATE vobis thesauros in cælo, vbi nec arugo neq; tinea demolitur, neq; fures effodiūt & furātur. Omnia quæ hucusque CHRISTVS dixit, ita sunt cuiq; etiā avarissimo homini

peruia; vt nō solum ea negare non possit; sed cōfites, sollicitus videatur inquirere; vbi nā thesauros recōdere possit, quos securos seruet ab ærugine, tinea & furibus; & sibi ipsi ad omnē suam vtilitatē teneat repositos. Hoc Dñs explicat subdens, recondendos *In cælo.* Ecce locū, quæ tibi proponit, duo bona declarās, quæ consequūtur, si ibi thesaurizaueris: nam in primis, omnia tibi securè conseruata subsistent, vbi nec ærugo, nec tinea, nec fures locū habēt; deinde tibi manebunt reposita, ideoq; repetit pronomē illud *Vobis.* Noluit Deus, inquit Augustinus, vt perdas diuitias tuas: sed vt locū illis mutes, consiliū tibi dedit. Intelligat charitas vestra. Mōdo si amicus tuus intraret in domū tuam, & inueniret te in loco humido frumenta posuisse, qui fortè sciret naturam corruptionis frumentorū, quā tu nescires; daret tibi huiusmodi consiliū dicēs: Frater, perdis quod cū magno labore collegisti; in loco humido posuisti, paucis diebus ista putrescunt. Et quid facio frater? Leua in superiora loca. Audires amicū suggerentē, vt frumenta leuares de inferioribus ad superiora: & non audies Christū monentē, vbi thesaurum tuū leues de terra ad cœlū? Ita Augustinus. Quoniam autē Dominus in cælo parauit sedē suam, quæ in eo reposita fuerint, seruāda ipsemet assumit: Quid, inquit B. Petrus Chrysologus, tā pater-
num, tam prouidū, de charitate consilium? Nihil tibi perire vult, qui tua in thesauris cælestibus vult reponi. Quā securus dormit, qui Deū suorū meruit habere custodē? Quā nescit curas, quā deponit angores quā nō est anxius, quā seruatorum caret fastu, qui suæ patri seruandæ cōmittit? Quomodo paterna seruat affectio, timor nō potest sic seruare seruilis. Pater cū dat sua filijs, nō minuit cōmēdata filiorū. Quid sit pater nescit, nescit se filiū, qui nō credit patri: tinea non excludūt claustra, sed claudūt, generāt non repellūt; rubiginē nutriūt seruata, nō vitant: quia q̄ de re nascitur, nō vitatur. Vbi est necessitas, fures deesse nō possunt. Qui ergo inter tineas, rubiginem, fures, sua ponit; exponit quæ sua sunt, nō reponit. De vestimēto tinea

481

In Pl. 4. 3. in illud, nō dabit Deo, & serm. 30. de tempore.

Pl. 101. 29.

Ser. 7. ante finem.

rubigo

Ho. 60. 2d
populum. &
de Spir.
sancto.
Lib. 18.
moral. cit.

Iob. 17. 12.

Iob. 17. 13.

Ser. 40. de
tempo.

Ser. de lau.
monach. 10.
mo. 5.

Ecc. 14. 10

Hom. 7. de
peniten.

482

Tob. 14. 6

ruoigo de metallo, de necessitate tures nati-
citur. Ita Chrysologus. Si tibi ostēderē arcā
in qua omnia quę reposuisses, perire non
possent à tineis, nec à furibus vllō modo cō-
tingi; quanta cupiditate illā ad tua seruāda
affectares? Prosequitur hęc Chrysostomus
hoc exēplo subiūcto. Mirū est quāto labore
agricola terrā disponat, cui sua semina cō-
mittere decreuit. Arat, proscindit, irrigat,
herbis noxijs purgat: in ea autē reposito se-
mine, quis explicare valeat, quot quantisq;
vrgeatur timoribus, & anxietatibus? Sunt
namq; innumeta pericula, quę superuenire
possunt, aues, siccitas, nimia aquarū abun-
dantia, nebula, grando, animalia depascētia.
Si quis ei ostenderet agrū, in quo non opor-
teret laborare arando, rigando, eradican-
do noxias radices; qui liber penitus esset ab
omni periculo nebulę, grandinis, siccitatis,
animaliū; in quo securissimē centuplū pro
vno recepturus esset, nullo vel minimo pe-
nitus grano corrupto, aut deperdito: quāta
cupiditate ibi seminare optaret? quā auidē
& securē semina sua in eo spargeret? Ecce,
talē agrū ostendit tibi CHRISTVS, cœlū. In
agro mundi, quę seminas ad lucrū, mille pe-
riculis subiecta existūt, creditores deficiūt,
negotiationes incertū habēt exitū; & quod
certissimū est, omnia tandē perdentur: non
enim mētiri potest, qui dixit, de terrenis bo-
nis loquens: *Omne opus corruptibile in fine defi-*
ciet, & qui illud operatur ibit cū illo. His aliā ad-
dit rationē Chrysostomus, ex eo quod nō
in terra sumus permansuri; sed in cœlo trās-
ferendi, vbi ciuitas permanēs, est nobis cō-
stitutā. Si quis, inquit Chrysostomus, tibi re-
nuntiaret ciuitatē hanc, in qua viuis, breui-
simē destruendā, ipsamq; & omnia penitus,
quę in ea sunt igne absumēda, vt nihil om-
nino incōbustum relinquatur; te autē neces-
sariō ad aliam transferendum, in qua totam
vitā esses acturus, in qua nihil penitus esses
habiturus ad tui sustētationē & subsidium,
nisi quod hinc inde ex bonis tuis trāsmis-
ses; si id indubitanter crederes, certum est
quod nulla posses ratione induci, vt in hac
ciuitate thesauros tuos reconderes, grandē
domū ædificares, vineas extensas plantares,
hortos & nemora confereres: sed totus pe-
nitus eo esses conuersus, illiq; curę vigilan-
tissimē attēderes, omnia tua in illam ciuita-
tem transferre, ad quā deducendū te scires.
Egregiū fuit suoq; autore dignū consilium,
quod B. Tobias in Niniue cum filijs & ne-
potibus captiuus detentus, morti proximus
eis dedit: illos enim ad se aduocans: *Prope*
inquit, erit interitus Niniue, nō enim excidit ver-
bū Dñi, & fratres nostri qui dispersi sunt à terra

Israel, reuertentur ad eam. Reuelatu fuerat san-
cto viro exitium illius ciuitatis Niniue, in
qua Israelitę cōmorabantur tanquā captiui
& peregrini, quod reuera post breue tēpus
successit. Quamuis enim Niniuitę pēniten-
tiā egissent ad prædicationē Ionę, tamē ad
vomitū tanquā canes reuersi, misera clade,
vt per prophetā Nahum Deus prædixerat,
illi & eorū ciuitas fuerūt absumpti. Israeli-
tę, qui ibi erant non ibidē erant perman-
suri, quibus Deus statuerat, ad Ierusalē, à qua
exules erant, reuersuros. Hoc igitur excidiū
miserę ciuitatis S. Tobias filijs suis expo-
nēs; quid agere deberent, explicuit, subdēs:
Nunc ergo filij audite me, & nolite manere hic; sed
quacunq; die sepelieritis matrē vestram circa me in
vno sepulchro, ex eo dirigite gressus vestros, vt ex-
eat hinc. Video enim quia iniquitas eius finē dabit
ei. Et qui eos monuit inde egredi, hoc ipso
fine dubio admonuit, vt nullatenus in illa
pessima ciuitate suos recōderēt thesauros,
grandia ædificia extruerent radicesq; mit-
terent: sed in eam, ad quā erant transferēdi,
omnia quę habebāt transmitterēt. Tenetur
homo in hoc mūdo peregrinus & captiuus,
à propria patria exul, in quā tandē reuocan-
dū se per Dei gratiam sperat; quā captiuita-
tē & peregrinationē sentiebat liberariq; ab
illa optabat, qui clamabat: *Heu mihi quia in-*
colatus meus prolōgatus est, & edu. de carcere an-
mā meā. Ille itidē qui dicebat: *Quandiu sumus*
in corpore, peregrinamur à Dño: & Cupio dissolui, &
esse cū Christo. Certū est hanc mūdi ciuitatem
absumendā, & igne in cineres redigendam.
Id quod deliberata definitione Pōtifex Sū-
mus & Apostolorum princeps, nobis expo-
suit: *Ecce, inquit, vobis charissimi hanc secundam*
scribo epistolā, in quibus vestrā excito in cōmonitio-
ne sincerā mētē &c. Adueniet dies Dñi tāquā fur,
in quo celi magno impetu trāsiet, elemēta verò ca-
lore soluentur: terra autē & quę in ipsa sunt opera
exurentur. Hęc sepiissimē CHRISTVS ipse pro-
posuit, & exposuit doctrina, parabolis &
exēplis. Quid igitur agendū? Consilium no-
bis saluberrimum CHRISTVS subiicit: No-
lite manere hic, non hic corda vestra, cogi-
tationes, studia reponatis; non hic thesau-
ros vestros recondatis: sed trāsferre in eam,
ad quam deducendi estis ciuitatem, in qua
nihil penitus habebitis, nisi quod hinc inde
transmiseritis. Hocq; ipsemet Petrus mā-
gistrū sequutus egregiē similiter consuluit,
subdēs: *Cum igitur hæc omnia dissoluenda sint,*
quales oportet vos esse in sanctis conuersationi-
bz & pietatibz. Pietates vocat eleemosy-
nas & misericordię opera, ex animo er-
ga Deum pio procedentia. Per hæc enim,
vt statim exponemus, bona nostra in cœlum

Nah. c. 3.

Tob. 14. 12.
13.

Ps. 119. 1

Ps. 141. 11

1. Cor. 5

6.

Ad Phil

1. 13.

1. Petr. 3. 1

10.

1. Petr. c. ci

num. 11.

licet. Agnoicit quidem diues quantumcunq; sit habes & tardus, illud primū verum esse; sed quantumcunq; acutus sit, hoc secundū iudicabit difficile, & dicet: Quomodo possunt hæc fieri? Nunquid potest homo in cœlum quotidie ascendere, ut quæ quotidie lucratur, ibi reponat & claudat? *Quis ascendet in cœlum?* dicebat Sapiens. Qui vectores thesaurorū? Qui portitores? Descendēt ne Angeli, ut deferant in cœlum? Ut huic difficultati **C H R I S T V S** responderet, rem hanc ex professo explicandā assumpsit (inquit S. Basilus) qui hoc habuit in more, quæ vno loco minus clare dixit, in alio plenius ad nostrā vtilitatē explicare. Id autem fecit, cum dixit apud Lucam: *Date eleemosynam, facite sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in calis, quo fur non appropriat, nec tinea corrumpit. Vbi enim thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit.* Dando itaq; eleemosynam, thesaurum indeficientē & securum in cœlo tibi recondis, & vectores ac portitores, qui bona tua in cœlum deferant, pauperes demonstrat, ut expendunt Basilus^a, Chrysostomus^b & Gregorius^c: id quod etiam non theoricē tantū **C H R I S T V S** tradidit; sed in praxi ponendum admonuit, quando iuuenē illum, quem de modo vitæ æternæ consequendæ interrogantē instruendum assumpsit, tandem dicēs ei: *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo.* Quamvis enim perfectionē suaderet, in eo quod dixit: *Vende omnia, quæ habes, & da pauperibus;* in eo tamen, quod subiicit: *Et habebis thesaurum in cœlo,* id voluit indicare, thesauros in cœlo recondi, ex eo quod pauperibus dantur, ut Basilus excellēter intulit. Hanc ergo doctrinā **C H R I S T V S** dominus volens ex professo explicare, & ostendere curandum diuitibus, thesauros suos in cœlo recondere, subiunxit quam supra tetigimus historiam cuiusdā diuitis, anxia solitudine perturbati, quærentis, vbinam & quomodo omnia sua bona recondere, ut sibi securē obseruata consisterent, quam ex professo sancti Patres expendunt Chrysostomus^a, Ambrosius^b, Basilus^c, Augustinus^d, Gregorius^e. Idq; in primis illi omnes obseruant, voluisse **C H R I S T V M** dominum, his verbis: *Thesaurizate vobis in cœlo,* respondere interrogationi anxie diuitū, quæ perpetuō quærent, quid facere debeant de fructibus agroz, quos colligunt, de diuitijs & lucris, quæ reportant, vbinā recondant, quō securē seruentur, & vbi constituent, quō maiora lucra reportent. Huiusmodi enim interrogationibus quidā diues agebatur, quē Christus dominus elegantissime videndum ex-

posuit, nobilq; tanquā singularissimū Ambrosius considerandū hortatur: *Homini cuiusdam diuitis* (inquit Dominus) *vberes fructus ager eius attulit.* Eo ipso quod nō vocat eum ex nomine; sed absolutē appellat *hominē quēdam diuitem*, indicat eum fuisse avarū, qui diuitijs redūdabat, nihilq; nisi de illis curabat, & totus erat in eis, corde, mente, animo, & desiderio; qui propterea ex solis diuitijs describitur, eo modo quo similiter epulonem describens, tantū dixit: *Homo quidā erat diues.* Benè tantū sub hoc nomine ille describitur, tantū enim diuitias quærit, inquit Ambrosius, diuitias desiderat, diuitias recōdit, diuitias solūmodo videt, diuitiæ vigilantī cogitatio sunt, & somnia dormienti: ipsa eius oratio & supplicatio ad dominū, diuitias solas intendit, & velle atq; optaret, ut omnia in diuitias ei conuerterentur. Sunt huiusmodi homines apud Deū tales, ut *Nec memoretur nomen eorum*, nec ore suo illud depromat. Huius igitur hominis ager vberes fructus attulit. Quamvis agrum in singulari **C H R I S T V S** nominet; sed agros in plurali intelligendos annotāt Basilus^a, & Ambrosius^b scripturæ phrasi, quæ singulari nomine multa sepe cōplectitur: quasi dicat: Omnis cultura erga agros illius, in abundantes fructus redūdauit. Quærūt Basilus & Ambrosius; cur abundantiam homini dederit, & abundantes fructus illi, quē nouerat nihil boni ex illis facturū, imō avaritiā eius augendam: & respondent, id factū, primō, ut maior Dei longanimitas, & patientia apparet, quando vsq; ad tales eius bonitas extenditur, qui pluit super iustos & iniustos. Secundō, ut eorū vincat avaritiā, dum videntes tantā abundantiam fructuū, quā domus eorū non potest capere, in pauperes sint misericordes; & cōsiderantes patris cōlectis erga se misericordiam, discant eam tenere cū fratribus. Verū talis ista benignitas Dei ad maius disponit iudiciū, & durius suppliciiū. Quāto enim maiora bona hominibus cōfert Deus, maiora & duriora supplicia super eos coaceruat. Ita Basilus & Ambrosius. Quam utrāq; rationem complexus Gregorius, *Malorū domos*, inquit, *dñs bonis implet;* quia etiam ingratis sua dona nō denegat, ut aut benignitate cōditoris erubescāt, & ad bonitatē redeant; aut redire omninō cōtemnentes, inde illic grauius puniantur, vnde hic ex bonis Dei largiorib; mala reddiderunt; ut duriora eos tunc supplicia puniāt, quorū hic malitiā nec dona vicerunt. Quod idē Gregorius alibi apto declarat exemplo. Nouimus, ait, bona terrena nō nunquā iusti subtrahi, quæ largo munere tribuuntur

Ser. 81. c

Luc. 12. 1

Luc. 16. 1.

Ser. 81.

Psalm. 15.

Ho. 6. ci
Ser. 81. c
lib. de N
but. cit.

16. Mora
cap. 5.

16. Mora
cap. 9.

Prov. 30. 4.

Ser. quod
instruendi
sunt veniē-
tes ad bap-
tism. p. 330.
Luc. 12. 33

Hom. 23.
ex varijs.
Hom. 17.
ad populū.
18. Mora.
c. 12.

Marth. 19.
11. Mar. 10.
21. & Luc. 18. 12.

Hom. 7. in
diuites aua-
ros.

Ser. 104.
Lib. de N
buthe c. 6. 7
& 8. & Ser.
81.

Hom. 6. in
dilectes.
Ser. 21. de
verb. Apost.
& 211. de
tempo.

15. Mora.
c. 11. & lib.
25. c. 1.

485

mento animas pauperum reſeruare poſſent: *Deſtruam horrea mea.* Rectè deſtrues, ex quibus nullus pauper onuſtus reuertitur. Horrea tua, iniquitatis ſunt receptacula, nō pietatis ſubſidia. Rectè ergo facis, deſtruendo illa. Hæc q; vox me delectat, quā audio: *Deſtruam horrea mea.* Sed addidit, *Et maiora,* inquit, *faciam.* Infelix, vel id diſpensato pauperibus, quod pro ſumptu ædificationis impēdis. Dum liberalitatis gratiā reſugis, damna ædificationis reſoluis. Vbi verò & iſta frumēto impleueris, inquit Baſilius; quid quæſo, amplius cogitabis? An ruruſus deſtrues, & rurſus ædificabis? Quid ſtultius, quā laboribus nunquā finiendis ſe cōficere, ac ſummo cum ſtudio ædificare, nec minore cura eadē demoliri? *Et iſtic cōgregabo omnia, quæ nata ſunt mihi & bona mea.* Neſcit auarus bona, inquit Ambroſius, niſi ea, quæ quæſtuosa ſunt nominare. Idēq; eſt, *Et bona mea,* ac ſi dicat: *Quæ ſunt bona mea.* Hæc nāq; ſola ille reputat bona ſua. Sed acquieſco ei, vt bona dicantur, quæ ſunt pecuniaria. Cur ergo de bonis, facis mala; cū de malis facere debeas bona? Scriptum eſt enim: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.* Non ſic fecit miſer: ſed dicā, inquit, *animæ meæ: Anima habes multa bona, re-poſita in annos plurimos, requieſce, comede, bibe, epulare.* Eſt quēdam proſopopeia, vt Sāctus annotat Clemens Alexandrinus: quæſ enim duz perſonæ finguntur, cum vna ſit, quæ loquitur, & cū qua loquitur. O verba ſtultiſſima (clamat Baſilius) ō dementiā ſingularē: Nam ſi porcina habuiſſes animam, quid aliud ipſi enuntiare potuiſſes? Ita ne pecuinuſ tu, ita bonorum animæ ignarus, eam vt exceptes carnalibus epulis, & quæcumquē alui ſecenus recipit, animæ deſtines? Nonne muti animalis vox iſta eſt? clamat Ambroſius, id ipſum repetens. Si enim porcina habuiſſet animā; quid ei aliud, quam manducandi & bibēdi bona nuntiare debuerat? Nunc autē ita animalis totuſ homo eſt, & tot⁹ carneuſ, vt animam ſuā carnalibus, & corruptibilibus eſcis exiſtimet eſſe paſcendā, & ea quæ in ſeceſſum egeruntur, animæ præparat ad vtendum, cuiuſ utiq; natura talis eſt, vt virtutibus alatur, & verbo Dei ſaginetur; vt intellectibus pijs & religioſis diſciplinis atquē exercitijs excolatur. Sed tu (inquiūt Ambroſius & Baſilius) qui ſolum terrena ſapis, & Deum habes vētre, totuſq; caro effectus, vitioſis affectibus obſequeris; audi te dignā appellationem, quā tibi nulluſ hominū, ſed ipſe dominuſ indidit: *Dixit enim illi Deus: Stulte hac nocte repetent animā tuam, & quæ paraſti tibi erunt?* Lætabatur ſtultuſ, inquit Cyprianuſ in fructibus, ipſa nocte morituruſ, & cui

vita iam decrat, victuſ abundantiam cogitabat. A tenebris, inquit Ambroſiuſ, incipit, & in tenebris perſeuerat. Avaro ſēper nox eſt, dieſ iuſto, cui dicitur: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradifo:* Rectè arguitur ſtultitiæ, qui in manducando & bibendo locarat ſpē ſuam: & ideò ei tempuſ mortis vrgetur, ſecundum quod dictuſ eſt ab ipſis, qui gulæ ſeruiant: *Manducemus & bibamus, cras enim moriemur.* Stultuſ, qui animæ ſuę corporalia ſubminiftrat, quia recōdit, quæ cui reſeruet ignorat. Et ideò ei dicitur: *Et quæ paraſti tibi erunt?* Expendit Baſiliuſ hanc Dei vocē, fuiſſe quandam irriſionē Dei, ſubſannantiſ ſtultuſ illum: *Et ſuperat,* inquit, *eternam pænā irriſio iſta ſtultitiæ.* De quibus ſupra dictuſ fuit. Rem totam concludens dominuſ: *Sic eſt,* inquit, *qui ſibi theſaurizat, & nō eſt in Deum diueſ:* ſic accidit omni illi, qui ſibi in terra theſaurizat, & nō Deo tradit theſauros ſuoſ: *Nec eſt in Deum diueſ.* Et quia poterat quiſ dicere: Quomodo in Deum homo diueſ eſſe po-teſt & debet? CHRISTVſ more ſuo rem concludit, ex eo, quod vni accidit, ceteroſ omneſ monenſ: & huiuſ diuitiſ exemplum, inquit Baſiliuſ, ponit, & ſcriptū eſt, vt caueaſ ne tibi ſimile quid eueniat, tibi quēmet ipſi proſpiciat: *Sic eſt,* inquit, *qui theſaurizat & non eſt in Deum diueſ.* Difficiliſ hæc ſententiā eſt. Ille ſiquidē diueſ in alteruſ aut erga alteruſ dicitur, qui illum de ſuiſ diuitiſ ſuſtentat, & in illum eaſ profūdit; quomodo dicimuſ diuitem eſſe patrem in filiuſ, quando grandeſ diuitiaſ ei cōfert. Vnde certū eſt, Deum eſſe diuitem in homineſ, de quo Apoſtoluſ: *Diueſ in omneſ, qui inuocant illum;* in quoſ diuitiaſ gratiæ ſuæ abundanter effundit. Homineſ verò in Deum eſſe diuitem, videtur impoſſibile; ille enim plenuſ eſt, & bonorū noſtrorū nō indiget. Quomodo tamen id eſſe poſſit, CHRISTVſ Dominuſ explicare volenſ, paulò inferiuſ ſubdidit: *Date eleemoſynā facieſ ſacculoſ, qui non veteraſcunt, theſauruſ non deficiat in celis.* Deuſ in ſe ditiffimuſ eſt, cuiuſ reſpectu, omniſ creatura eſt pauperiſſima, & tanquam nihilum: ceterū voluit pauper fieri in paupere, vt qui diueſ in paupere fuerit, intelligat ſe hoc ipſo in Deum extitiſſe diuitem, qui verē recipit, quod pauperi pro eiſ amore dederit. Recipit autem non ſibi retinenduſ, ſed tibi ſeruandū. Ecce ergo, quod diuiti anxie quærenti: *Quid faciam?* reſpondet: Ecce conſiliū, quod illi dat. Quærebaſ, *Quid faciam?* *Date eleemoſynam.* Oſtēdo, inquit Ambroſiuſ, tibi, vbi meliſ frumenta cuſtodiaſ; vbi benē ſepiaſ, vbi fureſ ea tibi auferre nō poſſint. Include ea in corde pauperuſ, vbi nulla tinea, nulluſ gurgulio conſumat,

Luc. 23.

Iſai. 22.1

& 1. Cor.

32.

J 48

Hom. 6. ci

Rom. 10. 1

Luc. 12. 3

Luc. 16. 9.

Lib. 3. ſer-mo.

Luc. 12. 3.

Lib. de ora-tio. Domini.

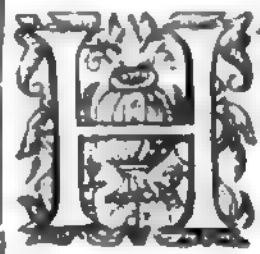
21. De doctrin. Christian. c. 33. & 10. de Trinit. c. 11. 1. 2. q. 11. art. 3.

In Psal. 44. 1. Cor. 9. 7. Serm. 81. 6. Hom. 4. in dilectis. Pron 3. 28. Prou. 17. 1.

In Ps. 48. f. 10. 1. Ad Timoth. 6.

bonorū autor. *Qui præsinit omnia abundantius ad fruendū.* Nō intelligas, ait Anselmus, ad fruendū ipsis, sed ad fruendū Deo ipso; qui quoniam Deus viuus est, vltimus est finis, cuius fruitione fit plenē beata creatura rationalis. Ecce ad quidnā abundāter tibi diuitias præsinit, & temporalia bona, vt eis legitimē vtēs, ipsum tandē possis cōsequi, & perfrui. Hęc est iniquorū peruersitas, inquit D. Augustinus^a, vt fruēdis, & frui vtēdis, quod optimē D. Thomas^b declarat. Omnia bona creata, ad vsum data sunt, vt Deo ipso tandē perfruamur, in quo solo plena fruitio esse potest. Homo tamen ordinē peruertit, nā vult Deo vti, à quo tantū intendit bona temporalia consequi, & ideo illi inseruit, vt talia bona abundē largiatur, & suum affectū & fruitionem in eisdē temporalibus bonis collocat. Peruersē agis, illis debes vti, quæ abundē Deus præsinit; vt ipsum cōsequaris, & in perpetuū eo fruaris. Idcirco id diuitius imponēdū: *Benē agere*, idest, fideliter bona terrena administrare: *Benē*, nō cupide recōdēdo, auarē cōcludēdo; sed rectē expēdēdo: vt per temporalia bona, diuitias spirituales cōquirant. *Et diues fiat bonis operibus*, idest, per bona opera. rectē diuitias expēdet, eisq; legitimē vtetur, si hoc agat: *Facile tribuere, cōmunicare*, per eleemosynarū largitionē, vt D. Augustinus exponit, quæ debet esse, *Facilis*, idest, nō ex tristitia aut necessitate, hilarē enim datorē diligit Deus. *Facilis*, idest, prōpta, nō permittēs pauperē expectare, neq; eā differens in crastinū, vt Ambrosius^a & Basilus^b annotāt, iuxta id, quod scriptū est: *Ne dicas amico tuo: Reuertere cras, cū statim possis dare*: Et, *Nescis, quid superuētura pariat dies*: ignorasq; an auditurus sis: *Hac nocte repetent animā tuā*. Est in iuper cōmunicatio: nō enim, inquit Augustin^a, quod pauperi das, perdis; sed cōmunicas: & mutuō cōmendas, tibi metipsi potius reseruās. Et per hoc id obtinebit diues, *Thesaurizare sibi fundamentū bonū in futurū*. Quasi dicat, inquit Augustinus^a & Anselmus^b; Nō quia dico, vt facile tribuant & cōmunicent, expoliare eos volo & inanes relinquere: nam doceo lucrum, cū dico: *Vt thesaurizent sibi*: nō vt diuitias perdant moneo; sed quō eas præsintant doceo. Præsintant thesauros suos in locum, vbi vera est vita; vt ipsi post, modum sequentes apprehendant eam. Sunt enim pauperes vectores, qui quæ illis comunicauerint, in locum illum tutum & securum deportabunt. Infra latius expōnemus, quomodo per eleemosynam statuatur fundamentum bonum, & quæ sit communicatio, quæ per illam fit.

§. 29. *Qua nunc Christus dicit, prädixerat Spiritus sãctus ore Sapientis, excellentem tradens doctrinam.*

HEC eadem elegantissimē Sapientis ore docuit Spiritus sanctus. Propter mandatum, inquit, *assume pauperem, & propter inopiam eius ne dimittas eum vacuū.* Expendit D. Thomas^a verbū illud *Assume*, quod significat aliquem in suā curam accipere. Assumere enim, inquit ipse D. Thomas^b, idē est, quod ad se sumere. Ita Apostolus perfectis viris dixit: *Infirmum in fide assume*: idest, in vestram curam accipite, vt infirmā eius fidem roboresetis. Vnde assumere pauperē, est eum accipere in suam curam. Hoc autem propter duo; primum, *Propter mandatum*: certum est enim, esse domini mandatum de subueniēda necessitate pauperū: *Hoc nāq; præceptū habemus à Deo*, inquit Ioannes, *vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum*. Præceptum verò dilectionis fraternæ obligat, illi quē videmus necessitatem pati, subministrare quātum possumus necessaria: *Qui enim habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauerit viscera sua ab eo; quomodo charitas Dei manet in illo?* De his disputat optimē Caietanus, demonstrans absolutē loquendo præceptum impositum diuitibus, de eleemosynis largiendis, & subueniēdis pauperum necessitatibus; & id, ipse Paulus loco paulò ante exposito dixit, diuitibus intimandum: *Præcipe*, inquit, non ait, roga, obsecra, consule; sed *præcipe diuitibus huius seculi, facile tribuere, communicare*. Secundum, *Propter inopiam*, inquit, *eius, non dimittas eum vacuū*. De ipsius pauperis inopia apertē loqui videtur iuxta Vulgatū: *Propter inopiam*, inquit, *eius*: quasi dicat; Natura non patitur vacuū, & eo ipso, quod aliquod vas vacuatur vna re, prouidet natura, vt res quæ abundat, ad illud implēdum se excitet; & ascendit aqua, vt locum repleat, quē aer decedens vacuum dimisit. Multò minus debet charitatis vis & ordo gratiæ, vacuū ferre. Eo ipso, quod vides vacuum, ad illud implendum te conuerte. Doctus Iansenius cen-

§ 49 C

Eccles. 29 12.

In ca. 14 ad Ro. lect 1.

3. p. q. 2 art. 8. ad 1 & 3. & in 3 d. 5. q. 2. a tic. 2.

Rom. 14.

1. Ioan. 3. 17. 23.

1. Ioan. 3. 17.

To. 2. opu tract. 5.

Loco cit.

In cap. 1. Eccles.

bus imponas, quæ adueniente mortis tepe-
state proieciturus es. Hæc enim necessarium
est te incurrere, quæ imminere omnia projic-
ies, vñā partem in vñū legans, alterā in alte-
rum disponēs. Pecunia sanè bene ciectæ (in-
quit Basilus, hæc expēdens) nec pereūt ei-
cientibus ac dispergētib; sed velut in alias
qualdā turiores naues (pauperū videlicet vē-
tres) translate cōseruantur, & ad portū per-
tingunt, & projiciēs euadit periculū. *Præmit-
tantur fratres*, inquit D. Petrus Chrysologus,
thesauros nostros in cælum, sint vectores pauperes,
*qui possunt sinu suo, quæ nostra sunt, ad superna por-
tare. Nemo de fraude dubitet baiulorū, tuta est ista*
*transuectio, per quam nostra ad Deum, Deo fideius-
sore portantur.* Et iterū: manus pauperis, Abra-
hæ sinus est, vbi quicquid pauper acceperit,
innox reponit. Thesaurus cœli est manus pau-
peris: quod suscipit, ne pereat in terra, repo-
nit in cælū. Manus pauperis gazophilatium
est CHRISTI; quia quicquid pauper accipit,
CHRISTVS accipit. Da ergo homo pauperi
terrā, vt accipias cælū; da numū vt accipias
regnum; da micā, vt accipias totum: da pau-
peri, vt des tibi: *Quia quicquid pauperi dederis,*
tu habebis; quod pauperi non dederis, habebit alter.
Ita Chrysologus. Ergo si consiliū est hoc, in-
quit Augustinus, nō timus pigri, in tā bono
consilio: & si migrāda sunt, quæ habemus in
eum locū trāsferamus, vbi ea nō perdamus.
Quid sunt pauperes, quibus damus, nisi latu-
rarij nostri, per quos in cælum de terra mi-
gramus? Da: laturario tuo das; ad cælū por-
tat, quod das. Quomodo (inquis) ad cælum
portat? Et video, quia manducando consu-
mit. Prorsus nō tenendo, sed manducando
trāsportat. Quibus similia dixit Ambrosius.

*S. 31. Secure pauperibus cōmit-
ti bona in cælum deportanda,
ostendit Sapiens: unde diui-
tum fides probatur infirma.*

496 **M**ANIA hæc sanctorum Patrum
verba digna sunt cōsideratio-
ne: expende tamē singulariter
illa Chrysologi: *Nemo de fraude*
dubitet baiulorum. Videtur sine
dubio diues timere posse, cō-
mittere sibi deportāda, & trāsferēda in cœ-
lum bona sua homini; qui nihil habet in ter-
ra, & quæ scit deuoraturum omnia, quæ sibi
tradiderit. Ne timeas, inquit Chrysologus,
*tuta est ista trāsuectio; Deo fideiusso-
re portantur.* Gōmittis res tuas homini, quæ co-
proscis, si adsit fideiussor & vades securus;

vide Deum esse fideiussorē eorum, quæ pau-
peri cōmittis. Hanc rationē eloquentissimē
prosequutus fuit Chrysostomus, obseruans
illud, quod scriptū est: *Feneratur Dño qui mise-
retur pauperis.* Id autem duplici de causa ti-
cū considerat; vt nostrę Deus cōsuleret auar-
itiam. Primò enim nō dixit: *Dat Deo.* Minus
enim bene auarus verbū dādi audit: sed *Fa-
neratur Dño.* O verbum sapientissimum, in-
quit Chrysostomus, scriptura nostram auar-
itiam intuetur, nouit iniatibilem cupidita-
tem nostrā respicere, & additamentū quere-
re; Non dicit simpliciter, *Dat Deo*, qui mise-
retur pauperi, quo nō simplex datū merce-
demq; simplicē putes; sed *Dat Deo feneratur.* Is er-
go debitor est nobis. Secundo, securitate no-
bis tradere voluit eorū, quæ pauperibus co-
tulerimus. Quoniā videt, inquit Chrysosto-
mus, nostrā auaritiam ad incrementū rede-
re, & habentē pecuniā in stabili & solido nō
feneraturum, nec velle fenerari: postulat
enim feneras hypothecam, vel pignus, vel
quipollens; atq; per hæc tria pecuniā tra-
dit, vel vades accipiens, vel hypothecas, vel
pignus. Quoniam igitur videt Deus præter
hæc feneratē neminē, & clemētia sola ne-
minē moueri, sed lucro intētos solū habere
animos, & pauperem horū omniū priuatū,
nō hypothecam habentē; nihil enim possi-
det; nec pignus ferentē, nudus est enim; non
quipollens exhibentē, nihil enim sibi præ-
inopia creditur: videt pauperē periclitantē,
& diuites per senitiam pessum abire: mediū
sefe ingessit vadem, quippe pauperi pignus:
feneranti dicit Deus: Non credis huic per
inopiā? mihi per diuitias crede: semet ipsū
dedit pignus nihil habenti: *Astutus a dextris*
pauperis, inquit David. Ita Chrysostomus. Se-
curē igitur pauperi cōmittere potes bona
tua, qui Deum ipsum habes fideiussorē, &
vadem; imò, vt optime B. Ambrosius prose-
quitur, tuæ misericordiæ & eius, quod pau-
peri dedisti & cōmisisti debitorem. Quibus
illa concinit Spiritus sancti sententia omni
annotatione digna: *Eleemosyna viri quasi signa-
culū cum ipso, & gratiam hominis, quasi pupillam*
conseruabit, quā plurimi codices legūt; *Quasi*
sacculus cū ipso, quomodo cōmuniter legunt
sancti Patres: quæ metaphora ostēdit, quod
vir faciēs eleemosynā, potius sibi reponit,
quā det alteri. Quicūq; iter arrepturus est,
secū defert sacculū, aut perā, vbi quæ itineri
agendo cōducunt, tollat; incongruēq; iter
agitur sine eo, præsertim si agendum est, vbi
nihil quis est intuenturus, nisi quod sibi mer-
ipsi deposuerit. Ita dixit illa: *Vir meus abiit via*
longissima, sacculum pecunia secum tulit. Ecce
quidnam sit eleemosyna, quā facis, sacculus

Homi. 4. de
pau. & in
illud Ps. 38
vniuersa va-
nitas.
Prover. 19

Psa. 108. 31

In Psa. 40.
& lib. de Na-
buthe. ca. 7.

Ecclesi. 17.
18.

Prover. 7. 19.

497

quem

inquit Basilius, qui sperant & confidunt in incerto diuitiarum suarum. Quid illis eneniet? Relinquant alienis diuitias suas, & sepulchra eorum, domus eorum in aeternum. Supremam, vulgatissimamque, & omnium diuitum ore decantatam excusationem a fundamentis subuertit Dauid, quam perpetuo preterunt ad diuitias recordandas, retinendas, & conseruandas, quia filijs suis relinquendas conseruant: *debent enim patres thesaurizare filijs.* His primo respondet Augustinus iuxta ea, quae superius dicta sunt. Meretur quidem homines, inquit Augustinus, & palliare volunt nomine pietatis, ut quasi propter filios videantur seruire, quod propter auaritiam seruunt. Nam ut noueritis, quia sic plerumque contingit, dicitur de quodam: Quare non facit elemosinam? Quia seruat filijs suis. Contingit ut amittat unum. Si propter filios seruabat, mittat post illum partem suam. Quare illam tenet in sacculo, & illum relinquit ab animo? Redde illi quod suum est, redde quod illi seruabas. Mortuus est, inquit, sed processit ad Deum. Pars ipsius debetur pauperibus, illi debetur ad quem perrexit. Christo debetur, ad illum enim perrexit, & ille dixit: *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* Qua fronte uerturus es ad filium tuum, qui processit, cui precedenti, partem suam non mittis in celum? Plausibilis, inquit Basilius, est ista auaritiae excusatio: liberos preteritis, ac interea cordibus uestris satisfacitis. Deinde, iustum est, inquit Augustinus, ut filijs thesaurizes, sed non ita ut tui ipsius obliuiscaris, animamque tuam, cuius priusquam filiorum & omnium aliorum debes gerere curam, & audire consilium Spiritus Sancti dicentis: *Misere animam tuam.* Nulla misericordia in alium Deo est accepta, si misericordiam, quam erga animam tuam agere debes, dimittas, inquit Augustinus. Nonne coniunctior est tibi, inquit Basilius, cum tuis liberis tuis anima tua? Nonne omnium familiarissima? Huic tu primas partes da diuitis hereditatis, vitam uidelicet aeternam diuitum materiam, deinde filijs distribue. Filij namque quando domui paternae non succedunt, aliam sibi constituunt: at anima abste relicta neglectaque, apud quem misericordiam inueniet? Similiter Augustinus diuitibus reseruatis diuitias filijs suis respondet: Seruant, inquit, illi diuitias & augent. Quibus? filijs suis: & illi, filijs suis, & tertij, filijs. Quid Christo? Quid animae tuae? Omnia filijs? *Inter filios suos, quos habent in terra, computent unum fratrem, quem habent in caelo, cui totum dare debeant, vel diuidant cum illo.* Ne filios tuos, inquit Basilius, auaritiae causam facias, filios habes? Eis thesaurum sempiternum thesauriza: thesaurus namque pecuniae, pietas est. Relinque bonam filijs memoriam, magis quam diui-

tias multas, fac omnes filio tuo, ratione pietatis & beneficii, patres. In huius explanatione prosequitur Basilius, ostendens, quam felices sint filij diuitis misericordis, & infelices filij diuitis auari. Sed audi Dauid omnes excusationis tuae praetextus manifeste repellentem. *Et relinquent alienis diuitias suas.* Quomodo hoc uerum est? Primo, inquit Chrysostomus, quia sapientissime id accidit, & frequentissimum est, illum diuitis domos tandem possidere, quem nunquam nouit, imo & ipsius inimicum. De quo argumento elegantissime loquitur Basilius. Et hoc certum est, quod nescit quis non possessor sit, quae congregata dimittit, cuius causa, eius uanitate idem Dauid arguerat, qui *thesaurizat & ignorat, cui congregabit ea.* Secundo, inquit Augustinus, alienis relinquunt bona sua; quia quauis filijs relinquunt, uere alienis relinquunt. Qui enim tibi nihil proficit, alienus est, quatenusque ex ipsis tuis uisceribus genitus. In euangelio quidam uulneratus iacebat a latronibus. Dominus autem dixerat cuidam: *Diliges proximum sicut te ipsum;* Et ille responderat: *Et quis est mihi proximus?* Et narravit dominus: Homo quidam descendeat ab Ierusalem in Hiericho, & incidit in latrones, qui eum uulnerauerunt, & semiuiuum in uia reliquerunt. Transierunt propinqui, iudeus enim erat, ideo de Ierusalem descendebat in Hiericho. Transiit sacerdos, & praeteriit, transiit leuites, & praeteriit etiam ipse, transiit quidam Samaritanus; Samaritanus nescio quis, extraneus erat. Ipse ad illum accessit, inspexit miseriam eius, & misericordia motus curauit uulnera eius; leuauit in iumentum & duxit in stabulum, commodaui stabulario. Quia in mysterio dicta sunt, & ad discutiendum nunc prolixiora videntur; tamen propter quod proposui fratres, ait dominus: *Quis est illorum isti sauciato proximus?* Respondit: ille credo, qui cum illo fecit misericordiam. Vade, inquit, & tu fac similiter. Cui misericordiam facis, proximus tibi est. Si ergo extraneus Samaritanus faciendo misericordiam & subueniendo, proximus factus est; quicumque tibi in tribulatione subuenire non possunt, alieni a te facti sunt. Iam attedam illos diuites, qui male uixerunt, qui superbe egerunt, mortui sunt, & reliquerunt, non dico extraneis, sed filijs suis diuitias suas, & filij ipsorum uiam parentum suorum sequuntur: sicut illi superbi, ita & isti, ut illi auari, & isti; alieni ab illis sunt. Nam ut noueritis, quia alieni sunt, subueniret illi diuiti, qui ardebat in flamma successores ipsius diuitiarum. Sed forte non habuit, qui illi succederet, & alieni possederunt diuitias ipsius. Inuenimus in euangelio, quia habuit: ait enim. *Habeo quinque fratres.*

2. Cor. 12.
14.
Lib. de deo
cordis.

Mat. 23.45
500.
Hom. 7. in
descendentes
post med.
In Psal. 48.

Ecc. 30.24
Ser. 30. de
u. d. d. i.
& 102 de t. e.
po. & 11. de
ciuit. c. 37.
Ho. 7. cit.
post. med.

In Psal. 48.
cit.

Hom. 2. ad
mediun.

Ho. 13. 20.
te mediu.

Psal. 38.
In Psal. 48.

Luc. 10.

Math. 9.41
& c. 12. 39.
& Mar. 12.
31.

Luc. 16. 37.

Frates ipsius in ardenti flama subuenire illi non potuerunt. Quid tibi diceret diues? Quid fratres? Vnu fratrem mihi amicum non feci, qui iacebat ante ianuam. Illi mihi fratres subuenire non possunt: qui possident diuitias meas, alieni facti sunt a me. Recte ergo dicit: *Relinquent alienis diuitias suas.* Quare dixit, *alienis?* Quia nihil eis prodesse poterunt. Quid eis remanebit? nihil, *Sepulchra eorum, domus eorum in aeternum.* Ita Augustinus, qui irridet diuites curantes domos marmoreas sibi preparare, omnibus bonis abundantes, in quibus ad momentum permansuri sunt: & non curant preparare domos, quibus in perpetuum sunt reponendi, ut ingrediatur in abundantia sepulchrum. Omnem igitur illum, qui non est tu ipse, alienum reputa a te. Quid enim minus torquet te flama inferni, ex eo quod filii tui possideant bona; quam ex eo quod exteri? Quid magis tecum reportabis, si filios relinquant heredes, quam extraneos? Optime CHRISTVS, *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis recipiant vos.* Quem locum egregie ad hoc institutum S. Ambrosius annotauit.

S. 33. Quia eleemosynam dare, est seminare, dum viuus, est danda, et liberaliter quidem, recepturus quod dederis melioratum.

VOCATUR secundò eleemosyna, seminatio, quia nihil magis requirit congruo tempore fieri, quam iactatio seminis, ut abundantes referat fructus. Omnia tempus habet: signatè autè, est tempus serendi; & tempus metendi. Qui ad seminandum expectaret tempus metendi, insipientissimus esset ipse, eiusque seminatio inutilis. Insipientes omnes illos demonstrat Basilius^a & Ambrosius^b, qui ad horam mortis remittunt eleemosynarum collationem. Tunc enim potius est tempus colligendi, quam viuens seminaueras; quam seminandi, quam moriens colligas. Ne inuertas tempora. Quid nunc, inquit Ambrosius, misericordia fieri verat? Quid te continet? copia rerum abundas, bonaque habes copiosa, esurientes praesto sunt, flètes, nudi, circumstant gemètes, vincenti de carceribus, aegri de lectulis miserabili & flebili lamentatione circumstrepunt; tu misericordiam quid in crastinum differis, cum hodie crudelis & immisericors fias? Audi saltè sapientissimi consilium Salomonis, *Ne dicas inquit, ab hunc & redi crastino, & dabo illi; non enim scis quid pariat superuentura dies.* Sed ne huiusmodi mandata suscipias, aures obstruit auari

tia &c. Vitam tibi polliceris, in qua eleemosynam facies, inquit Basilius, non ut post hac sis liberalior; sed ut instantem medicum a te propulses. Iam quando suppetit; quid prohibet quominus liberaliter impartiare? Nonne inops adest? Nonne plena sunt horrea? Nonne merces a domino parata? Nonne mandatū manifestū? Esuriens fame absurmitur, nudus frigore rigescit; & tu eleemosynam in crastinum differis? Audi Salomonem; *Ne dicas, Reuersus regredere, & cras dabo; ignoras enim, quid sequens pariat dies.* Ita Basilius; Ex cuius & ceterorum patrum doctrina hoc mihi exploratum habeo, quod eleemosyna, quam differis ad horam mortis, non plenam rationem habet eleemosynae. Etenim illa non ex amore & charitate Dei procedit, neque ex commiseratione erga pauperes; ideoque illam vocat rem mortuam Basilius. Si enim nunc cum facultas adest, videsque miserorum vulnera, & audis inopum clamores, non misericordia moueris; quando infirmitate eius oppressus, nec tibi met ipsi poteris plenè attendere; quomodo ex Dei amore, & misericordia erga pauperes, ea quae tunc dabis, te dare credendum est? Dabis igitur, non ex misericordia; sed quia vides te amplius retinere bona non posse. Unde si immortalis esses, inquit Basilius, nunquam mandatorum Dei recordatus esses. Hecque fuit ratio, quae Sancta Lucia virgo matrem suam Eutyciam conuicit, ut viues in pauperes erogaret, quae ad mortis horam eroganda seruare volebat. Quid enim magnū est, inquit, te dare CHRISTO, quod necessario es relictura? Quid magnum dare, quod terre non potes? Ex quibus ratione attende ex theologia deductam. Fructus eleemosynae pedit ex voluntate & animi affectu, quo illa datur. Hora autem mortis non datur affectu misericordiae; & animo subleuandi pauperum necessitates: sed quia tecum non potes bona portare. Fructus igitur eleemosynae illius, aut exiguus, aut nullus est. Vt ergo tibi proficiat & abundantes vberesque reddat fructus, quos colligas, nunc viuens & sanus, visceribus misericordiae affluens, eleemosynam dato. Sed de ijs in sequenti tractatu. His congruunt quae eleganter idem Basilius tradidit, agens contra eos, qui dicunt se in morte daturos pauperibus, quae in vita reseruat tenent. Proh dolor, inquit Basilius: cum non amplius inter homines eris, tunc benignum ac liberale te praebabis? Cum mortuum te conspexero, piū ac fratris amante compellabo? Egregiam sanè gratiam ex liberalitate ista tua capies, quod in sepulchro iacēs, & in terrā resolutus, beneficentia ac magnanimitatem exeres. Quorum, ceditò, temporum mercedem exiges? eorum ne, quibus in vita

Luc. 16. 9.

Li. de Nabu
the ca. 7. &
lib. de Elia
& ieiun. c. 20

Hom. 6. in
ditescentes.
Serm. 81.
post mediū.

Prou. 3. 28.
& c. 27. 1.

Ho. 6. in di
tescet pol
medium.

Prou. 3. cit

Ho. 7. in di
dites.

Ho. 7. in di
dites ad fi
nem.

S. 502
Orat. 24. d
morte.

lib. de Na- in terra, inquit Ambrosius, germinat in cœ-
 xthe. c. 12 lo; plātatur in pauperes, apud Deū pullulat.
 ad finem.

*S. 34. Sicut lutei lateres ad Dei
 pedes repositi, in Sapphiros fue-
 runt conuersi, ita diuitias in
 cœlo condantur.*

504.

IRANDA visio Moyſi, Aaron,
 Nadab, Abiu, & Septuaginta
 seniorum Israel, qui ascende-
 runt cum Moyſe ad mōtem:
 & antequam ad eius altitudi-
 nem peruenirent, à longe, vi-

Exod. 24.
 10.

derunt in vertice mōtis exiſtētes, Deū Israel,
 sub pedibus eius, quasi opus lapidis Sapphirini, &
 quasi cœlū, cum serenū est. Non viderunt ipsam
 Dei substantiā, quæ oculis corporeis est pe-
 nitus inuisibilis; sed formā quandā, & figu-
 ram visibilē & corporalē accepit Deus, in-
 quiunt Augustinus^a, & Gregorius^b: secundū
 quā, iuxta id quod ostēdere vult, se vidēdū
 exhibet, naturæ & oculis hominū se cōtem-
 perans, vt annotat Hieronymus^c, & probat
 Chrysostomus^d, ex eo quod, ipsemet Deus
 dixit^e, *Ego visionē multiplicavi eius, & in manibus
 prophetarū assimilatus sum.* Quod de figuris, qui-
 bus se videndū prophetis exhibuit, explicat
 Chrysostomus. Sub qua tamē figura Moyſi,
 Aarō, cæterisq; senioribus se ostēderit, op-
 rimē explicat Caietanus^f, ipsius textus ver-
 ba annotās. Quod enim dicitur; *Viderūt Deū
 Israel*, non ponitur nomen *Iehouab*, quod di-
 uinam essentiam & substantiam significat:
 sed nomē *Elohe*, quod iudicē significat: Deus
 enim se videndū præbuit sub figura & spe-
 cie summi iudicis: & meritō, quippe cum ad
 dandā legem descendisset. Non solū autem
 ipse tanquā iudex se vidēdū præbuit; sed sin-
 gulariter voluit, vt viderent pauimentum,
 quod sub pedibus suis fulgebat: erat enim
 ex lateribus, qui erant Sapphiri quidā gran-
 des, præfulgidi, cœlestē, splēdentē, & incor-
 ruptibilem naturā referentes. Et huius ratio
 fuit, quā ex Hebræorū doctrina tradit Lip-
 pomanus: voluit enim Deus, illos qui ope-
 ribus duris luti & lateris erant afflicti cōso-
 lari, & ostendit luteos lateres, quos in Ægyp-
 to manibus tractauerant, ad Dei pedes posi-
 tos, versos in sapphiros grandes lucidissi-
 mos, splēdidissimos, incurrutibiles, qui cœ-
 lestē quādā naturā & conditionē erant sor-
 titi. Vide quales fuerint lateres lutei, positi
 ad pedes Dei: nō enim consumpti fuerunt;
 sed cœlestes facti, permanēt versī in sapphi-
 ros in æternum corā Deo supremo iudice.
 Grandis sanē visio, & quæ quod tractamus

aptissimē explicat. Quidnā terrenæ faculta-
 tes & diuitiæ, nisi terrenum lutum? Hoc sanē
 typo, vt Gregori^o obseruauit, Propheta Ha-
 bacuc, cuiusdā tyranni diuitis, diuitias sine
 termino cōgregātis & cōcupiscētis descrip-
 sit dicens: *Vae ei qui multiplicat nō sua: vsquequo
 & aggrauat cōtra se densum lutū?* Loquitur Pro-
 pheta ad litterā de Nabuchodonosor, qui
 nō cōtētus suis, ad alienas ciuitates, prouin-
 tias & diuitias rapiendas se conuertit: sed
 quod de quouis auaro diuite intelligi pos-
 sit, patet ex doctrina Ambrosij, qui de quo-
 uis auaro censet aptē dici, quod congregat
 non sua, ex eo quod diues, œconomus est
 Dei, potius quā dominus diuitiarum, cui
 Deus diuitias cōmisit potius, quā dedit, in
 pauperes distribuēdas. Ideoq; multis ratio-
 nibus ostendit pauperum esse diuitias, quas
 ipse recondit, & congregat, & illam sepe re-
 petit sententiam: Esuriētū panis est, quem
 tu detines, nudorum indumētum est, quod
 tu recludis, miserorum redēptio est & abso-
 lutio, pecunia, quā tu in terrā defodis. Tot
 te ergo scias inuadere bona, quot possis præ-
 stare, quod velis. Ita Ambrosius. Quæ eis de
 penitus verbis S. Basilius^a dixerat, & simili-
 ter docuit B. Chrysostomus^b, verba quædā
 proferēs, quæ cū grano salis intelligēda sunt.
*Tuarū, inquit es o diues dispēsator pecuniarū, non
 minus quā qui ecclesiæ bona dispensat.* Sicut igitur
 ille potestātē nō habet, ea quæ propter pau-
 peres à vobis erogātur, temerē & vt casu ve-
 nit dispergēdi; ita neq; tu tua Et infra: Nun-
 quid tua possides? Res pauperū tibi sunt cre-
 ditæ, siue ex laboribus iustis, siue ex heredi-
 tate paterna possideas. Cōsidera quomodo
 per omnes parabolas nō suis cōgruē vtētes
 pecunijs punit. Nec enim virgines aliena ra-
 puerāt; sed propria nō dederūt. Neq; qui ta-
 lentū in terrā defodit, iniultū sibi vsum ven-
 dicauit &c. Ideo apte à Spiritu Sācto per sa-
 piētē dictū est; *Fili eleemosynā pauperis ne defrau-
 des, & oculos tuos ne auertas à paupe.* Expende
 verbū, *ne defraudes.* Fraudē cōmittit œcono-
 mus, qui quæ accepit distribuenda in seruos
 domini sui, sibi met retinet. De quib⁹ alibi.
 Vē tibi si cōgregaueris & recōderis nō tua,
 dimiseris filios Dei vacuos, tibi recondens
 quæ illis dare debes. De his enim dixit ille
 amicus Iob, Sophar Naamathites: *Diuitias
 quas deuorauit, euomet, & de ventre illius extra-
 het eas Deus.* Expende vim illius verbi, *deuo-
 rauit*, quo cōmuniter scripturæ sacræ vtūtur
 ad affectum grandē exprimēdum quo auari
 rapiunt & concludunt diuitias, quas acqui-
 runt; metaphora sumpta à guloso. Videbis
 hominē gulosum, cuius venter Deus est, qui
 hinc inde cibos cōquirīt, & illos deuorans,

34. Mora
 c. 8. & 3. 1
 pectoral. a
 monit. 22.
 Habac. 2. 6

Lib. de N
 buthe. c. 1
 ad finem.

Ser. 81. :
 finem.

Hom. 6.
 dicescent
 ad finem
 Ho. 2. 4.
 populum

Ecc. 4. 1

Iob. 10.

Lib. 2. qq.
 in Exod. q.
 101.
 18. Moral.
 c. 36.
 In c. 7. Isa.
 Ho. 22. &
 55. in Gen.
 Osee. 12.

In cap. 24.
 Exod.

אלהי

In cap. 24.
 Exod.

505

Serm. 81.

desideria multa vana & nocua. Nō ita qui phre-
nelim incurrit, vana & multa imaginatur, si-
cut diues. vt D. Ambrosi⁹ prosequitur. Qui
hos sibi detrahit capillos, grādi se dolore &
onere capitis leuat: & si Deo illos offerat,
qui se in persona pauperis representat, tam
gratū habet donū, vt quasi in stellas cōuer-
sos, cœlo referat & cōstituatur, qui aliquando
dicturus est: *Venite benedicti, percipite regnū: esu-
rivi enim, & dedistis mihi māducare, sitiui, & dedi-
stis mihi potū.* Vide lateres luteos pedibus Dei
applicatos, conuersos in saphiros cœlestes.
Eleemosyna, inquit Dauid, quā iucundus ho-
mo, qui miseretur, dispergit, nō perditur: sed
sicut granū sparsum meliorē sortē nactū re-
manet, in spica virēti, florenti & abundāti;
ita illa manet, meliorē & prēstantiorem na-
turā sortita; nam *manet*, facta *iustitia*, & non
quomodocunq; sed eius, idest, in illius subsi-
dium & bonum; tibi enim proficit, inquit
Ambrosius, quicquid inopi contuleris, tibi
crescit quicquid in pauperes erogaueris.

Mat. 23. 33

Psalm. 112.
3. 5.Lib. de Na-
buthe. c. 12

*S. 35. Eleemosyna omnia bona
homini inducit, ideoq; per eam
thesaurizat sibi.*

§ 507.

Psa. cit. 111

En accuratius expēdamus, cur
elemosynā vocet Dauid iu-
stitiam. *Iustitia* inquit, *eius ma-
net*, idest, elemosyna, vt ex
Sanctis Patres dictum est. Hu-
ius varias rationes sancti in-
dicāt. Prima, quoniam per elemosynam &
misericordiā, omnia diuina bona homo cō-
sequi potest, si illam vt oportet exequatur.
Iustitia, vt D. Ambrosius, annotauit, vniuer-
salis est virtus; ideoq; idē significat ac plena
sanctitas, quæ ex omniū virtutū cōnexionē
cōsistit: quomodo aliquis dicitur iustus, cui
nulla virtus deest. In scriptura sacra idē est,
sanctus & iustus, quod misericors & eleemo-
synam faciens, vt doctus Ribera⁹ annotauit.

Li. 2. in Lu-
cam.In cap. 6.
Amos. n. 26b Psa. 4. 4.
c Michez. 72.
d Psa. 17. 28

Dan. 4. 34.

1. Cor. 9. 10

Vnde, ip⁹ legimus^b: *Scitote quoniam mirificauit
dominus sanctū suū, in hebræo, misericordem:
& apud Michæā^c; Perijt sanctus de terra, in he-
bræo, misericors: & illud^d, cū Sancto Sanctus eris,
in hebræo, misericors eris cum misericorde: simili-
ter in eadē sacra scriptura idē est iustitia &
sanctitas, ac misericordia & elemosyna. Vn-
de quod dixit Daniel ad Regem: *Peccata tua
elemosynis redime*, Chaldeus legit: *Peccata tua in
iustitia redime*: & Apostolus ipse locū Dauidis
exponēs, aptē dixit illum explicans: *Auebu-
fruges iustitiæ vestre*, idest, elemosynę vestrę.
Quoniam igitur iustitia omnem virtutē &*

sanctitatē cōplectitur, vocatur merito ele-
mosyna iustitia; quia ad omnem virtutē, san-
ctitatem & bonū cōsequēdum vehemētissi-
mē conducit. Quod ipse CHRISTVS domi-
nus indicare vult, dicēs iuueni illi: *si vis per-
fectus esse, vade & vende omnia, quę habes & da
pauperibus, & habebis thesaurū in cœlo*; eleemo-
synę tribuit, quod per eam futurus esset per-
fectus, idest, cui nihil deesset: eidem etiam,
quod per eā habiturus sit thesaurū, idest, om-
nium bonorum & donorum copiā; thesauri
enim nomen, omnium generum diuitias ex-
primit. Per illam Abraham cōsequutus fuit,
vt Angelos domo sua exciperet, & cœlestem
promissionem de filio suscipiendo ex Sara
suscepit, qui eius legitimus esset hāres, vt
D. Chrysostomus annotat. Per illā, Lot euā-
sit incendiū, suscipiens peregrinos, cuius, vt
obseruat Origenes, alia benegesta expresse
nō legimus. Per illā Rahab se, domum suā,
parētēq; suos pereunte vniuersa ciuitate Ie-
richo seruauit, vt cōsiderat B. Ilidorus; ideo
quē illam protulit Iosue vocē: *Sola Rahab vi-
uat, cum vniuersis, quæ cum ea in domo sunt; abscon-
dit enim nuntios, quos direximus.* Per illā Tobias
angelico dignus fuit suffragio, quo agēte vi-
sum recuperauit, & filios filiorum vidit, vt
idem Angelus eidem intimauit. Per illam vi-
dua Sareptana vitam sibi filijsq; suis acqui-
uit, & quō liberalior fuit erga pauperem E-
liam, abundantiorem fructum collegit, vt S.
Cyprianus⁹ expendit. Per illam iuxta senten-
tiā Epiphani⁹, Hieronymi⁹, Ruperti⁹, quā
Lyra communem hebræorum dicit, Abdias
dispensator domus impij Achab, prophetię
donum accepit, quia paut centum prophe-
tas, quos impia Iezabel persequabatur, est
quæ quartus inter duodecim minores. De-
duce exercitus (inquit Hieronymus credens
cum fuisse illum quinquagenarium, de quo
scriptura^a, agit) fit dux ecclesię. Per illam
Nabuchodonosor, diuina sententia damna-
tus, suspensionem pænæ promeruit multis
mēlibus, totaliterquē eam vitasset si in cōp-
to opere, prout decebat, permansisset, vt
idem Hieronymus⁹ docuit. Per illam Thabi-
ta^a, quæ alio nomine Dorcas vocabatur, dis-
posita fuit vt orationes Petri eā suscitarent,
vt Cyprianus⁹, & Chrysostomus⁹, obserua-
runt. Per illam obtinuit Cornelius Centu-
rio^b, vt angelica visione consolaretur, & mit-
teretur ad Petrū, instituendus in his, quæ ad
suam fidem & salutem pertinebāt. Vniuer-
sale ergo quoddam bonum est elemosyna,
ad omnē sanctitatē, virtutē, & diuina dona
obtinenda aptissimum. Quod egregiē Spiri-
tus Sanctus exposuit dicens: *Cōclude eleemo-
synam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab*

Matt. 19. 21

Hom. 5. ii
Genes.

Iosue 6. 17

Tobiz. 12. 1

3. Reg. 17.

a Lib. de o-
pere & ele-
mosynis.b Li. de vit
& interit
prophetar
r In Abdi
& in epist
Pauli.

d In Habdi

e 3. Reg. 1

f n cap. 4
Danielis.

g Actū. 9

h Lib. de c
pere citati Ho. 24. 2
pop. & i
in Epist. 2

j Heb.

k Actū. 1

§ 508

Eccl. 29. 1

mentū eternæ mortis incurrēdæ, iuxta illud
 om. 6. 23. Apostoli, *Stipendia peccati mors, gratia autē Dei
 vita æterna*. Diuitibus autem hoc imponen-
 dū docet Apostolus, quod per copiosas ele-
 mosynas, huiusmodi fundamentum sibi cō-
 parent. Quod non ita intelligas, quasi per
 eleemosynam possit quis gratiā promereri,
 non enim gratia cadit sub merito; sed quo-
 niam eleemosyna fiduciam grādem dat, ad
 illam à Deo postulandam: & quia inter om-
 nia opera, quibus homo se disponit ad diui-
 nam gratiam, & ad peccatorum remissionē
 obtinendā (necessariū est enim, vt qui hanc
 vult cōsequi, se disponat, agens quod ad se
 spectat) est eleemosyna & misericordia, vt
 D. Thomas^a tradidit, cuius actus, vt ipse
 met docuit^b, operatur circa peccatum, vel
 per modum satisfactionis post iustificatio-
 nem, vel per modum preparationis ante iu-
 stificationem, in quantum misericordes mi-
 sericordiam cōsequuntur, de qua propterea
 sæpe in scriptura singulariter dicitur, vt B.
 Augustinus^c expendit, quod^d *ab omni pecca-
 to, & à morte liberat: & ipsa est, quæ purgat pecca-
 ta, & facit inuenire misericordiam, & vitam eter-
 nam, & per misericordiā, & fidem purgatur pec-
 cata, & quod^e misericordia, & veritate redimatur
 iniquitas; & quod^f qui eleemosynam facit, dat
 pretium redemptionis animæ suæ. Quibus concin-
 nit illud insigne dictum Ambrosij^h, explicā-
 tis illud, sicut aqua extinguit ignem: Magna ergo
 est inquit eleemosyna, quæ ardentium criminū glo-
 bos, beneuolentia suæ fonte refrigerat, & quodam
 irriguo largitatis obruit incēdia delictorū: & quā-
 uis offensus Deus, quamuis criminibus provocatus,
 cogatur liberare eleemosynis, quæ disposuerat puni-
 re peccatis. Cogitur enim quodammodo à nobis, dū
 compellitur pro actibus nostris mutare sententiam,
 &c. Expende aduerbium illud, quodammodo.
 Videtur enim Ambrosius cōcedere, quodā-
 modo dici posse, eleemosynam obligare,
 & cogere, vimq; facere, ad peccatorum re-
 missionem & gratiam obtinendam. Quod
 qua ratione dici possit, alibi ex professo ex-
 ponemus. Et hanc ego supremam eleemosy-
 nę excellentiam considero; quod quamuis
 nihil homo agere possit, quod sit pretiū re-
 demptionis animæ suæ, aut remissionis pec-
 catorū suorū, aut quod vel minimā etiā im-
 perfectæ iustitiæ rationem habeat ad illam
 obtinendam, & diuinam gratiā consequen-
 dam: Deus nihilominus ita illam commen-
 dat, vt liberet, & absolutè loquendo, ipsi sin-
 gulariter tribuat purgare, extinguere, dele-
 re, & remittere peccata, esse redēptricē ani-
 mæ captiuæ per peccatū, quæ misericordiā
 & gratiam diuinam obtinere, & vitam eter-
 nam consequi faciat. Hoc excellenter anno-*

tauit D. Augustinus insignis diuinæ gratiæ
 assertor, qui sciēs & supponens gratiā gra-
 tis dari, explicat nihilominus, quomodo
 eleemosyna illam consequi dicatur. Suppo-
 nit ille, inter ea, quæ mentem eius plurimum
 mouebant in scriptura Dei, illud esse, quod
 CHRISTVS dominus prædixit in iudicio fu-
 turum, quod dicturus est ijs, qui à dextris
 erunt: *Venite benedicti, possidere regnum: Esuriui
 enim, & dedistis mihi manducare. Quid vni ex mini-
 stris meis fecistis, mihi fecistis. Quid enim esse po-
 test causæ, quod cum multa maiora bona iu-
 sti operati sint, solius eleemosynę meritum
 producat Dominus; & cum multa mala im-
 pij, solum ad eorum damnationē exprimat
 eleemosynę omissionem. Quære, inquit Au-
 gustinus causas, vel tantæ mercedis, vel tan-
 ti supplicij, percipite regnum, & ite in ignē
 eternum. Quare isti percepturi regnū? *Esu-
 riui enim, & dedistis mihi manducare. Quare illi
 ituri in ignē eternum? Esuriui enim & non de-
 distis mihi manducare. Quid est hoc rogo? vi-
 deo de his, qui percepturi sunt regnum, qui
 casti fuerunt, abstinentes ab operibus ma-
 lis: veruntamen ipsis non ait: Percipite reg-
 num, castè enim vixistis, nulli fraudem feci-
 stis: non dixit hæc; sed percipite regnū, quia
 esuriui & dedistis mihi manducare. Quare
 hoc excellit, quādo cetera tacuit, & hoc solum Do-
 minus nominauit? Rursus ad illos; *Ite in ignem
 eternum. Quā multa posset in impios dice-
 re? Quoniam si quærent: quare imus in ig-
 nem eternum? Quare, queris adulter, homi-
 cida, fraudulator, sacrilege, blasphemator,
 infidelis? nihil horū, sed quia esuriui, & non
 dedistis mihi manducare, video vos moueri si-
 cut moueor. Et verè mira res. Huius autem
 admirabilis rei rationē colligo, vt possum,
 quam vos non celabo. Scriptū est; sicut aqua
 extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatū.
 Item scriptum est; *Include eleemosynam in corde
 pauperis, & ipsa pro te deprecabitur Dominū. Itē
 scriptum est; Consilium meum audi rex. peccata
 tua eleemosynis redime*. Et alia multa sunt diui-
 ni eloquij documēta, quibus ostēditur mul-
 tum valere eleemosynam ad extinguenda &
 delenda peccata. Proinde, illis quos damna-
 turus est, imò plus illis, quos coronaturus,
 solas eleemosynas imputabit, tanquam di-
 cens: Difficile est, vt examinem vos, & appē-
 dam vos, & scruter diligentissimè facta ve-
 stra, non inueniam, vnde vos damnem: sed
 ite in regnū: Esuriui enim, & dedistis mihi
 manducare. Non ergo itis in regnum, quia
 non peccastis; sed quia vestra peccata ele-
 mosynis redemistis. Rursus & illis: *Ite in ig-
 nem eternum. Illi tanquam noxij cōsiderā-
 tes conscientias suas, de quibus Sapia****

Ser. 15. de
 tempore. &
 lib. 50. ho-
 mil. bomi-
 19.

Matth. 25.
 34-35. & 41.

515.

Eccle. 3. 33

Eccle. 29.
 15.

Dan. 4. 24.

dixit:

Sapient. 4. dixit: *Traducunt eos ex aduerso iniquitates eorum:*
 20. Sine dubio videbunt se iuste danari pro sceleribus & criminibus suis: & quasi eis diceret, Non inde unde putatis, sed quia esuriui & non dedistis mihi manducare: si enim à peccatis vestris auersi, & ad me conuersi illa omnia peccata & crimina eleemosynis redemissetis, ipsę eleemosynę modo liberarent vos, & à reatu tantorum criminum absoluerent. *Beati enim misericordes, quoniam misericordiam consequentur;* modo autem, ite in ignem æternum. *Iudicium enim sine misericordia, ei qui non fecit misericordiam.* Ita Augustinus: qui ex his infert, id quod supra docuimus, infructuosa aut insufficientia esse cetera pœnitentię opera, vigilias, ieiunia, supplicationes, preces, ad delenda peccata, si misericordię operibus aut affectibus destituta fuerint. Id quod confirmat, ex eo quod **C H R I S T I** præcursor Ioannes, veram pœnitentiam exposcens dixit: *Generatio viperarum, quis vos ostendit fugere ab ira ventura? Iam securis ad radicem arboris posita est. Facite ergo fructus dignos pœnitentię.* Quisquis illos fructus nõ fecerit, inquit Augustinus, sine causa putat per sterilem pœnitentiam se mereri veniam peccatorum. Qui sint autem isti fructus, ipse consequenter ostendit; nam post hæc eius verba, interrogabant eum turbę dicentes; *Quid ergo faciemus?* Id est, qui sunt isti fructus, quos vt faciamus hortaris & terres? Respondens autem dicebat illis: *Qui habet duas tunicas, det vnā nõ habenti; & qui habet escas, similiter faciat.* Quid manifestius fratres mei? Quid certius? Quid expressius? Quid ergo aliud sonat, quod superius ait: *Omnis arbor, quę non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur, nisi quod sinistri audituri sunt: Ite in ignem æternum. Esuriui enim & nõ dedistis mihi manducare, &c.* Ecce diuites, quid vobis iniungitur, eleemosyna, sine qua sterilem vestram pœnitentiam Augustinus, imò & Baptista Ioannes decernit. Extrahis lacrymas ex oculis, suspiria ex corde, manus contra te conuertis pectus tundens? vt hæc sint frugifera, extrahe pecunias ex sacculo, facultates ex reposito, manus extende ad pauperes: sine enim misericordię operibus, sterilia hæc, quę agis redduntur: merito propterea dictum est; *Redemptio animę viri, diuitiæ ipsius.* Nõ ponitur redemptio animę tuę in lacrymis, suspirijs, tusione pectoris, clamore ad Deum, quamuis hæc necessaria sint; sed in diuitijs tuis, vt optimè Ambrosius^a, Augustinus^b, & Basilus^c expendunt: sed in diuitijs, quibus, expendendo in vsus pauperum, peccata redimuntur, vt dixit Daniel ad regem. Fecit, inquit Ambrosius, de veneno antidotum; diuitiæ enim, quę homines in-

ficiunt, dum amantur & retinentur, in antidotum conuertuntur, si in pauperes profundantur. Hinc igitur patet, cur elegantissimè Dauid vocet eleemosynam, Iustitiam, dicēs; *Dispersit, dedit pauperibus; iustitia eius manet in seculum seculi.* Primò enim ita vocatur, quia ad acquirendum omne bonum, quod iustitię nomine exprimitur, eleemosyna cõducit; estq; totius boni radix, si sicuti fieri debet, fiat: secundò, quia bonum est, forteq; fundamentum, & titulum ac ius quoddam iustitię tribuere videtur ad prætendendum quod volueris coram Deo, cui dicere poteris (vt Augustinus indicauit) misertus sum tui dum in paupere eras miser; miserere mei, dum me miserum vides; vestiui te, vesti me; dedi tibi, da mihi, qui dixisti, *date, & dabitur vobis.* Hinc in Scriptura sacra, dum misericordię opera inducuntur, iustitię titulus statim subinfertur. *Iudica me Domine secundum iustitiam meam,* dicebat Dauid, quo nomine Chrysostomus credit intellexisse misericordiam, quā erga inimicos suos operatus fuit. Ideo sanctus Tobias quamuis primò commendans filio suo eleemosynę opera dixerit; *esse fiduciam magnam coram summo Deo;* sed postquam audiuit angelo testante se per eleemosynas tot tantaq; bona promeruisse: & quod *eleemosyna a morte liberat, & ipsa est, quę purgat peccata, & facit inuenire vitam æternam,* morti proximus filium & nepotes instruens, *Filijs,* inquit, *vestris mandate, vt faciant iustitias & eleemosynas.* Dictio *&*, non tam coninnctionis, quam explicationis vim habet, quasi dicat; vt faciant iustitias, id est, eleemosynas. Hę enim rationem iustitię inducere videntur; iuxta quam doctrinam intelligunt sancti patres illā diuinam exhortationē per Oseam prophetā; *Seminate vobis in iustitia & metite in ore misericordię.* Præpositio illa *In* idē est hoc loco & multis alijs ac ad, quasi dicat: *Seminate vobis ad iustitiam.* Ita Origenes^a, Basilus^b, Ambrosius^c, & Bernardus^d. Et expēdūt primò Ambrosius, & Basilus illud, *Seminate vobis,* quasi dicat, inquit Ambrosius: Esto spiritualis agricola; sere quod tibi profit. Hęc solummodo tibi seminas, quod in pauperes profundis, cetera quę recondis, ignoras cui cõgregabis ea, & certum est te illa omnia penitus relicturum: bona satio in corde viduarum. Si terra reddit tibi fructus vberiores, quam acceptat; quanto magis misericordię remuneratio reddet multipliciora quę dederis. Dedisti esurienti; inquit Basilus: Tibi seminasti, tibi consulisti; quod dedisti, ad te cum augmento redibit. Quemadmodum enim frumentum in terram cadens, lucrum proijcienti parit; sic & panis in esurientem

Psal. 111. 1.

Ser. 50. d. tempo. circa finem.

Psal. 7. 9.

In Psal. 7.

Tob. 4. 11

Tob. 12. 9

Tob. 14. 1

Osez. 10.

12.

517

Lib. 1.

Iob. & tract.

1. in Mat.

Hom. 6.

dicitur ceteris

Serm. 8.

& libro. 1.

Nabuth.

7. ad finem

Ser. 27.

cāt. & Epi

108.

proiectus,

de regno CHRISTI intelligūt, & Hieronymus legit: *Oriri faciā cornu David*. Vtroq; modo ceniet Euthymius accipi illud posse^b, *Et erexit cornu salutis nobis, in domo David pueri sui*; primò, vt cornu significet potētia, quasi dicat: *Erexit in Ecclesia fortitudinem salutis, leuanto vna fuerit de salut*, cuius virtute omnes diiciātur inimicę potestates. Hoc modo intellexit Gregorius. Cornu quippe salutis, inquit Gregorius, quid est, nisi sublimitas Ecclesiasticę potestatis? Quod enim antiquitus nusquā dictum fuit, modo vniuersali Ecclesię dicitur: *Quodcumq; ligaueris super terrā, erit ligatū & in cœlis: & quodcumq; solueris super terrā, erit solutū & in cœlis*. Nulla est infirmitas tā grādis, quā non excedat potētia salutis, quam CHRISTVS in domo David, idest, Ecclesia, erexit. Secūdo, vt cornu significet regnū. Erexit CHRISTVS regnū quoddā salutis, in quo solo salus vera cōtineatur, & cōferatur: hoc est, eius sancta Ecclesia, quā Apostolus vocat *Regnū filij dilectionis*, idest, dilectissimi: Iuxta hāc ergo duplicē significationē, duobus modis potest David sentētia explicari: Primò, iuxta D. Augustini profundissimā mētē, vt nomine cornu intelligat diuitias, facultatesq; eius, qui in pauperes dispersit. Hæ nāq; meritò vocātur *Cornu*, quia reputātur pro potentia & fortitudine. *Substātia diuitis*, inquit Sapiens, *vrbs fortitudinis eius*. Substātiā enim & diuitias suas, diues suā reputat fortitudinē, quā se defendit, protegit, opprimit, deicit, vincit, superat, & preualet: & tantū dicitur quis de fortitudine, & potētia habere, quātū de diuitijs. Fœlix iucundusq; homo, qui miseretur & cōmodat. Dispersit enim dans pauperibus diuitias, & facultates suas. Istę non sunt illi perditę, sed in gloria exaltatę cōsistūt; & tā quā in Dei thesauro, exaltatę & seruatę manēt, meliori sorte sunt repositę. Thesaurizauit in cœlo, & ad eius celsitudinē diuitias suas euexit, ex eo quod illas seminauit, & deiecit in terrā. Sicut vt granū in altū se erigat fructificans, inquit Basilius, oportet in terra demittere & ad ima deicere, alioquin ipsum solum manet; ita vt diuitiæ in altum fructificantes erigantur, spargendę sunt in terrā pauperū; in hos, quos tanquā terram omnes cōculcant. Quādo diuites auari, quę condiderunt in terra, in terra reliquerint: quando viri diuitiarum aperientes oculos, nihil videbunt, nec inuenient aliquid in manibus suis: quando lamentantes se dicent; *Quid nobis profuit superbia, & diuitiarū iactantia quid cōtulit nobis*, tunc diuitiæ eius, qui in pauperes sparserat, exaltabuntur, eleuabuntur, cōmendabūtur ab ipso Deo dicente: *Venite*

benedicti; esuriui enim & dedistis mihi māducare, &c. Tunc exaltabuntur, quia ipsę terrenę factę erunt cœlestes, corruptibiles incorruptibiles, & densum lutum, pulcherrimi fulgentesq; Sapphiri, vt supra dictum est: Tunc exaltabuntur, quia tunc videbis ò diues, quātum valeat fragmētum panis datū pauperi; tunc conspicias, quanti sit pretij, vestis data nudo: nunc nihil vilius habes, quā id quod das pauperi, tunc exaltabitur in gloria, quia videbitur tanti valoris, quod pro illo omnia Dei bona conferentur: ibi eleemosynę celebritas & excellentia, fiet manifesta, quā hic contemnis agere. Annotauit S. Augustinus, excellenter Davidē expresse, abundantissimum fructum, quē CHRISTVS dominus reportaturus erat, ex eo quod sui diuini verbi semen iacturus esset in terra, & irrigaturus suo infiniti valoris sanguine, dicens: *Super extolletur super Libanum fructus eius*. Libanū, inquit Augustinus, solemus accipere huius seculi dignitatē; quoniā mons est Libanus, excelsas arbores habens, & nomen ipsum interpretatur, candidatior. Extolletur fructus CHRISTI super Libanū; quia super omnes terrę dignitates, & quicquid in ea pretiosum inuenitur. Et verē exaltatus fuit fructus super Libanū, quia *Deus exaltauit illū, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomen IESV omne genu flectatur, &c.* Et Constituit Deus pater IESVM CHRISTVM in cœlestibus super omnē principatū & dominationem, &c. Grandis fructus, grandis eius quod seminatum fuit exaltatio super Libanū. Ecce ò diues, qualis fructus eius, quod disperferis & seminaueris per eleemosynā: exaltabitur super Libanū, exaltabitur enim in gloria, super omnes mundi dignitates, potestates, reges, imperatores. Secūdo potest intelligi, vt exprimere velit David, fructum eleemosynę: per illā enim homines constituendi sunt reges. *Exaltabitur inquit cornu eius*, idest, dignitas aut regnū eius, ad tāā altitudinē extolletur, quod eius dignitas erit regia: rex futurus est: regnum quod verē possideat, in quo tanquam rex regnet, ei erit tradendū, nō terrenum sed cœleste, nō temporale sed æternum, nō humanum sed diuinum; ipsum videlicet met regnum Dei, quod omnia bona continet, maiora quā oculus vidit, aut auris audiuit, aut in cor hominis ascendit. Da numū, inquit B. Petrus Chrysologus, & accipies regnū. Iuxta hūc sensum id prędixit David, quod CHRISTVS dicturus est: *Venite benedicti, possidete paratū vobis regnū; nō tantū eis ostēditur, sicut antiquitus Ioanni Euāgelistę ostēsum fuit, quod vt videre posset, suscipit eū angelus in montem magnū & altum &*

In Psal. 71.

Psal. 71. 16.

Philip. 1. 9.

Ephes. 1. 21.

Serm. 8.

Math. 25.

Apoc. 1. 1.

ostendit

9520. ostendit inquit mihi, &c: tunc nō tātū ostēdet, sed vere realiterq; tradet regnū, & reges cōstituet. Quosnā? Eos, qui sparserūt, & seminauerunt per eleemosynas. *Esuriui enim inquit, & dedistis mihi mādū are.* Expēde illā notā causalē *Enim:* hęc ratio, hęc causa. Possentne amplius etiā si fingendo & fabulādo loqui vellemus, dici? Potest ne huic simile cogitari? Potest ne Deus secundū suam omnipotētiā amplius purā creaturā eleuare, quā ut suū ipsiusmet regnū ei tradat? Cornu eius exaltabitur in gloria. Est ne hoc ò diuites fabula? est ne inuētum ab hominibus aut per homines? est ne somniū cōfictū. Nū onerosa, inquit Chrysostomus, sunt hęc p̄cepta? *Ea* inquit, quę pereūt, dispensa, vt tibi fiant vtilia, & detrimētū damnū effugias, & ex ipsis lucrū maximū tibi pareās. *Excellētis enim & magna inhumanitatis est, post tot spirituales admonitiones, arcus & muris includere superflua, & nō illis subleuare proximorū inopiā; sed sinere à ruginē & tinea corrūpi, & propter illa supplicijs potius plecti, quam dignā pro eis remunerationem accipere.* Et certē postquā hęc aliaq; his similia similiter Basilius persecutus fuisset, substatit: *Hoc*, inquit, *testimoniū validū, qui testatur verus; sed pauci persuasi: considerātq; tam ipse quā Ambrosius*, quod ore quidē pleno cōfiteris & dicis te credere, & nihilominus nō uā ligaturā sacculis tuis iniiciērē vidēt, quē audire vidētur respōdētē: *Pulcher*, inquis, *sermo; sed pulchrius aurū, bona quidē verba sed meliores diuitia.* Hoc ipsum cōsiderās Chrysostomus, multā deplorat pigritiā, & arguit infirmā fidē, dicitq; nos verē dare occasionē infidelibus, vt irrideant nos, & credāt ea, quę Christiani dicimus, ore solo à nobis proferri, nō corde credi. Venit enim gētilis, & videt te labores indefessos subire, vt minimū lucrū reportes, exponere grādes diuitias, vt aliquādo nō solū nō grandia, sed nec parua lucreris: interrogant, quid sit causę, q̄ pecunias tuas expēdas? respōdes: Vt lucrū reportē: si quia exiguū lucrū credis te cōsecuturū, illudq; incertū est, tā magnas exponis diuitiarū copias, si crederes, quod dicis, expēdēdo parua in pauperes, innumeras diuitias tibi securē reponi, tādē acquirēdas: nōne melius abūdātiusq; expēderes, vbi maius lucrū certiusq; cōfiteris? Sed qui grādi affectu & ardētī volūtate magna expēdis, vt parua acquiras; nec minima in pauperes insumis, vt hęc quę dicis grādia cōsequaris, hoc ipso in dicas, verē te credere, nihil tibi repositum reddēdū propter ea, quę in pauperes expēderis. Eadē ratione prosequitur ad idē institutū Chrysostomus, cōsiderationē quādā, per quā ad Christianorū mores reprehēde-

dos procedit. Si ingrederetur, inquit, hanc ciuitatē gētilis, & interrogaret, quā legem Christiani profiteremur, respondereturq; Euāgelicā: & inquirēt; quidnā hęc lex cōtineret, respōderemus, Hoc CHRISTI documentum: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra; thesaurizate autem vobis thesauros in celo:* nonne irrideret eos, quos audiret talē legē profitētes, quos videret ē diametro sentientes & operātes? Ex his similiter idē Chrysostomus, hominū arguit intolerabilem erga Deū ingratitudinē, qui libere & voluntarie bona sua hominibus credētes, sperantes ab eis lucra in mutuis, in fœnore, in negotiatione, soli Deo nolunt sua credere, nec de cōfidentiā habēt. Deus, inquit illē, omnia bona sua nobis credidit: ipse enim est, qui vocatis seruis suis, tradidit illis bona sua. Potestq; homo melius, quā Ioseph dicere: Ecce Dominus meus nihil habet in domo sua, quod nō tradiderit mihi: dedit enim homini cœlos cū stellis, quę illuminēt; terrā cū fructibus, qui sustēteret; aērē quē spiret, aquā quā bibat, angelos qui custodiāt, doctores qui instruant, imò nō tantū quę extra se, sed & quę intra se habebat, dedit: Sic enim dilexit mūdū, vt filiū suū daret. Ethęc quidē, quāuis sciret hominū infidelitatē, & quod futuri erant serui, qui tāquā filius prodigus, dissipaturi erant substantiā, quā acciperēt, imò cōtra Deū ipsum cōuersuros, & quod filiū suū, quē in eorum manibus, ponebat, erāt occisuri, & eius sanguinē effusuri: nihilominus abūdē p̄stitit omnia in nostrā vtilitatē, & profectū, & omnia sua nobis cōcredita tradidit. Homo verò de nullius manibus minus cōfidit, quam de ipsius Dei: cū enim liberaliter omnia sua cōmittat & credat arcis, horreis, cellarijs, seruis, mutuū petentibus, negotiatoribus, terrę, ac agris, mari, ac naui, imò & manib⁹ diaboli, in cuius vsum liberalissimē omnia expendit, de solius Dei manibus disfidit, & credit, id solūmodo sibi perire, quod eius manibus crediderit. Ipse, inquit Chrysostomus, mysteriū summę excellētię nobis credidit, illud quod Paulus vocat, *magrū pietatis sacramētū*, credit nobis se ipsū, suū sanguinē, sua sacramēta, sua merita, & quicquid ipse lucratus fuit, manibus nostris commisit, nos illi pecunias nō credimus, & hoc, quamuis audiamus ipsum protestatē, nō eas postulare, vt sibi retineat; sed vt nobis metipsis securas cōseruet. Hortatur enim & dicit: Mihi omnia vestra seruāda permittite, nemo ea diripiet, neq; tinea demolietur, neq; latro suffodiet; & cētuplū se daturū pollicetur, nec sic quidē obteperamus. Et certē dū apud aliquos quidpiā deponimus, nihil ac-

cipimus

Hom. 15. in Genes.

Homil. 7. in liuites.

Homil. 6. a dāte fecit.

Serm. 81. id finem.

Homil. 12. in Matt. ad inem.

ibro. 1. de compunct. cordis.

Hom. 11. ad Timotheum.

Genes. 31. 3. 9.

J. 521.

Iuan. 3. 16.

1. Ad Timotheum. 3. 16.

Hom. 16. in
2. ad Corin.
:it.

525

Homil. 7. in
diuites; ad
inem.

tribulationem vehementem & paupertatē grandem. Sicut autem tribulatio nō eis fuit causa tristitiæ, sed potius occasio abundantissimi gaudij; ita extrema paupertas, non fuit causa, ut ab eleemosynis cessarent; sed potius ut abundantissimas, iuxta eam, quam possidebant substantiā, facerent. Paupertas eorū, inquit Anselmus, quo profundior fuit, abundavit in diuitias dādas; & cū magna esset illis paupertas, abundatē erogauerunt sanctis diuitias. *Diuitias dico simplicitatis eorum*, quia simplici intentione, nō ut hominibus, sed soli Deo placerent, quæ habebāt erogauerunt. Ex eo igitur, quod pauperiores se viderūt, magis excitati sunt, ad abundantiores eleemosynas: nec videre facultates suas à prædonibus raptas, aut diminutas, eorum misericordiam imminuit, sed potius auxit. Hæc itaq; prima excellentia, inquit Chrysostomus, Macedonum fuit. Secundā autem, inquit idē Chrysostomus, expressit Apostolus, subdens: *Quia secundū virtutem & supra virtutem voluntarii fuerunt*. Amplius dare per voluntatē cupiebāt, & procurabant, quā possent per facultatum suarum vires. Dederūt quidē, quæ potuerunt, & maiora, quā pro eorū viribus possent. Hoc credo eos egisse, quia sibi met ipsis, quæ cōmuniter sunt necessaria, subtrahebāt, ut pauperibus erogarent, & ieiunabāt illi, ut pauperibus cibum darēt, nudabant se vestibus suis, ut induerēt nudos. Hoc nō obligationis opus, sed perfectionis fuit, congruēs hominibus, in quibus perfectissima fides vigeat. Inuehitur Basilii in diuites huius seculi, ex quibus, qui misericordiores iudicantur, ea solūmodo dari pauperibus iubent, quæ sibi domibusquē suis sunt penitus inutilia, & occupāt in domo ac impediunt. Hi sine dubio imperfectissima sunt fide, nec plenē agnoscūt, cui nā eleemosynam præbeāt, & quis sit, qui in pauperis persona ad eos veniat. Si enim veniret ad te Rex vestitus indumētis scutiferi sui ita personā suam dissimulās, ut scutifer, nō Rex appareret; si verē eum Regē crederes; num ea tantū illi conferres, quæ si solummodo scutiferum reputares? Nequaquam certē, sed pretiosiora domus tuæ, illi excipiendo parares. Venit sine dubio in paupere CHRISTVS ipse, paupertatis veste dissimulatus: si eum CHRISTVM perfectā fide crederes, & attenderes; num cōtentus esses ea solūmodo dare, quæ dares, si quē vides solam & nudam reputares pauperis personā? Illa solūmodo das, quæ quamvis CHRISTVS nō venisset in paupere, pauperi dedisses. Si nobilem hospitem, inquit Basilii, domi te excipere crederes; ei ne mensæ solūmodo re-

liquias apponeres? Hæc & alia prosequitur, prosequutusquē fuerat Augustinus, contra quosdam diuites agens, à quibus requirit, quidnā facturi essent, si ipsemet CHRISTVS in propria persona ad eorum domos sicut ad domū Marthæ veniret esuriens, & sitiēs. Idem igitur agite cognoscētes & viua fide credētes ipsummet esse, qui in paupere accedit. Ita perfecti illi Christiani Macedones, videntes pauperes, ipsummet CHRISTVM at tēdebant in eis: & eodē affectu, quo si Christus in propria persona accederet nudus, algens, sitiens, dolēs, semetipsos vestibus exuerēt; & ex proprio ore epulas detraherēt, ut ipsi darent, ita agebāt. Inde prouenit, quod plusquā eorum facultas poterat, erant misericordes. Tertiō, expēdit Chrysostomus, illud, *Cum multa exhortatione obsecrantes nos*. Ecce, inquit, tertiam & quartam excellentiam: Obsecrantes, & cū multa exhortatione, nō solū rogauerunt; sed cū multa exhortatione, idest, ut D. Thomas exponit per multas rationes nos inducere voluerunt, ut in subsidium pauperum acciperemus eorum diuitias, quas offerebant. Obsecratio, inquit B. Thomas, est obtestatio per sacra, tuncq; obsecramus, cū petimus ab aliquo, interponentes res, quas maximē sacras reputamus: ut cū postulamus per Christi passionē, per eius vulnera, crucem, sanguinē: per Beatissimæ Virginis puritatem, &c. Ita illi Christiani, non solū rogabant Apostolum, ut acciperet in vsum pauperū diuitias suas: sed obsecrabant, postulantes illud, per Christi passionem & crucem; & ut Anselmus colligit, cum lacrymis. Tam simpliciter & deuotē obtulerunt, inquit D. Anselmus, quod ultra vires eorum erat, in sustentationē pauperum, qui erant in Ierusalem, ut cum lacrymis deprecantes offerrent, ut vel sic cogerent, accipi à se, quod Apostolus accipere recusabat, attendens eorum vires; quia plus erat, quā poterat eorum substantia: rationes multiplicabant, obsecrationes adiungebant, orantes per Christi passionem, crucē, mortem, sanguinem: ut reciperet ad pauperum subsidium, quæ ipsi dare volebant. Res sine dubio omnem admirationem excedēs. Agebant illi erga pauperes, ut reciperent; quod nunc pauperes agunt erga diuites; ut dare velint. *Cum obsecrationibus*, inquit Sapiens; *Loquitur pauper*, postulans per Dei misericordiam, bonitatem, & per ipsummet Deum; & nunc vides, quot rationes interponant, exponentes suam necessitatem, & quot adiungant obsecrationes, ut cor lapideum emollire sufficiant, per Christi sanguinē; vulnus lateris, vbera Beatissimæ Virginis

In c. 2. 1.
Timoth.
lect. 1.

In hunc
cum.

52

Preu. 1.
23.

om. in di-
um Pauli
ost. 1. ad
or. citata.

8. 4. 34.

527

obtestantes. Hoc illi erga pauperes agebāt, illos obsecrantes, ut vellent recipere, quā illis dabant, & offerebant. Ita illi agebant: *In afflictione existentes & paupertate*. Ecce, inquit Chrysostomus, quintā & sextā excellētiam. Et quid rogabant, inquit Chrysostomus? *Ut per gratiā & cōmunionē ministerij, quod sit in Sanctos*, idest, ut eleemosynā, quā dabant ad subuentionem pauperū, acciperemus. Vide quomodo eleemosynā vocant; *Gratiā & cōmunionē*: *Gratiā*, quia reputābant magnam sibi gratiā a Deo & pauperibus prāstari, si eleemosynas reciperēt: *Communicationē*, & societate, ut significarēt, quod cū dabant eleemosynā, non solum dabāt, sed accipiebant; imō verius accipiebāt, quā dabāt. Ita enim, qui eleemosynā dat, affectus esse debet (inquit Chrysostomus hāc latissimē psequēs) ut intelligat, se potius recipere, quā dare beneficiū, ex eo quod pauperi dat; & hanc esse cōmunionē, quod dans minima, recipit magna; quod dans terrena, recipit cōlestia; quod dans pauperi corruptibilia, ab eo accipit, quod sit illorū vector, & portator in cōelum, vbi qui dedit, inueniat quod dedit, æterna beatitudine cumulātū. Id ipsum prosequitur expēdens perfectā illorū primorū Christianorū fidem, qui omnia penitus, quæ habebant, offerebāt Apostolis, rogātes illos, ut ea reciperēt in pauperū subsidiū. Erat autē videre, quandā pietatis speciē, non ex sola abiectiōe opū omniū in vnū conflatarū; sed etiam ex abiiciēdi modo: *Nam quotquot, vel domos, vel agros possidebant, ea vendebant, eorumq; pretiū allatum ante pedes Apostolorū ponebant*. Non dicit, quod in manus ipsorū ponebāt, sed ad pedes, declarādo simul fidē, pietatē, atq; reuerentiā, quā habebant Apostolis: *Et quod maioris ducebāt, quod ab eis reciperentur, quā quod darentur dona*. Hoc enim est potissimū contemnere opes: hoc est pascere esurientē Christū, si absq; arrogātia & fastu hoc facias; sicq; das, quasi tibi ipsi plura, quā danti beneficia, dare videaris. Quod si secus affectus es, neq; sic dederis, ut putes te magis accipere quā dare, nec dedisti hoc alijs. Ita Chrysostomus. Quare ita illi faciebant? Primò, quia ipsimet CHRISTO dare intelligebāt. Si CHRISTVS ipsemet in sua propria persona in foro huius ciuitatis se manifestaret mortalis & infirmus, dicens se in alicuius ciuis domū recipere velle; quanto affectu quis illi domū suā offerret, mēsam, lectū, obsequium? quātum quisq; procuraret, se omnibus alijs antepone, ut domū suā vellet eligere? In paupere illi fideles CHRISTVM ipsū cōspiciebāt; ideo paupere viso currebāt, rogabāt, obsecrabant, quadāq; sancta cōtentio ne certabāt, vnusquisq; contēdens, ut sua po-

tius, quā alterius bona, recipere vellet. Veru-
alia, inquit Chrysostomus, illis ratio erat. Gaudebāt enim & exultabāt, cū opes offerrent, maxima lucrari sese putātes; maximeq; erga se charitatis esse arbitrabātur, si eas ab ipsis recipere dignarentur Apostoli; sicut enim hi, qui ad magnos quosdā principatus accersiti, regias inhabitaturi ciuitates, omnē substantiā suā in pecuniā commutāt, & sic illò migrant: ita planē & tunc faciebant homines illi, ad cōlū vocati, & ad supernā metropolim & regnū, quod illic est. Nam persuasum habētes, illic esse patriā, omni substantia sua in pecuniā cōmutata, pecuniam per Apostolorū manū illò prēmiserūt. Est enim extremæ stultitiæ relinquere aliquid rerum nostrarū in hoc loco, nobis paulò post etiā hinc emigraturis. Quicquid enim relinquitur, in damnum cedit. Quapropter illò prēmittātur omnia, vbi & nos semper posthac sumus conuersaturi. Hæc quoq; quia & ipsi reputarunt, omnē simul deposuerūt substantiā: fiebatq; illis duplex pietatis opus; subleuabāt enim indigorū inopiam, & thesauris suis in cōelo repositis, plures & securiores suas facultates faciebāt. Ita Chrysostomus. Cui cōcinit illa D. Gregorij egregia sententia, expēdētis illā CHRISTI vocē: facite vobis amicos &c. *Si eorū amicitijs æterna tabernacula acquirimus dantes, proculdubio pensare habemus, quia patronis potius munera offerimus, quā egenis dona largimur*. Hæc q; fuit ratio, cur inuictus martyr, qui post Apostolorū tempora, æquali cū primis fidelibus fide refulsit Laurētius, tā grandi estimatione pauperes prosequeretur, ut in eos profunderet omnes illos abundatissimos thesauros, quos duo Philippi Augusti, Iuliana Mamea mater Imperatoris Alexātri Seueri, Flauia Domitila, alijsquē sancti Ecclesiæ cōtulerāt, in tuto illos reponere volēs: & grādi quidē affectu & volūtate; primò grandē de pauperibus estimationē faciēs, in quorū vnoquoq; ipsummet CHRISTVM contemplabatur: vnde ut B. Ambrosius expendit, ipsosmet pauperes veros reputauit thesauros. Tyranno namq; thesauros quærēti, pauperes ostēdit, dicēs: *Hi sunt thesauri Ecclesiæ*: & verē thesauri, inquit Ambrosius, in quibus CHRISTVS est. Secundò, intelligēs illos nihil esse aliud, quā vectores in cōlū, eorū quæ in manibus ipsorū reponerentur: vnde ad eundē tyrannū dixit: *Facultates Ecclesiæ, quas requiris, in cōlestes thesauros manus pauperum deportauerunt*. Hæc insuper fuit causa, ut B. Augustin⁹ obseruauit, cur S. Paulinus Episcopus Nolanus, cū Barbari Nolam vastarēt, seq; ab eis comprehensum videret, securus de thesauris, & bonis suis

18. Moral.
cap. 13.

1. Offic. 22.
18.

1. De ciuit.
cap. 10.

exultaret

exultaret; quod omnia pauperibus erogasset. Tunc diuites ceteri, varijs anxietatibus fuerunt afflicti, quando omnia, quæ in terra cōdiderant, prēdones rapuerāt; illisq; omnibus flentibus, Paulinus sic in corde suo precabatur, vt ab eo accepimus, ait Augustinus: Domine non ex crucier propter aurū & argentū. Vbi enim sunt omnia mea, tu scis. Ibi enim habebat omnia sua, vbi cum condere & thesaurizare ille monuerat, qui hæc mala mundo ventura prēdixerat, clamaueratq;: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi fures effodunt & furantur.*

Matt. 6. 19.

S. 40. Grandem gratiam reputabant Corinthij, si pauperes ad eorum mensas sederēt. Non tam tu pauperi, quā ille tibi, gratiam facit, cum quod dederis accipit.

¶ 28

Hom. in illud, oportet hereses esse cit.

SECUNDUM, quod Chrysostomus annotat, est reuerentia & affectus, quo illi primi fideles prosequēbātur pauperes, mēlis suis iudicātes dignissimos; tantoq; & vnusquisq; feliciorē nobilioreq; reputabat, quāto proximiorē assidentē sibi in mēsa habebat pauperē, cui ex suis mer epulis dulciora ossa & buccellas posset exhibere. Ex quibus explicat illā Apostoli sententiā: *Oportet hereses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.* Querit enim Chrysostomus, quānā hereses essent istæ apud Corinthios, ex quibus fiebāt manifesti, qui erant à Deo probati, & prędestinati. Et ad huius explanationē supponit; primò, Apostolū non consulendo, sed prędicendo locutū: nam si consulēdo loqueretur, inculpati forēt hæresiar-chæ. Non ergo cōsulentis, sed futura prędicentis verbum est: quomodo & medicus vidēs egrū gulæ & ebrietati interdīctisq; alijs deditū, dicit: Profecto necesse est, vt incontinentia hæc, febrim pariat; quibus verbis nō legē statuit, neq; consulit; sed ē pręsentibus futura coniectat. Similiter & agricola, & nauta, cū videt cōglobari nubes, & audit tonitrua, dicit: Fieri nō potest, quin nubes illę pluuiam, aut & varios imbres pariant; neq; enim hi laudāt futura, sed prędicunt, quod apparet. Et nos sepe numero, cū videmus homines inter se disceptare, grauiq; dicacitate mutuū innadere, dicimus: Oportet quidē ex huiusmodi pugna magnū quoddā malū oriatur: quibus tamē verbis, neq; nos cō-

Ad Cor. 11. 19.

tulimus, neq; quēpiā incitamus; sed quid futurū sit ex pręsentibus diuinamus. Ita nec Paulus aliquid cōsulit, cū dicit: *Oportet hereses in vobis esse: sed prędicat & prophetat rem euenturā.* Ipse enim est potius, qui dicit: *S. Angelus vobis aliud Euāgelizat, pręter id quod accepistis, anathema sit.* Ipse, qui circūcisionē prohibuit, cū pręter tēpus obseruaretur, & puritatē prędicationis Euāgelicę inturbaret: *Si circūcidamini Christus nihil vobis proderit.* Supponit secūdò Chrysostomus, quid significet illud; *Vt qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.* In scripturis enim, dictio *Vt*, plerūq; nō causam significat, sed magis euentū rerum: sicut cū CHRISTVS dixit cæco illuminato: *In iudiciū ego veni in hūc mundū, vt qui nō vidēt, videāt: & qui vident cæci fiant.* Ergo ne ea de causa venit, vt illi excæcarētur? nō ideo venit, tamen si ita euenit. Itē dicit Paulus: *Lex subiungēssa est, vt peccata auget, cū tamē ob hoc potius fuerit ingressa, vt peccata minueret, etiam si secus acciderit ob illorū insipientiā, qui illa acceperūt.* Sic utiq; vt nec hic causā reddit, sed euentū indicat: quandoquidē alia causa est, & origo hæreticorū, neq; inde sunt hæreses, vt probati manifesti fiant: sed aliunde occasionē acceperūt, quas CHRISTVS explicauit, proponēs parabolā seminātis boni: semē in agro suo, & dormientibus hominibus venit inimicus homo & superfeminavit zizania. Vides heresū causā hāc fuisse, quod homines dormierunt, quod negligētes fuerūt, quod nō diligēter his, quæ dicta sunt intēderunt. Ita Chrysostomus, breuiusq; D. Thomas^a exposuit, ex illa Augustini^b doctrina, dicētis, Deū adeo esse bonū, vt nō permitteret mala fieri, nisi inde bona eliceret. Tertiò supponit Chrysostomus, Apostolū, *Heresis* nomine, nō illā intelligere, quæ dicit, errorē mētis cōtra fidē; nō enim Corinthij in fide deficiebāt, sed de quadam corruptione morū eorundē. Et cōmune est patribus græcis, sepe heresis nomē pro peccato corruptæ voluntatē vsurpare, quomodo hoc loco illi tere omnes accipiunt, quāuis Ss. Patres latini etiā de hæresi, quę errorē mētis cōtra fidē dicit, intelligendu credāt, signāter Cyprianus. De quibus alibi. Tandē vt rē totā Chrysostomus explicet, indicaturus, quod nā vitiū inter Corinthios vigēs vellet Apostolus reprehēdere, quod heretis nomine vocauit, supponit cōsuetudinē illorū primorū Christianorū, qui primitus Euāgelium ab Apostolis audierūt. Cum enim viderēt Euāgelium tanta diligētia cōmendare pauperes, intelligētes CHRISTVM in eorū persona exhiberi, & illos esse suorū thesaurorū vectores in cœlū, summa eos prosequēbātur reuerētia, quos

Galat. 1. 7. 8. & 9.

Galat. 3. n. 1. & c. 6. n. 13.

Ios. 9. 39.

Rom. 5. 10.

Math. 13.

In c. 11. 1. ad Corin. 1. 4. In Enchirid. c. 11.

¶ 29

Lib. de vni-tat. Eccles.

supplices rogabāt, vt vellent bona ipsorum recipere; vt paulò ante dictū est: illeq; se nobiliorem reputabat, qui maiora benignitatis officia in pauperes erogaret, & qui in mensa sua sibi valde proximos haberet. Ab hac consuetudine, inquit D. Chrysostomus, inolēuit in Ecclesijs alia quædam consuetudo mirabilis. Fideles enim omnes in conuētib; suis, postquā audissent doctrinas, post preces, post sacramentorū communionē, soluta contione, nō mox domum redibāt: sed diuites & abundātiore, alimenta & edulia à domibus suis deferentes, pauperes vocabāt, cōmunēsq; faciebant mēsas, communia prandia, cōmunia conuiuia in ipsa Ecclesia. Timebat quantum existimo quisq; eorum, quod si differret pauperū subsidium, volens eos in domū suam deferre, præniretur ab alio, & hac priuatū se gratia inueniret: ideo ad ipsammet Ecclesiā cibos deferri ē domibus constituebāt, vt pauperes ex illorū oculis auerti non possent, ibidemquē eos varijs edulijs recreare valerent. Atquē ita à communionē mensæ & pietate loci vndequaq; omnes ad charitatem accendebantur. Hunc morem Corinthij processu temporis corrūpebant, & pauperes cōtemnere incipientes, iam ad illas epulas, quas ad Ecclesiā ferebāt, non pauperes, sed diuites & nobiles sibi similes inuitabant. Vnde contingebat, quod pauperes aduenientes, mensa iam alijs prænientibus occupata, verecundē discederent. Proinde prauam hanc consuetudinem emendat: *Hoc, inquit, precipio, non laudās, quod in melius, sed in deterius conuenitis.* Quid est, inquit Chrysostomus; *Non in melius?* Progenitores ait vestri & patres, substantias suas vēdebant & possessiones & opes, & cōmunia omnia habebant, & magnam in primis interie charitatem: quos cum imitari vos debetis, nō solum nihil talium fecistis; sed etiam id quod vobis reliquū erat perdidistis. Fratres vestri pauperibus omnes possessiones concedebant: vos pauperes mensa etiam illis concessa priuastis. *Nam primū quidem, conuenientibus vobis in Ecclesiā, audio scissuras esse inter vos, & ex parte credo.* Vide quomodo prudēter correctionē adhibet, inquit Chrysostomus. Non dixit; Non credo, nec dixit, Credo; sed medio verbo vsus, moderationem adiiciens, quasi dicens: Si emendati fueritis, nō credo, sin ita perseueratis, Credo. Itaque non accusauit & accusauit tamē, vt legitimam ipsis pœnitētiæ correctionisq; spem daret. *Oportet enim, inquit, hæreses in vobis esse, quo qui probati sunt, manifesti fiant inter vos.* Dicit igitur, inquit Chrysostomus; quæ illæ hæreses? Hic attendite, quod non de articulis fi-

dei dictum est; sed de discordia & sectis circa mensam, quam præniserat, dicens; *Audio scissuras esse inter vos.* Et cum dixisset: oportet hæreses esse, subdit: modum hæreseon: *Igitur cum conuenitis in eundem locum, iam non est Dominicam cœnam manducare.* Quid est Dominicam cœnam manducare? Non est comedere herilem cœnam. Illam autem cœnā dixit, quā suprema nocte tradidit CHRISTVS, cum discipuli omnes essent cum eo. In illa enim & dominus & serui omnes simul sedebant. Vos autem cum sitis conserui, inter vos tamen dissidetis, & diuidimini: & Christus nō proditorē abegit, tu autē pauperē depellis. Ob hoc dicit: *Non est Dominicam manducare,* vocans Dominicā cœnam, quæ omnibus simul conuocatis, cōcorditer & communiter sumitur. Hæc & alia latē ad hoc institutum prosequitur Chrysostomus: iuxta cuius mentem; hoc in Corinthijs reprehendere voluit, quod in illis cœnis, quas pauperum occasione in Ecclesijs introducebant, vt eos alerent, demulcerent, fouerentquē; iam non pauperes aduocarent, nec secum sedentes sustinerent. Et quamuis multi Sancti Patres, alios Corinthiorum defectus à Paulo etiam reprehensos credant, vt quod non ieiuni communicarēt, quod post communionem comensationibus & compositionibus indulgerēt, quod Ecclesiam polluerent, & pauperibus confusionem incurerent, de quibus alibi: tantummodo nunc Chrysostomi ponderationem ad nostrū institutū expendimus. Hanc itaq; iuxta Chrysostomū separationem, qua diuites se à pauperibus separabāt, nec iam sicut eorum progenitores, ad mensam secū assidentes reponabant pauperes, singulariter reprehendit, quam separationē hæresim vocat. Hanc permittit Deus; *Vt qui probati sunt manifesti fiant in vobis:* vt scilicet quodam grandi, & quasi violento indicio fiat manifestum, quinam Deo sint grati & probati, & prænati. Quamuis enim nullus de diuina gratia, approbatione ac prænatione sua certus sine reuelatione esse possit; relinquit tamē ad nostrum solatium Deus, vt S. Bernardus docuit, quædam illius indicia, inter quæ illud Apostolus iudicat grande, & quasi violentum, pauperes secum assidentes in mensa reponere, eos fouere, alere, reuereri, grandi affectu prosequi: liberaliter in eos bona profundere, attendendo CHRISTVM in illorum esse persona; & illos esse vectores in cœlum eorum, quæ manibus ipsorum reposita fuerint. Et hinc te ipsum examina: si saluus esse cupis, Deoque gratus; vide quomodo erga pauperes sis affectus.

Serm. 1. de Septuag. in principi. & 2. in octaua Pasche, in medio.

Hom. 37. ad
populum.

Iacob. 1. 5.

Psalm. 40. 1.

Hom. in di-
ctū Apost.
tira.

Genes. 18.

Cant. 4. 5.

Si enim hoc signum est grande, quod quis est Deo gratus & prædestinatus; pauciores nunc apud nos inuenies, quam tunc inuenit Paulus inter Corinthios, qui suæ prædestinationis & reprobationis signū hoc exhibeāt: omnes fugiunt pauperes, auersantur, expellunt inopem; excutiuntq; sicut locustam, & rem noxiam: quæ ad nihilum valet, nisi ad deuorandum. Nullus est, qui videns pauperem clamantem, eum auscultet. *Confundor*, inquit Chrysostomus, *cum multos video diuites, equis in frenis aureis insidentes, & post se trahētes sermos auro micā. es, & lectos habentes argēteos, & cum pauperi dandum fuerit, pauperrimis pauperiores redditos; quorum frequēs est sermo: Ecclesiastici alant eos &c.* Non ita illi priores Christiani, quos benè sanctus Apostolus Iacobus vocat: *Diuites in fide*, qui quis esset in paupere, contuebantur, quos David propterea beatos iam adhuc viuētes vocauit, dicēs: *Beatus qui intelligit super egenum & pauperem*, in egeno & paupere, quem oculis videt, aliud intellectu per fidem illustrato intelligit, scilicet CHRISTVM; quiq; intelligit, eum non petere, quod tu dando perdas, & ille comedendo consumat: sed quod tibi in cœlum recondendum reportet. Hac de causa, inquit Chrysostomus, illi excellentes fideles grandē gratiam sibi reputabant à pauperibus impendi, qui quæ illis offerebant, recipere volebant. Et eadem, inquit, de causa Abraham admirabilis est, non solum quod vitulum immolauit, neq; quod farinam cōmiscuit; sed quod multa cum humilitate, & voluptate hospites suscepit. Currebat enim in occursum eorū, & pronus in terram adorabat: *Accurrebat & ministrabat*, dominos appellabas, thesaurum innumerorum bonorum inuenisse putabat, si quando hospitem videret orgeretur, & non solum secum ad mensam pauperes sedere faciebat; sed illis sedentibus, ipse stans ministrabat; nec contentus alicui seruatorum opus committere, ipse pedes lauabat, fercula ministrabat, vina porrigebat. Non mirum: pater fidei, excellenti fide pollebat, & intelligebat sibi gratiā poti⁹ impēdi, quam impendere, seq; potius recipere quam dare. Et ita, inquit Chrysostomus, debet esse affectus eius, qui eleemosynam dat, si illius meritum integrè reportare desiderat; maius enim beneficium recipis, quam impendas, cum das frustum panis esurienti, calicem sitienti, vestē nudo. Quod cœlestis Sponsus aptissime & excellentissime indicauit, Sponsæ suæ vbera commendans: *Duo*, inquit, *vbera tua; sicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui pascuntur in lilijs.* Prima fronte, incongrua imò & penitus contraria rei explican-

dē videtur metaphora. Si namq; vbera sunt, quæ lactant & pascunt infantulum; quomodo dicuntur similia hinnulis, qui non pascūt & lactant; sed qui potius pascuntur & lac ad se trahunt. Si diceret, vbera similia fonti limpidissimo, scaturienti & præbenti aquas dulcissimas, aut fauo mellis ex se emmittenti dulcissimum mel, videretur congrua locutio. Cæterum grande sacramentum tibi o diues hæc exprimit: vult enim cœlestis Spōsus te docere, dum vbera substantiæ tuæ admoues pauperi, præbesq; ei sustentationē, illa esse tanquam hinnulos, non qui pascunt, sed qui pascuntur: quia dum tu videris pascere pauperem, & bona in pauperem profundere, potius recipis meliora & ditiora: nec admoues vbera pauperi, vt eum pascas, & illi dones; sed vt ab eo recipias hæc gratiam, quod bona tua in cœlum deferat, & reportet: nec tam das corruptibilia, quam incorruptibilia recipis. Deus, inquit idem Chrysostomus, non solum eleemosynam instituit, vt pascantur indigi; sed etiam vt dantibus accrescerēt beneficia, atq; idē magis propter dantes, quam propter recipientes, & propterea vera eleemosyna est, sic dare vt gaudeas te dare: putēsq; te accipere magis, quam dare. Quod si secus affectus es, neq; sic dederis, vt te putēs magis recipere, quam dare, non dedisti sicut dare te oportebat. Hinc inuehitur, in illos, qui dantes pauperibus credunt bona sua inde minui, & quod eleemosyna est in decrementum substantiæ dantis, & in augmentum suscipientis: Si hoc animo es, ait Chrysostomus, prorsus ne des: nisi tibi in cœlis aurū tuum multis partibus augeri cōfidis, ne tribuas. In cuius confirmationem expēdit D. Thomas quædam verba Apostoli hortantis Corinthios, vt eleemosynas quas in subuentionem pauperum, qui erant in Ierusalē, facere cœperant, perficerent: *Hoc enim*, inquit, *vobis vtile est.* Quamuis enim vtilis sit eleemosyna pauperi recipienti, vtilior est diuiti faciēti illam. Gratiam propterea se recipere, magis quam impendere credebat Abraham, & potius pasci ab his, quos pascendos suscipiebat, qui ad eorū pedes prouolutus, adorans eos, in quibus Deum ipsum contēplabatur, dicebat: *Obsecro domine, si inueni gratiam in oculis tuis, ne transeas seruum tuum.* Similiter & sanctus Lot, qui ad fores ciuitatis egrediens, peregrinos expectaturus, cum vidit eos venientes, surrexit & iuit obviam eis, adorauitq; pronus in terra, & dixit: *Obsecro domini, declinate in domum pueri vestri.* Vt hæc omnia concludamus, obserua historiam, quā sanctus Ioānes Archiepiscopus Alexandrinus, qui Eleemosynarius, fuit vocatus refert^b.

Hom. 37.
popu. &
mo. de e-
leem. &
lat. in S.
ctos. &
mil. in d.
Apost.Hom. 1.
ad C.
in moraIn c. 8. a.
Corin. 1.1. Ad C.
8. 10.

Gene. 1.

Gene.
1. 2. .b Apud
ontū in
ta S. lo
electo
rij: apu
riū. 23.
uarij.

Erat hic sanctus præsul semel in Africa, in domo cuiusdam diuitis crudelis: cumq; iuxta portam illius, multi congregarentur pauperes, quia frigus erat, ibiq; radij solares vigebant, cœperunt inter se sicut de more habent, enumerare domos misericordum, in quibus eleemosynam accipiebant, & crudelium, in quibus nihil accipiebāt subsidij, illas laudantes, has execrantes, inter quas singulariter illius diuitis recēlebant, & se inuicem rogabant, an aliquis vnquam ibi eleemosynæ particeps fuisset. Cū verò nullus esset ex omnibus, qui affirmaret, vnus ex illis; Quid, inquit, mihi dabitis, si accedens ego consequutus fuero eleemosynam? Cū autem de ea re pacta fecissent, accedēs pauper ad ostium diuitis, inuenit ipsa hora pistorem trahentem mulum pane onustum, qua occasione misericordiam obnixè postulat. Diues autem furore percitus, vno pane arrepto, eo vsus tanquam lapide, iecit in pauperem: quem ille protinus accipiēs, alijs pauperibus ostendit. Statim autē diues morbo lethali correptus, in extasim raptus, videbat à se exigī actionū suarū rationem. videbaturq; ei adesse trutina, in cuius sinistra lance videbat quosdam nigros congregatos, multa eius turpia facta in lance ponentes: in dextera autē viros candidatos, quasi tristes & mœrentes, dicentes, quod nihil haberent, quod opponerent, nisi panem illum, quē duobus ante diebus, & nec ipsum quidem spontē datum pauperi. Cum nihilominus illum in altera lance posuissent, fecerūt trutinam ex vtraq; parte ex equo propendentem. Tunc illi candidati conuersi ad diuitem dicunt: Recedens, adde huic pani & operare, nā illi quos vides nigri, sunt te accepturi. Cum itaq; ad se rediisset, agnouit eleemosynæ virtutem, & quid possit illa voluntaria, si inuoluntaria tantum potuit illi prodesse.

S. 41. Pauperem occurrentem, cognosce bonorum tuorum vectorem in cælum: ideo ne curiose examines, nec acribus verbis urgeas.

EX his D. Chrysostomus sapissime in Christianos inuehitur, quod nimis curiose pauperes scrutentur, inquirentes, quas sint, vnde veniant, quo vadant, cur non

laborant: de qua re integrum edidit sermonem, cuius titulus est, Ne scrutemur pauperes curiose. Quid, inquit, stipem deposcen-
tem scrutaris? Quin illum CHRISTI ob gratiam excipe: nam si nimium fueris explorando curiosus, vel probū plerumq; virum præteribis, faciesq; hoc modo futuræ & emeritæ mercedis iacturam: quamuis qui vel improbum pro CHRISTO suscepit, capiet pro eo & præmium, nam qui prophetam sub propheta nomine admisit, propheta mercedē accipiet. Non itaq; panis vnus gratia petiti, vniuersa inopis vita est indaganda, qui siue prædo fuerit, siue aliud quiduis, num propterea vno pane aut paucis argenteis apparet indignus? Cui dominus tuus orientem solem est impartitus, per exiguum ipse cibum & tenuem victum existimas immerentem? Quin etiam, quod dictū maximū est, si vel hunc compertum habeas, innumeris esse vitijs constipatum, eoq; paruo & exili cibo fraudaueris, nihil id tibi poterit ad excusationem valere, quem CHRISTI nomine audis postulanti. In huius prosecutionem, duo singulariter Chrysostomus statuit, primum, quod non tibi, qui homo particularis es, cōmittitur, scrutari pauperis personam; sed fouere & reficere, nec illum ad remitti, vt illū examines, sed vt reficias: ideoque CHRISTVM in cuiusvis pauperis persona se representasse, vt illum attendens, hūc minimē curiose scruteris. Secundum, quod intelligas, aptē CHRISTVM tibi imposuisse, vt misericors esses, ad modum patris cœlestis, ad quem cū accedis misericordiam postulaturus, primū postulas, ne te, vitam tuā, meritaq; tua consideret, aut attendat; sed in sua solum misericordia oculos conijciat, ideoq; statim in principio supplex dicis; ne memineris domine peccatorum meorū, aut quis ego fuerim. Ne igitur tu in pauperis vitam oculos conuertras. Benignitatis & clementiæ tempus est, non accuratæ & exactæ examinationis; misericordiæ, non ratiocinationis. Vult Christus nutriri; si vis quidem, da; sin minus, amāda. Hæc & alia late Chrysostomus ibi prosequitur. Et alibi: Patriarcha, inquit, Abraham præ foribus sedens, introducebat prætereuntes omnes, & quemadmodum piscator iacto in mare rete, piscem quidem attrahit; attrahit autem frequenter aurum, & margaritas; & hic itidem reti captans homines, piscatus est tandem & angelos (quodq; mireris) etiam insciens. Id quod & Paulus in huius laudibus dixit: *Scire hospitalitatem: per hanc ei. in quidam insciētes hospitio receperunt Angelos.* Ac recte dixit insciētes, nam si sciens eos excepisset tanta

Ser. ne scrutentur, &c. to. 5. & homilia 10. & 11. in epist. ad hebræ.

Math. 10. 41.

Hom. 10. & 11. in epist. ad hebræ. cit.

Hom. 7. in Lucam quæ est de Lazaro.

Ad Heb. 1. 3.

cum humanitate, nihil magni miriue fecisset; sed eos credens homines viatores, cum alacritate vocauit intro. Non excutiebat quales essent prætereuntes, nec vnde venirent; quemadmodum & nos nunc facimus: sed sine delectu prætereuntes recipiebat omnes. Nam eum, qui præstat humanitatem, non oportet exposcere vitæ rationem; sed inopiæ mederi. Vnicum habet opus patrociniū pauper, quod eget, ne quid ab illo postules amplius. Sed etiam si fuerit omnium improbiſſimus, & necessario victu egerit, eius famem sedemus: ita enim dominus dixit:

Matth. 5. *Est, te similes patris vestri, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos, & iniustos.* Portus est in necessitate constitutorum homo misericors, portus autē, omnes, qui in naufragium inciderint recipit: arbor est procera magnis & extensis facultatū ramis extensa, non igitur abigat passerēs, qui ad nidificandum & protegendum se veniūt, in hoc namq; excelsas arbores Deum posuisse, dixit David: *Cedri libani quas plantauit; illic passerēs nidificabunt.* Non dubium, inquit Ambrosius, multos venire sub pauperū specie, qui nullam causam nisi vagandi habentes, subsidia pauperū euacuāt. Modus propterea adsit largiendi, vt neq; illi inanes recedant, neq; transcribatur vita pauperum in spolia fraudulentorum. Nullum qui operari potest, inquit Chrysostomus, voluit Paulus, mendicare; sed quod labore victū querat; & qui non laborat, non manducet. Sed qui hoc postulātibus præscripsit, statim addidit: *Bonum autem facientes, non deficiamus,* volens pauperes ab ocio liberare, nolens diuites à liberalitate deficere, per quam quantumcunq; fictus sit pauper, seipsum decipit, non dantem. Ex eadem causa diuus Gregorius reprehēdit eos, qui duris asperisq; verbis pauperes prosequuntur, vocantes eos ociosos, vagabundos, importunos, expendens illud B. Iob: *Si despexi prætereuntem.* Sunt, inquit, aliqui, qui egenos fratres non student rebus fulciri, cum possint, sed blandis tantum sermonibus fouent. Quos Iacobus vehementer reprehendit dicens: *Si autē frater aut soror nudi sint, & indigent victu quotidiano; dicat autem aliquis ex vobis: Ite in pace; calefacimini, saturamini: non dederitis autem eis, quæ necessaria sunt corpori; quid vobis proderit?* Quos I. Ioann. 3. Ioannes quoq; admonet dicens: *Filioli non diligamus verbo neq; lingua, sed opere & veritate.* Sed sunt nonnulli, qui mox vt ab egenis fratribus fuerint necessaria postulati, post dona largituri, in eos prius contumeliosa verba iaculantur, qui etsi rebus ministeriū pietatis perficiunt, verbis tamē gratiam humi-

litis perdunt; ita vt plerunque videatur, quia illatæ iam iniuriæ satisfactionem soluant, cum post contumelias dona largiuntur: quibus benè per Ecclesiasticum dicitur: *Omni dato ne des tristitiā verbi mali.* Et rursum: *Adde verbum super datum bonum, & vtraq; cum homine iustificato:* videlicet vt datum exhiberi debeat per pietatem, & bonum verbum tribui cum humilitate: *Deus dat nobis vitam, inspirationem, & omnia,* vt Paulus dixit, & nihilominus, *dans omnibus affluenter, non improperat.* Ita Gregorius, more suo mansuetè tradidit: Chrysostomus tamen grandi ira exandescit in eos, qui iniuriæ & contumeliæ verba in pauperes iactant. Ocium, inquit, audes cæteris obijcere, qui tot delicta tibi non obijcis, non insidias, non periuria, non mendacia, non latrocinia, non alia mille facinora recordaris? Hæc autem dico, non quia velim legem pro ociosis condere; sed quia valde desidero bonis vos esse operibus occupatos. *Sed multa, inquis, mendacia, multas fabulas pauperes fingunt.* Ego vero etiam hac de causa maiori misericordia moueor, cum in eam necessitatem incidisse homines videam, vt impudentissimè mendacijs viuere cogantur, quorum nos non modo non miseret; sed verbis etiam asperis laceramus. Si simulat (inquit alio in loco) exinopia & necessitate, simulat propter crudelitatem tuā & inhumanitatem, huiusmodi personarum simulationibus egentem, quæ nulla commouetur misericordia. Itaq; *simulatio illius, tuæ est inhumanitatis præco.* Cum enim rogans & supplex, & miserabilibus verbis, & anxius, & lacrymans, totum diem circumeundo mendicans, ne necessarium quidem victum comparat, fortassè hanc artem inuenit, quæ non tantum illi, quantum tibi affert ignominiam & culpam: nam si facile moueremur, nunquam sanè ille huiusmodi eligeret sustinere. Et quid nuditatem & tremorem memoro? Dicam, quod lōgè horribilius est, quod nonnulli suos cæcare filios, ætatis florē agentes, coacti sunt, vt crudelitatem nostram flecterent: siquidem cum sensu visus fruētes, & nudi circum mendicantes, neq; ætate, neque calamitate inhumanos atq; immisericores mouerent; tantis malis aliam addiderunt calamitatem, & quidem maiorem: & vt famem linirent, leuius fore arbitrati sunt, hoc communi lumine & solaribus radijs omni humano generi concessis, priuari, quam perpetuò cū fame pugnare, & miserissima morte perire. Hinc alij sine calceis incedunt, alij capiti acutos clauos infigunt, alij per ipsum gelu nudo corpore mendicantes petunt, alij his etiam grauiora ferentes,

§ 34. miserabile de se præbent spectaculum &c. Coactus fuit Dauid se fatuum fingere corâ rege Achis & principibus eius, & *mutauit os suum coram eis, & collabebatur inter manus eorum, & impingebat in ostia portæ, defluebantq; salinæ eius super barbam*, vt propriæ vitæ & salutis consuleret: & inter illos impios illam seruaret. Impietas & crudelitas tua in causa est, cur pauperes se fingunt infirmos, & se exhibeant horridū spectaculum. Et quâuis illi hæc agendo malè faciant, sed grandē tuam crudelitatem & culpam ostētant. Dices, inquit Chrysostomus; Molestus est pauper, qui semel accepit, & iterum alia die regreditur postulans. An ergo cibo rursus nō indigent, quia semel atq; bis acceperunt? Cur non quoq; tuo ventri eandem legem imponis? Sed ventrem quidem tuum vltra mensuram replendo dirumpis, à paupere autem modica petente faciem auertis, cuius vel hac de causa misereri debes, quoniā quotidie te adire, non parua præmitur necessitate. Nam si nulla alia esset ratio, quæ ad misericordiam flecteret; propterea tamen misericors erga pauperē esse deberes, quoniam necessitate coactus ad te venit. Dare misericorditer non vis? Quid igitur criminaris? Quid tribulas calamitosam atq; miseram animam? Refugit ille ad manus tuas, vt in tranquillū portum: cur tu omnē fluctuū vim in illum concitas, & maioris hyemis sibi reddis procellas? Si præbere nō vis; cur cædis? Si tibi largiendi animus non est; cur contumeliaris? *Estote*, inquit Christus, *miseriordes, sicut pater vester cælestis misericors est*. Vide qualiter Deus sit erga te misericors: nunquam ille nos molestos reputat, vel importunos, etiam si non solum quolibet die; sed quolibet momēto ad fores eius pulsemus. Imò tunc ille verè misericors pater sibi molestiam inferri clamat, cū à petēdo cessamus, & cū nō postulamus. Ideo enim Isaias ijs qui à Deo petere nolabant, dixit: *Molesti estis Deo meo*. Hac de causa Christus dominus voluit, vt semel saltem quolibet die ad Dei ostia clamaremus; qui propterea modum orandi tradens statuit, vt solummodo *panem nostrum quotidianum* peteremus, non pro multis diebus; sed quotidianum, pro quolibet die, vt quolibet die petere cogeremur. Deinde ille pauperes constituit in remedium peccatorum tuorum, vt dictum est. Tu quotidie peccas, & *iustus sepies in die cadit*. Grandis ergo fauor Dei est, quotidie, imò quolibet momento pauperes ad te mittere, vt peccata tua eleemosynis redimas. Insuper considera, inquit Chrysostomus, pauperem esse à Deo missum, vt

ex ijs quæ tibi tanquam seruo & œconomo dispensanda commisit, eroges. Si famulus tuus ad alium famulum similiter tuum, argētum repetiturus, quod illi dederit, iussu tuo profectus sit; nec inde solum inanis, verum omni conuitio atq; cōtumelia pulsus redierit; dic quo supplicio famulum tuum punires, cū te ipsum ab eo contemptum censes? Pariter ergo de Deo etiam cogita. Ipse est enim, qui ad nos pauperes mittit: nec nostra; sed Dei damus, si quid dederimus. Quod si non dederimus, verum etiam iniuria lacessitos repulerimus; ipse tecū animo volue, quibus supplicijs, quo fulmine rem dignam erigemus. Hæc omnia cogitantes linguam domitam quasi frēno tenete, & omnem illiberalitatem eijscite, & non pecunijs solum, & rebus nostris, verum etiam suauitate sermonis cōsolemur pauperes. Hæc & alia Chrysostomus sæpe repetit, quæ non ideo dicta intelligas, quasi Reipublicæ gubernatoribus non liceat examinare pauperum personas, & scrutari, an aliquis verus sit pauper, an potius fictus; & alia, quæ sunt maximè vtilia Reipublicæ: sed quantum illos hæc decet sollicitudo & cura, tantum est indecens, cuius homini priuato, qui pauperem videns, attendere debet non tam ad illius, quam Christi personam, quam postulādo refert & resonat: de quibus noster magister Soto excellenter disputauit. Ex ijs omnibus liquidò manet excellentissimū nobisq; conuenientissimū consiliū à Christo traditum dicente; thesaurizandum in cælo, illoquē per manus pauperum bona nostra transferenda & transportanda.

§ 42. *Docet Christus quid consequaris, thesaurizādo in cælo, & cur id agere debeas: dignus pro tali doctrina, cui diuinos honores verius quàm gentiles Saturno, tribuas.*

Vbi est enim thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Hæc totius nostræ Euangelicæ lectionis est apertissima intētaq; clausula, iam superius exposita, quæ commune quoddam continet prouerbium, hominum ore frequenter repetitum; cuiusmodi Christus dominus sæpe sermonibus suis intermiscere consuevit. In græco sentētia habetur in plurali: *Vbi enim est thesaurus* Luc. 12. 34

vester

In causa pauperū de liberatio.

§ 35

Matt. 6. 21.

Matt. 6. 19.

Matt. 6. 16.
& 17.16. Moral.
cap. 10.Hom. 7. in
diuites.Lib. de Na
ture. c. 14.Serm. 50.
de tempo.Prone. 4.
15.

vester, ibi & cor vestrum erit: quomodo habe-
tur apud Lucam. Huiusmodi lectio cōgrua
p̄cedentibus videtur, in quibus Christus
in plurali locutus fuit: *Nolite thesaurizare in
terra: thesaurizate in cœlo.* Cæterum cōmune sa-
tis fuit Christo domino in illo montis fami-
geratissimo sermone, à plurali ad singulare
se conuertere, vt magis vnumquemq; mo-
ueret, singulariter ad vnūquemq; verba sua
accomodans, & dirigens. Vnde quamuis in
plurali dixisset: *Cū ieiunatis*, statim ad singu-
latem sermonem transiit, subdens: *Tu autē
cū ieiunas*, vt intelligas illius sermones in
cōmuni dictos, ita à te singulariter acci-
piendos, ac si tibi solummodo essent desti-
nati, & ad te singularissimè & solummodo
directi. Hac enim de causa sæpe Spiritus san-
ctus in scriptura sacra à plurali ad singula-
re, & à singulari ad plurale, transijt: de quo
D. Gregorius agit, alibi; latius dicemus.
Hæc igitur sententia duobus modis accipi
potest. Primò, vt dicat consequutionem &
effectum, qui sequetur ex eo, quod in cœlo
thesaurizaueris; & vtilitatē, quam inde cō-
sequeris: non enim solum facultates tuas li-
berabis ab ærugine, tinea, & furibus, & in-
tuto illas tibi collocatas constitues: sed cor
tuum etiam in tuto repones, liberum à cu-
ris, anxietatibus, timoribus. Nam *vbi est the-
saurus tuus, ibi est cor tuum*. Si ergo in cœlo the-
sauros tuos posueris, liberos ab ærugine, fu-
ribus, tinea, omni malo & periculo: simili-
ter cum eis in cœlo cor tuum collocabis, li-
berumq; reddes ab omnibus, quæ poterant
illud torquere, corrodere, suffurari & per-
dere. De quibus supra. Cæterum, aduerbiū
illud *enim*, quod causale est, alium sensum in-
dicat, vt dictorum causam p̄cipuam Chri-
stus dominus tradere velit. Hortatus fue-
rat, vt non in terra; sed in cœlo thesauros
tuos conderes. Huius duplicem causam po-
suit: prima fuit, quā latè prosequuti sumus,
vt thesauros tuos tibi met ipsi conserues &
condas, quos si in terra dimiseris, necessariò
perdes, absumendos ab ærugine, tinea, vol-
furibus, & ijs, qui si non te viuentē, saltem
moriēte rapturi sunt, aut accepturi. Secun-
dam nunc causam adhibet, quam principa-
liter intendit, vt scilicet cor tuum in cœlo
constituas, & colloques: collocatis enim in
cœlo thesauris tuis, ibi collocatum erit cor
tuum. Ita Basilus^a, Ambrosius^b, & Augusti-
nus^c. Quod Deus p̄cipuè nobis eurādum
commisit, est cor: *Omni*, inquit^d, *custodia serua
cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit*. Expen-
dit Gregorius illud: *Omni custodia*, idest, sum-
ma atq; suprema. Cura vxorem, filios, ser-
uos; sed p̄cipuè cor. Cura facultates, diui-

nas, honores: sed p̄cipuè cor. Ratio est,
quoniam ex ipso vita procedit. Est principium,
radixq; vitæ. Nihil magis in arbore curan-
dum, quàm radix, qua deficiente aut infir-
mante, deficit aut infirmatur fructus. Idcir-
co hoc Deus summè curauit, cor nostrum à
terrenis abstrahere, & ad cœlestia reuocare.
Si cor in terra conditum sit & radicatū,
è terra humorem suget, omnesq; fructus
quos reddet, terreni erūt, & corruptibiles:
si autem in cœlo fuerit constitutū, inde tra-
het cœlestem humorem & succum, quo cœ-
lestes fructus producat. Vide illum, qui cor
suum in terra conditum habet, nihil cogi-
tat, concupiscit, desiderat, procurat, opera-
tur, loquitur, fabulatur, nisi quæ de terra
sunt. Hæc tibi dormienti insomnia, inquit
Basilus, & vigilianti desideria. Quid mirū,
quod qualem humore fugit radix, tales fru-
ctus emittat? Res est admiratione digna,
quæ de sancto Antonio Paduano, seraphici
ordinis sidere fulgentissimo, quē ipse sum-
mus Pontifex Arcam testamenti vocabat,
scripta inuenimus. Vocatus fuit sanctus vir,
vt in exequijs cuiusdam diuitis contionare-
tur, qui suggestum conscendens, loco the-
matis hæc verba supposuit: *Vbi est thesaurus
tuus, ibi est & cor tuum*. Cumq; ad audiētium
mores componendos multa dixisset, quan-
do defuncti laudes incepturus erat, quæ di-
xerat contra diuites, in illo voluit compro-
bare dicens: *Mortuus est hic diues, & sepultus
est in inferno*. Ite ad thesaurum eius, & in il-
lius medio inuenietis cor eius. Corpore iam
humato, consanguinei diuitis fecerūt, quod
vir Dei p̄dixerat: & cor eius adhuc cali-
dum in medio numerum inuenerūt. Ibi cor
eius verius erat, quàm in corpore, quia cor
potius est, vbi amat, quam vbi animat, vt
habet D. Augustini sentētia. Videte quo ar-
dore pecunias diligebat, quod corpore iam
frigido & sepulto, adhuc cor calidum inter
illas extabat. Hinc proueniebat, quod nihil
nisi de pecunijs cogitaret, loqueretur, pro-
curaret. Qui tamen cor in cœlo habent col-
locatum, de cœlestibus loquuntur & cōuer-
santur; cœlestia tantū cogitant, concupis-
cunt, & conquirunt. Talis erat Apostolus,
qui dicebat: *Nostra conuersatio in cælis est*. Ve-
nit singulariter Christus homines à terra ad
cælum eleuare. Qui arborem vult transplan-
tare ab vno loco in alium, primum de trās-
ferenda radice cogitat. Radix vitæ nostræ
cor est, qui hominem è terra in cælum vult
transplantare, primū hoc statuit, cor è terra
eradicare, & cœlo transferre. Hoc ergo, vt
perficiamus, suadet thesauros nostros è ter-
ra abstrahere, in cœlo recondere, vt simul

536

Hom. 6. i
ditescētes
ad mediū.Apud Suri-
com. 3. 1.
Iunij.

Philip. 3. 2

TRACTATUS QVARTVS, DE DILECTIONE INIMICORVM ET MODO FACIENDÆ IVSTITIÆ, DE QVIBVSSIC LOQVITVR CHRISTVS DOMINVS APVD SANCTVM APO- STOLVM ET EVANGELISTAM MATTHEVM.

AUDISTIS, quia dictum est: Diliges proximum tuum, & odio Matth. 5.
habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite ini- 43.
micos vestros, benefacite ijs, qui oderunt vos: & orate pro
persequentibus, & calumniantibus vos: ut sitis filij Patris ve-
stri, qui in coelis est: qui Solem suum oriri facit super bonos,
& malos: & pluit super iustos, & iniustos. Si enim diligitis
eos, qui vos diligunt; quam mercedem habebitis? Nonne &
publicani hoc faciunt? Et si salutaveritis fratres vestros tantum; quid amplius fa-
citis? Nonne & ethnici hoc faciunt? Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester
coelestis perfectus est. ¶ Attendite ne iusticiam vestram faciatis coram homini- Cap. 6.
bus, ut videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum,
qui in coelis est. Cum ergo facis elemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hy-
pocritæ faciunt in synagogis, & in vicis, ut honorificentur ab hominibus. Amen
dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente elemosynam, nesciat
sinistra tua, quid faciat dextera tua, ut sit elemosyna tua in abscondito, & Pa-
ter tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

Argumentum quarti tractatus.

Preceptum dilectionis tam excellens est, ut dixerit Apostolus, illum qui diligit pro- Rom. 13.
ximum, legem implese, & quod plenitudo legis est dilectio. De illo autem 10.
Scribens sanctus Ioannes Evangelista, primò dicit, esse mandatum, nò novum, sed 1. Ioan. 1.
mandatum vetus, quod habuimus ab initio: deinde autem statim & è vestigio subdit: 1. Ioan. 1.
mandatum esse novum, quia vere illud & in antiqua lege datũ fuit: sed ita à Christo in no-
ua & euangelica renovatum, ut quasi novum vocari possit. Duplex propterea Tractatus de præ-
cepto dilectionis inimici constituendus est: in primo explicandum est, quatenus est mandatum ve-
tus ab initio traditum & quod perpetuò homines ad sui observationem obligavit: in secundo ex-
plicandum est, quatenus novum est, ac spiritus euangelica legis proprium. In hoc igitur tracta-
tu quarto (qui primus est de dilectione inimicorum) explicatur & ostenditur, mandatum hoc, anti-
quus etiã homines obligasse, quibus in antiqua lege traditum fuit, quod tamen quia mendaci-
Scribarum & Phariseorum stylo erat antiquatum & quasi obliteratum, Christus renovandũ assu-
mit, & purgandum erroribus, quibus propter eorundem malitiam erat corruptum. Substantiam
propterea præcepti clarè ac perspicuè iterũ proponit, & quasdam rationes indicat, alias expressè
subijcit, quæ ad illud observandum inducunt & obligant. Cuius occasione Scribarum & Phariseo-
rum hypocrisim condeninans, brevis modum, quo virtutum opera agenda sunt exponit.

PROOEMIUM, ET TO- tius tractatus divisio.

Malachias depinxit Christum sub ty-
po argentei, sedentis, & emundantis
argentum, quod impiet. Dominus sedens in mō-
te, legem repurg. & constans.

PRIMA PARS DE IMPVRITA- te, quam præceptum dilectionis à Phariseis contraxerat.

S. r. Christus Dominus duo intendit, &
antiquam legem à Phariseis &
Scribis maculatam emundare, & altiora per

legem Evangelicam statuere.

- §. 2. Antiqua lex dilectionem præceperat inimici: Scriba tamen & Pharisei, solius amici statutam suaserant.
- §. 3. Scriba & Pharisei dilectionis præceptum corruperant, primò arctando proximi nomen ad solum amicum.
- §. 4. Corruperant etiam legem Pharisei, addendo, odiendū inimicū, quod Deus nō dixit.

SECUNDA PARS, DE purgatione mandati dilectionis per Christum.

- §. 1. **C**hristus legis immunditiam à Pharisæis inuictam purgat, si ut Simon aqueductus: & Isaac puteos, similis Ieremia, & exiit seminare semē suum.
- §. 2. Ostendit Christus tempus sui aduentus, esse tēpus purgationis, & se cūprebar quē Esaias prædixit, reparatorem sepium.
- §. 3. Christus perfectius, quā Iosias, renouat diuinam legem, quam primò Deus interius in cordibus, deinde exterius in tabulis scripserat.
- §. 4. Legem Dei, contraria consuetudo non abrogat: ideo præceptum dilectionis inimici, perpetuò stat, nō obstante usu in contrariū, propter quem singulariter Hispani describuntur damnari apud Ezechielem.

TERTIA PARS, CONTINENS substantiam præcepti dilectionis inimici.

- §. 1. **C**haritas ita necessaria est; ut qui illa caret, etiam si ceteris virtutum operibus abundet, nihil sit apud Paulum, & adificet absq; temperamento apud Ezechielem.
- §. 2. Vera charitas inimicum diligit, est enim ignis in aqua & gelu ardens, instar lampadum Sponsæ, ignis Elia, & quem plueri consuevit Dominus.
- §. 3. Quia diligere est velle bonum; sicut tenemur diligere inimicum, ita & velle illi bonum, & tristari de eius malo.
- §. 4. Quia ratio diligendi inimicum est Deus ipse; licet velle ei malum, & lacari, quando ad Dei gloriam fuerit exrediens.

§. 5. Quoniam amor diuosus non est; sicut tenemur inimicos diligere, ita & eisdem benefacere.

- §. 6. Orandum est pro inimicis, quorum damnatio certa reuelatione præcognita non est: si enim certò fuerit cognita, Ioannes pro illis non dicit orandum.
- §. 7. Diligere calumniantes & pro eis orare tenemur: iustum est tamen ab impositis calumnijs hominem sanctum se purgare.

QUARTA PARS DE RATIONIBUS huius præcepti in eiusdem verbis implicatis.

- §. 1. **D**eus præceptum hoc tradens, eiusdem rationes simul indicat, qui propterea inducitur à Moyse legem ferens in dextera, & ab Elabac ferens cornua, anteflammas ignis lucidas.
- §. 2. Singula verba huius præcepti cum Dauid requirenda & obseruanda sunt, & cum Tobia exenterandus hic piscis immanis, ut totus salubris reddatur.
- §. 3. Primam rationem ex legislatore indicat pronomen illud I, Ego, supremam illius potestatem exprimens, qui Rex est, cuius or Salomon obseruabat.
- §. 4. Abyssus ac venti obediunt Deo spontaneè, ut ait Sapiens, & hominis effrenam iram, condemnat mare.
- §. 5. Seipsum supponit Deus huic præcepto, cui qui cum proficetur Dominum, etiam iuxta Pharaonis iudicium, tenetur obtemperare.
- §. 6. Christus sicut Iob, primò præcepit per seruum, nunc ore proprio deprecatur; etsi sermo quinis per Angelos fuit firmus, multo magis, quem Deus ipse firma profert sententia.
- §. 7. Secunda ratio est, quia hoc præceptum est bonum, ut pote conforme voluntati diuina, quam sine replica complendam, ostendunt multa, quæ in Scriptura recensentur.
- §. 8. Quæ Deus statuit, approbanda, non examinanda, docent Seraphim: nec homo, ut ait Iacobus, est Index legis, sed executor: unde qui concilia pro lege duelli congregant, verbis Ieremie & obedientia Roboam condemnantur.

hunc tatummodo locum, sed & alium ex libro Proverbiorum inducit Apostolus, quo admonemur, nos beneficos erga inimicos exhibere. Sed & si esurierit inimicus tuus, ciba illi; si sitierit, potum da illi: hoc enim faciens, carbonis ignis congeres super caput eius. Ex quo tandem infert Paulus: Noli vinci a malo, sed vince in bono malum, supponens, eum qui vindicari vult, verè vinci à malo affectu iracundiæ, aut à diabolo, qui absolute in scriptura malus vocatur, ut dicemus. Hæc omnia tam explorata fuerunt S. Augustino, ut Manichæis probare contendentibus, Evangelium esse contrariū antiquæ legi, quippe cum ista statuatur odium & vindictam erga inimicos, illud autem præcipiat eos diligere, respondeat, vocans illos blasphemos & totius legis ignaros, quam qui vel à limine salutauerit, inueniet præcipientem, diligere inimicos, & eisdem benefacere: cuius occasione, peculiaria quædam loca legis antiquæ Augustinus expendit. In antiqua igitur lege verè prohibitum fuit odium & vindicta circa inimicos; præceptaque fuit eorum dilectio. Vnde ergo ita introductum fuit odiū inimicorum, ut tanquā legis verba haberetur: *Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum*? Certè inquit Irenæus & Origenes, ex impietate & malitia Scribarum & Phariseorum, qui iuxta concupiscentias & carnales affectus suos legem explicabant, & proponebāt, suasquē impias traditiones tanquam si legis essent verba, eidem legi adiungebant. Dicebant enim, ut annotat Albertus Magnus, ex R. Iohanna, & R. Iosue, & alijs, Deum duplicem legem tradidisse, vnam scriptam in lapidibus, & alteram in cordibus sapiētum, & illam per istam esse corrigendam & explicandam. Ex qua doctrina processerunt, ad multas traditiones inducendas, iuxta cordis sui affectus pranos, dicentes, illas esse seruandas tanquam potioem Dei legē. Illis propterea meritò dixit CHRISTVS: *Irruim fecistis mandatum Dei propter traditiones vestras.* Quod & aperte eisdē prædixerat Deus per Ieremiam Prophetā, ut annotat B. Irenæus, dicens; *Quomodo dicitis: Sapientes sumus, & lex domini nobiscū est?* Ecce vocem Scribarum & Phariseorum, qui dicebāt, se esse sapientes, quibus lex domini tradita esset, ut eam iuxta sapientiam suā explicarent. Ex quo quid ortum sit, subinfert Deus: *Verè mendaciū operatus est stylus mendax Scribarum: & iterum: In prophetis Ierusalem vidi similitudinem adulterantium, & iter mendacij, & confortauerunt manus pessimorum, &c.* Adulterare rem aliquam, nihil aliud est, quā eius sinceritatem mixtione alicuius rei extraneæ deprauare. Vnde il-

la reperita Apostoli verba: *Nō sumus adulterantes verbum Dei*, ita quidam trāsferunt, *Nō sumus cauponantes verbum Dei*. Solent namq; qui cauponariam exercent, adulterare pretiosum vinum, admiscendo ei aquam; & thymiamata pulueresq; ac species odoriferas, admiscentes pulueres carbonis, ut suæ satisfaciant cupiditati. Ita ergo agebāt scribæ & Pharisei, qui iuxta affectus sui concupiscentiam, legē Dei puram suis traditionibus adulterauerant, & eam tradebant populo impuram, immundam, & adulteratam. De illis hac de causa. S. Irenæus intelligit illud Isaie: *Caupones tui miscent vinum aqua*: Dei namque præcepto puro, forti, ac lætificanti cor, miscebant seniores aquatam traditionem, per quam legem Dei, suis concupiscentijs accommodatam ac congruam redderēt. Quod & similiter B. Ambrosius expēdit: neque enim inquit, de ijs cauponibus Sanctus Esaias loquitur, qui publicis ministerijs seruientes, meram vini speciem fraudulenta aqua colatione permiscunt, (nec enim hoc ad beatum virū more iudicis seculi pertinere poterat, cum corruptis tabernarū vasculis, minus ebrioso potu populus vteretur) sed de illis utiq; cauponibus loquitur, qui præfunt Ecclesijs, non tabernis, qui sitientibus populis non concupiscentiæ calicē porrigere debent, sed virtutis; non ebrietatis ministrare poculum, sed poculū saluatoris: legem puram populo tanquam salutare poculum ministrare tenebantur, sed hoc in eis increpat Propheta, arguit, & obiurgat, quod vino aquam permiscerent. Hæc interpretationem sequutus est Hieronymus, & eam Propheta non tacuit, qui ad Synagoram loquens, subdit: *Principes tui infideles*. Infideliter namq; referebant, quæ à Deo dicta fuerant. Erant legis doctores illi, per quos Deus ad populū loquebatur, sed minus fideliter verba Dei tradebant populo: quædā enim, inquit Irenæus, auferrebant, alia addebāt, & omnia ad sui appetitus normā interpretabantur. Hoc pacto iter mendacio aperuerunt, introduces tanquam diuinā legem, quod potius ipsi legierat contrarium, idque signanter circa dilectionē proximi perfecerunt. Hocq; est, quod CHRISTVS Dominus nūc dicere vult: *Audistis, quia dictum est antiquis: Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum*. Quasi dicat: Sūt scribæ & Pharisei ac legis doctores, qui legis verba auribus vestris inferūt, quos audistis dicentes, Deum dixisse antiquis patribus vestris, quando legem tulit, diligendos amicos, & odiendos inimicos: verè mendacium operatus est stylus mendax Scribarum. Ego qui legem tuli, nunc eandem quasi ma-

2.2.q.15.
r.10.
1. De doc-
trina chris-
tiana c. 30.

2.11. ibidē

1. In illud
psal. 4. Nec
ecit proxi-
mum &c.
Libr. 1. de
doctr. chris-
tiana c. 29.
r. 30.
Li. 4. con-
tra heret. c. 15.
2.2.q.44.
r.7.
Epist. 13.
ad Macedo-
nium de vera
licitate an-
te finem.
Terent. in
caut.

Exod. 20.17

Lev. 20.10

15.
1.8. de ado-
pt. pa. 197
Exod. 23.4

rationali seu intellectuali natura, & ad eius-
dem beatitudinis participationē sunt crea-
ti. Infert similiter ex B. Augustino^b, Ange-
los sanctos verē dici & esse proximos noi-
tros, cum quibus communicamus in natura
intellectuali, & ad eandē beatitudinē, quā
illi habent, participandam, creati sumus. In-
fert etiam, demones & homines damnatos
in inferno, iam rationem proximorum ex-
cessisse, nec tanquam proximos esse diligen-
dos, quia nullatenus iam nobiscum commu-
nicare possunt in participatione veri boni,
quod est secundum virtutem, & secundum
aptitudinem ad gratiam & gloriam. Proxi-
mus ergo, aut amicus secundū Dei & scrip-
turę sacrę phrasim, omnis homo est, qui e-
iusdem est nobiscum naturę, eiusdem ratio-
nis & mentis, & ad vnum idemq; bonū par-
ticipandū nobiscū creatus & aptus. Ita do-
cuerūt Sancti Patres Basilius^a, Augustinus^b,
Irenęus^c, D. Thomas^d & alij. Imō & S. Au-
gustinus^e hoc ex professo pertractans, con-
cedit, etiam apud gētiles, nomine proximi,
omnē hominē intelligi: postquā enim expli-
cans pręceptū quod dicit, Diliges proximū
tuum: Proximus sanē hoc loco, nō sanguinis
propinquitate, sed rationis societate pēsā-
tus est, in qua locij sunt omnes homines: nā
si pecunię ratio socios facit, quāto magis ra-
tio naturę &c. subdidit: Hinc & ille comi-
cus, cū ab vno sene alteri seni dictum cōpo-
neret: Tantū ab re tua est tibi ocij, aliena
ut cures, ea quę nihil ad te attinent? respon-
sum ab altero reddidit: Homo sum, humani
ā me nihil alienū puto: quā sentētiā ita ab
omnibus intellectam & approbatam fuisse,
dicit Augustinus, ut omnes intelligerēt, om-
nem hominē, quemcūq; alium sibi proxi-
mum debere sentire. Cāterum ita intelligē-
dum esse secundum sacrę scripturę phrasim,
ex ipsismet sanctis scripturis fit manifestū,
quę hoc nomine omnem hominē cōprehen-
dere voluerunt. In exodo: *Non concupisces do-*
rum proximi tui, nec desiderabis uxorem eius: cer-
te nomine proximi, omnem hominem intel-
ligit, nisi velis dicere, tantū prohibitā vxo-
rem amicorum, concessam autem alienige-
narū. In Leuitico: *Si machatus quis fuerit cum*
uxore alterius, & perpetraverit adulteriū cū vxo-
re proximi sui, id est, cuiusvis hominis, etiā ini-
mici: quem enim primō vocat, *alterum*, pos-
tea vocat, *proximum*, ut verē quiuis alter, sit
proximus. Expendit ad hoc institutum acu-
tē B. Cyrillus duo loca, quibus eadē res prę-
cipitur. In exodo namq; cū primū lex da-
ta est, ita dicitur: *Si occurreris boni inimici tui,*
aut asino erranti, reduc ad eū: si videris asinū odien-
tis te iacere sub onere, nō pertransibis, &c. In Deu-

teronomio continetur, quod iteratā lex dicitur,
quia quod primō fuit traditum in monte sina,
iterum Moyses morti proximus promulga-
uit: *Si videris inquit, bonum fratris tui, &c. si vi-*
deris asinum fratris tui, aut bonum cecidisse in via.
Quem in Exodo vocat inimicum, in Deute-
ronomio vocat fratrem & proximum, ut in-
telligerent, inimicum verē habere nomē fra-
tris & proximi. Pręcipiens ergo Deus pro-
ximum aut fratrem aut amicum diligere, om-
nem hominem etiam inimicum & alienige-
nam voluit intelligere. Quod & manifestissi-
mē CHRISTVS Dominus exposuit (ut anno-
tarunt Basilius^b, & Augustinus^c) cū Phari-
sæo dicenti in lege scriptum esset: *Diliges domi-*
num Deum tuum, &c. & proximum tuum sicut te
ipsum, & interrogāti: *Quis est meus proximus?*
Dominus parabola descendens ab Ierusa-
lem, compulit, ut ipsemet Phariseus fateretur,
Samaritanum verē dicēdū proximum;
hoc ipso ostēdens omnem hominem etiam
Samaritanū reputandū proximum, in quem
dilectionis opera exercēda sunt. Ita Augus-
tinus expēdēns hoc pręceptum, *Diliges prox-*
imum tuum: Qui sano inquit, intellectu, scrip-
turę diuinę sensum cognoscere cupit, sentē-
tiā istā hoc modo intelligat, ut diligat
omnem hominem: proximum enim (inquit
ipsemet) non carnaliter aut terrenē intelli-
gere debemus, sed omnem illum, qui in ea
sancta ciuitate potest esse, siue iam, siue non
dum appareat. Nec enim (ait alibi) sic debes
intelligere proximum, velut fratrem, vel cog-
natum vel affinem. Proximus est omni ho-
mini omnis homo, nihilq; tam proximum,
quā homo & homo. Vnde (ait alibi) cū
dicit Apostolus: *Loquimini veritatē vniquis-*
quē cum proximo suo, nemo cogitet, cū Chris-
tiano loquēdam veritatem, & cum pagano
mendacium: proximus est enim omnis ho-
mo, qui tecum natus est ex Adam & Eva, &
ad eandem beatitudinē creatus. De ijs egre-
giē D. Thomas varijs in locis istā B. Au-
gustini doctrinā sequens & exponens. Deus
ergo, nomine proximi aut amici, omnē ho-
minem intelligebat, cū pręcipiebat. *Dili-*
ges proximum tuum aut amicum tuum. Idcirco,
ut annotauit Ambrosius, dixit David: *Latam*
mandatum tuum nimis. Quia Deus non proxi-
mitatē aut cōiunctionem terrenā, quę stricta
& arcta est, tantū se extēdens ad eos, quos
mundus coniunctos vel amicos vocat, acci-
piendam voluit, sed latam nimis, illam scilicet,
quę ad omnes homines etiam inimicos
& infideles se extendit, iuxta quam omnes
coniuncti & proximi sunt, secundum quod
eundem habent patrem, ā quo eandem na-
turā intellectuālē participant, & ad eandem

Deu. 2.1.1

Luc. 10.17
In Psal. 119
In Psal. 119
contin. 8. &
de doctri-
christiana c.
29. & 30.

Ser. 169. de
temp.

Li. de cate-
chiz. rudib.
c. 16. to. 4

Li. de disci-
Christi. c. 3
& 4. to. 9.

Ser. 228. de
temp.
Ephes. 4.25

2.2.q.35. &
q.44.2.7. &
in ca. 13. ad
Rom lect. 2
ad lineal.

Serm. 13. in
Psalm. 118
Psal. 118.96

Prima pars, quod Pharisei hoc præceptum corruperant. 11

Lib. 4. cont.

hæref. c. 25.

Jerem. 6. 7.

Psal. 4. 3.

hereditatem possidendam creati sunt, & apti atq; capaces. Pharisei autem, inquit S. Irenæus, proximi nomē male interpretati sunt. Habebant illi cor constrictum & arctum frigiditate malitiæ, ut dixit Ieremias: erant homines graui corde, diligentes vanitatem & querentes mendacium, ut dixit Dauid: rebus seculi ita inhærebant, ut tantum secularia bona æstimanda, & temporalia mala fugienda, censerent, & ideo proximi & amici nomine, tantum intelligebant eum, qui nobis coniunctus est in bonis temporalibus, secularibus, & terrenis, quem communiter secundum mundi phrasim amicū vocamus: & ita auribus populi inuenerunt, cum Deus dixit antiquis Patribus; *Diliges amicum aut proximum tuum*, iuxta communem mundi phrasim locutum, ut nō omnem hominem intelligeret, sed eum tantum, quem communiter vocamus amicū. Hunc ergo errorem purgaturus Dominus, legem quasi ad conflatoriū reuocat, & idem ipse, qui antiquis legem dedit, nunc eandem quali nouam, & suo pristino nitore restitutam profert, explicans manifestè, quid nomine proximi intellexerit, sub quo etiam inimicū voluit comprehendere: *Ego autem dico vobis: Diligite*, &c. quasi dicat: Audistis à Phariseis; Deum dixisse patribus vestris, diligendum tantum proximum, id est, amicū: nihil tale Deus asseruit, sed dixit, quod & nunc ego dico, etiā diligendum inimicū, quē proximi nomine, cōprehendere voluit.

S. 4. Corruperant etiam legem Pharisei, addendo, odiendum inimicū, quod Deus non dixit.

17.

Lib. 4. cont.
hæref. c. 25.

ECCE NUNC, insuper legem corruperant Pharisei, quia ut annotat S. Irenæus; non solum contrahabant vocē amici & proximi, ut dictū est, sed nequius multo eandem legem adulterarunt, tanquā caupones aquam vino commiscētes; addētes legi Dei, suas impias traditiones, quas tanquam diuinæ legis verba intimabant: taleq; est, quod addebant: *Et odio habebis inimicū tuum*: hoc enim nunquā Deus dixit, sed ipsi ex suis traditionibus addiderunt, quo omnino præceptum dilectionis proximi irritum facerēt, & euacuarent. Si enim homo tantū diligit eum, qui se diligit, & tantū resalutat eū, qui se salutatur; quam inquit Christus; mercedem habebitis? Certè si Christus hoc tantum intenderet, præ-

ceptum nouum promulgare, quo contraponeret statum nouæ legis statui veteris legis, non dixisset: *Si tantum diligitis eos, qui vos diligunt, etiam Ethnicis & Publicanis hoc facite*: sed diceret: Etiam Iudæi antiquæ legis obseruatores id faciunt; quibus vos debetis esse potiores & perfectiores. Gētes ergo, quæ sine lege viuebāt (ut dixit Paulus) induxit Christus, ut ostenderet, quid agere debant illi, qui sub lege erant. Patet igitur ex his, in antiqua lege non fuisse permissum odium inimicorum, sicut permittebat Deus, *dari libellum repudiij, & dimittere uxores, ad duritiam cordis Iudeorum*, ut Christus Dominus explicauit: neq; vnquā in illa absolute dictū fuisse: *Odio habebis inimicū tuū*, neq; tale in ea scriptū inueniri, sed viuæ vocis oraculo à Phariseis fuisse huiusmodi dictū introducū. Quod si opponas, Sanctorū Patrū sentētiās supra relatas, qui liberè fatētur, id in lege Scripturæ fuisse: Respondebo ex D. Thoma, id ab illis dici, non quod formaliter ita Deus statuerit, sed occasionaliter: quia ex quibusdā decretis à Deo in lege traditis, occasione in sumebant Iudæi, ut crederent, Deū odium inimicorum statuisse. Præcepit enim eis, ut aliquas infidelium gentes inimicas ita auersarentur, ut nullas cum eis contraherent amicitias, nec aliquod pacis pactum cum eis inirent. Quod & Iosue eisdē in memoriam posita reuocauit. Mādaui insuper, quod Amalecitas inimicos, qui Iudeorum populū offenderunt, ita persequerētur, ut perpetuo bello eos impeterent; & quod Chananeos sibi inimicos, penitus disperderēt. Præcepit etiam, inquit D. Hieronymus, ut odio haberent gentes inimicas, Madianitas, Ammonitas & alias nationes: signanter illas tres, de quib; Deus ipse dicit: *Duas gentes odinit anima mea, tertia autem non est gens, quā oderim: qui sedent in monte Seir, & Philisthæi, & stultus populus, qui habitant in Sichimis*, id est, Idumæos, Philisthæos & Samaritanos. Ite namq; tres nationes erāt Iudæis vicinæ, & peculiariter infestæ, Idumæi à Meridie, Philisthæi ab Occidente, & Samaritani a Septentrione, à quibus Iudæi innumeris cladibus perpetuo afficiebātur, ut ex sacra Regum historia patet. Has tres nationes peculiariter Deus statuebat Iudæis, ut odio haberent, nō tam quod eis erāt infensæ circa tēporalia bona, quam quod eis erant contrariæ in Dei cultu, fide, & religione, à quibus maximum iminebat Iudæis periculum, si cum illis contraherent amicitias: cuius causa volebat Deus, ut eas tres nationes peculiariter auersarentur. Quibus tribus generibus inimicorū, inquit Rabbanus, tres successerunt præcipui hostes Ecclesię,

Matt. 5. 46.

Luc. 5. 32.

Ad Ro. 1. 14.

Deut. 24. 1.

Matt. 19. 8.

1. 2. q. 109.

ar. 3. ad 2.

Exod. 34. 12.

Ios. 3. 11.

Exo. 17. 16.

Num. 33. 51.

In cap. 3. a.

Galat.

18.

Ecc. 5. 3.

Vide Ian.

in c. 50. l.

de. vers.

clesię,

clesiæ, ut & ipsa dicere possit, se tria potissimum odio habere hominum genera: in Idumæis intelliguntur Iudæi, tum quia Idumæi idem sunt secundum nomen, ac rubicundi, qui CHRISTI sanguinem fuderunt, & super se ac filios suos susceperunt; tum quia sicut Idumæi ex eisdem Patriarchis cum Iudæis prognati sunt, ita Iudæi eosdem cum Ecclesia, habent Patriarchas, easdemq; Scripturas. In Philisthæis, qui à populo Israel erant omnino alieni, nec aliquid cum illis habebant commune, recte intelliguntur gētes infideles omnino, ut idolatræ, & nunc Turcæ, nominis Christiani hostes. In Samaritanis autē, cum Iudæis de religione concertantibus, hæretici apte sunt designati, qui nobiscum in quibusdam conuenientes, in alijs omnino dissident. De quib; omnibus D. Thomas egregie disputauit. Nec tamen absolute iussit Deus, tales inimicos odire, inquit Hieronymus, sed potius eorum mores & peccata: sicut nunc Christiani, religionis Christianæ inimicos odio habemus. Cæterum quia populus ille insipiens erat, rudis ac puerulus, nõdum aptus ad hæc distinguenda, permittebat Deus, inquit Augustinus, tales inimicos absolute odire ad vitandum malum, quod ex eorum amicitijs contrahere poterant. Et hinc factum est, ut tanquam commune legis mandatum illud haberetur. S. Augustinus aliter respondet. Dicitur quidē, inquit, in veteri testamento: *Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum*; sed qui sano intellectu, Scripturæ diuinæ sensum agnoscere cupit, sententia istā hoc modo intelligat, ut diligat omnem hominem proximum suum; odio habeat diabolum, inimicum suum. Quod etiam in vno homine malo impleri potest. In ipso

enim vno, qui malus est, & proximum habes & inimicum: nam quod homo est, proximus tuus est; quod malus est, nõ solum tuus, sed suus etiā inimicus est. Dilige ergo in eo carnem & animam, hoc est, proximum tuum, quem Deus fecit, & odio habe malitiam, quā ipso consentiente, diabolus intrinsecat. Quod cum sancto & pio animo feceris, vices cælestis medici agis, odio habens morbum, & diligens egrotum. Iuxta hæc dicendum est, verè Deum nunquā in antiqua lege statuisse odium personæ inimici, sed odium malitiæ illius, cum dilectione personæ. Ex quibus annotat ipsemet, verè Phariseos corrupisse legis præceptum: nā quod Deus præcipiebat de malitia inimicorum, ut eam quisque odio haberet, intelligendum docebat, de ipsa inimici persona. His adde, Deum præcepisse Iudæis, ut inimicis bellum inferrent, autoritate publica, quo modo & Christianis id ipsum licitum est; nec enim iura belli Deus vnquam prohibuit, sed populo, cui sciebat omnes nationes opponendas, peculiariter instituit, docens, licere omnes gentes inimicas bello petere, & persequi, iusti belli seruatis legibus. Pharisei autē inde eliciebant, inimicos omnes odio habendos, quod Deus nullatenus statuit, nec decreuit. Hoc igitur certum sit, Phariseos diuinam legem impiè corrupisse; & in eā inuexisse id, quod Deus nullatenus præceperat, personam scilicet inimici odio habendam: hanc scoriam argēto purissimo legis induxerant, quam purgari oportuit. Idcirco Christus argentum scoria fœdatum, quasi in manibus accipit, dicens: *Audistis quia dictum est antiquis, &c. & sedens & confians illud, omni inquinamento purgatum extraxit, dicens: Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros.*

Li. 19. cōtr.
Ful. c. 14.

SECUNDA PARS, DE PURGATIONE MANDATI DILECTIONIS PER CHRISTVM.

S. 1. Christus legis immunditiam à Phariseis inuectam purgat, sicut Simon aqueductus: et Isaac puteos, similis Ieremia, et exeunti seminare semen suum.

AVDISTIS, quia dictum est antiquis: *Diliges, &c.* Ego autem dico vobis, &c. Progreditur iam Christus, & se totum conuertit ad legem emendandam, & purgandam ab immunditia, quam malitia Phariseorum inuexerat. Simo-

nem Oniæ filiū, Sacerdotem summum, magnis egregijsq; laudibus extollit Spiritus sanctus, cuius insignia opera recensens, illud ferre in exordio obseruat, quod in diebus ipsius remanuerunt putei aquarum, & quasi mare adimpleti sunt supra modum. Antiquis temporibus Ezechias Rex, intelligēs quā sit necessaria

Eccle. 50. 1

aquarum

Puteus certè, què CHRISTVS fodit, lex Euangelica est, profundas, salubres, cœlestesq; aquas cõtinent, de quibus dictũ fuerat: *Effundam super vos aquã mundam &c.* Lex Euangelica, aptè puteus aquarũ viuentiũ dicitur: cõtinet enim gratiã Spiritus sancti, de qua dixit CHRISTVS: *Aqua, quã ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ viue, salientis in vitam æternam:* quod Theologi ex scripturis sanctis cũ D. Thoma probãt & explicãt. Hic puteus fuit, propter què Pastores Palæstinorũ, idest, Sacerdotes, Scribæ, & Pharisei calũnias contra Christũ eiusq; Apostolos instruxerũt, quæretes, eum occidere, quia doctrinã Euangelicã prædicabat: aperiebat mysteria gratiæ, & aquas manifestabat viuas, dicens: *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viue.* Antequã tamẽ hũc foderet puteũ, antiquos, quos serui patris sui effoderant, quosq; Palæstini humo repleuerant, refodiendos & repurgandos assumpsit. Puteos dico (inquit Origenes) legis & Prophetarũ. Puer patris sui fuerat Moyses, de quo dixit: *Seruus meus Moyses,* qui foderat puteum legis: Pueri patris sui, fuerãt Dauid, Salomõ, & Prophetæ, de quibus dictũ est: *In manu seniorũ suorũ Prophetarũ.* Hi puteos effoderunt, qui libros scripserunt veteris testamenti, quos terrena & sordida repleuerant intelligentiã. Scribæ, Pharisei & Sacerdotes, gubernatores erãt, quibus Iudæorũ respublica erudienda tradita fuit: hi terrenã & carnalẽ intelligentiã suisq; concupiscentijs congruentem in lege ponebãt. Hos ergo puteos statim in suæ prædicationis exordio, antequã profunda legis Euangelicæ mysteria aperiret, repurgãdos assumit Christus dicens: *Audistis, quia dictum est antiquis &c. Ego autem dico vobis.* Et rectè quidẽ progreditur, dum ad legẽ Euangelicã promulgandã procedens, per quã purgati fideles reddantur, & sint apti offerre sacrificia in iustitia, prius argentum legis emundandum, purgandumq; suscepit, impias Phariseorum traditiones excludẽs, & eradicans iniqua germina, quæ ex Scribarũ ac Phariseorũ malitia exorta fuerant. Obseruauit B. Hieronymus, quod & Origenes similiter annotauit, multos docuisse, aliqua, quæ à Ieremia dicũtur, nõ tam de illo in se ipso, quã ex persona Dñi Saluatoris accipi debere, in quem & Ieremiæ nomẽ quadrat. Ieremias enim interpretatur (ait Hieronymus) *Excelsus Dñi:* quod egregiè Christo cõuenit, de quo dixit Deus: *Ecce puer meus exaltabitur, & eleuabitur & sublimis erit valde:* & Paulus: *Talis decebat, vt esset nobis Pontifex, sanctus, innocens &c. excelsior cœlis factus.* Vidẽdus est Ambrosius, qui id q; dicitur: *Prinsquam te formare in*

uero noui te, & antequã exires de vulua sanctifi-
caui te, de Christo accipiendũ credit, sicut & Origenes & Hieronymus explicãt. Signãter autem id de Christo à multis explicari, ait Hieronymus, quod dictũ est: *Ecce dedi verba mea in ore tuo, ecce constitui te hodie super gentes & regna, vt euellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & adifices & plantes.* Nihil enim frequentius in scriptura sacra, quã quod Pater æternus dedit verba sua in ore Christi. Ita antiquitus in lege: *Ponã verba mea in ore eius.* Et iterũ: *Posui verba mea in ore tuo.* Quod & Christus sæpe professus fuit: *Mea doctrina nõ est mea, sed eius, qui misit me.* Et iterũ: *Ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo.* Et *Ego ex me ipso nõ sum locutus, sed qui misit me pater, ipse mihi mandatũ dedit, quid dicã & quid loquar.* Cõstituit autem eum super gentes & regna, quia *omnia dedit ei Pater in manus: & omne iudicium dedit filio, qui dicere potuit: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra.* Inter ea, quæ Pater ei agẽda cõmisit, hoc erat singulare: vt diuina verba tanquã diuina quædã semina seminaret, & euangelica dogmata in hominũ cordibus plantaret. Vt autẽ hoc faceret, primo illi imponit, eradicare iniquas plantationes, & euellere, ac dissipare impia germina, quæ ex impia Phariseorum malitia fuerant exorta. Hocq; fuisse Christi institutũ, demõstrant Hieronymus & Origenes ex illo, quod agens cõtra impias Phariseorũ traditiones, dixit: *Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus cœlestis, eradicabitur.* Hoc igitur nũc aggredditur, qui inueniens illam plantationem iniquã, & peruersum dogma: *Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicũ tuũ,* eradicandum assumit & plantandã diuinã plantationem: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros.* Et rectè dicitur: *& plantes,* quasi de nouo nãq; lex ab ipso constituta fuit. Quãuis enim antiquitus iam datũ fuerit præceptũ de dilectione; sed illud quasi extinctũ & eradicatũ fuerat, cuius loco iniqua Phariseorũ traditio erat introducta & plãtata. Exiit, inquit Christus, *qui seminat seminare semen suum: & cecidit pars seminis inter spinas,* idest, in loco, vbi spinarũ semina erant, & simul exorta spina suffocauerũt triticũ. Antiquis tẽporibus Deus exiisse dictus est, cũ ad montẽ Sina descẽdit seminaturus semẽ diuinẽ suę legis; sed cecidit in terrã, vbi spinarũ erãt semina. Dixit S. Iacob, immoderatũ sui amorẽ & cõcupiscentiã, esse semẽ spinarũ, & cõtentionũ ac litiũ. Vnde, inquit, lites & contentiones? Nonne ex concupiscentijs vestris? Erant Iudæi repleti affectibus concupiscentiæ carnalis & terrenæ, ex quibus inuidiæ, odia, & lites oriebantur, & in tantũ hæ spinæ creuerunt, quod suffoca-

uerunt

Tēpus electū, quod enim dicitur de Iacob,
 : nesc. 35. *Venit verno tempore ad terrā, quā ducit Epbrata;*
 melius est, inquit Hieronymus, si transfera-
 tur in electo tēpore, cū introieret Epbrata: ver-
 num enim tēpus significat, cū in florē cun-
 cta rumpuntur, & anni tēpus electū est, vel
 cū trāseunt per viam carpunt, & eligūt
 ex vicinis agris quodcunq; ad manus vene-
 rit, diuersis floribus inuitati. Quā de causa
 rectē à tēpore verno tanquā ab excellentio-
 ri annum incipere, demonstrat Ambrosius.
 Hyeme (inquit ipsemet, exponēs illud. *Orate*
ne foga vestra fiat hyeme) arbores vētus suo ho-
 nore despoliat, & asperitas frigoris, teneras
 frondes in speciem mortis interficit: vere
 autē resurgūt semina, & tanquā noua ęstas
 naturę viridantis adolescit. Vnde meritō
 transacto hyeme vernoq; tēpore aduenien-
 te subiecit: *Flores apparuerūt in terra nostra.* Ve-
 re sinum tellus aperit, floresq; ministrat in-
 quit Poeta. Agens Theophrastus de causis
 plantarū, optime disputat, prosequiturq;,
 quomodo arbores ac radices omnes in hyc-
 me sint pręgnantes, verno autē tēpore pa-
 riant, & quę in visceribus cōtinebant, eru-
 ſcent. Ex his sancti Patres procedunt, vt de-
 monstrant, aptē hyemis nomine, tēpus anti-
 quę legis; veris autē figura, tempus aduētus
 CHRISTI designari. Tempus Mosaycę vel
 antiquę legis, inquit Origenes, instar hyc-
 mis cuiusdam, tenebricosus, triste, importu-
 nū, inamcenum: tempus autē CHRISTI, in-
 star cuiusdam veris noui, lucidum, serenum,
 amcenum, iucundum, &c. quę similiter ex-
 pendit Epiphanius. In antiqua lege ea quę
 erant quasi pręgnantia, intra se ipsa cōtine-
 bant mysteria, quę tēpore CHRISTI erant
 reuelanda, & lex illa quasi grauida, intra se
 ipsam sacramenta cōtinebat, quę aduenien-
 te CHRISTO parere visa est. Vnde Aposto-
 : 1. Gala. 3. *lus; Priusquam veniret fides, sub lege custodieba-*
mur inclusi in eam fidem, quę reuelanda erat. Adueniente igitur CHRISTO, lex germinasse ac
 produxisse dicitur illum, cuius nomen erat
 Germen, aut Flos, aut Fructus. Tunc hyems vete-
 ris legis, transijt. Symachus transfert: *Terminū*
accepit, quia in CHRISTO lex illa terminata
finitaq; est: Finis enim legis Christus. In hoc au-
 tem verno tēpore aduentus CHRISTI, flores
 apparuerunt in terra nostra. In hebręo non ha-
 betur pronomē nostra; sed simpliciter, *Flores*
 apparuerunt in terra, quomodo legit Ambro-
 sius, vniuersam terrā intelligēs. Nomine au-
 tē florū intelligit gratias, merita, dona &c.
 Ante aduētū, inquit CHRISTI, hyems erat:
 venit Christus, fecit ęstatē: tunc omnia erāt
 27. *florum indiga, nuda virtutū: venit Christus,*
 & omnia cōeperunt nouę gratię fecundari

germinibus. Alibi autē intelligit Apostolos: In c. 3. Luc.
 quos Christus elegit tanquā fragratissimos pag. 1658.
 flores &c. Sed Theodoretus intelligere vi-
 detur, promissionē regni cōlorū, & dona
 quę Christus pręstitit ad illud assequendū.
 Flores enim pręcedūt fructus, & iam in flo-
 ribus videmus fructus, suntq; in illis secun-
 dum quandam inchoationē. Apparēte enim
 Christo, aperti sunt cōeli, & in terra vox Pa-
 tris intonuit, imō & Christus ascēdit in mō-
 tem, & cōepit dicere: *Beati pauperes spiritu, quo-*
niam ipsorum est regnum cōlorū; beati mites &c.
beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur &c.
beati mundo corde, &c. Iam ergo apparuerunt
 illę promissiones regni cōlorum in terra,
 quę eiusdē regni odorem continebant. Aut
 verō, his verbis significat, id quod explicasse
 visus est Apostolus: *Apparuit benignitas & hu-*
manitas saluatoris nostri Dei. In gręco Philan-
 dropia, non significat humanitatē, aut natu-
 rā humanā à verbo diuino assumptam; sed
 potius beneuolentiā, affabilitatēq;: quomo-
 do Hispanicē dicimus, aliquem esse maxime
 humanū. Apparebat ante, Dei iustitia, seue-
 ritas, maiestas, & se exhibebat inter spinas
 pungentes & inter flāmas ardentes, fulgura,
 & tonitrua, vt nimis esset omnibus horribi-
 lis; sed nunc apparuit eius benignitas, huma-
 nitas, suauitas, beneuolentia erga homines,
 quibus tanquā suauissimis floribus omnes
 alliciebat. Vide quales flores benignitatis
 & humanitatis apparebant, dum ascendens in
 montem iuxta Matthæum, sedit cū discipulis
 suis, & descendens stetit in loco campestri, & tur-
 ba discipulorū eius, & multitudo copiosa plebis, ab
 omni Iudæa &c. & omni turba querebat eū tan-
 gere, quia virtus de illo exibat & sanabat omnes.
 Tunc autē infert aptē: *Tempus putationis adue-*
nit. Quod varijs modis exponi potest, pri-
 mō iuxta B. Gregoriū Nyssenum, qui legit
 & explicat: *Tempus colligendi aduenit, quia ve-*
rē tunc omnis turba querebat eum tangere, quasi
flores vnusquisq; colligere contēdens, quia
virtus de illo exibat & sanabat omnes. Philo Car-
 pathius intelligit, ideo dici aduenisse tēpus
 putationis, quia veniente & apparēte Chri-
 sto in mundo, tollenda pręscindēdaq; erāt
 omnia scelera atq; delicta: quod & visus est
 indicasse Apostolus: *Apparuit, inquit, gratia*
Dei saluatoris nostri, omnibus hominibus, erudien-
nos, vt abnegantes impietatem, & secularia deside-
ria, sobriet, & iustē, & piē viuamus in hoc seculo.
 Et certē carnales delicias & voluptates Chri-
 sto adueniente ressecandas, insinuauit Pro-
 pheta, clamans: *Vsquequo delirijs dissolueris filia*
vaga? quia creauit dominus nouum super terram,
semina circundabit virum. Trium Patrum ex-
 positio apud Theodoretum, credit idcirco In c. 2. Car.

In c. 3. Luc. pag. 1658.

In c. 2. Car.

Matth. 5. 3.

Ad Tit. 3. 4.

Exod. 3. & c. 19. 16.

Matth. 5. 1.

Luc. 6. 17

Orat. 5. 10. Cant.

Ad Tit. 2. 11.

Iere. 3. 1. 2. 3

In c. 2. Car.

adue-

Math. 10.

28.

Epist. 9. ad
Tirum.

Iudic. 9.

Lib. 4. de re
rustica c. 24
& 25.

Deut. 6. 6.

1. 2. 9. 108.
ar. 3. ad 1.
& 2.

adueniete Christo dici tēpus putationis, quia ipsemet dicit in Euāgelio: *Non veni mittere pacem, sed gladium; venit enim separare hominē aduersus patrem suum, & filium aduersus matrem suam.* Ceterū hęc verba, vt dixit S. Dionysius Areopagita, mysteria continēt diuina, ingēti Theologiae lumine plena. Videturq; loqui in metaphora sumpta ab eo quod in agricultura frequentissimū est. Hyemis enim tēpore inferuntur arbores, modo omnibus noto. Oleaster verbi gratia, fructū reddit amarū, omnibusq; modis ingratum gustui: inferendus est propterea, vt fructū referat suauem, qui Deum hominesq; delectat, vt ille dixit. Hoc autem fit, dum ex legitima oliuæ ramus decerpitur, & in corde oleastri inseritur, hoc quidē in hyeme; sed tamē insitioe facta, statim virgulta quædā ex radice oleastri pullulant iuxta ramū insitū, quæ prohibēt, ne talis ramus fructificet, crescat, aut extēdatur; quin potius eum extenuant, infirmant, & languidum reddunt. Idcirco tunc sapiens agricola ad ea virgulta, quæ suborta sunt amputanda se cōuertit, gladioq; acuto discindit & secat. Probus enim putator, inquit Columella, ferramento duro, tenuissimo tamē & acutissimo, vti debet. Erat populus Iudeorū in Ægypto tanquā oleaster amarus, qui ingratum Deo fructū reddebat, omnia agens secundū prauum sensus sui affectum. Vt autē fructum redderet suauem, decreuit Deus hunc oleastrū inferere; quod & præstitit educens illū ex Ægypto, & inducēs in deserto. Est quidē diuina sapiētia *lignum vitæ*; ex hoc ligno decerpit ramum diuinæ legis, quē in corde populi infereret, tanquā in corde oleastri. Hocq; sonant illa frequētissima verba: *Erunt verba, quæ præcipio tibi in corde tuo* &c. Hæc insitio facta est in hyeme, idest, tēpore antiquæ legis. Virtute tamen caloris malē inflammantis, idest, concupiscentiæ, ex radice oleastri cœperūt virgulta pullulare: ex doctorib⁹ enim, qui quasi radices erāt populi, ortæ sunt traditiones iniquæ circa legē, quæ legem ipsam extenuarunt, cōpresserunt, & infirmarunt. Circa prohibitionē siquidē adulterij, & homicidij, inquit D. Thomas, estimabant solum exteriorē actum prohiberi, non autē interiorē appetitum: & circa periuriū, habebant falsum intellectū, credentes periurium quidem esse peccatū, iuramentū autē per se esse appetendū, & frequētandū, quia videtur ad Dei reuerentiā pertinere. Deinde, quædam quæ in lege tantum mittebantur, dicebant esse iusta, vt repudium vxoris, & vsura: & quæ lex statuebat facienda propter iustitiā, dicebant fieri debere ad vindictā, ideoq; dicebant, licitam

esse internam iram, & appetitum vindictæ, amoremq; tantum ad amicos extendendū, non vero ad inimicos. Huiusmodi virgulta, legem extenuabant, infirmabāt, & impediabāt, ne legitimos fructus produceret. Christus vero Dñs adueniens, hyemem suo aduentu patiens, vnumq; tēpus fructificationi aptum inducens, ad putanda & excindenda huiusmodi virgulta, acutissimo diuini verbi gladio manus conuertit. *Audistis, inquit, quia dictū est antiquis: Non occides, & quod his verbis homicidium quidē prohibitum est; sed concessum irasci contra alium: Ego autem dico vobis: Qui irascitur fratri suo &c.* Audistis, quia dictū est, *Non machaberis*, licere tamē concupiscere vxorem alienam: *Ego autem dico vobis: Qui viderit mulierem ad cōcupiscendum eam, &c.* Audistis, quia dictū est, amoris præceptum erga amicū exercendū: *Ego autē dico vobis: Diligite inimicos vestros &c.* Ex his egregie intelligitur locus Isaia, in quo CHRISTVS vocatur ædificator sepium, aut structor rupturarum maceriarū. *Et vocaberis ædificator sepium, auertens semitas in quietē.* De Christo enim hoc intelligendū docēt sapissimē Hieronymus & Ambrosius. Hæc Iudei, & amici tantum occidentis litteræ, inquit Hieronymus, ad instaurationē referunt vrbium Palæstinorū, vel factā sub Zorobabel, & Esdra, & Neemia; vel in vltimo tēpore futurā cōtendūt, & ad instaurationē Ierusalem, & in circuitu ciuitatum, altissima fundamenta iaciēda, & tam excelsos muros edificandos; vt nullus hostium possit intrare, & omniū inimicorū prohibeatur ingressus: sed maiora voluit Propheta prædicere, cū Dei nomine magnificis promissionibus Ecclesiam consolatur. In hebræo, vt annotat Hieronymus, ita legitur: *& vocabitur in te, aut orietur in te, ædificator sepium*, de eo loquens, de quo alibi dictū est: *Homo natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus.* Vulgatus tamen, quasi ad Christum sermonē conuertens, dixit: *Et vocaberis ædificator sepium, auertens semitas in quietem.* In hebræo *Goder pheres*, structor maceriarū: quibus verbis Ambrosius allusionē indicat fieri manifestam, ad illam duorū filiorū Iudæ historiam, quorum vnus vocatus est Phares, quia propter illū diuisa est maceries. Pheres enim vt annotat nostri tēporis diligens author, Arias Montanus, est dirupta apertio in maceria, aut muro, tanquam quā aliquādo interpres, cōfractionē, aliquādo maceriam vocat, quā Hispanicè, *Portillo*, vocamus, ex quo verbū ducitur, *Aportillar*. Idcirco idem est ædificator sepium hoc in loco, quod instaurator cōfractionis aut ruptionis muri vel maceriæ. Vnde & Vatablus transfert: *Vocaberis rupinæ reparator, Repara-*

29

Isai. 58. 1

In 1. 1. Isai. & in 31. Ierem. 6 In c. 3. 1 ex. in illi qui fuit brahm.

777
X 7. 2

Arias M. tan. in c. 5 Isai.

A Ro. 7. 52. *nuntianerunt de aduentu iusti*, in quo natura hu-
 mana eleuata est ad esse filij Dei, & homo
 ita eleuatus dicitur, vt peruenerit per gratiã
 vñionis, ad equalitatem paternę glorię, qua
 de causa dixit propheta, quod *ad antiquum*
 Dan. 7. 13. *dierum peruenit*. Estq; filius fidei, quia non ex
 operibus hominum processit in mundum;
 sed ex fide, quę diuinis promissionibus nite-
 Ad Rom. 4. *batur. Ideo ex fide*, inquit Apostolus, *vt secun-*
 16. *dam gratiã firmis sit promissio*. Huius memoria
 tam odorifera est, vt vel solum eius nomen, sit
 Canti. 1. 3. *unguentum effusum*, animas ad sui dilectione
 trahens. Multa hic diuinus Iosias fecit, sum-
 ma commendatione digna; signanter tamẽ.
 quod legẽ Dei renouauit, & corroborauit.
 Erat diuina lex quasi oblitterata & puluere
 affectus terreni obuoluta, impięq; traditio-
 nes Phariseorum pullulauerant, *reliquerunt*
 ¶ 32. *exim legem altissimi & cõtempserunt timorẽ Dei*:
 Eccl. 49. *legem de parẽtum honore, irritam fecerãt;*
 cita. *præceptum de non concupiscendo, de non*
irascendo &c. euacuauerant: signanter autẽ
præceptum dilectionis, ita iacebat puluere
proprij affectus oppletum; vt nõ nisi ad ami-
cum illud pertinere appareret. Librum ergo
legis puluere purgat, illum excutit, & corro-
borat pietatem, idest, in pristinum robur reno-
uat, & quasi de nouo illud promulgans, di-
cit: Ego autem dico vobis &c. Quando Deus in
mudi exordio creauit hominẽ, simul in eius
mente & corde scripsit præcepta legis natu-
 Eccl. 17. 1 *ralis, vt egregie docet Spiritus sanctus: Deus*
de terra creauit hominem &c. creauit ex ipso adi-
torium simile sibi &c. creauit in illis scientiam spi-
ritus, & sensu impleuit cor illorum, & mala & bo-
na ostendit eis. Scientiam spiritus vocat diui-
 Psal. 4. 6. *nam legem, per quã bona facienda & mala*
vitãda cognosceret, de qua Dauid: Multi di-
cunt: Quis ostendit nobis bona? signatum est super
nos lumen vultus tui domine. De hac lege in cor-
 Ad Rom. 2. *dibus hominum scripta, dixit Paulus: Gentes*
 14. *quę legem non habent, naturaliter quę legis sunt*
faciunt, & ostẽdunt opus legis scriptum in cordibus
 1. 3. q. 100. *suis &c. Quia tamen hæc lex, inquit D. Tho-*
 2. 5. ad 1. *mas, obscurata fuit propter peccatũ (calor*
enim concupiscentiæ vapores excitauit, qui
rationis lucem obscurarent) idcirco necessa-
 1. 3. q. 94. *rium fuit, vt Deus apertẽ & manifeste exter-*
 art. 5. ad 1. *nis oculis eandem legẽ exhiberet, sicut re-*
 Eccl. 17. *uera exhibuit, scriptam in tabulis lapideis,*
 cita. *quam nulla deleret obliuio, nulla consuetu-*
do antiquaret. Et hoc est, vt explicuit D.
Thomas, quod ibidem subditur: Addidit il-
lis disciplinam & legem vitę hereditauit eos, testa-
mentum æternum constituit cum illis. De lege an-
tiqua loquitur, quã addidit ad legem natu-
ralem. Hanc primò scripsit interius in cor-
dibus: sed quoniã ita fuit in aliquibus obscu-

rata & corrupta, vt existimarent esse bona,
 quę naturaliter sunt mala, & talis corruptio
 correctione indigebat; addidit legem, exte-
 rius in tabulis lapideis scriptam, in æternũ
 seruandam. Antiqua enim lex, quoad decẽ
 præcepta, eterna erat. Hanc legem non de-
 dit in occulto, sed publice in monte Sina; vi-
 derunt enim Deum magnifice apparentem
 in igne, cum tonitruo & fulgure & voce tu-
 bę, & audierũt eum ex igne sua voce loquẽ-
 tem, & decẽ præcepta promulgantem. Mag-
 Eccl. 17. *alia, inquit, honoris eius, vidit oculus illorum, &*
 cita. *honorem vocis audierunt aures eorum. Non in*
abdiro aut in abscondito aut in secreto le-
gem tulit; sed publice præcedente ignis luci-
da flamma, & ingentibus tonitruis & fulmi-
nibus, eo modo, quo leges promulgantur cu-
tubis & tympanis, con trompetas y atabales. Et
 quoniã, vt inquit D. Thomas, præcipue lex
 obscurata erat, quoad præcepta in ordine
 ad diligendum proximum, ea fuerũt clarif-
 simẽ exprimenda: *Dixit enim illis: Attendite ab*
omni iniquo: quia maior pars præceptorum,
 erat ad prohibendum & vetandũ, quod ini-
 quum est. Signanter autem, *mandauit illis vni-*
 ¶ 33. *cuiq; de proximo suo*: idest, præcipuum manda-
 tum fuit, de dilectione, qua vnusquisq; pro-
 ximum suum diligere debet. Hęc quidẽ lex
 clara fuit, & tam perspicua, vt diceret Da-
 uid: *Præceptum domini lucidum illuminãs oculos*:
 nec enim clarius sol oculos illustrat, quã lex
 domini, hominum mentes. Iterũ tamen fuit
 obscurata propter carnalem affectum homi-
 num, signanter Scribarum & Phariseorum,
 qui dicebant, proximi nomine, solummodo
 esse intelligendum amicũ. Vnde & necessa-
 rium fuit iterum clarius sub expressioribus
 verbis eandẽ renouari & corroborari. Hoc-
 quẽ est meo iudicio quod ibidem ad finem
 capitis subditur, quasi respondere volẽs ad
 obiectionem, quę fieri poterat: Quomodo
 possibile fuit, legem tam perspicuam, clarã
 & manifestam obscurari? quomodo potuit,
 quod tã clarẽ dictũ fuit reuocari in dubiũ?
 Quid, inquit, *lucidius sole? & hic deficiet. Quid*
 Eccl. 17. *nequius, quã quod excogitauit caro & sanguis?*
 30. cit. *& hoc arguitur. Quasi dicat: Lucidissim⁹ qui-*
dẽ est sol, clarissimãq; in se luce fulget; obs-
curatur tamen propter nebulas & vapores
insurgentes, & eclipsim patitur, propterea
quod luna interponitur inter illũ & aspectũ
nostrum: ita lex domini lucidissima, perspi-
cuaq; est: ceterũ propter motus rationesq;
sensualitatis, quas excogitat caro & sanguis
& interpositionem affectus carnalis, obscu-
ratur & obtenebratur. Quamuis enim clarif-
simẽ Deus prohibuerit cõcupiscentiã rei &
uxoris alienę, & cõpresserit affectum inter-

ac infiniti pretij : vt merito hæc expendens Augustinus exclamauerit: Quale bonum est charitas ista fratres? Quid preciosius? quid luminosius? quid firmitus? quid vtilius? quid securius? Postquam autem Apostolus, hanc quã diximus, charitatis necessitatem & vtilitatẽ, statuit, quasi cõsiderãs nos sollicitos, qui ad hanc pretiosam margaritã comparãdam sumus excitati; & quasi audiret nos interrogantes, & quẽrentes, vt tantum bonũ nobis describeret, quo vel leuiter cõiectari possemus, an illud adepti fuerimus: depingere cœpit, inquit Chrysostomus, immẽsam eius pulchritudinem, tanquã quibusdã coloribus, virtutis partibus, eius exornãs imaginẽ, & omnia eius mẽbra exactissimẽ componens. Et ne leuiter, inquit, percurras ea, quæ dicuntur ò dilecte, sed vnũquodq; eorũ examina diligentissimẽ, vt & rei videas thesaurum, & artem pictoris. *Charitas patiens est, benigna est, &c.* Considera, inquit Chrysostomus, vnde nam inceperit, & quidnã primum posuerit. Quid hoc est? *Charitas patiens est.* Facit hominẽ lenem & patientẽ. Lenis, inquit, & patiens grẽcẽ dicitur, macrotimos, idest, longanimis, quod longam & magnam quandam habeat animam: nam quod longũ est, dicitur etiam magnum. Hoc primò operatur charitas, cor facere magnum, & animũ extendere. Habet homo ex natura sua cor angustum, in quo tãtũ capiunt, quæ sibi iudicat vtilia, diũrumpitur autẽ, inquit Chrysostomus, si adueniãt aduersa, & statim odiũ, maledicta, iram vindictamq; eructat. Charitas autem illud facit magnũ tanquam mare, in quod etiam si innumera grandiaq; flumina influant, non redundat, sed ea omnia capiẽs, non pereffluit. Amplum, inquit Bernardus, facit charitas sinum cordis, vt mala ab alijs illata, æquanimiter toleret, & quod tam magnum facit, vt Deum ipsum capiat, dilatat etiam, vt & proximũ quantumcũq; contra nos agentẽ, recipiat. *Patiens est*, idest, longanimis, inquit Chrysostomus, quia facit hominem longanimẽ. Apud hebreos dicitur longanimis, quasi longus naribus, quod epithetò est illius, qui inuictam tenet patientiam, metaphora sumpta ab eo, quod hominem impatientem, & ad iracundiã pronũ, solemus dicere, quod strictis est narib⁹. Ira enim maximẽ ostẽditur in respiratione per nares, quando tanta est; vt nares eam capere non posse videantur. Idcirco hoc proprium est epitheton Dei, qui in Scriptura sacra frequentissimẽ vocatur longanimis, idest, longus naribus. Quando Moyses eum vidit, clamare cœpit: *Dominator, domine Deus, misericors, clemens, patiens*: in hebræo, vt annotat Lippo-

manus, quod nos dicimus *patiens est*, *Erech appaim*, idest, longus naribus, seu tardus ad irã, vel leni animo, quod nihil aliud est, quã patiens, qui grẽcẽ dicitur macrotimos. *Lõganimis*, inquit David, & *multum misericors*. Ingentes siquidem, quas contra eum offensas agimus, ita æquanimiter tolerat: vt solem suũ oriri faciat super inimicos suos; & super eosdem mittat pluuiam, qui de seipso dicit; *Tacui, semper filii, patiens fui: & iterũ: Ego tacens, & quasi non vident*. Tam patiens est Deus, & ita æquanimiter offensas tolerat; vt occasione inde acceperint impij, credẽdi & dicendi, quod nõ videret, aut sciret, aut saltẽ nõ attẽderet, quæ cõtra ipsum fiunt. Ita affirmabãt illi septuaginta viri de senioribus Israel, qui reptilibus & animalib⁹ sacrificabãt: *Nõ videt nos dominus, dereliquit dominus terrã*. Qua de causa David excitabat eũ, vt nõ tanta patientia se contineret: *Exaltare qui indicas terram, redde retributionem superbis. Vsquequo peccatores domine, vsquequo peccatores gloriabuntur? &c. populum tuũ humiliauerunt, &c. viduas & aduersas interfecerũt, &c. & dixerunt: Nõ videbit dominus, nec intelliget Deus Iacob*. Dicitur igitur Deus patiens & longanimis, quia dissimulat peccata hominum, nolens aliquos perire, sed ad pœnitentiã adducere: multoq; melius id agit, quod Saul, quando filij Belial eum despexerunt, & nolentes munera tanquam Regi legitimo afferre, multa opprobria cõtra eum iparserunt: ille verò dissimulabat se audire. Quoniam ergo charitas est quædam diuina qualitas, hanc diuinam tribuit proprietatẽ illi, qui eam habet: facit enim, vt patiens sit, & longanimis, æquanimiter ferens, quæ cõtra se fieri videt. Talis ille erat, qui dicebat: *Aduersum me loquebantur qui sedebant in porta, &c. ego verò orationem meã ad te Domine*. Et iterũ: *Factus sum, sicut homo nõ audiens, & nõ habens in ore suo redargutiones, &c.* Et ego tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suũ. Integrum egregiumq; librum de patientia ediderunt sancti Patres, Cyprianus, & Augustinus, imitantes eum, quem magistrum vocabant, Tertullianũ, qui elegãtem de patientia librum scripserat: hocq; egregiẽ probãt, charitatẽ facere hominẽ longanimem, æquanimiter tolerantẽ propter Dei amorẽ offensas contra se factas. Si enim amor terrenus, qui cõcupiscẽtia dicitur, sufficiens est, vt homo pro eo quod cõcupiscit, omniũ molestiarũ dolorũq; aduersitates patiẽter ferat; quãtò magis id efficiet charitas & amor Dei, quæ quasi infinitẽ potẽtior ac validior est. Nec rãtũ hunc effectum charitas facit, sed alium insignem, quẽ exprimit egregiẽ Apostolus subdens: *Benigna est*. Conuenienter, in-

In cap. 34. Exod.

178

178

Psalm. 102.8.

Esai. 24.14.

Esai. 57.18.

Ezech. 3.

10.

Psalm. 93.

J 44.

1. Reg. 10.

17.

Psalm. 68.13.

Psalm. 37.

15.

1. Corin.

13. 4.

quit

dibus saxeis, iuxta numerum tribuum filiorum Israel, supra quod composuit ligna, quibus superposuit bouē, mēbratim concissum, fecitq; circum altare aqueductum; super quē omnia, iussit ter aquam tam abundantē effundi, quod *currebant aquę circū altare, & fossa aqueductus repleta est*: Ad preces autem Elię, cecidit ignis domini, & voravit holocaustū, & ligna, & lapides; puluerē quoq; & aquam, quę erat in aqueductu lambens. Vide efficacitatem ignis domini. Voravit inquit holocaustum, & ligna & lapides. Voravit, inquit Abulensis, quia non solum combussit carnes & ligna, redigendo in cineres, sicut facit ignis noster: sed voravit, idest, omnino consumpsit, sicut homo, qui vorat cibum, nihil illius relinquit: ita ignis iste, ita voravit omnia, ut nec cinerē relinqueret. Tanta fuit illius ignis efficacia, ut non solum ligna & carnes, sed lapides illos grandes, & saxeos vorauerit. Neq; id solum, sed & puluerem quoq; & aquam, quę erat in aqueductu, lamberet. In hebræo verbū *Lahechab*, quod est, labendo carpere, aut lingua assumere ad sui nutrimentū, quomodo eodē verbo dicitur: *Bos solet lingua herbas carpere*. Et quod, *canis lambit aquas* ad sui refectiōem. Ignis itaq; ille, aquas quasi ad sui refectiōem trahebat, sicuti canis aquas carpit lingua. Id ipsum videre licet in igne descendente in Pentapolim, idest, in quinq; Sodomorū ciuitates, qui ignis Domini dicitur à Moysē. *Dñs pluit super Sodomum & Gomorrhā, ignem & sulphur, a Domino de celo*. Quę verba duplicem habēt sensū. Prius est, quod dominus filius, pluit à Domino patre, à quo sicut habet substantiam & essentiam, ita & potestatem faciēdi aliquid & operandi, iuxta illud: *Nō potest filius a se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem, &c.* Ita antiqui patres, cōmuni sensu intellexerunt, ex hoc loco sanctissimę Trinitatis mylterium aliquatenus expēdentes, Iustinus martyr^b, Tertulianus^c, Cyprianus^d, Irenęus^e, Gregorius Nyssenus^f, Eusebius^g, Hilarius^h, Cyrillusⁱ, & Hieronymus^k. Imō & Conciliū Syrmienſe^l, tempore Liberij Papę congregatum, pronuntiat anathema cōtra eum, qui hunc sensum negare pręsumpserit; quod Concilium, catholicū ac sincerū probat Hilarius. Secundus sensus est, ut velit Moyses dicere, ignem illum, nō fuisse terrenū, à terra ortū, aut naturalibus causis productum; sed fuisse ignē domini, ab ipso domino procedentem & immissum. Ita multi docti autores, Abulensis^m. Vatablusⁿ, Oleaster^o, Lippomanus^p, & signanter Caietan^q, qui annotat in hebręo haberi, *Pluit Ichona à Ichona*. Vox Ichona, significat fontem

effendi; quasi dicat: Ab illo fonte processit ignis ille, ad differentiam ignis procedentis à causis naturalibus, & cōmuniter apud nos ardētis. Idq; amplius exprimere volēs, subdidit, *de celo*: ad differentiam conflagrationis naturalis. Erat ergo ille, ignis domini, idcirco tantę efficaciz, ut omnia in momēto consumpserit, quem nō solum aquę nō exinguebant, sed potius nutriebant, roborabant & cōseruabāt; adeo ut vsq; in hodiernam diē aquę illum cōseruare videātur. Ut enim Strabo annotat, in ea regione, petra cernitur adustę, saxa quasi guttas picis stillantia, & demū ingens feruentium ac ardētium aquarum copia: & Brochardus se testem exhibet oculatum, quod aquę, fumantē ardentemq; vaporem emittunt, ut adhuc ignis in illis viuere appareat; de quo propterea igne S. Bonauentura^r accipit illud, *In aqua supra virtutem ignis exardescibat vndiq;* quamuis alij aliter intelligāt, de quo statim. Tādē ut alia innumera, quę ex sanctis Scripturis ad hoc institutū possent adduci, omitamus, hoc ipsum videre licet, in illo igne à Deo in Ægyptios misso, cuius vim & efficaciam tanquā admirabilē expendit Spiritus sanctus in libro Sapientiz. Quod enim inquit, *mirabile erat, in aqua, quę omnia exinguit, plus ignis valebat, &c.* & in aqua supra virtutem ignis exardescibat vndiq;. Vide admirandam illius ignis vim & efficaciam. Aqua illa potens erat extinguere quemcunq; ignem terrenū, erat enim abundantissima, quę per pluuiam defluebat: atq; frigidissima, quippe cū maior eius pars esset gelu & grādo, ut patet in Exodo, & nihilominus vbi quouis ignis terrenus extinguendus erat, ibi ignis domini, aut à domino *Plus valebat*, potētius agebat, & supra virtutem cuiusuis ignis naturalis & terreni, ignis ille existens, in aqua frigidissima & quasi congelata exardescibat. Nō tantū ardebat, sed *exardescibat*. Exardescere, est, summe ardere, & quasi duplicato calore & ardore incendere & inflāmare, nec in superficie tantū, aut vna ex parte, sed *vndiq;*. Ex his ergo iam patere potest, vis & efficacia charitatis, aut amoris à Deo procedētis, quā cœlestis Sponsus describendā assumpsit. Lampades, aut ardores, aut flammę, aut carbones eius, sunt flammę ignis Dei. & eā habent efficaciam, quā ignis à Deo procedens. Amor terrenus aut naturalis, est quidam ignis terrenus & naturalis, infirmę virtutis & efficaciz, qui tantū ardet circa ligna disposita, idest, circa eos, qui rectē erga nos sunt affecti, & promerentur, ut eos diligamus, quem exinguit aquę, idest, offensę, iniurię, persecutiones, & tribulationes: Sed

charitas,

3. Reg. 18.
9. 33.

נחל

Num. 21.

4. Iudi. 7. 5.

Gen. 19. 24.

Job. 19. 24.

Dialog. c. 6.

Tripho.

Cōt. Prax.

E. 13. & 16.

& li. de Tri.

nit. cōt. No.

uat. c. 21. &

26.

Lib. 3. te.

sti. ad Qui.

ri. c. 33.

e 3. Cont.

hæref. c. 6.

Libr. testi.

cōt. iudæor.

g Libr. 4. de

demonstra.

Euang.

Libr. 4. de

Trinit. &

lib. de Sy-

nod.

Li. 1. cont.

Iulia.

& in c. 45.

Isaiz.

Lib. de Sy-

nodis.

Tract. de

myster. Tri-

nit.

In c. 19.

Genes.

47

Lib. 17.

1. par. c. 7.
num. 38.In cap. 15.
Sapient.Sapient. 16.
19.

Exod. 9. 21.

Sap. 16. 17.

Exod. 9. 21.

Iom. 30. in
iuang.

Cap. 9 3.

I. 90. cap. 1
ius.Trac. 7. in
can. Joa. &
1 Psal. 7.
Homi. 18.
1 Matth.
2. 2. q. 25
it. 8.

I 50.

I. 2. q. 18.
t. 6.
Cap. 4. de
vi. nomi.

igne a Deo procedente, succendentem cor;
quia non extinguatur inimicorum persecu-
tione, sed potius tunc flammam amoris er-
ga illos excitat. Ex ijs procedere possumus,
vt egregie cōsuluit, B. Gregorius ad nostrā
saluationis indicia, argumentaq; sumenda.
Nulli enim salus patere potest, nisi ardeat
charitatis amore: hoc autem amore, non ar-
det, nisi qui patientiā tenet, per quā suffert
inimici persecutiones, & offensas, & per be-
nignitatem bene ignitum & accensum ha-
bet cor, vt in flammam dilectionis erumpat.
Interroget ergo se vnusquisq; an in via salu-
tis incedat. Vide si æquanimiter iniurias il-
latas toleras, & si inferentes eas, amore pro-
sequeris, &c. Patet ex ijs, verē esse præceptū,
diligere inimicos: certum est enim charita-
tem esse in præcepto: at vera charitas inimi-
cos diligit. Deinde, quia vt dictum est, sine
charitate nemini patet regnum celorū, qui
autem non diligit inimicum, non habet cha-
ritatem. Charitas enim benigna est, vt expli-
cauimus, nemini ergo sine dilectione inimi-
corum, patere potest regnum celorū. Hoc
syllogismo vtitur Cōciliū 4. Carthaginēse,
quod & præcipit clericis, ne oblationes reci-
piant eorum, qui inimicitias cum aliqui-
bus gerunt: & Conciliū Agathense, illos tā-
quam excommunicatos damnat; quod & si-
militer multi sancti Patres asserere visi sunt;
quorum sententias Gratianus in decretis re-
tulit. Estq; peculiare decretū Fabiani Papæ
præcipientis, eum qui fratri se offendenti
& petenti veniam non pepercerit, punien-
dū asperis ieiunijs, quousq; ei se reconciliet,
de quo videndi sunt Augustinus, & Chry-
sostomus, & alij, quos citant autores Scho-
lastici de hac re agentes.

*I. 3. Quia diligere est velle bo-
num; sicut tenemur diligere ini-
micum, ita et velle illi bonum,
& tristari de eius malo.*

Primū, quod præcipit CHRIS-
TUS est: *Dilige inimicos vestros.*
Tria vt dixim⁹, præcipit Deus
exhibere inimicis, dilectionē
in corde, orationem in ore, be-
nificentiam in opere: inter quæ primum lo-
cū obtinet dilectio, quæ est tāquā primum
mouens in animā, ideoq; ex illa procedunt
verba, & opera externa, vt D. Thomas, ex
D. Dionysij doctrina demonstrat. Hæc prop-
terea CHRISTVS primo loco tāquam basim
& fundamētū statuit, & tāquā radicē plātat,

quæ germinet verba benigna, & opera be-
nifica. Vt autē explicemus, quid nobis his
verbis imponat, obseruādū est, actū charita-
tis duo includere, ipsam scilicet dilectionē,
& rationē eius. Charitas enim est, quæ dili-
git proximum, nō sub quacūq; ratione; sed
amicū in Deo, & proximū propter Deū, vt
B. Gregorius sæpē explicauit, annotauitq;
ad hoc institutū, D. Thomas. Videamus er-
go primò, quid sit diligere, vt intelligam⁹,
quæ actū impedere inimico teneamur. Dili-
gere, vt demonstrat ex Aristotele D. Tho-
mas, est velle bonū, ideoq; diligere aliquē,
est velle ei bonū, quod Hispana phrasi ele-
gāter explicamus dicētes: *Quiero le biē*, idest,
bonū ei volo. Ex his explicat S. Augustinus,
cur Scripturæ sacræ clamēt, peccatores non
se diligere, sed potius odio habere. *Qui autē
diligis iniquitatē, odit animā suā*, inquit David:
iniquitas enim, malū supremum est animæ,
ideoq; qui iniquitatē diligit, non bonū, sed
supremū malum vult animæ suæ; & id quod
sufficit, inquit Basilus, vt eam cōsumat &
disperdat. *Qui faciunt peccatū & iniquitatē*, in-
quit Angelus, *hostes sunt animæ suæ*. De ijs ex-
professo D. Thomas pertractat. Ex quibus
etiā explicat, quomodo qui mulierē diligit
propter suā delectationē, nō diligit illā, sed
se ipsum; nō enim vult bonū illi sed sibi, si-
cut qui diligit seruum, propterea quod ad
nutū obedit, se potius, quā illū diligit; sibi
enim vult bonū, nō alteri. Qui ergo præci-
pimur diligere inimicū, tenemur primò illi
velle & optare, quod bonū est illi simplici-
ter, & absolutē loquēdo: in primis bonum
spirituale, quod ad animæ salutem spectat,
gloriā, gratiā, spiritualia dona. Nec id solū,
inquit Basilus, sed & ea temporalia bona,
quæ illi necessaria sunt, ad vitā spirituale &
corporale; constat enim homo ex anima &
corpore, & cum vtrūq; diligēdum sit, vtriq;
debemus velle bona comensurata. Deinde,
tenemur lætari de bonis, quæ illi eueniunt,
& tristari de malis, quæ eidem accidunt: vt
enim demonstrat B. Augustinus, cuius do-
ctrinam sequitur, explicat, & confirmat D.
Thomas, amor quando est in corde, exci-
tat lætitiā de bono, quod aduenit amato,
& tristitiā de malo, quod illi accidit: quæ
omnia complexus est, S. Basilus, interro-
gās, quomodo deprehēdatur aliquis, quod
fratrem diligit ex mādato Domini, & quo-
modo itē coniungitur, quod iuxta hoc man-
datū nō diligit: & respōdet: Charitatis præ-
cipua sunt hæc duo, dolere, & angere in his re-
bus, in quib⁹ læditur is, erga quē charitas ha-
betur; similiterque ipsius vtilitate lætari, &
pro ea laborare. Beat⁹ igitur quicūq; mœret,

propter

11. Mora
c. 10. & ho
nil. 27. in
Euang.
1. 2. q. 15.
art. 8.
1. 2. q. 16.
art. 4.
Lib. de ami-
citiā. to. 4.
Psal. 10. 6.

Schol. in
Psal. 10.
Tob. 11.
10.
1. 2. q. 15.
art. 7.
1. 2. q. 16.
art. 4.

De regul.
breuior. in-
terrog. 175.

14. de Ci-
uit. c. 7. & 9
1. 2. q. 15.
art. 2. & q.
28. art. 6.
De regul.
breui. inter-
rog. 175.

I 51.

1. Cor. 12.
36.

propter illum, qui peccat, cum eius periculū adeo sit metuendum, lætitia afficitur propter illum, qui recte facit, cum eius lucrū incomparabile sit, sicut scriptum est. Quin & hoc etiam Paulus Apostolus testatur, cum ait: *Si patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra; & si glorificatur vnum membrum, cōgaudent omnia membra.* Qui autem hoc modo variè non afficitur, de hoc prorsus dubitari non potest, quod fratrem ex mandato non diligat. Ita Basilus. Sicut ergo, ex eo intelligimus membrum participare spiritum vitalem corporis, si compatitur, & quasi tristatur ad dolorem alterius membri, & si cōgaudet, ad gaudium alterius membri; ita ex eo quod quis tristatur ad alterius lētionē, & lætatur ad ipsius gaudium, indicat se viuificari spiritu illo, a quo profluit charitas, de quo dixit Apostolus: *Charitas Dei diffusa est per spiritum sanctū.* Ex his inferitur primo, quod homo nō potest odire inimicum suū: hoc enim expresse CHRIS TVS prohibet, & evidenti ratione cōprobat ex eo, quod impossibile est, vnam & eandem rem diligere & odio habere. Inferitur secundo, homini non licere desiderare malum inimico suo: si enim tenetur eum diligere, & diligere est velle & optare bonum, non poterit ei desiderare malum. Sequitur tertio, hominem non posse lætari de malo, quod accidit inimico: ex amore enim erga dilectū, non sequitur nisi tristitia de eius malo. Ita In 1. Cor. B. Anselmus *expēdit illud, quod Apostolus postquam dixit, de charitate: *Nō irritatur, non cogitat malum*, subdit; *Non gaudet super iniquitate*, id est, non de perditione aduersantium exultat. Sunt enim, inquit, nōnulli, qui nec faciunt malum, nec facere cogitant eis, a quibus aduersa perferunt, sed si faciū illis ab alijs fuerit, lætantur: & ideo nunc, postquam dictum est, quia, *charitas non irritatur*, id est, non prouocatur ad iram, & iniurijs lacessita, ad nullos se vltionis motus excitat, & quod *non cogitat malum*, id est, non cogitat, quomodo ei, qui sibi facit iniuriā, vicem reddat, additur quia *non gaudet super iniquitate*, id est, non ei placet, si quid iniquè passus fuerit, vel ipse qui ei aduersatur. Vnde egregie expēdit S. Gregorius, illa verba S. Iob: *Si gauisus sum ad ruinam eius qui me oderat, & exultauit quod inuenisset eum malum.* Sciendum est, inquit, quia inimici dilectio, tunc veraciter custoditur, cum nec de profectu addicimur, nec de ruina illius lætamur: nam sæpè in dilectionis imagine erga inimicū animus fallitur, seq; hunc diligere æstimat, si eius vitæ contrarius non existat. Sed dilectionis vim, occultè & veraciter,

aut profectus inimici aut casus interrogat: etenim de re, ad plenum semet ipsum mēs hominis nescit, nisi eum, quem sibi aduersarium credit, in defectu vel profectu, mutasse modū sui status inuenerit. Si enim de prosperitate addicitur, & de calamitate se odiētis lætatur, constat, quod non amat, quem non vult esse meliorem, eumq; etiam stantē voto persequitur, quem cecidisse gratulatur. Hucusq; Gregorius. Quæ verè executus fuit ille insignis inimicorum amator Dauid, qui cum audiuit mortuū fuisse eius crudelē, acremq; inimicum Saul, quamuis inde sperare posset, quod iam ad regni sedem sibi pateret ingressus, qua de causa cucurrit Amalecites ille ad renuntiandum ei, fingens etiam se illum interfecisse, sperans sibi pro opere & nuntio, donum magnum exhibendum, illum occidi iussit; & planxit Dauid, & filias Israel ad plāctum excitauit, carmen lugubre componens, quod omnes ad lacrymas prouocaret. Quando item audiuit, rebellē filium suum, aut potius hostem crudelē, Absalom, qui eum exulare coegerat, mortuum fuisse, irremediabilibus lacrymis flebat, sæpe illa verba amoris & doloris plena repetēs: *Absalom filij mi, fili mi Absalom, quis mihi det, vt ego moriar pro te*, quæ egregie expēdit Ambrosius, per quæ, vt auctor Gregorius Nazianzenus, cū mortuo in gratiam redit, & quem audierat recessisse in odio, renouato amore prosequitur, eius infelicem mortem ita deplorans, vt cuperet ipse mori, si hostis posset propterea in vitam reuocari. Et vt tandem rem concludamus, si vis scire, quomodo tenearis diligere inimicos, audi dominum dicentē: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*: nomine autem proximi, intelligendum inimicū, CHRIS TVS hoc in loco expresse docere voluit, vt supra dictum est. Itaque dilectio hominis ad se ipsum, inquit D. Thomas, est exemplar dilectionis ad proximum, & ex consequenti ad inimicū. Vnde CHRIS TVS Dominus apud Lucam, postquam proposuit præceptum de diligendo & benefaciendo inimico; quasi respondens taci & interrogationi, quā poteramus facere: Quid debeo facere, erga inimicū, vt hoc præceptum adimpleam? subdit: *Et prout vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis similit̃er.* Quamuis enim videatur sermo cōmunis ad omnes homines, sed illum protulit, docere volens, quomodo inimicus diligendus sit. Et quidem hæc propositio, vna est ex illis duabus legis naturalis: Quod tibi vis, alteri facias: sub qua, inquit Tertullianus, continetur altera: Quod tibi non vis, alteri ne

52.

2. Reg. 17.

2. Reg. 19. 4

In Apo-
log. David
Oratio. d.
pace.

Leuit. 19. 11

& Mart. 22

39.

2. 2. q. 26

art. 4.

Luc. 6. 31

Lib. 4. con
Marcio.

Epif. 6. ad
amicū 28. 70
tum, to. 9.
6 Pfal. 9. 7.
6 Pfalm. 7. 1.
27.
Eccle. 12.
3. 7.
Malach. 1.
1. & Rom.
9. 12.
Osee. 6.
15.
Deut. 18.
6 3.
Pfal. 57. 11.
Matt. 23. 4.
1. Ioan. 4.
10.
Job. 3. 22.
Sapient. 11.
35.
1. Petri
1. 9.
2. Reg. 14.
14.
Ezech. 18.
22.
Ela. 1. 24.
55.
In Pfal. 102.
& libro. 50.
hom. homi.
31.
In Pfal. 119.
serm. 7.
12. Moral.
cap. 11.
Pfal. 57.
11.

quæ locū expendens. B. Hieronymus ratio-
nē reddit: quia qui mala opera odit, malo-
rū operū nō potest amare faētorē. ^bOdisti om-
ne: qui operatur iniquitatem, & ^codisti omnes, qui
fornicātur abs te, & semel ac iterū: ^dAltissimus
odio habet peccatores, & impijs reddet vindictā, &
^eEsau odio habui, & ^fexossos habui eos, propter ma-
litiā adinventionū eorū, de domo mea eiciāros, nō
addā, ut diligā eos. Et huiusmodi sepe. Insuper,
vide quid dicat Moyses ijs, qui Deū offen-
derint: Sicut ante latatus est dominus super vos,
benē vobis faciens, vosq; multiplicās; sic latabitur
disperdēs vos, vosq; subuersēs, ut auferantur de ter-
ra: & David dixit, quod latabitur iustus, cū vi-
derit vindictā, manus suas lauabit in sanguine pec-
catoris. Certū est tamē, Deū, qui præcipit di-
ligere inimicos, id ipsum perfectius agere,
nec enim est, ex illis legislatoribus, qui sub-
ditis imp. nunt onera grauiā & importabilia, &
nolūt eael digito mouere: ipse est enim, de quo
dicitur, quod cū non diligeremus eū, ipse
prior dilexit nos; & quod ^bnō delectaris in perdi-
tionibus nostris; & quod, ^cdiligis omnia, quæ sunt,
& nihil odisti eorū, quæ fecisti; & quod, ^dnon vult
aliquos perire, sed omnes ad penitētiā reuerti, &
quod ^enō vult animā perire, sed retrahat cogitās,
ne penitus pereat, qui abiectus est: qui & ipse cla-
mat, ac sub iureiurādo affirmat: ^fVino ego, di-
ci dominus, quia nolo mortē peccatoris, qui quan-
do vindictā de illis sumit, quasi coactum &
gemētē se exhibet, clamans: *Heu, vindicabor
de hostibus meis.* Imō & CHRISTVS dominus,
illū tāquā perfectū exēplar ponit, ad obli-
gandū, ad huius præcepti obseruationē, de
quo subdit: *Qui solē suū oriri facit super bonos
& malos, & tādē infert: Estote perfecti, sicut pa-
ter vester cælestis perfectus est.* Quod autem in
oppositū adductū est, cōmuni sensu sancti
Patres exponūt, dicētes, Deū odire peccato-
res, quatenus peccatores sunt; diligere autē
eos, quatenus opera sunt ipsius. Quod vni-
co verbo solet August. explicare, dicēs: Deū
diligere bonū, quod ipse, fecit, odire autem
malū, quod homo fecit, de quo infra. Quod
autē dicitur, iustos lætari, cū viderint vindi-
ctā, mihi videtur (inquit Ambrosius) quia læ-
tatur, quod ipsi euaserint, non quia impij
puniātur: quomodo lætatur qui alios in cap-
tiuitatē ductos videt, se ipso integrē liberta-
ti tradito. S. tamen Gregorius egregie rem
hāc explicauit, docēs, licere aliquando gau-
dere in perditione & ruina inimici, & ei de-
siderare malum. Si enim, inquit, de inimici
morte gaudēdū omnino nō esset, Psalmista
nō diceret: *Latabitur iustus cū viderit vindictā im-
pii.* Sed quādo & quomodo id fieri pos-
sit, explicandū est, ex ratione dilectionis ini-
mici, quā supposuimus. Ratio diligēdi inimi-

cū, est Deus ipse, eius gloria, & obedientia,
qua tenemur illius mādāta seruare. Quando
ergo expediens erit ad Dei gloriā, deside-
rare malū inimico, aut gaudere de illo, aut
Deus illi inferre malū præceperit: tunc hæc
agere licebit. Ex quo infert Gregorius, pri-
mo, licere desiderare malū temporale inimi-
co, quod expediēs est ad eiusdē bonū spiri-
tuale, ut scilicet a peccato desistat, aut humi-
lietur, & ad seipsum redeat, & cognoscat,
quid egit. Ita S. David: *Imple facies eorū igno-
minia, & quærēt nomē tuū Domine,* cuius senten-
tia explicari potest ex illa. B. August. cōside-
ratione ad hoc institutū agētis. Sicut enim
ltercus in loco suo non positū, immūditia
est, & immūdā facit domū; loco autē suo po-
sitū, fertilē facit agrū; ita ignominia, calami-
tas, opprobriū, quod iusto est indecēs, appli-
catū peccatori, illū fertilē reddit. Hinc Pau-
lus, fornicariū illū tradidit *Satana*, in interitū
carnis, ut spiritus saluus fieret in diem CHRISTI.
Ita & corripēdos aliquos admonet, ut per
malū, p. experiūtur liberētur, a laqueis diaboli,
a quo tenentur captiui ad ipsius volūtatē. Infert itē
cūdo, licere desiderare inimico mortē, & læ-
tari, cū ei aduenit, quando id necessariū est,
ad maiore Dei gloriā, & cōforme iustis legi-
bus diuinis aut humanis: ut cū impius publi-
co suspēdio punitur, cū infideles peltilentia
feriūtur, aut in bello cadit. Ita desiderabāt
sancti, impios reges & imperatores ē me-
dio tolli, qui etiā iā defuncti clamabant: *Vin-
dica sanguinē nostrū Deus noster, de ijs qui sunt in
terra, &c.* Ita & sancti exultabant & gaude-
bant, vidētes impios damnatos, iuxta illud:
Exultabūt sācti in gloria, &c. gladij accipiet, &c.
& egrediētur & videbūt cadauera mortuorū &c.
De quibus optime more suo D. Thomas.
Annotat tamē Gregorius^b, duo: primū est,
nō esse hæc desiderāda, aut in eis lætādum,
quatenus sunt mala inimici, sed ratione bo-
ni, quod inde sequitur, vel in ordine ad Dei
gloriam, vel ad bonū reipublicæ, vel ipsius
inimici. Ita expressit Apostolus ipse ad Co-
rinthios. *Et si contristati vos in epistola, non me
pœnet, sed gaudeo, non quia contristati estis, sed
quia contristati estis ad penitentiam.* Sic indu-
cuntur sancti ad lætitiā, pro damnatione
demonū, quem sancti vicerunt propter san-
guinem agni: *Propterea inquit lætaminī celi,
& qui habuatis in eis, quatenus id cedebat in
gloriam agni.* Similiter refert Ioannes, san-
ctos lætātes & applaudentes, propter dāna-
tionē meretricis illius magnæ quatenus eius
cōdemnatio cedebat in laudem & gloriam
diuinæ iustitiæ. *Audam inquit quasi vocē inba-
tū multarū in celo, dūcētū, Alleluia, salus & gloria
& virtus Deo nostro est, quia vera & iusta iudicia*

Psal. 85.

17.

Serm. 151.
de temp.

1. Cor. 5. 5.

2. Ad Timo.
7. 26.

Apoc. 6. 10.

Psal. 149. 5
Esa. 66.

24.

1. 2. 9. 76.
art. 1.62. 2. Moral.
cit.

1. Cor. 7. 3.

56.

Apoc. 12.
12.

Apoc. 19. 1.

sunt eius, qui iudicauit de meretrice magna, qua corruptis terrā, &c. & iterū dixerūt; Alleluja, &c. Oportet, inquit Gregorius, ut pereunte aduersario, subtiliter pensare debeamus, & quid debemus ruinæ peccatoris, & quid iustitiæ ferietis. Nā cū peruersum quēq; omni potēs percutit, & cōdolendum est miseriæ pereūtis, & cōgaudendū est iustitiæ iudicis; ut nobis & in luctu sit pœna morientis proximi, & rursus in gaudiū veniat exhibita æquitas iudicātis Dei; quatenus nec pereunti homini existamus aduersarij, nec iudicanti Deo inueniamur ingrati. Licet itaq; gaudere de malo inimici, secūdū quod est iustū, & decens, & expediēs ad aliquod bonū cōmune vel particulare. Vnde S. Anselmus egregiē annotat, Paulū quādo voluit explicare, charitatē nō gaudere de malo inimici, non id absolute dixisse, sed nō gaudet super iniquitate. Vocat iniquitatē, inquit Anselmus, malū quod iniuste & iniquē, & contra rationē & legē, inimico illatū est; de hoc enim charitas nullatenus gaudet. Secūdō annotat Gregorius, ad desiderādū malū inimico, aut letandū in eo, quod ei accidit, subtilissimæ discretionis examen necessarium esse: ne cū nostra odia exequimur, fallamur sub specie utilitatis alienę. Multi enim sunt, qui dicūt, se inimici velle suspēdiū, quia id expediens est reipublicę bono, cui vtile est, peccatores puniri, & forte nō tam illos, reipublicę utilitas, quam interius odium excitat, sed de ijs alio in loco latius.

S. 5. Quoniā amor otiosus nō est, sicut tenemur inimicos diligere; ita & eisdem benefacere.

ECUNDO addit CHRISTVS: Benefacite ijs, qui oderunt vos. Nō nudā radicem exposcit dilectionis; sed quę germina producat, operū beneficorum ad inimicos. Altiorē gradū, inquit Chrysostomus, cōscendere iubet, qui nō in sola dilectione sistendū, sed & ad opera progredien dū statuit, qui postquam dixit: Diligite inimicos, addidit: Benefacite ijs, &c. Vt autē hęc explicemus, obseruandū est, ex D. Augustino, nō quācūq; beneficentiā ad inimicū nobis præcipi; sed illā, quę ex charitate procedit, quę ipsa dilectione altior est. Absolute quidē loquendo, facilius est benefacere inimico, quā illū diligere, ut S. Gregorius probat, ex eo quod, per beneficentiā exteriora tantū inimico largimur; per dilectionē verō, cor ipsum interiūs: & experiētia cōper-

tū est, facilius esse cuiq; dare aliquod exterius bonū inimico, quā illū interno corde diligere. Imō & sepe, inquit Augustinus, qui immani odio aliquos prosequuntur, eis exterius benefaciunt, aut propter iactantiam, aut propter cōmodū temporale, aut ut eos decipiant. Propterea CHRISTVS, nō quācūq; beneficentiā erga inimicos exposuit, sed illā, quę procedit ex charitate, qua eos corde diligimus: hęc altius quid est, ipsa dilectione, estq; necessaria, quā qui non habet, nō implet præceptum dilectionis proximi, nec charitatis, de qua propterea scriptū est: *Charitas patiens est, benigna est.* Quod ita intelligit, Gregorius, ut dicatur patiens, quia offensas tolerat & suffert: benigna autē, quia beneficentiæ opera misericorditer impendit. Nota est amoris natura, qui si in corde residet, in opere se ipsum manifestū facit. Vnde Spōsus ad Spōsam loquens: *Pone me, inquit, ut signaculū super cor tuū, ut signaculū super brachium tuum.* Eo ipso quod in corde residet amor, in brachio statim opera cōspiciuntur. Vnde est illa celebris S. Gregorij sētētia: Nō sibi aliquis credat, quicquid sibi animus sine operis attestatione respōderit; de dilectione cōditoris, lingua, mēs, & vita requirantur: nūquā est amor Dei ociosus, operatur enim magna si est, si verō operari renuit amor non est. Hinc Spiritus sanctus, qui est amor, in figura ignis & vehementis vēri aduenit: si enim rerum aspicias naturas, nullas inuenies, quę minus patiantur teneri inclusas, absq; eo quod exterius se manifestent, quā ignis & ventus validus: de igne siquidē certū est, id quod dixit Sapiēs: *Quis potest cōtinere ignē in sinu suo, & quod vestimēta eius calida nō sint?* Eget ignis spiraculo, qui nullatenus patitur se inclusum teneri, ut patet in eo, quod mōtes ipsos concutit, quādo sulphureo puluere caueis imposito, admouetur ignis. Vetus autē similiter clausus teneri non potest, qui si intima terrę ingrediatur, terrēmotu horrēdo rupes ipsas concutit, ut exterius prodire possit. Talis igitur est amoris natura, iuxta quā CHRISTVS, qui amore præcipit erga inimicos, simul etiā itatuit, ut ad exteriora prorūpat per beneficentię opera. Vt autē intelligamus huius præceptivim, obseruādum est, benefacere eo modo, quo Christus præcipit, nō significare facere bonū quomocūq; sed facere q; quis iudicat bonū, aut vtile, animo benefaciendi. Contingit enim quēpiā alteri bonū facere, dum malum putabat inferre, & ideo facit: sicut fratres Ioseph vēdētes illū, ut perpetuo à suis cōspectibus remouerent, quibus postea ille dixit: *Vos cogitastis de me malū, sed Deus vertit*

1. Cor. 13. 4.

10. Moral.

c. 8. & 12.

cap. 12.

Cant. 8. 6.

Hom. 30. 16.

Euaog.

Ador. 8. 1.

Prov. 6. 7.

Genes. 1. 1.

2. 1.

illud in bonū. Hoc modo tyranni benefecerūt
martyrib⁹, qui existimātes illis extrema ma-
la inferre, eis fuerūt occasio ingentis glorię.
 Rom. 11. 11. *Quo etiā modo dixit Apostolus de iudæis*
 De regul. *crucifigentib⁹ CHRISTVM, quod delictū eorū*
 breuior res- *diuini sunt mēdi. Hoc modo, vt Basilus anno-*
 pon. 176. *tat, potius inimicus tibi benefacit, quia per*
 58. *offensam, quā infert, materiā maximi boni*
 offert. Nō ergo CHRISTVS benefacere hoc
 modo præcipit, sed vt id facias inimico,
 quod ei vtile & bonū iudicas: & id quidem
 animo benefaciēdi, sunt enim quidā, qui be-
 nefaciūt inimico, animo decipiēdi, aut sini-
 stra alia intentione, quos egregiē S. Augusti-
 nus redarguit. Et vt re totam certis regulis
 cōcludamus, dico primo; hominē ex vi hu-
 ius præcepti, teneri ad nō malefaciēdū ope-
 re aut volūtate inimico: cui enim præcipi-
 tur aliquid facere, hoc ipso illi prohibetur
 eius cōtrarium, vt D. Thomas⁹, ex Augusti-
 no⁹ annotauit. Secūdō, tenetur homo auer-
 tere mala ab inimico, in quātū cōmodē po-
 test. Qui enim iubetur inducere bona, hoc
 ipso tenetur prohibere mala contraria. Ita
 præcepit Deus antiquitus, *Si videris asinū odiē-*
tis iacere sub onere, non præteribis, sed subleuabis,
 Exod. 13. 5. *&c. Tertio dico, hoc præceptū, non ad om-*
 nia opera beneficiētię, & omni tēpore exhi-
 bēda, obligare: quod egregiē D. Thomas, ex
 eo explicat, quod beneficiētię opera, quę iu-
 bemur exhibere inimico, sunt effectus chari-
 tatis, & ei debēt proportionari. Sicut autē
 delectio interior ad inimicū, in cōmuni qui-
 dē, est de necessitate præcepti absolutē; in
 speciali autē, nō absolutē, sed secūdū animi
 præparationē, vt dictū est: ita de operibus
 beneficiētię est dicēdū. Sūt enim quædā be-
 neficia dilectionis, quę exhibentur proxi-
 mis in cōmuni, vt cū aliquis orat pro om-
 nibus fidelibus in cōmuni, vel pro toto po-
 pulo, aut cū aliquod beneficiū impēdit ali-
 quis toti cōmunitati: & talia beneficia ini-
 micis exhibere, est de necessitate præcepti:
 si enim nō exhiberētur inimicis, hoc perti-
 neret ad liuorē vindictę, cōtra id q̄ dicitur:
 Leuit. 19. *Nō quæres vltionē, nec memor eris iniurię cinī tuo-*
 18. *rū. Alia verō sunt beneficia, quę quis exhi-*
 bet particulariter aliquibus personis: & ta-
 lia inimicis exhibere, nō est de necessitate
 salutis, nisi secūdū præparationē animi, vt
 scilicet subueniatur eis in articulo necessita-
 tis, secūdū illud: *Si esurieris inimicus tuus, ciba il-*
lū, si sitieris potū da illi, &c. Extra articulū autē
 Pro. 25. *necessitatis, huiusmodi beneficia exhibere*
 11. *inimico, nō est de necessitate, sed de perfe-*
 ctione charitatis, per quā aliquis nō solūm
 cauet vinci à malo, quod necessitatis est, sed
 etiā vult in bono vnicere malum, quod est

perfectiōnis. Ita D. Thomas. Quod si ijs op-
 ponas illud, quod Spiritus sanctus iubet, nō
 omnib⁹ beneficiēdū: *Si benefeceris inquit, scio*
cui feceris: benefac humili, & nō dederis impio, pro-
hibe panes illi dare, &c. Respondebo cum D.
 Augustino, id intelligēdū de impio, quā par-
 te impius est, de qua re infra latior erit ser-
 mo. His suppositis dico, quod ex B. Grego-
 rio præmissimus, si vis intelligere an inimi-
 cū diligas, manus tuas interroga, & benefi-
 cia erga illum exhibita attende. Operatur
 enim amor si est: si operari renuit, amor nō
 est. Obijcit tamē S. Augustinus: Si ita cū ini-
 mico agēdum est, dormiet ne igitur omnis
 disciplina? cessabit omnis correctio? Respō-
 det: Nequaquā: nam corrigere & castigare,
 seruātes iustitię modū, non est malefacere:
 ideoq; id agit homo, cū illo, cui vult benefa-
 cere. Quid enim inquit, de luxurioso filio fa-
 cturus es? non castigabis, non verberabis?
 seruum & ipsum tuū, si male viuētē videris,
 nō pœna aliqua, nō verberibus refrenabis?
 Fiat hoc, fiat, admittit Deus, imō reprehē-
 dit, si nō fiat: sed animo dilectionis fac, non
 animo vltionis. Ita ille: quę clarius intelli-
 gemus, si quæ paulō ante circa præceptū di-
 lectionis annotauimus, similiter huic præ-
 cepto beneficiētię applicemus. Quoniā nāq;
 hoc præceptū benefaciēdi inimicis, sicut &
 præceptū diligēdi, pertinet ad præceptū cha-
 ritatis, & ex cōsequēti, ratio quę ad illud in-
 ducit est, bonū diuinū, aut Deus ipse; tantū
 tenemur benefacere inimicis propter Deū,
 quatenus scilicet & quando Deus id præci-
 pit, & est cōforme bono diuino, vel reipu-
 blicę, vel proximi, vel ipsius inimici. Quan-
 do autē expedit ad Dei gloriā, vel cōmune
 bonū, vel proximi, vel ipsius inimici; si sit cō-
 forme iustis legibus, possumus illi maleface-
 re, nō intēdētes malū quod ei infligitur, sed
 bonū quod inde sequitur. Vnde licitē po-
 test iudex malefacere malefacienti, & pos-
 sumus inimicos fidei in bello occidere: quia
 hoc est expediēs & cōforme ad bonū, quod
 Deus statuit procurādū. Ita postquā leuitæ
 occiderūt innumerā multitudinē illorum,
 qui idolū adorauerunt, dixit illis Moyses:
Consecrastis manus vestras hodie domino, vt decur-
vobis benedictio. Nō polluit manus, qui iuxta
 ordinē à Deo vel eius Ecclesia statutū, san-
 guinē impiorū effundit, sed potius cōsecrat;
 & nō maledictionē sibi, sed benedictionē
 Dei cōsequitur: similiter & Phineēs interfici-
 cōdo impudicos, quos vno pugione cōfo-
 dit, Deū nō offendit: sed illū potius à popu-
 lo offensum, placauit. *Steris enim Phineēs, &*
cessauit quassatio. Ex quibus B. Augustinus,
 respondet Adimanto Manichęo, qui cōten-

Eccle. 1. 1.

In psal. 102.
in illud fa-
ciens mile-
ricordias
Dominus.In eiusdem
Psal. 101.

959.

Exod. 31.
39.Libr. conu.
Adim. c. 19.

tiam reducantur, & ad eius gloriam perue-
niant. Et scitè S. Augustinus dixit, hoc ma-
ximè pro illis orandum: quod si quidam re-
centiores annotarent, non Augustinum car-
pere intenderet, qui sciens, pro inimicis bo-
na etiam temporalia necessaria ad vitā agē-
dam esse petenda (& vere etiam pro eis pe-
timus quando oramus dicentes: *Panē nostrū
quotidianū da nobis hodie*, vt D. Thomas anno-
tauit) non dixit, hoc solummodo, sed hoc
maximè pro eis orandum. Infert ex eadem
doctrina Augustinus, præceptū hoc tantū
obligare, respectu eorum inimicorū, qui in
eo sunt statu, in quo ad pœnitentiā fructuo-
sam reduci possunt. Si enim iam in malitia
confirmati sunt, non nisi otiosa esset ora-
tio, quā Deus nō præcipit, qui de omni ver-
bo otioso rationem reddendam dixit. Hæc
igitur causa est, inquit, qua fit, vt nūc Eccle-
sia non oret pro malis angelis, quos suos es-
se nouit inimicos. Eadem ipsa causa est, qua
fit, vt in illo tunc iudicio, etiam pro homi-
nibus æterno igne cruciandis, quamuis per-
fecta sit sanctitate, non oret. Nullus orauit
pro fatuis virginibus, quibus iā clausa erat
ianua; nullus pro illo, qui nō habens vestem
nuptialem, expulsus est, & damnatus ad te-
nebras; nullus pro eo, qui quoniam cōseruo
noluit compati, iussus est mitti in carcerem
perpetuū. Eadem causa est, inquit, cur quā-
uis nūc pro viuis extremè malis oretur, nul-
latenus tamen pro defunctis infidelibus, im-
pijsq; , quorū certa est damnatio. Ex eodē
principio infert Augustinus, quod si de ali-
quibus viuentibus ita Ecclesia certa esset, vt
qui sunt illi, etiam nosset, qui licet adhuc in
hac vita sunt constituti, tamen prædestinati
sunt in æternū ignem ire cum diabolo, tam
pro eis non oraret, quam nec pro ipso; sed
quia de nullo certa est, orat pro omnibus
duntaxat inimicis suis, in hoc corpore cō-
stitutis &c. Ita Augustinus: ex cuius verbis
illa cōmunis propositio deducitur: Si scirē
aliquē esse absolutè reprobaturum, non magis
orare pro ipso, quā pro diabolo. Cuius do-
ctrinam reprobare contendunt aliqui recē-
tiores, dicentes: quod etsi constaret alicui,
calumniatorē & persecutorē suum, de repro-
borum numero esse, & propterea æterno ig-
ni deputandum tandē, adhuc dū viuit, oran-
dum pro illo. Nam verè dum vita superest,
pœnitere potest, & absolutè loquendo, ad
diuinam gratiā potest redire; cui propterea
sacramenta non subtrahuntur; nec igitur ora-
tio subtrahenda est. Verissima tamen est B.
Augustini sententia, cuius autoritas minus
quam par est à multis estimatur, sicut & alio-
rum sanctorum Patrum, quibus tam liberè

contradicunt, sicut possent mihi, aut alteri
sibi simili & æquali. Magnificanda est san-
ctorum Patrum doctrina, signanter B. Augu-
stini, quam semper magno in pretio habuit
Ecclesia, vt dixit Ioannes Papa secundus in
epistola ad Auienū senatorem. Dico igitur
verissimam esse B. Augustini sententiam,
quā dum in studijs scholasticis versaremur,
euidenter meo iudicio demonstraui, il-
lam pertractantes quæstionē in materia de
spe, an si fieret absoluta reuelatio damna-
tionis alicuius, posset vita æterna sperari.
Nec enim talem reuelationē fieri posse vn-
quam dubitavi, sicut facta est in scriptura sa-
cra de Antichristo, & de Iuda traditore. Pro-
bauimus enim illum, cui de se ipso facta es-
set talis reuelatio absoluta & certa, teneri ad
huc sperare, & habere actū virtutis spei; il-
lum verò, cui de altero facta esset talis reue-
latio, nō teneri sperare, aut actum spei erga
illius saluationē proferre: nā vt D. Thomas
docet, non tantum per virtutē spei nobis vi-
tam æternā speramus; sed etiam alijs. Itaq;
Antichristus etiam si sciret se esse Antichri-
stū, & quod eius cōdēnatio absolutè est re-
uelata, adhuc ipse teneretur sperare pro se,
nos autē nullatenus pro illo. Multæ enim in-
tercedunt differentiz, tam ex parte virtutis
spei, quæ præcipuè datur cuiq; pro se ipso,
quam ex parte subiecti. Vnusquisq; enim er-
ga se ipsum habet libertatē, quam non ha-
bet erga alterum; quæ profundam Theolo-
giam includunt ibidem à nobis explicatā,
quam explicare nunc non vacat. Eodem igi-
tur pacto censeo, quod si alicui fieret abso-
luta reuelatio suæ cōdēnationis, culpa sua
incurrēdæ, adhuc teneretur orare pro se ip-
so. Si tamen alteri eadem reuelatio absolu-
ta & determinata de illo fieret, nequaquam
obligatus esset pro illo orare; quam senten-
tiam etsi multis probare possem, illa suffi-
ciat historia, quam S. Lucas refert de Simo-
ne Mago: qui cum sacrilegā illam symoniā
apud Apostolos intentasset, Petrus quasi eo-
rum princeps loquitur primus (inquit glos-
sa) dicens: *Pecunia tua tecum sit in perditionem
&c.* quæ verba expendens B. Gregorius: im-
precatio, inquit, & maledictio est, præuidē-
tis diuinam de Simone sententiam, & huius
reprobationē, atq; æternam perditionem;
quod & similiter Beda & Glossa ordinaria
obseruarunt: *Pœnitentiam itaq; age ab hac ne-
quitia tua, & roga Deum, si fortè remittatur tibi
hæc cogitatio cordis tui.* Duo iniunxit ei, cuius
æternam damnationē nouerat: primum, vt
agat pœnitentiam, & ex consequenti, quod
speret veniam; nam pœnitētia est dolor de
peccatis cum spe veniæ, secundū quod oret

2. 2. q. 11.
art. 9.

Lib. 21. de
ciui. cit.

Math. 25.

Math. 22.

Math. 18.

62.

Tom. 4. Bl
biot. SS. I
trū pa. 55

2. 2. q. 11.
art. 3.

63

At. 8. 21

2. p. pass
c. 16.

Ibidem.

pro peccati sui remissione. Respondit autē Simon: *Precamini vos pro me ad dominum, ut nihil veniat super me horū, quā dixistis.* Ita quidē ille postulauit; sed nec Petrus, nec ceteri Apostoli pro illo orasse perhibentur; cuius æternam damnationem domino reuelante cognouerant. Et certē nullus concedet, nāc aliquem teneri ad rogandum pro Antichristo, ut Deus illum saluet, nec sancti illi, qui suo tempore, cum Deo inspirāte cognoscēt, à quo innumeras patiētur persecutiones & calumnias, pro illo orabunt. Rogabunt quidem Deum, ut tēperet eius malitiam in ordine ad iustos, ne quantum volet, noceat: sicuti nunc de diabolo inimico nostro orat Ecclesia; nō tamen in ordine ad illum. Ideo nec Apostolus rogabat pro Nerone, cuius persecutiones patienter ferebat, & tolerandas prædicabat, *donec de medio fieret.* Et hanc credo rationē fuisse, propter quam nō orabat pro suo acerbo persecutore Alexandro Ærario, quem nouerat æternis ignibus tradendum. Orauit Samuel pro Saul, quamuis Deus sibi reuelauerit eius reprobationem, in ordine ad regnum; & quia dubitabat, an illa reuelatio absoluta esset, an verō tātum secundum præsentē iusticiam, semper persistebat orando: cum vero Deus absolutā reuelationem fecit, & dixit: *Vsq; quo tu luges Saul, cum ego proiecerim eum?* nunquā amplius pro illo orasse deprehēsus est. His multa addi possent, sed nunc dicta sufficiant. Ex his explicat S. Augustinus, quodnam sit peccatum, pro quo Ioannes nō dixit esse orandū. Et quidem aliquibus in locis indicat, illud esse, quo aliquis, postquam per Dei gratiam ad Euangelium & fidem vocatus, & cōuersus, atq; euāgelica gratia per CHRISTVM iustificatus, retrocedit, & odio, ac inuidia commotus, fideles & ipsum Euangeliū impugnat. Peccatū ergo fratris ad mortem, inquit Augustinus, puto esse, cum post agnitionem Dei per gratiā Dñi nostri IESU CHRISTI, quisq; oppugnat fraternitatē, & aduersus ipsam gratiā, qua reconciliatus est Deo, inuidentiæ facibus agitur. Peccatū autē non ad mortem est, si quisquam nō amorē à fratre alienauerit; sed officia fraternitati debita, per aliquam infirmitatem animi nō exhibuerit. Quapropter, & dominus in cruce orauit pro crucifixoribus, qui nondum gratiæ Spiritus sancti participes facti, societate sanctæ fraternitatis inierāt: & B. Stephanus in Actibus Apostolorū, orat pro eis, à quibus lapidabatur, quia nōdum CHRISTO crediderant, neq; aduersus illam cōmunem gratiam dimicabant: & Apostolus Paulus, propterea credo, non orat pro Alexandro

Ærario, quia iam frater erat, & ad mortem, id est, inuidentiæ facibus fraternitatē oppugnando, peccauerat. Ita D. Augustinus: cuius sententiam quidam recentiores impugnant ex eo, quod etiam qui talis est, adhuc iterū potest ad gratiā, à qua se auerterat, per Dei misericordiā reuocari: & potest fieri, quod sit prædestinatus, quales in sanctorum historijs aliquos inuenimus. Cæterum existimo, B. Augustinum esse interpretandum, ex ipsiusmet doctrina, qui apertē docuit, semper orandum pro inimicis, quorum dānatio nō certē cognita est. Propterea enim, inquit, Ecclesia ipsa, quia de nullo dum viuit certa est, orat pro omnibus inimicis suis: duntaxat in hoc corpore constitutis. Apertē itidem docuit, hoc tā certū esse, ut etiam pro inimicis iam vita functis, orandum sit, quorum & quādiu nobis non est certa damnatio: ubi egregiam tradit doctrinam, quæ hæreticos nostri temporis negantes, purgatorium, manifestē reuincit. Sicut ergo pro defunctis orandum est, dum nobis damnatio eorum non est cognita: ita pro viuis orandum non est, quando certa & cognita nobis esset. Ita B. Augustinus sensit. Non igitur absolute potuit sentire, non esse orandū pro ijs, qui recepta euangelica gratia, odio exagitati contra fratres, ab ea recedentes, illam & fratres impugnant, nisi tales fuerint, quorum damnatio certo sit præcognita, qualis fuit Alexander Ærarius, ut dictum est. Et iuxta hanc doctrinam optimē Theologi cōmuni sensu, peccatum, quod S. Ioannes dixit ad mortem, finalem inpenitentiam intelligūt, per quam aliquis peccatū vsq; ad mortem trahit, sicut ille, de quo dixit Iob: *Vsq; ad inferos peccatum illius,* sine tale peccatū sit præcognitum per reuelationem, siue euidentia facti conspicuū, cum quis manifestē in peccato existens è vita decedit. Et propterea S. Ioannes utitur verbo sciendi, dicere volēs: *Qui scit, fratrem suum peccare peccatum non ad mortem,* id est, peccatum, quod nondum vsq; ad mortem protraxit, *oret & dabitur ei vita peccanti non ad mortem.* Dicitur, dari alicui vitam alicuius, quando propter illius preces conceditur, quomodo dictum est Paulo: *Ecce donauit tibi Deus omnes, qui nauigant tecum.* Oret igitur, & dabitur ei, id est, propter eius preces, vita peccanti non ad mortem. Cum autem subdit: *Est peccatum ad mortem,* idē verbum sciendi, intelligendum est, quasi dicat: Quando quis scit, fratrem peccare peccatū ad mortem, id est, quod vsq; ad mortem ipsam trahit, aut antea Deo reuelante aut postea per euidentiam facti, non pro illo dico, ut roget quis, id est, nulli impono quod oret. Di-

¶ 64.

21. de ciuitate
cap. 14.

Reg. 16.1.

bro. 1. de
m. dñi in
onte, &
m. 19. dñi
mpore.

Iob. 14. 19.

Ad. 17. 24.

4. Moral. c.
5. & 6.

4. Reg. 1. 10

4. Reg. 1. 24

Iosue. 6. 26

¶ 67.

Orat. 10. de
inuid. & o-
dio ad finē.

piorum correptionē voluerit inimicis no-
stris malū imprecari, id licitē fieri poterit:
non quidem intendendo illorū malum, sed
bonum, quod inde Deus eliciēdum statuit.
Ita D. Gregorius eleganter docuit. Cū san-
cti viri (inquit) maledictionis sententiā pro-
ferunt, non ad hanc ex voto ultionis, sed ex
iustitia examinis prorumpunt. Iptus enim
subtile Dei iudicium aspiciūt, & mala foris
exurgentia: quia maledicto debent ferire,
cognoscunt, & in eo maledicto, nō peccāt,
quo ab interno iudicio non discordāt. Hoc
cōfirmat, ex eo quod Petrus hoc modo ma-
ledixit Simonī mago, ut antea dictum est:
quo etiam pacto iussit Elias ignem iterū at-
que iterum de cōlo descendere, qui omnes
illos cōbureret quinquagenarios. Similiter
& Eliseus, qui videns pueros sibi insultātes,
*Maledixit eis in nomine domini, & egressi de salu-
duo vrsi lacerauerunt ex ipsis quadraginta duos:*
quomodo & Iosue maledixit ei, qui regēdi-
caret ciuitatem Iericho &c. Præterea obser-
uandum est, Deum, qui iubet orare pro calū-
niatoribus, præcipere quidē ne maledicta cō-
tra eos iaciamus, aut mala eis imprecemur,
non tamen quod non contendamus à calū-
nia ab illis illata nos purgare, & innocentia
propriam defendere, quibus dictum est: *Cu-
ram habe de bono nomine.* A calūnijs, inquit D.
Baillius, contiscescere, non oportet, non ut
contradicendo nos ipsos defendamus; sed
ne mendacio progressum permittamus, cir-
cumuentosq; damno affici patiamur. Scire
enim vos velim, quod contumelias impone-
re, & detrahare aliquibus petulanti lingua,
ac mente minime candida, improborum &
eorum, qui hominibus odium conciliant,
opus esse: at omni studio conari mendaciū
refellere, virorū est frugi, ac eorum qui sibi
ipsis benē consulunt, & multorum securita-

ti student. Id quod repetit scribens ad cle-
ricos Neocæsarienses. Et hac de causa, cum
qui calumnia est affectus, debere pro se ipso
respondere, D. etiam Gregorius demonstrat,
qui egregio discursu, duo ex sacris scriptu-
ris ostendit: primū est, nequaquā nos debe-
re moueri hominū calumnijs, si conscientia
nostra nos non accusat: secundum est, debe-
re pro nobis satisfacere, quando talis rei no-
bis imponitur calūnia, quæ potest in audien-
tium cordibus scandalum generare. Quod
latius prosequitur scribēs ad Theotistam*,
fœminam illustrissimam. Hoc pacto Paulus
pro se respondit, corā Agrippa: *De omnibus,*
inquit, *quibus accusor à Iudeis, Rex Agrippa,*
estimo me beatum, apud te cum sint defensus me
hodie &c. propter quod obsecro patiens me au-
dias. Similiter & B. Hieronymus ad hoc in-
stitutū apologias aduersus Ruffinū edidit,
se ab ijs, quæ illi imponebantur, liberū com-
probās. Et S. Gregorius Nazianzenus respō-
dit ijs, qui eius fugam calumniati fuerant.
D. itidem Basilus, longioribus tractatibus
respondere aggressus est calumnijs sibi im-
positis, ut ex eius epistolis patet, &c. Ita san-
cti Apostoli Simon & Iudas, calumnia quā
diacono suo quidam imposuerunt, stuprum
ei imputātes, excellenti miraculo purgarūt:
& ipse CHRISTVS dominus totius sanctita-
tis exēplar, pro se respondit ministro cola-
phizanti & calumnianti, quod irreuerenter
respōdisset Pontifici, dicēs: *Si malē locutus sum*
&c. Et fortē hoc dicere voluit Spiritus san-
ctus: *Responde, inquit, stulto iuxta stultitiā suam*
&c. Ex his igitur omnibus manifestū relin-
quitur præceptum dilectionis proximi, &
quod illud CHRISTVS, clarē, perspicuē, &
manifestē, omni immunditia Phari-
sæorum purgata exhi-
buerit.

Epist. 73.

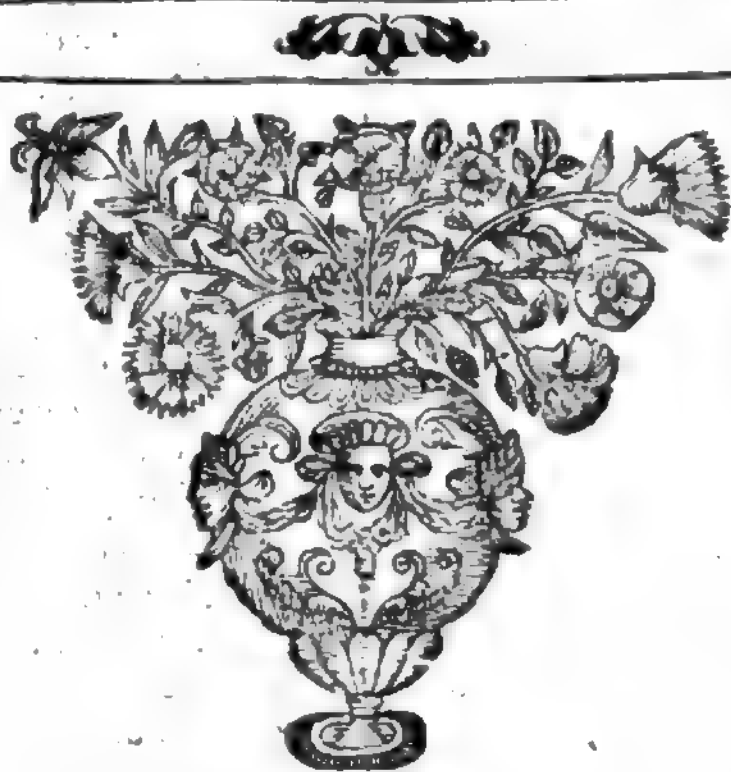
Lib. 3. epist.
44 ad Pal-
ladiū prest.ad i. 9. epist.
39. ad Theo-
tistam.

A. 1. 16.

In Apolog.

Epist. 79. 3.
6.

Ios. 18. 13.

QVARTA PARS, DE RA- TIONIBVS HVIVS PRÆCEPTI IN EIVSDEM VERBIS IMPLICATIS.

*S. I. Deus præceptum hoc tradens, eiusdem rationes simul indicat,
qui propterea inducitur à Moyse legem ferens in dextera,
& ab Habacuc, ferens cornua aut flam-
mas ignis lucidas.*

¶ 68.

EGO autem dico vobis: Diligite ini-
micos vestros &c. Præceptum di-
lectionis inimici, quibusdā vi-
sum est impossibile, quia vide-
tur contra naturalem cuiusq;
inclinationem, quam nemo potest tollere:
alijs, contrarium propriæ conseruationi &
saluti; nulla enim res cōseruari potest, si cō-
trarijs non resistat & repugnet, vt docuit
Aristoteles: alijs, oppositum rationi & æqui-
tati, secundum quam, sicut iustum est dilige-
re diligentem, & benefacere beneficienti,
videtur iustum, odire odientem, & malefa-
cere malefacienti, id namq; est æqualitatem
seruare. Ita multi gentiles antiquitus sentie-
bant, imò & quāplurimi, qui se fideles præ-
dicabant, vt ex Marcellino^a, Augustino^b, Iu-
stino martyre^c, Hieronymo^d, & alijs alibi la-
te retulimus. Cæterum Deus noster, cui, vt
dixit Eliu^e, nullus similis in legislatoribus, tā sa-
pienter procedit, vt legem istam promulgās
& statuens, simul rationes efficacissimas tra-
dat, quibus demonstrat, illam nō impossibi-
lem, nec iniustā, nec rationi aut propriæ uti-
litati contrariam; quin potius possibilē, iu-
stā, secundum rationē, propriæq; utilitati
maximē convenientem. Hæ rationes sunt in
duplici differentia, quædam implicitæ, & in-
clusæ in eisdem verbis ipsius præcepti; aliæ
explicitæ, quas statim post ipsum præceptū
CHRISTVS adiecit: illæ priores in hac quar-
ta parte, posteriores, in sequenti erunt expē-
dendæ. Vt autem rationes in verbis diuinis
latentes eruamus, duo agenda sunt: primū,
diuinum auxilium supernamq; lucē implo-
rare ab ipsomet, qui legem dedit, quiq; pa-
ter luminū est: secundum erit, singula quæq;
verba omni ex parte considerare, vt quæ in
quouis eorum continentur rationes, erua-
mus. In primis igitur diuina lux necessaria

nobis est. Duo petebat S. David à Deo, legē
scilicet, quæ rectam viam teneret, & intelle-
ctum ad talem legem intelligendam. *Legem
pone mihi Dñe viam iustificationum tuarū, & ex-
quiram eam semper. Da mihi intellectū, & scruta-
bor legem tuam, & custodiam illam in toto corde
meo.* Primo petit legem, quæ sit via ad verā
iustitiam & æquitatem tenendam: vt enim
annotauit B. Ambrosius, hæc debet esse præ-
cipua hominis cura, quærere legem, secundū
quam sine errore viam vitæ teneat, per quā
iustē viuat, & ad vitam verā tēdat. Ad quod
institutum expendit illam diuinam admoni-
tionem: *Hac dicit dominus: State super vias, &
videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit
via bona, & ambulate in ea, & inuenietis refrige-
rium animabus vestris.* State super aliquid, est
diligenter considerare illud, quæ phrasi Hi-
spani cōmuniter dicimus: *Estad en esto*: ideo
state super vias est, attentissimē considera-
re, quænam via tenenda sit. Et certē nullum
negotium grauius se potest homini offerre,
quàm quod ad rectā viam tenendam perti-
net: si enim ab ea aberrauerit, irremediabile
malū incurrer. Propterea huic negotio sum-
ma est adhibenda cura, magis quā pecunijs
& quibusuis rebus seculi. Recte ergo Deus
clamat: *State super vias.* Et quoniam non po-
test homo à se ipso verā viam inuenire, hor-
tatur Deus, vt interroget & quærat ab eo,
qui illam potest docere. *Interrogate de semitis
antiquis, id est, securis & certis, quas antiqui
patres tenuerunt.* David itaq; desiderās re-
ctā viam tenere, à Deo postulat, vt eam sibi
designet, & statuatur, dicens: *Legem pone mihi do-
mine viam iustificationum tuarum.* Et recte qui-
dem ad Deum ipsum recurrit, primò quia
leges imponere, proprium est Regum & do-
minorum: quæ de causa, qui regnant, dicun-
tur: *Legum conditores, qui iusta decernunt.* Domi-

Psal. 118.
13.

In Ps. 118.
oñon. 5.
verf. 2.

Ierem. 6. 16

¶ 69.

Prou. 8. 15.

nus

Libro. 2. de
celo.

a Epif. 4. 2.
pud Auguf.
b Epif. 5.
c Apol. con.
gen.
d In cap. 5.
Marth.
e Iob. 36.
22.

nus est, qui legem imponit seruo: Rex, qui legem in Republica statuit. Intelligens Dauid, supremam Dei potestatem, & absolutum dominium, seq; illius seruum profitens, legem sibi ab eo imponi postulat. Secundò, quoniam intelligebat, se à Deo creatum ad æternam beatitudinem, cuius viam solus ille nouerat, qui illam tanquam finem instituerat, qui solus sufficienter potest ad eam ordinare. Observant Ambrosius^a & Hilarius^b, Dauidem, cum hanc petitionem fecit, memoria tenuisse id, quod Deus cum antiquis Patribus egit, quibus quando eos ex Ægypto eduxit, ut in terram promissam introduceret, quoniam per desertum erat iter agendum, facileq; poterant à recto itinere deuiare, columnam illam celebrare nubis & ignis, quæ per diem æstus solis temperaret, & noctu viam ostenderet ambulanti, & tenebras fugaret, præstitit. Hocq; , inquit Ambrosius, est, quod Dauid dixit: *In columna nubis loquebatur ad eos*, per illam enim, non minus clarè, quam si verbis ageret & loqueretur, docebat & instruebat, quando, quomodo, & per quam partem iter esset agendum. Lex ergo viæ, inquit Ambrosius & Hilarius, columna illa dici poterat, quam diuina providentia, non humanum arbitrium constituit. Et rectè quidem ad Deum pertinebat hanc viæ regulam dare populo, quæ ad terram illam, quam nunquam viderat, & cuius viam ignorabat, destinarat. Similiter intelligens Dauid, sibi ad æternam patriam proficiscendum, & quod facile potest homo ab scopo aberrare, si sue rationis ductum solummodo sequatur; petit à Deo sibi legem statui, quæ sit tanquam via, qua rectum iter teneat, per quam sine errore procedat. Cæterum non tantum petit à Deo, ut legem sibi imponat, sed & postulat ab eodem intellectum ad eam intelligendam. *Da mibi intellectum & scrutabor legem tuam*: ut enim demonstrat D. Thomas, lex est actus intellectus & rationis illius, qui eam imponit; & lex diuina, est actus quidam intellectus diuini: ea autem quæ ad intellectum diuinum pertinent, nemo nouit, nisi Deus ipse reuellet. Licurgus, Solon, alijq; legislatores, quos antiquitas commendauit, cum leges ferebant, earundem legitimam intelligentiam tradebant, quoniam erant actus intellectus eorum, quos nemo rectè poterat capere, nisi ipsi met eosdem explicarent. Multò magis hoc ipsum dicendum est de illo, de quo scriptum est, quod *non est ei similis in legislatoribus*, cuius cogitationes tam altæ excelsæq; sunt, ut dicat Dauid^b: *Cogitationibus tuis, non est qui similis sit tibi*: & si *quæ sunt hominis*, ut inquit Apostolus, nemo scit, nisi spiritus hominis, qui in

ipso est; in alto minus ea, quæ Dei sunt, cognoscet, nisi spiritus Dei, qui in ipso est, nobis reuellet. Id quod Deus ipse demonstrare voluit, quando in monte Sina apparuit Moyse, deferens in manu sua legem igneam, splendens, ac fulgidam. *Dominus*, inquit, *de Sina venit, & de Seir ortus est nobis, apparuit de monte Pharan, in dextera eius ignea lex*: quæ iuxta aliquorum sententiam, ut infra dicemus, similiter descripsit Habacuc: *Deus ab austro venit, & sanctus de monte Pharan &c. splendor eius, ut lux erit, cornua in manibus eius &c.* in hebræo, *Cornua à manibus eius*. Describit Deum ferentem legem in manu sua, & eximios splendoris radios ab eadem manu emittentem, quos cornua vocat, id est, flamas ignis, aut radios splendoris; eo modo, quo facies splendida Moyse dicitur *cornuta*, quia radij splendoris tanquam pyramides & cornua ab ea procedebant, ut non possent in eam intendere filij Israel. In manu ergo Dei erat lex, & in eadem manu erat lux & claritas: quia sicut lex diuina ab eius manu procedit; ita & lux ad eam intelligendam: & sicut lex diuina non potest ad nos nisi ipso operante & agente peruenire; ita neq; possumus legitimam eius intelligentiam consequi, nisi ab eius manu & potestate, lucis radij ad nos procedant. Propterea Dauid non solum legem sibi statui postulat; sed & legitimam eius intellectum, ab ipso Deo exposcit, qui & alibi, beatum iudicat eum, qui hæc duo allequutus fuit: *Beatus*, inquit, *homo, quem tu erudieris Dñe*: id est, quæ per leges tuas instruxeris: *& de lege tua docueris eum*: id est, cui eiusdem legis tribueris legitimum intellectum. Antiquitus legem Deus posuit & statuit, quam totam unico dilectionis mandato perstrinxit: homines tamē, qui legem acceperant, nequaquam illius legitimam perceperunt intelligentiam. Propterea idem Deus, cuius sicut interest, legem dare, ita legitimam eius intellectum tradere, nunc genuinum sensum exprimit, traditq; dicens: *Audistis, quia dictum est antiquis &c. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos &c.* Cum Dauid ergo, à Deo legem, & eius intellectum petimus, dicentes: *Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua*. Si enim lucis suæ radio, oculos nostros illustrare dignatus fuerit, mirabilia, quæ hæc lex continet, considerare poterimus. Eius igitur fauore & illustratione muniti, ad eam considerandam nos conuertamus.

Deut. 33.2.

Habac. 3. 3.

Exod. 34. 19. 30.

Psalm. 93. 12.

Psalm. 118. 18.

S. 2. Singula verba huius præcepti, cū David requirēda et obseruāda sunt, & cū Tobia exenterādu hic piscis immanis, vt totus salubris reddatur.

¶ 71.

Psal. 118. 10.

Psal. 124. 1.

Ad Ephe. 4. 17.

VT rationes huius præcepti, in eiusdem verbis inclusas eruamus, verba diuina, quibus illud nobis proponitur, singulatim sunt expēdenda, & omni ex parte considerata. Duo siquidē David de diuinis præceptis dixit; vnum, quod sunt lucida, clara, & perspicua, quantum ad rem, quam statuūt; Deus enim id quod præcipit, apertē, clareq; præcipit: *Præceptum domini*, inquit David, *lucidum, illuminans oculos*: alterum est, quod in semetipsis sunt iustificata, quia secum ferunt rationem, propter quam iusta & recta iudicari censeriq; debeāt. *Vinus*, inquit Apostolus, *est sermo Dei & efficax*, ideoq; lex, quam diuinus sermo proponit, viua est, & in se ipsa habet vitam & animā. Anima siquidē & vita legis, est ratio: secum diuina lex, ex Dei ore procedens, fert sui rationē, & quot verba continet, tot rationes secum trahit: imō quoduis singulare verbū, multas rationes includit; ideo diligēter omnia verba sunt considerata & expēdēda. Edidit David psalmū egregium, docere volens, cur Deus, homini mandata quæ seruaret, imposuerit, demonstrans id esse cōgruū hominū necessitati, & diuinæ bonitati. Incipit propterea in persona humani generis seruētī oratione petere, vt id Deus illi præstet, per quod possit euadere, ne tandem à suis inimicis irrideatur. *Ad te Dñe lenqui animam meam*, Deus meus in te confido, non erubescā, neq; irideant me inimici mei. Nihil amarius potest homini euenire, quā se videre in tali miseria, quē pleno ore inimici sui irideāt. Et quasi David audiret interrogantē Deū: Quid igitur vis, vt inimicorū irrisiōne euadās? subdit: *Vias tuas Dñe demonstra mihi, & semitas tuas edoce me. Dirige me in veritate tua, & doce me.* Tunc singulariter homo ab inimicis suis irrideri posset, cū viam teneret, per quam tandem ipsemet ad eorum manus ita deueniret, vt facere de eo possent, quicquid vellent. Quam læti contēplarentur eum inimici, illam viam ambulātem? quo risu eum tandem in eorum manus incidentem prosequerentur & quā vehemēter ille erubesceret? Videbat David gentes ambulantes in vanitate sensus sui, sensibus habentes obscuratū in-

tellectum, Quas Deus dimissi ingredi vias suas, tales, per quas directē tendebāt, vt in manus demonū, humani generis inimicorū, incidere-
rent, qui eos omnibus pœnis cruciarent, & irriderent illos, qui existimantes se peruenturos ad beatitudinē, tandem æternæ damnationis chaos incidebant. *Vias ergo tuas domine demonstra mihi*: vias tuas, id est, ad te ducentes, sicut *via ciuitatis habitaculi* dicitur, quæ rectē ad ciuitatem, in qua habitarent ducit. Tu lucem habitas inaccessibilem, quam nemo hominum vidit, sed nec videre potest, nisi te ductore. *Inuenies viderunt lumen, & habitauerunt super terram*, inquit Baruch, loquens de philosophis, qui existimabant se supremam lucē attingisse, qui quidem habitauerunt super terram, id est, ad terrena tantū agnoscēda peruenierunt: *Viam autem discipline ignorauerunt, neque intellexerunt semitas eius, neq; filij eorum suscepunt eam: a facie ipsorum longē facta est; non est audita in terra Chanaan, neq; visa est in Thema.* A Deo ergo ipso talis via tradenda est: *Quis enim hominū*, inquit Sapiēs, *poterit scire consiliū Dei? aut quis poterit cogitare, quid vellet Deus?* Cogitationes enim mortalium timide, in græco *logismi*, id est, ratiocinationes, discursus, pleni sunt timore, an rectē inferamus conclusionem, & sine errore. *Vias, ergo, tuas Dñe demonstra mihi, & semitas tuas edoce me.* Vias vocat, præcepta omnibus congruentia, semitas autē vocat, consilia, quæ non nisi paucis cōueniunt. Sunt multi, qui viam cōmunē tenebunt, alij qui per semitas, vt breuius ad terminū perueniant, ire nitentur. Ostende ergo vias, & doce semitas tuas. Hoc, tam vehemēti affectu petijt David, vt demonstraret, quā esset necessarium homini, quod Deus ipse legem ei traderet. Id autem Deum præstitisse deinde explicat, illius bonitatem commendans, quod legē homini tradiderit. *Dulcis*, inquit, & *rectus Dñs*, propter hoc legem dabit delinquentibus in via. Dulcis, in græco *Christos*, id est, suavis, benignus, bonus: & *rectus*, id est, iustus, rectitudinem seruās. Vide ex parte Dei duo principia, propter quæ legem homini dedit, quia scilicet dulcis & rectus. Quia enim dulcis est, aut bonus, ab æterno decreuit homini regnū beatitudinis suæ conferre: est enim de ratione boni se cōmunicare. Hæc prima radix creationis mundi, & cōditionis hominis, quia Deus ex eo quod dulcis aut bonus est, voluit se illi cōmunicare, & se ipsum ac omnia sua bona illi conferre: sed qui id voluit, quia dulcis aut bonus est; voluit etiam quia rectus est, vt homo tale bonū non consequeretur, nec regnum obtineret, nisi mundus sit & rectē dispositus. Esset enim contra rationem, vt inordinatus, immūds, & abo-

Act. 14. 15.

Pl. 106. 4.

1. ad Timo. 6. 16.

Baruc. 3. 20.

Sap. 9. 13.

¶ 72.

Titelman.

minatione

Apoca. 22.
15.

minatione plenus, ad regnum illud perueniret, in quo omnia sunt recta, ordinata, & munda: meritòq; Ioannes cum illud contēplabatur, audiuit vocē dicentem: *Foris canes, foris venefici &c. & omnem faciens abominationē &c.* Primo ergo Deus dulcis aut bonus dicitur, quia hoc est, quod primas in illo tenet, velle scilicet ex mera sua bonitate, se nobis cōmunicare, & nobis regnū suū cōferre: sed quoniam rectus est & iustus, voluit, vt homo talem se exhiberet, cui tale regnum posset quadrare; quiq; posset in illud induci. Propterea legem dedit delinquentibus in via, idest, ijs, qui in via, quam tenent, si sibi relinquātur, innumeris modis errabunt. Legem dedit, vt in via qua ambulant, ab erroribus liberētur. Et quasi Dauid audiret nos interrogātes: Quales sunt vię, leges, aut mādāta, quę dedit? subdit: *Vniuersa via Domini, misericordia & veritas, requirentibus testamentū eius & testimonia eius.* Omnia verba expende. Est Deus dulcis aut bonus & misericors; est itidem rectus & veritatē aut iustitiā tenēs: tales ergo esse debēt eius leges, *misericordia*, vtpote quę a dulci & misericorde, & *veritas*; quia a vero & recto procedūt: tales qualitates in mandatis aspice, quales ipse habet in se, *Misericordia & veritas*, idest, in misericordia & veritate disposita & ordinata, quomodo alibi dixit: *Facta in veritate & equitate.* Misericordia respicit miseriam, cui subuenit; veritas res ipsas, quę est adæquatio intellectus ad ipsas res. Lex Dei in misericordia est disposita, quia ad nostras miseras reprime das, auferendas, & delendas, est apta: & est in veritate statuta, quia integram conformitatem ad ipsum rectū & iustum tenet. Sunt itaq; Dei mandata, in se quidē recta, & equo & iusto conformia, & ideo vera: sunt itidē nobis cōgruentissima, ideo in misericordia, ad nostram miseriam absumendā ordinata. Hoc autem intelligere non omnibus datur: sed *Requirentibus testamentū eius & testimonia eius*, idest, illi intelligunt, nihil nobis a Deo præceptū, nisi quod nobis sit salutiferum & in se rectissimum & equum, qui ea requirūt & amant: alijs enim videntur præcepta dura & iniusta. In hebreo verbū *Natfar*, quod cōmuniter significat custodire, vnde Pagninus & alij transferunt: *Custodientibus testamentum eius*; qui enim legem custodiunt, verē experiuntur, illam esse ipsis salutarem, & in se ipsa rectē institutam: aliquando tamen significat, non vtcumq; custodire; sed ad modum speculatoris, custodientis arcem, aut munitiōē, qui attētis oculis, rem quam custodit lustrat & percurrit; vt idem sit custodire, quod attētissime omni ex parte considera-

re & circūspicere: Ita apud Ieremiā dicitur: *Custodes in mōre Ephraim*: ita & apud Nahum Nabuchodonosor procedēs ad deuastandā ciuitatem Niniue, dicitur: *Custos obsidionis*, id est apertis, attentis, ac vt ita dicā mille oculis, considerans murum illum famigeratissimū ciuitatis Niniue, vt qua ex parte obsideret, decerneret. Ita ergo, diuinę legis præcepta apparebunt verē in misericordia ac suauitate, & in veritate ac rectitudine disposita, si oculos mētis ad ea omni ex parte lustrāda cōuertamus, & omnia eius verba attentissima circūspēctione vndiq; cōsideremus. Quod & Salomō indicauit dicens: *Non recedant ab oculis tuis, custodi ea in medio cordis tui*: oculos tuos ita ad legē contēplandam conuertere, & suprema attentione percurrere, omnia illius verba pōderans: sicq; fiet, vt cordi tuo sit placita. Id quidē de omnibus præceptis diuinis verū est, singulariter autem de hoc, quod inimicorū dilectionem decernit: graue, asperū, incongruū, imō contrariū naturę & rectę rationi videtur; sed si rectē singula verba expendas, videbis, in misericordia & rectitudine illud verē statutū. Profecturus Tobias ad recuperādā substantiā, quam mutuo pater eius tradiderat, & arrepturus iter longū, Dei munere datus est comes itineris sui Raphael Angelus, in specie hominis. Statim autē post breuem viam cōfectā, accedere volens ad aquas, vt pedes lauaret: *Ecce piscis immans exiit*, quē expauescens Tobias, clamauit voce magna, dicens: *Domine inuadit me.* Et dixit ei Angelus: *Apprehende branchiam eius, & extrahere ad te in siccum, & exentera piscem hunc, & cor eius & fel & iecur repone tibi; sunt enim hæc necessaria ad medicamenta vtiliter*: idest, sunt omnia quę in hoc pisce cōtinētur necessaria, ad vtilissima medicamēta: caro vtilis est ad comedēdū, iecur ad dæmones effugandos, fel ipsum ad acuedum & restituēdum visum: exentera piscē, quo nihil vtilius ac suauius. Tempore Quadagesimæ homo iter arripit, ad ea, quę quasi mutuo dederat, recuperāda, gratiam, Dei amicitiam, spiritualia charismata, quę quare dicatur homo cum peccat quasi mutuo donasse, supra exposuimus. Datur ei comes, qui eum dirigat, prædicator scilicet & doctor, qui eum instruat: ipso enim tēpore, cuiq; patrię suus prædicator de more statuitur, qui angelus moribus, mūditiā & scientia esse debet, de quo dicitur: *Legē de ore eius requirent, quia angelus Dñi est.* Statim itinere arrepto, ad lauandū pedes, idest, affectus suos, se confert homo: propterea properat ad aquas diuini verbi, quę celerī cursu toto Quadagesimæ tēpore fluit, de quibus dictū fuerat:

Ierem. 31.

6.

Nahū. 3. 1.

Pro. 4. 21.

Tob. 6. 3.

74.

Mala. 2. 7.

effundam super vos aquam mundam & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris: statim tamen post breues passus confectos, ecce piscis immanis ex aquis istis prodit, hoc videlicet præceptum: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros.* Ecce, attentionem inducit piscis immanis: videtur enim immane & crudele, me obligare, ut manus contineam erga illū, qui suas contra me mouit; & diligam eum, qui me odit; & quod percutienti vnam maxillam, præbeam & alteram; & quod volenti tollere pallium, tradam & tunicam; quæ omnia **CHRISTVS** eodem capite quinto Matthæi, tradit. Verè apparet, quod possis clamare: *Inuadit me.* Vt enim alibi diximus, multitudo hominum fuit, cui visum est hoc præceptum potius ad destruendam rempublicam, quam ad conseruandam esse aptum. Cæterum duo dico tibi: primum est, Extrahere in siccum; iudica & expende hoc præceptum, semotis humane carnis affectibus & passionibus, quas sancti Patres aquis vehementi celeritate currentibus cōparant; rem ipsam secundum rectā rationem consideremus, omni semota passione. Aut extrahere à flumine vehementer currente, sola impetus vi, non ratione, idest, ab hominum carnalium & superbiorum cēsura, ut exponere videtur Augustinus, qui de rebus tam malè iudicant, ut dicant, malum bonum, & bonum malum; qui tantum iudicant secundum visionem oculorum; & statue in sicco, aut firmo; idest, in eo, quod est secundum veram virtutem & rationem. Deinde, *exentera pisce hunc.* Magnam emphasim illud verbū habet, quo tantum hoc in loco scriptura diuina vtitur. Exenterare, est vsq; ad intima exta & recōdita viscera penetrare. Nō in superficis præceptum considerandum est, hoc enim pacto terrorem incutiet; sed exentera illud, & videbis totū illud esse, bonum, dulce, suauē, vtile, ex quo medicamenta vtiliora nostris infirmitatibus curandis conficiantur; & fel ipsum amarissimum, quod continet, est vnicum remedium ad illustrandos oculos anime & integram salutem restituendam. Hoc igitur agamus singula verba expēdentes, & quæ in vnoquoq; eorum latent, ad nostram extrahamus salutem.

S. 3. Primam rationem ex legislatore, indicat pronomen illud, Ego, supremā illius potestatem exprimens, qui Rex est, cuius os Salomon obseruabat.

EGO autem dico vobis. Annotauit B. Ioānes Chrysostomus præceptum hoc de inimicorū dilectione, esse difficile ad seruandum nobis, qui maxime proni sumus ad iram & vindictam: est, ut ipse ait: *Valde magnum præceptum*, ideoq; oportere, illud non nudè à nobis cōsiderari; sed eas rationes expendi, quæ illud ostendunt iustum & rationabile, nobisq; facile reddunt. Inter eas primum locum illa tenet, quæ desumitur ex autoritate & potestate legislatoris, quā verbis quibus legem ipsam promulgat, exprimit, dicens: *Ego autem dico vobis.* Volens S. Cyrillus Alexandrinus, mādāta, quæ antiquitus Deus Iudeis in monte Sinai tradiderat, explicare, cēset nō tantum illa esse obseruanda; sed in primis expēdendū modū, quem promulgando tenuit; nec enim nuda proposuit præcepta; sed exordium suis legibus fecit, breuissimū quidē secundum verba, amplissimū tamen secundū sententiā, quo suam potestatem supremā expressit. Opus enim erat, ut ij, qui diuinorū præceptorum iugum erant subituri, non ignorarent, quāta esset legislatoris potestas; & hoc ipso scirēt, iustū esse, imō & necessariū, obedire ei, & seruare quas imponebat leges. Idcirco ante primū fundamentaleq; præceptū, illud præmisit exordium, dicens: *Ego dominus Deus vester, qui eduxi te de terra Egypti, de domo seruitutis: Non erant tibi dñi alij præter me.* Verba quidē breuissima exordij loco supposuit; sed quæ supremā illius potestatem in mentē reuocarēt. Dicens enim: *Ego Dñs,* qui eduxi te de terra Egypti, de domo seruitutis; voluit dicere, se esse eum, qui illorū in Egypto prodigiorū author fuit, qui aduersus iniquorū dominorū insaniam, vniuersam excitauit creaturā, qui imbres & gradinem armavit, & elementorū cōmutationes ostendit, qui mortem miserabilem primogenitis immisit, qui triduanas illis tenebras offudit, qui per medios fluctus, quibus voluit ire concessit, qui Pharaonem obduratum, qui illius dominium nescire dixerat, totūq; exercitum eius, & populi sui aduersarios, nullo negotio contriuit &c. Quoniam autē ipsemet, qui tunc legem illam antiquam tulit, nunc eandem, quæ oblitterata erat nouiter promulgat, quiq; dicere potest: *Ego ipse* qui loquebar, ecce adsum: legem laturus, simile exordium præmittit, quo suam diuinā personā declarat, supremāq; autoritatem exprimit. Hac enim loquendi formula, ut obseruat Tertullianus, se verū Deū, supremū legislatorē exhibet. Non dixit, inquit Tertullianus, quemadmodū Zacharias Propheta:

75.
Hom. 7. ad
popul.

Lib. 7. de
ador. p. 166.

Exod. 10. 1.

Isai. 53. 6.

Lib. de carne Christi
cap. 4.

Zach. 1. 9. Dixit mihi Angelus, qui loquebatur in me; sed
 13. nec quotidianum illud Prophetarum: Hæc
 dicit Dominus: Ipse enim erat dominus, qui
 supremam sui auctoritatem pronuntiat, di-
 cens: Ego autem dico vobis; ut hoc ipso intelli-
 gamus, absq; aliqua contradictione vel re-
 plica, seruandum esse præceptum, quod pro-
 mulgat. Hæc igitur prima ratio sit, quæ hu-
 ius præcepti vim, nostramq; ad illud seruan-
 dum, obligationem demonstrat, Deum ip-
 sum esse, qui hanc legem statuit, & promul-
 gavit. Quam rationem excellenter hominū
 sapientissimus Salomon expendit, & in illa
 sua celebri contritione, quam ad omnes homi-
 nes habuit, considerandam expressit: Ego, in-
 quit, os Regis obseruo, & præcepta iuramenti Dei
 &c. quia omne, quod voluerit faciet, & sermo illius
 potestate plenus est, nec ei dicere quisquam potest:
 Quare ita facis? Os sumitur pro eo, quod ore
 profertur, quomodo CHRISTVS pollicetur
 fidelibus suis, os & sapientiam, tempore per-
 secutionis. Obseruare autem os alicuius, est
 attentissimè intèdere, quid ille vel minimo
 verbo præcipiat: quomodo fideles serui os
 dominorū obseruare dicuntur, & ex eo pē-
 dere. Quis igitur Rex iste est, cuius os Salo-
 mō obseruat? In principio libri (inquit Ca-
 ietanus) concionator iste dixit, se Regē ef-
 se: Verba Ecclesiastes filij David, Regis Ierusalem:
 & nunc suam vult proponere auctoritatē,
 dicendo: Ego, insinuans se, qui loquebatur,
 regiam habere auctoritatē & potestatem.
 Et quidem talis Rex erat, de quo dicitur:
 1. Reg. 10. Magnificatus est Rex Salomon super omnes Reges
 13. terra, diuitijs & sapientia; & vniuersa terra desi-
 derabat vultum Salomonis, ut audiret sapientiam
 eius, quam dederat Deus in corde eius. Vnde &
 Reges ipsi desiderabant eum audire loquē-
 tem, adeo ut Regina Saba ad eum audien-
 dum profecta fuerit, quæ ex ore eius pen-
 dens, ipsum audiens, non habebat vltra spiri-
 tum &c. Quis igitur iste rex esse poterat, cu-
 ius os tam attentè Salomō obseruabat? Ego
 inquit, os regis obseruo Non aliud certè vide-
 tur intelligere (inquit doctus huius loci in-
 terpres) quàm Deum magnum dominum,
 qui est: Rex magnus super omnes Deos. Et est
 Dominus excelsus, terribilis, Rex magnus super
 omnem terram, qui est Dominus dominorum &
 Rex Regum, qui habet in vestimento & in famo-
 re scriptum: Rex Regum & dominus dominatium,
 per quem Reges regnāt, & cuius Regnum in æternū
 non dissipabitur, & regnum eius alteri populo non
 tradetur, huius potestas, potestas æterna, quæ non
 auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur.
 Regni enim eius non erit finis. Et quod iste sit
 Rex, de quo loquitur Salomon, patet ex eo
 quod subdit: Et præcepta iuramenti Dei. Diui-

nas enim leges, quas primo vocat, os Regis,
 quia ab ore sapienti Regis procedunt; po-
 stea vocat: Præcepta iuramenti Dei, quia quasi
 sub iuramento ea Deus statuebat, quando
 sub diuini nominis auctoritate illa firma-
 bat, subdens: ego dominus, ego Deus: aut verò,
 quia homines quasi sub iuramento ad eo-
 rum obseruantiam se obstrinxerunt, quan-
 do inito fœdere & aspersi sanguine, pro-
 miserunt se illa obseruatos. Summa ergo
 attentione Salomon diuinis præceptis intè-
 debat, ut statim ea exequeretur. Et meritò:
 hoc namq; omnibus Regibus est commu-
 ne, velle ut eorum subditi absq; replica, ver-
 bis mandatisq; suis obediant, usq; pendeant
 ex eorum ore, ut cū summa attentione aus-
 cultent, quæ præcipiunt, & absq; aliqua hē-
 sitatione, aut contradictione exequantur.
 Ita in disputatione, de re fortiori; inuenis,
 qui Regem omnibus fortiolem contende-
 bat, exposuit: Rex super omnia præcellit, & do-
 minatur eorum, & omne quodcūq; dixerit illis,
 faciant &c. & Regis verbum non prætereant &c.
 & ipse vniuersus, si dixerit: Occidite, occidunt; &
 xerit, Remittite, remittunt; dixerit, Percutite, per-
 cutiant; dixerit, Exterminite, exterminant; dixe-
 rit, Edificate, edificant; dixerit, Excidite, excidunt;
 dixerit, Plantate, plantant. & omnis plebs & vir-
 tutes eorum obediunt &c. Præcepit Rex Saul
 militibus & toti populo, cū bellum para-
 bat Philistæis inferre, & iam tempus pugnae
 imminobat, ne aliquis quicquam cibi per to-
 tam diem, usq; ad vespertinam degustaret: mā-
 datum quidem stultissimū, & omni insi-
 pientia plenum, ut de monstrant B. Chryso-
 stomus & Theodoretus. Potius enim mi-
 lites multo labore fatigatos, refocillare de-
 bebat, ut ad pugnam essent validiores, ut ip-
 sius Regis filius dixit. Nihilominus tā-
 ta obseruantia omnis exercitus fuit hæc ver-
 ba profectus, ut nullus vel minimum cibi
 ausus fuerit degustare, etiamsi ad manum
 haberent abundantiam mellis. Et non manda-
 uit vniuersus populus panem; omneque terre
 vulgus venit in saltum, in quo erat mel super sa-
 crum agri. Erant illi milites, quibus consue-
 tum est, quæcūque ad manum veniunt de-
 uorare: ingenti insuper erant fame & in-
 dia consumpti; ita, ut sacer textus dicat,
 quod defecerat iam populus: mel se illis offe-
 rebat abundantissimū, quod vel solummo-
 do extendendo manum, poterant accipere:
 nullus tamen aliquid mellis fuit ausus, vel
 leuiter degustare: & quoniam princeps Io-
 nathas, ipsius Regis primogenitus fili, qui
 iam penitus deficiebat, nec præceptū Regis
 audierat, extendit summatem virga, quā habebat
 in manu, & intravit in fauē mellis, & conuertit ma-

Eze 1. 24.

3. Esdr. 3.

3. Esdr. 4. 3.

77

1. Reg. 14. 24.

Hom 14. ad p. 10.

1. Reg. 14. 24.

1. Reg. 14. 24.

30.

1. Reg. 14. 28.

1. Reg. 14. 27.

Dan. 1.

3. Reg. 3.

78.
1. Reg. 18.

Lib. 11.

1. C. de Me-
tatis & Epi-
demis. li-
bro. 12.
& Horat. de
art. poet.

nam suam ad os suum, & illuminati sunt oculi eius, morti fuit per sententiam patris addictus, quam verè passus fuisset, nisi totus populus pro eius vita supplex orasset. Tãta certè ob-
servantia, regū præcepta servantur. Præcepit Rex Nabuchodonosor sapientibus Babylo-
nis, ut quæ ipse somniauerat, & iam obliuio-
ni tradiderat, sibi referrèt, & significationē
aperirent: & quoniam tandem responderūt
ei sapientes: *Non est homo super terram, qui ser-
monem tuum, o Rex, possit implere &c.* Rex in fu-
rore & ira magna præcepit, ut perirent omnes sa-
pientes Babylonis, & egressa sententia sapientes in-
terficiebantur; & quærebantur Daniel & socij eius,
ut perirent. Obserua in primis, quā iniusta &
inhumana fuerit hæc sententia: lata epim fuit
contra omnem iustitiā, ex irrationabili be-
stiali; furore: quia erat sapientibus Baby-
lonis penitus impossibile, præstare, quod
Rex petierat. Quam ob causam, Daniel quā-
do id rescivit, admiratus interrogauit: *Quā
ob causam, tam crudelis sententia, à facie Regis es-
set egressa.* Et nihilominus, eo ipso, quod illa
ab ore Regis prodijt, sapientes Babylonis inter-
ficiebantur, idest, ducebantur iam ad mortē.
Nullus reclamauit, nec fuit aliquis, qui se
Regi opponeret, iniustitiā legis exponeret,
& vitam sapientum defenderet, ostendens
illos in hac causa innocentes, aut exponēs sa-
pientes necessarios Reipublicæ, & cōseruan-
dos, non occidendos esse. Obserua deinde,
Regem tantum præcepisse occidi sapientes
Babylonis, cū quibus de suo somnio pertra-
ctauerat: at ministri & serui eius, nō tantum
illos occidere aggressi sunt; sed & alios om-
nes sapientes, etiam qui abfuerant; & idcir-
co quærebant Daniele & eius socios, ut
eos perimerèt: ut videas quā completè mā-
data Regum etiam iniusta, executioni man-
dentur, & quā superabundanter cōplean-
tur. Præcepit Salomon, ut infantulum inno-
centē occiderent: statim adfuit licetor tenēs
gladium, eum in duas partes disecturus, &
rem perfecisset, nisi Salomō ipse prohibuisset.
Quando miles ille vidit Absalonē pendē-
tem ex quercu, idq; renuntiavit duci Ioab;
dicenti Ioab, *Si vidisti, quare non confodisti eum
cum terra, & ego dedissem tibi decem argenti siclos
& unum balteum?* Balteus apud Romanos,
ut docet Quintilianus, cingulum erat ex co-
rio bullis distinctū, ex quo pendeat ensis,
quē Hispanē dicere possumus, *cinto*, & *tahali
tachonado*, qui oblique ducebatur ab humero
dextro ad sinistrū: eratq; ornatus equestris
ordinis, aut clarissimi alicuius magistratus,
publiciue honorifici muneris, ut in iure ci-
uili patet. Hinc apud Poetā, vocatur qui-
dam cincti, idest, cincti balteo. Hic bal-

tei vñs præcesserat in Iudæis multis annis,
ante Romam conditam, quo tempore Da-
uidis utebantur duces. Ita inducitur Ioab, 3. Reg. 2. 5.
primus Davidis dux, ornatus balteo, & mul-
to ante erat ornatus regalis, ut indicat Iob, Iob. 12. 18.
dicens: Deum aliquando *balteum regum dissol-
ueret.* Itaq; tēpore Davidis, dare balteū, cre-
do fuisse, quēdam nobilitatis honorem im-
pendere: voluitq; dicere Ioab: Dedissem ti-
bi decē argenti siclos, & nobilitatis quoddā
insigne, aut ducem te constituiissem. Ceterū
respondit miles: *Si appenderes in manibus meis
mille argenteos, nequaquam mitterem manū meam
in filium regis: audieribus enim nobis præcepit rex,
dicens: Custodie puerum Absalom.* Expende vim
illius rationis: Præcepit Rex. Quali dicēs: Qui
præcepit, rex est, cui hoc ipso ita obedire te-
nemur; ut etiam si dedisses mihi mille argē-
teos, non fecissem: quæ enim præcipit Rex,
nulla ratione, nec propter quodcunq; cō-
modum, sunt transgrediēda. Si ergo ita Re-
gibus terrenis subditi obediunt, ut penden-
tes sint ex eorum ore, ut absq; replica exe-
quantur, quæ illi præcipiunt, qui sepe iubēt
iniusta, & iniqua, sepius aspera & difficil-
lima; qui tamen nihil aliud sunt, quā pul-
uis & cinis, & eiusdem naturæ cū subditis,
eisdeq; infirmitatibus & miserijs obnoxij;
quanto magis debemus obseruare os illius
Regis, à quo nihil procedit non iustum, non
rectum & æquum, cuius præcepta sunt iustifi-
cata in semetipsa, qui manet iunctus Rex in æter-
num, ad cuius pedes debēt omnes Reges co-
ronas submittere? Sermo, inquit, illius potestatis
ita plenus est, ut vel nudum eius verbum omnes
creaturæ obseruent. Præcepit initio mundi
cœlis, ut mouerentur super terram, & illius
verbo ita firmati sunt, ut nec per momentū
à motu cessauerint: præcepit terræ, ut fru-
ctus ferret, & mari, ut produceret pisces, &
huius solius præcepti virtute, id ita comple-
uerunt, ut nunquam defecerint. Sol, & luna,
stellæ, & lumen, cœli cœlorum, & aquæ om-
nes, ita obediunt eius verbo; ut hoc ipso,
quod aliquid dixerit, statim factū exhibeāt:
*Ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit & creata
sunt, statuit ea in æternum & in seculū seculi præ-
ceptum posuit & non præteribunt.* Præcepit ma-
ri turbato, ut quiesceret, & ventis, ut file-
rent, & statim cessauit tempestas. Præcepit
febri, ut socrū Petri dimitteret, & subito illa
recessit. Præcepit Lazaro, ut sepulchro egre-
deretur, & statim exijt, qui erat mortuus
&c. Tãta est eius imperij potestas, ut ea, quæ
non sunt, statim ad verbum suum obediunt.
Vocat enim ea, quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt.
Præcepit ipsismet demonibus, ut eos, quos
obsidebant relinquerent, & subito id exc-

3. Reg. 2. 5.

Iob. 12. 18.

Pf. 18. 10

Ecd. 18. 1.

Apo. 4. 10.

Psal. 38. 6.

Psal. 148. 5.

Marc. 6. 51.

Luc. 4. 39.

Io. 11. 43.

Rom. 4. 17.

Luc. 4. 31.

cuti iunt, nullatenus vel minimum quid, eius repugnantes imperio. Si ergo eius nudus sermo, simplexq; verbū, sufficit, ut absq; replica omnis creatura id quod ipse fieri, vult, faciat, non sufficiet hoc, quod ex professo hominibus antiquitus præcepit, & ad id de nouo præcipiendū venit de cælo, & tanta emphasi promulgat, dicēs: *Ego autē dico vobis: Diligite inimicos vestros*

S. 4. Abyssus ac venti obediunt Deo spontaneè, ut ait Sapiēs, & hominis effrenem iram cōdēnat mare, & pisciculus Remora.

¶ 79.

rem. 3. 30

ib. 3. 8.

In catēna
ib.

RATIONABILIS est valdè querimonia, qua Deus de hominibus cōqueritur. *Annuntiate*, inquit, *hæc domui Iacob, & audistis facite in Iuda, dicentes: Audi popule stulte, qui non habes cor: me non timebitis, ait dominus, & à facie mea non dolebitis? qui posui arenam terminū mari: præceptum sempiternū, quod nō prateribit; & commouebuntur, & nō poterunt: & intumescunt fluctus eius, & nō transibunt illud: populo autē huic factum est cor incredulum, & exasperans, recesserūt, & abierunt. Inter omnia, quæ apertius diuini præcepti vim nobis manifestant, est obedientia, quam mare ei exhibet. Nulla fera magis effrenis, quàm mare, quod nullius subiaceret imperio, nullius maiestati, vel leuiter reueretur: & nihilominus summā ad Dei præceptum exhibet obedientiam; quam Deus ipse ad suæ potestatis manifestationem expressit, agēs cum beato Iob. *Quis conclusit ostijs mare, quando erūpebat, quasi de vulua procedens: cum ponerem nubem vestimentū eius, & caligine illud quasi pannis infantis obuoluerē? Circumdedit illud terminis meis, & posui vestem & ostia, & dixi: Usq; huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos. Est quidem mare, iuxta multorū sententiam, altius ac superius multò terra ipsa. Quis igitur eius ingens pōdus cōtinet, & immēsam cōprimit molē, ne in terram defluat? Certè diuinū præceptū, & verbum, cuius virtute, quasi infātulus fascijs ligatus intra cunas continetur, & in morē criminosi facinorosiq; hominis, vectibus & portis inclusum tenetur. Non autē muris lateritijs, aut lapideis propugnaculis, aut vectibus & portis æreis, aut virgis ferreis, illud cōtinet Deus; sed leuiculo arenæ puluere, quod perpetuò miraculo, sancti Patres Chrysostomus^{us}, Ba-**

filius^{us}, Ambrosius^{us}, Theodoretus^{us}, D. Thomas^{us}, aliq; tribuunt: si tamen miraculū dici potest, quod in cōmunem legem verbo Dei statutam transiit. Clarius autem hæc maris obedientia ad diuinū præceptū ostēditur, cū agitur ventis, & intumescunt fluctus eius. Aliquando enim ita erigit suos fluctus, ut cælum pertingere videantur: & tanta vi ac impetu in terram irruiat, ut eam penitus obrupturū appareat. Hoc tamen ipso, quod arenæ pulueres infirmos & leues pertingit, ita se cōtinet, ut nullatenus illos trāsgrediat. Et quidē arena non est, quæ illius impetum detinet, ut ostendit D. Thomas; tū quia mare aliud est terra; tū quia illa infirma est, quā vel leuis aura propellit: sed ipsum mare, se ipsum continet, obediens præcepto Dei dicentis: *Hucusq; venies, & nō procedes amplius. Nec enim mare obodire diceretur, si coactè & violētè diuini verbi virtute cōtineretur, ut indicauit D. Thomas^{us}, & docuit expressè B. Augustinus^{us}, quem ipsemet D. Thomas^{us} egregiè explicat. Hancq; ipsam obedientiam optimè exprimere voluit Sapiēs^{us}, eam tanquā vltimū quid subinferēs, ad diuini verbi aut præcepti potestati demonstrandā. Incipit hanc commendare à creatione celi & firmamenti, ex productione stellarū, solis & lunæ, iridis, pluuiæ, fulminum &c. Tandemq; tanquā rem supremam subiecit: *In sermone eius siluit ventus, & in cogitatione sua placavit abyssum. Ventus per se ipsum res est indomita, qui nulli cedit, qui cū perflat validè, ac horrifonè, ita ubi vult spirat, ut qui inter homines omnes potentior est, nō solum nō possit cōpescere; sed nescit unde veniat, aut quo vadit: & agitans mare, tā effrene illud reddit, ut nulla omniū hominū potestate possit, vel leuiter cōpesci. Tanta est autē diuini imperij potētia, ut horrifonū impetuosisimūq; ventū, solius vocis suæ leui sono filere faciat, & sola ipsius cogitatio placat abyssum, & eius impetū quietat. In sermone enim eius siluit ventus, & in cogitatione sua placavit abyssum. Vbi in primis expende, quā egregiè venti & maris spontaneā, ut ita dicā, obedientiā ad Dei præceptum exprimat: loquitur enim metaphora sumpta à seruo, cui validè vociferāti vel clamorosè personanti iubet Dñs filere: tunc enim ad domini sui sermonē, omni clamore deposito, ipsemet silentium tenet. Similiter tunc homo iratus dicitur placari, quādo ad alterius sermonē & exhortationē, deponit iram, qua seruebat. Non ergo violenter ventus à Dei præcepto continetur, sed sponte; ut ita dicā, ad eius imperiū omnē clamorosum sonum & velocissimū cursum continet.**

Honi 4. 10
Hexam.
Lib. 3. He
xmer c. 2.
& 3.
In Ps. 103
1. p. q. 4. p.
ar. 1. ad 1.
& 4. & in c.
6. Iob.

1. p. cit. loc.
& 1. 2. q. 104
ar. 5. ad 1.

1. 2. q. 104
ar. 1. ad 1.
& 3. p. q. 44
ar. 1. ad 1.
1. 2. c. 1.
Fauilla. c. 3.
tom. 8.

1. p. q. 106
ar. 6.
Eccl. 4. 3.
1.

Eccl. 4. 3. 15

¶ 80

Ioan. 3. 8.

1. p. q. 27.
ar. 3 in cor.

1. Cor. 3. 5.

81

Ecc. 1. 9.

Psal. 38. 7.
& 77. 13.

Nec mare violentiam passus, ad Dei præceptum, cōtinetur; sed potius ipsummet quasi in corde recipiens Dei præceptū, iram suam deponit, ipsius Dei ordinatione placatum. Obserua insuper mirē supremam obedientiam maris exprimi, in eo quod dixit, ipsum in Dei cogitatione placari. Vt enim obseruat D. Thomas, cogitatio est primū principium cuiusq; operis nostri. Ante enim quā aliquid diffinias, aut statuas, primò illud in cogitationem venit: vnde volentes dicere, nos nihil penitus circa rem aliquā egisse, dicimus, quod necdum de ea cogitaueramus. Ideoq; (vt expēdit D. Thomas) volens Apostolus docere, salutē nostram non esse à nobis, dixit, quod *nec sumus sufficiens cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis*; vt nec primū principium nostrę iustificationis, à nobis esse intelligamus. Ita ergo more nostro Sapiēs loquitur, quasi etiam in Deo aliquid præcipiente, primū præcesserit cogitatio, quasi velit dicere: tā subditum esse mare diuino imperio, vt nō expectet, quando supremis vētis agitur, ad hoc vt omnes fluctus suos cōtineat, & deponat, quod Deus præceptum ei imponat; sed hoc ipso, quod Deus cogitare incipit, imponere præceptū, subito se ipsum exhibet placatum & obediens: metaphora sumpta à fidelissimo seruo, de quo dicere solemus, quod nō expectat, vt Dñs rem quā vult præcipiat; sed hoc ipso, quod agnoscit Dñm suum cogitare de re præcipienda, illā subito exequitur, quod Hispanē dicimus: *Obedece, no solo a sus mandamientos; pero a sus penamientos*. Id ipsum Sapiēs ipse similiter prædicere voluit illis verbis, quibus eximiam diuini verbi potentiā, ex obedientia maris voluit demonstrare: *In verbo eius stetit aqua, sicut congeries, & in sermone oris illius sicut exceptoria aquarum, quoniam in præcepto ipsius placor fit*. Singulę voces expendēdę sunt. Stetit aqua firmiter se continēs tanquā in exceptorio vase, aut vt dixit Dauid, tanquā in vtre, hocq; nō ad multa Dei opera, aut ad multa & multiplicata verba; sed in verbo eius, ad vnicum minimumq; verbū: & ratio est, quoniam in præcepto eius fit placor: in græco, beneplacitū, id est, quia beneplacitū est aquę, se continere ad eius minimā vocē. Hoc supposito, efficacissima cōvincitur querela, quā Deus de hominibus proponit, ideoq; & eā vult ad omnium aures peruenire, quasi omnes constituens huius negotij iudices: *Annuntiate, inquit, hæc domui Iacob, & auditū facite in Iuda, dicentes: Audi popule stulte, qui non habes cor. Perpetuò Deus de hominib; cōqueritur, quòd ita erga ipsum se gerant, ac si non haberent cor*. Cor enim est principium obedientię,

timoris, amoris, &c. Homo autē ita viuunt sine obedientia, timore, & amore, & cogitatione erga Deum, ac si corde præditus non esset. Qua etiam de causa dicitur: *Ephraim columba seducta nō habens cor*. Et quasi admirans Deus hanc hominis vēcordiam: *Me ergo, inquit, non timebitis, ait Dñs, & à facie mea nō dolebitis?* Chaldaus, *à facie verbi mei, vel præcepti mei non cōtremisicetis?* Pagninus: *Nō pauebitis? Qui posui arenam terminū mari, præceptum sempiternum, quod non præteribit*. Quando in mundi exordio tota terra erat aquis operta, volens Deus, vt appareret arida, solius verbi sui virtute, aquas in vnum locū adegit, quas omnes appellauit mare, cui terminū posuit ita debilem, qualis est puluis vel arena; & nihilominus, quia præceptū suum imposuit, dicēs: *Hucusq; venies & nō procedes amplius*, nullatenus limites illos prætergreditur. Præterea vētis vndequaq; flantibus excitantur fluctus, & intumescūt, tantoq; impetu feruntur; vt si sibi relinquerētur, vniuersam terrā obruerent: solius tamē Dei præcepto, ita cōtinentur; vt nullatenus statutos terminos pertrāseant. *Populo autē huic factū est cor incredulū & exasperans*. Chaldaus: *Cor declinans & rebelle*: id est, tam rebelle; vt declinans in rem, quam vult, nullatenus se contineat, quantūcunq; diuinū adit præceptum. Vatablus: *Populo huic fuit cor rebelle & cōtumax. Recefferunt & abierūt*: non se continuerunt audientes diuinum præceptum; sed quò sua eos ferebat voluntas, recefferunt, & abierunt. Sufficit ad continendū mare, quantūcunq; ventis validissimis agitur, minimū Dei præceptum, imò & præcepti signū vel indicium; & nō sufficit homini præceptum tāta emphasi propositū & promulgatū: *Ego autē dico vobis: Diligite inimicos vestros?* Sufficit ad cor maris cōponendū & cōprimēdum (cor inquā maris, eo modo, quo in scriptura dicitur, *cor maris*, illius profundū) minimū Dei verbū; & non sufficit ad cōprimendam cordis tui irā, & vindictę appetitū, tā expressum præceptū, *Ego autē dico vobis &c?* Merito cōtra homines nūc illz Isaię voces assumi possent, sicut & B. Ambrosius^b assumpsit: *Erubescite Sidon ait mare, fortitudo maris*. Quasi per vocē maris, inquit Gregorius^c, ad verecundiā Sidon adducitur. Sidō ciuitas erat in Phœnice, inquit Hieronymus^d, quā Sidon primus Chanaam filius extruxit^e, quę mercatoribus & negotiatoribus fuit abūdātissima; vnde & paulò ante, Isaias^f meminit negotiatorū Sidonis. Arguūt negotiatores perpetuò mare eiusq; fluctus, ait Ambrosius, perpetuas querellas & querimonias cōtra illud mouētes, dicentes, mare effrene esse elemētū, bestiā omnino

Osee. 7. 11.

Pf. 45. 3. &
Ezech. 27.
sapientie.

82

Isai. 23. 4.
Lib. de E-
lla & ieiun.
cap. 19.
In pasto.
p. 3. admo-
nit. 29.
Li. de tra-
diti. hebrai.
Gene. 10.
16.
Isai. 23. 2.

indomitā, cui nullatenus fidendum sit; levis enim aura ita illud agitat, ut in supremū discrimen validiores naues ducat. Hæc bestia, quā tu indomitissimā iudicas, te ad verecūdiā prouocat. Verecūdiores enim venti, ait Ambrosius, quā vestre cupiditates, & maris fluctus magis domiti, quā vestri affectus: illi enim ad vnicum vel leuissimum diuini imperij signum placantur, & lege à Deo imposta ita continentur, ut quantumcunq; implacabiles venti erigant fluctus vsq; ad cælū; ita ad minimū Dei verbū eos continet mare, ut nullatenus limites & terminos ab eo statutos prætergrediātur, imò & subito placentur: & non solum mare quomodocunq;, sed & summa fortitudo maris, suprema vis & potentia; quādo scilicet vehemētissimis vētorū flatibus agitatū, ita intumescit; ut eius impetum torus orbis cōtinere non sufficeret. At tu talis es, in quo ita insurgūt motus & affectus iracundiæ, vindictæ, & odij; ut quantumcunq; audias non vnicum verbum solūmodo; sed illam excellentem sententiā, suprema emphasi à Deo prolata: *Ego autem dico vobis &c.* nullatenus eos cōprimas, sed potius effrenes relinquo, eructantes verba contumeliæ, minas, & maledicta. Sufficiens fuit vnius virgulæ applicatio & extensio, manu Moyse facta, ut mare totū suarum aquarum pondus continens, in partes se ipsum divideret: *Et ingressi sunt filij Israel per medium succi maris; erat enim aqua quasi murus à dextra ipsorum & à sinistra: &* quidem non Deus per se ipsum tetigit mare, aut ad illud loquutus est; sed per manus Moyse, cui dixit: *Tu autē eleua virgam tuam, & extende manum tuam super mare, & divide illud.* Sufficiens similiter fuit arca illa, in qua tātū erat Deus in typo & figura, & eius lex in lapideis tabulis scripta, ut aquæ summo impetu fluentes ad mare, eo tēpore, quo illæ tam vehementi fluebant abundantiā, quod Iordanis ripas alvei sui, messis tempore repleuerat, se continerent: *steterunt enim aqua descendentes in loco vno, & ad instar montis intumescētes, apparebant procul ab vrbe, quæ vocatur Adom: &* tibi non erit sufficiens Deus ipse, suamet voce personans, & clamorose resonans, & dicens: *Ego autem dico vobis &c.* Ego, inquit, nō per Moysen, aut aliquē Prophetam loquor, sed ego ipse dico: nō virgulam extendi iubeo, sed euangelicam legem, quā Dauid vocauit: *Virgam virtutis*, egomet applico: *Ego autem dico vobis.* Certissima sunt, quæ de pisciculo, quē græci Echeneis vocāt, omnes authores fatentur, qui nauē ingentē, quantumcunq; valido impetuoso, imò & furioso vento deductam, continet immobilē, non multo agens labore; sed solummodo ei

se coniungens, & carinis adherens: quē propterea latini Remorā à remorando & derinendo appellant. Tanta facilitate, inquit D. Ambrosius, nauem ingentē in medio Pelagi statuit, ut quasi radicatā mari herere videas, quā immobilē seruat & tener. Maximas naues, inquit D. Basilii, extentis velis, secūdo per equora flatu labentes, adeo facile sistit, ut immobiles haud paruo tēpore detineat, moreturq; quasi in ipso mari radices altas fixius egissent. Hæc multorū experientia cōprobata, exhibet Plinius. Sic de illo pisciculo scribens: Ruant venti licet, & sæuiant procellæ, imperat furori vnus ac paruus admodum pisciculus, Echeneis appellatus, virelq; tantas cōpescit, & cogit stare nauigia; quod non vincula illa, non anchoræ pondere irreuocabili iactet. Infrēnat impetus, & domat maris rabiem, nullo suo labore, non retinendo aut alio modo, quā adherendo. Hæc tantilla res, cōtra tot impetus, satis est, ut vetet ire nauigia &c. Ita narrat accidisse Antonio, in magna naue properante, quam ita derinuit pisciculus, ut necesse fuerit Antonio ad aliam nauē se transferre. Ita & sua etate accidisse asserit Imperatori Caio, ab Astura Antiū, sua classe remiganti: cum enim sola eius triremis, quam quadringenti remiges ferebant, immobilis perstitisset, intelligentesq; qui aderant causam, exiliētes protinus, qui quærent, circa nauim inuenerūt remoram adherentem gubernaculo, quam ostenderunt Caio, similem limaci magnæ. Hæc & alia Plinius. Quæ optimè poterit expendere, is, qui scit, quā celeritate, impetu, & ac vehementia, triremis multorū remigum impulsu agitata fertur, cuius impetus maior vehementiorq; est, quā explicari verbis possit. Potest igitur pisciculus, limaci similis, continere nauem, summo ventorum impetu agitatam & actam; & non poterit remuncionem continere Deus magnus dominus, cuius pondus immensum est, cuius mensura longior terra & latior mari? Sufficiens est sæpenumero ad continendam iram tuā, quantumcunq; efferuescentem, alterius remuncionis exhortatio, aut respectus mundanus, aut leue aliquod commodū; & non erit sufficiens Deus ipse continere te, ne in odium prorumpas, & ad vindictam procedas?

*§. 5. Se ipsū supponit Deus huic praecepto, cui, qui eum profite-
tur Dñm, etiā iuxta Pharaonis iudiciū, tenetur obtemperare.*

Exo. 14. 22

Josue. 3. 15.
16.Mt. 109. 2.
83.s. Hexx
c. 10. ad f.Hom. 7. b.
xam. ante
finē.

Lib. 3. c. 1

Lib. 7. c. 1

Lib. 9. c.

Lib. 1. 3.

Maiestatem & potentiam regiam tanquam fundamentū legis, quā Rex promulgar supponit, ut lex tam firma sit, quam firma est illius potētia, qui pręcipit; utq; hoc ipso, subditos ad legis obseruantiam regis maiestatis & potētis representatione inducat, per quam punire inobedientes potest, & obsequentes, pręmio afficere. Hoc ipsum Deus facere cōsuevit: quando enim aliquid graue pręcipere vult, se ipsum suamq; potentiam, tanquā fundamentū supponit, quo pręceptum tali nixū fundamēto, firmissimū statuitur. Ita volens Abraham pręceptū perfectionis imponere: *Ego, inquit, sum Deus omnipotēs: ambula coram me, & esto perfectus. Quasi dicēs: Et si graue videatur, quod pręcipio; primū omnium cōsidera, quisnam sit, qui pręcipit: Ego sum Deus omnipotens, qui suprema potestate polleo, qui æterna beatitudine premiare possum, & sempiterna damnatione punire. Similiter (ut supra ex D. Cyrillo annotabamus) quando Deus voluit legem dare in monte Sina, totius dandæ legis hoc fundamentū supposuit: *Ego sum Dñs Deus tuus: Non habebis Deos alienos &c. Non assumes nomen domini Dei tui, &c.* Se ipsum suamq; maiestatem ac potentiam, tanquam fundamentū totius pręcipiendæ legis supponit; hoc ipso legis firmitatem indicans; quæ tam valido nitebatur fundamento, quod euacuari nullatenus potest, & ad eiusdem obseruantiam suæ maiestatis & potētis representatione inducēs. Hoc igitur in huius mandati propositione obseruat: se ipsum enim suamq; essentiam, potentiam, & maiestatem supponens: *Ego, inquit, dico vobis, ut hoc ipso intelligamus, huius pręcepti firmitatē, & quod verē perstare oportet ædificium, tā valido fundamēto subnixum.* Mirè profecto scriptura sacra enarrat crudele factū, quod serui Absalom perpetrarūt. Mandauerat eis Absalō rē impiam, crudeleq; fratricidium, ut scilicet occiderent fratrem suum Amnon, filium patris sui Regis David. Quoniā autem res hæc grauis erat, & horrēda, quæ multis modis poterat in eorū cedere detrimentū, occidere videlicet principē filium Regis; ut Absalō omnē metū ac trepidationem tollerēt, & ad tale facinus roboraret, se ipsum supposuit, super quem tale mandatum niteretur: *Percutite, inquit, eam, & interficite; nolite timere: Ego enim sum, qui pręcipio, roboramini, & estote viri fortes.* Erat Absalom princeps à rege, vehementer dilectus, ideoq; magna pręditus potentia. Quid autē factum sit, exprimit scriptura dicens: *Fecerunt ergo pueri Absalom aduersus Amnon, sicut pręceperat eis Absalom.* Expende vim illius vocis. Ergo, quæ, ut dialēctici obser-*

uant, est nota illationis & consecutionis, ex antecedentibus: ex eo siquidē quod supposuit Absalom: *Ego sum, qui pręcipio*, consecutū est, quod ad tam difficile facinus perpetrandum absq; timore se conuerterint. Attēderunt pręipientis personā, quæ magnæ erat authoritatis & potētis coram rege, de qua confidebant, quod non solum poterat illos seruare indēnes, sed & magno pręmio afficere. Obserua itidem vocē illam: *Pueri Absalom.* Erant illi serui Absalom, & gloriabantur de tali domino, & gloriosum ducebant, illi inservire: vnde hoc ipso, quod ille pręcepit dicens: *Ego sum, qui pręcipio*, cōsecutū fuit, quod statim rem pręceptam opere cōpleuerunt: id enim indicat nota illationis, *Ergo.* Si ergo vnius principis terreni & impij authoritas, tam valida fuit apud eius seruos, ut ad rem grauissimam agendam, sufficiens fuerit eiusdem principis supposita persona & authoritas, per pronomē illud *Ego*, quid nos facere oportet, quando audimus supremi regis personam, dicentē: *Ego autem dico vobis?* ego sum, qui pręcipio? Sed ibi statim consecutū est opus pręceptū, quia illi gloriabantur se illius principis esse seruos: nos autem hoc ipso, quod facere recusamus, & contemnimus, quæ pręcipit Deus, fatemur, parum aut nihil eius seruitutem curare. Impia fuit Pharaonis rebellio, quā extremo supplicio puniuit Deus. Voluit dominus rē appetitui Pharaonis contrariā pręcipere, ut scilicet dimitteret populum, qui sibi tanquā captiuus inferniebat: misit propterea Moysen & Aaron, qui ex Dei pręscripto ingressi ad Regē dixerunt: *Hæc dicit Dñs Deus Israel: Dimittite populum meū &c.* Supposuit Deus pręcepto nomē suum ineffabile, quo summā suam potētiā & maiestatem expressit. Respondit autē Pharaō: *Quis est Dñs, ut audiam vocem eius, & dimittam Israel? Nescio dominū, & Israel non dimittā.* Querunt anthores, quid sibi velit hæc Pharaonis responsio. Quidam censent, illū fuisse atheum, similem ei, qui dixit in corde suo, *Non est Deus.* Burgēsis credit, à Moysē prolatum fuisse nomē Tetragrammatō, aut ineffabile, quod Pharaoni erat ignotū. Obseruandum tamen est, id quod notat Procopius, indicauerantq; Origenes & Cyrillus, & nos alibi exposuimus, demonem in Ægypto sub diuersis animalium figuris fuisse tanquam Deū adoratū: hūc colebat Pharaō, qui ei suadebat, ut populū in illa captiuitate detineret, & nullatenus dimitteret, quē nolebat, ut Ægypto egrederetur, sicuti sepe Rupertus annotauit. Voluit ergo Pharaō dicere: Vnus quisq; Deo suo obsequi debet; & ei tenetur quicquid obtēperare, quē Dñm suū profitetur.

est Deus, sequere eum. Quid sibi vult, vnum confiteri dominum, & alterius te ad obediendum exhibere seruum? Similis aliqua ex parte es impijs ministeris, qui *Слуги* ore, regem vocabant, & manu atque actione, eum percutiebant, arundine & spinis, quibus caput eius configebant. Quid namque hic affectus, quo intendis vehementissime vindicari, nisi arundo vana & inanis, quam ventus superbia & vanitatis huc illucque trahit? Quid actus odij & persecutionis erga inimicum, nisi spinæ pungentes, lacerantes, & torquentes animum & mentem? Hæc contra CHRISTUM verè opere ipso conuertis, cum non solum non vis, quod ille præcipit agere, sed directè contra eius voluntatē insurgens, grauem illi irrogas iniuriam: eum vocas & confiteris dominum, & non solum non vis, quod ille præcipit agere, sed toto corde, ut contra illū agas attendis. Quid inquit, vocaris me; Domine Domine, et non facis quæ dico? Innumeris christianis hoc dicere possemus, qui Deum multiplicatis vocibus vocant dominū, sed multo pluribus operibus, ei se opponunt, & liberè dicunt, se nolle facere quod præcipit, circa inimicum.

cz. 6. 46.

§. 6. Christus sicut Iob, primò præcipit per seruum, nunc ore proprio deprecatur: et si sermo quiuus per angelos fuit firmus, multo magis quem Deus ipse firma profert sententia.

90.

refat. in
1. c. 10.4. Mora.
1. & 22.
ob. 19. 16.

ALAM huius præcepti ratione expende in emphasi, quā illa verba: *Ego dico vobis*, secū ferūt. Expedit S. Gregorius, beatum Iob aliquomodo inter ceteros Prophetas excellentius CHRISTI personam expresse, qui non tantū verbis, sed & actionibus ac passionibus, eū retulit: signanter autem expendit illud, quod beato illi viro cum seruo suo accidit. *¶ Seruū inquit, meum vocavi, & non respondit mihi, ore proprio deprecabar illum.* Quamuis ille multos habuisset seruos, & hoc in loco singulare pro plurali accipi possit, fortè tamen in singulari locutus est, ut mysterium, quod propheticè designabat, manifestius exprimeret. Valido, potenti, ac efficaci medio utebatur vir ille, ut eius seruus rem à se præceptā exqueretur. Fieri potest, ut seruus alicuius Regis adeò sit contumax, ut dum Rex ali-

quid præcipit, medio aliquo alio seruo, aut per internuntium, vel litteras, dissimulet, & non faciat: nullus tamē ita rebellis est, ad quē si rex ipse è maiestatis fastigio, & regali curia descendens, aliquid ore proprio, blandè suauiterque præcipiat, non statim illud opere compleat. Erat quidem Iob Rex, quem Ildorus^a, Regē Idumæorum, Gaudētius Brianus^b, Regem Arabiæ; Casarius^c S. Gregorij Nazianzeni Germanus, Regem Hulsitanum appellant; & Ioannes Pineda^d, Regē Regum fuisse, dicique posse probat. Nihilominus aliquid præcepit peculiari seruo, per alium seruū, aut internuntium, vel litteras, qui dissimulans, nequaquā fuit illi obsecutus. Idcirco ipsemet accessit ad eū, ore proprio id ipsum blandè suauiterque præcipiens. Hoc quidem in beato Iob tanquā in figura præcessit, quod in Dei filio completum est; qui verè dicere potest: *Seruum meum vocavi, & non respondit mihi: ore proprio deprecabar illum.* Quid enim (inquit Gregorius) Iudaicus populus nisi seruus fuit, qui non amore filij obsequebatur domino, sed timore seruilis quæ de causa Apostolus eum describit, habentē *spiritum seruitutis in timore*. Hunc seruum vocauit dominus, dum quæ agenda erant per alterum seruum, Moysen scilicet, ei intima-uit, de quo ipse dixit: *Seruus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est*, ore ad os loquor ei: quæ de causa fidelem seruum domus Dei, vocauit illū Apostolus, quia quæ dominus ei dicebat, ut nomine suo præciperet populo, fideliter referebat. Signanter autem præcepit Deus per Moysen, ut unusquisque suos diligeret inimicos, ut dictum est: *seruus tamen ille non respōdit domino*. Tunc enim seruus, cui aliquid præcipitur, benè respondet, quando opere complet, quod præceptum est: & Iudaicus populus non solum non fuit domino obsecutus; sed potius illud ore repetebat, *Diliges amicum tuum, & odij habebis inimicū tuum*. Quæ de causa ipsemet Rex regum, quod antea per seruum imperauerat, e regalibus sedibus veniēs, ad seruumque accedēs, ore proprio clarius & expressius præcepit: *Aperiens namque os suum manifestè dixit: Ego autē dico vobis: Diligite inimicos vestros*. Quæ si dicens: Ego ipse, qui ante incarnationem meam per Moysen vobis præcepi, ut inimicos diligeretis, quia id facere recusastis, ecce ad vos de cælis venio, & dico: Diligite inimicos. Et benè (inquit Gregorius) dicitur: *Ore proprio deprecabatur illum*; quia in carne monstratus, mandata vitæ humiliter dixit; blandè, benignè, quasi rogans, & deprecans, & magno adhibito præmio agenda præscripsit; potestque dicere quod Ioseph:

Lib. de
ta & mori
Sanctorum
Præfatio
ne tract. 11
Scriptura
Dialog. 3
Pineda
c. 1. Iob. 10
1. num. 18

14. Moral.
cap. 21.

Rom. 8. 15.
& 2. ad Ti-
moe. 1. 7.
Num. 22. 7.

Hebræ. 3. 2.

14. Moral.
cap. 21.

quebatur tunc, nō Deus per se ipsum. Et de hac antiqua lege Apostolū loqui, multi contendunt: quāvis enim vnus esset angelus, qui Dei nomine legem tradebat (quem multi Theologi credunt fuisse Michaelem) non possum⁹ tamē negare, inquit Chrysostom⁹, plures angelos ibidem extitisse, qui tubis & buccinis personabant, & cetera faciebant, hoc est, ignē, fumū & nebulas; vt verē dicatur in plurali, legem datam vel ordinatam per angelos. Qui ergo per Angelos dictus est sermo, factus est firmus, id est ratus, stabilis in minis & promissis, vt exponit Anselmus, & qui cōtra legē agebat, statim durā experiebatur ultionē. Hoc enim ipso, quod quidā blasphemauit nōmen Domini, aut vt Oleaster expēdit, leue duxit nomē domini, ex ipsius Dei præsripto ab omni populo lapidatus fuit: & quoniā quidā inuentus est, sabba to colligans ligna, ex Dei ordinatione, à populo lapidibus obrutus expirauit: & quando populus ab illius legis obedientia deficiebat, statim varijs ultionib⁹ affligebatur. Hocq; tā cōmune certumq; erat, vt ipsis gentilibus & exteris nationibus id esset exploratū & cōpertū, vt longa oratione Achior corā Holoferne fuit profecutus. Chrysostomus, sermonis nomine, nō legē, quē grauissimā rē cōtinere videbatur; sed quicquid angeli locuti sunt, intelligit. Inuenimus enim angelos simplici sermone multa dixisse, quē magna cū veneratione excipiebātur, & qui à simplici verbo angeli deficiebat, statim ultionis pœnas acres experiebatur: vt in ijs quæ Lot contigerunt, videre licet, cui simplici verbo angelus præcepit, ne aliquis eorū, qui in suo erant comitatu, oculos retrō cōuerteret: & quia illius vxor, leui ducta curiositate, præceptū angeli neglexit, in statuā salis est conuersa. Mater Samsonis, qua diligētia, omnia quæ angelus ei proposuit, obseruauit: Nec enim ausa fuit bibere vniū, aut comedere aliquid immūdū; quia id angelus præceperat. Verbum ergo simplex cuiusuis angeli, summa obseruantia excipiebatur. Propterea inquit Apostolus, *abundantius oportet obseruare nos, ea quæ audiui⁹, ne fortē perefluamus.* Abundantius, id est, studiosius, firmitus, diligēti⁹. Nos, quibus locutus est Deus, in suo naturali cōsubstantialiq; filio, oportet obseruare ea, quæ ab eo audiui⁹, ne fortē perefluamus, id est, (inquit Chrysostomus) ne fortē pereamus, metaphora sumpta à liquore, qui dum ex vase defluit, deperditur: sumpsitq; hoc verbū, inquit Chrysostomus, ex prouerbijs: *Fili inquit, mi, ne perfluas.* A duerbiū autē *Fortē*, et si rē dubiā cōmuniter significet, sæpe tamē rā in Scriptura sacra, quā apud au-

tores prophanos, certissimū euentū declarat, vt ex professo B. Ambrosius demonstrat. Certissima ergo imminet perditio, si nō obseruauerimus, quæ à Christo audiui⁹: si enim cuius sermo quātūcūq; leuis, factus per angelos, qui serui erāt, tanta obseruatione fuit exceptus, & tāto rigore puniebatur, qui illū transgrediebatur; *quomodo nos effugiemus, si tantā neglexerimus salutē?* Te ipsum facit iudicē Apostolus, inquit Chrysostomus, vt tu ipse sententiā feras; id enim in rebus manifestis cōsueuimus, eū, cū quo agimus iudicē cōstituere. Fecit hoc in veteri testamēto Nathan, fecit & in Euāgelio Christus dominus, in parabola vineæ, quādo Phariseos ipsos, quos arguere instituebat, iudices constituit, à quib⁹ postulauit vt sententiā ferrēt, dicens: *Quid faciet agricolis illis?* Tā euident ergo est, acri duraq; dignū pœna, eū, qui negligēs est in obseruatione eorū, quæ Christus præcepit, vt id ipsum illi ipsi Paulus cōmiserit iudicādū. Et intueri, inquit Chrysostomus, qualiter faciat cōparationem. Si enim inquit qui per angelos dictus est sermo. Illic per angelos, hic autē per dominū; illic quidē sermo cuius etiā leuis, hic autē salus. Et expendi emphasim, qua Apostolus loquitur, qui nō salutem simpliciter, sed cū illa peculiari nota proposuit: *Tantā neglexerimus salutē.* Nō enim nunc, inquit Chrysostomus, de prælijs nos liberauit, non corruptibilem salutē, quā vel leuis aura corrūpit, nobis affert; nō nobis terrā aut terrena bona largitur, si eius verba obseruauerimus: sed salutē æternam, vitam sempiternam, liberationemq; à diaboli potestate, & c. Si Deus ita puniebat eos, qui nudū verbum per angelos propositum non seruabant; quid faciet illis, qui eam salutem per eius legitimū filium oblata & propositam negligunt? Si in statuā salis conuertit mulierem, quæ angeli verbū simplex non seruauit; quid ei faciet, qui Christum loquentem & dicentem, *Ego autem dico vobis*, contemnit, & erecto collo ad vindictam sumendam se conuertit? Hæc rationem Christus dominus præceptum dilectionis proponens, exprimere voluit dicens: *Ego autem dico.*

§. 7. Secunda ratio est, quia hoc præceptū, est bonum, utpote cōforme voluntati diuine, quā si ne replica cōplendā ostendunt, quæ in Scriptura recensentur.

Libro. 1. d
penit. c. 1

Ibidem.

1. Reg. 12.

Marth. 21.
40.

Ibidem.

Ibidem.

Leuit. 24. 14.

In cap. 24.
Leuit.
Numer. 15.
36.

Judith. 5.

93.

Genes. 19.

udith. 13.

omi. 3. ad
brz.

In princ.
ni. in Vi
Dominū.
i. ad si-
m.
Paral.

96.

mel. 2.2.

ez. 7.3.

ez. 3.1.

queretur, etq; ex animalibus electis ac pin-
guib' offerret sacrificium, respondit Samuel:
*Nunquid vult dominus holocausta & victimas, &
non potius ut obediatur voci Domini?* Holocau-
sta & victimę, & omne quod bonum vide-
tur, in tantum est bonum, in quantum est
conforme diuinę voluntati, quę totius bo-
ni regula est. Hoc ipso quod tibi dictum
fuit, Dei voluntatē esse, quod nulli rei par-
ceres, hoc fuit iustum, rectū, & bonū & hu-
ius oppositum tam malum, quantum pœna;
quam Deus infligere decreuit, demonstrat.
Ex eodē principio eloquenter idem Chry-
sostomus discurret circa factū Oziz, qui re-
ligiosum seruitiū pręstare Deo volens, thy-
miana ei obtulit: & certē videbatur actio
maxime pia & religiosa, vt Rex se ipsum ex-
hiberet obsequentē Deo; nihilominus gra-
uissimē punitus est, quia verē nō bonū, sed
impium opus aggrediebatur: nec enim bo-
nū aut religiosum opus est, quod quiuis se-
cundum voluntatis suę regulas tale iudicat;
sed quod est secundū regulas voluntatis di-
uinę. Ex hac eadē doctrina multa alia pos-
sumus explicare: quomodo scilicet Abrahā
voluit filium suum occidere, cum contra le-
gem naturę sit, eum qui dat vitam filio, illā
auferre: certē quia Deus hoc illi pręcipit.
Hinc & illud Osee poterit explicari; cui pri-
mō iussit Deus ducere mulierē fornicariā,
& quod filios ex ea susciperet, circa quod
Theologi multas proponunt difficultates;
sed aliam grauiorem possumus cōsiderare,
ex eo, quod postea eidē mādauit, vt dilige-
ret mulierem nuptam & habentem virum.
Vade inquit, & dilige mulierem dilectam amico,
& adulteram. Quidam contendunt hanc, eā-
dem esse cū illa; quā primō Propheta visus
fuit ducere, quam vocauit fornicariam, quę
erat Gomer filia Debelaim. Ita Theodorus
Antiochenus, & Ruffinus; sed Dionysius
Cartusianus censet, istam aliam esse ab illa;
illa enim prior nō erat vxorata, quam ideo
Deus absolutē fornicariam vocauit; hęc au-
tē vxorata erat & nupta, quod patet ex eo
quod vocat eam adulterā. Si adultera erat,
certē maritum habebat, cui fidem per adul-
teriū fregit: sed de ijs alibi. Dices, si mulier
nupta erat & habebat virū, quamuis adul-
tera; quomodo poterat Oseas eam diligere
& ducere? Respondebo, Quia Deus hoc illi
pręcepit, cuius voluntas tā recta est, vt hoc
ipso quod aliquid est illi conforme, rectum
debeat iudicari. Scio alijs rationibus hęc à
Theologis explicari, quas non vacat prose-
qui. Non ergo id bonum est, quod mihi, vel
tibi, bonum videtur; non quod Aristoteles
diffiniuit, nec quod Plato pręscripsit, aut Ly-

curgus ordinauit; sed quod diuinę volunta-
ti fuerit conforme: & omnis lex eatenus de-
na est, quatenus hanc cōformitatem seruat.
Expende ad hoc institutum sententiam B.
Hieronymi, qui demonstrare volens ignorā-
tiam aliquando esse peccatū, & aliquos per
ignorantiam peccare, explicat quęstionem
illam, cur Habacuc propheta, canticum suū,
hoc inscribat titulo: *Oratio Habacuc Prophetę
pro ignorantibus*, quā varijs rationibus alijs
autores explicant. Credit tamen Hierony-
mus, Prophetam peccasse per ignorantiam:
videns enim ostendēte sibi Deo, quę Deus
ipse permittere parabat, quę facturuserat
Nabuchodonosor contra populū Dei, quę
iam tanquam pręsentia spiritu prophetico
cernebat, audacter locutus fuerat ad domi-
num, dicens: *Vsq; quo domino clamabo, & non
audies, vociferabor vim patiens & non saluaberis?
Quare ostendisti mihi iniquitatem & laborem, vi-
dere prādā & iniustitiam?* His verbis audacter
nimis locutus est, pro quo se ipsum repre-
hēdens; quod fuerit per ignorantiam locu-
tus, scribit canticum pœnitentię. Ita Hiero-
nymus. Et quidem certū est secundū rectā
Theologiam, Deū alio modo se habere cir-
ca mala culpę, quā circa bona: illa enim nō
sunt conformia voluntati suę, ideoq; illa ip-
se non vult, sed tantummodo permittit: hęc
autem directē vult & agit ac ordinat; & tā-
ta est diuinę voluntatis bonitas, vt non per-
mitteret mala agi, nisi aliquod bonum inde
elicere intenderet. Hocq; adeo certū est, vt
peccatū sit, curiosē nimis examinare velle,
cur Deus hoc vel illud fieri permittat: quia
hoc ipso, quod ille vult permittere, intelli-
gere debemus, talem permissionem esse re-
ctā, iustā, & bonā, cui propterea, nemo
dicere potest, *Cur ita facies?* Et ideo iuxta D. Hie-
ronymi sententiā, Habacuc peccauit, quia cul-
pabilis ignorantia & reprehensione digna
est, velle quęrere à Deo rationē eius, quod
sua voluntate permittit, etsi contra rationē
illud fieri videatur. Melius propterea David
egit (vt ipse Hieronymus annotat) qui cū
ei malediceret Semei, velletquē propterea
Ioab illum interficere, David eū cōpresit
dicens: *Quid mihi & vobis filij Sarnia? maledicat
semei; dominus pręcepit ei, vt maledicat David. Et
quis respondebit ei, Quare hoc fecisti?* Hoc secun-
dū voluntatem Dei est, etsi non agentis, re-
cto tamen cōsilio permittentis: voluntas au-
tem Dei, inquit Hieronymus, non est discuti-
enda, sed cū gratiarum actione patien-
da est: hoc enim ipso, quod illa vult aliquid
fieri, certum est rationem boni ibi interue-
nire. Ad quod idē institutū, expēdit verba
illa, quę Nabuchodonosor pœnitentiā per-

Li. dialog.
cont. Pelag.
ad Tit. 2.

Habac. 3.1.

Iob 9.11.

97.

Li. dialog.
cont. Pelag.
p. 119. co. 1.
2. Reg. 16.
10.

Ad fin. sin-
dem libr. 1
cont. Pelag.

Das. 4.11

mandum, per ordinem ad nostrum intellectum & voluntatem, quæ non sunt supremæ regulæ recti & boni; sed intelligendum esse verum & rectum, quod est iuxta intellectum illius, & bonum, quod est secundum ipsius voluntatē. Ad nos tantum attinet intelligere, quod est, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus*. Egregius clamor, quo Trinitatis mysterium exprimere voluerunt iuxta sanctorum mentem, Basilij^a, Epiphaniij^b, imò & Dionysij^c, & aliorum. Vnde celebre illud trifagium eductum est, de quo in quinta Synodo Constantinopolitana, & alibi sæpe. Sed & terna confessione, qua clamant, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, supremam Dei sanctitatem, bonitatem & rectitudinem, expresserunt, qui est sanctus in seipso, sanctus in ijs, quæ agit & disponit, sanctus in ijs, quæ permittit. Et hoc est, quod voluit Ioannes, ut nos intelligeremus, subdens; hæc dicta fuisse ab Esaia, quando vidit gloriam eius. Hæc est enim Dei gloria, quod illo disponēte aliquid, nemo possit dicere: Cur ita facis? sed intelligat omnis spiritus, quod quicquid ipse disponit, rectum est. Ex his argumentū construit Chrysostomus. Spiritus illi, sunt Deo propinquiore; id enim, inquit, significat illud, quod seraphin stabant super illud, quo non tam loci propinquitatem significare voluit Spiritus sanctus, quā indicare, illos inter res creatas, diuinæ naturæ esse magis propinquos: illi sunt, qui è propinquo & proximo, videre, aspicere, & cōtemplari possunt, quæ Deus disponit; & nihilominus nullatenus audent vel leuiter examinare velle, quod Deus decernit, sit rectum & bonum, nec ne. Quid igitur homines agere debent? Quantum tenentur intellectum & voluntatem suā submittere, cum vident multa fieri, quæ grauissima vidētur, & cum aspiciunt, quod ille celebris concionator, in loco iudicij impietate, & in loco iniustitiæ iniquitatem; & lacrymas innocentium, & neminem consolatorem, cunctorum auxilio destitutos; & seruos in equis, & dominos ambulantes super terram quasi seruos? Hoc enim ipso quod Deus hæc permittere decreuit, intelligendum est, rectè, iustè & benè ab illo esse permessa, & talem permissionem esse bonā, utpote à Dei voluntate, quæ mala esse nequit, procedentem. Si ergo quando Deus disponit permittere id, quod verè malū & iniustum est; nullus relinquitur locus examinandi, rectū ne & iustum fuerit illud permittere, necne; intelligere enim debemus, hoc ipso quod à Dei voluntate processit talis permissio, illam esse rectam, iustā, & bonam: quanto magis id tenemur intelligere in ijs, circa quæ Deus nō se habet permittē-

do, sed agendo, decernendo, & ordinando? Certè euidens est, eo ipso, quod ab illo aliquid decernitur, nullum nobis relictum esse locum examinandi, rectum ne illud, aut iustum sit. Optime Chrysostomus peculiare hæc legem de inimicorum dilectione proponens: Cum Deus, inquit, denuntiauerit, noli causas à me requirere: lex enim est regia; qui tulit ipsam, & ipsius rationem nouit; nūc fuisse vtile, nō prohibuisset vindictam. Expendit B. Hieronymus^a, ad hoc institutum illā Iacobi Apostoli sententiam. *Si indicas legem, non es factor legis, sed index*. Vult ibi sanctus Apostolus docere, quod nobis tantum incumbit, leges à Deo, eiusque Ecclesia traditas, custodire: *Nō enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur*. Venerit illi in mentem quidam, qui iudicant legem. Ille iudicat legem, inquit Hieronymus, qui dicit, aliquid iniuste esse præceptum, & qui examinare cōtendit per suæ rationis discursum, legis bonitatem, æquitatem, & iustitiā. Ex his euidenter possumus demonstrare, blasphemiam & iniuriosam Deo esse valde mundi consuetudinem. Quando enim aliquis ab aliquo iniuriam accepit, cogit & congregat concilium amicorum, & eorum, qui cenentur valere iudicio & autoritate, ut pertractent, an offensa sit paruipendenda, an potius curanda & vindicanda, & quomodo iuxta leges duelli agere oporteat. Hoc certè est quasi in dubiū reuocare, an lex statuta à Deo de diligendo & parcendo inimico, recta sit & benè decreta, & re ipsa monstrare velle, non congruè & aptè, à Deo diffinitum esse, quid agere oporteat, erga inimicos & afficientes iniuriā: si enim benè intelligerent & sentirent, aptè & conuenienter rem esse diffinitam & decretam à Deo, non consilium congregarent, ut quid agendum sit, cum iniuria quis se videt offensum, sciat & intelligat. Et verè qui in tali concilio sedentes suffragia sua ferunt, videntur dici posse iudices legis, qui assumunt iudicare de rectitudine & bonitate legis. Cum enim Deus statuerit, parcendum esse inimico & offendenti, illi pertractandum assument, an rectum sit & bonum, parcere, an potius expediat vindicari. Vnde miror, cum video homines, quos mundus graues, illustres, & cordatos, vocat, concilio iunctos, examinantes, quid erga inimicum agendum sit. Et ut plenè intelligas inuerecundam huius concilij audaciam, & temerariam talium consiliatorum præsumptionem, considera CHRISTVM sedentem in monte inter discipulos suos, quasi in concilio quod celebrat, cum supremis ducibus exercitus Christiani,

Hom. 1. ad populum.

Li. 2. dist. cont. Pelag. to. 1. p. 311. Iacob. 4. 11.

Ad Rom. 2. 13.

100.

& cum magistris excellentioribus suæ academiæ catholicæ, eo modo, quo sacer Euangelista eum refert & describit: & vide illum in hoc concilio, determinatam sententiam proferentem, in causa, qua quaeritur, quid agendum sit, cum homo offenditur ab inimico: & re attentè considerata, & expensis eorum hominum iudicijs, qui sapientes iudicabantur, quales erant Scribæ & Pharisei; tandem iuxta diuinam sapientiam resoluentem: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros.* Hoc supposito, possibile ne est, quod tanta sit hominum superba audacia, & temeraria præsumptio, vt contra hoc concilium, in quo CHRISTVS Princeps pacis præsidet, & rem inter illos supremos consiliarios decernit, aliud inter Christianos congregetur concilium, in quo verè præsideat satanas, princeps discordiæ, & quod reperiantur homines, qui se Christianos gloriantur, qui sciētes & intelligentes CHRISTVM in concilio suo diffinisse & determinasse, quid agendum sit, & dixisse; *Ego autem dico vobis*, suam audeant interponere determinationem contrariam, & dicere; *Ego autem dico*, odijendum imò & occidendum inimicum? Non ineptè ad hoc institutum possumus illam S. Prophetæ Ieremiæ admirationem & horrendum stuporem expendere. *Contritum est inquit, cor meum in medio mei, contremuerunt omnia ossa mea, à facie domini, & à facie verborum sanctorum eius: quia adulteris repleta est terra.* Deus quasi habito concilio cum suis sanctis Angelis & Prophetis, super iniquitatibus populi; sententiam determinatam protulit, decernens, illum puniendum, & tradendum manibus Chaldaeorum, eo modo, quo postea ad Nabuchodonosor dictum fuit, quod eius punitio & vindicta, in sententiâ vigilum decreta fuit, & diffinita. Iussitque Deus Ieremiæ, vt hoc concilij sui decretum, notum faceret populo. Quod cum Propheta compleret: ecce aliud concilium congregatum fuit, quorundam falsorum Prophetarum, qui loquebantur de corde suo, & secundum mentis suæ iudiciū, qui definierunt, contrarium dici & sentiri debere, ab eo, quod Deus definierat; & suadendum populo, quod nullatenus commouerentur propter decretum concilij, quod Dei nomine Ieremias publicabat; quia id potius sequendum & credendum erat, quod illi in concilio suo definierunt: ideoque nullum malum aut captiuitatem timendam: & huius concilij decretum secutus fuit populus. Hoc videns sanctus Propheta Ieremias, *Contritum est inquit, cor meum in medio mei, & contremuerunt omnia ossa mea.* Consilium ho-

minum cōtra consilium Dei? Et quod postquam Deus determinato concilio cum angelis & prophetis suis re diffiniuit, & diffinitionem promulgandam mandauit, homines congregent concilium, & oppositum definiant & determinent, & hoc omnes, sequantur? Quod verbis sanctis Dei, se opponant verba iniquorum hominum, & præualeant apud populum? *Contritum est cor meum in medio mei à facie domini, & à facie verborum sanctorum eius.* Conferto verba Dei cum verbis hominum, & sanctitatem illorum cum nequitia istorum: contritum est cor meum, videns præualere verba iniqua hominum, verbis sanctis Dei. In eo autem, quod subdit: *Quia adulteris repleta est terra*, quod dicere volebat, elegantissimè explicauit, vsus optima metaphora, qua Scripturæ sacræ frequenter vtuntur, in qua lex vocatur maritus; & anima, quæ ei subijcitur illius vxor, quæ de illa concipit & parit opera, ipsi legi similia atque conformia: quam metaphora aptissimè prosecutus est Apostolus Paulus loquens de lege veteri & synagaga. *Mulier inquit, alligata est legi quanto tempore vixerit vir eius: & tunc si fuerit cum alio viro, vocabitur adultera; cum autem fuerit mortuus vir eius, soluta est à lege viri.* Habebat synagoga antiquam legem tanquam virum, de quo concipere & parere debebat opera ipsi legi tanquam patri conformia atque similia: ea lege stante, si alteri legi populi gentilis adhærebat, vocabatur adultera. Ita eam appellare Deus sæpe solitus fuit, quando ad gentilium mores & leges seruandas se conuertebat synagoga, vt patet apud Oseam & alios Prophetas. Mortuo tamen viro, id est, antiqua lege mortua, iam ad alterum virum, legem scilicet Euangelicam, potuit & debuit se transferre. Legitimus ergo vir synagagæ, erat diuina lex, & diuinum decretum, & verbum Dei sanctum & iustum, de quo debebat concipere timorem, metum, & reuerentiam. Hoc tamen viro relicto, alteri viro se tradebat: nam relictis diuinis decretis & verbis, quæ sancti Prophetæ promulgabant, legibus & verbis falsorum Prophetarum adhærebat. Ideò dicit Propheta: *Repleta est terra adulteris.* Aut vero alludit ad aliam metaphoram, in Scriptura sæpissimè vsitatam, qua Deus dicitur vir animæ, de quo illa concipit, non per semen corruptibile sed incorruptibile, quod est verbum Dei, vt dixit sanctus Petrus Apostolus. Quando hoc viro contempto & spreto, tradit se alteri viro, dæmoni videlicet, mundo vel carni, quorum verba auiscultat, & recipit, & ex eis tanquam ex semine concipit

Ad Rom.
1. & 1. C.
7. 39.

Osez. 3.

10.

1. Pet. 1.

opera, illis conformia, dicitur adultera. *Terra ergo plena erat adulteris*, quoniam relicto Deo eiusque sacris verbis contemptis, ex quibus timorem debebant concipere, adherabant falsis prophetis, ex quorum verbis concipiebant spem & securitatem. Hocque est, quod Propheta dum videt, horret, conturbatur cor eius, & contremiscunt omnia illius ossa: quia videbat homines neglecto Deo, eiusque sanctis verbis spreto, adherentes falsis prophetis, eorumque verba & decreta summa estimatione acceptantes & prosequentes. Et rem totam concludere volens: *In nouissimis*, inquit, *diebus intelligetis consilium eius*. Vos qui in concilio congregamini contra concilium Dei, & vos qui neglecto eo quod Deus suo definivit concilio, id sequimini, quod in concilio falsorum prophetarum decretum est, in nouissimo intelligetis eius consilium, & quantae fuerit rectitudinis, & quam expediens fuisset vobis illud sequi, quando venient inimici & circumdabunt civitatem, & captiuos vos ducent in Babylonem: tunc intelligetis consilium eius, & vanitatem consiliorum vestrorum, & stultitiam impiorum vestrorum pseudoprophetarum. Quae hominibus illius temporis, iure dixit Ieremias; potiori ratione dicere possum, propter ea, quae inter Christianos fiunt. *Contrium est cor meum, & contremuerunt ossa mea*. Video enim, Deum definito determinatoque consilio, quid agendum sit circa inimicos & offendentes, decreuisse, & lege inuiolabili sanxisse, nobisque promulgandum commisisse: & nihilominus conspicio concilia congregari, contra consilium Dei, & in illis definiri, quod diuino decreto & definitioni contrarium est, & contemni verba sancta Dei, & quod Deo dicenti: *Ego dico: Diligite inimicos*, audaci temeritate dicit vilis homuncio: *Ego dico, vindictam sumendam de inimicis. Contremuerunt ossa mea, a facie domini, & a facie verborum sanctorum eius*. Video enim Deum contemni, eius verba sancta spernere, & quod repleta est terra adulteris. Non enim homines adherent legitimo animae suae Spiritui, ut ex eius verbis & doctrina concipiant, quod agere debeant, sed demoni, & mundo; cuius sententias recipiunt, iudicia estimant, & magnificiunt. Hoc tantum dico, quod in nouissimis diebus intelligetis consilium eius: quando adueniente hora mortis, in extremis constitutus, ea te angustabit cogitatio, quod coram eo iudice debes comparere, quem spreuisti, cuius faciem, & vultum, & verba sancta reueritus non fuisti, cuius decreto, tuum decretum ausus fuisti opponere. Sufficiat ergo ei, qui hominis habet sensum & mentem audire,

Ego autem dico vobis; ut inde inferat, quod

barbarus ille Nabuchodonosor hoc esse in veritate & iustitia dispositum. Rem mirandam refert Scriptura sacra, de illo impio crudeliq; Roboam Rege, qui nolebat sequi consilia senum sapientum, sed iuuenum imprudentium. Surrexit Ieroboam seruus eius, & ex duodecim tribubus super quas Roboam regnabat, decem tulit, super quas constitutus est Rex, duabus tantum relictis ipsi Roboam, super quas regnaret. Venit propterea Roboam in Ierusalem, & conuocauit vniuersam domum Iuda & Benjamin (quae erant duae tribus, quae sub eius obedientia remanserant) centum & octoginta millia electorum, atque bellantium, ut dimicaret contra Ieroboam, a quo recuperaret decem tribus, quas ille sibi acceperat. Factusque est sermo domini ad Semeiam hominem Dei, dicens: Loquere ad Roboam filium Salomonis, regem Iuda, & ad vniuersum Israel, qui est in Iuda & Benjamin: *Hac dicit dominus: Non ascendetis neque pugnabitis contra fratres vestros; reuertatur unusquisque in domum suam, quia mea gestum est hoc voluntate*. Qui cum audissent sermonem Domini, reuersi sunt, nec perrexerunt contra Ieroboam. Et quidem multa sunt circa hanc historiam expendenda. Primum, Roboam hominem fuisse ineptum, & sui capitis. Secundum, quod diro vulnere fuit lauciatus, dum vidit ex duodecim regni sui partibus, decem sibi esse sublatas, duabus tantummodo remanentibus: & quod, ut egregie ait Chrysostomus, illa ira in regibus inextinguibilis est, quam regni zelus accendit. Tertium est, quod iam maior pars belli confecta videbatur, in eo quod congregauerat tam grandem, numerosum, potentemque exercitum, cum quo proficiscebatur iam contra Ieroboam, cuius vires non tanti aestimabantur, quippe qui modernus erat Rex, nec regni sui res adhuc suo modo composuerat. Quartum est, quod non Deus illi apparuit, ut ei suam voluntatem declararet, cum terrenis, sicut apparuit Laban proficiscenti contra Iacob, neque verò angelum de caelis misit, qui cum contineret districto gladio sibi opposito, sicut misit ad continendum Balaam; sed Prophetam, quemdam hominem, quem ipse reputabat communem: & nihilominus hoc ipso quod eum audiuit Dei nomine dicentem: *Hoc mea gestum dispositum & ordinatum est voluntate*; non solum rex, sed & milites, qui ira succensi proficiscebantur, omnes reuersi sunt, & iudicauerunt, id rectum, bonum & utile, quod dicebat Propheta, Dei voluntate gestum & ordinatum. Quid igitur agere debet homo, a quo inimicus non abstulit decem par-

103
3. Reg. 11
21. & 22. Pa
11.

In imperfe
homo. post
med.

Genes. 31
14.

bili erāt cōgrua: ideoque iniuste egerunt cōtra legem, id quod praeceiebant iniustum erat, & contra diuinam legem, quam seruare tenebantur. Quid igitur fiet? Dominus iustus in medio eius non faciet iniquitatem: id est, qui verē est dominus, totius iustitiae autor, in medio eius stabit, omnibus se exhibebit videndum & agnoscendum (id enim est esse in medio) & quoniam iustus est, non faciet iniquitatem, id est, nihil iniustum, aut iniquum, aut contra aequitatem statuet. Ecce CHRISTVM in medio constitutum, in monte sedentem, omnium oculis expositum. Quis ille est? Dominus iustus: non ergo faciet aut proponet rem iniustam. His adde quod eius Respublica, quae est Ecclesia, tā iustis legibus erat gubernanda, vt eius nomen futurum esset,

Esai. 1. 16.

Ciuitas iustitiae, sicut praedixit Esaias. Rex iustus dans leges ciuitati iustitiae, nō solum legem iustam, sed quae iustissima sit, erat prolaturus. Est ipse, de quo David praedixerat:

Psal. 44. 7.

Virga aequitatis virga regni tui: Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem. Si aeternus pater, vt ostenderet, quantum diligit iustitiam, filium suum tradidit in mortem, vt iustitiae omnino fieret satis; filius itidem non minus ostēdit, quantum eam dilixerit, qui ad eius satisfactionē, semetipsum tradidit; & vt iniustitiam expelleret, & iustitiam introduceret, crudelem mortem pati voluit: recte igitur infertur, id quod praecipit, non esse iniustum, aut iustitiae vel aequitati contrarium. Sed dices: Quomodo iustum est, quod praecipit, *Diligite inimicos vestros*? Iustum est, vt id quod debeo solvam, & iustum praecipit lex, quae id statuit: iniustum autem, vt iubeam persolvere, quod nullatenus debeo.

¶ 106.

Ego amico quidem amorem debeo, quia amor amore iuste & equaliter cōpensatur; sed inimico nihil debeo, nisi odiū, & offensam; non ergo iustum est praecipere, vt ei cui nullatenus debeo, persolvam amorē & beneficentiā. S. Augustinus facile se expedit, dicens: si exenteres piscem hunc, rem esse claram: non enim CHRISTVS praecipit, vt diligas inimicitiam, sed inimicum. Duo siquidem sunt in inimico: est persona, quam Deus creauit, & ex consequenti bona: quia omne quod facit Deus, bonū est; est etiā offensa, quam tibi intulit, quam nō Deus, sed malitia diaboli suggessit, ideoque mala. Deus non iubet diligere offensam, sed personam; hoc autem iustissimum est: idem est enim, ac si praecipiat; Dilige bonū, quod est in inimico, & odio habeto malū, quod est in illo. Quod & conforme est naturae rerum: bonū enim debet diligi, quia est, quod omnia appetunt; malum debet odio haberi, quia est

quod omnia refugiunt, & auersantur. Primum medicinae praecipit, & quasi fundamentalis regula est, quod medicus ex corde diligat infirmum, & se ei ostendat bene affectum, beneficium, & benignum, & illum susferat: quia in infirmo duo sunt, persona & infirmitas. Cum iubetur medicus diligere infirmum, de persona accipimus, quam diligit & amat, quam ideo summo affectu desiderat sanitati restituere, & in vitam seruare; ex quo oritur, quod totum eius odium sit cōtra infirmitatem, quam vellet penitus absumere & delere: sed de ijs latior infra erit sermo. Magis tamen in particulari ostendamus, iuste Deum interdixisse nobis, odire & persequi inimicos nostros, & praecipisse, vt eos diligamus: idque duplici ex capite, quod exprimere voluit in eo, quod dixit: *Inimicos vestros.* Primum est, quod indicat B. Augustinus, quia nostram naturam agnoscit & comprehendit, quae talis est, vt perturbata, nesciat distinguere, quae distinguere oporteret. Homo quidē iniuria affectus, similis est ei, qui ictum recepit in capite, ex cuius commotione visus ita perturbatur, vt nesciat discernere inter hominem & lapidem: hoc enim facit offensa, qua homo percutitur; nam ex commotione irae, intellectus & mens conturbatur, ita vt nesciat distinguere, inter hominem & eius peccatū, inter personam & offensam, quam intulit; sed vnico actu contra vtrumque se conuertit; & sic offensam respicit & odit, vt & personam etiam odio prosequatur. Hoc autem iniustum est: non enim tunc tantum odis malum, sed & bonum, nec tantum te conuertis in id, quod tibi contrarium est, in offensam scilicet; sed etiam in personam & naturam, quae non solum tibi non est contraria, sed potius valde proxima. Idcirco recte CHRISTVS tibi prohibet, ne inimicum odio habeas. Iustum fuit decretum illud Patris familias, quando intra triticū, quod ipse seminauerat, exorta sunt zizania, quae superfeminauit inimicus: tunc enim apparētibus zizanijs, dixerūt serui Patris familias ad eū: *Vide? Imus & colligimus ea.* Respondit autem ipse: *Non, ne forte eradicantes zizania, eradicetis simul & triticum.* Certe serui non intendebant triticum vel leuiter ledere, sed solum contra zizania commoti erant, quae solum eradicare cōtendebāt; nihilominus tamen id eis prohibuit, ne forte inquit, *eradicantes zizania*, &c. Sunt illa valde implicata tritico, & quamuis tantum intendatis zizania eradicare; forte triticum eradicabitis; exponitis vos periculo eradicandi triticum, nam impossibile videtur, tā subtiliter ingredi & manum mouere cōtra

Epist. 14. ad Macedo. in princ.

¶ 107. Matth. 13.

zizania.

Lib. 19. c. 8.
Faus. c. 24.
& epist. 54.
ad Macedo.
in Psal. 102.
faciens misericordias
Dominus.
& serm. 108
de temp. &
alibi saepe.

zizania, quin triticum aliqua ex parte lædatis: idcirco relinquitur id agendum messoribus, qui suo tempore separabunt à tritico zizania. Deus quidem seminavit bonum semen, animam scilicet in corpore proximi tui, fidem, spem, & cætera charismata, in agro Ecclesiæ. Venit inimicus, & superseminavit zizania, nam ut exponit Augustinus, demonis instigatione factum est, ut ille contra te zizania produceret, verba scilicet contumeliæ, vel offensam circa tuas facultates, aut honorem. Tu statim consurgis, non tantum contra zizania, sed & contra triticum: nec enim irasceris tantum contra eius malitiam & offensam, quam diabolus in eo seminavit; sed & contra triticum, corpus scilicet & animam, filios, uxorem, facultates, & honorem illius; omnia eradicare contendis. Si illis, qui tantum contra zizania erant commoti, prohibuit iuste paterfamilias, ut sinerent, ne forte intendentes eradicare zizania, contra triticum agerent; quam iustius tibi, qui non solum contra zizania te commoues, sed & contra triticum, dicet: *Sine?* Rem enim iniustam agis, cum propter zizania velis & triticum eradicare. Et certe, id quod sæpe de iracundis repetit sancti patres, Chrysostomus^a & Basilius^b, iracundum similem esse feræ, aut animali irrationali, ideo dictum credo, quia hoc est animalium carentium ratione, non discernere nec separare unum ab alio; & quasi alludere visi sunt ad illud, quod dominus de quibusdam hostibus iracundis dixit: *Devorabunt Israel toto ore*, metaphora sumpta à piscibus, qui videntes cibum, dicuntur toto ore procedere ad illum deuorandum; quia non discernunt, quidnam ibi contineatur inclusum: quo fit, ut deuorantes cibum sibi congruum, etiam deuorant id, quod sibi extremam necem infert, scilicet hamum. Ita iracundis accidit, qui toto ore procedunt contra inimicos, non discernentes inter naturam & culpam; sed deglutire volentes, quicquid in inimico reperitur, corpus, animam, facultates, filios: inde eorum perditio procedit, quoniam iniustitiam deuorant. Quid enim mali offensæ, ad bonum naturæ & personæ? quid filijs, ad offensam, quam eorum pater intulit? Quia cæcus toto ore Ionam, deglutivit, animam, corpus, & quicquid habebat, passus est viscerum torsionem, qui coactus fuit Ionam euomere. Iuste ergo iracundo prohibetur contra inimicum procedere, ne iniustus existat, id odians & persequens, quod diligere & amare debebat. Secundum caput, ex quo lex ista comprobatur iustissima, est, quod expendunt S. Augustinus^a varijs in locis, & D. Gregorius^b. Sunt

namque homines, iniqui rerum æstimatores, & quæ sua sunt, ponderant statera auri, aliena autem statera ligni. Ita namque unusquisque se ipsum ac sua æstimat, ut quantumcunque leuissima sit iniuria, contra semet commissa, gravissimam reputet: offendentis enim culpas, apud cogitationem offensi, liuor accusator exaggerat, inquit B. Gregorius. Imò sæpe id quod verè iniuria non est, nec ab alio fit animo ledendi, tanquam supremum dedecus æstimatur. Saul, quia mulieres Israel, ducentes choros, Davidis triumphum celebrabant, tanto est succensus furore contra David; ut parum sibi videretur eum occidere. Amas, quia Mardocheus quando ille fores palatii egrediebatur, non flectebat genua, nec se adorabat, iratus est valde, & pro nihilo duxit in vanum Mardocheum mittere manus: audierat enim, quod esset gentis Iudæa, magisque voluit omnem Iudearum perdere nationem, quod & verè procurauit. Considera Ionam Prophetam & sanctum, qui postquam predicauit, & prædixit ciuitatem Niniue post Quadraginta dies subuertendam; quasi illius subuersionem optabat, quæ ut oculis suis videret, egressus ciuitate, fecit sibi umbraculum, de nec videret, quid accideret ciuitati. Et ratio huius erat, quoniam cum ipse prædixisset, ciuitatem subuertendam, iudicabat contra honorem & veritatem suam futurum, si id non fieret. Tanti ergo honorem suum faciebat, & verbum suum tanti æstimabat; ut iudicaret iustum, quod ciuitas illa funditus periret, in qua innumeræ erant animæ, ut honor suus integer remaneret. Vide quantum æstimat homo Propheta honorem suum, quod iudicat, præponderare debere vitam ingentis hominum multitudinis. Et nonne videmus, inquit Augustinus, homines leuiter læsos, moliri eadem, sitire sanguinem, vix inuenire in malis inimici unde satientur? Quis pugno percussus, non totum hominem contundere cupit? &c. Plus semper ira in vindicta exigit, inquit Gregorius, quæ iniuria accepit. Hinc tam Augustinus, quam Gregorius, inferunt iustificationem illius legis, quam antiquitus Deus tulit: *Oculum pro oculo, dentem pro dente*. Non iussit dominus, ut homo eruenti sibi oculum, oculum erueret, & excutiendi dentem, dentem excuteret; sed populo infirmo, imperfecto, ad vindictam vehementissimè propenso, cui inquit Gregorius, tanquam debili & infirmo multa permittebat, modum imposuit, ne ultra damnum & offensam, vindicta procederet, &c. Quia ergo iniusti sumus æstimatores offensarum contra nos commissarum, & iudicamus sæpe, magno odio habendum, cum etiã.

qui nō solum nos læsit, sed & beneficus fuit (sicut iudicauit Saul de Dauide, & peccator de eo, qui corripit ipsum) iure Deus hanc causam quasi è manibus nostris extrahens, prohibet inimicos odire, & persequi, vt quē eos diligamus. Secundum ius cōmune, omnium gentium approbatione firmatū, prohibetur vnusquisq; in causa propria ius dicere, aut iudicem esse: quia pręsumitur de vnoquoq; quod decipi possit circa res suas, quas naturali inclinatione amat, & pręponit alienis: quātō magis in hac causa, interdendum est homini iudicium ferre, & exequi, ac decernere iustitiam, cum certum sit, propter passionem irę, quę eum cōturbat, minus rectē ab illo rē esse iudicandā? Quis relinqueret gladium in manibus furiosi, qui sine ordine illo vteretur, in damnum & exitium, tantummodo intendens mactare, vulnerare, & ferire?

§. 10. Considerādū est, ad patienter sustinendas iniurias, quod nullatenus Deus vult inultas relinqu.

109.

cōt. Adj.
m. l. c. 17.

m. 12. 19.

m. 7. 3. 5.

idem.

SED dices: Num igitur impune euasurus est, qui me offendit? Hoc enim videtur iniustum. Respondet Augustinus primò, Nequaquā Deum id velle: qui enim tibi pręcepit, vt ei parcas, pręcepit iudici, vt illum puniat. Iudex qui sine passione est, quiq; secundum leges iudicat, & non secundum affectum tuę iracundię, iustam vindictam retribuet. Ita quidam explicant illud Apostoli; *Non vos defendentes charissimi, id est, vlciscentes, sed date locum irę.* Ibidem enim paulò inferius, iram vocat potestatem coactiuam & punitiuā iudicis, dicens: *Subditi estote, non solum propter iram, id est, quia potestatem habet puniendi; sed etiam propter conscientiam: nec enim tantum principibus ac iudicibus obtemperare debemus, quia potestatem habent puniendi; sed quia secundum conscientiam id agere debemus.* Hinc fit, quod iudex non potest absolvere pro sua libertate eū, qui te offendit; nisi tu pręstes tuę voluntatis cōsensum: sed debet vindictam exercere, secundum qualitatem offensę. Respondet secundò idem Augustinus, quod Deus nūc tibi pręcipit inimicos diligere, & beneficentię opera exercere, si fortē hoc pacto reducantur ad hoc, vt ipsi seipsos tibi submittant, plenēq; satisfaciant.

Si enim ita fieri contingat, tu iam tuę lesionis satisfactionem recepisti, & illi salutem & veniam consequuti erunt: si autē non faciant, tradet tibi eos puniendos, vt tu ipse vindictam sumas, eo tempore quo, ita rectificata erit voluntas tua, vt non odio prosequaris, nisi quę odium promerentur, neq; ampliozem vindictam appetas, quā quę ad perfectissimē tibi satisfaciēdum erit opportuna. Iubet itaq; Deus, vt tu id cum inimicis tuis facias, quod ille cū suis. Ille quid agit cū inimicis suis? Eos sustinet, expectat, opera beneficentię in eos exercet, si fortē reuertantur & veniam petant, & satisfaciant pro offensis contra ipsum cōmissis: si enim ita fit, Dei offensę est satisfactum, illaq; purgata manet, & pręterea saluatus est homo, & ereptus de perditione: si autem id nō fiat, expectat, vt congruo tempore eā vindictā in eos ferat, quā eorum offensę merentur. Tuncq; tantō acrius eos puniet, quanto maioribus beneficentię donis, quibus vti noluerunt, eos fuerat persecutus. Ita explicat S. Chrysostomus, illam sententiā famigeratissimā, quā ex Salomone refert Apostolus: *Si esurierit inimicus tuus, ciba illū: si sitit, potū da illi: hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius.* In Scriptura sacra, carbonum ignis nomine, intelliguntur pœnę grauissimę, atroces, & ineuitabiles. Ita agēs David de pœnis, quib; Deus inimicos quosdā fuit persecutus, eas vocat: *Carbones ignis*: & ad exprimendas sagittas irreparabiles, eas describit, *cum carbombus desolatorijs*, id est, ignitis. Vult ergo dicere Paulus: Beneficia pręsta inimico tuo, ciba illū esurientē, refice sitientē, vesti nudu: si enim hęc nō profunt, vt se ipsum tibi subdat, plenēq; satisfaciat, hęc ipsa bona opera erunt carbones ignis, quos cōgeres super caput eius, id est, cōvertes ad acriorē pœnā infligendā, sicuti de Deo ipso dictū est. Si iuxta hūc modū explicetur sententiā Apostoli, non videtur sensus reiiciendus: nec iste est, quē reiiciūt Augustinus, Hieronymus, & alij sancti Patres, si exactē eorum dicta expendamus; quamuis si secundum corticē legantur, videantur reiicere. Nō ergo prohibet Deus te vindictam de inimico lumere; sed vult, vt id in congruum tempus differatur, quando rectē omnia fiant, absquē læsione iustitię: imò quando ei perfectissimē satisfieri possit: quomodo Pater familias iussit differri eradicationem zizaniorum, vsq; ad tempus messis, quando illa sine periculo dispendij tritici, fieri posset. Tunc ergo, inquit Augustinus, illud fiet, quod dictum est: *Tunc stabunt iusti in magna constantia, aduersus eos, qui se angustiane-*

Hom. 11. in
Epi. ad Rom.
6. Rom. 12.
21.

Psal. 17. 34.

Psal. 119. 4.

Ser. 162.
de temp.
Lib. 1. cōt.
Pelag.

§ 110.

Matth. 13.

Epil. 50. ad
Bonifac. nō
lōge ante fi
nem.
Sapient. 1.

runt,

runt, & abstulerunt labores eorum: quando totus mundus cadet, & nihil huius mortalitatis remanebit, stabunt iusti in magna constantia: & ideo, inquit Augustinus, in magna constantia, quia in bona conscientia: prædicens enim CHRISTVS discipulis, quæ tunc euentura sunt, dicit: *Tunc leuate capita vestra, estote sine timore aut tremore. Stabit autem aduersus eos, qui se angustianerunt.* Videtur allusio fieri, ad illud, quod dixit Eliphaz: *Videbunt iusti & latabuntur, & innocens subsannabit eos*: aut verius ad illud Davidis: *Exultabunt sancti in gloria, &c. gladij ancipites in manibus eorū, ad faciendam vindictam id nationibus, increpationes in populis, &c. gloria hæc, est omnibus sanctis eius.* Nullus sanctus est, qui non patiatu-
Luc. 11. 28. *Nullus sanctus est, qui non patiatu-
Joh. 11. 19. *Nullus sanctus est, qui non patiatu-
Psal. 149. 5. *Nullus sanctus est, qui non patiatu-
Esai. 14. 2. *Nullus sanctus est, qui non patiatu-
Ag. cc. 5. 10. *Nullus sanctus est, qui non patiatu-
M. th. 13. cit. *Nullus sanctus est, qui non patiatu-
Eccle 3. 17. *Nullus sanctus est, qui non patiatu-
In cap. 3. Eccle. *Nullus sanctus est, qui non patiatu-
Hom. 29. in Euang. Brixianus. *Nullus sanctus est, qui non patiatu-
Tom. 1. fol. 113. *Nullus sanctus est, qui non patiatu-**********

tunc erit tempus, quo omnis voluntas, desiderium, & appetitus iusti, erga inimicum expleatur: tunc libera dimittetur voluntas, ut cum odio habeat; tunc libera erit facultas, ut vindictam de illo sumat, quando voluntas ita erit rectificata, ut non sit periculum, quod odio habeat aliquid, quod amandum potius erat, aut quod excedet maiori odio, quam iustum est, inimicum prosequendo, aut puniendo id, quod iuste puniendum non est. Potes ne amplius desiderare? certe egregie satisfacit Abraham Saræ, cum Agar ancilla eius offenderat eam. *Ecce, inquit Abraham, in manu tua est, utere ea, ut libet.* Hoc dicit tibi Deus de inimicis, qui te offenderunt, qui plenè non tibi fecerint satis.

Genes.

§. 11. Deus nō intendit impunes dimittere offendentes te, quos potius sibi puniendos assumit: cuius consideratio sedare potest animum iratum.

INDEM, non iniustum esse vindictam interdiceret ei, qui iniuriam patitur, ostendit Apostolus verbis citatis: *Quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes.* Si illi tibi offensas inferant, & bellū; tu habeto pacem. Et quomodo fiet? *Non vos defendentes, id est, vindictam sumentes, sed date locum iræ: scriptum est enim: Mibi vindictam & ego retribuam, dicit dominus.* Quasi dicat: Non remanebit inimicus tuus sine vindicta, nam qui iubet quod tu eam non sumas, non ideo iubet, ut velit illam omnino dimittere, & inimicus liber euadat, remaneasq; tu cū offensa tibi illata, sed sibi eam reservat. Vult itaq; Apostolus, ut tota offensionis & iniuriæ causa, relinquatur, remittatur, ac committatur Deo: quasi alludere volens, ad id quod circa animalium sacrificia Deus statuit, & B. Cyrillus exposuit. Nolebat Deus, ut bos aut vitulus, sibi præsentaretur aut offerretur viuus, sed mortuus: sic tamen quod eius sanguis, in quo præcipue vita eius consistit, effunderetur ad altare. Considera, inquit Cyrillus, quemadmodum umbra nobis formā virtutis exprimat. Immolabatur quippe bos coram domino, effundebatur autem sanguis ad altare. Namque mors illa, qua morimur mundo, illaque carnalium motuū extinctio, res est Deo iucundissima, supernaq; inspectione digna. Ac fortasse, eiusmodi quidpiam psallit B. Da-

§ 111.

Rom. 13. 18

Lib. 16. de adoratione. Leuit. 1.

uid his verbis, *Pretiosa est in conspectu domini, mors sanctorum eius*. Donum enim quoddam sacrum erit Deo, mors sanctorum: neque enim mortem secundum carnem intelligo; sed potius eam nobis hæc verba significant, quam illi subire soliti sunt, qui mundo quidem moriuntur, Deo autem in pietate & sanctificatione viuunt; qui id agunt, quod ait Apostolus: *Non vos defendentes charissimi*: sicut mortuus, qui contra offendentem, non se mouet, aut agit. Sed dices: Nunquid, qui offendit; inultus relinquendus est? Nunquid causa deferenda? Nequaquam, sed proijcienda in Dei curam: hoc enim significat illud, quod iussit sanguinem effundendum ad altare; sanguinis quippe nomine, vindicta intelligi potest, quæ ex ira oritur, cum accenditur sanguis circa cor. Hic sanguis proijciendus est ad altare diuinæ potentiae, idque faciendum, quod ipse dicit: *Mibi vindictam, subde, reseruate, & ego retribuam*. Non itaque ideo tibi prohibet vindicari, ut velit sine vindicta remanere inimicum; sed ut acriori poena à se puniatur, quam tu posses eum punire. Videturque loqui metaphora sumpta à Rege. Si Rex ita aliquem diligeret equitem, ut vidēs eum recepisse offensam ab alio, vocaret, & diceret: Vidi offensam tibi illatam, quam verius contra me factam accipio: tu exiguis viribus præstas, ideoque non sufficientem ultionem poteris adhibere; ideo modo, ut tu circa vindictam, nullatenus te intromittas: Ego enim omnes regni mei vires adhibere intendo, ut debitam reddam contra offendentem poenam: certè non solum non esset iniustum mandatum, sed plenum summo favore. Ita intellige, eum qui te offendit, ita deliquisse; ut non habeas tu vires sufficientes ad plenè puniendum. Si enim ille peccauit mortaliter te iniuriando, aut tibi malum inferendo; non est poena condigna, quam tu potes infligere. Deus te diligit, & tuum honorè quasi suum ducit: idcirco tibi mandat, ut tu non te intromittas circa vindictam; sed quod eam ipsi relinquant, quam solus plenè & ad iustum potest inferre: tu exiguis viribus præstas, tantum potes corpus contingere, quod cum occideris, potentia tua finitur: Deus autè potest non solum corpus occidere, sed & postea animam in gehennam mittere, & in perpetuum torquere. Et expende verba Apostoli: *Date inquit, locum iræ*: idest, Deo irato, vel Deo acturo in die iræ. Respondere enim videtur tacite obiectioni, qua posses tu dicere: Ego benè relinquerè vindictam Deo, sed est adeò pius, ut ad minimum verbum, quo inimicus meus petet veniam, illam ei concedit. Propterea non dixit; Date locum

Deo; nam hoc nomen secum præfert misericordiam: neque verò date locum supremo iudici, nam etiam hoc nomen admittit misericordiam, & *superexaltat misericordiam iudicium*: nec tandem dixit; Date locum Deo irato, quod sufficere videbatur, *horrendum est enim incidere in manus Dei viuentis*: Sed *date locum iræ*: ponit nomen abstractum, quod, inquit, D. Thomas, nihil admittit de forma contraria, quasi iræ puræ Dei eum relinquit, & ut ei fiat iudicium sine misericordia. Et ipsemet Deus id confirmat, in eo, quod dixerat: *Mibi vindictam relinquit, & quid fiet? Parce ne inimico meo? & eum qui me offendit, nec mihi satisfacit, liberum relinques? Nequaquam. Ego retribuam*. Quid retribues? quam ultionem dabis? quam poenam inferes? Non id explicat, sed eclyptica oratione vsus, indicat, tam grauem fore retributionem; ut nullo possit verbo explicari. Et ut omnem dubitationem auferat, nomine suo promissionem subscribere visus est, subdēs: *Dicit dominus. Expende verba illa Davidis: Facies misericordias dominus & iudicium, omnibus iniuriarum patientibus*. Iniuriarum patientibus, duo præstabit Deus, primò misericordias. Est enim patientia tam grata Deo, ut abundantissimas misericordias effundat in eos, quos tali viderit virtute affectos; qui facit non misericordiam in singulari, sed in plurali, *misericordias immensas & innumeras, iniurias patienter ferentibus*. Ita exponere visus est Cyprianus illud, *Per patientiam expectamus*: quasi illa medium sit, per quod diuina dona nobis aduentura confidimus, & ostium, per quod Dei misericordiae ad nos ingrediuntur, intrant, & perueniunt. Nec solum hoc præstat, sed & *facit eis iudicium*. Tunc alicui fit iudicium, cum eius offensæ plena vindicta plectuntur: faciens enim eis misericordias, non relinquit illorum inimicos impunes. Et verè ijs alluisse visus est Christus dominus, eos consolari volens, qui iniurias patiebantur & offensas, inducēs eos, ut rem totam Deo committerent, qui vere vindicaturus esset eos: idque non simplici verbo, sed proposita egregia parabola, quæ expedit S. Augustinus, de vidua quadam, quæ inimicum acrem patiebatur, & adibat iudicem quendam iniquissimum, qui nullo timore Dei, nec hominum pudore tenebatur, & clamabat: *Vindica me de aduersario meo, & nolebat per multum tempus. Tandem quia molesta vidua fuit, vindicauit eam plenè. Ita fecit iudex iniquitatis. Deus autem non faciet vindictam electorum suorum, clamantium ad se die ac nocte, & patientiam habebit in illis? Oponit Deum iudici iniquitatis, & electos*

Iaco. 1. 1.

Ad Hebræ. 10. 31.

Psalm. 101. 6.

Lib de bon. patient.

Epist. 121. ad Probam. de orando Deum. c. 1.

Luc. 18. 4.

quàm apte iracundum, ore pleno stultū ap-
.Mor. c. 31 pellet: iracundus enim, ut ait Gregorius, quā-
rou. 14. 29 do furore agitur, nihil ab arreptitio, & eo,
 qui mentis compos non est, differt. Vnde,
 quod noster Vulgatus legit: *Qui patiens est,*
multa gubernatur sapientia; qui autem impatiens
est, exacerbat stultitiam suam, legunt Septuaginta:
 Patiens vir multus in prudentia; at impatiens,
fortis stultus: non stultus quomocunq; di-
 citur impatiens & iracundus; sed fortis stul-
 tus, *in forte loco.* Qui talis est, quoniam quā-
 do furore tenetur, videtur ad alterum occi-
 dendum procedere; verè tamen non tã alte-
 rum occidit, cõtra quem gladium immittit,
 quam se ipsum, per iram, quam habet. Ita &
 Sapiens cõsiderat, eum, qui timore Dei de-
 posito, ad vindictam proficiscitur, spirans
cel. 1. 28 cõdem, & minas: *Iracundia,* inquit, *animositas*
illius, subversio illius est. Tygurina, Ruinam ei
 creat: prius enim se ipsum, quàm alterū sub-
 uertit. Hæc egregiè prosequitur Gregorius,
.Mor. c. 31 qui postquam multa ad hoc institutum di-
 xit, concludit, cuiusdam sapientis sententiã
 celebrem inducens. Benè enim, inquit, ante
 nos quidam sapiens dixit: Cogitationes ira-
 cundi vipereæ sunt generationis, mentē co-
 medūt matrē suam. Et hoc fortè est, quod
 Deus dicere voluit, illi primo diaboli disci-
 pulo (ita D. Basilus vocat Cain) qui odiuit
 & persecutus est fratrem suum, & quærebat
 illi mortē inferre, cui dixit: *Nonne si benè ege-
 ris &c.* apud Septuaginta habetur illa cõ-
 munis lectio, quam omnes sancti Patres græ-
 ci sequuntur, & plurimi ex latinis: *Peccasti?*
Quiesce: ad te conuersio illius. Cuius? inquit Au-
.De ciui.
2. 7. gustinus; nunquid fratris? Absit, sed pecca-
 ti. Voluit enim eum, ab odio & vindicta re-
 uocare, dicens: Si peccasti odiendo fratrem,
 & intēdendo eum occidere; quiesce ab hoc
 peccato, cessa & te contine ab illo: nam ad
 te conuersio illius, idest, totū malum, quod
 inferes fratri, in damnum tuum conuertere-
 tur, & mors temporalis, quam illi inferre
 desideras, in te conuerteretur, inducendo ti-
 bimet ipsi mortem animæ; ut idem sit, ac
 illud, quod postea dixit Propheta David:
al. 36. 14 *Gladium euaginauerunt peccatores, intenderunt ar-*
cum suum, ut trucident &c: Gladius eorum intret
in corda ipsorum. Huiusmodi verba, ut sæpe
n. Pf. 34.
at. 1. & li.
de serm.
mini.
2. q. 76.
1. admonuit B. Augustinus, & D. Thomas, quæ à prophetis modo imprecatio dici vi-
 dentur, intelligenda sunt modo enuntiati-
 uo, quo quid fiat exprimunt: ut dicere velit
 David: Gladium euaginauerunt peccatores
 (idest, iracundi, odientes fratres, hoc enim
 peccatum est, quod apud Ioannem facit ho-
 minem ore pleno peccatorem) ut illum cõ-
 tra proximum suum mittat; sed gladius hic,

conuerteretur cõtra eos, & eorum corda tran-
 sfiget; qui si fortè eò peruenerit, ut alterius
 corpus occidat, verius tamen illorum corda
 & animas transfigit, quas mortuas coram
 Deo derelinquet. Ita & illa verba Lamech
 interpretatus est Chrysostomus, sequutus
 eorum sententiã, qui credunt, Lamech ocu-
 lorum lumine turbatum, ductum à iuvene,
 occidisse Cain, quem putauit feram; & de-
 inde dolore affectum, & ira aut furore oc-
 cidisse iuuenem, qui se ducebat: qui ve-
 niens ad uxores suas dixit: *Auaise me uxores,*
Lamech &c. quia occidi virum in vulnus meum,
& adolescentulum in liuore meo. Intellexerat il-
 le, quod Adam, quia peccatum suum excusa-
 uerat, seuerè punitus fuit à Deo: intellexe-
 rat vltèrius, quod Cain ipse, quia peccatum
 suum negare voluerat, maledictus ab eodẽ
 extiterat: idcirco ipse nec negat peccatum
 suū, sicut Cain; nec illud excusat, sicut Adā:
 quin potius damnum illatum libero clamo-
 re profitetur, dicēs: Occidi virum in vulnus
 meum, idest, in mei damnum, nam illius cor-
 pus occidi, me autē in anima lethaleriter vul-
 neraui: & adolescentulum in liuore meo, id
 est interfeci adolescētẽ baculo, quem ma-
 nu portabam; sed si corpus eius liuidū red-
 didi & occidi, verius animam meam pecca-
 to percussi & liuore affeci, & interemi. Op-
 time hæc intellexit B. ille Pater Stephanus,
 quem miris laudibus effert S. Gregorius. Is
 cum die quadam, messẽ suam, quam manu
 sua secuerat, decissam ad aream deduxisset,
 nihilq; aliud cū discipulis suis ad totius an-
 ni stipendium haberet, quidam peruersẽ vo-
 luntatis vir eandem messẽ incendit. Quod
 factum dum alter conspiceret, currens eide
 Dei famulo nuntiauit, & postquam rem in-
 dicauit, adiunxit dicens: Vx, vx Pater Ste-
 phane, quid tibi contigit. Cui statim vultu
 & mente placida ille respondit: Vx, quid il-
 li contigit, qui malum hoc mihi fecit: magis
 illi condolens, qui peccatum commiserat,
 quàm sibi, qui peccati illius damna tolera-
 bat. Hinc illa beati Ioannis phrasis, asseren-
 tis, quod *qui odit fratrem suum, in tenebris est,*
& in tenebris ambulat, & nescit quo eat. Sicut
 enim, qui est in tenebris, ictum iaciens, quo
 credit percutere inimicū, sæpe percutit ami-
 cum, aut verò se ipsum lacerat, impingens
 in lapide aut pariete; ita, qui odit fratrem
 suum, dum credit contra ipsum mittere lin-
 guā, aut gladium, verius se ipsum vulnerat,
 & percutit. Et verè videtur Ioannes allude-
 re ad historiam Balaam, qui asinæ insidens,
 illam à cõcepto itinere se continentem, calca-
 ribus & verberibus acuebat: non mirū, quia
 quasi in tenebris ambulabat; nec enim vide-
 bat

Hom. 10. 1.
 Genes.

Gen. 4. 25.

4. Dialog.
 cap. 2.

119
 1. Ioan. 2. 9.
 11.

Nam. 22.

bat

Ps. 143.
illud, mi
cordia
2.
at. 6. 13.
dem.

m 16. in
ad finē.

Oleum ergo in vasa vacua conuerte. Vasa vacua sunt inimici, qui ratione & motiuo dilectionis carēt: amor qui in eos funditur, mirum in modum meritum auget, & ad satisfaciendum pro peccatis & debitis est aptissimus. Hoc (vt idem annotauit Augustinus) nō obscure CHRISTVS nos docuit, qui modum petendi remissionem peccatorū præscripsit nobis, vt dicerem: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Si vis, vt tibi debita relaxentur, debitoribus debita relaxa. Omnia delentur, inquit Augustinus, cum ex vero corde, & plena fiducia dicimus ei, qui videt: *Dimitte nobis, sicut & nos dimittimus.* Dic toto corde, dic tota fiducia, dic securus: *Dimitte nobis, sicut & nos dimittimus.* Ex quibus hoc sit salutare homini christiano consilium: cum seipsum dispendere vult ad peccatorum remissionem obtinendam, curet erga inimicos, amoris actus producere, offensas ab eis illatas propter Deum remittere, pro eis orare. Nō est possibile, inquit Chrysostomus, quod homo, qui dimiserit proximo, non plenam remissionem assequatur. Incōparabiliter magis misericors est Deus, quā nos. Si dixeris, iniuria affectus fui, irā domui, furoris vim petuli propter tuum praeceptum, non dimittet etiam ille? Omnino utiq; dimittet, & ita si purificauerimus animam ab vltionis cupiditate: sufficiet nobis ad hoc, vt audiamur, & cum sedulitate multa oremus: vt obtēta ab eo copiosa misericordia, bona promissa consequamur. Hæc ille.

S. 18. Tēpus Quadragesima opportunum est ad orandum pro remissione peccatorum, quam sine dilectione inimicorū non obtineri, docuerunt Sapiēs, Ezechiel, & Christus per admirabilem parabolam.

135

18. 1.

hesal. 5.

QUOD cœpimus, libet amplius prosequi. Tempus Quadragesimæ est peculiariter institutū ad orandum pro peccatorū remissione. Quamuis enim semper orandum sit, dicente CHRISTO; *Oportet semper orare, & nunquam deficere:* & hortante Apostolo, *sine intermissione orate;* cæterum vt efficacior sit oratio, tempus aptum, peculiariterq; electum aliquando eligendum est, quo pro peccatorum remissione oremus.

Expendenda sunt verba S. Davidis (qui vt Chrysostomus sæpe dixit, orationis materiam probè nouerat) in eo Psalmio, quo de peccatorū remissione agit, beatos eos prædicans, *quorum remissa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* Pro hac inquit, orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. Pro qua, hæc inquit Augustinus. Pro impietate, pro peccatorum venia: quod & cōmuni sensu sancti Patres interpretantur. Pro hac orat omnis sanctus: hæc enim maxima sanctorum cura est, orare pro peccatorum suorum remissione, pro culparum venia: CHRISTO enim excepto, inquit Gregorius (addit Augustinus^b Beatam Virginē) nullus sine crimine viuere scriptum est enim, *quia nemo sine peccato, neq; infans, cuius est vnus diei vita super terram.* Quis enim sanctior Paulo, qui delectatur legi Dei secundum interiorem hominem, qui nihil sibi cōsciū fuerat; sed nequaquam in hoc se iustificatum credebat. Quis sanctior illis duobus filiis tonitruū? quorū vnus clamat: *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus.* Sanctus etiam erat qui dixit: *In multis offendimus omnes.* Certum est autem, eorum peccata non fuisse mortifera. Neque enim sancti essent: & nihilominus hæc maxima illorū cura, orare pro peccatis suis. Quāto enim electus quisq; (inquit S. Gregorius) maiori sanctitate præminet, tātō magis de his, sine quibus hæc vita non ducitur venialibus peccatis, dolet. Ad idq; sancti eligunt tēpus opportunum, sæpe enim vapius doctusque Titelmanus expendit, serui Dei, qui se sanctificare student, tēpus eligunt, quo a ceteris occupationibus abstinentes, ad examinanda omnia facta, dicta, & cogitata, reuocant, & pro peccatis quæ se admisisse cognoscūt, auctiment, plorant, deumq; precantur pro eorum remissione, ne si peccatum commissum statim non deleatur, suo pondere iuxta Gregorij sententiam, mox ad aliud pertrahat. Si igitur sancti viri ad orandum pro leuiū peccatorum remissione, tempus eligunt peculiare, aptum & opportunum; quid agere decet peccatores, qui grauissimis sunt inuoluti peccatis, & maximis impietatibus, Dei maiestatem offenderūt? Oportuit tempus opportunum congruumque statuere, quo aptè possint pro eorū remissione orare. Hoc autem tempus est Quadragesimæ, quo Ecclesia sacrum, validumq; inducit ieiunium, quod ad orationem congruentissimum est: corporali enim ieiunio comprimuntur vitia, eleuaturque mens. Quo etiam tempore Ecclesia ministros suos inducit pro peccatoribus orantes, vt ferè nulla sit oratio, quæ peccatorum remissionem nō postulet. Et verè, hoc

Psal. 143.
In Psal. 31.

In Ps. 31.
quæst. 1. per
6 Li. de nat.
& grat. cōt.
Pelag. c. 35.
Iob. 25. iuxta
Septuag.
Rom. 7.
1. Cor. 4. 4.

1. Ioh. 1. 8.
Iacob. 3. 2.

Ibidem.

In Psal. 31.

5. Moral.
cap. 12.

ad hominem in hominem sibi similem non habet misericordiam & de peccatis suis deprecatur? similem sibi, id est, eiusdem naturæ, fragilis & delectibilis, quæ circumdata est infirmitate, quæq; propterea eget misericordia, quomodo dixit S. Iacobus: *Etiam homo erat similis nobis, passibilis, id est, eisdem passionibus obnoxius, qui deficere poterat &c.* Qui ergo multis miserijs circumdatus est, & eget misericordia, non agit misericordiam in eum, qui indiget, & à Deo, qui nullius egere potest, misericordiam obtinebit? Ipse cum caro sit, reseruat iram, & propitiationem petit à Deo? Quis exorabit pro peccatis illius? expende vñ illius vocis: Ipse cum caro sit. Solent communiter homines vindictam expetere, dicentes se esse viros honoratos, & magnæ æstimationis, quorum honor res est maximi pòderis; signatè cum is qui offendit, est vilior. Quid tu nisi caro? & ex còsequenti scenum & vermis? tu qui talis es, erga aliorum seruas offensam, & eius quam in Deum còmisisti, quæris veniã? Quis exorabit pro peccatis tuis? Quod tu propters, vt contendas, te non debere parcere offendenti; multò verius potest Deus profectè, vt tibi offendenti ipsum, parcere ille non debeat. Si tu cum sis caro, vilisquæ vermiculus, credis reseruandam iram, & impendendam vindictam in eum, qui ausus fuit te offendere; quomodo credes, non seruandam contra te iram Dei, & ab eo tibi inferendam vindictam? Harum omnium rationum vim & efficaciam visus est CHRISTVS dominus expendendam assumpsisse, in illa insigni parabola de domino, qui seruo debitori decem millium talentorum, omne debitum liberalissimè ad vnā simplicem illius petitionem dimisit: qui tamen seruus, in còseruum, qui sibi debebat ceterum denarios noluit vllam seruare patientiam, sed tenens suffocabat eum dicens: *Redde quod debes.* Circa quam parabolā expendenda sunt multa: primum est, distantia inter personam & personā: ex vna enim erant dominus & seruus, ex altera seruus & còseruus. Secundū, distantia inter debitum & debitū: nam seruus debebat domino decem millia talenta, quæ ingentem & immensam summam efficiunt (quamuis enim talentorum varia essent genera, tamen apud Iudeos còmuniter talentum sexcentos numos aureos valebat; vnde decem millia talenta, efficiebant numerum sexaginta sex millionū aureorum: & verè CHRISTVS dominus, sub numero tam ingenti quamuis finito, imensum & infinitum debitum voluit exprimere, quod seruus nullatenus potuisset persolvere quantumcunq; vendantur eius filij, vxor & omnia bona) at còseruus tan-

tum debebat seruo centum denarios, qui valorem habebant centum argenteorum. Tertium est, diuersus modus agendi domini cum seruo, ab eo, quem tenuit seruus cum suo còseruo. Dominus enim etsi iusserit eum vendari, & vxorem eius & filios; id egit ad ostendendum, quidnam secundum iustitiæ rigorem agere poterat; nullatenus tamen manus in illum misit, nec verberibus affecit: seruus tamen agens cum còseruo, tenens eum, suffocabat eum, dicens: *Redde quod debes, vt ceteri còserui, ob tantam crudelitatem fuerint admirati; & maxima miseratione in còseruum commori.* Deinde dominus ad vnā simplicem vocem serui, dicentis: *Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi;* non solum id ei concessit, quod petebat, sed omne debitum dimisit: at seruus ad humilem supplicationem còserui, petentis, vt patientiam haberet, non solum non dimisit debitum, sed nec vllam patientiam in eum voluit tenere: vnde tantam crudelitatem ceteri còserui non sufferre valentes, rem totam ad dominum detulerunt. Qui tandem breuissimis verbis, quidnam increderetur talis seruus, expressit, dicens: *Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me: nonne ergo & te misereri oportuit còserui tui, sicut & ego tui miseratus sum?* Tante efficaciz fuit ratio ista, vt nullus pro eo intercederet, sed iustus est mitti in carcerem, quousquò omne debitū solueret. Quod cum ei esset impossibile, verè ad carcerem perpetuum fuit damnatus. Iuste sanè ita cū eo actum est, & iustum erat, vt qui noluit dimittere, non dimitteretur: & qui noluit patientiam erga còseruum tenere, non inueniret patientiam erga se, in domino suo. Infert ex his CHRISTVS: *Sic faciet pater meus celestis, si non dimiseritis vnusquisquæ fratri suo de cordibus vestris.* Rectè quidem: eadem enim, imò & potior ratio militat. Considera siquidem in primis, Deum esse omnium dominum, omnes autè homines esse huius domini seruos. Ipse, inquit David, *est dominus Deus noster, nos autem populus eius.* &c. Vnde inter te & Deum, est distantia infinita; inter te autem & proximum, ea est, quæ inter seruum & còseruum. Considera deinde, inquit Hieronymus, quātum sit debitū, quod tu huic domino debes. Tot enim debita còtraxisti, quot peccata còmisisti, & quidem vnus peccati mortiferi tantum est debitum, vt iure infinitū à Theologis cēseatur: quod propterea nequaquam ad æqualitatē posses soluere, etiam si tuis esset orbis terrarū, & omnia creata, & pro eo offerres omne aurū & argentū, omnia quæ sunt in mundo, imò & cœlos, & ipsosmet angelos. Si autem ex-

Psal. 94. 7.

139.

In cap. 13. Match.

Psalm. 38. 6.
Job. 13. 25.

Iacob. 2. 13.
 In Psal. 143
 & 21. de Ci
 uit. c. vlt.

140.

Ad Hebrz.
12. 17.
1. Reg. 28.
15.

1. Machab.
2-3.

- Eze. 55.5

3. Reg. 2 5

ncm,

3. Reg. 2. 28. nem, mortuo Davide, statim aufsit Salomō, ut Ioab quæreretur, & interficeretur. Ioab tunc ad tabernaculum domini cōfugit, & apprehēdit cornu altaris, credens quod ibi saluus posset seruari. Nūtiatumquē est regi Salomoni, quod fugisset Ioab in tabernaculum domini, & esset iuxta altare: misitq; Banaïam, ut illum interficeret. Qui videns eum iuxta altare, requisivit ab eo, ut egrederetur inde; noluit Ioab altare dimittere. Vnde locum sanctum reueritus Banaïas, ad Salomonem regressus, rē totam nuntiavit. Salomon nihilominus eū remisit, iubens, ut Ioab in tabernaculo existentem, & altare tenentē, occideret. Quod & factum est. Mirandum sanē factum. Quæ etenim potuit esse culpa Ioab, cui nec profuit tabernaculi refugium, nec extendere manus ad altare domini? Disputat multis rationibus contra gentiles S. Augustinus, quoniā tales habebant deos, ad quorum templa & aras, qui confugerent, nullam sospitatē aut securitatem inde traherent: ideoq; malefactores etiam ad deorum templa se recipientes, & eorum aras tenentes, puniebant, quō iudicabāt, tales illos deos extitisse, qui nulli poterant esse auxilio, aut adiutorium alicui præstare. Hoc, inquit Augustinus, reseruebatur templis & aris veri Dei; quæ eos, qui ad illa confugiunt, protegunt, & defendunt, & securos conseruant. Expendendaq; sunt illorum duorum pijsimorum Imperatorum Theodosij & Valētiniani verba; in illo celebri edicto de Ecclesiarum immunitate, quō iubent securos dimitti eos, qui ad sacra templa confugiunt: Sufficiat inquirunt, profugis istis Dei auxiliū, cui & arma, & leges, & ipsa etiam regia maiestas, subiecta est, &c. Miraremur sine dubio, si aliquis iudex ita reū persequeretur; ut confugientem ad aulā regiam, & regis pedes tenentē, pugione confoderet, quem nec regie maiestatis auctoritas cōtineret. Quomodo ergo hoc fecit Salomō, Rex sapientissimus, eo præsertim tempore, quo ingēti sapiētia, & maxima in Deū pietate, religione, ac reuerentia pollebat? Quodnam tā immane potuit Ioab facinus commisisse, quod efficeret, ut nec tabernaculum domini, nec illius sacrum altare, vel ad breue tempus vindictam retardaret? Abulensis ex professo rē pertractat, & contra Lyranum contendit, & probat, culpam præcipuam, propter quam tā acri sententia Ioab fuit mulctatus, fuisse occisionem Absalom filij David, fratris Salomonis. Etsi enim David mentionem fecerit inique proditiōis, qua Ioab interfecit Abner & Amasa; primō tamen loco, dum rem agendā commisit Salomoni, homicidium ipsius Absalom expri-

mere voluit, in eo, quod dixit: *Tu nosti quæ fecerit mihi Ioab filius Sarua, quæ fecerit duobus principibus exercitus Israel, Abner & Amasa.* In eo quod primō dicit: *Quæ fecit mihi Ioab;* illud Absalonis homicidium intelligit, quod contra se factum fuisse vehementer doluit: Interferat David ipsimet Ioab in particulari, ceterisq; ducibus & militibus, ut patiēter agerent cum Absalom, & eum seruarent: *Præcepit enim rex Ioab, & Abisai, & Etbai, dicens: Seruate mihi puerum Absalom, & omnis populus audiebat præcipientem regem cunctis principibus pro Absalom.* Expende vim illius vocis: *Præcepit Rex:* non ait præcepit David: sed Rex, is qui ius habebat præcipiendi, contra quem præcipuē Absalom delinquebat, qui iustitiæ tenebat gubernacula. Nihilominus Ioab tanto odio tamq; crudeli contra illum fuit excitatus, quod videns illum in quercu pedētem, tulit tres lanceas, quas infixit in corde Absalom; nullam erga illum habuit misericordiam, nullā patientiam: quē enim tunc, si patienter ageret, posset comprehendere, & ad Davidē patrem suū ducere, & ita eius vitam seruare, noluit; sed tribus lanceis eū confodit: nullam propterea ille inueniat misericordiam, nullam patientiam experiatur; sed subito, etiam altare tenens, mulctam recipiat, absq; eo quod tabernaculum vel altare, quæ loca erant misericordiæ, ei vel minimū profint. Hec quiuis homo vindictā insequens attondat. Inimicus qui contra te agit, filius Dei dici potest, saltem ratione naturæ; licet rebellis, sicut Absalom filius Davidis. Et quidem Absalom contra Ioab videbatur pugnare, cuius exercitus contra exercitum Ioab agebat, præcipuē tamē & verius tale bellum erat contra David patrem suū. Ita qui te offendit, inquit D. Thomas, contra te quidem agere videtur, & mouere malum, sed verius & principalius contra Deū, quam contra hominem. Vnde & David ipse, etsi grauem iniuriam intulisset fidelissimo Uri; tamen grauiorem in infinitū fuisse offensam, quam contra Deū in illo met opere commisit, confessus est, dicens: *Tibi soli peccavi.* Quid dicis David? nonne peccasti in Uriam, cuius uxorem tulisti, & vitam; & in Bethsabée, quam prouocasti & polluisti; & in populum, quem scandalizasti? Ita quidē, sed rāto maior fuit offensa in eo opere contra Deum commissa, ut illa sit, quæ absolute nomen peccati meretur, propter quā dico: *Tibi soli peccavi.* Grauius ergo inimicus tuus, etiam in eo quod contra te agit, Deū offendit, quā te. Et nihilominus cœlestis iste pater, clara voce clamat, præcipiens ut cum serues, illum diligas, illi pareas: ego autē

duo vobis: Diligite inimicos vestros, & benefacite, &c. Tu nihil eius præceptum facis, sed crudelis in inimicum existis, tribus illū lanceis confodere procuras; bona enim illius perdere, & honorem eius destruere, & vitā auferre conaris & desideras. Vide quid agas: etsi enim Deus dissimulat nunc ad tempus, sicut tunc dissimulavit David; tamen veniet dies, qua Deus vindictā sumet, fietq; , vt nec tabernaculum Domini, nec eius altare tibi proſit. Tabernaculum Domini eiusq; altare, sunt loca orationis & misericordiz: domus enim mea, domus orationis est, dicit Dominus. Fiet & ierem. 7. vt tu, qui inimico non parcis, confugiens ad deprecandum & orandum, & vt misericordiā obtineas, quod nihil tibi proſit oratio: fiet, vt te recipiens ad altare diuinæ misericordiz, nihil tibi proſit: iudicium enim sine misericordia fiet ei, qui non fecerit misericordiā: & qui vindicari vult, a domino inueniet vindictā. Ex his illam possumus explicare sententiam, quam Ionas in ventre ceti positus orans protulit: Qui custodiūt vanitates, frustra misericordiam suā derelinquēt. Deus (inquit B. Hieronymus hæc verba explicans) natura sua misericors est; nos autem vitio nostro paratam misericordiam & vltro se offerentem perdimus. Quinam eam perdunt? Qui custodiunt vanitates frustra. Non dixit (ait Hieronymus) qui faciunt vanitates, ne damnare videretur vniversos, & cuncto generi humano misericordiam denegare: Vanitas quippe vanitatis, & omnia vanitas; sed qui custodiūt, id est, qui toto corde attendunt, & quærunt & conseruant, vanitates frustra. In hebræo: Qui custodiunt vanitates nihili, id est, vanitates sine profectu, aut sine vtilitate, & quæ nullius sunt subsistentiæ aut existentiz, qui has custodiunt, tanquam ditissimum thesaurum. Hoc illis verè cōuenire videtur, qui in hoc toti positi sunt, vt obseruent dicta ac iudicia mundi: hæc enim verè sunt vanitates frustra, id est, sine profectu aut vtilitate, aut vanitates nihili, minorem enim habent subsistentiā, quā fumus, qui à minimo vëto dissoluitur. Vanitates aut vana vocantur, quæ aliquale exterioris apparentiam præferunt: sed introrsus si ea cōsideres, nihil continent vtilitatis, quod tibi prodesse possit. Verè talia sunt mundi iudicia & dicta. Hæc aliquādo Ionas ipse custodisse visus est, dū ad illa attendens, noluit facere, quod Deus sibi præcepit, vt scilicet iret & prædicaret in Ninive, vt supra dicebamus. Nullus tamen verius, huiusmodi vanitates frustra aut nihili, custodit, quam qui vindicādis iniurijs vacat, obseruans & custodiēs duelli & mundi leges. Hæc exterioris honoris & gloriæ apparentiam habent, sed verè si in

trorsus examines, vaniores ipso fumo imò & ipsa vanitate cōprobabis. Multi sunt, qui has vanitates custodiunt; quas Esaias deplo- rare visus est dicens: *Ve qui trahitis iniquitatē in funiculis vanitatis.* Videbis hominem odio prosequētem inimicum, & vindictā de illo quērentem, & optantem. Hoc quidē iniquū est, quippe cū sit contra Dei præceptum. Si tamen ab illo quēras, cur id faciat, quod iniquum est; dicet, se aliter facere nō posse, qui in mūdo viuens, mundi legibus cōstringitur: trahit iste iniquitatem in funiculis vanitatis. Et benè funiculos vocat, huiusmodi mundi dicta & leges, quia non sunt funes, quæ verā virtutē habeant ligandi; sed funiculi, qui parum in se habent fortitudinis, & eos tantum capiunt, qui obseruāt vanitates nihili. Qui tales sunt, misericordiā suā (in hebræo misericordiam eius, id est Dei) derelinquunt. In hebræo, verbū *Ghazab*: quod vt annotat Brixianus, aliquando de eo dicitur, qui simul duas res retinere non potest, tenens vnā, necessarium est, vt alteram relinquat. Ita in Genesi: *Propter hanc relinquet homo patrē & matrē, & adhaerebit uxori suæ.* Quando hoc eueniet, quod homo simul nō possit retinere societate cum parētibz & vxore, adhaerebit vxori, & necessariū erit ei propterea parentes relinquere. Considerat Propheta Ionas, hominem non posse simul hæc duo retinere, custodire scilicet vana mundi iudicia, per quæ inducitur ad odiū & vindictā erga inimicū, & Dei misericordiā: hæc enim duo, simul coincidere non possunt, & qui amicus est Dei, inimicus huius mundi constituitur. Qui ergo vnū tenet, hoc ipso necessum est, vt alterum relinquat. Tu itaq; qui vanitates has obseruas, quæ verè sunt sine fructu; iam misericordiz Dei vale dixisti, & eū reliquisti, & deseruisti: ideoq; non prætedas misericordiam Dei, qui in proximum odiū tenes & vindictam cogitas: iudicium enim sine misericordia fiet ei, qui non fecerit misericordiā: & qui vindicari vult, non expectet à Deo misericordiam: sed a domino inueniet vindictam. Nec putet aliquis, inquit Augustinus, ad hoc institutum, futuram in se misericordiam Dei, si ipse est immisericors. Audi quæ sit mensura misericordiz. *Diligite inimicos vestros.* Quid igitur primò agendum ei, qui vult orare dominū pro peccatorum suorum remissione? Remittere offensas, quas proximus illius contra eum commisit. Vnde subdit Sapiēs: *Relinquē proximo tuo nocenti te, & tunc deprecati tibi soluentur peccata.* Dicturus, demitte nobis debita nostra, prius oportet te id egisse, quod subinferre possis, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Edidit S. Gregorius Nyssenus

Esai. 5. 18.

219

Tom. 1. ar-
ca tol. 30.
p. 2.

Gen. 2. 24.

Iacob. 4. 4.

Iaco. 3. cit.

Eccle. 8. cit.
In Ps. 101.
in illud; Fa-
ciens mis-
ericordias
dominus.

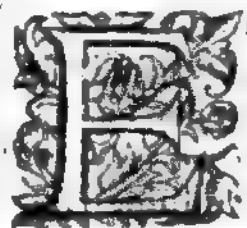
Eccle. 28. 2.

144.

duos

duos tractatus in Psalmos, in quibus id pre-
cipue expendere nititur, quo tempore unum-
quodque psalmum David composuerit, conside-
rans cuiusque psalmi inscriptionem; idque signa-
ter & ex professo prestat erga psalmum quin-
quagesimum sextum, annotans illius titulum
hunc esse: *In finem, ne disperdas David, in tituli in-
scriptionem, cum fugeret a facie Saul in speluncam.*
Nota est historia, quam Scriptura sacra re-
fert, quando existente David in spelunca, ad-
quam cum suis militibus fugiens Saulem se
persequentem, se receperat, ingressus fuit ean-
dem Saul, ut quid rerum necessariorum age-
ret, nullatenus suspicans, ibi periculum ali-
quod sibi imminere posse: David autem tam
egregiam nactus occasionem, ut de illo, qui
tantas tamque graues iniurias intulerat, actuque
inferebat, vindictam sumeret (ad quod mag-
nis etiam suorum suasionibus inducebatur)
nullatenus voluit manum in eum extendere;
sed stricto gladio clanculum a tergo Sau-
lis se constituens, ora chlamydis scutis nullo-
que impediens abscidit. Egresso autem in-
de Saule, David eundem insequens, & ei ex-
aduerso se constituens, cepit clamare & ostē-
dere ora chlamydis, hoc ipso demonstrans,
quod eodem gladio, quo illam absciderat, po-
tuisset vitam abscidisse. In hac occasione, in-
quit S. Gregorius Nyssenus, David illum
psalmum quinquagesimum sextum compo-
suit, & se totum ad orandum conuertens, cepit
clamare: *Miserere mei Deus, miserere mei, quoniam
in te confidit anima mea.* Iterum atque iterum miseri-
cordiam Dei postulat, & magna confidentia se
preditum, ad eius consecutionem profecturum. Op-
portuno sane tempore, & congruo ordine mi-
sericordiam petit a Deo, eo videlicet tempore,
quo ipse in inimicum misericors extiterat, &
hoc ipso quod ille exhibet hosti, confiden-
tia magnam concipit, quod Deus se ipsum mi-
sericorditer erga illum sit exhibendus. Nunc, in-
quit, in te confidit anima, nunc magna sum con-
fidentia peditus, de misericordia tua obti-
nenda, fiducia magna erit cor a summo Deo, elemo-
syna dicebat sanctus Tobias) omnibus facientibus.
Est elemosyna opus misericordiae, & qui
eam prestat, se ipsum disponit ad miseri-
cordiam consequendam; at excellentius opus est, mi-
sericordia erga inimicos, cum eis copateris,
eis propter Deum parcis, quos posses perde-
re. Adhuc tale opus insignem confidentiam pre-
stat, meritoque qui inimico remittit offensam,
clamare potest ad Deum: *Miserere mei Deus,
miserere mei, quoniam in te confidit anima
mea.* Tu dixisti; *Dimittite & dimittimini, date &
dabitur vobis, in qua mensura mensi fueritis, reme-
tietur & vobis.* Fecimus quod iussisti, redde
quod promissisti.

*§. 18. Quinto, hoc preceptum ad
honorem conducit, quamuis pos-
set Christus iuste iubere illum
contemnere, quem David va-
nitatem iudicauit.*

EGO autem dico vobis: Diligite ini-
micos vestros. Ex his eisdem ver-
bis, quibus CHRISTVS hoc
mandatum proponit, mani-
feste explicari potest & de-
monstrari, preceptum istud etiam esse hono-
rificum. Hocque est maxime expendendum:
nam maior difficultas, quae homines ab eius
observatione diuertit, est credere, ei qui
hoc preceptum seruaturus est, oportet de-
ponere & exuere honorem: quia enim, qui non
vindicat iniuriam, omnes reputant sine ho-
nore, qui nec hominis nomen, sed potius
gallinae aut leporis mereatur. Antequam, ta-
men hoc, quod proposui demonstrare, dico
primo; honorem non tanti esse ponderis, ut
propter illum debeat homo vel minimum
Dei preceptum transgredi: quanto magis
preceptum dilectionis, quod est supremum
& fundamentale. Quod enim honorem mun-
dus reputat, nihil est aliud, quam leuissima
quedam vanitas. Huiusque rei consideratio,
ut S. Basilii expendit, magnam solacium ac-
tulit David, in illa famigeratissima occasio-
ne, qua Semei contra illum stetit. Quam-
enim tunc mente versaret, & intra se passus
fuerit, & quomodo patienter tam graues per-
tulerit contumelias, expressit ipse psalmo tri-
gesimo octauo, quem propter hoc institutum
edidisse docet Basilii, eius argumentum ex-
ponens, cui titulum praefixit David, *Pro Idithun*:
nec immerito; quamuis enim Idithun
fuerit homo quidam (inquit Augustinus) sed
hoc nomen significat idem, ac transiliens eos, ut
hic psalmus editus intelligatur, pro ijs, qui
terrena & caduca huius vitae, mente transi-
liunt & transcendunt, & ad coelestia rapiun-
tur. Insurrexit ergo contra David Absalom fi-
lius eius, & in tantum discrimine illum addu-
xit, ut coactus fuerit a facie eius fugiens egre-
di Ierusalem. Arripiens autem iter intelligens
se merito hoc pati pro peccatis suis, statuit
in corde suo patienter omnia sustinere, custo-
diens se ipsum, ne per impatientiam opere
vel verbo delinqueret. Dixi inquit, *custodia
vias meas, adeo, ut non solum opere, sed nec
delinquam in lingua mea.* Et vere necessarium
fuit renouare hoc propositum in itinere, na-
dura se obtulit occasio, quod peccator co-

§. 145.

Hom. 10. do-
ira.

1. Reg. 16.

Schol. in
Psalm. 38.

in Psalm. 38.

¶ 146.

tra me constitit. Posui ori meo custodiam, cum cõsisteres peccator aduersum me. De Semei loquitur: nec dicit, inquit August. sistit ad me, sed constitit aduersum me: nec enim leuiter, aut transcursum egit cõtra David; sed firmum se constituit, horrendis conuitijs & contumelijs, inuõ & lapidibus impetens, quem egregiè descripsit Spiritus sanctus, nos inducens, vt oculos ad eum contemplandum conuertamus. Venit, inquit, Rex David vsq; Bahurim & ecce egrediebatur inde vir de cognatione domus Saul & maledicebat, mittebat què lapides contra David, & cõtra vniuersos seruos regis, & ita loquebatur: Egredere, egredere, vir sanguinum, & vir Belial: reddidit tibi dominus vniuersum sanguinem domus Saul, quoniã inuasisti regnum pro eo, & dedit dominus regnũ in manu Absalom filij sui, & ecce premunt te mala tua, quoniam vir sanguinũ es. Omnia verba singularem cõtinent malitiã, & eorum pondus expendens David, in graui se vidit occasione positum; & ne à proposito deficeret, nõ ignorans faciles lingue lapsus, tunc posui, inquit, ori meo custodiã: metaphora sumpta ab eo, qui timet ne aliquis, qui clausus tenetur, egrediatur: nouiter enim ostium firmat, nouis vectib' roborat, ne qui intus vim agit, praualeat, & impetu egrediatur. Obmutui ergo, & filii à bonis, & dolor meus renouatus est: concaluit cor meũ intra me, & in meditatione mea exardescit ignis, aut exarsit ignis. Quid agebat David, consistente peccatore illo cõtra eũ? Obmutui, inquit, & humiliatus sum coram Deo, intelligens iustè me pro peccatis affligi; & ita continui me ipsum, vt nõ solum nõ proferrem contra eũ verba mala, similia ijs, quæ dicebat ille: sed & filii à bonis, quibus iustè poterã eum reprehendere, & increpare (eram enim rex, qui iure contra eum me poteram conuertere) ne ab his incipiens, ad illa venirem. Duo tamẽ intra me sensi. Primò namq; dolor meus, quẽ filius meus contra me insurgens intulit, renouatus est, videns etiam à vili mancipio me esse despectũ. Secundò, multa intra me ipsum, magnaq; surrexit conturbatio. Cœpit enim cor incallescere & accendi, ab innata humanæ carni impatientia & sensu, & in anxia sollicitaq; meditatione positus spiritus meus, quasi ardenti igne æstuabat; & tanto magis accendebatur, quanto magis ora occludebam, per quæ ille posset spirare. In magna propterea conflictatione & conturbatione positus eram: ignis enim clausus egredi nitebatur, ego illũ comprimere procurabam. Quid agerẽ, quomẽ verterem, ignorans; tandem ad cõmune tribulationum refugium Deum ipsum, me conuerti, linguamq; meam solui, nõ vt con-

tra Semei aliquid proferre; sed vt à Deo peterem, vt finem diebus meis imponeret, dicens ad eum: Notum fac mihi domine finẽ meũ, & numerum dierum meorũ quis est, vt sciam, quid desit mihi: ecce mensurabiles posuisti dies meos. Loquitur metaphora sumpta ab eo, qui dura seruitute pressus affligitur, & magno dolore commotus incipit inquirere: Quãto tempore hoc perdurare debet? si enim cito finis non imponitur, non subsunt vires, ad tantum onus portandũ: nec enim mihi ferrea sunt aut ærea vires, nam substantia mea tanquam nihilum ante te: id est, tu qui me nosti, scis, totum meum robur & firmitatem esse, tanquã nihilum. Hæc quidem dum pateretur David, factus est Idithun, nam mortalia transfiliuit, inquit Augustinus, dicens: Veruntamẽ vniuersa vanitas, omnis homo viuens: Veruntamẽ in imagine pertransiit homo, sed & frustra conturbatur. Non ineptè quidam hæc Davidis verba accipiunt, quasi velit probare omnia, quæ sunt in mundo esse vana, ex vanitate hominis. Homo enim quicunq; sit, vanitas est, & vana quædam, nullam tenens firmitatẽ, similis nuci vanæ, quæ exterius visa, videtur dulce nucleum continere, cum tamẽ ad eius interiora peruenitur, inuenitur reuera nihil includere, & idẽ dicitur vana: sic est omnis homo viuens, cuius vita potius est picta, quã vera, cuius diuitiæ potius sunt secundum apparentiam, quam secundum rem. Si autem homo ipse vanitas est, necessariò dicendum est, vanitatẽ esse omnia alia, quæ ei accidunt, & circa illum eueniunt; nec enim maiorem firmitatem habent accidentia, quã substantia, qua sustentatur; sicut nec paries firmitior esse potest fundamento, cui innixus subsistit: si homo ipse vanitas est, quid erunt diuitiæ? quid delitiæ? quid honores? quæ omnia multo sũt ipso homine inferiora: & si vana sunt omnia, frustra igitur homo propter illa cõturbatur, quæ potius tanquam vana cõtēnere debet. Hæc cõmunis explicatio: sed aliquid altius quantum existimo voluit David indicare. In hebræo in medio versus habetur dictio illa *Selah*, quam alibi diximus, secundum litteram indicare eleuandam vocẽ à cantoribus, quando ad illum punctũ perueniebant: secundum autem spiritum significare eleuationem animæ & mentis. Veruntamen vniuersa vanitas omnis homo viuens, *Selah*: Veruntamen in imagine pertransiit homo, sed & frustra conturbatur. Expẽde illud Omnis homo viuens, nec enim absolutẽ omnis homo dixit; quia oculos conuertit ad hominẽ non quomodocunq; sed bonis omnibus huius vitæ cumulatum, salute, diuitijs delitijs honore, &c. & idẽ Pagninus vertit, Omnis homo stas:

¶ 147.

סלה

stare

stare enim dicitur homo, qui ijs omnib' bonis fruatur. Hic talis homo, & omnia talia bona, sunt vana; propterea quod homo illis repletus, pertranlit in imagine. Imago fit & depingitur ad aliquid representandū, quod reuera illa in seipsa non habet: ideoq; vana dici potest: sicut nux vana dicitur, quæ exterius videtur continere nucleum, quæ reuera non continet. Imago canis verbi gratia, videtur continere canem currentem, & leporem fugientem, & hominem buccina sonantem: & tamē reuera interius nihil horū continet, sed in sola apparētia. Deus dedit homini bona ista, per quæ ille vivere, & stare dicitur: vt essent tanquam imagines futurorum bonorū; per quæ ille tanquam per quādam imaginē futura bona contempleretur. Ad hoc dedit vitam hanc mortālē, vt ad immortalē erigat animum: ad hoc dedit diuitias trāsitorias, vt cœlestes diuitias nunquā transeuntes, cōtempletur: ad hoc honorem istum caducum, vt illum quo sanctos in cœlo coronabit Deus, consideret. Hæc itaq; tantum sunt quædam imagines vanæ, nihil continentes nisi externam apparentiā, quæ propterea citò corruēt: tantum sunt quædā vmbre, quæ subito transibunt. Sicuti ergo dixit Paulus, quod omnia illa antiquitus à Deo in lege ordinata, transierunt, & facta sunt in figura: quia in se nihil verē continebant gratiæ aut boni, sed solummodo disposita erant, vt verum bonum repræsenterent; similiter etiam, quod antiqua lex, vmbra habebat futurorum bonorum, nō ipsa bona, quia in se nihil erat, sed totū suum esse in eo erat, quod futura bona Euāgelicę legis significaret: ita bona ista omnia terrena, quæ omnia sub nomine, hominis stantis, David voluit intelligere, facta sunt in figuram & imaginem illorum bonorum, quæ speramus. Egregiē ergo David verum se exhibuit Idithun, idest, trāsilientem, & transcendētem, & benē posuit Selah, signum eleuationis, eleuans mentē ex terrenis ad cœlestia, ex vmbra ad corpus, ex figura & imagine ad rem figuratam & significatam: sicut antiqui Patres vidētes quæ fiebant in antiqua lege, transiliebant & transcendebant ad ea, quæ futura erant in noua, & illa parum estimabant; ad hæc autē toto ferebantur spiritu & corde. Inde q; tandem intulit: Sed & frustra cōturbatur: quasi dicens: Si diuitiæ, delitiæ, honoresq; mundi, tantum sunt imagines & figuræ futurorum bonorū, non ipsa bona; vanē ergo & insipienter homo propter hæc cōturbatur, cōmouetur, inflammatur. Vanē cōturbarentur duces, si contenderent propter quandam figuram ciuitatis illius, ad quam comparādā toto

agmine procedūt. Ridiculi essent accipitres, si cōtenderet inter se propter perdicem depictam, aut propter perdicis figuram. Irrisoriē cōmouerentur canes, si se inuicem morderent, propter leporem depictū, aut propter figurā leporis. Vanē pueri inter se corrigerentur, si propter vmbra pomi aut pyri commouerentur. Quasi ergo se ipsam cōturbatum propter contumelias & conuitia Semei corrigens David, vanam ipsemet intelligit suam cōturbationem, cōtempitoq; & spreto honore terreno, totū se cōtulit ad honorem firmū, verum, & stabilem; desiderandum; & contemptis terrenis bonis tanquam vanis & vmbaticis, ad cœlestia bona animum eleuauit, dicens: *Et nunc quæ est expectatio mea, nonne dominus? & substantia mea apud se est.* Idest: Quid mea refert, quod Semei loquatur, & honorē meum deturpet, imò & laceret? quid interest, quod quis vmbra pomi discindat, & vmbra arboris hac illacq; agens, dilacerare contendat? vmbra honoris tāgit, nam honorē verum nullatenus potest contingere; quia hic apud Deū est, substantia mea, idest, bonū omne meū, verus honor meus, apud se est. Egregiē David discurret: non mirū quia erat diuina luce illustratus. Refert Origines, illos philosophos Anaxarchum & Epictetū, perpetuō in ore habuisse, nequaquam hominem cōturbandū propter ea, quæ egit inimicus, qui tantū corporis bona ledere poterat, nō animę: & idē esse propter ea cōturbari, ac si turbaretur aliquis in magno palatio existēs, quod quis parietes illius cōtingeret, qui nihil eorum, quæ intra continentur, vel leuiter attingere valeret. Quam rationē sæpe expendit Chrysostom' & Basilii, & alij sancti Patres: quæ de causa dixit Deus ad Iob, quod diabolus contra illum agens, paleas tantūmodo absumit, de quib' alibi. Obseruat D. Thomas, rectē Paulū agentē de Alexandro illo grario, de quo supra, quæ non minus cōtra se agētem sentiebat, quam David ipsum Semei, dixisse: *Alexander ararius, multa mala ostēdit mihi:* non dicit, fecit, sed ostendit: nam impij non possunt, ea quæ absolutē mala sunt, inferre iustis; nam malū est, quod priuat bono, impius nō potest bona spiritualia auferre, quæ absolutē bona sunt. Ostēdit ergo mala, quia tota eius persecutio ad hoc peruenit, quod ostendit animum suum, quo volebat multa mala mihi inferre; sed nō potuit, nisi vmbra malorum. Hæc David altiori spiritu quā philosophi, & eodem quo Paulus, transiliēs terrena dicere potuit, qui beatū vocat alibi illum, qui seipsum similiter exhibet Idithun, & trāsilientem aut transcendētem terrena:

149.

Lib. 7. cont. Celsum.

In cap. 4. 1. Epistolę ad Tim. 1 c. 3.

Plat. 39. 5. Beatus, inquit, cuius est nomen domini spes eius, & non respexit in vanitates & insatias falsas: id est, qui ita respexit hæc bona, ut intelligeret illa non esse vera, sed umbratica, non plena, sed inania & vana, non rata & firma, sed tantum figurata. Vtinam talis esses, qui ita ad superna elenatus, solū Deum, spem tuam reponeres: aut si nondum cū Dauide transcendere didicisti, saltem cū Poeta rebus seculi perpensis diceres: O curas hominum, quantum est in rebus inane. Attēde, bona ista esse transitoria ad modum umbræ, quæ deficiente sole deficiunt & euanescent. Caue ne honorē terrenū diligēs, finito die huius vite euanescentē, deplores sicuti illi, qui in inferno positi plorantes dicunt: *Quid nobis profuit superbia?* In græco, periphania, id est fastus, audacia, insolentia, ostentatio: *transierūt omnia illa tanquam umbra.* Ita accidit Imperatoribus illis famigeratissimis, ita antiquis illis Monarchis, qui nihil magis, quam honorē curarunt. *Vbi sunt principes gentium, & qui cū aibus cæli ludūt, &c. exterminati sunt, & ad inferos descenderunt.* Non igitur mirum esset, si Christus præciperet, ut honorē terrenū contemneres, qui paruz, debilis, imō & nullius est substantiæ, ut honorē æternū comparares: sicut præcipit vitam istam tot erumnis plenā contemnere, ut cœlestē adipiscamur.

5. 21. Causam honoris tantum profert homo, ne Deo obsequatur, cū ad vocē demonis, mundi & carnis illum profundat, ut dixit Ieremias.

150.

Dico secundò, mirū esse, quod tantummodo cures honorē, quando se tibi offert aliquid in Dei obsequium agendum. Honorē tuū opponis, ne id facias, quod Deus præcepit? Vtinam illū opponeres, quādo diabolus te ad aliquid agendum incitat, quod facere non potes, nisi totum tuū honorē pessundes. Tu, qui ut tuæ auaritiæ satisfacias, non soluis quod debes; qua de causa in ore omnium tāquam miser & iniustus versaris: honorē ne curas? tu, qui ut tuam expleas concupiscentiā, mulierculæ vili te subijcis, quæ te tuāq; omnia perdit: honorē niteris conseruare? Mirū est, quam vilia, & contra honorē suum opera homines etiam in summo loco constituti faciant, ut suis cupiditatibus obtēperent. Mag-
nus est Rex in potestate sua, inquit Esdras, quo-

nam omnes regiones verentur tangere eum. Videbā tamen Apemēn filiam Bezacis mirifici, concubinā regis, sedentē iuxta regem ad dexteram, & auferentem diadema de capite eius, & imponentem sibi, & palmis cedebat regem de sinistra manu. & super hæc aperto ore intuebatur eam, & si arriserit ei, ridet; nā si indignata ei fuerit, blanditur, donec reconcilietur in gratiā. Quotnam, ut ipsemet Esdras dicit, propter mulieres amētes fiunt, & serui facti sunt propter illas? Quotnam principes, suæ concupiscentiæ obtēperantes, deposito virili habitu & armis, muliebri induti arrepto fūlo & colu, nentes inter mulieres sederunt? Facile ergo homo pro quacūq; re, ad quam diabolus excitās appetitum, inducit, honorē totum profundat: & in multis id exequi videmus, quod dixit Prophetā: *Oliuam vberem, pulchram, fructiferam, speciosam, vocauit dominus nomen tuum: ad vocem loquelæ, grandis exarsit ignis in ea, & combusta sunt fruteta eius, & dominus exercituum, qui plantauit te, locutus est super te malum.* Id namq; in primis in omnium communi parente videre licet, quem Deus in honore cōstituit, & plantauit tanquam oliuam pulchram, fructiferam, speciosam; ad vocem tamē simplicem diaboli excitantis eius concupiscentiā, grandis ignis exarsit, ac succensus est. Grandem ignem vocat, peccatum contra Deū, per quod diabolo se subiecit. Tam grandis est iste ignis, ut totus ignis inferni non ei sit æqualis, quippe cū per illum solum, non ad plenam æqualitatem puniretur. Hic ignis ardens, consumpsit fruteta eius, id est, honorē & pulchritudinem: *cū enim homo esset in honore, non intellexit, comparatus est iumentis, & similis factus est illis:* eo ipso quod loquelæ vocem audiuit, nec honorē opposuit, nec honoris seruandi cura illum continuit; sed totū profudit. Id ipsum quotidie videre possumus: conspicias enim hominem nobilem, diuitem, honore fulgentem; in quo ad vocē mulierculæ aut diaboli excitantis eius appetitum, accenditur ignis, quo succensus amittit diuitias, salutem, honorē, & venit in omnium contemptum. Hocq; est, quod Dei irā contra nos irritat. *Et dominus exercituum inquit, qui plantauit te, locutus est super te malum:* conqueri enim iustissime potest, quod quæ ille tibi cōcessit, profundas, & honorē, quæ tibi dedit, pessundes, ad vocē demonis tibi loquentis: & tamen ad illius præceptum & clamorem, statim te opponis, tuum honorē proferēs & causans. Loquitur Deus ad hoc institutum clamās: *Ne des alienis honorē tuum, id est, honorē tuum æstima, & magnifico; ne illum expendas in obsequiū ali-*

Iere. 17. 16

Psal 48. 13

Prou. 5. 9

honorum.

honorum, quem tibi Deus dedit, ut cum honore illi seruias; & tamen illū toto pectore profundis, cū aliquid precipit alienis, idest, diaboli, aut carnalis appetitus, quem peregrinū vocauit Nathan, & Deo ipsi totius honoris authori aliquid precipienti, te opponis, dicens: te illud seruare non posse, ne honorem tuum amittas aut perdas.

2. Reg. 12. 4.

§. 22. Parcere inimico verū inducit honorem. Quis iste sit, et unde procedat, Deus explicare voluit contra homines, veri honoris iniquos aestimatores.

§ 151.

Deut. 4. 5.

Hom. 19. ad populum.

Dico tandem, hoc præceptum non esse contra hominis honorem, sed potius ad illius promotionem & augmentū. Id quod ex ipsis CHRISTI Domini, verbis infero. Statuo enim tanquam præmissam primam, quod ideò Deus leges fert, & præcepta mandat, ut per illorum obseruantia homines reddantur illustres, splendidi, summoq; honore habiti. Quod egregie Moyses protestatus est, quando morti proximus, voluit inducere populū ad legis obseruationē. Scitis, quod docuerim vos præcepta atq; iustitias, sicut mandauit mihi dominus Deus, sic facietis ea, & obseruabitis, & implebitis opere, ut dicat populi qui, viderint vos illa seruantes: *En populus sapiens & intelligens, gens magna, idest, magnificēda, & summē aestimāda*: Pagninus transtulit: *Tantum populus sapiens, & intelligens, gens magna ista*. Nō potest aliquis populus ad maiorem honorem peruenire, quā ut de illo dicatur, verē illum solummodo dici posse sapientem & intelligentē, & quod eximia & maxima aestimatione dignus sit. Leges igitur fert Deus, quarum obseruatia, supremū inducit honorem. Huic principio suppone CHRISTI verba, quibus fatetur, se qui Deus est, legem de diligendis inimicis ferre. Ex ijs euidenter inferes, illā nō posse esse contra honorem, sed potius ut qui videant populum illam obseruantem, dicant: *Iste solummodo est populus sapiens, intelligēs, & suprema aestimatione dignus*. Et vere, inquit Chrysostomus, ad hoc institutum, Deus id mandat quod facit homines gloriosos: diabolus verò, ea quæ confundunt, pudoremq; inducunt. Hoc autē ita esse varijs rationibus possumus demonstrare. Prima, ex ipsamet natura & ratione honoris. Quid est honor? est clara notitia cū laude. Ita illū

diffiniuit D. Thomas ex Aristotele. Quæ definitio quadrat cōmuni loquēdi phraſi, quā dicimus, honorem esse, bonum quendā odorem, aut fragrantem fumū apud gentes: metaphora sumpta ab area, floribus odoriferis plena, quos dum vētus hac illacq; trahit & mouet, eorum odorem ad nares circumstantium defert: qui propterea illam laudat; & etiā à thymiamate, aut massula odorifera, quæ ex varijs aromatibus composita, fumū emittit, quo allecti qui adsunt, eā commendant. Ita cū homo tanquam quidam hortus, multarum virtutū flores continet, quā dū humanæ linguae aura, aut concitatus ventus per locutionem cōmonet; gratus odor audientes recreat, qui in laudem illius prorumpunt. Hęc laus, quæ ex cognitione & notitia aut perceptione virtutū procedit, honor est. Similiter, cū vita alicuius tanquā massa thymiamatis ex varijs virtutū actibus cōposita, locutionis aut cōuersationis igne accenditur, spirat fragrantem fumū, quem percipientes, illum laudibus efferunt. Est igitur honor, quidam bonus odor aut fragrans fumus, ex suaueolētib; floribus & aromatibus virtutum procedens & cōsurgens, cū laude. Ex his infero primò, nullum posse, verum honorem tenere, nisi qui virtutibus præstat, & propter actus virtutum: hi namq; solummodo sunt, qui suauem odorem spirant, & fragrantem fumum emittunt. Qui enim varijs traditus est, potius foetidū odorem, & putorem emittit, qualis ex foetidis & putidis herbis, aut rebus corruptis, solet consurgere. Hoc adeò certū est, ut ex eo Romani, (sicut egregie prosequitur Augustinus) tam diligenti cura procurarint virtutibus moribus excellere, fide ad homines, religione (quā veram credebant) ad omnes deos, clementia ad subditos, iustitia ad nocentes, circa quæ ipse Augustinus late discurret; quia cupidissimi erant honoris & gloriæ: & naturali lumine intelligebāt, se nullatenus per aliud medium, nisi per actus virtutū, posse honorem in toto orbe terrarum consequi. Quæ etiam de causa, ut ipsemet August. tradit, Cicero in libris, quos de republica scripsit, loquens de principe ciuitatis instituēdo, docuit, illum alendum esse gloria, idest, appetitu honoris, huncq; inferendum pectori eius: hoc enim ipso ad virtutes omnes erit inductus, sine quibus nemine posse verū honorem consequi, est omnibus notum. Infero secundo, eos solummodo verū honorem tenere, & sequi, qui diuinā legem seruāt: nā ij solummodo sunt, qui virtutibus præstant, similes horto diuinæ Sponsæ, cuius flores volebat austri & aquilonis flatibus agitari, ut

1. 2. q. 1. art. 2. & 3. cont. gent. c. 28.

§ 152.

Lib. 1. de Ciuit. à c. 12. & deinceps.

Cap. 18.

Cap. 13.

eorum

Rom. 2. 13.

Eccle. 17. 6.

Lib. 2. in Lu-
cam.

Sap. 2. 22.

Sap. 4. 19.

J 153.

eorum aromata fluere. Hinc Apostolus postquam dixit, quidnam ex vitiosis actibus sequatur, tribulatio scilicet & angustia, subdit: *Gloria autem, honor, & pax, omni operanti bonum*: id consequitur ad operationem boni. Quod & Spiritus sanctus prædixerat: *Si sequaris inquit, iustitiam, apprehendes illam, & indues quasi poderis honoris*. Poderis, est vestimentum, totum corpus operiens, à collo vsq; ad talos; aut talaris quædam tunica: iustitia autem, ut dixit Ambrosius, vniuersalis est virtus: qui vndiq; virtutem facit, vndiq; honore circumdatus & vestitus euadet. Ex his inferes tertio, quomodo debeas verum honorem examinare: hæc enim est impiorum stultitia, qui nec iudicauerunt honorem animarum sanctarum, & facti sunt honoris, iniqui, & prauis æstimatores, qui quod in dedecus cedit, honorem reputauerunt, & verum honorem quem tenent anime sancte, tanquam aree odoriferis floribus plenæ, æstimauerunt dedecus. Illi potius sunt, qui omni honore carent, & ita erunt decedentes sine honore, & in contumelia inter mortuos in perpetuum. Hinc procedamus, ut videamus, quomodo præceptum dilectionis inimicorum, sit in honorem & nullo modo in dedecus. Considera & statue duos, vnum, qui hoc præceptum seruans, inimicum diligit, ei propter Deum parcat, & beneficit: alterum, qui vindicandis iniurijs totum se tradidit: vide, vbi sint virtutes, & vbi vitia. Ille siquidem se exhibet quasi hortum varijs odoriferis floribus, & aromatibus plenum, in quo reperitur obedientia ad Deum, humilitas, patientia, mansuetudo, fides, qua credit Deo præcipienti spes, qua sperat in Deo promittente, charitas in Deum & proximum; nam inimicum diligit propter Deum. Vide, qualis erat beatus Stephanus pro inimicis orans, in quo omnes virtutes fragrantissimum spirabant odorem. Vide Paulum qualis erat, qui cupiens anathema fieri pro ijs, qui eius sitiebant cruorem, se ipsum exhibuit pratum omnibus floribus ornatissimum. At qui vindictam sequitur, se ipsum præstat sterquilinum quoddam, vbi putres herbe & fætidum cænum locantur, qui redundat inobedientia ad Deum, iracundia, maledicentia, furore, & odio in proximum: est in eo contemptus Dei, & eius diuine legis, & iniqua rerum æstinatio. Considera Saulem insequentem Dauidem, qui omni vitio repletus, se ipsum exhibuit diaboli habitaculum. Sicut ergo ex isto non potest nisi foetor procedere intolerabilis; ita ex illo non potest nisi bonus fragrantissimusq; odor spirari. Iuxta hanc regulam debet vir fidelis & catholicus de honore & dedecore, de ho-

norificis & inhonorificis rebus, iudicare. Quod & Spiritus sanctus longo sermone prosecutus est, qui non solum non nos obligat, ut verum honorem profundamus; sed potius iubet, ut illum diligentissima cura procuremus & seruemus. Curam inquit, habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quam nulli thesauri pretiosi & magni. Etenim hi, cum vita finiuntur, honor autem verus in perpetuum durat: ideo subdit: *Bona vita numerus dierum*, id est, quæ iuxta communem locutionem, vitam faciunt bonam, lætam, splendidam, sub breui numero dierum continentur: bonum autem permanebit in æt. Hoc videre licet in seculi diuitibus, quorum diuitiarum cum vita fuerunt terminate: at viri excellentes, qui egregio fulserunt honore, perpetuo illum in omnium notitia retinent. Quoniam autem statim inquirere possumus, quid nobis agendum sit, ut bonum nomen aut verum honorem possideamus: id, inquit, age, quod tibi verecundiam non inferat: sunt enim quædam, quæ dum aguntur, verecundiam inducunt & pudorem, alia autem honorem. Quoniam verò multa sunt, quæ aliquibus verecundiam inferunt, quæ verè eam inducere non debent, aggreditur ex professo nos docere, quænam sunt, à quibus verecundiam debemus concipere; quænam etiam, à quibus non solum verecundia non sit concipienda, sed honorifica & gloriosa sunt reputanda. Verumtamen inquit, reueremini ab ijs, quæ procedunt de ore meo; non est enim bonum omnem reuerentiam obseruare, & non omnia omnibus bene placeant in se. Diuersa sunt hominum iudicia; quidam confunduntur ab ijs, ex quibus honorari deberent; ut illi, qui CHRISTVM confiteri verecundabantur, propter homines. Quidam honorantur in ijs, ex quibus confundendi essent, sicuti qui gloriantur, cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Vult ergo Deus dicere: Ad bonum nomen retinendum & conseruandum, oportet ea facere, quæ non verecundiam ingenerent, non quancunque; sed iustam: sunt enim quidam, iniqui rerum æstimatores, qui de quibus verecundari oporteret, gloriatur, nec quæ secundum rectam fidem placere illis deberent, placet. Hac occasione, primò enumerat, quænam sunt, quæ verecundiam verè inducere possunt, & decem & septem res tales iudicat. Erubescite inquit primò, à patre & matre de fornicatione, ita erubescite de carnalibus vitijs, ut etiam coram patre & matre, qui tibi sunt magis familiares, propter illa confundaris. Secundo à presidente & à potente de mendacio. Erubescite mendacium coram iudice & potente. Tertio, à Principe & iudice de delicto: Erubescite te negligentem exhibere in

Eccle. 41. 1

J 154

ijs, quę tibi à principe vel iudice sunt commedata. Quarto, à synagoga & plebe de iniquitate: Erubescere à peccato & iniquitate, quę civitati iā est nota. Quinto, à socio & inimico de iniustitia: Erubescere facere aliquid iniustū, etiā pro amico. Sexto, de furto, de virtute Dei & testamento: Erubescere de furto, quod est contra Dei præceptū & ordinationem. Septimo, de discubitu in panibus: Erubescere esse voracem & gulę deditū. Octavo, ab offuscatione dati & accepti: Erubescere ingrātū te exhibere ei, qui tibi aliquid dedit, quod ab illo accepisti & illius liberalitatē procurās offuscare: aut erubescere secreto accipere munera, quę te corrūpant. Nono, à salutātibz de silentio: Erubescere nō resalutare, qui te salutavit, aut verius nō referre gratiā ei, qui in te fuit beneficus. Decimo, à respectu mulieris fornicarię: Erubescere oculos sublimes, quos in mulierē vilē cōijcis. Undecimo, ab aversione vultus cognati: Erubescere, nolle respicere, aut averfari cognatū tuū, quē vides pauperē. Duodecimo: ab auferendo partē & nō restituendo: Erubescere, qui iudex factus, tulisti partē ab eo, cui illā dare debebas, & non restituis illi damnum illatū. Tertio decimo, ne respicias mulierē alieni viri: Erubescere oculos figere in muliere aliena; hoc enim iniustū est. Decimo quarto, ne scruteris ancillā eius: Erubescere sollicitare ancillā mulieris alienius, aut illā tāquā mediū velle cōstituerē ad dominā pervertendā. Decimo quinto, ab amittendo de sermone improprio: Erubescere impropere amico, id ē ei dedisti. Decimo sexto, ne duplices sermonem auditis: Erubescere, referre quod audisti de proximo tuo, addēs tu aliquid de tuo. Decimo septimo, de revelatione sermonis absconditi: Erubescere, revelare secretū, quod tibi commissum est. Hęc omnia erubescere, quę verā inducūt verecundiā & pudorē; quę si vitaveris, eris vere sine confusione, & invenies gratiā in conspectu omnium hominū. Ecce quę dedecus inducūt, honorem verō auferunt. Quę nā sunt, propter quę non debet homo corundi, aut verecundari, sed potius tanquā honorifica habere? Illa statim Spiritus subintert: *Ne pro his confundaris, & ne accipias personā, ut delinquas.* Quę subijciā talia sunt, pro quibus corundi, aut verecundari non debes, nec curare, quid iste aut ille in cōtrarium dicat, aut sentiat. Primo, de lege altissimi & testamento. Hoc primū fundamētū est: Nō erubescere debes, servans legē altissimi, & eius testamētū. Secūdo, de iudicio iustificare impiū. Non erubescas cōdemnare impiū & peccatorē, & dicere esse malum, quod reuera malū est. *Veni enim qui dicis malū bonū, & bonū malū.* Hęc ergo & alia ibi Spiritus sanctus prosequitur, sed quę diximus, nostro sufficiūt instituto.

Nō dico tibi, ut honorē pessumdes, sed potius curam habe de bono nomine, ait dominus. Quomodo (inquies) id agere debeo? Respondet Deus: Nō faciendo aliquid, quod erubescere possis: facere autem, quod Deus præcipit, non debes erubescere. Erubescere tot ac tanta faciens, quę tibi diabolus suggessit, quod carnalibus sis deditus, mendacia loquaris, quod quę agere debuisti, neglexisti, quod publicus peccator haberis, quod iniustitias mille committis, ut amicis subuenias, &c: non tamen erubescere debes de observātia mandatorū Dei, neq; de cōdemnādo malū tāquā malū. Quæro enim ego à te: Diligere inimicū & ei parcere, bonum ne est, an malū? si hoc dicas, te infidelē cōprobabis; si illud affirmes, ne cōfundaris dicere bonū, quod bonū est, & profiteri honorificū, quod verē honorificū est. Confunditur ne gētilis aliquis de observātia eorū, quę dii sui suę fidei hominibz præcipiebāt, quāvis illa essent summo pudore & verecundia digna, ut S. Augustinus annotavit? Verecundatur ne Mahumetanus, præcepta impiæ alchorani servare, quāvis illa multa cōtineāt immūda, obscena, & quę sunt cōtra rationē? Deplorādā B. Chrysostomus, Christianorū infelicē sortē demonstrat, qui nō solum non observāt Dei legē & testamētū, sed honorificū ducūt eā trāsgredi, & inhonorificū & cōtemptibile, eā servare. Lugendū enim est, inquit, & verē lugendū, præsentis vitę tēpus, in quo tantū malorū labē, tātaq; videm⁹ quotidie flagitia cumulari, quę si velis cōsiderare per singula, numquam poteris à lacrymis tēperare. Etenim si quis extrinsecus videretur decumq; adesset, & præceptorum CHRISTI ac nostrę conversationis confusionē ac perturbationem videret, nescio si alios magis villos quā nos, inimicos esse & cōtrarios præceptorū CHRISTI iudicaret, & quasi qui studiū quoddā habuerimus, cōtraria in omnibus gerere, quę ille mādavit. Id quod etiā alibi prosequitur, de quibus alio in loco dicemus. Ne igitur cōfundaris de lege altissimi & testamēto. Nō potest homo, ad inferiorem statum pervenire, quā ad eū, quo servare legem Dei & testamentum, reputet rem verecundia & pudore dignam.

S. 23. Qui parcat inimico suprema fortitudine præstat, et Deus potentiam suā parcendo demonstrat, ut annotant Moyses, David, Sapiens, Paulus, &c.

Libro. 1. de cōpne. cor. dis ad Demetrium.

Lib. 3. cont. vitupera. vit. monal.

156.

DE I N D E hoc ipsum ex alia ratione demōstro. Tota ratio, propter quam homines iudicant inhonorificum, vindictā inimico non inferre, est; quia qui ab illa se continet, hoc ipso se exhibet infirmum, vilem, debilem, ac timidum, simili gallinæ aut lepori, aut alijs infirmis animalibus, quæ non se conuertunt in lædentē, quia non audent. Eo enim modo de homine secundum rationem agere debente, iudicatur, atq; de animalibus, quæ passionis impetu feruntur, in quibus si læsum fuerit lædente potentius, cōtra illud in sui vindictam se conuertit; sin minus, se ipsum cōtrahit, suam debilitatem & alterius fortitudinem hoc ipso manifestans. Cæterum hoc falsum esse, euidenter conuincunt sancti Patres, demonstrantes eū, qui patienter offensas fert, fortiozem esse illo, qui eis vindicandis se totum tradit: idq; conuincunt ex illo: *Melior est patiens viro forti, & qui dominatur animo suo, expugnatore vrbiū.* In supremo honoris culmine constituit eum, qui patienter iniurias tolerat, præponens illum viro forti: ex omnibus enim virtutibus corporis, fortitudo maximā habet laudem, & supremū honorem apud omnes; nulli enim magis celebrantur, quā in bello præclari duces, qui hostes vicerunt, vrbes & prouincias subiugarunt: quo tamen præstantior & honoratior est patiens, qui iram vincit, & impetum spiritus sui moderatur. Quæ sententia multis modis potest fieri manifesta. Primò, ex doctrina Augustini, Chrysostomi & Gregorij, qui considerant, cum homo, qui iniuriam accepit ab inimico, ira feruente cōtra illum commouetur, non esse inimicum qui præcipue illum vexat, aut contra eum agit, sed passionem iracundiæ in semetipso excitatam. Et certè quā fortis sit passio aliqua contra hominem, satis experientia docente intelligimus, videntes multos, qui validas quidem hostium externas prostrauerunt acies, non tamen potuerunt vincere passionem interius contra ipsos agentem. Samson, qui tot Philisthæorum cuneos facile vicit, ad gēua mulieris victus remansit, non quidem superatus ab illa, quæ infirma erat mulier, sed à propria concupiscentia, quæ validos fortesq; deiectos tenere solet. Daud qui tot inimicorum exercitus prostravit, cecidit deuictus à suæ cupiditatis affectu, de quo quærebatur, quod *Conculcabat eum*: & hoc satis commune dixit Esdras, vt supra indicabamus, egregieq; annotauit S. Augustinus de Romanis agens, docens multos esse, qui populos sibi subiecerunt, qui

eorum dominiū acquisierunt; quibus etiam populi seruiant, ipsa dominandi libido dominatur. Vbi eius Scholiastes annotat, esse vetus prouerbiū, tyrāno seruire subiectos, ipsum verò tyrannū suis libidinibus & affectibus. Sic de Persarū Rege dicebat Diogenes Cynicus: sic Cicero in paradoxis de Cæsare. Inter passionēs autem, validior est iracūdia, quæ ita in hominē præualet; vt eū quasi iudicio, mēte, & ratione priuet. Quod & Spiritus sanctus egregie explicuit. *Qui patiens est, multi a gubernatur sapientia; qui autē impatiens est, exaltat stultitiā suā*, id est, manifestā eam facit; quod enim in sublime tollitur, omnibus fit cōspiciū. Aut dicitur exaltare stultitiā, quia magnam stultitiā ostēdit. Quod, vt dixim⁹ supra, egregie Septuaginta trāstulerunt: *Paties vir, multus in prudētia; at impatiēs, fortis stultus: es vn fuerte, furioso, terrible loco.* Vnde hæc passio est fortissima, à qua fortissimi viri superātur. Ciuitates plurimas subiugauit, pene totā Asiā vicit, & Africā, Alexander ille magnus; & tamē iræ & furoris belluā, nō solū nō superauit, sed ab iracūdia victus charissimos amicos Parmenonē, Philotū, Clitū, & Calisthenē, trucidauit, vt alios ei⁹ similes relinquam⁹. Vnde infert August. eū qui vindictā sequitur, ita esse cōsiderandū, quod etiam ipse contra inimicū agere videatur, est tamē passio interior, quæ fortius contra illū agit, quā ipse cōtra inimicū, & si ille inimicū externū vincit, vincitur ipse ab interno passionis affectu: non dissimilis ei, q̃ accidit Dauidi, qui domo sua egressus, contra aut propter eos, qui in se rebellaue-
rāt, filiū à se genitū patiebatur intra domū suā, fortius cōtra se ipsum insurgētē, domū ipsam & ipsius Dauidis honorē scēdissime polluētē, suprema pericula honoris & vitæ inducētē: dum enim quis ad vindicandū iniuriā extra se procedit, habet intra se irā & furorē, filiū à se ipso genitū, qui in illū sæuit, illū circūagit, polluit, & in suprema cōiiecit discrimina. Cōsiderauit Seneca factū Platonis, qui cū aliquādo cōtra rebellē seruū magno furore excitatus esset, quē nudū flagellandū volēs asumere, ad irā intra se positā, & cōtra se excitatā, cōsiderandā, mēte cōuertit, attendens, quod si ipse in seruū agebat, ira ipsum cōturbabat: sicq; perstitit eleuato brachio & manu, qua flagellū tenebat. Cūq; tunc amicus fortē fuisset ingressus, & admirans, quod ita subsistebat, nulla percussione seruū lædens, respōdit ipse: Ne mireris: in meā enim irā & furorē nūc ago; oblitus siquidē iā serui, inquit Seneca, quem potius castigaret, inuenit, se ipsum. Ex his S. Augus. irridet gentiles, qui credebant, esse maxi-

Viues.

157.

Prou. 14. 19.

Vide Ianse

1. Reg. 15. 16.
2. Reg. 16. 22.

Li. 3. de ir. cap. 22.

Epist. 1. a Marcel.

Prou. 16. 3.

Vide Ianse.

1. De Ciui. Dei, cap. 1. & epist. 5. ad Marcell. 1. Hom. de Saule & Dauid. 1. Hom. 18. Ezech. ante medium, & hom. 35. in Euang.

Iudic. 16.

1. Reg. 11.

Psal. 55. 8. 3. Esdr. 3. 18.

1. De ciuit. cap. 1.

In ethicis.

Sap. 11. 24.

Sap. 12. 16.

J 158.

Gal. 7. 12.

xod. 34. 6.

me fortitudinis opus, vindictam in offendentem exercere, cum potius sit opus infirmitatis & debilitatis; succumbere enim passionibus, infirmitatis est, ut Aristoteles ipse saepe docuit. Vnde si vis scire, cur tanto impetu ad sumendam vindictam procedas, intellige, id non ex animi fortitudine, sed potius ex infirmitate ei' procedere, qui a passione & affectu irae vincitur & superatur. Optimè sapiens, ex eo dicit, Deum misericordem, omnibusq; parcēte, quia suprema potētia prestat. *Misereris inquit omnium, quia omnia potes.* Nō tu similis es homini, qui passionē suā plenē reuincere nō potest, ideoq; ei succubēs, infirmū se cōprobat: tu qui nulli passioni cedis, sed omnia potes, misereris omnium. Et iterū: *Ob hoc, quod omnium dominus es, omnibus te parcere facis: virtutē enim ostēdis tu.* Nō tibi passio aliqua dominatur, nulli affectui succumbis, & omnibus parcēs, nō infirmitatē, sed *virtutē ostēdis tu.* Emphasim habet pronomē, *Tu.* Homo miser, infirmus, ac debilis, virtutē, fortitudinē, & magnitudinem fortitudinis suae ostēdere credit, vindicādo, occidēdo, terrēdo, fugādo, discindēdo: sed *tu* in hoc patientiē tuę virtutē, & tuę fortitudinis inuictam potētiā ostēdis, & quod omnib' plenē dominaris, omniaq; tuę volūtati subiecta tenes; quod parcis, dimittis, suffers, & potenter sustines: ex omnipotētia enim & infinita potētię virtute prouenit, se cōtra offendētes cōtinere, nō irritari, aut subita excādescere ira, sed parcere eis, dimittere, & sustinere. Hinc Ecclesia illud de Deo magnificū canit: *Qui omnipotētiā tuā parcēdo maxime & miserādo manifestas.* Expēdū aduerbic superlatiuū, *Maxime:* Deus nāq; nō dubiū, quod in omnib' suis operibus & actibus potētiā suā demonstrat, creādo angelos, producēdo mūdū, orbē gubernādo, regēdo, vindictam de peccatorib' sumēdo, mittēdo diluuiū inundans orbē, ignē cōburētē ciuitates, &c. Sed maxime ostēdit parcēdo, quo actu se ostendit tā potētē, ut nullus affectus ei dominetur. Hinc etiā David illa duo optimè cōiunxit, *Deus index, fortis & patiens:* prius posuit *fortem*, idest, potentē, a quo prouenit, quod sit patiens. Dictio, *et*, ut saepe annotauimus, nō tā vim cōiunctionis, quā causalis aliquando habet: ideoq; hoc in loco idem erit, *Deus fortis, & patiens*, ac si dicat: Deus ostenditur fortis, quia patiens: ex eo enim quod patienter sustinet, suę fortitudinis ostēdit inuictā virtutē, nulli passioni obnoxia aut subiectam. Quomodo etiā Moyses, quādo Deū in trāsitu vidit, clamauit: *Misericors clemens.* In hebreo, *Fortis misericors;* quia fortis & potens, ideo misericors & parcēs. Quā simili ratio-

ne dixit David, hoc se in Deo audisse, & attēte cōsiderasse, *Quia potestas Dei est, & tibi domine misericordia:* ideo est tibi misericordia, quia potestate & fortitudine prestat. Et re totā cōcludere visus est is, qui in raptu clarē viderat illius essentiā & naturā, Paulus, qui explicare volēs, ex qua re clarius ostenderetur suprema Dei virtus, & potētia: *Volens inquit, Deus notā facere potētiā suā, sustinuit in multa patientia vasa apta in interitū.* Expende illud, *Volens notā facere potētiā suā.* Deus siquidē varia diuinitatis suę attributa, varijs operibus demonstrare cōsuevit, ut ab omnibus cognoscātur. Voluit semel omnib' notā facere potētiā suā, idest, virtutē, fortitudinē, omnipotētiā. Et quomodo eā ostēdit? Nū rūpēdo fontes abyssi magnę, & cataractas cœli, & breui tēpore mittēdo diluuiū, quo totus orbis inūdatus periret? Nū pluēdo ignē & sulphur, quo subito illa Sodomorū regio, quę erat tāquā Dei paradysus, redigeretur in fauillā? Nū mittēdo angelū validū, qui sub vnius noctis spatio, innumerū exercitū Senacherib iugulatum relinqueret? aut mittēdo vrsos, qui pueros deuoraret irridētes Eliseū? Nequaquā, sed *sustinēdo in multa patientia vasa ira apta in interitū.* Omnia verba, maxima cōsideratione sunt digna. Vasa ab hebreis vocātur, instrumēta quauis, ut vasa belli, vasa cātici, &c. Vasa irę vocātur, instrumēta prouocātia Dei irę; ideoq; hoc nomine intelligit quosdam homines obstinatos, qui tanquā quādam bōbardę, peccata grauissima ira Dei excitātia emittebāt, quibus se ipsos aptos reddebāt ad interitū, idest, ut ira Dei interitū effunderet & mortē: qualis erat Pharaō, iunq; multi illi similes, qui peccatis suis irā Dei, grauissimis peccatis, quasi quibūdā arietibus impetūt & cōmouent, per quę dignos se exhibēt, ut subito interitu & æterna morte plectātur: & tamē Deus sustinet patienter, *In multa inquit, patientia:* expectat vna die, & multis; beneficia noua impendit, quibus alliciat, &c. Hoc modo Deus suę fortitudinis omnipotētiā manifestat. Sustinere igitur patienter & parcere, nō impotentię, sed potentię magnę & summe virtutis ac fortitudinis opus est. Sicut autem de Deo dicitur, quod cum parcit, omnipotentię virtutem & fortitudinem ostēdit; ita de homine verē asseremus, quod ex eo quod non parcit, & ad vindictā procedit, manifestat, quia infirmus est, cui passio iracundię dominatur, quem affectus cordis subijcit & prostermit. Ex quibus aptē B. Gregorius^a explicat illud: *In patientia vestra possidebitis animas vestras.* Quid enim est aliud quid possidere, nisi habere dominiū illius?

Plal. 61. 11.

Rom. 9. 11.

J 159.

1. p. Pall.
admonit.
10.
Luc. 11. 19.

habe-

habebitis dominium animæ vestre per patientiam: non enim est dominus animæ sue impatiens, qui etsi toto orbi extra se existenti dominetur; ipsi tamen dominatur ira & furor, quibus obsequitur. Quod (vt Chrysostomus annotauit) nos ipsi fatemur, quando excusare volentes, quæ irati fecimus, aut locuti sumus, dicere solemus: Nesciebā quid dicerē, iræ fuerūt verba & motus. Per patientiā ergo homo dominatur animæ sue, subiiciens eius appetitū & irā, faciens quod dixit Dominus ad Cain: *Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius.* Dominiū quod propriè, homini cōgruit, vt Gregorius annotare videtur, nō est quod acquiritur per vires corporis, sed per vires rationis & mētis, secundū quā, dicitur ad imaginē Dei factus, cuius causa dictū est ei: *Dominamini piscib' maris, & volatilibus cæli; & vniuersis animantibus, quæ mouentur super terrā: & iterū: Terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ, & super omnes volucres cæli, & pisces maris.* Si homini conueniret dominium per vires corporis, certè fortior creandus erat Elephāte, Rhinocerote, Leone, &c. fortitudo tamē propria eius, est per rationē & mētē, dirigētē, ordinantē, cōprimētē. Voluitq; propterea dicere Dominus ad Cain: Fortitudo & excellētia tua, nō ex eo est expēdēda, quod fratrē tuū persequaris, & occidas, qui tibi ingratus & inuisus est: dū enim cōtra illū agis, potius tu alterius dominio te subiicis, scilicet appetitus tui; vnde si occidēs fratrē, illo superior euaseris; inferior remanebis appetitu tuo, qui tui dominat' fuit. In hoc tua fortitudo ostēdi debet, quod appetitū tuū cōtineas & tibi subiicias; lic enim dominaberis illius & animæ tuæ. Benè ergo, inquit Gregorius, dixit Salomon, *quod melior est patiens viro forti, & qui dominatur animo suo, expugnatore vrbiū.* Minor enim victoria est, vrbes expugnare, quia extra se sunt, quæ vincuntur; maius autē est, quod per patientiā vincitur, quia ipse à se animus superatur, & semetipsū sibi met subiicit. Vidēd' est, D. Thomas, qui ex professo demonstrat, actū præcipuū fortitudinis esse patientiā, ideoq; amicus ille Iob, aptè eā fortitudini copulauit, dicēs: *Vbi est fortitudo tua, patientia tua?* Hæc doctrina est etiā ipsorū gētiliū, & philosophorū ore decantata. Fortior est qui se (inquit ille) quā qui fortissima vincit. Oppida, nec virtus altior ire potest. Et idē; Ardua res vicisse alios, victoria maior. Est animi fluctus, cōposuisse sui. Quibus concinunt, quæ vt B. Augustinus⁴ refert, carmine lyrico cecinit Horatius⁵: Latius regnes auidū domādo-Spiritu. quā si-Lybiā remotis-Gadib' iūges, & vterq; Pœnus-Seruiat vni.

§. 24. Davidis historia, cōfirmat quæ diximus, quam excellēter expendit Chrysostomus.

DLVRI MA his similia possemus subiicere, sed omnia explicantur argumēto B. Chrysostomi, expēdentis factū Davidis, sepius repetitū. Erat David in ipelunca, quā ingressus Saul, ad manus illius nesciēs venit, quē iure David occidere poterat, vt Chrysostom², Augustinus^b & Gregorius^c demōstrant. Eo autē viso, interius irā quasi validus hostis insurgēs, cor ei⁷ cepit pulsare, & pūgere, vt ad inimicū, quem corā videbat, perdēdū, procederet, & illum perderet, & occideret: qui ipsius cruorē toto pectore sitiebat & quærebat. Huicq; interno hosti, fortissimè Davidis cor impugnātū, additi sunt multi, quos in sua societate habebat milites, qui hanc è cælo sibi oblata occasione cæperūt proponere, quos probabile est, ait Chrysost. dixisse: Errones, exulesq; facti sumus, domo, patria, ceterisq; omnib' excussi, & omniū difficultatū tuarū cōsortes sumus; & tu horum autorē in manus traditum, cogitas dimittere, ne nobis liceat vnquā respirare? Si tuā salutē negligis, nostræ vitæ parcas. Non tibi dolent anteausta, neq; memor es eorū, quæ ab illo perpeffus es mala? Certè ob ea, quæ futura sunt, tolle hostē, ne maiora & acerbiora perpetiamur. David autē, magis hūc hostē, qui cōtra cor suū agebat, quā Saulē reformidās, totā suæ mētis acie cōtra eū direxit, hoc sibi proponēs, dimittere Saulē liberū, & vincere internū furorē, militū exhortatione feruētē: hocq; vnū, inquit Chrysostom², spectabat, quomodo posset redimiri tolerantiæ corona. Idcirco substitit: cōtra affectū suū verè agens, & iræ suæ dominās. Quod vidētes milites, allegāt inquit Chrysost. diuinā authoritatē dicentes: *Ecce dies, de qua locutus est dominus ad te: Ego tradā tibi inimicū tuū, vt facias ei, sicut placuerit in oculis tuis.* Non tuā vicē vlsisceris, Deo subseruis, eius minister es, illius sententiā comprobas: sed quò magis illi dicebant, eò magis ille internum hostem, quem commotum contra se sentiebat, cōprimere curabat. Vt autē omnino illū vinceret, ad Saulē accessit, & abscidit orā chlamydis illius. Hoc enim nō tantū fecit, vt ea postea ageret, quæ egit; sed vt abscindēs orā chlamydis, internā irā abscinderet, & omnino mortificaret, similē se exhibens ei, qui suprema siti ardens, aquā labijs appropinquat, quā dum ibi tenet, nec

160

Homil. 2. d. David. & Saule. 1. Reg. 24

Hom. 2. cit. In. Ps. 13 Prolog. 1 Psal. 4. p. u. nent.

1. Reg. 24. 1

161. bibit; sitim ipsam acerbius castigat. Imò iram suā illo supplicio castigare voluit, quo fabulosum sitibundū Tantalū, castigatū Poetæ referūt à dijs, inferentib⁹ aquā vsq; ad os eius, non autē eā vel leuiter gustare permitteb⁹. Saulē igitur liberū dimisit, & iram suā internūq; hostē iugulauit. Hæc suprema Davidis victoria fuit, inquit Chrysost. multoq; maior, quā illa, quā de Goliath reportauit; magnificentior erat victoria hæc, præda illustrior, gloriosiusq; trophæū. Enimvero nūc fortiorē, multoq; validiorē se cōprobat. Quādo nāq; leonē & vrsū occidit, leonib⁹ & vrsis se validiorē ostēdit. Quādo deiecit gigantē, gigante se demonstrauit fortiorē: nūc autē vincens se ipsum, fortiozem se ipso euidenter cōprobat. Hucusq; David fortiozem se alijs declarauit, qui alios vicerat; hoc ad supremā victoriā desiderabatur, quod vinceret omniū fortissimū, scilicet se ipsum. Hoc nūc præstitit, vnde maiori nūc exultatione & gloria fuit plenus, quā cū gigantē vicit: Egressus enim, inquit Chrysostomus, ē spelūca, tanta cū gloria, cū quāta tres pueri egressi sunt à camino ardēte: nā quēadmodū illos nō exurit ignis; ita hic nō flagrauit iræ incendio: & illis quidē foris nihil ignis, in quo versabatur, nocuit; hic vero cū intus haberet carbones accēsos, cū foris videret diabolū caminū incendētē; idq; varijs modis ab inimici cōspectu, ab exhortatione militū, à facilitate perficiēdi eadem, à solitudine corū, qui Sauli possent auxiliari; à præteritorū memoria, à futurorū periculorū metu (siquidem hæc sarmentis & stipulis ac cæteris omnibus, quib⁹ caminus ille Babylonis incendebatur, lucidiorem excitabant flammam) tunc non exarsit David, nec aliquid contra Saulē egit; quemadmodū cōsentaneum erat agere hominem, tot modis irritatum. Si ergo suprema fortitudo est vincere affectum iræ insurgentē, cui, qui se subiicit, infirmus debilisq; est; fortissimus iudicandus est, qui inimico parcit; & debilis ac infirmus, qui à sua passione ducitur, & quasi raptatur. Hicq; sit primus modus exponendi: quomodo præstantior sit patiens viro forti, &c.

§. 25. Qui inimico visibili parcit, prudētē & fortē se comprobāt; quia ad inimicum inuisibilem vincendum se conuertit, sicut Iob et Christus: hocq; est carbones cōgerere super caput eius.

ECVNDVS modus, quo explicatur, fortiorē, validiorēq; esse eū, qui iniurias patienter fert, ultore & vindicatore, est, quē indicāt Chrysostomus⁹ Augustinus⁹ & ex professo Basilius⁹ tradit, qui an notat, cū inimicū pateris, nō tā illū visibilē oculis corporis, quā aliū inuisibilē acie mentis cōspiciēdū esse, qui illo est potior ac fortior, quiq; illum contra te agit & mouet. Quod sub manifesto exēplo declarat. Si aliquis inimicus tuus te perdere volēs, lapidē cōtra te mitteret (sicut mittebat Semei cōtra David,) quo te acriter percuteret, tuq; tūc dolore ictus recepti, totū te cōuerteres cōtra lapidē, cōtra quē ora & manus moueres, & toto corde intēderes illū contererēs: certē irridēdus esses, & rationis expers, qui canū more agens, cōtra lapidē ora & dentes cōuerteres, & nouā lætitiæ materiā inimico subministrares, qui nō solū gauderet, quod te acriter percussit: sed & te ipsum de nouo defatigantē, & dentes excutientē ad petrē, qua te percussit, contēplaretur. Qui verē sapiens fortisq; est, tunc dimisso lapidē, imò & oculis ab eo auersis, omnes vires contra inimicum, qui lapidē iecit, cōuertit. Hoc considera, inquit Basilius, quando vides hominem, te offendentem: intellige illū esse lapidē, à diabolo contra te proiectū, tanto fortius, quāto maiori impetu agentē experiris. Quid agis? Si enim te totū conuertis, contra hominē acturus, cōtra lapidē te conuertis, nouoq; gaudio diabolū perfundis, dum quē prius ipse per lapidis ictū percussit, nunc considerat nouo dolore cōtra lapidē excitatum. Qui verē fortis est, hominē offendente relicto, se totū conuertit, vt de præcipuo inimico vlciscatur: hoc autem facit opere dilectionis, quo diabolū magis percutit, quā percuteret hominem, si in illum, baculum mitteret. Ita exponit Basilius, quod CHRISTVS dixit: *Qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio*, id est, pœna graui, vt Euthymius⁹ intelligit. Hieronymus⁹ credit, particulā illā *Sine causa*, in probatorib⁹ codicib⁹ nō haberi, quā aliquis minus doctus textui inseruit. Quis enim, inquit, nesciat, sine causa irasci, esse peccatum, pœna dignum? Irenæus⁹, Iustinus⁹, Chrysostomus⁹, Augustinus⁹, Theophilactus⁹ Euthymius⁹ & alij, credūt, cōsul tō CHRISTVM illā particulā addidisse; vt hoc ipso indicaret, nō omnē irā esse peccatū, quin potius iustā esse posse, si causam habet. Sed Basilius de ira cōtra inimicū intelligēdū credit, quē ira sine causa dicitur. Quomodo enim nō sine causa ira in fratrem, cum

162.

Hom. 30.
ad populū.
Ser. 168.
de temp.
Homil. 10.
de ira. p. 170

2. Reg. 15.

Matt. 5. 22.

In illū locum.

Lib. 1. cōt.
Pelag. 10. 2.
p. 113.

Lib. 4. cōt.
hæres. c. 17.

In epist. ad
Zenon. &
Serenum.

Hom. 7. in
Matt.

Lib. 1. de
ser. Dñi. in
monte

In cap. 5.
Matth.

¶ 163.

Epist. 3. ad
Olympiad.
10. 5.

Iob. 1. 29.

1. Cor. 9.
15.

fit alius, qui illum instigat, nempe demō: ille fratrem cōtra te cominouet, quasi lapidem mittens: sine causa irascitur percussus lapide ab alio iniecto contra lapidem, dimisso illo, qui lapidem misit. Hanc cœlestē philosophiā excellenter intellexit is, qui in huiusmodi conflictibus insignem reportauit victorię palmam. Sanctū Iob, inquit Chrysostomus, in medium producamus, magnum patientiæ pugilem, adamantem inquā illū, petram illam, quę in Ausitide regione extitit, & vere virtutis suę magnitudine vniuersum terrarum orbem collustrauit. Irruerūt Sabæi, & tulerunt boues & asinas, & pueros percusserūt gladio, & ignis de cœlo descendit, oues puerosq; cōsumpsit: & Chaldæi fecerunt tres turmas, & inuaserūt camellos, & tulerunt eos, & pueros percusserunt gladio; & repente irruit ventus e regione deserti, & concussit angulos domus, quę corruens oppressit liberos. Quid ille egit? Surrexit Iob, & scidit vestimenta sua, & tonsō capite, corruens in terram adorauit. Surgēdi actus, proprius est eius, qui animo cōmoto, se exponit contra hostem pugnaturus. Similiter actus ille scindendi vestes, & radendi caput, proprius erat ijs, qui ad luctum descendebant, qui deponebant vestes, & capillos radebāt: ne inimicus haberet, vnde posset firmiter arripere & tenere. Ita dixit Paulus: *Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere*. Iob ergo se ipsum exhibet, quasi in acie pugnā suscepturus. Et contra quē? Forſitan ne contra Sabæos, aut cōtra Chaldæos, aut cōtra turbine vel ignē, a quibus laesus videbatur. Minime gentiū; sed cōtra præcipuū inimicum, dæmonē scilicet, quem aduertit, hæc omnia cōtra se, tanquā lapides mittētē: idcirco ad congregiendum cū dæmone, se disponit, & omnes animæ suæ vires in eum retorquet: & quia sciebat, dæmonē hæc iacula contra ipsum iecisse, vt eius patiētiā lēderet; patiētiā ipsam arripit, quā contra dæmonē agat, & eam tenens inuictā, cadens in terrā adorat Deum. Addit diabolus sagittas acutiores, vermes famelicos, qui illius ederent carnes, & corroderent ossa, quorum famem vehemētissimā excitabat; vt vel sic cōtra illos; quos tā propinquos patiebatur, irā cōuerteret: no tamen vel leuiter id egit, quin potius, vt late Origenes prosequitur, in singulis vermib⁹ dæmonē vidēs agentē, & principalius se impetentem, ad dæmonis vires eneruandas, omnes suæ mētis cogitationes ordinabat. Et quia sciebat, dæmonē reuincēdū per patiētiā, quā ille infringere nitebatur; tenacius patiētiā arripuens, per eam ita illū deuicit, vt id ipsum dæmō ipse, cū maxi-

mo sui pudore & verecundia corollus fuerit. Quod Chrysost. eloquētissime prosequi intendens, ita incipit celebrē epistolā ad Olympiadē: Iob diaboli os cōtudit, & totā illius pharetram exinaniuit, &c. Hocq; ipsemet nō tacuit. *Suscipitur inquit, falsiloquas aduersus faciē meā, cōtradiēs mihi*. Qui cōtra me falsum dixit testimoniū ad Deum, toto pectore suscepit aduersum me bellū: *posuit me sibi quasi in ignē*. Chaldæi, Sabæi, ignis & ventus, sagittæ fuerunt, quas contra me hic inimicus cōiecit. Nō cōtra sagittas erāt vires conuertēdę, sed cōtra illū, qui iecerat. Hinc egregie explicari potest, quod & alibi sēpe explicauim⁹, quod Apostolus⁹ referēs Salomonis⁹ sentētiā dixit: *Si fuerit inimicus tuus, tibi illū, si suū, potius da illi; hoc enim faciēs carbores super cōgere: super caput eius*. Noli vinci a malo, sed vince in bono malū. B. Augustinus, Mali nomine, internū iræ & furoris affectū intellexit, qui malū absolute vocatur; quia multorum malorum est radix & causā. Vultquē dicere Apostolus: Noli vinci a malo, id est, ab effectu & passiōe iracundię; sed illud vince, bonū faciēs inimico tuo. Si enim tu inimicum vincere nitaris, vinceris a tuo malo affectu, qui peior inimicus est: si inimico parcas, huc malū affectū, s̄uiorēq; inimicū hoc ipso reuincas, vt paulō ante prosecuti sum⁹. Ceterū ipsemet Augustinus alijq; multi Patres, nomine Mali absolute prolati, dæmonē intelligūt, a quo liberari petimus dicētes: *sed libera nos a malo*. Ita Tertullian⁹, Chrysostomus⁹, & alij, de quibus alibi. Vult itaq; Apostolus dicere: Noli vindictā agens (hāc enim ille prohibēdā assumpsit) vinci a malo, id est dæmone, qui cōtra te inimicū excitauit: potius animæ patiētiā & charitatē, in qua vita spiritalis cōsistit, lēdere intendens, quā corpus; sed vince malū istū, in bono beneficiēs scilicet inimico tuo: cū enim id feceris, carbores ignis congeres super caput eius. Caput inimici lēderis te, diabolus est, qui illū mouet, regit, gubernat, quiq; dicitur, *caput de domo impij*; est enim caput omniū impiorum. Hoc ergo caput est, quod præcipuū tibi bellū ingerit, vinctes illud, beneficiēs inimico, carbores ignis cōgeres. Rem supremæ actiuitatis exprimere voluit Spiritus sanctus, quasi dicēs: Nihil cōtra eu agere validius poteris, nullā rē adhibere, quę validius illū torqueat, quā opera beneficiē in inimicum, qui etiam patiatur ab igne interni, quę perpetuō secū desert; potetiori tamen ac validiori igne illū torquebis, per talia dilectionis opera erga inimicū, quę ei sūt carbores ignis illū acerrimē torquētes. Hęc ergo summa fortitudo est, quā & egregie su-

Epist. 2. ad
Olymp.

Iob. 16. 9.

Iob. 16. 13

¶ 164.

1. Rom. 12

10.

1. Prou. 25

21.

Epist. 5. 2

Marcellini

1. Libro d.

oratione.

1. Rom. 20

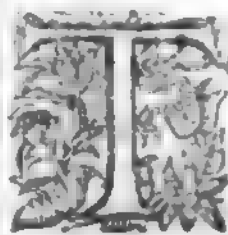
in Mate.

Habac. 3. 1;

primus omnium virtutum magister demonstra-
uit, qui bellum assumpsit cum demone, & venit
ut hunc fortem armatum vinceret, atque ligaret,
immo ut mundo expelleret. Quid fecit hic ini-
micus contra Christum? Multos commo-
uit, qui contra illum agerent; idque tam vali-
de, ut per illos fuerit in cruce positus. Con-
tra illum mouit Iudam, qui eum venderet, Pe-
trum qui negaret, Iudaeos qui persequerentur,
Principes qui condemnarent, milites qui com-
prehenderent, ministros qui illuderent, Pila-
tum qui sententiam ferret, &c. Numquid Chri-
stus contra hos commotus est? Iudam vocat
amicum, eo tempore, quo traditionem per-
ficiabat; Petrum misericorditer respexit, cum
in eius negatione perstabat; eum qui alapam
dedit, instruxit, & pie correxit; Principes
sua diuinitatem docuit; ad Pilatum blandum
respondit. Quid tandem? In cruce exaltatus, pri-
mam vocem emisit, supremam circa inimicos di-
lectionem ostendens, pro eis orans: & dicens:
Pater dimitte illis. Quid hoc? Agnouit inimi-
cum fuisse, qui hos omnes contra se tanquam
acutas sagittas iaciebat, ideoque eos excusat
dicens: *Nesciunt quid faciunt.* Sciebat, quod mo-
dus vincendi illum inimicum, erat patientiam te-
nere, patienter ferre, & offendentibus bene-
facere: idcirco totas suas vires eo direxit.
Hocque est quod dixit Apostolus: *Expolians*
Principatus & Potestates, traduxit confideres, pa-
lam triumphans illos in semetipso. Manifeste, inquit,
triumphum obtinuit de illis. Quomodo? Emit-
tens ne fulgura aut fulmina, aut mouens con-
tra eos brachia? nequaquam, sed in semetipso,
id est, ut exponit Anselmus, in passione pro-
prij corporis, in illa seruans intra se patien-
tiam, patienter recipiens & ferens, quae sibi ab
inimicis inferebantur, eos potestate quam in
humanum genus habebat spoliavit, & tradu-
xit, id est, in publicum ad vericundiam eduxit, ma-
lo pudore publice eos affecit. Ita Chrysostomus.
& omnes graeci Patres intelligunt, quod eorum
interpretes transferunt, *exemplavit, vel ostendit,*
sacro a la verguensa, metaphora sumpta ab eo,
quod cum iudices, aliquos puniunt, in publi-
cum proferunt & ostentant, quasi in exemplum
illos ponentes. Ita Deus iussit quosdam im-
pios principes contra solem, id est, in meri-
diana luce, crucifigi: *Suspende inquit, eos contra*
solem: Septuaginta, *Exempla,* seu in exemplum
pone omnium conspectui. Et bene hoc ver-
bo usus est Apostolus, inquit Chrysostomus;
nunquam enim diabolus tantam turpitudi-
nem & verecundiam passus est. Non dissimi-
li discursu haec eadem S. Augustinus prose-
quitur, expendens illa Davidis verba: *Con-*
tristatus sum in exercitatione mea. Cum aliquis
tibi irrogat iniuriam, aut damnum infert,

duos, inquit, inimicos constitue tibi ante oculos,
vnum apertum & alterum occultum; apertum
hominem, occultum diabolum. Cum ergo sint
duo, vnum vide, alterum intellige; vnum dili-
ge, alterum caue. Namque & inimicus ille, quem
vides, hoc in te vult humiliare, unde vincitur:
verbi gratia, si diuitijs tuis vincitur, pau-
perem te vult facere; si genere tuo vincitur,
humilem te vult facere; si viribus tuis vincitur,
debilem te vult reddere. Ea ergo attendit in te
vel deicere vel auferre, quibus vincitur. Et
ille occultus inimicus, illud tibi vult tollere,
unde vincitur. Homo enim hominem vincis
humana felicitate, diabolum autem vincis ini-
mici dilectione. Quomodo ergo homo am-
bit auferre tibi, & detruncare, aut auertere
felicitatem, qua vincitur; sic & diabolus ho-
minem vult vincere, auferendo unde vincitur.
Sed cura in corde seruare inimici dile-
ctionem, qua diabolum vincis: sciat ho-
mo, quantum potest, auferat quicquid po-
test: si diligitur aperte sciens, victus est oc-
culte sciens. Ita Augustinus, circa quae lon-
giore possemus discursu procedere; sed haec
sufficiant ad rationem, quam tradere coepimus
confirmandam. Si namque parcendo inimico
visibili, debilitate carnis infirmo, fortior
inimicum inuisibilem expugnandum assumis,
& vincis; inimico parcere, & ei benefacere,
non infirmitatis, sed potius egregiae supre-
maeque fortitudinis erit opus.

*S. 26. Vera fortitudo in patien-
tia praecipue posita est, qua so-
la fortes Israel comprobant, &
beatum Iob, manifeste fortem
demoni ostendit.*

IERIT A huius rei demonstra-
tio desumitur ex recondita
Theologia, secundum quam,
vera fortitudo non consistit
in eo, quod est occidere, per-
cutere, ferire, vulnerare, prosternere; sed in
firma, constanti, inuictaque patientia. Longo
sermone rem hanc aggressus est explicare B.
Ambrosius, qui multa suo ingenio digna pro-
sequitur, sed quae ille tradit & dici possunt,
docuit celestis Spiritus, explicare volens for-
titudinem veram illorum, qui ore pleno fortes
dici possunt. *Collum tuum, inquit, sicut turris Da-*
uid, quae adificata est cum propugnaculis: mille chy-
pei pendunt ex ea, omnis armatura fortium. Prior
partem horum verborum alibi exposuimus,
nunc expende posteriorem. *Mille chypei,* id est,
innumeri. Est enim, inquit B. Grego. Nyssen-

nus,

S. 166.

Lib. 1. offic.
ad 35. vsq;
ad 41.

Cant. 4. 4.

Homil. 7. in
cat. post me-
dium.

In huc locu

In huc locu
vide Soto-
naturem.

Casti. 3. 7.
Li. 9. in Ge-
nel. c. 32.
Gen. 32. 28

1. Reg. 13.
& 1. Paral.
11. & Eccl.

Eccl. 3. 21.

Mat. 10. 10.
& Luc. 10. 3.

¶ 167

nus, sacris litteris familiare, per huc nume-
rum, magnam multitudinem significare. Po-
nitur, inquit Theodoretus, millenarius nu-
merus pro quasi infinito. Ad quidnam tot tan-
tiq; clypei? Cōsueuerūt, inquit R. Selemoh,
Reges & principes seu Imperatores, illis
prisceis temporibus, ad ostentationē & vt ter-
rorem inimicis imponerent, suspendere ex
aliqua eminenti turri, scuta, pharetras, iacu-
la, gladios, malleos, & alia diuersa bellica in-
strumenta; quibus facile possent munire mi-
lites ad pugna. Voluit celestis spōsus simi-
liter ostendere, in fortalitio suo arma esse in-
numera, ad muniendum & armandum om-
nes suos fortes. Et quā illa? Innumeri cly-
pei. Mirum est, hoc tantummodo genus ar-
morū expositum fuisse: nā viri fortes diuer-
sis armis se muniunt, sagittis quibus transfi-
gant, gladijs quibus iugulent, lanceis quibus
confodiant, malleis quibus contundant. Ve-
rē omnis armatura fortium ibi erat, quam-
uis solummodo essent clypei, quia hoc vera
& propria ac sufficiencia arma eorū, qui ple-
no ore vocātur fortes, *mille clypei*: hi sunt om-
nis armatura fortium. Sunt isti fortes, quos
paulo ante Sponsus vocauerat, *Fortissimos Is-
rael*. Israel enim, vt S. Hieronymus cōtendit,
significat fortem Dei, aut fortem in Deū id
est, suprema fortitudine præstantem: talem
enim se exhibuit Iacob, quando vocatus est
Israel. Hi fortes non armantur sagittis, gla-
dijs, aut lanceis, quibus feriant lacerent, iu-
gulent, configant, cōfodiant: sed clypeis qui-
bus sagittas & ictus contra se missos susten-
tent, & recipiant. Vnde patientiam signifi-
cant, qua quis fortiter sustinet ictus ab alijs
illatos: non vnus clypeus, sed multi, vt desig-
net, verum fortem debere omni ex parte pa-
tientia muniri. Hoc armorū genere munitus
incedebat Dauid, quē Spiritus sanctus des-
cribit principē fortiū, cum ā Saule acē, & ā
filio durā & impiam persecutionē fuisset pas-
sus. Hoc itidē ille fortis athleta Iob, cui cum
omnium demonum agmine bellum fuit in-
dictū. Hoc munitos veros fortes docet Spi-
ritus sanctus, de quibus dicit: *Qui timent domi-
num, custodiunt mandata illius, & patientiam ha-
bebunt vsq; ad inspectionem illius*. Hoc armorū
genere, illos fortes Israel & validos duces,
quos exercitui suo preposuit CHRISTVS, mu-
niuit: Ecce inquit, ego mitto vos; nolite portare
sacculum, neq; peram, neq; virgam: quid igitur?
sicut oves inter lupos: arma omis, est patientia.
Multa arma sunt necessaria viro forti Israel:
sed quā illa sunt? primū armorum genus,
clypeus; secundū clypeus; tertium clypeus:
& clypeus est omnis armatura fortium. Re-
colenda sunt, quæ ex Demosthene retulit S.

Augustinus, qui rogatus: Quidnam necessa-
rium primò est oratori? Respondit: Pronun-
tiatio. Quid secūdo? Pronuntiatio. Quid ter-
tio? pronuntiatio: de quo supra. Id ipsum ce-
lestis sponsus dicere videtur. Fortis vir, ar-
mis eget plurimis, est enim congregiendum
cum varijs inimicorum generibus. Quodna-
primum armorum genus desumendum? cly-
pens: secundū clypeus. Tertium clypeus,
& si millies quæras, millies id ipsum respon-
debit: qui propterea mille clypeos dixit po-
sitos, ad omnem armaturā viri fortis. His
ergo armis CHRISTVS suos Apostolos muni-
uit, quib; & clarius dixit: *In patientia vestra pos-
sidebitis animas vestras*. Hoc similiter armorū
genere, illum strenuū militem armavit Pau-
lum, qui cum toto terrarum orbe, imò cum
principibus tenebrarum dimicaret; *Vas in-
quit Electionis est mihi iste, vt portet nomen meū
coram gentibus, & regibus, & filijs Israel: & ego
ostendam ei, quanta oporteat eum pro nomine meo
pati*. Vide arma, ego ostendam innumera pa-
ti, non arcum tendere, non hastam vibrare,
non sagittas mittere, sed pati. Quibus armis
se vndiq; munitū ille exhibebat dicens: *Signu-
m Apostolatus mei in omni patientia*. Hæc sunt ar-
ma verorum Apostolorū, quibus CHRISTVS
fortes suos muniuit. His eisdē muniuit mar-
tyres, qui supremum fortitudinis gradū te-
nuerunt: quos nulla Imperatorum potētia,
nulla carnificum crudelitas, nullum poenarū
genus potuit vel leuiter ā suo mouere insti-
tuto. Quā fortis esset turris illa, quā nulla
ventorū procella, aut fluminum rapidi in-
cursus, imò & totius maris irruptio, posset
vel leniter mouere? Tales erant martyres, cō-
tra quos totus egit mundus, omnis princi-
pum potētia, & potuerunt in eis carnes ab
ossibus separare, & corpora mēbratim dis-
cindere, & omnia cōminuere ossa; nec tamē
potuerunt ab eo, in quo firmi perstabūt vel
latum vnguē separare. Et quæ erant eorum
arma? mille clypei. Si comprehendebantur,
patientia: si carceribus includebantur, patiē-
tia; si verberibus afficiebantur, patientia; si
exules mittebantur, patientia; si ad mortem
ducebantur, patientia. Hæc primò loco te-
nebatur, secundò itidem, ac tertio, & quæ vi-
ctoriam parabat: *referebant enim fructum*, non
arcus tendendo, non sagittas mittendo, nō
lanceas vibrando, sed *in patientia*. Hi sunt for-
tes Israel. O quam mirā est hæc Sophia (can-
tat Ecclesia) O quā noua celi via, Vincit qui
occiditur. Annotāt Chrysostomus diuersam
esse rationem fortitudinis, inter fortes Dei,
aut fortes Israel, & fortes mundi: hi namq;
tanto fortiores reputantur, quāto minus su-
stinēt, maiora vulnera infligunt, maiore ho-

Epist. 5. ad
Dilectos.

Luc. 21. 19.

Act. 9. 15.
10.

1. Corin. 12.
12.

Luc. 8. 25.

In prola A-
postolorū.
In ser. vt be-
nedicamus
maledicēti-
bus, qui incl-
pit, In gemis
cendi mihi
tom. 4.

istum numerum occidunt, & in olympicis ludis, ille fortior cēsebatur, qui alterum deijciebat, & in terram prosternebat; qui autē percutiebatur, aut cadebat, infirmus iudicabatur. At in stadio fortium Dei, ille fortior est, qui validiores ictus sustinet. Non fortis est Nero, qui occidit Petrum & Paulum; sed fortes sunt Petrus & Paulus mortē sustinentes. Non fortis Dacianus, qui Vincentiū mactavit; sed Vincētius, qui patienter iacuit occissus, quod nec Dacianus ipse negavit, qui admiratus eius constantiam cōepit clamare; *Victi sumus*: quod egregiē expendit Augustinus. Quomodo victus tu, qui stas, qui vulneras, qui percutis? Potius victus videtur Vincentius, qui cadit, vulneratur, percutitur, & occiditur. Sed verē Vincētius est fortis Israel, qui vincit, munitus clypeis, patienter tot tantaq; tormentorum genera sustinens, cuius vim & fortitudinem, ipsimet tortores confessi sunt. Hi ergo fortes ore pleno, non qui iniurianti colaphum impingunt; sed qui percussi in vna maxilla aliā præbent. Hi fortes, non qui auferenti pallium, vitam auferunt; sed qui auferenti pallium, etiam & tunicam tradunt. Hi fortes, qui nullis commouentur aduersis, non gladijs, non lanceis, nō ipsa deniq; mortē: apud Christianos namq; qui fortes sunt Israel, inquit Hieronymus, non qui patitur, sed qui facit contumeliam, miser & victus est. Ex quibus videbis aperte, illum qui iniuriam illatam ferre non potest, ideoq; vindicandam assumit, infirmum debilemq; esse, tanquam domum tam infirmam & edificatam, quā levis aura conturbat, & titubantem facit, imō & subvertit: quem propterea similē possumus dicere viro stulto & edificanti domum suam super arenā, quā vel flatus ventorū diruit. Egregiē Sapiens huiusmodi homines descripsit: *A facie verbi parturit stultus, tanquam gemitus partus infantis.* Dictum est supra, parturire in Scriptura sacra, esse doloribus premi & angī: quomodo mulier dum infantem parturit, gemitus clamorosos emittit. Dictū est itidē, aptē in scriptura, eum qui vindictā se tradit, dici parturire, qui anxietatibus, doloribus, timoribus, & sollicitudinibus plenus est. Mirū est, quod à facie verbi, idest, propter vnum verbum, quod alius locutus est, homo cōturbetur, & reddatur anxius, plenus sollicitudine & cura, & cor eius pungatur à facie verbi. Si esset à facie domini, à qua se abscondit Adā, fugit mare, mouetur terra: si esset à facie Angeli percutientis, à qua conterritus David, tremuit: si esset à facie ardentis ignis, quē vidētes Israelitæ nō ausi sunt ad mortē accedere: si esset à facie turbinis, qui domū Iob bene

fundatā subvertit; si esset à facie alicuius exercitus, qualis erat ille, quē ferebat Holopheernes, à cuius cōspectu omnes tremebant; aut à facie alicuius draconis, qualis erat ille apud Babylonios; aut à facie alicuius regis supremi, qualis erat Assuerus, ante cuius cōspectu cecidit Esther, &c. sed à facie verbi, quod nihil aliud est, quā verberatus dē? Quod tam levis aura te subvertat, & prosternat, & conturbet, & doloribus quasi parturiētis te cruciet? Vide quā debilis imbecillusq; sis. Hæc ergo summa fortitudo, patienter ferre, quā qui catholicus est, confiteri debet: nec enim negare potest, sanctos quorum vitas imitatur, cō fortiores extitisse, quō maiorem tenuerunt patientiam. Legis vitas martyrum, quomodo B. Stephanus pro lapidantibus intercessit, Beatus Cyprianus carnifici dedit omne, quod habebat, B. Ignatius à decē militibus passus, quanto illi maiores inferebat iniurias tanto ipse maiora præstabat beneficia, quibus crudeliores reddebantur: vitas item Sāctorum, qui varias inimicorum offensas patiētissime sustinuerunt. Quæro abs te, an iudices, illos infirmos & debiles, an fortes? certū est, quod dices, fortissimos extitisse. Hæc igitur vera fortitudo, quam tu, non quia fortis, sed quia infirmus, tenere nō vales. Et vt rem concludam, cōsidera Christum, qui est fortitudo Patris, cuius nomen est ore pleno: *Fortis & Dominus fortis & potens*, hic est qui *venit in fortitudine*. Quid egit? occidit? vulneravit inimicos? percussit? prostravit? quibus se armis muniuit? Ipse tanquam agnus ad occisionem ducetur, & sicut agnus corā tondente erit sine voce. Quid hoc? Mille clypeis erat armatus, patiētia cū cōprehensus fuit, patiētia cū fuit consputus, colaphizatus, flagellatus, mortuus &c. Sic egit. Victus ne remāsit, an vicit? Infirmus ne fuit, an fortis? Vides eius fortitudinem, inquit Chrysostomus? Pendens in cruce obscurabat solem, cōtremiscere faciebat terram, & lapides concuti; & nihilominus, cū malediceretur, non maledicebat, cū pateretur, non comminabatur, cū interficeretur, pro transgressoribus rogit, vt nō perirent. His adde quæstionē illam, quam sæpe Chrysostomus pertractat, quodnam sit maioris fortitudinis ac roboris, bona facere, an mala sustinere: & perpetuū diffinit, hoc præstantius, validiusq; esse: quod exemplo Beati Iob sæpe demonstrat. Quæ redum inquit, & explicandum erit, quanam ex parte Iob magis effulserit, virtutum opera agēdo, an calamitates iufferendo? Quenam eius virtutes erant? *Ostium meum maior patuit, oculi sui cæci, contrebant molas iniqui. Pater eram pauperum &c.* Vides eum, egestatem subleuā-

Iud. 2 & 3
Dan 14.

169

Isaie. 9 & 10
Pla. 2 & 3
Esaie. 53 & 54

Ser. de man
fuer. 20. 5.

1. Pet. 2. 23

Isa. 53 & 54

Esaie. 2. 2
Olympiad
tom. 5.

Iob. 31.

tem.

Epist. 7. ad
Olympiad.

tem, viduitati medentem, læsis opitulātem, ledentibus timorē incutientem &c. Qui mēbra truncatis restituere non poterat, membrorum instar ipsis existerat: *nam oculus fuit cæcus, &c.* Insignia ergo egit. Multa itidē passus est. Illic (inquit) virtutis opera agebat, hic patiebatur, & tamen maiorem splendorem quā illa, hæc attulerunt: hæc enim acerbissima prælii pars erat, maioremq; fortitudinem ac animi firmitatem, mētis sapientiā, & charitatem, requirebat. Ea; de causa, cū illa fierent, obluēbatur diabolus, non credens eius sanctitatem & fortitudinem, inō de illa dubitans: at cū hæc accidissent, pudore suffusus, terga dedit, ac secessit; ut qui nec impudentis quidem ullius obiectionis umbram aliquam haberet, quam prætenderet: hoc enim coronarum colophon est, hoc summus totius virtutis apex, hoc perspicuū virtutis argumentum, hoc certissimum philosophiæ altissimę signum. Ita Chrysostom⁹ discurret. Et vere, ut infra dicemus, CHRISTVS viuens mira fecit, quibus non tantū virtutem demonstravit, quāntum mortem acerbam patienter sustinens: vnde diabolus, qui non cognouerat illum esse Dei virtutē, dum virtutes operabatur; cognouit illum, quando infractam eius patientiam attendit. Nō igitur patienter iniurias ferre, & remittere, infirmitatis est, sed excellentissimæ fortitudinis. Ex his patet, hanc legem de diligendo inimico, potius fortitudinem & honorem promouere, quā prosternere: in dilectione enim & beneficentia erga inimicū; vera fortitudo abscondita est, & idcirco quō quis cornobilis, fortiusq; habet, magis pronus est ad parcendum inimico, ut in sequentibus ostendemus.

§. 27. Verum honorem, in patientia, dilectione, beneficentia ad inimicos consistere, demonstrat primò Deus ipse, qui sui honoris est zelator insignis.

§ 170.

Hom. 10. de ira post medium.

HOC ipsum, quod scilicet inimicum diligere, ei parcere, in eum beneficium se exhibere, non sit inhonorificū, sed potius clarissimum honorem inducens, ex alio capite apertē possumus demonstrare, quod indicat S. Basilus, salutare consilium præbens; videlicet, quod ad compescendam iram, præpares & disponas mentem. Ita enim faciebat Dauid, qui & dice-

bat: *Paratus sum, & non sum turbatus.* Ideo nō est turbatus ira aut furore, quia præparauerat se. Preparari autē debet mens, attendens Dei ipsius, & sanctorum illius facta & exempla: similes enim præparationes, & animi dispositiones (inquit Basilus) morsus cordis & impulsus faciliē delebunt, & animi cogitationes in tranquillum statum deducunt. Ad Ieremiam puteo extrahēdum, funes adhibuerūt, quibus teneretur: sed ne ei⁹ corpus lacrarerent, pannos veteres addidit ille, qui ei dixit: *Pone veteres pannos sub cubito manuum tuarum, & super funes &c.* Quid funibus, inquit Gregorius, nisi præcepta dominica figuratur? quæ quia nos in mala operatione positos, & cōvincunt & eripiunt; quasi ligant & trahunt, coarctant & leuant. Sed ne ligatus his funibus, dū trahitur, incidatur; simul etiā panni veteres reponuntur: quia ne præcepta diuina nos terreat, antiquorum Patrum nos exempla confortant, & ex eorum cōparatione facere nos posse præsumimus, quod ex nostrā imbecillitate formidamus. Ut ergo de profundo leuemur, ligemur funibus; ut tamen funes sine dolore teneant, & constringant, panni veteres adducantur, idest, præcedentium Patrum exempla; ne nos infirmos ac timidos præcepta subtilia vulnerent, dum leuant. Quasi quosdam pannos veteres Apostolus subiungebat, cū leuandis discipulis suis, præceptis spiritualibus, exempla veterum commodabat, dicens: *Iusti ludibria & verbera experti &c. lapidati sunt, secti sunt &c.* & Paulo post: *Tantam ergo habentes impositam nubem testium, per patientiā curramus, &c. & iterū; Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intrantes exitum conuersationis, imitamini fidem.* Superius præcepta spiritualia loquēs, quasi funes miserat; postmodum memorans exempla maiorum, quasi veteres pannos adhibebat &c. Ut ergo videas, an res hæc sit inhonorifica, vel poti⁹ clarissimum splendoris decus inducens; huic præcepto, sanctorum exempla subiicito, & primum omnium sanctum sanctorum, Deū ipsum, corā oculis mentis tuę pone. Nullus sanē est, qui ita honorem suum curet, sicuti Deus, qui tanti illum facit, ut perpetua voce clamet: *Honorē meum alteri non dabo:* cuius cōditionem Moyses agnoscens, hoc ei solebat opponere, quando res difficillimas obtinere nitebatur; quod illud conducebat ad suum honorem, ne aliquis contra illum vel leuiter loqui posset. Quando propter vituli adorationem voluit Deus populum delere; tam indignatū se exhibuit, ut dixerit Moyses: *Timui indignationē & irā illius, qua aduersum vos concitatus, delere vos voluit.* Nihilominus

Ps. 118. 60

Iere. 38. 11

29. Mora. cap. 7.

Ad Hebr. 11. 36.

Ad Hebr. 12. 1.

Ad Hebr. 13. 7.

Es. 42. 8.

Deut. 9. 19

suum

suum honorem opponens, cum continuit di
 cens: *Ne queso dicant aegyptii, callide eduxit eos, ut interficeret, in montibus.* Id ipsum quando voluit Deus populum pestilentia ferire, & consumere, propter rebellionē, contra ipsum excitatā, se opposuit Moyses dicens: *Vt audiat aegyptii, & habitatores terra huius, quod occideris tantam multitudinē &c.* Simili medio usus est eius discipulus Iosue, quando ad placandum dominum, hoc representavit: *Mi domine Deus audient Chananei, & omnes habitatores terra: & quid facies magno nomini tuo?* Ita curat Deus honorem suum, ut vel minimū verbum eius contēni nō patiatur, adeo ut Saulē regno priuaret & vita, quia aliqua ex parte verbū eius contēpsit. Quid ergo si ipsummet Deum plene contēpsisset? *Qui me contemunt,* inquit, *erunt ignobues.* Summe ergo Deus honorem curat, ideoq; nec aliquid facit, quod suo detrahat honori. Vide ergo quid faciat, cum offendentibus se: nū subito contra eos exarscit, & summo commouetur furore? Mini me quidem, sed patienter agit, inquit Petrus, & expectat nolens aliquos perire, sed omnes ad penitentiam reuerti. Visus est alludere voluisse, ad illud, quod prudētissima mulier Thecuires dixit ad Dauid, inducens illū ad parcēdū filio suo Absalom: *Non vult Deus animam perire, sed retrahat cogitans, ne penitus pereat qui abiectus est.* De Deo loquitur, humano more, sicut saepe scriptura sacra facere solet, ad nostram eruditionem, ut annotauit Chrysostomus. Quasi dicat: Meretur quidē peccator, ut Deus ultionem de illo sumat, quam Dei ipsius iustitia inferre cogitat: hanc tamē eius bonitas retrahat cogitationem, & patienter agit, non tantum non inferens pēnam, sed beneficia exhibens, quibus procurat, ut peccator, qui per peccatum cōpit morti se tradere, non penitus pereat, sed potius se conuertat & cōsequatur salutem. Non itaq; subito ac peccator eum offendit, ad illū subuertendum se conuertit; sed potius de beneficijs eidem inferendis cogitat, hoc magis honorificum ducens, benefacere inimico, ut saluari possit, quā eum punire, ut penitus pereat. Hocq; est, quod CHRISTVS de illo dicit: *Qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.* Qui solem oriri facit super iustos, ut eos conseruet in bono, facit oriri eundem super peccatores, ut eos à malo conuertat; & qui pluit super iustos, eos sustentare volens, ut prosequantur bonum; pluit super peccatores, ut desistant à malo. Egregie hęc CHRISTI verba Cyprianus expendit, nequē enim alio loquendi genere poterat magis CHRISTVS explicare, qualiter se habeat cum inimicis suis,

quā eos æquando amicis suis, iustis videlicet, & bonis, in huiusmodi beneficijs temporalibus, quæ oculis cernuntur, quæ ita præstat suis offensoribus iniustis, quando eum offendūt, sicut iustis sibi obsequētibus, quos diligit tanquam pupillam oculi sui, quando ei grata exhibent seruitia. Qualis, inquit Cyprianus, & quanta paciētia est in Deo, quod in contumeliā suæ maiestatis & honoris instituta ab hominibus prophana tēpla, & terrena figmenta, & sacra sacrilega, patienter sustinens, super bonos & malos equaliter facit diem nasci, & lumen solis suboriri? & cū imbris terra rigat, nemo à beneficijs eius excluditur. Videmus insuperabili equalitate paciētiæ, nocentibus & innoxijs, religiosis & impijs, gratias agētibus & ingratis, Dei nutu tempora obsequi, elementa famulari, inspirare ventos, fontes fluere, grandescere copias messium, exuperare pomis arbuta &c. & cū crebris, imò continuis exacerberetur offensis, indignationem suam temperat; & cū habeat in potestate vindictam, mauult diu tenere paciētiā, sustinens scilicet clementer & differens, ut si fieri potest, multā malitia protrahat, aliquando mutetur: & tādē clamat: *Nolo mortē peccatoris &c.* Nec solum æqualia huiusmodi beneficia impijs accipijs præstat, sed & aliquādo maiora in illis, quam in istis, dilectionis signa profundit, ut Chrysostomus docet & demonstrat, ex parabola duorum illorum filiorum, ex quibus maior, qui nec minimum præceptum patris fuerat transgressus, conquestus fuit, quod nunquam cum illo, nō solum æqualia minori facta fuerint, sed nec minora. Ecce inquit, *tot annis seruo tibi, & nunquam mandatum tuum præterui, & nunquam dedisti mihi hadum, ut cum amicis meis epularer; sed postquam filius tuus hic, qui deuorauit substantiam suam cum meretricibus venit, occidisti illi vitulum saginatum.* &c. Hęc sunt, quæ Dauid animæ suæ representabat, ut ad Deum laudandum & toto corde diligendū excitaret. Noli inquit, obliuisci omnes retributiones eius. Non tributiones, dixit, inquit Augustinus, sed retributiones. Visus est Dauid memoria tenuisse verba illa, quæ sibi dixerat Saul, quando expendens, qualiter Dauid iniquē eius persecutioni retribuēbat, dixit: *Iustior es tu, quam ego: tu enim mihi tribuisti bona, ego autem reddidi tibi mala.* Dauid in primis cōperat benefacere Sauli, occidens gigantem, vitam suam pro illius salute exponens, & regnum illius in securitate cōstituens: Saul autem pro huiusmodi bonis retribuuit ei mala: nam cū pro eo quod Dauid fecerat, videret à mulieribus laudari, lanceam contra eum tulit, volens illum configere &c. & ita ad eū

Hon. 5. de
penit &
ho. de duobus
filij.

Luc. 15. 29

172.

Pl. 102. 1.

10 Pl. 102.

1. Reg. 24. 18.

persequendum, se conuertit, vt nihil aliud curaret, pro nulla alia re sollicitus esset. Et quamuis Dauid de facto, & de iure posset illi pro huiusmodi malis mala retribuere, & vim vi repellere, & in eum conuertere manum, quæ manus suas contra se perpetuò iniuste mouere videbat, noluit; sed retribuit bona, illum seruans, & vitam illius protegens. Hæc consideratio tantæ fuit efficaciz, vt & saxeum illius reprobis ac impij hominis cor, posset ad tepus emollire, & lacrymas ob oculis excutere. Hanc inducit Dauid animæ suæ erga Deum, vt eam emolliat, & singulari amore erga eum afficiat: Dedit tibi Deus bona, & tu re tribuisti ei mala, qui propterea merito dixit; *Retribuebant mihi mala pro bonis*. Pro quib' bonis? interrogat Augustinus. Primò, quia cum non esses, dedit tibi esse; sed est & lapis: dedit tibi & viuere; sed viuit & pecus: dedit tibi, quod est super omnia pecora, & super omnia volatilia, fecit te ad imaginem & similitudinem suam. Tu autem pro gratijs agendis, pro humilitate, p obsequio, pro cultu religioso, idest, pro ijs omnib' bonis, quæ debebas Deo tuo, pro bonis quæ accepisti, quid retribuisti? Mala, quod scilicet fuisti blasphemus, persecutor, iniuriosus. &c. Pro his malis, quæ retribuisti tu, quid ille retribuit? quas retributiones facit? Quid pro offensis, pro quib' iuste eras puniendus? quid pro malis, pro quibus mala merebaris, tibi retribuit? Quæ ei' retributiones? Remissio, salus, redemptio, vita &c. *Qui propitiatur, inquit, omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas; qui redimit de interitu vitam tuam, qui coronat te in misericordia & miserationibus: coronat, idest, circumdat omni ex parte: tu circumdatus es infirmitate & peccatis contra eum commissis, & induis maledictionem sicut vestimentum, quæ te totum operit, ille retribuit tibi misericordiam vndiq; te circumdatem: Non enim secundum peccata nostra fecit nobis, neq; secundum iniquitates nostras retribuit nobis*. Deo gratias, inquit Augustinus, quia hoc voluit, non quod merebamur accepimus; non secundum peccata nostra retribuit nobis: *Quomodo enim miseretur pater filiorum, misertus est dominus &c.* Videbis infantulum, pugno matrem percutientem, & contra eam contumelias balbutientem, & faciem ab illa diuertentem; ita enim quæ bona ab illa accepit, compensare solet: sed huiusmodi malis, mater bona retribuit, quem tunc summo complectitur amore; brachijs stringit, osculatur ora, vbera ad-mouet, & tunc maioris dilectionis signa edit erga illum, quæ cum ipse nihil eorum contra eam egisset. Ita se Deus habet; ita enim peccatoribus retribuit, vt ubi abundat delictum, su-

perabundet & gratia, & ibi sape maiora ac superiora beneficentiz & amoris signa exhibet, ubi maiores sunt offensæ, grauioraq; peccata: tunc vbera misericordiz & bonitatis, maioribus dilectionis signis exhibet, quædo infantulus peccator, maiori rabie contra eum excitatus videtur. Quod non obscure Deus ipse in sacris scripturis manifestat. Cõmunis est locus ille apud Esaiam, quædo Rex Achaz & tota ciuitas Ierusalem, in magno discrimine versabantur, propter obsidionem illorum duorum potentium Regum Syriæ & Israel. Accessit tunc propheta Esaias ad Regem Achaz Dei nomine diuinum fauorem contra acerrimos illos hostes promittens, cui impius rex credere noluit, imò nec aliquem honorem Deo præbere, quin potius sua perfidia ita illum prouocauit, vt clamaret propheta: *Molesti estis & Deo meo*. In hebreo habetur verbum, quod multa significat, & quidam trāsferunt; *Afflixistis Deum meum; alij, defangastis Deum meum; alij angorem præbuitis Deo meo*: quæ omnia egregie explicant, quantum impius ille Rex Deum offenderit. Tunc voce eleuata, clamare cepit propheta: *Propter hoc dabit dominus ipse vobis signum: Ecce virgo concipiet & pariet filium &c.* Cõcors est sanctorum Patrum sententia, ibi promissum esse supremum omnium beneficium, Messiam scilicet nasciturum de Virgine, per quem liberandum esset humanum genus à maiori oppressione, quam illa, qua tunc Achaz eiusq; populus tenebantur. Et voluit dicere, quod nò solum Deus missurus erat auxilium, quo liberaturus esset regem & ciuitatem, ab illis duobus regibus; sed quod etià missurus erat Messiam de Virgine, per quem à principibus tenebrarum totum humanum genus eriperet. Iudæi volentes legitimum sensum peruertere, probare conantur, ibi nò fieri sermonem de Messia; nā supremum Dei beneficium erat Messias: quomodo ergo credendum est, Deum tunc tam expressis verbis illum promississe, quando impius Rex tam graui er Deum offendit? Nunquid pro suprema offensa, supremum beneficium impendendum est? Ita illi obijciunt, vt latè Hugo de sancto Victore refert. Quæ obiectionem Theodoretus euacuare cõtentur, dicens: promissionem illam nò fuisse factam regi impio, sed populo: auertens enim se Propheta ab impio rege, propter blasphemum respõsum, ad domum Davidis, verba faciens dixit: *Audite ergo domus David &c.* Sed verè non legitima solutio videtur, tum quia Rex Achaz erat legitima proles Davidis, & caput domus & regni Davidis, tum præcipue quia non tantum Rex se impium exhibuit, verum etiam totus populus simili im-

Esaiæ. 7.
4. Reg. 17

In Esaiæ

J. 174

Irixia. to. 1.
o. 324. col.

Gene. 4. 14.

udi. 8. 7.

en. 30. 15

capit. 2.
lex.De doctri
christia-
c. 30. &
juent.

pietate Deum offendens. Ideoq; Propheta
nō ad Regē solūm dixit, quod molestus fue-
rit Deo, sed ad regem & populum verba di-
rigens: Audite inquit, domus David: Nun-
quid parum vobis est, molestos esse homini-
bus, quia molesti estis & Deo meo? Sicut er-
go Rex impius sua impietate Deū offendit,
etiam totus popul⁹ id ipsum præstitit: vt ve-
rè Rex & populus, grauissimā Deo iniuriam
irrogarint. Quid igitur tunc Deus cum eis
egit? *Propter hoc*, inquit, *dabit dominus signum*
&c. In hebræo habetur aduerbium *Lecheu*,
quod significat, idcirco, ideo, propterea, pro-
pter hoc, & egregiè *Vulgatus* noster, per no-
tam illationis *Ergo*, vel igitur, illud trāstulit.
Ita dixit Cain ad Deū: *Ecce effcis me hodie à fa-
cie terre & à facie tua abscondar: omnis igitur, qui in-
uenit me, occidet me*. Ita etiā Gedeon ad viros
Soctoth, qui noluerūt cibū dare sibi & exer-
citui suo, properāti cōtra reges Zebee & Sal-
mana: *Cū ergo tradiderit Deus Zebee & Salmana in
manus meas, conteram carnes vestras &c.* Aliquā-
do autem trāsfert per aduerbium *Pro*: quasi
dicens, in cōmutationem & retributionem,
vt cū dixit Rachel ad Lyam: *Dormiat tecum
hac nocte pro mandragoris filij tui*; quasi dicens:
Hoc tibi retribuo pro illo. Vnde *Esaia* ver-
ba ita possumus transferre: Dabit ergo do-
minus vobis signum, aut, pro hoc dabit &c.,
& noster *Vulgatus*, Propter hoc. Res miran-
da. Quodnam antecedens suppositum fuit?
Summa impietas regis & populi cōtra Deū.
Quod ponitur consequens? Summum Dei be-
neficium, & supremū dilectionis opus. Nun-
quid hoc ad illud consequitur? Benè Cain in-
tulit, se occidendū ab omnibus, quia proie-
ctus erat à Deo: benè etiam Gedeon intulit,
vindictam cōminans ijs, qui iniuriosè eum
exacerbarunt; sed summum beneficium po-
ni tanquam consequens ad summam impie-
tatem, & ex ista dari illud in cōmutationem,
res est stupenda. Attende tamen quid dicat
Propheta. *Propter hoc dñs ipse dabit &c.* Quasi
dicat: Hoc ipsius Dei opus, hæc eius boni-
tas, dū maioribus offenditur impietatibus,
maiora sæpe gratiæ suæ dona concedere, &
maiores offensas, maioribus beneficijs com-
pensare. Id ipsum ostendit Deus de Synago-
ga agens, vt D. Hieronymus & Lyranus in-
terpretantur; possumusq; ad aliquam parti-
cularem animam vel personam, quæ in ea vi-
uebat, arctare, iuxta regulam Ticonij apud
Augustinum, quod sæpe dictum ad totā cō-
gregationem, potest etiam accipi, quasi ad
vnumquemq; illius, dictū. Vidit igitur Deus
animam ingratisimam, quæ se viro legiti-
mo relicto, abiit post varios amatores, ido-
la scilicet, grauissimis offensis se prosequēs,

quibus commotus ipse: *Visitabo*, inquit, *super
eam dies Baalim, quibus accendebat incensum, & or-
nabatur in aure sua & monili suo, & ibat post ama-
tores suos, & mei obliuiscetur*. Expendit Deus
offensas, quas illa contra se commisit, meta-
phora sumpta à muliere, quæ relicto legiti-
mo viro, à quo innumera acceperat dona, ad
sequēdos amatores se cōuertit, quib⁹ vt pla-
ceat, ornat se monilib⁹, sibi à legitimo ma-
rito traditis. Qualiter enim maritus, qui hæc
videret, se offensum iudicaret? Hoc illa age-
bat, dies ac noctes insumebat sequendo Ba-
alim, idest, idola, quibus vt placeret, se orna-
bat in aure & monili suo, thuraq; offerebat.
Hoc Theodoretus, Lyranusquē intelligunt,
quod sicuti nunc, vt maiori affectu Deū san-
ctosq; colamus, ad eorum sacra agenda, ve-
stimētis & ornamentis peculiaribus nos or-
namus; ita illa agebat. Alij intelligūt, Deum
voluisse exprimere affectum, quo post ido-
la tendebat, quæ solēnibus processionibus
per ciuitatem deferēbat, quæ sequebatur il-
la, ornata monilib⁹ suis: sicut enim nunc ad
ostendendum affectum erga CHRISTVM vel
sanctos, eius sacrū corpus, vel illorum ima-
gines solēni processione deferimus, ad quas
solemnius celebrandas, qui maiori affectu
præstat, magis curat se ornare & compone-
re: ita apud idolorum cultores consuetum
fuit, solemnibus processionibus per ciuita-
tes, idola circūducere, & qui maiori affectu
erga illa tenebatur, magis se ornabat, illa in-
secuturus. Nec enim processionum vsus à B.
Mamerto initium habuit, vt Polydorus cen-
suit, qui etiā antiquis temporibus receptus
fuit. Azotij enim *circumdixerūt arcam domini*
è ciuitate in ciuitatē, idest, solēni proces-
sione, & David arcam domini celebri proces-
sione duxit de domo Abinadab in do-
mum Obededō: *Abio enim precedebat arcam,*
*David autem & omnis Israel iudebant coram domi-
no, in omnibus lignis fabrefactis, & cytharis, & ly-
ris, & tympanis, & sistris, & cymbalis: nec minus
solemni, eandē de domo Obededom, in ta-
bernaculum, quod ipse construxerat, transtu-
lit: Erant enim septem chori &c. & David saltabat
totis viribus ante dominū &c.* Multoq; solemnio-
ri processione ab eius filio Salomone trans-
lata est eadem arca in templum ab ipso cō-
structum, quā latè scriptura sacra describit.
Tanto ergo affectu erga amatores illa exar-
descebat, quod post eorum imagines orna-
tissima procederet. Hocquē est, quod dicit:
Et ibat post amatores suos. Ita quidā recens au-
thor. Tanti sceleris immanitate commotus
erat Deus, & comminabatur, quod hæc vi-
sitaturus esset, idest, graui supplicio punitu-
rus. Sed qui ita se offensum & exasperatum

175

Lib. de inuē-
to rerum.

1. Reg. 5. 8. 9.

2. Reg. 6. 5.

1. Reg. 6. 12.

3. Reg. 7. 2.

2. Para. 5.

Paulus de
Palacio in
c. 1. Osee.

perhibet

perhibet, quam punitionem pro tam graui-
bus sceleribus intulit? *Propter hoc* inquit, *ecce*
ego lactabo eam, & ducā eam in solitudinem, & lo-
quar ad cor eius. Vult Deus, vt attentos oculos
conuertamus ad videndum, quid huic, quæ
tam acriter se offenderat, faciat; & nos vt in-
spiciam^r prouocat, dicēs: *Ecce.* Et quid factu-
rus est? *Lactabo eā.* Quid facit mater erga filiū,
qui pugnum contra eam conuertit. Tunc, vt
dicebamus, maiori affectu vbera admouet,
& ad lac præbendū se conuertit. *Et loquar ad*
cor eius, id est, blandis verbis eam cōsolabor.
Et hoc, propter quæ opera? *Propter hoc,* in-
quit. Nonne dixerat, quod pro illis grauissi-
mis offensis, erat eam visitaturus, & punitu-
rus? quomodo nūc addit, quod propter hoc,
lactaturus erat eā, & locuturus ad cor eius,
aut mirifica dona largiturus? voluit grandē
illius iniquitatem & infinitam sui bonitatē
demonstrare. Illius quidem iniquitatem su-
premam ostendit, dicens, quidnam prome-
reretur; merebatur siquidem summam lione
puniri, & ideo dicit, quod visitatur^r erat ini-
quitates eius, id est, summum supplicium in-
ducturus: suam autem bonitatem ex hoc fa-
cit manifestam, quod tunc maioribus bene-
ficijs eam prosequitur, quāto maioribus ab
illa offensis excitabatur, qui maiores offen-
sas sæpe maioribus beneficijs compensat; &
quando magis offensus, magis misericordiz
recordatur, vt Propheta dixit. Hic est Dei
mos; hæc illius consuetudo.

S. 28. Quomodo Sponsus, maiores
offensas sæpe magnis cōpenset
beneficijs, docuit Sponsa, indu-
cens illum similē botro Cypri.

QUAM VIS autem ex ijs, quæ dixi-
mus Dei mores cognocere pos-
simus, eius tamen legitima Spō-
sa, quæ frequenti experimento
eos comprobauit, apertius no-
bis faciet manifestos. Philisthæi merito credi-
derunt, neminem esse, qui magis posset Sam-
sonis secreta referre, quā Dalilā, quæ quā-
uis verē Sponsa non esset, tamē cum ea, tam
quam cum Sponsa quiescebat. Potiori iure
credere possumus Sponsam Dei esse, quæ ma-
gis & apertius Sponsi sui mores & secreta re-
ferre valet, quæ legitimo quodam matrimo-
nio est illi copulata. Si ergo ab ea queramus,
qualis sit Sponsus? Respondet: *Botrus cypri di-*
lectus meus in vineis Engaddi. Mirū est, quā-
ta varietate locū istū authores explicēt, quæ
tota nascitur ex ambiguitate vocis *kopher,*

quæ hoc loco in hebræo habetur: *Botrus ko-*
pher dilectus meus, ex eo enim, quod botri no-
men ad vuas videtur pertinere, multi per bo-
trum *kopher,* intelligūt vuam florentem, vt
Origines^b Gregori^r Nyssenus^c, & ceteri gre-
ci patres: quib^r suffragatur paraphrasis Chal-
daica. Alij intelligunt vuam maturam & dul-
cem, vt Augustinus^d, Gregorius^e, & Bernar-
dus^f, quæ fortē intelligentia occasionem præ-
buit Gregorio & Bernardo, vt Cypri no-
men intelligerent, insulam illam celebrē, Iu-
dææ satis proximā, quæ vuis selectissimis abun-
dat, vinoq; pretioso: qua de causa antiqui-
tus Veneri, deæ amoris fuit consecrata & di-
cata, quoniam vinum est commune amoris
hieroglyphicum. Alij intelligunt nomine Cy-
pri, plantam quandam aromaticam, quā au-
thores Cyperū vocant, de qua Plinius^g, Cor-
nelius Celsus^h, Dioscorides & alij, quos nos-
ter Sotomaiorⁱ refert, de qua asserūt, esse val-
de odoriferam, ad modum nardi, ex qua cū
alijs aromatibus confici pretiosum vnguen-
tum, quo Reges Parthorum utebantur, idē
Plinius^o tradit: et huiusmodi plātam inueni-
ri in vineis Engaddi, intelligere possumus,
quia Iosephus^k describens fertilitatem agri
Hierico, qui proximus est Engaddi, dixit, il-
lum esse feracem Cypri & myrabolanorum.
Agathius^l antiquus, perdoctus, & trium lin-
guarum peritissimus author, intelligit eam
quam Arabes vocant Caphurā, & corrupto
vocabulo Camphorā, & apud nos *Alcanphor:*
non quidem, qui est succus quidam frigidus,
ad reddēdas mulieres steriles aptus, de quo.
S. Isidorus & alij quos Bellouacēsis^m refert;
sed quæ est plāta aromatica, vt hebræorum
doctores volunt (inquit Agathius) producēs
racemos cum granis, ad modū botri aut ra-
cemi vuarum: & certē lingua arabica proxi-
ma est hebrææ, vt pote eius proles, & quod
hebraicē dicitur *kopher,* arabicē dictum vide-
tur Caphura. Quoniam tamē Sponsa ipsa se
metipsam explicat, de botris vinearū Engad-
di, ex botris, quibus ager ille aut locus abun-
dat, rem credo commodē explicandam. Est
sane Engaddi oppidū, aut ager, vel campus,
vel mons, iuxta D. Gregoriū Nyssenumⁿ in
sorte Gad, vnde forte nomē traxit, vel poti^r
(iuxta alios) in sorte Iuda, iuxta mare mor-
tuum, non longe à Iericho, cuius sæpe scrip-
tura sacrameninit^o, vbi & aliquando fugiēs
Dauid Regem Saulem^p, tanquam in locis tu-
tissimis versatus est. Montes enim Engaddi
(dixit Brochardus^q in descriptione terræ san-
ctæ) sublimes sunt valde, præruptis rupibus
eminentes, qui videntibus incutiunt horro-
rem, & similes illis (inquit) non vidi. Hic lo-
cus famigeratissimus quidem erat, propter

Lib. hom.
in Cantic.
h. n. 1.
Hom. 3. in
Canti.
d. m. plal. 8.
In cap. 1.
Canti.
f. Serm. 44.
in Cantic.

g. Multis lo-
cis præcipue
lib. 21. nat.
histor. c. 17.
& 18.
h. Lib. 31. c.
21.
i. In cap. 8.
Canti.
k. Lib. 13.
nat. hist. c.
k. Lib. 9. de
bello Iudaico.

In cap. 1.
canti.

m. Lib. 11.
specu. ma-
ior. ca. 117.
& lib. 13. c.
88.

n. Hom. 3. in
Canti.

o. Iosue. 15.
& Ezech. 47.
p. 1. reg. 14.
q. 1. p. c. 7. 5.
19.

palmas

Haba. 3.

J 176.

Iudicum.
16. 15.

Cantic. 1. 3.

757.

J 177.

palmas pulcherrimas, quas ferebat, cuius propterea meminit Plinius^a, quem vocat Engadda, Palinetorū fertilitate celebrem: idēq; est, qui vocatur^b Cades, seu Gades, aut in græco, Gaddi, cū dicitur *Quasi palma exaltata sum in Cades*. Cæterum, quod præcipue hunc locū celeberrimum reddebat, ut dixit Origines^c, non tam erat quod vineis abundaret, quam quod balsamifloreret; quod sēpe docuit Hieronymus^d: id quod omnes authores tradūt, Ambrosius^e, Gregorius^f, Bernardus^g, Iosephus^h, id sēpe testatus est, imō & asseritⁱ, solam illam terram suo tempore feracem balsami fuisse, quam^k plantā allatam tanquā pretiosissimam, inter alia dona Salomoni à Regina Sabba; qui cum tāta rerū naturalium cognitione præstaret, intelligēs regionem illam Iericho^l esse fertilissimam, præcipue autē agrum Engaddi, ibi illam plantam conferuit. Vnde Engaddi inquit Iosephus^m balsamum generat, quod pretiosissimum est, & nusquā alibi nascitur. Iosepho cōsentiunt multi prophani authores, id ipsum asserentes, Theophrastus, Plutarchus, Strabo, Cornelius Tacitus, quos noster Sotomaiorⁿ refert, signāter autem Plinius^o de natura balsami agens; omnibus inquit, odoribus præfertur balsamū, vni terræ Iudeæ cōcessum, quondam in duobus tantum hortis, utroq; regio, altero iugerū viginti nō amplius, altera pauciorū &c. Quoniam autem ut annotat B. Bernardus^p, arbusculæ balsami, in modum vinearum excoluntur, inde vineæ vocātur illæ, quæ in Engaddi balsamū ferunt. Censet noster Brocardus^q, in circuitu montis cuiusdam, vineā balsami consitam fuisse, quæ tempore Herodis magni, à Cleopatra Regina Egypti, in odiū ipsius Herodis, in Babylonē fuit trāslata. Cæterum Plinius^r aperte asserit, Iudeos voluisse quidem huiusmodi vineas perdere, quando à Romanis fuerunt oppressi, quod tamē Romani diligentissime prohibuerunt: & S. Hieronymus^s, agens de peregrinatione S. Paulæ, asserit ad eam regionem peruenisse, ibiq; cōtemplatam fuisse vineas Engaddi, de huiusmodi vineis balsami loquens. Quoniam igitur ager Engaddi, huiusmodi arbusculis balsami celeberrimus erat, quæ in modum vinearum succrescunt; apte de illis est locus intelligendus. Arbuscula hæc ramusculos emit tit floribus plenos, ut Iosephus indicat, quos modum formamq; botri tenere, possumus existimare, sicut apud nos in ramusculis, floribus turgentibus mali arācei videmus, quibus apte Sponsa, similem Sponsum suum dicit. *Botrus inquit cypri*, id est, ramusculus floridus balsami, *dilectus meus mihi*. Intelligendum namq; est, ex eodē Iosepho, quod quamuis

omnis liquor, qui ex huiusmodi arbusculis distillat, balsamū sit pretiosum; illud tamē pretiosissimum, inquit, est, & vnguentum optimū, quod flos acuto lapide incisus distillat. Acuto, inquit, lapide; nā ut annotavit Plinius^t, ferrum arborē perdit, & exiccat; acutus tamē gladiolus ex vitro, lapide, aut ossibus cōfect^u, arborē scindēs, balsamū extrahit, flores autem incidens, vnguentum pretiosissimum extrahit. Ecce naturam & conditionem botri balsami, qui pretiosius vnguentum tunc emittit, effudit, atq; eructat, quando gladio inciditur & feritur: vnguentum inquam, sanandis omnibus vulneribus aptissimū, summa suauitate fragrantissimum. Et quidē hæc dixit Sponsa in principio libri, cum scilicet (sicuti annotant, qui ex professo librum expendunt) animam refert in suæ conuersionis initio, recenter à peccatis auersam, & ad suū legitimū Sponsū conuersam: tuncq; hoc se in Sponso inuenisse considerauit, quod sibi similis fuerit botro balsami, aut ramusculo florido balsami. Cum enim ipsa varijs peccatorum generibus, quasi acutissimis gladijs contra Deum egisset, ille non indignationē perimentē, aut absumentem flammā ignis, eructauit, aut contra illam emisit; sed pretiosum balsamum, misericordiam scilicet ingentem, sanantem, eius peccata, mundantem illius malitiam, & nequitiam. Quod verē Synagoga, quam Sponsa (ut multi sancti patres censent) referebat, dicere potuit. Quid enim egit circa Sponsū suū, illum Nazarenū floridū, illum botrū aut ramusculum balsami, floribus suauissimis redundantē? Illum totum incidit, caput spinis, manus & pedes clavis, corpus flagellis, latus lancea. Quid ille emisit? Balsamum pretiosissimum sanguinis sui, quo Sponsam sanaret & mundaret, omniq; macula nitidam exhiberet. Quid percussus & incisus emisit botrus iste in cruce leuatus? Orationis balsamum suauissimi odoris, quo iram diuinā continuit, dicens: *Pater ignosce illis*. Sed Paulus id ipsum dicere potuit: *Botrus balsami dilectus meus mihi*: quasi dices. Si scire vultis, quid mihi cū dilecto meo euenerit, intelligite similem mihi fuisse botro balsami: nihil aliud efficacius contendebam, quā lapideo corde, & viribus rabidis illum incidere. Quid enim cupiebat Paulus, nisi CHRISTVM excindere? & quia illum in se ipso inuenire non poterat, in discipulis incidere contendebat: & cū acrius id ageret, dum spirans minarum & cædis, epistolas quæreret, & Damascum ad CHRISTVM totaliter excindendum proficisceretur, non ignem sicut super Sodomam, nec vrsos, sicut super pueros irridentes Eliseum, nec leones, sicuti

super

Ad Timo
th. 1. 13.

Matt. 26.
10.
Lib. de bo-
nopatiētiz.

Hom. 31. ad
populum.

Matt. 21.
37.

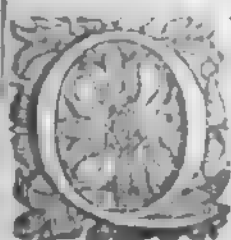
Epil. 46. ad
Iullicum.

erm. 3. 1.

Esa. 31. 6.

super Samaritanos, ex se emisit, sed vnguen-
tum pretiosum misericordiz suæ. Qui prius
inquit, sui blasphemus, contumeliosus, &c. mise-
ricordiam consequutus sum. Id ipsum prodigum
ille dicere potuit, qui postquam patris ho-
norē quasi excidit, suauissimum balsamum
spirantem, illū inuenit: hocq; quotidie pec-
catoribus accidit, qui Deum quantum est ex
se excindentes, inueniunt effundētem super
eos pluiam, solem, & innumera beneficia.
Imo & Iudas ipse excindens CHRISTVM ore
peruerso, statim balsamum prodeuntem, po-
tuit si voluisset, præstare in illis verbis: *Ami-
ce ad quid venisti?* Quid potest patientius (in-
quit B. Cyprianus) quid benignius dici? Vi-
uificatur CHRISTI sanguine, etiam qui
fudit sanguinem CHRISTI. Talis est ac tan-
ta patientia, quæ nisi talis ac tanta existeret,
Paulum Apostolū Ecclesia non haberet. Vis
discere inquit Chrysostomus, qualia pas-
sus est Deus? Ipsius altaria suffoderunt, Pro-
phetas occiderunt, & omnia ferebat: num
superne fulmē emittere poterat? sed postq;
quosdam Prophetas misit, & cum hos etiam
peremerint, supremum intulit beneficium,
nouissime enim misit filium suum, inquit Chryso-
stomus, misit filium suum; quādo maiorem
aggressi sunt impietate, maioribus eos pro-
secutus est beneficijs. Idipsum B. Hieronymus
latē probandum assumit, expendens Dei cle-
mentiam, quæ tanta est, quod cum maiori-
bus offensionibus videt se pronocari, saepe
maiora dilectionis signa exhibet: ad quod
institutum expendit illud, *Si vxor dimiserit vi-
rum suum &c. Verū tamen ad me reuertere*: Illam
item vocem: *Conuertimini, qui profundum consi-
lium cogitatis: reuertere ad me, redimam te*: & alia
similia. Hoc igitur Deus agere consuevit, ita
cum offendētibus se gerere solet. Et quidē
hoc, non sibi inhonorificum vllatenus re-
putat, qui suum honorem nullatenus pec-
sumdat; sed potius pro summa gloria supre-
moq; honore æstimat, vt statim ostēdemus.

*S. 29. Deus ita sibi reputat ho-
norificum parcere inimicis,
vt id vocet laudem & glo-
riam suam, quam Apostolis
enarrandam commisit.*

VO modo inimicis parcere &
benefacere non inhonorificū
reputet Deus, sed potius pro-
summa habeat gloria & hono-
re, si sacras litteras expendā-

mus, erit manifestum; signanter apud Esaia. *Esa. 48. 4.*
Supponit Deus populi sui rebellem contu-
macemque ceruicē, per quam semper ei re-
stitit, & illum offendit. Scui, inquit, non tan-
quam rem nouam eam comperio, quam ab
initio expectus sum, quia durus es tu, perci-
nax, nec blandicijs emolliris, nec terroribus
commoueris, similis adamantī, in quo nec
graues ictus, vel leue percussione signū re-
linquunt: *Et perus ferreus ceruix tua*: nullate-
nus iugum legis mee sustentare aut ferre vo-
lens. In scriptura sacra cōmuni locutione, su-
perbia qua homo non vult Deo obedire,
exprimitur per indomitam ceruicem, me-
taphora sumpta à bobus, qui super cerui-
cem iugū portant: qua ratione dicere Deus
solet, *populum dura ceruicis*. Imo & apud gen-
tiles, inobediēti hæc poena erat constituta,
quod in collo percuteretur: cuius meminit
Cicero^a, & Plinius^b loquens de M. Liuiō
Druso, & Titus Liuius^c. *Et frons tua, areu,*
quam nulla verecundia peccatorum afficit,
Vide quales depingit inimicos suos, quales
etiam eos descripsit dicens: *Quadragesima
annis offensus fui generationi huic, & dixi semper
hi errāt corde. Quibus alludit B. Steph. dicēs: Du-
ra ceruice, & in circūcis cordibus & auribus, vos
semper Spiritui Sancto resististis*. Tales ergo illos
exhibet Deus. Quid igitur Dñe, cū illis qui
tam impudenter te offendunt, agis? *Auditu
feci tibi noua extunc, & conseruata sunt, quæ nescis.*
Quidam censent, sermonem facere de li-
beratione à captiuitate Babylonica, quam
ante eandem captiuitatem prædicit. Alij ta-
men de beneficijs per CHRISTVM exhi-
bendis, locum intelligunt, quæ noua vocan-
tur in scriptura. (*Nauum* inquit faciet dominus
super terram) hæc à principio cœpit Deus po-
pulo manifesta facere, ea promittens; quasi
dicat: Pari passu procedimus, tu offendēdo
me, & ego misericordias tibi impendendo.
A principio cœpisti contra me mala facere,
& à principio, cœpi ego tibi bona mea pro-
mittere. Septuaginta legūt: *Audita feci tibi no-
ua, ex nunc quæ debent fieri*: Tu peccata contra
me noua quotidie committis, ego nouas
misericordias quas in te effundere dispono,
annuntio. Et si multa autem à me prædicta
sunt, conseruata sunt quæ nescis: Id est, bona ti-
bi habeo reſeruata, talia quæ nescire nunc
non potes. Loquitur de supremis donis per
CHRISTVM exhibendis. Hisq; visus est
Apostolus alludere, dicens: *Mysterium, quod
absconditum fuerat à seculo, & a generationibus,
nunc autem manifestatum est sanctis eius, quibus
voluit Deus notas facere diuitias gloriæ sacramen-
ti huius. Quod dixit Esaia. Conseruata sunt
quæ nescis; dixit Paulus manifestatum, &c.* Et

Exod. 32.

Ierem. 7.

Aët. 7.

46. In Ver-

rem & ora-

tio pro.

Cluent.

De viris

illustribus.

Lib. 4.

Psal. 94. 10

Aët. 7. 15.

Esa. 48. 6.

cit.

Ierem. 31.

22.

Colo. 1. 26.

ad epist. 3.5.

¶ 181.

Hesal. 48. cit.

Iosel. 2. 10.

Esa. 49. 19.
Thre. 2. 16.

¶ 182.

Gen. 31. 4.
1. paral.14. 7. & 1.
para 16. 15Deuter. 7.
14.Psal. 40. 6.
To. 2. fol.

Iosue. 7. 9.

Exod. 3. 1.
1. nu. 14.

13.

¶ 182.

alio: *Alijs generationibus non est agnitus si-*
lis hominum, ut nunc revelatum est sanctis Apost-
olis eius. Talia ergo erant, quæ inimicis De-
 promittebat, ut ipsi non possent capere tan-
 ti beneficii magnitudinem, ideoque cōserua-
 bat illud explicandum, quando beneficium
 ipsum exhibitum esset, adessetq; Spiritus san-
 cti abundans grātia, per quam illud pos-
 sent intelligere: talibus enim beneficijs ini-
 micos suos prosequitur; & quo maiores ab
 illis offensas recipit, maioribus sæpe donis
 ac misericordijs cumulat. Quia autem pos-
 set quis à Deo inquirere: Quomodo talem
 te exhibes erga inimicos? si nosti eorum
 obduratā rebellionē, & quod nullis benefi-
 cijs emolliuntur, quare tā beneficū erga il-
 los exhibes? respondet: *Propter nomē meū, lon-*
ge faciā furorē meū, & laude mea infranabo te, ne
intereas. Variè authores hæc verba explicāt.
 Quidā cēsent Deū prædicere pœnā inferen-
 dā, quæ sensum alibi prosequemur: sed non
 ineptè explicari potest, ut dicamus, lōge fa-
 cere aliquid, esse idē, quod totaliter expelle-
 re illud, ut nusquā cōpareat. Ita apud Iosel:
Eum qui ab aquilone est, procul faciā à vobis, &
expellā eum in terram inuiam & desertā: Et apud
 eundē Esaiam; *Longe fugabuntur, qui absorbe-*
bant te: & Ieremias: *Longe factus est à me conso-*
lator. Loquitur ergo quasi metaphora sum-
 ta à patre, qui iratus & commotus cōtra fi-
 liū, propter eius rebellionē, gladiū arripit;
 sed nolens illū perdere, gladium lōge proij-
 cit, ne si manuteneat, cōpellat ferire illū, ip-
 si filij perfida nequitia. Ita dicit Deus: Talia
 sunt, quæ commisisti, ut iustē furor & ira gra-
 uissima excitata sit; sed ne te perdam, quasi
 tua ipsa rebellionē cōpulsus, longē mittam
 & faciā furorē meū. Id autē faciā, propter no-
 mē meū, id est, ut nomē meum sit honorificū,
 & celebre, ac gloriosum. In hebræo dictio
 Sem, quæ significat famā, honorem, gloriam,
 quod à nobis dicitur *nōbradia.* Ita dicuntur
facere sibi nomē, id est, celebres se reddere, &
nomē alicui egredi ad exterarum nationes: & *per-*
dere nomē alicuius de sub cælo, & *nomē alicuius*
perire, de quib; Brixianus. Signāter autē ha-
 betur vox eadē, quādo dixit Iosue: *Et quid*
facies nomini tuo magno. Et vere dicēs Deus,
 propter nomē meū lōge faciā furorē meū, allussisse
 visus est, ad eas historias, quas supra cœpi-
 m; expēdere. Iratus enim Deus semel & ite-
 rū cōtra populū, propter illi; peccata, Moy-
 ses illū placauit, & quasi cōpulit, furorē de-
 ponere, nominis sui gloriā inducēs. Quod
 clarius exprimit subdēs: *Et laude mea infranabo*
te; ne intereas. Septuaginta legunt: *Gloriosa*
mea inducā super te, ut non destrua te. In hebræo
 habetur vox *Hehilal*, quæ significat laudem,

qua vititur Habacuc. Dicens: *Landis eius plena*
est terra, id est, famæ, honoris, gloriæ ei;. Quæ
 si dicat: Nō propter peccata tua, quibus me
 offendisti, inducam ignem ardentem, quite
 consumat; neq; leonem frementem, qui te de-
 deuoret; neq; gladium acutum, qui te dis-
 cindat; sed misericordiam meam, beneficia
 mea, ne intereas. Rectè autem hanc miseri-
 cordiam & beneficentiam, vocat laudem
 vel gloriosā suā: quia nunquam maiore suæ
 laudis & gloriæ materiam Deus videtur ex-
 hibere, quā cum misericordem erga pec-
 catores se exhibet, cum eis parcat, & ingen-
 tia illis cōfert beneficia. Tunc mundani du-
 ces, honoris sui materiam copiosam histo-
 riographis & futuris seculis se præbuisse exi-
 stimarūt, quādo inimicorū innumeras acies
 prostrauerunt, & in cāpo mortuos relique-
 runt: illiq; Cæsares tanquam sui triumphi
 materiā, inimicos victos, alligatos, & pro-
 stratos, deferebant. Cæterum, Deus hanc sui
 triumphi gloriæ & honoris materiam iudi-
 cat, inimicos liberare, & liberos ab omni
 malo dimittere, donis cœlestibus ac supre-
 mis ornare: hæc sūt *gloriosa Dei.* Ideoq; sicut
 historiographi & Poetæ illorū victorias re-
 sonant, dicentes: *Arma virumq; cano,* profe-
 rentes scilicet illorum inimicos vinctos, &
 alligatos, aut occisos: ita diuini Poetæ &
 Dei historiographi canunt, & proferunt mi-
 sericordiam, qua Deus benefacit inimicis
 suis, & dicunt: *Misericordias domini in æternum*
cantabo: & iterum; *Laudate dominum omnes gen-*
tes &c. Quoniam confirmata est super nos miseri-
cordia eius &c. Et nobis exhibent Dauidem
 peccatorem dimissum, Paulum inimicum su-
 prema dignitate ornatum, & ad tertium cœ-
 lum euectum; Petrum anathematizantem,
 constitutum eius vicarium summum &c. ni-
 hil enim gloriosius ducit aut honorificetius,
 quā inimicis parcere, benefacere, hono-
 remque exhibere, ad eū ut hoc reputet ip-
 sam gloriam suam. Hinc intelligemus myste-
 rium, quod verba illa continent, quæ in ce-
 lebri hymno Angelorum canit Ecclesia: *Gra-*
tias agimus tibi, propter magnam gloriam tuam.
 Videtur certè hæc impropria locutio. Mag-
 nitudini enim aut excellentiæ alicuius, non
 debetur gratiarum actio, sed admiratio,
 congratulatio, aut commendatio, vel laus:
 gratiarum actio tantummodo debita est be-
 neficijs receptis. Regi enim gratias agimus,
 cum beneficium aliquod ab eo recipimus,
 eius tamen gloriam & maiestatem non gra-
 tiarum actione, sed congratulatione, aut
 admiratione vel laude prosequimur. Vide-
 baturquē dicendum: *Gratias agimus tibi,*
 propter gratiam tuam & dona nobis colla-

Habac. 3. 3.

¶ 182.

¶ 183.

Rom. 3. 23.

Hom. 7. in
epist. ad
Rom.

In hoc lo-
cum.

Rom. 10. 17.

Psalm. 18. 1.

Matth. ult.
15.

Luc. 14. 44.

ta. Aptè tamē Ecclesia sancta loquitur: agēs Deo gratias propter magnam illius gloriā, quia hæc est gloriā, quā ore pleno Deus vocat & reputat magnam, ac supremam, nobis peccatoribus, inimicis suis remittere offensas, dare gratiam, & cœlestia sua dona abundanter conferre. Quā loquendi phrasim Ecclesia mutuata est ab Apostolo dicente: *Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu.* Improperia videtur locutio, *Peccatores egent gloria Dei*: videbatur enim proprie dicendū, egent gratia Dei. Et vere Chrysostomus quasi hac difficultate motus, legit: *Omnes peccauerunt, & destituuntur gloria Dei.* Quia qui peccauerunt, iustè gloria Dei destitui meruerunt. Sed tamen egregia est nostra vulgata translatio: gloriam enim Dei, vocat eius gratiam, & beneficia gratis in peccatores collata, quam clarius expresso nomine postea exprimit, subdens: *Iustificati gratis per gratiā ipsius.* Hæc est illius gloriā magna, iustificare gratis, remittere gratis offensas: & cum peccator merebatur ab eo puniri, excellentia dona in illum effundere ut S. Anselmus, D. Thomas ceteriq; patres interpretantur. Et alludere visus est Paulus, ad alia verba Davidis, quibus, ut ipsemet expedit, præuidebat Apostolos per vniuersum orbem prædicantes. *Celi inquit enarrant gloriā Dei &c. In omnem terram exiit sonus eorū, & in fines orbis terra verba eorum.* Quam Dei gloriā tam vocali sono enarrant, ut in omnē terrā exeat sonus illorum? Certè Euāgeliū Christi, qui eis dixit: *Euntes in mundum vniuersum, predicate Euāgeliū omni creaturæ.* Et quid cōtinet hoc Euāgeliū? *Hæc sunt verba* (inquit ipse) *qua locutus sum ad vos &c. oportebat Christum resurgere, & prædicari in nomine eius pœnitentiā, & remissionem peccatorum in omnes gētes, incipientibus ab Ierosolyma.* Ecce quid in omnes gentes intonant, *Remissionem peccatorum.* Hæc est gloria Dei, quā cœli, idest, Apostoli enarrant: quia hanc Deus magnam ducit gloriā, remittere inimicis suis offensas, & maioribus inimicis maiores offensas. Vnde expedit illud: *Incipientibus ab Ierosolyma.* Erat Ierosolyma ciuitas illa, quæ occidit prophetas, & tandem ipsummet Deū infamissima morte trucidauit. Quid resurgens acturus videbatur? clamabat David: *Exurge domine, iudica causam tuam &c. Exurgat Deus & dissipetur inimici eius, Exurge & tanquā alter Noe filium impium, populum inquā Iudeorum, male dicito: Exaltare, & redde retributionē superbis.* Sed vere hoc agit, quod mittit discipulos, ut suo nomine omnib; inimicis suis offerat remissionē offensarū, & primò ijs, qui pro-

ximius supremam intulerant iniuriā: Incipientibus inquit à Ierusalem. Hoc est, quod prædicat, & hæc est gloria Dei, quā enarrant: ideoq; Apostolus vocauit *Euāgelium gloria Christi*: quia hæc est suprema CHRISTI gloria, remittere crucifixoribus & offensoribus suis: & hoc ipso quod passus est acerbissimā mortem, mittere legatos, qui gratiā ac dona sua in eo & regnū suum offerant ijs, qui sibi passionē intulerūt. Hoc ipsemet Apostolus verbis subsequentibus explicat, cū enim dixisset: *Omnes peccauerunt & egent gloria Dei,* respondere volēs quærenti: *Quæ est hæc gloria Dei, quæ omnes egēt?* addit. *Iustificati gratis per gratiā ipsius per redemptionē, quæ est in Christo Iesu.* Hæc est gloria Dei, redemptio per CHRISTVM exhibita, per quam iustificamur & grati Deo reddimur.

1. Cor. 4. 4

S. 30. *Moyſes hanc Dei gloriam et honorem videre et exhiberi petijt, Christum morientem pro inimicis: hacq; fuit gloria, quam ad sui satietatem David optabat.*

I verba autē ista Apostoli addamus, intelligemus cum alludere voluisse ad illā celebrem petitionē Moyſi. Loquebatur dominus ad Moyſen facie ad faciē, sic ut solet homo ad amicum suū: Et tantis fauoribus à Deo se vidit proſecutū, ut eū audiret dicentē sibi, semel & iterū: *Inuenisti gratiā corā me, & te ipsum non ex nomine: quæ verba maxime familiaritatis & amoris fuisse signa, expedit egregiè D. Cyrillus, quibus indicauit Deus, se illū maiori fauore proſequi, quā ceteros omnes alios. Hoc igitur fauore animatus, statim in illā insignē prorupit petitionē: Ostēde mihi gloriā tuā.* Cui respōdit dñs: *Ego ostēdā tibi omne bonū.* Varias hæc petitio & respōsio cōtinet difficultates. Prima est, quam B. Gregorius proponit. Præmisit Spiritus sanctus, quod Moyſes loquebatur facie ad faciē cū Deo: si hoc iā habebat, quā gloriā sibi ostēdi petebat? tūc enim Deus gloriā suā ostēdit, cū facie ad faciem se exhibet videndum. Deinde, si Moyſes petit sibi ostēdi gloriā, quare Deus respōdet: *Ostēdā tibi omne bonum, & non dixit, ostēdā tibi gloriā meā?* Tertio, si Deus promisit Moyſi, se ostēsurū omne bonū, quādo hanc

¶ 184

Exod. 33
11.

Exod. 33
12. 17.
Lib. 1. ii
Ioan. c. 21

In lib. 1. R.
gum c. 10

777.

In cap. 33.
Exod.

Exod. 33.

Lib. 99. in
Exod. 9.
154.

Ios. 13.1.

J 185.

Esa. 53.2.

promissione adimplevit? Hæc egregia cõti-
nõr sacramenta. Et quidẽ in Hebræo, vt anno-
tat Lippoman^s, habetur dictio *Chabod*, quẽ
significat honorẽ & gloriã: vnde & Caieta-
n^s trãstulit, *Fat me videre nũc honorẽ tuũ*, idest,
rẽm quã supremũ honorẽ & gloriã cõstitu-
tã habes. Quod autẽ respõdit domin^s: Ego
ostendã tibi omne bonũ, ita iuxta alia exẽ-
plaria (inquit Augustinus) legitur: Ego tran-
sibo ante te in gloria mea. Ita enim Chalde^s
trãsfert: ego transire faciã omne gloriã meã
super faciẽ tuã. Idest, corã oculis tuis. Hæc
(inquit Augustinus) magna prophetia est.
Desiderat videre Moyses, id in quo Deus
cõstitutũ habet supremũ suũ honorẽ & glo-
riã, quod absolutẽ vocavit gloriã suã, & res-
põdit dominus: Ego corã te transibo in glo-
ria mea, idest, istũ honorẽ meũ, supremamq;
gloriã tibi demonstrabo, & corã oculis tuis
exponã, in trãsitu meo. Moyses enim populi
iudaici tenebat vices, cui in trãsitu suo do-
minus suũ honorẽ & gloriã corã oculis erat
expositurus. Quis trãsitus? Ille (inquit Augu-
stinus) de quo Euangelista dicit, *Ante diem
festũ Pasche, cum venires hora, vt trãsires IESVS
&c.* Et forsan ad transitũ promissũ Moy-
si alludere voluit sacer Euangelista, quia pas-
cha (inquit Augustinus) transitus interpreta-
tur, quasi iã illũ transitũ promissũ descri-
bens, instantẽ & prãsentẽ. In hoc trãsitu su-
premũ suũ honorẽ & gloriã declaravit. Di-
ces, Quomodd idẽ Potius enim tunc, eũ ab-
iectũ videmus, quẽ Propheta sic transcuntẽ
cõsiderans dixit: *Nõ est species ei, neq; decõr; nos
putauimus eũ quasi leprosum &c. nouissimũ virum
&c. quasi absconditus est vultus eius, & despectus.*
Vere tamẽ supremã suã gloriã & honorem
patefecit: tunc enim inimicis pepercit, pro
quibus sanguinẽ fudit, & vt eos à morte li-
beraret, morti se tradidit; vt illos solueret,
ille ligari voluit & cruci affigi, etiã pro his,
qui eũ crucifigebãt, & vt eos æternis pœnis
eriperet, se ipsum offerebat & clamabat: *Pa-
ter dimitte illis.* Hanc magnã Dei gloriã cupie-
bat Moyses videre, & visus est sibi optimã
nactus occasionẽ ad eã postulandã. Viderat
enim tunc Moyses Deum, vt honori suo cõ-
suleret, & eum cõseruaret, veniã concessisse
grandis ingentisq; peccati, adorationis vitu-
li, quod statim dimisit, ex eo quod Moyses,
volenti populi perdere reprãsentauit, quod
si id faceret, cederet in sui nominis dedec^s.
Ex his, duo Moyses apud se de Deo conce-
pit: primũ, quod Deus facillẽ esset cõcessur^s,
quod ad sui gloriã & honorẽ cõducere re-
prãsentaret, qui rẽ tã difficilem, qualis erat
veniã pro peccato idolatria, hoc ipso cõce-
derat quod reprãsentauit, eã cõducentẽ ho-

nori suo: secũdũ est, quod Deus verẽ glorio-
sum & honorificũ dacebat, remittere offen-
dẽtibus se. Hinc visus est hanc collegisse pro-
positionẽ: Illã omnẽ remissionẽ peccatorũ
mihi cõcedet Deus, quã sibi summẽ glorio-
sam reprãsentabo. Hinc audaciã sumpsit, vt
peteret CHRISTI mortẽ & passionẽ, per quã
plena omniũ peccatorũ erat nobis exhiben-
da remissio: ideoq; eam petijt, sub nomine
gloriã & honoris: *Ostẽde inquit mihi gloriã
tuã.* Nõ ait, ostende mihi, aut exhibe filium
tuũ morientẽ, aut eum trade in mortẽ: sed
ostende mihi gloriã tuã, idest, CHRISTI my-
steriũ & passionẽ: si enim gloriosum ducis
remittere offensas, per illã plena peccatori-
bus, omniũ peccatorũ cõcedetur venia: & si
cõcedis, quod ad gloriã tuã cõducit, per il-
lã plenẽ es glorificãdus: si namq; gloriosum
ducis, remittere offendẽtib^s, illud plenẽ per-
tale mysteriũ facturus es: Ostende iã mihi
hanc gloriã. Nõ itaq;, petijt CHRISTI
passionẽ & mysteriũ, ex eo quod hominib^s
esset necessariũ; sed quod Deo futurũ esset
gloriosũ: cui nihil gloriosius, quã remittere
& parcere. Quod & ipsemet De^s per Esaia
explicasse visus est, qui inimicis suis eximia
dona prius offert, dicens: *Audite me duro cor-
de, qui lõge estis à iustitia: prope feci iustitiã meam,
nõ elõgabor, & salus mea non morabitur. Duro
corde, in hebræo, robusti corde, qui cor ha-
betis indomitũ, neq; est, qui à peccatis, qui-
bus me offenditis retrahat. Iustitiã suã vocat
Deus filiũ suũ, mittendũ in mundũ, ad mor-
tis passionẽ, totius iustitiã & sanctitatis ori-
ginẽ: de quo dixit Paulus, quod factus est no-
bis iustitia, quẽ paulò ante idẽ Propheta iusti-
tiam vocauerat, dicens: & iustitia oriatur &c.*
Lõge, inquit, estis à iustitia, idest, si merita
veltra cõsiderãda essent, potius istã iustitiã,
idest, CHRISTI mortẽ, à vobis elongare de-
berẽ, & nõ illũ tradere ad mortẽ, vt vos vi-
natis; sed potius vos perdere, qui tot nomi-
nibus mortẽ promeremini. Ego tamẽ prop-
ter me illã prope faciã, per quã, salutẽ cõse-
quimini. Deinde exprimere volẽs, quo inlo-
co eã exhibitur^s esset, subdit: *Dabo in Siõ sala-
tẽ, & in Ierusalẽ gloriã meã.* Loquitur, vt cõmu-
ni sãsu sancti patres intelligũt, de CHRISTO,
cuius mortem prãdicit, per quam salus hu-
mano generi & Deo gloria erat inducenda.
Dabo, inquit, in Ierusalẽ gloriã meã: Ibi eã
corã omniũ oculis faciã manifestã. Quomo-
do hoc? si enim attẽdamus quã in Ierusalẽ
futura erãt, nõ videbitur ibi manifestã fieri
eius gloriã, sed potius contumeliã, quam
CHRISTVS dominus eo tẽdẽs prãdixit. Nec
enim erat sicut Paulus, qui ascendẽs Ierolo-
lymã dicebat: *Vado in Ierusalẽ, quia in ea vẽtura*

Esa. 46.11.

Forerius.

1. Corint. 10.

Esa. 45.1.

J 186.

Ad. 10.1.

Matt. 21.
18.

sunt mihi ignorans, sed Ecce inquit, ascendimus Ierosolimā, & filius hominis tradetur principibus sacerdotū, & scribis; & condēnabunt eū morte, & tradent eū gētib; ad illudēdū, flagellādū, & crucifigēdū. Bene nihilominus dicit, dabo in Ierusalē gloriā meā, illā quā populo Iudeorū in persona Moyfi, me ostensurū in trāsitu promisi. Quasi dicere volēs: Propter honorem meum & gloriā, vobis offendētibus sæpe peperi, & mala cōtra me agētibus, cōtuli bona. Id tamē in summo gradu acturus sum in Ierusalē: ibi dabo salutem hominibus, quia ibi totū humanū genus ad vitā est reparandum; ibi manifestā dabo gloriā meā, quam in hoc præcipuē repositā dūco, summas offensas remittere, & suprema mala cōtra me cōmissa, supremis donis cōpensare. Ex quib; etiā illud Davidis desiderii explicari potest: *Satiabor, cū apparuerit gloria tua.* Quāvis enim communi sensu, de beatitudinis gloria, hæc verba accipiātur, sicut & illa, quibus Moyses petebat sibi gloriā ostēdi; nihilominus sicuti exposuimus, gloriā quā desiderabat Moyses videre, fuisse CHRISTI passionē & mortē: ita & eandē possumus intelligere à Davide præoptatā, vltra quā, quia nihil ampli⁹ restabat, quod De⁹ pro inimicis facere posset, dixit: *Satiabor, cū apparuerit gloria tua.* Quod summe David optabat erat, à peccato mundari, & in Dei gratiam recipi. Hoc sciebat, fieri nō posse per illa sacrificia, sacramēta, cæremonias, quæ tunc habebat, quæ ut Paulus demonstrat, nō poterāt perfectiū

Hebr. 9. 9.

facere serviētē. Intelligebat, omnia illa esse figuras & umbrā; corpus autē & veritatē esse CHRISTVM in cruce morientē, & sanguinē suū in preciū & lavacrū effudentē, ut idē Paulus explicauit: nemo autē, qui rē aliquā desiderat, satiatur per illius figurā aut umbrā; quantūcūq; illa sit exacta, quousq; rē ipsam cōtingat: idcirco clamat David: *Satiabor, cū apparuerit gloria tua.* Umbrā hucusq; dedisti, figuras exhibuisti, imagines præstitisti nostrę salutis & redēptionis per mortem CHRISTI præstandā, sed nō hæc faciāt: tunc satiabor, quādo rē ipsam exhibueris. Hæc qu; eius gloriā vocat, quia hoc Deus pro gloria habet, inimicis parcere & benefacere, quod in gradu supremo præstiturus erat in morte CHRISTI, quādo pro ijs, qui eum actu interficiebāt, vitā suā offerebat, & sanguinem suū in lavacrū eiusdē iniquitatis, quā committebāt illius effusores. Rē hanc concludamus, expedientes cū B. Cypriano ordinem quē CHRISTVS statuit in oratione, quā edidit, docens nos orare: sic enim orādū dicit.

¶ 187.

Lib. de oratio. domini.

Panē nostrū quotidianū da nobis hodie, & dimitte nobis debita nostra. Panis nomine, omnia quæ

ad vitā sunt necessaria, solet sermo diuinus intelligere; & voluit, ut quolibet die illum peterem⁹, idcirco nō petēdū nisi pro hodie. Voluit CHRISTVS, ut petēs à deo sibi necessaria dari, simul adiungeret cōfessionē offēsarū cōtra illū cōmissarum, subdens; & *dimitte nobis debita nostra.* Videtur certe incōgruū ei, qui beneficiū ab alio obtinere cupit, quē offendit; petēdo beneficiū, in memoriā reuocare offensam. Pro cōstanti habebant fratres Ioseph, quod si memoria ille retineret offensam, quā cōtra ipsum cōmiserant, nō esset futurus eis beneficus; idcirco eā omnino obliuisci optabant. Qui enim petens beneficium, offensam quā cōmisit cōtra beneficientē cōmemorat, potius videtur illum obligare, ut à conferēdo beneficio se contineat. Egregiē tamen CHRISTVS petitiones ordinat: hoc enim Deus pro gloria habet, benefacere offendētibus se, & eis nō solum remittere offensas, quas cōstitetur, sed & ingentia bona largiri. Idcirco aptē statuit, ut petiturus beneficia, cōfiteatur offensas, quod ostēdatur summa Dei bonitas, qui quotidie dat panē, & omnia necessaria ei, qui quotidie eū offendit. Et hoc est, quod etiā nūc CHRISTVS exprimere voluit, Dei referens cōsuetudinē, qui solē dat super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Hæc omnia adeo erant Apostolo cōperta & eius prædicationi cōformia, ut ipsemet illam poneret obiectionē: *Nūquid manebim⁹ in peccato, ut gratia abundet & Dei gloria?* si enim ex eo, Deus gloriā suā ostendit, quod maioribus peccatorib; sæpe maiores misericordias confert; videtur cōueniēs, graues culpas cōmittere, ut maior Dei gloria fiat manifesta, & Deus nostro loquēdi modo reddatur gloriosior. Respōdet Apostol⁹: *Absit:* peccata enim per se, potius sunt ad Dei dedecus & cōtēptū: ex eius bonitate fit, ut illa remittat ad sui gloriā ostēdēdā, de quib; alibi. Ex ijs efficacissimū argumētū cōstituit B. Cyprianus ad nostrū institutū. Nullus est, qui magis honorē suū curet, quā Deus; quiq; minus permittat honori suo detrahi: Deus autē, nō tantū nō cēset esse cōtra suū honorē, inimicis parcere & benefacere; sed potius hoc tāquā suū premū honorē & gloriā reputat: non igitur cōtra honorē & gloriā est inimicis parcere & benefacere. Nihil certē stulti⁹ esse potest, quam vilē vermiculū, id sibi reputare inhonorificū, quod Deus ipse sibi gloriosum cēset, prædicat, æstimat, & clamat. Si ijs adiungamus B. Dionysij doctrinam, quod tunc creatura perfectior est, quando magis se diuinis moribus conformat, huius argumenti vim & efficaciam clarissimē intelligemus.

Gen. 50. 15

Ad Rom. 6. 1.

Lib. de bono patientiæ.

*§. 31. Rem esse honorificam par-
cere, et patienter ferre inimi-
cos, etiā sancti viri demonstrāt:
quorum vita tanquam specu-
lum conspicienda est, ut nostrā
componamus.*

§ 188.

MO C ipsum manifestè vterius ostendemus, si ad viros illos, oculos cōuertam^r, quos hono- rificos, & gloriosos, omnes iu- dicam^r, sanctos scilicet viros, quorum vitam laudamus facta, imitari debemus exempla. Horum opera si expendamus, vi- debimus, parcere inimicis & offensoribus, ac eis benefacere, non solum non esse re in honorificam; sed quę summam gloriā & ho- norē infert. B. Chrysostomus homiliā aut tractatū egregium edidit, cuius titulus est: Quod vtilis sint moderatę tentationes ad omnes, vbi egregiē, bona quę ex tentationi- bus & tribulationibus proueniūt, prosequi- tur. Quoniam autē nō levis tribulatio & tē- tatio est, quę oritur ex iniurijs contra nos illatis, sermonē totū conuertit ad ostenden- dum, multa & innumera bona ex patientia & remissione iniuriarū oriri, cōficitq; mul- ta argumenta ad eā tenendā. Obseruatq; in primis, debere mouere nos exemplum Dei, qui inimicis suis quotidie parcat, & benefa- cit; & exemplū CHRISTI, qui tot tantaq; ab inimicis pertulit. Expenditq; dictū illud ad Petrum: *Mitte gladium tuum in vaginam: calicem quem dedit mihi pater, nō vis ut bibā illū.* Passio- nem suā, calicē vocat, quasi potionē amarā, quam sumēs, purgationē peccatorum, quam di- xit Paulus erat factururus, ut intelligas, ea quę ab inimicis pateris, esse quandā amarā po- tionē, quā si patienter feras, purgare pecca- ta poteris. Et CHRISTVS, inquit Chrysosto- mus, nō vult pro se irasci, nec ut Petrus pro illo gladiū euaginaret, quē ad vaginam con- uertiiussit: ut intelligas, multo minus pro tē- poralibus corruptibilibusq; bonis, vaniori- bus vento, irā excitandā, soluendas manus, & euaginandum gladium. Sed dices, inquit Chrysostomus: Ille Deus est omni ira & pas- sione superior; ego verò homo sum, quem passio violenta impellit atq; perturbat. Eia ergo, inquit, tibi homines producamus, simi- les tibi, in quibus cōspicere possis bonum, quod ex patiētia possis reportare, & hono- rē, quē iniurias remittēs, cōsequeris. Id ut nos faciam^r, obseruāda est ex Gregorio Nys-

seno, vtilitas, quā ex speculis habemus. Ni- hil decentius homini, quā faciē suā tenere & exhibere mūdā, sed qui aliorū facies facile videt, suā videre nō potest; propterea pro- uide à natura data sunt specula, in quibus homo propriā faciē possit intueri. Acutos habēthomines oculos, ut alios cōspiciāt & circūspiciāt, qui se ipsos nō cōtēplātur, cū tamē hoc magnū sit cuiusq; bonū, nosse se ipsum. Ut ergo homo animę suę faciē pos- sit cōponere, specula lucidissima ei data sūt. In primis ante oculos nostros ponitur spe- culū mundissimū ac purissimū, Deus ipse, ad cuius cōspectū, si animę nostrę faciē cō- ponamus, pulcherrimā reddemus. Quod & CHRISTVS dominus suadere voluit, dicens: *Estote perfecti, sicut pater vester celestis perfectus est.* Quoniā autē dicere homo potest, specu- lū hoc esse lōgē positū, & Deū habitare lu- cē inaccessibilē, quā nemo hominū vidit, da- tū est *speculū illud sine macula*, CHRISTVS do- minus, qui nos hortatur, ut ad eius imitatio- nē, nostras cōponamus actiones, & quod se- quamur ipsum. Sed quoniā similiter homi- mines clamare solēt, inquit Chrysostomus, illū fuisse Deū, & impossibile esse, ut homo vilis vermiculus & infirma caro, suū sequatur factorem; alia specula nobis propinqua data sunt, ad quorū cōspectū, animas nostras cō- ponere possimus: hęc sunt sanctorū viro- rum exēpla. Hęc Augustinus cū scēditatē animę voluit deponere, sibi cōspiciēda proposuit, qui exēpla seruorū Dei considerabat, quos de mortuis per cōsiderationē & cōtēplatio- nē quasi viuos sibi proponebat cōtēplādos. Huiusmodi exēpla a nobis tanquā lucidis- sima specula sunt cōspiciēda. Nō sine mag- no mysterio Moyses labrū illud æneum aut æreū fecit, idest conchā, quā Deus fieri iū- serat, *fecit & labrū æneum cū basi sua, de speculis mulierū, quę excubabāt in ostio tabernaculi.* Grā- de certē vas illud erat, utpote quod tantā aquę quantitātē caperet, quę sufficeret ad abluendas manus & pedes ministrorū, si- cut Deus statuerat, quod propterea ingētis ponderis esse videbatur; tum propter graui- tatem eris, ex quo confectum erat; tū prop- ter aquarū magnam quantitatem, quam cōtinebat. Et nihilomin⁹ fecit Moyses basim ei⁹, à qua sustētaretur, *de speculis mulierū, quę excubabant ad ostium tabernaculi.* Multa ibi cir- ca hoc vas obseruata sunt: nūc rem annoto admiratione dignā. Nihil enim fragili⁹ esse potest, quā specula mulierū, quę ex vitro cō- fici solēt, quod nō solum ad tactū eris, sed & cuiusuis lapidis confringitur. Quomodo tā fragilis materia, tā pōderosā machinā sustē- tabat? Egregiū tamē ibi pręfigurabatur mys-

Sapiēt. 7.
26.

§ 189.

Ecclesiā.
3. 12.

Lib. de Ca-
techizand.
rudib. c. 7.

Exod. cap.
38. 3-

Exod. 30.
18.

Hom. 62. ad
populum.

Matt. 26.

52.

Ioā. 18. 18.

Ad hebræ.

1. 3.

Oratio. de
somnia-
tus.

terium:

teritū: labrum enim illud, legem Dei significa-
bat, continentem aquā diuinæ doctrinæ: hec
grauis videtur, tanquā vas ponderosum: sed
verè non est, quā res tā fragilis, qualis est spe-
culum vitreū mulierum, potest sustētaro. Vi-
de legem Dei, quam fingis tanto pōdere pre-
mentē, vt importabile iudices; eā ferunt mu-
lieres infirmæ, puellæ; virgines debioris se-
xus; quæ quasi corā Augustino expositæ, quā-
do in suæ conuersionis initio grauem iudica-
bat legem, clamabāt: Nūquid nō poteris tu
quod nos? Deinde cōlecta erat basis ex spe-
culis mulierū, quæ excubabant ad ostiū taber-
naculi. Mulieres illæ, erāt (inquit Lippoman-
ex multorum sententia) quæ à se vanitatē so-
cni reiecerant, & soli Deo placere studebāt,
& specula, quibus vte facerant; in vsum taber-
naculi obtulerant; & se ipsas continuis ora-
tionibus tradiderant. Quæ propterea anima-
rum sanctarum iustē typum tenebāt: Hoc ip-
so insinuare volens Moyses, quod si videre
vis quomodo lex Dei sit à te seruāda, sancto-
rum vitas & exēpla, qui eā super se tulerunt,
consideres; eorum acta & opera tanquā spe-
culum clarissimum contēpleris, & præ oculis
habeas, secundum quod, te ipsū cōponas.
Mulier ad faciē mūdandā & cōponēdā eget
aquā, quā illā lauet, & speculō ad cuius cōspe-
ctū ornet. Aquā ad faciē cōscientiæ lanandā,
continet vas diuinæ legis: speculum autē, se-
cundum quod eam cōponas, præstat sancto-
rum vita & exempla. Si ergo nosse vis, an ali-
quid tibi in honorem vel ignominiā cedat,
non rem in te ipso conspicias; nam ex nimia
propinquitate impedieris, rectum ferre iudi-
cium: ad specula oculos cōuerte, aut rem ip-
sam in alio, videndā repone. Hoc enim face-
re cōsueuerunt homines, qui cum dubitāt, an
illis quadret vestimentum aliquod, melius iu-
dicant, si illud alteri superpositum considerēt
& aliquantulum à se ipsis procul ponāt. Vide
quid sancti egerunt, certe non tantum inimi-
cis pepercerunt, & in eos se exhibuerunt be-
neficos; sed id pro summo duxerūt honore.
Oculos cōuerte ad speculū illud clarissimū,
quod in lege naturæ fuit, Ioseph, quod ex-
pendendū Augustinus proponit. Nosti quā
grauē à fratribus suis tulerit offensam; nosti
etiam, quā lato animo, nō solum eis peper-
cerit, sed innumera contulerit beneficia. Que-
ro à te: An id Ioseph fecit, iudicās honorifi-
cū, an cōtra honorē? Certē tā gloriosum fuit,
quod illum reddidit apud omnes gentes &
omnia secula illustrē. Oculos cōuerte ad Da-
uidem, & in eo cōtemplare illud factū, quod
omnibus suis facinoribus anteponit Chryso-
stomus, cum inimicum impiū suissimē per-
sequentē se, tā liberum dimisit, & tā egregia

erga eum dilectionis signa demonstrauit: & in-
terrogabo te, an illud contra eius honorem
factū iudices. Legis Christophorū alapa per-
cussus, patienter tulisse, dicendo: Christia-
nus sum, qui patientiam teneor seruare: num
propterea aliquid fecit indecorum, aut inho-
norificum? Audisti Apostolum dicentē: *Male-
dicimur, & benedicimus; persecutionem patimur, &
sustinemus; blasphemamur, & obsecramus*. Nūquid
honorem suum amisit aut perdidit; an verò
æternam sibi gloriam comparauit, & illustri-
simum sibi nomen fecit? Considerandum ex-
ponit B. Cyprianus sanctum Iob, à Chaldeis,
Sabbæis, famulis, vxore, amicisq; persecutio-
ne dura impetitur: qui tamen ad summum
fastigiū laudis, patientiæ virtute prouectus est.
Quādo eū vides, inuidiā patientiā tenentē ad
impetū Chaldeorū & Sabbæorū, & adorantē
Deū, etiq; se subiicientē, & dicentē: *Dominus
dedit, dominus abstulit & c.* Sit nomē domini benedi-
ctū, Nūquid videtur tibi cōtra honorē suum
egisse? Acutē certe B. Gregorius Nyssenus ob-
seruat inscriptionē triū psalmorū David, sci-
licet quinquagesimi sexti, quinquagesimi sep-
timi & quinquagesimi octauī, quibus om-
nibus hic præfixus est titulus: *In finē; ne disper-
das; David in tituli inscriptionem*. Edidit David
hos psalmos, canens quod sibi accidit, cū Sau-
lis pateretur crudelē & sequantī persecutionē,
cui semper pepercit, vt sacra narrat historia.
Particula illa *In finē*, inquit Gregorius Nyf-
senus, victoriā exprimit, etnq; testimonium
est. Vnde & alij vertunt *victori*, quasi dicas:
Hæc est victoria Davidis. Quod verò subdit:
Ne disperdas in tituli inscriptionem, annotat dictū
fuisse, metaphora sumpta à magnis ducibus
& principibus, qui ex insignioribus victo-
rijs, quas reportarunt, arma & stemmata sibi fa-
ciunt, quasi honoris sui trophæa: quæ posteris
suis relinquunt, vt in illis perpetuò conserue-
tur ipsorum triumphī. Has propterea sculpi-
cunt in lapidibus duris, aut in æneis lami-
nis, nec in superficie tantum, sed quod in pro-
fundū incidatur, procurant; quatenus perpe-
tux sint, nec abradi, aut dirumpi possint, &
incircuito litteris profundē excauatis, quæ de-
leri nō possint, breui scriptura totā victoriā
inducant, quæ illos celebres in perpetuū cō-
seruet. Ita quidē David, vidit se euectū ad re-
giā dignitatē, & quod stemmata nobilitatis sce-
formanda erant: quoniam autē nobilitatē nō
à parētibus, sed à proprijs operib; habebat;
stemmata voluit sculpi, nō ex antiquorū parētū
factis, sed ex suis victorijs desumpta. Sed di-
ces. Quānā stemmata elegit? quānā trophæi sui
arma sculpi voluit? *In finē*, inquit, id est, victo-
riam celebrem, eximiam & famigeratissimā.
Sed quam? num illam, quā de leonibus re-

In cap. 35.
1. xcd.

Lib. de bi
perseuer

Iob. 1.

Te. 2. tra
in Psa. c.
15. 16.

Psa. 56. 5;
58.

Cap. 15.

190.

Ser. 148. de
tempore.

Tom. 2. de
Dauid &
Saul.

119

portauit, quos quali agnos reputabat, & cum
 Eccl. 47. *leonibus iuxta sicut cum agnis? num leones in ste-*
 3. *maribus suis ponendos eliger? Nequaquam.*
 1. Reg. 17. *Num vrsos, quos manibus comprimebat, &*
 34-35. *suffocabat, & de eorum dentibus predam liberabat?*
 minime. Num Goliath illum superbum, vni-
 co iactu lapidis deiecit, & proprio illius gla-
 dio decollatum? certe enim hac celebris fuit
 1. Reg. 18. *victoria eius, propter quam mulieres Israel*
canentes, chorosq; ducentes, dicebant, esse per-
uississe decem milia: quia maior victoria fuit,
cum vnicum Gigantem vicit, quam si exerci-
tum decem millium militum vicisset. Sed neq;
hanc victoriam suo honori reputat dignam, ex
qua stemata & arma sculpat. Quam igitur vi-
ctoriam? Eam, quam reportauit cum Sauli ini-
mico suo semel & iterum atq; iterum peper-
cit. Hanc suprema victoria illius, quod & su-
pra ex Chrysostomo demonstratum est, hancq;
eligit, ex qua arma suae relinqueret posterita-
ti. Hanc sculpi ita voluit, vt nulla obliuione
deleterentur, neque disrumperetur, sed perpe-
tuò seruantur illa. Idcirco illis psalmis,
quos ad hanc victoriam celebrandam cōpo-
 Vatabl. *suit, hunc praefixit titulum, In fine, ne disper-*
das in tituli inscriptione &c. Alij legunt, In-
finem, ne disperdas insigne aureolum Davidis, quasi
hanc victoriam tanquam aureolam insigne
sibi eligeret, ad triumphum perpetuis futu-
ris temporibus celebrandum. Notū est enim,
aureolas triumphatoribus & victoribus da-
ri solitas, quibus tempora redimeret, & sum-
mo honore afficerentur: erantq; quasi coro-
nae honoris & gloriae. Hinc sibi aureolam pe-
tit David, quod inimicum crudelem dilexit,
persequentem sustinuit, & cupientem occide-
re, a morte seruauit, illudq; vult perpetuò cō-
seruari. Et verè ita est, res enim, quam magis
David honorificam duxit, hac fuit. Imò &
credo, hoc ipsum, quod David fecit, fecisse
sanctos viros, qui trophæi sui arma & stemata
honorifica elegerunt ex patientia, quam
tenuerunt, cum persecutione paterentur ab
inimicis. Petrus apostolorum princeps, cru-
cem fert tanquam trophæi sui arma, non in
qua crucifixus inimicum, sed quam patienter
tulit ab inimico, in qua vitam finivit, orans
pro ijs, qui ei mortem inferebant. Paulus vas
electionis, primo quidē, vt annotat Chryso-
stomus, catenas & persecutiones tāquā nobi-
lissima stemata ferebat, non quibus alligau-
erit inimicos, sed quib; ligatus pro CHRISTO
tenebatur, & persecutiones quas patiebatur,
tāquā nobilitatis arma proferebat dicens:
 Ad. Galat. *Nemo mihi molestus sit: ego enim stigmata domini*
 6. 17. *IESU in corpore meo porto sed. Gladius deinde*
datus est in eius manibus, nō quo alterū iugu-
larer, sed quo iugulatus cum esset, patienter &

gloriosè pro CHRISTO fuit occisus. Mat-
 theus lanceā defert, non quā aliquem trans-
 fixit, sed quā trañfixus est. Stephanus lapides
 secum fert, tanquam trophæi & victoriæ ar-
 ma, non quos contra alios iecit; sed quos ab
 alijs cōtra se proiectos patienter tulit, orans
 pro se lapidantibus. Ita & Laurentius craticu-
 lam, & Lucia oculos, & Apollonia dentes &c.
 Hec illorum stemata: nec mirum, nā si CHRI-
 STVM dominum consideres, videbis similiter
 sui triumphii arma esse Crucē, quā super Re-
 gum coronas, & Imperatorum diademata, &
 Pōtificum tyaras voluit eleuari. Hec est signū
 victoriæ suæ. Vnde dicitur; *Signū filij hominis.*
 Nō quidē erat crux, in qua crucifixus eos, qui
 se persequabantur; sed in qua ab eis mortem
 patienter ita sustinebat: vt pro eis oraret, pro
 eis se offerret, pro eorum vita mortē sustine-
 ret. Gloriosissimam ergorem iudicas in illis,
 inimicis pepercisse, quā sanctos illos reddit
 ipsis astris splendidiore: non igitur tu rē ti-
 bi inhonorificā facies, id ipsum agens.

Matth. 24.

§. 32. Factum S. Stephani singu-
lariter expendendum est, et cur
eius oratio peculiariter Paulo
profuerit, & quorum iudicium
sequendum sit in causa honoris.

§ 192

NONIAM singulariter speculum
 quoddā lucidissimū nobis cō-
 tēplandū, est beatus Stephanus,
 vt Cyprianus^a annotauit, ob-
 seruare licet, circa illius oratio-
 ne, quā pro lapidantibus fudit, per quā, vt fre-
 quēter annotat Augustinus, Paulus cōuersus
 est. Si Stephanus, inquit^b, nō orasset, Ecclesia
 Paulū nō haberet. Cui concinit illa B. Fulgen-
 tij^c sententia: Quō processit Stephanus in cor-
 lū trucidatus lapidib; Pauli, illi sequutus est
 Paulus adiutus orationib; Stephani. Quzri
 enim potest, cur singulariter in Paulo, Step-
 hani oratio effectū habuerit. Oecumenius pro-
 babile reputat, nō tātū Saulo profuisse ora-
 tionē Stephani, sed alijs multis lapidatorib;
 eius, quibus propter illius orationē, cēset di-
 missum fuisse peccatū. Sed quamuis ita sit, du-
 bium est, cur tam peculiariter profuit Saulo.
 Duplexq; ratio reddi potest, prima, quoniā
 quamuis multi essent, qui Stephanum lapida-
 bant, illorū tamē omniū rabies & malitia in
 vnicō Saulo claudabatur, quē propterea egre-
 giè S. Euāgelista describit dicēs: quod testes de
 posuerūt vestimēta sua, secus pedes adolescentis, qui ve-
 cabatur Saul^d: & quod Saul^e erat cōsentis neci ei^f.

^a Lib. de bo-
no patien-
tia.^b Ser. 1. 24.
de sanctis &
serm. 94. &
99. diuers.
^c Ser. de sa-
cto Step-
hano.^d & 7. 57.
^e & 7. 55.

Vocatur

Vocatur Saulus adolescens, in græco *Neanis*, quæ vox nō tantum significat illum, qui minorem ætatem nondum excessit; sed etiam qui nondum ad provecctam ætatē peruenit, nam apud græcos ex sententia Pythagoræ, adolescentia vsq; ad quadragesimum annū procedebat; aut saltem vsq; ad trigésimum, apud Varronem, quem Cælius citat. Et vere credo significare iuventutem, aut iuuenilem ætatē. Id quod B. Gregorius docet, & probat ex illo, *Latere iuuenis in adolescentia tua*, idest, iuuenili, robusta, firmaq; ætate: iteq; ex illo, quod ipse Paulus, Timotheū iā Episcopi vocat adolescentē: *Nemo inquit, adolescentiam tuam contemnat*, idest, iuuetutē: quæ omnia similiter in hunc locum annotauit Anselmus. Et certē iam tunc Saulum, minorem ætatem excessisse, & iuuenilē tenuisse ac virilem, patet primò, quia Ananias illū absolute virum vocauit: *Audui inquit, de viro hoc*, &c. Et ipsemet Paulus fatetur, se ante sui conuersionem, iā ad iuuenilē ætatē peruenisse. *Et quidem inquit, vitam meam a iuuetute, quæ ab initio fuit in gente mea in Ierosolymis, nouerunt omnes*. Et qui chronologias aut annales construūt, expensa ei^a ætate, qua mortuus est, & qua vixit post cōuersionē, colligunt. cūm lapidaretur Stephanus, iā ad annū trigésimū, vel circa peruenisse. Illū enim mortuum fuisse senē, patet ex eo, quod ipse ad Philemonem scribens, se iam senem proficetur, quia iam ad minus sexagesimū quintum annum agebat: qui post suam cōuersionem vixit triginta quinque annis, aut circa. Conuersus est enim, anno CHRISTI trigésimo quarto, mortuus anno CHRISTI, sexagesimo nono. Saulus ergo ipse poterat Stephanū validē ac potenter lapidare, non tamen id fecit; sed vestes lapidatium seruare voluit, inquit Augustinus^a, vt omniū lapidantiū manibus lapidaret ille. Omniū manibus lapidasse censendus est, inquit Gregorius^b, qui ad lapidandum, omnes expeditos reddebatur. Quidam credunt Stephanum olim condiscipulum Sauli fuisse. Oecumenius^c credit, etiam eius fuisse consanguineū aut affinem, qui seruare voluit vestes lapidatium; vt omni deposita cura, eò validius & potentius, quò liberius lapidarent. Id quod ipse postea confitens peccatum suum, dicebat. *Et cūm funderetur sanguis Stephani testis tui, ego astabam, & consensiebam, & custodiebam vestimenta interficij illum*. Expende vim omnium verborum. *Ego astabam*, quasi illos animans, hortans, inducens, & ideò noluit ille lapidare, vt liberi^d videret Stephanū in suo sanguine volutantem, eo modo, quo quis astat spectaculo, qui vt liberius gratiusq; de

lectari possit, illud videndo; nulli alteri rei vacare vult. *Et consensiebam* illis omnibus, ita quod vna eius volūtas, omniū aliarū iniquarum voluntatum capiebat actus: & qui cōsentiebat cum omnibus, peccabat cum omnibus. *Et custodiebam vestimenta*, robur illis tribuebam, dum eos ab alia quacunq; cura liberans, validiores reddebam ad lapidandū. Vnus ergo Sauli animus, totam aliorū malitiam, rabiem, ac iniquitatem complectebatur. Orans igitur Stephanus, pro quonam singulariter erat orandum, quem peculiariter cōuertet? Certē pro illo, qui omniū personam agebat. Hæc victoria Stephani, similis illi, quam David de gigante reportauit. Erat Goliath præcipuus Philistheorum, qui illorum omniū personā agebat. Cōtra quē David lapidem mittet? Certē contra istum: illo enim deuictō, omnes Philistheii victi succumbent. Ita Stephanus, vult inimicos se lapidantes vincere, victoriā celebrem de eis reportare, non eo modo, quo mūdi milites eam referunt, occidentes inimicos, sed diuino more, benefaciens eis. Orationis ergo lapidem fundens; quem erat inimicum à perfidia & peccato deiecturus? Certē illū, qui omnium gerebat & tenebat personam, maiorem inimicū, & qui omnium rabie feruebat. His adde secundā rationē. Cēseō enim Stephanum, cūm esset plenus Spiritu sancto, & ex consequenti charitate & amore Dei, excellentissimum actum charitatis proferre voluisse: ille autem fuit, orationem quā pro omnibus fecit, peculiariter fundisse pro eo, quem maiori rabie, crudeliori inimicitia, ac feruori odio contra se videbat succēsum, quiq; acrius ipsum lapidabat, & totum orationis suę pondus in crudelioris inimici bonum (quantum existimo) conuertit: & quoniam ille erat Saulus, Saulum vicit, deiecit, de eo triumphauit, quē Christo ita subiecit, vt crudelissimam postea pro illo mortē subiret. Hæc victoria Stephani. Interrogo igitur, num Stephanus inhonorificum aliquid egit? nū honori suo dedecus induxit? certe talem honorem consecutus est, quod inter martyres palmas ferat, Prothomartyr meritō vocatur. Stephanus græcē, inquit Augustinus, latinē corona appellatur, per hanc charitatem non solum non honorem amisit; sed sui nominis coronam sibi iure promeruit: quod & communiter sancti Patres obseruarunt, S. Petrus Chrysologus, & B. Maximus & alij: sed & alterum Stephanum monachum profert B. Gregorius, qui hoc singulariter curauit, gratias referre offendētib; se, qui propterea tāto honore fuit habitus, vt cūm mors eum vrgeret, omnes qui

cum

Serm. 2. de laud.

4. Dialog. cap. 19.

cum nouerunt, ad eū cōfluxerunt, tam san-
 cto viro suas animas cōmendantes, de quo
 alibi. Hęc egregie prolequitur B. Basili^{us}, qui
 postquam multos sanctos protulit, qui erga
 inimicos eximiam dilectionē & beneficē-
 tiā exereuerunt, quā de causa celebres apud
 omnes & ad omnia secula facti sunt, subdit:
 Quorū ergo tu dic mihi, cupis esse discipu-
 lus beatorum ne hominū, & Deo gratorū,
 an eorum, qui spiritu referti sunt maligno?
 Approbas illorū facta, confiterisq; illa ipsis
 fuisse honorifica, & tibi credis, in dedecus
 cedere, inimico parcere? Quod si dicas, illos
 extitisse excellentissimos viros, quorū exē-
 pla suprema sunt, quę tu attingere non va-
 les; non solum Petrum & Paulum & Stepha-
 num, sed & minores ac longē inferiores, in-
 quit Chrysostomus, oculis tuis vidēdos ex-
 ponam. Heli Annā derisit dicens: *Digere vinū
 tuū, quam ades.* Quid hoc cōtumeliosius? Quid
 igitur hęc dixit mulier? *In aspera die ego sum.*
 Eadē autem hęc, & suam habens xmulā, nō
 est eam contumelijs persecuta, sed quid? ad
 Deum confugit, & orans, nec eius meminit,
 neq; dixit: Quoniam illa mihi impropert,
 defende me: tā sapiens erat mulier, erubesci-
 mus viri. Publicanus à Phariseo cōtume-
 liam passus, contumeliā nō reddidit, licet
 si voluisset, utiq; potuisset: sed æquē tulit, di-
 cēs: *Propius esto mihi peccatori.* Miphibosech
 à seruo accusatus, & passus calumniā, nihil
 dixit, aut fecit in eum mali, neq; coram rege
 suo. Vis & meretricis audire sapientiā? Au-
 di CHRISTVM dicentem, cum pedes ipsius,
 capillis extersit: *Publicani & meretrices præce-
 dent vos in regno.* Vidisti eam stantem & con-
 fidētem & propria abluentē peccata. Vide
 quomodo Phariseo nō est irata cum impro-
 peraretur: ait enim, *si scires quia peccatrix est
 hac mulier, non eam dimisisset:* nec ad eum di-
 xit: Quid enim quæso, tu mundus es à pec-
 catis? sed plus patiebatur, plus gemebat, ter-
 ridiores effundebat lacrymas. Si verò mulie-
 res & meretrices, & publicani philosophan-
 tur, & hoc ante gratiā; quā sumus digni ve-
 nia, qui post tantam gratiam, bestijs effici-
 mur teriores, mordentes, & calcitrātes, &c?
 Ita Chrysostomus. Iure ergo illa Pauli ver-
 ba possumus inducere, *Habentes ergo tantam
 impositam nubem testium, per patientiā curramus.*
 Quot sanctos tibi conspiciendos profert,
 tot tibi exhibet testes, quibus conuincit ho-
 norificū esse & gloriosum, inimicis parcere
 & remittere eorum offensas. Cōmuni sensu
 in casu honoris eos consulendos censemus,
 qui de honore aptum congruumq; iudiciū
 ferre possunt: & bene dicimus: nā Spiritus
 sanct^{us} ex professo demonstravit, de quacūq;

re ab ijs consiliū sumendum, qui illius sa-
 pientes sunt. Vnde tanquā indecentissimā
 rem & irrisoriam ponit, *si cum viro irreligioso
 tractes de sanctitate, & cum iniusto de iustitia, & cum
 timido de bello, & cum muliere de emulatione, &
 cum agricola de operationibus regalis curia, &c.* de
 rebus igitur honorificis, cū quibus tractan-
 dum est? Quorum dicto erit standū? Anno-
 tat Sapiens excellētiā diuinę sapiētię: quia
 autē hęc à multis reputatur stultitia, docet,
 quinā de illa consulendi sint, & quorū iudi-
 ciū sequendū. *Generositatem inquit, illius glori-
 ficat, contuberniū habens Dei.* Procedit vera sa-
 pientia à Deo, in illius tantū domo reperit-
 tur eius origo, inde illa genus suū ducit: ille
 ergo tantū poterit optimē de eius genero-
 sitate, excellentia, & veritate iudicare, qui
 cū Deo habet cōtuberniū, aut cōuictū, qui
 familiaris est domus ipsius: ille namq; solus
 poterit de nobilitate alicuius equitis iudica-
 re, qui familiaris est domui patris sui, à qua
 ille procedit. Ita latini interpretes exponūt.
 Simili modo de vero honore dicēdum est.
 Verus honor à Deo ipso procedit, in cuius
 domo dicitur esse gloria, id est, honor & decus,
 cui^{us} populus dicitur honorificatus. Quis de ho-
 nore poterit apte iudicare? qui Deo, veri
 honoris fonti & origini familiaris est, eius
 leges, cōsuetudines & statuta nouit. Nū poi-
 sent de honore nobiliū iudicare agricolę, &
 cāpestres homines, qui nūquā regis curiam
 viderūt, nec eius leges, vel leuiter legerunt?
 hi, de terra apta ad fructus, de melopeponū
 & ceparū satione, de arborū insitione, iudi-
 ciū ferre possunt. Qui Deū nō norūt, nec cū
 eo habēt familiaritatē, nec quę in ei^{us} domo
 agūtur, cōsiderant, de rebus terrenis, quib^{us}
 dediti sunt, iudicare possunt. Sancti qui illi
 sunt familiares, quos David, *nimis honorifica-*
 tos vidit, hi de vero honore iudices sunt &
 testes. Qui ergo de vero honore iudicare
 apti sunt, ita sentiūt, sicut diximus; intō ve-
 rō & tu ipse eos cōsiderās, verē rē honorifi-
 cētissimā iudicas, illos ita agētes: quomodo
 igitur in te iudicas indecorū, quod illos tā
 gloriosos, illustres, clarissimosq; reddidit? Si
 his addas, quid iudicandū cēscas de ijs, qui
 nullatenus iniurias remittere voluerunt, id
 quod intēdimus clarius cognosces. Eūdem
 vide Chrysost. cōparantē Saulem & Davi-
 dē, & corā oculis tuis exponētē; vt iudices,
 quis eorum magis honori suo prospexerit,
 Saul ne, qui David, quē inimicū reputabat,
 mille modis iniuriolus fuit, an David, qui
 totidē modis ei pepercit? Quis factus est
 clarior? Nonne ille à dolore suffocabatur
 & malo dāmone; hic autem super solem,
 triumphis & Dei beneuolentia coruscat?

Eccle. 37.
12.

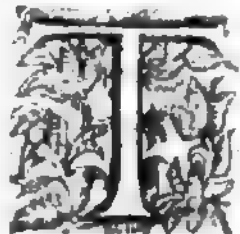
Sap. 8. 3.

Eccle. 24.
16.Psal. 138.
17.Hom. 45. ad
populum.

S. 33. Philosophi & Sapientes sola naturalis rationis luce iudicarunt, rem honorificam, inimicis parcere & benefacere.

¶ 196.

ANDEM ostendere libet, quod proposuimus, ex ijs, qui de rebus secundum rationē naturālē iudicarunt: vt hoc nō tātum diuinę legi, sed & naturę ipsi esse conforme comprobemus. In primis Pythagoras ille, à quo originem habuit genus philosophię Italicę, ita discipulos suos instructos habebat; vt quasi magnū dedecus reputarent; si ante discessum solis non reciperet homo ad sui gratiam, illū, qui se offenderat: quibus illud erat cōmune pro verbiū; Sol non occidat super iracundiā, vt infra dicemus. Hoc demonstrat etiam Origenes ex sententia illorum duorum, qui celebres inter philosophos habiti sunt, Anaxarchus & Epictetus, qui varijs iniurijs affecti, nullatenus contra offendentes cōmoti sunt, existimantes indignum viro sapienti, de vlciscenda iniuria curare, diffinientes solummodo ab insipientibus & stultis vindicari offensas, quas qui verē sapiunt, facillē remittunt. Plato, qui inter philosophos diuini nomen obtinuit, introducit Socratem cum Critone disputantē, an vindicandę sint iniurię, inimiciq; odiendi, & probat, id omnino sapienti humanoq; viro esse indecē. Refertq; Origenes ipse ad idem instans, Lycurgū Lacedæmonum legistam, qui cum in potestate sua accepisset virum, qui ipsius eruerat oculum, non solum tam graue damnum & iniuriā non vindicauit, sed ingenua in eum contulit beneficia & aliud quid simile de Zenone Stoicorū principe refert. Cicero item, Iulij Cæsaris virtutes commendans suscipiens, clementiam ceteris anteponendā diffinit; quā facillē offensas contra se commissas remittebat, quia in ceteris, inquit, magnificē ac fortiter factis, ceteros mortales vici; in suarum autem iniuriarum obliuione, se ipsum. Quam non minus elegantem, quā veram Ciceronis sententiā, retulit laudauitq; B. Augustinus, asserens, Cæsarem aduersarijs vitā dignitatēq; donasse. Imò & ex ea argumentū sumit, quo Romanos conuincat, qui dicebant, præceptum de inimicorum dilectione, & offensarum remissione, contrarium esse naturę, bonisq; Reipublicę moribus. Argumentaturq; primò ex ipsis Romanis, qui nihil honorificentius aestimauerunt, quā parcere sub

iectis, licq; Reipublicā suam, ex parua & in ope, magnā opulentamq; fecerunt; qui accepta iniuria, ignoscere quā persequi malebāt. Insuper Cæsaris, illius Reipublicę ad ministratoris mores extollens Cicero, dicebat: Quod nihil obliuisci soletet, nisi iniurias. Dicebat enim hoc tam magnus laudator, aut tam magnus adulator: si laudator, talē Cæsarem nouerat: si adulator, talē esse debere ostendebat, principē ciuitatis, qualem istū fallaciter predicabat. Ecce, inquit Augustinus, in suis principib⁹, Romani laudandū iudicant, quod in Euangelio reprehendunt. Quid est enim non reddere malū pro malo, nisi abhorreere ab vlciscendi libidine? Quid est accepta iniuria ignoscere malle, quā persequi, nisi nihil nisi iniurias obliuisci? Suo igitur ore, quando rē sine affectuum perturbatione considerant, profertur, nihil honorificentius & vtilius, quā offensas remittere & relaxare, qui hoc commendabilius in Cæsare iudicauit. Hinc illa celebris apud Philosophos propositio, quā sæpe referūt Chrysostomus & Augustinus, quod nihil magis regium est, quā iniurias beneficijs compensare, nihil honorificentius, quā clemētē i inimicis parcere. Ad hoc ostendū, edidit Seneca opus illud insigne, de clementia in quo illam statuit propositiōne. Nil esse regibus aut principibus magis ædens, quā clementiam. In huius conformationē Chrysostomus illā narrat historiam, quę tempore Theodosij fuit celebris, quā ipse Chrysostomus refert. Cum Antiochię Imagines Imperatorum progenitorū ac prædecessorum Theodosij essent constitutę, populusq; quadam alteratione cōmotus illas confregerit, Theodosius magno furore succensus, exercitum misit Antiochiā, quo facillius rebelles puniret. Tunc à ciuib⁹ Antiochenis electus fuit præsul quidam, qui ad Imperatorem procederet, veniam petitus. Qui coram Theodosio positus, & regias ingressus aulas, procul à rege constitit, mutus, lacyrmas, deorsum inclinatus, lacrimas, quasi ipse esset, qui omnia illa parrasset. Hoc autem faciebat habitu, aspectu, & luctibus prius mouere illum volens ad misericordiam, & tunc defensionem pro populo inoipere. Cum autem loquendi tempus incidit, insignē ad Imperatorem habuit orationem, quā Chrysostomus eloquentissimus eloquentissimā iudicat: demonstrans viris magnis, nullam maiorem occasionem ad ostendendam animi sui magnitudinem, quā offensam grauem remittere. Sapius namq; in priuatis hominibus hoc factū est, quod magnę & intolerabiles offensiones,

magnę

Lib. 7. cont.
Cels. 10. 4.

Lib. 8. cont.
Cels.

Orat. pro
Q. Ligur. &
orat. pro
Marco Marcel.

Libro. 3. de
ciuit. c. 30.

Epist. 5. ad
Marcel.

Li 1. de Cle
men. cap. 3.

¶ 197.

Hom. 17. 18.
& 20. ad po
pulum.

Hom. 20. ad
populum.

magna caritatis materia facta sunt, &c. Quoniam autem videbat Imperatorem commotum, quod per offensionem illam honoris suo detractum indicaret, sapiens antistes totum se conuertit, ut ostenderet, nihil ab illo fieri posse, quod clariorem illum redderet, quam offensionem illam liberaliter dimittere. Nunc, inquit, te contumelia affectum dicis, & pertulisse, quae nullus unquam Regum superiorum. Sed si velis, o humanissime & sapientissime, diadema isto clariore & maiorem tibi coronam, haec afferet contumelia. Hoc nempe, diadema quidem est, & tuae virtutis insigne est, & Dei liberalitatis indicium: sed corona ex hac humanitate contexta, tuum solius erit & sapientiae tuae meritum: nec te tantum omnes admirabantur propter istos lapides pretiosos, quantum propter victoriam, de indignatione superata reportatam, laudabunt. Destruxerunt statuas tuas, sed illis clariores restituere tibi licet: si enim iniuriae authoribus crimina remittas, & nullam ipsius inferas poenam, non areas istas in foro erigent, nec aureas, nec lapillis coagmentatas; sed omni materia pretiosiore stolam indueris, humanitatem scilicet & misericordiam. Talem in mente quisque, sua te edificabunt, & tot habebis statuas, quae orbem habitant homines, & habitabunt. Non enim nos tantum, verum & post nos futuri, & per illos omnes haec audiet, &c. Et ut discas, quod tantum exercitus, & arma, & pecuniae, & solditorum multitudo, & alia quidem huiusmodi, splendor facere Reges consuevere, quantum animi disciplina & mansuetudo; antiquum tibi referam sermonem. Beatus dicitur Constantinus, imagine sua quandoque lapidata, multis ipsum instigantibus & dicentibus, quod omne ipsius faciem perculserunt saxa iaculantes, manu faciem palpians, & leniter ridens, dixisse: Nusquam vulnus in fronte factum video, sed sanum quidem caput, sana vero & facies tota. Illi vero reueriti & confusi, ab hoc iniquo destitit consilio. Hoc verbum haecenus canunt omnes, nec tantum temporis tabescit, aut huius sapientiae memoria extinxit. Quot non sit hoc trophaei splendidius? Multas urbes ille condidit, & multos barbaros superauit, sed meminimus illorum nihil: hoc autem verbum, usque in praesentem diem canitur, & posteris nostris, & posteris illorum, omnes id ipsum audient. Nec hoc solum est admirandum, quod audient, verum etiam quod laudibus & benedictione prosequantur, dicentesque laudabunt, & audientes gratiam suscipient. Si vero propter illud verbum apud homines tantum potitus est gloria, quot apud benignum Deum coronas assequetur? Haec & alia mirè

Chrysostomus refert, quae sufficientissima fuerunt ad placandum Imperatorem, & compellendum ad remittendam offensionem: hoc enim honorificum sibi intellexit. B. item Basiliius (doctores adolescentes quomodo ex gentilibus libris proficiant) multa philosophorum ad hoc institutum exempla commemorat. Conuicia, inquit, iactabat quidam plebeius homo in Periclem: hic autem non animaduvertebat, & per totam diem perseuerabat, ille quidem opprobriis immodice dinexans ipsum, hic vero non curans illum: deinde vespere iam facto & tenebris obortis, cum discederet conuicator, cum lumine ipsum Pericles deduxit, ne quid in philosophiae studio amitteret. Rursus quidam Euclidi Megarensi iratus, mortem minatus est, ac iurauit; hic vero contraiurauit, se placaturum ipsum, ac sedaturum, ut ne quicquam illi molestus esset. Percutiebat quidam Socratem, in ipsam faciem impetu facto: hic vero nihil renisus est, sed exhibebat se, ut ebriosus ille se ira exfaciaret. Intumuit facies eius, & praeter plagis saniosa facta est. Vbi autem a verberibus ille cessasset, Socrates quidem nihil aliud fecisse dicitur, sed fronti velut statuae inscripsisse opificem: Ille faciebat, & intantum sane se de illo vindicasse. Haec prosequitur Basiliius, expendens, Socratis factum conforme fuisse illi precepto, quod percutienti unam maxillam, alteram praebere conuenit. Periclis autem & Euclidis factum, simile esse illi, quod percutientis iram leniter tolerare oportet, & illi, quod inimicis bonae voluntatis, & non mala imprecari oportet. Ambrosius refert & laudat Architem Ta rentini dictum, quod ad villicum suum, contra quem iratus erat dixit: O te infelicem, quam te affligerem, nisi iratus essem. D. Augustinus: Egregius inquit, romani nominis Marcus Marcellus, qui Syracusas urbem ornatissimam cepit, refertur eam prius denisse ruituram, & ante eius sanguinem, suas illi lacrymas effudisse. Innumera sunt apud omnes generis auctores similia exempla, & vere nos cum huiusmodi facta audimus & legimus, illos qui inimicorum offensas contempserunt, & in offensores extiterunt beneficii, laudamus, & iudicamus, non solum propterea dedecus non incurrisse, sed honorem splendidissimum sibi fecisse. Quare mirari possum, sicuti Augustinus, de Romanis mirabatur, quoniam quae in alijs laudanda censebant, & honorifica, quorum fama ad eos peruenerat, in se ipsis iudicabant vituperatione digna. Et qui legentes apud Ciceronem, hanc esse summam Principis gloriam, clementer offensas obliuisci, & Rempublicam tunc

Hom. 14. & oratio. 11 de patient. & tolerat.

Lib. 1. offic. cap. 11.

Libro. 1. de ciuit. c. 6.

Epi. 1. c. 1.

augendam, quando elementissimè indulgeret inimicis; cum audiebant Euangelicam vocè resonantem, *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos*, reputabant rem honori ac bonis moribus contrariam. Satis ergo superq; probatū est, nullatenus esse contra honorem, imò potius pro ipso esse honorem, inimicis parcere & benefacere.

§. 34. Sexta ratio est, quia hoc præceptū possibile est nobis, qui ira moti possumus tenere, sicut Iacob plātam Esau, et id est nobis omnino necessarium.

§ 199.

EGO autem dico vobis. Piscē hūc adhuc exenteremus. & expēdamus pronomen illud, *vobis*, quod magna continet sacramenta, quo CHRISVS ostendit & explicat, hoc præceptū possibile esse. Difficultatem & impossibilitatem circa huius præcepti obseruationem, expendere solet homo, dicens: Quo. nodo potui hoc præceptum seruare? Impossibile est, inquit Aristoteles, quod vitis non tangamur, & quod viso inimico, nō conturbetur cor. Hoc certè rerum experientia comprobatū est: nam ad præsentia occisoris, totū cadauer quasi commouetur, & eius sanguis, qui iam concretus ac congelatus erat, accenditur, qui ebulliens & feruens egreditur, natura se ipsam, contra homicidam comotam exhibente. Si talia in corpore extincto fiūt, in quo nō est memoria iniuriæ receptæ, nec irascibilis, quæ excandescat, & iram excitet, nec spiritus vitalis, qui sanguinē accēdant, & feruētē faciant; quid in viuēte fiet, dū inimicum coram se positum videt? quomodo possibile est non commoueri irascibile? nō accendi sanguinē circa cor; & irā nō excitari, totumq; hominem alterari? Quomodo ergo possibile est, tunc inimicū diligere, & beneficium erga illum exhibere? Attēde, quod CHRISVS proponens præceptū, expreisit, quibusnā illud imponat. Ego inquit, dico vobis. Scire enim oportet, quod nō semper cum aliquid agis, es tu, qui illud agis: quia sæpenumero est alius intra te, qui te nolente illud operatur. Homo siquidem est animal rationale, id est, quod operatur deliberatè secundum regulam & consiliū rationis: ideoq; id proprie homo dicitur agere, quod facit ratione deliberante, & consulente, quid agi oporteat. Quod autē facit

ratione nullatenus deliberante, aut deliberare valente, sed ante omnem illius deliberationem & consiliū, quales sunt motus, quos primo primos Theologi vocant, non dicitur facere homo, sed interior affectus aut concupiscentia. Vides hominē prudentissimum, ardenti febre vsq; ad phrenesim æstuantem, quem conspicias, res indignas facere & dicere; non propterea conturbaris, sed dicis, non esse hominem illum, qui talia facit, sed febrem, quæ interius agitur. Ita sane, homo habet intra se ipsum, febrem concupiscentiæ, secundū quam natura inordinata est, & æstans, quæ aliquando homine minime deliberante, aut valente deliberare, aliquid excitat, aut ad opus mouet, circa quod ratio nullatenus deliberare potuit: sicuti cum ad visum mulieris pulchræ, subito inordinatus concupiscentiæ motus insurgit, & ad præsentiam & odorē suavis cibi, cōsurgit motus intemperantiæ. Hos motus nō operaris tu, sed interior febris, quos propterea David *Alienos* vocat, vt alibi dicemus. Huiusmodi sunt motus omnino indeliberati circa res fidei, & illi quos, qui agitantur spiritu blasphemiar, sentiunt. Id quod celestis Philosophus Paulus ex professo docuit. *Non* (inquit) *quod volo bonum, hoc facio, sed quod odi malum, illud ago*. Loquitur de homine, in quo absq; aliquo rationis consensu, concupiscentia excitat inordinatum aliquod desiderium. In hoc opere, non agit homo, quod vult, qui nollet tale desiderium insurrexisse; quin potius illud tanquam malum odit secundum rationis deliberationem. Ex quo infert Paulus. *Si autem quod nolo, illud facio, iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum*. Vocat peccatum, Concupiscentiā, quam peccati fomitem Theologi vocant; vt sancti Patres, imo & Concilium sacrum Tridentinum explicant. Facio aliquando aliquid, quod non ego operor, sed concupiscentia, quæ in me est. *Vide enim aliam legem in membris, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in legem peccati*. Hocq; est, quod sapē idē Paulus de duplici homine, qui in vnoquoq; nostrum reperitur, nouo scilicet & veteri, aut carnali & spirituali, repetit, de quibus alio in loco. Vide ergo, quid Deus præcipiat. Nō dicit: Præcipio concupiscibili, quod non subitum odij affectum erga inimicum excitet; aut irascibili, ne viso inimico, iram suscitet subitam & indeliberatam; aut sanguini, ne viso inimico feruescat: sed *Dico vobis*, vt scilicet deliberatè & secundum rationis consiliū agentes, non odio habeatis inimicum, quin potius compresso odio, eū diligatis. Ita doctrinā hanc explicat B. Augu-

Psal. 18. 14.

§ 200.

Ad Rom. 7.

15.

Ibid.

Ses. 5. cano.

4.

Epist. ad Nebridium.

Itinus,

stinus, docens, sæpe nobis nolentibus exci-
tari iram, vel à complexione, vel à dæmone
agente circa corpus, &c. quod & ex professo
S. Anselmus pertractavit, dicēs, multos esse,
qui dicere possunt cum Apostolo: *Cōdelector*
legi secundum interiorem hominem, quamvis sen-
tiam in membris meis aliam legem repug-
nantem, &c. Hoc itaq; facere teneris: odiū
quod suscitatur concupiscentia, per rationem
comprimere, sicuti in alijs inordinatis affe-
ctibus te facere oportet. Recteq; ages, si te si-
milē pręstiteris sancto Iacob, qui laudatur
à Deo ipso, quod *in utero supplantavit fratrem*.
Erant in utero Rebecce, illi duo paruuli, qui
inter se collidebantur, volens unusquisq; al-
terum continere, & primus egredi. Non au-
tem valente Iacob detinere Esau, hic primus
egressus est: ceterū Iacob statim manum ad-
cius tenendā plantam convertit, quasi illum
cōtinens: quo factū est, ut nullatenus ille or-
tus, pręiudicare potuerit ipsi Iacob erga pri-
mogenituram. Unusquisq; nostrū duos fert
paruulos, carnem scilicet & spiritum. Hi in-
ter se perpetuo bello contendunt: *Caro enim*
concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus
carnē: hac enim sibi inuicē aduersantur, ut nō qua-
runq; vultis, illa faciatis. Vult spiritus cœlestia
meditari, opera charitatis & mortificatio-
nis exercere; aduersatur caro, cuius opera
sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia,
inimicitia, &c. quib; aduersatur spiritus. Et
rectē sub typo Esau caro ipsa significata est:
nam Esau idē est, quod rufus, aut accensus;
caro autē est, quam accendit feruor mali de-
siderij, aut concupiscentia, quā etiam bestia
illa ruffa, quā vidit Ioannes, propter eandē
rationem indicat, ut alibi annotatum est. Si-
cut autē Esau egressus est, ipso Iacob nulla-
tenus cōsentiēte, ita caro sæpenumero egre-
ditur, per affectus & desideria mala, nulla-
tenus cōsentiēte aut deliberāte spiritu vel
ratione: sed sicut Iacob ne sibi talis egressus
posset esse nocumēto, manu plantam illius
apprehendit, quasi ipsum cōtinens; ita & in
nobis spiritum agere oportet, qui hoc ipso
quod attēdit, motus aut affectus carnis pro-
gredientes, debet illos cōprimere & conti-
nere: ut sicut caro sæpe cōprimit motus spi-
ritus, ut nō quæcunq; vultis illa faciatis, ita
spiritus comprimāt & cōtineat motus car-
nis, nō permittens eos, quo caro ipsa impel-
lit & excitat, ut egrediantur. Ita Paulus mo-
tus cōtra fidē exortos ex carnis affectibus,
cōprimendos docet: *In captiuitatē inquit re-*
digentes omnē intellectū in obsequium fidei: ita &
carnis affectus in semet ipso cōprimebat, *ca-*
stigans corpus suū & in seruitutē redigens. Quam-
vis autem hanc curā debeat homo habere,

cōprimendi omnes inordinatos carnis affe-
ctus: peculiariter tamen ad comprimendos
iræ motus, debet solerti vigilia esse sollicitus,
ut B. Augustinus annotauit, expēdens illud:
Irascimini & nolite peccare: idequē multis de
causis. Primò, quia talis inordinatus iræ mo-
tus, rarò est sine peccato & culpa. Dixi inor-
dinatus motus: nam quando est secundū ra-
tionem, virtus est, non peccatū, ut dicemus
statim. Et quidem D. Hieronymus conten-
dit, talem motum nunquā esse sine peccato,
imò hoc argumento contra Pelagianos pro-
bat, nullū dari hominem, qui aliquod pecca-
tum non habeat, quia nullus est, qui non ali-
quo iræ motu conturbetur: omnis autem ta-
lis motus peccatū est. Quod probat ex illo
S. Iacobi: *Ira viri iusticiam Dei non operatur*. Nō
inquit, Irā Dei, sed irā viri posuit: ira enim
Dei, iusta est, ira autem viri, ex turbata men-
te procedit: quo etiam modo eundē locum
visus est D. Gregorius expendere, in quem
addit Hieronymus etiam & illum: *Irascimini*
& nolite peccare. Hic nāq; versiculus, inquit,
quem sensum habeat, Apostolus docet, di-
cens: *Sol non occidat super iracundiā vestram*, ut
peccatum omnino sit, vel leuiter irasci, iusti-
tiam autē, irā celeri poenitudine mitigare.
Hac de causa contendit, CHRISTVM ab solu-
tē dixisse: *Qui irascitur fratri suo, reus erit iudi-*
cio: quod enim in aliquibus codicibus addi-
tum est, *sine causa*, superfluum videtur. Quis
enim nesciat, sine causa irasci, peccatū esse?
Addit itidem illam Sapientis sententiā, *Ira*
perdit etiam sapientes. Ceterum hæc B. Hiero-
nymi sententia explicatione eger. Certū est
enim apud Theologos, dari aliquos motus
iræ, ita omnem deliberationē & volūtatem
pręuenientes, qui sicut nihil habent volūta-
rij, ita nihil habent peccati: quod frequēter
Theologi docent & diffinisse visum est sa-
crū Concilium Tridentinū. Sed quod vult
dicere est, difficile esse tales motus sine ali-
qua culpa reperiri; quia raro homo tanta so-
licitudine curat eos comprimere, & pręue-
nire, quanta tenetur: sicuti etiam dixit, D.
Thomas, inordinatū motum carnis nō esse
sine peccato: quia semper, inquit Augustinus,
nonnullū peccatum est, quando caro concu-
piscit aduersus spiritū. Quod ita explicuisse
visus est ipsemet D. Hieronymus, agens de
perturbationibus pręcedentib; rationis iu-
diciū, quas antepassiones dicere possumus
(inquit ipse) de quibus multa in Theologia
disputauimus. Secundò, ira maxima soler-
tiq; vigilantia est comprimenda: quoniam si
dimittitur, innumera damna & supremum
inducit malum, quod est odiū, supremæ vir-
tuti charitatis directē cōtrariū. Ita intelligi

Psal. 4. 5.

Lib. 2. cont.
Pelagi. pag.
219.

Iacob. 1. 10.

Psal. 4. 5.

Ephes. 4.
26.

Prov. 15.

J 202.

Sess. 6.

3. p. q. 41
art. 1. ad. 3.Epist. 9. ad
Saluinam.

Ecc. 10. 4.

Lib. 1. offc. cap. 31.

Iob. 3. 18.

In Psal. 30.

conio. 2. in

illud, cõtur

batus est in

ira.

Psal. 7. 11.

Titelman.

J 203.

Esa. 4. 19.

Libro. 6. in

Esa. 10. c.

14.

potest illa Sapietis sententia, quam alibi ad aliud institutum latius iuxta sanctorum Patrum sensum exposuimus: *Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum me dimiseris, quia curatio cessare faciet peccata maxima.* Spiritus potestatem habentis, id est, quod spiritus potentissim⁹, validissim⁹q; ideoq; hoc nomine B. Ambrosius intelligit affectu iracundiæ, qui ut diximus, inter omnes alios est validior, vehementior, ac potentior. Si hic spiritus ascenderit super te, id est, ut exponit Ambrosius, si præuenerit te, & occupauerit mentem tuam; locum tuum ne dimiseris: *ante en buenas*, dicimus hispanè. Locus tuus, inquit Ambrosius, patientia est, locus tuus sapientia est, locus tuus ratio est, locus tuus sedatio indignationis est. Hic magna cura seruandus est, alioquin sequentur peccata maxima, multa, & nocina. Et breuiter his verbis id nobis dicere vult Sapiens, quod Eliu dixit ad Iob, rem totam cõcludere volens: *Non te ergo superet ira.* Hanc rationem expendit B. Augustinus, supponens, iram non esse odium: nodum enim odimus eos, quib⁹ irascimur: sed si ista ira manserit, & nõ cito euulsa fuerit, crescit & fit odiu. Ex quo possumus illud, quod alibi cõpimus, explicare: *Ece* inquit Dauid, de iracundo Saule loquens, *parturit iniustitiam, cõcepit dolorẽ, & peperit iniquitatẽ.* Videtur aliquibus ordo præposterus, quia secundum rectu naturæ ordinem, prius est concipere, quã parturire. Rectum tamẽ ordinẽ tenuit Dauid: cum enim quis aliquam recipit offensam, primum omniu, parturit iram, quam iniustitiam vocat Dauid; quia ad iniustu odium & vindictam excitat: hic primus partus. Si illa retineatur, & radices in corde mittat, cõcipiet dolorẽ, id est, odium, quod mentẽ & animu grauatur, & angit, & tristitiã generat alieni boni: ex quo tandem proceditur ad iniquitatẽ, quã tunc quis parit, quando vindictam sumit. Quod & ex illis Esaie verbis possumus intelligere. *De radice colubri egredietur regulus, & semen eius absorbens voluerem.* Hæc verba recondita mysteria secundum litteræ sensum continent, alibi explicanda, quæ D. Hieronym⁹ secundum quandam accomodationem, ad nostrum explicat institutu. Possumusq; per semen colubri, iram intelligere, quæ nihil est aliud, quã semen quoddam serpentis antiqui, in corde nostro repositum, aut radix quædã ab illo plantata, de quo semine pessimo nascitur regulus, qui rex serpentiu est, inquit Hieronymus, qui afflatu suo atq; cõspectu, homines occidit; hicq; absorbet volucres. Regulus qui ex ira nascitur, odiu est, quod in eo sentiu omniu peccatorum tenet

primatum, quod est directè contra charitatem, quæ inter omnes virtutes tenet principatum. Et hic regulus talis est, qui flatu suo omnes inficit volucres. Volucris nominat, opera ex natura sancta, æternæq; vitæ meritoria, possumus intelligere, quæ in cõlũ natura sua volant, & cõscendunt. Hic regulus omnes tales volucres absumit, quia cõsumpta per odiu charitate, neque fides montes transferens, neq; misericordia omnes facultates pauperibus distribuens, neq; fortitudo tradens corpora vsq; ad incisionẽ & ardorem, neq; alia huiusmodi ad æternam vitam volare, aut perungere possunt, ut Apostolus ex professo docuit. Si quis in domo sua deprehenderet ouem serpentis, ex quo si relinqueretur, sciret nasciturum regulum, qui flatu suo interficeret, & lethali inficeret veneno; quæ cura procuraret tale ouem radicitus tollere & expellere? Talis est ira, ouẽ serpentis, ex quo crudelis basiliscus, omnia inficiens oritur, odium. Hinc, ut exponit Augustinus, ille timor Davidis: *cor meum conturbatum est in me, & formido mortis cecidit super me.* Patiebatur inimicos, qui acres ei inferebant persecutiones: cor illius conturbatum fuit per iram; sed hoc ipso, quod illa in semetipso aduertit, timuit, ne illa mortem induceret per odium. Cor meum conturbatum est in me, quando conturbatus est præ ira oculus meus: & si oculus turbatus est, quid sequitur? formido mortis cecidit super me. Vita nostra dilectio est, ergo mors odiu est: cum cõperit homo timere, ne oderit, quẽ diligebat, mortẽ timet; quia occiditur anima: cum quis se ira videt turbatum, formidet, ne mors inde nascatur, per odium. Propterea, inquit idem Augustinus, dixit Apostolus: *Sol non occidat super iracundiam vestram.* De qua sententia statim dicendum est.

1. Cor. 13. 1.

In Psal. 34.

Psal. 34. 5.

Ephes. 4. 26.

S. 35. Egregie Apostolus, irã cõtra offendentes, statim cõprimẽdã docuit, dicẽs: Sol nõ occidat, & c. innumera enim mala ex ira si perseueret, sequuntur.

SANCTI Patres hoc Apostoli prouerbiu paulò ante indutum: *Sol non occidat super iracundiam vestram*, perpetuo repetunt, quod varijs etiam modis explicant: primo, ut Solis nomine, intelligamus dictamen rationis, quasi dicat: Ira perturbat rationis iudiciu & lucẽ, cum parua

J 204.
Ad Ephes. 4. 26.

est,

est; cum autem creuerit, obscurat ipsam, manetque homo tamquam in tenebris ambulans, & nesciens quo vadat, ideoque multa offendicula incurrit. Vult itaque dicere: Si irascimini, iram subito comprimite, ne quæ exorta perturbauit rationem, permanens eam obscuraret. Ita Hieronymus^a, Gregorius^b, D. Thomas^c & Augustinus^d, explicans illud: *Turbatus est in ira oculus meus*. Primum enim, per iram oculus rationis conturbatur, offuscatur eius lux, non extinguitur: permanente tamen ira, ac transeunte in odium, ita obscuratur, ut verè dixerit Ioannes^e: *Qui odit fratrem suum, in tenebris est usque adhuc*. Nota est illa Christi domini sententia: *Qui ambulat in nocte offendit, quia lux in eo non est*. Mirum est, illum qui ambulat tenebris circumfusus, per viam offendiculis plenam, quot quantisque modis impingat; quocumque se verterit offendit: talis est, qui iram insurgentem non comprimit, quam dimittit obscurare rationis lucem, per quam homo manet in tenebris: innumeris namque modis offendit, & impingit, ut ex professo demonstrat Gregorius^a, demonstraueratque D. Chrysostomus^b: offendit in verbo, in aspectu, in motibus, in oculis, qui non diuersa facit ab arreptitijs, qui ipsemet postea aliqua rationis luce perfusus, verecundatur, & in sui excusatione dicit, se talia egisse; quia extra se ipsum erat propter furoris impetum. Tales describit David inimicos suos, qui iram contra illum non solum non comprimebant, sed seruabant, quæ aucta, in tenebris illos constituit, sicque multis modis impegunt. Quod enim dicit: *Fiant viæ illorum tenebra & lubricum, & angelus Domini persequens eos*: Hæc, inquit Augustinus, non optantis sed prædicentis affectu dicuntur, quasi enarrans David, quæ illis euenirent. Horrenda via, inquit Augustinus. Tenebras solum quis non horreat? lubricum solum, quis non caueat? si autem ista adiungas, ut homo ambulet in tenebris, & per viam lubricam, quæ insequatur alius impellens; qualia incurreret damna? Talia ergo incurrunt illi, qui iram retinentes & non comprimentes, quasi luce rationis destituti, ambulant per viam ipsius iræ lubricam, quos impellit furor. Hinc tot mala ac peccata oris, cordis, & operis, committunt. Secundus sensus est, ut nomine Solis, intelligatur Christus dominus, Sol iustitiæ: & hunc sensum anteponendum censet Anselmus, ita locum exponens: Noster sol, Christus est, qui veritas, & sapientia, & iustitia est: cuius luce anima humana illustratur; sed hanc lucem desinit mens videre, cum perturbatione iracundiæ fuerit tanquam nubilo superata: & tunc quasi occidit super iracundiam hominis Sol;

quia cum menti, iracundia confussionis tenebras iniecit, huic Deus radium suæ cognitionis abscondit. Communis tamen sensus est, ut velit Apostolus dicere, quod si contingat iram excitari, statim illam ante solis occasum deponamus. Ita Gregorius Nyssenus^a, Hieronymus^b, Augustinus^c, D. Thomas^d, Anselmus^e, ceterique sancti Patres, signanter Chrysostomus^f, varijs in locis, & præcipue hæc verba exponens: quasi dicat, Apostolus: Bonum est non irasci: si verò in morbum hunc quisquam aliquando inciderit, videat, tantum ne ingrauescat: satis ad hoc fuerit, una vel altera hora; sol abiens non relinquat vos inimicos, &c. Et patet hoc ex ipso contextu: præmisit enim Apostolus illud Davidis: *Irascimini & nolite peccare*, & subdit: *Sol non occidit super iracundiam vestram*. Expendamus dictum Davidis: admiranda namque fuerunt, quæ in illius verbis Paulus considerauit, *Irascimini & nolite peccare, quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini*. In hebræo habetur verbum *Damam*, quod significat quiescere & silere. Vnde Pagninus legit, *In cubilibus vestris quiescite*: sumit metaphoram ab eo, qui somno se tradere vult, & quiescere, qui omnibus, qui strepitum excitant, iubet silere. Ita, inquit David, cum somno vos tradere vultis, curate ad quietem animam componere: hoc autem fiet, si affectus iracundiæ, qui excitati fuerant, & strepitum concitauerant, faciat silere & quiescere. Eodem verbo usus est Ieremias, loquens ad mucronem quendam, quem euaginatam videbat, cominante vindicta: *O mucro domini, usquequo non quiesces? Ingredere in vaginam, refrigerare & quiesce*. Quasi hæc verba tu, iræ excitatæ dicas, ut eam quiescere silereque facias. Sed adhuc credo maius quid in verbis Davidis præuidisse Apostolum. Enimvero verbum, *damam*, quo utitur David, in hebræo idem est cum illo, quo usus est Iosue, quando pugnabat contra inimicos: qui intelligens periculosum esse belli conflictum occidente Sole, dixit ad Solē: *Sol contra Gabaonem ne mouearis*: in hebræo, *Quiesce, sile, motum tuum contine*. Ita sane vidit David, periculosissimam esse perturbationem, aut bellum, quod contra rationem insurgit, cum excitatur ira, si homo illam retineat, etiam decedente sole. Quod egregie expendit Chrysostomus ex eo, quod si nocte ira remanet, illa diuersis cogitationibus cor agitat, radices mittit altas, & illa quæ ignis est, magnopere totum hominem accendit. Quando Sol per diem non potuit nebulam conuincere, recedente Sole illa densior efficitur, nocturnisque vaporibus ita augetur, ut gravis tempestatis causam & materiam exhibeat. Idcirco

J 205.

Orat. 1. de i. clurr.

Lib. 2. in caput. 4. ad Ephes.

In Pl. 30.

In c. 4. ad Ephesios.

In cap. 4. Epist. ad Ephes.

Rom. 3. in Ioan. & 14.

in Epist. ad Ephes.

Psalm. 4. 5.

. 577

Brixia. tom. pag. 119

Ierem. 47.

6.

Iosue. 10.

12.

Hom. 14. in Epist. ad Ephes.

Epist. ad Ephes.

206.

2. Reg. 1.
14.

Psalm. 103.
11.

Lib. de pa-
trent c. 12.

David statuit, ut si irasceris, antequam diei va-
le dicas, & somnū arripias, in cubiculo tuo
iram cōprimas, & filere facias: periculosum
est enim bellum recedente sole, & in tene-
bris, ubi credēs homo se inimicū ferirē, pro-
prio se mucrone vulnerat, aut ipsius inimi-
ci gladio se ipsum transigit. Hęc propterea
cōsiderās Apostolus, dictū Davidis explica-
re volēs, subdit: *Sol nō occidat super iracundiā ve-
strā.* Aut verò visus est Apostolus, alludere
voluisse, ad historiā Abner: qui occidit ve-
locissimū illū cursorē Asael, persequētē se,
nolentēq; aliqua ratione à persecutione ces-
sare; pro cuius nece irati Ioab & Abisai fra-
tres eius, qui fuerat occissus, illū cū suo exer-
citu persequi cōeperunt, persecutiq; sunt
quousq; *Sol occubisset.* Tūc cōuersus Abner
ad Ioab, clamauit: *Nū vsq; ad internecionē tans
mucro desauit? vsquequo nō dicis populo, ut omit-
tat fratres suos persequi?* Quasi diceret: Quod
persecutio tota die perdurauerit, nō mirū;
nec enim alia se obtulit occupatio, quæ cō-
pelleret alio mētē diuertere, & cōmune est
satis, hominē illud prosequi opus, quod cō-
pit, quousq; ad aliud diuertere cōpellatur;
sed quod occubēte sole, quādo ipsius lucis
defectus, tenebræq; ingruētes, cogūt homi-
nes à suis operibus cessare, & se in propria
ad quietē recipere, adhuc persecutio duret,
hoc intolerabile est, & internecionē ipsimet
persecutori inferēs. Hęc ratio sufficiens fuit,
ut Ioab se ipsum ac totū exercitū cōtineret
ab insequēdo Abner, & ut vnusquisq; pro-
priā quietē nocte ingruēte procuraret. Ad
hāc historiā alludere visus est Paulus, dicēs:
Sol nō occidat super iracundiā vestrā. Quasi dicēs:
Quod ira per aliquot horas duret, cū offen-
sa recēs est, dolorq; sentitur, nec alio cogita-
tionē diuertere necessū fuit, nō mirū: quod
tamen occidente sole quādo vnusquisq; ad
quiescēdū se recipit, & animū à lassitudine
corū quæ in die acciderāt defatigatum, ad
quietē reuocat, adhuc in ira perseueret, per
quā suam propriā quietē impediāt; hoc est
duri & maximē nociuum. Quādo recedēte
sole tenebræ occupāt terrā, bestiæ quidē syl-
uæ discurrūt; *catuli leonum rugientes, ut rapiāt,*
homo tamen ad quiescēdū debet se recipe-
re. Quā autē quietē poterit habere, qui irā
cōtinet? Tertulianus eadem verba Apostoli
expedēs, annotat, Apostolū loquutū, meta-
phora sumpta à febre, quæ hominē arripit:
si enim illa ephamera sit, aut diaria, tolerari
potest, nec magnum nocumentū potest in-
ferre: si autē illa in plures dies protrahat ar-
dorē, sanguinē totū corrumpit, & inficit, &
mortem inducit. Ira, inquit Tertulianus, de
ira esse philosophādū, quæ similis est febre,

hominē succedenti & inflammanti: si enim
illa perduret, certe innumera dāna, imò &
mortem spiritualem inducit. Augustinus
aliam innuit metaphoram, desumptam ab
aceto, vel ab alio liquore venenato, aut pe-
stilenti, qui si diutius in vase retentus fue-
rit, vas corrūpit, & ineptū reddit, ut in eo li-
quor alius pretiosus effundatur: sic (inquit)
ira corrūpit cor, si in aliū diē durauerit. D.
Chrysostomus eadem Apostoli verba ex eo
probat, quod ira flamma est, & ignis succen-
sus circa cor: *parua autē scintilla*, si non statim
extinguatur, *totā syluā incēdit.* Vehemens, in-
quit, est iræ affectus, & omni flāma vehemē-
tior. Quod si nox ira percitos nos cōprehē-
deret, omnes operationes nostræ grauiorēs
subsequerentur, cū ignis plurimū memoria
excitetur, si per ociū omnia animū prouo-
cātia atrocius nobis reputētur. Noctis tene-
bræ, ut idē Chrysost. annotat, melācholicū
humorē acuunt, qui excitatus, ab ira, ipsam
auget, & cū per ociū liberē possit cor ad tri-
stes cogitationes impellere, ira altas mittit
radices. Priusquā igitur tā exitiali vacemus
otio, & vehemētiorē flammā accendamus,
præueniēdū præcipit, & quicquid pectus no-
strū vrit, penitus extinguēdum. Id ipsum ex
alia ratione demōstrat: quia ira fera est ve-
hemēs & furibunda, leone fortior, & lupo
voracior. Si vides lupū oues tuas inuadētē;
nō cū dimittis, ut liberē per noctē inter eas
cubet, & remaneat: quas enim in die viuas
dimisserat, nocte absumer. Alio in loco ea-
dē verba Apostoli cōfirmans: Ita (ait) nequē
vsq; ad vesperā maneat, inquit Apostolus:
sicut enim putredo quēdā ac tinea, ita men-
tis nostræ radicē arrodit. Si Ionas attēderet
vermiculum rodentem radicē hederæ, non
eum tota nocte dimitteret, qui aduenien-
te mane, omnino eam cōsumptam reliquit.
Quare bestiā, inquit Chrysostomus, in vis-
cera tua includis? Melius esset viperam vel
serpentem in corde possitam esse, quam
iram: hęc enim manet semper, dentes for-
titer infigans, immissoq; veneno, pessimarū
cogitationum exercitus producit. A Paulo
vocatur *Radix amaritudinis sursum germinans*,
(ut dicemus) id est, radix, quæ multas ama-
ritudines producit. Quisnam in horto suo
illam plantam dimitteret, altas radices mit-
tere, quam nouit tam amaram: quæ omnes
alios fructus quantūcūq; dulces redderet
amaros? Quis intra domum retineret eū, à
quo sciret, se omnino subuertendum? ta-
lis est ira. Ita dixit Sapiens, quendā iracun-
dum quasi considerans: *Iracundia animositatis
illius* (Septuaginta, *Impetus ire eius*) *subuersio
vltima est.* Loquitur metaphorā sumpta à ter-

Epist. 87. ad
Felic. &
Rusticum.

207.

Homil. 3. in
c. 1. Ioan.

Iacob. 3. 5.

Ibidem &
hom. 14. in
Epist. ad
Ephes.

Hom. 47. in
Ioan.

Hom. 41. in
ad ad Rom.

Hebr. 12.
15.

Eccle. 1. 28.

remotu, quo valida subuertuntur edificia: includitur enim vetus aut vapor, intra viscera terræ, qui dū acceditur calore solis, vt foris prorumpat, montes ipsos subuerrere solet. Quod clarius videmus in sulphureo puluere, quo ad subuertendas turres vtuntur milites; eo enim intra terræ viscera condito, igneque admoto, flammam emittit subuertentem turrim vsq; ad fundamenta. Aut verò loquitur, metaphora sumpta à naui, quā ventorum impetus discindit: quāto enim scissura maior fuerit, tanto citius naus per illā submergitur: vnde nauclerus vigilāti sollicitaque cura statim ad illā refarciendā se totū conuertit. Iræ vêtus scissuram facit, hominem à proximo suo diidentem, & separantem, per quam odium & alia peccata ingrediuntur, quæ animā in interitū mergunt & perditionē: ideoque dicit, quod iracūdia animositatis, id est, valida, fortis, dura, subuersio est illius, qui illam habet. Id quod Tigurina trāslatio clarius expressit: *Ruinā ei creat ipsius ad irā proclinitas*. Hęc omnia egregiē prosecutus est B. Gregorius, damna referēs, quæ ex ira sequuntur, quo hortetur eā comprimere. Per irā, inquit, sapientia perditur, vt quid, quoduē ordine agendū sit, omnino nesciatur, sicut scriptū est: *Ira in sinu stulti requiescit*: quia nimirū intelligētiz lucē subtrahit, cū mentem permouendo confundit. Per iram vita amittitur, et si sapiētia teneri videatur, sicut scriptum est: *Ira perdit etiā prudētes*, quia scilicet cōfusus animus nequaquam explet, etiā si quid intelligere prudēter valet. Per irā iusticia relinquitur, sicut scriptum est: *Ira viri iusticiā Dei non operatur*: quia dum perturbata mens iudiciū suæ rationis exasperat, omne quod furor suggerit, rectū putat. Per iram gratia vitæ socialis amittitur, sicut scriptum est: *Noli esse assiduus cum homine iracundo, ne discas semitas eius, & sumas scandalum animæ tuæ*: & idem, *Quis poterit habitare cum homine, cuius spiritus facilis est ad irascendum?* Quia qui se ex humana ratione non temperat, necesse est, vt bestialiter solus viuatur. Per iram concordia rumpitur sicut scriptum est: *Vir animosus parit rixas, & vir iracūndus effundit peccata*. Iracūndus quippe peccata effundit; quia etiam malos, quos incaute ad discordiam prouocat, peiores facit. Per iram lux veritatis amittitur, sicut scriptum est: *Sol non occidat super iracūndiam vestram*: quia cū menti iracūdia confusionis tenebras incutit, huic Deus radium suę cogitationis abscondit. Per iram Sancti spiritus splendor excluditur, quo contra iuxta antiquam translationem scriptum est: *Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum & re-*

mentem sermones meos? Cū enim, humilem diceret, *quietum* protinus adiunxit. Si ergo ira quietem mentis subtrahit, suam Sancto spiritui habitationem claudit, cuius recessionē animus vacuus, ad apertam mox insaniam ducitur, & vsquē ad superficiem ab intimo cogitationum fundamēto dissipatur; nam ira suæ stimuli accensum, cor palpitāt, corpus tremit, lingua se præpedit, &c. Hęc & alia Gregorius. Quis ergo talē hospitem cordis sui cubiculo cōtineat, qui tot tantaque inducit, infertque mala? Merito citò expellendam iram dixit Apostolus, quæ ad breuem horam tenta, perturbat; sed diu re-tenta, omnino hominem perdit. Ex his pro-cedit B. Hieronymus ad inexcusabilem reprehensionem nostrā. Si Apostolus (inquit) interpretatur, *Sol non occidat super iracūndiam nostram*, quid agemus nos in die iudiciij, super quorum iram, non vnius diei, sed tantorum annorum sol testis occubuit? multis certē illud dici potest: *Maledictus furor eorum, quia pertinax, & indignatio eorū, quia dura*. Quāuis igitur in potestate nostra situm non sit, irā ita continere, ne vllatenus exurgat: possumus tamen eam per rationem & deliberationem comprimere, saltem propter ipsammet nostrā vtilitatem, quibus Deus tanquam hominibus ex deliberatione agentibus statuit, diligere inimicos..

S. 36. Septima ratio est, quia huius præcepti verba, modum indicant, quo facilius cōpleri possit à nobis, qui similes esse debemus equitati Pharaonis.

EGO autem dico vobis. Hoc eodem pronomine, *vobis*, modum quo facilius istud adimplere possimus præceptū, exprimere voluit CHRISTVS dominus: non enim loquitur ad leones, vel tigres, vel dracones, vrsos, vel lupos, aut canes, qui cōtra lēdētē se, impetu passionū ferūtur: sed ad homines quos similes sibi fecit, in eo quod rationē & mētē illis indidit, pōt quā suos actus disponderēt, eorūque dominiū haberēt, vt ex B. Damasceno, D. Thomas^b obseruauit. Edidit brenem, sed excellētē tractatū S. Gregori⁹ Nyssenus^c, aduersus eos, qui egrē reprehensiones fuerūt: in quo vt fundamētū supponit, admirationē, quæ tenebatur, attēdēs hominis miseriam, qui cū à Deo tāta sit veritate rationis donat⁹, vt cetera extra se ipsum quantumcūque indomita

Epist. 16.
ad Calce-
nam mater-
teram.

Gen. 49. 7.

J 209.

Lib. 2. Or-
tho. fid. c. 12.
In Prolo-
go. 1. 2.
Orat. ad-
uer. eos qui
egre terunt
reprehē. p.
607. 10. 1.

possit domare, & subiugare, suoq; dominio subijcere, passionibus tamē & affectus intra se ipsum existētes, nullatenus moderatur; quin potius illis subiectus iaceat. Ratione, inquit, sumus fortibus fortiores, cū simus corpore imbecillo, & in seruitutē omnia redigimus, & vsui nostro ministrare cogimus. Ea tauros domamus, & iugo subiungimus, & afficimus, vt aratris terrā proscindāt; & equū celerē, habenis lupatisq; reprimētes, reddimus obedientē, & tardū; alinū fuisse vrgentes, facimus celeriorē; mulosq; peruicaces, currus trahere, & onera ferre cogimus: elephātorū autē, carnis vastā molē, & camello rū magnitudinē, callidē & artificiose tractamus, & deducimus ad id, quod nobis videtur. Hinc & profunda trāsimus, & paruo ligno, arte gubernandi freti, ingredimur maria, ad quē nō patet aditus, &c. Mitto scientias, relinquo artes necessarias, & quæ sunt excogitatae ad omnes delicias, variūq; studiorū & exercitiorū ambitū. Hoc autē animal sapiens, vi agēdi & celeritate præditū, valensq; memoria, quod hic est, & aspicit alia, quæ sunt alibi, trahitur varijs voluptatibus, & diuersis affectionibus: vnū negligit nepe verā vitā, & propriā salutē, &c. Mirū sine dubio, quod qui tanta cura moderatur ac domat externa, suis passionibus & affectibus nullū modū imponit; quin potius ab illis quasi captiuus in mille ducitur præcipitia, cū tamē hoc sit magis necessariū, internos motus & affectus suos moderari, frænare, & cōprimere. Insigne mysteriū cōtinēt illa Spōsi verba, quæ ad Sponsæ laudē protulit.

Cante. 1. 8. *Equitatus meo in curribus Pharaonis assimulaui te, amica mea.* Etsi doctores sacri varie verba ista declarēt, certū est tamē apud sanctos Patres, illa insignē Spōsæ laudē cōtinere: multas nāq; & magnas laudes, inquit B. Gregorius Nyssenus, simul verbū hoc cōplectitur. Has vt indicemus, & legitimū sensum, qui nostro inseruiat instituto, eruamus, notandū est primò, Salomonē habuisse ingentem equorū multitudinē: *habebat enim quadraginta milia praesepia equorum curruum, & duodecim milia equestrium, quos nutriebat regis praeselli.* Hos equos ex varijs regionibus asportabat: *ducebatur nāq; Salomoni equi de Aegypto, & de Coa: negotiatores enim regis emebat de Coa, & statuto pretio perducebant.* Egrediebatur autem quadriga ex Aegypto, sexcētis siclis argenti; & equus, centū quinquaginta: atq; in hūc modū cuncti reges Hebraeorū & Syria equos vendebāt. Inter hos illi præstabant, quos à Pharaone rege Aegypti habebat, siue pecunia emptos siue dono acceptos. Cessent enim quidā, quod quoniā Salomon in uxore accepit filiā Pharaonis regis Aegypti,

plura ab eo dona accipiebat, signātere equos, quorū Aegyptus feracissima est, vt Strabo testatur: nā, vt Scriptura sacra narrat: *Omnes reges terrarū desiderabāt videre faciē Salomonis, & deferēbāt ei munera, vasa argentea, & aurea, & equos, & mulos, per singulos annos.* Si omnes Reges mittebāt equos, multò magis credendū est, de rege Pharaone, cuius filiā Salomō duxerat: & id munus cōgruū erat regioni, quæ equos excellentes ferebat. Siue ergo dono datos, siue pecunia cōparatos, habebat Salomō equos multos, qui fuerant Pharaonis regis Aegypti. Nec solos & nudos equos emebāt negotiatores regis; sed cū suis curribus, quorū vsus ita erat cōmunis, vt rarò nisi in curribus ducerētur reges & equites. Si autē equi Aegypti præstātissimi erāt; ita & currus ex Aegypto adducti, alijs omnibus excellentiores fuisse, credendū est: habēt enim inter se correspondentiā equi & currus. Hi autē equi, qui fuerant Pharaonis, in eo erāt excellentes, quod ad nutū obtemperabāt frenis. Secundò obseruandū est, variē discurrere hebraizātes, circa vocē hebræā *Lesusati*: nā quoniā nomē, *sus*, equū aut equam apud hebraeos significat, quidā transferunt: *equo meo assimulaui te*, alij *equa mea*: Vulgatus tamē aperte trāstulit, *equitatus meo* nomē enim equitatus, nec tantū significat equos, nec tantū equites; sed equites in equis procedētes: quomodo dicitur, *Omnis equitatus & currus Pharaonis*: & *Si exieris ad bellū, & videris equitatus & currus*: & *Cum vidissent principes equitatus Iosaphat*, quā vocē Hispanè dicim, *Caualleria*, sicut dicere solemus: *Grā caualleria vino à esta ciudad.* Itaq; equitatus dicit, milites in equis. Quoniā verò tūc milites rarò equis insidebāt, nisi in curribus, quos ducebāt equi, addidit, *in curribus*. Intelligendū ergo est, ad comitandū Salomonē, cū domo egrediebatur, vt per ciuitatē discurreret, aut ad domū salus se conferret, varios currus cū equis dispositos fuisse, in quibus ibāt equites illū comitātes, fiebatq; equitatus maiestati Salomonis cōueniēs & aptus. Equites, qui ibant in curribus, & equis, ex Aegypto adductis, dicebatur *Equitatus in curribus Pharaonis*. Hic pulcherrim⁹ erat, & præstātissimus, quoniā illi equi, obediētissimi erāt aurigæ & ductori, quos ad nutū per frenū hac illacq; ducebat: quē propterea Salomō, *Suum*, vocabat. Tanquā rem autē insignem & egregiam ponit excellentiā illius equitatus, in quo equites curru insidentes, ad nutū equos trahebāt & voluebant, detinebant, & vgebant, in dextrā & in sinistram inclinabāt: & merito; id enim est in equis summa æstimatione dignū, quod freno cedāt, & aurigæ facillimē ob-

Lib. 16.
3 Reg. 10.
25.
2. Par. 9. 13.

יִסְכֵּחַ

Exod. 14.
9. 23.
6 Dent. 10.
1.
2. Par. 18.
37.

J 211.

J 210.

temperent. Etsi enim negari non possit, id
 Lib. 8. nat. quod Plinius^a multis exēplis probat, & con-
 hillo. cap. 4. firmat B. Ambrosius^b, generosum equū, ani-
 & 41. mal esse fidele, nō solum habile ad cursum,
 b Libro. de pugnā, victoriā, & triūphū; sed etiā docile,
 Cai. & & capax disciplinē, adhortationis & glorię.
 Abel. c. 1. (quod egregiē ipse Deus cū beato Iob lo-
 Iob. 39. 21. quēs, descripsit, inter alia de illo dicēs: *Quod*
 25. *procul odoratur bellū, exhortationē ducū & ulula-*
tū exercitus) certū est etiā, nullū esse animal,
 quod maiori impetu in aliquid feratur, &
 minus possit cōtineri. Ideoq; vt Aristoteles^c
 & Plinius^b annotarūt, cōmuni prouerbio di-
 citur; Furia seu rabies equina; & latinorum
 Poetarū princeps cecinit^c: Scilicet ante om-
 nes, furor est insignis equorū: cuius propte-
 rea typo, eū qui vehemēti supremo & potē-
 tissimo impetu fertur, sacra Scriptura ex-
 pressit, vt cū angelus dixit^d, *Qui suę libidini va-*
 cāt, sicut equus; & David^e, *nolite fieri sicut equus,*
 & Ieremias^f, *equi amatores in seminas*: & ite-
 rum^g, *Quasi equus impetu vadens ad praliū, &c.*
 Hinc credo motos Lacedæmonios, vt equū
 in mōte Taygeto soliti sint vētis immolare,
 culus postea cineres, vētis flātibus spargen-
 dos exponebāt, vt autor est Festus, hoc ipso
 equorū impetū, vētis perflātibus similē ex-
 primētes. Equitatū ergo suū dixit Sponsus,
 equites insidētes currib^h, moderātes equos,
 ita frānis cōpressos & obediētes, vt ad nu-
 tum sessoris obedirent. In qua similitudine
 egregiā Spōsę pulchritudinē voluit expri-
 mere. Et est quidē laudū Spōsę catalogus, in
 quit Gregorius Nyssenusⁱ, quæ his equis fa-
 cta fuit assimilatio. Spōsę nomine D. Ber-
 nardus^j quāuis animā sanctā intelligit: Nec
 miraberis, inquit, vnā animā equitatus mul-
 titudini similatā, si aduertas, quantæ in ipsa
 vna, quæ tā sancta anima sit, virtutū acies ha-
 beātur, quanta in affectionibus ordinatio,
 quāta in morib^k disciplina, quāta in oratio-
 nibus armatura, quātū in actionib^l robur,
 quātus in zelo terror, quāta deniq; ipsa cū
 hoste cōflictūū assiduitas, numerositas triū-
 phorū: quæ propterea dicitur^m; *Terribilis ut*
castrorū acies ordinata: & iterūⁿ, *Quid videbis in*
Sunamite, nisi choros castrorū Cæterū egregiē,
 Spōsę nomine, sanctā Ecclesiam intelligūt
 sancti Patres, quā frequētius in illo cœlesti
 epithalamio, pro ea tātū parte, qua sanctos
 cōtinet, describit, qui cœlestē Spōsum dele-
 ctāt, cū quib^o amore sancto copulatur; quā-
 uis aliquādo eādē, pro alia parte, qua conti-
 net plurimos grauesq; peccatores, etiā ex-
 primat, quæ propterea se *nigrā sicut taberna-*
cula Cedar & formosam sicut pelles Salomonis, ex-
 hibet, hoc propter iustos & sanctos, illud
 propter peccatores & impios, vt Ambrosi^o

Origenes^a, Athanasius^b, multiq; alij patres an-
 notarūt. Congregatio igitur iustorū & san-
 ctorū, quā sibi amicā, cœlestis Spōsus vocat,
 summē illius oculis est grata, quā vidit simi-
 lē equitatu illi, quē Salomon ad sui gloriam
 præcipuū habebat, ex curribus & equis Pha-
 raonis, aut ex Ægypto adductis, quib^o equi-
 tes Salomonis insidebāt; quorū vnusquisq;
 suo currui insidebat, quē ferebāt equi mira-
 obedientia excellētes, qui ita frāno cōpri-
 mebātur, quod nō gradiebātur, nec ferebāt,
 nisi iuxta dirigētis volūtātē, directionē, aut
 permissionē. Sanctorū Patrū doctrina com-
 munis est, animā in corpore existentē, similē
 esse equiti sedēti in curru, quā ferūt affectus
 & passionēs, tāquā equi. Quæ metaphora la-
 tissimē B. Ambrosius animæ progressus ex-
 pēdit, cuius bonos equos dicit esse virtutes,
 malos autē passionēs & affectus. Cuius do-
 ctrinā expresse ipsius Ambrosij nomine pro-
 secutus est S. Augustinus^c, huiusmodiq; me-
 taphora ad idē institutū vsus fuit Philon^b,
 quā late tradiderat Plato^c, quæ & apud ip-
 sos philosophos cōmunis est. Quorū omniū
 rationē tradens B. Hieronymus^d, sensus in-
 quit, corporū, quasi equi sunt sine ratione
 currētes; anima verò in aurigę modū reti-
 net frāna currētū: & quomodo equi absq;
 rectore præcipientes ruunt; ita corpus sine ra-
 tione & imperio animę, in suū fertur interi-
 tū. Certē nihil est, quod ex se validius potē-
 tiusq; feratur & excitetur, quā equus, qui si-
 curi si frāno cōtineatur, vtilissimus est equi-
 ti ad currēdū, pugnandum, & vincendū: ita
 si frāno sit destitutus, nihil certius inducit
 præcipitiū. Ita fortissimę sunt vehemētēsq;
 animæ passionēs, quæ sicuti frāno cōpressę
 & moderatę, maximo sunt adiūmēto ad vitā
 virtutis percurrēdā, & spirituales victorias
 reportādas: ita si frāno destituantur, certis-
 simū inducūt præcipitiū. Id quod Scriptura
 sacra indicat, dicēs, hac tāquā grauiori pœ-
 na Deum maiores peccatores punire, quod
 dimittit eos, vt sequātur desideria cordis sui, quo-
 modo dimisit philosophos illos, diuinę luci
 rebelles, quos dimisit sequi passionēs, qui
 propterea ad ignominiosum, quod Paulus
 refert, præcipitiū ducti sunt. Cœlestis ergo
 Spōsus, Spōsam suam vult similem exhiberi
 equitibus illius equitatus, qui equos frāno
 cōpressos tenebāt, quos ad sui directionem
 & ductū progredi, solummodo permittebāt.
 Anima illa omnibus modis misera est, cui
 certissimum imminet præcipitium, quæ suis
 affectibus modum non imponit, quibus tā-
 quam equis omni frāno destitutis ducitur,
 illos sequēs, qui dicebant: *Nullum sit pratum*
quod non pertranseat luxuria nostra.

Hem. 2. in
 Can.
 In synop.

Li. de Isaac
 & anim. c. 8.

Lib. 2. con-
 Iulia. c. 5.
 Lib. 2. alle-
 gori. tom. 1.

In Phædro
 vel de pul-
 chro.

Li. 2. con-
 Iouinia. an-
 te median-
 te. 2.

Pf. 10. 13.

Rom. 1. 14.

Sapiēt. 2. 8.

§. 37. *Ira inter omnes affectus, rationis freno est regenda, quæ similis est equo, & cani, qui aliquando acuendi & urgendi sunt, aliquando continendi.*

In communi de omnibus passionibus dicta sunt: sed ad institutum accedamus. Inter omnes animæ passionibus, quibus illa ducitur & fertur, equo similior est ira; ideoque sancti Patres de ea philosophantes, desumpta ab equo similitudine, circa eam discurrunt: signatè B. Basilus. Equus ex se, fortissimus vehemensissimisque; est, qui sicuti freno cōpressus & obsequens, multis nominibus utilis: ita illo destitutus, innumeris titulis est nocuus, ut dictum est. Ira ex se, passio est vehemensissima, hominē rapido potētissimoque impetu ferens; imò extra illū ducēs, unde & illa nomē accepit. Dicitur enim ira, ab eo quod est ire, nā a se it qui irascitur; qui etiā cū irā deponit, ad se dicitur redire. Vnde Comienus, communi vsus proverbio: Tādē inquit, reprime iracundiā, & ad te redi: de qua re eleganter discurrunt Chrysostomus, Basilus, Gregorius, & signatè D. Thomas, qui ex professo demonstrat ex sanctis Patribus & Aristotelis philosophia; irā inter omnes passionibus magis hominē cōcitare, & inflāmare, & magis rationis iudiciū perturbare, quod primas in homine tenet. Hęc si freno rationis cōpressa fuerit, multis modis utilisima est. Quod egregia ratione D. Basilus explicat, demonstrans, irā summopere necessariā ad perfectā sanctitatē tenendā. Vtque nāq; bonitas & sanctitas, duas illas habet partes, quas expressit David, declinare à malo, & facere bonū. Ad bonū faciendū & sequendū, fertur animus per amorē, quē acuit spes & desiderium ipsiusmet boni: ad declinādū autē perfectē à malo, necessariū est odiū illius, cōtra quod ira accēdit, instigat, & impellit: qua de causa dixit Aristoteles, eā necessariā præcipue esse iudicibus, & gubernatoribus, ad malos puniendos, & vitia Reipublice extirpanda: eosque probat minus benē esse dispositos, quos ira nō acuit. Imo & Paulus, eos qui gladiū portāt, in vindictā malefactorū, vocat Iram ipsam; quia hæc in illis cōtra malos debet relucere: quod egregijs symbolis ipse Basilius declarat & probat. Est, inquit, ira, pars animi irascibilis, ad multa virtutis opera necessaria, quādo velut miles quidā apud ducem arma so-

mens, paratus est eius iussu, auxiliū præbere: sic iracundiā rationi adiutrix, cōtra peccatū fuerit. Nervus est animæ, indignatio, fortitudinē cōstatiāque acrobatur ad res bene agēdas præbēs, quæ apimā fortiorē ex remissa reddit: neque enim si cōtra iniquitatē desit indignatio & ira, satis eā odio, quo decet, persequi poterit, &c. Vnde ipse dominus in Evangelio, solūmodo qui irascitur fratri sine causa, dānat: illū verō, qui tāquā pharmaco ad ea, quæ oportet, ira utitur, minimē cōdemnat. Dicitur nāq; *Ponam inimicitias inter te & serpentē: & rursus, Hostes sis Madianitis*, doctis verba sunt, ut ira veluti armis utamur. Ideo Moyses veluti omnium hominū māsuetissimus, vituli idolatriā damnās, leuitarū manus in eadē fratrum armauit. *Vnusquisque, inquit, vestrum gladium ad latus teneat, & transite a porta in portā, & sume quisque fratrem interimum: & paulo post ait: Manus vestras hodie domino consecrassitis, quilibet in filio suo, & in fratre suo, ut datur vobis benedictio. Quid Phinees, iustū reddidit? nōne iusta cōtra fornicātes ira? qui alioquin mitis ac māsuetus existēs, postquā stuprum Zambri & scorti Madianitidis palā in populo vidit, minimē tā indignū facinorosus, ira ut oportebat vsus, protinus utrumque trucidavit. Samuel autē Agag regē Amalech à Saule cōtra domini mādātū seruātū, nōne iusta ira in mediū trahēs occidit? sic itaque, sit saepenumero ira, bonarū actionū ministra. Helias Zelotes, quinquaginta supra quadringētos turpitudinis sacerdotes, comedentes de mēsa Iezabel, iusta sapiētique indignatione in totius Israel utilitatē, ut morte multarentur, effecit. Ita Basilus: cui cōsentit Gregorius annotat, tā utilis huiusmodi esse irā, ut propter hanc dicatur Phinees, cōfodiendo fornicantes, placasse dominū, & cessasse quassationē, aut plagam, qua Deus Israelitas percutiebat, occidens viginti quatuor millia: quæ sanē non crudelitas, sed reputatum est opus illud ad iustitiam, & quē in sempiternum: pro illo namque opere, promissit ei Deus sacerdotium sempiternum. Quamuis enim ad modicum tempus, illud fuerit in familia Itamar, de qua fuit Helias: tamen illius perpetuū mansit in familia Phinees, unde & ad eam mox rediit, in Sadoch scilicet, quē reiecto Abiathar ex filijs Helij, cōstituit Salomō summū sacerdotē, in cuius familia māsit vsque ad Christum. Tā necessaria est huiusmodi ira, ut quia Heli (inquit Gregorius) illam nō habuit, motū contra se implacabiliter supernæ ultionis excitanti Hęc Gregorius prosequitur possemusque, nos multa congerere, ut Dauidem, qui quamuis mansuetudinem tanquam supremum nobis-*

¶ 213.

Hom. 10. de ira.

Terentius in adelphis. 6 Hom. 29. & 30. ad populum. Homil. 10. circa.

5. Moral. cap. 31. 1. 2. q. 48. art. 1. & 3.

Hom. 10. cit.

Ps. 36. 29.

Rom. 13. 5.

Matt. 5. 22.

Genes. 3. 15.

Exod. 31. 29.

Numer. 25. 7.

1. Reg. 17. 32-33.

3. Reg. 18. 40.

¶ 214.

5. Moral. c. 33.

Psalm. 105.

Numer. 25. 12.

Vide Isen. in Ps. 105.

3. Reg. 2. 27. & Eccl. 45.

28. & 1. Machab. 2. 34.

3. Reg. 2. 27.

Pf. 100. 8. litatis suę inſigne præferebat, *In matutino tamē interficiebat omnes peccatores terrę, & disperdebat de ciuitate omnes operantes iniquitatem*: Similiter & Iob, quem Chryſoſtomus^o vocat magnum patientię pugilem, Auguſtinus^o vero fateetur ſe nō inuenire nomē, quod illius viri virtuti ſit æquale aut par; qui cum Rex eſſet, quo pacto muneris ſui partes exqueretur expreſſit, dicens: *Conterebā molas iniqui, & de dentibus illius auferēbam prædam*: vt ita cōtra iniquos ſpoliatores pauperum ſe iratū exhiberet, ſicuti poſtea Dauid cōtra leones & vrſos, quorum mentum apprehendebat, & ſuffocabat eos. Quę expēdens Chryſoſtomus, annotat, ita oportere iudices & principes in malefactores irasci; vt illos compriment, & rempublicam in pace conſeruent. Sed vt rem iſtam cōcludamus, conſiderem^o Spōſum ipſum, qui Sponſam, quā primo laudauerat ex moderatis inſrenatiſq; paſſionū affectibus, deinde iterū eam laudat, ex naſo. *Naſus inquit, tuus ſicut turris Libani, quę reſpicit contra Damascum*. Commune dubiū eſt, quomodo cœleſtis Sponſus, qui Sponſam dixerat totam pulchram, nunc tam eminenti ingentiq; naſo eā deſcribat. Pulchritudo enim reſultat, vt Auguſtinus annotauit, ex debita partiū proportione. Et certe inter vitia magis contraria pulchritudini mulieris, hoc ſecularis Poeta præfert, magnitudinē naſi. Propter hoc dubiū, variē hęc Sponſi ſententiā ſancti Patres intelligunt. Rabbinī autē multa cōmenta conſingunt in eorum explicatio nem. Quę enim ſpeciei laus eſt (inquit eorū vnus) ſi habeas natē magnam, & iſtar turris eleuatā? Sed in re aperta excutiunt Rabbinī. Enimvero etiam ſecundum nudā litterę corticem, egregiam Sponſę pulchritudinē ex naſo Spōſus expreſſit; magnū enim & paruum, vt Ariſtoteles dixit, non abſolute dicuntur, ſed comparatiue. Et quidē turris illa, magna erat comparatione ad faciem mulieris, tamen comparatione ad faciem & eminentiam montis Libani, erat proportio nata. Erat Damascus ciuitas Iſraelitis infeſtiſſima, quę caput erat totius Syrię, cuius reges duris incurſionibus vexabāt ludæam & Ieruſalem: vnde quando Salomon paciſicē regnum obtinuit, diſponens quę neceſſaria erant ad pacis cōſeruatiōē (hęc enim de cauſa varias equorum copias in diuerſis ciuitatib^{us} munitis totius regni, habebat diſpoſitas, vt ſacra narrat hiſtoria) turrim in monte Libano ædificauit cōtra Damascū. Erat enim mons Libani altiffimus, ex quo tota Damascenorū regio luſtrari poterat. Vt autē ita aſſeram, eo argumēto ducor, quod huius turris, nulla niſi hoc in loco facta fue-

rat in Scriptura ſacra mētio. In illa erant milites conſtituti, qui contra Damascū reſpiciēbant, vt ſi aliqui inde exurgerent, ad incurſus faciēdos, poſſent eis obſiſtere, aut dato ſigno per fumū, ſicut moris eſt, totam Iudeę terram admonerent, vt ad reſiſtendum inimicis ſe præberet paratam. Et quidē turris illa, cū admiranda proportione ad mōtis faciē & aspectū erat ædificata, quę propterea illū pulcherrimū aſpicientibus reddebat. Inde Sponſus laudem naſi Spōſę trahit, qui non minori proportione erga illius faciē, ordinatiſſimē prominens, illam pulcherrimam reddebat. Hęc quantum ad litterę corticem. Altius tamem myſterium cœleſtis Sponſus indicare voluit, qui catenus pulchritudinem faciēi Sponſę extollit, quatenus illa pulchritudinē ſpiritualem repræſentat. Naſi ſiquidē nomine, in Scriptura ſacra, intelligitur ira aut indignatio, quę maximē in naribus oſtenditur; dū enim illa excitatur, ſpirādo & inſpirando ærem; nares extendūtur, in quibus excitatę irę ſonus auditur. Cum ignis accenditur, ſpiraculū per quod fumus egreditur, ignē ipſum indicat: ita cū accēditur ira, fumus aut inſpiratio & reſpiratio, in naribus oſtenditur. *Ascendit inquit, fumus in ira ei^{us}*: & ita cōmuni locutione dicimus, *ſubiole el humo a las narizes*, de illo qui iras citur. Sponſa ergo caſtiſſima, ad ſuę pulchritudinis cōſeruatiōē, naſum eminētē habere debet, tanquā turrim contra Damascū: nec enim virgo mūditię pulchritudinē ſeruabit, niſi ira excādeſcat in eos, qui honeſtatē ſuā tentāt: *ſino pone vna cara de herro contra el moſuelo humano*; nec mulier caſtita tem ſeruabit, niſi acrē indignationē contra excitantem ſe ad malū oſtendat: nec tādē anima ſeruare poterit mentis integritatem, niſi ira excādeſcat contra eos, qui ad malum incitant, & indignatione exardēſcat cōtra iniquitates & peccata. Iram propterea Baſilius egregiē cōparat cani, quem paſtor in ſua ferre debet ſocietate, ad ouium cuſtodiam: nec oues ſecurę eſſent niſi ad eſſet canis, qui cōtra lupos latraret, ringeret, dentes oſtēderet, & morderet: ſimilē etiam eſſe debere militi (vt ex eodē dicebam^o) qui ad cuſtodiēdū lectulū Spōſi cœleſtis ſtat, tenēs gladiū, ppter timores nocturnos. Si huiusmodi canē aut militē ſecū Heuā tenuiſſet, quē contra ſerpentē excitāſſet, & acuiſſet; nō ab illo fuiſſet ſuperata: ſimiliter & Heli, ſi cōtra filiorum ſuorū iniquitates, hoc canē vel milite vſus fuiſſet; nequaquam periſſet; ſicuti nec Saul, ſi contra Amalecitarum regem, iræ canem vel militem prouocaſſet. Imō & aliquando neceſſarium eſt, acnere, prouoca-

Pf. 17. 9.

216.
Homil. 10.
cit.

Cantic. 3.

Joan. 1. &
Math. 21.

Ezech. 4. 3.

Hom. 12. in
Ezech ad
faciem.

Ecc. 7. 26.

re, & excitare, sicut pastor excitat canē dormientem contra bestias, quas accedentes videt, & sicuti eques equum, quem segnem videt, calcaribus impellit ad cursum arripientem, qui necessarius se offert. Ita CHRISTVS dominus in semetipso excitauit iram & indignationē, semel & iterum; vt apte in eos aduerteret, qui emēdo & vendēdo, tēplum prophanabant, in quo illa insurgere non potuisset, nisi ipse excitasset & prouocasset, vt alibi dictum est. Hac de causa Deus aliquando voluit, quod eius ministri illā in semetipsis excitarent, ad recte agendum, quæ contra impios agere iubebat. Ita dixit ad Ezechielem: *Obfirmabis faciem tuam ad eam*, Ierusalem scilicet, id est, vt D. Gregorius exponit, seueram, asperam, ac duram faciem ostēdes, *una cara de ferro*: quod & sæpē sapientes viros facere debere (inquit Gregorius) ostendit ipse dicens: *Filiæ tibi sunt? custodi corpus earum, & non ostendas hilarem faciem ad eas*. In negatione hilaris faciei, inclusa est affirmatio leueri vultus: oportet enim, vt parentes in honestate & pudicitia filias contineant; sæpe ostēdere seueram indignatamq; faciem; etsi ira pigre ac segniter agat, & moueat, quæ cōtra eos, quos diligimus, segniter excitari solet, calcaribus quasi equus est pungenda, ac excitanda, & acuenda tanquam canis dormiens. Ira itaq; necessaria est, inquit Basilus, & utilis: sed quando tanquam iugalis equus rationis fræno fuerit cōpressa: quod si destituta fuerit, non minus in præcipitiū ducet hominem, quā equus fræno nō cōpressus, equitem, vt ex eodem Basilio, Chrysostomo, & Gregorio, paulo ante demonstratum est. Ita ergo se gerere debet homo cū affectibus iræ vel indignationis, sicut se habet prudens eques cum equo, quem cum videt impetu ferri, antequam ad metam vel præcipitiū perueniat, fræno incipit paulatim illū retrahere, quod Hispanē dicimus, *va lo llumando*, id est, continendo, egregia metaphorā desumpta ab eo, quem à cursu volumus, hoc ipso quod eum incitamus, vt ad vocantem conuertat mentem & sensum, facimus vt remittat impetum, quo ferebatur. Ita homo agere debet, cū videt in se iram excitari cōtra aliquem, à quo offensam passus est. Hunc equum totaliter impedire ne exeat, est impossibile moraliter loquendo; sed illum impetuosē procedentem, per rationis considerationes, tāquam per lora fræni, debet homo paulatim continere, ne metas iniuitiz & rationis prætergrediatur, neue in peccati præcipitiū inducat. Quod qua ratione fieri debeat, statim dicemus. Nunc illud exploratum sit, Deum apte loqui

dicentem: *Ego dico vobis*, quia ad homines loquitur, qui etsi non possint impedire passionum suarum ortum & exitum; possunt tamen illarum impetum per rationem comprimere & continere, ne ad præcipitiū vsq; tanquam effrēnes equi perducant.

§. 38. Facile homo se ab appetitu vindictæ temperabit, si Deum imitetur, qui iuxta Tecuitis dictum ad David, retractat cogitans.

LPSUMMIT pronomen. *Vobis*, amplius ad idem institutū expendamus: ad homines enim aperte loquitur, qui rationis fræno, animū stimulis iræ punctum, & tanquam validissimū equum excitatum, debent continere, eo modo, quo eques moderatis tractibus fræni, equum currentem paulatim retinet, ne metas prætergrediatur, aut in præcipitiū ferat & ducat, vt dictum est. Huiusmodi tractus, rationes sunt, quas homo eidem animo suo debet repræsentare, quibus eum currentem aduocans, dum ad illa attendenda, quæ repræsentat, inducit, ab impetu, quo per iram currebat & ferebatur, temperat & cōtinet. Ita hominem agere debere, ad animum suum continendum, sancti Patres Basilus^a, Chrysostomus^b, Gregorius^c, & Ambrosius^d docuerunt. Certè si quis feruētem ollam, quæ totaliter supergreditur, igne extrahere vult, non eā apprehendit ex illa parte, qua ignis flammis inflāmur, sed ex opposita, quæ temperatior existit. Si vis cor tuum feruens & excandescens (quod tanquā bulliens iam supergreditur, foras emittens verba, motusq; incompósitos) ab igne, quo ardet extrahere, ne mittas mentis manum, ad eam partem ignis, qui illud facit ebullire, ne inquam mentem applices ad cōsiderandam & expendendam iniuriam, tibi ab altero illaram, quæ tanquam ignis ollam cordis succendit, sed ad aliam partem, mentem applica, & talia considera, quæ temperata sunt, & accensum ira animum temperare possunt. Nequē hac in re aliquid faciet homo sibi indignum aut indecens, cū Deus ipse semet ipsum ita facientem exhibeat, ad iram contra offensores iram, quam illorum iniquitates succenderant, temperadam. Ita sapiens illa mulier Tecuites, volens iram Davidis, quam meritō contra filium suum

§ 217.

^a Hom. 10. de ira cit.

^b Hom. 29. & 30. ad populum.

^c 9. Mora. c. 32. & hom. 35. in Euāgelia.

^d Lib. 1. offic. c. 21. & 48.

fratricidam cōceperat, moderari: *Recordetur* inquit, *Rex, domini Dei sui*. Quasi dicat: Quamuis Rex sis, nullum superiorem in terra recognoscens, habes tamen Deum, qui omnibus modis est tibi superior Rex, tātoq; perfectior eris, quanto magis fueris illum imitatus. Et quid facit Deus? *Deus* (inquit illa) *non vult animam perire, sed retractat cogitans, ne penitus pereat qui abiectus est*. Scriptura sacra (vt supra cōcepimus circa hunc locū annotare, expenditq; B. Chrysostomus) sēpe inducit Deum agentē aliqua, quæ sibi videntur indigna, vt nostræ se attēperans humilitati, nos doceat, quæ in aliquibus euentibus facere debeamus. Cogitare enim, vt ex Augustino^a docuit, D. Thomas^b est multa simul mente cogitare, cū suspensione rei faciendæ: qualis est homo, qui in aliqua dubia anticipitq; occasione positus, cui pro hac & illa parte rationes se offerunt, hæret suspensus, expendens in quā debeat inclinare, qui nūc in hanc partem propter aliquā rationē inclinatur, nunc in aliā propter diuersam & oppositā propēdet. Ideoq; verbū hoc indecēs Deo videtur. Nūquid enim; inquit Chrysostomus, ignorare potest Deus, aut suspēsus manere, quid agere oporteat? Deinde tunc dicitur aliquis quod retractat quæ cogitauit, quādo postquā mēte statuit aliquid agendum, alia se offert ei ratio in cōtrarium, quæ obligat illum retractare, quod statuerat, & oppositū decernere. Decreuisti in mēte tua dare aliquid alicui, quē credebas amicum; intelligis postea illū potius tibi esse inimicū, retractas quæ cogitaueras. Quare, retractare cogitationē, fieri non potest, nisi aliqua interueniat ignorantia, quæ in Deo nullatenus locum habet. Quomodo ergo dicitur, quod *retractat cogitans*? Certē quia sēpe Deus admodū nostrū se nobis representat, vt suo nos doceat exēplo. Ipse nō vult animā perire, idcirco ne perdat eū, qui se per peccatū prouocauit, *retractat cogitans*. Quādo homo illū offendit, statim insurgit in Deo (nostro modo loquendi) iustitia aut ira, quæ incitat ad illū perdendū. Cæterū, subsistit Deus (vt eodē humano modo loquamur) quasi cogitans, idest, multa mēte pertractās, attendēs suā benignitatem, quæ ad misericordiā impellit, & hominis imbecillitatem, qui pulvis est, quē quilibet vētus circūtrahit; & quod qui culpā cōmisit, est ille, propter quē filiū suum tradidit in mortē, & quod sanguis filij sui, remissionē clamat, &c: sicq; retractat, quod secundū iustitiā suam statuerat, & decernit, ne pereat penitus homo, & quod illi locus ad penitentiam concedatur, &c. Ita se ipsum depingit ipsemet apud Oseā, qui

cum maximē cōmotus excitatusq; esset propter populi sui peccata, decreuissetq; ei⁹ iustitia illum perdere, substitit cogitans & dicens: *Quomodo dabo te Ephraim? protegam te Israel? Quomodo dabo te sicut Adama? ponā te vt Seboim? conuersum est in me cor meū, pariter conturbata est penitudo mea, nō faciā furorē iræ meæ, nō cōuertar, vt disperdā Ephraim*. Notum est, Adama & Seboim vrbes fuisse in regione Sodomæ: talia autē erant Iudæorū peccata, vt simile imō & maiorem mererentur pœnā, vt Deus ipse dixit apud Ezechielē, & Ieremias in Threnis: quibus prouocatus Deus, quamuis iustitia eius ad vltionē eū excitaret, vidē quā suspensum & cogitabūdū se exhibeat, mentē suam alio diuertentem. Quid, inquit, tibi faciā? quæ verba egregie expendit Chrysostomus. Nihilominus se ipsum exhibet cogitantem variaq; expendentem, qui etsi dū peccata & offensas attendebat, ad vltionem excitabatur; sed attēdens suam bonitatē & humanam imbecillitatem, retractabat vltionem, & misericordiam agere statuebat. *Conuersum est in me cor meum, &c.* Nulli obnoxius Deus perturbationi, inquit Chrysostomus, hominem imitatur commotum affectibus, & matrem representat, quam filius offendit, quæ etsi ex offensione irā trahat; sed ex maternis visceribus ad benignitatem se cōuertit. Hunc eundē locum expendens Hieronymus, multa egregia ad hoc institutum annotat. Deus ergo, qui nullis potest perturbari affectibus, nec illis impelli ad aliquid iniustum, aut inordinatum, quando ab aliquo offenditur, se exhibet quasi rationes, quibus iram quam offensa excitat, temperet & contineat. Quanto magis id debet agere homo, quem passio iræ & furoris perturbat, & impellit, vt in præcipitium feratur? Da locum, inquit B. Basilii, cogitationibus sanctis, quibus currentem equum cōtineas, antequam transgrediatur rationis & iustitiæ metas, & in exitium te inducat.

§. 36. Decē breuissimæ rationes, quarū consideratione homo iræ affectum, & vindictæ appetitū facile poteris comprimere.

COGITATIONES & rationes, quas homo sibi met considerādas proponere potest, vt iræ & vindictæ affectū temperet, innumera sunt; quarū multas late in his tractatibus sumus prosecuti: sed ne in immensum producantur, bre-

uiter

Osee. 11. 3.

Ezech. 19. 48. Thren. 4. 6.

Proemio. 1. super Eia- iam.

Epist. 46. ad Rustic.

Hom. 10. de ira cit.

219.

<p>Prima ratio hom. 29. in Genes.</p>	<p>uiter alias nunc accipe, à te ipso latius expēdendas. Prima sit ducta ex doctrina B. Chrysoſtomi, pertractantis quæſtionem circa factum Noe, quem cum offendisset filius suus Cham, nō illum maledixit, sed filium illius, videlicet Chanaam: <i>Euigilans enim Noe ex vino, cum didicisset quæ fecerat ei filius suus minor, ait: Maledictus Chanaam, seruum seruatorum erit fratribus suis.</i> Erat Chanaam filius ipsius Cham. Quid hoc? offendit Cham, & maledicitur filius eius Chanaam? Videtur factum hominis nondum plenè à vino & somno excordati. Imo vt intelligamus, iam omnino illum sibi redditum, præmisit scriptura, quod euigilauerat à vino, & totaliter sui compos iā erat. Id quod factum ipsum indicat: recordatus enim fuit Noe, quod quando de arca egressus fuit, Deus benedixit illum, & ipsius filios, quorum vnus erat Cham. <i>Benedixit, inquit textus, Deus Noe, & filiis eius:</i> indecens propterea iudicauit, illum maledicere, cui Deus semel benedixerat: neque enim tam inuerecundus erat Noe, sicuti illi, <i>qui maledicunt, quem Deus benedixit.</i> Qua ratione Balaā, quamuis impius, continuit se, ne populum Dei malediceret, ad quem maledicendum vocatus fuerat, grādi proposito premio à Balac Rege Moabitarum; iam enim constitutus in monte, ex quo populum Dei intuebatur, oblatisque dæmoni sacrificijs, vt valide progredi ad maledicendum posset: <i>Quomodo inquit, maledicam, cui non maledixit Deus? quæ ratione detester, quæ Dominus non detestatur? Deus illum eduxit de Ægypto, cuius fortitudo similis est R. Isaaceroi.</i> Considerauit quidnam dominus pro illo populo fecerit, quem sibi elegit, & eduxit de Ægypto, in manu forti, & tranſtulit per mare rubrum, & ad terrā repromissam dirigebat: quasi dicat: Quem Deus elegit, & tot bonis cumulauit, & sibi adiunxit; ego debeo abominari, persequi aut detestari? <i>Quomodo?</i> verbum hoc in scriptura, inquit Ambrosius, magnā habet emphasim, & idē valet, ac nullo modo. Hanc rationem debes mente versari: cum aliquis te offendit, cogita, quod quamuis ita sit, quod ex hac parte pœna sit dignus, & supplicio ac odio; sed ex alia, est quem Deus benedixit, & eduxit de Ægypto, de potestate tenebrarum, per mare baptisimi, & quod tanti Deus eū facit, quod pro illo dedit vitam & sanguinem: & forte quamuis cum te offendit peccauit, iam facti pœnitens, in Dei gratiā est admissus: & quod si impius Balaā continebatur, ne populum malediceret, quia Deus ad illius liberationē ex Ægypto mira egerat; multo magis tu continendus es, attendens, qualia Deus pro illo, qui te offedit, operatus fuerit. Secūda ratio</p>	<p>est, quā eloquētissime idem Chrysoſtomus & Gregorius^b expendendā proponunt. Aut qui te conuitiatus est, verū dixit, vel falsum: si verum dixit, patientiam debes tenere; si enim tunc conuitium patienter feras, nec conuitieris illi vicissim, sed amaro gemitu Deum implorans; protinus omnem culpam deposuisti. Hoc autē ita Chrysoſtomus probat. Erat Phariseus quidam, & quidam publicanus, quorum hic quidem ad summam progressus erat malitiam, alter ad summam suo iudicio peruenerat iustitiam: ambo ascēderunt, vt orarent. Phariseus dicebat: <i>Non sum sicut ceteri, &c. sicut ille publicanus:</i> at Publicanus, procul stans, non regeſsit cōtūneliam, neq; vicissim dixit conuitium, neq; protulit ista vulgaria verba: <i>Tu ne audes vitæ meæ mentionem facere, melior te sum, &c.</i> nihil horum locutus est publicanus; sed amare suspirans pectusq; percutiens, hoc tantū dicebat. <i>Deus propitiuss esto mihi peccatori, & defendit iustificatus.</i> Vides celeritatem: accepit probū & abluuit probum. Agnouit peccata, & abluuit peccata, & criminum impropertatio facta est illi criminū remissio, & hostis insciens, factus est beneficus. Quot labores erant publicano subeundi, ieiunādo, humi dormiendo, vigilando, bona sua egenis impartiendo, longo tempore in sacco & cinere sedēdo, vt illa tam multa peccata posset deponere? At nūc cum nihil tale fecerit, simplici verbo omnem deposuit iniquitatē, ac probra conuitiaq; Pharisei, quæ videbātur illum contumelia afficere, pepererūt iustitię coronam; idq; sine sudoribus, sine laboribus, & absq; lōgi temporis mora. Vide quomodo etsi vera dicat, qui conuitiatur, si amare ingemiscētes Deum pro delictis nostris exorauerimus, omnia peccata deponere possumus. Ita Chrysoſtomus. Hæc vt ostendunt Ambrosius^a & Gregorius^b fuit consideratio, quæ Dauidem continuit, quando Semei contra illum contumeliosissimis verbis agebat. Volenti enim Ioab ire ad vltionem sumendam, dixit Dauid: <i>Dimitte, vt maledicat iuxta præceptum Domini, forte pro maledictione hac dabit Dominus benedictionem.</i> Non solum, inquit Ambrosius, nō offendeatur cōuitijs, sed illis potius delectabatur, & illa exoptabat, pro quibus sibi veniam reddendā arbitrabatur. O verē hominem secundū cor Dei, clamat Bernard^c, vetuit prohiberi maledicum conuitiantem, quæstū æstimans maledicta. Et addidit: <i>Domnus mittit illū ad maledicendum Dauid.</i> Prorsus secundum cor Dei, quia de corde Dei ferebat sentētiam, seruiebat lingua maledicta, & ille intēdebat, quid in occulto ageret Deus: vox maledicētis in</p>	<p>hom. 3. de Saule, & Dauid. lib. 4. epist. 45. ad Palad. & li. 9. epist. 39. ad Theotistā. Luc. 18. 10. 1. officio cap. 48. 3. moral cap. 17. 2. Reg. 16 Serm. 34. Cant.</p>
<p>Secūda ratio.</p>	<p>qui te offedit, operatus fuerit. Secūda ratio</p>	<p>in occulto ageret Deus: vox maledicētis in</p>	<p>auribus,</p>

auribus, & animus inclinabat se ad benedictionem. Nunquid in ore blasphemi Deus? Absit, sed eo usus est, ad humiliandum Dauid. Neclatuit prophetam, quippe cui incerta & occulta sapientie sue manifestauerat Deus: & ideo dicit: *Bonum mihi quod humiliasti me, ut discam iustificationes tuas.* Vides quia humilitas iustificat nos? ita Bernardus. Agnoscebat Dauid, ut S. Basilius annotauit, quod aliqua quæ Semei in illum iactabat, vera erant; ut quod esset vir sanguinum, qui sanguinem Vriæ proditoriè fudit. Et verè, ut indicat Petrus, non magnum quid est sufferre, ut tibi sit dictum, quod à te iniuste est factum. Si autem falsum dicat, qui contra te maledicta iactat; attende, quantum bonum comparare possis, si patienter feras, quem Christus ore proprio beatum prædicat, dicens: *Beati estis, cum maledixerint vobis, & exprobrauerint mentes, &c.* Inter omnia, inquit Gregorius, maiora opera quæ facere potes, hoc vnum est, patientiam tenere cum mendaciter exprobraris; martyrij enim coronam tibi pariet. Si namq; adiuuante nos domino, virtutè patienter seruare cõtendim⁹, & in pace Ecclesiæ viuimus, martyrij palmam tenemus. Duo quippe sunt martyrij genera: vnum in mente, aliud in mente simul, & actione. Itaque martyres esse possumus, etiam si nullo percutiendi ferro trucidemur. Mori quippe à persequente, martyrium in aperto opere est: ferre verò contumelias, & odientes diligere, martyrium est in occulta cogitatione. Hocque fuisse martyrium, quod Ioannē Apostolum martyrem fecit, censet Gregorius; quia passionem, quam non suscepit in corpore, seruauit in mente: imo, & fortius martyrium illi reseruasse visus est Deus: durius siquidem multo, inquit Chrysostomus est opprobrium, & conuitium viro strenuo, quam corporis vulnus aut plaga: nam hæc præcipuè corpus, illud animum transfigit, & pungit. Quod ex professo pertractans idem Chrysostomus, hoc demonstrandum assumpsit in Dauide, & Iob, quorum vtrumq; impetens diabolus, ad vltimum conflictū, opprobria tanquam grauiora iacula seruauit, quibus acius ferret. Tandem enim Dauidem, postquam malitia Absalonis ciuitate expulit, conuitijs Semei impetiuit: Iob autè tandem per vxoris contumeliosa verba afflixit, similiterq; per amicorum conuitia, postquæ nihil grauius sibi restare inferendū agnouit; ideoq; à torquendo cessauit. Et quidem, quoniam Christus Dominus erat martyr supremus, grauiori multo martyrio coronatus, imò ferens ipse solus grauius martyrium, quàm omnes martyres simul, ut

D. Thomas demonstrauit; eius passionis calix ex duobus tormentorum generibus erat plenus. Erant siquidem vulnera circa corpus, erant & conuitia ac opprobria circa animam: *Nā multa in eū blasphemantes dicebant, & latrones, qui crucifixi erant cū eo, conuitiabantur ei.* Quanto autè intervallo hæc superarent, verba Prophetæ demonstrant, dicētis: *Saturabitur opprobrijs:* ut videas quāto potentius opprobria torserint, & affixerint, quàm vulnera: his enim non dicitur satiatus, sicuti illis. Ex huius calicis plenitudine omnes bibere debent: & quidem Iacobo dedit bibere vulnera, quæ corporalem mortem inferrent: Ioanni autem opprobria, & conuitia, innumeralesque animi afflictiones, quas passus est: hoc enim martyrij genus aliqua ratione grauius est. Et nos ergo, inquit B. Gregorius, hoc exemplo, sine ferro martyres esse possumus, si patientiā veraciter in animo custodimus. Graue quidem est conuitium in te iactum; sed maius meriti bonum, quod immensum gloriæ pondus operatur. Hoc cõfirmat Gregorius, exemplo Stephani, præfecti cuiusdā monasterij, qui etsi omnibus virtutibus præstaret, virtutem tamen patientiæ ad eō singulariter coluit, ut eum sibi amicum crederet, qui aliquid sibi molestiæ irrogasset. Reddebat contumelijs gratias, omnes suos aduersarios, nihil aliud quàm adiutores æstimabat. Hunc cum dies mortis vrgeret, conuenerunt multi, ut tam sanctæ animæ de hoc mundo recedenti, suas commendarent: ex quibus multi ingrediētes, corporis oculis Angelos ei assistentes viderunt. Quid huic suus conditor intus dedit, de quo tantam gloriā in die eius exitus, foris innotuit? Quibus hunc credamus, nisi sanctis martyribus sociarū, quæ attestatibus quoque oculis corporeis, a beatis spiritibus constat esse susceptum? Nullo iste gladio percussus occubuit, & tamen coronam patientiæ, quam in mente tenuit, in egressione percepit, &c. Tertia ex dictis oritur cõsideratio: quam opimè prosequitur B. Gregorius. Certum est, neminem posse cum Christo regnare, qui non calicem eius biberit, ut aibi dicemus: quid ergo tu illius calicis gustas, qui in omnibus delectatione tenere curas? Deus tibi compatiens, calicis poculum porrigit per inimicum persequentē. Cur ergo non bibes calicem, quem dedit tibi Christus, sicut ille calicem, quē sibi dedit Pater? An putas quod sine calice regnū celorum possis obtinere? Recole illā Dei sententiam, quam per Ieremiam promulgauit: *Hæc dicit Dominus: ecce quibus non erat indiū, ut biberent calicem, bibentes bibent, & tu quasi innocens relinqueris?* Oculos aperi. aduerte, con-

3. par. 4. 46. art. 3. & 6.

Matth. 27.

39. 44. &

Marc. 15.

19. 30. 31.

& 32.

Tren. 3. 30.

Loco citato

¶ 222.

Tertia rati

lib. 9. epist.

39. ad I. hec

tillam.

Ier. 49. 12.

sidera:

ad Timo.
3. 12.

1. Cor. 2. 8.

Luc. 24. 26.

sidera: id enim vox illa, ecce, significat: nullus sanctorum sine calice, quem biberet, imò
 & omnes qui pie vivere volunt in Christo Iesu, per
 secutionem patientur: Bibentes enim, inquit, bi
 bent, idest, certissime bibent; & calicem qui
 dem amarissimum. Qualé calicem bibit Pe
 trus in cruce positus, Paulus gladio iugulat^r,
 Baptista carceribus conclusus, Stephanus la
 pidibus obrutus? Imo & C H R I S T V S, qui
 est Dominus gloria, nō ad eam fuit à Patre ad
 missus, nisi per calicem, eo modo, quo ipse
 dixit, discipulos purgans ab scādalo crucis:
 Oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam
 suam: & tu sine calice vis ad gloriā admitti?
 Tu solus relinquendus es sine calice? Tu illū
 manibus tuis non sumis, quin potius quan
 tum potes, fugis; nō iciunijs asperis carnem
 affligis, non dura catena eam maceras, non
 lapidem durum capiti ad dormiēdum sup
 ponis: calicē tibi offert Deus, volens te per
 eius potum ad gloriam introducere.

*S. 40. Earundem rationum, et
 considerationum prosecutio.*

273.

Quarta ra
 tio.
 Tob. 3. 13.

QUARTA Similiter cōsideratio,
 ex his sequitur. Deus peccata ho
 minū in tribulatione dimittit, quā
 tanquam ignem purgātem ad
 hiberi vult. Inter omnes tribu
 lationes, grauissima est illa, quam homo pa
 titur ab inimico persequente. Vnde Deus
 quando populum suum grauissimis pecca
 tis implicatum videbat, tradere solitus fuit
 manibus inimicorum persequētium, qui eo
 modo, quo scriptura sacra docet, & Theolo
 gi explicant, excitabat hostes, vt manus con
 tra illum conuerterent, vexarent, affligerēt,
 diriperent. Ita B. Ambrosius expendit ratio
 nē, quam Ieremias tradidit, propter quam
 Deus, Chaldeorum potestati ciuitatem suā
 electam Ierusalem tradiderit: Quia si abiecit,
 inquit, & miserabitur secundum multitudinem
 misericordiarum suarum: non vniū humiliat ex
 corde suo, & abiecit filios hominum. Abiecit qui
 dem ciuitatem sanctam, & manibus inimi
 corum tradidit; sed vt peccata dimittat per
 tribulationem, & misericordiam conferat;
 ideo inimicos excitauit, aut permisit. Cum
 aurum est immundum, & scoriam cōtrahit,
 ignis ardoribus traditur emundandum; &
 tanto maioribus & ardentioribus, quanto
 grandior fuerit scoria. Voluit Deus populi
 suum purgare grandi peccatorum scoria, in
 grandem ignem immisit, quem idem Iere
 mias viderat, ollam, inquit, succensam ab aquilo
 ne ego video: Chaldeorum potentiam indicās

aduenientem, & succendentem. Inimicorū
 ergo persecutionem Deus peculiariter per
 mittit, ad peccata per talem tribulationem
 purganda. Vnde cum inimicus contra te sur
 rexit, aut aliquis te iniuria affecit, considera
 Deum velle tua peccata purgare, & dimitte
 re, quæ quia grandia sunt, grandis ignis ar
 dore egent: ideoque si patienter iniurias, &
 offensas tibi illatas propter Deum feras, cer
 tō poteris expectare peccatorū tuorum re
 missionem. Ita B. Chrysostomus hortatur,
 vt per hanc considerationem, iram compri
 mamus. Huic (inquit) indomitæ beluæ noli
 mus habenas remittere, sed præduro freno,
 metu scilicet diuini iudicij eā cohibeamus,
 quotiescunque dolore aliquo amicus, te vel
 familiaris affecerit, & ad iram concitau
 rit, veniant in mentem, quæ tu contra Deum
 commiseris, quodq; si à proximo offensam
 & contumelias æquo animo toleraueris; le
 uius in te iudicium Dei prouocabis. Hac cō
 sideratione Dauid vsus est, cum Semei sibi
 conuitiaretur, vt dictum est. Quinto, quādo
 verborum contumelia tentaris, inquit Basi
 lius, illud existima, periculum de te fieri, an
 Deo per patientiam adhaereas, an potius per
 iram ad inimici partes declines. In area su
 mus: qui ad ventum contumeliæ & persecu
 tionis firmus manet, triticum se comprobat
 in horrea diuina cōgregandum; qui illo im
 pellitur, & huc illucq; ducitur, se paleam de
 monstrat, æterno igne concremandam. Non
 Deus homines ad se recipit, neq; tanquam
 suos omnino admittit, nisi probatos: & exa
 minatos; illumq; acceptat, qui probatus est
 illo, & perfectus in ætate est, & erit illi gloria æter
 na. Probare autem Deus solet persecutioni
 bus, quæ verum aurum instar ignis demon
 strāt. Probasti nos Deus, igne nos examinasti sicut
 examinatur argentum. Ex quibus examinare te
 ipsum poteris, an pertineas ad triticum, co
 lestis gloriæ horreo includendum, an ad pa
 leam perpetuis ignibus concremandam: si
 enim verba contumeliæ, & conuitiij, quæ ab
 ore inimici tāquam quidam aquilonaris ve
 tus procedunt, non te ducunt aut secum fe
 runt, sed firmum te vides permanere per pa
 tientiam; ad triticū te pertinere poteris con
 iectari: si autem videris, te à vento duci, per
 duci, ac in circuitum ad eius impetum ferri,
 in te paleæ conditionem agnosce, & ad illos
 te pertinere time, de quibus Dauid: Non sit
 iniquitas; non sic; sed tanquam puluis, quem proiecit ve
 tus a facie terra. In Hebreo, vt annotat Cae
 tanus, habetur dictio, quam trāsferret ipse, &
 alij, glumma, quæ significat folliculos illos, in
 tra quos granum tritici continetur, qui leui
 vento acti, celeriter feruntur, absq. aliqua re

homil. 3. in
 Ioannem.

2. Reg. 16
 Quarta ra
 tio.
 hom. 10. d.
 ira.

Eccl. 3. 10

Psal. 65. 1
 224

Psal. 1. 4.

In Psal. 1.

sistentia:

silentia: quibus illi similes sunt, qui ad leue etiam conuentij verbum, vehementer & celeriter excitantur & commouentur, qui nullo patientie pondere stant, nec continentur. Te igitur ipsum examina, & inquire, ad quam partem pertineas, saluandorum ne, an eorum, qui aeterno sunt igni tradendi: vide, quoniam signo te intuearis expressum. Et quidē Deus militibus suis signum dedit, quomodo etiā diabolus suis. A Deo datum est signum, dilectio videlicet inimicorum; signum diaboli est odium, quo signatum se exhibuit Cain, qui erat ex maligno. Mirū ergo est, quod cum possis te inter eos, qui Dei sunt, te ipsum constituit, diligens inimicum, & ei parcens; velis te ipsum inter eos, qui ex maligno sunt, collocare. Sexto: cum vides inimicum contra te agētem, cogita, inquit Basilus, illum passionis vi extra se positum, & phreneticum, & quod misericordia potius, quam odio dignus est: sicut cum is, qui febre laborans, contra medicū insurgit: neq; enim (inquit Chrysostomus ad idem institutum) aliquis febribus laborāti irascitur, qui potius ad sui misericordiam, & lacrymas mouet. Colligit B. Hieronymus quedam enigmata ex Aristotele, quorum vnum erat, *ignem gladio ne confodias*. Si videres hominem, qui valido igni se opponeret, tenens & stringens gladium, nitens illius flammis secare; stultus iudicaretur: ad ignem, siquidem absumendum, aqua est, quę conducit. Ira stultus est, qui cum inimicus igne succensus, flammis conuictorum emittit, gladium persecutionis aut ultionis adhibet: adhibeat aquam lacrymarum, plorans illius miseram sortem, quę talibus flammis ardet, & in motem reuocet, inquit Chrysostomus, quam graue supplicium, illum maneat coram Deo, & quod ea agit, de quibus non multo post penitentiam acturus est. Hinc ergo phreneticum considerans, caue, ne similem te illi facias, inquit Ambrosius: nihil enim facilius, quam vnum stultum, alium tibi similem stultum facere. Iuxta hanc doctrinam possumus illud Sapientis consilium accipere: *Ne respondeas stulto iuxta stulticiā suā, ne efficiaris ei similis*. Est qui iniuste te offendit, stultus; quia nō ratione ducitur, sed passione, & iuxta cordis sui affectum: ne tu similiter respondeas, sequens passionis tuę impetum; nam similiter te stultum comprobabis. Videtur alludere ad rationem, quę sapientissima Abigail Dauidem continuit, ne cum Nabal ageret iuxta illius stulticiam. Neponat inquit, Dominus meus Rex, cor suum super virum istum Nabal: quoniam secundum nomen suū stultus est, & stulticia est cum eo. Stultus ille est, & stultum se comprobauit Nabal, agens nō

secundum rationem, sed secundum cupiditatis affectum: ne ei respondeas iuxta stulticiā suā, ne ei similis efficiaris. Septimam rationem indicat idem Ambrosius, secundū quā considerare debes, quod diabolus non contentus est perdere illum, qui te offendit; sed, & nititur te ipsum etiam perditioni tradere: quod verē conlequitur, quādo tu iniuria laesit, contra offendentem maioribus conuictijs illum prosequens, te cōuertis. Quādo aliquis nobis conuictiatur, inquit Ambrosius, laesit, ad iurgium vocat, tūc muti fieri non erubescamus: peccator est enim, qui nos prouocat, qui iniuriam facit, & nos sui similes facere desiderat. Diabolus venator ille est callidissimus, qui per acceptā auem, inclusam cauea, aliam comprehendere nititur, & procurat: qui ideo dū inimici tui cor apprehendit, illud incitat ad conuictia profecunda, vt ad illas voces, tu tanquam incantauis respondens, & correspondens similis cātū, te similiter capiat, & includat in illa odij cauea dura, forti, & grādi, quę maiores peccatores inclusos tenet: quos Ioannes vocat, *ex maligno*, quasi aues maxime ipsi diabolo similes, & cantui suo concinentes, qui rabido odio perpetuo succensus est, & quatit quem deuoret. Octauo, diuine scripturę verba, & historias recale. Fera pessima, inquit Chrysostomus, est ira vehemens, & furibunda, incantemus eam diuine scripturę carminibus. Considera, Deum assistentem & dicentem tibi: *Ego dico vobis: Diligite inimicos vestros*. Considera, quod tibi dicitur: *Terra & puluis es, & Quid superbis terra & cinis: & quod, Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur*. Ita faciebat Dauid, grandibus persecutionibus pressus, qui de se ipso illud fateatur: *Nisi quod lex tua meditatio mea est, tūc fortē perissemus humilitate mea*. Recole sanctos, qui in celo sunt, qui per huiusmodi persecutiones illuc perueniunt. Similem te exhibe nautę, qui actus tempestaris persecutione, oculos ad sidera tollit, vt inde, quę nauis dirigenda sit discat. Nono, considera rem esse miserrimam, viroq; excelso indignam, ad cuiusq; voces & verba commoueri, & alterari, & quod non debet esse in cuiusvis facultate, te ipsum conturbare, & perdere. Hęc excellenter prosequitur B. Gregorius, explicans illud, quod CHRISTVS in Ioannis comedationem dixit, quod nō esset *arundo vento agitata*, quem voces laudantiū aut vituperantiū hac illaq; possent trahere, & commouere. Misera est nauigij fors, quod quauis aura huc illucq; trahit; & cogit ventus, omnia pretiosa, quę intra se deferrebat, quęq; multo labore cōquisierat, breui spacio in profundum maris mergere.

225.

Septima ratio.

lib. 1. offic. cap. 5.

1. Ioan. 3. 12.

Octava ratio.

hom. 47. in Ioan.

Genes. 3. 19.

Eccle. 1. 19.

Matth. 5. 5.

Psalm. 118. 93.

Nona ratio.

lib. 9. epist. 39. ad inchoatam.

Matth. 11. 12.

hom. 31. in
Acta.
Iob. 40. 15.

¶ 226.

Pin. in cap.
40. Iob.

Lib. 8. c. 10.

Lib. 1. c. 33.

Lib. 8. c. 10
& 7. & lib.
9. cap. 15.
Capit. 38.

Noli tam miseram sortem tuam facere, qui ad venti cōcitari flatum, ad verba inimici, quæ vento ipso leuiores sunt, ita commouearis: vt multa animæ tuæ bona, quæ graui labore cōdideras, breui tempore profundas. De huiusmodi metaphora à tempestate sumpta, optimè ad hoc institutū Chrysostomus loquitur. Difficilia sunt verba illa, quibus Deus Elephantem describens, dixit: *Omnes bestia agri ludēt ibi*: in hebreo verbum *Sabbak*, quod, vt alibi explicuimus, significat illudere, irridere; quod quidam ita explicant, vt voluerit Deus rem mirabilem circa Elephantem explicare. Ipse est, qui inter animalia terrena primas tenet, nihilominus hæc illius grādis miseria, quod à minimis animalibus ita impetitur se sentiat, quod sui irrisione causat: nam lacepsitus ab eis, motibus furiosis, & inordinatis circumagitur. Videns si quidem murem, cōturbatur, quem maxime odit, Chamalæon ab ipso nesciente inter pabula deuoratus, tanquam venenum totum eius corpus alterat: sui aut porci grūitu ita grauiter perturbatur, inquit Plinius, vt quāuis à primo ætatis tempore domitus sit, & mansuetus, tāquam furijs incitatur, nullumque tenet ordinem, cuius exempla Ælianus tradit: hircine in potu hausta intolerando afficitur dolore, & mirum in modū torquetur à vermiculis ceruleis prope Gangem, de quibus omnibus, idem Plinius, Solinus, & alij. Certe res miranda, tantum tamq; grande animal, quod omnibus alijs eminet, ita à minoribus bestiolis conturbari posse, vt illū totum trementem, & rugientē reddant. Sed

magis mirandum est, quod hominem prudentem, & strenuū, qui ratione eminet, per quā potest cognoscere, quā parui momenti sit verbum hominis sibi impropertantis; qui nihilominus à minimo verbo, ita cōturbatur, quod se ipsum exhibeat ira trementem, & toto pectore inflammatum. Huic affinis est decima ratio, quam considerandā tradit B. Basilius: quod scilicet attēdas, indignū esse, te tam parum æstimare bona spiritualia animæ, vt cuicunque vento exponas rapienda. Bona temporalia tanti facis, & tanta diligentia custodis, quod nullatenus pateris, esse in cuiusuis potestate, illis te spoliare; quæ tā firmis concludis ostijs, & vectibus, vt nec validiores latrones, quantumcunq; omnes vires suas exerant, possint rapere: bona autem spiritualia tā parū curas, vt permittas cuius ea rapere, & cuicunq; vento exufflanda exponas: nam ad cuiuscunq; verbum contra te prolatum, illa pessumdās, profundis, & iracundiz vento ducenda tradis. Hanc rationē ex professo expendit S. Augustinus, qui postquam docuit, quanti fecerint viri sancti charitatem, quā ne amitterent, omnia tormenta perpessi sunt, vt Paulus indicabat; Nimis inquit, dolendum est, nos interdum ociosis fabulis à charitate separari, & nonnūquā ob paruissimū conuictiū, tam excelsū donum pessumdare, &c. Huiusmodi rationes ex sanctis Patribus, possemus sine fine prosequi, & alias multas grauesq; inuenies apud Chrysostomum. Hæc nunc sufficiant, & ad eas considerandas, quas explicitē CHRISTVS tradit, progrediamur.

Decima ratio.
Orat. 9. d
ira, & in
cap. 21.

Serm. 165
de tempore

hom. 80. i
Matth. 5.

QVINTA PARS, CONTINENS RATIONES PRÆCEPTI HVIVS, A CHRISTO DOMINO EXPRESSAS.

¶ 1. Manifestè Christus probat, nullatenus à Deo dici potuisse, odiendos inimicos, imò exemplo Patris cælestis diligendos, abijs, qui illius sunt filij.

¶ 227.

VT SITIS filij Patris vestri, qui in cælis est. Quamuis CHRISTVS Dominus sola, & nuda sua asseueratione, & assertionē, posset esse contentus, vt intelligeremus impiam fuisse traditionem Phariseorum, dicentium, Deum antiquis præce-

pisse, diligere amicum, & odire inimicum, & quod præceptum Dei sit, diligere inimicum, & ei benefacere: quamuis itidem proponēs præceptum de diligendo inimico, simul rationes eiusdem validas indicauerit, quas explicauimus, quæ sufficere posse videbantur: voluit tamē expressè alias superaddere, quibus

bus

bus probat, iniquè Phariseos Deo tribuisse, quod dixerit antiquis, Odio habebis inimicum tuum, quibus etiam demonstrat, iustum esse, & nobis infinitè proficuum, diligere inimicum. His igitur verbis, primò implicitè probat, esse impossibile, quod Pharisei dicebant, dictum à Deo, odio habendum inimicum; & deinde explicite ad illum diligendū, proposito excellentissimo premio, nos inducit. Propterea verba eius expendenda sunt. Et verè videtur nunc plenè satisfacere desiderio, quo tenebatur David, remedium pro magno evidentiq; periculo petens, eo Psalmo, in quem sæpe incidimus. Magna angebatur David tribulatione, à qua solus Deus poterat illum liberare. *Ad Dominum*, inquit, *cum tribularer clamavi, & exaudiuit me.* Magna tribulatione anxius fui, quæ me compulit ad Deum confugere, & magnis clamoribus per sonare. Quæ potest esse tribulatio, quæ virū tam validum, in tantas conijciat angustias? Lingua quædam dolosa & deceptoria ac subdola. *Domine libera animam meā à labijs iniquis, & à lingua dolosa.* Labia iniqua vocat, quæ ad iniquitatem inducunt: linguam autem dolo sam, inquit Augustinus, intelligit subdolam, quæ sub prætextu & imagine consulendi, in troducit perniciem nocendi. Et certè David spiritu prophetico actus, oculos conuertit ad sacerdotes, Scribas, & Phariseos, multo post tempore futuros, habètes labia iniqua: quia iniquitatem suadebāt, sub lingua tamè dolosa, & deceptoria: mala enim tanquā bona, & diuinæ legi conformia, proponebant. Ad impietatem quidem prouocabāt filios, sed sub prætextu diuinæ religionis & cultus: ad ultionem iniustam incitabant iniuria la cessitos, sub lingua tamen dolosa, dicentes; hoc à Deo statutum fuisse, cum antiquis pa tribus legem tulit, dicente: Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Hoc quidem grauissimum esse damnum, pericu losamq; tribulationē, considerat David. Nul lum siquidem potest maius periculū incur rere cæcus, quàm à cæco ducatum habere: ne que potest esse nisi graue periculum, quod imminet ciuitati, si canales per quos aqua ad eā fluūt, lethali sint veneno infecti. Erant sacerdotes & Pharisei Duces illius populi, quorum ducatum omnes sequebantur: si illi excæcati erant malitia, magnum periculum incurrebat populus. Similiter erāt illi, quasi canales, per quos aqua diuinæ doctrinæ ad populum perueniebat, de quorum ore, legē debebat requirere, quorum decreto stabat Rex, & omnis Ierosolyma: si illi lethaliter infecti erant; quid sperandum erat populo? Propterea David illius nomine, à Deo reme-

dium petit, & clamat: *Domine libera animā meā à labijs iniquis, & à lingua dolosa.* Cui responderet Dominus: *Quid desur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam?* Qua interrogatione in dicat, difficile esse tanto malo mederi, & tā lethali vulnere efficacem medicinam appli care. Non debet esse vulgare aut cōmune re medium: necessarię enim sunt sagitte potentis acutæ, cum carbonibus desolatorijs. Singula verba expendere. Requiritur sagitta, nō quæcunq; sed acutæ, & penetrātes: nec illę sufficiūt, nisi mittantur à brachio potentissimo, & praua lido, quo non superficiem solū aut cutem incidant; sed vsq; ad intima perueniant: quibus, & superaddi necessarium est, carbones desolatorios, ignitos, ardentés, suprema vi præstātes. Ignis enim est maximè actiuus, & si quid actiuus reperiretur, illud esset aplicā dū. In hebreo, *Cū carbonib' iuniperinis aut iuniperorū*, qui vehemētissimū ac densissimū ignē tenēt, quem longiori tempore conseruant. Potētissima est lingua dolosa, nec efficaciter ei subueniri potest, nisi per sagittas acutissi mas, à potentissimo brachio iactatas, vt ad intima vsque penetrent, cum carbonibus ar dentissimis, qui malitiam ibi firmiter radica tam comburant, & consumāt. Hoc responso audito David, quasi desperans, se tale reme dium in terra inuenire posse, illa exire desi derans, ad suam in ea detentionem deplorā dam se conuertit, dicens: *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est.* Heu, vox est miseriæ, inquit Augustinus, vox est calamitatis, & in fœlicitatis. Cæterum, hoc remedium CHRIS TVS, in mundum veniens adhibuit, nuncq; exhibet, dum contra labia iniqua, & linguā dolosam Phariseorum, per quam populum decipiebant, inficiebant, & ducebant ad per ditionē, dicentes, Deum antiquis præcepisse: Diliges amicum tuum, & odio habebis ini micum tuum: producit sagittas verborum suorum, ex sui pectoris pharetra, illas quas idē David præuidens, acutissimas vidit, quæ ad intima cordis penetrarent, *sagitta tua acutæ*, quas potentissimo brachio iactat: nā tan quam verus Deus, Deiq; autoritate & po tentia, verba iacentem se exhibet, dicens: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros:* quibus addit carbones validissimos ignitos, e xempla, scilicet, desumpta ab æterno Patre: *Vt sitis, inquit, filij patris vestri, qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.* Exempla sanctorū super addita doctrinæ diuinæ, inquit, Augu stinus, carbones sunt desolatorii: nam omnē consumunt excusationem. Parum est, ait Au gustinus, verbis agere contra linguam sub dolam, & labia iniqua; exempla itidem su-

J 228.

Psal. 44. c.

In Psal. 119. cita.

perad-

peraddenda sunt, quæ desolent, quæ vastent, quod radicatum & ædificatum erat. Si autem exempla virorum sanctorum carbones sunt tales; quales erant actiones Dei, nobis tanquam filijs in exemplum propositæ. Ecce carbones desolatorios, actiones æterni Patris, qui solem suum oriri facit super inimicos, qui pluuiam eis dat: quo nomine omnia bona necessaria intelligit: nam pluuiæ de cælo, & solis radij sunt, per quos, quæ ad vitam agendam conducunt, habemus. His carbombus CHRISTVS desolat, & absumit malitiam, quæ lingua dolosa innexerat: multasque rationes ad id agendum his verbis exhibet. Prima desumpta est ex ijs, quæ Deus facit. Semper Deus detestatus est eos homines, qui quod in suis actionibus proprijs tanquam iustum commendant, in aliorum actibus damnant. Hoc enim male diuisum mentis iudicium, (inquit, B. Gregorius) corrigere per legis præceptum Moyses studuit, cum dixit, quod *iustus deberet esse modus, æquusq; sextarius*. Hinc Salomon ait: *Pondus & pondus, mensura & mensura, utrumq; abominabile est apud Deum*. Omnis homo, qui aliter pñsat ea, quæ sunt proximi, & aliter ea, quæ sua sunt, pondus & pondus habet. Hoc quidē abominabile est apud Dominum: ideoq; non debet ipse Deus, in se ipso & actionibus suis, exhibere aliquid tanquam bonum, iustum, & sanctum, cuius oppositum nostris actibus exequendu statuat. Si ergo ille hoc tanquam iustum & sanctum agit, nostrisq; oculis contemplandū proponit, quod inimicos suos varijs beneficijs prosequitur; non nobis tanquam iustarum actionum regulā poterat proponere, quod huic contrarium est, odire scilicet inimicos & eis malefacere. Secūdo inducens Deum, hō sub aliquo ex alijs nominib⁹, quibus sepe in scriptura vocatur, sed sub nomine Patris nostri, & nos similiter, sub nomine filiorum illius, argumentū efficacissimum construere cōtendit, ex ratione patris & filij desumptā. *Et filius, inquit filij patris vestri*. Verbum illud, *filius*, idem valere potest, ac ostēdatis, vel comprobemini: ut velit dicere: Ut vos comprobetis filios patris vestri. Ita dixit David ad viros Iabes Galaad: *estote filij fortitudinis*, id est, comprobate & ostendite vos filios fortitudinis, aut viros fortissimos. Ita & Iudas Machabæus: *Accingimini filij, & estote potentes*, id est, vos potentes cōprobate: & ita dicere solemus alicui: Hoc te facere oportet, ut sis vir, aut sis homo: id est, ut te virum fortē cōprobes: & certē cōmune est satis in scriptura sacra, aliquid dici fieri tale, cum ostenditur esse tale, ut alibi ostendimus. Filius, ut S. Augustin⁹ annotauit, est imago patris viua.

Hæc est autē differentia inter imaginē viuā, & pictā, ut idē Augustinus annotat, quod hæc imitatur prototypum, solummodo secundum externam figurā, nō verò in actionibus vitalibus, quas cum anima careat, exercere non potest: illa autem imitatur prototypum, etiā secundū actiones. Quæ de causa homo dicitur, *imago Dei*, apud Apostolum; & Deus cum illam condidit, dixit: *Faciāmus hominē ad imaginem nostrā*: quia homo Deū erat expressurus, nō tantū in superficie, sed præcipue in operationibus intellectus, & voluntatis, ut D. Thom. ex B. Damasceno docet. Filius igitur est imago Patris, inquit Augustinus, non picta, sicut quæ est in humo aut denario, quæ exteriora tantum refert, & imitatur lineamētā; sed viua, quia cum filius habeat eandem cum Patre naturā, quæ est operationis principiū, easdē debet habere operationes. Ex qua ratione CHRISTVS, ut idē Augustinus observauit, se comprobauit filiū Dei legitimū, & naturālē, quia omnia facit, quæ facit Pater: *Amen amen dico vobis, non potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit Patrem facientē, quacūq; enim ille fecerit, hæc & filius similiter facit: sicut Pater suscitāt mortuos, & viuificat, sic & filius, quos vult, viuificat*. Quamuis enim Cyrillus, & Chrysostom⁹, credāt hæc verba dicta fuisse à CHRISTO ratione humanitatis, esseq; verba humilitatis, quib⁹ CHRISTVS se ipsum ita subiectū Patri exhibet, ut nihil faciat, nisi quod faciendum ille præscripserit; cōmunior est tamen SS Patrum sensus, verē his verbis probare voluisse, se filiū Dei naturālē, ex eo quod eadē ipse operetur, quæ Pater. Ita Basil⁹, Gregori⁹ Nazianzen⁹, Hilari⁹, August⁹, Ambrosi⁹, & alij. Filius igitur imago patris viua est, quæ ipsius vitam tenere, actiones imitari debet. Hæc de causa de filio loquēs Scripturā: *Mortuus est, inquit, Pater eius, & quasi non est mortuus: similem enim sibi reliquit post se*, id est, eandē habet naturam, & consequenter eandem operationem: operationes siquidē naturæ consequuntur. Sicut igitur filius habet eandē cum patre naturam, ita & eandē operationem, de quare idē Augustinus videndus est, expendens illud, quod dictum est: *Genuit Adam Seth, ad imaginem & similitudinē suā*. Ex his patere incipit vis rationis, quam CHRISTVS Dominus insinuat, vocans Deū Patre nostrum, nosque filios illius, cuius opera exprimit, & ante oculos ponit. Quamuis enim homo nō sit filius Dei per naturam, eandem numero cū illo substantiam habens (hoc enim diuini verbi propriū est) dicitur tamē filius: quia procedit à Deo in similitudinē naturæ quasi specificæ, quia non solum recipit ab ipso na-

1. Corint. 7.

Gen. 1. 26.

In Procl. 1. 2.

Ibid. cap. 1.

Joā. 5. 19.

Lib. 2. i.

Lib. 2. i. 3.

6 Hom. 37

in Ioan.

Epist. 14

Orat. 10. 4.

Theol. gi.

Lib. 7. & 1.

de Trinit.

Tract. 10

in Ioan.

Ser. 20. i.

Psalm. 113

to. 4. & li. 4

de fide. c. 1

Eccl. 30.

lib. de Inc.

nat. verb.

11. 14. 15.

Genes. 9.

230

turam

gram secundum communes gradus, quos aliqui creaturæ, sed secundum ultimū essendi: quia ab illo recipit animam, quæ est spiritualis, & intellectualis naturæ, ratione cuius frequenter dicitur à sanctis Patribus, quod est de natura & substantia Dei: non quod sit aliqua pars substantiæ illius, ut quidam hæretici commentati sunt, sed quia participat quandam excellentem similitudinē diuinæ naturæ, per intellectum & voluntatem, ratione cuius ut ex B. Damasceno^o obseruauit. D. Thomas^o dicitur homo procedere, & factus ad imaginem & similitudinē Dei. Vnde producturus Deus hominem, non illum simplici verbo produxit, sicut cætera alia, sed spirauit in faciem eius spiraculum uitæ. Sicut enim qui spirat, ex intimo pectore producit spiritū, quē emittit; ita Deus ex intimo cordis sui, hominis animam produxisse uisus est, & uerē absolute dixit Moyse: *Nunquid non ipse est Pater tuus, qui possedit te, fecit te, & creauit te?* Si igitur homo filius Dei est, naturā eius participans, ratione cuius est illius imago uia, nihil potest esse conueniens aut condecens naturæ illius, quod diuinæ naturæ, quam participat, contrarium sit. Neque enim natura filij, potest ad contraria naturæ Patris inclinare: hæc enim ab illa procedit; ad similesq; propterea operationes inclinat. Hoc autem connaturalē est Deo, propter naturæ suæ bonitatem, quod erga inimicos est beneficus, quos multis bonis cumulat; non igitur huius oppositum, naturæ nostræ potest esse conueniens, aut congruum: ideoq; nec ab illo precipiendum erat, nec statuendum, ut unusquisq; suis malefaciat inimicis. Indecens est enim, ut pater precipiat filio, nisi quod congruum est naturæ illius. Ut ergo uos comprobemini filij Dei, ut demonstretis illius participare naturam, uos opera conformia operibus illius facere, necesse est, à simili enim natura, similes producantur operationes. Neq; hæc dicens CHRISTVS, excludit gratiam, & auxilium diuinum, quo natura eget ad perfectam inimicorum dilectionem, & ad elicienda opera similia operibus Patris celestis; de quo alibi dictum est: demonstrat tamen euidenter, indecentissimum & incongruum fuisse, Deo tribuere, quod filijs suis imposuerit, faciendū, quā ipse suæ naturæ reputat contraria. Hæc q; ratio est, quā supra demonstraui, quod ad comprobandum, an sis filius Dei, an potius sis ex patre diabolo, uide qualia opera producas. CHRISTVS Phariseis se filios Abraham iactantibus dixit: *Vos ex patre diabolo estis;* idque probat, quia similia opera facitis: *Desideria enim eius,* inquit, *uultis perficere: ille homicida erat ab initio,*

& in ueritate non stetit: Hæc uos facitis, nā homicidiū me interficiendo perpetrare desideratis, & à ueritate diuinæ legis defecistis, illam in impios sensus pertrahendo. His concinit B. Ioānes, qui in hoc perperuus est, quod discernuntur filij Dei à filiis diaboli ex dilectione uel odio, de quo alibi late.

1. Ioā. 3. 10.

§. 2. Poterat Deus iubere, amare inimicos sine premio, sed grandi operi grandem proposuit mercedem, dicens, ut sitis filij Patris, &c.

NON Solūm Pharisorum placita CHRISTVS efficaci ratione, quā explicauimus reuincit, sed præcipue nos validissimo medio, ad propositi præcepti obseruationem inducit, ex præmio insigni: *Ut sitis filij Patris uestri.* Hicq; legitimus sensus horum uerborum est, quibus CHRISTVS promittit, tanquam præmium seruantibus hoc mandatum, quod erunt filij Dei. Ita sancti Patres docent, impo & expresse tradit S. Lucas, qui inducit CHRISTVM, hoc idem expressis uerbis promittentem. Diligite, inquit, inimicos uestros, &c. Benefacite, &c. *Et erit merces uestra multa, & eritis filij altissimi.* Posset quidem Deus, nobis præcipere, quicquid uult, absq; alicuius præmij spe; cui uel ex eo solū obediū teneamur, quod Deus est, à quo totum esse habemus: quomodo ei obsequitur Sol (inquit Ambrosius) & obtemperat Luna, & obediunt elementa, nullā reportatura mercedem. Quod ex professo CHRISTVS Dominus proposita parabola demonstrauit. *Quis uestrum habens seruum erantem aut pascentem, qui regresso de agro dicat illi: Statim transi, & dorme, & non dicat eis: Paraquod cenen, & præcinge te, & ministra mihi donec manducaueris & bibas, & post hac, tu manducaueris & bibes? Nunquid gratiam habes seruo illi, qui fecit quæ ei imperauerat? Non puto. Sic & uos cum serueris omnia quæ præcepta sunt uobis, dicite: Serui inuiles sumus, quod debuimus facere fecimus.* B. August.^o, Euthymius^o, & Theophylactus^o credunt hæc dicta fuisse à Christo, ad cōprimendam superbiam illorū, qui de maioratu in regno suo obtinēdo contēdebant, & priuilegium illius ambiebant sedes. Communeq; est apud Patres, CHRISTVM his uerbis noluisse meritum bonorum operū tollere: certissime enim datur, sed uoluisse rationem familiarē nobis proponere, ad humilitatē tene-

231.

Luc. 6. 35.

In cap. 17. Luc.

Luc. 17. 7.

Lib. 2. 99. Euāg. 4. 5. In cap. 17. Luc.

dum,

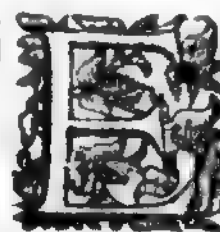

di, quando videmus nos aliquid in Dei obsequium fecisse: serui enim eius sumus, & quod debuimus facere fecimus. Non est autem cur seruus se extollat, & superbiat contra Dominum, & multam gratiam requirat, quando fecit, quod facere tenebatur. Ita Cyprianus^a, Origenes^b, Hieronymus^c, Chrysostomus^d, Cyrillus^e, Theophylactus^f, Bernardus^g. Quomodo rem considerabat ad sui humilitatem Apostolus, dicens: *Nam & si euangelizauero, non est mihi gloria: necessitas enim mihi incumbit.* Sed credo, non incongruam esse intelligentiam, si dicamus, voluisse CHRISTVM proponere, quod ex rei natura procedit, sumpta metaphora à mancipio vel seruo: quia enim quidquid seruus est, domini est; totum quod facit, & potest in Domini obsequium, ita debitum est, ut nullam propterea teneatur Dominus reddere remunerationem aut gratiam. Id quod validiori ratione Deus facere posset, cuius sumus, quidquid sumus, ut & ipsi Gentiles agnouerint, quod in ipso viuimus, mouemur & sumus, ut Paulus retulit. Non dicunt, quod ex ipso viuimus, mouemur, & sumus, quia non tantum ab illo habemus vitam, & inspirationem, & omnia, sed in ipso hæc omnia, quasi nituntur, & conseruatur: viuimus enim & sumus, ipso nos sua virtute sustentate, nam ex ipso, & in ipso, & per ipsum sunt omnia. Quauis autem ita sit, quoniam nouit Dominus hominis dies, & mores esse similes mercenario, de quo dixit Iob, *sicut mercenarii dies eius*, quæ ad laborandum proposita merces impellit & animat, proposuit custodiendis præcepta sua talè, qualè Dauid expressit; in custodiendis, inquit, illis retributio multa. Propterea, ut D. Augustinus annorat, dicitur ab eodem Dauide: *fidelia omnia mandata eius*, quia non fallunt: fidelis enim est, qui reddit, quod promissus est: seruus tibi, non sicut Laban, qui decies mutauit mercedes statutas ipsi Iacob. In hebreo est, *Neuma*, quæ vox significat complentem promissam, & quæ sub pacto fuerunt constituta: quomodo dicitur Deus fidelis, quia custodit pactum & promissum. Scies quia Dominus Deus tuus, ipse est Deus fidelis, custodiens pactum, &c. Quomodo etiam testamentum Dei dicitur fidele, quia certissimè reddit, quæ promissa sunt. Omnia ergo Dei mandata fidelia dicuntur, quia omnibus mandatis mercedem designant, infallibiliter & certissimè obsequiis reddendam. Propterea quanto præceptum grauius est, tanto maiorem mercedem constituit. Quoniam autem inter omnia præcepta, nihil grauius est hoc, quo statuit diligere inimicos, ut ex D. Augustino & cæteris patribus probauimus, huic supremum præmiu explicite proponit, ut sitis, inquit, sicut pater vestri. Ecce supremum donum, quod Deus nullum maius habet creaturis cõfe-

tendum. Videte, inquit Ioannes, qualè charitatem de-
die nobis Pater, ut filij Dei nominemur, & simus. Magna res esset, etiam si solummodo Deus nobis cõcederet, quod filij eius nominaremur. Cõrẽtẽr erant mulieres ille, quas Isaias refert, quæ apprehendentes virum dicebãt: *panem nostrum comedimus, &c.* tantummodo inuocetur nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum. Quando rex aliquis, alicui concedit, ut eius vocetur filius, hoc ipso in tantam dignitatem euehit, ut nullus sit, qui illum audeat ledere, aut cõuitiari, sumper què nomen Regis inuocatum est. Hoc ipso res aliqua supremam videtur obtinere securitatem, imo & excellentiorem honorem, quod Regis nomen, aut arma ei superponuntur. Quanti igitur estimari deberet, hoc solum, quod Deus nobis cõcederet, eius nos filios nominari? Sed non hoc cõtẽtus est, qui nobis dat, ut filij eius nominemur, & simus. Visus est Ioannes memoria tenuisse, quod sacra Machabæorum narrat historia. Cum enim Alexander Antiochi filius, qui cognominatus est Nobilis, vellet principem illum strenuum Ionatham, ad id quod petebat obligare, ad eum scripsit dicens: *Audimus de te, quod vir potens sis viribus, & aptus es, ut sis amicus noster: & nunc constitumus te hodie summum sacerdotem gentis tue, & ut amicus voceris Regis.* Tanquam quid supremum ei cõcedit, vocari, & esse amicum Regis. Rẽ hanc supremam terrenus Rex iudicabat, quæ estimabat sufficientem, ad quoscumque labores ferendos. Vide quid Deus proponit, largitur, & concedit, ut nominemur eius filij, & simus. Res suprema hæc est, esse filium Dei: nam qui hanc assequitur, hoc ipso ius habet ad omnem hereditatem & regnum illius quia si filij, & heredes. Filio naturali omnia sua tribuit Deus per naturalem generationem, quæ constituit, inquit Paulus, heredes vniuersorum, qui de se ipso dicit: *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo*: Filijs autem adoptiujs, omnia sua tribuit per gratiam, quorum vnicuique promissit CHRISTVS, dicens: *Amẽ dico vobis, super omnia bona sua constituet eum.* Egregie huius dignitatis excellentiam Spiritus sanctus expressit, hortans iudices, ut in pupillos & viduas, ita sint misericordes, quod pupillus se exhibeat, tanquam pater, & viduis tanquam viros illarum: *& eris tu, velut filius.* Alijs similes obediens, id est, etis tu illi, tanquam filius vnicè charus, quod fueris obediens præceptis eius, & miserebitur tui, magis quam mater. In Græco, *diliges te.* Nullus amor vehemētior est, quam maternus, cui propterea Dauid amorem què erga Ionatham habebat, cõparauit. Ecce præmiu, quod eris tanquam filius Altissimi. Et ne crederes, rẽ hanc esse de solo nomine, subdit: *sapientia filij sui vitam inspirat.* Vitæ nomine omne quod pretiosum est, solet scriptura intelligere: ideo, ut

David exprimeret, quam sit estimatione digna misericordia Dei, dixit: *Melior est misericordia tua super vitam.* Nihil vita pretiosius, & omni vita pretiosior est tua misericordia, quia verè Deus, eos quos filios suos facit, nò solo nomine donat, sed vita, & omni bono pretioso: vitā enim confert gratiæ, per quā pretiosa promissa donat, ut simus consortes divina nature. Sicut ergo cum Deus produxit Adā, inspiravit in faciē eius, & dedit ei vitam humanā, sic cum aliquē in filiū recipit, inspirat in eū vitā diuinā, proprietates quasdā diuinas, & ius ad omnē Dei hereditatem. Supremū ergo bonū, & nomē, quod Deus prestare potest, est, dici, & esse filiū Dei. Omnib⁹ nota est illa Apostoli demonstratio, qua cōprobat, CHRISTVM omnib⁹ Angelis superiorē, eo quod nomē, & esse filij Dei per eternam & naturālē hereditavit generationē. Quia autē hoc puris creaturis cōmunicari per naturā nō poterat, supremū quod fieri potest, facit, cōmunicare scilicet illud per gratiam. Hoc tā excellēs donū offert, & proponit tā quā premiū diligētib⁹ inimicos. *Diligite*, inquit, *inimicos vestros*, &c. ut sitis, idest, ut ad supremā gratiā, & donū excellēt⁹ pertingatis. Si præceptū inter omnia difficilia, quæ Deus mandat, primas tenet; premiū attēdite, quod inter omnia præmia, quæ nō solum ab hominib⁹, regibus, & supremis terræ Monarchis, sed ab ipso Deo, secundū suam omnipotentiā, quæ illimitata est, puræ creaturæ dari potest, est eminētius. Quod & verba, quæ apud Lucam habentur, superius proposita, clarē demonstrant. *Diligite*, inquit, &c. *Et erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi.* Quā sententiā ego ita intelligo, ut secunda pars, sit explicatio prioris. Erit merces vestra multa, idest magna & suprema, Et, idest, quia (sæpe enim nō tam coniunctiue, quā causalis vim habet huiusmodi coniunctio) eritis filij Altissimi. Egregiē hāc rationē expendit Chrysostomus, docens, aptē tale premiū, tali operi designatum, & si præceptū est valde magnum (inquit ille) tamen si præmium propositum servantib⁹ cōservaveris, nihil omnino videbitur. Si hoc, aut, feceritis, similes eritis Patri vestro, qui in celis est: filius enim similis est Patri, &c. Vides qualiter in summū verticē hanc legē observantē eduxit. Non itaq; solum facti difficultatē charissimē cogiter, sed prius intrā te reputa, quāto sis de coram deus honore; & honoris occasio, licet sit quid grave, & onerosum, leue tibi reddetur. Nōne enim debes habere gratias, quod per beneficiū inimico collatū, occasionē nāsceris, ut apud Deum tibi fiduciæ fores refferetur, & peccatorū tibi fiet absumptio?

§.3. Grandis est merces, esse, & vocari filium Dei, quod nomē David, parcens inimicis expectabat, bonum in conspectu sanctorum.

X his intelligo verba Davidis, illius magni observatoris hui⁹ præcepti. Gravissimā iniuriā receperat ipse ab illo vili impio; Doeg Idumæo, qui apud Saulem persequētē David, occasio fuit, ut Saul occideret octoginta quinque sacerdotes, vestitos Ephod lineo, in odium ipsius Davidis. Quod summo dolore Davidē affecit, cuius occasione Psalmum edidit quinquagesimum primum, cuius titulum observavit B. Basilus: *In finem intellectus David*, quo significatum est, Davidem non præsentē iniuriā, quā Doeg intulit cōsiderasse, sed intellectū euexisse ad cōsiderādū finē, quē res erāt habituræ, si patiētiā teneret. Vnde, & prædicit miserū, & infelicē interitū ipsius Doeg, sibi autē magnū premiū reservatum, quo in eternū frueretur. Propterea (inquit de illo loquēs) *Deus destruet te in finē, enellet te*, &c. Neq; enim, ut supra satis probatū est, relinquit Deus sine vltione, & pœna eos, qui iustos persequuntur. De se autē loquēs, subdit: *Ego autē sicut oliua fructifera in domo Dei, speravi in misericordia Dei in eternū*, &c. & *expectabo nomē tuū, quoniā bonū est in conspectu sanctorum tuorum.* Si in superficie verba cōsideremus, aptē se oliuæ fructifera cōparat, ut inde misericordiā Dei speret: Oliua Symbolum est misericordiæ, & qui illā producit erga proximos, misericordiam dei expectare potest; qui dixit: *Date, & dabitur vobis, dimittite, & dimittimini.* Sed mysteriū profundius indicare voluit. Oliua inter arbores duo habet singularissima, primum est, quod floret in rigore æstatis, quādo calor vehemēter vrit, nulla; alia arbor flores tenet, quos calor absumeret, & dissiparet: florēt enim arbores in primo vere, quando calor tēperatus producit flores, qui adveniēte æstatis vrēte calore, iā in fruct⁹ duruerūt, ut illū possint sustinere. Oliua est, quæ in caloris ardorib⁹ flores emit, & tenet. Secundū est, quod oliua fructū refert in media hyeme, quādo cæteræ arbores nō solum omni fructu, sed & folijs omnibus sunt destituta. Et ratio huius est, quoniā virtus huius arboris est magna, nō in superficie solum, sed in intimis eius penetralibus, talis, quā nec adustio caloris dissipat, nec ri-

234.

1. Reg. 21.

Psalm. 51.

Scholia in Psalm. 51.

Luc. 6. 27.

gor hyemis, & frigoris contrahit. Vnde sym-
bolū egregiū tenet eius, qui inimicū diligit,
& eo tēpore, quo persecutionē ab illo pati-
tur, se erga eundē exhibet beneficū. Est tem-
pus persecutionis inimici, quando viget ca-
lor vehemētissimus, accēditur cor, & inflā-
mātur præcordia. Est itidē tēpus hyemis, &
frigoris: odiū enim frigidū reddit cor, & cō-
trahit, ne erga eum fructus producātur, qui
nos odit. Qui cū ardet ira inimici perseque-
ris, emittit flores dilectionis, & orationis, &
cū odiū illius viget, fructus beneficos erga
illū profert, oliuz merito comparari potest.
Talis erat David, qui cū maioribus afficie-
batur iniurijs, maiora beneficia offendenti-
bus præstabat, vt sæpe dictū est: ideo dicit:
*Ego sicut olina fructifera, speravi in misericordia
Dei in æternū, & in seculū seculi.* Misericordiam
spero, non quācūq; sed eternā à Deo, quia
feci ego misericordiā, & dimitti spero offen-
sas, quas cōmisi contra eū, quia dimisi ego,
quas contra me inimici mei admitterunt in-
iurias. Nec hoc solum spero, sed *expectabo*, in-
quit, *nomen tuū*. Quod est hoc nomen quod
expectas, propter tale opus erga inimicos?
Nomen filij Dei, quod dicitur nomen Dei,
quia à solo Deo nomē hoc est inuentum, &
cōcessum. Quomodo explicari posse credo,
quod imminente passione dixit CHRISTVS
dñs: *Pater clarifica nomen tuū*. Quā sentētiā
B. Augusti. & Euthymius, intelligunt de no-
mine ipsius Dei, quod per mortē CHRISTI
erat clarificandum. Si enim dictū est Petro,
quod sua morte erat clarificaturus Deū, multo
magis de CHRISTI morte, id dici potuit. Sed
Theodorus Heraclæos exponere videtur,
de illo supremo nomine CHRISTI, quod est
IESVS: petebat enim CHRISTVS, vt hoc no-
mē redderetur per passionē suā clarissimū.
Hoc autē Pater ipse concessit, respondens:
Et clarificavi, & iterū clarificabo: iam enim no-
men illud, per CHRISTI miracula ad illius in-
uocationē factū erat celebre, sed celeberrī-
mū factū est per mortē: nā Apostol⁹ dixit.
*Humiliavit semetipsum vsq; ad mortē, &c. Prop-
ter quod, & Deus exaltavit illū, & dedit illi nomen
quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu, &c.*
Sed dices: cur ergo, non dixit CHRISTVS,
clarifica nomen meū, sed clarifica nomen
tuū? Quia hoc nomen verē dicebatur nomē
Dei, quoniā Deus illud cōposuit, formauit,
& de cælo misit, vt sacri referunt Euangeli-
stæ, quod nulla creatura posset cōprehēsiuē
efformare, aut imponere. De quo Cyrill⁹ in-
telligit illud: *Et vocabitur tibi nomē nouū, quod
os domini nominabit.* Septuaginta, & vocabit te
nomē tuū, illud nouū, quod ipsum os Domini vocabit
ipsam. Quia ergo Deus ipse, ore ipso suo vo-

cavit, & imposuit, dicitur nomen Dei. Hoc
modo Cephas aut Petrus, potest dici nomē
CHRISTI, quia impositū est à CHRISTO illi,
qui nomine parentū, idest à parentib⁹ im-
posito, vocabatur Simō. Similiter, & Israel, di-
ci potest nomē Dei, quia à Deo inditum est
illi, qui parentū nomine vocabatur Iacob.
Eodē modo dico, David vocare nomē Dei,
hoc nomen, quo filij Dei nominamur: solus
enim Deus tantā gratiā, tāq; ingēs beneficiū
posset cōferre, imo, & solus ipse poterat hoc
nomē hominibus adaptare, qui solus pote-
rat filios Adā, facere filios Dei. Vnde quādo
in sacro ritu Missæ, oratio dominica recitan-
da est, præmittit Ecclesia præfatiunculā illā:
*Præceptis salutarib⁹ moniti, & diuina institutione
formati, audemus dicere: Pater noster:* Neq; enim
homo vnquā excogitare sufficeret, quod ali-
quando, aut aliquo modo posset Deū pleno
ore vocare Patrem, & ipse decorari nomine
filij Dei, vt absolutē fili⁹ Dei nominetur, &
sit. Hoc nomē est, de quo subdit David: *Quo-
niā bonū est in conspectu sanctorū tuorū.* Bonū est,
quod omnia appetunt, idest quod summē
appetitur, desideratur, & in supremo pretiō
habetur, in conspectu sanctorū, qui de rebus
per intellectū illustratū fide, ac diuina luce,
iudicant, rerūq; omniū finem contēplantur,
quibus conuenit titulus huius Psalmi: *Intel-
lectus David.* Qui tātū secundū visionē ocu-
lorū iudicāt, alia nomina æstimāt, & magni-
faciunt, vt illi, qui voluerūt celebrare nomē
suū in mundo, illiq; qui *vocauerunt nomina sua
in terris suis*: & qui appetebant summopere,
ab hominibus vocari Rabbi: apud sanctos tamē
supremū celeberrimūq; nomē, ad donū ex-
cellentius, quod potest cōmunicari, est, vt
quis filius Dei nominetur, & sit. Quod si his
opponas locū illum difficilē, quo Deus qui-
busdā promittit nomē quoddā melius, qui-
bus dicit: *Dabo eis in domo mea, & in muris meis
locū, & nomen melius à filijs, & filiabus*: vbi ad
eos qui cœlibatū elegerint loquitur, iuxta
B. August.⁹ aut vero ad eos, qui virginitatis
munditiā tenēt, iuxta Basilium⁹, Ambro-
sian⁹, Hieronymum⁹, & Gregorium⁹, quib⁹
videtur repromittere nomen, ac donum me-
lius à filijs, & filiab⁹, quorū status, tā celebris
est, quantū illa indicat B. Cypriani⁹ sentētia:
Nunc nobis, inquit, ad virgines sermo est,
quarum, quo sublimior gloria, maior & cu-
ra est. Flos est ille Ecclesiastici germinis, de-
cus atq; ornamentum gratiæ spiritualis, læ-
ta indoles, laudis, & honoris opus integrū,
atq; incorruptū, Dei imago respondens ad
sanctimoniam Domini, illustrior portio gre-
gis CHRISTI, &c. Respondebo, secundum
exactam intelligentiā, nolle dicere, quod est

Ioan. 1. 42.

Gen. 32. 28

J 236.

Gen. 11. 4.

Psalm. 48. 12.

Math. 23. 7

Esai. 56. 5.

Lib. 1. de

virg. c. 23. &

24. & lib. 14.

con. Faust. ad

finem.

Lib. de te

ra virg.

In exhort.

ad virgin. in

princ. & lib.

de iust. virg.

cap. 6.

Lib. 1. con.

Iovin.

3. p. pasto.

cap. 19.

Lib. de dis

cipl. & habi.

virgin.

cis daturus sit nomen, melius nomine filiorum Dei, ut quidam interpretatur; sed vult dicere, quod coelibatum, & virginitatem co-
 lentibus propter Deum, daturus esset nomē
 melius, & illustrius, quam sit illud, quod ha-
 bere poterant à filiis, & filiabus, id est ex ge-
 neratione, & posteritate. Celebre siquidem
 nomen est, quod sibi faciunt, qui multos fi-
 lios, grandemq; relinquunt posteritatē: quod
 sapiens designat, vnum ex illis duobus, qui
 bus aliquis nomen suum firme ac stabile in
 mundo relinquit. *Fily*, inquit, & edificatio ci-
 uitatis confirmavit nomen: quo titulo, illustri-
 simum fuit Abraham nomen, cui Deus pro-
 misit: *Patrem multarum gentium posui te*. Me-
 lius tamen, ac celestius nomē promittit vir-
 ginibus, propter Deum renuntiantibus po-
 steritati, & filiorū generationi carnali, quos
 sibi Deus in filios assumit, & adoptat, quos-
 que filiorum suorum nomine decorat. Hoc
 ergo nomē est, quod pleno ore bonū est in
 conspectu sanctorū. Hocq; est, quod tanquā
 supremū decus expectat, exoptat, & querit
 David sibi concedendū: sed pro quibus fa-
 ctis? Pro quibus operibus? Num quia leones
 & vrsos sola manū suarū virtute tenebat,
 & facilius quā agnos suffocabat? Num quia
 gigantē illum deiecit, qui talē incutiebat ti-
 morē, ut omnes, vel solo suo aspectu in fugā
 conuerteret; qua de causa supremus honor,
 etiā à mulierib; Israel illi delatus est? Num
 quia regnū Israel à Philisthinorū tyrannide
 liberū reddidit? Aut vero quia facillime du-
 centa Philisthorū preputia Sauli attulit, &
 ita se gessit, quod celebre factū est nomen eius ni-
 mis? Nequaquā; sed quia fuit sicut oliua fru-
 ctifera, quæ fructū retulit in maiori hyemis
 rigore: quanto enim maioribus odij, & ini-
 micitiæ operibus, eū prosequerentur inimi-
 ci, tanto maiores fructus beneficentiæ, & di-
 lectionis proferebat, & reddebat. Hoc est,
 quod celebre nomen illi peperit, cui operi
 CHRISTVS in præmiū hoc designat, ut sitis,
 inquit, filij Patris vestri. Grāde opus est, sed
 grande præmiū considera, inquit Chrysosto-
 mus. Dic mihi, inquit, si quis Rex super ter-
 rā talē tulisset legē, ut inimici placarētur, vel
 mors esset supplicii, nōne propter eius cor-
 poris mortis metū, omnes ad explendā le-
 gē concurrerēt? Quanta ergo non esset dig-
 nus accusatione, propter mortē corporeā,
 quā omnib;, & naturę debitū infert, omnia
 facere, & propter mortē, cui nulla consola-
 tio potest inueniri, legis ab omniū Domino
 latæ curā gerere minorē? Ita ille. Quod si his
 annexas, Regem præcipientē placationē ad
 inimicū, sub pœna mortis, addere sibi obse-
 quentibus tale præmiū, quod verē illos filio

rū suorū nomine decoraret, & verum ius ad
 regnū suū obtinendū conferret, quisnā esset,
 qui tali non emolliretur promisso? Quis ad
 tanti honoris conspectū, non omnē irā de-
 poneret? Efficacissimā crediderunt quidam
 promissionē illā ad Mathathiā, qua vti sunt
 ministri Regis Antiochi, ad supremū facin-
 comittendū: *Fac iussu Regis, & eris tu, & fi-*
lij tui inter amicos Regis, & amplificatus auro &
argento, & muneribus multis. Tanquā rē gran-
 dē illi insignes Duces Machabzi duxerunt
 recipi in amicitia, & gratiā Romanorum,
 quia potentes erant viribus, suosq; amicos va-
 lidē defendebant, & honoribus cumulabāt:
 efficacissima est igitur CHRISTI inductio,
 ad huius præcepti obseruationē, qui tale de-
 signat præmiū obseruatoribus, ut sitis filij
 Patris vestri, quo nomine, omnia diuina bo-
 na promittuntur, & peculiaris Dei amicitia,
 & protectio, & fauor multo maior, quā esse
 possit is, quē quicunq; terrenus Pater, sum-
 mo amore erga filium præstare potest.

*S. 4. Ad Patris cælestis exem-
 plar, tenemur eius filij nostras
 disponere actiones, ideoq; debe-
 mus sicut ille beneficos nos ex-
 hibere adamicos, & inimicos.*

*Q*UOD SOLē suū oriri facit super bonos,
 & malos, & pluit super iustos, &
 iniustos. Secundā rationē, qua nos
 obligatos adhuc præcepti ob-
 seruatiōe inducit CHRISTVS,
 detumptā ex Patris cælestis moribus, quos
 illius filij imitari tenentur. Ille tam beneficus
 est ad amicos, & inimicos, ut solē suū oriri
 faciat super bonos, & malos, & pluat super
 utrosq;. Beneficia tēporalia suprema expri-
 mit CHRISTVS, quorū nomine, omnia ad vi-
 tā necessaria cōprehendere voluit: ut enim
 homo cunctis ad temporalem vitam neces-
 sarijs abundet, duo secundum comunem lo-
 cutionem requiruntur, quædam ex parte ho-
 minis, quædam vero ex parte Dei. Ex ho-
 minis parte requiritur, quod terram colat,
 & seminet; ex parte verò Dei, quod pluuias
 mittat, & Solem. Est vnuinquoq; horum
 summe necessariū: sine pluuiâ enim humectā-
 te terrā, nullatenus fructus possunt nasci. Ideo
 tēpore Elię, quando clausū est cælū, ne plue-
 ret super terrā, omnis terræ fructificatio, ita
 cessauit, ut nec herbas produceret. Sol au-
 tem tam necessarius est, ut sine eius calore
 nihil generari possit, vnde & sponsus natu-

1. Machab.

1. Machab.

J 238.

3. Reg. 18. 5

Eccl. 1. 6. ne vocatur *Spiritus*, quasi vivificans mundum, ut Rupertus censet. Hæc autem duo ab ipso Deo pèdènt. Quis enim, inquit ipse, est *pluvia* Pater, aut quis genuit *stillas roris*? Idest quisnam alius *pluviam* potest inducere? Solem insuper, quis nisi ipse præstare potest? Est Sol, *Vas admirabile, opus excelsum*, idest, instrumentum supremum, per quod Deus operatur: opus tam sublime, quod inter omnia corporalia eminet. Et ideo CHRISTVS, dicit, *Solem suum*: quamvis enim omnia alia, quæ Deus produxit, sua sint, peculiariter tamen Solem dicit esse suum, tanquam rem excellentissimam, quam ipse regit ac gubernat. Quæ ex parte Dei necessaria sunt ad vitam, sicuti iustis amicis suis, ita præbet iniustis inimicis suis, quos huiusmodi beneficijs eniulat. Solem, inquit, *suum*. Ipse qui Solem gubernat, & regit; ipsum ducit, illuminans inimicos suos, & ac si esset eorum famulus, ferens ante eos facem accensam, ita eos illuminat, hoc luminare ferens, quocunque illi voluerint ambulare. Expende vim illius verbi, *Oriri facit*. Sol enim non ex se oritur, sed Deo præcipiente, & mouente, ut dixit sapiens, qui vocat Solem, *Vas admirabile*, idest instrumentum, per quod omnia producantur: Magnus, inquit, Dominus, qui fecit illud, & in sermonibus eius festinavit iter: nec enim oritur, nisi Deo id per verbum suum præcipiente: & verè si suæ naturæ relinqueretur Sol, nequaquam oriretur ad illuminandos malos: hac namque ex parte dicitur, *Subiectus navitati, non volens*, ut alibi dicemus; sed Deus illum oriri facit. Ex potest quidem facere, ut ortus tantum illuminet bonos, relictis malis in tenebris, sicut fecit in Ægypto, *Quando omnis orbis terrarum limpidè illuminabatur lumine; solis autè illis interposita erat gravis nox, sanctis autem tuis maxima erat lux*: id tamen non facit, sed Solem suum oriri facit super bonos, & malos. Exhibet autem CHRISTVS Patrem cœlestem æqualia beneficia, Solem, scilicet, & pluviam, iustis, & iniustis exhibentem; ut quod dixerat confirmet. Premiserat impium Phariseorum dogma: *Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum*. Quod refellere volens, subdit: *Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros*: Quasi dicat: Impie illi docuerunt, dicentes: diuersimodè cum amicis ac inimicis agendum. Ego autem statuo, ut non aliter erga inimicos, quam erga amicos vos exhibeatis, quantum ad hoc, quod sicut amicos non habetis odio, quin potius eos diligitis, & eis benefacitis, ita & inimicos, non solum odio non prosequamini, sed eis benefaciatis. Id circo subdit exemplum

in cœlesti Patre, qui æqualia confert iustis amicis, & iniustis inimicis. Quæ dicendi forma cœlestis magister, non vult ordinem charitatis auferre, sed proponens tantummodo beneficia generalia, & cœmunia, acutissimè illam doctrinam tradere voluit, quam supra explicauimus, talia beneficia nullatenus subtrahenda inimicis, ex eo quod inimici sunt: hæc enim illis impendere, sicuti amicis tenemur, quamvis particularia beneficia, nisi necessitatis tempus instet, non illis sicut amicis conferre teneamur. Sanctus Lucas Evangelista aliquantulum diuersè, magis tamen significanter, hæc CHRISTI verba expressit. *Quia ipse (inquit) benignus est super ingratos & malos*. Apud Matthæum duo vocabula posuit, quibus inimicos Dei expressit, *Malos & iniustos*, quos eisdem apud Lucam similiter duobus nominibus designauit, *Ingratos, & malos*. Nomine malorum, exprimere voluit Dei inimicos: per malitiã enim, & iniquitatem homo Deum offendit, fitque ei inimicus. Hos peculiari consilio, ad benignitatem Dei clarius ostendendam vocat ingratos, qui beneficia, quæ à Deo recipiunt, graui compensant ingratitude, & tali, ut illa sibi instrumenta faciant ad offendendum Deum: id enim faciunt inimici Dei, qui eisdem beneficijs à Deo receptis, ipsum impugnant: luce Solis, pluuijs, & bonis temporalibus vtuntur, ad graui peccata commitenda, ut videas quàm sit benignus Pater ille cœlestis, qui, & si sciat, quod eius inimici per ipsamet beneficia, quæ accipiunt, sint eum offensuri, non illa subtrahit: & quamvis agnoscat, quod illius hostes, dilectionis suæ opera compensant nouis offensis, nequaquam ab illis exhibendis, propter illorum malitiã se continet, ut vere videatur, nullomodo posse amplius, illius paterni pectoris benignitas demonstrari. Ipse inquit, *benignus est super ingratos, & malos*. Est benignitas, bonitas non quæcunq; sed illa quæ tantum necessitatè alterius considerat, nullatenus attendens ad eius demerita, ut B. Basiliius annotauit, & supra ex D. Thoma explicauimus: quæ id circo in Deum egregie quadrat, quem pleno ore scripturæ lætæ benignum vocant, quem David orabat, *Vt benigne faceret in bona voluntate sua Sion*, idest, attendendo, quæ illi erant necessaria, auertendo oculos ab illius iniquitatibus, & demeritis, quæ illum à benefaciendo possent continere. Deus enim non attendens ad inimicorum suorum offensas, & demerita grauissima, solum considerans, quæ illis sunt necessaria, liberalissimè illa confert. Talis est Pater cœlestis, cuius exemplo CHRISTVS efficacissimum conficit argu-

Luc. 6.

In reg. bre. resp. 314.

Psal. 50. 20.

mentum. Nihil enim efficacius est ad prouocandos filios, quam parentum suorum exempla. Ita Mathathias ille, filios suos efficacissime credidit se prouocare ad obseruanciam legis, propter exempla parentum suorum, quibus dixit: *Nunc ergo filij emulatores estote legis, & date animas vestras pro testamento Patrum vestrorum, & mementote operum Patrum vestrorum, quae fecerunt in generationibus suis. Abraham non ne in tentatione inuentus est fidelis? Ioseph in tempore angustiae custodiuit mandatum, &c. Dauid in sua misericordia consecutus est sedem regni, &c.* Imo, & Deus ipse, excitans Iudeos, ad ea agenda, quae eos agere oportebat, similiter eis proposuit conspiciendum illum insignem eorum Patrem: *Attendite, inquit, ad Abraham Patrem vestrum: Nec enim meretur nomen filij, qui parentis sui opera imitari dedignatur. Vnde, & ad ipsosmet Iudeos dixit CHRISTVS: Si filij Abraha estis, opera Abraha facite.* Optime ergo CHRISTVS opera benefica Patris coelestis erga suos inimicos proponit, ut nos ad similiter agendum, ex eius imitatione compellat. Haecque consideratio fuit, quae sanctum Ioseph roborauit, & firmavit, ut fratribus suis, à quibus grandes offensas sustinuerat, non solum eas remitteret, sed magnis beneficiis operibus cumlaret: quod Sanctus Iacob, eius Pater exprimere voluit, verbis illis supra inductis, quae nunc alio modo, ad hoc institutum possumus explicare. *Filius, inquit, accrescens Ioseph, filius accrescens.* Non tam voluit exprimere, Ioseph filium esse suum, quā Dei, quem filium vocat accrescentem, id est, qui non est filius solo nomine, sed opere, & fructu, se similem aeterno Patri exhibens. Et in quo? *Exasperauerunt eum, &c. Et sedit in forti arcus eius, & dissoluta sunt vincula brachiorum, & manuum eius, per manus potentis Iacob: inde pastor egressus est lapis Israel.* Verba sunt difficilia, & clarius in Hebræo habentur, ut Oleaster annotauit. *Sedit, inquit, in forti arcus eius, & roborauerunt se brachia eius, de manu potentis Iacob.* Nomine arcus, iram intelligit, à qua sagittae acutae prodire solent contra inimicos. Hic arcus sedit, id est, quieuit in forti, id est propter Deum, quem fortem, & potentem nouerat. Iram enim compescuit Ioseph, ne contra fratres sagittas emitteret, propter Deum precipientem diligere inimicos; sed non solum irā comprescit, ne eis, cum posset malefaceret, sed totis viribus se conuertit ad benefaciendum eis. Et si quæras: Quomodo potuerunt brachia Ioseph moueri ad benefaciendum ijs, qui illa alligaauerant? Respondet: Roborauerunt se brachia eius, de manu potentis Iacob, id est confide-

rando manus, & brachia Dei, quem potentem Iacob vocat. Deus namque ita se habet, quod beneficiarum opera ingentia inimicis confert, & solem suum oriri facit super bonos, & malos, &c. Ex hac consideratione, pastor egressus est lapis Israel, id est egressus est, ut fieret pastor, pascens fratres, & eis opera impendens, quae pastor ouibus impendere solet; & ut fieret lapis Israel, id est sustentaculum, & fundamentum, super quod fratres eius vnirentur, & edificarentur in Aegypto: totius enim illius reipublice aedificium, quae in Aegypto fuit extructa, primus ac fundamentalis lapis fuit Ioseph. Brachia tua debent roborare, ut beneficias inimicis, manus potentis Iacob, id est manus Dei, qui cum valde offensus sit ab inimicis, non solum manus, non mouet contra eos, sed potius mouet, ut eis beneficiat, qui solem suum oriri facit super bonos, & malos; & pluit super iustos, & iniustos, id est omnibus bonis, necessarijs ad vitam agendam, eos cumulat. Dices: Non mirum, quod Deus beneficium ac benignum se erga inimicos exhibeat, qui quantumcumque agant contra illum, nullatenus, vel leuiter ei nocere possunt: at inimicus meus nocet mihi, & damnum mihi reuera infert, quod ad cor usque pertingit. Vtrumque horum expressit Eliu, agens cum Iob: *Si peccaueris, quid nocetis ei? Et si multiplicatae fuerint iniquitates tuae, quid facies contra eum?* Quantumcumque, multiplices peccata, & adhibeas omnes machinas, dolos, & industrias, quibus infirmiora praevalent contra fortiora, sicut vulpes contra leonem, &c. *Homini, qui similis est tui, nocet impietas tua.* Non ergo mirum, quod Deus non commouetur ira, ad quem non accedit malum, nec flagellum appropinquat tabernaculo suo. At inimicus meus nocuit mihi, verè abstulit facultates, honorem, salutem: magna ergo est in hac parte differentia inter nos, & Deum. Respondebo tibi, verum quidem esse, peccatorem quantumcumque multiplicet peccata, non nocere Deo; id tamen non esse ex parte ipsius peccatoris, sed ex parte Dei. Quod comuni exemplo Theologi explicat. Si homo contra Regem agere contenderet, & contra eum sagittam lethalem mitteret, quae, quantum est ex se illum transfigeret: quoniam tamen Rex corpus habebat armatum, nullum ei damnum intulit, certè ille homo, ita offenderet regem, ac si eum interfecisset; nam quantum est ex se, id omne praestitit, quod ex se sufficiens erat ad regem interficiendum. Ita de peccato, & peccatore philosophatur Theologi. Peccatum quantum est ex se, sagitta est lethalis, quae diuinum esse destruit; & qui peccat, hanc sagittam contra Deum mittit,

quantum

1. Mac. 2. 50

Esa. 51. 2.

Ioan. 8. 39.

¶ 240.

Iob. 35. 6.

Psal. 90.

¶ 241.

Iob. 1. 10.

Est. 3. 16.

1. 2. q. 1. 2.
4. ad. 1. & q.
47. 2. 2.

Tren. 3. 13.

Lib. de bon.
patientia.

quantum ex se intendens Deum destruere. Quod egregie Eliphaz Themanites impiū describens dixit: *Cucurrit aduersus eum erecto collo, & pingui cernice armatus est.* Currere erecto collo, indomitam quandam petulantissimamque superbiam indicat, quomodo dictum est, *Ambulauerunt filie Sion extenso collo:* & ut indicat Olympiodorus, videtur loqui metaphora sumpta à vitulo procaei, qui excusso iugo, contra herum suum currit, quem cornibus impetat. Septuaginta legunt: *Cucurrit contra eum iniuria*, idest inferens iniuriam per peccatum, quo Deum impetit. Quoniā tamen Deus armatus in se ipso est, ipsa natura sua diuina, quā nullum malū potest lædere, non eum occidit, aut destruxit. Ita rem egregie explicauit D. Thomas, quē Theologi sequuntur. Quantum igitur ex se est, ita homo, cum peccat agit cōtra Deum, ac si ei reuera noceret: ideoq; ita ipsius Dei iram prouocat, ac si Deus nocumentum recepisset. Qualis tamē esset benignitas regis, qui erga illum, qui contra se sagittam milit, non solum non commoueretur ira, sed illi magna beneficia conferret, daret censum mille aureorum? Maior est Dei benignitas, qui cum vere ita iniuria afficiatur à peccatore, ac si ab illo maximum recepisset nocumentum, non ira statim contra illum succeditur; sed tam beneficium se exhibet, quod facit solem suum oriri super eum, qui eū illuminet luce, sustentet virtute, & roboret influentijs; & dat pluuiam, per quā fructus terrę ad vitam agendā teneat. Quod si his addas, quod verē aliquando iniquitates hominū nocuerunt Deo, quando homines potuerunt illū apprehendere, quādo scilicet homo factus, ab inimicis tot ac tāta perpeffus est, ut verē dicere posset; *Videte, si est dolor similis, sicut dolor meus:* & tamen nec tunc ira contra inimicos commotus fuit, quin potius nunquam maiora beneficia hominibus exhibuit, quā tunc, ut alibi dictum est. Quid potest patiens inquit Cyprianus, quid benignius dici? Talis est ac tanta CHRISTI patientia, quē nīl talis esset, ac tanta existeret, Paulum Ecclesia Dei non haberet. Sed de ijs tractatu sequenti.

S. 5. Qui à Deo mercedem expectant, maiora debent agere, quam Ethnici, & Publicani. Qui nam hi fuerint explicatur.

*Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quā mercedem habebitis? Non ne, & Publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? Non ne, & Ethnici hoc faciunt? Tertiam subdit Dominus rationem; ex eo desumptam, quod qui à Deo mercedē expectāt, aliquid in eius obsequiū agere debent, ut illam consequantur. Si enim, inquit, diligitis eos, qui vos diligunt, &c. Apud Lucā hęc, aliaq; similia supponuntur, ad id quod Matthæus præmisit, ut sitis filij Patris vestri. Ita enim legit: *Si diligitis eos, qui vos diligunt, quā vobis est gratia? Nā & peccatores, diligentes se diligunt: & si benefeceritis ijs, qui vobis benefaciunt, quā vobis est gratia? Si quidē, & peccatores id faciunt. Et si mutuū dederitis ijs, à quibus speratis recipere, quā gratia est vobis? Nā & peccatores peccatorib; senerantur, ut recipiant equalia. Verūtamē diligite inimicos vestros, benefacite & mutuū date, inde nihil sperantes, & erit merces vestra multa, & eritis filij altissimi.* Ex his argumentū CHRISTI clarissimū redditur. Supposuit CHRISTVS, se cū eis loqui, qui præmiū à Deo sperabant; id circo postquam in comuni locutus est, dicens, *Beatos pauperes, beatos mites, &c.* addidit: *Sed dico vobis, qui audistis: Diligite inimicos vestros. Qui audiebāt, erāt eius discipuli, & turba quę cōuenerat, ut audiret eū.* Supponit secūdo, tāquā rē certā, quā non oportuit exprimere, quod omnib; notū est, meritū & præmium inter se habere correspondentiā & proportionē; neq; enim, cui nō operatur, debetur merces, aut præmiū. *Merces*, inquit Apostolus, *imputatur ei, qui operatur:* & nō datur præmiū magnū, pro paruo merito. Supponit tertio, id quod expressē subinfert, non esse magnū diligere amicos, & benefacere benefactiētib; sibi; nam hoc, illi etiā agunt, qui à Deo nullū præmiū sperant, scilicet Publicani, & Ethnici. Aliquid igitur magnū agendū est, ut merces magna reddatur vobis. Quid hoc erit? Repetit, quod in principio proposuerat: *Verūtamē diligite inimicos vestros, benefacite & mutuū date nihil inde sperantes, & erit merces vestra multa, & eritis filij altissimi.* Mercedē magnam intendistis? Opus facite magnum, & illam habebitis ingentem, & supremam, quā nec oculus vidit, nec auris audiuit, &c. Eritis enim filij Altissimi. Publicani erant exactores vectigalium, & Gabellarum, quę Principibus soluebantur à sibi subditis, & subiectis populis. Iudæi se liberos iactabant, quorum illa erat perpetua vox: *Serua mea Abrahæ sumus, nūm seruiumus vnquam?* Gloriabantur propterea valde, quod ad nullū seruitium, aut vectigal extraneo alieni Domino persoluendum tenerentur:*

242.

Luc. 6. 31

Ad Rom. 4

243

Ioan. 8. 31

imo & id lege statutum fuit, si verū est testi-
monium, quod ex Deuteronomio citat Ter-
tullianus: *Nō erit vectigal pendēs ex Israel*, quod
vbi nam habeatur non inuenimus, vt Scho-
liaſtes Tertulliani obſeruat. Poſtquā autem
propter ſua peccata traditi ſunt, & conſti-
tuti ſub Romanorū imperio, coacti ſunt tri-
bura & vectigalia perſoluere: tuncq; adhuc
apud illos res erat dubia, *liceret ne cēſum dari,*
an non; forte quia illud in lege videbant,
quod Tertullianus retulit. Quoniam autem
vt D. Thom. annotat, qui prius id ordinauit
fuit Publius Romanorum Rex, illi qui ab eo
conſtituti ſunt ad huiusmodi tributa exigē-
da, Publicani vocati ſunt. Et in principio
quidem, ad id munus homines etiā ex eque-
ſtri ordine designati ſunt, officiumq; hone-
ſtum fuit habitum, vt Plinius^a & Cicero^b te-
ſtantur; quoniam tamen huiusmodi exactio
omnibus eſt inſenſa, recusantes officium ho-
mines ſtrenui, ad infimos & viles, imo & ad
viliora mancipia eſt deductum. Erantq; hu-
iusmodi homines omnibus inſenſi, tum pro-
pter exactiois opus, tū quia ipſi inſolentes
erant, ſicut eſſe ſolent homines viles, quib;
aliquod negotium regiū demādatur: adeo,
vt & ipſis gentilibus eſſent inuiſi, vt Cicero
ipſe tradit; ſummopere verō Iudæis, non ſo-
lum propter hoc, ſed quia rem illis execran-
dam exercebant, quos vocabant Gabbim,
quaſi Gabellarij, vnde Gabellę nomen pro-
ceſſit, aut Pariſim, id eſt diſſipatores liberta-
tis, de quib; videndus eſt Tiraquellus^a. Ter-
tullianus^b credit, huiusmodi homines fuiſſe
Gentiles, Iudæis enim per legem ex Deute-
ronomio citatam, credebat interdictum, ve-
ctigalia exigere. Ita namq; ille intelligit: *Nō*
erit vectigal pendens, id eſt exigens, *in Israel*. Ca-
terum Hieronymus eius ſententiam reiicit,
quę Euangelicę hitorię repugnat, in qua
Matthęum legimus publicanum, quem Iu-
dęum fuiſſe, certū eſt, ſicut & omnes CHRI-
STI Apoſtolos. Aliqui aſſerūt, Principes pu-
blicanorum Gentiles fuiſſe, alios inferiores
potuiſſe eſſe de Iudæorū gente: vnde & Za-
chęus, qui *Princeps erat publicanorum*, genti-
lis fuit, vt docet Cyprianus^b à CHRISTO
dictus, *ſilius Abrahę*, non natura, ſed imita-
tione fidei: quod & ſimiliter alij ſancti Pa-
tres Chryſoſtomus^c, Ambroſius^d, Beda^e, &
Tertullianus^f. Euthymius^g non tantū pu-
blicos eſſe dictos cenſet, qui vectigalia
exigebant, ſed etiam commerciarios, qui ſci-
licet mercibus viuunt cōmutandis; erantq;
homines maximē infames, qui artes huius-
modi exercebāt tanquā iniuſti, auari, & ſce-
lerati. Vt cumq; tamen ſit, certum eſt publi-
canos homines fuiſſe, apud quos nec veſti-

gium, inquit Euthymius, erat virtutis: homi-
nes, inquit Auguſtinus, qui ſectabantur lu-
cra, & exigebant vectigalia per negotiatio-
nes, fraudes, furta, ſcelera, & periuria; homi-
nes auaros, raptores, quorum ſtudia, inquit
Chryſoſtomus, & exercitatio impudentię
ac crudelitatis plena erāt, quęſtus nota illi-
beralis, turpis quędam mercatura; imo rapi-
na: homines tandē omnib; vitijis adeo impli-
cados, vt ſicut annotat Euthymius, hęc dō-
nomina, publicanus & peccator, ſynonyma
reputarentur: quod illę demonſtrant locu-
tiones, *a Cum publicanis & peccatoribus manda-
cat: & b Publicani, & peccatores precedunt vos in*
regno Dei. Quod & Euthymius ex eo demō-
ſtrat, quia quos Mattheus^c dixit hoc loco
publicanos, Lucas^d eandem hitoriā refe-
rens vocat peccatores. Ethnicus autem, vt
Diuus Auguſtinus^e annotat, idem eſt quod
Gentilis. Ethnos enim Gręcē, gens dicitur
Latine. Vocabantur autem Gentiles aut gē-
tes, qui nulla diuina lege aut fide exculti fue-
rant, quia tales permanebant, inquit Beda,
quales fuerant geniti, de quibus dicit Apo-
ſtolus: *Gentes quę legem non habent*: nullam le-
gem geniti receperunt, *ſe eſtan cęciles*: Hos
Iudæi tanquā perditifſimos habebāt, quos
habebant, quos etiam abſolutē peccatores
vocabant: quomodo & CHRISTVS Do-
minus dixit^f, *ſe tradendum, in manus peccato-*
rum, id eſt Gentilium. Id enim per hęc ver-
ba intellexit, quod clariſſe ipſe prædixe-
rat^g: *Tradent enim gentibus ad illudendum*. Quod
& Paulus clariſſe expreſſit^h: *Nos*, inquit, *na-*
tura Iudæi, & non ex gentibus peccatores: Quos
tam impios Iudæi iudicabant, vt vel ex eo
ſolū ſe polluendos crederent, quod cum
illis loquerentur, aut manducarent, qui di-
cebant. *Re ede à me, ne appropinques mihi quia*
immutus es. Qua de cauſa contra CHRISTVM
murmurabant, quando venit ad domū Za-
chęi, quod ad hominem peccatorem, id eſt Gen-
tilem diuerſiſſet. Quomodo etiam poſtea cū
Petro diſceptarunt, quod introiſſet ad viros
præputium habentes. Tales ergo erant Publi-
cani, & Ethnici, vt rem totam concluſerit
CHRISTVS, dicens: *Si Eccleſiam non audie-
rit, ſit tibi tanquam Ethnicus, & Publicanus*.
Ex his primo CHRISTVS impiam Pha-
riſæorum doctrinam reuincere vult. Deus
certē ab eis, quos ad ſui peculiare obſe-
quium eligit, & vocauit; aliquid amplius
exigere debuit, quam ab ijs, qui cum neſ-
ciunt, quales ſunt Publicani, & Ethnici:
ſimiliter, qui ſe illius ſeruos gloriantur, ali-
quid amplius præſtare tenētur, quam illi,
qui nullam de illo curā egerunt, quales ſunt
publicani & Ethnici: ſed iſti, diligentes ſe,

diligunt,

Ser. 9. de
impedio.Hom. 21. in
Matth.In cap. 5.
Matth.a Matth. 9.
11. & Mar.
3. 16.b Matth. 1.
32.c Matth. 5.
44.d Luc. 6. 33
eod. ſer. 9In cap. 5.
Matth.Ad Rom. 1.
14.a Matth. 26
45. marc.b 4. 41. Luc.
24. 7.c Matth. 21.
19.d Ad Galat.
3. 15.

e ſai. 65. 4.

f Luc. 19.

g Ad 11. 2.

h Matth. 18.

J 245

Lib. de Pu-
dici. cap. 9.

Matth. 22.

In catena in
c. 5. Matth.a Lib. 33.
cap. 4.b Lib. 13.
epiſt. fami.
epiſt. 10.Ad Q. frat.
lib. 2. epiſt. 1.a De nobil.
cap. 14.

b Loc. cit.

Epist. ad Da-
maſce. 146.

a Luc. 19.

b Lib. de o-
pere. & elue-
m.c Homil. de
Zachro.d In cap. 19
Luc.e In cap. 19
Luc.f Li. 4. con-
Marc.
g In cap. 5.
Matth.

J 244.

diligunt, & beneficiētibus sibi, benefaciūt, & quantumcūq; peccatis sint traditi, ad hoc vel ipso pondere naturæ feruntur; à vobis igitur, quos Deus sibi in populū elegit, amplius quid debuit exigere, vosquē ipsi amplius quid exhibere tenemini: hoc autem est diligere inimicos, & benefacere ijs qui oderunt vos. Secūdo ex eadē ratione CHRISTVS inducit ad præcepti obseruantia, proposito præmio. Magnum enim præmium, & merces ingens, nō debetur, nisi aliquid magnū agentī; at diligere amicos & benefacere beneficiētibus, tanquam nihil reputatur: quippe quod ethnici & publicani faciunt: aliquid igitur magnū exhibēdū est, si vultis mercedem magnam consequi: hoc autē erit dilectio inimicorū, cui respondebit illud in signū supremūq; donum, quod eritis filij Altissimi. Obserua autem quod apud Matthæū dicitur: *si diligitis eos qui vos diligunt, quā mercedē habebitis?* apud Lucā legitur: *si diligitis eos qui vos diligunt, quæ vobis gratia?* quæ contraria videntur, nam gratia & merces opponuntur, vt Paulus prosecutus est; ei enim qui operatur, imputatur merces non secundū gratiam sed secundū debitum, & si ex meritis iam non ex gratia. Cæterum intelligendū est, quod quāuis secundum strictā propriamq; significationem, gratia significet, id quod gratis nullis præcedentibus meritis datur, cōmuni tamen locutione idem significare solet, ac retributio vel merces, vt in cōmune prouerbiū abierit, Referte gratiā, pro eo quod est, verbo vel opere recompensare. Ita Petrus: *Hac est gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniustē: vocat gratiā, opus quod apud Deum est mercede ac recōpensatione dignum.* Quo etiā modo CHRISTVS dixit de domino, cui seruus obsequitur: *Nūquid gratiam habet seruo illi, quia fecit quod ei imperauit?* id est, nūquid aliquid ei retribuit, quia fecit quod iusserat? Quomodo cōmuni locutione dicere solemus, quod gratiæ non sunt reddendæ, ei qui fecit, quod facere tenebatur; id est, nō recompensatio aliqua aut retributio est exhibenda: & hac ratione expresso de ea disputat D. Thomas, varias pertractans quæstiones de gratiā seu gratitudine, utrū scilicet homo teneatur pro debitis gratiā referre, & secundū quē ordinē.

§.6. An dilectio amici & resalutatio ad salutantem, sit meritoria, & an potior sit dilectio inimici, quam amici.

diligitis eos, qui vos diligunt quam mercedem habebitis? Non parua difficultatē verba ista habent. In primis enim significare videtur CHRISTVS, nullam mercedem reposita pro amicorū dilectione: Quam inquit, mercedē habebitis? id est nullā. Deinde apertē dicere videtur, magis meritoriā esse dilectionem inimici quam amici, cui propterea maius præmiū propositum exhibet. Hoc autē falsum esse, varijs rationibus D. Thomas demonstrat: nam ille actus præstantior est, qui præstantiū obiectum habet; at præstantius obiectū est amicus, quam inimicus, quia melior est amicus, quam inimicus. Deinde illud est melius, & magis meritoriū, cuius oppositū est peius & magis demeritorium: sed peius est, & magis demeritorium amicos odio habere, quam inimicos; ergo melius & magis meritoriū est, amicos diligere, quam inimicos. Quo eodem argumēto probant Theologi, magis meritoriam esse dilectionem propinquioris & coniunctioris, & eius qui melior est, vt idem D. Thomas demonstrat. Certē si magis meritoriū esset dilectionis opera exhibere inimicis, quā amicis, deberet homo tempore necessitatis se cōuertere ad fauendum, & benefaciēdū inimicis, & extraneis, relictis amicis ac sibi propinquiorebus. Insuper, si ratio debiti tolleret meritū, sequeretur quod esset magis meritoriū, extraneis & inimicis fauere, quā parentibus; nam magis tenemur ad parentes, quā ad extraneos & inimicos. Ad primā tamē dubitationem dicendum est, verissimā esse CHRISTI domini sententiam: loquitur enim de dilectione & beneficentia, qua quis diligit amicū, aut ei benefacit, non propter Deū, sed præcisē quia amicus est, aut benefactor, cuius amoris & beneficentiæ debitum amorem & beneficentiam rependit. Ita D. Chrysostomus^a obseruat, ita & D. Thomas^b CHRISTI sententiā interpretatur. Et verē certā est Theologorū sententia, quā docuit Apostolus^c, sine charitate nullum meritum constare posse, loquēdo de eo merito, quod absolute tali nomine dignum est, quod est meritū vitæ æternæ. Est enim charitas radix & mensura meriti apud Deū: ideo siquidē aliquis apud aliū meretur, quia propter illum operatur, & in tantum apud eū meretur, in quantum pro illo operatur. Charitas autem sola est, quæ facit opera esse propter Deum: vnde vbi illa non est, etiā si sit fides montes transferens, vel misericordia omnes facultates distribuens in cibos pauperum, nullum vitæ æternæ meritum consistit. Illa mensura

246

2. 2. q. 27. art. 7.

2. 2. q. 26. art. 7. & 8.

Hom. 13. in Math. 2. 2. q. 27. art. 7. & 1. 1. Cor. 13.

arundinea, quā Ioannes videbat, quod per
cam metiebatur angelus omnia, quæ erant
in beatitudine, symbolum tenebat charita-
tis: nam secundum illius mensurā erit quan-
titas gloriæ, quā quis in cœlesti illa ciuitate
est habiturus, vt sæpe diximus: vbi magna
charitas, magnū gloriæ meritū, vbi remissa
remissum; vbi nulla nullum. Est itaque dile-
ctio amici, & beneficentia in illū, opus ex
se bonum & debitū, & pertinens ad quan-
dam partem potentialem iustitiæ, vt ex Ma-
crobio dixit, D. Thomas^a, qui etiam expro-
fesso de hac re disputat^b, agens de gratia seu
gratitudine; & sicut inique ageret homo, nō
diligens diligentem se, ita benefacit diligen-
do diligentem se, &c. Sed hæc dilectio cate-
nus erit meritoria, in quantū propter Deū
fit. Idcirco benè dicit CHRISTVS, publi-
canos diligentes eos qui se diligunt, nullam
mereri mercedem, quia id faciunt nō pro-
pter Deum; sed vt amorem alterius sua dile-
ctione persoluant. Similiter, qui dant mu-
tuum, aut benefaciunt amico, non propter
Deum, sed quia sperant inde comodū suū,
aut quia satisfaciunt beneficijs receptis; nō
meretur præmiū apud Deū. Hocq; est quod
CHRISTVS dixit: *Date mutuum, nihil inde spe-
rantes*: si enim ex eo das, quia inde ab eo, cui
das aliquid speras, & nullomodo propter
Deum das, nihil apud Deum promeruisti.
Recole, quæ superius à nobis ad hoc institu-
tū dicta sunt, & cura id agere, q; Apostolus
hortatus est, *sive comedatis, sive bibatis, sive ali-
quid aliud faciatis, omnia in gloriā Dei facite*: hac
enim tantū ratione, hæc poterunt esse me-
ritoria. Quamuis negandum non sit, Deum
pro operib⁹ bonis moralibus, quæ sine cha-
ritate sunt, præmia aliqua temporalia repē-
dere, vt sæpe dictū est: quia tamen hæc, qua-
si nihil sunt in conspectu eius, absolutè di-
cit, quod nullam meretur mercedē, &c. At-
tende autem Theologiam insignem, quam
cœlestis magister his verbis tradit, absolutè
docens, cum qui diligit amicum, si inimicū
odio habeat, nullum pro amici dilectione
præmium promereri: qui enim talis est, non
diliget amicum ex charitate, sine qua nullū
constat meritum: si enim charitatem habe-
ret, & amicum diligeret propter rationem
& impulsū charitatis, id omne diligeret,
in quo talis ratio reperiretur. Hæc autem
non solum reperitur in amico, sed etiam in
inimico; quoniam ambo sunt eiusdem natu-
ræ, creati à Deo, ad beatitudinem, & utrūq;
Deus diligere iubet. Si ergo amicū quis di-
ligeret hac de causa, etiā inimicū diligeret,
in quo eadem illa existit: verè tamen nō di-
ligit amicum propter rationē charitatis, sed

propter amorem peculiarem, quē in eo sibi
impensum videt, quem in inimico non vi-
det. Hæc omnia indicauit Chrysostomus. Se-
cundam autem difficultatem egregiè expen-
dit D. Thomas, dicens, duobus modis posse
cōparari inter se actus dilectionis amici &
inimici, vno modo ex parte obiecti, quod
diligitur, alio modo ex parte rationis pro-
pter quam diligitur. Primo modo, dilectio
amici præminet dilectioni inimici, quia
amicus & melior est, & magis cōiunctus; vn-
de est materia magis cōueniens dilectioni,
& propter hoc actus dilectionis, super hāc
materiam transiens, melior est: vnde & eius
oppositū est deterius: peius enim est odire
amicū, quam inimicū: secundo autē modo,
dilectio inimici præminet propter duo:
primo quia purior est, nam præcisè & purè
inimicus diligitur propter solū Deum, ami-
cus, autē etiam ob amicitiam. Secūdo, quia
est fortior, quia ad remotiora se extendit,
scilicet ad inimicū; sicut virtus ignis, tanto
ostenditur esse fortior, quāto ad remotiora
diffundit suum calorem. Tanto ergo osten-
ditur dilectio Dei esse fortior, quanto pro-
pter ipsum difficiliora implemus, sicut vir-
tus ignis, tanto fortior apparet, quanto cō-
burere potest minus combustibile: sed sicut
idē ignis in propinquiora fortius agit, quā
in remotiora: ita charitas feruentius diligit
coniunctos, quam remotos, &c. Ita D. Tho-
mas: cuius doctrina exēplo duorum ignium
explicari potest. Sit ex hac parte flāma ignis,
ardens sine impedimento, in materia tali-
da, sibi conuenienti, vt in aëre, vel ligno ari-
do, aut palea: sit ex illa alius ignis in materia
ex se frigida, & ad incensionem inepta, vt
in are, vel ferro ignito: si quæras quidnā ho-
rum ignium perfectior sit, respondebo, ab-
solute loquendo, priorem illum esse perfe-
ctiorem, si absolute naturam ignis conside-
remus, quoniam est quasi in propria mate-
ria, & magis secundum modum suę natura
conuenientem, ideoq; non deficit, nec ma-
teriam deserit, dum illa manet. Si autē con-
sideretur potentia, fortitudo, & actiuitas,
iste posterior perfectior est, quoniam cum
propter densitatē materiæ plurimas habeat
partes caloris, maiori efficacitate & actiui-
tate operatur. Itaq; vt philosophi dicūt, ille
superat perfectione multitudinis, qui mul-
tus ignis, magis quam ille dicitur. Ita se ha-
bent dilectio amici & inimici: ille enim ab-
solute perfectior est, quia ad obiectum per-
fectius, & cōformius naturæ dilectionis, eu-
ius obiectum est bonum: ista vero excedit,
quia multa est, multo enim maior dilectio
requiritur ad inimicum diligendum. Hæcq;

Hom. 13. in
Math.1. 1. q. 27.
art. 7. cit.

248.

Ser. fer 4.
hebdō. pæn
Ioan. 1. 5. 13.

Rom. 5. 8

Inc. 5. Epil.
ad Rō. lect.

3.
In c. 5. Epil.
ad Rom.

ratio est, quare dilectio inimici vocatur maior, ut merito D. Bernardus, expēdens illud Ioannis: *Maiorem charitatē nemo habet, quam ut animam suā ponat quis pro amicis suis*: Maiorem, inquit, tu domine habuisti, qui pro inimicis animam posuisti. Quod & Paulus prius dixisse visus est: *Commendat Deus charitatem in nobis, quoniam cum inimici essemus, Christus secundū tempus pro nobis mortuus est*. Bene dicit, *Cōmendat*, quo verbo, inquit D. Thomas, immēsitatem quādā diuinæ charitatis assignat. Tūc, inquit Anselmus, charitas commendatione digna est, quando indebitē aliquid reddit: qui enim amico rependit amicitiam, quam debet, non dignū esse mercede, dixit CHRISTVS. Nihil autē magis indebitum, quam ali-

quem mori pro ipsis suis inimicis: hoc immensam charitatis magnitudinem aut multitudinē designat. Et ex his intelligitur, quare sepe amor inimici dicatur melior & perfectior; id enim dicitur, quia maior est charitas; quomodo numus aureus tāto dicitur melior & perfectior, quanto maior est. Hactenā de causa dilectio inimicorū dicitur pertinere ad perfectos, ut ex B. Augustino expēdit, D. Thomas, & docuit S. Gregorius, de quibus supra diximus. Imō & CHRISTVS dominus petens dilectionem inimicorum, petit ut simus perfecti, sicut pater cœlestis perfectus est: quia ut ait Augustinus, hanc dilectionem non perficit, nisi qui perfectus est: de quo statim dicemus.

In Enchiridion. c. 7, & 74.
2. 2. q. 27.
art. 7. cit.
9. Moral.
9.
Ser. 9. d. tempore.

SEXTA PARS, DE MODO FACILI ET IUSTO DILIGENDI INIMICOS.

§. 1. Cur Deus dicatur perfectus ex sola misericordia, qua apte omnibus operibus illius præfertur, cui similes nos exhibere debemus, non in essendo, sed in agendo.

249.

ESTOTE ergo perfecti, sicut pater vester cœlestis perfectus est. Iam ad ultimum, quod circa præceptum dilectionis inimici se offerebat, peruenit CHRISTVS, remque totam concludens hortatur, ut simus perfecti, sicut perfectus est pater noster cœlestis, de quo dixit, quod erga inimicos se exhibet beneficium, solem & pluiam & alia beneficia eis conferentem. Quibus verbis, nō solum ultimam illamque grauissimam rationem tradere vult, qua nos ad propositi præcepti obseruationem inducat, sed modū præcipue exprimit, quem in dilectione inimicorum tenere debemus. Antequam tamen sententiam istam expendamus, obseruandum est, quod Mattheus dixit: *Estote ergo vos perfecti, sicut pater vester cœlestis perfectus est*, Lucā ita dixisse: *Estote ergo misericordes, sicut pater vester misericors est*. Ideoq; quod vnus dixit, patrem cœlestem esse misericordem, alter dixit esse perfectum. Quæ loquēdi forma, nullam inducit cōtradictionem: imō potius reconditum ex Sacra Theologia continet mysterium: idē enim est in Deo, esse misericor-

dem, & esse perfectum, eo modo nunc loquitur CHRISTVS dominus, qui non sermo nem facit de perfectione, quæ cōuenit Deo secundum se, & in ordine ad se ipsum, & ad intra, ut dicūt Theologi, sed de illa, quæ cōuenit in ordine ad creaturas, erga quas perfectum se exhibet, benignē & misericorditer disponens omnia, quæ operatur circa eas, cui nihil deest, quod necessarium sit ad creaturarum bonum & profectum. Huiusmodi autem perfectio (ut elegantissimē S. Augustinus annotauit, expendens illud Psalmi, *Deus meus misericordia mea*) egregiē exprimitur per misericordiam, non autē per alia attributa, nostro modo intelligendi considerata; secundum quem, non est idē, Deum esse Sapiētem, & esse perfectum, nec Deum esse iustum, & perfectum; nec Deum esse bonum, & perfectum; est autem idē, esse misericordem, & perfectum. Per sapientiam namq; etiam infinitam, iuxta nostrum modum intelligendi, non dicitur Deus perfectus in ordine ad creaturas, quia per sapientiam solum concipimus peculiarem perfectionem, tollentem solam ignorantiam. Per bonitatem similiter, etiam infinitam, iuxta

1. Psal. 68
Psal. 58. 18

captum noſtrum conceptam, non dicitur vndiq; perfectus in ordine ad eaſdem creaturas, per quā ſolum intelligitur liber ab omni malitia, & quod ſolum poteſt tollere malitiam. Per potentiam itidē aut fortitudinē etiam infinitam, eodē modo intellectam, intelligitur carens omni infirmitate & debilitate, & per quam non poteſt niſi debilitatē tollere, ideoq; nec per illam ſimpliciter intelligitur perfectus. At per infinitam miſericordiā, intelligitur omnibus modis perfectus, in ordine ad creaturas, quia miſericordia eſt, quę miſeriam tollit, & infinita miſericordia, quę infinitas & quaſcunq; miſerias poteſt tollere. Qui autē omnes miſerias tollere poteſt, nullā in ſe debet habere, ideoq; debet omnibus, omniū generum bonis abū dare, & intelligitur vndiq; perfectus, qui in ſe nullam habet imperfectionem, aut miſeriā, vt à creaturis poſſit omnes miſerias tollere, ignorantiz, & malitiz, & debilitatis. Itaq; qui infinitam habet miſericordiā, ex hoc ſolum intelligitur habere infinita & totius generis bona, quibus infinitas & totius generis miſerias poſſit tollere. Hoc autem eſt eſſe omnino & vndiquē perfectū. Hinc illa Sapientis excellentiſſima ſententia: *Miſereris omnium, quia omnia pater.* Nō poſſet omnium miſerias ſublenare, & omnium miſereri, niſi omnia preſtare poſſet, non ſapientia, niſi eſſet Sapiens; nō bonitatē, niſi eſſet bonus; nō fortitudinem, ſi ipſe eſſet debilis & infirmus. Eſſe ergo miſericordē prouēnit ex hoc, quod omnia poteſt: hoc autē eſt eſſe perfectum. Hinc ratio illius vocis, qua clamauit Moyſes, quando vidit omne bonum Dei. Petierat ille: *Oſtendē mihi gloriā tuam,* & reſpondit Dominus: *Oſtendā omne bonum tibi.* Quando id Deus fecit, clamauit Moyſes: *domine, Deus, miſericors, clement, pater, & multa miſerationis.* Oſtendit illi Deus ſuam perfectionē, quę in hoc eſt poſita, quod omne bonum habet, & Moyſes videns eā, omnia bona complectentē, volens illam exprimere, miſericordiā ſolummodo recenset: & merito quidē, nā miſericordia infinita eſt, quę omnes miſerias tollit: ad omnes autem miſerias auferendas, omne bonum requiritur; ideo idem eſt dicere, Omne bonū, aut perfectū, quod infinite miſericors: & idem eſt dicere: *Eſtote perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt, quod, eſtote miſericordes, ſicut pater cœleſtis miſericors eſt.* Ex his intelligitur, cur in Scriptura ſacra miſericordia efferatur, *ſuper omnia eius opera*, cur itidem Deus peculiariter dicatur, *Diues in miſericordia*, quamuis diues ſit ſapientia, cui omnia nota ſunt, antequam fiant; & potentia,

qui poteſt quicquid vult; & bonitate, qui nulla malitia poteſt inquinari, &c. Cur perpetuo miſericordiam ſuam, ad ſui laudē ille proferat, cur itidē dicatur: *Secundum magnitudinem ipſius, ſic & miſericordia illius cum ipſo eſt:* quamuis etiam ſecundū magnitudinē ſuam ſit eius potentia, Sapientia, iuſtitia, bonitas, &c. & alia huiuſmodi. CHRISTVS ergo loquitur de perfectione Dei, non quam tenet in ordine ad ſe, aut ad intra, ſed quam tenet in ordine ad homines, erga quos omnes ſe exhibet benignus, beneficus, & miſericors, erga bonos & malos, erga amicos & inimicos, vt ex hac parte ei ſimiles nos cōtendamus exhibere. Sed vt ad CHRISTI doctrinam expendendam accedamus, explicandū eſt primo, quam ſimilitudinē ad Deum à nobis exigat. Mirum eſt enim, quod hortetur, vt ſimiles eſſe Deo contendamus: qui nouimus eū, qui dixit: *ſimilis ero aliſſimo*, ſede ſua deiectum, & in profundū laci deiniſſum: & illum qui concupiuit eſſe, *Sicut Deus, ſciens bonum & malum*, ſibi omnibusq; filiis ſuis miſeram mortē & triſte exitiū induxiſſe. Ceterum apta eſt CHRISTI doctrina, quam explicant Athanaſius^a, Ambroſius^b, Auguſtinus^c, Remigius^d, Beda^e, ceteriq; ſancti Patres, obſeruantes duplicem eſſe ſimilitudinē, vnā per equalitatem, aliam per imitationē: aut vt alij dicunt, vnā in eſſendo, alia in operando. Non debemus cōtendere eſſe Deo ſimiles per equalitatē, aut in eſſendo, hæc enim ſimilitudo ſolī filio eī IESV CHRISTO conuenit, qui dicitur *Imago Dei & ſubſtantia eius*. Hanc ſimilitudinē appetijt diabolus, non abſolutam ſed proportionalem vt Theologi ex D. Thomā^a declarant. Nequē enim ille cōcupiuit habere eſſe, Deo abſolute & omnino ſimile, quod nouerat omnino impoſſibile, ſed per quandā proportionem, eo modo, quo dominus parua villæ dicitur habere equalē potentiam, cum domino magnæ ciuitatis, non equalitate opum aut ditioris, ſed equalitate proportionali; quia ſicut hic abſolutus eſt dominus magnæ ciuitatis, non recognoſcens ſuperiorem, ita ille dominus eſt abſolutus parua villæ. Hic fuit diaboli conatus, appetere ſimilitudinē Dei ſecundum eſſe, non abſolutū, ſed proportionale. Sicut enim Deus omnia quæ habet, ita à ſemetipſo habet, vt nullatenus ſuperiorem agnoſcat, cui illa accepta ferat, ita diabolus, ſic ſibi complacuit in donis, quibus ſe ornatū vidit, ac ſi illa à ſemetipſo habuiſſet, nec pro illis teneretur alteri gratias referre. Hinc iuſta exprobratione ad eū dictum eſt: *Dediſti cor tuum, ſicut cor Dei:* & iterum, *eleuati ſunt cor tuum in altitudine tua.*

Eccle. 3. 23.

Eccle. 14. 14.

Gen. 3. 3.

Ser. 4. cō. Arria.

Lib. de incarnatione. Dom. ſacra c. 10.

Ser. 59. de temp.

In catena D. Tho. in c. 9. Matth.

In cap. 1. Matth.

2. Cor. 4. 4. & Col. 1. 15.

Ad hebræ. 1. 3.

1. p. 463.

art. 3.

251.

Ezech. 18.

Ezech. 32.

10.

Hocq;

Dan. 4. 37.

2. Machab. 9. 12.

Ser. 10. de
ver. Domi.
Math. 11.
29.Ser. 59. de
tempore.
In cate. D.
Thomæ in
1. 5. Math.
10. 5.

Hocq; virus conatus fuit trāsfundere in parentes nostros, quos induxit, vt appetērent esse sicut Deus, non secundum æqualitatem absolutā, sed proportionalē, vt sicut Deus nullo indiget præceptore, ac gubernatore, ita illi essent, non pendentes à Deo, scientes à se ipsis bonum & malum. Huiusmodi similitudinem appetere, non solū nō est bonū, sed est supremum facinus, & peccatū superbiæ, quod maximē irā Dei prouocat. Quod quia Nabuchodonosor tenuit, sui regni gloriam iactans, in quo tanquā Deus se regnare credebatur, ab alio non depēdens, qui propterea gloriabatur dicēs: *Nonne hæc est ciuitas magna, quam ego adificauī in domū regni & in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei?* Quib' verbis, ita Deus se offensus exhibuit, quod cū sermo adhuc esset in ore regis, vox de cælo ruit: *Tibi dicitur Nabuchodonosor Rex: Regnū tuum transibit à te, & ab hominibus eijcient te, & cū bestiis & feris erit habitatio tua: in qua miseriā iacuit, quo adusq; oculos in cælum leuauit, & altissimo benedixit, & cognouit, quod potestas eius potestas sempiterna, & quod omnes habitatores terra apud Deum, in nihilum reputati sunt, qui gradientes in superbia, potest humiliare.* Id quod similiter accidit illo impio Regi Antiocho, qui similitudinem istius æqualitatis ad Deum contēdebat: propterea percussus à Deo, tam graui vulnere fuit, vt coactus fuerit clamare, iustū est, subditū esse Deo, & mortalem nō paria Deo sentire. Non ergo contendere debemus nos similes exhibere Deo in essendo, quin poti', tenemur nostram profitentes humilitatem, nos omnino dissimiles confiteri, quoniam ipse à nullo dependet, nos autem omnimodam ab illo tenemus dependentiam. Similitudinem tamen in operādo debemus procurare, contendentes similia, atq; ille operari. Nequē hanc debemus ambire, ea ex parte, qua ille operatur secundū potentiā. Hæc enim, quæ infinita est, imitari nō possumus, sed ex ea, qua illas virtutū operationes exquirur, quas nobis exercendas proposuit. Ita B. Augustinus^a expendit, recte CHRISTVM, cū dixit^b: *Discite à me*, subiecisse, quænam à nobis erant addiscenda & imitanda. *Discite* inquit, à me, non mundū fabricare, non cuncta inuisibilia & visibilia creare, nō in ipso mūdo mirabilia facere, nō mortuos suscitare, sed *quoniam mitis sum & humilis corde*. Nequē in his (inquiunt Augustinus^a & Remigius^b) debemus velle similes nos Deo exhibere secundū æqualitatem, id enim proprium est CHRISTO, qui æqualem habēs cum patre potētiā, dicere potuit: *Omnia quæ videris filius patrem facientē, hæc & filius similiter facit*. Expende aduerbiū, similiter, per eandē

scilicet potentiam, sapientiam, bonitatē: sed similes secundū imitationē, quomodo hortamur discipulum, vt se magistro suo similē exhibeat, eius opera imitans. Nota est enim Aristotelis propositio, quod aliud est esse perfectū, vt Deum, aliud perfectū vt hominem: sicut aliud est, aliquem esse perfectum tanquam magistrum, & aliud esse perfectū tanquam discipulum. Qui enim magister est artis, verbi gratia scribendi, perfectissimos debet characteres efformare, vt perfect' magister dicatur; cuius discipulus perfectus dicetur, quando, quamuis nō cum equali perfectione characteres efformet, characteres tamen à magistro efformatos scribēdo imitatur. Hoc ergo CHRISTVS à nobis exposcit, de quo statim latius.

§. 2. Modus, quo debemus contendere esse perfectos, est imitari Deum in misericordia & patientia erga inimicos, ratione cuius ille perfectus dicitur.

ESTOTE ergo vos perfecti, sicut pater vester cælestis perfectus est. Vt quæ CHRISTVS his verbis dicere voluit intelligamus, explicandum est dubium, quod circa verba ista se offert. Certum est CHRISTVM loqui de peculiari opere, de dilectione scilicet inimici, & beneficentia erga illū. Quod expressius verba Lucæ indicāt: *Estote misericordes, &c.* Cur ergo Deum, ex hoc solo opere perfectum describit, & nos, vt simus perfecti, tantū proponit, quod in hoc opere Deum imitemur, quos hoc opus, cū vnum sit & particulare, nō potest perfectos facere: na ad perfectionem, omnium aliarum virtutū actus requiruntur. Hoc tamen dubium ex prædictis manifestum relinquitur. Dicendū est enim primo, ex inimicorū dilectione & beneficentia, dici aliquē perfectum, quoniam illa in summo perfectionis est: enimvero plenitudo, aut perfectio legis est dilectio: plenitudo autem & perfectio dilectionis in eo ostenditur quod ad inimicos vsquē pertingit, neq; enim amplius procedere & pertingere potest. Dicendū est secundo, Deum benignitatē & misericordiā, qua erga inimicos suos beneficium se exhibet, tanti facere, vt eam suis cæteris operib' antepondere videatur, tanquam supremā & excellentiorem, ratione cuius laudari & perfectus haberi vult, vt paulò ante dictum est.

J 252.

Lucæ. 6. 36.

Ad Rom. 12. 10.

de bo-
patien.ad Iu-
anum.4. cont.
Epist.
1. 8.

255.

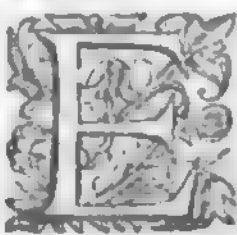
1002.

Ex quibus B. Cyprianus rationem efficacis-
simam construit, ad suadendam patientiam er-
ga inimicos. Edidit ille peculiarem librum de
bono patientia, egregium sane, imitatus Ter-
tullianum, quem magistrum vocare solebat,
opus adeo excellens, ut ipsemet inter omnes
libros, quos scripsit, commendandum iudica-
rit: Libellum, inquit, de bono patientia, qua
tum valuit nostra mediocritas, permittente
domino & inspirante, conscripsimus: huius
meminit D. Augustinus, cuius doctrina uti-
tur, illum allegans. Quantum autem bonum sit
patientia, qua iniurias ferimus, & beneficos
nos erga inferentes exhibemus, explicare,
contendens Cyprianus: id inquit, in primis
supponendum est, tam magnum bonum, neces-
sariumque esse patientiam, ut & illa necessaria
sit ad audiendum, quae de illa vobis dicturus
sum. Sed ipsius excellentiam ratio illa comen-
dat, quod est nobis, cum Deo virtus ista com-
munis. Inde patientia incipit, inde claritas
eius, & dignitas caput sumit. Diligenda siqui-
dem res est homini, quae Deo chara est, bo-
num quod amat, quodque maiestas divina com-
mendat. Atque ut plenius intelligere possi-
mus, quia patientia res Dei est, & qui patiens
est, Dei imitator est, posuit in Evangelio, &
dixit: Audistis, quia dictum est, diliges pro-
ximum tuum, &c. Ego autem dico, diligite ini-
micos, & benefacite, &c. & rem concludit:
Estote ergo perfecti, sicut pater vester per-
fectus est. Quae gloria est similem Deo fieri
quanta felicitas habere in virtutibus, quod
divinis laudibus possit equari? Ita ille: cuius
haec ultima verba expedita sunt: verum enim
Deus ita commendatam vult huiusmodi vir-
tutem, ut exhibens seipsum patientem, & be-
nificum erga inimicos, hoc ipso se ipsum per-
fectum exhibere videatur, quo nomine nos
ad summam laudem & perfectionem similem extol-
lere volens, hortatur dicens: Estote ergo vos per-
fecti. Hanc doctrinam toto opere prosequitur
Cyprianus, demonstrans, hoc opus esse, quod
praecipue nos Deo similes reddit. Quod &
ostendere conatus fuit Seneca, in illo opere
de clementia, illeque qui apte cecinit: Cum vin-
dicamur in omni. Munere sola Deos aequat
clementia nobis. Hanc ergo rationem CHRIS-
TUS construit, qua Pharisaorum dogma re-
fellit, quia & probat, summe nos decere, tan-
quam rem honorificam, regalem, perfectam,
& divinam, inimicos diligere, & beneficiis
eos prosequi: certum est enim, Deum in sum-
mo esse excellentiae, bonitatis, & perfectio-
nis; ideoque quod magis illi fuerit simile, esse
excellentius, melius, & perfectius. Illa siqui-
dem natura excellentior est, quae naturae divi-
nae est similior: illa itidem operatio est me-

lior, quae magis divinae operationi assimila-
tur: ex qua ratione Aristoteles demonstrat,
intelligentias motrices caelorum, nunquam
cessare ab actu: quoniam enim perfectiores
sunt, magis similes Deo se exhibent in ope-
rando, ideoque semper sunt in actu, sicuti
Deus. Illa tandem perfectior erit operatio,
quae perfectiori divinae operationi similior
erit. Perfectior autem inter divinas operatio-
nes in ordine ad creaturas, est eius patien-
tia, misericordia, & benignitas, qua inimi-
cis suis parcit, offensas remittit, suae bonita-
tis dona confert, qua omnipotentiam suam
manifestat, & maiestatis suae magnitudinem
declarat, in qua praecipue ipsam suam perfe-
ctionem (modo supra exposito) constitutam
indicat. Illa ergo operatio erit perfectior, &
hominem perfectiorem faciet, quae huic simi-
lis erit. Bene igitur CHRISTUS rem totam, sub
illa conclusionis nota, Ergo, claudit: Estote ergo
vos perfecti, sicut pater vester caelestis perfectus est:
quasi dicens: Haec ratio rem totam concludit,
nam in primis impium Pharisaorum dogma
evidenter refellit: deinde & aperte ostendit
vobis, decentissimam esse patientiam, dilectio-
nem, & beneficentiam erga inimicos, tanquam
rem excellentem, & quasi supremam, in qua,
qui Deum imitatur perfectus dici potest. Hinc
B. Chrysostomus invehitur in illos, qui di-
cunt: Non remitto, ne homines me vilipen-
dant, & irrideant, contra quos postquam mul-
ta dixit, rem totam brevissimis verbis con-
cludit. Quod Deo, inquit, parem facit, non
vileisci, & remittere, hoc risum tu existimas?

Lib. 12. m.
cap. c. 9.Hom. 30. ad
populum.

*§. 3. Similis divina debet esse per-
fectio nostra, non equalis; pro-
pterea multas patitur imperfe-
ctiones, nec contra eam est, con-
turbari ad subitum inimici con-
spectum.*

ESTOTE ergo vos perfecti, sicut pa-
ter vester caelestis perfectus est.
Non solum his verbis egre-
giam, quam explicavimus ra-
tionem, inducentem ad pro-
positi praecipi observationem,
exposuit CHRISTUS; sed & addidit, quo
illud adimplere debemus, elegantissime ex-
plicat. In primis in eo quod dilectionem aut
perfectionem petit, ad similitudinem patris
caelestis, indicat se non exigere actus a qua-
lis perfectionis, cum actibus patris caelestis,

§ 254.

sed

Habeatur.
tom. 2.

sed qui imitentur perfectionē illorū. Edidit S. Hieronymus tres illos eruditissimos libros, aut dialogos contra Pelagianos, quorū hic inter alios vnus erat error, posse hominē in hac vita ad tantam perfectionē venire, vt nullā imperfectionem habeat: idq; probabant multis Scripturæ sacre testimonijs, præsertim autē ex his CHRISTI verbis. Nec enim ille nobis præciperet, vt essemus perfecti sicut pater cœlestis perfectus est, nisi hanc perfectionē tenere possemus. Pater autē cœlestis ita perfectus est, vt nulla imperfectione polluat, nec defectum admittat. Hanc tamen doctrinam, tanquā erroneam Hieronymus ex sanctis Scripturis reprobat, in quibus manifestē dicitur, neminē in hac vita tam perfectum esse, qui non aliqua imperfectione maculetur. Nec enim sic dixit

1. Ioan. 1. 8. Ioannes: si dixerimus, quia peccatū non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Quā

Lib. de nat. & grat. cōt. Pelag. c. 36. candē veritatem, ex eodem loco, alijsq; sæpe similiter demonstrauit B. Augustinus, semper excipiens CHRISTVM dominū & beatā Virginē, de qua cum de peccatis agitur nullam voluit haberi mentionem. Ad huius tamē expositionem obseruat B. Hieronymus, duas in scripturis sanctis esse perfectiones, duasq; iustitias: primā incomparabilē, & omnibus modis perfectā, quæ Deo cōpetit: aliā quæ nostræ conuenit fragilitati. Illa nullam admittit imperfectionem, hæc autem multas, variasq; secum patitur, quæ comparata ad illam, potius imperfectio & iniustitia dici potest, iuxta illud: nō iustificabitur in cōspectu tuo omnis viuens. Ex his infert Hieronymus, verē dari viros perfectos in mundo: si enim non dari possent, non dixisset dominus ad

Gen. 17. 1. Abraham: Ambula corā me, & eslo perfectus: ne

Deut. 18. 13. quē dixisset ad suos: Perfecti estote in cōspectu domini Dei vestri. Hos tamē viros perfectos, certum est varias imperfectiones habuisse: ipse enim Noe, qui perfectus dicitur in generationibus suis: inebriatus iacuit. Abraham, cui dictum est, eslo perfectus reprehenditur, quādo Deo promittētī filiū, risit in corde suo, dicens: putas ne cētenario nascetur filius? Zacharias, de quo & vxore ei⁹ præmittitur, quod,

Gen. 6. 9. erant ambo iusti ante Deum, incedentes in omnibus iustificationibus domini sine querella, incredulus reperitur, & propterea mutus effectus fuit, &c. Quamuis enim perfecti essent, sed erāt perfecti, vt homines, quorū perfectio imperfecta est, inquit Hieronymus, & imperfectiones admittens. Imō tāto quis perfectior est inter perfectos, quanto maiores suas reputat imperfectiones, & se imperfectiorem iudicat. Ex quo explicat illa verba difficilia Pauli, qui supponens primō, se ea quæ dixit,

dixisse, nō quasi se ipsum perfectū exhibere, volentem: Non inquit, quod iam acceperim, aut

Ad Phil. 12. perfectus sim, persequor autem si quomodo cōprehendā. &c. statim subinfert: Ego fratres me non arbitror comprehēdisse: vñ autem, quæ retro sunt obliuiscens, ad ea quæ sunt priora extendens me ipsum, ad destinatum persequor, &c. Quicumq; ergo perfecti sumus, hoc sentiamus. O Apostole Paulle (inquit Hieronymus) ignosce mihi, quasi hominulo, mea vitia contenti, si audacter interrogem. Dicis te nō dū accepisse, & nō dum cōprehendisse, & nondū esse perfectū, & preteritorū semper obliuisci, & ad priora te extendi, si quomodo posses occurrere in resurrectione mortuorū, & consequi brauium supernæ vocationis: quomodo ergo infers: Quotquot ergo perfecti sumus, hoc sapiamus? Quid ergo sapere debemus, qui perfecti sumus? Imperfectos nos esse, confiteri, & nondum comprehēdisse, necdū accepisse, nec dum ad eā perfectionē venisse, quæ omni imperfectione sit libera. Perfectū ergo se Paulus proficitur, & adhuc se imperfectum vocat, quoniā cūctorū in carne iustorum imperfecta perfectio est, inquit Hieronymus, & ille perfectus est, qui Sapienti humilitate agnoscit se imperfectum, & quod nondum supremam perfectionem attingit, ad quā debet se ipsum extendere, &c. Ex hac doctrina explicat S. Basilius, illā Davidis petitionem: Iudica me domine secundū iustitiam meā, & secundū innocentiam meā super me. Videbitur hic sermo, inquit Basilius, aliquid forte iactabundū, & gloriosum, & simile aliquid orationi Pharisei sese extollentis, habere. Candidē tamē perspicienti rē, Propheta noster ab hoc vitioso affectu procul omnino esse iudicabitur. Augustinus non hæc verba iactantis, sed humiliter cōfidentis intelligit, qui enim petit: Iudica me secundū iustitiam meā, & secundū innocentiam meam, addidit, super me, exprimere volens, iustitiam & innocentiam, quā habebat, secundū quam iudicari volebat, non esse à se, sed à Deo. Basilius tamen, rē explicaturus annotauit, multas iustitias in Scriptura dici, multasquē in eā perfectiones indicari. Est enim & angelorū iustitia, quæ humanam superat, est & diuina iustitia aut perfectio, quæ omnem excedit intellectū. Me ergo iudica domine, inquit David, secundū iustitiam meā, hoc est hominibus tantum conuenientē, & possibilem ijs, qui in carne viuunt: hæc enim adiunctā habet simplicitatē, & innocentiam, quā statim David confitetur addens: Et secundū innocentiam meam super me, vt sic maxime constet, eius affectum longissime à Pharisei arrogantia distare. Innocentiam enim suam nominat,

In Psal. 7
Psal. 7. 9.

In Psal. 7

256

per-

perinde ac simplicitatem, ignorantiam in-
 experientiamque; eorum, quæ utilia sunt cog-
 nitu, quomodo sumitur Hispana phraſi in-
 nocentia hoc modo, pro ignorantia, & dice-
 re ſolemus de aliquo, quem ignorantē volu-
 mus ſignificare, eſſe magnum innocentem,
 quomodo & in prouerbijs dicitur: *innocens*
credit omni verbo. Quasi dicat Dauid: iuſtitia
 mea admittit multas ignorantias, & defe-
 ctus, & innocentias: ideoque nō à me illa eſt
 expoſcenda iuſtitia, quæ nullum ex aliqua
 parte defectū habeat, nec illa perfectio, quæ
 omni penitus imperfectione careat, ſed quæ
 humanam decet cōditionem & fragilitatē.
 Ita Baſilius. Hæc humana conditio eſt, quæ
 ſuis affectibus varios excitat motus, contra-
 rios legi Dei: *qui nos caprimos ducunt in legē pec-*
cati & mortis. Hæcquē, ſuo pondere & con-
 tinuis neceſſitatib⁹, impedit à iugi cœleſtiū
 contemplatione, & cogit ad terrena & tem-
 poralia animum cōuertere, & corruptibili-
 bus inherere. Quod & idē Hieronymus ad
 eodē Pelagianos reuincendos annotauit.
 Putas ne, inquit, Apoſtolū Paulum, eo tēpo-
 re quo ſcribebat: *lucernam, ſeu penulam quā re-*
liqui Troade apud Carpiū, veniens aſſer, & maxime
membranas, de cœleſtib⁹ cogitare myſterijs,
 & nō de ijs, quæ in xſu cōmuni vitæ vel cor-
 poris neceſſaria ſunt? Da mihi hominē, qui
 nō eſuriat nec ſitiat, nec algeat, nec doleat,
 nec febricitet, nō torminibus, & vrinē dif-
 ficultatibus torqueatur, & ego tibi cōcedā,
 poſſe hominem nihil aliud, niſi de virtutib⁹
 cogitare: quo fit, vt noſtra perfectio multas
 admittat imperfectiones, propter quas ne-
 ceſſe eſt, ſpirituales actus ſæpe intermittere,
 quos aliquando nō niſi cum magna difficul-
 tate & rebellionē exequimur. CHRISTVS igi-
 tur præcipit nobis tenere perfectionem di-
 uinam, nō autem modū illius perfectionis.
 Perfectionem enim vocat, actū dilectionis,
 aut miſericordiæ, vel benignitatis, quo non
 tantum diligamus & benignos nos exhibe-
 mus amicis, ſed etiam inimicis, vt dictū eſt.
 Hanc quidē iubet tenere, nō tamen modū:
 id enim impoſſibile eſt. Inprimis enim De⁹,
 ita diligit inimicos, & eis benefacit, quod
 nullā ad id ſentit difficultatē aut repugnan-
 tiam, imō cū maximo gaudio & lætitiā, ini-
 micos veniam petentes, in ſui gratiā admit-
 tit, & innumeris excellentibusque beneficijs
 cumulat, vt in ijs, quæ cum filio prodigo pa-
 ter egit, videre licet, & in eo quod CHRIS-
 TVS expreſſit: *Gaudiū eſt in cælo ſuper vno pec-*
catore penitentiam agente, magis quā ſuper nona-
ginta nonē iuſti, qui non indigent penitentia. Nos
 autē non poſſumus, cōmuniter loquēdo, nō
 ſentire magnam difficultatem & repugnan-

tiam, in actibus beneficiæ & dilectionis
 erga inimicos. Deus cū inimicum videt co-
 ram ſe, nulla perturbatione agitur, qui nul-
 lis contrarijs affectibus vrgetur; imo ſi ve-
 niā petat, id facit, quod pater cū filio prodi-
 go, quod ruens ſuper collum eius osculatur
 eum, &c. At nos moraliter loquēdo, nō poſ-
 ſumus viſo eo, qui grauē nobis iniuriā in-
 tulit, nō perturbari & commoueri, vt ſupra
 ex B. Anſelmo dictū eſt. Quam differentiā
 egregiē Spiritus ſanct⁹ in Canticis expreſſit.
 Laudauerat cœleſtis Spōſus Spōſæ ſuæ ocu-
 los, dicens: *Oculi tui columbarum:* illa ſimiliter
 oculos illius laudandos aſſumens: *oculi,* in-
 quit, *eius, ſicut colūba ſuper riuulos aquarum, qua-*
lacte ſunt lotæ, & reſident iuxta fluēta pleniffima.
 Quidam exiſtimant eiſdem verbis Spōſam
 voluiſſe oculos Sponſi laudare, quib⁹ ſuos,
 ab illo laudatos audierat, & par pari referre,
 iuxta amatorum mores. Sed ſi attentē rem
 inſpiciamus, diuerſa multo ſunt, & maiora,
 quæ Sponſa oculis Sponſi, quā quæ Sponſus
 oculis Sponſæ tribuerat. Sponſus enim, nō
 dixit, oculos Sponſæ ſimiles columbis, ſed
 oculis columbarum: Sponſa autem, non di-
 xit oculos Spōſi, ſimiles oculis colūbarum,
 ſed columbis ipsis. *Oculi* inquit *eius ſicut colū-*
bæ, non qualeſcunq; ſed quæ lacte ſunt lotæ, &
reſident iuxta fluēta pleniffima. Hæc autem di-
 uerſa inter ſe ſunt. Sunt quidē oculi colum-
 bæ caſti, quibus nō niſi cōſortis placet aſpe-
 ctus, vt dictū alibi eſt: ſed qui nihilominus
 inter oculos auium celerius & citius acci-
 piūt ſpeciem rei viſæ, ſubitoſque affectus ex-
 citant, iuxta naturā rei, quam viderunt, læti-
 tiā ſcilicet ad conſpectum conſortis, cōtur-
 bationem autem ad præſentiam accipitris,
 vel alterius auis rapacis: cum enim columba
 vnguib⁹ roſtroque careat, quibus ſe poſſit de-
 fendere, ſoliusque volatus celeritate ſibi pro-
 uideat, hoc ei à natura inter ceteras aues da-
 tū eſt. Tales ſunt oculi cœleſtis Spōſæ, quib⁹
 ſolus diuinus placet Spōſus, atque ex hac par-
 te egregiā laudē promerentur, quā & Spō-
 ſus illis tribuit: ſed qui iuxta naturā eorū,
 quæ vidētur, excitāt affectus, lætitiæ ad præ-
 ſentiā amicorū, & eorū qui nobiſcum con-
 ueniūt; cōturbationē autē, ad præſentiā ini-
 micorū, & eorū, qui nos ledere procurant.
 Cæterū oculi Spōſi ſimiles dicūtur, nō ocu-
 lis colūbæ, ſed ipsis colūbis, quæ lacte ſunt
 lotæ, & reſidēt iuxta fluēta pleniffima. Colū-
 ba enim ipſa, ſignū eſt māſuetudinis, & quie-
 tis: & apud Egyptios Symbolū erat homi-
 nis, nulla paſſione cōturbati; quoniam hæc
 auis felle caret. Idcirco, vt annotat D. Cy-
 prianus, Spiritus ſanct⁹ in colūbæ ſpecie ve-
 nit, quia columba, inquit, ſimplex animal &

Lib. de ſimi-
litudinibus.

¶ 257.

Cant. 4. 1.

Cant. 5. 12.

Ad Rom. 7.
23.Lib. 3. cont.
Pelag. to. 2.
p. 226.1. Ad Timo.
4. 13.

Luc. 15. 7.

Petrus lib.
2. 2.Lib. de vni-
tat. Ecclē.

letum, non felle amarum, non morsibus sa-
uum, non vnguiū laceratione violentū. Vn-
de & græci cū māsuēdine exprimere vel-
lent, *Quietam columbam*, dicere consueverūt.
Est igitur columba ex se signū animi quieti,
nulla fellis amaritudine cōturbati: cui si ad-
das, quod lacte sit lota, id expressius indica-
bis. Quia enim lac in Scriptura sacra symbo-
lum est dulcedinis, & suauitatis, idem erit
columba lacte lota, quod summa voluptate
lætitia, & dulcedine perfusa. Quæ dum tan-
dem inducitur, residens iuxta fluēta plenif-
sima, omni cōturbatione expers indicatur:
tunc enim quæq; res māximam quietem te-
net, quando est in loco sibi magis voluptuo-
so & connaturali: loca autem columbis vo-
luptuosiora, sunt aquarum fluentia, vt dixit
Varro: ideo cū ibi sunt, in centro suo esse
videntur. Ecce oculos Sponsi cœlestis, qui
ad nullius rei conspectū conturbantur, sunt
enim columbis similes, quæ in primis nul-
lum ex se habent fel aut amaritudinē: Deus
enim in se ipso, & ex se ipso omni amaritu-
dine caret, nihil in se habet triste, aut ama-
rum, aut quod pœnam vel dolorem possit
incutere. Insuper lacte perfusus totus est, id
est, suauitate, benignitate, & misericordia:
totus enim suavis, benignus & misericors
est: *Nam secundum magnitudinem ipsius, sic & mi-
sericordia cum illo est.* Et residet iuxta fluentia
plenissima: diuina viscera, sunt quædā fluē-
ta tam plena, vt ex eis omne bonū profluat:
*omne enim datum optimū, & omne donum perfe-
ctum, de sursum est, procedens à patre luminum:* cui
canit Ecclesia, *Dens à quo bona cuncta procedūt:*
de quo dixit Apostolus, *quia ex ipso, & per ip-
sum, & in ipso sunt omnia:* inde prouenit, quod
nulla cōturbatione Deus commouetur ad
peccatoris cōspectū. Si esset mater duos ha-
bens filios lactētes, cuius vbera adeo plena
& tumētia essent lacte, vt distrūpi, & crepe-
re præ nimia plenitudine timeret, & ex fi-
lijs, vnus esset nimia fame confectus, alter
verò, qui quoniā lactatus fuit, nō desiderat
lac, nec vbera quærit: certe mater ad cōspe-
ctū filij famelici, nō solū non cōturbaretur,
sed potius nimio exultans gaudio vbera of-
ferret, & exhiberet, vt ille lac suggeret, cui
nimia abūdantia illā affligebat, & arētabat.
Ita se habet Deus, cuius viscera sunt, tanquā
vbera, infinito misericordiæ lacte redūdā-
tia, ideoq; nō solū nō cōtristatur aut cōmo-
uetur ira, quādo videt filiū famelicū, pecca-
torē scilicet, ad se veniēre, sed gaudio tūc in-
gēri afficitur. Cōsidera Patrē illū, qui cū vi-
dit filiū minorē, extrema fame cōsumptū ad
se veniēre, obuiā processit, & procumbēs
super collum illius, osculatus est eum, & ius-

sit præparari conuiuium, & afferri stolam
primam, & tandem maiora tunc lētitiæ sig-
na edidit, quam vnquam ad cōspectum &
aduentum filij maioris, sibi obedientis ex-
hibuerit. Inde ergo Deus non conturbatur
ad peccatoris inimici sui cōspectum, quem
potius ipse quærit, & vt inueniret de cœlo
in terram venit. Nostri autem oculi carnei
sunt, resident iuxta cor & viscera egenā &
infirma, ex quibus nihil boni procedit, sunt-
quē similes oculis columbarum, qui ad cō-
spectū inimici, aut rapacis auis, facillime cō-
turbationem excitant & mouent. Ex his in-
ferre licet, quod non propterea debet ho-
mo Christianus, qui audit, *Esote perfecti, si-
cut Pater vester cœlestis perfectus est*, cōtristari
aut affligi, quod sentiat in se cōmotionem
aut alterationem ad conspectū inimici: cui
enim præcipitur similem perfectionem, aut
dilectionem, vel beneficentiam erga inimi-
cum tenere, quam tenet Pater cœlestis, non
similis modus perfectionis imponitur: nec
enim iustum esset, à mortali homine, innu-
meris violentisquē affectibus agitarum, &
commotum, eam petere perfectionem in di-
lectione inimici, quam Deus ipse tenet, quā
nec ipsi Apostoli, qui primitias spiritus ac-
ceperunt, potuerunt tenere. In cuius confir-
mationem id obseruat Hieronymus, in ea-
dem contra Pelagianos disputatione, quod
ad multorū solatium conducit, expēdes id,
quod Paulus cū cēssus esset à ministro, cōtra
Pontificē, qui cedere imperauerat verba di-
rigēs: *Percutiet inquit, te Deus, varies dealbate:*
& tu sedēs iudicas me secundū legē, & cōtra legem
iubes me percuti? vñ expēde verborū. Voca-
uit enim principē sacerdotū, patietē deal-
batū, id est, hypocritā magnū, illud nomē in
eū iaciēs in particulari, quo CHRISTVS Pha-
risæos & Scribas in cōmuni notauerat, vo-
cās eos sepulchra dealbata, vt annotauerūt
Ambrosius^a, & August^b. Deinde eū vocat &
cōprobat iniquū iudicē, cōtra legē iudican-
tem. Multa circa hæc Pauli verba cōsiderāt
sancti Patres, inquirentes, an conuiuium so-
nent, nec ne? De quibus singulariter egit B.
Augustinus^c: sed ad rem nostram egregie
B. Hieronymus discurret. Vbi est, inquit, il-
la patiētia Saluatoris, *qui quasi agnus ductus*
ad victimam, non aperuit os suum, sed clementer
loquitur verberanti: *Si male locutus sum, ar-
gue de malo, si autem benè, quid me cadis?* Non
Apostolo detrahimus, inquit Hieronymus,
si gloriam domini prædicamus, qui in carne
passus, carnis iniuriam superat & fragilita-
tem; nequē enim detrahare Pauli sanctitati
est, intelligere & asserere, eius patientiam
nō tam perfectam fuisse, quam patientiam

De re rusti.
lib. 3 c. 7.

258.

Eccle. 1. 13.

Iacob. 1. 17.

Ad Rom.
11. 36.

Luc. 15.

259.

Acto. 13. 3.

Matth. 23.
27.^a In Ps. 61.
& in cap. 3.
Luc.^b In Ps. 95.
& lib. 1. deserm. Dñi.
in monte. c.19.
^c Lib. 1. deserm. Dñi.
in mente. c.19.
^d Isai. 53. 7.e Ioan. 18.
23.

2. Ad Ti-
mot. 4.

CHRISTUS: id quod ex alijs Apostoli verbis similiter expendit, dicentis. *Alexander ararius multa mala mihi ostēdit, reddet illi Dominus in illa die iustus index.* Nō similia CHRISTVS contra persequentes se iactauit, qui pro illis ipsis, à quibus patiebatur sanguinē profundebat, & offerebat; sed nō mirū, quia nec Pauli dilectio tā perfecta erat, sicut dilectio CHRISTI, ideoq; nō tā perfectū se exhibuit in inimicorum dilectione sicut CHRISTVS.

§. 4. *Perfectum modum diligendi inimicū exhibet Pater cælestis, amando naturā, odiēdo culpam, quē in distinctione rerum, clybano ac lampade, indicauit.*

¶ 260.

Epil. 24. ad
Macedon.

STOTE perfecti, sicut pater vester cælestis perfectus est. Egregiē & exprofesso B. Augustinus ad Macedoniū scribes, vt supra retulim⁹, verba CHRISTI

expendens, modū ex illis elicit, quo inimicos diligere, eis benefacere, & pro illis orare tenemur, ad imitationē scilicet Patris cælestis, illū tenentes modū, quē in suorū inimicorū dilectione, ipse solitus est seruare: sic enim ille diligit peccatorē, vt tantū diligit in eo, quod dilectione dignū est, illud autē odiat, quod iustū est odio prosequi. Hoc autē, ita August. explicat. In inimico duo sunt: est in primis natura, quæ bona est, nam est homo ad imaginem Dei conditus, ad beatitudinem æternam ordinatus: est deinde offensa, quā intulit, quæ mala est, quoniam est peccatum. Diuersa sunt inter se hæc valde, quamuis tam vnita in vno eodēq; homine, inquit Augustin⁹, vt facile sit, atq; procliuē, malos odisse, quia mali sunt, rarū autē & piū eosdem diligere, quia homines sunt. Deus autē ita se perfecte habet, quod naturā bonā diligit, offensam autē quæ peccatum est, summopere prosequitur odio: nec enim perfectus esset, odio habēs quod bonū est, aut dilectione prosequēs, quod est malū. Idcirco dicitur, *Deus ignis consummens*: si enim igni admoueas aurū scoria pollutū, auri naturā seruat, & puram reddit, scoriam vero penitus absumit, vt videatur naturā auri amare, & scorix immūditiam odire. Benè propterea CHRISTVS Deū vocauit nomine Patris, ex quo sancti Patres Augustin⁹, Petrus Chrysologus, & Basili⁹, frequentissimē rē totā explicant. Certe quando filius magna febre, vsquē ad phrænesim corripitur, nihil magis est: quod Pater odio habeat, quā fe-

bre ipsam, cōtra quā omnia, quæ potest adhibet, medicos, medicamenta, & facultates suas expēdit, vt febrem illā eradicet & consumat: nihil etiā est, quod magis amet, quā filiū, cuius vitā & salutē procurat, & si posset proprio sanguine sanitati restitueret, illum profunderet. Ita quidē, peccator inimicus Dei tenetur febre peccati, qua correptus cōtra piū patrē suum, peiora facit, quā qui corporali phrænesi laborat, cōtra patrē carnalē. Certe nihil est, quod hic cælestis Pater maiori odio prosequatur, quā febrem peccati, cuius tota cura est, illam eradicare & absumere. Non potuit Sanson magis exprimere odium, quo Philisthæos prosequebatur, quam occidēdo se ipsum, vt illos à vita exterminaret: nec potius Eleazarus apertius indicare odium, in crudelem illam bestiam, quæ ingentem stragem cōtra Dei populum faciebat, quā eligere sui mortem, ad hoc, vt eidem mortem inferret. Non potuit Deus magis explicare odiū, quo prosequitur peccatum, quam eligendo mori, vt peccatū interimeret. Si enim quæras, Cur Deus mortuus est? cur cruci affixus? cur tam durē vexatus? Respondet Paulus, *Vt destruat corpus peccati*: quasi alludens ad historiam, quā indicauimus Eleazari, qui vt destrueret corpus bestix, oppressus à bestia mori elegit. Si quæras: Quid intendit Deus è cælis in terram veniens, tot labores sustinens, &c? respondet Propheta: *Hic est omnis fructus, vt auferatur peccatum.* Illud ergo summo prosequitur odio, cui dixit Propheta: *Mundi sunt oculi tui, nec vales ad iniquitatem respicere*, metaphora sumpta ab eo, qui rem quam summe odit, non potest rectis oculis aspirare, sicut Saul ipsum dauidem. Hic autē, qui summo odio peccatum prosequitur, summa etiam dilectione diligit peccatorem, quem, vt sanitati restituat, nullum nō mouet lapidem: nullusq; Pater vnquam tales expensas pro salute filij, quem vnice diligit, fecit, quales Deus, vt peccatorem per peccatum infirmum, integrē saluti reddat: Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam: sic Dei filius peccatores dilexit, quod venit in hunc mundum peccatores saluos facere: & propter nos homines, & propter nostrā salutē, descendit de cælis, & incarnatus, natus, mortuus, sepult⁹ est. Ecce modū, quē tenet Pater cælestis, perfectū se nobis exhibēs, & imitādū. In mūdi exordio duo opera Dei cōsiderat D. Tho. ex sanctis Patrib⁹: op⁹ creationis, & op⁹ distinctionis. Opus creationis fuit illud, per quod omnia simul vnita, sub quadā confusione creauit,

Indic. 16.

30.

1. Mach. 6.

45.

¶ 261.

Ad. Rom. 6. 6.

Isa. 2. 79.

Habac. 1. 13.

1. Reg. 18. 9.

1. Ad Ti-
mot. 2. 15.

1. p. q. 66.

Deu. 4. 24.

¶ Ser. 168.

de tempo.

¶ Ser. 38.

Homil. 10.

de ira.

Genes. 1. 1.

producēs illā massā cōmunē, quā philosophi ab hebræis edocti, vocauerūt chaos, rudē, indigētāq; molē, de qua Scriptura dixit: *In principio creauit Deus cælū & terrā, & terra erat inanis & vacua, & tenebra erāt super faciē abyssi.* Intelligendū est enim, propriē & in rigore, illud solū fuisse opus creationis: quoniā ex nihilo massam illā confusam produxit. Alia nāq; quæ ex illa massa produxit, nō propriē dicitur creasse, quæ ex materia supposita produxit. Imo verē, nihil præter animā rationāle, propriē loquendo, deinceps Deus creauit. Opus autē distinctionis fuit, quādo postea ex illa massa res singulas educens, à se inuicē illas distinxit, & diuisit: nā diuisit aquas ab aquis, vnicuiq; earū, suū locū cōcedēs, & diuisit lucē à tenebris, propriū cuiq; tribuēs nomē: appellauit enim lucē diē, & tenebras noctem. Omnes insuper creaturas materiales, ex illa cōfusa massa produxit, & eduxit, & inter se diuisit, suū cuiq; locū cōcedēs, iuxta cuiusq; naturā, auib⁹, piscibus, animalib⁹, plātis &c. Et quidem propter opus creationis, dicitur Deus omnipotēs: nā ad creādū virtus infinita & omnipotētia requiritur. Propter opus autē distinctionis dicitur Deus perfectus in suo opere, q̄ vsq; ad illā imperfectum erat, qua supposita dicitur: *Igitur perfecti sunt cæli & terra, & omnis ornatus eorum.* Ita se habuit Deus in mūdi creatione. Similiter se habet in eiusdē reparatione, quæ fit per illius dilectionē: Sic enim dilexit mūdū, vt filiū suū vnigenitū daret, vt omnis qui credit in ipsum nō pereat. Est opus, per quod De⁹ se ostēdit omnipotētē, & est opus, per quod se ostēdit perfectū. Ostēdit se omnipotētē, dū absolute de illo dicitur, quod diligit inimicos, eis parcit, & benefacit. Hoc enim esse opus omnipotētiæ, supra demonstratū est, ex illo: *Misereris omnib⁹, & parcis omnib⁹, quia omnia potes,* cui Ecclesia canit: *Deus, qui omnipotētiā tuā, parcēdo maxime & miserādo manifestas.* Per opus autē distinctionis, se perfectū exhibet, distinguēs inter naturā & culpā, inter peccatorē & peccatū, vnicuiq; id cōcedēs, quod decet vnūquēq; diligit enim naturā bonā, & odio habet culpā malā: cōtendit summopere peccatū destruere, & sūme procurat peccatorē saluare. Hæc aliquo modo adūbrata credo, in illo famigeratissimo Abrahæ sacrificio, in quo illa Deo obtulit animalia, quæ Deus ipse præceperat. Accepit animalia, quæ offerēda erant, & diuisit ea per mediū, & vtrasq; partes altissimæ corā se posuit, id est, vnā cōtra alterā ordinate posuit, seruata partiū correspōdentia. Cū autē sol occubuiisset, facta est caligo tenebrosa, & apparuit clibanus fumās, & lāpas ignis trāsfiens inter diuisiones illas. Hæc duo quan-

Genes. 1. 1.

Ioan. 3. 16.

¶ 262.

Sapientia. 1. 1.

4.

Gen. 15. 10.

tū intelligo, simul apparuerūt, & simul incedebāt: ex vna erat clibanus fumās, ex altera lāpas ignis splēdida: & clibanus ea, ad quæ illius calor pertingebat, absumebat: lāpas vero, illa, ad quæ eius lux se extēdebat, illustrabat, & reddebat clarissima, ita q̄ clibanus & lāpas, cōtraria operabātur circa res diuisas. Hæc ita fuisse, quando ex professo alibi rem hāc exponemus, ostēdem⁹. Sufficiat nūc annotare, in Scriptura sacra, clibani nomine, intelligi odiū Dei, vindictā & suppliciū, quo in impios exardescit: quo p̄pterea nomine clibani, dies iudicij describitur. *Ecce inquit, venit dies domini succēsa quasi caminus.* Et de peccatorib⁹ dixit Dauid: *Pones eos, vt clibanū ignis, in tēpore vultus tui.* Lāpas autē ignis, amorē diuinū designat, de quo dictū est: *Lāpades eius, lāpades ignis atq; flāmarū, aqua multa nō poterūt extinguere charitatē.* Nec amor Dei, nec odiū ferūtur confusse in peccatores, vt omnia, quæ in illis sunt, Deus diligat, aut odio habeat; sed diuisione facta, & vnaquaq; re suo loco reposita, simul clibanus & lampas procedūt: nā circa eundē peccatorē diuidit Deus peccatū & naturā; & circa peccatum excitatur clibanus odij, quo illud cōsumere procurat; circa naturā autē, effunditur lex lāpdis charitatis, ita lucētis, vt solē suū oriri faciat super malos, & pluat super iniustos. Ecce modū diligēdi inimicū, diligere quod in illo bonū est, & odio habere quod in illo malū est: sicut enim impium esset, diligere, quod malū est, ita iniustū esset, odio habere quod est bonū. Ita agere, est agere perfecte: nam odire hominē in se bonū, p̄pter culpā malā, imperfectū est, & iniustū. Ita ergo & tu facere teneris, imitās celestē Patrē, odio habere culpā inimici & offensam, quā intulit, cōtra quā irasci debes. Diligito autē hominem, & ei beneficentiæ opera exhibeto, sic, inquit D. Augustinus, vt in vno simul, & culpam improbes, & naturā approbes: ac propterea culpā iustius oderis, quod per eā for datur natura, quā diligis. Ita, qui huius celestis Patris filios se exhibent, faciunt.

S. 5. Inimicorū omniū moraliū, & legalium culpa odio habēda est, & diligēda natura, vt maledictio Chanaam designauit.

N eorum, quæ diximus explanationē, S. Augustinus illā dissoluit quēstionē, quā alibi sepe ad aliud institutū expendimus: Cur peccāte Cham, cōtra patrē suū Noe, pater nō ei maledixit,

Malach. 4. 1.

Psalm. 10. 10.

Cant. 8. 6.

¶ 263.

Lib. 1. 6. de Ciuit. c. 1. & 2.

sed filio illius Chanaā, dicens: *Maledictus puer Chanaā, seruus seruorū erit, &c.* Respondet Augustinus, id grandi mysterio factū fuisse: filius enim est fructus, effectus, & opus patris. Maledicitur itaq; Cham, nō in sua persona, sed in suo effectū, & opere; vt maledictio eius nefario operi, non suae personae, quae bona erat, intelligatur inflicta. Quod & cōueniēter filij nomē indicat, inquit Augustinus: vocabatur enim Chanaā, quod interpretatur, *motus eorum*, vt intelligas, Noc nō in personā sui filij Cham, sed in eius motū nefandū & impiū maledicta cōiecit: sicut enim iniustū videbatur, personam bonam propter malum opus maledicere; ita non erat aequū, propter bonā naturae personā, sibi cōplacere in opere illius iniquo. Hinc idē Augustinus egregiē quēdā Scripturae loca explicat, quae cōtraria videntur. In quodā enim loco scriptū est: *Desudet elemosyna in manu tua, donec inuenias iustū, cui eā tradas, & si diu nō inuenitur, diu quere.* Ita legit D. August. & quātū existimo, locus habetur apud Ecclesiasticum, qui elemosynā suadere volēs, supponit in primis illā nō omnibus dandā. Si benefeceris inquit, scito cui feceris, & eris gratia in bonis tuis multo. Prius expēde personā, cui benefacere debes, vt tibi in bonū cedat. Benefac iusto, & inuenies retributionē magnā, da misericordiam, & ne suscipias peccatōrē; da bono, & nō receperis peccatōrē: benefac humili, & nō dederis impio: prohibe pauperi illi dare. Itaq; prohibet dare impio, & eū suscipere, quod lectio, quā sequitur August. emphatice praecepit: *Desudet*, inquit, *elemosyna in manu tua, donec, &c.* Quo verbo indicat, fortiter cōtinēdā & retinēdā, ita vt ex multo tēpore, quo illa cōtinetur, & ex vi, qua manu conclusa tenetur, desudet manus; metaphora sumpta ab eo, quod cum firmiter & multo tēpore rē manu clausa tenem⁹, solet manus sudorē emittere. Ita ibi statutū est: & nihilominus alio in loco dicitur: *Omni petenti te, da: & iterū: Si esurierit inimicus tuus, ciba illū. Si prohibitū est dare peccatori, & suscipere peccatōrē, inquit Augustinus, quomodo omnipetenti te, da? Quomodo si esurierit inimicus tuus, ciba illū? Quasi cōtraria videtur: sed aperiūtur in nomine CHRISTI pulsantib⁹, & manifesta erūt querētibus. Ne tradas peccatori, & ne suscipias peccatōrē, & tamen omni petenti te da, & si peccator est, qui te petit, da, nō tāquā peccatori. Quādo das peccatori, tanquā peccatori? Quādo in quo peccator est, hoc tibi placet, vt des: Deū offendis. Paululū attendat charitas vestra, donec euoluatur res etiā exēplis, multū utilis ad intelligēdum. Tibi hōmo peccator occurrit. Cū dico, occurrit tibi hōmo pecca-*

tor, duo nomina dixi: hae duo nomina nō superflua sunt: duo nomina, aliud quod est hōmo, aliud quod peccator: quod hōmo, opus est Dei; quod peccator, opus hominis est. Da operi Dei, noli operi hominis. Et quomodo, inquis: me prohibes dare operi hominis? Quid est dare operi hominis? peccatori dari propter peccatū, placēti tibi propter peccatū. Et quis hoc faciet? inquis. Quis hoc faciet? vtinā nemo, vtinā pauci, vtinā nō publice. Qui venatorib⁹, qui histrionibus, qui meretricib⁹, &c. Hūc autē sensū probat Augustin. ex eo, quod danti iusto promittitur merces. Benefac, inquit, iusto & inuenies retributionē. Quomodo qui benefacit iusto, retributionē & mercedē recipiet? benefaciēs iusto, cū additamēto. Ait enim dominus: *Qui recipit iustū, in nomine iusti, mercedē iusti accipiet:* id est, ideo iustū recipiēs, quia iustus est: & qui recipit Prophetā, non quomodo cūq; sed in nomine Prophetae, hoc in illo honoras, q̄ Prophetā est: ad extremū, qui dederit calicē aquae frigidae vni ex minimis istis, sātū in nomine discipuli, id est, ppter ea q̄ discip⁹ Christi est: *Amē dico vobis, nō perdet mercedē suā.* Quomodo ergo intelligis: Qui receperit iustū in nomine iusti, mercedē iusti accipiet, sic intellige: Qui recipit peccatōrē, in nomine peccatoris, mercedē perdet. Ergo fratres exercete misericordiā, extēdite dilectionē vsq; ad inimicos, sic vt odiētes eos in quātū peccatores, q̄ fiet odio habēdo eorū peccata, diligatis eos, in quātū homines, aeternae beatitudinis capaces. Hae sēpissime S. August. ceteriq; sancti Patres profecuti sunt, & statim latius explicabitur. Ex his infero, falsā esse, quādā explicationē praecepti dilectionis inimici, quā quidā gloriātur se nouiter inuenisse: qui duplex inimicorū genus distinguūt, legaliū scilicet & moralium. Inimici legales dicuntur, qui legē nostrae cōtrariā tenent, quales erga Iudeos erāt Amorrhēi & Chananēi, & erga nos sunt qmnes gētiles, haeretici, & infideles, christiani nominis inimici: morales autē inimici dicūtur, qui solis morib⁹ nobis contradicūt, quales sunt christiani, qui nos persequūtur & impugnāt. Illos quidē (inquiūt) libere possum⁹ odio habere, sicuti mauros, turcas, & haeticos: quomodo & Sapiēs dixit: *Duas gētes odio habui anima mea, tertia autē non est gens, quā oderim: qui sedēt in mente Seir, & Philisthin, & stultus populus, qui habitat in Sichimis.* Inimicos autem morales diligere tenemur, de quibus CHRISTVS: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros.* Doctrina tamen haec, noua est, quā null⁹ sanctorū Patrū tradidit, quippe quae cōtraria est explicationi, quam CHRISTVS dominus exhibuit, imō quae Pha-

riserunt menti est conformis. Duobus enim modis, Pharisei praeceptum dilectionis exponebant: quidam legentes; Diliges amicum tuum, omnem cuiusque generis inimicum odio prosequi concedebant. Alii autem legentes; Diliges proximum, aut fratrem tuum, videntes in lege, fratris, aut proximi nomine, saepe intelligi illum, qui eiusdem erat generis & legis, omnem & solum Iudaeum diligendum asserebant. Vtrosque autem CHRISTVS refellens assumpsit, docens omnem hominem, qui proximi nomine gaudet, diligendum, quantumcumque inimicus sit, ut supra expositum est. Et quod haec nova doctrina sustineri non possit, ita demonstrat. Quando dicunt, inimicos legales odio prosequendos, inimicos autem morales diligendos, aut loquuntur de illis consideratis secundum naturam humanam bonam, quam habet, aut secundum quod inimici sunt, tenentes scilicet contrariam legem, aut contrarios mores. Si loquantur de illis, secundum ipsorum naturam, certe sicut diligendi sunt inimici morales, ita & legales: utrorumque enim natura absolute sumpta, bona est, utpote a Deo creata, & ad beatitudinem ordinata. Si autem loquantur de illis, secundum quod inimici sunt; sicut odio habentur inimici legales, ita & morales: nam qui tenemur odio prosequi Gentilium & hereticorum infidelitatem, tenemur & fidelium improbos mores odio habere. Simili argumento. S. August. refellit aliquorum sententiam, qui dicebant, Christianum cum dat eleemosynam, debere curare, ne videatur ab infidelibus, posse autem videri a fidelibus: aut enim, qui id dicunt, inquit August. intelligunt de vilione, qua humana gloria quaeritur, aut de ea, qua Deus glorificandus est. Si de illa loquantur, sicut non possunt quaerere, videri ab infidelibus, ita nec a fidelibus: si autem de ista, sicut possunt videri a fidelibus, ita & ab infidelibus. Sic expresse Augustinus ipse, semel & iterum quaestionem hanc definiuit, docens charitatem, etiam ad diligendos incredulos & infideles extendendam, quibus etsi non pro merito, pro ipsa tamen communis naturae societate debetur. His B. Hieronymus consensit, qui annotauit, Deum cum precepit Iudaeis, ut odirent Chanaanos, & infideles nationes, non de eorum naturis, sed peccatis intellexisse. Omnes igitur inimici diligendi sunt. Quae autem beneficentiae opera in eos exequi teneamur, iam supra expositum dedimus.

S. 6. Perfectum modum vincendi inimicum pater coelestis indicat, per beneficia; qua de causa, amor dicitur a Sposo, fortius morte.

ALIUM perfectionis modum, quem tenet Pater coelestis benefaciendo inimicis, explicat Augustinus, ad eundem Macedonium scribens. Ille est, quod Deus benedicere se exhibens inimicis, perfectam victoriam de eis reportat, dum inimicos destruit, & homines servat: ad hoc namque ordinari eius beneficia benignitate, expressit Apostolus (inquit Augustinus) dicens: *An ignoras, quanta benignitas Dei ad poenitentiam te adducat? Poenitentia est, per quam aliquis desinit esse inimicus, & Deo se exhibet subiectum.* Si benignitas Dei ad poenitentiam adducit; hoc facit, quod inimicus pereat, & permaneat homo, Deo omnino subiectus: quo genere victoriae nullum excellentius dari potest. Hanc doctrinam saepe tradunt sancti Patres, signanter autem B. Augustinus, quae egregia est, & fiet manifesta, si an notemus illos duos modos vincendi inimicos, quos sapiens Herennius explicauit. Erant Romani, hostes acerrimi Samnitum: quos potius exercitu expugnandos assumpserunt. Samnites autem se illis opposuerunt, quos in quadam valle angusta, quasi in cauea, ita concluserunt, ut de eis facere possent quod vellent. Haerentes autem animo Samnitas, quid agere esset opportunius, miserunt legatos ad sapientissimum quondam senem, Herennium nomine, qui in eorum ciuitate, prudentissimi nomen sibi comparauerat. Qui respondit; Dimittendum populum Romanum in pace. Mirati Samnites de huiusmodi responso, suspicantes, minus bene legatos intellexisse sapientis senis responsum, iterum illos ad eundem remiserunt, quid agendum esset, querentes. Ille respondit; Occidendum Romanum exercitum, ut nullus superstes remaneret. Maiori tunc admiratione terti, tertio legatos remiserunt ad eum, querentes, ut quae dixerat explicaret: contraria enim videbatur. Ille tunc exposuit eis duos esse modos vincendi inimicos, interfecendo mortem, & concedendo vitam: si inimicos occiditis, vincitis quidem, similiter si eos in pace dimissos, vitam donatis. Perfectior autem modus vincendi, hic est: si enim eos occiditis, quos tenetis conclusos, non multum honoris consequiritis, & fieri poterit, quod eorum cognati, iusto dolore commoti, nouo vos bello perdant. Si autem eos in pace dimittitis liberos, inimicos vincetis, quia nullus ex his remanebit inimicus: videntes enim se tali beneficio affectos, iam non erunt inimici, quin potius vobis vitam debere agnoscetes, illos omnes perpetuo vestro habebitis obsequio subiectos. Hicque modus perfectissimus est vincendi, per quem nullus superstes inimicus relinquitur, & tot vobis comparatis seruos, quot antea infensissimos hostes fueratis

¶ 266.

Epist. 14. ad Macedon.

Ad Rom. 12.

Pineda lib. 6. Monarch. cap. 8.

Libro. 2. de ser. Domi. in monte. c. 4.

Epist. 121. ad Probam, cap. 6. ad Epist. 107. ad Vitalem Carthaginens. in cap. 9. Epist. ad Gal.

experti. Propterea hunc vincendi modum, primum, ac precipuum vobis insinuare volens, primo dixit, vt Romanos in pace liberos dimitteretis; quem si sequi non vultis, secundū tenete, occidendo Romanos, quē minus honorificum, & periculis plenum vobis expono. Hūc elegerunt Samnites: & nolentes sapientis senis consilium sequi, quæ prædixerat pericula, & mala incurrerunt: nā occidentes omnes Romani exercitus milites, alio maiori validioriq; Romanorum exercitu oppressi statim fuerunt, qui maiori ira concitati propter necem suorum militum, illos miserę perditioni tradiderunt. Quæ sapiēs ille senex proposuit, certa sunt, quæ & CHRISTVS dominus in Patre suo cōspicienda nobis & imitāda proponit. Duos enim modos habet ille vincendi inimicos: vnus est, cū odiens operantes iniquitatem, eos perdit & destruit, quomodo *Saulē propter iniquitates suas interfecit, & Her primogenitum Iudæ occidit, quia fuit nequam in conspectu domini, & Onam illius fratrem percussit, quod rem detestabilem faceret: quo etiam modo vniuersum ferē hominum genus de terra deleuit, quia corrupta erat omnis caro, & Sodomitā incendio absumpsit, quia pessimi erant & peccatores coram domino nimis, & Pharaonem, & exercitum eius proiecit in mare.* Alius est, cū diligens inimicos, eis parcat, benefacit, & eximijis donis prosequitur: quomodo vicit Paulū blasphemantem, Petrum negantem, Dauidem adulterantem. Et quamvis in Deo, secundū se omnia sint æque perfectā, nostro tamen modo cōcipiendi, hic perfectior modus vincendi indicatur; nec mirum: nam ipse semet CHRISTVS dominus, ratione huius, patrem celestem perfectū exhibet, vt dictum est. Quis enim perfectior modus vincendi, quam exciso & expedito inimico, fidelissimum seruum repossidere? Ita, vt diximus, victus est Paulus: nam consumptus est inimicus, & substitutus est fidelissimus obsequen-
tissimq; seruus; prostratus est sruissimus persecutor, inquit Augustinus, & erectus est fidelissimus prædicator, tā subiectus, vt per petuis lacrymis, quam tenuerat inimiciā deploraret. Qui persequēbatur, inquit Augustin⁹, mortuus est: quare persecutorē & nō inuenies iam, vt surgente Paulo, possis dicere: Inimicus periit, abiit, nō est hic, sed fidelissimus seruus. Et vere credo, ex ijs, illa Spōsi verba, quæ omnium ore circumferuntur explicari posse: *Fortis est, vt mors dilectio.* Quia hebræi cōparatiuo carent, sæpe loco illius, positiuo vtuntur: id, quod his verbis fieri quidā credunt, intelligētes dicere voluisse: Fortis est quā mors, id est, magis quā mors

dilectio; aut fortior est morte dilectio: quā sententiā multi sancti Patres tenent, quam demonstrant ex eo, quod vbi feruet amor, mors ipsa contemnitur & succumbit: quod Theodoretus in Paulo demonstrat, qui dilectione CHRISTI succēsus, ipsammet mortē in certamē vocat: dicens: *Quis nos separabit à charitate Christi? Certus sum, nequē mors, nequē vita, &c.* Hoc ipsum B. Ambrosi⁹ ex puel-
lis teneris ostendit, quæ amore Christi succēse, ad mortem, quasi ad immortalitatem festinarunt. S. Gregorius Nazianzenus confirmat, ex historia illa seu fabula, qua Pöetz fingunt, Orestem Agamennonis filiū, & Pyladem, tanto se inuicem amore cōplexos, vt mortuo Pylade, Orestes, vna cū eo ad infernū descendere voluerit. Vere tamē duos modos vincendi inimicos, cœlestis Sponsus expressit: vnus est per mortem, alter per dilectionem. Fortis est mors, quā cū Deus infert inimico, illum vincit; sed fortior dilectio, per quam validius & perfectius eū interimit, & nobiliorem de illo triumphū reportat. Cū enim inimicū vincit per mortē, interficit quidē hominē, sed manet inimicus in perpetuum: quomodo interfecto Saule, Cain, Pharaone, & alijs huiusmodi, māserunt, & in perpetuū permanebunt rabida ira cōtra Deū excandescētes, & blasphemantes nomen sanctum eius. Cū autem inimicū vincit per dilectionē, inimicū interficit & extinguit, & hominē seruat perpetua sibi seruitute subiectum, vt videre est in Petro, Paulo, cæterisq;, quibus perpercit, & egregijs beneficentiæ donis auxit. Deinde, qui vincit per mortē, corpus quidē superat, & ad pedes suos iactatū prostrernit: animū autē & cor, nequaquam sibi subdit. Qui autē vincit per dilectionē & beneficia, amicū & cor sibi subiectū facit, ideoq; tanto præstantius est vincere per dilectionē, quanto animus ipse præstat corpore. Hoc adeo est, vt qui inimicū solūmodo vincūt per mortem corporis, sæpe potius victos, quam victores se æstimauerint: vincētes enim corpore, vincuntur corde. Vnde & Dacianus, cū Vincentiū inuictissimū martyre interfecit, clamabat: Victi sumus; quam rem egregie D. Augustinus annotauit. Merito ergo propter hūc modū vincēdi inimicos, CHRISTVS Patrem cœlestem vocauit perfectum.

§. 7. Excellenter Christus hunc vincendi modum comprobatur, & ostendit, cū tradet regnū Deo & Patri.

In c. 8. Cap.

Rom. 8. 35.

Epist. 7.

Orat. in lau-
de n. Basilij.Apoc. 16. 9.
11. 21.Ser. 11. de
sanctis.

268.

QVAM sit hic vincēdi modus per
fectior præstatiōq; , explicuit
Apostolus , de ipso CHRISTO
agens, illa verba dicēs, quæ pe-
culiaribus tractatibus & homi-
lij sancti Patres prosecuti sunt , Gregorius
Nyssenus, Chrysostomus, & alij. Deinde in-
quit, *finis, cum tradiderit regnum Deo & patri, cū
evacuaverit omnem principatum, & potestatem, &
virtutē oportet autē illū regnare, donec ponat om-
nes inimicos sub pedibus eius.* Hic mihi diligen-
ter animū intēdatis volo, inquit Chrysosto-
mus, ne quid horū vos præterlabatur : cum
inimicis vobis res est. Quid est quod dicit:
Vbi tradiderit regnū Deo & patri? si enim
regnum tradit , iam deinceps illud non ha-
bebit: nam si quis, quod habet, tradit alteri,
cessat habere deinceps ipse. Nequē hoc so-
lum incommodum sequitur, sed nec qui ac-
cipit, priusquam acciperet, quod accipit te-
nebat. Nec pater ergo prius rex erat, cui tūc
tradetur regnū, nec filius postea remanebit
Rex, qui regnū suum alteri tradidit. Hęc au-
tē constare nō possunt: nā de patre dixit ip-
semet CHRISTVS: *Pater meus usque modo opera-
tur, & ego operor:* de ipso vero CHRISTO di-
xit Daniel, quod *regnū eius, regnū perpetuū &
non interitum.* Deinde, quid est quod dicit,
evacuādum omnē principatū & potestatem?
Quodnam imperium abolēdum esse dicit.
Angelorum ne? absit. Fidelium ne? nequē
hoc. Quod igitur? sed egregium divinumq;
mysteriū Paulus explicare voluit, qui suppo-
nit, oportere CHRISTVM sibi subicere om-
nes inimicos suos: Nec enim tantū regē de-
cebat, quod aliquis remaneret eius inimi-
cus, quē non vinceret, & sibi redderet sub-
iectū. Inimicorū autē nomine, omnes homi-
nes intelligit: *omnes enim peccaverunt & sunt
natura filij iræ & inimici.* Quoniā autem mul-
ti adhuc supersunt inimici, qui nondum ei
subiecti fuerunt, quales sunt omnes infide-
les, & multi fideles peccatores, finis mundi
detinetur. Cū autē omnes inimicos sub-
iecerit, tunc inquit, *eris finis.* In mundi itaq;
fine, omnes ipsi existent subiecti: tuncq; eva-
cuabit omnem principatum, & potestatem.
De eis intelligit, inquit Chrysostomus, de
quibus alibi loquens dixerat: *Non est lucta vo-
bis adversus carnē & sanguinē, sed adversus mūdi
dominos, rectores tenebrarū huius seculi:* nō enim
nunc sunt aboliti prorsus, qui multa bella
contra CHRISTVM excitant, & contra
eum operātur: tunc autem cessabunt. Vide
quomodo omnes victos subiectosquē tene-
bit, qui de omnibus ager & disponet: quos-
dam mittet in lacum æternę mortis, alios se-
cū ducet in vitam æternā. Tunc tradet reg-

num Deo & Patri: nam cælum ingrediens
CHRISTVS cum sanctis suis, illos exhibe-
bit Patri, tanquam triumphi sui trophæum
exhibens, quos propterea regnum vocat,
quia in illis regnat, quos glorię suę regnum
fecit. Videturq; Paulus dicēs, Tradet regnū
Deo, alludere voluisse ad illa verba Esaiæ:
*& eris corona gloria in manu domini, & diadema
regni in manu Dei tui.* B. Augustinus CHRISTI
triumphū celebrari credit ijs verbis, quib;
manifeste Propheta Ecclesiā sanctā alloqui-
tur; quod præcipue de ea intelligi potest,
quādo prolata in bonos & malos sentētia,
CHRISTVS regredietur in cælum cū iustis.
Hanc iustorum cōgregationem vocat reg-
num eius: Tunc inquit, *eris corona gloria in ma-
nu domini.* Loquitur metaphora sumpta a re-
gibus, quibus solent coronę ex auro & lapi-
dibus pretiosis fieri, quę et si capiti imponi
cōsueverint, eas tamē in manibus aliquādo
tenent, ad earum pulchritudinem contem-
plādam. Vel alludit ad coronas, quę ex flo-
ribus fiunt, quas manu tenent, earū specio-
sitate considerantes. Aut vero Paulus hæc
prophetę verba considerans, alludere visus
est ad illos celebres Imperatorū triūphos:
triūphatores nāq; post subiectos inimicos,
& victoriā partā, quosdā relinquentes in cā-
po morti traditos, a iibus deuorādos, quos-
dā secū victos ferētes, ad ciuitatē, qua egre-
si fuerāt reuertebātur, quib; corona victo-
riæ imponebatur, qua gloriosi & ornatissi-
mi reddebātur. Recta autē via incedentes,
ibāt ad templū deorum, Iouis, vel Martis, vel
Mercurij, vel alterius, cui; opē peculiariter
implorauerāt, seq; eis sistebāt, coronā manu
tenētes, quasi illā eis offerētes, tribuētes eis
de totius victorię gloriā, quā illorū auxilio
se consecutos hoc ipso profitebātur. Simili
modo Paulus videtur CHRISTVM con-
siderare, quod in die iudicij, lata in iustos
& impios sentētia, omnium illorū victoriā,
iā erit cōsecutus; tuncq; impios relinquens
morti perpetuę traditos, infernalibus a i-
bus depascēdos, iustos secū feret victos & cap-
tiuos, non captiuitate affligēte, sed suauissi-
ma & gloriosa, qualis illa fuit, quam David
cōsiderabat in sanctis, quos ascēdens in cō-
lum secum duxit, de quibus cecinit: *Ascen-
disti in altum, cepisti captiuitatem:* quam nunc
amplius explicare non vacat. Et illi qui-
dem triumphatores, coronam sibi impone-
bant, non confectam ex captiuis, quos fere-
bāt victos, sed ex auro, lapidib; pretiosis,
lauro, myrtho, amaranto, vel ex alia simi-
li materia. CHRISTVS autem, coronam nō
nisi ex eisdem, quos victos secum feret, sibi
contextet, ex Patriarchis scilicet, Prophetis,

269.

Esai. 61. 3.

Libro. 1. de
ynita. Eccl.
c. 7.

Forerius.

Psal. 67. 19

Serm. de Af-
cent. to. 3.

270.

Esther. 1. 4.

Apostolis, martyribus, doctoribus, virginibus, pœnitentibus. Nunquā Rex aut Monarcha coronā tam splendidis & pretiosis lapidibus radiantē habuit, qualis hęc CHRISTI corona erit, in qua tot erunt pretiosissimi splendidissimiq; lapides, quot sancti, quos sua virtute saluos fecit. Perueniens autē ad templum glorię, ibi æterno Patri se sistens, quasi coronam in manu habebit, quam illi offeret, tanquā totius illius victorię & triūphi author: eo modo, quo D. Chrysostomus considerat, fecisse in die ascensionis, quando humanitatem suam, sanctorum agminibus sociatam, æterno patri obtulit. CHRISTVS (inquit Chrysostomus) ascendēs in cœlum, naturę nostrę primitias obtulit Patri, & oblatum donum miratus est pater, quod & tanta dignitas offerebat, & quod offerebatur nulla macula scđabatur. Nam & suis manibus suscipit oblatum, &c. Expende hyperbolem illam, Oblatum donum miratus est pater, tale enim illud fuit, vt si admiratio in eū cadere posset, vere fuisset miratus doni, quod offerebat pulchritudinē, speciositatem, & gloriā. Id ergo nō minori ratione in die iudicij eueniet, quādo CHRISTVS sociatus innumera sanctorum multitudine, cœlum ascendet, seq; cū eis, patri æterno sistet, illos eidē offerens, ostendens & dicens: Ecce redemptionis meę fructum, ecce quod processit ex dilectione, qua diligēs mūdū, me dedisti & misisti: ecce Petrū, qui offendit negando, quē clementer respexi: ecce Paulū, qui offendit persequendo, quē misericorditer sustinui & vocaui: ecce Magdalenam, quę inimici partes agebat, quā diligēdo, mei dilectricē feci: ecce omnes istos, qui inimici erant, sed exhibēs dilectionis & beneficentię opera, cōsumptis inimicis, seruati sunt homines, qui se fideles seruos exhibuerūt. Hocq; est, quod huic sanctorū cōgregationi dicit Propheta: *Eris corona glorię in manu domini, & diadema regni in manu Dei tui. Nomen glorię, in hebręo est Thiphereth, quod significat decorē, pulchritudinē, speciositatē: quomodo dicuntur: Diuitia glorię regni Assueri, illę, in quib; & per quas gloriabatur. Eris corona glorię, per quā sibi gloriā, splendorē, honorē, decus, trophęū, & triūphū acquirat. Hoc est ergo, quod dicit Paulus, quod tunc tradet regnū Deo & patri. Quod de ipso, ratione humanę naturę, secūdū quā est inferior patre, expressē omnes sancti Patres intelligūt. Tūc itaq; CHRISTVS iā omnes inimicos habebit subiectos. Si enim impios cōspiciēs, interrogēs: Qui sunt ij? Respōdebo, hos fuisse CHRISTI inimicos, quos iā vicit, & superauit, eternę morti ac perditioni tra-*

dens, quos iusta vindicta puniuit: si autē ad iustos conuersus, similiter interrogēs, sicut apud Ioannem: *Qui sunt hi?* Respōdebo, hos fuisse quodā inimicos CHRISTI, quos tamē ille vicit, diligens eos, parcens eis, & remittens offensas, ac egregijs beneficijs donans, & vt Esaias dixit, quos *Angelus faciei saluauit in dilectione sua, & indulgētia sua ipse redemit eos*, aut, vt Septuaginta legunt, quos ipse dominus saluauit, eo quod diligeret eos, & parceret eis, ipse redemit eos. Gloriosus certe triumphator, cui iam prędixit Dauid quod *dominaretur in medio inimicorū suorū*: quasi enim in medio constitutus, his dominatur diligēdo, illis, puniendo. Sed qua ex parte gloriosior triumphus? Sine dubio ex ea, qua vicit, inimicos diligendo, per quam inimicos quidem abstulit, sed ex eisde fidelissimos eduxit seruos, ex quibus gloriosum illud regnū construitur, de quo canit Ecclesia: *O quā gloriosum est regnum, in quo cū Christo regnant omnes sancti, amicti stolis albis, & sequuntur agnum quocunq; ierit*. Per hunc vincendi modum habet Deus regnum gloriosum & illustre, in quo perpetuō regnabit, illudq; completū erit: *Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius nō erit finis*. Per hūc habet seruos fideles, qui perpetuis laudibus misericordiā celebrent, dicētes: *Dignus est agnus, qui occisus est accipere virtutem, &c. & redemisti nos domine in sanguine tuo, ex omni tribu, &c. & Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarū actio, &c.* Per alterum quidē modū, iusta ultione inimicos deiecit, sed per quam relictī sunt perpetui blasphematores diuinę gratię, glorię, & redēptionis: ille igitur perfectus vincēdi modus. Victor quidem euasit CHRISTVS Iude proditoris, eū perpetuę damnationi tradēs, victor itidē Pauli, dilectione summa & beneficijs prosequens, remittens eius offensas. Quanam victoria celebrior? imō vero quā nā illustrior hac esse potest, in qua inimicū tollens & absumens, seruauit hominē, quem tam fidelem obsequentem & frugiferū seruum accepit, qui dicere potuit, *Abundantius omnibus laboraui*, qui maiori fortitudine & sollicita cura mortē pro illo sustinuit, quā fuerit rabies aut diligētia, qua illum fuerat persecutus? Quę illustrior victoria, illa quā de Petro anathematizante reportauit, non fulgur de cœlo in eum vibrans, sed oculorū suorum radium splendidissimum emittens, & eius offensam remittens, quem tam fidelem postea seruū & amicum tenuit, vt totā Ecclesiam suam super illo fundare, totumq; suum honorē libere eidem cōmitere potuerit? Hoc modo CHRISTVS sæpe inimicos suos superauit, auferendo, absumēdo & de-

Apoc. 7. 13.

Esai. 63. 9.

Ps. 109. 1.

271.

Luc. 1. 31.

Apoc. 5. 9.

11.

Apoc. 7. 11.

1. Corin. 15. 10.

lib. 50. Ho.
10. 6. & 35.
in Psalm.
o. In illud
Ecce verita
e d. lexisti.
Psalm. 117.
o. 12.

lib. 50. Ho.
hum. 6.

Iere. 15. 19.

lendo quod inimicum erat, & relinquendo personas, quæ sibi obsequia gratissima præstitissent. Hunc modum tanquam perfectissimum D. August. demonstrat, ex quo illud explicat, quod de gentibus inimicis per Prophetam semel, & iterum dixerat: *ultus sum in eis*. Quid hoc est? Vindicavi me de ipsis. Quomodo? occidendo in eis errorem, suscitando fidem: quicquid enim erat mali, & aduersi, deletum est; separauit pretiosum à vili, & consumpsit vile, quo ipse non indigebat, eratque sibi inimicum; & pretiosum ad suam gloriam, & maiestatis augmentum seruauit. Sapientiores duces tanto honorificentiorē victoriā consequutos gloriantur, quāto inimicis consumptis, maiora spolia ex illis reportant, ut nihil pretiosum manus eorum effugerit; quantoque omnia, quæ apud inimicos erant æstimatione digna, sibi subdita, ad sui gloriam, & triumphum faciunt & conuertunt. Ita, inquit August. te facere oportet, verum inimicum tibi aduersum odio habere, absumere contendere, peccatum scilicet, & iniquitatem offendentis te, seruata in tui usum, & gloriam persona. Si separaueris, inquit, pretiosum à vili, tanquam os meum eris. Hæc perfectio Patris cœlestis: huius similitudinem à te exposcit CHRISTVS. Huiusmodi vincendi & vlciscendi gloriam, etiā Gentiles intellexerunt. Cū enim quidā detraheret ore rabido Regi Alexandro, & excitaretur Rex à suis, ut ultionem de illosumeret, inferretque mortem; Alexander eum magnis beneficijs cumulauit: quo factum est, ut detractor in prædicatorem Alexandri mutatus fuerit, fidelissimūque ei seruū se exhibuerit. Tūc hæc, inquit Alexander, mea potentia, ut in mea voluntate situm sit, amicos facere ex inimicis, & refecata, & absorpta inimicitia, nouum in mei obsequium seruū suscitare.

§. 8. Perfectum modum vincendi inimicos tenuit David, per dilectionem, de qua dictum est: cornua in manibus eius, ibi abscondita est fortitudo eius.

272.

EX dictis liquidò patet, modum perfectiorem, potentiorē, ac gloriosiorē vincendi inimicum, esse quem Pater cœlestis tenet, ratione cuius, hoc loco inducitur à CHRISTO perfectus, cum scilicet ita agitur, ut victo & abolito inimico, seruetur homo, vincentis obsequio obligatus & traditus. Hunc, ut te

neamus, his verbis excitat CHRISTVS, nos ad perfectionem cœlestis Patris imitandam exhortans. Cum vas aureum impuritate, & scoria oculos tuos offendit, facile potes offensionem tollere, cōstringendo illud, aut in profundum puteum fluminis vel maris, ubi non amplius compareat, mittendo: hoc tamen imprudentissimum est, & damnosum. Illum propterea modum tenemus, quo scoriā & impuritatem præcisam & solam absumētes, vas reddamus splendidum, & nostris vsibus utilissimum seruemus. Hoc autem nulla virtute validius efficaciusque præstari potest, nisi igne, qui consumpta scoria, aurum seruat. Est inimicus vas aureum, quia homo est ad imaginem Dei conditus, scoria tamē, & impuritate inimicitie & peccati pollutum. Facile fortē esset tibi illud pessumdare, odio & maledictis, & ultione prosequi, quo illum in sepulturam mittas: hoc tamen impotentia & damni opus est, ut supra probauimus. Ille excellentissimus modus est, si solā scoriā & immunditiam inimicitie & peccati tollas, & consumas, persona tua iam vsibus utilissima seruata. Et quomodo id fiet? Virtute ignis, id est, charitatis, amoris, & beneficentia: neque enim tam validē ac potenter, ignis scoriā, quæ auro adhærebat absorbit, sicut beneficentia opera, inimicitiam, odium, & peccatum, quod inimici cordi adhæret. Id quod tam Sapiens, quā Paulus dicere voluerūt, illa famigeratissima sententia: *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, si sitierit, potum da illi: hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput eius*: quæ locū grandi diligentia admonet obseruandum. B. August. & explicandū iuxta eū sensum, quē Spiritus sanctus viris sanctis reuelauit. Solent enim, inquit, hoc præceptum nonnulli; quasi ad faciendū furorē assumere. Dicunt namque apud se: Ecce cibo inimicum meum, ut ardeat in æternum. Auertat Dominus huiusmodi intelligentiā ab animis nostris. Qualiter ergo accipi debeat locus iste, sancti & antiqui patres, reuelante Spiritu sancto, definiuerunt. Caput enim in homine, sensus rationalis intelligitur, qui sensus, cum à feruore charitatis recedens factus fuerit frigidus (vnde scriptum est, *quia abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum*) necesse est, ut quod obest, salutis contrarium sapiat; ut cui deberet esse amicus, inimicus existat. Ad sanandum ergo talē phræneticum, homines sanctos & charitatis igne succēfos hortatur Spiritus sanctus, dicens: *Carbones ignis congeres super caput eius*. Cū enim inimico tuo, pio animo frequēter benefeceris, quātūlibet sit impius, & crudelis, barbarus, & cruentus; tamē tandē aliquando erubescit, & dolet, & po-

Prou. 25. 21
& ad Rom.
12. 20.

Ser. 160. de
tempore.

Mat. 24. 12.

nitore incipit, quod admisit: nam cum pœnitentiā cœperit agere, sensus rationalis, hoc est, caput ipsius, incipit charitatis igne succēdi; & qui prius quali frigidus, & phrēneticus contra te consueverat iracundiam tenere, spirituali calore de tua charitate succensus, incipit toto corde diligere. Ecce quomodo Sancti patres, hunc locum esse intelligendum dixerunt. Ita Augustinus, quod & similiter annotavit Origenes, qui postquam sensum tradidit a nobis alibi expositum, subdit, aliquid dignius continere huius mandati intellectum: isti enim carbones, qui cōgregantur super caput inimici, in adiutorium ipsi cōgregantur. Potest enim fieri, ut amēs, fēns, & barbarus inimicus, si sentiat beneficium nostrū, si humanitatē, si affectū, si pietatem, cōpunctionē cordis capiat, commisi pœnititudinem gerat; & ex hoc ignis quidam in eo succendatur, qui eū pro commissio cōscientiæ torqueat, & adurat: & isti erunt carbones ignis, qui supra caput eius ex nostro pietatis opere congerantur. Rem hanc efficacissimē, & eloquentissimē B. Chrysostomus demonstrat, & explicat ex illo famigeratissimo, sæpiusq; repetito Davidis factō, qui cum posset Saulē inimicū suum occidere, & ut id faceret maxime urgebatur a suis militib; noluit, nisi illius vitā servare. Quod & ipsi Sauli notum fecit, illas amoris, observantię, & benignitatis voces post illū emittens, ostendens ei partē chlamydis, quā absciderat: Domine mi Rex. Et respexit Saul post se: & inclinans se David promus in terrā adoravit, dixitq; ad Saul: Quare audis verba hominum loquentium: David querit malum adversum te? Ecce videntur oculi tui hodie; quod tradiderit te Dominus in manu mea in spelunca, &c. & peperci tibi. Pater mi, vide & cognosce oram chlamydis tue in manu mea, quā cum præscinderem, nolui extendere manū meam in te: vide quod non est in manu mea malū, &c. Singula verba. D. Chrysostomus consideravit. Illū, quem inimicū David experiebatur, infentissimumq; hostem, cuius regnū in se ipsam trāslatū a Deo noverat, & quod illi dictū fuerat a Samuele, Scidit Dominus regnum Israel a te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te, vocat Dominum & Regem suum. Deinde, suprema inclinatione se coram eo demisit, eundem adorans, quem a dæmone possessum sciebat. Insuper, causam mali in alios transfert. Præterea, evidenter oculis illius repræsentat, se vitā illius servasse. Patre illum vocat, & tandē se, non solum nō odio contra illū, sed ardenti amore exhibet infāmatum. Quid inde factū est? Cum autem compleisset David loquēs sermones huiusmodi ad Saul, dixit Saul: Nunquid hæc vox tua est fili mi David?

& levavit Saul vocem suam & fleuit: dixitque ad David: Infior es tu quam ego. Tu enim tribuisti mihi bonas ego autem reddidi tibi mala, &c. & nunc, quia scio quod certissime regnaturus sis, &c. iuravit mihi in Domino, ne deleas semen meū post me, neq; auferas nomē meum de domo Patris mei, &c. Singula itidē verba D. Chrysost. expendit. Ostēdit, inquit, quod verba David mollia tetigerūt cor Saulis, & ex hoste fecerūt amicū, & Patrem, cū dixit: vox ista tua fili mi David? Antea, nec proprio nomine eum consueverat dignū, vocans filiū Iesse, nunc proprio nomine appellat, & iā adoptat in filiū: mansuetudo Davidis ex homicida facit Patrem, ex lupo ovem; ad vocem vnam Davidis, cor Saulis incaluit, & abiecit inimicitia: non ad lōgos illius sermones, sed ad vnam vocem, tot cōsecuta sunt bona in obstinato corde Regis. Nec sustinuit Saul vocē ipsius David audire sine lacrymis, sed ploravit amarē, animæ fanitātē, quā David illi contulerat, lacrymis declarans, huius modestia & tolerantia hostem ē furore ad sobrietatē composuit, & animum nactus sanguinis sitiētē, repente ad lamenta compulit: quia levavit Saul vocem suam & fleuit. Non perinde miror Moysen, quod ē saxo prærupto fontes elicit aquarū, ut admiror Davidē, quod ex oculis lapideis fontes eduxerit lacrymarum: siquidem ille vicit naturam, & hic vicit animi decretum: ille virga percussit lapidem, hic sermone pepulit cor, non ut contristaret, sed ut mansuetum redderet, &c. Et Saul tandē, quem reputarat hostem, relinquit filijs tutorem, domus suę servatōrē, suarq; proles in illius deponit manus, &c. Hæc & alia Chrysostomus, quæ similiter sunt manifesta ex alio simili factō Davidis, quando Saulē dormientem vidēs, noluit occidere, sed sciphū aquę & hastam tulit, quæ postea ostendens ipsi Sauli, illius cor emolliuit, quē audiuit loquentem ad se, & dicentem: Peccavi: revertere fili mi David, nequaquam enim tibi ultra male faciam, &c. Quod non potuit facere Samuel, quando aperte peccatum quod Saul commiserat contra Deum, reprehendit, ut scilicet, illud confiteretur, nunc David solo beneficentię opere perficit, & cogit eum clamare: Peccavi. Hanc eandem doctrinam ex illo confirmat Chrysostomus, quod in eodē capite, quō Sapiens de carbonibus congeredis consilium dedit, dixit: Lingua mollis confringet duritiā: sententia satis similis ei, quā præmiserat; Sermo mollis frangit iram: circa quam, egregiam Philosophiam observare videtur Chrysostomus. Secundum quidem naturę cursum, non potest quod durum est à re molli confringi aut conterī, sed potius

5. Moral. cap. 31. Prou. 8. 24.
 Prou. 17. 3.
 Habacuc. 3.
 Deut. 33. 2.
 Exo. 34. 29.
 In c. 3. epi. ad Cerim. sec. 2.

è diuerso: nec enim ferrum ligno frágis, sed è cōtra. Nulla res durior est ira, nec validior, aut impetuosior, vt supra probatum est, demonstratq; D. Gregorius ex illo: *Spiritus facilem ad irascendum, quis sustinere potest? Quem locum, ita ille legit: Quis poterit habitare cū homine cuius spiritus facilis est ad irascendum? Cui & alia similia annectit. Quod etiā confirmari potest ex illo: Grane est saxum, & onerosa arena, sed ira stulti utroq; granior. Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor, & impetum concitati quis ferre poterit?* Nulla autē res est mollior benignitate & suauitate verborum: nihilominus, non cōfringit durities illius, mollitiem huius, sed potius è diuerso: nihil enī, inquit Chrysostomus, potentius ipsa benignitate, humanitate, & charitate suauia verba eructante, quæ propterea igni comparatur, qui inter omnia elementa, violentius, potentius, fortius, ac citius agit. Et ex ijs fortē, non incongrue explicare poterimus, illud Prophetæ Habacuc: *Splendor eius, vt lux erit, cornua in manibus eius, ibi abscondita est fortitudo eius, ante faciem eius ibit mors.* Iuxta multorum sententiam, ad memoriam reuocat legem, quā Deus antiquitus dedit in mōte: illud enim futurū, *Erit*, pro præterito accipi potest, iuxta Prophetarū phrasim: imō, & iuxta eundem Habacuc, qui paulo ante verba præteriti, cum verbis futuri temporis cōfundit, dicens: *Deus ab austro veniet, operuit caelos gloria eius.* Quæ loquendi forma indicant Prophetæ, se ita de rebus præteritis agere; vt alias futuras præcipue considerent. Considerat ergo Prophetæ Deū, quando venit dare legem in monte Sina, qui splendore ingentimicabat, cuius splendor vt lux erat, idest, erat lucidus, clarissimus. In hebreo vox est, quæ significat fontem lucis, quasi dicens: venit Deus splēdidus, tanquā lucis fons & origo, qui cætera reddebat lucida, sicut est Sol. Hic est, quod tabulæ legis, quas in manibus habebat, erant etiam fulgidæ, & splendentes. In manu eius, inquit Moyse, ignea lex. Vocat legem igneam, quia tabulæ splendorem talem à Deo acceperunt, vt splendoris, & flammæ radios emitterent. Quoniam autem flammæ & splendores ignis, feruntur ad modum pyramidum retortarum, quæ figuram habent cornu, quod dixerat Moyse, in manu eius ignea lex. dicit Prophetæ: *Cornua in manibus eius*, idest, splendentes flammæ, quas ex fonte lucis, tabulæ illæ legis participabant: quem splendorem, etiam ab eodē fonte participās Moyse, dicitur, quod *facies eius facta est coruata*, aut secundū aliam litteram, vt D. Thomas annotauit, splēdida. Flammæ ergo aut splendores ignis erant in manibus Dei

dantis legem, quibus splendebant tabulæ legis. Ibi, inquit, *abscondita est fortitudo eius.* Lex illa, quæ decem præcepta Decalogi continebat, tota ordinata erat ad dilectionem Dei & proximi, vt Apostolus singula præcepta prosequens, demonstrat, concludens: *Plenitudo ergo legis est dilectio.* In hac est abscondita fortitudo eius. Nihil videtur fragilius, mollius, aut facilius ad vincendum, quam dilectio, benignitas, remissio offensæ, patientia in persecutionibus: qui hāc tenet, iudicatur a mundo infirmus, debilis, & totius fortitudinis, & actiuitatis expers: nec mirum; mundus enim non repellit vim, nisi per vim; neque malum, nisi per maius malum; nec exercitum fortem, nisi per fortiolem; at fortitudo Dei, ibi abscondita est. Hæc siquidē propria est fortitudo Dei, per quam se omnipotentem demonstrat, & vicit mundū, orbēq; sibi subiecit: Certum est, CHRISTVM vicisse mundū, & quod ipse est lapis paruus, quem vidit Nabuchodonosor, qui statuam illā ingentem deiecit & creuit in montem maximum, qui repleuit terram: Enimvero omnes Principes, & potestates sibi subiecit, & imperia subdidit, & regna ad sui adorationē traxit. Quæ fortitudine? Nunquid cōgregauit exercitum Angelorum, qui id in mundo facerēt, quod vnus eorum fecit in exercitu Senacherib? Nunquid congregauit milites ingentes sub Iulio Cæsare aut Pompeio? Nunquid gladios, aut hastas, aut falcatos currus prouidit? Minime gentium; sed superauit orbe per dilectionis opera, & patientiam, inoriscens pro illis, qui illum occidebant, dans sanguinem pro illis ipsis, qui illum effundebant, rogans pro ijs, à quibus blasphemabatur, & patiebatur: mittens Apostolos, nullis alijs bellicis instrumentis armatos, nisi patientia, & mansuetudine, quibus dixit: *Eccce ego mitto vos sicut oves inter lupos.* Hæc illius fortitudo, per hanc totum sibi orbem subiecit, illudq; adimpleuit, quod dixit: *Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum.* Illo nomine, omnia, omnium hominum genera intellexit. Erant omnes homines eius inimici, voluit illos subicere sibi, & quod deposita inimicitia, eius se obsequentiissimos seruos exhiberent, & ad eum tanquam ad totius boni fontem currebant. Quomodo hoc fecit? Moriēdo, sustinendo flagella, clauos, crucem, &c. Videbatur quidem ipse victus ab hominibus; sed ibi abscondita fuit fortitudo eius, qua de omnibus triumphauit. Et forsitan ex his explicari potest illud, quod dixit Angelus: *Dabit illi Dominus Deus sedem David Patris sui:* sicut enim David vnctus est primò in Regem, absq; aliquo præcedente opere, sedem

Ad Rom. 13. 10.

275.

Dan. 4. 31.

Matt. 10. 9.

Ioan. 12. 31.

Luc. 1. 31.

deinde

deinde Regni obtinuit per misericordiā & benignitatem, quam habuit erga inimicos, de quo dixit Sanctus ille Matthathias: *David in sua misericordia consecutus est sedem Regni in secula*: Ita CHRISTVS, in sua conceptione vnctus est in Regē, cui omnes subdi deberent: tamen regnare in vniuersa terra obtinuit per misericordiam, qua in homines egit, moriendo pro eis, & suum sanguinē pro eisdem fundendo. Hæc igitur illius fortitudo. Hæc potentissima est ad dissipandū, & delēdum odiū. *Ante faciem eius ibit, euanescet, aut dissipabitur mors*. Mortis nomine, odium intelligitur: iam enim dixit Ioannes: *Qui odit fratrem suum, homicida est*: & iterum: *Qui nō diligit, manet in morte*. Nihil potentius est ad dissipandum odium, quod est in corde inimici, quā dilectio; nihil validius ad eius effraznem irā refrēndam, & furorē cōprimendum, & inimicitiam abolēdā, quā dilectio. In hoc igne abscondita est fortitudo diuina, & suprema. Non vulgaris laus est, qua cœlestis Sponsus, Sponsæ suæ labia cōmendauit: *Sicut vitæ coccinea labia tua Sponsa, & eloquium tuum dulce*. Secunda pars primam explicat. Coccineus color est, quasi igne succensus, quo indicare voluit, labia Sponsæ esse feruētia charitate & amore; eloquiū propterea eius esse dulce & suaue, ac benignum: inde bene similia dicit vitæ, quæ apta est ad alligandū aliquid. Nullus ita solutus habet manus, pedes brachia, & linguam, quā iracundus; vt ex sanctis Patribus probatū est: si vis hæc omnia alligare, sint labia tua coccinea, amoris igne flagrantia, benignitate suaui; ibi enim abscondita est fortitudo Dei: cū enim inimicus, qui te maledictis prosequitur, videt te cōtrario benedicentē, hoc ipso alligatur, & comprimitur ab ijs, quæ faciebat, & deposita ira, incipit te amare & diligere. Huius dilectionis fortitudinem experti sunt viri prudentes, qui benignos & benēficos se exhibētes erga inimicos; illos sibi subdiderunt. Ita David: *Manfuetudo tua multiplicauit me*. Videbatur dicendum, Manfuetudo mea, sed apte dixit, *Manfuetudo tua*, hæc enim virtus est in Deo excellentissima, quam quasi rem quandam diuinam David considerauit, quā propterea vocauit manfuetudinē Dei. Hæc illū multiplicauit: nam cū pastor esset ouīū, & paruulus inter fratres suos, sedem suprēmā Regni obtinuit, in manfuetudine, benignitate, & misericordia erga inimicos, quos sibi tandē per beneficia, & dilectionis opera subiecit. Ita induratū & lapideum illud Saulis cor emolliuit, & sibi subdidit, sicut paulo antea, ex D. Chrysostomo obseruatū est: ita & totā domū Saulis sibi reddidit obse-

quentē, cū iā plene consecuta Regni sede, inquisiuit, si esset aliquis de domo Saul, cum quo posset facere misericordiā. Ita & populū rebellantē, ad debitā subiectionem restituit, dulcissimis suauissimisque verbis alloquēs ad sacerdotes & maiores natū Israel. Quādo etiā illi impio Semei, qui in se tā cōtumeliosa maledicentiz verba deprompsit, liberaliter pepercit, & cū ad vltionem sumendam eum hortarentur duces, eius propinqui, respondit: *Cur efficiamini mihi hodie in Satan?* Qui propterea se ipsum egregie cōparauit *tenebrimo ligni vermiculo, qui octingentos interfecit impetu vno*. Expende vim horum verborum, quib⁹ insigne mysteriū indicare voluit Spiritus sanctus. Indicauit quidem, Dauidem præstantissimū fuisse viribus corporis, qui leones, & vrsos, & gigātes facillime superabat, & vno impetu, ipse solus interfecit octingentos; non tamen hæc fuit præcipua fortitudo Davidis, qua sedē Regni obtinuit, & omnē populū sibi subdidit, sed benignitas & mansuetudo. Fuit enim quasi *tenerimus ligni vermicul⁹*. Durum est lignū, & cor eius durissimū; mollis est vermicul⁹, qui intra lignum commoratur, quē, vel solo contractu potest quiuis comprimere: nihilominus hic tam mollis & blādus, cor ligni corrodit, & comedit, & facit, vt sibi sit in alimentū substantiæ & vitæ. Talis fuit David, fortissimis quidē viribus corporis, sed tanta mansuetudine & benignitate agens, vt similis esset *tenerimo vermiculo*, qui ab inimicis se persequentibus multa patiebatur: & sicut vermiculus non se conuertit contra læerantes, & comprimētes se; ita nec David contra eos, qui eum offende-bāt. Hæc autem mansuetudine, eorum corda corrodit, comedit, & ad sui vtilitatem conuertit. Huiusmodi sunt innumera exempla in Scripturis sacris, & sanctorū historijs. Est tamen veritas hæc tam explorata, vt vel ipsa sola rationis luce constet, quam propterea confessi sunt ipsi Gentiles, inter quos excellentissimi fuerunt Romani, de quibus probat B. Augustin⁹, ad omnes nationes mundi sibi subiiciendas, consueuisse parcere inimicis, & benefacere offendētib⁹, quorū hoc erat elogium: Ignoscendo, & remittendo, crescere imperia, & dominari nationibus, vt dixit Salustius (quem D. Augustinus vocat nobilitatē veritatis historicū) in Catilinario bello de veteribus Romanorū morib⁹ loquēs: ex quo intulit Augustin⁹, quod Romani accepta iniuria, ignoscere malebant, quā persequi. Id signanter intellexit eorum primus Imperator Iulius Cæsar, quem hoc nomine sepe Cicero commendauit, vt ex B. August.

supra-

Lib. 6. 11. supra dictum est: de quo refert Appianus Alexandrinus, quod cum Betreius & Afranius Duces Pompeij, ab eo missi contra Cæsare, cum suis exercitibus ad manus Cæsaris venissent, ille cum posset omnes gladio ferire, noluit, sed liberos in pace dimisit, & usque ad fluviū Varum benignissime comitatus est, magnis afficiens beneficijs: quibus vale dicere volens: nostis inquit, quam facile mihi

fuerit, vos omnes perdere, nec rem fecissem iniustam, quippe qui venistis missi à Pompeio, ad me expugnandum: nihilominus ecce vos liberos, amico animo in pace remitto: hanc tantum pro beneficijs gratiam exigens, ut cum ad Pompeium, eiusque gentem perveneritis, renuntietis omnia beneficij opera, quibus vos cumulavi. Atque hæc de sexta parte tractatus, & de inimicorum dilectione.

SEPTIMA PARS, DE MODO FACIENDÆ IUSTITIÆ.

S. 1. Iustitia nomine, Christus omne opus bonum intelligit, quod tantum prohibet fieri coram hominibus, eo fine, ut ab eis videatur, & laudetur.

§ 277.

ATENDITE Ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in caelis est. Voluit CHRISTVS hoc sermone in monte habito, docere discipulos suos, & Christianos Euangelicę legis professores, debere in duobus excedere antiquos Scribas, & Phariseos: primo, in iustitia aut operibus sanctis, secundo, in modo operandi & faciendi illa. Scribę & Pharisei in duobus erant deficientes, primo, quia breuem, & decurtatam iustitiam tenebant; contenti enim erant opere tantum externo, non occidere, non mœchari, non peierare: diligere amicos, benefacere beneficientibus, resalutare salutantes, commune misericordiam tenere, & communes eleemosynas facere: & hanc breuem decurtatamque iustitiam, malo modo operabantur; tantum enim ex illa humanam gloriam & laudem querebant. CHRISTVS docet discipulos suos, debere eos abundantiori iustitia præstare. Nisi enim abundaverit, inquit, iustitia vestra, plusquam Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in Regnum caelorum. Ideo non solum interdixit homicidium, sed & iram; non solum fornicationem, sed & concupiscentiam uxoris alienę; non solum periurium, sed & iuramentum sine necessitate; non tantum diligendos amicos, sed & inimicos; non solum modo benefaciedum beneficientibus, sed etiam persequentibus nos, &c. Docet insuper suos, altioremodum operandi iustitiam ab eis tenendum, per quem non gloriam hominum, nec vanam

laudem coram illis quæreretur, sed perpetuam coram Deo mercedem sibi compararet. Illud docuerat in superioribus, tradens opera sancta, in quibus Phariseorum iustitiam excedere debent: hoc nunc docere aggreditur, tradens modum, quem in iustitię operatione teneretur habere. Ita Sancti patres expendant, hæc verba, præcedentibus continua explicantes, Chrysostomus^a, Augustinus^b, Theophilactus^c, Euthymius^d, & alij. Vnde non video, cur quidam doctus interpretas credat hæc discontinua superioribus esse, nec eisdem dicta, quibus & præcedentia. Ex his patere incipit, quid CHRISTVS iustitię nomine intelligat. Gręci patres eleemosynam intelligunt, imò & pro iustitia, eleemosynam legunt Chrysostomus, Theophilactus, & Euthymius: videturque primo conforme phrasi hebraicę, secundum quam, iustitię nomine eleemosyna exprimitur. Ita David^e: *Dispersit dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi*, quem locum Paulus^f ipse de eleemosyna est interpretatus, subdens: *Qui autem administrat semen seminanti, &c. augebit incrementa frugum iustitię vestre*, vocat fruges iustitię, fructus, qui ex eleemosyna nascuntur. Deinde, consonum videtur ad seriem cõtextus. Statim enim subdidit CHRISTVS: *Cum ergo facis eleemosynam, quasi explicare volens, quid iustitię nomine intellexerit. Ita intellexit & Hieronymus. Latini tamen Patres, cõmuniter omnes legunt, iustitiam, quo nomine, omne opus bonum, & sanctum intelligunt, illud ipsum, quod intelligere voluit CHRISTVS, cum præmiserat: Nisi abundaverit iustitia vestra plusquam Scribarum, &*

Hom. 1
in Mat. &
in ex vari
in Mat. &
in imperi
Lib. 1.
ser. Dñi.
monte.
In cap.
Matth.
Maldon
in 1. 5. M.

Ps. 111.

1. Cor.
10.

Lib. 2. con
Pelag. 10.

Phariseorum:

278.

In cap. 6.

Math.

Lib. 2. de

r. Dñi an

pote. c. 5.

B. Mora. c.

p. & 1. p. pa

er. admo.

f.

Lib. 2. in

ucam.

In cap. 6.

Math.

1. Joā. 3. 7

1. 2. 9. 14.

Matt. 6. 33.

Ad Ti-

mot. 4.

er. 60. de

tempore.

Math. 5.

Phariseorum: Nec enim de sola eleemosyna verba faciebat, in cuius largitione non omnino Pharisei deficiebant; nam eleemosynas faciebant, sed absolute de quouis opere bono & sancto, quod in Scriptura diuina iustitiae nomine vocatur. Ita Hilarius^a, August.^b Gregorius^c, & alij; quomodo dixit Ambrosius, iustitiam vniuersalem esse virtutem. Cuius rei duplex est causa, primam tradit Haymon^d, dicens: Ideo opera bona vocari iustitiam, quia per illa homo iustificatur, & ore pleno iustus dicitur: quomodo dixit Ioannes^e: *Qui facit iustitiam, iustus est*, non per solā & nudam fidē. Aliam cōmunius tradūt sancti Patres, quam explicat D. Thomas: illa est, quod per opus bonū, homo de iustitia sibi debitam facit mercedem. Certum est hominis ad Deum nullam absolute loquendo iustitiā posse interuenire: nec enim homo aliquid corā Deo de iustitia prētere dēre potest, cui omnia, quę agit, & agere potest secundū rigorem iustitię sunt debita. Inuenitur nihilominus iustitia & meritum, vt Theologi dicunt, ex diuina gratia & pacto cum homine celebrato, per quod statuit Deus, se daturū gloriam ei, qui mandata sua seruauerit, & fecerit, quę ipse pręcepit. Vnde & diuinę leges vocantur *iudicia iustitię*, quia illis statutis, secundum iustitiam procedit iudiciū, quod iuxta illas decernitur. Ita & CHRISTVS dñs vocauit opera bona & sancta ex diuina gratia procedentia (hęc enim solummodo sunt meritoria vitę eternę) iustitiam regni cęlorum. *Primum*, inquit, *quærite regnum Dei & iustitiam eius*: hoc est quod pręcipuē quęrere debetis, regnū Dei, & opera sancta, per quę illud consequamini, tanquam pręmium iustum illis debitum. Ideo & Paulus de iustitia, sibi debitam dicebat coronam, propter opera bona: *Bonū certamē certauī, cursum cōsummaui, &c. reposita est mihi corona iustitię*. Postquam igitur CHRISTVS docuit, abundantiorē a Phariseis iustitiam nobis agendā, modum, quo illa agenda est, aggreditur explicare, dicens: *Attendite, ne iustitiā vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis*. D. Augustinus, hęc & sequentia CHRISTI verba expendēs, duas difficultates proponit, quas graues iudicat. Euāgelica, inquit, lectio fratres charissimi, quę modo nobis recitata est, videtur mihi quod secundum litteram non possit intelligi, & ideo Deo auxiliante requiramus, qualiter ad eius sensum spiritualement peruenire possimus: sic enim ait Dominus: *Attendite, ne iustitiā vestrā faciatis corā hominibus*. Quomodo hoc secundū litterā accipere possumus, cum ipse Dominus paulo antea prēmiserit: *Sic luceat lux vestra coram hu-*

minibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est. Hęc prima difficultas est, quā similiter pposuit. B. Basili^o ad baptizatos loquens, quę doctrinam Euāgelicam recipiētibz se statim offert, quam propterea cōmuniter omnes Sancti patres explicandā proponunt. Cui responder ipsemet Augustinus dicens: Diligenter attendite fratres, & intellectū diuinę Scripturę humiliter & sapienter requirite: non enim sibi ipse Dominus in Euāgelica lectione cōtrarius esse potest, &c. Dominus non pręcipit, ne coram hominibus bona opera faciamus, quos potius bonorum factorum exemplo edificare tenemur; sed ne opera coram eis faciamus, eo animo & fine, vt videamur ab eis: id namq; expresse subdidit dominus dicens: *vt videamini ab eis*. Sicut ergo inquit Augustinus, quando CHRISTVS pręcepit facere opera lucis coram hominibus, *vt videant* inquit, *opera vestra bona*, non ibi substitit, sed addidit: *Et glorificent Patrē vestrum, qui in cælis est*, quo significaret, Dei gloriam a nobis intendendam, cum bona opera coram hominibus facimus; ita cum dicit: *Ne faciatis iustitiā vestram coram hominibus*, non finem fecit, sed addidit, *vt videamini ab eis*: quia non hoc a nobis intēdendū est, cū bonum facimus, ab hominibz videri, laudari, & glorificari. Hęc insuper loca. D. Augustinus ad concordiam reducit expendens alia duo Apostoli dicta, quę cōtraria similiter videntur, sed nō sunt. Vno in loco dicit: *Si adhuc hominibus placere, seruus Christi non essem*: In alio vero dicit: *Placete omnibus per omnia, sicut & ego omnibus per omnia placeo*. Qui non intelligunt (inquit Augustinus) contrarium putāt; qui intelligūt, suauem consonantiam inneniūt. Paulus quidem omnibus hominibus placere optabat, nō vt illis placeret, sed vt eos CHRISTO lucrificeret, non tāquam rem principaliter intentā quærebat placere hominibz; si enim id ageret, non esset CHRISTI seruus, cuius interest CHRISTO tanquā legitimo Domino placere & seruire. Sicut ergo quęrens nauē ad proficiscendum in patriam suam, nō absurde loqueretur, si diceret, in hoc opere, quo nauē quæro, non nauem quæro, sed patriam; sic Apostolus conuenienter dixit, in hoc opere, quo hominibus placeo, non hominibus, sed Deo placere contēdo: quia nō hoc appeto, sed ad id refero, vt me imitentur, quos saluos fieri volo. Eodem modo explicat Augustin. illud eiusdem Apostoli, qui petens eleemosynam pro fidelium sustentatione: *Non*, inquit, *quæro datum, sed requiro fructum*. Quomodo non quæris datum? Petis tibi dari, & non quæris datum? quia non quærebat

Ser. 5. de baptiz. cap. 4. & 5.

279.

Lib. 2. de Ser. Dom. in mote. c. 2.

Ad Gal. 1. 1. Cor. 10.

Ad Phil. 17.

rebat

term. 60. de
empore.

rebat sibi dari aliquid, ratione cōmodi sui, sed vt illi commodum, & fructum reportarent, propter cōmunionem charitatis. Idipsum adhuc idem Augustinus explicat, ex eo quod CHRISTVS, qui primo dixit, iustitiam non faciendam in conspectu hominū, deinde id de eleemosyna statuit, & tertio hoc idem de oratione subiunxit, dicens: *Inte in cubiculū tuum, & ora Patrem tuum in abscondito.* Ecce inquit Augustin⁹; ipsi benè agnoscitis, quia non hoc semper secundum litteram potest adimpleri: nam & nos ipsi, & totus populus, non solū in cubiculis oramus, sed etiā publicè ad Ecclesiam conuenimus, & simul cum omni populo genua flectimus, &c. Hec & alia Augustinus, quæ similiter omnes sancti patres obseruant: ex professo autē Chrysostomus^a, Basilius^b, Petrus Chrysolog⁹. Nō ergo opera bona facienda sunt corā hominib⁹; vt videamur ab eis: *Alioquin*, inquit Christus, *mercedem non habebitis apud Patrē vestrum.* Non dicit, inquit Iansenius^d alioquin damnabimini, aut eritis rei gehennæ ignis, quia frequenter non peccatum mortale est humana laudem ex bono opere querere, aut vero quia propria pœna taliū operum est, amissio mercedis apud Deum: de quio^o tractatu secundo latè dictum est.

S. 2. Quid sit tuba canere ad eleemosynam, & quomodo hoc faciendum.

280.

*V*M ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt, in synagogis, & in vicis, vt honorificentur ab hominib⁹: *Amē* dico vobis, receperunt mercedē suā. Quoniam sermones vniuersales minus sunt vtilēs, quippe qui minus sensibus, qui circa particularia versantur, sunt propinqui, ad particularia CHRISTVS sermonē conuertit: & primo ad eleemosynā, cui iustitiæ nomē, quod præmiserat, frequēter tribuitur, deinde ad orationem, & tandem ad ieiuniū, quæ sunt tres capitales iustitiæ, ad quas ceteræ referuntur. Vt enim quis iustus absolute sit, & mercedem sibi apud Deum faciat debitam, debet iustè agere erga proximū, erga Deū, & erga seipsum: primum præstat per misericordiam, & eleemosynam, secundū per orationem, vltimū per ieiuniū & mortificationem carnis: de quibus alibi. In ijs tribus iustitijs talē tenebant modum Scribæ & Pharisei, qui eas inutiles reddebāt, & sine fructu coram Deo: illas enim tantum faciebant, vt

humanam sibi aucuparent gloriam, & laudem vanā. Et de eleemosyna id egregie exprimit CHRISTVS, quam faciebāt tuba ante se canēte. Quod duobus modis explicari potest, primo vt sermo sit proprius, quomodo intellexit Lyranus, qui dixit cōsuetum fuisse Iudæis, & singulariter Phariseis, tuba sonare & canere, quando eleemosynam daturi erant, vt pauperes conuocaret. Hoc tanquā certum supponunt Iansenius^a & Ribet⁹^b, & Ethymius refert aliquos ita sensisse. Secundo vt sermo sit methaphoricus, metaphora sumpta ab eo, quod cum aliquid omnibus notum facere volumus, tuba cani facimus: signanter id in vsu erat apud hebræos, qui tubis, & buccinis ex edito loco personare consueuerant, cum populus erat euocādus, vt oculos & mentem ad rē aliquam, tanquā magni momenti conuerterent. Ita statuit Deus fieri tubas argenteas ad conuocandū populū: *Cumq; increpueris tubis, congregabitur ad te omnis turba, &c.* Ita Gedeon^b, qui clargēs buccina conuocauit domum Abiezer^c. Et Saul cecinit buccina in omni terra, dicens: *Audiant hebræi: & d buccinate in Neomenia tuba: & ad Esaiam^d: clama ne cesses quasi tuba exalta vocē tuam: apud Ioel^e, canite tuba in Sion, vocate ceterum, congregate populum, coadunate senes, &c.* Itaque idem est, aliquid canere tuba, quod facere rem ad omnium notitiam peruenire. Ita Chrysostomus^a, Theophylactus^b, & Augustinus^c, hac, & fere omnia, quæ hoc capite CHRISTVS dicit secundum figuratam locutionē accipienda ex professo demonstrat, vt quod dicit de sinistra & dextra, de vngendo capite, lauāda facie, &c. Et vt exactius CHRISTI verba expendamus, annotandum est cū Iansenio, egregie CHRISTVM hypocritas depinxisse. Hypocrita, vt annotat D. Hieronymus idem est ac simulator & representās in theatro, de quo supra satis dictum est. Sicut ergo qui in theatrum proditurus est, id tantum intendit, spectari & videri ab hominibus, idcirco quando proditurus est, tuba canit aut fistula, vt omnium oculos aduocet, ita hypocritæ faciunt, qui tantū contendunt ab hominibus videri ab eisq; laudari. Hoc est quod in illis CHRISTVS damnat. à suisq; vitandum contendit, de quibus supra.

S. 3. Quomodo sinistra nō debet scire eleemosynam, quam facit dextera, & quid dextra et sinistra nomine Christus intelligat.

In. c. 6. Mat.

In cōcor. cap. 41.

In cap. 1. Olee. n. 10.

Nu. 10. 3.

Iud. 6. 14.

1. Reg. 13.

3. Pla. 80. 4.

Ela. 58. 1.

Ioel. 2. 1.

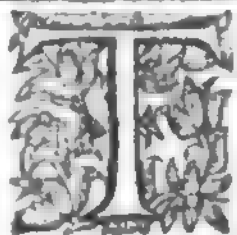
f Ioel. 2. 1.

Hom. 19 in Matt. & 13. in imp.

In cap. 6 March.

Ser. 60. de temp.

281.

E autē faciente eleemosynā, nescias sinistra, quid faciat dextera tua, ut sit eleemosyna tua in abscondito & Pater tuus, qui videt in abscondito reddet tibi. Secundam diffi-

cultate circa hæc CHRISTI verba ponit Augustinus, tum quia sinistra sensum habere non potest, nec scientiam, tum quia nullū inconueniens est, eleemosynam non solum sciēte sinistra manu, sed & per ipsam sinistrā porrigere. Quid enim faciet eleemosynā daturus, si ei manus dextera doluerit? Nunquid de sinistra eleemosynam dare non poterit? aut si vult captiuū redimere, quomodo aut sacculum soluere, aut arcā aperire poterit, si sinistram manum dextræ suæ non iunxerit? aut peregrinum excipere, & secundum præceptum Domini, *sanctorum pedes abluere*, non video, quomodo hoc nesciente sinistra manu possit impleri. Ita Augustinus, qui hinc colligit ea, quæ CHRISTVS hoc in loco dicit, non secundum litterę sonum, sed secundum figurā & spiritum accipienda. Aliquas propterea horum verborum expositiones Augustinus expendit: & primo quandam, quam Chrysostomus Apostolis placuisse dicit. Sicut Apostoli interpretantur (inquit Chrysostomus) in libro canonum, qui est de Episcopis: Dextera est populus Christianus, qui est ad dexteram CHRISTI, sinistra autē omnis populus, qui est ad sinistrā. Hoc ergo dicit: ne Christianum facientem eleemosynam, qui est dextera, infidelis aspiciat, qui est sinistra. Christianus autē, si Christianū viderit eleemosynam facientem, non est contra CHRISTI præceptum: quoniā ambo dextera sunt. Ita Chrysostomus, & liber Canonū, est quē scripsit. D. Clemens Papa de canonibus Apostolorum. Eandē expositionē tradidit Chrysostomus alio in loco, annorans, in dextera manu homines significari iustos, in sinistra vero peccatores intelligi, secundum quod Salomon retulit: *Partes dextrae nonit Dominus, peruersæ autem sunt, quæ sunt à sinistris*. Hanc expositionem, suppresso Chrysostomi nomine refutat Augustinus: si enim intellexeris, inquit, sinistram infideles dici, videbitur nulla esse culpa, placere fidelibus velle, cum prorsus nihilominus in quorumlibet hominum laude, fructum & finem boni operis constituere prohibeamur. Quod autem ad id pertinet, ut te imitentur, quibus recte facta tua placuerint, non tantum fidelibus, sed etiam infidelibus exhibendum est, ut laudādis bonis operibus nostris Deum honorent, & veniant ad salutem. Si autem sinistram inimicum putaueris, ut nesciat inimicus tuus, cum eleemosynā facis, cur ipse Dominus inimi-

cis Iudæis circumstantibus, misericorditer sanauit homines? Cur Apostolus Petrus sanato eo, quem ad portam speciosam debilem miseratus est, etiam iras inimicorū in se atq; in alios discipulos pertulit? Deinde, si non oportet scire inimicum, cum eleemosynam facimus, quomodo cum ipso inimico faciemus, ut illud impleamus præceptum: *Si es iuris inimicus tuus, ciba illum, si sitieris potū da illi*. Ita Augustinus. Et vere Chrysostomus ipse in proprijs suis commentarijs, suam exprimens sententiā, etiam huiusmodi interpretationem reiicit. Aliam tradit B. Augustinus expositionem, quam suo tempore comunē dicit, quam indicauit. D. Chrysostomus, cuius doctrina minus intellecta à populo, illi occasionem forte præbuit, illam expugnandi. Alia, inquit Augustinus solet esse carnaliū opinio, tam absurda, & ridenda, ut eam nō cōmemorare, nisi expertus essem, non paucos eo errore detineri: qui dicunt, sinistræ nomine vxorē significari, ut quoniam in re familiari tenaciores pecuniarum solent esse fœmine, lateat eas, cum aliquid misericorditer viri earum egenis impendunt, propter domesticas lites. Quasi vero soli viri Christiani sint, & hoc præceptū nō etiā fœminis datū sit. Hoc late profecquitur August. cui perpetuo illa placet sententia, ut verba CHRISTI metaphorice intelligam, ut scilicet dextræ nomine intelligatur amor Dei, qui dextræ & recte opus in debitum scopū dirigit; sinistræ autem voce, amor mundanæ glorię, aut cupiditas vel vanitas mūdi, quæ sinistræ & cōtorte opera proijcit, a recto scopo valde exerrans. Iuxta quem sensum vult dicere CHRISTVS: Quod facit amor Dei, non corrumpat, aut perdat vanitas vel cupiditas mūdi. Hunc dicēdi modum sequuti sunt Beda & Haymon, & signanter Gregorius. Ambrosius etiam censet, CHRISTI locutionem metaphoricam esse, qui nomine sinistræ intelligit, nobis coniunctos, propinquos, amicos, & familiares: nihil enim dextræ nostræ coniunctius est, quam sinistra, significans, ne que his eleemosynas nostras euulgādas: quæ sensum secutus videtur Chrysostomus, & eū probat Euthymius. Chrysostomus tamen alium, tanquam suæ mentis propriū sensum tradit, annotans locutionem CHRISTI, non tam metaphoricam, quam hyperbolicā esse. Hæc enim dixit Dominus per exaggerationem, quasi dicere volens: Ita debes fugere videri cū facis eleemosynā, ut si sinistra manus scire & videre posset, quod facis, ab ea etiā te abscondi oportet. Quem sensum secutus est Theophilact & etiam approbat Euthymius. Per hyperbolem inquit, est ser-

A. cor. 3.

Prouer. 3. & Rom. 11. Hom. 19. in Matth.

282.

Hom. 19. ad populum.

In cap. 6. Matth.

d. 3. p. paf. admon. 11.

Lib. 1. de off. cap. 30.

Ho. 19. ad populum.

2. la cap. 9. Matth.

Hom. 19. in Matth. & hom. 8. in 1. ad Timoth.

In c. 6. Mat.

Serm. 9.

Matt. 5. 29
30.

Matth. 18.

Ad Gal. 4.
15.

mo, quod & ipsam sinistrâ lateat dextra, per quod manifestatur, plurimum oportere latere. Vide, inquit B. Petrus Chrysologus, quâ vult nescire alterum, qui te ipsum, qui facis, vult aliqua tui parte nescire. Hoc modo paulo ante in eodem sermone in monte Dominus dixerat: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & proice abs te, &c. Et si dextra manus tua scandalizat te, abscinde eam, & proice abs te:* quam sententiam iterum repetiuit, cum discipulis loquens. Circa quâ, & si mira & scitu digna meditari sint sancti Patres, planus tamen sensus est, ut sit hyperbolica locutio. Inter omnes enim corporis partes, maxime facimus manus & oculos, ideoque quando volumus explicare quantum aliquid estimemus, oculos exprimimus, quomodo Paulus ad ostendendum quantum à Galatis diligeretur, dixit: *Testimonium perhibeo vobis, quoniam si fieri*

potuisset, oculos vestros erasisset, & dedisset mihi. Inter has autem partes, præcipue dextrâs estimamus, oculum scilicet dextrum, & manum dextram, tanquam magis necessarias. Vult itaque dicere CHRISTVS: Adeo debes scandalum & peccatum fugere, ut si id quod maxime diligis, tibi scandalum ingerat, illud eruedum sit. Ita ergo, quæ de sinistra dicit intelligenda sunt: qui dicens, *Nesciat sinistra tua, addidit: ut sit eleemosyna tua in abscondito.* Oculos itaque, spectatorum omnino fugiendos docet Dominus, quantum ad hoc quod est, intendere illis placere. Oculos etiam tuos, inquit Chrysostomus, & Theophylactus, vult CHRISTVS, ut fugias, qui nec ut tibi placeas eleemosynam debes elargiri, sed tantum debes cõtendere videri & placere illi, à quo mercedem es recepturus, cui honor sit in secula sempiterna.

Hom. 1
in Matth.
in cap.
Matth.

Tractatus Quartus, qui est primus de dilectione inimicorum, Finis.

ARGVMENTVM QVINTI TRACTATVS, QVI EST SECVN- DVS DE DILECTIONE INIMICORVM.

Preceptum dilectionis inimicorum, etsi antiquitus in lege fuerit traditum, congruentissimum tamen est spiritui Evangelicæ legis, quam Christus Dominus promulgauit. Non enim, ut Augustinus annotauit, pertinet ad veterem hominem, sed ad nouum illum, qui per Christum secundum Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Vnde quâuis tale mandatum iam homines antiquæ legis obligaret, ut in præcedenti tractatu ostensum fuit, singulari tamen ratione, tanquam nouæ legis præceptum Christianos, qui ad legem nouam pertinent, obligat, & denunciat. Ideo Christus Dominus tanquam nouæ legis author & institutor, huiusmodi præceptum peculiariter intimat, & rationes, quæ nouæ legis hominibus aptissime congruunt, subiicit, quibus eos penitus ad illius obseruationem deuinctos demonstrat. Quos etiam instruit, & docet, iustitiæ, & sanctitatis opera perfectius, & ut Christianos decet, operari.

Trac. 1 in
cano. Ioan

Ad Ephes
34.

Proœmium, & totius Tractatus diuisio.

Entiles legem Evangelicâ auersabantur, quod noua esset, & quod erga inimicos præciperet dilectionem, & beneficentiam: illis tamen egregie Augustinus respondit.

PRIMA PARS, AN sit præceptum Euangelicum de diligendis inimicis.

- §. 1. **P**ræceptum dilectionis inimicorum, & si antiquum sit, est etiam novum, quod in lege Euangelica Christus promulgat, ut Esaias prædixit, Sponsa exposuit, & Sancti patres explicarunt.
- §. 2. Christus tanquam verus Deus, Reipublica sua leges tradit, complens quod per Esaiam prædixerat, & docens utilia.
- §. 3. Complectitur Christus, quod Zacharia ostendebat, ædificans Ecclesiam sub perpendicularo Euangelicæ legis, iuxta quam affectus sunt extendendi, & contrahendi.
- §. 4. Fasciculus in terra fundatus, est Ecclesia, quam, quia ad normam cœlestis Reipublicæ extruit Christus, dicitur descendisse de cœlo.
- §. 5. Idem est author legis & Euangelij, qui antiquis permisit, quæ Euangelij cultoribus, non permittit.
- §. 6. Deponenda est antiqua vetustas: ideo fidelis baptizatur in mortem, ut sit cædidatus, & vngitur ad novam vitam, & mores.
- §. 7. Relinquendus est pedagogus ad præsentiam præceptoris; quæ videndum promissit Esaias ostendentem viam ad Regnum cœlorum.

SECUNDA PARS, Quidnam hoc præceptum contineat.

- §. 1. **P**ræceptum Euangelicum promulgans Christus, merito à dilectione sumpsit exordium, quæ spiritui Euangelico est congrua.
- §. 2. Quomodo Christus, qui iubet odire patrem & matrem, præcipiat diligere inimicos.
- §. 3. Non solum dilectionem, sed & beneficentia opera ad inimicos, exposcit Christus, nec enim arbor plantatur, nisi ut fructus referat.
- §. 4. Christus iubens benefacere inimicis, nec prohibet iusto bello eos impetere, nec hereticos, & fidei hostes igni tradere.
- §. 5. Explicat Augustinus: An liceat vindi-
ctam à iudice contra inimicum petere, &

dictum commune examinatur: Diligo inimicum, sed volo eum suspendi.

- §. 6. Calumnia, supremum malum ab inimico illatum, orationis supremo beneficio compensanda est.
- §. 7. Quomodo percutienti dextram, sit offerenda sinistra; auferenti vestem, danda tunica & alia agenda, quæ Christus hoc loco præcipit.

TERTIA PARS: Quale sit hoc præceptum.

- §. 1. **P**ræceptum hoc difficile est, sed possibile: anathema enim illi, qui dixerit: Deum aliquid impossibile mandare.
- §. 2. Inductione per omnes status: hoc præceptum esse possibile probatur.
- §. 3. Difficile est præceptum; servandum tamen, quia impositum ab habente supremum dominium, quod consistit in eo, quod creaturas liberas plene habet subiectas.
- §. 4. Manifesta est Christianorum obligatio, ad hoc præceptum servandum, quorum inobedientiam Rechabita aperte condemnant.
- §. 5. Præceptum hoc leue comprobatur, quod mensura arundinea dicitur, diversum à baculo ponderoso antiquæ legis.
- §. 6. Antiqua lex, quæ propter sui gravitatem aptè militia dicitur, completur per Christum, consolatoriam legem Euangelicam inducentem.
- §. 7. Christus pax nostra, legem gravem mandatorum, decretis Euangelicis suavisimis enacuat.
- §. 8. Aptè Apostolus suavitatem Euangelij, & obligationem ad eius observantiam, ex cōparatione ad legem veterem demonstrat.
- §. 9. Præceptum hoc probatur facile, & suave, ex natura legislatoris, ex qua leges demonis ostenduntur gravissima & difficiles.
- §. 10. Iugum imponit Christus, tam suave & leue, ut vim respirandi & volandi conferat.
- §. 11. Lex de parcendo inimico, faciliior & suavior est lege duelli, per hanc homo partem vitæ iniustitiam, per illam spiritui salutarem.
- §. 12. Quam læticiam pariat dilectio & beneficentia erga inimicum, egregie mulier, quæ vidit Ioannes expressit.

§.13. Suave esse hoc præceptum, ostendit perturbatio, quam patitur iratus, & quies, qua fruitur dilectione tenens, patetq; in Stephano, & eius inimico.

QVARTA PARS, IMPLICITAS rationes propter quas tale sit præceptum, expendens.

§.1. **O**rdinatissime Christus procedit, evangelizans pacem, cuius singula verba sunt fenestra quaedam ad contemendam sapientiam, & parietes, quibus figendus est palus mentis.

§.2. Christianus vetustatem exuat, lunam sub pedibus ponat, & sacrificet Deo, quæ mundi colunt.

§.3. Antiquos debet transcendere Christianus, quem Dominus in suprema arca mansionem locavit.

§.4. Christus amorem sibi debitum, inimicis edignat, ad modum, quo ignem altaris, in terram Angelus misit.

§.5. Exemplo Laban, & B. Stephani res explicatur, & cur Stephanus dixerit: Domine Iesu.

§.6. Facile iram continebis, si non inimicum, sed Christum attendas, nec festines in tempore obductionis, ut dixit Sapiens. Ita David, & Alexander.

§.7. Utilitates ingētes ex inimicis capere, Christus docet, se ipsum exponens attendendum in dilectione & beneficentia erga illos.

§.8. Persecutor deseruit ei, quem persequitur, & cooperari dicitur in bonum, quem Sancti inter benefactores computant.

§.9. Illud: Ego dico, silentium indicat à facie rati Dei: ut docuit Sophonia; exemplūq; Iob apte comprobatur.

§.10. Sophonia ex discipulis Pythagoræ, videtur Christianos velle confundere, qui verbis Christi, leges duelli opponere auferunt.

§.11. Nullatenus esse contra honorem, sed pro illo, inimicum diligere, & ei parcere, verba Christi stent.

§.12. Summus Pontifex Petrus, melius, quàm Salomē, legitur nam honoris matrem, inducto

gladio diffinit, manetq; iam lingua maris Aegypti desolata.

§.13. Non est inhonorificum, inimico parcere, quia non est contra honorem civis, secundum suæ Reipublicæ agere leges, & debet collo equi circumdari hinnitus.

§.14. Christianus ligatus est, ideo non est illi inhonorificum, non se mouere contra offendente, quæ consideratione continebat David seipsum.

§.15. Christianus non debet erubescere Euangelium, quod est virtus Dei, salutem afferens, & Magorum Pharaonis virgas denotans.

§.16. Vexillum erigit Christus, quod qui sequi contemnit, potius inimicus, quam eius miles dici debet.

§.17. Christus his verbis, sibi assumit curam honorificandi eum, qui à vindicta se continet.

§.18. In Ioseph ostenditur cura, quæ Deus honorificat non vindicantes se: eius autem zelus respondet pro suorum honore, sicut pro Moysē.

§.19. Novus legislator, novam legem promulgans, novum exposcit populum, exuentem veteres pannos infantia, & induentem vestes virum decentes.

QVINTA PARS, RATIONES præcepti à Christo explicite traditis, expendens.

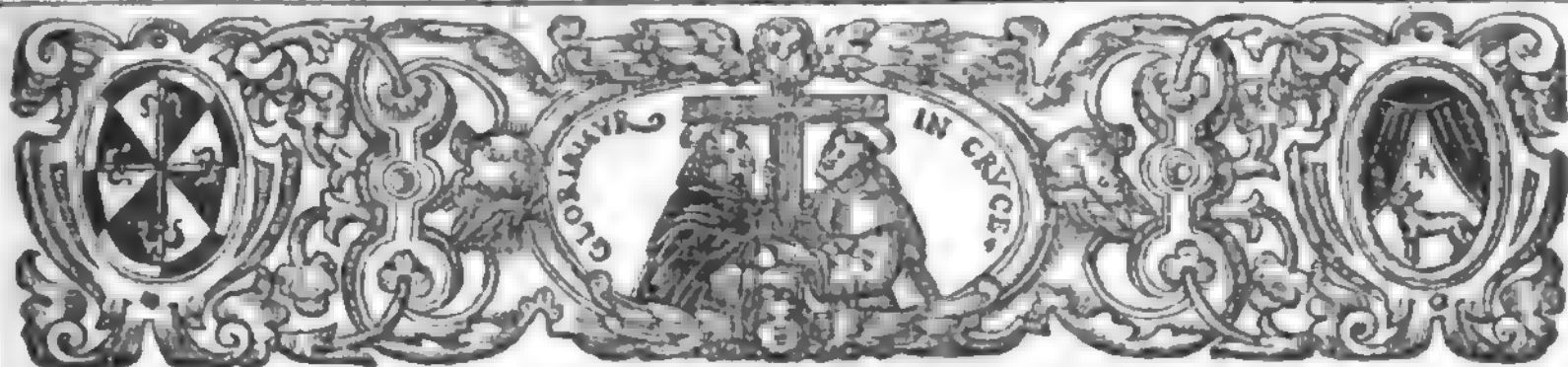
§.1. **D**igna ratio potentia, sapientia, & veritati Christi: Eritis sicut Dñi, brevis compendio omnem legem, & omne præmium concludens, ut Esaias dixerat.

§.2. Aptè diligentes inimicos, & pacificos datur esse filios Dei, cuius faciem legitimum referunt, quam vidit Iacob, per quam à filiis diaboli discernuntur.

§.3. Christus comprobatus est filius Dei, diligendo offendentes: quem apertius cognovit diabolus patientem, qui in miracula agentem, cuius passio, Glorificatio dicitur.

§.4. Christus vivens, ostendit se filium Dei per radios potentia, moriens autem per splen-

P.F. HIERONYMI
BAPTISTÆ DE LA NVZA,
ORDINIS PRÆDICATORVM
ET SACRÆ THEOLOGIÆ
PROFESSORIS,

TRACTATVS QVINTVS EVAN-
gelicus, qui est secundus de dilectione inimicorū.

Proœmium, & totius Tractatus diuisio.

*Gentiles legem Euangelicam auersabantur, quod noua esset, &
quod erga inimicos præciperet dilectionem, & beneficen-
tiam: illis tamen egregiè Augustinus.
respondit.*

¶ 1.

Episto. ad
Auenū Se-
nat. Libe-
rū, & c. to.
Bibliot. SS.
P. p. 554

Est epist. 5.
ad Marcell.

Est. 4. inter
epist. Auguf.

SANCTVS Augustinus, (cuius doctrinā, vt dixit B. Ioannes 2. Papa, peculiariter sequitur & seruat catholica Ecclesia, quam propterea multis aliorū SS. Patrū sententijs, quas retert, præponit) scripsit elegantissimā, suoq; ingenio dignā epistolam, ad Marcellinum, quasdam graues quæstiones, quas sibi explicandas proposuerat, declarans. Fuit Marcellinus ciuis Romanus illustris, Christianæ fidei studiosissimus, quam ipsis Gentilibus, & idolatris Romam degentibus suadere optabat: qua de causa Augustino se familiarem fecit, quem de ijs consulebat, quæ Gentiles sibi proponebant. Ad cuius propterea petitionem (vt ex eiusdē Marcellini epistola cōstat) ipse Augustinus illos excellentissimos libros de ciuitate Dei, omnigena eruditione refertos scripsit; in quibus omnes Gentilium libros se legisse demonstrat, omnesque

illorum Deos, religionem, & improbos mores refellit, & calumnias contra Christianā fidem reuincit. Ad eūdem scripsit libros de Baptismo paruulorum, vt D. Hieronymus refert, subdens, illum inuidia tyrānidis Heraclianæ, ab hæreticis innocētē cassum fuisse. Hic ergo talis tantusq; vir, cum Gentilibus de religione agens; difficultates, quas cōtra Euangelicam legē proponebant audiebat, quas ad Augustinum referebat, illarum solutiones exposcens, quas ipsis Gentilibus traderet. In quadam autem peculiari epistola refert, se cum illustri illo viro Volusiano, quem maxime cupiebat ad Euāgelicam religionē pertrahere, de eadem contendisse: qui duas peculiariter sibi proposuerat difficultates circa Euangelicam legem, propter quas tam ipse, quam alij Gentiles, Euangelium recipere recusabant, quas eidem Augustino Marcellinus soluendas proponit, deprecans, vt tale responsum præbeat, quod possit Volusiano alijsq; Gentibus demonstrare. Prima de sume-

Lib. 3. cōt.
Pela. ad G.

Est 4. inter
epist. Aug.

2. Tractatus V. secundus, de Dilectione inimicorum.

batur ex ipso, quod Christiani dicebāt, Euāgelium esse legē nouam, quam abrogata antiqua Deus ipse factus homo promulgauit. Quisnam Deus iste est (dicebant illi) qui leges, quas ipsemet antiquitus tulit, nūc abrogat; quique spretis veteribus sacrificijs deletatur nouis? Nihil enim corrigi potest, nisi cūm cōstat, quod ante factum fuerat, minus recte factum fuisse: & quod semel factū est, immutari nō debet: & qui mutat, quæ semel recte statuit, vanitatis & incōstātię argui potest. Aut ergo, quæ antiquitus Deus statuit, recte constituta fuerūt, aut secus? Si non recte statuta dixeris, hoc ipso fateri teneris, illum nō verum Deum fuisse, qui minus recta decreuit. Si dixeris: recte quidem fuisse illa disposita; etiam confiteri te oportet, illa immutanda non fuisse: nullus enim sine instantiæ & vanitatis nota, quæ semel bene statuit ac disposuit, alterat aut mutat. Secunda difficultas, qua grauius vrgebant, erat, quod indicabant, prædicationem Euangelicam & doctrinā, Reipublicæ moribus nulla ex parte esse conuenientem: quia aliqua præcepta (vt sibi videbatur) continet Euangelium, quæ ipsos Reipublicæ mores receptos destruit, quale est illud, quod statuit: Nulli matū pro malo esse reddendum: & percutienti vnā maxillam, aliam esse præbendam: & eiusmodi esse videtur illud, quod statuit, inimicos esse diligendos, & offensas ab eis illatas remittendas, & ipsis benefaciendum esse. Et vere hoc præceptum erat, in quo comunius gentiles circa Euangelium offendebant, vt docet B. Iustinus martyr, adeo vt huius occasione legem Euangelicā irriderent: censebant enim in primis, illud ipsi naturæ, & eius authori contrarium. Est siquidem (dicebant illi) cōtra naturalem cuiusq; rei inclinationē, quā cunctis rebus author naturæ indidit: omnis namque creatura, naturali impulsu sibi inimicam odit, & cōtra eam agit, quam & destruere conatur. In primis si attendamus ad simplicia primaque corpora, quæ elementa vocamus, ex quibus omnia mixta coalescūt, videbimus perenni pugna cōtra se ipsa agere, & vnumquodq; eorum contendere sibi cōtrariū destruere: Ignis enim agit in aquā, & ē conuerso; nec ab aqua, si ratione esset prædita, iure posset quis petere, vt ignē diligeret, eiq; se sociaret. Imo nisi mutuas contra se inimicitias tenerent elemēta, nō posset mundus eiusq; corpora conservari, vt ex professo Philosophię princeps demonstrādū assumpsit. Si vltcrius ad res animatas sensibilesq; ascendamus, conspiciemus, perpetes inimicitias inter se ducere, sine quib; cōseruari nō possent. Agnus odio habet lupū,

felisq; canem: adeo, vt & minimam formicā videamus ora conuertere cōtra eum, qui se comprimit: & gallinam contra miluū reddi fortissimā, cum pullos suos rapi videt: imo, & si lapidem percutias, resistit tibi, & igneas scintillas contra te emittere videtur. Naturali ergo inclinatione cunctę res odiunt sibi inimicas: naturalis autem inclinatio ab ipso authore naturę est. Quod & alia ratione expēdere possumus. Notū est, secundū rectam Philosophiā, ab authore naturę passiones animalib; omnib; tributas, & congenitas, in irascibili, & concupiscibili ad illorū conseruationē, sine quibus eorū natura seruari nō posset: signanter illę quatuor, quas principales Augustin⁹ vocat, quas & egregie D. Thomas explicat, gaudium, & tristitia, spes, & timor; quib; tanquā fundamentū supponuntur duæ illę primę passiones, amor & odiū, quę omnino sunt viuētibus necessaria. Ingenit⁹ est cuiq; animali amor, circa omnia, quę sibi sunt amica, sicut auibus circa pullos, & animalibus circa suos fœtus, sine quo nequaquā possent eorū species, & natura seruari: circa ea itidē, quę suę naturę sūt cōsona. Similiter odiū cuiq; animali ingenitū est, aduersus illa, quę suę naturę sunt cōtraria, sine quo illa non fugeret nec auersaretur, sicque periret: de quo D. Tho. ex Aristot. egregie philosophat⁹ est. Odiū itaq; datū est ab autore naturę, vt quęq; res sibi inimicā & cōtrariā auersetur. Secundū ergo ordinationē authoris naturę, sicut naturale est amicos diligere, ita naturale erit inimicos odio habere. Hanc rationē tanti fecit Aristoteles, vt indicās locū argumētandi à cōtrarijs, rectā esse hęc argumētandi rationē docuerit: Secundū naturā, amici diligendi sunt, eisq; est benefaciendū: ergo secundū eādē inimici odio habēdi sunt, & persequēdi. Quod adeo naturale videtur, vt ipsemet dixerit, cū inimicis ne via quidē communicare homines velle, natura enim ipsa eos auersari, & refugere videtur. Ex his ergo duo inferebant gētiles: vñ est, Euāgelicā legē, quę præcipit inimicos diligere, contrariā esse naturę, eiusq; authori: alterū est, illā præcipere, id quod est impossibile. Est siquidē impossibile, re aliquā cōtra naturę suę inclinationē agere. Tā valida autē visa est multis, etiā qui Christianos se profitebantur, hęc ratio, vt ex hac parte iudicaret, Euāgeliū re impossibile præcipere, vt D. Hierony.⁹ refert, quod & Gręcos sequutos, tradūt qui eorum referunt errores^b. Deinde gētilib; visa est lex ista rectis Reipub. moribus cōtraria, vt exponebat Marcellinus^c ad August. Si enim homo inimicis non resistit, actum est de vnoquoque: si auferenti pal-

lium,

1. 4. de ciuit.
cap. 7. & 1.
1. 2. q. 15.
art. 2.

1. 1. q. 14.
vsq. ad 49.

1. Topic. 8.

4. Politic.

1. In cap. 1.
Math.
2. Celsus, &
Præcol.

1. Ead. epist.
citata.

3.
Epist.

lium, danda est; & tunica; ostium patens prædonibus paratur, ut impune quis eorum agere possit. Præterea nihil magis expediens est ad cuiusque Reipublicæ conseruationem, quam ut unusquisque suum seruet honorem, & ei prospiciat: si autem inimicis honorem auferentibus parcendum est, hoc ipso videtur facultas cuique concessa, ut sine timore in alterius honorem agat, & videtur iam de cuiusque honore esse actum, qui in hoc positus est, & conseruatur, quod unusquisque suas ulciscatur iniurias; quod qui non facit, vilis homo, & nullius ualoris iudicatur. Hæc & similia Marcellinus Augustino exposuit, ad quæ Augustinus respondens longam rescripsit epistolam, suo dignam ingenio, in qua duabus difficultatibus propositis, egregie pleneque satisfecit. Et quidem ab illa priori egregie se se expedit Augustinus, docens, bonum esse, imo & necessarium, diuersa diuersis temporibus statui: nec enim id ipsum omnia tempora exposcunt, quæ sicut inter se contraria sunt qualitatibus (ut in hyeme, & æstate, in die & nocte videre licet) diuersa pro cuiusque temporis qualitatibus statuenda sunt: nam quod agricola æstate aliud iubeat, quam iusserat in hyeme, non ratio mutatur agriculturæ, aut ille potest inconstantie argui. Nostræ insuper variantur ætates: adolescentia, pueritiæ non reditura cedit; iuuentus adolescentiæ non mansura succedit, finiens iuuentutem senectus, senectus autem morte finitur. Et qui de aliud magister adolescenti, quam puero solebat, imponit, nec proinde illius mutatur consilium; sicut nec cum mane quis surgit, qui nocte quiescebat & iacebat, vitæ suæ consilium mutat. Nam magnus ille nostrorum temporum medicus Vindicianus (inquit Augustinus) consultus à quodam, dolori eius iussit adhiberi, quod in tempore congruere videbatur: adhibitum, sanitas consecuta est. Deinde post annos aliquot, eadem rursus corporis causa commota, hoc idem ille putauit adhibendum: adhibitum, vertit in peius. Miratus, recurrit ad medicum, indicat factum: at ille, ut erat acerrimus, ita respondit: Ideo male acceptus es, quia non ego iussi: ut omnes qui audissent, parumque hominem nossent, non enim arte medicinali fidere, sed nescio qua illicita potentia putarent. Vnde cum esset à quibusdam postea stupentibus interrogatus, aperuit quod non intellexerant; videlicet illi erati, iam non hoc, quod præcedenti, se fuisse iussurum. Non itaque; verum est, quod dicitur, semel recte factum, nullatenus esse mutandum: mutata quippe temporis causa, quod recte ante factum fuerat, ita mutari ut ratio plerumque flagitat, ut cum ipsi di-

cant, recte non fieri, si mutetur, contra veritas clamet, recte non fieri, nisi mutetur; quia utrumque tunc erit rectum, si erit pro temporum varietate diuersum. Hinc Augustinus procedit, ostendens, quomodo antiqua lex, antiquaque sacrificia, pro illo tempore illi populo, qui pueri statum habebat, erant conuenientia, quæ populo Christiano iam ad maiorem ætatem perducto, incongrua fuissent: cui propterea aliæ leges, aliaque sacramenta erant conuenientia. Nihil enim Deus iubet, aut statuit, quod sibi profit, aut suæ utilitatis vel voluptatis causa, sed quod proficiat illi cui iubet. Et vere hanc questionem dirimere posset illud, quod Rex Assuerus, edictum quoddam nouum proferens, quo inueterauit antiquum dixit: *Ne putare debetis, si diuersa iubeamus, ex animi nostri venire leuitate, sed pro qualitate, & necessitate temporum, ut Reipublica possit utilitatem, ferre sententiam.* Ad secundam deinde difficultatem soluendam se conuertit Augustinus, ostendens, Evangelica præcepta, signatè illud quod de inimici dilectione statuit, non esse impossibilia, nec rectis Reipublicæ bene ordinatæ moribus contraria: quin potius esse congruentissima ad ipsius Reipublicæ conseruationem, ad honoris augmentum; nec perditionem aut exitum inducere, sed vitam, & innumera bona. Hoc à nobis in tractatu isto ex professo ostendendum est. Ut autem recte procedamus, omnia Christi Domini verba, quibus hoc intimat præceptum erunt expendenda, quibus quatuor illa explicat, quæ Aristoteles circa vnamquamque rem consideranda proposuit: An sit, Quid sit, Qualis sit, & Propter quæ rem talis sit. Quibus finitis, admodum faciendæ iustitiæ tradendum se conuertit. Hæc erunt à nobis explicanda: ideoque tractatus in sex partes erit distinctus: Prima ostendet dari præceptum Evangelicū de diligendis inimicis. Secunda, quidnam tale præceptum contineat explicabit. Tertia illi qualitates exponet. Quarta (quoniam Christus duplex rationū genus proponit) rationes in eiusdem præcepti verbis implicatas, propter quas tale est, expendet. Quinta rationes expressas, quas Christus superaddidit traderet. Sexta modum, quo facienda est iustitia, ex Christi institutione indicabit.

(?)

Epist. 16.

PRIMA PARS, AN SIT PRÆCEPTVM EVANGELICVM DE DILIGENDIS INIMICIS.

§.1. Præceptum dilectionis inimicorum, & si antiquum sit, est etiā nouum, quod in lege Euangelica Christus promulgat, vt Esaias prædixit, Sponsa exposuit, & Sancti Patres explicarunt.

4.

AVDISTI S, quia dictum est: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum: Ego autē dico vobis. Diligite inimicos vestros, &c. Quæstionem proposuimus in præcedenti tractatu, An hoc præceptum diligendi inimicos proprium sit legis Euangelicæ: & an tanquam nouum proponatur à Christo Domino, quasi in antiqua lege statutum non fuerit. Hanc ibi explicuimus dicentes; Christum duo intendisse, primum innouare legem antiquam, quā corruerat impia Phariseorum & Scribarum traditio, qui tanquā diuina lege decretum docebant; odio habendum inimicum, quod nunquam Deus statuerat: secundum, nouum Euangelicæ legis præceptum promulgare, ad quod antiqua lex nō pertigerat. Hæc prædixisse visus est Euangelicus Propheta, in illo celebri capite, quo ex professo ad litteram, Christi conceptionem & natiuitatem ex virgine, superabundantiam gratiæ, & donorum Spiritus sancti, vitam, mortem, & sepulturā clarissimè prædixit. Et erit, inquit, in die illa, adiciet Dominus secundo manum suam ad possidendum residuum populi sui, quod relinquetur ab Assyrijs, & ab Aegypto, & a Phetios, & ab Aethiopia, &c. Certū est residuum aut reliquias populi sui, intelligi à Propheta, Apostolos & discipulos CHRISTI, eosque, qui illi adhæserunt, de quibus ipsemet prædixerat: Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen: quæ verba de discipulis & adhærentibus CHRISTO exposuit Apostolus, & ea expendens B. Augustinus obseruat, illos vocatos reliquias, & semen, vt appareat reliquias illas paucas, velut semē fuisse, vnde messis toto orbe consurgeret. Has reliquias possedit CHRISTVS, aut (vt Septuaginta legunt) zelauit, id est ardētissimo amore prosequutus est. Ad ostendendum autem

huiusmodi amorem, & plene possidendas has reliquias, adiecit secundo manum suam. In hebreo habetur verbum, quod significat, innouare, & mutare, vt quidam nostri tēporis diligens Author expendit, qui dicit, secundum vim hebræi sermonis, duobus modis verba transferri posse, primo: Adiciet Dominus innouare manū suam: Secundo, Adiciet Dominus nouas leges manus sue. Quibus apte vno eodemque verbo explicat Propheta, quid CHRISTVS intēderit. Primò adiciet, inquit, Dominus innouare manū suam, metaphora sumpta à pictore, qui in tabula depinxit imaginem, quam illius manum vocamus: si accidit illam luto aut vetustate aliqua ex parte deleri, conuertit secundo manum suam, vt excusso puluere & luto, illā renouet, illustrioremque, quam fuerat à principio, exhibet. Deus digito manus sue, tanquam penicillo, imaginem illam antiquæ legis in tabula expressit; quæ tam inueterata fuit, & terrenis affectibus Phariseorum ex ea parte deleta, qua dilectionem proximi exprimebat, vt tantum appareret dilectio amici: propterea ad illam iterum conuertit & adiecit manū suā, & imaginem, quam primo depinxerat, ita renouat, vt illustriorem, & clariorem, quam fuerat à principio exhibeat, dicens: Ego autem dico vobis, &c. Non tamen hoc solummodo intendit, sed & nouū nouæ legis præceptū promulgare. Quod eadē verba secundū aliā translationē etiā significat: Adiciet Dominus nouas leges manus sue, quā sequutus est Eusebius Cæsariensis: nec incongrue, habetur enim in loco verbū, quod significat nouam legem condere, quo eodem vritur Scriptura, dum dicit: Est populus nouus vtens legibus. Itaque sensus Prophetæ erit: Ad antiqua dogmata & præcepta, adiciet Dominus alia noua: vt idem sit cū illo, quod testes de

Leo Castr.

ai. 11. 11.

ai. 1. 9.

om. 9. 19.

r. qq. ad

mpli. q. 1.

§ 5.

Lib. 2. de de

monf. c. 11.

Esther. 3. 5.

Act. 7.

Ibidem.

Cant. 1.

S. Stephano dixerunt: *Audimus eum dicentē, quod Iesus Nazarenus hic mutauit traditiones, aut leges, quas tradidit nobis Moyses.* Nec enim in hoc falsum testimoniū Stephano imponebant, qui vere id dicere potuit, vt Caietan⁹ annotauit. Adijciat ergo, idest, antiquitus contentus fuerat, clarē præcipere, vt homo suos diligat amicos; sed in mundū veniens, adijciat, addet, vt idipsum erga inimicos homo faciat, quod vere præstat dicens: *Audistis quia dictum est antiquis: Diliges amicum: Ego superaddo, & dico; Diligite inimicos vestros, &c.* Hæc quidē vera sunt, sed cōtradictionē inuoluere videntur. Si enim id renouat, quod antiquitus fuit decretum, quomodo nouū decretum condit? Non enim idem est, aliquid renouari, quod antiquatum erat, & de nouo aliquid condi aut fieri. Explicari tamē hæc possunt, ex illis verbis Sponsi, quæ in Canticis habentur. Præstolabatur Sponsa diuina cœlestis Spōsi aduentū: & audiens vocis illius sonitum, substitit dicens: *Vox dilecti mei*, metaphora sumpta à Sponsa, quæ Spōsi sui aduentum summo desiderio expectans, & in omne latus se vertens, si eum venientē possit præsentire, dū vocis illius sonitum audit, incredibili gaudio affecta exultās clamat: *En vox dilecti mei: Aquella, la voz es de mi querido: tuncq; ad eū videndum cōuersa; En, inquit, iste venit saliens in montib⁹, &c.* Quoniam autem eum se alloquentē audit, aures offert & exhibet paratas, vt quod ille loquitur, percipiat. *En dilectus meus loquitur mihi: Surge, prope amica mea, &c.* iā enim hyems abiit, &c. flores apparuerunt in terra nostra, &c. Nō dubium, his verbis explicatum fuisse, cœlestis Sponsi CHRISTI domini aduentum, quo veniente hyems transacta dicitur, & flores iam apparuisse in terra. Egregia certe metaphora. In hyeme procul abest sol à nobis, quo fit, vt omnia frigore rigeant: tunc in radice flores tenentur compressi, nec omnib⁹ apparent, sed illis tantum, qui nouerunt secreta naturæ. Vnde si in hyeme pertranseat homo, eorum ignarus, & videat arbore, iudicabit illam esse siccam, nec vllatenus flores aut fructus allaturam: qui tamen Sapiēs est, illos in virtute præexistere videt. Præterente autem hyeme, flores, qui tantum in virtute extabant, & illis tantum, qui naturæ penetrant secreta erant conspicui, iam sūt omnibus manifesti, & ver adueniēs illos ita extrahit, vt vniuersorum oculis conspicendos proponat. Vnde verē quidem dicimus, flores iam in hyeme extitisse, nō in sua forma, extensione, & pulchritudine, sed in radice & virtute. Verē itidem dicimus, flores non ad hyemis tempus pertinere, sed opus

esse veris aduenientis, qui eos secundu totam suam extensionem & pulchritudinem extrahit, & conspicuos facit. Nō dubiū est, tempus antiquū apte hyemis symbolo declarari, vt Origenes⁹, Epiphanius⁹, & alij explicant. De quibus præcedenti tractatu. Tunc sol iustitiæ lōge distare videbatur: idcirco, inquit Propheta, *ego plorans, & oculus meus deducens lacrymas, quia longe à me factus est consolator.* Tunc peccatum vivebat, & regnabat, vt Apostol⁹ loquitur⁹, quod nondū extinctū erat: & certe⁹, *lōge à peccatoribus iustus.* Tunc quidem plantata fuit à cœlesti agricola arbor illa veteris legis: ab ipso enim illa data est, & non à dæmone, vt impij Manichæi contendebant. Flores ac fructus quos tandem Deus prætebat, erat perfecta dilectio, quam propterea Apostolus vocat *pulchritudinem legis.* Vere equidē in hac arbore iā continebatur amor inimicorum, cōpressas tamē & inclusas, nec manifeste apparens, tāquā in radice & in virtute: dicēs enim Deus, & præcipiens diligere proximum, iā ibi inimicum sub illo nomine concluderat, qui vere proximus est. Idq; intelligebant illi, qui vera sapientia præstabant, vimq; diuinę legis percipiebāt. Vnde & sanctus David, nūius legis scrutator insignis, sepe cōiessus est, se patienter inimicorū offensas tulisse, eorq; dilexisse, quoniā in eadem lege id inclusum præuidebat. Ita explicat S. Basili⁹, illud; *Propter verba labiorū tuorū ego custodiri vias duras.* Credit enim Basilius editū Psalmum illum, cum à Saule persecutionem, & omnis generis insidias pateretur. Durissimum quidem fuit tales iniurias sufferre, talem hostē amare: nihilominus id faciebat propter verba diuinę legis. Insipientes autem, & qui tantum secundum oculorū visionem huiusmodi arborem legis aspiciebant, nequaquā tales flores latentes videbant, sed potius censebant, nihil tale in ea reperiri. Tales erant Pharisei, qui suaserunt populo, in lege solummodo præceptam amici dilectionē, quæ proximum & coniunctū videbant; permissum autem inimicorū odiū. Cum tamen ad nos sol iustitiæ appropinquauit, & vernum propterea affuit tempus, quod electū Scriptura sacra vocat, iam flores apparere cœperunt. Hic enim sol diuinus, quæ in lege veteri erant inclusa & compressa, extrahit, & omnium oculis manifestissimē cōspiciēda exposuit. Hocq; illud est, quod ipse dixit: *Non veni soluere, sed adimplere.* Non venit sol, cum nobis appropinquat, & vernū tempus efficit, vt soluat, destruat, aut amputet arborem, quæ in hyeme plantata fuerat, sed ad eam complendam, idest, ad ea extrahenda,

6.

Lib. duar.
Homil. in
Cant. hom.
1. & libr. 4.
Homil. ho.
mil. 4.
Herq. 12.
Cat. 17.
Num. 29.
Rom. 6.4.
7.
Psal. 111.
133.

Rom. 13.

In Scholi.
in Psal. 1.

Genes. 3.
16. iuxta
Septuag.

Matt. 9.

da, quæ in illa conclusa tenebantur. Id egregie CHRISTVS effecit, exhibens cōpleta, quæ antiqua lege tenebantur inclusa, vt egregie sancti Patres explicant. Signāter autem dedit legi plenitudinem, aut adimpleuit legē, quoniam plenitudo legis est dilectio. Iam in lege tanquam in radice continebatur quicquid ad pręceptum dilectionis pertinet, ibiq; cōclusa erat dilectio inimici; sed ad plenitudinem erat perducēda lex, dum flores, qui in ea latebant, virtute diuini Solis extrahēbentur, quos omniū oculis conspiciendos proponit dicens: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, &c.* Hoc ergo est, quod ad Spōsam dicit: *Surge, propera amica mea, &c.* Antiquam synagogam non vocabat amicam, nā homines ad eam pertinentes, erant in statu seruorum, illaq; antiqua lex erat sicut *Agar, in seruitutem generans*: at Ecclesiam nouam, amicā vocat, cuius primis fundatoribus dixit: *Vos dixi amicos, & vos amici mei estis.* Synagoga itaq; eiusq; populus, imperfectus erat, humi repēs, terrena sapiens; legem propterea in cortice solummodo considerabat, ideoq; ad illa, quæ in eadē latebant nō peruenit. Populus ille in montis partibus inferioribus mansit, qui tantū imperfecta opera agebat: te autem ad superiora & altiora voco, qua propter *surge, eleuare, altiora contēde, iam enim hyems abiit* id est sol, rigores hyemis antiquę legis expellens, & flores ita manifestos omnibus faciens, vt iam appareant in terra. Omnibus siquidē clare loquor: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros.* Hęc omnia breuissimis verbis cōplexus fuit B. Augustinus, exponēs titulū Psalmi septuagesimi secundi, in quo Dauid dicitur filius Iesse. Tēpore, inquit veteris testamenti, nouū testamentum occultatū ibi erat, tāquam fructus in radice. Si enim quæras fructū in radice, non inuenies: nec tamen inuenis in ramis fructum, nisi qui de radice processit, &c. Hoc igitur pręceptū potest duobus modis cōsiderari, in radice, vel in virtute, & in se ipso formaliter, vt philosophi loquuntur: & quidem primo modo cōsideratū, ad veterem legem iam pertinebat, in qua cū pręcipitur diligere proximus, etiā inimicus claudabatur. Si autē consideretur in semetipso, secundum quod clare, manifesteq; dilectionē inimici, sub hoc explicito nomine pręcipis, mandatum est nouę legis, ad Euangeliiū pertinens, eo modo quo flores in seipso nō ad hyemis, sed ad veris tempus expectant. Hinc intelligere possumus, cur mandatū dilectionis vocetur antiquum, & nouum. Loquens namq; CHRISTVS cum discipulis suis: *Mandatum inquit nouum do vobis, vt diligat*

is inimicem, sicut dilexi vos: & tamen B. Ioannes ad omnes fideles scribens, *Charissimi, inquit, non mandatum nouum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio: & iterum, Hęc est annuntiatio, quam habuistis ab initio, vt diligamus alterutrum: & iterum scribens ad Electā dominam: & nunc rogo te domina, nō tanquam mandatū nouū scribens tibi, sed quod habuimus a initio, vt diligamus alterutrum.* Si mādatum nouū est, quomodo vetus, & iam ab initio in lege veteri traditū? Origenes censet, mandatum dilectionis dici nouum, quia nunquam veterascit, sicut mysteriū CHRISTI, de quo Prophetas: *Nouum faciet dominus super terrā: vetus autem, quia ab initio mūdi obligat.* Aut dicitur nouū, quia novos reddit in spiritu eos, qui illud adimplent: vetus autem secundum sui obligationem. Sed dico, dici mandatū vetus, quia iam in antiqua lege traditum fuit, etiam respectu inimicorū in virtute & radice, in eo videlicet quod Deus pręcepit proximum diligere. Nouum autē ex eo quod, illud quod non manifeste apparebat omnibus, expresso formaliqu; mandato clarissimo CHRISTVS pręcepit. Et vere ita explicasse videntur sancti Patres, Chrysostomus, Cyrillus, Augustinus, Beda, Theophylactus, Rupertus & alij, si attente legantur: docent enim, mandatū vetus fuisse secundum substantiam; nouum autem secundum modum explicationis, quē CHRISTVS expressit. Et idem Ioannes ita rem totā visus est explicasse. Postquam enim dixit: *Non mandatum nouum scribo vobis*, statim subdit: *Mandatum nouum scribo vobis, &c. quia tenebrę transierunt, & verū lumen iā lucet*: quasi dicat: Mandatum quidem vetus fuit secundum substantiam, sed nouum secundum explicationem, quā vera lux, quę CHRISTVS est, intulit. His addenda sunt duo: primum est, in antiqua lege multa fuisse, ex quibus iudæi occasionem accipiebant, vt crederēt, dilectionis pręceptum nequaquam ad inimicos extendi, sed potius permissum esse odiū erga eos & vindictam: dixit enim lex semel & iterū, *Oculū pro oculo, dentē pro dēte.* Iussit etiā Deus iudæis, vt quasdam nationes illis infestas, auersarentur, & nullas ad illas exercerent amicitias. Pręcepitq; de Chananæis loquēs, vt nullatenus eis parcerent, *sed euerstone euerite illos & delete eorum memoriam*, quem locū, & alios similes expendebant Manichæi, vt probarent, antiquitus, fuisse statutum odiū inimicorū, vt sæpe refert B. Augustinus, signanter agens contra Adimantū Manichæum. Imō taliter Deus cum iudæis hac in parte egit, vt & ipsi sancti Patres aperte aliquando fateantur, verba fuisse legis: *Diliges annu-*

1. Ioan. 1.7.

1. Ioan. 3.11.

1. Can. 1.7.

5.

In lib. 1. 4.

738.

Jerem. 31.

11.

Li. de vir-

ginit. c. 83.

to. 5.

6 Lib. 2. in

Ioan. c. 33.

c. In cap. 13.

Ioan. 1. 1.

34.

1. Ioan. 2. 8.

8.

Exod. 21.

Deut. 19. &

Leuit. 24.

Exod. 34.

12.

Exod. 23.

Libro. cont.

Adim. c. 8.

& 17.

Li. de ser.
Domini in
monte.

Leai. 19. 18.

Libro. cont.
Adim. c. 8.

Matt. 5. 17.

Li. 4. c. 6t.
H. rel. c. 27.
Orati. de
beato Ste-
phano.
c. 14. Pf. 14.
d. 19. cont.
Faul. c. 19.
& seqq.
c. 1. 2. q. 107
art. 2.

99.

Li. 1. retra-
cta. cap. 22.
Libr. cont.
Adim. c. 3.

num, & odio habebis inimicum tuum, de quo ali-
bi dictum est. Alterum est, id quod sæpe an-
notat D. Augustinus, circa inimicum duo ex-
pédi posse: quædã sunt negatiua, vt nō odi-
re, non interficere, non vindictam sumere:
alia sunt affirmatiua, vt eum diligere, ei bene-
facere, iniurias ab eo allatas sufferre, & re-
mittere: aliud est enim non odire, nō vlcisci,
aliud diligere, & benefacere. Et illud quidē
primum, aliquid continet boni, sed imper-
fectum illud est: secundum autē maiore per-
fectionem dicit. Lex antiqua eo vsq; progre-
diebatur, vt prohiberet odiū, & vindictam
erga inimicos: at eos diligere, & eis parce-
re, ac benefacere, nequaquā manifeste præ-
cipiebat: id enim clare in amicos tantū iube-
bat. Vnde in eo loco, quo de hac re Deus
egit, loquens de inimicis, per negationes
egit: *Non eris vltor, nec memor eris iniuria ciuiū
tuorum.* Statim vero loquens de amicis, po-
situum verbum apposuit, dicens: *Diliges ami-
cum tuum.* Et quamuis in illis negationibus,
Deus voluerit affirmationes contrarias in-
telligere, sed id manifeste iubere & explica-
re, ad legē Euangelicam pertinebat. Gradū
propterea, vt annotat Augustinus, videtur
CHRISTVS facere voluisse, quasi dicere vo-
lens: Antiquis tanquam imperfectis præce-
ptum fuit, non odire, non vlcisci de inimi-
cis, sed vos ad altiora promoueo, quibus di-
co; *Surge propera;* ad perfectiora voco: Ego
dico vobis: Diligite inimicos vestros. Ex his
explicat sancti Patres illud, quod supra ad-
ductū est: *Non veni soluere legem, sed adimplere,*
quasi dicēs: Non tollo, quod lex statuit, nō
odire, non vlcisci, sed quia hoc imperfectū
est, ad pleniorē perfectionē induco, & vl-
terius ego progredior, præcipiens diligere,
benefacere, orare pro inimicis. Ita Irenæus,
Gregorius Nyssenus^b, Basilius^c, Augusti-
nus^d, & alij, quorum doctrinā secundum re-
conditā Theologiam, D. Thomas^e egregie
explicauit. Ex his etiā colligo, quomodo in-
telligenda sit illa celebris Theologorū pro-
positio, asserentium: in lege Euangelica nul-
lum præceptū contineri nouum, nisi ea, quæ
pertinent ad fidem & sacramenta. Dicendū
est siquidem, præcepta Decalogi fuisse qui-
dem omnia antiqua secundum substantiam,
sed tamen ad legem Euangelicā aliqua eo-
rum pertinere, si consideretur, secundū cla-
ram & explicitā eorū normam. Quod egre-
gie D. August. asseruit, qui omnia hæc, quæ
diximus, eleganter docuit. Dixerat aliquan-
do Augustinus, in veteri testamēto, ita Deū
instruxisse populū antiquū, vt nulla in Euā-
gelica aut Apostolica doctrina reperiantur,
quæ illis etiā libris veteribus desint: hoc ta-

men attentius deinde cōsiderās, in libris re-
tractationū: Addendū, inquit, erat, pene,
atq; dicendū: Vt pene nulla in Euāgelica &
Apostolica doctrina reperiantur, quāuis ar-
dua & diuina præcepta atq; promissa, quæ il-
lis etiā libris veterib⁹ desint. Quid est enim
quod in sermone Euangelico in monte Do-
min⁹ dixit: *Audistis, quia dictū est antiquis, &c.*
Ego autem dico vobis: si nihil ipse amplius præ-
cepit, quam præceptum est in illis veteribus
libris? &c. Proinde si figuræ discutiātur, om-
nia ibi prophetata reperiūtur, quæ sunt præ-
sentata, vel expectantur præsentanda per
CHRISTVM. Verūtamen propter quædā præ-
cepta non figurata, sed propria, quæ non in
veteri testamēto, sed in nouo inueniuntur,
cauti⁹ & moderatius diceretur; Pene nulla,
quam, nulla hic esse, quæ non sint illic. Quā-
uis illic sint duo præcepta de dilectione Dei
& proximi, quo rectissime omnia & legiti-
ma & prophetica & Euangelica & Aposto-
lica referuntur. Ita Augustinus: quibus ver-
bis hæc duo asserit, vnū est, in illis antiquis
præceptis de dilectione traditis, iam omnia
contenta fuisse, quæ in Euangelica lege iu-
bentur. Alterum est, quod nihilominus ve-
re dicere possumus, præceptum dilectionis
inimicorum, acceptum eo modo, quo CHRI-
STVS illud protulit, vere ad Euangelicam le-
gem pertinere, & tanquam eiusdem legis
præceptum ab eodem fuisse promulgatum.
Ex quibus credo explicari posse, cur CHRI-
STVS dominus præceptum dilectionis pro-
ximi Suum vocat. *Hoc inquit, est præceptum
meum, vt diligatis inimicem.* Certum quidē est,
præceptum dilectionis peculiariter dici per-
tinere ad legē Euangelicā, quæ lex est amo-
ris: præceptum autem dilectionis non vnū
est, sed duplex, diligere scilicet Deū & pro-
ximum. Et quidem certum est, præstantius
esse præceptum dilectionis Dei, & tāquam
radicem & fundamentum dilectionis pro-
ximi, vt B. Gregorius^f docet, & D. Tho-
mas^g probat. Cur ergo non dixit; *Hoc est
præceptum meum, vt diligatis Deum?* Res-
pondeo: Quia præceptum dilectionis Dei,
nulla Phariseorum malitia obscurauerat, art. 1.
quod omnib⁹ erat manifestissimū: at præce-
ptū dilectionis proximi, multis modis rede-
diderant obscurum, imo impurum, primo
docentes tantum erga proximum statutos
aut prohibitos actus externos, non inter-
nos: deinde docentes, parentibus non re-
ctam dilectionem & beneficentiā exhiben-
dam, præcipue autē tradentes, inimicis nul-
lum amorem impendendum. Quia CHRI-
STVS hoc, quod illis erat obscurum & dif-
ficile, explicandum clarissimē, & suadendū

Ioā. 15. 12.

23. Mora
capit. 21. 8
hom. 27. ii
Euang.
c. 1. 2. q. 26

assumpsit, idcirco illud vocat præceptum suum. Ex qua ratione fit, priori iure præceptum dilectionis inimici, suum esse vocandum, quod eo modo proposuit, ut legis Euangelicæ videatur proprium.

S. 2. Christus tanquam verus Deus, Reipublicæ suæ leges tradit, complens quod per Esaiam prædixerat, & docens utilia.

CONSIDERANS Euangelicus propheta Esaias, Dei filium in mundum venientem, cum vocavit legiferum nostrum, de quo propterea, ut exponit Augustinus^a dixit: *Dominus legifer noster*. Et merito: sanctus siquidem Augustinus, fere totum librum secundum de civitate Dei insumit, disputans contra Romanos, & demonstrans, vere Deos non fuisse illos, quos Romani tanquam Deos colebant, quippe cum nullas leges unquam adhibuerint ad recte gubernandam Rempublicam illam, in qua tanquam dii colebantur. Hoc Romani pro summa ducebant religione, omnium gentium deos colere, omnibus illis templum ædificare, altaria erigere, sacrificia offerre, & hæc, inquit B. Leo Papa^a, magnam sibi assumpsisse videbantur religionem, quia nullam respuebant falsitatem, de qua re idem Augustinus^b exprofecto alibi pertractavit. Et nihilominus, inquit Augustinus^c, cum tot tantosque deos colerent, nullum eorum inducebant, qui legem aliquam tulerit, qua quid agendum quidve fugiendum esset præscriberet. Certum est (inquit ille^d) ad verum Deum illam pertinere curam, ut sui cultores recte incedant, utque bonos mores habeant: nullus enim dominus est, ita mentis & rationis expertus, ut in domo sua non aliquam legem servis suis imponat, ut vel saltem, quæ ad sui pertineat obsequium, recte iuxta ipsius voluntatem perficiant. Est Deus suprema mens, supremaque omnium rationes continens; pertinetque propterea ad consultores Deos, inquit Augustinus^e, vitæ bonæ præcepta non occultare populis cultoribus suis, sed clara prædicatione præbere: per vates etiam suos convenire, atque arguere peccatores, palam minari poenas male agentibus, præmia recte viventibus polliceri. Dignum utique erat, ut quomodo isti illorum sacra, ita illi istorum facta curarent. Nullas ergo leges Romanis, dii illorum tradiderunt, quibus vel bona præciperent, vel mala prohiberent. Quod si tales leges datas dicant Romani, inquit

Augustinus^a, eas proferant: id namque illis erit impossibile. Proferatur (inquit^b) ostendatur & legatur, quas deorum leges illi civitati datas, contempserint Gracchi; ut seditionibus cuncta turbarent, quas Marius & Cinna, ut in bella etiam progredierentur civilia, causis iniquissimis suscepta, & crudeliter gesta, crudeliusque finita; quas denique Sylla ipse, cuius vitam, mores, facta, describit Sallustius, aliisque historiæ scriptoribus, quis non exhortatur? Quod si dicant Romani, iam à sapientibus hominibus leges sufficientes traditas fuisse, ideoque non oportuisse, ut Romanis novas leges, dii quos colebant inducerent, hoc refellit Augustinus, primo quia hæc, non Romana sed Græca sunt, aut si propterea iam Romana, quia & Græcia, facta est Romana provincia; non Deorum præcepta sunt, sed hominum inventa, qui utcumque conati sunt ingenijs acutissimis præditi, ratiocinando vestigare, quid in rerum natura latitaret, quod in moribus appetendum esset, aut fugiendum, quid in ipsis ratiocinandi regulis certa conexione traheretur, aut quid non esset consequens, vel etiam repugnaret, &c. Deinde si Philosophi fuerant, qui aliquid inuenerunt, quod agenda vitæ bonæ satis esse posset, Philosophis potius, quam Dijs divini honores essent decernendi, & melius & honestius Platoni erigeretur templum, in quo libri eius legerentur, quam in templo Deorum illa sacra agerentur, quæ omnem impudentiam superabant. Et certe si à Dijs suis Romani leges recte vivendi accepissent (inquit Augustinus) non aliquot annos post Romam conditam ab Atheniensibus mutuarentur leges Solonis, quas tamē, non ut acceperunt tenuerunt, sed meliores & emendatiores facere conati sunt. Anno, siquidem trecentesimo ab urbe condita (ut Scholiastes Augustini ait) post multas inter plebem & patres dissensiones, tres legati missi sunt in Græciam, iussi leges Solonis transcribere, & mores atque instituta reliquæ Græciæ cognoscere, ut componi status civitatis Romanæ exemplo Græcorum posset. Gnauiter est negotium à legatis tractatum, & proximo anno redierunt, creatique sunt Decem viri legem ferendarum, qui primum decem tabulas iuris civilis Romani scripserunt, deinde addiderunt duas, approbatasque sunt omnes comitijs centuriatis: atque hæc sunt nobilissimæ leges duodecim tabularum, ut scribunt Licius^a, Dionysius^b, & alij. Nec voluerunt Romani, inquit Augustinus, leges quas Lycurgus Lacedæmonijs tradidit, accipere, quāvis ipse ex Apollinis Delphi oraculo & autoritate se instituisse, fuerit professus, quoniam id Romani prudenter

^a 2. De civ. ult. c. 6.
^b 1. De civ. ult. c. 11.

^c 1. De civ. cap. 7.

^d 11.
^e 1. De civ. cap. 16.

Viues. ibid.

^a Lib. 3.
^b Lib. 10.

credere

1. De civit.
cap. 22.

¶ 12.

Baruch. 3.
36.

credere noluerunt. Erant siquidem, ut Plato & Aristoteles expendunt, leges agrestes & sanguinariae, nec earum alius finis erat, quàm ut inuictos bellatores facerent Spartianos. Dij ergo Romani Reipublicam suam, cui tamquam Dij præsidebant, tenebant sine legibus. Et quamvis Numma Pompilius, qui Romulo successit in regnum, quasdam leges ad civitatis regimen ediderit, de quibus Livius, Dionysius, & Plutarchus in eius vita, tam insufficientes erant, ut coacti fuerint Romani, ab alijs nationibus leges mutuare. Hoc autem ideo ab illis Dijs factum est (inquit Augustinus) quoniam demones erant, qui extremam hominum perniciem cupiebant, quos sine legibus tenebant, ut unusquisque in viam suam declinaret, & cuiusque appetitus pro lege haberetur, quo in omnia vitia homines sub tali duce darentur præcipites: & ideo à populo tot templis, tot sacerdotibus, & sacrificiorum generibus, tam multiplicibus varijsque sacris, tot festis solemnitatibus, tot tantorumque ludorum celebritatibus colebantur: ubi nihil demones nisi negotium suum egerunt, non curantes, quemadmodum illi viverent; imò contententes, ut etiam perditè viverent, &c. Cupiebant, ut hominum concupiscentia nullo contineretur freno; audacia, nulla comprimeretur lege; ignorantia, nulla illustraretur luce: ideoque nullas leges Reipublice suae ad vitam instituendam tradiderunt. Quo tandem manifestè demonstrarunt, se non veros Deos esse, qui cultorum suorum curarent bonum, sed potius demones inimicos, qui illorum exitium & perditionem intenderet. CHRISTVS autem Dominus, verus Deus est Reipublice Christiane. Hic est Deus noster, & non asstimabitur alijs ad eum. Ad illud propterea pertinebat leges statuere, & promulgare, per quas demonstraret, se subditorum suorum curam gerere, eorum facta curare, actiones dirigere, per quas mala prohiberet, & bona præciperet. Ipse ergo, hoc ipso, quod Reipublice suae se manifestum fecit, seseque tamquam verum eiusdem Reipublice suae Deum proposuit, statim ad leges ferendas, quibus illa gubernaretur, se convertit. Idcirco sedens in monte, tamquam Dominus, aperiens os suum, Euangelicam legem, per quam ad regnum caelorum suos perduceret, promulgare cepit; beatos vocans pauperes spiritu, mites, lugentes, &c. & multa statuens ad suae christianae Reipublice institutionem. Inter hæc, egregie insigniterque amoris lex circa inimicos splendens, quomodo præscribit, quem circa inimicum tenere debeamus, dicens: *Audistis, quia dictum est antiquis, &c. Ego autem dico vobis.* Et vere visus est

CHRISTVS Dominus alludere voluisse, ad quædam egregia Esaie verba, quæ nunc in semetipso adimpleta exhibet. *Accedite ad me & audite hæc: Non à principio in abscondito locutus sum, ex tempore antequam fieret, ibi eram: & nunc misit me Dominus, & spiritus eius.* Hæc dicit Dominus, redemptor tuus sanctus Israel: Ego dominus docens te verba. Quoniam hæc verba CHRISTI mysterium egregie explicant, in omne latus se vertunt Rabbini, ut in alium sensum detorqueant, contententes illa de ipso met Esaia Propheta esse intelligenda. Sed si contextus Prophetæ attendatur, manifestè apparet, Deum ipsum esse, qui loquitur, ut demonstrant sancti Patres, Ambrosius, Chrysostomus, Cyrillus, Athanasius, Eusebius, & signanter B. Augustinus multis in locis, præcipue contra Maximinum Arrianum agens, ubi cum huius capituli verba subiecisset, subdidit: *Quid his apertius?* Et mire urget Origenes Iudæos, his verbis, querens ab eis, ut dicerent, quis hic esset, qui loquitur: multa enim de se dicit, quæ in solum CHRISTVM proflunt quadrare: primò, quod quædo lex data est in monte Sina, ibi ipse erat, qui loquebatur (aut per se ipsum aut per Angelum) non certe in abscondito, aut secretè, sed tam publice, quantum sonitus buccinæ, & horrida tonitrua, ignisque ardentissimus demonstrabant. Hocque est, quod dicit: *Non à principio in abscondito locutus sum*, idest: Ego sum, qui antiquitus legem tuli, non in abscondito, sed palam & manifestè, ac conspicientibus cunctis. Ita Chrysostomus interpretatur. Et quoniam dicere quis poterat, quod postea Iudæi dixerunt: *Quinquaginta annos nondum habes*, & iam ibi fuisti? addidit, dicens, se antequam lex illa daretur, iam extitisse: quippe qui, antequam mundus fieret, iam erat. Id enim significat illud, *Ex tempore antequam fieret ibi eram.* Quod ita exponit Augustinus contra Arrianos: *Ex tempore quid est? nunquid ex eo, quod tempus esse cepit, quasi ipse non fuerit ante omne tempus? Non sic impij, sed ex tempore, idest, antequam fieret tempus.* Hanc intelligentiam confirmat nostri temporis quidam diligens autor, ex vi hebraici sermonis, secundum quem, ita posset transferri: *Prinquam tempus essendi hæc* (idest, omnia, quæ habent esse, caeli, terra, & omnia creata, de quibus paulò ante locutus fuerat) *eram.* Is ergo, qui ante omnia creata, & antequam mundus fieret, iam erat, nunc in tempore missum se exhibet à Patre & Spiritu sancto. Et nunc inquit *misit me Dominus, & spiritus eius.* Quibus verbis & sanctæ Trinitatis mysterium expressè satis indicavit, sequens vnam ex tribus personis manifestè asseruit, ut omnes citati Pa-

Esa. 48. 16

Lib. 2. d
fide. cap. 4
Hom. 1. d
Spiritus
santo ad fin
to. 3.

In exposi
fidei.

Lib. 3. d
Spiritus
santo in pri
& med.

Lib. 6. ca
pit. 22.

De ci
uit c. 30. l

Lib. 3. con
Maximi. A

ria. cap. 16
to. 6.

Lib. 1. con
Celsum.

Ioan. 8. 58

Oratio. de
quinque hæ
refi. tom. 5

¶ 13.

Leo. Cast
fis. in c. 48
Esaie.

Libr. 1. de
sumptio.
rn.
serm. 6. de
mp.
Aduersus
egæces ado
ndum Spi
tu. nlan-
um.
De cogni
one Dei.

tres annotarunt, signanter Athanasius^a, Au-
gustinus^b, Basilius^c, Gregorius Nyssenus^d,
& alij, quos præfatus nostri temporis autor
citatur. Considera ergo CHRISTVM DO-
minum in monte sedentem, tãquam regem
supremum, & legislatorem summum dicen-
tē: *Accedite ad me, & audite hæc*: Ego ipse sum
qui legem antiquam tuli. Elegi olim popu-
lum Iudæorum, qui me haberet tanquã ve-
rum legitimumquē Deum, quem coleret &
veneraretur, ad me propterea hoc ipso ex-
pectabat leges eidem dare, per quas diri-
geretur & gubernaretur. Illas non obscure
aut in abscondito tuli, sed publicē in mon-
te Sina: Ego ipse qui legem illam olim tuli,
nunc à Patre & Spiritu sancto missus sum,
qui Ecclesiæ christianæ Rempubicam con-
stituam, qui propterea leges, per quas gu-
bernetur promulgo: *Venite ergo, accedite, au-
dite hæc*. Hac de causa paulò ante hæc verba
præmisit: *Ego ipse, ego primus, & ego nouissi-
mus*, vt egregie annotauit Augustinus^a, qua-
si dicens: Ego qui primus vester extiti le-
gislator, Ego ipse nouissimus, à Patre mis-
sus, qui^b *nouissime misit filiū suū*, vt^c *nouissime*
loqueretur in filio, vt legem nouissimam ac vl-
timam, post quam alia expectanda non sit,
proferam. Venite, accedite, audite. Antiqui-
tus cum legem illā tuli, terroribus & fulmi-
nibus, ac tonitruis terrētib⁹ circūdatus erā,
nunc benignus, similem vobis me repræsen-
to: Venite nolite timere. Quasi autem iam
se ipsum circundantes attentosq; nos consi-
derās, quid dicere velit, exponit. *Hæc inquit*
dicit Dominus, redemptor tuus, sanctus Israel: Ego
Dominus, docens te vtilia. De Evangelica lege
sancti Patres hæc verba intelligunt. Antiqua
lex aliquo pacto inutilis dici potest, eo mo-
do, quem Paulus explicauit, dicens, illā tan-
tum cōtinuisse infirma & egena elementa, quæ
malum quidem & bonum ostendebat, sed
vires non poterat præstare ad perficiendum
bonum, & fugiendum malum, vt ex professo
idem Paulus prosequitur, docens, *quod cum*
aduenisset mandatum, renixit peccatum, quod sine
lege mortuum erat; & quod peccatū occasione ac-
certa per mandatum, operatum est in me omnem
concupiscentiam. De quibus videndi sunt san-
cti Patres, hanc doctrinā exponētes. Et cer-
te eodem modo, quo Deus antiqua præcepta
vocauit, nō bona, & iudicia, in quibus non viuēt,
possum⁹ illa vocare inutilia: quod enim vti-
le est, bonū est, vt declarat Ambrosius. In-
utilis lex, quæ vires nō præbebat, ianuā cœli
nō aperiebat, præmiū non poterat præstare:
lex autem Evangelica aptissime dicitur vti-
lissima, quæ nō solū bonum ostendit sequē-
dū, & malū indicat fugiendum, sed & vires

præstat, vt illud perficiatur, & hoc vitetur;
cōtinet enim gratiā Spiritus sancti, quæ adiu-
uat infirmitatē, & robur validissimum tri-
buit, vt egregie exposuit D. Thomas^a, alijq;
Theologi cū eo. His fauent quæ quidā^b an-
notāt, nī hebræo haberi verbū, *Hogbi*, quod
significat adiuuare, aut præstare vim, vel fer-
re opē, de quo Brixian^c, vt reddere possis:
Ego Dominus, docēs te adiuantia, id est, ea quæ
tibi possunt esse auxilio; nō *egena aut infirma*
elementa, sicut antiquitus, quæ non poterant
iuuare seruantiē, sed Evangelicā legē, conti-
nentē in se gratiā Spiritus sancti, qui adiuvat
omnem infirmitatē. Alij legunt *subleuantia*, aut
lenamē, vel *solatili adducenū*: lex nāq; antiqua,
grauissima erat, quā dedit Deus per Moy-
sen, cuius manus graues erant, quam propterea
Petrus vocauit, *Iugū*, quod neq; nos, neq; Patres
nostri portare potuimus. Hoc iugum CHRISTVS
Dominus excutit, ab illo Rempubicā suam
liberans, legē Evangelicā suauē promulgat,
quā *iugum suauē*, & *onus leuē*, ipse vocat. Et re-
cte quidē, vt expendit Augustinus, ad Mar-
cellini difficultatē primā, quā supra tradidi-
mus, respōdens. Hoc enim lex omnis habe-
re debet, vt recta sit, quod debet esse cōue-
niēs, & quadrans Reipublicæ, cui traditur:
nec enim pueris eadē lex, quæ viris imponē-
da est. Antiqua lex tradita est populo pue-
rili, imperfecto, & infirmo; lex propterea il-
la imperfecta, infirma & quasi puerilib⁹ oc-
cupationibus congrua esse debebat. At lex
Euāgelica traditur populo Christiano, quæ
ad sublimia euehit CHRISTVS; legē propte-
rea sublimē, perfectā, & omnibus numeris
absolutā, illi debuit tradere, quod & Deus
ipse antiquitus se facturum promiserat di-
cēs: *Ecce dies venient, & cōfirmabo super domum*
Iacob testamentū nouū, nō sicut testamentū, quod dis-
posui patribus corū, cū eduxi eos de terra Aegypti,
& c. Dabo legē meam in visceribus corū, & in cor-
dibus eorum scribam eam. Antiquitus legem in
tabulis, postea in cordibus. Vide CHRIS-
TVM nunc hoc ipsum adimplentem: Audi-
stis, quia dictū est antiquis, & c. Ego autem
dico vobis. Nō atramento aut calamo vtor
ad scribendum, aut in lapidibus scribo le-
gem, quam profero, sed in cordibus vestrīs:
Ego dico vobis, & c.

§. 3. Complet Christus quod Za-
charia ostenderat, edificās Ec-
clesiam sub perpendiculo Euā-
gelica legis, iuxta quā, affectus
sunt extendēdi & cōtrahendi.

¶ 15.

SICUT CHRISTVS Dominus venit fundare ciuitatē & Rēpublicam Ecclesiæ, ita & eidē leges tradere, per quas regatur & gubernatur. Hoc autem qua ratione factū fuerit, prædixit sanctus Vates Zacharias. Difficiles sunt sane illius sancti Prophetę visiones, cuius propterea librum Hieronymus, obscurissimum vocat: earū autē prima ab omnibus iudicatur difficillima, quę tamē insigne mysteriū expressit. Tenebatur populus Dei captiuus apud Babylonem, eratq; iam captiuitatis septuagesimus annus, & iā de exitu ab illa terra, & reditu in patriū solū desperasse videbatur: Propheta nihilominus cōtinuis præcib⁹ insistebat, orans pro populi liberatione. Quadam ergo nocte orationi insistens, vidit Archangelū Michaelē sub specie pulcherrimi equitis insidentis equo rufo. *Eccē inquit, vir ascendens super equū rufum.* Hebræi, vt Hieronymus annotauit, Michaelē Angelorū principem intelligunt, quem & ipsemet Propheeta statim vocat *Angelum Domini*, vt Theodoretus & Lyra annotarunt. Eratq; is cui populi Dei cura cōmissa fuerat. *Et ipse, inquit, stabat inter myrtēta*, id est, in loco amēno ac lētissimo, myrtis cōsito, quas hebræi arbores vocant pulcherrimas, lætitiæ signum præferentes, vt ex Hieronymo, Lyranus obseruauit. Voluit Michael Archangelus hoc ipso designare, quod læta & iucunda erant, quæ Deus Prophetæ ostendere parabat. Statim autē post eū, venerunt alij equites pulcherrimi, insidentes equis diuersorum colorū, rufis, varijs, & albis: quamuis enim tantum dicat Propheta, *Et post eum equi rufi & varij*, etiā hoc nomine ipsorū equorū sessores intelligi, satis ex textu colligitur, indicatq; Hieronymus & tanquam conforme omniū sententiæ Lyranus tradit. Erant autē hi equites, vt ipse Hieronym⁹ intelligit, Angeli custodes aliorū regnorum. Regna namq;, quibus præerant, sub equorū symbolo expressa sunt, propter eorū impetū, robur, & vim: varijs vero coloribus, quasi sub hieroglyphico quodam cuiusq; regni mores expressi sunt, vt nō obscure idem Hieronymus annotauit, omnesq; fatentur autores. Accedētes vero isti Angeli ad Principem eorū Michaelē, dixerunt: *Ambulauimus terrā, & ecce omnis terra habitatur & quiescit.* Referebant enim Angeli præfecti aliorū regnorum ad Michaelē, vnusquisq; quid in sua Prouintia ageretur, & quod omnis terra pace fruebatur, & quiete omnes habitatores in suis Prouintijs viuerent, absq; aliquo bellorū strepitu. Huius occasione, inquit Hieronymus,

Michael, qui Dei populo principabatur, ad Dominum pro eodē populo exorandum se conuertit, dixitq;: *Domine exercitū, vsquequo tu non miserbeeris Ierusalē, & vrbi Iuda, quibus iratus es?* Quasi dicat: Omnes homines in suis prouintijs pace perfruuntur, & vnaquęque Gens in suo proprio & natio solo requiescit, solus populus tuus est, qui misera seruitute affligitur, quiq; extra ciuitates suas & propriam patriam exul, dura miseraq; captiuitate ac seruitute absumitur. Quare ergo qui in barbaras & infideles nationes misericors es, non misereris populo tuo? maximē cum iam, iuxta promissā tuā captiuitatis tēpus impletum sit. *Iste enim iā septuagesimus annus est.* Hæc omnia attentissimē sanctus Propheta auscultabat, & considerabat, & summo affectu expectabat, quidnā Deus supplicanti Angelo responderet. Deus autem volens eidē satisfacere, iussit cuidam Angelo (forte erat Angelus Prophetæ custos) per quē illū instruere solebat, vt loqueretur ad eum *verba bona & consolatoria, dicens: Hæc dicit Dominus: Zelatus sum Ierusalem & Sion, zelo magno, &c.* Propterea hæc dicit Dominus: Reuertar ad Ierusalem in misericordijs, & domus mea ædificabitur, & perpendicularum extendetur super Ierusalem. Voluit in primis Deus rationem reddere, cur populum suū dilectū, tam acri lōgaq; captiuitate affligeret: asseritq; se id non fecisse ex odio, sed ex zelo & amore ardētissimo: & quomodo pius pater, qui propter amorē flagellat filium, vt corrigatur, quando iā humiliatum correptūq; videt, ad eundem se conuertit, multa amoris & beneuolentiæ opera exhibēs, ita ego, inquit Deus, propter amorē, populum meū afflxi, vt corrigeretur: sed nunc cū eū humiliatū video, conuertar ad eum, magnas misericordias in illum effusus. Et quoniā Ierusalem destructa est, & deserta, eam reædificabo, nō quomodocunq; sed extendendo perpendicularū ad rectam ædificij directionē. Ne autē crederet Propheta, quod in lōga tempora hæc essent differēda, statim quasi quod promittebat Deus opere cōplere volens, se ipsum exhibuit Prophetę oculis, sub typo architecti, procedentis cum perpendicularo & funiculo ad ædificandum. *Et lenani, inquit, oculos meos & vidi, & ecce vir, & in manu eius funiculus, mēsurū, & dixi: Quo tu vadis? & dixit ad me: Vt metiar Ierusalem, vt videā quanta sit longitudo eius & latitudo.* Loquitur metaphora sumpta ab architecto, qui ædificiū aliquod extructurus, prius funiculum aut chordam super extendit, vt metiatur longitudinem & latitudinē, sub qua illud includere decreuit. Hæc cū dixisset vir ille, audiuit vocem Angeli cla-

¶ 16.

Prolog. in Zachariam.

Zach. 1. 6.

Prolog. in Zachariam.

Zach. 1. 12.

In cap. 1. Zach.

Prolog. in Zach. qui habetur in biblijs. & in cap. 1. Zach.

In c. 1. Zach. Ibidem.

In cap. 1. & 6. Zach.

In capit. 1. Zach.

Zach. 1. 1.

17.

cap. 2.
ch.cap. 1.
ch.

Rom. 10.

Rom. 31.
Genel.
n. Syno-
habetur
n. 7 Bli-
P. col.
9. & 14.
tomil. in
ad, Vit.
ens. to. 1.
1. 1418.

mantis: *Absq; muro habitabitur Ierusalem, prae multitudine hominum*: idest, Ita est ædificanda Ierusalē, vt nullo muro aut termino sit claudenda, cuius habitatores in tanta multitudine futuri sunt, vt nullo comprehendantur numero. Hæc sunt quæ audiuit & vidit Propheta. Circa quæ, illud singulare exoritur dubium, quomodo is, qui ad ædificandā Ierusalem procedebat, deferat funiculū, quē extendat ad metiendam latitudinem & longitudinem extruendę ciuitatis, si illa nullo muro aut terminis erat concludenda? si illa talis erat futura, quę nullo termino clauderetur, quippe quæ innumeram & sine termino multitudinem hominum capere posset, & capiat; quomodo ei⁹ ædificator funiculū deferret, vt sub peculiari longitudine & latitudine eā ædificet? sunt qui hæc carnaliter intelligunt, inquit Hieronymus, & completa credunt in reædificatione corporali Ierusalem & templi, quæ statim facta fuit per Zorobabel, & Iesum filium Iosedech, & Esdram, & Neemiā. Insufficiens tamen est intelligētia, quæ minus bene propositam difficultatem expedire potest, nec ad rem temporalem tanta talisq; visio solummodo ordinanda. Hæc tamē legitima explicatio. Occasione liberationis ab illa temporali captiuitate, & reædificationis Ierusalem & templi illius, quę iam instabat, quā Propheta desiderabat tūc, & Angelus postulauerat, trāsiuit Deus more suo, ad prædicendam liberationem à peccato, & ædificationē Ecclesiæ per CHRISTVM complēdam: idē enim, vt annotat Hieronymus, præcepit Deus Angelo, vt diceret ad Prophetā, *verba bona & consolatoria*: consolatoria namq; dici iussit, propter necessitatem præsentem, quam patiebatur populus, quam iā reparare festinabat: bona autē, propter futurorū promissionem, quam præcipue intendebat; nam illa absolute bona vocabantur, sicut scriptum est, *Quam pulchri pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona*. Huncq; morem Deum & Prophetas seruasse, quod scilicet ex ijs, quæ secundum præsentem occasionē, se offerebant, transibant ad ea, quę per CHRISTVM erant complenda, docet Chrysostomus, & peculiariter de duodecim Prophetis minoribus docuit, S. Dorotheus martyr, signanter autem de Zacharia, quē Chrysostomus vocat nobilem genere, & ditatū spiritu, qui futura dicebat, præsentia nō tacebat, præterita nō ignorabat. Expēde igitur diuinam promissionem, completā quidē tunc secundum typum & figuram, in liberatione populi, & tēporali reædificatione materialis Ierusalem: sed secundum veri-

tatem & spiritum, complendam per CHRISTVM. Reuertar, inquit, ad Ierusalem in misericordijs. Vide egregiam promissionem. Sui aduentum promittit Deus, per quem vere dictus est venisse in misericordijs, quando per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visumur nos, oriens ex alto, quādo Deus, qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, vni-
ficauit nos, &c. In misericordijs, inquit: venit enim ad hominis miseras subleuandas; & quoniam illę erant innumere, oportebat in numeras etiam esse misericordias, vt dicere David posset, *Qui coronat te, cingit, circumdat*, omni ex parte, *in misericordijs & miseratione*, quoniam circumdatus es omni ex parte infirmitate & miserijs. Venit insuper ad ædificandam Ierusalem, idest, Ecclesiam, in qua omnib⁹ his misericordijs frui possem⁹. Et idē (inquit Hieronymus) apparuit tanquam vir habens in manu funiculum mensorum, aut architectorum, quasi ad ædificandū paratus, quoniam ipse est de quo dixerat Pater: *Ipse ædificabit ciuitatem meam*, de qua dicitur, quod est eius artifex & conditor Deus: & iterum, *ædificans Ierusalem Dominus*. Ipseq; est, qui ab Ezechiele cernitur habens funiculum in manu sua, vt metiretur & ædificaret Ierusalem & templum. Est perpēdiculum aut funiculus, instrumentum quoddam architecti, quo tāquam regula, plumbo à filo pendente, rectitudo & obliquitas operis expēditur & examinatur, per quod suo quoq; loco singuli lapides reponuntur, cuius directione compriuntur, qui nimis egrediuntur. In hebræo vocatur *Kan*, cuius sæpe fit mentio in Scriptura sacra, estq; symbolum legis, quæ nihil aliud est, quam regula, secundum quam opus vt rectum sit, cōstruendū est. Nō est CHRISTVS similis Dijs gentium, qui vere Dij nō erant, qui Rempublicam suā nullis legibus rectificare aut gubernare curabant, vt antea ex D. Augustino dictum est, sed Ecclesiæ suæ sanctę Rempublicam ædificans, extendit perpendicularum, aut regulam, aut funiculū, qui illā sub peculiari lege ordinat & disponit, qua mala cohibeat, & bona inducat. Ex quibus explicare possumus difficultatem propositam, circa Zacharię visionē. Quomodo is, qui Ierusalē ædificaturus erat, funiculum deferret, metiturus longitudinē & latitudinē ciuitatis ædificandę, si illa nullis erat terminis includendā, quæ absq; muro erat habitanda, prae multitudine hominū & iumentorum? Certē vt intelligeremus, non tam de illa Ierusalem terrena, quæ tunc erat reædificanda, quā de catholica Ecclesia per CHRISTVM fundanda (quę Ierusalē vere dici potest) sermonem fieri. Illa siquidem Ierusalē,

Luc. 1. 78.

Ad Ephes.
3. 4.

18.

Pl. 101. 4.

Ad Hebrz.
9. 2.

Ezal. 45.

Ad Hebrz.

11. 10.

Pl. 146. 2.

Ezech. 40.

3.

Brixian. in

arca. to. 2.

col. 139.

De ciuit.

¶ 19.

ex materialibus lapidib' materiali calce re-
uinctis cōstructa, fuit cinctā muro, & pecu-
liaribus ac determinatis terminis conclusa,
vt ex Neemiæ constat historia: at Ecclesia
vel Ierusalē spiritualis, nō ex lapidibus ma-
terialibus, sed mysticis, cōponitur, & ædifi-
catur ex multitudine hominū, scilicet iusto-
rum, & iumentorum, idest peccatorum fide-
liū, sub vno capite CHRISTO. Hæc nullis ter-
minis aut muris cingitur, quippe quæ per to-
tum orbē erat extēdēda, quæ ideo vocatur
catholica, idest, vniuersalis, quia ad vniuer-
sum orbē ad vniuersasq; nationes (vt demō-
strat August.) extenditur. Nihilominus sub
perpēdiculo aut fune ædificatur, quo lōgitu-
do eius & latitudo metiri possit: nec enim
fideles suos, ex quibus Ecclesia construitur,
sine lege CHRISTVS reliquit, sed sub pecu-
liari fide & Euāgelica lege cōclusit, secūdu
quā omnes affect' & opera vnusquisq; me-
tiatur. Quibus concinuisse visus est Sanctus
Propheta, canēs: *In omnē terrā exiit sonus eo-
ra*: quod Apostolus, de prædicatione Euāge-
licæ legis per Apostolos fienda exponit. In
hebræo, *Kau*, idest, regula, mēsurā, lex, perpē-
diculū. Regulā adhibuit CHRISTVS ad Ec-
clesiæ ædificationē, nō quidē ad metiēdū de-
terminatū locū, vel gētem, vel nationē: erat
enim Ecclesia per totū orbē diffundēda; sed
vt eius ciues secūdu eam suas actiones affe-
ctusq; extenderent, & cōtraherēt. Ne credat
homo Christianus, se per CHRISTVM ad eā
libertatē reductū, per quā nulli legi subiect'
maneat: actiones nāq; vt rectæ sint, secūdu
determinatā regulā sunt agendæ. Quibus il-
lud concinit, quod ex perſona CHRISTI ad
litterā dixit Esaias; postquā præmisit, CHRI-
STVM tanquā lapide fundamētālē, super quē
Ecclesiæ ciuitas ædificaretur: *Et ponā*, inquit,
iustitiā in mēsurā: in hebræo vox *Kav*, quæ vt
diximus, perpēdiculū, funiculū, regulā, quæ
fabri, architecti vel latoni vtūtur, vt ad eius
normā & directionē opus perficiatur, signi-
ficat: quati dicat: Nō sine lege relinquenda
est ciuitas, super me ædificata, sed legē, men-
surā, aut regulā, extendā, vel funiculum, quæ
mēsurā sit iustitiæ, vt videlicet illud iudice-
tur iustū, quod tali mēsuræ fuerit cōfō: me-
ponā iustitiā in mēsurā. Habuerūt Pharisei
suz iustitiæ regulā & mēsurā, legē scilicet
veterem; sed quoniā ciues ciuitatis CHRI-
STI ampliorem iustitiā tenere debebāt,
quibus dixit: *Nisi abūdauerit iustitia vestra, plus-
quam Scribarum & Phariseorum, nō intrabitis in
Regnum cælorū*; oportuit excellentiorem re-
gulā, ac mēsurā ampliorem & capacio-
rem extendere, ad quā eorum iustitia con-
formaretur, quibus dixit: *Ego autem dico vo-*

bis, &c. Evangelicam ergo legem CHRISTVS
dominus superextendit, suam ædificās Ec-
clesiā per quā perscribitur modus affectib'
nostris, quo cōprimi vel extendi debēt. In
ea autē, quia lex amoris dicitur, egregiū ac
principem locum tenet præceptum dilectio-
nis, per quod CHRISTVS statuit legem, secū-
dum quam, amor sui cōprimendus est, & ita
extendendus amor proximi, vt etiam ad re-
motissimos & longe distātes inimicos per-
tingat, dicens: *Ego autē dico vobis: Diligite inimi-
cos vestros*. Nec enim, vt impij heretici cōtē-
dunt, Christus illeges, aut sine lege reliquit
suz ciuitatis habitatores, vt vnusquisq; id
agat, quod sibi libitū fuerit. Si ergo ad Chri-
sti Rēpublicā pertines, & illius ciuis diuinæ
gratiæ dono es adscriptus, scito te peculia-
ribus legibus adstrictū, signāter ista, de dile-
ctione inimicorū. Architectus quādo ædifi-
cat, perpēdiculū extēdit, ad cuius normā la-
pides qui plus debitq; excedūt, & supergre-
diūtur, perstringit & cōtrahit; & eos qui
nimis cōtracti tenētur, extrahit & producit.
Ita Christus dominus suscepit ædificandā Ec-
clesiā, sub peculiari lege Euāgelica, secūdu
quā contrahit, quod nimis extēdebatur, &
producit, quod tenebatur cōtractū. Erat si-
quidem amor hominis erga se ipsum nimis
product', qua de causa homo plus iusto cor-
pori suo indulgebat, & delicijs nimis vaca-
bat: oportuit propterea hūc lapidē perstrin-
gere, & iustū amorē cōtrahere. *Qui vult, in-
quit, venire post me, abneget semetipsum, & tollat
crucē suā, & sequatur me: qui enim voluerit animā
suā saluā facere, perdet eam, &c.* Similiter amor
erga parētes, filios & cōsanguineos erat ni-
mis product' & extēsus; oportebat propte-
rea eū cōprimi: *Qui nō odit, inquit, patrē & ma-
trē, nō potest meus esse discipulus. &c. Veni separa-
re filiū aduersus patrē suū, & filiā aduersus matrē
suā, &c.* Quæ quomodo sint intelligēda, non
vacat nūc explicare. Amor autem erga pro-
ximos, nimis erat cōpressus, nec protrahe-
batur nisi vsquē ad amicos. Oportuit ergo
hūc extrahi, vt vsq; ad inimicos ipsos per-
ueniat: *Ego autē dico vobis: Diligite inimicos ve-
stros*. Manus cōtracta erat tantum ad benefa-
ciētes, oportuit, vt etiā ad malefaciētes illa
extenderetur; *Benefacite his qui oderunt vos.*

¶ 20.

Epist. 40. ad
Bonifac.

Psalm. 118. 5.
Ad Roman. 10. 13.

¶ 17.

Esai. 28. 17.

Matth. 16
14. Luc. 9
13.

Matth. 10.
Marc. 8. 34
Luc. 14. 26
& 16. 33.

¶ 4. Fasciculus in terra funda-
tus, est Ecclesia, quam quia ad
normā cælestis Reipublicæ ex-
traxit Christus, dicitur descen-
dis de cælo.

¶ 21.

MPLIUS prosequi possumus, quod cepimus, observantes sanctum Prophetam Amos, difficilimis quibusdam verbis altissimum mysterium expressisse. De Deo ille loquens: *Qui edificat, inquit, in celo ascensionem suam, & fasciculum suum in terra fundavit, &c. Dominus nomen eius.* Videtur loqui allusione facta ad Salomonem, qui iuxta Regum consuetudinem duplicem domum regiam edificavit, unam in ciuitate Regia Ierusalem, quæ metropolis erat Regni, in qua secundum regiam maiestatem viueret, & regaliter ut ita dicam ageret; alteram in nemore, quæ ad venationem & animi recreationem extruxit, quæ vocauit domum saltus Libani. Dicebatur domus saltus, aut syluæ vel nemoris, quia circa illam (ut inquit Lyranus) erant viridaria, varijs arboribus confita: dicebatur autem domus Libani, quia de lignis montis Libani (inquit glossa interlinearis) fuit extructa. Illam edificauit tanquam sedem maiestatis, in qua tam gloriosum admirandumque se exhiberet, cum viris excellentissimis sibi assistentibus, ut in admirationem omnes raperet, sicut Regina Saba, quæ videns illius domus maiestatem, & regis splendorem, exclamauit: *Beati serui tui, qui habitant coram te semper.* Hanc vero extruxit, recreandi animi causa, ad quam procederet aliquo determinato tempore, ad venandum, vel colligendum flores & fructus horarum circumstantium. Et quidem, ut obseruat Lyranus, Scriptura sacra, cum domum regiam in ciuitate regali extructam describit, breuissimis verbis agit: tantum enim dicit: *Domum suam edificauit Salomon tredecim annis, & ad perfectum usque perduxit:* Cum autem describit domum in nemore edificatam, longè utitur verborum apparatu, exprimens longitudinem eius, & latitudinem, columnas & mansiones, & materiam, de qua constructa erat. Hoc autem ideo credit Lyranus factum fuisse, quoniam domus nemoris, ad normam & typum domus ciuitatis regie erat extructa: ideoque descripta una, non oportuit aliam describere. Aut verò id factum credo, quoniam domus in ciuitate edificata, tantæ erat maiestatis, tot tamque admiranda ac mirifica erant in ea extructa, ut nullis possent verbis exprimi, & solummodo dicit Spiritus sanctus, quod tredecim annis durauit edificium, & quod ad perfectum usque perductum fuit; ut qui attendunt, Salomonem solo septem annorum spatio templum illud edificasse, tam magnificum & sumptuosum, colligant, quid fecerit in edificio in quo tredecim annos insumpsit: certè ad perfectum usque omnis perduxit. Edificium autem in nemore extructum, &

3. Reg. 7.

In cap. 7. 3. Reg.

3. Reg. 10. 8.

3. Reg. 7. 1.

3. Reg. 7. 1.

si regale fuerit, describi tamen potuit, & ex primi verbis, quæ in illo Salomon fecit. Et quidem ex eadem materia utraq; domus fuit extructa, ex lapidibus scilicet & lignis cedrinis, quæ tamen in domo nemoris non acceperant supremam perfectionem, neque suprema manu erat elaborata: in domo autem ciuitatis Regie, ad perfectum usque erant perducta. Duplicem similiter sibi Deum fecisse domum aut habitationem indicat sacer Propheta Amos verbis ciuitatis: unam in illa regia ciuitate Ierusalem superne beatitudinis, in qua habitat cum ijs, qui seculum regnant: *Qui edificat, inquit, in celo ascensionem suam.* Ascensio sumitur pro loco sublimi, ad quem non nisi ascendendo possumus peruenire: celumque supremum intelligit, in quo Deus gloriæ suæ domum aut palatium edificauit. Chaldaus legit. *Qui collocauit in presidio excelsio, siue in alta arce maiestatem gloriæ suæ:* tam alta certè, ad quam non pertingere potest fames, sitis, nuditas, infirmitas, mors, lacrymæ, aut aliquid cuiusvis generis malum. In hebræo habetur: *edificat in celo ascensiones suas:* qua dicendi forma, domum significat excellentissimam, omnium domorum & habitationum perfectiones continet. Solet enim apud hebræos pluralis numerus vim superlatiui habere, ut alibi dictum est. Aut vero voluit Propheta indicare, in illa suprema domo quam Deus edificauit, electisque suis parauit, multas esse ascensiones aut loca, ad quæ ascendere possumus, eo modo quo dixit Christus dominus: *In domo Patris mei mansiones multe sunt.* Hæc domus tanta est, ut nullis verbis possit eius maiestas describi, aut explicari: nec enim oculus vidit, aut auris audiuit, aut in cor hominis ascendit, quæ Deus preparauit ijs qui diligunt illum. Sed & aliam domum Regiam in nemore voluit Deus extruere, Ecclesiam videlicet militantem, quam Scriptura sacra, nunc domum, nunc ciuitatem vocat, ut D. Thomas egregie annotat: de qua Propheta subdit, *Et fasciculum suum in terra fundauit.* Ecclesiam antiquam intelligit paraphrastes Chaldaus, quam Propheta vocat fasciculum, sicut antiquitus Moyses vocauit funiculum dicens: *Quando diuidebat altissimus gentes, &c. Iacob funiculus hereditatis eius.* Verius tamen de Ecclesia à Christo fundata loquitur Propheta, quam fasciculum vocat, quia in sui exordio tam parua fuit, ut ipsemet vocaret eam, pusillum gregem, dicens: *Nolite timere pusillus grex.* Aut vero, ut rectè annotat Hieronymus, ideo Ecclesia à Christo domino constructa, fasciculus vocatur, quia fideles ex quibus constat, modum tenent fasciculi. In fasciculo namque multe sunt virgule, debiles & infirmæ secundum se, non quidem solutæ, hæc enim ratione statim omnes desluerent, &

¶ 22.

Ioan. 14. 2.

Esa. 64. 4.

& 1. Corin.

2. 9.

In cap. 1. ad

Ephes. 2. 2.

6.

Deut. 32. 9.

Luc. 12. 32.

In cap. 9.

Amos.

con-

confringerentur, sed vinculo colligatæ, quo fortem fasciculum conficiunt. Ecclesiam suā fundavit C H R I S T V S, idest, firmissimè ædificauit, ex virgulis debilibus, ex hominibus scilicet secundum se infirmis, sed non illos reliquit solutos, quia nullatenus possent conseruari, sed illos peculiari lege Euāgelica colligauit, illaque est, quæ eos tenet constrictos & ligatos. Vnde & ipsa religio, inquit Hieronymus, à religando & in fascem Domini, vinciendo, nomen accepit. Et ipse quidem hunc fasciculum in terra fundavit, qui solus potens erat, Ecclesiam suam (quæ ex hominibus infirmis, sicut fasciculus ex virgis delicatis constat) tanta firmitate cōstruere & ædificare, vt nec porta inferi possint contra eum præualere: idè, inquit Hieronymus, dicitur eius, artifex & cōditor Deus, qui ad hoc venit in mundum, vt ciuitatem hanc ædificaret & fundaret, quem propterea viderūt Ezechiel & Zacharias sub typo architecti, procedentis cū perpendiculo ad ædificandum, vt paulò ante dictum est. Propter quod etiam ad eandem Ecclesiam Dominus loquens, inquit Augustinus, dicit per Prophetam; *Ego sum dominus faciens te*. Vtraque autem domus ex eadem materia constituitur, ex eisdem videlicet lapidibus & lignis cedrinis; quia cœleste illud palatium construitur in cœlis ex eisdem hominibus, qui in mundo viuentes hanc constituebant Ecclesiam. In ea nōdum plenam perfectionem erant consecuti; sicuti nec ligna & lapides domus nemoris: cum autem venit quod perfectū est, euacuatum est, quod ex parte, & imperfectū est. Propterea cōuenientissimum fuit, vt domus hæc ad illius normā & typum cōstrueretur & ædificaretur, sicuti & domus nemoris ad similitudinem domus ciuitatis regię ædificata erat. Quod ex doctrina B. Augustini ita explicari potest. Tres sane Respublicas agnoscimus, ad quas omnes habitatores reducuntur. Vna est Respublica inferni, in qua regnat & præsidet Lucifer, vbi diuina iustitia resplendet, puniens vnūquemque iuxta culpæ suæ demeritum. Huius Reipublicæ habitatores sunt omnes damnati, angeli scilicet rebelles, & homines impij, qui in iniquitate sua mortui sunt. Ibi situs est impius Cain, prophanus Esau; ibi iacent homines ex omnibus nationib⁹ impuri, impudici, homicidæ, fures, adulteri, quos vidit Ezechiel, vt alibi diximus. Ibi sepulti sunt Dathan & Abiron, quorum superbiam non potuit terra sustinere. Ibi diues ille crudelis, qui cū epularetur quotidie splendide, nec micæ de mēsa cadētes pauperi Lazaro dabat. Alia est Respublica mundi, in qua præ-

sidet appetitus carnalis, & viuunt in ea, & ad eam pertinent homines, terrena solummodo curantes, quos. S. Iudas Apostolus, *Animales spiritum non habentes*, vocat, quibus C H R I S T V S dixit: *Vos de deo sum estis*. Huius Reipublicæ habitatores erāt ij, quos Sapiens descripsit, dicentes: *Venite fruamur bonis, &c. coronemus nos rosis, &c. Nilum sit pratum quod non pertranscat superbia nostra, qui ducunt in bonis dies suos, & tenent tympana, & gaudent ad vocem psalterij, ad quos Dominus loquitur dicens: Qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris, qui comeditis agnum de grege: & vitulos de medio armenti, qui canitis ad vocem psalterij, bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibatis, & nihil compatiebantur super contritione Ioseph: qui dicere videntur: Comedamus & bibamus; cras enim moriemur, &c.* Respublica hæc nimia varietate redundat: vnus moritur, alius nascitur, vnus ridet, alter plorat; vnus ascendit vsquē ad cœlos, alius ad abyfos vsquē submergitur: hoc tamen quisquē contēdit, quod omnes querunt quæ sua sunt. Tertia est Respublica cœlestis, in qua Deus ipse præsidet, cuius ciues sunt omnes beati, de qua dicebat Propheta: *Oculi tui videbunt ciuitatem opulentam, &c. ibi magnificus est dominus Deus noster: quam longa verborum serie descripsit Ezechiel, cōcludens: Et nōmē ciuitatis ex illa die, Dominus ibidē.* Egre giè sanctus Apostolus Ioannes, sicut eam viderat exprimit, annotans eius habitatores, omnes esse sanctos, mundos splendidos, quæ non intrat aliquod coinquinatū, aut faciens abominationem, aut mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ agni. Ibi, inquit Augustinus, hymnifici Angelorum chori; ibi societas supernorum ciuium, ibi Prophetarum prouidus cœtus, ibi duodenus Apostolorum numerus, ibi innumerabiliū Martyrum victor exercitus, ibi sanctorum confessorum sacer conuentus, ibi veri & perfecti monachi, ibi sanctę mulieres, quæ voluptates seculi, & sexus infirmitatē vicerunt, ibi pueri & puellę, qui annos suos sanctis moribus transcendunt, ibi sunt oues & agni, qui iam huius voluptatis laqueos euaserunt, &c. Hæ tres Respublicæ sunt, vt purgatorium omittamus, quod non ad permanendū, sed ad satisfaciendum, extructum est. Vnaquæque autem Respublica suas habet leges. In inferno lex est, omnes odio prosequi, omnibus maledicere, omnibus male optare, amicis, inimicis, consanguineis, extraneis, alijs, & sibi met: imò & ipsi Deo omnium cōditori. Quod si dicas: Quomodo sub lege cōstituitur Respublica, de qua dictū est: *Vbi nullus ordo, sed sempitern⁹ horror inhabitat?* Respondebo,

Iudæ. v.

19.

Ioan. 8. 2

Sap. 2. 6.

Iob. 21. 1

Amos. 6.

Esa. 22. 1

& 1. Cor. 1

32.

Ad. Phil.

21.

24

Esa. 33. 1

Ezech. 4

35.

Apo. 2. 10

Lib. med

cap. 25.

Iob. 10. 1

vnum ex alio sequi. Ibi nullus est ordo, quia omnis potentia est inordinata, intellectus, voluntas, memoria, & omnia alia. Ex quo sequitur primo, quod omnia sunt vehemensimo dolore plena: dolor enim in corpore ex eo procedit, quod membra sunt à sua naturali debitaque dispositione deordinata. Si esset homo, qui omnia corporis membra haberet extra sua loca, horrèdo certè dolore torqueretur. Sicut ergo, quia in cœlo omnia sūt ordinatissima in vnoquoque; nihil est, quod non gaudio & lætitiâ perfruatur; ita quia in inferno omnes potentiæ deordinate sūt, nihilque est, quod rectum ac debitum ordinè teneat, sempiternus horror & dolor ibi regnat. Sequitur secundo, hoc esse cõmune, & tanquã inuiolabili lege servatũ in inferno, vnãquãque potentiã in ordinate agere: Ex quo oritur, quod damnati omnia odio prosequuntur, etiã se ipsos, & desiderant, ac *quærent mortem* sibi inferre, & cupiunt & nituntur carnes suas deuorare, nec possunt. Hęc itaque lex est inferni, omnes odio prosequi, etiã amicos & cõsanguineos, & eos, quos beneficos fuerunt experti. Hanc legem sequuntur, qui ad illã Rẽpublicã pertinent: homines videlicet tales, qui moribus talibus sunt præditi, vt à damnatis, imò nec ab ipso dæmone differre videantur, qui omnibus malefacere desiderant, etiã amicis & cõsanguineis. Talis erat Cain, de quo propterea dixit Ioannes, quod erat ex maligno, & occidit fratrem suum: *et propter quid occidit eum? quoniã opera illius maligna erant, fratris autem iusta*: damnati siquidem quoniam impij sunt, ac in impietate obdurati, sanctos nimio odio prosequuntur, quorum opera vident iusta. Non solum Cain contra inimicos suos egit, quos vehementer insequabatur, vt Iosephus refert, sed & fratrem suum odiuit, & interfecit. Talis itidem fuit Iudas, quem propterea CHRISTVS diabolum vocauit, idest iam pertinetem ad diaboli Rẽpublicam, quippe qui CHRISTVS IPSUM, à quo tot tantaque beneficia receperat, persequutus est. Huiusmodi sunt quidam homines, tam prauę vitę, vt omnibus malefaciant, de omnibus obmurmurent, &c. Rẽpublica autem mundi, aliã habet legem: illa est: Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum: Mundus enim sequitur inclinationem appetitus, secundum quam, vnusquisque inclinatur ad eũ diligendum, quem beneficium & amicum experitur; & odiendum eum, à quo iniuriã & læsionem accipit. Quod & in animalibus, quę appetitu sensibili ducuntur, videre licet: diligit enim canis eum, qui se alit, in eũ autem irascitur & insurgit, à quo percuti-

tur lapide vel baculo. Hanc legem sequutus fuit ille mundanus Holofernes, qui dicebat ad Iudith: *Ego nũquã nocui viro, qui voluit seruire Nabuchodonosor Regi: populus autem tuus, si non contempsisset me, non lenissem lanceam meam super eum.* Lex autẽ Rẽpublicę cœlestis (in qua, vt dicit Augustinus, plena & perfecta regnat charitas) est, omnibus bona optare, & omnibus benefacere, amicis & inimicis: de cœlesti enim Rege, qui ibi præsidet, dictũ est: *Qui Solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos: cui David dicebat: Homines & iumenta saluabis domine; & iterum: Oculi omnium in te sperant domine, & tu das illis escam in tempore opportuno, aperis tu manum tuam, & implebis omne animal benedictione.* Expende vim illius vocis, *Omne animal*: vim itidem illius verbi, *Implebis*: & tandem vim illius, *Benedictione*. Omne animal, vt nullum sit, etiã si mortifero veneno redundet, cui non benefacias, scorpionibus, serpentibus, regulis, leonibus, lupis: nec quomodocunque benefacias, sed *implebis*, idest, abundanter bonum tribuis: *benedictione*, quo nomine, Scriptura sacra abundantissimam bonorũ copiam solet explicare. Edificaturus ergo CHRISTVS dominus istam suę Ecclesię domum, aut Rẽpublicam, in mundi nemore, non equũ erat, vt eam edificaret ad normam & secundum leges Rẽpublicę infernalis, quam ipse tanquam domum suę recreationis & solatiij edificabat, eas habiturus delitias, de quibus dicebat: *Delicia mee esse cum filiis hominum.* Nequẽ congruũ erat, vt eã edificaret ad modum Rẽpublicę mundanę, quam sibi inimicam sæpe fuit protestatus: *Mundus me priorem vobis odio habuit: cuius habitatoribus dixit, diuersos esse à suis, mores illorum & progressus: Quo ego vado, vos non potestis venire: Vos enim de deorsum estis, ego de supernis sum, &c.* Expresse ad discipulos suos loquens, in quibus Rẽpublicam suam cœpit edificare, dixit: *Pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis.* Oportuit igitur hanc domũ secundum formam domus cœlestis; & Rẽpublicã hanc, secundum leges Rẽpublicę supernę edificari. Hac de causa Ioannes semel & iterum affirmat de ea agens, quod illa descendit de cœlo. Dicitur, inquit Diuus Thomas, Ecclesia hæc descendisse de cœlo, ratione sui principij, vt idem sit: Vidi Ierusalem sanctam descendentem de cœlo, idest, illam, quę in sui exordio de cœlo descenderat. Hoc autem dicitur propter cõformitatem ad cœlestẽ Rẽpublicã, quia sub legibus cõstructa est similibus illis, quas seruant ciues cœlestis patrię. Et vere iustum est, vt qui tandẽ

Iudith. 11.1.

Lib. medit. cap. 25. cit.

Matt. 5. 45.

Psal. 35. 7.

Psal. 144. 15.

Ioc. 9. 6.

Ioã. 3. 11.

Antiq. c.

Ioã. 6. 71.

2.

¶ 25.

Prou. 9. 31.

Ioã. 15. 18.

Ioan. 8. 12.

3.

Ioã. 14. 27.

¶ 26.

Apoc. 3. 12.

& c. 21. 1.

In c. 3. Apocal.

illis sunt cōiungendi in vna Republica, nſe moribus illorum ſe conformare ſtudeant. Sicut ergo vna Reſpublica tunc ab alia procedere vel deſcendere dicitur, quādo ad alterius normam & leges ædificatur, ita Eccleſia dicitur à cœleſti illa patria deſcendere, quia ad mores & normam illius eſt conſtituta. Idcirco ſæpe appellatur Regnum cœlorum, vt ſancti Patres obſervarunt. Lex autē illius ſupernæ Reipublicæ eſt illa, quam diximus, omnibus deſiderare bonum, omniū ſalutē appetere, & procurare, omnibus benefacere: Deus enim qui eſt illius Reipublicæ Rex, amicis & inimicis benefacit, omnes diligit, de quo ſcriptum eſt: *Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum, quæ feciſti: qui commendat charitatem ſuam in nobis, quoniam cum inimici eſſemus, pro nobis mortuus eſt: & quando nos innumeris prouocaueramus offenſis, nec eū diligeremus, ipſe prior dilexit nos.* Ad hanc normam & iuxta hanc legem, ſuam Rempublicam ædificat CHRISTVS, dilectionis præceptum imponens, & omnes huius Reipublicæ ciues tanquam in faſciculo colligat amoris vinculo, dicens; *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis: Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum.* Hæc lex eſt ſecundum quā mundi Reſpublica regitur, conformis appetitui ſuorum ciuium, qui de terra ſunt, & de terra loquuntur, & ſecundū terrenas leges vivunt, qui tantum quærūt, quæ ſua ſunt: Ego autem, qui Rempublicam ſuperiorem mundo ædifico, & fundo, cuius habitatores tales eſſe debent, qui ad cœleſtem Rempublicam transferantur, eam illis legem impono, quam cœleſtes ciues, & cœleſtis Reſpublica obſervat: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, vt ſitis filij Patris veſtri, & ſitis perfecti, ſicut Pater veſter cœleſtis perfectus eſt.* Qui ad hanc Rempublicam & ad hunc faſciculum pertinet, hanc ſciat legem à ſe eſſe ſervandam.

ſ. ſ. Idē eſt autor legis & Euāgely, qui antiquis permixit, quæ Euāgely cultoribus non permittit.

Vt clarius intelligamus, quomodo hoc ſit Euangelicæ legis præceptum, obſervandū eſt, Manichæos legentes ea, quæ CHRISTVS hoc loco proponit, in illum errorem fuiſſe prolapſos, vt dicerent, Euangelicam legem contrariā eſſe

directē legi antiquæ: hæc enim præcipiebat inimicos odio habere, illa autem præcipit eos diligere: quæ vere contraria videntur. Ex quibus procedebant, ad illum ſuum impium ac blaſphemum errorem aſtruendum, quo dicebant, Deū veteris teſtamenti fuiſſe Deum malum, aut dæmonem, & legem ab illo latam malam fuiſſe & iniquam: idcirco veniſſe Deum bonum noui teſtamenti, qui bonus eſt in ſe, & illi cōtrarius, & tulſſe legem nouam bonam, contrariā illi antiquæ. Deus etenim ille antiquus (dicebat Adimantus Manichæus) crudelis erat, cuius illa fuit vox: *Ego dominus, vindicans peccata patrum in filios, in tertiam & quartā generationē.* Ecce Deū, tam vltionis cupidum, vt nec filijs innocentibus parcat. Et cum ille tā pronus eſſet ad vindictam, legem tulit crudelem qua vindictam præcepit dicens: *Oculum pro oculo, & dentem pro dente:* quiq; odium ſtatuit dicens: *Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum.* Deus autem noui teſtamēti tam bonus eſt, vt non ſolum innocentes non puniat, ſed & ſit in iniuſtos benignus, de quo dicitur: *qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, &c.* Et legem ſumma bonitate plenam protulit, prohibens odium & vindictam erga inimicos, & præcipiens dilectionem & beneficentiam erga illos. Hæc omnia ex proſeſſo retulit Auguſtinus, errores Manichæorum recensens & refellens, ſignanter agens contra Adimantū, & Fauſtum Manichæos, qui huiusmodi obiectionibus vrgebant. Et certē id in primis demonſtrat Auguſtinus, eundem eſſe Deum, qui legem antiquam & nouā tulit: qui apud hominibꝝ antiquis aliqua imperfecta permixit, quæ in lege Euangelica clariſſimē prohibuit. Obſervandum eſt nāq; inquit Auguſtinus, Deū nō ferre leges pro ſui delectatione aut utilitate, nequē enim aliquid iubet quod ſibi proſit, ſed ad utilitatē eorum, quibus legē infert. Quoniā autem lex congrua eſſe debet ijs, quibus imponitur, talis debebat eſſe, quā Deus ferebat, quæ hominū cōditioni cōueniret. Antiquitus autē erant homines, tāquā pueri imperfecti & ſervi: pueri quidē, quia Eccleſia, quam Deus tūc peculiariter elegerat, in ſui erat exordio & principio, & quaſi recenter nata, vt Deus apud Ezechielē exprimit: quod fit vt hoc ipſo imperfectiones haberet, quas in ſui exordio res vnaquæquē habet. In ſui enim principio fructꝝ arboris tā teneri ſunt, quos vel brevis frigoris rigor abſumit & tāta teneritudine arbores in ſui exordio molleſcūt, vt vel minimo digito frangantur. Erāt etiam ſervi, qui duro extabant corde, ſuiq; tantū cōmodis attendebant. Vnde illis, talis

Exod. 34. 34
Deut. 32. 9

Exod. 21.
24. Leuit.
24. 20. &
Deut. 19.
21.

Libro cont.
Adima. c. 7
& 11. & lib.
19. c. 6. Fauſt.
c. 19. 24. 25.
26.

Epist. 9. 21
Marcelli.

Ezech. 16

27.

congruebat lex, quæ imperfectiones permitteret imperfectis & pueris: ijs enim multa permittuntur, ut quod volumus faciant, sine quibus puerilis ætas non agitur, quos non ratione flectere possumus, ad quam plene percipiendam non sunt capaces. Talis itidem, quæ timorem incuteret tanquam seruis, quibus congruit pœna, cuius timore in officio contineantur. Cum autem CHRISTVS aduenit, iam tempus fuit, ut homo ad vltiora progrediretur; nam ad virilitatem peruenit, & statum seruitutis excussit per CHRISTVM, per quem accepit spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba pater. Propterea talis lex ei dāda erat per CHRISTVM, quæ exclusis imperfectis & puerilibus, perfectiora ac cōgruentia viris statueret, quæ ad vltiora progrediretur, & altiora iuberet. Sicut enim incongruum est, ut puero ea præcipiantur, quæ viris conueniunt; ita indecens est, ut viris permittantur illa, quæ fuerant pueris permilla. Hæc breuibus verbis Apostolus expressit, de se ipso agens, dū antiquam legem emulabatur, & cum ad Euangelium per Dei gratiam fuit translatus. *Cum essem paruulus, loquebar ut paruulus, sapiebam ut paruulus, cogitabam ut paruulus: quando autem factus sum vir, euacuaui, quæ erant paruuli.* Ex his B. Augustinus respondet Adimanto Manichæo, qui Euangelium contrarium esse legi antiquæ probabat, quoniā in lege antiqua statutum fuit, vindictam sumēdam: *Oculum, inquit, pro oculo, & dentem pro dente:* quod referens CHRISTVS subdidit: *Ego autem dico vobis, nō resistere malo, sed si quis te percusserit in vna maxilla, prabe ei & alteram.* Hæc inquit Augustinus contraria non sunt, sed diuersis statibus congruē constituta. In ijs enim duabus sententijs, reuera duorum testamentorum differentia demonstratur, sed amborum ab vno Deo constitutorum: nā quia primò carnales homines ira ardebāt, & cupiebāt multo amplius se vindicare, quā erat illa iniuria, de qua querebātur, et si eis præceptum fuisset, ut nullam sumerent vindictam, legē nullatenus tulissent, constitutus est eis primus gradus lenitatis, ut scilicet iniuriæ acceptæ mensuram nullumodo dolor vindicantis excederet: sic enim & donare aliquando posset iniuriam, qui primò eā non superare didicisset. Vnde dominus per Euāgelij gratiam ad summam pacem populū deducens, huic gradui superædificauit alterum, ut homo, qui iam audierat nō ampliorem vindictam, quam quisq; læsus esset, reddere; placata mente totum se donare gauderet. Sicut ergo qui ascensionem parat, primū scalæ gradum statuit solo & terræ hærétem, eoq;

contentus est tunc, ut postea superiorē alium superædificet; ita Deus, volens homines ab inimicis ad superna eleuare, primò contentus fuit primum gradum statuere, ut scilicet homo vltionē sumens, non excedere quantitatem iniuriæ sibi illatæ, ut postea altiorē gradum posset struere, præcipiens illius omnimodam remissionē. Id ipsum latius prosequutus est Augustinus, agens contra Faustum, hoc idem explicans. Ad reprimendas, inquit, flammās odiorum, & uiuentiumq; immoderatos animos refrenandos, ita præceptum est. Quis enim tantumdem facile contentus est reponere vindictæ, quantum accepit iniuriæ? Nonne videmus homines leuiter læsos, moliri eadē, sitire sanguinem, vix inuenire in malis inimici vnde satiētur? Quis pugno percussus, non totū hominem contundere cupit? &c. Id ipsum circa præceptum dilectionis inimicorum idem Augustinus obseruat, & expendit egregie, antiquitus quidem Deum manifestē præcepisse diligere amicum: *Diliges inquit amicum tuum.* Primum gradū dilectionis expressit, & contentus fuit hūc apertē & clare statuere populo; quem primū eleuare incipiebat: multi enim homines sunt, qui etiam eos, à quibus diliguntur, nō diligunt, sicut luxuriosi filij, parentes coercitores luxuriæ suæ. Ascendit ergo aliquem gradum, qui proximum aut amicum diligit, quamuis adhuc oderit inimicum. Is autem, qui venerat legem nō soluere, sed implere, illi priori gradui statuto, apertē iam alterū addit, ut ad altiora promoueat, ut scilicet homo non tantum amicos sed & inimicos diligat. Idem ergo est vtriusq; legis autor, qui non contraria nunc præcepit ijs, quæ antiquitus præceperat, sed quæ iuxta cuiusq; temporis rationem sunt congrua statuit. Hoc ipsum etiā ex professo explicandū assumpsit B. Chrysostomus, hoc præceptū dilectionis inimicorū expēdens. Supponit certum esse, illum ipsum, qui antiquam dedit legem, esse eundē, qui legē promulgat Euāgelicā. Hoc probat ex illo: *Ecce dies veniēt dicit dominus, & feriam domui Israel, & domui Iuda sædus novū, nō secundū pactū, quod pepigi cū patribus eorū, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Egypti.* Multa testamenta antiquitus cum patribus constituit Deus; cū Noe, quādo post diluuium: *Disponā inquit, testamentū meū tecū, & cū vniuersa carne, &c.* Nō erit deinceps diluuiū dissipans terrā: iterum ad Abrahā testamētum & pactū circumcisionis disposuit: *& statuam pactū meū inter me & te, & inter semen tuū, &c.* Non de ijs testamentis loquitur, sed de eo, quod pepigit cū patribus eorū, in die, qua apprehendit

29.

Li. 19. cōtr. Fau c. 19. & signat. c. 1.

Ibid. c. 24. Libro. 1. de ser. Domi. in monte. Leui. 19. 18.

Hom. 8. de pœniten.

Ier. 31. 31.

Gen. 9. 11.

Gen. 17. 7.

hendit

Exod. 14.

Ezech. 16.

Iere. 31. 10.

30.

Gala. 4. 22.

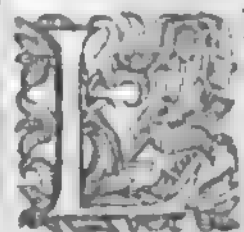
Epiſt. 49. q. 6.

In cap. 5. ad Galat.

hendit manum eorum, vt educeret eos de terra Egypti. Cū enim populus in Egypto teneretur, ipse veluti pater paruulū filium manu accipiens, in desertū duxit, vbi testamentum disposuit, ad cuius confirmationē voluit vitulos occidi. Tūc populus ille pueri paruuli tenebat statū, quē ppter ea, vt diximus sub specie puellę recēter natę depinxit apud Ezechielē, quę adhuc in sanguine erat, & eū paulō ante vocat, *puerū delicatum*, apud eūdem Ieremiā: idcirco illis tanquam pueris & imperfectis nō ea imposuit, quę virilē facultatem exigūt, quin potius multa illis permisit, quę puerorum statū comitantur. Nunc autē homine per **C H R I S T V M** ad virilitatem perducto, maiora & altiora erāt imponēda. Ille ergo ipse, qui pepigit fœdus antiquū cū patribus antiquis, fœdus nouū cū populo nouo fecit & statuit. Expēdit Chrysostomus, quod Paulus ad huius explanationē egregie prosequutus est. *Scriptū est, quoniā Abraham duos filios habuit, vnū de ancilla, & alterū de libera.* Hęc nō tantum facta sunt, vt essent, sed præcipue, vt alia significarent. Hoc enim, inquit Chrysostomus, Deo propriū est, quod sicut nos voces formamus ad nostrę mentis cōceptus exprimēdos; ita ille res veras realesq; historias facit, ad res alias, quas intendit significādas: et sicut humana cōsuetudo verbis (inquit Augustinus) ita diuina potentia factis loquitur. Vnde & subdit Apostolus: *Quę sunt per allegoriā dicta.* Hęc namq; historia, inquit Chrysostomus, nō solū declarat quod apparet, verū & alia quędā altiora prædicat: vnde & allegoria dicta est. Quid autē prædicauit? *Hęc enim sunt duo testamēta, vnū in seruitutē generās, quę est Agar; alterū in libertatē, quod expressit Sara: duę uxores, & duę matres; duoq; filij, sed vnicus maritus, vnusq; vir.* Duo testamēta, duo populi; vnus Deus, vnusq; legislator. Illud testamētum primum pertinebat ad seruos, & generabat spiritum seruitutis, hoc vltimum ad filios & generat in libertatem filiorū Dei: vnde illud quod ad seruos generandos datum fuit, congruere debuit statui seruorum imperfectorum: hoc quod generat filios Dei, tale esse debet, quod cōgruat filiis Dei, qui potius sui imaginem & similitudinem tenent. Ad altiora filius promouendus est, quam seruus. Illis tanquā seruis imperfecta permissa sunt: nobis tanquā filiis præcipitur, vt ad similitudinem Patris nostri, qui Solem suū oriri facit super bonos & malos, non tantū amicos diligamus, sed & inimicos. Introducturus ergo legem nouam, inquit Chrysostomus, mentionem facit veteris dicens: *Audistis, quia dictum est*

antiquis, quo discas, non esse huius & illius pugnam. Dictum est antiquis, cum natura erat puerilis imperfecta, & seruilis conditio: nunc, cum virilis est, & ad perfectionem vocata, & filialis nobilitatis cōditione illustrata, audit: Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros. Ex his procedere possumus ad examen de vnoquoq; sumendum: vide ad quā legem pertineas; nec enim adeo desipies, vt dicas, te nulli legi subiectum esse velle, aut vero vt asseras, te velle sub antiquę legis mādatis seruire, qui ad Euangelicum statū per Dei gratiam perductus es. Si ad hanc legem te pertinere fateris, audi quid tibi dicatur: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros: & vide quam longe sis ab ea vita, quam tenere debes, qui nondum ad antiquę legis iustitiā peruenisti.* Iustitia antiquę legis, inquit Augustinus, est diligere amicos, qui gradus tam infimus est, vt & Pharisei ad eum ascenderint, & **C H R I S T V S** illis hoc cōcedit, quod suos diligerent amicos: Tanta est autem nostrę prauitatis magnitudo, vt multi nec hūc gradum ascenderimus: pauci enim sunt, qui verē etiam diligentes se diligant, & veras amicitie leges cum amicis suis seruent, vt Chrysostomus deplorat. Tremēda est **C H R I S T I** sententia: *Amen dico vobis, nisi abundaueritis iustitia vestra plusquam Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Quę illorū iustitiarum, inquit Augustinus. Diligere amicos. Quis nostrum est fratres, qui vltra progrediatur, qui hanc Phariseorum iustitiam superet? Imō multi sunt, qui nec ad hanc perueniunt. Examina te ipsum, ad eum modum, quem Gregorius nos examinādos docet. Si nullus potest ingredi Regnum cælorum, nisi abundantiori iustitia præstet, quam Scribę & Pharisei, quę in hoc posita est, vt ipse **C H R I S T V S** explicat, vt non tantum amicos diligamus sicut illi, sed & inimicos, interroga te ipsum, an vere Regnum cælorum ingressurus sis, qui nedum amicos, quāto magis inimicos, sicuti oportet diligis & amas.

§ 6. Deponenda est antiqua vetustas, ideo fidelis baptizatur in mortē, fit cādidatus, & vngitur ad nouā vitā & mores.

IEGEM Euāgelicā promulgans **C H R I S T V S** Dominus, vetustatē nō solū antiquę legis, sed & veteris Adā deponēdā, relinquendāq; indicat, di-

Libro. 1. d. serm. Dñi in monte.

Hom. 71. ac. populum.

Ibidem.

Hom. 30. ii. Euang.

31.

censet. *Audistis, quia dictū est antiquis, &c: Ego autem dico vobis, lex enim Evangelica nouā vitam nouosq; mores exposcit, quę merito lex noua vocatur, nō tā quia nouiter est introducta, quā quia hominē facit nouū, nouam vitā pręstat, nouosq; mores exposcit; tradita sane ab eo, qui dicit: ^a Ecce creo caelos novos, & terrā nouam: Et ^b Ecce ego noua facio omnia. Idcirco eius ianua est baptism⁹, qui nouū esse ac nouā vitā tribuit, quippe cū noua generatio in eo interueniat. Egregiē B. Hieronymus Epistola ad Oceanū ex professo declarat, quomodo qui legē Euangelicā profitetur, hoc ipso tenentur nouā vitam, moresq; novos habere, ex eo quod per baptismū antiqua veteriq; relicta, in nouā vitā regenerantur. Ad hoc institutū expēdit illud Apostoli, quod in sequentibus latius a nobis exponetur: *An ignoratis fratres, quia quicūq; baptizati sumus in CHRISTO IESU, in mortē ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cū illo, per baptismū in mortē, vt quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriā Patris; ita & nos in nouitate vitę ambulemus.* Quę verba etiā ad idem institutū alij sancti Patres obseruant. Certē iustū est, vt qui baptizatur, non ignoret, quid per baptismi susceptionem profiteatur. Est baptismus sacramentū, & ex cōsequenti, in genere signi, vt D. Thomas declarat: & quāuis principaliter gratiā significet, alia tamē multa significat, tā scitu digna, vt nullus qui baptizatur debeat ignorare. Voluit itaque Paulus dicere, inquit D. Thomas: Quod vobis proponēdū est, adeo est manifestū, vt vobis illud ignorare nō liceat: *si quis enim ignorat ignorabitur. An ignoratis; ac si dicatur, inquit Anselmus: Nunquid sacramentū ipsius baptismi ignoratis? Res sane quę pudorem posset baptizatis inducere. Omnibus ergo illis hoc notū esse debet, Quia quicūq; baptizati sumus in CHRISTO IESU, idest, baptismō Christi, in mortē ipsius baptizati sumus, idest, in similitudinē mortis ei⁹, inquit D. Thomas, quasi ipsam mortē Christi in nobis repręsentantes: ad hoc vt & nos ipsi moriamur, sicut ille, inquit Chrysostomus; vt conforme mur morti eius, vt id in nobis fiat per baptismū, quod factū est in illo per mortē. Christus vitā habuit passibilē, morti abnoxiam mortale corpus, &c: oportuit hęc mortalitātē exuere: mortuus est, & sepultus; nō quidē vt maneret mortuus in sepulchro, sed potius vt inde in nouā vitā resurgeret, immortalē gloriosam. Hoc fit per baptismū. Habet homo ex Adā vitā terrenā, peccato subiectā, passionibus obsequentem: oportet hęc exuere, vt in nouā vitā resurgat: hoc fit per baptismō. Omnia quę ad mortalitātē prio-**

ris vitę Christus habuit, in sepulchro visus est dimisisse, ibi reliquit syndonē, ibi sudariū, quo facies eius erat cooperta: vnde sepulchro egressus est, nouā vitā agens, de qua subdit Apostol⁹: *Christus resurgens ex mortuis, iā nō moritur, mors illi vltra nō dominabitur.* Ita omnia, quę ad vitā veterē ex Adā, aut ad veterē vitā seruilem antiquę legis pertinent, oportet te exuere, vt iā omnes leges carnis & mūdi excedēs in nouitate vitę ambules. Hęc doctrinā demonstrare voluit dominus Petro, quē Ecclesię suę caput constituerat, vt annotarūt Hieronymus^a, Augustinus^b & Gregorius^c, quādo sub specie animalīū immūdorū ei repręsentauit illos, qui in Ecclesiā per baptismū erāt introducēdi: vas enim descēdebat quasi linteū in quo erāt omnia quadrupedia, & serpētia terrę, & volatilia celi; & facta est vox ad eū: *Surge Petre, occide, & māduca.* Aptē hęc animalīū genera Petro occidenda & comedēda Deus exposuit, quadrupedia, serpētia terrę, & volatilia celi, quo triplici genere animalīū, triplicē peccatorum differētiā indicauit apud D. Basilīū: in quadrupedib⁹, ingenio tardos aut ignorantes; in serpentibus, inuidos ac iracūdos, qui veneno pleni sunt; in volatilib⁹, leues & incōstātes. Et vere videtur illā omniū peccatorū differētiā cōplecti, quorū quidam peccant ex ignorantia, alij ex malitia, alij ex fragilitate. Glossa interlinearis, quā Lyranus sequitur, intelligit auaros, inuidos, & superbos. Sed & possum⁹ intelligere carnales in quadrupedibus, auaros in serpētib⁹, quorū cibus terra est, superbos in volatilib⁹, ad quę tria genera Ioannes omne quod est in mundo reduxit. Hęc ergo voluit dominus manducari a Petro, idest, vt D. Gregorius exponit, in corpus illius traijci: quod enim manducatur, in corpus māducātis introducitur. Corpus Petri Ecclesia est, cui⁹ ille caput extabat. Hęc autē omnia animalia voluit a Petro māducari, quia omnia peccatorū genera voluit in Ecclesiā admitti, & nulli deneandū ingressum ad eā, siue carnalis sit, siue auarus, siue superbus, siue barbarus, siue Scythia, siue Gręcus, siue Roman⁹ idolatra, &c: hac tamē lege, vt prius mactarētur, sicq; mactata ac mortua māducarētur. Quod mactatur, inquit Gregorius, a vita quā habebat, occiditur: quod comeditur, in comedentis corpus cōmutatur: quia qui in corp⁹ Petri, idest, Ecclesiā, erāt introducēdi, & ab infidelitatis statu, ad Euāgelicū cōmutādi: pri⁹ erāt a priori vita mactādi: nec enim animal, quod comeditur, in corp⁹ comedētis introducitur, nisi pri⁹ a priori vita mactatū fuerit. Hęc autē mactatio fit per baptismum, in

Ad Rom. 6. 9.

32.

^a In cap. 3. Thren. 16.
^b Libro. 10. Homil. homil. 45.
^c 18. Moral. cap. 21. Ad Rom. 11.

In cap. 14. Esai.

In cap. 10. Actū.

1. Ioā. 1. 16.

In cap. 10.
Actuum.

Num. 18. 33.

Serm. 10.

¶ 33.
Hom. 10. in
epist. ad Ro-
ma. in Mora.

Esa. 30. 35.

¶ In cap. 30.
Esa.
/ Li. 99. vet.
& nou. test.
q. 105.

Apoc. 17. 15

Esa. 1. 1.

quo sepelimur ad tenendam similitudinem mor-
tis Christi, ut sicut ille mortuus est, ut ad no-
uam vitam se transferret, ita & nos morientes anti-
quæ veterisq; vitæ, nouam vitam teneamus. Ob-
feruat autem Beda, in Græco & Syriaco ha-
beri verbum, quod non simplicem macerationem sig-
nificat, sed quæ fit à sacrificantibus: ideoq; di-
cit, iuxta vim Græci sermonis transferri pos-
se: *Petre immola, & mādūca*, quasi allusio facta
fuerit ad animalia, quæ à Deo offerebantur,
quæ ita macerabantur, quod simul Deo sacrifi-
cabatur, quorum carnes comedebantur à sacri-
ficantibus, ut in lege antiqua patet: ut intelli-
gamus, cum qui in Ecclesiam introducit, ut
sic macerari à precedenti vita, ut Deo simul
sacrificetur. Vnde baptismus, in quo hæc ma-
ceratio fit, quoddam sacrificium est hominis
baptizati, per quod priorē vitam terrenā,
ac veterem relinquit, & Deo se dicat & of-
fert. Id quod, & B. Ambrosio hunc locum ex-
pendenti placuisse apparet, dum Cornelium
Centurionem, quem tunc Deus in Ecclesiam
introduci volebat, vocat primum animal ex
gentibus Deo immolatum. Hæc si baptizati
attenderent, ut annotauit Chrysostomus,
suam intelligerent obligationem, viderentq;
quantum debeant à terrena veterisq; vita,
quam ex antiquo Adam habebant, distare,
qui ab illa iam se occisos & mortuos, ac Deo
immolatos & oblatos considerare debent.
Ex his intelligitur locus ille difficilis Esaie
Prophetæ, qui tempus Euangelicæ legis vo-
cat diem interfectionis. Prædicere cæperat
tempus gratiæ futurum per CHRISTUM;
& postquam multa de eo ad litteram dixe-
rat, subdit: *Et erunt super omnem montem excel-
sum, & omnem collem eleuatam riuus currentium
aquare, in die interfectionis multorum.* De CHRISTI
tempore hoc intelligendum probant Hie-
ronymus, Cyrillus, & ex professo S. Augu-
stinus. Mirandum est, quomodo dicat, quod
riui aquarum current super omnem montem
excelsum, & collem eleuatum, cum aquæ non
per montes aut colles supremos, sed per val-
les demissos fluere soleant. Forte aquarum
nomine intelligit gentes & populos, de qui-
bus postea dixit Angelus ad Ioannem: *Aqua
multi, populi multi.* Morium autem & collium
nomine, altitudinem Euangelicæ legis intel-
ligit, quæ sublimis est, ad quam & si diffi-
lis sit ascensus (est enim lex contraria, & re-
pugnans affectibus carnis) tanta tamen ve-
locitate & tam celeri cursu erant gentes ad
eam defluxuræ, quantum tenere solent aquæ
decurrentes: qua phrasi ipsemet Propheta,
celerem velocemq; cursum, quem gentes ad
CHRISTUM habituræ erant, expressit, dicens:
Erit in novissimis diebus mos, &c. & fluent ad eum

omnes gentes; quod & similiter postea dixit
Michæas. Expēde verbum, *fluent*; quod pro-
priū est aquarum magno impetu decurren-
tium. Quamuis mos altissimus sit Christus,
eiusq; Euangelica lex, ad eum fluent, tanquā
aquæ omnes gentes, cum impetum ascendē-
do tenentes, quem aquæ quādo magno im-
petu fluūt. Hoc, inquit, erit, in die interfectionis
multorum. Tēpus sine dubio Euangelicæ le-
gis exprimit, ut demonstrat Augustinus. Cur
autem ita vocetur, dubium est: potius enim
vocandum videbatur tempus viuificationis,
quoniam: *Dedit Deus filium suum, ut omnis, qui
credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam eter-
nam: Et misit Deus filium suum, ut viuamus per
eum, qui venit. Ut vitam homines habeant &
abundantius habeant*, in quo Pater viuificauit
nos, cum essemus mortui, qui se ipsum vitam ap-
pellat. Vnde, & Oseas tempus viuificatio-
nis videtur appellare: *Viuificabit*, inquit, *nos
post duos dies.* Et certe quamuis B. Augustinus
egregie explicet; cur tempus Euangelicum
vocetur *dies*, non tamen explicat cur vocetur
interfectionis multorum: quamuis insinuet,
id quod multis placet, ita vocari, propter
multitudinem Iudæorum, quos Romani in-
terfecturi erant. Vere tamen credo vocari
diem interfectionis multorum, quoniam mul-
ti innumeriq; erant, qui ad Euangelicā le-
gem se transferrent, & huiusmodi transla-
tio per baptismum fit, quæ interfectio est, vi-
tæ veteris & antiquæ, ut in nouitate vitæ
ambulemus. Et hinc etiam intelligemus il-
lud, quod Dauid de lege Euangelica, quam
Apostoli, quos celos vocat prædicaturi erant:
Lex Domini immaculata, in Hebræo vox à ver-
bo, *tam*, quod aliquando significat consumma-
re, consumere, finire. Ita in libris Regum,
agens de equis quos ciues Samaritæ consum-
plerunt, & comederunt in illa ingenti fame:
Consumpti, inquit, *sunt*: & Dauid ipse, ad di-
cendum absumptas esse vires frumētum inimi-
ci, eodem utitur verbo; *Inimici defecerunt fra-
mentum.* Itaq; possumus reddere: *Lex Domini
consumens & absumens animas.* Quomodo
eas consumit? Certe quia priorem vitam ab-
sumit, ut iam nouam vitam animæ agere inci-
pant: Ideo subdit, *conuertens animas*: quas
enim à priori vita consumit, reuocat, & cō-
uertit, ut aliam nouam vitam, & viam arri-
pant. Christus igitur Dominus consulto le-
gem Euangelicam promulgans, antiquitatis
consuetudines, ac veteres mores contemnē-
dos docet, exuendam iram, relinquendam
cupiditatem, vindictam abijciendam, tenē-
damq; vitam nouam, novos mores. Hocq;
ita per baptismum significatur, ut nefas sit
illud ignorare. Ut autem hoc clarius Eccle-

Michæ. 4.

Loc. cit.

¶ Ioan. 3. 15
16.

¶ 1. Ioan. 4. 9

¶ 1. Ioan. 10. 21

¶ ad Ephes.

2. 1.

¶ 1. Ioan. 3. 25

¶ & cap. 4. 16

¶ Osee. 8. 3

Ibidem.

¶ 34.

ON

Brix. 10. 2
fol. 277.

4. Reg. 7. 1.

Psal. 9. 7.

lia exprimat, consulto duas illas peculiares ceremonias in baptismo inducit, quod baptizatum induit veste candida, & cum sacro Chrismate ungit. Veste quidem candida induit: quamvis enim hanc hæreticus Theodorus Beza eiusque sectatores, tamquam novum ritum irridebant, sed ab initio nascentis Ecclesie ei⁹ fuisse usum, id probat^r, quod mentione illius agit Dionysius Areopagita^b discipulus Pauli, Origenes^c, Cyrillus Ierosolymitanus^d, Olympiodorus^e, Damascenus^f, Procopius^g, Theophylactus^h, & alij innumeri quos nostri temporis diligentissimi auctores citant, & Theologi cum D. Thomasⁱ de hac egregie loquuntur. Ad quidnam autem hæc vestis candida detur, varie explicatur. D. Thomas^j ait dari in signum resurrectionis gloriose, ad quam homines post baptismum regenerantur. Augustinus^k, & Cyrillus Ierosolymitanus^l, & Ambrosius^m, ad significandam puritatem vite, quam baptizatus tenere debet. Rupertusⁿ, ad significandum quod veritibus exutus, novos mores tenere debeat: quod & vestis nova, qua indutus est Prodigus^o, indicat: & similiter dicitur de eo, quem vidit Zacharias^p, qui vestibus sordidis depositis, *Indutus est mutatoris*. Ceterum ipsemet D. Thomas^q, omnia complecti volens, dicit significare novitatem vite, quam dixit Paulus^r: *In novitate vite ambulemus*. Quod ut intelligamus observandum est, antiquitus, eos qui statum inferiorem, quem habebant deponentes, alium altiore ambiebant, consuevisse induere vestem candidam, & dicebantur Candidati (inquit Tertullianus^s) a veste candida, sicut Reges dicuntur purpurati a purpura: & ut ibi notat eius Scholiastes^t, Toga candida erat, quam petitores magistratum induebant, a qua candidati dicebantur. Candidati ergo dicebantur, qui ad alicuius magistratus, vel dignitatis acquisitionem aspirabant, a Toga candida, quam per id tempus induebant, siue ad denotandam integritatem, quam hic color sincerus, ac purus, & minime inquinatus indicat; siue ut perspicui ab omnibus possent. Itaque Candidatus dicebatur, prætenso Regni aut magistratus. Vnde Herodes volens Christo illudere, vestiuit illum veste alba, exhibens eum, quasi prætensorem Regni; quem vilem, despicabilem, & ab omnibus irridendum indicabat. Illis candidatis, prætensores scilicet Regni, vel magistratus, commune erat, ut Cicero indicat, infractam inuictamque patientiam tenere, in eos, qui injurias ac conuitia illis irrogabant: nullum enim medium apertius erat, ad id quod optabant consequendum. Et hanc credo causam fuisse, cur huius

modi Epithetum peculiariter martyribus tribuatur a Tertulliano^b, & ab Augustino^c, & Ambrosio^d, canentibus: *Te martyr candidatus laudat exercitus*: qui peculiares prætensores se exhibuerunt Regni celestis, ad quod consequendum patientiam insuperabilem tenuerunt. Hinc intulit Tertullianus, quemcumque prætensorem alicuius rei, vocari candidatum illius. Ita vocat^r Angelorum candidatos, qui Angelorum societatem prætendunt: & candidatum timoris, vocat^r eum, qui paulatim discit timorem Dei: & vocat^r candidatum æternitatis illum, qui ad eam aspirat: & baptismum Ioannis, vocat^r candidatum sanctificationis, quia qui illo baptizabatur, hoc ipso disponebatur ad baptismum Christi, per quod sanctificaretur: Imo, & homines improbos, peccatis traditos vocat^r candidatos diaboli, quia nihil vehementius videtur prætere, quam diaboli societatem, & seruitium. Baptizatus ergo candida veste induitur, & candidatus absolute dicitur, quia vilem terrenumque statum, quem habet ex Adam, exuens, fit prætenso Regni, non terreni sed celestis, ad quod obrinendum toto animo, mente, corde, viribusque aspirat. Ad hoc autem nova vita est agenda, quæ tali regno comparando conducat. Deinde sacro Chrismate baptizatus ungitur: quod etiam quantumcumque impij hæretici oblatrent, ab initio Ecclesia facere consuevit, ut ex Chrysostomo, Augustino, Prospero Aquitano, Innocentio I. & alijs, nostri temporis Auctores demonstrant. Et quidè unctio hæc multa significat. Communeque est apud Sanctos Patres, significare ius ad Regnum celeste, quod homini in baptismo datur, quasi allusione facta ad unctionem Salomonis. Quando enim David pater eius voluit eum Regem futurum designare, & ius ad suum Regnum tradere, iussit eum adduci a Sadoc Sacerdote, & Nathan Propheta, alijs quibusdam domus sue servis assistentibus, & comitantibus, in Gihon, & quod ibi ungeretur in Regem, ut hæc unctio ius ad regnum paternum obtinendum exprimeret. Erat Gihon fons ipse Siloe, ad quem ex Davidis præscripto ductus est Salomon, ut ab illo fonte ius Regni eius inciperet. Quo factum est, ut postea Regnum Iuda, quod a Salomone processit, expressum fuerit per aquas Siloe, ut cum contra eos, qui Regnum Iuda dimiserant, dixerit Deus: *Quia reliquit populus iste aquas Siloe, &c.* Ibi ergo unctus est Salomon, quasi hoc ipso significaretur ius, quod accipiebat ad Regnum paternum. Ita hominem quem Deus elegit ad Regnum celorum obtinendum, disponit, ut ducatur ad fontem baptismatis,

Li. de coron. mili. c. in cat. Te Deum.

Li. de orat. c. 3. p. 111.

Lib. 2. ad vxor. c. 7. &

lib. de fuga in perfec.

Li. 2. ad Marcio.

Li. de bapt.

Li. de coron. mili.

Iod. Coc. li. 5. de baptis.

ar. 9. & Be-

lar. de bapt. c. 24. & 25.

3. Reg. 1. 33.

Vide Villal.

p. 5. in Ezec. to. 3. appar. fol. 191.

Esai. 8. 6.

36.

Apud Iodoc. Coc. li. 2. li. 5. art. 19. p. 384.

Li. de Eccles. hierar. cap. 1.

Ho. 1. 2. in Exod.

Cathe. 5. mystag. 9.

In cap. 9. Eccles.

Apud Be- lar. to. 3. li. 2. de baptis.

c. vi. & Iod. Coc. loc. cit.

2. p. q. 66. art. 6.

Ser. 157. de temp.

Cath. 5. Li. de jis qui sacris unt. cap. 7.

Li. 7. de di. ui. off. c. 10.

Lac. 15. 22.

Zach. 3. 1. 3. p. 1. 71.

art. 3. pad Rom. 6.

cita.

Li. de ido. la. van. c. 18.

au. 138.

Pamelius.

35.

Luc. 13. 11.

Pro Mure- na.

1. Cor. 1. 13. *tilinatis, qui egregie per fontem Siloe fuit expressus, de quo multa dicemus suo loco, ut ab eius aquis vel ablutione incipiat ius Regni cœlestis. Hoc ius significatur per vñtionem, quę significat internam vñtionē, quę ibi fit per gratiam Spiritus sancti, quę est pignus hereditatis, ut ex professo Apostolus prosequutus est dicens: Deus, qui vñxit nos, & dedit pignus spiritus. Sed vere hæc vñctio videtur indicare mutationem cordis & cogitationis, quam baptizatus debet habere, ut allusio videatur facta ad Saul. Hunc virum infimū, & in minima tribu Benjamin minimum elegit Deus in Regē: qui ad primum verbum Samuelis de regno contempsit & risit dicens: Nunquid non filius Iemini ego sum, de minima tribu Israel? & cognatio mea novissima inter omnes familias de tribu Benjamin? Quare ergo mihi loquutus es sermonem istum? Expende emphasim, quam habent illę duę voces, mihi sermonem istum. Quisnam ego ad regnum? quis ego? & quid regnum Israel? &c. Nihilominus cum oleo vñctus est à Samuele, immutavit ei Deus cor aliud. Antea vilis erat armentarius, de asinis curans, & de bestiis cogitans, nulliq; alteri rei attentius, quam quęrendis asinis intendens: tamen hoc ipso quod vñctus est à Propheta, omnes illas viles cogitationes exuit, & ad altissimas alias mentē suam conuertit, & cor eius, quod angustissimum erat, rebusq; vilissimis hęrens, immutavit Deus, ita ut illis omnibus neglectis, nō nisi res altioris ordinis curaret. Hoc ergo in eo qui baptizatur intēdit Ecclesia. Erat ille vilis filius illius terreni Adę, eius vilitatem cōtrahens, & terrenum affectum:*

1. Reg. 9. 11. *qui enim de terra est, de terra loquitur, de terra cogitat, & terrena appetit. Per baptismū autem, ad Regnum cœlorum obtinendum eleuatur. Vide quam vilis, ad quam supremum Regnū: ut mirari possit & dicere veri? quā Saul: Quare mihi locutus es sermonem istum? Homo, filius hominis, vermis & putredo, ad diuinum Regnum obtinendum? Ita quidem: ideo vñgitur, quo significatur per baptismū immutadum cor, & cogitationes ac studia, non iam terrena esse curanda ab eo, qui ad Regnum cœleste obtinendum adscribitur. Ex his ergo omnib; explicatū manet, eum, qui baptizatur, ideo baptizari, & hoc per baptismum fieri, ut moriens secundum veterem uitam, nouam aliam resumat; ut quē nouus homo fiat, noua generatione renouatus, qui deinceps in nouitate vitę ambulet. Quare quid baptizati intelligere debeant, concludit Paulus dicens, quod sicut CHRISTVS vitam mortalem assumpsit, & secundum eam mortuus fuit, & sepultus, ut resur-*

geret in nouam vitam immortalem, nō amplius moriturus: Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato (loquitur de vero peccato quod per baptismum finiti debet, aut de vita veteris Adę, quę est secundum affectus carnis terrenos, quā Paulus sæpe in illo loco peccatum vocat) *vincentes autem Deo, id est ad honorē Dei, inquit D. Thomas, exercentes opera vitę in Dei obsequium. Hoc quicumq; baptizatus debet cogitare de se ipso, vitam veterem iam esse finitam, & vitam nouā, quę est secundum Deum, iam deinceps esse agendam. Vidēdus est ad hoc institutum Augustinus scribens ad Ianuariū, explicans quomodo qui baptizantur debent ad CHRISTI similitudinem in nouitate vitę ambulare, & consurgere ex baptismo, ut sit nouus quidam homo. Hinc idem Augustinus Martianum veterem amicum, quem iam cathecumenum factum, ad baptismum inducit, docet, hoc sibi intelligendum, hoc ipso ac de percipiēdo baptismo agit, nouā vitam nouosq; mores esse tenendos, obseruans, in eos, qui baptizantur, quadrare illud, comicum quidem, sed apertissimum & vtilissimum versum: Nunc hic dies vitā aliam affert, alios mores postulat. Hocq; vere est, qd CHRISTVS indicat, manifestē docens, eos, qui vitā euangelicam profitentur, omnem vetustatē exuere, & in nouitate vitę ambulare debere, quibus sæpe locutus est dicens: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me. Qui enim volueris animam suam saluam facere &c. & iterum: Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est meus discipulus: & iterum. Qui non renuntiat omnibus, quę possidet, (saltem secundum affectum) non potest meus esse discipulus &c. Et hoc in loco: Audistis, quia dictum est antiquis: Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum: Ego autē dico vobis: Diligite inimicos vestros &c. In nouitate vitę ambulandum illi, qui meę doctrinę discipulus est. Nunc hic dies vitā aliam affert, alios mores postulat. Qui vitam veterē viuunt secundum Adam, affectus carnis sequuntur, & contra inimicos suos in iracundia loquentes, dolos cogitant: qui vitam instituunt secundum antiquam legem, quā Pharisei tradunt, amicos diligūt, inimicos odio prosequuntur. Qui autem legem Euangelicā profiteri vult, oportet, ut non solum amicos, sed & inimicos diligat, eis beneficiat. Hinc Chrysostomus procedit ad ingemiscendum & plorandum, videns multos baptizatos, qui non solum non tenent vitā nouam, sed potius se totos ad vetustatem vitę translatos comprobant, ambulantes non in nouitate spiritus, sed in vetustate literę &*

Epist. 119. ad Ianua. c. 14.

Epist. 115. ad Marcellian.

Terē in Andri. Acto. 5.

Matt. 16. 24

Luc. 14. 27.

Luc. 14. 33.

Hom. 10. in epist. ad Roman. in Mor.

carnis.

Ad Philip.
3. 18.

carnis. Nec mirandum, quod Chrysostomus ploret, hos videns, cum Paulus ipse fieret, videns multos ambulantes inimicos Crucis Christi, affectus carnis ac vetricis sequentes. Et vere hoc mirandum est, videre baptizatos, qui per baptismum in noua vita generati sunt, non nisi verustatem tenere, qui non sequuntur nisi cupiditates suas, qui vitam instituunt secundum leges mundi & carnis.

S. 7. Relinquendus est pedagogus ad presentiam praeceptoris, quem videndum promisit Esaias, ostendentem viam ad Regnum caelorum.

S. 38.

DOCTRINAE Evangelice praeceptor CHRISTVS Dñs, in officio suo fungitur, Evangelica praecepta auribus eorum, qui ad eum audiendum accedunt, intonas, & dices:

Audistis quia dictum est antiquis, &c. Ego autem dico vobis, &c. Et insignem illam antiquamque promissionem in semetipso exhibet copleam: *Erunt oculi tui videntes praeceptorem tuum, & aures tuae audient verbum post tergum monentis: Hac est via, ambulate in ea, & non declinetis ad dexteram neque ad sinistram.* Vt hac exponam, adnotandum est, tempore Apostoli Pauli fuisse multos pseudoapostolos, qui apud Galatas, antiquam legem plus iusto extollabant, tribuentes ei multa, quae illa nullatenus prestare poterat, quaeque solus CHRISTVS exhibere valebat. Coactus propterea fuit Apostolus demonstrare, quodnam fuerit legis officium, quodnam etiam officium CHRISTI, ut cuique suum proprium munus deferretur.

Galat. 3. 24

In episto. ad Galat.

Ibid. lect. 8.

Inter alia autem hoc concludit. *Lex pedagogus noster fuit in Christo.* Chrysostomus alijque Graeci legunt, *Pedagogus fuit ad Christum.* Pedagogus, inquit D. Thom. idem est, quod instructor pueri: dicitur enim a Podos, quod est puer, & Goge, quod est ductio, quasi ducens puerum. Expendamus, inquit Chrysostomus, quodnam officium pedagogi, & quodnam officium praeceptoris. Pedagogus non statuitur ad docendum puerum: hoc enim magistri officium est; sed ut puerum ducat ad magistrum. Idcirco pater puero pedagogum designat, ut dum tardat hora praeceptoris, pedagogus illum contineat, ne hac illac ve defleat, quae contineat timore poenae. Adueniente autem hora, qua praeceptor in cathedra seipsum constituit, pedagogus puerum ducit ad magistrum, ac coram eo

ponit, eumque illi instruendum tradit: quo facto, discedit pedagogus, & magister suum erga puerum officium exercere incipit, docens eum. Vnde pedagogus, inquit Chrysostomus, non est contrarius praeceptoris, sed potius eum adiuvat, dum tempore, quo ipse tardat, puerum continet, & eo adueniente puerum ad illum ducit. Ex his explicare vult Apostolus officium CHRISTI, & officium legis. Egebat homo praeceptore, qui eum doceret viam iustitiae, & salutis. Hoc solus Deus prestare debebat, qui venit, ad dandam scientiam salutis plebi eius, in remissionem peccatorum eorum: & nunc, inquit, Propheta Ioel, filij Israel, latamini in domino Deo vestro, qui dedit vobis praeceptorem iustitiae. Non poterat lex prestare scientiam salutis, in remissionem peccatorum, neque iustitiam veram. Si enim, inquit Apostolus, per legem iustitia, ergo gratis Christus mortuus est. Quid igitur lex? Pedagogus fuit ad CHRISTVM, ad hoc data fuit, ut pro tempore, quo hic praeceptor tardabat, contineret puerum timore poenae, ne in vitia extrema deflueret. Propter transgressionem posita est, inquit Apostolus, donec venires semetipsum, &c. ut adueniente CHRISTO, puerum duceret ad eum, tanquam ad magistrum, & praeceptorem. Ex quibus illud insigne mysterium, quod in transfiguratione euenit intelligemus, in qua apparuerunt Moyses & Elias loquentes cum IESV, discipulis coram eis positis. Moyses typum tenuit legis, sicut Elias Prophetarum, discipuli autem typum fidelis populi, qui docendus erat, tenebant. Adsunt Moyses & Elias, loquentes cum IESV, adsunt discipuli praesentes. Quid illi loquebantur? sicut cum pedagogus puerum ducit ad magistrum, puero coram magistro iam constituto, pedagogus loquitur, ipsum illi commendans, & instituendum tradens, quo facto discedit, puerumque solum cum magistro relinquit; ita illi, fidelem populum Christo tradebat, qui illum eam doctrinam doceret, quae iustitiam induceret, & peccata remitteret, & daret scientiam salutis in remissionem peccatorum eorum. Vnde propterea Patris tunc intonuit, dicentis: *Hic est filius meus dilectus, &c. ipsum audite.* Dictum erat, me daturum praeceptorem, quem oculis cerneretis: *Hic est filius meus, videte eum oculis vestris.* Dictum itidem erat, hunc praeceptorem, daturum verba auribus. *Ipsam ergo audite.* Quo facto statim discedentibus Moysse & Elia, remanserunt discipuli cum solo IESV, & eleuantes oculos, neminem viderunt, nisi solum IESVM. Non mirum, discedit pedagogus, inquit Chrysostomus, cum puerum iam adduxit ad Magistrum, eumque illi commendauit: tuncque magister eum assumit instruendum.

Luc. 1. 77

Ioel. 2. 25

Ad Galat. 1.

21.

Ad Galat. 2.

9. cita.

J 39.

Matt. 17. 3.

Epist. 1. ad
Paulinum.
Matth. 5. 1.
Luc. 6. 17.

Hæc ergo quæ prædicta erant ab Esaia, nunc Christus in semetipso exhibet completa: nam omnium oculis se præsentem dat: neque quemadmodum Hierarchas cum paucis discipulis se recipit, quos in aureo throno sedes doceat, ut Hieronymus prosequitur, sed ascendit in montem videns turbas, ut omnes turbæ eum videre possent, & accesserunt ad eum discipuli eius, & multitudo copiosa plebis, ab omni Iudæa, & Ierusalem, & maritima, & Tyri, & Sydonie, & omnium oculi in eum erant intenti. Ipse propterea aperiens os suum, docere eos incepit, ut eorum aures audirent eum monentem, qui quasi iam pædagogum discedere iubens: *Audistis, inquit, quia dictum est antiquis: non perfectum præceptoris lex antiqua agebat, quæ ad veram iustitiam docendam, & inducendam non poterat pertingere; pædagogus illa fuit, populum ad me ducens, quæ ego præcepta iustitiæ docerem. Hoc officium complens, dico vobis: Diligite inimicos, &c. Hæc est via, ambulate in ea, & non declinetis ad dexteram neque ad sinistram.* Possunt hæc verba de dilectione accipi, cuius præceptum, proprium dicitur legis Euangelicæ, quæ lex amoris est. Hæc appellatur via, per quam ambulandum est, de qua loquutus est Apostolus, quasi hæc verba Prophetæ assumens explicanda. Ostendit varias esse Spiritus sancti distributiones, & dona, quæ gratias gratis datas vocamus: *Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alij fides in eodem spiritu, alij gratia sanitatum, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum.* Hæc quidem necessaria sunt corpori Ecclesiæ, non tamen cuiusvis eius membro, quæ operatur propterea unus & idem spiritus, dividens singulis prout vult. Hæc quidem dona cœlestia sunt, sed ex illis promulgamini charismata meliora. Varia dona, inquit Anselmus, consuevit Deus fidelibus suis impendere, quæ non sunt æqualis utilitatis: propterea vos æmulamini meliora, idest desiderate utiliora. Sunt inter illa dona, inquit Chrysostomus, aliqua maioris

admirationis, ut loqui linguis, sanitates operari, &c: vos autem desiderate meliora, hoc est utiliora, & quæ magis ad salutem vestram conferunt. *Et adhuc excellentiorē viā vobis demonstro, idest, ut exponit Chrysostomus, dona Dei ambire pergite, sed fontem vobis donorum ostendo.* De charitate loquitur, quam tamē, inquit Chrysostomus, cōsultō noluit nominare, ut animos auditorum attentiores redderet: si enim eā statim expresisset, forsitan contēpserint, quā toties audierant ab Apostolo cōmendatam. Propterea nomine eius suppresso, re excellentiorē nominat, quasi dices: Omnia dona excellentia sunt, inter quæ, a vobis ea sunt magis expectanda, quæ utiliora sunt: sed exprimere volo donum excellentissimū, quod qui habet, vel eo solo illustrissimus est: quo qui caret, omni perfecto bono est destitutus. Attēdite, *excellentiorem enim viā vobis demonstro.* Quoniam via? Illa quā Christus venit ostendere clamans: *Hæc est via,* quam necessario tenere debetis. Venit Christus, ut dixit Augustinus prædicans Regnum cœlorum, cuius clara in veteri lege merito non fuerat facta, ideo, & ad ipsum expectabat, securā viā ad illud Regnum demonstrare. Hanc ostēdit: *Hæc est via.* Quæ nam via? Excellentiorē viā ostendo, charitatē. Hæc est via, quā qui nō tenet, nō potest ad Regnum pervenire, quā qui ingreditur, & sequitur celeri certoque itinere ad illud perveniet. *Hæc est via,* sine qua extra viā est homo. Hæc ita tenenda est, ut non declinetis ad dexterā neque ad sinistrā. Quidā in amore ad dextrā declinant, dū plus iusto amicos, & bona seculi amant: alij ad sinistrā, inimicos odio habentes. Hæc tenenda est via, ut nō declinetis ad dexterā neque ad sinistrā: nō ad dexterā, quia amicos, & temporalia temperatē diligere præcipio: qui enim diligit parentes aut filios plūquam me, nō est me dignus. Non ad sinistrā, sicut illi, qui dicebant: *Dilige amicum, & odio habetis inimicum:* sed ego dico vobis: *Diligite inimicos vestros* Hæc via, quam qui nō ingreditur, non potest ad Regnum cœleste pervenire.

1. Retract.
cap. 23.

¶ 40.

1. Cor. 12. 8

In eum loc.

SECUNDA PARS, QUID NAM HOC PRÆCEPTUM CONTINEAT.

§. 1. *Præceptum Evangelicū promulgans Christus, merito à dilectione sumpsit exordiū, quæ spiritui Evangelico est congrua.*

¶ 41.

Diligite inimicos vestros, & benefacite ijs qui oderunt vos, orate pro persequentibus, & calumniantibus vos. Videamus iā secundo, quid nam sit hoc præceptū, & quid contineat. Hoc

Christus

§ 41.

Exod. 23. 4.

Deut. 22. 4.

In. 6. 5. Mat.

Luc. 6.

Christus dñs clare his verbis expressit, præcipiē diligere inimicos; benefacere ijs, qui nos odio prosequuntur; orare pro ijs, qui nos persequuntur & calumniantur. Hæc quidem nunquā tā clare proposita fuerunt antiquis. In lege veteri præcepit quidē Deus inimicum diligere, sed quoniā loquebatur populo carnali, duræq; ceruicis, & in virtute paruulo, non id clare expressit, nec enim præcepit diligere inimicū, exprimens illum sub nomine inimici, sed tantū sub nomine proximis: ut plurimū autem de inimico loquens, tantū præcepit erga illū, quā dā beneficentiæ opera facilia, ad quæ natura ipsa aliquomodo impellit, ut illud: *Si occurreris boni inimici tui, aut asino erranti; reduces eum: & iterū, Si videris asinū odientis se iacere sub onere, non pertransibis, sed subleuabis eū.* Nunc autem omnia clarissime exprimit, & quæ, a quo, & cui agenda sunt. In primis enim quæ agenda sunt manifesta proponit, præcipiē dilectionē, & beneficentiæ opera, & orationē: quo nomine, ut Haymon annotauit, omnia quæ agere possumus cōprehendit. Ad tria nāq; reducuntur, omnia quæ homo agere potest, ad ea scilicet quæ facere potest corde, & quæ ore, & quæ opere. Hæc tria exposcit: quod fieri potest corde, per dilectionem; quod ore, per orationē; quod opere, per beneficentiā. Clare ergo exponit quæ agere præcipit. Sed cui hæc opera exhibēda sunt? Id etiam manifestissime exprimit. *Inimicis, ijs qui vos oderunt, ijs qui vos persequuntur, & calumniantur,* quo nomine omnē inimicorum genus, & omnē inimicā actionē cōprehēdit. Quidam enim sunt inimici solo corde, alij corde, & ore, alij corde ore, & opere. Inimici corde sunt, qui odio nos habent; ore, qui nos calumniantur; opere, qui nos persequuntur. Insuper in tribus nos potest aliquis offendere, in bonis personæ, in bonis honoris & famæ, & in bonis externis. Hos omnes cōprehendit CHRISTVS. Personā enim offendunt, qui se exhibent nobis inimicos; honorē, qui nos calumniantur; bona externa, qui nos persequuntur. Quibus autem id præcipiat, manifeste exprimit dicēs: *Ego dico vobis: quod clarius expressit apud Lucā, præmittēs; dico vobis, qui auditis: Diligite in micos vestros.* Illi eum audiunt, qui illius discipulos se exhibent, qui ad eius scholā pertinent. Loquitur ergo ad omnes discipulos suos, qui legē Euangelicā ab eo audiunt, & recipiunt. Hoc itaq; est præceptū, quod CHRISTVS sub isto sententiarū pondere, & verborum claritate, tanquā Euangelicę legis præceptū proponit, cuius partes breuiter explicandę sunt. Primum omnium, quod præcipit est, *Diligere ini-*

micos. Aptè quidē, præceptū Euangelicū, id quod Euangelicę legi propriū est, tanquam fundamentū primū statuit, dilectionē sciicet, quā tanquā totius Euangelicę legis basim, CHRISTVS Dominus illam promulgans supposuit. Brevis differentia, inquit B. Augustinus sepiissime est, inter legē, & Euangelium, timor, & amor: lex enim antiqua data est paruulis, & seruis, quorū proprium est, induci per timorē, ad obseruantia mandatorum: lex autē Euangelica datur filiis, & viris iam perfectis, qui amore ducuntur. Præterea in lege antiqua multa puerilia iuebantur, puerili populo: nunc in lege Euangelica res grandes decernuntur, & proponuntur, viris virtute ac robore præstantibus dignę, ut tollere crucē, contēnere vitā, non timere mortē, despiciere terrena, cōplacere in tribulationibus, gaudere in persecutionib⁹: id circo CHRISTVS, tanquā fundamentū huius legis amorem præmittit, cuius tanta vis est, ut nihil corā illo difficile sit, aut impossibile. Nihil, inquit D. Hieronym⁹ amanti durū est, nullus difficilis cupiēti labor est. Intuere quāta passus fuerit Patriarcha Iacob, qui ut Rachel in coniugem consequeretur, estu vrgebatur, & gelu; & tamen videbatur dies pauci præ amoris magnitudine, cum tamen septem annorum spatia voluerentur in tam grandi labore. Ascēdens ergo Christus in montē, Regnū cœlorū manifestē proposuit, quod non nisi violenti & validi rapiūt. Quoniā autē nihil ita fortes, violētos ac validos reddit homines, sicut amor; aperiens os suum, & dirigere volēs nostras actiones ad illud consequendū, nō gladio, aut hasta, vel clypeo, aut alio huiusmodi armorū genere munit, nisi amore. Hunc ignē venit mittere in terram, & quid, inquit, volo nisi, ut accendatur? Hoc primū fundamentū supponit, ignem charitatis & amoris. Cū igitur hoc præceptū Euangelicū sit, primo statuēdum est: *Diligite.* Deinde duplicem cōstituit Apostolus differentiam, inter legē veterem, & Euangelicam. Prima est, quod illa *Scripta est exterius, in tabulis lapideis:* hæc autem interius *in tabulis cordis carnalibus.* Quod ab ipso Deo per Ieremiā prædictū fuerat, post illā celebrem promissionem: *Famina circumdabit virū &c. Ecce dies venient dicit Dominus, & feria domui Israel, & domui Iuda testamentū nouum.* D. Augustinus legit. *Cōsumabo domui Israel, id est dabo legem consumatam, & perfectā, quā propterea inquit Augustinus, David qui iā antiquam legem acceperat, desiderabat, & petebat, dicens: Legē pone mihi Domine viā iustitiae: illa enim iustificare non poterat, quod dlegi Euangelicę relinquebatur.*

§ 42.

Li. cōn. Adimint. c. 17. & 3. contra Iudas Epist. Pelag. c. 4.

Epist. 23. 21. Euloch. de cultu. virg.

Luc. 12. 49.

2. Cor. 3. 3.

Iere. 31. 31.

In Psal. 118. cont. 11.

Psal. 118. 33

¶ 43. In hebræo pro eo quod transtulit Vulgatus *feriam*, habetur verbum *Charath*, quod significat ferire, aut excindere, aut succindere, quali alludens ad tabulas, quas ad scribendam antiquam legem excindi iussit: aut vero ad cæremoniā illam, qua, qui pactū quod celebrabant firmare volebant, excindebant animal medium, sicut fecit Deus, pactū agēs cum Abrahā: quo eodē verbo vitur Deus apud eundem Ieremiam: *Vitulum, quem succiderunt in duas partes*. Idem ergo est, Feriā testamentū, quod firmissimum pactū inibo, quale illud erat, quod feriendo aut excindendo animal, celebrabatur. Sed quale futurum est hoc testamentum nouum? *Non secundum quod disposui cum patribus eorum, cum eduxi eos de terra Ægypti, sed dabo leges meas in visceribus eorum, & in cordibus eorum scribam eam*. Ex his intelligitur differentia illa, qua perpetuo Apostolus vitur, qui legem antiquam vocat legem factorum, & legem mandatorū; legem autem Euangelicam, legem aut iustitiam fidei, per charitatē (intellige) formatā, vt D. Thomas^d ceteriq; omnes sancti Patres interpretantur. Dicitur lex vetus, lex mandatorū aut factorum, non quia aliæ leges mandatis careant, sed quia tantum mandata proponebat, & facta ac opera requirebat, nullam facultatē, aut virtutē interius, ad ea perficienda præbens. Nec mirum: nā principium vitale operationū humanarum est cor: ideoq; ipsum iuuari debet, ad opera exequenda: lex antiqua exterius erat scripta, nō in corde sculpta, ideo cor iuuare nō poterat. Lex autem Euangelica, non solum faciēda præscribit, sed & virtutē ad ea quæ mandat perficiēda, confert. Et apte quidē, nam in ipso corde residet, in illo scripta est, ipsum iuuans, & roborans ad operandum. Quoniā autem primū principium, quod cor excitat, & mouet ad opus, est amor, vt D. Thom.^a ex B. Augustino^b, imo & ex D. Dionysio^c demonstrat, primū quod illa statuit ac infundit, est amor, & dilectio, quā secūm illa fert vt D. Thom.^d demonstrat, & explicat. Quoniā autem querere statim possumus, vnde lex Euangelica hanc virtutē trahat, aliam differentiam addens Apostolus, id explicat. Antiqua lex scripta fuit digito Dei, at Euangelica scribitur, spiritui Dei viuī. Deus nō exhibetur viuificare per digitum, sed per spiritum, quem emittit: ita spirauit in faciem Adā, & factus est homo in animā viuēte: Et emitte, inquit, Dauid, spiritum tuum, & creabuntur. Est spiritus Dei, qui virtutē viuificandi habet, vt patet in ossibus aridis, quæ videbat Ezechiel; & ipse perhibetur in mūdi exordio fouens aquas, virtutē viuificati-

uam eis tribuens, de quo dicitur, quod *feriebatur super aquas*. Signanter autē spiritui Dei conuenit, id quod dixit D. Gregorius: Spiritus sanctus amor est, cui propterea cōuenit viuificare cor, quod sedes est amoris, quo ille vrgetur, & agitur ad opera vitalia agenda. Quia ergo lex Euangelica hoc spiritu scribitur, & insculpitur corde, qui est spiritus viuificans, qui cum sit amor, amorē, tanquā fundamentum in corde, quod sedes est amoris, statuit, primū quod lex Euangelica statuere debet, ad amorē cordis pertinere debet. Hocq; primum est, quod hoc Euangelicum præceptum exposcit, *Diligite inimicos vestros*. Præterea Christus dominus voluit, hominem à Deo auersum, & deordinatum, erga illum recte cōponere & ordinare. Quoniā autem omnis actio, & vita à corde procedit, vt Sapiens dixit, & ab illo exeunt, quæ coinquinant hominem, vt Christus contra Phariseos agens demonstrauit, primo voluit cor ipsum rectificare, & ordinare erga Deum. Hoc autē fit per amorē charitatis, quæ cor ad Deum conuertit, tanquā ad scopum, & finem. Ex quo fit, quod sicut sagittarius, qui recte erga scopū compositus est, rectas mittit sagittas; ita cor, quod per charitatē erga Deum recte est ordinatum, recta erga illum opera mittat. Similiter vt nos erga proximū rectificaret Christus, voluit cor erga illum recte ordinare: hoc autē fit per charitatem; nam qui diligit proximum, recta erga illum operatur, vt demonstrat Apostolus. Idcirco tanquā fundamentum eorum, quæ circa proximum agenda sunt, charitatem statuit, dicens: *Hec mando vobis, vt diligatis inimicē: Hoc est præceptum meum, vt diligatis inimicē*. Nec his contentus est, sed ne forte nos sicut antiqui, proximi nomine solummodo intelligamus amicū, expresse assumpsit ordinare nos erga inimicos, & rectificare: & quia huius rectitudinis primum principium est amor & dilectio, per quam erga illos recte sumus conuersi, & affecti, hanc primo statuit, dicens: *Diligite inimicos vestros*.

§. 2. Quomodo Christus, qui iubet odire patrem & matrem, præcipiat diligere inimicos.

ANIMAM tamē ad expēdenda, quæ vltius Christus præcipit, progrediamur, explicandū est dubiū, quod circa ista, quæ primo statuit, suboritur ex illis verbis, quæ idem CHRISTVS dixit:

Si quis

Gen. 1. 1.
Hom. 30. in
Euang.

¶ 44.

Pron. 4. 23.

Mat. 15. 18.

Ad Ro. 13.

Ioā. 13. 34.
& c. 15. 12.

¶ 45.

Mat. 10. 37. Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Qui precipit odire patrem, & matrem, & uxorem &c. quomodo precipit diligere inimicos? Egregie hoc dubium expendit S. Ambrosius, observans re rationi contrariam videri, iubere odire patrem & matrem, & diligere inimicos. Non possum inquit, salvo pietatis iure, odisse patrem, cui de beo quod creatus sum; nec matrem, longo decem mensium fastidio pium fœtus onere portantem, cui nostra absolute plus periculi, in dilatione plus tœdij est. Quid dulcissimi merentur filij, ut paterno excludantur amore, cum sit impium mori nolle pro filiis? Quid vxor charissima, vitę cohæres, & consortiū cōmunis naturę? Quid fratres, eisdem concreti visceribus, atq; formati eodem naturę hospitio, in hunc usum lucis emissi? Oderim ergo pignora charitatis, & diligam inimicū, qui vitā, quam dedit pater, quā aluit mater, quā adiuuat fratres, quā sustentat vxor quā filij letā reddūt, auferre procurat? Eadē difficultatē augēt illa dñi verba, dicētis: *Nolite arbitrari, quia pacē venerim mittere in terrā: nō veni pacē mittere, sed gladiū: veni enim separare filiū aduersus patrem suū, & filiā aduersus matrem suam, &c.* Et inimici hominis domestici eius: Id est, veni facere, ut homo cū domesticis suis inimicitias gerat. Quomodo, qui separat eos, quos natura amoris vinculo ligat, cōiungere vult illos, quos eadē natura à se inuicē separatos continere videtur? Hæc erant, quę Gentilibus difficillimā reddebāt Euangelicā legē, ut D. Chrysostomus eleganter prosequitur. Respondet tamen Ambrosius, expendens illud, quod à Sapiente cōtionatore dictum est: *Tēpus dilectionis, & tēpus odij, tēpus belli, & tēpus pacis.* Inordinate se habebat homo erga parētes, cōsanguineos, & amicos, & inordinate erga inimicos, cōtraria circa eos tenens extrema: parentibus enim, cōsanguineis, & amicis, perpetua adhærebāt pace, ideoq; sæpe ad ea, quę in Dei obsequiū tenebatur agēda, negligebat procedere: inimicis autē perpetuo erat separat⁹ bello, ideoq; multa, quę circa eos agere tenebatur, prætermittebat: illos omni tempore diligebat, quibus ut cōplaceret, sæpe Deū offendebat: illos omni tempore odio prosequēbatur, quos ut offenderet, multa cōtra virtutē agebat. Venit CHRISTVS, & eum quē in extremis inuenit constitutū, voluit ad mediū reuocare, indicens bellū, quod aliquādo cum cōsanguineis & amicis agat, eorū voluntati carnali, & iniustę se opponēs; & statuēs pacem, quam aliquando cum inimicis te-

neat: separat pro aliquo tempore, eos, qui sibi semper adhærebāt, & cōiungit aliquādo illos, qui semper à se erant separati. Moderari ergo voluit nimium amorē erga illos, & accendere, qui erga istos erat extinctus. Quotidianis exēplis, inquit B. August. videmus hæc. Placet iuueni alicui Deo seruire; displicet patri: diuisi sunt aduersus se: ille promittit terrenā hæreditatē, ille amat cœlestem: aliud iste pollicetur, aliud iste eligit. Non sibi putet pater, factam iniuriam, Deus solus illi præfertur, & tamē ligat cū filio votēte seruire Deo. Sed fortior est ille gladius spiritualis, quā copulans natura carnalis, &c. Inimici insurgunt contra Stephanum, eum educunt, & lapidibus impetunt. Quid ille facit? Diligit inimicos, orat pro illis. Quis hoc facit? CHRISTVS: qui sicut filium patri adhærentē, aliquando ab illo separat, ita facit, ut inimicū, qui longe existerat, amoris vinculo homo sibi faciat propinquū. His adde, quod homo ita adhærebāt cōsanguineis, vxori, aut amicis, ut cōplacens sibi in persona, & eam diligens, etiā cōplaceret sibi in illius culpa, & eā amaret: ut videre licet in ijs, qui adhærentes vxoribus suis alienigenis, earū idola sibi placita habuerunt, quę & adorauerūt, quod & Salomoni ipsi accidit. Ita autē erat homo ab inimico auersus, ut odio habens illius culpā & offensam, etiā odio haberet eiusdē personam, quā & persequebatur. Erga parentes ergo, vxorē, & amicos, homo peccabat ex amore, erga inimicos ex odio: id propterea CHRISTVS homini erga vtrosq; indicit, quę in eo erga vtrosq; corrigere necessariū erat. Nimius erga parētes, & amicos amor corrigendus est per odiū, ut scilicet ita illorū diligat personas, quod odio habeat culpas: & nimium odiū, erga inimicos corrigendū erat per dilectionē, ut videlicet ita odio habeat eorum culpas, quod diligat eorū personas: hocq; statuit dicens: *Diligite inimicos vestros.* Sed de ijs latius præcedenti Tractatu.

§. 3. Non solum dilectionem, sed & beneficię opera ad inimicos exposcit Christus, nec enim arbor plantatur nisi, ut fructus referat.

Benefacite ijs, qui oderunt vos. Superari vult odiū inimici à nostra dilectione, dum iubet, ut illi, qui interius nos odit, non solum diligamus, sed & bene-

In Psal. 24.
at Chrysost.
gl. 2. 10. 200.

Numer. 15.

3. Reg. 11.

§ 47.

ficentia opera ei exhibeamus: & eius odiū, nō sola dilectione, sed & beneficię operibus cōpensemus. Hocq; est secundū, quod continet hoc Euangelicū præceptū. Noluit Deus, ut arbores, quas in Paradiso plātauit, essent ociosę, & sine fructu, quas propterea iussit, ut *producerēt fructū, vnaquęq; iuxta genus suū*. Charitatē erga inimicū plātat in corde corū, qui legē Euangelicā, ut decet, profitentur; non vult istā ociosam esse, aut sine fructu, sed in omni opere bono fructificantem: idcirco postquā dilectionem statuit, dicens: Diligite inimicos vestros, iubet, ut hæc arbor fructū referat, subdens: *Benefacite ijs, qui oderunt vos*. Brevis est, sed abundāntissimis mysterijs referta illa sententia Apostoli: *In charitate radicati, & fundati*. Duplici metaphora vtitur Apostolus, ut annotat D. Thomas, arboris, & domus; quæ ut stent, egēt quidē arbor radicibus, & domus fundamento. Homo dum vivit, ædificiū construit ex operibus suis, quod vsq; ad beatitudinē perueniat. Qui ædificat, primo de fundamento cogitat, quod nisi firmum sit, facile ædificiū ruit. Si vis ædificiū firmū construere, firmū fundamentum construe. Quod nā illud erit? In charitate fundati. Caritas firmissimum fundamentum est, de qua idem Apostolus ait, quod *omnia sustinet*: non mirū, si. *Deus enim charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet*. Vide quā firmum fundamentum est charitas. Si vis quod stet oratio, ieiunium, elemosyna, & tu ipse; super charitatē ædifica, omnia propter Dei amorē facito, & te ipsum in charitate firma, & tā firmū erit ædificiū, ut permaneat in seculū seculi. Homo insuper arbor est, qua metaphora etiam Philosophi illum expresserunt dicentes, esse arborē inuersam. Arbor eget radicibus, ut stet: nihil enim facilius est, quam arborem deicere, quæ radicata non est. Vnde, ut Deus exprimeret facilitatem, qua aliquos tyrānos vel Reges (Theodoretus Nabuchodonosorem, & Senacheribū, & alios similes intelligit) erat deiecturus, eos cōparat arbori, quæ in terra nō est plantata nec radicata: *Equidē, neq; plantatus, inquit, neq; factus, neq; radicans in terra truncus eorum, repente flauit in eos, & aruerunt, & turbo quasi stipulā auferet eos*. Hinc Apostolus metaphoram sumit: ut possitis stare firmi, quos nec turbines tribulationū nec tēpestates persecutionū eijciant, estote in charitate radicati, & ut Interpres Chrysostomi legit, *fixi in charitate radicibus*: sic enim neq; mors, neq; vita, neq; Angeli, neq; potestates, nec periculū, nec gladi⁹ vos euertet; sicut Paul⁹ in semetipso cōprobabat. Sed ut hoc clarius expli-

cemus, obseruandū est, incongruam videri Apostoli locutionē, cum dicit: *In charitate radicati*. Homo siquidē, nō est in charitate, sed potius charitas est in homine, tāquā arbor in horto, ut paulo ante diximus, & omnis Theologia docet. Hortus autē non radicatur in arbore, sed potius arbor in horto: videturq; propterea dicendū fuisse, charitas sit radicata in vobis. Egregie tamē Apostolus loquitur, tenēs cōsuetā Scripturæ sacræ phrasim, qua propositio *In*, idē valet, ac *per*. Ita intelligimus illud, *maledicta terra in opere tuo*, id est per aut propter opus tuū: & *In baculo meo transiui Iordanē*, id est, per baculū: & *In lumine tuo videbimus lumen*, id est per lumen tuū. Fundamētū super quod fundādi sumus, Christus est, dicēte eodē Apostolo: *Fundamētū aliud nemo potest ponere, præter id quod positū est, quod est Christus Iesus: in quo omnis ædificatio constructa, crescit in templū sanctū in Dño*. Terra insuper in qua trāsplātari debemus, ipse Christus est. Plātati eramus in carne Adæ, a quo nascimur filij irę, de qua dixit Apostol⁹: *Scio quod nō est in carne mea bonū*: illos proinde ferebamus fructus, quos idē Apostolus exprimit: *Cum essemus in carne passionē peccatorū, quę per legē erant, operabātur in mēbris nostris, ut fructificarent morti*. Per baptismū autē, ut idem Apostolus ait, transplantati autē *complantati sumus in Christo*, a quo virtutē trahimus, ut fructus vitę æternę faciamus, referamus fructus dognos pœnitentię, & glorię. Arbor ut radices mittat in terrā, ad quā transplantatur, eget humore aquę, ad cuius odorē (dixit Iob) *radices mitti in terrā altā*, quā per illas firmatā, non possunt impetus ventorū subuertere, nec a terra vllatenus eradicare. Ita per charitatē homo radices altā mittit in Christo, & tā profundas, ut nō possint eum eradicare toti⁹ inferni turbines & procelle; sicut in B. Iob videre possumus, & clarius in Apostolo, qui dicebat: *Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio, an angustia*. Totius inferni, mundi, & carnis vires iunctę sunt, ut Apostolos, & martyres, a Christo eradicarēt, & separarēt: id tamē nullatenus perficere valuerūt; & quāuis potuerint tyranni separare caput a corpore, carnē ab ossib⁹, animā a corpore, non tamen potuerunt eos a Christo auellere: erant enim firmiter in illo radicati per charitatē, quæ est etiam glutinū & bitumen, per quod ita super CHRISTVM fundati fuerunt, ut nullatenus potuerit omnis creata potentia, a tali fundamento euertere. Est itaque charitas humor aut aqua, cuius virtute radicatur homo firmiter in CHRISTO: nec mirū, peculiariter enim illa procedit a Spiritu sancto, de quo dixit Apo-

Gene. 3. 17

Gen. 3. 10.

Psal. 35. 10.

1. Cor. 3. 11.

Rom. 7. 18.

Rom. 7. 5.

Rom. 8. 5.

Iob. 24. 19.

Ad Rom. 8.

35.

J 49.

Ad Ro. 5. 5. *Stolus, quod Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum: & Spiritus sanctus, dicitur fons vivus, cuius gratia vocatur à*

Ioa. 4. 13. Christo aqua, quā qui biberit, non sitiet iterū.

Arbor autē ideo trāsplantatur, & per aquarū humorē radices mittit, ut fructū ferat abundante. Ita David dicit de iusto, quod erit sicut

Psalm. 1. 3. quā lignū trāsplātātū secus decursus aquarū, quod

Iere. 17. 8. fructū suū dabit in tēpore suo: Et clarius Ierem.

Erit tāquā lignū, quod trāsplātatur super aquas,

quod ad humorem mittet radices suas, & non time

bit cum venerit aestus, & erit folium eius viride, &

in tempore siccitatis non erit sollicitū, nec aliquando

desinet facere fructum. Ad humorem, inquit,

aquarū mittet radices: virtute namq; illius hu

moris, radicabitur in terra, ita quod nullate

nus ab ea auelli possit: & nō desinet facere

fructum, nā hoc ab illo exigitur, quod ideo

trāsplātatur, ut fructū ferat. Ita homo, qui

trāsplantatus est in CHRISTO, per vivā fi

dē, mittit radices altas ad humorem chari

tatis, aut per charitatem, sed hoc ordinatur

ad id, ut referat fructū: Omnis enim arbor, quā

non fert fructum, excidetur, & in ignem mittetur.

Hūc fructū CHRISTVS exposcit ab arbori

bis trāsplantatis, radicatis per charitatē:

primo dixit Christianis: Diligite inimicos,

supponens humorem charitatis ad radices

mittendas; & statim subdit: Benefacite q̄s qui

oderunt vos, fructum bonorum operum erga

inimicos exposcens.

S. 4. Christus iubens benefacere

inimicis, nec prohibet iusto bello

eos impetere, nec hereticos, &

fidei hostes igni tradere.

¶ 50.

BENEFACITE q̄s, qui oderunt vos.

Quidā sic intellexerūt hoc prę

ceptum, ut crederent, non lice

re Christianis, qui legē Euan

gelicā profitentur, se conuerte

re, ut puniant, & coerceant inimicorū inso

lentiam, nec licere eis arma sumere contra

inimicos suos, nec illos morti tradere. Ita

heretici Donatistę, quorū illa erat cōmunis

propositio, ut refert S. Augustin⁹, bonos &

sanctos, nemini persecutionē inferre, quib⁹

tantū licet, patienter ferre persecutiones ab

alijs illatas, melius quam illi, qui adhuc in

veteri lege cōstituti, ne legem de Sabbathi

observatione violaret, dicebāt: Moriamur om

nes in simplicitate nostra, & testes erunt super nos

cælum & terra, quod iniuste perditis nos. Ecclesiā

quādā Donatistę iuvaserant, in Maximianū

Episcopopū Vagiensem stantē ad altare ir-

ruentes, horrēdo impetu & furore crudeli, fustibus, telis, & lignis percusserūt, pugione itidē in inguine vulneratū, quo vulnere sanguis effluens, eū exanimē reddidisset, nisi ei ad vitam maior sicutia eorū profuisset. Nā cum graviter sauciatū per terram traheret, exundanti venę pulvis obstrusus, sanguinē obtinuit, cuius effusione, ibat in mortē. Cū ab eis relictū, fideles cum Psalmis auferre tarent, vivum adhuc inuenerunt, curatusq; tandem convaluit, & ad Imperatorē rē totā detulit, qui sententiā contra impios per tulit. Vociferabātur Donatistę dicentes, rē impiam ab Episcopo Vagiensī factam, qui si legem Evangelicā profiteretur, non contra malefaciētes debebat iustitiā postulare, sed libetē mala illata perferre. Quę latē ibi Augustinus, ipsorum insolentiam exponēs, prosequitur. Hinc multorum error processit, asserentium, non licere Christianis bellum agere contra inimicos suos, & eos occidere: id enim huic Evangelicę legi, alijsq; similibus contrarium contendunt. Ita Iulianus Apostata, alijsq; etiam nostri temporis heretici, quos referūt Castro⁹, Prateolus⁹, & alij qui cōtra hereticos scripserunt. Illa insuper similiter hęresis hinc ortū habuit; quā multi tēpore B. Augustini tenuerūt, nuncq; asserunt, nō licere Ecclesię Christianę, aut eius Principib⁹ Ecclesiasticis vel secularibus, hereticos illius inimicos persequi, & multo minus punire, igniq; tradere: hoc namq; contrariū est huic legi, quā CHRISTVS omnib⁹ Evangelicā legem profitentibus imponit: Benefacite q̄s, qui oderunt vos. Ceterū in huius explicationē breuiter dicendū est, certum esse, Christianos ea agere posse cōtra inimicos suos, quę necessaria sunt ad sui iustā defensionē, & conseruationē, ad coercendam petulātiā inimicorum, & eorum culpam puniendam. Quod enim pro charitate institutū est, non debet cōtra charitatē militare. Secundū autem ordinem charitatis tenetur Respublica Christiana in cōmuni, & fideles qui ad illam pertinet in particulari, se ipsos diligere, & conseruationi proprię attendere: vnde omnia, quę ad hoc erūt necessaria, poterūt prestare; & ita inimicis se opponere, illos persequi, & ea cōtra illos agere, quę proprię saluti necessaria sunt. Vnde quādo quis non potest vitam conseruare, nisi occidendo inimicum, potest illum occidere, eū moderamine inculpate tutelę. Et quoniam ad cōseruationem Reipublicę necessarium est, punire malefactores, inimicos compescere, & eos perimere, iuste Respublica Christiana punit malos, hereticos castigat, & CHRISTI nominis inimicis se opponit,

¶ Cōt. hęreses ver. bellum.

¶ In Cath. hęr. ti.

¶ 51.

& super-

Epist. 10. cit.
Psal. 17. 38.

Gene. 16. &
21.

Ad Gala. 4.
10.

Epist. 50. ci.

2. 2. q. 40

& superbiētes persequitur, cuius, ut obseruat D. August. illa Davidis est vox: *Persequat inimicos meos, & cōprehendā illos, & nō cōversar donec deficiant*: quāvis hoc præcipue intēdat, donec deficiāt in vanitate, & in veritate proficiāt. Ad quod institutū expendit similiter Augustin⁹ persecutionē, qua Sara persequabatur ancillā Agar: tenebat enim Sara, sicut dixit Apostol⁹ typū Ecclesiæ, sicut Agar, corū qui illā persequūtur, morib⁹, dogmatib⁹, aut armis. Et certe Sara, quę persequabatur Agar, poti⁹ persecutionē patiebatur ab illa, nā verius Agar persequabatur Sarā superbiēdo, quā Sara illā coercēdo. Cū ergo op⁹ est, & ferro defendēda est Ecclesia, & igne tēda, & cōservāda religio; occidēdi fures inuadētes illā, cōburēdi tanquā trāsfigæ, & proditores apostatātes heretici, nec vlla belli iustior causā esse potest, quā ut Dei honor, eiusq; hereditas & religio defendatur. Vnde August. egregie demonstrat, nullas pœnas iustit⁹ a Principib⁹ secularib⁹ latas, & executioni mādadas, quā quas imponūt cōtra eos, qui Ecclesię, religioni, & fidei se exhibent inimicos: de quibus egregie D. Tho. ceteriq; qui cōtra supradictos errores disputāt. Id insuper obseruandū est, vnā virtutē alteri cōtrariā esse nō posse: sicut enim vnū verū alteri verō nō opponitur, ita nec quod vere bonū est, & recte regulæ tō forme, alteri bono potest opponi, ut Theologi demonstrāt. Cū autē iustitiæ virtus sit, nihil, quod est illi cōforme, potest esse cōtra charitatē: ideoq; id omne quod secūndū recte iustitię leges sit, charitati nō cōtradicit. Quamvis enim quis, ut charitatē perfectius seruet, possit iuri suo cedere, & permittere se occidi absq; aliqua defensione; qui tamen secūndum leges iustitię agit, non charitatē violat. Vnde iudices puniētes malefactores secūndū iustitię rigore, Principes qui bellū secūndū iustitiā interūt inimicis, nullatenus charitatē impugnat. De ijs aliqua dicta sunt in præcedēti Tractatu, & q; multa à Theologis traduntur, quę latius nunc prosequi non conceditur.

§. 5. Explicat Augustinus: An liceat vindictā a iudice contra inimicum petere, & dictum commune examinatur: Diligo inimicum, sed volo eum suspendi.

§ 52.

TANDEM quid his verbis præcipiatur intelligamus, explicandū est dubiū illud commune, An qui iniu-

riā aut lēSIONē ab inimico accepit, possit vltra recōpensationē dāni recepti, velle, ut vindictā lege statutā pro iniuria, sumat iudex aut Respublica de offendēte & lædente, puniēdo illū pœnis à legibus decretis. Dixi vltra recōpensationē dāni recepti, nā velle receptū dānū reſarciri, nullā cōtinet charitatis lēSIONē. Videturq; iustē vindictā pro iniuria à iudice inferendā appeti, & peti posse: talis enim vindicta iusta est, & æqua: qui igitur illā appetit, id appetit quod iustū est; & qui illā exequi petit, id petit exequi, quod æquū est. Nullus autē agēs, quod iustū est, à charitate deficit, aut à recto deuiat. Et quidē facile difficultas hæc ex dictis expediri potest: quod tamē facile verbis dicitur: difficile morib⁹ tenetur. Quāvis enim, qui humani modi vindictā expetūt, clamēt, & profiteātur, se quidē inimicos diligere, nihilominus velle, ut id circa illos fiat, quod iustē fieri potest: hæc tamē duo, diligere, & vindictā expetere, difficile valde cōiungi possunt. Vt tamē breuiter rē totā explicemus, id statuēdū est, tanquā fundamentū, quæstionē hanc quæ ad mores pertinet, nō secūndū Metaphysicas, sed secūndū morales regulas diffiniēdā, & moraliter de ijs, quę ad mores pertinet, nō metaphysicē agendū est. Obseruandū est secūdo, illā explicatā fuisse à B. Augustino, agēte cōtra Adimantū Manichęū, qui nequaquā hæc duo ad concordia reuocari posse cōtēdebat, benefacere inimico, & vindictā de illo sumere. Vnde asserēbat, hoc Evangelicū præceptū, contrariū esse illi antiquo, quo Deus iussit Iudæis, ut Chananeos inimicos suos euerterēt. In huius igitur explicationē D. August. hæc statuit primo propositionē. Fieri potest, ut quis vindictā appetat, quærat, & inferat, & charitatē teneat & præceptū dilectionis inimici seruet. Hoc probat August. ex eo, quod Paulus fecit circa fornicariū: *Ego quidē, inquit, absens corpore, præsens autē spiritu, & c. tradere hūc Satanae in interitū carnis, ut spiritus saluus fiat in diem Domini.* Quid habet illa interfectio, nisi interitū carnis: sed quia exposuit Apostol⁹, quo animo id faceret, satis declarauit, in aliquem inimicum vindictam cum charitate posse procedere. Id ipsum confirmat ex eo, quod idem Apostolus docet: *Propterea inquit, inter vos multi infirmi, & egri, & dormiūt multi. Si autem nos metipsoſ iudicaremus, nō vtiq; disiudicaremur: dū indicamur autē, id est, dum punimur, & vindictā iustinemus, a Domino corripiamur, ut nō in hoc mundo dānemur.* Ecce manifestū est, Deum cū dilectione, corrigere, & castigare, nō solum infirmitatibus, & egritudinibus, sed etiā mortibus tēporalibus, eos quos nō vult dā-

Li. 6. Adimant. c. 17.

Exod. 23.

1. Cor. 5. 3.

1. Corin. 11.

10.

§ 3.

nare cū mundo. Nullus magis dilectionē & charitatē erga inimicos seruat, quā Deus: ille autē sæpe eos punit, & castigat, & morte ipsa plectitur: potest igitur quis, punitionē, & vindictā erga inimicū appetere, absq; charitatis læsione, vere diligēdo inimicū: idq; reuera fit, quādo vindictam solūmodo quis exoptat, ex zelo diuini honoris & glorię, & ex desiderio publici boni, & vtilitatis ipsius proximi, cuius delictū tēporalis pœna purgat, & correptus corporali morte, æternam dānationē euadit. Secūda Augusti. propositio. Difficile est, vindictā appetere, diligēdo inimicū, & non odire illū, cuius interitū exoptas. Hāc ita Augustinus explicat. Tunc cū dilectione appetitur vindicta de inimico, quādo solūmodo eius peccatū odio habetur, & persona diligitur; quando vindicta propterea expetitur, quia ipsi peccatori vtilior est, quā remissio; & ita expetitur solūmodo, vt peccatū absumatur, honor diuin⁹ promoueatur, Reipublicę bonū seruetur, & inimicus saluetur. Hoc autē quā difficile sit, manifestū est: id enim, inquit Augustin⁹, perfectorū est, vt nō oderint in peccatorib⁹ nisi peccata, ipsos autē homines diligāt; *Et cū vindicāt, nō vindicēt acerbitate seuitia, sed moderatione iustitię, ne ipsa relaxatio peccati plus noceat peccatori, quā pœna vindicta.* Ita Augustin⁹. Qui ita vindictā appetit, dilectionis præceptū nō lædit. Sed quis est, qui ita agat? Difficile est, & solūmodo perfectorū, diligendo inimicū, illius vindictā expetere; aut vindictā exoptādo, illū diligere: perfectorū siquidē est incharitate. Qui se innenerit, ita in ea profecisse, vt id agere valeat, vindictā poterit de inimico exoptare, & à iudice exposcere. In huius cōfirmationē obseruat D. Augustinus, diuersimode diuersis temporibus CHRISTVM cum Apostolis egisse. Quando enim irati cōtra Samaritanos, quoniam ab eis nō fuerūt hospitio recepti, quęsierunt à Dño, vt peterēt ignem de cœlo descēdere, quo illos punirēt; respōdit Dñs dicens, eos nescire cuius spiritus essent filij; quoniā illi animo inimico perdere volebāt eos, quos volebāt igne consummi. Postea vero, cū impleti essent Spiritu sancto, & perfecti facti essent, qui iā possent etiā inimicos diligere; vindictā in eos exercēdo, acceperūt potestātē vindicādi, qui iā sine odio poterāt vindicare. Quā potestate Petrus Apostol⁹ vsus est, ad cuius sententiā ceciderūt vir & vxor, qui ausi sunt mētiri Spiritu sancto. Nō itaq; Apostolis vindictā sumere, aut expetere cōcessit CHRISTVS, quousq; summā charitatis perfectionē attigerūt, quando repleti sunt Spiritu sancto, qui tanquā diuinus amor eos

Luc. 9. 54.

Act. 1. 5.

charitate repleuit; ideoq; nullo modo vindictā, nisi ad finē charitatis iā optabant. Ex his in illā ducor sententiā, vt credā, moraliter loquēdo, fere omnes illos, qui vindictā de inimicis à iudice inferendā exoptant, & petūt, ab isto Euāgelico præcepto descordare, & id eis accidere, quod S. Gregorius annotat, in hac materia frequētius mentē humanā sibi mētiri, quā quod liuoris affectu sit, tribuit iustitię, aut charitati, aut boni cōmunis desiderio. Tales sunt ij, qui dicūt, inimicos qui se læserant, diligere, cæterū vindictā velle sumi, vt Reipublicę bonū seruetur, vt alij timeāt, vt peccata vitētur, &c. Zelum iustitię ac boni publici ostētāt, quos frequētius nō dilectio, sed vere odiū aduersus persequētes excitat. Nihil facilius est, inquit, S. Basilii, quā hac in re vnūquēq; seipsum fallere: vnusquisq; enim sibi beneuolus est, indulgētiorq; iudex; & quę iucūda sunt, ea vtilia iudicat. Sollicita propterea cura inquit, Gregorius, homo seipsum examinare debet & inquirere, an cū appetitu vindictę peccati, dilectionē teneat hominis. Dices: Quomodo id cognosci poterit? Quis nā intelligere poterit, se solo zelo iustitię, nō odio duci? Primo id deprehēdes, si eodē zelo videas te cōmoueri, agi, & excitari erga illos peccatores, qui nō tibi, sed alijs iniuriā intulerūt: si enim obiectū zeli & odij tui est solūmodo bonū comune, & iustitię cōseruatio; vbi simile est obiectū, similis debet esse affectus, & vbi eadē causa & motiuū, idē effectus subsequi debet: ita siquidē violatur bonū cōmune, læditurq; iustitia, & diuinus honor pessundatur, per peccata & offensas cōtra alios cōmissas, sicut per eas, quas tibi sentis illatas. Si cognoscere vis, quidnā bilāce inclinet, pōdus ne rei, an latens in bilāce defectus, vna re subtracta, alterā eiusdē pōderis pone. Si enim res æqualis pōderis æqualiter bilāce inclinat, pōdus rei, & nō defectus bilācis id agit. Si agnoscere vis, quid voluntatē inclinet ad vindictā petendā, pōdus ne peccati, & zelus boni communis, an tuę voluntatis prauus affectus, subtracta inimici offensa, aliam alicuius extranei eiusdem ponderis substitue iniquitatem; vide an simili vindictę zelo erga illum, ac erga inimicum commouearis. Deinde, si videas talem in te zelum, & odiū excitari contra peccatores, qualis fuerit illorū culpa & offensa cōtra Dei honorē, ac commune bonum commissum: si enim culpa præcisē est, quę zelum excitat, & mouet, maior culpa, maiorē zelū excitabit. Videbis hominē, qui propter leuius verbū contra se prolatū, ingentē magnamq; exoptat, & quærīt à iudice vltionē,

§ 4.
12. Mor. c. 1.Lib. de reg.
Mor. c. 1.

& vindi-

Hom. 26. in
Genes.

55.

1. Reg. 19.

Esa. 58. 3.

& vindictam inferre, qui tamen nullatenus concitatur aut comouetur, vel minimo zelo, videns alterum contra Deum blasphemantem, aut pauperem opprimentem. Nescio qui sit, inquit Chrysostomus: nam omnino peccata quæ ad Deum pertingunt, inulta esse sinimus: si quis autem parum in nos peccauerit, eius graues sumus virores, & accusatores, &c. si culpa tantum est, quam in inimico odis, & personam diligis, ubi maiorem vides culpam, maius odium maiorque vindictæ appetitus, & iustitiz, bonique publici zelus insurgere deberet. Quando Propheta Samuel reprehendit Regem Saul, quod reseruasset de Amalech, oves, & boues pingues, Saul conabatur se excusare, imo, & probare, se Dei præceptum seruasse: quod enim fecit reseruando oves, & boues, zelo diuini honoris à se factum profitebatur, ut scilicet haberet optimos greges, quos Domino sacrificaret. Probauit euidenter Samuel, illud falsum, & mendacium esse: quoniam si zelus diuini honoris te duceret, eo potius eras docendus, ut id ageres, quod magis ad diuinum honorem pertinebat. Hoc autem erat demoliri Amalech, & omnia, quæ illius erant; quod propterea strictiori Deus iusserat præcepto. Non habuisti zelum in re grauiori, magisque ad diuinum honorem pertinente, & in re minori, zelo honoris Dei te excitatum contemdis? non ergo diuini honoris zelus, sed tua auaritia, & cupiditatis excitauit affectus. Eodem argumento usus est Deus contra quosdam, qui iustificata ieiunia, & mortificationis opera se facere iactabant, tanquam zelo diuini obsequij excitatos: quæ cum Deus repulisset; quærentibus illis causam, & dicentibus: *Quare ieiunauimus, & non aspexisti, humiliauimus animas nostras & nescisti?* Respondit Dominus: Quia non ex zelo obsequij mei hæc facitis, sed vestrae satisfaciennes, & complacentes voluntati: *Quia in die, inquit, ieiunij vestri, inuenitur voluntas vestra:* id est, quia ex vestrae voluntatis affectu, non ex zelo obsequij mei ieiunia vestra procedunt. Hoc probat: si enim ex zelo diuini obsequij, hæc opera prodirent, multo magis alia opera faceretis, quæ magis sunt in Dei obsequium, & plus ab illo commendantur, qualis est elemosyna in pauperes, misericordia in egenos, compassio, & patientia in debitores, qui debita soluere non possunt: hæc non facitis, quæ Deo gratiora cognoscitis; non igitur illa facta sunt à vobis, ut grata ei seruitia exhibeatis, sed quia conformia sunt vestre voluntati, & inclinationi. Simili argumento uti solet B. Chrysostomus contra mulieres, quæ nimis se ornant, quæ & dicere solent, se id facere, ut maritis placeant. Argumetur Chrysostomus, probans

euidenter id falsum esse. Si ideo te ornas, & componis, ut marito placeas, tunc præcipue id agere deberes, quando coram eo debes consistere & permanere; at tunc id non facis, sed quando domo egredi vis, ab alijs potius quam à marito videnda: non igitur propter maritum, sed ut tuæ satisfacias voluntati & affectui te ornas. Hoc igitur eodem argumento sæpe adducor, ut credam eos, qui dicunt, se tantum vindictam appetere propter ædificationem Reipublicæ, propter zelum iustitiæ, & propter diuinum honorem, non verum dicere, aut se ipsos fallere: quia si ita esset, potiori iure eam expectaret in alijs criminibus grauioribus, in Reipublica commissis, quorum vindicta magis conducere ad Reipublicæ ædificationem; & tamen nullatenus, nisi in ijs, quæ contra se facta sunt, vindictam appetunt. Non ergo quia mala sunt, quæ alter commisit, sed quia contra seipsum commissa sentiunt, puniri volunt. Hac de causa Christus scite addidit: *Benefacite illis, qui oderunt vos*, signanter indicans, timendum tibi malefacere ei, qui tibi offensam intulit: hoc enim ipso, suspectus debet tibi zelus esse, non ex iustitiæ desiderio, an vero ex vlciscendi libidine procedat. Hac de causa sancti viri, & qui timoratae sunt conscientia, etiam quando legitimum ius habent petendi & appetendi vindictam, offensam totaliter remittunt, & quantum in se est vindictam fieri prohibent, & rogant, scientes difficile esse valde, huiusmodi appetitum, ut par est moderatum tenere, & difficilimum, non odire illum, cui mortem expetas, qui ut interficiatur clamas, & instas. Dauid, inquit Augustinus, accepit in potestatem inimicum Regem Saul, ut ei faceret quicquid vellet, & elegit potius parcere, quam occidere: non enim erat iussus occidere, sed neque prohibitus: imo etiam diuinitus audierat, se impune facere, quicquid vellet inimico; & tamen tantam potestatem ad mansuetudinem conuertit. Vbi ergo nec difficultas fuit occidendi, nec timor, dilectio profecit inimicorum, implens Dauid præceptum de eorum dilectione. Dedit Deus Dauid potestatem occidendi inimicum, quia nouerat voluntatem serui sui: & ut cæteris etiam hominibus intotesceret, ea quæ in corde Dauid, iam nota erat inimici dilectio, &c. Ita Augustinus: in cuius verbis multa sunt annotatione digna. Primo, quod Deus non dedit potestatem Dauidi occidendi inimicum, nisi quia nouerat, quod tam perfectus erat, ut illa non esset usus: difficile est enim vtrali potestate, interficiendo inimicum, & non complacere in illius malo, non odio illum prosequi. Deinde Dauid non iussus fuit occidere Saul, sed nec prohibitus, in quo casu securius duxit, non occidere, sed remitte-

56.

Li. 6. tr. Ad
man. cita.

tere; nam remittens, nihil erat quod posset scrupulum mouere, ac occidens, poterat aliquo timore angere: quod ex eo patet, quia cum ora chlamydis Saul abscidit, statim scrupulo cepit cor eius torqueri: *Percussit enim David cor suum*, timens & dubitans, puro ne corde ab omni affectu odij, id fecisset, & an operi iusto admixtus fuerit humanus affectus, qui illud pollueret. Quid igitur fecisset, si reuera occidisset? quo scrupulo cor eius torqueretur? sed de ijs diximus explicantes illud, quod dixit Abigail, quod si abstineret à vindicta, nullatenus cordis singultum sentiret: ut enim idem annotat Augustinus, quamuis quis volens inimico poenā rependi, quam meretur, & ut recipiat iuxta ea quę fecit, iniustum non sit: sed ibi fere semper immiscetur vlciscendi libido vitiosa, qua de causa, non nisi iudici concessit Deus, poenas peccantibus infligere, qui vlciscendi libidine liber esse debet. Aliud addo argumentum in huius rei confirmationem, ex diuina Theologia desumptum. In precedenti tractatu disputaui mus, quidnam maius esset, & difficilius, diligere inimicum, an ei benefacere: prætermisissimque ijs, quæ tunc annotauimus, D. Thomas diffinit & probat, amorem esse primum donum, & præcipuum, quod amans dat amato: habet enim rationem principij, propter quod omnia alia gratuita donantur: suppositoq; quod quis alteri amorē suum dederit, quo ei vere vult bonum, facile est illi in ijs, quibus potest eidem benefacere. Ex quibus D. Thomas procedit, ad illam doctrinā catholicam ex B. Augustino demonstrandā, quod nomen proprium, & personale Spiritus sancti est Donum, quo Ecclesia eum nuncupat, *Donum Dei altissimum*: Est enim amor diuinus, & procedit ut talis, & propterea est primum Donum, quod Deus confert ei, quē amat. Hoc dono supposito, facile cætera gratuita dona consequuntur, nam ex eo quod Deus dilexit mundum, *dedit ei filium suum unigenitum, &c.* cum quo omnia nobis donauit, ut inquit Apostolus: qui enim dedit supremum donum, scilicet amorē, facilius alia donabit. Difficile est ignē accedere in virido ligno, sed supposito quod ignis succensus est, facillimum est, per illum calefacere & illuminare. Difficile erat, Deum amare homines, qui eum offenderant: sed supposito quod amoris sui ignē in eos misit, facile fuit cætera beneficia largiri: nihil enim facilius, quā benefacere ei, quē ex corde diligis. Hæc etiam autoribus prophanis nota sunt, qui probant, eum qui amat, hoc ipso se ipsum amato tradidisse. Primum ergo & præcipuum donum, amor est & dilectio. Ex quo infero, facilius esse, aliqua beneficia exhibere

inimico, quā illum amare; & facilius esse, ei remittere offensam, quam illum diligere. Et verē inuenimus multos, dicentes, se libenter parcere inimico, & beneficia præstare illi, dummodo nunquā corā eis compareat. Ex his argumentum conficio. Grauius multo est inimicum diligere & amorē ei dare, quam remittere offensam: qui ergo nondum eo peruenit, ut offensam remittat; multo minus ad id censendus est peruenisse, ut inimicum ex corde diligeret. Non igitur bene cohereret, communiter loquendo, vindictā postulare & optare, & dilectionē tenere, ad quā sub Evangelico præcepto CHRISTVS omnes, qui sub lege Evangelica militāt, obligat. Sermones (ut dixi) sunt isti morales, moraliterq; tractandi, & intelligendi, secundum quos dico, quod Pater familias dixit seruis suis, volentibus eradicare zizania posita in medio tritici: *Non, ne forte eradicantes zizania, eradicetis simul & triticum*. Difficile est eradicari velle peccatum, & offensam, amando, & seruando personā: hoc prudentibus messoribus dimittendum dicit Pater familias, qui zizania à tritico separare nouerunt. Quis tā sapiens sagittator, ut cristam capitis galli vel gallinæ, aut coturnicis præcisse velit sagitta configere, absq; hoc quod caput illius ledat aut trafigat? valde enim coniuncta est capiti. Ita velle puniri culpā & offensam, & peccatum inimici, ut nullo modo personā vltionis sagitta tangat, difficillimum est. Quomodo, inquit Chrysostomus, precationē illā dicetis, qua rogare iubemur, *Remitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, si à debitore vestro poenas exigatis? Tu sane, non solum culpā, sed & poenam tibi remitti exoptas, & petis. B. Anselmus ita expendit illa Apostoli verba: *volo viros orare, leuantes puras manus, sine ira & disceptatione*. Leuentur sine ira, ut non retineas irā aduersus proximum, sed libera consciētia dicas: Dimitte debita nostra, sicut & nos, &c. *Et sine disceptatione*, id est sine litigio causarum, ne adhuc in corde retineas voluntatē contendendi iudicio aduersus fratrem, sed remitte quicquid illi est, ut & tibi oranti remittatur tibi peccata tua diuinitus. Ita ille: iuxta quā sententiam se ipsos examinēt, qui dicunt: Ego illū, qui me offendit, diligo, sed volo litē sequi, quousq; iudex eū dānet, &c. His subnectere placet doctrinā egregiā B. Augustini, qui docet, duplex esse genus inimicorum: quidā sunt, qui actu nos persequuntur: hos actu positiuo & particulari diligere, & gratiosa beneficia eis exhibere, difficile est; quod propterea tantum inuenitur in ijs, qui perfecti sunt charitate. Alij sunt quidē inimici, qui fuerūt quidē

& offen-

1. Reg. 14. 6

In Psal. 108
in illud, pro
eo ut me di
ligerent.

J 57.

1. par. q. 38.
art. 2.

Li. 4. de Tri.

Ios. 1. 16.

Rom. 8. 32.

J 58.

Mat. 13. 29.

Hom. in Eu
tropi cubi
cula. Arch.
dij. tom. 5.

1. Tim. 2. 8.

Lib. Enchi.
ad Laurent.
c. 7. 3. & 74

& offenderunt, sed iam non sunt, immo supplices veniam petunt: & huiusmodi inimicis parcere, non est difficile; imo nihil facilius, quam ei compati, & eius misereri, quæ coram te vides prostratum supplicante, & rogantem. Quisquis autem (inquit Augustinus) roganti, & sui peccati poenitenti, non ex corde dimittit, nullo modo existimet à Domino sua peccata dimitti, quoniam mentiri veritas non potest. Quem vero lateat Evangelij auditorem, siue lectorem, quis dixerit: *Ego sum veritas?* Qui cum docuisset orationem hanc, in ea polita sententiam vehementer commendavit, dicens: *Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet, & vobis Pater vester celestis delicta vestra: Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.* Ad tam magnum tonitruum, qui non expergiscitur, non dormit, sed mortuus est. Ita Augustinus, qui quādā efficacissimam rationē horum omnium colligit ex illis verbis Apostoli; *Sicut Deus donavit vobis in Christo, ita & vos.* Quomodo Deus donat & condonat? Non dicit: Ego peccatori dimitto, sed luat æternas pœnas: Ego illi parco, sed suspendatur à mea iustitia in inferno, &c.

§. 6. Calumnia supremum malū ab inimico illatum, orationis supremo beneficio compensanda est.

§ 59.

ORATE Pro persecutibus & calumniantibus vos. Hoc præceptum imponit nobis orare pro omnibus, qui quocumque modo nobis malū inferunt: duobus enim tantum modis id facere possunt, aut opere, aut verbo; illos comprehendit nomine persecutorum, istos vero nomine calumniantium. Et recte CHRISTVS hoc loco, ad ultimum reservat calumniantes, quibus orationis subsidia impediri iubet, quia hoc supremum locum in dilectione inimici tenere videtur: supremus enim inimicus est calumniator, supremum beneficiū, quod illi possumus præstare, est orationis adiutoriū, ut supremum inimicum supremo prosequendū beneficio intelligam. Hæc breuiter explicanda sunt. In primis dico, supremum inimicum dici calumniatorem: quāvis enim his verbis Matthæus comprehendere voluerit omnem offensionem contra nos, verbo exhibitam, sed propriè loquendo calumniator dicitur, qui falsa crimina imponit apud omnes, signanter autē apud Iudices,

& viros præcipuos: de quo Nonius & Marcianus apud Iureconsultos: & calumnia est illa, quā CHRISTVS proprijs verbis expressit, beatos dicens eos, qui patienter ferunt illos, qui contra se omne dicunt malū, metuentes. Estque id, quod supremè torquet, commouet, & excitat sapientiores, & iustiores: nulla enim re magis commouetur aliquis, quam falsi criminis impositione apud Reges, & Principes, &c. Calumnia, inquit Sapiens, conturbat sapientē, & perdit robur illius. Et iterum, vocat illam, plagā dolosam. Ad amicum, inquit, si produxeris gladium ne desperes: est enim regressus ad amicum: si aperueris os triste, ne timeas: est enim concordatio, excepto conuiuium, & improperio, & superbia, & mysterij reuelatione, & plaga dolosa. Plagā dolosam vocat calūniam, quam ultimo loco, tāquam grauiorem ponit, cui nullum videtur locum reliquisse, ut illi parcat. Hunc locum expendit egregiè Sanctus Basilus, qui ita legit: *Calumnia virū humiliat, calūnia pauperem conturbat*, intelligēs omne genus hominum conturbari calūnia. Tantum enim malū est, ut virum humiliet, & pauperem conturbet. Perfectum appellatione viri significat, quem è sublimi deiicit: pauperis nomine, eum qui imperfectus est indicat; quomodo apud Ieremiam: *Forſitan pauperes sunt*, id est intelligētiacaretēs. Quod & ipse Basilus in semetipso cōprobatū exhibet, cui calūniati sunt inimici, quod Diognetū Episcopum sanctum anathematizasset. Quo putas (inquit ipse, scribēs ad Bosporiū Episcopum; qui illum de calumnia illata admonuerat) animum meum dolore affecit fama calumnie illius, quam mihi offuderunt quidam, non metuentes indicem perditurū omnes loquentes mendacium? Tanto videlicet, ut prope totam noctem propter dilectionis tuæ verba in somnem duxerim, ita ipsa cordis mei penetralia concepta maestitia occupauit: reuera namque, ut Salomō ait, *Calumnia virū humiliat, & nemo ita stupidus est, qui animo nullam sentiat molestiam, & ad terram usque non deſiciatur, si incidat in ora ad mentiendū proclina.* Ita ille: qui quanta similiter fuerit alteratione commotus, propter hæresis calūniā sibi impositā, grauissimis etiā verbis exprimit. Cū enim admonitus de calūnia sibi imposita à Patrophilo Episcopo, vellet pro seipso respondere: Ad hæc inquit, litteras animatus, ut par erat, ad tam inopinatā, & subitam immutationē animo percutus, ne respondere quidem poteram: palpitabat enim mihi cor, lingua me destituebat, manus stupebat, & plane patiebar, quod animo soleret parum forti accidere. Dicendum enim, quod verum est, & tamen venia dignum.

Lib. 1. §. 1.
Sena. cōsu.
Turp. 1. 6.
lūniatus d.
verb. signi.

Eccl. 7. 1.
Eccl. 12. 2.
epist. 79. 2.
Eustachiu.
& epist. 80.
ad Bospor.

Ierem. 9. 1.

Epist. 86.

§ 60.

Epist. 81.

Deinde parum aberat, quin odium erga humanum genus exorbitassem, suspectiq; mihi fuissent omnes hominū mores, arbitrāti in natura humana nō esse charitatis bonū, &c. Ita Basilius. Nec mirum, vt enim Sapiēs dixit, suprema plaga, qua quis percuti potest, est, quam infert calumniatoris lingua.

Flagelli enim plaga linorē facit, plaga autē lingua comminnet ossa: & sicut is, cuius ossa comminuta aut contracta sunt, summo dolore torquetur, ita is qui calumnia percussus se intelligit, quā Eliphaz Themanites vocat *flagellum lingua*, à quo liberandū eum, qui perfectē Deo seruit, tāquam supremum beneficium exponit. *A flagello, inquit, lingua absconderis:* quod de calumnia Varabius intelligit, qua tanquā supremo damno afficere cōtenderunt Ieremiam inimici illius, dicentes: *Venite cogitemus contra eum cogitationes, id est, quæ illi falso imponere possimus: Venite percutiamus eum lingua.* Quo etiam modo impij dixerunt, iustū summis cruciatibus torquere volentes, *Calumnia & tormēto interrogemus eum, vt sciamus reuerentiam, & probemus patientiam ipsius.* Ecce supremum malum, quo contra iustum agunt: fuitq; quz dā diuina prophetia, exprimens, quæ contra CHRISTUM erāt acturi impij: qui tanquā supremum malum, quo se conquerit affectū, fuit, *Insurrexerunt in me testes iniqui.* Quā magnū sit hoc malum, exposuit eleganter Iesus Sirach, qui gratias Deo reddens pro beneficijs in eum collatis, postquā eorum multa recēsuit: *Liberrastime secundū multitudinē nominis tui, à rugientibus preparatis ad escā, de manibus querētū animā meā, de portis tribulationū, &c. A prassura flāma, &c.* tanquā supremā illā vltimo loco recenset: *A Rege iniquo, & à lingua iniusta, id est, calūniatrice.* Et optime ista duo coniungit, Regē iniquum, & linguā iniustā: nihil enim ita torquere potest, sicut Rex iniquus, qui voluntatē habet malefaciēdi, quia iniquus; & potētiam, quia Rex: hic, est qui omnibus modis torquere potest. Pharaō, qui Israelitas torquebat operibus duris luti & lateris, Iezabel que Eliā fugere cōpulit, & tali tristitia affecit, vt mortē à Deo postularet; Sedechias, qui Ieremiā in puteū misit; Antiochus, qui tot modis illos sanctos iuvenes vexauit; Herodes, qui innumeros infantes occidit, &c. Nihil violētius videtur ad opprimendū, quā tyrannis Regis iniqui. Huic nihilominus adiungit linguā iniustā, iniquam & calumniatricē: Rex enim iniquus affligit verberando, & tundendo corpus: at lingua calūniatrix animā: & sicut anima prāstior est corpore, ita grauiores sunt animæ cruciatus, quā corporis: ideo ad vltimū locū, lin-

guā iniustā, tanquā supremū malū Sapiens reseruauit. Dauid petit à Deo: *Redime me, aut libera me, à calūnijs hominū, vt custodiā mandata tua:* quasi id indicās esse, quod potētius potest hominē deicere & impedire à diuinæ legis obseruatione. Qui enim opprimitur calumnia (inquit Ambrosius hæc verba expendens) nō facile potest custodire mādata diuina: tristitiæ necesse est plerumq; aut timori cēdat, & affligatur, vel metu calumniæ vel dolore. Supremum ergo inter inimicos locū tenet calumniator, qui criminib' falso impositis hominem accusat, & criminatur. Huic supremo inimico iubet Christus suffragium orationis impendi, quod inter omnia quæ pro illo agere possumus, præcipuū locū obtinet: nō solum quia oratio pro aliquo fussa, excellētē locum obtinet, inter ea, quæ illi præstamus beneficia, sed quia nihil ita prodesse potest calūniatori, quā oratio ei, quæ calumniatur: sicut in secularibus criminibus, nihil magis apud iudicē prodesse potest homicidæ, aut ei, qui dānū intulit, quā quod pars lēsa pro illo intercedat, & roget, sine cuius consensu non potest iudex offensionē remittere: eo autē intercedente, maxime inducitur iudex, vt vindictā suspendat. Itaq; supremo inimico, supremum beneficium impendere iubet Christus. Dauid, qui inter dilectores inimicorū primas tenuisse visus est, qui erga omnes illos beneficentissimū se exhibuit, vt supradictum est, quomodo erga calumniatores se habuerit, dubitari potest: quodam siquidem in loco aperte illis malum imprecari videtur, nā agens de eis, qui illum coram Saul calumniantes, hoc ipso excitabant Saulem, vt eum persequeretur: *Maledicti, inquit, sint in conspectu Domini.* Quod quā ratione dicere potuerit, ex dictis superius explicari potest. Semel autē cum calumnijs se impeti vidit, ad orationē confugit, dicens: *Pro eo, vt me diligerent, detrahebant mihi; ego autem orabam.* Quo tamen loco dubium est, pro quibus orationem funderet. *Loquuti sunt, inquit, aduersum me lingua dolosa, & sermonibus odij circumdederunt me, & expugnauerunt me gratis. Pro eo, vt me diligerent detrahebant mihi; ego autem orabam.* Pro quib' oraret nō exprimit. Basili' cēset, pro semetipso orasse, petens à Deo auxiliū & fauorē ad tā grande malū patiēter ferendū. Et vere nō videtur orasse pro calūniatore, quæ statim eodē Psalmo multis maledictis horrendis insequitur: *Cōstitue super eū peccatorem, & diabolus stet à dextris eius, cū indicatur exeat cōdēnatus, &c.* D. Augustinus cēset, Dauidē in CHRISTI persona loqui, qui cū à Iudeis persecutionē & calumniā passurus esset, orauit

Psal. 118.

134.

¶ 61.

Serm. 18. in

Psal. 118.

1. Reg. 26.

19.

Psal. 108. 4.

Scholast. in

Psal. 108.

Luc. 22.
32.

pro discipulis suis, dicente ipso ad Simonē: *Ego rogaui pro te, &c.* Qui etiā in hoc summe charitatis præbuit indicium, qui pro crucifixo ribus & calūniatoribus rogauit. Quod si de Dauidis persona intelligatur: orat, inquit Augustinus, primò pro se, magno enim indiget fauore cœlesti, qui calūniā patitur, vt eā sustineat: deinde pro calūniatore. CHRISTVS autem dominus hoc Euangelico præcepto, apertè & clarè imponit, vt oremus pro calūniantibus nos, vt videas altitudinē ad quā CHRISTVS euehit eos, qui Euāgelicam legē profitentur. Et vere hoc agere debet, qui calūniā patitur: oret primò pro se ipso, vt Deus sibi patientiā ad ferendū, & robur ad standū conferat, ne tam graui sagitta transfixus cadat: oret itidē pro calūniatore, vt Deus det illi pœnitentiā, de quibus in præcedenti tractatu.

§. 7. Quomodo percutienti dextram, sit offerenda sinistra, auferenti vestem, danda tunica, & alia agenda, qua Christus hoc loco præcipit.

ORATE pro persequentibus & calūniantibus vos. Hic finē præcipiendi apud Matthēum Christus facit, qui alia quamplura apud Lucam adiunxit. *Benedicite maledicentibus vobis; & qui te percusserit in maxilla, præbe ei & alterā; & ab eo, qui auferit tibi vestimentū, etiam tunicā noli prohibere: omni autem petenti te tribue, & qui auferit quæ tuæ sunt, ne repetas:* quæ Matthæus iā antea præmiserat, sed Lucas tanquā ad præceptū dilectionis pertinentia subnectit, grauissima quidē oculis carnalibus, quæ gentilibus videbātur intolerabilia, impossibilia, & optimis moribus tā incongrua, vt legem Euangelicam hac de causa tanquam impossibilem, incongruā, & noxiam Reipublicæ, repellendam censerent, vt ex Marcellino supra dictū est. Hinc etiā multi, qui eam profiteri se credebant, occasionem acceperunt, vt crederent, nullatenus licere Christianis, se aut sua defendere, impugnātibus resistere, deprædantibus se opponere, bellū aliqua ex causa agere. Hæc insuper Manichæi perpetuo iactabāt, ad suum errorē confirmandū, quo censebāt, legem Euangelicam contrariam fuisse antiquæ, & propterea malę & à malo Deo traditæ, qui occisionē inimicorum concedebat, & dentē pro dente, oculūq; pro oculo

repēdere ordinabat. Sed, vt diximus supra, intolerabili errore decepti sunt: & si enim hæc, aperte spiritum amoris, quē lex Euangelica continet demōstrent; & ostendant, quā alienū ab odio, vindicta & vlciscendi libidine suū requirat professorem; sed si recte intelligantur, nec impossibilia sunt, aut noxia, nec iustam defensionē & bellum prohibent, nec vero antiquę legi cōtraria Christus præcipit, dum altiora exigit, quam lex antiqua à suis professoribus. Et quidē hæc, (vt S. Augustinus in primis annotauit, respōdens Marcellino, aut potius gentilibus, qui pro huiusmodi, legē Euangelicā irridebāt) nō sunt iuxta corticem litteræ intelligenda: id quod probat argumēto, quo ad id ipsum confirmādum vsus fuit Origenes, supponēs CHRISTVM dixisse: Si quis te percusserit in dexteram maxillā, præbe ei & alteram. Si enim secundū litteræ sensum rem intelligere voluisset, nō dixisset: Siquis te percusserit in dextra maxilla, sed dixisset, in sinistra; nā qui percutit, manu vtitur dextera tanquam fortiori, cui respondet sinistra maxilla percussa. Voluit ergo dicere CHRISTVS, inquit Augustinus: si quis in rebus grauioribus te persequitur, inferiora & minora ei cōcede. Sed neq; hæc, vt annotat D. Thomas, ita intelligenda sunt, vt actu & in quacunq; occasione fieri debeāt; sed tantū in animi præparatione, quando illa fuerint absolute necessaria ad bonum charitatis retinendū & cōseruādū. Quasi dicat: Siquis te percusserit in vna maxilla, tā alienus esse debes ab odio, vindicta, & vlciscēdi libidine, vt si ad id necessariū fuerit alteram præbere, tenearis: & tā longe debet te inuenire à vindicta, is qui te percussit in vna maxilla, vt potius te exhibentem alterā debeat reperire. Multa ad hoc institutū dici possent, quæ omnia breuissimis verbis cōplexus est D. August. ad Consentium scribens. Exēplum, inquit, patientiæ, nullum quā ipsius Domini potētius & excellentius inuenimus: at ipse cum alapa percussus esset, nō ait: Ecce altera maxilla, sed ait: *Si male dixi, exprobra de malo: si autē bene, quid me cedis?* Vbi ostendit, præparationē alterius maxillę in corde faciendā. Quod etiam Apostolus Paulus utiq; nouerat: nam & ipse cum esset alapa percussus ante Pontificē, nō ait, Percute maxillam alterā, sed: *Percutiet te, inquit, Dominus, paries dealbare: & tu sedes iudicare me secundum legē, & contra legem iubes me percuti?* altissimē intuēs, sacerdotiū Iudæorū tale factum fuisse, vt nomine forissecus niteret, intrinsecus autē luteis concupiscentijs sorderet. Quod transfigurū esset vindicta domini, videbat in spiritu, cū illud

diceret,

Epist. 9. Marcelli.

Libro. 4. princ. c.

§ 63

1. 2. q. 40

Lib. de M dacio, ad sen. c. 1

Ioā. 18. 2

Acto. 13

Epist. 4. inter. Epist. Aug.

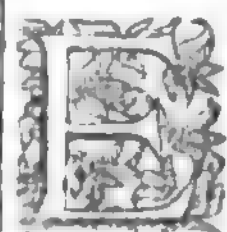

diceret, sed tamē cor paratum habebat, nō solum ad alias alapas accipiēdas, sed etiam quolibet pro veritate patiēda, cū eorum dilectione, à quib⁹ ea pateretur. Ita ille: qui bus similia omnes sancti Patres tā vniformi sensu tradūt, vt opus nō sit immorari in eorum sententijs recensendis. Illud insuper ad memoriam reuocandū est, quod sepe ex D. Thoma annotauimus, rationē diligendi inimicum, benefaciēdi ei, orandi pro eo, percutienti dextrā offerendi sinistram, &c. esse amorem Dei, aut Deum ipsum, qui obiectū est charitatis primariū. Hæc ergo tunc agēda sunt, quando illa agere ad Dei honorem cōducit, & ad charitatem, quam ille præcipit erga se & proximum retinendā, & ser-

uandam, necessaria sunt. Ita martyres faciebant, qui percussi grauib⁹ tormentis, non odio in tortores accendebātur, vel vltionis ardebant affectu, sed ad maiora sustinēda se ipsos exhibebant, sicuti in B. Vincentio, & B. Laurētio & alijs videre licet. Et si aliquis sciret, propter huiusmodi mansuetudinis exemplum, infidelē inimicum & percutientem ad fidem fore conuertendum, vere id teneretur ex charitate agere, nō solum non odio habens ferientem & percutiētem, sed illius spirituale bonum, suo temporali comodo præponens: quod qua ratione intelligendum sit, Theologi latè pertractant. Hæc nunc sufficiant vt explicatū maneat, Quodnam sit hoc præceptum Euangelicum.

TERTIA PARS, QVALE SIT HOC PRÆCEPTVM.

§. 1. Præceptum hoc difficile est, sed possibile: anathema enim illi qui dixerit, Deum aliquid impossibile mandare.

GO autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, &c. Vidimus iā, vere in lege Euangelica dari explicitum præceptum de dilectione inimicorū; explicauimus itidem, quodnam illud sit, quidue continueat: iam tertium exponendum aggrediamur, quale scilicet hoc præceptū sit, possibile ne, an impossibile, facile vel difficile, vtile vel damnosum, obligans omnes, vel aliquos, aut vero nullos. &c. Et quidem id primo est statuendū, hoc præceptum esse difficile, obligare nihilominus omnes, qui legē Euangelicā profitentur. Duo siquidem fuerunt errores circa obseruantū præceptorū Euangelij. Quidā dixerunt, illa nullam difficultatem cōtinere: quod ex illo Ioānis probabant: *Mandata eius graua non sunt*: ex quo inferebant, esse facilimum ea obseruare, & ad supremā perfectionem, quā præscribit Euāgelium, venire. Ita dicebant Pelagiani, vt retert B. Hieronymus, contra eos agens, qui ex professo hunc errorē assumpsit reuincēdum, quē primo varijs Scripturæ locis refutat. Certum est siquidem, Euāgelium dici *legem spiritus vitæ*, & ex consequēti esse cōtrarium legi carnis nostræ, quā superare difficilimū docuit Paulus, nisi per gratiā CHRISTI domini. Per Euāgelicā equidem legem

præcipimur facere contra ea, quæ volumus secundū affectū carnis: hunc autem superare, & cōprimere, quā difficile sit, quicquid in semetipso experitur. Deinde Euāgelium iubet crucem tollere, & sequi CHRISTVM, dicentem: *Qui non tollit crucē suam & sequitur me, nō est me dignus*. CRUX CHRISTI facilis est? Nudum post CHRISTVM ire, ludus est? iocus est? Et vbi præmia, quæ difficultate superata quærūtur? deinde facile ne est illud: *Qui amat animā suam perdet eā*? &c. Audi etiā ipsum dicentē: *Non veni pacem mittere, sed gladiū: veni diuidere hominem cōtra patrem suum, & filiam cōtra matrem, &c.* Et ne omnia percurrendo longiorē sermonē faceret, vno cuncta sermone cōprehendit dicens: *Inimici hominis domestici eius*, &c. Vis audire facilitatē præceptorum domini? Ausculta quod dicitur: *Quam arcta via, & angusta est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniūt eā*. Pauci enim eam inueniunt, & pauciores ingrediuntur per eam. Ita Hieronymus, qui singulariter probat difficultatē præceptorū Euangelij, ex isto mandato: *Ego dico vobis: Diligite inimicos vestros*. Postquam enim multa proposuit difficilima, quæ in lege Euāgelica continentur, subdit: Illud autē quod dicitur: *Diligite inimicos vestros, benefacite ijs, qui oderunt vos*, &c, forsitan in vestro cœtu inue-

nitur?

Matt. 10. 38.

Ioan. 13. 15.

Matt. 10. 34.

Matt. 7. 14.

64.

Ioā. 5. 3.

b. 2. cont.

elag. p.

13. 10. 1.

om. 8. 2.

nitur? Apud nos rara avis est. Difficilia ergo, valdeq; arcta madata, Euangelica lex continet. Ioannes autem, cum dixit, præcepta non esse graua, cōparationem agebat ad superstitionem Iudaicā, in qua varia ceremoniarū genera quærebantur, quæ iuxta Petri sententiā, nullus potuit explere, &c. Sed de ijs infra. Secundus error fuit in alio extremo, asserentium, non solum esse difficilem legem Euangelicā, sed impossibilia esse quædā eius præcepta, signanter hoc, quod circa inimicorū dilectionem CHRISTVS statuit. Impossibile est enim cuiq; rei, non agere id, quod sibi secundum suā naturam conueniat: at secundum naturam cuiq; rei conuenit, ea omnia auersari & fugere, quæ sibi cōtraria sentit, alioquin non posset eius natura cōseruari, ut supra exposuimus. Ideoq; sicut si Deus præciperet igni suæ naturæ relicto, ne ascenderet, re impossibilem ei mandaret, quippe cum ei secundum suam naturam conueniat, locum superius petere ad sui cōseruationē; ita præcipientes Deus, ut non auersemur inimicos, & diligamus eos, qui nostrā perditionem procurant, rem impossibilem præcipere visus est. Ita Gentiles agebant, qui hac de causa legem Euangelicā, tanquam impossibilem respuebant, ut ex ijs, quæ Marcellinus scripsit ad Augustiniū, & ex D. Iustino martyre (ut supra diximus) constat. Imò & quidam, qui catholicos se vocabant, id ipsum asseruerunt, ut referunt Hieronymus, & Augustinus, ac alij autores recentiores errores Græcorū. Sed similiter B. Hieronymus hunc reuincit errorem, cuius est illa celebris propositio: *Exercitiamur eorū blasphemiam, qui dicunt, impossibile aliquid homini a Deo præceptum esse.* Cui cōcinnit illa altera D. Augustini. Deus neq; impossibile aliquid potuit imperare, quia iustus est; nec dānaturus est hominē, pro eo quod non poterit vitare, quia pius est. Quod ex eiusdē Augustini doctrina manifeste potest demonstrari. Reges terræ sæpe impossibilia suis subditis præcipiunt, quoniam id, quod mandant, est in ipsorummet Principum utilitatē; & sæpe quod utile est Principi, impossibile est subdito: sæpe enim Reges imperant ducibus, ut cōtra aliquam ciuitatem vel Prouinciam proficiscantur, utq; eam suæ ditioni subiiciant: quod vere duces præstare sæpissime non possunt. Ita præcepit Nabuchodonosor Holoferni, dicens: *Egredere aduersus omne Regnū Occidentis, omneq; ciuitatem munitā subiugabis mihi.* Hoc fuit impossibile ipsi Holoferni, ut ex sacra historia Iudith cōstat. Similiter præcepit ille alius Nabuchodonosor sapietibus, ut sibi somniū, quod ipse tenuerat, & oblitus fuerat, sibi met referrent,

& significationē eius traderēt: id enim utile sibi iudicabat, quod tamen tam impossibile fuit sapietibus, quantum cōstat ex sacra Danielis historia. Pharaon in Ægypto præcepit Israelitis, tot ac tantam copiā laterū quotidie cōfici, ad ædificandas suas ciuitates; quæ vere præstare illi non poterant. Deus autem, inquit S. Augustinus, nihil præcipit propter suam utilitatē, aut profectum, sed id solum modo, quod illi cui iubet, profit. Quoniam autē nalli potest prodesse, quod sibi est impossibile exequi; nulli Deus id quod impossibile est, ei præcipit. Deinde Reges possunt præcipere aliquid fieri a subditis, qui tamē vim & potentiā, quæ necessaria est ad illud, præstare nequeunt. Potuit namq; Nabuchodonosor præcipere duci suo Holoferni, ut egrediretur ad subiiciendas suo imperio omnes ciuitates; qui etsi ingentē exercitum, & multas bellicas copias & apparatus ei traderit, non tamen potuit omnē eam facultatē & potentiā tribuere, per quā omnia superaret, & omnia pericula euaderet, qui a femina superatus fuit. At Deus, cum aliquid præcipit, quantumcunq; illud arduum sit & graue, potest dare omnem virtutem & facultatē ut illud perfici possit. Hocq; est, quod annotant sancti Patres, dicere voluisse ad Moysen: cui cum præcepisset, ut iret ad Pharaonē, & Moyses suā impotentiam & imperitiam sermonis ex balbutie ortā, profiteretur, reque sibi impossibilem causaretur; Deus iussit, ut baculū, quē manu tenebat, in terrā projiceret, qui subito factus est serpens. Certē baculi nomine exprimere solemus hominē ignarum, ineptum, insipientem, nullo modo aptum ad aliquid agendū. Ita intelligi potest illud, *Populus meus in ligno suo interrogauit, & baculus eius annūtiavit ei.* Quāuis enim non incongruē locus intelligi possit, de quodā diuinationis genere, per baculos manu in altum missos, quo utebantur veteres, quod Rhabdomantia dicitur, de quo agit Cælius Rhodiginus, sed vere ibi de idolorū adoratione, cultu, & obseruatiā, sermo fit: vocatq; Deus idolū, baculū, ad vilependiū, & ostendendum illud nullā penitus scientiā, aut verō sensum habere, quod nihil differt a baculo; ex quo reuincit stultitiam eorum, qui illū consulentes, ab eo respōsa expectabāt. Serpentis autem typo, summa prudētia exprimitur, eratq; serpens singulariter apud Ægyptios, ad quos Moyses mittebatur, hieroglyphicum & symbolū prudētiæ: ideoq; voluit Deus manifestē docere Moysen, tantam esse virtutis suæ potētiā, ut hominē ineptum, baculoq; similē, possit subito in prudentissimū, sapientioresq; serpentibus cō-

Exod. 5. 9.

J 66.

Exod. 4. 2.

Osee. 4. 12

Lib. 7. antiqu. lect. c. 29.

uertere,

Abo. 15. 10.

J 65.

In cap. 5.

Matth.

Ser. 19. de

tempo.

Castro &

Prateolus.

In cap. 5.

Matth.

In exp. sim

bo. ad Dam.

Ser. 61. de

temp. Epif.

5. ad Mar-

celli.

Iudith. 2. 5.

Daniel. 1.

uertere, & quod qui præcipiebat, ut iret ad Pharaonem, poterat sapientiâ præstare Moy- si, qua egregie id, quod iubebat, opere com- pleret. Tertio Reges non penetrant intima hominis, ideoq; fortè credunt & aptum ad rem aliquam, cui, qui omnino ineptus est ad illâ: ideoq; sæpe impossibile præcipiunt ali- cui, quem credunt vires habere ad id agen- dum, quod præcipiunt, cum tamen non ha- beat. At tamen Deus *scrutatur renes & corda*, scitq; nostræ naturæ potentiam, & quid ho- mo possit secundum naturæ facultatē, quid etiam secundū auxilium diuinę gratię. Vn- de Apostoli, volentes eligere eum, qui in lo- cū Iudæ subrogaretur, timentes ipsi ne for- te alicui officiū illud demandassent, qui in sufficiens esset, quamvis crederent sufficien- tissimum, ad Deum rē detulerunt, dicētes:

¶ 67. *Tu Domine, qui corda nosti omnium, indica quē ele- geris: nam ex istis, accipere forsē ministerij huius: quasi dicāt: Apostoli sunt, quibus præcepisti dicens: Euntes in mundum vniuersum, predicate Euangelij omni creature: nos quia non corda, aut internam virtutē cuiusq; cognoscimus, nescim⁹ quisnā sit, qui pro dignitate possit hoc præceptū adimplere: tu ergo indica eū, cui impossibile non sit munus Apostolicū, & id agere, quod agendū Apostolis præce- pisti. Deus ergo nihil impossibile præcipit, qui solummodo bonū eorum, quibus impe- rat intendit, quiq; simul cū præcepto virtu- tem & facultatem ad illud implendum præ- stare potest, & qui nouit quomā cordis hu- mani vis, potentia, & facultas pertingere possit. Hoc egregie significauit Spiritus san- ctus, de primis parentibus agens, quos con- didit Deus plenos sapiētia & sensu, ac liberi arbitrij ad bonum & malū: *Creauit enim illis scientiam spiritus, sensu impleuit cor illorū, & ma- la & bona ostendit illis. Quoniam autem liberi erant arbitrij ad exequendū bonū & malū, quod eis ostendit & proposuit, oportuit, ut legem ac præceptum eis, circa tale bonū & malū traderet. Id quidē fecit: sed vide quo ordine. Posuit, inquit, oculū suū super corda il- lorum, addidit illis disciplinam, & legē ut a haridi- tauit illos, testamentum aternū cōstituit cum illis. Videtur loqui metaphora sumpta ab artifice, qui vestimentū alicui facturū est: prius enim conuertit oculos ad corpus, cui vesti- mentū est aptandum; illudq; considerat & metitur, ne vestimentū quod constructurus est, sit excedens, sed potius illius corpori æquale, cōgruū atq; ad instū. Ita facit Deus: traditurus enim legem hominibus, posuit prius oculum super corda eorū, quasi expē- dens illorū vim, potentiā ac facultatē, quid illis congruum, aut incongruum esset, ut lex**

quam statueret, nō excederet illorū poten- tiam, aut propriam, aut ab ipso Deo emen- dicatam: idcirco *posuit oculū suū super corda eorū*, penetrans eorū intima; ita quod omnia opera illorum velut Sol, in conspectu Dei. Manifestissi- mū illi erat, quānā homo posset operari, & quæ essent illi impossibilia. Ita potest intel- ligi illud, quod ad litterā ex CHRISTI per- sona dixit Esaias, postquā à Patre missum, tanquam lapidē angularem exhibet: *Et ponā in pondere iudicium*. In hebræo verbum *Sakal*, quod proprie est librare in statera, aut bi- lance, eo modo quo apud eundē Esaiam di- citur, Deum *librare in pondere montes, & colles in statera*: quasi dicat: In balance staterę libra- bo & pōderabo iudiciū. Iudicij nomine sæ- pe in Scriptura sacra intelligitur lex, quæ ni- hil aliud est, quam iudiciū quoddam ratio- nis, aut mentis legislatoris, quod tanquam sentētia firma in subditos profertur. Ita Da- uid: *Iudicia Domini vera iustificata: & iterum, super iudicia iniustitię tuę, aut iudicia iustificatio- nis tuę: & Deus ipse conqueritur, quoniam iu- dicia mea cōtempserunt: & iterum, populus meus non intellexit iudiciū Domini. Hoc iudiciū tra- dit quasi librādo in statera: ita enim fert le- gem suam Evangelicā CHRISTVS, ut libret ac ponderet vires & facultates hominis, cui legem tradere parat, ut non sit maioris pō- deris lex, quam sit virtus propria vel emen- dicata humeri illius, cui est imponēda. Pha- risæos arguit CHRISTVS Dominus quoniā alligant, inquit, onera grauiā & importabilia su- per humeros hominū; quia ea præcipiebāt, quæ vires excedebant humeri subditorū: Deus autem legē daturus, pōderat prius, quasi in vna balance vires hominis, ut lex in alia bi- lance posita, nō sit maioris ponderis, quam ille portare aut sustinere possit. Hæc omnia mire complexus est ille diuinæ legis scruta- tor dicens: *Fidelia omnia mandata eius, confirma- ta in seculum seculi, facta in veritate & æquitate. Expendit Basilius illud signum vniuersale, Omnia: non sunt mandata eius talia, ut vnu sit iustum & conueniens, alterum iniustum & disconueniens: omnia mandata eius fide- lia, idest, firma, summa firmitudine stabili- ta, quæ propterea nulla contraria cōsuetu- dine abrogari possunt: & merito, quia om- nia facta sunt in veritate & æquitate: In ve- ritate, quia in se recta sunt, ut pote summe veritati intellectus diuini conformia: ideo- quē, inquit Basilius, nihil obliqui, nihil ter- tuosi, nihil obicuri, sicut humanæ leges con- tinent: Et æquitate, quia omnia ad nostrā cō- moditatem sunt instituta: aut in æquitate, quia secundum æquitatem constituta sunt; ideoq; possibilia: non enim æquum esset, ut**

Esai. 27. 17.

Forer. ibid.

H P W

Brix. in ar-

ca. 10. 1. 1. 1.

2. 1. 1.

Esai. 40. 12.

Psal. 18.

10.

Psal. 118.

61.

Ezech. 30.

13.

Icre. 3. 7.

Matt. 23. 4.

¶ 68.

PL 110. 2.

Schol. in

PL 110.

P72. Dominus sub graui pœna præciperet seruo, id, quod illi esset omnino impossibile. De illis ipse David ait: *Omnia mandata tua æquitas.* In hebræo *Cedek*, idest, iustitia, & ita legit Pagninus. Talia ergo sunt omnia eius mandata, quod in se sunt recta, & in ordine ad nos possibilia & conuenientia. Augustinus legit, *In veritate & iustitia*: iustitia namq; est, quæ æqualitatē facit, & attendit. Si mandata Dei inæqualia essent viribus nostris, Dei fauore adiutis, iniusta essent; sunt iusta, & in iustitia facta, ergo in æqualitate, quæ scilicet vires nostras modo exposito non excedât. Merito Eliu de illo loquens: *Ecce*, inquit, *Deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis in legislatoribus.* Quinam tunc erant legislatores? Quos enim celebrauit antiquitas, quosquæ refert D. Isidorus, & ex illo Gratianus in Decreto, Rex Phoroneus; qui leges dedit Græcis, Mercurius Trifnegillus Egyptijs, Solon Atheniensibus, Lycurgus Lacedæmonijs, Numa Pompilius Romanis, &c. omnes sunt posteriores ipso Eliu & Iob. Legislatores certe illo tempore erāt tyranni, qui potentia & viribus præualebāt, qui cæteros per vim sibi subiugabant, subiectosq; tenebant. Hi leges imponebant secundū suæ tyrannidis affectum, qui propterea præcipiebant id, quod durū, asperū, importabile, ac sepe erat impossibile: Deus autē, cū illis omnibus sit potentior, non tamē suæ potentiæ leges cōmensuratas imponit, sed quæ congruant potentiæ ac facultati eorū, quibus legem imponit. Nullus ei similis in legislatoribus, nemo tā benignus, tam pius, tā æquus, &c. Deus ergo nūquam præcepit aliquid impossibile, & certe si id in antiqua lege non fecit, quā seruis, quos timore ducebat imposuit, multo minus in lege Euangelica id erat factururus, quā imponebat filijs, quos amoris dulcedine trahere cōtendebat: ideoq; Euangelicā legē vocauit, *ingenuæ & oris lenis*: iugū quidē, metaphora sumpta à bobus, quibus agricola iugum imponit, sed tale, quod eorū cernicibus sit commensuratum: aliter enim illos perderet, in quibus totam suam substantiā habet expositā. Suaue verò, quia asperitatē legis antiquæ, multis nominibus temperauit, de quibus infra.

S. 2. Inductione per omnes status, hoc præceptum esse possibile probatur.

SINGULARITER autem præceptū hoc de inimicorum dilectione, non esse impossibile, demonstrāt egregie san-

& Patres, Hieronymus, & Augustinus ex eo quod in omni lege & statu inueniemus, qui illud exactē perfectēq; seruauerint, quicquē hoc ipso cōprobauerint, possibile esse hoc præceptum adimplere. In lege naturæ fuit Isaac (inquit Chrysostomus) qui offensus & expulsus ab habitatorib; Gerare, iniuriatum omnium penitus oblitus, mēsam eis posuit, & celebrauit conuiuū, & in lege naturæ constitutus, præceptum implet de dilectione inimicorū. In eadē lege naturæ fuit Ioseph, cuius dilectionem Hieronymus, miræ eloquentiæ verbis extollit. Priusquā, inquit Propheta diceret: *Vnusquisq; malitiam proximi sui non reminiscatur in corde suo*, Ioseph pro odio reddidit charitatem, & cū videret fratres suos, imō inimicos ex fratribus, cumq; ab eis cognosci vellet, dilectionis affectū pio dolore testatus est: deosculabatur singulos, & irriguis fletibus pauentium colla perfundens, odiū fratrum charitatis lacrymis abluebat; quos tā viuo patre, quā mortuo, germano semper dilexit amore. Nec recordatus est, illum, in quo ob necē deiectus fuit lacum, nō cogitauit addictam germanitatem pretio; sed pro malis bonū retribuens, Apostolicum præceptum, sub naturæ adhuc lege cōpleuit. Ita ille: cuius verba mutuasce visus est B. Augustinus. Beatus Ioseph, inquit Augustinus, pro parricidij crimine, impijs & inimicis fratribus suis, nō odij amaritudinem, sed charitatis dulcedinē repensauit: osculabatur enim singulos, & per singulos flebat: quibus nō solum nihil mali rependit, sed omnia bona retribuens, tā viuo quam mortuo patre, germano semper amore dilexit, &c. Beatus quoq; Iob, qui in lege naturæ fuit, ita verā (inquit Augustinus) & perfectam charitatē etiam cum inimicis fideliter retinebat; vt gaudens, & libera conscientia ad Deū diceret: *Si gauisus sum ad ruinā inimici mei, & exultavi in eo, quod inuenisset eum malū, vel si in corde dixi: Bene.* Iob, inquit Chrysostomus hæc verba considerans, legem nō audierat, & tamen lumine naturæ docente, hæc de se aiebat: *Si gauisus sum ad ruinā eius, qui me oderat, &c.* Quem locum ad idipsum cōfirmandum expedit Chromatius Episcopus Aquilegiensis, & ita legit: *Quod si gauisus sum ad ruinā inimici mei: si dixi in corde meo: Bene factum est; audiet auris mea maledictionem.* Deinde in lege scripta, beatus Moyses, inquit Augustinus, cum frequenter eū populus non solū cōtemnere, sed & laqueis rebellis, diuinę charitatis memor, iurare vellet, non supplicabat, vt clamaret: *Deus pro illis dimiseris peccatum populi*, sed & diceret: *Si non scripsisti. Sanctus in nomine Domini*, &c. Iamdem Samuel, dum graui

In cap. 3. Matth. Ser. 168. de temp.

Hom. 12. in Genes. Genes. 26.

Genes. 45. Epist. ad Demetriadem.

Ser. 168. d. tempore.

Ibidem.

Iob. 31. 2.

Hom. 8. c. varijs in Matth.

Serm. 1. hoc Euā

Ibidem.

Exod. 3. 2.

iniuria

Reg. 11.

23.

70.

Ibidem.

3. Reg. 16. 5.

2. Reg. 1. 14.

17.

Psal. 7. 5.

2. Reg. 18. 5.

2. Reg. 8.

33.

In Psal. 7.

Orat. de pa-

ce

Acto. 7. 59.

In cap. 5.

Matt.

Rom. 9. 3.

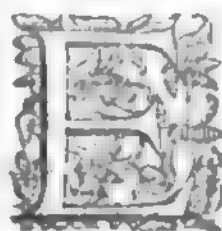
Ser. 59. de

temp.

iniuria a populo lacessit⁹ esset: *Absit*, inquit, a me hoc peccatum in Domino, ut cessem orare pro vobis ad Dominum. Beatus quoque David, inquit August. licet virtutibus multis fuerit exornatus, nulla tamen actio familiarius eum Deo coniunxit, quam dilectio inimicorum suorum, cui cum inimicus suus in facie malediceret, maluit parcere, & Dei iudicio reservare, quam sue iracundiae satisfacere: & in tantum non fuit simulata, vel falsa dilectio sua, ut ipsos etiam aduersarios suos fleret, & in illis, qui eos occiderant vindicaret, (hoc enim egit plorans Saulem, & interficere iubens eum, qui se eius occissorem exhibebat) ideo securus in psalmo dicebat illud, quod omnes homines satis attento & tremeti animo dicere debent: *Sicut didi*, inquit, *retribuentibus mihi mala, decida merito ab inimicis meis inanis: persequatur inimicus animam meam, comprehendat & conculcet in terram vitam meam, & gloriam meam in puluerem deducat.* Quid egit cum Absalon? a quo cum tam crudelem pateretur persecutionem, precipiebat Ioab ac ceteris ducibus, audiente vniuerso populo: *Seruate mihi puerum Absalon*: & illo, contra ipsius David voluntatem mortuo, lametabili voce, illa verba repetebat: *Absalom fili mi, fili mi Absalon*. Expende quare toties Absalonis nomen repetat, ut enim annotat Augustinus, Absalon, idem est, quod Patris pax. Illum ergo, suam pacem vocabat, qui tam crudele bellum tibi interebat, & ut ait Gregorius Nazianzenus, cum mortuo in gratiam redire conatur, &c. Tandem in lege Evangelica vide Stephanum, inquit Hieronymus, qui pro inimicis se lapidantibus deprecatus est. Vide Paulum, qui *anathema esse cupit pro fratribus suis*, quae eisdem verbis expendit B. Augustinus, hanc addes rationem, ut hoc ipsum tandem confirmet. In reliquis, inquit, operibus bonis, interdum potest aliquis qualemcunque excusationem pretendere; in habenda vero dilectione, nullus se poterit excusare. Potest mihi aliquis dicere: Non possum ieiunare: nunquid potest dicere, Non possum amare: potest dicere: Propter infirmitatem corporis mei non possum a vino & carnibus abstinere: nunquid potest dicere, Non possum diligere? Potest aliquis dicere: Virginitatem non possum seruare: potest dicere; non posse res totas vendere & pauperibus erogare: nunquid potest dicere, Non possum diligere inimicos? non ibi aut pedes labrant currando, aut aures audiendo, aut manus operando lassantur, ut nos per ipsam excusationem liberare conemur. Non nobis dicitur: *Ite in orientem, & quaerite charitatem; nauigate in occidentem, & inuenietis dilectionem*; intus in corde nostro est, ubi redire iubemur, dicere

te Propheta: *Redite prauaricatores ad cor*. Non enim in longinquis regionibus inuenitur, quod a nobis petitur. Ita Augustinus, alludens ad illa verba, quae Moyses morti proximus dixit ad populum, excitans illum ad legis observationem, quae Paulus ad Euangelicam legem citauit, valide ex illis comprobans, illam non esse impossibilem: *Mandatū*, inquit, *quod ego precipio tibi hodie, non supra te est, nec procul positum, nec in caelo situm, ut possis dicere: Quis nostrum valet ad caelum conscendere, ut deferat illud ad nos, &c.* Iuxta te est sermo *valde*, in ore tuo. Prope, inquit Paulus, est *verbum in ore tuo, & in corde tuo*. Hoc ergo Deus a te exposcit, quod non est procul positum, aut in extremis mundi situm, quod est in corde tuo; *Dilige inimicum*; & quod est in ore tuo: *Ora pro persequentibus te*. Non ergo impossibilis lex.

§. 3. Difficile est praeceptum, seruandum tamen, quia impossibile ab habente supremum dominium, quod creaturas liberas plene habet subiectas.

DGO autem dico, &c. Costat ex ijs, quae paulo ante dicta sunt, praeceptum hoc non esse impossibile; esse autem in se difficile valde. Nihilominus tamen tenemur illud adimplere: omnem enim ademit CHRISTVS excusationem, semetipsum huic mandato supponens, & nos omnes volens obligare; ut expendamus, quisnam sit, qui hoc mandatum imponit. Ego, inquit: nam visus est ad mentem reuocare voluisse, quaedam Evangelici Prophetae verba, in eo loco, quo illum de ipsomet CHRISTO loquutum, docuit sanctus Lucas Euangelista. Primo sanctus Propheta describit Ioannem Baptistam, praecedentem tamquam praekonem & vocem, & post illum, *Reuelabitur*, inquit, *gloria Domini, & videbit omnis caro pariter, quod es Domini loquutum est*. Antiquitus loquebatur Deus cum amico suo Moyse, viro sublimi & electo; reliquum vulgus erat a longe semotum: cum autem veniet in carne, *videbit omnis caro pariter*, non tantum Apostoli electi, sed & omnis turba, ab omni Iudaea, & Ierusalem, &c. Multa huiusmodi Propheta subinfert, post quae addit: *Eccce Dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium eius dominabitur*: Septuaginta, *Et brachium eius cum dominatione*. Duobus nominibus CHRISTVM

expressit,

Eia. 40.

Rom. 10. 8.

Deu. 30. 14.

71.

Luc. 3. 4.

Eia. 40. 5.

Exod. 19.

12. & c. 14.

1. 2.

Forer. ibid. expressit, dicens: *Dominus Deus*: in hebræo, Adonai Iehoua, quæ soli Deo vero possunt conuenire nomen quidē Adonai, Deum significat, id est, sustentatorē, sic tamen illud vero Deo tribuitur, quod etiā in Scriptura aliquando creaturis cōmunicetur. Nōmē autē Iehoua, quod, ut ait sæpe Caietanus, significat fontem essendi, aut totius esse, nunquam nisi vero Deo tribuitur: & hæc duo coniuncta simul, nulli nisi vero Deo cōpetere possunt: ideo Propheta CHRISTVM esse verum Deū per essentiā, aperte expressit. His duobus nominibus duo verba, illis congrua subiicit. Quia enim Deus est, veniet in fortitudine. In hebræo vox, quæ supremā significat potentiā, sufficientē ad quancūq; aliam quantūcūq; validā reuincendā: quia CHRISTVS veram diuinā potētiā secū addoxit, talē, ut per illā omnem vim & robur diaboli, & principum & potestātū & rectorū huius mūdi, imō & omniū Imperatorū superaret. Qui veniebat alligare fortē armatū, & vincere eū, oportebat, ut cū maiori veniret fortitudine. Quia autē est dominus, venit cū dominatione, aut brachium eius dominabitur, id est, aliquid suis subditis præcipiet & mādabit: metaphora sumpta à domino, qui cum aliquid imperat seruo, brachiū erga eū extendere solet. Celebris est. D. Thomæ doctrina, Deum in mūdi reparatione seruasse ordine quem tenuit in eius creatione, ut reparatio creationi respondeat. In creatione autē, etiā multa sint annotatione digna, illud tamē B. Gregorius Nyssenus obseruat, egregie Deū ostendisse & cōprobasse, se esse Deum & Dominū: Deū quidem, ex virtute infinita, quæ cūcta creauit, & vniuersum disposuit; Dominū autē, imponēdo præceptū homini. Hinc expendit illa verba, iuxta aliquos codices: *Præcepitq; Dominus dicens: De omni ligno paradisi, &c.* Obseruare dignū est, inquit, in tota mūdi conditione dictum esse: *Luxit Deus, sicut Deus, &c.* quæ quidē vox, *Deus*, opificem proprie significat. Domini autem appellatio, proprie Principis ac Regis potestatem significare videtur: ideo cum præceptum imponit, dicit: *Et præcepit Dominus*. Similiter & D. Augustinus, expendens illa verba: *Tuli igitur Dominus Deus hominem, & posuit in paradiso*: Nullo, inquit, modo vacare arbitror, sed nos aliquid & magnum aliquid admonere, quod ab ipso diuini libri huius exordio, in quo ita cæptus est: *In principio creauit Deus cælum & terram, vsq;* ad hūc locum, nūquam positū est, Dominus Deus, sed tantummodo, Deus; nunc vero, vbi ad id ventū est, ut hominem in paradiso cōstitueret, cui præceptum imponeret, ita Scriptura locuta

est: *Et sumpsit Dominus Deus hominem, quē fecit*. Hocq; cōmuniter sancti Patres obseruant, Deū nō absolute vocatū fuisse Dominum, quoadusq; homo cōditus fuit, quia quamuis iam essent creaturæ irrationales; sed eis dominari, parui momēti est: quod supremū dominium cōstituit, est dominari creaturæ liberæ, & plene posse circa eam agere quicquid libet, seruata eius libertate. Quāuis ergo ab initio essent Angeli, quibus Deus dominabatur, quia tamē propter homines hæc scripta sunt (inquit Augustinus) hoc voluit ibidem indicare, Deum vere & proprie se ostendisse Dominū, ex eo quod homini præceptum imposuit: hic enim actus est proprius domini erga seruum, aliquid illi præcipere, & mādare. Ita in rerū creatione factum est. Hoc ipsum in mūdi reparatione licet intueri: nā Deus veniens ad mūdū reparandum, voluit se ostendere Deū & Dominum. Ecce, inquit, *Dominus Deus*. Deum se cōprobauit in fortitudine, quæ dæmones solo vocis imperio eiecit, lāguores curauit, & tali præstabat virtute, quod *omnis turba quærebat eum tangere, quia virtus de illo exibat & sanabat omnes*. Dominū autē se demonstrauit in eo, quod brachiū eius dominatum fuit, id est, præceptum imponēdo seruis: nā statim post illud cœpit leges promulgare, & mādara seruis ac subditis imponere, signāter hoc de quo agim⁹: *Ego autē dico vobis*. Et quidem, ut in mundi exordio homo teneretur adimplere præceptum sibi impositum, sufficiebat scire quis nā esset, qui illud præcipiebat, quod scilicet erat legitimus illius dominus: sicut enim ex hoc aliquis ostendit se alicuius serui dominū, quia illi præcipit, quod vult; ita ex hoc, seruus se seruum illius Domini demonstrat, quod sine contradictione eius præceptum opere complet. Hinc examinat B. Augustinus obligationem, quæ homo tenebatur, ad adimplendum præceptum sibi à Domino in paradiso impositū: *Ex omni ligno paradisi comedes, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas*. Fuerunt aliqui, ut D. Augustinus refert, qui Deum de hoc præcepto arguebant, tāquā crudelem: aut enim bona erat arbor, aut mala: si mala, ad quid condita est in paradiso, ab eo, qui omnia condidit valde bona? Si bona, cur eius fructū prohibet comedere, qui non nisi ad comedendum valere potest? Respondet autē egregie Augustinus, multis in locis, signāter in illud Psalmi: *Vsq; & ad Ge in altissima quæ fecisti magnalia, Deus quis similis tibi?* Homo, inquit, positus sub præcepto audiuit à Domino suo: Nolo tāgas: quid? Hæc arborē. Quid est enim illa arbor? si bona est, quare nō rango? si mala est, quid facit in pa-

radiso? Prorsus ideo est in paradiso, quia bona est: sed nolo tangas. Quare non tango? quia obedientem te volo, non contradicentem seruum. Bona est arbor, nolo tangas. Quare? Quia Dominus sum, & seruus es. Hæc tota causa. Et quid tibi iussurus erat Deus? Quia enim Dominus est, aliquid præcipit, quod facias. Quid tibi iussurus erat? Offer mihi sacrificium, dicturus est tibi? Obsequere mihi, dicturus est tibi, siue ad lectum cum requiesco, siue ad mensam cum me reficio, siue ad balneas cum lauo? Deo nullo horum indiget. Quia ergo nullo abs te indiget Deus, nihil tibi debuit iubere? Oportuit ergo, ut quia Dominus erat, aliquid præciperet, quod hoc ipso teneretur homo adimplere. Ideo autem illa arbor appellata est scientiæ boni & mali, non quia ex ea bonum & malum, quasi poma penderent; sed quicquid esset arbor illa, cuiuslibet pomi, cuiuslibet fructus, ideo sic vocata est, quia homo qui nollet bonum à malo discernere per præceptum, discreturus erat per experimentum, ut tangendo vetitum, inueniret supplicium, &c. Hæc ergo ratio sufficiens, ut intelligat seruus, se teneri ad seruandum præceptum, scire illud sibi à legitimo domino inpositum. Vnde Deus antiquas leges promulgans, ante & post, & sæpe repetebat illud: *Ego Dominus*: & cum inducere volebat ad earum obseruantiam, id ipsum exprimebat: *Ego Dominus, leges meas custodite*: Quasi dicens: Nullam aliam causam requiras, ut intelligas te ad legis obseruantiam teneri, quam attendere, quod ego sum Dominus, & tu seruus; & non ad seruum pertinet examinare mandatum Domini, sed illud complere. Vnde quando diabolus accessit, volens parentes nostros inducere ad frangendum Dei præceptum, dixit acute: *Cur præcepit vobis Deus?* Non dixit: *Cur præcepit vobis Dominus?* si enim ita dixisset, quæstio hæc secum responsionem adducebat, secundum quam dicere poterat: Quia Dominus est: hoc enim ipso potest ille præcipere, & nos, qui serui sumus, tenemur obedire; hæc namque ratio sufficiens est. Et eadem ipsa est sufficiens ratio, ut intelligamus, nos obligatos ad Christi mandatum complendum: quoniam ipse non solum est Deus, sed est Dominus. Ecce inquit, *Dominus Deus veniet*. Attende, non solum esse Deum, sed esse Dominum: Deus est, quem supremo patriæ cultu colamus; Dominus cuius præceptis supremam obedientiam exhibeamus. Et vere, nullus est, cui verius ac perfectius conueniat esse Dominum, quiq; pleno ore hoc nomine possit vocari, ut D. Chrysostomus prosequitur. Perfectum siquidem Dominum, non in eo stat, quod quis multum habeat aurum vel argenti, vel quod possideat multitudi-

nem gregum aut armentorum, sed quod seruos habeat, qui libera mente & sponte ei obsequantur. Vnde quomodo quis dominatur seruis liberioribus & nobilioribus, eo excellentior dominus est. Hoc vero excellentissime conuenit Christo, qui non querit dominari facultatibus aut diuitijs mundi, aut vero corporibus nostris, sed cordibus ac voluntatibus liberis. Ego inquit, *constitutus sum Rex ab eo, super Sion montem sanctum eius*: id est, super Ierusalem spirituale, quæ est Ecclesia, quam Apostolus dixit, *Saræ typo expressam*, quæ non erat serua aut ancilla, sed libera: quia Regnum Christi, ex personis liberis, quæ libera mente se in seruos & subditos ei tradiderunt, libereq; obsequuntur, constat. *Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem terminos terre*. Rex subditos habere debet, & Dominus seruos: dabo tibi (inquit Pater ad Christum) gentes hereditatem tuam, & Regnum tuum. Gentium nomine, personas summe liberas intelligit Scriptura, quæ nulli iugo erant subiectæ, quas Deus permisit ingredi vias suas, ut dixit Paulus: ideoq; idem est dicere: Dabo tibi gentes, quibus domineris, quod: Dabo tibi personas summe liberas, quæ libere ac spontaneè ad tibi obsequendum se tradant. Quod similiter David ipse expressit in Psalmo illo, de quo dixit Augustinus, quod brevis est numero verborum, magnus autem potestate sententiarum: & ubi secundum nostram litteram habetur: *Secum principem in die virtutis tue*, legit Hieronymus: *Populi tui duces spontanei in die fortitudinis tue*. Dies fortitudinis Christi fuit, cum venit in mundum redimere homines, & eos liberare à dura diaboli seruitute: tunc non eligit seruos, quos timore duceret & terrore, sicut antiquitus, aut coactione vel violentia sibi subiugaret; sed qui sint duces spontanei, qui suprema libertate præditi, voluntariè sibi obsequerentur. *No sera tu Iglesia galera de forçados, sino ciudad de buena voglia*. Et vere credo, ideo Christi Rempublicam vocatam à Paulo, *Ecclesiam primumuorum*. Antiqua namque Dei Respublica, vocata fuit Synagoga: sed Respublica Christi, vocatur Ecclesia: notum est enim, inquit Augustinus, discrimen inter hæc duo nomina: nam Synagoga significat congregationem, quod nomen etiam pecoribus conuenit: congregantur enim oues & boues: Ecclesia autem significat conuocationem, quod tantum conuenit creaturis rationalibus liberis: hæc tantum conuocatur; ut intelligas, Rempublicam Christi ex personis magis liberis constitui, quas non terrore & tremore, sicut antiquum populum congregat, sed suauiter voce conuocat, & ad sui sequelam inducit:

Psal. 1. 6.

Gala. 4. 31.

Act. 14. 16.

Psal. 109. In enarration. in Ps. 109.

Psal. 109. 3.

Hebr. 12. 13.

75.

In Ps. 77.

Psal. 81. ducit: ideoq; (inquit Augustinus) nostram
 princip. Ecclesiam nunquam Apostoli Synagogam
 dixerunt, sed semper Ecclesiam, sicut eam
 perpetuo vocat Paulus. Deinde *Primitivi* vo-
 cantur, qui principales sunt in Republi-
 ca, quorum domus sunt antiquiores, & no-
 biliores; ut hoc ipso ostendatur, **C H R I -**
 s t i Rempublicam esse congregationem
 non seruorum aut ignobilium, sed nobiliū
 & principum. Hæc quæ est summa **C H R I S T I**
 gloria, esse talem Dominum, cui qui se tra-
 dunt in subditos, tam liberi sunt, ac si essent
 supremi principes. In cuius cōfirmatione,
 qui vere sunt Reges & Principes, nō recog-
 noscentes in terra superiorem, se tradide-
 runt ei in seruos, de quib; dixit David: *Ado-
 rabunt eum omnes Reges terra, omnes gentes ser-
 uient ei.* Sæpe explicuimus visionem illam ce-
 lebrē, quā habuit Ezechiel in principio pro-
 phetiae suæ, de qua ipsemet subdidit, quod
 voluit ei Dominus ostendere gloriam suā.
 Vidit quatuor illa animalia famigeratissi-
 ma, quæ alas habebant ingentis magnitudi-
 nis, quibus volabant: & audiebam, inquit,
 sonum alarum, quasi sonum aquarum multarum,
 quasi sonum sublimis Dei, & quasi sonum multitu-
 dinis & castrorum. Vidit deinde firmamen-
 tum, quod superius erat capitibus anima-
 lium, in quo erat similitudo throni: & super si-
 militudinem throni, similitudo, quasi aspectus
 hominis; a quo cū fieret vox, animalia stabant,
 & sub mittebant alas suas. Quid hoc? Hæc, in-
 quit, visio similitudinis gloriæ Domini, id est, vi-
 sio qua ostensa est mihi excellentia & glo-
 ria Domini. Non inquit, gloriæ Dei, sed
 gloriæ Domini; quia ostensa est excellentia
 domini **C H R I S T I**, & quam gloriosum
 dominium eius sit. Nequē enim dubiū est,
 quod sancti Patres annotant, ibi **C H R I S T I**
 mysteria expressa fuisse. Animalia illa, su-
 premos orbis Monarchas designabāt, quo-
 rum alæ extensæ, significant illorum supre-
 mam potentiam, qua super omnes gentes
 & populos volabant & se constituiebant.
 Hanc tribus rebus comparat, sono aquarū
 multarum, sono sublimis Dei, & sono mul-
 titudinis & castrorum, ut magnitudinem
 potentiae declaret, cui nullus resistebat, aut
 se opponebat. Hoc enim ipso quod sonitus
 alicuius mandati ab illis prodibat, erat si-
 cut sonus aquarum multarum, quibus de-
 currentibus summo impetu in cōualle aut
 torrente, nemo se audet opponere: & sicut
 sonus sublimis Dei, qui omnia quæ vult, so-
 lo imperio perficit, ita enim fuerunt quidā
 Mach. 2. 9. Monarchæ, qui sibi videbantur, etiam fluctibus
 maris imperare, & montium altitudines in state-
 ra appendere: & sicut sonus multitudinis &

castrorū, quia eorum vox & potentia erat
 timorem incutiens & terrorem, sicut soni-
 tus exercitus venientis, qualem incutiebat
 Holofernes, quando *profectus est ipse & om-
 nis exercitus cum quadrigis, & equitibus, & sa-
 gittarijs: tunc enim tantus metus prouintijs il-
 lis incubuit, ut vniuersarum urbium habitatores,
 principes, & honorati, simul cum populis, exirent
 obviam venienti, excipientes eum cum coronis &
 lampadibus, ducentes choros, &c.* Hæc animalia
 tam suprema, tam potentia, ad vocem pro-
 cedentem de throno, stabant & sub mitte-
 bant alas suas. Quid hoc? Hæc visio simili-
 tudinis gloriæ Domini: tanta enim erat glo-
 ria domini illius, quod supremis istis ani-
 malibus ita dominatur, ut ad eius vocem
 alas submitterent, & a cursu cessarent. Se-
 dit enim Dei Filius in humanitate, quæ thro-
 ni similitudinem habet, in qua habitat omnis
 plenitudo diuinitatis etiam corporaliter, cui supre-
 mi Monarchæ, Reges, ac Principes, & qui
 nullū in terra superiorem agnoscebāt, quin
 potius se ipsos omnibus superiores reputa-
 bant, omnimode se ei subiecerunt, ut vere
 conueniat ipsi, quod scriptum ferebat: *Rex
 Regum & Dominus dominantium.* Non Domi-
 nus mancipiorum vilium, aut seruorū fer-
 ro victorum; sed Regum & dominantium.
 Si enim Regis ac Domini gloria in eo po-
 sita est, quod ei subdūtur nobiles, principes,
 & qui magna præstant libertate; qualis glo-
 ria erit domini **C H R I S T I** Domini, cui subdi-
 ti sunt supremi Reges, Imperatores, & Prin-
 cipes, ut merito ei dicatur: *Tu solus Dominus?*
 Supremus itaq; Dominus ex eo cōprobat
C H R I S T V S, quia cū tot, tantosq; habeat ser-
 uos, omnes sunt liberi, qui liberē ei se tra-
 diderunt seruitio, & liberē ac spontaneē in
 eo perdarāt. Si ergo cū primo homo con-
 ditus est, ex eo quod Deus naturaliter erat
 Dominus, debuit aliquid ei præcipere, quo
 se Dominum comprobaret; & ex eo quod
 homo naturaliter erat seruus, tenebatur il-
 lud exequi, quo se demonstraret illius ser-
 uum: potiori iure nunc, cum **C H R I S T V S** est
 Dominus, cui voluntariē te subdidisti, in
 cuius dominium eius gratia adinuāte libe-
 re translatus es, & permanes, saltē ad ostē-
 dendum se vere esse Dominum, aliquid ti-
 bi debebat præcipere, quod tu, ut te cōpro-
 bes eius seruum, debeas opere complere.

Judith. 2. 11.

Judith. 3. 9.

Ad Coloss. 2. 9.

Apoc. 19. 16.

§. 4. Manifesta est Christiano-
 rum obligatio, ad hoc præceptū
 seruandum, quorum inobediētia
 Rechabite aperte condēnari.

77.

Hinc ad ostendendam obligationem, qua Christianus tenetur ad diligendum inimicum, procedere possumus. Numquid non tu Christianus, tanquam dominum habes, cui voluntarie te subdidisti? In quo ergo id ostendis, si non vis esse sub eius precepto? Quid enim aliud est esse sub domino, inquit Augustinus, nisi esse sub precepto? Si quis spontaneum veniret ad Regem Philippum, dicens se vel le eum habere, tanquam dominum, sic tamen quod precepta illi a se non essent seruanda, sed potius precepta Turce; certe dicerem, illum potius sub Turca, quam sub Philippo esse velle. Nulla enim alia ratione homo sub aliquo, tanquam sub domino se constituit, nisi in quantum proficitur, se velle sub illius precepto esse. Qui se Christi dominio subdit, intelligat, sibi ab illo imponendam esse legem. *Quis est homo qui timet Dominum?* inquit David. *Timetes Dominum* vocantur, qui Dijs falsis reiectis, sub veri Dei dominio vivere elegerunt. Qui igitur talis est, sciat, quod *legem posuit ei in via, quam elegit*. Renuntiasti vijs diaboli in baptismo, & viam Christi elegisti illam, quae sola ducit ad vitam: intellige tibi legem esse imponendam: non enim vult Deus sine lege vivere seruos suos. Haecque est ratio, etiam si alia non subesset, propter quam obligatus manet homo ad eam seruandam. Reges (inquit Chrysostomus, hoc ipsum expendens) ferunt leges, nec omnes semper vtiliter: homines enim sunt, nec sicut Deus possunt semper vtile inuenire; & tamen paremus, siue viros ducamus, siue seruos emere debeamus, siue agros: & id reputamus iustum, ac a nobis exequendum, quod Regis lege decretum est: & si quis aliquid contra eas facere voluerit, dicimus, inutile & inuolidum ab illo fieri. Itaque hominum legibus tantum attribuimus honorem; Dei vero leges ita conculcabitur? Et quali haec digna defensione? quali venia? mirum est, quia obseruantia velit quicunque homuncio, ut quod ipse precipit, seruus eius exequatur: & rationem reddere solet, cur id agere teneatur: Quia ego Dominus eius, inquit sum, & ille seruus meus. Ipse igitur (inquit Cyprianus ad Demetrianum Africae proconsulem) de seruo tuo exigis seruitutem, & hominem parere tibi, & obedire compellis, & cum sit vobis eadem fors nascendi, conditio una moriendi, corporum materia similis, animarum ratio communis, equali iure & pari lege vel veniatur in istum mundum, vel de mundo postmodum recedatur, tamen nisi tibi pro arbitrio tuo deseruiatur, nisi ad voluntatem obsequium pareatur, imperiosus & nimis seruitutis exactor, flagellas, verberas, fame, siti, nuditate, ferro frequenter, & carcere affligis, & crucias; & non ag-

noscis miser, Dominum Deum tuum, cum sic exerceas ipse in hominem dominatum? Ita Cyprianus. Et ut nostram miseriam deploremus duo saepe annotaui. Primum est, inter omnes creaturas nullam esse, quae minus Deo obsequatur, quaeque minus recognoscat maiestatem dominij diuini, quam homo. Immo nulla rebellis est mandato illius, nisi solus homo. Ad nudum enim eius mandatum *caeli firmati sunt*, & iugi regularique motu perpetuo procedunt; *silet vetus ad illius vocem*, & mare a sermone quiescit, & terminos suos nullatenus excedit, quia audit vocem Dei dicentis: *Hucusque venies, & non procedes amplius*: terra perpetuo generat, quae sibi generanda Deus precepit. Quod egregie David expressit: *In aeternum Domine verbum tuum permanet in caelo, in generatione & generationem veritas tua, fundasti terram & permanet*. Omnes res creatas, inquit Augustinus, voluit David complecti, eas exhibens obediuntissimas precepto diuino, dum caelum & terram percurrit. In caelo permanet verbum Dei, quia tam angeli, quos caeli nomine Scriptura saepe exprimit, quam corpora illa suprema eius preceptum vel minimum, nunquam transgrediuntur. In terra perpetuo id fit, quod Deus fieri statuit, dicens: *Germinet terra herbam virentem, &c. & lignum pomiferum*, & sub caeli & terrae extremis, media sub intelligi voluit, aere scilicet & aqua, & quae in eis sunt. *Ordinatione tua perseverat dies*: eo enim modo, quo ab initio statuit, ut fieret vespere & mane, inuiolabili obseruantia perseverauit dies, nunquam ab eo quod statutum est, vel per minutum deficient: quod si aliquando dies longior facta fuit, tempore Iosue, & Ezechiel. id fuit peculiari Dei mandato intercedere. Nec mirum, quoniam omnia seruiunt tibi. Mundus hic maior vocatur, omnia, quia omnia continet, de quo dicitur: *Hoc quod continet omnia*. Solus homuncio, hic minor mundus est, qui Deo se exhibet rebellis, & est is, de quo Deus conqueritur, dicens: *Rupisti iugum, solvisti vincula, & dixisti: Non seruiam*. Secundum est, nullum esse Regem, aut Principem, aut communem dominum, cui subditi sui minus obediunt, & se preceptis eius subiectos exhibeant, quam Deum respectu hominum. Numquam certe visum est, quod in ciuitate, cui dominatur Rex aliquis, ita contemnatur illi mandata, quod nobiles ac ciues, publice praedicent & dicant, se nolle illa obseruare, quin potius velle leges alicuius inimici sui Regis seruare. Quidnam diceremus, si Rex noster Philippus ad hanc suam ciuitatem veniret, ut peculiarem aliquam legem suauissimam ipsemet, ore proprio promulgaret sub poena capitis, & ipso met Rege videte, nobiles, equites, ac ciues, varia quique eorum consilia congregarent, dicentes, non esse seruandam legem, quam rex protulit; sed vi-

dendum,

In Psal. 70.
& serm. 34.
de temp.

Psal. 14. 11.
Malach. 3.
16.

Hom. 16. ad
populum.

Lib. ad De-
metrianum.

78

Psal. 31.
Eccles. 43.
Iob. 145.

Iob. 38. 3.

Psal. 118. 8.

In Psal. 118.
cont. 17.

Genes. 1.

Psal. 118.
91.

Sapient. 14.

Iere. 2. 14.

dendum, quonā modo lex quā Turca propo-
nit, cōpletē sit executioni mādāda: quid Rex
ageret? quid diceret? Quod lex Turcā subdi-
tis ipsius Turcæ obseruētur, nō mirū: sed ab
ijs, qui se vasallos & subditos Regis Philip-
pi, in sua ipsa ciuitate, summo studio serue-
tur, & ab ipsius Regis subditis lex contēna-
tur, admirādū est. Nemini dubiū est, Eccle-
siā sanctā esse ciuitatē Regis magni Christi,
ad quē ipsemet descēdit, ore proprio prola-
turus legē & mādātū, sub pœnz eternæ in-
terminatione, dicēs: Ego dico vobis: Diligite ini-
micos, &c. Et nihilominus sæpe multi sunt ci-
ues huius ciuitatis, qui in cōsilio iūgūtur, vt
pertractēt, quomodo leges dæmonis, mun-
di, & carnis; leges duelli & vindictæ seruan-
dæ sint, cōsulētes, quomodo vindicta ad ple-
nū sumēda sit. Res sane admiratione plena,
quā cōsiderās Chrysostomus, suā cōfiteretur
verecūdiā & pudorē, quo suffundebatur. Si
quis extinsecus (ait) vnde cūq; adesset, & præ-
ceptorū Christi, ac nostræ cōuersationis cō-
fusionē ac perturbationē videret, nescio si
alios magis vltos, quā nos, inimicos esse &
cōtrarios præceptorū Christi iudicaret, &
quasi, qui studiū quoddā habuerimus con-
traria in omnib⁹ gerere, quā ille mandauit.
Sed ne quis putet nos exaggerationis causa,
hec verba proferre, probamēta iā ad hibe-
bo, nō aliunde quā ex ipsis Christi mādatis.
Quid dicit Christus? Audistis, quia dictum
est antiquis: Nō occides: Ego autē præcipio,
non irasci, &c. Qui dixerit fratri suo: Fatue,
&c: nos autē plūsq; increduli & infideles
calcam⁹ hāc legē, & quotidie innumeris in-
iurijs fratres atficimus, &c. Hec de alijs mā-
datis prosequitur Chrysostom⁹: & clare ap-
paret in eo, quod aperte præcepit Christus:
Diligite inimicos vestros: Dimittite, &c: &
tame nos, tāquā rē honorificā nobisq; expe-
diētē ducimus, implacabile odiū seruare, &
querere, quomodo duelli leges ad plenū ser-
uemus. Nec mirū quod Chrysostomus pu-
dore se affectū fateatur, quādoquidē & ip-
semet Dominus, illo videatur etiā suffusus
ex eo, quod aspiciat homines tā libere sua
præcepta cōtēnentes: sicut verecūdiā cōtra-
heret Rex, vidēs sua præcepta in oculis suis
cōculcari, & pro nihilo haberi. Id autē egre-
gie demōstrauit, dū quarelā suā ad Ieremiā
cōtra homines sui populi pponere inten-
dēs, prius præcepit, vt iret ad domū Recha-
bitarū, vtq; Rechabitas omnes introduce-
ret in domū Domini, ibiq; præparato vino
& vasis, eos induceret ad bibendum. Quod
Deus imposuit, Propheta exequit⁹ fuit: du-
cēs enim Rechabitas in domū Domini, po-
suit corā eis sciphos plenos vino & calices (credo

quē vinū fuisse preciosum, & vasa pulcher-
rima, qualia illa de quib⁹ dicitur, quod etiā
nolētes cogebāt ad bibēdū). Et dixit ad eos: Bibi-
te vinū. Qui respōderūt: Nō bibemus vinū, quia
Ionadab Pater noster præcepit nobis dicēs: Nō bibe-
tis vinū, & filij vestri vsq; in sempiternū, & domū
nō edificabitis, & sementē nō seretis, & vineas nō
plātabitis, nec habebitis, sed in tabernaculis habita-
bitis cūctis dieb⁹ vestris. Obediuim⁹ ergo voci Iona-
dab Patris nostri, in omnibus, quæ præcepit nobis,
ita vt nō biberemus vinū cūctis diebus nostris, &c.
Et obediētes fuim⁹ iuxta omnia, quæ præcepit Iona-
dab Pater noster. Omnia & singula verba ob-
seruāda sunt. In primis attēde, quod voluit
Deus Rechabitas in domū ipsius Dei addu-
ci, vt omnibus cōstaret, rē illā in oculis ip-
sius Dei agi, quo clarius ostēderet, quā ius-
to dolore (vt ita more nostro dicā) teneretur,
qui talē obediētā videbat in Rechabi-
tis erga Patrē suū, iā vita functū, & tā rebel-
lē inobediētā in populo suo erga seipsum,
experiebatur; cui tāto maior obediētia de-
bebatur, quanto potior erat obligatio, quæ
tenebatur populus erga illū, quā illa, quā fi-
lij Ionadab, erga Patrē suū. Deinde expēde
vim illi⁹ notæ, Ergo. Obediuim⁹ ergo, inquit.
Est hæc vox Ergo, nota illationis & conse-
quutionis. Vnde infertur, quod obediētes
extitistis? Ex eo, quod Pater noster præce-
pit. Recte enim sequitur: Pater præcepit, er-
go filius obedire debet. Nulla alia vtilitas,
nulla alia præmissa supposita fuit, vt hoc cō-
sequēs inferretur: Obediuim⁹ ergo, nisi hæc:
Pater noster præcepit. Cōsidera tertio illud,
Obediuimus ergo voci: magnā enim emphasim
habet. Simplici voce Pater noster vltus est,
verbū simplex fuit sufficiēs, vt obediremus;
nō strinxit gladiū, nō minas duras effudit,
nō maledictionē in eos cōiecit, qui inobe-
diētes se exhiberēt, voce simplici ab ei⁹ ore
procedēte, quā leuis aura cōsumit, tantū lo-
quut⁹ est, & hoc sufficit, vt obediam⁹. Tādē
vide, quod addunt: In omnibus: nec enim vnā
rem illis mandauit, sed tres, illasq; difficiles
ad ob seruādum. Primo vt nō biberēt vinū,
cuius haustus latificat cor, & viuudum red-
dit. Secundo, quod nō plātarent vineas, nec
eas possiderēt, de quibus scriptum est; quod
earū fructus latificat Deū & homines, & inter
igna cetera præminēt: vnde & vocatur vinea
possessio amantissima, quia multis præstat, qui-
bus se amabile reddit. Tertio quod nō ha-
berēt domos, sed in tabernaculis perpetuo
morarētur, quæ min⁹ apta esse solet ad defen-
dendū hominē ab iniurijs cæli, tā in hyeme
quā in æstate. Multa ergo erāt, quæ Ionadab
filijs suis præcepit, & quāuis rot essent, tāq;
difficilia, tamē nullatenus difficultatē oppo-

79.

Libro. 1. de
compūc. in
prin. to. 5.

Ierem. 35.

Esai. 1.

80.

Iudl. 9.

Amos. 5.

suerunt ei filij, non solum circa omnia, sed neque circa aliquid eorum, & ad nudam vocem patris, *Obedimus*, inquit, in omnibus. Ad quid haec omnia facta sunt? *Vade*, inquit Dominus ad Ieremiam, & dic viris Iuda, & habitatoribus Ierusalem: Nunquid non recipietis disciplinam, ut obediatis verbis meis, dicit Dominus? Praeualuerunt sermones Ionadab, quos precepit filiis suis, ut non biberent vinum, & non biberunt usque in diem hanc, quia obedierunt precepto patris sui: Ego autem loquutus sum ad vos de mane consurgens, & loquens, & non obedistis mihi? Disciplinam nomen, ut patet apud Cyprianum, & eius Scholiastem, idem est, quod correctio & castigatio: ut velit dicere: Nunquid non sufficit hoc ad vestram rebellionem corrigendam, & inobedientiam castigandam? Pigri negligentiam corrigit formicae diligentia; & Iudaeorum ingratitudinem corrigit cognitio, qua bos cognovit possessorem suum, & asinus praesepe domini sui: vestram autem rebelliam inobedientiam arguit, convincit, & corrigere debet, obedientia filiorum Ionadab. Quis Ionadab, & quis ego? homo ad homines, immortalis ad mortales, imo iam mortuus & in cineres & vermes conversus, ad nunc viuentes, loquutus simplici voce fuit, & praeualuerunt verba Ionadab. Ex pede vim verbi, praeualuerunt, quod proprium est eorum, quibus aliqui se opponunt. Multa erant, quae reclamabant, ne Rechabites agerent, quod Ionadab eis precepit, quod videlicet preceperet multa, illaque difficilia; & quod non tantum praesentibus, sed & futuris; non pro una die, aut anno, sed in sempiternum; & nihilominus praeualerunt verba Ionadab: nuda verba erant, & hominis, quae etiam vivere ipso homine, statim ac prolata sunt, desinunt esse: ut David ad ostendendum, non debuisse fratres inquietari, propter quaedam verba, quae protulerat, dixerit: *Quid feci, nonne verbum est?* Quanto magis illi iam vita functo? Et praeualuerunt, id est, omne difficultatem superarunt, omnia, quae in contrarium exorta sunt reuicerunt, quia obedierunt precepto patris sui. Hoc omnibus difficultatibus, quae eos poterant in contrarium trahere, opponebant: Praeceptum fuit Patris nostri. Ego autem locutus sum ad vos, &c. Ego Deus aeternus, qui in aeternum maneo, cuius dicere, facere est, in cuius ditione cuncta sunt posita, locutus sum, cuius verbum permanet in aeternum, cuius verba non transibunt, etiam si coelum & terra transcant: de mane consurgens, & loquens. In Scriptura de mane consurgere est summa diligentia, ardore, & studio aliquid agere: ut illud: *Mane assabor tibi, & videbo*, &c. Et loquutus sum, non simplici voce, sed loquens, id est, clamans, vociferans, comminans, promittens, rogans; & non obedistis mihi. Haec quidem ratio illos inobedientes diuinis preceptis euidenter condemnabat, ut nihil habe-

re possent quod responderet: & illa eade nos etiam dant. Praeualent saepe apud te verba aliquis amici, aut consanguinei, ut facias aliquid, quod alias nullatenus fecisses; sed dicis, te id facere, quia iustum est, more gerere amico; & hoc opponis iis, qui a te quaerunt, cur id facias. Praeualent apud te verba amici, & non verba Dei? Praeualet apud te verbum Regis terreni (eo namque ipso, quod Rex aliquid a te fieri vult, & mandatur, id exequeris) & non prauelebunt verba Dei? Vide Maurum aut Turcam, cui cum preceperit Mahumetus ieiunium illud, omnibus modis irrationale, quod saepe in media aestate euenit, & deficiunt vires, ac penitus laeuescit omne corporis robur, ut nec saluam deglutire audeat, & id praestat, apud eum prauelet verba Mahumeti. Vide illos, qui demonis cultores & seruos se exhibebant, cuius verba sufficiebant, ut filios suos ipsimet parietes immolarent, & necarent: & Ego, inquit Dominus, loquutus sum ad vos, loquens, &c. Ut Deus impetum Iordanis cohiberet, quando aquae tam abundantes fluebant, ut totius aluei ripas implerent, non per seipsum, sed per mediam arcam se opponens, ita impetum continuit, ut aquae se continerent ad modum montis, sicque iter Israelitis praerberet. Ut lapis durissimus, qui percussus igne solet emittere, aquas abundantes effundat, sufficit quod Deus non per se, sed per Moysen illum percutiat; imo & alia vice sufficiens fuit, quod Moyses & Aaron ad petram, quod Deus iusserat loquerentur: sufficiebat enim petra, ut sibi diuinum mandatum per Dei ministros intimaretur: & tibi non sufficit, quod ipsemet Deus, veniat, precipiat, loquatur & dicat: Ego autem dico vobis: Diligite, &c. & ut irritum impetum contineat, ut non igneas scintillas succedentes, sed aquam lenitatis emittas?

§. 5. Praeceptum hoc leue comprobatur, quod mensura arundineae dicitur, diuersum a baculo ponderoso antiquae legis.

DIFFICILE quidem est hoc preceptum in se, ut supra demonstratum est, sed quod facile & suaue reddi potest. Etenim B. Ambrosius mire explicat, diuina Christi precepta, grauiam quidem esse, & tamen posse leuia ac facilia reddi. Expendens enim virtutes illius excellentissimi principis Valentiniani iunioris, in cuius obitu orationem funebrem agebat, & dicens eum fuisse quale Propheta descripsit: *Bonum est vi-*

Iosue. 4.

Exod. 17.

Num. 10.

§ 82.

Orati. fare
bri. ce obi-
tu Valen.

Thre. 3. 27.

but

bit singulariter & tacebit, quia tulit iugum graue: proponit quæstionē, quomodo semel & iterū Prophetā, Iugū graue vocet, quod **CHRISTVS** leue suauēq; dixit: *Iugum*, inquit, *meum suauē est, & onus meū leue*. Et respōdet primō. in græcis exemplaribus non haberi adiectiuū illud *Graue*. Respondet secūdo, **CHRISTVS** legē iugum graue dici & leue: graue quidē, pōdere disciplinē, qua caro affligitur; suauē autē fructu gratiæ, spē remunerationis æternæ, & purioris conscientię suauitate: nā gratia Dei adiuvat infirmitatē nostrā, estq; sicut oleū, à cuius facie cōputrescit iugum, & præmiū quod proponitur tam grāde est, ut quicquid pro illo agitur, iudicari possit momentaneū & leue, quomodo ipsi Iacob septē anni videbātur dies pauci: & tāta est suauitas bonæ cōscientię, ut labor omnis pro ea cōsequēda suauis reddatur. Has rationes infra prosequemur. Hieronymus easdē profert, & alias addit, sed eā præfert, quā etiā cōtra Pelagianos ex professo tradit, Euāgelica mādāta leuia esse, cōparatione mādatorū antiquę legis: quod & D. August. eleganter more suo annotauit, obseruās, egregie aptissimēq; Ioannē antiqua decreta vocasse absolute Legē, Euāgelica autē, Gratiā. *Lex* inquit, *per Moysen data est, gratia & veritas per IESVM CHRISTVM facta est*: ipsum enim legis & mādāti nomē, grauitatē quādā molestā, & pōdus durū secū defert, & timorē vel solo nomine incutit: idcirco pleno ore antiqua decreta Legē vocauit, noua autē & Euāgelica, per quę excusso spiritu timoris, recipim⁹ Spiritū adoptionis filiorū, in quo clamamus, *Abba Pater*, absolute vocat, Gratiā, quod nomē suauitatē & dulcedinē supremam explicat. Et certe fient Christiano suauia, leuia, atq; facilima, quæ **CHRISTVS** illi faciēda imperat, si cōsideret, quēnā De⁹ antiquis patrib⁹ præceperit: mādāta nāq; erāt innumera, & ad min⁹ sunt sexcēta & tredecim, ut nihil se homini offerret, circa q̄ mandatū nō haberet; circa comedēda, bibēda, circa ambulationē, sessionē, stationē, circa filios, famulos, armēta, &c. & illa erāt grauissima, ppetuo enim illud insonabat: Qui fecerit hoc moriatur; qui fecerit illud, lapidibus obruatur; qui mortuū tetigerit, immūdus habeatur; qui nō ita vestitus fuerit, interficiatur, &c. & aliquādo grauissimis pœnis res minime mulctabātur. Quidā sabbatho ligna collegit: dubitatū est, an pœnā legis incurrisset; consuluit Moyses Dominum, & decreuit legē tāto rigore seruādā, quod vel ex eo solū, quod stipulas ille homo collegerat, iudicād⁹ esset, vere in pœnas legis incidisse, & ideo iussus est, lapidibus obrui. Omnibus autem

his grauissimis ponderosissimiq; oneribus **Christus** nos liberauit, legē Euāgelicā promulgās, tā suauem, ut vnico illo dilectionis præcepto claudatur, quod **Christus** mādātū suū ppter ea vocauit. Diximus supra, **Christū** ædificasse Ecclesiā: illāq; esse Ierusalē sanctā, quā Ioānes vidit, quæ in sui exordio de cœlo descēderat, quā ædificauit & construxit sub peculiari perpendicularo & mensura. Quānā sit autē hæc mensura, a Ioanne explicatur: qui enim ei ciuitatē ostēdebat, *habebat mensurā arūdineam aureā, ut metiretur ciuitatē, & portas eius, & murum*. *Ædificauit* nāq; **Christus Dominus** Ecclesiā, quā voluit extractā esse sub mensura, vnica quidē, aurea & arūdinea. Hæc mensura est lex amoris & dilectionis, vnica erga omnes: hoc enim præceptum imposuit Apostolis, & discipulis, & eis, qui eum audiebāt, & qui ciues Ecclesiæ suæ futuri sunt, quorū omnes actiones, opera, cogitationes, mensurā charitatis voluit metiri: nam secūdū mensurā charitatis, erit valor, æstimatio, & meritū. Et vocatur mensura aurea, quia sicut aurū omnib⁹ metallis præminet, & omnib⁹ illis splēdorē cōfert, ita charitas inter omnes virtutes excellit, illaq; est, quę eis valorē & vitā tribuit, ut Paulus lōgo discursu demonstrauit. Sed dicitur arūdinea, quia leuis & sine pōdere, ut ipsemet Ioannes, de præceptis Charitatis agens exponere visus est, dicens: *Mandata eius grauia nō sunt*. Et si res actētius consideretur, ex hac metaphora mēsurę arūdineæ, possumus explicare illas sancti Iob voces: *Auferat à me virgā suā, & pauor eius nō me terreat*, quas tantā propheticas mire B. Gregorius expēdit. Lex liquidē antiqua, aptissimē virga vocatur: quo nomine, nō tā virgultū, quā baculū Scriptura designat, & cōmuni voce significat instrumentum flagellandi & percutiendi. Ita Paulus: *Vultis, ut in virga veniam ad vos?* & apud Esaiam. *Virgam humeri eius, & sceptrū exactoris eius superasti*. Virga exactoris dicebatur, quam præfecti operum & tributorū ferre solebant, qua humeros & terga seruatorum grauitè cædebant, sicut dicitur in Exodo: *Flagellati sunt, qui præerant operibus filiorum Israel ab exactoribus Pharaonis*. Antiqua lex virga erat, per quam homines tot, tam varijsque pœnarum generibus grauissimè flagellabantur, quæ quē propterea grauē timorē inducebat, ut lex timoris merito diceretur. Per legē ergo, inquit Gregorius, Deus virgam tenuerat, cū dicebat: *Si quis hæc vel illa fecerit, morte moriatur*. Mirum est, quorū modis Deus per illam legem homines flagellaret, & percuteret: *Si nō audieris vocem Domini Dei tui, ut custodias, & facias omnia*

Matt. 11. 30.

Lib. 1. Dial. cōt. Pelag. & in cap. 11. Matth.

Lib. 1. qq. 2d. Simpli. q. 1. tomo. 4.

Ism. 1. 17.

Ad Rom. 8. 15.

Num. 17. 32.

83.

Apo. 11. 15.

1. Cor. 12. & 13.

1. Ioā. 5. 3.

Iob. 9. 24.

9. Moral. c. 31. & 32.

1. Cor. 4. 21.

Esai. 9. 4.

Exod. 5. 14.

Denter. 10. 15.

mandata eius, & ceremonias, quas ego precipio tibi hodie, venient super te omnes maledictiones istae, & apprehendent te: maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro, maledictus in horreum tuum, maledictus egrediens, & ingrediens, &c. Percutiet te Dominus egestate, febris, & frigore, ardore, & aestu, percutiet te amentia, & cecitate, &c. percutiet vlcere pessimo, &c. adducet super te gentem de longinquo, &c. Expende illud, custodias & facias omnia mandata, & ceremonias. Mandata erant innumera, & ceremoniarum quasi infinitarum, & omnium obseruantiam ita exigebat, ut si quis deficeret in aliquo, tam acerbis grauesque poenas irrogabat.

¶ 84. Quenam virga acrius poterat flagellare, aut vulnus grauius infligere: Percutiet te Deus egestate, amentia, cecitate, vlcere pessimo, &c. Non mirum, quod lex illa tam horredum incuteret timorem, ut absolute lex timoris dicta fuerit. Et huiusmodi voces sepe Deus repetebat, dicens iterum: *Quod si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, visitabo vos velociter in egestate & ardore, qui conficiet oculos vestros, & consumat animas vestras, &c. ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hostibus, &c.* Expēde illud, *Nec feceritis omnia: & illud, visitabo vos velociter.* Non tam cito virgam conuertit contra seruū Dominus crudelis, ac Deus poenas & vltionem contra illos, eo ipso quod mandata transgrediebantur. Eius propterea graue onus sanctus Iob prophetico spiritu sentiens, clamat in persona populi fidelis antiqui: *Auferat a me virgam suam, & pavor eius non me terreat.* Hoc fecit CHRISTVS Dominus, qui illius legis asperitatem abstulit, & tot tamque onerosa praecepta, ad vnicum dilectionis mandatum reduxit. Ex his S. Gregorius, secundum allegoriam explicat factum Elisei. Mortuo namque puero, ex eo quod Sol tempore messis caput eius penetravit; ad eum suscitandum misit Eliseus seruum suum Giezi, cum baculo ipsius Elisei, quem in monte illi tradidit, superponendum puero. Id quidem fecit Giezi: sed baculus grauari potuit puerum, non suscitare, qui non poterat vitam restituere. Qua propter veniens ipse Eliseus, & e monte deicendens, se puero ita copulauit ac iunxit, & magnitudinem suae personae cum illius paruitate ita contemperauit, ut vnum cum illo esse videretur. Tuncque baculi grauitate & acerbitate dimissa, coepit oscitare super puerum, hoc est anhelitum calidum, viuendumque ex ore proferre, & halere super eum, aut (ut inquit Gregorius) aspirare, quo calefacere coepit puerum, & resumpsit vitam. Ita quidem, homo mortuus fuit ex eo, quod diuinitatis Sol caput eius penetravit, cum mente diuinitatis excellentiam cocepit, & concupiuit;

pusosele en la cabeza el ser. Dio. Deus autem, quasi mortuum puerum doluit, inquit Gregorius, coextinctos nos iniquitatis aculeo, miseratus aspexit, misitque seruum suum Moysen, qui virgam ipsius Dei, id est, legem a Deo ipso traditam supponeret, quae terrorem incuteret. Onerrare quidem potuit illa, adeo ut eam vocauerit Petrus, iugum quod neque nos neque Patres nostri portare potuimus: sed viuificare non potuit: nihil enim ad perfectum adduxit lex, id est, nulli poterat gratiam prestare, per quam anima viuificatur. Venit autem Eliseus ipse, idque compleuit, quod promisit per Prophetam: *Deus ipse veniet & saluabit nos: & adiungens se puero, cum formam serui accepit in similitudinem hominum factus, & in similitudinem carnis peccati, reiecto baculo, & liberato puero ab illius potestate, ad virgae terrore, spirare coepit, legem Euangelicam promulgans, quae calorem spiritus sancti ferret, & ad vitam reuocaret defunctum.* Hocque facer Euangelista indicare voluit, dum eum exhibet aperto ore loquentem: *Aperiens, inquit, os suum, docebat eos.* Cum volumus frigidam ore spirare auram, os ipsum contrahimus, sicut est diuerso, cum volumus anhelitum calidum effundere ad aliquid calefaciendum, os ex integro aperimus. Aperuit ergo os suum, qui legem Euangelicam, Spiritus sancti calore ardentem effunderet, per quam mundum inflammaret, hominemque ad vitam restitueret, quam sub unico precepto dilectionis conclusit. Virgam itaque abstulit grauem, & terrentem, & mensuram auream arundineam induxit, leuem quidem & splendidam, latificantem corda.

§. 6. Antiqua lex, qua propter sui grauitatem apte militia dicitur, completur per Christum, consolatoria legem Euangelicam inducentem.

VNC felicem statum promittere volens Deus per Esaiam. praecepit illi, ut clamaret, & diceret: *Consolamini, consolamini popule meus, dicit Deus vester. Loquimini ad cor Ierusalem, & aduocate eam, quoniam completa est militia eius, dimissa est iniquitas illius.* Et quidem apertam hanc esse de CHRISTO promissionem, omnes sancti Patres docent, signanter Iustinus martyr, Triphonem Iudaeum, qui id negabat, aperte reuincens. Omnia verba expēde, *Consolamini, loquimini ad cor, aduocate.* Verbum *Consolamini*, in Vulgata passiuum est: idque valet, ac consolationem accipe popule meus, quomodo Hieronymus interpretatur. Caeterum vim po-

test

12. 12. 12.

Ad Ro. 15. 20

Hebr. 7. 19

Esai. 35. 4

Ad Phi. 1. 1

Ad Rom. 8

10.

Leuit. 26.

14.

Moral. c.

1.

Reg. 4.

¶ 85.

Esai. 40. 1

Dialog. c.

Triphon.

In hunc

cum.

test habere verbi actiui, præsertim iuxta Septuaginta, qui ita legunt: *Cōsolamini cōsolamini populum meum, dicit Deus: Sacerdotes loquimini ad cor, &c.* Quā lectionē agnoscūt Ambrosius & Basilius. Loqui autē ad cor, inquit D. Gregorius Nazianzenus, est magno affectu loqui, ita vt verba audiētū, animis scribātur. Secundū tamē Scripturę phrasim hebręā, idē est, quod blāditijs lenire mœstitiā. Ita illud de filio Hemor ad Dinā: *Tristēq; delinuit blanditijs*, in hebręo est, *locutus est ad cor eius*: & quod de Ioseph dicitur, *Cōsolatus est fratres suos, & blāde ac leniter locutus est*; in hebręo: *locutus est ad cor fratrū suorū*: & apud Oseā, *ducā eā ad solitudinē, & loquar ad cor eius*. Et alibi sæpe. *Advocate eam*, voce læta & clara, quasi rē summę consolationis & gaudij annūtiaturi. Et quēnā dicere debemus, quę tā tā afferant cōsolationē, quib⁹ omnem eius mœstitiā possimus lenire? *Quoniā cōpleta est*, inquit, *malitia eius, dimissa est iniquitas illius*. In hebręo habet nomē *Cseobab*, quod plusquam ceteris, vt annotat Arias Motanus exercitiū & militiā Vulgatus vertit, idēq; est vocabulū omnino, quod apud Iob, *miluita est vita hominis super terrā*: Et, *cūctis diebus, quibus nūc milito*. Vnde quāuis Vulgatus hoc in loco transferat malitiā, dicens: *Completa est malitia eius*, hoc nomine militiā voluit exprimere, propter varias rationes, quas prosequi non vacat. Militię ergo nomine B. Justin⁹ martyr⁹, & Tertulianus, legem veterem intelligunt. Et quidē familiare satis est Scripturę sacrę, ordinem illū, quem seruabant sacerdotes, & lenitē, & populus in tabernaculo, aut templo, militiā vocare. Ita iuxta Hebręos: *Omnes qui ingreditur militiam, vt faciat ministerium in tabernaculo*: & apud Daniele iuxta Hebręos: *Et sanctuarium & miluita erunt in conculationem*. Id autem multis de causis, vna est, quia in militia ita seruanda sunt, quę cuiq; imponūtur, vt miles in magno periculo habeat vitā cōstitutā, si aliquo modo deficiat: eo enim ipso, quod ministerio suo deest, vita priuatur; nullusq; status est, in quo tā cito pœna cōmitetur culpam, sicut status militię. Multa sane erant, quę in templo & tabernaculo erant statuta, circa oblationes, & sacrificia, & orationes, tam in ordine ad sacerdotes, quam leuitas, quam reliquos de populo, quos ita oportebat perficere, vt si deficerēt, statim pœna mortis mulctarētur. Non, inquit, bibant vniūm, cum ministraturi sunt, ne moriantur, & operiant turpitudinem suā, cum ascendunt altare, ne moriantur, &c. Et vere status antiquę legis merito militia vocatur: duo enim sunt, quę excellēter in statu militię inueniuntur; primū est,

quod inter omnes itat⁹ est laboriosior, perpetuo homo graui armorum pondere grauatur, & vitam in supremo discrimine agit, curis, timoribus, anxietatibus plenus: & idē est esse in militia, quod in summo vitę periculo versari: vnde & Debbora ad eos qui se milites constituerāt: *Quicunq; inquit, de israel animas vestras obtinistis ad periculum*: & David cū militē agebat, de se ipso dicebat: *Anima mea in manibus meis semper*. Ideirco sanct⁹ Iob, vt exprimeret, quā grauibus laboribus & periculis vita humana plena sit, nulla aptiori metaphora explicauit, quā dicens: *Militia est vita hominis super terrā*. Secundū est, prompta obediētia præceptis duci, & Centurionis. Vnde pro cōmuni prouerbio ad promptā obediētiā exprimendā inducimus, obediētiā militarem: hæc enim tāta est, vt si vel ad momentū deficiat, statim morte inobediēs plectatur. Tale erga se militum suorum obediētiā Centurio declarauit, dicens: *Habeo sub me milites, & dico huic: Vade, & vadit; & jero meo: Fac hoc, & facit*. Vnde & Angeli merito in Scriptura milites Dei vocātur, ad eorū prōptā obediētiā exprimendā, quam David dixit: *Omnes Angeli eius potētes virtute, facientes verbum illius, ad audiendā vocem sermonis eius*: idē est, in eodē instanti, quo audiunt vocem eius. Status veteris legis ppter ea militia merito vocatur, quia erat laborib⁹ plenus: onere legis præmebantur Iudæi, & solitudine magna tenebātur, ne cito interficerētur, terrore & timore propter minas legis attingebātur, & tā promptā obediētiā eos tenere erat necessarium, quod lapidabatur statim, qui vel leuiter sabbathū violabat; & indicabatur ingressus in tabernaculum ei, qui vel minima corporali iniquatione polluebatur, & qui mortuum tangebatur, ab alijs separare se tenebatur, quouiq; emundaretur. Merito ergo antiqua lex militia vocatur, & hæc credo fuisse causam, vt innuit D. Thomas, quod cum illa dabatur, clamor buccinæ vehementer perstrepebat. Clāgor nāq; tubæ ac buccinę, proprius est ijs, qui militiā aggrediūtur, & militarē statū sequūtur. Ita apud Esaiam: *Cum eleuatum fuerit signum in mōtib⁹, videbitis, & clangorem tubæ audietis*. Completa fuit militia hæc per CHRISTVM, qui non venit soluere legem, sed complere & perficere, & ita completa, vt in illo finem acceperit, per quem etiam dimissa est iniquitas hominis. Et vere videtur alludere Propheta ad illa duo, quę in baculo Elisei annotabamus: ille in primis præmabat, & grauabat suo pōdere, ac terrebat; deinde vitam restituere nō valebat. Nunc per CHRISTVM grauitas legis ablata est, completa est enim mi-

Iudic. 5.

Psalm. 111.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Job. 7. 1.

Marc. 1. 15.

Forer. in c.
40. Esai.

J 87.

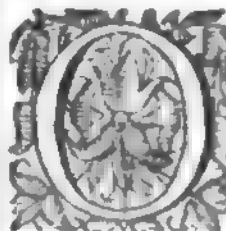
Esai. 40.

In cap. 40.
Esai.Lib. 4. &
5. cō. Marci.
In cap. 3.
Luc.

litia illius; & restituta vita, quia dimissa est iniquitas eius, & culpa per quā homo mortuus iacebat. Et sane ad hoc quod dicit Propheta, *completa est militia eius*, visus est Christus ipse expresse alludere voluisse, quando se iā in publicum dedit, & initium suae praedicationi fecit, dicens: *Impletum est tempus, & appropinquavit Regnū Dei, paenitemini & credite Euāgelio*. Quod nā tempus impletum est? certe tēpus militiae, quae agebatur in veteri tabernaculo; finitum & consumatum est ministeriū Leuiticū. Ita annotat Theophylactus verbū, quod Vulgatus transtulit, *paenitemini*, in grēco haberi, quod nō tam significat paenitentiam agere, quā reuocari: quasi dicat; Reuocamini à lege, & ei⁹ grauitate & asperitate, ad Euangelicā gratiam, & illius suauitatem suscipite. Id ipsum adhuc idē Propheeta ibidem prosequutus fuit, subdens verba, à quibus praecursor Ioannes suae praedicationis initiū erat sumpturus: *Omnis vallis exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt praeuia in directā, & aspera in vias planas, & reuelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro pariter, quod os Domini loquutum est*. Difficilis est via & laboriosa agenti iter (inquit B. Cyrillus) quae montibus & vallibus est referta; nā nūc assurgendū est ad mōtes altissimos, nunc ad profundos velles descendendū: difficilis est itidē & laboriosa via tortuosa, & circuitionibus plena, & lapidibus ac spinis aspera. Quā bene ageretur cū viatore, si talis via ita disponderetur, quod mōtes excelsi deprimerētur, & valles profundi exaltarentur, quo via tota remaneret equalis & plana: si tortuosi itidē circuitus omnino auferrentur, & efficeretur recta, & tollerētur sentes & lapides, & eorū loco spargerētur flores pulcherrimi. Hoc Christus effecit. Et ita locū hunc intellixit Tertullianus, & Theophylactus: erat quippe difficillima via antiquae legis, erat enim ex vna altitudo & sublimitas praecceptorū, quae in tantā multitudinē erant aucta, vt montē altissimū efficere viderētur, ad quē nō poterant sine magno labore ascendere: erat ex alia profunditas humanae imbecillitatis, & defectus viriū, quas lex non subministrabat: oportebatq; vt is, qui in imō erat secundū vires, in altū montē mādatōrū cōscēderet. Erat praeterea via illa tortuosa, quia nō directē in cælū ordinabat, sed in tēporalia bona & terrena, & nō directē & clare Christum ostēdebat, & eius mysteria, sed per circuitus sacrificiorū & holocaustorū: eratq; plena spiniscōminationū, quibus pungebātur & angebātur, qui illā perambulabāt. Venit Christus, & illum montē quē altissimū conficiebat multitudo

praecceptorū, submisit, cū omnia praeccepta iudicialia & caeremonialia soluit, & moralia ac naturalia reliquit, & perfecit, & quasi cōplanauit, modo à D. Thoma explicato. Valē vero humanae infirmitatis, gratiae suae fauore adimpleuit: *Ex ei⁹ enim plenitudine omnes accepim⁹*, & virtutē subministravit ad ea praeccepta cōplēda, quae statuebat; tortuosos circuitus amputauit, qui viā directē ad cælū tēdentē cōstituit, quiq; propterea Regnum cœlorum hominibus manifestē exposuit, & spinas ac sentes minarū antiquarū abstulit, quarum loco flores odoriferos sparsit, promissiones scilicet eterne beatitudinis & glorię. Hęc egregie prosequitur Chrysostom⁹ & etiam Euthymius. Vide ergo quomodo vere dicere potest, iugum suum esse suauē, & onus leue. Hęc nāq; omnia nobis euenerunt propter Christū. Vnde subdit Propheeta: *Et reuelabitur gloria Domini, & videbit*. Particula *Et*, non tā coniunctionis, quam causalitatis vim habet, vt familiare est in Scriptura sacra, vt velit dicere: Hęc erunt, quia reuelabitur gloria Domini, idest, Dei filius, qui, vt annotauit Bernardus dicitur gloria Patris.

§. 7. Christus pax nostra, legem graue mādatōrū, decretis Euāgelicis suauissimis euacuat.

OMNIA hęc mire prosequutus est Paul⁹, ex professio hoc mysterium ad Ephesios expendens. Ipse, inquit, *est pax nostra, qui fecit vtraq; vnū, & mediū pacis* in maceria soluens inimicitias in carne sua: legem mādatōrū decretis euacuās. Vide quo nomine Christum vocet, congruū ijs de quibus agebat: Pax nostra. Est, inquit D. Thomas, emphatica loquutio, ad maiore rei expressiōnem. Dicitur Christus pax nostra, idest, causa pacis nostrae: hic enim modus loquendi fieri consuevit, quando totū, quod est in effectu, dependet à causa, sicut cū dicimus de Deo, quod ipse est salus nostra, quia quicquid salutis est in nobis, causatur à Deo. Quia ergo quicquid pacis est in nobis causatur à CHRISTO, dicitur pax nostra. Ita D. Thomas. Et alludere visus est Apostolus ad locum Esaię supra citatum. Nota est siquidem propositio B. Augustini, quam expresse probat & explicat D. Thomas, quod militia & bellū geritur, vt pax acquiratur: nullumq; bellū aut militia potest esse iusta, nisi habeat pacem pro fine; nam omnis disciplina militaris ordinatur ad victoriam,

cuius

1. 2. q. 10.
art. 2.

Ioan. 1. 1

Hom. 1.
in Matth.In cap. 3.
Luc.Ser. 1. in vi.
gil. Natiuit.

§ 88.

Ad Ephes.
2. 14.In cap. 1. ad
Ephes. lect.1. 2. q. 40.
art. 1. ad 3.

cuius finis est pax. Lex vetus, quædam militaria fuit, ordinata à Deo, quam hoc nomine Prophetæ vocant. Tota igitur illa ordinabatur ad pacem. Quænam pax? *Ipse est pax nostra.* hocq; est quod dixit ipsemet Apostolus: *finis legis Christus*, sicut finis militiæ, pax. Merito propterea Angeli illo nascente hymnum canentes dixerunt: *Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Nomine pacis, non incongruè CHRISTVM ipsum accipi posse existimo, qui quoniã datus est ex mera, libera, & spontanea Dei voluntate, nullis nostris meritis obligata, dicitur Pax bonæ voluntatis, ut omnes sancti Patres Græci intelligunt, Gregorius Nyssenus^a, Theophylactus^b, Euthymius^b, & alij: ut idē sit, In terra pax hominibus bonæ voluntatis, ac illud quod explicauerat Paulus ad eosdē Ephesios: *ut notum nobis faceret sacramentū voluntatis suæ, secundū beneuolentiā eius.* Quia ergo adest pax, iam militia terminatur, finitur bellum, ideoq; gloria in altissimis Deo. Ipse est pax nostra, qui fecit utraq; vñ. Hic est pacis effectus, pacificare, & adunare. Duplex populus erat antiquitus, & vnus longe distans ab altero, imo iuges, & immortales inimicitias inter se gerebant. Vnuserat populus Iudeorum colentiū Deum verum, alter erat Gentilium colentiū idola: ex utroq; populo fecit vñū populum, vñam Ecclesiam, ut iā omnes vñum simus in CHRISTO, & iam non sit distinctio Iudæi & Græci. Hoc autem fecit, *medium parietem maceriæ soluens.* Considera, inquit D. Thomas, cāpum, multosq; ibi homines cōgregatos, in cuius medio eleuaretur paries in circuitū, quosdā eorum includēs, alios foris in eadē cāpi planicie relinquens: duo populi viderētur in illo cāpo esse, vnus eorum, qui inclusi parietibus tenentur, alter eorū, qui foris remanserunt. Si tunc aliquis accederet, & remoueret parietē, diuiderēt illos; coniungeret illorū hominum cōgregationē in turbam vñā, & efficeretur populus vnus. Sic intelligendū est, quod *Ager est mundus*, qui plenus est hominibus, quibus dictum est: *Crescite, & multiplicamini, & replete terram.* In illo agro eleuatus est quidam paries medius, quasi in circuitū quosdā includens, alios extra relinquēs. Hic paries est lex vetus, secundū carnales corporalesq; obseruantias, qua Iudæi, quasi conclusi tenebatur. *Sub lege*, inquit Paulus, *tenebamur inclusi.* Extra hunc parietē manserūt Gētiles, quos antiqua lex non obligabat, nec ad illos fuit data. Et bene Apostolus parietem maceriæ vocauit, inquit D. Thomas, & nō muri: tūc enim est paries maceriæ, quando lapides in eo non conglutinantur calce, vel cemento,

nec erigitur, ut duret in perpetuum, sed vsque ad tempus præfinitū. Maceria, inquit B. Anselmus, quasi macra series dicitur: est enim congeries lapidū, vbi nulla cæmēti colligatio est, quæ leui pulsu ruinā patitur. Talis erat lex vetus: nam non conglutinabatur charitate, quæ est quasi cæmentum conglutinans singulos sibi inuicem, & omnes simul CHRISTO. *Solliciti*, inquit Paulus, *seruare vnitatem spiritus, in vinculo pacis.* Vetus illa lex, homines per pœnas, & comminationes ad obseruantiam mādatorum inducebat: qui enim tunc ea ex charitate seruabant, nō ad vetus illud, sed ad nouū testamentum iam pertinere dicebantur, secundū Augustinū. Deinde lex illa data non fuit, ut perpetuò duraret, sed vsq; ad tēpus præfinitū, ut Apostolus late prosequitur ad Galatas scribēs. Hic ergo paries, omnē hominum turbā in agro mundi existentem, in duos populos diuidebat: in populū videlicet Iudeorum, qui intra parietem continebatur, & populū Gentilem, qui extra liber manebat. Venit CHRISTVS, & hunc parietem abstulit, ac soluit: in illa enim lege erant præcepta moralia, iudicialia, & cærimonialia: moralia præcepta, quæ erāt de iure naturæ, non soluit, sed adimpleuit, superaddēdo consilia, & exponendo ea, quæ Scribæ, & Pharisei male intelligebant: & hæc Iudæis & gentibus de nouo promulgauit. Cærimonialia vero & iudicialia soluit, quantū ad eorū substantiam, adimplens ea quantū ad id, quod figurabāt. Omne itaq; veterē legem soluit, secundum obseruantiam carnalē, quam Iudeorum populus tenebat. Soluens hunc parietē, soluit etiam inimicitias, illas inquit S. Anselmus, & D. Thomas, quæ erant inter Iudæos & Gentiles, inter quos magnæ oriebantur contētionēs, ex eo quod illi maxime faciendā legē dicerent, isti tam non curandam contendere: quæ omnes soluta maceriæ, etiam solutæ sunt. Chrysostom^{us} intelligit inimicitias, quæ erant inter Iudæos, & Deum, ratione violatæ legis: & credit, ipsummet parietem maceriæ, vocari ab Apostolo inimicitias, ut velit dicere: soluens parietem maceriæ, id est inimicitias, quasi alludens ad illud, quod Isaac, puteum illum quem irrigandis agris effoderat, vocauit *Inimicitias*; quia occasio fuit rixæ, & inimicitiarū inter habitatores terræ. Talisq; fuit lex, inquit Chrysostomus. Maceris erat illa, munitionis gratia facta: vnde & sepes nominata est, ut circumsepi- rer. Audi Prophetam dicentem: *Et sepe illi circumdedit: & iterum, Detraxisti sepe eius, & vindemiant eam omnes prætereūtes viam, &c.* Legem Deus ad auxiliandū dedit, sed illa mi-

In hūc locū

Ad Eph. 43.

Ad Gala. 4.

Ibidem.

In epist. a
Eph. ho. 3

Gen. 26.

Ezal. 4. 2.
Psal. 79. 33

nus seruata, inimicitias inter illos & Deum
 induxit. Quemadmodum ergo dicit Apostolus
 Rom. 4. 15. quod *lex iram operatur*, quoniam ex transgressio-
 ne ira Dei prouocabatur; & similiter ab eo
 Rom. 7. de vocatur mors, & quod *operatur mortem*, oc-
 casionaliter, quia ex eo quod non seruaba-
 tur, incurrebatur mors; Ita vocat eam inimi-
 citias. Et vere possumus inimicitias omnes
 intelligere, quia CHRISTVS soluens legem sol-
 uit inimicitias inter Iudaeos & gentes, & in-
 ter homines & Deum, quae legis illius occa-
 sione oriebantur. Soluit autem *in carne sua*,
 immolata, inquit D. Thomas, in quo sacri-
 ficio impleta sunt omnia, quae ad legem vete-
 rem pertinebant. Vnde & tunc *velum templi*
 scissum est a summitate usque deorsum. Aut *in carne sua*,
 inquit Ambrosius, id est assumens carnem, per
 quam mundum ingrediens, legem Euangeli-
 cam praedicauit. Et id fecit, quod *legem man-*
 datorum, *decretis euacuauit*. Vide quam egregie
 differentiā legis & Euangelij Apostolus ex-
 primat: illam vocat legem mandatorum: non
 (inquit D. Thomas) quod aliae leges manda-
 tis careant, sed propter duo: primum propter
 magnū numerū mandatorum legalium, in tantū
 quod ab omnibus seruari non possent, iuxta
 Gal. 3. 12. illud: *Omnes, quod neque nos neque Patres nostri porta-*
re possumus. Secundū, quia erat lex mere mā-
 datorum, quae non dabat gratiam nec virtutē ad
 illa adimplenda; quomodo baptismus Ioānis
 dicitur baptismus aquae, quia nihil efficiebat,
 nisi quod aqua facit, mundare scilicet corpus
 exterius. Et vere res est laboriosissima, mul-
 ta mandata imponi alicui seruo, si per illa non
 detur virtus aut facultas ad ea opere complē-
 da. Euangelicā autem legem vocat Aposto-
 lus decreta: multam enim, inquit Chrysosto-
 mus, hic inter mandata & decreta differen-
 tiam ponit: quam & Anselmus explicat, di-
 cens: mandata vocari, quae non sunt stabilia;
 quae enim mandantur, solent reuocari: decre-
 tum autem dici, quod adeo ratum est, ut il-
 lud permutari fas non sit. Dicit enim decre-
 tum, id quod ratione discurrēte & discer-
 nente omnia, magna cum cōsideratione sta-
 tuitur. Dedit quidem Deus antiqua mandata,
 quae mutanda erant adueniente decreto Euā-
 gelicae legis, quam in perpetuum duraturam
 promulgauit CHRISTVS. Legem ergo man-
 datorum decretis Euangelicae legis euacua-
 uit: eo modo (inquit D. Thomas) quo perfe-
 ctum adueniens, euacuat quod imperfectū
 est: adueniente enim veritate, euacuatur fi-
 gura; & adueniente luce clara, euacuatur um-
 bra. Aut vero loquitur Apostolus, metapho-
 ra sumpta à vase terreo, vino pleno, quod
 dum vinum extrahitur, manet vacuum. Illa
 antiqua praecepta legis, eiusque caeremoniae;

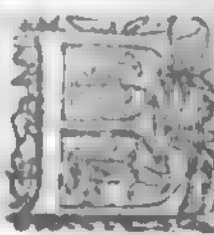
vasa erant continentia intra se tanquam in
 figura, vinum mysteriorum CHRISTI, lactifi-
 cans corda: ad hocque Deus illa fabricatus
 fuit. Cum venit CHRISTVS, vinum illud, quod
 intra vasa latebat, extractum est: unde iam
 remanent vasa vacua, & sine fructu. Sine fru-
 ctu enim erit lagena, si iam vacua in perpetuum
 relinquitur, nunquam ulterius adimplenda.
 Ex quibus Apostolus processit ad Galatas
 scribens, contra quosdam pseudoaposto-
 los, ad probandum legem antiquā post CHRIS-
 TI aduentum, nullius esse valoris aut mo-
 menti; & nihil esse aliud illius caeremonias
 seruare, quam tenere lagenas vacuas, à qui-
 bus totum extractum est vinum. Teneant Iu-
 daei caeremonias legales, praecepta legis Moy-
 saicę extollant, iam nihil habent nisi lagenas
 vacuas: legem enim mandatorum CHRISTVS
 euacuauit, decretis Euāgelicis, & soluta mul-
 titudine mandatorum grauissimorum, decre-
 ta Euāgelica suauissima supposuit. Et vere
 idimpletum est, inquit D. Tho. quod sub figu-
 ra fructuum, dictum fuit: *Comeditis vetustissima ve-*
terum, & vetera nouis superuenientibus, proijcie-
ris. Vocat vetustissima, circumcisionis prae-
 ceptum datum Abrahae, multo ante legem: itēq;
 legis veteris mandata, ac caeremonias carna-
 les. Et certe hoc satis commune est in fructi-
 bus arborum, pomis vel racemis, quod super-
 uenientibus nouis, veteres putrescunt, aut
 vacui omni sapore remanent, ut nihil valeant,
 ideoque proijciuntur. Ex ijs statim procedit
 Apostolus, explicans beneficium quod ac-
 cepimus, & nobis gratulatur dicens: *Iam er-*
go non estis hospites & aduena, sed estis ciues san-
ctorum, & domestici Dei. Non simpliciter dicit
 (inquit Chrysostomus) ciues Iudaeorum, sed
 sanctorum, quasi dicat: Iam pertinetis ad san-
 ctam ciuitatem Ierusalem, quam CHRISTVS
 edificauit, quamque sub mensura aurea arun-
 dineae construxit, id est Euangelica lege pre-
 ciosissima quidem, & leuissima.

In. cap. 1. ad
Eph. 1. 5.

Leu. 26. 10.

Homil. 6. in
epi. ad Eph.

§. 8. *Apte Apostolus, suauitate
 Euangelij & obligationem ad
 eius obseruantiam, ex compa-
 ratione ad legem veterem de-*
monstrat.

ODEM modo idem Apostolus
 alibi loquitur, mirifice suauita-
 tem legis Euangelicae ex cōpa-
 ratione ad legem veterem de-
 monstrans. Non, inquit, accessistis
 ad tractabilem, & accessibilem ignem, & turbinem,

§ 91.

Ad Heb. 12.

& cali-

Exod. 19. 1.	<p>et caliginem, et procellam, et tuba sonum, et vocem verborum, quam qui audierunt, excusauerunt se, ne eis fieret verbum: non enim portabant, quod dicebatur: Et si bestia tetigeris montem, lapidabitur. Et ita terribile erat, quod videbatur. Moyses dixit: Exterritus sum, et tremebundus. Singula verba expende, egregie enim, quam grauis fuerit antiqua lex demonstrant. Ad montem Sinai Deus descendit, illam daturus, terroris & tremoris horrendis signis circumdatus. Erat in primis ignis ardentissimus toto monte dispersus, tractabilis & accessibilis, id est non secundum imaginationem, sed vere palpabilis, & sensibilis, densissimus tanquam clibanus, quo Deus ostendebat (inquit D. Tho.) ardentem zelum, quo sumpturus esset ultionem de transgressoribus illius legis: quod & Moyses explicasse visus est, dum hortans populum ad legis obseruationem dixit: Dominus Deus tuus, ignis consumens est, Deus amulator. Se ergo exhibebat ardentem zelo, quo non parceret, sicut nec spiritus inultum dimittit infidelis sponsæ crimen. Vulgata correctior legit, Ad tractabilem montem, & accensibile ignem. Aduit Angelorum multitudo, ut expedit D. Chrysostomus, non qui consolarentur, aut homines in bono animo, pacificoq; firmarent, sed potius ingentes terroris, & tremoris causas efficientes. Turbinem. Turbo, inquit S. Isidorus, est volubilitas ventorum, aut potius, ut ait Seneca, est plurium ventorum colluctatio, qua venti inter se pugnantes, circumagunt, & omnia in circuitum trahunt; ideo radicitus euellit arbores; commouet lapides, & conturbat omnia. Talis erat ille, quem vidit Elias grandis, & fortis, subuersus montes & conterens petras: ille etiam ventus vehemens, quem diabolus excitauit, qui domum Iob, quæ firmissima erat, diruit: tantique terroris est, ut quando Deus voluit terrere Ninuitas per Prophetam Nahum, dixit, se venturum contra eos, Dominus, inquit, in tempestate & in turbine visus eius, & nebula pulvis pedum eius. Cum enim turbo excitatur, puluere obscurissimo omnia replentur. Totus ergo mons Sinai commouebatur, lapides conterebantur, & subuertebantur, virgulta radicitus euelluntur. Quamuis autem totus mons arderet, non tamen ignis erat illuminans, sed potius caliginem inducens tenebrosissimam, quia ignis erat densissimus, vehementem fumum emittens, hocq; ibidem dicitur: Totus mons Sinai fumabat, ascendebatq; fumus de eo tanquam de fornace. Hecq; caligo obscura terrorem augebat, tum quia timor est effectus tenebrarum, tum præcipue, quia audire voces horribiles, & neminem videre, formidinem grandem inducit. Erat itaq; ignis ille, sicut quem ad Aegy-</p>	<p>prios tenendos Deus miserat, de quo dicit Sapiens: Apparebat autem illis subitanus ignis, timore plenus, & timore perculsi illius, quæ non videbatur faciei, aestimabant deteriora esse, quæ videbatur. Turbini, & caligini addebatur procella, quæ proprie significat tempestatem, cum horrendis tonitruis, & fulminibus, quæ ibi interuenisse ipse etiam textus expressit. Ceperunt, inquit, audire tonitrua, & micare fulgura, &c. Lapidescq; grandinis cadebant, non minus quam cum processit Deus contra illos quinque Amorrhæorum Reges, & contra Philisthæos, & antiquitus contra Egyptios. Insuper buccina formidoloso sonitu clagebat & personabat, quasi crudele bellum instaret; & sonitus hic reddebatur terribilior ex eo quod paulatim crescebat, & in maius, & prolixius tendebatur. Hæc quidem præcesserunt dationem legis. Post talem vigiliam, quale putas festum futurum erat: his tanti terroris signis comitatibus legem cepit dare Deus, quam Paulus vocat, vocem verborum, propter multitudinem præceptorum, ut D. Thom. explicat: ira enim Deus præcepta multiplicabat, ac si tantummodo simplicia verba proferret. Et si illa fuissent leuia, res esset tollerabilis; sed tam graua, & oneroso pondere importabilia erant, ut nescias, quid magis mireris, multitudinem aut grauitatem: fere nihil enim est, circa quod non legem Deus daret: cum homo stat, cum sedet, cum cubat, cum surgit, cum comedit, cum est in domo, cum est in via, cum puer, cum adolescens, cum vir, cum senex, &c. & sub grauissimis pœnis illa statuebat. Duo igitur ibi interuenerunt: primo summus timor, secundo summa grauitas & onus importabile: summus quidem timor, imo terror & horror, nam & omnia interuenire voluit Deus, quæ in Scriptura ipse solet proponere, cum maiorem timorem incutere vult, turbinem, caliginem, procellam, clangorem buccinæ. Ita cum supremum horrorem voluit excitare in populum, dixit per Sophoniam, quod imminerebat dies tenebrarum & caliginis, dies nebula, & turbini, dies tubæ, & clangoris: & apud Ieremiam: Ecce turbo Domini, furor egrediens, procella ruens: & alibi sæpe. Summum autem & importabile onus, patet ex multitudine pariter, & grauitate præceptorum: quo factum est, inquit Apostolus, quod qui audierunt, excusauerunt se, ne eis fieret verbum: non enim portabant, quod dicebatur. Etenim, ut in textu dicitur, videntes hæc tam terrificam, perterriti & pauore concussi steterunt procul, dicentes Moysi: Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur. Adhuc non audierant Dei vocem, ferentem legem, & iam tunc non poterant portare eas,</p>	<p>Sapi. 17. 6. J 92. Exo. 19. 16. Ios. 10. 11. Reg. 15. de quo Pla. 17. 14. Exo. 9. 24 Exo. 19. 16 Ibidem. Soph. 1. 16 Iere. 30. 23 Exo. 20. 18</p>
--------------	--	--	--

quasi dicat: videntes tot tamq; horrēda signa, crediderunt vere, se nō posse habere vires, nec subiectum, vt portarent legem, quā talia signa praecedebant. Quid egissent, si eā iam audissent? Antē eam datam, iam iudicabant importabilem futurā. Nec mirū quod ipsi conterriti pauerēt: nam & Moyses dixit: *Exterritus sum, & tremefactus*. Chrysostomus credit tunc id accidisse, quamuis in Exodo non scribatur. Consueuerūt nāq; scriptores facri, cum aliquis eorum refert historiā prēteriti tēporis, addere a liquādo aliqua, quae non erant scripta in illo loco, vbi Scriptura talia narrauerat. Sapiens in libro Sapiētiae, referens, quae contigerunt in eductione populi de Aegypto, multa narrat & exprimit, quae in Exodo dicta nō fuerāt, vt illud quod *ignis ardebat in aqua*, & quod misit ante faciem populi sui venenatorum dantes, qui eos non offenderunt, & alia, de quibus alibi. Item & Oseas, referens luctam Iacob cum Angelo, subdidit illud: *fleuit & rogauit eū*, quod in Genesi, cum illa enarratur, non exprimitur. Imo & B. Stephanus multas historias retulit cū Iudaeis disputans, nonnulla recensens, quae nō habētur eo in loco, quo illae scriptae fuerūt: haec, aut per comunē traditionē nouerūt illi sancti, aut per peculiare Dei reuelationem. Et vere hoc quod de Moyse dicit Apostolus, censeo factum fuisse, quādo Moyses adhuc stabat cum senioribus, *ad radices montis*. Tūc enim omnia illa horroris signa facta sūt, & *vocauit Deus Moysen in cacumen montis*: & tūc credo ista verba dixisse: *Exterritus, & tremefactus sum*: Exterritus (inquit D. Thomas) interiorius, & tremefactus sum exteriorius. Animo itaq; & corpore tremebat. Certe cū primum Deus Moyse in igne flammæ rubi apparuit, timuit quidem Moyses, & *abstodit faciem suam, nec audebat respicere contra Dominū*: non tamen tantus fuit eius timor, vt illū coram Domino aperte profiteretur, sed cum Deus illi praeceperet, ire ad Pharaonem, timorem magnum, quem à facie illius conceperat, exposuit, recusans se coram illo cōparere. At nunc, quantumuis cum Deo iā tantam familiaritatem contraxisset, & cum eo tāquam cum amico loqueretur, videns nihilo minus haec signa, *exterritus fuit & tremebundus*: idque liberē coram Deo professus est. Nec enim vsquam Deus, contra infensiores hostes pugnaturus, eos tremore corripere volens, horribiliora signa visus est edidisse. Et si Moyses ille timuit, inquit Anselmus, quid putandum est de ceteris? Moyses exterritus est, quoniam rāta erat asperitas, vt etiam perfecti terrentur. Vide igitur qualis lex, qualis status veterum. Deo gratiē in-

finita reterantur, quia nobis non tā grauis status contigit: non accessimus ad illū montem: sed accessistis, inquit Apostolus, *ad Sion montem, & ciuitatem Dei viuentis, Ierusalē cēlestem, & multorū millium Angelorum frequentiam, & Ecclesiam primitiuorū, qui conscripti sunt in caelis, & iudicem omnium Deum, & spiritus iustorum, perfectorum, & testamenti noui mediatorē Iesum, & sanguinis asperisionem, melius loquentem, quam Abel*. Loquitur Apostolus de Ecclesia Catholica fundata per CHRISTVM, quam quinque epithetis mirifice describit: *Montem Sion, & Ciuitatem Dei viuentis, & Ierusalē cēlestem, & Frequentiam Angelorum, & Ecclesiam primitiuorum*, idest primogenitorum, quae intra latius exponem. Accessistis ergo ad ciuitatē Dei viuentis Ierusalē: *Iam enim estis ciues sanctorum, & domestici Dei*, quos propterea Deus singulari honore & fauore prosequitur. Et quidem antiquitus erant millia Angelorū, inquit Chrysostomus, circa montē, qui terrorem incuterent, & tremorem, vt dictum est: nunc autem est in Ecclesia Angelorum frequentia, idest cōuentus, nobiscum cōmunicans, qui quae ad nostram consolationem conducunt procurant. Visus est Paulus memoria retinuisse, id quod eius discipulus Lucas scripsit, quod nato CHRISTO, *facta est cū Angelo multitudo militiē cēlestis, laudantiū Deū, & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus*. Quam Lucas vocat, multitudinem militiē cēlestis, vocat Paulus, Angelorum frequentiam. Erant Angeli milites Dei, qui homines terrebant, vel solum se eorū oculis praesentes dando, vt patet apud Manue patrem Sāsonis, & Tobiam, & apparebant, tanquam milites habentes gladios in manibus, vt videre apud Ezechielem licet: sed nato Christo hi milites canunt gloriam & pacem. Quando milites reiecto ense, accipiunt citharas & Lyras, & musica instrumenta, & cantibus lētitiae vacant, signum est, finitum fuisse tempus belli, & omnia in summa pace esse composita. Hoc ergo illi cēlestes milites significabant. Et quoniam eorum Rex, filius Dei, in terris cum hominibus mansit, quibus promissit dicens: *Eccē ego vobiscum sum, vsq; ad consummationē seculi*, ipsi etiam nobiscum permanent, & habitāt in Ecclesia, quam in pace custodiunt. Bene ergo dicit Apostolus: Accessistis ad ciuitatē Dei, Ecclesiam sanctam, in qua est Angelorum frequentia. *Et ad Ecclesiam primitiuorum, qui conscripti sunt in caelis*. Vide in qua sis Ecclesia, illa cuius primi ciues fuerunt patres illi conscripti, quorum nomina scripta erāt in caelis: Apostoli scilicet, & discipuli Christi, illi excellentes viri. Nec tantum ad hos

accessistis.

accessistis, Angelos scilicet, & Apostolos ac discipulos, sed ad totam sanctissimam Trinitatem, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, quibus familiares facti estis: hocq; est, quod subdit: Accessistis ad iudicem omnium Deum, id est æternum Patrem, quem vocat iudicem omnium, vt annotat D. Thom. quia ab illo est omnis autoritas iudicandi, quam dedit filio quantum ad corporalem præsentiam, quia sola persona filij corporaliter in iudicio apparebit. Patri ergo facti sumus familiares, & habemus iam accessum ad Deum, vt ipsemet Paulus dixit: Similiter Spiritui sancto, quem vocat spiritum iustorum perfectorum. Ita legit D. Thomas, annotans hanc lectionem esse meliorem: & hoc nomine vocat Spiritum sanctum, quia eius munus est iustificare, & iustos facere perfectos in iustitia. Insuper & filio propinquum facti sumus: accessimus enim ad testamenti noui mediatorē IESVM, qui se dedit nobis fratrem, patrem, amicum, doctorem, redemptorem, & se nascens dedit socium, conuiscens in edulium, &c. Is fuit mediator noui testamenti, id est nouum testamentum condēs, excluso veteri & antiquo, quod sui sanguinis aspersione confirmauit. Quoniam autē IESVS est Princeps pacis, & ipse est pax nostra, condidit testamentum pacis, dicens: Hoc est præceptum meum, vt diligatis invicem. Tota lex noua, totum nouum testamentum in hoc verbo concluditur. Dixerat Esaias, Messiam conditurum breuissimum testamentum: Abbreviationem faciet Dominus super terram. Hoc est, verbum abbreviatum, quod suo sanguine firmavit, dicens: Hic est sanguis noui testamenti. Et quidem quoniam hoc testamentum est testamentum pacis, sanguis eius melius loquitur, quam sanguis Abel. Ille enim vindictam petebat, hic effusus est in remissionem peccatorum: ideoq; remissionem exposcit, & vindictam prohibet. Quale testamentum? Ego autē dico vobis: Diligite inimicos vestros. Totum nouum testamentum in perfecta dilectione concluditur: dilectio autē perfecta est, quæ non tantum ad amicos, sed ad inimicos extenditur. Hanc CHRISTVS statuit, hanc clamat. Vide si eius iugum suauis est, & onus leue. Merito subdit propterea Apostolus: Videte ne recusatis loquentem. Si enim illi non effugerunt, recusantes eum, qui super terram loquebatur, multo magis nos, qui de cælis loquentem nobis, auertimus. Quæ verba duobus modis exponi possunt: primo vt sermo & comparatio inter Moysen & CHRISTVM. Populo namq; illi non loquutus fuit Deus, qui timore ingenti correptus, dixit ad Moysen: Loquere tu nobis, nō loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur. Moyses fuit, qui loquutus fuit, legem promulgans: illeque est,

qui super terram loquebatur. Nobis autem ipsemet CHRISTVS loquutus est, qui de cælis venit: vt idem sit hoc, ac illud, quod dixit Ioannes: Lex per Moysen data est, gratia & veritas per IESVM Christum facta est: & clarius Ioannes Baptista, excellentiam CHRISTI expendens, super omnes alios. Prædicauerat Ioannes, & eius discipuli nimio zelo commoti, quod viderent CHRISTVM prædicantem, accesserunt ad eum dicentes: Rabbi, cui tu testimonium perhibuisti, &c. omnes veniunt ad eum, &c. Respondit Ioannes: Illum oportet crescere, me autem minui, qui de sursum venit, super omnes est. Qui est de terra, de terra est, & de terra loquitur: qui de cælo venit super omnes est: Ac si dicat. Oportet fateri quod verum est, me illo omnibus modis inferiore, qui non solum me, sed, & omnes alios excedit: omnes enim alij, Moyses, Dauid, Esaias, &c. erant de terra, & ex se non habebant potestatem neq; virtutem, nisi loquendi de terra: hic autem de cælo venit, & cælestia potest loqui, quæ vidit. Hoc ipsum voluisse Paulum dicere. Chrysostomus intelligit: quod enim dicit (inquit Chrysostomus) tale est: Si illi qui recusauerunt legislatorem in terra constitutum, non valuerunt effugere, quomodo valebimus recusare eum, qui nobis de cælo legis præcepta constituit? Si non valuerunt Iudei effugere, quin minus tenerentur onus illud grauissimum portare, quod Moyses illis imposuit; quomodo poterimus nos recusare vnicum præceptum dilectionis suauissimum, quod Dei filius nobis imposuit? Secundo potest exponi, vt dicamus, quod Deus cum antiquam legem tulit, dicatur loquutus super terram, quia in tota illa lege non nisi terrenorum bonorum, & corruptibilium mentio fit: at CHRISTVS loquutus est nobis de cælis, id est proponens Regna cælestia, & æterna ac incommutabilia bona, quæ statim Apostolus ibidem vocat, Regna immobilia: vt velit dicere: Iudei quando Deus promisit bona terrena, non effugerunt, recusantes eum, id est non refugerunt neq; recusauerunt legem ab eo traditam, imo potius lætissime quando illa lecta fuit, dixerunt: Omnia quæcunq; præcepit nobis Dominus faciemus, & erimus obediētes. Multo igitur magis nos, debemus auscultare eum, qui cælestia bona nobis proponit, ad quæ consequenda non innumeram præceptorum multitudinem promulgat, sed dilectionis præceptum, quod, & ad inimicos extedatur, dicens: Ego autem dico vobis: Diligite inimicos. Hunc sensum aliqua ex parte, Beat. Thomas, & Sanctus Anselmus tradunt.

(†)

Ioan. 1. 37.

Ioan. 3. 16.

Hom. 22. in epist. ad Hebræos.

Exod. 14. 6.

Ibidem.

§. 9. Præceptum hoc probatur facile & suauē, ex natura legislatoris, ex qua leges demonis ostēduntur grauissima, et difficiles.

¶ 96.
om. 29. ad
pulum.

ca. 48. 17.

Reg. 1.

rou. 13. 24.

Ioā. 5. 3.

ALIVM modum tradit S. Chrysostomus, quo huius præcepti difficultas ita temperetur, ut facile videatur. Dicis: Rem difficilem præcipit CHRISTVS, difficilemque; est, me hoc agere, quod præcipit. Respondet Chrysostomus: Fateor, difficile est, sed utile: non enim venit CHRISTVS imperare, quæ nobis essent faciliora & suauiora, sed quæ utilia, qui dixit per Prophetam: *Ego Dominus docens te vtilia.* Nec enim, qui facilia præcipit (inquit Chrysostomus) tunc nostri curam gerit, sed qui utilia. Est CHRISTVS medicus, qui venit mederi contritis corde: certe medicus accedens ad curandum infirmum, non quæ illi sunt suauia & facilia præcipit, sed quæ utilia; comune est enim, nihil damnosius esse infirmo, quam quod illi est suauē & delectabile, sicut potus aquæ frigida, ei qui ardenti febre uritur: & nihil utilius, quam quod illi est difficile & asperum, ut potio amara, sanguinis missio, & sæpe abscissio cruris aut brachij. Patres itidem (inquit Chrysostomus) qui ut par est filios diligunt, non quæ sunt delectabilia iniungunt, sed quæ aspera illis videntur: hæc enim sunt utilia, illa vero noxia. Minus propterea visus est curare filios suos Heli sacerdos, non interdicens validè, & fortiter, quæ illis erant inuauia & placida: *Et qui parit virgē, odit filium suum: qui autem diligit illum, instanter erudit.* Difficile ergo est hoc, quod CHRISTVS præcipit; sed utile, ut Deus tibi peccata dimittat, ut Regnum Dei acquiras, ut filius Dei efficiaris, & propter alia multa, quæ infra exponemus. Addit insuper Chrysostomus, eloquentissimo sermone probans, non concedendum hoc præceptum esse difficile, si illud recte expendatur; & quæ ille dicit & nobis explicanda sunt. Visus est B. Ioannes, suo more totus ex ore CHRISTI pendens, illum aperientem os & loquentem auscultare, præcipientē & dicentem: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros: qui hoc audito, se ad nos ipsos conuertit, quos, ut ad eius obseruantiam inducat, subdit: Mandata eius graua non sunt.* Leges dicuntur filiarum legislatorum, quas generant ex se ipsis, & ut ita dicam, ex sua natura, cōditione, & moribus: vnde qualis fuerit natura le-

gislatoris, talis est natura legis ipsius. Est lex sententia quædam, quæ oritur ex pectore principis: quale fuerit pectus, talis erit lex. In liquatorio vase, ex herbis, quæ sunt in illius fundo, ascendunt vapores ad eius superius operitorium aut caput, ubi concresecunt & condensantur, & in aquam conuersi, per canalē vasis fluunt: talisq; est aqua fluens, quales herbar, quæ in fundo residebant; si illæ sunt dulces & suauē olentes, aqua etiā talis est: si autem sint amaræ, & foetida, aqua foetorem, & amaritudinē secum trahit. Ita in legislatore, ex ijs quæ ille in fundo pectoris gerit, ascendunt eiusdem qualitatis cogitationes ad caput, ibiq; in sententiam quandā resoluuntur & concresecunt, quā iam legem factā & definitam per os emittit. Idcirco talis est lex illa, qualia quæ ipse in pectore gerebat. Est itidem legislator similis fonti, aquā in Rem publicam inducens. In cauerna namq; terræ aër humectatur, & humiditate condensatur, & in aquam conuertitur, quæ per venas terræ profluit, & per os alicuius leonis in plateā ciuitatis effunditur: certe quales fuerint qualitates cauernæ, ubi conficitur, & colligatur aqua, & quales qualitates canalium, aut illicū, per quos fluit, tales cōtrahit aqua qualitates. Si cōducti & venæ sulphurei sunt, aqua feruens profluit; si salsi vel amari, aqua salsa egreditur. Si saccarei aut mellei essent, aqua esset dulcissima. Est cor legislatoris quasi cauerna aut spelunca, ubi lex conflatur; fluit per eius animum & mentem, tanquam per canales, per illius os magna autoritate, & maiestate, quasi per os leonis in platea profunditur. Qualia igitur interiora illius fuerint, tales sunt leges, quæ ab eo procedunt. Et certe iā Christus Dominus illam protulit sētentiā, quod *ex abundantia cordis os loquitur:* *& bonus homo de bono thesauro profert bona, malus autem de malo mala:* etiam Sapiens prædixerat, quod *sicut rustificatio de ligno ostendit fructum illius, ita verbum excogitatum hominis, cor eius;* quasi dicat: Arbor quā terra producit, similis est ei, quod in corde terræ rusticus cōcluserat; ita verbum excogitatum, quod procedit ab ore hominis, simile est ei, quod in corde conclusum est, à quo procedit. Et vere lex nihil est aliud, quam conceptus aut verbum excogitatum in corde Principis. Hoc ergo verbum simile est cordi, quia talis est lex Principis, quale fuerit eius cor. Quid Pharaos corde tenebat? crudelitatem, duritiā, & ingrati tudinem; qui non nouerat Ioseph, id est nō aestimabat nec reputabat beneficia, quæ antiquitus Ioseph illi Regno contulerat: lex propterea ab illo procedens, similis esse debebat cordi ipsius, crudelis, dura & ingrati tudinis

¶ 97.

Matt. 12. 1.

35.

Eccl. 17. 7

Exod. 1. 9.

plena,

plena, qua præcepit, vt filios Iſraelitarū, eorum qui totis viribus ſibi inſeruiebāt, in flu-
men proijcerentur. Nabuchodonosor cor-
plenū ſuperbia tenebat, tā ingenti, vt & ima-
ginē ſuam auream, tanquam Deum expone-
ret adorandā omnibus populis: ex ijs vapo-
res ſuperbiæ caput eius repleuerunt, quibus
iudicabat, abſq; mora ſibi eſſe obtēperandū
in omnibus: vnde legem protulit & ſenten-
tiam, vt qui nō obedirent, etiā in re impoſ-
ſibili, qualis erat proponere, & explicare ſi-
bi ſomniū, quod ipſemet habuerat, tradere-
tur morti, quā propterea Daniel *crudelē ſentē-
tiā* vocauit. Crudelis ſane ſentētia, & lex, à cru-
deli ſuperboq; Rege. Saul ſimiliter, quia ipſe
fortis erat & robuſtus, omnibus eminēs ab
humero & fuſum, qui in xdiā multo tem-
pore ferre poterat, ex ſe ipſo omnes alios di-
iudicans, legē tulit grauiffimā, vt nemo, vel
minimū cibum guſtaret ante finitum bellū,
cuius occasione multa inconueniētia ſubori-
ri potuerunt, vt eius filius Ionathas declara-
uit. Hæc ſupponere viſus eſt Chryſoſtomus,
vt procedat ad demōſtrandū, leges Dei eſſe
ſuauiffimas, & faciles, & leges diaboli eſſe
duras, aſperas, & innumeris difficultatibus
implicatas. Duo ſiquidē ſunt Reges inter ſe
contrarij, ſub quorum dominio omnes ho-
mines viuūt, Deus & diabolus. Quilibet ho-
rum, ſuis ſubditis leges imponit. Statim hoc
audito, abſq; eo quod profundius rem inue-
ſtigem⁹, aperte quiuis inferet, leges Dei eſſe
ſuaues & faciles, & diaboli diffiçiles, & aſpe-
ras. Oritur enim lex ex corde, mente, & ani-
mo legislatoris, talis, qualia ſunt illa quæ in
eis continet. Quid diabolus in corde tenet?
Quid intra viſcera ſua concludit, niſi mali-
tia, pœnā, dolorē, inquietudinem, mēdacia
dolos? Tales ergo eſſe eius leges neceſſe eſt.
Quid autem Deus intra ſe continet, niſi mi-
ſericordiā, ſuauiatē, gloriā, & omne bonū?
O quā ſuauiſ eſt Domine ſpiritus tuus in omnibus.
Interceptā ſententiā reliquit Sapiens, quia
nullā rem inuenit, cui ſuauiatē ſpiritus Dei
poſſet cōparare, ſicuti Dauid quando dixit:
Quā magna multitudo dulcedinis tuæ Domine. Ta-
les ergo leges ab illo procedētes, ſi recte eas
expendas, inuenies. *Guttur illius ſuauiſſimum,*
dixit Sponſa, designare volens illices, & ca-
nales, per quos eius leges decurrunt, & ſe
effundunt. In Hebræo, *Guttur illius ſuauiates.*
Si aqua, quæ per ſaccareos canales fluit, dul-
cis eſt, quia ex canalibus dulcibus dulcedi-
nem contrahit, quid de præceptis, quæ per
guttur illud ſuauiſſimū eructat ille, qui eſt
dulcis, imo & ipſa dulcedo? Multa ſunt, in-
quit Chryſoſtomus, quæ nos poſſunt obliga-
re, vt Dei leges ſeruemus, diaboli autem cō-

tēnamus. Primo, quod ille Deus eſt, iſte dia-
bolus; ille qui naturā noſtram creauit perfe-
ctā, innumeris gratiæ donis plenam, quique
omnia bona quæ habet, contulit; iſte qui no-
ſtrā naturam perdidit, & bonis omnib⁹ ſpo-
liauit, & omnia mala, quæ patimur intulit.
Secundo, quod ille promittit præmium, hic
pœnam: Deus enim, ſi eius leges ſeruaueris,
promittit vitā æternā, gaudiū æternum: dia-
bolus vero promittit obediētibus ſibi, æter-
nam pœnam, & ignem inextinguibilē. Quæ
duo ſi conſiderare vellemus, inquit Chryſo-
ſtomus, ſufficerent. Si enim eſſet Rex nobi-
liſſimus, ex vna parte, qui Rēpublicā extru-
xit, & ditauit; & ex alia latro quidam ſupre-
mus, omnium latronū Princeps, qui illā de-
ſtruxit, & bonis ſpoliauit; & ambo peterent
ſuis legibus obtemperari: illeq; obtēperan-
tibus ſibi promitteret Regnū ſuum, & om-
nes diuitias ſuas; iſte vero acerbavulnera, &
acria verbera, & flagella: quisnam eſſet, qui
non toto corde, cōrempto latronū Principe
obſequeretur piſſimo, & beneficentiſſimo
Regi? Nunc, inquit Chryſoſtomus, idem fit:
Deus enim eſt Rex piſſimus, qui nos crea-
uit, ditauit, &c. latronum vero Princeps, qui
nos, parētesq; noſtros bonis cœleſtibus ſpo-
liauit, innumeris affecit incōmodis, & inſini-
tis plenus eſt malis, & noſtrā confudit glo-
riā & ſalutem, diabol⁹ eſt. Ille promittit Reg-
nū ſeruantibus leges ſuas, hæc gehennā. Digi-
nū eſt lacrymis, inquit Chryſoſtomus, vide-
re quod agimus: Regnum enim Deus polli-
cetur, & contemnitur; gehennam miniſtrat
diabolus, & honoratur. Quamuis autem hæc
à nobis non conſiderarentur, eſſi nihil horū
foret (inquit Chryſoſtomus) nec hic quidē
Deus, ille vero diabolus; nec hic quidē Reg-
num, ille vero gehennā præberet, ipſa man-
datorū natura facile perſuadere poteſt, cui
adherere debeamus. Quid enim Deus man-
dat? Ea quæ faciunt glorioſos: diabolus, quæ
confundunt: hic quæ nos innumeris inuolu-
unt erumnis & ignominijs, ille multā quie-
tem habentia. Videte, quod non temere di-
xi, quod eſſi non eſſet diabolus, & Deus, ip-
ſa per ſe præcepta poterāt nos monere. Vi-
de quid præcipiat Deus, etiam quando rem
duriffimam præcepiſſe viſus eſt, mandans
Abrahæ, vt illi filium ſuum vnigenitū, quem
diligebat ſacrificaret: hoc mandatū crudele
in ſuperficie videbatur, ſed plenū erat ſuaui-
tate, & miſericordia, quippe quod orieba-
tur ex viſceribus miſericordia plenis: *Deus*
enim, qui diues eſt in miſericordia, ipſamet ſua bo-
nitate inſtigabatur, vt miſericordiā ſummā
hominibus conferret, promittendo, & dan-
do filium ſuum, qui mundū redimeret. Ex

Dani. 2. 35.

Regū. 14.

4.

98.

Sapiē. 11. 1.

Pſal. 30. 20.

Cāti. 5. 16.

99

Genef. 1

Ad Ephē.

4.

his misericordiz, & bonitatis visceribus, in mentem eius accedit (vt more nostro loquamur) quid faceret, vt occasione haberet pro mittendi & dandi illū hominib⁹. Ego, inquit, cogito cogitationes pacis, & non afflictionis. Non intendebat Deus Abrahā affligere, sed summam pacē eidē, ac humano generi cōferre: idcirco namq; decreuit, mādare Abrahā, vt filium suum sibi sacrificaret, vt ipse quali cogeretur pro tali obsequio, tunc filium suum eidem promittere, in quo omnes gentes benedicerentur. Vnde sic pręcepit, vt pręceptum non pertingeret ad sanguinis effusionē, & internationē Isaac, quę crudelitātē pręferret, sed ad illud punctū perueniretur, in quo iam voluntas Abrahę, quam Deus pro facto reputabat, omnibus fieret manifesta. Nec enim a misericordibus visceribus, poterat nisi misericordię mandatum prodire. Diabolus vero malitia, & crudelitate plen⁹, quę crudelissima sunt pręcepit, & mandauit cultoribus suis, vt scilicet sibi non vnum aut alterum, sed quam plurimos filios offerrent; non quidem, vt inde aliquod bonū parentibus pararet, sed vt eos in hac vita crudeliter torqueret, quos propterea acius in futura cruciaret. Pręcepit filios sibi immolari, non semel, sed sæpe, non ab vno sed a pluribus illis, de quibus David: *Immolauerūt filios suos, & filias suas demonijs, & effuderunt sanguinem innocentem, & sem sacrificauerunt sculptilibus Chanaan*. Nihil aliud ille intendebat, nisi vt effunderent sanguinem innocentē. Et pręterea talia sacrificia exequi mandabat, modo crudeliori, qualis erat ille, quo inbebat filios includi in idolo gneo, vbi admoto igne, viui inclusi cremarētur. Et huiusmodi petere perpetuō solitus est, & mandare obsequētib⁹ sibi, adeo vt adhuc in regionibus Gentiliū, ubi ille colitur, huiusmodi pręcepta crudelitatis plena proponat, & mandet. Ita nostris fere temporibus faciebat apud Indos, ante quā Euāgelica lux & suauitas illis affulgeret. In sola enim ciuitate Mexicana, quolibet anno plusquā viginti mille puerorū & puellarū, ipsi id pręcipienti offerebantur, vt alibi dictū est. Quid crudelius? Sed quodnā aliud mandatū procedere poterat ab eo, qui immanitatis visceribus affectus, tanquam leorugiens circuit quārens quē deuoret? Et vt res clarior fiat, quęro a te: Si Deus tibi pręciperet, quę diabolus pręcipit, nonne diceres, illū tibi res difficilissimas imperare? Si inberet, quod aliena bona suffurareris, & p alterius vxorē ad malū sollicitares, & quod proximis mala omnia inferre pcurares, nōne diceres, res esse istas laboriosissimas, & quod te ad maximas angustias reduceret?

Quis enim potest aliena furari sine periculo honoris & salutis? Quis alienam vxorē corrumpere, sine discrimine vitę, & ducendo noctes insomnes, & consumendo totā substantiam? Quis potest malū alteri procurare, sine periculo quod similia sit recepturus? Hęc clamores difficilia, & graua, & importabilia iudicares. Hęc & ijs similia sunt, quę diabolus pręcipit, quę sine labore nō potes prosequi. Hęc illius mādara immensi pōderis, & oneris. Non hęc pręcipit Deus, sed quod quietā ag vitam, nemini malū inferas; nec prouocē aliū, qui tibi malū rependat; nullius vxore sollicites, quo pericula, & labores, & sumptus, qui in huiusmodi occupationibus interuenire solēt, fugias. B. Bernardus explicans illud Cāticorū, *Mel & lac sub lingua tua*, egregiē differentiā ponit inter linguam demonis, & linguā Christi. Lingua enim Christi in superficie dura apparet, sed sub illa mel & lac continetur: *Verba siquidem sapientū, sicut stimuli & clauī*, quę pungere videntur, corrigunt (inquit D. Hieronymus) delinquentes, pungunt pigros, non palpant, & pręcipiūt, quę carnis desiderijs sunt contraria: sed ibi mel, & lac abscondita tenentur. Quibus nihil suauius inuenitur, quia ea Christus statuit, quę si seruentur, quietē & dulcedinē inducunt. E contrario diaboli lingua: *Molliti, inquit, sunt sermones eius super oleū, & ipsi sunt iacula*. Pulchre, inquit, molliti, nō molles, quia in eis nō tā solida & vera, quā superducta, & simulata est suauitas: exterius enim blādi vidētur, sed vere sunt iacula, quę pręcordia trāsfigunt. Deniq; inquit Bernard. *sub lingua eius labor & dolor*. Pręcepta ergo Christi suauia sunt, diaboli vero graua, & ponderosa.

S. 10. Iugum imponit Christus tam suauē et leuē, vt vim respirandi, & volandi conferat.

I VRE optimo clamauit CHRISTVS: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiā vos. Tollite iugum meum super vos, & discite a me, quia mitis sum, & humilis corde: iugū enim meum suauē est, & onus meum leuē*. Singula verba ponderatione digna sunt. Theophylactus distinguit, inter laborare, & onerātū esse: nam laborare pertinet ad actionem (laborat namq; ille, qui aliquid durum aut asperum agit) oneratum esse pertinet ad passionem, quę ex actione cōsequitur. Vnde laborare, refert ad Iudęos actionibus legis occupatos: quā de causa, vt expo-

Lib. Sētent.

Cant. 4. 11.

Eccle. 1. 1.

In cap. 11. Eccle.

Psalm. 54. 11.

Psalm. 9. 7.

J 101.

Mat. 11. 30.

In cap. 11. Matth.

In cap. 3.
Epistol. ad
Eph. lect. 5.
Rom. 3.
17.

nit. D. Thom. lex illa dicitur à Paulo ^{lex fa-}
^{torū}, quia tota posita erat in præcipiendo,
quæ facere deberet Iudæi; & qui eā obserua-
bāt, in hoc toti erāt positi, & faciebāt & la-
borabant: nec ita laborat agricola toto die
terrā ligone proscindēs, quātū laborabāt illi
legis obseruatores. Oneratos vero esse, re-
fert ad gētiles, peccatorū pōdere grauatos.
Sed vere hæc verba simplici loquutione si-
gnificāt, affligi, defatigari. Laborātes ergo &
oneratos vocat ad se, idest defatigatos, affli-
ctos, dolore, vel labore cōfectos. Et ad quid
vocat? *Et ego inquit, reficiā vos.* In græco, nō
ponitur verbū, & significet refectiōnem per
cibū, quasi velit dicere; ego cibabo vos: sed
quod significat, requiē prestare, & recreare,
estq; in Hebræo verbum, a quo deriuatur il-
lud nomen, *Menohbah*, quod in Scriptura sa-
cra, significat quietem, aut requiē, vt *Benedi-*
ctus Dñs, qui dedit requiē populo suo Israel: Et *su-*
per aquam refectiōis; alij *super aquā requiei,* aut
quietis. Sūpta ergo metaphora à colūba, quæ
egressa ex arca, non habuit vbi requiesceret
pes ei⁹, ad arcā cōfugit, vt requiesceret: ita
vocat Christus omnes à se alienatos, qui la-
borib⁹ sūt cōfecti, vt ad se veniāt & requies-
cant. Et merito; ipse est enim de quo dixit
Propheta: *Qui dat lasso virtutē, & ijs qui nō sunt*
(alij & cui nō sunt vires) fortitudinē & robur mul-
tiplicat. Duo præstat, fortitudinē & robur: for-
titudinē laborātibus, & robur oneratis. *Tol-*
lite iugū nrū super vos. Euangelicā legē intel-
ligit, vt sancti Patres annotarunt. Sed quia
poterat aliquis obijcere: Quomodo vocas
eos, qui onerati sunt, vt ab onere liberes, &
requiescere facias, si intēdis iugū tuū illis su-
perponere? Si oneratū iugū superaddas, ma-
iori onere grauabitur. Respōdit sub dēs: *Dis-*
cite à me, quia mitis sū & humilis corde: iugū enim
meū, suauē est, & onus meū leue. Communis sēsus
est: Exēplo meo addiscite humiles esse, vt ait
Chrysost. aut vt Augustinus, Discite à me,
nō miracula facere, nō omnia visibilia & in-
uisibilia creare, sed & mitis sum & humilis
corde. Idē tamē Chrysostomus aliū sensum
indicat. Vult Christus demonstrare, & dixit,
se requiē tribuere oneratis & laborātibus,
veniētibus ad se: hocq; facit imponēdo eis
iugū suū. O quā suauē iugū, quod impositū
oneratis & labore cōfectis, labores soluit, &
onera tollit: nō mirum, inquit, *discite enim à*
me, idest ex ijs quæ in me sunt, discite de re-
bus meis iudicare. Iugū & leges diaboli gra-
ues sūt, & quæ magno pōdere præmūt; quip-
pe quæ oriūtur à visceribus plenis amaritu-
dine, crudelitate, & superbia: at ego *mitis sū,*
& humilis corde, interiora mea sunt benigna,
suauissima, humilitatis excellētia lenissima:

ex isto fonte suauitatis & quietis id oritur,
quod vobis tribuet quietē & refrigeriū: *Iu-*
gū enim meū suauē est, & onus meū leue, idest lex
quæ à corde & viscerib⁹ suauitate diuina ple-
nis oritur, talē secū trahit suauitatē & leua-
mē, vt non solū illa sit suauis & leuis, sed &
potēs oneratis, & laborib⁹ præsis requiē tri-
buere. Non requiē tribuit Christus eis, qui
grauī iugo diaboli, vel mūdi, vel antiquæ le-
gis tenebātur, ex eo præcise, quod ab eis iu-
gū graue & onus pōderosū, quo præmebā-
tur, & cui subdebātur, auferat, illos absq; iu-
go relinquens: quomodo solemus alleuiare
oneratos, & eos, qui graui pōdere præmūtur
sed imponēdo eis iugū suū, idest Euāgelicā
legē & mādara: hoc enim iugū est, quod re-
quiē & refocillationē tribuit. Vnde subdit:
iugū enim meū suauē est, & onus meū leue, idest,
est iugū meū suauitatē & requiē tribuēs, &
on⁹ meū, nō solū nō grauat, sed alleuiat gra-
uatos & oneratos. *Suauē inquit, est.* Quidā in-
telligūt dulce, delectabile palato mētis, qua-
le iudicatur ab ijs, qui palato sunt sano, qua-
lis erat qui dicebat: *Iudicia Dñi vera, iustificata*
& c. dulciora super mel & feniū: & Quā dulcia san-
cibus meis eloquia tua, super mel ori meo: quāuis
qui gustu infecto & febricerātī sunt, nō hāc
dulcedinē sentiant. Et *onus meū leue,* idest alle-
uiās. Visus est Christus alludere voluisse ad
illud, quod David in illo Psalmo, quo legis
Euāgelicæ prædicandę per Apostolos, quos
cælos vocat, excellētiās decātādas assūpsit.
Lex Dñi immaculata, integra, perfecta, longe
differēs ab antiqua, quæ *neminē ad perfectū ad-*
duxit, cōpleta & cōplemētū præstās, & perfi-
ciēs omnia, quæ incōpleta & imperfecta in
antiqua lege existerāt. *Cōuertēs animas.* In He-
bræo verbū *Hesib*, quod significat reducere,
aut reuocare id, quod deuium erat: quia lex
Euāgelica Iudæos à lege veteri, gētiles à le-
ge dæmonū, quos colebāt, reuocat ad Euan-
gelicā vitā. Cæterū verbū *Hesib*, alia duo si-
gnificat, facere sufflare, & facere volare, vt
possis reddere, Faciēs sufflare aut respirare
animas: & Faciens volare animas. Faciēs suf-
flare. Nihil magis hominem affligit, quā nō
posse respirare, & exufflare, vt cor refrigeriū
accipiat. Qui fatigatissima occupatione te-
netur, dicere solet; Tanto labore teneor, vt
nō cōcedatur mihi respirare. Tales sunt, qui
legibus dæmonis seruandis intendunt. *Nulla*
lassis dabatur requies, quos captiuos ferebat
Rex Babylonis, nec respirandi locum con-
cedebat impius Pharao Israelitis, quos ope-
ribus duris luti & lateris grauabat. Non est
locus seruis diaboli, vt aliquātulū quiescāt,
& somnū sine anxietate sumāt: pleni sunt cu-
ris, timoribus, quos nūc cupiditas stimulat,

מנוחה

Brix. 10. 1.
388.
1. Reg. 3. 16
Psal. 23. 2.

Esa. 40. 29.

Hom. 39. in
Matth.
Ser. 10. de
verb. Dom

102.
In imperfe.

Psa. 118. 11.
Psa. 118. 103.

Psal. 118. 8.
Hebr. 7. 19.

השיב

Brix. 10. 1.
fol. 184. ad
finem.

103.

Thren. 3. 5.

nunc superbia inflat, nunc avaritia comprimit. Lex autem Domini facit respirare, ut videre est in ijs, qui tali legi subdantur. Quam quiete orant, *aperiunt os, & attrahunt spiritum?* Quam quiete dormiunt, etiam si educendi sint ad mortem, sicut Petrus inter milites? Hanc metaphoram visus est Christus Dominus tenere, dicens: *Inuenietis requiem, refrigerium, animabus vestris*, metaphora sumpta ab eo, qui per respirationem, aerem refrigerantem cor accipit: eo modo quo dixerat Ieremias: *stare super vias, & videre, quae sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus vestris*. Lex diaboli non est via bona: lex ite antiqua, dicitur a Deo, quod continebat praecepta non bona, modo alibi exposito. Lex Evangelica est, quae ore pleno dicitur bona: ambulate in ea, & inuenietis refrigerium, & requiem animabus vestris: nam exufflare aut respirare facit animas. Vnde quidam transferunt, *Lex Domini immaculata: quietas animas*, ut Felix. Alio modo transferri potest: *faciens volare animas*: nam id etiam significat verbum, *Hesib*, ut in Genesi: *aves abigebat Abram*, in Hebraeo verbum *Hesib*, faciebat eas volare. Vere enim lex Christi alleuiat, ita quod facit volare animas. Ita visus est intellexisse Augustinus: Alia inquit, sarcina premit, & agruat te, Christi autem sarcina subleuat te, iuxta illud: *iugum meum suauis est, & sarcina mea leuis*: alia sarcina pedus habet, Christi sarcina pennas habet, nam aui etsi pennas detrahas, quasi onus tollis, & quo magis onus abstulisti, eo magis in terra remanebit: quam exonerare voluisti, iacet, non volat, quia tulisti onus: reddat onus, & volat. Talis est Christi sarcina, portent illam homines, non sint pigri; non attendantur illi, qui eam ferre nolunt; ferant eam, qui volunt, & inuenient, quam leuis sit, quam suavis, quam iucunda, quam rapiens in coelum, & a terra eripiens &c. Si quis inueniret aquilam sine plumis, corporis pedere depresso, nequeuntem vel leuiter se mouere; si ei plumas imponeret, quamuis videretur eam amplius onerare & premere, sed verius eam alleuiaret: nam onus, quod imponit, est leue, & ita alleuians, ut per illud possit volare, & requiescere. Eadem ratione dicere possemus, de rotis, quae videntur graues: si tamen superaddantur currui, non solum non reddunt grauiorem, sed alleuiant, ut vel digito tota illius machina possit moueri. Bene autem subditur: *& inuenietis requiem animabus vestris*, quia sola animae requies, vera est requies: & obsequiis CHRISTVM, non requies corporis datur, sed animae & spiritus. Si ergo CHRISTVS eos qui pondere seruitutis diabolicæ grauatur, diabolique preceptis obsequuntur, volens illorum pondus alleuiare, & eos reficere, vo-

cat & hortatur, ut iugum suum ferant, quo requiescant, & suauiter viuant, euidenter infertur, praecepta CHRISTI, aut iugum suae Evangelicæ legis, esse facilia, suauia, & leuissima: quod enim graue est, non potest alleuiare, id quod ponderosum est. Et vere id experientia ipsa comprobatur: quanta namque lassitudine tenetur mundanus, sequens, quæ vocat Paulus *legem membrorum* carnis suae, & leges propriæ concupiscentiæ, quas diabolus imponit? Quot noctes ducit infomnes, qui obedit diabolo precipienti, ut alienam uxorem sollicitet? Quot dispendia patitur facultatum? quot occasionibus exponitur contentionum? quot periculis grauissimis patitur? similiter qui avaritiæ subijcitur, eiusque legibus, quot vexatur curis? quibus ardet desiderijs? quot defatigatur itineribus? quibus angitur timoribus? omnes tandem diabolo obsequentes, protestati sunt: *Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis*. Si autem tu, qui tam onerosam vitam ducis, diabolo seruies, te ipsum reuocas ad CHRISTI praecepta seruanda, qua requie perfrueris? quiescis in domo tua, quiete agens cum uxore, filiis & seruis, dormis secure, non sentis conscientiae pungentes voces, nec pueris stimulis, non periculis te committis. Suauia igitur sunt Dei praecepta, & facilia: quæ difficilia, aspera, & dura sunt, praecepta sunt & leges sunt diaboli: lex enim Domini eiusque iugum, animabus quiete, refrigerium, & alas prestat, quibus possint volare. Hinc respondere possumus ijs, quæ obijci possunt CHRISTO dicenti: *Qui vult venire post me, tollat crucem suam*: potius dicendum videbatur, expellat crucem: cum enim aliquem inducimus, ad nos velociter currentes sequendum, potius hortamur, ut expellat pedus, quam quod illud super se ponat, & secum tollat. Hortaris Domine, ut te sequamur, qui tanquam gigas curris, velocius, quam ille Asael, de quo dicitur, quod *cursor velocissimus fuit, quasi vnus de capreis, quæ moratur in siluis*: melius ergo videbatur, quod nos ad expellendum pedum crucis hortares, quam ad illud tollendum & ferendum, ut expeditius te possemus sequi. Vnde & Apostolus tuus, ut te currentem sequamur, iubet, *deponere omne pedus*. Quodnam autem pedus grauius, quam crucis? Ceterum apte nobis consulit: is enim qui velociter debet currere, ut velocem cursum sequatur, debet illud pondus expellere, quod grauat & deprimit; non quod alleuiat, & refrigerium prestat. Currus enim, qui paratur ad velociter currendum, & sequendum eum, qui precedit, oportet quod onus illud deponat, quo premitur & grauatur; non tamen illud, quod adiuvat, ut leuius velociusque currat, quales sunt rotæ. Pondus quod grauatur animam, iugum dia-

Ad Rom. 7. 23.

Sap. 9. 7.

Matt. 16. 24.

1. Reg. 2. 18.

Ad Hebr.

12. 105.

In cap. 1. bolus est, & peccatū, vt B. Hieronymus demō-
leat. stratur, & D. Chrysostomus ostēdit. Hoc ita gra-
6 Homil. 1. uabat Dauid, vt clamaret: *iniquitates meae su-*
de poen. *pergressae sūt caput meū, & sicut onus graue graua-*
Psal. 37.9. *tae sunt super me.* Est hoc iugū, inquit Chryso-
stomus, talētū illud plūbeū, superpositū am-
phorae, de quo Zacharias, quod quamuis in
Zach. 5.7. principio nō videbatur eā grauasse, tamē tā-
to pōdere postea eā fixit in cāpo Sēnaar, vt
Esa. 24.30. nō posset inde amplius amoueri. *Granabit eā*
iniquitas sua, dixit Propheta. Hoc pōdus de-
ponēdū est ab ijs, qui ad verā quietē & vitā
peruenire, & currere desiderāt. Quod egre-
giē Paulus dixit: *Deponentes omne pōdus, & cir-*
Ad Hebr. *cūstās nos peccatū, per patientiā curramus, aspiciē-*
12.1. *tes in autorem fidei, & consummatorem Iesum.* Cū di-
cit, *Pōdus, & circūstās peccatū*, cōiūctio, Et, po-
tius vniū habet explicātis, quā cōiungētis, vt
dicere velit: Deponentes omne pōdus, idest
circūstās nos peccatū: quoduis enim peccatū
mortale omnis pōderis grauitatē in se cōti-
net. Qui post Christū currere debet, hoc pō-
dus deponat, assumat autē illud onus, q̄ alle-
uiat, refrigerat, & volare facit animas, iugū
scilicet Christi, eius Euāgeliū, & crucē. Hāc
enim etsi grauet corp⁹, tamē volare facit ani-
mas, & sūma quiete perfrui. Ad hoc institutū
3. Offic. ad B. Ambrosius expēdit illud Esaia: *Qui sperāt*
fin. *in Domino assumēt pēnas, vt aquilae, currēt, & nō*
Esa. 40.31. *laborabūt, ambulabūt, & nō deficiēt:* docetq; hęc
verba quadrare cū illis Christi, vocātis eos
qui laborant, & onerati sunt, vt eos reficiat,
quibus iugū imponit, quod alas tā leues tri-
buit, per quas currētes nō laborāt, & ambu-
lātes nō deficiūt &c. Merito propterea De⁹
hāc, tāquā grauissimā pēnā rebellib⁹ pecca-
toribus imponit, quod eos relinquit serui-
re dāmoni, qui quasi iugo ferreo illis im-
posito, eos cōterat. Ita antiquitus dixit: *eo quod*
Deutero. *non seruiers Dño Deo tuo in gaudio cordisq; letitia*
28.47. *seruiens inimico tuo in fame & siti & nuditate, &*
ponet iugū ferreū super cervice tuā, donec te cōterat.

*S. 11. Lex de parcendo inimico
facilior et suavior est lege duel
li; per hanc homo parturit in-
iustitiã, per illã spiritũ salutarc.*

106. Von Chrysolomus in comuni & ab
solute probauit, præcepta CHRISTI
esse suauiā, & faciliā, præcepta autem
diaboli grauiā & vehemētissime prēmētia,
peculiariter de hoc præcepto dilectionis ini-
micorū demōstrat, ostēdēs esse suauissimū
& facilimū, si cū præcepto cōtrario diaboli
cōferatur. Supponamus enim ex hac parte
CHRISTVM, sedētē in mōte, & præcipientē

suis, vt suos diligāt inimicos, & offensas re-
 mittāt, & vindictā deponāt: ex illa autē dæ-
 monē, regē super filios superbię, cōtendēte
 sedere super latera Aquilonis, & præcipientē
 suis, vt vnusquisq; suos odio habeat inimi-
 cos, & vindictā de offensis suis irrogatis
 umat. Quod nā horū præceptū facilius est
 Certe etiā si nō acuto sis ingenio, ipsa expe-
 riētia ostendēte iudicare teneris, præceptū
 dæmonis esse sūmis difficultatib⁹ implicatū,
 à quibus omnibus liber est, qui præceptum
 CHRISTI exequitur. Qui enim vindicari
 vult, noctes ducit insomnes, à laboribus sibi
 cōgruis & cōueniētib⁹ cessat in die, cogita-
 tionibus absūmitur, timorib⁹ angitur, curis
 affligitur, facultates suas prodigit, amicos
 cōuocare oportet, quib⁹ maneat obligatus,
 periculis magnis se exponit, corporis vitam
 consumit, & animā mortuā quasi in loculo
 defert. Qui autē seruat, quod Christus præci-
 pit, his omnib⁹ liber manet, quietus dormit,
 sua curat, periculis se liberat, corpus seruat,
 animā saluat. Hoc ipsū cōfirmat Chrysostomo-
 mus, expēdēs inquietudinē, quā secum tēt
 iracūdu, & vindictę appetitor. Quis, inquit,
 tortor ita laniare latera potest, sicut ira & fu-
 ror iracūdū? Quæ ignita tela, ita corpus per-
 forarēt? Quis furor ex naturalibus ita sētib⁹
 excidere facit, sicut furor & irę cōsternatio?
 Noui multos ex ira morbos incurrisse, & fe-
 briū difficillimæ præsertim hæ sunt. Si vero
 ita corpora lēdūtur, animas cogita, &c. Mul-
 ti oculos amiserūt, in grauissimū morbum
 multi inciderūt. &c. Nō est opus multa dila-
 tione; ira acutus est morbus, *frequentē ex ira*
verbū aliquis emisit, ad cuius remediū totius indiget
vita, & aliquid cōmisit, quod omnē ipsius vitā sub-
uerit. Hoc enim est difficile, quod in breui
 tēpore, & per vnā actionē, & per vnū dūta-
 xat verbū, æternis nos frequēter exclusit, &
 multos euacuauit labores. Ignis est vehemēs
 ira, omnia deuorās, nā & corpus perdit, &
 animā corrūpit. Hæc & alia Chrysostomus
 prosequitur, qui ad hoc institutū expendit
 egregie illud Davidis: q̄ præcedēti tractatū
 indicare cœpimus. *Ecce parituri in iustitiā, cō-*
cepit dolorē & peperit iniquitatē: credit enim, ad
 litterā de eo, qui vindicari vult, esse sermo-
 nē, cuius opus vocat, iniustitiā, sicut paulo
 ante, hoc, q̄ est remittere offēsas, vocat iusti-
 tiā suā, dicens: *Iudica me Dñe secūdū iustitiā meā.*
 David ergo, qui tot inimicorum passus fuit
 persecutiones, tāquā is, qui probe nouerat,
 quæ nā patiatur is, qui vindictā, & vltionē
 quærit, eū quasi digito ostēdens ait: *Ecce par-*
ituri in iustitiā, &c. Estq; cōmune dubiū, quod
 David videtur rerū ordinē pervertere: nam
 secūdū naturæ cursum, prius est cōcipere,

**Notāda Séc-
tētia Chry.**

In PG1.7.

N. 202.
Pfal. 7. 15.

Pfal 7.9.

J 107.

deinde parturire, & tandē parere: ipse autē prius ponit parturitiōē, quā cōceptū. Ecce inquit, parturiit iniustitiā, cōcepit dolorem &c. Quomodo potest mulier parturire, nisi prius cōceperit? Quidā respōdēt, nō esse incōueniēs, aliquātulū inuersum fuisse ordinē, quē Hieronym' clarius expressit, qui vertit: *Ecce parturit iniquitatē cōcepto dolore*, id est, post quā cōcepit dolorē: similiter Fœlix, qui trāstert: *Enixus est iniquitatē, postquā concepit afflictionē*. Præpostero ergo ordine loquutus est Dauid, sed exprimere volēs id, quod secūdū naturalē accidit ordinē, quē expressit Eliphaz, ad cui' dictū visus est allusisse Dauid, de impio agēs: *Cōcepit*, inquit, *dolorē, & peperit iniquitatē, & vterus eius præparat dolos*. S. tamē Basilii mysteriū egregiū olfecit. In mulieribus parietibus, inquit, primū cōcipitur, deinde parturitur: hic vero prius parturiit, & sic de nū cōcepit. Quid igitur dicendū est? Quod illic quidē tēpore partus, est parturitiō; hic vero mox initio parturitur: simul enim atq; mali quiquā cōsultatur, priusquā id animo cōcipiatur & inīgatur, tumultuatur, ac perturbatio in eo nascitur. Aut aliter dicere possumus, Dauidē nō seruasse ordinē, quē natura ipsa sequitur, sed illū inuertisse, significare volēs, in eo quē describebat, omnia esse inordinata, & ex consequēti, confusione, & dolore plena: nā ex inordinatione mēbro-rū, sequitur dolor in animali, & ex inordinatione ventorū, sequitur cōfusio & tumultuatio in mari & in terra. Vere tamē credo, Dauidē exprimere voluisse, nō tātū vnū fœtū aut partū, sed duos interuenire: si enim vnus esset fœtus, nō duplicē exponeret partū. Vnius nāq; fœtus, vnic' part' est. Primo itaq; parturiit fœtum vnū, postea cōcepit alterū, quē peperit. Et vere ita est: primogenitū siquidē, quem parturiit primo vindicator, est odiū, quod Dauid vocat iniustitiā: ex quo cōcipit alterū filiū, scilicet vindictæ appetitū & propositū, quē tādē parit. Primo ergo qui talis est, parturiit iniustitiā: in ipso enim exordio, parturitiō est vni' nati filij, scilicet odij: nā hoc ipso iā homicidiū patratū intellige, iuxta illud Ioānis: *Qui odit fratrem suū homicida est: & quia homicidiū pertinet ad iniustitiā, dicitur parturisse iniustitiā*. Ex isto fœtu iā producto, tāquā ex patre, cōcipit aliū, qui vocatur dolor: ex odio enim, in vtero volūtatis cōcipit appetitū & propositū vindictæ, quē bene descripsit, doloris nomine. Quid enim est appetitus iste, quē mētis vtero geris, nisi dolor? Nō est spina, quæ sic pūgat; nō serpens, qui ita mordeat; nō licetor, qui ita torqueat: propterea fœtus hic, dū in vtero est, dicitur dolor. Pœna fuit peccati Eux,

quod cōceptus vteri sui, tristitias, & mœlittias, animiq; deliquiū induceret, cui dictum est: *Multiplicabo grūas tuas, & conceptus tuos*. Quod videre licet in mulieribus, quæ dū fœtū in vtero portāt, quē conceperūt, grauata & oneratae sūt, & multis affligūtur tristitijs, & patiūtur varia animi deliquia. Nullus autē cōceptus est; qui ita eū, qui cōcepit, affligat, sicut appetitus vindictæ. Nō est vipera, quæ ita vētrē matris corrodat. Si mulier cōciperet iuniperū, aut rhānū, vel spinā aut vepre, quæ dū ampli' procedūt, acutiores aculeos germinaret, qui viscera pūgerēt, & præcordia trāfigerēt; qualis esset cōceptus? si cōciperet serpentē rodentē interna vētris, & cordis, quomodo vocaretur cōceptus iste? tristis certē ac dolore plenus cōceptus. Sentiebat Rebecca, quod pueri, quos in vtero cōceperat, *collidebātur*: quæ res ita eā afflixit, vt diceret: *si sic futurū erat, vt quid necesse fuit cōciperet*? Ad quid cōcept' iste, anxietate, & doloribus plenus? Qui ergo vindictā cōcipit, & mēte proposuit, & gerit, dolorē cōcepisse, benē dicim': est enim plenus curis, anxietatibus, timoribus, sollicitudinibus, quæ vehementius torquēt cor, quā spina quæuis. Propriū malū, inquit Chrysostomus, apud se nutriūt mali memoriā, quasi quendā tortorē. Quantū putas tormētū esse, homini præcordia percusso, qualiter vlciscatur, cōsiderāti? Priorē semetipsum punit & castigat, intra se ipsum tumens, aduersus se pugnas & exandescens: nā necesse est, apud te ignē semper accēsum esse, & febrē: temetipsum igne consumis, flagratē semper & vigentē ferens flammā, nec animā permittens requiescere, sed semper seuiēs, & in turbatione mentē habēs & procella. Quid hoc graui', semper esse triste, & inflatū, & semper ardere? Ex hoc conceptu qualis partus expectādus est? *peperit iniquitatē*. Ecce ad quid nā ordinata fuit cōceptio doloris, ad pariendā iniquitatē, id est vindictā, quā conceperat, quā dū opere cōplet, parere dicitur. Infœlix partus. Mulier, tristitias, quas dū prægnans est, habet, & dolores quos secū fert partus, suffert, quia parit filiū de quo gaudere potest: *natus est homo in mūdo & nō meministi pressuræ propter gaudiū*. Is tamē, talē post dolores & pœnas, quas pertulit, parit filiū, qui non gaudium ingerat, sed perpetuā inducat tristitiā: nam *peperit iniquitatem*. Quid est iniquitas? Est filius, quē anima parit, ad sui destructionē & exitiū. Infœlix partus. Si mulier post præteritas tristitias, grauedinē, & pœnas, quas nouē mēsis pertulit, post dolores, quos in partu sustinuit, peperisset filiū, quē conspiciens gauderet, credēs, quia natus est homo in mūdo: si tūc acce-

Gen. 3. 16.

J 108.

Gen. 16. 11.

Ioan. 16. 21.

deret

Iob. 15. 35.

Scholiast. in
Plalm. 7.

1. Ioā. 3. 15.

deret aliquis, qui ostēderet, illū filiū quē cre-
didit hominē, esse leonē, aut vrsū crudelē,
à quo deuoranda esset, nisi prius illū acri do-
lore & angustia cōprimeret & suffocaret, in-
fœlix certē esset partus. Talis est filius, quem
paris, dū vindictā exerces: credis te, etsi labo-
res pertuleris, & graui onere fueris oppres-
sus, tamē vere peperisse hominē in mundo,
id est rē virilē fecisse; & perfecisse id, quod
debet hominē honoratū & excellētē, vt gau-
dere possis: non tamē recte filiū, quē peper-
isti, agnosceis. Illū tibi David ostēdit, esse cru-
deliorē leonē, & vrsū immaniorē. Peperit, in-
quit, iniquitatē. Crudelis filius, qui vere tibi
exitū afferet, perditionē inducet, & perpetuā
mortē, nisi illū lacrymis suffoces, nisi du-
ris pœnitētiæ manibus eū interficias, & te il-
lū genuisse lamēteris & dolcas. Et bene Da-
uid, in oculis omnium exponit, dicens, & præ-
mittēs aduerbiū illud *Ecce*: res est enim om-
nibus manifesta, quā à mundi exordio expe-
rientia ipsa cōprobat. Vide Cain illū, quē D.
Basilus vocat primū diaboli discipulū, qui
primus eius doctrinā accepit, & eius mores
imitari cœpit. Primo parturit iniustitiā: nā
hoc ipso, quod frater eius aliquid fecit non
sibi gratū, parturit iniustitiam, id est odiū
fratris: *Ex maligno enim erat, & odit fratrē suū*,
inquit Ioānes. Hoc filio edito, cōcepit secū-
dū, quē pareret: proposuit enim mente in il-
lū vindictā exercere, & illū persequi, & oc-
cidere; & vere cōcepit dolorē: hic enim fœ-
tus, in mente conceptus, eius viscera torque-
bat, vt Deus diceret ei: *Quare tristis es, & cur
concidit facies tua?* Nō est mulier, quæ post cō-
ceptū ita tristitijs angatur, sicut anima illa
misera, postquā cōcepit vindictā. Illa enim
erat quasi serpēs corrodes viscera, quasi rhā-
nus transfigens interiora. Inde processit ad
partū, & peperit illā iniquitatē horrendā,
quod fratrē tandē occidit. Hunc filiū pepe-
rit, qui illū perdidit, & perpetuæ morti tra-
didit. Id ipsum in Saule videre licet. Quia ali-
quid actū est circa Davidē, quod illi fuit in-
gratū, statim parturit iniustitiā, id est odiū:
factusq; est Saul inimicus David cunctis diebus: ex
quo cōcepit dolorē, ille scilicet propositū
persequēdi & occidēdi David, quod ei vis-
cera ita torquebat, vt arrepti⁹ fieret, suāq;
fortē deploraret, nullibi requiescere valens:
tandē ad partū prorupit, dū persequi David
totis viribus cōtēdit, & coactō exercitu ad
occidendū requisivit: partus sane cum maxi-
mis dolorib⁹, & periculis, in quē incidit, sed
cuius filius ipsum tandē perdidit, & in æter-
nā mortē cōiecit. Hæc igitur manifesta sunt
in eo, qui diaboli præceptū obseruans, odit
inimicū, vindictā appetit, & exequitur. Vi-

deam⁹ nūc an similia patiat, qui CHRISTI
præceptū seruās, inimicū diligit, cui propter
Deū remittit offensam, & benefacere procu-
rat. Quid enim huiusmodi seruis Dei acci-
dat, expressit Esaias dicens: *Sicut quæ concipit,
cū appropinquauerit ad partū, dolens clamat in do-
loribus suis: sic facti sumus à facie tua Domine, con-
cepimus, & quasi parurimus, & peperimus spiri-
tū, salutes non fecimus.* Ita in Vulgata, sed Sep-
tuaginta legūt: *Peperimus spiritū salutis.* In he-
bræo *salutes*, in plurali, *peperimus spiritū salutū.*
Et quāuis, vt sæpe annotat ad hoc institutū
D. August. quāuis quædā vocabula sint min⁹
latina, sunt tamē magis apta ad mysteria ex-
plicāda, quibus propterea vtimur: quāuis e-
nim latin⁹ sermo nō admittat sanguines, in
plurali, apte dicit David: *Libera me de sanguini-
bus*, quadicēdi ratione mysteriū exprimitur,
ab August. explicatū. Similiter quamuis hoc
nomē salus, apud latinos plurale nō habeat,
rectē dicitur, *Peperimus spiritū salutū*, ad expri-
mendū mysteriū, quod statim dicemus. Qui
diabolo obtēperat, parturit, cōcipit, & pa-
rit, & omnia sunt in malū, & cū dolore, vt di-
xim⁹. Qui Christo obsequitur, similiter par-
turit, cōcipit, & parit, vt dixit Propheta. Om-
nis nāq; homo (inquit D. August. hæc duo lo-
ca Davidis & Esaiæ expēdens) cōcipit ani-
mo, neq; vllus potest esse sine conceptu, sed
alij cōcipiunt de diabolo, alij de CHRISTO:
de qua re egregie & late Ambrosius, de hac
animorū inprægnatione & partu disputās,
& de vtero, & semine, quo cōcipiunt. Quid
parturiat, & cōcipiat, & pariat, iracundus, di-
ctū est: qui suscepto diaboli verbo, & instin-
ctu, tanquā semine, parturit odiū, quod dia-
boli proles dicitur, vt patet apud Ioannem,
agentē de odio, quod parturit Cain ex ma-
ligno. Ex hoc fœtu tāquā ex semine, aliū cō-
cipit fœtū, scilicet appetitū vindictæ, quē ad
sui exitū parit. At iusti concipiūt, parturiūt,
& pariūt. Dū David ageret de vltoribus, or-
dinē peruertere visus est, ostēdens illos in-
ordinatissime agere: at de iustis agens Pro-
pheta, egregiū ordinē tenet, dicens: *Concepi-
mus, parturimus, & peperimus*: primo enim mu-
lier de viro cōcipit, deinde parturit, dū do-
lorib⁹ partui appropinquat, & de partu: & tā-
dē parit. A facie, inquit, tua cōcepimus: phra-
sis hebræa, id est, propter te: eodē modo quo
dixit Apostol⁹, citās Davidis sententiā, *propter
te mortificamur*: suscepto enim Dei verbo, &
præcepto, tāquā diuino semine, concipiunt
propter Deū, amorē erga inimicos: inde pro-
cedūt, vt parturiāt opera bona erga illos, &
remissionem iniuriarū, quam exhibeāt. Et be-
ne dicit, *parturimus*. Id enim nō fit sine do-
lore: neq; enim, vt ex Hieronymo probatū

Esai. 26. 17
18.

Psal. 50. 16

Ibidem.

J 110.

Serm. 20. de
verbis Dñi.Lib. 1. de in-
terp. c. 4. &
li. 1. de Cain
& Abel. c. 10.

Forerl.

Rom. 8. 16.
Psa. 43. 23.

est, huiusmodi opera sunt sine carnis cōtra-
dictione, repugnātia, dolore, ac mortificatio-
ne. Et hoc est quod dicit: *Sicut quæ concipit, cū
appropinquauerit ad partū, dolens clamat in dolori-
bus, sic facti sumus à facie tua*: considerās enim
iust⁹, quod CHRISTVS præcipit, à facie eius,
idest propter eius respectū, ex semine verbi
illius suscepto, cōcipit amorē erga inimicū.
Hic autē conceptus peruenit ad partū, quā-
do amor in opera prorūpit externa. Cū hoc
tēpus adest, parturit anima, dolores sentiēs,
mortificans suū appetitū: sed tandē parit spi-
ritū salutū, idest bona opera in inimicū, vt
remissionē offensæ, orationē pro eo, &c. Hu-
iusmodi opera vocat Spiritū salutum. Ecce
qualis filius, quē parit, spiritum salutum, nō
vnius, aut alterius, sed plurimarū salutū, cor-
poris, animæ, mētis, & volūtatis. Spiritus sa-
lutū phrasi hebræa dicitur, spiritus summē
salutaris: tale est opus iusti erga inimicum,
quod summā salutē ei præstat, per quē remis-
sionē peccatorū obtinet, & diuinā gratiam,

Ioā. 16. 21.

J. III.

in qua salus animæ sita est. *Mulier cū parit tri-
stitiā habet*, quia maximis doloribus tenetur;
sed cū pepererit, iā nō meminit pressuræ propter gau-
diū, quia natus est homo in mundo. Hoc iustis ac-
cidit, cū inimicos diligunt, & opera benefi-
ca eis exhibent, offensas remittūt: etsi enim
hoc, cū fit, sit difficile, & dolorē inferēs; sed
postquā factū est, summo gaudio affici pos-
sunt, qui talē filiū genuerunt, per quē adop-
tionem filiorum Dei accipiūt. Hæc egregie
Chrysostomus probat, in illo excellenti mā-
suetissimoque viro, cui singulare fuit, quod
Dux illius Ioab dixit: *Diligis odientes te*, consi-
derās illud opus, omni cōmendatione dig-
nius, quod egit erga Saul inimicū suū. Peric-
uebatur Saul ipsum Dauidē, & quærēs illū
ad mortē, incidit Deo disponente in manus
illius, in spelunca, nā illā ingrediens Saul, vt
naturæ necessaria expleret, latebat in ea Da-
uid, cū multis militibus. Vidit illū Dauid: &
quāuis milites eius vehemēter excitarēt ad
vindictā, ipse cōcepit à facie Domini, idest,
propter Deū, dilectionē & amorē erga illū:
ideoq; militibus respondit: *Vivit Dominus, nō
extendā manū meā in eū, quia Christus Domini est*:
idest quia vnctus est à Deo. Propter Dei er-
go respectū, concepit amorē, & voluntatem
parcendi illi: sed parturiuit & passus est do-
lores grauissimos, sicut parturiētis, dum ope-
ra amicitiae in talē inimicū exercebat, cum
illū scilicet seruabat, & custodiebat, non so-
lum à suis militibus, qui se ipsos offerebant
ad illū occidēdū, sed præcipue à suamet pas-
sione, & carnis suæ affectu, quē seuerissimē
mortificabat: & parcens Sauli, inquit Chry-
sostomus, suo proprio affectui nō parcebat;

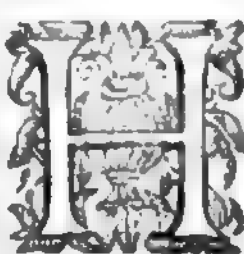
Hom. de Da-
uid & Saule.

1. Reg. 19. 6.

4. Regū. 24.

sed illū iugulabat, & cōfodiebat: & gladius
quo orā chlamydis Saulis abscindebat, sua
ipsiusmet viscera discindebat, dū cū posset
facilius vitā, quā vestē conscindere, illā ser-
uauit, hāc scidit, quo posset inde cū ad amo-
rē reuocare. Quid tandē factum est? Peperit
opera illa charitatis & amoris in Saul, pepe-
rit spiritū salutis & lætitiæ; nā cū tandē Sau-
lē dimisit liberū, summo gaudio affect⁹ fuit,
quia talē edidit filiū, per quē confidebat sibi
salutē à Domino præstandā: & iā non memi-
nit pressuræ propter gaudiū, quia talē filiū
produxit. Egressus enim est ē spelunca Saul,
inquit Chrysost. ignarus omniū, quæ gesta
fuerunt: egressus est & Dauid, liberis oculis
cælū intuens, & magis exultās, quā cū Go-
liath deieccisset: siquidē hæc magnificentior
erat victoria, hæc magnificentiora spolia, hæc
præda illustrior, hoc gloriosius trophæum,
quo sibi innumera bona acquisiuit, vt ita-
tim exponemus.

*J. 12 Quam lætitiā pariat dile-
ctio & beneficentia erga inimi-
cum, egregie mulier, quam vi-
dit Ioannes expressit.*

Is non ineptē cōcinūt, quæ de
muliere illa mirabili Ioannes
enarrat, quā vidit *amictā Sole,
& Luna sub pedibus eius, & in ca-
pite eius corona stellarū duodecim,
quæ in vtero habens, clamabat par-
turiens, & cruciabatur, vt pareret*: tandē filiū pe-
perit talē, qui raptus est in cælū, summo pre-
tio & honore à Deo donatus. Et quidē cō-
mune est satis apud Sanctos Patres, mulierē
illā, iuxta literalē sensum, typū Ecclesiæ san-
ctæ tenuisse. Ita Gregorius^b, Rupert^c, Me-
thodius martyr^d, & omnes huius loci expo-
sitores. Quoniā autē hæc, quæ de Ecclesia di-
cūtur, nō possunt omnibus fidelibus conue-
nire, sed iustis, optime secūdū regulā Tisco-
nij, quā tradidit Augustinus, optime animā
iusti, sub mulieris istius symbolo, possumus
accipere. Et quāuis multa sint, quæ Ioānes re-
fert, hoc cōsideratione speciali dignū est, qd
ex vna mulier exprimitur amicta Sole, & Lu-
na sub pedib⁹ eius, & in capite eius corona
stellarū, idest repleta omni luce. Ad illuminā-
dū siquidē De⁹ totū orbē die ac nocte, nihil
aliud creauit, nisi Solē, Lunā & Stellas, quas
posuit in firmamēto, vt illuminent terrā. Omnes
ergo fontes & principia lucis, hæc mulier in
se habebat, cuius nulla pars erat, nec pedes,

J. 112.

Apoc. 12. 1.

34. Mora.
cap. 7.In cap. 12
Apoc.

In summo.

1. de doctr.

Christi. 2.

Gen. 1. 17.

qui non essent luce pleni, sub quibus lunā habebat. Ex alia, exprimitur habens in vtero, & clamans parturiens, & quæ cruciabatur doloribus partus. Hæc enim minus cōgruere inter se videtur: lux nāq; & dies, symbolū est latitiæ, & prosperitatis apud omnes nationes, vt docuit B. Grego. & S. Augusti.; adeo, vt Scriptura ipsa ad designādā letitiā, gaudium, & prosperitatē, nomine lucis vtatur; & ad exprimendā tristitiā, & aduersitatē, nomine noctis & tenebrarū. Lux, inquit Dauid^a *orta est iusto*, & (pro, idest) *rectis corde latitia*: Et alibi: *Occidit Sol in meridie, & tenebre faciam terrā in die luminis*: & ad designādā summā calamitatem, & tristitiā, quæ ex aduentu inimicorū imminabat, dixit Sophonias: *Dies ira, dies illa, dies tenebrarū & caliginis*. Quando Iudæis euidentissimū mortis periculū imminuit, dicitur, quod *fuit dies illa tenebrarū, & discriminis, tribulationis & angustia* &c. quādo vero liberos se viderant, *Lux & Sol ortus est*, & quod *noua lux Iudæis oriri visa est: gaudium, honor, & tripudium*. Si ergo mulier illa luce erat amicta, & quasi omnē lucem in se ipsa continebat, quo significabatur abundantia latitiæ & gaudij, quo erat repleta, & prosperitas suprema, qua fruebatur; quomodo habebat dolores & cruciatus parturientis? summū enim dolorem ac pœnā solet Scriptura Sacra sub metaphora parturientis explicare. Sed dicendū est primo, vtrumq; verum esse: nam ex vna summo erat gaudio repleta, & prosperitas ingēs illi aderat, quamuis ex alia dolore parturitionis cruciaretur: iustus enim, cū dilectionis opera erga inimicum parere incipit, secundū corporis & carnis affectū, dolore ac pœna afficitur, ira motum cōprimens, & semetipsum mortificans: ceterū secundū spiritum, & animā, magno gaudio, & latitia ac requie perfruitur, illa quā Christus promittit tollentibus iugum suum. Habet enim charitatē, & ex consequēti Spiritum sanctū, in se habitantem: *Nam charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritū sanctū, qui datus est nobis: fructus autem spiritus sunt gaudiū, pax, &c.* Ex tali arbore tam dulcis fructus procedit. Vide Stephanū, plenū Spiritu sancto, & ex consequenti plenū dilectione & amore (nam Spiritus sanctus amor est) dum grauissimas persecutiones patiebatur, ab ijs, qui falsum testimoniū contra illū dicebant, eos diligens, & desiderans eis benefacere: *vidit celos apertos*. Cōmuni locutione, ad iūmnū gaudiū exprimendum, quo aliquis affectus fuit, dicimus, quod cœli ei aperti sunt. Sed de ijs infra. Dicere secundo possumus, vtrumq; verū esse, quod mulier plena erat latitia & gaudio, & simul granibus cru-

ciabatur doloribus: sicut enim negari nō potest, mulierē cum parturiit magnis dolorib^{us} cruciari, ita euidentissimū est, nullum esse maius gaudium, quā cum mulier videt se filium peperisse, cum sui omnimoda incolumitate. Hoc certē tale tantumq; est, vt etiā dolores partus possit mitigare: quæ de causa Rachelem parturientē, grauissimis doloribus cruciatā, obstetrix animosiorē reddere conabatur dicens: *Noli timere, quia habebis filiū*. Non dubiū, quin iustus, cū opera dilectionis erga inimicum parere nititur, crucietur: difficile est enim, amare illū, qui te odit; ei benefacere, qui tibi malefacit; pro eo orare, qui in te maledicta coniicit, adeo vt in aduersis rebus, nullæ fere reperiantur, quæ maiore dolorem, & anxietatem incutiant. Ceterū nulla potest esse maior gaudij, & latitiæ ratio, quā cū homo videt se talia opera peperisse: peperit enim primo cū sui incolumitate, seruauit nāq; vitam animæ, quæ in charitate posita est; deinde peperit filiū, omni filio pretiosiorē, quem Deus tanti facit, vt in cœlū eum rapiat: *Raptus est, inquit, filius in cœlum*. Quibus verbis ostendit, quanti sint valoris & ætimationis hæc opera. Non est terra digna, huiusmodi filiū retinere, & seruare; qui dign^{us} est cœlo, erga quē tanta Deⁱ aueritate tenetur, vt hoc ipso, quod hunc filiū videt, ad se rapiat, tanquā rē pretiosam. Diximus siquidē alibi, Deū illa opera diligere, quæ propter se fieri videt: nullū autem opus, tā parē propter Deū fit, sicut dilectio ius opus erga inimicos. Tanquā ergo rē ipsius Dei, & ipso Deo dignā, Deus eā rapit in cœlū. Et hinc prouenit, quod hui^{us} filij spes, etiā tēpore parturitionis, & dolorū, eos mitiget, & latitiā inducat: animatur enim sancti viri, ad hæc opera facienda, quasi sibi met ipsis dicentes: *Noli timere, filiū habebis celestibus sedibus dignū*. Ex ijs ergo, vide differentiam inter discipulū diaboli, & discipulū Christi: ille cōcepit dolorē, & peperit iniquitatē, filiū, qui in tātas angustias eū coniicit, vt propter illū perpetuū morti sit addictus: iste peperit spiritū salutis, filiū salutarē, per quē salutē æternā sibi parat. Vide Caip, quē supra induximus parturiētē, cōcipiētē, & parientē: peperit tandē iniquitatem, cum ultionem de fratre suo sumpsit, suęq; iracundiæ & furori satisfecit. Vide etiam Dauidē, qui Sauli pepercit, & peperit spiritum salutis. Quid Cam ipsi post talē partum euenit: certe ille filius fuit ipsi causā perditionis, & maledictionis, propter quem à Deo maledictus est: *Maledictus, inquit, eris super terram, quæ suscepit sanguinem fratris tui de manu tua: vagus, & profusus, &c.* Quæ omnia ad eos dici-

Gen. 35. 17.

Gen. 4. 11.

possunt, qui vindictam sumpserunt: Maledictus eris super terram, &c. vagus, & profugus, plen⁹ timore & anxietate eris super terram, &c. Quid autem Dauidi postquā illud peperit opus, quo inimicū seruauit, & ei pepercit? Quod letus potuit canere: *Et retribuet mihi Dominus secundū iustitiam meam, secundū puritatem manū mearum in cōspectu oculorum eius.* Iustitiæ nomine intelligit Chrysostom⁹, hoc quod est parcere inimicis: inter omnia enim opera, quæ iustus facit, hoc maiore ratione iustitiæ erga Deū inducere videtur, propter diuinam legē peculiariter hac in parte statutam: *Dimittite, & dimittimini.* Vide quā letus maneat, quanta spe se erigat. His concinunt, quæ annotat B. Augustinus, Euangelistā Lucam, postquā induxit S. Stephanum orātem pro inimicis genuflexū, subdidisse: *Et hac dicens, obdormiuit in Domino.* Nihil enim magis ad requiē veram disponit, quam pro inimicis ex corde orare. O cœlix sōnus, & requies vera, inquit August. Ecce quid est requiescere, pro inimicis orare.

§. 13. Suaue esse hoc preceptum, ostendit perturbatio, quam patitur iratus, & quies, qua fruitur dilectionem tenens, patetq; in Stephano et eius inimicis.

ALIA ratione probat B. Chrysostomus facile esse hoc Dei præceptum & leue, præceptum autem diaboli iubentis odire inimicos, & eos persequi maledictis & maletactis, esse graue & pōderosum, ex perturbatione scilicet, quā incurrit iste, & inquietudine, qua conteritur; & ex quiete & pace, qua ille fruitur: quā rationē saepe ipsemet Chrysostom⁹ & alij S. Patres, Basilius⁹, Augustinus⁹, Gregorius⁹, & alij prosequuntur. Quis enim ferre potest perturbationē, & inquietudinē, quā interius exteriusq; patitur iracūdis, qui vindicādis iniurijs operā dat? *Conturbatus est*, inquit Dauid, *in ira oculus meus, anima mea, & venter meus.* In ira, idest propter irā, secundū phrasim Scripturæ: *Maledicta terra in opere tuo*, idest propter opus tuum: *In baculo meo transiui Iordanē*, idest per baculum. Expende verbum illud, *cōturbatus est*: in Hebræo est Ghasas, quod nullibi in scriptura Sacra, nisi in hoc Psalm. inuenitur, quasi peculiariter à Dauide inuentū, ad explicandū, quod intēdebat: significatq; interius cor rodi, metaphora sumpta à ligno, intra quod

generatur tinea aut vermis, eius interiora corrodēs, & comedens. Talis est ira, vermis quidam genitus in corde, qui illud corrodit & comedit. Vide qualē quietem haberet homo, cuius cor vermis corroderet & comederet. *Cōturbatus est*, inquit *in ira oculus meus, anima mea & venter meus.* Ventrē, inquit Basilius hic, prōptuariū cogitationū vocauit: innumeras enim cogitationū procellas excitat furor & ira, non minūs quā validus vētus vehementes & varios fluctus in mari. *Cōturbatus est*, inquit, *oculus meus, anima mea & venter meus*: idest omnia, quæ in me sunt, interna & externa. Oculus nāq; omnes sensus externos significare solet, quoniā hoc sensus visus propter suā excellētiā obtinuit, vt sibi tribuantur omniū sensuū actiones. Dicimus enim nos videre, quā bonū odorē, bonū sonū, bonū saporē, res habeāt, vt D. Augusti⁹ & D. Thom.⁹ annotarūt. Ventrē autē, inquit August.⁹ pro interioribus posuit: vt velit dicere: Interius exteriusq; vehemēti cōturbatione propter iram affectus sum. Interius in primis, iracūdis perturbationē patitur, dū accenso corde, & inflāmati præcordijs, vapores ad caput eleuātur, qui illū obscurāt, & obnubilāt intellectū, eo modo quo ex terra calefacta, & madefacta ascēdūt vapores, qui obducūt cœlū nubibus, & obscurāt. Qua de causa cū homo irascitur, vocatur à Spiritu sancto, *Tēpus obductionis*, aut obnubilationis, vt dicemus. Perturbatis interioribus, statim externa etiā nimia turbatione cōmouētur: tristes enim oculi (inquit Chrysostomus) os obtortū, mēbra mobilia & tumentia, lingua polluta nemini parcēs, indecēs habitus, tēdij multum. Efficitur, inquit Basilius, homo, fœd⁹ aspectu, reddūtur effrēnes linguę, ora incultodita, incōtinentes manus. Ira stimulis accensum, inquit S. Gregor. cor palpitāt, corpus tremit, lingua se præpedit, facies ignescit, exasperātur oculi, & nequaquā recognoscūtur noti: lingua quidē clamorē format sed sensus quid loquatur ignorat: ab arreptiis nō longe est, qui actionis suæ cōsciū nō est, &c. Agēs Deus de damone sub typo Balenæ, de eo dicit, quod *feruescere faciet, quasi ollam profundū mare, & ponet quasi vnguentā, dum bulliunt.* Vide duas metaphoras aptissimas, ad explicandū, quid diabolus in iracūdis, qui sibi obsequūtur, efficiat. Prima desumpta à mari feruescente, quasi olla. Consueuerat S. Grego. Nazian. vt ipse refert, aliquādo à studijs & negotijs, quos pastoralis cura secum fert, detestus, ad maris oram, recreandi animi gratia accedere, vbi nec à sanctis cogitationib⁹ vacabat: quin poti⁹ ex ijs, quæ in mari videbat, philosophicos discursus age-

Scholias. in
Psalm. 30.

10. Confe.
cap. 3. & 1.
de moribus
Manichæor.
cap. 20. &
epist. 112. ad
Paul. cap. 2.
§ 2. q. 1.
arti. 4. ad 4.
In Psal. 30.
cont. 2.

Eccles. 2. 3.
& 6. 5. 2. 13.

Hom. 30. ad
populum.

Hom. 10 de
ira.

§ 115.
5. Mor. c. 3.

Iob. 41. 22.

Ora. 28. nu.
22.

bat.

Psalm. 17. 21.

In Psalm. 7.

Luc. 6. 37.

Serm. 237.
de temp.

Acto. 7. 59.

§ 114.
Hom. 30. ad
populum.

4 Hom. 29.
& 30. cit.
6 Homi. 10.
de ira.
In Psal. 30.
4 5. Moral.
cap. 31.
Psalm. 30. 10.

Gen. 3. 17.

Gen. 32. 10

W W Y
Brix. 10. 2.
fol. 71.

bat. Illud autē diligenter attendebat, quod mare aliquādo placidū quietumq; extabat, aliquando vero illud quasi bullientē ollam, fluctus validos emittere videbat; illudq; cōsiderabat, quod nunquam mare fæces intra viscera sua latentes ita ostētabat, sicuti quādo ventorū vi agitabatur & feruebat. Tūc enim ad modū bullientis ollæ, ex se emittebat densam spumam; resq; immundas, quas tenebat absconditas, ad littus effundebat, quasi omnibus, qui aderant aspiciendas, & ferocē speciem exhibebat, omnibus horribilem. Ventus itaq;, qui faciebat feruere interiora maris, totam eius externā faciem replebat fædis ac immūdis rebus, & spuma densa, &c. Qua in re ad philosophandū circa cor hominis. S. Gregorius se trāsferbat, quod mari simile est. *Prauum est cor hominis, & inscrutabile, & nemo scit quānam habeat intra se, sicut nec quē mare in suo profundo tenet. Dum homo quietum tenet cor, placidam faciē, gratos oculos, aspectum iucūdū videntibus offert: vbi autem vento iræ agitur, mirū est, quantas immunditias exterius proferat, quot maledicta, cōuitia, verba fæda & inordinata, incōpositos motus, & si quid de inimico sciebat aut cogitabat, quod intra se cōtinebat, illud foras emittit, vt recte ei cōueniat quod sanctus Apostolus Iudas de quibusdam dixit, vocans eos, fluctus feri maris, desoumantes suas cōfusiones. Ad dit Deus secūdā metaphoram: Ponet quasi vnguenta, dum bulliunt. Cum vnguentarius ex diuersis rebus, radicibus, aut oleis, vnguēta facit, accēdit admouetq; ignē circa cacabū, vel caldariam, mirū est, hoc ipso quod accēduntur, quantas impuritates in partē superiorem & externā emittant, quam fætidū odorem spirent, vt cogat abire circumstantes, qui nares manibus operiunt, &c: ita accidit ijs, quos diabolus ira succendit: ponit quasi vnguenta dum bulliunt, nam facit, vt exterius emittant impura & fætida, & talia, quæ circumstantes audire recusant, auresq; sibi occludunt, ne audiant. Quod adeo verū est, inquit Chrysostom⁹, vt iracūdus multa tūc dicat, & faciat, quæ postea pudet scire aut recordari, & se excusare solet dicens: Nesciebam quid dicerē. Irē sunt verba, non mea. Hæc possunt amplius cōfirmari, ex illa loquēdi forma, qua vsus fuit Spiritus sanct⁹ apud Danielelem: Tunc Nabuchodonosor repletus est furore, & aspect⁹ faciei illius immutatus est. Vide quomodo inseparabiliter se comitetur, furor & immutatio faciei. Ex his infert D. Gregorius Nazianzenus, quod quamuis ira nihil aliud operaretur, quam tantā, tamque grauem perturbationē, interius exteriusq;*

inducere, esset grauissima ad ferendum, & quod homini cordato sufficiens ratio ad eā deponendā, esse debet, attendere, quam incompositum omni ex parte eū reddat. O si te ipsum videres & attenderes, qualē te iracundia ponit, similē, inquit Chrysostomus, rabidæ feræ, &c: quam fædū aspectū, inquit Basilius. Hac ratione curauit idē Gregorius Nazianzenus, Iulianum apostatā & infidelē, ab iracūdia compescere, representans ei, quā indignū aspectum, non solū Imperatoris sed & hominis haberet, quādo ira excandescerebat: inducens ad hoc institutum illud, quod apud Gētiles erat celebre, de Dea aut nimpha quadā, quæ canere & modulari fistula solebat. Cum hæc aliquādo iuxta fontem limpidissimū, tanquā clarissimum speculū fistula modularetur, vultumq; suum in aqua contēplaretur, vidit, quod dū anhelitū ad modulandū spirabat, faciem, labia, & genas, reddebat deformes; nam genas quasi vtres inflatos exhibebat, labia plus iusto extendebat, totā faciem à suo naturali colore mutabat. Quo viso, fistulā ita proiecit ad petram, vt in frustra cōscinderet: nequē enim iudicauit, se retinere posse rem, quæ ita suā pulchritudinem alterabat & fædabat. Non aliter tibi irato contingeret, si vultū & speciem, quam tunc refers, contemplari velles. Hinc bene Spiritus sanct⁹ illam tandē intulit conclusionem: *Ira & furor, vtraq; execrabilia sunt, & vir peccator continens erit illorum.* Id est, tantūmodo illa continebit & seruabit vir peccator, eadē phrasi ac illa, qui continens est iustitiæ, id est, qui seruat & tenet iustitiam. Peccatoris autē nomine sēpe Scriptura significat hominē vilē, despectū, ac despicabilem. Ita dixit Bersabee: *Erimus ego & filius meus Salomon peccatores*, id est, cōtemptibiles, despicabiles, & viles reputabimur. Tā tum ergo continet irā & furorem homo vilis, despicabilis, qui honorē suū nihil facit, & moribus suis se cōtemptibilem exhibet. Tali itaq; perturbatione diabolo obsequētes affliguntur. Qui tamen CHRISTI præceptum custodit, dicentis: *Diligite inimicos vestros*, hoc ipso magna pace & quiete interi⁹ exteriusq; perfruitur. In primis enim, interior nō conturbatur, sed potius per charitatē cōprimit eos motus & affectus, qui excitabantur ad sui perturbationem, & præcepto Domini se subiiciens, obstruit ora leonum, irascibilis scilicet & cōcupiscibilis, vt quietus ibi, nō minusquā Daniel inter leones permaneat. Ita explicat Ambrosius⁹, vt supra dicere cœpim⁹ illud: *Bonum est viro cū portauerit iugum graue in iuuentute sua, sedebit sine iugo, quia tulit iugū graue.* Ita Am

Loco cita.
Hom. 10.
Orat. 4.

Eccle. 27.
33.

Eccle. 15. 8.

3. Reg. 1.
20.

J 117.
Orat. funeb. de obitu Valenti. iunioria.
Thren. 3.
17.

	brofius legit. Graue iugum vocat legē Euan- gelicam, vt exposuimus: graue, non quod in se graue fit, sed quod à carnalibus tale repu- ratur. Vis scire, quid cōtigat illi, qui portat hoc iugum, quod mūdus graue iudicat? Se- debit singulariter & filebit. Silentij nomine Scriptura sacra summā pacem exprimere so- let. Ita dicitur, quod <i>siluit omnis terra in cōspe-</i> <i>ctu eius</i> , id est, summa pace ita perfruebatur, vt nulla perturbationis vox resonaret. Sum- mā pacem in corde retinet, & similis est, in- quit Chrysostom ^o , quietissimæ siluæ, in qua spirant venti, aues canoræ cātant, aquæ cla- rissimæ decurrunt: quā metaphorā latè ille prosequitur. Et vere allusisse visus est Iere- mias, ad illud quod Esaias promisit seruā- tibus Euangelicam legem, quam CHRISTVS promulgaturus erat: <i>Erit opus iustitiæ pax, &</i> <i>cultus iustitiæ, silentium, & securitas vsq; in semp-</i> <i>ternum</i> . Et quamuis de tota lege Euangelica sermo sit, quam vocat iustitiā, ad designan- dam excellentiam eius super veterē legem, per quā iustitiā præstari non poterat, vt B. Paulus demonstrat: possumus tamen intelli- gere iustitiæ nomine, hoc peculiare præce- ptum de dilectione inimicorum, quomodo Chrysostom ^o intellexisse visus est, cuius rei rationē supra tradidimus. Erit, inquit, op ^o iustitiæ pax: id est, hoc sequetur ex eo, quod quis hanc iustitiā seruat dilectionis inimico- rum, quod magna pace perfructur: quo no- mine hebræi salutem, prosperitatem, inco- lunitatem & omnimodam fœlicitatem in- telligunt. <i>Et cultus iustitiæ silentiū</i> : ex hoc quod colit & seruat hoc præceptū, nulla erit per- turbatio perstrepsens, nullæ cogitationes re- sonātes, sed pax & securitas, &c. Ex hac in- terna pace, sequetur etiam quies, & pax ex- terior: qui enim hoc CHRISTI præceptū ser- uat, compositionem membrorū retinet, pla- cidam exhibet faciem, nullis perturbationū motibus se reddit fœdū aut horribilē. Hoc egregiè contemplatus est B. Chrysostomus, in hystoria beati Stephani. Vide illos, qui iracundiæ affectu tenebantur, quos egregiè depingit sanctus Euangelista: <i>Dissecabantur</i> <i>cordibus suis, & stridebant dentibus in eum</i> . Expē- de interiorem perturbationē & rabiem, in membra externa prodeuntem. Super mar- tyrem Stephanum, inquit Augustinus, den- tibus colubrinis stridebant, qui quasi serpē- tē in corde habebāt. Apte sane. Interius ira- cundia præmebantur, ac si eorū viscera du- ri serpentis morfu concuterentur, inde ex- terius, tam conturbatos & incompósitos se	exhibebant, quod stridebāt dentibus in eū: qua phrasi Scriptura sacra, supremam furen- tis, rabidi, & incompósitos hominis speciem exprimere solet, vt David loquens de satel- litibus Saulis contra se concitatis, metapho- ro à canibus sumpta: <i>frenduerūt inquit, super</i> <i>me dentibus suis</i> : & Iob, <i>Infremuit contra me dē-</i> <i>ritibus suis hostis meus, terribilibus oculis intueus</i> <i>est me, aperuerunt super me ora sua</i> : & ad osten- dendum fœdum horrendumq; impiorum aspectum, quē exhibebunt impij in die iudi- cij, nimia perturbatione confecti, dixit Da- uid (sicut exponūt Hieronym ^o , & Augusti- nus) <i>Peccator videbit & irascetur, dentibus suis</i> <i>fremet & tabescet</i> . Iratus enim, similitudinē bestiæ ac rabidi canis, deposita figura homi- nis rationalis assumit, vt ex professo Bati- lius & Chrysostomus ostendunt. Ita quidē iracundi, & furore perciti homines. Sed vi- de Stephanum illum, qui inimicorū amore flagrabat, inter illos positum. <i>Intuentes eū om-</i> <i>nes, qui sedebāt in concilio, viderunt faciem eius tā</i> <i>quam faciem Angeli</i> . Vide, inquit Chrysosto- mus, B. Stephanū, non cum furore loquen- tem, quoniam nō erat ira in corde: aspectū propterea expressit, quod viderunt faciē eius, tanquam faciē angeli. In ipso Step- hano, inquit Hilarius Arelatensis, abundantia cordis transisse in decus corporis; & in exte- riori gloria, candorem interius exundasse, & abscondita pectoris ornamenta speculū frōntis irradiasse: & cum haberet in se Spi- ritum sanctum os præsegestasse angelicū. Ex interna itaq; pace, talis splendor externam eius faciē repleuit. Viderunt faciē eius, tā quam faciē angeli. In amico angelorū, in- quit S. Augustinus, angelicā similitudinem apparuisse, & in pedissequæ ouis CHRISTI frōnte, signū gestasse, cui sint patefactæ por- tæ cœlorū. Quomodo, inquires, viderunt fa- ciē eius, tāquam faciē angeli? Gregori ^o Nyssenus inquit, quia in angelicum decorē, & angelicā formā, mutata fuit eius facies. Augustinus insinuat, cœlesti lumine faciē eius irradiatam fuisse, redditamq; splendi- dam, sicut quondam faciē Moyli. Alij cre- dunt, noua quadam claritate & pulchritu- dine faciē eius effulxisse, aut pulcherrimā apparuisse, quo pacto Nabuchodonosor di- xit iuxta Septuaginta, vt B. Hieronymus an- notauit, faciē illius quarti, quem videbat, fuisse sicut faciē angeli, id est, pulcherrimā. Vt cumq; sit, hoc certe liquido constat, qua pace interius exteriorque is, qui dilectionis præceptum seruabat, frueretur.	Pl. 34. 16. Iob. 16. 10. Pl. 112. 10. Locis cit. Acto. 6. 15. Hom. de B. Stephano. Serm. 99. diuers. Orat. de B. Stephano. Serm. 99. diuers. Daniel. 3.
--	--	--	--

QVARTA PARS, IMPLI- CITAS RATIONES PROPTER QVAS TALE SIT PRÆCEPTVM EXPENDENS.

*§.1. Ordinatissimè Christus procedit, euangelizans pacem, cuius
singula verba sunt fenestra quadam ad contuendam
Sapientiam, & parietes, quibus figendus est
palus mentis.*

EXPLICAVIMVS iam tria illa pri-
ma, quæ de præcepto dilectio-
nis inimici explicanda propo-
suimus, nunc accedamus ad
quartum, expendentes ratio-
nes propter quas, tale præceptum datū sit,
quæ vere illud reddent facile, & ad obser-
uandum suave. Et nunc in hac quarta parte
rationes consideremus, quas CHRISTVS pro-
ponens præceptū, ibidē inculcat: hoc enim
maxime necessariū est. Observat Paulus lo-
cum illū euangelici Prophetæ: *Quam pulchri
super montes pedes annuntiantis & prædicantis pa-
cem, annuntiantis bonum* (Septuaginta euangeli-
zantis bona) prædicantis salutē: additq; Aposto-
lus: *sed non omnes obediunt Euangelio*. Quem lo-
cū, etsi Paulus de apostolicis prædicatori-
bus intelligat, supponit tamē, de eorū capi-
te CHRISTO, omniū Apostolorū magistro,
primo intelligendū, ut observarunt Orige-
nes^a, Tertullianus^b, Ambrosius^c, & alij. Pe-
des autem nō corporales, inquit Origenes,
accipiendi sunt, sed metaphoricè, & signifi-
care possunt, inquit D. Thomas^d, processus
aut pgressus super mōtes, quasi dicat: Quā
ordinate procedit super montes. Et vere id
CHRISTO convenit, quem Propheta consi-
derat pulcherrime procedentē super mon-
tes: nā tota nocte in montis altitudine per-
mansit, pernoctās in oratione Dei: deinde
cū dies factus esset, processit in monte, eli-
gēs duodecim, quos Apostolos nominavit:
hinc processit ad prædicandū eis, & docen-
dum, quod nā munus illis cōmittebat, dicēs:
Vos estis sal terra, &c. Inde processit ad demi-
liorem partē montis, quam Lucas locum *cam-
pestrem* appellat, ubi stetit, & omnia sanitarū
genera impertivit: *sanabat enim omnes*. Vide
quam pulchri, quā formosi processus, & pro-
gressus huius cœlestis prædicatoris, & euan-
gelizantis, qui postea hęc nēmisi, se nul-

cherrimum omnibus exhibens, quē omnis
turba querebat, vel saltim tãgere, cœpit præ-
dicare pacem, annuntiare bonū, & annun-
tiare salutem. Primò enim prædicat pacem
talē, ut eā etiam erga inimicos seruemus,
quos præcipit diligere, & eis benefacere; de-
inde annūtiat bonū, aut ut Paulus, iuxta Se-
ptuaginta, euāgelizat bona, quia hoc latif-
simū nuntium exponit, quod possumus esse
filij Dei; quod bonum tale est, ut in eo om-
nia, quæ Deus dare potest bona continean-
tur: & tandē annuntiat salutem, quæ est per
remissionē peccatorum, dicens: *Si remiseri-
tis fratribus vestris, remittet vobis Pater peccata
vestra*. Vere pulcherrimus prædicator, pul-
chri pedes eius aut progressus, pulchra do-
ctrina, pulchræ promissiones. Videtur iam
nihil amplius desiderandū, & quod omnes,
qui hoc audiūt summo gaudio affecti, con-
uertere se debeant ad infinitas gratias tali
prædicatori tribuendas. Quod & Propheta
Nahum visus est indicasse: postquā enim si-
mila verba proposuit: *Ecce super montes pe-
des euangelizantis & annuntiantis pacem*, subdit:
Celebra Iuda festiuitates tuas, & redde vota tua:
quasi alludens ad illud Davidis, qui ingen-
ti beneficio à Deo affectus dicebat: *Quid re-
tribuam Domino, pro omnibus quæ rtribuit mihi?*
vota mea Domino reddam in cōsp: & n populi eius.
Quia tãto beneficio te Deus affecit, inquit
Propheta, tu similiter redde Domino vota
tua. Quāuis autē hoc ita sit, inquit Paulus,
sed non omnes obediunt Euangelio: quamuis id,
quod nobis cœlestis euangelizator propo-
suit, fuit pax, bonū, & salus; nō omnes obe-
diūt Euāgelio. Id dicebat Paulus de ijs, qui
Euangelicā prædicationē non recipiebant:
ego vero id dico de illis, qui Euangelio re-
cepto, nō obediunt Euāgelio: quāuis enim
Christianos se profiteantur, & Euangelicæ
legis cultores, sed Euāgelicæ doctrinæ præ-

cienti,

§ 119.

Rom. 10. 15.

Esa. 52. 7.

In cap. 10.
Epist. ad Ro-
man.

Li. 1. cōt.
Marcio.

Libro de
Isaac, & ani-
ma cap. 4.

In c. 10.
ad Roma.
lect. 1.

Luc. 8.

Nab. 1. 13.

Ps. 115. 12.

§ 120.

cipienti diligere inimicos, & remittere of-
 fensas, quamvis pacem, bonū, & salutē con-
 tineat, nolunt obedire, iudicātes præceptū
 difficile, cōnarium honori, &c. Cœlestis ta-
 men euangelizator pulchrē procedit, pul-
 chri eius pedes: sic enim prædicat pacē er-
 ga inimicos, quod in ipso met progressu, ra-
 tiones euidentissimas indicat, quib⁹ ad Euā-
 gelio obediendū inducat. Pedum itaq; eius
 nomine, possum⁹, vt dictum est, processum
 eius intelligere: tam pulchre siquidem pro-
 cedit, hanc ferens legē, vt simul rationes il-
 lius diuinas & egregias inculcet, quas oportet
 singillatim expendere. Hoc autem ex-
 quemur, si singula verba, quibus illud pro-
 ponit, expēdamus. Ita namq; cœlestis ma-
 gister, & diuinus legislator hoc mandatum
 promulgat, quod in vnoquoq; verbo, ratio-
 nes varias efficacissimasq; ad hoc ipsum in-
 cludit: cui propterea illud egregiē cōuenit,
 quod dixit Dauid: *Præceptum Domini lucidū,
 illuminans oculos.* Lucidum quidē est, quoniā
 præceptū est dilectionis, quā qui sequitur,
 in luce est, qui nāq; non diligit, in tenebris
 est, vt D. Ioannes saepe clamat. Aut vero lu-
 cidum est, quia clarē, & sine aliqua amphi-
 bologia, nobis proponitur. Sed & ipsum
 met illuminat oculos: nā ipsum met ratio-
 nes claudit, quibus intellectus quilibet illu-
 minatus remaneat, & illustratus. Singula igitur
 verba expendenda sunt, & attendēda,
 vt veram diuinā sapientiam capiamus. Sa-
 piētiā, inquā, id est, sapidam scientiam, quę
 intellectum illustret & voluntatē afficiat. Id
 quod non obscurē docuit Spiritus sanctus,
 huius diuinę Sapientię autor & donator,
 exponens, quisnam eā inueniat, *radens post
 illam, quasi inuestigator.* Quis est iste? *Qui respi-
 cit, inquit, per fenestras illius, & in ianuā illi⁹ an-
 diens, qui requiescit iuxta domum illius, & in pa-
 rietibus illius figens palū.* Multis vtitur Spiri-
 tus sanctus metaphoris, sed duas earum ex-
 pendamus. Prima est, fenestra. In domo fe-
 nestre fiunt, vt qui illa inclusus est, per fen-
 stras se ipsum videndū exponat ijs, qui for-
 tis sunt. Ita mater Sifara, & Michol, quan-
 do arca Domini portabatur, & Iezabel il-
 la, quę ad fenestram se exposuit, videndam
 a Iehu, orn. tam Ithio. Secūdo, vt qui foris
 sunt, interiora videant domi⁹: & ad hoc præ-
 cipue fenestraz feruiant, illi qui amore alicuius
 mulieris pulchrę intra domū incluse te-
 netur, qui semper per fenestras respicit: quo-
 modo cœlestis Sponsus, erat respiciens per fe-
 nestras, Spōsam suā videre gestiens, quę clau-
 sam intra domū se continebat. Latebat qui-
 dē diuina Sapientia in mente diuina, vbi tā
 abscondita erat, vt sanctus Iob maxima an-

xietate teneretur ad eam inueniendā. *Habet,*
*inquit, argentum venarū suarū principia, & au-
 ro locus est in quo cōflatur, &c. Sapientia vero vbi
 inuenitur? Abyssus dicit: Non est in me, &c. abscon-
 dita est ab oculis omnium viuentū, volucres quoq;
 celi latet.* Hęc tamen fuit Dei misericordia,
 quod fecit multas variasquē fenestras, per
 quas diuina Sapientia se nobis manifesta-
 ret, & nos per easdē illam possem⁹ intueri.
 Fenestraz sunt diuina verba, quę Deus lo-
 quutus est per Prophetas suos, & præcipue
 verba, quę CHRISTVS Dominus loquutus
 est. Sunt quidē cōceptus in mēte tua, quos
 nemo nisi tu solus, potest cognoscere; sed
 per verba quę aperto ore profers, illos ma-
 nifestas, & alteri demonstras, qui per easdē
 verba, quę latebāt in mēte tua, videt. Hac
 analogia vtitur Apostolus, ad ostendendū,
 impossibile fuisse diuinam Sapientiam no-
 bis manifestā fieri, aut nos posse eā cognos-
 cere, nisi Deo per diuina sua verba interne
 aut externē illā reuelante. *Quę sunt enim ho-*
minis, nemo nouit nisi spiritus hominis, qui in ipso
est: ita, quę sunt Dei, nemo nouit nisi spiritus Dei,
qui in ipso est: nobis autem reuelauit, &c. Verba
 ergo CHRISTI Domini fenestraz fuerūt, per
 quas diuinam Sapientia oculis nostris con-
 tēplandā proponebat, quibus *eruclauit absco-*
ndita a constitutione mundi; & id facere voluit
quando sedens in monte, aperuit os suum, &
docebat, &c. Qui ergo cupit diuinam cœle-
 stemq; istā Sponsam, diuinā, inquā Sapi-
 entiam videre, & cōtemplari cōcupiscit, res-
 piciat per fenestras illius, id est, per verba
 illius. Singula verba expēdat, & attētiissime
 circumspeciat. Hęc prima metaphora. Secū-
 da est, *de figente palū ad parietes iuius.* Propriū
 est viatorum, de terre palū aut baculum, cuius
 auxilio varia terrarū spacia percurrunt:
 sed cū quiescere volunt, accedunt iuxta pa-
 rietes alicuius domus; ibi sedent, & palum
 figunt ad parietes. Est homo viator, qui vti-
 tur intellectu, tanquam palo & baculo, per
 quē rerū naturas proprietatesq; percurrit:
 si vult veram Sapientia inuenire, quiescat
 & sedeat ad parietē illius, & in illis figat pa-
 lū. Parietes intra quos diuina Sapientia clau-
 ditur, est Scriptura sacra, cuius singula ver-
 ba sunt, tāquā lapides, ex quibus illi extruū-
 tur. Qui ergo illam desiderat consequi, se-
 deat, id est, humilietur: sedere enim in Scri-
 ptura sacra, vt inquit sepe D. Augustinus,
 humiliari est. Humiliare tu, nā Deus myste-
 ria sua reuelat humilib⁹, & a superbis abs-
 condit de quo dicitur: *quod intellectum dat*
parvulis. Deinde intellectu figat ad parietes
 illius, diuina verba considerando, non per-
 transeundo ea legendo, sed figendo mentē

Serm. 64.

omnem, circa quoduis verbum: ita enim Sapientiam inueniet. *Singula Scripturae verba* (inquit S. Petrus Chrysologus) *si libris singulis mādarentur, nec sic mysteria, quæ in ipsis sunt audientibus perlucere.* Figamus ergo intellectus nostri baculum ad hunc parietē, quem CHRISTVS ex diuinis suis verbis extruit: *Ego autē dico vobis: Diligite inimicos vestros, &c.* & per singula verba, tanquā per singulares fenestras, conemur latentem Sapientiā contueri, quam per ea CHRISTVS nobis manifestat: & in singulis verbis, tanquā firmis lapidibus, figamus mentis palum.

§. 2. Christianus vetustatē exuat, lunam sub pedibus ponat, & sacrificet Deo, quæ mundani colunt.

¶ 122.

ADISTIS, quia dictum est antiquis: *Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicū tuū. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, &c.* Primā rationē, illamq; ethicacissimā legis, quam promulgat, his verbis indicat CHRISTVS. Dices, præceptum videri durum ac difficile, proprię inclinationi contrarium, & è diametro, huius mundi in quo viuimus decretis, aduersum. Respondet tibi: quamuis hoc ita sit, illis tamen, qui eum audire, ex ipsius gratia datum est, hanc primā esse tenendā curā, antiquorum carnalium decretis se opponere, mundi iudicia contemnere, vetustatem ex Adā exuere, & ea quæ sunt secundū carnis inclinationem conculcare. Annotauit B. Gregorius in signe Sacramentū, illo hieroglyphico expressum, quo apparuit mulier habens Lunam sub pedib⁹ suis. Est quidē mirabilis visio, quæ B. Ioanni ostensa est, quā breuiter ille proponit, breuissimē à nobis nunc expendenda. *Signum magnū apparuit in cælo: Mulier amicta Sole, & Luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarū duodecim.* Non dubium quin secundum litteralem sensum, Ecclesia CHRISTI huius mulieris typo fuerit adūbrata, vt paulò ante ex sanctis Patribus dictum est. Merito illa sub mulieris figura exhibetur, quia est sponsa CHRISTI, ex qua spirituales filios, ipse, qui *Pater est futuri seculi*, per regenerationis sacramentū generat, cuius propterea typū illa prima mulier ex ossibus viri extracta, tenuit, vt Apostolus, tanquā magnum sacramentum annotauit, & ex professo Augustinus explicauit. Vnde & ipse Apostolus monet viros, diligere vxorē,

sicut Christus dilexit Ecclesiam. In cælo autem esse perhibetur, propter cœlestem vitam, cœlestes mores, & leges, propter præsentiam Regis cœlestis, Angelorū cœlestiū assistentiā, & propter eandē causam, quā idē Ioannes vidit illā, de cælo descendentem, de quibus supra. Huius Ecclesiæ figurā tenuit tabernaculum illud antiquū, quod ex Dei ordinatione coopertum erat pellibus hyacinthinis, hoc est cœlestis coloris: idēquē cuius à longe tabernaculum spectāti, quasi in quodā cælo positum videbatur, vt Iosephus annotauit. Sed quod in ea præcipuum est, expressit Ioannes, illā perhibens amictam sole, sub qua sola figura, plura mysteria, quam dici possunt, expressa sunt. Certum est CHRISTVM Dominum vocari Solē: quod cōcordi sensu omnes sancti Patres docent, explicantes illud: *Vobis timentibus nomen meum orietur Sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius:* Hieronymus^a, Ambrosius^b, Cyrillus^c, Augustinus^d, Gregorius^e, Eusebius^f, &c. Hoc Sole perhibetur amicta Ecclesia, emittēte radios lucis, quos pennas vocat, in quibus est sanitas. Antiquitus legē tulit Deus, per quā illuminaret Ecclesiam veterē, sed non erat sanitas in illis radijs, quia lex illa nullā virtutem præstabat ad operandū, nec vim aliquam ad naturā sanādam habebat, nec virtute viuifica præstabat, vt ex professo Apostolus demonstrat. At CHRISTVS radijs clarissimis legis Euāgelicæ Ecclesiam suā illustrat, in quib⁹ sanitas esse perhibetur, quia lex hæc, non solū mentem illuminat, sed naturam sanat, voluntatum adiuuat, vires ad operandum præbet, & viuificam virtutem habet, per quā animas à morte reuocat. Et dicitur Ecclesia hoc Sole amicta vel vestita, singulari mysterio, ad designādam abundantiam donorū CHRISTI, quibus perfusa est. In Scriptura enim sacra, indutū esse aliquare, significat summā illius rei abundantiam participare. Ita dicitur Deus *indutus lumine, sicut vestimento*, quasi vndiq; circumdatus lumine. Ita & David, ad significandā abundantiam gregum, *induti*, inquit, *sunt arietes onum:* Hieronymus legit, *vestientur greges agnis*, id est, magna & abundantissima copia agnorum cum labuntur oues: & quod sequitur in nostra Vulgata, *Valles abundabunt frumento*, in hebræo legitur, *Valles vestientur frumento*, vt idē sit, vestiri & abundare. Ideo & Iob abundantiam iustitię & bonorū operū, quam tenebat, hoc loquendi genere expressit: *iustitia indutus sum.* Merito igitur Ecclesia, induta & amicta CHRISTO perhibetur, quia nō auarē CHRISTVS sua ei contulit dona, sed magna cū abundantia, cui dedit omnia sua

Apoc. 3. 11. & 21. 2.

Exod. 36.

Libr. 3. antiqu. c. 7.

Malac. 4. 2.

^a In cap. 4. Malach.

^b 4. trixam. cap. 1.

^c Lib. 1. in Ioan. c. 6. &

lib. 4. c. 28.

^d Epist. 119. c. 8. Mora. c. 33.

^e Li. 5. de de mōl. Euāg. c. 29.

^f 123.

34. Mora. c. 7.

Apoc. 12. 3.

Esai. 9. 6.

Ad Ephes. 4. 31.

Li. 2. de symbo. ad Charteu.

Psal. 103. 1.

Psal. 64. 14.

Iob. 29. 14.

sacramenta, merita, vitam, in ortem, sanguinem, carnem, signanter in sanctissimo Eucharistiae Sacramento, in quo omnes diuinitatis suae diuitas, ut sacrum dixit Tridentinum Concilium, abundantissime profunder visus est. Et ut videas Scripturarum coherentiam, allusionem credo factam, ad illud Esaiæ Prophetæ, qui postquam induxit Christum venientem in mundum, sua bona hominibus largientem & dicentem: *Spiritus Domini super me, eo quod unxit me, ad annuntiandum mansuetis misit me*, &c. inducit eius Ecclesiam, tanquam ipsius Sponsam, tanta donorum copia abundantissime perfusam, verbis lætitiæ & gaudij exultantem, & dicentem: *Gaudes gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo, quia induit me vestimentis salutis, & induimento iustitiæ circumdedit me, quasi Sponsam decorati: corona, quasi Sponsam ornat & monilibus suis.* Quæ verba, sancti Patres secundum litteram ad nostrum explicant institutum, Cyrillus*, Augustinus*, Eusebius Cæsariensis*, sed præcipue D. Hieronymus*, qui annotat hebraice esse, *IESVM*, ut iuxta vim hebræi sermonis vertere possit, *Quia induit me vestimento IESV: aut, Induit me vestimentum IESV, & induimento iustitiæ.* Quod Vulgatus legit, vestimentum salutis, hebræi legunt, vestimentum IESV, quia ipse est indumentum salutis, quo qui vestiuntur, veram consequuntur salutem, quiq; est vestimentum iustitiæ, quia *factus est nobis iustitia, sanctificatio, & redemptio*, ut Paulus ait, quod Theologi explicant. Et vere, ut annotat Cyrillus*, his alludere voluit idem Apostolus, dicens: *Quotquot baptizati estis in Christo, Christum induistis*: & iterum: *Induimini Dominum IESVM Christum.* Huiusmodi vestimento Ecclesiam amicta est, quæ omnia illius dona, gratias, fauores, abundantissimè participat, quæ merito (inquit Eusebius* Cæsariensis) propterea exultat, & canit: *Gaudes gaudebo in Domino, &c.* quam propterea David, *amicta varietate mirabili celebrat.* Quod autem Esaias eam gaudentem videt, quod videat se decoratam coronam, idem est cum eo, quod Ioannes vidit, *In capite eius corona stellarum duodecim*: ut enim mysterium prætermittamus, quod sæpe B. Augustinus, circa Prophetæ verba expedit, id certum est, stellarum duodecim figura, duodecim Apostolos intelligi, quibus sacræ huius mulieris caput, tanquam diademate ornatur. Caput namque Ecclesie Christus est, ut sæpe Apostolus clamat. Hoc ornatur, tanquam diademate & coronam, duodecim Apostolorum choro, qui infima mundi elegit, ut confundat fortia, & eos qui erant in mundo, quasi omnium peripsema, tam illustres gloriososq; fecit, ut in eis, & per eos, & ex eis, glo-

riam sibi constituere videatur. Quos propterea Paulus vocat, *Gloriam CHRISTI*, dicens: *Fratres nostri, Apostoli Ecclesiarum, Gloria Christi.* B. Thomas legit in plurali, *glorie Christi*, quia per eos sibi gloriam, splendorem, & decorem, in mundo sibi comparare decreuit, quos tanquam cælestes micantissimasq; stellas, ad Ecclesie illuminationem statuit, quibus sibi egregiam gloriam, & pulchritudinem parit. Quanta erat CHRISTI gloria, quando in monte sedens, circumdatus erat corona duodecim Apostolorum, quos paulò ante per Spiritum sanctum elegerat? Non ita splendebat summus sacerdos, duodecim lapidibus fulgentissimis, in humeris & pectore illius constitutis, quam CHRISTVS duodecim Apostolis, quos in humeris & corde portabat, quia eis vires præbebat, summamque dilectione prosequabatur. Sed cum ipse sit Sol, qui Apostolos sibi, tanquam coronam stellarum copulauit, non ille ab eis, sed ipsi ab eo lumen recipiebant. Itaque inducuntur Apostoli circa caput Ecclesie, non quidem illuminantes caput, sed lumen ab eo recipientes, quod mulieris sanctæ pulchritudinem mirum in modum augebat. Quid actura est mulier tali vestimento induta, tali luce perfusa, talibus donis ornata, quæ tota cælestis videtur? *Lunam habet sub pedibus suis*, quasi eam calcans, & terens pedibus, & primus, quem agit gressus est, ad lunam conculcandam. Notum est, ut D. Gregorius observat, quid lunæ nomine significetur, quod & concordi sensu sancti Patres tradunt. Est luna, ut annotat Caietanus*, infima, & ut ipse dicit, *sæx cælestium corporum*: nec enim tota diaphana est, quæ plene lucem capere valeat, sed partibus constitat quibusdam, quæ nunquam integre possunt luce perfundi; unde procedunt maculæ, quibus perpetuo apparet respersa: quia nec illæ proueniunt ex vaporibus à terra insurgentibus, ut quidam contendunt; nam si ita esset, reliqui planetæ, & stellæ ipsæ, similibus maculis apparet obscuratæ, & ipsa aliquando à ære vaporibus ventorum vi purgato, nullas præferret maculas, quas tamen tunc clarius ostendit, quando ær serenior, purgatiorq; est. In seipsa igitur imperfectas continet partes. Est præterea symbolum instabilitatis, quæ nec in luce, nec in tenebris firmitatem tenet, quippe cum à luce ad tenebras, perpetua alternatione procedat. Mundum propterea omni instabilitate & imperfectione respersum indicat, cuiusq; iudicia ac decreta: carnem insuper exprimit, perpetua appetituum varietate instabile. Hanc cælestis mulier calcit, quia Ecclesia CHRISTI aut fideles, in CHRISTI Ecclesia congregati,

1. Cor. 3.

Ib. 34. cit.

In cap. 15. lob. vers. 5. ecce luna etiam non splendet.

¶ 125.

induti

Libro. 1. de
adoratio.

In cap. 8.
Exod.

Exod. 8. 25.

Libro. 99. in
Exod. 9. 28.

Libro. 99. in
Exod. 9. 28.
cit.

Gen. 46. 34

In cap. 8.
Exod.

induti CHRISTO, eius veritate, donis, sacramentis, virtutibusq; illustrati, primū quē debent gressum agere est, ad conculcādam lunam, ad contemnenda hominū iudicia, mūdi decreta, carnis appetitus & inclinationes. Et quia inter seculi leges, hæc primatū tenet: Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicū tuum; & inter carnis appetitus, ille potentior est, qui ad inimicos persequēdos insurgit, hanc lunam primo præcipueq; calcare oportet. Nec enim existimet Christianus, sibi secundum mūdi leges viuendū, & secundum appetitū carnis agendum. Vetera iubet CHRISTVS calcare, & primū omnium contemnere & cōculcare, quę primas in mundo & carne tenēt. Aptissime ad hoc institutum explicat. S. Cyrillus Alexādrin⁹, quædam Moyſi verba, quę multis videntur valde difficilia. Petierat ille à Pharaone, vt dimitteret populū egredi Ægypto, vt sacrificaret Domino in solitudine: cūq; Pharaon ex vna parte plagarum verberibus, ex altera cupiditate retinendi populū in sui obsequio vrgeretur, medium proposuit, vt Caietanus annotat, concedens quidē populo sacrificare, sed quod terra illa nō egrediretur. Vnde dixit: *Ite, & sacrificate Deo vestro in terra hac.* Cui respondit Moyſes: *Non potest ista fieri; abominationes enim Ægyptiorum sacrificabimus Domino Deo nostro? quod si mactauerimus ea quę colunt Ægyptij coram eis, lapidibus nos obruent.* Varijs modis verba hæc à diuersis leguntur, & intelliguntur, vt B. Augustinus ex professo annotat. His tamē alijsq; omisis, dico, Cyrillū clarissimū tradidisse sensum, qui pluribus sanctorum Patrum placuit. Vocat Moyſes, Abominationes Ægyptiorum, oues, boues arietes, & huiusmodi animalia, quę Ægyptij, tanquā Deos adorabāt, & colebant, primū præcipuumq; deitatis cultum exhibentes vitulo, quē Apim vocabant. Vnde & Israelitæ ipsi, ex Ægypto egressi, volētes in deserto Deum facere, quē adorarent, vitulum conflauerunt, ad similitudinem illius, quem in Ægypto, tanquā supremū Deū coli & adorari viderant. De quib⁹ egregiē D. Augustinus. Hinc quasi res quasdā diuinas, & Deo maximē propinquas, æstimabāt Ægyptij boues, oues, arietes: ideo & abominabile ducebāt eas occidere, & comedere: id enim erat in oculis eorum, quasi Deos ipsos occidere, & comedere, aut deuorare. Quæ etiā de causa dictum est, quod Ægyptij pastores ouium abominātur, illos qui carnibus ouium vescebantur, quos interfectores & comestores Deorū vocabāt. In cuius cōfirmationem illud Poetæ dictū adducit Caietanus: Lanatis animalibus abstinet omnis mē-

sa. Vocat ergo Moyſes huiusmodi animalia, abominationes Ægyptiorum, aut quia Hebræi Deos Ægyptiorū, sicut & aliarum gentium, abominationes vocabant, vt Diuus Cyrillus ex diuina Scriptura demonstrat; aut quia Ægyptij, tāquam re abominabilem & detestabilem ducebāt, huiusmodi animalia, quibus diuinos deferēbant honores, occidere & mactare. Hæc autem erant, quę primū omnium populus Dei sacrificaturus & occisurus erat. Moyſes enim, aut peculiari reuelatione diuina, aut memorans illius sacrificij, quod ex Dei decreto obtulit Abraham, ex ariete, capra, vacca, & quod postea obtulit ex ariete, intellexit quod hæc erant primū omnium sacrificanda. Hanc intelligentiā tradit clarissime Paraphrastes Chaldæ⁹, qui ita verba Moyſi ad Pharaonē, legit: *Non decet ista fieri, quoniam animal, quod Ægyptij colūt, nos immolabim⁹, vt sacrificemus corā Domino Deo nostro. Quod si immolauerimus animal, quod ipsi colunt, ipsis videntibus, lapidabunt nos.* Hoc igitur agit fidelis Dei populus, primum omnium occidit, immolat, & in Dei obsequiū mactat, quę Ægyptij summa veneratione colebant. Quæ in re significatū est, oportere Christianū populū similiter agere. Debet Christian⁹ Deo sacrificare, & ei aliquid offerre, qui spiritalis sacerdos à Deo cōstitutus est, eo modo quo Scripturæ asserunt, & sacri Theologi explicant: debetq; esse sollicitus sicut Propheta, dicens: *Quid dignum offerā Deo, pro omnibus peccatis meis?* Venit CHRISTVS, offerens ignē & gladiū: vno enim in loco dicit, *Non veni pacem mittere, sed gladium:* alio autē: *Ignē veni mittere in terrā.* Hæc duo sunt, quibus sacrificaturi egebant, quęq; cum quis deferēbat, hoc ipso indicabat se ad sacrificandum progredi. Ita intellexit Isaac, videns Abraham deferentem ignē & gladiū. CHRISTVS venit ponens in manibus nostris ignem & gladiū: vult igitur nos sacrificare, & aliquid offerre. Sed statim dicere potest quiuis, id quod dixit Isaac: *Pater mi, ecce ignis & gladi⁹; ubi est victima holocausti?* CHRISTVS offert cuius ignē & gladium: ubi est victima mactanda & absumenda? Certē ipse, qui gladium & ignem cuiq; offert, nō exhibet victimā occidendam & absumendā; hæc enim apud nos est, quia id sacrificandum & mactandū est, quod Ægyptij, tanquam Deos colunt. Sunt, inquit Paulus, *in mundo dii multi:* est pecunia Deus avari: est nāq; auaritia idolorum seruitus: est voluptas & comessatio Deus eorum, de quibus Paulus: *Quorū Deus venter est.* Honor ab ambitiosis & mundanis, tanquā Deus habetur, quem summo opere colunt & æstimāt. Hæc sunt mactanda igne & gladio Euange-

Gen. 15. 9.

Gen. 22. 13.

In catē. Liq
poma.

Michę. 6. 6.

4 Matt. 10.

14.
6 Luc. 12. 4.

Gen. 22. 6

1. Cor. 8. 9

Ad Gala. 3

20.

Ad Philip

3. 19.

licę legis, & in Dei obsequium absumenda. Hęc sunt à Christiano, legis Euangelicę gladio, & igne amoris, quo illa ardet occidenda, voluptas, delitię, diuitię, mundanus honor, mundi iudicia & decreta. Ita faciebat Paulus, qui cum antea magna in æstimatione haberet honorē mundi, & cętera quę in mundo æstimari solent, *sed quę prius mihi fuerunt lucra, hæc propter Christum arbitratus sum detrimenta, & tanquā stercora, &c.* Nō recte cohererent, esse populū Dei, & colere, quę Aegyptij in summa habent veneratione. Vnde CHRISTVS Dominus, docens quomodo sequiuis deberet examinare, an ad eius scholā & Rempublicam pertineat, postquā multa dixit, de computatione sumptuū ad ædificandam turrim, & de exercitu cogēdo, ad resistendū Regi, in contrarium venienti, tandem subiungit: *Sic ergo, omnis ex vobis, qui nō renuntiat omnibus, quę possidet, non potest meus esse discipulus.*

§. 3. Antiquos debet transcendere Christianus, quē Dominus in suprema arca mansionē locauit.

Altiliora CHRISTVS discipulos suos & populū suū trahit, quibus veterū & antiquorū iustitiam transcendere iubet. Innumera sunt, quę circa arcam Noe, obseruant sancti Patres, circa eius quantitatem, figuram, lōgitudinem, latitudinē, cōtignationem, de quibus B. Augustinus latē disputat. Id ad nostrū institutū primō obseruandū est, illam in tres mansiones aut cameras esse diuisam: quod nec Augustino displicet, & est conforme textui hebreo. Quod enim in nostra Vulgata legim⁹, *Deū præcepisse Noe: deorsum, canacula & triplex a facies in ea*, in hebreo habetur: *Inferiora, secunda, & tertia, facies in ea*, vt apud Pagninū: tribus enim habitationib⁹ erat distincta, in fima, media & suprema. In infima ex vna parte erant animalia, ex alia cibus pro eorum sustentatione seruatus. In media erant aues ex vna parte, ex alia quę ad earum vltum erant necessaria. In suprema erat Noe, & vxor eius, cū filijs, & vxoribus eorū. Et hæc arcę diuisio conformior est tū textui sacro, quem citauimus, tum ei, quod dicitur finito diluuiō, Noe aperuisse testū arca, cui ille proximus sine dubio erat: cui etiā fenestra, quę in superiori parte arca erat extructa, erat propinqua, ex qua emisit colūbā, & coruū. Et certe, ita secūndum rectā rationem vide-

tur disponēdam fuisse habitationem, quod animalia quadrupedia in imo, & alites in medio, homines in superis manerent, quo minorem ab animalibus & auibus molestiam sentirent. Secundo obseruandum est, arcam cōstructā fuisse ad modū pyramidis, quantum ad hoc, quod in inferioribus latissima erat: quo autem altius eleuabatur, erat strictior. Vnde quę iubetur ita construi, vt in imo haberet trecentos cubitos latitudinis, iubetur cōsumari in cubito, dicente Domino: *In cubito consumabis eam.* Ex quo licet considerare, quanto in arctiori loco cōpressi tenerentur Noe & cęteri homines, in summo arcę cōstituti, quam animalia, quę erant in imo. Tertio obseruandū est, omnia illa, quę de arca facta & scripta sunt, in typo sanctę Ecclesię, & ciuitatis Dei, facta & scripta fuisse, cuius illa erat manifesta figura, vt D. Petrus dixit: facile nāq; erat Deo, Noe, & eius filios, & animalia, seruare absq; tantę molis constructione, sed noluit, nisi per arcam sub tot mēsuris & mansionibus factā, vt in ea Ecclesię suę sanctę imaginem præberet descriptam, vt late B. Augustinus prosequitur, annotans hoc in mēte perpetuo retinendū, cum de illa arca agimus, quę figura erat peregrinātis in seculo ciuitatis Dei, hoc est Ecclesię, quę sit salua per lignum. Constans enim veritas est, nullū à mundi exordio salutem fuisse cōsecutum, qui hanc arcam nō fuerit ingressus. Semper nāq; vera est propositio, quod extra Ecclesiā, nūquam alicui patuit salus. Quomodo Ecclesia fuerit ab initio, quo etiā modo ad illā homines pertinerent, & quinā eam ingrederentur, nō vacat nūc explicare: dicem⁹ quę cōmuniora & manifestiora sunt, illā scilicet secūndum tres mansiones distributā, & diuisam, iuxta triplicē statum, naturę, legis, & Euangelij. In illa mansionē status naturę, fuerunt homines in magna latitudine viuentes, quos nulla positua lex cōstringebat, sed per illam gubernabantur, quā in eorum cordibus Deus indiderat, quā quia propria concupiscentia satis offuscabat, & vnusquisq; secundum appetitū sui imperiū agebat, animalibus quadrupedibus fittiles dicebantur, suos rātimmodo affectus sequentes: de quibus Apostolus latē loquitur. Sequutus fuit postea status legis, per quē homines ad altiore gradum euecti sunt, quos Deus ita extulit; vt dicat Moyses: *Non est alia natio tam grandis, &c.* & David: *Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.* Hi magis strictam profiteri vitā tenebantur, quibus per legē multa prohibebantur, quę ante illam licebant. Status tādē Euangelij, tanquā vltimus &

1. Pet. 3. 21.

15. Decim. 2. cit.

128.

Deut. 4. 7.

Psalm. 147.

20.

Math. 7. 14.

Lib. de vir-
ginit. cap. 83
to. 1.
In Pf. 108.

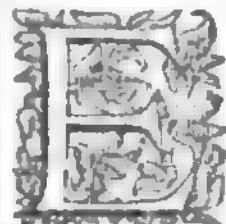
Leuit. 19. 18

perfectus sequitur est, qui quò altior, cò est etià
arctior, & arcta prædicatur à CHRISTO via
Euāgelica, quæ ducit ad vitam. Debet enim Chri-
stianus, qui supremæ perfectionis legē profi-
tetur, perfectiora agere, & excedere eos, qui
in statu naturæ & legis vixerūt, tātò discrimi-
ne, quāto homo excellit aues, & quadrupe-
dia, vt B. Chrysostomus prosequitur. His tri-
bus statibus, illi tres modi, quibus se habere
potest quis, cū offendētibus se inimicis, cor-
respondēt, quos tradit D. Augustin⁹. Primus
est, reddere mala pro malis; secundus, nō red-
dere mala pro malis; tertius, reddere bona p
malis. Primus videtur pertinuisse ad statū le-
gis naturæ, in quo quia homines cōmuniter
suos affectus sequebātur, & multa tenebātur
ignorātia, tanquā animalia, offendētes se of-
fendebāt, & malefacientibus sibi, malefacie-
bāt. Secundus, ad statum legis scriptæ, in quo
quia expresse prohibita erat vltio, dicēte do-
mino: *Nō eris vltor, nec memor eris iniuriæ ciuium
tuorū*, id cōmuniter credebant sibi sufficere,
nō reddere malū pro malo. Tertius autē legi
Euāgelicæ cōgruit, reddere bonū pro malo,
& benedictū pro maledictō, & dilectionem
pro odio, & id facere quod Dñs ad eos, qui
huiusmodi legē profitētur, dicit: *Ego autē dico
vobis: Diligite inimicos vestros, & benefacite us, qui
oderūt vos*. Debet itaq; Christianus perfectio-
ra & excellentiora agere, quā qui in statu na-
turæ, aut scriptæ legis. Hæc q; est ratio, quam
CHRISTVS insinuat dicens: Audistis, quia di-
ctū est antiquis &c: ego autē dico vobis &c:
quasi dicat: qui in supremo loco arcæ cōstitu-
tus est, propinquior cælo factus, & ad altio-
ra eleuatus, abundantiore iustitia præstare de-
bet, quam qui in medio, & infimo locati fue-
runt. Si diligitis tantū eos, qui vos diligunt,
nō eos exceditis, qui in lege naturæ fuerunt,
quales sunt etiā ethnici & publicani, qui na-
turæ impulsu eos diligūt, à quibus diliguntur.
Si cōtēti estis, nō malefaciēdo inimicis, non
estis perfectiores antiquæ legis observatori-
bus. Oportet, vt abundantiore sit vestra iustitia,
diligere scilicet inimicos, bene facere ijs, qui
vos oderūt, & odiū dilectione, & offēdas be-
nificētiæ operibus cōpensare. Hoc est vitam
euāgelicā profiteri. Ex quo argumētū confi-
cit B. Augus. cōtra multos, qui se Christiano
nomine gloriantur. Debet sane Christianus,
hūc vltimū statū tenere; qui autē necdū ad
primū illū peruenit, quā lōge erit à vita Chri-
stiana cōstitutus? Sunt enim multi, qui nō dū
vere diligūt diligētes se, nec amicitiam vera
amicitia cōpēsant, nec beneficijs receptis be-
nificia, sed potius mala repēdunt, pro bonis
mala referūt. Huiusmodi tanquā desperatos
pronūtiat David, qui quod imprecādi phrafi

proponit, prædicētis spiritu accipiendū esse
docuit Augustinus: *Posuerunt inquit, mihi ma-
la pro bonis, & odiū pro dilectione mea. Quid huic
annuntias euenturum? Constitue super eum pec-
catorem, & diabolus stet a dextris eius, &c.*

Lib. 1. de ser-
mo. Domi.
c. 21.
Ps. 108. 5.

*§. 4. Christus amorem sibi debi-
tum, inimicis consignat, ad mo-
dum, quo ignem altaris in ter-
ram Angelus misit.*

GO autem dico vobis: Diligite inimi-
cos vestros. Pronomē illud ego,
quod supponit, validā effica-
cissimāq; rationē indicat, per
quā præceptum redditur ratio-
nabile, facile, & valde proficiū. Et verē vi-
sus est CHRISTVS Dñs alludere voluisse, ad il-
la verba, quæ lōge ante per Esaiā prædixerat.
*Attendite ad me popule meus, & tribus mea me au-
dite, quia lex à me exiet, & iudiciū meū in lucē popu-
lorum. Septuaginta, in lucē gentiū requiescet: vbi
tam euidenter inducitur Christus, legē Euāge-
licā promulgaturus, vt B. Augustin⁹ hæc ver-
ba expēdens, tandē rē cōcluserit, dicēs: Quis
tā surdus, quis tā demēs, quis tā mēte cæcus,
vt illis tā euidentib⁹ testimonijs obloquatur,
nisi qui nescit quid loquatur? Lex inquit, à me
exiet. Manifestissimum est, inquit Chrysosto-
m⁹, non esse sermonē de lege antiqua, quæ
iā multo ante à se prodierat: quo eodē argu-
mēto vsus fuerat Cyprian⁹. De nouo igitur
testamēto sermo est, de quo idē Esaias dixe-
rat: *De Sion exibit lex, & verbum Domini de Ieru-
salem*, quia Dominus aliquādo in monte, quē
Sionis nomine intelligit, aliquando in Ieru-
salem, aut circa eam prædicans, legem Euan-
gelicam tradidit, indeq; Apostolos ad eam
gentibus prædicandam destinavit. Quod &
alii antiqui Patres similiter obseruarut, Hila-
rius, Augustinus, Eusebius Cæsariensis, Ter-
tullianus. Quam autem primo appellat le-
gem, deinde vocat iudiciū: *Iudiciū meum in
lucē populorum requiescet*: familiare enim est
Scripturæ sacræ, diuinas leges vocari iudicia
Dei, vt apud David: *Auferuntur iudicia tua a
facie eius*, &c. *Didici iudicia iustitiæ tuæ &c.*, iudicia
tua iucunda &c. & alibi. *Populus meus non co-
gnouit iudiciū Domini*, id est legem. Et me-
rito, quia diuina lex, iustitiæ debitum fin-
dat, vt eam seruantes dicere possint: *Reposi-
ta est mihi corona iustitiæ*. Insuper, quia per le-
gem Deus nobis manifestum facit iudiciū
& sensum suū, quid uē ille agendū aut cauē-
dum, tanquā lata sententia iudicet, & decer-
nat. Hoc iudiciū daturum se dixit, in lucē*

§ 129.

Esai. 58. 4.

Lib. vnico
de vnit. Ec-
cl.

¶ 1. de co-
gnition. Dei
quem alij
D. Greg.
Nysseno tri-
bunt.
¶ 2. Lib. 1. 2. 1.
uer. Iud. c.
10.
¶ 3. Lsa. 1. 3.

¶ 4. In ps. 51.
& 121.
¶ 5. Tract. 6. in
Ioā. & orat.
aduer. Iudæ.
¶ 6. Lib. 1. de de-
mon. cap.
10.
¶ 7. Lib. 3. & 4.
con. Marcio-
ni. ¶ 8. 2. 20.
¶ 9. Plal. 118.
7. 43.
¶ 10. Icre. 8. 7.
¶ 11. 2. Ad Ti-
mot. 4. 8.

populorum aut gentium, quia Euāgelica lex ad illuminandas omnes gētes erat ab eo tradenda, cui dictum fuerat: *Parum est ut sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob &c. dedi te in lucē gentium*. Lucis nomine omne bonū intelligit, in metaphora sumpta a Sole, qui per lucē quā emittit, mundum fouet & conseruat: est enim lux, qualitas quzdam viuifica, calorem salutiferū cōtinens, sine qua nihil boni generari potest. Aptē autē dicit, quod requiescet hęc lex, quz nullo vnquam tēpore erat mutāda, sicut antiqua. In hebrēo enim habetur verbū *Ragagh*, quod significat cū perseverantia & permanētia quiescere, quomodo dicitur: *Inter gentes illas non quiesces: & iterum, Ibi cubauit lamia &c.* Hanc autē legem laturus & promulgaturus, prēmittit: *Attēdite ad me*: Personā meā considerate, & videte, quis est qui legē fert: ex eo enim vobis constabit, pręceptum esse rationi conforme, facileq; & suauē, & in magnū vestri cōmodum. Hanc personā attēdendā CHRISTVS exposuit, legem promulgans, dicens: *Ego autē*. Si enim attēdas, quis est, qui tibi pręcipit diligere inimicos, facilius erit tibi, illud exequi, & valde rationi cōsonū intelliges. Hęc explicare possumus, cōmuni familiariq; exēplo ducto, ab vsu earū pactionū, quas cōsignationes vocamus: nihil enim cōmunius, quā quantitatem alicui debitā, consignari ab eo, dandā alteri aut in totū, aut in partē. Hęc cōsignatio, rationē inducit, propter quā, quantitātē cōsignatā soluere alteri teneris. Debes Regi aut tēporali domino iure dominij, vel alio titulo, mille aureos: si ille tibi pręciperet, vt ex illa quātitate sibi debita, partē aliquā homini tibi penitus ignoto penderes, nullā tibi irrogaret iniuriā; quin potius tenereris, partē cōsignatā persoluere: quāuis enim nihil illi homini ratione sui debeas, debestamē ratio ne cōsignationis regi, cui illa & alia maior quātitas erat debita. Est De^s, Dñs noster, cui iure dominij, alijsq; multis titulis, debet homo totū amorē cordis sui: ideoq; iure statutum est: *Diliges dominum Deū tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex omni mēte tua, & ex omnibus viribus tuis*. Tantum amorē ei debet, vt si posset habere infinitū, totus esset Deo debitus. Ille autē ex ea quātitate amoris sibi debita, iubet, inimico partē aliquā impēdi, qui hęc legem promulgans: *Diligite inimicos vestros, & benefacite ijs, qui oderūt vos, quasi cōsignationis cartā, vel chirographū cōficere videtur*. Teneris igitur istū amorē persoluere illi, cui impēdendū cōsignauit, nō quia illi tu debeas amorē, sed quia is, cui totū amorē debebas, hanc partē illi soluendā cōsignauit. Querit B. Augustinus, cur sepe tenea-

tur homo benefacere proximo, cui nihil debet: omnis enim obligatio ab aliqua ratione debiti oritur. Si ego nihil debeo vicino, aut cōciui, aut homini mihi ignoto, cur teneor sepe ei beneficia impendere? Respōdet Augustinus, iure teneri, non ratione alicuius debiti erga illū, sed ratione debiti erga Deum, quod Deus in beneficiū proximi consignat. Tenetur enim homo omnia quz potest in Dei obsequiū facere: ceterū quia Deus nullo indiget, ea quz sibi debita sunt, consignat in homines indigētes. Est tua pecunia Deo debita, sed quia illa ipse nō eget, cōsignat in bonū pauperis, viduz, captiui &c. Est tua cura, sollicitudo, & virtus, Deo debita: quia tamen illi nō est necessaria, cōsignat in vtilitatē proximi, vt erga illū facias, quod poteris, cū necessitate pręmitur. Hoc demōstrat D. Augustinus ex historia illa, qua CHRISTVS Petrum ter interrogauit: *Simon Ioannis diligitis me plus ijs?* Respōdēte enim Petro: *Tu scis dñe, quia amo te*, CHRISTVS semper adiūxit: *Pasce agnos meos, pasce oues meas*: quasi dicens: Dilectionem quā erga me habes, cōsigno, vt ostēdas erga oues meas: & quod diligēdo me, facere debueras mihi, volo, vt ouibus meis pręstes. Ita Petrus obligatus māsīt, omnē suā curam impēdere ouibus, nō ratione illarū, sed quia Deus, id quod debitū sibi erat, in bonū ouīū cōsignauit. Hęc refert S. Ioannes, qui quantū exultimo, hinc illā traxit doctrinā: *Hoc pręceptū habemus a Deo vt qui diligit Deū, diligat & fratrem suū*: Deus enim, ex dilectione sibi debita, in proximū consignat partē: & ideo tota ratio propter quam tenetur quis ex charitate diligere proximū, est, quia tenetur diligere Deū. Optimē ergo hęc legē statuens clamat: *Attēdite ad me popule meus*: ego enim, cui totū amorē debes, inimico partē cōsigno, dicens: *Diligite inimicos vestros*. Et vere hanc rationi aluisse videtur Apostolus, ad Thessalonicēses scribens, cuius verba solita sua eloquētia S. Chrysostom^{us} expēdit. *De charitate autē fraternitatis*, inquit Paulus, *nō necesse habuimus scribere vobis: ipsi enim mādātū habetis a Deo, vt diligatis inuicē*. Multa, inquit Chrysostomus, dixerat Apostolus, suadēs Thessalonicēsis, castitatē, plurima hortās eosdē ad bonorū operū executionē, magna etiā de fide & spe docens, mortuos nō sicut ab infidelibus lugendos. Qui de his minoribus tā latē dixit, de eo quod supremū ipse diffinierat, scilicet de charitate, nihil iudicauit scribēdū aut dicendū? *Non*, inquit, *necesse habemus, vt scribamus vobis*. Sed qui ita loquitur, ad maiore huius curā eos excitat: primò quidē, rē istā tā necessariā esse docēs, vt ne doctrina quidē op^{us} habeat: nāquz vehemēter magna sunt, om-

Esaiz. 45. 6

Forer. in c.

5. 1.

Esaiz. 7. 4.

Ysa.

Deut. 28.

Esaiz. 34.

14.

130.

Io. 11. 15.

1. Io. 4. 11.

131.

1. Ad Thef.

1. 10. 4. 9.

Rom. 6. 19.

1. ad Thef.

Deut. 6. 5.

& Matt. 22.

37.

Ser. 149. de

tempor.

nibus patent. Deinde quia addidit: *Vos enim ipsi à Deo docti estis*: quib⁹ verbis magis charitatis præceptū cōmēdat, quā si ipse illud proposuisset: Deū enim huius præcepti doctore cōmemorat. Et verè nō tantū voluit Apostolus dicere, præceptum charitatis à Domino esse traditū: nā etiā ab eodē tradita erāt præcepta spei, fidei, castitatis, & aliarū virtutū, de quib⁹ nihilominus Paulus, late paulò ante disseruerat: sed indicare voluit rationē, propter quā ad opera charitatis tenebātur, quæ ex ijs, quæ Dñs præcepit tā manifesta est, vt nō egeat cōmēdatione. Præcipiēs enim charitatē & amorē, nihil aliud fecit, quam ex eo quod sibi debitū erat, partē cōsignare. Hac facta cōsignatione, nō cēsuit Paul⁹ necessariū, aliquid scribere, sicut facta à Rege cōsignatione eius, quod ei debes erga alterū, non necesse est, aliquid tibi vltra dici, vt intelligas, te ad id illi persoluēdū, esse obligatū. Hinc intelligem⁹ factū illud celebre Moyse, quod Origenes expendit. Rebelli ac dura superbia Chore, Dathā, & Abirō, cōtra Moysen & Aarō insurrexerunt: quā dñs euidenti mulctauit vltione: nā *disrupta est terra sub pedibus eorū, & aperiens os suū, deuorauit illos cum tabernaculis suis*. Populus etsi tunc timore fuerit correptus, die tamen sequenti; *murmurauit omnis multitudo filiorum Israel contra Moysen & Aarō, dicens: Vos interfecistis populū Dñi*. In tantūq; orta est seditio, & tumultus increbuit, vt compulsi fuerint Moyses & Aaron fugere ad tabernaculū fœderis. Iratus propterea Dñs cōtra populū, plagā immisit, quæ vniuersos absumebat. Tūc Moyses dixit Aarō: *Tolle thuribulū, & hausto igne de altari, mitte incēsum desuper, pergens cito ad populū, vt roges pro eis*. Quod cū fecisset Aarō, cessauit plaga. Origenes maxime laudat Moysen & Aarō, propter excellentē charitatē erga inimicos, qui illorū persecutionē insigni beneficio cōpensarūt; & soliti fuerūt pro seruāda vita illorum, qui sibi mortē totis viribus conabantur inferre. Sed mysterium altius expēde. Voluit Moyses, vt Aarō ad orandū & offerendū sacrificiū pro inimicis, se cōuerteret: propterea partē ignis illius, qui in altari erat, iubet accipi, quam in bonū inimicorum profundat. Erat ignis ille sanctus, diuinus, ac Deo dicatus; qui propterea charitatis erga Deū tenebat typū, vt omnes sancti Patres annotarūt. Dicere ergo voluit: Nullū amorē tuū illis impēdere debes; nec peculiari affectu tuo naturali, illos quos inimicos experiris, teneris diligere: ideo nō peto, vt ignem tuū peculiare, in eorū bonū cōuertas, sed de igne diuinæ charitatis, quæ Deū teneris diligere, in illos partē effundes: hæc enim est voluntas Dei, qui inimicis cō-

signat partē amoris sibi debiti. Hinc aliqua ratione explicare possumus visionē illā, varijs difficultatibus implicatā, beati Ioannis, qui vidit Angelū, habentē thuribulū aureū in manu sua: & accepit Angelus thuribulū, & impleuit illud *de igne altaris, & misit in terrā*. Non misit Angelus in terrā, nisi partē ignis de altari acceptā. Alludit Ioannes ad altare holocausti, in quo tanquā in proprio loco, ignis ille sanctus, diuinus, quē Deus supernaturali virtute accēderat, ardebat, qui charitatē & amorē significabat, vt sancti Patres docent; quæ ignis quidā est diuinus, diuina supernaturaliq; virtute accēsus, quē naturæ vis accēdere nō potest: est enim *charitas Dei diffusa in cordibus nostris, per spiritum sanctū*. Hic ardet in altari, quo nomine Deus ipse intelligitur, erga quæ tanquā circa propriū obiectū, charitas ardoris suæ flāmas emittit, cui totus talis amor debitus est. Habet quidem vnusquisq; thuribulū suū, propriam videlicet voluntatē, quæ sedes est amoris vel ignis. Quantumcūq; quis Angelus sit, non mittit in terrā ignē de thuribulo proprio, id est amorem naturalem suæ voluntatis, sed ignis partē de altari desumptā. Terræ nomine, peccatores & inimici intelligūtur, qui qualitates terræ habēt. Sunt graues per offensionē, quam inferunt; frigidi, per odium, quod tenent; & sicci atq; aridi, quibus deest humor charitatis, & beneficētiæ: nec enim ab aliquo quantumcūq; sancto Deus exposcit, vt amorē naturalē volūtatis suæ, erga inimicū profundat. Talis nāq; amor cū sit vnicuiq; proprius, tantū impendendus est ijs, quibus homo ratione sui deuinctus est, & obligatus: sicut quæ tibi propria sunt, nō teneris elargiri, nisi quibus obligatus existis. Præcipit tamen, vt de igne altaris, de amore scilicet ipsi Deo debito, qui est amor charitatis, partē sumas, quā in thuribulo volūtatis tuæ positā, profundas in inimicos. Iure igitur id agere teneris. Hæc omnia fient manifesta, si expēdas, quod Paulus ad Philemonem scripsit, rogans, vt seruum quendam, qui se offenderat, ad sui gratiam reciperet. *Tu illum, inquit, vt mea viscera suscipe. Si ergo habes me sociū, suscipe illū sicut me. Si autem aliquid nocuit tibi aut debet, hoc mihi imputa. Ego Paulus scripsi meæ manū: Ego reddam, vt non dicam tibi, quod & te ipsum mihi debes. Quasi dicens: Tu te ipsum mihi debens, hoc ipso absque alio præmio teneris agere, quæ ego erga seruum tibi impono. Sed verè ego peculiariter tibi, quod pro illo feceris, satisfaciam: suscipe illum sicut me; quod pro illo egeris, pro me egisse intellige, qui his verbis subscribo, &c. Certè omni reprehensione dignus fuisset Philemō, si quod*

132.

Apoca. 8. 5.

Ad Rom. 5.

5.

Homil. 9. in lib. Nume.

Nam. 16. 31.

Ad Philem.

verl. 12. 17.

18. 19.

Apostolus petebat, non exequeretur erga seruū. Et verē nullus est apud nos, qui si similem Apostoli epistolam reciperet, non reciperet ad sui gratiam inimicum. Quid igitur agere debes, dum CHRISTVM audis, ore proprio dicentem, præcipientem, mandantem: Ego auem dico vobis? Ex hac consideratio ne David animam suam continebat, ne contra inimicos per vindictam procederet, illam sæpe repetens vocem: *Non ne Deo subiecta erit anima mea? Ab ipso enim patientia mea.* Quasi responder militibus excitantibus ipsum, vt Saul occideret, aut inimicos suos interimeret. *Ab ipso patientia mea:* à Deo scilicet, secundum multa genera causarum eius patientia procedebat, singulariter autem in genere causæ exemplaris, quasi dicat: Ipse me docet, qualiter patientiam tenere debeam, quomodo CHRISTVS Dominus Beatum Petrum martyrem, quem quidam infamauerant, consolatus fuit. Pijs namq; querimonijs agēs corā Crucifixi imagine: Mi Domine, inquit, tu scis in causa illa innocentiam meā, cur permisisti me ita iudicari? respōdit de cruce Dominus: Et ego Petre quid mali feci, vt cū tātis opprobrijs ad crucē dānatus fuerim: ex meo exēplo patiētiam discas, &c. Sed elegāter verba intelliges, si dicas: Ab ipso patiētia mea, idest, Deo debita est omnis patiētia, quā tenere debeo, quicquid hostis agat cōtra me. Ille mihi imponit, vt huius patiētiæ portione inimico impēdā: illā igitur inimico impēdo, quā Deo debitā cōfiteor.

§. 5. Exēplo Labā, & B. Stephani, res explicatur; & cur Stephanus dixerit: Domine Iesu.

HIVS rationis vim percepit Labā ille, quāvis idolatra & infidelis, quādo contra Iacob generū suū furore succensus, fratribus & cognatis suis comitatus procedebat, vindicaturus offensam, quā sibi ab illo iudicabat illatā, quod se inficio, filias suas secū ducebat, quē & Deos suos furatū suspicabatur. Furijs enim inuēcto procedēti, apparuit ei Deus in somnis, dicens ei: *Caue, ne quicquā asperere loquaris cōtra Iacob.* Cum igitur cōsequutus fuisset Iacob, cœpit eius exprobare facta, dicēs: *Quare ita egisti, vt clā me abigeres filias meas, quasi captinas gladio? Cur ignorāte me fugere voluisti? Valet manus mea reddere tibi malū, sed Deus patris vestri, heri dixit mihi: Caue, ne loquaris cōtra Iacob quicquā durius.* Duo sunt circa hæc verba annotāda, primū est, aptē Labā expresse appetitū vindictæ,

quo ardebat, dicēs: *Valet manus mea reddere tibi malū.* In hebræo est participiū, *Leel*, idest, ad fortitudinē, aut ad impetendū, ad modū arietis: quia enim aries vocatur *Ail*, à fortitudine, sub eius metaphora describitur, qui potēs est, & excitatus aliquē impetere, sicut aries ille erat, quē vidit Daniel, habētē cornua excelsa, & vētilantē cornib⁹ cōtra occidētē, qui Regē Dariū exprimebat, gestientē impetere Alexādrū Magnū, quē sub hirci figura ibidē Daniel vidit. Voluit ergo Laban dicere, quod man⁹ eius instar arietū impetere cupiētū gestiebāt, et iā erāt excitat⁹ ad percutiendū. Doctrina est Aristotelis, irā in corde ardentē, mouere exteriora mēbra ad vindictā sumendam; illaq; est, quæ vires excitat, & quæ gladiū manibus imponit. Voluit dicere Labā: Ira qua excādesco, iā acuit manus meas, vt ad agēdum cōtra te, nō minus quā aries ad impetēdū excitatus, gestiens, & gliscens, sim excitatus. Alterū est: Laban nequaquā verū Deū coluisse, qui idolatra erat: ideoq; nō dixit, Deus meus, sed *Deus patris vestri, dixit mihi.* Idolatra ergo, qui erga Deū impiē erat dispositus, manū iā eleuatā & excitatā ad vindictā, gestiētē illā inferre, cōtinet, odiū deponit, propositū, quo malū inferre decreuerat, mutat, seq; tandē ad amorē, dilectionē, beneuolētiā, & beneficentiæ opera cōuertit, quia Deus ille, quē ipse non colebat, ita faciēdū præceperat: quē cognouerāt fortē cōtra contēptores verborū suorū: quāto potiori iure Christianus, qui Deū verum colit, cui omnia sua debita agnoscit, cōtinere debet irā, deponere odium, & ad amorē se erga inimicū cōuerrere, cū Deus, qui pleno iure omnib⁹ dominatur, id præcipit, qui & statuit, vt inimico partē ei⁹ amoris & beneficentiæ, quā sibi te debere gloriaris, impēdas? Quādo ergo aliquis te iniuria affecit, irā excitauit, furorē succēdit; attēde ad Deū loquentē tibi: Ego dico vobis: Diligite, &c: & dicito: *Valet manus mea reddere illi malū, sed quia Deus meus præcepit mihi, &c.* Non ille meretur à me diligi, nec beneficentiæ opera sibi exhiberi; sed De⁹ cui omnia debeo, amorē & beneficentiā sibi debitā, erga illū cōsignauit. Et vere etiā visus est Apostol⁹, voluisse nos instituere, vt ad attēdendū Deū in huiusmodi oçasionibus nos cōuertamus, id faciētes, quod ille verbis superius inductis petit, legem promulgans: *Attendite ad me popule meus.* Id namque hortari voluit, dicens: *Per patientiam curramus, aspicientes in auctore fidei, & cōsumatore IESVM.* Quid petis o Apostole, vt per patientiā curramus? Et quisnā patientiam tenere potest, erga illum, qui pro beneficijs à me collatis, maledicta rependit?

484

478

Brixia. to
1. fol. 11. 2.

Dani. 8. 4.

1. 61. 2. 6.

Antoni.
p. histor.
t. 23. c. 6.

133.

ien. 31. 24.

134.

Ad Hebræ.
12. 1. 2.

Quæ patientia erga illum teneri potest, cui cum ego nō solum nō nocuerim, sed benefic' extiterim, me grauissima iniuria affecit? Patientiā tenere iubet? & nō quomodocūquē, sed vt per eam curramus? Vtinam lento testudineoq; gressu, patientiæ viam ambulemus. Per patientiā, inquit, curramus: id enim iustum & facile agnosces, si aspicias ad autorem fidei, & consummatorem IESVM: si id facias, quod ipse faciendum tibi imposuit, dicens: *Attendite ad me popule meus.* Vere quantū existimo, Paulus hæc dicens, memoria tenebat, quæ ipso vidente Stephanus fecerat, qui patientiā non solū tenuit, sed omnē eius viam cucurrit, & quasi volando peregit: nam dilectionem pro odio rependit, & lapides, quos inimici cōtra eū mittebāt, vt vitā crudeliter adimerent, oratione pro illis fusa, vt viuerent, compensabat. Et quænam huius causa? Non lapides, inquit Chrysostomus considerabat, nec quæ lapidantib' ipse debebat, attēdebat, sed oculos leuauit, aspiciens in autorem fidei CHRISTVM, quē videns à dextris Dei, clamauit: *Domine IESV, suscipe spiritum meū, & ne statuas illis hoc peccatū.* Expende vim verborū, & quod aptè nūc CHRISTVM vocat Dominum: *Domine IESV.* Considerauit enim eum esse Dominum, cui totus amor noster debitus est, erga quē patientiam tenere debemus, etiam si nos occidat, & lapidib' obruat. Recordatus est præterea, hunc Dominū, partem amoris & patientiæ sibi debitæ, cōsignasse erga inimicos nostros. Optime August. agēs de Stephano: Proba, inquit, Sancte, dilectionē tuā, videamus si reddis duritiā cordis lapidibus duris, lapidibus qui te lapidabāt, lapides enim mittunt lapides, dura duri: qui in lapide legem acceperunt, lapides mittunt. Videamus charissimi, spectemus magnū spectaculum. Ecce Stephanus lapidatur. Sit cōstitutus ante oculos nostros. Primò beatus Stephanus, stans orauit pro se, & ait: *Domine IESV suscipe spiritū meū:* deinde positus genibus, pro lapidantib' orās, *Domine, inquit, ne statuas illis hoc peccatū.* Quasi igitur id, quod à Domino cōsignatū erat pēdens, & soluens, patientiā erga lapidantes tenet, & amorē illis impedit & benefica oratione illos prosequitur.

§. 6. Facile irā continebis, si non inimicum, sed Christum attendas, nec festines in tempore obductionis, ut dixit Sapiens. Ita David, & Alexander.

DICENS CHRISTVS, *Ego autē dico,* &c. nō solū pramittit personā suā attēdendā, vt inde intelligas te obligatū, ad impēdēdū amorē inimico, sed vt id facilius reddat. Paul' vt patientiā tam facile nobis faciat, quod per eā curram', nos hortatur, vt aspiciam' in autorem fidei, Christū, sicut paulō ante dictū est. Observāda est siquidē B. August. doctrina, quā ad Pollentiū tradidit, rē difficilimā illi suadēs: videlicet, fidē non tantū esse necessariā ad supernaturalia dogmata credēda, sed vtilissimā, vt quæ dura, difficilia, & aspera nobis vidētur, reddantur facilia, dulcia, ac suauia. Ideoq; si fides, inquit, adsit, nihil erit durū; per illā enim Christum, quē diligimus, ibi aspiciam', vbi oculi corporis nihil nisi quod nobis displicet vidēt. In paupere verbi gratia, sanio, & fetēte, nihil vidēt oculi, quod non cogat faciē diuertere: sed ibi fides videt Christū, qui in illi' se cōstituit persona, recepturus quæ erga illū cōtuleris. Scit Christus nos esse auaros, & quod nostra nobis ita seruamus, vt nihil alicui, nisi sub alicui' lucri spe tribuamus. Quid facit, vt nos misericordes efficiat, & in eū bona tua profundas, à quo nihil speras? Se in illi' persona tibi per fidē cōspiciēdū pponit, & se ipsum exhibet recipiētē, quæ pauperi dederis, & promittentē abundantissimē illa persolvere, qui clamat: *Quādiu vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* Præcipit Prælati obediētiā & reuerētiā exhibere: isti aliquādo tales sunt, in quibus nihil oculi aspiciūt, quod nō sit velipēdio & contēptu dignū: ponit se ille in eorū persona, & in prælato impio seipsum exponit attēdēdū, præcipiētē, & dicētē: *Qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit.* Hæc consideratione facile est, reuerētiā ei exhibere, quæ ratione sui cōtēptu iudicas dignū: illā enim nō ei, sed Christo poti' te exhibere profitearis. Hoc similiter erga inimicū intelligendū est: si in illo tantū cōsideres offensam & iniuriā, quā oculi corporis vidēt, ad odium, & vindictā pronocaberis: sed attende Christū per fidē, qui se in illius persona cōstituit, & dilectionē, quā inimico exhibes, tanquā sibi exhibitā pfitetur: si illū aspicias, curres per patientiā. Et vere ita intelligi posse, indicat B. Ambrosius, quod Spōsus ad Spōsam, dixit: *Pone me vt signaculū super cor tuū, vt signaculū super brachiū tuū,* metaphora sumpta à sagittate, qui in nulla re alia oculos collocat, nec aliud aliquid intēdit, segittā mittēs, nisi signaculū. Duo cœlestis Spōsus petit ab homine erga inimicū, dilectionē scilicet, quæ est actus cordis, & beneficētiā, quæ est actus

135.

Lib. 2. ad Pollen. c. 6

Hom. 22. ad popul.

Ado. 7. 38. 39.

Serm. 37. de tempo.

Matt h. 23 40.

Luc. 10. 16

Li. 4. de ritu. viij c. 17. Cant. 8. 4

brachij. Quomodo hæc exequetur homo, facile? Pone me (inquit) ut signaculum, &c: nō attendas ad illum, nec ad ea quæ cōtra te fecit, sed ad me, qui in illo sum, tanquam signū, quod petere debes, recipiens dilectionē & benefica opera, quæ erga illū cōtuleris, qui illa præcepi & remunerāda promitto. Egregia sine dubio, efficacissimaquē est Pauli cōsideratio ad Ephesios, quos postquā hortatus est, ad māsuetudinē, & iracundiā depōnendā, rem totā vrgentissima ratione cōcludere volēs, subdit: *Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia, tollatur à vobis, cū omni malitia: estote autem inuicē benigni, misericordes, donantes inuicē, sicut & Deus in Christo donauit vobis. Estote ergo imitatores Dei, sicut filij charissimi.* Singula verba expēdēda sunt. Primò petit tolli amaritudinem: hæc, inquit D. Thomas, est prima radix, generaturq; ex cōsideratione & memoria offensæ: inde procedit ira, quæ est appetitus vindictæ; & indignatio, secundū quam homo non vult admittere excusationē facti, & exterius prorumpit in clamorosas voces, aut incompósitos motus. Omnia hæc, inquit Paulus, tollantur à vobis, & eorum loco in visceribus vestris collocate benignitatem, & misericordiam, per quas remittatis iniurias, & benefici sitis in offendētes vos. Et quo modo res hæc, quæ tam difficilis apparet, fieri poterit? *Donantes, inquit, inuicem, sicut & Deus in Christo donauit vobis.* Profundam Theologiam tradit Paulus, quam sæpe ipse docuit. Erāt omnes homines inimici Dei, ei inuisi, & odio ab illo habiti, nec erat in eis aliquid, quod Deum ad remittendam & donandā offensam excitaret. Venit tamē Filius Dei, humanam naturā assumpsit, & habitauit in nobis, nobisq; cōiunctus est, & hominum causam tanquam propriā assumpsit, & se ipsum pro illis offerens, rogauit Patrem pro illorū delictis. Quo factum est, ut omnem Pater depōneret iram, & indignationem, quam cōtra homines conceperat, propter eorum offensas: non quidem attendens ad illos, hoc enim potius eius iram accenderet, sed attēdens ad CHRISTVM Filium suū, qui hominibus iunctus, pro illis intercessit. Hocq; est, quod dicit Apostolus: *Deus in Christo donauit vobis.* Quod & Pater æternus nō obscure testatus est, dicens: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* In eo sibi complacuerunt peccatores, qui ratione sui merebātur odiū. Hocq;, ut S. Ambrosi⁹ annotauit, idē Paulus explicare voluit, loquens de Patre æterno, & dicēs: *Benedixit nos omni benedictione spiritali in Christo.* Maledictionē homo ratione sui merebatur, sed propter Christum,

qui pro illo intercessit, & sanguinē fudit, benedixit nos omni benedictione spiritali, quasi alludēs, inquit Ambrosius, ad factum Isaac, qui nullatenus Iacob benediceret ratione sui, qui minor erat natu, nisi sensisset fragrantia vestimētōrū Esau, quib⁹ erat indutus, & nisi in illo speciē filij maioris attendisset. Ita quidē Deo facilimū fuit, irā depōnere & indignationē contra homines acceptā, & se erga ipsos exhibere benignū & beneficū, parcens illis, quia nō eorū demerita & offensas, quas sibi intulerant, attendit, sed Christum pro illis intercedentē & oratem. *Estote ergo imitatores Dei, sicut filij charissimi,* inquit Paulus, *donātes vobismetipsis, sicut Deus donauit vobis in Christo.* Fateor, si attēdas ad inimicū, & offensam quā intulit, nō meretur, ut eū diligas, ei cōdones, sis in illū benign⁹, sed esto imitator cœlestis Patris, attende in illius persona Christum præcipientē, depræcantē, clamātē: *Ego autē dico vobis: Diligite inimicos vestros.* Hæc causa est totius damni, hac in parte, quod nō attēdis Christum, sed tantū oculos cōiicis in illū, qui te offendit: idē exardescis ira, succēderis furore. Diuinū est consiliū illud, quod Spiritus sanctus præbet homini, per iniuriam prouocato. *Deprime cor tuū, & sustine, & inclina aurem tuā, & suscipe verba intellectus, & ne festines in tēpore obductionis.* Quando aliquis te affecit iniuria, deprime cor tuum, & sustine; ne fræna laxes, nec permittas cordi tuo, ut tāquam effrænis equus procedat: certissimū enim tibi imminet precipitiū, magis quā si indomito equo, calcari bus pūcto, infideres: sustine, detine illud, & suscipe verba intellect⁹: attēde, quid fides tibi pponat, quid Christus præcipiat, quid tibi absolute sit expediēs; da locū, inquit Basilii, cogitationibus sanctis: *Et ne festines in tēpore obductionis.* Attēde egregiā metaphora, qua vtitur Spiritus sanctus. Tēpus obductionis dicitur, cū nubes dēsc & obscurē, ad æris regionē ascendētes, se expādūt, & lucē solis obnubilāt & obscurāt. Id quod accidit homini irato. Propter offensā enim sibi illatā, ascēdūt cogitationes, à corde excitatę ad caput, quę vindictā suadēt, & odiū cōciliāt, quę obscurāt lucē rationis & intellect⁹, qui tāquā Sol est in anima, *consurabatur enim in ira oculus,* ut dixit David. Ne festines tūc, sed id intellectui repræsenta, quod potest illum illustrare: suscipe verba intellectus, ut dum per irę affectum obtenebratur, per id quod repræsentas, luce clara illuminetur. *Ne festines.* Videtur alludere ad illud, quod de ceruo & coruo cōmuniter asseritur. Est coru⁹ inter aues callidissimus & astutissimus, de quo propterea Plini⁹ caput peculiare scrip-

Gen. 27. 27.

¶ 137.

Eccle. 2. 2.

Hom. 10. de ira.

Psal. 10. 16.

Lib. 10. cap. 43.

Homil. in
diuites au-
res.
Homil. de
Elia.
Apul. Pie-
riū. lib. 7.

lit, de intelligentia coruorum. Est præterea rapacissimus & voracissimus, vt D. Basil^{us} & B. Chrysostomus^{us} expēdunt. Est insuper cernus, qui inter omnia animalia velociori cursu in præcipitium fertur, adeo vt apud Egyptios^{os}, ceruus fuerit symbolum hominis præcipitati, & absq; cōsideratione in præceps se dantis. Cū igitur coruus fame vrgetur, vultq; cerui carnibus saciari, primo per arenam reptat, cuius pulueres intra pennas alarum suarū concludit: deinde supra caput cerui cōsistens, rostro illū valide ferit & pūgit: conuertit se ceruus, ad videndum pungentē se, tunc coruus alas excutiens, pulueres in oculis cerui emittit; quib^{us} illos obscurat, persistitq; pungēdo, cuius ictibus excitatus ceruus, oculis puluere obtenebratis, cursum arripit, eō tedens, quō dolor & pāsisio ducit; nesciensq; quō tendat, præcipitiū incurrit, & se interimit: sicq; tandē corui effici tur esca. Tota ruinæ cerui causa fuit, oculos cōuertere ad pungentē se, & eo tēpore, quo oculos habebat puluere obtenebratos, festi natū cursum tenere. Hoc saepe accidit hominibus. Venit inimicus tuus, & verbo aut facto, tanquā duro acriq; rostro te pūgit: oculos cōuertis statim ad illū vidēdū, attēdens quis ille sit, quā iniuste te offēderit, quā dignus sit vltione & mulēta, &c. Sed dum ita agis, in oculos cadit puluis iracundiæ, qui illos obscurat, & tenebris offuscatur. Excæcat enim ira etiam sapientes, vt alibi late dictū est: si tunc festinas, currisq; per odiū, maledicta, indignationē, clamorē, certum tibi met inducis præcipitiū, & mortem animæ. Ne igitur ad coruū oculos conuertas, qui inde ex cōsideratione offēse tenebris obscurabitur, sed ad CHRISTVM, qui lux est, mentē eleua, illum attende præcipientem, & dicētem: Ego autē dico vobis. Ex his explicat D. Gregorius illud Apostoli: *Charitas non irritatur, non cogitat malum*. Quamuis enim cōmuni sensus sit, quem tradit D. Thomas, & placuit B. Anselmo, quod de nullo cogitat malum, sed bene de omnibus suspicatur: tamē Gregorius intelligit, hoc ideo etiam dictū fuisse, quia cū malū ab inimico patitur, non ad illud cogitationis oculos conuertit. Videturq; vere Paulum hoc intendisse. Tota causa quare quis contra inimicum irritatur est, quia attente considerat, & cogitatione percurrit iniuriam illatam. Vnde & David, agens de iniuria, quā sibi intulit Semei, manifestē asserit, quod cogitans, succensus fuit vltiscendi ardore: id enim indicant illa verba: *Cū confisteret peccator aduersum me, cōcaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exarsit ignis*, vt alibi annotauimus. Charitas autem

cogitationem auertit à malo, & iniuria recepta, & in Deum cōuertit: ideoq; facit, ne propter illam homo irritetur. Non cogitat malum, quia charitatis obiectum Deus est: hunc attendit, hunc considerat, ad illū conuertit oculos: ideoq; patiens est, benigna est. Cōmune satis est, & vñitatum, cū puer, amici tui filius, lapidē iaciens te acriter læsit in pede, continere te ipsum à parentiendo illū, dicendo ei: Hoc cōsidero, quod filius es talis amici mei: hoc tibi suffragatur, quod es illius filius, quē ego amicitia prosequor. Id quod similiter facimus, cum seruus alicuius amici tui, tibi fuit ingratus: iram enim, quā contra illum in te ipso excitari sentis, cōprimis, considerans amicū, cuius ille seruus est. Et hāc reddit causam B. Chrysostomus, cur David pepercerit Saul in spelunca; quē postea inclinans se David pronus in terram adorauit. Id nāq; in illo tunc considerauit, quod paulo ante attendit, quando militibus suis excitantibus, vt Saulē occideret, respōdit: *Viuat Dominus, non extendam manum meā in eum, quia Christus Domini est*. Nihil in illo vidit David, quod posset se continere ab occisione eius: ideo nō illum cōsiderauit, sed Deum, à quo ille, hoc ipso quod in Regē fuerat sublimatus, cōmendatus erat. CHRISTVS, inquit, Domini est, quasi dicēs militibus, inquit Chrysostomus: Cōtemnitis cōseruū vestrū? reueremini Dominū: aspernamini electū? me tuite cū, qui elegit. Id ipsum egit Iacob erga Elau fratrem suū, qui eius fuit inimicus sempter nus: nā videns eū venientem, ipse progrediens, adorauit pronus in terram septies, donec appropinquaret frater eius. Non illum adorauit ratione sui, sed Deū, quē in illo conspiciebat, præcipientem tibi, diligere eū, quē sentiebat inimicum. Nota est historia quam refert Iosephus, de Alexandro Magno: qui quātumuis tanquā infidelis & idolatra, nullum honorē sacerdotibus Iudæorū sibi impendēdū putaret, videns tamē aliquādo summū illorū sacerdotē Iaddū, vestibus sacris indutū, equo descendens, pronus adorauit: cuius actū miratibus, causam reddidit, dicens, in illo sibi vñum fuisse, videre Deū quendā, qui antiquis tēporibus per vñum in somnis, ei maiestate ad quā se euectum videbat, prædixerat. Potuit ille infidelis, non considerata hominis persona, Deum in illo cōsiderare, qui somniando locutus sibi fuerat: quanto magis Christianus, qui lucē fidei illustratum habet intellectum, per quē Deus, non in somnis sed in veritate Evangelica, clarissime loquens, seipsum in inimico repræsentat, dicens: Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros.

Homil. 1. de
David, &
Saul.

1. Reg. 24.

9.

1. Reg. 14.

7.

Ezech. 35.

Gen. 33. 3.

11. Antiq.

cap. 8.

138.

10. Moral.
cap. 5.

1. Cor 13. 5.
in cap. 13.
primæ ad
Cerin.

2. Reg. 15.

Psal. 38.

§. 7. Vtilitates ingentes ex inimicis capere, Christus docet, seipsum exponens attendendum in dilectione & beneficentia erga illos.

139.

1om. 5. de
penit.

Plutare.

NON tantum pronomen illud *Ego*, quod CHRISTVS legi præponit, demonstrat, præceptum esse rationabile, & illud reddit facile, vt dictum est; sed & valde proficuum ostendit: expresse enim Christus se ipsum exponit, nomini suo adscribens, quam inimico impederis dilectione & beneficentia, quam præcipit. Nullus, inquit B. Chrysostomus, dat opes suas ei, cui nihil debet, quem videt cunctis bonis spoliatum, nisi sub alicuius diuitis fidelisque mercatoris subscriptione, qui per chirographum manu sua subscriptum, illud sibi datum, & à se persoluendum fatetur. Quomodo CHRISTVS voluit obligare diuites, vt panperibus bona sua tribuerent: nam se ipsum, tanquam sub chirographo subscripsit, qui quod illis datum fuerit, à se receptum, & remunerandum promissit. Hoc ipsum nunc CHRISTVS præstat: videns enim, neminem esse, qui inimico velit dilectione suam & beneficia præstare, cui nihil debitum agnoscit, se ipsum exhibet, qui dilectione & beneficia nomine suo recipiat, & persolueda promittat. Edidit Plutarchus tractatum illum famigeratissimum, de vtilitate ab inimicis capienda: & expendit eleganter, quid circa feras factum sit. Nulla namque Prouincia est, quæ ab eis sit libera: hanc instant leones, illam tigres, hanc serpentes, illam lupi, & vulpes, &c. Et quidem primi homines felices se reputabant, ex hoc solum, quod modum inueniebant, quo ab illis se defendere; hæcque vnica eorum erat cura, bestiarum illarum læsionem euadere: ad hunc finem cum eis congregiebantur, & illas persequiebantur. Qui tamen postea consequuti sunt, videntes impossibile esse, omnes huiusmodi bestias exterminare, prudentissime meditati sunt, non tantum se ab eis defendere, sed ulterius progredientes, vtilitatem ex illis capere, vt non solum iam non inimicas, & noxias sed vtilissimas iudicent, & propter sua ipsorum comoda requirant, aut vt earum vescantur carnibus, in apris; aut vtantur vestibus, in tigribus & pardalibus; aut felle vel pinguedine ad medicamina, vt in serpentibus & vris; aut cornu vel vngue, in Rhinocerote, & vnicorne; aut ossibus, vt in equo marino. Ingé-

tes vtilitates ex ceto inuenerunt, vt formidanda bestiam non fugiant homines, sed requirant, vt pinguedinem ad oleum, carnes ad pastum, ossa ad varios vsus extrahant. Viperam ipsam & scorpionem, ad varia efficacique; medicamenta requirunt. Sapienter quidem fecerunt, inquit Plutarchus: nam dato quod necessarium est huiusmodi feras sustinere, & impossibile penitus est illas exterminare, prudentissimæ sagacitatis est, ex ipsis vtilitatem capere, & earum rabiem in nostri commodum conuertere. Hinc probat, necessarium esse inuestigare vtilitates, quas ex inimicis capere possumus. Etenim impossibile est, omnino illis carere, & prius bestiæ in prouincia, quam inimici in Republica deficient. Sub hoc fundamento procedit, ad operis sui ædificium construendum, docens auditores suos, quomodo & quas vtilitates ab inimicis & persecutoribus possint trahere. Illis tamen relictis, philosophi certe consideratione dignis, ad alium Magistrum, omnibus modis superiorem auscultandum nos conuertamus, Christum, qui nostræ saluti prouidens, sciens nunquam inimicos defecturos, melius quam Plutarchus nos instruit, docens, quomodo ex illis ingentem vtilitatem capiamus. Non dubium, quin ingentes sint diuitiæ & vtilitates, quas ex inimicis possumus reportare. Nun-

140.

Job. 38. 22.

Exod. 9. 25.

quid thesauros grandinis aspexisti? dixit Deus ad Iob. Nunquid, inquires, in grandine thesauri esse possunt? Imò destructio esse videtur: nam grandine adueniente absumuntur omnia, & ideo Deus volens terram Ægypti de populari, grandinem misit: & grandio vastabat omnia. Sed vere si ex grandine thesauri extrahi non possent, quos Deus videbat, non diceret: Nunquid thesauros grandinis aspexisti? Inimicus persequens, grandini similis est, quia omnia vastare videtur, honorem, quietem, diuitias & vitam: sed ingentes thesauri ex eo possunt extrahi. Extrahes igitur primo, si vt Christus docere vult, dum inimicum pateris, non illum consideres, sed Christum, qui sicut dilectione & beneficentiam erga illum precipit, ita se ipsum primo exhibet, tanquam is, cui dilectione & beneficentiæ opera sibi exhibita, & a se persolueda proficitur, verbis illis supra explicatis: *Attendite ad me popule meus*. Inter omnes infirmitates, grauissimam iudico rabiem, non tantum quia crudelissime torquet, sed quia difficile & quasi impossibile est, ei mederi: vnicum enim illius remedium est, aqua, quam bibat, in qua & lauetur, qui rabie laborat, quoniam ex nimio calore succendente cor illa prouenit: id tamen miser agere non potest, quoniam rabies non solum cruciat cor, sed & talem humorem

ad oculos mittit, ut hoc ipso quod infirmus aquam videt, illum canem rabidum, qui se momorderat, contra se dentibus ringentē, in aqua conspiciere videtur; idcirco non minus aquam ipsam, quam canem auersatur. Nullū propterea sibi remediū superest, nisi auertere oculos, ne vlla ratione canē conspiciat, tantū illos cōuertens ad eum, qui aquā porrigit. Qui ab inimico, tanquam à rabido cane mordetur, rabiē incurrit, & furorem contra illū, quā vehementer torquetur. Huius mali remediū in hoc positū est, ut clarissimā aquam Euangelicæ doctrinæ bibat, dicentis: Diligite inimicos vestros: hæc siquidē rabiem tollit: nam *lex Domini immaculata cōuertens animas*, aut ut alij legunt, quietās animas. Hoc tamē malū est, quod in ea videris te cōspiciere canem, qui te momordit: dicis namq;: Quomodo diligā eum, qui me odio prosequutus est, & iniuria affecit? Quomodo beneficiam illi, qui mihi grauem intulit offensam? Hoc tuū exitiū est: oculos à cane auerte, & in illū tantummodo cōuerte, qui tibi aquam subministrat, & ad tui salutē exhibet, qui propterea se ipsum contuendum statim exponit, dicens: Ego autē dico, quasi dicens: Hanc aquā Euangelicæ legis bibiturus, non illū consideres, qui te læsit; nec in illum dilectionē profundas & beneficia, quasi in eum solummodo exhibita, sed vide & at tēde, me esse, qui dilectionē & beneficia, tāquam mihi præstita æstimo, & persoluenda promitto. Ita faciebat David, qui inimicos quasi rabidos canes se mordentes videbat: *Factus sum illis in parabolam aduersum me loquebatur, qui sedebant in porta, & in me psallebant, qui bibebant vinū. Et quid tu agebas? in quosnam oculos conuertebas? Quid nam considerabas? Ego vero orationē meam ad te Domine, tempus beneplaciti Deus, in multitudine misericordiae tuae exaudi me, in veritate salutis tuae.* Idē est, inquit Augustinus, ac si dicat: Ego autem ad te eram. Et quomodo? Orādo. Oratio est eleuatio mentis in Deum, ut sacra Theologia diffinit. Orabam, inquit, idest mentem meā ad te eleuabam, nequaquam illos considerabam, quorū contuitus, rabiē posset augere, sed te, qui mihi te exhibes contemplandum, quiq; meam erga inimicos dilectionem, tanquam tibi exhibitā magnificis & prædicas, quā & à te persoluendam profiteris. Vnde apte subdit: *tempus beneplaciti Deus.* Vocatur tempus beneplaciti illud, quo Deus se exhibet placidum & benignū, ad supplicationes audiendas, & beneficia conferenda, de quo Apostolus illud Prophetæ intelligit, *in tēpore placito exaudi te*: qui propterea hortatur, ut tali tempore accedamus ad supplicandum

Deum, metaphora sumpta ab ijs, qui contēdentes singularia beneficia à regibus obtinere, expectant tempus quo illi, se placidos & benignos ostendant, sicuti fecit Ekther, quæ petere quod optabat noluit à rege, quousq; illum lætum post comestionē vidit. Tempore ergo beneplacito supplicationes ad Deum dandæ sunt. Etsi quæras, quodnā illud sit. Respondeo cum B. Gregorio, illud esse, cum inimicū diligis, pro illo oras, eique benefacis. Quoniam enim Deus hæc omnia, tāquam à te in semetipsum collata suscipit, se ipsum ita propter illa exhibet placidum & benignum, ut facilius misericordiā, quā tibi impendendam postulas largiatur. Quando ergo David dilectionem & orationem inimicis impendit, tempus beneplaciti iudicat, ut misericordiam petat; & ideo subdit: *In multitudine misericordiae tuae exaudi me.* Non paruum peto misericordiā, sed multitudinē miserationum tuarum, innixus, *in veritate salutis tuae.* Quoniam tu fidelis es & verax, qui quod promittis, adimplēs, & qui promissū veniam illis, qui eam inimicis concedunt, & misericordiā exhibentibus illam offensoribus suis, veniam & misericordiam mihi cōcede. De ijs latius infra, nā tantum nunc intendimus demonstrare, quomodo ex inimicis utilitates ingentes capias. Ex illis certe hoc modo martyres sancti infinita sibi cōmoda pepererunt. Quis enim tam acres rabidosq; inimicos modo fert, quales tulerūt illi, quos carceribus horrendis includebant, flagris verberabāt, in equuleo torquebāt, membratim discerpebant, affigebant crucibus, quorum eruebant oculos, excutiebant dentes, abscindebant linguā &c. Et quis explicare valeat, quas inde utilitates traxerūt? quam gloriæ coronam? quam triumphī palman? Deum refert Ioannes *abstergentem lacrymas ab oculis eorum* &c. Quomodo tantū cōmodum ex inimicis reportarunt? Quia id fecerunt, quod Dominus dixit: *Attendite ad me popule meus.* Erga inimicos inuictā tenuerunt patientiam, dilectionem admirandam, & beneficentiæ opera. Quidā pro illis orabant, ut Stephanus; alij bona sua eis impartiebantur, ut Cyprianus, & signanter Eupsychi, qui in Cēsarea Cappadocię, sub Adriano Imperatore, accusatus, quod Christianus esset, in carcerē coniectus est; & paulò post inde emissus, patrimonium statim vēdidit, & pretium partim pauperibus, partim accusatoribus distribuit. Sicut enim cum pauperibus bona dabat, CHRISTVM in eis accipiētem considerabat, ita & beneficia in inimicos distribuens, tanquam CHRISTO exhibitā considerabat. Alij salutaribus monitis in-

Ekther. 5.3
& cap. 7.3

35. Moral
c. 7.

142

Apo. 7.17

In Martyr
logio. Di
7. septem.

struebant.

Itinebant, &c. Hæc enim, non tam inimicis, quam CHRISTO se exhibere considerabant: cui Apostolus nomine suo cæterorūq; Martyrū dicebat, illud Prophetæ: *Propter te mortificamur tota die, assimilati sumus sicut oves occisionis.* Quam utilitatē eduxit Baptista Ioannes, ex illa vulpe fallaci Herode? Quā Petrus & Paulus, ex crudelissima bestia Nerone? Quā Andreas, ex terribili apro Aegæa? Quā agnitiſſimus Ioannes Euangelista, ex lupo retro Domiziano? Quam Vincentius & Lauretius, è tigris Daciano & Decio? Quam Catharina, ex rabido cane Maxetio? cæteri; sancti Martyres, ex acerrimis inimicis & tyrannis? Nunquā nisi tales bestie fuissent, tantam cepissent utilitatem, nec tales coronæ eorum tempora redimerent, nec tam excellenti gloria fulgerent.

S. 8. Persecutor deseruit ei, quē persequitur, & cooperari dicitur in bonis, quem sancti inter benefactores computant.

143.
Ser. 78. de
temp.
In cap. 9.
ad Rom. lect.
Ad Rom.
p. 10.
Gen. 25. 23.

Ezech. 35. 5

Ezech. 19. 12

His explicat B. Augustinus (cuius mentem suo more sequutus est D. Thomas) questionem illam gravē, circa verba, quæ Apostolus expendit, dicta ad Rebeccam, quando consulens Dominum, quoniam sentiebat, quod in utero suo collidebantur parvuli: *Dux gentes sunt in utero tuo, & maior serviet minori.* Quomodo hoc, aut quando, impletum fuerit, inquit Augustinus: nec enim videmus Esau, qui maior natus fuit, servisse Iacob minori, quē potius perpetuò persequutus fuit quā propterea, ut diximus, dicitur *Inimicus sempiternus.* Id. S. Augustinus eloquenter explicat, & D. Thomas brevissimis verbis complexus fuit. Esau, inquit, servivit Iacob, nō directē & ex intentione, sed occasionaliter in quantum illum persequens, dedit ei occasionē, ut inde innumera bona Iacob traheret. Illo utique modo, inquit Augustinus, servierunt persecutores Martyribus, quomodo lima vel mallei auro, quomodo mola serviunt tritico, quomodo panibus torquendis fornalia, ut illi coquantur, illi consumantur. Quomodo in fornace aurificis palea servit auro, ubi sine dubio palea consumitur, aurū probatur. Dices: Hoc nō erat Esau servire ipsi Iacob, sed potius lædere & nocere. Respōdeo, hoc nihilominus in Scriptura vocari servire. Expendenda est illa collocutio, quā Deus habuit cum Propheta Ezechiele, quā & expen-

dit D. Thomas. *Fili hominis, Nabuchodonosor Rex Babylonis servire fecit exercitum suum, servitute magna adversus Tyrum, & merces non est redita ei, neque exercitui eius de Tyro pro servitute, quam servivit mihi adversus eam: Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego dabo Nabuchodonosor regem Babylonis in terra Egypti, & accipiet multitudinem eius, & deprædabitur manubias eius, & diripiet spolia eius, & erit merces exercitui illius, & operi, quo servivit adversus eam.* Expēde vim illius verbi, *servivit mihi*: certe nihil minus curavit Nabuchodonosor, quam servire Deo, quē potius Idolatra ille contēnebat: suæ avaritiæ, & cupiditati, ac superbiz potius inserviebat, quibus excitatus exercitum congregavit, quo contra populum Dei egit, quem tam quā crudelem inimicū Dei, & populi ipsius, Habacuc Propheta de medio tollendum petebat: de illo enim loquebatur, quando dicebat ad Deū: *Quare taces, conculcans in sinu tuo?* Quomodo ergo Deus dicit, sibi servisse, & sibi operatum fuisse, cuius opera cō mala essent, potius Deum offendeant? Nō servivit ille Deo, ex intentione, & directē, sed occasionaliter, quia ex illius sanxitia & crudelitate, quæ contra populum Dei, & Tyrum, & Egyptum egit, occasionē Deo præbuit, vindicandi iniurias, & puniendi populum suū, & Tyrum, & Egyptum, propter peccata sua: & quantumvis Rex ille superbus, hæc solummodo ratione Deo inservierit, mercedem illi constituendā decrevit Deus; cuius loco, bona eorum, qui castigati sunt eidem concessit, sicuti iudex carnifici, velles illius, quem suspendit, aut gladio ferit, vice mercedis donat. Ita ergo Esau servivit sancto Iacob, & Tyranni servierunt Martyribus: ita & impij homines sanctos persequentes, serviunt sanctis ipsis, quos persequuntur, inquit D. Augustinus, quia occasionem dant illis, innumera bona cōparandi. Quis non dicet, illum inservire cupido pecuniæ, qui occasionem eidem offert, ut ingentem divitiarū copiam comparet? Quis non dicet, eum inservire honorem ambientī, qui occasionē dat, ut ad supremam perveniat sedem? *Diligentibus Deū, omnia cooperantur in bonū*, inquit Apostolus. Expende verbum, *cooperantur*: quatenus tibi cooperatur, qui persequendo te, occasionem tibi dat, ut supremum bonum consequaris. Et vere alludere visus est Apostolus ad verba divina, paulo ante citata, in quibus Deus, Nabuchodonosorem & eius exercitum, tanquam sibi cooperantē, in puniendis illis, quos Deus punire volebat, videtur inducere: *Operi inquit, quo servivit mihi, quantumvis hoc, nec Nabuchodonosor, nec illius exercitus vlla ratione intenderet.* Id ipsum

1. 2. Quart.
119. ar. 19.
21 2.

Habac. 1. 2

144

Ad Rom. 1.
26.

Zach. 1. 16. de Chaldeorum exercitu dixit: *Ipsi adiuerunt me in malum*, idest in ultionem, quam inferre populo meo decreui. Certe illi, nihil minus curabant, quam adiuuare Dei iustitiam, sed suam explere cupiditatem, & rapere Iudæorum facultates intendebant: & tamen, quia eorum malo opere, Deus quod volebat perfecit, punire scilicet peccata populi sui, vocat eos adiutores suos. Hinc Basilius iudicat, inimicis tanquam benefactoribus impendendam dilectionem, quia ingentis boni nobis occasionem parant. Nunquam ex opere amici (inquit Basilius) talia bona possunt oriri, ac ex inimici persecutione, ex qua illud oritur, ut sis filius Dei. Quod est tandem, quod ab amico magnum adeo beneficium possit proficisci, quantum & hoc, quod ab inimicis nobis datur, quorum opera fit, ut beatitudinem illam assequamur, de qua Dominus loquens ait: *Beati eritis, cum maledixerint vobis homines &c.* Hinc ita celebris Augustini sententia agens de sanctis Innocentibus, quos Herodes ad mortem usque persecutus fuit: Nunquam illis infantibus ita potuisset Herodes prodesse obsequio, quantum profuit odio. Hinc etiam sanctus ille Stephanus Monachus, (de quo alibi D. Gregorium loquentem induximus) persecutores & inimicos, suos adiutores vocabat, & Euphychius Martyr, quem paulo ante commemorauimus, quos accusatores & calumniatores sentiebat, benefactores reputabat, & illorum persecutiones, beneficia sibi exhibita, mercede digna dicebat, quibus propterea bonorum suorum partem distribuit. B. Cyprianus bonam pecuniarum quantitatem iussit dari carnifici, iugulanti se, tanquam suo benefactori: & sancta Ioanna de Oruieto ordinis nostri, iniurias illatas, ita beneficia reputabat, ut pro iniuriatoribus & offensoribus, tanquam pro benefactoribus longam quotidie orationem faceret, comunique; erat proverbum, illam magis sibi beneficos reputasse inimicos & calumniatores, quam qui beneficiis ipsam prosequerentur. Tota ratio odij in nobis contra inimicos oritur ex eo, quod nos ipsos, & temporalē vitam ac temporalia bona diligimus, in quibus inimicus nos læsit. Qui perfectione Evangelica pollent, seipsos odio habent, carnem suam sibi inimicam reputant, temporalia omnia contemnunt; idcirco eos, qui contra se agunt, considerant agentes contra rem, quam ipsi prosequuntur odio. Ita sancti Martyres Tyrannos irridebant, illis gratias referentes, quod illam sibi vitam aufererent, quam ipsi contemnebant; & eam affligebant carnem, quam ipsi, tanquam inimicam verberare soliti erant; & quod ea agebant, quæ illis in

summo pretio erant. Ita beata Lucia, iudici comminanti sibi tormenta, respondit: Nisi diligenter feceris corpus meum a carnificibus vulnerari, non possum cum palma martyrij ad cælum introire. Certe Rex Hispaniæ gaudet, quod Persarum Rex persequatur Turcam, non curans qua intentione illud faciat, sed tantum attendens, quod suum persequitur inimicum, & eum comprimit, ne sibi possit inferre bellum. Ita Sancti considerabant tyrannos, & inimicos agentes contra carnem suam, sibi inimicam, quam mortificabant, ne posset contra spiritum insurgere. Non ergo considerant sancti iniquam inimici intentionem, sed occasionem, quam illis præbent mortificandæ carnis, & merendi, & acquirendi magnam gloriam coram Deo: ideo eorum persecutionem beneficium reputant, & beatam vocant, sicuti Ecclesia dixit. *felicem culpam*, quæ tantum ac talem meruit habere redemptorem. Possent hoc pacto quidam recentiores, Basilij doctrinam expendere, & ab eius reprehensione abstinere. Ecce igitur modum, quo ingentem de inimicis persequentibus capies utilitatem. Attende ad CHRISTVM, & amorem ac beneficium in inimicum, tanquam in CHRISTVM collatum existima. Quod & clarum manifestumque reddet, factum illud, quod de B. Ioanne Gualberto legimus. Cum ille ultionem expeteret cuiusdam, qui cognatum patris sui iniuste occiderat, obuiam illi fuit hostis, & inermis quidam, in loco tam anguste, ut nulla declinandi via pateret. Humi propterea prostratus, iunctis manibus, pro crucifixi amore sibi veniam postulauit. Illam concessit Ioannes, CHRISTVM attendens, & ei obsequi intendens, qui iubebat, inimicis parcere, & eos diligere. Progressus inde, & quandam Ecclesiam sibi obuiam ingrediens, flectens genua coram Crucifixi imagine, vidit caput CHRISTI in cruce pendentis, ad se inclinari, tanquam gratias ipsi agentis, pro sibi exhibita reuerentia & amore, non tam inimico, quam sibi collato.

§. 9. Illud: Ego dico, silendum indicat à facie tanti Dei, ut docuit Sophonias, exemplumque Job aptè comprobatur.

RATIONEM aliam, illamque efficacissimam, illud pronomen *Ego*, adiunctum verbo *Dico*, indicat: sufficientissima enim ratio ad intelligendum, aliquid sine mora aut cunctatione agendum, est, Deum,

illud

De reg. bre.
resp. 176.
& 177.

Hom. 35. in
Euang.

§ 145.

Tolet. in c.
6. Luc. an.
not. 38.

Apud Suri
12.

§ 146

Amos. 7.
14.

Amos. 3. 8.

Habac. 2.

Habac. 3. 18.

147.

illud dicere aut iubere. Efficacissima ratione Propheta Amos demonstravit, iure se prophetandi munus assumpsisse, quia id sibi Dominus dixerat. *Erat ille Pastor aut armentarius vellicans Sic omoros*, in quem subito insiluit spiritus Domini, cui precepit, ut ad Prophetandum in curiam Regis se conferret: mirati sunt omnes, cur ille in regia curia Prophetare auderet, homo qui nunquam nisi bobus pascendis intederat. Quibus ille respondit. *Leo rugiet, quis non timebit? Dominus locutus est, quis non prophetabit?* Quasi dicere volens: Leo ni emittenti rugitum, nullum animal se opponit, aut vox alicuius mussitare audet: Deo igitur emittenti vocem, nihil opponendum est, sed tantum ei obediendum. Si ergo Dominus loquitur, iubens alicui Prophetare, id agendum est, absq; eo quod quis causam aliam requirat. Ita verba hæc possunt intelligi, quæ etiam alio modo possunt exponi, ut Prophetandi verbum, significet prædicere futura, quæ agenda sunt: quasi dicat: Ad vocem & rugitum Leonis, scit omne animal, quid faciendum sit, scilicet timere & fugere: eo enim ipso, quod vox Leonis est, qui omnibus prævalet, nullatenus ei obsistendum omnes intelligunt, sed submittendam cuiusq; animalis ceruicem: multo igitur magis, ad vocem Domini loquentis, & præcipientis aliquid, poterit quivis diuinare, quid facere oporteat, se scilicet tali voci submittere, & nullatenus ei contraire. Si enim leonis voci nullum animal quantumcunq; validum, se opponit, multo minus Dei voci & præcepto, licebit vel leuiter se opponere, aut contradicere; sed eo ipso, quod ille loquitur, facile est diuinare, quid agendum sit; illud scilicet, sine contradictione opere complere, quod ille præcipit. Simili ratione egit Propheta Habacuc, cuius verba sunt multa expensione digna. Præuiderat ille impium Nabuchodonosor, cum exercitu grandi, venientem, magnas victorias obtinentem, & de regibus omnibus triumphantem, & quod id tribuebat Idolo suo, cui sacrificia offerebat. Ne autem populus, Iudæorum ad Idolatriam pronus, illo deciperetur errore, assumit Propheta demonstrandum, nullatenus Idolum potuisse vel minimum fauorē præstare. *Quid inquit, prodest sculptile, quia sculpsit illud factor suus. Væ qui dicit ligno: Expergiscere; Surge, lapidi iactati. Expergiscere & surge*, verba sunt eius, qui aliquem in sui aduocat auxilium. Væ ei, qui ab Idolo auxilium vel fauorē postulat, quod nullatenus potest præstare. Hoc probat Propheta, quia nec loqui potest. *Nūquid ipse, inquit, docere poterit?* Verba præstare non potest, quanto minus fauorem? Nihil enim

facilius est, quam verba dare, quæ & qui nulla potentia fulgent, abundantissimè solent impartiri. Hoc quod minimum est, Idolum non potest dare, nec consulere, præcipere, vel docere agenda. Qua de causa, ut Apostolus Idolis exprobraret, ea vocauit *simulacra munda*, quia tam infirma sunt, ut nec vocem possint præstare: *os enim habent & non loquuntur*. Nec mirum, quia etsi, *iste, inquit Habacuc coopertus est auro & argento, omnis spiritus non est in visceribus eius*: idest nullum habet spiritum, aut vitam; eo modo quo CHRISTVS dixit: *Nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro*, idest nullus homo saluus fieret. Longe ab illis distat verus Deus, qui Dominus est, cuius voci nullus potest resistere. Ideo subdit: *Dominus autem in templo sancto suo, sileat à facie eius omnis terra*. Silere, est nulla ratione se opponere, sed cum timore & reuerentia obedire. Ita dicitur de Alexandro Magno: *Et accepit spolia multitudinis, & siluit omnis terra in conspectu eius*: quamuis omnia deprædaretur, & quicquid sibi liberet, ageret & impetraret, nullus ausus fuit contradicere, aut coram eo mussitare, voci imperij sui nullus vel leuiter contradicere tentauit, propter timorem, quem conceperant à maiestate & fortitudine eius. Talis est Deus noster, tanta eius Majestas, ut dum sedet in templo suo, & præcipit aliquid, iustum sit, ut omnis terra sileat coram eo, & omne os obstruatur, & fiat omnis mundus subditus Deo. Et vere videor mihi Prophetam Sophoniam contemplari, quasi audientem CHRISTVM Dominum in monte sedentem, & aperto ore hæc proferentē: *Ego autem dico vobis*: qui statim ad nos, qui illum audimus, se conuertere videtur, dicens: *Silete à facie Domini*: idest, reuerēter & absq; aliqua contradictione hoc illius verbum recipite. Mirum est, quod Christianus, qui hanc CHRISTI vocē audit, audeat opponere vocem mundi, dicens: mundum leges suas tradidisse ijs, qui in eo viuunt, & esse multos, qui vindicandum asserunt, nec inimico parcendum. Silete, inquit, Propheta, à facie Domini. Voci diuinæ, quam magna asseueratione, expensione, & maturitate profert, (quam indicauit Marthæus præmittēs, *Aperiens os suum docebat eos*) vocē mundi stulti, & hominum insipientium opponis? Silete à facie Domini. Alludit Propheta ad illam doctrinam Salomonis, exponentis, quanta sit autoritas Regis, sapientia præstantis. Hoc enim ipso, quod Rex Sapiens aliquid præcipit, omnes sine contradictione obediunt, & id circo sibi sapientiam à Deo postulat, id sibi promittens futurum: *Habebo propter hanc claritatem ad turbas, & honorem apud*

1. Cor. 11. 2.

Plal. 113. 2.

134.

Matth. 24. 11.

1. Mach. 1. 3.

Sopho. 1. 7.

Sap. 8. 10.

¶ 148.

Opusc. de
audi.

Job. 39.7.

seniores. Tacentem me sublinebunt, & loquentem me respicient, & sermocinante me plura, manus ori suo imponent. Vide quid Rex sapiens habeat: cum loquentem respiciunt, beneuolum animum oculorum conuersione demonstrantes: signum enim beneuoli animi auditoris, inquit Plutarchus, est, oculos in magistrum conuerrere. Et manus ori suo imponent. Vim locutionis expende. Non contentus est dicere, tacebunt, sed quoniam accidit sæpenumero, ut is qui tacet, non aduertens aliquando, vocem aliquam emittat, manus imponent ori, ut nullatenus verbum egredi possit, loquente Rege sapiente. Disponam populos, & nationes mihi erunt subditi, timebunt me audientes reges horrendi. Non potuit aptius significari, quanta sit præstantia Regis sapientis, cuius verba omnes summa acceptione digna iudicant, & absque ulla suscipiunt contradictione, Populi, Nationes, Seniores, Principes, & Reges etiam horrendi. Si tam potens est Regis sapientis locutio, tanta acceptione dignum illius verbum, ut omnes coram eo taceant: Silete, inquit Propheta, à facie Domini: ecce enim plusquam Salomon hic. Quid ei loquenti opponis verba nationum & populorum? Aut vero alludere videtur, ad sanctum Iob. Erat ille vir magnus inter omnes Orientales, sapientia quia disertissimus, potentia quia Rex, diuitijs, quia ditissimus. Hæc illum ita celebrem reddiderunt, ut summa cum reuerentia eius verba omnes susciperent, quam ille disertissimis verbis exponit dicens: Quando procedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabant cathedram mihi. Duo loca exprimit, portam ciuitatis, & cathedram, ut duos actus suos de claret. Erat enim iudex, sententiam in litibus ferens; erat item doctor, quæ agenda erant decernens. Porta ciuitatis, sedes erat iudicis, ut alibi dictum est, sicut cathedra sedes est doctoris: vultque dicere, quid fieret, quando iudex sententiam pronuntiabat, & quando doctor, quæ agenda erant decernebat. Principes, inquit, cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo. Illi qui potestatem habebant, quibus & loqui propterea datum est, tanta veneratione, quæ iudicabam & docebam prosequerentur, ut ora tenerent, digito labia comprimentes, ne vel per inconsiderationem aliquid in contrarium opponerent. Vocem suam cohibebant duces. In Hebræo, Vocem suam abscondebat, metaphora sumpta ab eo, quod dicere solemus, sedum & turpe abscondendum coram pulchro. Et lingua eorum gutturi suo adhaerebat, id est manebat immota, non solum verba non proferebat, sed nec vel leuiter mouebatur. Qui me audiebant, expectabant sententiam meam, & intenti tacebant ad consilium meum.

Sedebat Iob, inquit Caietanus, in cathedra, aut eminenti loco, circumdatus auditoribus multis, & multa, ut inquit Philippus, tanquam

¶ 149.
in catena.

præcepta, & firmam sententiam proponebat, alia tanquam consilia perfectioribus addebat. Verbis meis nihil addere audebat, & super illos stillabat eloquium meum. Aptè stillandi verbo utitur, inquit. D. Gregorius, quia doctrina præceptoris, similis esse debet pluuiæ, quæ ita omnibus virgulis accomodatur, ut cuique tanquam peculiariter sibi tradita cõueniat. Expectabant me sicut pluuiam, & os suum aperiebant, quasi ad imbrem ferotinum. Non potuit aptiori metaphora explicare, quanta susciperet eius auditores beneuolentia, & affectu, verba eius, quam sub ea metaphora, quæ terra arida & sicca (hæc enim est quæ pluuiam expectat & exoptat) aquam à cælo fluentem. Hæc & alia sanctus Iob refert, quæ qui attente considerare voluerit, dicet, rectè quidem factum esse: erat enim Iob sapientissimus, & sanctissimus, qui nec per errorem intellectus, aut prauitatem voluntatis, aliquid suis subditis & auditoribus erat traditurus incongruum aut indecens. Merito propterea omnes coram eo tacebant, illius verba auscultabant, præcepta audiebant, consilia venerabantur, & cuncta, quæ de illius procedebant ore, tanta auiditate, quanta arida terra pluuiam stillantem, suscipiebant. Hæc considerans Propheta, tanquam ex his rationem construens, rectè infert: Silete à facie Domini, sedentis in monte tanquam in cathedra, & docentis ac dicentis: Ego autem dico vobis: Diligite &c. Sapientior enim & sanctior est ipso Iob, cuius intellectus nullo potest decipi errore, sicut nec voluntas aliquo vel minimo affectu corpi. Quid o Christiane profers mundum loquentem, & leges duelli proferentem, coram Deo docete & decernete, quæ agenda sunt? Conferto magistrum cum magistro, doctorem cum doctore, doctrinam cum doctrina, sapientiam cum sapientia, bonitatem cum bonitate. Silete igitur à facie Domini.

S. 10. Sophonias ex discipulis Pythagoræ videtur, Christianos velle confundere, qui verbis Christi, leges duelli opponere audent.

Vt profundius ex ista Sophoniz Prophetae sententia, validum ad nostrum institutum trahamus argumentum, expendamus Pythagoræ Philosophi

¶ 150.
Sopho. 1.7

autoritatem

	<p>autoritatem, nec extra rem: fuit enim (quā- tum existimo) hic philosophus illi Prophe- tæ contemporaneus. Prophetare namq; So- phonias cepit, ut ipse dicit: <i>In diebus Iosia, fi- lij Amon Regis Iuda</i>: & credo prophetiā eius perdurasse vsq; ad Sedechiam Iosia filium.</p>	<p>cere potest, cuius somniu impedit ipsa ira, cuius & mentem torquet, & cogit multa to- ta nocte in sui ipsius exitium & damnū ma- chinari. Vnde & eius discipuli, si aliquando ad conuitia propter iracundiam procede- bant, priusquam Sol occumberet, dexteram amplexi & exosculati cōciliabātur. Ex qui- bus intelligemus, cur Apostolus volēs Ephe- sios obligare, ad deponēdam iram, hoc illis proverbium proposuit: <i>Sol non occidat super</i></p>	
Soph. 1. r.		<i>iracundiam vestram.</i> Ut namq; D. Chrysotto- mus annotauit, Ephesus Asia erat metropo- lis, in qua vitam multi philosophi egerunt, inter quos celebrior fuit Pythagoras Sami ⁹ , qui in illa ciuitate cathedrā suam præcipue tenuit cōstitutam, cuius memoria, maxima apud illos celebrabatur veneratione, cuius verbis vel solo auditu absq; alia ratione ob- tēperandū credebant. Ex his clarissimum argumentum constituere possumus ad no- strum institutū Si tanta fuit autoritate præ- stans purus homo, quoniam Sapiens iudica- tus est, quāuis verē fuerit peccator, multisq; ignorantijs plenus, ut eius nudum purumq; dictum, censeretur sufficiens, ut sine contra- dictione fieret, quod ipse faciendum decer- nebat, nullusq; in contrarium vel leuiter lo- qui audebat: quanto magis sufficiens esse de- bet, verbum illius, qui Deus est verus, Sapiē- tia Patris, doctor ē cælo missus & designa- tus, cuius tanta est potentia, ut illud solum sufficiens fuerit, stabilire cælos, fundare ter- ram, extēdere maria, ex nihilo angelos pro- ducere, totū vniuersum sustētare, ut id fiat, quod faciendum statuit? Rectē propterea Sophonias Propheta, Pythagoræ Philoso- phi synchronus dicere potuit: <i>Silere a facie</i>	Ad Eph. 4. 16. In arg. Ep. ad Ephes.
13. de ciuit. c. 33.	<p>Constans namq; est B. Augustini sententia, Sophoniam & Ieremiā, synchronos fuisse, & eodem tempore prophetasse: & certum est, Ieremiam viuente etiam Sedechia, fuisse vaticinatum, quo tempore (ut idem Augu- stinus annotat) Romanum regnum tenebāt Ancus Martius, & Tarquinius Priscus, illius successor: quo etiam tempore floruerūt illi famigeratissimi sapientes Græciæ, ut idem Augustinus ex Eusebio tradit, quem in tem- porū digestionem sequi consuevit. Inter om- nes autem, qui tunc floruerunt, primatū te- nuit Pythagoras Samius, ut Augustinus tra- dit, ex quo inquit, cœperunt appellari philo- sophi. Ut enim ipsemet Augustinus annota- uit, Pythagoras non ausus est, se sapientem proferri, sicut vsq; ad illud tempus alij con- sueuerant, sed se philosophum, id est amato- rem sapientiæ, vocari voluit, à quo id nomē exortum, cæteris probatum est. Illius autem philosophia celeberrima fuit, quam idē Au- gustinus⁹ vocat venerabilem, prope diuinā, vereq; probatam: & hunc virum. D. Ambro- sius⁹ omnibus philosophis facit superiorē, à quo, ut tradit Diogenes Laërtius⁹, & B. Augustinus⁹ ex professo pertractat genus philosophiæ Italicum, duxit originem, sicut à Thalete Milesio genus philosophiæ Ioni- cum. Philosophus igitur iste insignis, quas dā inignes habebat propositiones, quas tāquā vulgatissimæ prouerbiis discipulis inferebat, ut amotat. S. Clemens Alexandrinus, præter cōmunē hominū consuetudinē, quæ nō à se, sed ab Scriptura sacra hauserat, cui⁹ notitiā per frequentē cū Hebræis cōmunicatōnē, habebat: quod & cæteris philosophis & Poe- tis cōmunē fuisse, demonstrat; inde cōcludēs, omnia quæ eleganter, lepideq; dicta ab illis fuerūt, ab Scriptura sacra suffragatos fuisse, in qua elegantiora symbola, tropi, proueria, phrasæq; dicēdi, quā in quouis scriptore in- uenimus, quod similiter obseruauit Ambro- sius⁹, priusq; obseruauit Philo⁹. Tātam autē autoritatē sibi apud discipulos Philosophus hic conciliauerat, ut quicquid de ore eius proderet, tanquā rē diuinā, suscipiēdā pro- ferretur, nulla alia quæ sita ratione, apud quos illa erit suprema: <i>Ipse dixit</i>. Inter cætera vero illi⁹ proueria, illud, inquit Plutarchus, erat frequēs: <i>Sol non occidendum super iracun- diam</i>: nec enim homo iracundia agitato, & furore commotus, quietam noctem du-</p>		
18. de ciuit. c. 25.			
14. De trini. c. 3.			
Lib. 1. de Ord. ad fin.			
6. Epist. ad Irenæum.			
Lib. 1. & 8. de vitis phi- losophiæ.			
Lib. 8. de ciuit. cap. 2.			
Lib. 4. Stro- ma. pa. 567.			
Lib. de bo- no mortis c. 4. & 1. offic.			
Lib. de vi- ta Mosi, in princi.			
151. In Phila- delph.			Esai. 40. 6.

1. Pet. 1. 25. Verbum autem Domini manet in æternū. Hæc Prophetæ verba expendens Petrus Apostolus, volens explicare, quodnam hoc verbum sit, subdit: *Hoc est autem verbum, quod euangelizatum est in vos:* Hoc est verbum Dei, quod permanet in æternum, verbum Euāgelij. Et quodnam Euangelij verbū magis expressum quā
¶ 152. hoc: *Ego autē dico vobis: Diligite inimicos vestros?* Nota est differentia Dei & hominis, & rerū diuinarum & humanarum. Tanta est diuina bonitas, vt ex sanctis Patribus, Dionysio, Augustino, Gregorio, ceterisq; Patribus Theologia docet, quod corā ea omnis bonitas, potius malitia dicenda sit: tātum illius esse, vt coram eo omnia quæ sunt, verius nō esse dicātur: talis eius sapientia, coram qua omnis sapientia ignorantia dicenda est: talis potentia, vt eius respectu omnis potentia, verius sit infirmitas appellāda: tale verbū Dei, corā quo, omne verbū, vanum futileq; est. Quomodo ergo corā diuino verbo, audet homo hominū verba & decreta producere? Et vt sub manifesto exemplo rem expediamus, sicuti Deus rem totam cōcludere volens, agens cum beato Iob, sub interrogatio ne egit, ita & ego, *interrogabo te responde mihi.* Si litem haberes magni ponderis ac momenti, in qua de illustrissimo regno obtinendo vel amittendo ageres, haberesq; ex vna fidelissimum amicum, cuius amorem euidentibus signis comprobasti, cuius tam probata esset vita, vt nullus de re mala eum potuerit convincere; tam peritus iuris, vt omnes qui eius sequuti fuerunt consilium, perpetuo in causa obtinuerint. Haberes ex altera inimicum, virum impium, ignorantissimum, stultum, cuius consilium qui sequuti sunt, perpetuo causam perdiderūt, de quo nosti, quod tuæ perditionis est cupidissimus. Si amicus ille te admoneret, aliquid à te agendū erga causam tuā, quod si feceris, certissime obtinebis; sin minus sine dubio causam perdes: inimicus præterea, oppositum tibi persuaderet, dicens, id tibi expedientissimum: dicitō mihi, cuius consilium sequereris? cuius dictū teneres? forte ne retraheris ab agendo, quod amicus fidelis, iustus, bonus, sapientissimusq; suadet; opponens id, quod inimicus tuus impius, stultus, mendax, consulit? Certe nullus est, qui non illā intelligat Spiritus sancti veram sententiam: *Ne credas inimico tuo in æternum:* ideoque, quantumcunq; expers esses iudicij, nequaquam relicto amici consilio, inimici dictum sequendum à te contenderes. Quod si faceres, quāta esses reprehensione dignus? & quam iustam amicus ille de te querimoniā haberet, quod inimicum tuum ei præposueris? Causam gerimus

1. eel. 13. 18.

grauem, in qua, nō pro regno corruptibili, sed æterno litigamus. Dubius sane est causæ successus, & oportet vt diligentem agas litigatorem: huiusmodi enim dubium, sanctos & graues viros sapissimè torfit, & clamare coegit: *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iussu fecimus sum.* Vt recte procedas, oportet te litigatoris more, consilium à Iurisperitis querere. Habes amicum CHRISTVM, tam sapientem iuris, vt totius iuris autor sit, cuius dilectionem probatam euidenter habes, illo supremo signo, quod animā suā pro te posuit, & maiorem hac dilectionē nemo habet. Eum auscultandum admonet Pater clamās: *Ipsū audite,* de quo Paulus: *In quo sunt omnes thesauri sapientie & scientie absconditi.* Dicere solemus, laudantes Iurisperitum aliquem, esse puteum sapientie: sed verius de CHRISTO, quod est ipsamet sapientia, talis, vt Deus nec minimum quid amplius illo sciat, cuius propterea cōsiliū, omnes qui sequuti sunt, in causa obtinuerunt. Adest inimicus tuus, stultus, & ignoratissimus, mūdus. Hūc à primæuæ ætate inimicum tuū professus es, qui tui perditionē exoptat, qui stultissimè de rebus iudicat, & malum dicit bonum, & bonum malum, iustificat impium, & iustum cōdemnat. Consilium tibi ambo præbent. Inimicus dicit: Diliges amicum tuū, & odio habebis inimicum tuum: Nō poteris tibi conuenienter prouidere, nisi honori tuo secundum duelli leges prospicias: Amicus autem ita loquitur: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, & benefacite his, qui oderunt vos, vt sitis filij, & hereditatem regni obtineatis: si hoc non feceris, regnū nulla ratione poteris obtinere!* Cuius dictum sequendum censes? Nū iudicas, posse te refutare consilium amici, vt inimici dictū sequaris? Et vere grauissima iniuria Christum afficit, qui eius dicto, dictum mūdi opponit, & amplectitur; & velati genus quoddā blasphemie est, dictum mundi ipsius dicto æquiparare. Ex his licet consilium egregium educere, quod indicat. D. Augustinus, quodq; salutiferū est cuius Christiano, quo vti debet, quando ab inimico prouocatus vel offensus, venit mundus clamans, suadens & proponēs vindictam, & vltionem, & legē duelli sequendā. Expēdit enim egregiè Augustinus, victoriam Davidis, quādo Goliath ille superbus & arrogās, & qui ex illius parte erāt Philisthæi, verba superbiæ iactabant, & contra Davidē agebant: David nāq; solius lapidis iactu, quē in fronte inimici infixit, illū deiecit, prostrauit, sensu & viribus priuauit. Goliath magnū & robustū, inquit Augustinus, solus puer pauper, & inermis, vno lapidis ictu prostrauit, totaq; Philisthæorū castra turbauit, atq; fugauit.

1. Cor. 4. 4.

¶ 153.

Ioan. 15. 13.

Matth. 17. 9.

Ad Colos.

2. 3.

Orati. contra quinque hæreses, to. in prin.

ganit. Notum siquidē est, Goliā mundi tenuisse typum, qui superbissimus est, & arrogantissimus: habet nihilominus quamplurimos in sui societate, infinitus est enim stultorum numerus, qui mundi sequuntur vexillum. Et vere, aliquando Dei populum tenet Gigas iste oppressum, & timentē: sed facile est, illū eiusq; affectus superare. Quomodo? emittendo contra eū lapidem iactum à Dauid. Quis lapis à Davide missus? (inquit. D. Augustinus) nisi CHRISTVS? quē Deus per Prophetam lapidem vocauit dicens: *Ecce pono in Sion lapidē angularem, pretiosum, &c.* Apostolus similiter dixit, *Petra autem erat Christus.* Hūc lapidē dicitur misisse Dauid, quoniā in mūdū venit, quasi à Davide missus & genitus, quia *factus est ex semine David secundum carnem.* Hunc lapidem mitte, & infige capiti mūdī. Quando is, qui se amicū tuū vocat, mūdī tenens personam, venit, & te ad vindictā de accepta iniuria sumendā excitat, quia mundus id petit & cōsuevit, oppone ei Christū dicentem: Ego autē dico vobis: Diligite inimicos vestros. Et quando nobilis, te secūdū leges duelli agere oportere dicit, ei tu oppone CHRISTVM, qui te sapientiorē & vtiliorem legem tibi tradidit, dicens: Diligite inimicos. Certe namq; tunc ille stupidus, sine capitis aut rationis viribus, quibus vltēius cōtra te agere possit remanebit: neq; enim aliquis erit tā vecors, qui cū tu CHRISTVM proponas ad agendū, contra illū te exciter. Possumus tandem ad hoc institutū annotare, quod alibi obseruare capimus de Balaā. Cum enim asina vidit corā se Angelum stātem, euaginato gladio, quātumcunq; pūta calcaribus, & baculo percussa, non fuit anīa vltēius progredi, sed gradū tenuit, & stetit. Balaam similiter, quamuis quando Angelū non videbat, progredi niteretur; cū tamen illam vidit, sibi oppositum, districtum gladium pectori suo opponentē, stetit & adorauit. Erat Balaam magus, ariolus, homo arreptitius, quē diabolus ducebat. Quātūcunq; sit quis à diabolo excitatus, & alter Balaam, non poterit non contineri, si attēdat corā se Angelum euaginato gladio sibi oppositū. pectus intēdetē. Quid CHRISTVS nisi magni consilij Angelus? cuius gladius, est verbū ipsius, quod Apostolus, *Gladiū spiritus* vocat: est siquidem vinus sermo Dei, & penetrabilior omni gladio ancipiti, nūc quasi stat contra te, qui in inimicum furis & vindictam sequeris, euaginato gladio, dicens: Ego autē dico vobis: Diligite &c. Quis est qui non se contineat? Hunc Angelum gladium dstringentem, oppone ei, qui te ad vindictam prouocat & excitat.

§. 11. *Nullatenus esse contra honorem, sed pro illo, inimicum diligere, & ei parcere, verba Christi ostendunt.*

PRAECEPTI huius alia ratio extrahi potest, ex illo pronomine & verbo, *Ego dico*: inde enim manifeste inferre licet, id quod praecipitur, esse expediens ad nouū honorem & decus. Hec ratio est expresso expendēda: nihil enim magis homines ab huius praecipi obseruatione retrahit, quā sibi habere persuasum, id quod mūdus clamat, dimittere inimicū inultū, & parcere, nō irasci contra illū, nō furere, & percutere, rem esse in honorificam, & quā magnum homini dedecus inducit. Vere tamē ex his CHRISTI verbis: *Ego autē dico*, oppositū euidenter licet inferre: constans est nāq; Sapientis sententia: *Honor & gloria in sermone sensati*, id est: Quidquid homo sensatus, re mature cōsiderata & expensa dicit, & cōsultat, honorē & gloriam inducit. Constans itidem est, CHRISTVM hominem esse sensatum, in cuius capite, vt ita dicā, omnis diuinus sensus clausus est, & rem attente expēsā, & cōsideratā, meditatāq; nobis proponit. Quāuis enim nihil ille non oculatum, & summa sapiētia dispositum, vnquā fuerit loquutus hec tamē quā nūc proposuit, voluit, vt nos intelligeremus, magna meditatione fuisse ordinata. Volens siquidē Apostolos eligere, & quā ab eis agenda, ordinare, tota nocte praecedente solus permansit in oratione seruētissima, quā Lucas *Orationē Dei* vocat. Cum autem dies factus esset, *duodecim elegit, quos Apostolos nominauit*, quos & ceteros, qui adierāt, volens instruere, quā (vt ita dicam) fuerat meditus: *Sedens in mōte, aperiens os suū, docebat.* Inter alia autē, hoc vnū fuit, quod illa emphatica protulit locutione: *Audistis, quia dictum est antiquis, &c. Ego autem dico vobis, &c.* Sermo igitur huius sensati, non quā contra honorem & gloriam, sed potius quā pro honore & gloria, statuit. Expēde verba illa diuinā Sapiētiae, quā CHRISTVS est. *Ego quasi vitis, fructificanti suauitatē odoris, & flores mei fructus honoris & bonestitatis.* Quae verba intelliges, si recolueris, quā supra annotabamus, aduentum CHRISTI dici in Scriptura tempus vernum, quādo flores qui tota hyeme in radice tenebantur absconditi, luce & calore solis extrahuntur. Multa siquidē praeccepta iā in antiquis praecceptis Decalogi, rāquam in radice latebant, quā Pharisei non videbant,

Cant. 2. 13.

Psal. 48. 13.
11.

156.

In cap. 61.
Esaie.

Esaie. 61. 1. 7.

Ier. 17. 18.
1. ad Timo.
1. 17.

Reg. 2. 10.

videbant, quæ tamen CHRISTVS adueniens, tanquam flores, ore suo produxit, qui propterea de aduentu suo dixit ad Sponsam: *Flores apparuerunt in terra nostra, vineæ florentes dederunt odorem suum. Vitis itaque hæc cælestis flores protulit, quando quæ in antiqua lege latebant, in lucem produxit. Sed quales hi flores? Flores mei, fructus honoris, & honestatis: hæc enim præcepta, quæ tanquam flores CHRISTVS emisit, honorem inducunt & gloriam. Venit in mundum ipse, ut hominem ad statum illum excellentem, imo & excellentiorem, quo exciderat, restitueret. Homo autem cecidit à statu honorifico: qui, cum in honore esset, &c. iumentis insipientibus similis factus est. Non igitur erga hominem ea debebat disponere, quæ ab honoris statu illum deturbarent, & dedecus inducerent, sed quæ honorem pristinum, imo & maiorem inferrent. Quod ut Cyrillus & Procopius annotant, explicauit per Esaïam, cum postquam induxit se ipsum dicentem: Spiritus Domini super me, euangelizare pauperibus misit me, &c. subdit: Pro confusione vestra duplici, & rubore, laudabunt partem eorum. Vocat confusionem duplicem, hebreorum more, confusionem grandem, & supremam: quomodo contritionem duplicem appellat, quæ magna est: & duplicem honorem, qui est excellentissimus. Magnam itaque confusionem & verecundiam, quam homo incurrerat, vocat duplicem, qui ab honorifico statu ad infimum vilitatis gradum se demiserat. Sed venit CHRISTVS hanc confusionem & ruborem tollere, & illius loco summum honorem inducere, & eleuare hominem ad magni splendoris statum, & ut laudabile faceret portionem eorum, & illustré. Qui ergo venit tollere confusionem, & ruborem; & ponere portionem hominis honorificam, ab omnibus laudatam, non ita agere debebat, ut honorem velleret contemni; nec legem erat traditurus, per quam confusio & rubor induceretur. Hoc clarius intelliges, si diligenter, quæ ille iussit continere, attendas. Cuncta eius verba expende, & quamuis inueneris, eum requirentem à sequentibus se, quod contemnant, relinquunt & odio habeant, patrem, matrem, fratres, sorores, uxores, adhuc & animam suam, nunquam reperies requirerem, contemnere aut odio habere honorem: primo quidem, quia ut probauimus, verus honor non potest esse contrarius virtuti, aut sanctitati Euangelicæ; qui potius sine vera virtute & sanctitate constare non potest. Secundo, quia CHRISTVS nobilissimus est, nec vult in sui obsequium gentem admittere vilem, & ignominiosam: huiusmodi enim seruos, dimittit obsequentes carni, mundo, & diabolo, de quibus omnibus dixit: Qui me contemnant, erunt ignobiles. Non*

ergo ab eis, qui legem Euangelicam profiteri volunt, exposcit CHRISTVS honorem relinqui aut contemni; quin potius, amicos illius vidit David nimis honore fulgentes. Nimis, inquit, honorificati sunt amici tui Deus. Honoraue- rat Deus populum illum antiquum, tanquam seruum, quem propterea fecit ita illustrem ut vere iactari posset dicens: *Quæ gens ita in- chyla, &c.* Sed Christianum populum, honorificat tanquam amicum, adeo ut in eo honorificando nimis appareat. Mirum est enim, in lege Euangelica, quanta cura procurauerit, ut eius professores nihil facerent, unde vel leuiter eorum honor posset lædi, quibus dixit: *Sic luceat lux vestra coram hominibus.* Vocat quidem omnes ad se dicens: *Venite ad me omnes.* Qui antea tantum electum populum vocauerat, nunc vocat omnes, inquit Paulus, *Non tantum ex Iudeis, sed ex gentibus.* Nec vocat ut honore priuet, sed ut magnifico cumulet decore, & gloria. Talem se exhibet, dicens: *Ego quasi terebinthus extendi ramos meos.* Omnes complecti vult, ad omnes extendit ramos doctrine, omnes enim instruendos assumpsit, diuites, & pauperes, nobiles, & ignobiles, sapientes & indoctos, &c. quæ unicuique agenda sunt, præscribens. Sed quales rami? *Et rami, inquit, mei, honoris & gratiæ,* qui inducunt honorem, splendorem, ac decus: id namque, sæpe in Scriptura sacra, gratiæ nomine intelligitur. Hæc omnia summus Pontifex Petrus ita diffiniuit, ut rem totam reliquat manifestam. Hortatur fideles in primis, deponere omnem malitiam, dolum, inuidiam, iram, &c. & ut sint *tanquam modo geniti infantes, concupiscetes lac rationabile, & sine dolo,* quo nomine doctrinam Euangelicam eiusque sacramenta intellexit, per quæ quis crescit in salutem, melius quam puer per lac, quod ab uberibus matris sugit. Deinde excitat, ut accedant ad CHRISTVM, tanquam ad firmum fundamentum, inducens locum Isaie insignem: *Ecce pono in Sion lapidem summum; qui credit in eum non confundetur.* Quem locum etiam citauit Paulus, & in Hebræo habetur verbum *Hhos*, quod significat festinare, aut currere. Vnde Vulgatus legit: *Qui credit in eum non festinet.* Petrus tamen & Paulus sensum tenentes Prophetæ, transtulerunt, *Non confundetur*, aut non pudebit. Festinare enim, sæpe hoc significat, ex quo phrasis Hispana processit, secundum quam, illum qui confunditur aut pudebit, dicimus, *Que se corre.* Et quidem multa possemus circa hunc locum observare, quæ annotat Augustinus. Cyprianus & Eusebius Cæsariensis. Hæc tamen tantum verba, ad nostrum faciunt institutum: *Qui credit in eum non confundetur.* Ille in eum credere dicitur, qui illius Euangelicam legem, prout decet, pro-

Psal. 48. 17.

Deut. 4. 1

Matt. 23. 1

Ad Rom. 11. 1

Eccl. 14. 1

157

1. Petri. 2. 1

Esaie. 28. 1

Rom. 9. 3.

157

Brix. 10. 1.

Isaie. 28. 1.

In Psal. 9.

Am. & tra-

7. in Ioan-

Li. 2. ad

Iud. cap. 1.

Li. 2. de d-

mon. Lu. 3.

ge. cap. 5.

hæretur & seruat. Hic nō cōfundetur: nec enim ex eo, quod quis legē Euangelicā seruat, cōfusione suffunditur, aut honorē amittit, aut dedecus incurrit. Ex hac præmissa, manifestā infert Petrus cōclusionē: *Vobis igitur credentibus honor, nō credentibus autē, &c.* Verū igitur honorē solū habēt credētes in eū. Positus siquidē est CHRISTVS tāquā fundamentū firmū: *Non est ille baculus arūdineus cōfractus Egypti, cui qui innititur, confusionē incurrit, nā perforatā manū ex eo sandē inuenit: sed est lapis preciosus, & firmus: vnde qui illo nititur, nō confundetur, nō incurrit aliquid, ex quo possit pudeferi.* Honor ergo manet credēti in CHRISTVM. Quod, vt clarius adhuc Petr' cōprobaret, addidit: *Vos autē genus electū, regale sacerdotiū, &c.* Qui vos vocauit in admirabile lumē suū. Quasi dicat: Qui vos vocauit in splēdidissimū lumē suū, nō tenebris cōfusions respergere vult, sed illustrissimos, & clarissimos reddere, eligēs vos in Reges, & Sacerdotes. Et his nominib' egregie vtitur Petrus, nō tā alludēs ad aliqua antiquæ Scripturæ loca, quibus Deus populū illū, quē voluit honorare, dicitur elegisse, in Regnū Sacerdotale, quā exprimere volens, supremū honorē, ad quē per CHRISTVM sum' euecti. Rex siquidē supremū honorē habet in tēporalibus; Sacerdos autē in spiritualibus. Quo duplici nomine vti solēt Scripturæ. Ita Ioānes semel, & iterū: *Fecisti nos Deo nostro Regnū, & Sacerdotes.* Ex quibus legitima horū verborū intelligētia eruitur: nec enim volūt Scripturæ docere, omnes Christianos esse Sacerdotes, ordine sacro sacerdotali, ita vt nulla sit in Ecclesia ordinū diuersitas, hoc enim hæreticū est, & ipsis Scripturis, ac factis Patrib' contrariū: sed dicūtur Sacerdotes, idest ad magnū honoris & gloriæ statū euecti & eleuari, eo modo quo in Scriptura Sacerdotis nomē est signū honoris: quomodo filij Dauid, Sacerdotes fuisse dicūtur, & Zabud filius Nathan Sacerdos, amicus Regis, idest maximo honore præstās, & ad amicitia Regis admissus. Ita & Ira Iairites, Sacerdos David dicitur, idest amicus & familiaris, & in pretio habitus. Quamuis etiam dici possint sacerdotes spirituales offerētes spirituales hostias, mortificationis laudis, & gratiarū actionis vt Basilius, Ambrosius, August. Leo Papa declarāt. Si ergo CHRISTVS cōtendit hominē ad supremū honorē eleuare, nullatenus credēdū est, ipsum velle Christianū pessumdare honorē, & cōtēnere. Imò vt rē concludamus, ille solūmodo vere & propriē sibi honorē parit, qui legē Euangelicā seruat. Quod elegātissime citata B. Petri sentētia, quā ex prophetico dicto intulit, *Vobis igitur credentibus honor,* declarat.

Videtur enim S. Petr', tāquā Iumus Pōtifex & supremus index, in re dubia sentētiā protulisse, inducēdo Scripturā sacrā, similis Salomoni, qui legitimū filium, legitimæ matri gladio inducto adiudicauit.

§. 12. Summus Pōtifex Petrus, melius quā Salomō legitimam honoris matrem inducto gladio definit, manetq; iam lingua maris Egypti desolata.

X P E N D I T aliquo modo ad hoc institutum B. Ambrosius historiam. Erant duę mulieres, quæ contendebant, & disceptabāt pro infantulo, quem vnaquæque, sibi tanquam filium dandū prætendebat. Rem totam concludere volens Salomon, iussit gladium afferri, quo inducto, veræ matri filiū applicauit, quē ei' esse cognouit. His mulierib' similes sūt duę vitę: vna secundū mūdi leges, alia secundū legē Dei & Euāgelij. Vtraq; earū cōtendit, honorē à se progenitū, & natū. Mundi enim vita clamat, & proponit, honorē nasci ex gestis fortioribus, occidēdo, mactādo, vulnerādo, capiēdo, vinciēdo inimicos, & eos cōculcādo: quomodo Romani Imperatores, Principes, & triūphatores, honorē pepererūt, qui vsq; in hūc diē celebres facti sunt. Vita tamē secundū Deū & Euāgeliū, suū potius filium esse honorē profitetur, quoniā verus honor nō nascitur nisi ex veris & perfectis virtutibus, quarū actus vita Euāgelica tenet. Hęc igitur est legitima mater honoris & gloriæ. Quis sentētiā melius proferre poterit, quā is, cui summa iudicandi potestas tradita est, Petrus, qui sapiētior est Salomone, cui cœlestis Pater altiora reuelauit sacramēta, cui propterea cōuenit veritates diffinire, & dubia dirimere? Hoc facit Petrus, educto gladio Prophetice illius vocis: *Qui credit in eum non confundetur.* Ex hoc enim, veram agnoscit matrem honoris, cui honorem, tanquam filium adiudicat, dicens: *Vobis igitur credentibus, honor.* Euangelica vita, quæ sicut decet in CHRISTVM credit, & eius precepta custodit, mater honoris est, ex qua ille tāquā ex legitima matre oritur & nascitur: *gloria enim & honor omni operari bonū,* dixit Paulus: *nō credentibus autē, & cōtra legem Euangelicā viuētib'us, confusio & dedecus, tāquā filius designatur.* Nō igitur est tibi honor, qui vindicadis iniurijs te totū tradis, nec ex tuis operibus,

159.

Lb. 1. de

vulg.

3. Reg. 1.

Esa. 1. 1.

Ad Rom. 10.

quæ cōtra inimicum moliris, hic nascitur filius, ex odio scilicet, maledictione, ira, furore; sed potius pudor, confusio, & verecūdia. Iā ergo res hæc diffinita à summo Pōtifice Petro, sicut cætera fidei dogmata, apparet, ad impletaq; videtur illa magnifica promissio, quā CHRIS TI tēporibus adimplēdā pronūtiavit Esaias, in illo celebri capite vndecimo, in quo CHRIS TI victorias prophetat, quarū hanc vltimā ponit, quod *Desolabit Dominus linguā maris Ægypti, & leuabit manū suā super flumen, in fortitudine spiritus sui, & percussiet eum à septē riuus, ita vt trāseant per eū calceati, & erit via residuo populo meo.* Linguā maris Ægypti vocat, orā illius maris, quod iuxta Ægyptū est, quo dicitur mare Suph, aut Rubrū: fluuiū autē intelligit Nilum, qui ibidē per septē alueos influit in mare Mediterraneū. Ex his duobus, vt annotat Strabo, inexpugnabilis fere Ægyptus iudicabatur: per oram enim aut linguā maris, erat Ægyptus inaccessibilis, quoniam cœnosa erat tota, plena paludibus & lacunis, repletis ceno, luto, limo, lemīs, & voraginibus profundissimis. Similiter per aliā partem, qua Nilus in septē alueos diuisus fluebat, profundissimos rapidissimosq; ideoq; impertāsibiles. Sācti Patres, Hieronymus, Cyrillus, & Procopius credūt hāc prophetiā adimplētā quidē fuisse, in cortice tēpore Augusti Cæsaris, qui persequens Antoniū, qui cū Cleopatra in Ægyptū, tāquā munissimū locū se receperat, Deo miraculose exiccāte orā cœnosam maris, lacus & paludes eius, & extenuāte alueos Nili, vt exigua aqua fluerent, Ægyptū intravit, & sibi subiecit: quā historiā toto orbe celebratam meminerunt Plutarchus, & Dion, alijque ex prophanis, quā & citati Sācti Patres tradunt. Secundū autem spiritū credūt ipsimet Sācti Patres, adimplētā in Apostolis, quibus Deus totum orbē fecit peruiū, ad Euangelij prædicationē, quorū iter, nec maria nec flumina impedirent, aut retardarent. Quod & placuerat Origeni, & probauit Eusebius Cæsariensis. Possumus nihilominus, nec inepte, ad nostrū institutū prophetiam declarare. Ægyptus siquidē mūdi typum perpetuo in Scriptura sacra gessit, cuius fortitudo posita erat in lingua maris, cœnosa, & lutosa, voraginibus plena, & in alueis fluētibus. Lingua siquidē illius erat implicata delicijs, & voluptatibus carnis, ideoq; prædicabat beatos diuites, & eos qui tēporalibus bonis redūdāt, felices illos, qui semper sunt in risu, qui voluptatibus indulgēt, & vetrici honoratū, qui nihil à quocunq; patitur: qui leui malo recepto, graue repēdit: infelices pauperes, & eos, qui esuriunt & sitiunt, quiq; persecutio-

nem ubiq; patiuntur, illos esse sine honore, qui vindicādis iniurijs nō attēdūt, &c. Hæc lingua erat maris Ægypti. Aluei erant Philosophi, doctrina sua philosophica fluentes, qui nihil à sapiēte credendū dicebāt, quod ratio nō probaret: qui Deū mori impossibile tradebāt, & mortuū resurgere posse, omnino negabāt, & huiusmodi alia. Hos alueos CHRIS TUS extenuauit, dū Philosophorū doctrinā, quā celeberrimā illi credebāt, ita fecit cōmunē, vt plus sciat nunc puerulus de rebus altissimis, quā tota illorū Philosophorū schola, quorū doctrinā ita extenuauit, vt nec pueros nec puellas iā illa possit sustinere: imo vt puellæ ipsos Philosophos superarent, vt in historia S. Catharinę virg. & martyris, aliarūq; Sāctarū, videre licet. Linguā tamē Ægypti desolandā nunc assumpsit, in fortitudine spiritus sui: sedēs enim in mōte *aperiens os suū, spiritū validissimū emittere volens, de quo ab eodē Propheta, eodē capite, paulo ante dictū erat, quod spiritus labiorū suorū interficiet impiū: cœpit linguā mundi cœnosam exiccare dicēs: Beati pauperes, beati qui lugēt, beati qui esuriūt, beati qui persecutionē patiūtur, &c. Vae vobis diuitibus, vae qui nunc ridetis, &c.* Desolat: directē enim, & à fundamēto linguā mūdi euertit. Signāter autē in eo, quod ad inimicos pertinet, desolandā assumit linguā cœnosam mūdi. *Audistis, quia dictū est antiquis, &c. Ego autē dico vobis: Diligite inimicos vestros, &c:* quibus verbis, nō solum vt dictū est, quod faciendū est præcipit, sed, & id quod mundi lingua clamat, rē esse inhonorificā inimicis parcere, destruit. Et vere per suū vicariū Petrū, omnino linguā mūdi desolat, suā interponēs diffinitionē: *Vobis igitur credentibus honor.* Hoc enim ita diffiniens Petrū, vere desolat linguā mundi, eo modo quo Propheta intelligebat. Est siquidē in hebræo verbū *Herē*, quod sæpe in Scriptura sacra significat, rē ita destruere, vt nulli liceat eā, vel ex parte erigere, quod in Scriptura dicitur ponere in anathema, aut maledictionē. Quomodo voluit Iosue ciuitatē rebellē Iericho ponere in anathema, quā ita destruxit, & maledictā declarauit, vt nulli liceret, vel rē minimā illius appetere, vel eā aliquo tēpore reedificare, qui in signū anathematis, publico præconio clamare fecit: *Maledictus vir corā Domino, qui suscitauerit, & adificauerit ciuitatem Iericho.* Vnde, quia Acham tulit aliquid leue de anathemate, malū magnum toti populo fuit inductū, & ipse lapidibus obrutus periit. Et quia Hiel de Bethel, ciuitatem anathematizatā reedificare tētauit, maledictionē cōminatā incurrit. Hoc verbo vitur Propheta: & ideo quidā ira trāstulerūt: Ana-

Esai. 11. 15.

Lib. vltim. Geogra.

¶ 160.

In cap. 11. Esai.

In vita M. Antonij. Lib. 11.

Lib. 1. cōtr. c. 11. Lib. 1. De præp. Euāg.

Esai. 11. 4.

¶ 161.

Brxi. 10. 1 fol. 160.

Iosue 6. 17

Iosue 6. 11

3. Reg. 11. 34.

thematizabit Dñs linguā. Id fecit CHRISTVS per seipsum, vt ex euāgelica patet historia, condemnans mundi placita, decreta, & dicta: & tandē per vicariū suū Petrū, illud dogma anathematizat, quod mūdi lingua inter primarias assertiones proficetur, honorem seruari nō posse, nisi secundū leges duelli quis agat, & nisi vltionē de inimico offendēte ita sumat, vt vindicta iniuriā superet. Definit Petrus, verū honorē nō esse, nisi ijs, qui legem Euāgelicā seruāt, & eo ipso anathematizat linguā mūdi, & declarat maledictū illū, qui eā vel ex parte erigit, & reādicat. Nūc cōsiderate, quid dicendū sit, de ijs qui in medio Christiani populi cōstituti, leges duelli excitant, & linguā mūdi resuscitant, expēdētes grauitatē iniuriā; vt secundū illā, quā sit vltio sumēda decernant, qui directē contra hanc definitā veritatē lingua mundi per sonant & clamāt. Liquido igitur ex his constat, prāceptū a Christo traditū, pro honore nō contra honorē, aliqua ratione esse, & illū solummodo verum honorē sibi parere, qui tale obseruat mandatum.

§. 13. Non est inhonorificū, inimico parcere, quia non est contra honorē ciuis, secundum suā Reipublicā agere leges, & debet collo equi circūdari hinnit⁹.

162.

DICO vobis. Quamuis ex verbis CHRISTI manifeste ostenderimus, huius prācepti obseruationē, nō cōtra sed pro honore esse, quoniā tamen hoc paradoxū omnibus mūdi cultoribus difficile est, libet tā euidentib⁹ rationibus, ex eisdē verbis erutis, id ipsum demonstrare, vt cuiq; id fiat euidentissimum. Estq; egregia in primis, quā pronōnē illud, *Vobis*, insinuat, quod CHRISTVS posuit, indicans, se ad Christianos loqui, suę Reipublicę Ecclesię ciues & habitatores. Vnaqueq; ciuitas & Respublica leges suas habet, quibus disponūtur, quā a ciuib⁹ agēda sunt, sine quibus nec stare, nec cōseruari potest. Est enim ciuitas, vt dixit B. August. ciuiū vnitas sub peculiarib⁹ legibus disposita. Et certē nullus ciuis tā indigne de suę ciuitatis aut Reipublicę legibus sentit, vt suo honori cōtrariū iudicet, apud ciues suos illas obseruare, quas qui honoratiores sunt, honorificētissimas iudicant, & seruāt. Ille solummodo posset de obseruatiā legū pudefieri, qui rē pudendā duceret, inter illius Reipublicę ciues adscribi. Hinc illud Apo-

stoli: Scimus, quoniā quacunq; lex loquitur, ijs qui in lege sunt loquitur, vt omne os obstruatur. Lex imposita in ciuitate Cæsaraugustę, ijs qui illā incolunt, qui sub tali lege sunt, loquitur, nō extraneis, per quā omne os obstruitur. Si enim aliquis extraneus, veniens ad istam ciuitatem, miraretur, videnste aliquid agere cōtrariū eius, quod in illius ciuitate fit, ei aptissime respōderes, te id exequi, quod tuę ciuitatis legibus est cōforme: hocq; omnino os illi⁹ obstrueret. Ita Labā, quzrēti Iacob, cur Liā sibi tradidisset, cū de Rachel tradenda actum prius fuisset, respōdit: Nō est in loco nostro consuetudinis, vt minores ante tradamus ad nuptias. Similiter & Ioseph quando fratres suos excepit hospitio, noluit Aegyptios cogere, vt cū fratrib⁹ suis comederet, sed solum illis parari mensā voluit, quia illicitū erat Aegyptiis, comedere cum Hebrais, & profanū putāt huiusmodi conuiuiū. Id exēplo familiari patet. Videbis duos fratres, ex eisdē parētibus genitos, & gemellos, quorū vnus manet in Republica seculari, alter ad Rēpublicā Ecclesiasticā se trātulit; ille ense accingitur, preciosis induitur, barbā nutrit, armat⁹ incedit, hocq; sibi reputat honorificū: iste ensem deponit, cōmunibus vestitur, barbā radit, arma nullatenus defert, & hoc sibi iudicat decorum. Si quzras, cur iste ita, cur ille aliter? Respōdebo, quia indiueris Republicis viuunt, & vnusquisq; secundū suę Reipublicę leges viuit. Hęc ratio adhibita omne os obstruit, nec aliquid vltro manet requirendū. Est Ecclesia, CHRISTI Respublica & ciuitas admirāda, quā ille edificauit, de qua gloriosa dicta sunt, quā Ioannes vidit descendēte de cælo, &c. Eius ciues sunt Christiani, quibus Apostolus loquitur, dicens: Iam nō estis hospites & aduena, sed estis ciues sanctorum & domestici Dei. Hęc est ciuitas, cuius, vt inquit Paulus, vnus Deus, vna fides, vnū baptisma. Vnus Deus, Rex illius supremus, quē adorat; vnū baptisma, per quod homines in eius ciues admittūtur, & adscribūtur; vna fides, aut Euāgelica lex, quę illius ciuib⁹ agēda pręscribit. Qui igitur huius Reipublicę ciuis est, hoc debet sibi honorificū reputare, secundū huius legis pręcepta viuere. Inter alia huius legis decreta, hoc tenet supremū apicē, vt B. Chrysostom⁹, Euthymius, & Theophilactus demonstrant: Ego autē dico vobis: Diligite inimicos vestros. Non igitur potest aliquis, qui se ciuē huius ciuitatis gloriatur, iudicare rē sibi pudendā & indecoram, opera sua secundum huius legis dispositionem ordinare: et hoc ipso, quod se huius Reipublicę ciuem proficetur, & se agere secundum suę Reipublicę leges, omne os obstruit, vt nullus illi, legis obser-

Rom. 3.19.

Gen. 29.16

Gen. 45.31

Psalm. 86.3

Apoc. 3.12.

& 21.3.

Ad Ephel.

2.19.

Ad Ephel.

4.5.

In cap. 5.

Matth.

uantiam

ist. 4. ad
arcelli &
ist. 5. ad
cedon.

Hom. 67. in
Gen.
Gen. 30. 19.

uantia possit causare, aut iudicare sibi incō-
gruā aut inhonorificā. Expendit S. Chryso-
stomus verba illa, quæ S. Ioseph respōdit fra-
tribus suis, qui vidētes patrē suū mortuum
fuisse, timentes & mutuo colloquentes: Ne
forte memor sit iniuriæ, quā antiquitus pas-
sus est, & reddat nobis omne malum, quod
fecimus, dixerunt ei: *Pater tuus præcepit nobis
antequā moreretur, vt hæc tibi verbis illius dicere-
mus: Obsecro, vt obliuiscaris scelus fratrum tuorum
&c.* Quibus ille respōdit: *Nolite timere, nū Dei
possumus resistere voluntati?* Chrysostomus se-
quitur lectionem, quæ ita habet: *Ne timeatis,
Dei enim sum ego: id est, seruus sum Dei, dome-
sticus illius, ad illius domū pertineo.* Nullus
seruus adeo est vecors, vt leges domus Do-
mini sui non custodiat, & non honorificum
ducat, eas seruare. Ideoq; hoc, tanquā rem-
decoram & honorificam duco seruare le-
ges, quas eius domestici seruant. Huiusmo-
di autē lex est, diligere inimicos, beneface-
re ijs, qui oderunt vos: hanc legē seruare iudi-
co decorū, & mihi honorificū. Ioseph hæc
agens, quāuis ante legē scriptā, iā ad Euāge-
licā secundū spiritū pertinebat, vt D. Augu-
& B. Hieronymus considerant. Et qui tā de-
lōginquo ad hanc Dei ciuitatē pertinebat,
tā honorificum ducebat, eius leges seruare;
quāro potiori iure Christianus honorificā
sibi debet reputare huius præcepti observa-
tionē, qui tā singulari fauore istius ciuitatis
est ciuis effectus? Huius rationis vis magis in-
tellegitur, sub familiari exēplo, iam supra in-
dicato. Si aliquis eques nobilissimus, ex se-
culari Republica se trāsferret ad Rēpubli-
cam monasticā, sicuti B. Dominico, D. Tho-
mæ Aquinati, & alijs multis accidit: hoc ipso
renunciaret legibus secularis Reipublicæ, &
monasticas amplecteretur. Vnde quod pri-
sibi reputabat honorificū, postea indecorū
sibi iudicaret, & ē diuerso. Manens enim in
Republica seculari, gloriabatur in veste pre-
tiosa, & annulis, in capillorum crispitudine,
armorū vsu, hastiludio, & his similibus, tūc-
quæ sibi rem illusione dignā iudicabat, ton-
suram, vestem vilē, cucullum, humiles actus,
&c. quia illud legibus Reipublicæ secularis
congruū, hoc incongruū est. Translatus ta-
mē ad Rēpublicā monasticā, gloriatur in
veste vili, armorum depositione, contēptu
diuitiarū, &c. & sibi indecorū reputat arma
deferre, hastiludio intendere, &c. quia hoc
secundū leges Monasticæ Reipublicæ indecēs
est, illud autē decētissimū. Cū autē videmus
aliquē ad monasticā Rēpublicā translātū,
appetentē, quæ prior vite cōgruūt, cōgaudē-
tē sibi in rebus seculi, & honorificū ducētē
ornatū vestiū, capillorū crispitudinē &c. di-

Ser. 168. de
temp.
Epist. ad De-
metriadē.

¶ 164.

cimus illū nō æstimare religiosum statū, ad
quē se trās tulit, & indignū se esse statu mo-
nastico, qui viuere secundū leges monasticas
ducit indecorū. Ita de nobis philosophādū
est. Erat homo in Republica Adæ, cui diabo-
lus dominabatur, qui Adā & omnē eius po-
steritatē sibi fecit subiectā. Huius Reipubli-
cæ leges sunt, quæ carni & appetitui cōgru-
unt: *Manifesta enim sunt opera carnis, quæ sunt, ira,
impudicitie cōrēctiones, homicidia &c.* Quid facit
CHRISTVS? Ex illa Republica, te in suā trās-
fert, cui dominatur ipse. Excellētissima cer-
te gratia, qualē expēdit Apostolus: singula-
rissimū Dei donū, omnē cōmendationē ex-
cedens. *Cum gaudio inquit, gratias agentes Deo,
& Patri, qui dignos nos fecit in partē sortis Sūcto-
rū in lumine, qui eripuit nos de potestate tenebrarū,
& trās tulit in regnū Filij dilectionis suæ, per quem
habemus redēptionē & remissionem peccatorum.*
Magnū donū, eruere Israelitas de potestate
Pharaonis, à quo captiui tenebātur, & indu-
cere illos in terrā illā, vbi rerū omniū abun-
dantia perfruerentur. Sed sine cōparatione
maius donū nobis est collatū, cū Deus nos
ex diaboli Republica, in qua captiui ab illo
tenebamur per peccatū, transtulit in hanc suā
ciuitatē, vbi omniū gratiarū & donorū abū-
dantia perfrui possumus. Ex his argumenti
propositi vis fit manifesta. Quando quis in
Republica Adæ subditus dæmonis impe-
rio viuit, gloriatur illa agēs, quæ suæ Reipu-
blicæ sunt cōformia: ita gloriātur infideles
in idolorū cultura, in vindicta, comestationi-
bus, & ebrietatibus, &c. tuncq; indecorū, &
pudēdū ducūt, viuere secundū leges Reipu-
blicæ Christianæ, quæ suæ Reipublicæ legi-
bus sunt cōtrariæ. Quādo in CHRISTI Rem-
publicā se videt ex Dei gratia translātū, age-
re secundū eius leges, debet sibi decorū &
honorificū reputare, incongruū autē viue-
re, secundum leges præcedentis Reipublicæ.
Sicut ergo Gētilis & infidelis gloriatur, vin-
dictā de inimico samēs, quia id suæ Reipu-
blicæ legibus est cōforme: ita cū Christianus
effectus est, gloriari debet in dilectione &
beneficentia erga inimicos. Hanc ratioē ex-
pendit Apostolus, volens hortari Ephesios
ad patientiā, mansuetudinē & mutuā chari-
tatē. *Obsecro itaq; vos ego vinctus in Domino, vt
digne ambuletis, vocatione qua vocati estis, cū omni
humilitate & mansuetudine, cū paciētia, supportan-
tes inuicē in charitate: id est, vt exponit Ansel-
mus, vt alter sustineat alterū, in ijs quæ sunt
grauia & aspera, quales sunt iniuriæ & offē-
sæ.* Vocatus es, ad Ecclesiā CHRISTI: debes
igitur iam ambulare digne, id est ea agere,
quæ digna sunt & cōformia huic Reipu-
blicæ. Hoc vt efficaciter persuadeat, post-

Ad Galat.
5. 19.

Ad Col. 1.
12.

Ad Ephes.
4. 1.

In ea. 4. ad
Ephes.

¶ 165.

quam expedit Apostolus huius Reipublicæ unitatē, ex capite, & spiritu viuificatē, sacramētis, lege &c. subdit: *Hoc igitur dico, & testificor in Dño, vt iā nō ambuletis sicut gētes ambulās, in vanitate sensus sui, tenebris habētes obscuratum intellectū, alienati a vita Dei.* Trāslati estis a Republica demonis, in qua gētiliter secūdū illius leges vitā agebatis, ad Christi Rēpublicā: nō igitur iā vos decent, quę gētiles agūt, nec vobis cōgruūt, quę sibi decora & cōueniētia illi iudicāt. *Deponite vos secundū pristinā cōuersationē veterē hominē, qui corrūpitur secūdū desideria erroris, & induite nouū hominē, qui secūdum Deū creatus est, in iustitia, & sanctitate veritatis.* Reliquistis veterē Rēpublicā Adā; exuite illius mores veteres, & induite mores conformes Christo, in cuius Rēpublicā estis ducti. Idipsum prosequitur Apostolus ad Corinthios scribēs. *Scitis quoniam cū gētes essetis, ad simulachra muta prout ducebamini eūtes.* expedit D. Thom. illū loquēdi modū, prout ducebamini eūtes. In eo enim quod dicit, *eūtes*, significat prōptissima ac diligētissima mēte currētes: in eo autē, quod ait, *prout ducebamini*, indicat, illos processisse, quāsi ductos ab alio. A quonā ducebātur? A dēmonē, vel ab ipsa lege, & cōsuetudine Gētiliū: viuētes enim in Republica Gētiliū, ab ipsa lege & cōsuetudine Gentiliū ducebātur, vt id sine resistētia, imō cū maxima prōptitudine agerēt, quod suę Reipublicę legib⁹ erat dispositū. Vult ergo dicere Apostolus: Cum eratis gētiles, peculiaribus legibus ducebamini, quibus obtemperare tā gratū vobis erat, & honorificū, vt sine aliqua difficultate, imo cū maxima diligētia agerētis. Et quidē id agebatis, quod execrandū est, & irrationale, idola scilicet muta adorare; multo igitur magis nunc, ad Rēpublicā Christi trāslati, ab ipsa lege eius ducti, id agere cū diligētia debetis, quod ipsi legi est cōforme: idq; vobis honorificum reputare debetis. Et mirum certē est, quod omnis homo honorificū ducit, viuere & agere secūdū suę Reipublicę leges, & de eis gloriari; Gētiles in idolorū cultura; Iudæus re quiescu in lege, & gloriatur in Deo, sibi illa tradēte: Mahumetanus in lege Mahumeti, &c. solus Christianus est, qui tanquā rē indecorā & pudēdā æstimat, legis Reipublicę suę obseruantia. Difficilia sunt verba, quę de generoso equo dixit Deus ad Iob, sed reconditū mysterium continent, quod B. Gregorius indicauit. *Nunquid, inquit, probabis equo fortitudinē, & circūdabis collo eius hinnitū.* Quid sibi hoc vult? quomodo hinnitus equi, potest eius collū circūdare? nunquid ex hinnitu potest catena valida cōfici, qua collum eius circūdetur & ligetur? Notū est, hinni-

tū esse vocē equi, quā quasi suā nobilē fortitudinē iactās, a lōgo adhuc posit⁹, emittit, ad terrēdū hostē in bello, ad quē quasi se natū agnoscit: quomodo dixit Ieremias: *Ad Dauidus est fremitus equorū eius, a voce hinnituum pugnatōrū eius cōmota est vniuersa terra.* Fremitū vocat, hinnitū, quia equus hinniēns ad bellū, fremere videtur, & hinnitu quasi fremitu terrere. In hebræo habetur dictio *Ragham*, quę hoc tātūmodo loco in Scriptura ponitur, quę significat, tonitruū, aut strepitū terrētē, a verbo *Ragham*, quod tonare aut tonitruum emittere significat. Generosus enim equus, hinnitū tā validū emittit, vt tonitruū effūdere videatur. Hūc hinnitū circūdat Deus collo eius. Certū est enim, sub huiusmodi equo Deū voluisse Christianū describere, cui ille tanquā fideli equo infidet, vt Rupertus prosequitur. Huic Deus fortitudinē dat: *Nā mirabilis Deus in sāctis suis, Deus Israel, ipse dabit virtutem & fortitudinem.* Nec enim posset sine illa inimicos suos, vincere. Huius equi hinnit⁹, vox valida est, qua magno cum gaudio exultans, se esse Christianū, & Christi seruū, eiusq; Euāgelicā legem colere, profertur. Hoc hinnitu tanquā tonitruo valido, antiqui illi martyres terrebant tyrannos, Imperatores, iudices, imo & omnē inferni exercitū. Hunc hinnitū collo eius circūdat Deus, quia illo tanquā fune & catena valida, obligat eius voluntatē. In Scriptura, collū significat voluntatem, quę instar colli lege tanquam fune ligatur, cui eiusdē legis iugū imponitur: qui eam recusant, vocātur: *Dux cernicis, dirūpentes vincula, & prouidentes iugū.* Hinnitum ergo collo circūdat Deus, vt B. Gregori⁹ explicare videtur, quia voce quā ab intimo pectore Christianus hinniēns, & exultās profert, Deus ipsum ligat, & obligat: nā ex hoc ipso, quod gloriaris, te esse christianū, intelligere debes te obligatū ad tenēdā vitā Christianis pręscriptam: *Quid proderit fratres mei, si scilicet quis dicat se habere, opera autē non habeat? Ostende mihi fidem tuā ex operibus.* Quomodo demonstrabis te gloriari in fide, cuius pręcepta seruare indecorū & vile tibi æstimas? Ore proferre se Christianum, & collum legibus duelli submittere, indecentissimum est.

§. 14. Christianus ligatus est, ideo non est illi inhonorificum, non se mouere cōtra offendentem, qua consideratione continebat David seipsum.

Iere. 8.16.

פדנר

Brix. to. 1. fol. 181.

Lib. de vit. verbi. Dei. cap. 4. Pl. 67. 36.

Exod. 12.9. & 33. 3. & 31. 19.

Ad. 7. 51. Psa. 123.

31. Motac.

Iob. 1. 14.

Cor. 12. 1.

In ca. 12. 1.

ad Corin.

ect. 1.

ad Rom. 1.

7.

J 166

ob. 39. 12.

ALIAM rationem quā indicat B. Augustinus, possumus ex dictis eruere, qua pateat, nō esse inhonorificum Christiano, ab ultione, & persecutione inimici abstinere. Christianus eo ipso quod talem se esse gloriatur, profitetur se CHRISTI legibus ligatum: id enim est, Christianū esse. Cōsidera hominē vndiq; ligatū, manus cōpressas manicis ferreis, pedes cōpedibus inclusos, os vecte ferreo oclusū. Si hic ita ligatus, ab aliquo percuteretur, nec moneret cōtra percussorē manū, aut pedes, aut linguā, nunquid hoc illi esset inhonorificū? Nequaquā certe, quoniā ligatus teneatur. Ecce statum hominis Christiani: ligatur enim ille vndiq; & omni ex parte Euāgelica lege. Propriū nāq; est cuiusvis legis, ligare, quē à ligando dicitur; singulariter autē id Christianę leges efficiūt. Vnde & S. August. intulit, christianā vitam excellenter vocatā Religionē. Religionis nāq; nomē variē deducunt Autores. S. Isidorus^b, sequutus Ciceronē^c, existimat dici à relegēdo ea, quę sūt diuini cultus, quia huiusmodi sunt frequenter in corde legenda, relegēda ac reuelēda, iuxta illud Sapientis^d: *In omnibus vīs tuis cogita illam.* Alij credunt religionē dici à reeligendo, quia per illā Deum quē dereliquimus, aut amisimus per negligentia, iterum eligimus, quod aliquādo ipsi Augustino^e placuit. Aliā ethymologia tradit Ambrosius^f, quasi religio dicatur, quod per eā homo Angelus efficitur. Cæterū August. ipse, seipsū corrigēs illā censet aptiorē ethymologiam, qua religio dicitur à religādo, quod qui illā profitetur ligatus ac religatus est peculiari- bus legibus, ritibus, & cæremonijs. Quod & placuerat S. Hieronymo^h, qui explicās illud Prophetæⁱ, vocātis Ecclesiā Dei, *Fasciculum*: Iste fasciculus, inquit Hieronymus, vna Dñi religione constrictus est. Vnde, & ipsa religio à religando, & in fascē Dñi vincendo, nomē accepit. Hęc omnia egregiē S. Tho.^k prosequitur. Hinc igitur egregio discursu S. August.^l infert, inter omnes professiones, excellentē Christianam vocari religionē: neq; enim vnquā Respublica aliqua, ita omni ex parte ciues suos legib^l ligauit, sicut Christiana Respublica ligat Christianū, corde, mēte, voluntate, oculis, manibus, pedibus, imo, & ore, vt nec minimū verbū ociosū proferat, nec aliquid faciat nō congruū, & rectū, & legi cōforme. Vnde CHRISTVS Dñs, eos qui in hāc Rēpublicā admitti voluerūt, admonuit, rē esse grāuē, quā intēdebāt, & magna expensione dignā: sicut enim prælatus religionis, iuuenē, qui ad illā admitti petit, ad-

monet, vt videat, quid agat, & rē maturē expendat, nec existimet religiosam vitam esse deliciosam aut voluptuosā, sed quę grauiā cōtinet multa; & oportere illū, qui eā profiteri vult, ex corde renūtiare omnib^l, quę sūt seculi: ita ille, cū venirent multi cupiētes ad eius scholā admitti, cōuersus dixit ad illos: *Si quis venit ad me, & nō odit patrē suū, & matrē, & vxorē, &c. nō potest meus esse discipulus: & qui nō baiulat crucē suam, & venit post me, non potest meus esse discipulus.* Quā doctrinā duabus subiunctis parabolis declarat, docens, quanta expensione opus esset. *Quis ex vobis*, inquit, *volēs turrim edificare, nō prius sedens (idest attēta cōsideratione) cōputat sūptus, qui necessarij sunt, si habeat ad perficiēdū, ne postquā posuerit fundamētū, & non potuerit perficere, omnes qui viderint, incipiās illudere ei, dicētes: Quia hic homo cepit edificare, & nō potuit cōsummare?* Aliā addidit parabolā, de rege volēte cōmittere bellum contra aliū regē, qui si prudens est, prius cōputat & confert vires, sumptus, milites, copias, attendens, an vincere possit inimicū, &c. Quib^l parabolis id CHRISTVS docere voluit, eu qui Ecclesiā suā & discipulatū aggreditur, oportere intelligere, vitā Christianā nō esse deliciosam, aut voluptuosam, aut in Ecclesia viuēdū esse sine lege; quin potius rē esse arduā. Esse nāq; Christianū, est esse hominē ligatū lege cōprimēte, & alligāte appetitū, irā, cōcupiscētiā, oculos, manus, pedes, vt nihil fiat nisi iuxta legis dispositionem. Hocq; singulariter operari debet Euangelium in Christiano. De S. Alexandrino sene, refert Cassianus, quod cum turbis infidelium circumfusus, non solū maledictis, verum etiam grauissimis impellentium eum, vrgeretur iniurijs illique à subsanantibus diceretur: *Quid miraculi CHRISTVS vester, quē colitis effecit? Vt nō (respōdit) ac maiorib^l, si intuleris, non mouear nec offendar iniurijs.* Expende excellentissimam Theologiam quā breuissimis verbis complexus fuit. In huius cōfirmationem expendit D. Augustinus illam sentētiā Spiritus sancti, excitātis hominē, vt diuinę Sapientię Scholā ingrediatur. *Audi inquit, fili mi, & accipe cōsiliū intellectus: inijce pedem tuū in cōpedes illius, & in torques illius collū tuum.* Hortans, vt homo diuinę sapiētię efficiatur discipul^l, petit, vt pedes mittat in cōpedes, & collū in torquē aut catenā. Et bene dicit: *Accipe cōsiliū intellectus: non enim hęc, corporis sensibus & secundum visionē oculorū sunt expendēda: quis nāq; nō rēfugeret cōpedes & catenas? Id intellectu, & illustrato quidē cœlesti lumine, quo agnoscat, esse discipulū CHRISTI, nihil esse aliud, quā inijcere pedem in cōpedes, manus in mani-*

¶ 167.
In Psal. 101
cant. 2.

¶ Lib. de
ra Relig. ca.
15.
¶ 10. Ethy-
mologia. 17.
¶ 1. De nat.
Deo.

¶ Prouer. 3.
6.

¶ 10. De ci-
uit. cap. 4.
¶ Lib. 1. De
Viri. post.
medium.
¶ 1. Retrata.
cap. 13. ad
finem.

¶ in cap. 9.
Amos ante
med.
¶ Amos 9. 6.

¶ 2. 2. q. 81.
art. 1.

¶ Lib. De ve-
ra Relig. cit.

Luc. 6. 14. 25.

¶ 168.

Collat. 11.
c. 13.

In Psal. 101.
con. 1.

Ecclesi. 6. 14.

cas, colum in catenam, & vndique esse ligatum. Ideo (inquit Augustinus) David sæpe vocat sanctos compeditos: *Iniret inquit, in conspectu tuo gemitus cõpeditorum: & iterum, vt audiret gemitus cõpeditorũ.* Quinã isti cõpediti sunt? De martyribus loquitur David, & vnde martyres (inquit Augustinus) dicuntur cõpediti? nonne catenati potius, quã cõpediti? Ductos enim sanctos Dei martyres post iudices, per prouincias, &c. Cõpediti tamẽ & catenati dicuntur, non propter illos cõpedes & catenas, quas tyranni pedibus & manibus eorũ inferebãt, a quibus facile possẽt liberari, si tyrannis consentiret, sed cõpedibus, & catenis, ac manicis, diuinę legis. Quis enim ligatam tenebat manũ, ne thus idolis offerret? quis pedes cõtinebat, ne ad idolorum cultũ tenderent? quis linguã, ne malediceret persecutores? quis corpora ne a tormentis duris se subtraheret? Alligauerat eos Dominus, inquit Augustinus, istis compedibus, duris quidem & molestis, ad tẽpus, sed tolerandis propter promissã eius, cui dicitur: *Propter verba libiorum tuorum ego custodiu vias duras.* Ligati ergo & cõstricti tenebantur, euãgelicę legis præceptis, & promissionib*, de quibus statim Spiritus sanctus subdit: *Vincula illius, alligatura salutis.* Nõ ligat te, vt perdat te, sed vt saluet te. Signanter autẽ Euãgelica lex erga inimicũ, tenet hominem vndequa; ligatũ; cor, ne illiũ odio habeas; os, ne ei maledicas; manus, & pedes, ne illi malefacias: quin potius statuit, vt corde diligas, ore benedicas, & ores pro eo, manibus illi benefacias. Nõ igitur cõtra honorẽ tuũ erit, nõ mouere manus, feriẽdo, pedes persequẽdo, os maledicẽdo, aut cor odio habẽdo inimicũ, qui vndiq; ligatus cõtineris. Hęcq; cõsideratio deberet esse viri Christiani; quã sæpe vfos fuisse sanctos viros agnouim*. Ita de beato Christophoro refertur, quod cum alapa a ministro esset percussus, illum respiciens, tantummodo dixit: Nisi Christianus es: ac si diceret: Nisi ligatũ me teneret lex Euangelica, quã profiteor, nõ impune euassisses. Ita respõdendũ docuit Chrysostomus. Dic inquit, te vrgenti: Quid faciã tibi: alius mihi dextrã & linguã cohibet, & ligatã tenet. *Hoc profecto verbũ, & tibi & illi fiet Philosophię materia.* Et certe hac dicẽdi phrasi vsus fuerat David, cũ magnã ab inimicis persecutionẽ passus fuisset, cuius occasione edidit psalmum vigessimũ sextũ, cuius titulus est, *Psalmus David priusquam liniretur.* Ter, inquit D. Basilius vnctus fuit David, primo in Bethleẽ a Samuele, secundo in Hebrõ a tribu Iuda, tertio ab omnibus tribubus in Hebrõ. Nõ est intelligẽdũ, editũ esse psalmũ,

ante primã vnctionẽ, sed ante secũdã & terciã, per quã pacifice sedẽ regni accepit; eo scilicet tẽpore, quo grauissimas iniustissimasq; persecutiones passus fuit à Saule, eiusq; ministris, tales quales ipse ibidẽ refert. *Insurrexerunt inquit, in me testes iniqui, & mẽtita est iniquitas sibi.* Demonstrauimus superius, nihil esse grauius ad ferendum calũnia & testimonio mẽdaci. Hanc iniuriã inferebant Danidi, inimici eius, qui firmiter & constanter insurgentes, testimoniũ iniquũ cõtra eũ ferebãt apud regem Saul: neque id solũ, sed mendacia cõposuerunt, & attẽte meditati sũt calumnias, quas illi imposeret. Id enim illud significat, *Mẽtita est iniquitas sibi*, aut apud se. Hieronymus legit; *surrexerunt cõtra me testes falsi & apertũ mẽdaciũ* (subde) loquuti sunt. Quid fecit David? Credo inquit, *videre bona Dñi in terra viuẽtiũ.* In hebreo: *Nisi credidissẽ videre bona Dñi.* Est figura aposiopesis, quando oratione imperfecta, magno animi affectu prolata, volum* aliquid, quod nõ exprimim*, declarare: quomodo dixit CHRISTVS, videns ciuitatẽ: *Si cognouisses & tu.* Quomodo dicere solemus, volẽtes aliquem admonere: Nisi tibi attendas, subintelligẽdũ relinquentes: malum magnũ tibi eueniet. Itã David: Nisi credidissẽ videre bona Domini; reliquit subintelligẽdũ, vt annotauit R. Iacob, Vindictã sumerẽ tali iniurię cõueniẽtẽ: Nisi credidissẽ, nisi fidelis essem, nisi me ligatũ diuinis legibus & promissionib* vidiisẽ. Et hoc ipsum in similibus euentibus nos agere hortatur subdens: *Viriliter agite, & confortetur cor vestrũ, omnes qui speratis in Dño.* Sperantes in Dño sunt fideles & Christiani, nam *fides est substãtia sperandarũ rerũ.* Omnes qui estis fideles, diuinis legibus vos ligatos attendite, & quod talia vincula sunt alligatura salutis, per quẽ vobis æternã vitã cõparatis. Speras in Dño, speras videre bona Dñi in terra viuẽtiũ? Viriliter age, & cõfortetur cor tuũ patientiã & tolerantia. Simile discursum indicat B. Anselmus, expẽdens illud Apostoli: *Existimate, vos quidẽ mortuos esse peccato, vinẽtes autẽ Deo in Christo Iesu.* Nulla ratione esset contra honorẽ alicuius mortui, si percussus ab aliquo, nõ illũ repercuteret, aut maledictis insequeretur: non enim habet animam, quẽ est principiũ sentiẽdi, & mouẽdi. Baptizatus, debet se mortuũ existimare: vt enim Apostolus ibidẽ demõstrat, in baptismo homo moritur vitę carnali, & in nouã vitã secũdũ Christum surgit, vt supra dictũ est. Vnde nullo modo potest sibi esse indecorũ aut pudẽdũ, quod nõ vindictãumat de offẽdẽte se: hic enim motus, procedit à spiritu carnali & mundano, qui iã mortuus esse debet in baptizato.

Psal. 78. 11.
Psal. 101. 21

¶ 169.
Psal. 16. 4.

Eccl. 6. 3. 1.
cit.

Hom. 2. in
cap. 1. Ioan.

Psal. 26.
Schola. in
Psal. 26.
1. Reg. 16.
13.
2. Reg. 2. 4.
2. Reg. 5. 1.

¶ 170.

Genet.

Luc. 19. 41.

Ad Heb. 11.

In c. 6. epist.
ad Rom.
Ad Rom. 6.
11.

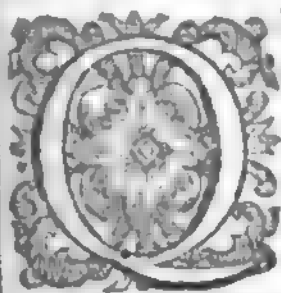
Ad Rom. 4.

baptizato.

baptizato, qui tantum vivere debet secundum Christum: ideoq; tantum debet moveri secundum eius impulsu, ad id quod ipse illu excitat, dicens: *Ego autē dico vobis: Diligite inimicos vestros, & benefacite ijs, qui oderunt vos.* Ita agebat Paulus ipse, qui mortuum se vitæ mundanæ, & viventem secundum Christum æstimabat, dicens: *Viuo ego, iam non ego, vivit in me Christus.* Viuo ego, non tamen ego secundum vitam carnalem, sed secundum vitam Christi. Quid inde sequutū fuit? Quod nec inimicos odio habebat, nec maledictis prosequabatur, nec vitæ suæ sumebat; hæc enim procedunt à spiritu carnali: sed potius eos diligebat, & cupiebat esse anathema pro fratribus suis, qui illu immuni odio prosequabantur; maledicentibus sibi benedicebat, pro persecutoribus orabat, &c.

J. 15. Christianus non debet erubescere Evangelium, quod est virtus Dei salutem afferens, & Magorum Pharaonis virgas devorans.

QUAE dicta sunt, fient manifestiora, si cum B. Augustino expēdamus verba, quæ loco citato subdit Spiritus sanctus. Postquā enim hortatus est, ut pedes mittamus in compedes sapientiæ divinæ, & collum in torquē aut catenam eius, quoniā timere poteramus, quod ex compedibus redderemur inepti & infirmi ad ambulandum; & ex catena collo circumdante, si miles nos exhiberemus servis & mancipijs vilibus catenatis, subdit, iuxta lectionē græcam, quam sequitur Augustinus: *Erunt compedes eius in protectionē fortitudinis, & torques illius in stolam gloriæ.* Decus enim aureū est in illa, & vincula illius fila hyacinthina. Ne putes huiusmodi compedes & catenas, similes esse materialibus: nam compedes ferrei hominē debilitant & detinēt, ne possit recte ambulare; isti autem compedes, erunt potius in protectionē fortitudinis; nam per hos, poteris rectos facere gressus, & ambulare fiducialiter in via Domini. Catena quibus homines vinciuntur, sunt illis ad verecundiam: cateru hæc catena aut torques divinæ legis, erit tibi potius in stolam gloriæ, in qua decus aureū est: aut ut alij legūt, ornatus aureus. Nec enim ita ornavit collum Ioseph torques aurea, quā Pharaō circumposuit collo suo: neque ita gloriosus redditus est Daniel, per torquem auream, quā Rex

Baltasar similiter collum eius circumdedit, tunc ornat, & gloriosam reddit animā huiusmodi torques, cum affectum suum ea circumdat. Et vincula eius, dicuntur fila hyacinthina, metaphora sumpta à virgine pulcherrima, varijs nexibus hyacinthinis, aut purpureis circumdata, quibus pulchritudinem suā auget: ita & anima, huiusmodi præceptis aut nexibus divinæ legis. Non itaq; confusionem aut verecundiam inducunt, sed gloriam, decorem, & honorē. Conqueritur Deus semel & iterum apud Ieremiam, aut potius nostro modo loquendi, miratur hominum insitiā & ignorantiam, qui nesciunt erubescere, id est nesciunt de quibus debeāt erubescere, & in quibus debeāt gloriari. Erubescūt nāq; de ijs, de quibus gloriari, & gloriantur de ijs, de quibus erubescere debeāt. *Cōfusi sunt, quia abominationē fecerunt: quinimo confusione non sunt cōfusi, & erubescere nescierunt.* Fecerūt abominandas res, & ideo confusi sunt, id est confundi debuerunt; sed nullatenus confusione suat affecti, qui nesciūt erubescere, id est nesciunt de quibus erubescere aut gloriari debeant. Abominationem fecerunt, & nō sunt cōfusi, quin potius gloriari solēt, de quibus dictum est: *Gloriantur cum malefecerint & exultant in rebus pessimis.* David morti proximus, præcepit filio suo Salomoni, ut impium Ioab facinus non relinqueret impunitū. Illud fuit, quod nō solum occidit illos duos Principes sibi inimicos, Abner filium Ner, & Amala filium Iether, sed illud tanquam rem sibi gloriosam exhibuit, quod *posuit cruorē prælii in baltheo suo, qui erat circa lumbos suos, & in calceamēto, quod erat in pedibus eius.* Erat baltheus, ornatus militaris, quem tanquam signum nobilitatis milites ostētabāt; ideoq; erat id, quod oculis omnium offerebant conspiciendum. Hunc Ioab tinxit sanguine eorum, quos occidit, omnium oculis volens proponere factū gloriosum; & similiter calceamēta sanguine respersit, ut omnibus indicaret, quā forti vulnere inimicum percussisset, ex quo tam abundanter sanguis effluxit, ut & illius calceamēta respersisset. In hoc gloriabatur ille, qui tamen potius inde deberet confundi, qui proditorie viros illos occidit. Impius Absalom gloriabatur in eo, quod uxores patris sui polluebat, inde & extendi sibi fecit tabernaculum in solario, totius civitatis oculis exposito, in quo tātum facinus commisit. Huiusmodi sunt multi in multo, qui gloriantur in fornicatione, in dolis, & fraudibus, quibus alios decipiunt; in superbia, fastu, contemptu proximorum: & sæpe id ad sui gloriam magis proferunt, quod ad maiorem illorum confusionem esse deberet. Hi nihilominus confundū

Ierem. 6. 13
& cap. 8. 11.

3. Reg. 2. 5

172.

2. Reg. 16
21.

tur

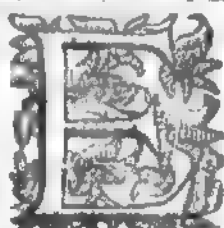

tur de ijs, de quibus vere possent gloriari: nihil enim est, quod maiorem gloriam inducat, quam opera bona & sancta, quæ lucis nomine in Scriptura sacra describuntur; quia illustres & gloriosos reddunt autores suos: & de ijs confunduntur, de humilitate in actibus, de mansuetudine, & benignitate in subiectos, de misericordia in pauperes, &c. Et ea magis reputant inhonorifica, quæ in Evangelica lege primatum tenent, Crucem Christi, patientiam in persecutionibus, & tolerantiam offensionis ac iniuriarum. Optime Paulus. *Non erubescio Evangelium, virtus enim Dei est, in salutem omni credenti.* Expède in primis, quod dicit: Non erubescio Evangelium. Non dixit: Non timeo Evangelium, aut euangelizare, quamvis propterea mortis periculum sibi imminere presentiret; sed non erubescio: quoniam prima fronte, Evangelium ea statuere videbatur, quæ inhonorifica erant, & pudorem ac confusionem afferebant. Iulianus apostata, ut D. Gregorius Nazianzenus refert, doctrinam Evangelicam, tanquam vilem, contemnendam dicebat: & Celsus Iudæus, ut tradit Origenes, Evangelium quasi doctrinam irrationabilem irridebat; & multi, rubore se putant afficiendos, servantes Evangelicam legem. Quos omnes irridens Paulus: Non, inquit, erubescio Evangelium: nulla ratione rubore, pudore, aut confusione afficit. Quod efficaci ratione comprobatur, subdens: *Virtus enim Dei est, in salutem omni credenti.* Quibus verbis, videtur primo alludere voluisse, ad eam differentiam, quam ipse statuit inter legem antiquam & Evangelicam, ubi, ut D. Thomas annotat, Apostolus loquitur profunde: legem enim antiquam vocat, *Ministrationem mortis & damnationis*, ita quod, Deus illam legem dans, visus est dare mortem & damnationem, non directe, sed occasionaliter, ut ipsemet Paulus & Theologi declarant: lex siquidem illa, nec salutem, nec vires, nec gratiam præstabat, & ut brevissimis verbis, ait Anselmus, occidebat, & dānabat lex illa transgressores suos, quos statim morti tradendos decernebat, non reseruans eos ad poenitentiam: legem autem Evangelicam vocat, *Ministrationem spiritus, vitæ, & salutis*, quia eam dans Christus, dedit simul Spiritum sanctum, eiusque gratiam, per quam homo potens esset, ad eius obsequiantiam, & æternam consequeretur salutem. Et quamvis talis esset lex antiqua, nihilominus tamen (inquit Apostolus) illa fuit *in gloria*: tantam siquidem lucem & claritatem conferebat Moyse, qui illam portabat, & sustinebat, & tam splendidum illum reddebat, ut non possent intendere filii Israel in faciem Moyse, propter gloriam. Ex quo argumentatur Apostolus: Si lex illa, ministratio mortis, & dānationis,

tam gloriosum faciebat deferentem & portantem se, quomodo non magis ministratio spiritus erit *in gloria*? Quomodo non magis lex Evangelica, quam Christus ministravit in salutem, & vitam, gloriosos eos faciet, qui illam ferunt, servant, & custodiunt? Non erubescio Evangelium, quia virtus est, in salutem. Ita Paulus. Non erubescabant Iudæi legem illam, ministratio nem damnationis, & mortis, sed in illa gloriabantur, & illam observare, sibi honorificentissimum reputabant, quantum debet Christianus erubescere Evangelicam legem, ministratio nem spiritus & vitæ? Sed & aliam rationem videtur Apostolus indicare, dicens, Evangelium esse virtutem Dei. Videtur enim alludere ad virgam Moyse. Nota est historia. Quando Moyse comparuit coram Pharaone, ut populum Dei ab eius captivitate liberaret, virgam proiecit in terram, quæ in serpentem subito conuersa, terrorem astantibus incussit. Magi & sapientes Pharaonis, virgas similiter proiecerunt in terram, quæ in serpentes itidem conuersæ fuerunt; quibus tota Pharaonis aula replebatur: sed deuorauit virga Aarō *virgas eorum*, quas omnes in suum corpus traiecit. Serpentes erant, quas vocat virgas, ab eo quod ante fuerat. Lex quæuis, apte virgæ aut regulæ, & serpentis typo exprimitur: nam quæuis lex imponitur, ut tanquam virga dirigat, & tanquam regula ordinet & rectificet. Deinde debet esse summa prudentia referta, quæ serpentis effigies apud omnes nationes exprimit. Signanter autem lex Evangelica virga vocari potest, quo nomine Scriptura sacra eam describit: *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion*: & iterum: *Virga directionis, virga regni tui*. Est etiam serpentis tenens effigies, quia prudentissima est, conformis non prudentiæ carnis, sed spiritus, ab illo capite procedens, in quo tota Dei sapientia clausa est: & prima facie terret: nihil enim magis ad primum conspectum pauorem incutit, quam lex Evangelica, quæ paupertatem laudat, humilitatem extollit, Crucem prædicat, persecutiones optandas proponit, propriam vitam odiendam & mortem appetendam clamat. Hanc virgam proiecit, & in medium misit Dei Filius, crepturus hominem de potestate infernalis Pharaonis; cuius tota aula repleta similiter fuit serpentibus, à suis sapientibus confectis: totus enim mundus plenus erat varijs legibus, quas qui sapientes habiti sunt, promulgarunt. Mirum est, quot quæque leges in mundo essent, a diuersis legislatoribus constitutæ, Solonis, Licurgi, Trimegistri, Appollonij Tiani, Zoroastris, Platonis, Zenonis, Pythagoræ, & aliorum, quos B. Isidorus recēset, & ex illo Gratianus, & ex utroque Cælius Rhodigi-

nus. Merito tamen vocata est lex CHRISTI, *Virga virtutis tue*: nam diuina virtute ita egit, quod omnes alias virgas deuorauit, & in corpus suum traiecit: nam Euangelium omnes leges sibi subiecit, & ad sibi obtemperandum reduxit, & vt D. Chrysostomus ex professo demonstrat, Crux in qua Euangelium totum clauditur, quæ omnibus legibus erat maledicta, & pedibus cõculcata, ac supremum abominationis supplicium, omnes coronas Regum, diademata Imperatorum, tiaras Pontificum, sibi nunc subdidit; & quæ omnes abhorrebant, nunc eius figuram tantopere querunt, vt vbiq; ea inueniatur, apud Principes, apud subditos, apud mulieres, &c. Omnes ea se signant, inscribendo in nobilissima parte faciei, &c. Quod & late ipsemet prosequitur, expendens quomodo lex Evangelica in mundo à Christo emissa, omnes alias leges deuorauit, & aboleuit, & sibi incorporauit, vt iam illæ non appareant. Vbi nam leges Solonis? Quid nam factum est de legibus Pythagoræ, tanta æstimatione celebratis? Quoniam abierunt leges Zenonis, Tyranzi, &c? Omnes illas Evangelica lex absumpsit, & illa sola manet firma, immobilis, & secunda. Et quidem hæc nondum erant Pauli tempore completa, nec enim adhuc tunc hæc virga, sapientum virgas deuorauerat, non dum sibi omnes leges subiecerat, nec Evangelicam Crucem omnibus reddiderat gloriosam: quia tamen hoc futurum prævidebat Paulus, iam in Euangelio gloriabatur, & in Cruce, iam clamabat: Non erubescam Euangelium: Virtus enim Dei est &c. Nunc autem iam huius legis virtutem oculis cõspicimus, cui omnes leges subiectas videmus, cuius Cruci omnia diademata subiecta manent. Possibile igitur ne est, quod apud nos maneat adhuc virga mundanæ legis, & liber duelli? Et quod Christianus erubescat Euangelium, & reputet sibi in confusionem, illius magnum præceptum seruare? Quod cõfusionem adducebat, fecit, vt esset in gloriam, & quod etiam apud Philosophos honorificum fuit, parcere scilicet inimicis, non gloriosum & honorificum faciet? Sed vere sapiens Legislator, cordis nostri duritiam agnoscens, nos admonuit dicens: *Qui me erubuerit & sermones meos, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in gloria Patris sui & sanctorum Angelorum.*

§. 16. Vexillum erigit Christus, quod qui sequi contemnit, potius inimicus quam eius miles dici debet.

GO autem dico vobis: Diligite inimicos vestros. Ex doctrina D. Gregorij aliam possumus rationem adducere, in his Christi verbis contentam, qua non solum probatur, hoc præceptum rationale, sed etiam honorificum. Ego, inquit, dico vobis. Attende quis est qui præcepit, & quinam sint illi, quibus præceptum imponit. Qui præcipit, CHRISTVS est: quibus hoc præceptum imponit, sunt fideles in Ecclesia suauiteres. Si autem adhuc inquiras: Quis ille sit, respondebunt Prophetæ, esse ducem populi Christiani. Ita Deus apud Esaiam: *Dedici enim ducem: Et apud Michæam: Bethleem, ex te exiet Dux, qui regat populum meum.* Similiter autem si præsius queramus: Qui sunt fideles: Respondebunt Scripturæ sacræ, esse milites, quorum vita est *militia super terram*, qui perpetuis congressionibus inimicorum vrgetur, & impugnatur, vt sæpe Paulus clamat. Quod summe necessarium est militibus, inquit Gregorius, est vnionem seruare, & nullatenus contra se ipsos dimicare: si enim vnus exercitus milites à se diuisi sunt, aut mutuis impugnationibus se cadunt, erunt similes Madianitis, qui *mutua cade se truncabant*, & sine externo persecutore, victi fuerunt. Idcirco Christus Dominus, tanquam Dux sapientissimus, id perpetuo suis militibus iniunxit, vt pacem serua-

rent, vnitatem tenerent, & ne contra se inimicæ manus conuertant, aut inimicitias gerant. Hæc omnia explicat B. Gregorius, expendens verba illa, quæ de famigeratissimis Ezechielis animalibus dicta sunt, *Cum ambularent, quasi sonus erat multitudinis, & quasi sonus castrorum.* Recte quasi sonum castrorum tenet is, ad quos Apostolus clamat: *Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli, quia non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus Principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitia.* Sanctorum ergo multitudo, castra sunt, quæ bellum contra aereas potestates susceperunt. Unde sancta vniuersalis Ecclesia, ita sub specie dilectæ describitur, vt dicatur: *Pulchra es mihi ca mea, suauis & decora, sicut Ierusalem, terribilis, vt castrorum acies ordinata.* Dicitur Ecclesia suauis & decora, sicut Ierusalem, quia autorem suum diligens, ad eius visionem sperans se venturam, spe gaudet, vt inquit Apostolus. Quoniam tamē perpetuam grauemq; inimicorum sentit impugnationem, cõstituitur terribilis, vt castrorum acies ordinata. Quid est, inquit Gregorius, quod sancta Ecclesia ab hostibus suis vt castrorum acies sit timenda? Non enim magno intellectu vacat ista cõparatio, & idcirco est subtiliter intuenda; scimus enim, & constat, quia castrorum acies, tunc hostibus

terribilis

§ 175.
Hom. 8. in
Ezec.

Esai. 55.4.
Mich. 5.2. &
Matth. 2.6.

Iob. 7.1.

Iud. 7.23.

Ad Ephes.
6.11.

Cantic. 6.3

Orat. 2. cõ.
Iud. 10.5.

nc. 9.26.

terribilis ostēditur, quando ita fuerit cōstipata atq; densata, vt in nullo loco interrupta videatur: nā si ita disponitur, vt locus vacuus, quem hostis possit ingredi dimittatur, profecto iam suis hostibus terribilis non est.

¶ 176.

Et nos ergo cū contra malignos spiritus, spiritualis certaminis acie ponimus, summo opere necesse est, vt per charitatem semper vni ti atq; constricti, nūquam interrupti per discordiā inueniamur; quia si quālibet bona in nobis opera fuerint, si charitas desit, per malum discordiæ locus aperitur, vnde ad ferien dos nos hostis valeat intrare. Antiquus vero inimicus, castitatem in nobis si sine charitate fuerit, non timet; quia ipse nec carne præmi tur, vt in eius luxuria dissoluatur. Abstinētiā non timet, quia ipse cibo non vitur, quia ne cessitate corporis non vrgetur. Distributio nem terrenarum rerum non timet, si eidem operi charitas desit, quia diuitiarū subsidij nec ipse eget. Valde autem in nobis charita tem veram, idest amorem humilem, quē no bis vicissim impendimus, timet, & nimis cō cordiæ nostrę inuidet, quia hāc nos tenem^{us} in terra, quā ipse tenere nolens, amisit in cœ lo. Bene ergo dicitur *Terribilis*, vt castrorū acies ordinata, quia electorum multitudinē, eo ma ligni spiritus pertimescunt, quo eos per cha ritatis concordiam munitos contra se & cō globatos aspiciūt. Ita Gregorius. Ex quibus patet primo, quare Apostolus suadens vni ta tem & pacem, & deponendam iracūdiam & inimicitiam, tanquam rationem adhibuerit: *Nolite locum dare diabolo*: per discordiā enim & separationem militum à se inuicem, datur lo cus inimicis ingrediendi, & expugnandi. No ta est enim historia, quam Scriptura sacra re fert, quando Holoferne occiso à sancta lu dith, milites illius fugere cœperunt: & quoniā *Assyrii nō adunati in fugā ibant præcipientes, filij an telmī israel vno agmine persequentes, debilis abāt om nes, quos inuenire potuissent*. Inimici nostri vniti sunt, de quibus David: *Qui custodiebant animā meam consiliū fecerunt in vnum, dicentes: Deus de reliquis eum, persequimini & cōprehēdite eum &c.* Si nos nō vnitatem tenemus, facile vires no stras enervabunt. Patet secundo cur idē Apo stolus, tanquam rem primo loco necessariā iniunxerit, dicens: *Solliciti seruare vnitatem spiri tus in vinculo pacis*. Expende illud, *solliciti*, quasi hac in re debeamus summam adhibere soli citudinem; & apte quidē, sine qua cætera nō rimentur ab inimicis, vt D. Gregorius dixit. Patet tertio, cur Christus Dominus tanta cu ra commēdauit vnitatem, dilectionem, & pacem, quia videlicet, qui contra hostes nos muniebat, id præcipue commendabat, quod magis necessarium nobis intelligebat. Patet

tandem, cur tam stricte prohibuerit inimici tias, & vetauerit discordias, vt non cōtentus præcipere, quod nō persequamur inimicos, iussit eos diligere, & eis benefacere: sicut enim ex vniōe militum prouenit fortitudo exercitus; ita nihil est, quod facilius illius vi res enervet & absumat, quam mutua inter se militum discordia & pugna, vt de Madiani tis dictum est; & proculdubio, tāquam rem certam conclusit Apostolus: *Quod si inuicē mor detis, sine manu aduersariorum ab inuicem cō sumemini*. Hinc intelligemus, quod sibi volue rit Christus Dominus, illud tam iteratis vi cibus repetens: ^a *Mādarum nouum do vobis, vt di ligatis inuicem*, ^b *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem*. ^c *Hac mando vobis, vt diligatis inuicem*. ^d *In hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem*. Tanquā enim Dux populi Christiani, voluit proprium ve xillum militibus suis erigere, sub quo vnirē tur. In hunc siquidem finem vexilla inuenta sunt. Cum nāq; summē necessariā intelligāt duces, vnitatem militū, hanc sub vno vexil lo conseruare intendunt. Est vexillum dimi nurium à velo, vt inquit Paulus ex Festo, vi dentur nāq; vexilla, primitus fuisse vela, aur flamulas quasdam expāsas, & vt sub illis vni rentur, vnitiq; tenerentur milites, nomē du cis in vnoquoq; scribebatur, vt patet ex illo versu Senecæ Tragicæ: *Nomen ducum vexil la præscriptum ferunt*. De qua re multa Ale xander^b, agēs de signis militaribus, & B. Gre gorius Nazianzenus^c, agens de Labaro, ma gno illo Imperatorum Romanorum vexillo, & alij autores innumeri. Dimissis tamen ijs, quę apud scriptores seculares de secularibus militibus dicuntur, id ex Scriptura sacra pos sumus demonstrare. Quando filij Israel in ter ram promissionis proficiscebantur, militari ordine incedebant; & ad seruandum taber naculum, militum more circa illud castrame tabantur. Vt autem omnes, qui ad vnā tri bum pertinebant, vniti possent seruari, quę uis tribus proprium vexillum ferebat, pecu liaribus insignijs depictum. Ita statuit Deus: *Singuli per turmas, signa atq; vexilla, & domos co gnationum suarū, castrametabuntur filij israel per gyrum tabernaculi saderis*. Ad Orientem tribus Iu da, cuius Princeps fuit Nahason, ferebat vexillum viridis coloris, qualis erat color lapidis ratio nalis, in quo nomen Patriarchæ Iudæ scriptū erat, cuius insigne erat Leo, cui Iacob cōpa rauit illum dicens: *Catulus Leonis Iuda*. Ad me ridiē erat tribus Ruben, cuius Princeps fuit Eli sur, filius Sedeur: ferebat vexillū rubri coloris, qualis erat color lapidis rationalis, in quo scriptum erat nomen Patriarchæ Ruben, cu ius insigne erat hominis effigies, propter id,

quod

Ad Gal. 5.

11.

¶ 177.

a Ioan. 13.

34.

b Ioan. 13.

12.

c Ioan. 13.

17.

d Ioan. 13.

35.

Vide nostrū

Sot. 11. 10.

rem in cap.

1. 1. 1.

a In Ysai.

de act. 1.

b Lib. 4. Ge.

nial. 1.

c Orati. 1.

cont. Iul.

Num. 1. 2.

Gen. 49.

Ad Ephes.

4. 37.

Judith. 15. 4.

Psal. 70. 10.

Ad Ephes.

4. 3.

Loco. cit.

Genes. 49. quod ei dixit Iacob: *Ruben primogenitus meus.*
 3. Sicq; de cæteris Deus disposuit, vt vnaquæq;
 In c. 2. Nu- tribus sub peculiari vexillo sociata contine-
 mer. q. 5. & retur, excubiasq; ageret ad tabernaculū, de
 seqq. quibus longe lateq; disputāt multi autores,
 longissime vero Abulensis multa ad hoc in-
 stitutum obseruans. Cum igitur Christus Do-
 minus Dux sit exercitus Christiani, necessa-
 riū fuit, vt aliquod erigeret vexillū, ad quod
 omnes milites conuolarent, & sub quo vni
 tenerentur & incederent. Huiusmodi autem
 vexillū, quodnam sit, expressit cœlestis Spō-
 sa: *Introduxit inquit, me Rex in cellam vinariā, or-
 dinauit in me charitatē.* Cellæ vinariæ nomine,
 intelligit D. Ambrosius mysteriorum intelle-
 ctum, & spirituales lætitiā & gaudiū, ad
 quæ Ecclesia se introductam proficitur. Cui
 (loquendo de ea, qua parte iustos continet)
 data est notitia cœlestium sacramentorum,
 quam diuinus amor tanquam vinū suauē &
 feruens tenet lætam, iucundam, & quasi ma-
 dentē, vt B. Dionysius egregie de effectibus
 diuini amoris agens, explicat. Quod autē di-
 cit: *Ordinauit in me charitatē*, multi ex hebræo
 vertunt: *Vexillum eius super me charitas.* Ita Aga-
 thius, Pagninus, & translatio antiqua Hispa-
 nica. Ecce vexillū Christi, dilectio, charitas,
 & amor. Idcirco toties illud crexit, & leua-
 uit dicēs: *Hoc est præceptum meum &c. Hac mā-
 do vobis &c.* Adeo hoc verū est, vt ex hoc D.
 Ioan. 3. Ioānes cōprobari doceat, an aliquis ad Chri-
 sti exercitum pertineat, an vero ad exercitū
 10. diaboli, vt sæpe expositum est. Imo & Chri-
 stus Domin⁹ expresse docuit, ex hoc milites
 suos cognoscendos, vt D. Gregorius colligit
 ex illo: *In hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei
 estis, si dilectionem habueritis ad inuicem.* Hoc ve-
 xillū in suæ prædicationis exordio leuat, &
 erigit: ita enim facturū prophetauit Esaias,
 illius victorias excellentissimas prædicēs: *Et
 leuabit inquit, signū in nationes;* metaphora sum-
 pra à duce, qui bellum acturus, primum om-
 nium erigit, leuatq; vexillum, sub quo mili-
 tes cōgregētur. Vexillo opus est, dicebat Ci-
 cero, & cōuolabūt. Et vt illud milites agnos-
 cant, leuabit, & extendet suum peculiare in-
 signe, omnibus illud manifestum faciens. Eo-
 dem siquidē modo egressurus erat Christus
 (& vere egressus est) ad pugnā, qua dēmonē,
 mundum, & carnē vinceret, & omnes natio-
 nes suo erat subditurus Euāgelio: primo ve-
 xillum erigit & leuat. In monte namq; cōsti-
 tutus, quasi gentem & exercitum congrega-
 re volens, eligens in primos tribunos & Cen-
 turiones Apostolos, vexillū erigit, & vt om-
 nibus pateat ipsius insigne, illud extēdit. Ve-
 xillum enim, quod erigit & leuat, est dilectio
 & amor, tā extensus, vt vsq; ad inimicos per

uenire debeat: *Ego autem dico vobis: Diligite ini-
 micos vestros &c.* Noua bella elegit Dominus, di-
 cebat sancta illa Prophetissa: nouos milites
 requirit, nouum vexillum erigit: deposito si-
 quidem antiquo illo signo: *Diliges amicum tuū,
 & odio habebis inimicum tuum,* nouū dat signū:
Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros. Ex
 his reuincitur intollerabilis error, quē supra
 proposuimus, aliquorū Christianorum, qui
 sibi inhonorificum iudicant & pudendum,
 patienter iniurias ferre & inimicis parcere.
 Quis vnquam miles iudicauit sibi indecorū,
 sequi vexillum Regis & ducis sui? Et quis mi-
 les, nisi transfuga proditorq; fuerit, contem-
 pto ducis sui vexillo, ad sequendum inimici
 signum se transfert? Erigit mūdus, inimicus
 Christi, vexillum suum: *Diliges amicum tuū, &
 odio habebis inimicum tuum:* Christus illum ex-
 pugnaturus; suum erigit vexillum; *Ego autem
 dico vobis: Diligite inimicos vestros.* Quis tam im-
 pius miles Christi esse potest, qui ex eo ad ini-
 mici vexillum sequēdum se conuertat, quod
 iudicet, sequi Christi vexillum, inducere cō-
 fusionem & ruborem, & sibi esse potius rem
 honorificam, sequi vexillū inimici? Quod ini-
 micum sequaris, relicto Christo, malum est:
 quod tamen non solū illum sequaris isto re-
 licto, sed etiam iudices, illud tibi esse ad ho-
 norem & gloriam, & sequi huius signū, esse
 ad pudorem & confusionem, hoc est intolle-
 rabile, & maxime Christo iniuriosum. Hos
 vocat Paulus: *Inimicos Crucis Christi*, qui anno-
 tat multos esse, qui se amicos Christi gloriā-
 tur, qui tamen inimici sunt Crucis illius. Qui
 autem isti sint, intelliges, si cōsideres, quz nā
 sit Crux Christi. Hoc enim nomine, vt supra
 diximus, non tam lignum materiale, in quō
 Christus tribus horis pependit, intelligendū
 est, quam hoc, quod est patienter ferre perse-
 cutiones, & opprobria, & benefacere inimi-
 cis crucifigentibus, pro eis rogare, sanguinē
 dare pro effuloribus illius, & vitam pro ipsis
 met interfectores absumentibus illā. Qui
 his rebus sunt inimici, iudicantur à Paulo ini-
 mici Crucis Christi, & cōtra eos agit, demō-
 strans, esse intollerabile, contēdere, esse ami-
 cum Christi, & de illo gloriari, & esse inimi-
 cum Crucis eius, & illam contemnere: Nec
 enim potest quis amicus esse Christi, qui Cru-
 cis ei⁹ fuerit hostis & aduersarius. Rationēq;
 illam Paulus indicat, quam sæpe expēdit D.
 Bernardus, quia Christus affixus est Cruci, &
 non inuenitur Christus in mundo sine Cru-
 ce. Vnde Paulus, *Christo inquit, cōfixus sum Cru-
 ci:* nō possum Christo copulari, nisi Cruci siā
 propinquus, & cum illo simul confixus sim;
 nec possum illi fieri proximus, fugiēs Crucē,
 in qua ille manet confixus. Vnde quia Paulus

gloriabatur

Iudicum. 5.

179

Ad Philip. 3. 18.

Ad Galat. 19.

gloriabatur in Christo, simul etiam gloriaba-
 tur in Cruce, & vocē illā edidit: *Mihi autē absit*
 Ad Gal. 6. *gloriari, nisi in Cruce Dñi nostri Iesu Christi.* Quē
 In epist. ad verba expēdens Chrysostomus: Talē, inquit,
 Gal. ad si- oportet esse Christianum, & hanc vocē sem-
 nem. per habere in ore. Gloriari in Cruce Christi
 est, gloriari in persecutionibus, & tribulatio-
 nibus, & angustijs, patientiam tenendo, &c.

*§. 17. Christus his verbis sibi as-
 sumit curam honorificandi eū,
 qui à vindicta se continet.*

G 180. *GO autem dico vobis: Diligite inimi-
 cos vestros. Horum verborū em-
 phasim alio modo licet expen-
 dere, in quo nouam alterā ra-
 tionē eiusdē inuenimus. Deus*
 Exod. 34. *nos amat, nec vult vt bonorū nostrorū*
 33. *iacturam patiamur. Ideoq; cum aliquid præ-*
cipit, quod nostris commodis videtur cōtra-
rium, simul exponit, & exhibet se ipsum, qui
nos indēnes seruaturus sit. Præcepit antiqui-
tus Israelitis, vt quolibet anno omnes viri as-
cenderent ad locum, in quo tabernaculu lo-
catum esset. Tribus inquit, temporibus a ni, appa-
*rebit omne masculinum tuum in conspectu omni-
 ris Domini Dei Israel. Quoniā autem statim ti-*
mere poterat vnusquisq; , quod relicta do-
mo sua, seq; lōge ab ea cōstituto, possent la-
trones libere bona omnia suffurari, addidit:
Nullus insidiabitur terra tua, ascendere te, & appa-
rente in conspectu Domini Dei tui ter in anno. Nec
enim volebat, vt proprijs ciuitatibus & do-
mibus relictis, ita ad se adorandum & colen-
dum proficiscerentur, quod damnum prop-
terea incurrerent: ideo perenni miraculo id
agebat, quod ipse remanebat custodiens illo-
rum bona. Similiter præcipiens iusto, vt mē-
tem eleuet, & tantum attendat ad supernam
legem suā, quia poterat iustus timere, ne ali-
quis coram se laqueum poneret, aut pedibus
suis se aliquod offerret offendiculum, in quo
impingeret, sicut accidere solet ijs, qui tantū
cælo intendentes progrediuntur; vt omnē
 Prouerb. 3. *timorem deponat subdit: Dominus enim erit in*
 26. *latere tuo, & custodiet pedem tuū, ne capiaris. Nec*
enim vult, ita sua à nobis attendi, vt damnū
inde possit nobis prouenire. Similiter, vt di-
ximus supra, sepeq; annotauit Chrysostom⁹,
cū præcepit diuitibus de bonis suis eleemo-
synam facere, ne crederent diuites, Deū vel-
le, vt bonorum suorum iacturam faciāt, per-
petuo addidit, se esse qui centuplum esset
redditurus. Hoc est, quod dixit Sapiens, agēs
de ijs, qui secuta spe ei obtinuerant: Quis in

quit, *permansit in mandatis eius, & derelictus est?* *Ecclesiast.*
Derelinqui dicitur à Domino, cui malū eue-
nit, à quo Deus eum nō defendit & liberat:
ac si dicat: Quis malum incurrit, ex eo quod
*Dei mandata seruauerit? Quis curauit ser-
 re mandata Dei, qui à Deo derelictus sit in-*
currere mala, & incōmoda? Et subdit: Vē di-
plici corde. In græco: Vē cordibus timidis: cui allu-
sisse visus est B. Iacobus, qui virum duplicē ani-
mo, vocat, timidam & hesitantem, & infirmā fi-
de postulātem. Duplex animo, idē est, quod
timidus & hāsitrans. Vē timidus cordibus, homi-
nibus inquam, qui timent malum sibi euētu-
rum, si legem Dei seruent. Hos tanquam dā-
nationi destinatos ostendit Angelus dicens: Apoc. 18. 8.
Timidis autem, & incredulis, pars illorū erit in As-
gno ardenti igne & sulphure. Bene autē timidos,
iunxit incredulis; qui enim timent malum sibi
euenturum ex obseruantia mandatorū Dei,
incredulus videtur verbo eius, quo promit-
tit, omnia prosperē euentura obtemperanti
diuinæ legi: nec enim vult Deus, vt illā cum
tui perditione & dispendio serues, quam po-
tius tuæ vtilitati & commodo consulens, tra-
didit. Præcepit nunc Christus, id quod cōtra
 § 151. *hominis honorē esse videtur: si enim inimi-*
cus, & qui mihi iniuriā intulit & offensam,
abstulit honorē, si ego prohibeor contra illa
id agere, quod necessariū videtur ad hono-
rem recuperādum, spoliatus honore perma-
nebo. Propterea Christus hac loquendi for-
ma & emphasi: Ego autem dico vobis, nos secu-
ros reddere vult, quod non honorē amitte-
mus, quippe cū se ipsum exponat, quæ ad no-
stram pertinent honorem curaturū. Et vide-
tur loqui eadem forma, qua locuta fuit Re-
becca ad Iacob, quādo illa præcipiens ei, vt
se loco fratris sui supponeret, & illius assu-
meret personam, re sane, per quam Iacob iu-
dicabat, magno periculo se exponendū fo-
re, ideoq; recusans dixit: Timeo, ne putet me si
bi illudere voluisse, & inducat super me maledictio-
nem pro benedictione. : respōdit illa: In me sit, ait,
maledictio ista fili mi, tantū audi vocē meam. Quæ
Rebecca præciperat, erāt Dei ordinatione
disposita, quam illa agnouit, cum ad cōsulendū
Deum se contulit, cum pueros in vtero collide-
tes senserat, vt sancti Patres sæpe annotant.
Sciebat autem illa, Deum non ea præcipere,
ex quibus homo maledictionē reportet: sed
hoc ipso ac aliquid mādāt, quod videtur ma-
ledictionem inducere posse, ipsemet se exhi-
bet ita acturum, vt non maledictio sed bene-
dictio sequatur. Hoc intelligēs illa; in me sit,
inquit, maledictio ista fili mi &c. Recole do-
ctrinam D. Augustini: Ad recte intelligendā
vim aliquorum verborum sacræ Scripturæ,
adhibendam esse quandam pronuntiationē

in vultu, & modo vocis, qui exprimi litteris non potest, ex qua totius sententiæ intelligētia pendet. Id quod & sæpe in loquendi cōmuni phrasi obseruandū est. Suadet tibi amicus, vt aliquid facias, vnde tu times damnum incurrere: ille manum pectori suo applicans: Fac, inquit, quod dico, nec aliud quæras: tali gestu & pronuntiatione, vt securū te reddat de successu. Ita Rebecca; ita & Christus loqui videtur. Præcipit inimicos diligere, patienter ferre: quia times honorem tuū inde assumi posse, tali modo & forma id præcipit, vt te securū reddat de futuro successu: ipse enim se exhibet ita acturum, vt id tibi in magnum decus & honorem cedat. dicēs: Ego autē dico vobis: Diligite &c. Sæpe admonuit Christus, se nobiscū agere, sicut Pater cū illo egerat. *Si ut mihi me Pater, inquit, & ego mitto vos: Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos.* Quomodo egit Pater æternus cū Christo? Præcepit ei, vt id aggrediretur, quod videbatur suo honori omnino & directe contrarium: pati scilicet, & sustinere ignominiosissimā mortem Crucis, inter duos latrones, quasi illorū maximus. Cæterū noluit Deus, vt Filius eius, quē vnice & infinite diligebat, hoc faceret, quo sine honore cōfusus remaneret, qui potius propterea assumpsit, ita illius honorem procurare, vt ex eo quod confusionem inducere videbatur, exaltationem supremam eliceret. Hocq; est, quod Apostolus annotauit: *Humiliauit semetipsum Dñs noster IESVS CHRIS TVS, factus obediens vsq; ad mortem, mortem autē Crucis.* Vere enim Pater illi præcepit, vt mortem Crucis subiret: nec enim obediēs est, nisi is, cui aliquid præcipitur. Hocq; erat illud mandatum, quod ille sæpe exposuit. Propter quod, & Deus exaltauit illū, & dedit illi nomē, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu &c. Ex eo quod Christus id fecit, quod Pater præcipiebat, quodq; videbatur ad confusionē & dedecus, quasi obligatus mansit Pater, honori eius consulere, sicuti reuera cōsultuit, summū illi tribuens honorem & gloriam. Similiter igitur Christus nobiscū egit, qui præcipiēs id quod videtur nobis cōfusionem & ruborē inducere, sufferre scilicet patienter inimicum, ita loquitur, vt seipsum exhibeat acturum quatenus inde honorem potius & gloriā trahamus. Ita intelligi possunt, illa ipsius verba apud Elaiam: *Pro eo quod fuisti derelicta, & odio habita, & non erat, qui per te transiret, ponam te in superbiā seculorum, gaudium in generatione & generationem: & suges lac gentium, & mamilla regum lactaberis, & scies, quia ego Dominus saluans te, Redemptor tuus fortis Iacob.* Ad Ecclesiam hæc verba dicta fuisse docent sancti, Basilii^a, Cyrilli^b, & Patres in secūda synodo

Nicēna^s, quomodo intellexerat Origenes^d. Et vere de illa possunt intelligi iuxta regulā Ticonij, quam tradidit Augustinus^e, qua ex parte bonos & iustos obediētes diuinis legibus continet, qui patienter tribulationes & persecutiones ferunt, & offensas, & mundi contemptum, quales signanter fuerūt Martyres, sancti. Si eqs attendas, derelicti fuerūt a proprijs, odio habiti ab omnib⁹, nec erat qui eis se coniungere auderet: in inimicorum tamē persecutione gaudebant, & tanto alacriores se esse putabant, quāto maiori contēptu defectos se videbant. Sed quid factū est? Sicut Pater æternus, quia CRISTVS patienter tulit Crucem, quæ confusionem inducere videbatur, eum extulit, & nomē dedit illi super omne nomen ab omnibus adorandū, ita ille fecit cū martyribus: pro eo quod ea passi fuerunt, quæ ipsis præcipiebat, exaltauit eos tali honore, vt Reges & Principes postrati iaceāt ad eorum sepulchra, illorum intercessionem efflagitantes. Ita enim acturus erat, qui salutem nostram, non mortem, qui honorem nostrū, non confusionē, quærit & exoptat. Quis honor similis ei, quem Apostolorum Principi detulit, qui Crucem quam illi sustinendā præcepit, passus fuit, ad cuius sepulchrum Reges diademata deponunt? Qualis honor cuius viro sancto collatus, qui patientiā prout ille iussit tenuit, quem omnes nunc adorāt, & coram eo procumbentes venerantur.

§. 18. In Ioseph ostenditur cura, qua Deus honorificat non vindicātes se. Eius auris zeli respondet pro suorum honore, sicut pro Moyse.

Illudere visus est Esaias, verbis prædictis, ad historiam sancti Ioseph, quē ex carceribus, vinculis, & grauissimis offensionibus, quibus videbatur honor eius absumptus, ad supremum Regiū honorē extraxit, quia patienter tulit offensas, remq; totam Dei manibus committebat. Ex quibus illa verba sancti Iacob patris illius, quæ alioquin difficilia sunt, explicat Rupertus: *Filius inquit, accrescens Ioseph, filius accrescens, & decorus aspectus: sed exasperauerūt eum, & iurgati sunt, inuideruntq; illi habentes iacula.* Quidam legunt: *Filius fructescēs Ioseph*, quibus verbis Iacob eximiam illius patientiā cōpit indicare, per quā ingentem retulit fructū: vt enim Christus docet, illi abundantius fructificāt, qui fructum re-

ferunt

020 10.31.
020. 15.5.

182.

Ad Phil. 1.

Esai. 60.15

In Psal. 44.

In Elaiam.

Ad. 1.
In illud-
loa. 1. Dice-
bat de tem-
plo corporis
sui.
Lib. 1. de do-
ctri. Christia-
na. cap. 32.

183.

Lib. 9. in
Gen. 2.30.
Gen. 42.28

Regia.

uerunt in patientia. Erat autem Ioseph decorus,
 qui à Patre plus amabatur; ideo exasperaue-
 runt eum, & iurgati sunt, inuideruntq; illi ha-
 bētes iacula, idēst fratres eius. Videntes nāq;
 quod à Patre plus cūctis fratribus amaretur,
 oderant eum, nec poterant ei pacifice loqui;
 idcirco asperē & iurgando loquebantur, &
 exasperabant eum, qui & excitante odio, nō
 poterant quicquam pacifice, nec sine iurgio
 loqui. Habētesq; iacula in ore suo, *Dētes quip-
 pe eorum arma & sagittas*, dicentium: Venite oc-
 cidamus eum, venite venundemus eum, inui-
 derunt, & inuidiam suam opere cōpleuerūt.
 Pagninus legit: *Amaricauerunt aut amaritudine
 affecerunt*. Quod etiam intelligi potest de ca-
 lumnia, qua Domina sua calumniata fuit eū,
 propter quam in carcerem coniectus fuit; ta-
 liq; afflictione tētus, qualē declarat David:
*Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrū per-
 trāsuit animam eius*. Sed quid fecit Ioseph? *Sedit
 inquit, in forti arcus eius, & dissoluta sunt vincla
 brachiorum & manuum eius, per manus potētis Ia-
 cob: inde pastor egressus est, lapis Israel*. Fratres inui-
 derūt, habētes linoris sagittas: Domina ama-
 ricauit, calumniam eidem inferens horrēdā,
 verum hic, inquit Rupertus, arcū suū & ar-
 ma pugnandi in Deo posuit, qui fortis est pu-
 gnator: nihil contra inimicos iaculātes egit,
 nullam sagittam contra eos iecit, nec contra
 fratres, quos posset de venditione accusare,
 vel minimum protulit verbum; nec Domine
 suz scelus aperuit: tantū in carcere tentus di-
 xit: *Furto sublati sum de terra Hebræorum, & hic
 innocens in lacum missus sum*. Arcum quidem ha-
 bebat & sagittas, poterat enim ille vindictā
 sumere, si fratrum impietate accusaret, & im-
 probæ fæminæ declararet luxuriam: sed nec
 minimam sagittam iecit, nec verbum contra
 eos loquutus ēst, qui arcum suū posuit in ma-
 nu Dei: quasi dicens: Possum ego pro honore
 meo respondere, & sagittas emittere, quibus
 inimicos meos configam, rem tamē totam ti-
 bi Domine committo. Hoc significat illud: *Se-
 dit in forti arcus eius*. Arcum namq; vocat potē-
 tiam, quam habuit Ioseph, agendi contra ini-
 micos, cuius sagittæ erant verba, quæ contra
 illos poterat proponere & probare. Hæc ar-
 ma, quibus poterat vindictam sumere, in ma-
 nu Dei, tanquam in proprio loco & sede re-
 posuit, primo quidem intelligēs, iam ante le-
 gem, quod postea in illa Deus explicauit, sibi
 esse reservatam vindictam, dicenti: *Mibi vindi-
 ctam*. Hoc inquit Chrysostomus, fidelis & vr-
 banus seruus agere solet, cum à conseruo of-
 fenditur, in manu Domini & potestate vindi-
 ctam relinquere, quo ipse charior dño reddi-
 tur, & vindicta plena offendentī infertur. Si
 enim conseruus ipse de conseruo vindictam

sumat; & offenditur Dominus, & nulla ta-
 plus vindicta conseruum censet puniendum.
 Secundo timens sibi ipsi, ne excederet, si vin-
 dictā ipse de inimicis sumeret, aut cōtra eos
 loqui vel agere inciperet. Qui habet arcum,
 timetq; manibus suis, ad suā feræ presen-
 tiam commotus, ne erret iaciendo in eam sa-
 gittam, arcum ponit in manibus sapientis sa-
 gittarij, qui certē & securē sagittas ita diri-
 gat, vt fera certo capi possit. Arcum habebat
 Ioseph, & sagittas, vt dictum est: poterat-
 quē contra fratres suos & Dominam suam
 agere: timebat tamē sibi, iniurijs excitato, ne
 forte min⁹ bene sagittas mitteret, & sibi po-
 tius quā illis damnum inferret. Ita enim, vt su-
 pra demonstrauius, timent sancti viri, ultio-
 nem sumentes, ne forte potius appetitu vin-
 dictæ, quā zelo iustitiæ ferantur, ne excedāt
 modum &c. Idcirco arcū posuit in manibus
 sapientissimi sagittarij, Dei scilicet, qui eas ha-
 bebat potentissimas, quas vocat *manus poten-
 tis Iacob*, quia illarum potētiam & vim, ad fa-
 uendum ijs, qui se totos illis committunt, sæ-
 pe in ipso Iacob demonstraerat, qui quod
 agendum erat ad bonum ipsius Ioseph, me-
 lius quam Ioseph ipse exequuturus erat: ideo
 rem totā in manu eius posuit. Quo etiā mo-
 do sapientissime fecit Rex Ezechias, qui ex-
 citatus verbis iniurijs & blasphemis Regis
 Senacherib, quæ ore & scripto protulerat, ad-
 cendit in domum Domini, & *litteras expandit
 coram Domino &c.* Audi inquit, omnia verba Se-
 nacherib &c. Nihil ipse respondit, imo iussit,
 ne quis impio Senacherib vel minimum ver-
 bum responderet; sed rem totam ad Deū re-
 tulit, dicens: *Audi Domine &c.* intelligens, Deū
 multo melius scire expendere grauitatem in-
 iuriæ, quā inferebat Senacherib, & quid ille
 iuste merebatur, repedere. Ita ergo & Ioseph
 prius fecerat, nihil contra inimicos agere vo-
 lens, arma suæ manibus fortis Dei tradidit.
 Sed quid factum est tādē? *Dissoluta sunt vin-
 cula brachiorum, & manuum eius, per manus poten-
 tis Iacob*. Deus qui est potens Iacob, idēst qui
 in Iacob magnam potentiz suæ fecit euiden-
 tiam, cui se suūq; honorem cōmiserat, ex
 vinculis & carceribus soluit, & non ē carce-
 re eduxit ad rem quamcūq; sed supremam,
 vt esset pastor, & *lapis Israel*. Hæc sunt quæ Sa-
 piens exposuisse visus est: *In vinclis non dereli-
 quit illum, donec afferret illi sceptrum regni, & potē-
 tiam aduersus eos, qui eum deprimebāt: & inenarrabiles
 ostēdit, qui maculauerant illū, & dedit illi claritatem
 æternā*. Cuncta verba expensione digna sunt,
 signāter illa: *Mendaces ostēdit*, quod nō solū de
 adulterij crimine intelligo, sed de omnibus,
 quæ cōtra illū loquuti fuerant fratres: quauis
 enim in Genesi hæc nō dicatur, voluit tamen

4. Reg. 19.

Sap. 10. 14.

Spiritus sanctus, quod maxime ad gloriam Ioseph faciebat, silentio præterire. Illud itidē, & dedit illi claritatē eternā, quod dicit propter illā gloriā, ad quā in regno Pharaonis fuit euectus, & illā quā in omnium memoria perpetuo tenebit. Hæc Iacob expressit illis verbis: *Inde, ex carcere scilicet, egressus est pastor, lapis Israel.* Duplici nomine, honorē ad quē illu Deus eleuauit, exprimit, Pastoris & Lapidis. Egressus est Ioseph, vt esset pastor, idest Dux, Princeps, & Rex, quē fratres adoraret super terrā: & vt esset lapis, idest fortitudo, robur, & firmamentū, tenēs locū supremū, sicuti lapis, qui est totius ædificij fundamētū. Et vere nescio, quid in lapide præuidebat Iacob, qui perpetuo ad rē grādē & excellētē designādā, lapide vtebatur. Ita cū in deserto quiescere voluit, lapide capiti suo supposuit: & cū celebrē illā scalā vidit, quā portā cœli appellauit, & Dñm magnifica sibi promittete audiuit, erexit lapidē in titulu: & cū iterū Deus ei apparuit, res grādes illi promittes, iterū erexit lapidē in titulu, libās super eū libamina. Et nūc rē grandem de Ioseph dicere volēs, eū appellat lapide Israel, Cnristū fortē in lapide præuidit, & in Ioseph designare voluit: quod Dauid intelligens, ex his quæ in Ioseph præcelsent, explicauit quæ in Cnristo fuerūt subsequēta, sub eadē lapidis metaphora: *Lapidē quē reprobauerūt adificātes, hic factus est in caput anguli.* Sicut Ioseph, qui reprobatus à fratribus factus est lapis, supremo in loco collocatus, à quo totus eoru honor, salus, & vita pēderet, sicut à lapide in fundamētoposito, omnium aliorū ordo & cōpositio. Ex his aptissime explicari posse credo, sententiā illā Sapientis, quā homines voluit à murmuratione, detractiōe, & cōtumelia cōtinere, & eos qui murmuratiōe & detractiōne patiūtur, à vindictæ appetitu temperare.

Quomā auris inquit, zeli audit omnia, & inuolūti murmuratiōnē nō absconditur. Genitiuus apud Hebræos, habet vim superlatiui: idēq; est auris zeli, quod auris zelotissima, sicut filius dilectio nis, filius dilectissimus; filius perditionis, fili perditissimus. Aurē autē Dei vocat zelotissimā, idest acutissimā, attenti ssimāq; ad audiēdū quicquid dicitur de seruis suis: nihil enim magis aures alicuius atterat facit, ad auscultādū, quā zelus: sicuti cu vir nimio zelo spontam diligit, attentissime auscultat, quidquid de ea dicitur: & qui honore alicuius magno zelo desiderat, auditu attenti ssimo auscultat, quidquid dicitur, vt pro illi respōdeat honore. Deus in magno amore seruos suos diligit, eorūq; zelat honorē. Zelatus inquit, sum Ierusalē & sio zelo magno. Propterea attenti ssime auscultat, quidquid cōtra eoru honorē dicitur, vt respōdēdi munus suscipiat. Ideo subdit Ita-

tim Sapiēs: *Custodite ergo vos a murmuratiōe, quā nihil prodest, & a detractiōe parue lingua, quomā, sermo obscurus in vacuū nō ibit.* Sermo obscurus vocatur ab Augustino, murmuratiō aut detractiō clādestina, in abditis & obscuris facta, intra priuatos parietes. *Hec in vacuū nō ibit, aut vt Varabl^r legit, nō abibit impune.* nā Deus attenti ssima aure audit, zelās seruorū suorū honorē, qui propterea debitam pro murmuratiōne vindictā repēdet. Si autē p clādestine & in abditis dicitur cōtra alicui^r honorē, Deus puniēdū assumit, quāto magis p aperte dicitur cōtra aliquē, qui rē totā Deo ipsi vindicādā cōmittit? Aut vero, sermo obscurus vocatur, quidquid dicitur ad obscurādū alteri^r honorē & gloriā: illud Deus zelotypa aure audit, ideoq; debitā vindictā inferet. Alludit ad illud, qd de Moyse scribitur cœpiusq; alibi expēdere. Murmurarūt contra Moysen fratres ei^r, Maria & Aarō, & ei^r honorē detraxerūt: imo, vt probat Oleaster, in faciē Moyfi verba cōtumeliæ cōiecerūt: erat enim ibi, vt textus indicat, Moyses cū eis. Murmuratiōib^r autē illis, quid factū fuerit sacer textus egregiē descriplit. *Quodcū audisset inquit, Dñs (erat enim Moyses vir mitissimus super omnes homines, qui morabatur in terra) statim loquutus est &c.* Expēdēda sunt multa: primo apte Spiritū sanctū, Moyfi māsuetudinē expresse, vt intelligam^r, Deū maxime curare honorē ei^r, qui māsuet^r est, & nō irritatur cōtumelijs, & esse accinctū ad illum defendēdū. Secūdo voluit indicare, Moysen nihil respōdisse fratribus suis murmuratiōibus cōtra se, imo, ira se habuisse, ac si esset homo nō audiēs: ideoq; De^r audiuit, qd ipse nō audire vilis fuit. Tertio voluit explicare aurem Dei zelotissimā, quæ eo ipso qd murmurauerūt Maria & Aarō cōtra Moysen, omnia murmuratiōis verba audiuit, & quia zelabat honorē Moyfi, ad respōdēdū p eo se accinxit. Ideoq; vt Origenes annotat, duo fecit, separās & ad partē trahēs murmuratores: primo vt Aarō reprehēderet, tot tāq; magnificade Moyse retulit, vt nūquā maioribus laudibus fuerit ipsum prosequutus, eū maiore Prophe tis alijs vocā, & fidelissimū inter omnes seruos suos appellās, cui loquebatur nō sicut ad alios in visione, vel per somniū, sed ore ad os &c. Deinde vindictā grauissimā intulit, ingenti lepra Mariā percutiēs, vt alibi expēdimus. Hoc ergo vult dicere Christus Dñs, dū ait: *Ego dico vobis: Diligite inimicos: Sedeat in fortis arcus vester, rē totā manibus meis credite.* Est siquidē Christ^r fortis, cui^r hoc nomen propriū tradit Esaias: *Vocabitur nomē eius fortis,* qui potēs est superabūdātius, quā petimus, honorē nostro prospicere, & quæ in dedecus cedere vidētur, cōuertere in honorem & gloriā.

S. 19. Novus legislator, novam legem promulgans, novum exposcit populum, exuentem veteres pannos infantie & induentem vestes, virum decentes.

187.

Apoc. 21.

Esa. 43. 7.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

Esa. 63. 11.

REM cōcludamus, & eā rationē ultimo loco in hoc pręcepto inclusam annōtem, quā ipsa sua prima facie, Christi verba indicāt, quam & omnes annotāt: ideo breuiter erit expēdenda: illa est, Euāgeliū q̄ ipse promulgat, legē esse nouā, & idcirco iustū esse, aliquid nouū statuere. Audistis inquit, quia dictū est antiquis: Diliges amicum tuū, & odio habebis inimicum tuū. Hoc ad vetusta decreta, pro vt vobis à Scribis & Phariseis proponūtur pertinet. Ego autē, qui legē nouā promulgo, nouū etiā mādatum impono, dicēs: Diligite inimicos vestros &c. Venit Christus ad auferendā vetustatē, & innouare omnia, adeo vt ei⁹ fuerit vox illa, quā Ioānes audiuit: Ecce ego noua facio omnia, quod & per Esaiā prędixerat: Ecce ego creo celos novos, & terrā nouā, & nō erūt in memoria priora: quāuis enim hęc verba Augustinus, Athanasius, Tertullianus, & Ambrosius, intelligant de statu resurrectionis, sed Theodoretus de eo, quod Christus fecit, veniēs in mūdū, exponit, de quo & pręcedētia verba intellexerāt, Hieronym⁹ & Cyrillus. Et obserua regulā Scripturę sacrę, quę dū extrema cōmemorat, media etiā sub intelligit: sicut cū dicit Christus; Data est mihi potestas in celo & in terra, etiā quę inter celū & terrā cōtinētur, hoc nomine expressit. Dicens ergo: Ego creo celos novos, & terrā nouā, omnia etiam alia noua creasse, aut produxisse, intelligēdus est. Et merito: condidit enim nouū sacerdotiū, nouū sacrificiū, noua sacramēta, nouos ritus, nouas cērimonias, nouam Ecclesiā, noua promulgauit mysteria, nouas promissiones, nouas phrasēs, noua dogmata proposuit, vt vere dicat Apostolus: Vetera trāsierūt, ecce facta sunt omnia noua. Signāter autē his verbis: Ego autē dico vobis, tria noua ponit, primo nouū legislatorē: Ego; non quia nō ipsemet fuerit, qui legē antiquā dedit, sed quia nouo se nūc exhibuit modo: eratq; nou⁹ homo, qualis nūc quā fuit. Secūdo nouā legē, Dico. Hoc nomine ab antiquo iā tēpore vocata est lex Euāgelica: apud Ieremiā dicitur, sedes nouū, q̄ Christ⁹ ipse vocat, nouū testamētū. Tertio nouū populū aut nouā Rēpublicā: Vobis. Noua enim Respublica necessaria erat, nouusq; populus, vt nouū legislatorē audiret, nouaq; legē recipe- ret, qualis est Respublica aut popul⁹ Christia-

nus, quē vocat Deus, populū suū electū, quē for-
man sibi, de quo prędixerat: Et vocabūt eos, Po-
pulus sanctus, redēpti à Dño. Manifesta est illa do-
ctrina Christi Dñi, quā docere voluit, cuiq;
ea esse demādāda, quę eius captui cōgruunt.
Nemo inquit, mittis cōmissuram panni rudis, idest
noui & fortis aut grossi, in vestimētū vetus: tol-
lit enim plenitudinē eius à vestimento, idest, quod
integrum erat, lacerat, & peior scissura fit: neq;
mittit vinū nouū in vres veteres, alioquin rūpūtur
vres, & vinū effunditur, & vres pereūt: sed vinū
nouū in vres novos mittit, & ambo cōseruātur. Cō-
parat legē Euāgelicā panno nouo & forti, &
vino nouo feruētī & bulliētī, propter pleni-
tudinē spiritus & charitas: homines autē an-
tiquos, vestimēto veteri, & vtribus veterib⁹.
Nō erat cōgruū, legē Euāgelicā nouā, spiri-
tualē, in homines veteres, carnales, mittere:
rumpūtur enim illi, & doctrina deperditur.
Cępit Christ⁹ in Iudęos nouę legis sacramē-
ta prędicādo profundere, sed rupti sunt: Et
dissecabātur cordibus, sicut & postea prędicāt⁹
Stephano: scādalizabātur audiētes verbū Euā-
gelij, & aliquādo dicebāt: Durus est hic sermo,
& quis potest sustinere eū? Aliquādo autē doctri-
nā nō sustinētes, dicebāt, Quādo doctrina hac
noua? Aliquādo vero, irridebāt eum diuites qui
erāt auari, audiētes eū Euāgelicā paupertatē
prędicātē, & diuitiarū iactantiā damnantem.
Hęcq; causa est, propter quā voluerūt eū occi-
dere. Vultis, inquit, me interficere, quia sermo me⁹
nō capit in vobis. Ideo de noua doctrina accusa-
rūt: vnde Pōtifex interrogauit eū, de discipulis eius
& de doctrina. Noui propterea homines requi-
rebantur, quibus hęc doctrina traderetur.
& vere ad hoc venit Spiritus sanctus, quan-
do Euangelica lex erat plene cordibus Apo-
stolorum infundenda, vt illos faceret novos
quosdam homines. Emittes, inquit David, spi-
ritum tuum, & creabuntur. Per creationem res
tota nouiter producit; nam quasi in no-
uos homines fuerunt commutati, deposita
vetustate carnis & litterę. Spiritualia enim
(inquit Augustinus) non capit carnalis: & ani-
malis homo, vt dixit Apostolus; non capit quę
Dei sunt. Hinc ea verba Christi, quę su-
pra induximus, explicantur. Calumniaban-
tur quidam Christum, quod discipulis suis
grandia ieiunia non imponeret. Respondit
Christus, non fuisse adhuc tempus cōgruū:
quia erant adhuc discipuli carnales, & exi-
guis viribus, ideo expectādum tempus, quo
nouī homines fierent, vt ieiunia aliaq; gra-
uissima mortificationis opera subirent. No-
uus igitur cum sit legislator, noua etiam lex,
nouus itidē populus; vetera abiiciēda sunt,
& noua tenenda. Hoc fuit argumentum prę-
cipuum, quo Apostolus refellit eos, qui Ga-

Esa. 43. 7.

Esa. 63. 11.

Matth. 9. 16

188.

Act. 7.

Matth. 13.

13.

Ioan. 6. 41

Marc. 17

Luc. 16. 14

Ioan. 8. 37.

Ioan. 18. 19

Psal. 103.

30.

Ser. 186. de

Tempore.

1. Cor. 13.

13.

Matth. 9. 14.

Leuit. 26. 10	latis persuadebāt, adhuc tēpore legis Euāgelicæ, seruanda fuisse, quæ antiquis præcepta erāt. Iā enim lex ipsa statuerat: <i>Vetera nouis seruenientibus projicietis.</i> Quæ nō precipue dicta sunt de fructibus, de quibus in cortice loqui De⁹ videbatur, sed de Sacramētis, sacrificijs,	cut enim mulier suscepto semine, illud multo tēpore retinet, vt crescat, formetur, & efficiatur puer, postea vero illud magnis doloribus enititur; ita Ægyptus suscepit illos primos Patriarchas, tāquā semē, quos sub paruo numero <i>Septuaginta duarū animarum</i> Scriptura	Genes. 4. 17 & Exod. 1. 5.
In Prolog. epist. ad Galat.	lege, doctrina, moribus, vt D. Thomas in prologo super eādē Epistolā, annotat. Hoc eodē argumēto vsus est Apostolus, ad Colossenses scribēs, qui postquā ostēdit, legē veterē deponēdā, quā Christus antiquauit per Euāgelica decreta, vltius progreditur, inquit D. Thomas, ad demonstrādū, etiā veteres mores deponēdos esse, & novos tenēdos, cōgruētes legislatori nouo, legi nouæ, & hominibus nouis. <i>Nūc autē, ait, deponite vos omnia &c. Expolietes vos veterē hominē cū actibus suis, & induentes nouū, eū qui renouatur in agnitionē Dei, secundū imaginē eius, qui creauit eū.</i> Expēde aduerbiū tēporis, nūc autē: alludere enim videtur ad id, quod de Ioseph dictū fuit. In carcere ille cōstrict⁹, vestē & capillos habebat carcerato cōgruentes: educ⁹ tamē, vt staret corā Pharaone, <i>totō derunt eū, & veste antiqua deposita, nouis vestimētis indutus fuit; nec enim decens erat, quod illā vetustatē cōseruaret, ad nouū excellentē & Regiū statū eleuādus.</i> Antiquus homo carcere culpæ inclusus, & vinculis legis tenebatur alligatus: <i>tenebamur</i> (inquit Apostol⁹) <i>cōclusi intra legē.</i> Tunc, non mirū, quod homo opera carnalia, & mores secundū carnis & litteræ vetustatē teneret. <i>Nunc autē</i> , quando per Christū eleuatus est, vt stet corā Deo, quādo de statu serui, euectus est ad statū filij, <i>heredis quidē Dei, coheredis autē Christi</i> , noua vita, nouiq; mores, depositis veterib⁹, tenēdi sunt. Vnde & subdit Apostolus, tāquā cōclusionem, quæ ex præmissis manifeste sequitur: <i>Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti, & dilecti Dei, viscera misericordiæ, benignitatē, humilitatē, modestiā, patientiā, supportātes inuicē, & donantes vobis metipsis.</i> Aut vero alludit Apostolus, ad magnū illud mysteriū, quod Deus beato Iob proposuit. <i>Quis cōclusit ostys mare, quando erūpebas, quasi de vniua procedēs? Cū ponerē nubē indumētū eius, & caligine illud quasi pannis infantia obuoluerē?</i> Notū est secundū litteræ corticē. Deū de illo opere loqui excellētī; quo cū creasset aquas, terrā operietes, illis tenebris circumfusas, de quibus dicitur: <i>Tenebræ erāt super faciē abyssi</i> , illas in vnum locū abire præcepit, quē mare vocauit, in quo tāquā in carcere visus est cōcludere. Sed ali-	sacra expressit: ibiq; creuit, & popul⁹ format⁹ est talis, vt timorē incuteret Pharaoni, & habitatoribus Ægypti, dicētib⁹: Ecce populus iste Israel magnus est. Tūc ipsomet Ægypto enitēte, (<i>Ugebant enim Ægyptij filios Israel, vt egredierentur de Ægypto</i>) magnis & ingētibus doloribus, quos Ægyptus sustinuit, per plagas & submersionē Pharaonis, & exercitus illius, erupit populus, tāquā de vulua procedēs. Vnde & sæpe in Scriptura sacra egressio illa vocatur natiuitas, aut partus Ægypti, signanter apud Ezechielem, dies qua synagoga egressa fuit de Ægypto, vocatur <i>dies natiuitatis, aut ortus illi⁹</i> : quæ propterea ab eodē depingitur tāquā puella, ex vtero matris nata, adhuc sanguine natiuitatis fœdata. Tūc populū illū cōclusit ostijs, præceptis scilicet antiquæ legis: nam post quinquaginta dies ab egressu ex Ægypto, lex data fuit in mōte Sina. Egregia verometaphora exprimit legis præcepta, quib⁹ populū tūc cōstrinxit. <i>Cū ponerē</i> , inquit, <i>nubem vestimētū eius, & caligine illud, quasi pannis infantia obuoluerē.</i> Puer statim ac ex vtero prodijt, vestitur ab obstetrice, vestibus quidē a patre pueri traditis, illi ætati cōueniētib⁹, pannis scilicet & fascijs stringētib⁹, & colligātib⁹ brachia, manus, crura, pedes, & totū corpus. Quoniā nāq; tener tunc est, oportet omnia mœbra, vt seruētur, colligari & inuolui. Moy ses obstetricis officiū gessit, & vestimentis à Deo datis, præceptis inquam legis, quæ Deus Moy si tradidit, totū puerū omni ex parte exteri⁹ colligauit. Mirū est enim, quot quātaq; præceperit: nulla siquidē res externa est, circa quā præceptū non fuerit impositū, Præcepit enim circa cibum, potum, vestes, domos, agros, lectos: quomodo & quid comedere deberēt; quomodo & quid bibere, quomodo dom⁹ essent extruēdæ, quomodo & quib⁹ seminibus agri essent serēdi, quibusue iumētōrū generibus essent colendi, quomodo & qui fruct⁹ essent colligēdi, quomodo segetes metēdæ, & vt vno verbo cōcludā, quomodo per secreta naturæ secessus essent emittēdi: & quāuis hæc videātur Deo indigna, sed omnia ista insignia excellētissimāq; cōrinebāt sacramēta, quæ propterea vocat nube & caliginē: <i>Nubis enim habebat lex futurorum bonorum</i> : nihilq; erat quod non mysterium aliquod, sub illa caligine reseruaret. Sicut autem illa pannorum & fasciarū obuolutio, congrua est puero, dum tempus pueritiæ durat; cum tamen	Genes. 4. 17 & Exod. 1. 5.
In cap. 3. Epist. ad Colos. lect. 1. & 2. Ad Colos. 3. 1.	189. <i>Genes. 41. 14</i>	Ezech. 16.	J 190
Ad Galat. 3.	Ad Roma. 8. 17.		
Iob. 38. 3.	Gen. 1. 2.		
18. Moral. cap. 17.			Ad Hebraeos. 10. 1.

1. 2. q. 99.
ar. 6.

Ad Galat. 4

Deut. 27. &
28.

1. 2. q. 107.
ar. 1. arg. 2.
& ad. 2.
Libro. 4. cō.
Faustū. cap.
2.

Luc. 6. 35.

Luc. 1. 31.

premiā dignitatē eleuatur, vt scilicet dicatur, & sit filius Dei: bonū igitur est opus, & appetēdū. Et quidē Christus Dñs sapientissimū legislatorē se cōprobat, dū legē proponēs eximīā, & nouā, eximīū ei & nouū premiū designat, lōge diuersum ab illo quod constituit, obseruātibus legē veterē. Hoc optime explicat D. Thomas, annotans, ad sapientē legislatorē pertinere, proponere premiā cōgrua. Si cut enim in sciētīs speculatiuis, vt doctor inducat audiētes ad assentiēdū cōclusionibus, quas persuadere nititur; proponit eorū intellectui media opportuna, & cōgrua cōditioni audiētīū; ita legislator, vt populū excitet ad obseruādas leges, quas proponit, debet eorū volūtati repræsentare premiā, vel pœnas eis cōueniētia. Antiquus populus erat puer paruu-
lus in virtute, & sanctitate, vt sæpe B. Paulus loquitur: pueri autē puerilibus promissis & premijs inclinātur, ad id agēdū, quod eis præcipitur: idcirco puerilia premiā eis proposuit, bona scilicet tēporalia & terrena; pœnas itidē corporales & sensibiles, vt patet pluribus in locis, signanter in Deuteronomio, vbi explicitē premiā & pœnæ obseruantibus & trāsgrediētibus legē proponuntur. Si audieris vocē Dñi Dei tui, vt facias atq; custodias omnia mādata eius, veniēt super te benedictiones istæ: Benedi-
ctus fructus v̄tris tui, & fructus terræ tuæ, fructusq; iumentorū tuorū, greges armētorū tuorū: & caule omniū tuarū: benedicta horrea tua &c. Et huiusmodi bona tēporalia multa promittit. Quod si nolueris audire vocē Domini Dei tui, vt custodias & facias omnia mandata eius, maledictū horreū tuū, maledictus fructus ventris tui, &c. Percutiet te Deus egestate & febre &c. Quoniā autē populus Christian⁹ ad ætatē virile per Christi gratiā & Euāgeliū peruenit, vt idē Paulus sæpe loquitur, nō inducēdus erat per promissiones pueriles, sed grādes & ingētes: idcirco ei Christus proposuit Regnum cœlorū, beatitudinē æternā, & quod erit filij Dei. Hinc idē D. Thomas, ex D. Augustino annotat, hanc inter vetus & nouū Testamētū differētiā, quod illud tantum promittebat carnalia & temporalia premiā, hoc autē spiritualia & æterna. Inter hæc autē primū & supremū locum hoc tenet, quod nunc Christus proponit, hoc præceptū seruātibus, esse scilicet filios Dei: *Ut sitis inquit, filij Patris vestri, qui in celis est.* Apud Lucā: *Et eritis, inquit, filij altissimi.* Archāgelus Gabriel ad turbationē sedādā, quā in sermone eius cōceperat beatissima Virgo, rē magnā ac supremā, ad quā nūtiādā venerat, expressit dicēs: *Ece conipies in utero, & paries filiū &c. hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur.* Supremū Christi esse, supremāq; altitudinē & excellentiā voluit explicare; idē cōiunctio, *Et. vñ* habet causalis, iux-

at Scripturæ morē, reddjtq; rationē ei⁹, quod dicit: *Hic erit magnus*, quia Filius altissimi vocabitur: nihil nāq; altius esse aut cogitari potest, ad quod quis possit peruenire, quā vt Filius altissimi sit, & dicatur. Hoc est in Christo magnū, & supremū, dici, & esse Filiū Dei per naturā; hocq; est supremū, quod puro homini potest cōuenire, dici & esse filiū Dei per gratiā. Probat Apostolus supremū donū ab æterno Patre nobis collatum fuisse eius filiū. Qui enim illū pro nobis tradidit, *quomodo nō etiam cū ill⁹, omnia nobis donauit?* Quis ratio etiā demonstrat, supremū donū, quod Deus puro homini cōcedit esse, dici, & esse Filiū Dei; cum hoc enim, omnia quæ Deus habet, donat, regnū, bona, hæreditatē, imo & seipsum. *Si enim filij, & heredes omniū bonorū.* Mergo autē huic operi dilectionis tale proposuit premiū. Obseruauit Apostolus verba Esaiæ, ad probādā excellentiā Euangelicæ legis, quæ gratiā, salutē, & vltimā perfectiōnē potest præstare. *Verbū cōsumās, & abbrevians in aequitate, aut iustitia, quia Verbū breuiatū faciet Dñs super terrā.* Citauit Apostolus locū, more suo, iuxta translationē Septuaginta. Vulgatus ita legit: *Cōsumatio abbreviata in iudabit iustitiā; cōsumationē enim & abbreviationē Dñs Deus exercitū faciet in medio omnis terræ.* Quoniā Apostolus de lege Euāgelica locū intelligit, omnes sancti Patres de eadē similiter intelligunt. Erat lex antiqua longissima ac latissima, *quam neque nos, neq; patres nostri portare potuimus*, inquit Petrus. Propterea promittit Deus, se facturū Verbū abbreviatū super terrā. Hoc fecit tradens Euāgelicā doctrinā, breuissimā, in qua, vt inquit D. Thomas, dixeratq; prius Eusebius Cæsariensis, tā innumera variaq; sacrificia, in vno sacrificio breuiavit; & tā multa præcepta, vnicō dilectionis præcepto conclusit, dicens: *Hoc est præceptū meū &c.* Vide quantā breuiationē fecerit: quā rationē expēdunt SS. Patres. Voluit, inquit August⁹, Euāgeliū apertū esse & breue; breue, ne nō vocaret legere; apertū, ne nō liceret intelligere. Breuiavit (inquit alio in loco) legē, & Prophetas, Euāgelio cōtinentē præceptū vnicū dilectionis. Cōpendiatū est Euāgeliū, inquit Tertullianus, & legis lacinosos oneribus expeditum. Ita Cyrillus, Ambrosius, Hieronymus, & ceteri Patres, qui optime annotant, Euangelium vocari cōsumationem, & abbreviationem, aut verbū cōsumans & abbrevians: cōsumans enim dicitur, idest perficiens, ad differētiā legis, quæ prima tantū rudimēta pueris tradebat, & neminem ad perfectū aduixit: abbreviās autē, quia breuissima sunt, quæ continet, vt dictū est. Et recte, inquit D. Thomas, de Euāgelico verbo loquens Propheta, hæc duo cōiunxit,

J 193.

Rom. 8. 32.

Rom. 8. 17.

Rom. 9. 28

Esai. 10. 12.

Act. 15. 10.

In cap. 9. ad Rom. lec. 5. Libro 1. de Demonstra. Euang. c. 40

Libro 1. de discipl. Christi. to. 9.

Tract. 16. in loa.

Lib. 4. cōtra Marcion. in prin.

In cap. 10 Esai.

Lib de Tobia cap. 22.

In cap. 10. Esai.

In cap. 9. ad Rom. Lec. 5

cōsumationē aut perfectionē, & abbreviatio-
 nē; quia quāto aliquod verbū est perfectius,
 tāto est altius, & per cōsequens simplicius &
 breuius. Quāto Angel^s aliquis perfectior est,
 tāto perfectiora verba producit, ideoq; sim-
 pliciora & breuiora: & quia Verbum, quod
 Deus producit, perfectissimū omnib⁹ modis
 est, vnicū simplicissimūq; illud est, per quod
 omnia intelligit, & loquitur: & illud verbū
 apud homines perfectius est, quod simplici⁹,
 & breuius plura sub maiori breuitate conti-
 net. Verbū Euāgelicū perfectū est, consumās,
 perficiens, & cōplens omnem veterē legē, &
 perfectionē supremā inducēs, vt dixit CHRIS-
 TUS ad iuuenē; *Si vis perfectus esse &c*: Ideoq;
 tā breue est, vt vnicū sit, quia omnis Euāgeli-
 ca lex, vnicō verbo instauratur; *Diliges*. Quo mo-
 do & D. Hieronymus illud intelligit, *Dabit ti-
 bi Dominus panē arctū, & aquam breuē*. Si verba
 hęc ad Saluatoris referātur aduentū, panis ar-
 ctus & aqua breuis, iuxta Apostolū Paulū, &
 hunc eundē Esaiā, Euāgelicus sermo prædica-
 tur, qui pro laciniosis legis obseruationibus
 atq; mādatis, in vno verbo recapitulauit om-
 nia: *Diliges*. In cuius cōfirmationē obseruauit
 Chrysostomus, id quod Patriarcha Iacob, ad
 Christū, in persona filij sui Iudę loquēs, dixit:
*Ligās ad vineā pullū suū, & ad vitē d fili mi asinam
 suā*. Asinæ & pulli nomine, intelligit Ecclesiā
 Christi, in quā cōueniunt Iudæi, quos asina,
 quę onerib⁹ erat lassa, & Gētilēs, quos pullus
 qui nullo subditus fuerat iugo, exprimūt. Alli-
 gat quidē, quia legē obligantē suis imponit:
 sed nō alligat ad cratē, aut fornacē ferreā, si-
 cut Pharaō in Ægypto, aut ad quercū duram,
 aut arborē infructiferā & intractabilē, sed ad
 vitē, plātā omniū suauissimā, cuius fructus, vt
 dixit ille, *lētificat Deū & homines*; & ad palmitē,
 (ita enim legit iuxta Septuaginta Chrysosto-
 mus) tenerā, vniq; abūdātē, ad dilectionē sci-
 licet, ad hāc ligat & obligat, quā vino apud
 autores tā sacros quā prophanos, cōparatur,
 propter suauitatē & dulcedinē. Ad breuissi-
 mā itaq; arbusculā ligat. Et obserua ex nostro
 Oleastro, dictionē hebræā *heretah*, nō vitē
 quācūq; aut quomodocūq; significare. Qui-
 dā enim dicūt significare vitē optimā & ele-
 ctā, cuius vix nō habēt acinos, quales in Can-
 dia esse dicūtur: alij dicūt significare vitē ferē-
 tē vnam subrusam, quā suauiorē fructū pro-
 ducit, vt illa, quā apud nos vocatur, *Morate*.
 Ad breuissimā ergo plātulā, omniūq; dulcis-
 simā & suauissimā ligat, quia vnicō dilectio-
 nis præcepto, quod breue suauissimūq; est,
 obligat. De hac autē Euāgelica lege dicit Pro-
 pheta: *Cōsumatio abbreviata inūdabit iustitiā*. Cō-
 sumatio, id est perfectio legis, abbreviata, id
 est, reducta in breuissimū Euāgelij cōpēdiū,

inūdabit iustitiā, id est plenā reddet iustitiā,
 plenitudinē inducet bonorū. Inundare dici-
 tur fons, quādo aquarū copiā profundit su-
 perabūdantissimā, quā alui ripæ cōprehēde-
 re non possunt. Deus fons est totius iustitiæ,
 sanctitatis, & gratiæ: inūdareq; tūc dicitur iu-
 stitiā, quādo gratiæ & sanctitatis dona, quæ
 omnē captū excedūt, profundit. Per legē au-
 tē Euāgelicā huiusmodi dona in nos effudit
 abūde, gratiā, dona Spiritus sancti, Regnū cœ-
 lorū, æternā beatitudinē, de quibus dixit idē
 Propheta: *Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in-
 cor hominis ascēdit, quæ præparauit Deus ijs, qui di-
 ligūt illū*. Id est legē Euāgelicā seruātibus, qui
 spiritu timoris deposito, spiritu dilectionis
 & amoris abūdāt. Sicut autē omnia præcepta
 antiqua; vnicō præcepto dilectionis breuia-
 uit, quod nunc exponit Christus; ita omnia
 gratiarum dona & præmia, sub vnicō breuia-
 uit & cōclūsit: *Vt sitis filij Patris vestri*: sub hoc
 enim, omnia alia cōprehēduntur. Hocq; pro-
 mittit dilectionē Euāgelicā tenētī illā, quę
 nō tantū ad amicos, sed ad inimicos se extē-
 dit. Vere modo de Christo dici potest: *Quæ re-
 plet in bonis desideria tua*: Id est abūdātē cōtert,
 quidquid potes desiderare. Desideriū, quod
 homo habuit, fuit se esse Deū quēdā, aut simi-
 lē Deo, & vt D. Thomas docuit, peculiariter
 desiderauit similē esse Filio Dei, nā singulari-
 ter apetiit similē esse Deo in sapiētia, & tene-
 re sapiētiā diuinā, quā Filio in diuinis tribui-
 tur. Tāto autē huius similitudinis diuinę ar-
 sit desiderio, vt per huius promissionē dia-
 bol⁹ eū traxerit, ad faciēdū quicquid vellent.
 Dicēs enim: *Eritis sicut dij, sciētes bonū & malū*,
 ad grāde facinus induxit. Et quidē, qui pro-
 mittebat, diabolus erat, in figura serpentis cal-
 lidissimi loquens: promissio mēdax erat, id
 quod pro ea petebat, erat malū, omnib⁹ mo-
 dis execrādū & horribile, transgredi scilicet
 mādātū Dei, & illū offendere, a quo innume-
 ra bona paulo ante homo receperat. Nihilo-
 minus quia audiuit: *Eritis sicut dij*, ad tantū
 bonū etiā mēdaciter promissum, nihil cūcta-
 tus, nō hæsīt, nō difficilē se exhibuit, sed subi-
 to id omne exequutus fuit, quod diabol⁹ po-
 stulabat. Ita quidē tunc. Quāto igitur magis
 nūc, homo debet id facere, quod Christ⁹ pro-
 ponit, cū veraciter & certissime & clare pro-
 mittat: *Eritis filij altissimi*? Miratur Rupert⁹,
 quomodo fieri potuerit, quod mulier tā pa-
 cificā teneret colloquutionē cū serpēte, cui vo-
 tū erat, illū ex sui natura non potuisse loqui;
 ideoq; ab aliquo superiori moueri os ei⁹, &
 linguā: & quia Deus esse nō poterat, qui quæ
 cōtra Deū erat, proponebat, necessario futu-
 rus erat diabol⁹. Et nihilomin⁹, neq; hoc atte-
 dit, nec cōsiderauit, sed familiare ducit collo-

Esa. 64. 4.

J 195.

Psalm. 103. 1.

3. Reg. 3. 11.

Genes. 3. 1.

Libro 3. 10.
Gen cap. 1.

quiū, interrogās & respōdēs, & toto affectu se illi cōiungens, ex ore illius pendens, & ad illius nutū obediens. Quomodo hoc fieri potuit? Quia rē grandē serpens promittebat, & supremā. Nihil est, quod ita hominē pacificū teneat, etiā corā serpente, quā quod inde aliquid bonū speret prouēturū. Videbis in regijs curijs homines adorātes eos, à quibus nīma ingratitudine tenentur offēsi, seruiētes placide illis, quos videre vellent in patibulo suspensos, patiēter ferre eos, qui grauissimū iugū imponūt; quia aliquid ab eis expectāt, aut verō quia promittūt aliquid se facturos, qui tamē reuera nihil præstare possunt: mendaci spe tenētur, vt res durissimas agāt, & sustineāt. Serpentē mulier tulit pacificē, & affectuosam cōuersationē cū illo tenuit, quia sperauit se obtenturā, quod promittebat: *Eritis sicut dy.* Si primi parētes cū serpēte amicitias cōtrahunt, & ei afficiūtur & cōiugūtur, propter promissionē mendacē, quanto magis debes inimico per dilectionē cōiungi, & eū patienter ferre, audiens illum, qui veritas est, & mentiri nō potest, promittētem, si id facias, quod eris fili⁹ Dei? Sed vere homo perpetuo in cōtrariū suæ salutis agere nititur: & rē appetit, quādo nō licet; & quādo licet, eā contēnit. Cōdidit Deus hominē, & voluit, vt ita se hominē esse intelligeret, quod nullatenus crederet, se Deū esse posse. Ideo cōdidit illū *de limo terræ*, quæ inter omnia creata vilior est, vt intelligeret, quā lōge à nobilitate & excellentia naturæ diuinæ, humana natura distaret. Ideo etiā & præceptū illi imposuit, vt intelligeret, inquit Augustinus, quod non esset æqualis Deo, sed sub Deo, cuius sub præcepto viuere deberet. Tunc cū Deus voluit, vt nullaten⁹ diuinū esse affectaret, illud toto pectore cōcupiuit, & cum diabolus ei proposuit, quod esse poterat sicut Deus, nihil intentatū reliquit, vt id cōsequeretur, etiā illud agens, quod extremū corporis & animæ sibi inulit detrimentū. Volens autē Deus, illū ad meliōrē frugem reducere & reparare, per Euangelicā legem suauissimā & dulcissimā, visus est (vt more nostro agamus) cōsiderasse, nulla re magis induci posse hominem ad eā seruandam, quā si id illi proponeret in præmiū, quod tantopere cōcupierat, esse scilicet Deo similem. Idcirco legem Euangelicā promulgans, hoc proponit: *Eritis filij altissimi.* Et nūc quando vere Deus vult, vt homo hoc concupiscat, & procuret consequi, nihil minus curat, imo vult in veteri vilitate se continere, subiectū legibus dæmonis, carnis, & mundi. *Filij hominū, & que quo grani corde? Scitote: nos misericorditer Dñs sanctū suū, eū qui legē Euangelicā seruat, quem ad supremā euehit dignitatē.*

S. 2. Aptē diligentibus inimicos & pacificis datur esse filios Dei, cuius faciē legitimam referunt, quam vidit Iacob, per quam à filijs diaboli discernuntur.

*V*itis filij Patris vestri, qui in cælis est. Explicat D. Thomas^a, quod tradiderant Cyprian⁹^b & Chrysostomus^c, cur Christus hoc posuerit & designauerit pacificis præmiū, quod dicendi essent filij Dei. Pauperibus spiritu, regnum cælorum promisit, satietatem esurientibus; consolationem lugentibus & c. *Sed beati inquit, pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* Et ratio huius est, quoniam filius alicuius dicitur, qui similis est illi in propria natura. Natura autē Dei est, bonitas, pax, & dilectio: *Deus enim charitas est et ipse est pax nostra*, & cōmuni voce dicitur, *Deus pacis & unitatis.* Hanc ostendit, omnes diligēs, & amās, & cūctis benefaciēs, de quo dictū est: *Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorū, quæ fecisti.* Et Christus Dominus id ad hoc institutū obseruauit, qui naturā Patris cælestis exprimere vult, cui similes esse debemus, vt filij eius dicamur, subdit: *Qui solē suū oriri facit, super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos: qui cū inimici essemus, sic dilexit nos, vt Filiū suū vnigenitū daret.* Qui ergo eā dilectione & pacē tenet, vt cum ijs, qui oderunt pacē sit pacificus, & diligat odientes se, & benefaciat persecutibus se, huic meritō in præmiū datur, quod dicatur & sit filius Dei. Multa sunt annotanda circa luctū Iacob cū Angelo, quā propterea sepe inducimus: nunc rē grauissimā expendendā censeo. Luctatus fuit Iacob cū Angelo tota nocte. Quid autē tunc factū fuerit, grauissimis verbis declarauit Oseas. *In fortitudine sua directus est iū Angelo, & inualuit ad Angelū, & fortatus est; flevit & rogauit eū.* Dirigi in Scriptura sacra significat, prosperū & ad votū ac desiderium habere successum. Ita dicitur. *Reuelā Domino opera tua, & dirigetur cogitationes tuæ*, id est ad votū & concupitū, quæ cogitasti succedent. Et iterum, *qui abiōdit scelera sua non dirigetur.* Vt ergo indicaret Propheta, quod Iacob prosperū & prout desiderare potuit habuit in luctu successum, dicit, in fortitudine sua, directum fuisse. Quod sequēti verbo amplius declarauit, dicens: *Et inualuit ad Angelū.* Vicit itaq;: vnde & nomen Iacob traxit, quod significat vincēs aut prauales in Deū, vt Hieronymus ex professo demonstrauit. Multi

¶ 197
a. 1. 2. q. 59
ar. 11.
b. Lib. de bono paci.
c. Serm. d. mantuelud. to. 5.

Marth. 5. 9

a. 1. Ioan. 4

16.

b. Ad Ephel

2. 14.

c. Rom. 15

33. & 16. 21

& .. Corin

14. 33.

d. Sap. 11. 23

Gen. 31.

Ose. 12. 3

Prou. 16. 3

Prou. 18. 1

Lib. tradit

Hebrai. 2

Gen.

extimarunt, Iacob significare, videtur Deum, ut Philo^s, Origenes^b, Eusebius^c, Chrysostom^d, Augustinus^e: sed quamvis gradis autoritatis sunt, inquit Hieronym^f, & eloquentiæ & ipso rû umbra nos opprimat, qui Israel viri siue mentem videntem Deum transtulerunt, nos magis Scripturæ, & Angeli, vel Dei, qui ipsum Israel vocauit autoritate ducimur, &c. Vicit ergo Iacob Angelum: tuncq; confortatus est. Vere credo, vsum esse Prophetam metaphora à lucta toribus sumpta, inter quos, qui colluctatore dei cit, statim se ipsum huc illucq; circumagit, quasi roborans seipsum, & confortans, vel potius iactans suum robur & fortitudinem, qui colluctatorem iactat & proiectum in terra tenet. Tunc autem fleuit & rogauit eum, id agens quod in Genesi scriptum est, petens benedictionem illius: quâ cum obtinuisset, dixit: *Vidi Deum facie ad faciem, & salua facta est anima mea.* Miranda historia, nec sine magno sacramento factum est (ut annotat sepe D. Augustinus, ceteriq; sancti Patres) quod vere luctans Iacob cum Angelo, in eum preualuisse, & quasi luctando deiecisse dicatur: & quod ab illo, quem vicit, cum lacrymis benedictionem petat, & à victo benedici desideret. Et vere ab illo obtinet benedictionem, pro qua rogat, tuncq; se, Deum facie ad faciem vidisse profitetur. In magni siquidem mysterij signum, hæc omnia facta fuisse, idem Augustinus sæpe demonstrat. Ut enim ille ceteriq; Patres obseruat, Iacob in hoc opere, typum tenuit populi Israelitici, cuius ipse pater erat. Angelus autem tam expressam figuram Filij Dei tenuit, ut Concilium Syrmientense, ipsummet Dei Filium fuisse discernat, de quo alibi. Luctatus est autem Iacob cum Angelo, quando populus Iudæorum contra Christum agere cepit: tempore passionis illius. Sæpe manus cum eo conferre voluerunt, sed non dabatur eis locus; at tandem ipsomet Dei Filio permittente, & dicente: *Hæc est hora vestra, & potestas, tenebrarum,* ad manus ventum est, & lucta valida incepta. Et benedicatur, lucta tota nocte facta fuisse, cum omnia tenebris essent obscurata. Cum enim contra Christum Iudæi egerunt, omnia tenebris erant obuoluta. Tenebræ erant in illo decreto diuino, ad quod capiendum nulla mens potuit perungere: Tenebræ in Sacerdotum consilio, cui præerat Caiphas, omnes namq; obsecrati erant malitia: Tenebræ in discipulis scandalizatis, in Petro negante, in Iuda vendente, in Iudice condennante, in militibus crucifigentibus. Bene in huius signum *obscuratus est sol, & tenebræ factæ sunt super universam terram.* Si autem qui luctum commisit, ut colluctatorem dei cit, nunc in hanc, nunc in illam partem trahit, impellit, & agit; ita illi, ut Christum omnino deiiceret, & prosternerent, nunc ad Pilatum, nunc ad Herodem, nunc iterum ad Pilatum impellebatur.

Tandem in fortitudine sua directus est, & inuoluit ad angelum, quia tam fortiter agere ceperunt omnes una voce, tamquam unus luctatoris vicem tenentes, ut inualesceret. Et vere his visus est alludere sanctus Euangelista Lucas, qui enarrans quomodo Pilatus volebat Christum dimittere: *illi instabant vocibus magnis, postulantes, ut crucifigeretur, & inualescebant voces eorum.* Inuoluit ergo populus Iacob contra Christum; & eum vicit; quia vere occidit, & morti tradidit, & in Caluariæ monte reliquit extinctum. Et ex his patet, cur vere dicatur, Iacob ad Angelum inuoluisse, & eum vicisse. Tuncq; confortatus est: postquam enim Christum in Crucem adegit, in illi multa blasphemiarum & contumeliarum verba iactabat, quasi de victoria sua se iactans, & post illud occisum, quasi firmam victoriam tenere cupiens, omnes uniti venerunt ad Pilatum, dicentes: *Disce recordari sumus, quod seductor ille, &c.* Hæc in illa lucta præuidit Iacob, & sibi tunc à Deo fuerunt ostensa. Quapropter videns filiorum suorum perditionem, & offensam contra Deum commissam tam ingentem, propter quam merito extremæ perditioni tradendi videbatur, ad preces cum lacrymis se conuertit, rogans pro illius peccati remissione. *Fleuit & rogauit eum.* Hocq; fuit benedictionem postulare, aut rogare sibi impendi. Quam libentissime Angelus concessit: Christus enim resurgens à mortuis, iubens Apostolis prædicare in nomine suo poenitentiam & remissionem peccatorum, statuit, ut primo inciperent ab Ierusalem. Benedictionem ille obtinuit à patre omnibus hominibus per mortem; hanc autem primum omnium voluit exhibere Iacob, idest populo Iudæorum, illis qui se paulo ante occiderant, & crucifixerant, eisdem primo redemptionis suæ fructum offerens, gratiam suam & peccatorum remissionem spondens. Hoc considerans Iacob, *Vidi inquit, Deum facie ad faciem.* Non vidit clare diuinam essentiam, nec habuit visionem illam, quam Theologi faciale vocant; ut D. Thomas ex omnium sanctorum patrum doctrina definit: cur igitur dixit, se vidisse Deum facie ad faciem? Quia in Deo vidit, quod peculiariter eius faciem vocaret, illiq; tam proprium esset, ut geminam ac legitimam faciem referret, diligere scilicet inimicos, qui rabido furore & odio ipsum prosequabantur, benefacere ijs, qui tot sibi intulerant mala, tormenta, iniurias, Crucem, mortem. Hæc propria facies Dei, hoc illius naturæ proprium, ut inde eius facies exprimitur. Facies alicuius est, in qua, quæ magis propria sunt cuiusq; personæ patet. Hæc igitur Dei est facies. Ex quibus patet, cur ijs qui in huiusmodi dilectione Deo assimilantur, tribuitur esse Dei filios: tanto enim magis aliquis se alterius filium comprobatur, quanto magis faciei eius similitudinem tenet, aut

Luc. 13. 23.

March. 17.

¶ 199.

Luc. 24. 47.

1. p. q. 11. 2. ad primam.

In cap. 3. li.
1. Reg.
2. Reg. 3.

200.

Jo. 3. 10.

Lib. 5. Hexa-
mer. cap. 18.

In cap. 40.
Erat. ad hñe
1. tract. 36.
in Ioan.
1. Li. 10. c. 3.

ei similis est in facie. Obseruant Hebræi, vt annotat Lyranus, causam cur Dauid filium, quem suscepit ex Abigail, vocauit Cheleab. Duxerat enim ille Abigail, quæ fuerat vxor Nabal Carmeli, & ex ea filiū genuit: quoniā autē multi erāt inimici Dauidis, qui omnia, quæ ad eū pertinebant calūniabantur, & dicere poterant, infantulū illū non Dauidis fuisse filiū, sed Nabal, qui moriens vxorem Abigail prægnantē dimiserat; Dei opere factū est, vt puer natus, faciem haberet similitudinē faciei Dauidis, quem propterea vocauit Cheleab, idest similē patri: hoc enim statim ac puer nascitur, considerare solent omnes, cuius faciē facies pueri referat. Hinc colligit discipulus dilectionis Ioannes, qua ratione cognoscendi sint filij Dei. Loquiturq; de cognitione coniecturali, qualis in hac re haberi potest. In hoc, inquit, manifesti sunt filij Dei, & filij diaboli: Filij enim Dei, similes illi, in natura bonitatis, & dilectionis se exhibent, & in eo quod Deo propriū est, misereri scilicet, & parcere: sicut filios diaboli se comprobant, qui illi similes sunt in malitia, per quā odio prosequitur homines. Ita quidā explicat verba Christi Dñi, dicentis: Diligite inimicos vestros, vt sitis filij Patris vestri, idest, vt vos comprobetis filios Patris celestis, de quo in præcedeti tractatu. Videturq; examinare filios Dei, quēadmodū aquila examinat pullos suos, legitimi ne sint vel adulterini. Quod tradidit B. Ambrosius, pertractās, cur aquila aliquos pullos ex nido projiciat: non enim id facit auaritia nutriendi, sed examine iudicandi. Fertur nāq; probare, quos genuit, ne generis sui inter omnes aues quoddā regale fastigiū, degeneris parti deformitas decoloret. Itaq; asseritur, quod pullos suos radijs Solis obijciat, atq; in æris medio paruulos vngue suspēdat, ac si quis reperi-
sus Solis lumine, intrepidā oculorū aciem in offensa intuēdi vigore serauerit, probatur, quod veritatē naturæ sinceri obrutus cōstātia demonstrauerit: sin vero lumina sua perstrictus radio Solis inflexerit, quasi degener & tāto indignus parēte reijcitur, nec estimatur educatione dignus, qui fuit indignus susceptione. Ita Ambrosius: quod & similiter asseruerūt Hieronymus, Augustinus, & inter seculares Plinius. Sicut ergo ex acie visus erga radio Solis, aquila legitimos filios examinat, ita ex acie, & robore voluntatis aut dilectionis, docet Christus examinādos filios Dei: qui enim cū inimicus offendens se offert, tali voluntatis robore præstat, vt patietur ferat radios offensæ, & iniuriæ, diligens offendentem, & ei benefaciens; legitimū se Dei filium comprobat: sicuti qui tunc, vo-

luntate deficit, quæ quasi sustinere non volens inimicum, ab eo per odium auertitur; filium adulterinum se demonstrat, quippe qui à natura Dei, & conditione valde degenerat.

§. 3. Christus cōprobatuſ est Filius Dei, diligendo offendentes, quem apertius cognouit diabolus patientem, quam miracula agentem, cuius passio, Glorificatio dicitur.

Vestris filij Patris vestri, qui in celis est. Sæpe Christus Patrem cœlestem, suum vocare cōsuevit dicens: Vident faciē Patris mei, & sic faciet Pater meus cœlestis: & Pater meus vsque modo operatur. Nunc inducere nos volēs ad remittēdas offensas fratribus, dixit: *Vt sitis filij Patris vestri*, quasi alludēs ad illud, quod sapiēter fratres Ioseph, volētes eū obligare, vt iniuriā antiquā dimitteret, dixerunt: *Pater tuus præcepit nobis, antequā moreretur, vt hac tibi verbis illi diceremus*. Erat quidē Iacob, pater etiā illorū, sed totā paternitatē erga illū referre visi sunt, vt Ioseph totā obligationē filiorū omniū erga patrē, in seipso collectā consideraret, & quod tenebatur facere, quod sibi illius nomine dicebatur, qui peculiariter pater appellabatur ipsius. *Pater*, inquit, *tuus*. Ita Christus Dominus, Patris sui nomine loquens, suprema vult nos obligatione vincere; ideo quasi omnē paternitatē diuinā ad nos referre videtur, vt omni obligatione, quā vniuersi filij Dei habent, nos intelligamus deuinctos. Duplicē sensum possunt hæc Christi verba habere: primus est, quod illud, *vt sitis*, significet, *Vt comprobemini vos, vt demonstretis vos filios Dei*. Secundus est, vt velit dicere, per dilectionem & beneficentiā erga inimicos hanc dignitatē excellentissimā obtineri, hominem scilicet esse filium Dei. Et quidem hic secundus sensus allicit voluntatē ad tale opus, per quod tam ingens bonū homo cōsequitur, de quo statim dicemus: primus autem conuincit intellectum, vt agnoscat, rem esse bonā, excellentē, & omnibus modis iustam, quā Christus præcipit, cum per illā homo se Dei filiū demonstret, & comprobet. Hūc sensum paulo ante indicauimus, & nūc expendendus est, annotādo, inter omnia quæ homo agere potest, vt se filiū Dei ostē-

201.

Mat. 18.
6 Mat. 18. 3.
102. 5. 1.

Gen. 50.

Trac. 1. m. dat, hoc opus tenere primas. Ita D. August.
 .can. 103. & ex professo Tertullian^{us}, obseruans inter
 Lib. de pa- ea quę magis ostenderunt **CHRISTVM** filium
 len. cap. 3. Dei, fuisse paciētiā & dilectionē, quam erga
 inimicos tenuit, ex qua magis cognouit eū
 12. 13. 3. Dei absconditus, vt dixit Esaias, & ita oportuit
 .Cor. 1. 8. venire: nam *si eum cognouissent, nunquā Dominum glorię crucifixissent.* Oportuit nihilominus, vt seipsum manifestaret, quatenus credere possent in illū. Id fecit varijs modis. Et vere ex multis potuit illū diabolus suo perspicacissimo ingenio cognoscere, ex cōceptione, & natiuitate: nec enim eū latuit matris integritas: ex miraculis talibus, vt diceret: *Opera quę ego facio in nomine Patris mei; illa testimonium perhibent de me: ex eo quod in potestate ipsius spiritibus immundis imperabat: Ex remissione peccatorum; quę solius Dei est opus.* Hęc & alia vidit, & nunquā certō cognouit **CHRISTVM** esse Filiū Dei. Vnde & ad inferendā ei mortē, toto conatu processit: si enim cognouisset, nūquā Dominū glorię crucifixisset, aut crucifigi fecisset. At tamen, qui non cognouit **CHRISTVM** mira operantem, cognouit eum ita patienter mortē sustinentē ab inimicis, vt nec opere, nec verbo, nec motu, aliquid cōtra offendentes se, egerit. Tam excellens paciētia erga inimicos, in tam ingētibus iniurijs & offensis, clarius illi ostendit, Christum fuisse Filiū Dei. Vnde quę prius vehementissime desiderauerat morti tradere, postea conatus fuit à morte liberare: & qui primō Sacerdotes & iudices excitauit, vt Christo inferrēt mortē, postea procurauit ab incēpto reuocare. Hinc illas visiones in somnijs vxori Pilati ingessit, persuadens, vt de Christo dimittendo ad Pilatū scriberet. Hęc difficilia vidētur, sed quę clarissima redduntur ex doctrina B. Chrysostomi, scribentis ad virginē Olympiadem, vbi quęstionem pertractat, quādo diabolus magis cognouerit verā sanctitatem beati Iob, quando excellētissima opera agebat, an quādo grauissima damna paciētissime ferebat: vtro tēpore esset insignior, cū filiorū causa sacrificiū offerebat, eosq; inter se cōciliabat; an cum ipsis dom^{us} ruina oppressis, atq; obrutis, & acerbissimo mortis genere de medio sublatis, patienter casum tulit? Cum de ipsi^{us} ouīū vellerib^{us}, nudorū humeri calefebant, an cū allato nuntio, ignē de cōlo cecidisse, & vniuersum gregē vna cum pastorib^{us} absumpsisse, minime perturbatus est? Cum firma valetudine iniuste persecutionē patiētib^{us} subueniebat, an cū corpus suum à vermicibus corrodi conspiciebat? Illic virtutis opera agebat, hic patiebatur: & tamen hęc

maiorē splendore quam illa attulerunt: non enim acerbissima prelij pars erat, maiorēq; fortitudinē, animi firmitatē, mentis sapientiam, & charitatē in Deū, requirebat. Ea; de causa, cū illa fierent, imprudenter quidē & improbe obluetabatur diabolus, dicens: *Nunquid Iob frustra colit Deum?* At cum hęc accidissent, pudore suffusus, terga dedit, ac cessit, vt qui ne impudentis quidē vilius obiectionis vmbra aliquā haberet, quā prętenderet. Hoc nāq; coronarū colophō est, hoc sumus virtutis apex, hoc perspicuū virtutis argumentū, hoc certissimu Philosophiæ signū. Ita Chrysostomus, qui hanc doctrinam sepe prosequitur. Sicut igitur diabolus, quāuis excellentissima fuerint opera, quę videbat Iob agentē, non ita tunc eum cognouit, sicut quando vidit illū paciētiā inuictā tenentē; ita Christum non ita cognouit miracula operantē, sicut quando vidit illū inimicis & hostibus vndiq; circumdatū, & innumeris grauissimisq; iniurijs ab illis offensū, & nulla contra eos ira aut indignatione, odio, vel maledictō, cōmotū: hoc enim magis eū manifestabat Filiū Dei, similem Patri. Ex quibus sancti Patres illa Christi Domini verba, explicāt, quibus imminēte passione orauit ad Patrē, dicens: *Pater venis hora clarifica filiū tuū.* Aliquis clarificari dicitur, vt annotauit D. Cyrillus, expendens vim nominis & verbi Gręci, non tantū cum noua aliqua dignitas ei cōfertur, quomodo Pharaō clarificauit Iosep, sed cū alij illustrem de eo opinionē concipiunt: quomodo dixit Salomon: *Habebo propter hanc claritatē ad turbas, & honorem apud seniores, & in conspectu Principum admirabilis ero.* Idē est ergo, Clarifica filiū tuū, quod Fac nomen eius illustre, & clarissimū, vt omnes cognoscāt, me filiū tuum esse. Nec id semel tunc postulauit, sed iterū atq; iterū: statim enim subdidit: *Et nunc clarifica me, tu Pater apud te ipsum, claritate quam habui, priusquam mundus esset apud te.* Claritas quam Christi persona habuit, antequā mundus fieret, erat ipsum esse Filij Dei: nam id sibi ab æterno conuenit. Petijtque, vt sicut ipse ab æterno agnoscebat eū filium suum, ita nunc fieret, vt mundus similiter filiū suum esse agnosceret. Ita multi sancti Patres censent, claritatē quā Christus petijt, fuisse quod homines cum Filiū Dei esse cognoscerēt, Ambrosius^{us}, Cyprianus^{us}, Cyrillus^{us}, Basilius^{us}, Hilarius^{us}, & alij. Dubiu est autem, quomodo id Christus petat instante morte, & passione: nam tunc non ea erant agenda, quibus illē clar^{us}, illustris, & Dei Filius appareret; sed illa quibus eius vultus maxime absconderetur, vt ad impleretur illud: *Quasi absconditus est f* Elia. 1. 1.

Iob. 1. 10.

Vide Hom. 1. ad p. pul.

203.

Iuan. 17. 1.

Lib. 10. The. san. cap. 9.

Gen. 41. 40.

Sapiē. 8. 10.

Lib. 4. de

ide. cap. 6.

Lib. de eu.

pli marty.

Lib. 11. 10.

Ios. cap. 14.

Li. 4. c. 10.

Eunom. pro

pe finem.

Lib. 3. de

Trinit.

Elia. 1. 1.

vultus eius, & despectus: unde nec reputauimus eum. Hoc petendum videbatur, quando transfigurari volebat: tunc enim gloriâ suam ostendit, apparuerunt Moyses & Elias, testimoniū illustre, & clarū illi reddentes, & vox Patris intonuit, *Hic est filius meus dilectus, &c.* In cōgrue autē videtur petere moritur⁹, quod tunc Pater eū clarificaret, & demonstraret Filiū suum, quando ita acturus erat, ut eū deserre visus fuerit, adeo ut clamaret Christus: *Dens meus, ut quid dereliquisti me?* S. Augustinus credit loqui, de clarificatione Christi, ratione humanæ naturæ, aut de gloria ad quam humana natura in CHRISTO fuit ab æterno prædestinata, quā per mortē erat cōsequutura. Alij de clarificatione nominis Christi intelligunt, quod homines eum cognoscerent esse Filium Dei, non tamen quæ ipso tēpore mortis fieret, sed quæ statim post mortem erat futura, per eius Resurrectionē & Ascensionem, quādo Pater in præmiū obediētiæ vsq; ad mortē, exaltauit illū, & dedit illi nomen quod est super omne nomen: quod & multi sancti Patres similiter interpretantur.

Origenes tamen expendēs illud Exodi: *Gloriose magnificatus, seu honorificatus est*, de clarificatione ipso mortis tēpore fienda intelligit: quomodo etiā B. Ambrosius, & Hilarius intellexerunt. Duas namq; Christi clarificationes aut glorificationes distinguit Origenes, alterā gloriosā, alterā non gloriosā. Gloriosa est, eius Resurrectio, Ascensio in cœlos, Sessio ad Patris dexteram: non gloriosa est, passio eius, & mors. In vtraq; clarificatus est, & demonstrat⁹ Filius Dei; in illa per gloriam, in ista per ignominiam. Clarificatus quidem est Filius Dei per gloriā, resurgendo à mortuis, ascendendo propria virtute in cœlū, &c: sed clarificatus est etiā per ignominiam mortis, per quā mortē destruxit, diabolū vicit, peccatū aboleuit, hominem Deo reconciliauit, ianuā cœli aperuit. Signa ter autē clarificatus est per illā insuperabilem patientiā in offensis & iniurijs, per illā charitatē erga inimicos, à quibus cū acerbiora pateretur, in crucē actus, totū se ad orandum pro illis conuertit. Tunc cognouit eū latro, qui simul cum eo crucifixus erat: tunc cognouerunt eū Centurio, & quī cum eo erāt, dicētes: *Vere Filius Dei erat iste*: tūc qui ipsum crucifixerant, *Reuertebantur percutientes pectora sua*. Quod optime annotauit Chrysostomus, perpendēs, manifeste CHRISTVM se Filiū Dei tunc cōprobasse, & similē Patri se exhibuisse: sicut enim Pater offensus à suis inimicis, cum possit vindictā sumere, non sumit, sed beneficia eis præstat Solis & pluuia; ita & ipse faciebat. Nec enim casu factū

est, inquit Chrysostomus, ut ipso Domino in crucem acto, Sol obscuratus fuerit, terra mota, petre scissæ, monumēta aperta, sed ut ostenderet, se etsi manibus ac pedibus confixis, potestatem habuisse, per quam posset facere, inimicos suos à terra deglutiri, à sepulchris deuorari, à lapidibus conteri & obrui, à cœli fulminibus feriri, ut discerēt omnes, inquit Chrysostomus, qui impias manus intulerant Domino, quā non fuisset difficile ipsos punire, qui tā facile terrā commouit, & Solē repente obscurare præcepit. Qui tamen, non solum mansuetē crucifixores tulit, sed & pro ipsis rogauit, ne perirent. Hinc est quod CHRISTI mors sæpe in Scriptura sacra vocatur glorificatio, & exaltatio; non solum quia via fuit ad eā gloriā, & exaltationem, quā postea in Resurrectione, & Ascensione obtinuit, sed etiā quia vere tūc CHRISTVS clarificatus est. Ita Ioannes: *Nondum spiritus erat datus, quia IESVS nōdū erat glorificatus*: Chrysostomus, idest crucifixus: in ipsa enim crucifixione, glorificatus est. Similiter, & Euthymius, & ex professo Hieronymus, post multa concludens, & dicens: *Glorificatio igitur est patibulum triumphantis*.

§. 4. *Christus viuens, ostendit se Filium Dei per radios potētiæ, moriens autem per splendores patientiæ, tam claros, ut propter illos dixerit Ioannes: Viderimus gloriam eius quasi unigeniti à Patre.*

NON inepte iuxta hoc institutū explicari potest, quod David in spiritu præuidens cecinit: *Tecum principiū in die virtutis tue, in splendoribus sanctorum, ex utero ante luciferū genui te. Iurauit Dominus & non pœnitebit eum, tu es Sacerdos in æternū secundum ordinem Melchisedech.* Loquitur de tēpore mortis Christi, per quā promeruit sedere ad dexteram Patris, omnibus inimicis sibi subditis & subiugatis, & positis scabellū pedum suorum: tunc exhibuit se CHRISTVS Sacerdos, secundum ordinē Melchisedech, quando abolendo Sacerdotiū secundū ordinem Aaron, seipsum primo in cœna velatū sub speciebus panis & vini, deinde in propria specie in cruce se obtulit immaculatū Deo. Tunc eius principiū cum illo fuit. Principiū Filij, Pater est: quāuis secundum portionem interiorē cla-

Mat. 27. 46. *mauerit CHRISTVS, Vt quid dereliquisti me, tamē secundū superiorē rationē, dixit: Qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum.* Aut vero principij nomen, in Græco, significat principatum: ideo quidā legunt: Tecum Principatus in die virtutis tuæ. Dies illa vocatur aperte dies virtutis eius, quia tunc per mortē, destruxit eum, qui mortis habebat imperium, occidit mortem, soluit hominis captiuitatem, aboleuit peccatum, aperuit cælum. In illa die ostendit, quod secum haberet Principatū, dominium & imperiū, quippe qui, vt annotat Chrysostomus, tunc obsecrauit Solē, commouit terrā, sepulchra aperuit, rupes & lapides cōcitauit, mortuorū multitudinem suscitauit, vt vere se omnium viuorū & mortuorum Principem & dominū cōprobaret, quē vt talē agnouit latro, qui tāquā à supremo Principe ac Rege, qui in semetipso habebat Principatū & potestātē Regiam, petijt, vt sui memoriā haberet, veniēs in Regnum suum. Tūc; ostensus est genitus à Patre, aut Filius Aeterni Patris, in splendoribus Sanctorum. Vox splendor, accipiēda est, vt significet radios claritatis, quales emitte solet Sol, dū clarissimus ac serenus illucet. Vox autē, sanctorum, in Hebræo singularis est, *Kodes*, quē significat sanctitatem. Vnde in splendoribus sanctorum, idem erit, quod in radijs clarissimis, & fulgentissimis sanctitatis. CHRISTVS enim per radios clarissimos sanctitatis, quos emisit in passione, seipsum demonstrauit Filiū ab æterno Patre genitū: quāuis enim Sol ille diuinus in cruce eleuatus, aliqua ex parte retraxerit radios potentiz, quos viuens emittebat, resuscitans mortuos, mundans leprosos, illuminans cecos, faciē suam exhibēs resplendentē sicut Solem, & vestimenta sua alba, sicut niuem, sed radios tunc emisit fulgentissimos sanctitatis, & omnium virtutū, quarū actus in heroico gradu demonstrauit, patientiz, mansuetudinis, pietatis, religionis, benignitatis, sapientiz: signanter autē charitatis, quā omnium virtutū, & totius sanctitatis summa continetur. Qui enim cū malediceretur, non maledicebat, cum pateretur non comminabatur: Et sicut ouis ad occisionem ductus, cum male tractaretur, non aperuit os suum; & cum crucifigeretur, sanguinē suū offerebat, & seipsum, pro crucifixoribus, & vitā illorum operabatur, qui sibi inferebant mortem; ac primum quod in cruce eleuatus egit, fuit, pro illis orare, qui se crucifigebant. Hi splēdores sanctitatis fulgentissimi, ita illū ostenderunt Filiū à Deo genitū, vt illis latro illustrat⁹, eius innocentia primo professus, deinde ad eum tanquam ad Filium Dei deprecandū se conuerterit: Centurio, & ij qui cum eo erant, hu-

iusmodi splendidissimis clarissimisque radijs illuminati, clamauerint: Vere Fili⁹ Dei erat iste: ceteriq; qui mortē ei intulerant, ibiq; adstantes, his splendoribus conspectis, reuertētur percutientes pectora sua. Hinc B. Augustinus annotat, cur cum Iudæi clamabant: Si filius Dei est, descendat de cruce, & credimus ei, descendere noluerit. Videbatur enim cōueniens, id facere, quod petebant, vt ad credēdū illos cōpelleret. Nequaquā tamen, inquit D. Augustinus hoc decens fuit, varijs enim tēporibus, varios modos tenuit CHRISTVS ostendendi se Filiū Dei. Dum vixit, ostendit se Filiū Dei per splendores & radios potentiz, qui sufficientes fuerunt illuminare omnes: ideoq; inquirentibus, vt diceret illis, si ipse esset CHRISTVS, respōdit: Opera quæ ego facio, testimoniū perhibēt de me: & iterum: Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatū non haberent. Tempore autē mortis, ostendit se filiū Dei, per splendores & radios sanctitatis, quæ in charitate & patientia posita est. Nec minoris efficaciz isti, quā illi, vt Tertullianus contra Phariseos agens demonstrat: sed qui per malitiā non cognouerunt CHRISTVM per radios splendidissimos potentiz, quin potius tanquam aues nocturnæ magis excæcati remanserunt, nec per splendidissimos radios sanctitatis & patientiz illustrati fuerunt. Iam tēpus præterierat, quo splēdores potentiz emitteret; in cruce autem erat tempus, quo splendoribus sanctitatis & patientie fulgeret, ideo non fuit decens, vt hos retraheret, per quos vniuersum orbem illustrauit: ideoq; nec decens fuisset, quod de cruce descenderet, in qua, & ex qua radios sanctitatis clarissimos emittebat. Egregie illos contēplatus fuit Ioannes, cœlestis aquila, qui peculiariter ex illis CHRISTVM Filiū Dei ostesum exhibet. Ita enim intelligit D. Chrysostomus illud, quod ait: Vidimus gloriā eius, gloriā quasi vnigeniti à Patre, plenū gratia, & veritatis. Annotat in primis aduerbiū illud, Quasi, non similitudinē, sed veritatē indicare: vt velit dicere, vidimus gloriā eius, qualem decet, & conuenit Filio vnigenito Patris: Ioannes enim sequutus est comunē loquendi morem. Qui Regem aliquādo preciosissimū cultu ornatū, preciosisq; vndiq; fulgentē lapidibus conspiciat, alijs speciem illā ac maiestātē enarrare volunt, purpureū florem, gemmarū magnitudinem, albas mulas, auratos currus, solū adstantium, oculos nimio fulgore perstringens, pro viribus enarrant. Cum vero & his & alijs collectis, cultu illum omnem, maiestatemq; verbis cōprehendisse sibi non videantur, continuo addunt: Quid multis opus est: vno ver-

Mat. 27. 54.

Trac. 37. in

Ioā. 2d. 6a.

Mat. 27. 42.

Ioan. 10. 25.

Ioan. 1. 3. 24.

Lib. de patient. cap. 3.

Hom. 1. in

Ioan.

Ioan. 1. 14.

bo dicā, Quasi Rex, cū ex hoc verbo, Quasi, non similem Regi, sed ipsum Regem velint significare. Ita hoc loco Euangelista, Quasi, inquit, ad gloriæ maiestatem, & incomparabilem excellentiā significandā. Ita Chrysostom⁹, qui deinde explicat, quando Christus ostenderit istam gloriā suam, de qua dicit Ioānes, *vidimus gloriā eius*: & dixit, vere eam ostendisse multis modis: quādo recenter natus; *facta est multitudo militum cælestium, laudantium Deum & dicentium: Gloria in altissimis Deo*: quādo statim ac natus est, *venerunt Magi ab Oriente*, qui eum adorauerunt: quādo super eum, *Cæli aperti sunt, & vox Patris intonuit: Hic est filius meus dilectus*: quādo aquā in vinū commutauit, *ostendens discipulis gloriā suam*: quādo miracula fecit stupenda, quādo transfiguratus fuit in monte; sed annotat, signanter hoc dictum esse à Ioanne pro tempore passionis ipsius, cum affixus fuit cruci, flagellis & alapis cæsus, & consputus ab ijs, de quibus tam bene merebatur. Si quidem in ijs ipsis, quæ probri, & ignominie plena esse videbantur, ipsum rursus verbū clarissimū apparuit. Hoc Ioannes gloriam appellauit: tūc enim mors abolita est, maledictū periit, demones confusi sunt, & de ijs triumphatum est, & c. tunc ardentissime charitatis præbuit insigne, cū pro inimicis rogauit, pro eis sanguinē fudit, & vitā dedit. *Vidimus gloriā eius, quasi vnigeniti à Patre*. Viderat primo Ioānes CHRISTI gloriā, quasi vnigeniti à Patre per radios clarissimos potentie, dum CHRISTI miracula vidit, quæ solus Deus poterat operari, signatè in mysterio transfigurationis. In morte tamen, vidit eius gloriā per radios splendidissimos sanctitatis, & charitatis, quā ipse cōtemplari cœpit in cœna, quādo vidit CHRISTVM diligentē, & amantem vsq; in finē, tales radios charitatis ardentissimæ, quales decebant vnigenitū à Patre. Videtur quē memoria tenuisse, Christi doctrinā, quod tunc aliquis se ostendit Filiū Dei, cum diligit inimicos, & benefacit ijs, qui se persequuntur, & orat pro calūniantibus se, & similem se exhibet Patri cœlesti, qui Solem suū oriri facit super bonos, & malos, & pluit super iustos & iniustos. Hæc omnia stās iuxta crucē, vidit in actu heroico & supremo à Christo præstita; illum enim conspexit diligentē inimicos, & eis beneficientem, qui se persequabantur; quippe qui pro illorū peccatis patiebatur, ianuā cœli illis aperiebat, eos Patri recōciliabat, quantū in se erat: vidit orantē pro calūniantibus, imo & crucifigentibus se; & tandē vidit illū ad instar Patris cœlestis, Solem suū effundentē super bonos & malos, & nitrentē pluuiā super iu-

stos & iniustos. Cum enim *venit vnus militū*, Ioan. 19. 34. & *lancea latus eius aperuit, & continuo exiit sanguis & aqua*, Ioannes attentis oculis id conspiciebat: Et qui vidit, inquit, *testimonium perhibuit*: ideoq; vidit distinctē, aquā & sanguinē à Christi latere promanantē. Sed alta mente contemplabatur, quod hoc ipso, Christus similē se Patri cœlesti exhibebat, qui riuulos sanguinis tanquā rubicundos Solis radios, & aquæ fluentia, tanquā cœlestē & salutiferā pluuiā, effundebat super bonos & malos, & super iustos & iniustos. Nec enim sanguinem solūmodo pro amicis dabat, & aquam pro ijs, qui sibi obsequebātur, sed & pro impijs, & pro his, qui ipsum sanguinē effundebant, eundē sanguinē offerebat in pretium, & in eos qui ipsum vulnerauerūt effundebat aquam, in lauacrū. Qui tam vnice se Patri similē exhibuit, vnigenitū se illius, hoc ipso demonstrauit. Hæc videns Ioannes dixit: *vidimus gloriā*, splendorēs sanctitatis eius, *quasi vnigeniti à Patre*. Tuncq; se exhibuit plenū gratiæ & veritatis: *Gratiæ*, quia per illam mortē gratos nos reddidit Patri, cui reconciliati sumus per mortē filij eius: *Et veritatis*, quia tunc omnia, quæ de se dicta erant, vera comprobauit, & opere compleuit, vt explicat B. Augustinus. Hoc ergo dicere vult Christus: Diligite inimicos vestros, vt sitis filij Patris vestri, idest, vt ei similes existentes, illius vos comprobetis filios. Hoc enim quod est, ex charitate diligere inimicos, & eis benefacere, opus est tale per quod aliquis se Filium Dei probat.

S. S. Vt homo Filius Dei efficiatur, eget remissione peccatorū: ad hanc necessarium est, vt ipse offensas contra se commissas remittat.

Vt sitis filij Patris vestri. Est secundus sensus horū verborū, vt velit Christus hoc proponere tanquā præmiū, obseruatibus mādātū istud; quod erūt Filij Dei, vt hoc ipso ad illius obseruatiam homines excitet. Quādo voluit Deus rem aliquā, quam præcipiebat, maxime cōmendare, & facere, vt libenter illā homines opere complerent, præmiū grande solitus fuit proponere. Ita cū præcepta Decalogi promulgauit, volens inducere filios, vt liberaliter, & hilariter patribus honorē impenderent, grāde præmiū illis statim in ipsamet lege assignauit.

Ad Rom. 5: 10.

Trac. 37. in Ioā. ante E

208.

nauit, dicens: *Honora patrem tuum, & matrem tuam* ut sis longeuus super terram, quam Dominus daturus est tibi: cum tamen nulli alteri præcepto tunc præmiū proposuerit. Volens itaq; nunc Christus, homines incitare ad huius præcepti obseruationem, & eos impellere, ut hoc opus, arduum, & difficile affectui carnis, hilariter & diligenter exequeretur, præmiū statim ei designauit, grande sine dubio: ut *suis*, inquit. *fi. y. Patris vestri, qui in celis est.* Quid autem huiusmodi præmiū contineat, & quomodo quadret in eos, qui hoc præceptum obseruāt, explicandū est. Homo efficitur filius Dei ex duplici dono, ex remissione peccati, & ex infusione gratiæ. Hæc quæ duo promittuntur à Christo illi, qui hoc præceptū, sicut decet, seruauerit, quod Pater cœlestis ei dimittet peccata, & suam in illū gratiam profunder, per quā particeps sit nature diuinæ, & ius habeat ad gloriā: possitq; propterea ore pleno filius Dei dici. Explicemus nunc primum, postea explicaturi secundum. Primum igitur sub hac promissione Christus promittit remissionē peccatorum. Ita intellexit Chrysostomus: Non solum (inquit) facti difficultatem charissime cogites, sed prius intra te reputa, quanto sis decoratus honore, & honoris occasio, licet sit graue quid, & onerosum, leue tibi reddetur: imo gratias referre teneris, quod per beneficium inimico collatū, tanta possis obtinere, quod apud Deū fores tibi fiducia referetur, & peccatorū tibi fiat absumptio. Hoc B. Augustinus ex professo explicandū suscepit, dupliciq; declarat propositione. Prima, neminem esse, qui non corā Deo multis peccatis sit constrictus, propter quæ timere debet, & orare Deum, ut sibi remittatur. Hæc probat multis Scripturæ sacre locis, signanter ex illo Iob: *Homō natus de muliere, breuis uite, & plenus ira.* Ita ille legit, iuxta Septuaginta, quod noster Vulgar' legit, *Repletur malis miseris.* Et D. Augustinus hoc quod dicitur, *plenus ira*, præcipue credit dictum propter peccatū originale, de quo dixit Apostolus: *Etiam: & nos natura filij iræ, sicut, & ceteri:* quod quia omnium miseriarū & peccatorum initiū est, dicitur qui illud contraxit, plenus iræ, aut repletus multis miseris. Sed & de actualibus peccatis potest intelligi, propter quæ puniri homo meretur; quā punitionem, iram vocat Iob, quomodo & Dominus Iesys, inquit Augustinus, dixit: *Qui non credit in filium, non habet uitā æternā, sed ira Dei manet super eum.* Omnis ergo homo est plenus iræ, quia etiam iusti septies in die cadunt; & quia merentur à Deo puniri, dicuntur pleni ira: quomodo Iob ipse, iustus, & sanctus, dicebat:

peccata mea, quibus irā merui: & apud Michæā, iram Domini portabo, quoniam peccavi ei. Et recte Vulgatus, quod Septuaginta transtulerunt iram aut peccata, vocat miserias, quia nulla maior miseria est ipso peccato, dicere Spiritui sancto: *Miseros facit populos peccatū.* Aut vero, quia summa humanæ naturæ miseria est, peccatis perpetuo implicari, ut nullus inueniatur liber à sorde. Semper cū ita loquitur Augustinus, Christum excipit, & beatissimam Virginem, de qua cū de peccatis agitur nullā vult fieri mentionē. Alij legunt *plenus tremore*: & recte, unū namq; sequitur ex alio. Si enim plenus est ira, aut peccatis, pro quibus iram promeretur, & poenā, iusto tremore & timore terretur & pauet. Id ipsum demonstrat Augustinus, ex eo, quod frequenter, inquit, cantauimus: *Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum recta sunt peccata.* Locust est, quæ Apostolus peculiariter induxit, ut probaret, omnes esse peccatores, & egerē diuina gratia ad peccatorū remissionem. Nō enim dixit, inquit Augustin', Beati qui non fecerunt peccata, sed Beati quorum remissa sunt iniquitates: si enim queris, qui nō fecerit, non inuenies. Vnde ergo quisquam erit beatus, nisi remittatur, quod fecit, nisi tegatur, quod cōmisit? Inuehitur hac occasione D. Augustinus in eos, qui se iustos indicantes, aspernantur ceteros, tanquam peccatores, qui sepe maioribus peccatis coram Deo tenentur, quā illi quos ipsi peccatores iudicant: sicuti Phariseus, qui Publicanum iustiorē se, tanquam maximū peccatorē cōtemnebat, & Symon qui absolutē Magdalenam peccatricē iudicabat, quæ iam amore diuino ardebat, & sanctior illo fuerat effecta: Hinc colligit Augustinus, omnibus necessariū esse orare pro peccatorū remissione, quibus Christus statuit ut dicerent, *dimitte nobis debita nostra.* Quem locū sepe ipse expendit, signanter contra Donatistas & Pelagianos, qui dicebant, hominē ad eam posse vitæ perfectionē deuenire, ut nullo vel leui maculatus esset peccato. Qui enim omnib' imposuit, ut diceret: *Dimitte nobis debita nostra*, omnes debitis obligatos supposuit, quæ debita, peccata esse (inquit Augustinus) quamuis manifestū sit, postea tamen manifestius declarauit dicens: *Si enim dimiseritis peccata hominibus, dimittet & vobis Pater vester peccata vestra.* Secunda propositio Augustini: Nullū mediū à nobis efficaci' præstari posse (exceptis sacramentis) ad obtinendam peccatorū remissionem, quam remittere gratis propter Deū offensas, cōtra nos commissas. Hanc demonstrat ex eo, quod Christus, electi

remedium,

209.

Li. de peccata merit. remissio. c. 13. & alibi sepe Lib. de natura, & gratia. cap. 36.

Lib. 10. Hom. 6. Psal. 130.

Roma 4. 7.

Matth. 6.

Lib. 1. cont. Epist. Parm. c. 10. & li. 3. contra duos Epist. Pelag. c. 4. & li. 3. de pecc. merit. & remissio. c. 3. & Epist. 50. ad Bonif. & 14. ad Maced. & 29. ad Hilarium.

In Enchirid. cap. 71. 72. & 73.

Luc. 11. 41. *remedium, qui dixit: Date eleemosynā, & ecce omnia munda sunt vobis: & Propheta eā suavit, vt grauissimorum peccatorum Rex iniquus remissionē obtineret, dicens: Peccata tua eleemosynis redime: & Scriptura sacra sæpe dixit, Fide & eleemosynis purgari peccata. Multa autē cum sint eleemosynarū genera, quæ cum facimus adiuuamur, vt nobis nostra dimittantur peccata, sed ea nihil est mai⁹, quæ ex corde dimittimus, quod in nos quisq; peccauit: minus enim magnū est, erga eum pauperem esse beneuolū siue etiam beneficū, qui tibi nihil mali fecit: istud multo grandius, & magnificētissimē bonitatis est, vt tuū quoq; inimicū diligas, & ei qui tibi malū vult, & si potest facit, tu bonū semper velis, faciasq; cum possis, audiens dicētem IESVM: Diligite inimicos vestros, & benefacite ijs, &c. Hanc eleemosynā esse summā, probat Augustin⁹, quia est eleemosyna cordis. Scitote, inquit, fratres charissimi, quia duæ sunt eleemosynæ, vna cordis, alia pecuniarū: eleemosyna cordis est, dimittere ei, à quo læsus es: eleemosyna pecuniarū est, tua tēporalia bona indigenti largiri: & quanto cor præstat pecunijs & exterioribus facultatibus, tanto eleemosyna cordis superat eleemosynā pecuniarū. Vnde post quā longo sermone ad hanc cordis eleemosynam fuit hortatus, subdit: Nō vobis ergo graue sit, per ipsius Domini misericordiam, vos obtestor, quia spes nobis alia non est, nisi dimiserimus, quicquid nos læserint homines: nemo vos fallat; aliud maius sacrificiū non est, quod debeamus Deo, nisi quidquid boni est, etiam malis hominibus fecerimus. Dicit tibi Deus: Ego nō ex te cresco, sed tu ex me, sacrificiū volo, quod profit homini: sic ad me peruenit, quod tibi profit. Ita Augustinus, rationē egregiā prosequens qua misericordiā Dei erga nos magnificat. Deus vt nobis remittat peccata, vult vt aliquid faciamus, quo eum ad id inclinemus: ipse in se nullo eget, propterea in proximos aliquid fieri vult, quod tāquā sibi collatum acceptat. Ad remissionē peccatorū, non cōgrue sola eleemosyna pecuniarū esset designata: omnes enim sunt peccatores, & egent remissione, nec tamē omnes habent pecunias, ex quibus eleemosynam tribuant: quæ redā igitur erat eleemosyna maior, Deoque gratior, quā omnes possent impēdere. Hæc est eleemosyna cordis, cum quis gratis remittit offensas. Omnes sumus peccatores, omnesq; hanc eleemosynam possunt facere: nullus siquidem est, qui aliquos nō patiatur inimicos, aut aliqua ab alijs lēdatur offensa. Vnde, dare aliquid indigenti aliquādo quæris, & non habes; indulgere peccanti, quan-*

tum volueris, redundabit tibi. Aurum, & argentum, vestem, frumētum, vinum, & oleū, fieri potest, vt aliquoties non habeas, vnde pauperibus tribuas: vt autē omnes homines diligas, & hoc alijs, quod tibi ipse velis, & inimicis tuis indulgeas, nunquā te poteris excusare: quia si in cellario, vel in horreo nō habes, quod dare possis, de thesauro cordis tui potes proferre, quod tribuas. Et quia sicut ipsi videtis fratres charissimi, ad remissionem omnium peccatorum, si substantia terræ non fuerit, charitas & dilectio inimicorū satis abundeq; sufficiūt, nulla nobis excusatio de hac re in die iudicij remanebit, nec dicere aliquis poterit, non se habuisse, vnde sua peccata redimeret, &c. Ita Augustinus, qui rem totam alibi concludit, dicens: Multa sunt genera miserationū, quæ cum facimus adiuuamur, vt dimittantur nobis peccata nostra; sed ea nihil est mai⁹, quæ ex corde dimittimus, quod quisq; peccauit. Vt autem CHRISTVS hoc nobis manifestū & certissimū faceret, cum de hac re egit, illā proposuit, quasi expressū pactū, & fœdus iniēs inter nos & Deū: Dimittite, inquit, & dimitte mini: si dimiseritis peccata hominibus, dimittet vobis Pater vester peccata vestra: Et Sic faciet Pater vester celestis, si non dimiseritis vnusquisq; fratri suo de cordibus vestris. Nulla alia de causa, vt notat Tertullianus, Deus, qui nulli potest obligatus manere, se magis voluit exhibere ex pacto à se constituto obligatum, quā ex remissione iniuriæ & offensæ, qui expresse professus est, & promissit, se dimissurū dimittenti, non dimissurum non dimittenti. Recēter baptizatos assumpsit instruendos S. Basilus, & explicat difficultatē quādam: An ea quæ CHRISVS præcipit, nulla pœna expressa, teneantur baptizati seruare. Sæpe enim simpliciter, & sine alicuius pœnæ expressione, aliqua iussit, vt *Date mutuū nihil inde sperantes: & Nolite iurare, & sit sermo vester, Est, est, Non, non*: aliquando autē manifeste pœnā impositā designauit, sicuti cū dixit: *Qui credit in Filium, habet vitam eternā, qui vero non credit, non videbit vitam, sed ira Dei manet super ipsum*. Quando enim pœnā non expressit, non visus est voluisse eam inferre, in transgressores. Sine dubio tamen, inquit Basilus, sub pœna grauissima, omnia quæ ille præcepit obseruare tenemur: primo quia ipse diffinitè pronuntiauit, de lege loquens antiqua: *Iota vnū, aut vnus apex nō præteribit à lege*. Si quæ legis sunt ita habent, quanto magis quæ sunt Euangelij; sicut & ipse Dominus sæpe affirmauit: Deinde, quia sicut antiquitus data lege, quāuis non in singulis præceptis fuerint pœnæ expressæ, tamen ex Dei decreto ascenderūt

Ser. 103. de temp.

Matt. 9. 14

Luc. 6. 37.

Matt. 18. 31

Li. de patiē

¶ 211.

Serm. 2. de

bapt. c. 5. 8

6. pag. 245.

Ioān. 3. 36

Math. 5. 1

Deut. 27. 12 quidam in montē Hebal, alij in montē Garizim, ad benedicendū in communi omnes obseruantes legē, & maledicendum omnes transgredientes quoduis illius præceptum, ex quo pœna expressa mansit contra transgressores cuiusq; præcepti legis; ita promulgante CHRISTO Euangeliū, adfuit Ioannes, quo nemo maior est inter natos mulierum, sua diffinitione contestans, & dicens: *Qui Filio non credit, vitam non habebit, sed ira Dei manet super ipsum.* Quamuis itaque CHRISTVS mandata ore suo proferens, pœnam sæpe reticuerit, intelligendus est tamen Ioannes adesse, ad omnia, & singula CHRISTI verba, hanc suam addens diffinitionē. Quin & CHRISTVS ipse expresse, postquam multa statuit nulla multa explicite declarata, tandem addidit: *Omnis ergo, qui seruat verba mea assimilabitur viro sapienti, &c. Qui autem non seruat assimilabitur viro stulto, &c.* Quod ad sermones suos addendū voluit, sicut & omnibus antiquę legis præceptis, addita est generalis aduersus transgredientes maledictio à Moyse, tandē subinterente: *Maledictus omnis qui non perueniet in omnibus, quę scripta sunt in libro legis huius: ex qua pateret pœna, cuiusuis præcepti transgressori imposita.* Quāuis autē hoc ita sit, singulari tamen cura, vt annotat S. Basilius, quę circa inimicos habet, voluit declarare, vt omnē penitus dubitationem & prætextū excusationis repellat: nec contētus fuit sub cōmuni cōminatione aut promissione, quā in obseruātes & transgredientes tradidit, illos cōprehendere, sed expresse præmiū proposuit, hoc mandatū seruantibus, & expresse pœnā, illud transgrediētibus. Apertissime siquidē, præcipiēs diligere inimicos, præmiū expressit: *Et ius filij Patri vestri: & iterū: Dimittite, & dimittentur vobis.* Et si dimiseritis peccata hominibus, dimittet vobis Pater, &c. & pœnā similiter circa transgressores minutatim declarauit, dicens: *Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui dixerit, Racha, reus erit concilio: qui autē dixerit: Fatue, reus erit gehennę ignis: Et, Sic faciet Pater vester cęlestis, si non dimiseritis unusquisq; fratri suo, &c.* Nullaq; res est, in cuius mandato præmiū & pœnā per doctrinā, rationes, parabolas & similitudines magis expresserit. Ad cōfirmanda (inquit Basilius) corda nostra in fide sana, volens nos iudiciorū Dei timorē docere, non solum per verba, sed & per exempla, propterea quod ipsis rebus veritatis nobis persuasio penitus infigitur. Ex his, cōcordi sensu omnes sancti Patres obseruant doctrinā Scripturę sanctę, quę semper & vbiq; nos docet, cum qui orare vult pro peccatorū suorum remissione (& tales debent esse

omnes) oportere prius, remittere offensas contrarię cōmissas. Id singulariter prosequitur. B. Cyprianus, toto fere illo insigni opere, quod de vnitatē Ecclesię scripsit. Supponit ille necessariā esse vnitatē, vt orationes nostrę exaudiantur. Hinc oratio puerorū illorū missorum in caminū ignis ardentis, efficacissima fuit, qui inter se vnanimes permenebant, absq; eo quod ardens flama eos cōbureret, aut diuideret. De quib; dicitur. *Hi tres quasi ex vno ore laudabāt, & benedicebāt, &c.* Hęc vnitās sub Apostolis fuit, charitatis mandatū seruantibus, de quibus dicitur: *Et erant perseverantes vnanimes in oratione: & ideo efficacioribus precibus orabāt, & impetrare potuerūt cū fiducia, quodcuq; de Domini misericordia postulabāt.* Et optinanti huius indicat Cyprianus rationē. Orationes nostrę efficaces sunt ex Spiritu sancto agente, & impellēte nos ad orandū, nam *nus quid oremur nescimus, sed Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, id est facit nos postulare: Spiritus autē Sanctus non est Deus dissensionis sed pacis, qui ideo in specie colubę super CHRISTVM venit, quę animal est diligēs vnitatē, felle carens, longeq; ab illis abest, qui dissensionū & odiorū amaritudine sunt affecti.* Deinde rem magis in particulari Cyprianus considerans, annotat, hoc singulariter curandū ei, qui ad orandū pro peccatorum suorū remissione se cōfert; quod prius remittat ipse inimicis offensas: quod probat ex ipsius Saluatoris verbis: *Cum steteritis, inquit, ad orationē, remittite si quid habetis aduersus aliquē, vt & Pater remittat vobis peccata vestra.* Nec enim recte procedit ad orandum, qui dissensionē à fratre in corde gestat.

S. 6. Necessarium esse deponere odium, vt Deo reconciliemur, ostendit Christus dicens: Si offers munus tuum ad altare, &c.

OCASIONE horum, expedit B. Cyprianus, doctrinam illam CHRISTI: *Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuū ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offers munus tuum.* Rem totam voluit CHRISTVS cōcludere, ideoq; notā illā resoluendi & cōcludendi, Ergo, posuit, quasi dicens: Hęc sit certa diffinitaq; re-

Li. de vnit. Eccles.

Dani. 3. 51.

Acto. 1. 14.

Ad Rom. 8. 26.

1. Corin. 14. 3.

Luc. 3. 31.

Mat. 18. 29.

213.

Lib. de vnit. Eccles. cit. Mat. 5. 23.

solutio, sicut Hispanè dicimus: *En resolution digo*. Grauiissima autè est hæc CHRISTI sententia, quā non solum Cyprianus, sed & omnes sancti Patres expendunt, multa circa illā obseruantes. Hieronymus, vt demonstret falsam esse Pelagianorum doctrinam, dicentiū, nihil difficile in Euangelio contineri, hunc locum expendit, annotans, rem magnæ difficultatis nobis imponi. *Mez*, inquit, est potestatis, vt non habeam aliquid contra fratrem meum: vt autè ille aduersum me habeat, aut non habeat, in illius voluntate consistit. Quid ergo faciā, si ille reconciliari noluerit? Obsecrem? Flectam genua? sed audire cōtemnet. An obtorto collo nolētē in ius amicitiae traham? Et quæ est maior inimicitia, quā amicitias necessitate sociare? Neque enim dixit: Roga eum, vt tibi concilietur, sed Reconciliare primum fratri tuo, & sic offeres munus tuū ad altare. Et alio in loco: Vide (inquit) quid dicat. Non dixit: Si habes aliquid contra fratrem tuum, sed si aliquid frater tuus habet contra te. Rem quasi iniustā nobis videtur imponere. Si enim dixisset: si habes aliquid contra fratrem tuū, in nostra erat potestate, quod habeamus. Quid dicis? Si habet aliquid aduersum te. Respondeo ei: non est hoc in mea potestate Domine. Si frater meus habet aliquid aduersum me; ego nihil habeo contra eū. Et quare nō vis suscipere munus meū, sed dicis, vade ad illum? Ecce ego nihil habeo: si ille habet, ad me quid pertinet? Hæc Hieronymus: qui respōdet primo, Deum nō præcepisse aliquid impossibile, in tantū tamē patiētis necessitatē extollere voluisse, vt prope impossibile pro difficultate, præcipere visus sit. Respōdet secundo, hoc præcepto voluisse Christū docere, tāta nos charitate debere flagrare erga proximos, vt non solū curemus cor nostrū liberū ab odio seruare, sed si agnoscim⁹ cor fratris, cōtra nos commotū, & excitatū, curramus ad irā illius extinguendā, similesq; simus Prophetæ dicēti: *Cum is, qui oderit pacem erā pacificus*. Si ergo irā de corde alterius eradicare iuberis, antequā sacrificiū offeras; & non est acceptū sacrificium tuum, si non prius cor alterius sedas, quāto magis oportebit, te prius de corde tuo irā & furorem remouere, & ad quietē illud reuocare erga fratrem tuum, remittendo quæ contra te ille cōmisit? Ab altari (inquit Cyprian⁹) vult reuocare, cū dissensione ad sacrificiū venientem. Quod similiter B. Hieronymus insert. Nec immerito: nō potest nāq; vulnus, quod transfigēs pugio aut gladius intulit, curari, nisi primū omnium pugio extrahatur, ac foras mittatur. Notū est, odiū esse gladiū transfigentē cor. *Gladium*, inquit David, *enagruare*

runt peccatores, vt trucident, & gladius eorū intret in corda ipsorum. Gladium, quē homo contra inimicum distingit, cordi suo immittit. Vitā sane animæ (inquit Gregorius) quælibet culpa polluit, seruatus vero contra proximum dolor, occidit, dicente Ioanne: *Qui odit fratrem homicida est*, sui plane ipsius: menti nāq; vt gladius figitur, & mucrone illius ipsa vicerū occulta perforatur: qui si à transfixo corde prius nō edocetur, nihil in precibus diuinæ opis obtinetur; quia & vulneratis membris imponi salutis medicamenta nequeunt, nisi ferrū à vulnere ante subtrahatur: nisi enim remiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis. *Si ibi*, inquit, *recordatus fueris*. Hac dicēdi phrasi, inquit Hieronymus, hoc ipsum CHRISTVS maxime cōmendatum reliquit, ac si dicat: Ibi in ipsa ara, ibi stans iam corā Deo, iā sacrificio incæpto, illud inchoatum relinque. *Recordatus fueris*. Non mirum esset, quod ab altari iuberet recedere eū, qui accederet cum mala consciētia, conscius, & memoria tenēs, se fratrem offēdisse; sed quod is, qui cum sana mente processit, & ex obliuione reliquit recōciliari fratri, præcipiatur relicto sacrificio, quod inchoauerat, ire ad sedandum animum fratris, res est admiratione digna: nec enim apud nos, qui iā corā altari est genuflexus, sacrā Eucharistiā suscepturus, in oreq; fidelium generalicōfessione præmissa, iā in omniū conspectu illā recipere parat, si tūc recordetur se aliquē offēdisse, nō tenetur relinquere sacrā Eucharistiā in manu parochi, sed sufficit quod ea suscepta, id agat, quod agere tenetur erga fratrem. Deinde, apud omnes nationes actus qui minus patitur interruptionē, est sacrificiū: actus est enim, quo homo negotiū agit cū Deo: etsi nullus intercidere audeat orationē, quā alloquēs Regē cēperat, minus intercidēdus est actus, cū Deo ipso incēpt⁹. Quādo inuenit Moyses hircū, quē obtulerāt filij Aaron, Eleazar, & Ithamar, cōbustū, & quod nō illū comederāt sacrificātes, iratus est, quoniā sacrificiū incōpletū reliquerāt, quod in comestione rei oblatæ terminabatur: quia nō licebat sacrificiū inchoatū relinquere, & oportuit, vt Aarō ei satisfaceret, exponēs, se filiosq; suos in tali luctu fuisse, qui comestioni vacare nō potuerūt. Nota est historia, quā Valerius Maxim⁹ refert, de adolescente illo assistente Alexandro sacrificāti; quo tenēte vas, in quo erat thus, quod offerebat Alexander, cum circa illū ita flamma arderet, vt necesse fuisset recedere, si vellet ignē euadere, passus fuit sibi brachiū exuri, ne Alexander sacrificiū interrūperet, ipseq; re⁹ intercepti sacrificij teneretur. Prophanam Reginam inducit Poeta, quæ volēs

¶ 274.
10. Moral.
cap. 11.
1. Ioā. 3. 15

Epi. 36. cit.

Leu. 10. 16.

Lib. 3. ca. 3.

Virgil. 4.
Æneid.

Lib. 2. cont.
Pelag. to. 1.
p. 214.

In Psal. 119.
Cum is qui
oderunt pa-
cem.

Psal. 119. 6.

Lib. de vii.
Eccl. cit.

Epist. 36.

Psal. 119. 14

remanere sola, vt libere sibi mortē inferret, sororem suam à se misit, confingens, se sacrificiū inchoasse, necessariūq; sibi esse illud perficere: Sacra Ioui Stigio, quæ rite incepta parauit: Perficere est animus & huiusmodi multa, tã apud sacros, quã prophanos autores inuenimus. Nihilominus tamē, quādo odiū ira vel dissensio intercedit, iubet CHRISTVS relinqui sacrificiū inchoatū, nec procedēdū ulterius, donec animus sedatus sit, & ira deposita: quia nec sacrificiū aliquod illi gratū esse potest, quod cū corde irato, & à fratre discordante per odium aut iram offertur. B. Chrysostomus hæc expendens, miratur primò & exclamat: O admirabilē benignitatē, & ineffabilē Dei erga homines amorem. Honorem suum despicit, dum in proximo charitatē requirit. Quid enim his verbis mitius esse possit? quid leuius? interrūpatur, inquit, ministerium meum, vt tua charitas integretur. Propterea quippe non dixit, Postquam obtuleris, priusquã offeras: sed munere ipso iam posito, & inchoante sacrificiū, recōciliā dū mittit ad fratrem, &c. Quam igitur ob causam istud fieri iubet? Duo sunt quæ per ista designat & conficit: vnū, ostendere volens, quod honorat maxime charitatē, & hanc acceptissimū esse sacrificium ducat: absquē ista verò, nec illud profecto suscipiat. Aliud vero, quo irrefutabilem quandā reconciliationis necessitatē imponat: qui nāq; iussit, nō prius munus offerri, quã recōcilietur offensio, etiā si non ob proximi charitatē, saltem ne sacrificiū maneat imperfectū, currere ad constrictatū iubet, inimicitiasq; dissoluere. Ita Chrysostomus. Ecce, inquit Gregorius, à discordantibus non vult accipere sacrificiū, holocaustū recipere recusat. Hinc ergo per pēdite, quam sit malum discordiæ, propter quod & illud abijcitur, per quod culpa laxatur, &c. Ad idem institutū obseruat Cyprianus, meritò sacrificiū Cain fuisse à Deo repulsum: nec enim peccatum habere poterat Deum, qui cū fratre pacē per zeli discordiā nō habebat. Quod postea latius annotauit D. Hieronymus, exponens, cur Deus nō aspexerit, aut acceptauerit sacrificia ieiuniorū & mortificationis, quæ quidam offerebant, qui corde erga proximos erāt duro, aspero & dissono. Obliti, inquit Hieronymus, erāt veteris historiæ, cur nō respexerit Dominus ad Cain, & ad munera eius; qui recte quidē offerebat, sed non recte diuidebat cū fratre. Alludit Hieronymus ad id, quod, iuxta Septuaginta, dixit Dominus ad Cain: *Nonne si re*

ro Deo oblatū, vitiosum redditur, & à Deo respuitur, si offerens à fratre suo sit hac mala separatione diuisus. Tollēda igitur primò ad sacrificium & orationem hæc est, per charitatem, quæ est vinculum perfectæ vniens & socians. Ita B. Augustinus idipsum exponit, obseruans, recte dictū esse: *Misericordiam volo, & non sacrificiū*: non quia sacrificiū Deus absolute respuat, sed illud, quod est sine misericordia. Nō propterea sacrificium offerre sine misericordia, inquit Augustinus, quia non remittuntur tibi peccata, nisi offeras cū misericordia & charitate, quā erga offendētem exhibeas. Obseruat autē Chrysostomus, sacrificij nomine non tantū intelligendū illud, quod ex ouibus, vel bobus, vel alijs animalibus, offerebatur, sed & de oratione, quæ sacrificium in Scriptura sacra dicitur. *Sacrificium*, inquit, *laudis honorificabit me*: & iterum, *Immola Deo sacrificium laudis*: Et, *Elevatio manū mearū sacrificium vespertinū*. Itaq; si orationem offeras, sciens quod frater habet aliquid aduersum te, melius est orationē relinquere, & ad reconciliationē fratris excurrere, & tunc venies ad orationis sacrificium offerēdum: neq; enim oratio grata esse potest, nisi remota ira, & odio relegato & deposito. Debilis, & maculata est nostra oratio (inquit Hieronymus, explicans illud: *Maledictus dolosus, qui offert debile*) quando ira, inuidia, inimicitijs, & alia quacunq; perturbatione corrumpitur; si offerentes munus ad altare, & recordati, quod aliquid habeat frater aduersum nos, non ante pergimus, & ei satisfacimus: aperte enim Apostolus præcipit: *Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus, sine ira, & disceptatione*. Quæ verba expēdens Ambrosius, pacificum, inquit, animū in oratione esse debere, docet. Egregie tamen Chrysostomus annotat primo, Apostolū omni in loco orationem fieri velle, vt excellentiam Evangelici temporis insinuet: Iudæis namq; fas non erat, nisi vno in loco ad Deū accedere, atq; libare hostias, & cetera legis obsequia inferre; atq; ad ipsum locū, vndiq; ex toto orbe concurrere necesse erat, omnemq; expiationis ritū in templo perficere. Non eiusmodi nostra sunt: nam iam in omnibus locis orare optimū est, &c. Annotat secundo, quid sit, *leuantes puras manus*, id est non aqua lotas, sed mundas, absq; ira & disceptatione. Iræ, inquit, nomine, prophanam iniuriarum memoriam significare voluit: munda sit orantis intētio huiusmodi memoriæ peste: nec vllus adeo audax sit, vt inimicitias exercens, ad Deum orandum pergat. Nemo cum angore animi ac disceptatione orans, exaudiri se pu-

Ser. 170 de
tempo.
Oicz. 6. 6.
& Mat. 9. 13.

Hom. 16. in
Matth. cit.

Psal. 49. 14.
21.

Psal. 140. 1
216.

In cap. 1.
Malach.
Malac. 1. 14

1. ad Tim. 2.
2. 8.

In cap. 1. 1.
ad Timoth.

Homil. 8. in
ad Corin.

putet: non licet prorsus ambigere, si puras leuemus ad Deum preces, nos exauditū Iri:

Quaecunq; enim petieritis, inquit, credite quia accipietis: & cum statis ad orandū, dimittite & dimittetur vobis. Hoc nēpe est, absq; ira & disceptatione orare. Ita Chrysostomus: quod & si militer annotauit Anselmus, & D. Thomas, alijq; sancti Patres. Ex his infert B. Hieronymus, quali mente, quāq; quieto animo debeat Christianus ad sacrā Eucharistiā sumēdam accedere. Si munera nostra absq; pace offerre non possumus, imo nec ad orationē pmittimur accedere, nisi deposita omni ira, odio, & disceptatione; quāto magis hęc deponēda sunt, ad illū cōlestē panē sumendū, quo CHRISTVS vnitatē & charitatē maxime voluit cōmēdare? Audiāt hoc (inquit Chrysostomus) qui cū inimicitijs ad cōmunionē altaris accedūt. Sed de ijs alibi. Hoc exploratū maneat, eum qui accedere vult ad orandum pro peccatorum remissione, oportere omnem iram & odium deposuisse.

§. 7. Deus non dimittit, non dimittentibus; qui dicendum tradidit: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos, &c.

QUAM sit necessariū, qui sibi remissionē peccatorū cupit, prius remittat offensas cōtra se commissas, explicauit egregie Petr^o. *Estote, inquit, prudentes, & vigilantes in orationibus. Ante omnia autē mutua in vobis metipsis charitatē habentes, quia charitas operis multitudinē peccatorū. Mediū necessariū ad obtinendā remissionē peccatorū, est oratio.* Vnde in illa parabola dixit Rex: *Omne debitum dimisi tibi quoniā rogasti me:* Et, *Pro hac remissione videlicet, inquit David, orabit ad te omnis Sanctus:* Et Petrus ad Symonē magum, hoc suavit: *Roga Deū, si forte remittatur tibi, &c.* Ideo quia non exorauerunt pro peccatis suis antiqui Gigantes, destructi sunt. Quoniā igitur omnes sumus peccatores, frequenter nobis orandum est, & postulāda peccatorum remissio. Sed hac in parte, inquit Petrus, oportet esse prudētes, & vigilātes, idest oculatos: primū enim omniū prēmittēda est charitas & dilectio. Videtur allusisse ad illud, quod paulo ante induximus CHRISTI verbū: *Cum steteritis ad orandū, primū remittite, &c.* Et vere visus est Petrus hac dicens, memoria tenuisse factū Ioseph, quando fratres suos, quibus incognitus erat, de prodicione accusabat: qui

hoc pactum cū eis fecit, vt si vellent pacifice à se recipi, cum corā se venirent, secum deferrent fratrem minimū, quem tūc domi reliquerant. Vnde cū postea Iacob ad eos diceret: Reuertimini, & emite nobis paucillū escarum, respondit Iudas: *Denuntiavit nobis vir ille sub attestazione iniuriandi dicens: Non videbitis faciē meam, nisi fratrem vestrum minimū adduxeritis vobiscū. Si ergo vō eū mittere nobiscum, pergemus pariter, & ememus tibi necessaria: sin autē non vis, non ibimus.* vir enim, vt sēpe diximus, denuntiavit nobis dicens: *Non videbitis faciē meam, absq; fratre vestro minimo.* Prudenter certē respondit Iudas. Pactum à viro semel, & iterū statutū est, quod sicut si fratrem minimū nobiscū adduxerimus, pacifice nos recipiet; ita sceleris conuincet, si sine illo coram ipso præsentes nos exhibuerimus: nullo igitur pacto possumus ad eius cōspectū venire, quin fratrem nostrum minimū, in nostra feramus societate. Estote, inquit, prudentes, in orationibus, & attendite, ac vigilātibz oculis, quę prēmittenda sunt perficite. Necessarium nobis est, coram Deo præsentes nos dare per orationem, vt quę ad vitā animę necessaria sunt, cōparare possimus: id namq; est orare, coram Deo nos exhibere præsentes, per meritis eleuationem, vt ab illo obtineamus, quę ad animę vitā seruandā conducunt. Pactum tamen expressum à viro illo nobilissimo statutum est: *Cum steteritis ad orandū, prius remittite, hoc est, fratrem vestrum minimū, videlicet inimicū, in corde vobiscum adducite; aliter non videbitis faciē meā, nec pacifice suscipiam, sed sceleris reos conuincam.* Imprudenter ergo ad orandum accedit, qui nō prius per charitatē, fratrem suum minimū, idest inimicum in corde suo reponit, eum diligens, ei parcens, & pacē cum illo tenens. Aut vero recordatus est Beatus Petrus illius parabolę, quā occasione cuiusdam interrogationis suę, Dominus proposuit. Quęsierat Petrus: *Quoties peccabit in me frater meus, & dimittā ei? vsque septies?* Respondit Dominus: *Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies.* Huius occasione illā celebrem subintulit parabolā Regis, remittentis seruo immensā quantitatis debitum, ad humilem illius supplicationem: quem tamē, quia noluit conseruo remittere centum denarios, iussit in carcerem mitti, & venundari eius vxorem & filios, & omnia quę illius erant, dicens: *Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniā rogasti me: non ne ergo oportuit, & te misereri conserui tui, sicut ego tui miserus sum?* Et rem totam conclusit CHRISTVS dicens: *Sic faciet Pater meus cælestis, si non remiseritis vnusquisquē fratri suo, de cordibus vestris.*

Hanc parabolā perpetuo Petrus mente retinuit, tanquā ad se peculiariter dictā. Ex qua primo intellexit, per humilē orationem remitti peccata, sicut debita dimissa fuerūt illi deprecanti. Secūdo agnouit, cuncta quæ cōtra nos cōmittere potest inimic⁹, parua esse, quæ omnia, etiā si septuagies septies nos offendat, sub exigua quāritate cētū denariorū claudūtur: & quā parua sint quantitatis offensæ, quas proximus contra nos cōmisit, agnoscemus, si eas cū illis cōferam⁹, quas nos cōtra Deum cōmittimus. Tertio grauem illam, acerbā, & acrem increpationem, quam considerauit Origenes, mente perpetuo retinuit: *Serue nequam*. Nouerat CHRISTI suauitatem in loquendo, cui ipse Petrus dixit: *Quo ibimus, quia verba eterna vite habes?* Erat siquidem, vt Spōsa asseruit, *guttur illius suauissimū*: recordabatur, cū quē inuenit in nuptijs veste nuptiali carentē, cum increparet, vocasse amicū: *Amice, quomodo huc intrasti?* Iudam itidem, qui se horrenda prodicione tradebat, simili voce reprehendisse: *Amice ad quid venisti?* Hūc autē conseruum, contumeliæ & opprobij voce reprehēdens, iram quam cōtra illum conceperat ostendere volens, *Serue*, inquit, *nequam*. Illam tandē conclusionē, quam CHRISTVS intulit: *Sic ergo faciet vobis Pater meus, &c.* perpetua recordatione Petrus verfabat, & tanquā statutā legem considerabat; idcirco nos admonet, vt procedētes ad orādum, ne tam imprudentes simus, vt nobiscū causam repulsæ, & increpationis feramus, si cū odio, ira cōtra fratres procedimus: propterea charitatem, per quā inimicos diligamus, & remittamus offensas, extendendam, per quā peccata nostra operiantur, & remittantur. Aut tandē voluit B. Petrus alludere, ad id, quod CHRISTVS Dominus, modū orādi tradēs, docuit, vt diceremus: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*. Circa quā sententiā multa annotant sancti Patres. Cyprianus obseruat, multas petitiones ante istā positas fuisse, absq; aliqua conditione & moderatione, quales illæ: *Adueniat Regnū tuū: Panem nostrū quotidianū da nobis hodie: Regnū absolute petendū, & panem similiter, docuit: remissionē tamen peccatorum, cum hac moderatione: Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*. Adixit plane, ait Cyprianus, & addidit legē, certa nos conditione & sponione constringens, vt sic nobis delicta dimitti postulemus, secundū quod, & ipsi debitoribus nostris dimittimus: scientes impetrari non posse, quod pro peccatis petimus, nisi & ipsi circa debitores nostros paria fecerimus. Idcirco & in eodem sermone dixit: *In qua mensura mēsi fueritis, remetietur &*

vobis. Excusatio igitur nulla tibi in die iudicii superest, cum secundū tuam sententiā iudiceris; & quod feceris, hoc & ipse patiaris. Ita Cyprianus. Te fecit (inquit Basilus id ipsum expendens) esse medicū tui ipsius: in manu tua posuit mensurā, qua ille tibi remittatur. Et vere nulla alia ratione magis tu poterat satisfacere desiderio, quā in tua voluntate dimittens modū, quo tibi remissionē ipse cōcedat. Multa dixit CHRISTVS Centurioni, illis verbis: *Sicut credidisti fiat tibi: maior Chananez*, dicens: *Fiat tibi sicut vis*: voluntatem enim suā visus est, in illius voluntate collocare: idē tibi proponit, qui iubet dicere: *Dimitte nobis, &c.* sicut & nos dimittimus. B. Gregorius Nyssenus, magni Basilij frater, integrum tractatū in horū verborū obseruationē edidit. Supponit primò, immensam Deū in nos bonitatem, qui humanā naturā conditione diuina quodammodo mutat, & vt difiant homines, sancit. Debitorū nāq; remissio, propriū ac peculiare Dei munus, & optimū est: qui dictū est, quod, *nemo potest remittere peccata, nisi solus Deus*. Hoc nihilomin⁹ homini cōcedere videtur, cui dicendū tradit; *nos dimittimus debita nostra*: nam hæc debita esse peccata, paulo inferius ipsemet expressit, subdēs: *Si enim dimiseritis hominibus peccata eorū, dimittet & vobis Pater vester celestis delicta vestra*. Nobis ergo concedit peccata contra nos cōmissa, remittere; ideoq; hoc dicturus bene præmisit, docēs, vt Deum vocaremus Patrem, ad cuius nos similitudinē tenēdam euexit. Qua autē ratione homo dicatur peccata cōtra se cōmissa dimittere, alibi expositū est. Annotat secundo, nulla ex re potuisse hominē magis extolli, quā ex hac, per quam sui ipsius index cōstituitur: vt videas, Deum nolle te acriter iudicare, qui tui iudiciū tibi met agēdū cōmittit. Licet (inquit) tibi, quid quid ex Deo cōmodum est, animo ingenuo atq; libero ad arbitriū habere: ipse tibi sis iudex, ipse te tua sententiā absolue ac seruas: remitti tibi à Deo debita desiderans, tu dimitte, & Deus decreuerit, atq; sententiā tulerit, nā iudicio de proximo quod in tua potestate est, qualecūq; fuerit, sententiā pat erit & respondebit: quæ enim apud te statueris, hæc tibi per diuinū iudiciū confirmabūtur. Obseruat tertio, temerariū esse, velle mente cōcipere omnia, quæ his verbis cōtinentur. Deus ad bene agendū imitāndus semper proponitur, cuius voluntas toti⁹ rectitudinis est regula: ideo dixit Paulus: *Imitatores Dei estote, sicut filij charissimi*. Ipse perpetuo se ipsum ad imitādū proponit; quia ex eius imitatione bonum omne perficiendum est: nūc autem nos positi sumus, quorum facta Deus imite-

219.

Hom. 1. de panem

Mat. 2. 13.

Mat. 2. 14.

Lib. de or.

Dā. 1. 1.

Lm. 7.

Mat. 6. 14.

Ad Eph. 5.

tur;

tur; ut tu ite ad Deum dicas: Quod ego feci, fac: imitare seruū tuum tu Domine, pauperem, & egenū, qui rerum vniuersarū regnū obtines: remisi debita, ne tu quidem exigas, supplicē repellere veritus sum, ne tu quidē supplicante submoueas atq; repellas: Letū & alacrē dimisi meū debitore, talis itē tu⁹ fiat, ne tuū debitore meo debitore tristiorē reddas: ambo pariter & equaliter exigētib⁹ gratias agāt, par ab ambobus remissio decernatur, tuo simul & meo debitori. Ille meus est debitor, tuus autem ego: quo animo ego fui aduersus hūc, quāq; de eo sententiā sequutus sum, hæc itē apud te obtineat: solui, solue; dimisi, dimitte: magnā ego proximo exhibui misericordiam, imitare tu Domine serui tui humanitatē. Ita ille. Obseruat tandē, non dixisse; Dimitte nobis debita nostra, quæ aut qualia nos dimittimus debitoribus nostris: breuissima enim esset regula & mensura: nā quæ nos erga Deū contraximus debita, immensi infinitiq; sunt ponderis, quia sunt peccata; quorū minimū tota natura hominū & Angelorum creata, & quæ creari potest, per soluere suis viribus ad perfectū non potest. Quæ autē nobis debita sunt, leuissima esse, vel hoc manifestē cōprobat, quod omnis homo viuens, vanitas est: quāto igitur vaniora erunt, quæ ad eū spectant? Quod ergo dici iubemur, hoc est: Dimitte nobis debita nostra, magna, grādia, ingentia, sicut nos dimittimus debitoribus nostris, parua, leuissima, ac ærei pōderis. Si quis propter crimē prodicionis, aut lesē maiestatis, dānatus esset ad mortē, & accederet ad Regē, rogās & dicēs: Remitte mihi pœnā, quā promerui, siquidē ego remitto cuidā seruo tuo acū, aut paleā, quā à me rapuit; quid diceret Rex? Quomodo tā insolentē posset ferre petitionem? Et nihilomin⁹ Rex supremus, hoc nobis, qui crimina lesē maiestatis cōmisimus, statuit orādū: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos debitoribus nostris: vide si potest hæc misericordia vel Angelorū linguis pro dignitate commendari. Tu legē (inquit Chrysostom⁹) scribis de venia & pœna, tu in tui causā fers sententiā, & an Deus peccatorū tuorū recorder, tui iuris est, tu dominus. Alij vigilando, in nuda humo dormiēdo, carnē assiduīs laboribus macerādo, delēt peccata: facilius tibi exhibetur via: Dimitte nobis debita nostra, sicut dimittimus. Vide quid dicis, ne cōtra teensem ut infans & furēs stringas, &c. D. Augustinus sæpissime hæc verba meditatus est. Expendit in primis, magnā Dei misericordiā, qui quoniā quid oremus nescimus imple orationē, quam proferremus aptissimā composuit, & docuit. Docuit (inquit) te pau-

ca verba, quæ quiuis idiota potest tenere, & dicere: & in eis constituit tibi causam tuam. Docuit te ius cœleste, quomodo preceris: nunc aduocatus tuus est, tibi supplicationē cōponēs. Secundo obseruat, voluisse CHRISTVM nobis indicare sacrificiū gratissimum, quod Deo offerre possimus, præstantius eo sacrificio quod Noe obrulit, cuius odore, ita Deus delectatus est, ut dixerit: *Nequaquā ultra maledicā terræ, &c.* Imo & id indicauit, quod quocūq; sacrificio est Deo gratius, misericordia scilicet & charitas, de qua clamat: *Misericordiā volo, magis quā sacrificiū.* Quia ergo aduocatus noster CHRISTVS est, & nos agere causā nostrā egregiē docuit, quia sciebat, nobis petētibus: Dimitte nobis debita nostra, illū dicturū: Quid mihi das, ut ego dimittā tibi debita tua? Quale munus offers, quale sacrificiū conscientia tua, imponis altaribus meis: continuo docuit te, quid petas, & quid offeras. Pete: *Dimitte nobis debita nostra, & offer, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Tandē, his verbis legē quandā, & pactū constitutū obseruat Augustinus: idem est enim, ac si dicat Deus: tu debitor meus es, ille debitor tuus. Hoc facio ego tibi debitori meo, quod tu feceris debitori tuo. Quod alibi excellenter exposuit. Cum vita, inquit, ista mortalis & fragilis, quæ inter tot terrenas tentationes perichatur, & orat, ne submergatur, nō potest esse in quouis iusto sine qualibuscumq; peccatis. Vnum est remediū, per quod viuere possumus, quia docuit nos magister Deus, dicere in oratione: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Pactū, & placitū cum Deo facimus, & cōditionē soluēdi debiti in cautione subscripsimus: Dimitte nobis, plena fiducia petimus, si & nos dimittimus: si autē non dimittimus, dimitti nobis peccata non putemus. Non nos ipsos fallamus. Homo se nō fallat, Deus nō fallit, &c. Eadē verba considerans idē Augustinus, magnā misericordiā sonare ex eo probat, quia ex nostro iudicio & volūtate iudicat nos Deus, & quodāmodo in potestate nostra collocat, quomodo iudicemur à iudice. Si iudex aliquis, ita à se te iudicandū decerneret, ut non nisi eo modo, quo tu velles, sententiam proferendam diceret, summo te beneficio, quo nullo maius posses desiderare, afficeret. His addit Augustinus, excellentem Dei misericordiam, qui ad remissionem peccatorum, non à nobis exigat, quod fortē aliquādo in nostra non esset potestate. Si peteret, diuitias tradi, quid ageret pauper? Si ieiunia, quid ageret infirmus? Tantum petit quod quiuis præstare potest, scilicet dimittere.

Gen 8. 2

Osee 6.

Li. 50. hom. 40.

Ser. 103. tempo.

Ser. 157. tempo.

220.

Hom. 38. in Ioan.

Ser. 70. de tempo.

221

Idiplum observavit Chrysostomus. Vide, inquit, à nobis tota hæc res sumit exordiū, futurūq; de nobis in nostra est potestate iudiciū. Nec enim vel irrationabilis quispiā, aut in magno aliquo aut exiguo delicto de iudicio Dei conqueri posset: ipsum reum, dominū illius fecit esse sententiæ. Quæadmodū, inquit, tu tibi ipse iudicaveris, ita etiā tibi iudicabo: nam si dimiseris cōseruo tuo, à me quoq; eandē gratiā consequeris. Posset absq; hoc omnia peccata dimittere, vult tamē beneficiū etiā per ista cōferre, mille tibi occasiones pietatis suæ ministrans, & quod in te belluinū est depellens, irā, furorē, &c. B. Leo Papa hoc, quod CHRISTVS dici iubet, vocat sacratissimū pactū, & hortatur, ne exactor sis vindictæ, qui petitor es veniæ. Dicētes enim, Dimittesicut dimittim⁹, durissimis nos vinctulis illigamus, nisi quod profiteamur, impleamus. Hæc fere omnia D. Gregorius eleganti stylo cōplexus est. Ecce, inquit, in nos graviter inimicus deliquit, dāna intulit, iuvātes læsit, amātes persequutus est. Retinēda hæc essent, si remittēda nobis delicta nō essent: aduocatus etenim noster, precē nobis in causa nostra cōposuit; & ipse eiusdē causæ iudex est, qui aduocatus: preci antē quā cōposuit, cōditionē inseruit, dicēs: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittim⁹ debitoribus nostris, vt nos metipsos hoc dicēdo amplius ligemus. Aut fortassis cōditionē hāc in oratione intermittim⁹, & aduocatus noster precē, quā cōposuit, nō recognoscit, atq; apud se protinus dicit: Scio quid monui, nō est ipsa oratio quā feci. Ita ille. Itaq; singulari cōsilio CHRISTVS nobis tradidit modū, quo remissionem peccatorū peteremus, vt simul nos ipsos obligaret, ita petere, remitti debita nostra, vt simul ore proprio profiteremur, nos debitoribus nostris remisisse. Multa alia observāt sancti Patres, sed hæc sufficēter ostendūt, ad obtinēdā peccatorū remissionē, necessariā esse dilectionē inimici, & remissionē offensæ, quā nobis intulit. Cæterū observandū est ex B. Augustino, aliquos perperā intellexisse hanc doctrinā, existimātes per solā remissionē offensæ, omnia peccata ita dimitti, vt quāvis homo per totā vitā in eis permaneat, censeantur nihilominus sibi dimissa vniuersa, si offensas contra se cōmissas, ille dimiserit. Putant, inquit Augustinus, eis, qui perditē vixerint, donec claudādiem huius vitæ extremū, per hāc orationē qualia cunq; quantacunq; fuerint, omnia quotidie peccata dimitti, sicut ipsa quotidie frequenter oratio, si hoc tantummodo custodisse meminerint, vt quādo ab eis veniā petunt, qui eos peccato qualicūq; læserint, ex corde

dimittant. Hunc errorē euidēter cotutat D. Augustinus, demonstrans, intelligendū esse, quod CHRISTVS docet, dimitti peccata, dimittentibus, quia nō dimittit Deus non dimittētib⁹: sed vt ijs dimittat, necessariū est vt à peccatis desistāt, & faciant fructus dignos pœnitentiæ. Vult ergo CHRISTVS dicere: quod dimittētib⁹ dimittetur, nisi aliud impediāt ex alia parte. Huins occasione multa dicit ibi D. Augustin⁹ suo ingenio digna, ibi videnda: quod autē peculiari consideratione dignū tradit, statim erit exponendū.

§. 8. Quæ & quomodo remittantur delicta, remittentibus offensas, factum et verba Davidis apte declarant.

Vt quæ tradere cœpimus fiant manifestiora, explicadū restat, quēnā peccata homini dimittantur, ex eo quod ipse debitoribus suis remittit offensas, & de quibus peccatis id intelligendū sit: Si dimiseritis peccata hominibus, dimittet & vobis Pater vester peccata vestra. Videtur nāq; D. Augustin⁹ cēdere, tantū venialia, quæ quotidiana dicuntur, remitti: nam respondens ijs, qui dicebāt, per solā offensæ remissionē, omnia peccata dimitti, etiā nulla alia pœnitētia addita, imo permanēte homine in peccato, post quā id falsū cōprobavit, addit: Oratio vero quotidiana, quā docuit ipse Dominus, vnde & Dominica nūcupatur, delet quidē quotidiana peccata, cū quotidie dicitur: Dimitte nobis debita nostra. Idq; duobus argumētis cōfirmat, ex ipsis Christi verbis desumptis; nā ipsa verba tāti magistri & Domini nostri vigilāter intuēda sunt: primū, quia nō dicit: Quæcunq; debita, sed absolute, debita, aut peccata, quo nomine absolute prolato, ea intelligūtur, sine quibus nec Sancti vitā agūt. Secundū, quia verba intelligenda sunt, cōuenientia ijs, quibus Dominus loquebatur, qui erāt eius discipuli iusti. Cōsiderantes igitur quibus loquebatur, & audiētes absolute dictū, peccata vestra, nihil aliud debemus existimare, quam parua, quoniam talium, iam non erant magna. Ita ille, cuius doctrina explicanda est: quia videtur prima facie falsa. Ipsemet tamen Augustinus, si attente legatur, ita explicat, vt verissima sit, & observatione maxime digna: vult namquē docere, vnde habeat Dominica oratio vim, quā illi Theologi tribuūt, remittendi peccata venialia: & docet, ex eo, quod illā dicentes, actum

facimus,

Eccl. 1. 17

§ 222.

Mat. 6. 14

Li. 1. 1. de cōsuet. cap. 17.

b. 1. 1. de vi. cap. 13

facimus, quo communes offensas, cōtra nos cōmissas remittimus. Et ideo obseruat Augustinus, hanc orationē vere istum habere effectum, si quod ore profertur, corde perficitur, & id sit, quod dicitur; cū videlicet ita oramus, vt vere actu interno dimittamus propter Deū offensas, cōtra nos commissas, quales quales illæ fuerint. Sicut ergo cū communiter oramus, generaliter loquēdo, communes offensas intelligimus, quas cōmunis vita fert, etiā à familiarib⁹ & amicis; ita per illam cōmunium peccatorum, sine quibus vita ista non agitur, remissionē obtinemus. Ex quibus explicat Augustinus, quo affectu oratio Dominica dicenda sit, quā tanquam antidotū Dominus tradidit, quotidie dicēdā, vt quia quotidiana sunt peccata, quotidiana medicina purgentur. Ita enim oratio proferenda est ore, vt dicere possimus cū Dauide:

Auribus percipe orationē meam, non in labijs dolosis, id est (ait Augustinus) quā effundo, non in labijs mendacibus. Labia mēdacia sunt, quæ contra id, quod in corde est, proferunt verba. Multi dicentes: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, in labijs orant dolosis: istis debita non remittuntur, sed qui fidelibus labijs deprecantur, ore id proferentes, quod corde perficiunt. Itaq; peccata venialia quotidie per hanc orationē tolli, docet Augustinus. Non tamē vult negare, etiā peccata graua & particularia dimitti, cum quis propter Deū, particulares grauesq; offensas remittit. Absolute nāq; CHRISTVS loquitur, & qui absolute & simpliciter dicens: *Si dimiseritis hominibus peccata*, voluit non solum leuia, & cōmunia, sed graua, & particularia comprehendere: absolute dicens: *Dimittet vobis Pater vester peccata vestra*, etiā particularia grauissimaq; peccata voluit exprimere. Vnde expresse idem Augustinus, si attente legatur paulo inferius satis manifestē tradit, grauissima etiā peccata dimitti dimittētibus offensas, si alia ex parte impedimentū remissioni nō apponāt. Itaq; remittenti tibi ex corde offensas quotidianas, & cōmunes, à familiaribus, & quibusuis cōtra te cōmissas, remittet tibi Deus offensas familiares, & communes fragilitati humane, qualia sunt peccata venialia: remittenti tamen tibi aliquā grauē magnamq; offensam cōtra te factā, graues magnasq; offensas, quas cōtra Deum cōmisisti, remittet ille, si aliās impedimētum non apponas. Et verē ita docent Scripturæ sacræ quæ, vt D. Chrysostomus obseruat, remissionē offensæ vocāt iustitiam (ita intelligit illud: *Iudica me Domine secundū iustitiā meam*) non quod homo per illā de iustitia mereatur remissionē cul-

pæ: hæc enim non cadit sub merito, sicut nec prima gratia, quæ gratis confertur, vt ex sacris Scripturis & Patribus demonstrat Theologi, cum D. Thoma; sed quia quādo remissio fit propter Deum, & eo modo, quo fieri debet, maxime adiuuat, vt dixit D. Augustinus, & mirifice, ad remissionē peccatorū obtinendā, & magnam fiduciā præstat ad illam perendā & impetrandā, ratione diuinæ promissionis; quam S. Leo Papa, pactum sacramentissimū vocat; ratione cuius, id, quod ait Augustin⁹, dicere Deo possumus: *Redde quod promissisti, quia fecimus quod iussisti*. Vnde & apud Lucam, ita CHRISTVS dixit, à nobis dicēdū: *Dimitte nobis debita nostra, siquidē, & nos dimittimus omni debenti nobis*. Aduerbiū enim illud, *siquidē*, vim obtinet causalis & motiui, vt velit dicere: Dimitte nobis, quia nos dimittimus. Ita idē Augustinus expresse docuit, cuius sētentiā alibi citauimus, qui postquā tradidit, sæpe dāmonē nos in peccata conijcere, indicat remediū, quo illorum remissionem obtinere possimus. Omnia, inquit, delētur, cum ex vero corde & plena fiducia dicimus: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus*. Dic toto corde, dic totā fiducia, dic secur⁹: Dimitte nobis, sicut & nos dimittimus, &c. Vis, inquit, vt dimittā nō dimitte. Aliquid & contra te teneo, aliquid & tu contra alterū tenes: dimitte, & dimitto. Aliquid petis à me, aliquid petit alter à te. Da, & do. &c. Hinc intelligemus Psalmū Dauidis sextūdecimū; quē, vt Basilii censet edidit, cum duras & acres persecutiones ac iniurias à Saule pateretur, quas quā libet animo propter Deum remiserit, sacra narrat historia. Ad Deum igitur conuersus, primo petit, vt ad instar iudicis recti, rectū erga id, quod præten dit iudiciū proferat. *Exaudi*, inquit, *Domine iustitiā meam*. In Hebræo, nō est pronome, *meam*, sed tantū: *Exaudi Domine iustitiam*. Quasi dicat: Id peto fieri, quod iustitia ipsa exposcit: eo modo, quo is, cui sua est explorata iustitia, iudicē interpellat dicens, vt id pronuntiet, quod iustitia ipsa suggerit & clamat. *Intende deprecationē*, qua id fieri peto, quod iustum est. *Auribus percipe orationē meā, non in labijs dolosis*, subde, proponentē res confictas, aut dolo excogitatas, sed quas vere, & sincero corde exequutus sum. *De vultu tuo iudiciū prodeat*: omnia nuda, & aperta sunt oculis tuis, in quos nullus error aut deceptio cadere potest: vidisti quæ promissisti, vidisti itidē quæ feci: sicut res ipsas oculis & vultu agnoscis, iudicium proferro. *Oculi tui videāt aequitatem*, id quod iustum & æquū est pronūtia. Hæc proxi mi loco subiicit Dauid: & deinde ad re ipsā exponendā progreditur, & quid nā sit, in quo

Psalm. 16. 1.
In Psalm. 16.

¶ 223.

In Psalm. 7.
Psalm. 7. 9.

1. 1. q. 114
art. 5.

In Enchirid.
cap. 71. &

Ser. 5. Don
1. Quadr.

Luc. 11. 4

In illud Ps
143. Miser
mea.

Scholast.
Psalm. 16

Psalm. 16

¶ 224

iudicium fieri postulet, exponit. *Probasti, inquit, cor meum, & visitasti nocte, igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas, ut non loquatur os meum opera hominum.* Nox vocatur in Scriptura, tempus afflictionis & persecutionis. *Nocte* (idest tempore afflictionis, & tribulationis) *tacere feci matrem tuam*, dixit apud Prophetā. Illud propterea vult exprimere tempus, quo grauissimas à Saule passus est persecutiones, quas quomodo tulerit, exemplo auri explicat, quod tunc clariores radios emittit, quādo maiorib⁹ ignis flāmis exurendū videtur: ita David, cū maiores persecutiones passus fuit à Saule, maioribus charitatis radijs ardentissimis & splendidissimis, illū prosequabatur; ei remittebat offēsas, quas ingentibus beneficijs cōpensabat, vitā seruans illius, & honorē illi supremū exhibēs. In grauissima igitur persecutione positus, nullatenus in me inuenta est iniquitas odij, aut persecutionis erga illū, imo nec verbum malū de ore meo prodijt. Ita enim me gessi, ut nec os meū loquutum fuerit opera hominū. Attēde egregiā dicendi phrasim. Opera hominū cōmuniter vocamus, vindictā & ultionē erga inimicos. Dicimus nāq; hoc hominū opus, diligere amicos, & odio, & persecutione prosequi inimicos; & cōmuniter eū hominē reputamus, qui ultionē de inimico sumpsit. Hæc hominum opera, inquit David, nō solum nō re ipsa perfeci, sed nec ore loquutus sum: quia nunquā, vel minimū verbum de ultione sumenda protuli. Quid igitur fecisti? *Propter verba labiorū tuorū ego custodiui vias duras.* Similiter cōsidera optimū loquēdi modū. Vias faciles, & appetitui suaves vocat, amare amantē, benefacere benefacienti, benedicere benedicēti, odire odientē, persequi persequentē, maledicere maledicenti; at diligere odientē, benefacere persequēti, benedicere maledicenti, vias duras, quia cōtra carnis inclinationē sunt, merito vocat. Has, inquit David custodiui, & perambulauī, nō ab eis vel leuiter deflexi. Id autē feci: *Propter verba labiorū tuorū*, quibus præcepisti, & promisisti remissionē peccatorum, & veniā, illa seruātibus. Hæc præcepisti sub promissione, hæc ego perfeci sub spe: iudica ergo, & sententiā proferto: redde quod promissisti, quia feci quod iussisti. Et vere visus est David alludere, ad factū illud insigne, quando Saulē se persequentē, quē dormientē inuenit, potuit occidere, cōtentusq; fuit solūmodo haltā, & scyphū aquæ, qui erat ad caput illius secum ferre, hoc ipso euidenter demonstrās, potuisse tā libere illū perimere, & vitā eripere, sicut potuit, quæ illi erant proxima auferre. Possumusq; annotare, iuxta B. Chrysostomi insti-

tutionē, quā alibi capimus indicare, Davidē voluisse appropinquare Sauli, & manum extendere ad lanceā & vas, quæ ad caput Saulis erant, ut mortificaret cor suum, & appetitum carnalē irascibilis; sicut qui magna siti exardescit, & ad aquā labia appropinquat, quā bibere eis non cōcedit: sicut etiam ipse met David fecerat, quādo quam summo opere eius appetitus concupierat, tenuit quidē, manu appetitui suo eā representans, sed illū magna mortificatione affecit, nō concedens illam bibere, quā Domino offerebat, ipsam effundens, & nō bibens, quā facile bibere poterat. Nō dubium, quod appetitus inferior Davidis, vehementer optabat Saulē interficere: David volens eū mortificare, ad Saulē accessit, iuxta illū se cōstituit, manus libere circa eū mouit, auferens quæ voluit auferre, hoc ipso proponens appetitui suo Saulis vitam, quam facillime poterat auferre, & quod eius persona erat suæ dispositioni subiecta, quam tamē nec leuiter voluit cōtingere, sed appetitum suum & motum ac affectū carnis suæ mortificabat, vitā Saulis nolēs tangere, sed Deo illā, tanquā gratum sacrificiū offerre. Propter verba enim Dei, has vias duras custodiuit. Positus deinde David ex aduerso, in vertice mōtis, vocansq; Abner, excitatus est Saul. *Vox*, inquit, *hæc tua Fili mi David?* & ait David: *Vox mea Domine mi Rex. Quam ob causam Dominus meus persequitur seruum suum? Ecce hasta Regis, &c. Dominus autē retribuet vnicuiq; secundū iustitiā suam & fidē: tradidit te enim Dominus hodie in manū meam, & nolui extendere manū meam in Christum Domini, & sicut magnificata est hodie anima tua in oculis meis, sic magnificetur anima mea in oculis Domini.* Omnia verba singulari animaduersione sunt digna, primo illa: *Retribuet vnicuiq; Dominus secundū iustitiā & fidem.* Fidem enim vocat illā, quam habebat, dū in Rege impio, quē videbat, Deū quē non videbat recognoscebat, & venerabatur: ideoq; ut B. Chrysostomus annotauit, eum vocauit *Christum Domini*, Dominum Hom. 1. & 1. in illo reueritus. Diximus supra, quomodo de Saule & Davide. secundum fidē agendum sit cum inimico, in ipso CHRISTVM, & eius promissiones viuæ fide contēplantes. Aut vero fidē sumit pro fidelitate, quæ in pactis tenetur, ut velit dicere, Deū redditurū cuiq; iuxta ea quæ fecerit in legū suarū obseruatione, quā propterea, iustitiæ copulauit, dicens, *secundū iustitiā & fidem*: Vocat enim iustitiā, meritum quod sibi quis cōparat, seruans quæ Deus sub promissionibus præcipit, hoc ipso illas sibi debitas de iustitia faciens. Secundo obserua illa verba: *Sicut magnificata est anima tua in oculis meis, ita magnificetur anima mea in oculis Domini.*

J 225.

Exprimere namquæ vult, quid sibi ex opere suo acquisierit: quia ex eo quod ipse propter Deum, Saulem ita magnificerat, ut cū occidere posset, potius seruaret, & vitam ei cōcederet, & incolumitatem; ita se à Deo æstimandum & seruandum inferebat, quia nota iam sibi erat, quæ postea Christus clarius expressit dicens, eadē mensura, qua mensi fuerimus, remetiendos esse, & imponens nobis dicere: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.*

§. 9. Remittere offensas, disponit ad peccatorum remissionē, ut David ostendit, & Christus orans pro inimicis in cruce mirificè explicauit.

Dipsum annotauit B. Chrysostomus, expendēs illa eiusdē Davidis verba: *Ab omnibus iniquitatib⁹ meis eripe me, opprobriū insipienti dedisti me, obmutui & nō aperui os meum.* Loquitur Da-

uid, de eo quod factum est, quando ipso fugiente rebellem filiū suum Absalom, Semei in occursum eius egressus, verbis factisq; acri persecutione & contumelijs afflixit. Volentiq; Ioab ultionem sumere dixit David:

Dimitte, ut maledicat, iuxta præceptum Domini, si forte respiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna. Verba omnia cōsidera. Dimitte inquit, *ut maledicat, iuxta præceptum Domini.* Annotabamus supra, illa verba Domini ad Iob: *Nunquid thesauros grandinis aspexisti, quos præparavi in diem pugne & hostis?* Cōsulco nō dixit Deus, se grandinē cōgelare aut efficere, sed quod eo utitur ad pugnam contra hostes, ex quo ingentes thesauros extrahit: grandinis enim nomine, impios persequentes, & impie agētes intelligit. Deus illorum voluntatem nō facit prauam, nec quod in frigidissimū grādinem cōcrescat: id siquidem operatur malitiæ frigiditas, quæ in illa reperitur; ipsa tamen Deus apte utitur, ad victoriam de inimicis suis reportandam. Sæpe namq; per impios, tanquam inmisso grandine omnia vastante, illos qui se offendunt, punit: quomodo per Reges Chaldeorum Ierosolymam, eiusq; populū castigauit, qui & Assur propterea vocauit *Virgam furoris sui.* Hoc grandine agit contra offendentes se, inde magnos thesauros trahens: nā per huiusmodi flagella, virgam, & persecutiones, eos qui pecca-

uerant ad pœnitētiā adducit, culpas eorū pœnis excutit, & trahit ut conuertantur ad Deum punientem, quem benignè agentem contempserant. Hoc ergo considerauit David, videns Semei, verba contumeliæ effutiētē, & lapides contra se mittentē, quod quamuis Deus illius voluntatem nō fecerit iniquam, ea tamē utebatur ad vindictam de peccatis suis sumendam; ideo non attendebat illa, quæ Semei faciebat & loquebatur, tanquam ab ipso prodeuntia, sed tanquam flagella per quæ Deus illius delicta castigare intendebat. Hocq; inquit Basilus, debet is qui inimicos patitur considerare: excitatur enim Dei peculiari permissione, ut puniāt offensas contra illum commissas, & peccatores à peccatis, quibus se tradiderāt, auertat. Nam inter alias pœnas, quibus Deus eos, in quos aduertere vult, uti solet, non infimum locum, imo supremum tenet persecutio inimicorum. Eo ipso quod Salomon à Deo fecit, *Suscitauit Dominus aduersarium Salomoni, Adad Idumæum de semine regio.* Insuper suscitauit quoq; ei Dominus aduersarium, *Razon filium Eliada.* Deinde *Ieroboā quoq; filius Nabat Ephraeus, lenauit manum suam contra Regem, &c.* Ita intelligi potest illud Davidis, qui quid ageret, cum inimici eum persequerentur, exprimit: *Surgentes testes iniqui retribuēbant mihi mala pro bonis: ego autem cum mihi molesti essent, induēbar cilicio, humiliabam in ieiunio animam meā.* Hæc omnia signa sunt animi pœnitētis, quia eo ipso quod David inimicos patiebatur, timebat ne pro peccatis talia sustineret, ideoq; tunc ad agendam pœnitentiā se cōuertebat. Deinde expende illud: *Si forte respiciat Dominus: quāuis enim, forte, ut B. Ambrosius annotat, sæpissime aduerbium sit dubitantis, aliquando tamen est nota certissimè confidentis.* Et vere David, ex eo quod dimittebat propter Deum offensam grauissimam, contra se commissam, quam poterat iustè punire (quia Rex erat, & Semei ei subditus) certissimam concepit fiduciam, sibi à Deo dimittenda peccata, aut pœnam peccatis debitam. Idcirco statim post illud factū, Psalmum edidit orans: *Ab omnibus iniquitatib⁹ meis eripe me; opprobriū enim & cōtumeliā, quæ me affici voluisti, patiēter tuli, obmutui & nō aperui os meum, non ultus sum, nec ultionem de illo sumi permisi.* Ad omnium ergo peccatorum remissionem, mirificè disponit alicui⁹ grauis iniuriæ aut offensæ propter Deū remissio. Et certe si vera est illa beata Saranurus Tobiz, loquentis ad Deum, sentētia: *In tempore tribulationis peccata Dimittis q̃s, qui inuocant te: nulla maior tribulatio, quam illa, quæ excitat persecutio grauis, & calumnia*

inimici.

§ 226.
1a Psal. 38.
Psal. 38.9.

1. Reg. 16.7

2a Sa. 10.5.

Homi. de Ir. 10.

3. Reg. 1.
14.24.26.

§ 227.

Ps. 34.

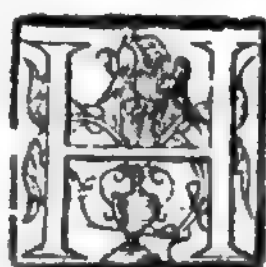
2. De pœnitent. cap. 5

Tob. 3.13.

inimici. Quando illam quis patitur, tempus est inuocandi Dominum, & petendi remissionem, quam *tempore opportuno*, petendā dixit David. Hinc rationem colligo eius, quod Christus egit: qui in Cruce eleuatus, primū omnium, antequam ad dilectissimam matrē & discipulum electum verba faceret, antequam spiritum suum patri commēdaret, se totum ad orandū pro inimicis conuertit dicens: *Pater ignosce illis &c.* Cuius rei varias sancti Patres rationes meditati sunt: duas ad nostrum institutum sæpe cōsideraui. Prima, quia id opere voluit perfectissimē complere, quod sermone docuerat. Dixerat eū, qui oblaturus est sacrificiū, ita cor suum ab ira, & dissensione purgatum habere debere, vt si ante altare recordetur, fratrem suum aliquid contra illum habere, antequam sacrificium offerat, reconciliandum fratri. Accessit Christus ad altare sanctissimæ Crucis, ad offerendum supremum illud infiniti valoris sacrificium: possetq; aliquis, qui non nouerat eius charitatē existimare, se vehementer cōtra inimicos commotum, iraq; succensum, à quibus tot tantaq; iniustissimē patiebatur: primum omnium ostendere voluit, cor suū tam liberū ab ira & odio contra illos, vt nihil illi esset charius salute ipsorum, quam tā grandi affectu exoptabat, quāto eius orationis verba ostendebant. Secunda, certum est Christum Dominum nullum habuisse peccatum proprium, omnium tamē hominū peccata super seipsum assumpsisse, pro illis satisfacturum. *Posuit enim Deus in eo iniquitatem omnium nostrum.* Vt autem plene pro illis satisfaceret, ita illa assumpsit, ac si sua essent: vnde vt annotauit B. Augustinus, & sua ille vocauit, dicens: *Longe à solute mea verba delictorum meorum*, qua de causa dicitur *sactus pro nobis maledictum.* In Cruce autē iam eleuatus, pro illis patiens, omnium illorum remissionem obtinere parabat: doctrinam proinde, quā verbo docuit, opere exercuit. Vt sibi peccata remitterentur, quæ tanquam sua, sibi imposita erant, primo quæ contra se commissa erant, quantum erat ex se, remisit, & remitti à Patre postulauit. Vnde & Esaias in illa famigeratissima propheta, qua Euangelistā se exhibere videtur, hæc duo coniunxit: *Iste peccata multorum tulit, & pro transgressoribus rogauit.* Expēde vim illius adiectiui, *multorum.* Ponit, inquit D. Augustinus aliquādo Scriptura, pro omnibus, *multos*, propterea & Abrahamæ dictum est: *Patrem multarum gentiū posuisti*, cui tamē & alio loco: *In semine inquit, tuo, benedicentur omnes gentes.* Ita & Daniel: *Multi dormientium in terræ aggere exurgent*, quod dixit Apostolus, *Omnes quidem reſurge-*

mus: & Christus, Omnes qui in monumentis sunt *audient vocem, &c.* Ceterum Hebræa vox grā de mysteriū indicat. In Hebræo habetur vox *Rabim*, quæ sæpe in Scriptura, nō solum multos sed infinitos significat, qui nullo numero comprehendi possunt: imo & quod omnem numerum excedit, quæ vox habetur cū dicitur, *Vincitur numerus magnitudine.* Itaq; idē est, peccata multorum, quod omnium, & plusquam omnium: non enim solū satisfecit pro peccatis omnium hominū, qui sunt, sed qui esse possunt, etiam si infiniti darentur mundi. Si ergo Christus ad remissionē peccatorum obtinendā, præmittit remissionem offensarum contra se cōmissarum, quanto magis nos id agere tenemur, vt ad omnium peccatorum dimissionem adiunget & disponat?

S. 10. In Esau ostenditur reprobatio ultorum, quam exposuit Christus, explicuit Esaias, & Amos in scelere Edom.

is adde, nihil magis cōgruū esse diuinæ bonitati & conditioni, quam charitatem, per quam dimittuntur offensæ & diliguntur inimici. *Dens enim charitas est, & qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo: nihilq; magis contrarium illi, quam odiū, per quod ultio de inimico expetitur.* Et sicut nihil magis inclinat Deum, ad remittendas cōtra se offensas, quā nos remittere cōtra nos cōmissas; ita nihil magis continet eius bonitatem, ne nobis indulgeat, quā nolle nos, alijs indulgere. Hoc satis euidenter demonstrat illa parabola, sæpius inducta de Rege, qui seruo, cui omne debitum iam dimiserat, iterum voluit sibi integre persolui; & remissionem factam, irritam fecit, & debitum extinctum, iterū reintegrauit, quia ille postea noluit conseruō suo, sibi debita remittere. Et quidem hæc non ideo à Christo Domino dicta sunt, quasi Deus, peccata quæ semel dimisit, iterū integre persolui & puniri velit: *Sine penitentia enim sunt dona Dei, & peccata dimissa, per sequēs peccatum, absolute loquēdo non reuiuiscunt, vt Theologi cū D. Thoma docent: sed argumentum euidentissimū voluit proponere, ad ostendendū, nulli qui non remittit, expectandam esse remissionē: si namq; Rex, debitum iam dimissum & extinctum, voluit in pristinū statum restitui, ac si non dimissum esset, quia post dimissionem seruus cōseruo nō remisit, certissimū*

est,

In Psal. 103.
Faciens mi
sericordias
Dominus.

Hom. 16. in
Matth.

Ad Rom. 9
11.
Malach. 1. 2.

Lib. 16. deci
ni. cap. 31.
35. 42.

Gen. 25. 25

In cap. 1. Ha
mos & in
Abdiam.
Ezech. 35

& Gen. 27.
41. & Abd.
1. 10.
Gen. 25. 27
& 27. 11.

230.

est, quod si seruus prius remittere nolens cō
seruo, sui debiti remissionem ab illo expos
ceret, nullatenus eā Rex concederet, nec de
bitum condonaret. Et hoc tanquam certissi
mum de Deo nobis tradidit, subdens: *Sic fa
ciat Pater meus celestis, si nō remiseritis vnusquisq;
fratri suo de cordibus vestris.* Et vere in mūdum
ideo venit (vt obseruat B. Augustinus) vt pe
culiariter demonstraret, vindicatori nō esse
remittenda peccata, nisi à vindicta desistat.
Ideo, inquit, venit Christus, de quo tanto an
te dictum est: *Ex ore infantium & lactentium,
perfecisti laudem, vt destruas inimicum & vindica
torem, idest, eū qui se voluit vindicare, vt nō
illi dimittantur peccata sua.* Est vehemēs ani
maduersor & punitor eorum, qui dilectio
nem inimicorum contemnunt, inquit Chry
sostomus. In huius cōfirmationem annota,
in Scripturis sanctis, Deū erga nullum pec
catorum genus, se acriorem & duriorē exhi
buisse, quā erga vindicadores & ocores ini
micorum. Mirum est, quanta ira excandescē
tem, se Deus ostendat perpetuō cōtra Esau,
& eius progeniem. Illū ponit typum repro
borum Apostolus; sicut Iacob prædestinato
rum, illud inducēs, quod dictum est: *Iacob di
lexi, Esau odio habui:* in illo enim, reproborum
mores, sicut in isto electorum, videre licet,
vt annotauit D. Augustinus. Ideo & Iacob,
dicitur filius re promissionis, cui hæreditas
seruata est, & mansit in domo in perpetuū:
Esau autem illa eiectus est, paterna hæredita
te priuatus. Similiter Esau figuram peculia
rē vindicatorū tenuit, de quo dicitur, quod
ex vtero egressus, rufus erat, & totus in morem
pellis hispidus: qua de causa postea vocatus est
Sehir, vt ait D. Hieronymus, quia pilosus erat
& hispidus, ex quo montes quos incoluerūt
Idumzi, qui ab illo orti sunt, vocati sunt: *Mō
tes Sehir*, de quibus Ezechiel: cui^a illa fuit per
petua & perennis vox: *Occidam fratrem meū.*
Iacob autem, *Vir simplex, habitās in tabernacu
lis*, idest in societate, & lenis typū tenuit eo
rum, qui benignos, & misericordes & lenes
se exhibent, diligentes omnes, etiam inimi
cos. Hinc factum est, totam Scripturā sacrā
plenam esse promissionibus & benedictio
nibus in Iacob, & eius filios aut imitatores,
& minis ac maledictis contra Esau, & eius
successores. Benedictiones & promissiones
in Iacob notæ sunt, tam in libris historicis,
quam prophetis. Mirū est, quibus promis
sis Deus illum persecutus fuerit, quando ti
mens iram fratris sui, pacem seruare cupiēs,
quasi exul à paterna domo secedens, in de
sertum venit, & affectus tristitia, somno se
tradidit, vidit scalam illam celebrem, Ange
los ascendentes & descendentes per eam, &

Dominum innixū scalz, quo, vt annotat Ru
pertus, prouidentiam quam erga illum habe
bat per se & per Angelos suos voluit Deus
demonstrare, & magnificis promissionibus
eum cōsolatus est: Ego inquit, sum Deus Abra
ham, terram in qua dormis dabo tibi, & semini tuo,
eritq; semen tuum quasi pulvis terræ &c. Et bene
dicentur in te & in semine tuo cuncta tribus terræ,
&c. Vere iam tunc ostendit, quod postea di
xit: *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terrā.* Et
iterum apparēs ei, benedixit ei dicens: *Cres
ce, & multiplicare &c. Reges de lumbis tuis egre
dientur &c.* Et huiusmodi sunt innumera. Si
militer apud Prophetas loquētes de eius suc
cessoribus, aut imitatoribus, de quibus Da
uid: *Elegit nobis hereditatē suam, speciem Iacob,
quem dilexit: &c. Exultabit Iacob, & letabitur Is
rael: &c. Filij Iacob electi eius.* Et apud Esaiam:
*Miserebitur Dñs Iacob: &c. Tu Israel serue meus,
Iacob quem elegi &c. Ne timeas quia ego tecū sum
&c. Et suscepit te dextera iusti meicece confunden
tur & erubescunt omnes, qui pugnant aduersum te,
&c.* Comminationibus similiter plenæ sunt
Scripturæ sacræ, cōtra Esau & eius filios, aut
verius imitatores, qui inimicitias tenent, ini
micos odio, maledictis & malefactis perpe
tuo insequuntur. Aliqua loca breuiter expē
de. Primus sit ille Esaię, vbi iuxta Sanctorum
sententiam, signāter D. Hieronymi, de extre
mo iudicio verba facit. Incipit propterea
omnes cōuocare, vt omnes pariter audiāt,
quod ad omnes spectat. *Accedite gētes & audi
te, & populi attēdite, audiat terra & plenitudo ei^a
&c. Quia indignatio Dñi super omnes gentes, &c.*
Hæc in communi præmittit: statim autē in
ducit Deum, summa ira commotum, gladiū
acutissimum ferentem, exprimentemq; con
tra quē sit magno furore acturus. *Inebriatus
est, inquit Deus, in celo gladius meus: ecce super
Idumæam descendet, & super populū interfectionis
meæ ad iudicium &c. Victimam enim Domini in Bos
ra, & interfectio magna in terra Edom.* Magnam
emphasim habent illa verba: *Inebriatus est in
celo gladius meus.* Idumæa aut Edom, erat ter
ra, quā incoluit Esau, cuius habitatores erāt
eius filij, quos appellat *populum interfectionis
meæ*, idest, quem peculiariter interficiēdum
assumo, contra quem gladium meū singula
riter distringo. In Hebræo, populū anathe
matis meæ, aut populū anathematizatum.
Diximus supra, Christū peculiariter venisse
ad anathematizādum vindicadores, & leges
duelli; contra hos omnes, gladij sui vires cō
uertet, ita vt *gladius Domini repletus sit sanguine.*
Idumæa, inquit Hieronymus, interpretatur
sanguinaria: erat nāq; Esau sanguinarius, nō
solū colore, quia rufus, sed animo implaca
bili: cōtra sanguinarios gladius Domini ira
descriuet,

Gen. 18. 13

Matth. 5. 4.
Gen. 35. 10

4 Psal. 46. 5.
6 Psal. 137.
7 Psal. 104.
8.
9 Esai. 14. 7.
10 Esai. 41. 8.

Esai. 34. 1.
In cap. 34.
Esai. & ex
professo ibi
2. cō. Pelagi
to. 3.

Forerius

Lib. 1. c. 68.
Pelagi. cit.

desuier, quod repletus sit sanguine. Et quā
uis tunc contra omnes peccatores terræ, gla
diū sit conuersurus, sed *uictima Domini in Bos*
237. *ra, & interfectio magna in terra Edom.* Edom ip
sa Idumæa erat, terra Esau & scētorū eius.
Bosra duplex est, altera in Moabitarū regio
ne, de qua Ieremias, altera in terra Idumææ,
de qua sæpe Esaias; quæ erat ciuitas præci
pua illius. Bosra enim Hebraicè, idē est quod
munita. Victimam autē vocat, inquit Theo
doretus, iugulationem, & stragem magnā.
Contra omnes peccatores procedet Deus,
sed vbi magna erit strages, vbi gladius tan
quam in proprium obiectum procedet, erit
in vindicatores, de quibus peculiariter illud
D. Augustinus interpretatur: *Indiciū sine mise*
erem. 4. 8. *ricordia, illi, qui non fecit misericordiam.* Secundus
locus sit, ex Propheta Amos. Erat ille ex pa
storibus Tecuæ, quē Deus Prophetam elegit,
& misit, vt illū, tot tantisq; hominū peccatis
offensum, prædicaret iam vindictā parantē,
n cap. 34. *& diceret: Dominus de Sion rugiet, & de Ierusalē*
lat. *dabit vocem suam: id est de templo, quod mon*
ti Sion adiacebat. De Ierusalem, vbi Deus se
dem suam habere dicebatur: *Magnus Dominus*
ib. 2. r. de *& laudabilis nimis in ciuitate Dei nostri in monte*
ui. c. vlt. *sancto eius.* Et quamuis hoc ipso, quod dixit,
iob. 2. 13 *Dominus rugiet, & dabit vocem suam, satis*
explicarit horrorem, quē omnes possent cō
cipere: rugire enim dicitur, metaphora sūp
ta à leone, quo rugiente omnes timent: &
mo. 1. 2. *Vox Domini cōfringit cedros, & cōminuit eas &c.*
sal. 47. 1. *Concutit desertum &c: & mortē fortissimis in*
ferat, cum increpat: *Ab increpatione nāq; eius*
sal. 18. 5. *dormitauerūt qui ascenderunt equos, id est fortis*
sal. 75. 7. *simi Duces, equites, & milites: tamen expri*
mere voluit Amos, quā fuerit horribilis Dei
rugit. *Luxerūt inquit, speciosa pastorū, & exicca*
tus est vertex Carmeli. Carmelus erat mons,
non ille in quo vixit & sacrificauit Elias, qui
est in tribu Zabulon, lōge distans a Tecua, in
qua Amos morabatur, sed is in quo Nabal
pascēbat pecora sua, à quo & Carmelus vo
catus est, qui fertilissim⁹ erat, Tecuæ propin
quus. Tam horrendus fuit sonus vocis, & ru
gitus Dei, vt pascua speciosissima omnem
amiserint pulchritudinem, & vertex Carme
li fuerit siccatus, metaphora sumpta ab ho
mine, rubro colore fulgente, qui ad vocem
horrendam, colorem pulchrū amittit, & pal
lidum contrahit. Et si quæras: contra quem
peculiariter, vocem istam horribilem Deus
profundet? Id exponit dicens, Deū iratum
contra Damascum, Gazam, vbi erant Philis
thæi, & Tyrum: quorum nomine infideles
intellexit. Signanter autē eum contra Edō,
exhibet vehementi furore concitatum di
centem: *Super tribus sceleribus Edō, & super quar*

tum non conuertam eum. Et quodnā hoc quar
tum est? *Eo quod persequutus est in gladio fratrem*
suum, & violauerit misericordiam eius, & tenuerit
vltiā suam, & indignationem suā seruauit
vsq; in finem. Erant habitatores Edom, aut
Idumæi, descendentes Esau, non solum filij
illius secundum carnem, sed veri⁹ secundū
mores: nam sicut Esau odio perpetuo & im
placabili persequutus fuit Iacob fratrem suū,
ita Idumæi semper se exhibuerunt crudeles
hostes populi Israelitici. Tria autem singula
riter commisit scelera, quæ Deo valde displic
uerunt: primum cum procedentibus Israe
litis ex Aegypto in terram repromissam, mi
sit Moyses nuncios ad Regem Edom, qui di
cerent. *Hæc mandat, id est ad te mittit dicēda,*
frater tuus Israel: Nosti omnem laborem, qui appre
hēdit nos, quomodo descēderint patres nostri in Aegyp
tū &c. Obsecramus, vt nobis liceat transire per ter
ram tuam: non ibimus per agros, nec per vineas, nō
bibemus aquas de puteis tuis &c: At ille non tan
tum transitum non concessit, sed statim egres
sus est obuius, cū infinita multitudine & manu for
ti &c, quamobrem diuertit ab eo Israel. Secundū,
cum ipse primus extitit, qui contra regnum
Israelis suscitatus fuit. Subiecerat Dauid om
nes fere inimicorum prouincias, signāter au
tem Idumæam, aut Edom, quæ vniuersa fa
cta est seruiens Dauid, qui hoc peculiariter
prætebat: *In Idumæam extendam calciamen*
tum meum, mibi alienigenæ subditi sunt: sicq; to
tum regnum magna in pace compositum re
liquit Dauid filio suo Salomoni, cui, vt Scrip
tura ait, omnis terra, omnesq; Reges dete
rebant munera. Primus qui excitatus est cō
tra hoc regnum fuit, *Adad Idumæus, qui erat de*
terra Edō. Expende illud, *Qui erat de terra Edō:*
quasi dicens: De illa debebat esse terra, qui
primus Israelis regnū vellet perturbare. Ter
tium, cum adhuc subiectus teneretur Edom
Regibus Israel, & videret res Iudæorum af
flictas, cum iure fraternitatis teneretur ei fa
uere, nō solū nō fauit, sed tunc recessit Edō. ne
esset sub Iuda, & confirmat sibi Regem: &, rebella
uit Edom, vsque in diem hanc. Hæc tria peculia
ria crimina, Deum prouocare potuerunt, vt
iratum se exhiberet contra Edom. Sed si ibi
ille stetisset, finēq; imposuisset furori & ira
suz, adhuc videretur, quod sperare posset
misericordiam & remissionem. Cæterum vl
terius processit, ita enim persequit⁹ est fra
trem suum, & leges charitatis fraternæ vio
lauit, quod vltiā progressus est: & indignatio
nem suam seruauit vsq; in finem. Decreuit, nō de
sistere, donec plenam vltionem, ad mensurā
sui desiderij consequutus fuisset. Et vere ita
fuit: nam Idumæi, memoria semper tenētes,
quod Iacob pater Israelitarum, fecit Esau,

Nam. 10.

232.

1. Reg. 2. 14.
Psalm. 59. 10.
& 107. 10.3. Reg. 10.
2. 5.3. Reg. 11.
14.

4. Reg. 3.

1. Paral. 11

4. Reg. 1. 30
2. Paral. 11. 10

Ezech. 35.
8.

Thren. 4.21
Ecclesiaste.
7.14.

Genes. 49.
7.

J 233.
Exod. 17.

In cap. 17.
Exod.

patri suo odiū, quod cepit tenere Esau contra Iacob, prosequuti sunt. Et his cōcinit illud, quod per Ezechielē eidē dicitur: *Eo quod fueris inimicus sempiternus. Propter hoc inquit, Nō cōuertā eū. Certe si Deus nō cōuertit eū, nō cōuertetur ipse: certa est siquidē sententia Prophetæ: Conuerte nos Dñe ad te, & cōuerte mur: & iterū: Cōsidera, quod nemo possit corripere, quem ipse despexerit.* Hoc Deus contra eos, qui inimicitias tenent, pronuntiat, se non præstaturum auxilium, vt verē à peccatis conuertatur, sicq; in illis vitam finiant, & in perpetuū percant. Annotauimus in præcedētibus, nō mirum, quod quis iræ & furoris passione vitus, aliquid contra inimicum agat, cum recens est iniuria & dolor, quē illa excitat. Sed quod quis indignationē seruet vsq; in finē, hoc adeo intollerabile est, vt Deus illum de peccatorum remissione desperantem reddere videatur. Indignationem & furorem Symeō & Leui maledictū vocauit Iacob: *Maledictus inquit, furor eorum, quia pertinax, & indignatio eorum, quia dura.* Quod quis furore succendatur, cum iniuria læditur, non mirum: sed quod tam pertinacem teneat furorē, vt perpetuò duret, & tam durā indignationē, quam nec tēpus nec ratio, nec preces possunt emollire, maledictus furor eorum.

S. 11. Vltorum damnationem Moyse egregiè in factō Amalecitarum demonstrauit.

SIT tertius locus ille, quo Deus iurauit, se perpetuum bellum acturum contra Amalec. Nota est historia. Quando Amalecitarū populo Israelis ex Ægypto ad terrā promissam progredienti, occurrerunt, magno exercitu coacto, ad iter impediendum, orante Moyse & pugnante Iosue, deuictus fuit Amalec. Re tota cōfecta, dixit Dominus ad Moysen: *Scribe hoc ob monumentum, ad perpetuam rei memoriam, in libro, & trade auribus Iosue, vt nō solum res sub scriptura contineatur, sed per traditionem seruetur, quia delebo memoriā Amalec de sub cælo.* Edificauitq; Moyses altare, iubente Domino, & vocauit nomen eius, *Dñs exultatio mea*, dicens: *Quia manus solij Domini, & bellum Domini erit contra Amalec à generatione in generationem, idest perpetuo.* Vatabl^r ex Hebræi sermonis proprietate, explicat, his verbis significari, Moysen erexisse altare, super quod eleuauit manum, idest iurauit (id nāq; apud Hebræos est leuare manum) & iuramentū Dei nomine pro-

tulit, quia manus solij Domini, & perpetuū bellum futurum sit contra Amalec. Obserua locutionis phrasim: *Manus solij Domini.* Solium siquidem Domini, significat sedē eius regiam, excelsam, supremam, & primam; & quando Deus aliquid magnum acturus est, inducitur sedēs in solio suo. Ita apud Esaiā: *Vidi Dominum sedentē super solium excelsum &c.* reprobationem Iudæorum pronuntiare volebat. Vnde, *Manus solij Domini*, est manus potentissima, regia, valida: nec enim contra Amalec acturus est leuiter percutiendo, sed potentissimam super eum manum mittēdo: idēq; propterea est, in manu solij, ac in manu potenti: nec id tantum per diem, aut annum, sed in perpetuū. Duo hæc sunt, quæ supremam vltionem apte exprimūt. Nunquā contra aliquam nationem Deus tam iratum & acrem se exhibuit. Quenam ista natio est, quæ ita Deū misericordē prouocauit? Amalec, inquit Strabo, significat & idē est, ac populus bibens vel lambens sanguinem. Annotat Caietanus, non esse vertēdum in dubiū, populum Amalecitarum, originem habuisse ab illo vindictę patre Esau, cuius nepos fuit Amalec, in cuius familia ille sanguinolentus animus Esau conseruabatur. In hunc igitur Deus se iratū exhibet, & à se perpetuo bello impetendū iurat, vt videas, quæ spe & fiducia possint esse, qui secundum spiritū ad huiusmodi populū pertinent, qui perpetuo odia seruāt, iniuriam memoria tenent, vltionem expetūt. Huiusmodi multa alia loca induci possent. Sed, vt D. Augustinus annotauit, sufficere deberet similitudo aut parabola illa, quā ipse, Valde terribilem vocat, de Rege remittente seruo decem millia talēta &c, quem tam acriter puniuit, quia conseruo remittere debitum noluit. Ad nostram institutionem inquit B. Augustinus, hanc parabolam proposuit, & admonēdo perire nos noluit: *Sic inquit, & vobis faciet Pater meus cælestis, si non remiseritis vnusquisq; fratri suo de cordib⁹ vestris.* Ecce fratres, res in aperto est, admonitio vtilis, & valde salubris. Ita Augustinus. *Sic inquit, faciet Pater meus.* Non dixit, inquit Chrysostomus, pater vester, sed meus, non enim digni sunt isti, quorum Pater Deus vocetur, cū ita nequā sint, vt homines odio prosequantur. *Memento igitur nouissimorū, & desine inimicari.* Vide quod in nouissimis ad iudicium vocandus es, & quod rationē de debitis illis es redditurus, quæ omnem tuā facultatem in immensum superant, ad quorum remissionem, id singulariter videntum est, an remiseris parua & inania debita: *Sic enim faciet Pater meus cælestis &c.*

Esai. 6.1.

Apud Lippin.
ma. in C. 2. 1.
Exod. 17.
fol. 145.
In cap. 17
Exod.
Gen. 36.

Seem. 14. d
Verbis De
mi.
Hom. 2. i
Match.

Ecclesi. 31
6.

Quinta pars, de rationibus præcepti, à Christo expressis.

1. Ioan. 2.
25.

Luc. 2. 14.

Ad Ephes. 2.
14.

Mich. 5. 4.

J 236.

mines, nouū condidit, nos regni cœlestis hæredes instituens. *Hæc*, inquit Ioannes, est repositio, quam pollicus est nobis, *vita æterna*. Ratio ne huius noui testamēti Christi Domini, ius habemus ad hæreditatē regni cœlorū. Quod mirificè B. Bernardus morti proximus, dæmoni respondit, querenti, quomodo ipse cū homo esset vilis, & inutilis, prætere de posset tam excelsum regnum, quale est Regnum cœlorum: Dominus, inquit, meus IESVS CHRISTVS, illud duplici iure possidet, & quia Filius est Dei naturalis, & propter meritū Crucis: illo ipse cōtentus, istud hominibus tradidit, & testamēto legauit. Hanc tamen hæreditatem sub conditione reliquit, quod pacem teneremus & dilectionem ad inuicē. Hancq; multis modis seruandā expressit. In primis ingrediens mūdum, pacis præconia fieri voluit: cum enim primo Angelus illius Natiuitatem annuntiavit: *Subito facta est cum Angelo, multitudo militie cœlestis, laudantium Deum & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis*. Erat qui nascebatur pax, de quo Apostolus: *Ipse est pax nostra*. Lege (inquit Augustinus contra Arriū agens) & inuenies, Prophetam de domino loquentē: *Magnificabitur vsque ad terminos orbis terra, & erit ipse pax*. Illorum sententiam verissimam credo, qui hanc Angelorum multitudinem, visibilem apparuisse cēsent, sicut & Angelus, qui Natiuitatem annuntiavit, visibilis apparuit. Sensibilia nāq; erāt, quę hominibus sensibilibus tradebātur. Vnde & cātus fuit sensibilis. Et obserua Euangelistam non dixisse: *Multitudo Angelorum*, sed *multitudo militie cœlestis*, ad magnum indicādum mysterium. Nullū potest esse maius argumentum & indicium temporis belli, quam si videres clericos & religiosos, qui nūquā de bello egerūt clamantes & personātes bellum, & arma & mortes inimicorum, & depositis breuiarijs, & rebus sacris, manus ad arma conuertētes. Nec aliquod potest esse argumētum certius temporis pacis, quam si videres milites clamantes, & vociferantes, pacem & dilectionem, & depositis armis omnibus, assumētes musica instrumenta, & cantilenis amoris & pacis resonantes. Voluit ostēdere & demonstrare Christus, se veniente in mundum, tēpus pacis incēpisse, tam manifesto argumēto, quod milites suos, per quos bellum hominibus inferebat, iā exhibet vociferantes, personantes, & clamantes pacem, & harmonico concentu, cantilenis sensibilibus, cā decāntantes. Hæc quidem fecit CHRISTVS mūdū ingrediens. In eo viuēs, dici nō potest, quot verbis, rationibus, parabolis, similitudinibus, hanc pacem & charitatem commenda-

rit. *Hoc est præceptum meum, vt diligati. In hoc cognoscēt omnes, quod discipuli mei est*. Signanter obseruat B. Gregorius Nazianus, id quod morti proximus Christus dixit: *Pacem relinquo vobis*: phrasi enim testamētaria loqui videtur, nam verbum *Relinquo*, testamentorum proprium est. Vnde & David de diuitibus testamentum agentibus dixit: *Relinquent alienis diuitias suas*: quia hanc peculiari ter nobis testamēto legauit, & hæreditario iure reliquit; vt intelligamus, quanti à nobis facienda sit. Sufficiētissima ratio fuit, vt Naboth, etiam ipsi Regi petenti vineam suam, denegaret, quia parentum suorum testamēto sibi erat legata. *Non*, inquit, *dabo tibi hæreditatem patrum meorum*. Et eadem satisfacere deberet, vt pacem seruare curaremus, quā pater noster Christus testamento legauit. Sed obserua, nobis pacem relictam, tanquam cōditionē necessariam ad hæreditatē: est nāq; hæreditas, quam nobis relinquit, Regnū cœlorum, vt dictum est: sed sub hac expressa cōditione, quod pacem & charitatē erga omnes teneamūs. Idcirco Euangelici prædicatores dicuntur *Annuntiatores*, & cōmendatores pacis ab Esaia, quia hoc eorū munus, suadere pacem & charitatem, per quam homines repromissam hæreditatem cōsequātur. Et huius obligationis memor Apostolus (vt annotat Tertullianus) in omnibus Epistolis, primum omnium eam commendat, dicens: *Gratia vobis & pax*. Hæc tanquam inuiolabilis cōditio posita est à testatore, ei qui ad hæreditatem est admittendus. Annotat Augustinus propositionem fuisse Ciceronis: *Silent leges inter arma*, sed hic silere non possunt, vbi tam manifestē testator arma silere iussit, pacem commendauit & charitatem, per quam homines Filij Dei efficiuntur, & hæreditatis iura obtinēt, qui aperte clamat, & dicit: *Diligite inimicos, &c. vt sitis filij*. Non potestis hæreditatē possidere, nisi filij efficiamini, quibus solummodo hæreditas legata est: filij autē sine charitate esse nō potestis. Rē ergo dixit Apostolus: *Pacē sequimini & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deū*. Vide conditionē necessariam. Aut ergo hæreditati renuntiandum tibi est, si non vis pacem & charitatem & dilectionem erga inimicū tenere, aut hanc amplecti debes, si hæreditatis iura vis conseruare. Egredia est historia libri Ruth. Erat quædā agri pars, quę fuerat quondā Elimelec, cuius fatica & optio, iure propinquitatis ad virū illi propinquiorem spectabat, sub hac tamen cōditione, quod si possidere agerū vellet, tenebatur ducere in uxorem Ruth Moabiridem, quā si respueret, transibat ius agri ad Booz, virum

Psal.

3. Reg. 21. 1

Isaia. 52. 7

1 ib. 4. con
Marci. c. 5.

J 237.

Ruth. 4.

impedimentū apponentibus, vt D. Thomas annotat, & Theologi explicāt: ideo Apostolus hoc petit, ne impedimentū apponamus. Voluit autē, vt idem D. Thomas obseruat, explicare singulare impedimentū gratiæ: illud est, *Radix amaritudinis*: hæc est, odiū, dissensio, ira, aut vindictæ appetitus, cōtra proximum, quæ sursum germinans dicitur: nec enim tam ceto & breuiter noxia radix germinat herbam venenatam, quam odium & ira, verba inordinata, & inordinatos ac in-compositos motus &c. Hæc singulariter impedit, inquit D. Thomas, quia Deus noster, *non est Deus dissensionis, sed pacis*, cuius in pace locus factus est. Hoc impedimentū singulariter auferendum est, nequis desit gratiæ Dei, quā Dens offert: ad quod, inquit B. Augustinus, vt misericordia Dei adiuuet, instantissime est deprecanda.

S. 14. In Saprício, & Dauidæ apparet, signum reprobationis esse, non remittere, & signum predestinationis, remittere.

vt diximus, confirmat Sapricius præbyter, qui Antiochiæ tempore Valeriani Imperatoris, multis operibus sanctis celebris & Christi cōfessione mirabilis, iussu tyranni tentus est: habebat tamē in corde radicē amaritudinis, cōtra Nicephorū, hominem secularē, à quo aliquādo offensus fuerat. Persistēte igitur Saprício in Christi confessione ideoq; mortu adiudicato cū ad supplicii duceretur, obuiā ei venit Nicephorus, veniā petens: & dicens: Martyr Christi, ignosce mihi, quia peccaui. Noluit illū audire. Iā genua flexerat, & carnifex euaginato gladio ceruicē abscindere nitebatur: reddit iterū Nicephorus, dene-gatā veniā iterū exposcens: quā nec tunc voluit cōcedere Sapricius. Res omni tremore & horrore digna. Subito Sapricius ad carnificē conuersus: Expecta, inquit, ne me iugules, quia Christo renūtio, eum abnego, & ei anathema dico. Tunc Nicephorus ad eundē carnificē: Ego, inquit, Christū cōfiteor, quē Deū meum adoro, & idola anathematizo. Statim ē felicissimo illo loco, dimisso Saprício, qui iam iam ad coronā martyrii manū extendebat, & apostata facto, inductus fuit eius loco Nicephorus, illā reportans, & per

martyrii palmam ad Deū conuolans. Expende immensitatem iudiciorum Dei, quam ad hoc institutum cōsiderat tremens B. Cyprianus. Attēde itidem merito Deum permisisse, vt is qui inimico parcere noluit, ad æterni regni coronam, quam iam capere videbatur, nō perueniret: quā iniuste acciperet alius. Vnde, inter certiora reprobationis signa, illud est, nolle inimico reconciliari, aut offensam remittere: ac inter certiora prædestinationis indicia, præstat, dimissis offensis, beneficentiæ ei opēra impendere. Factū Dauidis in spelunca, tam excellens est aurifodina, vt semper nouas auri particulas offerat, quas D. Chrysostomus tribus Homelijs, ingenij suæ acie extractas proponit: qui obseruat primo nullam habuisse Saul occasionem persequēdi Dauidē, quem potius affectuosissimē tenebatur diligere, quia, vt ei dixit filius suus Ionathas, Dauid pro salute eius, & totius regni, & populi, posuit animam suam: odio cepit eū habere, quia vidit mulieres illū laudasse, canētes: *Percussit Saul mille, & Dauid decem millia*: nam ab illa die, nō rectis oculis eū aspexit. Iniuste certe iratus est, inquit Chrysostomus: plus nāq; laudatus est Saul, cui mille dederunt, quam mereretur: nam si ille ad bellum finiēdum, vel paululum aliquid momenti contulisset, recte tunc dictū fuisset: *Saul percussit mille*: at si ipse pauidus ac tremēs, domi sedit, in singulos dies mortē expectās, hic autem totū facinus peregit: si indignū erat, Dauidem potius conueniebat indignari, quod cum solus totū gessisset, alterum haberet laudis participem. Obseruat secundo, quam liberum seruauit Dauid animū ab odio & ira contra Saulem, in quo amaritudinis radix nequaquā inferi potuit, nec à militibus suadentibus, vt Saulem occideret, quem tunc in manibus tenebat, nec ab occasione, quæ se offerebat, nec à molestijs, quib; iā delassus tenebatur: sed illa fuit sibi perpetua vox: *Non extendam manum meam in eum, quia Christus Domini est*. Vnde non solum remittebat offensas; sed & dilectione & beneficentiā cum prosequabatur, tanta perfruens pace, quantam ostendit egrediens de spelunca post Saulem, cui pepercerat. Egredus est, inquit Chrysostomus, ex spelunca, tāta cum gloria, cum quanta tres pueri egrediuntur e camino ardenti. Nam quemadmodum illos non exussit ignis, ita hic non flagrauit ira incendio. Et illis quidem foris nihil ignis, in quo versabantur, nocuit: hic vero, cū intus haberet carbones accēsos (offensas scilicet, quas corde sentiebat sibi illatas) cum foris videret diabolum caminum incendētem, idq; varijs modis ab inimici cons-

n cap. 19.
d Hebræ.
c. 3.

1. Cor. 14.

ier. 168. de
temp. cit.

239.
Refert Surius in vita
S. Nicepho.
Marty. 9. Fe-
bru. ex Me-
taphrast.

1. Reg. 24.

De Dauid &
Saul.

1. Reg. 19.

1. Reg. 18. 7

240
Ho. 1. de D
ni. & Saul.

Daniel 3.

pectu, ab exhortatione militum, à facilitate perficiendi eadem, à solitudine eorum, qui Sauli possent auxiliari, à præteritorum memoria, à futurorum periculorum metu: siquidem hæc & sarmetis & stipulis ac cæteris omnibus, quibus caminus ille Babylonis incendebatur, ardētiore ac lucidiorē excita bāt flammā: tunc nō exarsit David, nec vllō pacto fuit sic affectus, quemadmodū cōsentaneū videbatur affici hominē, tot modis irritatū. Tertio expēdit, verba Davidis. Vocauit ille Saulē, dicēs: *Dñe mi Rex: & respexit Saul post se, quē David inclinās se pronus in terrā, adorauit, & dixit: Quare audis verba hominū dicentium, David querit malū aduersum te? Ecce hodie viderunt oculi tui, quod tradideris te Dñs in manu mea, in spelunca &c.* & dixi: *Ne extendā manū in Dominū meū &c.* Id in primis aduerte, optime Davidē causam odij & iræ Saulis reieciisse in id, quod audiebat verba eorū, qui sibi referebāt, illū multa loquutū fuisse cōtra se. Ita annotat Basiliius, expēdens illud: *Surgētes testes iniqui, quæ ignorabā interrogabant me: id est imposuerūt mihi: qualis fuit Doeg Idumæus, & Ziphæi, & alij multi, qui vidētes animum Saulis cōtra Davidē cōmotū, rem gratā illi agere volētes, calumnias corā eo cōtra Davidē sine intermissione cōsuebant, & cōcinabāt dolos* Hæc cōmunis sæpe apud homines causa odij, & dissensionis, audire verba hominū dicentū: Ille querit, aut dicit malū aduersum te: quos merito. B. Chrysostomus cōparat ministris Regis Babylonis, qui *uicē debeant fornacē naphtha, stuppa, pice, & malleolis: & effundebatur flamma super fornacē cubitis quadraginta nouē.* Quid mirū, quod tā ingens flamma succensa fuerit, quā ministri Babylonici Regis talib⁹ nutrimētis acuebāt? Tales sunt, qui ad te deferunt, quæ alter cōtra te dixit, aut fecit, sæpe numero mētientes, aut addētes verbis illius in substantia, aut in modo: remq; ita tibi proponunt, vt ira accēdatur in fornace cordis, & se effundat flamma exterius, per inordinata verba & incōpositos motus. Miraris sæpe, quomodo talis vir, sapiens & circūspectus, se maxime incōpositum exhibuerit, verba indecētissima profertens, & motus indecoros edens. Sed nō mirū: talia nāq; ac tāta sibi ministri diaboli retulerūt, quod accēsus est ignis furoris & flammæ, se effundētis in verba & motus inordinatos. Huiusmodi homines sunt, quos maledictos Spiritus sanctus vocat: *Susurro & biliguus maledictus: multos enim turbauit pacē habentes.* Et alludere videtur, ad id, quod ipsemet David dixit ad Saulē, de huiusmodi loquēs: *Fily hominū excitāt te aduersum me, maledicti sunt in cōspectu Dñi, qui eiecerūt me hodie &c.* Non in

Saulē retulit, quod eiectus esset, à Saulis amicitia & domo, sed in huiusmodi susurrones & biligues, qui ad Saulē ea deferēbāt, quæ irā illius accēderēt cōtra David. Propterea admonet Spiritus sanct⁹, nō credere his, qui talia ad nos deferunt: aut vero nullas aures præbere. *Qui cito credit, inquit, leuis est corde, & minorabitur, & qui delinquit in animā suā, in super habebitur, id est, habebitur quasi qui delinquit in animā suā, quomodo multi legūt.* Minorari dicitur, qui decidit ab honore, aut bonis, quæ possidebat, quod Hispanē dicimus, *Venir a menos.* Qui enim, quæ sibi susurrones & detractores dicūt, credit, præterquā quod se ipsum leuē cōprobat, sibi met inducet dedecus & damnum, per iram, quā cōcipit cōtra alterū. Subdit autē Sapiens: *Qui odit loquacitatē, extinguet malitiam.* Malitiam vocat, odiū & irā cōtra proximū: qui vult hanc in semetipso extinguere, odio habeat loquaces, & susurrones, qui quæ alij cōtra se dixerūt, deferunt. *Cū defecerint ligna, inquit Salomō, extinguetur ignis, & susurrone detractio iurgia cōquiescunt.* Ad victimā pacificorū, ouem aut bouē offerri statuit Deus, *amputata tamē aure: qui nāq; animū suū cupit Deo in pace offerre, & cordis quietē, pacē, & charitatem seruare, ita amputata debet esse aure, vt non audiat susurrones, & eos qui verbis suis irā & furorē succendūt: ex his siquidem oritur odiū, & ira.* Quare (inquit David) *audis verba hominū dicentū: David querit malum aduersum te?* Merito Spiritus sanctus huiusdi susurrones, vocat: *Filios Belial, id est diaboli.* Si namq;, inquit Gregorius, iure filij Dei vocātur, qui pacē faciunt & cōciliant, proculdubio Sathanæ sunt filij, qui pacē turbāt, & inimicitias excitāt. Aptē propterea inter eos, quos Deus habet inuisos, in vltimo & supremo loco ponit eos idē Spiritus sanctus, qui connumerans illos sex, quos Deus detestatur, tādem cōcludit: *Et qui seminat inter fratres discordias.* Tandē obserua, quod Saul viso opere Davidis, dixit: *Nunc scio, quia certissime regnaturus es, & habiturus in manu tua regnū Israël.* Multa argumēta habere potuit Saul, quæ illud sibi certū facerēt. Nā in primis Samuel Propheeta, qui cū vnixerat in Regē, aperte Dei decretū illi intimauit, dicēs: *Scidit Dñs regnū tuū, & tradidit proximo tuo meliori te.* Deinde, quia David vnctus fuit ab eodē Samuele in Regē, & quāuis procurauit Samuel ita illū vngere, vt id Saulē lateret, vnxit tamē eū in medio fratrum suorū, qui multi erāt, & impossibile videtur quod res tādē Sauli nō fuerit nota. Nihilominus fortius argumentū, ac firmitus, ad id credendū fuit, videre Davidē remittentē offensas grauissimas, & diligētē ac benefaciē-

tem

te crudeli inimico. Nunc, inquit, scio, quia certissime regnatus es. Ille de regno temporali loquebatur, sed res ad Regnum æternum transferri potest. Certiora indicia, quod homo obtenturus sit Regnum celorum, sunt opera charitatis, inter quæ præcipuum obtinet locum, quæ erga inimicum fiunt, remittendo offensas, eas beneficijs & dilectione compensando; magnum certe argumentum præstant, ut credamus, vere regnaturum, qui talia operatur, cui Christus ipse hoc singulariter promittit, quod filius Dei erit: Si autem filius & heres.

S. 14. Homo efficitur filius Dei, imitando Christum: quæ Esaias attendendum dixit, lapidem ab hominibus effossum, & caver nam laci perforatam.

J 242. **C**omplet Christus Dominus id, cuius gratia venerat in mundum, facere homines filios Dei. Deus & homo eundem finem prætere re vili sunt, sed diversa media apposuerunt. Homo voluit effici filius Dei: voluit namque; si milis Deo fieri, quod filij proprium est. Id ipsum & Deus voluit, qui illum creavit, ut Regnum suum hereditate possideret, ad quod oportebat, ipsum filium Dei fieri. Idem ergo, Deus & homo intenderunt: sed media diversa fuerunt. Homo namque; hoc præcedens, elegit medium à diabolo sibi propositum; illud, quo idem diabolus volens similis esse altissimo, usus fuit, superbiâ scilicet, per quam nollet esse sub Deo, aut sub præcepto, ut saepe B. Augustinus exponit. Per tale medium, non solum non fuit consecutus homo esse filium Dei, sed potius diaboli ieruus, & inimicus Dei effectus est. Deus autem medium suæ sapientiæ & bonitati congruum statuit, ut scilicet homo curaret se simile exhibere Filio Dei naturali. Ille siquidem, primus, verus, naturalis, & præcipua rationem habet Filij Dei; ideoque; qui se illi simile exhibuerit, filius Dei effectus erit. Hoc est quod dixit Apostolus: Quos præsciuit, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filij sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos præsciuit scientia & notitia approbationis, quos elegit ad hereditatem celestem obtinendam, & ut sint filij eius, prædestinavit, & præordinavit, ut similes fierent Filio suo naturali, ut sit ipse primus inter omnes, Primum in unoquoque genere, ut Aristoteles docuit, est causa exemplaris ceterorum: sicut Sol est primus quid in genere lucidi, ideoque; est causa exemplaris omnium lucidorum, quia in tantum aliquid lucidum est, in quantum Soli assimilatur: & Paulus, verbi gratia, causa est exempla-

ris omnium figurarum, quæ de ipso pinguntur; & in tantum aliqua figura aut imago, specie Pauli habebit, in quantum ei similis fuerit. Est ille primus in ratione Filij Dei, cui convenit esse Filium Dei per naturam: & propterea est causa exemplaris ceterorum, qui in tantum sunt filij Dei, in quantum ei similes se exhibuerint. Ex his intelligitur illud, quod Ioannes dixit, explicans adventum Verbi æterni in mundum: venit enim, & dedit potestatem filios Dei fieri ijs, qui credunt in nomine eius. Homo per naturam est vilis vermiculus, creatura corruptibilis, de genere terreno illius, qui primo formatus est pater orbis terrarum: filius Dei fieri non potest, nisi per gratiam & participationem: & quoniam nihil quod est in potestate tale, reducitur ad actum, nisi per id quod est actu tale, iuxta Philosophorum dogma (non enim quod potest fieri calidum, fiet actu calidum, nisi per id quod actu calidum est) ita homo, qui potest esse filius Dei, nunquam erit filius Dei, nisi per illum, qui actu & naturaliter erat Filius Dei. Idcirco ergo venit in mundum, ut homines filij Dei efficerentur. Ad hoc primum omnium necessaria est fides, per quam primum gressum homo mittit, accedens ad Deum: quia accedens ad Deum oportet credere. Sed hæc non sufficit, ut vera Theologia docet principium Fides est coniunctionis hominis ad Deum: & ideo etiam principium iustificationis dicitur. Propterea non dixit Ioannes, illos esse filios Dei, qui credunt, sed quod ijs, qui credunt, dedit potestatem filios Dei fieri: illi namque; solummodo filij Dei esse possunt, qui credunt in nomine eius. Ita annotant sancti Patres, Chrysostomus, Augustinus, Beda, Theophylactus, Euthymius, hæc verba expedites. Per quid igitur efficiuntur filij Dei credentes? Ex hoc, quod sunt conformes Filio Dei naturali Christo, per gratiam & bona opera. Ut autem id fieri posset, Et Verbum caro factum est, & habitavit in nobis, inquit Ioannes. Dicitur, Et, ut annotat Augustinus & Chrysostomus, & Theophylactus, non coniunctionis sed causalis vim tenet. Voluit namque; dicere: Ad hunc finem, propter hanc causam, Verbum caro factum est, ut homo filius esset Dei. Voluit siquidem Deus, hominem filium Dei fieri per gratiam, ex hoc quod se exhiberet simile Filio suo naturali. Ut autem hoc agere posset homo, oportebat, ut Filius Dei, se illi videndum, imitandum, & sequendum proponeret. Nec enim pictor, quantumcumque; sit Appelles, figuram similem alicui efficiet, nisi prototypum, ad cuius similitudinem est effigenda, coram oculis positum videat. Idcirco Verbum, quod in se invisibile erat, & latebat in mente, corde, & sinu Patris, nobis se visibile exhibuit, & coram oculis nostris apparuit, & habitavit in nobis, cuius vitam sequeremur, actiones imitaremur, gratiam participaremus. In-

Ioan. 1. 12.

Sapiet. 7. 1.

Ad Hebræ. 11. 6.

J 243.

In e. 1. Io. 1.

Episto. ad Honora. In cap. 1 Ioan.

ter alia autē, quæ filius Dei omnium oculis expositus, tamquam prototypus cui assimilaremur, egit, per quod seipsum demonstravit Filium Dei, fuit actus singularissimæ charitatis erga inimicos, quem, ut inquit B. Hieronymus imitari possumus, sed adæquare non possumus. Illis namque remisit offensam, & dilectione tali dilexit, quod pro eis oravit, sanguinem suum in remissionem eorum, à quibus effundebatur, obtulit; vitam suam in redemptionem illorum, qui eam auferebant, exhibuit. Hunc propterea oportet imitari. Vnde ipse, qui prius ascendens in montem verbo docuit, & præcepit diligere inimicos, & benefacere ijs, qui oderunt nos, ut filij Dei efficiamur, tandem ascendens non solum in montem, sed & super Crucem, monti tanquam cathedram superpositam: coram oculis nostris, tamquam prototypum, quem imitemur exposuit, per eius imitationem disponendi, ut filij Dei efficiamur. Possumus in huius rei explicationem, insignem locum observare Esaiæ, clamaris: *Audite me, qui persequimini, quod iustum est, & queritis Dominum: attendite ad petram unde excisi estis, & ad cavernam laci de qua præcisi estis.* In præcedenti capite sermonem finierat Propheta, aut Deus per Prophetam, dividens populum Iudæorum in duas partes; in eos videlicet, qui recepturi erant Christum, & in eum credituri: & eos qui, reprobaturi erant lapidem illum pretiosum de quo idem Esaias loquutus fuerat. Hos perpetuo igni, flammis malitiæ & furoris sui succenso tradendos, relinquens, ad illos instruendos se convertit. *Audite inquit, me, qui persequimini, quod iustum est.* Persequi hoc loco, non est adversari, sed sequi, cum desiderio apprehendendi rem: quomodo dixit David: *Inquire pacem, & persequere eam:* quo etiam modo dictum est supra ex Apostolo, *pacem sequimini*, aut persequimini, ut eam teneatis, tamquam rem pretiosam, vobis summe necessariam. *Attēdite ad petram &c.* Communis sensus est, Deum velle mentem Iudæorum revocare, ut Abraham & Sarā à quibus processerant, cōtemplaretur, & illorum insignem fidem sequerentur. Septuaginta tamē ita legunt: *Inspicite in solidam petram, quam excidistis, & in fontem laci, quem fodistis.* Quam lectionem qui sequi voluerit, inquit Hieronymus, de Salvatore nostro poterit intelligere, qui solida petra est, quam Deus apud eundem Esaiam repromisit, *in fundamentis Sion mittendam:* ut D. Petr' explicavit: quomodo doctus nostri temporis autor intelligendum ex Origene & Procopio cōtēdit, annotas in Hebreo haberi verbum, quod significat dolare, ut possumus trāsferre: *Attendite ad petram, quam dolastis.* Habetur itidem verbum, quod significat perforare, ut legere possis: *Et ad cavernam laci, quam perforastis.* Quo supposito, apta erit intelligentia, si rem totā ad Christum referamus: est siquidem

ipse petra illa aut lapis celebris, quem apud Zachariam posuit Deus coram oculis Iesu, filij Ioseph, dolandum manibus Iudæorum & militum, de quo alibi. *Attēdite ad petram, quam dolastis, colaphis, sputis, flagellis &c.* Illius cor, erat caverna aut lacus celestium Sacramentorum, quem perforarunt, dum unus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiit sanguis & aqua. Annotat Forerius in Hebreo haberi *Nakdetibē*, quod significat perforationem aut effusionem oculorum. Oculus autē, cōmuni sermone: significat ori ficiū, per quod fons limpidissimus scaturit. Sic dicere solemus: *Vna uia de aqua.* Sensus propterea erit: Perforastis oculum illum aquarum viniētium, latus videlicet Salvatoris, ex quo scaturit fons ille divinus & vivificus, sanguinis & aquæ, unde Sacramenta dimanarunt. Venit igitur filius Dei, ut ijs, qui crediderint in nomine eius, daret potestatem, vtm, modum, & formam, filios Dei fieri. Hos prævidens Propheta credentes in Christo, querentes filios Dei fieri, instruendos assumit, medium per quod id, quod periequitur, id est desiderat tenere, cōsequatur. Audite me, qui persequimini, id est sequimini, desiderantes obtinere iustitiam, per quam iusti, & grati, & Dei filij efficiamini. Attēdite ad petram: Septuaginta, *Inspicite*, eodem verbo, quo Deus loquutus est ad Moysen, quod eleganter annotavit Paulus, & Stephanus: *Inspicite, & fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est.* Ascendit Christus montem Calvarie, & Crucem, ut seipsum præberet exemplum & typum, cui similes nos reddere cōtēderemus. Ibi quidem, ut supradictum est, omnis splendor sanctus fulget, omnis virtus micat, singulariter autem charitas splendet, quam voluit ostendere, & declarare erga inimicos, tales, ut per eam cognitus sit Filius Dei, ut dictum est. Inspice igitur & fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est. Antea datus tu ipse eras regula dilectionis proximi, cui dictum fuit: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum:* aliud nunc tibi exemplar proponitur imitandum, cui cōformari teneris, qui propterea dixit: *Hoc est præceptum meum, ut diligatis inimicem, sicut dilexi vos:* non sicut vos diligitis vos ipsos, sed sicut ego dilexi vos. Huic imagini similis fieri debes. Hoc eleganter prosequitur B. Augustinus, qui postquam suavitatem remissionem offensæ, & dilectionem inimici, quibusdam dicentibus, se quidem dimissuros, si is qui lædit eos, roget, & supplex veniam petat: Attēde igitur, inquit, magistrum tuum, & Dominum tuum, non in cathedra sedentem, sed in ligno pedentem, circumspicis undique turbis inimicorum, & dicentem: *Pater ignosce illis.* Nunquid tunc Dominus, pro rogantibus rogavit, & non potius pro insultantibus, & interficiētib? Nunquid deseruit medicus officium suum, quia

Lib. 3. con.
Pelag. 20. 2.
pag. 226.

Esai. 51. 1.

Esai. 40. 10.
Forer. in c.
51.

Esai. 28. 16

244

Psal. 33. 19

Ad Heb. 12.
14.

In cap. 51.
Esai.

Esai. 28. 16.

1. Petr. 2. 6.

1. Leo Ca-

luleni.

6 Hom. 12.

In Num.

In cap. 51.

Esai.

Zach. 3. 9.

102. 19. 34

Foreri.

Exod. 24. 40

Ad Heb. 1.

Ad. 7. 44

102. 15. 12

245.

Ser. 170. de

Tempo.

phreneticus stantebat? Ignosce, inquit, quia nesciant quid faciant. Attēde ubi hoc fecit; in Cruce, non in cælo: semper nāq; in cælo cū Patre, in Cruce autē pro te homo, ubi se imitandum præbuit omnibus, pro te emisit ipsam vocē, ut ab omnib; audiretur. Nā potuit orare pro illis in silentio, sed tu non haberes exemplum. Ita Augustinus. Hoc idem tradidit Chrysostomus, annotās, quomodo Christus in Cruce terram mouit, Solē repēte fecit obscurari, ut intelligerent illi, quā facile posset vindictam sumere, si vellet; & tamen pro inimicis orat, ne cælestibus aduersus impios telis Pater vteretur. Vidēdus est S. Bernardus: Fecit, inquit, bonus Doctor, quod iusserat: orat non solum pro persequētib; & calumniantibus, sed etiam pro occidentibus se, dicens, Pater ignosce illis. Recōde in thesauro cordis tui hoc verbū, ut quotiescunq; scuiunt inimici, memoriam abundantiz suauitatis Iesu valeas eructare, hoc clypeum cōtra inimicorum insultus, opponēs. Ibidem expendit, cur Christus orans, Patris nomen vsurpauerit, dicēs: Pater ignosce, ut magis Patrem flecteret: nam solēt pueri, aliquid affectuosius orare volentes, nomen patris vsurpare &c. Et observa, quod cum orauit pro seipso, cōditionem apposuit: *Pater si possibile est &c.* cum pro inimicis orat, absolute & sine cōditione toto affectu clamat: *Pater ignosce illis &c.* Quod similiter prosequuti sunt Cyprian^a, & Basilius^b, cæteri; Patres. Ad hoc Christus in Crucē ascendit, ut si verbo simplici, quē facturus es, non intellexisti, discas exemplo. Hæc omnia excellenter prosecutus fuit B. Chrysostomus, expendens connexionem quorundam verborū Christi Domini. Postquam enim pedes discipulorū lauit, cœnaq; perfectā, dixit eis: *Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.* Subditq; rationem. *Amen amē dico vobis: Non est seruus maiori Domino suo, neq; Apostolus maior est eo, qui misit illū.* Quibus verbis voluit docere, quod qui ipsius erant discipuli & serui, debebāt ipsum imitari. Ut autē scirēt, in quo essent imitaturi, subdidit loquēs de Iuda, prophetiam Dauidis inducens cōpletam: *Ut adimpleatur Scriptura: Qui manducat mecum panem, leuauit contra me calcaneum suum.* Quibus verbis apertē demonstrat, se nullā occasionē dedisse, Iudæ, ut cōtra se ageret, qui nihil mali erga illū fecit, nisi tantūmodo beneficia ei cōferre, & tā peculiaris amoris signis prosequi, ut cibū, quo ipse reficiebatur, dederit ei, quod Hispanē rectē transferes, si dicas: *Quitauame el bocado de la boca, para dar se-lo a Iudas.* Hoc nāq; illud significat: *Qui edebat panes meos &c.* Quasi dicat: Nullā causam

persequēdi & prodedi me, habuit, nisi quod eodem cibo, quo me ipsum, reficiebam illū, quē nihilominus Christus ad mensam secū sedere fecit, pedes lauit, amicum vocauit, remissionem offensæ obtulit, si ille acceptare vellet. Hæc optimē cōiūxit Dominus, inquit Chrysostomus: videtur enim mihi (inquit) illam particulā: *Non est seruus maior Domino suo,* ob hoc dictam esse, ut si quando à seruis, vel ab alijs quibuscūq; vilibus & abiectis, quicquam mali pateretur, non perturbarentur, ad Iudæ exemplū respicientes, qui multis à Iesu beneficijs affect⁹, malè beneficiū acceptū remuneratus est. Et in hoc opere Christi se imitandum exhibet.

§. 15. Arcanum decretū, de prædestinatis filiis Dei, extrahit Christus per Crucē, quem imitari debemus, & Sanctos, signat ter Stephanum.

seruauit B. Irenæus^a ad hoc institutum circa factum Elisei, ad ferrum securis extrahendum, mysteriū insigne, quod ex illo mutuatus videtur Tertullianus^b, & postea Augustinus^c, & Eucherius Lugdonēsis^d. Cum illi, qui cū Eliseo erant, inquit Irenæus, conciderent ligna ad fabricationem tabernaculi, & ferrum excussum de securi cecidisset in Iordanē, & nō inueniretur ab ipsis; veniēs Elise⁹ ad ipsum locum, cum didicisset, quid factum esset, lignū in aquam misit. Hoc autē cū fecisset, supernatauit ferrum securis, & de superficie aque sumpserūt illud, quante amiserāt. Ferrū securis verbū Dei est, per quod excindim⁹, quæ necessaria sunt, ut æternitatis tabernaculū nobis construamus. De hoc enim loquebatur Ioannes, dicēs: *Iā securis ad radicem arborū posita est:* & Ieremias similiter ait: *Verbū Domini, quemadmodū bipennis aut securis cadēs petrā.* Ita Septuaginta translulerūt, quorum trāslationē sequitur Irenæus, ubi noster Valgatus transtulit: *Nūquid nō verba mea sunt, quasi ignis, & quasi malleus cōterēs petras?* Quomodo verbū hoc ceciderit, latuerit, & extractum fuerit, facile possumus explicare ex his, quæ sæpe annotata sunt. Verbū nāq; Dei, decidit sæpe absconditūq; tenetur sub aquis, quia sæpe numero diuina verba, obscura reddūtur, & latēt, propter hominū malitiā, aut fragilitatē, aut insipientiā. Aperte satis Deus, diligēdum inimicū antiquitūs dixerat, cuius verbū sub aquis absconditū tenebatur, Pharisæorum malitia, dicētium, dictum esse an-

Serm. 11. ex 25. Varijs to. 5.

Tractat. de pass. Dom. cap. 3.

Math. 26. 39.

Lib. de bono patientiz.

Homil. 10. de Ira ad finem.

Homil. 70. in Ioan.

Ioan. 13. 15. 16.

Psalm. 40. 10.

246

Lib. 5. cōt Hazel. cap. 17.

Libro cōt Iudæ. ad finem Serm. 110 de Tēpore In libr. 4 Reg. 4. Reg. 6.

Math. 3. 1. Ierem. 23. 29.

ti quis: Diliges amicum tuum, & odio habe-
 bis inimicum tuum. Et huiusmodi multa Dei
 verba, sub impijs Pharisæorum traditionibus,
 quasi sub aquis, tenebantur abscondita. Hu-
 iusmodi ferrum aut securim venit Christus ma-
 nifestare, & omnium oculis manifestè expo-
 nere. Et quamuis id verbo prius præstiterit,
 postea perfecit per lignum Crucis, Crucem
 ascendens, & ibi manifesto opere omniū ocu-
 lis expolito, docēs, quid Deus verbis suis di-
 cere voluerit. Vnde qui non intelligit verbū
 Dei de patientia, religione, pietate, & signā
 ter de inimicorum dilectione, oculos ad Chri-
 sti Crucem conuertat, & ibi illi fiet manife-
 stum verbū illud: Diligite inimicos vestros,
 &c, ut sitis filij Patris vestri. Hæc congruen-
 tia sunt: sed profundius Irenæus mysteriū ex-
 pendit, quo, quæ ex Apostolo supra induxi-
 mus, fient manifesta. Securis typū tenuit ver-
 bi ac decreti diuini, illius præcipue, quod ab
 æterno locutus fuit Deus, prædestinās & eli-
 gens homines in filios, qui æternæ suæ beati-
 tudinis hæreditatem obtinerent, quos Pau-
 lus dicit *electos, ante mundi constitutionem*. Ap-
 pellatur autē hoc verbum aut decretū, for-
 rum, propter eius firmitatē: *Firmum enim fun-
 damentum Dei stat*, ut dixit Apostolus, quod to-
 ta mundi machina nō soluet. Appellatur ve-
 rō securis, quia hominem à statu terreno,
 & ab esse filij Adæ excindit, & trāsferit in sta-
 tum diuinum, & eleuat ad esse filij Dei, per
 gratiam & participationem. Securis hæc ce-
 cidisse & deperdi visa est, quādo homo pec-
 cauit: qui enim electus erat, ut esset filius Dei
 per gratiā, factus est illius inimicus per cul-
 pam; & qui approbatus erat ad æternā glo-
 riam hæreditate possidendā, damnatus est,
 qui perpetuos vermes & æternam poenā hæ-
 reditaret. Sub peccatorum ergo colluione,
 quasi sub aquis, hoc tenebatur decretum &
 verbum absconditum, & quasi deperditum.
 Illud tamen Sancti viri restaurandū orabāt,
 & supplicabāt. Ita Esaias: vbi noster Vulga-
 tus legit: *Fecisti cogitationes tuas antiquas fideles*,
 Septuaginta legunt: *consilium tuū antiquum ve-
 rum fiat*. Quasi dicens: Tuo æterno sapiētissi-
 moq; cōsilio decreuisti, ut homo filius tuus
 effectus, hæreditatem tuā obtineret: hoc vi-
 detur deperditum, quia homo consiliū dia-
 boli sequutus, quod intendebat amisit: verū
 igitur verbum tuum fiat. Et certe verum fa-
 ctum est, & securis deperdita, fuit restituta
 per lignum: per Crucē nāq; Christi, homo
 iterum admissus est, ut filius Dei effici pos-
 set, & sit. Expēdit autē peculiariter Irenæus,
 illa verba, quæ in historia habetur, quod mil-
 lio ligno in aquā, extendit manum suam: ipse le-
 git: Extendit manus suas, annotans, à quodā

de senioribus, mysterium obseruatū fuisse.
 Erat (quantum existimo) senior iste, beatus
 Polycarpus, Ioannis Euāgelistæ discipulus,
 & ipsius Irenæi magister, qui in hac manuum
 extensione; extensionem manuum Christi in
 Cruce, per quā duos copularet populos in-
 tellexit, quam rem mirè prosequuti sunt san-
 cti Patres, Iustin^a martyr^a, Ambrosius^b, Atha-
 nasius^c, Gregorius Nazianzenus^d, Chryso-
 stomus^e, Damascenus^f, & alij innumeri. Per
 hoc igitur lignum, securis extracta est, & di-
 ctum cuilibet: *Tolle*: quia per Crucem Chri-
 sti, reconciliati sumus Deo, & ad æternā hæ-
 reditatem admissi sumus, & datum, ut Filij
 Dei effici possim^g. Nō potest esse homo Dei
 hæres, nisi sit filius illius. Nō potest esse illius
 filius, nisi ad imaginē primogeniti Dei seip-
 sum depingat, & conformet. Ad hoc adhibi-
 tum est lignum, ad hoc in illo manus suas ex-
 tendit, seipsum conspiciendum proponens,
 tanquam exemplar, cui cōformemur; cuius
 iam dicit, *Tolle securim*. O insigne beneficiū,
 cuius iam homini conceditur, posse tollere
 hanc dignitatē supremā, quod sit filius Dei;
 sed per lignum, non solum per meritū Chri-
 sti morientis in ligno, sed ex eo quod illius fi-
 gurā & effigiem homo in semetipso descri-
 bit, & cōformis efficitur imaginis Filij Dei,
 per veram imitationem. Quid autem ibi ini-
 tandum peculiariter proposuerit, manifestū
 est, ex his, quæ ipse viuens dixerat: *In hoc cog-
 noscent omnes, quod discipuli mei estis, si dilectionem
 habueritis ad inuicē*. Hanc singulariter à nobis
 tenendam, hanc moribus nostris delineandā
 ostendere voluit. Illum igitur imitare, & si-
 milis effici procura, ut filius Dei esse possis.
 Communis tamen hominū responsio est, ut
 inquit Chrysostomus, Christū fuisse Deū, ad
 cuius opera nemo potest peruenire: *Quid
 enim*, inquit Ecclesiastes, *est homo, qui possu se-
 qui Regē factorem suum*: quasi nō hæc ratio po-
 tius contra, quā pro illis esset. Si enim Deus,
 qui Dominus est supremæ maiestatis, grauif-
 simas offensas, tibi vermiculo misericorditer
 remittit, nōne & tu fratri tuo, tibi æquali &
 simili, inania & leuia & nullius ponderes de-
 bita remittes? Vere hæc consideratio debe-
 ret omnē inimicitia absumere: de hac nāq;
 etiā possumus intelligere illud Apostoli, de
 Christo in Cruce moriente: *Interficiens inquit,
 inuicicias in semetipso*. Quæ nā enim inimicitia
 nō eradicetur, dū videm^h Deū, ita inimicis
 ita immanitas offensas remittentem? Merito
 tunc, *sepulchra aperta sunt*: quia moriente Chri-
 sto, sepeliēda sunt iam peccata, dū pro pec-
 catis mori illum videmus, & sepeliēde sunt
 inimicitia & odia, dum videmus, ipsum ita
 inimicos dilexisse, & talia beneficia eis præ-
 stitisse,

a Apolo. 1.
 b Ser. 3.
 c Lib. de la-
 carn.
 d Orat. 1. A.
 e Tribus Ho-
 milijs de
 Cruce.
 f Lib. 4. cap.
 11.

Ioan. 13. 35

Hom. 2. de
 Cru. & la-
 tro.
 Eccles. 1. 12

Ad Ephes. 1. 10.

stitisse,

Hom. 18. in
Matt.

¶ 248.

Homil. 1. de
Cruce cit.

Lib. de bono
patien-

Act. 7. 59.

Serm. 110.
de temp. &
ser. 4. de
Sanct.

Serm. 171.
de Temp. &
ser. 1. & 2.
de Sanct.

Act. 7. 59.

Serm. 1. de
Sanctis.

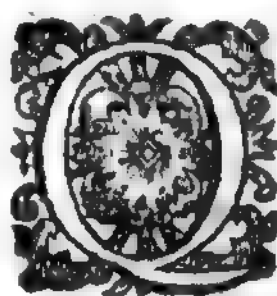
Serm. 2. de
Sanct.

Serm. 5. de
Sanct.

stitisse, qui sanguinem suum, & vitam suam, & seipsum pro eis offerens, clamabat: Pater dimitte illis &c. Quid tãdem tale perpeffus tu es (inquit Chrysostomus) quale tuus, imo omnium Dominus, vinctus loris, verberatus flagellis, palmis ora temeratus, consputus à seruis, ad mortem vsque deductus, & mortem turpissimam & infensissimã; & hoc postquam beneficia mille eis cõtulerat? Hoc exemplum sufficere posset, & deberet. Nihilominus tamẽ, vt plene nobis satisfaciãt, inquit Chrysostomus, vobis homines nostri similes proponit, qui ipsum imitati fuerunt, & filij Dei effecti, nunc æternæ beatitudinis hæreditate perfruuntur. Quod signanter factum videmus in Stephano, inquit Cyprianus, qui cum à Iudæis vi & lapidibus necaretur, non sibi vindictã, sed interfectõibus veniã postulabat, dicens: Domine ne statuas illis hoc peccatum. Sic esse oportuit primũ martyrem Christi, qui martyres secuturos gloriosa morte præcurrens, non tantum Domini- cæ passionis prædicator esset, sed & patientissimæ lenitatis imitator. Ita Cyprianus. Si imitari non vis Dominum, inquit Augustinus, imitare seruum eius Stephanũ. Quem admodum Christus inter crucifigentes se, relinquens Crucem, relinquens propriam persecutionem, pro crucifigentibus se deprecabatur patrem; ita & seruis eius, inter lapidantes se, suscipiens iacula saxorum & dolores, qui ex ipsis fiebant, dicebat: Domine ne statuas illis &c. Et vt discas, quoniam cum omni sollicitudine orauit; *Positis inquit, genibus orabat.* Ita Augustinus. Et iterum: Si non Dominum, saltem imitare, seruum Stephanum, positis genibus orãtẽ: *Domine ne statuas &c.* Discẽ & vide, quomodo pro se stans orauit, & pro illis genua flexit. Putamus fratres, quia plus eos dilexit, quam seipsum? Pro se stans, tanquam iustus, facile exaudiebatur, pro iniquis genu figendum erat. *Et cum hoc dixisset obdormiuit in Domino;* obdormiuit in requie dilectionis, pacem pinguisimã inuenit, quia pacem inimicis optauit &c. O somnum pacis, inquit idẽ Augustinus. Quid illo somno tranquilius? Quid illo somno quietius? Qualis ibat ad amicos, qui sic diligebat inimicos? Et iterũ: Felix somnus, & requies vera. Ecce quid est requiescere, pro inimicis orare. Et iterum: *Positis inquit, genibus clamauit, dicens: Domine ne statuas illis hoc peccatũ.* Videte dilectissimi affectũ beati viri, videte magnam & admirabilem charitatẽ: in persecutione positus erat, & pro persecutoribus deprecabatur, atq; in illa lapidũ ruina, quãdo alius obliuisci poterat etiam charissimos suos, tunc ille Domino commendabat

inimicos. Plus tũc illorum dolebat peccata, quam sua vulnera, plus illorum impietate, quam suam mortẽ dolebat, & recte plus; in illorum quippe impietate erant multa, quæ plangi potuissent, in ipsius autem morte nõ erat, quid debuisset doleri: illorum impietate mors sequebatur æterna, huius autẽ mortem vita perpetua. Imitemur ergo in aliquo fratres tanti magistri fidem, & præclari martyris charitatem. Ita Augustinus.

S. 16. Deus Solem suum oriri fecit super bonos & malos, qui sic dilexit mūdum, vt daret Filium suum vnigenitũ, qui apte Sol suus dicitur.

vt Solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Nouum argumentum hæc verba continere possunt, inducens ad propoliti præcepti obseruationẽ. Si enim Deus sic

amat, & benefacit inimicis suis, cuius operatio, regula nostrarum actionum esse debet, hoc ipso, idem nos agere debere, est manifestum. Verius tamen continent rationẽ eius, quod præmiserat: *Vt sitis filij patris vestri:* Filiorũ enim est, parentibus esse similes. Quod expresse S. Lucas indicasse visus est, notam causalem apponens: *Eritis inquit, filij Abissini, quia ipse benignus est super ingratos & malos.* Ratio filij, est ratio similitudinis; & in tantũ aliquis dicitur filius alterius, in quantum ei assimilatur. Dicebantur antiquitus, *filij Prophetarum,* ratione morũ & professionis, quia in moribus & professione se illis exhibebãt similes. Dicitur itidem filius magistri, discipulus, ratione doctrinæ, quia in ea debet discipulus magistro similis fieri. Et Paulus dicitur pater, & generare filios per Euangelium, quatenus auditores in fide Euangelij sibi similes producebat. Magna differentia est, inter Christũ & nos, in ratione filiationis diuinæ, vt annotant sancti Patres, Athanasius^a, Cyrillus^b, Ambrosius^c, Augustinus^d, & alij in numerum quorũ doctrinã explicat D. Thomas^e. Nam ille Filius Dei est per naturã, & intellectum; quia producitur naturali generatione, per actũ intellectus: idcirco similis debet esse Patri, in natura substãtiali & intellectu, cuius verbum & expressa species est, & conceptus mẽtis. Homines autem iusti, sunt filij Dei, per voluntatem liberam, quos elegit

¶ 249.

Luc. 6. 35.

4. Reg. 1. 5. 7. 15. & 38.

1. Corint. 15.

¶ Ser. 3. con Arian.

¶ Lib. 1. 1.

¶ 1. 1. cap. 1.

¶ Lib. 4. c.

¶ Fide cap.

¶ Lib. 2. c.

¶ conf. Euageli. c. 3.

¶ epist. 128.

¶ ad Honor.

¶ 1. p. 4. 23. 2.

¶ Ad Ephes.

1. Ephes. 1.1. secundum consilium voluntatis suae, per quam eos diligit & sibi adoptat ad æternam hereditatem. Ideo dicitur: *Voluntarie genuit nos*. Idcirco debent ei similes esse in voluntate recta, id volentes, quod diuinæ voluntati est conforme, ut explicauit B. Augustinus: & in tantum filij Dei dici poterunt, in quantum diuinæ voluntati fuerint cōformes. Vnde Christus Dominus, cupiēs nos filios Dei efficere, exprimit nobis, qualis sit diuina volūtas, ut ei nos exhibeamus similes. Talis illa est, ut diligat amicos & inimicos, & illis omnibus benefaciat: *Qui Solem suum inquit, oriri facit, super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos*. Duobus autem modis, iuxta Augustini mentē, hæc verba intelligi possunt: primo de Sole isto visibili, & pluuia materiali, per quæ Deus temporalia subsidia omnibus cōfert, amicis & inimicis: quem sensum præcedenti tractatu sequuti sumus. Secundo, de Sole iustitiæ Christo, & pluuia doctrinæ veritatis: & hunc sensum nunc expendemus, quē Augustinus ex eo probat, quod Christ⁹ in Scriptura sacra vocatur Sol, de quo dicitur: *Cādor* (id est splendor) *est lucis æternæ*: & iterum: *Vobis timentibus nomē meum orietur Sol*, &c. Quod & B. Gregorius ex professo obseruauit, expendens illud Davidis: *Quoniam videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum, lunam & stellas, quæ tu fundasti*. Querit Gregorius, cur David Solem hoc in loco dimiserit, & tantū mentionem fecerit lunæ, & stellarum: Et respōdet, quoniam sermonē suum ad CHRISTVM, qui verus est Sol dirigebat, & ad eum loquebatur. Vnde non de ijs exterioribus loquutus est Propheta, inquit Gregorius: nec enim luminare maius prætermisisset, quod ante lunā & stellas expresisset. Dicēdo itaq; lunam, & stellas, & tacendo Solē, qui factus est, indicauit, quia ad illū Solē loquebatur, qui nō tantū solem & lunā, atq; stellas corporaliter, sed etiam lunam Ecclesiam, atq; stellas homines sanctos, spiritualiter fecit. Ipse ergo Christ⁹ Sol est: quem Pater oriri fecit, de quo verius quā de materiali sole, id dici potest: *Vas admirabile, opus excelsum: magnus Dominus, qui fecit illum, & in sermonibus eius festinavit iter*. De quo alibi. Pluuiæ etiam nomine, doctrina veritatis sæpe vocatur. *Concreuit, ut pluuiæ doctrina mea*, dicebat Moyses. Aut vero Christus ipse exprimitur, de quo dictū est: *Descendet sicut pluuiæ in vellus*. Et *Rorate cæli de super, & nubes pluant iustum*: & *Quasi diluculum præparatus est egressus eius, & veniet, quasi imber nobis temporaneus & serotinus terræ*. Vide qualiter Deus dilexerit inimicos, qui Solē suum, Filium suū oriri fecit super bonos & malos. Et bene Solem suum: est sol principium lucis, letitiæ &

totius boni. Est filius Dei, in quo omnis lux, sapientia, lætitia, gloria, bonumq; Patris sitū est: vnde & illud pleno ore vocauit: *Omne bonum meum*. Aptē Christus ostendere volens, diuinum amorem erga inimicos, hoc induxit, quod eis dedit Filium suum, Solē suum, ad eorum lucem, vitam, salutē, & profectū. Hoc enim supremum & maximum est diuini amoris opus & argumentum, quod propterea illa tā ingenti emphasi proposuit Christus Nicodemo dicens: *Sic Deus dilexit mundū, ut Filium suum vnigenitum daret*. Hoc argumentum maximum & excedens testimonium est diuinæ charitatis. Annotanda sunt illa Esaię verba: *Ecce testem populus dedit eum*; quæ Septuaginta legunt: *Ecce testimonium gentibus dedit eū*. In Hebræo habetur nomen *Ghad*, quod significat testem & testimonium, ut cum dicitur: *Tumulus iste testis erit*: & *Non loquaris contra proximum falsum testimonium*. Quidam existimāt, Christum dici testem aut testimonium passiuē, quia ille est, de quo testimonia omnia Prophetarum loquuta sunt: cui omnes Prophetæ testimonium perhibent. Ita B. Ambrosius, qui propterea Christum Dominum: *Magnum testimonium* vocat, quem omnes Prophetæ testati sunt, & in quo omnia eorū testimonia cōplentur. Ita & Isychius. Alij id intelligunt, quoniam vere Christus est in mundum missus, ut testimonium perhiberet veritati: ipse namq; solus esse poterat oculatus testis mysteriorum fidei, de quo dictum est: *Deum nemo vidit vnquā, vnigenitus qui est in sinu Patris ipse enarrauit*: & ipsemet, *Amen dico tibi, quia quod scimus loquimur & quod vidimus testamur*. Ceterum S. Augustinus, suo dignam ingenio intelligentiam indicat, docēs, cur Christus vere & proprie possit appellari via testimoniorum Dei, & testimonium. Testimonia quippe sunt Dei, quibus quātū nos diligat nobis probare dignatur: nulla autem re magis aut apertius testificari potuit, quantum nos diligat, quam per ipsam Filij sui personam, quam dedit nobis. Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Magnum testimoniū, Iesus (inquit Ambrosius) nulla enim re alia, potuit magis suum erga nos amorem testari. Ecce ergo testem patris charitatis, aut testimonium diuini amoris. Et visus est Propheta, ad locum quem in sinuabamus, alludere. Quando Iacob & Laban fœdus inierunt, tuat Iacob lapidem, quem erexit in trigulum, cui iussit omnes lapides aggregari, qui in circuitu erant, ex quibus magnus lapidum acervus effectus est, quem Laban vocauit: *Tumulus testis*; & Iacob *Aceruū testimonij*, uterq; iuxta proprietatem lingue suæ.

Exod. 33. 12.

Ioan. 3. 16.

Esai. 55. 4.

79

Gen. 31. 48
Exod. 10. 26Act. 10. 43.
In Psal. 118
ser. 5.In Leui. in
prim.
Ioā. 12. 37.

Ioā. 1. 18.

Ioā. 3. 11.

In Psal. 118.
con. 6.

251.

A d Roma. 5.
8.In Psal. 118
cit.

Gen. 31. 46

Dixitq; Laban: *Tumulus iste erit testis, inter me, & te hodie.* Lapidestunc pro testibus substituebantur, ut ex historia diuina patet: & quanto alicuius rei maius testimonium inducere volebant, maiore lapidumaceruū faciebant, quasi plures testes ibi includētes. Ideo transmissio Iordane, maiores lapides voluit Deus congregari, & substitui in testes, qui accerui facerent, testantes fauorē, quem Deus Israelitis tunc diuidendo aquas Iordanis præstiterat. Quando omnes lapides, qui circumstanti- bāt, coaceruabātur in vnū tumulū; supremū testimoniū dicebatur, quod omnes testes in se claudere videretur. Obseruabamus itidē supra, Iacob sæpe lapidibus, in rebus maioris momenti exprimendis, vsum fuisse, quippe qui, in lapidis typo CHRISTVM præuidebat: Idcirco & lapidē supposuit tanquā fundamentū, in titulum, cui omnes lapides circumstantes iussit aggregari: quia lapis à Iacob erectus in titulū, expressā CHRISTI gerebat figurā, in quo omnes lapides, qui testes esse solebāt, cōgregati sunt: ut vere dicatur: Aceruus testium, aut tumulus testimoniorū; quia omnia, quæ Dei amorē erga homines testari possunt, in illo cōtinentur & clauduntur. Testes amoris sunt dona: CHRISTVS autē tale donū est, in quo omnia, quæ Deus dare potest includuntur; nec habet ipse, etiā secundū suam omnipotētiā, aliquid, quod alicuius sit valoris, quod in CHRISTO non contineatur. Ecce ergo testimonium magnum diuini amoris. Et vere id egregiē ipsimet Nicodemus explicauit, in loco, quē paulo ante citauimus: Sic, inquit, *Deus dilexit mundum, ut Filium suū vnigenitū daret.* Singula verba, Dei amorē excellenter expendūt, & magnā inducūt admirationē. Primo enim expendit CHRISTVS, quē Deus amauerit: *dilexit mundū.* Deo naturale est amare, & sicut esse nō potest sine intellectu, ita nec sine amore. Sine amore inquā, illo, quo se ipsum amat, ut B. Augustinus demonstrat, à quo cessare non potest, sicut nec ab intellectu, & cognitione sui. Hic amor Deo naturalis cōgruusquē est, in quo omne bonū continetur, & nihil est bonū, quod in illo clausum non sit, ut idem Augustinus egregiē demonstrat, docens, Deū tale esse bonū, in quo omnia bona, quæ in rebus sunt, & esse possunt, perfectissimē continentur. Quod ergo Deus se amet, naturale, & congruū est, cui conuenit diligere omne bonū: sed quod diligit mundū, qui est extra se, mirabile est: nā aut bonus est, aut malus: si bonus, iam omne bonū in ipso est: si malus quomodo potest malū Deus diligere? *Dilexit* inquit, *mundū,* qui extra se erat, Imo qui malus erat, quia totus mūdus in maligno positus est,

imo qui ipsi erat inimicus: *Cōmendat enim charitatē suam, quia cū inimici essemus, &c.* Quæ ratio dilectionis esse potuit? Nūquid quia illi necessarius aut utilis? Si totus mundus bene egerit, quid dare ei potest? An quia meruit auari? Sed potius sibi irā promeruit per peccata. An quia agnoscebat eū gratum futurū? Sed summā hominū ingratitude agnoscebat, qui maiora beneficia maiori erāt ingratitude compensaturi, ut D. Chrysostomus annotat. Dices: Videtur igitur amor irrati- nabilis, & ex cōsequēti temerarius: ille enim talis amor dicitur, qui nulla ratione ducitur. Non est amor temerarius, quia quāvis ex parte ei, quod diligitur, nulla sit causa, tamen ex parte amantis, motiuum inuenitur, summa scilicet bonitas & charitas: ideoquē nulla ratio dilectionis, inquit Chrysostomus, nisi ipsamet bonitas Dei. Vides homines tā bonz, quod dicimus naturæ; qui etiam sibi ignotos diligūt, & omnibus benefaciūt. Tā bonus est Deus, ut mundū sibi inimicū, nulla ratione nisi sua bonitate motus dilexerit. Vtērius tamen CHRISTVS progreditur; ut ostendat quantitātē amoris. Nō mundū dilexit, quomodocumq; sed sic: vehementiā: & magnitudinē diuini amoris ostēdit: *ut Filium suū vnigenitū daret.* Censuit Origenes, illa Dei verba ad Abrahā: *Tolle filiū tuū vnigenitū Isaac,* ita expendi debere, ut nullam sit, quod singularissimā vim, & emphasim nō habeat. Multo magis hæc CHRISTI verba expendi possunt: *ut Filium.* Annotāt verbū Chrysostomus, & Cyrillus: non oues, aut boues, quæ sacrificarentur, sicut antiquitus in lege; non homines infideles, aut idolorum cultores, quos minus æstimat; non aliquē ex Patriarchis amicis suis, aut aliquē Angelū ex innumeris, qui ei assistunt, sed Filiū: & non quēcumq; sed suū. Nullus pater habet filium, quē omni ex parte suū esse dicere possit. In primis enim nihil est, quod totaliter sit hominis: omnis siquidem res Dei est, à quo omne bonū procedit, qui quantūcumq; donet, non potest à seipso supremā dominij rationē abdicare. Ideo omnia, quæ homo habet, dicūtur à CHRISTO, *Data. Si vos,* inquit, *nostis bona data dare filiis vestris,* id est nostis dare bona, quæ vobis à Deo data sunt. Deinde in cuiusvis hominis filio, Deus maiore partē habet, quā parentes, qui eum genuerunt, non solum ratione animæ, quæ est præcipua pars, sed etiam ratione corporis, quod ipse cōpingit, ordinat, & organizat. Id quod sancta & sapiens illa sanctorū Machabæorum mater dicebat: *Nescio qualiter in utero meo parauistis: neq; enim ego spiritū & animam donavi vobis & vitā, & singulorū membra non ego ipsa cō-*

Ad Rom. 8.
Hom. 18. in
epist. ad Ro.
Homil. 7. in
epist. ad Ti-
moth.
Homil. 2. in
Iocel.
Homil. 2. in
epist. ad
Rom.
Lib. 1. in
Ioa cap. 3.
Luc. 11. 13
1. Mach. 2.
22.

Iosue. 4.

Ios. 3. 16.

Lib. 19. de
Trin. c. 30.

Lib. 8. de
Trin. cap. 3.

J 252.

I. Ios. 5. 19

pegi, sed creator mundi, qui formauit hominis natiuitatē. Ipse est, inquit Beatus Paulus, qui dat vitam, inspirationē, & omnia. Idcirco CHRISTVS volens hoc docere, dixit: Nolite vobis vocare Patrem super terrā, vnus est enim Pater vester, qui est in cælis. Magis enim pendet ab illo omnes filij, quam à Patre, qui illos genuit. Tandem, quamuis substantia filij à Patre procedat, & sua sit, tanquā à principio; sed postquam filius illā suscepit, ita filij est, vt realiter sit distincta à patris substantia; ideoq; iam nō est patris. Deus autē omnibus modis potest Filium suum vocare: quia ita suus, vt nullo modo sit alterius: Non est filius qui procedat ex patre & matre, vt partim patris sit, partim matris, sed totus à solo patre procedit, & ita illi suam substantiā dedit, quod vere eadem sit substantia Patris, nec alia sit substantia Patris, nisi illa, quā Filio dedit. Ideo dans illum, vere totam suam substantiā dedit, & totum quod suum est. *Vnigenitum*. Vocatus fuit Isaac vnigenitus Abrahæ, non quia aliū non haberet, vere namq; alium habebat, Ismael, sed quia ex libera, solū Isaac suscepit. At Deus Filiū habet, ita vnigenitū, vt nullū aliū naturaliter genuerit, nec generare possit, in quo omne suam generandi potentiā exhausit, cui omnē substantiā suam tradidit. Merito hūc, loquens ad Moysen, vocauit omne bonū suum, vt dictum est. Hunc Filium mundo dedit: non vendidit, non pro aliquo bono cōmutauit, non spe alicuius recōpensæ tradidit, sed libere omnino dedit. Et ad quid? Ad crucifigendū: de illo enim mysterio agebat, cum Nicodemus, figurato per serpētē elenatū in ligno: *Vt omnis, qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam: ad bonū inimici, ad vtilitatem peccatorū. O inestimabilis dilectio charitatis, vt seruū redimeres Filium tradidisti. Hoc ergo est, quod CHRISTVS dicit: Qui Solem suū oriri facit super bonos & malos. Quibus cōcinit Apostolus: Proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illū. Pro iniustis quidē tradidit illum, non pro iustis, qui tunc essent, vt D. Augustinus expendit, imo & Apostolus: quia omnes eramus inimici, & filij iræ, sed pro iustis, qui per illū erant futuri. Nec tantū pro istis, forsitan enim pro bono quis audeat mori, sed & pro ijs, qui tanto bono erant futuri ingrati, cōpensaturi illud maioribus offensis: nec enim, vt catholica veritas contra impiū Calvinum demonstrat, tantum CHRISTVS pro prædestinatis & saluandis datus est à Patre, & traditus in mortē; sed pro omnibus hominibus, vt quantū in se est, etiā pro Antichristo passus fuerit. Ex his infert B. Ambrosius contra Nouatianos, impiū esse dicere, denegādā pœnitentiā peccatoribus, quos*

ita Deus dilexit, vt pro illis Filium suum vnigenitū daret in mortē, vt non perirent. Indeq; argumentū CHRISTI efficacissimū apparet. Qui nāq; filius Dei futurus est, illos debet charitatē & amorem imitari. Vide autem quā longē sit illius amor ab inimicorū odio; qui ipsis inimicis talia dilectionis argumenta demonstrat: Qui Solē suū oriri facit, &c. Quæ de Sole dicta sunt, possunt etiā de pluuia similiter annotari. Nomine nāq; pluuię, vt dictum est, CHRISTVS intelligitur: sicut enim descendit pluuia de cælo, non in bonū pluuię ipsius, sed in vtilitatē terræ aridæ & siccæ, quæ sic pluuiā recipit, vt eam absumat, bibat, ac deglutiat, sic missus est Filius vnigenitus Patris, tanquā pluuia, quomodo B. Cyrillus illud intellexit: *Sicut descendit imber de cælo, & inebriat terrā, sic erit verbum quod egredietur de ore meo. Descendit sicut pluuia, non in bonū ipsius, sed terræ aridæ, humanæ scilicet naturæ, quæ tamen hanc pluuiā recipiens deglutiuit; quia occidit Christum, & sub terra condidit in sepulchro. Hęc autem pluuia, missa est super bonos & malos, &c.* Vidēdus B. Gregorius in illud, quod dixit Deus ad Iob: *Quis dedit vehemētissimo imbri cursum, &c. vt plueret super terrā absq; homine in deserto, &c. vt impleteret inuiam & desolatā, & produceret herbas virentes? Quis est pluuia Pater, &c.* Quāuis enim Gregorius de verbo diuinæ prædicationis intelligat, de verbo æterno in terram misso, similiter intelligi possunt.

§. 17. Vt templū anima Deum capiat, extruendum est, sub mensura sex cubitorum & palmi, non tantum debita, sed & indebita præstando.

*S*ed enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedē habebitis? Non ne & Publicani hoc faciunt? Et si saluaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? Non ne, & Ethnici hoc faciunt? Alteram rationē, illamq; efficacissimā addit Christus Dominus, quæ obligat nos ad diligendū, nō solum amicos, sed & inimicos. Oportet siquidem Christianos, qui maiora intendunt, quā Publicani & Ethnici, maiori cordis dilatatione extendi: ideoq; non tantum ea erga homines agere debent, quæ hominibus ipsis sunt debita, quæq; agunt Ethnici & Publicani, sed & vltius aliquid, propter Dei mandatū. Hanc rationem intelligemus, si conuertamus ocu-

In cap. 55.
Egai.
Egai. 55. 10.

19. Moral.
cap. 15. &
seqq.
Iob. 38. 25.

J 254.

Lib. 1. c. 6.
ritum vitæ
Monast.
tom. 5.
Ora. 3. de
Resurr.

In Proce-
mi. homi. in
Cantic.
Apol. 1.
Ep. ad Pau-
lin & prol.
in Ezech.
Præf. in
homi. 13. in
Ezech.

Ezec. 40. 3.

Ier. 31. 22.
Zach. 5. 12.

In c. 2. Dan.

Hom. 14. in
Ezec. ad fin.

Leu. 26. 11.

1. Cor. 6. 16.

los ad illam visionē grauissimā Ezechielis, quā à capite quadragesimo vsq; ad finem prosequitur. Mirabiles fuerunt Ezechielis visiones, quem propterea, vt alibi diximus, Chrysostomus^a, Admirabilium visionū speculatorē, & Gregorius Nyssenus^b, Magnarū visionū spectatōrē vocant. Inter illas autē prima & vltima tot difficultatibus implicātur, vt apud Iudæos prohibitū fuerit, illas legi ab eo, qui trigessimū annum nōdū expleisset, vt annotant Origenes^c, Gregorius Naxianzenus^b, & Hieronymus^c. Vtramq; visionē D. Gregorius^d ex professo explicandā assumpsit, qui tamē vltimā explicaturus, præmittit se nocturnū iter agere, & procedere palpando, illius difficultatē indicans. Eā consideremus, non quidē illius intima scrutantes, sed quæ faciliora sunt expēdentes. Vidit igitur Ezechiel in illius visionis **cordio**, *Virū cuius species erat, quasi species aris, & funiculus lineus in manu eius, & calamus mensuræ in manu eius.* Quante autē esset longitudinis calamus iste, paulo post explicat, subdens: *In manu viri calamus mensuræ, sex cubitorum & palmi.* Veniebat ad metiendū templū sanctum, quod Dei sedes erat futurū, quod vndiq; sub mensura illius calami extructū erat. Hoc visionis initiū, quod nostro instituto sufficit: certum siquidē est, virum illū typum tenuisse Christi Domini, cui Scripturæ perpetuo viri nomen tribuunt. *Femina circumdabit virū*, inquit, Ieremias: *Ecce vir oriens nomen eius*, inquit Zacharias. Habere autē dicitur speciē aris, inquit D. Gregorius, propter doctrinæ excellentiam, & resonantiā, cuius sonus in omnem terrā erat audiendus. *Es siquidē*, inquit Hieronymus, inter omnia metalla vocalissimū est, ideoq; & apud Græcos excellentis doctrinæ symbolum fuit. Venit vir iste ædificare templum Domino, in quo Deus habitaret, quod sine dubio de Ecclesia sancta, quā ædificaturus Christus aduenit, intelligendū est. Quoniā autē omnipotens Deus, inquit Gregorius, sic de tota simul Ecclesia loquitur, ac si de vna anima loquatur, & sæpe qd ab eo de vna anima dicitur, nihil obstat si de tota Ecclesia intelligatur, ita ædificationē Ecclesiæ in templū Dei describit, vt id de vnoquoq; nostrū possimus intelligere. Quā regulā intelligens Paulus, quæ Deus de Ecclesia prædixerat, ad vnūquēq; accomodat. Dixerat Deus: *Quoniā inhabitabo in illis, & ambulabo inter eos.* Paulus hinc probat, vnūquēq; nostrum esse templum Dei. *Vos*, inquit, *estis templū Dei viui, sicut dicit Deus: Quoniā inhabitabo in illis.* Ita ergo venit CHRISTVS ædificare Ecclesiā, quæ templū Dei sanctū sit, vt simul vnūquemq; templum efficiat capax, in quo

Deus possit habitare. *Ædificaturus templū ferebat in manu funiculū lineum, & calamū mensuræ: nec enim templū in quo Deus habitaturus est, debet nisi sub certa mensura, ordine, & proportionē, esse dispositum: qui omnia disponit in numero, pondere, & mensura.* Funiculi linei nomine, aptē doctrina Euangelica exprimitur. Funiculus lineus, inquit Gregorius, subtilior est, quā qui ex canape, stupa, aut ex alia conficiūtur materia. Antiqua lex funiculus fuit nō lineus, sed crassus, quia rudē populū non subtili prædicatione coercuit, in quo per pænæ sententiā, non peccata cogitationis, sed operis refecabat. At Euangelica lex funiculus lineus, subtilissimusquē est, cordis intimas cogitationes pertingens, & ligans. *Audistis*, inquit Dominus, *quia dictū est antiquis, non machaberis: ego autē dico vobis, qui videris mulierē ad concupiscendā eam, iam machatus est eam in corde suo.* Calamus mensuræ typum tenet charitatis & dilectionis, vt alibi dictū est. Et rectē lineus funiculus, calamo copulatur, quia Euangelicæ legis propriū est charitatis præceptū, dicente Domino: *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicē.* Et notādū, inquit Gregorius, quia funiculus & calamus in manu est, id est doctrina in opere: ipse nā quē ostendit opere, omne quod docuit sermone, sicut scriptum est: *Quæ cepit Iesus facere & docere.* Templū extructurus Deo, Christus funiculū lineum & calamū mensuræ applicat, quia, vt quis templū tam amplum, & spaciosum fiat, quod Deum capiat, Euangelicæ legis præcepta, quæ in præcepto charitatis & dilectionis includūtur, debet seruare. Quod egregiē Christus expressisse visus est: *Si quis*, inquit, *diligit me, sermonē meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionē apud eum faciemus.* Non tenet doctrinā Euangelicā, qui nō tenet charitatem: funiculo enim iunctus est calamus mensuræ. Qui sub huiusmodi mensuris fuerit dispositus, templum erit tale, in quo tota Trinitas mansionē facere possit. Expēdit Gregorius, quomodo possibile sit, totū Deū intravniū minimi hominis cor includi, ibiq; tanquam in amplissimo maiestatis suæ templo habitare. Qui fieri potest, vt tota Dei maiestas in paruo corde, tanquā in amplissimo tēplo & palatio habitet? Certum est, tale esse debere palatium, qualis est Rex, qui illud habitaturus est; talequē templum, qualis Deus, qui in illo est includendus. Dijs illis Gentīū, qui nihil aliud erant, quā frustrū ligni, lapidis, auri, vel argenti, tēpla à suis cultoribus extructa, sufficientissima erant, imo & excedentia. Sed qualis quātusue est Deus noster? Egregiē ille amicus Iob Sophar Naamithes:

Sap. 11. 21
255.

Matth. 5.

Ioan. 15. 1

Act. 1.

Ioan. 14. 2

Iob. 11. 8. *Excelsior caelo est, & quid facies? profundior inferno, & unde cognosces? Longior terra mensura eius, & latior mari.* Singula verba expensione sunt digna: secundum enim omnes dimensiones Deum exprimere visus est. Est excelsior caelo. Esaias cum describit *sedentē in caelo*, maiore sui parte, nostro intelligendi modo supra caelum tenentem, de quo Salomon dixerat: 3. Reg. 8. 27 *Caeli caelorum te capere non possunt.* Signanter autē id observa, quod dicit: *Longior terra mensura eius.* Si ille totā terrā longo excedit intervallo, quanto magis hominē, qui ex pugillo terrae conditus fuit? Quomodo ergo homo totū illū capere poterit? Dilatādo hominē. Hoc differūt amor & timor, quod timor angustat, & cōprimit cor: amor autē dilatat & extēdit, ut S. Anselmus docuit, & D. Thomas profecutus est. Antiquitūs homines per veterē legem habebant spiritum timoris, ideoq; angustum; sed per legem Euangelicā acceperūt spiritū dilectionis, quā propterea CHRISTVS defert, volens templū latū & edificare: ferebat enim funiculum legis Euangelicæ, per quam nobis preciosa promissa donauit, ut simus confortes diuinæ naturæ, & calamū charitatis. Idcirco, inquit Gregorius, vocatur mandatū charitatis, *latum nimis*, quia tātum dilatat cor, ut totum Deum capiat, iuxta illud quod dictū est: *Si quis diligit me, ad eum veniemus, & mansio nē apud eum faciemus.* Nec mirū, quia Deus charitas est; & ideo cor, quod capit charitatem, Deum ipsum capit, & tantū capit de Deo, quantū de charitate. Quare non capere potest Deum cor, quod charitatē ipsam non capit. Sub hac mensura CHRISTVS templū extruit & dilatat. Vnde & Apostolus, dicturus: *Vos estis tēplum Dei vivi*, cōpit Corinthios hortari ad cordis dilatationē. *Os nostrum patet ad vos o Corinthij, cor nostrum dilatātū est*: id est ex iis, quæ ore loquor, vobis patere potest, quā dilatātū sit cor meū. Non cor angustū ferebat Paulus, sed latissimū; nec mirū, quia charitate totus ipse erat succēsus, qui clamabat: *Quis nos separabis à charitate Christi, &c.* Quoniā autē Corinthij, aliquos pseudoapostolos audiebant, qui antiquā legem seruandā proponebant, quos libenter audiebant, subdit Apostolus: *Nō angustiamini in nobis, angustia mini autem in visceribus vestris.* Non legē ego prædico, quæ angustet cor, quia legem Euangelicā propono, quæ illud dilatat: sed vos affecti antiquæ legi, angustia cordibus vestris infertis. Quid igitur agendū est? *Eandē autem habentes remunerationē, tanquam filij dñi o, dilata mini & vos.* Tanquā pater ad filios loquebatur, inquit Anselmus, quibus exponebat, eādē illis repositam remunerationē, si eādē tenerent cordis latitudinem: Dilatamini &

vos, amplitudine charitatis, ut omnes homines piē diligatis, & nō per timoris angustia, sed per amoris latitudinem, bona faciatis. Hoc supposito illos hortatur, ut infidelium opera fugiant, qui in Dei templum extructi sunt. *Vos enim estis tēplum Dei vivi*, non idolorum, quæ vitā non habent, sed Dei viventis. Dilatamini igitur & vos, per charitatē, quæ cor ita dilatat, ut totū Deum capere possit. Ut autē templū hoc decentē latitudinē habeat, non cuiusvis mensuræ calamo metiendū est, sed *calamo mensuræ sex cubitorū & palmi.* Mirum est, cur palmus sex cubitis addatur: senarius enim ab omnibus iudicatur numerus perfectus, de quo multa Mathematici, & Philosophi disputāt. Cur igitur perfectæ mēsuræ additur palmus? Ad egregiū mysterium indicandū. Numerus senarius apud Mathematicos & Philosophos, significat id, quod iustū est, ex eo quod omnis ratio numerica, iustē senariū efficit. Tria namq; sunt, quibus omne quod ad numeros pertinet cōtinetur: vnitas, quæ est principiū numeri; & numerus par, & impar. Hæc omnia iuncta iustē senariū efficiunt: nā vnitas, & primus numerus par, scilicet dualitas, & primus impar, scilicet ternarius, efficiunt senariū. Hæc certe ratione discurrendū circa istum numerum docuit Macrobius, docentq; Augustinus & Gregorius, multa annotantes. Qua de causa significat charitatem, quam quasi ex lege iustitiæ homo tenere debet, diligens non solum Deum, sed & amicos, & eos à quibus diligitur, quibus amorē rependere tenetur. Sed brevis angustaq; esset mensura, si solum ad sex cubitos se extenderet, oportuit & superaddere palmū, quia angustus est amor, qui solis amicis, quasi ex debito iustitiæ rependitur: requiritur ut ultra id, quod debitū est, progrediatur. Id fit, cum vsq; ad inimicos amor se dilatat. Volens igitur CHRISTVS, templū dilatare, mensuram sex cubitorum & palmi extendit, secundū quam templū ampliari debet. *Audistis, quia dictū est: Diliges amicum tuū, & odio habebis inimicum tuum.* Amor iste angustus est, quia tantū mensuræ numeri senarij tenet, solum enim se extēdit ad id, quod omnino debitū est, diligere scilicet diligentem, & amare amicum. Vltterius progreditur mensura, nā & palmū superaddit senario, quia non ille amor sufficienter dilatat, qui debet amicus exhibetur, sed ille requiritur, qui non debetur, & ultra debitū se extendit, qualis est amor inimici. Hocq; CHRISTVS euidēti ratione cōprobat: *Si enim tantū diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne & Publicani hoc faciunt? Illi qui angusto sunt corde, rebus terrenis contenti,*

De somno Scipio. 1. 6. 1. Deciuit cap. 30. & 4. de Genes. ad litt. cap. 1. & 7. 30. Moral. cap. 24. 8. Homil. 14. int. zech. lea. & 11. in t. uangel.

257.

ad hanc latitudinē perueniunt, vt diligentes se diligant: dilatandū est igitur amplius cor, &c. Et vere rationē hāc egregiē prosequitur Ioannes, magnus istius præcepti prædicator. Supponit, quod Deus per verā charitatem habitat in nobis. *Deus, inquit, charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Ecce aliquale proportionē, & quomodo cor tuū aliquo modo diuinā magnitudinē æquabit, & illā capiet. Deus charitas est: ideoque recte conuenit & quadrat cū corde, in quo charitas manet, & miro nexu iungitur illi. Sed qualis charitas? Illa quæ non tantum ad amicos, sed ad inimicos vsq; protenditur: illa quæ neminē odit, quantumcumq; offendente & iniuriante: *Nam si quis dixerit, quoniā diligo Deū, & fratrem suum odit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum, quem videt, Deum quē non videt, quomodo potest diligere?* Vide efficaciam rationis. Homo quiuis est tibi equalis, & quārumcumq; sit magnus, tanquā Goliath, totum illum visu cōprehendis & capis: si igitur tanta est cordis tui angustia, vt non capiat hominem tā parū, quē totū illum parua pupilla oculi tui cōcludis, Deum qui infinitē omnes homines excedit, quomodo capere poterit? Hanc rationem etiam indicasse visus est Apostolus, illis verbis supra citatis: *Eandē remunerationem habentes, tanquā filijs dico; dilatamini & vos.* Homo expectat gloriā immensā & infinitā magnitudinis, quā vocat ipse Paulus, *Eternum gloria pōdus*: qua de causa, inquit Augustinus, oportet dilatari cor per charitatem. Si tam angusto & infirmo corde es, vt nō possis sustinere leue pondus iniuriæ & offensæ ab inimico illatæ, quomodo poteris æternū inmensumq; pondus gloriæ sustinere? Qui talem remunerationē expectatis, *Dilatamini & vos.* Ex ijs inferitur, ei qui intendit se ipsum exhibere templū Dei, ad quod inhabitandū Deus maiestatis veniat, & quod aptus sit, qui totā diuini regni gloriā in se capiat, & includat, singulariter per dilectionē inimici, & beneficentiā erga eos, qui se offenderunt, esse disponendū, omneq; odium & iram deponendā. Ex his explicat B. Chrysostomus doctrinā Apostoli, scribētis ad Ephesios: qui postquā eos hortatus est, abstinere ab omni verbo inordinato cōtra proximū, subdit: *Et nolite contristare spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis, id est baptismi.* Dices: Quid est contristare Spiritum sanctum? Nam in eo tristitia cadere non potest. Respondet D. Thomas, hoc intelligendum quantum ad effectum, quia sicut quando aliquis contristatur, recedit à contristante, ita Spiritus sanctus ab eo, qui illū offendit. Ita vult dicere: Nolite expellere a vobis Spi-

ritum sanctū, aut, ne agatis id, propter quod compellatis Spiritum sanctum, quem recepistis in baptismo, à vobis recedere. Quid igitur agendū est? *Omnis amaritudo & ira & indignatio, cum omni malitia, tollatur à vobis, &c.* Esto te autē inuicem benigni, misericordes, donantes iniuriam, &c. Videtur, vt annotat Chrysostomus, loqui Apostolus, metaphora sumpta ab apibus. Illi qui apum studio tenentur, cupiētes ad sua aluearia apes trahere, intelligētes eas fugari rebus immundis, & amaris, attrahi autē dulcibus & odoriferis, primo omni amaritudine vasa aut calathiscos mundant, deinde vaporantibus & virgulis bene olentibus, bonaq; fragrantia, locū apibus deputatum cōmodum reddūt; melle vinoq; fragrantia vasa & calathiscos liniunt, sicquē apes ad eos summa celeritate conuolant, fauos ibi componunt, & melle dulcissima replent. Ita sane Spiritus sanctus, mundus est, vt Sapiens dixit: est itidē *super mel dulcis, & suauis*. Idcirco nihil illi magis contrariū, quam immunditia & amaritudo, nihil magis illi conforme, quā munditia, dulcedo, & suauitas. Idcirco, si vultis Spiritum sanctum ad cordis vestri aluere aut calathiscum adducere, qui tanquā argumentosa apis, fauos plenos dulcedine & suauitate gratiæ & donorum suorum conficiat; *omnis amaritudo, & ira, & omnis malitia, tollatur à vobis*: hæc enim non solum non trahunt Spiritum sanctum, sed existentē expellūt: & linite vas cordis, benignitate, misericordia, remissione, & condonatione offensæ. Quādo igitur te disponere paras per Sacramentorum susceptionē, vt Spiritum sanctum ad te trahas, illius adiuvante gratia, hoc tibi summē curandū est, mundare cor ab omni amaritudine, odio, & ira (Omnis, inquit, amaritudo & ira tollatur à vobis) & te exhibere benignū, remittentē offensas, diligentē inimicum, & orantē pro eo: quia tanto cū maiori plenitudine & abundantia veniet ad te, quanto magis liberū ab odio, & magis benignum te præstiteris. Considera Scripturas sanctas, & videbis, in ijs plenius habitasse, qui maiori erga inimicos amore erant succensi. Vide CHRISTVM Dominum, de quo Propheta prædixit: *Requiescet super eum spiritus Domini*: & vere corporaliter, in colūba specie super caput illius mansit, vt ostenderetur, cum quāta plenitudine in illo esset, de quo dixit Ioannes: *Non ad mensuram datū spiritum, qui in cruce, semetipsum obtulit per spiritum sanctum, immaculatū Deo, quam liberū ab amaritudine erga inimicos habebat cor, & qua dilectione eorū flagrabat, qui in cruce positus primò de illis habens curā, quasi vulnerū & dolorum suorum oblitus, ad rogandum pro*

258.

Sapientia. 7. 3.
Eccl. 24. 3.
Sapientia. 12.

Esai. 11. 3.
Luc. 3. 22.
Ioan. 3. 34.

Ad Hebr. 14.

illis se conuertit? Stephanus itidē templum fuit, in quo cum magna donorū abundantia habitauit Spiritus sanctus, de quo semel ac iterū dicitur, quod erat plenus Spiritus sancto. Nō mirū, erat enim cor illius mundū, & ab omni amaritudine & odio circa inimicos liberū; tantoq; ad eos amore inflammātū, vt cū pro se orauerit stans, genua posuerit ad orādum pro ijs, qui se lapidibus obruebant. Est Spiritus sanctus qui replet orbē terrarum: nec angusti cordis vasculo potest cōprehēdi: oportet igitur illud ita dilatare, vt non solum capiat amicos, sed etiam inimicos: si nāq; tantum diligis eos, qui te diligunt, quam habebis mercedem?

S. 18. Christianis, quibus nouus est legislator, nouaq; lex imponitur, nouum exēplar, quod imitetur, exhibetur.

[259.

Ergo perfecti, sicut Pater vester celestis perfectus est. Rē totam concludit CHRISTVS conclusionēq; quam intendit, ex prādictis infert, vt a Christiani, quibus Euangelicam legē tradit, perfectionē teneāt, per quā non Phariseis, aut Scribis, aut ceteris hominibus similes sint, sed Patri celesti. Iudæis sufficere videbatur, sequi doctrinam & exempla maiorū suorum, Scribarum scilicet & Phariseorum: Christianis altior doctrina sequenda est, altiusq; exemplū imitandum, quibus CHRISTVS dixerat: *Nisi abundauerit iustitia vestra, plusquā Scribarū, & Phariseorū, non intrabitis in Regnum celorum.* Vt discipulus aliquid rectē operetur, tradēda est auribus lex & regula, quæ facienda describat, tradēdūq; oculis exemplar, cui opus suum conformari studeat: debetq; exemplar legi & regulæ respondere, vt qualis lex est, tale exēplar sit. Iudæis imperfectis, & in virtute pueris, legem Deus tradiderat imperfectā, quæ doceret, ab illis agenda, quibus, qui reputabantur illius tēporis sanctiores homines, quales erant legis Doctores, Scribæ & Pharisei, se tanquam exemplar imitandū proponebant. Christianis altior doctrina traditur à CHRISTO, scilicet Euangelica; altius etiā exemplar tradēdū erat, quod imitarentur. Id CHRISTVS facit: proposito enim Euangelico prācepto, *Ego autē dico vobis: Diligite inimicos vestros, exēplar imitandū proponit, dicēs: Estote perfecti, sicut Pater vester celestis perfectus est.* Perfectionē maiore exposcit à Christianis, perfectius

exemplar imitandū eisdē exhibet, & proponit. Antiquitus perierat Deus à suis, vt sancti essent, id semel & iterum replicans, quod B. Petrus dixit: *Sancti estote, quoniā ego sanctus sum Dominus Deus vester.* Odit Deus iniquitatē, ab illa mūdōs vult seruos, quos in domo sua tenet. Etsi David, cum qui habitaturus erat in domo sua, talē volebat, vt nō faceret iniquitatē (*Non, inquit, habitabis in medio domus mea, qui facit superbiam, id est peccatū*) multo magis Deus optabit sanctos esse, qui in Domo sua essent habitaturi. Nunc autē non solum petit à suis, vt sancti sint quomodocūq; sed vt sint perfecti, imitātes Patrē celestē. Hinc colligit B. Chrysostomus, Christianos perfectiores esse debere, & posse, omnibus antiquis, etiā illis famigeratissimis Patriarchis: nā habemus legē perfectiore, scilicet Euangelium; media perfectiora, Sacramēta scilicet, & sanguinē CHRISTI fūsum; & perfectius exēplar, quod nobis imitandū proponitur, Pater scilicet celestis. Illi, inquit Chrysostomus, perfecti fuerunt, non absolute, sed secundum illius tēporis conditionē, & secundum media, quibus illo tēpore vti poterant: quomodo intellectū pueri, aut iudiciū eius laudare solemus, nō quod absolute magno discursu sit prāditus, sed magno secundū puerilis ætatis rationē. Ita expendit illud, quod de Noe dictum fuit: *Noe vir iustus atq; perfectus fuit, in generationib⁹ suis.* Quo loco (inquit Chrysostomus) diuina Scriptura Noe miratur, non simpliciter, sed cū appositione quadam; non quod omnino perfectus esset, sed vt illa ætate. Multi nāq; perfectionis modi, tēporum varietate diffiniuntur, fitq; imperfectū procedente tēpore, quod olim absolute videbatur. Olim perfecta laudi dabatur, ex lege viuere: *Qui enim fecerit hæc, viuet in eis.* Verū quæ tunc fuerunt absoluta, CHRISTVS aduentu suo imperfecta esse docuit, dicens: *nisi abundauerit, iustitia vestra, &c.* Tunc tantū videbatur prohibita cædes, nunc etiā cōuiciū: tūc periuriū, modo iuramētū: nec ijs, qui in veteri testamento, erant prāmia, quæ nobis proposita sunt; nō abundās Spiritus sancti gratia, quæ nūc effusa est. Erat repugnās lex in mēbris, quā sentiebat Apostolus, nec tunc gratia per IESVM Christum, quæ ille liberabatur, illis eadē aderat. Nunc autē Deus Filiū suū mittens, in similitudinē carnis peccati de peccato dātauit peccatū in carne; &c. Ideo nūc min⁹ excusationes possumus prætendere: nec qui ad nuptias sine veste nuptiali ingressus est, potuit respōdere. Ita Chrysostomus: quæ nō ita accipienda sunt, quasi velit obligare vnū quēq; Christianū, vt sit perfectior omnibus antiquis, etiā sanctis Patriarchis & Prophe-

Leu. 11. 44.
& 19. 1. &
10. 7.
1. Pet. 1. 16.

Psal. 106. 7.

Lib. de Vir-
gilia. cap. 3.
tom. 5.

Gen. 6. 9.

[260.

Leu. 18. 1.
& ad Galat.
3. 12.

Ad Rom. 7.

Ad Heb. 11. 13. **tis:** quia id indecens esset, nec CHRISTVS iustitiam nos debere superare illos in operatione iustitiæ, sed Scribas & Phariseos. Non enim dixit, nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Patriarcharum & Prophetarum, sed plusquam Scribarum & Phariseorum. Id ergo vult Chrysostomus docere, vniquemque Christianum habere legem, media, instrumenta, & exemplaria ad perfectionem tenendam, altiora & excellentiora, quam omnes antiqui, ideoque ijs consideratis, perfectiorē illis esse posse, qui talibus caruerunt: qui iuxta fidem defuncti sunt, non acceptis re-promissionibus, sed à longe eas aspicientes & salutantes. A longe vidit Abraham Christum, & gavisus est, quem nos præsentem habemus, cuius corpus manducamus, sanguinem bibimus, sacramentis utimur, quibus dicit. Beati oculi, qui vident quæ vos videtis: dico enim vobis, quod multi Prophetæ & Reges voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt; & audire, quæ vos auditis, & non audierunt. Et si Abraham, tanquam rem magnam proposuit dicere: Ambula coram me & esto perfectus: vnicuique nostrum dicitur: Estote perfecti, sicut Pater vester cælestis perfectus est. Iuxta hoc exemplar Christianus actiones suas examinet, signat eas, quæ ad proximi dilectionem pertinent; nec

cōtentus sit imitari Duces, & Imperatores, quos antiquitas celebrat; aut Philosophos, quos vetustas omnium ore cōmēdat, sed Deum ipsum, cui Apostolus dicit: Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit vos. Est tandem circa hæc CHRISTI verba annotandum, CHRISTVM docere voluisse, perfectionem Evangelicam, nullum habere terminum, & cuique quantumcunque perfectio dici posse: Qui iustus est, iustificetur adhuc; & qui sanctus est, sanctificetur adhuc: dedit enim legem infinitæ perfectionis, quantum est in se: nam cōtinet lex Evangelica gratiam Spiritus sancti, quæ nullum habet terminum. Cōtulit itidem sacramenta infiniti valoris, quæ gratiam sine termino producere possunt, in hoc sensu, quod quauis data, possunt maiorem inducere. Proposuit tandem exemplar infinitæ perfectionis, Patrem scilicet cælestem, cuius perfectio tanta est, ut quantumcunque homo in perfectione profecerit, adhuc habeat quod ulterius progredi possit. Ex quibus hæresis eorum, qui dicebant, posse hominem ad tantam perfectionem in Evangelico statu deuenire, ultra quam progredi non possit, refutata manet, & conuicta. Atque hæc de inimicorum dilectione dicta sufficiant.

SEXTA PARS, DE RATIONE IUSTITIÆ FACIENDÆ.

§.1. Quomodo sint agenda opera bona, docuit in typo vir metiens frontem templi, & Christus dilucidè.

261. **A**TTENDITE, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in cælis est. Postquam docuit Dominus iustitiam abundanter, & excedentem iustitiam Phariseorum, à suis agenda, modum quo illam agere tenetur, his verbis tradere incipit, quæ non rem omnino facile continent. B. Hieronymus disputans contra Pelagianos, dicentes nihil difficile Evangelicam legem continere, ut eos reuincat, multa ex eadem lege profert, quæ magnam continent difficultatem, quæque sine diuinæ gratiæ favore seruari non possent. Inter ea autem hoc CHRISTI mandatū tam difficile iudicat, ut postquam præcedentia expendit, addat: Quod autem sequitur: Caueat ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ne videamini ab eis, nescio quis possit implere. Homo namque suapte natura, ita honoris, & laudis cupidus est, ut nihil præstantius ducat: verus autem honor, bonorum operum fulgore, ad spectantium oculos per-

ueniente cōporatur. Si hæc ergo abscondenda sunt, præclusa videtur homini via, ad rem quam summe exoptat comparandam. Id ipsum, ex natura ipsius boni operis, difficile probat B. Petrus Chrysologus. Sunt enim opera bona lucidiora & splendidiora ipsis radijs Solis, clariorque est iusti boni operis splendor, quam Solis. Impossibile autem est, Sol radios suos ab omnium hominum aspectu celare. Deus in mundi exordio cōdens luminaria, non iussit ut lucem absconditam tenerent, sed ut lumen suum in omnem terram effunderet. Iustos autem voluit & posuit CHRISTVS, tanquam luminaria in mundo, ut luceant operum sanctorum fulgore, in medio nationis prauæ & perversæ. Quomodo ergo fieri poterit, ut lucem suam teneant absconditam, & quæ omnium oculos lateat? Nemo accendit lucernam, & in abscondito ponit, neque sub modio, sed super candelabrum, ut qui ingrediuntur lumem videant. Si tamē aliquis diligenter expendat, inquit Chrysostomus, multa hoc præceptum continet cautionem, & ineffabilem quandam Dei erga homines curam, id utique

TRACTATUS SEPTIMVS DE IEIUNIO ET TENTATIONI- BVS CHRISTI DOMINI, DE QVIBVS SACER APOSTOLVS ET EVANGELISTA MATTHÆVS SIC SCRIBIT.

Matth. 4. Tunc Iesus ductus est in desertum à Spiritu, vt tētaretur à dia-
bolo. Et cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta
noctibus, postea esuriit. Et accedēs tentator dixit ei: Si filius
Dei es, dic, vt lapidēs isti panes fiāt. Qui respōdens dixit: Scri-
ptū est: Nō in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod
Deut. 8. 3. procedit de ore Dei. Tūc assumpsit eum diabolus in sanctam
ciuitatem, & statuit eum super pinnaculum tēpli, & dixit ei:
Si filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptū est enim: Quia An-
gelis suis mādauit de te, & in manibus tollēt te, ne fortē offen-
das ad lapidem pedē tuum. Ait illi Iesus: Rursum scriptū est:
Deut. 6. 16. Nō tentabis Dominum Deum tuum. Iterum assumpsit eum
diabolus in montem excelsum valde: & ostēdit ei omnia
regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei: Hæc omnia tibi
dabo, si cadens adoraueris me. Tunc dicit ei Iesus: Vade sa-
tana: scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, &
Deut. 6. 13. illi soli seruiēs. Tunc reliquit eum diabolus, & ecce Angeli
acceserunt, & ministrabant ei.

*Argumentum tractatus septimi, qui est primus, de ieiunio
et tentationibus Christi.*

1. Ioan. 3. 4. **Q**VONIAM, vt Sanctus Euangelista, diuinusque Apostolus Ioannes dixit: In
hoc apparuit filius Dei, vt dissoluere opera diaboli, quando se mūdo manifestare vo-
luit, & munus exequi, cuius gratia à Patre missus fuerat, cum illo congregari
voluit, & pugnare, non tam, vt totaliter superaret, quam vt inimici vires solvere
ac infrogere incipiens, nobis pugnandi & vincendi exhiberet magisteriū. Huius
inimici astus, callidas machinas, tortissimasque vires, antiquius occulte, sub me-

Argumentum tractatus VII. de ieiun. & tentat. Christi.

metaphora duorum animalium, Elephanti, qui inter terrestria, & Ceti, qui inter aquatica, primas tenent, descripsit, & à se vincendum, obscuris verbis, & speculatiuè, ac theoricè tantum, sub eadem metaphora promisit. Ipsum inimicum, nunc aperte ostendit, eius vires, machinasq; clarè demonstrat, & in praxi ac exercitio illum superandum assumit: cum vincendi modum opere tenens, & oculis nostris manifeste exponens; quem obscuris tunc verbis prædixerat. In hoc primo tractatu ostendemus, quomodo, quæ antiquitus de dæmonis viribus, calliditate, machinis, deq; modo, quo vincendus erat, sub typo Elephanti proposuerat, ipso opere nunc cõpleat & ostendat: id ipsum in sequenti tractatu de ijs, quæ de eodẽ sub typo ceti prædixerat, demonstraturi. Hæc autem in primo isto tractatu exponuntur.

§. 1. **E**T si demon insuperabilis videatur, esse tamen facile ipsum reuincere, ostendit Deus, depingens illum sub typo Elephanti, & Balana.

§. 2. Deus mundum in quo hominẽ creaturus erat, prius demonibus repleuit ad superbiam draconis conterendam, quem creauit ad illudendum ei.

§. 3. Deum resistere superbis confundendo illos, cognouerunt Philisthym, & ideo hominem opposuit demoni, vt confunderet Behemoth, quẽ se timeam? victũ nũc exhibet.

§. 4. Deus dimittens demonũ millia in mũdo, voluit hominẽ obligare ad perpetuã vigiliam, & vt illius fauorẽ semper quæreretur.

§. 5. Deus creauit Angelos, quos præsciebat futuros demones, vt nobis victoria materiam ministrans, vnusquisq; illam obtineat coronam, qua diabolo, quem vicerit, erat parata.

§. 6. Deus sub nomine & typo Behemoth, demonem ad litteram excellenter describit, quem dimisit in mundo ad maiorem gloria nostra coronam.

§. 7. Christus cum dæmone congregians, nobis videndus exponitur, vt animosiores ad similes congressus reddamur: sicut primogenitus Gedeon, & pulli aquilarum.

§. 8. Duo antiquitus à Deo promissa; quod nos erat docturus ad prælium, & inimicũ nostrum enervaturus, nunc per Christum exhibentur, cui tenemur referre gratias.

§. 9. Apertio coelorum, & vox Patris, instar rincinabulorum sacerdotis, excitant ad considerandos Christi gressus, qui prius opere, quam sermone nos docet.

§. 10. Docet Christus, baptizatos debere à terrenis ad coelestia mentẽ extollere, qui sicut aues ex aquis regenerati, in altũ volens.

§. 11. Heresis fuit aliquorum, baptizatos non posse tentari, quæ contra rationem ipsius baptismi est, in quo homo designatur miles, vngitur, & armatur ad pugnam.

§. 12. Efficaci ratione Samuel obligauit Saul, praeliari contra inimicos Dei, ex eo quod ad hoc vnctus fuit à Deo in Regem.

§. 13. Ex ipsamet baptismi natura, nascitur obligatio ad opera mortificationis, & virtutum, quæ sunt arma lucis, contra Principem tenebrarum.

§. 14. Christus primo vicit tentationes contra se, deinde contra alios excitatas, vt Predicatores Euangelicos, similiter facere doceret.

§. 15. Deus homines ducit, vt tententur, quo virtus diuini spiritus fiat manifesta, quæ qui muniuntur, supremas mundi potestates possunt superare.

§. 16. Veiles sunt tentationes, vt homo, an veram vel solum fucam habeat virtutem agnoscat: ideo diabolus vocatur Mallus, & Aquilo.

§. 17. Veiles sunt homini tentationes, vt per eas elaboretur, sicut aurum & argẽtum, & propter alias rationes à B. Chrysostomo traditas.

§. 18. Christus ductus dicitur, vt tentaretur, quia per dona potius actus fuit, quam ageret per regulas virtutum.

§. 19. Homo tentationum loca & occasiones fugiat, nec nisi à spiritu ductus ad illa procedat, sicut fecit Paulus.

§. 20. Christus validum arripuit ieiunium, contra diabolum pugnaturus, docens nos arma, quæ ad illum reuincendum accipere debemus.

§. 21. Ieiunium etsi contra carnem esse videatur, vere occludit ostia dæmoni, quod &

Angelus dum de pisci corde, & iecore
comburendis egit, locere voluit.

§. 22. Demon dicitur serpens, gradiens super
veterem, ut sciremus, quia ex ciborum abun-
dantia vires sunt ad tentandum.

§. 23. Docuit Deus sub Elephanti figura, dia-
boli impugnationem, & fortitudinem ex
ventris robore procedere.

§. 24. Gladius Dei ad vincendum Behemoth,
est validum ieiunium, quo non minus vin-
citur, quam Elephans pugione, veterem
transigente.

§. 25. Usque ad completum ieiunium, Christus
non sensit famem, quæ tandem gravissi-
mè excitata est, ad incitandum tentato-
rem.

§. 26. Ita Christus ieiunavit, ut famem vehe-
mentissimam tandem sentiret, qui opera
penitentiae, eo modo egit, quo maiorem
dolorem incuterent, ostendens quomodo
à nobis agenda sine.

§. 27. Dubius fuit Satanas de Christi persona,
quam velabat infirmitas, sicut in Sancta
Sanctorum & animali Ezechielis.

§. 28. Tentator fuit Lucifer, quæ Christus Prin-
cipem mundi, Augustinus Principem da-
monum, Chrysostomus Archidæmonem,
Habacuc Reseph, & caput impietatis;
Iob magnum vocant: ipsemet cetum, qui
parentes nostros superaverat.

§. 29. His tentationibus intendit diabolus
Christum inducere, ut si verus erat
Deus, se proderet; si purus homo, pecca-
ret, cuius propterea nervi ramificati di-
cantur.

§. 30. Diabolus tentavit Christum solum-
modo extrinsece, quadraginta diebus,
sub varijs serarum figuris; post illos
autem, primo sub specie hominis san-
cti.

§. 31. Probabile est, toto quadraginta dierum spa-
tio, Christum varias demonum tentatio-
nes passum; certum autem, post illud, tri-
bus fuisse impetium.

§. 32. Illum diabolus in tentationibus tenuit or-
dinem, quæ Mathæus descripsit, & tres
tentationes tales fuerunt, quæ omnes alias
comprehenderent.

§. 33. Exploraturus demon, an Christus filius
naturalis Dei esset, opus Deo proprium,

quantum ad substantiam & modum, po-
stulavit.

§. 34. Diabolus Christum de gula tectans, primo
intendit accusare, & calumniari Deum;
quod illum dimitteret fame consumi: me-
rito vocatur diabolus, i. test, accusator.

§. 35. Voluit diabolus suadere, falso dictum fuis-
se; Hic est filius meus dilectus: sed insi-
pienter argumentatus est.

§. 36. Nondum erat Christus in necessitate ex-
trema constitutus, quâvis id diabolus mo-
re suo persuadere fuerit conatus.

§. 37. Christus similis est labro lucido, ad cuius
conspectum omnes debent vitam suam com-
ponere: illi singulariter, quos diabolus ex
fame tentat.

§. 38. Divini verbi, gladio Christus tentatoris
ictum repercutit; quo si muniamur, illius
tentationes eludemus, qui idcirco cura-
vit scripturam sacram abolere.

§. 39. Merito Sancti Patres ad legendam scrip-
turam sacram invitant, quâ utilius vul-
gares homines ex catholicorum predica-
torum ore audire debent.

§. 40. Aperte Christus respondet, divini verbi po-
tentiam inducens, cuius virtute potest ho-
mo sine pane, imo & per ipsummet iei-
unium sustentari.

§. 41. Diabolus exactor est pro carne, cuius vox
exaudienda non est.

§. 42. Per verbum procedens de ore Dei, qui-
dam Sancti Patres Christum intelligunt,
qui se ipso sine pane vivificaturus erat ho-
minem.

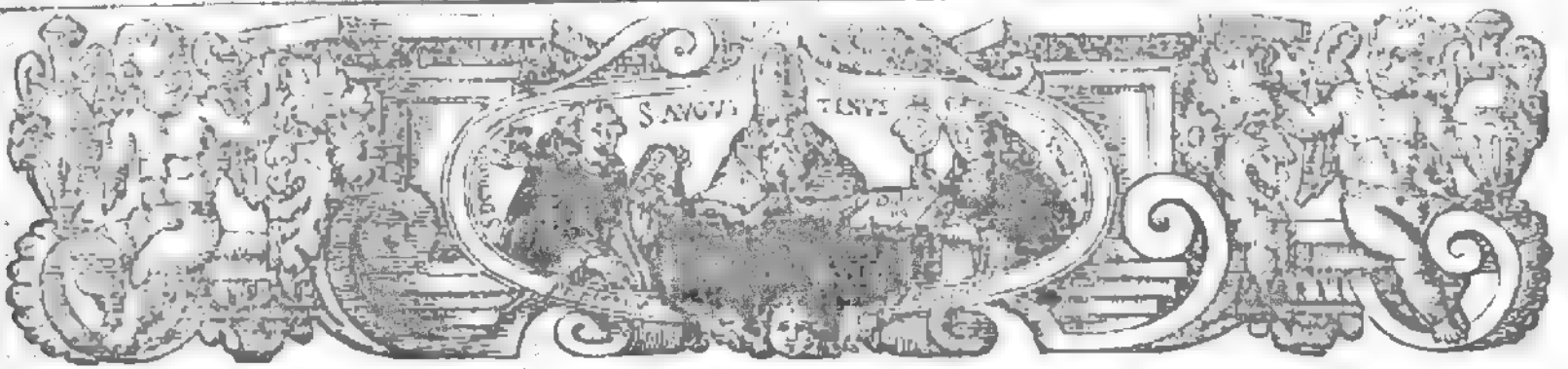
§. 43. Non omnes tentationes Christi in deser-
to fuerunt: nam verè inde ductus est in
Ierusalem, & deinde in montem excel-
sum.

§. 44. Christum assumpsit & duxit diabolus,
sicut Angeli homines, ut transferant de
loco ad locum, ad quod transfiguravit se
in Angelum lucis.

§. 45. Ierusalem vocatur civitas Sancta,
& terra promissionis; vocatur Sancta,
& Sacramentum Dei, & terra Deo
chara.

§. 46. Pinnaculum templi, ala erat aut sub-
grunda, super præcipuum templi pa-
rietem, locus toti civitati manifestè pa-
rens.

P. E. HIERONYMI
BAPTISTÆ DE LA NVZA,
ORDINIS PRÆDICATORVM
ET SACRÆ THEOLOGIÆ
PROFESSORIS;

TRACTATVS SEPTIMVS EVAN-
gelicus, qui est primus de ieiunio & tentationibus Christi,
circa illam sacram Euangelicam lectionem;
Matthæi quarto.

Ductus est Iesus in desertum &c.

*J. 1. Etsi demon insuperabilis videatur, facile esse ipsum re-
uincere, ostendit Deus, depingens illum sub typo
Elephantæ & Balanæ.*

¶ In oratione
pro eius fe-
sti.

¶ Epist. 103.
ad Paulinū.

Epist. ad Leā
Jrū Hispal.
Episcopum

SANCTVS Hieronym⁹ (cui
Catholica Ecclesiā, in
exponēdis sacris scriptu-
ris, primas defert) cū de
singulis libris sacris cē-
suram tulit, librū Bea-
ti Iob, tot tantisq; my-
sterijs cēset refertum, vt singula eius verba,
plena profundis sensibus armet: quos ita
Sācti Patres, ab initio nascentis Ecclesię ob-
seruarunt, vt quāuis B. Gregorius, se primū
huius libri expositorem pronuntiet, forte
quod nullus ex latinis tanto studio & medi-
tatione illum assumpserit exponendum; cer-
tum est tamen, nullum librum sacrum, plu-
res ex antiquis Patribus expositores sorti-
tum fuisse. Nā ex græcis, vigintiquatuor fue-
runt, longe. D. Gregorio antiquiores, qui
eum suis cōmētarijs illustrarunt; ex quibus

omnibus, Olympiodorus Diaconus græcus
celebrem & antiquam concinuit catenam.
Illi autem omnes (quibus & latini consen-
riunt) etsi totum librū mirabilem censeant,
duo tamen penultima capita summa, obser-
uant diligentia, quod in illis Deus, pijs que-
rimonijs Beati Iob satisfacere volens, pro-
prijs coloribus diabolum, sub typo Elephā-
ti & Balanæ aut Cæti, assumpserit describē-
dum. Multas emiserat Iob querelas: inter
quas, hæc videbatur præcipua, quod Deus
illū tradiderit in manus satanæ, vt de eo fa-
ceret quidquid vellet, absq; vitæ tamen exi-
tio. Ecce, inquit, in manu tua est. Hoc quidem
visum fuit beato illi viro tam asperū, & du-
rum, vt ex eo suā præcipuā institueret queri-
moniam. Vnde respondens amicis suis, qui
cū reprehendebant, quod de Deo conquē-
ri videretur; id in primis docet, eos idcir-

Iob. 40.
41.

Iob. 3. 6.

co tot contra seipsum multiplicasse verba, quod bona valetudine frueretur, neq; experimento didicissent, quam graua & acerba essent, quæ pateretur ipse. Sui propterea doloris causas expositor, quid egerit satanas, in cuius manus traditus fuerat, exponit. *Suscitatur inquit, falsiloquus contra faciem meam, contra dicens mihi.* Falsiloquum, vocat demonem, qui mendax est, & pater mendacii, & cum mendacium loquitur, ex proprijs loquitur. Qui peculiariter falsum testimonium loquutus fuerat contra Iob, quando Deo laudari ipsum, dixit: *Nunquid frustra Iob timet Deum? Tu vallasti eum &c. Veritamen tange cuncta, quæ possidet &c.* Hic falsiloquus, volens comprobare verum, quod dixerat, suscitatus est contra ipsum. In hebreo verbum *Kum*, quod significat insurgere animo inimico & hostili: ita, *Sicut latro consurgit contra fratrem suum: &c.* In nomine tuo speremus insurgentes in nobis: &c., *Qui insurgunt in me confundantur.* Suscitatur ergo, inquit, animo hostili, & inimico contra me, non occulte bellum indicens, sed aperto Marte: id enim illud significat, *Contra faciem meam.* Insuper colligit furorē suū in me. Habebat furorē suū sparsū & diuisū in varios homines, & tanto minor erat erga unūquemq; , quanto illi plures erāt, sed omnibus illis relictis, ut fortius ageret, totū furorē & rabiem collegit, quæ contra me unicum effunderet. Vide tur enim diabolus, inquit D. Thomas in illū locum, totum furorē suū contra Iob collegisse, dum qui peculiaribus modis contra diuersos homines agebat, illos omnes simul contra unū Iob cōuertit. *Et cōminans infremuit contra me dēribus suis.* Loquitur, inquit D. Thomas, in illū locum, metaphora sumpta à bestijs, quæ homini cominando, dentes contra ipsum stringūt, & cōcutiunt, ut patet in cane rabido vel apro, qui stringentes & cōcutientes dētes, terrifico sonitu immanem & crudelem mortem cōminantur. *Conclussit me Deus apud iniquum, & manibus impiorū me tradidit.* Iniqui nomē principaliter diabolo conuenit, qui auctor & inuentor est totius iniquitatis, ut Gregorius annotauit. In hebreo pro verbo *Conclussit*, habetur verbum *Sagar*, quod proprie dicitur, quādo quis ita clauditur cū aliquo, ut nō pateat alicui aditus aut ingressus ad fouendū, vel egressus ad fugiendū. Ita ponitur, cū dicitur *Clausit à foris ostiū dominus: &c.*, *Angeli ingrediētes domum, intraverunt ad se Lot. & clausērunt ostiū:* Et peculiariter ipse Iob dixerat, eodem verbo vtens: *Si incluserit hominē, nullus est qui aperiat.* Loquitur ergo metaphora sumpta ab his, quos tyranni includebāt in circo, vel foro cum leone crudeli, quibus nullus fugiendi patebat

aditus, nec verò alicui concedebatur ingredi, ut opem ferret inclusis, sed erant positi, spectaculum facti conspicientibus. Aut vero, est verbū *Sigar*, quod significat, aliquem tradere alicuius voluntati: ita dicitur: *Conclussit dominus inimicum tuum hodie in manus tuas:* & alibi sæpe. Iuxta hunc sensum, secunda pars erit explicatio primæ. *Conclussit*, inquit, *me Deus apud iniquum*, id est, manibus impiorum (non enim solus vnus erat dæmon, qui contra Iob agebat, ut ostendit Origenes, *me tradidit.* Alludit ad illud, quod dixerat Deus: *Ecce in manu tua est.* Ex his, quid consequutum fuerit, explicat subdens: *Ego ille quōdam opulentus, repente contritus sum.* In hebreo verbū *Pur*, à quo forte hispana phrasis qua dicimus; *Quedoapurado*, quod sine substantia & viribus remanserit, metaphora sumpta ab acino, qui torculo cōprimitur: quasi dicens; *Conclussit me Deus, & tradidit manibus demonis, quibus ille ita me cōtrivit, & expressit, ut remanserim sicut acinus omni humore expresso: relictus sum enim sine ouibus, & camelis; sine facultatibus & diuitijs, sine vxore, familia & amicis, sine domo, sine filijs, sine salute.* *Tenuit cervicē meā, & cōfregit me, & posuit me sibi quasi signum.* Loquitur metaphora sumpta à luctatoribus, inter quos, qui potentior est, manu iniecta ad cervicem alterius, eum ad terram allidit, proster nit, & confringit, sicut testam ad lapidem: quasi dicat: *Quebrantome todo.* *Et posuit me sibi quasi signum:* Nam etsi diabolus visus sit, iacula misisse contra oues, camelos, seruos, filios; in me tamen tāquam ad signum, omnia illius iacula ferebantur. Has ergo, & similes quæ erimonias Iob sæpe expenderat. Cui tandem apparuit Deus, ut illi satisfaceret: & post magnam attentionē excitatam, de turbine loquutus est, demonstrans in primis insufficientiam humani ingenij ad opera diuina perscrutanda, quod nequē ad percipienda ea, quæ oculis patent, pertingit. Huius occasione proponit varia suæ potentiz opera; creationē scilicet mundi, cœli & terræ productionem, constitutionem stellarū, extensionē maris, quod quasi carcere incluscit, naturā lucis, qua orbē illustrat, influxū astrorū, ordinē, motumq; cœlorū, à quo omnia inferiora pendent: varia in super genera metheororū, pluuiæ, grandinis, gelu, niuis, tonitru, fulguris, & fulminis: naturā præterea auium, aquilæ, corui, vulturis, galli, struthionis, accipitris &c. proprietates deinceps aliquorum animalium, leonis, leonæ, onagri, equi, rhinocerotis, capræ, cerui &c. quæ omnia, ut Iob à Deo audiuit, cepit confiteri, se leuiter loquutum fuisse, &

1. Reg. 16. 8

Tra. 1. & 3. in Iob.

fui ingenij paruitatē profiteri. Deus tamen his nō cōtentus, maiorem attentionē ab eodem captās, tandē ex professo Elephātis & Balæne magnitudinem ingētem, naturā formidabilem, proprietates horrēdas, & immittes, ac feros mores describit, sub eorū typo diaboli proprijs coloribus ita depingens, quod etsi magnus, insuperabilis, & horribilis videatur, sicut Elephas & Balæna, non tamen vere & realiter tāta sit eius potentia, & vis, quātā exterius præsefert: quinimō facilimum esse iustis, Dei auxilio munitis, hanc magnā belluā superare. idq; fecit, vt demonstraret, nō habuisse Iob iustas querelæ rationes, dum iudicauit asperum, & intolerabile, quod Deus eū concluderet, quasi in circo aut stadio, pugnaturū cōtra talē inimicū, quem cū magna sui gloria posset facillē reuincere, & superare. Vnde sic primō describit diabolū sub specie Elephātis, vt quāuis exterius eum depingat, quasi summē formidabilē, reuera tamē demonstrat, esse facile, illū superare, & ea, quæ ad hoc institutum dicit, in hoc tractatu prosequemur, relinquētes in sequētem, quæ de Balæna similiter proponit. *Ecce inquit, Behemoth, quē feci tecū, sanū sicut bos comedit.* Nomē Behemoth, Elephantē significat, sub quo egregiē dæmonem demonstrare incipit, vt dicemus. Loquitur autē (vt annouit Augustinus) nō de productione dæmonis secundū naturā; hæc enim præcessit hominis cōditionem: nā dēmo primo die creatus est, homo vero die sexta: sed de eo, quod Deus dæmoni cōcessit, vt in mūdo remaneret cū homine, toto tēpore, quo homo viueret super terrā, vt sit sensus: *Ecce diabolus, quē feci tecū, idest, cui concessi, vt tecum in mūdo maneret, cui & permissi, vt tecū cōgrederetur, tecū gereret bellū, & omnes vires suas in te cōuerteret.* Nō tamen propterea iniquū aliquid egi, quoniā etsi crudelis, immanis, & insuperabilis hæc bestia videatur; fœnū tamē tantūmodo comedit & cōsumit. Quæ verba duobus modis exponi possunt, sicut & vox fœni duo significat, primō bona terrena, diuitias, facultates, salutē, valetudinē corporis, & quæ ad mūdi gloriā & prosperitatē pertinet, quæ omnia fœnū dicuntur, propter incōstantiā, instabilitatem, breuitatem, & modicū valorem. Ita *Omnis caro fœnū, & omnis gloria eius quasi flos agris exiccatus est fœnū & cecidit flos.* De qua re vidēdus est Augustinus, & Gregorius, qui supponit, neminē esse, qui nesciat, quā tenera & fragilis herba sit fœnū, & quā expers fructus, qui in horrea possit congregari: ita & Hieronymus, & Ambrosius. Iuxta hūc sensum, vult Deus respondere queremonijs B. Iob (vt in-

quit Philippus) dicens: quod quamuis ipse tradiderit eum in manus inimici, solummodo potuit ille bona tēporalia auferre, & cōsumere, non in perditionem ipsius Iob, sed vt virtus animi ipsius cresceret, ac splendidior appareret: ac si dicat: Verū quidem est, à me hoc esse dispositū, aut potius peculiari prouidentia permissum, vt Elephas iste horribilis tecum ageret, in te irrueret, & totam suā rabiem cōtra te cōuerteret, non tamen ad tui exitium, aut interitum, qui tantū potuit substantiam & facultates tuas, quæ fœno comparātur deuorare, & solummodo vilia quæq; & temporalia tua auferre; nullatenus autem potuit, me adiuuante, quæ magna & grandia sunt, idest, animæ ornamenta, vel leuiter attingere. Ex quibus explicari potest, quod Deus dæmoni dixit: *Ecce in manu tua est; verumtamen animam illius serua.* Tantū ergo potest bellua hæc, exteriora deuorare. Secundo sumitur fœnū, pro hominibus carnalibus, qui externa tantū gloria nitent, nullūq; intrinsecus fructum referunt. Ita dicitur: *Cū apparuerint peccatores sicut fœnū; & iterum: Fiant sicut fœnū refflorū.* Ita explicat Gregorius illud: *Verē fœnū est populus.* Vult igitur Deus dicere: Nō est, cur tu, o Iob, tot multiplices querimonias, quod te tradiderim in manus Satanæ, & quod ei concesserim, vt tecū pugnet, teq; sagittis suis venenatis impetat: ille namq; tantū deuorat & absumit homines carnales, delicijs deditos, fragiles, similes fœno, qui præsentia tantū cogitāt, & externā solummodo gloriā affectāt, interius autē vacui sunt robore, ac virtute: nō tamen vires habet cōtra viros strenuos, qui pœnitentiæ operibus traditi, nō solū nō superantur ab eo, sed illū potius facillē superāt & reuincūt. Hūc sensum sequi visus est, qui exploratam habebat Satanæ fortitudinē Antonius, qui monachis suis dicere solitus erat, illis, qui recto corde Deū diligunt, vigilias sacras agūt, ieiunia amāt, orationi intendūt, non esse hāc bestiā timendā, qui nō solū nō vincuntur ab eo, sed poti⁹ egregias de illa victorias reportāt. Hoc sane CHRISTVS dominus ostendere nititur, in cāpum cū satana descēdens, qui Spiritu sancto plenus, ieiunio valido & orationib⁹ feruētissimis intentus, ita eū superauit, vt ostēdat, facillimū nobis esse, diuino fauore munitis, superare eundem, quātūcūq; insuperabilis videatur. Idq; intēdēs Ecclesia Sācta, statim initio tēporis, quo militia christiana agēda est, hoc singulare certamē ante oculos nostros ponit, animos nobis faciens, vt timorem deponamus, & intelligamus, nō tā fortē esse leonē, sicuti depingitur, nec tā insuperabiles eius

In Care

Iob. 1. 6.

Psal. 91. 9

Psa. 128. 6

12. Mor. ca

10 & 10. 1

in Euange.

2. Item.

Esa. 40. 8

Refert Ath.

nasius eius

vita scribēs

4.

ires, sicut exterius præferebat: quæ Deus Elephanti specie, diuino cōsilio voluit indicare. Summum namq; timorem, imo & terrore antiquitus Elephanti incutiebant, adeo, vt supremi duces eos vehemēter formidarēt, victosq; se exhiberēt ad illorū præsentia, quos videbāt, tam ingentibus viribus præstare, vt fortissimum quemq; militem, tuba (quā quidam proboscidem, alij promuscidem vocant) capientes, ita ad parietē vel ad terram alliderent, ac si leuis molliq; curcubita fuisset: imò tāta vi præstāt, quod, sicut dixit Plinius, eadē proboscide arbores capiūt ingentes, quas radicibus euellunt, & in terrā prosterunt, vt earum fructum deuorent. Lapidēs magnos similiter Elephātus proiecit & allidit, imò, vt Plinius ait, eos integros deuorat, & arborum trūcos, quasi dulcem cibum comedit. Lucetius eos vocat Anguimānos, eo quod tuba illa, quam ad modū serpentis aut anguis, hac & illac summa celeritate reflectit, tāquā valida manu accipit quidquid vult. Hinc factū est, quod sicut idem Lucretius asserit, magnas Martis soleat turbare ceteruas: eo enim ipso, quod milites alicuius exercitus videbant Elephantēs ab inimico exercitu adduci, turbabātur, & omnem animū deponebāt. Prosterunt acies, inquit Plinius, proteruntq; armatos, de quibus infra. Omnis tamen timor depulsus est, quādo, vt idem inquit Plinius, in bello, quod Pyrrhus agebat, miles quidā valido gladio aut ense vsus, proboscide, aut tubā illā tortē, vnico ictu abscidit, quo facinore iā omnibus fuit manifestū, facile esse, Elephantū superare, si quis valide pugnare, & gladio vti voluerit. Sed, & hoc obseruat idē Plinius, Elephantū esse animal, quod vehemētissime afficitur verecundia & pudore, adeo vt abdita & secretissima loca quærat ad libidinis actū, nō minus, quā verecundissima mulier: mirum est enim, quantū de ratione participare videatur: & huius occasione admiranda refert Plinius. Vnde & D. Epiphanius affirmat, illum cū se cōprehensum, alligatū, ac superatū videt, dū solus manet, flere, & tristes querimonias, lamētabili, submissa tamen voce, edere, quas, cū aliquis spectator adest, simul & lacrymas subito cōprimit, quasi eum pudet, quod appareāt in eo signa animi demissi & infirmi. Quapropter supremū supplicium, quo ille affici potest, est, conuijs & contumeliæ verbis in eū agere, & verbis infamibus obiurgare, & dehonestare; magis enim torquetur, & affligitur verbis contumeliæ, quā quibuscunq; verberibus. Ita sanē diabolus ingentem terrorem antiquitus ingerebat hominibus, quoniā videbat illum po-

tentia suā vi egregios deiecit viros, & exturbasse, ac quasi collisisse, veluti Adamum, Sālonem, Dauidē, Salomonē &c. cuius propterea congressum reformidabant omnes. Nūc autem Christus dominus, cœlestis militia dux, in arenam cum hac seuisima bestia descendit, & vsus gladio verbi Dei, eius tubam aut proboscidem abscidit, dum omnes eius machinas eneruauit. Timorē igitur deponere possumus, qui eodem gladio diuini verbi vtentes, facile eundem Elephantū superare poterimus; qui quoniam superbissimus est, dum ab homine mortali victum se conspicit, & contumeliosis verbis dehonestatum, tanta afficitur verecundia & pudore, vt fugiat, & per multum tempus non audeat eundem impetere, à quo semel victus fuit, vt B. Ambrosius dixit. Quomodo & CHRISTO domino accidit, qui postquam cum deiecit, contumeliæ & exprobrationis verbis eum confudit, dicens: *Vade satana*, recessit ab eo vsq; ad tempus; idest, per dies multos, quibus omnibus, non solum ausus non fuit coram illo comparere, sed potius vehemētissime eius refugiebat præsentia, de quibus infra.

§. 2. Deus mundum, in quo hominem creaturus erat, prius demonibus repleuit, ad superbiam draconis conterendam, quæ creauit ad illudendum ei.

PROFUNDIVS tamen mysteria, quæ in præfatis verbis clauduntur, expendere libet, vt gradū nobis faciamus, ad ea omnia, quæ in hoc tractatu dicturi sumus. Quæstio sane fuit celebris apud Sāctos Patres: cur Deus tā ingentem multitudinem demonū reliquerit in hoc mūdo, aut (vt Augustinus^a loquitur & D. Thomas^b) in hoc aere caliginoso, qui, vt dicit Hieronymus^c per istū volitat aerē, & vt dixit Bernardus^d, inter cœlū & terrā ventosum hoc medium tenet, vnde & potestates huius aeris nominantur. Creauit sane Deus statim in mundi exordio angelos, in magno, & quasi immenso numero, excedēte omnē multitudinē rerū corporaliū, vt ex B. Dionysio^e, probat & explicat D. Thomas^f. Illorum quam plurimi, sua pulchritudine naturali ac supernaturali nimis delectati, superbē in suum creatorem agētes, cœlo deiectioni sunt, remanentibus ibidem Angelis Sāctis, qui humiliter suo se subdiderunt conditori. Quod

putat

Lib. 8. c. 10.

Ibidem.

Lib. 5.

Ibidem.

Loco citato
Lib. 8. c. 7.

Lib. 8. c. 5.

Ibidem.
In Plinio
&c. 4.

Lib. 4. in Luc.

§ 5.

§ 3. Super
Gen. ad Lu
c. 10. 20. 3.
lib. de nat
boni ca. 3.
ro. 6.
p. p. q. 6.
Epist. 14.
ad Damas
d. Ser. Be
Martini.
c. 14. de
lect. Hier.
f. 1. p. 9.
ar. 3.

17. De ciui
tat. c. 19. &
10.
Genes. 1.

putat Augustinus à Moyse subobicure in-
dicatum, illis verbis: *Dixit Deus: Fiat lux*, id-
est, Angelica natura: *Et vidit Deus lucem, quod*
esset bona, & diuisit lucem à tenebris. Quamuis
autem certū sit apud sacros Theologos, tūc
plurimos dæmonum proiectos fuisse vsq; ad
profundum lacu, idest, inferni, qui tunc condi-
tus fuit à Deo, tanquam locus proprius &
carcer, in quo omnes dæmones suæ iniquita-
tis pœnas darent, in quo post mundi finem
includeretur, vt Ioannes dixit, qui propterea
dicitur à Christo Domino; *Paratus diabolo,*
& angelis eius: certū est etiam, eorum quam-
plurimos & pene innumeros, in hoc mūdo
à Deo derelictos fuisse, in quo homines cō-
dere & locare decreuerat: propter quod nō
dicuntur in Apocalypsi, in infernū missi; sed
in terram, inquit, *missi sunt*. Quærent ergo san-
cti Patres, cur nō omnes dæmones in infer-
num tunc miserit Deus, & incluserit carce-
re, quem eis parauit; sed potius ingentē, co-
piolamq; multitudinē in hoc mundo reli-
querit: nam præterquā, quod videtur iusti-
tiæ ipsius hoc derogare, secundū quam, spi-
ritibus illis malignis hæc pœna conuenien-
tissima videbatur, vt in profundū mergerē-
tur, in quo humiliarentur, qui super astra
exaltare se voluerunt; videtur etiā contra-
rium paternæ dilectioni, pietati, ac prouidē-
tiæ, quibus Deus erga homines se agere sæ-
pissimē proficitur. Quis etenim pius pater,
dilecto filio domum præparans, in qua nas-
citurus est, & vitā acturus, priusquam in ea
nascatur, illā replet serpētibus, scorpionib⁹,
regulis, venenatisq; animātib⁹, qui nihil
aliud, quā venenum effundere procurent?
Quisnam pastor, ouibus suis, quas cōparare
intendit, caulas & pascuas, quæ prius præpa-
rat, replet lupis, leonibus, vrsis, vulpibus,
alijsq; animalibus crudelissimis, quorū per-
petua sit cura oues ipsas & agnos deuorare?
Quisnam agricola, volēs triticū seminare in
agro, vt inde impleat horrea sua, prius re-
plet agrum totū locustis, brucho, & rubigi-
ne, quæ triticum eo ipso, quod nascitur cor-
rodere & deperdere nitetur? Produxit qui-
dem cœlestis pater hunc mūdū, tanquā do-
mum, quā præparabat homini, quem statim
erat in eo cōditurus: quod obseruauit Chry-
sostomus, explicans cur Deus antequā crea-
ret hominē, mūdum cum ijs omnibus, quæ
ad eius pertinet ornatū, cōdiderit: id enim,
ait, factum fuisse, vt ostēderet, quanti homi-
nem faceret, quem quasi regio honore pro-
sequebatur. Regi enim ingressuro ciuitatē,
prius paratur palatium, aut domus, in qua
recipiatur. Produxit similiter mūdum di-
uinus pastor, tanquā caulam, & locum pas-

Apoc. 10. 9.
Mat. 25. 41

Apoc. 11. 9

Homil. 8. in
Genes.

Mat. 25. 41

cuar ouium suarum, quas ad dexteram suam
aliquando collocaret; & tanquā agrum, in
quo tot tritici grana omnipotentia suæ ma-
nu erat seminaturus, quot animas rationa-
les erat producturus, vt inde horrea cœle-
stia repletet, de quib⁹ Ioānes Baptista. Quo
modo igitur congruit pietati paternæ, prius
hoc palatium dæmonibus replere, qui non
minus nitatur venena effundere, quā rabide
vipere & venenati reguli, & immites serpē-
tes? Quid mirū si homine cōdito, statim ser-
pens vnus, ad eum occidendū se conuertat,
& crudele virus in totum humanū genus ef-
fundat? Cur is, qui pastor bonus vocatur,
oues suas in hoc mundo, tanquā in caula &
pascuæ loco constituturus, prius huiusmodi
caulā replet malignis spiritibus, quorum ra-
bies & crudelitas longo interuallo superat
leonum, luporū, & omnium animalium cru-
delium immanitatē? Cur cœlestis agricola,
mūdum, quē ipse agrum vocauit, antequā
triticum animæ rationalis seminaret, reple-
uit locustis illis venenatis, quarum venenū,
rabiem, & crudelitatem Ioannes descripsit,
quibus, & illud mirifice congruit, quod de
quibusdam locustis, dicitur: *Dentes eius, vt dē*
tes leonis: posuit vineam meam in desertū, & qui-
dem misit Deus ignis, & venenatos serpētes,
qui in populum vitus suum effunderēt; sed
id fecit postquā Hebræi se ipsos rebelles cō-
tra eum exhibuerūt. Similiter misit leones,
qui Samariæ prouinciā repleant, qui cru-
deliter agerent cōtra illius habitatores; sed
id fecit in vindictam impietatis eorum. Ter-
ram itidem Ægypti, locustis innumeralibus
repleuit Deus, quæ omnem herbā viridem,
lignumq; pomiferum corroderent; sed id
exequutus fuit, vt in obstinatam Pharaonis
duritiem aduerteret. Quod autem in mun-
di exordio, antequā homo ipsum offende-
ret, imō & antequā conditus esset, mūdum,
quem homini parabat, tanquam suæ habita-
tionis locum, prius serpentibus, leonibus,
locustis infernalibus repletet, indecens vi-
detur & incongruum suæ pietati ac benigni-
tati. Quæstionem hanc multi sancti Patres
ex professo agitarunt. Signanter Hierony-
mus^a, Augustinus^b, & Chrysostomus^c, trib⁹
integris libris, quos de Dei prouidētia ins-
cripsit, & in oratione peculiari, quam simi-
liter de prouidētia edidit, quæ nuper in La-
tinum fuit conuersa, incipitq;: quam ob cau-
sam, non ab initio Deus inimicum deleuit.
Videndusq; est D. Thomas^d, qui egregie cā-
disinit, iuxta sanctorum Patrū doctrinam;
qui omnes manifeste demōstrant, hoc non
solum non fuisse contra Dei paternam pro-
uidentiam; sed potius eidem valde confor-

Mat. 3. 12

6

Ioan. 10. 11

Mat. 13. 38

Apoc. 9. 3.

Joel. 1. 5.

Num. 21. 6.

4. Reg. 17.

25.

Exo. 10. 13

a Lib. 1. ii

c. 1. Habac

1. 1. de ciui

ta ac. 15. vi

quæ ad 22

Lib. de pri

uidentia, d

orat. de pi

niden. 10. 5

d. 1. p. q. 64

art. 4.

nem. Ad cuius expositionem, id in primis, inquit Chrysostomus, supponendum est, Deum non hoc ordinasse ad nostri exitium & perditionem, manifestè enim sacre Scripturæ clamant, illum nostram cupere salutem, non solum in cōmuni, sed cuiusvis hominis in particulari. Quod probat ex illo¹; *Non est voluntas coram Patre meo, qui in cælis est, ut pereat unus de pusillis istis*: Et Paulus ait; *Qui vult omnes homines salvos fieri*: & ipse²; *Qui pluit super bonos & malos*. Si inimicis, inquit Chrysostomus, tanta cura & providentia prospicit, fideles suos, qui diligenter ei serviunt, quomodo contemnet? *Capilli*, inquit ipse³, *capitis vestri, omnes numerati sunt*: Et, *Quomodo miseretur pater filiorum*, inquit David⁴, *miseratus est Dominus timentibus se*. Et Isaias aliquid maius docuit, qui matris exemplo potius usus est, quæ erga natos suos longè misericordius afficitur quam pater. *Nunquid oblivisci potest mulier, ut non injeratur infantulo uteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego non obliviscar tui*. Imò ipse Dei filius, cum Iudeis loqueretur, aiebat: *Si vos cū sitis mali, nostris bona dare filijs vestris, quid magis Pater vester cælestis dabit bonum petentibus?* Non ergo nostram intendit perditionem, de quo dixit sancta illa femina: *Non delectaris in perditionibus nostris*. Cur igitur ita egit? Huius instituti varias indicant sancti Patres rationes. In primis, inquit Chrysostomus, id fecit Deus ad sui gloriā, ut demonis superbiam deijceret & puniret, & in hominis infirmitate suam potentiam demonstraret. Tanta namq; fuit demonis superbia, ut contra Deum ipsum agere velle visus sit, cuius cor dicitur, *exaltatum sicut cor Dei*, dixitq;: *Ascendam, & similis ero altissimo*. Hanc superbam elationem, debita ultione volens Deus punire, non se ipsum ei opposuit; sed hominē vilem vermiculū ē terrā conditum, lōge, secundum naturam, demone ipso inferiore: hunc ei designavit cōgressorem, a quo esset vincendus, deijciendusq;. Superbe exaltauit se ipsum Goliath contra Deum Israel, cui tamen non semetipsum Deus ipse opposuit: nec enim magna esset illius superbi gigantis deiectio, si a Deo ipso vinceretur, cuius potentia infinitè excedebat gigantis vires; sed minimum filium Isai, paruulum, contemptibilemquē inter omnes fratres suos, qui nec enssem euaginare, nec verò arma portare noverat, quem propterea Goliath ipse, tanquā sibi longè minorem & imbeciliore despiceret, & irrideret, cum sibi oppositum vidit. Et certè si Goliath cum victus fuit a Davide, vivus remansisset, & conspiceret se ipsum posset, ad pedes illius pueri deiectum, illumq; de se ipso triumphantem, superponentem

pedem cervici, & capiti suo; nihil durius, gravius, & infelicius posset ad suę superbię pœnam evenire. Hoc ergo modo voluit Deus demonis superbiam frangere ac punire, cui in se ipso superbienti, non Deus ipse se opposuit; sed hominē infirmū, inter omnes creaturas intellectuales, ē terra conditum, qui cum eo cōgrederetur, ei resisteret, & illum vinceret. Et propterea nihil contumeliosius, ac magis indecorū potest ei evenire, quam videre se ad pedes tā vilis vermiculi, qualis est homo, deijci, prosterni, conculcari. Hanc rationē ex professo notavit Chrysostomus⁵, & Augustinus⁶, qui in hunc sensum explicare videtur illud: *Draco iste, quem formasti ad illudendum ei*: quod de pœna, ad quā post peccatū suum ordinatus est diabolus, intelligendum censet; qui positus est in mūdō, & in eo relictus, ad illudendum ei, sicuti illuderemus homini, & irrideremus, volenti se contra fortissimum regem, aut gigantem erigere, quē puer infirmus & paruulus penitus deijceret, & conculcasset. Id ipsum ex professo sequutus est B. Hieronymus, virum illustrissimū Iulianum cōsolaturus, qui innumeras gravissimasq; calamitates, tanquam alter Iob, subito incurrerat. Cuius occasione historiā ipsius Iob expendit. Certè cum superbus, vilisq; homo contra supremū ducē se ipsum erigere cōtendit, nequaquā dux ipse, in eum per se ipsum agit: nec enim honorificum reputat cum eo congregari, quem omnes inferiorem agnoscunt: sed in infimo seruo domus suę imponit, ut vilem illum superbū puniat, & cum eo congregiatur, & baculo percutiatur. Sicut autē in maximum ducis honorē cedit, quod minimus eius servus, aut miles, sui inimici potentiam deijciat & superet; ita in talis inimici supremum dedecus & pœnam cedit, quod a minimo ducis seruo conculcetur & vincatur. Ex hac doctrina explicat B. Basilus illud, quod Deus ad serpentē, aut verius ad demonem ipsum, qui in serpente agebat, dixit: *Inimicitias ponam inter te & mulierē, & semen tuū, & semen illius: ipsum conteret caput tuum*. Eleuaverat se demon, & quasi victoriam contra Deum se obtinuisse gloriabatur, dum hominem, quem Deus ereauerat ad possidendas sedes, quib; ipse pulsus fuerat, a diuina gratia exturbarat, & mortis captivum, imò & sui seruum reddiderat. Deus autem, inquit Chrysostomus, demōnē nō dimisit, de quo Apostolus ait; *Deus superbis resistit*, ut eius superbiam comprimeret, nō illi opposuit Angelum fortem Michaelē, cuius iam vires satanas, maximo sui detrimento expertus fuerat; neq; aliquem aliū ex cœlestibus mi-

Lib. cit. de
Prouid.
b. 11. De ci
uit. c. 15.
c. Psal. 103.
26.

Epist. 24. ad
Iulianum.

8
Ho. 9. quod
Deus malo
rum nō est
auctor. p.
163.
Gen. 3. 15

Homi. 1. de
Ozia.
Iacobi. 4.

litibus,

litibus, sed inimicitias, inquit, ponam inter te, & mulierem, & semen tuum, & semen illius. Ecce, quem tibi designo expugnatorem, mulierem infirmam, fragilem, ac debilem, & semen illius, filios huius, qui erunt homines nati de muliere, idest, ex fragilitate, & infirmitate: isti infirmi, & debiles conterent caput tuum, & semē tuum, idest, angelos apostaticos euincēt & superabunt. Et certè, ita Deus perpetuo agere visus est cum ijs, qui superbe cōtra ipsum se crexerunt, quibus opposuit infimæ sortis milites, per quos deiiciat superbos, quo sui gloriā, & illorum pœnā promoueat. Ita circa Goliath factum diximus: ita & circa Sisarā principē exercitus Iabin; cui Debborā opposuit, qui propterea tam illustrem reportauit victoriam, qualem ipsamet suo celebrauit cantico: similiter & superbissimo Holoferni, cuiusq; quadrigis, & equitibus, & sagittariis, qui operuerunt faciem terræ sicut locusta, mulierem imbecillē opposuit, quæ postquā eum turpiter occisum deuicit, canere potuit, dicens: Non cecidit potens eorum a iuuenibus, nec filij Titan percusserunt eū, nec excelsi gigantes opposuerunt se illi, sed Iudith filia Merari dissoluit eum. Hoc eodem modo agere visus est, vt indicat D. Hieronymus, tempore sancti Iob, quādo satanas, interrogāti Deo: Unde venis? superbe respōdit: Circuiui terram, & perambulauit eam. Quibus verbis, suam cōtra Deum visus est iactasse potentiā, quam ita extulit, vt voluerit dicere, se omnia in sui potestatem redegissee, & in vniuerso mūto, tanquā in domo propria, & prēdio suo agere, quem propterea liberē, tanquam dominus circuibat & perābulatur. Hāc superbiam punire & deiicere volens Deus, non se ipsum, aut aliquem ex supremis Angelis suis ei opposuit; sed hominem designauit, de terra conditum, in terra habitantē, Iob scilicet, qui erat homo in terra Huius: de terra scilicet ortus, terram inhabitans, & hoc, inquit Hieronymus, indicauit Deus subdens: Nunquid considerasti seruum meū Iob? quasi cum illi opponens, cū quo congredederetur: quo tandem factum est, vt satanas ab infirmo homine deuictus & superatus, irrideri posset à Deo, eiusq; Angelis. Hinc Hieronymus infert, in magnā Dei gloriā cedere, cū diabolus ab hominibus vincitur, & in ingentē eiusdem diaboli pœnā & cōtemptum: ideoquē exultat Deus, inquit Hieronymus, in victoria famuli sui, & illius patientiā, suum dicit triumphū: diesq; exultationis est in cœlo (nostro modo loquendi) cū homo diabolum superat, & eius acies reuincit. Idcirco Deus, omnesq; cœlestis curiæ ciues, tunc quasi talis certaminis spectatores in cœlo se

exponere videntur, vt expressit Paraphrastes Chaldeus, qui ita legit: Venit dies magni iudicii, & affluerunt Angeli, &c. diem magni iudicii vocat illum, quo Deus superbam demonis arrogantiam, qui totius orbis dominium superbe sibi vindicabat, per hominē infirmum, vlceribus plenum, in sterquilinio iacentem, tanquā per vilem vermiculū erat deiecturus. Quod & D. Athanasius similiter obseruauit, de beato Antonio agens, annotans, Deum singulari sapientiæ suæ consilio permisisse, vt tot, tanquē innumera demonum acies, virū illum, etiā in prima adolescentia vexarent: ad confusionem, inquit, diaboli: qui enim similem se Deo fieri posse existimabat, nunc ab adolescente, vt miserrius deludebatur; & qui cōtra carnem & sanguinem sequebatur, ab homine, qui carnem portabat, elusus est. Ex quibus omnibus inferre licet, Deum aliquo modo posuisse honorē suum in manibus nostris, sicuti antiquitus gloriā populi sui in manibus Dauidis, quando ei commissum est certamen cum gigante insolentissimo; sicut etiam tota regis gloria posita esset in manibus militis, quem opponeret superbo inimico, cōtra se ipsum insurgenti; & idcirco Spectaculum facti sumus mundo, Angelis & hominibus: Deusq; vt ait Hieronymus, victoriā nostram, suum ducit triumphum. Ex quo relinquitur, qua obligatione teneamur strenuē cōtra demonem dimicare, saltem propter ipsius Dei gloriā; intelligentes, nos Deum & cœlestes ciues, spectatores certaminis lætificare, quando demonem vincimus; & occasionem eis dare, vt irrideant ipsum, deuictum à vili puluere & verme: sicuti etiā quando ab eo vincimur, occasionē ille arripere videtur, vt in Deū, & cœlestes ciues possit superbire, & vires suas iactare, vt Augustinus aliquando considerabat.

S. 3. Deum resistere superbis, cōfundendo illos, cognouerunt Philisthym: & ideo hominem demoni opposuit, vt confunderet Behemoth, quem ne timeamus, victum nunc exhibet.

REVI subtiliq; discursu, hæc eadē exposuit B. Chrysostomus, expendens illam S. Apostoli Iacobi sententiam, quam ex Salomone induxit: Propter quod dicit: Deus superbis resistit, hu-

Lib. 1.

In vita Antonij.

1. Cor. 4. 9
1. pist. 24.
cit.

Lib. Solilo.
cap. 27.

Hom. 1. de Oria.

Iacobi 4. 6.

1. Pet. 5. 5. *humilis datum uis gratiam*, qua S. etiam Petrus
 Apostolus similiter usus fuit. Circa quā ob-
 2. q. 162. *seruat primo Chrysostomus, quod latius D.*
 1. 6. *Thomas explicat, non dictum fuisse, quod*
 1. 90. 13. *Deus dimittit superbos, quomodo de qui-*
 1. 8. 1. 8. *busdā peccatoribus dixit Dauid: Dimisit eos*
 1. 8. 1. 8. *secundum desideria cordis eorum: & de alijs dixit*
 1. 8. 1. 8. *Paulus: Dimisit gentes ingredi vias suas, sed*
 1. 8. 1. 8. *quod superbis resistit, eisq; se opponit, vt dei-*
 1. 8. 1. 8. *ciat, confundatq; illoru fastū, & cōterat ca-*
 1. 8. 1. 8. *put ac superbiam illorum. Obseruat secun-*
 1. 8. 1. 8. *dō idem Chrysostomus, Deum nō quocū-*
 1. 8. 1. 8. *que modo resistere superbis; sed illo, quo*
 1. 8. 1. 8. *cos relinquit cōfusus penitus, & delusoriz*
 1. 8. 1. 8. *irrisioni expositos. Hoc fiet manifestum, si*
 1. 8. 1. 8. *locum, quem S. Iacobus Apostolus citat, pro-*
 1. 8. 1. 8. *funde expēdamus. Habetur ille in libro Pro-*
 1. 8. 1. 8. *uerbiorum: & quamuis iuxta Septuaginta*
 1. 8. 1. 8. *Interpretes, quorū lectione sancti Apostoli*
 1. 8. 1. 8. *visi sunt, legatur eisdem verbis, quibus ab*
 1. 8. 1. 8. *Apostolo citatur: Deus superbis resistit, in He-*
 1. 8. 1. 8. *bræo tamē legitur eo modo, quo Vulgatus*
 1. 8. 1. 8. *translulit: Ipse deludet illudores. Nec vlla est*
 1. 8. 1. 8. *repugnātia: nā Vulgatus sequutus fuit pro-*
 1. 8. 1. 8. *priam nominis Hebræi significationē, quia*
 1. 8. 1. 8. *habetur nomen, Laleijm, quod propriē illu-*
 1. 8. 1. 8. *sores, aut derisores significat: quoniam au-*
 1. 8. 1. 8. *tem hoc propriū est superbiorum, qui per su-*
 1. 8. 1. 8. *perbiā tumentes, ceteros contemnunt, deri-*
 1. 8. 1. 8. *dent & illadūt, quos Vulgatus trāstulit illu-*
 1. 8. 1. 8. *sores, aut derisores, Septuaginta transtule-*
 1. 8. 1. 8. *runt superbos. Similiter, in Hebræo habe-*
 1. 8. 1. 8. *tur verbū, Lals, quod propriē significat de-*
 1. 8. 1. 8. *ludere, illudere, irridere, ideō Vulgatus trā-*
 1. 8. 1. 8. *stulit, Deludet: nihilominus eleganter Septua-*
 1. 8. 1. 8. *ginta transtulerunt, Resistit, hoc ipso indicā-*
 1. 8. 1. 8. *tes, Deum, non quouis modo resistere, aut*
 1. 8. 1. 8. *se opponere superbis; sed tali, vt illos delu-*
 1. 8. 1. 8. *dat, confundat, grandiq; irrisioni exponat:*
 1. 8. 1. 8. *hæc enim superbis pœna congruens est, vt*
 1. 8. 1. 8. *qui superbientes alios cōtemnere, irridere,*
 1. 8. 1. 8. *& deludere consueverunt, irrisi, confusi, ac*
 1. 8. 1. 8. *delusi maneāt. Hoc patet ex Ozias historia,*
 1. 8. 1. 8. *quam Chrysostomus expendit. Superbia tu-*
 1. 8. 1. 8. *mens Rex Ozias, voluit se supra id, quod*
 1. 8. 1. 8. *sibi licebat, extollere; restitit illi Deus, non*
 1. 8. 1. 8. *quomodocumq;, sed deludēs eum: percussit*
 1. 8. 1. 8. *namq; illum fœdissima lepra, nō in qua-*
 1. 8. 1. 8. *uis parte corporis; sed præcipuē in fronte,*
 1. 8. 1. 8. *per quā tam confusus & irrisioni expositus*
 1. 8. 1. 8. *māsit, vt non solū nō ausus fuerit ultra in-*
 1. 8. 1. 8. *ter homines se extollere; sed nec inter illos*
 1. 8. 1. 8. *apparere, qui propterea confusus, se ad do-*
 1. 8. 1. 8. *rum extra ciuitatem recepit, in qua ab hu-*
 1. 8. 1. 8. *mano consortio relegatus, mansit vsque ad*
 1. 8. 1. 8. *diem mortis suæ, vitamq; miserē finiuit. Id-*
 1. 8. 1. 8. *ipsum videre licet in superbissimo illo Ba-*
 1. 8. 1. 8. *byloniorum monarcha Nabuchodonosor,*

qui considerans ciuitatis suæ excellentiam,
 magna elatus superbia, se quasi cōtra Deum
 erigere voluit: cui tamē subito restitit Deus,
 non quomodocumq;, sed deludens illum:
 cui figuram bestię tribuit, irrisioni & lului
 exponens, ex hominum cōsortio pellens, &
 vt fœnum, tanquā bestia comederet, ac in-
 ter feras ab omnibus delusus, ageret. Sic &
 superbo Senacherib, summa contra Deū su
 superbia tumido, execrandaq; blasphemias
 contra illū iactanti restitit, omnē illius exer-
 citum, ad vnus militis sui, Angeli videlicet,
 ictum perdens, & tam grandi cōfusione affi-
 ciens, vt omnes ciues Ierusalem possent illū
 irridere: hoc enim, vt quidā volunt, signifi-
 cat illud; *Post te mouit caput filia Ierusalem: nā*
 mouere caput post aliquem, est illum delu-
 dere, irridere, & sublaunare, quomodo de
 quibusdam impijs dictum fuit, quod volen-
 tes CHRISTVM sublaunare, *praterentes moue-*
bant capita sua, dicentes: Vah, qui destruis templū
Dei, &c. Sic ciues Ierosolymitani mouebāt
 capita super Senacherib fugientem, expro-
 brantes illi suā, quā iactauerat cōtra Deum,
 potentiam. Iuxta hoc institutum cōsiderat
 Chrysostomus, excellenter Deum se super-
 bo Herodi restitisse, cui⁹ superbia talis erat,
 vt etiam Dei ordinationē voluerit dissolue-
 re, interficiendo CHRISTVM, quem natum
 Regem Iudæorum, à Magis audierat, ne ali-
 quem haberet in regno consortem. Huic il-
 lius tumentis superbię se opposuit Deus, nō
 quomodocūq; illi resistens, sed disponens;
 vt delusus, illuius, ac derisus maneret, sicuti
 de factō mansit, quādo Deo disponēte, Ma-
 gi *per altam viam reuersi sunt in regionem suam:*
 qua de causa, grandi excanduit ira, & videns
 quoniam illuius esset à Magis, iratus est valde: &
 mittens, occidit omnes pueros, qui erant in Bethleē,
 & in omnibus finibus eius: est enim diuinita-
 tis verē dignum, inquit Chrysostomus, non
 modo huiusmodi conterere inimicos, verū
 etiam cum omni facilitate decipere, confun-
 dere, & confundenti irrisioni expositos re-
 linquere. In huius confirmationem elegan-
 ter expēdit Chrysostomus rationem illam,
 qua sacerdotes & diuini Philisthinorum visi
 sunt, quando illorum populus cōtra Deum
 superbiebat, arcam Dei, aut Deum Israel,
 quem in illa residere credebant, voluerunt
 subijcere Deo suo Dagon, & illum retinere
 apud se, quasi captiuum & subiectum. Super-
 bis enim illis Deus restitit, percutiēdo illos
 plaga quadam fœdissima, confusione & pu-
 dore grandi illos afficiente: *Percussit enim in*
secretiori parte natum Azotum, & fines eius, &
ebullierunt villæ & agri in medio regionis illius, &
nati sunt raures, & facta est confusio mortis magnæ

4. Reg. 19.
 21. & Isai.
 37. 28.

II

Hom. 8. cit.

Math. 2.

1. Reg. 5.

Psal. 77.6.

6. Antiqui
c. 1. in prin.

In 1. Reg.
9. 13.

In 1. Reg.
habetur in
glos.

Episto. ad
gentes vi-
tam solita-
riam.

Tom. 2. fol.
55. p. 2.

עפלהים

97

הת
ער

912

in ciuitate. Vide quomodo illis superbis illu-
soribus, qui Deum Israel deridere voluerūt,
restitit, deludendo illos, & summę cōfusio-
ni & irrisioni exponendo; primo, per fœ-
dissimam plagam: quam Dauid vocat, op-
probrium sempiternum, *Percussit, inquit, in-
imicos suos in posteriora, opprobrium sempiternum
dedit illis*, Iosephus credit fuisse dysenteria,
per quam non solum fœces; sed & intestina
ipsa corrupta egerebant. Moriebantur, in-
quit, crudeli passione dysenterię, & intesti-
na eorum corrupta, corporis putredine fe-
rebatur. Iosephū sequuntur Theodoretus,
Procopius, & S. Athanasius, qui historiam
refert, & expedit, exponēs quomodo Deus
confusum relinqueret quendā superbū ina-
nem Arrianum, qui sellam ligneam, ex qua
Athanasius docere solitus erat, conuellere
volens, fragmento ligni, inde in ventrem ip-
sius resiliēte, intestina sua perforauit, & rup-
to aluo, intestina effudit. Sic enim irrisores
& delusores deludit, & irrisioni exponit
Deus. Brixianus credit percussos fuisse gra-
uissimā hæmorrhoidū plagā, nā in Hebręo
habetur, *Ghapholim*: huiusq; rationem ex ver-
bo Hebręo tradere cōtendit. Caietanus cē-
set percussos mariscis, quæ sunt tabercula,
quædā vlcerosa & fœtida circa partes ob-
scœnas, & immundas, quas ficus alij vocant,
à similitudine, quam cum fici fructibus ha-
bēt. Sed siue hoc, siue illo modo dicas, con-
stat, fœdissima cōfusissimāq; plagā illos fuis-
se in corporibus suis percussos. Deinde, per-
cussit terram illorum muribus, animalibus
vilissimis & immundissimis, qui ita contra
illos agerent, vt penitus eos vincerent, & te-
nerent confusos. Cum ergo Philisthiim sic
percussi, adhuc in sua persistere vellēt per-
fida superbia, dixerunt ad illos sacerdotes
& diuini, aut sapientes ipsorum: *Quare aggra-
uatis corda vestra, sicut aggrauauit Aegyptius, &
Pharao cor suum? Nonne postquam percussus est,
tunc dimisit eos, & abierunt?* Sequitur Chryso-
stomus lectionē Septuaginta Interpretum:
qui verbum, *Hirhahalel*, quod palsium est,
& Vulgatus transtulit, *percussus est*, transtule-
runt ordine: *Nonne postquam illuxit eis, dimise-
runt populum suum, & abiit?* Quomodo legit
etiā Regia: cui conscribit lectio Caietani:
Nonne postquam illuxit eis, seu irrisit in eis. Cer-
tè modum intellexerunt illi sapientes Phi-
listhinorū, inquit Chrysostomus, quo Deus
superbo Pharaoni cōtra Deum se extollen-
ti, & Aegyptijs se opposuit, quibus non quo-
uis modo restitit; sed illa agendo, quibus re-
manerent illusi, delusi, & suprema confusio-
ne affecti. In primis enim non Angelos, aut
ursos, aut leones. eis opposuit, sed ciny-

phes (quos multi credunt, fuisse pediculos)
& muscas, puluerem etiā & cinerē, per quæ
illos misera confusione pudefecit. Deinde,
eisdem, inquit Chrysostomus, voluit illude-
re, & irrisioni exponere, quādo lepidi stra-
ragemate bonis suis illos spoliare cōstituit,
iubens, vt mutuo Israelitæ vasa, & alia
ab eisdem postularent, quo factum fuit, vt
iusti terrent spolia impiorum. Potuit quidē
Deus potēter bonis suis, quibus superbe se
extollebāt, spoliare; noluit tamen, nisi quasi
per lusum & iocum, id agere, vt delusi rema-
nerent Aegyptij. Tandem, nō quouis modo
restitit Pharaoni, superbe contra ipsum in-
cedenti in curribus & equitibus, suamq; po-
tentiam iactanti, & dicenti: *Persequar, cōpre-
bendam, & implebitur anima mea, &c.* Sed vo-
luit illudere illi, & quasi in muscipula cape-
re inter medias maris vndas. Vnde & con-
gruē iusti canere potuerunt: *Cantemus Domi* Exod. 15.
*no, gloriōse enim magnificatus est, equum & asien-
sorē deiecit in mare*. Hoc siquidē modo Deus
gloriōse magnificatur, quo nō solum vincit
superbos, & deprimit illorum elationē; sed
ita, vt remaneant confusi, & pudendę irri-
sioni expositi, quibus propterea dicitur illu-
dere. Hoc, inquit Chrysostomus, intellexe-
runt sapientes Philisthinorum, iudicauerūt-
quē Deum eodem modo illorū superbię se
opposuisse, qui illos fœdissimis plagis, vilis-
simisq; animalculis percutiebat, quasi delu-
dens illos, & irrisioni exponens: ex quo infe-
rebant, nequaquā amplius in superbia per-
sistendum, sed humiliter reducendam Dei
arcam in locum suū. Hoc igitur modo Deus
superbis resistit. Si autem ita cum omnibus
superbis agere solitus fuit; nōne potius cū
totius superbię principe, & illo, *qui est Rex su-
per omnes filios superbię*, similiter debebat age-
re? Illi quidem superbienti, & cōtra Deum
ipsum se extollenti, voluit resistere: sic tamē
agere decebat, vt illum relinqueret confu-
sum, delusum, contemptissimæ irrisioni ex-
positum, & summa confusione illusum. Hac
de causa noluit Deus, semetipsum illi oppo-
nere: non enim grandis esset diaboli confu-
sio, quod ab ipsomet Deo vinceretur, cuius
potentia infinitē cunctas diaboli vires su-
perat. Neq; verò contentus fuit, Angelum
aliquem illi opponere: cōstat siquidem san-
ctos Angelos, fortiores diabolo existere.
Voluit propterea puluerem & cinerem ei
opponere, hominem inquam, non ex qua-
cūq; terra, sed ex vilissimo puluere forma-
tum, vt cū ab illo vinceretur, summa rema-
neret confusione confectus, irrisioniq; su-
preme expositus, & delusus. Hac igitur de
causa dæmones in mūdo posuit, in quo ho-

minem erat conditurus, ut mundus esset tamquam circus, aut stadium, in quo cum dæmone congregari posset, & illi se opponere: ut de mon ab homine, vili pulvere superatus, summa confusione maneret affectus. Ex quibus manifesta relinquitur illa Danidis sententia, quæ antea induximus, inducemusque postea, explicatque B. Augustinus: *Draco iste, quem formasti, id est, quem in mundo reliquisti, ad illudendum ei.* Quæ similiter Deus ipse ad B. Iob prædixerat de dæmone, sub typo Behemoth, aut balenæ agens, cuius sententiæ ad hoc institutum eleganter idem expendit Augustinus: *Hic est initium signum Domini, quod fecit ad illudendum ab Angelis suis.* Sic enim habet textus, iuxta lectionem Septuaginta Interpretum, quorum Didymus, & Græci patres sequuntur, ubi noster Vulgatus legit: *Ipse est principium viarum Dei, qui fecit eum, applicabit glaci in eis.* Angelorum autem nomine, homines intelligendos, demonstrat Augustinus, quibus imposuit & commisit dæmonis potestatem, & tentationibus se opponere, ad ipsius dæmonis confusionem & vilipendium. Hæc igitur Dei mens, hoc sapientis illius profundum cōsiliū. Quoniā autem timere poteramus congregari cum tali hoste, cuius vires tam ingentes sunt, ut dixerit Deus ipse: Non est potestas super terram, quæ ei possit cōparari, cuius elatio & superbia, varijs triumphis, quos de viris primoribus cōparauit, aucta est; CHRISTVS Dominus post quā in Iordane baptizatus fuit, & aquas, suæ mundissimæ carnis contactu sanctificauit, cum illo cōgreditur, ut illius vires frangat, & fortitudinem eneruet, quo iam possumus nos facile eū superare. Videturque nunc illud verissimè euenisse, quod in antiquo populo fuit præfiguratū, cecinitque David in Psalmo, cuius titulus est: Intellectus Asaph, quia ut ibi obseruat Augustinus, Asaph Latine, congregatio est, ut illam Synagogam, aut cōgregationem cōsiderantes, intellectum ad Ecclesiam, quæ est congregatio fidelium eleuamus. Tu, inquit, confirmasti in virtute tua mare, contribuisti capita draconum in aquis, tu confregisti capita draconis, dedisti eum escā populo Ethiopum. Confirmauit quidem Deus antiquitus in virtute sua mare, quando aquas eius fluidas diuidēs, solidauit, ut instar muri firmissimi, à dextris & sinistris Israelitarū, starent. Ibi autem contribuauit capita draconis in aquis: quia Pharaō, & eius duces, videntes mirabilia, quæ ibi fiebāt, stupesciti sunt. Nilominus, quia tunc insequuti sunt Israelitas, confractæ sunt eorum vires & robur, adeo ut facti fuerint esca populo Ethiopū, id est, dicti sunt in consumptionem populo

domus Israel, ut exponit paraphrastes Chaldaicus. Nā in Scriptura sacra, cum quis inimicum facile vincit & deijcit, dicitur eum comedere, aut in escam accipere. Ita Iosue & Caleb dixerunt: *Ne timeatis populum terræ huius, quia sicut panem, ita possumus eos deuorare.* Vocat autem Israelitas, populum Ethiopum, nō quod illi verè essent Ethiopes; sed quia vox, *Sym*, quam Septuaginta transtulerunt Ethiopes, propriè significat, aridos, sine humore, sine viribus, quales erāt Israelitæ, quādo ex illa misera seruitute Egypti egrediebantur. Superueniat nunc Asaph, id est, intellectus transiliens illā congregationē, & pertingēs ad populum Christianum, & videat, quomodo Deus confirmauit in virtute sua mare, id est, congregationes aquarum, cum Iordanem ingressus sanctificauit aquas, quibus dedit virtutem sanctificandi animas per baptismum, quem expressit ille transitus maris, ut dixit Paulus. Ibi quidem contribuauit capita draconis: quoniam cum diabolus eiusque satellites attenderunt, ex vna Christū accedentem ad baptismum inter peccatores, ac si esset vnus ex illis; & ex alia videret apertos super eum cœlos, & Spiritum Dei descendentē super eum sicut columbam, & Patrem intonantē: *Hic est Filius meus dilectus*, Matt. 3. 17. contribuata sunt eorum capita, nescientes, Luc. 3. 21. quid hoc esset: propterea diabolus cum suis satellitibus insequutus est CHRISTVM, & accessit, ut eum tentaret. Tunc autem confregit capita draconis. Intelligimus, inquit Augustin⁹, dracones, omnia dæmonia sub diabolo militātia, quorum caput superbia est: quā ita CHRISTVS confregit, ut iam Ethiopes, id est, homines infirmi, aridi, & sine virtute propria, eū facile iam deiciant & vincant; & pueri ac mulieres infirmæ, insignes victorias de eo reportent. Quod egregiè idem ipse Augustinus annotauit, expendes illud: *Dum anxietate cor meum, in petra exaltasti me.* Anxius equidem reddebatur homo, dum sibi cum diabolo cōgrediendum considerabat, cuius timebat vires, fraudes, & machinas: sed in petra exaltatus est. Modo, inquit Augustinus, in Euangelio legebatur, quia Dominus IESVS CHRISTVS in eremo tentabatur à diabolo: in Christo enim tu tentabaris, quia Christus de te sibi habebat carnē, de se tibi salutem; de te sibi mortem, de se tibi vitam; de te sibi contumelias, de se tibi honores: ergo de te sibi tentationem, de se tibi victoriam. Si in illo nos tentati sumus, in illo nos diabolum superamus, &c. Et si quæras: Quomodo mihi vincēdi viam fecit? *In petra*, inquit, *exaltasti me.* Quis factus sit petra, inquit Augustinus, audi Apostolū,

Num. 14. 9

D. 1. 2

Genebrar.

Britan. to

1. fol. 112

1. Cor. 10.

Matt. 3. 17.

Luc. 3. 21.

In Psal. 60

Psal. 6. 1.

n bello lu-
urthino, vt
tues ibid.
radit.

n ca. 12.2.
d Corin.

p. q. 69.
t. 3.

adict. 3.1.

Hæc prosequitur Augustinus, quæ & Sallu-
stius scripserat: nam ante Carthaginem de-
leram, Populus, & Senatus Romanus, placi-
dè modestq; Rempubicam inter se tracta-
bant, neq; gloriæ certamen, neq; domina-
tionis inter ciues erat, qui tantum intenti
erant, de inimicis gloriam, & victoriam re-
portare: sed vbi formido à mentibus disces-
sit, torpor & ocium Romanâ Rempubicam
plurimis vitijs infecit. Hanc rationem obser-
uauit D. Thomas in illud: *Virtus in infirmita-
te perficitur*, nomine infirmitatis, intelligens
etiam persecutiones, & inimicorum con-
gressus, sicuti & Chrysostomus intellexerat,
de quo alibi. In cuius confirmatione id etiâ
obseruat, quod sæpe legitur in Sacra pagina,
quod Dominus noluit destruere omnes ha-
bitatores terræ inimicos Israelitarum; sed ali-
quos reseruauit, vt scilicet filij Israel exerci-
tarentur, pugnando cum eis, & ne desidia &
ocio torperet: quem etiam locum obseruat
idem D. Thomas, explicans dubium illud,
cur baptisimus non auferat omnia, quæ pec-
nam inferunt, & concupiscentiam, quæ bel-
lum nobis indicit: *Hæ sunt gentes*, inquit, *quas*
Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israel, &
postea ediscerent filij eorum, certare cum hostibus,
& habere consuetudinem praeliandi.

§. 5. Deus creauit Angelos,
quos præsciebat futuros damo-
nes, vt victoria materiam no-
bis ministrans, unusquisq; illâ
obtineat coronam, quæ diabolo
quem vicerit, erat parata.

16

p. q. 54.
t. 4.

HVMODI rationes & causas
varias reddunt sancti Patres:
communis tamen & suprema
illa est, quam D. Thomas, ex
sanctis Patribus, & signanter
ex B. Augustino reddit, dicēs;
dæmones relictos in mundo, ad nostrâ vti-
litatem. Diligit enim Deus hominem, vt di-
ctum est, cuius salutem intendit, vultq; om-
nes homines saluos fieri: non igitur in ma-
lum illius posuit dæmones in mundo; sed in
bonum, vt scilicet possit eidem regna cæle-
stia iure conferre. Producere equidem vo-
luit Deus hominem, nō vt in mundo perma-
neret, cui cæleste regnū dare ab æterno con-
stituerat: sed vt illum, tanquam illius regni
Regem, gloria & honore coronaret. Ad co-
ronam autem necessaria est victoria; ad vi-

ctoriam vero necessaria est concertatio, &
pugna: nam tanquam cōmune prouerbiū di-
xit Paulus: *Non coronabitur, nisi qui legitimè cer-*
tauerit. Bellum autem consistere non potest,
nisi sint inimici & hostes, contra quos illud
agatur. Propterea ergo Deus mundū produ-
cens, tanquam stadium, in quo homo victo-
riam reportare posset, simul inimicis reple-
uit illum, vt tot victoriæ coronas homo sibi
compararet, quot in eo hostes inueniret, cū
quibus congredereetur. Hanc rationē sequi-
tur B. Hieronymus, & B. Ambrosius sequen-
tus fuerat, ex professo illā tradit D. Cypria-
nus, vt annotauit D. Pontius, assumens cō-
clusionem probandā, quod nisi præcesserit
pugna, non potest esse victoria, quam, cum
quis consequutus fuerit in pugna cōgressio-
ne, datur vincenti corona. Cyprianum imi-
tandum suscepisse videtur Augustinus, edēs
peculiarem librū de Agone Christiano, cu-
ius fundamētum est, quod corona victoriæ
non promittitur, nisi certantibus. Hanc ean-
dem conclusionem ex professo demonstrat
Ambrosius, ex celebri Apostoli sententia.
Merito Paulus; *Certamen*, inquit, *bonum certa-*
ui, cursum consummavi: reposita est mihi corona in
scititia, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus
iudex. In illa, inquit, die reddet, non hic. Hic
autem in laboribus, in periculis, in naufragiis,
quasi athleta bonus decertabat: quia
sciebat, quia per multas tribulationes oportet
nos introire in regnū Dei. Ergo nō po-
test quis præmiū accipere, nisi legitimè cer-
tauerit: nec est gloriosa victoria, nisi vbi fue-
rint laboriosa certamina. Ita Ambrosius, qui
idem institutum prosequēs obseruat, Chri-
stum non promississe in Euangelio gloriæ co-
ronā, nisi illis, qui in præsentī vita legitimè
certauerint, laboresq; subierint. Vnde præ-
properè, inquit Ambrosius, coronā exis-
antequam vincas. Iure propterea illorum
explosa fuit petitio, qui sedes excellentes &
coronas in Regno Christi petebāt, antequā
pugnarent & vincerēt, quos propterea Do-
minus à tali petitione reuocat, inducēs pri-
us ad pugnā & calicem, dicens: *Potestis bibe-*
re calicem? Ex hoc principio explicat Au-
gustinus, difficilem quandam quæstionem,
quam quidam contra Dei bonitatem moue-
bant. Postquam enim Augustinus ostendit,
Deū creasse omnes Angelos in gratia & san-
ctitate, eorū tamen plurimos in veritate nō
stetisse; sed sua culpa malos ac impios factos
fuisse, quærit: cur Deus, illos pduxerit, quos
nouit futuros malos, & ex Angelis sanctis
in impios dæmones conuertendos. Et res-
pōdet, id à Deo in commodum & bonū fa-
ctum fuisse. Neq; enim (inquit) Deus, illum;

ad Timo.
2.5.

Tom. 1.
lib. 3. dialo-
cont. Pelag.
pag. 117.
Lib. 4. in
Luc. c. de re-
cessu diabo-
e. 1. de mor-
tal.
In vita
Cyprian.
To. 1. lib.
de Agone
Christiano.
f. Li. 1. offi.
c. 15. & 16.
ad Timo.
4.7.

Mano. 11.

Lib. 11. de
ciui. 3. cap.
11 ad 11.

17

non dico Angelorum, sed vel hominum crearet, quæ malū futurū esse præscisset, nisi pariter nosset, quibus eos bonorū vsibus cōmodaret. Statuit itaq; Deus ab æterno homines cōdere, quib⁹ gloriā suā impartiret, quā illi actibus suis meritorijs, diuina gratia & fauore roboratis, cōpararet. Vt autē haberet homo materiā ad tales actus, pducēdos, voluit permittere, vt multi Angelorū, sua ipsorū malitia à bono deficerēt, quā cōtra homines cōuerterēt, quatenus sic homo varias occasiones ad excellētes actus meritorios edendos habere posset. Sicut enim Deus, inquit August. naturarū bonarū est optimus cōditor; ita malarū volūtatum est iussissimus ordinator, vt cū illi male vtūtur naturis bonis, ipse bene vtatur etiā volūtatibus malis. Ideoq; sicut diabol⁹ vsus est male natura bona sua ad malū; ita voluit Deus benē vti illius volūtate mala, ad bonū nostrum. Ex his explicat August. illud: *Draco iste quē formasti ad illudendū eū*, aut vt apud legit, *Ad ludendū cū eo*. Certū si quidē est, diabolū à Deo fuisse creatū & formatū; nulla enim natura est, etiā in infimis, bestiolis, quā nō ille cōstituerit. Sed qui illū cōdidit, qui se sua volūtate fecit malū, voluit vti malitia eius in bonū nostrū, illū itatūes in mūdo, vt illudatur à iustis, aut vt iusti cū eo ludāt. Itaq; fecit, inquit Augustin⁹, vt diabolus, institutione illius bonus, volūtate sua malus, in inferioribus ordinatus, illuderetur ab Angelis eius, idest, vt profint tētationes eius sanctis, quibus obesse desiderat. Et quoniā Deus, cū eū conderet, futuræ malignitatis eius non erat vtiq; ignarus, & prouidebat, quæ bona, de malo eius esset ipse facturus, ppter ea Psalm⁹ ait: *Draco hic, quē formasti ad illudendū ei*, vt in eo ipso, quod eū finxit, licet per suā bonitatē bonū, iam per suā præscientiā præparasse intelligatur, quomodo ille vteretur & malo. Ita ille, qui id ipsū alibi repperit: Nō illa, inquit, Deus malu cōdidit; sed quia cū faceret eum, ad hoc ppropria volūtate malū futurū, vt bonis noceret, creauit eū ad hoc, vt de illo, bonis ipse pderet: hoc est enim, vt illudatur ab Angelis, quoniā sic illuditur, cū Sanctis profint tētationes eius, quibus eos deprauare cōatur, vt malitia in qua ipse esse voluit, eo nolēte sit vtilis seruis Dei, qui hoc prouidens, finxit eū. Ita August.; iuxta quē hæc est notāda sentētia, quod verē Deus ad hoc creauit Angelos, quos futuros nouit dæmones, vt per eorū tētationes, hominū salus, & gloria pararetur: & idcirco dicitur diabolus, draco creatus *ad ludendū cū eo*, vt videamus, quantū æstimet victoriā nostrā. Quæ verba duobus modis exponi possunt: primus, vt

ludere idem sit, quod pugnare, aut bellare. Ita dicitur: *Surgāt pueri & ludāt corā nobis*. Lu. 2. Re. 1. 14. dū, ait Theodoret⁹, appellauit eorū cōgressū. Et de Dauide dicitur; *cū leombus luit, quā si cū agnis*. Itaq; accepit Acati⁹ illud: *Vidit Sara Ismaelē ludē cū Isaac*, idest, persequēre Isaac, satis cōsone Paulo⁹, qui ludū illū ppersecutione accipit. Secundus sensus est, vt idē sit ludere, aut illudere, quod irridere, aut irrisionib⁹ aliquē psequi per cōtemptū. Ita dicitur: *Veni ad me seruus Hebræus, quē introduxisti, vt illuacret mihi*. Et Isaias, *super quē iustis*. Loquitur de impijs irridētib⁹ iustos & pios. Iuxta primū sensū facilis est loci intelligētia: vult enim dicere, draconē positū in hoc mari magno, ad pugnandū cū eo, & vt iusti qui Angeli dicūtur cū illo perpetuū bellū agāt, de quo reportantes victoriā, æternę glorię coronā percipiāt. Sed iuxta secūdū sensū, in signe mysteriū hæc verba cōtinēt, & declarat: nec enim rātū indicāt, bellū quod cum diabolo agēdū est; sed & modū exprimit, quo tale bellū agere oportet. Duplex siquidē est inimicorū genus: quidā virib⁹ corporeis agūt, brachia, manusq; mouētes, quorū arma sunt omnib⁹ manifesta: quomodo Roman⁹ agebāt cōtra Carthaginēses, & Philisthij cōtra Israelitas, quādo Goliā præficiebāt, hominem ingēti corpore, viribusq; præstantē, armis validissimis munitū. Huiusmodi bellū nō est ppropriū hominū, aut creaturarū rationalium, quippe cum beluæ etiā cōtra se ipsas illud agant, sicuti draco cum elephante, canis cū lupo, leo cū equo; inter quas, quæ viribus præstāt corporis, vincūt: idēq; victoria, quæ per tale bellū comparatur, non valde est digna laude: comparatur enim viribus, quas quis à natura habet, & naturalibus, neq; vituperationē, neq; laudē promeremur, vt dixit Aristoteles. Alij sunt inimici, qui potius agūt viribus rationis & intellectu⁹, stratagemata inueniētis, laqueos struentes, machinas componentes, quibus inimicos arte potius & rationis discursu, quam viribus superant. Ita Rex Syriæ cōtra Israelitas agere parauit: ita & Iosue habitatores Hai superauit. Hoc genus bellandi proprium est creaturæ rationalis, quæ intellectu & ratione agit: ideoquē, qui victoriā hoc modo comparant, maximē celebrātur apud omnes, quippe qui se ipsos cōprobant maximo intellectu & discursu præstare. Hinc prouenit, quod cū quis inimicum in huiusmodi bello superauit, illum irrideat, & subsannet, demonstrans se maiori intellectu⁹ acie præstare, qui illius laqueos præuidit, & machinas aperuit, & suæ rationis discursus illudit: ideoq; illum subsannat

2. Re. 1. 14.
lo li. 1. Re.
9. 9.
1. cele. 17. 1
Apud Lyp
po, in cōte.
Gen. 21.
6 Gen. 21. 9
Ad Gal. 4
29.
Gen. 39. 14
Iia. 57. 4.

18

1. Decini
tat. c. 17. &
epist. 130.
ad Honorat.
cap. 2.

Ps. 104. 26.

Ibidem.

1. de Gen.
ad lit. c. 11.

4. Reg. 6.
Iosue. 8.

tract. 10.
1. can.
Cor. 3.1

19
sal. 24.1.

Isai. 4.3.

adeo, ut & palerculi videatur intrudere vena-
tores, quorum laqueos effugerunt. Bellum ergo,
quod cum diabolo gerimus, non est corporale
sed spirituale; non viribus corporis agendum,
sed rationis & spiritus: ita ille nobiscum pug-
nat. Unde vocatur *Dracon*, quia capite nititur,
ratione mouetur, & machinis agit, instruit
technas, laqueos tendit, insidias parat, ut an-
notauit Augustinus: imò & Paulus sepe ex-
pressit, signatè cum admonet, quod cauea-
mus, ut non circumueniamur à satana: non enim, in-
quit, ignoramus cogitationes eius, id est, non igno-
ramus illum nobiscum bellum agere, cogitando,
quomodo decipiat, irretiat, & illaqueet. Ec-
ce draconem capite agentem, qui propterea si vi-
ctoriam reportat, capitque nos laqueis, aut fo-
ueis, quas abscondit, nos irridet, & subleuat.
Quod David timebat: *Ad te Domine leuavi animam
meam, Deus meus in te confido, non erubescam, neque irri-
deant me inimici mei.* Deficere quidem corporis
viribus, non confundit hominem; deficere tamen
ratione & intellectu, illum erubescere reddit,
adeo, ut videamus non erubescere eum, qui lu-
ctando succubuit, aut a fortiori deiectus fuit;
erubescere autem eum, qui schachorum ludovictus
est, quia illud ad vires corporis, hoc ad ratio-
nis discum suum pertinet. Quia ergo diabolus posi-
tus est, ut contra nos pugnantem vincamus, & ta-
lis victoria obtinetur, ex hoc, quod eius la-
queos enadimus, machinas deregimus, strata
gemmata eludimus, tuncque ille manet illusor, &
erubescens, dicit David, cum positum ad illudendum
ei, aut, ut à iustis illudatur, qui hoc ipso,
quod cum diuina fauente gratia vincunt, supe-
riores ratione & intellectu, se comprobant, il-
ludque euenit, quod dixit Isaias: *Et erit, cum re-
quiem dederit tibi Dominus, id est, cum bellum fuerit fini-
tum, & victoria iam parata, requieueris, a labore
tuo, & à concussione tua, id est, operibus virtutis,
quæ labore exercetur, & quibus carnis con-
cupiscentia cõteritur; & à seruitute tua dura, id
est, à pondere corporis, quo quasi captiuus
tenetur spiritus: sumes parabolam istam contra regem
Babylonis, & dices: Quomodo cessauit exactor, &c.
detracta est ad inferos superbia tua, &c. Quomodo
cecidisti de caelo Lucifer, &c. verum amen ad infernum
detraberis. Nunquid non iste est vir, qui conturbauit
terram, qui concussit regna, qui posuit orbem desertum, et
urbes eius destruxit? Tu proiectus es de sepulchro
tuo, quasi stirps inutilis, pollutus, & obuolutus cin-
is, qui interfecti sunt gladio, & descenderunt ad fun-
damenta lacu, quasi cadaver putridum. Ecce verba,
quibus sancti irridet diabolus, quando victo-
riam de illo reportat, illudentes ei. Et quis po-
terit explicare verecundiam & confusionem, qua
ille superbus, communisque inimicus afficitur,
cum videt se illudi & dirideri à puella tene-
ra, & homine infirmo, qui dicere ei potest:*

Nunquid tu es, qui te extollere, & sedere iux-
ta Deum voluisti? qui perdidisti Adamum, & to-
cum orbem tibi subiectum gloriabaris? Ecce te vi-
lis vermiculus superauit, vicit, deiecitque. Est,
ad hoc institutum, optimus locus apud Isaiam.
Postquam namque Deus fatetur se demonem crea-
se, quem fabri nomine describit, ut exponit
Hieronymus. subdit iuxta translationem Septua-
ginta: *Ego autem creauit te, non in perditionem interfi-
cere, omne vas factum contra te non prosperabitur.* Ut
ait hoc loco Cyrillus, ad hominem loquitur,
dicens: *Creauit te, non quidem ad interitum, id est,
ad corruptionem & mortem, sed ad longam &
æternam vitam.* Leo etiam Castrensis, *Creauit te, non
ut perdam, sed ut te gloria afficiam immortalis.*
Optime Chrysostomus. si in hoc Deus nos crea-
set, ut perderet, iure dubitasses de propria sa-
lute: ceterum, quia non ob aliud, quam propter
bonitatem suam, quo bonis fruamur sempiter-
nis, atque in hoc omnia facit, & omnia moli-
tur, ut salui simus, quis dubitationi relinqui-
tur locus? Ita ille. Et quia posset quis obijce-
re: Cur igitur creasti fabrum, id est, demonem,
qui tot machinis & temptationibus niteretur
perdere me? respondet: *Omne vas factum contra te,
non prosperabitur.* Vasi nomine intelligit instru-
menta, quibus demon contra nos agit, quæ sunt
temptationes, quas in conflictorio metis suæ, sua
malitia agere, cõficit & præparat. Tales ten-
tationes non solum non prospere illi succedunt,
sed potius in tuum commodum conuertentur:
tunc enim non prospere succedit homini agere
aliquid contra inimicum, cum id quod agit, po-
tius in inimici utilitatem cedit. In bonum ergo
nostrum demones in mundo dimissi sunt à
Deo, ut cum eis pugnantes, & victoriam de eisde
reportantes, regni cœlestis corona digni effi-
ciamur. Quam rationem etiam persequitur idem chry-
sostomus, docens, hac in parte Deum honori
nostro cõsuluiffe, dum voluit & statuit, ut Re-
gnum cœlorum, non nisi interueniente manu nostra
lustrari opera ac diligentia obtineremus. Ho-
norificetius enim est, obtinere regnum, quan-
do quis ab inimicis proprio labore & indu-
stria illud cõparat, quam, cum illud per liberam,
& meram alicuius principis donationem cõle-
quitur: & ideo Deum simile esse dicit Regi,
qui filio suo heredi, ad maiorem eius honorem
imponit, ut cum inimicis suis pugnet, quo tri-
umphum de illis reportas, sibi coronam regni de-
bitam faciat, quamuis omnia perficiat adiutus
à Patre, & ipso ministrante illi sumptus, copias,
exercitum, &c. Ita sane voluit Deus, ut cœli re-
gnum, ad quod obtinendum creati sumus, nobis
cõpararemus per bellum, & certamina, quod
& nobis non obscure intimauit, dicens: *Regnum
cœlorum vim patitur & violenti rapiunt illud* indicans
armorum vim, & cõfessionem manuum, illud esse

Isai. 54.17

In cap. 54
Isaie.

Parænesi.
ad Theodo-
laphum, ep-
istol. 13.

20

Hom. 16. in
Mat. ad fin.

Mat. 11.12

Homil. 1. in

1b. Iosue.

Iosue. 1. 3.

Deut. 1. 1.

14.

acquirendu; ac propterea solum cōsequutu
ros illud, qui strenuè pugnauerint, & fortis-
simos milites se exhibuerint. His cōcinit dis-
cursus ille Origenis obseruantis illa verba,
quæ dixit Dñs ad Iosue, quæ & prædixerat
Moyfi: *Omne locū quem calcauerit vestigiū pedis
vestri, vobis tradā: vbi ita legit Origenes: Om-
nis locus, quē subdideritis vestigijs pedū vestrorū,
erit vester.* Et annotat in primis, bellū contra
inimicos his verbis expressum, & indictum
Israelitis, quibus ille locus tantūmodo cōce-
debatur, quē armorū vi cōquirerēt & occu-
parēt, vincentes & pellentes inimicos illos,
Chananeos, Pherezeos, Iebusæos, ceterasq;
illas barbaras nationes, quæ loca terræ pro-
missionis occupabāt: nō enim locū cōcedit
eis, nisi quē armorū vi obtinerēt, quia id sig-
nificat vox illa: *Omne locum quē calcauerit vesti-
giū pedis vestri:* quod clarius ostēdit trāslatio
Malij ex Græco: *Omne locū in quē ingressi fueri-
tis, vestigio pedū vestrorū.* Obseruat, deinde al-
legoriā, sub hac littera latentē, vt intelliga-
mus, quid nobis Deus per huiusmodi verba
repromittat: idq; docere vult, nobis intelli-
gendū, quod nō per ociū & negligētiā, osci-
tātes & dormitātes, cœlestē hæreditatē pos-
sumus obtinere; sed denictis prius istis ini-
micis, quibus talis hæreditas erat concessa.
Sūt enim quēdā aduersarij potestātū gētes
diabolicæ, aduersum quas certamē nobis a-
gendum est, & agones sustinēdi. Fuerūt illi
aliquando Angeli in Regno Dei magnifici,
de quorū vno dixit Isaias: *Quomodo cecidisti
de cælo lucifer, qui mane oriebatur?* Sine dubio
qui de cælo cecidit, sedē, inquit Origenes,
in cælo habebat. Postquā verō factus est An-
gelus refuga, si eū vincere potuero, & subij-
cere pedibus meis; si meruero, vt Dñs meus
Iesvs cōterat satanā sub pedibus meis, con-
sequēter locum Luciferi habere merebor in
cælis. Ita quidē Origenes: cuius verba non
ita accipiēda sunt, vt credamus, angelos ma-
los aliquādo sedē glorię obtinuisse: nunquā
enim beatitudinē cœlestem obtinuerūt; sed
quod verē extiterunt in cælo Empyreo, in
quo ornati eximijs gratiæ donis, creati fue-
rūt, & ad beatitudinē ordinati, quā merue-
rūt propter actū bonum, quē in primo instā-
ti pduxerūt: & sicuti inēquales fuerunt in
gratia, ita & in meritō: qua propter maior
gloria vni quā alteri erat preparata: qua de
causa per Ezechielē dicitur, Foramina illius
tūc iā esse preparata, aut aperta, de quo alio
in loco. Quoniā tamē in secūdo instāti, non
solū non perstiterunt in bono; sed potius à
Deo defecerunt per superbiam peccatū, om-
nibus cœlestibus donis fuerunt spoliati, &
ex illa cœlorū sede deturbati, vt Theologi

in materia de Angelis explicāt. Hanc autem
Origenis sentētiā, multi sancti Patres se-
quuti sunt, asserentes, esse creatos homines,
vt adimplerēt sedes illas, quæ vacuę reman-
serūt, cū Angeli, qui ad eas debebāt perueni-
re, cælo fuerūt pulsi. Statuitq; ppter ea Deus,
vt illius Angeli sedē aliquis accipiat, quē vi-
cerit, pedibusq; subdiderit suis. Quo fit, vt
quo fortiores, altiores, excellentiorisq; natu-
ræ dæmones quis superauerit, altiorē locū
& excellentiorē sedem sibi debitā faciat, di-
uina gratia sibi opē ferēte: & in cælo eō ali-
quē sanctum altiorē locum obtinere, & se-
dē sublimiorē, quō sublimiores angelos ma-
los vicerit, in terra viuēs. Qua doctrina niti
potest illud, quod de Seraphico Frācisco re-
uelatū fuit cuidā ex fratribus suis, cui osten-
sa fuit sedes præclarissima, nimisq; sublimis,
quam superbus angelus perdidit, quæq; illi
beatissimo felicissimoq; viro erat parata,
qui pfundissima humilitate ingentem illius
superbiā vincebat: locus enim victi, cedit vi-
ctori. Ita D. Bonaventura refert. Ex quibus
tandē, & illud infertur, non solū esse contra
bonū nostrū, quod dæmones in mūdo fue-
rint relictī, nobiscū pugnaturi; sed eō poti-
maius à Deo beneficium alicui cōferri, quō
maior difficiliorq; pugna cum fortioribus
inimicis peragenda committitur, & tanquā
singulare beneficiū accipiendum est, quan-
do de aliquo dici potest, quod de Sancto Ia-
cob: *Certamen fortē dedit illi, vt vinceret.*

In vita II
ti Francis
cap. 6.

Sapient. 1
11.

*S. 6. Deus sub nomine & typo
Behemoth, dæmonē ad litterā
excellenter describit, quem di-
misit in mundo ad maiorem
gloria nostra coronam.*

MENTA hæc breuissimis illis verbis,
quæ supra expēdere cepimus, vo-
luit Deus docere B. Iob, explicareq;
cur permiserit, vt ille beat⁹ vir tra-
ditus fuerit manib⁹ satanę, & innumetis ei⁹
satellitibus impugnādu & affligēd⁹: Ecce, in-
quit, Behemoth, quē feci tecū, sanū sicut bos come-
der. Dixim⁹ nomē Behemoth significare Ele-
phātē, sub cuius typo voluit Deus diabolū
manifestē describere. Quoniā autē hæc diffi-
cilia sunt, mysteriaq; diuina cōtinēt, breui-
ter à nobis sunt explicāda. Omnes quidē, tā
græci, quā latini patres & authores lūmo cō-
fēu intelligūt, nomē Behemoth, esse nomē
plurale apud hebręos, q̄ bestias in plurali
significat. Quid autē harū bestiarū nomine
significetur, variē ipsi declarāt. Quidā enim

22

Iob. 40. 11

Ezec. 1. 13

In Catena
S. Græco
num.

Itai. 40.6.

In catena
Græca.
In eadem
Cate. 12.

Psa. 73. 19

Ho. 1.6. quæ
est ultima
in Leuit.

In li. Iob.
6. 11. De ci
uit. c. 15. &
leqq.

In catena
Græca.
6. 11. De ci
uit. c. 15. &
leqq. & 11.
super Gen.

ad lit cap.
10. & leqq.

In ca. 40.
Iob.

2. 8. & thim.
c. 1. & lib.

Sen. c. 5.
in Pl. 90.

to. 1. biblio
SS. PP. col.

5. 14.
In catena

Græca.

Lib. 1. cō-
tra Iudeos,

c. 9. to. 4. bi
bli. SS. PP.

col. 1067.

Camæ.
li. de ani-
mal. c. 2. &
leqq.

In ca. 40.
Iob.

23

Apoc. 12.
1.

udic. 16.

ex Græcis patribus, ut tradit D. Iulianus Græcus, credunt significare multitudinē vermium, qui ipsi Sancto Iob adhaerebāt, quos propter voracitatē & edacitatē carniū illi, bestias vocat Deus, qui quoniā tantū come-
debat, carnem illius, quā fœni nomine intel-
ligendā dixit Deus, & eius solā pulchritudi-
ne deuorabāt, animā autē eius & spirituale
illius pulchritudinē, non solū non absume-
bant; sed splendidiorē reddebant, dicuntur
comedere fœnū: quod & Olympiodoro nō
displicuit. Alij itidē ex Græcis, ut idē Olym-
piodor⁹ recēset, bestiarū nomine dæmonū
innumerā multitudinē intelligūt, quos Da-
uid bestias vocat, dicens: *Ne tradas bestijs ani-
mas confitentes tibi*, quod ex p̄fesso prosequu-
tus est Origenes; secūdū quē sensum voluit
Deus indicare, magnā dæmonū congeriē, &
ingentē exercitū corū fuisse, qui ad beatum
Iob expugnandū p̄cesserūt. Ita etiā censent
aliqui ex Latinis, ut Caietanus^a, in dō & D.
Augustin⁹. Alij nomine Behemoth absolu-
tē intelligūt satanā, quē Deus vocat in plu-
rali, Bestia, quia etsi ipse vnus sit, omniū ta-
mē bestiarū feros, & immittes continet mo-
res. Ita ex græcis Origenes^a, Olympiodor⁹,
Gregorius Naziāzenus^a, Athanasius^a, Didy-
mus^a, & ex Latinis Augustinus^b, Gregori⁹,
Isidorus^d, Urbanus Papa^e, & alij. Multi in-
telligūt nomine Behemoth bestiā aliquam
terribilē, in qua tanquā in typo & figura co-
rā oculis nostris exprimeret Deus diaboli
tyrānidē, nequitia, fraudes, fallacias, machi-
nas. Ita Chrysost^f. sentit. Quānā autē sit talis
bestia, difficile est ad explicandū. Mirabiles
quādam fabulas Rabbini cōfingunt, ut eā ex-
plicet, indignas, quā a nobis referantur, de
quibus Hieronym⁹ a sancta Fides. Diligens
quidā nostri tēporis author^h, multa conge-
rit; ut id declararet. Sed verē D. Thomⁱ. visus
est scopū attigisse, cuius sententiā sequuntur
omnes Latini, in dō & credo eandē esse, quā
sancti Patres citati tenuerūt. Ad illā explicā-
dā supponendū est in primis, Deū, ut satisfa-
ceret B. Iob, & ea doceret, quæ nobis erant
scitu necessaria, voluisse dæmonē corā ocu-
lis nostris exponere proprijs coloribus de-
pictū, ut illū nō tantū in cute; sed intus etiā
cognosceremus. Iste sanē superbus tyrānus,
non tantū contendit dominari in terra; sed
etiā in mari: qua de causa, quando cælo ex-
pulsus dicitur, clamauit Angelus, *Va terra &
mari, quia diabolus descendit ad vos, &c.* Voluit
ergo terrā & mare, tanquam sua possidere.
Idcirco iuxta probabilem sententiā, idolū il-
lud Dagon, quod Philistha i tāta veneratio-
ne colebant; superius animalis terreni, infe-
rius verō immanis piscis tenebat effigiem,

qua diabolus ementitā diuinitatem in terra
& mari dominantē, voluit exprimere. Vn-
de, sicuti Deus postea superbū Pharaonem
describens, qui in terra & mari se domina-
ri iactabat, nomine duplicis animalis ex-
pressit, vnus terreni, alterius marini: *Leoni*,
inquit, *gentiū, & draconi qui est in mari assimi-*
latus es: ita loquens cū B. Iob, dæmonis supre-
mā superbiam descripturus, sub duorū ani-
malium typo eum depingit, quorū vnum pri-
mas tenet in terra, alterū, quod supremū est
in mari. Hæc duo sunt Elephātus, quē vo-
cat Behemoth; & Cer⁹, quē vocat Leuiathā.
Secundō obseruat D. Thomas, Deū qui-
dē in cortice, horum animalium naturas des-
cribere voluisse, non tamen de eis præcipuē
agere intendisse; sed de dæmone ipso, sicuti
sepe in Scriptura sacra agere cōsuevit, dum
secundū corticem & superficiē, de re aliqua
loqui incipiēs, verius alterā in illa describe-
re intēdit: ideoq; multa sepe dicit, quæ rei,
de qua loqui cæperat, nō videntur posse cō-
uenire, quæ egregie quadrāt in eam, ad quā
exprimendā conuertit sermonē. Huius sunt
innumera exēpla in Scriptura sacra, de qui-
bus alibi. Etsi ergo de his duobus animali-
bus sermonē videatur instituisse, verius ta-
men diabolū describendū assumpsit, quod
& ipse met, ita clarissimē manifestat, ut non
credā, aliquā subesse posse dubitationē. Nā
de Behemoth agens, volens explicare quis
nā esset, subdit: *Ipse est principium viarum Dei*:
quo nomine dæmonē postea apud Ezechie-
lem descripsit. De Leuiathan similiter agēs,
tandemq; volens manifestare quis nā esset,
de quo præcipuē loquebatur. *Ipse*, inquit, *est*
rex super vniuersos filios superbia: quod soli dæ-
moni conuenire manifestū est. Quod ergo
veritas per se ipsam exposuit, inquit D. Gre-
gorius, hoc aliter humana fragilitas explica-
re nō præsumat. Tertiō, est obseruandum,
optimē nomine Behemoth, Elephātum cir-
cumscribi, cuius in Scriptura nō habetur no-
men propriū: Behemoth enim, est nomē He-
braum plurale, quod significat bestias, per
quod ideo aptē Elephātus circūscribitur,
quia vnus cum sit, omnium bestiarum in se
claudit quātitates, & qualitates: quantitatē
quidem, quia ut Aristoteles^a, & Plinius^b di-
xerunt, est omniū animalium maximum, cu-
ius ingentē magnitudinem Ælianus^c descri-
psit. Imō & B. Isidorus^d propter eam a Græ-
cis Elephātem vocari asserit, quasi montē:
Græcē enim Eliphio, dicitur mons: ideoq;
B. Gregori⁹ Naziāzenus^a, Elephāntū vocat,
carnis vastā molē. Qualitates autē & p̄prie-
tates, quia ut idē Aristot^e. indicat, habet de-
tes fortissimos sicut leo, quos eboris nato-

Ezec. 32. 1.

Ib. dem.

Iob. 40. 14

Ezech. 38

Iob. 41. 35

Hom. 15. in
Euang.

24

Lib. 4. de
hist. ani. c. 1.

Lib. 8. c. 1.

Lib. 1. c. 1.

8. 31.

13. Est
cap. 2.

Orat. 2.

uer. 1. c. 1.

607.

ra demonstrat, cornua valida, sicut taurus, non à capite, sed ab ore procedētia, serpētis agilitatē, in proboscide, aut tuba, (quā huc illucquē versat; ideo anguis à quibusdam vocatur) lupi & vrsi voricitatē, nam ingentem cibi copiā absūmit, ceruorū viuacitatē (cui Aristoteles ducentos annos vitæ concedit, Plinius trecētos, Strabo⁹ quingentos) tigridum iram & furorē, summē enim excandescit in offendētes, ouium in pastorē, & cum qui se sibi subiicit, & illū superiorē agnoscit, mansuetudinē: qua de causa *Ælianus* duplici corde, & sensu illū præstare cōfirmat, quorū vno ira accēditur, altero mitigatur: vt verē nihil aliud Elephas esse videatur, quā congeries quzdam bestiarū. Idcirco ergo ab Hebræis vocatur Behemoth, idest bestia, iuxta eorū phrasim, qua rē aliquā supremā, naturas inferiores cōtinentem nomine plurali illarū vocitare solent. Certē vnus est splendor CHRISTI, vnaq; claritas, quæ fulgebit, cū veniet cum maiestate iudicaturus orbē, quē tamen David iuxta Theodoretū, vocat in plurali splendorēs: *Tecū principiū in die virtutis tuæ, in splendoribus sanctorum*: quia illa claritas & splendor, omnē splendorē purū, sanctū, illustrē, & mundū, vt solis, lunæ, stellarū, &c. in se cōtinebit. Similiter peccatum originale, vnum eum sit, vocatur in plurali peccata & iniquitates: *In iniquitatibus*, inquit David, *conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea*: quoniā illud quasi in radice & semine omnia peccata cōtinere videtur. Hac de causa Deū Scriptura sacra vocat, *Elohim*, idest, iudices in plurali, quod in se contineat omnes iudices, idest, omnē potestātē iudicandi. Qua eadē phrasi vocatur, *Adonim*, idest, domini, quia omnē continet dominandi rationem. Ex quibus apte explicat Vatabl⁹ illud: *Egressus eius, à diebus æternitatis*. Vox *egressus*, in Hebræo, & apud Septuaginta, pluralis est numeri: *Egressiones eius*. Sermo quidē est de vnica CHRISTI natiuitate æterna, secundū diuinitatē, vt veteres Patres volunt, Hieronymus, Cyrillus, Chrysostomus, Eusebius, Theodoretus, & alij, quæ vna cū sit, in plurali vocatur, Egressiones, quod hæc vna, omnium natiuitatū, egressionum, aut productionū, contineat perfectiones, vt splendoris à sole, fructus ab arbore, filij à patre, floris à virga, radij à sydere, &c. Simili ergo phrasi Elephātus, vocatur in plurali Behemoth, idest, bestia, quod vnus cū sit, omnium bestiarū cōgeriem in se claudere videatur, quasi dicas, *Es vna muchedūbre, o vn monton de bestias*. Et diuinę Sapiētix consilio, ita vocat Elephantū, quia nō tā elephantū, quā demōnē voluit describere, cui mirē quadrat no-

me Behemoth, idest, bestię in plurali, quia in se vno, omnium bestiarū mores ferinos & crudeles ac immites cōtinet. Vnde in Apocalypsi describitur, *habēs capita septē*, idest, innumera, iuxta phrasim Scripturę, vt vincat Hercules hydrā, quā Lernā lacū inhabitasse volūt Alcēus, Hesiod⁹, Aratus, Horati⁹, de quibus recēs doctusq; auctor, quæ apud aliquos septē, apud alios octo, apud Alcēū quinquaginta, apud Symonidē nonaginta capita habebat. Omnium ergo bestiarū feros continet mores: ideoq; in Scriptura omnium bestiarū nominib⁹ describitur: vocatur enim leo, regulus, tigris, serpēs, aspis, basiliscus, &c. Certē Antichristus, in quo rota diaboli malitia claudetur, hac de causa à Ioāne describitur, sub typo nō vnus bestię, sed pluriū. *Et vidi*, inquit, *bestiā, &c. & bestia, quam vidi similis erat pardo, & pedes eius sicut vrsi, & os eius sicut os leonis, &c.* quod egregiē Maluēda noster tractat. Vbi id in primis annotādum est, quod Arethas innuit, nō vocari animal, sed bestiā: animalis enim nomē sæpe in Scriptura tribuitur mitibus & pacificis animantibus, vt apud Ezechielē, & Ioannē in Apocalypsi: tamē bestię nomē, non nisi pro noxia & ferebellua frequētius vsurpari solet, quæ veneno, aut morfu, aut vnguibus nocet, quales sunt leones, apri, lupi, viperæ, serpētes, &c. ideo vipera mordēs Paulū, bestia vocatur. Hinc etiā apud Latinos, bestiarij dicti sunt, qui miserabili tristiq; spectaculo, ad bestias in circo proiecti, cū illis pugnare cogeantur, à quibus momēto discerpebātur, vt apud Ciceronē⁹, Suetoniū⁹, Iulij Capitolinū⁹. Hinc etiā sapissimē in actis Sāctorū inducūtur, ad bestias dānati, de quo egregiē Chrysost.⁹ eiusmodi est, quod de se Paulus ait: *Ad bestias pugnari Ephesi*: ibi nāq; Paulum bestijs obiectū, sed singulari miraculo et ep-
tū, sentiūt Ambrosi⁹, Theodoretus⁹, & Nicephorus⁹. Quamuis alij bestiarū nomine intelligāt, homines habētes ferinos animos & mores. Ioannes ergo Antichristū vocat, bestiā, inquit Arethas, ob crudelitātē, feritatē, & sanguinis auiditatē: & quoniā nō sufficit vnica bestia ad eius noxios mores exprimēdos, vnā ex varijs bestiarū differētij cōpositā vidit Ioānes. *Et bestia*, inquit, *quā vidi similis erat pardo, & pedes eius sicut vrsi, & os eius sicut os leonis*: quo eius sauitia, insatiabilis crudelitas, & sanguinis auiditas, ostendere-tur. Optimē ergo diabol⁹, Behemoth, idest, bestię, vocatur, qui vnus cum sit, omnium bestiarū feritatem prahabet. Habet enim crudelitatem tigris, voracitatem vrsi, rabiem leonis, astutiam vulpis, calliditatem serpentis, virus reguli, venenum viperæ, mordaci-

J 25
Apoc. 13.

Camēren
lib. 4. c. 17

Apoc. 13.

Lib. 4. d
A. 21. c. 18
& lib. 5. c.

Ezech. 1. 5
Apoc. 3. 1

Act. 28. 4.

Orat. pr
Sect. d.
In Clau-
lio. ca. 34
la M. Au-
relio.

Peculiar
hom. de san-
cto Ignatio,
ad finē, to. 5
1. Cor. 15.
la 1. Cor.
15.
Ibidem.
Lib. 2. hi-
stor. c. 25.

Apoc. 13. 8

cap. 30.
i.

¶ 26

Enterpe.

eo Castre.
al. 30.ide tract.
nu. 3.lib. 11. de
iut. cit.
in catena
pg. 219.
Re. 12.6.

atent rabidi canis, pegularum iam vituli. Hinc intelligere possumus, quod Procopius anno-
tauit, explicans illud: *Omnia, aut visio iumentorum, aut bestiarum* (in Hebreo Behemoth) *austri, in terra tribulationis & angustia, leena & leo, ex eis vipera, & regulus volans*. Ita ille punctuandum cē-
set, iuxta Septuaginta. Iudei ea spe depōsi-
ta, quā in Deo habere debebāt, totā suā fidu-
ciā collocarūt in Ægypto, cuius regē vt gra-
tū sibi redderēt, ingentes thesauros ad eos
miserūt. Hoc reuocare cōrendit Propheta,
dicēs: *Visio iumentorum, aut bestiarum, in terra au-*
stri, in terra tribulationis & angustia. Quo no-
mine Ægyptū intelligit; quā vocat, terrā au-
stri, quia erat Iudej ad austrū. Terrā autē an-
gustie & tribulationis, quia ibi Hebrei acer-
bas tribulationes passi fuerūt, volēs hoc ip-
so explicare, Hebreos ab Ægyptijs, non nisi
tribulationes expectare debere, vt supra la-
tē exposuimus. Quid autē in tali terra vide-
ret Propheta, exprimit subdēs: *visio Behemoth*.
Ita habetur in Hebreo, idest, visio bestiarū,
quasi velit prouocare Hebreos, vt videant,
apud Ægyptios, diabolū colī & venerari,
quē nomine bestiarū describit, quia vn⁹ cū
sit, est leo, & leena, & regul⁹, & vipera, & ser-
pēs volās: vnus enim idēq; dēmō, sub plu-
riū bestiarū crudeliū specie in Ægypto co-
lebatur, sub specie scilicet leonis, leenē, vipe-
ræ, reguli, serpētis volātis, aspidis, vt Hero-
dorus aliq; tradiderūt, de quibus diligens
nostri tēporis auctor. Hac eadē de causā vo-
lēsdēmōnē, sub typo supremi animalis aqua-
tilis, quod est cetus, describere, quāuis hoc
animal ppriū habeat in scriptura nomē, no-
luit vocare nisi Leuiathā, quo nomine cer⁹
circūscribitur: significat enim additamentū
eorū, quia cetus habet magnitudinē talē, vt
addat ad magnitudinē omniū aliorū pisciū,
vt alibi dicemus. His ergo statutis intelligē-
dū est, Deū voluisse B. Iob respōdere, & of-
tēdere se, nō crudeliter cū illo egisse, dū tā
atrocē inimicū illi designauit, cui concessit,
vt toto agmine, & quali signo dato beatum
virū impeteret, quod nō ad sui exitium; sed
potius ad ingēs bonū & excellentissimā co-
ronā fuisset ordinatū. Ecce ergo, inquit, *Behemoth, quē feci tecū*. Neq; loquitur de creatio-
ne dēmonis secundū naturam, vt supra dixi-
mus; sed de ordinatione diuina, qua mali-
tiam dēmonis ordinauit in bonum nostrū,
vt exposuit August.⁹ & exposuerat Orige-
genes⁹, eo modo quo dicitur, *Deus qui fecit*
Moysem & Aarō, & eduxit patres nostros de Ægy-
pto: idest, ordinauit, vt Moyse & Aarō, vires
uas & cogitationes conuerterēt ad hoc, vt
populū de Ægypto educerēt. Ita fecit Deus
Behemoth, idest, satanā, aut dēmonū multi-

rudinē, cū homine, quia, vt ait Augustin⁹, or Ibidem.
dinauit, vt dēmones in mūdo remanerent,
qui bellū agerēt cū homine, vt tādē eius ma-
litia in bonū hominis cederet, qui dēmoni
resistēdo, imō & eū vincēdo, coronā victo-
riæ posset reportare. Et huc tēdere videtur
verba, quæ inferius Deus subiunxit, de dē-
mone sub typo Leuiathā, aut Balenæ agens:
Nō quasi crudelis suscitabo eū. Verbum suscitādi, Iob. 41. 1.
in Scriptura sacra sepe militare est, quando
quis, Deo permittēte, vel agēte, cōtra alterū
mouetur: vt, *Suscitauit Dñs aduersariū Salomonis*: 3. Reg. 11.
Et Isaias: *Suscitabit super eū Dñs exercitū flagel-* 14.
lū. Cōquestus fuerat Iob, dicēs: *Suscitatur falsi* 11. ro. 16.
loquus cōtra faciem meā, &c. tenuit cernicem meā Iob. 16.
& cōfregit me, &c. Deus eodē verbo suscitādi
vsus respōdet: *Nō quasi crudelis suscitabo eum,*
sed tuū intēdens cōmodum & vtilitatē: feci
enim Behemoth tecū, idest, in tuū profectū. Et
fortē allusio quādā videtur facta, ad verba
quzdam, quæ Deus ipse dixerat. Creauerat
Deus hominē, vt ab illo tanquā à capite &
principio innumera hominū prodiret mul-
tudo: hoc autē fieri nō poterat, si homo so-
lus in mūdo permāsisset. Idcirco, inquit; *Nō*
est bonū hominē esse solū, faciamus ei adiutoriū simi- Gene. 1. 2.
le sibi. Hebrei legunt: *Faciamus adiutoriū co-*
rā eo, aut iuxta eū, aut cū eo, quasi dicat: *Fa-*
ciamus adiutoriū cum eo. Et dicitur quidē
Heua facta cū Adam, non quidē, quod facta
fuerit simul cū illo, nā *Adam primus formatus*
est, vt ait Paul⁹, *deinde Heua*, sed quoniā fecit 1. Tim. 2. 13.
vt *Heuæ cohabitatio cū Adā*, esset in ipsius
Adæ adiutoriū, vt scilicet id cōsequi posset
Adā, habens Heuā in sui societate, ad quod
productus fuerat, quod sine illius societate
nullatenus perficere posset. Ita quidē, crea-
uit Deus hominē ad vitā æternā cōsequen-
dā: quoniā autem nō erat eā cōsequuturus,
nisi strennē pugnādo, & victoriā obtinēdo;
hoc autē pręstare non poterat, si solus esset
in mundo, & inimicos nō haberet, de quib⁹
posset victoriā reportare, disposuit, vt dia-
bolus simul remaneret in mūdo cū homine,
tanquā in stadio. Hocq; vult exprimere, di-
cēs: *Ecce Behemoth, quē feci tecū*, idest, in tuum
profectū, ad tuū cōmodum & vtilitatē: feci
iuxta te, idest, ad tuos vsus, vt sit tibi in ad-
iutoriū, non quidē secundū eius intētionē,
aut voluntatē, sed vt tu mea gratia adiutus,
illum reuincēs, excellentiorē victoriæ coro-
nā merearis. Ita B. Augustinus expēdit, ob-
seruans, Deum nō fecisse, vt Angelus factus
fuerit diabolus, id enim per eiūsdē Angeli
malitiā factū est: neq; fecisse, vt dēmonis vo-
lūtas esset mala, & p̄clius ad hominis impu-
gnationē; nam id ex illius inuidia & malitia
oritur: sed hoc sua omnipotēti virtute ordi-

nasse,

nasse, vt malicia dæmonis, & impugnatio, in bonum hominis cederet, sicuti medicus, nō facit voracitatē sanguisugę, appetitumq; humani sanguinis insatiabile, quę habet; vtitur tamē eo, ad salutē hominis pcurandā: & idcirco facit, vt sãguisuga sit cū homine, ei adhareat, vt dū os suū ipsa in illū cōuertit, & eū mordet & cruciat, sanitatē ille cōsequatur. De qua re egregie D. Thom. quā & breuissimis verbis. S. Basili⁹ exposuit. Postquā, inquit, ab autore suo defecit inimic⁹ Dei, inimicus etiā hominis ad imaginē ipsius cōstituti factus est: nā ideo Misanthropos existit, & ideo Deo rebellis: nos verò, vt opus Dei odio psequitur, vt eius imaginē insectatur. Ille tamē sapiētissimus & prouidētissimus rerū humanarū despēsator, ei⁹ malignitate ad nostrā vtilitatē, quemadmodū medicus viperę veneno, ad salutarem medicamentorum præparationem vtitur. Ita ille.

S. 7. Christus cū dæmone congruediens, nobis vidēdus exponitur, vt animosiores ad similes cōgressus reddamur: sicut primogenitus Gedeō, & pulli aquilarū.

His sumitur ratio, propter quā CHRISTVS Dñs, nūc bellū cū dæmone aggreditur, cū Behemoth pugnat, cū dracōne ludit, aut potius ei illudit, vt animos nobis faciat ad certādum cū eo. Positus quidē est homo in mūdo, tanquā in stadio, vt cū dæmone cōgrederetur, manūq; cōfereret. Poterat autē timere. Cuiq; namq; homini, etiā fortissimo videtur dici posse, quod Saul dixit ad Dauid, quādo cū Goliath cōgredi nitebatur: *Non valebis resistere Philisthæo isti, nec pugnare aduersus eū, quia puer es, hic autē vir bellator est ab adolescentia sua.* Valet diabolus ingenio, quippe qui angelicū habet intellectū; præstat virib⁹, quia fortissimus est, cōsuetudine etiā præualet, qui à mūdi initio pugnare nō cessat, nūquā vel ad minimū tēpus arma deposuit. Aduersarius, inquit Cyprian⁹, vetus est, & hostis antiquus, cum quo prælium gerimus. Sex millia annorū iam pene cōplentur, ex quo hominem impugnat, omnia genera tētādi, artes atq; insidias deiiciendi, vsu ipso vetustatis edidiscit, circumuenit nesciū, fallit incautū, decipit imperitū. Ira Cypria. Est inimicus noster bellator ab adolescentia sua, idest, à mundi exordio: & quasi à prima sui cōditione, à veritate deficientes, factus est homicida, & primos illos, cum

quibus cōgressus est, quamuis viribus, sapientia, & originali iustitia perfectos; primo certamine subiugauit: Dauidē, qui cū leonib⁹ quasi cū agnis ludebat, qui gigantes ad primū fundę ictum deiiciebat, & insignes, validosq; hostes superabat, in terrā deiecit, cōculcauit, & cōpulit, vt clamaret: *Miserere mei Deus quoniā conculcauit me homo, tota die impugnans tribulauit me, conculcauerūt me inimici mei, &c.* Salomonē supremo sapientię dono præditum, ad idolorum insanā culturā adegit. Petrus vocat eū, *Leonē rugientem*, quē fortissimum omniū bestiarum dixit Salomon, *ad nullius occursum paucem*: sic enim, *factus est, vt nullū timeret*, sicut dixit Deus describens illū sub typo Leviathan, aut Balęnæ, singularissimas fortitudinis illius circūstācias, quas toto capite prosequitur, qualē à se visum diabolu assererat S. Antonius, vt B. Athanasius refert. *Oculi eius quasi species luciferi, ex ore eius procedunt lāpades incense, crines quoq; incēdij sparguntur, & ex naribus eius fumus egreditur, quasi fornacis aestuantis ardore carbonū, balitus eius, vt pruna, flāma vero ex eius ore glomeratur.* Cū huiusmodi terroribus, inquit Athanasius, visus est ab Antonio princeps dæmonū, qui superba elatione omnia contemnere videbatur, *Arbitratur enim ferrū, vt paleas; aramentū, vt lignum putridum; maria vt sata erasa, abyssum vt deambulatoriū: non est potestas super terrā, qua comparetur ei, qui factus est, vt nullum timeret.* Et tāta superbia videbat Antonius ipsum elatū, vt sicut ipse retulit, dicere videretur verba illa, quę superbissimus rex Senacherib, dicebat: *Persequēs, cōprehendā & omnem terrā ū orbem manu mea, vt nidū tenebo, & vt oua derelicta auferā.* Aspice terrarū orbē, & ubiq; videbis egregios viros ab illo superatos fuisse, de quo sub typo regis Babylonis dixit De⁹: *Sagitta eius acuta, & arcus eius extensus, idest, in omnē partē directi: quem hac ex parte non vulnerat, vulneret ex illa. Innumeri sunt quos per carnē superauit; Multos enim vulneratos deiecit, & fortissimi quique ab ea interfecisti sunt.* Qui hos carnis laqueos euadit, alijs sagittis cōfigitur. Iudā rapuit per avaritiam, cui nō profuit in Collegio Apostolico fuisse educatum, & virtutē accepisse à Christo Dño ad expellendos dæmones. Petrū Apostolorū Principē, pro quo CHRISTVS Dñs rogauerat, per timorē ad vnius mulierculę vocem misere deiecit: Iacobū & Ioannem illos supremos viros, quos CHRISTVS vocauit, *Filios tonitrui*, ambitione commouit: Paulum raptum ad tertium vsq; cælum, & primitias spiritus habentem, colaphizauit, afflixitquē, quem coegit ad Dominum clamare, & ter rogare, atquē auxilium depos-

p.p.q. 114.
art. 1.
no. 9. quod
Deus nō sit
causa malo-
rum. pagi.
163.

Pla. 56.7.

1. Pet. 5. 8.

Prou. 30.

Iob. 41. 24.

In vita An-
tonij.
Iob. 41.

Iob. 41. 18.

4. Reg. 19.
Isai. 10. &
cap. 17.

Isai. 5. 28.

29
Prou. 7. 26.

Mar. 3. 17.

1. Reg. 17.
13.

Lib. de ex-
hortat. ad
martyr. in
princip.

tere. Vniuersos sane Apostolos aggrellus, expetiuit eos cribrare sicut triticum, *Llenar los al retortero*; quibus propterea CHRISTVS Dominus iniunxit, vt vigilarent & orarent, ne intrarent in tentationē. Et mire Deus hu-
Iob. 40. 18. ius bestia voracitatē expressit, dicēs: *Ecce ab sorbebit fluitum, & non murabitur: & habet fidu- tā, quoniam influat Iordanis in os eius.* Quod ideo dictū credit B. Gregorius, quia non solū fa-
Lib. 33. Moral. c. 7. & 8. cillimē deglutit infideles & impios, quorum vita lubrica est, & per terrena ad modū flu- uij defluit; sed & deglutire sperat iustos, & qui cœlestia dona perceperūt, quos Iorda- nis exprimit, vt dicemus. Quis igitur non ti- mebit cōgredi cū tali hoste? quis nō formi- dabit leonē rugientē? quis nō contremiscet ad prēsentiā hostis tā validi? Vt tamē depo- namus timorē, & resumamus vires, aduenit
1. Ioan. 3. 8. filius Dei, de quo dicit Ioānes, quod in hoc apparuit, vt dissoluat opera diaboli. Qui statim initio suę prædicationis, cū primū baptiza- tus est, & se ipsū manifestare parabat, certa- mē cū illo voluit habere, vt nobis spectanti- b⁹ & vidētibus, modū quo diaboli laqueos eludit, vires eneruat, caput conterit, machi- nas dissoluit, timorē pellat, animos ad simi- liter vincendū & superādū faciat. Certe Isa-
In epist. 103 ad Paulinū. ias, qui vt ait Hieronym⁹, potius Euangeliū quā prophetiā texere videtur, duos singula- riter à nobis sensus exposcit erga Christum, visum scilicet & auditum. *Et nūc oculi tui, inquit, vidētes præceptorē tuū, & aures tuæ audiēt verbū post tergū monentis: Hac est via, ambulate in ea, &c.* Et meritō: nā duo fuerūt singula- rissima in Christo, opera scilicet quę fecit,
Isai. 30. 10. & doctrina, quam docuit: *Capit enim facere & docere.* Primō fecit, deinde etiam docuit. Ad opera, quę fecit cōtuenda, exposcit visū; & ad doctrinā, quā docuit, auditū, qui discipli- nę sensus à Philosophis dicitur. A Phariseo- rum discipulis erga magistros suos, auditu so-
Astor. 1. 1. lūmodo exposcit Christus: *Super cathedrā Moy- si, inquit, sederūt scriba & pharisæi: omnia quæcūq; dixerint vobis seruate & facite, secundū ope- ra eorum nolite facere: dicūt enim & non faciūt.* A Christi autē discipulis, visum & auditū exi- git Propheta, qui prius factis, deinde verbis erat eos institutus: *Fuit enim vir potēs in opere*
Matt. 23. 3. *& sermone.* Nunc ergo oculos à nobis exigit, vt videamus, quomodo cū diabolo pugnat, cōgreditur, & certat. Ita enim hæc hiltoria scribitur à sacris Euāgelistis, vt quali oculis nostris manifeste proponāt, quę facta sunt, vt ea dicamur conspiciere posse, eo modo
Luc. 24. 19. quo Paulus ad Galat. dixit, Christū ante eorū oculos proscriptū fuisse, & corā eis crucifixū: non quod Galatę spectaculo crucifixionis Chri- sti reuera adtuerint; sed quia ita historiam

illa cōsiderare deberet, ac si corā eorū ocu- lis, illa omnia, quę sacri scriptores enarrant, accidissēt: quę nec min⁹ nobis sunt nota per- hē, & cōspiciū, atq; cōspecta, quam si ocu- lis proprijs ea cōspicerem⁹, vt exponūt Hie- ronym⁹, Chrysost. D. Thomas, & alij. Hic er-
In illud. lo- cum. go cœlestis præceptor, priusquā verbis do- ceat, quomodo demonis vires à nobis sint superādę, & artes ac machinę eludēdę, nūc opere ipso id nobis demōstrat, dū in acie cō- stitutus, omnes inimici tētationes superat, vires frāgit, & artes eludit. Hoc enim opere, se ipsū pponit exēplar, vt eodē modo, quo ille egit, vincere nitamur: de quo propterea, vt exponit D. Thom. dixit Paulus, illū fuisse
Ad Hebr. 4. 15. tentatū per omnia, pro similitudine absq; peccato, vt nobis scilicet exēplū pponeret, quatenus secūdū eius similitudine omnes diaboli la- queos & tētationes sine peccato, imō cum maximo fructu, & illustri victoria, sustinere mus. Nec solum hoc ille præstitit, sed etiā vi- res inimici eneruauit, capitaq; confregit, vt intelligam⁹, nos iā cū inimico prostrato, cō- fracto, & deuicto pugnare. Gessit se ppte- rea nobiscū, sicuti Gedeon ille excellēs dux populi Dei, cū primogenito suo Iether, cui iniunxit, vt cōgrederetur cū illis fortissimis regibus Madian, Zebee & Salmāna, & irrue- ret in eos, illosq; occideret. *Qui nō eduxit gla- diū, simelbat enim, quia adhuc puer erat.* Tunc co-
Iudicium. 8. 10. rā eo surrexit Gedeō ipse, & gladiū suū con- tra eos conuertēs, facillimē deiecit, & occi- dit: *Surrexit enim Gedeō, & interfecit eos, & tulit ornāmēta, & bullas, quibus colla regaliū camelorū decorari solēt, &c.* Quo factō omnē à filio ab- iecit timorē, & eū instructū reliquit, vt simi- liter in simili enētū ageret. Gedeō expressā tulit Christi figurā, vt ex nominis significa- tione probāt Gregori⁹ & Rupert⁹, latissi- mē: nā Gedeō, inquit, significat, circumuiens in vtero. Dñs enim noster, qui per maiesta- tis potētia omnia circūplectitur, per dispē- sationis suę gratiā, in vterū Virginis venit: qui & datus est ab æterno Patre, vt sit dux supremus populi Dei. Qui etiā Pater noster verē dici potest: sicut nāq; Adā genuit nos per naturā ad mortē; ita ille generat nos per gratiā ad vitā æternā, qua de causa vocatur; *Pater futuri seculi*, aut vt alij vertūt, Pater æter-
Isai. 9. 6. nitatis. Imposuit quidē nobis, cū principib⁹ Symachus, tenebrarū cōgredi; sed quia paruuli sumus, Theodo. & videtq; nos timore concussos, ipse corā no- Aquila 2- pud Leonē Castreñs. bis gladiū suū in eum conuertit. Est liquidē *gladius spiritus, verbū Dei*, vt dixit Paulus, quo Ad Ephē 1. 6. 17. inimicu vincit & iugulat, vt sic nos instruat, & animos nobis faciat. Habet se etiā ad mo- dū aquilę, vt de eo apte dicere nūc possim⁹: *Sicut aquila pronocans ad volandum pallos suos.* Deut. 32. 11.

luctantium corporibus faciant artem expectare vincendi: ideo & famē habere voluit, ut diabolum prouocaret, quem propterea nō repulit accedētem, sed cū suscepisset ad luctam, & semel, iterumq; ac tertio, cum facilitate, quē maxime eum decebat, quasi coram oculis nostris elisit &c. CHRISTVS, inquit Ambrosius, ante est præliatus, ut vinceret: non quod ipse egeret certamine, sed ut nobis formam debellandi describeret, & postea daret gratiā triumphādi. Hoc primum beneficium. Sed nō hoc solo cōtentus, quo securius euadere possemus, secūdam addit, quod videlicet, per eundē CHRISTVM, erat Deus confracturus & eneruaturus inimici vires & robur, ut bellum, quod nos manet, iam sit cū inimico quasi occiso, confractū, & viribus destitutum. Vnde post pauca subdit: *Ecce ego creau. fabrum, sustantem in igne prunas, & proferentem vas in opus suum: & ego creau. interfectorem ad disperdendum.* Obseruauit B. Augustinus, verba illa, quē diuinę prouidentię curam in bonum nostrum docent: *Contra malum, bonum est, contra mortem vita, sic contra pium peccator, & sic considera in operibus altissimi, vnum contra vnum, nec fecit quicquā deesse.* Creauit Deus, & statuit in mundo dēmonem, qui nos impugnaret: produxit propterea eū, qui eius vires eneruaret & frangeret. Ego inquit, creau. fabrum. Fabri nomine intelligūt Hieronymus, & Rupertus, diabolum, quē vere Deus creauit, qui omnium creaturarum est conditor, ut etiam demonstrat Augustinus. Et recte eū vocat fabrum sustantem in igne prunas, nam omnium malorum, inquit Rupertus, ille est artifex, qui statu suo, persecutionum & tentationum excitat incendia. Et sicuti faber in cōflatorio per ignem educit instrumēta bellica, sicuti gladium, sagittam &c. quæ ab hebræis, vasa vocātur, ita ille in cōflatorio sui intellectus, per ignem odij, malitia & inuidia quasi foliis sufflantibus, conficit tentationes, quib⁹ nos impetit. Et hoc est, quod dicit: *Creau. fabrum sustantem in igne prunas, ad proferendum vas in opus suum, idest, ut conficiat tentationes, quibus quod intendit, cōsequi possit.* Sed hoc est insigne beneficium, quod ego etiam creau. interfectorem eius, ad disperdendum. Ecce CHRISTI nomen; Interfector diaboli, qui vires eius disperdit, & euertit. Nec scandalizetur, inquit Hieronymus quis, ad nomen creature, qui illum vermē, ac seruū, & germinatum legerit esse de terra: dicitur enim creatus, aut secūdam humanitatē, eodem modo quo per eundem Prophetā dixit: *Ego Dominus creau. eū, aut quia secūdū phrasim hebræam, idem est aliquando, esse creatum,*

quod esse productum, sicut: *Ab initio & ante secula creata sūm:* & iterum: *Primum omnium creata est sapientia.* Dicitur autē CHRISTVS interfector diaboli, quia eum omnino deuicit, & eius vires eneruauit, aut in captiuitatē coniecit, quomodo verbū interficiendi aliquando sumitur, ut quod de Nabuchodonosor dicitur: *Semper interficere gentes nō cessat,* idest, in captiuitatem ducere, superare, vincere: quo etiā modo dictum fuit ab eodē Esaia, *Occidet cetum (Septuaginta draconem) qui est in mari: vbi de victoria, quā contra dēmonem erat comparaturus agit:* & iterum, *Spiritus labium suorum interficiet impiū.* Hoc ergo CHRISTVS præstitit, & in hunc finē venit, ut hunc impium eneruaret, hunc fabrum interficeret, eius vasa bellica confingeret. Vnde & subdit Propheta: *Omne vas, quod factum est contra te, non dirigetur,* idest vires amittet, erit iam fragile & nullius roboris. Quibus concinit parabola illa quam CHRISTVS Dominus proposuit: *Cū fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia, quæ possidet: cum autem fortior illo superueniens, vicerit eum, vniuersa eius arma auferet, in quibus confidebat, & spolia eius distribuet:* de qua D. Augustinus egregie loquitur. Ex his intelligere possumus, maxima obligatione nos teneri ad reddendas gratias CHRISTO Domino, qui inimicum nostrū prostrauit, confregit, ac eneruauit. Erat Adarazer, rex Soba, superbus, insolentissimusquē, qui cōtendebat dilatare imperium suum, vsq; ad fluuium Euphratem: signāter autē acerrime persequebatur Thou regem Hemath, quē quasi oppressum & tributariū tenebat. David autē videns illius superbiā, statim initio regni sui, cū eo congredi decreuit, & eū superauit, ac vicit, & robur illius & vires cōfregit, & subneruauit omnes iugales currum eius: signāter autē eius acutas phatras, ut in textu dicitur, tulit in Hierusalem, ut omnes eas viderent, de qua re videndus est Abulensis. Cum autē audisset Thou rex Hemath, quod David percussit omne robur Adarazer inimici sui, & eū prostrauit, misit Ioram, aut Aduram filium suum ad regem David, ut salutaret eum, & congratularetur ei, cui gratias ageret, quod expugnasset Adarazer, & percussisset eum, & misit eidem pretiosa munera, vasa aurea, argētea & area, seipsum ipsius obsequio perpetuo offerens. Hoc ipsum nos agere oportet. David namq; typū CHRISTI Domini adeo expresse tulit, ut Prophetę cum, Davidis nomine vocent. Statim autē ac seipsum cepit mundo manifestare, cū superbo Adarazer, inimico nostro, idest, dēmonē congredi voluit, cuius vires confregit, robur eneruauit,

& eius

Ecc. 24. 14.
Ecc. 1. 4.

Haba. 1. 17.

Esa. 27. 1.

Esa. 11. 4.

34.

Luc. 11. 21.

Ser. 197. de tempore.

2. Reg. 8.
1. Paral. 18.1. Paral. 18. 7.
Li. 1. Paral. c. 18. q. 22.
& 23.Eze. 37. 24.
25. & Osee 3. 5.

& eius tentationes, quas quasi sagittas acutissimas contra eum iecit, detulit in Hierusalem, in Ecclesiam suam, vt eas videamus, & agnoscamus, quales illæ sint. Nos, qui hoc audimus, mittamus ad eum filium, idest, actum cordis nostri, qui ex intimo corde procedat, primo congratulantes ei, pro victoria: deinde gratias eidem agentes, quod inimicum nostrum deiecit, prostrauit, & alligauit; & tandem nos eius obsequio perpetuo tradamus. Si enim Angeli post victoriã obtentam, accesserunt & ministrabant ei, quamuis talis victoriã nō esset ad eorū profectum, sed tantum, quia congratulabantur Regi suo; quid nos agere oportet, in quorū utilitatem & commodum hæc omnia facta sunt, pro quibus CHRISTVS in desertum ductus est, vbi erat cum bestiis, vt ait S. Marcus, vbi ieiunauit, vbi tentatus est, ac victoriam reportauit?

S. 9. Apertio cælorum, & vox Patris, instar tintinabulorum Sacerdotis, excitant, ad considerandos Christi gressus; qui prius opere, quam sermone nos docet.

IUNC ductus est IESVS in desertum à spiritu, vt tentaretur a diabolo. Si quæ D. Hieronymus scribit ad Fabiolã, de ornatu Sacerdotali, attendamus, intelligemus verba illa Esaiæ: Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, & aures tue audient verbum post tergum monentis: Hæc est via &c. explicari posse, quasi allusione facta ad illud, quod præcepit Deus, vt summus Sacerdos tintinabula aurea ad oram tunice talaris deferret, quæ tinnitum ederent, dum sacerdos incederet, & se præsentem dare populo parabat. Obseruat namq; Hieronymus mysterium, quod ibi latebat. Erat summus Sacerdos, quæ Deus supremum designabat doctorem, quem omnes auscultare, & eius dicto obedire tenebatur, voluit quæ, vt ille tintinabula ad extremitatem vestium ferret, quæ suo tinnitu inducerent omnes, ad conuertendos oculos & contuendos Sacerdotis gressus, incessus, & motus, quæ omnia, quasi vocalia esse voluit, vt prius populus addisceret, quomodo cuiq; esset incedendum, dum summi Sacerdotis gressus considerabant, quæ postea verbis docentem erant auscultaturi. Primò ergo, vt addiscerent, quæ agere illos oportebat,

debebant omnes oculos conuertere ad videndum, quomodo procederet summus Sacerdos, & deinde aures præparare ad illius verba auscultanda. Summus sacerdos, est CHRISTVS Dominus, secundum ordinem Melchisedech, quæ Pater æternus dedit nobis doctorem, atq; magistrum. Instabat iam tempus, quo se mundo manifestare oportebat: erat enim, vt inquit S. Lucas, quasi annorum triginta. Quod tempus expendit Cyprianus, annotans hoc ipso CHRISTVM docere voluisse, hanc ætatem esse tempus rationabile ad doctrinam dandam, & formam exercendi magisterium, quia non competit, inquit, annis impubibus, sedere in cathedra. In primogenitis bouum aratio est per legem interdicta: non enim vituli ad arandum & tritrandum, sed boues apti censeantur. Ita Cyprianus, supponens quod Paulus docuit, prædicatores expressos in lege, sub typo bouis arantis & tritrandis. Quod & similiter prosecutus fuit B. Gregorius, expendens, quod Ezechiel tricesimo anno ætatis suæ spiritum prophetiæ acceperit. Vnde & ipse Dominus anno duo decimo ætatis suæ, in medio doctorum in templo sedens, non docēs, sed interrogans voluit inueniri. Vt enim nō auderent homines in infirma ætate prædicare, ille anno duodecimo ætatis suæ interrogare dignatus est homines in terra, qui per diuinitatē suā sēper docet Angelos in cælo. Quod & Moyses sub allegoriæ mysterio admonet, dicēs: Non arabis in primogenito bouis. Primogenitum enim bouis accipimus, in infirma ætate, primi nostri temporis bonam operationem: in qua tamen arandum non est, quia cum prima sunt adolescentiæ vel iuuentutis nostræ tempora, nobis adhuc à prædicatione cessandum est, vt vomer linguæ nostræ proscinde re non audeat terram cordis alieni. Ita Gregorius, qui ad hoc institum explicat, quādo dixit Paulus ad Timotheum, Nemo adolescentiam tuam contemnat, adolescentiā, pro iuuentute sumi, vt alibi à nobis dictum fuit. Continuit ergo se CHRISTVS à doctrina in minori ætate: tuncq; quando iam erat tempus opportunum ad docendum, & properabat quasi cathedrā ascensurus, voluit vt aurea prius tintinabula resonarent, dū scilicet cæli aperti sunt super eum, dum vox Patris audita est, dumq; Spiritus sanctus corporali specie, sicut columbæ in eum descendit, vt quem postea audituri sumus docentem, prius cōtemplemur incedentem, se mouentem, & prius moribus & opere, quam verbis docentem. Obseruauit S. Augustinus, dæmonem astutissima calliditate introduxisse, vt homines colerent tanquam Deos, illos viros, qui grauissimas

Ps. 109.

Luc. 2. 23. Li. de ieiun. & tentati Christi.

Deut. 15.

1. Cor. 9. 7

Homi. 2. i. Ezech. Ezech. 1.

J 26.

Ad Tim.

1. De ciuit. c. 7. 8. & 10

uilsimas impietates & iniquitates fuerant operati, quales erant, Iupiter, Mars, Saturnus, Venus, Vulcanus, &c: et eosdē incitasse, ut talium Deorū impia opera, oculis omnium repræsentarent. Ad hoc enim curauit, ut diuersas festiuitates ad eorum cultū insti-
 tuerentur, & varijs modis, imaginibus, picturis, sacrificijs, & repræsentationibus illorum facinora coram oculis omnium ponerentur, ut hoc ipso, quod talia Deorum suorum opera conpicerent, ad similia agenda incitarentur. Ad hoc institutū expendit Augustinus egregiam Perlij rationem, dicētis, nomines summe attendere Deorum opera, magis quam Platonis, aut cuiusq; Philosophi doctrinam aut verba: nā Deorum opera, credebant esse supremā humanarū operationum regulam: & hinc, inquit, apud Terentium, flagitiosus adolescens spectabat tabulam quandam, pictam in pariete, ubi inerat pictura hæc: Iouē, quo pacto Danae misisse aiunt in gremium quondā imbrei aureum, atq; ab hoc tāta auctoritate adhibet patrociniū turpitudini suæ, cū in ea se iactat imitari Deum, ad quem dixit: Qui templa summo sonitu concutit, ego homuncio id non faciā. Ego vero illud feci, ac lubens. Improbos ergo Deorū mot⁹ & opera, propterea curabat diabolus in eorū festiuitatibus oculis omnium repræsentare, ut ea homines imitarentur. Tales propterea erāt festiuitates, inquit Augustinus, qualia erant festa illa, quæ vocabātur fugalia, à fugatis hostib⁹, quæ verius dici possunt fugalia, à fuga ro pudore & honestate: celebrabātur enim effusa & inducta omni licentia turpitudinū; nā quidquid turpe videbatur à Dijs suis cōmuniū, libi licitum indicabant. Miser certē hominum status, summaquē miseria, à qua Deus nos liberandos per Prophetā promittit, dicens; *Erunt oculi tui videntes præceptorem tuum*. Homines impij introducebantur tanquā Dij, & doctores, ac præceptores rerum agendarum, qui suis impijs operibus, homines ad similia inducerent, sicq; illorum perderent mores, vitam, & animam, & eos mergerent in perditionem. Ego, inquit, eternus Pater, introducā præceptorem, qui doceat te, non Deum fictum aut falsum, sed verum, cuius opera oculis cordis tui contempleris, & imiteris, sicq; salutem ac vitam possis cōparare. Hoc nunc æternus Pater præstat, exponens coram oculis nostris filium suū verum & naturalē, ac propterea Deū verū, de Deo vero, ut eius attēdam⁹ opera, ideo aperuit cœlos, & vocem suam emisit, qua resonat: *Hic est filius meus dilectus, in quo bene mihi cōplacuit*. In huius opera oculos vestros con-

uertite, quæ mihi sunt placita: huius opera sunt integra, perfectæ, quæ tanquā totius re-
 ctitudinis regulā vestris oculis exponuntur. Idcirco, ut annotat Chrysostomus, nunc Pater æternus solūmodo dicit; *Hic est filius meus* &c. nec addidit, *Ipsū audite*: hoc enim ad posteriora tēpora referuat, quādo CHRISTVS instituet homines doctrina & sermonibus: tunc *aures tuæ audient* verbum post tergum monentis: Hæc est via, ambulate in ea. Nunc oculos exposcit, quos cōuertamus ad videnda illius opera, qui gressu, motu, actione, & operatione nos docet, ut quæ agit ille, contendamus & nos operari, & curemus gressus, motusq; nostros, gressibus & motibus suis conformare.

§. 10. Docet Christus, baptizatos debere à terrenis ad cœlestia mentem extollere, qui sicut aues ex aquis regenerati, in altum volent.

IRIA sunt (inquit Ambrosius) quæ nūc operatur CHRISTVS, quæquæ à nobis attendenda sunt, sacramētum, desertum, & ieiunium: nam & baptizatus est, & ad desertum ascendit, & ieiunium validum inchoauit, cum dæmone congressurus, hoc opere nos instruens, nobis primum necessarium esse Sacramētū baptismi; deinde quod illo accepto, ad superna ascendere adnitamur, grauitatem corporis alleviantes per ieiunium, quo & disponi possimus ad congregiendum cum dæmone, ut de illo reportemus victoriā. Vide igitur huius summi Sacerdotis gressus: primum suscepit baptismum, in quo cœli aperti sunt super eū, & vox Patris intonuit, afferentis, illum esse filium suum dilectum, & Spiritus sanctus in columbæ specie super eum mansit. Deinde confestim ascendit de aqua, ad sublimiora processit: & tandē ieiunijs & alijs operibus sanctis intendit, diabolum superaturus. Huiusmodi gressus nos intueri oportet, qui nō minus nos instruunt, quā gressus summi Sacerdotis, tendentis ad Sancta Sāctorum, de quibus & illud dicere possumus: *Viderunt ingressus tuos Deus* (Augustinus legit, *incessus*) *ingressus Dei mei, regis mei, qui est in Sancto*. Quos egregie B. Chrysostomus considerat. Primo namq; indicat & docet, baptismi Sacramētū supponēdum esse, in quo ea nobis inuisibiliter cōtingūt, quæ visibiliter in CHRISTI

Ho. 3. in im-
 pectō su-
 per Matth.

§ 37.
 Li. 4. in Lu-
 cam in pra-
 fatione.

Psal. 67. 2.

Hom. 13. in
 Matth.

baptis-

dum de baptismo, quod licet priora peccata dimittit, sic & in futurum seruare non potest, nisi baptizati omni custodia serauerint cor suum, vt admonuit Spiritus sanctus. Id vero, vt demonstret, varia Scripturæ sacræ loca expendit, signanter quod ipse Dominus dixit: *Simon Simon* (duplici nominis sui appellatione attentio-rem eū reddere volens) *Ecce Sathanas postulauit, vt cribraret.* Et iterum: *Vigilate, & orate; vt non intretis in tentationem; Spiritus quidem promptus est, caro autē infirma.* Iam Apostoli baptizati erant, imò & sacra communione refecti. Quod si ante crucē dictum responderis, certe post crucem in oratione dominica dicimus: *Dimitte nobis debita nostra* &c. Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo. Quid oramus ne intremus in tentationem & liberemur a malo, si diabolus tentare iam non potest baptizatos? Videtur Hieronymus, cū dicimus: *Libera nos a malo*, nomine, *mali*, diaboli intelligere, quomodo B. Cyprianus intellexit & Cyrill^{us}. Qui ergo petimus à diabolo eiusq; tentationibus liberari, ab ipso sine dubio validas tentationes sustinemus. Paulus (inquit Hieronymus) electionis vas, *castigat corpus suum, & in seruitutem redigit, ne alijs predicans ipse efficiatur reprobus*: & *datus est mihi*, inquit, *stimulus carnis*, *Angelus Satanae*, qui me colaphizet &c. qui & ad baptizatos dicebat: *Timere, ne sicut serpens decepit Heuam in astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri à simplicitate quæ est in Christo.* Hæc & alia loca expendit Hieronymus: & tandem obseruat egregium illum locum, quo Deus de demone sub specie leuiathan, draconis scilicet ingentis marini, loquitur, de quo supponit, quod *saginantur in eo nationes Æthiopum, & parantur eum Phœnicum gentes*, quia videlicet infideles diabolum colūt, & hoc habet pro summis delitijs, eum venerari, eidem obsequi. Ac re forsitan, inquit Hieronymus, tacite legentibus, cogitatio putaret eas tantum Phœnicum gentes & populos Æthiopum significari, quibus draco in escam datus sit, statim de ijs, qui per mare huius seculi trāseūt, & ad portum salutis peruenire festināt, subditur: *Et in nauibus piscatorum caput eius stat, sicut incus infatigabilis.* Ita legit Hieronymus, quod in nostra vulgata habetur; *Cum sublati fuerit, timebūt Angeli: & eius cor indurabitur, quasi malleatoris incus.* Meraphorā sumit Dominus, hæc dicens, à Leuiathan aut balæna, quæ non contenta dominio, quod habet in pisces, qui aquam non egrediuntur, caput ubleuat, & se ipsam extollit super aquas, impetens piscatores & nauigantes; eosq; persequens, qui ad portum festinant, quorum arma non meruit: quippe quæ incudis fortitu-

dinem tenet, quod nullis ictibus quatitur, aut conteritur: de quo propterea subditur: *heputat ferrum vt paleas, & sunt lignū putre arboris*, &c. De ijs alio in loco. Hæc eade latius possum^{us} demonstrare ex ijs, quæ idē Hieronym^{us} docuit, exponens, quid sit, aliquē baptizari, qui baptismi diem, vocat diē tyrociniij. Recordare, inquit, ad Heliodorum, tyrociniij tui diem, id est, diem in quo Tyro factus es. Tyro enim vocatur nouus miles, quia vita Christiana, quæ in baptismo incipit, vita militaris est, & cum quis baptizatur hoc facit, quod se ipsum in militiam Christianam adscribit. Ad hoc indicandum Ecclesia in baptismo circa baptizatum cæremonijs militaribus utitur, à tempore Apostolorū, quid quid hæretici garriant. Duo namq; agebāt, qui se tradebant militiæ, aut se cōstituebant athletas, cum a ijs luctaturos aut congressuros: primo namq; nomen suum dabant, subscribebantq; se vexillo, sub quo se militaturos profitebantur. Hocq; adeo erat in more, vt in commune prouerbiū abiret, nomen suum dare, pro eo quod est, militem se constituere. Alterum erat quod athlete, & qui in stadiū luctaturi descendere parabāt, hoc ipso vngentur oleo, vt obseruarunt Chrysostomus^{us} & Ambrosius^{us}, ad consolidandos neruos, & corroborandas carnes, & mēbra redderētur agilia. Hæc duo in baptisinate fiunt: in primis enim baptizandus dat nomen suum; quod quāuis Illyricus hæreticus irrideat^{us}, tanquā rem nouiter adinuētā, sed hoc in vsu fuisse ab Apostolorum tēpore, patet ex D. Dionisio Arcopagita^{us}, & B. Dionysio Alexādrino apud Eusebiū^{um}, & ex Cōcilio Nicenō^{si}. Qua sane cæremonia, qui baptismum recipit, profitemur, se velle militiam Christianam arripere, & sub crucis vexillo militare: & propterea tanquam designatus miles nomē suum dat, seq; militiæ subscribit. Vngitur deinde baptizatus, non semel sed iterum atq; iterū; nec in vna tantum corporis parte, sed in tribus, videlicet in lumbis, aut inter scapulas, in pectore; & in vertice, vel reluctantibus hæreticis antiquis, quales fuerūt Donatistæ, & recentioribus, vt Ioanne Hus, Luthero, Caluino &c. quos recens quidam ac diligentissimus author refert, & refellit, ex innumeris Sanctis Patribus Græcis pariter & latinis, Dionysio videlicet Arcopagita, Chrysostomo, Augustino, Ambrosio, &c. qui omnes obseruant, ideo baptizatum vngi, vt hoc ipso athletarum more admonetur, se ingredi stadium, in quo certamen, luctum, bellumq; cum demone sit suscepturus. Ita Sancti Patres Chrysostomus^{us}, Ambrosius^{us}, Augustinus^{us}, qui an

Epist. d Heliodor. m.

In imperfecto. h. o. s.
b Li. de Sacramentis.
c Belar. to. 2 de baptism li. 1. c. 26.
d Li de Eccl Hier. c. 1.
e Li. 7. hist. cap. 10.
f Can. 10. it. trāslat. Turia. i.

43.
Iodoc^{us} Coccius tom. 2 lib. 5 de baptis. 9.

In cap. 4. Matt & h. o. 6. in Epist. ad Colos. b Li. de Sacram. e Tract. 33. in Ioan.

notat,

Lib. sent.
Aug. sent.
143.
11. prim.
ad Cor. cap.
9.
3. p. q. 56.
21.
Lib. 1. tit.
15. de sac.
vnt. c. 1.
11. Ioan. 2.
16.

potat, CHRISTI nomen a christiana. e dictum: christina autem græce, latine vnctionem nuncupari, quia ideo inquit, nos vnxit CHRISTVS, quoniam luctatores contra diabolum fecit. Quod & Prosper Aquitanicus^o obseruauit, & similiter Anselmus^o, & D. Thomas^o, signanter autem obseruat Innocentius^d, hominem in baptismo oleo vngi inter scapulas, aut in lumbis, in pectore aut circa cor, & tandem chrisinatis oleo vngi in vertice, quia videlicet tribus quasi precipuis arietibus diabolus nos impetit, per luxuriam scilicet, auaritiam & superbiam, quæ Ioannes breuiter cõplexus est, dicens: *Quicquid est in mundo, concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ.* Et quidem luxuria, vt sæpe annotauit Gregorius, in lumbis residet; auaritia autem in pectore, vbi cor situm est: superbia vero in capite. Illas ergo corporis partes, quas præcipue diabolus impetiturus est, vngit Ecclesia, quasi nos ad bellum præparans & aptans, vt sicuti qui vngitur hoc ipso luctatiam imminere profiteatur, ita qui baptizatur, hoc ipso sibi stadium ingrediendum indicat, vt cum demone luctetur, cuius varijs tentationibus excitandus sit, nunc ad luxum & voluptatem, vt honestatem mulieris virginis, aut vxoratis sollicitet, & vt attendat conuersationi mulierum &c. nunc ad diuitias congregandas per vforas, furtum, rapinam, fraudes, periuria &c. nunc tandem ad nimium honoris affectum per contemptum proximi, nimiam sui æstimationem, appetitum dignitatis, vindictam iniuriæ &c. Et forte ijs alludere visus est Apostolus, dicens: *Qui autem vnxit nos Deus, & signauit, & dedit nobis pignus Spiritus;* Vbi sermonem de baptismo interseris, iuxta Chrysostomum, Theophylactum, & Anselmum, in quo duo hæc, quæ præ diximus inneniuntur, quod homo vngitur, & quod dato nomine designatur miles. *Vnxit, inquit, nos Deus in baptismo, tanquam reges* (ij enim, inquit Chrysostomus, cum instituebantur, vngebantur) vnctione diuinæ gratiæ, quam exterior vnctio, quæ in corpore fit significat: *& signauit, vt nos faceret milites designatos, quibus in eodẽ baptismo characterem impressit, indelebile quiddẽ signum.* Et propterea in baptismo dat nomen, qui baptizatur, tanquã designatus miles, ad suscipiendũ bellũ cũ demone. Videturq; Apostolus^o in primis alludere ad CHRISTI baptismum, in quo demonstratus est vnctus abundantissima gratia Spiritus sancti, qui in columbæ specie requieuit in illo; & designatus est à Patre, & declaratus tanquã illius filius, pronomine designatio & demõ

stratio: *illa est pluuus meus ductus* &c. qui propterea, confestim ascēdens de aqua, ad cõgrediendũ cũ diabolo ductus est. Visus est item alludere voluisse, ad illã Eliphaz Themanitis sententiã cõmunem: *Nihil in terra sine causa fit, & de humo nõ oritur dolor. Homo nascitur ad laborẽ, & auis ad volatũ.* Doloris nomine, quamcũq; afflictionẽ, quam homo incurrit, intelligit. Si nihil in terra sine causa sit, etiã circa formicas, circa pascerculos, quorũ nullus, vt dixit CHRISTVS, cadit in terrã sine Patre vestro, multo minus, quæ circa hominẽ fiunt, qui natus est ad laborẽ, sicut auis ad volatum. In hebreo, dictio translata *auis*, est *Reseph*, quæ vox significat multa: signatẽ autem carbonẽ ardentẽ desolantem, aut auem volantem, aut demonein, vt infra dicemus. Hæc auis posita est ad volandum circa homines, quos suis tentationibus exerceat, & ad bellum prouocet, ideo namque in mundo diabolus relictus est. Necessariũ est igitur, vt homo vitã laboriosam arripiat, quo nomine vitam militarem Scriptura intelligit, nullus enim maiori cum labore & periculo vitam agit, quam qui militiæ intendit, qui nec dormire quietẽ, nec stare securẽ, nec comedere sine cura, nec aliquid facere sine solerti vigilia potest. Nascitur homo noua natiuitate per baptismum, qui spiritalis regeneratio est. Non baptizatur aut nascitur vt ocietur, aut, vt se voluptatibus tradat, aut vt omnem curam deponat, sed ad laborem, ad vitam militarem, quia in stadio posita est auis, quo nomine CHRISTVS demone intellexit, qui est carbo quidam accensus, pruna ardens, nihil aliud curans, nisi volatu suo inflammare & succendere. Ad hanc ergo vitam militarem nascimur in baptismo, in quo propterea Deus signauit nos, & vnxit

Iob. 5.7.

Matt. 10. 29.

Luc. 8.13.

S. 12. Efficaci ratione Samuel obligauit Saulem praliari contra inimicos Dei, ex eo quod ad hanc vnctus fuit a Deo in Regem.

IDEVR insuper Apostolus, citatis verbis: *Qui autem vnxit nos Deus* &c. alludere voluisse, ad illud, quod Samuel Propheta dixit ex Dei nomine Sauli. *Me misit Dominus, vt ungerem te in Regem. Nunc ergo audi vocem Domini.* Intellige, Amalec quondam contra dominum bel-

44.

1. Reg. 23.

dum de baptismo, quod sicut priora peccata dimittit, sic & in futurum seruare non potest, nisi baptizati omni custodia seruantur cor suum, ut admonuit Spiritus sanctus. Id vero, ut demonstraret, varia Scripturae sacrae loca expendit, signanter quod ipse Dominus dixit: *Simon Simon* (duplici nominis sui appellatione attentioem eum reddere volens) *Ece Sathanas postulauit, ut cribraret. Et iterum: Vigilate, & orate; ut non intretis in tentationem; Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.* Iam Apostoli baptizati erant, imò & sacra communione refecti. Quod si ante crucem dictum responderis, certe post crucem in oratione dominica dicimus: *Dimitte nobis debita nostra* &c. *Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo.* Quid oramus ne intremus in tentationem & liberemur a malo, si diabolus tentare iam non potest baptizatos? Videtur Hieronymus, cum dicimus: *Libera nos a malo*, nomine, *mali*, diabolum intelligere, quomodo B. Cyprianus intellexit & Cyrillus. Qui ergo petimus à diabolo eiusque tentationibus liberari, ab ipso sine dubio validas tentationes sustinemus. Paulus (inquit Hieronymus) electionis vas, *castigat corpus suum, & in seruitutem redigit, ne alijs pradicans ipse efficiatur reprobus: & datus est mihi, inquit, stimulus carnis, Angelus Satanae, qui me colaphizet* &c. qui & ad baptizatos dicebat: *Timeo, ne sicut serpens decepit Heuam in astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri à simplicitate quae est in Christo.* Hec & alia loca expendit Hieronymus: & tandem obseruat egregium illum locum, quo Deus de demone sub specie leuiathan, draconis scilicet ingentis marini, loquitur, de quo supponit, quod *saginantur in eo nationes Aethiopum, & parantur cum Phenicum gentes*, quia videlicet infideles diabolum colunt, & hoc habet pro summis delitijs, eum venerari, eidem obsequi. Ac ne forsitan, inquit Hieronymus, tacite legentibus, cogitatio putaret eas tantum Phenicum gentes & populos Aethiopum significari, quibus draco in escam datus sit, statim de ijs, qui per mare huius seculi trahunt, & ad portum salutis peruenire festinant, subditur: *Et in nauibus piscatorum caput eius stat, sicut incus infatigabilis.* Ita legit Hieronymus, quod in nostra vulgata habetur; *Cum sublati fuerit, timebunt Angeli: & eius cor indurabitur, quasi malleatoris incus.* Metaphorā sumit Dominus, hac dicens, à Leuiathan aut balena, quae non contenta dominio, quod habet in pisces, qui aquam non egrediuntur, caput ubleuat, & se ipsam extollit super aquas, imitans piscatores & nauigantes; eosque persequens, qui ad portum festinant, quorum arma non meruit: quippe quae incudis fortitu-

dinem tenet, quod nullis ictibus quatitur, aut conteritur: de quo propterea subditur: *Reputat ferrum ut paleas, & sicut lignum putre as,* &c. De ijs alio in loco. Hec eadem latius possumus demonstrare ex ijs, quae idem Hieronymus docuit, exponens, quid sit, aliquem baptizari, qui baptismi diem, vocat diem tyrocinij. Recordare, inquit, ad Heliodorum, tyrocinij tui diem, id est, diem in quo Tyro factus es. Tyro enim vocatur nouus miles, quia vita Christiana, quae in baptismo incipit, vita militaris est, & cum quis baptizatur hoc facit, quod se ipsum in militiam Christianam adscribit. Ad hoc indicandum Ecclesia in baptismo circa baptizatum caeremonijs militaribus utitur, à tempore Apostolorum, quid quid haeretici garriant. Duo namque agebatur, qui se tradebant militiae, aut se constituebant athletas, cum à ijs luctaturos aut congressuros: primo namque nomen suum dabant, subscribebantque se vexillo, sub quo se militaturos profitebantur. Hocque adeo erat in more, ut in commune prouerbum abiret, nomen suum dare, pro eo quod est, militem se constituere. Alterum erat quod athletae, & qui in stadium luctaturi descendere parabant, hoc ipso ungebantur oleo, ut obseruarunt Chrysostomus^a & Ambrosius^b, ad consolidandos neruos, & corroborandas carnes, & membra redderetur agilia. Hec duo in baptismo fiunt: in primis enim baptizandus dat nomen suum; quod quauis Illyricus haereticus irrideat^c, tanquam rem nouiter adinuētā, sed hoc in usu fuisse ab Apostolorum tempore, patet ex D. Dionysio Areopagita^d, & B. Dionysio Alexandrino apud Eusebiū^e, & ex Concilio Niceno^f. Qua sane caeremonia, qui baptismum recipit, proficitur, se velle militiam Christianam arripere, & sub crucis vexillo militare: & propterea tanquam designatus miles nomen suum dat, seq; militiae subscribit. Vngitur deinde baptizatus, non semel sed iterum atque iterum; nec in vna tantum corporis parte, sed in tribus, videlicet in lumbis, aut inter scapulas, in pectore; & in vertice, vel reluctans haereticis antiquis, quales fuerunt Donatistae, & recentioribus, ut Ioanne Hus, Luthero, Caluino &c. quos recens quidam ac diligentissimus author refert, & refellit, ex innumeris Sanctis Patribus Graecis pariter & latinis, Dionysio videlicet Areopagita, Chrysostomo, Augustino, Ambrosio, &c. qui omnes obseruant, ideo baptizatumungi, ut hoc ipso athletarum more admoneretur, se ingredi stadium, in quo certamen, luctum, bellumque cum demone sit suscepturus. Ita Sancti Patres Chrysostomus^a, Ambrosius^b, Augustinus^c, qui an

Epist. ad Heliodor. m.

^a In imperfecto. ho. 5.
^b Li. de Sacramentis.
^c Belar. to. 2. de baptismo li. 1. c. 26.
^d Li. de Eccl. Hier. c. 1.
^e Li. 7. hist. cap. 10.
^f Can. 20. in traslat. Turcia.

§ 43.

Idoc² Ccc. eius tom. 2. lib. 5. de baptismo.

^a In cap. 4. Matt. & h. 6. in Epist. ad Colot.
^b Li. de Sacram.

^c Tract. 33. in Ioan.

notat,

Lib. sent.
Aug. sent.
143.
1. prim.
ad Cor. cap.
9.
13. p. q. 56.
2. 1.
Lib. 1. tit.
15. de sacr.
ment. c. 1.
1. Ioan. 2.
16.

2. Cor. 1.
21.
1. 20.
1. c. 1. sec.
ad Cor.

2. 10. 1.

potat, CHRISTI nomen a christina. e di-
ctum: christina autem græcè, latine vnctio-
nem nuncupari, quia ideo inquit, nos vnxit
CHRISTVS, quoniam luctatores contra
diabolum fecit. Quod & Prosper Aquitani-
cus² obseruauit, & similiter Anselmus³, &
D. Thomas⁴, signanter autem obseruat In-
nocentius⁵, hominem in baptismo oleo vn-
gi inter scapulas, aut in lumbis, in pectore
aut circa cor, & tandem chrisinatis oleo vn-
gi in vertice, quia videlicet tribus quasi præ-
cipuis arietibus diabolus nos impetit, per
luxuriam scilicet, auaritiam & superbiam,
quæ Ioannes breuiter cõplexus est, dicens:
*Quicquid est in mundo, concupiscentia carnis est,
aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ.*
Et quidem luxuria, vt saepe annotauit Gre-
gorius, in lumbis residet; auaritia autem
in pectore, vbi cor situm est: superbia vero
in capite. Illas ergo corporis partes, quas
præcipue diabolus impetiturus est, vngit
Ecclesia, quasi nos ad bellum præparans &
aptans, vt sicuti qui vngitur hoc ipso lucta-
iam imminere profitetur, ita qui baptiza-
tur, hoc ipso sibi stadium ingrediendum in-
dicat, vt cum dæmone luctetur, cuius varijs
tentationibus excitandus sit, nunc ad luxû
& voluptatem, vt honestatem mulieris vir-
ginis, aut vxoratis sollicitet, & vt attendat
conuersationi mulierum &c. nunc ad diui-
tias congregandas per vsuras, furtum, rapi-
nam, fraudes, periuria &c. nunc tandem ad
nimium honoris affectum per contemptum pro-
ximi, nimiam sui æstimationem, appetitum
dignitatis, vindictam iniuriæ &c. Et forte
ijs alludere visus est Apostolus, dicens: *Qui
autem vnxit nos Deus, & signauit, & dedit nobis
pignus Spiritus;* Vbi sermonem de baptismo
interforis, iuxta Chrysostomum, Theophi-
lactum, & Anselmum, in quo duo hæc, quæ præ-
dicamus inueniuntur, quod homo vngitur,
& quod dato nomine designatur miles. *Vn-
xit*, inquit, *nos Deus* in baptismo, tanquam
reges (ij enim, inquit Chrysostomus, cum
initiebantur, yngebantur) vnctione diui-
næ gratiæ, quam exterior vnctio, quæ in cor-
pore fit significat: *& signauit*, vt nos faceret
milites designatos, quibus in eodẽ baptis-
mo characterem impressit, indelebile qui-
dẽ signum. Et propterea in baptismo dat no-
men, qui baptizatur, tanquã designatus mi-
les, ad suscipiendũ bellũ cũ dæmone. Vide-
turq; Apostolus in primis alludere ad CHRIS-
TI baptismum, in quo demonstratus est vn-
ctus abundantissima gratia Spiritus sancti,
qui in columbæ specie requieuit in illo; &
designatus est à Patre, & declaratus tanquã
illius fili⁶, pronomine designatio & demõ-

stratio: *Hic est filius meus dilectus* &c. qui pro-
pterea, confestim ascēdens de aqua, ad cõgrediē-
dũ cũ diabolo ductus est. Visus est item allude-
re voluisse, ad illã Eliphaz Themanitis sen-
tentiã cõmunem: *Nihil in terra sine causa fit, &
de humo nõ oritur dolor. Homo nascitur ad laborẽ,
& auis ad volatũ.* Doloris nomine, quamcũq;
afflictionẽ, quam homo incurrit, intelligit.
Si nihil in terra sine causa sit, etiã circa tor-
micas, circa pascerculos, quorũ nullus, vt di-
xit CHRISTVS, cadit in terrã sine Patre ve-
stro, multo minus, quæ circa hominẽ fiunt,
qui natus est ad laborẽ, sicut auis ad vola-
tum. In hebræo, dictio translata *auis*, est *Re-
seph*, quæ vox significat multa: signatẽ au-
tem carbonẽ ardentẽ desolantem, aut auem
volantem, aut dæmonem, vt infra dicemus.
Hæc auis posita est ad volandum circa ho-
mines, quos suis tentationibus exerceat, &
ad bellum prouocet, ideo namque in mun-
do diabolus relictus est. Necessariũ est igitur,
vt homo vitã laboriosam arripiat, quo
nomine vitam militarem Scriptura intelli-
git, nullus enim maiori cum labore & peri-
culo vitam agit, quam qui militiæ intendit,
qui nec dormire quietẽ, nec stare securẽ,
nec comedere sine cura, nec aliquid facere
sine solerti vigilia potest. Nascitur homo
noua natiuitate per baptismum, qui spiri-
tualis regeneratio est. Non baptizatur aut
nascitur vt ocietur, aut, vt se voluptatibus
tradat, aut vt omnem curam deponat, sed
ad laborem, ad vitam militarem, quia in sta-
dio posita est auis, quo nomine CHRIS-
TUS dæmonẽ intellexit, qui est carbo qui-
dam accensus, pruna ardens, nihil aliud cu-
rans, nisi volatu suo inflammare & succen-
dere. Ad hanc ergo vitam militarem nasci-
mur in baptismo, in quo propterea Deus
signauit nos, & vnxit

Iob. 5. 7.

Matt. 10.
19.

Luc. 8. 15.

*5. 12. Efficaci ratione Samuel
obligauit Saulem praliari con-
tra inimicos Dei, ex eo quod
ad hanc vnctus fuit a Deo in
Regem.*

VIDETUR insuper Apostolus, ci-
tatis verbis: *Qui autem vnxit
nos Deus* &c. alludere voluisse,
ad illud, quod Samuel Pro-
pheta dixit ex Dei nomine
Sauli. *Me misit Dominus, vt ungerem te in Re-
gem. Nunc ergo audi vocem Domini.* Intellige,
Amalec quondam contra dominum bel-

44.

1. Reg. 15.

lum agere voluisse. seq; contra eum extulisse, te autē vinctū esse à Deo in regem, vt prælia eius suscipias, & contra illius inimicos pugnes. *Vade ergo, & demolire Amalec.* Recte illationis nota vtitur, quasi indicans, ex ijs, quæ Deus fecit, consequi manifeste, quod deberet pugnam contra Amalec suscipere. Si rex designaret quendam equitem in militem, ad singulare certamē, contra ipsius regis inimicū; ad hocq; rex ipse propria manu cū armis muniret, galea, baltheo, gladio &c. hoc ipso quod eques armatū se & designatū videret, intelligeret, necessarium esse proficisci, ad pugnandū cum inimico regis: neq; enim signatur, armaturq; miles, inquit Chrysostomus. vt sedeat, & requiescat. Hancq; consequētis necessitatē indicat Samuel: *Mihi me Deus, vt te vngat in regē*: ad hoc te Dei nomine, honore regio affeci, ad hoc regnū & potētia tibi tribuit ille, ad hoc populorū multitudinē tibi subiecit, vt cōtra eius inimicos præliū assumeres. *Nunc ergo audi vocem meam, vade & demolire Amalec.* Maiorē tamē consequentiæ vim indicat Apostolus in nobis. Vnxit quidem Deus Saulem, non per se ipsum, sed per manum Samuelis: at nos vnxit ipsemet Deus. *Qui autē vnxit nos Deus*, inquit Apostolus. Enimphasim haber illud *Autem*, quasi dicat: Nō Samuel, aut Propheta, aut Angelus: quamuis enim requiratur minister ad baptisimū, tamen ipse Deus est, qui per sacramentū præcipue operatur: nam ipse est qui baptizat, dixit Ioannes, tanquā præcipuus autor baptisimi & eius effectus. Vngit, inquā vñctione gratiæ, quæ dat nobis nobilitatē supremā, esse regium & diuinū, quia gratia nihil est aliud, quam participatio diuinæ naturæ. Simul etiā homo spiritualia arma ibidē accipit, virtutes videlicet theologicas, & morales infusas, ac Spiritus sancti dona, quibus fortius homo armatus est, secundum animā, quā quibuscunq; ferreis ac æreis armis, secundū corpus armari potest a rege: & armatur certe totus homo, secundum intellectum, & voluntatem, irascibile, & concupiscibilem, secundū partem superiorem & inferiorem, erga omnia obiecta, & circa omnē materiam, vt videatur armatus circa omnē partē, quā diabolus potest impugnare. Certe ex hoc recte sequitur, quod hoc ipso tenetur homo cū dæmone congregari, & bellū suscipere. ad reuincendas & prosteruendas omnes illius tētationes, & impugnationes. Et hoc est, quod Apostolus clamat: *Hortamur vos, ne in vacuū gratiā Dei recipatis.* In vacuū arma recipit miles, qui nullatenus congregari cum inimico curat; aut qui ea contra inimicum nunquā conuertit. Ad

hoc arma cœlestia accepisti, fidem per quā, cum diabolus tibi res terrenas proposuerit, illas despicias & contempnas, cœlestia bona considerans; spem, per quam cum inimicus exposuerit tibi, esse difficilem virtutis viā, sperare valeas immobile regnum, pro quo labores libenter suscipias; charitatem, per quam proponente tibi dæmone rerū creatarū pulchritudinem, præponas Deum omnibus creaturis; iustitiam, per quam, cū hostis antiquus te ad aliquid iniustū prouocauerit, ei validē resistas. Idcirco, inquit Chrysostomus, arma accepisti, nō vt occideris, sed vt pugnes. Id insuper quod subdit Apostolus, quodq; in baptismo fit: *Dedit nobis pignus spiritus*, expendendum est: recōditum enim continet mysteriū. Et quidē non est dubiū, Apostolū loqui de diuina gratia, quā Deus dicitur dare, quia nō ex meritis eā confert, sed ex mera sua liberalitate & voluntate; quæ etiam vocatur *pignus spiritus*, quia Spiritus sancto tribuitur; eo quod Spiritus sanctus amor est, vt ait B. Gregorius, & ex mero amore nullis meritis nostris gratiā Deus cōfert, quæ vocatur pignus, quia, vt egregie explicat D. Thom. gratia est pignus gloriæ: & nos facile hoc ipsum possumus explicare ex eo, quod omnibus notum est, per gratiā Spiritus sancti adoptari hominem in Dei filium: ideo dicitur pignus gloriæ, metaphora sumpta a rege, qui filium alienum sibi decreuit adoptare in filium. Illa namq; adoptio, est pignus, firmamentū, fundamentū, & titulus, quo is, qui adoptatur, ius habet ad regnū adoptantis: qui non accipit quidem regnum in re, sed tantū in spe & radice. Similiter ergo baptizatus accipit gratiā Spiritus sancti, quæ est pignus gloriæ, quia per illam adoptatur homo in Dei filiū. *Videte* (inquit Ioannes) *qualem charitatem dedit nobis Pater*, idest, quid nobis ex mero suo amore nobis dedit, vt filij Dei nominemur, & simus. Quando homo adoptat aliquem in filium, vere quidem ei dat, vt filius ipsius nominetur; non tamen dare potest, vt vere sit filius ipsius; quippe qui, cum nullatenus generat: at Deus, nō tantum nobis concedit, vt filij ipsius dicamur, sed vt vere eius filij simus: est enim gratia, iuxta veram theologiam, qualitas quædā & entitas nobis inhzrens & diuinum semen, per quod, naturam diuinam miro quodā ac ineffabili modo verē participamus. Hoc autem ipso quod filij sumus ius habemus ad hereditatē ipsius, vt late Apostolus prosequitur. Hanc autem hereditarem gloriæ non accipit in re, qui iustificatur, sed tantum in spe. Ex quo Apostolus inferendum reliquit, hoc ipso cum teneri ad pugnam & bellū gerendum

¶ 4.

Hom. 13. in Matth.

Hom. 30. in Euangel.

1. Ioa. 3. 1.

Rom. 8.

dum

per quam peccata dimitterentur: itaq; qui illo baptismo Ioannis baptizabantur, eo ipso arripere debebant pœnitentiæ opera, & facere fructus dignos pœnitentiæ. Et idcirco baptismus ille semper vocatur baptismus pœnitentiæ, vel in pœnitentiâ. At baptismus CHRISTI dicitur in Spiritu sancto & igne, quo ostenditur eius efficacia, quia per Spiritum sanctum dimittuntur peccata, cuius virtute sordes animæ purgatur, nō minus quā scoria auri & argenti virtute ignis; & illud fit, quod dixit Esaias: *Abluet Dominus maculas filiarum Sion, & sanguinem de medio eius, in spiritu ardoris*. Ideo post CHRISTI baptismum non requiritur pœnitentia præcedentium delictorum, quāvis illa antecedere debeat, quādo peccata actualia præcesserunt, de quibus dixit Petrus: *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisq; vestrum*: quia & si pœnitentia baptismū præcedat, sed post baptismū nulla propter præcedentia delicta restat pœnitentia agēda, quia in baptismo omnia penitus peccata absumuntur. Cur ergo lapides ferendi sunt, abijs, qui baptismi Iordanē traiecerunt? Respondebimus: Imo potius propterea virtutis opera graua & difficilia à nobis esse arripienda, quia defecerunt aquæ Iordanis, ante arcam fœderis Domini, quia scilicet in baptismo per Christum Dominū, qui est arca fœderis Domini (*nam gratificauit nos in dilecto filio suo, qui fœdus fecit, & pacificauit omnia per sanguinem crucis eius, qui vere dicitur sanguis fœderis aut noui testamenti*) defecerunt aquæ Iordanis, idest, peccatum originale, quod ab Adam tanquam à fonte defluit, cuius aquæ intrant vsquē ad animam: et defecit dominium illud, quo potestatibus tenebrarum subditi tenebamur. Hoc ipso tenemur nos præparare ad resistendū eisdem, qui eo ipso quod nos vidēt sua potestate liberatos, acrius bellum contra nos mouent, vt iterum suæ subijciant seruituti: sicut Pharaon, eo ipso quod vidit filios Israel egressos fuisse, & fugisse suę dominationis imperiū, validiori exercitu, & toto suæ potentie agmine, cōtra ipsos pugnaturus processit, quos propterea in magnas coniecit angustias, & in extremas cōiicisset, nisi illi toto corde ad Deum conuersi, suum fauorem fuissent consecuti. Quibus forte alludete visus est Paulus, egregiam inferens consequentiam: *Nox pressit, dies autem appropinquauit, abijciamus ergo opera tenebrarū, & induamur arma lucis*. Quæ nam est huius illationis vis? Nobis colluctatio est cum principibus tenebrarum, vbi ergo tenebras excusserimus, iam non videtur, quod eos formidare debeamus, quippe qui iam eorum terminos excessimus. Sed op-

positum inferendum est. Optime sane depingit Apostolus, hominis baptizati statū: quem constituit, quasi in crepusculo diei, quando noctis tenebrę iam transierunt, sed nondum in plena ac meridiana luce reponit, quin potius ad eam procedit & tendit: baptizatus enim, excussit tenebras peccati, lucemq; fidei recipit, similem luci crepusculi, quia est cum ineuidencia: positusq; est, quasi iam progrediens ad plenam lucem in statu glorię recipiendam. His conueniunt, quæ excellenter more suo, prosequitur B. Augustinus, expendens, quod Apostolus dixit, quæ facta sunt in transitu maris rubri, in nostri figuram facta fuisse. Et postquam explicuit, quomodo populus ille captiuus sub Pharaone, præsignabat homines dæmonis subiectione captiuos, & quomodo liberatio populi per Moysen, significabat liberationem hominum per CHRISTVM, subdit: Liberatur populus ab Ægyptijs per Moysen, liberatur populus à præterita vita peccatorum per CHRISTVM. Transijt populus ille per mare rubrū; iste per baptismum. Moriuntur in mari rubro omnes inimici populi illius: moriuntur in baptismo omnia peccata nostra. Intendite fratres. Post mare illud rubrū, non continuo patria datur, nec tanquam iā hostes desint, securè triumphatur: sed restat eremi solitudo, restant hostes insidiantes in via. Sic & post baptismum restat vita Christiana in tentationibus. In illo eremo suspirabatur patria promissa. Quid aliud Christiani suspirant, iam abluti in baptismo; nunquid iam regnant cum CHRISTO? Nondum ventum est, ad terrā promissionis nostrę. Hoc audiant omnes fideles: sciāt, vbi sint. In eremo sunt, patriā suspirant. Mortui sunt hostes in baptismo, sed insequentes à tergo. Quid est, insequētes à tergo? Ante faciē, futura habemus, à tergo præterita. Omnia peccata præterita deleta sunt in baptismo: quibus modo tentamur, non à tergo insequuntur, sed in via insidiantur. Vnde Apostolus adhuc in via huius eremi cōstitutus, *Quæ retro, inquit, oblitus, ad ea quæ ante sunt extentus, secundum intentionem sequor ad palmā supernæ vocationis Dei*. Tanquam diceret: Ad patriam supernę promissionis Dei. Et ibi iam fratres, in eremo, quicquid passus est populus ille, & quicquid Deus largitus est, significationes sunt rerum, quas in solitudine huius vitę, ambulantes in CHRISTO, quęrentes patriā, & accipimus ad consolationem, & patimur ad probationem. Ita Augustinus. Similis est itaque baptizatus filiis Israel, qui potestate quidem Pharaonis iam erant egressi, & in terram promiss-

In Psal. 72
in explic. t
tuli.
1. Cor. 10

Ad Philip.
3. 13.

ad eum vincendum contra alios agentem, procedere. Quibus conuenit visio illa Ioannis, quā S. Rupertus Abbas mire ad hoc institutum expendit. Aderant circa thronū agni quatuor animalia plena oculis, quatuor facies habētia, hominis, leonis, vituli, & aquilæ: *Et audiui*, inquit, *vnū de quatuor animalibus, dicēs: Veni & vide. Et vidi, & ecce equus albus, & qui sedebat super illum, habebat arcū, & data est ei corona, & exiit vincēs, vt vinceret. Quatuor hęc animalia circa agnum stātia, quatuor indicabāt mysteria ad CHRISTVM pertinētia, quæ nulli Christiano nescire liceat, inquit Rupertus, quod & similiter multi alij senserūt authores, Primasius^a, Arethas^a, Pannonius^a, inō & B. Hieronymus^b, & Anastasius Synaita^c. Christus enim carnē suscipiens ostensus est homo; in morte vitulus; in resurrectione, leo; in ascensione, aquila, quibus omnia Christi mysteria clauduntur; quibus scribendis, quatuor Euāgelistę statuti sunt; qui horum animalium facies induisse videntur, Mattheus hominis, Marcus leonis, Lucas vituli, & Ioannes aquilæ: de quibus Sancti Patres late agunt. Primum ergo Christi mysterium ostensum est, ad vocem primi animalis, quia Christū humanitate vera indutum, ingredientem mundum demonstrauit. Vidi inquit, idest, intellexi incarnationis mysterium, sic esse, velut equū & sedentē super illum. Nō enim erat homo tantum, aut Deus tātum, inquit Rupertus, sed homo simul & Deus, in vnitāte personæ cōiunctus: nā quomodo equū & super eū sedentem hominem, vnū equitem dicimus, sic hominem hunc, & inhabitantē Deum, vnum cōitemur Christum (Rupertus hominē sumit pro humanitate) & huic homini, Deus multo coniunctior est, quā equo homo qui illi infidet: quia homo ex equo descendit, ab homine autem isto, Deus, qui illū assumpsit, nunquā discessit. Et hunc equū, illud esse iumentū, de quo in parabola eius, qui incidit in latrones dictum est, quod ferebatur à Samaritano, qui vulneratū à latronibus, posuit super iumentum suū, quia vt dixit Petrus, *qui peccatū non fecit, peccata nostra pertulit in corpore suo*. Idcirco equus albus dicitur, quia conceptus de virgine, nullum contraxit peccatum in suo ortu, nec illud aliqua ratione cōmisit. Ideo etiam ab eodem Ioanne iterū visus est equus iste, infidens equo albo, cuius equus, inquit Ambrosius, erat caro munda, aut corpus summum puritatis candorē habens, quod nulla peccati inquinamenta cognouerāt. Nec mirū si enim Deus erat equus, qui illi equo humanitatis infidebat, ille itā voluntatē ipsam regebat & gubernabat, vt quicquid faceret,*

huius esset placitum, & ex consequenti rectum & iustum. Ecce ergo equitē equo albo indutē, Christum, in quo diuinum Verbū humanitate ferebatur. Habebat autē arcum in manu sua, cui datum est Euāgelicam legem promulgare: missus est enim Euangelizare pauperibus, vt dictum est, cuius sagittæ erāt illius verba, vt D. Augustinus apte declarauit, de quibus David: *Sagittæ, inquit, tuæ acutæ, populi sub te cadent*. Huiusmodi namq; verbi sui sagittis, totum sibi subiecit orbem. Ecce recte arcus nomine, doctrinā Euangelicam expressit, quā legitimus sagittator in manu sua tenere debet, priusquā sagittas in alios mittat; sicuti Christus, qui primo cœpit facere, vt deinde doceret. Data est autē ei corona, quæ ornamentū est regiū: quia procedēs ad prædicandū, *constitutus est Rex super mōtem sanctū eius, prædicās præceptū eius*. Ipse siquidem est princeps doctorū & prædicatorum; inō autor totius Euāgelicæ legis, quā tanquam Rex supremus promulgauit. Hic equus egredi iam debebat ad mittendas sagittas Euāgelicæ prædicationis: ipse est enim, qui seipsum sub seminatoris hieroglyphico expressit dicens: *Exiit qui seminat* (cui ex officio proprio conuenit esse autorem & præcipuum seminatore) *semen suum*, Euāgelicā legem, quæ illius proprium semen dicitur; de quo Petr^{us}, nos esse *renatos*, clamat, *nō ex semine corruptibili, sed incorruptibili, per verbum Dei*. Iam ergo tempus instabat egrediendi ad prædicandum, quia *erat quasi annorum triginta*: tempus sane ad tale ministerium opportunum. Iam egredi oportebat, ad iaciendas diuini sui verbi sagittas, quibus totū terrarum orbem sibi subijceret, quibus dæmones inhabitātes hominem, fugaret. Exiit propterea primo *vincens, vt vinceret*. Hic primus exitus: egreditur vincens diabolū contra se agentem, vt vinceret eundem, totum humanū genus subijcientē: exiit vincens, vt vinceret, inquit Rupertus, idest, exiit primo ad vincendas suas in se tentationes, vt postea nostras in nobis superaret. Ipse est enim, qui in nobis & per nos vincit, & triumphat, vt dixit Apostol^{us}, cui propterea gloria victoriæ debetur, vt alibi dicemus. Nemo (inquit ipsemet) ingreditur domū fortis, ad illius vasa & arma occupanda, nisi prius ipsum fortem in se vicerit & alligauerit. Eo namq; denictō, recte ad ea sibi accipiēda, quæ ille retinebat procedit. Erat mūdus dæmonis domus, cuius propterea ille princeps dicebatur, cui^{us} homines, tāquā propria vasa possidebat. Christus qui ad huiusmodi vasa ab illi^{us} possessione liberanda, sibiq; acquirenda egredi parabat, prius ipsum fortem vincere debebat

Li. 4. in Apoc.

Apoc. 4.

52.

Apoc. 6. 1.

in Psal. 76

& in Psal. 119.

Psal. 44. 6

In Psal. 2. 6.

Luc. 8. 1.

53.

1. Pet. 1. 3

2. Cor. 1. 4

Luc. 11. 21

Li. 10. 34

1. Pet. 3. 34

Apoc. 19.

In Psal. 40.

in illud, am

plianit su

per me &c.

utur omni gladio ancipiti. Fœmur autem, voluptates carnis, aut carnem ipsam exprimit. Vnde & Abrahâ, volens CHRISTVM ex carne sua descendurū annotare, iussit vt Eliezer, cū ad quærendā sponsam filio suo Isaac procedebat, iuraret, manu fœmori suo imposita. Qui ergo timores nocturnos, aut dæmonum incurfus impetentes fideles, vult superare, prius tanquā sapiēs bellator, aut doctissimus ad prælium, gladium debet cōtra seipsum conuertere, quo refecet suos inordinatos motus, quo se ipsum sub regula totius virtutis contineat: illū ponat super fœmur suum, id est, carnem suā mortificet, quā gladio diuinæ doctrinæ transfigat, & motus illius inordinatos comprimat. Qui enim prius in seipsum agit, & huiusmodi dæmonis incurfus in se concitatos vincit, aptè poterit ad eos expellēdos procedere, quos cōtra cæteros excitat. Longo discursu profequitur Gregorius, ostēdens, illum qui alios docturus est, oportere primo se ipsum firmum in virtute constituere: arbusta enim plantata, si prius in terra radicata non fuerint, manu tacta citius arescunt: at si semel radicem fixerint, manus tangit, & tamen nihil officit: venti impellunt, nec tamen impellentes ledunt: & cōstructi parietes, si impellantur eruuntur, nisi fuerint prius a suo humore siccati, &c. Videndus est B. Chrysostomus, explicās, quam aptè CHRISTVS eos magnos futuros prædixit, qui fecerint, & docuerint: antequā enim doceant alios, oportet in se ipsis ea facere, quibus se ipsos ad illud aptos exhibeant: id etiam expendens, quod iuste Paulus in eum inuehitur, qui docens alios, seipsum non prius docet: ex quo tandē progreditur ad demonstrandum, illum rectè dispositum esse, ad prædicandum alijs ieiunium, qui prius illud tenuit; & illum idoneum ad inducendam in alijs deuotionem, qui prius orationi intentus, veram tenere deuotionem, in se ipso demonstrauit.

§. 15. Deus homines ducit, vt tententur, quo virtus diuini Spiritus fiat manifesta, qua qui muniuntur, supremas mundi potestates facile possunt superare.

DUCTVS est Iesus in desertum a Spiritu, vt tentaretur a diabolo. Admiratio ne dignum est, quod Spiritus sanctus ducat hominem in desertum,

quasi in stadium, vt tentetur a dæmone: Deus enim, non solum non est tentationū autor, vt dixit S. Iacobus, & neminem tentat, sed nec videtur eius bonitati congruum, vt hominem ducat ad locū, in quo tentetur; & multo minus, quod ducat eū, vt tentetur. Tentatio nāque, est cū periculo, quod (vt dixit B. Cyprianus, & ex eodē obseruauit S. Augustinus) quicūque propter humanam fragilitatem debet timere, quia facile succumbimus, vt experientia ipsa compertū est. Quis pius pater, filium ad eum locū ducit, in quo facile a vipera, vel leone possit impetiri & quis vnquam eundem, eo animo in campū tulit, vt ibi expectaret rugientem leonem, aut sibilantem serpentē, vt cum eis congregiatur, cum ingenti vitæ periculo? Vnde docuit CHRISTVS Dominus, vt ad cœlestem Patrem orantes, diceremus: *Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo.* Quam petitionem, ita quidam exponunt, vt petamus, non solum ne vincamur a tentationibus, & ducamur in eum finem, quē per eas diabolus intendit, sed etiam, ne ducamur in occasionem, qua tentemur; ita explicare videtur Tertullianus. Ita & D. Cyprianus, qui legit: *Ne patiaris induci nos in tentationem*, id est, duci in occasionem, vel locum vbi diabolus tentationes contra nos excitet, quā lectionem in pluribus exemplaribus haberi demonstrat Pemelius, & sepe illam retinuisse Cyprianum, docuit S. Augustinus: qui etiam illam sequitur lectionem, quę multis est cōmunis, *ne nos inferas in tentationem*, id est, ne feras nos, vbi tērationem inueniamus. Ita explicare videtur Chrysostomus, & Euthymius: nostrę enim infirmitatis memores, trememus pericula, & ideo oramus, vt Deus non ducat nos, nec permittat, vt in illa loca feramur. Et rectè statim subiungimus: *Sed libera nos a malo.* Mali nomine diabolū multi intelligunt, Tertullianus, Chrysostomus, Chrysologus, Gregorius Nyssenus, Theophylactus, & Euthymius: & videtur manifestè comprobari ex nomine Græco, quod cum articulo ponitur, a potestate ponitur, quasi dicas: Ab illo supremo insigniq; malo, quod nomen malignū significat, quo & vsus fuit CHRISTVS in parabola sementis: *Veni, inquit, malus, & rapis quod seminatam est in coram eis*: quam sententiā clarius posuit Lucas: *Veni diabolus, & tollit verbum de corde eorum*: quo eodem nomine vsus est Ioannes: *Caius ex maligno erat*: in Græco, Tu ponirō. Ideoq; frequētissimū est apud Tertullianū, vocare diaboli, Malum, absolutē, vt eius Scholiastes annotauit. Petimus ergo omnino liberari ab illo insigni maligno, qui totius ma-

Jacob. 1. 13

Lib. de oratio. Domini.

Lib. de dono perseuer.

cap. 6.

Matt. 6. 13.

Lib. de orat. cap. 8.

Lib. de orat. Dificia.

In lib. Cyprian. de oratione.

Lib. de dono perseuerant. c. 6.

Epist. 121 ad Probam.

Ho. 10. in Matt. & 14. in imperfe.

Hom. 4. in epist. ad Hebræos.

In cap. 6. Matth.

Lib. de fuga in persecut. & lib. de orat.

Hom. 10. in Matth.

Serm. 70. Lib. de oratio. hom. 5. ad fin.

In cap. 6. Matth.

Matt. 13. 19.

Cap. 8. 11. 1. lo. 3. 12.

Lib. de pernit. c. 5. lib. de patient. c. 11. de cultu fœminæ. cap. 5.

Pamel. eodem loco.

lignitatis caput est & principiu, ne nos vincat, aut superet, aut vero nos tangat, vel impugnet suis tētationibus; ita quod omnino liberi ab eo remaneamus. Duplex ergo hēresis, duplici hac petitione infringitur. Quidam hēretici dicunt, hominem baptizatum non posse tentari, vt Iovinianus & eius sectatores, quos supra ex Hieronymo retulimus: alij dicunt, posse quidem tētari, sed & per vires suas posse ab omnibus maligni tētationibus liberari, vt de Pelagianis refert Augustinus. Duarum istarum hēresum falsitatem, duplex ista petitio demonstrat: vt enim Augustinus, Cyprianum explicans, docuit, vt tutiores simus, totū Deo oramus, quod nec ducamur in tentationem, quia infirmitatem nostrā tinemus; & quod liberemur à maligno, si contigerit, nos ab illo tentari. Si ergo tam periculosæ sunt tentationes, & Christus Dominus nos docuit petere, ne ducamur, vbi eas patiamur, cur Spiritus Christum ducit ad desertum, nō solum vbi tentetur, sed vt tentetur à diabolo? Ducit quidem Spiritus sanctus, sed in terrā rectā: *spiritus tuus Domine, deducit me in terram rectā.* Quod autem ad tentationes ducat, mirabile est. Dicendum est tamen, optimo cōsilio Christum ductum à Spiritu sancto in desertum post baptismum, in quo declaratus est Filius Dei, ad ostendendum (vt ait Chrysostom^{us}, quē refert & sequitur D. Thomas^b) non esse inutiles tentationes, quibus diabolus nos impugnat; sed vtilissimas potius, ad quas propterea ducit Spiritus sanctus eos, quos in Dei filios per gratiam adoptat, & quos ille inhabitat, de quibus dixit Apostolus, quod *Spiritu Dei aguntur*, proculdubio ad tentationes, quas vincant, sicuti & Christus, de quo dixit Lucas, quod *agebatur a Spiritu in desertum*, vt tentaretur; & Marcus, quod *expulit eum Spiritus in desertum*. Primò, quidē vtilis sunt ad Dei gloriam, qui tali Spiritu viuificat filios suos, talibusq; armis eos munit, vt quamuis in se sint puluis & cinis, possint nihilominus ipsius virtute, non solum *cum carne & sanguine, sed cum mundi rectoribus, & principibus tenebrarum harum, colluctari*. Qui arma facit ad examen, aut periculum; *Hæc armis a prænata*, eo ipso quod illa perfecit, tradit examinanda & probanda, & exponit ictibus aduersarij, vt ostendatur artificis peritia, qui ita ferrum aut æs cōtemperauit, & tanta firmitate roborauit, vt nullo aduersarij ictu concutiantur. Deus hoc ipso, quod opus aliquod facit, statim illud examinari vult, & periculo & examini subiicit; vt constet, illud non fucata & apparenti solū consistētia subsistere, sed firma ac vera subsi-

stentia cōstare. Ita in rerum creatione, cum primum lucem produxit, statim illam examini subijcere voluit, & idcirco, quasi omni ex parte circumspectans; *Vidit lucem quod esset bona*. Similiter cum arbores, ac plantas, animaliaquē produxit, examinare illa videbatur, dum omnia omni ex parte, postquā illa produxerat, circumspectabat, & videbat esse bona. Imò & in eiusdem mundi reparatione, id ipsum strictius voluit obseruare: statim enim ac primum illud miraculum operatus est, quo aquam in vinū conuertit, tradidit opus alijs examinandū, vt appareret, non vinum phantasticum illud fuisse, sed verum & optimum, & ideo præcepit, dicens: *Haurite nūc & ferte architriclino*, vt ille re examinata, diceret: *Bonum vinum, &c.* Similiter, quando paralytico in porticu iuxta piscinā iacenti, salutem contulit, vt ostenderet illā veram ac firmā: *Surge*, inquit, *& tolle lectū tuū & ambula*: quod idem præstitit erga aliū paralyticum, quem in grabatto *per lectū submisserunt, & coram illo posuerunt*. Cum insuper puellam suscitauit, voluit veram vitam, quā illi tribuerat, examinare, præcipiens, vt *darent illi manducare*: comestio namq; opus vitæ est: & cum suscitauit Lazarum, vt vita vera comprobaretur, quā restituerat illi, *Soluite*, inquit, *& sinite eum abire*, quasi suspecta namq; esset salus, aut vita, quā non examini subiecisset. In baptismo igitur, aut cum homo iustificatur, dat illi Deus Spiritum suū sanctum, per cuius gratiam nouum esse accipit diuinum: vires itidem diuinas eiusdem dono recipit, superiores omnibus viribus infernorum. Oportet ergo, vt hoc ipso, periculum fiat, vt constet armorum vis & efficacia, & eorundē firmitas ac fortitudo. Itaque non ducit Spiritus hominem ad tentationes, inermem, & armis spoliatum, aut illum relinquēs nudum ictibus inimici, quin potius euudem associat & cōmitatur, vires subministrans, quibus possit omnes tentationes etiam supremarum potestātū reuincere. Magna est enim & immensa, ac inuincibilis secundum se, Spiritus sancti virtus, quasi homo munitus fuerit, pōtest in arenā cū toto inferni agmine descendere, illudq; superabit. Vide Moysen primum, adeo infirmū, & timore percitū, vt formidās Pharaō nem, fugam arripuerit, totam eius ditione relinquēs, & in deserto Madian se recipiēs: postea verò tanta fortitudine præstantem, vt non timuerit alterius durioris & superbioris Pharaonis vultū, nec veritus eius animo *suatē*, coram eo se præsentem exhibens, grauissimis plagis eum impetebat, quē tanquā canem flagellis castigabat; & tandem illum

Genes. 1. 4.

Ioan. 2. 8.

Ioan. 5. 12.

Luc. 5. 18.

Marc. 5. 43.

Ioan. 11. 44.

59

Exod. 1. 14.

Ad Heb. 11.

27.

dicat: Qui non est tentatus, quid scit de se ipso? num indicabit veram sibi virtutem in esse, quā nulla tentatio probauit? Sicut adamas ille summo habetur in pretio, qui ictibus mallei ferientis probatus est, ita & illa virtus, quam demonis tentationes probata relinquunt. Optime illum laudat Spiritus sanctus: *Qui probatus est in illa, & perfectus inuentus est, & erit illi gloria eterna.* Vnde & Dauid, sicut annotat Augustinus, petebat: *Proba me Domine, & tenta me.* Tunc homo gaudere potest de sua sanctitate & virtute, quando illam habuerit probatā: quando videris, te ad contumeliarum verba non frangi stare, cum persecutionibus impetitus fueris; cum paupertate cōtunderis, aut infirmitate percuteris: quanto enim magis iustus tentationibus ceditur (inquit Hieronymus) tanto fortior fit, & pro nomine Saluatoris inter flagella letatur. His adiungere possumus, illam diuinā vocem: *Surgit Aquilo & venit Austro, & perficit hortum meum, & fluunt aromata illius.* Cuius variae sunt expositiones, de quibus alibi nunc eam sequemur, ut uterque ventus Aquilo, & Austro, in malum sumatur. Et quidem de Aquilone, non est dubium, qui ventus est summe frigidus, ideoque noxius, quia frigiditas nimia, est inimica naturae. De Austro autem id ipsum est manifestum, quē Philo Iudeus malum & per se valde noxium vocat, quia est, inquit, aridus, inquehens dolorem capitis, & grauedinem, languorisque tedium. Horatius vocat eum ventum plumbeum, id est, insalubre & pestilentem, & quo corpora in grauescant: Nec plumbeus, inquit Austro: Quidius; Nocens, inquit, corporibus Austro: & ratione reddit Aristoteles, quia humida & calida corpora efficit, quae propterea disponit ad corruptionem. Certē natura constitit in quodā temperamento qualitatibus: & sicut ventus Aquilo est ei noxius, propter excedentem frigiditatem, ita Austro propter excessum caloris. Sed & alia ratio est iubilior, ex Scriptura sacra, propter quā hi duo venti in malum sepe sonant. Hortus enim Domini erat Ierosolyma, aut Iudaea, in qua tantum Deus notus erat. Hae ad duabus prouincijs maxime infestabatur, & Babylonijs, Assyrijs, aut Chaldejs, qui erant versus Aquilonem: idē dictum est: *Ab Aquilone percutietur omne malum, &c.* quia ecce ego ianuo omnes nationes regnarum Aquilonis, & venient, & ponent unusquisque solium suum in iherusalem. Et haec ratio est, ut ait quidam doctus autor, ob quam vocabulū Aquilonis in sacris litteris odiosum est, & in malum frequentius accipitur, quia scilicet regnū, seu imperium Chaldeorum, cuius

Metropolis erat Babylon, ab Aquilone, vbi Septentrione sita erat respectu Iudee. Quae etiam de causa, ab Ezechiele quasi ventus Aquilo demonstratus est rex Babylonis, veniens contra Ierosolymam. Infestabatur etiam Ierosolyma ab Aegyptijs, quos ad partem Australem Iudaea habebat: ideoque etiam Austro aliquando in malum sonat. Erant itaque fideles, constituti inter haec duo regna, aut inter has prouincias, vna ad Aquilonem, altera ad Austrum, a quibus multa & graua incommoda patiebantur. Qua de causa Reges Chaldeorum, vocantur Reges Aquilonis, & reges Aegypti, vocantur Reges Austrum: & potentia regum Babylonis, & potentia regum Aegypti, nomine ventorum Aquilonis & Austri exprimitur. Et recte quidem: nam secundum Scripturam sacram phrasim, omnis potentia regum terrarum, vocatur ventus, & ideo omni monarcharum, qui contra populum suum egerunt, volens Deus demonstrare potentiam, Danieli demonstrauit, ex quatuor ventis pugnantibus, in mari magno, quia tota supremorum principum terrarum potentia, quasi ventus est, cito ac subito transiens, & euanescent. Et quidem, saepe hos ventos Aquilonis & Austri Deus excitasse visus est, ut agerent contra hortum suum: quod an effectiue, aut tantum permissiue acciderit, non vacat nunc explicare. Ecce, inquit, ego excito super vos gentem procacem, cuius non intelligatis sermonem, &c. Et iterum: *Audistis audistis a Domino, & legatum ad gentes misit: Surgite & consurgamus aduersus eum in praelium:* quia sine Deo agente, vel peculiari suae prouidentiae ordine permittente, nequaquam inimica illa potestates insurgere possent contra hortum suum dilectum. Id tamen ille ordinauit, ut fluere aromata illius, metaphora sumpta ab eo, quod flores hortorum non spirant odorem suum abundantem, nisi ventorum vi agitentur: tunc enim unusquisque flos odorem suum refert. Ad hoc ergo ab inimicorum vi agitari Deus fideles suos volebat, & eos exponebat violentiae ventorum, ut sanctorum virtutes tunc odorem spirarent, & fluere, & ad omnium nares peruenirent. Vnde ad hoc credo ordinatum Dei permissione fuisse, illam superbam expeditionem Holofernis, qui omnia Iudaeae loca concutiebat, & Bethuliam tam ingenti oppressione impetuit, ut ostenderetur, quā exigua fidei virtute esset eius ciues & presbyteri, & eorum principes Ozias & Charanis & omnibus nota esset excellens sanctitas viduae illius inclitae Iudith, quae quasi abscondita erat, nec patebat omnibus, quae & presbyteros etiam instruere valuit, & rectam fidem & spem in omnibus excitauit. Similiter,

Ezech. 1.

Dan. 11.

Dan. 2.

Ierem. 5. 15

Abdia. 1. 1.

Iudith. 8.

tionibus perficit, & varijs tentationibus, quibus extendebatur etiam eius animus ad maiorem spem, sicuti metallum tãto magis extenditur, quãto validioribus ictibus percutitur: & ita respõsum est illi, rogãti; quod

2. Cor. 12. Deus tentationes auferret: *Virtus in infirmitate* (idest tẽtatione, vt ait Chrysostomus) *perficitur*: aptatur enim homo, & secundum virtutem perficitur, tentationũ ictibus percussus, & dicere potest: *Ad brauium supernæ vocatõis extendens me ipsum*, metaphora sumpta à ferro vel ære, quod eo magis extenditur, quo magis tunditur. Similiter & sancti per varias tũsiones fuerunt expoliti in hoc mũdo, vt in illo templo in quo omnes dicunt gloriã, in quo nõ auditur sonitus, aut ictus mallei, vel securis, collocati subsistant. Quæ omnia egregie prosequitur D. Thomas^a, & docuerat Gregorius^b, annotans, optimẽ damonẽ dici malleũ vniuersæ terræ, quia etsi ad omnes personas, & ad omne tempus se extendat eius tentatio, id ramen tantum fit, dum homo viuit in terra, cuius vita est militia, dum super terram viuit: nam homine in cœlis constituto, iam non erit amplius, neq; luctus, neq; clamor, neq; aliqua aliæ insidiæ inimici. Ex his elicit Origenes, mysterium indicari, in eo quod Spiritus sanctus voluit exprimere, malleatores p̃rtos esse ex Cain: ab eo enim processit *Tubal Cain, qui fuit malleator & faber, in cuncta opera aris & ferri*. Erat sane *Cain ex maligno*, ab eo agebatur, excitabatur, & mouebatur; & eius filij sunt impij, persequentes iustos, tanquam malleatores, quorum studium est, ictibus ferire ferrum & æs, idest, iustos, fortes & validos; quos tamen Deus eisdem ictibus aptare intendit, vt figuram CHRISTI Domini recipiant, & mortificationem eius referant, & cõformis euadant imagini similitudinis eius. Omnia, inquit Origenes, malleatoribus plena sunt, quidam iustum feriunt contumelijs, alij rapina, alij odio, alij incitando ad malũ, ideo permittit Deus tot tyrannos, qui quasi malleatores aptarẽt sanctos martyres, & ideo tot tantolq; iniquos permittit, propter bonam iustorum, quibus potius prosunt tentationes, quas diabolus instigante contra eos mouent, quam obsunt: per illas enim elaboratur, politur, & perficitur homo, & eo magis animus ad brauium supernæ vocatõis per spem extenditur, quo validioribus ictib⁹ fuerit percussus. De ijs egregie Chrysostomus, qui varias rationes tradit & prosequitur, propter quas Deus iustos laboribus exponit: quæ omnes id ipsum explicant, vt & tẽtationibus validis eisdem offerat: & hanc CHRISTI historiam expendens ra-

tionibus, quas supra expendimus, alias breuissimẽ superaddit. Nec enim, inquit, solũ sunt vtilēs tentationes, vt discas, quoniam CHRISTI baptisma te facit fortiozem, & quod in eo accepisti arma, ne ocieris, sed potius eorum fortitudinem facias manifestam; sed propter alias causas. Primò, vt in humilitate conuerteris, & in timore: qua de causa tentari permissus est Paulus; *Ne magnitudo reuelationum illum extolleret*. Secundo, vt dẽmõ agnoscat, te verẽ & ex corde in baptismo ei renuntiassẽ: nam si statim post baptismum illi excitanti consentis, non videris perfectam renuntiationẽ tenuissẽ: nec enim miles, qui ducem deseruit, & in contrarium exercitum se transtulit, verẽ videtur ducem deseruisse, si ad primã eius vocem, ad ei obsequendum se conuertit. Tertiò, vt fortior & valentior tentationum exercitatione reddaris: vsus enim & exercitatio vires acuit, & auget: nam equus qui nunquã cursum aliquẽ agit, aut imperũ sustinet, impotens omnino redditur. Et certẽ fortissimæ redduntur manus rustici & in callum obdurantur, quas exercitatione continua agitatur: cum tamen, qui eas semper tenet in ocio, ita delicatas reddit, vt minimo labore frangantur & vulnerẽtur. Quartò, vt capias grande documentum thesaurorum tibi à Domino creditõrũ, intelligens talia gratiæ dona Deum in te reposuisse, per quæ fecit te longẽ excellentiorem diabolo: neq; enim malignus ille aduersum te ageret, nisi in maiori te honore conspiceret positum. Hinc & aduersus Adam surrexit ab initio, quia excellenti dignitate vidit illum præstare. Propterea & contra sanctum Iob arma communouit, quia videbat illum à Domino miris laudibus coronatum. Hæc Chrysostomus, & alia prosequitur, qui etiam ad hoc institutũ peculiarẽ edidit tractatum, ostendens quod vtilēs sint tentationes ad omnes, demonstrãs, quomodo ad ingentẽ utilitatẽ nostram permittat Deus, nos varijs tẽtationibus vtgeri, quas non solum diabolus per seipsum, sed & per interpositos homines, & per varias occasiones excitat, quas Deus, tanquam pius Pater non permetteret, nisi nobis proficuas videret. Ex ijs illa explicatur quæstio, quam in principio proposuimus: cum enim dicitur, Spiritum sanctũ duxissẽ CHRISTVM, vt tentaretur à diabolo, & quod ducit etiã iustos, ad hoc, vt tententur, & eos offert tentatori, qui cõtra illos agat, & impugnet, nõ ita intelligendum est, vt existimemus, quod Deus pro fine habeat tẽtationes, aut quod positivẽ moueat tentatorẽ ad tentandum, qui tẽtationes ipsas, in seipsis permittit qui-

Rom. 13. in Matt.

1. Cor. 12. 7

Rom. 6. 23. populum.

dem, non vult aut intendit; sed intendit tantum utilitates, & commoda, quæ illarum occasione consequitur iustus; eo modo, quo Rex aliquis offert filium suum, qui congregatur cum inimico, non quod velit inimici impugnationem propter se, aut quod positive moueat inimicum, aut vires ei præstet ad agendum contra filium suum; sed permittit inimico, vt agat contra filium suum quicquid potest, quoniam intendit victoriam, quam filius de illo reportet. Sed de ijs Theologi pluribus in locis.

§. 18. Christus ductus dicitur, vt tentaretur, quia per dona potius actus fuit, quam ageret per regulas virtutum.

Virtutes quidem sunt tentationes, vt dictum est, nihilominus expendendus est cum B. Chrysostomo, loquendi modus, quo vtitur Euangelista, qui non dicit, Christum iuisse aut ex se ipso processisse in locum tentationum, aut se coniecisse, aut seipsum exposuisse, vt tentaretur, sed ductum esse, vt aptissimè nobis significatum videamur, quia non sponte nos ipsi ad tentationes debemus procedere, sed cum tracti aut ducti fuerimus, viriliter repugnare: quod & similiter obseruasse visus est D. Cyprianus, cuius ratione refert, & sequitur B. Augustinus, quia videlicet fragiles sumus, & sicuti possumus vincere tentationes ex diuina gratia, ita & possumus vinci ex nostra infirmitate. Hæc vt explicemus, & videamus reconditam Theologiam, quam in his verbis insinuat sacer Euangelista, obseruandum est, certum esse ex diuina Theologia, dari Spiritus sancti dona, de quibus difficiles habent Theologi disputationes. Quidam enim censent, illa non esse distincta à virtutibus infusis: alij dicunt distinguere quidem, non re ipsa, sed ratione: alij distinguere non sola ratione, sed re ipsa, vt patet apud autores Scholasticos. Diuinitus tamen eorum naturam exposuit D. Thomas, quam explicat supponendo id, quod commune est apud omnes: ad hoc scilicet, quod homo facile moueatur in bonum, indigere aliqua qualitate, qua reddatur facile mobilis ad illud: sicut enim ad hoc quod plaustrum nouum, graue, & ex aridis lignis constructum, facile moueatur per loca aspera, necessarium est, vt oleo, aut pinguedine vngatur axes, quibus circumuoluuntur rotæ: ita, quia homo graue pondus carnis & corporis fert (Corpus enim

propendet (Cuncta enim cogitatio cordis humani, prona est ad malum ab adolescentia sua) eget quibusdam qualitatibus, quibus axes animæ, id est, potentia ipsius, per quas omnem motum exercet, tanquam oleo & pinguedine vngatur, quo facile in bonum possint moueri. Ex his aperte colligitur necessitas virtutum & donorum in potentijs animæ. Duplex enim bonum reperitur, ad quod homo potest ferri: vnum est bonum secundum rationem, aut naturalem, à natura inditum, aut supernaturalem à Deo nobis in Scripturis sanctis, vel per Ecclesiæ traditione explicatam: aliud est bonum supra omnem rationem, cuius bonitas non desumitur ex regula rationis naturalis, aut supernaturalis, sed ex peculiari Dei impulsu, in particulari occasione. Ad hoc quod homo facile moueatur ad bonum conforme rationi naturali, vel supernaturali, ponuntur virtutes acquisite, & infuse, quæ nihil aliud sunt, quam habitus, aut facultates quedam superaddite potentijs, reddentes eas facile mobiles, ad bonum secundum rationem naturalem, aut supernaturalem. Temperantia, verbi gratia, nihil aliud est, quam habitus aut facultas, qua appetitus redditur facile mobilis ad ieiunium, quando ad illud mouet ratio, aut diuina, vel ecclesiastica lex, vel regula. Ad hoc autem, vt homo facile moueatur ad bonum, quod est supra omnem regulam, ponuntur dona Spiritus sancti, quæ nihil aliud sunt, quam habitus quidam infusi à Spiritu sancto, quibus homo redditur facile mobilis ad actus, excedentes omnem rationem, & deliberationem rationis: aut vt B. Thomas dixit, sunt perfectiones quedam aut dispositiones potentiarum animæ, secundum quod sunt nature moueri à Spiritu sancto ad actus excedentes omnem regulam rationis, naturalis & supernaturalis, qualis fuit actus, quo Samson occidit seipsum dono consilij & fortitudinis, & quo David puer processit inermis contra veteranum militem Goliath, omnibus armis munitum: hi enim actus, non fuerunt secundum rationem secundum quam potius videtur actus vitiosi, homicidij scilicet & præsumptionis: neque enim aliquis potest seipsum occidere, si rationis regulas expendamus; neque euidenti periculo se subijcere: fuerunt tamen actus procedentes à donis Spiritus sancti, quo in illo particulari tempore, motus est Samson, ad mortem sibi inferendam, & David ad non timendum periculum, quod secundum rationem timere poterat. Id ipsum dicimus, de actu illo, quo Beata Apollonia se in ignem coniecit, & actus quo Iudas Machabeus aggressus est bellum illud insigne, cum paucissimis, &c. Ex his manifestæ sunt differentia, inter do-

Genes. 5. 6

68

2. 2. q. 52. art. 1. 3. p. q. 7. a. 5

67

Hom. 4. 3. in Matth.

Lib. de oratio. Domi. Lib. de dono perleu. cap. 6.

In 3. d. 14. 1. 2. q. 68.

Sapi. 9. 14. quod corrumpitur aggrauat animam & ad malum

d d

na Spi-

offerat, & exponat diabolo, ut ab eo tentetur aut impugnetur, qui potius, si secundum rationem agit, tenetur fugere illius tentationes: sed fuit actus à Spiritu sancto per dona illius, quibus plenus erat. Et ita omnes Euangelistæ indicant, qui ita enarrat hunc Christi progressum, ut exprimant, quod ad illum potius agebatur, quam ageret. *Ductus est*, inquit Matthæus, à Spiritu: *Expulsi eum Spiritus*, inquit Marcus. *Agebatur in Spiritu*, inquit Lucas: Et quidem B. Ambrosius tribuit hunc actum dono consilij, quia non ignarus, sed cō filio ducebatur; non quidem consilio, quod deliberet secundum rationem, sed quod agit secundum Spiritus sancti impulsu: cui subseribere videtur D. Thomas, de quo dono agit ipse ex professo: Alij tribuunt dono fortitudinis, quo etiam actus fuerat Dauid ad pugnandum cum gigante Goliath: de quo idē D. Thomas. Alij tribuunt utriq; sicuti reuera Dauid, utroq; dono consilij & fortitudinis actus processit cōtra Goliath: nam consiliatus est; nō secundū rationem, sed supra rationem, videlicet secundū impulsu Spiritus sancti, dicens: *Tu venis ad me in hasta & gladio; ego venio ad te in nomine Domini, &c.* Sed vere potest tribui Spiritui sancto, agēti & mouenti CHRISTVM, secundū omnia septē dona. Quod videntur Euangelistæ indicare, singulariter S. Lucas, qui postquam prēmisi: *Iesus plenus Spiritu, regressus est à Iordane*, nomine Spiritus, plenitudinē omniū donorū Spiritus sancti intelligēs; statim eodē Spiritus nomine vsus, adiecit: *Et agebatur à Spiritu*: eundem Spiritum intelligendū indicans, quo prēmiserat illū plenū, videlicet Spiritum sanctū, secundū omnia ipsius dona. Sic annorasse visus fuit Cyrillus; qui de CHRISTI sanctificatione agens, explicat CHRISTVM dici ductū, actum, & expulsum à Spiritu, nō quod vi aliqua cogente & tollēte libertatē arreptus, adductusq; eo sit, aut quod motu corporali externo, & quasi violento sit impetrus, sed interno Spiritus sancti impulsu supra humanę naturę conditionē agēte. Cyprianus, ductus, inquit, est à Spiritu, id est processit Spiritui sancto duce ac comite. Athanasius, à Spiritu sancto, inquit, operante, & agēte in illo. Ex his omnibus manifeste relinquitur ratio Chrysostomi, quam & tradidit Theophilactus, cur Euangelista sacer dixerit, IESVM ductum esse, nō autem ipsum iuisse, aut seipsum exposuisse, ut tentaretur à diabolo. Hoc enim factū est à Christo; non secundum rationem se ipsum mouente, sed à Spiritu sancto per dona sua supra omnem rationem interius excitato, & impulsu: nam non est conforme rationi, ut

homo seipsum ducat ad locum, in quo tentetur à satana, & seipsum offerat tentatori, ab eodem tentationibus impetendo; imò est secundum rationem, tentationes fugere, & seipsum ab illis separare.

§. 19. Homo tentationum loca & occasiones fugiat, nec nisi ductus à Spiritu ad illa procedat, sicut fecit Paulus.

SI autem CHRISTVS Dominus, qui fortissimus est, *Qui sapiens corde est, & fortis robore, cuius ira nemo resistere potest, in cuius conspectu ad nihilum deductus est malignus*, non procedit ipse ut tentetur, nec seipsum ducit ad locum, in quo tētari potest; multo minus homo debet seipsum offerre tētationibus, & procedere ad locum, ubi tētetur à diabolo, cum infirmus sit, *Tanquam solum, quod vento rapitur, & tanquam pulvis quem proicit ventus a facie terra*; cuius fortitudo, imbecillitas potius dici potest, quam descriptis Dominus: *Et eris fortitudo vestra, ut familla stupa, & opus vestrum quasi si intilla, & succendatur virumq; simul, & non erit qui extinguat.* Eleganti metaphora hoc Spiritus sanctus exposuit: *Quis, inquit, miserebitur incantatori, à serpente venenato; & omnibus qui appropinquāt bestijs? Sic qui comitatur cum viro iniquo, & obuoluitur est in peccatis suis.* Egregijs comparationibus obligat Sapiens, fugere occasiones & loca, in quibus homo tētari potest. Certē qui inter serpentes incedit, quantumcūq; incantator sit, si aliquando liber euadit, aliquando tamen alicuius serpentis morfu & veneno inficitur: ideoq; quando malū incurrit, non meretur, ut aliquis illi misereatur, qui hoc ipso, quod inter serpentes voluit incedere, tanquam certum habere debebat, se aliquando tandem ab eis inficiendum. Idem dicendum est de illo, qui appropinquat leoni ferocissimo, aut inter cornua tauri crudelis seipsum vult constituere: hic enim nullam meretur commiserationem; cum malum incurrit; quoniam illud ipsemet eligere voluisse visus est, quando seipsum in tali occasione & loco reposuit. Vnde vir prudens ab huiusmodi periculis procul fugit, & tales occasiones auersatur. Sic, inquit, nullam meretur misericordiam, *qui comitatur cum viro iniquo, & obuoluitur est in peccatis suis.* Virū iniquū, vocat diabolum tentatorem, qui ad iniquitatē impellit. Peccata autem vocat, illius

71

Iob. 9. 4. Psal. 14. 4.

Iob. 13. Psal. 1. 4.

Iob. 1. 31.

Ecclesiasti. cl. 1. 13.

Matt. 4. 1. Marc. 1. 12. Luc. 4. 1. Lib. 4. in Luc. cap. de ducto Iesu.

1. p. q. 41. art. 1. 2. 1. q. 52.

2. 1. q. 110.

1. Reg. 17.

Lib. 1. de fide ad Regi. cap. 5.

Lib. de tent. int. & tent.

1. Epist. ad Serapionē. Hemil. 1. in Matth. d. in cap. 1. Marc.

la Apolog.
pro Iuga
102.
Math. 10.

Hem. 16. in
epist. ad He
bra.
Ad Heb. 11
17.
In cap. 11.
epist. ad He
bra.

Homil. 4. in
epist. ad He
bra.
Mat. 16. 41

curturus: id enim non non liceret, si rem secundum rationis regulam expendere, secundum quam unusquisque tenetur cauere, vitareque pericula, ut ex professo demonstrat S. Athanasius, qui illud peculiariter expendit, quod Dominus praecepit: *Cum vos persequuti fuerint in una ciuitate, fugite in aliam. Si autem ciuitas te inbetur recedere homo, in qua persecutiones contra eum excitantur, quanto magis tenebitur quis, non ire in illam, ubi crudelis & periculosa persecutio parata est. In Ierosolymam ergo in qua persecutiones & pericula erant contra Paulum excitanda, processit, potius actus, quam agens, impulsus & quasi alligatus spiritu. Si igitur ille, non se ipsum confert in ciuitatem, ubi vitae corporalis pericula statim erant contra eum excitanda, quanto magis homo tenebitur, non se ipsum ducere & ferre in ea loca, in quibus pericula animae sunt sibi parata, & ubi iure timere potest, quod valide tentationes sint contra eum commouenda? Ad hoc institutum expendit S. Chrysostomus, quod de Moyse, scribit Apostolus: *Fide reliquit Aegyptum*; quod intelligit de eo tempore, quo Moyse e terra Aegypti fugit in terram Madian, quomodo etiam intellexerunt Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, alijque patres Graeci, nec displicuit D. Thomas. Querit Chrysostomus, cur Moyse fugerit, reliqueritque terram Aegypti, si excellere validaque fide praecebat, quae cor illius roborabat, ne malum aliquod timeret. Et respondet, bene dictum fuisse, fide illustratum Moyse fugisse & reliquisse Aegyptum, quia hoc fides recta docet, quod homo fugiat loca, in quibus pericula se possunt offerre, nec ad illa accedat, nisi Deo ducente & praecipiente: sicut nec Moyse rediit ad Aegyptum; nisi ex Dei expresso mandato & ordinatione. Cum periculum vidit in Aegypto, Aegyptum fugit & reliquit, ut intelligas, non solum non te debere conferre ad loca, ubi tentari possis & cadere; sed si in illis te inuenieris, esse relinquenda & fugienda. Quod etiam eloquenter idem prosecutus fuit Chrysostomus, in hunc sensum trahens illud: *Orate, ne intretis in tentationem*, id est, ne ducamini in stadium. Non prouoces tentationes, inquit Chrysostomus: quando tibi ea quae ad pietatem pertinent, pro voto procedunt, ut quid tibi superflua accerses pericula? Tu quidem esto preparatus, sicut miles fortis in armis, perpetuo sobrius, vigilans, semper hostem expectans: bella sane non excites; hoc quippe militis non est, sed seditiosi, &c. Cum autem te ad locum duxerit Deus, in quo inimicum inuenias, te aggredi cupientem, viriliter dimica: Deus enim*

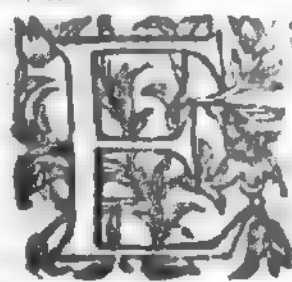
qui te duxit, & quasi obtulit inimico ad tentandum, non patietur te teterari supra id, quod potes, sed faciet cum tentatione pronetum, ut possis sustinere. Ex his intelliges, quam sit tibi necessarium fugere & auersari occasiones peccatorum, & temetipsum in illis constitutare. Querit S. Augustinus, cur Deus grades excellentesque sanctos permiserit miserum cadere, qui in virtute egregios progressus fecerant, in illaque radicati videbatur, & firmiores caelo reputabantur: & respondet, id a Deo sapientissimè dispositum, ad securitatem, quam de te presumis enervandam: & ut iudices nunquam in vita te iudicandum securum, quousque ad illam peruenias Ierosolymam, cuius scias portarum confortauit Dominus, ubi nullus potest preualere inimicus. Vnde Hieronymus, docens Israelitas tendentes ad terram promissionis, figuram nostram tenuisse, annotat, illos vigesima tertia mansione castrametatos fuisse in Thaat, quod pauorem ac timorem significat: est enim hic virtutum custos, cum sit securitas ad lapsum facilis, & ille dicitur, *Beatus vir, qui semper est pauidus*: quam rem idem Hieronymus latius persequitur exposito timore, quo Paulus semperangebatur, casu Luciferi, & aliorum, qui splendentes stellae videbantur.

Lib. de correptione & gratia. cap. 13.

Epist. 127. ad Fabiol.

Prolog. 1. 14. Epist. 12. de cultu. virgi.

S. 20. Christus validum arripuit ieiunium, contra diabolum pugnaturus, docens nos arma, quae ad illum reuincendum accipere debemus.

I cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Indicat sacer Euangelista, quale fuerit ieiunium, quod arripuit CHRISTVS. Non fuit ieiunium commune, quo Iudaei utebantur, qui per diem abstinebant, vespere autem comederant, & reficiebantur; sed ieiunium tale, quod per quadraginta dies & noctes continuos, nullatenus comedit, aut bibit. Et hoc expresse asseruit S. Lucas: *Nil manducauit in diebus illis*, nomine manducationis, quamcunque refectionem, quae per cibum, vel potum fit, intelligens. Ita B. Ignatius, Cyrillus, & Augustinus explicarunt, intellexitque B. Ambrosius, dicens, quod CHRISTVS vnus corpus effecit ieiunium, id est, licet dies interromperentur per noctes, & contra, nullatenus tamen interruptum

Luc. 4. 1. Epist. 8. ad Philip.

Lib. 2. de regibus.

Lib. 3. de mirabili. scilicet Scripturae. c. 6.

Serm. 13.

erm. 77.
e tempo.

Lib. 3. de
Ari. Chri-
ana c. 16
p. 119
Januar.
p. 15.
Jan. 15.
Exod. 24.
Deut. 9.
Reg. 3.
Reg. 19.

Lib. 8. de
Ior. pag.
50.
Deut. 21.

q. 41.
c. 1.

Lib. 4. de
Ior. pag.
50.
Deut. 21.
Lib. 8. de
Ior. pag.
50.
Deut. 21.

tuit ieiunium: expressit similiter Sanctus Augustinus, dicens: *Quadragesima dierum: & non solum curriculo cibum omnino non capiens, unum et solidum ieiunij tempus effecit.* Sicq; communiter sancta tradit Ecclesia. Duo autem sunt hoc in loco explicanda, primum est, cur hoc dierum numero CHRISTVS Dominus ieiunare voluerit: secundum, cur tam aspero, validoque ieiunio carnem suam affecerit, quæ præterquam quod nullum inordinatū motum excitabat, non erat illa, contra quam bellum erat constitutum, sed diabolus. Ductus enim erat in desertum, non ut contra carnem pugnaret, sed ut tentaretur à diabolo. Et quidem, illud primum sancti Patres explicant, multa annotantes circa numerum quadragenarium, qui aptissimus est ad singularia opera, præsertimq; pœnitentia, & abstinentia exercenda, de quibus B. Augustinus, & alij quos supra retulimus, ubi tradidimus P. Augustini peculiarem rationem, expeditis, voluisse CHRISTVM demonstrare, Evangelium quod ipse tradere parabat, non contrarium, sed potius consonū esse legi & Prophetis: *Lex enim per Moyse data est, præmissa quadragesima dierum ieiunio.* Helias similiter, qui Pater, Magisterque Prophetarū dicitur, quadragesima diebus ieiunavit. Cum lege ergo & Prophetis, Evangelium quod CHRISTVS tradit, quadrat, qui similiter præmisit ieiunium quadragesima dierum. Cyrillus, Alexandrinus, expendens legem illam, de percutiete pregnantem, aliam rationem tradit, quia scilicet in CHRISTO nostra reformabatur natura, ut nouo partu nos ad vitam æternā parturiret: fœtus enim quadragesima dierum spacio in utero materno effingitur & formatur, & animam rationalem nouamq; vitam secundum rationem recipiat, qui tātum vitæ animalis vivebat, quæ omnia supra sumus prosequuti. Secundum autem maiorem habet difficultatem, quare scilicet CHRISTVS Dominus commissurus bellum cum diabolo, tam valido, asperoq; ieiunio carnem suam affecerit, aut contecerit: omnibus siquidem notum est, quod dixit D. Thomas, tres esse inimicos animæ nostræ, mūdum, diabolum, & carnem. Et quidem, quando bellum est contra carnem, quæ motibus inordinatis agit contra spiritum, apte utimur ieiunio, quo tales motus comprimuntur: non autem videtur ieiunium aptum, ad pugnandum cū diabolo; nam ieiunium contra carnem tantum agit, diabolus verò diuersam à carne & sanguine habet naturam. Vnde & clamat Apostolus: *Non est nobis colluctatio aduersus carnem, m*

*Quous verò, longe esse diabolum à carne & sanguine voluit demonstrare. Hanc difficultatem ex professo proposuit & prosequutus est. B. Augustinus, libro peculiari de agone Christiano, & tam ipse, quam omnes sancti Patres eam expediunt, dicentes: apte CHRISTVM Dominum præliaturum cum dæmone, tam validum arripuisse ieiunium, ut nos doceret, inter validiora arma, quib⁹ contra dæmonem pugnaturi possumus muniri, ieiunium primas tenere. Ita & idē Augustinus, asserens, idēō CHRISTVM ieiunasse primum, quia se contra dæmonem armabat, docens nos suo exemplo, ieiunij arma esse arripienda, si volumus eum vincere. Similiter & Chrysostomus, qui postquam mirabiles ieiunij effectus in Moyse, Elia, Daniele, Niniuitiq; expēderat, subdit: Et quid seruos verborū? Ad communem Dominum veniamus, qui quadragesima dierum ieiunio declarato, sic contra diabolum certamen aggressus est, omnibus nobis exemplar dans, ut per illud armemur, & ex illo robor sumamus, ac sic aciem contra illū instruamus. Ita & Basilius, Cyprianus, & Tertullian⁹, quorum sententias refert diligens & recens autor. Quod ex professo etiam demonstrauit D. Thomas, ex eisdem Augustino, & Chrysostomo, quæ sequutus Eutymius, primus, inquit, ieiunavit CHRISTVS, innens, quod magnum propugnaculū sit ieiunium. Et certe B. Augustinus, hoc suæ disputationis ita tuit fundamentum, quod corona victoriæ non repromittitur, nisi certantibus: recte namque Paulus clamat: *Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit; qui & de seipso dicit: Boni certamen certauit, & c. reposita est mihi corona in-**

Lib. de agone
Christiano,
cap. 9.

975

Serm. 157.
de temp.

Hom. 1. be-
zame.

Hom. 1. de
ieiun.
Lib. de ie-
iun. & tent.
Christi.

Lib. aduer-
sus Pylchi-
um, cap. 8.

De Xar. 3. p.
q. 41. dispu-
t. 2. sect. 2.

3. p. q. 41.
art. 1. & 3.

f. 4. De Tri-
nitat. c. 13.
Hom. 1. 3.

In cap. 4.
Matth.

Lib. de a-
gō. e. Chri-
stiano, in
princ.

1. Tim. 2.
1. Tim. 4.

7. 1. Joan. 3.
Luc. 11.

1. Tim. 4.
7. 1. Joan. 3.
Luc. 11.

1. Tim. 4.
7. 1. Joan. 3.
Luc. 11.

1. Tim. 4.
7. 1. Joan. 3.
Luc. 11.

1. Tim. 4.
7. 1. Joan. 3.
Luc. 11.

1. Petr. 2.

11.

Epist. 10. ad

Foriam de

seruanda vi

uitate.

Epist. ad

Eustochiū

de custodia

virginitatis

Hom. 1. in

herem.

79.

Iob. 40. 15.

Lib. 1. c. 7.

Ad Galat.

5. 19.

Esa. 13. 21.

Hom. 6. in

Mate. in

fine.

militant aduersus animam, contra quam crudele bellum excitant, & desiderijs ardentibus, quasi flammis, spiritum succedere nituntur. Nō ætæni ignes, inquit Hieronymus, non vulcania tellus, non Væseus & Olympus, tantis ardoribus æstuāt, vt iuueniles medullæ vino plenz, & dapibus inflammatz: ideo ab eodem Hieronymo, prima dæmonis arma, vocatur immoderatus potus; quē enim vincere desiderat primo ad nimium cibum & potum excitat, vt inde omnia mala inducat. Ita se gessit diabolus tempore Noe, vt annotauit Chrysostomus, vt totum orbē subiugaret, ita tempore Lot, vt Sodomorum euerteret ciuitates, ita tempore Moyse, vt Israelitarum populum sibi subijceret, vt supra latere expositum fuit. Hæc sunt, quæ Deus ad beatum Iob de dæmone, sub elephanti figura dixit: *Huic montes herbas ferunt, omnes bestiae agri ludunt ibi.* Hoc de elephanto quidā ideo dictum existimant, quod voracissimus sit, ad quem vnum sustentandum videntur necessarij omnes montes herbiferi: qui cum in illis pascitur, ita se mirè exhibet, vt corā cetera animantia, adeo sine timore subsistant, vt ludere dicantur. Quibus aliquo modo concinunt, quæ de elephanto Plinius scripsit. Ceterum commodius multo de dæmone, quem Deus præcipue describebat explicatur. Loquiturq; de illo, quantum ad ipsius corpus. Huic, inquit, montes herbas ferunt. Corpus dæmonis sunt omnes iniqui, voluptatū & deliciarū amatores, vt sæpe B. Gregorius annotauit. Huic montes herbas ferunt, nam ad hoc dæmonis corpus impinguandum, delectandum, & voluptate afficiendum, omnia fructificare videntur: ad illius delicias, voluptatem, & gulam seruiunt montes, & valles, capi, & horti, maria, & æra: ad voluptates illius quærentur herbae delitiosæ in montibus, fructus suaves in vallibus, expiscantur pisces maris, aues aeris capiuntur, & nemonum cōquiritur feræ. Sed quid inde sequitur? *Omnes bestiae agri ludunt ibi.* Bestiarum nomine, vitia intelliguntur, quæ quia tunc libere oriuntur & procedunt, dicuntur ibi ludere. Ex nimia enim voluptate carnis, illa vitia oriuntur, quæ Paulus enarrat, *fornicatio, immunditia, impudicitia, ira, irascens &c.* Et vere accidit, quod dixit Esaias: *Requiescent ibi bestiae, & replebuntur domus eorum draconibus, & habitabunt ibi struthiones, & pilosi habitabunt ibi, & ressondebunt ibi vultus in adibus eius, & sirenes in delubris voluptatis,* quæ locum egregie B. Chrysostomus ad nostrum explicat institutum. Quid mirum, si videas tot tantaq; vitia, libera in te ipso discurrere, & quasi ludere, si corpus tuum, ita voluptatibus impinguas, vt

facias omnes mundi delicias illi seruire? si ventri tuo inserviunt montes, valles, maria, &c. Ex hac ergo radice diabolus talia germina producit. Ex his infert D. Gregorius Nyssenus, optime Deum ipsum, statim in mundi exordio voluisse exprimere modum, quo serpens superandus esset, conterendo scilicet caput illius: hoc enim, inquit, præcepti Domini pertinet inuolucrum & ænigma: *Tu obserua caput eius.* Si fugis bestiae contubernium atq; cohabitationem, caue caput, contere caput, per abstinentiam & validum ieiunium: sicut enim si serpentis caput abscindas, aut conteras, non patet illi via ad ingrediendum aut nocendum, ita dicere possumus, quod carne compressa per ieiunium, & contrito appetitu gulæ & ventris, videtur occlusa via diabolo ad inuadendum hominem, neq; dæmonum insultus, dixit Basilus, ieiunantem impetere audent, quem sicuti serpens, illum qui eius caput petit, auersantur & fugiunt. Ex his facile explicari posse credo questionem grauem, quam multi autores pertractant, circa remedium illud, quod ad dæmones fugandos docuit Raphael Archangelus Tobiam. Occurrerat ad oras Tigris fluminis, piscis immanis, volens Tobiam inuadere, quem Theophilactus credit fuisse Balanem, similem illi, qui deglutit Ionam: Carusianus^b. Crocodilum, qui ita solet pueros deuorare, vt aliquando in eius ventre tres integri pueri reperti fuerint. Fraciscus^c Georgius^d credit fuisse Lucium, & non incōgrua esset omnino sententia, si non istum lucium cōmunem intellexisset, sed lupum marinum, qui à græcis dicitur lycio. Vallesius^d opinatur fuisse Callionymum, de quo Galenus^e & Plinius^f dicunt piscem esse carniuorum, & immanibus serratisq; dentibus, quem Aristoteles^g docet, ad vespertinam circa littus dormitioni se tradere, quem alij, vt Plinius ait, Vranoscopum vocant. Et videtur idem piscis ac ille, quem Rasis^h vocat Saboth, quem Andreas Bellunensis ait, apud Persidem in flumine Phora reperiri. Et quamuis apud Plinium & Opianum piscis marinus sit, probat tamen Valles, pisces maris aliquando in fluminibus reperiri, varijs occasionibus. Et hanc sententiam veram iudico: neq; enim balenā esse credere possumus, cui nihil eorum, quæ Angelus de pisce illo dixit, balenæ conuenire quispiam dixit. Neq; credo crocodilum: nam crocodilus ex aquis extractus, libere in terra ambulat, & nō palpitat, sicut de pisce illo sacra narrat historia. Iussu ergo Angeli Tobias extraxit piscem & exenterauit, seruauitq; eius cor, iecur & tel, ex eiusdem Angeli præscripto, qui dixerat, hæc esse

Gen. 3.

Hom. 1. de ieiunio.

Tobiaz. 6.

Apud Sc-

ratum in

Tobiam. 12.

6. p. 92.

6. In Tobia

6. Tom. 6.

problem

189.

4. Lib. de S.

craphiloso

cap. 42.

6. Lib. 10. de

simpli. med

facultat. ca

12.

7. Lib. 32. c.

7.

8. Lib. de

anima lib.

6. Lib. 9. ca

27.

80.

necessaria ad medicamenta vitium. Quærenti autem Tobias, quodnam remediū illa possent præstare, respondit: Cordis eius particulam, si super carbones ponas, fumus eius extrahat omne genus demoniorum, a viro siue a muliere, ut vltra non accedat ad eos: id est, ut non pateat via accedendi ad eos. Vbi id obseruandum est, quod quāuis in Vulgata tantum habeatur hoc loco cor, in græco tamē habetur cor & iecur. Vnde cū Tobias vellet ponere super carbones, ad demonem effugandum, partem, dicitur quod protulit de casidui suo partem iecoris, posuitq; super carbones, vbi quāuis in Vulgata tantum habeatur, iecur, in græco tamē habetur, iecur, & cor. Itaq; græce prius ita habetur: cordis & iecoris particulā, si superponas &c. postea vero: protulit de casidui suo partem cordis & iecoris. Et ita legit B. Achanesius & Beda. Itaq; præcipit Angelus seruari cor & iecur: quæ appolita prunis, fumo suo extrahant omne genus demoniorum. Est igitur grauis questio circa hæc angeli verba: videtur enim indicare, quod hæc naturalem habeant vim effugandi demones: idq; magis apparebit, si vim verborum angeli expēdas. Dixerat ille, hæc esse vtilia ad medicamenta: quærit Tobias vim horum medicamentorum: respondet; Cordis & iecoris particulam, si super carbones ponas, fumus eius extrahat omne genus demoniorum a viro, siue a femina, ut vltra non accedat ad eos. Quis Dioscorides, Plinius, aut Mathiolus, (inquit quidam recens autor) In sitam herbarum vim aliter enuntiet? Quibus alijs verbis, quæ natura suggerit medicamenta, eloquatur Theophrastes, Hippocrates, vel Galen? Hinc quidā crediderunt vere habuisse vim naturalem cor & iecur illius piscis, ad effugandos demones: & ita nonnulli existimāt, de quibusdā herbis aut radicib; ut de hypericone, ruta, rhāno. Iosephus ait, radicem Baraas, ita dictam a loco Baraas, demones fugare. Vidi, inquit quendam Eleazarū de gente nostra, præsentem Vespasiano & eius filiis & tribunis, aliq; simul exercitu, curantem eos, qui a demonio vexabatur. Modus autem medicine fuit huiusmodi. Intulit naribus eius, qui a demonio vexabatur, habentem subter signaculum, radicem a Salomone monstratam, deinde demonem per nares odorantis abstraxit. Et iterum ait, plures tales radices a Salomone indicatas, quæ hanc vim habebant. Plinius Pæoniam nigram contra Faunos vtilem ponit. Faunos autem esse demones, docuerunt Hieronymus, & Augustinus. Tradit Apuleius, Verbasci virgultum, vtilem ad omnem maligni incursum vitandum. Dioscorides Rhamni rami, ait vtilem ad beneficia pellenda.

Fabbarum nigrarum robur contra spectra celebravit antiquitas & huiusmodi credunt aliqui Solisequium, Leuistici, Hyssopū, Saluian, Pulegium, Sambuciq; folia; quibus fauere videntur verba quædam B. Hieronymi in Decreto attributa; & quæ traduntur in libro ad exorcizandum, composito, qui dicitur, Flagellum demonum, in quo præcipitur, ut benedicta ruta, energumena-ribus admoueat; & statuitur, quod accipiat sulphur, Galban, assa fatida, Aristolochia, Hypericū, & Ruta, omniaq; propria benedictione benedicantur in ignemq; projiciantur. Concor tamē catholicorum sententia est, quod nulla res naturalis, siue animata siue inanimata, herba, arbor, radix, lapis, fumus, nidor, aut odor, potest naturali virtute demonem expellere. Huius rationem omnes assignant, quia in omnibus rebus naturalibus, virtus agendi est ipsa qualitas, siue prima, ut calor & humiditas, siue secunda ut odor vel sapor: at istæ qualitates, quoniam sunt accidentia corporū elementatorum, non possunt agere nisi in elementata corpora; & ideo nec in corpora celestia, quæ ex elementis non sunt composita, agere possunt: multo ergo minus poterunt agere in substantias mere spirituales, quales sunt demones. Hanc rationem perpetuo sequutus est D. Thomas, quam late prosequitur Abulensis. Et hæc fuit sententia Iuliani Martyris, qui ad gentiliū artes hæc omnia pertinere sensit, quos dæmō varijs deceptionibus subiciebat: Cui & S. Augustinus subiecit, dicens: demones nullo iuno, aut nidore delectari aut fugari, sicut nonnulli vani, inquit ipse, opinantur, sed hominū pascuntur erroribus, quibus, hæc suadere diabolus conatus fuit, ut eos ad suam adorationem & cultum, aut ad superstitionis opera traheret; cuius de hac re habetur decretum. Et annotauit eius Scholiastes Vives, explicans illa verba eiusdem Augustini: Illicuntur autem demones ad inhabitandum &c. Demones ipsos sepiissime delectasse homines, quibus potissimū delectarentur rebus, tenerenturq; Infinita autem sunt hæc, ut nihil fere nascatur sub luna, quod non ad aliquos alliciendos demones valeat, & ad magicam facultatem conferat, sicut Michael Plessus docuit. Ita ille. Et ipse met Augustinus ex professo cōtra Porphyrium agens, ex ipsomet Prophyrio demonstrat, cur demones quibundam delectentur nidorib; & fumigationibus: ipse enim met Prophyrius dixit, nō tantū vulgus ipsum, sed & Philosophos ac sapientes a demonibus deceptos, qui cultū Deorū in se transf-

26. q. 7. c.
demoniū,
quod est vltimum.
Exorcismo. 4.
Exorcismo. 5.

¶ 81.

In 1. Reg. c. 16. q. 4. 1.
& seqq.
1. de ciuit. cap. 6.

26. q. 7. c.
Non obseruetis.
Lib. 1. de ciuit. c. 6.
lit e.

Lib. de demonibus.
Lib. 10. de ciuit. c. 11.
Lib. 2. de abstinentia animal.

ibidem.
lib. 1. de
ciuit. cap. 6.

terre student, &c. vides ut vides: quoniam & iterum repetit idē Augustinus^h, docens; dæmones quibusdam rebus corporeis alligi, aut fugari ab hominibus, quos ipsi prius astutissima calliditate seducunt: quo etiam in loco rem totam B. Augustinus explicasse visus est, anno. an; quod dæmones illiciuntur per creaturas ad inhabitandum; nō quod eis delectentur, sicut animalium cibis, sed tāquam spiritus quibusdam signis; quę repręsentantur per varia genera lapidum, herbarum, lignorum, animalium, carniū, ritū. Ita videmus dæmones elegisse ad sui inuocationem hydum nigrum; occisionem talis vel talis animalis; humus aut illius herbe situm: non quod hæc in se aliquid habeant virtutis, ad dæmones conciliandos vel effugandos, sed ratione alicuius significationis, quę ibidem exhibetur; ratione cuius, etiam aliqua res naturales sunt, quas apte Ecclesia adhibet, præmissa benedictione ad dæmones fugandos, quibus vel significat contemptum, quo eos prosequitur, per fumigationem sulphuris benedicti aut rutę; vel inducit CHRISTVM Dominum, per applicationem cerei accensi significatū &c. De quibus non vacat latius disputare. Ex his videtur Augustinus progredi, ad explicandum; cur illius piscis cor, & iecur applicatum igni, vim haberet ad effugandos dæmones: id enim non habuit piscis ille ex naturali virtute, sed ex significatiua, qua CHRISTVM exprimebat; & sequutus est Augustinum D. Prosperi^h. Myticum (ait) actionis huius, hoc est, quod ex interioribus piscis, & dæmō fugat^h est, & Tobias illuminatus. Piscis enim ille CHRISTVM significabat, quē hoc nomine vocatū fuisse a Sybillis, refert; qui ex carne sciat & ex eius interioribus in passione sua decoctus, illuminatur homo, fugatur diabolus; quod similiter Augustinus^h prosequutus fuerat. Aliud tamen mysterium indicat Ambrosius^h, ibidem expressum fuisse. Notum est, cor & iecur, duos esse fontes in quibus generatur sanguis, & ex quibus ad totum corpus ille diffunditur. Est namque duplex sanguis, vt observauit Galenus^h, arterialis vnus, qui per arterias diffunditur, in quo sunt spiritus vitales, ardentes, & validi, & viuaces, quem propterea idem Galenus vocat flauum, tenuem, subtilem, spirituosum, & feruentē: alter venalis, qui per venas defluit, tanquam per quosdam canales, quo rota irrigatur caro, quo & nutritur, augetur & roboratur. Et quidē cor, est fons & origo sanguinis arterialis, a quo tanquā a principio & fonte, per arterias in totum corpus deuehitur & dispensatur. Iecur au-

82.

Serm. 4. SS.
Petr. & Pauli.

Lib. de promiss. & præd. p. 2. cap. 39.

Lib. 18. de ciuit. c. 23. In hymno serg. Saliba.

Lib. 4. de plu. partim c. 4. 16. 17. & 18. de p. 1. c. 15. Hippo. cratis, & P. 1. 2. per 1. 10.

tem est principium & fons sanguinis venalis: ibi enim talis sanguis generatur, & per venas in totū corpus fluit, quo caro alitur & sustentatur. Ideoq; a Galeno^h vocatur iecur, officina sanguinis, & a B. Gregorio Nysseno^h, agēte de humani corporis structura, vocatur, fons sanguinis. Quam doctrinā late explicat inter alios Andreas Laurentius^h; & Carolus Stephanus^h. Vnde per cor & iecur intelligitur, omne principium sanguinis, quo caro nutritur, roboratur, accenditur, & valida redditur, quo concupiscētia eius fouetur: ideoq; B. Hieronymus^h annotauit, communiter asseri, concupiscentiam esse in iecore quod Basili^h vocat concupiscentię organum, adducens ad id probandum non nulla sacre Scriptura loca. Quare per succensionem & consumptionē cordis & iecoris super prunas, intelligitur validum ieiunium, quo caro purgatur & emundatur, exiccatur, roburque amittit: ignis enim, vt supra diximus, hoc habet sibi proprium, res quę in ipsum conijciuntur, mundare, purgareque. Optime ergo Angelus dixit, diabolum fugari, nec inuenire viam, qua ingrediatur, si comburatur igne: cor, & iecur, quia si caro valido ieiunio fuerit compressa, & eius impetus & affect^h purgati extiterint per mortificationis opera, dæmon inuadens redditur, ligatusq; remanet, cui quasi non suppetunt manus, quibus agat, aut pedes quibus procedat, quando carnis motus fuerint per validum ieiunium compressi. Quod vt clarius indicaret Angelus, dum Tobias cōburebat cor & iecur piscis, dæmonem facillime ligauit, longeque religatum reliquit. Hęc meditatus videtur fuisse Ambrosius^h ita cernens: lumbos, iecurque morbidum. Adure igne congruo. Accinđi vt sint perpetim. Luxu remoto pessimo. Hinc illa celebris B. Chrysostomi^h sentētia: Vbi ieiunium ad est, non habet qua diabolus ingrediatur: si mundus spiritus ieiunij respexerit vultū, ceu lapis, immobilis redditur. Hęc & B. Hieronymus^h docuit, expēdens duo Scripturę sacre loca: primum circa Danielē, qui cū obiectus fuit leonibus, eis inquit Hieronym^h, horribilis fuit, nec eis patuit via qua in eum ora conuerterent: Secundum de Propheta, misso ad Ieroboam, qui ieiunus miracula fecit, pransus autem illico, hoc ipso se aptauit, vt leonis præda fieret, quia, qui tanquam leo rariens circuit quęres quē deuoret, non habet vnde possit mordere illum, qui carnē suam ieiunio valido habet compressam, facile autem superat, qui cibo potuq; ventrem replet: de quibus supra ex professo dictū fuit. Hisq; alludere visus est Aposto-

Lib. 4. de usu part. ca. 17.

Lib. de opi. feb. hom. ca. 30.

Lib. 1. de opere anatomico. ca. 17. q. 32.

Lib. 1. de disectio. partium corporis humani cap. 9.

In cap. 13. Matt. in illud de sermōto.

Lib. de virgin. ad finem p. 346.

Loco cita

Ser. 3. de ieiunio to.

Lib. 3. cōtra Iouin. anūm.

83. 3. Reg. 13

1 Petri. 5.

zuerunt Sālonis impetus superare, quousq;
agnouerunt, in quo sita esset eius maxima
fortitudo: ideoq; tanta cura conati sunt id
rescire. Vt ego dāmon a nobis facile supe-
rari possit, statim Deus manifestauit, in quo
eius consistat fortitudo, dicens ei: *super pec-
tus tuum gradieris*. Quibus forte alluisse vis-
sus est Deus ipse, cum loquens ad B. Iob de
dāmonē, sub specie elephanti, dixit: *Qui fe-
cit eum, applicabit gladium ipsius*. Verbum appli-
candi in hebræo est, *nagaz*, quod aliquando
in Scriptura sacra significat offerre, & ita
illud trāstulit aliquando Vulgar^r interpres,
vt apud Amos: *Numquid hostias & sacrificium
obtulisti mihi: & iterum: offerentem munus Do-
mino: & apud Esaiam: Oblatus est, quia ipse vo-
luit*: Et alibi sēpe. Quoniam autem in obla-
tionibus, interiora animalis nudabantur,
& fiebant manifesta, oculisq; omnium ex-
ponebantur, idcirco verbum illud significa-
re potest, aperire, manifestare, mūdare, quæ
abscondita erant: vt sensus sit: *Qui fecit eū,
manifestabit, nudabit, explicabit gladium
ipsius: ipsius inquam diaboli, vt explicant
Gregorius Beda & Philippus*. Deus ergo,
qui dicitur fecisse dēmonem, non solū quia
eum creauit secundum naturā, sed quia pe-
culiari suæ sapientiæ dispositione, ei permi-
sit, vt hominem impugnaret, sicuti explicat
Augustinus, ita se gessit, quod vt homo fa-
cile eum reuincere, & seipsum armare con-
tra illius impetus posset, manifestauit, expli-
cauit, in lucem emisit gladium ipsius, idest
vim & fortitudinem suam, qua homines im-
petit, apertissime declarauit. Quod si qua-
ras: Vbinam Deus manifestum recit, in quo
diaboli maxima fortitudo posita sit, ad in-
pugnandos homines: Respondebo, id fecisse
verbis prædictis: *Supra ventrem tuum gra-
dieris*. Ita D. Gregorius. Certe serpens ani-
mal est noxium, quod insurgit in eum, quē
infcere vult: ad insurgendum autem, quo-
niam caret manibus & pedibus, innititur
super ventrem, vt obseruauit Philon Iude^s,
& quo venter fuerit robustior ac validior,
eo maiori vi insurgit, & fortiori impetu in
altum caput & collū erigit; imo & seipsum
eleuat, vt aduersarium impetat. Itaq; maxi-
ma serpentis fortitudo in ventris vi ac ro-
bore posita est. Hinc Deus procedit ad ape-
riendum & demonstrandum, vbi dāmonis
maxima fortitudo sita sit: illa enim sita est
in ventris validitate & robore; & ventre in-
nititur, a quo vires emedicat, vt possit ipse
contra hominem insurgere, & in eum insi-
lire. Id iam aliqua ex parte patere poterat,
ex eo quod volens in parentes nostros in-
paradiso positos insilire, & suo veneno in-

ficere, vtre nixus est: neq; vim habuit ag-
grediendi, nisi dum vidit appetitum ven-
tris Heuē, quā ad esum cibi vetiti proinde
cepit incitare; & tantum potuit in eos ser-
pens se erigere & insilire, quantum appeti-
tus ille fuit validus ac fortis. Sicque etiam
serpens iste contra homines agit, vt maxi-
mam fortitudinem ex ventre emedicet: nō
enim manib^{us} agit aut pedib^{us} innititur, sed
inturgit per varias concupiscentias, quas
in nobis excitare nititur, ad quas inducere
conatur: hæ autem eo sunt validiores, ac for-
tiores, quo venter magis fuerit cibo & po-
tu repletus. Vnde & Salomon, ventrem vo-
cat fontem & originem totius concupiscē-
tiæ, dicens: *Et ventris concupiscentias auerte a me*.
Idest concupiscentias, quæ ex ventre, tāquā
ex primo fonte oriūtur. Si igitur fortitudo
dāmonis præcipue posita est in ventris ro-
bore & validitate, hoc primum agere de-
bet, qui eum eneruare contendit, ventrem
reddere imbecillum, & inuolidum, & vires
illius minuere; quod fit per ieiuniū: de qua
re egit B. Hieronymus, scribens ad Eusto-
chium de custodia virginitatis, & ad Furiā
de viduitate seruanda: docēs hanc primam
præcipuamq; curam esse debere Christia-
no militi, ventris vires infringere per absti-
nentiā vini & carniū, & per validum ie-
iuniū: quod non solum confirmauit Scrip-
turæ sacræ varijs testimonijs, sed & Comi-
ci, vulgato prouerbio dicentis, sine cerere
& libero friget Venus. Hinc sancti Patres,
volētes dēmonis ic^t infirmare, & intringe-
re, magna cura stomachum & ventrem va-
cium, atq; infirmum & inuolidum seruare,
tuerūt solliciti, quia hoc ipso dāmonis vires
eneruabant, ne valide posset contra seipsum
insilire. Certe si dux ciuitatem custodiens,
intelligit inimicum potentissimum venien-
tem, intendentemq; occupare castrum ali-
quod, ciuitati propinquū, in quo seipsum
muniat, & ex quo ciuitatē impetat, & qua-
tiat varijs arietum & bombardarum ic^tib^{us};
hoc primum dux ille, si sapiens fuerit, cura-
bit, castrum illud destruere & solo æquare.
Quod si tam imprudens esset, vt castrū po-
tius muniret, & fortificaret, hoc ipso sibi
suæq; ciuitati manifestum pararet exitium:
sicut enim quo castrū illud magis fuerit di-
rutum, & infirmum, eo minores & infirmio-
res ex illo ic^tus poterūt procedere, ita quo
illud validius fuerit, fortiores etiā impetus
poterunt ex eo contra ciuitatē excitari. Ca-
ro nostra nihil est aliud, quam castrum, in
propinquum ciuitati animæ, vt nullatenus
ab illa separetur; ex quo diabolus con-
tra animā varios impetus facit, sagittas glo-

Eccl. 13.6.

Epist. 12.
ad Eusto-
chium. &
pist. 10. ad
Furiam.

85.

bofq;

Verba sunt difficilia, quæ varie à varijs autoribus explicantur: Cæterum facilia sunt, si Hieronymi^a Olympiodori^b & Gregorij Nazianzeni^c sequamur sententiã, quod sub metaphora ab Elephante desumpta, in cuius typo dæmonem describit, Deus mire explicat, quod explicandū assumpserat. Et qui dem, quamvis omnia animalia dicantur habere fortitudinem in lumbis, vt annotauit Hesychius signanter tamen inter omnia illa Elephantus eam dicitur habere in lumbis; aut in dorso, vt Aquila transtulit, aut in lumbis, vt Septuaginta legunt; aut in scapulis, vt alij volunt: nam vt constat ex ijs, qui eius naturam describunt, ingens pondus dorso, aut lumbis sustentat. Dorso nudo, inquit Ælianus, tres bellatores fert, alterū dextra, alterum sinistra pugnantes, ac simul quartum, bestiam dirigentem. Imo & certū est, tantam esse fortitudinem lumborū Elephantis, vt super illos turres ligneæ cōstruantur, quibus, vt inquit Philostratus^d, decē aut quindecim armati homines superstant, qui ex illis turribus, tanquā ex propugnaculis, in hostes iaculantur, aut arcu sagittas intorquent. Et non egemus prophano rum auto rum testimonio, cū Scriptura sacra narret, in exercitu Antiochi, fuisse Elephantos triginta duos ductos ad prælium, & turres ligneas desuper eos firmatas, ac protegentes super singulas bestias, & super eos machinas; & super singulas, viros triginta duos, qui pugnabāt desuper, & Indus magister bestiarum. Qua propter Plinius vocat, humeros turritos, quia turres ferūt: Et Lucretius turrito corpore eos vocat. Ingens ergo Elephantici fortitudo in lumbis aut humeris aut dorso sita est. Et si quæras à quonam tanta fortitudo proueniat, respondet: *Et virtus eius, in umbilico ventris eius*. Mirū, est quod ex umbilico ventris tāta fortitudo procedat: nihil enim debilius aut infirmius in eo reperitur, quā umbilicus ventris: nā vt dixit Plinius, sicut durissimo tergo Elephante est, ita ventre maxime molli, & ita refert Rhinocerotē agentem cum Elephante, aluū aut ventrē præcipue cornu petere, quem natural instinctu nouit molliorem. Quod & vir ille nobilis Eleazarus similiter obseruauit, ad Elephantum illum ingentem deiiciendū. Existimo umbilici nomine exprimere velle ventrem, (ita legit Symachus, vt obseruauit Olympiodorus) non quomodocumq; sed appetentissimum cibi & potus. Nam in primis, animalia in vtero matris, per umbilicū attrahunt & sugunt alimentum, quo nutriuntur, augeantur & roborantur: vnde communi loquutione, quem videmus cibi appetē-

tissimum, & comestationibus deditum, dicimus, valido umbilico præstare. Vult ergo Deus exprimere, à quonam fortitudo lumborum Elephantis proueniat: illa enim oritur ex eo, quod valido cibi & potus appetitu præstat, multum comedit & plurimū bibit. Voracissimum est animal, quod vt ait Aristoteles^e, & Ælianus^f, multos hordei modios macedonicos quotidie edit, multasq; metretas lacedæmonicas bibit: tam audax est cibi, vt teste Plinio^g, palmas, excelsasque arbores prosternat, vt earum fructibus pascatur, & sicut dixit Ambrosius^h, nemora inuoluit ad sui escam: & tanto potu vititur, vt dicat Deus infra, quod videatur flumiū absorbere. Hoc ipsum Deus ipse ibidem voluit exprimere. *Huius, inquit, montes herbas ferunt*: quod multi propter voracitatem Elephantici dictum credunt, cui videntur montes herbas ferre, quasi ipse solus sit, qui omnes illas deuoret. Fortitudo itaq; huius animalis iuxta mentem Hieronymi & Olympiodori, & Gregorij Nazianzeni in lumbis est, aut in dorso, super quod & turres extruuntur, ex quib; milites valida iacula emittūt: sed hæc fortitudo vim & robur accipit, ex umbilico ventris, id est ex nimio cibo & potu, quem Elephante nimis appetit, & assumit. Vnde & ad acuendum eorū robur, ostendebant eis, sanguinem vire & mori, quē vehemētissime cupiunt & appetunt. Ex his profecto mire, quæ circa dæmonē sunt expressit Deus. *Fortitudo eius in lumbis eius*. Lumborum nomine, caro ipsa, eiusq; affectus & motus designatur, vt sancti Patres non solum docent, sed ex Scripturis sacris confirmāt. Hieronymusⁱ qui varia loca expēdit, Basilii^j in illud Esaiæ: *Lumbus Moabitidis clamat*, Gregorius^k, ex illo quod Leui dictum est in lumbis Abraham, & ex eo quod dictum ad Iacob: *Reges de lumbis tuis egredientur*: & ita intelligit ille varia loca: Origenes^l, Theodoretus^m, Basiliiⁿ, Didymus^o ad carnis motus referunt illud: *Lumbi mei impleti sunt illusionibus*, Hieronymus^p legit, Ignominia: mirum est enim, quam ignominiosi motus ex carne oriantur: statim vt eos senserunt parentes primi, verecundia sunt affecti. In huiusmodi lumbis sita est dæmonis fortitudo, nam ex carne affectus excitat, quos contra animam, tanquā iacula & validas sagittas expellit. Vnde & Christus^q Dominus, primum hortatus est, lumbos præcingere & comprimere, vt annotauit Hieronymus^r, varia loca ad hoc institutum expēdit: nam qui pascha facturum est, accinctis, mortificatisq; lumbis facere præcipitur, & ad Iob dicit Deus: *Accinge sicut vir*

89.
 Li. de hist. animal. c. 9.
 Cap. 43.
 Lib. 8. ca. 10.
 hexæme cap. 5.
 Locis supra cita.
 1. Mach. 6. 34.
 Epist. 22. ad Eustoch. in cap. 16.
 Ezech. 16.
 In ca. 15. Esai.
 Esai. 15.
 Hom. 13. in Euang.
 Ad hebræ 7. 5.
 Gen. 35. 11.
 Lib. 13. mor. c. 9. 8.
 lib. 28. c. 7. in catena Danielis.
 Barbari in psal. 37.
 In psal. 37.
 Luc. 12. 25.
 Epist. 22. & in c. 16.
 Ezech. citat.
 Exod. 12.
 lib. 38. 3

Luc. 11. 35. lumbos tuos: & Ioannes *1. 24.* zona pellicea cingitur, circa lumbos suos: & Apostoli iubentur accin-
Rom. 7. 18. gis lumbis, euangelij tenere lucernas. Inde extrahit diabolus desideria, quę militāt ad uersus animam: quamuis enim caro in se in-
Ad Galat. 5. 19. firma & imbecillis videatur, id intelligēdū est ad bonum: *Non est enim in carne mea bonū:* inquit Paulus, sed ad malū potētissima est, tamq; valida, vt super eam diabolus machi-
90. nas ac turres extruat, à quibus illa venena- *Psal. 37. 8.* ta iacula emittat, quę Paulus expressit: *Ma- nifesta sunt opera carnis, quę sunt, fornicatio, immū- ditia, impudicitia, luxuria, idolorū seruitus, benefi- cia, inuicidia, cōditiones, emulaciones, ira, rixæ, dis- sēsiones, sece inuidiæ, homicidia.* Et forte, id quod paulo ante diximus, *lumbi mei impleti sunt illu- sionibus*, potest ex hac doctrina explicari, vt illusiones, vocet eas machinas, aut turres bellicas, quas instar Elephantorū, diabolus super lumbos eius extruebat, vt ex illis tan- quā ex munitis arcibus, sagittas venenatas, idest inordinatos affectus, & motus mitte- ret. Cōmune est enim, vt sępe diximus, in Scriptura sacra, ludum pro bellico certami- ne accipi; & ita illusiones vocari poterūt, machinæ bellicę, quibus, qui vtuntur, illade- re inimicis contendunt. Hic ergo arcē suā diabolus statuit; in lumbis fortitudo eius, aut fortalitium vel arx, ex qua bellum cru- dele indicit & exequitur, virtus tamē a qua pēdet & procedit talis fortitudo, est in ym- bilico ventris, in nimio videlicet appetitu & vsu cibi & potus, quo roboratur caro, & inctasatur, & apta redditur, vt innumeros inordinatos motus excitet, quibus contra animam diabolus agat. Ex his intelligitur quod ad Ierusalem aut Synagogam dixit Deus, sub specie mulieris. *In die*, inquit, *or- tus tui, non est præcisus umbiliculus tuus.* Dies or- tus Synagogę dicitur, cum de Ægypto edu- ctus est populus ille: tunc enim quasi forma- tus est, peculiaribus Legibus & cæremonijs à Deo institutis, cui dedit Deus Moysen tā- quam nutricem, qui populū illum ex Ægyp- to, tanquam ex utero, quo tenebatur inclu- sus, prodeuntem reciperet, & portaret in si- nu suo, *sicut soletATRIX infantulū portare.* Vo- lens ergo Deus indicare vnde populus ille tot mala incurrerit, & vnde diabolus tan- tam habuerit fortitudinē, contra illū agēs, vt ad suprema vitia etiam idolatrię pertra- xerit, *In die* inquit, *ortus tui, non est præci- sus umbiliculus tuus.* Umbilici nomine indicat nimiam ciborum appetentiam & vsum: ab illa siquidē die, qua eductus est populus de Ægypto, cepit tradere se comestationibus & ebrietatibus, vt nihil aliud toto tempo- re, quo per desertū ambulauit cogitare aut

quærere visus fuerit, nisi escas & potum ad- manducandum & bibendum. Petebant illi cibos, suspirabant propter cepas & pepo- nes, & ollas carniū: flebant, quia non erāt carnes, quibus stomachum replerent, & nō aliud agebant, quam murmurare, quod nō eam haberent ciborum abundantiam, quā optabant. Despiciebāt manna ē cœlo datū, quia leuissimus cibus eis videbatur. Hinc tot mala euenerunt, vt à dæmone vsquē ad summū illud idolatrię facinus protracti fue- rint: *Sedit enim populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere*, idest adorare idolū. Quod & Dens ipse expressit, dum idē perditionis principiū Synagogę ac Sodomę designat, saturitatem scilicet & abundantiam panis. *Hęc* inquit, *fuit iniquitas sororis inę Sodomę, sa- turitas & abundantiæ panis.* Idest tota iniquitas Sodomę processit ex saturitate: quibus ver- bis manifeste dicit, quod antea metaphori- cē illis dixerat: *Nō est præcisus umbiliculus tuus.*

S. 24. Gladius Dei ad vincen- dum Behemoth, est validum ieiunium: quo non minus vin- citur, quam Elephante pug- gione, ventrem transfigēte.

POST QUAM Dens expressit, vnde procedat diaboli im- pugnatio, & qui sint, quos dia- bolus reuincit, insuper quib; viribus & armis agat, iam tā- clem exponit, quonā esset gladio feriendus, dicens: *Ipse est principium viarum Dei; qui fecit eum, applicabit gladium ipsius.* Multa annotant sancti Patres, vt explicent, quare dicatur diabolus principiū viarū Dei: sed nunc pla- num verborū sensum sequētes, dicere pos- sumus, vias dici, quas in humanitate assump- ta ambulauit & confecit, ratione cuius à Ieremia dictus est *viator*: & cōmune habet Theologorum axioma, Filium Dei per car- nis assumptionem factum esse viatorem. In- gressus est in primis viam vniuersę carnis, factus mortalis, & ingressus mundū, tot tā- variaq; itinera cōfecit, de quo David: *Exul- tauit vt gigas ad currēdam viam.* Si autem nosse vis, quodnam fuerit principium, vt Filius Dei, qui in sinu Patris nullum iter confece- rat, tot vias percurrendas assumpserit, res- pondebit S. Ioannes: *Vt dissoluat opera diabo- li:* talia enim fuerunt, tamq; implicata, quę in natura nostra operatas fuit, vt nisi Deus ipse veniret ad ea dissoluenda, apte solui nō

possent.

possent. Vnde & Propheta: *Ecce Deus ipse venit, & saluabit nos.* Induxerat diabolus mortem, peccatum, & inimicitiam Dei: hæc à solo Deo perfecte solui poterat, & ideo, venit ut mortem nostram destrueret, peccatum tolleret, nos cum Deo reconciliaret. *Ecce*, inquit Ioannes, *Agnus Dei*: & si queris ad quidnam venit? Respondet, *Qui tollit peccata mundi*: peccatum autem & mors per demonem introducta sunt. Idcirco dicitur diabolus principium, scilicet occasionale viarum Dei, *Et qui fecit eum*, idest, qui permisit, ut hominem vinceret, ipse cum venerit, *applicabit gladium eius*: cuius ei? Ipsiusmet Dei. Ita aliqui sancti Patres, ut velit dicere: Applicabit Deus gladium suum. Quia autem gladii nomine, arma potentia ad victoriam consequendam intelligunt sacra Scriptura: (ut annotauit Hieronymus) idem est applicabit gladium suum, quod applicabit arma valida, ad illum reuincendum. Et si queras: Quamnam sunt arma, aut quis gladius Dei, quem ad demonem reuincendum applicat? Eum certe Euangelista exprimit: qui dum premisisset, quod ductus fuit in desertum, ut tentaretur à diabolo; volens demonstrare, gladium quæ arripit, subiunxit: *Et cum ieiunasset quadraginta diebus &c.* Ecce aptum gladium, ad talem inimicum reuincendum. Si enim ille fortitudinem suam habet in lumbis, idest in carnis vigore & robore: hæc autem oritur ex virtute umbilici aut ventris, idest ex nimio appetitu & usu ciborum; nullum armorum genus aptius esse potest, quam ieiunium, quod illam ventris virtutem enervat. Expellenda autem est vis verbi, *Applicabitur*: Nam videtur illud fuisse adiectum, metaphora sumpta à medicamento, quod stomacho applicatur, ad capitis vertigines, quæ ex stomacho oriuntur, depellendas: quamuis enim medicamentum illud tantum videatur stomachum attingere, sed pertingit eius virtus usque ad caput ipsum, cuius vapores noxios, consumit. Quamuis igitur ieiunium carni videatur tantummodo applicatum, sed gladius est pertingens usque ad demonis ipsius vires, fortitudinem eius euacuans. Hinc intelligi potest illud, quod in facto Gedeonis, supra exposito accidit, quando Madianitas superauit. Predictum enim erat, quod victoriam esset consecuturus per gladium. Ita dixit, qui somnium alterius, de pane subcinericio euertere castra Madianitarum interpretatus est: *Non est hic aliud, nisi gladius Gedeonis.* Vnde & Gedeon ipse, suis militibus inposuit, ut tempore aggressionis clamarent: *Gladius Domini & Gedeonis.* Queri potest, cur gladius Gedeonis introducatur, cum nullatenus ibi gladius aliquis inueniatur districtus, aut memoratus,

sed solum quod faciendum Gedeon inposuit, quod ad lagunculas conterendas omnes sui milites conuerterent manu. Ex predictis facilis patet expositio: hæc enim, ut annotauit B. Gregorius, mysterium reconditum tenent: nam gladii nomine, illa lagenarum contritio expressa est, quæ quamuis tantum ad lagenas ipsas, quas unusquisque ferebat visa fuerit applicari, sed tamen usque ad inimicos vis illius contritionis peruenit, quæ tanquam valido gladio fuerunt superati. Contritio autem illa laguncula, expressum symbolum ieiunij tenet, ut dictum est, de quo dicitur: *Hic est gladius Domini & Gedeonis.* Hic ergo gladius est, quem Dominus applicat, ut demonem reuincat. Ex hac doctrina procedit S. Augustinus, ut explicet modum, quem filius Dei tenuit ad demonem vincendum. Postquam enim demonstrauit, CHRISTVM venisse, ut Principes tenebrarum mundo expelleret, hominesque ad se traheret, dicente ipso: *Nunc Princeps huius mundi eicietur foras, & ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum*: similiterque postquam ostendit, demonis fortitudinem positam esse in carnis cupiditatibus, per quas ille regnat in carnalibus: procedit, ut explicet arma, quibus CHRISTVS contra demonem dimicauit, & modum, quo de illo triumphauit. Id autem egregie, ait explicatum ab Apostolo dicente: *Expolians principatus & potestates, traxit confidenter palam, & triumphans illos in semetipso.* Augustinus ibi legit: *Exuens se carne, principatus & potestates exemplauit fiducialiter &c.* Quod si dicas: Quomodo CHRISTVS, exuens se carne triumphauit, qui potius ad triumphandum carne indutus est? Beatus enim autor seculi, seruale corpus induit, ut carne carnem liberans, canit Ecclesia: & Paulus ipse, *habitu inuentus ut homo*, quo mori posset, & in arenam cum inimico descendere. Respondebo: Carnis nomine, non carnis substantiam, sed affectus intelligi, iuxta Pauli phrasin, quam sæpe obseruauit Augustinus. Et quamuis caro CHRISTI non haberet affectus, aut motus inordinatos, habuit tamen naturales, quibus appetebat cibum potum, somnum, & quæ ad vitæ conseruationem, & ipsam vitam conducunt. Hos affectus Christus contempsit, spolians carnem cibo & potu, somno, & vita, per ieiunia, vigilias & mortem: & quamuis quæ agebat, contra carnem suam esse videbantur, tamen potius erant arma, quibus aggrediebatur inimicos, Principes scilicet & potestates tenebrarum, de quibus hoc modo in semetipso triumphauit: quos traxit palam, idest confusione affecit, *los sacro a la verguensa.* Quæ omnia clarius intelliges, si obserues, quidnam fecit

Lib. 30.
Mor. ca. 31.
& 32.

Lib. cit. de
agone Christiano c. 1.

Ioan. 12, 31

Ad Collos.
2, 25.

Ad Phil. 2.
7.

Esa. 53. 5.

93.

1. Cor. 9.
16.Lib. 4. in
Luc.Lib. 4. Hy-
pognost.

1. Mach. 6.

CHRISTVS, demonē superatur. Certe passus est, ieiunia, vigiliis, flagella, crucem, clauos, vulnera & c. vt non minus attrita eius caro fuerit, quam laguncula, quam Gedeon ferebat, *Attritus est enim*, inquit Esaias. Hec qui dē in semetipso sustinuit, & per hec carnem suam spoliavit ijs, quę illa appetebat, salute scilicet, valetudine, & vita ipsa. Hęc tamen quę contra carnē esse videbantur, erant gladius acutus demonem transfigens, arina illius hebetans, potestatem illius ligans, & in fugā infamē conuertens. Ita ille egit: in quo habemus magistrum, inquit Augustinus, qui hoc ipso nobis demonstrare dignatus est, quo modo a nobis inuisibiles hostes vincantur: ibi enim vincuntur inimicę nobis inuisibiles potestates, vbi vincuntur inuisibiles cupiditates. Et ideo qui in nobis ipsis vincimus carnis cupiditates, hoc ipso in nobis ipsis vincimus & illum, qui per eas cupiditates regnat in homine. Vnde & Paulus, vt Augustinus expendit, ab hoc cœlesti magistro edoctus, eodem gladio pugnandi; modo vsus est: quē & expressit dicens: *Ego autē sic curro, non quasi in incertum; sic pugno, non quasi aerem verberans; sed castigo corpus meū, & in seruitutem redigo.* Quem locum ad idem institutum expendit Ambrosius: sed clarius ad nostrum idem Augustinus. *Ego autem*, inquit Apostolus. Expēde vim illius pronominis: *Ego autem*: quasi dicat: Varijs armorū generibus vtuntur milites ad pugnam, diuersos tenēt multi pugnandi modos: ego autē, qui in tertiū cœlum raptus, diuina arcana noui, & omnes demonis machinas calleo, sic pugno, non quasi in incertū. Tanquā ei diceretur, inquit Augustinus: Vbi est aduersarius tuus, contra quē pugnās? *Castigo* inquit, *corpus meum*, vbi porto hostem meū in me, cuius potentiā destruo, cū castigans corpus meū, infirmior in me. Quibus verbis, videtur Augustinus indicare, voluisse Paulum alludere ad illud, quod Eleazarus, ad ingentē inimicorū exercitum vincendum fecit. Totius exercitus inimici robur & fortitudo in Elephantis posita erat, quorum magnā ferebat multitudinē: super cuiusq; autē Elephantis lumbos, turris lignea firmabatur, intra quā cōtinebātur machinę bellicę, & vltra Indū, qui bestiā gubernabat, inclusi iidem tenebantur triginta duo milites fortissimi, sagittas inde mittentes, magnā stragem faciētes. *Vt ergo vidit Eleazarus vnam de bestiis, lorica loricis Regis, & c. at eminens super ceteras bestias, supposuit se ei: & destinctum gladiū misit per eius ventrem: & quoniam ab illo pendeat omne robur laborū, cecidit Elephātus, & eo corruēte, omnes inimicorū machinę cor-*

ruerunt: quo opere tam insignē triumphum Eleazarus de inimicis reportauit, vt dicat Ambrosius, quod suo sepultus fuerit triumpho. Quemadmodū enim cum sepeliuntur Imperatores, superponuntur eis lapides, in quibus illorum triumphus extant sculpti, ad eorum gloriam predicandam; ita Eleazarus, Elephantis corpore super se ruentis, quasi lapide sepulchri coopertus extitit, qui insignē eius demonstraret victoriam. Agnoscebat sane Paulus, vt probat Augustinus, quoniam essent eius inimici, contra quos bellum sustinebat, qui clamabat: *Nō est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinē, sed aduersus Principes & potestates, aduersus spiritualia nequitia.* Hos ergo innumeros inimicos, inuisibiles quidem agnoscebat, & nihilominus eos superaturus, quid agit? Castigo, inquit, corpus meum: nouerat namq; corpus & carnē vices tenere Elephantis, super quā demones machinas bellicas instruunt, ex qua tot venenatas sagittas emittūt, quot inordinatos motus excitant: agnoscit ibi latentes inimicorū machinas bellicas cōtra spiritū. Hoc ergo agit, quod pugionem contra Elephantis ventrem cōuertit, dū corpus ieiunio quasi cōficit, & verberibus castigat, & ita agēs, nō in vanū aut in cassum ictus emittit, quasi aerē verberans, sed hoc quod contra Elephantis ventrem esse videtur, potius ad prosterneudas inimicas potestates conducit. His apte conueniunt, quę ipsemet dicit: *Arma militię nostrę non carnalia sunt, sed potentia Deo, ad destructionē munitionū, consilia destruentes & c.* Si enim quęras: Quomodo arma non sunt carnalia, ieiunium, inedia, carnisq; maceratio, quibus perpetuo Paulus utebatur? Respondebo, quia quamuis contra carnem esse videantur, potius sunt contra spiritus inimicos, quorū munitiones, cogitationes, & machinę bellicę, his armis, quę contra carnē esse videntur, destruuntur. Sic Apostoli verba intellexit Gregorius: *Ego sic pugno, non quasi aerem verberans & c. Sed castigo & c.* Cum carnē enim restringimus, inquit, ipsius abstinentię nostrę ictibus, non aerem sed ipsos immundos spiritus verberamus: & cū hoc quod est intra nos subiicimus, extra positos aduersarijs pugnās damus. Quibus concinūt, quę prędixit Esaias, quę & S. Basilis ad CHRISTI tempora pertinere intellexit: *Interire faciam in fame radicem tuam, & reliquias tuas interficiā.* Loquitur ad nationes Philisthorū, quo nomine demonū cateruas accipimus. Radix viriū & roboris illorū eradicanda est, in fame: radix enim talis, est nostra cōcupiscentia, carnisq; affectus, per quos diabolus cōtra nos agit: hanc in fame interficiendam

Lib. 1. off.
cap. 40.Lib. cit. de
agone. Chri-
stiano a c. 1.
11q; ad 5.
Ad. Eph. 6.
18.

94.

1. Cor. 10. 4.

10. Moral.
c. 13.In cap. 14
Esa.
Esa. 14. 3.

aut conficiendā docet, qua deficiēte omnes diaboli machinæ corruunt. Ex his infert B. Augustinus, quid nos agere oporteat. Certe audire debemus Apostolum dicentē: *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi*: quæ enim ille à CHRISTO didicit, factus eius discipulus, docet nos tāquā magister noster, à CHRISTO designatus; & nos ita ad inimicas potestates reuincendas instruit, ac si CHRISTVM Dominū cōtra diabolū pugnante corā oculis haberet. *Confortamini*, inquit, *in Domino, & in potētia virtutis eius: Induite vos armaturā Dei, ut possitis stare aduersus insidias diaboli*. Quæ verba ita intelligere possum, ut dicam, quod hortatur nos Paulus ad bellum, ex eo quod CHRISTVS illud sustinuit, & egit. Nō mirū, quod seruus pugnet, si videt Dominū pugnante validē & strenuē, præsertim si Dominus ipse eisdē armis suis eū muniat. Equidem quādo Dauid egressus est, ut bellū cum Goliath ageret, arma Regis Saul induens, minus aptus fuit redditus ad pugnādū, quia nō sibi talia arma erāt conuenientia: at CHRISTVS Dominus talibus armis cōtra diabolū pugnāt, ut ea ipsa nos induentes, fortissimi & aptissimi ad cōgressum reddamur. Et quod bellū sustinuit Christus? Cū quibus inimicis pugnavit? Certe nō cū carne & sanguine, sed cū dæmone: *Ductus est enim à Spiritu, ut taretur à diabolo*. Quib' armis se muniuit? Valido ieiunio, & carnis maceratione: nā ieiuniū statim arripuit, tanquā scutū & gladium. His armis munitus integer, & perfectus stetit, nō solū non cedens inimico, sed omnes eius impetus cōfringēs. Ita & nobis agēdū, inquit Paulus. Inimici sunt dæmones, cōtra quos bellū sustinemus: *Nō enim est nobis colluctatio cōtra carnē & sanguinē, sed aduersus principes & potestates*: et propterea arma eadē à nobis sunt assumenda, ut stemus inuicti & perfecti. *Propterea accipite armaturā Dei, ut possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare*. State ergo succincti lūbos vestros. Ita Paulus nos docet, inquit Augustinus, quod ille à magistro didicerat, qui certe castigās corpus suū in semetipso de potestatibus huius mundi triūphauit, sicut de Domino dixerat: cuius se imitatore profitetur. Id ipsum excellentissime docuit Petrus, discipulorū CHRISTI Princeps: qui postquā victoriā Christi prædixit, subdit: *Christo igitur passo in carne, & vos eadem cogitatione armamini, quia qui passus est in carne, desit à peccatis*. Scitis quid accidit Christo, quod mortificationem carnis sustinuit, ut per illā Principem peccatorū reuinceret: eadē cogitatione armamini, scientes, quod qui mortificat carnē, non carnē tantū vincit, sed & dæmonis astutias & tentationes,

prouocātes ad peccatū. Hanc doctrinā omnes sancti intellexerunt, qui cōtēdētes dæmonū superare potētiā, tanquā fundamentū validū statuebant, asperū ieiuniū, duram carnis macerationē, & cōtra corpora sua tāquā contra inimicū supremū conuertebant manū. Quid hoc est? Quare hoc agebant? nemo, inquit Paulus, *carnē suā vnquā odio habuit, sed unusquisq; nutrit & fouet eā*. Cur igitur ita eā vexabant, cruciabāt, & torquebāt? Certe quia hanc cōlestē philosophiā intelligebāt, quod ad vincēdas inimicas potestates, quæ per carnis motus, bellū homini indicūt, oportebat eandē carnē torquere & comprimere. Ita faciebant illi quos Hieronymus refert, qui omnibus diebus perpetuū ieiuniū tenebant, vino semper abstinebāt, paucis caricis erant cōtenti. Ita beatus Franciscus, qui hora mortis instāte, veniā petijt à corpore suo, quod in eius tortura sepe excesserat, nō quidē quod illud odio haberet, sed timens inimicorū spiritualiū insidias: cupiēsque illas subuertere. S. Bernardus, ut annotauit D. Thomas, tā duris ieiunijs & abstinētijs se cōfecit, ut postea intellexerit & doluerit, quod hac in re nimium tenuerit excessum. D. Pater noster Dominicus, cōtinuo ieiunio nō cōtētus, ter in die catena ferrea vsq; ad sanguinē, carnē suā cēdebat. B. Petrus Martyr, eo per abstinētiā peruenit, ut exiccatū guttur eius redderetur, ut iā nisi maxima vi cogēte, nihil per illud trāsire posset. B. Catherina Senēsis, tā valida ieiunia arripiebat, ut solūmodo sacra Eucharistia reficeretur, à feria quarta cinerū, vsq; ad pentecostē. Hæc non ideo dicta sunt, ut quæ in alijs sunt poti' admirāda, quā imitāda, opere cōpleamus, sed ut intelligamus, id quod sæpe repetit D. Hieronymus, signāterque dixit ad Rusticū monachū scribens: Vas electionis, in cuius ore Christus resonabat, macerat corpus suū, & subijcit seruituti, & tamē cernit naturalem carnis ardorem suæ repugnare sententiæ, ut quod nō vult, hoc agere cōpellatur, & quasi vim patiens vociferatur & dicit: *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Et tu te arbitraris absque lapsu & vulnere posse trāsire, nisi *omni custodia seruaueris cor tuū? Id ipsum repetit scribēs ad Saluinam, & ad Furiā, de viduitate seruāda, & ad Eutychiū, de custodia virginitatis.

§. 25. Vsq; ad cōpletum ieiuniū, Christus non sensit famē, quæ tandē grauissimē excitata est, ad incitandum tentatorem.

ad Eph. 5.

In vita. S. Hilariionis.

Quodl. 5. ar. 18.

Epist. Rustici.

Roman. 7.

Prou. 4.

Epist. 9.

Epist. 10.

Epist. 11.

Postea esurit. Admirandā Domini patiētiā expēdit Chrysostom^{us} in eo, quod esurire voluit, ieiunās pro nobis in deserto, qui iā dudū esurientē populū suū in solitudine per quadraginta annos cibo coelesti refecit. Et cū Deus secūdu incorruptā illā & beatā æternitatis suæ naturam, esurire nō pornerit, vt scriptū est: *Deus ætern^{us} nō esuriet, neq; laborabit*; tamen causa salutis nostræ, secūdu corporis assūptionē, & tentari, & esurire dignatur, vt veritatē in se assumptæ carnis ostēderet, quinihil recusauit pati, quod nostræ cōduceret redēptioni & saluti. Ita Chrysostom^{us}. Tria tamē sūt hoc loco explicāda. Primū, an Christus Dominus per illos quadraginta dies & noctes, quibus ieiunauit, esurierit: Secūdu, quomodo tot dieb^{us} sine cibo permanere potuerit: Tertium, cur post quadraginta dies & noctes famē & esuriē voluit sētere. Et circa primū, breuiter dicēdu est, aliquos sensisse, Christū esurijsse, nō tātū post quadraginta dies, quib^{us} ieiunauit, sed etiā illis quadraginta diebus: alioquin, inquit, frustra ieiunasset, si nihil sensisset, nec aliquid tale ieiuniū, vel ad meritum vel ad corporis afflictionē, vel ad nostrū exēplū, contulisset. Sed multo probabilius est, Christū nullatenus per quadraginta dies illos aut noctes esurijsse: nā expresse S. Matthe^{us} dicit: *Potesta esurijsse*. Et Lucas, *Cōsumatis illis, esurit*. Hic enim loquēdi mod^{us} in Scriptura sacra, significat manifeste, antea nō esurijsse, vt ille: *Postquā cōsummati sūt dies octo, vt circūcideretur puer*: *Postquā cōsummati sūt dies purgationis Maria*: *Postquā cōsummati sūt dies Pētecostes*, *Postquā resurrexero, precedā vos*, & *Postea inuenit eū Iesus in tēplo*. Ita intellexisse visi sūt sancti Patres, Hieronym^{us}, Ambrosi^{us}, Basil^{ius}, Gregorius Nyssenus, Cyrillus: signāter autē ita colligit ex textu Euāgelij Hilarius: *Postea esurit*, Post quadraginta, inquit, dies, nō in quadraginta diebus esurijs: similiter B. Petrus Chrysologus: cum dicit, inquit: *Postea esurit*, quadraginta diebus & quadraginta noctibus probat in illo esuriem nō fuisse. Id ipsum obseruauerat Chrysostom^{us}: Quadraginta, inquit, diebus non esurijs, hoc est enim quod dicit: *Et cum ieiunasset quadraginta diebus: postea esurijs*, esurire namq; & non manducare, patientiæ est humana: nō esurire autem, diuinæ nature. Qui ergo quadraginta diebus non esurijs, postea esuriens demonstrauit, quia esuritiū eius, voluntaria fuit, non necessaria. Ad hoc etiam institutum obseruat, hanc fuisse differentiam inter Moysen & Eliam, & Christū, quod illi ieiunauerūt quidē quadragin-

ta diebus & noctibus, sed esuriē in illis sentiebant: at Christus ita ieiunauit, vt per quadraginta dies, nullatenus esurierit. Hoc tamē non ab omnibus approbatur. Hilarius namq; firmiter credit, Moysen & Eliam nō esurijsse quadraginta diebus, quibus ieiunauerunt: imo ex hoc infert, nullatenus dicendū, CHRISTVM esurijsse quadraginta dierum specie, ne minor appareret Moysen & Eliam. Quod & B. Maximus similiter tanquā certum supposuit: Moyses inquit non esuriuit, vt in homine fragili operata diuinitas probaretur. Sed de his videndus est Abulēsis. Hæc vt dixi sententia, valde probabilis est, sed non credo, quod omnino erraret, qui cū primis autoribus sentiret: quando enim facit Euangelista affirmat CHRISTVM post quadraginta dies esurijsse, nō de quacūq; esurisse aut fame loquitur, sed de validissima, quæ ita CHRISTI carnem ipso permittente vexauit, vt iā illa deficere videretur, nam vt dicemus ex sanctis Patribus, esuries, quā sanctus Euangelista exprimit, talis fuit, vt per eam CHRISTVS præberet ansam diabolo, ad tentandum se, & incitandū, vt lapides cōuerteret in panes, si virtute diuina præstaret: vt autem id diabolus petere posset, nō erat sufficiens quacūq; esuries, quam quivis posset sustinere, sed necessaria erat talis, per quam iam caro tam infirma reddita fuisset, vt nisi subito ei succurreretur per cibum, defectura esse videretur. Et ita sanctorum Patrū exponi possunt sententiæ, sed de ijs statim aliqua alia subinferemus. Secundum iam explicemus: Quomodo CHRISTVS tot diebus & noctibus sine cibo potuq; perstiterit. Et quidem facilis est responsio, si dicamus, fuisse Deo facile cohibere vim caloris natiui, ne ageret in humidum radicale. Sic enim, nec consumebatur humidum radicale, nec consurgebat fames. Quidam tamē censent, id prouenisse ex altissima cōtemplatione, cui CHRISTVS, cremum & solitudinem ingressus, se tradidit: tam rapida enim vi per altissimam cōtemplationem animus aliquando ad superna fertur, vt actiones eius inferiores impediantur: quomodo Paulus tribus diebus, quibus extasim passus fuit, non manducauit, neque bibit, & de Abbate Ioanne refert Cassianus, quod cōtemplationi vacans, cibi & potus obliuisceretur. Imo & Hieronym^{us} refert, in eo libro, quem Vitas patrum vocant, aliquos ex illis sanctis Anachoretis, totū quadragesimæ tempus sine cibo & potu peregisse. Quod & Augustinus, agens de prolōgato ieiunio, attexit de quodā fratre, ad quadraginta dies pertrahēte ieiuniū, sicut fecerunt Moyses & E-

Cambr. 3. in
Matt.

Ser. 3. de
ieiun. Q. 2.
dragel.
Inc. 19. 3.
Reg. q. 8.
& in 1. cap.
Matt. q. 13.

97.

Ab. 9. 9.
Coll. 19. c.
4.

Lib. cit. pp.

Epist. 96. ad
Cassianum post
medium.

In carmine
ad Helle-
niana.In Religio-
sa historia.

lias, id quod à fide dignissimis, te accepisse, profitetur: quod & de beata Catherina Senensi certissimū est. S. Gregorius Nazianzenus refert, aliquos sui tēporis monachos lōga viginti dierū, viginq; noctium ieiunia conseruasse, sic canens: Bisq; dies denos, noctesque impasta remāsit. Sēpius, omnigenis abstinuitq; cibis. Beata Maria Aegyptiaca, decem & septē annis, tribus panib⁹ fuit sustentata, vt ex libro Vitas Patrū cōstat. Imo & de S. Simone Stylite, qui super colūnā quā dā se locauit, sic scribit Theodoretus: Ab illo tēpore vsq; ad hodiernū diem (iā autem prēterierunt viginti octo anni) manet ieiunus, dies quadraginta & c. Et ex Scriptura sacra manifestū est, Moyse & Eliā, quadraginta dies sine aliquo cibo & potu peregrasse. Ita quidē dicere possumus, dūmodo hoc nō sola naturali virtute fieri posse credamus. Quamuis enim quādo animus altissima cōtēplatione rerū diuinarū rapitur, tāta intentione in superna fertur, vt aliquātulū impediatur & remittantur aliæ actiones inferiores animales & vegetātes, ideoq; recta cōcoctio & digestio alimēti impeditur per cōtēplationē & studiū; sed nō omnino possūt tūc tales operationes impediri: quātacūq; enim cōtēplatione rapiatur quis, calor naturalis naturaliter agēs nō omnino impeditur ne aliquātulū salte agat in humidū radicale, & ideo paulatim illud consumit: vnde nisi per cibū & potū reparetur, necessariò totaliter absumēdū erit. Quā propter dicēdum est, necessariā esse diuinā virtutē supernaturālē, vt homo sine alimēto tāto tēpore perduret, per quā prohibeatur calor naturalis cōsumere humidum radicale, aut augeatur, vel roboretur, aut in eodē statu cōseruetur: sicuti in statu resurrectionis conseruabitur. Talis virtute fuerūt muniti sancti illi, qui tot dieb⁹ sine alimēto permāserūt: illi itidē septē dormiētes, qui per aliquot annorū cēturias dormierūt, vt eorū historia, quā Ecclesia recipit, testatur. Et hoc excellētius multo in Christo Domino possumus obseruare, qui in semetipso & in ipsamet carne sua virtutē cōtinebat diuinā, per quā sine fame & siti poterat cōseruari, nō solū plurimis diebus, sed & multis & infinitis annis; si enim exterior Dei collocutio potuit Moysen & Eliā sine esurie tot diebus cōseruare, quāto magis poterat cōseruare illā carnē sanctissimā sine esurie, tota plenitudo diuinitatis, quā illā etiā corporaliter inhabitabat. Hęc facile explicabunt ij, qui cēsant, gloriā illā, quā caro Christi fuit in trāfiguratione illustrata, nō tā procesibile ā gloria animę, quā ab ipsamet diuinitate immediate, quā in illa

carne sanctissima erat, per quā & vere illa subsistebat & existebat, de quo suo agemus loco. Si enim per solā Christi volūtate, talis gloria tūc ā diuinitate in carnē est derivata, vt per illā nō solū fuerit omni fame & siti liberata, sed & gloriosis quasi dotibus perfusa; quāto magis poterat eadē caro, cū Christus volebat, cōseruari eiusdē diuinitatis virtute, absq; eo quod famē & sitim, omni deficiēte alimēto, nō sentiret? Hāc dicēdi rationē sequitur B. Cyrillus^a, quā & sequi videtur Hilarius^b, quę celebrē illā doctrinā indicat, quā latius tradidit Damascenus^c, passionēs naturales vere fuisse in Christo supra naturā. Fuerūt certe in Christo Domino naturales affectus, quos passionēs vocamus, vt fames, sitis, dolor, tristitia, lassitudo & c. sed supra naturā: quoniā tales passionēs nō excitabātur & cōsequebātur, nisi Christo Domino volēte. Vnde illa fames solūmodo excitabatur deficiēte alimēto, quā ille excitari volebat & permittebat; ille etiā dolor, & tristitia in passione, quā ille permittebat excitari. Et hoc est, quod dicit Hilarius: Non inedia surrepsit operatio, nō est exorta esuries aut inedia per surreptionē, id est prēter rationis & volūtatis deliberationē, & cōsēsum. Quā etiā de causa, dixit Chrysostomus Dominū post ieiuniū, nō necessitate sed volūtate esuriisse. Et D. Gregorius Nyssenus: Dedit inquit, quādo volebat occasionē naturę, officio suo fungēdi: quamuis enim naturaliter ad defectū alimēti, sequatur inedia & fames in natura humana, in Christo tamē illa nō poterat exurgere, aut excitari, nisi Christo Domino, id deliberata voluntate agēte: quę omnia egregie explicauit D. Thomas. Ex quibus patet, quomodo potuerit ille, quadraginta diebus & noctibus, quibus ieiunauit, sine fame & siti cōseruari. Sed & ad maiore huius explicationē, aliqua statim superaddemus, postquā tertiā explicauerimus quæstionē propositā: cur scilicet Christus Domin⁹ voluerit, post quadreginta dies ieiunij, esurire. Quare enim, inquit D. Augustinus consumatis quadraginta diebus eiuri re Dominus Iesus describitur, cū Moyses & Elias, tāto tēporis spacio, post ieiuniū famē pati nō memorētur? Cui quæstioni respōdet Augustinus, Christū Dominū voluisse offerre occasionē tētatori, vt accederet ad tērandū se, manifeste se ipsum exhibens verū hominē, qui verā carnē, illāq; infirmā gestabat. Ita omnes sancti Patres summo cōsensu docent. Ignatius^a, Irenęus^b, Tertulianus^c, Hilarius^d, Ambrosius^e, Gregorius Nyssenus^f, Petrus Chrysolog^g, & apertis verbis expressit idipsum Basili^h, dicēs: Vide quā mirabiliter il

98

Lib. 1. de fide ad Reginas.

Can. 3. in Matt.

Lib. 3. de dei. c. 20.

Loco. citat.

Hom. 5. ex varijs in Matt.

Lib. cit. de beatit.

3. P. 4. 18.

Li. 3. de mirabil. sacrę Scripturę.

Epist. 8. ad Philip.

Lib. 3. c. 6. hęres. c. 32.

Lib. con. Psychi. c. 8.

Can. 3. in Matt.

In c. 4. Luca & ser. 35.

Lib. cit. de beatit.

Ser. 11. Homil. 1. de ieiunio.

le tetatori peresuritione præbuit ansā: alioquin propter naturæ diuinæ sublimitatē, nō patebat ad illū adit⁹ diabolo, nisi se per esuritionē ad humanā imbecillitatē submisisset:

Quæ omnia elegāter pertractauit Theodoret⁹. Obseruādū est enim ex B. Maximo⁹; dis crimē esse maximū inter CHRISTVM ex vna, & Moysen & Eliā ex alia: nam omnibus manifestissimum, euidentissimumq; erat, illos duos veros fuisse homines, quorū humanos defectus & affectus omnes conspiciebant; ideoq; cū in illis, iam omnibus pateret humana infirmitas, quā ex se ipsis habebāt, oportebat tantū ostendere, quid in illis diuina virtus operaretur: & ideo tantū expressum est, quod illa roborati, ieiunare potuerunt quadraginta diebus & noctibus: nec oportuit exprimere ad ostendendā eorum infirmitatē, quod postea esurierunt, quoniā talis infirmitas iam omnibus erat nota. At in CHRISTO Domino viderat diabolus multa, quæ diuinā virtutē indicabant, qualia fuerūt omnia illa, quæ in baptismo præcesserāt, & quæ Ioannes Baptista prædixerat: post quæ viderat etiā illū, tā excellētī virtute tot diebus ieiunasse: oportebat propterea eīdē manifeste ostendere humanā infirmitatem, quā nisi vidisset, nullatenus, inquit Hilarius ad eū tētandū accedere fuisset ausus. Cōcessit itaq; CHRISTVS diabolo, vt manifeste cōspiceret & cognosceret famē & sitim, quam eius caro patiebatur, tū ostēdēdo carnē suā languentē & pene deficientē, tū permittēdo, vt videret diabol⁹ humidū radicale pene iā cōsumptū. Cognoscit diabolus, quæ intra corpus alicuius sunt, nisi impediatur: videtque, quomodo operatur calor naturalis erga humidū radicale; cōspicit proinde quā tā sit copia illius, in quā agat calor natiuus. Vnde sicut qui videt ligna deficere, in quæ ignis agit, videt esse necessariā lignorū appositionē, ne ignis extinguatur, & qui videt defectū olei in lāpade, cognoscit aperte, necessariā illius superinfusionē, ne lumē deficiat, ita videns humidū radicale consumi, videt necessariū esse inducere cibū & potum, ne calor natiuus extinguatur, vitæque deficiat, & quod natura per famem & sitim illa postulat, vt dixit B. Gregorius Nyssenus⁹. Fames ergo Domini inquit Ambrosius⁹ pia fra⁹ est, vt in quo diabolus maiora metuēs, iā cauebat, famis specie lactatus, tētarer vt hominē. Ex his colligo, quod supra dicere cœpim⁹, qualis scilicet fuerit esuries, quæ in CHRISTO post ieiuniū cōsequuta fuit. Credo enim talē fuisse, vt caro illius videretur iā omnino deficere. Hęc siquidē erat eppor tuna fames, ad ostēdendā verā carnis infir

mitatē, & ad ansā, vt dixit Basilus, præbēdā dæmoni, vt statim accederet ad tētādū, sumpta occasione ex tali esurie & debilitate, quā caro CHRISTI cōtraxerat, cui iudicaret, subito subueniri oportere, ne penitus interiret. Quā occasione cū diabolus vidisset, accessit subito, illū inducēs, vt si diuinā habebat potestātē, lapides cōuerteret in panes, quibus carnē suā reficeret, quæ extremē egebat alimēto, cui⁹ nulla copia poterat in illo deserto haberi. Ex his etiā mihi patere videtur modus, sanctis Patrib⁹ cōformis, ideoq; optimus, explicandi, quale fuerit ieiunium CHRISTI, quid ve in carne illius fuerit operatū: qualis itidē fuerit fames, quā post illud Christus voluit excitari. Permisit etenim, vt per quadraginta dies, quibus ieiunauit, calor naturalis humidū radicale magna ex parte cōsumeret, quod tamē ita diuina virtute cōseruabat, vt ne penitus absumeretur: quo factū est, vt ipsi⁹ caro maxime fuerit attenuata, debilis reddita, & quasi macie cōfecta: qui verius quā David dicere posset: *Genua mea infirmata sunt a ieiunio, & caro mea immutata est propter oleum.* Idest macra reddita est, propter pinguedinis defectū, vt intellexit Theodoretus. Quamuis autem hoc ipso, quod illis quadraginta dieb⁹ attenuabatur caro, naturaliter debebat sequi fames, tamē quoniā, vt diximus, nō poterat illa excitari, nisi secūdū Christi volūtātē, ille eā per omnes illos quadraginta dies cōpressit, quo magis diabolū in admirationē raperet, qui illius validū ieiuniū circūspiciebat & expēdebat; illudq; cōferens cū ijs, quæ antea viderat, dubitare incipiebat, vera ne esset illa caro, an phāstica; ver⁹ ne esset ille homo, an tantūmodo apparēs. Idcirco apte post quadraginta dies permisit, vt fames talis excitaretur, qualis in carne validissimo ac rigido ieiunio penē cōfecta, excitari solet, perquā verissimā carnē ostēdebat, seq; verū hominē cōprobabat, quibus ansam præbebat diabolo, vt quē verū hominē cognoscebat, exploraret, an verus esset Deus. Ex his manifestū sit, quod dixit B. Cyprianus, Christū Dominū, vere carnē macerare voluisse per ieiuniū, vt cū diabolo dimicaret: cui omnes sancti Patres supracitati subscribūt, dicentes: Christū se per carnis macerationē voluisse munire, cū diabolo pugnaturū. Hoc enim nō cōtradicit ei, quod ipsimet sancti Patres asserūt, Christū nō esurijsse diebus quibus ieiunauit. Nā etsi tamē nō senserit illis diebus, vigilijs tamē, & asperitate loci; & duritia soli, frigore, gelu, & aestu, macerabatur caro illa sanctissima. Ino & ieiunio ipso caro eadē attenuabatur, & macra reddebatur, sed fames

Psal. 101.
24.

Lib. de ieiunio & tentatio. Christi.

100.

nō prorupit, neq; excitata est toto illo tempore, quia nō ei permisit Christus excitari, quo vsq; per dies quadraginta ieiuniū perfectū & absolutū fuit. Tūcq; tā valida fuit, qualis esset in homine, qui multis dieb' cibo & potu abstinuit, vt iam caro illa purissima omnino deficere videretur. Ex his etiā cōsidero, quo crudelitatis ardore, tali fame cōspecta excitatus diabolus, accesserit ad CHRISTVM tentandum, superandum, imo & deuorandum. Inter illa siquidem crudelitatis genera, quibus Gentiles Principes, Christianos vexabant, illud maxime expendit Suetonius, quod tanquam maxime inhumanū Gentilis ipse execratur, cū Christianos obijciebāt leonibus, maxima excitatis fame, nō quidem nudos, sed ouina pelle contextos; vt leones, qui ad quamcunq; prādam arripientiā erant dispositi, tota rabie se ad Christianos deuorādos conuerterēt. Hoc enim quod Scriptura nos docuit, Deum dedisse homini faciem reuerendam, dicente ipso: *Terror vester sit super omnes bestias terra*, naturali cognoscebant lumine, quibus notum erat, hominis naturam, superiorem esse naturis aliorum animalium, ideoque omnia animalia, quodam terrore teneri ad hominis prāsentiam & cōspectum. Vt ergo leo nihil veritus, omnes suas vires in Christianū hominem conuerteret, non tantū eius vultū operiebant, sed & id curabāt, vt ouis speciem ille referret, ad quē propterea deuorandum, absque terrore aliquo, suprema vi & impetu accederet. Ita ergo CHRISTVS Dominus, verus quidem erat Dei filius, ad cuius cōspectū infernalis leo rugiens, terri poterat: volens tamen dēmonem contra seipsum sollicitare, vt ait Ambrosius, suā contextit diuinā virtutem, humanitatis debilis & esuriētis & quasi deficientis specie, vt existimans ille, quod peccata contraxerat Adā, qui pēnas Adā sentiebat, omnes suas vires ad eum inuadendū conuerteret. Qui certe non minori rabie accessit, quam leones illi, ad deuorādos Christianos, quos ouili pelle contextos cōspiciebant. Hęc cōsiderans Theodoretus: vidit, inquit, infelix hostis, sui famem, & victoriā sperauit, pugnāq; confidenter aggressus est: adq; Adamū se videre putauit, vbi famis passionem cōspexit. His congruunt, quæ S. Petrus Chrysologus annotauit: Est inquit, diabolus per se nequam; fit tamen nequior prouocatus, sicut leo crudelis est, sed crudelissimus, cum prouocatur, similiter & Taurus, cum acuto pungitur stimulo, grandi rabie contra pungentem se conuertit.

§. 26. Ita Christus ieiunauit, vt famē vehementissimā tandem sentiret, qui opera pœnitentia eo modo egit, quo maiorem dolorem incuterent, ostendens quomodo à nobis agenda sint.

POSTEA esuriit. Singularē habet B. Ambrosius circa hæc verba, dicendi modum. Post multa, inquit, ieiunia, CHRISTVS esurire se simulat, vt diabolu, que ieiunando iam vicerat, iterū esuriendo sollicitaret. Quæ verba duplicem inducunt difficultatē: Prima an vere Christus esurierit, nam qui asserit, quod se esurire simulauit, verā esuriē negare videtur. Cui fauere visus est B. Hilarius, qui expēdens hæc verba: *Postea esuriit*, inquit: Nō cibū hominū esuriit, sed salutē. Similiter & D. Gregorius Nyssenus sentire visus est, dicens famē esse appetitū cibi, Christum autē non cibū materialē esuriisse, sed eū de quo dixit: *Mens est, vt faciā volūtatē Patris mei*, quos ita esuriētes, Christus beatos vocat. Insuper & B. Petrus Chrysologus, Audi inquit, Verbū Patris, verba salutis nostræ esurire, non panē. Secūda: Quomodo dicit Ambrosius, quod Christus iā per ieiuniū vicerat diabolu, qui cum eo nondū cōgressus fuit, quo vsq; post ieiuniū esuriit? Et quidē huic secundę difficultati primo satisfaciētes, dicimus: Ambrosiū tātū dicere velle, quod supra ex eodem, alijsq; sancti Patribus cōprobatū est, Christū se apte per ieiuniū munisse, vt dēmonē vinceret: nec solū se pri' ieiunio voluisse munire, sed postea voluisse per esuriē illū prouocare. Ad primā autē respōdētes, dicimus, certissimū esse, Christū Dominū vere esuriisse secūdū carnē, qui quamuis prācipue salutē hominū esuriebat, & sitiebat, sed etiā caro eius famelica cibū appetebat. Quod expresse sancti Patres summo cōsensu docēt, expēdentes sancti Euāgelistæ verba: Quæ & Hilari' declarat, & ipsemet Ambrosius exproffesso sepe demōstrat. Tantū ergo dicere voluit, Christū per esuriē simulasse suā diuinitatē. Itaq; non fuit simulata esuries, sed esuriendo suā simulauit personā. Ex quib' infero, Ambrosiū duos peculiaris effect' ieiunij Christi voluisse exprimere, prim' fuit, carnis mortificatio, ei' debilitas & imbecillitas aut infirmitas: ita enim per illud ieiunium carnē suam compressit Christus, mortificauit & debilitauit, vt apte

§ 101.

Ser. 35. de ieiunio Domini.

Can. 3. in Matt.

Lib. de beatitu. oratio. 4. Ioan. 4. 34.

S. r. 11. ad finem.

Can. 3. cit.

Serm. 35. cit. & lib. 4. in Luca.

Gen. 9. 3.

Ser. 35. de ieiunio Domini.

Ser. 10. de prouid. cit.

Serm. 13.

hoc ipso fuerit munit⁹ ad omnes dæmonis impetus superandos, iuxta ea, quæ dixim⁹ supra. Secundus fuit, vera esuries, tam vehemens, ut vere per eam posset suam diuinitatem simulare, cuius magna & perspicua signa diabolus paulo ante in baptismo, & nunc in ipso ieiunio viderat. Ut intelligam⁹, CHRISTVM Dominum non nudum ieiuniū accipere voluisse, sed tale, quod carnē suam debilitaret, quā infirmitate ac vehēti esurie torqueret. Poterat sane ille solius volūtatis suę actu, ita ieiunare, ut ieiuniū nullatenus hæc operatū fuisset, cuius potentiā expendens Dauid, ait: *Vox Domini intercedentis flammam ignis*. In flamma namq; ignis duo sunt coniunctissima, quæ se inuicem ita cōsequuntur, ut secundum naturę vires separari non possint, lux scilicet & cōbustio. Deus tantē solius vocis suę imperio, potest flammā intercidere, ut sola combustionē maneat, nō luceat, sicuti in igne inferni; & ut sola illuminatione manente, nō comburat, sicut in igne fornacis Babylonicę erga pueros sanctos. Ita in ieiunio, sunt aliqua ita cōiuncta, ut naturali vi non possint ab inuicem separari, debilitas scilicet naturę, & fames aut esuries: in natura enim, si rectē disposita sit, eo ipso quod per ieiunium infertur debilitas, naturali necessitate sequitur fames, quę est appetitus alimenti eiusdē naturę, ad talem debilitatē roborandam. Hæc quidem poterat CHRISTVS omnino separare, & facere, ut stante ieiunio non sequeretur debilitas, & mortificatio in carne; utq; hac stante, nullatenus fames aliquādo consequeretur. Voluit nihilomin⁹ hæc abūdantissime cōsequi & excitari, modo superius exposito, ut cœlestis Magister doceat nos, qualiter à nobis ieiunia cæteraq; pœnitentię opera agēda sint, qui semper curamus, illa eo modo perficere, quo minorē inferant carni debilitatem, compressionem & pœnam. Oratori enim insilimus, curantes, ne genua pavimenti duritia doleant, quibus propterea molles puluillos supponimus. Eleemosynā elargimur, id præcipue attēdētes, ne aliquo pacto incomodū patiamur. Ieiunia agim⁹, curantes, quadragesimales cibos talibus cōdimētis preparari, quibus gustui reddatur suauiores & stomacho magis satisfaciant, quō minus naturę debilitatem sentiamus. Non ita CHRISTVS ieiunat, qui pœnitentię & mortificationis opera eo modo exercuit, quo grauius carnē afficerent, & maiorem pœnam inferrent. Optime Paulus hortatur: *In omnibus tribulationē patimur &c. semper mortificationē IESV CHRISTI in corpore nostro circūserētes*. Quenā est mortificatio IESV

CHRISTI? Hoc aliquantulum alibi ipse Paulus exprimere visus est, qui, quod in psalmo Psal 119.7. legimus: *Oblationē & hostiā &c. corpus autē per fecisti mihi*, tunc dixit: *Ecce venio &c.* Legit ipse, *Corpus aprasti mihi*: nō enim tantū fuit CHRISTI corpus in se perfectū, idest verum, non phātasticū, ut multi hæretici mentiti sunt, sed fuit etiā aprū. Maxima sanē differentia inter perfectū, aut pulchrū, & aptum, reperitur; ad quā explicandā, fatetur Augustinus, se tres libros edidisse, quos de apto & pulchro inscripsit, qui nullaten⁹ extāt, ex quorū differentia gravē quæstionē, quā Marcellin⁹ proposuerat, explicauit. Perfectum enim & pulchrū, per se ipsum cōsideratur atq; laudatur, cui turpe atq; deforme cōtrariū est. Aptū vero, cui ex aduerso est ineptū, quasi religatū pendet aliunde, nec ex semetipso, sed ex eo cui cōnectitur, indicatur, sicut decens aut indecēs. Vnde aliquid absolute dicitur perfectū aut pulchrū, quando in se habet rectā & debitā proportionē partiū: aptū autē, non nisi rectē cohereat, aut sit cōpositū in ordine ad aliud. Est sane adamas absolute & in se pulcher & perfectus sed non dicitur aptus, nisi rem addas, cui possit deservire: ut si dicas, esse aptū ad ornādos digitos. Quod ergo dixit Dauid in persona CHRISTI: *Corpus perfecisti mihi*, clarius exprimit lectio, quam Paulus sequutus est, *corpus aprasti mihi*, quia corpus CHRISTI, non tam fuit cōpositum, ut in se perfectum esset, quā ut esset aptū, ad perficiendū id, cuius gratia veniebat, ut scilicet pateretur & pœnitentiā ageret pro peccatis nostris, & ut in sacrificiū pro illis in crucis ara semetipsū offerret, quę antiquis sacrificijs, aut cæremonijs carnis nō potuerūt expiari. Disputat ex professo B. Chrysostomus, & demonstrat, maxime cōducere ad hoc, ut op⁹ meritoriū sit, illud cū labore & passione perficere; adeo, quod illud est apud Deū maioris meriti, quod cū maiori labore & passione fit. Ut autē, inquit cognoscas, quantū sit cū passionib⁹ aliquid fortiter facere, & quāto minus sit, id ipsum sine passione perficere, Nabuchodonosorē illū Babyloniū Regē cōsidera, qui Euāgelicū op⁹ perfecit. Post illā enim fornacē & gloriosam, inopinatamq; virtutē, in toto orbe terrarū extitit prædicator, nec lingua solūmodo sed per litteras ubiq; sic scripsit: *Nabuchodonosor, populis, tribubus, linguis, habitantib⁹ in omni terra, pax vobis adimpleatur; signa & prodigia, quæ fecit me cū De⁹ excelsus, placuit corā me, annūciare vobis; queniā magna & fortia sunt, & quoniā ingēs & forte Regnū eius, Regnū omnium seculorū, & potestas in generationē & generationē. Et edictū proposuit eiusmodi: Omnis popu-*

Psal 119.7.
& ad Heb. 10

1.

Lib. 5. conf.
cap. 13.

Epist. 5. ad
Marcellin.

Epist. ad
Olympiadem
to. 5.

Dan. 3. 15.

103

le corpus assumpsit, per quod magis illos
 persentiret. Sicut ergo *Viri diuitiarum*, dicun-
 tur à David, qui toto conatu diuitias qua-
 runt, & eas pleno corde excipiunt, & in pe-
 netralibus suis recondunt, ita CHRISTVS di-
 citur Vir dolorum, qui dolores & pœnas ple-
 no corde excepit, magis quam illi diuitias.
 Huic intelligentiæ fauet B. Ambrosius, expen-
 dens eiusdem loci lectionem, quam Septua-
 ginta sequuntur. Pagninus legit; *Notus infir-*
mitati, quasi dicat: quem labores, fatigatio-
 nes, lassitudines, fames, sitis, ieiunia, &c. no-
 tum ac veluti familiarem habent. De quo
 Arias Montanus. Hinc ergo aliquo modo
 potest intelligi mortificatio CHRISTI, quã
 Paulus dicit: est enim, mortificationis & pœ-
 nitentiæ opera illo modo exercere, & susci-
 pere, quo caro magis mortificetur, & maio-
 ri pœna afficiatur: quam in nostro corpore
 circumferre monet Apostolus, quibus mor-
 tificationis & pœnitentiæ opera ad hoc in-
 iunguntur, vt pœnitentiã agamus, & per do-
 lores ac pœnas in carne, illas puniamus de-
 lectiones, quas contra rationem ipsa per-
 cepit. Idcirco talia opera, ita sunt à nobis
 exercenda, quod verè carnẽ puniant, & do-
 lore ac debilitate eandem afficiant & mor-
 tificent. Lapidēs, ex quibus altare construẽ-
 dum erat, nolebat Deus esse dolatos, sed
 quod cum illa ipsamet asperitate & inæqua-
 litate laterum assumerentur, quam secũ fer-
 rent, dum scinderentur ex lapacidinis. Ope-
 ra namq; pœnitentiæ, & mortificationis, la-
 pides sunt ex quib⁹ quasi altare extruimus,
 ad offerendum Deo cor contritum & humi-
 liatum: ideo enim ieiunamus, & sedemus in
 cinere, cilicijs induimur. Non ergo lenien-
 di, aut complanandi, vel leuigandi sunt lapi-
 des, non auferenda ab eis asperitas, quam ex
 seipsis locum trahunt. Confessio peccatorũ
 ita agenda, vt verecundiã inducat & pудо-
 rem, manifestè peccata confitendo, non do-
 lando illa, &c. Oratio similiter, ita vt terrẽ
 figamus genua, imo & procidamus in faciẽ,
 totoq; aliquãdo prosternamur corpore. Ie-
 iunium ita, vt carnem debilitet ac mortifi-
 cet, & cõprimat, vt verè de nobis dicatur,
 quod Scriptura sacra de David dixit: *Ieiunauit*
David ieiunio. Quidã enim ieiunant po-
 tius comestione, qui maiori sunt cura circa
 cibos diebus ieiunij, quã alij. David quidẽ
 ieiunauit ieiunio, qui dicebat: *Genua mea in-*
firmitata sunt à ieiunio, & caro mea immutata est
propter oleum. Immutata est, aut vt alij legũt,
exaruit propter oleum, idest, ex defectu robo-
 ris & pinguedinis, ea phrasi, qua dixit Abra-
 hã, postquã Deus dixit: Si fuerint quinquaginta
 iusti non delebo, &c. *An delebis propter*

quinq; vrbem? idest, si à numero quinquage-
 nario deficiunt quinq; num propter defe-
 ctum horũ quinq;, delebis vrbem, remanen-
 tibus quadraginta quinq;? Itaq; *propter quin-*
que, idem est, ac propter defectum quinq;:
 ita & *propter oleum*, idest, ex defectu pingue-
 dinis & roboris. Tale ergo erat ieiunium,
 quod nutabant & tremebant genua, caro
 quasi exiccata erat. Et certè pœnitentiæ ope-
 ra eo sunt Deo gratiora, quo magis id perficiunt,
 quod per ea intenditur, dolere scilicet,
 mortificare membra, punire carnem, &
 comprimere illius affectus noxios cõtra ra-
 tionem insurgentes. Vaccæ illę, quæ arcam
 Dei deferebant, gratissimę Deo fuerũt; quę
itinere vno gradiebantur, pergentes & mugientes,
& non declinabant ad dexteram, neq; ad sinistram,
 quantumcunq; vitulos illos, quos lactabãt,
 mugientes audirent. Neq; enim laudandæ
 fuissent, si rectũ iter confecissent, nullum mu-
 gitum vitulorum suorum sentiẽtes. Vaccæ,
 quæ rectum iter conficiunt, non auscultan-
 tes, aut curantes vitulorum mugitus, sed po-
 tius tunc maiori fortitudine arreptum iter
 prosequuntur, aptæ sunt iudicatæ, quæ soli
 Deo offerrentur, sicuti reuera eas obtulerũt
 holocaustũ Domino. Ita dicendum est, non
 multa laude dignos esse illos, qui iter pœni-
 tentiæ arripiunt, & proficiscuntur solũ mo-
 do, quando nullos vitulorum suorum mugi-
 tus audiunt, cum scilicet quis ieiunia tenet,
 dum non sentit stomachi mugitus, aut car-
 nis famẽ; cum quis in oratione vigilar, quan-
 do nullatenus eum somnus prouocat; cum
 quis eleemosynã largitur ex eo, quod do-
 mo tãquam inutile expellere nitebatur. Ille
 autẽ egregia laude est dignus, qui his vitulis
 mugientibus, non cessat ab itinere conficiẽ-
 do. Ieiunia ergo ita à nobis tenenda sunt, vt
 carnem affligant, & debilitent, vt ieiunia
 Christi imitemur, cuius exemplum antiqui
 fideles egregiè consecrabantur, qui nullate-
 nus comedebant vsq; ad vesp̃eram: ideoq;
 non prandere, sed cœnare dicebantur: absti-
 nebant non solum à carnibus & lacticijs,
 sed à piscibus pinguib⁹, & suauibus, vino,
 & melle, vt Hieronymus^a, Chrysostomus^b,
 Cyrillus^c, & Clemens^d Papa dixerunt. Tan-
 tummodo viliores pisciculi per summã in-
 dulgentiam concedebantur infirmis, vt pa-
 tet in Cõcilio Gerũdensi^e, & Concilio quar-
 to Toletano. Et tale esse debere ieiuniũ no-
 strum, docuit Hieronymus^f, vt dicere pos-
 simus cum Daniele: *Panem desiderabilem non*
comedi, & caro & vinũ non introierunt in os meũ.
 Hoc enim, operatur in carne, & id perficit,
 quod intẽdimus, munire scilicet nos ad om-
 nes diaboli incurfus superandos. Ex his re-

1. Reg. 6.
12.

^a In epita-
 phio Pauli
^b Hom. 8. ad
 popul.
^c Catheche-
 si. 3.
^d Lib. con-
 situ. Apo-
 stol. c. 17.
^e Conci. Ge-
 run. c. 3.
^f In c. 10.
 Daniel.
 Dan. 10. 3

prehen-

prehendere possumus illos, qui tēpore Qua-
dragesimæ ludis aut operibus recreationis
se tradunt, aut quærūt recreationes, quibus
ieiunij afflictionem tēperant, conuersatio-
nibus vacant, cum tamen ieiunium non sit
nisi cum lacrymis, tristitia pro peccatis, &
grandi mortificatione agendum. Quando
Mat. 9. 15. Pharisæi quæsierūt à CHRISTO, cur discipu-
li sui non ieiunarent, respondit Christus,
quod nondum illis aduenerat tempus, quo
ieiunare deberent, dicens: *Nunquid possunt
filij sponsi lugere, quamdiu cum illis est spon-
sus? Venient autem dies in quibus auferetur sponsus, &
tunc ieiunabunt.* Ieiunare & lugere, pro eodē
accipit, & interrogatus de ieiunio, respon-
det de luctu, quia verū ieiunium esse debet
cum luctu & afflictione carnis. Quod simili-
ter intellexit populus Dei, qui volens inter-
rogare, an ieiunandum esset, quærebat; An
sibi esset lugendum: *Nunquid, inquit, flendum
est mihi, vt supradictum fuit; indecentissimū
est enim ieiunium cum ludo, risu, recreatio-
ne, frequentibus colloctionibus, discursi-
bus per plateas & vicos.*

*S. 27. Dubius fuit Satanas de
Christi persona, quam velabat
infirmilas, sicut in Sancta-
Sanctorum, & animali Eze-
chielis.*

TACCETIBUS tentator. Non
dubium, tentatoris nomine
diabolum intelligi, cuius pro-
prium officium est tentare: di-
xit Glossa, quæ expendens il-
lud Pauli: *Ne forte tentauerit vos, is, qui tentat,*
subiungit, idest, diabolus, cuius officium est
tentare: quod & D. Thomas docet & pro-
bat. Ex certē, nunquam verius potuit diabo-
lus tentator dici, quam nunc. Tentare siqui-
dem propriè loquēdo, est aliquid agere, ad
cognoscendum id, de quo aliqua subest du-
bitatio: idcirco enim tentamus tabulam, su-
pra quam ascendere volumus, vt nobis in-
notescat, firma ne illa sit. Nunc autem dia-
bolus, vt ex professo prosequitur Chrysosto-
mus, maxima dubitatione tenebatur erga
personā Christi, esset ne verus, naturalisq;
Dei Filius, an tātum purus homo. Maxima,
namq; arte vsus est Dei Filius, cū in mundū
venit. Oportebat enim in primis ex vna, vt
seipsum manifestaret, & demonstraret quis-
nam esset, vt homines in eū crederent, eiq;
adhiberent fidem: nā si id non fecisset, non

peccarent homines, non credendo, sicut ip-
semet dixit. Oportebat insuper ex alia, seip-
sum occultare; Si enim cognouissent, nunquā Do-
minum gloria crucifixissent; ideoq; nec redem-
ptionis opus, ad quod perficiendum vene-
rat, potuisset consummare in Cruce. Ideirco,
*qui facit concordiam in sublimibus suis, ita se ges-
sit, quod vere aliquando seipsum manifesta-
bat & ostendebat, quisnam esset; statim au-
tem velum subinferebat, quo seipsum oc-
cultabat, ne manifestē à diabolo eiusq; mi-
nistis cognosceretur.* Ad quod institutum
illa obseruanda est dispositio, quam circa
Sancta Sanctorum Deus statuit: qui præce-
pit Moyse, vt ad operiendum Sanctum San-
ctorum (in Hebræo Sanctitatem Sanctitatum,
idest, supremam ac summam sanctitatem) in
quo arca cū propitiatorio reponenda erat,
conficeret velum, ex hyacintho, purpura, cocco,
& bysso, opere plumario, & pulchra varietate con-
textum: in Hebræo, *Opere artificis doctissimi fa-
cies illud Cherubim: aut opere artificio facies illud
picturis.* Septuaginta, *Opus textum facies illud
Cherubim: Chaldaica, opere artificis facies illud
figuris Cherubim:* quæ omnes dicendi formu-
læ significant, velū ex pretiosa materia ope-
re artificis doctissimi conficiendum, Cheru-
binorum figuris, & picturis, opere pluma-
rio ornandum. Quod propterea Chrysosto-
mus vocat pretiosissimū valde. Hoc autem
velum, vt Deus statuit, ponendum erat an-
te Sancta Sanctorū pendens, ex quibusdam
columnis de ligno Sethim deauratis, qui-
busdam funibus, ac fibulis, vel vncinis, ita
dispositum, vt subito trahi retrahiq; posset:
id enim significat illud: *Inseretur autem velum
per circulos.* In Hebræo, *Pones velum subter cir-
culos: aut, pones velum per vncinos:* Chaldaica,
*Pones velum sub fibulis, aut, Affiges velum illud
suis fibulis.* Sic itaq; velum dispositum erat,
inquit Lippomanus, vt mediantibus aureis
circulis, posset & trahi & retrahi: Etenim di-
ctio, *Karism*, propriè eos significat circulo-
s, aut fibulas, quibus cortinæ appensæ ex-
tendi possunt, & complicari, vt ex ipso tex-
tu patet. Velum ergo hoc, expansum erat an-
te Sancta Sanctorum, arcam & propitiato-
rium, quod Dei erat sedes, operiens: sic ta-
men dispositum, vt facile subitoq; trahi ac
retrahi posset: ideoq; facile erat, illud com-
plicando, aut retrahendo, Sanctum Sancto-
rum aperire & manifestare; & subito illud
ipsum trahendo & extendēdo, iterum ope-
rire & contegere. Hæc ex professo exponen-
da assumpsit B. Cyrillus Alexandrinus, do-
cens, nemini dubiū esse posse, quid ista signi-
ficent. Manifestum est enim, Sanctū Sancto-
rum, aut supremā illam sanctitatem, quam

Ioan. 15.
21. 24.

1. Cor. 2. 8.

Iob. 25. 1.

Exod. 26.
31.Vide Lip-
poma. in ca-
te Exod. 26.Homi. 1. de
cru. & latro-
ne.

ד'ס'ק

Exod. 26.
11.Lib. 10. de
ador. pag.
242.

107

sancti-

Ad Hebr.
10. 10.

Ioan. 1. 14.

Matt. 3. 17.

Isa. 8. 17.

Isa. 33. 2.

Isa. 45.

15.

Luc. 1. 14.

sanctitatem sanctitatum vocabant, Christi diuinitatem totius sanctitatis fontem & originem expressisse: velum autem significasse eius carnem, sicuti aperte Apostolus intellexit, id ipsum exponens, & dicens: *Per velamen, id est, per carnem suam*: apteq; Ioannes Sanctum Sanctorum velamine opertum, expressit, dicens: *Verbum caro factum est*. Merito autem velum ita erat expansum, ut retrahi, pliariq; posset, ad manifestandum Sanctum Sanctorum interius latens, subitoq; posset trahi, & expandi, ad illud ipsum occultandum, quia CHRISTVS ita se gessit, qui aliquando ea opera supra carnis virtutem faciebat, quibus, quasi velamen retrahens suam diuinitatem, manifestabat: statim autem carnis fragilitatem oculis omnium expandens, diuinitatem quam detexerat, quasi expanso iterum velo contegebat: Quod in baptismo manifestè videre licet. Veniebat CHRISTVS inter peccatores, ut tanquam eorum vnus baptizaretur a Ioanne, quo quasi expanso velo & superducto, diuinitatis nuditia ac suprema sanctitatum sanctitas latebat: subito autem velamen retractum fuit, cum ibidem aperti sunt cœli, & vox Patris intonuit: *Hic est Filius meus dilectus*: & Spiritus sanctus super eum in columbæ specie descendit & mansit; cui & Ioannes supremum perhibuit testimoniū. Subito iterum velum expansum fuit, dum Spiritus eum expulit in desertum, inter bestias, ut ait S. Marcus, ubi penitentiz opera grauissima arripere: sed ibi etiam, quasi velamen retrahens, ieiunat quadraginta diebus & noctibus sine esurie, suam hoc ipso diuinitatem aliquantulum demonstrans: statim verò illud super extendens, carnem famelicam ac maxime debilem demonis conspectui exhibuit, eandem diuinitatem, quasi superducto velo operiens, &c. Hoc ergo facto, CHRISTVS Dominus suam diuinitatem, quam ex vna parte manifestabat, occultabat ex altera: de quo benè dixit Isaias: *Expectabo Dominum, qui abscondit faciem suam, &c.* Et erit factus vir, qui absconditur a vento, & celat se a tempestate: Et iterum, *Verè tu es Deus absconditus, Deus Israel Saluator*. Ex quibus respondere potest ad argumentum, quod statim cuique se offert. Quomodo fieri potuit, ut diabolus non cognouerit manifestè Christum esse Filium Dei naturalem, cui impossibile videtur, latuisse diuina mysteria, quæ id clare indicabant, matris scilicet integritas, & virginitas, conceptio absq; virili semine, præmisso Gabrielis nuntio, partus sine dolore, Angelorum cœcentus vocibus supernis resonantiū: *Gloria in excelsis*: aduentus, adoratioq; Magorum, resolutio concilij Scribarum, quos He-

rodes congregauit, & in baptismo apertio cœlorum, vox Patris, descensio Spiritus sancti, Ioannis testimonium: ex quibus facile colligere poterat, in Christo adimpleri, quæ Scriptura sacra de Dei Filio in mundum venturo expresserat. Dicendum tamen est, manifestatam quidem fuisse Christi diuinitatem, sed qui ex vna manifestabat se Dei Filium, ex alia seipsum ita occultabat, ut dæmonem redderet dubium & ancipitem, cupidumq; propterea sciendi, quisnam ille determinate esset. Magno, inquit Chrysostomus, tenebatur ambiguo, nam neq; hominem illum esse, non dum credere poterat, propter ea, quæ diuina vox de eo protulerat; nec rursus istud recipere, quod Filius esset Dei, quæ esurientem videbat: itaq; maxima rerum conclusus angustia, voces emittit ancipites. Unde dubitatis est vox hæc (inquit idem Chrysostomus) *Si Filius Dei es*. Et hinc patet, cur requirit, si ambigit; & quare interrogat, si ignorat. Audierat enim iam Virgini ab Angelo esse nuntiatum, quod esset Filium Dei paritura; viderat & Magos, suo inanis scientiæ errore deposito natum puerum supplices adorare: viderat & post baptismum veluti columbæ Spiritum sanctum descendentem; audierat & vocem Patris de cœlo, dicentem: *Hic est Filius meus*: audierat & Ioannem publica voce attestantem: *Hic est, qui tollit peccata mundi*. Tot igitur testimonijs perturbatus, nouissimè consternatus hac voce, & inter omnia, quæ audierat magis timuit, quia cum ipse mundum peccatis impleisset, audit venisse, qui tolleretur mundi peccatum. Exterritus quidem his tot ac tantis vocibus fuerat, sed nondum plenè credebat, quia quæ audierat Dei Filium, interim hominem videbat; & in carne cōspiciebat, quem audierat tollere peccata mundi. Vtrum ergo vera essent, quæ audierat, pauidus ac tremebundus explorat. Vidit quidem Dominum quadraginta diebus & noctibus ieiunantem, sed non statim Dei Filium perditus credere voluit: relegebat enim, Moysen & Eliam quadraginta diebus similiter ieiunasse: & ideo an verè ipse sit Dei Filius, signo aliquo propositæ virtutis exquirat. Ita Chrysostomus. Sed & alio modo hoc ipsum, iuxta mentem Ambrosij, quem D. Thomas sequitur, explicari potest. Sciebat quidem diabolus Dei Filium veterum in mundum, tum quia hoc illi, Deus cum ipsum condidit, reuelauit per fidem, quam omnes Angeli in sui cōditione acceperunt. Id ipsum ex Scripturis sacris & Prophetis intelligere potuit. Et quamuis vere potuisset, ex prædictis cognoscere, Christum esse Dei Filium, quem venturum

Hom. 13. in
Matth.Hom. 8. et
diuers. in
Matth.

¶ 108

Matt. 3. 17.
Ioan. 1. 39Lib. 4. in
Luc.
3. p. 9. 41.
art. 1. ad 3

Ecclesiastes
193.

Ezech. 1.

Ezech. 10.

§109

Ezech. 1.
13.Hom. 4. in
Ezech. in
prin.
1. in cap. 6.
Apoc.
1. Luc. 4. 1.
4. Luc. 4. 14.
Ad Hebr.
9. 14.
Act. 1. 2.

Ioan. 5. 19.

prænoterat, nullatenus tamen id certo credidit, quando ad humanitatis eius miseras, oculos conuertebat: unusquisq; enim ex se ipso de alijs iudicat, iuxta illud: *In via stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos astimat*: & commune habet Aristotelis axioma, quod qualis unusquisq; est, tales iudicat & ceteros. Diabolus autem, cū superbissimus sit, tale de seipso iudicium fert, quod nullatenus volūtariē ad carnis milerias se demitteret, cū sit spiritus immortalis, & miseriorum carnis experts. Idcirco impossibile omnino iudicabat, Deum, qui infinitē naturā Angelicam excedit, & a carnis fragilitate distat, se demisisse ad carnis infirmitates & dolores. Vnde quamuis videret opera diuina in CHRISTO, dum tamen in eodem humanitatem fragilem conspiciebat, & carnis infirmitates cōtemplabatur, nullatenus credere poterat, quod vere Deus esset, qui ad tam infima seipsum demitteret. Hæc breuissimis verbis cōplexus fuit Ambrosius. Cognouerat (inquit) diabolus, Dei Filiū esse venturum, sed venisse per hanc corporis infirmitatem, nō putabat. Quod egregiē animal illud sanctum, apud Ezechielem, adumbravit: quod, etsi sub quatuor animalū specie referatur, sed vere tantum vnū fuisse, & sancti Patres expendunt, & Ezechiel ipse expressit. Illud igitur animal sanctum, impetu spiritus ubiq; ducebatur, cui duæ alæ erant, plumis abundantes; erantq; plumæ, aut pennæ rectæ: sed illis duabus alis, & earum pennis, ita corpus suum cōtegebat, vt velatum illud redderetur: *Penna*, inquit, *eorum rectæ, alterius ad alterū, vnumquodq; duabus alis velabat corpus suum*. Summo consensu omnes sancti Patres credūt, illud animal tenuisse Christi Domini expressam effigiem, quam, iuxta omnem illius figurā, inter omnes sanctos B. Gregorius^a considerauit, quod & egregiē præstitit S. Rupertus Abbas^b. Ducebatur quidē animal illud impetu Spiritus, & CHRISTVS^c a Spiritu agebatur in desertum; ^d & venit in Spiritu in Galilæā; ^e & seipsum obrulis per Spiritum; & ^f Apostolos elegit per Spiritum, & omnia quæ fecit, non nisi mouente Spiritu sancto fecit. Dux alæ erant diuinitas & humanitas, quas diuinum suppositū Filij Dei sustinebat, quarum pennæ opera erant: rectæ quidem, quia rectissimam in omnibus operibus seruauit regulam, nihilq; operatus est, nisi iuxta regulam rectā paternæ volūtatis; Nihil enim operatur Filius, nisi quod viderit Patrem facientem. Inter se autem magnum ordinem seruabant: nam quæ per humanitatem operabatur, per diuinitatem ad infinitum pretium & meritum eleuabat. Per humanitatem

paupertatem sustinebat; per diuinitatem operabatur, vt illa paupertas nobis ineffabiles diuitias præstaret. Per humanitatem plorabat; per diuinitatem lacrymæ illæ eleuabantur, vt æterna nobis gaudia cōpararent. Per humanitatem moriebatur; per diuinitatem mors illa vitam nobis perpetuam parabat, &c. Coniunctę propterea erāt alæ, & pennę alarū, *alterius ad alterum*, nec se ab inuicem se parabāt, quia vt dixit B. Leo Papa, alterum sine altero prodesse non poterat. Sed corpus animalis eis tegebatur, quia per horum operum coniunctionē, diabolus nequaquā conspiciere poterat, diuini suppositi veritatem. Quando enim diuina opera excitabāt dæmonis mentem, vt Deum iudicaret; subito & simul aderant opera humanę infirmitatis, quæ a tali iudicio retrahebant, & inducebāt, vt purum hominem crederet, quem fragilem & infirmum cognoscebat. Summa propterea iniquus ille suspensione erga Christum tenebatur, non aliter quam teneretur medicus sapiens, qui apprehēdens alicuius pulsum dextrum, inueniret regularissimū & validum; apprehendens autem sinistram inueniret formicantem, deficientem, & mortis certissima indicia demonstrantem: hēsitaret enim ille, sanus ne, aut infirmus, homo ille dici posset, in quo pulsus ex vna summā valetudinem, ex alia summā infirmitatem demonstraret. Naturarum coniunctio, inquit Cyprianus, diabolū excecabat, quia impossibile ei videbatur, vel quod esurire posset diuinitas, vel quod tantæ tolerantie posset esse tantæq; potestatis corporalis humilitas: ideo in ancipiti & dubio inimicus verfabatur.

§. 28. *Tentator fuit Lucifer, quem Christus Principem mundi, Augustinus principem demonum, Chrysostomus Archidæmonem, Habacuc Reseph, & Caput impietatis, Iob Magnum cetum vocant, ipsemet qui parentes nostros superauerat.*

VINQVE sunt nūc breuiter explicanda: Primum; Quis tentator iste fuerit: Secundum; Quid intēderit: tertium; Quomodo tētauerit: quartum; Quot diebus, quotue tentationibus: quintum; Quo

ordine

Episto. ad
Flauiam. &
sermo de
Natiuit.Lib. de ie-
iun. & ten-
tat. Christi.

§110

ordine in illis processerit, quodlibet enim horum difficultatem habet. Circa primum autem, Quis tentator fuerit, nulli dubium est, tentatorem fuisse diabolum, quē prius hoc nomine Euangelista expresserat; *Vt tentaretur a diabolo*. Sed quisnam fuit? Sunt enim demones in magno valde numero, distincti inter se natura, nomine, sapientia, malitia, ac fortitudine, ut probat D. Thomas. Eorum supremus dicitur esse Lucifer, qui omnes Angelos à Deo creatos secundum naturæ conditionem superat, ut Gregorius probat, expendens illud: *Ipsē est principium viarum Dei*, ubi Septuaginta legunt: *Hoc est principium formationis Domini*, quia inter omnes creaturas, quas Deus formavit, ille principem tenuit locum secundum naturam, & secundum dona gratiæ, quæ tunc recepit. In cuius confirmationem late prosequitur Gregorius illud Ezechielis: *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, &c.* Et iterum, *Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei; abietes uero æquauerunt summitatē eius; platani non fuerunt æqui frondibus illius; omne lignum paradisi Dei, non est assimilatum illi, & pulchritudini eius: quoniam speciosum fecit eum in multis condensatione frondibus, &c.* Per hæc, inquit Gregorius, intelligit illa agmina proceræ celsitudinis in paradiso plantata, &c. Et qui dem dico in primis, congruam ac verosimilem mihi videri considerationem Eusebij Casariensis, innumeras demonum legiones ad desertum conuenisse, cum CHRISTVS in illud ductus esset, quem admirati fuerant, vidētes quē in baptismo acciderant. Considerantes autem eius eximiā sanctitatem, quamvis summo opere exoptabant illum inuadere, nemo tamē eorum ausus fuit accedere, quia vires suas impares tali militi cognoscebant, omnesque superari ac vinci fugiebant, & recusabant. Vnde ad alios superiores aduocandos se conuerterunt. Certa enim est doctrina illius exercitissimi militis Antonij, quā docuit, tradiditque B. Athanasius, illius vitam scribens, quod demones isti communes, qui apud nos sunt, cum aliquē insignis sanctitatis virum conspiciunt, quem impetere non audent, alios aduocant superiores, quos Paulus vocat; *Principes tenebrarum, & mundi rectorēs*, qui bellum suscipere possint: & aperte indicatū est iuxta Lyrani sententiā in historia Regis Acab, quod non omnes demones quodcumque certamen aggredi auderent. Deo namque sedente super solium suū, assistētibusque à dextris Angelis sanctis, & à sinistris demonibus, tanquā ministris executoribus iustitiæ suæ, ut Lyra interpretatur, satis conformiter ad mentē Hieronymi, & Augustini, proponēteque Deo id, quod permittere dis-

ponebat, propter peccata Acab, & dicente: *Quis decipiet Acab?* inter eos, qui erant à sinistris, ut ait Glossa interlinealis, murmur exortum est: *Quorū vnus dixit verba huiusmodi, & alius aliter*. Demones enim, cum de decipiendo aliquo homine agunt, loqui possunt & conferre inter se, & vnusquisque media cuiusque malitiæ apta ad hoc indicare, quæ Angeli sancti, qui omni carent decipiendi facultate nullatenus vel excogitare valent: *Egressus est autem Spiritus, & stetit coram Domino, & ait: Ego decipiam illum*. Contendebant demones inter se, quis ad tantum opus aptus esset, ad quod non quiuisset eorum se sufficientē iudicabat: & sicut quando Saul proposuit, quisnam egredi posset contra Goliath, omnes qui præconiū audiebant, inter se colloquebatur, & musitabant, varias res vnoquoque eorum proponente; nullus tamen egredi audebat, quousque David Spiritus Dei actus, stetit coram Saule, dicens: *Ego egrediar, & superabo Philisthæum hunc*: ita & nunc, proponente Deo: *Quis decipiet Acab?* omnes demones, qui audierunt, inter se colloquebantur: nullus tamen audebat, tantum facinus aggredi, quousque vnus ex præcipuis principibus, quē Spiritus sacer textus vocat, egressus stetit in medio, paratum se exhibens, ad illud opus complendum, dicens: *Egrediar, & ero spiritus mendax, &c.* Vbi & vis illius verbi, *Egrediar*, expendenda est: nam est in Scriptura verbum militare, cum scilicet quis egreditur ad pugnam, quasi dicens: *Hæc pugnam ego assumo, hoc bellum ago aggrediar*. Quare nullatenus sustinenda est sententia Rabbi Salomonis, credentis, spiritum illum fuisse animam Naboth, quem Acab occiderat, sed vnum ex principibus tenebrarum, ut Abulensis probat. CHRISTO ergo Domino in deserto constituto, & ad pugnandum cum demone parato, confusæ sunt demonum cateruæ, inter se querentes: quisnam egredi posset, qui cum tanto milite valide posset congregari, & in certamen descendere. Nullus autem, nisi supremus demonum omnium princeps, iudicatus est oportunus, qui cum eo congregaretur. Hocque indicare voluit Euangelista, ponens nomen diaboli absolute: *Vt tentaretur*, inquit, à Diabolo: hoc enim nomine, principem demonum Scripturæ sepe exprimit: ut apud Matthæum: *Qui paratus est Diabolo, & angelis eius*, id est, supremo tenebrarum principi, & angelis illius apostaticis: & apud Ioannem: *Proiectus est draco magnus, qui vocatur Diabolus*: quod iterum atque iterum repetit. Hic ergo, omnibus malitiæ suæ armis ac telis munitus, bellum suscepit agendum, ceteris omnibus manentibus, tanquam spectato-

toribus

J III

1. Reg. 17. 32.

1a cap. 21. 3. Reg. 9. 13.

Mat. 25. 41.

Apoc. 12. 9.

Apoc. 20. 10.

1. p. q. 109. art. 1. & 2.

Iob. 40. 14.

Lib. 3. 2. moral. c. 24. & 25.

Ezech. 28.

Ezech. 31. 8.

Libro. 9. de demonib. c. 7.

In vita Antonij pag. 640.

Ad Ephe. 6. 12.

1. Reg. 22.

1. n. cap. 12.

1. Reg.

In cap. 2.

1. cl.

Lib. 1. q. 99.

2. Simpli.

1. 6.

toribus illius luctaminis. Intelligo siquidem ad hoc spectaculum, innumeras angelorum legiones & infinitam propemodum demonum cateruam adstitisse. Si enim (ut alibi annotauimus) quando diabolus ille, qui ex principibus erat, subiturus erat certamen, cum Iob tot tamque innumera angelorum multitudo adfuit ad spectaculum; cui credendum est, etiam magnam adstitisse demonum copiam: multo magis id nunc credendum est, quando CHRISTVS Dominus, diaboli regnum & imperium subuertere incipiebat, & iam toti inferno timorem incutere parabat. Quare demon, qui ad eum tentandum accessit, fuit Lucifer ipse, omnium demonum supremus, qui peculiari Dei permissione inferno egressus, certamen cum Christo aggressus est. Hoc etiam sacer Euangelista indicat, si textum Græcum Theophylasto expendamus: in quo tentatoris nomen cum articulo ponitur: *Accedens opiraton*, id est, ille pyrata: articulus namque magnam apud Græcos emphasim habet, ut sepe sancti Patres expendunt: sicut in illo quod à Ioanne petierunt: *Propheta es tu?* in Græco cum articulo: *Propheta ille magnus*, Prophetarum omnium supremus & Dominus, es tu? Qui propterea se illum esse negauit: quamuis enim Ioannes Propheta esset, sed non ille, quem interrogando cum articulo expresserat. Similiter, quod dixit Petrus: *Tu es Christus Filius Dei viui?* in Græco cum articulo: ille filius, id est, qui inter omnes Dei filios primatum tenet. Ita hoc loco; *Accedens ille pyrata*, id est ille, qui inter omnes predones & pyratas, principem tenet locum. Alusioque mirabilis fit, ad illud: *Militia est vita hominis super terram*: Septuaginta: *Tentatio est vita hominis super terram*, quæ lectio est communis apud Ambrosium, & Hieronymum: & Ambrosius, pro eo quod Vulgatus *Militiam* transtulit, Græcum vocabulum retinens legit, *Pyraterium est vita hominis super terram*, quia videlicet totam vitam agere debemus, militiam gerentes cum demonibus, aut tentationes eorum sustinentes, qui in mundo, tamquam in mari magno, pyratarum more agunt: summa namque attentione inuigilant, ut homines, qui tanquam naues per illud discurrunt, capiant; tantoque maiori astu, quanto aliquem viderint pretiosioribus mercimonijs onustum. Supremus ergo pyrata est Lucifer: ille accessit. Ita & B. Augustinus asserit, hunc fuisse omnium demonum principem, quem propterea Chrysostomus vocat Archidemonem, id est, demonum principem, quod & clare sepe repetit: quibus concinit D. Hieronymus, expedens illud Habacuc: *Egre dictur diabolus ante peccata eius*. Aquila, inquit

Hieronymus, pro diabolo, transtulit *Volatile*. Symachus autem, & Theodoro, & quinta editio: *Volucrum*, quod Hebraice dicitur, *Reseph*. Tradunt autem Hebrei; Reseph, illius demonis esse nomen, qui principatum tenet inter alios, & propter nimiam velocitatem, atque in diuersa discursum, avis & volatile nuncupatur: ipsumque esse, qui in paradiso sub figura serpentis, mulieri fuit loquutus, & ex maledictione, qua à Deo condemnatus est, accepisse nomen: siquidem Reseph, reptans ventre interpretatur. Hoc est ergo quod Habacuc dicit: Statim cum venerit Dominus, & in Iordane fuerit baptizatus, & ad columbe descensum vox Patris intonuerit: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*, exeunti de aquis, occurret diabolus, & ante pedes illius stabit mors, & coluber antiquus, qui quadraginta diebus tentabit illum in solitudine. Ita Hieronymus: ex cuius sententia id in primis habetur, duellum hoc, quod Christus cum demone egit, singulariter fuisse decantatum à sancto Propheta Habacuc, in illo famigeratissimo cantico suo; in quo gloriam Christi, qua in baptismo fuit illustratus primo cecinit, dicens: *Operuit celos gloria eius*: etenim celi aperti sunt super eum, & vox Patris intonuit, & Spiritus sanctus super eum descendit: *& laudis eius plena est terra*; quia non tantum à cælo testimonium Patris habuit; sed & in terra Ioannes egressus è deserto, illud insigne testimonium tulit, quo ostendit, Christum summa laude omnique honore dignum: ex quo patebit, quod *splendor eius, ut lux erit*. Fuit quidem Ioannes virtutum splendore micans, sed non fuit ille lux, qui tantum venerat, ut testimonium de lumine perhiberet. Vera lux Christus erat, à quo omnis sanctorum splendor procedit, ut tam vox Patris, quam præconium Ioannis demonstrabatur. Sic autem illustratus processit ad pugnam, nec sine ingenti fortitudine & robore; nam *cornua in manibus eius, ibi abscondita est fortitudo eius*. Egregie Christum depingit ex aquis ascendentem, procedentemque ad demonem reuincendum: duo enim habebat; & virtutem diuinam, qua superaturus erat inimicum, & fragilitatem humanam, qua ansam præbebat illi, ut accedere auderet. *Cornua in manibus eius*, id est, maxima vis & potentia præditus est: metaphora sumpta ab eo, quod tunc in usu erat: nam cum princeps aliquis ad bellum egrediebatur, ad ostendam eius potentiam, quam ferebat, per quam hostes esset deiectus, inducebatur aliquis, cornua valida in manibus habens; quæ huc illucque ducebat, quasi ventilans inimicos. Id expresse patet ex cornibus ferreis, quæ

Matt. 3. 17.

Habac. 3. 3.

113.

fecit

In cap. 4. Matth.

Ioan. 1. 9. 1.

Mat. 16. 16

112

Iob. 7. 1.

Lib. 1. de interpell. cap. 1. Lib. 1. contra Pelagium. Serm. 44.

Lib. 9. de ciuit. c. 2. 1. In Ps. 1. & Hom. 4. ex varijs in Matth. Lib. 1. in Habacuc. el Habac. 3. 5

¶ 113
2. Reg. 23.
Zach. 1. 18.

teet de decias, quando Acab egreui volebat contra Syriam, dicens: *His ventilabis Syriam, donec deicias eam*: & ex Zacharia, apud quem sub specie quatuor cornuū, inducuntur Reges & Monarche, qui per varias captiuitates populum Dei deiecerunt. Quoniam ergo cōsiderat Habacuc, quod CHRISTO baptizato, iam tempus aderat, vt bellum aggrederetur contra omnes tenebrarum principes, & quod ad hoc ducebatur in desertum; cum suprema potentia præstantem expressit, dicens: *Cornua in manibus eius*. Quoniam autem si talis fortitudo manifesta demonibus fuisset, nullatenus dæmon etiā supremus accedere auderet ad eum impugnandū, oportuit ibidem talem fortitudinem abscondi: *ibi*, inquit, *abscondita est fortitudo eius*: ieiunans enim in deserto quadraginta diebus, maximam famem & esuriem prætulit: hanc vt conspexit inimicus, accessit: *Ante faciem*, inquit, *eius*, *ibi mors egredietur diabolus ante pedes eius*. Duplici nomine inimicū vocat, mortis & diaboli, quibus nominibus sæpe in Scriptura sacra describitur, propter rationes alibi tradendas. Merito autem inducitur egrediens, dum enim CHRISTVS abscondens suā fortitudinem, speciem famelientis & esurientis exhibuit, statim inimicus ante eius faciem se dedit, & egressus est, ante pedes eius se cōstituens. Septuaginta: *Egredietur in campū post pedes eius*. Egredi, vt dictum est, verbum est militare, pro eo quod exire ad bellū. Pedes autem eius erant humani affectus, famel, scilicet, esuries, sitis, debilitas, & infirmitas. Statim ergo, vt hos pedes vidit, in campum cū eo egressus est. *Accessit enim tentator*, &c. Sed obliuiscit bene Hieronymus, Prophetā exprimere voluisse, quasi proprio nomine tentatorem, & hostem, quem propterea vocat *Reseph*: ita enim in Hebræo habetur, *Egredietur Reseph*, quo nomine Hebræi, inquit Hieronymus, supremos inter demones omnes significant. Et aptè quidē hoc nomine eum describit: mirum est enim quot, quantaquē hoc vnum nomen significet: quamuis enim B. Hieronymus dicat, significare, Reptans ventre, sed etiam constat alia multa significare; & talia, ac tanta, vt peculiariter ea assumpserit explicanda Rabi Mardochai, in suis concordantijs. Significat enim Auem, serpentem, carbonem accensum, prunam, ferrum sagittæ, febrem ardentem, pestem, ignem, id quod volando adurit, & id quod adurendo & succendendo discurret: de quibus recens & diligens autor, in librum Iob, latè discurret: quæ certè ostendunt, voluisse Prophetā inducere inimicum, omnibus armis munitum, omniq; malitia instructum,

Pineda in
c. 7. Iob.

& omnibus demonibus superiorem, qui & illorum omniū absolute princeps dicatur. Hoc autem ita esse, etiā CHRISTVS Dominus non obscure visus est asserere, quando instante passionis suæ tempore, dixit discipulis: *Iam non multa loquar vobiscum, venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquā, sed vt cognoscat mundus, quia diligo Patrem, & sicut mādatum dedit mihi Pater, sic facio*. Ad quā sententiam intelligendam, obseruanda sunt verba illa Lucæ: *Consummata omni tentatione, recessit ab illo diabolus vsq; ad tempus*, passionis scilicet: vsq; ad illud enim, nūquam ausus est amplius accedere ad tentandū Christum: tunc autem more suo; *assumens secum septem alios nequiores se*, idest omnem potentiam principum inuisibilium & visibilium, Ecclesiasticorum & secularium, Iudeorum, & Gentilium, constituens Iudam Apostolum, tanquā omnium illorum ducem, in cuius cor intrauerat, iterum venit ad impetendum Christum. Vnde Chrysostomus credit, hunc dæmonis aduentū præiudisse David, quando dixit: *Fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania, astiterunt Reges terre & Principes conuenerunt in vnum, aduersus Dominum & aduersus Christum eius*. Veniebat enim dæmonum & iniquorum princeps, omnem potestatem mouens & incitans cōtra Christum. Quando ergo ille, tam potenti exercitu cōgregato, iam actu veniebat ad Christum impetendum; inquit Christus ad discipulos: *Iam non multa loquar vobiscum, iam parum superest mihi, iā mors proxima est: Venit enim princeps mundi huius, qui nullum ius habet, vt agat contra me, quod vult; quia nullatenus peccatum in me est, per quod ille dominatur mūdo, idest iniquis & peccatoribus. Potestatem itaq; habiturus est, nō suo iure, sed meritō obedientie meæ*. Diabolus ergo, qui consummata tentatione recessit; idē ipse est qui tēpore passionis iterum regressus fuit. Is autem est Princeps supremus, quem propterea CHRISTVS Dominus absolute vocat, *Principem mundi*: & hic est, quem Habacuc ipse ibidem vocat, *Caput domus impietatis*, quē CHRISTVS percussurus erat: quem, vt sancti Patres, Hieronymus^a, Ambrosius^b, & Gregorius^c obseruarūt, S. Iob^d in lectione Septuaginta Interpretum vocauit magnum cetum, reseruatū CHRISTO, a quo erat vincendus & superandus, vt infra dicemus. Hic est, quem cum eiectus esset e cœlo, vocauit Angelus, *Diabolum & Satanam*, quo etiam duplici nomine, nunc in Euangelio nuncupatur, vt eundem hunc atq; illum intelligeremus. Ratio itidem persuadet, quod diabolus iste esset omnium dæmonum Princeps;

Ioan. 14. 30.

Luc. 4. 13.

Matt. 12. 8.
Luc. 11. 16.

¶ 114

In Psal. 1.

Psal. 1.

Ioan. 11. 31.
& Io. 14. 30.
Habac. 3. 3.

In c. 1. lo.
ne, ad fin.
Lib. 4. in
Lucam.

c. 4. Moral.
cap. 11.

Iob. 3. 8.

Apo. 12. 9.

id enim

id enim expediebat ad gloriam CHRISTI, cui non fuisset gloriosum, vincere dæmonē aliquem inferioris naturæ, aut ex illis dæmonibus, quos alij homines superauerant, ut Iob, & alij sancti viri. Ex his patet, quod dixit Hieronymus, hunc dæmonē illum ipsum fuisse, qui parentes nostros in paradiso deiecit, qui fuit omnium dæmonū princeps, qui nulli alteri sibi inferiori primū illum congressum cōmittere voluit, per quem totius regni sui fundamētum iacere parabat, propter quod principatū mundi erat obtenturus; cui post victoriam, Deus fuit comminatus, quod semē mulieris illius (qui est CHRISTVS) contriturū erat illius caput, vires scilicet, potētiā, sapiētiā & altū. CHRISTVS ergo, qui veniebat ad euertendum diaboli principatū, oportebat vt illum ipsum dæmonem superaret. Hæc, inquit Ambrosius, est vera victoria, vt quia Adam immortalē, & gloriosum, & epulantiē subuerterat, nunc ab homine mortali, humili, esurienteq; vincatur: quod & similiter asseruit Theodoretus, indicatq; D. Thomas, expendens id, quod etiā Chrysostomus annotauerat, eundem modum tenuisse nunc diabolum, cū tentat CHRISTVM, quem tenuerat cum tentauit hominē in paradiso. Credo igitur, Luciferum ipsum primò cū parentibus nostris cōgressum fuisse, qui eos misere deiecit; qui tali victoria elatus, nunquam amplius ipsemet per semetipsum, ad aliquem hominem impugnandum, quantumcunq; sanctum, accessit: id enim egit per alios sibi inferiores principes tenebrarum, vt D. Irenæus annotauit. Nunc autem ipsemet egressus est, vt cum CHRISTO congredetur, cui reseruatū erat vincere illum, qui totum nostrum genus deiecerat, de quo dictum fuerat; *Ipsum conseret caput tuum.*

S. 29. His tentationibus intendit diabolus Christum inducere, vt si verus erat Deus, se proderet; si purus homo, peccaret, cuius propterea nerui ramificati dicuntur.

VID diabolus per has tentationes intēderit, iam explicemus. Quidam sancti Patres dicunt, intendisse explorare, esset ne CHRISTVS Filius Dei naturalis, an purus homo: quæ enim

illam ipsum trahebant, vt dictum est. Ita Hieronymus, Augustinus, Chrysostomus, Leo Papa, & magis ex professo quam omnes S. Maximus. Alij sentiunt, intēdisse inducere CHRISTVM ad peccatum, ad gulam, videlicet, vel inanem gloriam, aut avaritiā, vel impatientiam. Ita Cyprianus, Gregorius Nazianzenus, Basilius, Gregorius Papa, & Chrysostomus ipse, imo & D. Thomas contendit perpetuo, cum diabolus tētat, intendere ad peccatum pertrahere. Sed vtraq; sententia vera est; nam vtrumq; malignus ille sub disunctione intendebat, explorare scilicet Christi diuinitatem, esset ne verus Dei Filius, aut eum ad aliquod prouocare peccatum, si homo purus erat. Hæc ergo astutia ducebatur, & sic tentationes instruxit, vt si Christus erat verus Filius Dei, hoc posset per ea, quæ proponebat cognoscere; si autem esset purus homo, illum ad aliquod peccatum per easdem tentationes incitaret: sicq; nullatenus sagittarum suarū iactus esset inanis, vt & nunc vera sit D. Thomæ sententia, quam diximus, quod semper peccatum intendit: sicut crudelis depredator & raptor, qui in nemore inter lucis crepuscula constitutus, videns à longè vultum, de quo dubitat, sit ne homo, quæ possit depredari, vel arbuscula, aut truncus terræ inherēs, talē cōtra eū iacit sagittā, aut certē plūbeū globulū, per quē, si arbor aut truncus est, possit cognoscere, vt dimittat; si homo, vt trāsfingat, & bona illius rapiat. Tales sunt illius sagittæ, aut globuli, qui si ex hac parte nihil possint efficere, efficiāt ex alia. Hocq; est quod Deus de eo agēs, illiusq; technas & mores aperies, quæ sub specie elephāti descripsit, dixit, agēs de neruis pudendorū eius: *Nerui testiculorū eius perplexi sunt.* Mirū est sanē, quod Deus ad pudēda elephanti describēda, sermonē suum demittat. Certē ibi aliquid latet, quod nos scire necesse sit: idq; tāto amplius credēdū est, quātō similibus verbis nūquā Deus in Scriptura vsus fuit. In primis enim vox Hebræa, *Phahhadim*, hoc tātū loco in Scriptura legitur, quæ videtur deduci à verbo, *Phahhad*, quod significat *timere*: & quia ea quib⁹ timemus, abscondita seruamus, deductū est nomē *Phahhad*, quod pudenda, aut verenda significat, quæ abscondita, ppter honestatē sunt. Vnde alij transferunt; *Nerui verendorū eius*: & transferre possumus; *Nerui absconditorum eius*: *De suis partes secretas.* Deinde, verbū, *Sarag*, etiā solūmodo hoc in loco in tota Scriptura sacra reperitur, quod vulgatus trāstulit, *perplexi sūt*, Septuag. *cōplicati sūt*, alij *ramificati sūt*: à verbo enim, *Sarag*, deducitur nomen *Sarigim*, quod significat palmi-

In cap. 4. Matth.
Lib. 9. de ciuit. c. 21. & in Pl. 90. contio. 2.
Hom. 7. in diuer. Mat. & hom. de lapsu primi homini.
Sermo. 1. Do. 1. Quadr. drag.
Ho. 1. do. 1. Quadr. & hom. 3.
Lib. de ieiun. & tent. Christi.
Orati. in laud. Cypri.
Sermo de abdicat. rerum temp.
Hom. 16. in Euang.
Hom. 13. in Matth.
1. p. q. 114 art. 2.

Iob. 40. 12.

Brixian. in arca, to. 2. fol. 80. & 257.

.775

.275

Hom. 2. he-
xam.

¶ 116

tes, seu propagines vitis, sic à perplexitate dicti, quod multis hinc & inde abundet surculis, quos Basilus clauiculos aut capreolos vocat, quia ad vtramq; partem quædam cornicula, quasi clauiculos habent; quibus palmites hinc aut inde, arboris ramos apprehendant, & quasi colligatos teneant, quibus implicati adhæreant: propter quos, palmes verè ramificatus, aut perplexus dici potest. Non Deo magna erat cura, nervos absconditorum, aut pudendorū elephanti describere, nisi in eo aliquid altius intendisset circa dæmonem explicare, vt sæpe dictum est. Vocantur nervi pudendorum eius, tentationes, quibus generare intendit peccatū: ipse est enim mendacij & peccati pater, autor & genitor. Ramificatę dicuntur huiusmodi tentationes, admodum propaginū, aut palmitum, quæ varios clauiculos habet, vt vel ex hac, vel illa parte, mentē comprehendere & religare possint: varia namquē diabolus tentans intēdit, aut hoc, aut illud; vt si tentatio ex hac parte non apprehēdit, apprehendat ex illa. Cum inducit te, verbi gratia, vt ad domum ludi te conferas, multa intendit; aut te ad periculum & furorem concitare; aut exponere, vt bona tua perdas, ex quo tibi innumera mala nascentur. Cum inducit, vt ad periculosa spectacula te conferas, multa intendit, aut quod concupiscas virginem, aut vxorata, aut aliquam saltem ex mulieribus in theatro representantibus: sin minus, detractionibus & murmurationibus ibidem vaces, &c. *Siempre va à dos itaciones; sino sale por aqui, salga por alla*, vt videas, quāta oporteat te circumspēctione omni ex parte muniri, de quibus latius infra. Sic ergo ad tentandum Christum procedit, vt vel ex hac, vel ex illa parte, aliquē cōsequatur effectum; aut cognoscere Christū si Deus erat, vt illū fugeret; aut eum peccato inuoluere, si purus erat homo. Ita B. Am-
 brosius multis in locis, sed præcipue in Luc. 1. de
 Cam. 3. in
 Matth. 13.
 in Matth. 4.
 in Hom. 4. in
 Imperfe.

maiores sunt. Intēdebat, inquit Cyprianus, Lib. de ieiun. & tent. Christi.
 vt, aut Christus, si Deus erat, se proderet mi-
 raculo; aut intemperanter ad cibum propere-
 raret, si purus esset homo. Hanc doctrinam breuissimis verbis doctissimus Caietanus 3. p. q. 41. art. 4.
 cōplexus est: Vtroq; inquit, modo sunt tē-
 tationes, vel deitatis agnoscendę, vel pecca-
 to polluendi. In ordine ad Filium Dei, sunt
 explorationes; in ordine ad purum hominē,
 inductiones ad peccatum. Quæ autem fue-
 rint peccata, ad quæ Christum, si purus esset
 homo, inducere intēdebat, cum vnamquāq;
 tentationem exponemus, indicabimus.

§. 30. *Diabolus tētavit Christū solummodo extrinsecè, quadraginta quidē diebus sub varijs ferarum figuris, post illos autē, primo sub specie hominis sancti.*

DE modo quo Christus tenta-
 tus est, dicamus, annotantes,
 Originem existimasse, tot tā-
 quē varijs modis diabolū ten-
 tasse Christum, vt consulto il-
 los Euangelistę silentio præterierint; quo-
 niā maiores erant, quam vt litteris possent
 enarrari: etsi sic (inquit) oportet dicere, sicut
 mundus capere non poterat libros, si scrip-
 ta fuissent, quæ fecit & docuit Iesus, sic qua-
 draginta dierum tentationes, quibus tenta-
 tus est à diabolo, mundus ferre nō poterat,
 si Scriptura docuisset. Origeni subscribere
 visus est Euthymius, asserens diabolum va-
 rijs modis tentasse Christum, non tantū ex-
 terius, sed interius excitādo in illo, somnū,
 tristitiam, ignaviā, &c. aliosq; motus inor-
 dinatos. Hoc tamen secundū rectam Theo-
 logiā dici non potest, quam Damascenus,
 & Gregorius^b explicant. Nos quidem tēta-
 mur à diabolo, non solū exterius, verbis &
 factis, quæ ille extruit, sed etiā interius per
 cogitationes pessimas, quas immittit, & cō-
 cupiscentię motus, quos excitat, etiā nobis
 nolētibus, & repugnātibus: nā propter pec-
 catum, amissa est iustitia originalis, qua pars
 inferior & sensualitas subdita & compressa
 tenebatur, & remāsit exposita incursionib;
 inimici, quam propterea nobis repugnan-
 tibus potest diabolus varijs modis moue-
 re: de qua re videndus est D. Thomas, qui
 probat, posse Angelos immutare potentias
 nostras sensitivas, etiā internas, ex eo, quod
 possunt in humores corporis nostri agere,
 & eos alterare, & species corporeas ima-
 ginatio-

Lib. de ieiun. & tent. Christi.

3. p. q. 41. art. 4.

¶ 117
Hom. 29. in Luc.

In cap. 4. Matth.

Lib. 3. 6d. cap. 20.
6 Hom. 16. in Euang.

1. p. q. 108. art. 3. & 4.

nis sancti, ad grauiorem vltimumque congressum; quem Euangelistę referunt, per tres tentationes actum, accessit. Sed de ijs statim aliquid etiam subinferemus.

§. 31. Probabile est, toto quadraginta dierum spatio Christum varias demonum tentationes passum, certum autem, post illud, tribus fuisse impetum.

QUOT diebus, quotuē tētationibus CHRISTVS Dominus tētatus fuerit, varie à Patribus explicatur; quidam enim eorū sentiunt, tētatum fuisse totis quadraginta diebus & noctibus, quibus in deserto fuit; passumque fuisse innumeras grauisimasque demonum infestationes, quas Euangelistę non scripserunt. Ita Origenes^a, Eusebius^b, Chrysostomus^c, Augustinus^d, Auditor commentariorū in Marcum, quæ nomine Hieronymi circumferuntur^e, Remigius^f, idem Euthymius^g, & Beda^h. Quod Marcusⁱ satis apertē dicere videtur, præsertim in textu Græco: *Et erat ibi quadraginta diebus in deserto, tētatus à satana*: Similiter & Lucas^k: *Agebatur in Spiritu in desertum diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo*: in Græco enim, nō habetur coniunctio copulatiua, sed simplici oratione legitur; *Et agebatur quadraginta dies, tentationes patiens*. Vnde Euthymius, tanquā rem à Marco & Luca apertē scriptam supponit, Christum toto tempore quadraginta dierum fuisse tentatum. Ex qua doctrina explicat Augustinus, numerum quadraginta, totum vitę præsentis tempus significare quod totum constitutum est, ut tentationibus vexemur. Alij credit Christum nullam diaboli tentationē passam, nisi post-

quam expletis quadraginta diebus, esuriit: tunc enim accessit, inquit Matthęus, tentator, quasi verē diebus præcedentibus nō accessisset. Ita Cyprianus^a, Hilarius^b, Chrysostomus^c, Ambrosius^d, Hieronymus^e, Bernardus^f, & alij multi, quos supra retulimus, qui dicunt dæmonem, non ausum fuisse accedere ad tentandum Christum, quousque naturę suę infirmitatem conspexit, quam esuries indicauit. Vtrosque tamen possumus ad concordiam reuocare, cum D. Thomaz^g & Euthymio^h, dicentes: certum quidem esse, illas tres tētationes visibiles, quas sacri Euangelistę referunt, accidisse post expletum ieiunium quadraginta dierum; nihilominus

tamen, toto quadraginta dierum tempore præcedenti, alijs tentationibus fuisse tentatum, non tamen à tentatore particulari. Innumera enim dæmonum caterua, inquit Eusebius, toto eo tempore ibi fuit, & milia millium dæmonum ibi aderant, quasi è longinquo contra Christum agere nitentes: quamuis tandem eorum princeps ad singulare certamē, post dies quadraginta descenderit. Intellego itaque totis quadraginta diebus, dæmones in deserto, vbi Christus erat, varios excitasse strepitus armorum, terremotuum, fulminū, clamorum, &c. & sub diuersarum specierū animalium figuris, se representasse, eorum mugitus, rugitus, sibilos, & voces referentes, ut timorem, terrorem, tristitiamuē Christo incuterent: diuersas personarum, hominum & mulierum, & rerum aliarum species; ex aëre effinxisse, ut aliquem motum cupiditatis, sensualitatis, iræ, aut impatientię excitarēt: nullum tamē eorum in particulari toto illo tempore accedere ausum fuisse, ad singulare certamen, quousque completis quadraginta diebus, per famem & esuriem Christus ipse ansam dedit, ut supremus dæmonum princeps accedere auderet. Tuncque tribus tentationibus, quas sacri Euangelistę referunt, cum impetiuit. Secundum hanc sententiam (quā nūllatenus D. Thomas condemnat) dicendum est, tres quidem post ieiunium passum fuisse Christum tētationes à principe dæmonum, qui alias multas ab illius satellitibus passus fuerat diebus quadraginta, quibus ieiunauit, quarum occasione fortē dixit Lucas, & consummata omni tētatione diabolus recessit ab eo. Ita quidē probabiliter dici posse defendūt Caietanus & Medina, ex D. Thomaz: quamuis certū sit, secūdū eundē D. Thomā, probabiliore esse sententiā, quę asserit, Christū tantū fuisse tentatū à diabolo post quadraginta dies, & tribus tantum tentationibus, quas Euangelistę referunt, quas Lucas, omnem tentationem vocauit, propter rationem in dubij sequētis explicatione tradendā. Longam cōtexit Abulensis disputationē, quidnam egit CHRISTVS, tam longo dierum spatio in deserto: ab omni enim hominum societate semotum fuisse, aperte indicant illa verba: *Et erat cum bestijs*. Quid igitur solus egit, præsertim si illis diebus nullam passus est tentationem? Facilem tamen habet difficultas solutionem: quadraginta enim dies egit CHRISTVS, orans & agēs cum æterno Patre, cuius conuersatio nullum tædium infert. Breuissimum tempus visum est Moyfi, spatium quadraginta dierum, quibus cum Deo loquens mansit, ab omnibus homini-

Lib. 9. cit.

120

Luc. 4. 13.

In 3. p. 4. citata.

In cap. 4. Mat. 9. 15.

Luc. 6. 11.

bus separatus. Tanquā instans & momētum solent sancti viri cū Deo agentes reputare longas noctes & tempora, de quibus multa apud sanctos Patres. Māsit igitur CHRISTVS quadraginta diebus & noctibus, in oratione Dei, idest feruētissima, eo modo, quo postea dicitur, quod erat pernoctans in oratione Dei. In ea gratias agebat Patri, nomine humanæ naturæ, pro ingenti missionis personæ suę beneficio: ibi coram Patre letabatur, quod iam tempus aderat se manifestādi hominibus, & vincendi hostē generis humani: ibi insuper corā Patre, hominū peccata deflebat, pro quibus orabat, & vigilias, ieiunia, & cetera, quę propter loci asperitatem, & propter defectum domus & tecti patiebatur, offerebat, &c.

S. 32. Illum diabolus in tentationibus tenuit ordinem, quem Matthæus descripsit, & tres tentationes tales fuerunt, quia omnes alias comprehenderent.

J 121

QUOD E M ordinem in tentationibus, quas sacri Euangelistę referunt, seruauerit tētator, iam tandem explicandum est; quā enim Matthæus secundā, Lucas tertiam refert, & ē diuerso, quam Lucas extremam, Matthæus secundam describit. Quidā existimant codicem Lucę, quem habemus, hac in parte vitiatū esse, & alicuius incuria transpositum ordinē tentationum: quod Ambrosius indicare videtur ex eo, quod ipsum textū Lucę expendens, quā Lucas tertiam tentationem proponit, ille secundā explicat; sicut & tertiam ille vocat, quā Lucas secundam describit. Hoc tamen nulloatenus concedit Augustinus, qui propter hanc diuersitatē Euangelistarum concludit, verē incertū esse ordinē, quem diabolus tenuit in tentationibus, quod & D. Thomas refert, & sequi videtur. Sed & B. Chrysostomus indicat, demonem sequutū fuisse ordinē, quem Lucas enarrando tentationes tenet; quia primō tentauit eum de concupiscentia carnis per gulam, secundo de concupiscentia oculorum, ostendens ei omnia regna mundi, & tandem de superbia vitę, aut inanis glorię cupiditate, statuens supra pinaculum templi: quod & clarius alibi scripsit ac tradidit. Ita & Origenes senserat, & id ipsum Theophylactus, & Haymon ex professo. Caietanus tamē annotat, Matthæum

omnem abstulisse dubitationē: nam nō tantum tentationes refert, sed & earū ordinē exprimere apertē videtur; finita enim prima tētatione dicit: *Tunc assumpsit eum diabolus*, cōsequutionem vnus post aliud apertē indicās: & similiter post secundā tentationē subiungit: *Iterum assumpsit eum diabolus in montē excelsum valde, & ostendit omnia regna mundi*, postquā subiicit, diabolū deuictū recessisse: *Tunc, inquit, reliquit eum diabolus*. Hicq; cōmunior est sanctorū Patrum sensus, Irenęus, qui expresse, tentationē, qua diabolus regna mundi promisit, vocat tertiam: Chrysostomus, qui in cōmentarijs super Matthēum hoc sæpe repetit, rationē reddēs, cur ad vltimum locū, diabolus regna & diuitias reseruauit, & alibi sæpe id ipsum repetit: Ambrosij multis in locis, signāter in Lucā: vbi agens de vltima tentatione, quęnam fuerit prima, quęnam secunda, quę itidē tertia, proprijs nominibus expresse. Leo Papa id ipsum fecit, & Euthymius annotat, Lucam nō tam ordinē tentationum, quā tentationes ipsas scribere voluisse, vt sæpe scriptores sacri faciūt; Matthēum autē, qui primus scripsit, non solum tentationes ipsas, sed & ordinē quem tentator tenuit expresse. Quod & ex professo explicat D. Thomas, annotās ex B. Gregorius, satanā, cum viros spirituales tētat, hūc ordinem tenere, quod a leuioribus incipiēs ad maiora statim perducere cōtendit: quod diabolus (inquit D. Thomas) obseruauit in tentatione primi hominis: nā primō sollicitauit mētem ipsius ad esum ligni vetiti, dicens: *Cur pręcepit vobis Deus, ne comederetis de omni ligno paradisi?* Secūdō, ad inanē gloriā, cum dixit: *Aperientur oculi vestri*. Tertiō perduxit tētationē ad extremā superbiā, cū dixit: *Eritis sicut Dei, scientes bonū & malū*. Et hūc etiā tētdi ordinem seruauit in Christo; nā primo tentauit eum de eo, quod appetūt quantumcūq; spirituales viri, scilicet de sustentatione corporalis vitę per cibū: secūdō, processit ad id, in quo spirituales viri quandoq; deficiūt, vt scilicet aliqua ad ostentationē operentur, quod pertinet ad inanē gloriā: tertiō perduxit tentationem, ad id quod iam nō est spiritualiū virorū, sed carnaliū, vt scilicet diuitias & gloriā mūdi cōcupiscant, vsq; ad cōtemptum Dei. Et ideo in primis duabus tentationibus, dixit: *Si Filius Dei es*; nō autē in tertia, quę nō potest conuenire spiritualibus viris, qui sunt per adoptionē Filij Dei, sicut duę primę. Ita Diuus Thomas. Ex quibus patet id, quod sancti Patres annotarunt, rectē dici posse, CHRISTVM omni tentatione tentatum, quem Paulus, tentatum per omnia asserit, quia hęc

Lib. 1. cōt. hares. c. 21
Hom. 13. in Matth. & homil. 1. in imperfect.

Lib. 1. de Cain, c. 1. & in cap. 4. Luc

Sermo. 4. Domin. 1. Quadrag. In cap. 4. Matth.

p. 4. 41 art. 4. Lib. 3. Moral. c. 32

J 122

Genes. 3. 1.

Ad Hebr. 4. 15.

Lib. 4. in Lucam.

Lib. 1. de cōt. sen. Euang. cap. 16.

3. p. 9. 41. art. 4. ad 5. Homil. de lapsu primi hominis. 1.

In Ps. 90. d. Hom. 30. in Luc.

In cap. 4. Luc.

In cap. 4. Matth.

p. 9. 41. citat.

tres tentationes, quibus fuit imperitus, capita sunt omnium tentationum, ex quibus ceterę oriuntur: sub quibus omnia mala comprehendit Ioannes: *Omne quod est in mundo (cui diabolus dominatur) aut concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vite.* Ita annotarunt D. Thomas^a, & Anselmus^a: ita & annotauerant ex professo Augustinus^b, & Ambrosius^c, expendens illa verba: *Et consummata omni tentatione.* Proprię, inquit, omnium criminum fontes, hæc tria genera demonstrantur esse vitiorum: neq; enim consummatam omnem tentationem Scriptura dixisset, nisi in ijs tribus esset materia omnium delictorum, quorum semina in ipsa origine sunt cauenda. Finis ergo tentationum, finis est cupiditatum, quia causę tentationum, causę cupiditatum sunt. Causę autem cupiditatum sunt carnis oblectatio, species glorię, auiditas potentię. Hęc B. Ambrosius: quę & similiter expendit Chrysostomus: *Quomodo, inquit (ait Chrysostomus) quod omnem tentationem consummauerit? Mihi quidem videtur is, qui præcipua capita tentationum enumerauit, omnia dixisse, ut ea omnia intelligas, quę sub istis tribus principalibus continentur.* Hęc enim sunt, quę in se mala innumera comprehendunt, seruire ventri, inanis appetitu glorię quicquam facere, ac furioso pecuniarum amore superari: quod & sæpe repetere Chrysostomus ipse solitus fuit, quem Theophilactus, & Euthymius^d, more suo sequuntur.

S. 23. Exploraturus demon, an Christus Filius naturalis Dei esset, opus Deo proprium, quantum ad substantiam & modum postulauit.

S *I Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant.* Rectę, ut paulo ante cępimus annotare, dixit Paulus, CHRISTVM tentatum per omnia fuisse: tria enim (inquit Augustinus) sunt ista, & nihil inuenies, unde tentetur cupiditas humana, nisi aut desiderio carnis, aut desiderio oculorum, aut ambitione seculi: quoniam omne quod est in mundo, sicut diuinitas dictum est, (ait Augustinus) concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio seculi. Concupiscentia carnis, voluptatis infimę amatores significat; concupiscentia oculorum curiosos; ambitio seculi superbos: & per ista tria tentatus est (inquit Augustinus) Dominus a

diabolo: desiderio carnis, quādo dictum est ei: *Si Filius Dei es, dic lapidibus istis, ut panes fiant,* quando esuriuit post ieiunium: tentatus est & desiderio oculorum de miraculo, quādo ei dixit: *Mitte te deorsum, quia scriptum est: Angelis suis mandauit de te, &c.* de ambitione autem seculi, tētatus est, quando eleuauit eum in excelsum, & dixit ei: *Hęc omnia regna tibi dabo;* nam de elatione regni terreni, voluit tentare Regem seculorum. Quibus tribus tentationibus tentatū fuisse Adā probat Chrysostomus; *Ut ubi abundauit delictum, superabundet & gratia.* Nunc primam tentationem explicemus. Duo simul intendebat diabolus, ut ex Ambrosio dictū est, primum erat, cognoscere an Christus verus esset Dei Filius: secundum erat, si tātum esset purus homo, auertere illum a ieiunij proposito, & prouocare illum ad inordinatū appetitū cibi, quē vehemēter fame oppressum videbat; aut ad tristitiam, quod cum grauem esurię pateretur, nec panis buccellā haberet; aut ad Dei contemptū, qui se in deserto, ad quod se receperat, ut ei inseruiret, nō sustentabat, sicut sustentauerat Israelitas & Eliam. Quoniā autem hęc omnia ad gulę peccatu spectāt, cōmuniter censent Patres, ut supra cępimus insinuare, demonē his verbis, Christum de gula tentare voluisse, ita R. Ignatius^a, B. Cyprianus^b, & D. Gregorius Nazianzenus^c, asserens, quod dāmon voluit Christum deicere per esum, sicut Adam: quod eisdē verbis dixerūt Chrysostomus^d, Basilius^e, Ambrosius^f, Augustinus^g, & Gregorius^h. Vnde diabolus sic tentationē construit, ut si Christus facit, quod petit, hoc ipso cognoscere possit esse verū Deum; sin minus, ad ea quę diximus posset eum excitare. Idcirco; *Si Filius Dei es, inquit, dic, ut lapides isti panes fiant.* Duo petit, quę propria sunt Dei: primum est, modus operandi: propriū enim est Dei operari sola dictione, aut verbi sui imperio, cui ad nutum obediunt omnia. Vnde idem est: *Dic, ac impera, iube, præcipe, mādare, tanquā totius naturę Dominus, cuius dicere, facere est.* Nec inusitatū est in sacra Scriptura, dicere Dei, sumi pro eo quod est imperare. Ita illud: *Et dixit Dominus pisci: Septuaginta red dunt: Pręcepit Dominus ceto: id quod clarę Davidⁱ expressit, qui quod primò posuit, dicere, postea exposuit, mādare: Ipse dixit & facta sunt: ipse mandauit & creata sunt.* Alterū est, res ipsa, quā fieri petit, immutare scilicet naturā lapidis in panem: *ut lapides isti panes fiant:* ut enim docuit Ambros. solius Dei propriū est, pro sua volūtate rerum immutare naturas, ut conuertere vxorem Loth in statuam salis, virgam in serpentem, aquam in vinum;

Hom. de lapsu erat Rom. 5. 10.

Epist. 8. ad Philip. Lib. de ieiun. & tent. Christi.

Oratio in laud. D. Cypri. & hom. in sanct. baptis.

Hom. 13. in Matth.

Homil. de abdica. rerū corpor.

1. lib. 4. in Lucā, & epist.

sol. 81. ad Eccle. Ver. cellens.

Tract. 2. citat. & lib. de vera religio. cit. & in Psal. 50.

Hom. 16. in Euang.

1. Ion. 1. 11. & Pl. 1. 13. 5.

124

Orat. de fide resurre.

quod

1. Ioan. 3. 16.

In cap. 4. ad Hebr. Tract. 2. in 1. can. Ioan. ad fin. In cap. 4. Lucæ.

Hom. 13. in Matth.

Homil. de lapsu primi hominis citata.

In cap. 4. Matth.

123 Ad Hebr. 4. 15.

Tract. 2. in 1. can. Ioan. ad fin.

1. Io. 3. 16.

ib. de vera religio cap. 8. tom. 1.

4 Serm. 41. quod & tradit Augustinus^a, agens de nup-
 de verb. Do- tijs factis in Cana Galilee, & ex professo
 mini. D. Thomas^b demonstrat. Primò itaq; dolo,
 1. p. q. 114. inquit B. Leo Papa^c, scrutatus est, an ipse ef-
 art. 4. set substantiarū creator, qui rerum corpo-
 1 Serm. 4. rearū posset, in quæ vellet mutare naturas.
 Domin. 1. Quod si dicas: Nonne Magi multas fecerūt
 Quadra. rerū transmutationes? Iannes enim & Mam-
 bres præcipui inter maleficos Pharaonis,
 (quorū tam celebris fuit memoria, vt eorū
 nomina multis postea seculis Paulus refe-
 rat^d, quorū & meminit Numenius Pythago-
 1 ad Tim. ricus^e, quē refert Eusebius^f; meminit & Pli-
 3. 8. nius^g, quamuis falso credens, illos Iudæos
 1 Lib. 3. de fuisse) serpentes transmutarunt in virgas, &
 bono. fuisse) aquā in sanguinem, & ranas subito produ-
 1 Lib. 9. de xerunt, vt patet ex Scriptura sacra. Et apud
 prepar. euā Gentiles inuenimus, magos admirādas ope-
 gel. c. 3. ratos fuisse transmutationes, vt de Apollo-
 1 Lib. 30. nio Tyrago, cuius vitam pluribus libris scri-
 cap. 1. psit Philostratus: de Zoroastre, quē Iustinus
 1 Lib. 1. in historicus^h, & Augustinusⁱ inuentorem ma-
 pria. gicæ artis constituunt: de Simone itidē ma-
 1 Lib. 2. de go, qui varijs eiusdem artis operibus, hono-
 ciuit. c. 13. res diuinos etiam apud Romanos Principes
 obtinuit. Sed dicendum est, illas non fuisse
 veras transmutationes, sed simulatas & fi-
 ctas, atq; tantummodo apparentes, quas vt
 1 p. citat. obseruauit D. Thomas, multis modis po-
 test diabolus, aut eius virtute magus præsta-
 re: primò per ludificationē & conturbatio-
 nem sensuum eius, qui videt, cuius species,
 spiritus visibiles, diaboli operatione cōtur-
 bantur, vt verē intueri credant, quæ nullate-
 nus sunt. Non enim mirum, quod diabolus
 possit agere, & huiusmodi conturbare spi-
 ritus, quod facere potest, & facit vis morbi
 in phrēneticis, aut melancholicis, qui prop-
 ter cōturbationem spirituum sensitiuorum
 videntur aspicere, quæ non sunt. Secundò,
 per ludificationem circa res, quas diabolus
 representat: quod facit primò immutando
 species visibiles, quæ sunt in aère, quas Phi-
 losophi, intentionales appellant. Si in oleo,
 in quo vna à primo flore, vsq; ad maturita-
 tem fuit seruata, lucernam accendas, totum
 spatium quod illuminatur tali luce, plenum
 vis pēdentibus apparet: similiter, si elych-
 num aqua vitis madefacias, & accēdas, om-
 nes astantes videntur habere languidas &
 deficientes facies, ad modum hominis expi-
 rantis: quid mirum, quod diabolus talia cir-
 ca medium proferat, quæ referant species
 earum rerum, quas ipse voluerit represen-
 tare: Præterea per aëris cōdensationem: po-
 test enim diabolus ex aère cōdensato, rem,
 quam vult representare; aut vero potest cir-
 ca quodcunque corpus; ita aërem densum

applicare, vt illud eam referat figuram; aut
 personā, vel rem, quam voluerit ostendere.
 Sicut enim potest ex aère formare corpus
 phantasticum eius rei, quam vult exhibere;
 ita poterit hic circa virgam, verbi gratia,
 aërem condensare, & præparare, vt serpen-
 tis expressam referat figuram, quā ipse mo-
 uere potest, vt nihil à serpente vero differre
 videatur. Hæc omnia breuissimis verbis cō-
 plexus est Tertullianus, dicens: Possunt &
 solent dæmones phantasmata præstare, &
 corpora fingere, quibus exteriores oculos
 circunueniant. Et aliquo ex his modis ma-
 gos fecisse serpētes in Ægypto, censent mul-
 ti sancti Patres. Iustinus martyr: Quæ ab in-
 cātatoribus, inquit, facta sunt, opera demo-
 num facta sunt, qui spectantium oculis eas
 præstigias effuderunt, vt qui serpens non
 esset, eum viderent, quasi serpentem; & non
 sanguinem, quasi sanguinem; & non ranas,
 quasi ranas. Tertullianus vocat opus mago-
 rum, mendacium, quod Moyse veritas deuo-
 rauit. Gregorius Nyssenus, Ambrosius, &
 alij, qui referuntur à Lippomano idem sen-
 serunt, quorum doctrinam egregiè comple-
 xus Rupertus: hoc signū, inquit, fecit Moy-
 ses, tanquam Deus Pharaonis, quia quod so-
 lius diuinæ potestatis est, virgam inanima-
 tam in verū animal conuertit, videlicet quia
 transformauit in colubrum, deuorauit quē
 virgas magorum, specie tantum serpentes.
 Illæ itaq; magorum virgæ, erant quod fue-
 rant, sed per incantationes Ægyptiacas, &
 arcana quædā opera, fascinauerāt magi ocu-
 los hominum, vt virgæ viderentur eis spe-
 ciem habere draconum. Deuorari ergo, &
 non deuorare potuerunt, quæ deuoratrices
 esse videbantur, & non erant. Hoc ipsum
 senserat Iosephus, & tales fuisse transforma-
 tiones illas famigeratissimas, quibus Circes
 illa malefica Vlysis socios in varias anima-
 lium transformasse dicitur formas: illamq;
 apud Archades, vbi, qui quoddam stagnum
 traijciebant, vertebātur in lupos, vt ex pro-
 fesso tradit & disputat Augustinus, qui &
 narrat, suo tempore fuisse quasdam in Ita-
 lia stabularias mulieres, quæ viatoribus,
 quendam caseum, maleficis incantationi-
 bus confectum dabant, quem qui comede-
 bant mutabantur in iumenta, quorum ope-
 ra ad portanda onera aliquandiu vsq; in pri-
 stinas postmodum figuras reformabāt. Po-
 test insuper intelligi, fieri à dæmone ve-
 ras transformationes, non quidem virtute
 propria, sed inuisibiliter aplicando actiua
 paisinis. Sunt enim in rebus naturalibus vir-
 tutes occultæ, & ignotæ nobis, vt in quibus-
 dam herbis, lapidibus, aquis, succis, anima-

¶ 125

Lib. de ani-
ma. cap. 57.Quæst. 26.
ad Orthod.In caten.
Exod. 7.Lib. 1. in
Exod.Lib. 2. Anti-
quit.18. Decimi
tat. cap. 17.
& seqq.

libus, quæ incredibiles effectus producant; quorum nonnulla exempla perhibent Plinius^a & Albertus Magnus^b. Harum notitiam diabolus habet, quibus & Deo permittente uti potest, & effectus producere admirandos, qui tamen vera miracula non sunt, ut demonstrat D. Thomas, quia non virtute superante naturam, sed potius facultate naturali producuntur. Et ita credunt aliqui sancti Patres factos fuisse dracones in Ægypto & Deo Tri à Magis, ut Augustinus^d, Theodoretus^e, D. Thomas^f, quam sententiā tenuisse visus est & lib. 83. Philo^g, qui de magorum serpentibus, tanquam de veris serpētibus agere videtur; tenueruntq; Lyra^h, Burgensisⁱ, Abulensis^j, & ex professo Caietanus^k, supponens, non esse vertendū in dubium, virgas magorum veritas esse in serpentes: Scriptura enim, inquit, eisdem verbis utitur, narrando transmutationem virgæ Aaron, & transmutationem virgarū magorum: verè namq; mutatae sunt virgæ in serpentes, sicut verè mutata est aqua in sanguinem, & verè productæ sunt ranæ. Nec est impossibile, opera dæmonum applicando actiua passivis, verti citò virgas in serpētes, &c. Hæc ut explicet, multa subinfert ibidem Caietanus: & certe quotidie experimur in estate, subito ex terra aut vapore, ranunculas efformari, hoc ipso, quod aqua dum pluit, terram contingit. Ita & Apollonium varias fecisse transformationes, docuit B. Iustin^m martyr; sed de ijs satis. Certum hoc sit, dæmonem aut magos, nullatenus posse virtute sua rerum naturas transmutare. Propterea igitur diabolus ad inuestigandum, an CHRISTVS verus esset Deus, non simpliciter postulavit, ut transformaret lapides in panem, sed quod hoc faceret sola voluntatis suæ iussione, mādato, & dictione. Dic, inquit, ut lapides isti panes fiant. In plurali autem numero loquitur apud Mattheū, & in singulari apud Lucam: *Dic lapidi huic, ut panis fiat*: frequenter enim (inquit Euthymius) apud Evangelistas, huiusmodi quæ nihil officiant diuersitates reperias, nec vlla est repugnantia: nam sæpe scriptores sacri, singulare pro plurali ponunt: *Vt^a venit musca grauissima*: quomodo Augustinus^b intelligendum docet illud, quod David in singulari loquutus fuit, dicens: *Misit in eos canomyam*, (aut cynomyam, idest, muscam caninam) & comedit eos, & ranam, & disperdidit eos. Et iterum: *Diuit & venit canomya*, & cinises: cum tamen multitudinem muscarum, ranarum, & cinisum voluerit intelligere: quo etiam modo credit intelligi posse, quod de turri Babylonica Scriptura^c loquitur; forsitan enim multæ fuerūt turres extructæ ad

superbiam hominum indicandam. Sæpe itidem Scriptura plurale pro singulari ponit, ut, *conualuerunt de infirmitate*, ubi sermo singulariter est de Ezechia: iuxta hoc institutū explicat Augustinus^d, illud Matthei: *Mortui sunt, qui querebant animam pueri*, cum de vno Herode loqueretur. Theophilactus & alij credūt, verè diabolū numero plurali vsum, ut sic ad superfluos cibos excitaret illū, cui vnus panis sufficiens esse poterat. Incepit autē à conditionali nota: *Si Filius Dei es*, quasi fundans in illa Patris confessione, quam paulò ante audierat in Iordane: *Hic est Filius meus dilectus*: & nesciens an de Filio naturali, vel potius adoptiuo, sermo explicandus esset, eadem verba vsurpans: *si Filius Dei es*, ad id inuestigandum procedit: *Dic*, inquit, *ut lapides isti panes fiant*. Et ut egregiè annotauit Chrysostomus, non dixit: Quando quidem esuris, sed, *si Filius Dei es*, videlicet existimās posse illi aliquid per laudum blandimentum suffurari. Idcirco non cōmemorauit esuriem, ne hoc ei quasi exprobrare & obijcere videretur: magnitudinem quippe tantæ dispensationis ignorans, istud erubescendū ei putabat; propter quod dolosa illud adulatione palpatando solius mentionē facit dignitatis. Ita Chrysostomus, quem sequuntur Theophilactus & Euthymius.

S. 34. Diabolus Christum de gula tentans, primo intendit accusare & calūniari Deum, quod illum dimitteret fame cōsumi, meritò vocatur Diabolus, idest, accusator.

DIXIMVS, Diabolum intendisse agnoscere, an CHRISTVS verus esset Deus: si tamen non esset, ne in vanum rete misisset, voluisse inducere eum ad peccatum gulæ, tū, ut inde ille nunc inciperet, unde quōdam primò hominē in paradiso vicit, ut B. Ambrosius^a annotauit: tū quia primū diaboli telum & spiculū solet esse gula, ut idē Ambrosius^b obseruauit, quam Basilius^c primā malorum originē vocat. Ad gulā ergo vult per hanc primā tentationē excitare tentator. Ita illam explicare videtur Augustinus^d, ut tētator Deū accusare velit, quod relinquat CHRISTVM esurire, & pati famē, postquā ppter eius obsequiū, se in desertū receperat, & excellētissimū perfecerat ieiuniū; volēs à ieiunio suscepto, & tali obsequio

Ad Hebr.

1. 34.

In Pl. 108

Mat. 2. 10

In cap. 4.

Match.

Hom. 13. 37

Match.

In c. 4. Mat.

S 127

Lib. 4. in

Luc.

Epist. 81.

ad Eccl.

Vercell.

Homil. de

abdicat. corp.

In Pl. 50.

con. 1.

Exod. 16.

cum auertere; & incitare, vt ad quærendum cibum se conuerteret, quem Deus non ministrabat. Qua etiam tentatione primo inuasit Israelitas, quando excussa Pharaonis seruitute, & egressi de Ægypto, ex Dei præcepto ad ei obsequendum, inuenerunt se in deserto esurientes, & carentes cibis, quibus refici possent. Illis propterea suadere conatus est, quod melius esset in Ægyptum regredi, vbi cibos abundantes habebat, quam in illa manere solitudine, in qua is, qui illos eò aduexerat, relinquebat, vt fame moreretur: qua tentatione ita sunt commoti, quod varie affligerunt spiritum Moysi. Secundo itidem, eodem modo eosdē tentauit, quando vociferabantur dicētes: *Cur eduxisti nos de Ægypto, vt moreremur in solitudine? Deest panis, non sunt aquæ.* &c. Hæcque tētatio est, qua communiter expugnare contendit Diabolus illos, qui relicto peccato seipso obsequio Dei tradiderunt. Videt mulierem, quæ postquā sceleratam vitā deposuit, famem sentit, nec habere videtur corā se nisi lapides: similiter & vsurarium, qui postquā restituit, quæ per vsuras rapuerat, videt se habere sacculos vacuos, horrea exhausta &c. Hos statim aggreditur, repræsentās, quod Deus dimittit eos, qui sibi obsequuntur, sine cibo, & facultatibus, vt nihil præter lapides eis occurrat, ad quod manū possint extendere. Iste est proprius ac principalis tētandi modus, quo dæmon utitur, à quo & hoc nomen præcipuū accepit, quo Diabolus vocatur. Varijs certe

Num. 11. 5.

nomini, inquit Hieronymus, in Scriptura sacra ille describitur, quibus multiplex eius malitia designatur. Appellatur enim leo, vrilus, aspis, draco, basiliscus, belial, malleus vniuersæ terræ, de quibus nominibus videndus est Rupertus. Appellatur itidem & describitur à Deo, nomine & figura Behemoth, id est Elephantis, & leuiathan, id est balanz, quod sicut ille omnia animalia, hæc omnes pisces continere videtur, quantū ad quantitatem & qualitatem, sic dæmon omnium malitiam solus ipse continet & includit, vt superius dictum est; qua de causa, vt annotauit Augustinus, à sancto Iob absolute vocatur Impius: *Terra data est in manus impij*, vt Polichronius & Philippus diaconus exponunt, & Caieranus & Eusebius sentiunt. Et iterū: *Numquid bonū tibi videtur &c. consilium impiorum adiuues?* id est demonum, iuxta Olympiodorū & Philippū. Similiter & à Christo Domino sæpe vocatur, *Malus* absolute, per antonomasiam; non quod natura malus sit, secundum quā est creatura Dei, sed quia praua voluntate, omnē malitiz nequitiam continet, vt sæpe annotauit

Epist. 146. ad Damasc.

Augustinus, sicut Deus dicitur absolute, *Qui est*, aut *ens*, quia omnium entium rationes in se altissime præhabet. Omnis, inquit Christus apud Matthæum, *qui audit verbum regni, & non intelligit, venit malus & rapit quod seminauit in corde ipsius*: id est: venit diabolus, vt clarius expressit Lucas: & in græco voci, *Malus*, præmittitur articulus, vt ille malus, per excellentiam significetur. Ita in oratione dominica, *Sed libera nos à malo*, id est diabolo, vt Gregorius Nyssenus, Chrysostomus, Tertullianus, & Petrus Chrysologus, sicut namque Deus dicitur absolute bonus, per antonomasiam (*Nemo bonus*, inquit Christus, nisi solus Deus) quia in se ipso habet totius bonitatis rationē, quæ in creatura quantis reperitur, eminentiori & excellentiori modo: ita diabolus absolute vocatur malus, quia omnem malitiz rationē, & quidquid noxium in quouis venenato crudeliq; animali reperitur, eminentius præhabet. Qua etiam de causa, ab Apostolo vocatur absolute *Nequissimus*, qui supremam totius nequitiz rationē præhabeat. Nomina tamen, quibus proprius & explicatius Scripturæ sacre eū designant sunt duo, diabolus scilicet & satanas. *Proietus est draco magnus* (inquit Ioānes) *serpens antiquus, qui vocatur diabolus & satanas*: quo duplici nomine à Matthæo nūc describitur. Primo enim vocat eum diabolu, dicens: *ductus est Iesus in desertum, vt tentaretur à diabolo*: & deinde vocat satanam, inducens Christus dicentem: *vade satana*. De nomine satanz infra dicemus; nunc ad nostrū institutū nomen diaboli oportet explicare.

Lib. 1. de victori. verbi Dei. ca. 6. & 7.

Et quidem B. Isidorus credit, nomē esse simul hebræum & græcū, & quod apud hebræos significat deorsum fluens, quoniā de celis decidit: apud græcos idē, quod accusator. Idipsum sensit Rupertus, qui & contendit Dauidem fuisse, qui primo diaboli nomē vsurpauit quando dixit: *Diabolus stetit à dextris eius*; quamuis B. Iustinus martyr iam sanctū Iob idem nomen vsurpasse supponat. Pammelius credit, has duas voces, diabolus & Zabulus, non esse diuersas, sed vnā & eandem, apud græcos sola pronuntiatione Atica, aut Dorica distinctas. Vnde sæpe sancti patres, pro diabolo zabulū ponunt, vt Cyprianus, Paulinus, & Hilarius, qui textū euangelistæ ita legit, *vt tentaretur à Zabulo*, imo & Ecclesia in Hymno Angelorum: *Michaelem in virtutem conterentem Zabulon*. S. Irenæus dicit, diabolum significare Apostatā. Sed de ijs. B. Hieronymus, in illud: *Cōtra versutias diaboli*: Vbi quamuis concedat, vocē, diabolus, similitudinē habere cum voce Zabulus, esse tamen intelli-

gendum

J 128

Matth. 13.

Luc. 8. 13.

Matt. 6.

Lib. de

orat. domi.

et homin.

in Matt.

Lib. de

penit.

et serm. 67.

et 69.

Mar. 10.

18.

Ad Ephes.

6. 16.

Apoc. 12. 9.

Lib. 8. ethi.

mol. ca. 11.

Lib. 1. de

victori. ver.

cap. 25.

et 26.

Psal. 108.

6.

Dial. cum

Triphonio.

fol. 71.

In lib. Cy

pria. cōtra

Demetria.

Lib. con.

Demetria.

R. 41.

Epist. 4.

et 31.

Cano. 3. &

et in Matt.

Lib. 1. cōt.

hæres. 24.

In c. 6. ad

Ephes. 10. 6.

tinemus, ne hoc vel illud comedat. Hoc ipsum studiū sequitur deinceps diabolus fuit, procuras viros sanctos retrahere à Dei obsequio, eidem detrahens, illum accusans, & calumnias contra eundem excitans: quod Chrysostomus egregie ex eadem sancti Iob historia cōprobat. Cū enim diabolus primo calumniatus fuisset virum illum iustū corā Deo, ut dictū est, deinde totū se conuertit ad accusandam Deum corā illo. Hoc enim contendebat cum dicebat: *Ignis Dei descēdit de cælo, & castris oues, puerosque consumpsit &c.* Expende vim illius verbi, *ignis Dei*, quasi dicere voluerit: Non solū te non defendit à Chaldæis, sicut par erat, cum venerunt, ut bona tua raperent, sed ipsemet cōtra te bel lum agit, & quæ illi reliquerunt, ipse consumpsit igne suo de cælo misso; inimicorū tuorum conatus fouet &c. Et tandem suprema voce calumniatus est Deū, voce vxoris dicentis: *Adhuc tu permanes in simplicitate tua? Benedic Deo & morere.* Expende pronome, *Tu*: tu, qui sapientē te exhibuisti, qui credebas omnia tibi prospere eūctura, si in Dei obsequio permaneres; tu, qui talia expertus es de Deo, vide quomodo tecum agat; tu benedicis & seruis ei, & ille te dimisit omnibus inimicis expositum, qui non defendit à Chaldæis & Sabæis, sed potius plagas & mala tua auxit, & mala tibi pro bonis retribuit, & etiam si moriaris, nihil ille curabit. Quis tam tyrānus seruo fideliter obsequenti talia rependat? Vxor quidem loqui videbatur, sed (ut annotat Chrysostomus) verius diabolus erat, qui Deū accusabat: quod & obseruauit egregie Origenes, expēdens illa verba: *Dixit ad eam vxor eius.* Vxorem dixit dixisse, sed vere diabolus dixit: sic nāque & olim ait: *Dixit serpens ad mulierem:* serpentem dixit dixisse, nō tamē serpens dixit, sed diabolus, qui per serpentē loquutus est. Sic & nunc isthic, vxorē dicit dixisse, sed vere non vxor dixit, sed aduersarius, qui per vxorem est loquutus. Ita Origenes: qui ut hoc paulo inferius probet, expēdit illud verbū: *Respicies in eam* non dixit, respiciens eam, sed in eam, id est ad eum, qui in illa loquebatur: quod & similiter Chrysostomus obseruauit. Vide autem quo affectu Deum calumniari contendat. *Quousque inquit sustines?* Omnis substantia tua consumpta est: filij tui, quos fidem docuisti, quos pietatē induisti, quos charitatē ad inuicē circa omnes habere instruxisti: filij tui, pro quibus fuisti corde sollicitus, & animo cogitasti, & singularia sacrificia immolasti, quos hæredes fore sperasti, à quibus sepulturā te accepturū expectasti, per quos nomen tuum, ac memoriā post te

permanere credidisti: isti, quibus inter homines nihil est dulcius &c. filij tui, quorum visionem non expectabis amplius, quorum faciem non videbis vltius &c. terra illos subito cooperuit, domus ruina commune sepulchrū cunctis illis effecit: & non solum filij, sed & filia &c. Hæc omnia ille operatus est, cui tu benedicis. *Quousque? liquefactæ sunt carnes tuæ; consumpta sunt ossa tua, & nerui: putrefacta est etiā ipsa terra sub te; quid adhuc sustines? nihil restat ei agendū, nisi te occidere.* adhuc, inquit, permanes in simplicitate tua? *Benedic Deo & morere.* Quidam non incōgrue simplicitatis nomine, stoliditatem intelligūt, videbaturque illi stolidū esse, persistere aliquem in eius obsequio, à quo extrema recipit mala. Cœpit Iob sentire bonorum iacturā, cum audiuit, venisse Chaldæos & furatos fuisse camellos, tunc benedixit Deum: statim audiuit, ignē descendisse de cælo, & consumpsisse oues; similiter Deū benedixit. Illico audit filios suos cristi nece consumptos, & ad benedicendum Deū se conuertit. Tandem videt se vlcere pessimo percussū; & in eodem persistit. Clamar propterea vxor, aut verius diabolus in ea: Adhuc in hac permanes stoliditate? perseueras adhuc in re tam stolidā, benedicere, & obsequi ei, qui tibi talia infert, qui ita te affligit, & in afflictione dimittit? *Benedic Deo, & morere, perseuera in hoc & morieris; perseuera in hoc & omnibus bonis te inuenies destitutū, ut iā sola mors sit à te expectanda.* Ita enim se gerit Deus, quod tradit laboribus, erumnis & miserijs obsequentes & benedicentes sibi: *Siruele, y hallaras, que te mueres, que te dextera sin cosa para beneficio de tu vida.* De ijs videndus est. B. Augustinus, qui egregie loquitur, in illud: *Draco ipe.* Similiter possumus intelligere apud sanctum Tobiam, dæmonē fuisse, qui in eius cognatis & vxore, Deū calumniari contendebat, quādo sanctus ille vir, post varia obsequia Deo exhibita, cecitatem & paupertatem incurrit: propterea, vitā eius parentes & cognati eius irridebant, dicentes: *Vbi est spes tua, pro qua elemosynas & sepulturas faciebas? Et vxor eius: Manifeste vana facta est spes tua.* Hæc certe verba, diabolo instigāte proferebant, quibus calumniam contra Deum exprimere conabatur apud sanctū Tobiam; suadere intendens, Deum nullam mercedē rependere pro seruitio, & esse quouis domino crudeliorem: nullus enim Dominus est tam sæuus, qui pro seruitio grato rependat cecitatem & miseriam: idcirco contendebat persuadere, vanā esse spem eorū, qui Deo obsequuntur, qui dimittit obsequētes

sibi,

ce. citā.

ob. 1. 16.

J 132.

ob. 2. 9.

bidem.

tract. 1. in
ob post me
iun.

Gen. 3. 1.

In Ps. 103.

Tobi. 1. 16.

21.

J 133.

Iere. 44. 15

sibi, ut incurrant cæcitatem, paupertatem, contemptum &c. Hac tentatione Israelitas à Dei cultu, ad solis & lune & stellarum obsequium renocauit, suadens eis, quod Deus talis est, qui dimittit, ut famem patiatur sui cultores, quos nec curare videtur: at si dijs seruiret, cibum, potum, vestimenta, omniaque necessaria esset habituri. Est ille insignis locus apud Ieremiam, ubi postquam Propheta longa oratione ex Dei nomine habita, Iudæos conatus fuit ab idolatria ad verum Dei cultum convertere: Responderunt Ieremia omnes viri & mulieres, quarum stabat multitudo grandis, & omnis populus: Sermonem quem loquutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te; sed faciemus faciemus omne verbum, quod egredietur de ore nostro, ut sacrificemus regina cæli, id est lune, & libemus ei libamina &c. & saturati sumus panibus, & bene nobis erat, malumque non vidimus. Ex eo autem tempore, quo cessauimus sacrificare regina cæli, & libare ei libamina, indigemus omnibus, & gladio, & fame consumpti sumus. Simili tentatione, ut diximus, repræsentat diabolus mulieri, quod cum ei obsequitur, omnibus necessariis abundat; cuncta autem desunt, ex quo cœpit Deo inferuire, ideoque eam excitat, sicut illam quæ dicebat: *Vadā post amatores meos, qui dant mihi panem meum & vinum meum, oleum meum, & panem meum.* Similiter proponit mercatori, quod si secundum Dei leges negotietur, remanebit tandem sine lucro, & quod potius absumentur, quam augeatur eius diuitiæ &c. Talis est hæc tentatio, qua CHRISTVM impugnat: *Si filius Dei es &c.* est enim quædam Dei detractio, calumnia, & criminatio: idem est namque ac si dicat: Vide qualiter Deus, qui te Filium suum vocauit, tecum agat: vide qualiter eos tractat, quos filios suos vocat, & qui eius seruitio se tradunt: nihil tibi prouidet, nihil mittit de cælis, lapides solos, quos desertum secum fert, habes: aliam propterea oportet te viam tenere, si viuere cupis; necessariū est alio modo vitæ tuæ consulere: desertum relinque, in quo tantum lapides inuenies, cibum quære, ad alterius obsequium te conuerte, qui non te dimittat post tam longa ieiunia, inter meros lapides, ad quos solos ora conuertere possis. Ex quibus patet primo, satis esse similem hanc primam tentationem illi ultimæ, qua tandem Iob aggressus fuit per uxorem: *Adhuc tu permanes in simplicitate tua?* Cum enim dicit, *si Filius Dei es &c.* idem est, ac si dicat: Quid permanes in Dei obsequio ieiunans, & fame te conficiens: qui nihil tibi, tot diebus ieiunanti contulit, ut nunc cum esuris possis refici? Ieiunasti primis diebus, & vacuus remansisti; perstitisti in ieiunio, & nihil tibi prouidit: tandem de-

Osee 2.

ductus es ad mordacissimam & molestissimam famem, & nihil tibi dedit, sed reliquit te inter lapides, ad quos nisi te conuertras, non habes aliquid aliud. Ne in hoc persistas, sed cum deserens, qui te fame affecit, ad ea quæ tibi expediunt quærenda festina. Patet secundò quanto maiores fuerint tentationes, quibus diabolus tentauit Christum, quam fuerint illæ, quas contra Iob extruxit, quæ enim fuit suprema, vltima & fortissima contra beatum Iob, hæc prima est, qua contra CHRISTVM agere incipit.

S. 35. Voluit diabolus suadere, falso dictum fuisse: Hic est Filius meus dilectus, sed insipienter argumentatus est.

ALIO modo tentationem istam si filius Dei es, dic ut lapides &c. explicat Chrysostomus, quem etiam indicat Augustinus, quod scilicet per eam voluit Diabolus inducere CHRISTVM, ut non crederet voci cælo delapsæ, quæ paulo ante audierat in Iordane: *Hic est filius meus dilectus.* Hæc, inquit Chrysostomus, diabolus dicebat, ut ipsum de infidelitate conuinceret. Hac siquidem arte primos homines decepit, incitans eos, ne crederent id quod paulo ante dictum fuerat: *In quacunque hora comeditis, non oriemini,* ut per hanc incredulitatem à Dei obsequio renocaret, & ad malum perduceret. Et sicut tunc incœpit, supponens vocem quæ audierat: *Cur inquit, præcepit vobis Deus &c.* ita & nunc aggreditur, supponens vocem, quæ ad CHRISTVM facta fuit: *Si Filius, inquit, Dei es: quasi dicere volens: Cur dictum est ad te: Hic est filius meus?* Qui enim fieri potest, ut te Deus tanquam filium habere dicat, & dimittat affligi fame & esurie, & omni penitus alimentum destitutum, ut nec panem habeas, neque aliquid ad manum, nisi nudos lapides ad quos te conuertras? Aut ergo ad experientiam huius vocis veritatem te applica, aut illam iudica fallacem; non enim dimittit Deum, quem in filium recipit, quod moriatur fame, cum sæpe dictum sit, quod, *non interficiet fame animam iusti: quod, non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem &c.* Hoc ergo est argumentum diaboli, qui nescit coniungere filium Dei, cum esurie, fame, inopia, & carentia panis. Implo tamen ille progreditur discursu. Imo hoc ipso quod voce cælesti CHRISTVS dictus est filius Dei, erat cõsequens, ut famem, & sitim, & labores, quibus ageretur, sciret. Quod egregie Paulus

C. 134.

Homil. 13.
in Matt.
in Psal. 90.

Gen. 3. 17.

Gen. 3. 1.

Prou. 10. 3.
Psal. 36. 15.

prose-

Ad Hebræ. 12. 5. prolequitur: Obliti, inquit, estis consolationis. *qua vobis, tanquam filijs loquitur, dicens: Fili mi, noli negligere disciplinā Domini, neque fatigeris dū ab eo argueris; quē enim diligit Dominus castigat; flagellat autem omnē filium, quē recipit.* Reprehendit illos in primis Paulus, quoniā laboribus afflicti, non reuocabant in mentem id, quod pro iustorū solatio Deus scriptū reliquerat; nam *quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiā & consolationem scripturarum spē habeamus.* Oportebat igitur, inquit Paulus, non obliuisci illius sententiæ, quam ad filiorum solatiū Deus protulit, iuxta Septuaginta: *Fili mi, noli negligere disciplinā Domini.* In græco, *Ne paruas facias disciplinam;* tanquam donum magnum æstima, quod te affligi sinat: *Statim enim rationē adhibere, magnum beneficiū est induitū,* ut Spiritus sanctus dixit. *Neque fatigeris:* in græco, *ne dissoluaris animo,* ne despondeas animum, ne credas Deum te dereliquisse; quin potius oppositū iudica, & animos tibi fac, & crede hoc ipso te à Deo diligi: *Quem enim diligit Dominus castigat.* Non vates dicere, ait Chrysostomus, quia est iustus aliquis, qui expertus tribulationis existat. *Ego, quos amo, arguo & castigo:* dixit Dominus. *Flagellat autem omnem filium quē recipit:* id est, ut ait Theophylactus, quē approbat, quem præ cæteris assumit & familiarem amicum sibi cōciliat. Ita habet Septuaginta, quorum lectionē sequitur Paulus, quod in nostra Vulgata habetur. *Et quasi pater in filiis complacet sibi.* Pater, cū in aliquo filio propter gratum seruitium sibi complacet, signa profert externa, quib⁹ idipsū manifestet. Et quidem *parentes carnis* (ita vocat Paul⁹ eos, qui nos genuerunt) signa exhibēt carni conueniētia, & quæ certos reddāt filios, de hereditate obtinenda: vnde eos ornant vestibus, auro, argento, ut omnes intelligāt illis hereditatem paratā, quos tali afficiunt honore, quo ad eā disponātur. Deus autē, qui *Pater spirituum* ab eodē Apostolo vocatur, hoc ipso quod in aliquo tanquā in filio cōplacet sibi, signa dat, carni quidē cōtraria, sed spiritui conuenientia: illa sunt labores, fames, persecutiones, quibus spiritus ornatur, & augetur, aptiorque fit ad illā hereditatem comparandam, quā nemo pertingit, nisi per talem dispositionem. Ex quo tandē infert Paulus: *In disciplina perseuerate, tanquam filijs offert se vobis Deus.* Quis enim filius, quē non corripit pater? Græca clarius: *si disciplinā sustinetis, tanquā filijs se vobis offert Deus;* ut Theodoretus, Theophylactus, & Oecumenius: id est, ne credatis, Deū vos dereliquisse ex eo, quod vos videtis vndiq; laboribus circumdatos; poti⁹ hoc ipso iudicare debetis,

Deum se verū parentē vobis offerre, qui & hereditatē sit redditurus. *In disciplina perseuerate:* agnoscite vestram felicitatem; nō vos abiicit Deus, qui potius ex hoc, notū facit, quod tanquā filios vos habet. Ex quo tandem infert: *Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes filij Dei, ergo adulteri, & non filij estis:* in græco, adulterini, (spuri), qui nō filios Dei vos reputare possitis. Ex his patet, quā debili argumento nitatur diabolus: poti⁹ enim ex hoc quod CHRISTVS famen patitur, & inuenit se nudis lapidibus circumdatum, inferre poterat, bene dictum esse: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacuit:* quasi enim pater in filio cōplacet sibi Deus, in iusto, quem videt fortiter sustinere famem, & esuriē: nec vnquā aliquando pater aliquis, ita sibi in filio complacuit, videns eū aliquid gratum sibi faciētem, sicut complacet sibi Deus in viro iusto, cū videt eum laboribus & ærumnis circumdatum, patientiā tenere, & firmiter sibi adherere. Certe Paulus, qui arguit hebræos, quod nō tenerent memoria, quæ ad eorū solatiū scripta erant, nequaquam oblitus fuit historię sancti Iob, quæ ad nostrā institutionē fuit scripta, ad quam verē alludere visus est: ad supremam namque & vltimam tentationem, uxorem adhibuit diabolus, (Fortissimū inquit Chrysostomus pugnandi instrumentū, quo Adamū deuicerat) quæ accessit dicens: *Adhuc tu permanes in simplicitate tua? Benedic Deo & morere.* Quæ verba aliter quam supra diximus etiā possumus ad nostrū institutum explicare. Varia enim & innumera fuerunt, quæ voluit diabolus ijs verbis exprimere, quibus Iob ipsum torqueret. Et nomē *simplicitatis*, alludit ad illud, quod paulo ante Deus de eodem Iob ad diabolum dixerat: *Vir simplex, adhuc retinens innocentiam.* Vult itaq; dicere: *Adhuc credis, quod Deo gratus sis: adhuc credis, te innocentiam retinere?* quādo Deus tibi tribuebat bona, poteras credere te illi gratum extitisse; sed nūc cū tibi mala etiam ad mortē vsque infert, quomodo te illius retinere gratiam credis? certe vel ex hoc ipso intellige, benedictiones, quibus eū benedicis, ei min⁹ esse gratus, quod pro eis etiam mortē inferat, & rependat. Respōdit ille: *Quasi vna de stultis mulieribus loquuta es.* Chrysostomus refert ad Heuā, quæ fuit vna imo & prima de stultis mulieribus, ut velit dicere: *Sicut Heua excitata à diabolo, insipienter & stulte loquuta fuit, ut Adamū deiiceret, ita & tu.* Ita Origenes. Sed obseruandum est, verbū hebræū *Nabal*, quod verē & proprie exprimit, carere sapiētia, sensu, discursu, ratione. Ita exposuit prudēs illa Abi-

In catenā
in c. 1. Iob.

136.

421

In catenā
in c. 2. Iob.

Reg. 25. 35. gail, Nabal, secundū nomen suum, stultus est: apteque propterea hoc verbū de illis dicitur, qui minus bene & indigne, & insipienter de Deo sentiunt. Idcirco eodem verbo vsus

Dent. 32. 6. Moyses: Popule inquit, stulte & insipies. Bene ergo sanctus Iob, vxoris blasphemiam sub notauit, dicens: Quasi vna de stultis mulieribus loquuta es: id est: Insipienter de Deo sentis, & indignè, atq; ignorāter, de ijs quæ Dei sunt, iudicas. Insipientes & stulti hoc tanquā signum habent, ad iudicādum aliquem acceptum Deo, cum bonis tēporalibus vidēt eum abundare, & hoc ipso, quod vident aliquē laboribus opprimi, tanquā signū accipiunt, vt credant, eum à Deo relictum, deiectū, & odio habitum. Hoc iudicium stultum est, id est, omni sapiētia vacuū. Certiora signa sūt, fames, sitis, persecutiones; ideoque nunc firmitus credo, ait Iob, me illi gratū existere, quam quando bona tēporalia conferebat: certiora nūc signa exhibet dilectionis: dum acri disciplina afficior, tanquā pater offert se mihi Deus, ad æternam hoc ipso me præparans hereditatē. Vanas fuisse eleemosynas, & misericordiæ opera sancti Tobie, eius cognati, & verius vxor eius, cōprobare nitebantur; quoniam post talia opera superueniat ei cæcitas & fames. Manifeste dicebat vxor eius, vana facta est spes tua, & eleemosyna tue modo apparuerunt: quasi tribulationes illæ & necessitates, quas sanctus vir incurrerat, manifestè & euidenter ostenderēt, vanè & inaniter se credidisse, quod Deo esset acceptus, & eius eleemosynæ essent illi gratæ: sed imprudenter loquuta fuit: nam hoc potius ostendebat, quod ipse & eius opera, Deo exitiesset gratissima, qui propterea subintulit, ea quæ Deus exhibere solet ijs, in quib⁹ tanquam in filiis sibi cōplacet. Quod & Angelus postmodū clarissime pronuntiavit: Quando orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos &c. Ego obtuli orationem tuam Domino. Gratus eras Domino, cuius preces tanquam preciosas delicias eidem ego offerebam: sed hoc ipso, quia acceptus eras Deo, necesse fuit, vt tentatio probaret te. Qui enim extra disciplinam est, non est Deo tanquā filius acceptus, sed adulterinus iudicatur. Necesse, inquit: quia sine laboribus, nullus potest æternam hereditatē obtinere. Idcirco fortes estote fratres (ait Augustinus) & quādo aliqua inopia tentamini, Deo flagellante & erudiante vos, quibus & parat & seruat æternam hereditatē, nō vobis suggerat diabolus: Si iustus esses, nonne per coruum tibi mitteret panē, quomodo misit Eliā? vbi est quod legisti: Nunquā vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem? tu responde diabolo: Verū dicit Scriptura;

Nunquam vidi iustū derelictum, nec semē eius quærens panem; habeo enim panē meū, quem tu non nosti. Quē panem? Audi Dominum: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo Dei. Ita Augustinus.

§. 36. Nondū erat Christus in necessitate extrema constitutus, quamuis id diabolus more suo persuadere fuerit conatus.

SANCTVS Thomas alio modo istam tentationē expendit, explicans, an diabolus intēderit CHRISTVM ad peccatum provocare, si ille pur⁹ esset homo. Non enim videtur quod peccaret Christus, etiam si ea occasione ad quærendū miraculum se conuertisset: nam non est malū, miraculum à Deo quære, quando nullatenus sine eo potest homo cōseruari: tunc namq; cōsuevit Deus miracula facere. Vnde & Domin⁹ filiis Israel miraculose manna præbuit in deserto, vbi aliunde cibus haberi nō poterat. Et similiter Christi⁹ in deserto turbas pavit miraculose, vbi aliter cibi non poterant suppetere. Cum autem Christus in deserto, post tam longum ieiuniū esuriit, nulum videbatur subsidium interesse, quia ibi tantum lapides erant: Non igitur peccasset Christus, si ad miraculum quærendū se conuerteret. Respondet nihilominus D. Thomas, vere voluisse demonē inducere Christum ad peccandum, si purus esset homo, nā vere reputabat ille, quod Christi⁹ peccaret, si ad subueniendū fami, miracula facere attemptaret: quia etsi vti necessarijs ad sustentationem, non sit peccatum gulæ; sed est gulæ peccatum, si homo propter sustentationem aliquid inordinatum faciat. Inordinatū est autem, quod aliquis, vbi potest recursus haberi ad humana subsidia, miraculose sibi cibum quære velit. Christus autē ad subueniendū fami, aliter sibi poterat providere, sicut & Ioannes Baptista fecit, in eodem deserto se sustentās, vt legitur apud Matthæū: vel etiam ad loca proxima properando. Intelligendum est ergo, hanc fuisse demonis astutiam, quod vere Christus non erat constitut⁹ in tali necessitate, cui sine miraculo subueniri nō posset. Erat enim in deserto, in quo prius fuerat Ioānes Baptista, vt alibi dictum est, in quo locustis ac melle siluestri poterat sustentari, sicut Ioānes ipse fecerat; aut ad aliqua oppida, quæ non longe distabant, se conferre: sed diabolus necessitatē

§ 137.

3. p. q. 41. ar. 1. ad 1.

Matt. 3.

illam

Gen. 3. 6.

§ 138.

Job. 40. 12.

Ezech. 28.

Lib. 11. ca. 25.

Ven

illam tanquam extremam repræsentare voluit: quoniam nihil ibi nisi lapides esse videbantur, quos cum comedere non posset, nisi in panes conuerteretur, excitauit Christum, ut hoc inteteret. Hocq: ille agere solet, repræsentans res aliter quā sint, ut ad id pertrahat, quod vult. Quando enim nos excitare intendit ad illicita, proponendo aliquid pulchrum, ita pulchritudinem illius repræsentat, ut quasi supremam eam demonstret. Ita pulchritudinē pomi repræsentauit Heux, & suauitatem cibi, ut nihil dulcius ac pulchrius excogitari posse videretur: id nāque significat illud: *Vidit mulier lignum, quod pulchrum esset visu, & suauē ad vescendum.* Ita & vitulū in deserto repræsentauit splendentē, ut hebrei iudicarent illum dignū, cui diuinos honores deferret. Ita repræsentat luxurioso mulieris pulchritudinē, tanquā excellentem, quæ sepe deformissima est: & avaro pecuniarum vtilitatem, quasi summā; & ambitioso honoris excellentiā, quasi in culmine bonitatis, sine qua viuere non possit. Similiter quando vult nos à bono reuocare, aut ad illicita inducere timore pene, aut mali imminentis, illud tanquā supremū & irremediabile repræsentare nititur. Ita repræsentat mulieri extremam miseriā esse, quam patitur, & quod non possit nisi ad amorem illicitum se conuertat, liberari. Similiter avaro repræsentat domus suæ necessitates, quibus nō possit subuenire, nisi vias exercendo &c. Egregie De², qui eius mores nouit, cum descripsit, dicens ad Job: *Stringit caudā quasi cedrum.* De Behemoth aut Elephantem sermonem instituerat. Sed difficile est valde explicare, quomodo hæc verba possint elephantī conuenire: constat enim in primis, cedrum esse arborē altissimā, omnes arbores superantē, ut patet ex Scripturis, & indicatur apud Ezechielem. Constat etiam, caudam elephantī, breuiorē esse caudis omnium animalium, proportionaliter loquēdo: omnia siquidē animalia, ut docuit Plinius, caudas habent à natura, corporum suorum magnitudini respondentes: solus elephātus est, qui eam habet breuissimā, strictā, nullis pilis vestitā, adeo ut nec muscas possit cauda abigere, quas propterea occidit, eam in rugas contrahens, intra quas, illas capit & cōprimit. Quomodo igitur potest elephantī cōuenire, quod *stringit* (in hebreo *Hinaphal*, quod quidam vertunt, eleuat, erigit) *caudā quasi cedrum*? Sed certe diuina sapientia hæc sententia referta est, qua non tā elephāti caudam, quam dæmonis actiones voluit describere. Breuissima sanē est elephāntis cauda, & eam nihilominus conatur

erigere, eleuare, stringere, quasi altissimam cedrum. Caudæ nomine in Scriptura sacra, cum de dæmone agitur, significatur ei⁹ tentatio, quæ ad agendum, & nocendum, ac superandū vitur, metaphora sumpta à dracōne, & serpēte, qui cauda agit, percutit, & canitur ad inuadendum alterū, similiter metaphora sumpta à scorpione, qui cauda pūgit, & per eam venenū emittit: ut enim dixit Plinius, scorpionis cauda semper in ictu est. Nullo momento diabolus meditari cessat, nequando desit ille occasioni. Ita illæ locustæ, quæ ex puteo abyssi ascenderant, habebant caudas, & in candis aculeos, quib⁹ varias & variadas diaboli tērationes Spiritus sanctus expressit. Ita & in Apocalypsi draco perhibetur, quod *cauda traheret tertiam partē stellarū celi*; quia tentatione & suasionē suā, multos & innumerabiles ad ima pertraxit. Cauda ergo hui⁹ Behemoth, breuissima est; sed eā stringit & erigit, tāquam cedrū, quia si verē attendantur bona, quæ tentādo promittit, ad quæ animum allicere cupit; & mala quæ tentando, fugienda proponit, à quibus nos auertere conatur, breuissima sunt & decurtata: sunt enim tēporalia bona & mala, unde tā bona, quibus allicit, quā mala, quibus terret breuissima sunt: illa tamē erigit & extollit quasi cedrū, & quasi suprema exhibet, quia bona ad quæ excitat, repræsentat tanquam excellentia, & mala tāquam omnino irremediabilia: quo fit, ut cor hominis hoc ipso stringat, & quasi ad supremas ducat angustias. Quis enim dicere potest, quomodo repræsentat mulieri necessitatem, quā patitur, tanquam supremā & extremā; & quod iam nullum remediū super sit, nisi illa agat, quæ ipse suadet? Quis explicare possit, quomodo stringat cor hominis, qui habet filios, familiamque copiosam, repræsentās ei, nullum remediū subesse, nisi manum ad illicita extendat? Quis dicat, quomodo Iudæ repræsentauit, quod nō poterat viuere inter homines, qui tam detestandum cōmisit facinus, nec aliud medium subesse, nisi laqueo se suspendere? Christum ipsum ita stringere videtur, repræsentans ei necessitatem famis, quam patitur, talem, quā nisi miraculum induceret, nō posset euadere: cum tamen ibi Christus haberet, quid edere posset, accomodans se loco & tempori, cibo vtens, quo Ioannes se sustentauerat. Ita quidem tu, o mulier, attende, quod vere habes media tuæ sustentationi proportionata: labora, manuum operibus intēde, alteri inferuito &c. tu itidem homo contentus esto cibo, vestituque communi &c.

Apoc. 9. 10.

Apoc. 12. 4.

*S. 57. Christus similis est libro lu-
cido ad cuius conspectum omnes
debent vitam suam componere:
illi singulariter, quos diabolus
ex fame tentat.*

*P*rius respondens dixit: Scriptum est: Non in solo
pane uiuit homo, sed in omni verbo, quod
procedit de ore Dei. Qui tentari uoluit

pro nobis (inquit August.) magistru se exhi-
bet, docens nos suo exēplo, quomodo tēatio-
nes vincamus. Certū est Dei Filiū uenisse in
mūdū inter alia, ut omnibus hominibus se
ipū praberet magistru, qui omnes suo in-
stineret exēplo: quibus propterea dicere ui-
sus est: *Uos uocatis me Magister & Dñe, & bene-
dicitis: sum etenim, exēplū enim dedi uobis, ut quē-
admodū ego feci, ita et uos faciat. Quib⁹ uerbis
alludere uisus est, ad illud labru, aut cōchā,
quā pręcepit Deus, ut faceret Moyses, cuius
ad aliud institutū meminimus. Facies, inquit,
labru aeneu, (Septuaginta trāsferūt, Peluim:
Chaldaica, Interē) cū basi sua ad lauandū. In He-
brao pro Bas habetur dictio, Chan, fortē a
uero Chan, quod est firmare, quod maxima*

firmitate stabiendū esset. Poneq; illud inter ta-
bernaculū testimonij, & altare; & missa aqua la-
uant in ea Aaron & filij eius manus & pedes.
Chaldaus, Et pone ibi aquas & sanctificabunt
Aaron & filij eius manus et pedes. Cū hāc peluim
fecit Moyses, dicitur: *Fecit labru aeneu, cū basi
sua, ut speculis mulierum, quę excubabāt (in He-
braeo, quę conueniebāt ad modū exercitus) in ostio
tabernaculi. Chaldaus, quę ueniebāt, ut orarent
in ostio tabernaculi faceris. Caietanus cēset, cō-
chā dici uerā de speculis mulierū, nō quod
incrūstata esset speculis, ita, quod specula
superponeretur ari, sed quia as ex quo cō-
fecta erat, tā tersum, & lucidū erat, ut uerē
teneret speculorū omniū relucētiā & clari-
tate, ita quod, quāuis innumerae essent mu-
lieres, quę ad spectādas seipsas, ad modū e-
xerēt accederēt, omnes ibi melius, quā in
lucidissimo speculo se possent inspicere: ac
si apert⁹ diceretur, inquit Caietanus: Fecit
conchā areā, tā tersam, & lucidā, quod in il-
la uidebant se ipsas exercitus mulierum: ita
quod nō significatur cōchā incrūstata spe-
culis areis, sed ipsum as cōchę tā tersum ac
positu, ut esset in quo interer, ad seipsas vi-
dedū, mulieres ad instar exercitus cōueniē-
tes, ad ostiū tabernaculi. Hęc autē Caietani
serētia ex eo cōfirmari posse uidetur, quod
Deus, quādo pręcepit Moysi, ut labru cōfi-
ceret, nō statuit, ut illud speculis mulierū in-*

crustaret: & certū est, Moysen nō facturū,
nisi quod Deus illi pręcepisset, cui dixerat:
*Omnia facito sicut uidi exēplar, quod tibi monstratum
est.* Fecit ergo, quod Deus pręcepit, cōficiēs
labru ex are, tā tersum, ut uerē quouis spe-
culo esset lucidius. Deinde Salomō quādo
tēplum edificauit, posuit in eo aliam con-
cham, ad similitudinem illius, quam fecit
Moyses, quam uocauit mare, propter ingē-
tem aquarum quantitātē, quam caperet, ad
eundem effectum, ex are quidē, quod Da-
uid deferri iusserat, tam lucidum & pręcla-
rum, ut auro ipso pretiosius tunc habere-
tur. sicut dicit Iosephus: nec tamen illud in-
crustauit, aut operuit speculis mulierum,
sed tā tersum erat, ut quicunq; accedēs ad
uas illud, clarius in illo, quā in quocūq; spe-
culo posset se ipsū cōspicere. Quod si Cai-
etano opponas: labru illud nō fuisse positū,
ut mulieres in illo se ipsas inspicerēt, ideoq;
iubetur poni inter tabernaculū & altare, ut
Aarō & Filij eius lauarēt manus suas & pe-
des: Respōdebo, nec Caietanū id negasse,
sed tantū dicere uoluisse, tā tersū fuisse as, ex
quo illa peluis fuit cōfecta, ut possēt mulie-
res seipsas, tāquā in clarissimis speculis inspi-
cere: quomodo solemus, de re aliqua claris-
sima loqui, dicētes, quod mulieres possunt
in ea se cōspicere, quāuis nec illā cōtingere
ualeāt. Alij cēsent uerē Moysen illā cōchā
incrūstasse speculis, quib⁹ mulieres Hebrę
abūdabāt, ex ijs quę Egypto deportauerūt,
ut autor gręcus apud Lyppomanū. Apud
Egyptias enim mulieres frequētissim⁹ erat
speculorū vsus: & ut dixit R. Abrahā, mos
fuit omnibus Hebręis mulieribus, singulo
mane ad specula aenea aut cristalina, vel vi-
treā, suā decorare faciē, & aptare tiarā: & hęc
specula cōtulerūt aliquę deuotę mulieres,
quę sprete seculi uanitate cōuenire solebāt
ad orationem & doctrinā legis, ex quibus
Moyses labrum illud incrūstauit. Sed siue
hoc, siue illo modo dicamus, certū est, statu-
tā fuisse firmissimē in tabernaculo cōcham
ex are cōfectā, cuius superficies omnibus
speculis erat clarior, ad cuius pręsentia, om-
nes Sacerdotes & Leuitę, possent seipsos vi-
dere & mūdare, in qua etiā erat aqua, qua
omnia quę immunda deprehenderēt, mū-
dare ualerent. Et quidē nemini dubiū est,
peluim illam, symbolū fuisse CHRISTI Do-
mini, qui clarissimis omnium uirtutum ful-
goribus splendens, omnibus seipsū exhi-
bet tanquam uas lucidissimū, in quo quouis
possit id, quod agendū est cōspicere, in quo
& simul inueniāt omnes ingētē aquarū gra-
tię abundantia, per quā animas suas emun-
dent. Nec enim Christus tantū id efficit, ut

Exo. 25.40

3. Reg. 13.

1. Reg. 8.

Lib. 7. anti.
cap. 6.

140.

In caten.
Exod. 38.

Joan. I. 14.

3-P. 9-40.
25.2.

In ca. Exige
qui semu.
de verborū
signific.

Homil. 38.
in Matt.
Matt. 11. 18.

Lib.4.com.
hatef.c.91.

Lib. 16.604.
Fauit. c. 30.
& 31.

941

deformitates quibus animæ facies fædatur ostendat, sicuti lex antiqua faciebat, per quā tanquā per speculū, peccatorū immunditię patebant, gratiā tamen nō præstabat ad eorum emundationē. Christus Dñs vtrumq; præstat: qui propterea dicitur: *Plenus gratia & veritatis*: veritatis quidem, aut claritatis, qua mentes nostras illustret, ad cognoscēda omnia, quę agere debemus; gratię vero, qua nostrā adiuuet infirmitatem, vt ea quę ipso docente fugienda vel agēda cognoscimus, fugere vel agere possimus. Est igitur Christus Dominus, quasi speculū lucidissimū omnium oculis expositū, in quo omnes possunt deprehēdere, quid vnūquemq; agere oporteat: qui id circo (vt D. Thomas demonstra-uit) vicā gessit quasi omnibus cōmunem, vt omnib' se magistrū exhiberet. Quod & egregie dixit Nicolaus Papa 4: Cū Christus, inquit, omnibus sit propositus in exēplar virtutis, oportuit vt omnes, & fortes & infirmi in eo haberent, quod imitarētur, atq; in illū intuentiū, nullus posset de virtute cōsequēda desperare. Et hoc ipsum Chrysostomus colligit, ex illis verbis Christi Dñi: *Venit Ioānes non manducans, neq; bibens, &c; venit Filius hominis māducans & bibēs*. Ex quibus etiā verbis, collegit B. Irenæus Christū ita conuersatū fuisse cū hominibus, vt eorū cōmunibus cibis vteretur, & vinū biberet: quę & similiter prosequitur Augustinus, quē D. Thomas refert & explicat. Cōmunē ergo vitā sequutus est Christus, per quā vnusquisq; suā posset reformare, & diuerso tēpore diuersa operatus est: nūc ieiunauit, & nunc comedit; cōiuijs interfuit aliquādo in ciuitate, & esuriē sæpe passus est in deserto; in hominū frequentia, fuit sæpe cōuersatus, & solitudinē non semel sequutus est; ex opere manūū antequā ad prædicādū egrederetur victū quęsiuit, alio tēpore ex eleemosynis vixit, & aliquādo ei tanquā omniū Dño, angeli ministrarūt: honores nō semel fugit & refutauit, sæpe aliquādo oblatos acceptauit; cōtumelię verba sustinuit, iterū laudis vocibus fuit exaltatus; nūc fugit inimicos, & se abscondit, aliquādo eis obuiā venit; aliquando lætatus est cū Apostolis in Spiritu sancto, aliquādo vero fleuit amarē: quodā tēpore nudis pedibus incessit, aliquādo calceamēta portauit; cū peccatoribus comedebat aliquando, aliquādo etiā oblatos ab Apostolis cibos in Samaria nō accepit. Certē magister cātorū omnes aliorū voces vnus ipse solus refert, & vocē agit cōmunem, nūc supremā refert, nūc depressiorē producit, nūc mediā agit, vt omnes doceat, & vnicuiq; exēplū præbeat, ita quod in vna sua voce vnusquisq; cātorū

suā reformare vocē addiscat. Sic omnia pro
te factus est Dñs, inquit Ambrosius, ijs qui
sub lege sunt, quasi sub lege esset, cū ipse sub
lege nō esset: circūcisus est, vt eos qui sub le
ge sūt lucrificeret; his qui sine lege erāt, cō
uiuij cōmunitate sociatus est, vt lucrificeret
eos, qui sine lege viuēbāt. Factus est infirmis
infirmus per corporis passionē, vt infirmos
lucrificeret. Omnib⁹ postremo omnia fac⁹
est, pauper pauperibus, diues diuitibus, flēs
flētibus, esuriēs esuriētibus, sitiēs sitiētibus,
profluus abundātib⁹, in carcere cū paupe
re est, cū Maria flet, cū Apostolis epulatur,
cum Samaritana sitit, in deserto esuriit. Ita
Ambrosius. Ex his duo loca Pauli intelligū
tur, quæ difficilia alioquin videntur. Primus
est: *Quos præsciuit, & prædestinauit cōformes fieri*
imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis
fratrib⁹; idest, statuit Pater æternus, vt qui ad
gloriā erāt ab ipso approbati, cōformarent
vitā suā vitæ Christi Filij sui. Qui fieri potest
vt cū inter prædestinatos, sint homines tā di
uersæ vitæ (quidā enim sunt pauperes, alij
diuites. quidā in honore cōstituti, alij in cō
tumelia &c.) ad vnius Christi vitā possint
suā cōformare? Certe quia vita Christi talis
fuit, vt vna ipsa omnibus exēplar perfectissi
mū esse possit. Secundus est: *Induitur Domi*
nus IESV Christum; idest, Imitamini ita eius
vitam, vt Christi personam agere videami
ni. Nunquid vna eademq; vestis potest om
nibus corporibus conuenire? quomodo nā
que quæ in gigāte quadrat poterit esse apta
Pygmeo? Quia vna eadēq; vita Christi, verē
omnib⁹ potest aptari, qui omnib⁹ perfectū
viuēdi præbuit exēplū: estq; quasi quēdā tela
panni lōgissima, ex qua quiuis potest cōscin
dere portionē, sibi aptissimā, & cōueniētē,
& quādo paupertatē habet & quādo diui
tijs & panibus abūdat; quādo infirmatur &
cū sanus est &c. Omnibus propterea suadet
Paulus: *Vt vita IESV manifestetur in corporibus*
nostris. Famē ergo & esuriē Christus pati vo
luit, inquit Augustinus, & eius occasione tē
tari, vt quoniā sæpe famē patiuntur fideles,
nec eis superesse vidētur nisi lapides, cui⁹ oc
casione à tētatore excitātur facere, quæ nō
cōueniūt, doceat eos, quomodo respōdere
tētatori debeāt, vt nō vincātur, sed vincāt;
nō superētur, sed superēt: intelligāt, qd non
propterea dimittūtur à Deo, quoniā panes
desse vidētur: nec egrē ferāt, quod differat
Deus eis prouidere, & quod post quadragin
ta dierū ieiuniū nō cōspiciāt nisi lapides: at
tēdāt ea, quæ scripta sunt, discāt respōdere
sicut Christus respōdit: *Scriptū est: Nō in solo pa*
ne viuit homo &c. Inde diabol⁹ cœpit (inquit
Ambrosius), vnde iā vicit, & ideo inde inci

Przf. lib. 4.
in Luc.

Rom. 8. 10.

Rom. 8:14

¶ 142.
2. Cor. 4. 10

In Pfa. 90.

Lib. 4. in.
Luc.

Serm. 1.
Quod ante
medium.
63 p. q. 1.
ar. 4. in o.
ad finem.

Loco cit.

Ad Hebrz
4. 15.

In cap. 4.
ad Hebrz.

prio in Christo vincere, unde in Adā victus sum, si tamē mihi Christus imago Patris, virtutū exemplū sit. Discamus igitur eius exemplo cauere gulā &c. Et propterea ut annotauit S. Leo Papa², & ex eodem obseruauit D. Thomas², Christus Dñs nō resistit tentatori potestate suā diuinā virtutis, sed testimonijs legis, vt hostis humani generis, nō quasi à Deo, sed quasi ab homine vinceretur; & hoc ipso plus hominem honoraret, quē docuit simili ratione inimicū reuincere. Ita & Ambrosi² obseruauit: Vides, inquit, quo genere armorū vtatur, quod hominē à spiritualis nequitie incurſione defendat, aduersus irritamētā gulę septū atq; munitū: nō enim quasi Deus vtitur potestate (quid enim mihi proderat) sed quasi homo commune sibi arceſsit auxiliū. &c. His mirē concinnūt illa Apostoli verba, quibus CHRISTVM inducit tentatū per omnia, pro similitudine absq; peccato; quæ & si varijs modis possint explicari, sed apte B. Anselmus & D. Thomas intelligunt de istis tērationibus, quib² à diabolo in deserto tētatus fuit: secundū quas dicitur tētatus per omnia, quia ad omnia viciōrū generis tribus tērationibus Christū diabolus incitauit, vt ex sanctis Patribus dictū est supra. Dicitur autē tētatus pro similitudine, aut vt D. Thomas legit, secundū similitudinē, quia ideo tētatus est, vt daret nobis exemplū, vt secundū similitudinē eius, tērationē sustineremus, & omnia conaremur euincere. Sicut enim ille ita sustinuit, vt nullo modo peccato cōſenserit, sed Scripturæ sacræ doctrina omnē repulit tērationē; ita & nos agere hoc ipso docet, & vt tentatori, cum ad illicita pertrahere conatur respondeamus dicentes: Scriptum est: Non in solo pane. &c.

S. 38. Diuini verbi gladio Christus tentatoris ictum repercutit, quo si muniamur, illius tērationes eludemus, qui idcirco curauit Scripturā sacrā abolere.

¶ 143.

Iob. 40. 14.

ADIMPLERE nūc visus est Christus, quod B. Iob promisit, quodq; supra iā alia ratione exposuimus: Ipse est principium viarū Dei: qui fecit eum applicabit gladium ipsius. Vt enim in principio annotabamus, cepit Deus describere dēmonē sub Behemoth aut Elephantis specie: & ita quāuis aliqua dixisset, quē verē in Elephantum quadrant, tamen ita sermonē ad dēmonē

describendum cōuertit, vt difficilē possint, quæ subdit Elephantō cōuenire, egregiē autem dēmoni aptantur: qualia sunt hæc, quæ non nisi violenter, vt ibi ait D. Thomas, ad Elephantū applicāt aliqui. Quomodo enim dicitur ille principium viarū Dei? Quis nā gladius est, quē Deus applicat cōtra eum? Dēmonem ergo, & quæ circa eū sunt, hæc verba mirē describūt. Dicitur enim diabolus; principium viarū Dei, vt ibi exponit Gregorius, quod naturæ & gratiæ dotibus creatus fuit, omnes creaturas excedens: iuxta illud: Cedri non fuerūt altiores illo, in paradiso Dei, abietes non æquauerunt summitatē eius, platani nō fuerunt æque frondibus illius; omne lignū paradisi Dei nō est assimilātū illi, & pulchritudini eius, qui speciosū fecit eū in multis cōdensq; frondibus. Quod vero subditur: Qui fecit eū, applicabit gladium ipsius, egregiā continet doctrinā, excellentēq; Dei promissionē, quā Sacer Euāgelista nūc adimpletā exhibere videtur. Qui enim fecit eū, Filius Dei est; per quē omnia facta sunt; qui & per Esaiā dicit: Ego creauī fabrum, idest dēmonē, vt Hieronymus exponit. Ille qui in mūdi initio fecit illū, nunc applicat gladium suū. Aliqui intelligūt gladium suū, idest ipsius diaboli; quē sensu supra prosequuti sumus. Alij intelligunt gladium suū, idest ipsius Dei; qui sensus nostro nūc potest instituto deferuire. Gladius nāq; Dei, verbum diuinū est, iuxta Paulū: Gladium spiritus, quod est verbū Dei. Hūc gladium nunc applicat, quoniā ad vnāquamq; tērationē reuincendam, vt notat Rupertus, non diuinę potētis vires educit, sed peculiare Dei verbū cuiq; tērationi opponit, & Scriptura sacra descriptū, quo inimici vim & robur dissecat & eneruat. Nec dicit: Qui fecit eū percutiet eū, aut vulnerabit eum gladio suo; sed applicabit gladium suū. Verbum enim, *applicare*, significat, apponere aliquid, iuxta alicuius congruētiam: idcirco commune est apud medicos, qui pharmaca propterea dicūtur applicare, quia iuxta cuiusq; infirmitatis exigentiā eam apponunt. In Hebræo vt supra annotabamus, est verbum *Hagos*, quod significat offerre alteri, ideoq; vt aduertit Brixianus in sacrificiorū ritu sæpe vsurpatur. Idē est ergo, ac si dicat: Qui fecit eum, supponet, offeret ei gladium suum: metaphora, quantū existimo, sumpta ab eo, qui ictui inimici supponit, & offert gladium, quo illius ictum suscipiat: hoc enim frequēs est in duellorū vsu. Gladium suū contra te inimicus tuus vibrat, gladium tuum illius ictui supponis, quo te ipsum defendis: offers gladium tuum, quo gladium alterius excipias. & si gladius tuus fortissimus, validissimq; sit, hoc ipso cōfringit, retundit,

In c. 40. Iob

31. Moral.
c. 24. & 25.

Ezec. 31. 8

Ioa. 1. 3.

Esai. 54. 16

Ad Ephes.
6. 17.

In cap. 4.
Matt.

וְהָיָה

In Arca. to.
1. pag. 132.

& discindit vires & acie gladij inimici. Gladio equidē suo diabolus CHRISTVM impetit; sed Dei Filius gladiū suū supposuit, eūque obtulit, quo inimici impetum excipiat: **¶ 144.** offert namque eius tētationi diuinum verbum: & quoniā hic eius gladius validissim⁹ est: (*Viuus est nāq; sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti &c.*) ita gladius inimici fuit retusus, contractus, & discēctus, vt dicere possimus: *Inimici defecerūt framea in finem: finis enim, vt exponit Augustin⁹, Christus est, de quo dixit Paul⁹: Finis legis (Christus).* In eū inimicus vires suas conuertit. frameis suis illū impetiuit, sed offerens ille gladium verbi Dei, omnes framea inimici hoc ipso sunt retusę & defecerūt. Ex libro ergo Deuteronomij CHRISTVS Dominus diuina verba depromit, & cuiq; tētationi gladiū propriū applicat & offert, in quo libro tota lex diuina cōtinetur. Vocatur enim Deuteronomiū, vt inquit D. Hieronymus, quasi secūda lex, aut iterata lex, quod legem quam Deus primo tradidit in mōte Sina, secundo Moyses iam moritur⁹ populo proposuit: de quo optimē Abulenſis. Quoniā autem, vt dictū est, CHRISTVS Dñs tētari voluit, vt magisteriū vincendi exhiberet; hoc ipso, vt obseruauit Gregorius, docet nos, gladium hunc diuini verbi à nobis assumendum, applicandumq; aut offerendum iētibus tentatoris, quo eius vires retundamus, & discindamus. Egrege delectulo Salomonis loquitur Spiritus sanctus, id dicens, quod infra exponere cœpimus: *En lectulū Salomonis, sexaginta fortes ambiunt, ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, & ad bella ductissimi, vniuscuiusq; ensis super semur suū, propter timores nocturnos.* De lectis Salomonis quidā locū intelligunt, quos credendū est fuisse magnificos excellentissimosq; sicut & omnia alia, quę habebat erāt sumptuosa & illustria. Crededūq; est viros fortissimos fuisse designatos ad custodiam Regis dormientis, qui excubias agerent. Id enim cōmune regibus fuisse tradit recēs & doctus autor. Sed horū verborū spiritū attingisse visus est Philon Carpathius, qui supponit id quod omnes sancti Patres, tanquā constitutissimū statuūt, Salomonē typū expressissimū tenuisse CHRISTI Dñi. Hic, prius quā suo sanguine Ecclesiā cōparasset, nō habuit vbi caput reclinaret, sed postea nō solū Ecclesiā, sed vnāquāq; animā sanctā, tanquā quietis locū habet, dicēte ipso: *Super quē requiescit spiritus meus, nisi super humile et māsne rū &c.* Et ideo, nō lectus vocatur, sed lectulus, quia de quacūq; anima sancta, in qua Salomon iste pacificus requiescit, sermonē instituit, quę hoc ipso, quod humilis est, par-

uulā se reputat. Oportet autē diligētī custodia lectulū istū seruare, *propter timores nocturnos, id est propter dæmonū impetus & tētationes.* Chaldaica, à spiritibus nocuiis, & dæmonibus, qui ambulāt in nocte: Nocturno enim tēpore principes tenebrarū magis insurgūt, & qui tenebras diligūt, in tenebris maiori conatu se excitāt. Vnde noctu dæmon suffocauit septē viros maritos Sarę, suffocatur⁹ etiā nocte Tobia, nisi Angelus peculiari custodia illū seruasset; media nocte Angelus (quē Hieronymus credit dæmonē fuisse) primogenita Ægypti interfecit: nocte B. Antoniū diris, varijsq; tētationibus dæmones vrgebāt, vt in eius vita refert B. Athanasius. Similiter & nocte S. Hilarionē sub mulieris specie sepe tentauit, vt refert D. Hieronymus in eius vita & huiusmodi multa enumerant Seuerus Sulpiti⁹, & Palladius⁹ Sozomen⁹ & Euagrius⁹. Oportet ergo animā seruare propter dæmonis impugnationes, quę maxime nocturno tēpore sunt timendę. Vnde & maiori cura Sancti noctu seipso tradūt pœnitentię & mortificationis operibus. Hęc autē oportet custodiri omni sollicitudine, & integra ac omnimoda cura: quod expressit subdēs: *Sexaginta fortes custodiunt, ex fortissimis Israel: quasi alludēs ad illas tā varias ac vigilēs curas & sollicitudines, quibus tentus est Iacob, quādo Israelis nomē promeruit: tūc enim intelligēs, quod frater suus magna potētia stipatus, veniret cōtra se, sūma solitudine omnibus suis prospiciēs, vxorib⁹, filijs, pecoribus &c. magna vigilia nocte tota cū Deo colluctās, precibus, lacrymis, & oratione agēs, vt dicitur apud Oseā, victor euasit.* Dicere ergo vult his verbis, quod alibi clarioribus expressit: *Omni custodia serua cor tuū.* Hęc tamē curę ac sollicitudines, nō inermes esse debēt sed potius armatę ac munitę: *Omnes tenētes gladios, id est diuinę legis pręcepta, verba diuina, quibus possint omnes inimici impetus retūdere.* Et dicūtur *ad bella ductissimi*, quia cuiq; tētationi sciūz diuinę legis peculiaria verba & sentētiās applicare: quomodo fecit Christus Dominus, qui propterea applicasse gladiū suū dicitur. Notū est enim Scripturę sacrę autorē, Deū esse, qui ita doctrinā suā nobis tradidit, vt nos circa quęcūq; agēda, vere instruxerit. Vnde & Paulus: *Omnis Scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docēdū &c. vt perfectus sit homo Dei, & ad omne opus bonū instruct⁹.* Expēde illud, *ad omne opus bonū instruct⁹.* Egrege D. Berna. expēdit illud, qđ de Spōso suo dicit Spōsa: *Oculi eius sicut colūba super riuulos aquarū, quę lacte sūt lota, & resident iuxta fluēta plenissima: Oculi inquit Spōsi, sancti viri sūt, qui sicut colūbę in tim-*

Tob. 8.

In cap. 24.

Esai.

Exod. 11.

In vita An-

tonij.

In vita Hi-

lario.

In vita

Martini.

In Lausa-

ca historia.

Li. 6. hist.

tripar c. 28

Lib. 2. ca.

13 histori.

Eccles.

¶ 145.

Gen. 31.

Osee 11.

Proo. 4. 23.

2. Ad Tim.

3. 16.

In tract mo-

dus bene vi-

uendi ad so-

rorē. Sermon.

59.

Cant. 5. 2.

plicitate viuunt: *super riuulos aquarū* esse perhibentur, quia semper in refectione sanctorum Scripturarum conuersantur: *Qui lacte sunt loti*, quia per gratiam Dei in baptismo à peccatis suis sunt mundati. Quid per *fluenta plenissima*, iuxta quæ sedent, intelligim⁹, nisi sacræ Scripturæ profunda & arcana dicta, quibus nos reficimus, dum ea legendo aut audiendo haurimus? Iuxta fluenta ista columbæ residere solent, vt vmbra volantium auium in aqua videant, super quam se proijcientes, vngues rapaces effugiant: sancti namque viri in Scriptura sancta fraudes demonis prospiciunt, & ex descriptione quam vident, quasi ex vmbra inimicum cognoscunt, & eius deceptiones fugiunt &c. Ita Bernardus. Hæc eadem longo discursu prosequitur Chrysostomus: Omnia, inquit, in diuinis Scripturis scripta, nō alia de causa memoriz sunt tradita, quam propter nostram vtilitatem & humani generis salutē. Hæc secum quisque expendat, suisque congenita vulneribus pharmaca imponat. Propterea enim tot cuius sunt proposita &c. Nulla enim est in humana natura, vel corporis, vel animæ passio, quæ medicinam hinc accipere nequeat. Tristitia & negotiorum solitudine oneraris? Audi Prophetam: *Quare tristis es anima, & quare conturbas me? spera in Deo.* Inopia premeris? Audi Prophetam: *Et cogitatum tuum in Domino.* & iterum: *Ne timeas cum ditatus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius, quoniam cum interierit &c.* Calumpnias sustines, & insidias? Doceris ab eodem Propheta, in talibus angustiis, nō ad humanum præsidium confugiendum: vnde dicit: *Ipsi detrahebant mihi, ego autem orabā.* Hæc & alia ibi Chrysostomus: ex quibus annotare possumus, labrū illud aqua plenum, speculis circumdatum, quod supra diximus fuisse symbolum CHRISTI Domini, posse etiā ita accipi, vt sanctæ Scripturæ typū teneat, quæ aquam cōtinet, idest doctrinā, circa quamcunque virtutem, & speculis abundat, quia historias refert, quas, vt dixit Paulus, ad instructionem & correctionem nostrā Deus scribi voluit. De quibus vidēdus est Gregorius, & Basilius, qui postquā peculiare sacre Scripturæ historias, ad cuiusq; vitā componendam aptas expendit, subdit. Quemadmodū pictores cū imaginē ex imagine pingunt, exemplar identidem respectantes lineamenta eius transferre conantur, magno studio ad suum opificium; ita qui sese meditantur, omnibus numeris virtutis absolutum reddere, veluti simulacra quedā spiritalia & actiuosa, Sāctorum viras respicere oportet, probaque opera illorū, sua imitādo facere.

Hom. 19. in Genes.

Psal. 41. 6.

Psal. 54. 23

Psal. 48. 17

Psal. 108. 4.

¶ 146

1. Cor. 10. 11.

Hom. 17. in Euang. Epist. 1. ad Gregorium Theolog.

Quibus & concinit D. Bernardus, docens Scripturam sacram esse speculum, non quidem falsum, sed verū, de quo propterea dixit David: *Tunc non confundar, cū prospexero in omnibus mandatis tuis.* Ex his patet, cur tam solerti cura omnibus imposuit Deus, vt diuinæ suæ legi studiosissimè attēderēt. *Fili mi, ne obliuiscaris legis meæ, & præcepta mea cor tuū custodiat &c.* & *Fili mi, ausculta sermones meos, & ad eloquia mea inclina aurē tuā, ne recedant ab oculis tuis, custodi ea in medio cordis tui: vita enim sunt inueniētib⁹ ea.* &c. et *Cōserua fili mi præcepta patris tui, & nō dimittas legem matris tuæ; liga ea in corde tuo iugiter, & circunda gutturi tuo; cum ambulaueris gradiantur tecum, cum dormieris custodiant te, & euigilans loquere cū eis, quia mandatum lucerna est, & lex lux &c.* et *Fili mi, custodi sermones meos, & præcepta mea recode tibi.* *Fili mi serua mādāta mea & viues, & legem meam, quasi pupillam oculi tui: liga eā in digitis tuis, scribe illam in tabulis cordis tui.* &c. & ad Iosue: *Nō recedat volumen legis huius ab ore tuo, sed meditare in eo diebus ac noctibus, vt custodias, & facias omnia, quæ scripta sunt in eo: tūc diriges viā tuam & intelliges eam.* Quib⁹ verbis alludere visus est David: *Beatus vir qui nō abiit in cōsilio &c. sed in lege Domini volūtas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte: quem locum ad hoc institutum obseruauit Hieronymus, & latius & ex professo D. Augustinus.* Hinc illud insigne præceptū Domini: *Cum sederit Rex in solio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis huius in volumine &c. Et habebit secum, legetque illud omnibus diebus vite suæ, vt discat timere Dominum Deum suum &c.* Nec enim, vt annotauit Chrysostomus, tātum monachorū opus est, diuinæ legi intēdere, sed & homines negotijs implicati, tātō magis debent iuxta se habere eam, & mente reuoluere, quāto maioribus occasionibus ad lapsum & ruinā inducūtur. Describat ergo Rex sibi Deuteronomium, aut legis summā, in qua, quæ Deus regibus præcipit, videat; cōspiciatq; sanctorum & improborum regum historias, vt ex his, quæ in illis videt, addiscat, quomodo in quacunq; occasione se gerere debeat. Consideret diues diuinam legem, & attendat, quid diuitib⁹ Deus præcipiat, quid aliquos diuites in Scriptura sacra reddiderit commendabiles, & quid alios in gehēnam pertraxerit. Animaduertat pauper, quid circa pauperes Deus statuatur, & quorū pauperum in Scriptura sacra curam peculiarem Deus suscepit, & ita omnes cuiusuis status homines similiter faciant: etenim siue de rege loqui volens, inquit Chrysostomus, siue de militibus, siue de re familiari, siue de publicis ciuilibusque negotijs, videbis in Scrip-

In Euang. de septem panibus cap. 15. Psal. 118. 6.

Prou. 3. 1.

Prou. 4. 10.

Prou. 6. 10.

Prou. 7. 1.

Iosue 1. 2.

Psal. 1. 2.

In Epist. ad Paulinum. Lib. qq. ex vtroque testamē. ro. 4. Deut. 17. 18.

Hom. 8. in Luc. quæ est de Lazaro.

¶ 147.

Homi. 1. de Dauide. & Saul ad finē

turis horum magnam copiam, & huiusmodi commemorationes magnam afferunt utilitatem. Impossibile est enim, impossibile inquam est, animum in hoc genus historijs versantem à cupiditatibus superari. Ita ille. Sicut autem Deus valde commēdat diuinę legis studium, voluitque, ut librum legis homines perpetuo reuoluerent, quo se contra demonis impetus munirēt, ita suprema demonis cura est, huiusmodi studiū abolere: tunc enim quasi contra inermes procedere sibi videtur. Idcirco sępe procurauit libros sanctos legis abolere, vel abscondere, quod cum obtinuit, ingentē in homines stragem inuexit. Ita tempore Achaz, ut ex Rabbi Salomone tradit Lyra, induxit Regem, ut omnes libros legis combureret: ex quo factum est illud, quod dixit Oseas, qui tempore huius Regis prophetauit: *Non est scientia Dei in terra; maledictum, homicidium, & furtum, inuenerunt, sanguis sanguinē tetigit &c.* Ex quibus illam potuit haurire sententiam Chrysostomus: Scripturarum ignoratio vitā corruptam inuexit. Quoniam autem postea succedente Ezechia rege pijsimo, libri legis restituti sunt; iterum diabolus curauit, ut succedente impio Manasse, omnes abolerētur; cuius tēpore perierunt omnes ferē libri legis, ut Abulēsis probat; adeo, ut cum Iosias ille pijsimus eius nepos regnare cępisset, nullus liber legis reperiretur, nec facta fuerit in eius vnctione cęremonia illa, quę ex Dei ordinatione fieri solebat, quod cū vngebatur Rex, ponebatur in manu eius liber legis, quam tam inconcussę erāt soliti principes & sacerdotes seruare, ut etiam quādo vnctus est rex Ioas, quamuis tantum ætatis esset septem annorum, *imposuerunt ei diademā, & testimonium, dederuntque in manu eius tenendā legem &c.* Non ergo, cum cępit regnare Iosias, liber aliquis legis, aut eius brevis summa inueniebatur: sed eo iam regnante, & summa pietate curante, ut templū repararetur, inuentus est ab Helcia, qui erat summus sacerdos, liber legis. Refert Lyranus ex R. Salomone, quod cum antea impius Achaz quęsierit libros legis Domini ad cōburendum, iste fuit absconditus in muro aut parte templi: vnde cum ex ordinatione Iosię templum repararetur, inuētus est à summo sacerdote liber iste, quē tanquā rē nouam, & summo ardore conquistā misit statim ad regem Iosiam, quem cum pius Rex legi iuberet, statim totum se conuertit ad cōponendos mores, & religionis cultū instaurādum: de quo Abulēsis. Insuper cum postea populus ad legis contemptū se conuertisset, & in talia incidisset peccata, ut propterea tra-

ditus fuerit in captiuitatē, ita curauit diabolus, ut omnes legis libri abolerentur, quod nullum iam exemplar reperiretur, adeo ut oportuerit, quod ille sanctus doctor Esdras, libros legis de nouo scriberet, quos Dei fauore, memoriter tenebat: vnde & dictus est Scriba legis. Et tādē cum postea tempore Machabæorum in grauissimas angustias populus Dei incidit, quādo Antiochum illum, quem *Radicem peccati* Spiritus sanctus vocat, contra eundem Dei populū, diabolus excitauit: *Qui ascendit Ierosolymam in multitudine graui, & intrauit in sanctificationem cum superbia, & accepit altare aureum & candelabrum luminis &c. & edificauit abominandū idolum desolationis super altare Dei, & per vniuersas ciuitates Iuda in circuitu edificauerunt aras &c.* Libros legis Dei combuserunt igni, sciēdentes eos, & apud quemcūq; inueniebantur libri testamenti Domini, & quicūque obseruabat legem Domini, secundum edictum regis trucidabant eum. Propterea certe curabat diabolus ita fieri, quoniam sciebat, quantū conducatur legis notitia, contēplatio, & meditatio, ad quamcūque eius tentationem reuincendam.

S. 39. Merito sancti Patres ad legendam Scripturam sacra inuitant, quam utilius vulgares homines ex catholicorum predicatorum ore audire debent.

INTELLIGENTES sancti viri, quam tradidimus doctrinam, diligenti studio curauerunt seipso totos tradere cōtemplationi diuinę legis, & sanctarum Scripturarum: &

cum voluerunt populum à peccatis reuocare, hoc saltem curauerunt, ei persuadere, ut diuinę legis lectioni aures accomodarent. Ita Moyses, Iosue, & Esdras: sancti itidem illi Machabę huius lectione se sustentabant, qui dicebant: *Habentes solatio sanctos libros, qui sunt in manibus nostris.* Ezechiel iussus est deuorare librum, in quo erant lamentationes, carmina & va: quia qui mentis ventre recōdit Scripturę sanctę & diuinę legis verba, inuenit quib; excitetur, ad plangenda peccata, gaudia eterne vitę desideranda, timendas pęnas peccatoribus positas, ut B. Gregorius exponit. Hinc Bernardus ad sororē suā: Tu, inquit, soror in meditationibus sanctarum Scripturarum esto assidua, quia in

1. Paral. 36

15.

1. Machab.

1. 11.

1. Mach. 1.

12.

148.

1. Mach. 11

9.

Ezech. 3. 9.

Homil. 5. in

Ezech.

In modo

lene viuēdi

ad sororem

serm. 55.

cis poteris cognoscere, qualiter notum mili-
dias valeas declinare: te consilij sacra Scrip-
tura ex toto comitte, quia ibi inuenies, qua-
liter fraudes demonum fugias: ama scientiam
Scripturarum, & contemnes vitia carnis. Ita
ille, quæ & desumpsisse videtur ex Epistola
B. Hieronymi, cuius est illa celebris, sæpeq;
reperita propositio: Ama studia Scriptura-
rum, & carnis vitia non amabis: qui propte-
rea Demetriadem ad Scripturarum studiū
incitat, & ad Oceanum scribens, Fabiolam
laudat, quod in lectione prophetarū, euan-
geliorum, psalmodiarum, & totius Scripturæ,
maxime versaretur, & difficiles questiones
dissoluendas, ipsimet Hieronymo propo-
sisset. Algasiam similiter commendat, episto-
la ad eam missa, quod studio diuinæ sapien-
tiæ, sicut altera Regina Saba teneretur. He-
dibiam itidem propter eandem causam, quod
cui in extremis Galliarum finibus ageret, gra-
ues circa Scripturam sanctam questiones in-
telligere desiderans, ad ipsum misit Beth-
leemitico rure latitantem. Summis encomijs
euehit Paulam, ad Eustochium filiam illius
scribens, quod quasi memoriter Scripturam
sacram teneret: unde ad hanc tanquam ad
sacram anchoram currebat, cum laboribus,
tentationibus, persecutionibus, & infirmi-
tatibus urgebatur: quæ late ille tradit, &
prosequitur in epistola ad Letam, de educa-
tione filiarum, tradens quænam oporteat, ut fi-
liam suam doceret, vanitates scilicet fugere
virtutes sequi &c. Pro gemmis, inquit, & se-
ricis, codices diuinos amet, in quibus non
auri & pellis babylonice vermiculata pictu-
ra, sed ad fidem placeat emendata & erudi-
ta distinctio: discat primò Psalterium, his se
Canticis auocet, & in Prouerbijs Salomonis
erudatur ad vitam, in Ecclesiaste consue-
cat, quæ mundi sunt calcare: in Iob virtutis
& patientiæ exempla sectetur: ad Euangelia
transeat, nunquam ea positura de manibus,
Apostolorum acta, & Epistolas: tota cordis
imbibat voluntate: cumque pectoris sui cel-
lariū his opibus locupletauerit, mandet me-
moriarum Prophetas, Heptateuchum, & Regū,
& Paralipomenon libros: Ecdra quoque &
Hesler volumina. Ad vltimū, sine periculo
discat Canticum Canticorum, ne si in exordio
legerit, sub carnalibus verbis, spiritualium
nuptiarum Epithalamium non intelligens,
vulneretur: caueat omnia apocripna &c.
Cypriani Opuscula semper in manu teneat.
Athanasij Epistolas, & Hilarij libros in ore
so decurrat pede &c. Ita Hieronymus, qui
Epistolam longam citat, quæ ad Deme-
triadem de virginitate seruanda scripta, ita
fere conclusit: Inueni iungo principio, nec

temel monuisse contentus sum: Ama sacras
Scripturas, & laudabit te sapientia &c. Simili-
ter & Chrysostomus, omnes hortatur, ut le-
ctionibus Scripturæ sacre vacent, & docet,
hoc magis necessarium esse secularibus, quam
monachis, cuius verba, quoniam grauissima
sunt, libet transcribere: Ne quis mihi dixe-
rit: Ego forensibus causis affixus sum, publi-
ca gero negotia, artificium exerceo, uxorem
habeo, alio liberos, familiæ curam gero; mun-
danus homo sum, non est meū legere Scrip-
turas, sed eorum, qui mundo dixerunt, vale,
qui montium vertices occuparunt. Quid di-
cis homo? Non est tui negotij Scripturas
euoluere, quoniam innumeris curis distrahe-
ris? Imo tuum magis est, quam illorum. Neque
enim illi perinde Scripturarum egent præ-
dio, atque in medijs negotiorum vndis iacta-
ti: nam monachi quidem à foro, forensibus
negotijs liberi, quique in deserto fixere tu-
guriola, neque cum quoquam habent com-
mercium, sed in illa quietâ tranquillitate, cum
omni securitate philosophantur, ac velut in
portu sedentes, rebus venementer tutis fru-
untur: nos contra, velut in medio mari flu-
ctuant, innumerisque peccatis obstricti,
semper opus habemus perpetuo, iugique
Scripturarum solatio. Illi sedent procul a con-
flictu, eoque nec multa vulnera accipiunt;
tibi vero, qui perpetuo stas in acie, qui tre-
quenter accipis plagas, ideo magis opus
est remedijs, ut quæ uxor prouocat, & filius
contristat, atque ad iram commouet, & infidat-
ur hostis, & inuidet amicus, & vicinus inle-
ctatur, paupertas est molesta, & domesticorum
amissio luctum affert, & prosperitas in-
flat, & aduersitas contrahit: breuiter, varia
curarum, varia perturbationis, varia mœro-
ris, varia iactantia, varia timoris, tū occasio-
nis necessitas, vos undique circumuallat.
innumeraque ex omni parte tela volitant.
unde necesse est indubitanter à Scripturis
armaturam sumere. Agnosce quod in medio
laqueorum incedis &c. Quæ admodum æ-
ma regalia reposita, etiā si nemo fuerit, qui
possideat, tamen ijs, qui habitant in aedibus,
ubi reposita sunt, multam præbet custodia,
ac tutamen, dum neque latrones, neque pa-
rietum profosores, neque alius quicquid se-
cleratum, audeat eam ingredi domum: si
vbiunque fuerit libri spirituales, illinc
omnis expellatur vis diabolica, moxque in-
habitantibus accedit consolatio. Si enim
quippiam anti facinus eorum, quæ prohibita
sunt, reuerit domum, compellens lib-
erius nos cōducit confitentia. Si in sancti-
monia perititimus existeret, reddiditque tu-
tores, fuerit relique; nam tu ad deum conuer-

Hemil. 8. in
Lucana.

Epist. 9. ad
Demetriam. &
Epist. 30. ad
Oceanum.

Epist. 1. ad
Algasiam.

Epist. 1. ad
Hedibiam.

Epist. 27.
post me
diuina.

Epist. 7. ad
Letam.

149.

Epist. 8. ad
Demetriam.

§ 150.

A. 8.

git aliquis euangelium, mox composuit suā ipsius mentem, & à rebus mundanis abduxit; id ex ipso solo aspectu. Quod si accesserit diligens lectio, non aliter quam in sacris adytis rebus diuinis vacās, anima sic repurgatur, meliorque redditur, Deo cū ipsa, per ipsas Scripturas colloquente. Etiam si non intelligas illic recondita, tamen ex ipsa lectione multa nascitur sanctimonia. Sume librum in manus, lege historiam omnem, & quæ nota sunt memoria tenens, ea quæ obscura sunt, parumque manifesta frequenter percurrere. Quod si non poteris assiduitate lectionis inuenire, quod dicitur; accede ad sapientiorē, vade ad doctore &c. Memento Eunuchi reginæ Æthiopū, qui cum esset homo barbarus, immensisque distentus sollicitudinibus & negotijs, nec intelligebat quæ legebat, legebat tamē in curru sedēs. Quod si in via tantam præstitit diligētiam, cogita, qualis fuerit domi versans: si nihil intelligens legebat, nec destitit à lectione, multo minus postquam didicerat &c. Magna aduersus peccatum munitio, est Scripturarum lectio, magnum præcipitium, profundū varathrum, Scripturarū ignoratio, magna salutis perditio. Ea res vitam corruptam inuenit, nam fieri non potest, vt quis sine fructu discedat, qui assidua, attentaque Scripturarum lectione fruatur. Ita Chrysostomus: qui hæc dicens, demonstrat, quid de nostra incertitia, & negligentia circa lectionem Sacrorū librorum sentiret, de quæ diligēti nostra cura, qua prophanos libros legimus ac relegimus. Tanta autē sollicitudine sancti Patres ad Scripturarum studia omnes excitarunt, quod videns diabolus, iam nō posse fideles à talibus studijs reuocare, quippe cum videret etiā mechanicos artifices, & textorias mulieres Sacris litteris personare, curauit medicinam in venenum conuertere, inducens vnumquemque, vt pro suo captu Scripturas sacras explicandas cōtenderet, ex quo innumeri errores orti sūt, adeo, vt oportuerit, quod Ecclesia sancta statueret, ne Scripturæ sacræ omnibus essent peruiæ, nec cōmuni vulgarique sermone circumferrentur, nec paterent omnibus: curauit tamen, vt euangelicis prædicatoribus Ecclesia adeo abundaret, vt nunquam tanta eorum copia extiterit, qui Scripturam sacram varijs modis proponerent, & exponerent, vt ex eorum ore vtilius quisque fidelis addiscere possit, quod in Scriptura sacra continetur, quam ex propria cuiusvis hominis vulgaris lectione. Vnde hoc fidelibus vtilissimum est, diuini verbi prædicatorum audire, eorū doctrinam pectori recondere, & facere quod

CHRISTVS dixit: *Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud*. Custodire dicuntur verbum Dei, nō tantum, qui illud opere complent, sed qui in mentis scrinio illud conseruant, extracturi tempore necessitatis, cū scilicet quis diaboli impugnatione impetitur, metaphora sumpta ab eo, qui arma in peculiari loco reponit, & reposita seruat. Vnde optimè B. Gregorius Nyssenus, de Paulo alijsque sanctis prædicatoribus explicat illa Spōsi verba, Sponsam alloquētis: *Sicut turris David collum tuum, quæ adificata est cum propugnaculis, mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium*. B. quidem Gregorius Magnus, de sacra Scriptura intelligit, quæ ppter eius eminentiam, turri cōparatur, quæ continet vniuersi generis arma, cōtra spirituales hostes, quibus se possūt omnes fideles munire: quā Origenes comparat officinæ, omnibus medicamentorū, & remediorū, seu præsidiorū generibus refertē: quod & similiter tradit Chrysostomus, & D. Basilus, quæ & congruunt ijs, quæ supra diximus, expendentes illud Apostoli de sacra Scriptura, quod per eam instruitur homo Dei ad omne opus bonum. Aut vero elegantissima fit allusio ad Psalmos 119. & 120. si Hilarij expositionē audiamus. Psalmus 119. est primus Cantici graduum, vbi Propheta hominē depingit, patientem seuam inimicorum impugnationē, qui & coactus fuit propterea ad Deum clamare, & ab illo petere fauorem, dicens: *Domine libera animam meam à labijs iniquis, & à lingua dolosa*. Sed quodnam remedium sufficiens erit, quod oppositum linguæ dolosæ, eam confodiat, & mutam reddat? Sagittæ, inquit, *potentis acutæ, cum carbonibus desolatorijs*. Solæ Domini potētes sunt & acutæ sagittæ, inquit Hilarius, quæ linguam dolosam valeant configere, habentes in se virtutem perimendæ fraudulentæ, atque vastandæ, de quibus in septimo Psalmo ait: *Sagittas suas arsuris operatus est* (ita legit, quod Vulgata, *Sagittas suas ardentibus effecit*) quæ sibi vtrique conueniunt, Dei enim verbum omnem nequitiam configit, & omnem sensum petulantie conuulnerat, & ipsum illum vehementissimum mortis aculeum cōpungit, &c. Ita ille, quem sensum etiā sequutus visus est B. Augustinus, vt verè verbum Dei, sagitta sit acuta, qua configimus aduersarij linguam. Sed vbi sagittas has inueniemus? quisnam arma hæc suppeditabit? Certè Scriptura sacra, in qua Dei cōtinentur verba. Vnde statim homo ad has sagittas hauriendas, quasi se ipsum conuertens, inquit: *Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi*. Mentis oculos, inquit Hilarius, Propheta eleuauit in mō

Luc 11.28.

Hom. 7. in Cantic. Cant. 4.4.

Hom. 15. in Ezech.

In Psal. 3.

§ 151.

Hom. 43. in Genes. 1. Epist. 1. ad Grego. Theolog.

Psal. 119.

Psal. 119.

Psal. 7. 14.

Ibidem.

Psal. 110.

Ibidem.

tes:

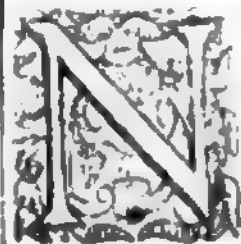
tes: quosnam montes? Non utiq; in hos lucis, atq; aris prophanatos, & conuentibus impios, neq; in illos siluis horridos, saxis nudos, præruptis inuios, niuib; concretos: quid enim in ijs admirationis, aut spei sitū est? Sed montes accipimus Propheticos libros, ex terra in altū elatos, per quos sit in superiora cōsensus, &c. Ita ille. Mōtes itaq; sunt Scripturę sacrę libri, propter doctrinę altitudinem eminent ceteris omnibus libris, sicut collum omnibus membris altius est. Quod ergo Spōsus vocat collum, quod simile dicit turri excelsę, ex qua deducuntur omnes armaturę fortium, Dauid vocauerat montes; vnde auxilium prouenire sperabat, ex Scripturis scilicet sanctis: inde auxilium homo extrahet, inde sagittas hauriet, quibus inimici impetum trāsfīgat, cui quācunq; rem opponenti, respondere possit: Scriptum est: ita enim CHRISTVS respondit, vt nos doceat, iuxta Chrysostomum, similiter tentatoris machinas eludere, eius linguam dolosam confodere.

Hom. i. 3. in
Matth.

§. 40. Aptē Christus respondet, diuini verbi potentiam inducens, cuius virtute potest homo sine pane, imò & per ipsummet ieiunium sustentari.

§ 152

Lib. 4. in
Luc.

NON in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Egrege expedit Ambrosius, omnes tentatoris conatus CHRISTVM vnico verbo mirifice eneruasse. Ille quidē

sic tentat, vt exploret; sic explorat, vt tenter. Tentationem namq; proposuit ad vtramq; partem: aut iste est verus Filius Dei, aut purus homo. Si Filius Dei est, illum manifeste per miraculum, quod peto cognoscam: sin autem putus homo, eū ad gulam excitabo. E contra Dominus (inquit Ambrosius) sic fallit, vt vincat; sic adhuc vincit, vt fallat: sic enim seipsum dissimulat, vt non cōfiteatur aliquid de sua diuinitate; sic se hominē confitetur, vt nullo modo ad cibum præter Dei voluntatem quærendum, se exhibeat incitatum. Medie ergo respondit, (inquit Ambrosius) qui suam professus humanitatem, suam diuinitatem dissimulauit. Excēcauit propterea magis eum, inquit B. Irenæus, hominis confessione, qui de filiatione diuina, quam ille inquirebat, nihil respondit, & eū, vt Chrysostomus obseruat, in maiorem sus-

Lib. 5. contra
hæres. c. 11.

Homil. 5. in
imperfe.

pensionem, quam antea tenebatur, induxit, nihil enim de seipso confitetur, aut negat, imo nec de seipso in particulari respondet: sed sententiā profert omnibus hominibus conuenientem. Nec dixit, inquit Chrysostomus: Possum facere & nolo; ne se ostēderet Filium Dei; nec dixit: Non possum, ne mendacem se exhiberet. Non dixit: Non in solo pane viuo, vt non videatur de se peculiariter dixisse, sed medie: *Non in solo pane viuit homo.* Quid aliud poterat respondere, & Filius Dei abscondens se, ne ostēdatur quod potest; & homo astutus excusans se, vt non ostendatur, quod nō potest. Certum est autem sententiā istam scriptam fuisse in Deu Deute. 8. 3. teronomio, quā ad præsens institutum ita accomodauit CHRISTVS, vt manifeste demonstret, quam sit ad bella doctissimus, & quomodo gladium diuini verbi mirifice applicans & vibrans, omnem frangat impetū tentatoris. In Deuteronomio refert Moyses, aut potius Deus, quā de causa Israelitarum populum sustentauit cibo illo admirando e cœlo delapso. Egressus fuerat populus de Ægypto, traiecto quē mari rubro, post mirifica prodigia, ductu columnę lucētis per noctē, & operientis ab estu solis per diem, venerunt in vastam solitudinē, in qua cum deficeret panis, nihilq; nisi duros lapides conspicerent, cœperunt conquēri, dicentes contra Moysen & Aaron: *Vtinam mortui essemus per manum Domini in terra Ægypti, quando sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panem in saturitate: cur eduxistis nos in desertum istud, vt occideretis omnem multitudinem Israel?* Tunc Deus admonēs illos per Moysen, vt optima erigerētur spe, de cœlo mīlit māna, quo melius sustentaretur, quā quocunq; pane, aut cibo terrestri: tamq; abundanter subministravit, vt non per vnum diem, aut per mensem, vel annū, sed quadraginta annis quousq; peruenerunt ad terram repromissam, omni fructuum genere redundantem. Hoc Deus in memoriam reducens, dicit ideo factum, vt omnes scirēt, quod quātuncunq; quis se inuenerit sine pane, aut cibo, nec videat nisi duros lapides, poterit Deus dare vnde sustentetur. *Affluxit, inquit, re penuria, & dedit tibi cibum, manna, quod ignorabas tu & patres tui, vt ostenderet tibi, quod non in solo pane viuit homo; sed in omni verbo quod egreditur de ore Dei.* Quasi diceret: Ad hoc ordinauit Deus, vt ille tam grandis populus suprema affligeretur penuria, & adduceretur in horridam solitudinē, in qua nec oculis videre, nec menti aliquid se posset representare, quod famem satiaaret, vt omnes homines doceret, non deponere spem, nec re-

Deute. 8. 3.

Cap. 8.

Exod. 16. 3.

§ 153

trocedere

01 477

ritate reuocare contenderet: Amputare, inquit, voluit ieiunium diabolus, non parare cibum. Quoniam ergo tentatio hæc grauissima est, & admodum violenta, voluit Deus sufficientissimum antidotum ministrare, vt illam vinceremus. Qui propterea sapissimè seruos suos in summo quasi discrimine constitutos, vbi nullatenus panis aderat, paui & sustentauit, vt palam faceret, quod potest vnumquemq; sine pane sustentare, quomodo-
cunq; illi placuerit. Ita sustentauit Moysen in vertice montis, quadraginta diebus; similiter & Eliam: Henoch vsq; in hodiernum seruat in loco, quem ipse scit: innum-
rum Israelitarum populum in teterrima soli-
tudinē agentē, vbi nihil nisi lapides & fere
reperiebantur, abundantissime aluit, ex ci-
bo, quem illi nullatenus potuerunt cogita-
re, aut verò desiderare: *Vi scires*, inquit, *quia*
nō in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod
procedit de ore Dei. Semper voluit Deus sua-
dere, quod ad sustentandos suos, non eget
cibis, aut rebus, quas communiter necessa-
rias censemus. Expendit Chrysostomus pul-
chritudinem Solis, de quo illud intelligit:
Ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo:
exultauit vt gigas, &c. nec est qui se abscondat à
calore eius, &c. Pulcher est, egressusq; eius le-
tificat mundum, sicut egressus ipōsi pretio-
sis monilibus ornati, procedentis de thala-
mo suo: velocissimus itē est cursor, tanquā
gigas, qui in instanti ab oriente, vsq; in oc-
cidentem claritatis suæ radios diffundit; in
vno temporis momento per totum orbem
sua luce discurret, & à finibus in fines radios
suos mittit. Est insuper suprema actiuitatis,
qui ita omnia penetrat, vt nihil sit, quod vir-
tutis illius participationem effugiat. *Non est*
qui se abscondat à calore eius: intima terræ pe-
netrat, & abditiora maris profunda, illius
operatio pertingit, nullaq; res, quæ eius nō
indigeat. Quærit propterea Chrysostomus:
si hoc ita se habet, cur non in mūdi exordio
eum creauit Deus, quem die quarta factum
fuisse Scriptura sacra perhibet; & docet, an-
te Solis productionē, lucem fuisse creatā, &
quod iam non semel, sed & iterum, atq; ite-
rum factum fuerit vespere & mane, prima,
secūda, & tertia die; & quod ante illā diem
in qua Sol creatus est, iam ad Dei præceptū
terra germīnauerat herbas, & fructus, & a-
quæ produxerāt pisces, & aues erāt in aere.
Ante tamen diuina Scriptura præuidens ho-
mines ad errorem & desperationem pro-
pēses, inquit Chrysostomus, docet nos post
tertiam diem Solem conditum, postquam
ad ea omniūna semina protulit, & secū ac-
cedit orationi, vt nulli posthac dicere liceat,

Digitized by Google

Hom. 13. in
Genes.

Genes. 2. 4.

¶ 155

Agg. 2. 1.

Isai. 3. 1.

Ad Heb. 1. 3.

quod sine Solis cooperatione non mature-
cant fruges, & prouentus terræ: & idcirco
mōstrat tibi antequam Sol formaretur, om-
nia fuisse impleta, vt prouentuū fructus, nō
Soli adscribas, sed omniū opifici Deo, qui
solo verbo suo pduxit fructus, lucē, diem,
vespere, & mane, qui sine Sole potest hāc
omnia ipse modo quo voluerit, producere.
Iuxta idem institutum obseruat illa verba,
quæ post omnium rerū creationem subne-
xit Spiritus sanctus: *Ista sunt generationes celi
& terræ, quando creata sunt, in die quo fecit Domi-
nus cælum & terram, & omne virgulum agri an-
tequam oriretur in terra, omnemq; herbam regio-
nis priusquam germinaret: non enim pluerat Du-
minus Deus super terrā, & homo non erat, qui ope-
raretur terram, &c.* Grādis thesaurus (inquit
Chrysostomus) in pauculis istis verbis recō-
ditus est. Hoc vult dicere, quod sermone &
præcepto illius, quæ prius non erant, vt ef-
ficerent prouenerunt; & quæ non erant, subito
comparuerunt. Et dicens: *Herbam*, omnia se-
minadicit, sine pluuijs, sine manus humanæ,
aut creatæ operatione, sine germine præexi-
stente, absq; eo, quod aliquid appareret, aut
esset: quasi posteris omnibus dicat: Audite
hæc & discite, quomodo ab initio omnes
terræ prouentus sint producti. & ne terram
colentiu diligentiæ omnia tribuite, neq; eis
hanc germinandi vim, sed verbo & mādato,
quod à creatore suo audiuit: vt intelligas,
quod sola illius virtute, etiam si nihil panis
appareat, potest hominem sustentare. Egre-
giè autem respōsio hæc CHRISTI Domini,
satisfacit tentationi inimici. Dixerat ille: *Si
Filius Dei es, dic, vt lapides isti panes fiant.* Dic, in-
quit, solius verbi tui imperio vtere, Dei e-
nim verbum efficax est ad ea omnia agēda,
quæ voluerit ipse. Hoc quidē fatetur CHRIS-
TUS, quod Deus solo verbo suo potest quic-
quid voluerit agere: ex quo infert, quod
propterea nō oportet esse sollicitum illum,
qui Dei seruitio intendit, quantumcunque
panis desit, quē Deus ipse sine pane potest
in vita seruare, solius verbi sui virtute. Panis
sanè virtutem habet sustentandi, quia Deus
hanc illi verbo suo indidit: idcirco eiusdem
verbi virtute potest à pane auferre sustentā-
di vim, & dare ei, quod sibi benè visum fue-
rit. Quod vt ostenderet, aliquādo à pane ta-
lem abstulit facultatem, vt quando quosdā
nimis comestioni intentos punit, dicens: *Co-
medistis, & non estis satiati; bibistis, & non estis
inebriati: & auferit Deus aliquando, vt dixit
Isaias; Robur panis: & hanc virtutem tribuit,
vel àeri ipsi, imo & ipsi ieiunio, quo fit, vt
sepe saturior sit sanctus ieiunans, quā mun-
danus comedens: Omnia enim portas & susten-*

tat Deus verbo virtutis sue. Et sæpe per iei-
unium ipsum, visus est egregiè Sanctos suos
sustentasse, vt expendunt S. Athanasius, &
Tertullianus, ex illorum sanctorum iuue-
num historia, quam Daniel recenset. Ducti
fuerunt in captiuitatē filij Israel, ex quibus
electi sunt, qui in palatio Regis starent, Da-
niel eiusq; socij, iuuenes sancti, quibus Con-
stituit Rex annonam per singulos dies de cibis suis,
& de vino vnde ipse bibebat, vt nutriti tribus
annis, possent stare ante conspectū Regis. Sed pro-
posuit Daniel eiusq; socij abstinentiam ser-
uare. Vnde Principem Eunuchorū rogauit,
ne tales cibos tā validos eis ministraret: &
timente Principe Eunuchorum, quod maci-
lentiones alijs redderentur, dixit Daniel: *Te-
ta nos obsecro seruos tuos diebus decem, & dentur
nobis legumina ad vescendum, & aqua ad bibendū,
& contemplare vultus nostros, & vultus puerorū,
qui vescuntur cibo Regio, &c.* Mirum certè vide-
tur B. Hieronymo, quomodo Daniel decē
dierum spatium præfixerit ad experiēdum,
quod proponebat. Reprehensus namq; est
Ozias Princeps Bethuliæ à sancta Iudith,
quod quinque dies præfinisset, post quos si
non superesset subsidium, se traderent Assy-
rijs: *Et qui estis vos, inquit, qui tentatis Dominum?*
*Non est sermo isle, qui misericordiam prouocet, sed
potius, qui iram excitet & furorem accendat. Posui
illis vos tempus miserationis Domini, & in arbitrio
vestrum diem constitulistis ei?* Daniel nihilomi-
nus, inquit Hieronymus, nō temeritate, vel
imprudētia, decem dierum terminum sta-
tuit, sed fidei magnitudine, fiduciaq; diuini
auxilij firmissima, certō credēs, quod Deus
miraculo manifesto apud gentes illas & na-
tiones barbaras declararet, quam sibi esset
grata legis suæ obseruantia, & abstinentiæ
cultus, vt verè per ieiunium magis sustenta-
ret Deus Danielem, & socios eius, quā alij
sustentaretur per cibos Regios. Vnde & id
factū est, quod post decē dies apparuerunt vultus
eorū meliores, & corpulentiores, præ omnibus pue-
ris, qui vescuntur cibo Regio. Hoc enim diui-
ni verbi virtus operatur, & efficit, inquit
Athanasius & Tertullianus, quod aliquādo
crudis leguminibus, firmiores, fortiores, pul-
chriores, & corpulentiores aliqui euadunt,
quam qui voluptuosissimis vescuntur dapi-
bus. Ionam in ventre ceti non solum caren-
tem cibo, sed ipse quasi cibus piscis factus &
deuoratus, tribus diebus validè sustentauit.
Mariam illam sanctam Ægyptiacā, decem &
septem annorū spatio, tribus panibus aluit,
quos nec tam lōgo tempore absumpsit. Illa
itidem Maria, admirabilis eremi cultrix, ad
cuius spelūcæ, os accedētes discipuli B. Qui-
riaci Anachoretæ, vt in eiusdem Quiriaci vi-

Lib. de vir-
ginit.

Lib. de ie-
iunio.

Dan. 1. 5.

Dan. 1. 11.

In cap. 7.
Daniel.

Iudith. 8. 11

¶ 156

Locis citat.

Ion. 2.

apud Su-
rium 29. Sc
pre-nbris.

ta refert Metaphrastes, vox intrinsecus ex
spelunca resonuit dicens: Quid ex me vul-
tis? sum etenim foemina. Instantibus autem
eis, vt se ipsa proderet: Nomē, inquit, mihi
est, Maria: cum autē essem psalteria, scio me
plurimis prae-buisse causam offensionis: Deū
itaq; rogavi, vt ipsa liberarer à laqueis dia-
boli. Aliquando autem corde contrita, & in
anima diuino igne accensa, descendi ad san-
ctum Siloe, & cū vas aquae implesem, quod
apud me adhuc manet, lupinis in sporta ac-
ceptis huc accessi. Nihil autem horū est di-
minutum, vsq; in hodiernum diem, neq; ab
illo tempore vidi hominem, nec vllum sum
allocuta, &c. Septem Dormientes per trece-
tos fere annos, eo ipso aere, quē respirabāt
Deus sustentauit: & huiusmodi innumera in
sanctorum historijs legimus. Hoc Deus illa
sentētia; *Non in solo pane viuit homo*, quā CHRI-
STVS tentatorem repulit, ex quo repulit (in-
quit Augustinus) docuit & pugnare militē,
qui propterea, inquit Chrysostomus, nunc
testimonium de veteri protulit testamēto,
vt nos doceret similiter sentire & dicere,
cum famem patientes, & necessitate agitati
excitatur à demone, ad aliquid iuxta illius
voluntatem faciendum: *Non in solo pane viuit
homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.*
Certum est enim, quod qui tā facile potest
quoscunq; sustentare, *Non interficiet fame ani-
mam iusti*: qui vt hoc intelligeremus, non so-
lum scriptam, sed à se factam, ordinatam, &
constitutam, dixit Deus totā illam historiā
hīiorum Israel, vt omnis homo addisceret,
necessitate prae-mente, & tentatore vrgēte,
oculos conuertere ad Dei potentiam, & di-
cere cum Dauid: *Non cognoui litteraturam, in-
troibo in potentias Domini, Domine memorabor ius-
titiae tuae solius.* Litteraturam vocat rationes,
discursus, quibus saepe mens humana discut-
rit & turbatur, proponens difficile esse per-
manere in Dei obsequio, cum non nisi lapi-
des remanere videntur; cū vrget fames, prae-
mit egestas: tunc enim oculi sunt ad diuinā
potentiam considerandam eleuandi, & me-
moriam recolere debet homo diuinā iustitiā;
si enim inter homines nullus adeo est à bo-
nitate alienus, qui dimittat vt fame moria-
tur ille, qui se totū illi^m mācipauit obsequio,
praesertim cū facilimē, & sine dispendio po-
test alere, sustentare, & à periculis liberare;
quantō equius & iustius est, hoc ipsum de
Deo optimo maximo estimare? qui ita iu-
stos, iurat, vt dixerit Dauid: *Iunior fui ei-
nim senui, & non vidi iustum dere-
lictum, & semen eius qua-
rens panem,
&c.*

Tract. 2. in
1. can. Ioan-
ad finem.
Hom. 13. in
Matth.

Prou. 10. 3.

Psal. 70. 15

Psal. 36. 25

**S. 41. Diabolus exactor est pro
carne, cuius vox exaudienda
non est.**

ERBIS istis: *Nō in solo pane, &c.*
ille vnus & solus magister,
inquit Augustinus, ita domi-
tam docuit esse oportere cu-
piditatem voluptatis, vt nec
fami cedendū sit: quod & si-
militer Chrysostomus obseruauit. Commu-
ne & vsitatum est demoni, per affectus car-
nis ad illicita pertrahere & à bonis reuoca-
re, vt dictum est. Egregiē S. Iob mortuorū
statū extollit & laudat, qui in sepulchro po-
siti; *Ibi requieuerunt fessi robore, & quondam vin-
cti pariter sine molestia, non exaudierūt vocē ex-
actoris.* Quae verba facilem habent intellectu-
m, si tantum secundum corticem considerētur.
Mors enim in primis à Philosophis dicitur
terminus & meta laborum & periculorum;
vnde quiescere dicuntur homines, cum mo-
riuntur, & qui cum viuerent vincti erant, vi-
tamq; in captiuitate agebant, amaritudine
plenam, in sepulchro iam tali molestia depo-
sita quiescunt, in quo non cōturbantur vo-
ce exactorum. Exactor cōmuniter dicitur
minister iustitiae, qui ab homine rigide &
molestē exigit, quod alteri debet, quomo-
do praefecti operum in Aegypto dicebantur,
Exactores, qui dure & asperē exigebant ab
Israelitis, illum laterum numerū, quē secun-
dum Pharaonis statutum tenebantur quoli-
bet die persolvere. Huius exactoris vox, il-
lum, qui in sepulchro est, iam non molestat,
nec arctat. Sed altiore philosophiā in his
verbis S. Gregorius ac ceteri sancti Patres
contemplantur. Mortui namque sunt, & ad
mortuorum numerū transferuntur, qui bap-
tizantur, dicente Paulo: *Quicumq; baptizati su-
mus in CHRISTO IESU, in mortem ipsius baptiza-
ti sumus: consepulti ei per baptismum in morte, de
quo supradictum est.* Similiter & qui per ve-
ram poenitentiam priori vitae & peccato mo-
riuntur, & Dei obsequio se tradunt, quibus
dicit Paulus: *Mortui estis, & vita vestra abscon-
dita est cum CHRISTO in Deo.* Horum mortuo-
rum statum videtur S. Iob considerasse: isti
namq; verē quiescunt. Quis enim nesciat, la-
boriosam vitam solummodo illam esse, quā
quis in peccato agit? *Tribulatio enim & angus-
tia, in omnem animam hominis operantis malum:*
*Non est pax impij: quorum, cor est, quasi mare
feruens, quod quiescere non potest.* Vnde vere
CHRISTVS Dominus peccatores vocat, *qui
laboratis & onerati estis.* Mirum certē est, dū
homo peccato viuit, quantas ab eo patiatur

157

Lib. de vera
relig. c. 38.

Hom. 13. in
Matth.

Iob. 3. 17.

Exod. 5. 6.

4. Moral.
cap. 41.

Rom. 6. 3.

Ad Colos.
3. 3.

Rom. 1. 9.
1. Sai. 48.

2. & c. 57.
1. Sai. 57.

10.
2. Matt. 11.
28.

mole-

molestias; quot desideriis carnalem suauem angit concupiscentia? quot timoribus & periculis illum premit? ad quos sumptus & curas eum obligat? Quantas patitur iracundias, & vltor afflictiones à sua passione? in quos eum conijcit labores? Quot quantisque inutilibus & nociuis desideriis auaritia torquet avarum? ad quos labores eum adigit? Ambitio similiter, quam duram imponit seruitutem? Cum autem quis peccato moritur, tunc quiescit, & suauis quiete eius animus re-

Rom. 1. 10.

¶ 158

Rom. 1. 7. & lxxpe.

ficatur & gaudet: *Gloria enim & pax omni operanti bonum*, inquit Apostolus; cuius frequens est illa vox, qua gratiam cum pace coniugit, dicens: *Gratia vobis & pax*, quia ubicumque fuerit gratia Spiritus sancti, ibi vera pax & quies reperitur. Ibi ergo quiescerunt fessi robore, quomodo quiescit peccatrix ad pedes Christi, & Paulus ad pedes Gamalielis, &c. Ibi quæ cum quondam victi essent, iam excusso seruitutis iugo, sine molestia quiescunt, non minus, quàm Israelitæ, liberati à dura seruitute Pharaonis, in qua ærumnis & molestiis affligebantur innumeris. Felices qui tali morte mortui sunt, per quæ tam durum iugum asperasque molestias excusserunt. Hi similiter; *Vocem exactoris non exaudiunt*. Exactoris

Lib. 4. Moral. cap. 41. citat.

Luc. 11. 38

nomine. B. Gregorius diabolum intelligit, quæ carni & mudo à nobis debita videtur, ingenti molestia exigit, & ita instat vocibus, extorquere volens quod petit, ut nunquam aliquis minister iustitiæ, ita quæ debita sunt suo principali tam dure exegerit. Quæ propterea Christus Dominus (ut ait B. Gregorius) *Exactorem* vocat: quasi enim carnis & mundi procurator, instat, ut ea præstemus, quæ carni & mundo præstada videntur. Famem carnis representat, sicut exactor necessitatem & inopiam sui principalis, quod ad relinquenda ieiunia & querendos cibos instigat; mundi nomine à nobis exigit, ut honori nostro consulentes, non relinquamus iniurias inultas, &c. Mirum est, quæ dure ac rigide pro carne exigit, representans, quod nisi ei succurras, deficiet caput, soluetur vires, nec poterimus officij nostri obligationibus satisfacere: quod si longum teneas ieiunium, oportebit te opera necessitati remittere, &c. Similiter rigide exigit pro mundo, petens, ut non patiaris honorem tuum minui, sine quo nullius efficaciteris in Republica: quod superius facias ad seruandum & augendum honorem, &c. Quasi itaque procurator carnis exigit acerbè & molestè, quæ carni videntur congruere, somnum, cibum, potum, delicias, voluptates, &c. Huius ergo exactoris vox est (inquit Gregorius) tentatio miseræ suggestionis, quam audimus, cum eius tentatione pul-

samur, sed non exaudimus, si pulsanti resistimus: audit enim, qui tentationem sentit; exaudit vero, qui tentationi cõsentit. Dicitur itaque de iustis: *Non exaudierunt vocem exactoris*, quoniam suggestionem eius, etsi audiunt, quia tentantur; non exaudiunt, quia ei cõsentire contemnunt. Christus Dominus vocem exactoris audiuit, sed nequaquam exaudiuit, docens nos similiter agere; & qui non oblitus tam valida fame, qua caro eius urgebatur, nequaquam acquieuit tentati, docuit nos, non ei acquiescere, quamuis aliqua urgeamur fame, & premamur egestate: nõdum enim quadraginta diebus sine cibo egimus.

S. 42. Per verbum procedens de ore Dei; quidam sancti Patres Christum intelligunt, qui seipso, sine pane viuificaturus erat hominem.

IBET propter reuerentiam B. Ambrosij, & aliorum sanctorum Patrum, breuiter aliã explanationem horum verborum. *Non in solo pane, &c.* subnectere.

¶ 159

Ambrosius namque illum sensum tenet, ad quem aliqui sancti Patres alludere videtur, quod Christus Dominus locum induxit, in quo Scriptura sacra, de ipsomet Christo loqui videtur; qui dici potest; *Omne verbum, quod procedit de ore Dei*: quia nihil penitus Deus loquitur, nisi per hoc Verbum; & quicquid dicit, per hoc Verbum dicit: quod tantum est virtutis, ut omnia per illud facta sint, sine quo factum est nihil. Idem est ergo, iuxta Ambrosij sententiã, ac si dicat: Non est solus panis, quo homo sustentatur in vita, quæ præcipue potest sustentare verbum Dei, per quod omnia subsistunt & sunt. Si autem Verbum Dei tanta virtute præstat, ut ipsummet per se solum possit alia sustentare sine pane, aut alio cibo, multo magis ipsummet Dei Verbum sine pane poterit sustentari. Quod autem verius verbum Dei hominem sustentet, quæ panis, dictum credit Ambrosius, propter sacramentum Eucharistiæ à Christo instituendum, in quo ipsum Dei Verbum efficiendum erat cibus, de quo ille postea dixit: *Caro mea vere est cibus: qui manducat hunc panem viuet in æternum*. Si igitur Verbum Dei tantam habet virtutem, ut factum panis, sine alio pane sustentet hominem, verius ac melius ipsum poterit sine pane sustentari. Voluit itaque dicere, quod ipse non egeret pane ad sui susten-

Serm. 35.

Ioan. 1. 3.

Ioan. 6. 56.

tationem

tatio nem, quippe cum potius ipse esset, qui omnium vitas & esse sustentat. Ita etiam sen-
 n Psal. 90. sisse visus est Augustinus: Audi, inquit, Domi-
 num: *Non in solo pane viuit homo, sed in omni ver-
 bo, &c.* Putas ne verbum Dei non sit panis? Si non esset panis, non diceret Verbum Dei, per quod facta sunt omnia: *Ego sum panis vi-
 uum, qui de celo descendi.* Similiter & D. Petrus
 Serm. 13. Chrysologus: Videamus, inquit, quid respo-
 derit de pane, panis qui de celo descendit: *Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo.* Quam-
 verè viuit in verbo Dei, Dei Verbum? quam-
 verè panis non indiget pane? Ita ille. Apteq;
 inducit CHRISTVS locum ex Deuteronomio
 citatum, in quo quamvis de manna, filijs Is-
 rael dato, sermo sit; quoniam tamen illud ex-
 pressa erat figura illius supremi cibi, quem
 CHRISTVS daturus erat, voluit iam tunc per
 illud manna mentes hominum disponere ad
 illum cibum, quem manna ipsum præfigura-
 bat. Dedit, inquit, tibi Deus manna ad manduca-
 dum, cibum quem ignorabas, ut scires, quoniam non
 in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod pro-
 cedit de ore Dei. Id est, ut intelligeres, & men-
 tem, ex his quæ oculis vidisti, ad altiora ele-
 uares, quod qui nunc verbi sui virtute dedit
 tibi cibum admirandum, quem ignorabas, ad
 sustentandam vitam corporis; sine pane aliqua-
 do daturus est tibi cibum, ipsummet omne
 Verbum Dei, integrum & substantiale, ad su-
 stentandam vitam animæ, quæ verè & proprie
 vita dici potest & debet. Nunc datum est ti-
 bi Verbum Dei, non in substantia, sed in ef-
 fectu & figura, scilicet in manna; tunc dabi-
 tur ipsummet Verbum Dei, cuius manduca-
 tione homo viuat in æternum. Et fortè non
 inepte, iuxta hunc sensum intelligere possu-
 mus illud: *Angelorum esca nutriti sunt populum tuum,
 & paratum panem de celo præstitisti illis: substan-
 tia enim tua, dulcedinem tuam, quæ in filios habes,
 ostendebat.* Quidam legunt: *Substantiam tuam,
 & dulcedinem ostendebas.* Ita B. Fulgentius: et-
 si ita legamus, egregie mysterium Eucha-
 ristie exprimunt: per manna enim ostendebat
 substantiam suam, id est Eucharistie mysteri-
 um, eo modo quo substantia per accidentia de-
 monstratur. Accidens erat manna, tantum
 continens Dei Verbum in figura; at Eucha-
 ristia illud continet in substantia. Lectio ta-
 men emendatior est, *Substantia tua.* Nomine
 substantiæ, ipsum manna, escam illam Ange-
 lorum, panem illum de celo, intelligit, ut vo-
 lunt permulti autores, Hugo, Cantacruzenus,
 Iansenius, Vatablus, quem substantiam dicit,
 quia vnum cum esset, in se omnem saporem
 continebat: sed talis substantia, aut cibus sub-
 stantialis ad nutriendum corpus datus est, ut
 per illum ostenderet dulcedinem, quæ filijs

suis reſeruabat, & daturus erat. Quamuis ve-
 rum ſit, ſatisq; commune, Iſraelitas vocari
 ſæpe Dei filios, ſed proprie verè vocati ſunt
 ſerui, quia populus ille ſtatum ſeruorum ha-
 buit, qui acceperat ſpiritum ſeruitutis in timore, Rom. 8. 15.
 ut dixit Paulus: ſicut populus Chriſtianorum,
 ſtatum habet filiorum, qui receperunt ſpiritum
 adoptionis, in quo clamamus: *Abba Pater.* Eſca er-
 go illa exhibita ſeruis, oftendebat dulcedi-
 nem, quæ erga filios Deus erat exhibiturus:
 ſi enim ſeruis talem præparauit eſcam, quæ
 panis dictus eſt Angelorum, & quali manibus
 Angelorum videbatur ſubacta, quæ & de cæ-
 lo deſcendere viſa eſt, in quæ omnem bonum
 ſaporem cõcluſit; quam eſcam daturus erat
 filijs, quos ſummo amore dilexit? Certè illa,
 qua nulla ſuperior, validior, excellentiorq;
 dari poſſet, ut non iam homo ſolo pane vi-
 ueret ſecundum corpus, ſed ipſomet Dei Ver-
 bo, quod de ipſo ore Dei procedit, viueret
 verius in anima: de qua verè diceret CHRIS-
 TVS: *Non ſicut manducaverunt patres veſtri mā-
 na, & mortui ſunt: qui manducat hunc panem viuet
 in æternum.* Et iterum: *Non Moyses dedit vobis
 panem de celo, ſed Pater meus dat vobis panem de
 celo verum.* Maiora ergo reſpondit CHRIS-
 TVS, quam diabolus poſſet intelligere, qui-
 bus eum magis ſuſpenſum redderet, & rem
 grauiffimam, quam Chriſtus facturum erat,
 exprimere inciperet. De ijs tamen alio in
 loco.

*S. 43. Non omnes tentationes
 Chriſti in deſerto fuerunt, nã
 verè inde ductus eſt in Ieruſa-
 lem, & inde in montem ex-
 celſum.*

INCASSUMPSIT enim Diabolus in
 ſanctam ciuitatem, & ſtatuit eum
 ſuper pinnaculum tẽpli. Quidam
 autores, quos ſuppreſſo nomi-
 ne reſert D. Thomas, exiſti-
 mat, omnes tres tentationes, quas ſacri Eu-
 gelistæ reſerunt, factas fuiſſe in deſerto: ſup-
 ponunt enim, Chriſtum ductum in deſertum,
 ut tẽtaretur à diabolo, quaſi deſertum eſſet
 palæſtra, & totius pugnæ ſtadium, in quo iſti
 duo pugiles inter ſe decertarent: & certè ſi
 extra deſertum tentandus erat, non oportebat
 in deſertum duci, ut ibi tẽtaretur. Ita
 ſenſiſſe viſus eſt B. Cyprianus dicens; hunc
 motum, quo Chriſtus aſſumptus dicitur in
 ſanctam ciuitatem, & quo dicitur ductus, in
 montem excelſum, non fuiſſe verum & rea-
 lem, factum à dẽmone, ſed potius ſpiritualẽ

& imagi-

Ioan. 6. 55

Ioan. 6. 31.

¶ 161

3. p. 4. 41.
ar. 2. ad 3.

Lib. de ieiun.
& tentat.
Chriſti.

Dan. 14.
A. 8.Ezech. 1. &
40.In cap. 4.
Matth.Hom. 1. in
imperfe.In cap. 4.
Luc.In cap. 4.
Matth.3. p. q. 41.
itat.Hom. 16.
in Euang.In cap. 4.
Matth. 9. 7.

3. p. cit.

& imaginarium. A multis, inquit Cyprianus, ambigitur, vtrum fuerit hæc translatio corporalis, & si de loco ad locum CHRISTVS se transferri permisit, eo modo, quo Habacuc de Iudæa in Chaldeam translatus, & Philip-
pus de Azoto in occursum Eunuchi: sed quod corporaliter eum diabolus tulerit, videtur inconueniens, quod humeris eius Saluator infederit, & pro vehiculo usus fuerit, quem præcipitorem sciebat; vel ei ferendum se cõmiserit, cuius insidias cognoscebat. Suo itaq; spiritu credendus est ductus, & in desertum, & super templum, vt vtrobiq; cum diabolus assumeret ad tentandum. Et localiter quidem in deserto prima tentatio fuit, sed ceteras eo modo circumduxit tentatoris astutia, vel circumduci passa est patientia Saluatoris, quomodo Ezechiel, cū iuxta fluvium Chobar sederet, Ierosolymam raptus in spiritu, ciuitatem ædificat, metitur, & muros instaurat. Hoc modo super culmen templi CHRISTVS erat in spiritu, sciens, quid antispiritus affectaret, & hosti se de vanagloria propulsaturo, opportunitatem parabat. Ita Cyprianus. Quibus verbis duo manifeste asserit, vnum est, Christum non realiter ductū à diabolo, nec in pinnaculum, nec in montem excelsum: alterū, quod ductus fuit in templum, & montem, ab eo Spiritu à quo in desertum fuerat ductus. Istam autem adductionē non fuisse realem, sed tantum imaginariā, aut secundum imaginationem, vel mentem, subobscurè dicere videtur. Communis tamē sanctorum Patrū sententia est, verè secundum corpus Christum ductum in pinnaculum templi, & montem excelsum, & ab ipso met damone fuisse deportatum: nā sacri Euangelistæ verba planissima sunt, & historica, & cum verè possint secundum planū sensum accipi, non sunt in alio sensu detorquenda, alioquin nulla historica narratio secundum sensum, quæ verba ipsa referunt, accipi deberet. Ita Hieronymus^a, Chrysostomus^b, Beda^c, Euthymius^d, D. Thomas^e, Gregorius^f: de qua re Abulensis^g longè lateq; disputat. Quod si obijcias: Si extra desertum Christus duas tentationes sustinuit, cur dicitur ductus in desertum, vt ibi tentaretur à diabolo? Respondebo: Quoniam ibi cœpit diabolus Christum tētare, & ex ieiunio, quod in deserto vidit in Christo, accensus fuit summo desiderio exploradi, an Christus verus esset Deus, quæ fugeret; an purus homo, quæ ad peccatum pertraheret, vt supradictū est. Quod sentiūt illi, quos suppresso nomine refert D. Thomas, omnes tentationes posse dici in deserto factas, quia Ierusalem etiā dicitur desertū, quoniā erat iam

à Deo derelicta, & de ea dicturus erat Christus: *Relinquetur vobis domus vestra deserta*, nullam habet cum textu coherētiam, tum quia in sensu historico sacer Euangelista de Ierusalem agit, tum quia verè eam vocat ciuitatem sanctam, quo nomine non vocasset, si propter peccata vellet deserti nomine eam descripsisse. Certum igitur sit, Christum verè ductum à diabolo, tam in sanctam ciuitatem, quam in montem excelsum.

S. 44. Christum assumpsit, & duxit diabolus, sicut Angeli homines, vt transferant de loco ad locum; ad quod, transfigurauit se in Angelum lucis.

ASSUMPSIT eum Diabolus in sanctam ciuitatem. Variè explicant Doctores, quomodo CHRISTVS ductus fuerit Ierosolymam. Quidā enim existimant, nullatenus esse dicendum, quod diabolus raperit CHRISTVM, & transportauit eum, ducendo eum super se, aut virtute sua per aëra: reputāt enim indecēs Christo, quod diabolus eum potuerit assumere, & ducere quo vellet, & quod ei se CHRISTVS crederet deducendum per aëra, cuius fallacias agnoscebat, & sciebat, quod in medio itinere poterat ab eo dimitti, & tunc si Christus virtute diuina se liberaret à demone, posset ab eodem cognosci, quod esset Deus. Ita philosophatur, Cyprianus^a, Chrysostomus^b, Origenes^c, & Anselmus^d. Ductum igitur dicunt admonitione, eo modo, quo vnus homo alium ducit, quo vult, ita quod vnusquisq; eorum propria virtute progreditur & incedit; quomodo Christus duxit tres discipulos^e in montem excelsum, vt se corā eis transfiguraret. Communior tamen sententia est, verè Christum assumptum fuisse, & acceptū à damone; cui permisit, vt se duceret, quo vellet, sustentaretq; suis ipsius demonis viribus, ac si purus esset homo. Ita Gregorius^f, Hieronymus^g, Chrysostomus^h, Augustinusⁱ: in Euang. expenditque ad hoc institutum optimè Euthymius^k verbum, quo vtitur Euangelista: Assumpsit, inquit, hoc est assumendo duxit. Ecce, inquit Gregorius, cum dicitur, Deus, homo, vel in excelsum montem, vel in sanctam ciuitatem assumptus à diabolo, mens refugit credere, humanæ hoc aures audire expauescunt: cum tamen non esse ista incredibilia cognoscimus, si in illo, & alia facta

Mat. 23. 3.

162

Lib. de ienn. & tent.

Hom. 5. in diuers. Mat.

Hom. 31. in Lucam.

In cap. 4. Matth.

Mat. 17.

Hom. 16. in Euang.

In cap. 4. Matth.

Hom. 5. in imperfe.

Lib. qq. ad Dulcit. 9. 6.

& lib. 1. qq. ad Simplic.

q. 3. In cap. 4. Matth.

penam. Quid enim mirum, si permittit à dæmone in monte duci, & tentari, qui perculit a membris illius duci in mōtem & crucifigi? Quis nesciat, inquit Eusebius Emile- nus, Pilatum, & Iudæos, qui eum occiderūt, non solum membra diaboli, sed eius quoq; seruos fuisse? Et quidem maior nobis iniuria esse videtur, quā à seruis alicuius hominis patimur, quā si ab ipso eorū Domino cā pateremur. Vnde non magis horrendū est, quod Saluator noster à diabolo ducitur, quā, quod à Iudæis occiditur & flagellatur: sicut enim Christus occiditur non tibi, sed nobis, sic nobis tentatus est, tum vt suo nos instruat exemplo ad vincendum tentatōrē, tum vt illius vires eneruet, & victum exhibeat. Hanc rationem eleganter expendit B. Epiphanius, docens, se per eam Marcionitas quosdam reuicisse. Certum est enim, Christum ab hominibus ductum ad Crucē; & certum est, diabolum potentiorē esse hominibus: non igitur mirum est, quod permittat se duci ad templū à diabolo, qui postea permittit, se duci ad crucē ab hominibus iniquis ipsius ministris. Quia in re Chrysostomus, non diaboli potentiam, sed Christi patientiam expendendam obseruat; quæ talis fuit, vt ab ipso met dæmone duci se permitteret. Permittit postea se assumi in sacro Eucharistiæ sacramento à Iuda, quem diabolum ipse vocauit, & duci in illius corpore ad prodicionem illam, ad quam illico impius processit. Permittit quotidie se à peccatoribus in sacra Eucharistia assumi, & duci ad ea loca, in quibus ingentia contra eū peccata cōmittunt. Hæc illius patientia, nunc ad suæ bonitatis ostensionem: hæc illius patientia tunc ad inimici nostri euersionem, cui patienter indulgit, inquit B. Petrus Chrysologus, vt inimicus suomet laqueo teneretur, & caperetur inde, vnde capere se putabat. Permittit Deus arcam suam, in qua residebat, arripi, assumi, ac duci à Philistæis, & statui in templo Dagonis sui: sed vt tandē victoriam de eis reportaret, eis illuderet, timorem suum eisdem incuteret, & omnes illorum conatus reuinceret. Est dæmon draco, cui Deus voluit illudere, vt diximus supra, permittitq; propterea illi, ad breue tempus agere, quæ vult, vt tandē illum victum retineat: sicut piscator, qui illudere vult pisci, cui permittit, vt pleno ore escam arripiat, quo tādē eundem hami virtute subijciat, & comprehensum teneat. Permittit certe Deus, pati- turq; se penumero, iustos & sanctos arripi ab impijs, & duci, quo volunt ij, absque eo quod eis obsit, vt materiam exhibeat iustis victoriæ, & excellentis coronæ. Ita per-

mittit Deus Herodi occidere Iacobum fratrem Ioannis gladio, & vt apprehenderet Petrum, & poneret eam in carcere vinculum catenis duabus: & tyrannis permittit, vt Apostolos ducerent ad Reges & praesides: & alteri Herodi, vt faceret de Ioanne quicquid vellet: Ferunt enim in eum quæcumq; voluerunt, certè vt Chrysostomus demonstrat, quo fulgentiores victorias, coronasq; ille consequi posset, de quibus alibi sepe. Quomodo autem diabolus Christum assumpserit, & duxerit, fiet manifestum ex doctrina D. Thomæ, quam omnis Theologia probat: quod Angelus potest naturali sua virtute mouere omnia corpora localiter, à quocunq; loco, in quemcūque locum. Habet quiuis Angelus virtutem limitatam, ideoq; non potest quiuis eorum mouere totam terræ molem, & ad orbē lunæ eleuare, vt D. Thomas docuit: imo nec totum vnū elementum à loco suo in alium locum transferre, quo totus ordo vniuersi solueretur, vt idem D. Thomas demonstrat. Ceterum quoduis particulare corpus, potest quiuis Angelus in quēcunq; locū transferre, etiam ingentem mōtem, & grauissimū saxum, sola applicatione suæ virtutis, vt D. Thomas declarat. Ita duxit Angelus Habacuc de Iudæa in Babylonem, & Philippum à loco, in quo erat cum Eunuchō, in Azotum. Quoniam autem dæmones verè sunt Angeli, nec naturalem virtutem & potētiam per peccatum amiserunt, similiter possunt quēcunq; corpora ab vno loco in alium subito mouere, & transferre, nisi Deus hoc illis impediat. Ita Symonem magum in àera eleuabat diabolus: ita & de Appollonio ferunt, quod cū esset in cōspectu Domitiani Imperatoris, repente ex oculis astantiū excessit, & in loco distante se præsentem exhibuit, sane subito à dæmone de loco in locum transportatus. Ita apud quosdā sanctos Patres, Magi Pharaonis, serpentes in omnium oculis exhibuerunt, quos inuisibiliter dæmō ex alijs locis subito illo aduexit. Ita & verè mulieres maleficas sæpe diabolus ad remotissima transfert loca, subitoq; in propria reducit: & hoc, inquit Abulensis, verè inuentum est, & iudicialiter punitum: nec potest dici illud per somnium solūmodo accidere, cū non solum ipsi, qui ducti sunt, sed etiā plures alij huius rei testes extiterint. De ijs multa in Malleo maleficarum. Et si his opponas Concilij Ancyranī decretum; ita dicentis: Sceleratę quædam mulieres demonum illusionibus seductę, nocturnis horis cum Di-

Act. 12.

Mat. 17. 11.

Hom. 49. in Matth.

1. p. q. 110. art. 3.

Opusc. 10. art. 5.

De malo q. 16. art. 7. ad 2. & art. 10. ad ult.

Ibidem. Dani. 14. Act. 8.

In cap. 4. Mart. q. 47.

Refert. 96. q. 4. c. Epit.

¶ 164.

quæ talia opinione deceptæ hæc vera esse credunt, & credendo à fide deviant, &c. & in fidelis mens, hæc non in animo, sed in corpore opiniatur evenire, &c. Respondebo, sine dubio decretum Concilij non esse rejiciendum, ut quidam faciunt, sub prætextu, quod illud Concilium fuit Prouinciale, nā hoc Concilium confirmatum fuit in Concilio Niceno, ut refert Hermæus Græcus, & in sexta Synodo generali, & eius mentio fit in Concilio Florentino. Sed explicandum est decretum, prout ibidem ab Abulensi explicatur, qui dicit, ibi non negari mulieres portari à dæmonibus ad diuersa, distantiaquæ loca; sed asseri, nullatenus esse credendum id, quod illæ asseriebant, quod ambula-
bant cum Diana Dea Paganorum, & cum Herodiade, & quod à diuersis animalibus & bestiis ducebantur: nam hæreticum est credere, dari Dianam, quæ Dea sit, & vera animalia non erant, in quibus ipsæ se credebant equitare: hæc sunt quæ prohibentur credi; tamen credere, quod sæpe mulieres istæ ducantur de loco in locum, nō prohibet credere Concilium: hoc enim verum est, experientiaq; compertum. Et ex his explicat idem Augustinus, quæstionem illam, quomodo anima Samuelis potuit Pythoni se opere à limbo adduci, ut appareret Sauli. Verum quid est, Augustinum dubiū valde extitisse, an ille verus fuerit Samuel, an tantum eius spectrum à dæmone confectū. Quo modo enim fieri poterat, inquit ipse, ut arte magica attraheretur vir, & natiuitate sanctus, & vitæ operibus iustus? Aut si nō attractus est, consentit: quod utrumq; de viro iusto credere absurdū est. Si enim inuitus adductus est, nullum suffragium habet iustitia: si autem voluntarius, amisit meritum spirituale. Vnde alibi dicit, fuisse aliquod phantasma, & imaginariā illusionem, diaboli machinationibus factam, quā Scriptura nomine Samuelis appellat, quia solent imagines rerum, earum nominibus appellari quarum imagines sunt. Vnde & Pharaon dictus est vidisse spicas & boues, cum solum spicarum & bouum imagines in somnijs conspexerit, &c. D. Thomas dicit, quod si autoritas libri Ecclesiastici recipiatur, dicendum est, quod verè Samuel, apparuit Sauli. Ita enim in illo dicitur: *Dormiuit, & notum fecit Regi, & ostendit illi finem vitæ suæ*: at certe illius libri autoritas tam est sancta & irrefragabilis, sicut & cæterorum librorum Scripturæ sacre. Certum est igitur animam sanctam Samuelis verè eo deductam fuisse. Dices: Quomodo ergo id factum est? Optime Augustinus: Si hoc, inquit, mouet, quod licuerit maligno

spiritui excitare animam iusti, & tanquam de abditis mortuorum receptaculis reuocare, nonne magis mirandum est, quod Sathanas, ipsum Dominum assumpsit, & constituit super pinnaculum templi? Nisi forte quis dixerit, faciliorem diabolo fuisse licentiam, ad Deum viuum, vnde voluit assumendum, & vbi voluit constituendum, quam ad Samuelis defuncti spiritum à suis sedibus excitandum. Quod si illud ex Euangelio, nos ideo non perturbat, quia Dominus voluit atque permisit, nulla diminutione suæ potestatis & diuinitatis, id fieri; non est absurdum credere, ex aliqua dispensatione diuinæ voluntatis, permissum fuisse, ut non inuitus, nec dominante ac subiugante magica potentia, sed volens atque obtemperans occultæ dispensationi Dei, quæ & Pythonissam illam, & Saulem latebat, consentiret spiritus Prophetæ sancti, se ostendi aspectibus Regis, diuina eum sententia percussurus. Ita ille. Potest itaque dæmon, res quas voluerit, ad diuersa loca deportare. Homines autem etiam inuitos, aliquando rapit & transfert, Deo permittente: voluntarios verò, sæpè, ut ibidem Abulensis demonstrat: iustos etiam & Sanctos, quando id, quia expediens est, illi Deo permittente conceditur, ut de Samuele, & CHRISTO Domino obseruauit S. Augustinus. Diabolus igitur assumpsit CHRISTVM Dominum, contentientem quidem, & libere permittentem, quem subito per aëra portauit Ierosolymam, & constituit supra pinnaculum templi. Nec oportebat, inquit Abulensis, quod super scapulas, vel super humeros suos poneret ipsum: nam Angelus portauit Habacuc de Iudæa in Chaldaeam, non super humeros, sed per capillum vni capitis. Quod ita intelligendum est, quasi Angelus per manum illius corporis phantastici, quod assumpsit, solummodo videbatur vnum capillum tangere, & tenere: cæterum verè totum corpus Prophetæ inuisibiliter sustentabat, & tenebat: si enim solum vnum capillum teneret, pōdere corporis capill' ruperetur, & caderet Habacuc: aut certe grauissimā pœnā sentiret. Itaq; licet Angelus de corpore assumpto nō applicaret aliquid ad ipsū Habacuc, nisi digitos ad vnum de capillis illius, tamen extendebat virtutem suam inuisibilem, & illā applicabat toti moli corporis, & ita ab eo portabatur. Similiter igitur de dæmone dicendum est, quod CHRISTVM assumpsit, aut tenendo eius manum, aut brachium, si diabolus in hominis figura, quam primò acceperat permansit, & nihilominus applicando virtutem suam ad susten-

Locis citat.

In cap. 4.

Matt. 9. 35.

Dani. 14.

¶ 165

Li. 1. qq. ad
Simpli. ci-
tato, & lib.
2. ad Dulci-
tate. q. 6.

Lib. qq. vet.
& no. testa-
q. 27.

Li. 1. qq. ad
Simpli. q. 3

Genes. 41.

1. p. q. 89.
art. 9. ad 2.

Ecc. 46. 23

Ad Simpli.
& Dulc. cit.

Homil. 4. in
impe. se.

In Psal. 90.

tandum & terendum totum CHRISTI corpus. Vnde Chrysostomus obseruauit, demonem nunc deceptum verè fuisse, qui existimabat, se assumptis & duxisse CHRISTVM inuitum, & quasi non potentem resistere eius virtuti, sicut nec Habacuc potuit resistere virtuti Angeli ducentis ipsum: cum tamen Dominus verè sponte assumi permiserit; ideoque, inquit Chrysostomus, non infirmitas, sed ipsius patientia fuit, quod à demone assumeretur & duceretur. Vt hoc cōmodius intelligatur, supponendū est, quod indicat B. Hieronymus, finita prima tentatione, non amplius diabolum se merum hominē finxisse & exhibuisse; has enim transportationes, non posset purus homo facere: nequē tamen se diabolum statim demonstrasse, sed se transfigurasse in Angelum lucis, imitans Angelos, qui similes fecerāt assumptiones, vt tanto grauius tentaret, eoq; maiorem sibi in suadēdo conciliaret auctoritatem, quo nobilioris naturæ personā ostendebat, sanctioremq; se simulabat. Vnde existimo, quod statim ac CHRISTVS primā eius tentationem elusit, se ei repræsentauit, tanquam Angelum lucis, mirō fulgore splendens, depromentemq; erga CHRISTVM adulatoria verba, & quasi fingens, se velle tam excellentem hominem toti mundo notū facere, ne lucerna lateret sub modio, duxit Ierosolymam, & statuit super pinnaculū templi, vbi posset ab omnibus habitantibus ciuitatem videri, qui maximam sui admirationem caperet, si se deorsum mitteret. Ex his explicari potest difficultas illa: an omnes istę tres tētationes, vno eodemq; die factę fuerint. Qui censent CHRISTVM ductum à demone per solam suasionē, eo modo quo homo ducit eum, quem vocat, vt sequatur se, oportet vt plures dies statuunt, ad has tētationes: nam à deserto, vsq; ad Ierosolymā sunt quasi duodecim leuę, à Ierosolyma, vsq; ad montem excelsum, in quo ostendit regna mundi, sunt multō plures, & tam longum iter non posset agi, nisi per spatiū aliquorum dierum. Ex quo cōsequens fieret, vt non solum ieiunauerit CHRISTVS quadraginta diebus, sed & aliquot alijs, quibus tentationes perdurarunt. Alij censent, vno quidem die tres istas tentationes fuisse finitas, & breue spatium interfuisse inter primam & secundam, & inter secundam & tertiam. Post primam enim tentationē, in qua diabolus superatum se vidit, recessit aliquātulum, & tunc iterum veniens in forma Angeli lucis, secundam tentationem intulit. Sed verè credo, diabolum postquam semel accessit ad tentandum Christum, nunquam

ab eo recessisse, quouique omnes tres tentationes, quibus omnem malitiam suam effudit, fuerunt finitę: *Consumata enim, inquit Lucas, omni tētatione recessit diabolus ab eo: & Matthęus: Tunc reliquit eum diabolus.* Hęc manifestē quadrant narrationi historicę sacrorum Euangelistarum. Primò enim venit diabolus sub specie hominis sancti; & cum nihil proficeret, secundo ibidem in Angelum lucis subitò se transfigurauit: & cum nec sic aliquid effecerit, subitò etiam tandem in vera Saranę forma se demonstrauit, promittens regna mundi, vt dicemus.

Luc. 4.

S. 45. Ierusalem vocatur ciuitas Sancta, & terra Promissionis vocatur Sancta, & Sacramētum Dei, & terra Deo chara.

IN Sanctam ciuitatem. Lucas nomine proprio eam vocat: *Duxit illum in Ierusalem:* Matthęus autem nomine communi, quo vulgare appellabatur, scilicet ciuitas Sancta. Vocabatur autem hoc nomine, inquit Beda & Haymon, quia in ea erat templum, & religio, cultusque omnipotentis Dei: vel propter differentiam ciuitatum Gentilium, in quibus Idola colebātur: aut, vt ait Euthymius, quia hanc ciuitatem elegit Deus, tāquam sedem suam, in qua solummodo sacrificia offerrentur. *A die, inquit Deus, qua eduxi populum meum de terra Egypti, non elegi ciuitatem de cunctis Tribubus Israel, &c. sed elegi Ierusalem, vt sit nomen meum in ea.* Et alibi. *Elegi & sanctificau locum istum, vt sit ibi nomen meum in sempiternum, & permaneant oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus.* Loquitur de templo Ierosolymis ædificato. Ideo vocabatur Ierosolyma, *“Ciuitas Regis magni: & mōs Sion, in quo illa ædificata fuit, vocabatur, “Mōs Sāctus, “Locus Sāctus, cōmuniq; nomine vocabatur Ierusalē ciuitas Sancta.* Vt videre est varijs in locis Scripturę sanctę, apud Isaiam^d, Danielē^m, Zachariam^f, Matthæum^g, Ioannem^h, & ab Ecclesiasticoⁱ vocatur *Electa sālutaris ciuitas.* Quin & tota illa Promissionis terra vocatur Sancta, quoniā in ea illi sancti Patriarchę peregrinati sunt, quā acceperunt à Deo, tanquā singulare munus, p filijs suis: & in ea cōseruatus fuit vnus veri Dei ver⁹ legitimusq; cultus, ibi vera sacramēta & sacrificia, quę tūc mūdus habebat: in ea Deus erat assūpturus

¶ 166

In cap. 4. Matth.

1. Paral. 6. 5.

1. Paral. 7. 16.

Psal. 47. 3. & Matth. 5. 35.

Psal. 47. 2. Dan. 9. 16.

Isai. 52. 1. Dan. 3. 18.

Zach. 8. 3. Matt. 27. 51.

Apoc. 11. 2.

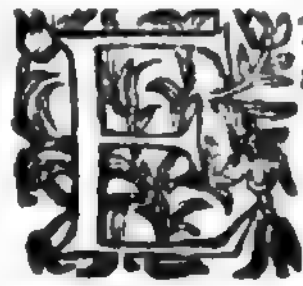
Eccl. 49. 8.

humana-

humanam carnem, cum hominibus conuer-
saturus, & totius mundi sanctitatem & re-
demptionem operaturus. Ita Sapiens loquens
1. Sap. 12.3 de Chananeis, quos Deus ex illa eiecit: In-
habitantes, inquit, terra sancta tua. Imo & mul-
ti non infimae notae auctores, credunt, ab eo-
dem vocatam sacramentum Dei, qui ita legunt,
quod ibidem sequitur: *A medio Sacramento*
suo, auctores parentes animarum in auxilium
perdere voluisti; per manus parentum nostrorum.
Sermo est de Chananeis, quos per manus
populi Israelitici perdidit & eiecit, *a medio*
Psalm. 73.12 *Sacramento suo*, id est, a terra illa, quae in medio
terrae habitatae posita dicitur in Scriptura sa-
cra: vocaturque illa Sacramentum Dei, quia
ibi erant omnia sacra secreta Dei, lex, pro-
phetia, sacerdotium, sacrificium, quae sacra
Dei secreta continebant. Et paulo post dici-
tur de illa: *Quae tibi omnium charior est terra*: haec
enim est, de qua dixit Moyses: *Quod oculi Do-*
Deut. 1.1. *mini sunt super eam a principio anni, usque in finem.*
11. Nec mirum, quod charior Deo terra fue-
rit, in qua eius progenitores secundum car-
nem commorati sunt, in qua & ipse erat hu-
manam carnem assumpturus, & acturus vi-
tam, & operaturus redemptionis humanae
mirabilia Sacramenta. Verum quidem est,
aliquando civitatem illam vocatam, mere-
tricem, Sodomam, Gomorrhā, ut apud Isaiā,
Isai. 1.10. & Apocalypsim patet, tam propter supre-
ma scelera, quae commisit, tum quia saepe
Apoc. 11.8 eius ciues relicto Deo ad idolatriam se con-
uertebant, tum deinde, quia ibi persecutio-
nem passi sunt Prophetae, & facta fuit quasi
carnificina Prophetarum, qua de causa dixit
Luc. 13.33 CHRISTVS, quod, non capit Prophetam perire
extra Ierusalem, tum praecipue, quia Dominum
omnium Prophetarum, conditorem suum,
erat crudelissima morte interfutura, quo
celere, ita Sodomorum iniquitate excessit,
ut vita sit illorum acta iustificare, sicut Deus
per Ezechielem praedixerat: quod qua ra-
Ezech. 16.5. tione intelligendum sit, explicauit B. Gre-
gorius. Quae tamen propter hanc rationem,
Lib. 18. Mo- ignominiae nominibus merito vocata fuit;
ral. c. 17. propter rationes superius dictas, iure ciui-
tas Sancta appellabatur, sicut Ecclesia, quae
aliquando propter peccatores & impios vo-
catur nigra sicut tabernacula Cedar, quae ta-
men absolute propter Sanctos, & propter
leges, sacramenta, fidem, religionem, quam
proficetur; vocatur formosa & pulchra
sicut pelles Salomonis: de qui-
bus Origenes^b, & D. Ire-
naeus^c, alijque san-
cti Patres.
(??)
??

*S. 46. Pinnaculum templi, ala-
erat, aut subgrunda, super pra-
cipuum templi parietem, locus
toti ciuitati manifeste patens.*

STATUIT eum supra pinnaculum
templi. Manifestum est, pin-
naculum templi fuisse ali-
quem locum altum & emi-
nentem: summum templi vo-
cat Hilarius^a, & Cypria-
nus^b, & Origenes^c, culmen templi. Dubium
est tamen, quisnam locus templi in particula-
ri dicatur pinnaculum. Quod enim quidam
intelligunt, fuisse turrim quandam fastigia-
tam, & acuminatam, in qua locata esset lami-
na, ventorum flatu versatilis, ad templi sum-
mitatem, quae penniculum vulgo dicitur, qua-
le nunc in templis nostris conspiciamus, manife-
ste reuincitur ex eo, quod talis turris nulla-
tenus in illo templo fuerit, cuius testum super-
ne planum erat, sicut & cetera domus in Pale-
stina & Aegypto, quarum testum erat compla-
natum, aptumque ad sedendum, deambulandum,
consabulandum, & cenandum, ut patet ex li-
bris Iosue, Iudicum, & Regum, & alibi sa-
pe & late demonstrat Hieronymus. Ita Salo-
monem edificasse testum templi, patet ex sa-
cra Regum historia. Ex eisdem etiam patet,
pinnaculum templi non fuisse dorsum testum,
quod, a Graecis, ut ait Theophylactus voca-
tur, diriton, quale apud nos videmus, cum
aedificata domo supponitur expansum testum in
duas alas, incipientes ab altiori quodam dorso,
ut utrinque aquae fluat: non enim ita testum tem-
pli erat extructum, ut dictum est. Euthymius,
pinnaculum, inquit, erat, domuncula excelsa
valde, ad latus templi superstructa. Alij cre-
dunt fuisse aliquod tabulatum, adhaerens pa-
rietibus templi. Ut enim in libris Regum in-
sinuatur, explicatque ibidem Beda, per cir-
cuitum templi erant tria tabulata, vel deam-
bulatoria, quae meniana vocantur, primum ele-
uatum a terra cubitis triginta, secundum cu-
bitis sexaginta, tertium circa testum altitu-
dinis cubitorum centum viginti, de quibus
idem Beda^a, Angelonius^b, Richardus^c, Lyr-
anus^d, Comestor^e, & signanter Abulensis^f.
Quidam ergo credunt ductum fuisse CHRISTVM,
ad supremum illud tabulatum, illudque vocari
pinnaculum templi. Ita ex professo Haymo^g tra-
dit. Addunt aliqui, in quouis tabulato fuisse
peculiarē locum pro doctoribus Iudeorum ex-
tructum, excelsiorem & patentiorem, quasi ca-
thedram, quam pinnaculum vocabant. Ita Re-
migijs, quem refert Abulensis^f. Nonnulli exi-

J 167

Can. 3. in
Matt.Lib. de ie-
iun. & tent.
Hom. 31.
in Lucam.Iosue. 1.6.
Iudic. 6. 27
1. Reg. 9. 23
Epist. 135.
ad Suniā, &
FratclamCavallere
del tejado.
In c. 4. Mat.

3. Reg. 5.

Lib. 44. in
lib. Regum;
q. 13.In 3. Reg.
cap. 6.

Lib. 9.

In lib. 32

Re. c. 5. q. 15

In cap. 4.
Matth.
In cap. 4.
Mat. q. 33.

damnanda temeritatis audacia. Qui viderat se à Domino, responso legis fuisse percussū, iam non tantū nequitiz suæ armis vtitur, in quibus inutilis repertus est, sed & ipse legis testimonium mutuatur, & inde tentat vincere, vnde dolebat se fuisse iam victū, & qui audierat: Scriptum est, audet & dicere: Scriptum est. Communis est autē sanctorum Patrum sententia, diabolus, ijs verbis tentare voluisse CHRISTVM, de inani gloria. Voluit quidē ille explorare, an verus Filius Dei esset, ita tamē, vt si purus esset homo, eū induceret ad desiderium inanis gloriæ, quo affectaret appetere quæ ab hominibus æstimari & magnificari. Ita Cyprianus^a, Ambrosius^b, Chrysostomus^c, Bernardus^d, Augustinus^e, Gregorius Nazianzenus^f, D. Thomas^g, Euthymius^h, cōmuniterq; omnes sancti Patres. Augustinusⁱ sane sensit, dæmonē tētasse nūc CHRISTVM de curiositate: quā sententiā sequutus fuit Rupertus^k, vt scilicet, si crederet quod audierat se à Deo haberi tanquā filiū, experimento vellet cōprobari, mittens se ex alto, sperās Deum missurū Angelos suos, qui eū sustentarent. Sed hæc sententiā in idē recidit: curiositatē enim, ad inanē gloriā diabolus ordinabat, vt scilicet omnes viderent, qualiter à Deo diligeretur homo, ad quem sustentandū Angelos suos mitteret, qui illum in manibus portaret. Hac igitur occasione loci, inquit Cyprianus, hortatur & cōsultat, vt in vrbe Sancta, & frequētia populorum, quasi nouus funābulus, in excelsō pēdulus, se deorsum ad spectaculū vulgi iactet intrepidus, addēs ex testimonio Scripturæ, Angelorū assutura suffragia, quæ ruentem exciperent, & cōseruarent illēsum. De inani ergo gloria eū tētaturus (inquit Abulēsis^l) apte e deserto extrahit, & in celeberrimā toti^o orbis ciuitatē duxit, & in loco totius ciuitatis eminentiori statuit: inanis enim gloria tunc validē excitatur, cū quis in conspectu plurimorū habetur excellētissimus. Vnde obseruandū est, quod D. Thomas^m, ex Chrysostomoⁿ expendit, diabolum quidem in hac assumptione & adductione, illusum fuisse à CHRISTO. Nam diabolus, ita quantū ad suā mentem assumpsit CHRISTVM, vt crederet, quod CHRISTVS ab hominibus videbatur, tam cū per æra ferebatur, quā cum in pinnaculo fuit constitutus, vt sic animū Christi ad inanis gloriæ cupiditatē inciperet inflāmare, quem omnes mirarentur per æra volantē; qui & propterea cōfusus de Dei fauore, ad demittendū se ex alto procederet, vt cū Angeli accurrerent ad eū sustentandū, in summa veneratione ab omnib⁹ haberetur. CHRISTVS tamē, diabolo infcio, ita egit, vt

à nemine videretur, nec cum ferebatur, nec cum statutus fuit in pinnaculo templi, sicut & postea fecit, cū transiens per mediū Nazarethitarum ibat. Si enim Habacuc (inquit Chrysostomus) purus homo, à nullo visus est, quādo ab Angelo per comā capitis portabatur de Iudæa in Babylonē, quantū magis est credibilius de CHRISTO, nō fuisse visum, cū volēs, à diabolo assumptus fuit: Callidissima autē astutia, vt obseruat Chrysostomus, diabolus postquā vidit CHRISTVM sanctū, & operibus mortificationis traditū, imo & victorē in primō cōgressu, statim se conuertit ad eum tētandū de inani gloria; quia hoc vitiū statim post huiusmodi opera excitatur: & hoc generale malū, inquit Cyprianus, diabolus in humano genere agnoscebat, quod hoc ipso, atquē quis victoriam de inimico tentante reportat, inanis gloriæ periculo subiicitur: statim enim illa excitatur validē, cū homo seipsum cōspicit victorē, triumphatorēq;: & illa, vt dixit Augustinus, bene proficiētes animos tētare nō cessat. Huius naturā B. Ioannes Climacus cōparauit formicæ: sicut namq; formica tritico ad maturitatē perducto & purgato, egreditur ad illud rapiendū & comedendū, ita cēnodoxia, aut inanis gloria opere aliquo ad perfectionem deducto. Quod Cassianus in Ezechia & Ozia elegāter demōstrat, de quibus supra latē dictum fuit. Et certē nihil est, quod magis ad inanē gloriā hominem disponat, quam insignis aliqua victoria de validis hostib⁹ parata. De Nabuchodonosore, quæ futura erant, Propheta Habacuc præuidens ipse, inquit, *de Regibus triumphabit, & 17 anni ridiculi eius erunt ipse super munitionem ridebit, &c. tunc mutabitur spiritus eius, & pertransibit, & corruet.* Symmachus, & Aquila, vt annotat Hieronymus, legunt: *& delinquet: Hac est fortitudo eius Dei sui.* Certē quæ postea eueniunt prædixit Propheta. Cum enim Nabuchodonosor vidisset, se de Regibus triumphasse, & validas inimicorum munitiones faciliē euertisse, talibus victorijs ita fuit elatus, vt crederet se Deum esse, qui propterea sui auream statuam effinxit: quam proposuit omnibus hominibus adorandam, vt patet ex historia Danielis, & Chrysostomus explicauit. Tunc, inquit, *mutabitur spiritus eius*, à principio namquē Nabuchodonosor agnouit, Deum esse cuius virtute ipse in filios Israel præualebat: quod & dux eius Nabuzardan confessus est, vt Ieremias dixit: sed victoria obtenta, *spiritus eius mutatus est*, sibi met gloriam tribuens talium victoriarum, quibus eleuatū fuit cor ipsius. Radix superbię Romanę ac inanis glorię il-

Luc. 4. 30.

Lib. 5. de ciuit. c. 13.

In Scala spiritual. gradu 21.

170

Habac. 1. 10.

Dan. 2. Lib. de reparat. lapsi.

Jerem. 46.

Lib. de iun. & tent. Christi.

In cap. 4. Luc. & li. 1.

de Cam. c. 5

In Psa. 50 & homil. de lapsu primi hominis.

Serm. 34.

in Cant. & serm. 14. in Psa. Qui habit.

In Psa. 90

Oratio. in sanct. bapti.

nō longē à princ.

3. p. 4. 41. art. 4.

In cap. 4. Matth.

Lib. de vera relig. ca. 38.

In cap. 4. Matth.

In cap. 4. Matth.

In cap. 4. Matth.

In cap. 4. Matth.

In cap. 4. Matth.

In cap. 4. Matth.

In cap. 4. Matth.

In cap. 4. Matth.

In cap. 4. Matth.

In cap. 4. Matth.

In cap. 4. Matth.

In cap. 4. Matth.

In cap. 4. Matth.

In cap. 4. Matth.

¶ 172

Iosue. 1. 7.
Isai. 30. 21.

Cōsistit enim virtus in medio, vt omnis Philosophia docet; & ideo iubemur sæpe in Scriptura sacra mediū tenere, & non declinare ad dexteram, neq; ad sinistrā, vt apud Iosue & Isaiam. Vnde vt diabolus nos à statu virtutis deturbet, primò in vnum extremum impellit: dum autem nos, vt ei resistamus, in aliud videmur propendere, subito vires suas conuertit, vt in illud deiiciat, ad modum astuti luctatoris, qui cum eum, quē vincere cupit, conetur in dexteram partem impellere, videatq; se id consequi non posse, quia in sinistram illum videt propēdere, subito vires suas conuertit, vt ad sinistram proijciat, ad quam fenserat inclinatum. Ita expendit Chrysostomus, dæmonē egisse circa quemdā hominem apud Corinthios, de quo Apostolus ad eosdem scribēs loquitur; quem primò quidem excitauit ad hoc, vt non curaret peccatum quoddā graue, quod commiserat, neq; pro illo pœniteret. Postquā autem sui peccati grauitatē, Paulo prædicante & agente cognouit, cœpitq; dolere, illum diabolus ad nimīā tristitiam & desperationē ita adigere fuit conatus, vt oportuerit Paulū Corinthijs cōmittere, quod illum cōsolarentur, *ne nimia tristitia absorberetur*. Timebat autem hoc Paulus: *Non enim, inquit, ignoramus cogitationes Satanae*. Visusq; est alludere voluisse ad illud, quod diabolo dictum fuerat: *Tu insidiaberis calcaneo illius*: vt ex D. Ireneo dictum est. Calcaneum namq; est pars corporis, cui præcipue nititur, qui luctam sustinet: cum autē diabolus accedit incitans aliquē ad aliquod vitium, hoc diligenter attēdit, cui rei tanquā calcaneo nitatur, vt secundū illam extruat nouā tentationem & impetum. Ita ergo, accessit primò ad tendendū CHRISTVM, & illum excitauit ad gulam, exponēs, quod nullus ibi panis esset, & ideo quod si ibi perseueraret, non curās, quo sustentari posset, certū sibi maneret exitiū. Vidit CHRISTVM fortiter substitisse, fundatum in cōfidentia Dei, qui vel solo verbo suos sustentare nouit: subito propterea ex hac cōfidentia nouā tentationē extruit, excitans, vt se mittat de alto, confidens, quod Deus missurus sit Angelos, &c. Ex eadē solutione, qua CHRISTVS primā tentationē eius dissoluit, nouū construit argumentum, more acuti Dialectici, vel Philosophi, qui ex solutione aduersarij nouū argumētū extruit, ad eum cōcludendū. Hocq; diabolo esse in more, Chrysostomus ex S. Iob historia comprobatur. Primò quidē cœpit illū tentare, dicens (censet enim Chrysostomus, nuntium qui venit ad Iob, ipsummet diabolu in specie hominis fuisse) *Boues arabant & asina pas-*

Homil. 1. &
3. de patiē.
Iob.

Iob. 1. 14.

cebantur iuxta eos, & irruerunt Sabæi. Hanc tentationem Iob reuicit & soluit, oculos & mentem ad Deum leuans, cū vidisset se ab hominibus vexari; bonoquē animo fuit, sperans, quod quamuis homines bona eius rapuissent, manebat Deus, qui alia daturus esset; qua sane actione diaboli tentatio videbatur delusa: subito propterea se conuertit ad ignem à cœlo demittendum, quo oues beati Viri, puerosq; cōsumpsit, & continuo eunt diabolus in specie hominis impetiuit, dicens: *Ignis Dei descendit de cœlo, & lassas oues puerosq; consumpsit*: quasi directē contra solutionem datā nouum construens argumentum, & dicere volens: Ne credas tibi suffragium manere in cœlo apud Deum, si homines contra te surrexerunt: ipse namq; met Deus etiam de cœlo tibi aduersatur, qui de cœlo ignē cōtra te misit, vt quæ tua sunt absumeret. Hæc & alia latē Chrysostomus prosequitur, docēs huius inimici callidas cogitationes; qui ex eo metipso, quo primā tentationem eius dissoluimus, ad aliā validiorē extruendam se conuertit, & in oppositum omnino trahere cōtendit. Excitauit primò Israelitas, vt odio haberent Moysen, quem Deus eis ducē & magistrum designauit, per quem illos instituendos assumpsit: cum autē videret se id consequi nō posse, quin potius oppositum expertus est, se conuertit, vt eos ad nimium amorē erga Moysen induceret, talē, vt oportuerit, quod eo moriente Deus illius corpus absconderet, ne tanquā Deum adorarent. Curat primò te à ieiunijs abstrahere, exponens, corporis imbecillitatē, & infirmitatem, sed cum te inueniat ad ieiunia propēsū, vt carnis petulantia coercēas, ad nimīā abstinentiam inducit, per quā deficiat caput, vires, & salus, & reddaris inutilis ad alia, quæ agere oportebat, vt ex B. Hieronymo eleganter tradit D. Thomas. Cupit ille te ab orationis retrahere exercitio, sed cū videat ab eo nō posse auellere, quippe cum audias Scripturā, dicentē: *Orate ne intres in tentationē*; hinc nouā extruit tentationē, incitans, vt nimis orationi incūbas, ita scilicet, quod ppter orationē dimittas aliqua, quæ secundū tuum statum agere tenebaris. Itaq; nō solum tentat diabolus ad secularia excitās, & ad gulā & loquacitatē impellens; sed cū vidit nos spiritualibus affectos, inde nobis laqueos parat. Ita adigit vxoratā, quam ad vana pertrahere nō potuit, vt mariti obsequium nō curās, & familię suę curā negligēs, totā diē in tēplo agat: iudicē etiā, quem nō potuit à spiritualib; reuocare, vt ita se eis tradat, quod pcessus & causas, quos percurrere tenebatur, negligat. Nec enim solūmodo

¶ 173

Exod. 17. 3
& Numer.
14. 17.Quodl. 5.
art. 18.

Matt. 26.

diabolus ad plateas, & seculi loca homines ducit, quasi ad secularia trahere volens, sed & ad templum eos aliquando ducit, suadēs, ut nimis rebus spiritalibus intendant, nimiaq; confidentia in Deum delinquant.

S. 49. Viam difficilissimam & periculosam conatur diabolus facilem & securam representare, qui et precipitium, tãquam rem gloriosam proponit.

BEATVS Gregorius alio modo explicat, quod supra de damone induximus dictum à Deo: *Ossa eius ut fistula aris*. Supponit Gregorius, quod & supra dictum est, demonis ossa esse eius tentationes, suggestiones, consilia, quibus tota eius vis nititur & sustentatur. Hęc similia dicuntur fistulis æreis, nã æris fistulę, dũ dulciter auribus sonant, animum demulcēt & disponūt, ut sibi placeat musicę cōcentus, & eius delectationē admittat. Magna certē dexteritate hic modulator fistula sonat, qui nō nudas tentationes proponit, sed suauiter sonās easdē exhibet, gratissimā modulationem cuiusvis auribus inferre contendens. Propterea non nudē & simpliciter dixit CHRISTO: *Mitte te deorsum*, sed ut annotauit Chrysostomus, præmittens adulatoria illa verba: *Si Filius Dei es*: quasi enim ei adulans, dicere voluit: Vidi supra te cœlos apertos, cui cœli ipsi reuerentiā exhibere visī sunt: audiui supernā vocē resonantē, qua Pater te, tãquam Filiū suum nobis suscipiendū proposuit. Quid facilius Dei Filio, quā mittere se deorsum, in cuius obsequium iā Pater Angelos paratos exhibuit, dicens per Dauidem: *Angelis suis mandauit de te, &c.* Ita dulciter sonare procurat, & ita nititur aspera in vias planas conuertere, ut horrendū precipitiū, tãquā securū gloriosūq; pponat. Ita ille agere solet, qui hoc modo faciliē homines per vias difficiles ducit, & inducit, ut & in profundum se ipsos periculoso precipitiū demittāt. Egregiē David considerans vias, quas peccatores tenent, & precipitia, quibus ruunt; *Via*, inquit, *illorum, tenebra & lubricum*. Videtur David respōdere velle cuidam interrogationi, aut admirationi, qua miramur sēpe, attendentes quosdā homines, qui vias arripiunt difficiles, spinis plenas, & innumeris periculis septas, qui miserē in profundū peccatū se demiserunt: inquirimusquē: Qui fieri potuit, quod talis

homo nobilis, diues, qui quietā cum vxore agere posset vitā, ita se in vilissimum demisit luxum, &c? Qui fieri potest ut talis homo, inquietus totis noctibus incedat, &c, qui subito potest vitam finire, &c? Responder David: *Via illorum tenebra & lubricum*. Lubricum apud D. Isidorum, dicitur locus, in quo quis facile labitur, & per quē potius fluit, quam percurrit, sicut terra glacie concreta, aut aqua durata gelu, aut terra argilosa humectata, aut marmora leuigata: vnde & piscis lubricus dicitur, qui facile manibus effluit, ut anguilla: ideoq; via lubrica dicitur, quę ita disposita est, ut per eam quis facillime feratur, aut defluat, à qua remota sūt omnia impedimenta, quę detinere possunt. Talē exhibet diabolus peccatoribus viam, quā ut eos impellat, lubricat primò, aut lubricam facit. In Hebræo verbo, *Hhalach*, quod significat lenire, metaphora sumpta ab eo, qui cū aliquē vult per scalā, aut per funem impellere, prius lenit & lubricat pinguedine, aut sapone, & sicut qui vult ostiū impellere, cardinē oleo linit: quia diabolus ita suis modulationib⁹, viā linit, mollit, faciliē, lubricāq; reddit, & omnia impedimenta remouere videtur; ut faciliē hominē per eā impellat, & ducat: quę eadē vox habetur apud Ieremiā: *Via illorum quasi lubricū in tenebris, impellentur enim & corruent in ea*. Hoc ipsum indicauit Spiritus sanctus: *Via peccatorum complanata a lapidibus*. Est namq; via peccatorū innumeris difficultatibus plena, & summis periculis implicata: conatur tamen diabolus, aspera conuertere in vias planas, & lapidibus planissimis viā sternere, & faciliā ad percurrēdū reddere, impedimēta omnia, quę detinere possunt, suis fraudulētis cōsilijs remouere: ut numquam Cæsar tã faciliē reddiderit militib⁹ suis iter per mōtes, quantū diabolus representat faciliē viā peccatoribus; imo & securū suadet precipitiū. Facilem ergo reddit viā difficilissimā, & supremū precipitiū tanquā rem securissimam representat, dicēs: *Mitte te deorsum: scriptū est enim, quia Angelis suis, &c.* Deus qui te in filiū suscepit; te tanquā filium diligit, cuius propterea mortē non vult; ideo Angelos innumeros posuit, quibus mandauit de te, idest, quibus te commisit, ut de tua tutela, salute & liberatione sint solliciti; qui parati sint te suscipere; ne offendas ad lapidem pedem tuum, idest, ut interpretatur Basilus, nullum; vel minimum detrimentum incurras. Angeli sunt Sacerdotes; quorum tam ingens est multitudo, ut vbiq; eos inuenias paratos ad dimittēda peccata, quorū Principi Petro dixit: *Non dico tibi septuagies, sed & septuagies septies*. Confessarios in Ecclesia sua statuit;

Lib. 14. Ethimol. c. 8.

J 175

Ierem. 23.

Eccle. 21.

Scholia. in Psal. 90.

Mat. 18. 21

qui

qui te manibus excipient, ut nullatenus illis percas; citò medicinam adhibebunt tam efficacem, ut nec cicatrix maneat, &c. Quomodo hæc & alia dulciter hic modulator auribus inferat, egregiè tradit Gregorius. Sepè equidè parentes, qui vitam agere decreuerunt quierà in dei obsequio, hortatur, ut ad illicitas etià negociationes se demittant, quia scriptum est: *Patres debent thesaurizare filiis*. Vxores similiter ad excessivos ornatus, & corporis cultus impellit, quia scriptum est, quod debent placere viris. Eodè pacto virum nobile incitat; ut ultioni intèdat, quia scriptum est, honori esse prospiciendū, & curam de bono nomine habendā. Quem à ieiunio videt nō posse reuocare, circumuenire curat inducens, scriptum esse: *Rationabile sit obsequiū vestrū*. Ad illū, quē deprehendit carnis perulantia cohibentē, accedit proponēs scriptum esse; quod, *nemo unquā carnem suā odio habuit, sed unusquisq; nutrit & fouet eā*. Quem misericordiæ & eleemosynæ operibus videt omnimodo traditū, reuocare ab eisdē nritur, clamās scriptum esse: *Vade ad formicā, quæ congregat in æstate; quæ comedat in hyeme &c.* Ita lubricū facit iter, & lapidibus complanat, & omnes difficultates tollit. Sic & impius Rex Iebus, contra sanctum Iosue processit; adducēs in sui adiutoriū reges Araba, iuxta Ceneroth. De quo annotatione sequenti:

§. 50. Promisit Deus Angelos, qui custodiant iustum ambulantem in vijs suis, non autem in precipitijs.

§ 176.

SCRIPTUM est: quia Angelis suis Deus mandauit de te, & in manibus tollit te. Locū Scripturæ desumpsit diabolus ex psalmo nonagesimo. Multis tamē efficacissimisque rationibus sancti Patres illi redarguunt, quod truncatè, contortè, extra institutū diuinū, imò cōtra illud Scripturam sacrā citauerit, & allegauerit; quin & locū induxerit, qui iuxta legitimum sensum acceptus, poti⁹ dæmonis consiliū enervate poterat. Prosequitur egregiè Origenes huius inimici mores, sub typo regis Iebus, qui sanctū Iosue, superbo conatu expugnandū assumpsit. Hic cū in primo cōtessu, quē cum sancto fortissimoq; duce habuerat, se victū conspiceret; ut in secundo victor euaaderet, in sui auxiliū vocauit, duxitq; reges, qui erant in Araba contra Ceneroth; aut iuxta Ceneroth, ut dicitur in libro Iosue. Et qui-

dem supponit Origenes, quod Israel secundum carnē huiusmodi bellū carnaliter tantum considerabat, nihil nisi bella, & sanguinis effusiones cōgressusq; corporeos intelligens: sed qui est Israel secundū spiritum & fidem, altiora bella sub hac littera intueri debet, illa scilicet, quæ diabol⁹ rex superbiæ contra nostrū inclytum ducē Iosue cōmisit. Superbus ergo rex iste, in primo congressu victus, fortiori impetu acturus, secundū bellum parat, munitus fauore regū Araba iuxta Ceneroth. Interpretatur autē Araba, insidiæ; Ceneroth vero, quasi lucernæ: nō lucernæ, inquit Origenes, sed quasi lucernæ: aliud est enim lucerna, aliud quasi lucerna. Certè lucerna est Scriptura sacra, iuxta legitimū sensum inducta, de qua ipse David: *Lucerna pedibus meis verbum tuum*; & Salomon: *Verbum lucerna est, & lex lux*. Quasi lucernæ autē sunt loca Scripturæ sacræ, quæ contortè aut truncatè vel fucatè inimici Dei, diabolus scilicet eiusq; ministri inducunt, quibus vtuntur, insidiosè agere cōtendentes, & per calidas suggestiones victoriā, quā expetunt, reportare cupientes. Ita se habet nūc diabolus, qui non aperta expugnatione, sed insidijs callidisq; cauationibus vtitur, fingēs se Angelū lucis, & inducens diuinū testimonium, non secundū legitimū sensum, sed cōtortè & truncatè, ut non lucernā, sed quasi lucernā verè inducat: & cum David dicat: *Lucerna pedibus meis verbum tuum*, ipse quasi lucernā adfert, quæ CHRISTI pedes ad offensionē & præcipitiū trahat. Ita, ut paulò antè ex Chrysostomo diximus, agere ille consuevit cū ijs, quos à manifestis vitijs videt abhorretes, fugientes intēperantiam; ieiunia tenentes &c. Disce propterea, inquit, Ambrosius, quia Satanās transfigurat se, velut Angelū lucis, & de Scripturis ipsis diuinis laqueū fidelibus parat, qui testimonijs Scripturarū vtitur, nō ut doceat, sed ut circumscribat, & fallat. Quasi lucernā ergo diabolus in sui fauorē adducit, non lucernam: si enim legitimè verbum Dei induxisset, potius cōtra se, quā pro se egisset. Imo propterea locum non integrè, sed truncatè citauit, ut egregio discursu docuit Bernardus, quasi per insidias agere cōtendēs. Vide, inquit, quomodo seipsum occultauerit Basiliscus. Scriptum est, inquit, quoniam Angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te. Quid scriptum est maligne? quid scriptum est? *Angelis suis mandauit de te*. Quid mandauit? animaduertite & videte; quoniam subtrahit malignus & fraudulentus, quod malignitatis suæ cōmenta dissolueret. Quid enim mandauit? nepe quod in Psalmo sequitur: *Ut custodiāt te in omnibus vijs*

Hom. 14.
Iosue.

Psal. 118.
105.
Prou. 6.3.

Lib. 4. in
Luc.

Serm. 14. i
Ps. Qui habitat.

177 *uis. Nunquid in precipitijs? Qualis via hæc, de pinnaculo tēpli mittere se deorsum? nō est via hæc, sed ruina; & si via tua est, nō illius. Ita Bernard. Vide ergo quid Deus viro iusto repromittat: Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. Viā tene, fuge precipitia: nec enim mādauit, vt te custodiant in precipitijs, sed in vijs tuis. Et sane sæpē in Scripturis sacris edocemur, quæ sint viæ viri iusti. S. Bernardus latē id prosequitur, exponens, in Scriptura sacra multiplices vias inueniri: dātur enim viæ hominum, seu filiorum Adam, viæ iustorum, viæ impiorum, viæ dæmonū, & viæ Dei, de quibus agit ipse: quā doctrinā latius tradit Hugo Cardinalis Sed quoniam in Psalmo nonagesimo de viro iusto agitur, expendēdū est nūc solummodo, quz nā viæ viri iusti in eadē Sacra scriptura dicantur. Hæ certē illæ dicuntur, quæ secūdū Dei legē stabilitæ sunt, sicut & illæ dicuntur viæ impiorū, quæ secūdum legē carnis aut appetitus sunt strata. Ita dicitur: *Iustorum semita, quasi lux splendens, via autē impiorū tenebrosa*: et, *Semita iusti recta est, rectus callis ad ambulandū*. Vbi quāuis quia in singulari de iusto sermo instituitur, Hieronymus de CHRISTO Domino locum explicet, sed Septuaginta ad omnes iustos sermonem extendunt, quorū CHRISTVS caput & dux est, qui eos vocat, vt sequātur se. *Via iustorum recta facta est*. Dicitur autem via iustorum recta, quippe quæ rectificatur secundam diuinę legis regulam, de qua dixit David: *Iustitiæ Domini recta*. Et vide quam elegāti loquendi forma viam iustorū describat Propheta. Primò enim eam vocat semitā, quæ angusta esse solet: deinde vocat callē, quæ iuxta vim vocis Hebręe significat viā tritā, amplam, & latam, quā plaustra & carucę percurrere possunt. Talis est via iustorum, quæ angusta videtur prima facie, de qua dixit Dominus: *Arcta est via quæ ducit ad uitā*: sed lata est ijs, qui charitate Dei inflāmati, dicere possunt: *Viā mādatorū cucurri, cū dilatasti cor meū: & iterū, latū mandātū tuū nimis* &c. Aut verē vocatur callis rect⁹, *camino drecho carretero*; quia nihil magis cōtrariū est ei quam precipitia. Viro igitur iusto promittit Deus, missurū se Angelos, qui eum custodiāt, ambulante in vijs suis, quia dum verē quis viam iustorū perambulat, quā & Deus approbat, (*nouit enim Dominus viam iustorum*) Angelos suos mittit, qui illū etiā in euidentibus periculis defendāt, & custodiāt, prout saluti illius viderit expedire. Hocq; ex ipsis sacris Scripturis manifestissimum redditur. Iussit Rex Darius, ex impijsimorum Satra parti consilio, ne aliquis vllū Deum oraret:*

Daniel autē viam iustorū tenere decernēs, totum se contulit ad orandum Dñm, scies, inquit Chrysostomus, iustum sine oratione vix ac nec vix quidem consistere posse: missus est propterea in lacū leonum, quem grādi lapide concluserunt. Sed quid factū est? *Misit Dominus Angelū suum, & conclusit ora leonum, & non nocuerunt ei, & nulla lesio inuenta est in eo, quia credidit Deo suo*. Omnia hæc expēde: videtur enim Spiritus sanctus quasi digito indicare cōpletum, quod promissit dicens: *Angelis suis mādauit de te, vt custodiant te &c. ne forte offendas ad lapidē pedem tuū*, id est, vt exponit Basilus, vt nullā vel minimam lēionem incurras. Et quidē quāuis idē Basilus hoc tribuat ieiunio Danielis, & B. Damascenus virginitati, & Chrysostomus vtriq; & sanct⁹ Matthathias, innocentiz & simplicitati Danielis, (*Daniel, inquit, in sua simplicitate liberatus est de ore leonū*) sed clarius hoc ipsum explicās ibidē Spiritus sanctus, id tribuit eius fidei: *Quia credidit*, inquit, *Deo suo*: quod & Paulus expēdens, confirmant dicens, viros sanctos (loquitur peculiariter de Daniele, ponēs plurale pro singulari) *per fidē obtinuisse ora leonum*. Credidit enim per verā viamq; fidē, ex qua certa processit cōfidentia, quod Deus missurus erat Angelum, qui eū ambulātem in vijs suis custodiret. Id ipsum & in Susannę historia fit manifestū. Parentes quidem eius, cū essent iusti, erudierūt filiā suā secundū legem Moysi: et cum iuxta Spiritus sancti sententiā, *Adolescēs iuxta viā suā, etiā cum senuerit nō recedet ab ea*; ita hæc virtutis tenui viā, vt nullatenus eam deserere voluerit, etiā cū presentissimo imminentissimōq; mortis periculo. Sed vide, quomodo misit Deus Angelum, qui eā in via sua ambulātem custodiret. Nec enim tantū excitauit spiritū pueri iunioris, Danielis scilicet, qui Angelus dici poterat, sed & verē Angelū suū misit, quē Daniel ipse oculis clarioribus à Deo illustratus vidit, cum dixit ad impiū senem: *Manet Angelus Domini habens gladiū, vt secet te medium* &c. Quod etsi de Angelo custode illius sanctę pudicęq; formę, intelligi cōmode possit, sed etiam de alio Angelo, peculiariter ad eius custodiam misso accipere id ipsum possumus: sicut & de Angelo committante sanctam Iudith non contemnendi autores obseruāt. Viā illa tenuit iustorū, percurrit, & ambulauit, mille quidem periculis implicatam, sed tandē audi ipsam dicentem: *Vixit autem ipse Dominus, quoniam custodivit me Angelus eius, & hinc euntē, & ibi cōmorantem, & inde huc reuertentem, & non permisit me Dominus ancillā suā coinquinari* &c. Quia enim res illa, quam aggressa erat, grauissima

Dan. 6.
Lib. 1. de
orat. to. 5.

Dan. 6. 22.

Scho. in ps.
90.

Homil. de
laudibus ie
imij.
Lib. 4. de
fide.
Varijs in
locis.
1. Mach.
2. 62.

Ad Hebr.
11. 33.

Dan. 13. 3.

Prou. 11. 6.

178

Iudith. 13.
10.

fuit,

fuit, & magni momenti, credere possumus, Angelum aliquem excellentissimū ē superis missum, ad eā seruandā, dirigendam, custodiendā, ne vel minimam lesionem incurreret. Quo etiā pacto peculiaris Angel⁹, vnusq; ex septē, qui astant antē Dominum, missus fuit ad Tobiam; qui cū in vijs illis quas ex patris sui praecepto arrepturus erat, custodiret, defenderet, seruaret. Id insuper late expendit Daniel circa pueros illos sanctos, ad quos ambulantes in vijs iustorum, Angelum suum Deus misit, qui flammā ardorēq; ignis in placidissimū rorem conuertit. Missi quidē fuerunt in *caminū ignis ardentis, colligati &c.* Et nō cessabāt, qui miserant eos ministri Regis, succedere fornacē naphtha, & stuppa, & puer, et malleolis (idest palmitibus vitis &c.) Angelus autem Dñi descendit cū Azaria, & socijs eius in fornacem, & excussit flammā ignis de fornace, & fecit medium fornacis, quasi ventū roris flātem: & non tetigit eos omnino ignis, neq; contriuit, nec quidquam molestiae intulit &c. Hec autē ita pręstitit Deus, vt & impi⁹ Rex ipse coactus fuerit hoc confiteri, dicens: *Deus eorū misit Angelum suū. & eruit seruos suos, qui crediderūt in eū.*

His annectere possumus Angelos missos, vt custodirēt Eliseū; & Angelū missum, vt custodiret Iacob in omnibus vijs suis; & missum, vt Petrū ē carceribus liberaret, & alia multa, quæ D. Bernardus considerans, mirā erga nos Dei beneuolentiā expēdit, exponens hęc verba: *Angelis suis Deus mandauit de te, vt custodiant te.* Mira, inquit, dignatio, & magna dilectio charitatis. Quis enim, quibus, de quo, & quid mandauit: studiosē cōsideremus fratres &c. Iustus ergo intelligat, Deū praecepisse Angelis suis, vt eum custodiāt, ambulantem in vijs suis: Si ad praecepta diuertere velit, non utiq; ab Angelis cū studiendus, sed deserendus. Tene ergo viā viri iusti, & ne timeas pericula: in omnibus enim te Angeli seruabunt; sed si in praecepta tēdas, nequaquā id speres. Si tu Iuuenis graui te periculo exponis, vt tuę satisfacias libidini, credis quod quantumcunq; te Angelo cōmendes, aderit tibi, in re iniusta fauorem pręstaturus: Si tu virgo cōtra legem Dei, parentumq; obedientiā, matrimonium elādēstinē machinatis, & te pręcipitem das: Si ludo tu immoderato totaliter intendis; si tu ambitionem tuam sequens, regū curias frequentas, maiores expensas faciens, quam tuę facultates permittant; si tu familiarē cōuersationē cū aliena vxore cōtrahere cōtēdas: hęc praecepta sūt; in ijs ne speres, quod Deus mittet Angelū suū, qui te custodiat, quinimo misere rues, & allides ad multos lapides pedem tuum, imō & te totum.

§. 51. Tentare dicitur Deum, qui potens aliquid obtinere per media ab ipso constituta, miraculose vult exhiberi.

IT illi IESVS: Rursum scriptū est: Non tentabis Dominū Deū tuum. Aduerbium, Rursum, potest pręcedenti verbo adiungi, vt legas: Au illi IESVS rursum, idest iterū; ac si dicat: Primā

eneruauerat IESVS diaboli tentationem, inducens sic sacra Scripturæ locum, quod os illius omnino obserauit: id ipsum fecit iterum, cum secundam adiecit tentationē: & sicut prius Scripturam ita induxit, quę tē-tationem pelleret, & seipsum non faceret manifestū, ita & ad secundam tentationem reuincendā, illam Scripturā citauit, quę verē tē-tationem eneruaret, & ipse nullatenus se proderet: siquidem illam Scripturam citauit, quam quiuis homo purus, si ita tentatus fuisset, posset respondens inducere Ita Hieronym⁹, Chrysostom⁹, Hilari⁹, Theophilact⁹. Congruētius tamen aduerbium illud, sequentibus adiungitur, vt sit vox à Christo dicta: quomodo exēplaria Sixti legunt: *Au illi IESVS: Rursum scriptū est, vt clauum clauo trudens, & Scripturam ineptē à dē-mone traditā, per eam, quā ipse rectē apteq; inducebat reperās, dicere voluerit: Facte scriptū esse, quod dicis: sed iterū Scriptum est, Deum non esse tentandū, eā simul insignem explicādi Sacras litteras regulam exhibens, ad legitimā earum intelligentiā, non tantū cōsiderandū esse, quod in vno loco scriptum fuerit, sed expēdenda etiā, quę in alijs locis sunt dicta, & vnū locū cū alio esse conferēdū, vt latius alibi dicemus. Hęc lectionem indicat Ambrosius⁹, & sequitur expresse Augustinus⁹, & Euthymius⁹. Communis autē huius responsionis explicatio in eo sita est, quod ex D. Thoma⁹ docet eius interpretes Caietanus⁹; tē-tationem interpretatiuam (vt relinquamus tentationē formalem) in hoc pręcipuē positam esse, quod homo velit per miraculū obtinere, quod naturali via consequi potest: & quod à Deo ipso velit fieri, quod per causas secundas secūdū naturæ cursum à Deo statutas, potest obtinere. Quā doctrinam egregiē lateq; profecquitur ex Scripturis sanctis B. Augustinus, qui illam habet celebrem propositionem: Pertinet ad sanam doctrinā, vt quando habet, quod faciat homo, non tentet Dominū Deū suū: sicuti verē agricola Deū tentaret,*

§ 179.

⁹ In cap. 4. Matth.
⁹ Hom. 13. In Matth.
⁹ & Hom. 5. in Imper.
⁹ Can. 3. in Matth.
⁹ In cap. 4. Matth.

⁹ Lib. 4. in Lucam.
⁹ In Ps. 90
⁹ In cap. 4. Matth.
⁹ 1. 2. q. 97. a. 1.

Li. 2. cor. Faul. 2. 31

qui cū posset milles colligere, terram cole-
do, & teredo, his omisis actionibus, vellet
miraculose à Deo sibi eas exhiberi. Prædica-
tor itidē, qui cum posset per studium cōtio-
nem præparare, nullo præcedente studio eā
agere aggrediretur, volens, quod Deus mi-
raculose dicenda suggereret: de quibus idē
Augustinus egregie, sed excellentius Spiri-
tusianctus: *In via, inquit, ruina, non eas; & ne
offendes in lapides: nec credas te via laboriosa, ne
pones animæ tuæ scandalū.* Diaboli consiliū est,
vt te præcipitem des, aut in periculo consti-
tuas, quod securus ab offensione futurus sis
ex custodia Angelorum à Deo parata. Sed
melius Spiritusianctus consolat, te securio-
rem euadere ab offensione in lapides, si non
te præcipitem des, & viam ruinę fugias, nec
te credas *via laboriosa*, idest difficili, in qua
difficile sine peccato ambulari potest. Cum
diabolus te excitat, vt te periculo tradas, di-
uinum tibi fauorem proponens, quo liber
ab omni offensione euades, intellige, certius
te ab offensione liberandū, si non te expo-
nas periculo. Hoc enim facere teneris, cum
necessitas non incumbit & arctat, ne Deum
tentēs & tibi exitium pares. CHRISTVS po-
terat ex illa eminentiori parte templi per
cōmunem scalam descendere; templū enim
ita ædificauit Salomō, quod in crassitudine
parietis inclusit cochleā, per quam ad supe-
riores partes tēpli, ad tabulata, & cellas, quę
circa eius parietes erant, imō & ad tectum
vsq; ascendi poterat. Ita intelligitur illud:
Ostium lateris medij in parte (alij textus cōmu-
niter, *in pariete*) *domus dextra & per cochleam
ascendebant &c.* Dicitur, inquit Abulensis, o-
stium lateris, quia erat in latere, scilicet in
pariete, qui erat ad latus tēpli: & dicitur la-
teris medij, quia erat in medio parietis, &
intra grostiem eius: de quo & Iosephus. Tē-
plum similiter secundū, quod tēpore Nehe-
miz extructum fuit, similē habuit cochleā:
illud itidem quod tandem ab Herode fuit
reëdificatum, vt apud Iosephum videre li-
cet. Per hanc ergo poterat Christus descen-
dere facile, hæc patens erat descēdendi via,
ideoq; si ea relicta vellet descendere, se de-
mittendo, sperans ab Angelis sustentandū,
diceretur Deū tentare, & in via ruinę ire,
& vię laboriosę se credere: ideoq; respōdit:
Non tentabis &c. idest, vt inquit Augustinus:
Si hoc fecero tentabo Deum. Ex quo intel-
ligere possumus, nequaquam nobis miracu-
lose sperandū auxilium, dū communi via &
ad manum habemus, quę agere valeamus.
In cuius confirmationē annotauit D. Tho-
mas illud sancti Regis Iosaphat: *Cum ignore-
mus quid agere debeamus, hoc solū habemus resi-*

dat, quod oculos nostros dirigamus ad te. Pertinet
enim, ait Augustinus, ad sanā doctrinam, vt
cum homo habet quod faciat, nō tētet Do-
minum Deum suum: iuxta quam, multi sunt
qui Deum tentare vidētur: tu videlicet, qui
vis, quali per Angelorū manus cibū obtine-
re, dum potes labore manū tuarum, aut in-
seruiendo alijs, victū comparare, nec labo-
rare aut inseruire vis; similiter tu, qui quæ-
ris, vt Deus Angelos mittat ad portandū in
cælum, cum tibi patens sit scala mandato-
rum, quam cum tenere possis, nō vis vel at-
tingere. Tu itidem qui te demittis volunta-
riē ad occasiones peccati, sperās quod De-
manibus suis te sustentabit, ne offendas ad
lapidem pedem tuū, cum tibi pateat securi-
tatis via, quā possis tenere, fugiendo talem
occasionem. Susanna quidem diuinitus sibi
auxilium dandum confidebat, & cor eius erat
fiduciam habens in Domino, quia nulla alia salu-
tis via patebat, hocq; solū habebat relidui,
vt oculos suos ad Deum dirigeret: miracu-
la tamen quærere, aut expectare, quādo ne-
cessaria non sunt, est tentare Deum.

*S. 52. Ostendit euidenter Chri-
stus demoni, se eius comprehē-
disse mentem, quod ad reuin-
cendum illum est efficax.*

RÆSSIVS hæc CHRISTI res-
ponsio expendenda est: nam
Scripturam sacram tam apte
induxit, sicut decebat illum,
qui eiusdē Scripturę erat præ-
cipuus autor & conditor. Lo-
cus habetur in Deuteronomio, & quamuis
in Hebræo, vt videre est apud Pagninū, le-
gatur in plurali: *Non tentabitis Dominum Deū
vestrum, sicuti tentastis in loco tentationis;* tamē
apud Septuaginta, iuxta quos Christus &
Apostoli frequētius Scripturas citarunt, si-
cut Christus retulit, habetur: quo etiā mo-
do Hieronym⁹ in Vulgata legit; nec vlla est
discrepantia, cū in singulari legitur, *Non ten-
tabis*, aut quia ibi sermo erat cum singulari
populo, aut vt ostendatur, ea quę in cōmu-
ni à Deo statuuntur, ita ab vnoquoq; legē-
da & accipienda, ac si cuius in particulari
directa sint. *Non, inquit, tentabis Dominū Deū
tuum, sicuti tentasti in loco tentationis.* Ad eā al-
ludit historiā, quę habetur in Exodo, quā-
do tam impia tentatione populus tentauit
Dominū, vt ab ea locus ille nomen accepe-
rit, vocatusq; fuerit, *Tentatio*. Tētare proprie
loquendo, vt ex professio ad hoc institutum

Loco: itato
lib. 12 con-
tra Fai. fl.

Dan. 13.
35.

181.

Dent. 6.16

Exod. 17.7

Mat. 27. 27. 1.

Exod. 17. In cap. 17. Exod.

In caten. Hippo. In cap. 4. Mat.

182

notat D. Thomas, est experimentum de aliqua re facere. Vnde quando homo aliquid agit, tantum ad experiendum & sciendum, dicitur tentare, sicut is, qui equo insidet, non ad iter agendum, sed tantum ad experimentum sumendum illius: similiter, qui ostium impellit, tantum ad experiendum, apertum ne sit, an clauis. Idecirco tunc vere aliquis dicitur tentare Deum, quando aliquid facit, aut ab eo fieri postulat, tantum intendens experimentum facere diuinæ potestatis, seu pietatis, vel gubernationis, aut sciētię: ut si aliquis peteret aliquid fieri à Deo, ut Deus ostēderet se rem aliquam scire, aut vero potestatem habere, vel prouidentiam, & gubernationem orbis. Hocq; populus ille egit quando defectum aquarum sensit. Duo enim ibi peccata commisit, inquit Caietanus: primum iurgij aduersus Moysem: *Iurgatus enim est populus contra Moysem, dicens: Da nobis aquam ad bibendum.* Secundum tentationis contra Deum, dicens: *Est ne Deus in nobis an non?* Et propterea Moyses hac audiens, arguit eos dicens: *Cur tentatis summum Deum?* Vere enim tentabant, vertendo in dubium propter penuriam aquarum, utrum Deus esset gubernator eorum: & optando se certos reddi, quęsierunt & exegerunt prouisionem, inque, non tam ut haberent aquas, quam ut scirent, an Deus eorum gereret prouidentiam. Debebant autē visis tot miraculis præcedentibus, humiliter & reuerenter recurrere ad Deum, petendo fidelibus precibus, ut daret eis aquam; non vero quærere experimento prouisionis, an Deus prouidentiam haberet. Hæc similiter annotauit Hugo de sancto Victore, & Rupertus idipsum ex professo prosequitur, annotans, populum illum hanc petitionem ad sui etiam superbiam & iactantiam ordinasse, ut scilicet posset gloriari, quod Deus singularissimam illius curam gerebat. Et quamuis Deus vellet, ut omnes hanc sui erga populum illum curam intelligerent, ad ipsiusmet Dei gloriam; populus tamen ad sui ipsius gloriam & iactantiam ordinat eiuiusmodi petitionem, ut scilicet posset se extollere, tali experimento comprobans, quod Deus esset cum eis. Tentauerunt ergo Deum, qui non ut eum colerent, aut præcipue ut sibi prouideret, aquas ab eo postulauerunt, sed ut per hoc medium inuestigarent, an Deus tantam illorum gereret curam, qualē per os Moysi promiserat, ut hinc possent in semetipsis extolli, & gloriari, quod habebant Deum ad mensuram oris sui. Quod factum, Deo ita displicuit, ut nunquam ab eius memoria excidisse viliū fuerit: quā tentationem perpetuo illi populo impropertavit, & propterea tandē in Deuteronomio, id est se-

cunda vel iterata lege, ut annotat Hieronymus, id aperte expressit: *Non tentabis Dominum Deum tuum, sicut tentasti in loco tentationis.* Hinc patet, quam apte Christus Dominus nunc hanc inducat Scripturam: vult enim diabolus & petit, quod se demittat; non quidem humiliter à Deo postulando auxiliū propter aliquam vtilitatem, sed ad inuestigandum inquirendum, & sciendum, an Deus eum tanquam filium diligeret. Excitat propterea Christum, ut experiat, an Deus gerat illam ipsius curam, quā per os Davidis promiserat: *Angelis suis Deus mandauit de te &c.* Et id quidem non ad Dei gloriam, sed ad ipsiusmet Christi fastum & iactantiam, ut omnes viderent, quantus esset homo, quē cum se expinnaculo demitteret, Angeli manibus exciperet, ut dictum est. Optime ergo ea verba inducit, quibus similis actio expresse & singulariter prohibita fuit à Deo, dicente: *Non tentabis &c.* Et vere sensus iste non latuit sanctos Patres, quē indicat Hilarius, Chrysostomus, Augustinus, & Ambrosius. Manifeste ergo Christus Dominus ostendit, se aperte comprehendisse demonis intentionem & mentem; qui vere illum inducebat, ut tentaret Deum: hocq; demoni ipsi notum facit, ut expendit B. Maximus: idem est enim, inquit, ac si dixisset: Hoc quod suades diabole, tentationis presumptio est, non consilium sanitatis; iactantię vanitas, non virtutis exemplum: Deum enim tentat, qui iactantię suę vitio superfluam & inutilem vult ostendere virtutem. Sic caput & mentem serpentis statim cōterere voluit, inquit S. Irenæus, sicut de illo erat prædictum, ostēdens se eius mentem comprehendisse. Occultam igitur diaboli intentionem prodidit, & in luce dedit, quo facile eum potuit reuincere: ostēdens ac docens, quomodo tentationes quædam occultæ, quas diabolus titulo sanctitatis proponit, à nobis sint reuincendæ: id siquidem fiet, si cum ad aliquid excitamur, quod sanctum bonumque apparet, intentionem finemque excitantis discutiamus. Quod egregie annotauit B. Bernardus, expēdēs illud quod Spōsus dixit: *Capite nobis vulpes paruulas.* Circa quod, quærunt duo: primum, cur tantum vulpes paruulas capi iubeat. Nunquid enim maiores vulpes relinquendas voluit, aut vero minus cauēdę sunt maiores, & seniores? deinde, cur non abigi, occidi, fugari, expelli, sed tantum capi iubeat? melius & leuerius videretur, occidere eas, quam capere. Sed respōdet in primis, Spōsum cœlestem, nomine paruularum vulpium, intelligere quasdam tentationes occultas, subtiles, quas titulo sanctitatis aut Scripturarum sanctarum

In cap. 4. Math.

Can. 3. id. Mat.

Hom. 13. in Mat. & in imperf. in Plal.

90.

Lib. 4. id. Lucam.

Homil. 1. & 4. dom. 1. quadrag.

Lib. 5. com. Hæres c. 21

Serm. 64. id. Cantica. Cant. 2. 15

183

exemplo,

exemplo, diabolus inducit: quas pusillas dixit, non malicia, sed subtilitate; astutū siquidem natura hoc genus est animantis, proutque admodum ad nocendū in occulto; & videtur mihi congruentissime designare, subtilissima quædā vitia, specie palliata virtutum, nec enim aliter nocere queunt, nisi quod se virtutes, virtutum quadam similitudine mētiantur. Sunt autē hę cogitationes hominum, aut vanæ, aut factæ immisiones per Angelos malos, *Angelos Satanae, qui se trāj figurant in Angelos lucis, parantes sagittas suas in pharetra*, hoc est, in occulto, *ut sagittent in obscuro rectos corde*. Vnde pusillas propter hoc teor dici, quod cū cetera vitia, quadā quasi corpulentia sui manifesta se præbeant, hoc gen^o pro sui subtilitate, haud facile agnosci; & ideo nec caneri possit, nisi dūtaxat a perfectis & exercitatis, & qui habeant illuminatos oculos cordis, ad discretionem boni & mali, maximeque ad discretionē spirituum, qui cū Apostolo possint dicere: *Quia non ignoramus astutias Satanae, nec cogitationes eius*. Et vide, ne forte ob hoc ab Spōso iubeantur, non quidē exterminari, vel abigi, vel occidi, sed capi, quod videlicet, huiusmodi spirituales dolosæque bestiolas, omni vigilantia & cautela observari oporteat, & examinari, & sic capi, id est comprehendī in astutia sua. Ergo cum proditur dolus, cum fraus aperitur, cum cōvincitur falsitas, rectissime tunc dicitur capta vulpes pusilla, quę demoliebatur vineam. Ita Bernardus: & acute quidē: verbum enim capiendi, absolute prolatum, non tātum significat, quod est manu aut laqueo apprehēdere, sed & id quod est intellectu comprehendere, quod fit, cū videlicet mentem intentionēve alicuius assequimur.

Ita intelligo illud Apostoli: *Capite nos*: id est, videte, quid ego intendam: ita & dicitur, quis capere verbum alicuius, quomodo & CHRISTVS: *Non omnes capiūt verbum istud*: propiissimeq; dicitur hoc verbū, quando pene tramus mentē, intentionēq; eius, qui dolos contra nos instruit: hoc namq; ipso, quod ei ostendimus, nobis iam eius mentem patere, ille comprehendī dicitur, qui iā hoc ipso nihil agere potest in nostri exitium. Et vere alludit Sponsus, ad naturā vulpis, quę præcipue fraudib⁹ agit & superat, & vel hoc solo fugatur, quod quis ei ostēdit, se illam vidisse. Quod elegāter prosequutus est B. Epiphanius, demonis mores ex vulpis cōditionibus declarās, quas exprimūt, qui illius animalculi naturam describūt. Vulpes, inquit, versutum est animal: cū enim esurit & cibo caret, aprica loca adit, & humi strata, animāque cōtinens, ac simulans se mortuā, supina

iacet oculis & pedibus sursum erectis. Aves itaque dilabūtur, vt ipsa vescantur: illa vero arripit eas subito, ac pro libito deuorat. Ita ille. Quod & Gyllius clarius dixit: Cū aviū, inquit, greges subuolantes videt, humi strata iacet, simul & oculos claudit, & rostrum in terram deponit, & animā cōtinet, & dormientis, vel potius extinctæ speciē similitudinēque gerit. Cum autem sic ad terrā abiectam aves conspiciunt, mortuā arbitantes, gregatim dilabuntur, in eaque sesitātes, tanquam illudunt, ac vulpes eas ad rostrum appropinquantes, ore hianti atq; imminente deuorat. Similites eius frandes describit B. Isidorus: & Albertus Magnus addit, eam exertam habere tunc linguam. Michael Herus subiungit, in argilla rubra eā prius volutari, inquinarique, vt vulnerata ac sanguine cruentata appareat. Itaq; quasi mortis operculo se induit, quo securas reddat auiculas. Si illę hanc vulpis mentem dolumue apprehenderent, dicerētur, eā capere, & hoc ipso eam deluderent. Ita, inquit Epiphanius, diabolus nobiscum agit, operit se aliquo indumento securitatis, sicuti nunc agēs cū Christo, Scripturæ sacrę verbis tentationē operit, idque sæpius facit, dū sub specie diuini verbi vel virtutis abscondit laqueū. Capienda est vulpecula, id est mens eius cōprehendenda, tenēda intentio illius, hoc enim ipso quod ostenderimus eius mentē percepisse, nihil habebit, quod agat. Dū ergo excitaris vt honori cōsulas, nec patiaris te ab alijs cōtemni, quia scriptum est: *Melius est nomen bonum quam diuitia multe*, attente considera, an potius ad vindictā vel iram, quā ad verum honorem, quem Christianū decet, inducat. Si ad seruandas facultates diuitiaq; impelleris, quia scriptum est: *Vade piger ad formicā, quę congregat in aestate &c.* cape excitātis mentem, an verius auaritiā, quā prouidentiam suadeat. Si ad proximorum opera consideranda vel inquirenda mouearis, quia scriptum est: *Vnicuique mādauit Deus de proximo suo*, vide ne potius ad curiositatē, quam ad proximi vtilitatem inducaris. Iuxta hanc doctrinam sæpe exponere visus est B. Hieronym⁹ illud Ecclesiastes: *Si spiritus potestātē habentis ascenderit super te, locum tuū ne dimiseris: quia cum atio facit cessare peccata maxima*. Spiritus nomine diabolus intelligit, sicut etiā S. Gregorius: Taumaturgus^a, Olympiodorus^a, Ambrosius^b, & Cyrillus^c, & Gregorius Papa^d: illum non simpliciter vocat Spiritū, sed cum addito, *potestatem habentis*, id est, Dei, quia nullam potestātē diabolus habet, nisi quā De⁹, cui subest omnis potestas, ei indulserit, concesserit, vel permiserit, vt recte annotāt Au-

Ex lib. 1. Oppian.

184

Lib. 2. Ethimol. cap. 2.

Prou. 11. 1

Prou. 6. 6.

Ecc. 17. 12

Epi. 1. 2

lib. 2. Apol.

cōtra Iulianum, & in

c. 4. ad Eph.

Ecc. 10. 4.

in cap. 10

Ecclesi.

in Psal.

37. & 41.

Catheche

2.

d. 3. li. mor.

cap. 17.

186
 Gen. 12.
 Gen. 28.
 3. Reg. 12.
 Lib. de vita
 Christi. c. 17
 Osee. 7. 7.
 Osee. 9. 9.
 Iadi. 1. 9. &
 20.
 Maldona-
 tus in cap.
 4. Matt.

lymam, propinquissimū ipsi deserto, à quo
 tantū distat per duō milliaria: estq; propin-
 quus ex parte Australi ciuitatibus illis fami-
 geratissimis Bethel & Hai, inter quas Abra-
 ham tabernaculum tetēdit. Vnde mons iste
 propinquus valde est loco illi celebri, in quo
 Iacob dormiens vidit scalam, qui cū prius
 vocaretur Luza, tunc vocatus est Bethel, &
 postea tempore Ieroboam, Bethauen: iuxta
 illū enim posuit Ieroboā vitulos aureos, de
 quibus in libris Regū, & alijs in locis. Hūc
 autē fuisse montē, ex eo confirmāt, quod vī
 que in hanc diē, hac de causa Mons diaboli
 nuncupatur. Ita sensit S. Bonauent. & aliqui
 qui reterunt in illo monte cōstitutū, sacellū
 quod visitantibus concessa est indulgentia.
 Et vere si hic fuit mons, astutissime egit dia-
 bolus: considerauit enim montē illū propin-
 quissimū fuisse loco, in quo rex Ieroboā fa-
 cillime populum ad supremā impijsimāq;
 idolatriam adduxit, promissionibus regijs,
 quibus illum tam per se ipsum, quā per suos
 principes allexerat: de quib' egregie Oseas
 sub mira metaphora clibani & fermenti lo-
 quitur, nā sicut pruna clibano immissa, pau-
 latim totum clibanū succendit, & parua fer-
 menti particula in massam coniecta, totam
 paulatim corrūpit, ita rex Ieroboā misit in
 cor populi promissiones regias, quæ paula-
 tim illud ita per concupiscentiam succende-
 runt & corruerūt, vt summo affectu, quasi
 furentes procubuerint adorantes idola, aut
 dæmonem in idolis, & tam firmiter illis pro-
 missionibus radicata fuit adoratio sacrilega
 in ipsorū cordibus, vt nunquā amplius fue-
 rit penitus eradicata: vt patet ex Prophetis.
 Vnde de hac re agens Dñs: Profunde inquit,
 peccauerunt, sicut in diebus Gabaa. In Hebræo:
 Profundē fuerunt corrupti, sicut in diebus Gabaa.
 Chaldaica: Adauxere corruptionē, sicut in diebus
 Gabaa; cum scilicet non solū ingens facinus
 Israëlītę cōmiserunt, sed & seipsos accinxerunt,
 ad illud, vsque ad extremū vitæ spiritū
 defendendum, de quo in libro Iudicū. Quia
 ergo Rex Ieroboam quibusdā promissioni-
 bus tangēs corda totius populi, sacerdotū,
 principū, nobilium, & ceterorū, ita illa sub-
 iecit, vt omnes proueni & procidentes ado-
 rarēt dēmonē in idolis, quæ ille exhibebat,
 quāuis exigua respectu cuiusque posset esse
 promissio, quæ tot hominū millibus erat cō-
 munis: credidit diabolus, quod facilius & ef-
 ficacius posset cor vnius hominis subijcere,
 non decem tribuum, sed omniū regnorum
 mundi tā ampla promissione, vt illi soli illa
 omnia, vniuersamque eorū gloriā tradenda
 promitteret. Grauis certē inogruissima &
 suprema tētatio, vt dicemus. Alij tandē cen-

sent fuisse aliquem ex montibus propinquis
 Ierosolymæ, quā circumdatā mōtib' perhi-
 bet David, dicens: *Montes in circuitu eius.* Sed
 vere Euangelista, quāuis montē non nomi-
 net, quia id, vt ait Euthymius, nihil ad re cō-
 ducebat, dixit altissimū illum fuisse, & excel-
 sum valde: & vere circa Ierosolymā non est
 aliquis mōs, cui hoc cōueniat: mōtes namq;
 qui sunt in circuitu, minores sunt mōte Mo-
 ria, in quo tēplum erat extructū: ideoq; pin-
 naculū templi illis omnibus eminebat, nec
 oportuisset ad regna mūdi ostēdenda, Chri-
 stum ad aliū ex circūstantibus mōtib' trās-
 ferre. Credo igitur montē fuisse altiorē pin-
 naculo, & omnibus mōtib' circa illum exi-
 stentibus. Imo & B. Chrysostomus, quē citat
 D. Thomas, asseruit mōtem fuisse altiorē
 mūdi, & hoc inquit D. Thomas, videtur so-
 nare cū dicitur: *Excelsū valde.* An autē fuerit
 mōs Nebo, aut eius vertex Phasga, aut vero
 alius mons in tribu Benjamin, de quibus di-
 ctum est, nequaquam diffiniendū existimat
 Euthymius. Hoc certū sit, Christū à diabo-
 lo in montē excelsum ductū, quod conside-
 rans Chrysostomus: Mira, inquit, & mirabilis
 Domini patiētia, & diaboli singularis auda-
 cia: prouocat tertio nūc inimic', & ascēdit
 in montē excelsum, vt tentet, & Dominus
 sequi non dedignatur, vt vincat.

Psal. 124. 3

In cap. 4.
Matt.In cap. 4.
Matt.Hom. 5. ex
varijs in
Matt.

*S. 54. Regna mundi & eorum
 gloriam ostendit Christo diabo-
 lus in momento, quæ non vera,
 sed phantastica fecit apparere.*

T ostendit ei omnia regna mūdi,
 & gloriam eorū. Origenes in-
 quirat, quæ nā fuerint hæc re-
 gna mundi, quæ sibi tradita
 diabolus proficitur. Dixit e-
 nim apud Lucā: *Quia mihi tradita sunt, & cui
 volo do illa.* Et respondet, mundū, hoc in lo-
 co sumi, nō pro machina ista à Deo creata,
 sed in malam partem pro hominibus carna-
 libus, aut mundanis, suos affectus prauos se-
 quentibus. Eo modo, quo sæpe in Scriptura
 sacra dicitur: *Totus mūdus in maligno positus est,*
 et, *qui amicus est huius mūdi, inimicus Dei consti-*
tuatur. Huius mundi diabolus dicitur prin-
 ceps à CHRISTO Domino: *Venit inquit, Prin-*
ceps huius mundi. Absit nāq; inquit Augusti-
 nus, vt diabolus mundi principē ita dictū
 existimemus, vt cū cælo & terræ dominari
 posset credamus: sed mundus appellatur in
 malis hominibus, qui toto terrarū orbe dif-
 fusi sunt: & hoc modo mundū sæpe in Scrip-

187.

Homil. 30.
in Lucam.

Luc. 4. 6.

1. Ioan. 5.
19.

Iacob. 4. 4.

Ioan. 14. 30.
Tract. 53.
in Ioan.

Fruct. 1. 1. tunc accipi, frequenter docet idē August. Sunt
in Joannem autē huius mūdi regna, homines diuersis pec-
catorū generib⁹ traditi, super quā diabolus re-
gnat: hęcq; sibi tradita dicuntur. Sciebat igitur
diabolus, inquit Orig. Christū venisse, vt regnū
eius tolleretur, & vt ij, qui sub eo erāt, inciperēt
esse sub Christo: idcirco oēs homines vitij tra-
ditos, tāquā diuersa regna in quibus regnabat
ei ostēdit, dicens: Ideo venisti, vt aduersus me
dimices, & tollas de imperio meo, quos nunc
subiectos habeo: nolo cōtēdas, nolo nitari, ne
habeas vllā in certando molestiā: vnū est quod
precor: Procidēs adora me, & accipe regnum
omne, quod teneo, Ita ille. Hāc sententiā sequi
videtur B. Cyprianus: a cōmuni tamē sanctorū
Patrū sensu procul abest, qui docēt, regna or-
bis terrę a diabolo esse ostēsa Christo. Voluit
nāq; in eo cupiditatē excitare, & ideo illa ostē-
dit, quę ad eā excitādā poterant cōducere,
qualia sūt regna terrę, eorū amplitudo, diuitię
& gloria. Ita Ambrosius⁹, Hieronymus⁹, Chry-
sostomus⁹, Rupertus⁹, Theophylact⁹, Euthy-
mius⁹, D. Thomas⁹, D. Ephrem Syrus⁹. Signā-
ter autē quod Origenes dicit, dāmonē cogno-
uisse Christum, minus probabile est: tota enim
eius cura erat, hoc agnoscere, & ad hūc finem
omnē tentationē destinauit, vt ex sctis Patri-
b⁹ dictū est. Quomodo autē hęc omnia regna
& eorū gloriā ostēderit diabolus, nō facile est
explicare, pręsertim cum S. Lucas dicat, ostēsa
fuisse *in momento*: quia videtur in primis impos-
sibile, dari mōtem in mūdo, ex quo omnia re-
gna mūdi conspici possint: nā si talis mōs dare-
tur, etiā ipse ex omnibus regnis posset videri:
& certum est, nullū talē mōtē dari, qui ex om-
nibus mundi partibus videatur. Deinde, quia
etiā si daretur, non potest humanus obtutus
quę lōgissimē distāt, videre: nam debet inter
potētiā & obiectū esse debita distātia: ideoque
multę stellę sūt in cōelo, quę a nobis videri di-
stinctē nō possunt, quāuis ingētis sint magnitu-
dinis, quia longe distāt. Et quāuis omnia regna
mundi ex aliquo eminēti loco videri possent,
nō tamē inde posset discerni cuiusvis gloria,
peculiaris ornatus: nā experiētia cōpertū est,
quod etsi mōtē a longe videamus, nullatenus
arbores, fōtes, herbas, aliaq; quę ad eius orna-
tū faciūt, visu deprehēdimus. Diabol⁹ autē nō
quomodocūq; dicitur ostēdisse Christo regna,
sed & *gloriā eorū*. Hoc ergo difficile est, ait
Rupertus, nā neque natura rerum, neq; oculo
rum, hoc admittit, vt de monte quolibet, quan-
tūvis excelso, cūcta terrę regna, & regnōrū om-
nium gloria simul & in momēto posset ab ho-
mine perspicī. Deo sane facile esset, omnia re-
gna & eorū gloriā, imō & minores atomos,
clarissimē oculis cuiusque exponere videnda,
sicut vere exposuit D. Benedict⁹. refertq; Gre-

gorius: nam cum sanctus vir nocturnas orans. Dialo-
ageret vigilias, subito vidit lucem fusam desu- cap. 35.
per, cūctas noctis tenebras effugasse, tantoq;
splendore clarescere, vt diem lux illa reuince-
ret, sub quā omnis mūdos, velut sub vno solis
radio collectus, ante oculos eius adductus est.
Hoc, inquit Rupertus, mirantes veneramur,
quod egit cum homine omnipotēs Deus, qui
cum totius lucis sit autor, quam voluerit lu-
cem potest producere, & infundere, sub quā,
omnia quę ille voluerit repręsentare, clarissi-
me conspiciuntur. Sed tenebrarū autor nulla-
tenus potest, quam vult lucem producere, sub
quā totus mundus, & quę in ea sunt gloriosa,
clare cernantur. Vnde D. Thomas non appro-
bat dictū B. Remigij, asserentis, dāmonē eo
modo ostēdisse Christo regna mundi, & eo-
rum gloriā, quo Deus ostēdit B. Benedict⁹
vniuersum mūdos, & omnia quę in eo sunt,
luce quadam desuper immissa. Deinde facile
est Deo, per imaginariā visionem, omnia quę
vult ita repręsentare ac si oculis clarissimē cer-
nerentur: quomodo futura ita Prophetis ostē-
dit, vt videntes meritō dicerentur. Imo & dia-
bolus ipse, hoc modo potest multa ita imagina-
tioni repręsentare, vt oculis conspici videan-
tur, quomodo sępe lamijs res ostendit, vt cū
vere immotē in vno loco persistant dormien-
tes, credant se in tali vel loco reuera stēdisse,
hęc aut illa vidisse &c. & quamuis sint, qui cre-
dant, ita dāmonē ostēdisse Christo regna mū-
di, & gloriā eorū, species in eius imagina-
tione commouens aut inducens, sed non satis
pium est, inquit Iansenius, dicere, diabolū in-
teriores Christi sensus aut imaginationē com-
mouere potuisse, nouis apparentium rerū spe-
ciebus. Nec vllatenus ita sēsit B. Titus Bostre-
nus, quamuis quidam diligens autor ita illum
sensisse referat: tantum enim dicit, dāmonem
ad modum eloquentis oratoris, verbis depin-
xisse regna mundi, & eorū gloriā, credidisse
seque, ita res a Christi mente conceptas, sicut
ille verbis expresserat: Quomodo Titus Bo-
strenus credit, regna mundi a dēmonē ostēsa
fuisse Christo. Alij dicunt, dēmonē ostēdisse,
non quidem expresse repręsentando regna &
eorū gloriā oculis Christi, sed digito indi-
cando & demonstrando, dicens: In illā partem
est regnū Persarū; versus istā, est Romanorū
regnum &c. & *eorū gloriā* ostēdit, quia in vno-
quoq; regno quid excellens esset recēsuit. Ita
Chrysost⁹, Euthymi⁹, D. Thomas⁹, S. Bona-
uentura⁹, & multi ex recētioribus: hęcq; sen-
tentia probabilis est. Quidā nostri tēporis do-
ctus autor⁹ existimat, dāmonē vere omnia re-
gna mūdi, & eorū gloriā & ornatū, aut quę in
illo pretiosa sunt, obtulisse oculis Christi, quia
potuit species visibiles rerū, quas philosophi in

In cap. 4.
Matt.In cap. 4.
Luc. 2.
Toler.Homil. 9
in imper.
In cap. 4
Matt.
in cap. 4
Luc. 2.
Toler. in
cap. 4. Luc
annot. 10.

189

tationales appellat, ex remotissimis locis usque; ad oculos Christi deferre, per quas res omnes, quarum illae erant species, clarissime intueretur. Hoc tamen vel ipsi philosophiae repugnare credo, quae docet, species visibiles perdere à rebus, non solum in fieri, sed & in conservari: neque puto, demonem tanta virtute prestare, ut possit cuiusvis rei veras species visibiles in quocumque locum de portare, aut conservare, etiam in absentia rerum, quarum sunt species, ut late probat Abulensis. Alij ergo tamen existimant diabolum non vera regna mundi obtulisse Christo videnda, sed phantastica & à se conficta. Ita ex professo Rupertus & egregie Theophilus & eleganter D. Ephraem Syrus. Haecque credo verissimam esse sententiam: hoc enim decens aptumque est & conditioni, & potentiae demonis. Conditioni quidem, quia mendax est, & pater mendacij, & mendacia confingere, est illi maxime proprium, & solum fucata bona exponere. Cōtēdit B. Augustinus, colubam, in cuius specie Spiritus sanctus apparuit in baptismo Christi, verum animal fuisse: quia decuit, inquit, ut Spiritus veritatis, non vteretur fictione, aut figura mendaci. Quam sententiam docuerat Tertullianus & sequatur fuit Anselmus & ex professo D. Thomas, propter eandem rationem demonstrat: quia indecens est Spiritui veritatis, fallax rerum expressio: demon autem est Spiritus mendacij, ut ore suo ipsemet fatetur, & proprium est illi mendacia loqui & fingere; idque semper agit, cum ex proprijs agit. Decens ergo erat, suamque conditioni conveniens, non vera regna demonstrare, sed mendacia, falsa, & conficta. Hoc ipsum, est eius potentiae proportionatum, quia potest fictè representare quascumque res duobus modis: primo ad modum peritissimi sculptoris aut pictoris, qui potest tam excellenter & ad vivum res exhibere depictas, ut verissimae videantur. Id namque potuit Zeuxis Heracleotes, qui ut refert Plinius in certamen picturae cum Parrasio descendens, ita perfecte vasa depinxit, quod ad eas comedendas aues se dmitterent. Parrasius similiter, qui linteam attulit pictum, ita veritate representata, ut Zeuxis ipse flagitaret tamen remoto linteo, ostēdi picturam; intellectoque errore concederet illi palmam, quoniam ipse aues fecellisset, Parrasius autem se artificem, ut idem Plinius recēset. Secundo, ex aere defanto potest demon quarumlibet rerum figuras, & effigies, ac naturales motus effingere, ut humanos sensus fallat. Lamia illa, quam refert Philostratus, quae simulavit se velle nubere Melippo iuveni, plurimas opes & pretiosa ornamenta, ingentemque vini & epularum copiam in convivio ostendebat, quae omnia cum Apollonio diceret, fuisse phantastica, & conficta, subito evanuerunt. Hoc modo representat diabolus lamiae palatia illustrissima, omnium mundi ornamentis excellentia, quae subito disparēt. Ita coram oculis B. Antonij aliquando innumeras pulcherrimas

rum mulierum formas, nudo corpore exponebat, ut refert D. Athanasius & aliquando ferocissimorum animalium horribiles figuras. Quod & Catharinus Senensis accessisse, similiter enarrat. B. Antoninus. Quo etiam modo coram S. Benedicto in solitudine ambulante, exposuit vas argenteum, ut B. Gregorius enarrat: & huiusmodi innumera sunt in historijs Sanctorum. Ita ergo credo, diabolus oculis Christi Domini exterius, omnium regnorum, civitatum, hominum &c. species ex aere efformasse, ut apparerent vera mundi regna, veraque eorundem magnificentia & gloria. Ex quibus apte explicari possunt duo: unum est, quomodo regnorum gloria potuit diabolus demonstrare: alterum est, quomodo id potuerit, sicut dixit Lucas, in momento perficere. Origenes namque dixit, Evangelistam more Scripturae loquentem, secundum quam omne tempus quaecumque; longum, & eternitati comparatum, iudicatur momentum brevissimum; & ante oculos Dei, mille anni tanquam dies hesternae, quae praeteriit, Alij intelligunt, momentum pro brevi tempore positum ab Evangelista Luca, secundum communem Scripturae loquutionem: quae per Esaiam ait Dominus: *Ad modicum, in puncto*, id est ad breve tempus, dereliqui te. Ita Euthymius. Certe iuxta nostram sententiam manifeste apparet, quomodo in momento omnia regna mundi, & eorum gloriam ostenderit: quia subito & citius quam necromantici omnes possent operari, ipse talia regna fecit apparere. Credo enim ibi innumeras demonum legiones assistisse, suo principi famulaturas, quem videbant in prioribus congressibus superatum, quae omnes ex aere, varia omnium regnorum expresserunt simulachra; & omnes eorum civitates pulcherrimas, ita expresserunt, ut quidquid in unoquoque regno & in quacumque civitate pretiosum, splendidum, concupiscibileque esse poterat, fulgentissimum coram Christi oculis ita exhibuerint, ut omnia regna mundi, & eorum gloriam manifeste conspiceretur videretur. Illic Romam exhibebat triumphantem, summa concupiscentia dignam. Isthic Babylonem pulchrioribus muris cinctam, quam cum Semiramis muros illius extruxit, & cum Nabuchodonosor ex eius solo dominio in summam fuit elatus superbia. Ex illa parte regnum Ophir, auro splendidissimo abundans, ex ista regnum aliud illustrissimum &c. Regna itidem representabat, plena nobilibus clarissimisque viris, & redudantia innumera hominum multitudine, ornata fortibus clarissimis, circumdara nemoribus fertilissimis, in quarum agris ingētes pecudum copiae apparerent. Mare similiter plenum triremibus & navibus totius generis: insulas etiam &c. ut si unius regni cupiditate homines ad quodcumque facinus impelluntur, omniaque sibi licere, ut regnent, cedere solent, valide posset Christum inducere ad sui adorationem, cui propterea non unum aut alterum, sed universa regna tam illustra, cum omni

In vita Antonij.

3. p. Histor. titu. 3.

190

Luc. 4. 5. Hemil. 30. in Luc.

Psal. 89. 4.

Esai. 56. 10. in cap. 4. Matt.

In Psal.

In cap. 4.
Luc.

Luc. 4. 6.

Lib. 4. in

Lucam.

Cathec.

8. ad h. to. 2

Bibli. SS.

PP.

Ro. 13. 1.

191

Homil. 30.

in Luc.

Serm. 18.

de villico.

in iq. tom. 1

Biblioth.

SS. PP. col.

286.

2. p. q. 41.

27. 4. in o.

ni, quā conspiciebat gloria, tā liberaliter offerret. Hunc dicēdi modum tenet Chrysost. quē breuibus verbis conclusit D. Bonauētura. Omnia, inquit concupiscibilia mundi, in quibus & per quē homines regnāt, ostēdit. Neq; incongruū iudico credere, dāmones omnia prādicta representātes, illi supremo eorū principi, varijs & plurimis reuerētijs signis fuisse obsequutos, & ea subiectionis atque obsequij signa dedisse, quā corā legitimo rege regna solent exhibere, vt validius hoc ipso persuaderet Christo, scillorū regnorum omnium, plenū accepisse dominiū & potestātē. Id siquidē indicare videtur verba illa, quē apud Lucā diabolus dixit: *Tibi dabo potestatem hanc vniuersā, & gloriā illorū.* Nomine enim potestatis, intelligunt Ambrosius & D. Cyrillus Hierosolymitanus, autoritatē regendi & disp. ēsādī res, de qua dicit Apostolus: *Nō est potestas nisi à Deo.* Quasi dicere voluerit, iuxta mentē B. Bonauēturę: Tibi dabo, vt habeas hoc dominium potestatis, & praconium laudis, vt illud tibi exhibeatur, sicut vides mihi exhiberi.

§. 55. Violenta fuit ultima tentatio, vt Diabolus, quod intendebat perficeret.

*H*ec omnia tibi dabo, si cadēs adoraueris me. Mendax, arrogans, falsa, dolosaq; fuit hęc pollicitatio, vt dicemus. Quid tamē per eā diabolus intēderit, dubiu est, & ex eo difficile, quod nō prāmisit nunc illud, quod duabus prācedētibz tentationibus: *Si Filius Dei es.* Neque aliquā habet probabilitatis speciem, quod dixit Origenes, diabolū nunc iam cognouisse Christi personam, quod etiam B. Gaudentius Episcopus Brixianus asseruit. Praterquam quod enim hoc est contra cōmunem sanctorū Patrum consensū, est etiā contra manifestā rationē, quā D. Thomas insinuat. Quomodo namq; diabolus si Christum cognouit, ab illo petisset se adorari, qui propterea quod eius personę similitudinē, cū primo creatus fuit affectauit, perpetuę damnationi fuit addictus? Probabile est autē, quod alij per oppositū censent, diabolū ex prācedentibus tērationibz, omnino deceptū euasisse, & deposuisse omnem illā, quā habuerat suspiciōē, quod Christus erat Filius Dei, ex eo quod vidit, non conuertisse lapides in panē, & fortē credidit, quod à pinnaculo tēpli, non se demisit, quia ausus non fuit se demittere. Videns insuper Christū, à se libere raptū, & ductum quo volebat, absque aliqua resistētia, credi-

dit, quod verē nō potuit illā prohibere. Idcirco nō iā explorāturus an esset Filius Dei, quem purum hominē, sanctissimū tamē credebatur, se totum conuertit, vt ad grauissimū idolatrię peccatū induceret. Ita B. Hilar. S. Bernard. & D. Thom. Ceterū S. Ambr. perpetuus est in ea, quam tanquā fūdamētum prēmisit, sententia, diabolū ita tentare, ut exploret; ita explorare, vt tentet, quia in omni tentatione conatus fuit explorare, an Christus esset Filius Dei, vt si esset, illū cognosceret, & fugerēt; si non esset, ad peccatū pertraheret. Quod & dixit S. Irenęus, & clarius B. Hieron. & D. Thomas satis aperte indicauit. Fuit autē ad hęc duo, accomodatissima, validissima, & acutissima hęc vltima tēratio, vt sapiēter meditatus est Caietanus, hanc quēstionem ex professo pertrahens, cuius mentē sequutus videtur Iansenius. Cogitauit apud se callidus tērator, inquit Caietanus, per viā indirectā explorare, imo & extorquere, an Christus esset Filius Dei. Sciebat ille, quantū Deus odiret superbiam, & quod nullatenus patitur, vt aliquis sibi gloriam eius suffuretur. Nouerat, in sui exordio, ex eo quod dixit: *In cælū conscendā, & similis ero Altissimo: super astra exaltabo &c.* perpetuę dānationis ab ipso fuisse se traditū, cui proprium est superbis resistere. Sciebat itidē, Patrē æternū per generationē æternā, omnia tradidisse Filio, quē cōstituit heredē vniuersorum: ideoq; proprium esse Dei Filio, quod omnia à Patre sibi tradita fuerint, & quod cū homo fieret, adorādus erat ab omnibus Angelis Dei. Ex quo inferebat, quod si Christus erat verus Filius Dei, nullatenus pateretur superbū, extollentē se supra astra, & sibi vēdicantē, non solū omnia, quę Dei Filio tradita erāt, sed & adorationē illi soli cōuenientē: ideoq; quātū ostēsurus esset, se potius esse, cui omnia tradita fuerūt, quā ab omnibus esset adorādus; Et hac de causa diabolus, nō ad quoduis peccatū puocauit, sed ad sui adorationē, & ad illū actū latrę sibi exhibēdū, qui soli Deo exhiberi potest. Violēta igitur tēratio fuit, ad explorandū. Erat itidē validissima, ad inducēdū purum hominē ad peccatū: nihil enim, inquit Chrysostomus, potētius hominē allicit ad aliquid aggredīdum, quam honoris & bonorū cōsequutio: supremos autem honores, & suprema bona totius mūdi, diabolus pro vnicō adorationis actu, ita promittebat, vt diceret apud Lucam: *Tu ergo procidens, si adoraueris me, erūt tūa omnia:* de quo statim latius. Dilematē itaque acutissimo apud se diabolus agebat: Aut hic est verus Dei Filius, aut purus homo. Si Dei filius est, certū est, quod nō sustinebit me su-

Can. 3. in

Matt.

Serm. 1.

in die Pēc.

In cap. 4.

Matt.

Lib. 4. in

Luc.

Li. 1. con.

hæres. c. 1.

In cap. 4.

Matt.

2. p. q. 41.

art. 4.

Lentacul.

vlt. q. vlt.

In cōcord.

cap. 19.

Esa. 14. 13.

Hom. 13. in

Matth.

perbientem, & iactantem quæ sua sunt, & ex
noscentē adorationem sibi ipsi soli debitā:
sed hoc ipso ostēdit, se potius esse illum cui
omnia sunt tradita, quicquid ab omnibus est ado-
rādas: nullus enim paritur, ut de bonis suis,
alius se iactet, & multo minus Deus ipse. Si au-
tē purus est homo, utique tam ingenti bonorū
& honorū copia allicietur, ad id præstandū,
quod tam facile & breui tēpore & sine labore
facere potest, procubēs scilicet me adorare.

*§. 36. Ultima tentatio fuit ambi-
tionis & avaritia, qua supre-
ma est, ut diabolus ad sui ado-
rationem trahat, ut in Aaron
Balaā, & Antichristo patet.*

Mos demonis est, inquit Chrysosto-
mus, cū tentat, à minoribus ad ma-
iora pcedere, & potentiores vali-
dioreque sagittas, ad postremos cōgressus ser-
uare. Quod expresso, tam ipse, quā B. Ambro-
sius ex historia B. Iob demonstrant: cuius pa-
tientia subvertere contēdēs, paulatim à mi-
noribus ad suprema deuenit, & terribiliore
sagittā, ad ultimū reseruauit congressum, ut
& Origenes egregiē expēdit. Hūc morē, in-
quit Chrysostomus, & Ambrosius, nūc te-
nuit, Christum impugnans: ideoque tētatio-
nē fortiorē validiorēque, tāquam potētissi-
mū, acutissimumque telū ad ultimū reserua-
uit cōgressū, dicens: *Hæc omnia tibi dabo* &c.
Et quāuis Chrysostomus, & Gregorius Na-
zianzenus, censeant fuisse tētationē avari-
tiæ, & Ambrosius & Augustinus, ambitionis;
sed ipsimet se explicāt, ut intelligam, simul
ambitionis & avaritiæ fuisse; quamuis enim
proprie loquendo, ambitio sit cupiditas ho-
noris & gloriæ, & avaritia cupiditas pecu-
niæ, & exteriorū bonorum; tamē, ut docuit
D. Augustinus, avaritia nō solū est pecunia
tū sed etiā honoris & potestatis ambitio. Si-
mul autē dāmonē ad hæc duo, Christū exci-
tare voluisse, docēt Cyprianus, Ambrosius
& D. Thomas: nā nō solū gloriā regnorū &
supremā potestātē ostēdit, sed & omnia re-
gna cū omnibus bonis, quæ in vnoquoque co-
rum reperiebantur: ideoque suprema bona
mūdi, ac supremos eius honores demonstrā-
uit, & omnia promisit, nihil excipiens, aut si-
bi reseruās. Ideo & sancti Patres expēdere
solent, dāmonē nūc, totā suā extraxisse po-
tentiā. Quasi semetipsū colligens, inquit Ire-
næus, vniuersā quā habebat virtutē exercuit.
Omne suū impetū, inquit B. Ephren Syrus,
inimicus euacuauit. Inde Anselmus explicat

quod dicitur, Christū tamen & c. *in cap. 4. ad Hebræ.*
Vel in sola tentatione, inquit, quæ dabo tibi, ostēdit omnia regna mundi, & gloriā eorū, *ad Hebræ. 4. 15.*
in quibus omnia continentur, de quibus ma-
mana corda tentantur: quia ibi proponuntur
res ad gustum suaves, ad videndū amabi-
biles, ad possidendū diuissimæ, ad regnandū
celebres. Ibi innumeri homines oblectan-
tes, mulieres pulcherrimæ applaudentes, li-
citiæ & voluptates, excitantes appetitū, Reg-
na supremos honores exhibētia &c. & hæc,
ait Cyprianus, proposuit, nō ut multo labo-
re essent conquirenda, aut violētē coactis
exercitiis extorquēda, sed quæ liberaliter
ab eodē offerebantur, qui rogare videbatur
Christum, ut illa vellet acceptare; vnicū ad
eo, facilemque actū adorationis exposcēs. In-
ter omnes cupiditates, illæ potētius agunt in
cordibus vitorū fortissimorū, quæ circa ho-
nores & diuitias versantur. Quid enim pro
imperandi & regnandi libidine homines nō
egerūt, aguntque? Et quid nō mortalia pe-
ctora cogit auri sacra fames? commune fuit
mundi Prouerbiū: Ius pro sola dominandi
cupiditate violandū: & *Mundi dati sunt in auri* *Eccle. 31. 4.*
casus. Ex quibus explicat Cyprianus: quo-
modo diabolus ausus fuit in hoc tertio cō-
gressu, Christū ad supremū malū inducere,
non occultē, aut fucatē, sed clare, & manite-
ste, quem in prioribus nec ad minora mala,
etiā sub specie boni trahere potuit: hoc si-
quidē à dāmonis astutia videtur alienum.
Quomodo enim obtenturus erat, ut pecca-
tū supremū manifestē cōmitteret ille, quem
nec ad minore culpā sub specie virtutis po-
tuit inclinare? Sed scit diabolus tentandi ar-
tes, & inuerecundē (inquit Cyprianus) am-
bitiosos aggreditur, & eos, quibus terrena
bona pmitit. Experientia namque cōperit,
etiā ad idolatriā homines trahi, si eis offe-
rat honores, aut terrenabona. Mirū est, quo-
modo Aarō tractus fuerit ad adorandū idolū
& cōmittendū illud nefariū scelus, quē Dñs
vere pœna mortis multasset, inquit Theod.
nisi Moyses illius frater, pro eo ingenti ro-
gasset affectu, sicut ipse dixit: *Deprecatus sum* *In cap. 31. Exod. 9. 10.*
Dominum pro Aarō fratre meo, & mortuus nō est.
Certe nō alia de causa, nisi propter sacerdo-
tij honorē, quē sibi à populo auferri, si non
eius petitioni consentiret, timuit: & quāuis
sciret, quod populus, non poterat tollere sa-
cerdotij dignitatē, quam à Deo ipso accepe-
rat, ne tamen sibi subtraheret externū illum
honorem sacerdotij, quo illū omnis populus
plequebatur, neglecto certo & agnito Deo,
inquit Lippomanus, populo stulto acquie-
uit, in tā nefario facinore. Quod egregiē ex-
pendit Caietanus, dicēs: Aaron primatū no-

J 192

Hom. 13. in
Matt.Lib. 4. in
Lucam.Tract. 1. in
Iob. ante
finem.Hom. 13.
cit.Orat. in
san. baptis-
ma nō lōge
à princ.Lib. 4. in
Luc. cit.Tract. 2.
in 1. Cano.
Ioa. ad finē.Lib. 11. in
per Gene-
cap. 15. &
in Psa. 118Contio. 11
Libro de
ieiun. & tēt.Libro de
Cam. c. 5.h. 3. p. 9. 41
ar. 4. o. &
ad. 1.Ib. 9. cont.
ref. c. 21

nec.

Eccle. 31. 4.
Lib. ieiun.
cit.

J 193

Exod. 31.

In cap. 31.

Exod.

Deu. 9. 10.

In ceteris

Exod. 31.

In cap. 31.

Exod.

Exod. 32. 5.

lens perdere, & digne altare corā vitulo, nō expectans rogari, sed statim vt vidit vitulū, primus edificauit illi altare ad sacrificandū ei. Et præconis voce clamauit, dicens: *Cras solēntas Domini est.* Iuxta Hebræū habetur: *Et clamauit Aarō, & dixit: Festū lehoua cras.* Nō meretur à tanta blasphemia Aarō excusationem, sed potius meretur accusationē. Insaniuit enim ipse, lōge magis quā alij: nā alij, nō nisi Elohim, & Elohe, quę sunt nomina cōmunia, attribuerunt idolo: ipse autē incōmunicabile & ineffabile nomē Tetragrāmatō, attribuit idolo, nullo ad hoc instigatē: & quod peius est, voce publica. Et vide studiū Aarō, ad accelerandum sacrificium: vt vidit vitulū, edificauit altare, & clamauit: *Cras festum vitulo, tanquā summo Deo.* Non poterat festū citius indici. Ecce quo ducit ambitio principatus. Hęc & alia Caietanus. Ad tā impiā ergo adorationē vituli, cū totius populi scādalo, diabolus ipsū Aarō, virū à Deo electū & probatū, misere pertraxit solius sacerdotij externū honorē eidē proponens. Ad netā dissimū parricidiū Absalonē impulit, proposito regno paterno, quod se obtinere posse, si patrē occideret, suggerebat. Huiusmodi historijs pleni sunt libri, tam sacri, quā prophani: & verē id quotidie clarius in nostris actibus, quā in codicibus videm⁹. Ad quid enim non pertrahit diabol⁹ hominē, cui honoris vel dignitatis excellētem offert gradū? Quot sunt, qui adorant idola; colū, & veneratur impios, & eorū impietates, per quas sperāt se ad eminentiora loca posse concedere? In numeris sūt, qui peruertunt iudicia, vt placeat ij, quorū auxilio credant, se altiorē honorē consequuturos. Similiter & qui testimonia dicunt cōtra eos, quos digniores agnoscūt, ne sibi præferātur. Insuper & qui corrumpunt muneribus, quos deceret esse incorruptos, &c. Eadē ratione cōsuevit dāmon, homines ad quodcūq; facin⁹ pertrahere, ex hoc, quod eis offert diuitias, & tēporalia bona, vt annotauit Chrysostomus. Quod & alibi cōfirmat ex illo Iob: *Omne aurū maris sub eo est, id est, nititur diabolus auro, & super eo suas grauiorēs tērationes fūdāt: hoc fundamētū sternit, sub quo ad capiendā mentē animāq; cōscēdit.* Per occasionē enim auri, & cupiditatē diuitiarū, multos illaqueare & decipere cōsuevit. Egregieq; dixit Spiritus sanctus, quod explicare cōpimus: *Multi dati sūt in auri casus, & facta est in specie ipsius perditio ipsorum.* Clarius Græca: *Multi dati sunt in casum propter aurum.* Innumeri enim fuerūt, & sunt, quos dāmon ad sui adorationē trahit, facitq; vt cadētes, eū adorēt, ex eo quod aurū oculis eorū ostēdit & illius speciē ipsorū menti

representat. Videtur alludere his verbis ad factū Balaam. Vocatus ille fuit à rege Balac, vt Deū eiusq; populū malediceret: ad illūq; primo, perrexerunt seniores Moab, & maiores natu Madian, habentes diuinationis pretium in manibus: deinde alij plures & nobiliores, regis nomine accesserūt dicentes: *Ne cuncteris venire ad me, paratus sū honorare te, & quidquid volueris dabo tibi, veni & maledic populo isti.* Iter propterea arripuit Balaā, admonitus nō solum à Deo, sed ab asina ipsa, cui insidebat; & ab Angelo, quē gladio euaginato tandē vidit, viā suā nihilominus prolecutus est, & conatus fuit totis viribus, Deū eiusq; populū maledicere: & semel & iterū quod intendebat aggressus, & edificatis septem aris dāmoni, sacrificijsq; paratis, ad illius cultū & adorationem, corā eis cadebat, apertos habens oculos. Cadebat enim corā dāmonis altaribus, dāmonē ipsū adorās, sed oculos à vero Deo illustratos tenebat, vt videret pulchritudinē populi Dei, cui propterea maledicere nō poterat. Et hūc credo sensū fuisse eorū verborū, quę sæpe ipse repetebat: *Dixit auditor sermonū Dei, qui nouit doctrinā altissimi, & visiones omnipotentis videt, qui cadēs apertos habet oculos.* Coram dāmonē eiusque altaribus cadebat, illum adorans, intelligens & videns, malum & iniquū esse, quod agere aggrediebatur. Tam misere autē corā diabolo cadebat eū adorans, quia diabolus prius pretiū eidē ostēdit, in manib⁹ nuntiorū regis Balac. De illo propterea dixit Apostolus Iudas, *mercede effusum fuisse, id est, se totū, ex toto corde dāmoni subiecisse propter mercedē & pecuniā, quā ei ostenderat: quomodo dicitur de auaro: In vita sua proiecit intima sua.* Et verē, *facta est in specu auri perditio ipsius:* Nam eo ipso, quod auri species corā oculis suis fuit exhibita, in perditionē prolapsus est. Inuerecundē nāque, vt ait Ciprianus, dāmon eos aggreditur, quibus pecunias offert, ab eis libere petens, vt cadentes eū adorent. Specie auri ostensa, quid nō obtinet? Hęc elegāter & sequitur B. Augustin⁹, inquirēs, quomodo fuerit possibile vt non terreretur Balaā, videns asinā loqui. Nimirū, inquit, tāta cupiditate ferebatur, vt nec tantū mōstri miraculo terreretur; & respōderet ad asinā, quasi ad hominē loquēs. Expēde insuper lectionem, quam iuxta Hebræum sequitur multi: nam ubi vulgatus legit: *Perrexerunt seniores, habentes diuinationis pretium in manibus,* in Hebræo habetur, *diuinationes aut incantationes in manibus eorum,* vt obseruat Caietanus, legitq; Regia. Et quidem prima fronte, incōgrua videtur lectio: non enim illi, qui habebāt pretium in manibus, habebant diuinationes aut incan-

Num. 22. 7.

Num. 23. & 24.

Lib. 4. qq. in Num. 9. 50.

Num. 23. 7.

tationes, quas potius à Balaam postulabāt, qui incantationes & diuinationes exhibere debebat, & Balaam potius erat, qui incantationes in manibus habebat, qui ideo vocabatur, ut per incantationes Dei populū perderet. Elegantissimè tamen loquitur Spiritus sanctus, indicās, hoc ipso, quod seniores pretium habebant in manibus, quod offerebant incātatori, iam iudicari posse, quod in manibus habebant incantationes, quas postulabant: eo modo quo dicimus, omnia in manu habere illū, qui pecunias in manibus deferret. Aut verò indicat, diuitias ostensas, esse incantationes quasdam, quibus potius, qui illas offerebant incantabant Balaam: nihil enim est, quod ita incātare videatur, etiā ipsum incantatorem, quam grādis pecuniarum aut bonorum quantitas ostēsa, & oblata. Potius itaque incātatus mansit Balaam, à petentibus incātationes, quam incātaret ipse. Potentissimū enim hoc est incantationis genus, quo vnusquisq; quasi incantat illum, à quo aliquid, quantumcumq; magnū petit, grādi proposito pretio. Quomodo incātat virginē, quæ pudica erat, & vxoritam quæ honesta extiterat, ille qui aurum & argentum in manibus portat? Quomodo incantat hominem Christianum, qui ostenso pretio ad periurium incitat? Tandē observa, quod dicebamus, seniores Moab, adduxisse Balaam, ad demonis adorationē, quam etiam apertis oculis, idest videns, quod demonem adorabat, exhibebat, quia ad hōsex tremos casus inducuntur homines, propter aurū. Benè ergo dicitur: *Multi dati sunt in casum propter aurum.* Quot peccata propter aurum committuntur? quot periuria, fraudes, mortes, diræ crudelitates? vnde & merito ibidem subdidit Spiritus sanctus: *Lignum offensionis est aurum sacrificium.* In Græco: *sacificantibus illi.* Quidam censent, allusionē fieri ad lignū illud, super quod serpens æneus fuit eleuatus. Sicut enim Deus, metallū illud in formam serpentis compactū, eleuari iussit, ut hoc ipso, quod aliquis illud conspiceret, consequeretur salutem, totusque in melius reformaretur; ita diabolus aurum eleuat, & menti nostræ contemplandum proponit, ut hoc ipso quod quis attente ad illud cōsiderandum se cōuerterit, ruinam, & exitiū sibi acquirat. Sed Rabbanus, quem refert Iansenius, credit allusionem fieri ad lignum illud paradisi, quod egregiè dici potest lignū offensionis & scandali, in quod offenderūt & inpegerūt, & misero casu ad pedes diaboli subiecti ceciderūt parētes nostri: sicut enim tunc illud fuit in offensionem, quoniā illius excellētiam & pulchritudinē eorum oculis,

mēdaci promissione exponēs diabolus, impulit, non solum ut transgredērētur mandatum, quod ex ipsiusmet ore Dei acceperāt, sed ut seipsos eidem traderent perperua seruitute subiectos; ita & nunc, ostēso auro & pecunijs, quęcunque vult diabolus hominibus suadet, quos illius promissione pertrahit, ut Dei mandata transgrediantur, & seipsos illi tradant in seruos & adoratores. Vnde optimè subditur: *Va illis, qui seclātur illud, & omnis imprudens deperiet in illo.* Hinc intelligemus astutiam diaboli, qua in fine mundi vsurus est, ut scēre omnes homines Antichristum tanquam verum legitimūq; regem, imo & Deum, adorent & venerentur. Erit quidem ille, vilis, despectus, & indign⁹ omni honore serui, nedum regio, ut dixit Daniel: *Et stabit in loco eius despectus, & non tribuetur ei honor regis.* De Antichristo à Catholicis Doctoribus hęc intelligenda dixit Hieronymus, quia verē ex vilissima & ignominiosissima stirpe, & ex parentibus extrema abiectiōne despicatissimis, abiectissim⁹ homo orietur, cui nullo titulo regi⁹ honor erit decens: imò in sui exordio nihil minus cogitabunt homines, quam ut ei regium honorem deferant. Id nanq; significat illud: *& nō tribuetur ei honor regis.* Nihilominus diabolus faciet, eum tanquam regem, imo & tanque Deum adorari: *Sedebit enim in templo Dei tanquam sit Deus.* Id autem iuxta eiusdē Danielis Prophetiam, perficiet diabolus, innumeras ei diuitiarum copias conferens, quas possit illis offerre, qui cadētes adorauerint eum. *Dominabitur, inquit, thesaurorum auri & argēti, & in omnibus pretiosis Aegypti.* Notum est enim, quod diabolus ei conferet omnes thesauros, qui absconditi sunt in visceribus terræ, & in abditis locis, & in profundo maris, ut ex Scripturis sanctis noster demonstrat Maluenda. Diuitiarū ergo promissione homuncio ille, minimo etiā indignus honore, omnes scēre homines, etiā reges & duces, nobiles, & pios, trahet, ut se procidentes adorent, sibi que regios honores, imo diuinos deferant. Quod & B: Gregorius egregiè annotauit, expendens illud, quod de damone sub specie Behemoth aut elephātis dicitur: *Stringit caudam quasi cedrū.* Septuaginta erigit caudam, aut eleuat caudā, quomodo etiā legit Gregori⁹. Antichristus quidem cauda damonis dicitur, tū quia in fine seculorum venturus est, eritq; vltim⁹ qui partes damonis est acturus, tū quia vilissimus homo erit, merito proinde sub typo caudæ elephantis expressus. Ut enim alibi diximus, inter omnes animalū caudas, vilissima & breuissima est cauda elephantis. Nihilominus eriget se

Ecclesi. 31. 7.

Dan. 11. 11

In cap. 11
Dan.3. ad. Thel.
1. 4.

Dan. 10. 43

Li. 6. de An
tichrist. c. 2
& seq.

¶ 196

3. ad. Mon. c.
1. 1. & seq.

Iob 40. 22.

Libro 22.
Mor. c. 1.
cap. 13.

¶ 195

Ecclesi. 31. 7.

Num. 21.

In cap. 31.
Ecclesi.

moni extractis. Voluit quidem diabolus ab initio exaltare solium suum, & similis esse Altissimo, & ut dixit Gregorius Nazianzenus^b, primariæ excellentissimæq; pulchritudinis gloriam, summumque ac Regium Dei honorem affectauit. Tunc Deus *confregit capita draconis*, ut dixit David^c, idest, ut exposuit Augustinus^d, omnem eius superbiam contriuit. Dicitur^e siquidem *superbia*, caput aut *initium omnis peccati*. Confregit autem, quia in summam miseriam eum præcipitavit, & dedit. Nihil aliud, inquit Gregorius Nazianzenus, consequutus est, quam ut pro luce, te nebris obtegeretur, pro excellentissimis, quibus affulgebat muneribus, innumeris malis maneret subiectus. Quod & significat David, subdēs: *Dedisti eum escam populis Æthiopis*. Orta fuit superbia demonis, ex donorum excellentia, quibus vidit se ornatum: spoliavit eum Deus omnibus talibus donis, & remansit sicut dixit Propheta, tanquam vna expresso vino, cuius solummodo remanent vinacia, de quo alibi. Hoc sufficiens videbatur, ad eius superbiam conterendam. Ita per Prophetam: *Elevatum est cor tuum in decore tuo, in terrā proieci te, &c.* Omnibus ergo bonis spoliatus, non solum superbiam non deposuit, sed & auxit. *Superbia* (inquit ibidem David) *eorum qui te oderunt, ascendit semper*. In Hebræo verbum, *Ghalab*, quod sæpe in Scriptura significat crescere, aut augeri, aut incrementa suscipere, sumpta metaphora à plātis & herbis, quæ quo magis ascendunt, maiora incrementa suscipiant. Ita apud Isaiam: *Ascendet sicut virgultum coram eo*: & Amos: *In principio germinantium plantarum*, in Hebræo, ascendentium: ut velit dicere David: *Superbia eorum, qui te oderunt, etsi confringi conteriq; potuit, ex eo quod illos deiecasti, non solum tamen non extincta fuit, quin potius crescit, & maiora incrementa, quantum ad effectum quotidie recipit*. Propterea, ut inquit B. Gregorius Nazianzenus, hoc perpetuo diabolus optavit, procuravit, & omni conatu contendit, exaltare solium suum, & similem se Altissimo exhibere, cui omnia subiecta existunt. Et hac de causa sub tot Deorum simulachris se ipsum exposuit, ut si non sub vna ratione, saltem adoraretur sub alia. Posuit se propterea sub specie Solis, lunæ, stellarum, ignis, aeris, aquæ, terræ, plantarum, animalium, hominum, fontium, fluviorum, montium, vallium, &c. ut in quacunq; re, ad quam quivis oculos converteret, eum colere, & sub quacunq; re, ad quam quivis esset propensus, adorare posset. Qui lucis pulchritudine delectatur, in Sole; qui tenebras amant, in Plutone; qui cælorum influxus attendunt, in stellis; qui sub

lunarium mutationem, in luna; qui sapientiam diligunt, in Mercurio; qui bella, in Marte; qui luxum in Priapo; qui civitates & divitias amat, in Iove; qui attrabili tristatur, in Saturno: qui sanguinei sunt, in Venere; qui ardoribus æstuant, in fontibus; qui hominum frequentias fastidiunt, in montibus. Omnibus, inquit Gregorius Nazianzenus, omnia fieri, ille dolosus procuravit, ut omnes sibi redderet subiectos. Quod ergo ab exordio appetijt, similem esse Altissimo, perpetuo prosequutus est, quærens ab omnibus hominibus, tanquam autor omnium adorari. Sed nec hoc solo contentus; *Superbia eius semper ascendit, & crescit, dum maiora sibi exhiberi, quam quæ Deo fuerunt exhibita concupivit, procuravit, & verè aliquando obtinuit*. Vnicum statuit Deus locum, in quo à sui populi hominibus coleretur, ubi sibi offerrentur sacrificia, ad quem qui longè erant venire tenebantur, cum sacrificaturi erant, & præcipua festa celebraturi. Diabolus autem, ut dixit D. Augustinus, talis exitit, & ita sibi honorem arrogavit diuinum, ut impleret mundum templis, & templa altaribus, & altaria simulachris, ut ubiq; eum honoribus diuinis ac sacrificijs prosequerentur homines, imò & in penetralibus cuiusque domus, sub typo Deorum, quos propterea Penates vocabant (de quibus idem Augustinus) adorari & sibi sacrificari voluit. Ab unico homine Abraham, Deus petijt sibi filium offerri, ut ostenderet se in mundo amicum, tam fidelē habere, qui non parceret unigenito filio suo propter se: sed diaboli superbia ulterius progressa est, dum non ab uno, sed ab innumeris cuiusvis generis hominibus, filios in sui obsequium mactari postulavit. Et quidem Deus ita petijt ab Abraham, ut sola voluntate viri contentus, cædem excusari præceperit, & sanguinem filij effundi prohibuerit: diabolus autem ulterius progrediens; ita voluit fidelitatem suorum demonstrari mundo, ut non sola voluntate sibi satisfactum, sed opere ipso expresserit: & obtinuit, ut non solum homines de media plebe, sed & nobiles, imò & Reges in sui obsequium, filios primogenitos, regnorum hæredes, mactarent, & igne absumeret; nec tantum à Gentilibus, sed ab his, qui Dei populus dicebantur; quos deplorat David, dicens: *Immolaverunt filios suos, & filias suas demonijs, & effuderunt sanguinem innocentem, & sacrificaverunt sculptilibus Chanaan*. Deus petijt ab hominibus cor & viscera, ita tamē, quod quivis illud offerret affectu & animo, non re ipsa corpus exenterans: quod clarè professus est, dicens: *Diliges Dominum Deum tuum, ex*

In Psal. 98.

1. De civit. cap. 1. & 3. & Viue. Gene. 22.2

202

Ps. 105. 37. & Deut. 32. 17.

Deut. 6. 5. & Mat. 22. 37

Proa. 23.
16.

Lib. de ori-
gine Sera-
phi. religio
nis parte. 3.

Apoc. 12.9

corde tuo; & ita petebat cor dicens: *Fili prabe mihi cor tuum: & in huius signum, nunquam voluit, ut verè cor alicuius hominis ex corpore eductum sibi offerretur, sed tantum ut corda animalium, quæ sacrificabant, in huius signum, incenderentur. Hoc Deus contentus erat: sed diaboli superbia maiora postulabat, ut scilicet re ipsa, corda & viscera ex ipsis corporibus hominum educerentur, sibiq; offerrentur super ardentibus prunas. In huius confirmatione & si multa possemus antiqua adducere, illud sufficere potest, quod religiosissimus vir Ioannes de Zumarraga Minorita, primus Archiepiscopus Mexicanae civitatis, in Epistola ad sui Ordinis congregationem, collectam Tolosæ, anno 1532. refert, quod in sola illa civitate, cum diabolus ibi colebatur à Gentilibus, singulis quibusq; annis, plusquam viginti millia cordium puerorum & puellarum solita erant ipsi offerri: ut videas, non solum huius tyranni incredibilem crudelitatem, sed etiam quomodo eius superbia perpetuo creuerit: petijt enim multò maiora, quam Deus ipse unquam petere cogitauerit. In principio quidem similis voluit esse Altissimo, sibiq; eadē, quæ illi præstari: postea tamē ulterius progressa est eius superbia, & maiora ipse petijt & voluit. Vide nunc quid petat ab ipso, quem Altissimum. Altissimiq; Dei Filium suspicabatur, ut se supplex & procidens adoraret, qui non tantum iam creaturas vult habere subiectas, sed & earum conditorem: non tantum sedem suam supra sidera exaltare nititur, ut similis sit Altissimo, sed & supra Altissimū sedem suam extollere contendit. Ut itādem consideremus, quā inuerecundē nunc CHRISTVM fuerit aggressus, & clare pateat, quod supra diximus, voluisse, vel hoc modo provocare CHRISTVM, credens, quod si Filius Dei erat, nullatenus talem inuerecundiam esset dissimulaturus, quæ cogere eū posset, ut seipsum proderet, ad eam vindicandam. Si enim eū in principio voluit se Altissimo æquare, ab illo deiectus fuit in terram cum Angelis suis, nunc cum supra Altissimum se extollere proponit, acriori vulnere erat cōfodiendus. Sed nullum periculum timet, nullumquē malum recusat, ut victor euadat, id assequens quod per tentationes intēdebat, aut cognoscere manifestē Christi personā, si Diuina erat, aut ad aliquod peccatum illum pertrahere, si purus erat homo. Hinc clare patet eius suprema superbia, hirsutum cor, inflexibilisquē ad malum voluntas.*

tas.:

(?)

§. 59. Magna diabolus promittit, qui minima prestare non potest, cuius est loqui sublimia, sermones grandes, & verba ventosa.

QUAE breuiter Matthæus perstrinxit, Lucas latius narrat, scribens, dæmonem ostendisse CHRISTO in momento temporis omnia regna orbis terræ, & dixisse: *Tibi dubo potestas: em hanc vniuersam, & gloriam illorum, quia mihi tradita sunt, & cui volo do illa, &c.* Possumus certè diabolo dicere illud, quod beata illa Anna, Samuelis mater cecinit: *Nolite loqui sublimia gloriantes: recedant vetera de ore vestro, quia Deus scientiarum Dominus est, & ipsi præparantur cogitationes.* Solebat antiquitus dæmon se glorias, iactans, & sublimia loquens, homines decipere. Et ita possumus, sequentes B. Gregorium, accipere illud, quod alibi ad aliud institutū expendimus: *Oliuam vberem, pulchram, fructiferam, speciosam, vocauit Dominus nomen tuū, ad vocem loquelæ grandis, ignis exarsit in ea, & cōbusta sunt fruticuli eius.* Quibus verbis expressa videtur humani generis perditio. Condidit Deus hominem, tanquā oliuā vberem. In Hebræo vox, *Raghenan*, quæ viridem & vberē significat: aut à radice, *Raghab*, quæ significat, pascere; quasi dicat: oliuam pascentem, fertilem, fecundam in fructu, ramis, & folijs: aut virentem & vmbrosam, ut legunt Septuaginta. Ita autē describitur homo, qui totius humani generis erat radix & principium, tanquam oliua pulchra, quam Deus omni virtutum & donorum genere ornauit; fructifera, aut fertilis & speciosa, qui filios generaret, non tantum sibi similes in natura, sed & in pulchritudine & gratia. Accessit diabolus loquens sublimia & grandia, promittēs ipsummet esse diuinum, & dicēs: *Eritis sicut Di, scientes bonū & malum: hæc fuit vox grandis loquelæ.* Ad quam vocē, ignis exarsit, quia cupiditate eius, quod promittebat, succensi fuerunt parentes nostri, & inde tam misera consumptio ramorum & fructuum prodijt, ut omnes in perditionē fuerimus coniecti, totamq; humanā naturā sibi Satanæ subiectā reddiderit. Hoc ipsum secundum litteram de Synagoga intelligere possumus, quæ erat tanquā oliua fructifera, speciosa, cuius pulchritudinē omnes orbis nationes reueriebantur, & mirabantur, plantata in terra Promissionis abundantissima.

26

Luc. 4. 6

1. Reg. 2

Hom. 21

Ezech.

Jerem. 11

16.

129

Genes. 3.

sed ad vocem loquelæ grandis, idest, promissionum, quibus dæmon ore Regum utebatur, ignis exarsit in ea. Vt enim patet ex Prophetis, alibi; probauimus, Reges magnificis Regijsq; promissionib; conati sunt, inducere populum ad idolatriam: ad vocē talium promissionum, omnes succensi sunt cupiditate erga promissa bona, & ita ad idolatriam deflexerunt, quæ fuit fons & origo illarum captiuitatum, in quas iusto Dei iudicio coniecti fuerunt. Loquela ergo grandi vti solebat diabolus, ad res magnas faciendas. Est eius lingua *Magniloqua*, qualis describitur à Dauide, quā & propterea dabit Antichristo, vt per eam possit totum sibi subijcere orbem. Quod sæpe replicat Daniel, dicens; cornu paruulo, idest, Antichristo, (quem sub paruulo cornu Deus ostendit, ad exprimendam eius vilem abiectissimamque profapiam) fuit datum; *Os loquens ingentia*; & quod datū est ei os emittens *vo-*
cem sermonum grandium; & tandem, quod datum est ei, *os loquens grandia*. Cui concinit Ioannes: *Datum est ei os, loquens magna & blasphemias*: quibus verbis duo expressit Ioannes, quæ procedent ab eius ore, magna scilicet & blasphemiar: qua dicendi ratione voluit indicare, non ideo dici, Datum est ei os loquens magna, quia blasphematur; sit Deū; id enim iam expresse postea exprimitur, sed quia loquetur de se sublimia, & vtetur lingua magniloqua, ingentes promissiones faciens hominibus, per quas viam sibi sternit ad blasphemandum Deum: per illas enim homines ita auertet à veri Dei cultu, vt simul conuertat ad honores diuinos sibi deferendos. Vnde, quod dicitur; *Et sermones contra excelsum loquetur*, Pagninus legit; *Et sermones ex parte Altissimi loquetur*, idest; ita de se loquetur, ac si ipse sit, cui Altissimus dedit omnia regna, & potentiam, vt possit ipse dare cui voluerit. B. Hieronymus obseruat Symmachum legere: *Sermones quasi Deus loquetur*, vt qui Dei assumpsit potentiam, inquit Hieronymus, verba quoq; diuinæ sibi vindicet maiestatis. Os tanē ita loquens, os diaboli est, qui dixit: *Hæc omnia tibi dabo, mihi enim tradita sunt, & cui voluero do illa*. Hæc quidem vsitata diaboli consuetudo, loqui magnifica, vti lingua magniloqua, iactanti, superba, sed per hanc imperitos & minus cautos decipit, non CHRISTVM. Nolite loqui sublimia, gloriantes, recedant vetera de ore vestro, quia Deus scientiarum Dominus est. Omnia nouit, & ab eo qui scrutatur renes & corda, nō sunt absconditæ cogitationes, qui scit diabolum extrema paupertate premi, & nihil boni habere, quod dare possit, in quem egregiè qua-

drat illud: *Nubes, & ventus, & pluuia non subsequentes, vir gloriosus & promissa non complens*. Videbis in estate nubem atram, extensam, emittentem sonora tonitrua, & fulgentissimas coruscationes, quæ abundantissimam aquæ copiam promittere videtur: & quidē homo insipiens, qui Philosophiæ regulas nescit, talibus tonitruis & fulgurationibus motus, aquam certō euerturam sperat; qui tamē sapiens est, irridet huiusmodi indicationes: nouit enim nubem illam non habere in se nisi partes siccās, & vapores aridos & ardētes, ex æstatis calore genitos, tuinentes vento illic incluso, quæ omnia in ventum tandem resoluta, subito transibunt. Ita se habet diabolus, quem vocat virum gloriosum, in Hebræo, *Misballel*, quod significat iactans, tu mens, laudans se ipsum, quomodo legit Pagninus: nihil nāq; magis illi, proprium, quā iactantiæ verba effutire, adeo vt & cum ipsomet Deo agens, hanc eandem iactantiam inuerecundē tenuerit. Vnde venit? inquit Deus. Respondet: *Circuui terram, & perambulauī eā*. Septuaginta, *perambulauī eam, quæ sub cælo est*. Quibus verbis, vt annotauit Didymus, voluit iactare se, quod pleno dominio subiectam haberet terram, & totam æream regionem, quæ sub cælo est, per quā, tanquam legitimus dñs incesisse se perhibet, quē nullus impedit; cui nullus obstitit: eo modo quo dominus in domo sua, & in suæ ditionis terram ambulare potest. In Hebræo verbum, *Haiech*, quod sæpe non simplicem deambulationem, sed eam, quam facit dominus in domo sua, & in terra suæ dominationi subiecta, significat: quomodo Dauid: *Perambulabam*, inquit, *in innocentia cordis mei, in meritis domus meæ*; & de Deo: *Qui ambulat super peninas ventorum*. Imo & aliquando absolute positum, significat eam ambulationem, quam per supremā superbiam & iactantiam, tanquam supremus dominus nō recognoscēs superiorem, aliquis facit. Ita de Nabuchodonosor: *In aula Babylonis ambulabat, & dicebat: Nonne hæc est ciuitas Babylon, quam ego ædificauī, &c.* Quam deambulationem ipsemet postea pœnitentia ductus confessus fuit, eodē verbo, in Hebræo, vtens: *Deus gradientes in superbia, potest humiliare*. Itaq; ambulare, aut perambulare est, incedere cum superbia, iactantia, fastu, tanquam supremus dominus. Id ergo diabolus voluit dicere Deo, se perambulasse terram, tanquā Dominum illius, cui omnia absq; contradictione aliqua subiecta existerent. Quam inuerecundam iactantiam Deus non patiens, aut ferens, respondit: *Nunquid nosti seruum meum Iob, quod non sit ei similis in terra?* Inter omnia, quæ sub cælo

Prou. 25.

14.

-תתנ

Iob. 1. 7.

In cat. Græ
ca. Iob. 1.

תתנ

Psal. 103.

Psal. 103. 3

Dani. 4. 26.

Dan. 4. 34.

Iob. 1. 2.

sunt

205

sunt, principem locum obtinet homo, inter omnes autem homines, ita cunctis excellit Iob, ut ille unus, omnes alios longo superet intervallo. Quasi dicat. Quid te Dominum vniuersorum, quæ sub cælo sunt iactas? Vbi & seruum habeo fidelem, qui tuus non est (ideo vocat, *seruum meum Iob*) qui solus præstat omnibus alijs, & ipsa terra, & cunctis, quæ in ea sunt, pretiosior est: ac si clarius dicat: In ipsa terra, quæ tuâ iactas & proferis, habeo ego maius aliquid, seruum scilicet meum Iob. Vnde adverbium illud, *Quod*, intelligo hoc in loco vim causalis habere: voluit enim Deus, probare, mediocriter demonē totius terræ iactasse dominium, in qua verè existerat Iob, qui illius dominio subditus non erat, quem Deus ore pleno suum seruum vocat. Nunquid, inquit, considerasti seruum meum Iob? In Hebræo: Nunquid posuisti cor tuum super seruum meum Iob? Septuaginta: Nunquid attendisti seruum meum Iob? Quasi dicat: Velociter cucurristi, non res omnes intrinsecus, sed tantum secundum externam superficiem considerasti: non profero cælestis exercitus multitudinem, sed vnicum seruum meum Iob. Hic tuus non est, qui seruus meus verè exiit. Et hoc solo nomine maius quid ego habeo in terra: hic enim unus, longo intervallo omnia alia superat: unus namque meus, pro decem millibus, imò centum millibus tuis, computatur. Egressus autem Satan congregari cum sancto Iob totis viribus cepit, cuius omnia bona perdidit, oues, boues, asinas, camellos, domum, filios, filiasque: nec tamen vel minimam portionem cordis illius beati Viri potuit acquirere, aut suam facere: quin & vidit illum, se Dei seruum exhibentem, illum corde animo corporeque adorantem & benedicentem. Et nihilominus, iterum secundo coram Deo se presentem exhibens, interroganti, unde veniret, simili iactantia superboque fastu, sicuti prius respondit: *Circumui terram, & perambulauit eam*. Sciebat Deus, inquit Chrysostomus, unde Satan assequeretur, & quod à iusto iam superatus esset: sed tamen id agere volebat, ut diabolus, vel pudore confusus, modeste illam priorem iactantiam temperaret, quæ omnia sua esse, paulo ante se gloriose extollens, effutierat: & verè nullam modestiæ nouit partem, inquit Olympiodorus, qui totius est magister superbiæ & fastus. Vnde & iterum similiter respondit: *Circumui terram & perambulauit eam*: quibus verbis, non solum omnia, quæ sub cælo sunt, sua esse voluit iactare, sed ut Euagrius notat, omnes à se perterritos, in suam ditionem redactos & subiectos iactanter voluit refirmare. Rectè ergo vocatur diabolus, vir glorio-

sus, id est, se iactans, superba gloriatione iactantia verba effutiens. Hic, similis est nubi fulguranti, tonitrua emittenti, & ingentem aquarum copiam promittenti in æstate, quæ quoniam tantum partes habet vento tumētes, & vapores calidos & siccos continet, nec guttam vnā verè dare potest. Nihil in se ipso diabolus habet, per quod gloriam, aut honorem possit præstare, nihil continet ille nisi ardorē ignis æterni, & aridos ac siccos inuidiæ vapores, tumentes, & inflatos vento superbiæ: effundit propterea quasi fulgurationes clarissimas, & tonitrua resonantia, verba ventosa: *Hæc omnia tibi dabo, mihi enim tradita sunt, & cui voluero do illa*: ut dicere ei possimus, illud quod sanctus Iob ad amicū suum tumide iactanterque loquentem, dixit: *Nunquid habebunt finē verba ventosa?* id est, turgida, inflata, plena vento (ut exponit Augustinus) quibus te ipsum extollis? ventosum dicitur apud Latinos, vento plenum. Ita apud Plinium^a, Ventosus aer: & apud Virgilium^b, Ventosi folles. Alij, inquit, ventosis tollibus auras— Accipiunt redeuntque. Per translationem autem accipitur pro tumido, elato, inflato, iactantiosoque. Ita apud Plinium^c: Superbiebat, inquit, ventosa & insolens natio: & Virgilius^d, ventosa gloria; & Horatius^e, ventosa Plebs: & apud Ciceronem: ventosum imperium, & ventosus homo, is scilicet, qui multo sono reboat, & se ipsum iactat, & de seipso gloriosa prædicat, qui in seipso nihil est. Ventosa ergo verba dicuntur, quæ iactat aliquis summo boatu reboans, quæ nihil eorum, quæ exprimit & promittit, habet, vel complere potest: & nulla propterea magis ventosa verba, quam hæc, quæ diabolus depromit, *Hæc omnia, &c. potestatem hanc vniuersam, &c.*

Iob. 16. 1.

Lib. 1. ca.

18.

8. Æneid.

In Paneg.

d. 12. Æneid.

e. 1. epist. 19

§. 60. *Quod diabolus offert, non est utile, quippe cum minima promittat, et magna requirat.*

SPIRITVS SANCTVS regulam statuit, quam seruare debemus, quando nobis aliquid promittitur, aut datur: considerare namque oportet, an illud accipendum sit necne. Est enim, inquit, datum, quod non est utile. Et si quæras: Quod nam hoc est? Respondet: Illud, quod non libere datur, sed pro quo aliquid repetitur, in duplo præstantius. Datum, inquit, cuius retributio est duplex. Corré cum quis dat rem, quæ valet centum, petens pro ea illam, quæ

206

Eccle. 10. 3

O

bis

In catena.
Iob. 1.

In catena.

In eadem
catena.

bis centum aestimatur, datum illius non est utile. Ex quo infert paulò inferius, quod *datum insipientis non erit utile tibi: oculi enim illius septemplexes sunt: exigua debet, & multa improprietat, & apertio oris illius, inflammatio est.* Quae verba etsi de multis hominibus, de mundo, & carne offerentibus nobis aliquid, intelligi possint, aptè tamè in demonem quadrant, quem insipientis nomine expressit Propheta. Illius datum, utile esse non potest: nunquam enim liberaliter & gratis aliquid donat, qui oculos dicitur habere septemplexes, idest, omni ex parte attendentes ad id, quod à nobis expectat: nunquam dat, nisi intèdend multis modis aliqui sibi retribui, & nunquam dat nisi exigua, pro quibus petit magna. Tatum namq; dat, aut potius offert breuem delectationem, vilem pecunià, gloriam mundi inanem, & momentaneam; & multa improprietat, idest, petit multa, in dedecus & opprobrium & improperiū nostrum. Vnde verè id, quod petit, *inflammatio est, idest, absumptio, vel consumptio: Lo que pide es fuego, que te abraze y consuma.* Et hanc credo illius loci legitimam intelligentiam. Dat ergo exigua, & petit pro illis pretiosissima. Promittit Christo, quod eū constituet Regem super Regna mudi, quorum gloria est momentanea; & petit ab eo, ut illum quantum est ex parte sua, constituat Regem super Regna celorum: petit enim, ut sibi tanquam vero Deo diuinos deferat honores: offert illi gloriam terrenā, & petit honores diuinos. *Hac omnia inquit, tibi dabo: Nūquid liberaliter & gratis? Nequaquam, est namq; datum insipientis, qui exigua dans, petit ea quae opprobrium sempiternū inducunt: Si cadens inquit, adoraveris me.* Ille quidem, inquit Chrysostomus, multa sapissimè pollicetur, non ut det, sed potius ut accipiat: promittit plurima de rapinis, ut auferat Regnū atq; iustitiā; & quasi quosdā laqueos tendens, atq; decipulas, thesauros pollicetur in terra, ut etiā nos & istis thesauris & caelestibus spoliet. Et certè nulla res, magis nobis potest opprobrio esse, quā adorare dæmonē, qui omnium creaturarum est vilissimus; & nobis tanquā Deum constituere eū, qui vilior redditus est mure, & vermē, formica, & pulice. Hæc à nobis consideranda sunt: nunquā ille gratis aliquid dat, perpetuò pro exiguis quae offert, petit magna, quae ei exhibeamus. Offert enim tantū res huius mundi viles, caducas, & inanes; petit autē sibi offerri animā ipsam, & te ipsū: notum est autem, animam pretiosiorē esse omnibus Regnis mundi, cuius valorē optinē probavit ille diuin⁹ negotiator, qui dedit omnia tua, ut compararet eam: imo qui

dedit seipsum, ut nos redimeret. Quando pyrata Ad Tirā. 2. capiunt in mari merces alicuius mercatoris, 14. si videres mercatorē redimere volentē merces illius, dare pro eis immēsas diuitias suas, inde colligeres, quāti sint valoris tales merces. Nos sumus Dei merces, ut dixit B. Gregorius Nazianzenus, quas cepit pyrata in- Orat. 1. de ternalis: ut has Deus redimeret, dedit om- de pace. nia sua, imò & seipsum, suā diuinitatē, potentiam, gloriam, sanguinē, animam, &c. Ut hinc colligas, quā pretiosa sit anima tua, pro qua hæc omnia dedit Sapientissimus negotiator, ut verè illi dicere possim⁹, quod Saul dixit Dauidi: *Pretiosa fuit anima mea in oculis tuis.* Hanc petit diabolus; ut ei tradas, subij- 11. cias, sub ei⁹ dominio prosternas. Vide, quod cum tibi loquitur, offerens aliquid, *Apertio oris illius, inflammatio est, idest, perditio.* Caue propterea datū insipientis, nō enim est tibi utile, nā maiora à te exigit, quando dat tibi delectationē in luxu, quando honorē in vindicta, quando diuitias in usura. &c: Exigua dat, & magna improprietat. Et hoc insuper attendendum est, quod nō dat de presenti, sed tantum offert de futuro: *Tibi dabo.* A nobis, inquit B. Gregorius Nazianzenus, sem- Orat. in fa- per petit quod de presenti exhibeamus: qui 16. Bap- semper quae promittit, in futurum reservat. post prin- Nec mirū, nam quod offert, non potest ille exhibere: offert namq; appetitus nostri satietatem; hanc nullatenus potest ille prestare, quoniam tantum bona finita & exigua potest dare, & appetitus noster non nisi bono infinito repletur. Vnde tacitis dilationibus vititur diabolus, & re vna exhibita, cum eius insufficientiam experimur, ad offerendā aliā se conuertit: sicq; perpetuo ea, quae daturus est magnificat, cum ea quae exhibuit, experimur nullius fuisse pōderis: in quem egregiè, ut supra diximus, quadrat illud: *Pradam pollicetur socijs, & oculi filiorum eius deficient.* Quos primò socios vocat, hos eisdem filios nucu- 17. pat, quibus perpetuo pollicetur prædā, sed quam attentis oculis expectant, nunquā manibus contingunt. De quo aibi latius. Tamē à nobis de presenti petit, ut diuinos ei deferamus honores, & itatim nos eius voluntati subdamus & tradamus.

§. 61. Christus diabolum, tan-
quam elephantem acri vulne-
re percussit, omnia eius crimi-
na unico Satana nomine ei-
dem exprobrans.

208

INCIPIT dicit ei IESVS: Vade Satana:

Scriptum est enim: Dñm Deū tuū adorabis, & illi soli seruiēs. Multis nominib⁹ posset Christus tentatorem appellare, quibus

promiscue sanctę Scripturę vtūtur, de quibus alibi: sed appositissimē Satanam eū nūcupauit, inquit B. Iustinus martyr⁹, appellationē hanc nactus, conuenientē suis studijs.

Et quidem huius nominis varias significationes sancti Patres tradunt. Quidam credunt significare supremum dēmonē, aut vt Chrysostomus⁹ dixit Archidēmonē. Ita Nilus Abbas⁹, S. Anastasius⁹ Episcopus Nicēnus, ex Theodoro, & Euthymius⁹, videturq; Tertullianus⁹ idē sensisse. Alij dicūt significare Apostatā, seu defectōrē, vel trāsgressōrē. Ita B. Irenęus⁹; D. Iustinus martyr⁹, idē insinuat Cyprianus⁹, D. Anastasius Episcopus Nicēnus⁹, Beda⁹. Alij dicunt significare aduersarium, contrarium, inimicum. Ita Origenes⁹, & Tertullianus⁹, B. Hieronym⁹, qui annotat, id quod in nostra Vulgata habetur in libro Genesis⁹, *Inimicitijs*, in Hebręo haberi, *Satan*: quam vocem Aquila & Symachus traduxerunt aduersum, aut contrariū. Ita & alijs in locis idē Hieronymus asserit. B. etiam Basilus⁹ idipsum probat ex eo, quod in libris Regū dicitur: *Excitauit Dominus Salomoni Satan, Ader Regē Syrorum*. Ita Cyrillus Hierosolymitanus⁹, Rupertus⁹ & D. Thomas⁹, aliq; innumeri. Multi credunt nomen Satan, vtrumq; significare, Apostatā scilicet seu defectōrē, & aduersarium seu inimicū. Ita Theodoretus⁹ & Isidorus⁹: omnesq; credunt, ex Hebręo illam oriri significationem, quam intendunt. Et quamuis multi nostri temporis autores multa ad hoc institutum dicant, existimo huius diuersitatis varietatem, ex varijs verbis Hebręis, a quibus nomen Satan potest deduci, processisse.

Tria enim sunt verba Hebręa, inter se maximē similia: Primum est *Satah*, quod significat declinare, aut diuertere, aut in contrarium se detorquere; aut deficere a fidelitate, quā quis tenetur seruare: & nouem vicibus ad summū in Scriptura inuenitur, & semper in malum: pręsertim autē de muliere dicitur, quę fidem conjugalem fregit: Ita *Vr cuius vxor errauerit: & si autē declinasti a viro tuo: & si declinauerit mulier a viro suo*. Ita sumitur pro eo, qui auertitur a veritate ad mendacium: *Qui non respexit in vanitates & insanias falsas*, idest auersus est, defecit: & pro eo qui facit pręuaricationem, *Facientes inquit, pręuaricationem odini*. &c. Ab hoc verbo existimat B. Iustin. martyr⁹ oriri nomē Satana, ideoq; significare pręuaricatorem, Apostatam, de-

fectorem, & eū qui defecit a fidelitate, quā seruare tenebatur, quia scilicet a Deo & veritate deficiēs, se conuertit ad mendacium, & ad seipsum, & in veritate non stetit. Censet autem nomen Satana, cōpositum ex verbo Sarah, & nomine Nas; aut potius Nahas, quod serpentem, aut anguem, vel colubum significat, a verbo Nihes, quod significat obleruare, & insidiari. Hinc enim dicitur, serpentem calidissimū esse omnium animalium. Satan, inquit, Iudeorū, Syriorūq; lingua, desertorem significat: hęc autē vox Nas, quod interpretatur serpens Hebręis: ita ex vtroq; vnum vocabulum cōponitur, Satanas, vt velit dicere, Serpēs apostata aut desertor. Secundum est verbū, *Satan*, quod significat odire, aut perpetes inimicitias ducere. Ita dicitur: *Oderat ergo* (in Hebręo, *Satan*) *semper Esau Iacob pro benedictione: & inuiderunt illi habentes iacula*, & alibi sæpe pro inimico ponitur, in Hebręo Satā. Ab hoc verbo si educas vocē Satan, significat, osorem, odio habentem, inimicum, qui bandositates ducit nobiscum per modū habitus perpetui. Tertium verbum est *Satan*, quod ita significat actu aduersari alicui, vt communiphraſi Hebręorum, esse in Satan, sit actu agere, aut insurgere cōtra aliquem, aut actu esse illi contrarium, vel inimicum. Ita dixerunt Philisthijm de Dauid: *Conuertatur vir iste, & sedeat in loco suo, & non descendat nobiscū in prælium, ne fiat nobis aduersarius*: in Hebręo, in Satan: & *Cur efficiamini hodie mihi in Satā? & suscitauit Dominus Salomoni Satan: & signanter cū inducitur aduersarius a dextris Iesu, filij Ioſedech, vt ei actu aduersaretur, vocatur Satanas*. Ab hoc verbo educunt nomen Satan, qui dicunt significare aduersarium, vel contrariū. Et ita ad concordiam omnes sancti Patres reuocari possunt. Ex his enim sequitur primò, vocem Satan, significare tria: primò defectōrē, aut apostatā, a fidei veritate & seruitute, quam seruare tenebatur. Secundò inimicum, qui per modum habitus permanentis, inimicitias nobiscū gerit. Terriò inimicum, qui in actu particulari se exhibet aduersus Deum, vel nōs aliquid gestientem. Sequitur secundò, aliquam differentiam posse tradi inter vocem Satan, & Satana, aut Satanas, vt non tantum differat ex terminatione Latina, vel Hebręa, quasi Satan Hebręam habeat terminationem, & Satana, aut Satanas; Latinam, sicut Saul & Saulus, Iacob & Iacobus: nam vox Satana, quia verē oritur a verbo Satan, quod est aduersari, propriē aduersarium significat: sed vox Satanas, quia orta videtur a verbo Satāh, & nomine Nas, propriē significat serpē-

tem

Dialogo. cum Triph. post med.

In Psal. 2.

Lib. de o. do vitiosis cogit in bibli. SS PP. tom. 5.

Lib. qq. in sac. Scrip. q. 61.

Apud Lip. po. cat. Exo. 14.

Lib. de te. lim. anim. cap. 3.

Lib. 5. cōt. breſ. c. 11.

Dialogo. cit. Lib. de i. un. & tent. Li. qq. cit.

In cap. 16. Matth.

Homi. 1.

In Matth.

Lib. 1. cōt.

Marcio. ca. 11.

Epist. 27.

ad Marcel.

& de trad.

hebraicis.

Genes. 26.

112. 11.

Homi. 9.

quod Deus.

1. Reg. 14.

110.

Cathec. 2.

In cap. 13.

Apoc.

Lib. qq. in

1. Re. q. 37.

2. Echim.

cap. 11.

Num. 5.

11.

Num. 5.

10.

Num. 5.

30.

Psal. 39. 40.

Psal. 100.

3.

Dial. cit.

Genes. 2.

20

110

Genes. 3

41.

Genes. 4.

33.

100

1. Reg. 1.

41.

1. Reg. 1.

21.

3. Reg. 1

14. 21.

Zach. 3. 1

21.

Dialog. cit.	tem, apostatam, aut defectorem, ut dixit D. Iustinus martyr: quamuis secundum cōmunem vsum his nominibus promiscuè, quasi inominis vtamur. Sequitur ex his, nomen Satan propriè loquendo, non significare suum premium dæmonem, quem Chrysostomus Archidemonē vocat: omnibus enim dæmonijs hoc nomen aptè conuenit, qui omnes apostatae fuerunt, & aduersantur Deo, & nobis. Ideoq; CHRISTVS Dominus maiores & minores hoc nomine nuncupauit, dicens: Si	contumeliæ & opprobrij verbis eius ruditate exprobrādo. Illud namq; quod Deus de illo agens, dixit, loquēs ad Iob: <i>Ecce Behemoth, quem feci tecum</i> : quidam dictum intelligunt, quod inter omnia animātia, nullum est, quod magis ad hominis naturam accedat: quia videtur participare aliquid rationis & prudentiæ, adeo, ut Cicero non vereatur affirmare, non paucas hominū nationes, sensu & ingenio esse illo inferiores. Et verè talia facit, quasi rationis esset compos, quorum multa refert Plinius ingenti admiratione digna. Illud autē est singulare, quod sicut nulla re ita delectatur, sicuti cum reuerentia ei exhibetur, & honorificis verbis, & inclinationibus coram eo factis extollitur, ei; adulatorijs verbis tribuuntur mens, ratio, nobilitas, quorum omnium est expers; ita nulla re offenditur, nec acriori vulnere ledi potest, quā cum verbis contumeliæ, cōtemptus, & opprobrij irrationalitas sua exprobrando proponitur. Hoc durius est, quā si ligno quocūq; vel fuste percuteretur. Huiusmodi mores diabolus tenet, qui cum superbissimus sit, nulla re ita delectatur, sicuti cum ei reuerentia illa exhibetur, cuius ille nulla ratione capax esse potest. Idcirco tot adorationis genera, tot sacrificiorum oblationes instituit, quibus à Gentilibus tanquā Deus honoraretur. Idcirco nec aliquo acrior potest vulnere percuti, quam cum ei contumeliæ & opprobrij verbis sui miseri status infelicitas exprobratur. Hinc viri cordati ad eum fugandum, cū quis se ab ipso impeti sentit, consulunt, eum verbis contumeliæ & opprobrij exprobrandum, quibus in memoriam reducatur eius miseria, qualia sunt illa: <i>Deum qui te genuit dereliquisti, oblitus es Domini creatoris tui</i> : illa itidem: <i>In profundū lacu detractus es</i> : <i>Quomodo cecidisti de caelo Lucifer</i> : Agnoui hominem, quem visibiliter diabolus insequabatur, qui nulla re ita illum, quā huiusmodi verbis fugabat. Nulla autem ad hoc institutum aptiora, quam illa, quibus ei CHRISTVS exprobrauit apostasiam, infidelitatem, contrarietatem ad Deum: <i>Vade Satana</i> : omnia enim sua crimina, ut dixit Hilarius hoc solo nomine sibi obiecta cognoscit. Annotat insuper perdoctus recens autor ^d , (quod & D. Iustinus ^e martyr insinuat) hæc nomina, Diabolus & Satan, differre propter actionis & studij diuersitatem: quatenus enim dæmon agit apertum aduersariū, vel hostem, dicitur Satan: quatenus vero dolo, fraude, technis, discurrit & vitur, Diabolus vocatur. Vnde Paulus, quando eū inducit dolo & occultè agentem, vocat Diabolum. <i>Induite vos armaturam Dei, ut pos-</i>	Iob. 40. 10. Lib. 8. ca. 3. & 5. Deut. 32. 18. Isai. 14. 15. Anton. Perez quodl. 2. expositio c. 7. nu. 11. Dial. cita.
In Psal. 1.	Satanas Satanam eicit. Tamen ex accommodatione, & per antonomasiam, sæpe ei absolute nomen Satanæ tribuitur. Ita dum de illo agitur, qui est caput malorum Angelorum dicitur, proiectum fuisse, & Angeli eius cum eo missi sunt, &c. qui vocatur Diabolus, & Satanas. Quomodo dixit Tertullianus: Satanam nos dicimus malitiæ Angelum, totius erroris artificem, totius seculi interpolatorem, per quem homo à primordio circumuentus, &c. Vbi nomine Satan, tanquam declinabili vtitur Tertullianus, quamuis alibi ^a (ut eius Scholiastes ^b notat) indeclinabiliter eo nomine, Hebræorum more vtatur. Iuxta has igitur varias significationes, expendunt sancti Patres, meritò nunc diabolum à CHRISTO vocatum Satanam. Quidam dicunt voluisse vocare illum, inimicum, aut cōtrariū, tam in actu, propter illud quod tunc petebat, quam in habitu; insinuans eum esse cōmunem humani generis hostem: ut voluerit dicere: Vade inimice. Ita Hieronymus ^c . & Maximus ^d . Alij dicunt, eum vocare voluisse, aduersarium Dei, qui perpetuò Deo aduersari cōtendit, procuras debitum illi honorem suffragari & aucupare: ita Rupertus ^e & D. Thomas ^f . Alij credūt voluisse eum vocare, apostatā aut defectorem, quo nomine illius inuerecundiam, iustissimo & aptissimo improperaret opprobrio. Ita B. Cyprianus expēdit, dicere voluisse: An me putas posse tecum apostatā fieri, & quod à Dei subiectione defecturus sim, allecēt ^g pulchritudine gloriæ, creatæ sicut tu, cuius cor eleuatum est in decore tuo? Voluit, inquit Remigius, in memoriam renocare, antiquā illius iniquitatē, cui dixit: <i>Vade retro Satana</i> , idest, Reminiscere & recordare, in quanta gloria conditus fuisti, & in quantam miseriam cecidisti. Hoc idem breuissimis verbis B. Hilarius asseruit: Criminum, inquit suorum, in Satana nomen audiuit. Supremo igitur opprobrio voluit CHRISTVS, diabolum, quem vincebat percutere, agnoscens illum mores elephanti tenere, quem, ut sæpe dictum est, antiquitus sub specie elephanti descripsit: nullo acriori vulnere elephantis percuti potest, quam		
Mar. 12. 26 & Luc. 11. 18.			
Apoc. 12. 9			
1. lib. de testimo. 2. 1. c. 3.			
2. lib. 3. cōt. Marc. c. 11. 6. Pamel. ibid. 2. 1. 53.			
In cap. 4. Math. 6. Homil. 1. Domin. 1. Quadra. c. In cap. 12. Apoc.			
210			
Lib. de ieiun. & tenta.			
Ezec. 28. 17 In care. D. Thom.			
Can. 3. in Math.			

dā, quando videmus nos aliquid in Dei obsequium fecisse: serui enim eius sumus, & quod debuimus facere fecimus. Non est autem cur seruus se extollat, & superbiat cōtra Dominum, & multam gratiā requirat, quando fecit, quod facere tenebatur. Ita Cyprianus^a, Origenes^b, Hieronymus^c, Chrysostomus^d, Cyrillus^e, Theophylactus^f, Bernardus^g. Quomodo rem considerabat ad sui humilitatem Apostolus, dicens: *Nam & si euangelizauero, nō est mihi gloria: necessitas enim mihi incumbit.* Sed credo, non incongruam esse intelligentiā, si dicamus, voluisse CHRISTVM proponere, quod ex rei naturaprocedit, sumpta metaphora à mancipio vel seruo: quia enim quidquid seruus est, domini est; totum quod facit, & potest in Domini obsequiū, ita debitu est, vt nullā propterea tepeatur Dominus reddere remunerationē aut gratiam. Id quod validiori ratione Deus facere posset, cuius sumus, quidquid sumus, vt & ipsi Gētiles agnouerint, quod in ipso viuim⁹, mouemur & sumus, vt Paulus retulit. Nō dicunt, quod ex ipso viuim⁹, mouemur, & sumus, quia nō tantū ab illo habemus vitā, & inspirationē, & omnia, sed in ipso hęc omnia, quasi nituntur, & conseruātur: viuimus enim & sumus, ipso nos sua virtute sustentate, nā ex ipso, & in ipso, & per ipsū sunt omnia. Quāuis autē ita sit, quoniam nouit Dominus hominis dies, & mores esse similes mercenario, de quo dixit Iob, *sicut mercenarij dies eius*, quē ad laborādū proposita merces impellit & animat, proposuit custodiētib⁹ præcepta sua talē, qualē Dauid expressit; *in custodiendis*, inquit, *illis retributio multa.* Propterea, vt D. August. annotat, dicitur ab eodē Dauide: *fidelia omnia mādata eius*, quia nō fallunt: fidelis enim est, qui reddit, quod promisserat seruiētisibi, nō sicut Labā, qui decies mutauit mercedes statutas ipsi Iacob. In hebreo est, *Neumā*, quæ vox significat cōplentē promissa, & quæ sub pacto fuerūt cōstitutæ: quomodo dicitur Deus fidelis, quia custodit pactū & promissū. Scies quia *Diis Deus tuus*, ipse est *Deus fidelis*, custodiēs pactū, &c. Quomodo etiā testamentū Dei dicitur *fidele*, quia certissimē reddit, quæ promissa sunt. Omnia ergo Dei mādata fidelia dicuntur, quia omnib⁹ mādati mercedē designauit, infallibiliter & certissimē obsequētib⁹ reddēdā. Propterea quāto præceptū grauius est, tāto maiorē mercedē cōstituit. Quoniā autē inter omnia præcepta, nihil grauius est hoc, quo statuit diligere inimicos, vt ex D. August. & ceteris patrib⁹ probauimus, huic supremū premiū explicite proponit, vt sitis, inquit, *filij patris vestri.* Ecce supremū donū, quo Deus nullū maius habet creaturis cōfe-

rendū. Videte, inquit Ioānes, *qualē charitatē dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur, & simus.* Magna res esset, etiā si solūmodo Deus nobis cōcederet, quod filij eius nominaremur. Cōrēt⁹ erāt mulieres ille, quas Isaias refert, quæ apprehēdentes virū dicebāt: *panē nostrū comedimus, &c. tanūmodo inuocetur nomē tuū super nos; aufer opprobriū nostrū.* Quando rex aliquis, alicui concedit, vt eius vocetur filius, hoc ipso in tantā dignitatē euehit, vt nullus sit, qui illū audeat ledere, aut cōiuriari, super quē nomē Regis inuocatū est. Hoc ipso res aliqua supremam videtur obtinere securitatē, imo & excellētiorē honorē, quod Regis nomē, aut arma ei superponūtur. Quanti igitur estimari deberet, hoc solū, quod Deus nobis cōcederet, eius nos filios nominari? Sed nō hoc cōtētus est, qui nobis dat, vt *filij eius nominemur, & simus.* Visus est Ioānes memoria tenuisse, quod sacra Machabēorū narrat historia. Cum enim Alexāder Antiochi filius, qui cognominatus est Nobilis, vellet principē illū strenuū Ionathā, ad id quod petebat obligare, ad eū scripsit dicēs: *Audiui de te, quod vir potens sis viribus, & aptus es, vt sis amicus noster: & nūc cōstituimus te hodie summū sacerdotē gentis tuæ, & vt amicus voceris Regis.* Tanquā quid supremū ei cōcedit, vocari, & esse amicū Regis. Rē hāc supremā terrenus Rex iudicabat, quā estimabat sufficientē, ad quoscūq; labores ferendos. Vide quid Deus proponit, largitur, & concedit, vt nominemur eius filij, & simus. Res suprema hęc est, esse filiū Dei: nā qui hāc assequitur, hoc ipso ius habet ad omnē hereditatē & regnū illi⁹ quia *si filij, & heredes.* Filio naturali omnia sua tribuit Deus per naturalē generationē, quē constituit, inquit Paulus, *heredē vniuersorū*, qui de se ipso dicit: *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo:* Filijs autē adoptiuis, omnia sua tribuit per gratiā, quorū vnicuiq; promisit CHRISTVS, dicens: *Amē dico vobis, super omnia bona sua constituet eū.* Egregie huius dignitatis excellētiā Spiritus sanctus expressit, hortās iudices, vt in pupillos & viduas, ita sint misericordes, quod pupillis se exhibeāt tāquā patres, & viduis tanquā viros illarū: *& eris tu, velut filius Altissimi obediēs*, id est, eris tu illi, tanquā filius vnicē charus, quod fueris obediēs præceptis eius, & *miserebitur tui, magis quā mater.* In Græco, *diliget te.* Nullus amor vehemētior est, quā maternus, cui propterea Dauid amorē quē erga Ionatham habebat, cōparauit. Ecce præmiū, quod eris tanquā filius Altissimi. Et ne crederes, rē hanc esse de solo nomine, subdit: *sapiētia filijs suis vitā inspirat.* Vitę nomine omne quod pretiosum est, solet scriptura intelligere: ideo, vt

Epist. 6. & li. 3. ad Rom. cap. 8. & h. mt. 12. in Ioh. Epistol. ad Ctesiphōtē. cont. Pelag. 4. Ser. de pecc. ni. & confes. In catē. D. Thom. 1. 2. cap. 17. Luc. 12. Ser. 4. in Psal. 90. & Epist. 141. 1. Cor. 9. 16.

Ado. 17. 28.

Ad Rom. 11. 36.

232.

Iob. 7. 1.

Psal. 18. 1.

In Ps. 118.

Psal. 110. 2.

Gen. 31. 7.

1. 2. 3.

Exia. 10. 1.

Ex. 14. 12.

Deute. 7. 9.

Psal. 88. 29.

1. Ioan. 3. 1.

Isai. 4. 1.

1. Mac. 10. 10.

Ad Rom. 8. 17.

Ad Heb. 1. 1.

Mat. 11. 27.

Mat. 24. 48.

Luc. 12. 44.

233.

Ecc. 4. 11.

1. Reg. 7. 20.

David exprimeret, quam sit estimatione digna misericordia Dei, dixit: *Melior est misericordia tua super vitas.* Nihil vita pretiosius, & omni vita pretiosior est tua misericordia, quia verè Deus, eos quos filios suos facit, nò solo nomine donat, sed vita, & omni bono pretioso: vitā enim confert gratiæ, per quā pretiosa promissa donat, *ut simus consortes diuinæ naturæ.* Sicut ergo cū Deus produxit Adā, inspirauit in faciē eius, & dedit ei vitam humanā, sic cū aliquē in filiū recipit, inspirat in eū vitā diuinā, proprietates quasdā diuinas, & ius ad omnē Dei hereditatem. Supremū ergo bonū, & nomē, quod Deus prestare potest, est, dici, & esse filiū Dei. Omnib⁹ nota est illa Apostoli demonstratio, qua cōprobat, CHRISTVM omnib⁹ Angelis superiorē, eo quod nomē, & esse filij Dei per eternam & naturalē hereditauit generationē. Quia autē hoc puris creaturis cōmunicari per naturā nò poterat, supremū quod fieri potest, facit, communicare scilicet illud per gratiam. Hoc tā excellēs donū offert, & proponit tā quā premiū diligētib⁹ inimicos. *Diligite, inquit, inimicos vestros, &c.* ut sitis, idest, ut ad supremā gratiā, & donū excellētī⁹ pertingatis. Si præceptū inter omnia difficilia, quæ Deus mādāt, primas tenet; premiū attēdite, quod inter omnia præmia, quæ nò solū ab hominib⁹, regibus, & supremis terræ Monarchis, sed ab ipso Deo, secundū suam omnipotētiā, quæ illimitata est, puræ creaturæ dari potest, est eminētius. Quod & verba, quæ apud Lucam habentur, superius proposita, clarē demonstrant. *Diligite, inquit, &c. & erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi.* Quā sententiā ego ita intelligo, ut secunda pars, sit explicatio prioris. Erit merces vestra multa, idest magna & suprema, Et, idest, quia (sæpe enim nò tam coniunctiū, quā causalis vim habet huiusmodi coniunctio) eritis filij Altissimi. Egregiē hāc rationē expendit Chrysostomus, docens, aptē tale premiū, tali operi designatum, & si præceptū est valde magnum (inquit ille) tamen si præmium propositum seruanti⁹ cogitaueris, nihil omnino videbitur. Si hoc, ait, feceritis, similes eritis Patri vestro, qui in cœlis est: filius enim similis est Patri, &c. Vides qualiter in summū verticē hanc legē obseruantē eduxit. Non itaq; solūm facti difficultatē charissime cogites, sed prius intra te reputa, quāto sis decorandus honore; & honoris occasio, licet sit quid graue, & onerosum, leue tibi reddetur. Nōne enim debes habere gratias, quod per beneficiū inimico collatū, occasionē nācisceris, ut apud Deum tibi fiduciæ fores reseretur, & peccatorū tibi fiet absorptio?

§.3. Grandis est merces, esse, & vocari filium Dei, quod nomē David, parcens inimicis expectabat, bonum in conspectu sanctorum.

X his intelligo verba Davidis, illius magni obseruatoris hui⁹ præcepti. Grauiissimā iniuriā receperat ipse ab illo vili impioq; Doeg Idumæo, qui apud Saulem persequētē David, occasio fuit, ut Saul occideret octoginta quinque sacerdotes, vestitos Ephod lineo, in odium ipsius Davidis. Quod summo dolore Davidē affecit, cuius occasione Psalmum edidit quinquagesimum primum, cuius titulum obseruauit B. Basilus: *In finem intellectus David,* quo significatum est, Davidem non præsentē iniuriā, quā Doeg intulit cōsiderasse, sed intellectū euexisse ad cōsiderādū finē, quē res erāt habituræ, si patiētiā teneret. Vnde, & prædicit miserū, & infelicē interitū ipsius Doeg, sibi autē magnū premiū reseruatū, quo in æternū frueretur. Propterea (inquit de illo loquēs) *Deus destruet te in finē, euellet te, &c.* Neq; enim, ut supra satis probatū est, relinquit Deus sine ultione, & pœna eos, qui iustos persequuntur. De se autē loquēs, subdit: *Ego autē sicut oliua fructifera in domo Dei, speravi in misericordia Dei in æternū, &c. & expectabo nomē tuū, quoniā bonū est in conspectu sanctorum tuorum.* Si in superficie verba cōsideremus, aptē se oliuæ fructiferæ cōparat, ut inde misericordiā Dei speret: Oliua Symbolum est misericordiæ, & qui illā producit erga proximos, misericordiam dei expectare potest; qui dixit: *Date, & dabitur vobis, dimittite, & dimittimini.* Sed mysteriū profundius indicare voluit. Oliua inter arbores duo habet singularissima, primum est, quod floret in rigore æstatis, quādo calor vehemētē vrit, nullaq; alia arbor flores tenet, quos calor absumeret, & dissiparet: florēt enim arbores in primo vere, quando calor tēperatus producit flores, qui adueniēte æstatis vrēte calore, iā in fruct⁹ duruerūt, ut illū possint sustinere. Oliua est, quæ in caloris ardorib⁹ flores emit, & tenet. Secundū est, quod oliua fructū refert in media hyeme, quādo cæteræ arbores nò solūm omni fructū, sed & folijs omnibus sunt, destitutæ. Et ratio huius est, quoniā virtus huius arboris est magna, nò in superficie solū, sed in intimis eius penerralibus, talis, quā nec adustio caloris dissipat, nec ri-

234.

1. Reg. 21.

Psalm. 51.

Scholia in

Psalm. 51.

Luc. 6. 17.

gor hyemis, & frigoris contrahit. Vnde sym-
bolū egregiū tenet eius, qui inimicū diligit,
& eo tēpore, quo persecutionē ab illo pati-
tur, se erga eundē exhibet beneficū. Est tem-
pus persecutionis inimici, quando viget ca-
lor vehemētissimus, accēditur cor, & inflā-
mātur præcordia. Est itidē tēpus hyemis, &
frigoris: odiū enim frigidū reddit cor, & cō-
trahit, ne erga eum fructus producātur, qui
nos odit. Qui cū ardet ira inimici perseque-
ris, emittit flores dilectionis, & orationis, &
cū odiū illius viget, fructus beneficos erga
illū profert, oliuæ merito comparari potest.
Talis erat David, qui cū maioribus afficie-
batur iniurijs, maiora beneficia offendenti-
bus præstabat, vt sæpe dictū est: ideo dicit:
*Ego sicut oliua fructifera, speravi in misericordia
Dei in æternū, & in seculū seculi.* Misericordiam
spero, non quācunq; sed æternā à Deo, quia
feci ego misericordiā, & dimitti spero offen-
sas, quas cōmisi contra eū, quia dimisi ego,
quas contra me inimici mei admitterunt in-
iurias. Nec hoc solum spero, sed *expectabo*, in-
quit, *nomen tuū*. Quod est hoc nomen quod
expectas, propter tale opus erga inimicos?
Nomen filij Dei, quod dicitur nomen Dei,
quia à solo Deo nomē hoc est inuentum, &
cōcessum. Quomodo explicari posse credo,
quod imminente passione dixit CHRISTVS
dñs: *Pater clarifica nomen tuū*. Quā sentētiā
B. Augusti. & Euthymius, intelligunt de no-
mine ipsius Dei, quod per mortē CHRISTI
erat clarificandum. Si enim dictū est Petro,
quod *sua morte erat clarificaturus Deū*, multo
magis de CHRISTI morte, id dici potuit. Sed
Theodorus Heracleoes exponere videtur,
de illo supremo nomine CHRISTI, quod est
IESVS: petebat enim CHRISTVS, vt hoc no-
mē redderetur per passionē suā clarissimū.
Hoc autē Pater ipse concessit, respondens:
Et clarificauit, & iterū clarificabo: iam enim no-
men illud, per CHRISTI miracula ad illius in-
uocationē factū erat celebre, sed celeberrimū
factū est per mortē: nā Apostol⁹ dixit.
*Humiliauit semetipsum vsq; ad mortē, &c. Prop-
ter quod, & Deus exaltauit illū, & dedit illi nomen
quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu, &c.*
Sed dices: cur ergo, non dixit CHRISTVS,
clarifica nomen meum, sed clarifica nomen
tuū? Quia hoc nomen verē dicebatur nomē
Dei, quoniā Deus illud cōposuit, formauit,
& de cœlo misit, vt sacri referunt Euangeli-
stæ, quod nulla creatura posset cōprehēsiuē
efformare, aut imponere. De quo Cyrill⁹ in-
telligit illud: *Et vocabitur tibi nomē nouū, quod
os domini nominabit.* Septuaginta, & *vocabit te
nomē tuū, illud nouū, quod ipsum os Domini vocabit
ipsum.* Quia ergo Deus ipse, ore ipso suo vo-

cauit, & imposuit, dicitur nomen Dei. Hoc
modo Cephass aut Petrus, potest dici nomē
CHRISTI, quia impositū est à CHRISTO illi,
qui nomine parentū, idest à parentib⁹ im-
posito, vocabatur Simō. Similiter, & Israel, di-
ci potest nomē Dei, quia à Deo inditum est
illi, qui parentū nomine vocabatur Iacob.
Eodē modo dico, David vocare nomē Dei,
hoc nomen, quo filij Dei nominamur: solus
enim Deus tantā gratiā, tāq; ingēs beneficiū
posset cōferre, imo, & solus ipse poterat hoc
nomē hominibus adaptare, qui solus pote-
rat filios Adā, facere filios Dei. Vnde quādo
in sacro ritu Missæ, oratio dominica recitan-
da est, præmittit Ecclesia præfatiunculā illā:
*Præceptis salutarib⁹ moniti, & diuina institutione
formati, audemus dicere: Pater noster:* Neq; enim
homo vnquā excogitare sufficeret, quod ali-
quando, aut aliquo modo posset Deū pleno
ore vocare Patrem, & ipse decorari nomine
filij Dei, vt absolutē fili⁹ Dei nominetur, &
sit. Hoc nomē est, de quo subdit David: *Quo-
niā bonū est in conspectu sanctorū tuorū.* Bonū est,
quod omnia appetunt, idest quod summe
appetitur, desideratur, & in supremo pretio
habetur, in conspectu sanctorū, qui de rebus
per intellectū illustratū fide, ac diuina luce,
iudicant, rerūq; omniū finem contēplantur,
quibus conuenit titulus huius Psalmi: *Intel-
lectus David.* Qui tātū secundū visionē ocu-
lorū iudicāt, alia nomina æstimāt, & magni-
faciunt, vt illi, qui voluerūt celebrare nomē
suū in mundo, illiq; qui *vocauerunt nomina sua
in terris suis*: & qui appetebant summopere,
ab hominibus vocari Rabbi: apud sanctos tamē
supremū celeberrimūq; nomē, ad donū ex-
cellentius, quod potest communicari, est, vt
quis filius Dei nominetur, & sit. Quod si his
opponas locū illum difficilē, quo Deus qui-
busdā promittit nomē quoddā melius, qui-
bus dicit: *Dabo eis in domo mea, & in muris meis
locū, & nomen melius à filijs, & filiabus*: vbi ad
eos qui cœlibatū elegerint loquitur, iuxta
B. Augusti.⁹ aut vero ad eos, qui virginitatis
& mundiciā tenēt, iuxta Basilium⁹, Ambro-
sium⁹, Hieronymum⁹, & Gregorium⁹, quib⁹
videtur repromittere nomen, ac donum me-
lius à filijs, & filiab⁹, quorū status, tā celebris
est, quantū illa indicat B. Cypriani⁹ sentētiā:
Nunc nobis, inquit, ad virgines sermo est,
quarum, quo sublimior gloria, maior & cu-
ra est. Flos est ille Ecclesiastici germinis, de-
cus atq; ornamentum gratiæ spiritualis, læ-
ta indoles, laudis, & honoris opus integrū,
atq; incorruptū, Dei imago respondens ad
sanctimoniam Domini, illustrior portio gre-
gis CHRISTI, &c. Respondebo, secundum
exactam intelligentiā, nolle dicere, quod est

Ioan. 1. 42.

Gen. 32. 28

235.

Ioan. 12. 28

Ioan. 11. 19

Ad Phil. 2.

1.

Matth. 7. 21.

Luce. 1. 31.

& cap. 2. 21.

Li. 1. de Tri-

Elai. 62. 1.

236.

Gen. 11. 4.

Psal. 48. 12.

Matth. 23. 7

Elai. 56. 5.

Lib. 1. de

virg. c. 23. &

24. & li. 14.

con. Fantad

finem.

Lib. de ve

ra virg.

In exhort.

ad virgin in

princ & lib.

de inst. virg.

cap. 6.

Li. 1. con.

Iouin.

3. p. pasto.

cap. 29.

Lib. de dif

cipl. & habi.

virgin.

re à Philosophis vocatus est, & à Salomone
Eccles. 1. 6. ne vocatur Spiritus, quasi vivificans mundū,
Lib. 4. in Ge. ut Rupertus censet. Hæc autem duo ab ipso
nes. cap. 22. Deo pēdēt. Quis enim, inquit ipse, est pluvie
Job. 38. 28. Pater, aut quis genuit stillas roris? Id est quis-
nam alius pluviā potest inducere? Solem
insuper, quis nisi ipse præstare potest? Est
Eccl. 43. 2. Sol, *Vas admirabile, opus excelsi*, id est, instru-
mentum supremum, per quod Deus opera-
tur: opus tam sublime, quod inter omnia
corporalia eminet. Et ideo C H R I S T V S,
dicit, *Solem suum*: quamvis enim omnia alia,
quæ Deus produxit, sua sint, peculiariter ta-
mē Solem dicit esse suū, tanquam rem ex-
cellētissimā, quam ipse regit ac gubernat.
Quæ ex parte Dei necessaria sunt ad vitam,
sicuti iustis amicis suis, ita præbet iniustis
inimicis suis, quos huiusmodi beneficijs cu-
mulat. Solem, inquit, *suum*. Ipse qui Solem
gubernat, & regit; ipsum dedit, illuminans
inimicos suos, & ac si esset eorum famulus,
ferens ante eos facem accensam, ita eos illu-
minat, hoc luminare ferens, quocunque illi
voluerint ambulare. Et expende vim illius
verbi, *Oriri facit*. Sol enim non ex se oritur,
sed Deo præcipiente, & mouente, ut dixit
Eccl. 43. 5. sapiens, qui vocat Solem, *Vas admirabile*, id
est instrumentum, per quod omnia produ-
cuntur: *Magnus*, inquit, *Dominus, qui fecit illū*,
& in sermonibus eius festinavit iter: nec enim
oritur, nisi Deo id per verbum suum præci-
piente: & verē si suæ naturæ relinqueretur
Sol, nequaquam oriretur ad illuminandos
malos: hac nāq; ex parte dicitur, *Subiectus*
Ad Rom. 8. 10. *vanitati, non volens*, ut alibi dicemus; sed Deus
illum oriri facit. Et potest quidem facere, ut
ortus tantum illuminet bonos, relictis ma-
Sapi. 17. 18. lis in tenebris, sicut fecit in Ægypto, *Quando*
omnis orbis terrarum limpidus illuminabatur lumi-
ne; solis autē illis interposita erat gravis nox, san-
ctis autem tuis maxima erat lux: id tamen non
facit, sed Solem suum oriri facit super bo-
nos, & malos. Exhibet autem C H R I S T V S
Patrem cœlestem æqualia beneficia, Solem,
scilicet, & pluviā, iustis, & iniustis exhiben-
tem; ut quod dixerat confirmet. Præmiserat
impium Phariseorum dogma: *Diliges amicum*
tuum, & odio habebis inimicum tuum. Quod re-
fellere volens, subdit: *Ego autem dico vobis, di-*
ligite inimicos vestros: Quasi dicat: Impie illi
docuerunt, dicentes: diversimodē cum ami-
cis ac inimicis agendum. Ego autem statuo,
ut non aliter erga inimicos, quam erga ami-
cos vos exhibeatis, quantum ad hoc, quod
sicut amicos non habetis odio, quin potius
eos diligitis, & eis benefacitis, ita & inimi-
cos, non solum odio non prosequamini, sed
239. eis benefaciatis. Id circo subdit exemplum

in cœlesti Patre, qui æqualia confert iustis
amicis, & iniustis inimicis. Quæ dicendi for-
ma cœlestis magister, nō vult ordinem cha-
ritatis auferre, sed proponēs tantummodo
beneficia generalia, & cōmunia, acutissimē
illam doctrinā tradere voluit, quam supra
explicauimus, talia beneficia nullatenus sub-
trahenda inimicis, ex eo quod inimici sunt:
hæc enim illis impendere, sicuti amicis tene-
mur, quamvis particularia beneficia, nisi ne-
cessitatis tempus instet, non illis sicut ami-
cis conferre teneamur. Sanctus Lucas Evan-
gelista aliquantulum diversē, magis tamen
significanter, hæc C H R I S T I verba expres-
sit. *Quia ipse (inquit) benignus est super ingratos*
& malos. Apud Matthæū duo vocabula po-
suit, quibus inimicos Dei expressit, *Malos &*
iniustos, quos eisdem apud Lucam similiter
duobus nominibus designavit, *Ingratos, &*
malos. Nomine malorum, exprimere voluit
Dei inimicos: per malitiā enim, & iniquita-
tem homo Deum offendit, fitq; ei inimicus.
Hos peculiari consilio, ad benignitatem Dei
clarius ostendendam vocat ingratos, qui be-
neficia, quæ à Deo recipiunt, graui compen-
sant ingratitude, & tali, ut illa sibi instru-
menta faciant ad offendendū Deū: id enim
faciunt inimici Dei, qui eisdem beneficijs à
Deo receptis, ipsum impugnant: luce Solis,
pluijs, & bonis temporalibus vtuntur, ad
grauia peccata commitenda, ut videas quā
sit benign⁹ Pater ille cœlestis, qui, & si sciat,
quod eius inimici per ipsamet beneficia, quæ
accipiunt, sint cum offensuri, non illa subtra-
hit: & quamvis agnoscat, quod illius hostes,
dilectionis suæ opera compēsant nouis of-
fensis, nequaquam ab illis exhibendis, pro-
pter illorum malitiā se continet, ut vere vi-
deatur, nullomodo posse amplius, illius pa-
terni pectoris benignitas demonstrari. Ipse
inquit, benignus est super ingratos, & ma-
los. Est benignitas, bonitas non quęcunq;
sed illa quę tantum necessitatē alterius con-
siderat, nullatenus attendens ad eius deme-
rita, ut B. Basilius annotauit, & supra ex D.
Thoma explicuimus: quæ id circo in Deū
egregiē quadrat, quem pleno ore scripturæ
sacræ benignum vocant, quem David ora-
bat, *Ut benignē faceret in bona voluntate sua Sion*,
Id est, attendendo, quæ illi erant necessaria,
auertendo oculos ab illius iniquitatibus, &
demeritis, quæ illum à benefaciendo pos-
sent continere. Deus enim non attendens
ad inimicorum suorum offensas, & deme-
rita grauissima, solum considerans, quæ
illis sunt necessaria, liberalissimē illa con-
fert. Talis est Pater cœlestis, cuius exemplo
C H R I S T V S efficacissimum conficit argu-

Luc. 6.

In reg. br.
resp. 214.

Psal. 50. 20.

1. Mac. 2. 50

Esa. 51. 2.

Ioan. 8. 39.

¶ 240.

mentum. Nihil enim efficacius est ad prouocandos filios, quam parentum suorum exempla. Ita Mathathias ille, filios suos efficacissime credidit se prouocare ad obseruationem legis, propter exempla parentum suorum, quibus dixit: *Nunc ergo filij emulatores estote legis, & date animas vestras pro testamento Patrum vestrorum, & mementote operum Patrum vestrorum, quae fecerunt in generationibus suis. Abraham non ne in tentatione inuentus est fidelis? Ioseph in tempore angustiae custodiuit mandatum, &c. David in sua misericordia consecutus est sedem regni, &c.* Imo, & Deus ipse, excitans Iudaeos, ad ea agenda, quae eos agere oportebat, similiter eis proposuit conspiciendum illum insignem eorum Patrem: *Attendite, inquit, ad Abraham Patrem vestrum: Nec enim meretur nomen filij, qui parentis sui opera imitari dedignatur.* Vnde, & ad ipsosmet Iudaeos dixit CHRISTVS: *Si filij Abraha estis, opera Abraha facite.* Optime ergo CHRISTVS opera benefica Patris coelestis erga suos inimicos proponit, ut nos ad similiter agendum, ex eius imitatione compellat. Hacque consideratio fuit, quae sanctum Ioseph roborauit, & firmavit, ut fratribus suis, à quibus grandes offensas sustinuerat, non solum eas remitteret, sed magnis beneficentiae operibus cumlaret: quod Sanctus Iacob, eius Pater exprimere voluit, verbis illis supra inductis, quae nunc alio modo, ad hoc institutum possumus explicare. *Filius, inquit, accrescens Ioseph, filius accrescens.* Non tam voluit exprimere, Ioseph filium esse suum, quam Dei, quem filium vocat accrescentem, id est, qui non est filius solo nomine, sed opere, & fructu, se similem aeterno Patri exhibens. Et in quo? *Exasperauerunt eum, &c. Et sedit in forti arcus eius, & dissoluta sunt vincula brachiorum, & manuum eius, per manum potentis Iacob: inde pastor egressus est lapis Israel.* Verba sunt difficilia, & clarius in Hebraeo habentur, ut Oleaster annotauit. *Sedit, inquit, in forti arcus eius, & roborauerunt se brachia eius, de manu potentis Iacob.* Nomine arcus, iram intelligit, à qua sagittae acutae prodire solent contra inimicos. Hic arcus sedit, id est, quieuit in forti, id est propter Deum, quem fortem, & potentem nouerat. Iram enim compescuit Ioseph, ne contra fratres sagittas emitteret, propter Deum praecipientem diligere inimicos; sed non solum iram comprescit, ne eis, cum posset malefaceret, sed totis viribus se conuertit ad benefaciendum eis. Et si queras: *Quomodo potuerunt brachia Ioseph moueri ad benefaciendum ijs, qui illa alligauerant?* Respondet: *Roborauerunt se brachia eius, de manu potentis Iacob, id est conside-*

rando manus, & brachia Dei, quem potentem Iacob vocat. Deus namque ita se habet, quod beneficentiae opera ingentia inimicis confert, & solem suum oriri facit super bonos, & malos, &c. Ex hac consideratione, pastor egressus est lapis Israel, id est egressus est, ut fieret pastor, pascens fratres, & eis opera impendens, quae pastor omnibus impendere solet; & ut fieret lapis Israel, id est sustentaculum, & fundamentum, super quod fratres eius vnirentur, & aedificarentur in Aegypto: totius enim illius reipublicae aedificium, quae in Aegypto fuit extructa, primus ac fundamentalis lapis fuit Ioseph. Brachia tua debent roborare, ut beneficias inimicis, manus potentis Iacob, id est manus Dei, qui cum valde offensus sit ab inimicis, non solum manus, non mouet contra eos, sed potius mouet, ut eis beneficiat, qui solem suum oriri facit super bonos, & malos; & pluit super iustos, & iniustos, id est omnibus bonis, necessarijs ad vitam agendam, eos cumulat. Dices: Non mirum, quod Deus beneficium ac benignum se erga inimicos exhibeat, qui quantumcunque agant contra illum, nullatenus, vel leuiter ei nocere possunt: at inimicus meus nocet mihi, & damnum mihi reuera infert, quod ad cor usque pertingit. Vtrumque horum expressit Eliu, agens cum Iob: *si peccaueris, quid nocebis ei? Et si multiplicatae fuerint iniquitates tuae, quid facies contra eum?* Quantumcunque, multiplices peccata, & adhibeas omnes machinas, dolos, & industrias, quibus infirmiora praevalent contra fortiora, sicut vulpes contra leonem, &c. *Homini, qui similis est tui, nocet impietas tua.* Non ergo mirum, quod Deus non commoueatur ira, ad quem non accedit malum, nec flagellum appropinquat tabernaculo suo. At inimicus meus nocuit mihi, verè abstulit facultates, honorem, salutem: magna ergo est in hac parte differentia inter nos, & Deum. Respondebo tibi, verum quidem esse, peccatorem quantumcunque multipliciter peccata, non nocere Deo; id tamen non esse ex parte ipsius peccatoris, sed ex parte Dei. Quod comuni exemplo Theologi explicat. Si homo contra Regem agere contenderet, & contra eum sagittam lethalem mitteret, quae, quantum est ex se illum transfigeret: quoniam tamen Rex corpus habebat armatum, nullum ei damnum intulit, certè ille homo, ita offenderet regem, ac si eum interfecisset: nam quantum est ex se, id omne praestitit, quod ex se sufficiens erat ad regem interficiendum. Ita de peccato, & peccatore philosophatur Theologi. Peccatum quantum est ex se, sagitta est lethalis, quae diuinum esse destruit; & qui peccat, hanc sagittam contra Deum mittit.

Iob. 35. 6.

Psal. 90.

¶ 241.

quantum ex se intendens Deum deltruere. Quod egregiè Eliphaz Themanites impiū describens dixit: *Cucurrit aduersus eum erecto collo, & pingui cervice armatus est.* Currere erecto collo, indomitam quandam petulantissimamque superbiam indicat, quomodo dictum est, *Ambulauerunt filie Sion extenso collo:* & ut indicat Olympiodorus, videtur loqui metaphora sumpta à vitulo procaci, qui excusso iugo, contra herum suum currit, quem cornibus impetat. Septuaginta legunt: *Cucurrit contra eum iniuria*, idest inferens iniuriam per peccatum, quo Deum impetit. Quoniā tamen Deus armatus in se ipso est, ipsa natura sua diuina, quā nullum malū potest lædere, non eum occidit, aut destruxit. Ita rem egregiè explicauit D. Thomas, quē Theologi sequuntur. Quantum igitur ex se est, ita homo, cum peccat agit cōtra Deum, ac si ei reuera noceret: ideoq; ita ipsius Dei iram prouocat, ac si Deus nocumentum recepisset. Qualis tamē esset benignitas regis, qui erga illum, qui contra se sagittam milit, non solum non commoueretur ira, sed illi magna beneficia conferret, daret censum mille aureorum? Maior est Dei benignitas, qui cum vere ita iniuria afficiatur à peccatore, ac si ab illo maximum recepisset nocumentum, non ira statim contra illum succēditur; sed tam beneficium se exhibet, quod facit solem suum oriri super eum, qui eū illuminet luce, sustentet virtute, & roboret influentijs; & dat pluuiam, per quā fructus terrę ad vitam agēdā teneat. Quod si his addas, quod verē aliquando iniquitates hominū nocuerunt Deo, quando homines potuerunt illū apprehendere, quādo scilicet homo factus, ab inimicis tot ac tāta perpeffus est, ut verē dicere posset; *Videte, si est dolor similis, sicut dolor meus:* & tamen nec tunc ira contra inimicos commotus fuit, quin potius nunquam maiora beneficia hominibus exhibuit, quā tunc, ut alibi dictum est. Quid potest patiens inquit Cyprianus, quid benignius dici? Talis est ac tanta CHRISTI patientia, quę nisi talis esset, ac tanta existeret, Paulum Ecclēsia Dei non haberet. Sed de ijs tractatu sequenti.

S. J. Qui à Deo mercedem expectant, maiora debent agere, quam Ethnici, & Publicani. Qui nam hi fuerint explicatur.

Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quā mercedem habebitis? Non ne, & Publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? Non ne, & Ethnici hoc faciunt? Tertiam subdit Dominus rationem, ex eo desumptam, quod qui à Deo mercedē expectāt, aliquid in eius obsequiū agere debent, ut illam consequantur. Si enim, inquit, diligitis eos, qui vos diligunt, &c. Apud Lucā hæc, aliaq; similia supponuntur, ad id quod Matthæus præmisit, *ve sitis filij Patris vestri.* Ita enim legit: *Si diligitis eos, qui vos diligunt, quæ vobis est gratia? Nā & peccatores, diligentes se diligunt: & si benefeceritis ijs, qui vobis benefaciunt, quæ vobis est gratia? Si quidē, & peccatores id faciunt. Et si mutuū dederitis ijs, quibus speratis recipere, quæ gratia est vobis? Nā & peccatores peccatorib; senerantur, ut recipiant equalia. Verū amē diligite inimicos vestros, benefacite & mutuū date, inde nihil sperantes, & erit merces vestra multa, & eritis filij altissimi.* Ex his argumentū CHRISTI clarissimū redditur. Supposuit CHRISTVS, se cū eis loqui, qui præmiū à Deo sperabant; id circo postquam in comuni locutus est, dicens, *Beatos pauperes, beatos mites, &c.* addidit: *Sed dico vobis, qui audistis: Diligite inimicos vestros. Qui audiebāt, erāt eius discipuli, & turba quę cōuenerat, ut audiret eū.* Supponit secūdo, tāquā rē certā, quā non oportuit exprimere, quod omnib; notū est, meritū & præmium inter se habere correspondentiā & proportionē; neq; enim, cui nō operatur, debetur merces, aut præmiū. Merces, inquit Apostolus, *imputatur ei, qui operatur: & nō datur præmiū magnū, pro paruo merito.* Supponit tertio, id quod expresse subinfert, non esse magnū diligere amicos, & benefacere benefaciētib; sibi; nam hoc, illi etiā agunt, qui à Deo nullū præmiū sperant, scilicet Publicani, & Ethnici. Aliquid igitur magnū agendū est, ut merces magna reddatur vobis. Quid hoc erit? Repetit, quod in principio proposuerat: *Verū tamen diligite inimicos vestros, benefacite & mutuū date nihil inde sperantes, & erit merces vestra multa, & eritis filij altissimi.* Mercedē magnam intendistis? Opus facite magnum, & illam habebitis ingentem, & supremam, quā nec oculus vidit, nec auris audiuit, &c. Eritis enim filij Altissimi. Publicani erant exactores vectigalium, & Gabellarum, quæ Principibus soluebantur à sibi subditis, & subiectis populis. Iudæi se liberos iactabant, quorum illa erat perpetua vox: *Se-*

242.

Luc. 4. 31.

Ad Rom. 4.

J. 243.

Ioa. 2. 35.

imo & id lege statutum fuit, si verum est testimonium, quod ex Deuteronomio citat Tertullianus: *Nō erit vestigal pendēs ex Israel*, quod ubinam habeatur non inuenimus, ut Scholastes Tertulliani observat. Postquā autem propter sua peccata traditi sunt, & constituti sub Romanorū imperio, coacti sunt tributa & vestigalia persolvere: tuncq; adhuc apud illos res erat dubia, *liceret ne cēsum dari, an non*; forte quia illud in lege videbant, quod Tertullianus retulit. Quoniam autem ut D. Thom. annotat, qui prius id ordinavit fuit Publius Romanorum Rex, illi qui ab eo constituti sunt ad huiusmodi tributa exigenda, Publicani vocati sunt. Et in principio quidem, ad id munus homines etiā ex equestri ordine designati sunt, officiumq; honestum fuit habitum, ut Plinius & Cicero testantur; quoniam tamen huiusmodi exactio omnibus est infensa, recusantes officium homines strenui, ad infimos & viles, imo & ad viliora mancipia est deductum. Erantq; huiusmodi homines omnibus infensi, tum propter exactiois opus, tū quia ipsi insolentes erant, sicut esse solent homines viles, quib; aliquod negotium regiū demādatur: adeo, ut & ipsis gentilibus essent inuisi, ut Cicero ipse tradit; summopere verō Iudæis, non solum propter hoc, sed quia rem illis execrandam exercebant, quos vocabant Gabbim, quasi Gabellarij, vnde Gabellę nomen processit, aut Parisim, idest dissipatores libertatis, de quib; videndus est Tiraquellus. Tertullianus credit, huiusmodi homines fuisse Gentiles, Iudæis enim per legem ex Deuteronomio citatam, credebatur interdictum, vestigalia exigere. Ita namq; ille intelligit: *Nō erit vestigal pendens, idest exigens, in Israel*. Ceterum Hieronymus eius sententiam rejicit, quæ Evangelicæ historię repugnat, in qua Matthæum legimus publicanum, quem Iudæum fuisse, certū est, sicut & omnes Christi Apostolos. Aliqui asserūt, Principes publicanorum Gentiles fuisse, alios inferiores potuisse esse de Iudæorū gente: vnde & Zachęus, qui *Princeps erat publicanorum*, gentilis fuit, ut docet Cyprianus à Christo dictus, *filius Abrahę*, non natura, sed imitatione fidei: quod & similiter alij sancti Patres Chrysostomus, Ambrosius, Beda, & Tertullianus. Euthymius non tantum publicanos esse dictos censet, qui vestigalia exigebant, sed etiam commerciariorum, qui scilicet mercibus viuunt cōmutandis; erantq; homines maximē infames, qui artes huiusmodi exercebāt tanquā iniusti, avari, & scelerati. Ut cumq; tamen sit, certum est publicanos homines fuisse, apud quos nec vesti-

giam, inquit Euthymius, erat virtutis: homines, inquit Augustinus, qui sectabantur lucra, & exigebant vestigalia per negotiationes, fraudes, furta, scelera, & periuria; homines avaros, raptores, quorum studia, inquit Chrysostomus, & exercitatio impudentiæ ac crudelitatis plena erāt, quęstus nota illiberalis, turpis quędam mercatura; imo rapina: homines tandē omnib; vitijs adeo implicatos, ut sicut annotat Euthymius, hæc duo nomina, publicanus & peccator, synonyma reputarentur: quod illæ demonstrant locutiones, *Cum publicanis & peccatoribus manducas: & Publicani, & peccatores præcedent vos in regno Dei*. Quod & Euthymius ex eo demonstrat, quia quos Mattheus dixit hoc loco publicanos, Lucas eandem historiam referens vocat peccatores. Ethnicus autem, ut Diuus Augustinus annotat, idem est quod Gentilis. Ethnos enim Græcè, gens dicitur Latine. Vocabantur autem Gentiles aut gentes, qui nulla diuina lege aut fide excultri fuerant, quia tales permanebant, inquit Beda, quales fuerant geniti, de quibus dicit Apostolus: *Gentes quæ legem non habent: nullam legem geniti receperunt, se estant cervices*: Hos Iudæi tanquā perditiſsimos habebāt, quos habebant, quos etiam absolute peccatores vocabant: quomodo & Christus Dominus dixit, *se tradendum, in manus peccatorum*, idest Gentilium. Id enim per hæc verba intellexit, quod clarius ipse prædixerat: *Tradent eum gentibus ad illudendum*. Quod & Paulus clarius expressit: *Nos, inquit, natura Iudæi, & non ex gentibus peccatores*: Quos tam impios Iudæi iudicabant, ut vel ex eo solum se polluentes crederent, quod cum illis loquerentur, aut manducarent, qui dicebant. *Recede à me, ne appropinques mihi quia immundus es*. Qua de causa contra Christum murmurabant, quando venit ad domū Zachęi, quod ad hominem peccatorem, idest Gentilem diuertisset. Quomodo etiam postea cū Petro disceptarunt, quod introisset ad viros prapuriū habentes. Tales ergo erant Publicani, & Ethnici, ut rem totam concluderet Christus, dicens: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam Ethnicus, & Publicanus*. Ex his primo Christus impiam Pharisæorum doctrinam reuincere vult. Deus certē ab eis, quos ad sui peculiare obsequium elegit, & vocavit; aliquid amplius exigere debuit, quam ab ijs, qui eum nesciunt, quales sunt Publicani, & Ethnici: similiter, qui se illius seruos gloriantur, aliquid amplius præstare tenentur, quam illi, qui nullam de illo curā egerunt, quales sunt publicani & Ethnici: sed isti, diligentes se,

diligunt,

io de bo-
a patien.pi. ad Iu-
lianum.ib. 4. cont.
tas Epist.
elag. c. 8.
9.

[253.

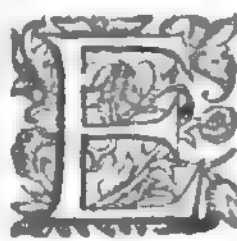
eneca.

Ex quibus B. Cyprianus rationem efficacis-
simā construit, ad suadendam patientiā er-
ga inimicos. Edidit ille peculiarem librū de
bono patientiæ, egregiū sane, imitatus Ter-
tullianum, quem magistrum vocare solebat,
opus adeo excellēs, ut ipsemet inter omnes
libros, quos scripsit, cōmendandū iudicaue-
rit: Libellum, inquit, de bono patientiæ, quā-
tum valuit nostra mediocritas, permittente
domino & inspirante, conscripsimus: huius
meminit D. Augustinus, cuius doctrina uti-
tur, illum allegans. Quantū autem bonū sit
patientia, qua iniurias ferimus, & beneficos
nos erga inferentes exhibemus, explicare,
contendens Cyprianus: id inquit, in primis
supponendū est, tam magnum bonū, neces-
sariumq; esse patientiā, ut & illa necessaria
sit ad audiendū, quæ de illa vobis dicturus
sum. Sed ipsius excellentiā ratio illa cōmen-
dat, quod est nobis, cum Deo virtus ista cō-
munis. Inde patientia incipit, inde claritas
eius, & dignitas caput sumit. Diligēda siqui-
dem res est homini, quæ Deo chara est, bo-
nū quod amat, quodq; maiestas diuina cō-
mendat. Atque ut plenius intelligere possi-
mus, quia patientia res Dei est, & qui patiēs
est, Dei imitator est, posuit in Euangelio, &
dixit: Audistis, quia dictum est, diliges pro-
ximū tuum, &c. Ego autē dico, diligite ini-
micos, & benefacite, &c: & rem concludit:
Estote ergo perfecti, sicut pater vester per-
fectus est. Quæ gloria est similem Deo fieri?
quanta fœlicitas habere in virtutibus, quod
diuinis laudib' possit equari? Ita ille: cuius
hec vltima verba expēdēda sunt: verē enim
Deus ita commendatā vult huiusmodi vir-
tutem, ut exhibens seipsum patientē, & be-
nificiū erga inimicos, hoc ipso se ipsum per-
fectū exhibere videatur, quo nomine nos
ad summā laudē & perfectionē similē extol-
lere volēs, hortatur dicēs: *Estote ergo vos per-
fecti.* Hāc doctrinā toto opere prosequitur
Cyprianus, demonstrans, hoc opus esse, quod
præcipuē nos Deo similes reddit. Quod &
ostendere conatus fuit Seneca, in illo opere
de clementia, illeq; qui apte cecinit: Cū vin-
dicamur in omni-Munere sola Deos æquat
clementia nobis. Hanc ergo rationē CHRIS-
TVS construit, qua Phariseorum dogma re-
fellit, qua & probat, summe nos decere, tan-
quam rem honorificam, regalē, perfectam,
& diuinam, inimicos diligere, & beneficijs
eos prosequi: certū est enim, Deum in sum-
mo esse excellentiæ, bonitatis, & perfectio-
nis; ideoq; quod magis illi fuerit simile, esse
excellētius, melius, & perfectius. Illa siqui-
dē natura excellentior est, quæ naturæ diui-
næ est similior: illa itidem operatio est me-

lior, quæ magis diuinæ operationi assimila-
tur: ex qua ratione Aristoteles demonstrat,
intelligentias motrices cœlorum, nunquam
cessare ab actu: quoniam enim perfectiores
sunt, magis similes Deo se exhibent in ope-
rando, ideoque semper sunt in actu, sicuti
Deus. Illa tandem perfectior erit operatio,
quæ perfectiori diuinæ operationi similior
erit. Perfectior autē inter diuinas operatio-
nes in ordine ad creaturas, est eius patien-
tia, misericordia, & benignitas, qua inimi-
cis suis parcat, offensas remittit, suæ bonita-
tis dona confert, qua omnipotētiam suam
manifestat, & maiestatis suæ magnitudinem
declarat, in qua præcipue ipsam suam perfe-
ctionem (modo supra exposito) cōstitutam
indicat. Illa ergo operatio erit perfectior, &
hominem perfectiorē faciet, quæ huic simi-
lis erit. Bene igitur CHRISTVS rem totā, sub
illa cōclusionis nota, *Ergo, claudit: Estote ergo
vos perfecti, sicut pater vester cœlestis perfectus est:*
quasi dicens: Hæc ratio rem totā concludit,
nam in primis impium Phariseorū dogma
evidenter refellit: deinde & apertē ostendit
vobis, decentissimā esse patientiā, dilectio-
nem, & beneficentiā erga inimicos, tanquā
rem excellentem, & quasi supremā, in qua,
qui Deū imitatur perfect' dici potest. Hinc
B. Chrysostomus inuehitur in illos, qui di-
cunt: Non remitto, ne homines me vilipē-
dant, & irrideant, cōtra quos postquā mul-
ta dixit, rem totam breuissimis verbis con-
cludit. Quod Deo, inquit, parem facit, non
vltisci, & remittere, hoc risum tu existimas?

Lib. 12. me-
taph. c. 9.Hom. 30. ad
populum.

*§. 3. Similis diuina debet esse per-
fectio nostra, non equalis, pro-
pterea multas patitur imperfe-
ctiones, nec contra eam est, cō-
turbari ad subitum inimici cō-
spectum.*

ESTOTE ergo vos perfecti, sicut pa-
ter vester cœlestis perfectus est.
Non solum his verbis egre-
giam, quam explicauimus ra-
tionem, inducentem ad pro-
positi præcepti observatio-
nē, exposuit CHRISTVS; sed & modū, quo
illud adimplere debemus, elegantissimē ex-
plicat. In primis in eo quod dilectionē aut
perfectionem petit, ad similitudinem patris
cœlestis, indicat se non exigere actus æqua-
lis perfectionis, cum actib' patris cœlestis,

[254.

sed

Habentur.
tom. 2.

1. Ioan. 1. 8.

Lib. de nat.
& grat. cōt.
Pelag. c. 36.

Psal. 142. 1.

Genes. 17. 1.
Deut. 18. 13.

Genes. 6. 9.

Genes. 17.
17.

Luc. 1. 6.

¶ 255.

sed qui imitentur perfectionē illorū. Edidit S. Hieronymus tres illos eruditissimos libros, aut dialogos contra Pelagianos, quorū hic inter alios vnus erat error, posse hominē in hac vita ad tantam perfectionē venire, vt nullā imperfectionem habeat: idq; probabant multis Scripturæ sacræ testimonijs, præsertim autē ex his CHRISTI verbis. Nec enim ille nobis præciperet, vt essemus perfecti sicut pater cœlestis perfectus est, nisi hanc perfectionē tenere possemus. Pater autē cœlestis ita perfectus est, vt nulla imperfectione polluitur, nec defectum admittat. Hanc tamen doctrinam, tanquā erroneam Hieronymus ex sanctis Scripturis reprobat, in quibus manifestē dicitur, neminē in hac vita tam perfectum esse, qui non aliqua imperfectione maculetur. Nec enim fictē dixit Ioannes: *si dixerimus, quia peccatū non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Quā eandē veritatem, ex eodem loco, alijsq; sæpe similiter demonstrauit B. Augustinus, semper excipiens CHRISTVM dominū & beatā Virgine, de qua cum de peccatis agitur nullam voluit haberi mentionem. Ad huius tamē expositionem obseruat B. Hieronymus, duas in scripturis sanctis esse perfectiones, duasq; iustitias: primā incomparabilē, & omnibus modis perfectā, quæ Deo cōpetit: aliā quæ nostræ conuenit fragilitati. Illa nullam admittit imperfectionem, hæc autem multas, variasq; secum patitur, quæ comparata ad illam, potius imperfectio & iniustitia dici potest, iuxta illud: *nō iustificabitur in cōspectu tuo omnis viuens.* Ex his infert Hieronymus, verē dari viros perfectos in mundo: si enim non dari possent, non dixisset dominus ad Abraham: *Ambula corā me, & esto perfectus:* ne quē dixisset ad suos: *Perfecti estote in cōspectu domini Dei vestri.* Hos tamē viros perfectos, certum est varias imperfectiones habuisse: ipse enim Noe, qui perfectus dicitur in generationibus suis: inebriatus iacuit. Abraham, cui dictum est, *esto perfectus* reprehenditur, quādo Deo promittētī filiū, risit in corde suo, dicens: *putas ne cētenario nascetur filius?* Zacharias, de quo & vxore ei^a præmittitur, quod, *erant ambu insti ante Deum, incedentes in omnibus iustificationibus domini sine querella,* incredulus reperitur, & propterea mutus effectus fuit, &c. Quamuis enim perfecti essent, sed erāt perfecti, vt homines, quorū perfectio imperfecta est, inquit Hieronymus, & imperfectiones admittens. Imò tātō quis perfectior est inter perfectos, quanto maiores suas reputat imperfectiones, & se imperfectiorem iudicat. Ex quo explicat illa verba difficilia Pauli, qui supponens primō, se ea quę dixit,

dixisse, nō quasi se ipsum perfectū exhibere volentem: *Non inquit, quod iam acceperim, aut perfectus sim, persequor autem si quomodo cōprehendā.* &c. statim subinfert: *Ego fratres mei non arbitror comprehēdisse: vñ autem, quę retro sunt obliuiscens, ad ea quę sunt priora extendens me ipsum, ad destinatum persequor,* &c. Quicūq; ergo perfecti sumus, hoc sentiamus. O Apostole Paulē (inquit Hieronymus) ignosce mihi, quasi homūculo, mea vitia confitenti, si audacter interrogem. Dicis te non dū accepisse, & nō dum cōprehendisse, & nondū esse perfectū, & præteritorū semper obliuisci, & ad priora te extendi, si quomodo posses occurrere in resurrectione mortuorū, & consequi brauium supernæ vocationis: quomodo ergo infers: *Quotquot ergo perfecti sumus, hoc sapiamus?* Quid ergo sapere debemus, qui perfecti sumus? Imperfectos nos esse, confiteri, & nondum comprehendisse, necdū accepisse, nec dum ad eā perfectionē venisse, quæ omni imperfectione sit libera. Perfectū ergo se Paulus profitetur, & adhuc se imperfectum vocat, quoniā cūctorū in carne iustorum imperfecta perfectio est, inquit Hieronymus, & ille perfectus est, qui Sapienti humilitate agnoscit se imperfectum, & quod nondum supremam perfectionem attigit, ad quā debet se ipsum extēdere, &c. Ex hac doctrina explicat S. Basilius, illā Dauidis petitionem: *Judica me domine secundū iustitiam meā, & secundū innocentiam meā super me.* Videbitur hic sermo, inquit Basilius, aliquid forte iactabundū, & gloriosum, & simile aliquid orationi Pharisei sese extollentis, habere. Candidē tamē perspicienti rē, Propheta noster ab hoc vitioso affectu procul omnino esse iudicabitur. Augustinus non hæc verba iactantis, sed humiliter cōfidentis intelligit, qui enim petit: *Judica me secundū iustitiam meā, & secundū innocentiam meam,* addidit, *super me,* exprimere volens, iustitiam & innocentiam, quā habebat, secundū quam iudicari volebat, non esse à se, sed à Deo. Basilius tamen, rē explicaturus annotauit, multas iustitias in Scriptura dici, multasquē in ea perfectiones indicari. Est enim & angelorū iustitia, quæ humanam superat; est & diuina iustitia aut perfectio, quæ omnem excedit intellectū. Me ergo iudica domine, inquit Dauid, secundū iustitiam meā, hoc est hominibus tantum conuenientē, & possibilem ijs, qui in carne viuunt: hæc enim adiunctā habet simplicitatē, & innocentiam, quā statim Dauid confitetur addens: *Et secundum innocentiam meam super me,* vt sic maxime constet, eius affectum longissimē à Pharisei arrogantia distare. Innocentiam enim suam nominat,

Ad Phil. 3. 12.

In Psal. 7.
Psal. 7. 9.

In Psal. 7.

¶ 256.

per-

perinde ac simplicitatem, ignorantiam in-
 experientiamq; eorum, quæ utilia sunt cog-
 nitu, quomodo sumitur Hispana phrasi in-
 nocentia hoc modo, pro ignorantia, & dice-
 re solemus de aliquo, quem ignorantē volu-
 mus significare, esse magnum innocentem,
 quomodo & in prouerbijs dicitur: *innocens
 credit omni verbo*. Quasi dicat David: iustitia
 mea admittit multas ignorantias, & defe-
 ctus, & innocentias: ideoq; nō à me illa est
 exposcenda iustitia, quæ nullum ex aliqua
 parte defectū habeat, nec illa perfectio, quæ
 omnī penitus imperfectione careat, sed quæ
 humanam decet cōditionem & fragilitatē.
 Ita Basilus. Hæc humana conditio est, quæ
 suis affectibus varios excitat motus, contra-
 rios legi Dei: *qui nos captiuos ducunt in legē pec-
 cati & mortis*. Hæcquē, suo pondere & con-
 tinuis necessitatib⁹, impedit à iugi cœlestiū
 contemplatione, & cogit ad terrena & tem-
 poralia animum cōuertere, & corruptibili-
 bus inherere. Quod & idē Hieronymus ad
 eosdem Pelagianos reuincendos annotauit.
 Putas ne, inquit, Apostolū Paulum, eo tēpo-
 re quo scribebat: *laternam, seu penulam quā re-
 liqui Troade apud Carpū, veniens asser, & maxime
 membranas, de cœlestib⁹ cogitare mysterijs,*
 & nō de ijs, quæ in vsu cōmnis vitæ vel cor-
 poris necessaria sunt? Da mihi hominē, qui
 nō esuriat nec sitiat, nec algeat, nec doleat,
 nec febricitet, nō torminibus, & vrinē dif-
 ficultatibus torqueatur, & ego tibi cōcedā,
 posse hominem nihil aliud, nisi de virtutib⁹
 cogitare: quo fit, vt nostra perfectio multas
 admittat imperfectiones, propter quas ne-
 cesse est, spirituales actus sepe intermittere,
 quos aliquando nō nisi cum magna difficul-
 tate & rebellionē exequimur. CHRISTVS igi-
 tur præcipit nobis tenere perfectionem di-
 uinam, nō autem modū illius perfectionis.
 Perfectionem enim vocat, actū dilectionis,
 aut misericordiæ, vel benignitatis, quo non
 tantum diligamus & benignos nos exhibe-
 mus amicis, sed etiam inimicis, vt dictū est.
 Hanc quidē iubet tenere, nō tamen modū:
 id enim impossibile est. Inprimis enim De⁹,
 ita diligit inimicos, & eis benefacit, quod
 nullā ad id sentit difficultatē aut repugnan-
 tiam, imō cū maximo gaudio & lætitia, ini-
 micos veniam petentes, in sui gratiā admit-
 tit, & innumeris excellentibusq; beneficijs
 cumulat, vt in ijs, quæ cum filio prodigo pa-
 ter egit, videre licet, & in eo quod CHRI-
 STVS expressit: *Gaudiū est in celo super vno pec-
 catore penitentiam agente, magis quā super nona-
 ginta nonē iusti, qui non indigent penitentia*. Nos
 autē non possumus, cōmuniter loquēdo, nō
 sentire magnam difficultatem & repugnan-

tiam, in actibus beneficiæ & dilectionis
 erga inimicos. Deus cū inimicum videt co-
 ram se, nulla perturbatione agitur, qui nul-
 lis contrarijs affectibus vrgetur; imo si ve-
 niā petat, id facit, quod pater cū filio prodi-
 go, quod ruens super collum eius osculatur
 eum, &c. At nos moraliter loquēdo, nō pos-
 sumus viso eo, qui grauem nobis iniuriā in-
 tulit, nō perturbari & commoueri, vt supra
 ex B. Anselmo dictum est. Quam differentiā
 egregiē Spiritus sanct⁹ in Canticis expressit.
 Laudauerat cœlestis Spōsus Spōsē suæ ocu-
 los, dicens: *Oculi tui columbarum*: illa similiter
 oculos illius laudandos assumens: *oculi*, in-
 quit, *eius, sicut colūba super riuulos aquarum, quæ
 lacte sunt lotæ, & resident iuxta fluēta plenissima*.
 Quidam existimant eisdem verbis Spōsam
 voluisse oculos Sponsi laudare, quib⁹ suos,
 ab illo laudatos audierat, & par pari referre,
 iuxta amatorum mores. Sed si attentē rem
 inspiciamus, diuersa multo sunt, & maiora,
 quæ Sponsa oculis Sponsi, quā quæ Sponsus
 oculis Sponsæ tribuerat. Sponsus enim, nō
 dixit, oculos Sponsæ similes columbis, sed
 oculis columbarum: Sponsa autem, non di-
 xit oculos Spōsi, similes oculis colūbarum,
 sed columbis ipsis. *Oculi* inquit *eius sicut colū-
 bæ, non qualescunq; sed quæ lacte sunt lotæ, &
 resident iuxta fluēta plenissima*. Hæc autem di-
 uersa inter se sunt. Sunt quidē oculi colum-
 bæ casti, quibus nō nisi cōsortis placet aspe-
 ctus, vt dictū alibi est: sed qui nihilominus
 inter oculos auium celerius & citius acci-
 piūt speciem rei visæ, subitōsq; affectus ex-
 citant, iuxta naturā rei, quam viderunt, læti-
 tiā scilicet ad conspectum consortis, cōtur-
 bationem autem ad præsentiam accipitris,
 vel alterius auis rapacis: cum enim columba
 vnguib⁹ rostroq; careat, quibus se possit de-
 fendere, soliusq; volatus celeritate sibi pro-
 uideat, hoc ei à natura inter ceteras aues da-
 tū est. Tales sunt oculi cœlestis Spōsæ, quib⁹
 solus diuinus placet Spōsus, atq; ex hac par-
 te egregiā laudē promerentur, quā & Spō-
 sus illis tribuit: sed qui iuxta naturā eorū,
 quæ vidētur, excitāt affectus, lætitiæ ad præ-
 sentiā amicorū, & eorū qui nobiscum con-
 ueniūt; cōturbationē autē, ad præsentiam ini-
 micorū, & eorū, qui nos ledere procurant.
 Cæterū oculi Spōsi similes dicūtur, nō ocu-
 lis colūbæ, sed ipsis colūbis, quæ lacte sunt
 lotæ, & residēt iuxta fluēta plenissima. Colū-
 bæ enim ipsa, signū est māsuetudinis, & quie-
 tis: & apud Egyptios Symbolū erat homi-
 nis, nulla passione cōturbati; quoniam hæc
 auis felle caret. Idcirco, vt annotat D. Cy-
 prianus, Spiritus sanctus in colūbæ specie ve-
 nit, quia columba, inquit, simplex animal &

Lib. de simi-
litud. c. 16.

¶ 257.

Cant. 4. 1.

Cant. 5. 12.

Pierius lib.
22.Lib. de vni-
tat. Eccle.

lēctum,

hanc intelligentiam exponit, ut voluerit dicere, se dæmoni illisurum, ad eundem modum quo venatores & piscatores delupunt aves & pisces, quibus exponunt exterius cibos, quos videant, in quos dum feruntur, comprehenduntur hamo, & capiuntur laqueo, qui opertus erat. Proinde Ambrosius piam fraudem dicit adinuentam à Domino, offerente carnem famelicam, cuius specie allectus dæmon, ad tentandum, quasi piscis ad deuorandam escam se demitteret. Ita ergo dæmon captus est nunc, cuius linguam verè fune verbi Dei alligauit CHRISTVS; qui diuino verbo usus, ita eius loquacitatem, & omnes rationes illius verbosas compressit, ut tanquam elinguis redditus fuerit. *Et posuit circulum in naribus eius.* Nares namque in Scriptura sacra indicat iracundiæ & superbiz spiritum: qui namque eo agitur, narium respiratione illum demonstrat. Conspicere visus est Ioannes hanc belluam, maxima ira concitatam, quasi ingentes aquarum nimbos naribus efflantem, quando se cælo vidit expulsam: ideoque clamat: *Va terra & mari, quia diabolus descendit ad vos magnam iram habens.* Compressit tamen nunc CHRISTVS Dominus superbiam & audacem eius iracundiã, qua in homines superbe agebat, dum tam plenè timore reliquit, ut nec coram seruis illius iam audeat respirare. *Et armilla perforauit maxillam eius.* Id est, tam valido freno compressit, & ita violentum eius impetum coercuit, ut iam quasi cum ligato passerculo possint pueri paruuli, & infirmæ puellæ ludere. Idcirco (inquit Chrysostomus) subdit, hunc draconem, tanquam passerem ab infante illudi. *Alligabis (ait Deus) tanquam auem, & illudes illi, tanquam infantes passeri.* In quibus & potentia Filij Dei, & infirmitas diaboli demonstrata est, quem iam ligatum tanquam passerem exhibet. Vinxit namque (inquit Olympiodorus) hostem Dominus noster, eumque vinculis constrictum, ijs qui conuersi sunt & effecti sunt paruuli, uti passerem quempiam illudendum obijcit. Saluator generis humani (inquit Hieronymus) qui virtutum & conuersationis suæ reliquit exemplum, post baptismum statim assumitur à Spiritu, ut pugnet contra diabolum, & oppressum, atque contritum tradat discipulis suis conculcandum, imo tanquam passer ligatus (inquit Origenes) & Domini benigne ac munere victus Satanas, infantibus & lactentibus (è quorum ore laudem perfecit Deus) subiectus est, & tam inualidus iam nobis proponitur, ut possint amici Dei, & negotiatores Regni cælestis eum concidere & diuidere, id est, verbi Dei gladio illum percutere, & ad nihilum ducere. Quod & verè San-

ctos viros fecisse compertum est, si eorum vitam consideremus, quos videmus illudentes dæmoni & eum verberibus affligentes. Ludebat enim cum eo B. Dominicus & illudebat ei, ut D. Antoninus enarrat; similiterque eum contenebat S. Antonius, ut D. Athanasius latè prosequitur, & quasi omnino infernum & infirmum spernebat S. Benedictus, ut tradit D. Gregorius. Hæc omnia CHRISTVS Dominus nobis præstitit, quæ egregie considerauit B. Augustinus exponens, quomodo Dauid in deserto superbiam Goliz deiiciens, factum vincens, vires eneruans, caput amputans, & relinquens viribus priuatum, typum tenuerit CHRISTI Domini. Ante aduentum (inquit) CHRISTI, fratres charissimi, solutus erat diabolus: veniens CHRISTVS: fecit de eo, quod in Euangelio dictum est: *Nemo potest intrare in domum fortis, & vasa eius diripere, nisi prius alligauerit fortem.* Venit ergo CHRISTVS, & alligauit diabolum. Dicit aliquis: Si alligatus est, quare adhuc tantum præualet? Sed tepidis, & negligētibus, & Deum in veritate non timentibus dominatur: alligatus est namque tanquam innexus canis catenis, & neminem potest mordere, nisi eum, qui se illi securitate mortifera coniuxerit. Iam videte fratres, quam stultus est homo ille, quæ canis in catena positus mordet: tu te illi per cupiditates & voluptates seculi noli coniungere, & ille ad te non presumet accedere: latrare potest, sollicitare potest, mordere animo non potest, & c. Ita ille. Hanc CHRISTI victoriã, à Davide prophetatam & decantatam considerat Ambrosius: Innumeris (inquit) validisque laqueis diabolus orbem repleuerat; sed videt Dauid eos omnes contritos, ideoque exultans canit: *Anima nostra, sicut passer erepta est de laqueo venariorum, laqueus contritus est & nos liberati sumus.* Et quasi audiret interrogantem: Quisnam hos laqueos contriuit, nosque in libertatem reduxit? respondet: *Adiutorium nostrum in nomine Domini,* prophetans, quod venturus esset in hanc vitam, qui contereret laqueum diaboli præparatum. Sed non potuit melius conteri laqueus, nisi prædam aliquam diabolo demonstrasset, ut dum ille festinaret ad prædam, suis laqueis ligaretur. Quæ potuit esse præda, nisi corpus? Oportuit igitur hæc fraudem diabolo fieri, ut susciperet corpus Dominus IESVS, & corpus hoc corruptibile, corpus infirmum; ut dum diabolus infirmitate excitatus, in eum irrueret, captus per diuinitatis vim remaneret, quem iam omnes vincere possemus. Hæc

& alia Ambrosius.

3. p. histor.
in vita Antonij.

Lib. 2. dialogor.

Serm. 197.
de tempo.
1. Reg. 17.

Mat. 22. 29

Lib. 4. in Luc.

Psa. 123. 7.

Lib. 4. in Luc.

Apoc. 12.

6

In catena.

Epist. 8. ad Demet.

In catena.

S. 2. *Christus melius quam Michæel nos roborans, ad desertum ducitur, feris venenatis plenum, quod prius Baptista in coluerat: idq; sexta Ianuarij die.*

SI Filium Dei contemplemur humana carne vestitum, ductum & missum à Spiritu sancto, omnibus ipsius donis armatum, ad impugnandas Luciferi catervas, & inferni acies fugandas, poterimus vires resumere, ut infracto animo ducem istum sequentes, easdem inimicorum legiones reuincendas assumamus. Admirabilis est historia, quam ipse Spiritus sanctus refert, quæ sanctorum Machabæorum tempore accidit. Lysias, vir illustris quidem genere, ^{1. Mach. 11.} *Homo nobilis, de genere Regali,* & propinquus Regi, dux superbus, suæ nobilitatis consideratione tumens, multis elatus victorijs, grande bellum contra Dei populū agere constituit, & mente effrenatus, in multitudine pedum, & in millibus equitum, & in octoginta elephantibus confidebat. Tanto autem impetu Iudæam ingressus, procedebat, ut magnā stragem faceret, cunctisq; timorem incuteret. Vnde fideles cum fletu & lacrymis rogabant Dominum, ut bonum Angelum mitteret, ad salutem Israel. Egrediētibz autem illis, Ierosolymis apparuit præcedens eos eques, in veste cādida, armis aureis, hastam vibrans: ad cuius conspectum, intelligentes illum datū sibi diuinitus ducem, qui inimicos esset superaturus, omnes simul benedixerunt misericordiæ Dñi, & conualuerūt animis: non solū homines, sed & bestias ferocissimas, & muros ferreos parati penetrare. Ibant prompti, de cælo habentes adiutorium. Leonū autē more impetu irruentes in hostes, prostrarunt ex eis vnde decim milia pedum, & equitū mille sexcentos: vniuersos autē in fugam verterunt. Vide quales animos illis fecit, videre cælestem equitem præcedentē, quod nec homines nec ferocissimas bestias timerēt, & parati essent muros ferreos, penetrare: omnesq; leonibus similes se exhibuerunt, impetu irruentes contra inimicos. Et quidem non est dubium, equitē illū, fuisse Angelū, qui in assumpto corpore ex aère, apparuit. Satis fuit vñtatū, cum Dei populus inimicorū potenti exercitu affligebatur, misisse Deum Angelū, qui opē fidelibus suis ferret, & inimicos prosligaret. Sic misit contra potētem exercitum Sisaræ: hoc namq; exi-

stimo Debboram Prophetissam suo Cātico exprimere voluisse, cum dixit: *De cælo dimicatum est contra eos; stella manentes in ordine & cursu suo, aduersus Sisar. m. pugnaverunt.* Stellarū nomine, Angelos intellexit, qui pro Dei populo dimicare consueverunt, ut Glossa interlinearis^a intelligit, colligiquē potest ex lectione quam Augustinus^b explicādam assumpsit. Similiter nota est historia, quando contra exercitum Senacherib, obsidentem sanctam ciuitatem, misit Deus Angelum, qui vna nocte percussit in castris Assyriorum, centum octoginta quinque millia. Et tempore ipsorummet Machabæorum, cum vehemens pugna esset, apparuerunt aduersarijs de cælo, viri quinq; in equis, franis aureis decori, ducatum Iudæis præstantes; ex quibus duo, Machabæum medium habentes, armis suis circumseptum, incolumem conseruabant: in aduersarios autem tela, & fulmina iaciebāt; ex quo & cecitate confusi, & repleti perturbatione, cadebant. Hoc igitur Dei fauore antea muniti, cum postea à Lysie exercitu obsiderentur, cum fletu & lacrymis rogabant Dominum, ut bonum Angelum mitteret ad salutem Israel. Vnde Angelus fuit, qui apparuit. Quis tamen esset, non constat. Quidam credunt fuisse Angelum Gabrielem, quem sanctus Hieronymus vocat, *Præpositum prælijs*, cuius nomē interpretatur; *Fortitudo Dei*. Alij censent, fuisse Michælem, qui illius antiquæ Ecclesiæ dux extitit, & conseruator, ut omnes fatentur; traduntquē Hieronymus^a, Theodoretus^a, & Chrysostomus^b. Sic indicat II. Gregorius^c, qui docet, Michaelem fuisse, qui mittitur, quotiescumq; miræ virtutis aliquid agendum est. Hocq; credo veritati cōforme, nam ideo (ut alibi expositum dedimus) vidit illum Zacharias Propheta, tanquam equitem, sedentem super equum rufum. Apparuit autem nunc in corpore ex aère formato, equo insidens, veste candida, armisque aureis indutus, hastam vibrās. Qui talem ducem de cælo venientem vident, merito animos sibi faciunt tales, ut nullos impetus inimicorum, nec ferocissimas bestias, nec muros ferreos, timerent, sed tanquam leones in omnes hostes irruerent. Si ita animati sunt illi, ut omni timore deposito nullos fortissimorum hostium impetus formidarent, sed validē contra illos insurgerent, quali robore debemus nos firmari, videntes, non Michaelem, aut aliquem Angelum, sed ipsū Angelorum Dominum præcedentem, & ducem nostrū effectum ante nos procedentem, ut inimicorum nostrorum vires comprimat & eneruet, exercitum deiiciat, & in fugam conuertat? Apparet, non in corpore phantastico, sed

Iudic. 5. 10.

1a cap. 5.

Iudicum.

Lib. qq. in

Iudic. q. 26.

4. Reg. 19.

35.

2. Mach. 10.

29.

In cap. 8.

Daniel.

1a cap. 10.

Daniel.

Hom. 48.

in imperfe.

Hom. 34.

in Euang.

Zach. 1. 8.

vero, & quidem Spiritus sancti opere in sacratissimæ Virginis utero, ex illius purissimo sanguine formato: quod quidem vestis candida dici potest, quippe quod nulla fuit labe infectum. Armatus insuper apparet, armis aureis omnium donorum Spiritus sancti, diuini Verbi, aut Scripturæ diuinæ, lanceam vibrans, cuius impetu omnes inimici impetus transfixit: quo factum est, ut omnes illius acies deuictæ manserint, deiectæ fuerint, & in fugam datæ. Vires igitur resumamus, & illius ducatum sequentes leonibus similes effecti: nec bestias inferni ferociores, nec muros ferreos potentia diaboli, timeamus. Videam⁹ itaq; ducē nobis de cælo datum, præcedentem nos, & procedentē ad inimicorum pateruas eneruandas. *Tunc dicitur IESVS in desertum à Spiritu, ut tentaretur à diabolo.* Quamuis vniuersa terra Promissionis ita fuerit habitatoribus plena, ut mirum sit, quomodo tam exigua terræ quantitas, tot tantaq; hominum millia capere potuerit, erant nihilominus in ea quæ plurimæ solitudines & deserta, quorū Scriptura sacra sepe meminit. Hæc vocabantur deserta, non absolute, sed sub peculiaribus nominibus: desertū Ziph⁹, quod erat inter occidentē, & meridiem, lōgē à Ierusalem: desertū Maon⁹, illi vicinum: desertum Engaddi⁹, desertum Pharan⁹, desertum Idumæe ad meridiem. Vnum tamen erat, quod absolute & simpliciter desertum vocabatur, quod, ut ait Hieronymus⁹, solitariū valde erat, montuosum & asperum, inter Ierusalem & Ierico, latronibus plenum, à quo egredientes, tot homines interficiebant, ut ipsemet⁹ dicat, ibi fuisse locum dictum *Adomim*, hoc est sanguinum, quia multus ibidem sanguis, latronum incursionibus fundebatur, cuius occasione CHRISTVS Dominus parabolam construens, de homine incidēte in manus latronum, huius loci meminit: de qua re Andreas Massius. Incipit autem hoc desertum iuxta Anathoth, & se extendit super Galgalā, vsq; ad desertum Tecuz, & Engaddi, iuxta mare Mortuum. Hoc desertum diuersum erat ab alijs prædictis, nam alia non ideo deserta vocabantur, quod omnino habitatoribus essent vacua, sed quod minus frequenter habitarentur; eo modo quo apud nos sunt montana: ita Ioab sepultus dicitur⁹ in domo sua in deserto, quia aliquæ dom⁹ in illis desertis erant: & Idumæa desertum vocatur⁹, cum plures habeat habitatores; & Tribui Iuda lex ciuitates, cum suis villis in deserto assignatæ dicuntur⁹. Desertum autem hoc, quamuis in sui ingressu primò aliquos haberet incolas, qui dicebantur habitare in deserto Iu-

deæ, tamen eius interiora omnino erant habitatoribus vacua, & hominibus inuia. In huius deserti interiori solitudine Ioannes à pueritia, vsq; ad trigessimum annum vitam egit, quod & Lucas indicauit. *Erat, inquit, in desertis vsquē in diem ostensionis suæ ad Israel.* Deserta vocat in plurali, propter deserta loca illius solitudinis, tā remota ab omni humana conuerſatione, ut per triginta fere annos, quibus Ioannes ibi mansit, nullū viderit hominē, nec ab aliquo homine vilus fuerit, ut B. Chrysostomus obseruauit. Quod & D. Lucas in citatis verbis indicasse vilus est, dicens, fuisse Ioannem in deserto, vsquē ad diem ostensionis suæ ad Israel: nulli namq; vsq; ad illam diem Ioannes patuit, sed in illa solitudine ab hominibus semotus, cum Angelis, inquit Chrysostomus, philosophabatur: de quibus multa Origenes tradidit. Dū autem ibi Ioannes maneret, anno ætatis suæ quasi trigesimo, *Factum est verbum Domini super eum in deserto*, ut scilicet egrederetur iam ad prædicandum. In huius rei memoriā extat adhuc sacellum ibidem, in honorē eiusdem Ioannis constructum: de quo Adrichomius, ex Breindembachio, Brochardo, Vittiano, & Saligniaco. Tunc autē Ioannes non ad populosas ciuitates prædicaturus se contulit, sed in priores solitudinis illius oras, Iordani proximas, se continuit; ibiq; prædicare cœpit, & baptizare. Ideoq; dicitur prædicasse in deserto Iudæe, iuxta Iordanē. Hæc quia heretici nostri temporis non intellexerunt, varias nēnias de Ioannis deserto commetati sunt. Ioanne itaq; hoc deserto egrosso, Christus post baptismum illud ipsum ingressus est. Quæ in re hoc obiter possumus expendere, quam verē Ioannes fuerit Christi Præcursor, quod verē visus est Christus ibi pedes ponere, vnde Ioannes suos extrahebat. Nam sicut Ioannes primò in huius deserti interiorib⁹ vitam egit, quo se recepit, ut inde egrederetur ad prædicandū & manifestandum se mundo; ita illo inde egrosso, Christus Domin⁹ illud ingressus fuit, vbi vitam non paucis diebus egit, ut inde egrederetur ad prædicandum & manifestandum se hominibus. In hoc deserto est mōs altus, ascensu difficilis, hominibus inuius, bestiis venenatis refertus, ex cuius pede fons ille celebris, qui ab Eliseo dulcoratus est, scaturit, quique terram Ierico irrigat. Ad hunc ductus est CHRISTVS à Spiritu sancto, qui propterea mons, Quarantana hodie dicitur, quia in eo CHRISTVS Dominus quadraginta diebus ieiunauit, in cuius cacumine sacellum extat adhuc, ruinosum quidem, sed ieiunio & oratione CHRISTI ve-

Luc. 1. 80

Homil. 3. varijs in Ioan.

Homil. 9. 11. in Li

Luc. 3.

In Theat cap. de Tibu Beniam. 94. 9 28.

4. Reg. 2.

forma, qua utitur Euangelista, omnem tollit difficultatem: quia non utitur verbo actiuo, nec dicit CHRISTVM ductum à Spiritu, ut diabolus tentaret eum, quasi intréderet Spiritus sanctus, ut diabolus tétaret Christum, sed utitur verbo passiuo, ut tentaretur à diabolo. Duo enim sunt quæ in hoc opere possumus considerare, actione scilicet diaboli tentantis, & passionem CHRISTI sustinentis tentationem. Actio quidem diaboli mala fuit, cuius volútas erat iniqua: at passio, qua CHRISTVS eius tétationes sustinuit, & passus est, fuit sancta, & maximè frugifera, ut dicemus. Idcirco actio diaboli non fuit intenta à Spiritu sancto, sed solummodo permissa; passio tamen illa fuit, quam verè Spiritus sanctus intendebat, quia omnibus modis erat bona. Sicut certum est, Deum non intendisse, ut Iudæi CHRISTVM occiderent; quia id erat omnibus modis malum: voluisse tamen, ut CHRISTVS mortem ab illis iniuste illatam, sustineret patienter: id namq; innumera bona continebat. Similiter, nec volebat Deus, ut Tyrāni martyres torquerent; volebat tamen, & intendebat, ut martyres pœnas ab illis illatas patienter ferrent, quia sicut actio erat mala, & inuisa Deo, ita passio erat bona, & Deo gratissima. Sicut ergo Deus non misit Filium suum in mundum, ut eum occiderent Iudæi, quia hoc malum erat, sed ut pateretur mortem, quam Iudæi Deo permittente erant illaturi, quia hoc erat ad nostram salutem expedientissimum, ideoq; Caiphas, qui Dei sententiam nesciens expressit, non est usus verbo actiuo, dicens: Expedi, ut vnum occidamus hominē, sed passiuo: Expedi, ut vnus moriatur homo: ita & nunc Matthæus, explicare volens Dei decretum, cum misit Deus CHRISTVM in desertum, non utitur verbo actiuo: non nāq; actione diaboli intendebat Deus, sed passiuo, ut tentaretur, inquit, quia hoc intēdebat, quod Christus diaboli sustineret tentationes & ictus: nam hoc erat bonum & utilissimum, ut demonstrat & explicat. D. Thomas, multas rationes expendens, propter quas oportuit CHRISTVM tentari. Quia primo (inquit) ex eo quod tentatus est, tentatoris vires enervauit: quam rationem explicat, ex illa celebri sententia B. Gregorij: Non erat indignū Redemptori nostro, quod tétari voluit, qui venerat occidi. Iustū quippe erat, ut sic tentationes nostras suis tétationibus vinceret, sicut mortem nostram venerat sua morte superare. Quam eandem rationem obseruauerat B. Athanasius, expendens, tentatoris vires à CHRISTO esse confractas, ita ut à

Christianis possit iā conculcari & ludibrio haberi. Id ipsum & Ambrosius, dicens, Christū nobis vicisse tentatorem: quod & Augustinus egregiè prosequitur, & B. Maximus^c excellenti sententia conclusit, dicens: Ergo nunc fratres charissimi, ieiunantis Domini victoriam recensentes, triumphum nostræ salutis agnouimus. Ad hoc institutum potest exponi illud: *Inimici defecerūt frameæ in finē*. Frameæ enim aut gladij inimici nostri, eius inquam tentationes, acies, & astus, defecerunt, enervatæ sunt, & amiserunt vires, cum ille in finem, idest CHRISTVM, eas conuertit; eo modo, quo gladij acies & vis retusa manet, si quis illum in durissimum lapidem, vel firmissimū saxum conuertat. Secundò voluit tentari, inquit D. Thomas, propter nostram cautelam, ut nullus quantumcunq; sanctus, se estimet securum & liberum à tentatione; neq; quispiā de cordis sui puritate cōfidat, inquit S. Leo Papa, ut putet se nullis tentationum periculis supiacere, cum peruigil ille tétator, eos acriorib⁹ pulset insidijs, quos maximè videt abstinere à peccatis: nam à quo dolos suos contineat, qui ipsum quoq; Dominum maiestatis ausus est calliditatis suæ fraude tétare? Et iterum: Cuius (inquit) hostis ille nequissimus, nō audeat impugnare propositū, cuius non appetat violare ieiunium, quando versutias suas, nec ab ipso mundi Salvatore cōtinuit? Hanc rationem tradiderunt Hilarius^d, Chrysostomus^e, & Tertullianus^f, quā ex professo expendit D. Hieronymus^g, refellens Ioviniani errorem, qui cēsebat, eo ipso quo quis baptizatus est, immunē ab omni tentatione reddi. Tertiò propter exēplum, ut scilicet nos instrueret, qualiter diaboli tentationes vincamus: quā rationem egregiè prosequitur Augustinus^h, & expendit atq; Cyprianusⁱ: Voluit (inquit) Sapientia Dei, erudiendos informare exēplo, & contra tentamenta proponere documenta &c. Propterea ut obseruauit S. Leo Papa^k, nequissimi hostis astutiam, nō potentia deitatis, sed humilitatis mysterio vicit, ea solummodo agens & proponens, quæ quicquid purus homo agere posset & inducere. Vnde etsi diabolus victus remanserit, non tamen eius diuinā potentiā potuit manifestè cognoscere. Quarto ut nobis fiduciā de sua misericordia largiretur: Vnde dicitur: *Non habemus Pontificē, qui non possit cōpati infirmitatibus nostris. tentatū autē per omnia, ut misericors fieret*. De ijs rationibus alibi multa diximus, & alia statim subinferem⁹. Ex his explicat B. Chrysost. Cur Deus, quasi mores mutasse visus sit: antiquit⁹ nāq; tā egrè ferebat se tétari, ut homines tentantes se in deserto

Lib. 4. in Lucam.
Lib. 3. de mirabili Sacra scripte cap. 6.
Homil. 1. Domin. 1. Quadrag. Psal. 9. e.

Serm. 3. do 1. Quadr.

Serm. 4. do 1. Quadr.

Can. 3. in Matth.

Hom. 13. in Matth. & homil. 5. ex varijs in Matth.

Lib. de baptis. ca. ult. & Lib. 1. contra Iovin.

Lib. 4. de Trin. c. 13. Lib. de ieiun. & tent.

Christi Sermo. 1. & 2. dom. 1. Quadr.

Ad Hebr. 4. 15.

Hom. 5. ex varijs in Matth.

Joan. 11. 50.

10

3. p. q. 41. ut. 1.

Hom. 16. in Euang.

Lib. de passio & Crue. Dom. ad fi.

Ibidem.

Llib. 4. in
Lucam.
Lib. 3. cont.
hazref. c. 11

tur ducendus, ubi tentationes sunt abundā-
tiores, aut saltē ad populosam numerosam-
quē ciuitatem, in qua sunt validi laquei, atq;
multiplices, & non ad desertū, ad quod du-
xerat Ioannem, ut liberum à laqueis inimi-
ci seruaret. Respondet tamen D. Thomas,
apto sapienti; consilio Spiritum sanctum
duxisse CHRISTVM in desertum, ut tentare-
tur à diabolo: necessarium namquē erat, ut
CHRISTVS Dominus diabolum vinceret, ad
cuius opera & vires soluendas venerat, quē
nisi ille vicisset, nos vincere non possemus.
Ut autē eum vinceret, necessarium erat cū
eo cōgredi & pugnare: ut vero cum eo cō-
grederetur, expediens fuit eundem ad pug-
nam prouocare: ad hoc autem locus aptissi-
mus desertum est, ut dixit Ambrosius. Com-
minatus fuerat Deus inimico nostro, post-
quam hominū genus deuicit (inquit D. Ire-
næus) quod semen mulieris, quam ille sedu-
xerat, esset calcaturum & contritum illius
caput, talemq; de illo victoriam reportatu-
rum, ut relinqueret inualidum & infirmum,
sicut manet serpens contrito capite. Voluit
propterea Deus ipsum inimicum ira prouo-
care, ut per seipsum ad pugnam accederet.
Expedientissimum propterea fuit in deser-
tū duci CHRISTVM, quod locus est ppius,
in quo diabolus per seipsum pugnam com-
mittat & aggrediatur. Hanc doctrinam va-
rijs rationibus possumus explicare: sitq; pri-
ma desumpta ex familiari quodā exemplo.
Quando Princeps, aut Rex aliquis per tyrā-
nidem aliquam prouintiā sibi subiecit, cie-
cto proprio Rege, ac naturali domino, ipse
quidē quādo res tota cōfecta est, ad quiescē-
dum se recipit in palatium. Quoniā autem
semper in prouintia reperiuntur aliqui, qui
minus benē ferunt tyranni dominatum, &
legitimi domini ac Regis memoriā seruant
& appetunt, curat tyrannus, duces aliquos
validos in prouintia statuere, quibus cōmit-
tit, ut maxima solitudine agant cōtra eos,
quos in se rebelles persenserint. Id quidem
præstāt duces, nec tyrannus ipse ad bellum
egreditur per seipsum, quādiu illi ad id per-
agendum sufficiunt. Cum vero aliquis in-
surgit vir egregiē fortitudinis, qui tales du-
ces & eorū copias & vires contemnit, eosq;
superat, illorum gladios spernit, illudit astu-
tias, & machinas, ipsemet Rex tyrannus ad
bellum agendum se accingit, ipsemet pro-
greditur, ut cū tali viro congrediatur. Subie-
cit quondā sibi princeps tenebrarū prouin-
tiam huius seculi, quādo hominē in paradi-
so vicit, ac superauit; idq; tam validē ut ple-
no ore, Princeps huius seculi diceretur. Quam-
uis autem talem prouintiā pacificē possi-

dere videretur, intelligens fore multos, qui
aliquādo proprij naturalisq; Regis tenerēt
memoriā, cui tanquā legitimo proprioq; Re-
gi afficerentur, qualis erat ille, qui dicebat: *Psalm. 41. 3.*
Sitit anima mea ad Deum vivum: ille itidē, qui *Isai. 26. 9.*
suspirabat, dicens: *Anima mea desideravit te in*
nocte, quosdā duces supposuit, quibus com-
misisse visus est, ut cōtra tales agerēt bellū,
omnesq; sub dominio suo continerent. Hi
duces sunt, mundus & caro. Astutoq; consi-
lio, eis diabol⁹ uti voluit. Cōsiderauit nāq;
hominum genus duo mala incurrisse, in illo
primō cōgressu, quando hominem vicit, ig-
norantiā scilicet & tenebras in intellectu, &
infirmatē ac fragilitatē in volūtate. Ut insi-
pientes ac ignorantes, & stultos sub domi-
nio suo cōtineret, mundū supposuit; cōtra
hos nāq; agit mūdus: armaq;, quib⁹ tales ex-
pugnat, sunt ipsius iudicia, dicta, & sentētię,
quę nihilō ab inani aura vel vēto differunt.
Mirū certē est, quomodo tā lenia arma de-
iciant tot hominum millia: sed hoc ipso
ostenditur, illos vanos & stultos, cōtra quos
tam inane genus armorum præualet. Quam-
enim inanē hominem iudicares, & sine pon-
dere, quē lenis aura aut exiguus venti flatus
huc illucque propelleret & circunduceret?
Hincq; intelliges, cur tot homines ab huius-
modi duce vincantur, *quoniā stultorū infinitus* *Ecclesiastes*
est numerus, qui mūdi iudicia sentētiāsque ob- *1. 13.*
seruāt, qui proinde seipsos demonstrāt stul-
tos. Nōne stultissimus est homo, qui quietā
potest agere vitā, si sua sit sorte cōtētus, qui
tamē ut mūdi expectationi satisficiat, ingē-
tibus curis, & sollicitudinibus torquetur? Nō
minus seipsum stultū cōprobat, qui omnes
facultates, quibus cōmodē vivere posset, in
nimio velum cultu consumit, ut vocibus
mundi obtemperare videatur. Ille similiter,
qui ut mundanā gloriā conseruet, aliena nō
restituit, & æternā gloriā perdit. Is itidem,
qui cū tranquille agere posset, & gratū obse-
quium exhibere Deo, parcens inimico, vitā
summis inquietudinibus & corporis & ani-
mę periculis plenā ducit, auscultans mundi
voces, dicētes, honorē seculi cunctis rebus
anteponendū. Ut vero infirmos ac debiles
diabolus sibi subiectos teneat, alium dncem
supponit, qui suas partes agat, carnē scilicet:
quia hæc tantū dericit infirmos. Quid nāq; *Isai. 40. 6.*
caro nisi fœnū? Quantæ infirmitatis ac debi-
litis esset homo, quē alius sola fœni stipula
prosterneret, vulneraret, occideret? Rem tū
indignā iudicauit Abimelech ille, à fœmina
occidi, ut cū mulier quādā à superiori arce
fragmen iaciens cerebrum eius confregerit,
citō vocauerit armigerum suum dicens: *Eua* *Iudic. 9. 5.*
agina gladium tuū & percute me, ne forte dicatur,

13

Ecclesiastes
1. 13.

Isai 40. 6.

Iudic. 9. 5.

4. De ciui
t. cap. 28.

ron. 7. 26.
celeſti-
i. 9. 9.

¶ 14

Ad Ephes.
5. 12.

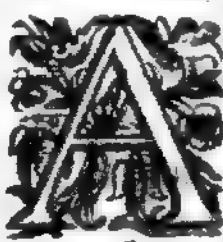
quod a *famina interfectus sum*, de qua re loquitur optimè B. Augustinus, ostendens, quam sit indecens, & indecorū hominem à carne sua superari. His duobus ducibus seculū videtur diabolus cōmisisse, vt illud sibi subiectum cōseruent. Quod & verè faciunt. Quot enim hominū millia diabolo subiiciuntur, expugnati à mūdo? Quot quantiq; sunt, qui eius voces auscultant, iudicia sequuntur, sententias tenēt, adeò, vt cum se offert occasio, in qua aut lex Dei, aut iudicia mundi seruāda sint, semper hæc præponūt, illam autem transgrediūtur? Quot itidem quantiq; sunt, quos caro subiectos diabolo tenet? *Multos vulneratos illa deiecit: & Propter speciem mulieris multi perierunt.* Idcirco diabolus non est sollicitus, aut curat, in seculo per se ipsum bellū agere, & eos, qui in illo viuunt per seipsum impetere: quid namq; opus est, vt ipse per se ipsum sollicitet, quem per mundi voces deijcit, & vincit; & per carnis motū subiectū tenet? Quando autem datur aliquis vir egregius, qui illustratus à Deo, sapientiaq; diuina præstans, mundum spernit, eius vires vanas & stulta iudicia contemnit, seq; à mundo separat, quiq; fortissimo animo rebellātem carnem per ieiuniū, & aspera mortificationis opera, comprimit, & frēnat, contra hunc diabolus per seipsum insurgit, contra eū ipsemet bellū & acies instruit. Idq; egregiè Paulus expressit: *Nō est nobis colluctatio aduersus carnē & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum.* Expēde pronomē illud, *Nobis.* Quasi dicat: Contra insipientes quidē ac stultos, cōtra infirmos & imbecilles, non per seipsum insurgunt principes tenebrarū, quos per duces suos, mundū scilicet & carnem, deijciūt. Non valdē sollicitus est diabolus, bellū agere contra eos, quos videt seculo affectos, inseruientes carni, insequentes honorē, querētes delicias: non curat impugnare mercatorem, qui animā vili pretio expositā habet; contra sensualē, quē quēuis mulieris species perturbat, &c. *Nobis*, seipsum reseruat, vt cōtra nos luctetur, qui primitias spiritus habētes, nō spiritu huius mūdi ducimur, quibus mundus crucifixus est, qui carnis petulantia castigamus, & corpus in seruitutem redeigimus. Hoc ipsum clarè patere poterit, si sanctorū Patrum acta consideremus: nam videmus dæmonē tūc per seipsum accessisse ad eos impugnādos, quādo eos videbat contēpisse mundū, eiusq; iudicia calcasse; carnem etiā duris mortificationis operibus subiecisse. Ita cōtra B. Antonium, qui se ad solitudinē receperat, & contra S. Benedictum, & cōtra B. Catharinam Senensem, cōtra quos,

vt ageret, ipsemet varias figuras assumebat, imo & innumera dæmonū multitudo confluebat, ex quibus aliqui supremam mulierum pulchritudinē referebāt, alij varijs formis mundi delicias exprimebant, & omnia, quæ in mundo pretiosa sunt representabāt; alij horribiles formas oculis offerebant, vt timorem incuterent, &c. vt quos videbant, nō posse à carne & mundo superari, à se ipsis superarentur. Signanter autē diabolus id præstat, cum videt tales viros se ad desertum recipere, in quibus non sunt fœminæ, quarū conspectus possit carnē ad luxuriam prouocare; nec mundi rumor auditur, quo excitetur quis ad obsequendū illi. Hinc potest explicari, cur dæmones dixerint, locū suæ habitationis eremū esse: vt enim refert B. Athanasius, cum se S. Antonius ad desertum recepisset, in quo varias, diuersasq; victorias de dæmonibus reportauit, formidātes amplius cum eo cōgredi, ad ostium habitaculi illius accesserunt multi, ac innumeri, vociferantes & dicētes: Quid te ingeris nostris habitaculis? Quid tibi & deserto? Abscede à finibus alienis, nec potes hic habitare. Cur diabolus vocat desertū habitaculum suū? Nonne verius in ciuitatibus cōmoratur, & in seculo, vbi quicquid conspicitur: aut concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ; quæ nō est ex Deo, sed ex maligno? Ratio est, quoniam diabolus in seculo habet illos duos duces, quos diximus, quibus tradidisse videtur seculū, vt in eo suas partes agant: ipse autem ad desertū se recipit, ibi acturus bellum, quò seculum non pertingit, & caro inermis redditur; in quo mūdus nō clamat, nec caro habet vnde vires resumat. Quoniā ergo volebat Spiritus sanctus, vt CHRISTVS diabolū ipsum vinceret, ad hoc autē necessarium erat, vt ipsiusmet diaboli tentationes sustineret, quarum proprius locus desertum est, in quo alij inimici, mundus scilicet & caro minus versantur, illum ad desertū ducit.

In vita An-
tonij, pag.
638.

1. Ioh. 3.
16.

S. 5. Desertum locus est aptus ad vincendum ipsum dæmonem, qui in populorum frequentia est Leviathan, sociorum auxilio vincens.

Ad desertum meritò CHRISTVS trahitur, superaturus dæmonem, vt nos doceat, similē locum à nobis querendū, si diabolū superare volumus. Tentatus est, vt ex Cypriano, Augustino, D.

¶ 15

De ieiun.
& ten. Chri-
sti.
In P. 90.
& de Tri-
c. 13.

Thoma

1. p. q. 41.
art. 1.

4. Serm. 1.
& 1. Domi.
1. quadrag.

1. Petr. 5. 8.

3. Reg. ult.

1. Reg. 11.

Thoma^c ceterisque Patribus dictum est, quatenus nobis vincendi magisterium preberet: ut autem id prestaret noluit (inquit D. Leo Papa^d) illum vincere diuinitatis potestate, sed per ea media, quae homini puro, quae instruebant, essent congruentia. Inter media autem homini puro necessaria ad victoriam, unum est, fugere populorum gentiumque mundanarum frequentiam, ubi diabolus magna pollet potestate, ubi non solus nos impetit, sed auxiliatoribus socijs comitatus. Quando homo aliquis habet inimicum validum, quae videt socios in sui adiutorium aduocasse, quibus comitatus incedit, timet: nec enim Hercules contra duos, quanto magis contra plures. Ut igitur commode illi possit resistere, ipsius occursum fugit in loco, quo socij ipsi comitantur, & ei auxiliari possunt; & ad illum trahere curat, in quo sociorum auxilio sit destitutus, ut solus cum solo congregi, victoriam reporret, de qua poterat desperare, si ageret cum eo sociorum adiutorio munito. Inimicus noster diabolus est: *Aduersarius vester diabolus*, inquit D. Petrus. Et bene illum Deus, *Leuiathan* nomine, descripsit, quod ut diximus, significat, sibi copulas, aut associas; quia duos secum socios assumit & copulat, mundum scilicet & carnem, quos ad expugnandos nos secum trahit: adiutus siquidem violentis mundi vocibus, & iudicijs, & validis carnis moribus ac affectibus, contra nos agit. Vicit certe Regem Achab adiutus vocibus Pseudoprophetarum, qui ibidem in Regis palatio commorabantur, quos in adiutorium sumpsit: deiecit Dauidem, adiutus carnis stimulis & motibus, quibus eius spiritum contulcauit. Hoc propterea timendum est, congregari cum illo, ubi videmus talibus socijs munitum: nam tunc de victoria desperare possumus. Quomodo namque diabolum vincere potest homo, qui mundanorum comunione & frequentia non egreditur, semper in publicis ludis, spectaculis, iocis, perpetuo in plateis oberrans, specie alienae considerans, eorum se adiungens consortio, qui nihil nisi terrena curant, ubi mundi leges aestimantur & preualent, ubi caro comestationibus & ebrietatibus tradita, liberè carnalia appetens, innumeris acutisque stimulis spiritum pungit? Quid faciet miser taurus, quantumcumque sit validus & fortis, in circo positus, & conclusus, qui spectatorum vocibus, insultationibus, & sibilis, conturbatur, & cursorum circumstantium se stimulis usque ad intima penetrantibus pungitur? Quid faciet spiritus hominis non fortis, sed infirmus, nullius virtutis exercitatione munitus, inter mundanorum frequentiam positus, illorum sibilis & vo-

cibus perturbatus, & carnis aculeis stimulatus? His socijs adiutus diabolus, ferè semper securam habet victoriam. Ad vindictam ibi facillimè pertrahit, adiutus vocibus mundi, clamantis, vilem & infamem esse hominem, qui ultionem de inimico non sumit. Ad avaritiam impellit, mundi sibilis, magnificantis solummodo diuites, spernentis pauperes, & illum beatum iudicantis, cui facultatum abundantia subest, cuius etiam clamoribus adiutus in superbiam & ambitionem miserè deijcit. Ad luxuriam similiter inclinat, per carnem libertati donatam, cibo, potuque impinguatam, nescientem ieiunij fræna, & mortificationis flagella non timentem. Ut ergo sancti viri inimicum istum vincant, curant à socijs suis illum separare, & ad eum locum conuolare, in quo soli cum solo congregiatur. Propterea deserta petunt, ad quae mundus non peruenit, ubi & carnem vehementer macebant, ut diabolum sociorum suorum destitutum adiutorio, vincant & superent. Hac de causa Esaias desertum & solitudinem laudat, quod ibi sit *securitas usque in sempiternam*. Irridet Pelagianos B. Hieronymus, quod assererent, hominem in medio ciuitatis positum, & quibusque occasionibus tentationum circumseptum, facile posse easdem superare. Siquidem hoc verum esset, inquit Hieronymus, cur ij, qui victores euadere cupierunt, deserta petebant, hominum fugiebant consortia, cellulis se includebant, oculos claudebant, ne feminas aspicerent, aut pulchritudine auri incitarentur; occludebant aures, ne mundi voces auscultarent? Et ad hoc institutum illud observare videtur, quod iuxta Septuaginta dixit Zacharias: *Lapides sancti voluntur super terram*. Sancti quippe viri, qui lapides dicuntur, ex quibus celestis Ierusalem extruitur, tanquam viuis ex lapidibus, dum in seculo manent, & terrarum loca inhabitant, in occasionibus positi, sepe voluntur; sicuti accidit Dauidi, dum in solario ciuitatis & domus suae conspexit mulierem se lauantem: & Petro, domum Pontificis ingredienti, positoque in occasione timoris. Quid igitur faciet, qui non dum lapidis fortitudinem est assecutus, sed tanquam fragile lutum existit, quod vel levis stipula poterit penetrare? Optime propterea clamat Spiritus sanctus, inquit Hieronymus: *Ne circumspicias in vicis ciuitatis, neque oberraueris in plateis illius, neque circumspicias specie aliena auerte oculos à muliere compta, & ne circumspicias mulierem alienam: propter speciem enim mulieris multi perierunt, & ex hoc concupiscentia, quasi ignis exardescet*. Nullum efficacius remedium sulphureo pulueri conseruando, quam illum ab eo loco separare,

16

Esa. 33. 16.

Lib. 1. cont. Pelag.

Zach. 9. 15.

Eccle. 9. 7.

in quo ignis succeditur, & scintillas multas emittit ardentes: qui enim fieri poterit, ut ab hac vel illa, non totus succendatur & pereat? Considera diabolum, cum in magna frequentia te positum videt, statim silice & ferro hinc & inde percutientem, excitantē scintillas ardentes, quibus, qui magis dispositus es, quam sulphureus pulvis, succendaris. Ex pecuniarum abundantia, quam vides, micantes scintillas auaritiæ excutit; ex iniuria tibi illata, scintillas iræ excitat, quibus te accendas; ex alienæ circumspectione, & ex conspectu pulchritudinis illius, luxuriæ flammā extrahit, ex qua concupiscentia tua quasi ignis exardescat. In huius confirmationem expendit B. Augustinus, quod idem Sapiēs clamauit: *Virgineum ne conspicias, ne forte scandalizeris in decore illius.* Additque: nam & B. Iosephi, ut impudicam Dominam posset euadere, pallium quo apprehensus erat, reliquit, & fugit. Videndus est B. Chrysostomus, qui sæpe eloquentissime illud perpendit consilium Spiritus sancti, admonentis eū, qui in ciuitate aut hominum frequentia habitat: *Communione mortis scito, quoniam in medio laqueorum ingrederis, & super dolentium arma ambulabis:* quasi eū alloquens, qui inter mundanorum frequentiam agit: Scito ibi cōmunia esse mortis pericula, & quod iam cum morte habetur cōmunicatio, quæ tã certa est, sicut aui volanti inter laqueos multos, captura & cōprehensio; & ei qui ambulat super dolentium arma (in Græco, super pinnacula) certum præcipit. Chrysostomus lectionē Septuaginta loquutus, ita legit: *Agnosce quod in medio laqueorum transis, & super propugnaculis urbium habitas:* quæ verba expendens, carnis (inquit) concupiscentiæ, acrius insurgunt aduersus eos, qui in hominū viuunt frequentia, quos & decora facies capit per oculos, & verbū obscenū per aures ingressum, turbat nobis rationem frequenter &c. & iterum expresso: Hoc (inquit) verbum, ipsi in mente nostra scribanus, & in memoria nostra sæpè circumferamus, & non peccabimus. Non dixit aspice, sed agnosce: quia obūbratus est laqueus, quandoquidem nō aperte mors apparet, neque manifesta clades; sed vndique oblecta adiacet. Multa itaque opis est agnitione, & diligenti seruatione: sicut nāq; pueri terræ laqueos, sic diabolus vitæ voluptatibus peccata circumtextit. Itaque perscrutemur diligenter, si lucrum occurrit, ne lucrum aspicias solum, sed scrutare diligēter, ne fortē mors & peccatum intra lucrum sit absconditum: cū delectatio occurrit, ne solam respicias, sed ne fortē aliqua iniquitas in voluptatis profundo obumbrata sit: si ho-

nor se offerat &c. Si insuper vnus aut duo laquei forent, facilis esset custodia; sed ipsorum multitudinem Salomon ostendere volens adiecit: *In medio laqueorum.* Vtrinque nobis voragines, vtrinque doli. Hæc & alia late Chrysostomus, quæ similiter annotauit Augustinus, eadem Sapiētis verba expēdens. Ex quibus facile intelliges, quā sit difficile, euadere illæsum, quē diabolus in medio seculi positum, impugnādum aggreditur, vbi adiutus carnis motibus, & mundi rumoribus, & iudicijs, tot ac tantos laqueos vbiq; tendit, ut difficillimum sit homini, ac quali impossibile, victorē omnino euadere. Hæc egregiē Deus ipse depinxit, agens cū beato Iob, & explicans, quomodo aliquis omnib' laqueis liberetur, soluatque: *Quis (inquit) dimisit onagrum liberum, & vincula eius quis soluit? onis dedi in solitudine domum, & tabernacula eius in terra falsuginis. Contemnit multitudinē ciuitatis, & vocem exactoris non audit.* Onager, asinus est syluester, ut B. Gregorius annotauit, animal notum satis, cuius teracissima est Asia, & Affrica, ut Plinius scripsit. Sed quæres: Cur magis de onagro, quam de alijs animalibus hæc dixerit Deus, quibus hæc magis conuenire videntur, qualia sunt ceruus, capræ syluestres, vnicorns &c. hæc nāque magis ab hominum frequentia separata viuunt, & liberaiora à vinculis manent, quippe quæ nunquam capta cicuriunt, & hominib' non inseruiunt sicut onagri, de quibus dixit Varro, eos captos mansue fieri, & maximo capientibus vsui esse; præsertim ad seminationem & agriculturā. Sed hinc ego ducor, ut ab illorum sensu sæpe discedam, qui cortici litteræ nimis adherent, quasi Deo maxima cura esset de onagri libertate, & de solutione vinculorū eius, & de pastu illius esset valde sollicitus. *Namquid de bobus cura est Deo?* inquit Apostolus. Cura quidem illi est, qui *aperiens manum suam, omne animal implet benedictione: et nec vnus passerulus cadit in terram sine Patre vestro:* non tamē de illis præcipua cura, sed de ijs, quos ipsorum voluit figura & typo significare. Vnde similia animalia describens, sæpe dicit, quæ illis difficile, ijs vero quos sub eorū nomine exprimit, mirifice congruunt. Onagrum propterea assumpsit, ad insigne mysterium explicandū. Onager enim, in Hebræo. Vocatur Phere; & quāuis hoc nomen absolute, feram omnem syluestrem, fugientem hominum consortia significet, vnde fortē Latinum feræ nomē deductum est: peculiariter tamen onagro tribuitur, quia nomen illud dicitur à verbo, Pharad, quod est separare se & diuidere: ut idem sit Phere, quod solitarius, aut se sepa-

In Psal. 141

Iob 39.5.

Lib. 7. mor. cap. 3. & li. 16. cap. 21. Lib. 8. ca. 11

1. Cor. 9. 9.

Psal. 144.

16. Mat. 10. 29

78
875

775

rans & diuidens. Idecirco illi animali peculiariter tribuitur, cui iuxta vulgare opinionem solitudo gratissima est, & hæc illi maxima cura, se ab hominū frequentia & conuictu separare & diuidere: est animal timidum iuxta illud Poetæ, Sæpe etiam cursu timidos agitabis Onagros: ideo nusquam se reputat securum, nisi in solitudine, ab omni hominum frequentia semotum. Ideo Deus apud Ieremiam, illum à solitudine descripsit, ut B. Gregorius annotat: *Onager asuetus in solitudine*: & apud Oseam dicitur: *Onager solitarius sibi*, id est, qui solitudinem tanquam suam & sibi propriam reputat. Est igitur animal, cuius præda sumopere leo delectatur, ut annotauit Albertus Magnus, quia Onagrum vehementi odio prosequitur, & eius esum gratissimum ducit. Quod & Spiritus sanctus docuisse visus est, cum vocans venationem leonis, quia hæc leonis venatio summa: *Venatio*, inquit *leonis*, *Onager in eremo*; sic & *pascua diuitum sunt pauperes*. Tanquam nihil ducit leo, alias feras capere, Onagri venationem in pretio & delictis habet. Ex eo tamen liber à vinculis & laqueis venatorum & leonis insidijs manet Onager, quia iuxta nominis sui significationem ad solitudinem se recipit, & ab omnibus se separat. Optime propterea eius typo Deus iustum descripsit, ut B. Gregorius cōtendit, primo quia semper est pauidus, & ubiq; sibi timet, & in ipsa securitate, ut inquit Gregorius, securum se non reputat. Secundo quia ille est, cuius prædā rabidus leo vehementer exoptat, de quo D. Petrus: *Diabolus tanquam leo rugiens circumfert*, cuius faucibus hæc est suauissima esca, ut statim dicemus: quæ hoc nomine Deo elegantissime describendum assumpsit: nec enim iumentum nomen indecens est iusto, etiā sapiētissimo, cū David, cuiusvis iusti nomine dixerit: *Ut iumentum saluus sum apud te &c.* Onagri autem epithetū egregie ei quadrat, qui se separat & diuidit ab hominum mundanorum frequentia, ubi laqueorū innumera multitudo expansa est, & ex hoc liber manet, quia se separat & fugit loca, ubi laquei sunt extructi, & ubi diabolus tanquam leo rugiens insidias parat, singulari audacitate illū venari cupiens. Quis inquit, dimisit Onagrum liberum, & vincula eius quis soluit? id est, quis eū vinculis & laqueis liberū tenuit? Deus est sine dubio, cuius fauore & gratia id fit: hoc namq; huiusmodi interrogatione voluit indicare, ut B. Gregorius sæpe annotat. Sed quomodo iustus Deus seruauit liberū? *Cui dedi*, inquit, *in solitudine domū*, & *tabernacula eius in terra saluginis*, contemnit multitudinem ciuitatis. Expēde duo, quæ Deus facit, ut liber seruetur

Onager à vinculis: primo ad solitudinem ducit: quam non transcursum, sed permanenter inhabitet: *cui*, inquit, *dedi domum in solitudine*: secundo eius tabernaculum facit tanquam terram saluginis. Quidam ad litteram, ideo hæc dicta credunt, quod Onagri nascantur & viuunt in Arabia, quæ solitaria maxime est, & ideo vocatur *Arabia deserta*: ubi herbis saluginosis sustentantur. Sed qui huius animalis naturam describunt, non hæc annotarunt: nec enim in Arabia sola viuunt, ut supra ex Plinio dictum est, nec saluginosa se terre solum herbis aluntur, quin potius ut Oppianus apud Aelianum dixit, Onagri pastu aluntur herbarum, quas abunde fundit terra: quæ autē saluginosa est, non abundanter fert herbas. Aliquid aliud voluit Deus indicare: duo scilicet, quæ in iusto operatur, ut eum liberum seruet à laqueis, & vinculis diaboli. Primo eum separat à populorū frequentia, & mundanorū consortio, & multitudine ciuitatis: quo nomine impiorum & carnalium congregationem intelligit, quorum infinitus est numerus. Pauci sunt in ciuitate, qui iustitiam vndeque teneant. *Circumuite per vias Ierusalem*, inquit Dominus, & *querite, si inueniatis virum facientem iudiciū &c.* Hanc multitudinem contemnit, ac se separat, & mundum fugit. Deinde tabernaculum suū constituit in terra saluginis. Si Deus de animali loqui vellet, ad quidnā tabernaculi nomen usurparet, quod animalibus inco-gruū utiq; est: & ut B. Bernardus annotauit, vocabulum est pastorale, militare, & castrense, in quo pastores & milites cōmorantur, vel castrametantur: significatq; habitaculum mobile, & instabile, vnde & castra aut tabernacula moueri dicuntur in Scriptura. De qua re egit Origenes, ad mores conuertens, quæ de templo tabernaculorū Deus statuit. Nomen propterea est ad mysteriū, quod Deus intendebat, explicandū, mire cōueniēs. Tabernaculum illi est eius caro, vel corp⁹, in quo illius spiritus sicut in tabernaculo habitat, dicere Apostolorū princeps: *Velox est depositio tabernaculi mei*. De quo argumento late loquitur Pineda, ostēdens, apte tabernaculi nomine humanum corpus exprimi. Hoc facit in terra saluginis. Notum est, fertilem terrā & herbarum feracissimam, sterilem reddi, si saluginosa fiat, & conspergatur sale. Sic Deus reddidit, *terram fructiferam in saluginem*; quæ si aliquid profert, id minimum, & parui momenti est. Est caro nostra terra, quæ abundantissime herbas illas noxias profert, quas Apostolus enumerat: *Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt impudicitia, ira, rixæ, cōtentiones &c.* per salem mordentem pœnitentiæ & morti-

Virgilius 3.
Georgicon.Li. 16. mor.
cap. 3.
Iere. 2. 24.
Iolex 8. 9.

Lib. de ani.

Ecc. 13. 23

Li. 30. mor.
cap. 28. 2.
leqq.

1. Pet. 5. 8.

Ps. 73. 23

Li. 5. ca. 22.

Ierem. 5. 1

Serm. 26. in
Cantica.Hom. 23. in
Num.
Leui. 23.
40.

2. Pet. 1. 34

In Job.

Ps. 106. 34

Ad Gala. 5.
19.

dio iniquitatum, id est occasionum seculi, & societate iniquorum. *Properauit*, diligentiam adhibuit, festinauit, metaphora sumpta ab eo, qui ut rem periculo maximo exposita liberet, properat, currit, ne si se contineat, iam de illa actum sit. Obseruauit B. Augustinus, quæ circa arcam Noe facta & scripta sunt, expendens, non illis assentiendum, qui sacre Scripturæ historias, secundum nudam litteram intelligendas & explicandas assumunt, cum certum sit, nec illas Dominum ordinasse, nec scribi voluisse, nisi magno significationis sacramento & mysterio. Potuit Deus diluuium missurus, humanum genus seruare sine arca, & rapere Noe & filios eius, sicut rapuerat Henoch, seruandos toto tempore diluuii, restituendos post illud mundo, ad illius propagationem: potuit & post illud, animalia de nouo condere, & hæc facilia multo in se essent, quam seruari per arcam tam ingentis magnitudinis & constructuræ. Et dato, quod arcam fieri vellet, ut animalia etiam seruarentur, posset illa sine cibo seruare, toto tempore quo inclusa manerent, essetque facilius, quam iubere in arca cibos recondi, pro animalium sustentatione. Quis, inquit Augustinus, nisi mente peruersus, hæc facta, & tanta diligentia dictante Spiritu sancto scripta, & per tot annorum secula in Ecclesia cõseruata credat, nisi aliquid spirituale vellet Deus per hæc corporalia facta, verba, & scripta demonstrare? Hæc latè circa arcam Noe prosequitur Augustinus, quæ eadè dicenda circa nostrum intuitum censeo. Potuit Deus seruare Henoch inter improborum iniquitates, & in medio omnium occasionum, excitantium ad malum: potest & iustum quem diligit, inter peccatores constitutum, mundum ab omni iniquitate seruare: voluit tamen illum rapere, & educere de medio iniquitatis, ad eum seruandum; idque tam singulari verborum pondere scribi, ut demonstrat, quam sit necessarium, eum qui vult laqueos diaboli effugere, & se ab illius vinculis seruare illatum, fugere mundanorum consortia, & occasiones seculi, in quibus Deus ipse, ut iustum seruet liberum, properat educere & rapere. Potest itaque Deus inter laqueos mundi seruare iustum, immaculatum, & liberum; sed id quasi miraculum est. Quando Deus repleta terra Egypti muscis, seruare voluit Israelitas ab illis liberos, rem miraculosam dixit se facturum:

Exod. 8. 1. *Faciam*, inquit, *mirabile in die illa terram Gessen, in qua populus meus est, ut non sint ibi muscæ.* Mirabilis & miraculosa terra, quæ coniuncta ei, quæ muscis est plena, à muscis non læditur. Similiter quando vastante grandine greges & possessiones Egyptiorum, seruaturus erat greges & possessiones Israelitarum, dixit, se

rem mirabilem facturum. *Et faciet*, inquit, *Domine mirabile inter possessiones Israel & possessiones Egyptiorum, ut nihil omnino pereat, ex his, quæ pertinent ad filios Israel.* Ipsemet Deus, in cuius conspectu nihil est mirabile, mirabile iudicat, liberum aliquem seruari inter eos, qui grandi ne vastantur & pereunt: quia verè nihil mirabilius videtur, quam hominem seruare liberum à laqueis diaboli, implicatum mundanorum consortio, & carnis delicijs deditum. Miracula autem magna non facit Deus sine necessitate, ideo viam tenens communem, quam seruare vult, rapit & extrahit à carnalium societate & conuersatione, ducit ad solitudinem, & penitentis sale carnem eius comprimit. Quibus alludere visus est David: *Scitote* (inquit) *quia mirificauit Dominus sanctum suum.* In Hebræo verbum *Hiphlach* quod significat separare, & diuidere, & mirabilem facere: ideo Hieronymus, quæ sequitur Pagninus transtulit: *Scitote, quia separauit Dominus sanctum suum.* Quem sanctum vult Deus facere, demonemque vincentem, separat Deus à mundanis rebus, conuersati vniuersis, & spectaculis, ubi mundus diabolum adiuvans, multos laqueos homini parat. Et expende, idem verbum quo usus est David, significare mirificum aut mirabilem facere, & separare, aut diuidere, quia non facit Deus sanctos suos mirificos, & ipsi cælo admirabiles, nisi separando eos à mundi consortio & carnis voluptatibus. Quomodo fecit Apostolos mirificos? quomodo Paulum, nisi segregando & separando eum à carne & sanguine in Euangelij ministerium? Quomodo martyres fecit inclytos, nisi diuidendo eos ab affectu bonorum carnalium, & à mundi concupiscentijs & clamoribus? Quomodo Anachoretas? quomodo Religiosos? quomodo denique Virgines præclaras? Idcirco *properauit*, inquit, *educere illum de medio iniquitatis.* Visus est etiam sapiens his verbis alludere voluisse, ad illud quod cum B. Lot Angeli fecerunt: cui cum præcepissent egredi de ciuitate, ignis ardentissimis flammis succendenda: *Dissimulante illo, apprehenderunt manum eius, & uxoris, ac filiarum, eo quod parceret ei Dominus, eduxeruntque eum, & posuerunt extra ciuitatem.* Si parcere ei volebat Dominus, cur non illum inter flammis seruauit illatum? quia miracula sine magna necessitate querenda non sunt, nec expectanda. Si ergo Deus, quos vult mirabiles facere, victores diaboli efficere, & ab illius laqueis seruare, à mundanorum consortio, & frequentia populi educit, quia in occasionibus positos sine miraculo seruari non posse cognoscit: quomodo tu te illatum seruare contendis, in mundo agens, mundanis rebus assis-tens, mundi voces auscultans?

Exod. 9. 4.

Psal. 4. 4.

23

הפלה

Gen. 19. 16

Si Deus lalluginosum reddit habitaculum iusti, id est eius carnem penitentiæ & mortificationis sale comprimit, ut liberum seruet, quomodo seruari poteris tu carnem delicijs & voluptatibus roborans & fecundans, & vires eidem, ut contra te agat subministrans? Illū qui liberari vult à dæmonis impulsibus & incursionib⁹, admonet Propheta, clamās: *Fugite de medio Babylonis, & saluet unusquisque animam suā: & Angelus splendidissimus hortatur: Exite de illa populus meus, ut ne participetis scitis delictorū eius, & de plagis eius non accipiat. Non vult, te qui in mūdo es, compellere, ut de mundo egrediaris, sed quod à mundanis rebus t: separe, fugias domum in qua ludo intenditur, spectacula in quibus periculum tibi imminet, conuersationes in quibus mūdi leges æstimantur & expenduntur, carnem comprimās abstinentiæ & mortificationis sale: si enim diabolus his socijs destitutus fuerit, victus succumbet, & huius exactoris clamorē contemnere, erit facillimum. Hæc ergo CHRISTVS cœlestis magister militiæ Christiane præbere vult documenta, quem ut vincat diabolus, separat Deus ab hominum frequentia, & valido ieiunio carnem eius infirmam reddit.*

S. 7. Non tam curat diabolus persequi carnales & mundanos, quam sanctos, quos Deus Jordanis nomine expressit.

INTER rationes propter quas CHRISTVS tentari voluit, illā secundā ex B. Ambrosio^o tradidit D. Thomas^b, ut diximus supra, quā & insinuauit Hilarius^o, ut nos cautos redderet, & doceret, cuiq; quantacunq; sanctitate fulgenti, timēdos esse diaboli incursus, qui illos validius expugnādos assumit, quos clariori vitæ sanctimonია videt fulgetes. Vnde Spiritus sanctus, volēs CHRISTVM à diabolo valde fortiterq; tentari, eximīā sanctitatis eius speciē illius oculis spectandam exhibuit, tū per ea quæ in baptismo præcesserant, tum per egregia ieiunij & mortificationis opera in deserto facta, ut hoc ipso diabolus provocaret, cuiq; auidam voluntatē capiendi & deglutiendi Sāctos, excitaret. Piscator namq;, qui piscem vult hamo cōprehendere, oculis eius exhibet hamū opertum, illo cibi genere, quod piscis cōcupiscit & appetit, & cuius cōspectu efficaciter prouocatur, ut ad illud deglutiendum pleno ore se totū demittat.

Ut ergo Deus Leviatha aut dæmone capiat, CHRISTVM tanquā hancum oculis illius exponit, ita specie sanctitatis fulgidū, quæ ostēsa fuit in Iordane, super quem cœli aperti sunt, qui etiā in deserto operibus sanctis intenderet, mortificationis, orationis, & ieiunij, quia huiusmodi cibū ille vehemēter appetit; de quo dixit Habacuc: *Cibus eius elect⁹*. Hæc ratio fiet manifesta ex ijs, quæ sancti Patres docent, diabolus nihil facere eos, quos videt impios, iniquos, & sceleratos: appetere autē viros sāctos & iustos, adeo, ut eo ipso maiori appetitu & pondere ac affectu in aliquem feratur, quo eū viderit sāctiorem, Deo obsequentiorē, maioribus donis cœlestibus auctum, carnis domitorē, mūdi contemptorem &c. Ad hoc institutū expēdit B. Gregorius illam difficilem quæstionē, quam Deus proposuit B. Iob: *Per quam viā spargitur lux, dimiditur æstus super terram*. Circa quam etsi multa observare possemus, tam circa litteræ contextū, quā circa eius intelligētiā, hoc tantum nunc considerandū est, quod B. Gregorius annotat, apte Deū hæc duo coniunxisse, sparsionem lucis ē cœlo, & ardorem æstus super terram: nā hoc ipso, quod Deus ē cœlo lumen spargit, quo aliquē illustrat, & fulgore sanctitatis clarū facit, mūdi rectores, aut principes tenebrarū, qui in terra missi dicuntur, rabido æstu inflamantur, accenduntur, atq; excitantur, ut contra eum agant, & perdāt: & eo ipso, quod quis bonorum operū claritate lucet, æstus ardoris inuidiæ succēdit dæmonē, ut varijs diuersisq; modis illū expugnandum assumat. Præcipua enim causa, ut sæpe demonstravit Basilius, ob quam diabolus nos expugnare cōtendit est inuidia: nec enim ferre potest, ut homo vilis vermiculus ē puluere terræ conditus, ad eam perueniat beatitudinis & gloriæ celsitudinē, quā ille, qui excellentiorē habet naturam, amisit. Id quod egregiē indicauit Sapiens: *Sicut perdix, inquit inducitur in caueā, & ut caprea in laqueū, sic & cor superborū*: vbi Græca: *Perdix capta in cauea, sic est cor superbi*. Perdix capta, & cauea conclusa, tristatur affligiturq; quodā naturæ pōdere, quod libertate sua amissa, non possit montiū latera & campestria peruolare: ideoq; naturali instinctu vidēs alias sui generis auiculas, illa libertate quam ipsa perdidit perfruētes, quasi cuiusdam inuidiæ stimulis pūcta & agitata, simili cauea concludere oprat & gestit. Vnde quo liberius eas per campestria videt incedētes, maiori conatu voces validas ac varias edit, sonoroq; cantu personat; mirumq; est quā edat harmoniam, ut per eam alias quas videt longe positas, aut à se recedentes, con-

Haba. 1. 16.

B. 29. Moral. cap. 14.

Iob 38. 24.

Apo. 12. 11.

Hom. 9. 11.

Eccl. 11. 31.

quietus manet, quando videt aliquem, carnis laqueis, & operibus carnalibus quasi in cænosa Ægypto conclusum, aut durę auaritię seruitute captū, aut superbiz tyrannide tentum; aut Ægyptijs ollis, peponū, carniū & ceparum auide suauiterq; comedēdis traditum. Quando autem videt hominem Dei potenti manu ex peccato eductum, & verę libertati per diuinam gratiam restitutū, cęlestibusq; donis & fauoribus auctū, ad terram illam cęlestem repromissam procedentem, cuius possessionis iura ille amisit, tunc conturbantur omnes principes Edom, & similes, liuore, zelo, inuidia, & dolore puncti, quo Edom aut Esau cōtra Iacob, furore rabido, & ira furiosa, ac odio implacabili, ad eum expugnandū, & iter eius impediendum se conuertunt: non solum dęmones cōmunes, & minores, sed Principes Edom; quos Apostolus vocat *Principes tenebrarum harum, & mundi reſtores*. Hanc escam ille appetit, cui a mundi exordio data est terra in cibū, cuiquę dictum est, *terrā comedes cunctis diebus vite tue*. Terra vsquę ad nauseam faciat, cęlū appetit, aut cęlestes viros, eos quos cęlestibus donis videt fulgentes. Hęc confirmari & explicari possunt, ex duobus illis superius animalibus, Behemoth, & Leuiathā, idest Elephanto & Balęna, sub quorum typo ex professo Deus diabolū describit, vt sepe dictum est. Agens nāq; primo de dęmone sub specie Elephanti, quę Behemoth vocat, eius insatiabilem sitim annotare volens: *Absorbebit inquit, fluuium & non mirabitur, & habet fiduciam quod influat Iordanis in os eius*. Quib' verbis, Deus suo more agere primum de Elephanto videtur, sed ita statim transit ad dęmonem describendum, vt quę subdit, non Elephanto, sed dęmoni cōuenire possint. Habet quidem Elephantus insatiabilem sitim; nec mirum, quia est corpore ingenti & calore nimio abundans: vnde cum ad bibendum accedit, tanta auiditate & insatiabili appetitu haustum ingentē facit, vt quasi totū fluuiū exhaustire velle videatur, de qua re Aristoteles. Hanc propterea sitim egregia loquendi forma explicat Deus, dicens: *Absorbebit fluuium, & non mirabitur*, idest non pro magno ducet, non laborabit, vt id agat. Alij legunt, *Non festinabit*, idest sine eo quod valde laboret. Quod autē summe exoptat, sperat, & desiderat, est, Iordanem ipsum deglutire. Quibus verbis dęmonis affectum exprimit, nō Elephantis: nā vt docet Ælianus non solū nō appetit Elephante aquas claras, quales sunt aque Iordanis, sed eas fugit, & odio psequitur. Clarę (inquit) aque potio Elephanto inimicissima est; tur-

bulentā & sordidā, suauissime bibit: & si ad flumen aut ad fontē accesserit, nō priusquam cęnum pedibus perturbarit, & pulchritudinem aque deformarit, ad hauriendā aquam incumbit. Hęc ille. Dęmonis ergo sitim, non Elephanti, exprimere vult Deus. Et quidem vt egregiē ac latē prosequitur B. Gregorius fluuij nomine, naturam humanam iniquorū egregiē describit, quę procedens a primo illo fonte infecto Adam, quasi fluuius tendit ad mare, idest mortem & damnationē. Nō mine autē Iordanis, intelligit viros sanctos, aut quia eos Iordanis vnda abluit, & sanctificauit; aut quia aque Iordanis, sanctę reputantur, quas Deus tactu suę mūdissimę carnis sanctificaturus erat, aut quia Iordanis, inquit Gregorius, dixeratq; Augustinus, significat, descensum eorū: quod in sanctificationis completur, in quibus reperitur descensus diuinarū personarū, dicente Domino: *Si quis diligit me, mandata mea seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionē apud eum faciemus*. Hicq; descensus cōsiderari potest in Iordane: nam ibi descēdere visus est Pater in voce, Filius in humanitate, & Spiritus sanctus in columbę specie. Non ergo diabolus magnum facit, nec solitudine tenetur, vt deuoret auaros, superbos, iracundos, luxuriosos, qui naturę corruptę cursum sequētes, perēni cursu tēdunt ad ęternę mortis mare. Quod summe exoptat, & quod vehemēter appetit, est, deglutire iustos & sanctos, in quibus diuinas personas habitare conspiciunt, quos diuinis donis cęlo delapsis plenos videt. Antiquus hostis, inquit B. Gregorius, hoc pro magno non habet, quod subiure suę tyrannidis, terrena quęrentes tenet: Propheta quippe attestante cognouimus, quia *esca eius electa*. Neque enim mirum putat, si eos absorbeat, quos superbia erigit, auaritia tabefacit, voluptas dilatat, malicia angustat, ira inflammat, discordia separat, inuidia exulcerat, luxuria inquinans necat. Absorbebit ergo fluuium, & nō mirabitur, quia pro magno non ęstimat, cum eos deuorat, qui per ipsa vitę suę studia deorsū currunt. Sed illos magnopere rapere nititur, quos despectis terrenis studijs iungi iā cęlestibus contēplatur. Ita Gregorius. Quibus & illud quadrat, sicut expendit B. Hieronymus, quod dixit Dominus: *Ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum*. In cribro, inquit Euthymius, triticū transfertur, concutitur, & confunditur: ideo cribrare est, turbare, mouere, concitare. Theophilactus: cribrare, est turbare, nocere, tentare. Hoc Satanas expetiuit, concupiuit, & appetijt: iam equidem Iudā, sacerdotes, scribas, Phariseos, Iu-

Lib. 33. moral. cap. 7. & seqq.

In illud Ps. 41. de terra Iordanis. Ioan. 14. 17.

28

Habac. 1. 47.

Lib. 1. cont. Iovin. Luc. 11. 31. In cap. 22. Luc.

dzosque

uc. 22. 28.

pist. 22. ad
uisto.

. Pet. 5. 8.

Haba. 1. 17.

Homil. 1. in
Exod.

9. 29.

deosq; absorbuerat, quos omnes tanquā fluuium ad mare perditionis fluentē, intuebatur; id non magnificiebat: expetiuit tamen tanquā rem sibi gratissimā, & palato suo maxime delectabilem, Apostolos: *Expetiuit vos. Quid est vos? Vos estis, qui permansistis mecum in temptationibus meis, & ego dispono vobis, &c. ut edatis & bibatis super mensam meā in Regno meo, & sedeat is super sedes, &c.* Hoc, inquit Euthymius, Satanas expetiuit, cuius mos est, præstantiores expetere ad palæstram: hoc enim ipso, quod aliquē videt Deo familiarē, eius donis illustrem, & ab ipso cōmēdatum, summa sibi illum expetit: sicuti & beati Iob docet historia. Cum namq; tūc totum mundū, quasi fluuium absorbuisset videretur, illud nō pro magno ducebat; concupiscebat autem beatū Iob (quem quasi Iordanē clarissimis aquis virtutū fluentem, à Deo videbat laudatum) deglutire & expugnare. Ita & Apostolos, quos vidit à CHRISTO laudatos, quod secum permansissent in temptationibus, & celestibus ac diuinis promissionib; auctos, statim expetiuit, & appetijt. Optimè Hieronymus, cum prius Eustochium admoneret, illā famigeratissimā B. Petri vocem expendens: *Aduersarius vester diabolus tanquā leo rugiens, circumquærens, quem deuoret*, subdit: Non quærit diabolus homines infideles, non eos qui foris sunt, & quorū carnes Rex Assyrius in olla succendit (alludit ad caput 29. Ieremiæ) de Ecclesia CHRISTI rapere festinat: *Escia eius, secundū Habacuc electa sunt*: Iob subuertere cupit; & deuorato Iuda, ad cribandos Apostolos expetit potestatem. Ita Hieronymus. De qua re videndus Origenes, qui late persequitur, diabolum nihil facere Gentiles, cūctis vitijs traditos, sed singulariter desiderare baptizatos noua regeneratione natos deglutire, similem Pharaoni, qui pueros populi Dei, hoc ipso quod nascebātur, & in lucem prodibant suffocare & perdere nitebatur.

5. 8. Caput diaboli dicitur esse in nanibus piscatorum, quia Sanctos capere principaliter intendit.

Hoc ipsum Deus latius statim persequitur, agens de eodē dæmone sub specie Leviathā aut Balæne, & cū in principio multa dicat, quæ dū in Balænā quædrāt, mire dæmonis mores describit: ut cū depingit Balænæ os, oculos, nares, squamas, supercilia, carnes, ossa; eius itidem actiones,

respicere, respirare, sternutare, incedere, &c, quædā tamen subinfert, quæ minus propriè possunt Balænæ conuenire, ut se de dæmone loqui demōstret, quæ & expendit Beat. Hieronymus, qui quod nostra Vulgata legit: *Cor eius indurabitur, quasi malleatoris incus, cum subleuatus fuerit timebunt Angeli, &c.* Ipse legit: *In nanibus piscatorum caput eius stat, sicut incus insatigabilis*: aliaquē subdit Deus, quæ difficile explicari possunt, nisi de dæmone ipso intelligantur. *Sub ipso, inquit, erunt radij Solis, & sternet sibi aurum quasi lutum*: Et post alia tandem subinfert: *Omne sublime videt*. Et ut intelligamus, non tam de Balænâ, quam de dæmone loqui, concludit: *Ipse est Rex super omnes filios superbiz*. Quasi dicat: Is de quo omnia, quæ prædixi intelligēda volo, est Lucifer, qui dicitur Rex super omnes filios superbiz: hunc describere volui, & exprimere curavi. De illo igitur optime dicit: *In nanibus piscatorum caput eius stat*. Prædixerat Deus, inquit B. Hieronymus: *Saginabantur in eo nationes Æthiopum, & parturiebant cum Phœnicum gentes*, quo indicare voluit, diabolum habuisse quidem tanquam sui cultores Æthiopes, & Phœnices, sub quorum typo omnes gentiū populos intellexit, qui saginabantur eo, quia eius cultu sustentabantur, & delectabātur, & pro delicijs habebant eidem obsequi: diciturq; diuilius, aut partitus inter eos, quia sub varijs figuris & idolis eum colebāt. Et sicut voluntas Patris æterni dicitur cibus CHRISTI, hæcque data est ei in cibum, quoniā hāc ille curabat summe, & reuerabatur excellēter; ita diaboli voluntas, dicitur cibus gentium, quæ pro summis delicijs habebant, dæmonis voluntatem perficere, etiam si esset cum iactura salutis propriæ, & vitæ filiorum suorum. Sed omnes eorum populos, quantumcunq; sibi subditos, & obsequentes, non ille magnificiebat, non reputabat, aut tanquam rem gratissimam habebat: *Caput, inquit, eius in nanibus piscatorum stat*. Nulli dubium est, hoc seculum, maris nomine designari, in quo homines magnificiunt aurum, aut diuitias, & mundanum splendorem, & gloriam. Reperiuntur in mundo homines abundantes diuitijs, & fulgentes gloria mundana. Hos quidē nos magnificimus; sed ille, *Sternit subter se aurū, tanquam lutum, & radij Solis sub eo sunt*, quia nec diuitum facultates, nec mundanorū gloria, eius trahunt animū, aut excitant appetitum. Aut vero intelligit nomine auri & radiorum Solis, excellentes militum exercitus, qui omni armorum genere muniti procedunt, inter quos quidam reperiuntur, qui spectantiū oculos rapiunt, aut quia ita auro repleti sunt, ut nihil in eis nisi aurū

Lib. 2. cont.
Ioui. nō lon
ge à princ.
Iob. 4. 15.

Ioan. 4. 34.

appareat, aut quia lucidissimis armis indu-
ti, radios solis à seipsis emittere videntur.
Hos quidem magnificimus, & hos conten-
dunt apud homines inimici superare, & ap-
petunt euincere: istos tamen ille parum cu-
rat. Et vere credo hunc esse legitimū horum
verborum sensum, quod clarius patebit con-
sideranti, Deum ibi voluisse exprimere, quo
modo diabolus, nullos ex militibus corpora-
libus timeat incursus, qui nihil reputat om-
nia armorum genera, ferrea, zrea, argentea,
vel aurea. Non ergo appetit ille hominem,
quem videt diuitem aut gloriosum in mun-
do, aut maxima corporis fortitudine prae-
stantem: sed *caput*, inquit, *eius in nauibus pesca-*
torum est. Piscatores namq; sunt Apostoli, &
apostolici viri, qui omnia pro CHRISTO re-
liquerunt, & se totaliter ipsius tradiderunt
obsequio, quos Dominus vocauit, vt seque-
rentur se: in his est caput ipsius, idest hos ap-
petit, & concupiscit, vt hos capiat & subij-
ciat, ita est eius tota mēs, cogitatio, animus,
sicut incens infatigabilis: idest, absque eo quod
vel lassitudine, vel labore frangatur. Hocq;
illud est, quod tandem subdit: *Omne sublime*
videt oculus eius. Videre, est attente conspice-
re rem, quā desideramus, in qua oculos figi-
mus: sicut *videt mulier lignum, quod pulchrum*
esset visu, & suauē ad vescendum. Non res infi-
mas contemplatur, non rapiunt eius oculos
homines perditī, & qui seipsos eidem tradi-
derunt; sed in viros sublimes, & quos excel-
lentiori videt sanctitate fulgere, maiori affe-
ctu insectatur. Optime propterea dēmo vo-
catur pyrata, vt annotauit Chrysostom⁹: py-
ratis enim nulla cura est, inuadere nudam ta-
bulam, aut suberis lignum, quod vident su-
per aquas natāre, aut scapham conuulsam &
laceratam, vacuam, & quā venti huc illucq;
ducunt: cum tamen vident nauem mercimo-
nijs ditissimis onustam, aureis telis repletā,
& plenā gente illultri, omnes cogitatus suos
ad eam capiendam referunt & conuertunt.
Quemadmodum, inquit Chrysostomus, py-
ratæ, qui mare nauigijs infestant, non tunc,
vbi conspexerint naues ē portu exeūtes in-
uadunt (quid enim fructus caperent, si sca-
pham inanem demergerent?) sed vbi redie-
runt onustæ, plenæq; sarcinis, tunc demū om-
nes expediūt artes; ita sceleratus ille dēmo,
simul atq; videt aliquem multa collegisse, vi-
delicet ieiunia, preces, eleemosynam, castita-
tem, reliquasq; virtutes omnes, vbi viderit
nauigium nostrū esse plenum pretiosis pie-
tatis lapidibus, tunc irrumpit, vndiq; thesau-
ros perfodiens, vt in ipsis portus ostijs sca-
pham demergat, atque nudos nos ad por-
tum deijciat. Ita ille. Quādiu mulier illa pec-

catrix, per mare ciuitatis, tanquā scapha con-
uulsa, quouis vento ferebatur, non ipsam in-
sequi curabat: cum autē eam vidit ad pedes
CHRISTI positam, vbi ditissimis thesau-
ris, pretiosisq; monilibus onustā conspexit,
insequi statim toto pectore curauit, contra
quam propterea excitauit Phariseum mur-
muratorē, & Iudam frementem, imo & Mar-
tham reprehendentem. Non curat diabolus
persequi te, cum tu ipse ad vitia procedis, &
in peccatis iaces ei subiectus, cum te videt
tanquam suberem ferri per mare, quouis vē-
to aut impulsu: cum tamen videt te egrediē-
tem à sacello, in quo orasti; aut ē pedibus cō-
fessarij, vbi diuinā gratiam accepisti; aut ex
altaris pede prodeuntē, vbi pretiosum the-
saurum Eucharistiæ tuo condidisti pectore,
tunc appetit, & curat, te insequi, & quo ma-
iores in virtute feceris progressus, eo maio-
ri conatu curabit te expugnare. Hinc magna
illa celebrisq; visio, quam habuit Antonius,
quā B. Athanasius refert. Quadam enim no-
cte cum B. Antonius suo esset inclusus habi-
taculo, audiuit vocem clamantē, & dicentē:
Antoni, exurge, exi, & vide. Qui exurgens,
& egressus, eleuatis ad cælum oculis, vidit
quendā hominem longū atq; terribilē, vsq;
ad nubes attolentē caput. Vidit insuper aues
multas ad cælum volantes, & peruenire cu-
pientes, quibus ille se opponebat, & manus
extendebat, vt eas prohiberet, & in eas ma-
iori conatu agebat, quas proximiores cælo
conspiciebat. Et quidē quasdam apprehende-
bat, & elidebat in terrā; tuncq; summū affi-
ciebatur gaudio: alias autem cū retinere aut
impedire nō posset, mœrore summo cōfici-
batur. Hęc cum aspiceret Antonius, aliā vo-
cem audiuit dicentē: Antoni animaduerte,
quod vides. Et tunc cœpit illuminato corde
intelligere, animarū esse cōscensum, quē dia-
bolus prohibere omnib⁹ modis nititur. Qui
nihil equidem curat eos, quos in terra iacen-
tes pecudū more videt, sed in eos conspi-
cit in modum auiū se supra terram eleuare,
& per eximia opera ad cælum tendere, ma-
nus & vires suas conuertit, vt eos ad vitio-
rum ima deijciat. Ex doctrina ista explicat
egregiē Beatus Gregorius, explicaueratque
prius Origenes, sententiam quā Israelitæ di-
xerūt, forte, inquit Origenes, nasciētes quid
dicerent, sicut Cayphas. Certe quandiu Is-
raelitæ in Ægypto quiete permanebant, nul-
lamq; re promissæ terræ referebant memo-
riam, nec aliquatenus egredi de Ægypto co-
gitabant, nullatenus gladium contra eos ar-
ripuit Pharaō, quos quiete possidebat, tene-
batq; subditos, comedentes ollas carnum,
pepones, cepas & allia. Cum vero Deus illos

31.

In vita An-
ton. p. 50.Lib. 9. Mo-
ral. cap. 14.
Homil. 3. in
Exo. cir. 50.

Lib. 3. anti-
quit. cap. 4.
Galileæ, vt dixit Iosephus, sapissimequē in-
dicant Scripturæ sacræ, ad quem tāquam ad
desertum quietissimum se recipiebant Elias
& Eliseus, eorumquē discipuli, qui Prophe-
tarum filij dicebantur. Iudicium, quia pro-
priè loquēdo, vt dixit D. Thomas, est actus
iustitiæ, reddentis vnicuiquē quod suum est,
significat id, quod quisquē agere tenetur, tā
erga Deum, quā erga se ipsum, quamquē er-
ga proximum. Clamat autem sæpe Deus ta-
le iudicium in ciuitatibus & populorū tur-
mis minime inueniri: *Circuite, inquit, vias Je-
rusalem, & aspice, & considerate, & quærite in
plateis eius, an inueniatis virū facientem iudicium,
& querentē fidem, & propitiū ero ei. Quod si etiā,
Vixit Dominus, dixerint; & hoc falso iurabūt, &c.*
Ego autem dixi: *Forſitan pauperes sunt & stulti,
& ignorantes viam Domini, iudicium Dei sui. Ibo
igitur ad optimates, & loquar eis, ipsi enim cogno-
uerunt viam Domini, iudicium Dei sui: & ecce ma-
gis hi confregerunt iugum, ruperunt vincula, &c.*
Similiter & conqueritur, quod iudicium &
veritas quasi exulare de ciuitatibus videat-
ur: *Conuersum est retrorsum iudicium, & iustitia
longe stetit, quia corruit in platea veritas, & aequi-
tas non potuit ingredi, & facta est veritas in obli-
uionem, & qui recessit à malo prada patuit.* Egre-
gijs rethoricis tropis, & figuris, Propheta
aut Deus per Prophetam, rem quam inten-
dit declarat, loquens de iudicio, iustitia, ve-
ritate, & equitate tanquam de personis ha-
bentibus mentem, & sensum, & per se ipsas
agentibus. *Conuersum est, inquit, retrorsum iudi-
cium.* In Scriptura, vt annotat S. Basilius, con-
uerſi retrorsum tunc aliquis dicitur, quādo
procedens ad aliquid agendum, tam valida
potentique manu expellitur, vt cogatur fu-
giens locum deferere, & eodem itinere quo
venerat, confusus regredi: quomodo acci-
dit Regi Senacherib, qui ingenti exercitu
coactō, progressus ad Ierosolymam occupā-
dam, conuerſi retrorsum coactus fuit, dicen-
te Deo: *Non ingredietur urbem hanc, neq; mittet
contra eam sagittam, &c. per viam qua venit, re-
uertetur, & ciuitatem hanc non ingredietur.* Ita
David petebat: *Auertantur retrorsum, & con-
fundantur, id est, confusi regredi cogantur:*
Et, *conuertantur retrorsum, & teneantur, qui vo-
lunt mihi mala.* Aut vero, conuerſi retrorsum
dicitur is, qui cum maximo in pretio prius
haberetur, fulgens porētia & diuitijs, ab il-
lo statu decidit, & in tantum venit contem-
ptum, vt nullus iam ad eum oculos conuer-
tere dignetur: quomodo dixit Ieremias de
Ierusalem: *Ipsa autem gemens, conuersa est retror-
sum.* Conuersum est (inquit) retrorsum iudi-
cium, quia progrediebatur illud, vt ciuita-
tem occuparet, in qua res æque & secundum

regulam debitā componeret, & ordinaret:
tantam tamen ibi inuenit malitiæ & iniqui-
tatis vim & potentiam, vt confusus regre-
di fuerit coactus, totū campum dimittens
iniquitati, vt libere agat. Cōuersum est etiā
retrorsum, quia à suo nobili gloriosoq; sta-
tu decidēs, in omnium venit contemptum,
vt nullus sit, qui oculos ad illum conuertat.
Et iustitia longe stetit. Quando aliquis delide-
rat, ad aliquem locum accedere, qui violen-
ter detinetur, & nullatenus ei appropinqua-
re permittitur, à longe stans, locum defixis
oculis considerat: quomodo qui nauigant
mare, & ad terram applicare nituntur, quos
ventorum impetus impedit, & continet ne
terræ appropinquent, illam à longe conspi-
ciunt. Quomodo filij Prophetarum vidētes
Eliam & Eliseum transeuntes Iordanem su-
per pallium, non audentes accedere ad flu-
uij decursus, *steterunt e contra longe*, ne raperē-
tur aquarum valido impetu. Aut vero qui ci-
uitatem succendi videt, quam liberare non
potest, à longe stat, non audens appropin-
quare, quem flāmarum ardor & vis repellit.
Iustitia à longe stat, quam impetus iniustitiæ
& impietatis continet, ne ad ciuitatem ap-
propinquare possit: videt iustum opprimi,
innocētem damnari, viduam affligi; appro-
pinquare vult, & nititur, sed potentium im-
petuosi flatus & impulsus non permittunt,
quos tanquā ventos vidit Daniel, impetu fu-
rioso perflantes: videt totam ciuitatē acri-
bus concupiscentiæ flammis ardentem, per
quas violentia infertur pauperi, vis pupillo,
iniuria egeno, iniustitia iusto: vellet illa ap-
propinquare, sed ardentes flammæ, quas re-
perare non potest, impediunt; ideo stat à lō-
ge, sicuti Petrus non audens appropinquare
ad defendendum CHRISTVM, & amici Da-
uidis ad ei præstandum auxilium, de quibus
dicit: *Amici mei & proximi mei de longe steterūt.*
Idcirco libere iniusti iustos vexant, poten-
tes deuorant pauperes, viduæ bonis spolian-
tur, virgines ad impudiciā trahuntur, quia
stetit à longe iustitia. *Corruit in platea veritas.*
Egregia certe loquendi phrasis. In Hebræo
verbū, *Chasal*, quod dicitur vere & propriè,
cum quis simpliciter & sine cautela impetu
procedēs, impingit in aliquid, quod forte iā
ibi erat, aut ab antiquo latēter appositū fuit
quo faciē lēdit, oculos profūdīt, lucē amit-
tit, caditq; & corruit. Ita comminatus fue-
rat Deus, in illos, qui rebelles sibi extitissent,
quod illorum pedibus offendiculo, quo im-
pingerent posito, casuri essent, & ruituri.
Illam namquē vim in Hebræo habet illud: *Corruent singuli in fratres suos:* Ita & apud Na-
hum minatur, sic se impleturū ciuitatis pla-
teas

4. Reg. 2. 7.

Daniel. 7. 1.

Psal. 37. 11.

402

34.

Leu. 25. 37.

cibo & potu roborauit. Duratus igitur (inquit) ad patientiā est, solitudinum incolatu, & tanquā pastus ad virtutis adipem agrosti alimento, processit fortior. Ioannes quoq; in deserto adoleuit, & Dominū baptizauit, & conscientiā illic prius exercuit, vt postea Regē increparet, quoniā in deserto roboratur spiritus, &c. Ibi Sancti noctes diebus orādo iungebant, absq; eo quod aliquis ab oratione impediret: ibi ad superna mentē eleuabant, & quasi choris Angelorū, vt Hieronymus de seipso dixit interesse videbantur: ibi patienter ferebāt omniū rerū seculi inopiam, & cū solo CHRISTO se ditissimos reputabant: ibi mūdi cōtemptus perfectus, cū corū spiritus eleuabatur tanquā aquila, & in aruis ponebat nidū suū, &c. Ibi in terra solo corpore constituti, cogitatione & auiditate in aeterna patria cōmorabantur, in quibus id cōpleretur, quod de onagro Deus dixit: *Cui de di in solitudine domū, & tabernacula eius in terra falsuginis: Quod aliter, quā supra exposuim⁹, explicari potest, si annotemus, falsuginis terram dici posse illā, quæ herbas fert lepidas, sapidasq; quibus oues & armenta auidissimē reficiuntur, quas magna cum delectatione carpunt, quia in solitudine orationis, & contemplationis, ac cœlestis desiderij opera producantur, quibus animus iusti suauissimē pascitur, sapidissimequē reficitur: nec enim credendū est, opera sanctorū, qui mūdi fugiunt consortia, insipida esse, sed potius falsissima, sapidissimaq;.* Hæc autem omnia sunt quædā valida iacula, quæ dæmonis præcordia transfigunt, gladij quibus illius viscera percutiunt, & lapides qui rabidi canis ora cōtundunt. Idcirco namq;, qui terrā cernens de longe, in deserto & solitudine talia agit, dicitur lapidibus & saxis munitus, & circumdatus. *Isle, inquit, in excelsis habitabit, munimenta saxo. ū sublimitas eius: quia eius nodi opera lapides quidā sunt præualidi, quos in diabolū proijcit. Propterea, vt annotat D. Thomas ex Ambrosio⁹ (quod & Chrysostom⁹ eisdem docuit verbis) diabolus maxime obseruat eos, qui ad desertū se recipiunt: nam hoc ipso, quod videt aliquē solitariā vitā arripere, vt orationibus, ieiunijs, ac alijs sanctis operibus intendat, seipsum ad pugnam prouocatū intelligit. Hinc tot dæmonū carerū contra B. Antoniū egressē sunt, eo ipso quod desertū petijt; & quo ad secretiora deserta se recipiebat, eo maiores dæmonum insultus videbat cōtra se paratos, vt in eius vita annotauit Athanasius. Quod similiter D. Benedicto accidit, alijsq; innumeris, qui eremiticam vitā elegerunt. Eo ipso, quod mirabilis mulier illa in cœlū se recepit, vbi appa-*

*ruit amictus Sole, & Luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarū duodecim, visum est statim aliud signū in eodem cœlo: Ecce enim draco magnus, & rufus, habēs capita septē & cornua decem, &c. Et stetit ante mulierē, quæ erat paritura filium, vt cum peperisset, filium eius deuoraret. Quid namq; cœli nomine, nisi desertum, & solitudinem intelligimus, vbi homo seipsum abscondit & celat, vt libere possit Deo vacare? Anima quæ se ad hoc cœlū recipit, cœlesti luce illustratur, & mūdāna omnia (quorum typum Luna tenet) conculcat, & cœlestibus cogitationibus & desiderijs, tanquā stellaris radiantibus caput eius splendet. Ibi nititur parere opera bona, quæ cōcepit Deo inspirante; ibi intendit mortificare carnem, & vigilias tenere, terrena cōtemnere, &c. Opera inquam, in quorum partu dolores sentiunt. Opera enim virtutū difficilia sunt, quorum parturitio dolorē carni affert. Sed ecce hoc ipso, draco seipsum prouocatū intelligit, ideoq; subito ibidem astitit, habens capita septē & cornua decem. Idest omnibus astutijs, & viribus munitus, vt mulierem impugnet partumq; omnino absumat. Hoc ipso quod te ad solitudinē receperis, aut oratorium ingressus fueris, vt ibi tanquam in cœlo te ipsum Deo tradas; & hoc ipso, quod conuersationē mundanam fugere cœperis, & operibus sanctis edēdis te tradideris, statim expectandus est inimicus, qui omnibus viribus contendat, tui animi affectus bonos deuorare. Nihil ille curat, quos videt in terra sedētes, idest terrenis rebus inhærentes, qui dicere possunt: *Adhæsit in terra venter noster; qui bus & id conuenit, quod dixit CHRISTVS: Qui de terra est, de terra loquitur. Quos quasi ad cœlum euectos videt, appetit, & impetere totis viribus contendit.**

§. 10. Benè Sponsa, cū describitur pulchra, sicut Ierusalem describitur etiam terribilis, vt castrorum acies.

Hinc intelligemus verba cœlestis Sponsi, amorem quo flagrabat, redolentia, Sponsam alloquentis: *Pulchra es amica mea, suauis & decora tanquam Ierusalem, terribilis vt castrorum acies ordinata.* Quæ variè ac diuersè admodū DD. exponūt, propter ambiguitatem vocis Hebræę *Tirshah*. Ita enim in Hebræo habetur: *Pulchra es amica mea, sicut Tirshah, & decora sicut*

Ierusalem.

Apocal. 1. 1.

2. 2. 1. 1.

Psal. 43. 3.

Ioh. 3. 31.

37.

Cantic. 6. 3.

Epist. 1. ad Eustoch. de cult. virgin.

Iob. 39. 30.

Iob. 39. 6. 35.

Esa. 33. 16.

3 p. 9. 41. art. 2. Lib. 4. in Lucam. c. 1. m. 13. in Matth.

In vita Antonij.

Ierusalem. Thiriah, dup significat, primo ciuitatem quādam speciosissimam, & pulcherrimam in terra Iuda, quā noster Vulgatus vocat Theria; quæ regalis iā erat, quando Israhel ingressi sunt terram Promissionis, cuius Regem cū alijs illius terre Regibus interfecit Iosue: regalisque postea habita fuit, ideo cum Regnū Israel tempore Roboam diuisum fuit à Regno Iuda, sicut Reges Iuda habitabant in Ierusalem, tanquā in Regia ciuitate, ita Reges Israel in ciuitate Thiriah: ibi primus Rex Israel Ieroboā, vbi domus eius dicitur^a constituta: Illius itidē successor Basa^b in qua postquā regnavit, sepultus fuit^c. Ibi-
dem sedem habuit Ela, filius Baasa qui ei in Regno successit^d. Ibi qui post illum regnavit Zambri^e. In eadem Amri^f, qui Rex fuit post Zambri, &c. Brixianus^g putat fuisse in Tribu Gad, quia dicitur^h ex illa processisse Manahē, Regem Israel, filiū Gadi. Volens ergo Sponsus diuinus eximiam Sponsæ suæ pulchritudinem, elegantiam formæ, & venustatem, exprimere, & indicare, nihil in ea reperiri, q̃ non regale esset, maiestateque Regia dignū, imo in ea omne quod regale excellentissimumque est, ac Regio splendore dignū, inueniri, duabus illis Regijs ciuitatibus pulcherrimis, quæ in Palestina erant, Theria & Ierusalem, eam cōparauit. Hunc sensum Hebræi probant, signanter Auen Ezras: nec est omnino incongruus. Secūdo significat Thiriah, beneplacitum, à verbo *Rasah*, quod significat placere, diligere, gratū habere, quomodo dicitur: *Pater in filio complacet sibi*: Et, *Placuerunt illi lapides eius*: Et, *Affer sit placēs fratribus suis*. Hanc significationē sequuntur Septuaginta, qui vocē Thiriah, transtulerunt voce Græca, Eudocia, quæ beneplacitū significat, aut rem in qua summiē cōplacemus, quomodo dixit David: *Beneplacitū est Domino super inimicos eum*, Et Paulus: *Non in pluribus eorum beneplacitum*: Quomodo Euthymius^a, Paternā illam vocē explicat. *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*. Iuxta hunc sensum vult Sponsus indicare, quam grata Sponsa eius oculis esset, quasi dicat: *Pulchra es in oculis meis amica mea, in qua propter decorē & pulchritudinem cōplacēo, & beneplacitū est mihi, sicut in Ierusalem*. Ita sancti Patres Græci explicant, Gregorius Nyssenus, Theodoretus, Psellus, Philo Carpatius Episcopus: ita & ex Latinis D. Ambrosius. Laudatur inquit, Spōsa à Sponso, quæ iam non solū soror dicitur, sed & beneplacita nominatur, quasi ei cōplacita, qui complacuit Patri. Ita & ex Hebræis R. Solomoh, qui ita transtulit: *Pulchra es amica mea, quæ beneplacita es mihi, decora sicut Ierusalem*. Alludere videtur Salomon ad il-

lud, quod frequētissime vocatur Ierusalem, ciuitas à Deo electa, in qua beneplacitū illi erat habitare. Cōmune regibus fuit, edificare sibi ciuitatē, suis moribus conuenientē, in qua gratissime habitarent. Ita Ieroboā factus Rex: *Edificauit Sichem, in monte Ephraim*: Erat enim ipse Ephraeus, & habitauit ibi. Similiter & Nabuchodonosor Babylonē edificauit, quā tam grateranter habitabat, vt in aula Babylonis deambulans, sibi in illa ciuitate cōplacens diceret: *Nonne hæc est Babylon magna, quā ego edificauit, in domū Regni, & robore fortitudinis meæ*. Deus supremus Rex in mundo habere voluit ciuitatē Regiā, in qua gratissime habitaret: illa fuit Ierusalē, quæ propterea in Scriptura vocatur *Dei electa ciuitas*, de qua David ex profetio: *Mons Dei, mons pinguis, mons coagulatus, mons in quo beneplacitū est Deo, habitare in eo, Etenim Dominus habitabit in sinem*. Loquitur de monte Sion, super quem Ierusalem edificata fuit, quem vocat Montem coagulatum. Dicitio Hebræa, & Græca à caseo dicuntur, vnde Euthymius vertendum dicit: *Mons caseatus, & Augustinus, Mons incaseatus, quasi caseo conspersus*: Hilarius, montes caseatos, vt significetur abundantia butyri & casei, præ pinguedine terre. Montem etiam pinguem vocat in Hebræo, Bassan, qui fertilissimus erat, ad illius fertilitatem exprimendam. In hoc monte, inquit, beneplacitum est Deo, habitare in eo, quia ciuitatem ibi extrui voluit, in qua regni sui sedes, quæ templū erat, collocaretur. *Etenim Dominus habitabit in sinem*. Tam beneplacitam habuit hanc habitationē, vt in perpetuū ibi sit habitaturus. Hæc verius per allegoriā sue explicanda, de quibus alibi. Hoc sepposito re & Sponsi verba intelliguntur. *Pulchra es, inquit, amica mea, & beneplacita mihi propter decorē, sicut Ierusalem: sicut enim illa est electa ciuitas, in qua beneplacēo habitare, gratissimā habitationē, placidāque mansione habeo; ita & in te, tecum viuere, tecū cōmorari, conuersari, in corde tuo requiescere. Ex quibus possumus aliquatenus conderare, animæ iustæ & sanctæ, quam sibi Deus Spōsam assumpsit, excellentiam, in qua is, quem cœli cœlorum, capere non possunt, gratissimam ducit habitationem, & beneplacitū est Deo habitare in eo, de quo dixit Christus: *Si quis diligit me, &c. ad eum veniens, & mansurum apud eum faciemus*. Hoc Deus in delicijs habet, hoc sibi suauē & beneplacitū, in isto habitare, cum eo conuersari, colloqui, & permanere in eius corde, tanquam in sublimi Regni sui sede, nec vnquam Rex aliquis tam grate & suauiter in aliquo Regno suo, quam Deus in anima iusti habitat: quæ*

Iosu. 12. 42.

3. Reg. 12.

3. Reg. 14.

12. 17.

3. Reg. 15.

11. 23.

3. Reg. 16.

2.

3. Reg. 16.

6.

3. Reg. 16.

1. 17.

3. Reg. 16.

3.

In arca. to.

tol. 287.

4. Reg. 15.

7.

נצח

Prou. 3. 13.

Psa. 101. 15.

Deut. 33.

14.

Psal. 146. 11.

1. Cor. 10. 5.

In cap. 3.

Matth.

6. Matt. 3. &

17.

In cap. 6 cā.

Lib. de sacro

& anima c. 7.

3. Reg. 17. 25.

J 38.

Dani. 4. 27.

1. Reg. 8. 16

& 48. & 3.

Reg. 11. 13

36. & alibi

sepe.

Psal. 67. 16

In Psal. 67.

Jo. 14. 23.

minus se munit, & armavit. Vñ est ex parte Dei, assistentia scilicet Spiritus sancti, eius virtus & fauor, alterum ex parte sui, validum scilicet, asperumq; ieiuniū. Primum armorū genus exprimit dicens: *Ductus est Iesus à Spiritu*: vult nāq; dicere, vt annotauit Cyrillus, Spiritus virtute armatus, supra humanę naturę conditionem incelsit: aut vt Cyprianus: ductus est à Spiritu, idest Spiritu sancto duce & comite. Itaq; fauorē Spiritus sancti, eius motum, impulsū, virtutem, dona, secū ducebat, quo fauore armati incedūt filij Dei, de quibus Paulus: *Qui spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt*. Vnde & optimo Euāgelista vocat, *spiritum*, absolute, & sine addito, quia spiritus, inquit Christus, est qui viuificat, roborat, vires suggerit, & cōfortat. Spiritus ergo sancti fauore Christ' munitur. Nūquid nō ipse potēs erat, omnes inimici vires absq; aliquo labore cōstringere, qui est virtus Patris, omniaq; portat verbo virtutis suę? Solus, inquit B. Petrus Chrysologus, poterat obtinere victoriā: propter nos tamen, & nostram formidinem, adesse tota iussit præsidia de superis, vt ea nobis necessaria omnib' modis intelligamus. Fuit Pelagianorum præcipua hæresis, asserentium, hominem posse omnes diaboli incurtus virib' proprijs superare, absq; peculiari Spiritus sancti fauore, vt sæpe referunt sancti Patres: signāter B. Augustinus; cuius præcipuum institutum fuit, hunc errorē relinquere, & Hieronymus peculiaribus libris contra Pelagianos editis. Nobis autem tanquam certissimum Catholicę fidei dogma supponendum est, primū armorum genus, quo nos oportet muniri ad dæmonem vincendum, esse diuinū fauorem & gratiā, quā propterea, inquit Basilus, die ac nocte, implorare debemus, orātes & dicētes: *Deus in adiutoriu meū intende*. Etdidit B. Basilus quasdam Homilias de baptismo, in quibus multa scitu digna explicat de baptismo & eius effectu: quoniam autem notum est, diabolū statim mouere bellū contra baptizatos, aliā subdidit Homiliā, cui titulū supposuit: *Quod sine diuina virtute & gratia nullus possit resistere Satanae*. Vnde & ita incipit: Quibus inest diuina lex, nō attrahēto & litteris inscripta, sed Spiritu Dei viuētis; nec tabulis lapideis inscripta, sed tabulis cordis carnalib' insita, illi mentis oculi illuminari exactē sciunt, quam impossibile sit proprijs viribus offendicula versuti hostis vincere, nisi insuperabilis potētia Dei succurrat. Qui Verbi Dei honore cumulati nō sunt, ij frustra inflati, libero se putāt arbitrio peccati occasiones inanire posse &c. Vt hanc doctrinā Basilus confirmet, varia Scripturę sacrę loca expēdit. Certe dī-

cturus David de viro iusto, quod superaturus esset diaboli impugnationes: *Super aspidē inquit, & basiliskē ambulabis, & concalcabis leonem & draconem*: supposuit prius, illum munitum diuino adiutorio, & cōlesti Spiritu sancti protectione: *Qui habitat, inquit, in adiutorio altissimi, in protectione Dei celi cōmoratur*. Impossibile namq; inquit Basilus est, ambulare super aspidē & basiliskē, & cōcūcare leonem & draconem, qui non prius seipsum quaten' homini possibile est, repargauit, vt possit corroborari ab eo, qui Apostolis dixit: *Ecce dedi vobis potestatem, calcare super serpētes, & scorpiones, & supra omnem virtutē inimicū*. Si humana natura extra Spiritu sancti panopliam, diaboli insidijs resistere posset, utiq; Ab Apostolo dictum non esset: *Deus autē patris conterat Satanam sub pedibus vestris breui*. Ex quibus inferit, merito Christum Dominum, quando docuit nos orare, & quid petere deberemus, iussisse præcari, non solum ne ingrediamur in tentationem, sed vt liberet nos à malo, idest Diabolo, à quo sine Dei fauore liberari non possumus. Itaq; qui diuinę, inquit, glorię particeps esse cupit; op' habet, vt ex omni corde ac virtute noctes ac dies diuinę potentię auxilium ambiat. Hoc ipsum ex professo demonstrare assumpsit Hieronymus, in cuius cōfirmationem expendit verba Christi Domini dicentis ad Petrum: *Simon, ecce Satanas expetruit vos &c: ego autē rogaui pro te, vt nō deficiat fides tua*. Nam si in Apostoli potestate situm erat, vt si voluisset non deficeret fides eius, quid opus fuit, Christū sua oratione cōlestē auxiliū implorare? In quibusdam etiā, inquit, exemplaribus tam Græcis, quā Latinis inuenitur, scribente Luca: *Apparuit illi Angelus de celo confortans eum*: Haud dubiū quin Dominū Saluatorem, & factus in agonia prolixius orabat, factusq; est sudor eius, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terrā. Saluator in passione ab Angelo confortatur & Critobolus meus (inquit Hieronymus, ironice Critobolū pro Pelagij persona supponens) non indiget auxilio Dei, habens liberū arbitrij potestatem: & tā vehementer ille orabat, vt guttæ sanguinis prorūperēt ex parte, quem totū erat in passione fufurus. Qui tali se oratione ante certamen muniuit, demonstrauit aperte, quo affectu, debeat vnusquisq; diuinę gratię fauorē implorare, cum dæmone cōgressurus. Deinde expendit etiā Hieronymus, quod ibidē subditur: *Quid inquit, dicitis dicitur & orate, ne intretis in tentationem*. Debuit, iuxta Pelagianos dicere, Surgite & resistite, nam liberū habetis arbitrij, & semel cōcessa vobis à Domino potestate, nulli' alterius indigetis auxilio. Insuper an-

Psal. 90.

Luc. 10. 19.

Rom. 16. 10.

Lib. 2. cont.

Pelag. 1. 1.

2. pag. 117.

Luc. 11. 31.

Luc. 22. 43.

43.

norat

sent. Qua de causa dixit Solinus, gentē Mar-
forū à serpentibus illasam esse, qui auita po-
tētia muniti venena cōtemnunt. Hoc apud
omnes autores est receptū, vt dixerit B. Hiero-
nymus, iam comuni nomine, illum qui
serpentes incantat, & de latibulis trahit, vo-
cari Marsum. Quod idē de Psyllis refert Pli-
nius^a, descendantibus à Psyllo Libiæ Rege,
de quibus Lucan^b: Gens vnica terras-Inco-
lit, à suo serpentū innoxia morfu-Marma-
ridæ Psylli &c. Quo factū est, inquit Plinius,
quod qui explorare volebat, an fili⁹ qui do-
mi nascebatur, legitimus ne, vel spurius es-
set, eū aspidibus & serpentibus obijciebat:
adulterinus statim veneni potētia victus oc-
cumbebat; qui legitimus autem, inter serpē-
tes & aspides manebat illæsus; imo & eorū
venena vincebat & eneruabat. Quod simili-
ter tradiderūt Silius^a, agens de Atyro Psyl-
lo, Gellius^b, Crinnitus^c, & alij multi, singula-
riter tamen Plutarchus^d, qui scribit, Catonē
iter per deserta Lybiæ facientem, secū Psyl-
los duxisse, qui moribus serpentum mederē-
tur, partim ore sugentes & trahentes vene-
num, partim serpentes cantibus medicātes.
Et quidem, vt annotat hæc eadem insinuans
Augustin^e, nec laudamus nec probamus Cir-
cis vnctiones & incātationes, nec incolumi-
tatem Marfi, filiorumq; illius, quæ ex diabo-
li opere procedebant, vt latius idem Augu-
stinus demonstrat, sed ex illis similitudinem
trahimus, inquit Augustinus, sicuti Christus
ex iniquo iudice, similitudinem construxit.
Sic igitur Christus Dominus non Circis in-
cātatricis, sed Virginis sanctissimæ filius, ita
in eius visceribus genitus, vnctione Spiri-
tus sancti fuit munitus, vt hoc ipso libere pos-
set cum omnibus dæmonū principibus con-
gredi, à quib⁹ nullatenus posset lædi. Hocq;
illa verba indicant: *Mittet manū suam in cauer-
nam aspidum* &c. Sed & omnes qui ab eo spi-
rituali generatione regenerati descendunt,
& participes sunt Spirit⁹ & vnctionis illius,
virtutem inde accipiunt, vt possint malignū
inimici virus superare, & eneruare. Et fortē
propterea in Sacramēto regenerationis vn-
guntur baptizati, vt hoc ipso insinuetur, qd
participes reddūtur vnctionis illi⁹, qua Chri-
stus vnctus est Spiritu sancto & virtute, po-
tiori iure, quam filij Marfi, vnctionis & in-
cātationis paternæ: adeo, vt hoc ipso possis
aliquo modo te ipsū exanimare, si inter eius
legitimos filios valeas connumerari. Nam si
quiuis incursum infernalis serpentis te deij-
cit, & cuius venenato cōgressui illius succū-
bis, videre poteris, te ipsum Spiritu Dei de-
stitutū: nec propterea mirū, quod tam facile
cadas & vincaris, si Spiritu sancti virtutē ne-

quaquā participas, nec vllatenus ad ea habē-
dāte disponis, per orationes, ieiunia, & mor-
tificationis opera. His mire concinnat ver-
ba illa Sapientis: *In hoc ostendisti inimicis nostris,*
quia tu es qui liberas ab omni malo: illos enim locu-
starum & muscarum occiderunt morsus, & non est
inuenta sanitas animæ illorū, quia digni erant ab hu-
iusmodi exterminari: filios autem tuos, nec draconū
venenatorum vicerūt dentes: nam misericordia tua
adueniens sanabat illos. Sermo est de Ægyptijs,
& de Israelitis: Ægyptios sane muscarum &
locustarum occiderunt morsus: tam infirmæ
bellæ in eos præualebant, & muscæ, quæ vel
leui flatu agitatae fugantur, illos deiciebāt,
quia digni, inquit, erāt ab huiusmodi exterminari.
id est apti erāt, hoc ipso quod tua virtute de-
stituti erant, tā infirmè subsistebant, vt in-
firma animalcula possent eos exterminare.
At filij tui, id est Israelitæ, tua erant virtute
muniti, ideoq; eos *nec draconum venenatorū vi-*
cerunt dentes. Tradunt Nicander^a, Plinius^b, &
Ælianus^c, aspidibus venenū esse in duobus
dētibus, tenui fistula perforatis, per quos il-
lud infundunt; vt videatur opponere leui fi-
stulæ, qua musca pungit, dentes fortissimos
ac venenatos, quib⁹ draco aut aspis venena
mortifera infundit: & ostendit, illorū imbeci-
litate supremā, quos leuis punctura mus-
carum interficiebat; & horum inuictā virtu-
tem, quos nec dentes supremo lethaliq; ve-
neno pleni, possent vel leuiter lædere. *Miseri-*
cordia inquit, tua adueniens sanabat eos: in Græ-
co, *miseriordia enim tua ex aduerso aduenit*, id est
eos muniuit, vt aduersarentur & se oppone-
rent venenatis dentibus aspidū. Quādo hæc
facta fuerint, non omnino constat, quamuis
nāq; demuscis & locustis inuadētibus Ægypti-
os, in Exodo sermo sit, sed de draconibus
impetentibus Israelitas, nihil ibi scriptū ap-
paret. Et quāuis aliqui ad ignitos serpentes
hoc referant, sed aperte satis indicatur, id
quod verū credo, vere dracones validos &
venenatos insurrexisse in Israelitas, quando
egressi sunt de Ægypto: quorū ingens copia
& multitudo incolit regionē, iuxta mare Ru-
brū, vt dixit Philostratus^d; & alatis serpenti-
bus Arabia, quæ proxima erat, abundabat,
vt docuit Solinus: imo & in Ægypto scorpio-
nes alatos fuisse, autor est Ælianus^e: quod nō
obscure Esaias ipse dixit, in via Ægypti esse
viperā & regulū volātem: de quo alibi. In hoc
ergo ostendisti, te esse totius virtutis fontē
& originē, & hoc ipso filios tuos cōprobasti
legitimos, & ab adulterinis discreuisti; quod
istos, vel infirmarū muscarū deiecerūt impru-
sus, & leues pūcturæ: illos autē, nec validi ac
venenati dentes aspidum, vel leuiter potue-
runt inficere. Quid mirum, quod te vel leuis

Lib 7. cit.
Lib. 9.

Lib. 1.
Lib. 16. c.

Lib. 1. c. 2.
In vita Ca-
tonis.
In Psal. 57.

In Psal. 57.

Lib. 11. su-
per Gen. ad
lit. cap. 28.
Luc. 18. 3.

47.

Sap. 15. 8.

In Theria-
cis.
Lib. 11. c.
37.
Lib. 9. de
anim. cap. 23

Exod. 8. 10.

Num. 21.

Lib. 3. de
vita Apollonij
cap. 2.

Lib. 16. c.
23.
Esai. 30. 6.

Gen. 1. 1. **nanis**, alludere ad illud: *Perfecti sunt cæli, & omnis ornatus eorum*: in Hebræo habetur vox, **Sanhaam**, quæ significat exercitum, aut militiam: unde multi legunt: *Perfecti sunt cæli & omnis militia eorum*: quod dictum est ratione Solis, Lunæ, & siderum, quæ in Scriptura cōmuni voce dicuntur *militia cæli*, quia per hæc non solum Deus pulchros reddidit cælos, sed potentissimos & magna vi ac robore præstantes: horum namq; siderum virtute ubiq; pertingunt, operantur, & quasi toti terræ dominantur, sicut Rex per potentem exercitum, quia propter Solis, qui vicē tenet Ducis supremi, & Lunæ, quæ illius vicē tenet noctu, & Stellarum influxum, ubiq; cæli penetrat, omnia producant, & mundum subiectū tenent: quorum virtute producant in visceribus terræ aurum, argentum, ferrum, æs &c; & in cauernis illius fontes, in superficie herbas, in arborib; fructus, in aquis pisces, &c. Cælos itaq; Deus creauit, ut in totum orbē agerent, & sub motu suo & ductu omnia inferiora continerēt, quos propterea ornauit Stellis, quæ non solum pulchros redderent, sed quasi militibus muniuit & armauit, quarum potenti virtute, omnia inferiora tā terræ, quam maris subiecta tenerēt, & penetrarent, & ubiq; operarentur, producentes aurum, argentum, gemmas, herbas, fructus, pisces &c. Hoc igitur vnum opus diuinæ potentiz, quod Spiritu suo perfecit. Alterum est, productio aut parturitio colubri tortuosi, qui nascitur, manu eius agente officium obstetricis, & extrahēte eum ex visceribus, ubi gignitur. Et quidē valde probabilis mihi videtur illorum sentētia, qui sub hac metaphora intelligunt, voluisse Iob describere fulminis productionē, quod ex nubibus, quasi ex utero materno, Dei manu agēte prodire videtur. Inter omnia quæ Philosophia iudicat admiranda, primas tenet fulmen, aut fulgur, tam si eius substantiam, quam si motum consideres. Eius namq; substantia aut materia, nihil aliud est, quam vapor levis, aut exhalatio sicca, qua nihil infirmius, aut imbecillius esse potest, quæ à leui fumo non difert: & nihilominus, cum hæc accenditur in nube, tanta vi potētiaq; præstat, ut nihil ei valeat resistere: turres namq; fortissimas deiicit, ferrum, & æs tanquam leuissimam paleā in mōtō absumit, saxa validissima comminuit, & penetrat, & vere nihil reperitur, quod ei vllatenus possit obistere. Motus autē illius mirabilior est, quia, ut annotauit Aristoteles, est valde irregularis, qui nullis Philosophiz regulis continetur. Nam si est naturalis, quomodo, cum ignis sit, descendit? Si est violentus, quomodo circuire videtur? Res enim

quæ violenter impellitur, recto tramite fertur. Si res est animata, sub qua animalium specie cōtinetur? Si inanimis, quomodo huc illucq; tanquam si animal esset, fertur? Unde egregiē à B. Iob vocatur Coluber tortuosus: coluber quidem, quia in modū colubri est prolōgatus, tortuosus autē, propter motum huc illucq; tendentē: qua de causa quæ si proprio nomine à Philosophis vocatur, Obliquū fulmē, ut dixit Seneca, quod oblique feratur, ut ipsemet exposuit, de quo Magnus noster Albertus. Iuxta Hebræū alii qui transferunt, *Serpens fugax*, quod summā celeritatē teneat, & quod incessu suo videatur habere modū serpentis fugientis. Et sanē inter alias exhalationes ignitas, refertur quædam, quæ ab Astrologis dicitur, Dracō volans, quia cū accenditur, draconis volantis similitudinem gerit. Quoniam autem talis est fulminis natura, apud omnes nationes cōmune fuit, asserere, esse opus solius Dei, fulgura emittere: unde & Ioui (quem, ut dixit Augustinus, Patrem Deorum, & eorum supremum Gentiles colebant) hæc arma tanquam sibi propria aduersus mortales tribuebant, quæ fingeant, rubente flammanteq; dextra in terras iaculari, cuius propterea nōmē erat, Alcitōnantis Olympi. Imo & Deus noster, hoc sibi tanquā proprium opus vendicat, dicens ad eundem Iob: *Nunquid mittes fulgura, & ibunt?* Et quidem propriē loquendo lōgo sunt diuersa fulgur & fulmen, ut Seneca, & Plinius annotarunt: nam fulgur nihil est aliud, quam lux, quæ succensō vapore, nube discissa clarescit: fulmen autem est, vapor ipse succensus, in calibem aut lapidē aut telū igneū coagulatus; fulgetrū à multis dicitur: in Scriptura sacra pro eadem resumuntur, quia sibi valde coniūcta sunt, unde & ambo eodem nomine vocantur, *Barak*, ut patet in multis locis, quæ à Brixiano expenduntur. Hæc autem fulmina; duo habent; quod terrent scilicet & illumināt: terrent si quidem, propter vim quam habent, & tonitrum concomitans: illuminant; autem, propter lucem, quam secum ferunt, qua de causa dicuntur iacula, quæ procedūt in lumine, ut annotauit B. Gregorius, expēdens illud, quod iuxta Septuaginta dixit Habacuc: *In lumine iacula tua ibunt*: nam loquitur de fulminibus à Deo missis tempore Iosue contra Reges inimicos. Hoc igitur Iob, nūc rem concludens, tanquam excellentissimum Dei opus proponit. Et sicut egregia metaphora colubri tortuosi, aut serpentis fugacis, fulmē expressit; ita eius ortum, mire verbō obstetricandi declarauit. Obstetricare, quia opus est mulieris, educētis fœtum ex utero

In Thieft
A. 2.
Lib. 2. Na-
turaliū qua-
stionū cap.
28.
Tract. di-
Fulmine c.
2.

de ciuita-
cap. 9. & 13
ad fin.

Iob. 38. 35

Lib. 1. Na-
tur. quæst.
Lib. 2. c.
49.

Exod. 9. 23
2. Reg. 22.
15. Psal. 17
15. Ezech. 1.
13. Zach. 9.
14 &c.
To. 1. fol.
83. pag. 1.

Lib. 30. Mō-
ral cap. 3.
Habac. 3. 11.
Iosue. 10.

1. Lib. Me-
theororū.

materno.

materno. Verbūq; hebræum significat etiā
gemere, aut cum doloribus clamare, quia id
evenit cum fœtus ex vtero emittitur, quod
clamat mulier parturiens in doloribus. Qui
bus verbis indicat fulminis ortum ex nube:
illa etenim intra se recipit exhalationē, quæ
materia est fulminis, sicut mater recipit se-
men ex quo fœtus formatur; quam postquā
intra se ipsam, tanquam in vtero fovit & ge-
stavit, suo tempore maximo tonitruo edi-
to, quod clamoris aut gemitus tenet vicem,
parturit & in lucem dat fulmen. Id quidem
fit Dei manu, aut potentia obstetricante, id-
est educte ex intimis nubis, & emittente
fulmen, accendente scilicet illam exhalatio-
nem, aut vaporem tenuem, & virtutem inui-
ctam illi tribuente. Hoc certe singularissimū
Dei opus est, exhalationem leuem, vaporem,
aut fumum infirmum ac fragilissimum, igne
succendere, & tam validum reddere, ac for-
tem, ut non solum nemini cedat, sed omnia
vincat & subijciat: quem etiam ignis virtu-
te tam velocem facit, ut brevissimo tempo-
re longissima spacia percurrat, adeo ut e su-
pera æris regione prius ad terrā perveniat,
quam eruptionis sonus, aut tonitruī strepi-
tus sentiantur, velociorq; est motus realis
fulminis, motu intentionali tonitruī, ut Phi-
losophi expendunt. Hæc quidem iuxta ver-
borum corticem voluit S. Iob dicere: sed ut
annotavit B. Gregorius aliquid aliū voluit
sanctus Iob prædicere. Erat quidē ille Pro-
pheta, & qui sub verborum ac rerum com-
munium typo, magna prænuntiabat myste-
ria, ut idem Gregorius sensit. Sub inuolu-
cro ergo magnarum rerum, magna & stupē-
da futura Dei opera prophetasse credendū
est: indecens namq; credo, cum quem D. Au-
gustinus eximium Prophetarum vocat, id
tantum voluisse tradere, quod cuique Philo-
sophorum non erat ignotum. Et si attēte to-
tius capitis seriem consideres, videbis bea-
tum Iob cum amicis suis agentem, illos vo-
lentem redarguere, tria de Deo supposu-
isse: primo illum esse potentissimum & fortis-
simum, *Qui fortis inquit, est*: Secundo esse sa-
pientissimum ac prudentissimum: *Qui habet*
ait, *sapientiam*: Tertio, illum esse totius vitæ
& respirationis principium: *Qui fecit inquit,*
spiramentum. Quibus nō incongruē tres diui-
nas personas voluit ex appropriatis attribu-
tis describere; quia patri tribuitur potentia,
Filio sapientia, & Spiritui sancto respiratio
aut vita. Postquam autem potentiam Patris,
& sapientiam Filij, quibusdā peculiaribus
operibus prænuntiavit, sub cortice quorun-
dam naturalium operum, progreditur ad o-
stendam virtutem Spiritui sancti, qui Spiri-

tus Dei dicitur, cuius singulare, appropria-
tumq; opus voluit describere, dicens: *Spiri-
tus eius ornavit celos, & obstetricante manu eius*
&c: illudq; sub inuolucro operum natura-
lium depingit. Non igitur de materialibus
cœlis, aut ornatu eorum visibili, nec de ful-
mine aut fulgure ex nubibus, cum sensibi-
li tonitruo erumpente, præcipue loqui vo-
luit, nequē huiusmodi opera principaliter
declarare: id namq; debile, depressumq; es-
set subiectum illi, quem in lignem Pro-
phetam confitemur, qui si talia solum vel-
let describere, superflue Spiritui sancto pe-
culiariter tribueret: nulla siquidē ratio sub-
est, cur ornatus cœli, & colubri tortuosi par-
turitio, aut fulminis vis & motus, peculia-
riter Spiritui sancto, magis quam Patri, aut
Filio, tribui possit. Cœlos ergo illos intel-
lexit, quos & David, quando dixit: *Cœli enar-
rant gloriam Dei*: quod Paulus de Apostolis
sanctis, intelligendum docuit. Hos qui in se
nihil erant amplius quā pulvis & cinis, pri-
mo **C H R I S T V S** verbi sui virtute, tāquam
cœlos produxit, illud adimplens: *Ecce ego
creo cœlos novos*, quos postea Spiritu suo or-
navit. Primo namque illos, vocationis suæ
voce, quasi producere visus fuit, quando vi-
dit Petrum & Andræam & vocavit eos: Ia-
cobum similiter & Ioannem; Matthæum &
alios: quibus statim lucem quandam imper-
fectam, illi tempori congruentem dedit: nā
misit illos Evangelizare, & prædicare Re-
gnum Dei, sanare infirmos &c. Non tamen
tunc plenē ornauit, quos ornandos, Spiri-
tus sui virtute servabat, quibus dixit: *Multa
habeo vobis dicere, quæ non potestis portare modo:
cum venerit Spiritus veritatis, ille vos docebit om-
nem veritatem*. Tunc ergo, inquit Gregorius,
hos cœlos ornauit Spiritus, cum replevit.
Quod Luca referente didiscimus, qui ait:
*Factus est repente de cœlo sonus, tanquam adve-
nientis Spiritus vehementis, & replevit totam do-
mum, ubi erant sedentes, & apparuerunt illis dis-
persa lingua tanquam ignis, seditq; supra singu-
los eorum, & repleti sunt omnes Spiritui sancto*. Ex
eo acceperunt ornamenta virtutis, quos im-
mensa ante possiderat fœditas timoris. Sci-
mus nāq; quod ille, Apostolorū, idest cœ-
lorum primus, ante acceptam huius Spiri-
tus gratiam, quoties mori timuit, vitam ne
gavit: qui non pœnis, non afflictionibus, nō
terribili potestate cuiusquam, sed vnius mā-
cipij sola est interrogatione prostratus; &
quidem mancipium, ne sexus firmior terri-
bile demonstraret, ancilla est inquirete tē-
tatus. Rursusq; ut talis sexus infirmitas etiā
officij sui deiectione vilesceret, non ab an-
cilla tantum modo, sed ab ostiaria est an-

Psal. 18.

52.

Eccl. 65. 17.

Ioa. 16. 13.

Aa. 1. 1.

cilla requisitus. Ecce quam vilis ad tentandum persona est requisita, ut aperte proderetur, quanta cum timoris infirmitas possideret, qui nec ante vocē ancillæ ostiariæ subsisteret. Sed hic iā paulò ante timidus, qualis post aduentum Spiritus extiterit videamus. Certè Lucæ testante didiscimus, cōtra Sacerdotes & Principes, quanta Dominum auctoritate prædicauit. Nam cum facto miraculo, quæstio fuisset exorta, & Sacerdotū Principes seniores, ac Scribæ, in Apostolorum persequutionē cōcurrerent, eos in medio statuentes; in qua virtute miraculum fecerint, curauerunt percunctari. Quibus, repletus Spiritus sancto Petrus, dixit: *Principes populi, & Seniores, si nos hodie diiudicamur in beneficio hominis infirmi, in quo iste saluus factus est, hoc notum sit omnibus vobis, & omni plebi Israel, quia in nomine IESU CHRISTI Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitauit à mortuis, in hoc isto astat coram vobis sanus.* Cumq; erga hæc persequentium furor excreceret, eosq; Sacerdotes ac Principes IESU prædicare prohiberent, Petrus dixit: *Obedire oportet magis Deo, quam hominibus.* Sed cum auctoritatē prædicantium, resistentiū præcepta non premerent, ad flagella peruenitur. Nam tunc Principes Sacerdotū, cæsis denuntiauerunt, ne loquerentur in nomine IESU: sed Apostolorum virtutem flagella præmere nō poterunt: nam illi ibant gaudentes à conspectu cōcilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine IESU contumeliam pati. Omni autem die, in templo, & circa domos, non cessabant docentes, & Euāgelizantes CHRISTVM. Ecce ille paulò ante timidus, iam linguis loquitur, corruscat miraculis, infidelitatē Sacerdotum ac Principū libera voce increpat, ad prædicandū IESVM, exemplum auctoritatis cæteris præstat: ne in nomine eius loqui debeat, verberibus prohibetur, nec tamen compescitur, contemnit flagella cedentium, qui paulò ante requirētiū verba timuerat, & qui ancillæ vires requisitus expauit, vires Principum cæsis præiit: Sancti namq; Spiritus iam virtute solidatus erat. Hæc sunt ornamenta cælorum. Ita Gregorius, qui ad idem institutum illud explicat, quod etiam obseruauit D. Augustinus: *Verbo Domini cæli firmati sūt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorū, id est, omni virtute muniti, firmati, roboratiq; sunt.* Reclēda sunt, quæ paulò ante dicebamus, ornatum cælorum, aut stellas, quibus cæli fuerunt ornati, vocari, militiā cæli, quia verè per virtutes & dona Spiritus sancti, quibus Deus hominem ornat, ita etiam munitum relinquit, ut non iam minùs redditus sit fortis, quam si grandi esset exercitu, quo bellum ageret, ro-

boratus. Virtutes namq; & dona Spiritus sancti, non solum ornant animam, sed sunt, quasi milites, potentissimi ad debellandas omnes inimicas potestates. Hæc de causa, ut dicebamus supra, Sponsa, quæ instar cuiusdam cæli, huiusmodi donis extabat ornata, inducitur, *Terribilis ut castrorum acies ordinata.* Hæcq; egregiè quadrant ijs, quæ præcedenti tractatu tradidimus, hominem cum baptizatur, induci ad militiam & bellū, cui propterea Spiritus sanctus in baptismo confert virtutes & dona, quæ instar militum in eo existant. Hos ergo cælos (Apostolos inquā) ornauit stellis, id est virtutibus & donis Spiritus sancti, quibus illos ita muniuit, & armauit, ut totius mūdi, Imperatorum, Regum, Sapientum, imo & totius inferni vires eneruarint, & omnem orbem subiecerint, & ad abditissimas ac remotissimas orbis, & terræ partes, eorum virtus peruenerit, mira stupēdaquē in cordibus hominum producentes. Hoc quidem primum opus. Sed & id in eis fecit, quod de tortuoso calubro, aut fulmine dixit Iob, quem Dei manus suo succendente igne, de nube extrahit tenebrosa; & qui primò leuis erat vapor, ignis virtute est in calibem conuersus, omnem mundi virtutem superat, & deijcit, imo & diaboli ac totius inferni. Nam quis de materiali tantum fulmine, Deum loqui credat, cui singulari consilio, colubri nomen dedit, ut declararet, se de illis loqui fulminibus, quibus postea dicturus erat: *Ecce ego muto vos, estote prudentes sicut serpentes?* Erant sanè Apostoli, ex se ipsis, vapor quidam leuis, aut exhalatio quædam sicca, aut fumus nullius ponderis, quia nulla virtute præstabant, nec enim erant sapientes, nec potentes, nec diuites, aut fortes, sed contemptibilia mundi, peripsmata orbis. Igne tamen cœlesti, Christus eorū corda succendit: & qui in cœnaculo, quasi in quadam obscura nube, aut nubis vtero, conclusi tenebātur, statim hoc igne succēsi, sicut fulmē è nube maximo tunc strepitu tonitruoq; audito, egressi sunt, tam validi ac potētes, ut omnes Principum, Sacerdotum, Regum, Imperatorum, imo & diaboli ac totius inferni potētias facilimè vicerint. Omnis se illis orbis opposuit, omnis potētia seculi contra eos surrexit, & excitata est. Sæuit tyrannorum manus; gladius exacutus est cōtra illos, &c. & omnia superarunt. De illis propterea egregiè B. Augustinus illud intelligit: *Illuxerūt fulgura eius orbi terræ, vidit & cōmota est terra:* fulgore nāq; doctrinæ & miraculorū lucebāt, & tota terra cōmota est his fulgorib; à nubibus erūpentibus, & tanquā potētia fulmina, virtute potenti omnia sibi

Cant. 5. 3

Matt. 10. 16.

In Ps. 96. Psal. 96. 4

Lib. 10. Moral. cap. 3. 54
 In Ps. 144. 16.
 Moral. 3. & 4.
 Job. 38. 35.
 Psal. 32. 6.
 Ps. 103. 29.
 Genes. 2. 7.
 Ezech. 37.
 Lib. 10. de Gen. ad lit. cap. 5.
 Ps. 103. 30.
 Hemil. cit.

subijciebant, ut D. Gregorius similiter prosequitur. Quis illos infirmos, tam validos reddidit; illos fragiles, tam insuperabiles fecit? Certè Spiritus Dei, quo CHRISTVS, qui eiusdem Dei manus dicitur, de quo B. Augustinus illud intelligit (*Aperiente te manum tuam*) eos succendit, & quasi ex nube parturienti eduxit. Videndus est B. Gregorius, exponens illud, quod idem Deus dixit ad Job: *Nunquid mittes fulgura, & ibunt?* Quod de Apostolis & Apostolicis prædicatoribus explicandū credit. His concinit, quod paulo antea induximus: *Verbo Domini cæli formati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Certè omnis virtus hominis, ex spiritu procedit, quo recedere omnia cadunt, & in pulverem rediguntur. *Auferes*, inquit David, *spiritum eorum*, vel ab eis; & deficient, & in pulverem suum revertentur. Expende vocem, *pulverem suum*, idest, in id, quod ex se ipsis sunt, & à se ipsis habent. Videtur alluisse ad hominis formationem. Finxit namq; Deus hominem, pulverem de terra, ita quod in se nihil erat amplius, quam tenuis, levisq; pulvis; ideoq; nulla fortitudine prætabat: sed spiravit in eum spiraculum vitæ, quo factus est homo in animam vivētem, & ita roboratus est, ut verè habuerit ossa, nervos, vim, & robur, quo stare subsistereq; posset, ut videre possis quid Spiritus Dei in eo operetur. Quod & in ossibus aridis, coram Ezechiele expāsis, videre clariùs licet, ut ex professo expendit D. Augustinus: cum namq; spiritus virtute erant destituta, humi iacebāt, & nullatenus se movere poterant: dum autem ad vocem Prophetæ, dicentis: *Veni spiritus, & infusa super interfectos istos, & renascantur*; statim spiritu adveniente, steterunt super pedes suos, exercitus grandis nimis valde: crexerunt se, & in validissimos milites sunt mutata, qui possēt quosvis inimicos subiugare. Omnis ergo virtus Apostolorum & Sāctorum, ex Spiritu Dei eos inhabitante procedit. Hæc omnia intelligens David, convertit se ad orandum: *Emite*, inquit, *Spiritum tuum & creabuntur*, idest, accipient novam vitam, robur, & fortitudinē. Hoc perpetuo orādum, inquit Basilus, ut Deus suo nos Spiritu roboret, & muniat, imo & curandum nos ita disponere, ut in nos Spiritus Dei adveniat, sine quo inimicum vincere non possumus. Hinc videre licet, cur miserè à quovis adversario contra nos insurgente deiciamur, quia nihil minus curamus, quā Spiritu Dei abundare, carnisq; contrariæ spiritui curas facimus, eam impinguamus, & voluptatibus delinimus, ut verè nihil in nobis spiritus, sed sola caro remansisse videatur, ut verè di-

cere possis illud Prophetæ: *Ecce iste cooperatus est auro & argento & omnis spiritus non est in visceribus eius.*

Habac. 2.

S. 14. *Ut homo vincat demonem, Spiritum Dei secum habeat, sicut Iacob Angelum.*

ALIO discursu hæc eadem prosequi possumus. Quando invalidus homo, inimicum habet robustissimum, nullatenus audet solus cum solo cōgredi; certissimè siquidem se revincendum agnoscit: vocat tamen in sui societatem amicum, viribus præstantem; ut quod ipse viribus proprijs perficere nō potest, adiutus amici præsentia consequatur. Si quis enim prævaluerit contra unum, duo resistent ei: quem locum ad hoc institutum expēdit D. Thomas. Homo namq; cum infirmis viribus sit, inimicum fortissimū habet, dæmonem scilicet, qui sicut superat hominem natura, ita & robore. Si homo solus sit, prævalebit absq; dubio diabolus contra eū. Curet igitur homo, secum habere Spiritum sanctū, cuius virtus insuperabilis est, & duo cum sint, resistere poterunt. Hæc intelligebat Paulus, cum dicebat: *Omnia possum, in eo qui me confortat.* Videturq; alludere voluisse, ad illam celebrem luctam sancti Iacob, quādo luctatus est cum Angelo, Dei vices agente. Revertebatur ille in terram suam, quoniam Deus hoc ei præceperat. Dictū est autem ei, quod Esau frater eius, veniret in occursum suum, cum quadringentis viris. Timuit Iacob valde, quoniam agnoscebat vires suas impares, viribus Esau, & quod vincendus esset ab eo, si cum illo certamen singulare agere vellet. Ad orationem propterea se convertit, petens divinum favorem: tuncq; Angelus apparuit, qui tota nocte luctabatur cum eo. Adueniente autem aurora, dixit Angelus: *Dimitte me.* Respondit ille: *Non dimittam te, nisi benedixeris mihi.* Volens autem Angelus benedictionē dare, quæsiuit ab eo: *Quod nomen est tibi?* Respondit: *Iacob.* At ille: *Nequaquā Iacob appellabitur nomen tuum, sed Israel: & benedixit eum in eodem loco.* Multa sunt annotatione digna circa hanc historiam: nunc tamen id in primis annotandum est, quod Sanctus Iacob, vires suas intelligens impares viribus Esau, hoc conabatur, & requirebat, ut Deum in sui societatem adduceret, ut qui solus vincere non poterat, tali socio comitatus, vincere posset: & propterea illū

55

Ecclesiastes

4. 12.

3. P. 9. 41.

21. 2.

Ad Philip.

4. 13.

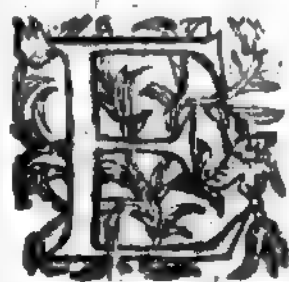
Genes. 32. 7.

nullate-

Genes. 25. 22. nul'aten' volebat dimittere. Deinde hoc ipsum clarius voluit Angelus explicare, dum antequam eum benediceret, nomē eius in-
 quisiuit. Cur id fecit? nunquid Angelo non erat notū illius nomen? Ita quidem; sed hoc ipso voluit ad memoriam Iacob reuocare, illud quod accidit, quando natus fuit, no-
 menq; Iacob accepit. Tunc nāq; collidebā-
 tur in vtero duo paruuli; & rixabātur, qua-
 si quivis eorum primogenituram ambiens, primò nasci contenderet. In hac lucta vicit Esau, qui primò natus fuit: alter autem, quia post eum natus est, tenens illius plantam, vo-
 catus est Iacob. Voluit ergo Angelus dicere: Si salus inces-
 seris, & occurreris fratri tuo, scito te ab eo reuincendū, qui te in illo pri-
 mō congressu, ita superavit, vt te pedibus suis subiecerit, cuius tantum tu poteris at-
 tingere plantam pedis; qui idcirco vocatus fuisti Iacob, quali hoc ipso nomine, te illo interiorē viribus agnoscas. Ideoq; nunc, cum victor euades, intellige, non tuis viri-
 bus, te assequutum fuisse victoriā, sed quod benedictione & fauore Dei munitus, inces-
 seris, & in tui societatem Deum ipsum ad-
 ducere curaueris. Tali socio comitatus dice-
 re poteris: *Omnia possum, non viribus fortitu-
 dinis meæ, sed in eo qui me confortat.* Hæc om-
 nia breui discursu succingere possumus, iux-
 ta B. Augustini doctrinam. Nobis quidem
 Lib. de natu-
 ra & gratia,
 cont. Pelag.
 cap. 58. statuta est pugna cum dæmone: sed hoc ip-
 so videtur, nos posse desperare victoriā: ille namq; spiritus est, nos autem caro; & si-
 ne dubio spiritus potentior est carne. Quo-
 modo ergo vincēdus erit? Propterea Deus, qui nobis talem designauit inimicū, qui spi-
 ritus est, paratum offert spiritum suum, vt vires spiritus iniqui, viribus spiritus diuini reuincamus. De spiritu suo (inquit Ioannes) de-
 dit nobis. Hoc spiritu nos præuenit, & munit, vt quoniā inimicus noster viribus spiritus agit, nos altioris spiritus robore illum supe-
 rare possimus. Hac pugnandi ratione instru-
 ctus fuit Dauid (vt Ambrosius annotat) di-
 cens: *Anima nostra sicut paffer eripita est, de la-
 queo venantium: laqueus contritus est, & nos libe-
 rati sumus.* Non dicit: Ego cōtriui laqueum, non ausus est hoc dicere Dauid: sed *Adiutorium nostrum in nomine Domini*: vt ostenderet vnde laqueus solueretur. Hocq; etiam est, quod docuit Paulus: *Non, inquit, est nobis col-
 luctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduer-
 sus spiritualia nequitia, id est, contra omnes spiritus maligni nequitias.* Propterea acci-
 pite armaturam Dei, vt possitis in omnibus perfecti stare. Non sufficiunt vires carnis, necessariæ sunt vires spiritus: *Deus autem Spi-
 ritus est. Accipite ergo armaturam Dei, vos spi-*

ritus Dei virtute accingimini, vt possitis stare. Certe CHRISTVS Dominus cum Apo-
 stolos mittebat, vt omnes inimici vires su-
 perarent, eos præuenit, dicens: *Vos autem* Luc. 24. 49. *manete in ciuitate, donec induamini virtute ex al-
 to.* Quia neque Iacob, vt paulo ante dictum est, ausus fuit in occursum Esau progredi, nisi cælesti prius fauore & benedictione mu-
 nitus, neque Dauid contra Gigantem pro-
 cessit, nisi in nomine Domini, id est, in vir-
 tute & fauore, & sub auxilio Domini, qui eum fortio-rem redderet. Vos, inquit, *mane-
 te in ciuitate, donec &c.* nequaquam ad pug-
 nam procedatis, nisi Spiritus sancti virtute prius muniti fueritis. Qui Spiritu Dei vir-
 tute non præstas, fuge pugnam, & congres-
 sus, vinceris enim. Si inimicum vincere cu-
 pis, te ipsum prius præpara, Sacramentorum v-
 su, quo virtutem Spiritus sancti compara-
 bis; & id tantò maiori cura, quantò pugna-
 quæ se offert, maiores requirit vires: ad ora-
 tionem te ipsum reuoca, cum sancto Iacob orans Deum, vt te non dimittat. Ex quibus collat, quod diximus, primò quum armorum genus, quod requiritur ad victoriā, esse ex parte Dei, scilicet Spiritus sancti fauorem, auxilium & gratiam.

§. 15. Requiruntur etiam ex parte nostri ieiunia, quibus equus celebris terram excavat, vt in occursum pergat armatis.

*E*t cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Diutino Spiritui, quo CHRISTVS erat plenus, quo & agebatur, & ducebatur in desertum, adiunxit validum ieiunium: quamuis namque ex parte Dei munitus esset ad pugnam, Spiritus sancti donis, sed aliud armorum genus, ex parte sui superaddendum fuit, asperum scilicet ieiunium. CHRISTVS sanè, in-
 quit D. Ambrosius, non egebat ieiunio ad vincendum; nihilominus illud arripit, vt prius ostenderet opere, quod postea doctus erat sermone: *Caute, ne grauetur cor ve-* Lib. 4. in Lu-
 cam. *strum in vino & crapula: vtque nos instrue-* Luc. 21. 34 *ret, ad victoriā comparandam, esse qui-*
 dem in primis necessarium Spiritus sancti fauorem, sed oportere etiam adhibere mor-
 tificationis & poenitentia opera, quibus car-
 nē nostrā subijciam. Ieiunās vincit (inquit

Iomil. 2. in
 Exod. Origenes) ut & tu scias; huiusmodi genus
 demoniorum, ieiunijs & orationibus superan-
 dum. Sapientissima fuit illa Salomonis ora-
 tio, qua suae infirmitatis & imbecillitatis con-
 sciens, ad diuinę Sapiętię auxiliũ, & fauorem
 à Deo postulandũ, se conuertit: tã necessaria
 Sapient. 9. 6 est enim: quod *et si quis consummatus fuerit inter
 filios hominũ, si ab fuerit ab illo sapientia tua, in ni-
 hilũ computabitur.* Sapiętię nomine, gratia Spi-
 ritus sancti intelligi potest; quę secũ defert
 verã sapientiã, illuminantẽ ignorantia, diri-
 gentem intellectũ, adiuuantẽ infirmitatem,
 Sap. 9. 10. roboratẽ imbecillitatem nostrã. *Mitte, in-
 quit, illã de cœlis sanctis tuis, & à sede magnitu-
 dinis tuę, ut meclũ sit & mecum laboret.* Augusti-
 nus legit: *emitte illã, eodem modo, quo in
 Psalmo: Emitte spiritum tuũ & creabuntur.* Mit-
 te, inquit, illã de cœlis sanctis tuis: neque enim
 Li. 4. de Tri-
 nit. c. 10. terra talia potest prestare: superna est, de
 Ps. 103. 30 qua Iacobus dixit: *illa autem sapientia, quę de-
 sursum est.* Petit autem etiã, ut eã mittat à se-
 de magnitudinis tuę: nam ut dixit CHRISTVS:
 Luc. 11. 13 *Pater cœlestis, de cœlo dat Spiritũ bonũ petentibus
 se.* De quo dixit Dauid; *qui rigat montes de-
 superioribus suis.* Illã autẽ postulat, ut mecum,
 Psal. 103. inquit, sit, & meclũ laboret. Verbum Gręcum,
 Iacob. 3. 17 *Copiasĩ*, laborẽ denotat cum fatigatione. Nõ
 peto diuinę tuę sapientię & gratię fauorẽ,
 ut illa agat omnia, & ego somno & delicijs
 me tradam, sed ut per illam ego adiutus, o-
 pera virtutum, quę cum carnis fatigatione,
 & labore exercentur, operer: illa quidẽ est,
 cui opera tribuuntur, sed ita, ut ego etiam,
 quę mea sunt, simul perficiam. Quibus allu-
 dere visus est Paulus: *Laborani, non ego, sed gra-
 tia Dei mecum*: quem locum exposuit egre-
 giẽ Augustinus, ut voluerit dicere, diuinę
 gratię addendam esse diligentiam nostram.
 Hoc igitur armorum genus superaddẽdum
 est ex parte nostra, laboriosa opera, qualia
 sunt, ieiunium, mortificatioq; carnis, ut vi-
 ctoriam de inimicis nostris reportemus. Ce-
 lebris est illa equi descriptio, quam Deus
 Iob. 39. 19 suę potentię opera commendans, tradidit,
 agens cum beato Iob. *Nunquid prębebis equo
 fortitudinem? Terram vngula fodit, exultat au-
 dacter, in occursum pergit armatis.* Admirandam
 equi fortitudinem expendit Deus, quę à na-
 tura ipsa, videtur ad victoriã ordinata. Vnde
 quod Vulgatus posuit, *Fortitudinẽ*, in He-
 bręo est, *Gabar*, quę vox, dominiũ, & trium-
 phum significat, quia inter omnia animan-
 tia, videtur ordinata equi fortitudo, ad
 triumphũ & victoriã: quapropter eam ho-
 mines in bello sperant, fidentes in curribus
 & equis, ut sacre Scripturę sapissime refe-
 runt. Vnde & Plutarchus refert, Romanos
 solitos fuisse Marti, bellatorum duci, immo

lare equum victorem, quia animosa, inquit,
 est bestia, & bello apta, per quã, quia victo-
 ria comparatur, dum hæc offertur Marti, si-
 gnificatur, tali Deo victoriã acceptam ferẽ-
 dam. Quod & Deus expresse videtur, sub-
 dens: *Vbi audierit buccinam, dicit: Vah: procul odo-
 ratur bellum.* Dictio, *Vah*, interiectio est lætã-
 tis, aut excitantis, sicut ea qua Hispani vti-
 mur, *Ea, ea, sus, sus*: quã vocẽ fortẽ Hispanus
 sermo, sicut plures alias ab Hebręa lingua
 mutuatus est, in qua, equus vocatur, *sus*, aut
sus. Brixianus superflũ putat inquirere ra-
 dicẽ, à qua ita dicatur. Pineda credit dictũ
 fortẽ à radice, *Sos*, quod est gaudere & exul-
 tare, quod equus quasi gaudens sit & exultans
 audacter, & seipsum acuens ad bellum, cum
 buccinã audit: significatq; Deus, hoc differ-
 re equũ ab alijs animalibus: alia nãq; dum
 audiunt buccinã, fugiũt, aut certẽ terrefiũt;
 sed equus quasi agnoscens se natũ ad bellum,
 hoc ipso quod buccinã audit, seipsum ad il-
 lud excitat, & ut dixit Aristoteles, feruidus
 fit & ardens. Et *Procul odoratur bellũ*: præsa-
 giunt namq; (inquit Plinius) equi bellũ tan-
 quã rem ad quã productos se agnoscũt. Vnde
 & Virgilius dicit, quod Carthaginenses
 effodientes ac inuenientes caput equi, tan-
 quã belli augurium illud acceperunt, & ait,
 quod cũ quidã dixisset, se quatuor equos in
 gramine vidisse, patrem Anchisem, tanquã
 belli omen interpretatũ visionẽ, dixisse: Bel-
 lum, ò terra hospita portas: Bello armatur
 equi, bellũ hæc armata minatur. Quomodo
 autẽ ad bellũ pcedat equus, explicat Deus,
 dicens: *Terram vngula fodit, exultat audacter, in
 occursum pergit armatis.* Non cõtentus est for-
 titudine, quã ab autore naturę accepit, sed
 ut armatos impetat, terram vngula fodit.
 Non solum (inquit Gregorius) contra ve-
 nientes inimicos non metuit, sed & in eorũ
 occursum pergit: vires tamen resumit, & se-
 ipsum fortiorẽ reddit, dũ prius terrã vngu-
 la fodit. Hoc namq; legitimi validissimiq;
 equi proprium est, dum inimicos impetere
 parat, terram prius vngula excuare, à quo
 caballi nomem apud Latinos & Hispanos
 sortiri visus est. Quod & annotauit Virgi-
 lius: *Cauatq; Tellurem, & solido grauitè
 sonat vngula cornu.* Hanc autẽ pedum con-
 citationem & excuationem terrę, quidam
 ad generositatem magnitudinẽquẽ animi
 referunt. Ita Nemissianus cecinit: *Nec pes
 officium standi tenet, vngula terram. Cre-
 bra ferit, virtusq; artus animosa fatigat.* Si-
 militer & Ouidius: *Quam tumidus, quan-
 toq; venit spectabilis actu. Cõpescatq; solũ
 generoso cõcita pulsu. Vngula de quib; vi-
 dedus est Ælianus, de equo agēs. Verẽ tamẽ*

J 58

D 10

In arca. to.
 2. fol. 4.
 In cap. 39.
 Iob.

3. Ethico-
 cap 7.

Lib. 2. c. 41.

1. Æneid.

Lib. 31. Mo-
 ral. cap. 33.

3. Georgic.

Lib. 4. c. 1.

ad quan-

1. Georgi.
959

1. Cor. 9. 9.

Habac. 3.

Zach. 10.

Prouer. 31.

Iob. 7.

Homil. 2. in
Cantica.
Cant. 1. 8.

Psal. 42. 2.

Psal. 17. 34.

Psal. 29. 8.

ad quandam naturæ inclinationem referendum est, ut per illā excavationem terræ, animos sibi faciat, vires acuat, & augeat, eo modo, quo qui cursum celerē aggredi vult, prius quosdā retro passus emittit, & seipsum huc illucq; impellit, inde in seipso vires, agilitatē, & robur acturus. Vnde postquā terrā vngula validē perfoderit, exultat audacter: in hebreo, *in fortitudine*, vel *fortiter*, quasi inde se fortissimū redditū sentiens, & vires suas excutias agnoscens: *Et in occursum pergit armatis*, militibus inquā, loricatis, omni armorū genere instructis & refertis. Septuaginta legunt: *Procedit in cāonu in virtute*: id est, postquā terram vngula perfoderit, quasi iā inde robur & virtutē auxerit, & traxerit, in arenā descendit: ut simile sit ei, quod dicit Virgilius: Hinc bellator equus cāpo sese arduus infert. Hæc quidē cū a Deo tradita sint, nequaquā vacua celestibus mysterijs erūt credēda, ut sæpe similia, quæ Deus pposuit, explicās Gregorius admonuit. Etsi solummodo nūc, de equo, quæ in cortice sonant, voluit Deus pponere, nō maiore sapientiæ profunditate ejus verba haberēt, nec altius metis illius conceptus pcederent, quā Philosophorū & Poetarū, qui naturā, generositatē, audaciā, fortitudinemq; equi canoro versu, & soluta oratione mire psequuti sunt: semperquē iu mente ego illā B. Pauli sententiā habeo: *Nūquid de bobus cura est Deo?* Vtiq; propter nos hæc dicta sunt, quos sub typo eorū, quæ in quibusdā naturæ operibus expendit, altiori sapientiæ cōsilio vult instruere. Considerāda igitur sunt naturæ opera, sed ad altiora mēs nostra est erigēda. Nec dubiū esse potest, his verbis, Deum viros sanctos describere voluisse, quos ut ibi annotat idē Gregorius, sæpe equorū nomine & specie in Scriptura sacra depingit: ut *Viam fecisti in mari equis tuis*: Et *Posui eos, ut equos gloriæ suæ in bello*. Sicut namq; equus ad bellū est cōditus, & in mūdo cōstitutus (*Equus paratur in diē belis*, inquit Sapiens) ita ad hoc in mundo cōstitutus est homo, ut bellū agat cōtra dæmonē, quē superando, victoriæ coronā assequatur. Cuius ppter ea vita, dicitur, *Militia*, ut alibi demōstratū est. De qua re videndus est Origenes, explicās illud: *Equitatus meo in curribus tuis armis assimilauit te*. Huic quidē equo, Deus præbet fortitudinem: ipse est nāq; de quo dixit David: *Tu es Deus fortitudo mea*: & iterū, *Posuisti ut arcū arcum brachia mea*: & alibi, *Dñe in voluntate tua, præstisti decori meo virtutē*. Homo nāq; ex se ipso infirmus est, & imbecillus, qui nisi diuinæ gratiæ fauore muniatur, vincere nullatenus potest: bellū siquidē agit cōtra armatos, id est, cōtra dæmones, quorū

Principem CHRISTVS vocauit *fortē armatū*: fortem, propter naturæ excellentiā; armatū, propter innumeras nocēdi artes, & machinas, quibus cōtra homines munitus est. Ut tamē equus victor euadat, nō solū supponēda est fortitudo, quæ prouenit ex solo Deo agente, & adiuuāte, sed & necessariū est, ut se ad excavandā terrā conuertat, quasi inde virilē animū, fortitudinēq; tracturus. Certū est namq; terræ nomine, carnē nostrā exprimi, quæ de terra formata est, & terrenis inhiat. Hæc fodienda, & excavāda est, vngula dura, id est, ieiunijs, flagellis, vigilijs, alijsq; mortificationis operib; indeq; animus fortior redditur ad inimicorū virtutē expugnādam: ut hoc dicere visus sit Apostolus: *Cū sum firmior, per carnis mortificationē, tunc fortior sum, & potens*. Tunc namq; audacter in occursum pergit armatis, cū homo Dei fauore munitus, carnem suā valido subiecit ieiunio, & eius vires forti mortificatione contriuit. Quæ & in ipso beato Iob videre possumus, quē tanquā equū gloriæ suæ videtur Deus posuisse. Quem Origenes vocat *Sanctum Dei præliatorē*, Chrysostomus *Agonothetā celestem*, & *patientiæ pugilē*, & Augustinus; omnibus militibus superiorem. Et quidem iuxta eundē Origenis sententiā, sanctus ille vir, cū amissa bona vidisset, extinctos cōspexit filios, & seipsum sentiret vlcere pessimo percussū, carnemq; suā vermibus innumereis scarentē, validū, durumq; arripuit ieiuniū septem dierū, quibus nec comedit, nec bibit: id quod ex eo pbat, quod dicitur de amicis venientibus, ut cōsolarentur eū: *Qui sederunt cū eo septem diebus, & septē noctibus, & nemo loquebatur ei verbū: videbant enim dolorem eius esse vehementem*. Qui os non aperuerunt ad loquendū, minus credendū est aperuisse ad comedendū: propterea, inquit Origenes, ieiunij, & sine potu, & sine sermone assederunt septē diebus: quos credit, diuinā virtute cōfortatos fuisse. Illi autē ieiunauerūt, & tacuerunt, quia Iob videbāt ieiunantem, & tacentē. Et quamuis censeat ille, sanctū Iob in domo sua se disse cū amicis, veriū tamen est, quod cōmuni sensu sancti Patres docēt, textosq; ipse indicat, extra ciuitatē in sterquilinio seipsū recepisse. Itaq; S. Iob, vidēs mala, quæ sibi euenerāt, ciuitate egressus, in sterquilinio seipsū locauit, & tā validū ieiuniū arripuit, ut & amicos veniētes & astantes, ieiunare cōpulerit. Ratio horū est, quia intelligebat se equū, positū ad bellū, & ut inquit Orig. ipse, tot dæmones sibi oppositos cōspiciebat, quātos vermes in corpore sustinebat, in quorū vnoquoq; peculiarē inimicū cōsiderabat. Vnde Deo prius gratias agēs, &

Matt. 12. 8
Luc. 11.

1. Cor. 12. 19.

Tract. 2 in Iob.
Homil. in Iob.
Epist. 3. ad Olympiad.
Scr. 125 de temp.

Iob. 2. 13.
60

Tract. 3. in Iob.

Eodem tra.
sta. 3.

eum adorans, quod spiritus sui fortitudine eū munierit, cepit terrā vngula fodere, carnem inquam suā, valido ieiunio quasi conficere, & testa eandem radere, & supra nudā humū iacere, vt armatis illis, quos videbat cōtra se veniētes, in occusum pergeret: seq; tam fortiter opponeret, vt omnes diaboli satellites cōfusione afficeret, & in fugā cōuerteret. Et hoc ipsum in quāpluribus viris sanctis videre licet, si eorū vitas expēdamus. B. Antonius, postquā diuinæ gratiæ fauore se munitū confidebat, & carnē suam multa abstinētia, vigilijs, & mortificationibus penē cōfecerat, omnes tenebrarū principes ad bellū pronocabat, quos magnæ contumeliæ verbis prosequabatur, eos vocans viles, infirmos, inertes, & totius potentiz expertes, vt D. Athanasius de illo refert. Beatus Martinus manebat in suo monasterio, vigilijs, & abstinētijs intendens. Inde tanquā fortissimus equus ad Ecclesiā proficiscebatur, ad dēmones expugnādos, qui multorū corpora obsidebant: quo egrediente monasterio, non minori terrore dēmones afficiebātur, quā rei, cum iudicis aduentū, à quo se morte damnādos timent, præsentiunt: ita vt clerici, qui nihil de sui Episcopi aduentu cogitabāt, illum aduenientē ex dēmonū tremendis vocibus manifestē cognoscerent. Id ipsum videre licet in multis Sanctis, quos qui dem cœlesti videbis fortitudine & Spiritu munitos, sed terrā carnis suæ ita excavātes, vt quasi exanguē illam flagellis, & infirmā, imō extinctam ieiunijs, & vigilijs, reliquissē viderentur: inde traxerunt vires, animosq; sibi fecerunt, verius quā cum equus terram vngula fodit, quibus explorata erat illa Ambrosij sententia: Ieiuna si vis vincere: quod ex sequenti discursu fiet manifestius.

§. 16. Spiritus sancti donis, Christus adiunxit ieiunium, quia caro mortificanda est, vt adiutores simus gratia Dei.

SALVATOR, qui Spiritu sancto plenus erat, ieiunij arma rectē subiecit, ieiunans quadraginta diebus & noctibus, quia vt Spiritus sanctus animā inhabitās, in opera prorumpat, quibus vincatur inimicus, requiritur, quod caro cōprimatur, reddaturq; infirma. Nora est siquidē doctrina Apostoli, carnem & eius opera, cōtraria esse spiritui, impedireq; illius opera. Vnde, sicut quantō caro fuerit validior &

fortior, eo magis impedit spiritū, ne in opera sua prorumpat, ita quantō illa fuerit infirmior, & magis compressa, liberiūs spiritus sua opera producat. Hoc vel experientia ipsa cōpertum est. Excitat siquidē spiritus ad cœlestium contemplationē, & meditationē: certē si caro edulijs, vinoq; fuerit repleta, ita à tali opere impeditur, vt vix possit homo, vel leuiter ad superna mentem eleuare, quē somnus opprimit, & vapores cerebri eius obnubilant. Similiter inducit spiritus ad castitatem & munditiā: hanc non solum impedit caro, comessationibus & delicijs tradita, sed & immūdos motus eructat: ideoq; Apostolus, comessationibus & ebrietatibus adiunxit cubilia & impudicitias: *Non in comessationibus, & ebrietatibus; non in cubilibus, & impudicijs.* Ad pacem seruandā inclinat spiritus, quam qui carnem impinguat, difficile tenet, quoniā abundans sanguis circūdans cor, facile accēditur, & implacabilem iram parturit. Cum autem caro cōprimitur, hoc ipso, spiritus liberior redditur, vt opera sua perficiat. Idcirco Spiritui Dñi debet homo addere mortificationis opera, quibus cum (vt ita dicam) adiuuet, vt in sua opera prorumpere possit. Ex hac doctrina explicans Origenes illa verba CHRISTI Dñi: *Spiritus propius est, caro autē infirma*, annotat, rectē infirmitati carnis, adiūxisse promptitudinem spiritus, & aptē exposuisse, quod dū infirmabatur caro, spiritus prōptus erat. Hæc nāq; inquit, in se describens, nostris eruditionibus præbebat exemplū: quia ppter nos, & nobis infirmus erat. Ideo cōsideremus nosmetipsos, si infirma est caro nostra, si nō delicijs luxuriaq; resoluatur: vide si per abstinētiā quotidianā infirma efficitur caro, etsi per cōtinētiā desideria refecātur, libido cōprimitur, &c. Hinc dicitur homo, adiutor Spiritus, & coadiutor Dei in Scriptura sacra: quamuis namq; dicat Apostolus, quod *nullus adiunxit Spiritū Dei*, hoc intelligendū est directē, & per se; benē tamē tanquā remouens, phibens, quomodo adiuuat fontē fluētem, qui terrā excavat, per quā liberē fluat: quod alibi latius exponetur. Et ita potest intelligi illud: *Adiuuantes autē exhortamur, ne in vacuum gratiā Dei recipiatis*: nam quamuis comuni sensu Patres intelligāt, Apostolū loqui de prædicatoribus, qui *Dei adiutores* ab eodē dicuntur, sed etiā possumus intelligere, quod loquatur de cūctis fidelibus, quos hortatur, vt adiuuent, ne in vacuum gratiā Dei recipiant. Vt namq; gratia per quam Spiritus sanctus habitat in nobis ociosa non sit, sed potius in opera per virtutū exercitationem prorumpat, oportet, vt & nos adiuuemus,

eo modo

Rom. 13.
13.

Homil. 1. in
Psalm. 37.
Mat. 26. 41

Ro. 17. 34.
& 1. Cor. 3.
16.

1. Cor. 6. 1.

1. Cor. 3. 9.

In vita An
tonij.

Lib. 4. in
Lucam.

Ad Galat. 5.
17.

¶ 61

Hebr. 13.
14.

62

In cap. 11.
ad Hebr. &
in illud Mat.
thæ. 4. beati
mundo cor-
de.

Lib. 9. epi-
stol. 40. ad
Iscium

Episcopus
In cap. 11.
ad Hebr. le-
tio. 7.

Epistol. 8.
quæ est ad
Demetr.

co modo, quo granum terræ mundatū adiu-
uat is, qui terram aratro, aut vomere, aut li-
gne proscindit: nam quo terra magis fue-
rit aratro contrita, eo granum maiori po-
tentia germen emittit. Ita cum Spiritus san-
cti gratia, quæ est quasi semen vitæ æternæ,
in homine seritur, quo quis terrā carnis ma-
iori cura aratro & ligone pœnitentiæ, scin-
dere & excavare conatus fuerit, eo gratia
ipsa potentius æternæ vitæ opera germina-
bit. In eundem sensum possumus & illud ac-
cipere: *Pacem sequimini cū omnibus, & vitæ san-
ctimoniam, sine qua nemo videbit Deum, cōtemplan-
tes ne quis desit gratiæ Dei.* Cōmunis est Sancto-
rum Græcorum interpretatio, quod Paulus
ad continentiam, & castitatē hortatur, quam
ille frequenter sanctificationē, aut sanctimo-
niā vocat. Ita Chrysostomus, Theophylactus,
Theodoretus, Oecumenius: & ex Latinis,
Anselmus. Alij intelligunt munditiā ab om-
ni peccato, ut Gregorius, & D. Thomas,
sed B. Hieronymus nomine sanctimoniz,
videtur intellexisse abstinentiam, ieiuniū, &
carnis mortificationem: nam quamvis in-
quit, ieiunium & abstinentia non sit perfe-
ctissima virtus, cæterarum tamen virtutum
fundamentum est: sine qua vera animæ san-
ctitas & munditia difficilē cōsistere potest.
Adhanc autem hortatur Apostolus subdēs:
Contemplantur, ne quis desit gratia Dei. Est qui-
dem gratia Dei totius boni radix, & funda-
mentum, & quantum est ex se, adeo potens,
ut minima gratia sufficiens sit, ad omnia pec-
cata vitanda, & omnes inferni acies reuin-
cendas, ut Theologi dicunt: sed ex parte ho-
minis requiritur, ut ipse adiciat ea, quæ cō-
ducunt ad hoc, ut talis gratia non impedia-
tur, sed in opera prorumpat: inter quæ pri-
mas tenent ieiunium, vigiliæ, & carnis mor-
tificatio: quia sicut nihil magis nos ineptio-
res reddit ad opera, ad quæ Spiritus impel-
lit, quam ipsius carnis saturitas & luxuria, ita
nihil magis adiuuat, ad hoc, ut gratia Spiri-
tus sancti in nobis existens, cū virtutibus in-
fusis, in opera valida prorumpat, quā eius-
dem carnis mortificatio, quæ præcipuè fit,
per abstinentiam & ieiunium. Idcirco hanc
exposcit Apostolus, admonens, quod cū ho-
mo non supponit illam, deficit in eo, quod
tenetur agere ipse ex parte suā, agente Spi-
ritu sancto per gratiā suam, quod suum est.
Contemplantur, inquit, ne quis desit gratia Dei. Vi-
detur Apostolus alludere voluisse ad illud,
quod in Scripturis sacris sæpe edocemur:
Deum quidem quantum est ex se, dare vni-
cuique spiritus sui fauorem, quo homo robo-
retur ad pugnam: idque tanta, talique diligen-
tia, ut antequam diabolo concedat faculta-

tem impugnandi hominem, iam ipse consti-
tuerit se promptum, & paratū, ad fauorem
illi præstandum. Id quod in historia beati
Iob, sancti Patres annotarunt, expendentes
verba illa varijs difficultatibus plena: *Qua-*
dam die cū venissent Filij Dei, ut assideret coram
Domino, affuit inter eos etiam Satan. Quomodo,
& ubi inter filios Dei, affuit Satan? Filij nā-
quæ Dei, Angeli vocantur, qui illi perpetuò
assistent, & semper vident faciem Patris mei, qui
in cælis est. Nunquid Angeli sancti patiuntur
secum societatem eius, quæ ab initio à sua
excluserunt sodalitate, & eum habent inimi-
cum sempiternum? Sed nō vacat omnia hæc
nunc explicare: perspicuam tamen intelligē-
tiam indicat Paraphrastes Chaldaicus, qui
legit: *Venit dies magni iudicii, & assiterunt An-
gei.* Et quidem magni iudicii dies dicitur,
cum Deus statuit, hominem sanctum, & iu-
stum, & sibi perpetuò obsequentem, qualis
erat sanctus Iob, Satanæ tradere impugnan-
dum, & eum exponere omnibus malitiæ suæ
iaculis; ita quod in eo, ut dixit Chrysosto-
mus, totā sagittarum suarum pharetram exi-
naniret. Spectaculum certè mirabile, quod
nec tres sapientes Reges eius amici vllatenus
intellerunt. Id autem, quod dicitur, qua-
dam die venisse Angelos, ut starent coram
Domino, nō significat, eos extra illius consp-
ectum, & præsentiam antea fuisse, sed se prò-
ptos exhibuisse ad aliquid agendum, iuxta
Dei imperium: metaphora sumpta à seruo,
qui se præsentem exhibet, & stat corā Domi-
no, cū intelligit, eum sibi velle aliquid præ-
cipere. Itaque omnes Angeli, ad modum ser-
uorum se constituerunt corā Deo, pròptos
ad agendum id, quod illis Deus cōmittere
volebat. Cum etenim vni dæmoni esset con-
cessurus facultatem ad impugnandū beatū
Iob, prius innumeros Angelos stantes corā
se, representari voluit, paratos ad auxiliū fe-
rēdū illi beato viro, ut hoc ipso quod vnus
dæmō accedere intētabat ad illū impugna-
dū, iā antea intelligam, innumeros Angelos
ad eum adiuuandum fuisse paratos: & verè
dicere posset sanctus ille vir, quod postea
dixit Eliseus: *Plures sunt nobiscū, quam cū illis.*
Quibus omnib' id significare voluit Deus,
quod cum facultatem dat dæmoni ad agen-
dum cōtra nos, prius quantū est ex se, para-
tum exhibet fauorē, potentiorē, & superio-
rē multo, omnibus viribus inimici: ut verè
dixerit Paulus: *Quod non patitur tentari ultra*
vires. Nam quoniā dæmoni cōcessit, ut ma-
gna, imo & tota vi, contra Iob ageret, prius
maiorē multò, quasi totius cœlestis exerci-
tus virtutem, in eius auxiliū parauit. Et qui-
dem, non necesse Deo fuit, tot Angelorum

Iob. 1. 6.

Mat. 18. 10

Epist. 3. ad
Olymp. to.
3. ad fin.

63

4. Reg. 6.
16.

1. Cor. 10.
13.

legiones ostendere paratas, in adiutorium beati Iob, cum ad id minimus Angelus sufficeret, contra omnes inferni portas & vires: voluit nihilominus hoc explicari, ut abundantiam auxilij, & fauoris, quæ impendere ex se ipso paratus est, agnoscamus, & expendamus, qui totum cælum, aut omnes Angelos cæli, prius paratos ostendit, ad auxilium ferendum beato illo viro, quā permetteret Satanæ accedere ad eum impugnandum. Et iuxta hunc sensum, possumus etiā illa Dei difficilia verba intelligere, quæ de vinea sua agens dixit:

i. 27. 3. *Ego Dominus, qui seruo eam, repente propinabo ei, ne forte visitetur contra eam, nocte ac die seruo eam:* quæ, etsi multi sancti Patres accipiant, quasi verba animi irati, & cōminātis, ut videre est apud Hieronymum & Cyrillum; sed alij exponunt tanquam verba summæ suauitatis, & dilectionis erga vineam, ut ex Hebræo cōtendunt recēiores. Dominus siquidem in primis, exhibet seipsum custodē vineæ: *Nisi enim Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat, qui custodit eam:* ideo prēmisit: *Ego Dominus, qui seruo eam.* In Hebræo: *Ego Dominus seruans, aut custodiens eam.* Verbum custodiendi, ad studiosos curatores vinearū apte refertur. Ego inquit, custodio, ut pupillæ oculi, & sub vmbra alarum mearum protego. Et propterea necessaria abundanter eidem tribuo. *Repente propinabo ei.* In Hebræo verbū, *Sakab*, quod irrigare, aut aquam effundere significat: ut cum dicitur, *Fons ascēdebat de terra, irrigans vniuersam superficiem terræ.* Repente, subito: quantumcunq; clanculum veniat inimicus, non longe aberit meus fauor & gratia, tanquam aqua irrigans eam. Commune est namq; in Scriptura sacra, Spiritus sancti dona, sub aquarum irrigantium metaphora explicari. Aut *Repente*, in Hebræo est, *Singulis momentis*, seu frequētissimē: ut velit dicere, *perpetuō irrigabo eā, singulis momentis aquam effundam, ut irrigetur: meum fauorem perpetuō, quantum ex me est, ei præstabo.* Nequē hoc tantum, sed *ne forte visitetur contra eā, die ac nocte seruo eam.* Verbum visitādi, frequenter in Scriptura sacra sumitur in malum, pro eo quod est cōtra aliquē agere.

¶ 64 Ita; *Visitabo super fructum magnifici Regis Assur:* **Isai. 10. 12.** &, *Visitabit Dominus in gladio suo dān super Leniathan,* &c. Vult itaq; dicere: Quoniam inimicus venturus est, ad eam demolendam, ego prius me accingo, ad eam seruādā, & illā perpetui fauoris auxilio succingo. Quidam legunt: *Ne fiat visitatio contra eam, nocte ac die cingo eam.* Cingit Deus vineam suam, miserationibus suis, & ad modum coronæ eam circuit, ut dicere possit David: **Psal. 102. 4.** *Qui coronat te in miserationibus & miserationibus, id est,*

undequaq; suæ gratiæ fauore te munit; ut quacunq; ex parte inimicus adueniat impugnaturus, te iā munitū inueniat. Huic expositioni fauet B. Ambrosius, verba Isaia citata expendens, iuxta Septuaginta, qui sic legit: *Habes in Isaia, quia iusti anima dicit: Ego ciuitas munita, ego ciuitas obsessa.* Munita per CHRISTVM, obsessa per diabolum. Si diabolus obsidet, adest CHRISTI munimen, &c. de quibus infra: Deus ergo quantum ex se est, nobis paratum demonstrat, sui Spiritus & gratiæ auxilium & fauorem. Restat tamē, ut nullus desit gratiæ Dei: Quamuis nāq; ex se sufficiens sit, sed ex parte nostra exposcit, ad hoc, ut in opus prodeat, quod tua adsit diligentia, qua carnis impedimēta per mortificationis opera tollantur. Et propterea ut antea diximus, sanctus Iob, diuino fauori quo erat munitus, validū subiecit ieiuniū, nolens deesse diuinæ gratiæ, & fauori. Unde & Paulus, quantumcunq; audiuit ab ipsiusmet Dei ore: *Sufficit tibi gratia mea: nihilominus,* **1. Cor. 9. 2.** *castigabat corpus, & in seruitutem redigebat, & semper mortificationem IESU CHRISTI in corpore suo circumferebat, & perpetuō,* **1. Cor. 4. 10.** *in ieiunijs multis, in vigilijs, in fame & siti, in frigore & nuditate erat,* sciebat nāq; ita sibi agere oportere, ne deesset gratiæ Dei: utq; diuina gratia per virtutes infusas, quas secum trahit, in opera egregia facile prorumpere posset: sciebat, tanto validius spiritum posse opera spiritualia producere, quanto caro, ieiunijs, & vigilijs mortificata, minus posset impedire. Ex quibus videre possumus, cur gratia Dei & fauor in nobis ociosus comprobetur: quoniā videlicet nō subijcimus, quæ necessaria sunt, ut in opera fortissima prorumpat, quia potius carnē curamus, eā delicijs & voluptatibus impinguamus, quibus ipsum impedimus, & extinguimus Spiritus sancti fauorē, & non solū non adiuuamus Spiritū Dei, sed & ipsi impedimēta præstamus, dū carni fauemus, quæ eidē Spiritui cōtraria est. Hoc CHRISTVS Dominus mirē nos docuit, qui hæc omnia ad nostri instructionē operatus est, ut ex B. Augustino docuit D. Thomas, qui Spiritus sancti donis, quibus erat plenus, subiecit validū ieiuniū, quo carnem vehemētissimē maceravit. Et ut ad aliud institutū obseruauit Cyprianus, si qui non egebat tali mortificatione, quippe qui nullā carnis rebellionē patiebatur, ut nos instruat ita laborat, quid nos agere debemus, quorū spiritus à carnis nostræ concupiscentia, ita vexatur, ut cum David orare & dicere possimus: **Psal. 55. 1.** *Miserere mei Deus, quoniam conculcauit me homo, tota die bellans tribulauit me?*

Lib. 6. bezz
mer. cap. 8.
post med.

2. Cor. 12
9.
1. Cor. 9.
27.
1. Cor. 4.
10.
2. Cor. 11
27.

Lib. 4. de
Trin. cap. 3.
tom 3.
3. p. 9. 41
art. 1.
Epist. 8. ad
præsb. &
diaco.

Psal. 55. 1.

§. 17. A ieiunio initiū sumit Christus, nostra enim perditio à gula exordium sumpserat.

Ieiunio Christus Dominus initium sumit, & ducit (quod nō ociose tam explicite sacer refert & scribit Euangelista) ut ordinatissimè procederet. Nā

ut dixit B. Ambrosius & expendit D. Thomas, hoc opus CHRISTI ordinatum fuit, ad Adē liberationem & reparationē. Quę sententia varijs modis explicari potest, sed illū breuiter insinuemus, quod scilicet CHRISTVS initium reparationis Adē sumpsit, à contrario eius, quod exordiū fuit perditionis illius. Nostrę perditionis initiū fuit gula: sit nostrę reparationis principiū ieiunium: contraria namq; contrarijs curanda sunt, ut recta curationis methodus teneatur, & ut dixit D. Hieronymus, oportuit, ut quos saturitas de paradiso expulit, reducat esuries, & Augustinus in Sermone, quē alij Ambrosio tribuunt. Arbitror inquit, hanc causam esse ieiunij: ut quia primus Adam in paradiso constitutus, per intemperantiā gulę gloriā immortalitatis amiserat, eandem immortalitatē secundus Adam CHRISTVS, per abstinentiā repararet: & quia ille cōtra mādātū Dei gustans de interdicta arbore, peccatum mortis inciderat, nunc secundū mādātū Domini, ieiunans CHRISTVS vitę iustitiam mereatur. Hoc nāq; egit Saluator, ut eisdem vestigijs, quibus admissa fuerant delicta, purgarentur: hoc est, quia homo manducādo deliquerat, corrigat abstinendo. Si expēdamus, quę in libris sacris scripta sunt, videbimus, quod destructio ciuitatis Ierusalem, initium sumpsit à ruptura muri. Erat ciuitas illa insignis, quam quia Deus in suę habitationis sedem elegerat, templo illo famigeratissimo, & diuitijs ingentibus, cœlestibusq; fauoribus erat illustrissima. Ut tamen hęc omnia seruarentur illeſa, muro valido cinctā fuit, de quo quidā accipiunt, quod dixit Dauid: *Montes in circuitu eius*, idest circumdatur muro, non minus valido & firmo, quā si fortissimis montibus esset circūdata. Rex Babylonis voluit eam diuitijs spoliare, & in suam redigere seruitutē: ut hoc perficeret, omnes munitionū suarum vires eo direxit, ut murū deiiceret. Hoc cū fecisset, facile potuit ciuitatē ingredi, & de facto eam ingressus, omnes eius diuitias rapuit, liberos in captiuitatem redegit, & templū Dei ardentissimis flammis succendit. Post multos autem

annos, volēs Deus illius ciuitatis reparationi intendere, misit illum insignem virū, Prophetam, Sacerdotem, & Doctorem sapientem Nehemiā qui magno sui labore opus de structū reparandum assumeret. Hęc ille preſtiturus, primū omniū manus adiecit ad muri reedificationē, ut inde initiū sumeret ciuitatis reparationis, vnde orta fuerat eiusdem destructio. Natura equidē humana, extructa & ædificata fuit à Deo, & ita condita, ut similis fuerit ciuitati Ierusalem, tum propter pacem, qua fruebatur; tum propter diuitias animę & corporis, quibus abundabat; tum propter partē superiorem animę, quam sibi Deus tanquā sedem elegit, in qua sicuti in templo, virtutum fulgore ornatissimo, resideret. Ad horū omniū conseruationem, murum abstinentiæ erigere visus est, dicens: *De ligno scientiæ boni & mali ne comedas: nā in quacūq; die comederis morte morieris.* Rex autem Babylonis diabolus est, qui hęc voluit ciuitatem subiugare, eius diuitias depređari, & illius templum succendere. Idcirco ad diruptionē muri omnes tētationis suę machinas destinauit. Hoc nāq; curauit, ut abstinentiā precepto Dei statutam & extructā euertiret, cū dixit: *Cur precepit vobis Deus, ne comedetis?* Quod & obtinuit, dū suasionē suā, parentes nostros ad comedendū induxit. Cadente muro, totam occupauit ciuitatē, quā & bonis cœlestibus spoliauit, & concupiscētiæ igne succendit, ut dicere vere posset homo, quod Iob: *Quasi rupto muro, & aperta ianua, irruerunt super me & ad meas miseras deuoluti sūt.* cū autē venit plenitudo tēporis, misit Deus verū Nehemiā, idest Christū, cui Nehemię nomē egregiē quadrat, quia, Nehemias idē est, quod consolatio: ut namq; consolaremur, Christus apparuit, quem promittēs Deus premissit: *Consolamini consolamini populus meus, dicit Dominus vester.* Et ipse in se adimpletā exhibuit prophetiā Esaię, dicentis, illū missum à Spiritu sancto: *ut consolaretur omnes lugentes Sion:* de quo & Propheta dixerat: *Consolabitur Dominus Sion, & consolabitur omnes ruinas eius.* Et quidē, si nascēte Noe, dicere potuit Lamech eius pater: *Iste consolabitur nos ab operibus & laboribus manū nostrarum, in terra cui maledixit Dominus,* verius nascēte Christo, consolationem promittere potuit Angelus, dicens: *Annuntio vobis gaudium magnū, quia natus est vobis hodie saluator &c.* Egreditur igitur iā nūc Nehemias iste, ad reparationis opus perficiendum: ad hoc, postquam baptizatus est, ascēdit de aqua, & ducitur in desertum. Vnde initiū sumet? certē, à muri extructione ab abstinentię opere. Hoc propterea quasi initium operū eius, quę fecit, cum ad annū

§ 65

Li. 4. in Luc.
3 p. q. 41.
Ar. 2.

• Epist. ad
Euito.
Serm. 77.
de temp.
Serm. 37.

4. Regū. vlt.
Jerem. 51.
Esd. 1. & 2

Psa. 124. 2.

§ 66

Gen. 3. 17.

Gen. 3. 1.

Iob 38. 14.

Esa. 40. 1.

Esa. 61. 2.

Esa. 51. 3.

Gen. 5. 29.

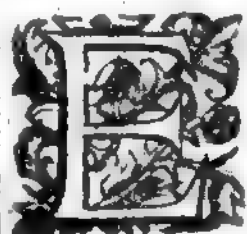
Luc 1. 11.

milites, idest diuinę nature sue attributa abscondit, sapientiã, potentiã, fortitudinẽ, diuitias, gloriam &c. & seipsum presentẽ dedit oculis eius, pauperem, infirmum, debile, famelicum, & esurientem. Itaque super bũ hostem provocauit fragilitate carnis ostẽsa, cũ eam quasi esurie confectã demonstrauit; & ideo (inquit Ambrosius) fames Domini pia fraus est, vt in quo diabolus maiora metuẽs, iam cauebat, famis specie allectus, tẽtaret vt hominem, ne impediretur triũphus. Et hac in parte, figuram veritas ipsa præcellit. Nam Iosue simulauit timorẽ & fugam, cum vere nõ fugeret, sed potius inimicos, specie fugę prouocare & acere intẽderet: at Christus, non simulatam sed verissimam fragilitatẽ & famẽ oculis inimici exposuit, apto sane prudentiq; cõsilio, vt dũ ille ea excitatus, toto agmine ad eam capiendã procederet, virtute diuinę sapiẽtię, potẽtię, & fortitudinis, retineretur captus: vt vere dixerit B. Leo Papa: Malitia nocẽdi audius, dum irruit, ruit; dum capit, captus est; dum prosequitur mortalem, incidit in saluatorem: neque suspicabatur, ait Gregorius Nazianzenus, vt humanitatem aggressus, in diuinitatẽ incuteret.

S. 19. Diabolus sicut balana, ad expugnandum Christum accessit, videns carnem eius famelicam; cuius cura est in petere, quos videt Dei obsequio tradi.

Et accedens tẽtator. Vidit hostis, inquit Theodoretus, famem, & victoriam sperauit, pugnamque confidenter aggressus est, atq; Adamum se videre putauit, vbi famis passionẽ cernit &c. Nõ maiori auditate piscis progreditur ad deglutiendum vermiculum, hoc ipso quod eum videt, quam diabolus accessit nunc ad deuorandum Christũ, cum eius infirmã carnem circumspexit. Certum est, sacrum Euangelistam, tentatoris nomine, diabolum intellexisse: qui hoc ipso, quod vidit Christum à Patre in Iordane cõmendatum, & tanquam Filium approbatũ, super quẽ & cœlos apertos conspexit, accensus fuerat summo desiderio, deuorandi illu. Magno namq; studio diabolus Sãctos expugnare desiderat. Vnde & dicitur: *Datum est illi; bellũ facere cũ Sanctis.* Contra peccatores, non oportet bellũ agere, inquit Chrysostomus; quos in sui obsequio pacifice retinet: nullus enim, quantũ-

cunque tyrannus, quos sibi obsequentes videt, bello impetit. *Ego* (dicebat ille impius crudelisque Holofernes) *nunquam nocui viro, qui voluit seruire Nabuchodonosor*: Mũdus, vt dicebat Christus, nõquã persequitur aut odit eos, quos suos retinet, & eius amicitiam tenent: similiter & diabolus. In sanctificatis hominibus, inquit Hilarius, maxime diabolus tentamenta grassantur, quoniam victoria magis est exoptata de Sanctis. Post varia rerũ discrimina, tertiã & vltima vnctione vnctus fuit David in Regem, quãdo ab omnibus tribubus, Rex fuit acceptatus & prædicatus. *Audierunt autẽ Philistini, quod vnxisset David in Regem, & statim vehemẽtissimo ardore moti sunt, ad eum expugnandũ: vnde & ingenti exercitu cõgregato, bellũ eidẽ inferre decreuerunt, tale, vt opus fuerit, quod David se totum conuerteret ad diuini fauoris auxilium deprecandum.* Hoc ipso, quod homo vngitur in regem, in baptismo, exterius quidem oleo sãcto, interius autẽ gratia Spiritus sãcti, quam exterior vnctio significat, aut in alterius Sacramẽti susceptione, aut per veram cõtentionem in diuinam gratiam admittitur, recipiturq; in Dei filium; & hoc ipso in heredem regni cœlestis, summa rabie ingens demonum multitudo excitatur, & vires suas parat, ad eum expugnandum. In huius confirmationem obseruauit Augustinus, quod hoc ipso atq; filij Israel biberunt aquam illã miraculosam, fluẽtem de petra Oreb, statim Amalec contra eos fortitudinis sue acies direxit. Videte fratres (inquit Augustinus) quia postquam quisque de petra biberit, idest Christi Sacramenta suscepit, necesse est illi, ad pugnã accedere. Tandiu enim quisque diabolum cõtra se pugnantem non sentit, quandiu opera illius exercere voluerit. Qui vero illũ reliquerit, & de petra bibens, Christum sequi elegerit, necesse est, vt illũ patiatur infensum, cui iusto iudicio voluit præponere Christum. Ita Augustinus: quod & similiter obseruauit Origenes, annotans illud, quod dicitur in libro Iosue, Iebusũ Regem, nullatenus contra Gabaonitas bellum indixisse, quoadusque vidit eos, cũ populo Dei sœdus inijsse. Tũc nãq; vocatis alijs quatuor regibus, se totũ ad eos expugnandos conuertit. Sic etiã, inquit Origenes, anima humana, cum verbo Dei se sociauerit, dubitare nõ debet, statim se inimicos habituram: toto agmine diabolus ad inferendum contra eũ bellũ excitatur, vocatq; in sui adiutoriũ, tã iniquorum hominũ, quam mundi, quã rebellãtis carnis acies & vires. Hęc nõ obscure admonuit Spiritus sãctus, verbis illis sepius citatis: *Fili, Ecce. a. i*

Iudith. 11.

Ios. 7. & 1

Cano. 3. in Matth.

2. Reg. 5. i

Serm. 93. de temp. Exod. 17.

Hom. 11. i

Iosue.

Iosue 16.

70

accedens

Libro 4. in Luc de du. Au Iesu in desert. ad Iosue.

Serm. 9. de passione.

S 69 Serm 10. de prouidẽtia.

Apoc. 13. 7

Homil. 1. in Iosue.

infert, dū ex illius potestate & dominio in-
numeros peccatores liberat. Nota est ipsi,
experientiaq; cōprobata, illa Spiritus sancti
sententia: *Probata virtus corripit insipientes*. Illa
dicitur virtus probata, quæ omnibus est no-
ta, & varijs experimentis ac vsu cōprobata.
Hæc maximas vires habet, ad insipientiū cor-
rectionem: quia nullus tam efficaciter pecca-
tores corrigit, & ad meliorem frugem redu-
cit, quam vir Sanctus, qui suarum virtutum
luce, & verborum pondere, illorū tenebras
expellit, adeo vt vnus talis, sufficiens videat-
ur, ad vnus ciuitatis conuersionem. Et vi-
detur hæc sententia in mentē reuocare vel-
le, id quod dixit Dominus ad Abrahā: *Si in-
uenero Sodomis quinquaginta iustos in medio ciuita-
tis, dimittam omni loco propter eos*. Nō quoscun-
que iustos requirebat Dominus, sed eos, qui
essent iusti in medio ciuitatis. In Scriptura sa-
cra, esse aut habitare in medio ciuitatis, est
esse notum, & in æstimatione habitum, apud
omnes habitatores ciuitatis. Sic, quādo mu-
lier illa, cui suum fauorē Eliseus offerebat,
respondit: *Mulier sum, quæ in medio populi habi-
to*, idest: Non egeo alicuius fauore, quippe
quæ nota sum omnibus, & in maxima æsti-
matione habitā. Ita & David: *Non habitabit
in medio domus mea, qui facit superbiam*: idest non
erit in æstimatione aut pretio apud me, aut
in domo mea, peccator. Nō ergo Dominus
iustos quoscunque requirebat, vt Sodomo-
rum ciuitatibus parceret: multos namq; ibi
pueros innocentes fuisse credendum est, sed
illos qui esset iusti in medio ciuitatis, idest quo-
rum virtus toti ciuitati esset cognita & ex-
plorata. Si namque tales essent, decem eorū,
imō & quinque, sufficientes ad illarū quin-
que ciuitatum conuersionem iudicarentur.
Propterea B. Chrysostomus, eos cōparat fer-
mento, cuius modica quāritas sufficiens est,
ad totam massæ cruditatem corrigendā. Vel
lem, inquit, sicut beatissimum illum (de Lot
agit) virtute præstantes, in medijs ciuitatib;
esse, vt quasi fermentum facti alijs, multos ad
sui imitationem trahant. Quasi volens Deus
aliquid fermenti commiscere, cum popu-
lus ille peccauit, dixit ad Moysen: *Descen-
de, vade, peccauit populus tuus, quem eduxisti de
terra Egypti: quasi vnicus Moyses sufficere
posset, ad eos omnes reparandos*. Quid vni-
cus egit Paulus, qui ab Ierusalem vsque ad Illy-
ricum, repleuit Euangelium, tot animas ex dæmo-
nis eripiens potestate, quot ad Euangelicæ
locis participationem pertraxit? Quid egit
vnus Antonij vita, cū mundo patuit? Augu-
stinū ex dæmonis faucibus extrahere cœpit,
vt ipse Augustinus fatetur, & multos Roma-
norū nobiles, ad sequendam CHRISTI mi-

litiā allexit, vt B. Hieronymus dixit. Quid
illius mulieris probata virtus, operata fuit?
de qua refert D. Theodoretus, quod cum à
pyratis ab Iberia in quandā Asiæ ciuitatem
fuiſſet adducta captiua, vbi idola coleban-
tur, tali vitæ puritate nituit in oculis infide-
lium, quod omnes summo consensu decer-
nerent, illum Deum colendum & sequendū
tanquam verum, quem talis, tam inculpata
vitæ mulier colebat, quā propterea tanquā
magistram elegerunt, & idolatria relicta ad
CHRISTI fidem & cultū cōuerſi sunt. Quid
excellentissimi Patres nostri Dominicus &
Franciscus? quos Deus tāquam sufficientes
duces ad totum mundū dæmonis potestate
liberandū, beatissima Virgo MARIA obtu-
lit, & proposuit CHRISTO, quando propter
innumera scelera, tribus lanceis in manu vi-
bratis, ira vehementissima succensus, venie-
bat ad illum destruendum & perdendum: vt
S. Vincentius Ferrarius in Epistola ad Bene-
dictum tertium decimum late prosequitur,
& expendit: & D. Antoninus enarrat. Hinc
CHRISTVS sufficiēter prouidit Ecclesiæ suæ,
illos famigeratissimos duodecim viros re-
linquens, quos sufficiētes existimauit, ad to-
tius orbis conuersionē, quibus dixit: *Sic lu-
ceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera
vestra bona &c.* Si nāq; ad tenebras toti⁹ or-
bis fugandas, & corporeos oculos illustran-
dos, sufficientissime Deus prouidit, vnicū
Solem producēs in cœlo, quanto magis tot
fulgētissimi Soles, luce clarissima virtutum,
miraculorum, & doctrine radiātes, sufficere
poterant, ad illuminandum mundum, pellen-
das ex eo tenebras, & illarū Principem effu-
gandum? Quos propterea Sal terræ vocauit,
quoniam sufficientes erant ad putorē, con-
tagium, & corruptionem carnis pellendum.
Lucem itidem mūdi vocauit, propter ratio-
nem dictam. De illis, & eorum similibus di-
citur: *Fulgebunt iusti, & tanquā scintilla in arun-
dineto discurrent*: quem locum Athanasius &
Gregorius⁹ de Sanctis viris, clara virtutum
luce fulgentibus, intelligunt & apte Grego-
rius arundineti nomine mundum aut secu-
lū intelligit, in quo homines secularibus in-
tenti, tanquam calami aut arundines viuunt,
& crescunt. Recteque vocantur arundines,
tū propter inconstantiam in bono, quos leuis
aura huc illucq; trahit, quomodo Christus
de Ioanne dixit: *Quid existis in desertū videre?*
arundinem vento agitatam? tū propterea quod
exterius viriditatem & pulchritudinē præ-
ferunt, & intus vacui sunt: quomodo Pro-
pheta, Iudæorum populū vocauit calamū,
quia virens exteriori apparētia, vacuus ve-
ro bono interius existerat. Et quidem scin-

Epist. 16.
Principia

3. p. Histori

Matt. 5. 1.

Sapient. 3. 1.
Libro de
fuga Ina.
Libro 33
mor. cap. 4

Matt. 1. 7.

Esa. 43. 3.

erant, vocantur semen nequam, aut mædax. Et videtur Propheta ad illud alludere voluisse, quod ipsemet prædixerat: *Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen &c.* Nisi enim CHRISTVS reliquisset Apostolos, ex quibus fidelium abundans seges cõsurgeret, omnia consumpta fuissent. Verè itaque dicuntur semen, quod relictum fuerat. Quod & similiter apud eundem Prophetam æternus Pater confirmavit ad litteram, cum Filio in carne subsistente loquens: *Et nunc inquit, audi Iacob serue meus, & Israel quem elegi.* Vbi Septuaginta, vt annotat Hieronymus addiderunt, *Israel dilectissime*, quo clariùs Christi persona, Israelis nomine explicaretur. *Effundam Spiritum meum super semen tuum &c. & germinabunt inter herbas.* Quæ verba Cyrillus de Apostolis, quos Christus, tanquam semen Ecclesiæ reliquit, intelligit, super quos misit & effudit Spiritum sanctum, vt germina emitteret: sicut aqua veniens super semen terræ mandatum, illud facit germinare: de qua re Ambrosius loquitur egregiè. Et huiusmodi sunt innumera loca. Sed & amplius eosdem describit Ioannes, subdens: *Qui custodiunt mandata Dei, & habent testimonium IESV CHRISTI.* Idem est, ait Rupertus, ac si dicat: *Qui vigilantes sunt in bonis operibus, & sancto confirmati Spiritu: ipse namque Spiritus, testimonium est IESV, reddendo (vt Apostolus ait) testimoniũ spiritui nostro, quod sumus Filij Dei.* Richardus de sancto Victore: *Qui custodiunt mandata Dei, idest præcepta recte viuendi, & habent testimonium IESV CHRISTI, idest fidelẽ confessionem CHRISTI.* Clariùs tamẽ hæc verba patebunt, si obseruemus, in Scriptura sacra, habere testimonium, aliquid amplius significare, quam reddere testimoniũ. Habere namq; testimonium, proprium est eorũ, de quibus alij testimoniũ reddunt. Ita Paulus de eligendo in Episcopum: *Oportet autẽ & illum testimonium habere bonum, ab ijs, qui foris sunt: et vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit vnus viri vxor, in operibus bonis testimonium habens.* Vnde, is habere dicitur testimonium IESV CHRISTI, qui ita vitã suã, vitæ CHRISTI conformat, vt omnes testentur, eum verum esse Christi sectatorẽ. Quade causa de sanctis martyribus dicitur, eos occisos propter testimoniũ IESV CHRISTI, quod habebant, idest quia omnibus patebat, illos fuisse Christi sectatores, & omnes testimonium illis reddebãt, quod erant Christiani. Apostoli igitur recte dicuntur, habuisse testimonium IESV CHRISTI, quia omnibus erat notum, & omnes testimonium illis reddebãt, quod erant serui, discipuli, & sectatores IESV CHRISTI. Et vere alluisse visus est Ioan-

nes, ad illud: *Omnes qui viderint eos, cognoscent eos, quia isti sunt semẽ, cui benedixit Dominus.* De Apostolis, inquit Cyrillus, & discipulis Apostolorũ, & prædicatoribus diuini verbi, hoc dictum est, qui toto orbe fuerunt nobilitati, & conspicui fama, & nomine: adeo vt ad illos vniuersus conflueret orbis, ita vt intra breuissimum tempus, totus orbis sit ad fidẽ conuersus. Ad hos igitur expugnãdos, totis viribus conuertit se draco, hos maxime expetiuit. *Expetiuit vos*, inquit Christus: *Hunc cibum electum querit, cuius caput dixit Deus, in nanibus esse piscatorũ, vt supra exposuimus.* Isti sunt namque, qui eidem validũ inferunt bellum, qui eius machinas detegunt, viresq; enervant, qui ipsius subditos à tyrànica subiectione liberant, & ad Christi seruitutẽ reuocant. Quã autem crudele bellũ contra huiusmodi semen sanctum, & habẽtes testimonium IESV CHRISTI excitauerit, facile erit intelligere, si persecutiones, quas cõtra Apostolos, eorumque successores commouit, attendamus. Petrum persecutus est, quem duris catenarũ nexibus sub Nerone vinxit, & in crucem sub Nerone adexit: Paulũ plagis, flagellis, lapidibus, & innumeris laboribus persecutus fuit per iniquorũ manus, & capite tandem per Neronem truncauit: Andræam per Egeam cruci affixit, Bartholomæum pelle nudauit, Matthæum lancea cõfodit &c. Smiliter eorum successores Apostolicos viros, Linum, Cletum, Clementem, Irenæum, Ignatium, Cyprianum, Dionysium, Polycarpum, & huiusmodi innumeros, quorum fidem, constantiam, religionem quatire, & destruere contendebat: nec his tantũ visibilibus corporeisq; persecutionibus impugnabat, sed maiora durioraq; aliquando spiritualia bella inferebat, vt B. Ambrosius annotat, quibus perpetuo cõtendit, viros sanctitate præstantes euertere & perdere. Hoc modo draco dicitur crudele bellũ indixisse contra mulierem: nullo namq; modo magis validius ac potentius Ecclesiæ diabolus bellum infert, quam persecuẽdo viros Apostolicos, & sanctitatis claritate fulgentes; quia scit illos esse huius ciuitatis fundamẽta, istius edificiij colũnas, cœlos influentes in inferiora; clarissima sidera dirigẽtia illos, qui hoc enauigant mare, lumina fugantia tenebras &c. Idcirco bello eos impetẽs, vere dicitur omnes malitiæ suæ machinas contra sanctã mulierem commouisse. His quadrãt, quæ B. Augustinus annotauit, non sine grandi consilio à Spiritu sancto expressum fuisse, quod hoc ipso ac populus Dei bibit aquas illas famigeratissimas de Petra Oreb excitati sunt contra illum Amalecitę, grande bellũ com-

Elia. 61.9.

In cap. 61. Elia.

75

Luc. 22.37. Haba. 1.16. Iob. 41.15.

Lib. 9. in ca. 11. Luc. in illud: Cum audieritis praelia.

Serm. 93 de tempore.

mit nres,

Elia. 1.9.

Elia. 14.1.

Libro 1. de Spirit. san. cap. 7.

Rom. 8. 15. Par. 1. lib 4. Apoca. cap. 3.

1. Ad Tim. 3.7.

1. Ad Tim. 5.10.

Apoc. 6.9.

mittentes, ubi Deus firma constitutaque lege statuit, ut bellum esset perpetuum contra Amalec. *Bellum Domini erit contra Amalec, a generatione in generationem.* Bibit de petra populus, inquit Augustinus, & statim bellum Amalec excitatum est. Videte fratres, quia postquam quis de petra biberit, idest Christi Sacramenta susceperit, necesse est illi ad pugnam procedere: tandiu enim quis diabolum contra se expugnantem non sentiet, quādiu opera illius exercere voluerit. Qui verò illū reliquerit, & de petra bibens Christum sequi elegerit, necesse est, ut illum patiatur infestū, cui iusto iudicio voluit praeponere Christū. Quisquis ergo Christo coniungitur, non ad delicias, nō ad voluptates, sed ad praeliū preparatur, quia omnes qui volunt pie vivere in Christo, persecutionē patientur, qui intelligere debent, sibi perpetuum bellum indictum. Hec & alia Augustinus. Ex his discant in primis, viri qui tales fuerint timere, & cum multo timore, & tremore salutem suam & aliorū operari, sicuti Paulus, qui dicebat: *Cū multo timore & tremore sumus apud vos.* Ad quod institutū observat Augustinus illa eiusdem Apostoli verba sepius a nobis inducta. *Ego non sic pugno quasi aërem verberans &c. Sed castigo corpus meū &c. ne reprobus efficiar.* Beatus Apostolus (inquit Augustinus,) suo tremore nos terruit. Quid enim faciet agnus, ubi aries tremit &c. Vas electionis, (inquit Hieronymus, eadē verba expendens) in cuius ore Christus resonabat, macerat corpus suum, & subijcit servituti, & tamen cernit naturalem carnis ardorem suę repugnare sententię &c. & tu arbitraris absque lapsu & vulnere posse transire, nisi omni custodia servaueris cor tuū? Discant insuper alij, cum aliquem talem virum viderint cecidisse, eū excusare, nec tragédias propterea excitare, considerantes, nō mirum eam cecidisse muri portionem, quas omnes inimici vires quatire & rumpe re conantur, ut scitē D. Thomas annotavit. Ex his patet, nullū maiores in hac vita passum fuisse tentationes, quam Christū, quem sicuti diabolus sanctiorē omnibus cognoscebat, super omnes persequi curavit, ut merito dicat Apostolus: illum *tētatum per omnia fuisse*: quod & ea etiam quę in passione contra ipsum diabolus tētavit, manifestum reddunt. Has tamen, tot, tantas, ac tam validas voluit tentationes sustinere, ut nos instrueret, & doceret modum, quo inimicum nostrum reuincamus, utque eum viribus enervatum nobis relinqueret, facile superandum, ut alibi dictum est.

§. 21. Diabolum vocat Evangelista tentatorem, quia hoc eius est officium, & dolos tota die meditatur.

ACCEDENS tentator. Tribus nominibus hoc in loco sacer Evangelista demonem appellat: Diabolum, Tentatorē, & Satanam. De primo & tertio nomine dictum est supra, dicamus nunc de secundo: Vocatur quidem demon apte tentator, ab officio, quod nihil est aliud, quam tentare, tentatione noxia, ut docuit Augustinus. Officium aliquod assumit quisquam, ut ei intendens, vitā transigere possit: propterea in quibusdam Republicis statutum legimus, quod omnes tenentur alicui officio se tradere, ne quis ocio torpescat. In hoc mundo diabolus agens, officium tentatoris ita assumpsit, ut nullus vnquam, ita alicui intenderit officio, sicut diabolus officio tentandi. Omnis enim artifex quantumcunque diligēs, suę artis opera intermittit, aut quia oportet, quod somno indulgeat, aut cibo sumendo intēdat, aut a lassitudine releuetur. Ceterum diabolus, nūquam ab officij exercitatione cessat, qui nec dormitioni aut refectioni aliquando intendit, nec lassitudinem contrahit, semper, indefesse, omni occasione, quouis loco, *circuit querens quem deuoret*: in hoc enim positus est, & cōcessum est ei, in mundo manere, ut tentationibus homines impetat, quibus illi victorię coronę sibi possint comparare, ut alibi dictum est. Hoc, inquit B. Augustinus, est continuum studium eius, hoc *vincitū desiderium eius*, ut animas deuoret, quę siue dormiamus, siue vigilemus, siue comedamus, siue bibamus, siue quodcunque opus operemur, omnibus modis instat die ac nocte fraudibus & artibus, nunc palam, nunc occultē, sagittas venenatas contra nos dirigens, ut interficiat animas nostras. Ita Augustinus. Hoc officium non viribus corporis agit, sed mentis, seducendo, decipiendo, instruendo astute laqueos: ideo vocatur tentator, idest seductor, aut inducitor ad malum, aut laqueorū seminator. Qui seducebat gentes, inquit Ioannes. Vnde ut annotavit Moyses Bar-Cephas, serpētis speciei in principio statim assūpsit, ut vel ex hoc ipso posset cognosci: hoc enim serpenti proprium est, in capite totam vim habere: ideo & astutię symbolum semper fuit, quia tota diaboli vis, qua cōtra nos agit, in fraudibus & machinis astutissimis sita est. Vnde & Paulus dixit: *Ne circumueniamur a Satana*, eius enim

76

Li. de dono
perseue. ca.
6. tom. 7.

1. Petr. 5. 8

In Soliloq
cap. 16.Apoc. 12. 9.
Lib. de Pa-
radiso. 27.

1. Co. 1. 11

*coitationes nominus. De quo infra latius. Hoc officium ita exequitur, ut nunquam ab illo cesserit, semper & ubique laqueos extruere parat. Quod egregie sanctus David declaravit: *Vim faciebatur, qui querebat animam meam, & qui inquirebat malum mihi, loquenti sunt vanitates, & dolos tota die meditabatur: quæ verba Basilus de ea persecutione explicat, quæ passus fuit à filio suo Absalom, quando amici ei & proximi (quo nomine filium exprimit, & Achitophel, qui eius erat amicus) contra eum steterunt, & consilio coacto, dolos contra ipsum cogitauerunt. Quoniam autem David expressè gerebat Christi figuram, Chrysostomus, Augustinus, & Gregorius de Christo omnia interpretati sunt, quæ deferuerunt amici & discipuli, & contra quæ Iudæi innumeros dolos meditati sunt. Sed ad nostrum institutum congruè omnia accipi possunt. *Vim inquit, faciebatur, qui querebat animam meam. In numero loquitur plurali, quia innumeros esse inimicos, qui in mundo relictæ sunt & nos impugnant, notum erat ei, qui dicebat: Multi bellantes aduersum me: & iterum, multiplicati sunt super caput meum capitis mei, qui oderunt me gratis. Certum est enim, non unicum demonem esse in mundo, sed quæ plurimos. Quod Origenes annotat, expedit illud, quod contra sanctum Iosue congregati sunt Reges, & innumera multitudo, & exierunt ipsi & Reges eorum cum ipsis: sicut est arena maris in multitudine, & conueniunt omnes Reges isti, & coierunt in unum ad aquam Maris, pugnare contra Israel &c. Vide, inquit Origenes, quanta aduersum Iosue, & Israeliticum exercitum, contrariarum virtutum & pessimorum demonum, examina concitantur. Innumera ergo examina demonum, contra iustos conueniunt. Hoc etiam observauit Hieronymus, expedit illa verba: *Adhæsit uni civi regni illius. Quod autem ait, inquit Hieronymus, uni de Principibus, plures esse intelligendum est, qui per istum volitant ætherem, ut diuersorum fraude vitiorum genus hominum suæ subijciant seruituti. Imò & millia millium in mundo reperiri dicebat Antonius, ut refert Il. Athanasius, demonstravitq; B. Hilarius, (quæ Antonius, filium suum vocabat) ex Evangelica historia, quando Dominus integram legionem demonum ex unius hominis corpore pellens, eisdem concessit, ut duo millia porcorum corpora inuaderent, & suffocarét in mari. Cur Dominus tale porcorum perditionem permisit? Ad institutionem astutium: postulauerat namque Dominus, cum demoniacum coram se habuit: *Quod est tibi nomen? at ille dixit: Legio mihi nomen est, quia multi sumus. Et deprecabantur eum multum, ne in abyssum irent. Erat autem ibi grex porcorum magnus, & deprecabatur eum spiritus, dicens: Mitte nos in porcos: & concessit eis. Et exiit spiritus immundus, introierunt in porcos, & magno impetu grex precipitatus est in mare, ad duo millia, &*****

*suffocati sunt in mari. Voluit Christus Dominus, ut stantes vere cognosceret, innumeram demonum multitudinem unum illum hominem vexasse: non autem aliter credere potuissent (dicebat S. Hilarius) de uno homine exisse tantam demonum multitudinem, nisi gradis porcorum numerus, & quasi à multis actus pariter corruisset. Hæc refert Hieronymus scribens vitam S. Hilarionis, qui ex hoc ostendebat, immane odium, quo demoniæ homines prosequuntur, expedit tantam illorum multitudinem ad unicum hominem torquendum conuenisse. Et quavis quidam Theologi, ut defendat sententiam D. Thomæ, asserentis, plures Angelos in uno loco esse non posse, censeant, dantes illos fuisse in diuersis partibus corporis illius miseri hominis, ut Capreolus & Ferrariensis: verum tamen alij, iuxta eiusdem D. Thomæ sententiam censeant, plures demones imò & innumeros aliquando simul in uno loco, esse, ut ex Magistro Cano docet Bañes & Zumes: quia tam auide in nostram perditionem conurunt, ut ad modum exercitus se uniant: et consilium unum faciunt, tum ut certius victoriam speret, tum ut unusquisque coram suo satisfaciatur malitiæ, cui minus satisfactum est, si non quibus eorum manus ad nostrum exitum applicet. De quibus infra latius. Optime ergo David, de inimicis suis in numero plurali loquitur, qui verè dicebat: *Tunc, quid multiplicati sunt qui tribulant me? Multi insurgunt aduersum me: de quibus egregie ait: *Vim faciebatur, qui querebat animam meam. Expedit illud, quæ querebat animam meam. Non querit diabolus aurum, aut facultates externas, sed animam: non contentus fuit, quod traderetur ei corpus sancti Iob, sed animam sitiebat. *Cibus eius electus. Data est terra sibi in cibum, non tamen hæc est, quæ illum delectat, sed animam concupiscit, quæ querit, ut perdat in gehennam. Ut hoc consequatur, vim facit: ad hoc omne virum suam potentiam dirigunt. In Hebræo habetur, *Vaia nã san, à verbo, Nakas. Quod est illaqueare, aut laqueos tendere, vel extruere. Unde Pagninus: *Et tenderunt laqueos, quærentes animam meam: quoniam tota vis demonis in hoc posita est. Ecce serpentes, quorum tota vis in capite est, ut diximus, id est in machinis, & fraudibus. Et qui inquirebant mihi mala, loquenti sunt vanitates. In Hebræo: *Quærentes malum meum. Ecce quid diabolus querit, malum meum, perditionem. Offert secundum externam speciem bona, speciosa, pulchra, sed quid querit malum tuum: sicut videre licet in Adâ, cui bona proposuit, sed malum ei inquisivit. Ad hoc loquenti sunt vanitates. Vanum est, quod secundum exteriorè speciem videtur aliquid bonum intra se continere, sed reuera nihil boni habet, ut nux vana, aut amigdata. Tales sunt demonis suasiones, quæ secundum externam speciem aliquid boni promittunt, sed omni bono interius vacuæ com-*******

Psalm. 37.

Scholast. in Psal. 37.

2. Reg. 17.

Psalm. 55.3.

Henric. 14. in Iosue.

Iosue. 11.4.

Epist. 146. ad Damas. Luc. 15.15.

In vita Antonij.

77.

Luc. 9.30. & Marc. 5.9 & Matt. 8.30.

In vita S. Hilari.

In vita S. Hilari.

2. d. 2. q. 1. ad 1. cont. 3. Conclut. 6. c. 6. G. cap. 1. p. p. q. 51. ar. 1.

Psalm. 3.2.

Ilabac. 1.16.

77.

orta est multitudo. Hoc nos quotidie experimur, dū in quocunq; statu, quocūq; loco, & quacunq; die, eius tentationes sentimus. Si diuitias habes, inde te de superbia tētat, & allicit ad luxū; si eis careas, ad furtū inducit. Si sanus es, pēnitentiā dilatare suadet: si infirmus impatiētia ferire contendit. Si nobilis, ad aliorū contemptum impellit: si plebeius, odiū in te erga nobiles excitare nititur. Si vxoratus fueris, vxoris fastidiū generare cupit & prouocat, vt leues eius defectus aduertas, & magnificias: si vxore careas, ad cōgressum cū aliena mouet. Si filios habes, vt nimis eorū profectibus intendas suadet: si careas, tristitiā incutere procurat. Vnde optimè Petrus clamauit: *Sobrii estote, & vigilate, quia aduersarius vester diabolus circuit, quarens quē deuoret.* Quibus verbis alludere videtur ad illa: *Quid tu vides Jeremia? Et dixit Virgā vigilantem ego video.* Chaldeus, *Regē festinātem ad malefaciendū video.* In Hebræo verbū, *Sakned*, quod vigilare & festinare significat. Voluitq; in iuxta aliquos Interpretes Propheta, Regē Babylonis indicare, quē Deus Propheta veniētem ad destruendam Ierusalē ostendebat. Cōmune est nāq; apud omnes, sceptri aut virgæ typo, Regē significari: ideo dicitur *virga Regni*: & *ne tradas sceptrum ijs, qui nō sunt*, idest, Regnū infidelibus. Sed eū veniētem vidit, & vigilantē ad malefaciendū, quia eū conspexit, attentissimis oculis cōsiderantē ciuitatem; eam circuentē oculis suis, omni ex parte eā lustrātem, vt videret, quomodo ei malefaceret. Vnde idē est, ac si dicat: *Video Regē Babylonis festinantē, & vigilantissimis oculis circuentē, & cōsiderantē Ierusalēm, vt videat, qua parte melius possit eā destruere, omnia eius mœnia, omnes murorū partes, omnes portas cōsiderat, vt ei malefaciat.* Qui propterea dæmonis typū tenet, qui totus in hoc est positus, vt nobis mala inquirat. Vt hoc perficiat, oculis omnia lustrat, ad omnia quæ agimus mentē erigit, opera, verba, cogitationes, eo modo quo potest, attēdit, vt impetū faciat. Oportet ergo nos omni ex parte vigilantes esse, & non minori cura nostrę salutis, quam ille nostrę perditioni intendere.

S. 22. Quia diabolus semper est ubiq; arcus habet intētos, Sancti semper est ubiq; se exhibent similes rotis oculatis Ezechielis, indutos veste oculata sacerdotali.

BEATVS PETRVS illis verbis quibus nos admonet: *Sobrii estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circumibat, &c.* quæ paulo ante cœpimus explicare, ad illas videtur famigeratissimas rotas alludere velle, quas sanctus Ezechiel vidit, quæ apud eundem singularibus describuntur aspectibus & figuris: quia tales erāt, quæ à quodam mirifico animante, quod ipse Cherubim vocat, ducebantur, illiusq; sequebantur ductum in omnibus, quæ & ibāt nec reuertebantur, quarum totum corpus oculis, inquit, plenum erat, & omne corpus eorum, & colla, & manus, & pennæ, & circuli, plena erāt oculis in circuitu quatuor rotarum. Quæ planè figura, egregie vt sancti Patres docent, viri iusti describuntur; qui ductore Spiritu sancto feruntur, de quibus Paulus: *Qui Spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt*: eosq; ducit secundū suam voluntatem, quorum vnusquisq; dicere illud potest: *Tenuisti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me.* Ad rotarum autem typum & symbolū describuntur, vt hoc ipso significetur, eos esse facile mobiles ab eodem Spiritu sancto, quos tam facile quovult trahit, vt ad modum Habacuc, vel vno capillo ducat. Rectè tamen oculis pleni inducuntur, quibus perpetuam vigiliam & attentionem ad omnia, quam Sancti habent, voluit indicare: oculus enim, vigilantiz & solertis curæ symbolum, etiam apud Gentiles tenet. Insignis fuit illa Iouis statua, quam refert Pausanias insubdiali ara, ad quā Priamum Troia capta confugisse proditum est, tribus insignem oculis, quæ à Sthenelo Capanei filio, Argos fuit translata: quibus tribus oculis, hieroglyphicè, curam & vigilantiam Iouis, qua erga cœlestia, terrestria, & inferna, erat attentus, indicare voluerunt. Non credebāt, duos solummodo oculos sufficere ei, quī tribus intentus esse debebat. Roris autē sanctis, quas Propheta describit, nō solū nō sufficiūt tres oculi, sed & innumeri sunt necessarij, in capite, frōte, aurib; collo, labijs ore, brachijs, &c. Et in ipsis oculis, vt nec Argos, cui perpetua vigilia mandata fuit, tot tātosq; habuerit. Et rectè quidē, tā vigilēs & oculatos erga omnē partē sanctus Ezechiel viros iustos describit. Descripserat namq; Esaias Regē Babylonis Deo permitte venientem, ad expugnandam ciuitatem Ierusalēm, habentē arcus paratos & intentos, in omnē partē. Ecce, inquit, festinus, velociter venit: nō est deficiens, neq; laborās in eo: Nō dormitabit, neq; dormiet, neq; soluetur iugulum lumborum eius, nec rumpecur corrigia calcamenti eius. Sagitta eius acuta, & omnes arcus eius exten-

§ 80.

1. Petr. 5. 8.

Ezech. 1. 10.

Ezech. 1.

18.

Ezech. 10. 12.

Roman. 8.

14.

Psalm. 71.

23.

Apud Picturum lib. 33.

Esa. 5. 26.

447
 1. Ad Ti-
 moth. 2. 5.
 & 1. Cor. 9.
 25.
 Ad Hebræ.
 12. 1.
 81.
 1. Reg. 30.
 82.
 1. lib. 7. Mo-
 al. cap. 16.
 ii. Egregia dicendi phrasi inimicum adueniē-
 tem describit: vt vigilantes reddat omnes
 habitantes Ierosolymæ. Primo nāque, quā
 expeditus ille veniat, exprimit: *Ecce festinus, ve-*
lociter veniet. In Hebræo, *Kal*, idest leuis, à ver-
 bo, *Kalal*, quod significat leuem esse, & nullo
 pōdere impeditum. Nihil magis cursum im-
 pedit, quam pondus, quo quis grauatur. Vn-
 de cursores etiam vestes exuūt, vt dixit Pau-
 lus: *Qui contendit in agone, ab omibus se abstinet.*
 Loquitur de luctatoribus & cursoribus, qui
 premiū intendebant. Ideoq; ad cursum idē
 ipse nos excitans: *Deponentes*, inquit, *omne pon-*
das. Vult ergo Propheta dicere. Veniet ini-
 micus, nullo pondere impeditus, ideoq; fe-
 stinans, tanta celeritate, vt præoccupet om-
 nem diligentiam ciuitatis: nam quo tempo-
 re ciues attendent, iam pugnantium ictibus
 se præoccupatos inuenient. Nihil sanē est,
 quod magis astuti Duces procurent, quā
 præoccupare eos, quos debellādos assumūt,
 vt subito & ex improviso aduenientes, illos
 inueniant omni cura solutos: sicut Dauid fe-
 cit, cum Amalecitis, quos propterea omnes
 expugnauit, absq; eo quod vel viuum ex suis
 militem amitteret. Deinde perseverantiam
 in bellando exprimit, subdens: *Non est labo-*
rans, neq; deficiens in eo, non dormitabit neq; dor-
miet, idest nullo labore defatigabitur: ideoq;
 non solum non se tradet somno profundo,
 sed nec leuiter dormitabit. *Non subiecit cingulum*
remum eius. Juxta phrasim Hebræam, sol-
 uere cingulum, est cessare ab opere, cui quis
 erat intentus; sicut accingere se, est, se præpa-
 rare ad illud. Semper erit accinctus & para-
 tus, & quasi in procinctu, & nec calceamēta
 vnquam detrahet, aut deponet (hoc enim si-
 gnificat illud: *Nec rumpetur corrigia calceamen-*
ti eius) non ligaturam corrigiæ calceamento-
 rum suorum soluet, semper erit stans, & cur-
 rens, circūeēs, & ambulans. Neque tempus in-
 sumet, ad acuendas sagittas, quas iam acutis-
 simas parauit: *Sagittæ eius acutæ*, quæ penetra-
 re omnia possint: *Et omnes arcus eius extēti:* iā
 sunt parati, armati, tensi, & intēti in omnem
 partem, vt eo ipso quod quaconq; parte ali-
 quis appareat, subito illū possit sagitta trās-
 figere. Timendus certe inimicus talis, nec vn-
 quam simile vidimus, qui ad omnes partes
 simul intēdat, & contra quāmcunq; habeat
 iam arcum paratum, sagittamq; acutā in eo
 positā, imo & arcus in omnes partes tensos
 & directos. Vnde egregie sub hui⁹ typo dæ-
 monem sanctus Propheta describere voluit,
 cuius aptissimē Rex Babylonis figuram ge-
 rebat, vt B. Gregorius demonstrat: de quo
 melius quam de quocunq; terreno Rege di-
 cere potuit: *Ecce festinus velociter venit.* Nullo

nāq; corporis pondere tenetur, aut impedi-
 tur. Non est nostri similitis, in quibus, corpus
 quod corrumpitur, ita aggrauat animam, vt coga-
 tur Paulus clamare: *Infelix ego homo, quis me li-*
berabit de corpore mortis huius? Vnde summa ce-
 leritate mouetur, & agit, & conatur propte-
 rea nos præoccupare, & imparatos inueni-
 re. Et fit sæpe, quod reuera hominē prius in-
 petit, quā attendere possit, sicuti experimur
 in subitis tentationibus, quibus aliquando
 prius homo impetitus est, quā plenē eas ad-
 uertat, quas propterea Richardus de sancto
 Victore subitas vocat, quod plenū iudiciū
 rationis præueniant. Festinus ergo, velocissi-
 musq; venit, qui nullo pōdere grauatur, aut
 impedimēto aliquo detinetur, perpetuo cur-
 rit, & circuit. Non mirū (inquit Didymus, ex-
 pendens illud, *Circumiri terram & perambulauit*
ea) quod omnem terrā, imo omnia quæ sub
 cælo sunt, subito circuat, cum sit spiritus, su-
 bito per omnia discurrens, & omnia percur-
 rens. Et hinc (inquit Richardus, quod longe
 prius Tertullianus annotauerat) est, quod
 Scriptura sacra, vitiorum incētores dæmo-
 nes, sæpe aues nominat: nam subito, & quasi
 auis volat, cū mentem aliquando etiā ante
 deliberationē præoccupat, imo & antequā
 deliberare possit. Sæpe enim tāta festinatio-
 ne, mēs in turpem cogitationem labitur, vt
 priusquam aliquid deliberare possit, in de-
 lectionē subito rapiatur: tentatorq; tunc,
 quasi auis volans est, cū venit subitus & im-
 provisus. Ex quibus explicat ipse Richardus,
 illud quod dicitur: *Cecidit Babylon, & facta est*
habitatio demoniorum, & custodia. (idest locus
 quietis) *omnis spiritus immūds, & custodia omnis*
volucris immūde. Dæmones, inquit, & spiritus
 sunt, & volucres: spirit⁹, propter naturę sub-
 tilitatē; volucres, propter motionis veloci-
 tatē. Is insuper inimic⁹, nō eget somno, nec
 quiete, vt artus solutos reddat laboris vsui,
 quippe quinullā cōtrahit ex labore lassitudi-
 nē, nō circūdatus est carnis infirmitate; qui
 ad modū mercenarij desideret vmbra, aut finem
 operis sui, vt paulatim quiescat, & resumat vi-
 res: *Quia non est colluctatio cōtra carnē & sangui-*
nē, sed cōtra inimicos spirituales, qui neque
 cibo egent, aut potu, vel somno; ideoq; in-
 detesse expugnationi intēdunt, & tā in pro-
 cinctu sunt, quod sagittas iam habent para-
 tas: *Sagittæ namq; eius acutæ.* Non se detinet,
 cum tempus pugnandi se offert, ad acuen-
 das sagittas: iam illas defert limatas, & tam
 acutas, quod illis omnia possit penetrare:
 quia nec tantum impetit eos, quos inuenit
 stantes ociosos in foro, aut in biuijs viarum
 sedent, omnibus venti flatibus expositi,
 sed & eos, quos in penetralibus absconditos

Sapiē. 9. 15

Roma. 7. 24

Par. 1. in
Psal. 134.in Catech. in
Iob. 1. 7.In Apolog.
cap. 11.Lib. 6. in A-
poc. cap. 1.
Apoc. 18. 2.

82.

Iob. 7. 1.
Ad Ephel.
6. 12.

contèplatur. Nulla tam valida maceries monasterij, quàm tales sagittæ non penetrant: nullus murus tam fortis circuit moniales, ad quem earundem ictus nō perueniant: nullus Anachoreta ita se ad intima deserti recepit, ad quem huiusmodi tela nō pertingant, quæ & interiora cordis sæpe attingunt, quibus homo sentit suorum viscerum præcordia sauciari. Sed & omnes arcus eius exteri perhibentur, sicut Rex Babylonis, exercitu suo circūiens Ierusalem, omnes arcus exteros habuisse dictus est, quia cōtra quamcunq; partem mirorum erant arcus intenti, & sagittæ super chordā aut neruū posite; exteri, ut quacunq; ex parte, aut quocunq; modo aliquis appareret, posset illum subito transfigere. Ita se habet dæmō: omnes habet in omnem partem arcus extentos, ut in quacunq; parte te viderit, possit sagittam contra te emittere: si loquentem, impellit ad murmurationem, & detractionem; si circumdantem civitatem, ut speciē mulieris attendas, & de sideres: si te intra domum contines, melancholiæ tristitiam acuit: si negotijs intendentem, avaritiæ iaculo ferire cupit: si in dignitate constitutum, superbiā excitat: si orationi intendentem, mentis euagationem procurat. Vide quomodo se cum Israelitis gesserit. Defuit aliquando Moyses, quoniā ascendit in montem, ad legem accipiendam: subito eos impugnare, proponens, quod non poterant sine Duce vel ad momentum perstare, & eos propterea incitavit, ut congregati aduersus Aaron dicerent: *Fac nobis Deus, qui nos precedat: Moysi enim hic viro, qui nos eduxit de terra Egypti, nescimus quid acciderit.* Cum autē Moyses adfuit, qui illos regere studebat, eos inde expugnare cœpit, quasi suadens, quod indignum esset, populū illum subijci homini, qui Deum ipsum tanquam Ducem habebat, & eos mouit, ut starent contra Moysen & Aaron dicentes: *Sufficiat vobis, quia omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus: Cur eleuamini super populum Domini? Quasi dicant: Dominus est, qui huic populo, qui est multitudo quædam sanctorum, præest: vos ergo desistite iam à principatu, & præsentia. Vidit eos diabolus cōsumptis cibis, quos ex Egypto reportauerant, famem patientes, eos statim excitauit, ut contra Dominum murmurent; & ollas Egypti concupiscerēt, & dicerent: *Vtinam mortui essemus in terra Egypti, quando sedebamus super ollas carniū &c.* Cur eduxisti nos in desertū istud, ut occideretis omnē multitudinem fame? Cum autem vidit eos cœlesti Manna abūdere, cibo manibus Angelorum subactō, eos ad fastidium prouocauit, & ut clamarent: *Nihil aspiciunt oculi nostri nisi Man, ani-**

ma nostra naujeat super cibo isto leuissimo. Cum vidit eos, quod iam solitudinis & itineris lassitudine fatigarentur, excitauit ut conquererentur, quod tardaret Deus verbum suum, quo promiserat, eos introducere in terram patribus suis repromissam. Cum autem iam iam vellet Deus eos introducere, & ad hoc præcepisset exploratores mitti, timoris affectu eos perterritis, representans talem fortitudinem habitatorum terræ illius, ut diffiderent de Dei potentia ad debellādos illos: quia de causa vociferās omnis turba, *fleuit, & murati sunt dicentes: Vtinam mortui essemus in Egypto, & non inducat nos Dominus in terram istā, ne cadamus gladio, & uxores, ac liberi nostri, ducantur captiui.* Ad omnē partem arcus habet extentos. Eo ipso, quod conspexit mulierem contemplātem arboris prohibiti pulchritudinem, gulæ sagitta cor eius transiit. Cum vidit Cain attendentem, ad fauorem quō Deus fratrem suum Abel prosequeretur, si gitta inuidiæ illum confodit. Cum cōspexit Dauidem, contemplātem mulierem, ex aduerso se leuantem, iaculo luxuriæ illum impetiuit. Cum vidit Iudam, considerantē virgēti pretiosi effusi valorem, avaritiæ & proditiōis telo sagittauit eius viscera, sicut & Giezi, cum vidit eum attendentem, ad ea quæ Naaman magistro suo Eliseo offerebat, de quibus paulo inferius adhuc sermo erit. Optime ergo Sancti viri, oculis vndiq; circūdatos se exhibent, quia non ignorant, ut ait Paulus, *cogitationes Satanae*: & ideo curant, ne circumueniantur ab eo, qui ad omnem partem arcus habet extentos, ut non minori vigilantia salutem suam, quàm diabolus ipsorū perditionem, procurēt. Oculis pleni sunt, quos habent in ore, solícite omnia verba, quæ loquuntur considerantes; in auribus, attendentes, ne auscultent aliquid illicitum; in manibus, considerantes omnia, quæ agunt; in pedibus, omnes gressus suos conspicientes solícitè; in oculis ipsis, solícitè providentes, ne eos figant, ubi nō oportet. His cōcinere possunt, quæ circa Sacerdotis tunicam obseruat Hebræi. Præcepit namq; Dominus Moysi, ut tunicam faceret summo Sacerdoti hyacinthinā. *Facies, inquit, tunicam superhumeralis, totam hyacinthinā.* De qua egregie loquitur D. Hieronymus. Hebræi autem annotant, tunicā istam, ita fuisse contextam, ut oculorum figuras opere Phrygionico haberet, continuis, contiguissq; ordinibus, ut erant scutulatæ vestes apud Romanos: & undulatæ apud nos. Ita R. Salomon, & R. Abraham, & R. Sahia, quorum sententiam sequuntur Lippomanus, Varablus, & alij: probantq; IoCaten. Ex eo, quod ibidem additur: *Strimela; tunicæ*

Num. 13. & 14.

Gen. 3.

Gen. 4.

1. Reg. 11.

Ioan. 13.

4. Reg. 5.

2. Cor. 12. 11

Exod. 28. 31

Epist. 117. ad Fabiolā.

IoCaten. Exod. 28. 9.

the 1990s, the number of people with a mental health problem has increased by 50% (Mental Health Foundation, 2000). The prevalence of mental health problems has increased in the general population, and the incidence of mental health problems has increased in the prison population.

There is a growing awareness of the need to address the mental health needs of prisoners. The Department of Health (2000) has published a strategy for mental health services, which includes a commitment to improve the mental health of prisoners. The Department of Health (2000) has also published a strategy for mental health services, which includes a commitment to improve the mental health of prisoners. The Department of Health (2000) has also published a strategy for mental health services, which includes a commitment to improve the mental health of prisoners.

The Department of Health (2000) has published a strategy for mental health services, which includes a commitment to improve the mental health of prisoners. The Department of Health (2000) has also published a strategy for mental health services, which includes a commitment to improve the mental health of prisoners. The Department of Health (2000) has also published a strategy for mental health services, which includes a commitment to improve the mental health of prisoners.

The Department of Health (2000) has published a strategy for mental health services, which includes a commitment to improve the mental health of prisoners. The Department of Health (2000) has also published a strategy for mental health services, which includes a commitment to improve the mental health of prisoners. The Department of Health (2000) has also published a strategy for mental health services, which includes a commitment to improve the mental health of prisoners.

The Department of Health (2000) has published a strategy for mental health services, which includes a commitment to improve the mental health of prisoners. The Department of Health (2000) has also published a strategy for mental health services, which includes a commitment to improve the mental health of prisoners. The Department of Health (2000) has also published a strategy for mental health services, which includes a commitment to improve the mental health of prisoners.

The Department of Health (2000) has published a strategy for mental health services, which includes a commitment to improve the mental health of prisoners. The Department of Health (2000) has also published a strategy for mental health services, which includes a commitment to improve the mental health of prisoners. The Department of Health (2000) has also published a strategy for mental health services, which includes a commitment to improve the mental health of prisoners.

The Department of Health (2000) has published a strategy for mental health services, which includes a commitment to improve the mental health of prisoners. The Department of Health (2000) has also published a strategy for mental health services, which includes a commitment to improve the mental health of prisoners. The Department of Health (2000) has also published a strategy for mental health services, which includes a commitment to improve the mental health of prisoners.

the 1970s, the 1980s, and the 1990s. The 1970s were characterized by a strong emphasis on the environment and social justice. The 1980s saw a shift towards economic growth and technological advancement. The 1990s were marked by a focus on globalization and international relations.

The 1970s were a period of significant social and environmental movement. The 1980s saw a rise in economic growth and technological advancement. The 1990s were characterized by a focus on globalization and international relations.

The 1970s were a period of significant social and environmental movement. The 1980s saw a rise in economic growth and technological advancement. The 1990s were characterized by a focus on globalization and international relations. The 1970s were a period of significant social and environmental movement. The 1980s saw a rise in economic growth and technological advancement. The 1990s were characterized by a focus on globalization and international relations.

The 1970s were a period of significant social and environmental movement. The 1980s saw a rise in economic growth and technological advancement. The 1990s were characterized by a focus on globalization and international relations. The 1970s were a period of significant social and environmental movement. The 1980s saw a rise in economic growth and technological advancement. The 1990s were characterized by a focus on globalization and international relations.

The 1970s were a period of significant social and environmental movement. The 1980s saw a rise in economic growth and technological advancement. The 1990s were characterized by a focus on globalization and international relations. The 1970s were a period of significant social and environmental movement. The 1980s saw a rise in economic growth and technological advancement. The 1990s were characterized by a focus on globalization and international relations.

The 1970s were a period of significant social and environmental movement. The 1980s saw a rise in economic growth and technological advancement. The 1990s were characterized by a focus on globalization and international relations. The 1970s were a period of significant social and environmental movement. The 1980s saw a rise in economic growth and technological advancement. The 1990s were characterized by a focus on globalization and international relations.

mo, postquam gulæ nostræ vitium in semet-
ipso puniuit, & emendauit, per ieiuniū qua-
draginta dierum (quod propterea non vlte-
rius erat protrahendū, inquit Rupertus quia
Deut. 10. 3. sacra iubebat lex, vt plagarum modus non ex-
cederet quadragenarium numerum) de pa-
nis inopia & defectu, tentatus est: secundo
de curiositatis vitio, dum diabolus eum in-
citauit, vt se deorsum mitteret, miraculūq;
fieri sine necessitate tētare; & hoc ipso Deū
obligaret, vt mitteret Angelos ad sustentan-
dum se: tandem ad sui adorationem diabo-
lus eum voluit inducere, ostendens & pro-
mittens ei, omnia regna mūdi &c. vt in om-
nibus in quibus diabolus gloriabatur de vi-
ctoria, victus subiectusq; maneret. Et ex ijs
intelligemus, vt expendit Rupertus, quam
apte Christus, tria peculiaria Scripturæ loca
adduxerit, quæ occasione illarum tentatio-
num, quibus tentati sunt Israelitæ, fuerunt
scripta. Quia illud primum: *Non in solo pane vi-
uit homo*, dictum fuit, cum ostendere voluit
Deus, quā inepte Israelitæ victi fuissent, ten-
tatione qua tentati sunt, de defectu panis,
cum Deus posset eos sine pane sustentare, si-
cut & defacto sustentauit. Dedit inquit, cibū,
Deut. 8. 3. manna, quod ignorabas tu & patres tui, vt ostende-
ret tibi, quod non in solo pane viuit homo, sed in om-
ni verbo &c. Secundum autem illud: *Non tenta-
bis Dominum Deum tuum* dixit, reprehendens
populum, & in memoriam reducens illā ten-
tationem, qua victi, tentauerunt Deum, pe-
tentes aquas, & miraculum sine necessitate.
Deut. 6. 16. *Non inquit, tentabis Dominum Deum tuum, sicut
tentasti in loco temptationis.* Tertium itidem di-
ctum: *Dominum Deum tuum adorabis* &c, scrip-
tum habetur, volens Deus reprehendere Is-
raelitas, quod educti de Ægypto, statim obli-
ti sunt Deum, qui eduxit eos, & fecerunt vi-
tulum dicentes: *Hi sunt dñi tui Israel, qui te edu-
xerunt de terra Ægypti.* Vnde ita scribitur: *Ca-
ue diligenter, ne obliuiscaris Domini, qui eduxi te
de terra Ægypti, de domo seruitutis: Dominum Deū
tuū timebis, & illi soli seruias.* Ex quibus & nos
docet, quomodo tētaiones insurgētes vin-
cere valeamus, expendentes, quæ in simili-
bus temptationibus scripta sunt: sed de ijs la-
tius dicemus cum vnāquamq; C H R I S T I
responsionem expendemus.

*§. 24. Diabolus ad gulam Chri-
stum famelicū excitat, qui vniū
quemq; in illo tentat, ad quod
videt propensum, obseruans cu-
iusq; calcaneum.*

S I Filius Dei es, dic vt lapides isti pa-
nes fiant. Ex fame & esurie &
appetitu cibi (fames enim ni-
hil est aliud, quā appetitus ci-
bi) quam vidit in Christo, ten-
tationē instruit. Obseruauit Gregorius egre-
gie, id quod Deus dixit ad beatum Iob: *Di-
uiditur æstus super terram*, intelligi apte de æstu
tentationum, qui diuiditur super terrā, quia
non vna eadēq; tentatione diabolus impe-
tit omnes homines, sed diuersis, iuxta id qd
in vnoquoq; videt. Nam sicut optimus Dux
(ait Cyrillus) ciuitatem expugnaturus, prius
eam considerat, & circumspicit omnia mor-
tia, si forte videat aliquam muri partem in-
clinatam, aut minantem ruinam; quam vbi
obseruat, versus illā omnes munitiones suæ
machinas dirigit: ita diabolus: *Circuit quærens
quem deuoret*, & obseruat, qua ex parte quis
infirmetur, in quam parte appetitus vel af-
fectus inclinetur, & quasi minetur ruinam,
vt per eam temptationum suarum ictibus im-
petat. Ita B. Cyprianus considerat illud, quod
clamans admonuit Petrus: *Aduersarius vester,
tanquam leo rugiens, circuit quærens quem deuoret.*
Quæ verba ex ipsa dæmonis confessione vi-
detur sumpsisse, qui apud Iob, semel & ite-
rum dixit Deo: *Circuiui terram, & perambulau-
i eam.* Communiter sancti Patres expendere
solent, vim illius verbi: *Circuiui*, aut, *circuit.*
Quidam dicunt, quod dicitur circuire, quia
est spiritus subtilis, incorporeus, subito to-
tum orbem percurrere valens, quem nō im-
pedit grauitas carnis, aut corporis, quia spi-
ritus est, nec vnico loco continetur; quippe
qui secum defert pœnam, que non sinit cum
quiescere: ideoq; omnia loca ambulat, quæ-
rens requiē, & nō inuenit: est omnino que-
tis impatiens, ideoq; amat discursus & vias,
Fitq; coluber in via, & cerastes in semita, vt vias
& semitas continuo percurrere intelligatur.
Ita Tertullianus, Isidorus, Didimus, &
Chrysostomus. Videtur tamen B. Cypria-
num attendisse vim verbi Hebræi, *Sur*, qd est
attente discurrere, omnia circumspicere, &
oculis emistitijs acute perlustrare. Circuit
ille (inquit Cyprianus) nos singulos, & tan-
quam hostis clausos obsidens, muros explo-
rat, & tentat, an sit pars aliqua murorum mi-
nus stabilis, & minus fida, cuius aditu ad in-
teriora penetretur. Vnde affectus cuiusq; at-
tente considerat, & circumspicit, quid quisq;
appetat, aut secundū suam naturalem incli-
nationem, aut secundū occasionē præsentē,
vt tentationē tali affectui aptam construat.
Prius (inquit Gregorius) cōspersionē vniū-
cuiusq; antiquus hostis perspicit, & tunc ten-
tationis laqueos apponit. Alius namq; lætis

J 87.

Lib. 19. Mo-
ral cap. 14.
Iob. 38. 24.Li. 9. in Iob.
cap. 16.Lib. de 7 do
& L. uoce in
princi.
1. Petr. 5. 8

Iob. 1. 7.

Iob. 1. 3.

Gen. 49. 17

D 10

In Apo-
log. cap. 1.
Li. 1. diffi-
rent. cap. 1.
in catena
Iob.Li. 19. Mor-
cit.

alius tristibus; alius timidis, alius elatis moribus existit. Quo ergo occultus aduersarius facile capiat, vicinas consersionis deceptiones parat. Quia enim voluptas, latitæ iuxta est, latis moribus, luxuriâ proponit: & quia tristitia facile in iram labitur, tristibus, discordiæ poculū porrigit. Quia timidi, supplicia formidant, pauentibus terrore intentat: & quia elatos extolli laudibus conspicit, eos ad quæq; voluerit, blandis fraudibus trahit, &c. Et ut idē Gregorius annotauit, accommodata vnicuique opponit; sicut qui decipulam, aut masculam ponit, in vijs illis statuit eam, quas solent mures ambulare. Exemplū est ipsiusmet B. Gregorij. Existunt, inquit, quædam qualitates morum; quæ certis vitijs sunt vicinæ: nam mores asperi, aut crudelitate aut superbiæ solent esse coniuncti; mores autē blandi, & quæ decet paulo amplius latiores, nonnunquā luxuriæ & dissolutioni. Intuetur ergo inimicus generis humani vni vniq; mores, cui vitio sint propinqui, & illa opponit ante faciem, ad quæ cognoscit facilius inclinari mentem, ut blandis ac latis moribus, sæpe luxuriā, nonnunquā vanagloriam; asperis vero moribus, iram, superbiā, vel crudelitatem proponat. Ibi ergo decipulam ponit, vbi esse semitā mentis conspicit, quia ibi periculū deceptionis inserit, vbi viā esse innenerit propinquæ cogitationis. Ita ille. Vicinas complexionibus deceptiones parat, inquit Basilus, cui concinit B. Leo Papa: *Omnibus, inquit, discuti consuetudines, ventilat curas, scrutatur affectus: ibi causas querit nocendi, vbi quæq; videri studiosius occupari.* Et ex his intelligere possumus, quod huic antiquo serpenti, a primo mundi exordio, Deus dixit, quodq; annotauit B. Irenæus de tentationibus Christi agens, indicauitq; B. Augustinus: *Tu insidiaberis calcaneo illius.* Calcanei namq; nomine, affectus, aut inclinationes cuiusq; possumus accipere, quibus animus huc illucq; propendit: ideo dicitur obseruare calcaneū, quia vere cuiusq; affectus & inclinationes diligentissimè attendit diabolus, ut iuxta eas, parat cuiq; insidias. Illuc, inquit Cyrillus, impellit diabolus, quo per seiplos inclinari homines prospicit. Quod & egregiè David expressit, ad Dei misericordiam implorandā se cōuertens: *Multi bellantes aduersum me.* Et si quæras, quomodo illi se habeant? *Omnes, inquit, eorū cogitationes in malū: inhabitabunt & abscondent, ipsi calcaneum meū obseruabunt; sicut sustinuerunt animam meam: id est expectantes animā meā, ut ex Symacho obseruat Basilus. Quod illi expectant, concupiscunt, & procurant, est anima mea. Hanc deuorare contendunt, & propterea omnes cogitationes eorum in malū. In*

Hebræo vox, *Hasebotam*, à verbo *Hasab*, quod est cogitare, machinari, metiri, supputare, cōsiderare quē quid cuiq; rei conueniat. Vnde propriè significat machinas, & technas, ut cum dicitur: *Fecit Ozias diuersi generis machinas, &c. ut mitterent sagittas & saxa grādia, &c.* Innumere sunt diaboli cogitationes: quid enim ille non cogitat? Innumera machinatur, & nihil nisi machinas astutissimas meditari solet: sed omnes illæ in malum nostrum sunt ab eo ordinatæ. *Cauete, inquit Paulus, ne circumueniamini à Satana, non enim ignoramus cogitationes eius.* Quid de cogitationibus eius nō ignoras? *Quod omnes sunt in malum.* Ut hoc inducant, *inhabitabunt, id est congregabuntur:* ita ex Symacho Basilus: *& abscondent procul dubio laqueos, quibus me capiant: & ut eos abscondant, calcaneum meum obseruabunt.* Diligenter attendent, quonā gressus mei dirigantur, in quidnam affectus meus propendat, ut iuxta affectum parent laqueum. Singulis igitur vitijs cōuenientibus (inquit Gregorius) insidiatur, neq; enim facile captiuaret, si aut luxuriosis pecunias, aut auaris licorā proponeret: si aut voraces de abstinentiæ gloria, aut abstinentes de gulæ imbecillitate pulsaret; si mites per studium certaminis, aut iracundos capere per fauorem formidinis quæreret, &c. Qui nauiculam ad seipsum trahere cupit, diligenter obseruat, si aliqua pars funis aut restis ex ea egrediatur: tunc enim inde apprehendens, trahere potest facile nauem, nam funis egrediens adiutrix est illius, qui nauem trahere cupit. Ita de animæ passionibus aut affectibus dicendū est, quas propterea B. Basilus vocat, diaboli adiutrices, tum quia illæ sunt quasi ancilla ostiaria, quæ ostium aperit tentationi, tum quia ille sunt, quibus se adiuuat diabolus, ad tentationes extruendas. Sūt illæ, ut dixit Augustinus, quasi pondus animæ, quo animus propendit & ducitur. Qui altum parietē vult in terram deijcere, obseruat qua parte ille propendat, nec in contrariā illū conuertere nititur; id enim difficillimū esset: sed eodem ipso pondere, quo paries ad vnā partem se inclinatum exhibet, utitur ad eum versus illā facillime deijciendum. Ita diabolus se gerere, obseruauit Basilus, expendens; Iudam tanquā parietē inclinatum ad auaritiā. Expetebat Saranas discipulos, & diligenter obseruabat, qua parte aliquem videret inclinatum: vidit Iudā cupiditate succensum; huius ipsius cupiditatis opera vsus, auarum hominem ad celestissimæ proditiōis lapsum, numis triginta argenteis stimulauit. Vidit Dauidem ociosum, & delitijs aliquādo traditum, id enim (inquit Chrysostomus) indicare voluit Spiritus sanctus.

don

2. Para. 26. 15.

1. Cor. 2. 11

11. 29. Moral. cap. 14.

In reg. Bre. resp. 75.

89.

Homil. 3. in verb. Esai. Vidi Dñm.

eius vitâ vniuerso orbi vtilissimâ exposuisse; ex alia pöderasse, tale ieiuniû, quale Christus egit, esse supra naturæ vires; & ideo ad reparandâ vitâ vniuerso orbi necessariam, oportere cibû quærere, vel per miraculum, vel alio modo. Necessitatis ergo titulû opponit, vt inducat ad soluendû ieiuniû, & desiderandû cibû, & excitandâ gulâ. Non itaq; vt Petrus Chrysologus ait, cibû parare vult, sed amputare ieiuniû, & vt inquit Ambrosi⁹, dū sanû ac vtile cōsiliû præbere videtur, primû tormentorû suorû spiculû de voluptate intorlit. Panē malus ingerit consolator (inquit Chrysologus) vt virtutē mutet, & propositû violet ieiunantis. Hicq; modus est, quo diabolus sæpe Sanctos tentat, excitans eos ad cibos quærendos, imo & carnis delicias, ac voluptates procurâdas, titulû cōfingens & extollens necessitatis, & utilitatis. Proponit nâq; illis carnis infirmitatē, & p̄ necessariû sit eâ reficere, vt possint vacare orationi, studijs, prædicationi, ac ceteris, quæ proximis vtilia sunt: quod deficiet caput, & cerebrû nō stabit, si nō benè comedant, & dormiât; quod vires ad prædicandû nō suppetēt, si corpus castigatione lāguescat. Hæc est tētatio illa periculosa, qua occulte diabolus viros impetit spirituales, vt annotauit B. Bernardus, exponēs illud: *A sagitta volāte in die, à negotio perambulāte in tenebris, ab incursu & demonio meridiano.* Quædā diaboli tētationes sunt, quasi sagittæ in die missæ, quas qui vis videre potest: vt cū ad manifestē illicita pertrahere conatur; quasi nâq; sub meridiana luce diabolus incedit, dū ad id quod manifestē vitiû est, incitat. Aliquādo tamen negotiatur in tenebris, quādo titulo sanctitatis & obsequij Dei, contendit ab ipsamet sanctitate & Dei seruitio reuocare. Talisq; est hæc, vt inquit B. Vincētius Ferrarius, quæ se viris spiritualib⁹ ingerit, sua dens, vt libere, & sine timore comedât: quia necessariû representat eis, se ipsos conseruare ad salutē proximorû; similiter vt tēporalia bona abūdāter nimis habere procurēt, quo possint quietius spiritualib⁹ exercitijs vacare, & vt omnē populû ac Principes eius sibi subijcere procurent, quo facilius possint, Reipublicæ vitia cōprimere, & omnes in officio cōtinere. Hæc tētatio est, qua diabolus quasi in tenebris negotiatur: est enim obscura: dū nâq; personā cōsolantis & cōpatientis sibi assumit (inquit Chrysostomus) & ea dicit, quæ cōmoda esse vidētur, reuera lethifera & venenosa inducit: de quibus etiâ egregie Gregor. Oprimē Deus de diabolo sub specie Leviathā dixit: *Faciē eius præcedit egestas.* Quod potest exponi primo, iuxta ea quæ ali-

bi annotauimus, quod egestas ostiū patenti exhibere videtur tētationi diaboli, nā hoc ipso quod videt aliquē egere, sequitur statim ille, ex ipsa egestate viâ sibi sternēs, indacēsq; ad illicita: quo pacto mulierē egestate affictâ, inducit ad luxû; hominē inopia affectû, inducit ad furtû. Sed apte etiâ ad nostrû institutû verba ista accipi possūt, quib⁹ De⁹ exprimere voluit modû, quo sæpe diabolus ad tētandû procedit. Idem facit, operiēs faciē suâ velo & operculo egestatis, vt sub titulo necessitatis, ad id quod vult inducat. Neq; enim solû subtili specie inducit mulierē ad illicitâ cōuersationē, & mercatorē ad vsurâ, & ad furtû illû, qui eget; sed & viros sanctos, corâ quib⁹ pallio egestatis se induit & velat faciē, suadet, necessariû esse indulgere carni, & eam nutrire, vt inservire Deo, & proximorû saluti aptius intēdere valeāt, & vt vires habeāt, quibus orationi vacare possint. Caput nâq;, inquit ille, vêtre vacuo minus stat: véter esuriēs, nō finit labori studio rû, & prædicationû attendere: cerebrû vigilijs lassatû, inepte dispositû est ad acutos mētis progressus; corpus leguminibus pastû, infirmû est, ad laboriosâ cōcionâdi exercitationē: aque potus, flegmata & cruditates in stomacho generat, &c. Difficilis sane, obscuraq; tētatio, qua sæpe viros spirituales diabolus pertrahit, ad hoc, vt salutē aliorû cōsulētes, corpori suo nimis indulgeāt, & tēporalibus ac terrenis nimis afficiātur, & secularibus curis tradātur, & sic efficiātur reprobii; idq; tātò vehemētius, quāto eos videt feruētiores in Dei seruitio. Quibus propterea repræsentat in primis, nihil esse Deo gratius, quā procurare salutē proximorû, quod est opus maximę charitatis. Deinde varijs rationibus suadere conatur, necessariû esse ad illud, vires corporis procurare, indulgēdo carni & eâ fouēdo. Tali faciē se operit, quādo suadet prædicatoribus & ministris spiritualib⁹, vt ieiunia tēperēt, imo & dimittāt, & relinquāt carnis mortificationē, quo vires suppetāt ad operâ charitatis perficiēda. Similiter quādo excitat parētes, vt nimia solitudine curēt filijs thesaurizare, quia Deus parētib⁹ filiorû curâ cōmisit: quādo etiâ hominē impellit, vt nimis honori suo cōsulet, & vindictâ propterea expetat, quia cōseruare honorē tam expediēs est ad Dei obsequiû, vt homo sine honore, nō reputetur homo: quādo itidē proponit diuiti, oportere nimis diuitias cōseruare, ne egestate pressus, ad aliquid cōtra Dei honorē impellatur. Cū insuper proponit viris spiritualibus, quod ad orationis exercitium oportet comedere, bibere, & dormire, ne lāguescat caput, cerebrum

Serm. 12.
Epist. 81. ad
Ecccl. Ver.

2. AD ROM.

In Psal. qui
habitat.

Psal. 90. 6.

Trac. de vit.
spirit.

Hom. 13. in
Matth.

91.

Li. 2. Mar.

cap. 19.

Iob. 41. 11.

Esa. 5. 18.	brū deficiat, & quod corp ^o alimēto optimo nutritū, optimis humoribus vigeat. Et sunt multi, qui tali tētationi liberalissimē & gratissimē succubūt; in quos illa cōminationis verba vidētur dirigi: <i>¶ qui trahitis iniquitatē, in funiculis vanitatis.</i> Iniquitatis nomine, intelligere possum ^o carnis voluptatē, delicias, & quæ appetitui nostro sūt cōformia, quæ merito vocātur <i>Iniquitates</i> , quia sunt radices iniquitatum: quomodo dicitur: <i>Hæc fuit iniquitas sororis tuæ Sodome, abundantia, & saturitas panis, otium, &c.</i> nam in utroq; loco, eadē vox Hebræa <i>Gbanō</i> habetur. Sūt enim quāplurimi, qui funiculis vanitatis trahūt iniquitatē, id est rationibus friuolis (quas propterea, nō funes, sed funiculos vocat, quasi nullā vim habētes) & sub titulo diuini cultus, & obsequij, inducūtur, vt agāt ea, quæ potius cōducūt ad sui appetitus satietatē. Quibus dicere	pocratis & Galeni, quā Christi. Vigilātia ergo summa tibi opus est, per quā ita cōcedas carni, quæ necessaria sunt ad sui cōseruationē, vt nō potius eidē vires præstes, quib ^o cōtra spiritū insurgat, & in discrimē vocet & trahat. Quādo quis litē gerit cū homine versuto, callido, astuto, & versipelli, qui multa falsa pro iure suo sub veritatis specie proponit, maxime inuigilat, expēdens omnia, quæ ille proponit, & nimis attētus est, vt ea solūmodo eidem cōcedat ex ijs, quæ proponit, quæ manifestē vera sunt; ne fortē, si aliquid aliud dubiæ veritatis admittat, hoc ipso eidē vires præbeat, & arma, vt cōtra se præualeat, & in lite obtineat. Quo fit, vt sæpe aliqua etiā vera, quæ ab illo proponūtur, eidē deneget, quorū veritas nō est vndequaq; conspicua & manifesta. Nō ignota est lis, quā caro cōtra spiritū mouet, quā Paul ^o sapissimē exprimit: <i>Caro cōcupiscit cōtra spiritū, &c.</i> Et quidē caro astutissima est, versipellis, fallax plus quā omnes vulpes. Fingit enim necessitatē, proponit ad suū ius pertinere, comedere, bibere, dormire: & circa hæc lōgas facit allegationes, adeo vt sæpe cogatur spiritus clamare: <i>Infelix ego homo, quis me liberavit de corpore mortis huius?</i> Inuigilet spiritus, & illi quidem ea cōcedat, quæ aperte iuris sui sunt, eā scilicet comestitiōē, cibū, potū & somnū, quæ necessaria sunt, vt illā in vita seruet: attēdat tamē, ne aliquid ultra cōcedat; sibi enim præiudiciū inferet: nam ex eo caro vires resumet, vt in grauissimas angustias spiritum adigat. Multis ac varijs rebus, inquit Greg. Nyssen. nobis ad vsum propositis, quibus afficitur, quæq; appetit natura, multa nobis opus est sciētia, vt nobis in eiusmodi esculētis discernam ^o , quid nutriet, quid noceat: ne id quod loco cibi ab anima sumi videtur pro vita, mortē nobis, & pestē efficiat. Hoc ipsum lōgo discursu obsequat. B. Greg. expēdens illud, quod de viro iusto, sub typo Onagri De ^o dixit: <i>Clamorē exactoris nō audit</i> , perpēdens vocē illā <i>clamorē</i> . Nō dixit vocē, aut sermonē exactoris nō audit, sed <i>clamorē</i> . Nulli dubiū est, exactoris nomine, carnē nostrā intelligi, quæ tanquā durus exactor, quæ sibi sunt necessaria exigit: & vt dixit Gregor. Nyssenus, caro per famis affectionē, propemodū vocē emittēs, se nūc egere cibo, declarat. Sed magnus, inquit Grego. discretionis labor est, huic exactori, & aliquid impēdere, & aliquid deneigare, & nō dādo, gulā restringere, & dādo naturā nutrire: quæ fortasse discretio subinfertur, cū dicitur: <i>Clamorē exactoris nō audit.</i> Sermo nāq; hui ^o exactoris est, necessaria postulatio naturæ: clamor vero eius, mensuram necessitatis transiens appetitus gulæ. Hic
Eze. 16. 49		
Esa. 43. 24.	Deus potest illud: <i>Seruire me fecisti in peccatis tuis.</i> Nomen enim peccati, sumitur sæpe in Scriptura sacra, pro appetitu, & cōcupiscētia, & carnis inclinatione, vt patet apud Paulū. Quosdā, imo & innumeros inuenies, qui vt suis satisfaciāt cōcupiscētijs, & cupiditatibus, Dei obsequiū prætexūt, <i>roman a Dios por capa de sus gustos, y cudicias</i> , vt in ijs, quos prædiximus, videre possumus. Hac autē tētatione diabolus primū impetit Christū, supremū salutis humanæ autorē, & doctōrē cœlitus datū, quia etsi multos hoc tētationis genere impugnet; præcipue tamen prædicatores, & eos qui salutē proximorū procurāt, vt sæpe adduxerit aliquos, ad nimiam carnis indulgētiā, & ad credendū, remittēda esse ieiunia, & vigilias, imo & quod nullius sint meriti in prædicatore, cui magis expedit, vires corporis seruare ad ministeria, quæ salutē animarū cōducūt. Cōtra quos illa agere videtur inuectiua, quæ excādescit Ambrosi ^o in nōnullos, qui abstinentiæ, mortificationis, & cōtinētiæ meritū, & vtilitatē tollebat, qui sub prætextu, quod salus necessaria est, ad opera spiritualia, ideoq; procurāda, optimo ciborū genere, sōno quieto, sibi nimis indulgebat, & ex illis verbis Apostoli: <i>Castigo corpus meū, & in seruitutē redigo, ne cū alijs prædicauerim ipse reprobus efficiar</i> , infert: Ergo, qui nō castigāt corpus suū, & volūt alijs prædicare, ipsi reprobi habentur. Quæ istos Epicureos noua schola misit? Nō Philosophorū, vt ipsi aiunt, sed imperitorū, qui voluptatē prædicēt, delicias suæ deāt. Et infra: Qui sunt hi præceptores noui qui meritū excludūt ieiunij? Et paulo inferior: O stultū Eliseū, qui syluestrib ^o ramis, & amaris pascebat Prophetas, &c. Cōtra eosdē agit S. Bernard. probās, hos, qui tāta cura salutē intēdūt, potius vocādos discipulos Hip-	Ad Gal. 5. 17.
Rom. 7.		
¶ 92.		
Epi. 82. cit.		
1. Cor. 9. 27		
4. Reg. 3.		
Serm. 30. in Cant.	luti intēdūt, potius vocādos discipulos Hip-	93.

Serm. 2. de
ieiun.Quodlibet.
ar. 18.Lib. qq. ex
viroq; testāLib. de con-
fictu virtu-
tū & vitiis.
tom. 9.

Luc. 21. 34.

Li 10. conf.
cap. 11.
Hom. 19. in
Eze. ad fin.1. 2. q. 146.
art. 1.

itaq; Onager, exactoris huius sermonē audit, clamorē nō audit, quia discretus vir ac continēs, & vltq; ad tēperandā necessitatē ventrē reficit, & à voluptate restringit. Ita ille. Et hinc factū est, quod Sācti viri, cū caro fame, siti, vigilijs & lassitudine affecta, petebat cibū, potū, somnū & requiē sibi cōcedi, summo studio expēdebant, an vere peteret ea, quæ præcisse ad ius suū expectabant: & quoniam sæpe id ignorabant, id eidē denegabāt, etiā cū aliquādo verē necessariū erat. Et cōsiderātes illā B. Basilij sententiā: Quantū carni detrahis, tantū facis animā spirituali bona valetudine relucere, excedebāt aliquādo circa carnis mortificationē. Vnde (vt refert D. Thom. egregiē de hac re disputās) B. Bernardus se accusabat, quod aliquādo corpus suū ieiunādo, & vigilādo, nimis debilitauit: & B. Frācisus morti proximus, cū lacrymis veniā petebat à corpusculo suo, quod plus iusto illud afflixisset. S. Petr' martyr religione ingressus, rā cōstanter carnis restitit petitionibus, vt necessaria etiā eidē denegans, mortis pericula incurrens, à praelatis fuerit reprehensus. Ita quidē illi, timētes ne carni cōcorderēt superflua, negabāt necessaria. Nec mirū, inquit Augustinus: nā quāta solertia attendit medicus infirmo corpori & febricitāti, alimēta præbere, quæ febrē nō accendāt, & vitā cōseruet, tanta solitudine viri iusti attēdere debēt, ita carni necessaria ministrare ad vitā, vt nō potius sanguinis calore accēdāt. Et iterū: sicut eger, inquit, ad medicinā, sic ad sumendas dapes debet quisq; accedere: nequaquā videlicet in illis voluptatē appetēs, sed necessitati succurrēs. Hinc veritas dicit: *Attendite, ne grauētur corda vestra crapula & ebrietate*. Sustinēda igitur, inquit, sunt corpora, nō grauāda: & quemadmodū medicamēta, sic sunt alimēta sumēda. Caro, inquit Gregorius, aliquādo adiutrix est in bono opere, aliquādo autē seductrix in malū. Si ei plusquā debemus tribuimus, hostē nutrimus; & si necessitati eius quæ debemus nō reddimus, sociū necamus. Videndus est D. Thom. qui hāc Augustini & Gregorij doctrinā elegāter more suo expēdit. Prudenter igitur agendū est; & videmus, quod parietes curriculum quosdā cōficiunt, in quibus filios suos paruulos collocāt, vt ambulare addiscant, quos tali lignorū firmitate construūt, vt vere infantulos possint sustentare ambulātes; ne cadāt; sed curāt, ita leuigare ligna, vt suo pōdere nō impediāt eos, cū ambulare, & pedib' agere nitūtur. Similiter nos oportet erga corpora nra agere: quæ sūt quasi curriculum, in quibus spiritus, dū viuimus, positus ambulat ferturq; huc atq; illuc. Nec mi-

rū, quod ita dicāmus; cū à Spiritu Scto, corpora nostra vocētur equi, quib' insidet, ferturq; spiritus. Ita ergo agendū est, vt corpora stare quidem possint, quibus necessaria sunt ministranda, ne deficiāt; sed tā moderate, ne grauiora reddātur, impediātq; spiritum affectibus, ne possit in cælum tendere. Hinc primo colligit D. Thom. iustū esse prouidere carni, quæ necessaria sunt, quæ nimio ieiunio, & vigilijs ac mortificatione, nō est conficienda. Sed hac, inquit D. Thomas, adhibenda sunt, cum quadā mēsurā rationis, vt scilicet cōcupiscentia deuictetur, & natura nō extinguatur, secundū illud: *Rationabile obsequiū vestrum*. Neq; immoderata, inquit Hieronymus, tibi imperamus ieiunia, & enormē ciborum abstinentiā; quibus statim corpora delicata frāguntur, & ante agrotatē incipiunt, quam sanctæ conuersationis iacere fundamenta. Philosophorum sententia est, moderatas esse virtutes; excedentes modum atq; mensuram, inter vitia deputari: vnde & vnus de septē sapientibus dicebat, *Miden agas; id est, Nequid nimis*. Quod tā celebre factum est, vt Comico quoq; versu expressum sit. Sic debes ieiunare, vt nō palpitēs, & respirare vix possis, & comitū tuarū vel portteris vel traharis manibus, sed vt frācto corporis appetitu, nec in lectione, nec in Psalmis, nec in vigilijs, solito quid minus facias. Et infra: Noui ego in vtroq; sexu, pernitiā abstinentiā, cerebri sanitatē quibusdā fuisse vexatā, præcipueq; in ijs, qui in humectis, & frigidis habitauere cellulis, ita vt nescirent, quid agerent, quovē se verterent, quid loqui, quid tacere deberēt. & c. Ita D. Hieronymus: & D. Thomas refert eū, alibi dicentē: De rapina holocaustū offert, qui vel ciborū nimia egestate, vel sōni penuria immoderate corpus affligit, & c. Colligit secundo, ita carnē esse curandā vt diligēter attēdamus, ne quæ illa ad vitā quasi necessaria exigere videtur, potius sint ad voluptatem, & ad resumendas vires cōtra spiritum. Nec enim semper tanta necessitate tenetur, quā tam illa sæpe repræsentat. Expendenda sunt quæ D. Hieronymus scribit de beata Paula, cui ipse aliqua tanquā necessaria ad vitā cōsulebat. Agens nāq; de illius abstinentia, ita ait: Nulla iuuenum puellarū, sano & vegeto corpore, tāte se dederat abstinentiæ, quantæ ipsa frācto & senili, debilitatoq; corpusculo. Fateor, in hac re pertinacior fuit, vt sibi nō parceret, & nullo crederet admonenti. Referā quod expertus sum. Mense Iulio feruētissimis æstibus incidit in ardorē febris, & post desperationē, cum Dei misericordia respirasset, & medici persuaderent, ob refe-

Quodlibet. cit.

94.

Item. 12. 1

Epist. 8. ad
Demetr.Refertur de
cōlect. d. 5.
ca. 1. nō me-
diocriter.
Quodlibet. cit.
& 2. 2. q. 147
art. 1. ad 1.Epist. 17. ad
Euloch.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

CHICAGO, ILLINOIS 60607-7090

TEL: 773/936-3400 FAX: 773/936-4700

WWW.CHICAGO.PRESS.EDU

© 2000 THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

ALL RIGHTS RESERVED

PRINTED IN THE UNITED STATES OF AMERICA

10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

00000000000000000000000000000000

1. The first step is to identify the problem.

2. The second step is to define the problem.

3. The third step is to analyze the problem.

4. The fourth step is to develop a solution.

5. The fifth step is to implement the solution.

6. The sixth step is to evaluate the solution.

7. The seventh step is to monitor the solution.

8. The eighth step is to maintain the solution.

9. The ninth step is to improve the solution.

10. The tenth step is to document the solution.

1. The first step is to identify the problem.

2. The second step is to define the problem.

3. The third step is to analyze the problem.

4. The fourth step is to develop a solution.

5. The fifth step is to implement the solution.

6. The sixth step is to evaluate the solution.

7. The seventh step is to monitor the solution.

8. The eighth step is to maintain the solution.

9. The ninth step is to improve the solution.

10. The tenth step is to document the solution.

sustinet liberetur? Hic diaboli mos, expēdere gravitatē eorū, quæ patimur, & quasi leuissima, & facilima proponere, quæ à nobis petit, vt ab illis liberemur: cū tamē reuera, ingētis pōderis sit opus, quod petit. Visusq; est tenuisse illā loquēdi, & suadendi formā, quā Ionadab tenuit cū Amnō cōsanguineo suo; filio David Regis, quādo vidit illū ardēri abominandaq; cupiditate erga sororem suā accēsum. Quare, inquit, sic attenuaris macie fili Regis per singulos dies? Cuba super lectū, & languorē simula, & cū veneris Pater tuus, vt visitet te, dic ei: Veniat oro Thamar soror mea, &c. Quid nā difficile esse potest filio Regis? Quid facilius, quā simulare languorē, & super lectū cubare? Quid facilius quā à proprio parēte, vel vnico verbo petere, vt veniat soror ipsius de cūbēris? Quid facili⁹, quā opprimere mulierē, quā quis solā in cubiculo habet? Grauiā pateris, cōtinuo & per singulos dies facilia sūt, quæ prestare potes, vt omnē executias pēnā, quæ vel solius verbi prolatione potes prestare: Dic, vt veniat Thamar. Cur ergo sic macie attenuaris fili Regis? Hoc ipsū diabolus dixisse visus est: vidit enim Christū per dies quadraginta ieiunātē, & quod valida tandē affigeretur fame, quē audiuit vocatū a Patre: Hic est filius meus. Si Filius Dei es, cur tā grauem pateris esuriē, qui vel solo verbo potes habere, vnde famelicā carnem reficias? Nō oportet in sudore vultus panem querere: id enim peccatoribus cōgruit. Verbū quod dico, nō est in cœlo positū, vt dicas: Quis aſcendet inde, &c? nec in abyſſo cōstitutū, vt dicas: Quis ad abyſſū descendet? Prope est verbū in ore tuo, dic. Centurio, ad ostendendū quā facile esset Christo salutem seruo suo prestare, Tanū, inquit, dic verbo. Nihil facilius, quā verbū proferre. Rem quidē grauissimā ille poscit, ad quā prestandā virtus infinita erat necessaria; & tamē tā facile eā repræsentat, vt vel solius verbi prolatione, eā fieri deſcar. Dic, inquit, vt lapides isti panes fiant. Ita se gerit diabolus: repræsentat nāq; tanquā grauissima, ea quæ patimur, & tanquā facilima, quæ à nobis petit ad illorū remediū. Grauem inquit, & tādiosissimā vitā ducis o mulier, cū nō habeas vnde comedas, aut vestiāris; faciliū est ei cōsentire, qui te ad luxū prouocauit, qui omnia necessaria subministrabit tibi. Dura est o homo paupertes, quā sustines qui nō solū te, sed & filios & vxorē alere teneris, faciliū est autem vsurā cōmittere, aut aliena surripere. Ita diabolus tentat: & tamen si rem attente expendas, videbis, ea quæ petit, quæq; tanquā facilia exponit, esse tā grauiā, tantiq; pōderis mala, vt sine Omnipotentis virtute, & peculiari fauore, nō pos-

sis ab illis liberari: tā gravis res est, quā à te fieri postulat, vt per ea amittas ius ad Regnū cœlorū, amicitia Dei, societatem Angelorū, Spiritū sanctū in te manentem. Sed de ijs multa alibi subinforemus.

*S. 28. Fune Divini verbi lingua
Leuiathan Christus alligat, et
desolat linguam maris: sic insti-
gant.*

Quod respondens dixit: Scriptū est: Nō in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Nō abūde, inquit B. Irenæus, inimi- cū Christus destruxit, nisi ex di- ctiōibus legis & Patris præcepto. Per præceptū enim legis repulit eū dicens: Scriptū est, &c. Sed tamen si expendamus, quæ S. Gre- gorius obseruat, vere adimplet Dei filius, quod promiserat, se fune ligaturū linguam Leuiathā seu ceti, & quod eā traditur⁹ esset alligatū, vt cū eo puellæ sicuti cū pascerculo ligato luderent. Nunquid, inquit ad Iob, fune ligabo linguā eius? Nunquid illudes ei, quasi au- ant ligabis ancillis tuis? Nulli dubiū est, in Scriptu- ra sacra, funis nomine, diuinā legē, diuinūq; verbū intelligi. Nec mirū: certū est enim le- gem à ligādo dici, quod liget ad modū fu- nis, & restis, & eos quibus imponitur liga- tos teneat, & obligatos. Et quidem primo di- uina lex tanquā funis alligat nos & obligat, ne vltra eā extendamur; imo vt secundū eā vitā instituamus. Ita Origenes, funes taber- naculi iussu Dei extructi, expēdere videntur: Deus nāq; qui omnia quæ agenda erāt præ- scribebat, cū præcepisset fieri tabernaculū, sim vt præcepit fieri validos funes, quibus il- lud, loco in quo manebant Israëlita, firmā- retur, nec huc, illucq; ventorū impetu ducē- retur, quorū funiū expressam mentionem fecit Deus, dicens: Quidquid ad vñū aliarū per- tinet, funes taberna- uli, & omnia vñēfika eius: qui- bus id Deus indicare volebat, quod vt firmi- persistamus in bono, nec nos huc illucq; affe- ctionū, passionū aut tentationū impetus du- cant, necessaria est diuina lex, diuinūq; verbi imperium, cuius virtute firmemur: nec mi- rū, cū verbū Dei sufficiens fuerit, vt per illud cœli firmati sint; & mare eius solo præcep- to, terminos suos nequaquā fuerit trāsgres- sum. Nō tamen solūmodo funis iste aptus est ad alligandū nos, sed & aptissimus est, vt nos per illū linguā Leuiathan, idest diaboli tentātis alligemus: quā Christus Dñs hoc fu- ne, ita nūc alligat, vt quā ceperat tentādiuā

99.

Lib. 1. cor.
hæres. 11.Li. 11. Mon.
c. 12. & 13.

Iob. 40. 24.

Hemil. 9. in
Exod. 25.

Num. 3. 26.

coactus fuerit deierere. Fidelis liquidem ter-
uus, sicut domini sui voce, & præcepto se al-
ligatū sentit, ita nulla re potest fortius alliga-
re linguā illius, qui ad oppositū eū excitare
voluerit, quā hoc ipsum dñi sui imperiū &
vocē exponēdo, & opponēdo. In hunc sen-
sum aliqua ex parte B. Gregor. explicat illud

Isai. 11. 15. *Isaie: Et desolabit Dñs linguā maris Ægypti.* No-
mine linguę maris, orā maris intelligere pos-
sumus, quo loquēdi more Hispani præcipue
vtuntur, dicētes: *Llegò a la lengua del agua*, nā
præterquā quod mare, ibi quasi linguā ex-
trahere videtur, dū frequentatis vndis agit;
certū est, quod ibi validius susurrat, fremit,
inclamat, inarticulatas quasdā quasi voces
edens, quibus eos qui in terra agunt terret.

Ita Scriptura sacra agens de terminis sortis

Iuda: *Initiū eius à summitate maris salissimi, & à*

lingua eius, quæ respicit meridiē: idest, ab ora &

littore meridionali. Et iterū: *Sunt exitus eius*

cōtra linguā maris salissimi. Et quidē, quando

Israelitæ ascēdebāt de Ægypto, ad littus ma-

ris veniētes, quasi tremefacti sunt, audientes

fremitus illos & susurrationses maris: sed cū

Moyſes virgā cōtra mare applicuiſſet; om-

nia illa defecerunt, & exiccatis aquis, aditus

patuit manifestus, & desolasse tūc dictus est

Deus linguā maris Ægypti, idest, exiccasſe,

vt Vatablus, Leo Caltrēſis, & alij sentiunt.

Sed verē videtur loqui Propheta, metapho-

ra sumpta ab altissimis turribus, & arcibus

ciuitatis, quæ veniētibz ingressum omnem

phibēt, ppter strepitū armōrū, quē milites

illic stātes, & vociferātes, ac armis resonātes

referūt: aliquādo tamē ita à potēte expugna-

toe desolātur, vt equatē solo, pateat omni-

bus ingressus planus & inoffensus. Ita intel-

ligo factū fuisse, cū Israelitæ egressi sunt de

Ægypto, & ad mare peruenerunt. Sicut nāq;

postea, cū peruenerūt ad Iordanis oras, vo-

luit Deus, vt Iordanis omnes alnei sui ripas

impleret, & quasi impossibilē exhiberet trā-

sitū, vt hoc ipso magis Dei potentia reluce-

ret, si tūc facillimū Deus præberet trāsitus;

ita credo, cū primū Israelitæ peruenerūt ad

maris rubri littus, altissimos fluctus fuisse ex-

citatos, & quasi inarticulatē clamātes, fremē-

tes, & vociferātes ad modū militū armato-

rū, vndas & fluctus resonāſſe. Sed omnis hic

clamor & strepitus, timorē incutiens, breui

cōtactu virgę fuit ita cōpressus, exciſus, &

desolatus, vt illis via pateret plana, facilis,

delectabilis, ac florida: ideoq; dicitur, deso-

lata lingua maris Ægypti. Ita & nūc euentu-

rū, prædicere visus est Propheta. Mare siqui-

dē Ægyptiū, aut tenebriſoſum, diabolus est,

cuius malitię pfunditas nō videtur habere

terminum. Egregiē illos iustos laudat Dñs:

Qui nō cognouerūt altitudinē Satana: in Græco,

profunditates, eo sensu quo puteū altū appel-

lat Ioannes, idest pfundū: qua etiā voce vti-

tur Paulus: *Sublimitas & profundū charitatis Dei:*

quo icidē modo dicimus: *Altitudines maris,*

altitudines cogitationū, aut cōceptuū; quo-

modo de Ægyptijs in mare submersis dici-

tur: *Ab altitudine inferorū eduxit illos,* idest, ex

pfundo maris pelago, vbi suffocati sunt, edu-

xit, & ad littus deiecit. Altitudines ergo, vel

pfunditates Satana dicuntur, inimmēsum pe-

lagus malitię, astutię, fraudis, & doli, eo mo-

do quō dicitur: *Impius cū in profundum venerit*

peccatorū, contēnit. Illi autē non cognouerunt

hāc altitudinē Satana, in quos tā ingēs, mul-

tiplexq; malitia, nō potuit aliquid efficere:

eo modo, quo in Scriptura dicitur, nō cog-

nouiſſe vim gladij, aut sagittę, qui eis nō fue-

rūt vulnerati. Sicut autē in mari ex ingenti

pfunditate aquarū oriuntur validi fluctus,

quibus firmā & cōtinentē obruere videtur,

ita ex immensa demonis malitia, excitātur

tot, tāq; varię tētationes, quibus etiā iustio-

res viri obruendi apparēt. Huius ergo ma-

ris lingua perpetuō resonat, & submurm-

rat, dū varia repręſentat & exponit, quibus

omnē trāsitus in viā virtutis occludere co-

natur: sicuti quod nō potest homo vitā ser-

uare si non rigore remittat ieiunij, & carnis

mortificationē: quod si Dei obsequio inten-

dit instāter, deficiet panis, augebitur fames,

& se inueniet, nihil nisi lapides duros habē-

tes: quod nisi iniuriā vindicet, honorē amit-

tet: quod si virtutē sequatur, tristitia absume-

tur: quod nisi curas seculares resumat, peti-

bic; sicuti & nūc cū CHRISTO fecit. Audi lin-

guā maris Ægypti: *Si Filius Dei es, dic vt lapides*

isti panes fiant. Sed is qui Moyſi præcepit, vt

virgā applicaret ad mare, quo eius vociferā-

tes fluctus cōprimerētur, & exiccaretur lin-

gua maris; nūc virgā, diuinā Scripturā scili-

cet sacrā applicat. dicēs: *Scriptū est: Non in solo*

pane, &c. cuius virgę, vel solo contactu, exic-

cata tētatoris lingua ita remāſit, vt quo vl-

tra in hac tētatione, pgrederetur, non habe-

ret: eiusque malitia quasi desolata, aut solo

æquata fuit. Nihil ita videtur validū ad lin-

guā tētatoris omnino exiccādā, & vt loquē-

di vltērī amittat facultatē, quā applicare vir-

gā diuinę legis. Optime David: *Si ambulauero*

in medio vmbra mortis, nō timebo mala, quoniā tu

mei ius: virga tua & bacul⁹ tuus ipsa me cōsolata

sunt. Mediū vmbra mortis, inquit Chryſost.

agnoscimus, vitā tētationis: nā ille in medio

vmbre mortis ambulabat, qui dicebat: *In*

habitu in tabernaculis Cedar, idest, cum filijs

tenebrarum: Cum his qui oderunt pacem, eram

pacif⁹, dum loquebar illis, debellabant megratis.

Apoc. 1. 24
Ioan. 4. 11.

Ad Ephe. 3
18.

Sap. 10. 19.

Prou. 18. 3.

¶ IOI

Pf. 11. 3.

In Pf. 11.

Pf. 119. 5.

In medio vmbræ mortis ambulabat, qui talia tolerabat. Apostolus etiam, quādo inter falsos fratres ambulabat; in medio vmbræ mortis incedebat: maledicebatur, benedicebatur; iniuriā patiebatur, & non cōminabatur; lapidabatur, & virgis cēdebatur, & patienter ferebat: quādo ista patiebatur, in medio vmbræ mortis ambulabat, &c. sed nō timeamus, quia Deus p̄o nobis est, & fortior nobiscū, magis quā cum illis, & potior est ille ad p̄tendendum, quā illi ad expugnandū. Ita Chrysostomus. *Virga tua & baculus tuus, &c.* Duo ista, inquit Chrysostomus, sacramētis sunt plena, virga & baculus. Virga satis est, inquit Origenes, quid opus est baculo? qui virgā assumit, utiq; baculum non tenet. Sed egregie B. Gregorius: Virgā assumimus, ut percutiamus; baculū autem, ut sustentemur. Quod Scriptura sacra docet: de virga enim, quod ad percutiendū assumatur, pbat Origenes ex illo: *Si mādāta mea nō custodierint, visitabo in virga iniquitates eorū:* & Chrysostom⁹ ex illo: *Qui vultis, in virga veniā ad vos?* & alio loco: *Reges eos in virga ferrea:* & patet manifestē ex illo: *Virga cōsurget de Israel & percutiet duces Moab:* & iterū: *Noli subtrahere a puero disciplinā: si enim percutieris eū virga, nō morietur: tu virga percuties eū, & animā eius de inferno liberabis, &c.* De baculo autē similiter sunt innumera loca, quod ad sustentandū assumatur ab aliquo. Ita Iacob: *In baculo meo trāsini Jordanē:* & in lege: *Si surrexerit, & ambulauerit foris super baculū suū: sermo est de eo, qui ab infirmitate conualescit.* Idcirco illi filiū suū vocabāt, *baculū senectutis.* Scriptura ergo sacra, aut diuina lex, baculus est, cui niti debem⁹, ut iter rectū agamus: sed etiā virga, qua percutimus linguā maris Ægypti, quia per illam inimici tentationē ita castigamus, ut eū relinquamus elingūē. Ligās ergo CHRISVS Dñs tunc verbi diuini linguā Leuiathan, & exiccans linguā maris Ægypti virga diuinæ legis, hoc ipso nos instruit, ut eodē fūne eademq; virga vtamur, qua huius draconis, ac tenebricoli maris linguā ligem⁹, exicemus & desolem⁹: & unicuiq; nostrū dicere videtur illud, quod dixit Moysi: *Tu autem eleua virgā tuā, & extende manū tuā super mare, & divide illud.* Ex his explicare videtur D. Thom. illud, quod dixit Apostolus: *In omnibus assumētes scutū Fidei, in quo possitis omnia tela iniquissimī ignea extinguere.* Scutū summē necessariū est militi, ad p̄tendū se, cū circūdatur inimicis, quī in abscondito, & in tenebris sunt, & omni ex parte tela iaciūt. Exposuerat Paulus, nos esse potētibus inimicis circūdatos, qui fortissima tela cōtra nos mittunt: *Nō est nobis colluctatio aduersus carnē & sanguinem, sed*

aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harū. Quid ergo agēdum? *Accipite armaturam Dei, id est, arma fortissima & valida: nā secundū Scripturæ phrasim, cū aliquid est prāstantissimū in aliquo genere, dicitur esse Dei: ut Montes Dei, Cedri Dei.* Signāter autē, in omnibus sumentes scutū Fidei. Ad omnia valet hoc scutū, omnibus inimici istibus, hoc scutū est opponendū. In omnibus prālijs (inquit Anselmus) & in omnibus tērationibus, sitis sumentes scutū Fidei, in quo, id est, per quod, possitis, nō solū repellere, sed etiā extinguere omnia tela nequissimi, id est, omnes suggestiones eius acutissimas, quib⁹ corda nostra trāsfigere pcurat. Tela dico, ignea, id est, ignē vitiorū, accēdentia: inflāmāt nāq; mentes hominū ad concupiscentiā, & igne totius malitiæ & cupiditatis succendūt. Opponite omnibus telis scutū Fidei. Fides est virtus Theologica, quæ diuinæ reuelationi, & diuinis verbis nititur. Tunc ergo scuto Fidei homo se protegit, & in eo excipit omnia tela inimici; cū inimico tētati opponit diuina verba, & quæ Deus in lege sua expressit. Vnde & Dñs, inquit D. Thomas, diabolo tētati, producebat & opponebat auctoritates sacræ Scripturæ, & sic debemus facere. Si tentat de gula, inducendum illud: *Non in solo pane vixit homo: vel illud: Non est Regnum Dei esca, & potus.* Si de luxuria, illud opponendū: *Non machaberis.* Si de furto, illud: *Non furtū facies,* & sic de alijs. Ita D. Thomas. Hoc scutū Dauid opponere videbatur, quādo dicebat: *Narrauerūt mibi iniqui fabulationes, sed nō vt lex tua: & iterū: Nisi quod lex tua meditatio mea est, tūc fortē perissem in humilitate mea,* id est, in tentatione, quā diabolus cōtra me excitabat. Ex his etiā possumus & illud explicare: *Aduersarius vester diabolus, circumquārens quē deuoret, cui resistite fortes in fide.* Nō dubium quod loquatur Apostolus de fide quæ est virtus Theologica, quæ diuini verbi veritati nititur: nō tamen de quacūq; tali, sed de perfecta, quæ hoc efficit, ut homo nō solū credat mysterijs fidei à Deo reuelatis, sed & vt eā fidelitātē seruet erga Deum, quam fidelis seruus erga dñm suū seruare tenetur. Qui enim talis est, perpetuò attendit, quid dñs suus sibi prācipiat, & cuiq; suadenti oppositū, hoc tantū opponit, quod dominus eius, hoc vel illud prācepit, eiq; faciendū prāscripsit. Nō habuit Ioseph scutū validius ac fortius, quod opponeret impudicissimæ illi scēminē, ad nefarium opus excitātū, quā quod seruus erat viri sui; & ideo tenebatur eius honori, p̄spicere, & nihil cōtra eū admittere, quē tanquā legitimū dominū reuerbatur: hoc scutū eius cōtinuis blāditijs

102

Pf. 35. 7.
Psa. 79. 11.In cap. 6. ad
Ephel.

Ibidem.

Rom. 14. 11
Rom. 13. 9.Pf. 118. 85.
Psa. 118. 91.

1. Petr. 5. 8.

Genel. 35.

& sua-

& suasionibus cōtinuò opponebat, contra quod nulla tandē superfuerunt verba inuerecundæ mulieri, quibus persisteret suadendo malum, quod optabat: ideoq; ad opera, manū extēdendo ad illius palliū, se conuertit. Certè si diabolo tentanti & excitanti ad malum, hanc fidelitatem, quam secum perfecta fides trahit, opponamus, eum quasi elinguem reddemus.

S. 29. Caput serpentis contriuit Christus, docens non dandum locum diabolo, qui post caput totum corpus introducet.

ENSET B. Irenæus, verè nunc CHRISTVM opere cōplere incōpisse, quod prædictū fuerat à Deo, maledicente serpentē:

Inimicitias ponā inter te & mulierē, & inter semen tuum & semē illius, ipse tuum obseruauit caput. (ita ille legit, iuxta Septuaginta, quomodo & Cyprianus, Ambrosius, Augustinus) & *in obseruabis eius calcaneū.* Diximus supra, calcanei nomine, affectus nostros in Scriptura sacra intelligi, quibus animus huc illucq; discurret: quos obseruat diabolus, vt ex eis ad impetendū nos, pcedat: ideoq; nūc diligenter obseruauit, si quē affectū in CHRISTO deprehēderet insurgētem, vt ex eo ad tentandū viā sibi faceret. Deprehendens, ppter ea famē, vel esuriē, aut appetitū cibi, ad tentandū progressus fuit, dicēs: *Si Filius Dei es, &c.* Ipse ergo calcaneū CHRISTI obseruauit. Sed verius CHRISTVS caput eius contriuit, quia statim in principio, eius repulit tērationē, illius ignitū telū extinxit, nullumq; locū ei cōcessit, vt in ea tēratione ad vltiora pgrederetur. Hoc enim est, inquit Gregorius, caput serpētis cōterere, initia suggestionis eius à cordis aditu funditus extirpare. Vnde id CHRISTVS docuit opere, quod postea Paulus sermone, dicēs: *Nolite locū dare diabolo.* Illis nāq; verbis, vt innuit Theophylactus, ad mentē visus est Paulus reuocare voluisse, quod diabolus est serpens, cuius, vt etiā dixit S. Gregor. Nyssenus, hæc est naturalis cōditio, quod vbi caput immittit, mox reliquā corporis molē ingerit. Et ppter ea, inquit Ambrosius, serpēs dicitur, à serpendo, quod serpat, dū nāq; locus illi in principio datur, vsq; ad internas medullas se intromittit, vt vel ipsa experiētia docente cōperimus. Caput nāq; applicauit serpēs, cū Dauidē excitauit, vt solariū ascenderet, & intrēderet mulieri ex aduerso se lauātī; inde viā sibi fecit patentē, qua totū corp⁹ sub

inferret, dū ad desiderīū accendit, ad adulteriū excitauit, & ad homicidiū induxit. Similiter & cū Iudā perdidit, vt expendit Hicronymus: caput nāq; primò applicauit, dū ad aliquale affectū pecuniæ illius cor excitauit; sed cū miser ille caput nō cōtriuisset serpentis, paulatim ingredi cōpit, dū misit in cor illius, vt CHRISTVM traderet; tandemq; quasi totū corpus inuexit, quādo Iudas nec Christi benignitate motus, nec beneficijs suis premis illectus; *Post bucellā introiuit in eū Satan.* Ita & agit nobiscū: excitat siquidem primò hominem, vt ad animi recreationem capiendā, cū muliere cōuersationē admittat; dū caput hoc mittit, statim ad desiderīū mouet, & accēdit, & ad illicita pertrahit. Similiter mulieri suadet, vt admittat alterius urbanā salutationē, & eius recipiat amatorias litteras, mentem applicet ad eū auscultādū, quo paulatim volūtatem afficit, vt totū corpus introducat. *Nolite ergo locum dare diabolo,* sed caput eius statim cōterite, & obseruate. Annotauit Rupertus, admirandū esse, quod de serpentis capite, & mulieris plāta, vel calcaneo fida relatione eorū, qui rem explorauerūt, vt ipse asserit, cōperit: nā si nuda mulieris plāta, viuacissimū serpentis caput, vel leuiter presserit, statim totū cum capite corpus repētē interit, ita vt nullus omnino motus; null⁹ sensus in aliqua parte residuus sit, quod nec malleis, aut verubus, vel gladijs cōscidentibus effici potest. E cōtra autem, si vel leuiter serpens caput suū applicās, calcaneo mulieris nō statim conteritur, sed locus ei cōceditur, vt dentem leuiter figat, statim venenū suū effundit, & mulierē imò & virū, breuiter interficit: nā morsu suo venenum sanguini admiscet, quod statim ad cor peruenit, illudq; inficit, ex quo mors sequitur. Inducit ad hoc institutū Rupertus illud Poetę: *Noxia serpentū est admixtio sanguine peltis.* Morsu virus habent, & fatū in dēre minatur, &c. Ad hoc ppter ea Paulus videtur alludere voluisse, dicēs: *Nolite locū dare diabolo.* Est ille serpens, qui summē curat calcaneo affectus nostri, caput, dentesq; applicare: si ei cōceditur locus, vt dentē figat, venenū suū mittit, quod feruenti sanguini nostræ cōcupiscentiæ mixtū; ad cor peruenit, & illud afficit, imò & inficit, ac interimit: vt signāter in eo, quod de Iuda dictū est, videre licet, quod & cōsiderat Chrysost. expendēs illud: *Cur præcepit vobis Deus, &c.* Per verba enim, quę mulieris auribus applicauit, virū suū immisit. Vidit appetitū erga fructū prohibitū excitatū, cōsiderauit calcaneum mulieris, quæ attentius fructum aspiciebat, & videbat, & cōsiderabat, quod lignum erat

In cap. 4. ad Ephes.

Ioan. 13. 27

Lib. 3. in Genes. c. 30.

104

Lucani. 4. Pharsal.

Apud Lipdēs illud: *Cur præcepit vobis Deus, &c.* Per verba enim, quę mulieris auribus applicauit, virū suū immisit. Vidit appetitū erga fructū prohibitū excitatū, cōsiderauit calcaneum mulieris, quæ attentius fructum aspiciebat, & videbat, & cōsiderabat, quod lignum erat

Genes. 3. 6.

publiru visu, & iuane ad reseruandū: ad hunc cal-
caneum caput applicauit, dētes misit, verba
proferēs illa: *Cur precepit, &c.* per quē virus
effundere cōpit, quo totā mulierē inficeret.
Caput ergo eius summē est obseruandū, &
cōterendū, nō concedēdus illi aliquis lo-
cus. B. Hieronymus indicat, Paulum allude-
re voluisse, ad illā celebrē Sapientis senten-
tiā: *Si Spiritus potestātē habētis ascēderit super te,*
locum tuum ne dimiseris; quia curatio cessare facit
peccata maxima: quā egregiē explicat idem
Hieronymus^a, & alij sancti Patres, Grego-
rius Taumaturgus^b, Olympiodorus^c, Am-
brosius^d, Cyrillus Ierosolymitanus^e, & Cy-
rilus Alexandrinus^f, quī omnes censent, de
diabolo esse sermonē, quē vocat, *Spiritu po-*
testatē habentis, idest Dei, quia nullam ille ha-
bet potestatem, nisi quā Deus illi concedit:
qua etiam de causa Spiritus, qui exagitabat
Saul, dicitur^g, *Spiritus Dei*, vt latius in sequen-
tibus ostēdemus. Hic Spiritus conatur ascen-
dere super te, idest dominari tibi, te sibi sub-
ditū facere, cū te impugnat, & cōtra te agit:
ideo Symachus legit: *Si spiritus potestātē habē-*
ss, supernueniat tui, irruat in te, idest, tecū con-
grediatur: *Locum tuū ne dimiseris*: idest, omnē
locum tuū tene, nullū illi concedas. Cyrillus
Alexandrinus legit: *Cor tuū ne dimittas*, adiū-
gens illud: *Omni custodia serua cor tuū*, sicut ad-
iungit etiā Hieronymus: *quia curatio*, idest,
solicita cura & diligēs, *cessare facit peccata ma-*
xima. Hieronymus nomine maximi peccati,
intelligit peccatū opere cōmissum; quia tūc
peccatū ad summū venit in sua specie, quan-
do nō solū cogitatione, cōsensu, & locutio-
ne, sed & opere perpetratur. In quē sen-
sum explicat illud: *Si mei non fuerint dominati,*
inocinmaculatus ero, & emundabor à delicto ma-
ximo. Ad peccatū maximū, quod opere per-
petratur (inquit Hieronymus^h) nō peruenies,
si incentina vitiorū statim mente iugulabis,
& paruulos Babylonis allides ad petram, in
qua serpētis vestigia nō reperiuntur. Aut sen-
sus est, quod diabolus ex minimis princi-
pijs, ad maxima trahere solet peccata: vt
Cam ex inuidiæ motu, ad sceleratissimū fra-
triciidū; fratres Ioseph, ex libidine quē cōce-
perant, quod Pater plus eū diligeret, ad im-
mēsa impietatis flagitia: Dauidē ex conspe-
ctu mulieris, ad peccatorū barathrū. Iudam
ex auaritiæ affectu, ad pditionē ipsius Dei,
&c. Hæc peccata maximā, principiū sumunt
ex leuibus rētoris insultis. Diligēs ergo tu-
ra si adhibeatur, circa talia principia, cursū
peccatorū excinet, & faciet, ne ad illa ma-
xima perueniamus. In quē sensū trahit etiā
Hieronymusⁱ illud: *Super tribus & quatuor im-*
pietatibus illius, & illius ciuitatis, nōne auersabor

ea? Ita ille legit. Inuenitur quidē D. is contra
varias ciuitates, & puintias, & gētes, quod
prioribus diaboli telis locū dātes, peruene-
runt ad vltiora, & extrema mala: ex cogi-
tatione scilicet, ad locutionē, ex hac ad ope-
rationē, & ex hac ad summā obliuionē. Par-
uuli ergo Babylonis statim ad petrā sunt al-
lidi, ne si adoleuerint & creuerint, valida
expugnatione reuincāt. Vulpes paruulæ ca-
piēdæ sunt, & eneruādæ, ne si creuerint, vi-
neā omninō demoliantur. Diabolus, inquit
Hieronymus^j, tāquā leo rugiēs, quærit aditū,
per quē possit irrūpere: quomodo nāq; pa-
ter & filius stat ad ostiū & pulsant, vt intro-
eant, & cōnēt cū eō, qui se receperit; ita &
aduersarius, semper in nos est paratus irrū-
pere, & cū locū dederimus, ingreditur. So-
let autē antequā veniat, quz dā iacula præ-
mittere, & præcursorē aduentus sui facere
cogitationē. Hæc si nos in corde nostro sus-
ceptā nutrierimus, & crescere fecerimus, cū
in nobis pleni suā auctā viderit, & ipse au-
debit intrare. Deniq; & in Iudæ cor primā
iecit sagittā, vt traderet Saluatorē, quā si ex-
ceptā ille miserabilis nō fouisset, nunquam
post intinctū panē introisset in eū Satanās.
Ita ille. Claudendū est ostium cordis, inquit
Anselmus, ne tentator ingrediatur: si clausū
inuenerit, trāsit. Quibus verbis videtur allu-
dere voluisse ad Elisei dictū celebre. Quæ-
rebat impius Ioram Rex Israel, perdetē Eli-
seū Prophetā: & iurauit, dicens: *Hæc mihi fa-*
ciat Deus, & hæc addat, si stiterit caput Elisei filij
Saphat super ipsum hodie. Vt autē hoc opere cō-
pleret, præmisit virū, quem ille sequebatur.
Hoc statim rescit Eliseus, per diuinā certē
reuelationem, vt probat Abulensis: idcirco
dixit ijs, qui secum erant: *Nunquid scitis, quod*
miseris filius homicidæ hic, (erat enim Iorā, fi-
lius Acab, qui occiderat Naboth) *vt præcida-*
tur caput meum? Videtē ergo cum venerit nuntius,
claudite ostium; & non sinatis eum intrare: ecce
eum sonitus pedū eius post eum est. Nuntios an-
te sui ingressum diabolus mittit, cupiens in-
trare, & vitam nostram auferre: illi sunt, pri-
mæ suggestiones, quas quasi leues præmit-
tit. Hoc ipso quod talis tonus abditur, dili-
genter claudendū est cordis ostium, nullus
locus est illi concedendus: ingreditur nā-
que statim ille, & sonitus pedum eius post
huiusmodi suggestiones est.

J. 30. Curandum, nec minima
diaboli suggestioni concedere
locum: nam inde ad vltimum
exitium inferendum procedet.

7106

QUONIAM Dominus hoc tam insigne opus, quod cum demone egit, ad nostram designauit eruditionem, voluit ut ex eo, omnes diaboli fraudes agnoscere, vincere addiscamus.

Quod ergo cepimus tradere, latius prosequi libet, ostēdētes; quā egregiē CHRISTVS doceat nos, callidissimo tentatori illudere. Astutissimē certē callidus tentator CHRISTVM aggressus est, sed sapiētissimē CHRISTVS illū profligauit; & subinde modū, quo eum expellamus, demonstrauit. Obseruauerunt Sancti Patres, cancerū marinum, maximū symbolū esse deceptoris, cuius propterea fraudulentos mores ex p̄fesso persecuti sunt, signāter Basilus & Ambrosius. Cancer quidē (inquit Ambrosius) ostreo delectatur, & carnes eius epulam sibi querit: sed ut appetēs cibi, ita p̄spiciēs est periculi, quoniā difficilis est venatio & periculosa: difficilis, quia testis validioribus esca interior occluditur, & velut muris quibūdam molliciem carnis natura muniuit, quā medio testarū, quodā sinu concano nutrit ac fouet. Ex quo (inquit Basilus) ostrea, Cordemō, idēst, animal testuceo operculo munitum, nomen accepit. Circuit cancer, attēdens, qua via ostreum ingrediatur, eiusq; omnia tentamēta sunt cassa, quia aperire ostreum clausum nulla vi potest. Cum illæ duę concauitates (inquit Basilus) inter se aptę & copulatę ostreum cōcluserint, nihil omnino efficere canceri brachia, nihil cōtra moliri possunt. Sed quoniā si dū ostreū aperit testas, intra quas clausum seruatur, cācer brachiola sua immittat, fieri potest, ut si subito eas ostreū claudat, cancerum comprimat & discindat, insidias noua fraude molitur. Explorat namq; & expectat, si quando ostreum in locis ab omni vento remotis, cōtra solis radios, referet claustra testarū, ut libero aēre voluptatē quandam capiat: tunc clanculo calculū immittens, impedit cōclusionem ostrei, ac sic aperta claustra reperiēs, tuto brachiola inserit, & viscera interna depascitur. Sicq; (inquit Basilus) quod vi non poterat, astu perficit. Si tamen ostreū, lapillum a cancro immisum, subito repellat, concludatq; repente testarū ostia, omnes cācri astus inualidos reddit, imo & brachiola canceri, ostia sua occludēs discindit. Et quidem in canceri fraudibus, demonis astutias, callidasq; versutias Deus, qui naturæ est autor, videtur depingere voluisse. Satis certē manifestum est, CHRISTVM Dominum suā personam absconditā tenuisse, inter duas illas naturas, diuinā & humanā: ideoq; diabolus, nequaquam ad eam expugnandam acce-

Hom. 7. in
Ex. me. &
orat. 10. de
inuidia.
L. 1. 5. He-
xamer. c. 8.

dere audiebat, quam inter diuersa diuinitatis & humanitatis signa, videbat inclusam. Expectauit propterea, si fortē aliquatenus ostreū, testas, aut ostia aperiret, si fortē paderetur ostiū, per quod ei aliqualis aditus pateret. Quod reuera tunc factū fuit, quando CHRISTVS ab omni hominum cōsortio, & conuersatione separatus, in illa occulta eremi solitudine, cōlestium cōtemplationi vacans, quasi radijs solis se exponebat: tunc nāquē verā famem & esuriem ostēdit, qua manifeste demonstrauit, se verū esse hominem. Hoc autem ipso, quod astutus cancer ostia patuisse p̄uiderit, subito, nō lapillum, sed lapides obijcit, accedens & dicēs: *Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant*: si fortē lapides isti oblatis, aliquatenus ostia retinerēt aperta, sicq; ad CHRISTVM expugnandū pateret via. Sed sapientissimus Magister, tanquam ostreū diligentissimū, lapidem subito repulit, & ostia repente tāta firmitate conclusit, ut nullum locū subintrandi reliquerit. Imo & brachia, quę diabolus misisse visus fuit, omnino cōfregit, atq; contriuit, dicēs: *Scriptum est: Non in solo pane uiuit homo*: quibus verbis, ut supra dictū est, magis seipsum occultauit, & in maiorē suspensionē diabolu adēgit, & eius conatus omnino retudit. Ita nouicūm fraudulentus deceptor agit, & oportet propterea, ut dixit Apostolus, attēdere, *Ne circumueniamur à Satana, quandoquidem iam eius cogitationes agnoscimus*. Callidissimus hic cācer, perpetuo circuit querens, quē deuoret, & deglutiat; ostrea desiderat comedere, viros inquā iustos; quod ut faciat, vnūquēq; obseruat, qua ex parte cordis, ostia aperiat, ut supra expositū dedimus; subitoq; tentationē quasi lapillū mittit, quē nisi subito repellamus, & claudāmus ostia, extrema pericula incurremus. Ita cū Heua se gessit in paradiso, quā cū vidit arboris interdictæ pulchritudinē cōsideratē, in eā quasi lapillū misit quæstionē illā: Cur Deus arboris illi fructū interdixisset, tā suauem & pulchrū: quia verò illa hunc lapillū nō subito excussit, statim post eū habuit ille ingrediēdi locū, imo & inferendi mortē & exitium. Similiter, cū vidit Davidē in solario, quasi ostreū ad solē aperiētē testas, seq; recreantē, quasi lapillū misit, suadēs, ut oculos extēderet ad cōsiderandā mulierē, se ex aduerso lauātis pulchritudinē, quem quia nō subito repulit, habuit locū cācer ingrediēdi & absumēdi eius interna p̄cordia. Idipsum & cū Iuda egit, quē cum videret affectū pecunię, misit in eū quasi calculum, quod consideraret valorem vnguenti, quod mulier vngēdo CHRISTVM expēdebat: & quia Iudas hunc lapillū nō su-

7107

1. Cor. 2.
11.

bito proiecit, tandē post illum introuit in
eū Satanas, suadēs, vt CHRISTVM proderet,
quo. posset pecuniā, quā mulier expenderat,
recuperare. CHR ISTVS ergo Dñs, subitò atq;
lapillū diabolus misit, ad cognoscendā eius
personam, aut excitandā gulam, dicens: Si Fi
lius Dei es, &c. continuò illum repellens, ita
testas occlusit, quòd diabolū, vt B. Irenęus
annotauit, magis anxium & confusum di
misit, dicens: Non in solo pane, &c.

S. 31. Non tam panem corpori,
quàm animæ, nec tam cibum
ad vitam corruptibilem, quàm
in corruptibilem quarendum do-
cet Christus.

NON in solo paneriuuit homo, sed in omni
verbo, quod procedit de ore Dei. Varijs
rationibus sancti Patres, hanc CHRIS-
TI responsionē expendūt, & explicant. B.
Gregor. Nyssenus singularē habet modū di-
cendi, asserens, demonē pervertere voluisse
totius naturæ ordinē, dum CHRISTO esuriē-
ti lapides obtulit. Est siquidē fames appeti-
tus cibi, aut nutrimentī necessarij, quo natura
ad sui reparationē indiget: nā cū perpetuò
per insensilē euaporationē, actionēq; calo-
ris naturalis, humidū radicale consumatur,
natura per famis affectionē, quasi clamat, pe-
tens necessariū cibū, ne natiuus calor extin-
guatur; sicuti lāpas, si nō superfūdatur oleū.
Iniquus autē tentator, qui nostris naturali-
bus affectibus utitur, vt nos ad eiusdē natu-
rę euerسیونē excitet, cū intellexit affectū fa-
mis in CHRISTO, nō cibū necessariū, sed lapi-
des ad talē appetitū satiandū exhibuit. Hoc
autē (inquit Grego. Nissen⁹) est pervertere
ac detorquere appetitū, à naturali cibo, ad
ea quæ à natura aliena sunt. Non enim diui-
na pudentia lapides fecit, vt per eos occur-
ramus fami & siti, sed cibos aptos ad come-
dendū & nutriendū, hac de causa pduxit. Hoc
amplius declarat, supponens, vnicuique rei
præstādum esse alimentum, suæ naturæ con-
gruum, & conueniēs, quo fames satietur, &
conseruetur natura. Et quidē duplex fames
est in homine iusto, vna corporis, altera ani-
mæ, de qua dictū est: *Beati qui esuriunt & si-
tiunt iustitiam*. Propriū cibum vnaqueq; expos-
cit, & vtriq; subueniendū est, ad vitā seruan-
dā. Fames corporis satiatur pane, fames ani-
mæ satiatur adimplēdo id, quod Deus ver-
bo suo statuit, & præcipit: *Meus, nāq; cibum
est, vt faciā voluntatē eius, qui misit me, vt perficiā
opus eius*. Incōgrue igitur, & cōtra omnē na-

turę ordinę, lapides tentator offert, qui nec corpori quidę satiādo sunt apti. Et quando panę offerret, qui corp^s satiare, nō esset p-
uissum sufficietę vitę, quę nō tã posita est
in hoc, quod corpori exhibeatur panis, quā
in eo, quod est voluntatę Dei, aut verbum
quod ex ore eius pcedit adimplere. Hęc sē-
sū extēdit ipse Greg. Nyssen^s, elegāter agēs,
& copiosę, cōtra eos, qui vt naturę affectib^s
uideant, multa quērūt, quę nec corporis,
nec animę necessitatibus satisfaciūt. Quid-
nā enim ad famę corporis vel animę satian-
dā, tot tātaq; vasorū aureorū & argenteorū
cōgeries: Quid tã exquisita mēsarū & map-
parū materia? quid nā ad nuditatis miseriam
operiendā, tot sericorū & aureorū vestimē-
torū cultus? &c. Quę omnia etiā meditat^s
fuerat S. Clemēs Alexandrin^s, hęc CHRISTI
Dñi respōsiōnē expendēs, qui multa discri-
t, a quo, quę dixit D. Greg. Nyssen^s mutuas-
visus est. Tertullianus aliū sensum indicat,
quę etiā insinuat B. Petrus Chrysologus,
quod loquatur Dñs de ea vita, quę nomen
vitę verę, & pleno ore promeretur; illa est
zterna: quia verę illa vita est (inquit Chryso-
log^s) quę sudorē nescit, dolores nō habet, fi-
nē nō sentit. Hęc quidę vita, nō solo pane su-
stētatur, sed Dei verbo & virtute. Vnde sen-
sus est: Nō quęro nutrire vitā, quę solo pa-
ne sustētatur; hęc nāq; vita carnis est, corru-
ptibilis; sed illam, quę diuini verbi virtute
perpetua subsistit, quę nō eget cibo & potu
visibili, & corruptibili: quę eundē sensu, etiā
tradidit idē Tertul. docēs, ad ostēdendum,
quod in cōlo Sancti, quādo cū Deo vitā a-
gent, nō erūt necessaria victus fulcimēta, ad
talis vitę p̄sidia, quadraginta diebus Moy-
ses & Elias ieiunio functi sunt (inquit Ter-
tul.) qui solo Deo alebātur, & iam tunc di-
cebatur: *Non in solo pane vixit homo, sed in verbo
Dei.* Ecce virtutis futurę lineamēta. Ita ille.
Cū ergo diabol^s te excitat ad aliquid, quod
necessariū representat ad istā vitā agendam,
mentē erige, & expēde, nō vitā istā estiman-
dā, quę solo pane sustētatur, qui sicut corru-
ptibilis est, ita nō potest incorruptionē cō-
ferre. Quęredus p̄cipuē est cibus apt^s ad
illā vitā consequendā, quę zterna est, quam
nullius famis, aut egestatis labor afficiat. Mi-
seri homines, qui hoc ipso, quod esuriūt, cō-
tinuo labori se tradūt, & quodcūq; op^s, quā-
tumcūq; graue faciliē aggrediuntur, liberta-
te se priuant, seruituti se subiiciunt, vigilias
ingentes agunt, itinera lōgissima conficiūt,
& omnia quę pollunt intentant, vt panę ac-
quirant, quem sępe tam difficilē comparāt,
vt quasi ex lapidibus extrahere videantur.
& id quidem, ad seruandā vitam tempora-

Lib. 3. Pedagog. C. 7.

Lib. de re-
surrecti car-
nis. C. 26.
Scrm. 11.

Eodem lib.
cap. 62.

lem,

lem, corruptibile, & omnibus malis repleta, quâ breuissimè amissuri sunt, quâ fames cruciat, sitis torquet, febris consumit, gladius discindit, &c. Vt hæc vitâ seruent & nutriant, sepe diabolus auscultat, etiâ suadentem, vt ex lapidib' panes faciant, idest, ea cõmittant, quæ laboriosa, difficilia, iniqua, & iniusta sunt: & tamen ad illâ obtinendam, quæ æterna est, quâ Deus promittit, nequaquâ præcipiente illo, aliquid agere, aut pati curant.

§. 32. Verbum Dei alimentum anima, maximè faciendum docet Christus, iuxta sanctorum expositionem.

§ 109

Sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Pleriquè sanctorum Patrum intelligunt, hoc loco sermonem fieri de doctrina Dei, quæ dicitur, verbum procedens de ore Dei, quasi diabolus inducenti CHRISTVM, ad querendum & desiderandum cibum corpori reficiendo aptum, responderit, ex Scriptura sacra, non tantum panem corporalem, quam cum cibum querendum, qui animam in vita sustentat, quod est verbum de ore Dei procedens. Certum est vnamquæq; rem viuente, egere alimento suæ naturæ, & conditioni, proportionato, quo eius vita sustentetur, & conseruetur. Homo autem duplicem habet vitam, corporis scilicet & animæ: idcirco duplici alimento eget. Et quid est alimentum corporis, panis aut cibum corporalis est; animæ verò alimentum, est diuinum verbum, doctrina diuina, quæ de ore Dei processit. Sicut autem vita animæ tantum longo intervallo vitæ corporis excedit, quantum anima ipsum corpus; ita longe maiori cura querendum est alimentum animæ, quàm corporis: & inordinate homo ageret, si remittens curam animæ, se totum ad querendum cibum corporis conuerteret. Hocq; Scriptura sacra iuxta sanctorum Patrum intelligentiam dicere voluit illis verbis: *Non in solo pane, &c.* Idcirco illa inducens, optimè CHRISTVS satisfacit calido tentatori, quasi dicere volens: Non hæc cura angere debet, quæ solummodo querendo cibo ad corporis vitam sustentandam, intendit, sed potius curandum est alimentum animæ, quod est verbum de ore Dei procedens. Ita Cyprianus: Non, inquit, erat digna responsione, questio malignantis; sed diuino eloquio satisfacit calumniatori, subtilissimo dogmate docens, corporis & animæ vitæ, proprijs alimonijs deberi subsidia: & cibum animæ, idest verbum Dei, edulij corporalibus præponendum; & citius, attentiusq; menti prouidendum, quàm ventri. Ita &

Dent. 8. 3.

Lib. de ieiun. & tenta.

B. Ephrem Syrus*, Ambrosius*, Hilarius*, Chrysostomus*, & Hieronymus*, Augustinus*, & Cyrillus*. Vt hanc Sanctorum intelligentiam expèdamus, annotandum est, certum esse ex Scriptura sacra, doctrinam Dei, eiusq; verba, quæ ab illius ore procedunt, esse animæ cibum, quo anima nutritur, reficitur, & sustentatur. Obferuat Origenes*, exponens illud, quod Paulus ex Dauide citat: *Fiat mensa eorum, &c.* Scripturam sacram esse: quasi quandam opulentissimam mensam, quâ Deus tot ferculis exhibet plenam, quot verba in ea profert, de qua interpretatur illud: *Sapientia edificauit sibi domum, excidit columnas septem, &c. misit vinum, & posuit mensam.* Vt pater sufficienter prouideat filiis, non tantum debet illis extruere domum, & prouidere vtensilia, quæ ad usum domus sunt necessaria; sed præcipue prouidere debet cibos, quibus super appositæ mensas vescantur. Ita æterna Sapientia, quæ filiorum suorum vitam ita curat, vt dicatur: *Sapientia filijs suis vitam inspirat*, non tantum filiis suis, idest fidelibus, prouidit domum, idest, Ecclesiam sanctam, quam Paulus *Domum Dei* appellat, quâ ipse edificauit, de quo dicitur: *Edificans Ierusalem Dominus*; sed & posuit mensam, Scripturam scilicet sacram, tot Sacramentorum & Mysteriorum ac promissionum edulij refertam, vt inde cibos abundantissimos ad vitam animæ sustentandam haberet. Corpus quidem (vt obseruat B. Gregorius Nyssenus) alimentum corporali eget, quoniam eius vires paulatim deficiunt, per continuam actionem caloris natui, & spirationem, aut insensilem, euaporationem, quæ propter necesse est, continua subministratione alimentum uti, quæ reficiatur vires, & quod deperditum est, reparatur. Similiter & anima, propter continuum concupiscentiarum ardorem, & labores, quos patitur, minuitur viribus, & deficere aliquando videtur: ideoq; oportet, ei cibum preparari; cuius continua subministratione reparetur vires, & facultates roborentur. Et forte hæc dicere visus est Apostolus: *Euangelium virtus Dei est, in salutem omni credenti.* Videtur namq; loqui, metaphora sumpta ab eo, cui iam vires ita deficiunt, vt nec stare possit: cui subuenire curamus, per bucellam panis, & poculum vini, quo vires resumit; sicut videre est in Amalecita illo, qui lassus in itinere remanserat, cui dederunt panem &c. *qui cum comedisset, reuersus est spiritus eius, & refocillatus est.* Ita sanè deficiunt vires animæ, per continuum concupiscentiarum ardorem, per labores quos patitur, curas quibus angitur, sollicitudines, quibus torquetur, ita vt aliquando iam deficere videatur: cibum propterea aptissimus paratus est, Euangelium scilicet aut diuinum verbum, quo virtus reparatur, & reficitur: *Quæcunq; enim scripta sunt, ad nostram doctrinam, idest,*

* Sermon. compunc animæ p. 574. Lib. 4. Luc. & ep. Rol. 8. 3. serm. 3. 3. finem. e. Canon. in Matt. d. Hom. 2. in Gene. e. In cap. 1. Isai. f. In Ps. 96. g. Lib. 1. d. adorat. h. Lib. 2. i. epist. ad Roman. i. Rom. 11. 9. k. Prou. 9. l. Ecclesia. Rici. 4. 12. m. 1. ad Timot. 3. 15. n. Ps. 146.

Lib. de beat. orat. 4.

§ 110

Rom. 1. 16

1. Reg. 30. 13.

Rom. 1. 15.

animæ pascuū, scripta sunt, ut per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus. Dauid aliquando ita premebatur laboribus, & ita eius vires deficiebāt, ut nili hunc cibum anima eius sumeret, defecisset omnino. Nisi quod lex tua meditatio mea est, tunc fortē perissem in humilitate mea. Vnde & ad diuini verbi epulum, animam suam deficientem prouocabat, quo spes eius augetetur, nutriretur fides, roboraretur charitas: *Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in Deo,* etc. Ita & sanctus Mathathias, filios suos penē deficientes, ob persecutionem gentium, induxit, ut ad memoriā reuocarēt, quæ Scriptura sacra commemorat de sanctis Patribus, quomodo salui facti fuerint. Ita & Paulus Hebræos hortatur, ut sanctorū Patrum gesta, quæ Scriptura refert, recolant, ut animos sibi faciāt ad virtutis & religionis opera perficienda, sustinendos labores, &c. Ita sancta & beata Paula (sic eam Hieronymus vocat) animæ suæ vires reparabat, ut idem Hieronymus ait, sacrarū Scripturarū lectione & assidua meditatione, quibus fortissima ad omnes labores reddebatur. Egregiē propterea Paulus, postquam dixit, Euangelium esse virtutem Dei, subdidit locum illū, quem alibi iterum atq; iterum repetit: *Iustus ex fide viuit.* Certum est, sermonē esse de fide viua, quæ per charitatem operatur. Quomodo iustus ex ea viuit? Nonne vnusquisq; viuit alimento suæ naturæ proportionato & conuenienti? Multis rationibus hoc sancti Patres explicant, sed & hic non ineptus est: *Fides enim est ex auditu per Verbum Dei*, ut idem Paulus dixit. Corpus quidem viuit, sumendo alimentum per os, & illud traiciēdo in stomachum, vbi virtute caloris naturalis cōcoquitur, digeritur, & distribuitur: anima autem viuit, sumendo pabulum diuini verbi, diuinæq; doctrinæ per auditū, quod transfusum in cor, si ibi digeritur per meditationē, & concoquitur per calorem charitatis, per illud anima viuit, nutritur, & roboratur: et inde operā vitæ valida, fortiaq; produnt. Egregiē Origenes ad hoc institutū expendit illud: *Si sederis cenare ad mensam potentis, diligenter intellige, quæ apponuntur tibi, & mitte manum tuam, sciens quia talia te oportet præparare.* Ita ille, iuxta Septuaginta legit: quo etiā modo multi sancti Patres legere cōsueverunt. Inuitat nos Deus in hac vita, & non prandiū dicitur parasse, sed cenā, quia oris sui verba, & quæ nōs docet, nō sub clara luce, & euidenti nobis tradit, sed sub lucernæ lumine, cuius vsus est in cœnis, idest, sub reuelatione obscura, facta sanctis Apostolis & Prophetis. Ita nāq; dixit B. Petrus: *Habe-*

mus firmiorem Propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, tanquam lucerna lucens in caliginoso loco. Sub hoc lumine nobis parat mensam Scripturæ diuinæ, in qua sunt varia fercula, tot ac tanta, quod sunt diuina verba, quæ in ea tradūtur. Mitte ergo manum tuā, diligenter attendens, quæ tibi apponuntur. Sicut nāq; in conuiuio vnusquisq; ad illud ferculum mittit manū, quod sibi aptius conuenientiusq; indicat, ita circa doctrinam diuinam agere oportet, ut vnusquisq; mentē cōuertat, & id excipiat corde, quod sibi magis secundum occasionem in qua est, potest congruere. Quod eleganter docuit B. Basilus, ad Scripturæ sacræ studium excitans. In qua re, inquit, quisq; nostrum senserit, se eo quod oportet defici, in illo assidue incumbens, tanquam ab officina quadam medicinæ, appositū suæ infirmitati medicamentum inuenire poterit. Ac temperantiæ quidē homo cupidus, historiā Ioseph assidua lectione euoluat, ab ea namq; ediscet actiones temperatiæ plenas; in fortitudine instituetur lector ex historia Iob. Rursus aliquis reputās, quomodo magnanimus idē & clemens esse possit, ita ut animo quidē obfirmato aduersus peccatū, clementia verō vtatur erga homines, illic Dauidē inueniet, generosum in bellicis facinoribus, clementem & placidū in inimicis vlciscendis. Talis erat Moyses, ingenti ille quidē ira in illos insurgens, qui in Deum peccauerant, sed mitti animo perferens illos, qui sibi obtractauerant. Honestatē addiscet mulier ex historia Susannæ: obedientiam filius, ex factō Isaac: timorē concipiet peccator, ex subuersione Sodomorū: superbis ex vindicta, qua rebelles Dathan & Abiron Deus puniuit: simulator ex morte Ananiæ & Saphiræ: qui in virtutis via lassatur, attēdat promissa, quæ ibi exponuntur: qui voluptates sequitur, cōsideret finē, quē proponūt, &c. Alimentū ergo aptum ad vitam animæ sustentandam, verbū Dei ab ore eius, pcedens meritō dicitur. Patet ex ijs veritas sētētiæ Scripturæ sacræ, quā Christus refert: *Nō in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod prodegit de ore Dei.* Nec enim solus panis querēdus est ad vitā, qui tantum corpus nutrit, verior potiorq; hominis vita, ea est, quā verbū Dei sustentat. Quoniā autē, ut annotauit Tertullianus, tunc aptius homo potest animā meditatione diuini verbi pascere, quādo corpus per ieiuniū lāguescit, aptē nunc hāc sententiā inducit, enervās diaboli tentationē. Patet etiā quā iustē S. Ephrēm inuehatur in eos, qui tantū attēdūt querere, & puidere alimentū ad vitā corporis cōseruandā, qui tamen nullatenus curant, vel mi-

Epist. 1. ad
S. Gregor.
Theolog.

¶ 112

Li. de ieiun.
aduers. Pyl.
chl. c. 8.

Loco cit.

Elia. 55. 2.

animam alimenti portionem animæ subministrare; quos egregiè redarguit Dominus: *Quare appenditis argentum non in panibus, & laborem vestrum non in saturitate? Audite audientes me, & comedite bonum.* Quare inquit, omnem operam infumitis, circa illas res comparandas, quæ non sunt verus panis, idest verum alimentum? & cur laboratis, ut ea acquiratis, quæ non veram inducunt saturitatem? nec enim quæ ad corporis vitam seruandâ conducunt, veram habent rationem solidi alimenti, nec satietatem veram possunt adducere. Quidnam igitur querendum? *Audite audientes me*, idest diligenti studio attentas aures verbis meis præbete, vos ipsos conuercite ad verba mea percipiendâ: hoc namq; est comedere bonum, hoc, est alimentum validum, & solidum sumere; quo anima sustentatur. *Comedite bonum*: est heterosis numeri, *bonum*, pro bonis: comedite vera bona. Audiat attentè diues, quid diuitibus Deus verbo oris sui promittat, & quod fecit Abraham, cum diues esset, quantam sibi peperit gloriam ex eo, quod non solum peregrinos recipiebat, sed & ad hospitium cogeat: quid autem diues ille epulo, qui lazarus nullatenus curauit, de suis operibus & facultatibus reportauit, qui velaque guttulam nullatenus accipere meruit, nec in æternum accipiet. Consideret nobilis, illam Davidis veram nobilitatem, qui coram Deo se vilissimum reputauit, & pauperum ac oppressorum factus fuit protector. Attendat vxorata Susannæ pudicitiam, quam nec presentissimum mortis periculum potuit flectere, sed summa in Deum fiducia maximè ei attulit honorem. Videat qui laboribus vndique se circumdari dolet, sanctum Iob, omni dolorum genere vndequaq; circumseptum dicentem: *Sit nomen Domini benedictum*, quo & promeruit, ut omnibus sibi à Deo in duplo restitutis, multo tempore gauderet. Qui egestate præmitur, Lazarum contempletur; cui nec micas de mensa diuitis cadentes accipere fuit concessum, & tamè quia patientiam seruauit, eius anima ab Angelis fuit deportata ad locum quietis. Qui inimicorum patitur insidias, recolat Ioseph à proprijs fratribus odio succensis, pretio vili distractum, à propria domina mendaci testimonio maculatum, qui tamen à Deo non fuit derelictus, donec obtineret sceptrum regni, & potèntiam aduersus eos qui eum deprimebant, & mēdaces ostendit, qui maculauerunt illum &c. Hoc modo si quis animum cœlesti verbo pauerit, dicere poterit, quod dicebat David: *Sustinuit anima mea in verbo eius*: & iterum, propter verba labiorum suorum, ego custodiri vias duras. Sicut quotidie

Iob. 1. 21.

Sap. 10. 13.

Psal. 129. 4.

Psal. 10. 4.

corpori, inquit Chrysostomus, cibum suppeditas, ita & animam non despicias, ne fame pereat, sed da ei cōgruum cibum, ad monitionem videlicet ex lectione Scripturarum: non enim in pane, dicit, solum vivit homo, sed in omni verbo quod egreditur per os Dei.

Hom. 21. i
Genesim,
ad finem.

S. 33. Diuina colloctione sape sustentatur homo, de qua multi Patres, Christi verba intelligunt.

CHRYSOSTOMVS censeat, CHRISTI verba: *Nō in solo pane &c.* intelligenda esse de alimento apto, ad vitam corporis sustentandam: quasi dicere voluerit, quod vita corporis, non solo pane sustentatur, sed etiā sine pane potest sustentari, solo verbo, quod de ore Dei procedit, idest diuina colloctione. Vnde (inquit Chrysostomus) hoc est, quod dicit: Potest esurientem Deus, etiam verbo pascere. Et notandum, quod tunc dicitur, verbum de ore Dei procedere, quando Deus actu loquitur, ut Dei colloctionem & conuersationem exprimere videatur, quasi Dei conuersatio cum homine, sufficientissima sit, ad ipsius vitam sustentandam. Ita hunc locum intelligere visus est Tertullianus, cōtinetq; egregiam doctrinam, scituq; dignissimam. Dei siquidem collocutio, ita potest totum hominē sustentare, ut neque famē sentiat, neque deficiant vires. Id Tertullianus ex Moyse, Elia, & alijs, qui familiari colloctione cū Deo conuersati sunt, demonstrat, quos videmus admiranda, longaue ieiunia seruantes, egregia valetudine & corporis robore præstasse. Id insuper fiet manifestum, si vitas sanctorum Anachoretarum expendamus, qui multos dies sine cibo agebant, & cum aliquando ad illum sumendū se conuertebant, erat in tam parua quantitate, ut vix ad passerculum sustentandum videretur sufficiens; quos longissimam duxisse vitam est manifestum. Hinc processit, ieiuniū illud S. Mariæ Egyptiacę, quę per decem & septem annos, nec tres panes cōsumpsit. Hinc vita eorum, qui post Solis occasum, quatuor aut quinque caricas tantum comedebant: orationis namq; exercitio intenti, perpetua Dei colloctione fruebatur. Et ne quæ antiquissima sunt, solummodo proferamus, vide beatam Catharinā Senensem, integras quadragesimas sine vllō cibo aut potu egisse, solius Sacre

113
Hom. 13. ii
Matt.

Li. de Ieiū
aduer Ply
chie. cap. 1

voluit gustare. Interpres Chrysostomi legit: *Cum esuriret, & vellet cibum sumere.* Sed quid factum est? Parantibus autem illis (qui scilicet erant de familia Symonis Coriarij) aliquid quod Petrus comederet, cecidit super eum mens excelsus, Græcè, Extasis. Quid est extasis? inquit Chrysostomus. Spiritualis cōtemplatio facta est in illo; quasi diceret quis, anima excelsit e corpore. Orucumenius, extasis dicitur, cum extra sensibilia factus quispiam, ad spiritualia deducitur. Et vidit cælum apertum, & descendens vas quoddam, velut linteum &c. in quo erant omnia quadrupedia &c. & facta est vox ad eum: Surge Petre, oscide & mādūca. A quonam facta est vox? Ambrosius, à diuinitate, aut à Deo ipso. Quid hoc est, quod Petro faciem patiente validam, adeo ut iam cibi pararentur, Deus ad sui colloctionem eum reuocauit, & induxit, ut vocem suam audiret? Nonne expectare poterat, ut prius resumpto cibo vires reficeret, famem & esurientem satiare? Imo quia verè voluit eius famem satiare, & excellentiori modo reficere, parantibus iam seruis Symonis Coriarij cibos, Deus ad validiores epulas eum inuitasse visus est, ut scilicet mente quasi cælum conscenderet, ubi verba Dei audiret, quibus arcana mysteria, circa Gentium vocationem ediceret: quibus sane ita Petrus satiatus mansit, ut quantū existimo, nullam deinceps famē illo die sentiret. Quod vel ex eo patet, quia postquam ab illa oratione ac Dei colloctione est reuocatus, non ad comedendum properauit, aut de cibo corporali curauit, sed excipiens Gentiles, qui tunc ad domū in qua peritabat, accesserūt, quos animalia illa, in linteo pręmissa figurabant, eos docendos & instruēdos assumpsit. Hæc itaque est Sanctorum doctrina, quam innumera Sanctorum exempla demonstrant, quā experiuntur ij, qui vere diuinorum contemplationi vacantes, dicūt cum Propheta: *Audiam, quid loquatur in me Dominus Deus:* quam Spiritus sanctus docere voluit Israelitas, cuius dictum CHRISTVS nunc inducit dicens: *Nō in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.* Animalis homo non percipit quæ Dei sunt, quia ut dixit Paulus, secundum carnis regulas omnia examinare contendit: percipiet spiritualis, qui veræ contemplationi & orationi se tradere voluerit: quamvis namq; cōmuniter loquendo, etiam viri spirituales alimento egeant corporali, nec sine miraculo possint solius orationis & contemplationis opere, vitam seruare, sicut alibi dictum est: Verè tamē hæc miracula sæpiissime conspiciuntur in Sanctorū historijs. Potest panis e terra procedens, hominē sustentare.

& esurientem pascere; & verbū à Deo procedens, non poterit id excellentius multò præstare?

§.34. Deus potest sustentare sine pane, etiam per ipsummet ieiunium: qui creaturarū qualitates sicut in organo transmutat.

MODIS supra expositis: alijsq; alibi traditis, sancti Patres interpretati sunt hunc locum Scripturæ sacræ, quem Christus induxit; quorum sententia magna cum reuerentia sunt obseruandæ. Planus autem ille esse videtur, quem tradunt Euthymius & Theophylactus: ut per verbum ab ore Dei procedens, quauēunq; re Deo benè visam intelligamus; quasi velit dicere: Non solus panis est, quō homo vitā seruare potest, sed potest sustentari quacunque re, quā Deus vel solo verbo iubens, exhibeat, ad sustentandum. Ac si diceret, ait Euthymius: Ad quid mihi opus est panes, ex lapidibus facere, propter famem; quæ me urget, ut illis visis alliciar esca? Atqui non solo pane hominū vita seruari potest, sed & alio præterea cibi genere. Omne siquidem verbum ab ore Dei egrediens, ad eum qui fame premitur, loco cibi vitam eius sustinet, & sufficit ei. Et verè hæc dicere voluisse visus est Deus in Deuteronomio, vnde Scriptura ista desumpta est. *Dedit inquit, tibi cibū, Manna, quod ignorabas tū & patres tui, ut ostenderet tibi, quod nō in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod egreditur de ore Dei.* Hebręi, inquit Theophylactus, cibati sunt Māna, quod non erat panis, sed per verbū implebat omnem Hebręorum indigentiam, & fiebat omnia, quæcunq; comedere cupiebant, siue piscem, siue ouum, siue caseū &c. Potest itaq; Deus, sine pane sustentare seruos suos, per quamcunque rem, quam ille vel solo verbi sui imperio exhibere voluerit: ut hinc primo pateat, quod Deus non deseruit curam CHRISTI, etiamsi panem nō prouiderit ei; ut diabolus verbis suis suadere voluit, quia Deus sine pane potest eum; & quemcunque hominem sustentare. Patet secundo, diabolice tentationē Christū non cogere, ut retrocedat à Dei obsequio, & se cōuertat ad querendum cibum: quoniam facile Deus solo verbo, quod de ore eius progreditur, id est absque labore, absque eo quod necessum sit manus ad mouere labori, solius verbi prola-

116

In cap. 4. Matth.

Deut. 8. 3.

Psal. 84. 9.

1. Co. 3. 14.

Psa. 148. 8.

Libro 7. de
Trinit. c. 1.

Epist. 91.
Lib. de gra-
tia Christi
ca. 3. & seq.

& per niuem comburere, & facere, ut nix ignem nutriat, & acuat, & excedens calor ignis, qualis est in fulmine, niuem & grandinē roboret ad infrigidandum: iustum est enim, ut omnia ei obediunt, & dicatur: *Ignis, grandis, nix, glacies, quæ faciunt verbum eius.* Vnde egregiè subdit: *Propter hoc, & tunc in omnia transfigurata, omnium nutriti gratia tua deserviebat, ut voluntates eorum, qui ante desiderabāt, ut fierent filij tui, quos dilexisti Domine, quoniam non natiuitatis fructus pascunt homines, sed sermo tuus hos, qui in te crediderint, conseruat.* Locus difficilis, varieq; à varijs autoribus expositus, sed quem egregiè explicauit Augustinus. Premiserat Spiritus sanctus, quod creatura Deo factori deservit: *Propter hoc, & tunc, creatura in omnia transfigurata:* Augustinus legit, *in omnia se transfigurans:* in Græco, *trans temperans,* quia vnaquæq; creatura illam temperamenti rationem exhibebat, quā Deus verbo suo statuebat. Ignis contemperabatur aque, & aqua igni, calor frigiditati se aptabat, & calori frigiditas, ut vnaquæque res propriam videretur amisisse temperiem, & figuram, & alterius naturæ temperaturam induisse. Omnis etiam creatura visa est transfigurata, & transtemperata, in vnico illo cibo, Manna scilicet, qui omnium ciborum videbatur naturam accepisse. Sicque omnis creatura, temperata ad oris tui imperium, *omnium nutriti gratia tuæ deserviebat.* Gratiæ nomen, secundū latam significationem, significat quodcumq; Dei donum, etiam naturale, ex Dei beneplacito proueniens, ut obseruauit Augustinus: quamuis erraret Pelagius, qui ut idē refert Augustinus, hanc solum gratiæ significationem approbabat. Itaque hoc in loco, gratiā diuinam, vocat diuinum beneplacitum, gratuitatē bonitatem, omnibus rebus prouidentem, quæ egregiè appellatur, *Nutrix omnium:* nam omnia nutriūtur ijs rebus, quas Deus secundum beneplacitum exhibet: qui quamuis secundum naturæ cursum, cuiq; rei proportionatum alimentū designauerit, sed nihilominus hoc intelligendū est, quod nulla res habet nutriendi facultatē, nec agendi, nisi secundū quod Deus verbi sui præcepto aut præscriptione decreuerit. Et si fructus habent nutriendi virtutem, nō eam habent, nisi quatenus Dei verbū aut eius beneplacitum illam eisdē confert. Vnde nec panis habet virtutem satiandi, nisi iuxta diuini beneplaciti decretū, nec *natiuitatis fructus* (in Græco, *natiuitates, vel generationes fructuum*) quos terra profert, pascunt homines, sed *sermo tuus:* Græce, *Verbum tuum,* aut imperium de ore tuo procedens: hic pascit, sustentat, idest tota sustentandi virtus ab eo procedit.

Vnde quæcumque res cui Deus talem voluerit virtutem applicare, vim sustentandi habebit. Ex quo fit, ut sæpe Sacre littere clamēt, quod aliquando cum panis abundantia, aliquis nequaquam roboratur; alius autem per cibos exiguæ virtutis, magno robore præstat: Deus namque per quamcūque re sustentare potest. Sicut ergo tunc congelabat per ignem, & calefaciebat per grādinem, & sicut calorem acuebat per frigus, & frigus per ardentis ignis calorem, ita potest per ieiuniū ipsum, & esuriē, sustentare, & per abundantes epulas famē & esuriē acuere. Quod similiter indicauit Spiritus sanctus eodem libro; eadem iterum pertransiens: tā graua namque illa erant, & tam digna ut à nobis considerentur, ut iterum atque iterum illorū tractationem inducat. *In se, inquit elementa dum conuertuntur, sicut in organo qualitates sonus immutatur, & omnia sua sonū custodiunt, vnde estuari ex ipso visu certū potest.* Res cōperta fuit, & experientia ipsa cōprobata, omnium oculis patentissima, quod elementa in se inuicem conuertuntur: in Græco, *transponuntur aut disponuntur:* quod namque nunc calefaciebat, postea infrigidabat, & e diuerso: & mutare videbatur qualitates suas, sicut fit in organo. In Græco non habetur, organum, quod nomē apud Græcos absolute significat instrumentū, ad quoduis opus, sed habetur, *Psalterium,* quam vocem Vulgatus transfert sæpe, organum; significans, ut inquit Augustinus, instrumentum quoduis musicum, quod ad cantilenā aptatur. Sed hoc in loco egregiè transtulit Vulgatus organum, sensui Spiritus sancti satisfacere volens. Est enim organum, instrumentum musicum, ex varijs fistulis compositum, cui folles adhibentur: & mirum est, quomodo ad pulsantis voluntatem & motum transmutentur in organo qualitates sonorum. Eisdem namque fistulis, nunc letum sonum reddit, nunc triste, nunc aptū concentum ad exhilarandum, nunc ad affligendum: et fistula quæ nūc vocem acutam reddit, motu pulsantis statim reddit graue. Ita se habuit Deus, qui mundum tāquam organum composuit varijs fistulis distinctum, dū varias naturas rerum in eo constituit, quarum quælibet in se suas qualitates seruat & tenet. Sed mutantur illæ ad nutū Dei, ut verē calefaciat per aquam frigidam & glaciē, & comburat per niuem, & congelet per ardentem ignem: In aqua conseruet agrestia, & natātia in terra arida, vnde subdit: *Agrestia in aquatica conuertebantur, & quæcumq; erant natantia, in terram transibant.* Et quidem nouimus ranas, quæ morantur & natant in aquis, in terram transisse, quia exētes, ut ait Car-

¶ 119
Sap. 19.

In Psa. 56.

thulianus, de fluuijs & paludibus venerunt per siccam terram ad domos Aegyptiorum, & interiora cubicula etiā Regis, replerūt, sibi que vere conseruabantur. Quando agrestia in aquis egerint, non constat apud omnes: certū est tamen id reuera accidisse, fuisseque vel visu ipso omnibus cōspiciū, sicut hoc in loco dicitur. *Ignis in aqua valebat supra suā virtutē, & aqua extinguētis natura obliuiscitur. Flamma ē cōtrario corruptibilium animalū nō vexauerunt carnes coambulantū.* Certē qui toties hoc factum inculcat, & repetit, aperte indicat, velle, vt illud à nobis consideretur, quod ignis nutriebatur ab aqua, & aqua non solum non exinguebat ignem, sed viuū illum conseruabat. Quod dictum est, vel propter animalcula illa immissa à Deo, ad punitionem Aegyptiorū, quę quantumuis flammę fulminum domos incenderent, talia tamē conseruabātur animalia: aut sermo est, de iumentis Israelitarum, quę cum verē essent inter Aegyptios, flammę ardētis à Deo missę, consumentesque Aegyptios, non consumebant Israelitarum pecora. Itaque flammę illa seruabant, quę occisurę videbantur. Et vt hanc Dei potentiam magis intelligeremus, subdit: *Nec dissoluebant sicut glacies, bonam escam.* Vocat bonam escā ipsum Manna, quod vocauerat escam Angelorum: hęc exiguus radius Solis minimo calore dissoluebat & liquefaciebat, maiori facilitate, quam dissoluitur & liquefit glacies, aut nix ad ignem: & nihilominus ingens ardentissimęque ignis flamma, non solum non liquefaciebat eam, sed coquebat potius, vt patet ex Scripturafacra. Certē res mirāda. Multo enim vellementius & validius potest liquefacere globulo glacię flamma ardētissima ignis, quam Solis ardentissimus estus: & nihilominus grana illa Māna, à minimo Solis radio liquefiebat, & à sūma ardētissimaq; ignis flammā non solum non liquefiebat, sed potius duriora roddebantur, & concoquebantur. Ad quid nam hoc? vt intelligerent omnes, quomodo Deus, per id quod maxime liquefactiuum est, non solum non liquefaciat, sed rem reddat duriores. Agit nāq; vnaqueque res id, quod ipse eidem pręscribit, etli contra particularem naturā rei videatur. Hocque voluit Deus, vt omnes intelligerent, quod poterat per ignem seruare glaciē, & per niuem conseruare ignem, & per id quod res videbatur absumēda, eā nutrire, roborare, & perficere. Et certē non alienum videtur ab hoc instituto, quod Dauid eccinit: *Qui dat niuem sicut lanam:* quorum verborum varius est sensus. Egregiē tamen B. Basilus: Inexpugnabilem inquit, & infi-

nitam Dei potentiā exprimit, quod & nondum existentes essentias mutat; & cuiusque rei valde adaptat: licet enim immotis naturę suibus ligetur, hi tamen quando ei placent soluantur, & aliquando ipsas essentias immutat, aliquādo manentes ad aliam operationem transfert: Ita ille. Cuius mentem explicare visus est Genebrardus, docens, verē oportere terram calefieri, vt generet & producat herbas ac fructus: nā calor est principium generationis mixtorum. Deus autem volens calefacere terram, niuem operit. Etsi enim illa frigidissima sit, tamē dum halitus & expirationes terrę cohibet, et calorem internū conciliat, & vim maximam fecunditatis indit, instar lanę, quę calefacit & fouet corp⁹ pecudis: vnde dicitur *latrare*, id est *fecundare segetes*, apud Poetā. Ne verō, inquit Basilus, insensatorum quippiam, omnia hęc nudę naturę tribuat, subiūgit: *Emitte verbum suum & liquefaciet ea*, id est, mandatum eius hoc facit, nō natura ventorum. Itaque secundum eius mandatū res omnes operatur, & ipse niue ad calefaciendum vtitur, & igne aliquādo ad refrigerandum; aliquādo per medicamenta, quę salubria videtur, infirmat; aliquādo per res quę noxię iudicantur sanat. Curauit Ezechiam

In Psa. 147

4. Reg. 30.

Num. 21.

Serm. 1. in capite ieiunij, ad fin. Psa. 32. 18. 19.

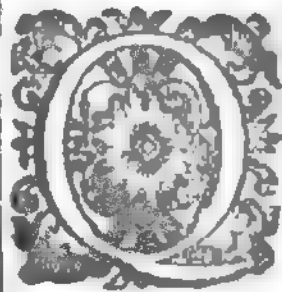
di citur,

Gene. 3. 17 dicitur, *Maledicta terra in opere tuo, idest per*
 Gen. 3. 20. *opus tuū: & in baculo meo trāsiui Iordanē, idest*
 per baculum. Vnde idem est, *alat eos in fame,*
 ac per famem. Per famem namque & per ie-
 iunium ipsum alit Deus & sustentat rimen-
 tes & sperantes in se: ad quod cōsiderandū
 David omnes aduocat, dicens: *Ecce oculi Do-*
 mini &c. Non despexit Deus sperantes in se.
 Per ieiuniū, inquit Bernardus, sæpe Deus pu-
 trit, & impinguit hominē, sicuti in Daniēle
 & socijs eius videre licet. Ex quibus expli-
 cat, quomodo Dñs præcipiat in die ieiunij
 caput oleo vngi, & impinguari. Hoc cer-
 tū sit ei, qui verè Dei obsequio se tradidit,
 quod Deus *nō occidet fame animam iusti,* cui ne-
 que facultas deesse potest, nec voluntas. Nō
 facientas, quia omnipotens est, cui ipsummet
 posse, subiectū existit, vt dicitur in libro Sa-
 pientie: *Subest tibi posse, cum volueris.* Nō vo-
 luntas, quia pius & iustus est, & sæpe profi-
 tetur, quod mors hominis non est secundū
 suā voluntatem. Nullus vaquam pius pa-
 ter, aut clemens Dominus, ita se durum exhi-
 buit erga fideliū filium, vel seruū, vt quem
 sine dispendio aut labore posset seruare, co-
 ram oculis suis sibi fidelissime obsequetem,
 dimitteret crudeli fame interire. De quibus
 alio in loco. Ideirco ergo apte dæmoni sua-
 denti, vt à Dei obsequio desistas & te con-
 uertas ad panes querendos, responde: *Scip-*
tum est, quia non in solo pane viuit homo &c. ita
 namquē respondit Dominus tētatori: & ad
 hoc pugnat Imperator, vt milites discant:
 Ideirco sic respondet Dominus (inquit Hie-
 ronymus) quia propositum erat, non vince-
 re tentationē potētia, sed humilitate, quam
 tu posses imitari. Nō quasi Deus (inquit Am-
 brosius) vtitur potestate: quid namq; mihi
 proderat? sed quasi homo, commune sibi ar-
 cessit auxilium.

*§. 35. Christus quæ diabolus pete-
 bat facere noluit, quia nihil inu-
 tiliter operatur, quem potentes
 imitari debent.*

121
 in Psal. 90.

Quid magis erat Domi-
 no Iesv Christo (inquit
 Augustin⁹) de lapidib⁹ pa-
 nem facere, qui de quinq;
 panib⁹ tot millia satiauit?
 Vnde tūc proccelsit panis?
 Fōtes panis erāt in manu
 Dñi &c. Quid ergo fratres, impossibile erat
 Dño de lapidibus panes facere? Homines re-
 cit de lapidibus, dicēte ipso Ioāne Baptista;
Potēs est De⁹, de lapidib⁹ istis, facere filios Abra-

Matt. 3. 9.

ha. Quare ergo nō fecit? Ita inquit Augusti-
 nus, quod & similiter inquisiuit, expendens
 miraculum factū in Cana Galileæ. Qui fecit
 inquit, de aqua vinū, potuit facere de lapidi-
 bus panem: eadē enim erat potentia. Quare
 ergo nō fecit? Ita similiter querunt Chryso-
 stomus^a, Rupertus^b, & Petrus Chrysolog^c,
 estque communis questio, qua sancti Patres
 proponunt, quā & D. Thomas^d egregie sus-
 cepit explicandam. Mirū est nāq; cur Chri-
 stus non fecerit, quod diabolus petijt, cū id
 posset facere sine peccato: nam verè tempus
 erat oportunum, vt carni suę refectiōē præ-
 staret; & non minus esuriebat ipse, quam illi
 qui postea illū sequebantur in deserto; quos
 cum vidit famescientes, nec panes ad manū
 subesse necessarios, nō semel, sed & iterum,
 manifestum edidit miraculum in panū pro-
 ductione, vel multiplicatione, ne deficerent
 in via. Communis tamen omnium Sancto-
 rū respōsio est, CHRISTVM non fecisse, quod
 diabolus petebat, quia nullatenus miraculū
 poterat vtile esse ad diaboli salutem. Tā ad-
 equatē Christo Domino, nomē Iesv cō-
 petit, quod Saluatorem significat, vt nihil vl-
 quam egerit, quod ad alicuius salutem non
 esset vtile, vel expediens. *Dedit quidē ei om-*
nia Pater in manus, vt dixit Ioānes, & ipsemet
 confessus est dicens: *Omnia tradita sunt mihi a*
Patre meo: ipsæ tamen apertē professus est, se
 illam insignem potentiam accepisse, ad salu-
 tem nostram procurandam, & dirigendū in
 vitam æternam. *Dedisti ei,* inquit ipsemet de
 se ipso loquens ad Patrem, *potestatem omnis*
carnis, vt omne quod dedisti ei, det eis vitā æternā.
 Allusisseq; aliquatenus visus est ad id, quod
 de sancto Ioseph prædixit Moyses, quod de
 Christo Domino intelligit allegorico sen-
 su Rupertus: *Quasi primogeniti tauri pulchritu-*
do eius, cornua Rhinocerotis cornua illius, in illis
ventilabit gentes &c. Pulchritudinem & forti-
 tudinem sancti Ioseph haud dubie elegan-
 tissime describit. Pulchritudinem quidē de-
 pingit, sub typo primogeniti tauri, aut iuue-
 ci, agilis, venusti, qui omnium oculos ad se
 trahit, ad quem videndū omnes concurrūt.
 Ita sane fuit Ioseph, quem pater eius bene-
 dicens dixit: *Ioseph decorus aspectu, filia discer-*
erunt per mutuum; certē ad eum videndū, cū
 transibat. Et constat, inquit Rupertus, quia
 propter pulchram faciem, decorumq; aspe-
 ctū, sic à domina sua adamatus fuit, iuuenis
 decorus, velut à lasciuiente vacca taurus iu-
 uenculus; & supra ceteros egregius, appeti-
 tus est. Fortitudinem autem depingit, typo
 cornuū Rhinocerotis. Grauis difficultas est
 inter eos, qui animalium naturas scrutātur,
 quodnam animal sit Rhinoceros: an scilicet

Serm. 41.
 temp.

Homi. 1.
 in Matt.
 in cap. 4
 Matt.
 Serm. 1.
 ad finem.
 4. p. q. 4.
 ar. 4. ad 1.

Ioan. 13. 3.

Matt. 11. 27

Ioan. 17. 2.

Deut. 33. 17

Libro 1. in
 Deut. c. 15.

Gen. 49. 21

ut vnum & idem cum Monocero, aut Vni-
corne. Et quidem si proprie loquendum est,
differunt valde: nam Rhinoceros est animal
eum, indomitum, fortissimumque, de quo
Plinius¹, Solinus², latiusque Strabo³: sed ex-
cellentius Deus ipse, qui loquens cum B. Iob⁴,
eius vires, indomitam feritatem, & mores des-
cribit. Hoc animal hisce annis in Hispania vi-
dim⁵ deportari ab ea insula Indica, quæ Ha-
bana dicitur, ingenti corporis mole, tamque
firma pelle, quale dixit Aelianus, quod egre
iaculo possit penetrari, cornu vnico tam in-
gentis fortitudinis, ut oportuerit illud seca-
ri, quia resistere eidem nihil poterat. Et quo-
niam cornu super nares habet, vocatur Rhi-
noceros, quasi dicas, Naricornis, quoniam Græ-
cè Rhinos est naris, & ceros, cornu, ut Isido-
rus⁶ dixit, de quo & Abulensis⁷. A nobis au-
tem vocabatur Habada, corrupto aliquan-
tulum vocabulo Habanæ insule, à quo fuit de-
ductum. Vnicornis autem est animal Indicum,
quod & Monoceros vocatur, quasi vnicū ha-
bēs cornu. Cuius duz sūt species. Prima vo-
catur asin⁸, aut equus Indic⁹, de quo ex pro-
fesso Aristoteles¹⁰, Plinius¹¹, & latius Philo-
stratus¹², qui virtutes illius cornuprosequitur,
sicut & Aelianus¹³. Altera vocatur, Bos Indi-
cus, qui vnicū etiā habet cornu, de cuius na-
tura Plinius¹⁴ de feris Indicis agēs, cui¹⁵ cornu
depingit Solinus¹⁶, quod lōgu sit quasi qua-
tuor pedū, splendore mirifico: eius figurā de-
scripsit Aelianus¹⁷, de quo agit Cæsar¹⁸. Et hūc
absolute vocāt quidam vnicornē, ut videre
est apud Albertum & B. Isidorū, quos refert
Paulus Iouius¹⁹. Et ita sentire visus est Ge-
nebrardus²⁰ in illud: *Dilectus quemadmodū filius
vnicornium*. De ijs omnibus diligēter satis re-
cens Hispanus autor²¹. Cæterū in Scriptura
sacra, quasi synonyma sūt hæc vocabula Rhi-
noceros, Vnicornis, aut Monoceros, & in-
terpres Latinus, nūc vno, nunc altero nomi-
ne indifferenter vertit, & promiscue his no-
minib²² vtitur: & Septuaginta perpetuo Mo-
nocerotem aut vnicornē translulerunt. Ita
Philippus Diachonus²³ annotauit, quod & Al-
bertus Magnus²⁴, & Vincentius Bellouacen-
sis²⁵, imò & illis antiquior B. Isidorus, docue-
runt. Vnde & Tertullianus²⁶, Rhinocerotē,
vnicornem vocat. Igitur Moyses de Ioseph
agens, expēdensq; eius fortitudinē, eā dixit
similem cornibus Rhinocerotis, aut vnicor-
nis. Sed dubiū est, cur cum pulchritudinem
sancti Ioseph cōparauerit Moyses primoge-
nito tauri, nō etiā eius fortitudinē expresse-
rit per symbolum cornuū tauri; fortissima
enim etiam sunt, adeo, ut per illa, fortitudo
valida fuerit apud Hēbreos pręfigurata, ut
quādo falsus ille Propheta, cornua quasi tau-

rina efformauit, ad significandā fortitudinē
Regis Achab²⁷: & similiter quādo visa sūt illa
quatuor cornua²⁸, quæ quātū cōiugio, simili-
tudinem habebāt cornuū tauri, quibus qua-
tuor præcipuę vires & fortitudines significa-
bantur. Sed egregie sanctus Moyses locutus
est, quoniam etli fortia sint cornua tauri, to-
taque illius vis in cornibus sita sit, sicut &
omnium animalium cornigerorū, tamē lon-
ga est differētia inter cornua tauri, & cornu
vnicornis: nam cornua tauri nullatenus da-
ta sunt à natura ad aliorū vtilitatē, sed po-
tius eis vtitur taurus ad aliorū exitiū. Vnde
& venenata dicuntur, & experientia cōper-
tum est, quod ita ardent, & inflammāt eum
quem petūt, ac si ignito ferro impeteret. At
cornua vnicornis, ad aliorum commodū &
vtilitatem data sunt, ad venena scilicet de-
pellenda: de qua re mira refert Philostratus,
alijque autores, qui de eo agunt. Illudq; cō-
muniter asseritur, quod cornu suū applicat
ad aquas, veneno serpentum infectas, ut ani-
mantia alia bibere possint. Ita ergo se ha-
buit Ioseph, qui potestatem quidem supremā
à Rege Pharaone accepit, illa tamen nō est
vltus, nisi in bonum aliorum: neq; enim in-
sēuit contra fratres, qui eum vendiderant;
neq; in eos, qui eum maculare conati sunt,
sed omnibus extitit beneficus: & potētiam
quam illi concessit Rex, ad regni ipsius con-
seruationem omnibus modis conuertit, ædi-
ficando horrea ad reseruationem tritici, di-
tribuendo illud, seruando populum, augen-
do Regias opes, & implēdo ei²⁹ graria. Quo-
tandem factum est, ut corda omnium homi-
num, etiam eorū, qui in finibus terrę mora-
bantur, ad se conuerterit, & suz quasi subie-
cerit voluntati. Hocque est quod dicit: *In ip-
sis ventilabit gentes vsque ad vltimum terrę*. Hęc
quidem de Ioseph Moyses dixit: sed ut di-
ctum est ex Rupe³⁰, verius de Christo Do-
mino illa voluit prædicere, quem hac in par-
te egregie sanctus Ioseph præfigurauit. Fuit
enim pulcher aspectu, de quo dixit David:
Speciosus forma præ filiis hominū; cuius pulchri-
tudinem Sol & Luna mirātur, quam Sponsa
sepe in Canticis describit. Eius tamen forti-
tudo similis dicitur cornibus vnicornis, quā
loquendi rationē tenuerat Balaam: *Deus ad-
duxit illum de Aegypto, cuius fortitudo similis est
Rhinoceroti*: vbi quamuis Procopius credat,
sermonem fieri de populo Israelitico edu-
cto de Aegypto, sed veri³¹ de Deo ipso, qui
populum illum eduxit, locutus fuit, ut Glos-
sa ordinaria sentit; & ita explicari posse lo-
cum, docuerunt Lyranus, & Abulensis. Et
quidem Dei fortitudo dicta est similis Rhi-
nocerotis: aut vnicorni, quia cornu poten-

Lib. 3. de
vita Apol-
lonij.

123

Psalm. 44. 3.

Num. 11.
& 24.Apud glos-
sam.

tiz suæ, tantum est vsus in bonum electorū
 suorū, quos à tyrannide liberare volebat.
 Si enim Pharaonem afflixit, populum Ægyp-
 tiorū vexauit, mare aperuit, Ægyptios sub-
 ierit, Manna pluit, aquam de silice extra-
 xit; omnia in bonū populi sui operatus fuit.
 Glossa tamen de Christo sermonē fieri cre-
 dit, qui venit liberare populum suū de cru-
 deli demonis tyrannide & seruitute. Ille sa-
 ne maxima venit cum potentia, de quo di-
 ctum est: *Ecce Dñs in fortitudine ueniet*. Sed hæc
 similis dicitur fortitudini Vnicornis, quia
 nō ea utitur, nisi in bonū & utilitatē eorū,
 qui saluari possunt, ad pellendum venenum
 infidelitatis & iniquitatis. Vnde cum Apo-
 stoli eum excitarent, ut potentia sua utere-
 tur in ultionem Samaritanorum, qui eū no-
 luerunt excipere, respondit: *Nescitis cuius spi-
 ritus estis: filius hominis non uenit animas perde-
 re, sed saluare*. Similiter cum impij Pharisei
 accesserunt, petentes, ut potestatem suam
 ostenderet, faciendo miracula de celo, quæ
 nullius futura erant utilitatis, nullatenus eis
 acquieuit; sicut nec Herodi petenti miracu-
 la, tantum ad vanam curiositatem & ad so-
 lam ostensionem potentiz. Certe non vsus
 fuit potestate suæ, nisi ad salutem & vitam.
 Hoc illud est, quod diximus ab eo expresse
 dictum: *Dedisti ei potestatem omnis carnis, ut om-
 ne quod dedisti ei, det eis vitam æternam*. Quod
 hoc loco dicit: *Omne quod dedisti ei*, est quod
 Moyse dicit, *Cornua* in plurali, quo nomine
 omnis potentia designatur. Ex quibus Ru-
 pertus^a soluit argumentum, quod Beat. Am-
 brosi^b indicat, & indissolubile visum fuit R.
 Heliz, contendenti, verba Moyse, non posse
 de Vnicorne intelligi: nam Moyse dixit in
 plurali, cornua, at Vnicornis non nisi vni-
 cum habet cornu. Cum dixerit, cornua, in-
 quit Ambrosius; quomodo posuit Vnicor-
 num, requirendum est. Et quidem nonnul-
 li respōdent, quod singulare Rhinocerotis,
 ponitur pro plurali, quasi diceret, cornua
 Rhinocerotum: sicut ē contrariū dicere so-
 lemus, cornu tauri, pro cornua. Alij censent
 Vnicornem duo cornua habere. Ita Martia-
 lis geminū cornu tribuit Rhinoceroti, quasi
 oculatus testis. Lenius Marcilius credit duo
 cornua esse Rhinoceroti, alterum minutum
 quod quasi pro nihilo habetur; alterum præ-
 cipuum, cuius solius habetur cura. Ita sensit
 Genebrardus, & citat in hanc sententiā Iu-
 stinum martyrem, & Clementem Alexan-
 drinum. Melius tamen respondet Rupertus,
 Moyse cornua in plurali dixisse, quia om-
 nem Christi potentiam uoluit exprimere,
 quasi diceret: Eius omnes vires, omnesque
 potentiz, similes sunt viribus, quas Vnicor-

nes habent in cornibus. Si itaq; ingredi ve-
 lis potentias Domini, sicut Dauid, inuenies
 omnes eas in bonum & utilitatem nostram
 ordinatas, ut nihil egerit, nisi quod nostræ
 saluti fuit utile, quod expediens erat ad Dei
 gloriam, & venenū peccatorum propulsan-
 dum. Vnde & apte subintulit (inquit Ru-
 pertus) *In ipsis ventilabit gentes*: id est gentes
 sibi subiciet, cui dictum fuit: *Dabo tibi gentes
 in hereditatem, &c.* Ex isto principio sancti Pa-
 tres difficultatē propositam explicant. Chri-
 stus quidem miracula fecit, quando id expe-
 diebat ad salutem. Idcirco, ut amotarunt
 Augustinus^a, & Rupertus^b, aquam in vinum
 coram discipulis suis conuertit, quia id in-
 tendebat, quod ibidem subiungit Ioānes^c:
*Manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum
 discipuli eius*. Filium Viduę suscitauit, quia per
 miraculum id futurum erat, quod omnes iu-
 muerunt Deum dicentes: *Propheta magnus surre-
 xit in nobis, &c.* Lazarum à monumento vo-
 canit, quia multi erant credituri in eum; &
 inde sibi ad passionē pro nostra salute iter
 parabat. Reguli filium iam expirantem, mi-
 raculose sanauit, quoniam crediturus erat Pa-
 ter, & domus eius tota, &c. Nunc autem si mi-
 raculū faceret, quod diabolus petebat, nul-
 la utilitas poterat sperari, quin potius dia-
 bolus eum agnoscens, nullatenus contra eū
 agere ausus fuisset. Et si ipsum agnouisset, nun-
 quam Dominum gloria crucifixisset, ut ait Pau-
 lus. Potest (inquit Beat. Petrus Chrysolog^d)
 de lapidibus panes facere, qui aquas conuer-
 tit in vinum; sed signa fidei sunt præstanda,
 non dolis; credenti danda sunt, non sunt dā-
 da tentanti, & facienda sunt ad perentis sa-
 lutem, non ad facientis iniuriam. Diabole ti-
 bi, ut quid signa, cui totum restat ad poenā,
 cui & signa proficiunt ad ruinam? Expēdit
 ad hoc institutū Beat. Gregorius, quod de
 Paulo scriptum est, qui cum peruenisset ad
 insulam Melitę, inuenissetq; Publium patrē
 Principis, id est prætoris aut gubernatoris
 insule, magnis febribus & dysenteria vexatum ia-
 centem, cum orasset & imposuisset ei manus, salua-
 uit eum: qui nihilominus ægrotanti Timo-
 theo, non per miraculum uoluit subuenire,
 sed dixit: *Modico vino uere propter stomachum
 tuum, & frequentes tuas infirmitates*. Quid est
 Paule, inquit Gregorius, quod egrotū infide-
 lem, orando ad salutem reuocas, & tamen
 adiutorē Euangelij more medici, per alimē-
 ta curas? nisi quod id circo fuit exteriora mi-
 racula, ut mētes ad interiora perducantur,
 quatenus per hoc, quod mirū uisibiliter ostē-
 ditur, ea quæ admirabilia sunt inuisibilia
 credātur. Signo quippe uirtutis pater Publij
 sanādu fuerat, ut mēte reuiuisceret, dū mira-

Esai. 40. 10.

Luc. 9. 55.

Ioan. 17. 2.

 a Lib. 1. in
 Deut. c. 18.
 b Lib. de Be-
 nedict. c. 11.
In Amphit.
11.
 In Psal. 118.
 Dial. contr.
 Triumph.
 Lib. 1. f. 2da
 50g. cap. 4.

Psal. 118.

124.

a Ser. 41. de
temp.b In cap. 4.
Matth.

c Ioan. 2. 11.

Luc. 7. 16.

Ioan. 11.

Ioan. 4.

1. Cor. 2. 8.

Serm. 11.

27. Mor. c.
14.

Act. 28. 8.

1. ad Timo.
5. 23.

ad salutem rediret: Timotheo autem adhibendum foris miraculū nō erat, qui iam totus intus vivebat. Ita Gregorius, ex quibus tandem infert: Quid est ergo mirū, si propaga-
 ta fide, crebro miracula nō fiunt, quando hæc ipsi quoq; Apostoli, in quibusdam iam fidelibus non fecerunt? Docet nos Christus hoc ipso (inquit Chrysostomus) ut etiā si aliquid facere possimus, nihil tamen vel absq; ratione, vel cum aliqua vanitate faciamus: quod egregie prosequitur Cyprianus, docens, non opera nostra metienda esse ex potentia, sed ex utilitate: nec enim facienda sunt omnia, quæ potes, sed ea quæ expediūt. Non ex eo laurē comedendū, quia diuitijs abundas: non ex eo nimis vestium cultui intendendū, quia facultates habes: non ex eo contra inimicos agendū, quia potentia præstas, qua potes eos destruere. Hoc impiorū propriū est, qui dicunt: *Sit fortitudo nostra, lex iustitiæ*. Nō id omne iustū æstimemus, quod possumus. Non omne, quod potest, fieri debet, inquit Cyprianus, cum scriptum sit: *Omnia licent, sed non omnia expediunt; omnia licent, sed non omnia edificant*. Habeat se homo sicut Vnicornis, qui cornu corā oculis habet, ut nulli rei illud applicet, quā non utroq; oculo cōspiciat, quia ita quinis homo potens, agere debet, ut ad nullam rem extendat potentiā suam, nisi prius attente videat, quēnam utilitas inde sequatur, quidnam cōmodi vel incōmodi inde possit oriri: & si nihil utilitatis deprehendat, contineat potentiā suā, imitans Deum & naturam, qui nihil faciunt frustra. Si autem ita potentia exercenda est, ut nulli rei sine utilitate applicari debeat, quanto minus erit applicāda rebus illicitis, & quæ salutem destrunt? CHRISTVS nō solum non facit, quod est contra salutem, sed nec id, quod verē ad salutem non conducit.

S. 36. Sufficiens ratio, ne Christus faceret, quæ Diabolus petebat, fuit, esse inimicum: cui in æternum credendum non est.

ALIAM assignāt rationē Sancti Patres, cur Christus noluit facere, quod diabolus petebat, quāvis posset; quia scilicet, ille est inimicus perpetuus, & perennis hostis, hostile perpetuū ut gerēs. Fas nō erat (inquit Chrysostomus) Dominū voluntati diabolicæ obtemperare, quā profitebatur inimicam: ita enim natura comparatū est, ut multa agamus ad petitiō-

nē amicorū, ex eo solum, quod amicitia lex requirit, ut quantū possumus, illis morem geramus. Multa itidem, quæ licite, & libere tacere possemus, ex eo solum dimittimus, quod scimus ab inimico nostro exposci & desiderari; & hoc ipso ea negamus, quod ab hoste nostro expetuntur, cui nullatenus volumus obtemperare aut cōplacere. Nec enim iustū videtur, ut homo ei gratū reddat obsequiū, quem toto conatu suā perditionem, & exitium procurare nouit. Si ergo sufficiens ratio ad aliquid denegādum iudicatur, quod qui petit, est inimicus crudelis, sufficiens ratio ad negandum, quod diabolus petit, esse posset, quod is inimicus hostisq; noster est, qui nostrū sinit sanguinem; & nihil ducit dulcius, quā vltimum nobis inferre exitiū. Hæc rationem insinuat Augustinus, docens, Christū nequaquā fecisse, quæ diabolus petebat, quia tentatoris inimici petitiones contemnendæ sunt: & eā ex professo expendit Chrysostomus, demonstrans, quod quamvis non essent paratæ pœnæ ijs, qui diabolo obsequuntur, vel ex eo solum deberemus, illi aliquid petenti nō cōplacere; quod est hostis crudelis, omnib; modis curās, & procurans, ut æternas pœnās incurramus. Conuenerūt aliquando aliqui sancti Monachi, inter se de rebus spiritualibus cōferentes, eaq; apud illos interposita est conuersatio, quod nā effica-
 x esset remedium, ad reuincendas omnes diaboli tentationes. Quidam dicebat, quod se mortis muniebat memoria, & considerabat, quod cito erāt transitura omnia, &c. Al-
 ter, se pœnarum infernalium cōsideratione roborari ferebatur. Tertius, iudicij extremi metum & terrorem opponendum tentationibus inimici, tanquam remedium validum credebat. Sicq; singuli, quod in animo erat exponebant. Conclussit tamen conuersationem vltimus, dicens: hoc sibi maximum remedium, cum tentationibus vrgebatur, considerare; quisnam esset, qui cum excitabat, qui cum eo loquebatur, petēs & suadens illicita: & hoc ipso quod expendebar, hunc dæmonem esse, inimicum impium, crudelem, vilem, perpetuæ damnationis sententia condemnatum, eius pellebat tērationes, dicens: Nunquid ego, qui à Deo creatus sum ad gloriam possidendam, & ab ipso adoptatus in filium, huic vili mancipio, omnibus bonis privato, omni iniquitate repleto, obsequi debeo? Ex quibus progreditur Chrysostomus, ad reprehendendam hominum nequitiam, inurbanam, & inuerecundā, quod Deo loquenti, petenti, roganti aliquid à nobis fieri, non obtemperamus, qui est Rex, Dominus, Pater, Amator no-

Ser. 41. de
verb. Dñi.

Hom. 19. ad
popul.

126.
Li. de Elec-
molyna.

Ser. contra
Iud. Paga.
& Arianos
tom. 6.

In c. 4. Mat.

12. de doct.
Chri. c. 13.
6 He. 13. in
Matth.
c. In rap. 4.
Matth.
Ecc. 19. 4.

Ecc. 12. 10

stri, ut vitam pro nobis vere posuerit, & sanguinem pro nobis dederit; cui vel hoc solo nomine deberemus obtemperare: & demoni inimico, crudeli, acerboq; hosti, qui nos genusq; nostrum perdidit, & perpetuo id ipsum procacit, deformi, vili, & omnib' malis repleto, vel solo verbo excitati, statim obediunt, ut vel hinc solum nos aeterna damnatione dignos probaturus sit in Dei iudicio ipse met inimicus: quem Cyprianus considerat, cum proclamaturum coram iudice contra nos: Ego pro istis, quos tecum vides, o Iudex exquisitissime, nec alapas accepi, nec flagella sustinui, nec crucem petuli, nec sanguine fudi, sed nec Regnum illis caeleste promitto, nec ad paradysum reuoco: & tamen mihi loquenti crediderunt, excitanti consenserunt, roganti morem geserunt, &c. Quod & similiter considerauit Augustinus, de quo alibi. Quando ergo iste inimicus id peteret, quod nos alias ex Dei vel Ecclesiae precepto aut consilio agere debemus, agendum quidem illud esset, non quia inimicus id petit, sed quia Deo & Ecclesiae debemus obtemperare: quando tamen nulla utilitas inde consequeretur, vel ex eo solum agendum non esset, ne complaceremus illi: quanto minus quando inde nocuerit. maxime nobis met ipsis inferimus, agendo ea, ad quae excitat ille. Haec omnia breuiter complexus est Theophylactus. Quod peccatiterat, inquit, facere lapides panes. Quia (inquit) audire dixisti in aliquo peccatu est. Haec tamen ratione profundius sancti Patres expendunt. Signat' Augustinus. Chrysostomus, & anthon. Certum quid est illa Spiritus sancti admonitio, quod non statim cuiuslibet aliquid dicenti, homo credere debet. Qui cito credit, leuis est corde, & morabitur, id est minuetur; proculdubio omni bonorum genere perdet enim multos amicos si credit cuiusq; contra illos loquenti; perdet famam & honorem, quia ab omnibus reputabitur leuis; bona istius sua expendit, credens omni suadet: totum expensionem. Signat' autem Spiritus sanctus corpus est in suadendo, quod nullatenus credendum est inimico, quia tuncq; ea proponat, quae nobis expedire videntur, quatenus insinuet, quod bonum nostrum intendit, & querit, nostraq; saluti consulat. De credis, inquit, inimico tuo in aeternis: sicut enim ex apostoli arguit nequissimi illius. Id est, quia credas inimico tuo, quia etsi bona proponere videatur, sed illa in tui detrimentum cessare crede. Vas ex are confectum, etsi secundum exterioris speciem videatur splendere, sed nequaquam ei credimus aliquem excellentem saporis, quonia interior eius natura semper ex se emittit auriginem, ideoq; statim contristum inuenies, quod in illo reposueris. Ita si

inimicus videatur amicitiae signis splendere, & consulere, quae nobis videntur opportuna, sed cor eius perpetuo profert contra nos odia, quo exitum nostrum desiderat. Unde postquam late haec persequitur Spiritus sanctus, subdit, quod etsi ex lacrymis aliquid petat, quous amicitia verba proferat, nunquam ei credamus; nam mala nostrum intendit, & subuersionem nostram, quae ut inferat, dolenter loquitur. In libris suis inducat inimicus, & in cor de suo insidiatur, ut subuertat te in fovea. In oculis suis lacrymatur inimicus, & si inueniat te, non satiabitur sanguine; & si incurrerint tibi mala, inuenies eum illic priorem, & quasi ad manus suffodit plantas tuas, caput suum monebit & plaudet manum. Haec quidam rigore litterarum expedientes, credunt intelligenda de inimico, qui iam fuit reconciliatus, a quo cauendum esse monet Spiritus sanctus. Cui illud celebre dictum Senecae concinit; Nuquam fidelem credas tibi, quem ex inimico amicum habueris. Quod Scripturae sacrae historiis fit apertum: Dauid enim credidit Absaloni, sibi ex inimico reconciliato, cum dixit ei: Pades & reddam vota mea, quae voti Dissolui in Hebron, &c. Et dixit Rex: Vade in pace: & surrexit Absalom in Hebron, ubi crudeliter contra patrem rebellionem excitauit. Similiter & Triphon simulata amicitia occidit Antiochum adulescentem, & interfectum. Itaque ratione Ptolemaeus Simone isti, quem Mathathias vocauerat Virum confidendum, quod filios peremit, postquam ab inimico ad amicitiam videbatur reuocatus. Sed vere credo sermonem esse de eo, qui vere inimicus est, qui semper nocere intendit, & ad hoc amicitia verba proponit, ut videatur aliter ad faciem suam, qui cepit amicitiam ter loqui ad Abner, & verbis amicitiaibus eum perduxit ad mediam portam, & locutus in dolo, percussit eum. Aut vero, ad faciem impij illius Ismael, de quo narrat Ieremias, quod ibat incedens & plorans, quasi copulans vias istius, quibus viam ostendere volebat, & tu percutisti sedem eius & cecidit viros, quos omnes misere interemit. Verius autem credo sermonem esse de deo ipso, atq; in istis animae carne videlicet & mundo. Certum damonissimum loquitur nobis in dolo. In libris suis inducat inimicus iste, id est labijs suis dulcia profert verba. In oculis suis lacrymatur inimicus iste, id est maxima nostri compassionem se comotum exhibet, quod dura sustinuit abstinenciam, quod carne duro flagello percutiamus, quod honorem nostrum despiciamus, repleatur se nostrum querere commodum in furto, nostram utilitatem in mendacio, nostram voluptatem in luxu; dulcia verba profert, hortans, ut carni indulgeamus, haec vitae

Ecclesi. 12. 13.

127.

Reg. 19. 7

Mach. 13

Mach. 16. 13

Mach. 21. 64.

Reg. 3.

Ierem. 41. 6

the 1990s, the number of people in the UK who are aged 65 and over has increased from 10.5 million to 12.5 million, and the number of people aged 75 and over has increased from 4.5 million to 6.5 million (Office of National Statistics 2000). The number of people aged 65 and over is projected to increase to 15.5 million by 2020, and the number of people aged 75 and over to 8.5 million (Office of National Statistics 2000). The increase in the number of people aged 65 and over is expected to be due to a combination of factors, including a decline in the birth rate, a decline in the death rate, and a decline in the rate of emigration.

The increase in the number of people aged 65 and over is expected to have a significant impact on the UK's health and social care system. The number of people aged 65 and over who are in need of health and social care services is expected to increase from 1.5 million in 1990 to 2.5 million in 2020 (Office of National Statistics 2000). This increase is expected to be due to a combination of factors, including a decline in the birth rate, a decline in the death rate, and a decline in the rate of emigration.

The increase in the number of people aged 65 and over is expected to have a significant impact on the UK's health and social care system. The number of people aged 65 and over who are in need of health and social care services is expected to increase from 1.5 million in 1990 to 2.5 million in 2020 (Office of National Statistics 2000). This increase is expected to be due to a combination of factors, including a decline in the birth rate, a decline in the death rate, and a decline in the rate of emigration.

The increase in the number of people aged 65 and over is expected to have a significant impact on the UK's health and social care system. The number of people aged 65 and over who are in need of health and social care services is expected to increase from 1.5 million in 1990 to 2.5 million in 2020 (Office of National Statistics 2000). This increase is expected to be due to a combination of factors, including a decline in the birth rate, a decline in the death rate, and a decline in the rate of emigration.

The increase in the number of people aged 65 and over is expected to have a significant impact on the UK's health and social care system. The number of people aged 65 and over who are in need of health and social care services is expected to increase from 1.5 million in 1990 to 2.5 million in 2020 (Office of National Statistics 2000). This increase is expected to be due to a combination of factors, including a decline in the birth rate, a decline in the death rate, and a decline in the rate of emigration.

The increase in the number of people aged 65 and over is expected to have a significant impact on the UK's health and social care system. The number of people aged 65 and over who are in need of health and social care services is expected to increase from 1.5 million in 1990 to 2.5 million in 2020 (Office of National Statistics 2000). This increase is expected to be due to a combination of factors, including a decline in the birth rate, a decline in the death rate, and a decline in the rate of emigration.

the vessel, the vessel's cargo, and the vessel's crew. The vessel's cargo is the most vulnerable to piracy, and the vessel's crew is the most vulnerable to piracy.

The vessel's cargo is the most vulnerable to piracy, and the vessel's crew is the most vulnerable to piracy.

The vessel's cargo is the most vulnerable to piracy, and the vessel's crew is the most vulnerable to piracy.

The vessel's cargo is the most vulnerable to piracy, and the vessel's crew is the most vulnerable to piracy.

The vessel's cargo is the most vulnerable to piracy, and the vessel's crew is the most vulnerable to piracy.

The vessel's cargo is the most vulnerable to piracy, and the vessel's crew is the most vulnerable to piracy.

The vessel's cargo is the most vulnerable to piracy, and the vessel's crew is the most vulnerable to piracy.

The vessel's cargo is the most vulnerable to piracy, and the vessel's crew is the most vulnerable to piracy.

The vessel's cargo is the most vulnerable to piracy, and the vessel's crew is the most vulnerable to piracy.

The vessel's cargo is the most vulnerable to piracy, and the vessel's crew is the most vulnerable to piracy.

The vessel's cargo is the most vulnerable to piracy, and the vessel's crew is the most vulnerable to piracy.

The vessel's cargo is the most vulnerable to piracy, and the vessel's crew is the most vulnerable to piracy.

The vessel's cargo is the most vulnerable to piracy, and the vessel's crew is the most vulnerable to piracy.

The vessel's cargo is the most vulnerable to piracy, and the vessel's crew is the most vulnerable to piracy.

The vessel's cargo is the most vulnerable to piracy, and the vessel's crew is the most vulnerable to piracy.

The vessel's cargo is the most vulnerable to piracy, and the vessel's crew is the most vulnerable to piracy.

The vessel's cargo is the most vulnerable to piracy, and the vessel's crew is the most vulnerable to piracy.

S. 38. In loco eminenti statuit Christum Diabolus, credens, qui in pinnaculis sunt, facile precipites dari.

§ 131.

Isai. 52. 4.
1. Reg. 17.
2. 18.

Luc. 2. 4.
102. 7. 8.
Luc. 10. 3.

In cap. 5.
Ezech.

Ezech. 5. 1.

Luc. 18. 10.
Acto. 13. 1.
Psal. 77. 69

Psal. 77. 2.

ASSUMPSIT enim Diabolus in sanctam civitatem, & statuit super pinnaculum templi, &c. Erat terra Iudææ altior omnibus alijs, quæ in circuitu eius erant. Unde qui ex illa ad alias proficiscerentur, descendere, qui è cōverso, ascendere dicebantur. In Egyptum descendit populus meus, &c. Ascendit Salmanasar Rex Assyriorum, &c. Inter loca autem Iudææ eminebat Hierusalē: quare similiter qui ad eam tendebant, ascendere, qui ex illa ad alia proficiscerentur dicebantur descendere. Ascendit & Ioseph à Galilæa, &c. Vos ascendite ad diem festum hunc. Homo quidam descendebat ab Ierusalem, &c. Ideoq; Ierusalem, locus omnibus altior erat. Unde considerat B. Hieronymus, aptè in Scriptura sacra Ierusalem per caput significari, & exprimi, quia sicut caput cæteris corporis membris altius est in homine, qui mundus minor dicitur, ita Ierusalem in mūdo maiori, altior erat, & excelsior cæteris mundi circumstantibus provincijs. Illam propterea capitis typo voluit significare Deus, quando præcepit Ezechieli, ut acciperet gladium acutum, radens pilos, idest novaculam, & duces, inquit, per caput tuū, & barbam, &c. Significare enim voluit, ciues Ierusalem, qui in ea nati erant, crescebant, & sustentabantur, sicut capilli in capite, per Nabuchodonosorem, quæ novaculam vocat, radendos & tradendos, quosdam in gladiū, alios in ignem, alios in captivitatem, de quibus alibi. Erat igitur Ierusalem locus altissimus. Locus autē altior Ierusalem, erat is, in quo templum erat extructum, mons scilicet Moria, qui altior erat etiam monte Sion, in quo domus Regia fuit à Davide & Salomone constructa, ideoque qui ad templum proficiscerentur, dicebantur ascendere. Duo homines ascenderunt in templum, ut orarent. Petrus & Ioannes ascendeant in templum, &c. Edificavit enim Dominus sicut Vnicornium, idest sicut cornu Vnicornij, Sanctificium suum, quod in supremo erat vertice, tanquā cornu in capite. Locus altior templi erat pinnaculum eius, quod erat supremum illius fastigij: ut videas in altissimū totius terræ illius locū Christū adductum fuisse. Erat insuper locus ille sanctior omnibus alijs, totius orbis. Totus nāq; mundus plenus erat templis, arisq; demonū: solummodo, Notus erat in Iudæa

Deus, & in Israel magnū nomen eius, & factus est in pace, idest Ierusalem, locus eius, & habitatio eius in Sion. Solummodo ibi Deo vero templū erat extructū, quod locus sanctus, aut sanctitatis dicebatur, in quo erat res sancta, imo & Sancta sanctorū. Ideo sola illa terra in vniuerso orbe vocata fuit Sancta, & civitas Sancta, vocata fuit Ierusalē. Ut hinc colligamus, Christum ductū ad locū eminentissimū, & totius orbis sanctiorē. Qui enim cōtendebat Christum ad præcipitiū inducere, locū querere debebat aptissimū præcipitio. Nullus autē melior eo, qui altior supremusque est, quale fuit pinnaculum templi. Egregie Spiritus sanctus sermonē suū conuertit, ad instruendos homines potētes, & qui suprema in curijs Regū, Principum, & Pontificum tenēt suffragia, ut hoc ipso caueant præcipitia quæ paratissima sunt ijs, qui in eminenti loco sunt constituti. Præmiserat dicens: Procul abesto ab homine potestatem habente occidendi: deinde illos qui latera Principū cingunt, & in supremis locis iuxta eos constitutos, videt, alloquēs: In medio, inquit, laqueorū ingredieris, & super dolentiū arma ambulabis. Græca sequutus Chrysostomus, ita legit: In medio laqueorū transis & super pinnacula civitatis ambulabis: quæ dicendi phrasi, suprema pericula, in quibus versantur ij, qui in aulis Regū, & Principū, tanquā in alto loco cōstituti sunt, voluit exprimere Spiritus sanctus. Nullus enim in maiori periculo constitutus est, quā qui ambulat super pinna vrbis. Super dolentiū, inquit, arma: Græcè, super pinnacula: Hæc cuncta que andas sobre canalletes de tejados, & quanto illa altiora fuerint, tātō periculū maius est. Facilis namq; est, ut dixit Poeta, lapsus ex alto: & ut dixit D. Augustinus: Quanto quis in loco superiori, tātō in periculo maiori versatur. Hoc expendens B. Eusebius Emisēnus annotat, Christum, qui nunc magisterij munus exercebat, ideo se permisisse duci à dæmone ad talem locum, in quo credebatur diabolus, quod facile posset eum ad præcipitiū inducere, ut intelligamus, vere diabolū sæpe conari aliquos ad suprema loca ducere, & in supremo fastigio collocare, quo facilius possit illos ad præcipitiū impellere. Sæpe aliquos ad altiores Ecclesiæ sedes extollit, quos statim excitat, ut voluntatis suæ affectū, quæ in Deo cōstituere debet, ad ima propinquorum, consanguineorumque demittant, & ecclesiastica bona, quæ alendis pauperibus erant tradenda, in nepotes affinesque suos profundant. Quos sacerdotij excellentissima dignitate videt sublimatos, suadet, ut se demittant ad res seculares per tractandas, negociationes exercendas, fa-

Sap. 12. 1.
2. Alac. 1.
11. & 12. Ma.
17. 53.
&c.

§ 132.

Ecc. 9. 11.

Hom. 15. ad
popul.

In regula.
Hom. in ca.
pit. 4. Mat.

cultates temporales nimio querendas affectu. Iudices, quos in supremis Reipublice sedibus videt locatos, vt in amicos, leges iuraque, contra omnem iustitiã cõuertant, ac demittant, hortatur. Quos in dominationis throno sedere videt, incitat, vt se ad virginem violandã, vxorata[m] sollicitandã, tanquã ex superis ad ima proijciant, &c. Hinc videmus, sæpe viros Sanctos superiora loca recusasse, qui securiorẽ vitã in imo, quã in excelso credebãt, scientes quod dicit B. Petrus Chrysologus, dæmonẽ suos eleuare, vt de alto præcipitet validiùs in ruinam, & in altum leuat, vt lapsu maiori ruant.

S. 39. Diaboli vox est: Mitte te deorsum, qui curat, vt caput deorsum demittamus, sicut Pythonissa verba indicarunt.

M

ITTE te deorsum. Expendentes sancti Patres hæc verba, omnes agnoscunt, hæc esse propriam diaboli vocẽ: *Mitte te deorsum*, qui cupit omnes deorsum cadere, & qui de superis ad infima cecidit, summopere exoptat eos, quos videt altitudine meritorũ euectos, ab illa deijcere, & ad ima deturbare. Ita Ambrosius^a, Hieronymus^b, Maximus Taurinensis^c, Petrus Chrysologus^d. Equidẽ diabolus dicitur Satanã, idest aduersarius, quia aduersari & cõtradicare Deo cõtendit. Deus autem perpetuo nos excitat, vt relinquẽtes ima, tendamus ad superna. Ideo Paulus vocationẽ Dei appellat, supernã: *Ad brauiũ*, inquit, *superna vocationis*. Imo & in hoc venit in mundum, ipse qui de cœlis est, vt de mundo ad cœlestia eleuaret. Vos, inquit, *de deorsum estis, ego de supernis sum*: qui de terra est, de terra loquitur, qui de cœlo venit, super omnes est, & quod vidit & audiuit, &c. Idcirco magno affectu suauit, thesaurũ nostrũ in superis constituendũ, dicẽs: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, &c: Thesaurizate vobis thesauros in cœlo*, vt ad superna cor nostrũ eleuemus: *vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuũ*. Propterea ille, qui totũ bonũ nostrũ est, ad cœlos ascēdit, vt animũ nostrũ ad superna excitemus, vbi Pontifex pro nobis ingressus est Iesus, vt sicut ipse dixit: *Vbi fueris corpus, ibi cõgregabuntur & aquilę*. Ideo & Spiritus sanctũ in igne super discipulos effudit, quia ignis natura est, ad suprema ferri, vt corda inflàmaret, & ad superna impelleret. Annotauit Augustinus, apte, egre-

gieq; dictũ a Propheta: *Beatus vir, cuius est an xilũ abs te, ascensiones in corde suo disposuit, in conualle plorationis, in locũ quẽ disposuit*. Ad hoc si quidẽ Deus auxiliũ homini confert, ad hoc excitat, interius adiuuat, & mouet, vt ascendat. Vbi ascensiones in corde. Vnde ascendendũ? A conualle plorationis: quo nomine omnia hæc inferiora possumus intelligere, vt vere nihil aliud sit mundus, quã conuallis plorationis, aut vallis lacrymarum. Ab illo propterea ascendendũ. Et quor? In locũ quẽ disposuit. Nõ alio modo id explicuit Dauid sicuti neque Paulus, qui præmittens, quod *Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit*, subdidit: quod *preparauit & disposuit Deus diligentibus se*. In cor hominis nõ ascendit? Ergo cor hominis illuc ascendat, in locũ quẽ disposuit, &c. Ad excelsa ergo & sublimia Deus nos perpetuò excitat. Diabolus autem è diuerso, semper incitat, vt ad inferiora nos demittamus, & in illa feramur, quẽ deorsum sũt, & lōge nobis inferiora; ad quẽ propterea tendentes, vere dici potest, quod nos deorsũ mittimus. Hæc ergo (inquit Ambrosius) perpetua dæmonis vox: *Mitte te deorsum*. Animũ tuũ, qui vere omnibus his inferioribus pene infinite altior est, ad hæc inferna omnino demitte. Sũma solitudine quære, quid comedas, quid bibas, quibus delecteris, quibus diues euadas, quibus fias splēdidus in Republica, &c. Ita ab illo prodigo, filio quidẽ hominis nobilissimi, & ditissimi petijt, vt seipsum demitteret ad pascendos porcos. Et tales considerasse visus est Ieremias, quod cum inclyti sint, sedemiserint ad vasa testea. *Fily Sion inclyti, & amici autopro mo, quomodo reputati sunt in vasa testea, &c: Qui rescebantur voluptuose interierunt in vris, qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora*. Obseruanda sunt verba illa, quæ cũ Samuel excitatus fuit, dixit Pythonissa ad Saul. *Querẽti enim, quid vidisset Deos, inquit, vidi ascendentes de terra*. Et quidẽ mihi semper probabilior visa est sententia eorũ, qui dicũt, verũ Samuelem tũc excitatũ, de qua alibi. Certũ est itidem, ibi plurale pro singulari positũ, secundũ Scripturæ phrasim; eo modo (inquit Lyranus) quo cũ vnicũ esset idolũ, dixerunt Israelitæ: *Hi sunt dij tui Israel*. Quod, & Vatablus euidenter demõstrat ex eo, quod statim Saul in singulari de eo interrogauit: *Qualis, inquit, est forma eius?* & vnicũ singularẽ mulier descripsit. *Vir, inquit, senex ascēdit*. Imo & quidã codices in singulari legũt: *Deũ vidi ascēdentẽ de terra*. In Hebræo, *Elobim*, quæ vox, nũc in numero plurali, nũc in singulari transfertur. Idem ergo (inquit Vatablus) est ac si dicat: *Hominem quendã diuinum vidi*

Serm. 13.

§ 133.

In cap. 4. Iuc.

In cap. 4. Matth.

Hom. 1. do min. 1. qua.

Serm. 13.

Ad Phi. 3. 4.

Ioã. 8. 13.

Ioã. 3. 31.

Matt. 6. 10.

Mat. 24. 28.

In Præf. in Psal. 1. 9.

1. Cor. 2. 9.

§ 134.

Tren. 4. 2.

1. Reg. 28.

Exo. 31.

ו'תל

ascendentē. Quod ideo dictū credo, quia vere nō incantationū virtute, aut demonis potestate, excitatus fuit Samuel, sed Dei virtute, vt impiū Regē corripere, & ad pēnitentiā denuntiata mortis pauore prouocaret: de quo alibi. Hoc autē (vt inquit ex Hebrēis Galatinus, dixeratq; prius Theodoretus) mulier agnouit, ex eo modo quo ascēdebat Samuel; quia quasi modū diuinū tenere videbatur. Qui enim dāmonis virtute & magicę incantationis vi excitabatur (siue homines essent, siue quod verius est, dēmones, in hominū figura) ascēdebāt inuersē, tenētes scilicet caput deorsum, & pedes sursum. Ita procedebāt ij, quos diabolus excitabat. At Samuel ascēdebat recta dispositione, caput scilicet habēs sursum, & pedes deorsum. Intellexit propterea mulier, hominē illū diuinū esse, quē Deus, nō diabolus excitaret. Et verē ita se habet res. Quos enim Deus excitat & agit, ita ferūtur, vt caput ab imis ad superna eleuent, mentē habeant in superna erectā, & exaltatā, qui semper clamat: *Qua sursum sunt querite, nō qua super terrā.* Quos autē diabolus impellit, ita agit, vt capite deorsū ferantur: nam id ille cōtēdit, caput id est mētē, & cogitationes ad ima demittere, & incitare, vt terrenis adhæreāt, de illis sint solliciti, illa curent, & illa solūmodo intēdant: ad quos perpetuo clamat: *Mitte te deorsum.* Ab illa, inquit Bernardus, incēpit, in hac finiuit, nā qui nūc per seipsum in principio dixit CHRISTO: *Mitte te deorsum*, ad finē vitę ipsius clamabat per suos ministros: *Si filius Dei es, descende de cruce*, volēs, vt ex crucis fastigio se ad ima demitteret, totiusq; Pāssionis gloriam pessumdaret.

§. 40. Diabolus non potest compellere ad malum, sed sicut bos lingua agere: ideo habet cornua in capite, Deus in manibus, qui illius potentiam comprimit.

NON impulit (inquit Chrysostomus) non tetigit, nō appropinquauit, sed tantum dixit: *Mitte te deorsum*, vt sciamus, quia omnis qui obaudit diabolo, ipse se deponit deorsum, nam diabolus ad malū hortari potest, cogere non potest: Ita ille: quod & eisdē verbis annotauit Augustin⁹, idem & Clemēs Alexandrinus. Hinc infer-

ro, dēmonē nullatenus liberū hominis arbitriū cogere posse. Simul ergo (inquit Ambrosius) diabolus infirmitatē suam, & malitiā designat, quia nemini potest nocere, nullūq; potest demittere, nisi illū, qui seipsū demiserit. Est quidē ingens dāmonis potentia, in se lōge superior viribus nostris: sicut enim superior est natura, ita & potestate. Quod & manifestū est, ex nominibus, quibus Scriptura sacra eū describit. Apellatur nāq; *Leo rugiens*, qui *fortissimus est bestiarū*: aspis, quē flatu aērē inficit, *Basiliscus*, qui vel solo visu enecat, & vt diximus, Deus qui eū peculiariter describendū assumpsit sub typo Elephantis, & ceti, quod omniū animalū pisciūq; contineat robur, fortitudinē, feritatē & sequitiam, tandē concludit: *Non est potestas super terram, qua ei possit cōparari, qui factus est, vt nullū timeret.* A Paulo vocatur: *Princeps tenebrarū, mundi rector, spiritualia nequitia in celestibus*, quasi ex superiori parte nobiscū pugnans, vt habere videatur culmen & lapides, quod dicimus cōmuni prouerbio, sicuti & cōsiderat B. Augustinus, hęc expendēs. Ab Angelo vocatur, *Exterminans*, quia omnia exterminare posse videtur. Vide quid breuissimo tēpore egit, cū Dominus ea, quę erāt B. Iob, in manu sua posuit: subito enim homines de terra adduxit, ignē de cōelo demisit, turbīnē ac vehemētē ventū, ē deserti regione excitauit; & innumera quę B. Iob possidebat, mirabili celeritate cōsumpsit. Ex quibus rationabilis querela moueri posse videtur: cur Deus, qui omnia in numero, pōdere & mensura disponit, voluerit, vt nos, qui omnib⁹ rebus infirmiores debilioresq; sumus, similes folio, quod leui flatu rapitur, cōtra inimicū omnibus fortiorē congredieremur: quā querimoniā Sanctus Iob nō semel cū Deo agens, proposuit, vt alibi dictū est. Cāterū intelligendum est, hunc inimicū, qui tanta in se potētia viger, respectu nostri infirmissimū esse, qui nō iolū (inquit Chrysostomus) nō potest nos precipitare, aut deicere, sed nec leuiter tangere: tantum potest ā nobis petere, vt nos ipsi malū nobismet inferamus, & quod ipsimet nos pręcipites demus, & dicere: *Mitte te deorsum.* Ex quib⁹ egregie Deus processit, ad respondendū querimonijs, quas B. Iob hac de causa proposuerat, vt annotauit Methodius martyr, alijq; Patres. Cōquerēbatur Iob, vt diximus, quod iniustum videbatur, Deū exposuisse illū inimico, viribus ac potentia lōge superiori. Respondens autē Dñs ad Iob de turbine. Patres Gręci legunt, *Suscipiens Dominus Iob de nube*: qua loquendi ratione, etsi secūdū Scripturę phrasim tantum indicetur, quod voluit se Deus cōuerrere, ad respondendum ipsi Iob,

De arcant.
catho. veri.
Lib. quart.
in 1. Regū.
q. 62. cit. fi.

Ad Colof. 3.
1.

Serm. 1. de
Resurrecti.

Homil. 5. in
imperf.

Trac. 11.
in Ioan.
Lib. 6. illo
magnum.

Lib. 4. in
Lucam.

1. Petr. 4.
Pro. 10. 10.
Pia. 11.

Iob 41. 14.

Ad Eph. 6.
11.

Lib. de ag.
ne Christi.
no tom. 1.
Apoc. 11.

Sapi. 11. 11.

Hom. 5. cit.

10. cit. Gra.

Iob. 40. 1.

Luc. 10. 30.

In Catena
Græca.

Esa. 1. 18.
Mich. 6. 3.

¶ 136.
Iob. 40. 3.

Iob. 40. 10.

Homil. 13.
in Numer.

Apo. 11. 3.
14.

ipsi Iob, sicuti, *suscipiens* Iesus legis peritum, dixit & c. sed Græci patres magnam Dei benignitatem exprimi credunt. Vnde illi exponunt, *suscipiens*, id est complectens aut complexus, quod quasi ad complectendum Iob, se Deus conuerterit, eo modo quo pius pater ad filium, quem aliquandiu dimisit in tribulatione clamantem, se tandem conuertit, eumque complexibus suscipit. Et tanta (inquit Origenes) est Dei benignitas, ut non iudicis, sed eius, qui in iudicium vocatur personam suscipiat. Ex quo genere illud est: *Venite & discipitemus*: nec non & illud: *Popule meus, quid feci tibi?* Deus ergo quasi benigne Iob complectens, ad satisfaciendum querimonijs illius se conuertens: *An* inquit, *irrisum facies iudicium meum* quorum verborum (inquit B. Methodius Martyr) hic est sensus: Noli existimare, me absque recti iudicij pondere processisse: tibi talem inimicum deputans, qui congregaretur tecum: *Ecce enim Behemoth, quem feci tecum, quasi bos comedit paleas*. Cuius sententia plura sunt sacramenta, quam verba, quæ & alibi ceptimus aperire, annotantes, quod apud sanctos Patres certum est, Behemoth aut elephanti nomine, dæmonem intelligere voluisse. Hic ergo, quem feci tecum cõgredi, tanquã bos comedit paleas. Obseruauit egregie Origenes, hoc boui proprium inter animalia, quod ad scindendum fœnum, quod deuorare contendit, non utitur manibus, aut pedibus, aut ungulis, aut cornibus, aut vero dentibus, sicut & cætera animalia; sed sola lingua; qua fœnum quasi falce fecat: qua de caula, inquit Origenes, bos fœnum comedens, eos significat, qui non ferro, aut armis validis, sed molli lingua, id est solis nudisq; verbis agunt. Voluit ergo dicere Deus ad Iob: *Non quasi crudelis suscitabo eum*: Ne me quasi crudelem iudices, qui tibi talem inimicum constitui, ut tecum congregaretur, qui quantumcunq; in se validus sit, cum tamẽ tecum certamen assumit, non alia arma ad mouere potest, quã linguam & verba, qui solummodo ad malum hortari potest, & dicere: *Mitte te deorsum*: cogere autem, aut violentiam inferre, non potest. His proxima sunt, quæ Ioannes exposuit, draconem illum validissimum describens; de quo duo dicit. Primum est, quod habebat cornua decem in capite aut capitibus suis. Secundum est, quod contra sanctam illam celestemq; mulierem pugnaturus; misit aquam ex ore tanquam flumen, ut eam faceret trahi a flumine. Notum est in Scriptura sacra, per cornu significari & exprimi fortitudinẽ, & violentiam: animalia enim cornigera, in cornu sitam habent suam fortitudinẽ, & agendi virtutem. Vnde Sedecias ille Pseudopropheta

cornua ferrea induxit, cum de bello interendo ageretur, ut indicaret potentiam Regis Israel, qua deiecturus esset Syriam; sicut bos cornibus ventilat, id quod impetit. Ex quibus explicare possumus, cur de Christo Domino dicatur: *Cornua in manibus eius*. Vere in manibus suis habuit fortitudinẽ & potentiam: *Cui omnia tradidit Pater in manus*, & potest quidquid voluerit facere, quia subest ei posse cum voluerit: quique potens est omnia facere, superabundanter, quã petimus aut intelligimus. Diabolus verò habere cornua dicitur in capite, non in manibus, quia potest ille intendere malum, desiderare, cogitare, machinari; nequaquam tamẽ potest, quod vult opere complere. Insuper solummodo potuit contra mulierem aquas ex ore effundere; ut illa ab eis traheretur. Aquarum namq; & flumini nomine, intelliguntur voces, iuationes, verbaq; exhortatoria ex ore prodeuntia, iuxta Augustinum. *Eleuauerunt*, inquit David, *flumina Domine, a vocibus aquarum multarum*: quæ verba de Apostolis intelligi possunt, quorum prædicatio validior fuit, vocibus Philosophorum, & omnium sapientum mundi. Non ergo violenter potuit mulierẽ trahere, aut coactẽ, aut efficaciter interius mouẽdo, sed solis verbis, hortationibus, ac persuasionibus agit, quibus trahere vnumquemq; conatur, ac nititur. Hæc ad nostrum solatiũ egregie expendit, nobisq; exposuit sanctus David Psalmo sexagesimo primo, ut elegantissime & eloquentissime Augustinus obseruauit. Est Psalmus ille inscriptus, pro Idithum (inquit Augustinus) id est pro trãsiliienti: trãsiliit enim iste, qui cantat, omnia terrena, & vniuersam creaturam, & peruenit ad Verbum unigenitum Dei, ubi audiret, quid locutus est Deus. Vnde & dicit: *Semel locutus est Deus, duo hæc audiui: quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia*. Vnica breuiq; locutione Deus omnia locutus est, & plura forte (inquit Augustinus) iste audiuit; sed tantum quæ nobis erant necessaria exposuit. *Duo*, inquit hæc, peculiariter obseruaui, auscultauit, & audiui. Quid est duo hæc audiui? Hæc duo quæ vobis dicturus sum, non a me vobis dico, sed quæ audiui dico. Quænam duo? *Quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia*. His duobus continentur prope omnes Scripturæ. *Potestas Dei est*. Bene quidem, quia non est potestas nisi a Deo. Et est illi misericordia, per quam, ita omnem potestatem temperat, & coercet, ut nihil permittat diabolo posse, vltra vires nostras. Diabolo (inquit Augustinus) potestas quædam est: plerumq; tamen vult nocere, & non potest, quia potestas illa, sub potestate est: nam si tantũ posset nocere diabolus, quã

Reg. 1. 1.

Habitu. 3.

Joan. 1. 3. 3.
sap. 1. 18.
Ad Eph. 1. 3. 10.

In Psalm. 6.
Psalm. 72. 3.

In Psalm. 61.

¶ 137.

Rom. 1. 1.

tum vult, non aliquis iustorum remaneret, aut aliquis fidelium esset in terra. Ipse per vasa sua impellit quasi parietem inclinatum, sed tantum impellit, quantum accipit potestatem. Vt autem non cadat paries, Dominus suscipiet, quoniam qui dat potestatem tentatori, ipsi tentato præbet misericordiam: ad mensuram namque permittitur diabolus tentare:

Psalm. 79. 6. Et potabis nos, inquit lacrymis in mensura. Noli ergo timere, permissum aliquid facere tentatore: quia habes misericordiosissimum Salvatorem. Tantum illi permittitur tentare, quantum tibi prodest, ut exercearis, ut proberis, ut qui te nesciebas, à te ipso inueniaris. Nā ubi, vel vnde, nisi de hac Dei potestate & misericordia, securi esse debemus, secundum illam Apostolicam sententiam: Fidelis Deus qui non permittit vos tentari, supra id quod potestis? Er

Cor. 10. 3. om. 13. 1. go potestas Dei est, non enim est potestas nisi à Deo. Noli dicere: Et quare dat tantam potestatem? Ita Augustinus: quæ & similiter observauit

om. Quod de diuina virtute, &c. 15. 253. Basilii, peculiari quod edidit opusculo, cui titulum indidit; Quod sine diuina virtute & gratia, resistere Satanae nullus possit. Ex quibus licet intelligere, duo esse, quæ animos nobis faciant, ut demonis impugnationem nequaquam timeamus. Primum est, quod ille non agit quantum vult, aut potest, sed quantum Deus ei permittit, sine cuius facultate aut permissione, nulla creatura habet virtutem agendi, in cuius manu sunt omnium potestates. Alterum est, misericordiae diuinæ auxilia quibus nos munit, armat, roborat, ut inimicum vincere possimus. Hæc ansam præbet, ut aliter explicemus, quæ paulo ante induxi

ib. de Orat. one. 1. 6. 83. mus, observantes, demonem dici habere cornua in capite: Deum autem in manibus: quia diaboli desiderium, cupiditas, & cogitatio, manibus Dei comprimitur, & continetur, ut non solum non præualere, sed nec tentare, aut incitare vel leuiter possit, nisi Deo peculiariter ei permittente. Id quod Cyprianus annotauit, expendens illud: Et ne nos inducas in tentationem: qua in parte (inquit) ostenditur, nihil contra nos aduersarium posse, nisi Deus ante permiserit, ut omnis timor noster, deuotio, atque observatio, & obsecratio, ad Deum conuertatur, quando in tentationibus nostris nihil malo (idest diabolo) liceat, nisi potestas inde tribuatur. Quibus verbis visus est Cyprianus, insipientissimum Gentilium errorem refutare velle, qui timentes diaboli potestatem, ad illum orandum, se conuertebant; petentes, ne mala sibi suis rebus inferret, quem propterea sacrificijs placare, & beneuolum reddere procurabant. Insipienter quidem illi errabant, primo credentes, diabolum posse per obsequia illi exhibita, reddi bene-

nolum, cuius ita obstinata est voluntas in malum, contra Deum & nos, ut non possit, vel leuiter, nocendi remittere desiderium. Vnde quando facultas ei conceditur à Deo contra aliquem, siue in hac vita (ut cum inuasit iuuenem, qui Agnetis virginis pudicitiam voluit deturpare) siue in alia, cum manibus eius traduntur impij torquendi, non minori rabie in eos qui sibi obsequuti fuerunt, inuehitur, quā si sibi acres extitissent inimici. Deinde stulto errore agebant, conuertentes seipsos ad rogandum diabolum, qui non agit, quod vult, sed quod Deus illi permittit, & concedit. Vnde sicuti si quis ferrum candens, lateribus alicuius applicaret, insipienter qui ardore ferri torqueretur, se conuerteret ad rogandum ferrum, sed tota eius oratio, & obsecratio, atque observatio, erga illum esset, qui ferrum candens tenet, applicatque: ita est diabolus, tanquam ferrum candens, succēsumque pertinaci & inflexibili malicia, odio, & desiderio nocendi, ut non magis possit hoc remittere, quam ferrum candens vim comburendi: applicatur autem tantum, iuxta diuini beneplaciti permissionem & facultatem: ideoque non nostra erga diabolum debet esse observatio, & obsecratio, sed erga Deum, quem rogamus propterea dicentes: Ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo, idest diabolo: quomodo egit Apostolus, qui sciens se colaphizari ab Angelo Satanae, non ad illum rogandum se conuertit, sed ad Deum. Propter quod inquit, Deum rogamus, ut discederet à me &c. De quo statim latius. Hæc doctrina mire concinit varijs Scripturæ locutionibus, in qua diabolus vocatur, *Seruus Dei sempiternus*, ut exponit Gregorius: & *Socius Dei*, ut exponit Augustinus: & dicitur ille, *assistere Deo*, ut exponit Chrysostomus, quia nihil nisi Deo concedente agere potest, de quibus alio in loco. Egregie tamen explicata est à Deo ipso, cum demonem sub Elephantis specie describere voluit, dicens: *Ipse est principium viarum Dei, qui fecit eum, applicabit gladium ipsius*. Quibus verbis, ut alibi dictum est, verius demonem quam Elephantum describit, cuius naturam, potentiam, actionesque viuis depingit coloribus. Dicitur namque de eo, quod sit ipse principium viarum Dei, quoniam omnibus creaturis est excellentior, secundum naturam, ut late Deus ipse prosequitur. Quoniam autem, ut B. Dionysius docuit, ad naturam sequitur potentia, & unaquæque res tanto maioris est potentia, quanto est excellentioris nature, & hoc ipso quod fatetur Deus, illum esse superiorem secundum naturam, videbatur inferendum, quod omnes creaturas excedit, etiam secundum potentiam; qua propter

J 138.

Job. 40. 3.
33. Moral.
c. 18. & 19.
1. Reg. 14.
10.
Lib. 1. 99.
ad Simpl.
9. 1.
Job. 1. 5. &
3. Reg. 21.
19.
Homil. 1.
de Patribus.
Job. 40. 4.

Lib. 3. Mo
ral. cap. vlt.

nobis esse impossibile illi obistere posse, subdit: *Qui fecit eum, applicabit gladium ipsius*: quæ verba, etsi alibi non incongruè de gladio creatoris exposuerimus, apte etiam de gladio ipsi⁹ dæmonis intelligi possunt, sicut explicatur à B. Gregorio, annotante, applicare gladiū, idem esse, quod restringere, replicare, implicare, vel inuoluere, ad eū modum, quo acutum gladium vagina implicamus, & inuoluimus, qua eius acies inclusa tenetur, ne ferire possit. Si ergo diabolus sibi metipso relinqueretur, sicut omnes creaturas superat secundum naturam, ita superaret per suam potentiam, quam gladij nomine Deus expressit: hæc tamen potentia comprimitur, inuoluitur, restringiturq; à Deo, ut non quantum vult, sed quantum ei permittitur, agere possit. Gladius (inquit Gregori⁹) istius Behemoth, ipsa nocendi malitia est: sed ab eo à quo bonus per naturam factus est, eius gladius applicatur, quia eius malitia, diuina dispensatione restringitur, ne ferire mentes hominū, quantum appetit, permittatur. Hisq; alludere visus est Apostolus, dicens: *Fidelis Deus, qui non patitur vos tentari, & ultra id, quod potestis*. Et vide (inquit Gregorius) quomodo gladium eius replicauit Deus, quando contra sanctum Iob licentiam tentationis accepit: gentes mouit, greges abstulit, ignem de cælo deposuit, perturbato aëre ventos excitauit, domum concutiens subruit, conuiuantes filios extinxit, vxoris mentē in dolo prauæ suasionis exercuit, mariti carnem inflictiis vulneribus confodit, sed eius gladius à conditore replicatur, cum dicitur: *Animam illius serua*. Gladio autem replicato, aut implicato, tam debilis eius redditur potētia (inquit Gregorius) quod ut Euāgelista testatur, nec manere in obseſſo homine potuit, nec rursus inuadere bruta animalia, non iussus, præsumpsit, dicens: *Si eiſcis nos, mitte nos in gregem porcorum*. Malitiæ quippe eius gladius, quam sit replicatus ostenditur, cui si potestas summa licentiam non præberet, nec grassari in porcorum gregē valeret. Ex quo infert Gregorius, dicens: Quando ergo iste sua sponte nocere factis ad Dei imaginem hominibus audeat, de quo nimirum constat, quod non iussus, cōtingere nec porcos præsumat? Hoc ipsum ex hac eadē historia similiter D. Thomas⁹, ex B. Chrysostomo⁹ expēdit. Vult ergo Deus dicere ad Iob: Non est, cur nimis potentiam illius timeas, quæ etsi magna sit, tamen ita mea virtute comprimitur, ut nullam vim tuæ possit voluntati inferre.

(.2.)

J. 41. Deus non permittit dæmoni tentare ultra vires nostras, nec nisi ad utilitatē, ideo dicitur applicare gladium Behemoth, concludere mare, & cetum, & ventos librare.

ECVLIAREM edidit tractatū B. Chrysostomus, ostēdēs, quod Deo gratias agere debemus, qui commēsurata nobis certamina largitus est, in quo egregiam doctrinam tradit, ex qua eandē quam sæpe induximus Dei sententiam, dicētis de dæmone, sub typo Behemoth aut Elephant: *Qui fecit eum, applicabit gladium ipsius*, possumus clariū explicare, quam si recte expēdamus, videbimus, vere B. Paulum eam explicandam assumere voluisse. Verbum enim, *applicandi*, ut alibi dictum est, proprium est medicorum, medicamenta applicantium. Vox autem Gladij in Scriptura sacra, iuxta sanctos Patres, Hieronymū⁹, Augustinū⁹, Gregoriū⁹, id proprie significat, quod ad alterius destructionem, exitium, vel malum admouetur, quodq; tribulationē inducit. Ita dicitur de peccatoribus: *Et gladius in ore ipsorum*: & iterum: *Et lingua eorum gladius acutus*. Ita persecutio illata sancto Ioseph, dicitur gladius aut ferrū: *Ferrum* inquit Dauid⁹, *pertransiit animam eius*: & tribulatio Virgini beatissimæ inflicta in CHRISTI morte, dicitur: *Gladius pertransiens animam*: idq; conformiter ad vim Hebræi sermonis, quo gladius dicitur, *Hereb*, proprieq; significat exiccationem, desolationem, vastationē, ut Brixianus⁹ annotauit. Vnde colligit B. Gregorius, gladiū diaboli dici eius malitiam, & iram, qua nos vastare, desolare, ac perdere nititur. Quo supposito, elegantissime dixit Deus: *Qui fecit eū, applicabit gladium ipsius*: ut locutio sit, sumpta in metaphora à medicis applicantibus medicamenta, quæ in se sunt contraria, & destructoria naturæ, qualia sunt purgantia, vrentia, exiccantia, mordicantia, quæ in se ita sunt naturæ contraria, ut vere dicantur, eius venenum, quale est Diagridiū, Scamonea, Colloquintidæ, Caustica: & hæc quidem quæ talia in se sunt, moderata & temperata à medico, & applicata in determinata quadā mensura, vim habent medicamentorū, & maxime proficua ipsi naturæ redduntur. Vnde & medicus eorum malignitate vtitur ad salutem hominum promouendam, temperan-

139.
Homil. 65
ad l'opul.

In cap. 6.
fa.
Epist. 1.
ad Paulinū
quærit. 8.
in Psal. 104.
c. 1. 3. dicitur
ra. cap. 4.
d. salm. 5.
8.
e. Psal. 56.
f. Psal. 104.
18.
g. Luc. 2. 35.
ח
b. In Arca
to. 1. fol. 151.

1. Cor. 10.
33.

Iob. 2. 6.

Matt. 8. 31.
& Mar. 5. 12
& Luc. 8. 33.

2. p. q. 44.
art. ad 4.
Hom. 2.
in Matt.

do illorum malitiam, mordacitatem, noxiam vim & facultatem: qui solummodo ea applicat, cum ad salutem sunt necessaria, aut ad superfluos noxiosq; humores expellendos vel exiccandos: id tamē præcipue obseruat in eorum applicatione, vt nullatenus ultra vires patientis, applicari permittat. Metitur propterea, & ponderat ea, non tantum secundum libras aut uncias, sed & secundum dragmas & scrupulos, imo & secundum grana, sciens horum vim contra naturam nostram, quæ nisi temperatissima applicentur, exitium & mortem certissimè inducent. Ita ergo Deus se habet: est siquidem diaboli malitia iniqua, & mala in se, contrariaq; naturæ nostræ, cuius exitium omnibus viribus desiderat, & procurat: temperata tamen à celesti medico, nobis redditur proficua, ad superbiam purgandam, torporem excutiendum, exercendas virtutes, acuendas spirituales vires, disponendam animam ad excellentiorē coronam. *Nō quasi crudelis suscitabo eum*, inquit Deus ad Iob, agēs de dæmone sub specie cæti. Crudelis esset medicus, qui tantum ad torquendum hominem, & comburendum eum, applicaret ei potionem amarant, aut gladiū scindentem carnem, aut ferram secantē crura, aut cauterium ardentissimum; similis certè Neroni, qui tantum ad comburendam Romam, ignem iussit applicari. Pius tamē & benignus est, qui hæc quantumcunq; aspera, acris, & mordicantia, applicat ad salutem, & bonam valetudinem. Non ergo Deus dæmonē suscitatur, id est permittit contra nos exurgere, & suscitari, quasi crudelis, sed tāquā pius benignusq; medicus, ad nostram salutem: solummodo cū id nobis vtile expediensq; est. Idcirco nullatenus concedit, vt absolute diaboli malitia nobis applicetur, nec cum sinit agere, quantum vult; quin potius malitiæ suæ vires & facultates contemperat, & nulla ratione nobis applicari ordinat, nisi secundum determinatam mēsuram. Mensurata (inquit Chrysostomus) nobis Deus dedit certamina; metitur propterea, & expendit attentissimè, qui cordis nostri intima lustrat, vires cuiusq; non tam eas, quas à natura, sed præcipue quas ab auxilio gratiæ suæ, quiuis habet: nec vllatenus ultra tales vires permittit nobis, diaboli applicari malitiam, aut actionē. Ideoq; nullam potest diabolus violentiā inferre: si namq; id posset, iam ultra vires nostras esset concessa illi facultas. Hæc quæ dixit Dominus, explicuit Apostolus dicens: *Fidelis Deus, qui nō patietur vos tentari, ultra id, quod potestis, sed faciet cum tentatione prouentum & c.* Quod & in semetipso Paulus expertus fuerat. Ad exiccandum siquidem humorem su-

perbiæ noxiam, qui suboriri poterat ex diuinis reuelationibus, quib⁹ se videbat illustratum, applicauit Deus, aut applicari ordinauit, acrem ardentissimamq; diaboli sciētiæ malitiam, quam tanquam, Recipe (quod dicimus) applicauit cœlestis medicus. *Ne magis extollas me, datus est enim mihi Angelus Satana, qui me colaphizet: propter quod iter Dominum rogaui, vt discederet à me, & dixit mihi Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur.* Tanquam medico diceretur (inquit Augustinus) posito forti epithemate: molestum est mihi hoc emplastrum, rogo te, tolle illud: & medicus: non opus est; diu ibi sit: non enim aliter sanare poterit: nō ultra vires tibi applicatum est emplastrū & c. Iuxta hunc sensum accepisse videtur idem Gregori⁹ illud, quod sanctus Iob dixit: *Nam quid mare ego sum, aut cetus, quia circumdedit me carcere?* Duo siquidem sunt; quorum impetū Deus peculiariter dicitur coercere, quæ & propterea quasi carcere inclusit. Primum est mare ipsum, in quo omnium aquarum multitudo congregata subsistit, quod vento aut tempestate agitatum, tanto impetu fertur, vt omnem terram verè subuerteret, si Deus eius potentiam & impetum nō coercuisset, imponens & præfigens ei terminum, quem quantumcūq; valido agitur & impellatur vento, nec latum vnguē transire potest; cui dixit: *Hucusq; venies, & nō procedes amplius & c.* Secundum est, cetus, quē Deus in mari Oceano tāquam in carcere claudere visus est, per fretum Gadditanum, tanquam per ostia & portas; nec ei concedit, vt in mare Mediterraneum se transferat: quia est cetus, bestia aut draco immensæ magnitudinis, qui potens est, vel solus, validam procellosamq; tempestatem excitare. Sicq; si mare Mediterraneum ingrederetur posset nauiculas, quæ illud nauigant (quæ minoris sunt ponderis & magnitudinis) facile subuertere; eo præsertim, quod cum mare illud parua sit extensionis, comparatione ad Oceanum, fere semper quouis nauicula cetum inueniret sibi occurrentem, & in magnum periculum conijcientem. Idcirco secundum diuinam providentiam statutum est, vt cetus non nisi peculiari Dei licentia, in mare Mediterraneum possit se infundere, in quo id solummodo agere potest, quod ei Deus peculiariter permiserit; sicut in factō Ionæ Prophete videre licet. Tunc enim peculiari ceto Deus indulgit, vt in mare mediterraneum se transferret, vtq; Ionam ore exciperet, quem tamen non dentibus laceraret, sed integrum deglutiret, & in stomachum traiceret, & ibi illum retineret per triduum, non tamē vt ab-

2. Cor. 12.

7.

In Psal. 50.

Lib. 8. Mo-

ral. cap. 16.

Iob. 7. 11.

Iob 38. 11.

I 141.

Iona. 2.

lumeret, aut dilperderet. Agit itaq; cetus in mari Oceano, tanquã in loco suæ habitationis, quod sibi libet; sed in Mediterraneo id tantum, quod Deus ad peculiare finem illi permittit, in quo tanquam ligatus incedit. Est quidẽ dæmon similis mari, in quẽ omne gen^s malitiæ influit, vt nihil aliud esse videatur, quam totius malitiæ abyssus & congeries, vt alibi dictum est: cuius propterea profunditas immensa est, quæ vocatur: *Altitudo aut profunditas Satanae*. Tali autem, tamq; valido superbiz & inuidiz agitur vento hoc mare, vt facile omnem terram, hominem scilicet, subruere posset. Terminus tamen ita à diuina prouidentia est suæ malitiæ, ac potentiæ præfixus, vt non ei progredi liceat, nisi vsq; ad illum, quem Deus statuit. Vide quomodo terminum Deus præfigere visus est huic mari, quando licentiam petenti, vt in beatum Iob posset suæ malitiæ vndas extendere (nec enim sine peculiari facultate id facere poterat) audiuit: *Omnia quæ habet in manu tua sunt autem ne extendas manum tuam in eum*. Tuncq; malitiæ suæ vndas ad omnes facultates, & bona beati viri, ita extendit, vt illa omnia absumpserit: non tamen vel leniter ad illũ pertingere potuit. Iterum autem, cùm expeteret, vt sibi potestas daretur, quæ vltius progredi posset, & vsq; ad ipsum Iob fluctus suæ actionis iniquæ extendere, audiuit: *Ecce in manu tua est, verumtamen animam ipsius serua*. Quibus verbis, ad corpus illius pertingere concessum est, non tamẽ ad vitam vultandam, vel animam contingendam: quæ de causa credit B. Augustinus, dictum fuisse ab ipso meritis Iob: *Terra tradita est in manus impij*. Impij siquidem nomine, diabolum intelligit, qui tantum habuit potestatem in id, quod Deus illi concessit. Solum autem concessit tangere terram, id est bona temporalia & carnẽ, non vero animam, aut vitam auferre. Est itidem dæmon in Scriptura sacra typo ceti expressus, cuius propterea locus proprius est infernus, quod mari Oceano figuratur, in quo a nplam habet facultatẽ agendi in damnatos, quos diuina iusticia illi torquendos tradit. Nequaquam tamen pro sua libertate permittitur mundum ingredi, vel in eo ad voluntatem agere, in quo tanquã in mari Mediterraneo homines nauigant: ideoq; magni dæmones: qui in inferno tenentur inclusi, non inde egredi, pro voluntate possunt: nisi cum peculiaris Dei licentia intercedit, & in mundo positi, vt B. Gregorius annotat, compressi tenentur, ne in homines quantum volunt, agere possint, sed quantum Deus suæ prouidentiz peculiari ordine per-

mittit, non ad hominum perditionem, sed potius ad eorum probationem & gloriam. His addere possumus, quod idem ipse sanctus Iob annotauit, agens de diuinæ sapientiæ gubernatione, & prouidentia. *Qui fecit ventis pondus: Septuaginta libramentum*. Nihil magis sine mensura procedere videtur, quã ventus, qui non solum naues maris, sed & arbores, imo & turres in terra fundatas, ita impetit, vt appareat, quod nullius manu vlatenus cõprimatur. Ita agere visum quatuor venti in mari magno: ita & motum illius indicauit Christus Dominus, dicens: *Spiritus ubi vult spirat, & vocem eius audis, & nescis vnde veniat, aut quo vadat*. Certum est tamen, vêtos ita librari à Deo, vt nec minimo flatu, vel leui aura floant, nisi iuxta peculiarem mensuram, quam ab eo accipiunt: quæ de causa dicitur, quod *spiritus procellarum faciunt verbum eius*: quod non tam de vento isto corporali, quam de dæmone accipiendum credo, qui frequentissimẽ ventorum, ac procellarum, & turbidarum typo describitur, vt annotat Augustinus, explicans ventos impingentes, in Domum bene aut male fundatam, & Gregorius, expendens vtrumque turbis venientem ab Aquilone, & Cyrillus. Hic ventus aut turbo, non secundum omnium virium suarum potentiam agit, quin potius comprimitur a Deo, qui nullatenus ea permittit agere, nisi in numero, pondere, & mensura ad eum significat: *Qui fecit vltimum libramentum* etc. namq; ille, qui vires nostras agnouit, qui cognouit figmentum nostrum, & recordatur, quoniã pulvis sumus, vires huius turbidis, aut venti comprimit, vt non nisi iuxta earundem virium nostrarum mensuram agere possit; cum enim ille verus sit, & turbo vehemētissime perflans, & homo pulvis sicus, & cinis aridus, si dimitteretur agere totum, quod potest, de homine omnino actum esset. Hæc omnia explicantur ex eo, quod is, qui in CHRISTI persona apparuit B. Iohanni, inducit se habentem clauem in manu, dicentem: *Ego habeo clauem mortis & inferni*. Quod Primasius dictum credit, ad indicandum, CHRISTUM tenere dæmonem inclusum, cui nullatenus conceditur egredi ad tentandum, aut agendum aliquid, nisi secundum quod CHRISTVS illi concedere voluerit, qui in manu sua clauem habet, qui iuxta suæ sapientiæ dispositionem ostium aperit aut, claudit, concedendo dæmoni tentare, aut comprimendo illum. Et certè mortis nomen, dæmonem intelligi, patet ex eodem Iohanne, qui eum descripsit sub typo equitis cuiusdã: *Et inquit, illi mors*. Christus itaq; habet dæ-

J 142.

Iob. 1. 13.

Dani. 7.

Ioh. 3. 8.

Psal. 148.

Lib. 1. de Sermon. Domini in monte.

Matth. 7.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

Lib. 1. Moral. cap. 8.

the 1990s, the number of people with a mental health problem has increased by 50% (Mental Health Foundation 1999). The prevalence of mental health problems in the UK is estimated to be 10% (Mental Health Foundation 1999).

There is a growing awareness of the need to address the needs of people with mental health problems. The Department of Health (1999) has published a strategy for mental health care, which aims to improve the lives of people with mental health problems. The strategy is based on the following principles:

- People with mental health problems should be treated as individuals, with their own needs and strengths.
- People with mental health problems should be given the opportunity to participate in decisions about their care.
- People with mental health problems should be given the opportunity to live in the community.

The strategy also aims to improve the lives of people with mental health problems by addressing the following issues:

- Improving the quality of care.
- Improving the access to care.
- Improving the support for carers.

The strategy is a framework for action, which will be implemented through a series of measures. The measures are:

- Improving the quality of care: This will be achieved by ensuring that people with mental health problems receive care that is based on the best available evidence. This will involve developing and implementing clinical guidelines, and ensuring that staff are trained to deliver care in accordance with these guidelines.
- Improving the access to care: This will be achieved by ensuring that people with mental health problems can access the services they need. This will involve developing and implementing measures to reduce waiting times, and ensuring that services are available in the community.
- Improving the support for carers: This will be achieved by ensuring that carers receive the support they need. This will involve developing and implementing measures to provide carers with information, advice, and support.

quasi illum eidem opponens, in quem malitiz ac fraudis suæ tela conuerteret. Hæc quidem & similia agit Deus, exponens Sanctos suos potentis inimici ictibus impetendos: sed nullatenus propterea crudelis debet iudicari, quippe cum ita comprimatur, & encruet huius validi hostis vires, ut nullam possit violentiam inferre, cui tantum cōcedit, verbis, suasionibus, & hortationibus nos impugnare. Hocq; statim exprimit subdens: *Non parcam ei, & verbis potentibus, & ad deprecandum compositis.* Græci legunt: *Non tacebo*; Pagninus, *Non silebo*. Etenim habetur in Hebræo verbū, *Hebberis*, quod apud Brixianum significat silere, tacere, dissimulare, & ex consequenti permittere: qui enim tacet, & dissimulat, cōsentire, aut saltē permittere videtur. Ita de Saule: *Ille dissimulabat se audire*; & Habacuc: *Quare taces?* id est permittis, conculcante impio iustiorē se & mulier si rouerit, quæ est in domo patris, & pater tacuerit: id est consenserit aut permiserit, votirea erit. Vult ergo dicere Deus: Nō ego permittā agere huic inimico, quidquid voluerit; non enim sinam, ut ad sui libitū manus moueat, sed hoc tantum, ut agere possit, *verbis potentibus, & ad deprecandum compositis.* In Hebræo vox, *Bad*, aut, *Baddim*, quæ vectes significat: ideo Pagninus: *Vectes eius, & verbū fortitudinum*; quia vectis in Scriptura, symbolum est fortitudinis & firmitatis, quia tota firmitas, roburq; portarum, aut domus, vel ciuitatis, in vectium & serarum fortitudine sita est. Ideo dicitur Deus, supernam Ierusalem firmissimam extruxisse: *Quoniam confortauit seras portarum eius: & frater qui adiunatur a fratre, quasi ciuitas firma, & iudicia quasi vectes urbium.* Vult ergo dicere: Tota dæmonis potentia, & fortitudo, qua cum agere permittitur, sita est in verbis, compositis quidem, & ornatis, & aptis ad deprecandum. In Hebræo vox *Gharach*, de qua Brixianus, quæ significat cōponere, aut ornare aliquid; ita quod per illud aliquis decipiatur, vel alliciatur, aut prouocetur. Ita Scriptura utitur, cum Rahab cōposuit stipulas super exploratores, quos *peruit stipula lini, quæ ibi erat*: id est, ita cōposuit super eos stipulam lini, ut deciperentur querentes illos. *Sedisti in lecto pulcherrimo, & mensa ornata est apud te*: id est, composita extructa ad gustum prouocandum, & succendendum. Tota ergo dæmonis vis, quā Deus illi permittit, sita est in verbis compositis, ornatis, fucatis, aut (ut R. David, & Complutensis transferunt) mendacijs, id est verbis fallacibus, deceptorijq; quia nihil aliud ille agere potest, nisi ornatis & compositis verbis, aptisq; ad decipiendum locutionibus, excitare & inducere. Hoc sine dubio ille ele-

ganter agit: mirum est enim, quomodo rationes componat, quo pacto res fæditissimas representet pulcherrimas; & fulgētissimas illas, quæ obscurissimæ sunt; ac proficuas eas, quæ extremam inducunt perditionem. Quibus concinit, quod alibi dictum est ex Davide: *Qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates, & dolos tota die meditantur: & illud quod exposuimus: Ossa meæ, sicut fistula aris.* Sed vere parua quidē ac exilis valde illius esset vis, qui te in altissima specula existentem, non posset vel digiti contactu attingere, aut ad præcipitium impellere, sed tantū verbis prouocare, ut tumet te ipsum deijceres, demitteres, ac præcipitem dares. Tantum itaq; potest diabolus verbis cōpositis & ornatis ad præcipitium inducere, sicut & nunc Christū prouocat, componens verba, & ex Scripturis diuinis ea ornans; supponens Scripturæ veritatem, diuinarum promissionum infallibilitatem, Dei erga iustos patrocinium, præsentissimam Angelorum custodiam & assistentiam: ut non sit facile omnibus, eius capere mentem: & idcirco subdit ibidem Deus, esse valde difficile reuelare & explicare, quid ille verborum suorum ornatu pretendat; de quo alibi dicendum erit. Hoc nunc certum sit, quod & Christus vult nobis manifestum facere, tam exiles esse vires dæmonis contra nos, ut solummodo possit mentē verbis cōpositis pulsare, & ad malum rationibus fucatis inducere. Quod & B. Augustinus egregie prosecutus est, qui multa ad hoc institutum inducens: latrare, inquit, ille potest, sollicitare potest, mordere omnino non potest, nisi volentem: quia non cogēdo, sed suadendo nocet; non extorquet a nobis consensum, sed petit. Canis qui ita ligatus tenetur, ut tantummodo possit latrare, nulla autē ratione mordere, nisi volentes, non est timendus, quantumcunq; in se magnas præseferat vires.

5.43. Nemo leditur nisi à seipso, & cum homo peccat, non tam in diabolum, quā in se culpam referat, ut dixit Sapiens, & exposuit Antonius.

Hæc egregie expendit Chrysostomus, in illa celebri Homilia, Quod nemo leditur, nisi à seipso, quam propositionem, cum concionaturus, rāquam tuema & fundamentum futuræ contionis statuit: scio, inquit, quod crasiorib; quibusq;

& præ-

Psal. 37.11

Iob. 40.13

Serm. 197. de Temp.

145. Hom Quod nemo leditur &c to. 5.

the 1990s, the number of people with a mental health problem has increased by 50% (Mental Health Foundation, 2000).

There is a growing awareness of the need to address the needs of people with mental health problems. The Department of Health (2000) has set out a vision for the future of mental health care, which includes a commitment to 'improving the lives of people with mental health problems' and 'ensuring that they are treated with respect and dignity'. This vision is reflected in the Mental Health Act 1983, which sets out the principles of care for people with mental health problems.

The Mental Health Act 1983 is a piece of legislation that governs the care of people with mental health problems. It sets out the principles of care for people with mental health problems, and it provides a framework for the delivery of mental health services. The Act is divided into three parts: Part I, which deals with the admission and detention of people with mental health problems; Part II, which deals with the treatment of people with mental health problems; and Part III, which deals with the rights of people with mental health problems.

The Mental Health Act 1983 is a complex piece of legislation, and it is not possible to provide a full summary of its provisions in this paper. However, it is important to note that the Act is based on the principle of the least restrictive care. This means that people with mental health problems should be treated in a way that is least likely to restrict their freedom and autonomy.

The Mental Health Act 1983 is a key piece of legislation in the field of mental health care. It sets out the principles of care for people with mental health problems, and it provides a framework for the delivery of mental health services. The Act is based on the principle of the least restrictive care, and it is important to note that the Act is a complex piece of legislation.

The Mental Health Act 1983 is a key piece of legislation in the field of mental health care. It sets out the principles of care for people with mental health problems, and it provides a framework for the delivery of mental health services. The Act is based on the principle of the least restrictive care, and it is important to note that the Act is a complex piece of legislation.

The Mental Health Act 1983 is a key piece of legislation in the field of mental health care. It sets out the principles of care for people with mental health problems, and it provides a framework for the delivery of mental health services. The Act is based on the principle of the least restrictive care, and it is important to note that the Act is a complex piece of legislation.

The Mental Health Act 1983 is a key piece of legislation in the field of mental health care. It sets out the principles of care for people with mental health problems, and it provides a framework for the delivery of mental health services. The Act is based on the principle of the least restrictive care, and it is important to note that the Act is a complex piece of legislation.

The Mental Health Act 1983 is a key piece of legislation in the field of mental health care. It sets out the principles of care for people with mental health problems, and it provides a framework for the delivery of mental health services. The Act is based on the principle of the least restrictive care, and it is important to note that the Act is a complex piece of legislation.

possunt vnus hominis liberam volutatem efficaciter interius ex parte volutatis ipsius mouere. Hoc epim solius Dei proprium est, qui eiusdē volutatis est conditor, de quo Apostolus: *Ipsē est, qui operatur in vobis, velle & perficere, pro bona voluntate sua: & alibi: Cor Regis in manu Domini, & quocunq; voluerit vertet illud.* Cetera omnia, tantum possunt mouere exterius, ex parte scilicet obiecti, repræsentando illud, & quasi suadendo, vt volūtas in illud præpat, & se demittat, vt ex professo ostendit D. Thomas. Vnde nisi homo ipse liberē suadeti cōsentiens, se ipsum in peccatū præcipitē det, nō potest diabolus, imo nec omnes dæmones, illū præcipitē dare. Si ergo homo læditur, à seipso læditur. Ex ijs explicat D. Augustinus, cur homo cū peccat, dicatur in Scriptura sacra, quod seipsum vendit dæmoni, & quod illi seruus & captiuus efficitur: sicut nāq; hominē, qui natura liber est, nō potest aliquis iure vèdere extraneo, quantumcūq; magnū offerat pretiū, nisi homo ipse seipsum vendat, aut suæ venditioni cōsetiat; ita nō potest homo, ab aliqua creatura, imo nec ab omnib; creaturis simul violenter impelli, vt seipsum tradat dæmoni, offerenti delectationē, aut tēporale bonū, nisi ipsemet seipsum liberē tradat. Et ita explicat B. Augustinus illud: *Scimus enim, quia lex spiritualis est, ego autē carnalis, venundatus sub peccato.* Ecce (inquit Augustinus) vnde facti sumus captiui, quia venundati sumus sub peccato. Quis nos vèdidit? Nos ipsi, qui cōsensimus seductori. Quod & Dñs ex professo demonstrare visus est. *Quis (inquit) creditor est meus, cui vendidi vos? Ecce in iniquitatibus vestris venditi estis.* Quæ verba expēdens Origenes: Diaboli, inquit, serui sunt peccatores: & vnde, qua pecunia eos emat, homicidio, adulterio, furto, similibusq; hæc nāq; est diaboli pecunia. Fecisti adulteriū? Diaboli pecuniā suscepisti, nā in eo est diaboli imago & superscriptio, &c. quæ & similiter annotauit Ambrosius. Imo & fortē hæc Prophetæ verba legerat Plato, sicut & alia multa, qui vt recens quidā autor refert, expressē dicit, quoties peccat quis, se tradere obligatū catenæ dño pessimo, vt vilissimū mancipiū; quod immanissimū est facinus, multo immanius (inquit) quā si filiū, aut filiā, in mancipiū daret hosti seuisimo & pessimo, corruptus auro, aut argēto, aut fœda aliqua voluptate; & tradit, qui peccat miserā animā, velut catenis reuinctā pessimo & seuisimo domino, &c. Hoc ergo certū firmissimūq; manet, diabolum tantū posse sollicitare, aut inducere hominis volutatem, ex parte obiecti. Ex quo & illud, quod cōtendebamus, manifestum ma-

net, exiguas esse diaboli vires contra nos, sicut & exilis esset eius potestas, qui te in alta turri existentē, nec cōtigere manib; posset, sed tantum verbis suadere, vt te ex alto præcipitē dares. Ex qua doctrina sequitur, ineptē homines peccatores, quærentes, sicuti primi parentes, excusationes in peccatis, peccati sui culpā omnē in dēmonē reijcere, quasi ille eos fecerit peccare, quorū cōmunis vox est: *Serpens decepit me: quia ppter inueneris maledictis diabolum insequuntur.* Sed audiāt hi diuinā vocē: *Dñs maledixit impiis diabolo, maledixit ipse animā suā.* Quibus verbis, vt annotat D. Thomas, eos verē reprehendit Spiritus sanctus, qui in diabolum peccati sui causam reijciūt. Si nāq; diabolo propterea maledixit, quia peccati sui fuit causa, sibi magis maledicere ppter ea videtur, qui magis talis peccati causa fuit. Ad quod institutum ea facit historia, quā scribit B. Athanasius, inducēs Antoniū exhortātem filios suos, ne diabolum timerent, & rē quandā referentem, quā verā esse (inquit) nullus ambigat audientium. Pulsauit aliquādo dēmon, Monasterij ostiū: egrediens, videt hominē enormi sublimitate porrectū caput vsq; ad cælū. Cū ab hoc, quis nā esset, inquirere, ait; Ego sum Satanas. Et ego: Quid inquam, hic quæris? Respondit: Cur mihi frustra imputant Monachi? cur mihi omnes Christianorum populi maledicūt? Et ego: Iustē faciūt; tuis nāq; frequēter molestantur insidijs. At ille ait: Nihil ego facio, sed ipsi se inuicē turbant: nam ego miserabilis factus sum. Rogo, nōne legisti; *Quia defecerunt inimici framea in finē, & ciuitates eorū destruxisti?* En nullū iā habeo locū, nullā possideo ciuitatē, iam mihi nulla sunt arma: ipsi se quæso tueantur, & me sine causa nō lacerēt, &c. Cōmune est omnibus peccatoribus (inquit Augustinus) vt se excusēt, quætere quē accusent: qui nō valdē implus est (nam magni peccatores adeo desipiunt, quod in Deum ipsum peccata sua reijciunt) ad manum Satanā habet, quem accuset. Satanas (inquit) tēcit; ipse mihi persuasit: quasi Satanas habeat virtutem cogēdi. Astutiam loquendi habet: sed si Satanas loqueretur, & taceret Deus, haberes vnde te excusares. Modo aures tuæ positæ sunt, inter monentem Deum, & suggerentem serpētē: quare huc flectuntur, hinc auertuntur? Non cessat Satanas suadere malum, sed nec Deus cessat admonere bonum. Satanas autē non cogit inuitum, in tua potestate est consentire, aut non consentire. Ita D. Augustinus. Ex his B. Chrysostomus, nostram iniquitatem eloquentissimē accusat, qui diabolum asculamus loquentem, & inducentē ad præ-

Ad Philip.
2. 13.
Prou. 21. 1.

1. 2. q. 9. & 1
cont. Gent.
c. 18. v. 19.

In Psal. 115

Rom. 7. 14.

Isai. 50. 1.

Hom. 1. 6. in
c. 1. 5. Exod.

Lib. de Tob.
cap. 8.
Lib. 5. de
Repub.
Leo Castre.
in c. 30. 1. 2.

147

Gen. 3. 13

Eccles. 27.
30.
2. 2. q. 76.
art. 1. ad 3.

In vita ip-
sius. pag.
644.

Pla. 9. 7.

In Psal. 91.

Hom. 1. 9. ad
populum.

dem pedem tuum. Singularem Dei providentiam permissum est demoni, Scripturam sacram inducere, cum tentavit CHRISTVM, ut multa fierent nobis nota, quæ nosse, erat nobis necessarium. Annotat in primis B. Irenæus, demonem per divinam veritatem, suum abscondisse mendacium: & verbum suum, quod dixit: *Mitte te deorsum*, quod proprium eius est, sub divini Verbi tegumento abscondere voluisse: non aliter certe, quam is, qui alterum veneno interficere cupit, illud abscondit sub cibo illo, aut potu, quæ alteri gratiorem esse cognovit. Deinde veritatem Dei, per ipsammet veritatem Dei impugnare contendit, non quidem legitime inductam (verum namque, verò contrarium esse non potest) sed inepte & fraudulenter citatam. Hoc etiam alij antiqui Patres ex professo annotandum susceperunt, & observant in primis, demonem Scripturam quidem divinam induxisse, sed contra eius legitimum sensum. Ita Origenes: Assumit, inquit, diabolus testimonium, & interpretatur illud de CHRISTO, quod non de CHRISTO, sed de Sanctis generaliter scriptum est: nā hoc quod Psalmus dixit, de CHRISTI persona intelligi non potest, qui non indiget Angelorum auxilio, qui maior est Angelis, & melius ipsis hereditatem est consecutus, & nomen: *Nidh enim vnquam Angelorum dixit Deus: Filius meus es tu, &c.* Non ergo indiget Angelorum auxilio Filius Dei. Quin potius disce Diabole, quod nisi IESVS adiuerit Angelos, offenderent & ipsi pedem suum: & qui Angeli offenderunt, ideo offenderunt, quia non extenderunt manum suam ad IESVM, ut apprehensi ab eo non offenderent. Ita Origenes, quem secutus est Chrysostomus. Verè, inquit, Filius Dei Angelorum manibus non portatur, sed ipse magis Angelos portat. Nec enim creaturam portat Creatorem, sed Creator creaturam: si autem creatura baiulat Creatorem, ergo Creator antequam faceret creaturam, à quo portabatur? Nā verè, etsi portatur manibus Angelorum, non ideo portatur, ut non offendant ad lapidem, quasi infirmus, sed propter honorem potestatis, quasi Dominus, de quo scriptum est: *Qui sedes super Cherubim*. Ita & Hieronymus^a, & Augustinus^b, docens, hæc dicta de CHRISTO, non in se, sed ratione corporis sui, quod est Ecclesia, ex cunctis fidelibus constituta. Ita & Theophilactus^c. Sicque intelligendus est Ambrosius^d, dicens, demonem induxisse Scripturam, continentem Prophetiam de CHRISTO. Fitque hoc manifestum ex vera Theologia, quæ tradit D. Thomas, secundum quam, non est concedendum, Christum habuisse Angelum custodem: non enim

egebat custodia Angelorum, quamvis plures habuerit Angelos, qui sibi ministraret, & obsequerentur. Optimè ergo ait Augustinus: Diabolus verba legis dicebat, sed cui dicebat, non agnoscebat. Callidissimus tentator (inquit Cassianus) Domino Salvatore, velut homini simplici tentavit imponere, dum ea, quæ generaliter sunt super omnium iustorum personis intelligenda, maleuola interpretatione corrumpens, specialiter huic, qui Angelorum custodia non egebat, conatur aptare, dicens: *Quia Angelis suis, &c.* pretiosa scilicet eloquia Scripturarum, callida assumptione conuertens, & ad contrarium noxiumque sensum detorquens, ut imaginem tyrannici vultus, sub colore nobis auri fallentis obijciat, &c. Secundò, demon citavit Scripturam sacram, non attendens ad præcedentia, vel sequentia. Ita observavit idem Origenes, annotans, ante verba à demone citata, haberi, quod Deus liberat à ruina, à demonio meridiano: & post verba citata à demone, subditur: *Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & Draconem*, quæ etiam silentio præterijt, quia contra ipsummet demonem erant scripta. Silet (inquit Origenes) & transit versiculos, qui contra ipsum sunt: cum enim dixisset: *Angelis suis Deus mandavit de te, &c.* tacuit illud, quod sequitur: *Super aspidem & basiliscum, &c.* Quare diabolus siles, nisi quia tu es basiliscus, tu es omnium serpentium regulus, nocentiora habens venena, quàm ceteri? Tu es leo, tu es draco, &c. Ita etiam observavit B. Gregorius Nazianzenus. O sophista malitiæ, inquit, cur sequentia suppressis? Rectè namque id novi, & si tu sileas; quoniam super te aspidem & basiliscum ascendam, &c. Sic & Hieronymus^a, Hilarius^b, Chrysostomus^c, & Bernardus^d. Tertiò citavit Scripturam sacram diminutè, tacens illud, quod eius intentionem poterat enervare, & solum referens, quod suo aptum videbatur instituto. Vnde tantum induxit: *Angelis suis Deus mandavit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum*: quod autem Scriptura addit, *Ut custodiant te in omnibus vijs tuis*, omisit ille, qui non ad viam, sed ad præcipitiū hortabatur. Ita annotat Gregorius Nazianzenus, qui hac de causa vocat demonem, petitem Scripturarum latronem. Ita & Hieronymus^a, & Bernardus^b. Mediam partem dimisit, inquit Hieronymus, tacuit quod sciebat contra se esse, & tantum quod profuerat, expressit. Ita & D. Bonaventura^c. Considera ergo, inquit B. Chrysostomus^d, diabolus insipientia, de testimonio quoque ipso quod petulit: nā ea quidem quæ à Dño placata sunt,

Lib. 2. cont.
litt. Petilia
ni. cap. 51.

In collat. 1.
cap. 20.

Hom. 3. 1. m.
Lucam.

9154

Oration. in
sanct. baptis-
ma non lo-
ge à princ.

In cap. 4.
Matth.

Canon. 3.
in Matth.

Hom. 5. in
imperf.

Serm. 14.
in Psal. Qui
habitat.

In Ps. 90.
Serm. 14.
citato.

In cap. 4.
Lucam.

Hom. 1.
in Matth.

ad vos sapientes, & scribas, & ex illis occidetis, & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in Synagogis vestris, ut veniat super vos omnis sanguis iustus, &c. Secundus Angelus sequutus est, qui tuba cecinit, & tanquam mons magnus igne ardens, missus est in mare, &c. qui eos prædicatores, qui Apostolos consecuti sunt expressit, qui tamen ad prædicandū gentibus surrexerunt. Contra quos excitatus est Mons magnus ardens igne, idest diabolus, qui mōs per tumorē, magnus, per tumoris magnitudinē, igne ardens per inuidiam, missus est in mare, idest, in corda Principum, ac Imperatorum mundi, quos excitauit validē contra Et angelij Prædicatores, ac sectatores, quos omnes tormentis crudelibus, & mortibus atrocissimis affecerunt, quosq; propterea martyrij palma celebres conspiciamus. Quādo autem iam post longa tempora, Imperatorum sauitia in Christianos cessauit, tempore Constantini magni, surrexit tertius Angelus, & tuba cecinit, & cecidit de cælo stella magna, ardens tanquam facula, & cecidit in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum: & nomen stella dicitur, Absynthium, & facta est tertia pars aquarū in absynthium, & multi homines mortui sunt de aquis, quia amara facta sunt. Nunquam Ecclesia in hoc seculo habitura est perfectam pacē, consumptisque ac deficientibus quibusdam inimicis, alij statim insurgunt. Post Iudeorum namq; persecutionem iniquam, & post Imperatorum ac tyrannorum crudelem rabiem, prædicante Euangelio tertio Angelo, qui sanctorum Doctorum typum tenit, insurrexerūt hæretici, quorum mores, ac dolos egregie Ioanni ostensi sunt, sub typo stellæ cadentis de cælo. Hæresum sanē Principes & autores, dicuntur stellæ cadentes de cælo, idest, deficientes ab Ecclesia, quæ cælū sæpe in Scriptura dicitur. Ex nobis exterrunt, inquit Ioannes: ex vobis ipsis exorientur, inquit Paulus, viri loquentes peruersa, ut abducant discipulos post se: de quo Gregorius, exponens illud de dracone trahente tertiam partem stellarum de cælo. Tertius Angelus tuba cecinit (inquit Richardus) idest, tertius prædicatorum ordo prædicauit, & cecidit de cælo, idest, de Ecclesia, stella, idest, hæreticorum caterua, quæ bene dicitur stella, magna, & ardens, tanquam facula: stella, per acceptam scientiam; magna, per superbiam; ardens, per inuidiam; tanquam facula, quia dum alios ad prauitatem incendit, semetipsam consumit. Vocatur autem, Absynthium, quoniam summam tenet amaritudinem, propter varias rationes. Prima quia omne peccatum, per quod homo recedit a Deo, amaritudinem inducit, dicente ipso: Scito, & vide, quam

malum & amarum est, reliquisse te Dominum, & non esse timorem eius apud te. Maximè autem, cum homo recedit a Deo per hæresim. Ideo cuius hæretico dici potest, quod dixit Petrus Simoni Mago: In felle amaritudinis video te esse. Secunda, quia in Scriptura peccata grauissima dicuntur absynthium, quoniam Deum amarificant, ut alibi dictum est. Ita, Qui conuertitis in absynthium iudicium, idest, opera iniquissima agitis, per quæ Deum ad amaritudinem, & iracundiam prouocatis. Et iterum: Conuertistis fructum iustitiæ in absynthium, idest, in peccata grauissima, Deo amara ad modum absynthij. Tertia, quia apud eos, qui de herbis scribunt, absynthium vehementer acuit visum, & inter ea, quæ oculis clarificandis & aperiendis apta iudicantur, ponitur. Hocq; faciunt hæretici, quorum occasione visus Ecclesiæ ac Doctorum eius acuitur, coguntq; oculos aperire, ut videamus, quæ illi proponunt, ad respondendum eis, & quæ proponenda sunt eis, ad reuincendū eorum errores. Ita Arethas, in locum, quem explicamus, obseruauit. Mirum sanè est, quam validè Arrius acuit antiquorum Patrum oculos, ut in Scripturis sanctis conspicerent, æqualitatem & consubstantialitatem Filij cum Patre: quomodo etiam Pelagius aperuit oculos sanctorum Doctorum, ut diuinæ gratiæ efficaciam, in diuinis litteris circumspecterent, & obseruarent, &c. ut verè dicendum sit, diuina prouidentia, hæreticos a Deo permitti, ad nostrum profectum, ut fidelium oculi acuantur, eorumq; exerceatur sapientia; sicut permisi sunt tyranni, ut patientia Ecclesiæ clarior redderetur, ut sæpe Augustinus admonuit. Itaq; sicut ad oculorum lippitudinem tergendam applicat quidē medicus absynthium amarum, quod tamen oculos clarificat, sed in sterquilinum tandem mittitur, aut in ignē; ita hæreticos amaricantes Deus permittit; qui Doctorū fidelium acuāt oculos, excutiat lippitudinē, quo tandē illud fit, quod hæretici in sterquiliniū aut ignem inferni mittuntur, sed remanēt Ecclesiæ oculi clarissimi, ac mundissimi, ad salutis Sacramenta plenius percipienda. Quam rationē latius & ex professo Tertullianus prosequitur. Flumina autem, fontesq; aquarum (inquit Richardus) dicuntur illi libri, in quibus origo & summa fidei comprehenditur, sicut sunt libri Legis, Prophetarum, Euangelistarum, & Apostolorum. Stella igitur de cælo cadēs, in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarū cecidit, quia prauitas hæretica de sublimitate Ecclesiæ decidens, Sacram scripturam in partem suæ assertionis corrumpit. Non totā Scriptu-

Acto. 3. 23.

Amos. 5. 7.

Amos. 6. 13.

In cap. 8. Apoc.

Lib. de præf. crip. cap. 1. & 2.

¶ 157

Oratione
2. in sanctū
Pascha.Lib. cont.
Praxeam.

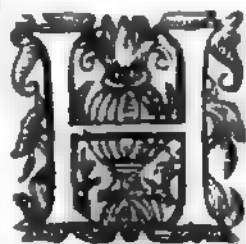
Ioa. 8. 44.

Libro de
præscript.
cap. 17.
In Epist.
ad Titum
ad finem.Libro de
præscript.
Hæret.
Eodem lib.
cap. 17.

râ heretici corrumpunt, quia si ea integrè cō-
pleteque conspiciatur, corrumpi nō potest,
quippe quæ certam exhibet veritatem: ideo
partem eius solummodo assumunt, suisque
corrumpunt erroribus, & eam solummodo
partem citant, & inducūt, quæ errores quos
volunt, sonare videtur. Ex quo illud effici-
tur, quod plurimi homines ex harum aqua-
rum potu interierint. Ita Arrius, tantū eam
Scripturarum partem pronūtiabat, quæ ex-
primebat CHRISTI humilitatem, vt Filium
minorem Patre persuaderet, sicuti observa-
uit B. Gregorius Nazianzenus. Similiter &
Praxeas hereticus, tantū eas inducebat Scrip-
turas, quæ vnitatem Filij cū Patre proferūt,
vt Filium eandem cum Patre personā osten-
deret, vt integro libro cōtra eum cōscripto
Tertullianus demonstrat. Pelagius itidem,
eas Scripturas proferebat in mediū, quæ ar-
bitrij nostri libertatem & facultatem prædi-
cant, vt illi totū iustificationis nostræ nego-
tium tribueret, vt sæpe D. Augustinus obser-
uauit: de quo alibi. Hi ergo filij diaboli, pa-
trem suum imitantur, & desideria eius volunt
perficere, vt dixit Christus Dominus Iudæis.
Diabolus incepit, veritatē Dei ex ipsamet
veritate impugnare, & mendacium per ver-
ba Scripturæ sacræ persuadere, citādo Scrip-
turam contra legitimum sensum, incomple-
tē, corruptē, dimidiatē. Hoc illi perficere vo-
lunt. Quibus primo proprium est, veritatem
Dei ex ipsamet veritate Dei impugnare, &
errorem suum operire velle, veritatis diui-
næ verbis. Ita annotauit Tertullianus^a, tra-
diditque Ambrosius^b egregiè. Heretici (in-
quit) sunt, qui legem per verba legis impug-
nant. Propriūnantq; sensum, verbis astruunt
legis, vt prauitatem mentis suæ cōmendent
legis autoritate. Impietas namquē, sciens au-
toritatem multū valere; fallaciam sub eius
nomine componit, vt quia res mala per se-
metipsam acceptabilis esse non potest, no-
mine boni commēdetur. Ita ille. Deinde est
illis vsitatissimum, Scripturas sacras, aut nō
recipere, aut tantum citare truncatē, dimi-
nute, contortē, contra eorum legitimum sen-
sum. Ita late prosequitur Tertullianus inte-
gro libro de præscriptionibus hæreticorū,
in quo dixit, quod heresis, quasdam Scrip-
turas non recipit: & si quas recipit, adiectio-
nibus, & detractionibus, ad dispositionē in-
stituti sui interuertit: et si recipit, non reci-
pit integras; & si aliquatenus integras præ-
stat, nihilominus diuersas expositiones com-
mentata conuertit. Illam deinde celebrē sub-
nectit propositionem: *Tantum veritati obstre-
pit adulter sensus, quantum & corruptor stylus.* Ita
quæ nullas vires habet Scriptura sacra con-

tra veritatem, nisi quas hæretica mens, cor-
rumpēdo stylū, sensum, & verba ei tribuit.
Alias nāq; vt idē Tertullianus egregiè pro-
sequitur, non haberent, per quæ heresim do-
cerent: non enim illis (inquit) succedere po-
tuisset corruptela doctrinæ, sine corruptela
instrumentorum eius. Hoc quia in hereticis
deprehēdit B. Cyprianus, eos vocat corrup-
tores Euangelij, atq; interpretes falsos, qui
extrema ponunt, & superiora prætereunt,
partis memores, & partem subdolē cōpri-
mentes: vt nāque ipsi ab Ecclesia scissi sunt,
ita vnius capituli sententiam scindūt. Quod
Cyprianus^a de Donatistis probat, sicut &
Augustinus^a de Manichæis & de Priscilla-
nistis, & de illis omnibus Origenes^b, quos
propterea vocat, Scripturarū fures, & adul-
teros. Tertullianus^c varios modos breuissi-
mè aperit, quibus Scripturam adulterant, &
corrumpunt heretici: id nāque faciunt (in-
quit) detractione, vel adiectione, vel trans-
mutatione: quæ latè eius Scholiastes^d pro-
sequitur.

*§. 47. Scripturam sacram, eius
quæ legitimum sensum tradit
Ecclesia Catholica: heretici
diabolo similes ad sui inten-
tum illam deprauant, & li-
bros, Sanctorum.*

HANC regulam, tanquam præ-
cipuum fundamentum Ter-
tullianus constituit. Nullate-
nus (inquit) cum hæreticis de
Scripturis, aut ex Scripturis
agendum, nisi eas inducant Scripturas, quas
Ecclesia sancta nobis tanquam tales propo-
nit, & eo modo, & sensu, quo ipsa illas inter-
pretatur. Insuper expressè docet, regulam
quidem fidei, eam esse doctrinam, voce vel
Scriptura traditam, quam Ecclesia ab Apo-
stolis, Apostoli à CHRISTO, CHRISTVS au-
tem à Deo, accepit. Videturquē alludere ad
illud: *Fons hortorum, puteus aquarum viuentium,*
quæ fluūt impetu de Libano. Quæ verba B. Gre-
gorius & Honorius Augustudenēsis, de Scri-
ptura sacra intelligunt, quæ frequentissimè,
vt Gregorius ostendit, aquarum nomine de-
signatur. Et egregiè simul fons & puteus di-
citur (inquit Gregorius) quamuis hæc inter
se videantur cōtraria. Fons namque dicitur,
cum aquæ in superficie, & in pròptu, ac sine
labore patent haurientibus; puteus autem,
cum aquæ profundæ sunt, & cum defatiga-

Eodem lib.
cap. 38.Lib. de vni-
tate Eccle.

Ibidem.

De Hære-
hæresi. 46.
& 70. & li-
bro 7. de
Genesi ad
littere.In cap. 2.
ad Rom.Libro de
præscript.ca. 17. & 38.
Pamelius
ibidem.

¶ 158

Libro de
præscrip-
cap. 11.

Ibid. ca. 37.

In cap. 4.
Cantic.

In cap. 18. Ezech.	Deo, & de eius dicunt etie substantia, multa de perfectione dicuntur, ut qui nomen Philosophi nesciunt, sub martyris nomine bibant de aureo calice Babylonis. Ita ille: qui etiam refert, eundem Rufinum, librum Eusebij Cæsariensis, Pamphili martyris vocabulo commutasse, ut facilius tali laudatore libros impijssimos Romanis auribus conciliaret. Arriani varias confinxerunt Epistolas, quas nomine B Athanasij vulgarunt, ut ipse Athanasius conqueritur: alijque hæretici, nomine Hieronymi, epistolam prodiderunt, ad quendam errorem suadendum, quod ipsemet Hieronymus audiens, obstupuit, ut ipse perhibet. Euthychiani hæretici, impijssimam epistolam in lucem dederunt, de morte Cyrilli Alexandrini, sub nomine Theodoret, ut Nestorianam heresim, eiusdem Cyrilli auctoritate firmarent. Extat epistola in quinta Synodo generali, cuius acta ab hereticismagna ex parte corrupta, & mutilata probat diligentissimus nostri temporis autor, Baronius. Apollinaris hæreticus, sub nomine Iulij Romani Pontificis, confixit epistolam, suos errores continentem, ad Dionysium Corinthi Episcopum, quam & similes eius fraudes ostendit Leontius, qui & docet, Euthychem & Dioscorum hereticos, quasdam orationes euulgasse, sub nomine Gregorij Thaumaturgi, & Athanasij, & Iulij Pontificis, ut simplices deciperent. Nestoriani sub nomine Philippi Romanæ Ecclesiæ Presbyteri, euulgarunt epistolam in fauorem Nestorij heresiarchæ, ut ait Cyrillus. Imò & eiusdem Cyrilli nomine, aliam sparserunt epistolam, ut ipsemet Cyrillus conqueritur. Monotelitæ epistolam confinxerunt, sub nomine Menne Episcopi Constantinopolitani, ad Vigilium Papam: imò & Euthychiani Epistolam vulgarunt, sub nomine ipsius Vigilij Papæ, ad suos errores suadendos, de quibus in sexta Synodo, actione octaua. Andreas falsus monachus, sub nomine Beati Gregorij, aliquos vulgavit sermones, ad suos errores inducendos, ut ipsemet Gregorius annotauit. Sub nomine Gelasij Papæ, annotationes in Epistolas Pauli ediderunt Pelagiani, ut refert Casiodorus. Quod solent (inquit) facere, qui res vitiosas cupiunt gloriosi nominis auctoritate defendere. Hæretici Iconomachi, Epistolas sub sancti Ioannis Damasceni nomine ediderunt; quæ forte mortis ipsius sancti fuerunt in causa, ut Ioannes Patriarcha scribit. Photius hæreticus tractatum, sub nomine Ioannis Pontificis dedit, ad suum errorem asserendum, de quo idem nostri temporis egregius autor Baronius. Et quamuis innumera possemus af-	terre, quibus hic hereticorum mos, ab initio nascentis Ecclesiæ omnibus pateret, tantum nunc libet referre, quæ in sexta Synodo generali acta sunt apud Constantinopolim. Tempore Agathonis Papæ, & Constantini Imperatoris quarti, Concilium coactum fuit contra Euthychianos, & Monotelitas, contendentes, in Christo unicam esse naturam. Coram Pontificis legatis, & Imperatore, comparuerunt hæretici, qui suos errores comprobantes, exhibuerunt acta quintæ Synodi generalis, & innumera testimonia sanctorum Patrum, Athanasij, Gregorij Nazianzeni, Cyrilli &c. Quæ cum ad requisitionem Catholicorum exacte fuissent examinata, inuentum est manifestè, hereticos falsarios fuisse, qui actis quintæ Synodi, inseruerant tres integros codices, continentes suos errores, ut patet actione tertia eiusdem Concilij: & collatis Sanctorum sententijs, cum exemplaribus, quæ Imperator tanquam fidelissima in sua bibliotheca seruabat, etiam deprehensum est, eos omnium sanctorum Patrum dicta, adulterasse, mutasse, addidisse, ut ibidem actione nona refertur. Ita hæretici antiqui. Moderni autem, maiori audacia id ipsum prosequuntur, qui librum Bullingeri hæreticæ, contra visibilem Ecclesiam, sub nomine Athanasij, præfixo titulo, De vera & pura Ecclesia, prodederunt: librum similiter impij Bucerii, contra merita bonorum operum, sub nomine gloriosi martyris Ioannis Rossensis euulgarunt; quem inscripserunt, De fiducia & misericordia Dei. Contiones scelerati Ochini, venditarunt sub nomine Thomæ Episcopi Iustopolitani. Occolampadius opus emisit in lucem, contra diuinæ Eucharistiæ Sacramentum, sub titulo Bertrami Presbyteri. Carlostadius hæreticus opus prodidit contra Sanctarum imaginum usum, sub nomine Caroli Magni, dicatum sextæ Synodogenerali. Calvinus impudentissimum librum erroribus plenum vulgavit, sub nomine Catholici Alcuini. Neque solum hæretici circa Doctorum libros ita agunt, sed & circa Scripturas sacras. Fuit namque eis in more, varios libros à seipsis confictos, sub nomine Scripturæ sacræ euulgare. Ita sub nomine Christi, quidam eorum euulgarunt librum de Magia ad Petrum & Paulum, de quo D. Augustinus. Petri nomine, inquit Hieronymus, conferuntur quinque libri, quorum primus Actuum Petri inscribitur; alius, Petri Euangelium; tertius, Prædicationes Petri; quartus, Apocalypsis; quintus, liber Iudicij. Eisdem fere libros citant Eusebius, & B. Clemens Alexandrinus. Nomen Pauli similiter, varij tractatus ex officina hæreticorum prodiderunt.
Apologia ad Constantium.		
Lib. 7. contra Rufinum cap. 7.		
Ann. 553.		
De Sectis acti. 8.		
Epist. 12. ¶ 160		
De ijs Baro- nius ann. 656.		
Libro 9. Epist. 69. De Diuina lect. ca. 8.		
In vita Da- masceni.		
Ann. 879.		

uerunt. Euangelium Pauli, Apocalypsis, re-
velationes, ascensus ad tertium cœlum eiusdem,
Actus Pauli, Tertia epistola ad Corinthios,
Tertia ad Thessalonicenses; alia ad Laodicē-
ses. Sub nomine itidē Ioannis Apostoli, no-
uam aliam ediderunt Apocalypsim Cherin-
tiani heretici. Alij similiter vulgarunt Euan-
gelia varia sub nominibus diuersorum Apo-
stolorum, Andreæ, Thomæ, Iacobi, Bartho-
lomæi, Philippi, Thadæi, Matthiæ, Barnabæ,
imò & Marthæ Virginis, vt referunt Gelasi⁹,
Augustinus, Athanasius, Irenæus, Epiphani⁹,
Origenes, Eusebius, Clemēs Alexandrinus,
Innocentius primus, quos refert Baronius.
Imò & Iudæ proditoris Euangelium, quidā
heretici prodiderūt, vt referūt Epiphani⁹,
& Theodoretus^b. Sed & B. Leo Papa fate-
tur, Manichæos non solū Apostolicas pagi-
nas abstulisse, sed multa volumina sub Apo-
stolorū nominibus, & sub verbis Saluatoris
euulgasse. Hæc & alia nostri temporis auto-
res diligentissimi prodiderunt.

*§. 48. Sententias difficiles Scrip-
tura, iuxta Patrum sensum
exponendas, & doctrina noui-
tates fugiendas, docuerunt Sa-
piens & Paulus.*

X his omnibus liquet, quod
dixit Petrus: *Non voluntate hu-
mana allatas esse prophetias: ne-
que pro cuiusq; libito aut iu-
dicio eas inducendas, sed ne-
cessariam esse Ecclesiā, a qua illę proponan-
tur, & dētur, & euulgētur*: ita vt nullas alias
Scripturas, tanquam diuinas aquas recipia-
mus, nisi ab hoc monte Libano profluētes.
Necessarium etiam est id, quod antea anno-
rabamus, vt tales aquę effluant vi & impetu
suo, quem accipiunt ab ipsius mōtis descen-
su & cursu: quia Scripturę sacrę, nō sunt de-
prauandę, aut per vim, huc illucque desic-
cendę, aut detorquendę; sed accipiendę iux-
ta eum cursum & sensum, quem accipiūt ab
ipso mōte Libano, ab ipsa scilicet Ecclesia.
Hæretici quidē Scripturas sacras violenter
huc, illucque contorquent: quod dixit B. Pe-
trus, agēs de epistolis Pauli, *in quibus sūt qua-
dā difficulta intellectu, quę indocti & instabiles de-
prauant, sicut ceteras Scripturas, ad suam ipsorum
perditionem*. Mentiuntur hæretici, qui dicunt,
Scripturas sacras ita esse perspicuas, vt qui-
uis de populo eas possit intelligere. In eis
sunt quedā difficulta intellectu: & si nāq; Scrip-

tura fons sit patens, sed est etiā puteus pro-
fundus, vt dictū est. Merito Spiritus sanctus
vocat sacras Scripturas, aquam sapiētīę, quā
Deus potat fideles, & panem vitę & intel-
lectus, quo eosdem cibatur. *Cibauit, inquit, illi
pane vitę & intellectus, & aqua sapientia potabit
illum*: etsi namque aqua facilis sit, vt glutia-
tur, panis tamen eget dentibus mastican-
tibus, & mandentibus, qui si non præmansus
in stomachum traijciatur, infirmitates exci-
tat. Est quidem aliqua ex parte Scriptura fa-
cilis, quā tãquam aquā possumus degluti-
re; sed ex alia est difficilis, quę dētibus eget,
idest Doctorum sanctorum diligentia, quos
propterea Sponsus, *dentes Spōsę* vocauit, vt
B. Gregorius annotauit. Egregiē autem Pe-
trus hæreticos vocat *indoctos & instabiles*: in-
doctos, quia non sunt edocti ab aliquo, sed
decepti a proprio Spiritu: instabiles autem,
quia cum nulli firmitate fundamento hæreant,
recedantque ab Ecclesia, quę est *columna &
firmamentum veritatis*, nullam ipsi in semetip-
sis habent firmitatem, sed circūferuntur om-
ni vento doctrinę. Hi non solum epistolas
Pauli, sed & ceteras Scripturas deprauant. In
Græco *Sereblusini*, idest in obliquum trahunt,
detorquent, vt doctus diligensq; Bozius an-
notauit: quo docendi genere, egregiē sanct⁹
Apostolus exprimit vim, quā sanctis Scrip-
turis inferunt, euertentes earum sensum, ex-
trahentes eas a legitimo cursu, nō curantes
conferre sequentia cum antecedētibus, nec
præcedentia cum sequētibus, qui, vt egregiē
B. Gregorius Nazianzenus dixit, ad sui dog-
matis confirmationē adhibent quidē Apo-
stolicam quandam vocem, sed neque Apo-
stolicę intellectū, neque Apostolicę pronun-
tiam: & vt Hilarius annotauit, Scripturas
sine sensu loquuntur, fidem sine fide præten-
dunt. Similes certē patri suo, vt obseruauit
B. Athanasius. Cum vnaquęque, inquit, hæ-
resis, sui commenti parentem habeat eū, qui
ab initio peruers⁹, homicida, & mēdax fuit,
diabolum, ac pudore tam exosi nominis re-
neatur, pulcherrimum & quod super omnia
est, nomen Saluatoris, profitetur, Scriptura-
rumque dictionibus amicitur; & verba qui-
dem profert, veruntamen inde sententiam
suffuratur, ac deinde intellectu, quē ipse con-
fixerit, dolis inumbrato errorum, homicida
efficitur. Et iterum: Sin autē ex ignorantia
ita estuant; discant ex Scripturis, excogita-
toem, inuentoremque hæresum, diabolum
metu sui factoris, Scripturarum voces vsur-
pare, vt illis obtectis, aspero veneno suo sim-
plices decipiat. Et vt ijs finem imponamus
obserua illā excellentissimā Spiritus sancti
sententiam: *Sapientiam omnium antiquorum ex-*

Ecclesi. 1. 3.

Cant. 4. 3.

In cap. 4.
Cantic.

1. Tim. 3. 5.

Lib. 3. de
signis Eccle-
się cap. 4.Aduer. Ap-
pollinariū.Contra Cō-
stantium.Oration. 1.
contr. Ar-
rianos.Oration. 2.
contr. Ar-
rianos.

¶ 162

Ecclesiasti-
ci 1. 1. 2.

the 1990s, the number of people in the world who are obese has increased by 100% (World Health Organization 1997).

Obesity is a complex condition, with many causes and consequences. It is a condition that is associated with a number of health problems, including heart disease, diabetes, and high blood pressure. It is also a condition that is associated with a number of social problems, including discrimination and stigma. The causes of obesity are complex, and include a combination of genetic, environmental, and behavioral factors. The consequences of obesity are also complex, and include a number of health and social problems. The purpose of this paper is to review the current state of knowledge about obesity, and to discuss the implications for public health and policy.

Obesity is a condition that is defined as an abnormal accumulation of fat in the body. It is a condition that is associated with a number of health problems, including heart disease, diabetes, and high blood pressure. It is also a condition that is associated with a number of social problems, including discrimination and stigma. The causes of obesity are complex, and include a combination of genetic, environmental, and behavioral factors. The consequences of obesity are also complex, and include a number of health and social problems. The purpose of this paper is to review the current state of knowledge about obesity, and to discuss the implications for public health and policy.

Obesity is a condition that is defined as an abnormal accumulation of fat in the body. It is a condition that is associated with a number of health problems, including heart disease, diabetes, and high blood pressure. It is also a condition that is associated with a number of social problems, including discrimination and stigma. The causes of obesity are complex, and include a combination of genetic, environmental, and behavioral factors. The consequences of obesity are also complex, and include a number of health and social problems. The purpose of this paper is to review the current state of knowledge about obesity, and to discuss the implications for public health and policy.

Obesity is a condition that is defined as an abnormal accumulation of fat in the body. It is a condition that is associated with a number of health problems, including heart disease, diabetes, and high blood pressure. It is also a condition that is associated with a number of social problems, including discrimination and stigma.

The causes of obesity are complex, and include a combination of genetic, environmental, and behavioral factors. The consequences of obesity are also complex, and include a number of health and social problems. The purpose of this paper is to review the current state of knowledge about obesity, and to discuss the implications for public health and policy.

Obesity is a condition that is defined as an abnormal accumulation of fat in the body. It is a condition that is associated with a number of health problems, including heart disease, diabetes, and high blood pressure. It is also a condition that is associated with a number of social problems, including discrimination and stigma. The causes of obesity are complex, and include a combination of genetic, environmental, and behavioral factors. The consequences of obesity are also complex, and include a number of health and social problems. The purpose of this paper is to review the current state of knowledge about obesity, and to discuss the implications for public health and policy.

Obesity is a condition that is defined as an abnormal accumulation of fat in the body. It is a condition that is associated with a number of health problems, including heart disease, diabetes, and high blood pressure. It is also a condition that is associated with a number of social problems, including discrimination and stigma. The causes of obesity are complex, and include a combination of genetic, environmental, and behavioral factors. The consequences of obesity are also complex, and include a number of health and social problems. The purpose of this paper is to review the current state of knowledge about obesity, and to discuss the implications for public health and policy.

ribus ac summitatibus facies cortinarum, ut possint inuicē copulari, ut qui vnā apprehenderet continā, hoc ipso aliā etiā traheret, nec vnā sine alia trahere posset. Itaq; iunctæ esse debebant, ut quāuis cortinæ diuersæ essent in se, vnicū tamē efficerent tabernaculū: *Ut vnum inquit, tabernaculū fiat.* Sub huius tabernaculi typo (ut annotauit D. Thomas) aliqua miræ excellentiæ mysteria voluit Deus exprimere, possumusq; Scripturā sacrā accipere, sub qua Deus voluit, sancta includi, & teneri: sub illa enim, quæ ad mysteriū Trinitatis Dei, secretū humanitatis Christi, virtutē passionis, & Sacramentorū eius, quæ ad Sanctorū gloriā, peccatorū vindictā &c. voluit Deus conclusa teneri, & seruari. Vnum quidē erat tabernaculū, etsi multis cortinis constitutū, quia vna est absolute Scriptura sacra, etsi multis libris varijsq; sententijs constituta. Vocatur *vnus liber*, & vocatur, vnicū *Euangelii gloriæ Christi*, quāuis varij libri, & diuersæ Scripturæ, tanquā diuersæ cortinæ. Vna ergo est Scriptura tū ex parte principalis scribentis, qui est Spiritus sanctus, tū ex parte doctrine, quia vnicā cōtinet fidem; tū ex parte finis, qui est Christus, aut beatitudo æterna. Sunt cortinæ diuersæ, quia differentes libri, diuersæ sententiæ, omnes quidē summo artificio depictæ & variatæ, quia in eis descriptum est, quid credendū, quid agendū, quid sperandū &c. variatæ diuersis sensibus, quos in se cōtinent. Eiusdē itidē sunt mensuræ, quia eiusdē veritatis, & eiusdē fidei; quippe cum omnes ab vna prima veritate reuelate procedant, & omnes ad vnā supremā fidem stabiliendam pertingant. Ab artifice summa sapientia prædito sunt contextæ, quia à Spiritu sancto, ita Scripturæ sanctæ concinnatæ sunt, ut omnem sapientiam creatā excedant; tali artificio, ut nec minimum filum supersit, aut desit: ideoq; sepe admonemur, nec detrāhere, aut addere vel minimum iota. Has operiunt saga cilicina, vel auleæ seu cortinæ ex lana caprarū; litteræ scilicet cortices, qui impoliti & inculti sepe numero apparēt, & aliquando ex his rebus contexti, quæ ad lanam caprinā videntur pertinere, ut quod Tobias canis habebat caudā, qua applaudebat, &c: sub quibus excellentissima cōtinetur cortinarū pulchritudo, ut egregie Hieronymus annotauit, & Chrysostom^{us} sapissime. Cortinæ istæ columnis summa coniunctione vnitæ firmatæq; sustentantur, & extenduntur. Columnarum nomine (inquit Origenes) sacros Apostolos, Doctores, & Prædicatores, Prælatosq; Ecclesiæ intelligi oportet, de quibus dixit Paulus: *Petrus, Iacobus, & Ioannes, qui videbantur columnæ esse.* Quod & similiter

obseruauit Rupertus, Prosper Aquitanicus. In Can. Lippom. Exod. 29
Gregorius, Beda. Sacri ergo Doctores firmati & firmiter stantes, in fide vniti, & coniuncti in vna Ecclesia, cortinas sustentant; quia ea legitima Scriptura iudicanda est, quā sancti Doctores in vna Ecclesia vniti, tradunt. Hi extēsas, explicatasq; habēt cortinas, quia ad eos pertinet Scripturas sanctas nobis proponere, & explicare: nosq; Scripturas secundum eorū explicationē accipere debemus. Vnitæ tamen sunt tanta adhesionē, ut vnā ab altera nō liceat separare, quin potius, vna alteram trahere debet, quia nequaquam vna tantum Scripturæ sententia consideranda est, sed altera statim inducenda, quæ illam sequatur, remq; totam explicet. Non tantum consideranda tibi ea Scriptura est, quæ Deus dicitur misericors, & quod misereretur omnib; & dissimulat peccata; sed & illa trahenda est, quæ Deus dicitur iustus, & qui peccatores infelicissimē damnationi tradit, ut ex vtraq; timorem spemq; simul concipias: *Et misericordiam & iudicium cantare* cum Dauide adducas. Si tantum percurras legens, quæ Deus tibi facienda præcipit, animo forte deficies, nisi & cū his, ingentia præmia, quæ Deus sibi obsequētib; parata reservat, similiter legas. Si consideras vilia, quæ de Christo in Scriptura dicuntur (inquit Ambrosius) forte ad illiū contemnendū adduceres: idcirco per curre similiter, quæ de eo magnifica scribuntur, & si cōsideras vilia, considera magnificentia, ex qua vtraq; Scriptura rectā fidē de eo cōcipies. Ita sancta Margarita, impio iudici obijciēti, quæ crederet in hominē Crucifixū: Vnde oro (inquit) didicisti, Dñm Iesum fuisse Crucifixū: Tunc præses: Ex libris Christianorū. Cui Margarita: Quā verecūdia est, ut cū in eisdē libris legatur & pœna Christi & gloria alterū credatis, alterū respuatis? Cur dimidiā Scripturā trahis? Trahe integrā, & si scripta sunt ea, quæ sunt humilitatis, rursus scripta sunt, quæ diuinitatē eius manifestāt. Hæc obseruanda sunt, nō solū, ut impios reuincamus hereticos, sed & ut eos cōvincam; peccatores, qui ad peccatorū suorū excusationē Scripturas sacras inducūt. Hi certe, diabolo obtemperarūt, dicēti: *Mitte te deorsum, Scripta est enim &c.* Ita Theodosius Imperator, B. Ambrosio sibi opus impiū exprobrāti, respōdit: Scripturā sacrā exponere, quæ David peccauit, qui tamē sanctus fuit: sed subiūxit egregie sanct; Antistes: Sequit; es erratē? Sequere pœnitentē. Quasi diceret: scriptū quidē est, David peccasse, sed rursus scriptū est, grauissimā egisse pœnitentiā. De qua re agit egregie Augult. & in eos inuehitur, qui vnā Scripturæ sententiā cōsiderāt, quæ Davidis peccatū describitur,

dixit: Nunc mihi est belli tempus, nunc euidenter cecidi propter tollerantiam eius: nō est mihi fugiendum: adhuc est mihi congregiendum. Timeo ne rursus terribiliter cadam ante eum, sed melius est, ut cōgrediar: forsitan tandem victoria ad me reuertetur: forsitan contemnit sua; ideo ille in primo vic congressu: forsitan & filios nō summe diligebat, & ideo in secundo congressu victor euasit, sed seipsum non contemnit, suū propriū corpus non spernit, proprios suos dolores non despiciet. Quæram illum, ipsum requiram, corpus ipsius percutiā dolore, liquefaciam vulneribus, consumam vermibus, forsitan his doloribus succumbens, maledicet; forsitan hanc pœnam non sufferens, blasphemabit. Adhuc mihi spes est victoriæ. Hęc itaq; & his similia cogitās, atq; apud semetipsum tractās nequissimus diabolus, rursus impudentia vitur, rursus importunitatem demonstrat, rursus tāquam canis rabidos in baculum irruit. Hęc & alia Origenes. Assumpserat diabolus tāquam rem sibi summe honorificam, beatum Iob ad aliquam blasphemiam trahere. Primo itaq; cōgressu, bona eius absumpsit; secundo iam fortius agens, filios illius occidit, & cum se in hoc congressu victū cerneret, tanquam rabidus canis percussus, validiori ira & indignatione summe cōmōtus, omne venenū tandem euomens, ipsum met vulnere seu vlcere pessimo impetiuit. Si militer igitur nunc cū Christo Domino age re contendit, & tanto validius contra illum insurgit, quanto cum fortiozem ipso beato Iob experitur; & victus tanto maiori confusione manet respersus, quanto Christus validius, quam sanctus Iob eius contriuit conatus, quem quasi calcans, tandem omnimodē pudescit, dicens: *Vade Satana.*

§. 53. Diabolus mentitur promittens bona, quæ tamen representat gloriosa, cuius linguam David vocauit dolosam, cum carbonibus desolatorijs.

SEMEL & iterum coluber reptauit super petram, nullatenus tamen petra celsit, nec aliquod itineris sui vestigiū potuit in ea relinquere, propterea tertio, inquit Euāgelista, fortius toto pectore nititur, laborat, & reptat, & eā aggreditur viam, qua fortiora corda solet emolli-
re. Illa est, cum ingentia & excellentia bona

repræsentat, liberaliter offerens illi, qui, quæ suadet, compleuerit. Malus tentationis efficaciam ostendit Propheta ipse, ut annotauit B. Gregorius Nyssenus, expendens Dauidem, illis verbis: *Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus desolatorijs*, dicere voluisse, illas esse sagittas acutiores & potēiores, quæ sunt cum carbonibus desolatorijs. Potētis non uine, iuxta Gregorium Nyssenum, diabolus intelligitur, cuius potentiam ipse varijs Scripturæ locis ostendit, quam & expressit Deus dicens: *Non est potestas super terram, quæ ei possit comparari.* Sagittæ illius sunt tentationes, quibus animam impugnat. Hæc aliquādo sunt infirmæ ac debiles, tunc autem sunt validæ ac potentes, quādo sunt cum carbonibus desolatorijs: & his vitur ipse, quādo omnes suæ potentiæ vires extrahit, vultq; totaliter rem conficere. Carbones desolatorijs, apud Basilium & Chrysostomum, sunt, qui desolationē faciunt, & cōsumptionem. In Hebræo, ut annotat Chrysostomus, dicuntur carbones iuniperini, aut iuniperi: inter omnia enim ligna, iuniperus est aptior ad recipiendum & conseruandum ignem, ita quod carbones iuniperi, ardentiozem acutidremq; continent ignem, validissimū ad succendendam & colliquandam rem duriorē, etiā lapides ipsos, quo propterea vituntur conflatores, quādo duriora metalla volūt emollire aut colliquare. Idem est ergo, cum carbonibus desolatorijs, & cū carbonibus ardentissimis, ignitis, splendidibus, micantibus, quales sunt iuniperini, qui ad succendenda & desolanda ea, quæ fortissima sunt, validiores existunt. Hos autē carbones intelligit Nyssenus, bona terrena, diuitias, facultates, honores, quæ quoniam diabolus repræsentat tanquam ignita, splendentia, fulgentia, ac micantia, tanquam carbonibus ardentissimis, ardore concupiscentiæ per illa cor succedit, sicq; desolat corda, & omne animæ bonum consumit, & ad malum quod vult, eorum promissione perducit. Ex quibus nō incongrua Psalmi intelligentia erui potest. Dauid, ut annotauit Augustinus, estq; communis sensus sanctorū Patrum, illum Psalmum edidit, ex persona hominis ascendentis ad superna, qui propterea primus est eorum, qui pro Cantico graduum inscripti sunt, ut sæpe annotauimus. Hic autem, eo ipso quod ascendere nititur, tribulationes experitur, quibus compellitur orare ad Dominum, qui propterea in principio inducitur dicens: *Ad Dominum cum tribularer clamavi, & exaudiuit me.* Et si quæras: Quidnam est, quod magis torquet, & quid est, quod magis timet iste ascendens, propter quod ad diuinū fauorē implorādū se cō-

Homil. 4. in
Cant. ad 6.
nem.

Psalm. 119.

1.

Iob. 41. 14

In Psal. 119

In Psal. 119

Ioan. 8. 44.

¶ 178.

Gen. 3. 4.

1. Paral. 13.

Iosue. 7.

Ecclef. 19
24.

1. Reg. 11.

3. Reg. 11.

Ioan. 13.

uertit? Ipsemet seipsum explicat, subdens: *Domine libera animam meam a labijs iniquis, & a lingua dolosa.* Non dabiū, per labia iniqua & linguam dolosam, intelligi labia, linguamq; dæmonis, non quidē carnea, sed spiritualia, quibus spiritualiter loquitur, decipereq; conatur: quæ per antonomasiam dicuntur iniqua, & dolosa, aut fallacia, & mēdacia, sicut ipse proprie & absolute dicitur *iniquus*, & *mendax*, & *pater mendacij*, & *cū mēdaciū loquitur ex proprijs loquitur*. Tunc autem diabolus agit labijs iniquis, & lingua dolosa, quando dolosis mēdacibusq; promissionibus, ad iniquitatem & peccatū pertrahere nititur: cum scilicet inducit ad rem illicitā, spondens & promittēs pecunias, delectationes, honores &c. Quod ergo summē timet iste ascendens est, verba dolosa aut promissiones mēdaces diaboli, per quas crudele bellū indicere solet. Per hanc enim linguam dolosam, deiecit parentes nostros in paradiso, cū eminentissimis Dei donis essent ornati, dicens eis: *Eritis sicut Di.* Per hanc in maximas angustias cōiecit Dauidē, dum promittens ei honorem & gloriā, cōcitauit ad numerandum populum. Per hanc induxit Acham, ut manus contra Dei legem extēderet, ad regulam auream suffurandam, vnde sibi extremū malum induxit. Per hanc quotidie deiecit innumeros; hanc in luxuriæ cœnū, promittens delectationē, illum in profundum auaritiæ, promittens pecuniarū abundantissimam copiam; alium ad ima perditionis, honores eidē offerens: ut vere dicere possimus illud: *Repromissio nequissima, multis perdidit dirigentes, & cōmonit illos, quasi fluctus maris.* Quia sicut fluctus maris mentem turbant, & hominem ē statu suo deiciunt, ita promissiones dæmonis, tēbare faciunt eos, qui sanioris sunt capitis: *Viros potentes girans, idest in circuitu trahens, Llena al retortero a los mas poderosos: Migrare fecit, & vagati sunt in gentibus alienis.* Quid nō obriuet diabolus huiusmodi promissionibus? Quem nō deiecit, & ā supremo statu in imū detrudit? Dauidē, qui leonibus fortior erat, in circulū traxit, & deiecit, promittens delectationem, quā cum Bethsabee habere posset, si eam vocaret. Salomonem omnium hominum sapientissimū, vagare fecit in gentibus alienis, dum promittens ei ingētes animi oblectationes, ad alienigenas ducendas, & earum Deos colendos incitauit. Iudā Apostolum, ad immanem proditiōē pertraxit, promittens pecunias. Saulē ad sui ipsius homicidium crudele & stultum compulit, repræsentās, id sibi honorificū, &c. Dolosam ergo linguā iste ascendens vehemēter timet. Sed ascendētē interrogat David, quasi obij-

ciens: *Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam?* Quasi dicens: Quid quæris remedium, quod tibi applicetur, ad hoc ut linguam non timeas, quam dolosam agnoscis, & confiteris? Nihil enim amplius necessariū videtur, ut libereris ab illa, quam cognoscere eam esse dolosam. Si quis remedium peteret, ut liberaretur ab eo, cuius verba scit esse dolosa, quibus eū excitat, ut comedat cibum, in quo venenum latet, responderemus, facillimum esse remedium: illud est, non credere verba, quæ dolosa esse agnouit. Verba quidem, quæ ita sunt dolosa, ut homo eorū dolum, & fallaciā ignorat, timenda sunt: nā illa sēpissime exitiū inferunt; qualia fuerunt quæ in dolo locuti sunt filij Iacob ad Regē Sichem, qui credebatur verba illa simplicia esse, nō dolosa. Similiter quæ in dolo locutus est Ioab ad Abner, quæ Abner nesciebat esse dolosa, nec credebatur, quod Ioab in dolo loqueretur. Illa insuper quibus ad octoginta viros locutus est Ismahel, filius Nathaniz, quos quia dolos non suspicabātur, duxit ad locū, ubi eos interfecit. Imo & dolosis verbis deceperunt Gabaonitz sanctum Iosue, quia nequaquā aliquatenus fuit suspicatus, eorū verba fuisse dolosa. Illa tamen verba, quæ ab aliquo cognoscuntur esse dolosa, nulla ratione timentur ab eo. Stultissime certe mortē incurreret is, qui prouocat promissionibus quantūcūq; magnis ab eo, quē nouit inimicū, & verbis dolosis agentē, intendē solummodo mortē inferre, in eū locū tenderet, ad quē ab illo aduocaretur. Facile fuit Iudæ Machabæo eiusq; fratribus, non solum non cōprehendi promissionibus Nicanoris, sed eas irridere, quas nouerant fuisse dolosas: *Innotuit enim sermo Iudæ, quoniam cum dolo venerat ad eum, & conterritus est ab eo: idest timuit eum, & caute recedendo (ut exponit Lyra) illas promissiones declinans, noluit videre faciem eius.* Hoc ergo vult dicere David: Quodnam remedium petis ad linguā dolosam? Nihil melius dari aut apponi potest, ne tibi noceat, quā intelligere linguā illam esse dolosam. Quid enim tecū agere poterit lingua, quantūcūq; multa sint, quæ promittit, si dolosam eā agnoscis, & supponis? Respondet tamen ipsemet, ex eiusdem ascendentis persona, causam exprimens, cur linguam timeat dolosam: verba nāq; quæ ab ipso procedunt, sunt *sagitta potēt. u acuta, cū carbonibus desolatorijs, ignitis, accēsis, splendētibz, ac micantibus.* Quamuis namq; ea quæ diabolus promittit, nullius sint ponderis, & dolosē loquatur, illa tamen ita repræsentat, ut videantur fulgentissima, splendēda, & refulgētia ad modū carbonū iunipereorū, qui splendent

Gen. 34.

1. Reg. 3.

Ierem. 41.

Iosue. 9.

¶ 179.

1. Macha. 7.
30.

ardentissimo igne, & eius ardore cor succendunt, & cupiditatis calore emolliunt & desolant. Mirum est; quomodo Christo representant regna mundi, non quidem obscura, sed splendida, refulgentia, gloriosa: *Ostēdit inquit, omnia regna mundi, & gloriam eorum*, quasi carbonēs accensos, fulgidos, & splendentes, potentes corda fortissima, nisi diligenter attendant, desolare. Visusq; est David alludere ad illud, quod de dæmone sub specie ceti,

Deus dixit: *Halitus eius prunas ardere facit*. In Hebræo verbū, *Libat*, q̄ significat ignire, inflāmare, à quo nomen, *Lahat*, quod significat refulgentem, & splendentē, quomodo depingi

tur *gladius flammens in manu Cherubim*. Prunæ autē in Hebræo dicuntur *Gahbeleth*, quæ vox significat carbonem, qui cū in se nigerrimus sit, flatu tamē aut halitu, splēdidissimus redditur, vt velit dicere: Flatu aut halitu oris sui, carbonēs attros, obscurissimosq; reddidit fulgentissimas, & splēdentes, ac micātes prunas: vt Solis cuiusdam clarissimi, aut fulgētissimæ stellæ speciē tenere videantur. Hoc diabolus agit, hæc ei⁹ vis, & astutia, qui res proponit, in se quidem viles & dignas contempnū, sed quas, suasionis suæ halitu, & instigationis suæ flatu, ita accendit, vt eas splendentes reddat ac fulgentes. Videbis hominē toto pectore affectum mulierculæ vilissimæ, foetidissimæ, ac immundæ; & miraris, quo modo vir cordat⁹ id agere possit: sed ratio est, quia diabolus suggestionis & suasionis suæ halitu, eam menti illius, tanquam splēdidissimam, pulcherrimamq; exhibet. Videbis aliū summo conatu diuitias optantem, & quærentē, quæ nihil aliud sunt, quā vile, ac densum latū, vt dixit Habacuc: sed diabol⁹ eas refert, quasi fulgentes stellas: ex quarū influxu omne nūdi bonum proneniat. Inuenies similiter hominem, suprema diligentia quærentem, honoris locū, qui in se vanior est ipsa vanitate: sed diabolus eū exhibet tanquam fulgidum sidus, quo in Republica fulgere possit, sicut Sol in cælo reiidēs. Ex his explicat D. Gregorius Nyssenus, quomodo potuerunt parētes nostri, qui eximia præstabant sapiētia à Deo infusa, credere, in paruo pomo talē esse vim & diuinitatem, vt manducantes, non solum redderet diuinos, sed & Deos faceret. Nemini dubium est, Adam saltē, cognouisse linguam dolosam, & mendacem: *Neque enim ille seductus fuit in prauaricatione*, ait Apostol⁹; sed cognouit aperte, pomum in se, rem esse parui momenti, & nullatenus habere virtutem, qualē lingua dolosa mentiē fingeat: illud tamē diabolus suæ instigationis & suggestionis halitu, ita succendebat, splēdidūq; reddebatur, quod representabat tanquā rem dul-

cissimā, & suauissimā, quasi cibū ipsius Dei, proportionatum & aptum ad cōterendū & conseruandum diuinum esse, & aperiendum oculos, vt omnia scirent, qui eo vescerentur: & ita ille loquebatur lingua dolosa, quod si mul. pomū, tanquā illustrissimum carbonem succendebat, & cor desolabat: *Vidit namq; mulier lignū, quod pulchrum erat visu, suauēq; ad vescendū*. Non tātum pulchritudinem pomi, sed & gustum, quæ sola lingua percipere potest, quasi per oculos diabolus ingerebat, ideoq; suauissimum ad vescendum mulier videbat pomum, cuius saporem nusquam adhuc per gustū perceperat: comedit propterea ipsa, & comedit Adā. Hoc ipsum in Dauide licet intueri, virq; quidem secundum cor Dei, cuius mētē ita illustrauerat Deus, vt fateatur ipse, quod erat *sicut aurora, cū mane sine nubibus rursus*: & dicere potuit: *Incerta & occulta sapiētia tue manifestasti mihi*. Quomodo ergo à dæmone tractus fuit ad adulteriū, homicidiū, & scandalum? *Vidit inquit, mulierem se latantē, ex aduerso super solarium suum, & erat mulier pulchra valde*. Cognoscebat sane David, quidnā substantiæ haberet mulier, & quā fallax eius esset pulchritudo, qui dixit: *Vniuersa vanitas omnis hominum, Verumtamen in imagine pētrā sūt homo, sed & frustra conturbatur, & allicitur rerū pulchritudine & venustate, quæ quauis imagine fallacior est*. Linguā ergo mēdaciā, dolosamq; deprehēdit: nihilominus ita diabol⁹ mulieris speciē representabat pulcherrimā, & gustū, quem cum ea habere poterat, ita mentis suæ oculis ingerebat, vt quasi splēdidā Solē illam corā eius oculis exhiberet, qua totus ipse posset oblectari, cui⁹ ardore, cor illius succēdit, & omnino desolauit. Sciebat igitur linguā, quæ eū excitabat, fuisse dolosam, sed ita carbonē flatu suo succēdebat diabolus, vt fecerit mulierē tāquā ardētē prunā inflāmantē, & cōsumētē omnia eius viscera & præcordia. Qua de causa merito postea clamabat: *Lumbi mei impleti sunt illationibus*, quia vere se à diabolo illusum deprehēdit, omniaq; quæ ille representauerat, phantastica illusoriaq; fuisse: *Et nō est sanitas in ore meo*. Hoc ipsum quotidie apud nos ipsos, magno cū nostri detrimento, experimur. Equidē tu, quē diabol⁹ ad auaritiā excitat, aperte cognoscis, hæc omnia terrena, esse vilissima stercora, indigna vt pro eis animæ bona perdas, & te cōstituas in damnationis æternæ periculo, & quod illa omnia dimissis es in morte, quā nescis, si hodie sis incursum. Cognoscis ergo linguā esse dolosam, quæ te excitat ad furtum, rapinam, & furam &c, vt diues fias. Quid est ergo, quod agnoscens dolū linguæ, eius ductū toto pōdere insectaris?

Similiter

	quetur, maioribus distenditur curis, & timore ampliori affligitur & coteritur. Semel ad visionē vnius somnij, cōterritus est spiritus illius magni Principis, supremiq; Monarchæ Nabuchodonosor: & iterū, cū quietus esset, & florens in palatio, somniū, inquit, vidi, quod perterrit me, & cogitationes meæ in strato meo, & visiones capitis mei cōturbauerunt me. Somnium sufficit supremos Principes cōturbare, leuissuspicio eos valde sollicitos reddit, & vigilēs. Inclytus apparet diues pecuniarū suarū gloria, sed immensis curis affligitur, & innumeris anxietatibus sollicitatur, quæ necessariæ sunt ad opes cōquirendas, augendas, & cōseruandas. Extēdit Moyses manū ad puluerem terræ, & statim cinifes orti sunt, qui nullatenus quietū somnū sumere sinebant. Ita accidit diuiti, qui ad diuitias, quæ sunt puluis terræ, cor applicat, & extēdit, qui etiā ipsamet abūdantia sæpe torquetur & perurgil redditur, sicut ille, qui noctu in lecto cogitabat, <i>facere horrea maiora</i> : de quo supra latē dictum est. Gloriosus apparet pater, filijs circūdatus, tanquā <i>oliva</i> nouellis germinib; circūdatibus eā: & sicut <i>vinum</i> plena racemis, sed quātos dolores, curasq; afferant, expressit ille insignis vir, magnusq; pater, aut Patriarcha Iacob, qui ad primogenitū suū Rubē dixit: <i>Tu principū doloris mei</i> : nā et simul todos dolores antequā filios habuisset, esset perpeſſus, pastoris officiū agens, dolores tamē acres, & afflictiones, quæ hoc nomine dignæ esset tunc in eo ceperūt, quādo filios incepit habere. Si vero alia, quæ in mundo sunt aspicias, ita omnia plena lacrymis, & gemitibus inuenies, vt infelicē iudices eū, qui in mūdo versatur. Ita Salōmon: <i>Verti me ad alia, & vidi calūnias, quæ sub Sole gerūtur</i> (alij legunt, oppressiones, circūuēctiones, fraudes) & lacrymas innocentium, & neminē consolatorē, &c. & laudant magis mortuos quā viuentes, & feliciorē vtroq; iudicant, qui nec dum natus est, nec vidit mala, quæ sub Sole fiunt. Omnia ergo mundi regna plena sunt malis, doloribus, timoribus, anxietatibus, curis, lacrymis, oppressionib;, suspitionibus; & totus deniq; mundus in maligno positus est. Nihilominus tamen nihil horū ostendit diabolus, sed solūmodo gloriā, & splendore exteriū fulgentē & nirentē, sub quo totāq; innumera mala abscondita latent. Hic dæmonis est mos, inquit B. Gregorius, quod vt trahat animos hominū, ea tantū illis ostēdit, quæ volūtatī eorū possunt placere, allicereq; eorū appetitū, sub quibus grandia multa; abscondit mala, quæ incuriāt. Ita explicat de eo, illud: <i>Sub lingua eius labor & dolor</i> . Linguā eius vocat, instigationē, suasionēq; illius, quā facit proponendo solūmodo ea,	quæ videntur bona, sub quorū specie abscondit laborē & dolorē, qui in eis inuenitur, & mala ad quæ pertrahere conatur, sicut piscator, sub specie cibi cōueniētis, quē ostendat, abscondit hamū, quo piscem capiat. Hæc fiet manifesta, si obseruemus diuersum, inno & contrariū esse agendi modū, Dei & diaboli. Deus inducit quidē ad verū bonū, & æternam gloriā, quam tamen induit specie malū apparentis, & pœnæ temporalis: diabolus ē diuerso, ad id quod vere & plene malū est, & ad æternā pœnā excitat, quā tamē induit specie & velamēto apparentis, & tēporalis iucunditatis & gloriæ. Sæper consuevit Deus bona abscondere sub specie apparētium maiorū: in naturalibus enim, abscondit aurū & argentum sub terræ ærentis facie; vniones, & corallium sub aquarū profunditate, &c. Vnde David de impijs loquens; <i>de absconditis</i> , inquit, <i>in eis, adimpletus est vēter eorum</i> : id est voluntas eorum curat impleri thesauris auri & argenti, & pretiosiorū lapidū, vt exponit Eusebius, quos David absolute, <i>Abscondita</i> vocat, quia omnia huiusmodi bona Deus abscondit in visceribus terræ, & maris. Nequē hoc est mirū, cum vsq; ad nucleū abscondat sub duro cortice in fructibus, &c. In semetipso Deus id ipsum præstauit abūde; cū se voluit mundo inmanifestare: tunc siquidem nihil aliud facere visus est, quā abscondere bona sua, diuinitatē sub humanitate, diuitias sub paupertate, omnipotentiā sub fragili conditione, gloriā sub pœnis & lacrymis, vt benē dixerit Propheta: <i>Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel, Saluator</i> : & ipse similem se ipsum dixit, <i>mulieri, quæ abscondit fermentum in farinae satis tribus, donec fermentatū sit totū</i> . Sed & bona, quæ nobis reposita habet, sub temporalibus malis semper abscondere voluit: Regnum cœlorum sub paupertate spiritus, consolationem sub lacrymis, sacietatem sub esurie, gloriā sub ignominia, tranquillitatem sub persecutione, vitam æternam sub morte, æternam beatitudinē sub opprobrio crucis. Vnde egregie de eo agens Esaias: <i>Eccē, inquit, in iustitia regnabit Rex &c. Et eris sicut vir, qui absconditur à vento, & celat se à repestare</i> . De Christo Domino sermonem esse, docet Hieronymus, Theodoretus, Procopius, & Cyrillus, qui vere plene & absolute dicitur Rex: cui omnia tradita sunt à Patre, qui dixit per David: <i>Ego autem cōstitutus sum Rex ab eo, &c.</i> Mentitur diabolus (vt dicemus) quādo ostendens omnia Regna thundi, dixit, se Regem & Dominum eorum esse, & sibi hæc omnia tradita fuisse. Hoc enim Christo conuenit, quem constituit Pater heredem vniuersorū, cui omnia dedit in manus, &c. Rex iste regnauit
--	--	--

*§. 55. Felix quem non induxit
in errorem artis pictura, qua
diabolus sedere consuevit, si-
cut ciues Ierusalem Chaldaeo-
rum picturis.*

188.

ROBABLEM alibi iudicauimus
sententiam B. Ephrem Syri,
Ruperti, & Teophilacti, appa-
rentia & phantastica solūmo-
do regna, & quasi depicta vi-
uis quibusdam oculis rapien-

tibus coloribus, dæmonem ostendisse, quæ
ideo quasi gloriosa, & splendida repræsentauit.
Magnus pictor diabolus, qui rerum figuras,
viuis coloribus & vmbreis depingit, melius
quam Zeuxes vvas, ad quas aues se toto conatu
demittebāt, vt alibi dictum est. Gratias agit Deo
Sapiens, quorumdam fidelium nomine, quos non
in errore pictura ingenti arte elaborata induxit.
*Non enim in errorem induxit nos, mala artis excogitatio, nec vmbra
picturæ, labor sine fructu, effigies sculpta per varios
colores. De arte tam sculpendi, quam pingendi loquitur
Sapiens, per quam idola fiebāt; quam supra ex professo
descripserat, docēs, idolorum culturam per illam fuisse
introducendam, per quam fiebant simulachra sculpta,
de qua primo fuerat loquutus: aut vero in linteo vel
tabula depingebantur, de qua posterius agit. Vocat autem
artis excogitationem, quam supra vocauit artis inuentionem:
in Græco, meditationem, quia magna meditatione &
vehementi cogitatione ars pingendi inuenta est, &
ex illa procedit, vt pictor rem quam vult, ad viuum
exprimat. Vmbra vero picturæ vocat, quia vt dixit Fabius,
tota picturæ ars ex vmbrearum formatione resultat.
Hæc autem per varios colores, ita per vmbreas
res quasdam adumbrat, & alias ita eleuat, vt vere
re ipsam exhibere videatur præsentem. Et quidem
pingendi ars, multis nominibus cōmendationem &
laudem meretur, vtilissimaq; est, & in pretio apud
sapientes habitata: sed ex eo dicitur mala ars, quod
in errorem induxit insensatos, qui in rerū effigie
manentes, decepti fuerunt, colentes simulachra &
imagines pictas, tāquam Deos. Et ideo subdit:
Cuius aspectus insensato dat concupiscentiā, &
diligenti mortuæ imaginis effigiem sine anima.
Quid per artem pingendi fiat, exprimit, quod &
supra prædixerat: accipit enim inquit, artifex inuile
insensibileq; lignum, & per istam artem, illud alicui ex
animalibus com-*

parat, & perliniens rubrica, id est nuncio, & rubicundum faciens suo colorem illius, & omnem maculam, quæ in illo est perliniens, vt non iam lignū
nodis plenum, sed animal sensibus viuū appareat.
Similiter accipit inutilem lapidem, & illud ita aptat,
vt cum lapidem solummodo oculis exponat, verū
hominem exponere videtur; cuius aspectus amorem
in conspicientibus generabat. Sed vere existimo, allu-
sionem egregiam fieri, ad verba illa difficilia
Ezechielis, qui agens de Ierosolyma, sub nomine
Ooliba, pro tēpore quo à Deo illa defecit, & idola
coluit, rationem huius sceleratissimæ deceptionis
& intollerabilis erroris reddere volens dixit:
*Cum vidisset viros de pictos in pariete, imagines Chaldeorum, expressas
coloribus, & accinctos balteis venes, & tiaras in-
ctas in capitibus eorum, formam ducum vniuersi,
similitudinem filiorum Babylonis, terræq; Chaldeo-
rum, in qua orti sunt, insunuit super eos concupis-
centia oculorum suorum, & misit nuntios ad eos in
Chaldaam. Cumq; venissent ad eam filij Babylonis,
ad cubile mammarum, polluerunt eam superius suis,
& polluta est ab eis, &c.* Horum verborum le-
gitimam intelligentiam, credit Lyranus, ex eo
sumi, quod accidit Regi Achaz, & populo Ierusalem.
Cum enim obsideretur ciuitas à Rasisim Rege Syriæ,
& Phacee Rege Israel, Rex Achaz eiusq; populus
deposita confidentia, quam in Deo habere tenebantur,
totam ipem & oculos in Chaldeis collocarūt, mittentesq;
nuntios ad Theglathphalasar Regem Chaldeorum,
ingentiumq; thesaurorum dona, in suum auxilium
aduocarūt Chaldeos, de quorum adiutorio talem
spem impius Rex Achaz conceperat, quod credidit,
nulum aliud auxilium, etiam diuinum sibi necessarium.
Hicq; legitimus sensus est eorum verborum, quæ
Esaiz dicenti: *Pete tibi signū à Domino Deo tuo, &c.* respondit: *Non petam, &
non tentabo Dominum.* Tentare Deum, est, aliquid
ab eo miraculose fieri velle, quod per cōmunia
media potest exhiberi. Voluit dicere: *Iam habeo
media opportuna, quibus ab inimicis obsidentibus
urbem liberer, scilicet auxilium Chaldeorum, quos
aduocaui; ideo non media miraculosa petere volo:
esset enim tentare Deum.* Ideo autem hanc tam
magnam & certam spem de Chaldeorum auxilio
& potentia Achaz & eius populus conceperant,
quia in parietibus depictas habebant illorum
victorias. Satis enim cōmune est, multa bella, &
insignia virorum fortissimorum facinora, imo &
ipsos illustres viros, solita depingi in auleis, &
in ædium parietibus, quomodo (vt Poeta refert)
Troiani cū Carthaginem peruenirent, se suasq;
arumnas & varios casus, & Græcorū victo-

Ezec. 3. 14

189.

4. Reg. 16.

Esa. 7. 11.

Virgil.

aut umbra picturę, quę tantum insensatis dat cōcupiscentiam, vt nō tantū loquatur de arte pingendi, aut sculpēdi idola, sed de omni arte pingendi, quę in errorē inducit: vt videatur etiā ad eā alludere voluisse, quā mulieres seipsas pingunt minio aut synopide, cerussa, & vario genere mūdi muliebris. Hęc enim, mala ars, a Sanctis Patribus vocatur, cōtra quam vehemēter inuehūtur, signāter Chrysostomus, Cyprianus, & Hieronymus: de quib⁹ alio in loco. Hęcq; est, quę in errorē quotidie inducit, per quā mulier, quę nigra est, iudicatur cādidior niue; quę pallida, rubra sicut vermiculus; quę verula sicut Sara, iuuenula; & quę deformissima, pulchrior Sole. Per hāc q; artē producitur effigies depicta vel ornata, per varios colores, cuius aspectus insensato dat cōcupiscentiā. Et forte allusio fit ad illud, quod statuit Deus, cauēs ne depicta mulierū forma, vel effigies, in errorē suos induceret milites in bello. Si egres-
sus ad pugnā cōtra inimicos tuos, & tradideris eos Dñs Deus in manu tua, captiuosq; duxeris, & videris in numero captiuorū mulierē pulchrā, & adamaueris eā, voluerisq; habere vxorē, introduces eā in domū tuā, quā vadet casariē, & circūcidet vngues, & deponet vestē in qua capta est, sedensq; in domo tua flectit natrē & matrē suā vno mense, &c. Circa hāc legē multa Sācti Patres obseruāt, quā egregie explicāt B Hieronym⁹, & D. Tho.^b Sed nō incōgrue intelligere possumus, voluisse Deū, milites suos munire, ne deciperētur effigie externa depicta mulierū, & iudicātes se ducere vxores pulcherrimas, cū quibus in gaudio vitā agerent, ducerēt deformes, quas statim odio haberēt. Quo etiam id fieret, vt raro aut nunquā fideles sui ducerēt mulieres alienigenas, quas sicut facile amarent, dū depictas & ornatas viderent, facilius odirent, si cēsariē abscissa, & veste mutata, & lacrymis cōfectas & deformatas cōtēplarentur. Existimo enim, hoc sepe in more positū fuisse apud Gētes, quod cū vrbs aliqua iā se tradebat inimicis debellantib⁹ mulieres seipsas maiori quā poterāt curiositate ornabāt, pingentes faciē cerussa & minio & splendidā reddētes mūdo muliebris, cōponentes capillorū cēsariē, induētes se pretiosiorib⁹ vestibus, vt milites, qui furētes ingrediebātur, earū pulchritudine allecti, benigne secū & cū domibus suis agerent. Ita Plutarchus memorat in vita Pōpei magni, cui ad bellū Mithridaticū profecto, cū victoria potiri inciperet, oblatę fuerunt mulieres, in signi forma & egregio decore ornatz, certe vt earū specie cor illius posset ad benignitātē cōverti, sicuti de facto cōuēterū; quas tamen cōringere noluit; sed parentibus vel

viris suis intactas honorifice tradidit. Hoc cōsilio Delius Cleopatrá Egypti reginā in Antonio niuit, vt idē Plutarchus describit. Erat quidē Antonius cōtra eā fremens, quā intellexerat fauisse Bruto, & Cassio, occissoribus Cēsaris: idcirco procedēs ille ad bellū contra Parthos, in iudiciū eā vocauit, iubens vt se corā eo silteret in Prouincia Cilicię. Volēs autē illa omnē Antonij indignationē & furorē extinguere, & in benignitatē eius cōmutare animū, cū voluit se corā illo pręsentē dare, mira arte capillos suos cōpoluit, quib⁹ posset eius animū irretire; vestibulq; pretiosissimis induit se, faciē mūdo muliebris faccoq; elegātissime ornauit, & splēdidā reddidit, vt ad sui cōcupiscentiā prouocaret. Et reuera quod intēdebat obtinuit: nō enim solummodo eius mitigauit & extinxit furorē; sed & illius animū ardētissima sui cōcupiscentia succendit: de quo Hispanus, diligēs, recensq; autor, lōgū textit sermonē. Sed & Inuius rei exēplū in Scriptura sacra habemus, nā quādo Princeps ille Iehu, munitus armis & militibus, ira succensus procedebat cōtra domū impię Iezabel Reginz, cuius filiū, Regē scilicet Iorā iā occiderat, quādo illa relictū, quod Princeps ille furis inuectus cōtra seipsam veniebat, & urbē intrabat, in qua illa habitabat, Iez. *Vel introitu eius audito, depinxit oculos suos sibi*, id est quodā colore nigro (inquit Abulensis) quo fēminę vtuntur ad reddēda supercilia nigra, & palpebras, & vocatur a nobis, Alcohol, de quo agit Plinius: *Et ornauit caput suū, cēsariē componēdo, quo pulcherrima appareret.* Querit Abulēsis, cur hoc Iezabel fecisset, eo pręsertim tempore, quo in luctu esse debebat, ppter filij sui, Regis Iorā mortē: & respōdet: tēp⁹ quidē fuisse quo magis parata erat ad luctū, quā ad ornātū; sed vt animum Iehu leniret, & benigni erga se redderet, voluit oculis eius se exhibere depictā & ornata. Ex his patere potest, cur Deus suis militib⁹ pręceperit, vt qui mulierē alienigenā bello captā ducere vellent, illius pulchritudine allectus, nō eā cōspiceret solummodo depictā & ornata: facile enim male artis pictura in errorē eū inducere posset, sed ita agendū voluit, vt omni deposito ornatu & fūco, illā contēplaretur, rasa scilicet cēsariē, vestib⁹ quibus se ornauerat exutis, & post longā deplorationē. Quę nāq; tūc remaneret pulchra, bene posset tormosa iudicari: sicuti cū fūcis erat depicta, poterat in errorē inducere. Quā sane doctrina voluit Deus spirituales milites instruere, quos diabolus sepe in errorē inducit male artis pictura, & effigie per varios ducta colores, vt res cōsiderent semotis omnib⁹ picturę orna-

Pincel. 1. p.
M. 11. 1. 1.
1. li. 1. 1. 1.
5. 2.

9192.

Reg. 9. 30
Lib. 3. 1. 1.

In 1. Reg. 6
9. 1. 1.

Deu. 1. 1. 10

Epist. 26.
d. P. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1. 1.

n vita Pō-
1. 1. 1. 1. 1.

Rom. 13. in
 Matthe.
 L. b. 5. cont.
 Metetes 2
 cap. 5. v. 1.
 que 24.
 Iuan. 8. 44.
 Gen. 2. 17
 Feuarden-
 tius in lib.
 5. cap. 23.
 Psal. 13. 1.
 Psal. 67. 33
 Iob. 34. 13.
 14. Moral.
 c. 16.
 Libro 4. in
 Lucam.

alium rerum creatorem, & totius mundi
 gubernatorem (ait Chrysostomus) cui om-
 nia tradita sunt, qui & propterea tanquam
 legitimus omnium Dominus possit in quæ-
 cunque vltim ad sui voluntatē omnia con-
 uertere. Egregie B. Irenæus hæc verba dia-
 boli expendit, supponitque, verè ac bene
 Christum dominum de eo dixisse, quoniam
*mendax est ab initio, & quod in veritate non ste-
 tit, & veritas in eo non est.* Si veritas in eo non
 est, nunquam veritas ex eo egredietur, aut
 ex illo prodibit, sed solummodo menda-
 cium, vel quod ad mendacium ordinatur
 & disponit. Et quidem à principio fallaci
 promissione hominem decipere volens, plu-
 ra mendacia, quam verba protulit. Primum
 namque suadere voluit, Deum mendacem
 fuisse, cum dixit: *Morte moriemini:* at proinde
 non esse ei credendum. Secundò, Deum esse
 inuidum, quod noluisse, eos esse sibi similes
 in sapientia, quod facile assequi poterant.
 Tertiò, illi arbori, tantam vim insitam, vt
 posset eos æquales Deo facere. Quarto, Deo-
 rum pluralitatem esse in natura possibilem.
 Quintò, hominem de vilissimo terræ limo
 factum, posse industria propria ad summi
 Dei equalitatē pertingere, de quibus egre-
 giè Irenæi Scholiastes. Asuetus autem (in-
 quit Irenæus) ad seductionem per menda-
 cia, suam seruans consuetudinem, nunc mul-
 ta mendacia similiter confingit, ex quibus
 fallacem componit promissionem. Tot sunt
 illa ac tanta, vt plura sint quam eius verba.
 Mentitur in primis (inquit Irenæus) in eo,
 quod dicit, omnia regna mundi sibi tradi-
 ta fuisse: hæc enim ipsius Dei sunt, cuius est
 terra & plenitudo eius, orbis terrarum & vnuer-
 si, qui habitant in eo. Aptè David dixit: *Regna
 terre cantate Deo, Psallite Domino.* Quem pri-
 mò vocat Deum, deinde vocat Dominum,
 quia Dominus regnorum ipse est Deus. De-
 inde secundò mentitur in eo, quod dicit,
 sibi datam esse potestatem agendi, quicquid
 voluerit, & quod habeat plenam potesta-
 tem in mundo, cuiusque vniuersalem guber-
 nationem: hanc namque nunquam Deus
 tradidit dæmoni, sed sibi met reservauit, cu-
 ius prouidentia cuncta gubernatur. Ita He-
 liu dixit ad Iob: *Quem constituit alium super
 terram, aut quem posuit super orbem, quem fabri-
 catus est?* Per se quippe (ait Gregorius) mun-
 dum regit, quem per se condidit, nec eget
 alienis adiutorijs ad regendum, qui non ne-
 gligit quod creauit. Quod bene creauit,
 utique bene regit, quia quod pie condidit,
 impiè non disponit; & qui nec dum facta cu-
 rauit, vt essent, quæ nunc facta sunt, non de-
 seruit. Oprime Ambrosius: omnia à Deo:

neque enim sine Deo mundus, quia & mun-
 dus per ipsum factus est, & sine ipso, omnia
 in nihilum recidunt. Insuper sancta illa Ana-
 na ex eodem principio deduxit, quod Domi-
 nus est, qui in mundo mortificat, & viuificat,
 pauperem facit, & ditat, humiliat, & subleuat:
*Domini namque sunt cardines terræ, & posuit su-
 per eos orbem:* idest, ipsius sunt omnes præci-
 pue partes terræ, Oriens, Occidens, Meri-
 dies, atque Septentrio, super quas tanquam
 super fundamenta quædam constituit reli-
 quum totum orbem, ac proinde in sua po-
 testate habet omnia pro libito suo in hoc
 mundo dispensare & commutare. Ita etiam
 Sapiens: *Tu autem Domine virtutis, cum tran-
 quillitate iudicas, & cum magna reuerentia dispo-
 nis nos; subest enim tibi, cum volueris, posse.* Et
 iterum: *Tua autem Pater prouidentia gubernat:*
 Ideoque omnia ei subiacent; quod ap-
 paret, quoniam *dedisti in mari viam, & inter-
 fluit semitam firmissimam.* Imo (vt ex professo
 probat S. Irenæus) maiorem potestatem ha-
 bet homo, in regna terræ, & potiori fruitur
 iure, qua demon. Quod probat ex eo, quod
 Deus, ordinariam potestatem regendi, &
 gubernandi hominibus tribuit, quibus obe-
 dire cæteri tenentur, quam nunquam con-
 cessit dæmoni. Ita Apostolus: *Omnis anima po-
 restatibus sublimioribus subdita sit: non est enim po-
 testas nisi à Deo: quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt.*
 Et iterum de ipsis ait: *Non sine causa gladium
 portat, Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui
 male operatur.* Hæc, inquit Irenæus, nō de An-
 gelicis potestatibus, nec de innisibilibus
 Principibus dixit, quomodo quidam audēt
 exponere: sed de ijs, quæ sunt secundum ho-
 mines, potestates, ait: *Propter hoc enim & tri-
 buta præstatis, ministri enim Dei sunt, in hoc ip-
 sum seruientes.* Et hoc Dominus confirmauit,
 qui nunquam in mundo agens, aliquatenus
 se subdidit Dæmoni, etiam dicenti: *Hæc om-
 nia mihi tradita sunt &c.* hominibus autem
 potestatem habentibus, se subdidit, & obe-
 diuit, iubens, pro se & pro Petro dari tri-
 butum, qui & Pilato dixit: *Non haberes pote-
 statem aduersum me vllam, nisi tibi datum esset de-
 super.* Et quidem quamuis potestatem dede-
 rit hominibus in mundo ad regendum, &
 gubernandum; ipse tamen supremam pote-
 statem sibi reservauit. Vnde aptè dixit Iob:
*Sub quo curuantur, qui portant orbem, idest Re-
 ges & Principes, qui clauū Reipublicæ tenēt,
 vt intelligit Gregorius.* In Hebræo verbum
Subkabbh, prosternuntur, humiliatur, summa
 deiectione se coram eo demittunt, supre-
 mam illius auctoritatem & potestatem pro-
 fitentes: sicuti & postea Ezechiel, supremos
 Monarchas, sub typo animalium portantium

1. Reg. 2:

§ 196

Sap. 12. 18.

Sap. 14. 38

Lib. 5. c. 24.

Rom. 13. 1.

Rom. 13. 4.

Matt. 17. 26

Ioa. 19. 11.

Iob. 9. 13.

פנח

Ezech. 1.

refert, quod quando Phocas tyrannus factus fuit Imperator, & per Bonosum lictorem, eas cœpit facere sanguinis effusiones: quidam Monachus in ciuitate Constantinopolitana, vir sanctus, & qui ad Deum magnam habebat fiduciam, cum Deo disceptabat, dicens in simplicitate: Domine, cur eum fecisti Imperatorem? Et cum multis diebus hoc dixisset, vox ad eum à Deo venit, dicens: Quoniam non inueni peiorem. Refert insuper, quod cum quidam Thebaidæ ciuitas innumeris sceleribus & peccatis implicata, Episcopo careret, Angelus Domini disposuit, quendam hypocritam impium eligi in Episcopum: & cum electus cœpisset se in superbiam erigere, accessit ad eum idem Angelus dicens: Cur superbis & magnificè tibi places, o infelix? Reuera nō tanquā dignus sacerdotio factus es Episcopus, sed quia hæc ciuitas tali digna erat Episcopo. Ita enim solet Deus iniquas ciuitates & Prouincias punire: qui etiā pro magno beneficio sibi obsequentibus dat Principes & Pastores sanctos, iuxta illud: *Conuertimini filij reuerentes, & dabo vobis Pastores iuxta cor meū.* Hæc omnia egregiè prosequitur B. Augustinus, qui rem omnem concludens: Non, inquit, tribuamus dandi regni, atq; imperij potestatem, nisi Deo vero, qui dat felicitatem in Regno celorum solis pijs; Regnum verò terrenum & pijs & impijs, sicut ei placet, cui nihil iniuste placet. Quando voluit, & quantum voluit Romanis regnum dedit, qui dedit Assyrys, vel etiam Persis, &c. Mentitur ergo diabolus, inquit Cyprianus, à quo mutasse verba videtur S. Bernardus) in quem propterea inuehitur, dicens: Nec cœli, nec terræ, tu conditor, nec Solē moues, nec cursum das sideribus, nec per te voluitur firmamentum, nec vides, aut intelligis Deum, nec ullum est tibi cum cœlesti militia cōfortiū. Hac occasione ibi Cyprianus, quale sit regnum diaboli, latè eleganterq; describit. Ipse est Rex super vniuersos filios superbie: eius regna sunt vitia, quæ inhabitant diuersi generis homines. In his regnas (inquit Cyprianus) quos inquinās, & in ijs, quos polluis, dominaris. Propterea Clemenens Alexandrinus vocat diabolum, Principem, aut Regem vitiorum: in vitiorum enim malitia dominatur ille, & principatum tenet. Quod & B. Augustinus tradidit, exponens illud Apostoli, qui vocat demones; Principes & potestates, & rectores mūdi, tenebrarum harū. Ne fortè, inquit, cum dixisset, *Mundi*, intelligeres, demones esse rectores cœli & terræ, mundi dixit, tenebrarum harum; mundi dixit, amatorū mundi; mundi dixit, impiorum & iniquorum; mundi dixit, de quo dixit Euangelii: *Et nun-*

quid eum non cognouit. Si enim mundus non cognouit lucem, quia lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt, & ipse tenebræ, quæ non comprehenderunt lucem præsentem, mundi nomine appellantur. Harum tenebrarum sunt illi rectores.

J. 59. Mentitur diabolus, dicens, se dare gloriam Regnorum terre: qui non nisi pœnas habens, solum potest pœnas dare. Deus est, qui dat diuitias, & terrenam felicitatem.

VARTO mentitur Diabolus dicens, se dare gloriam regnorum, idest diuitias, delicias, honores, & reliqua quæ gloriosa & splendida in mundo iudicantur: nemo enim dat, quod nō

habet; diabolus autem in se non habet gloriam, delicias, aut diuitias. B. Augustinus expendit ænigma positum à Salomone, quod difficilè videtur. Quid hoc est, quod quædam mulier insipiens & audax, inops panis effecta, conuocat prateriteuntē, dicens: Panes occultos libenter attingite, & aqua furtiua dulcedinem? Ita ille ex Septuaginta legit. Si mulier est inops panis, quomodo potest inuitare & promittere panum abundantiam? Et verè aliquomodo ex ijs, quæ Augustinus tradit, possumus ad nostrum institutum ænigma declarare de demone. Vocatur mulier, propter virium imbecillitatem, vt supra ostēdimus. *Insipiens autem*, quia in veritate non stetit, & veritas in eo non est. Sapientia nāq; caret, qui veritate caret, & in veritate non iudicat de rebus. *Audax* vero, quia ab initio tentauit, sedem suā collocare super astra, & contendit esse similis Altissimo; & nihil est, quod non tentare audeat, habens fiduciam, quod & Iordanis influat in os eius, talem, qui semel & iterum ausus est CHRISTVM impetere, & inuerecundè ab eo postulare, vt se adoraret. *Inops panis effectus*, aptissimè dicitur, quia creatus fuit in maxima abundantia donorum, quæ omnia amittens, pauperrimus effectus est, vt meritò à Propheta compareretur; *vinacys vuarum*. Vua nāq; cum viti adhæret, habet in racemis grana plena, & redundantia liquore dulcissimo, sed cū calcatis pede teritur, extrahitur omnis humor, & remanet vinacia, idest follicula & acini, aut ossicula siccæ & arida, omni liquore dulci expresso. Ita diabolus,

¶ 199

Tract. 97. in Ioan.

Prou. 9. 17.

Ioan. 4. 44.

Osee. 3. 1.

Jerem. 3.
4. De ciuit.
cap. 33. &
lib. 5. c. 21.

Lib de ieu.
& tent. Chri.
sti.
Serm. 1. de
resurrect.

In orat. ad
horcatoria
aduers. gen.
tes.
in Psal. 54.
Contrista-
tus sum. &c.
Ad Ephes.
6. 12.

Ioan. 1. 10.

Tract. de ieiun. & tentat. Christi.

200
Lib. 10. de ciuit. c. 14.

Lib. contra Adimantū Manichæū cap. 18.
Deut. 18.

cum primò creatus fuit, adhærens Deo per gratiam, redundabant racemi essentia & potentiarum suarum, egregio liquore donorū & gratiarū: cum tamen à Deo ipso conculcatus fuit, omnis liquor ita expressus est, ut nihil in illo remaserit, nisi natura arida, sicca, nullo gratiæ, sapientiæ, oblectationisue bono, vel leuiter madefacta. Inops panis effectus propterea dicitur, quia in Scriptura, panis nomine, quicquid sustentare, aut delectare potest sæpe significatur. Qui ergo nihil habet gratiæ, gloriæ, delectationis, diuitiarum, &c. inuitat, & hæc omnia abundantissime promittit, quorum nec minimum ipse præstare potest, qui in se non habet nisi dolorē, timorem, rabiem, inuidiam, damnationem, penam. Optime Cyprianus, in dæmonem inuehitur, conuincens eum mendacij: Tu impiè ac mendax, quid habes, quod dare possis? Tua est scabies, languentis tua sunt vlcerata; hæc scalpis, hæc impurus ablingis. Tu cadaveribus asides, tu contrectas putredines, tu verfas fætores, tu spiritus nequam, sanctitatis corruptor, simplicium perturbator, incendiator libidinum, & omnium turpitudinum adinuentor: quid das? Scabiem, & putredinem, & vermes dedisti Iob; mortē eius filiis, deperditionem eius substantiæ; cæcitatem, surditatem, & torsiones ei, quem ingrederis; mortem & submersionem porcis, in quos tibi ingredi concessum fuit, &c. Egre giò beatus Augustinus prosequitur, quomodo Deus, sciens homines induci maxime, ad aliquid faciendum, spe temporalium bonorum, & terrenæ felicitatis, ut etiam per hoc medium eos ad se alliceret, & ab obedientia dæmonis reuocaret; ex professo conatus fuit demonstrare in Sacris litteris, se esse talium bonorum autorem & distributorem, nec vlla ratione à dæmone talia bona esse speranda, sed ab ipso. Qui propterea superioribus seculi temporibus dispensauit vetus Testamentum, in quo bona terrena promisit obsequentibus sibi, & abundanter largitus est. Quod & ex professo iterum expendit, inducens locum illum: *Si audieris vocem Domini Dei tui, benedictus eris in agro tuo, benedictus in prato tuo, benedictus fructus ventris tui, generationes iumentorum tuorum.* Hunc quidem locum Manichæi inducebant, contendentes, Vetus Testamentum Evangelio esse contrarium, quoniam in illo bona terrena promittuntur ab illius autore, quæ ab autore Evangelij iubentur contemni. Ex quo inferebant, dæmonem esse autorem Veteris Testamenti, quem terrenorum bonorum autorem predicabant; CHRISTVM autem Noui, qui paupertatem spiritus induxit. Quibus

respondet Augustinus, à Deo utraq; bona procedere, ita quod solus Deus est illorum autor, qui antiquis hominibus, rāquam imperfectis & pueris, bona puerorum largitus est, temporalia scilicet, qui spiritualia bona reservabat, tempore Legis Evangelicæ profundenda. Quod & Tertullianus obseruauerat, expendens benedictionem, quam sanctus Isaac dedit filiis suis Iacob & Esau: nā benedicens Iacob, dixit: *Dei tibi Deus de rore cali, & de pinguedine terræ, &c.* Benedicens autem Esau, dixit: *In pinguedine terræ, & in rore cali erit benedictio tua:* quo duplici titulo, duplex bonorum genus exprimere voluit; cælestium scilicet & terrestrium. Vtrumque quidē à Deo procedit: Deus est enim, à quo bona cuncta procedūt. Ad populum Iudaicum loquens, qui in Esau fuit designatus; primo expressit bona terrena, significata pinguedine terræ: populum autem Christianū, expressum in Iacob, benedicens, primò cælestia bona pronuntiat, sub typo roris cælestis: quamuis & populo Iudaico etiam bona spiritualia contulerit, sicut populo Christiano etiam bona temporalia largitur, qui apertè dixit: *Primum querite Regnum Dei, & iustitiā eius; & hæc omnia adicientur vobis.* Imò nihil potest homo facere, quod ad terrena bona acquirenda magis conducatur, quam Deo seruire, & eius mandata seruare: hæc namquē loco additamenti, etiam à Deo superadduntur. In cuius itidem confirmationem Augustinus notat illud, quod in lege scriptū est: *Ego sum, qui diuitias do amicis meis, & paupertatem inimicis meis.* Quæ verba, nescio vbi habeantur formaliter: forsitan desumpta sunt ex Aggeō, de quo annotat Sanctus Anastasius Nicenus, post illa verba, quæ per eum Deus dixit: *Meum est aurum, meum est argentum,* in quibusdam codicibus additum fuisse: *Cui voluero dabo ipsum,* quæ ab insipientibus addita censet. Voluit Deus, inquit Augustinus, ut perpetuo homines intelligerent, se habere in manu sua diuitias, & quicquid ad terrenam felicitatem conducit, ut intelligerent, illas non à dæmone expectandas, sed à se. Ideo clamat: *Longitudo dierum in dextera eius, & in sinistra, diuitiæ & gloria.* Et iterum: *Meum est aurum, meum est argentum, dicit Dominus.* Hac de causa vehementer irascebatur contra eos, qui temporalia bona accepta ferebant Lunæ, aut siderū constellationibus: & similiter contra eos, qui fortunas ferebāt recepta: *Qui ponitis, inquit, fortunamensam, numerabo vos in gladio: & conquiritur de illa, quæ dicebat: Vadam post amatores meos, qui dant mihi lanam meā, & linum meū, vinum meum, & oleum meū.* Hac nesciuit, quia ego

Lib. 4. cont. Marcio. ca. 24.

Gen. 27. 28.

Gen. 27. 39.

Matt. 6. 33.

Eodem lib. cont. Adimantum.

Libr. 99. in Scrip. q. 10. to. 1. biblio. SS. PP. Agg. 2. 1. 9.

201

Prou 3. 16.

Agg. 2. 1. 9.

Ieremi. 44.

dedi ei frumentum, & vinum, & oleum. Hæc eadem idē Augustinus ex eo confirmat, quod Patribus antiquis abundanter bona terrena cōtulit Deus, quos ditissimos effecit, ut ostēderet, talia etiam bona, dona esse sua. Ipse igitur Deus est, homo ille nobilis, qui servis suis dat bona sua: ipse homo dives, qui quibus vult, bona sua cōmittit dispensanda. Tandem mentitur (inquit Chrysostomus) quia nullatenus intendebat dare, quod promittebat, dicens: *Hæc omnia tibi dabo.* Certē vni dare non poterat omnia, nisi ab omnibus alijs omnia tolleretur, & cunctos spoliaret bonis, quæ habebant. Si autē omnes spoliaret, à nemine adoraretur, cum diabolus nō ex amore colatur ab aliquo, sed quia promittit diuitias, aut dat. Quomodo autē expediebat diabolo, ab omnibus omnia tollere, & vni dare, ut ab omnibus cōtemnatur, & ab vno solo colatur? Non ergo intendebat dare, quod promittebat: ideoq; mentiebatur. Sic parentes nostros decepit, promittens eis diuinitatem, & æqualitatem Dei, in sapientia, quod nullatenus intendebat complere, nec poterat. Vnde idem Chrysostomus expendit verba, quæ postea dixit Deus ad Adā: *Adam ubi es?* Quali dicere voluerit: Quonā peruenisti? nūquid ad regnū, quod tibi diabolus fuerat pollicitus? ad diuinitatem: quam tibi promiserat? Ex ijs omnibus concludit B. Irenæus, manifestū esse, quoniā mētur diabolus, dicens, sibi omnia tradita fuisse regna, & eorum potestatem, & gloriā; & quod hæc dare potest, cui vult, & quod Christo omnia esset daturus, si eum adoraret. Rectē ergo Chrysostomus: Omnia offert, & vniuersa spōdet se dare, qui nihil penitus habet, quod det.

§. 60. Ipse demon explicat, illum adorare, esse cadere: qui à minimis incipiens, tandem supremam suadet iniquitatem.

Scadens adoraueris me. Obseruat Ambrosius, cuius dictum refert & sequitur D. Thomas, demonem non simpliciter dixisse, si adoraueris me, sed, *Scadens adoraueris me*, quia habet ambitio domesticum periculum: ut namq; dominetur quis, prius seruit, & curatur obsequio: & quo quis sublimior esse appetit, demissior fit. Mirum est certē, quantū quis se demittat coram eo, à quo exaltationem sperat. B. au-

tem Irenæus diabolū obiurgat, quod tentare nesciat, quippe qui, dum tērat, ipsemet explicat, ad quantum malum perducere cōtendat. Ipsemet namq; confitetur, quoniam adorare eum, & voluntatem eius facere; est cadere à gloria Dei. Et quid aut suaue, aut bonum participare potest, qui talis est; nisi mortē? Ei enim qui cecidit, proxima mors est. Hæc ille. Quæ similiter annotauit Hieronymus, ex ipsius diaboli verbis inferēs, corruere verē illum, qui dēmoni se subiicit. Alij annotant, dæmonem contendisse similem se Deo exhibere: & sicut Deus, eos qui se humiliant, exaltat, & extollit, ita ille præfert, se exaltaturum CHRISTVM, si coram eo se humiliaret. Cæterū D. Thomas obseruat, hinc modum nobis manifestum fieri, quem tentādo diabolus tenet. Non enim statim virum spiritualem de grauioribus tantat: sed paulatim à leuioribus incipiens, ad ea quæ sunt grauißima perducere conatur. Quod & egregiè annotauit B. Gregori⁹, in eo quod Deus dæmonē sub specie Behemoth, aut Elephantis describens, incipiēs ab eius capite, dicit: quod *herbam sicut bos comedit*: & tandem dicit: quod *stringit*, aut erigit, vel exaltat, *candā quasi cedrum*. Quid hoc est? Huius Behemoth (inquit Gregorius) caput, herba est, cauda cedrus: à tenera herba initium ducit, & in fine altitudinē cedri tenere dicitur, quia prima tentatione blandiens, minora suggerit; qui in fine, ad grādia & suprema pertrahere cōtendit. Quare idē D. Thomas eiusdem Gregorij doctrinā inducit, qui illud obseruans, quod de viro iusto & Christiano milite, sub typo generosi equi Deus dixit: *Procul odoratur bellū, exhortationem ducum, & vlulatum exercitus*: Odores (inquit Gregorius) sæpe decernimus, quæ oculis sunt abscondita. Et certē callidus hostis occultē nobis bellū parat in ijs, quæ ad oculum secūra videntur. Vnde oportet eius latentes insidias, quasi subodorādo indagare & percipere. De quo odoratu, Dominus in Ecclesiæ laudibus dicit: *Nasus tuus sicut turris, quæ est in Libano*. Per nasum quippe odores, fētoresq; discernim⁹: & quid per nasum, nisi Sanctorum prouida discretio designatur? turris vero speculationis in altū ponitur, ut hostis veniens, longē videatur. Rectē ergo Ecclesiæ nasus turri in Libano similis dicitur, quia Sanctorū prouida discretio, dum sollicitē circumquaq; cōspicit, in altū posita, priusquā veniat culpa, deprehendit. Ita ille. Nequaquā itaq; diabolus, statim in principio, apertū bellū repræsentat, nec se quasi inimicū, aut cōtrariū beliatorē exhibet, sed primò ingreditur pacē simulās, & minima pponēs, quæ nō vidētur

Lib. 5. aduers. hæret. cap. 22.

In cap. 4. Matth.

3. p. ibid.

Lib. 31. Moral. c. 17.

Iob. 40. 12

Ibidem. Lib. 31. Moral. c. 30. & seq.

Cant. 7. 4.

202

Lib. 4. in Lucam. 6. 3. p. 41. art. 4.

ri, qui factus est ut nullo timeret. Deluper terra ergo futurus erat, qui illū esset oppressurus. Hunc Iob intelligit esse illum, qui de cælo de sinu Patris erat in mundum venturus, qui habet magnum cetum, opprimere. CHRISTVS ergo Dominus, ad hoc paratus fuit, eo modo quo Propheta dixit: *Parauit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium*. Ad hoc venit in mundum, & descendit in campum, ut eum opprimeret, contereret, & fugaret. Quamuis autem id tandem perfecturus erat in fine vitæ, quando per mortem destructus erat eum, qui mortis habebat imperiū, & effecturus quod dixit: *Nunc Princeps huius mundi eicietur foras*: huius tamen eiectionis, & contritionis specimen & principium nunc voluit exhibere, opprimens & fugans cetum magnum, dicens: *Vade Satana*. Sicut ergo dū vixit, aliquando mortem fugauit, ut in Lazaro filio videtur, & filia Principis, quo ostenderet, se esse illum, cui datum erat, mortem omnino contere, quam per mortem erat precipitaturus in sempiternum, ut dixit Esaias: ita similiter, dum vixit, demonem aliquando eicere, fugareque voluit, ut hoc ipso demonstraret, se esse eum, cui datum erat, illum longe facere, elongare, effugare omnino, illum qui erat ab Aquilone; idest superbū diabolū. Ita eundem locum Beati Iob intellexit Beatus Didymus. Fugare ergo volens Dominus magnum cetum, non multis armorum machinis utitur, sed solo verbo. Is namque de quo Propheta dixerat: *Spiritu labiorū tuorum*, (idest verbi solius emissionē) interficiet impiū, solummodo dicens: *Vade Satana*, perfecit: hoc enim solo verbo illum fugauit, oppressit, & deiecit. Et Origenes quidē ex professo contendit, reiiciendam aliquorum codicum lectionem, in quibus legitur: *Vade retro Satana*; aut, *Vade post me Satana*, obseruans, diuerso modo Christum alibi increpassē Petrum, ac dāmonem hoc in loco: Petro namq; nō absolute dixit, *vade Satana*; sed addidit, *post me*: *Vade*, inquit, *post me Satana*, quia etsi Petrus aduersarius fuerit Christo, se eidem opponens, & petens ne ad mortem, quam prædicebat tenderet, id tamen erat ex bono in Christum affectu; nondum plenē intelligens, necessariam fore illius mortē. Vnde Christi increpatio, ad hoc tendebat, ut corrigens errorem Petri; eum induceret ad sui sequellam retinendam, & ut mentē suam diuinæ ordinationi subijceret; utque proprium iudiciū abnegaret, & Dei dispositionem sequeretur. Vnde & increpaturus Petrū, dicitur: *Conuersus ad eum*. Beatus enim (inquit Origenes) est is, in que Christus conuertitur, etiamsi corripienti causa conuerta

tur. Tanquam namque felicitatē ingentem reputabat Propheta hanc Dei conuersionē, ut vel minimum eius, summo affectu exostularer dicens: *Conuertere Domine aliquantulum*. Ad Petrum autem, non aliquantulum, sed se totum conuertit, quem ad sui sequellam firmavit: ad diabolū verō absolute dixit: *Vade Satana*, quem omnino pellere, & fugare intendebat, cuius verba impia erant, mens impiissima, quem non ad sequendum se, sed persequendum omnino nouit paratum. Id ipsum quod Origenes, annotauit Hieronymus: Non, inquit, ut plerique putant, eadem sententia, Satanas & Apollolus Petrus condemnantur: Petro namque dicitur: *Vade retro Satana*, idest sequere me, qui contrarius es voluntati meæ: hic vero audit: *Vade Satana*, & non dicitur, retro me, ut subaudiatur: vade in ignem æternum, qui paratus est tibi & Angelis tuis. Nihilominus in aliquibus codicibus legitur: *Vade post me*, aut *Vade retro Satana*, quomodo legunt Chrysostomus, Remigius, Maximus, Beda, & Theophylactus. Euthymius annotat, quod quamuis Matthæus absolute dicat: *Vade post me*, sed Lucam scripsisse: *Abi potest tu Satana*, quomodo legit ipse, & Theophylactus apud Lucam, quamuis in pluribus codicibus non legatur, neq; in Biblijs Sixti. Quia autem ita legunt: *Vade post me Satana*, varie exponunt: idem (inquit Euthymius) est: *Abi post me*, quod, ex cōspectu meo te auer; quod enim post aliquem ponitur: ipsi non apparent. Itaque idem significat, sicut quod Hispanè dicimus, *Quitate me delante*. Ex quibus intelligere possumus, quomodo verba hæc à Christo Domino fuerint prolata. Sæpe namque mecum cogitavi, quidnam Christus Dominus corde animoque versaret, quādo illum, qui primus erat in creaturis, & per superbiam omnium vilissimus euaserat, videret nunc impiissimē superbientē, & expotentem; se tanquam Deum adorari. Nunquid Domine Iesus, indignatus es in illum superbū, cuius superbiam ascendentē videbas: an potius tuę compassus es creaturę, ad tam miserū statum deductę, quę iam impietatis suę pœnas sustinebat, & eandem impietatem firmitus tenebat? Nunquid in crudelem leonem, ferocissimumq; draconem fuisti ira commotus, quem calcare in vulneratum superbū fuisti aliqua inile ratione comotus, videns eum misere cecutientem? B. Ambrosius considerat, per irrisiōnem fuisse Christum locutum: nam naturę suę, dispositionisquę conscius, sua sibi videbat offerri. Et vere Satanam irridet Cyprianus: Insanissimē, inquit, Satā, qua fron-

Psal. 89. 13

In cap. 4. Matth.

Homil. 6. in imperfe-
Hoc in lo-
co & habetur in Ca-
tena aur. D.

omz.
om 2. &
4. Domi 1.
Quadrage-
ma In cap. 4. Matth.

9205

Lib. 4. in
Lucam.

Ll. de Ieu.
& tentati.

re,

te, qua lingua ausus es dicere Saluatori, vt ante te, qui stat inflexibilis, & immobilis, caderet, vt te damnatum, ipse qui te damnauerat, adoraret? Quis ausus? quam impudens hæc præsumptio? quid desperate sperasti? An Dei Filium putabas posse tecum apostatam fieri? His irrisorijs verbis Satanā vrget Cyprianus. Remigius, quem refert Abulensis, legens secundum aliqua exemplaria: *Vade retro Satana*, censet, voluisse inducere eum, vt retro acta tempora reduceret in memoriā: quasi dicere vellet: Reminiscere retro acta, & recordare in quanta gloria conditus fuisti, & in quantam miseriam deuenisti. Chrysostomus, quodam loco, Christi verba per modum simplicis præcepti, non autem correctionis aut increpationis credit accipienda: alibi tamen eam ipsam declarasse videtur, annotans, **C H R I S T V M** in prima tentatione, non exasperatum fuisse, nec excitatum ad increpationem, vel abiectionē; qui sustinuit, & micis permansit: tantum contra verba tentationis, congrua dedit exēpla. Similiter in secunda, quamuis esset iniuriatus, dicente sibi diabolo: *Si Filius Dei es, mitte te deorsum*, turbatus non est: nec increpans ei dixit: *Vade Satana*. Nunc autem, quando diabolus, Dei sibi præsumpsit honorem, dicens: *Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraueris me*, & hoc quesivit sibi fieri à **C H R I S T O**, quod soli Deo fieri debebat, exasperat⁹ est, iratus est, increpauit eum, & repulit, dicens: *Vade Satana*. Ita Chrysostomus; quem sequitur Theophylactus, Et verè, meritò credit Christum, tali tamque execranda iniuria exasperatum, qui videt illum postea flagellum de funiculis facientem, & flagellantē illos, qui templum in quo Deus adorabatur, prophanarunt, audisque Apostolos considerasse illud: *Zelus domus tuæ comedit me*. Quid ageret nunc, videns dæmonem apertò Marte Dei adorationem, & honorē eradicare contendentem, & sibi impudentissime vendicantē? quo zelo fuit inflammatus? qua ira succensus? Existimo verè nunc Christum vnum ex maioribus tormentis, quæ in vita sustinuit, præsentisse. Multas ei pœnas, & opprobria intulerunt Iudæi, sed corde obcæcati erant, pro quibus tandem orauit in cruce, *quia nesciunt*, inquit, *quid faciunt*. Et quidem illi contra corpus suum agebant, & vitam: diabolus tamen aperta malicia, contra Deum insurgit, non contra Christi corpus, sed cōtra animam; non contra corporis vitam, sed contra spiritum agens; id euertere procurans, quod maxime Christus intēdebat, gloriam scilicet Dei, ad quam procurandam omnia sua dirigebat. Vnde nihil acrius Christo vn-

quam fuit, quam quod contra Patris sui gloriam fieri aut attentari videbat. Quidnam quæso nobilissima, ac fidelissima Regina corde versaret, quæ Regē virum suum plusquam vitam suam diligeret; si videret se ab Æthiope immundissimo & squalido, manifesta inhonestissimaquē petitione induci, vt Rege contempto & conculcato, sibi subijceret, & secum adulteriū cōmitteret? Quidnam ageret Princeps, Regis vnigenitus filius & hæres, si illius vilissimum mancipium peteret ab eo, vt Rege patre conculcato, & corona regali ab illius capite detracta, coram se procumberet, caderet, tanquam legitimū Regem adoraret, & Regni coronam capiti suo imponeret? Quam ardētī iustaq; ira, cōmota fuit pudicissima virgo Agnes, contra iuuenem Præfeti filium, qui magnis diuitiarū, prætiosarum vestium, & lapidum promissionibus, ad sui dilectionem & amorem prouocabat? Discede, inquit, à me, papulum mortis, nutrimentum peccati, membrum diaboli: ab alio enim amatore præuentus sum &c. Quando Apostolorum Princeps audiuit sacrilegum Simonem Magum, offerentem pecunias, vt Symoniacę suæ petitioni consentiret, iusta ira contra illum excitatus, repulit, dicens: *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti, pecunia possideri. Non est tibi pars, neque sors, in sermone isto: cor enim tuum non est rectum cum Deo*. Expendit ipsemet Petrus grandem afflictionē, & ingentem tristitiam Sancti Lot, quā concepit ex illa impudicissima petitione Sodomitæ, qua petierunt, vt illis traderet viros, quos in domo sua receperat, vt illis abuterentur. *Iustum*, inquit, *Lot, oppressum à nephandorū iniuria, ac luxuriosa cōversatione eripuit: aspectu enim & auditu iustus erat: habitans apud eos, qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant*. Quia ille iustus erat, pudicus, honestusquē, nihil poterat grauius illius animum torquere, quam iniqua illa & impudica postulatio. Vnde se grauissimè cruciatū & affectum exhibuit, quando illorum audiuit impudicissimam petitionem. Quid ageret, si petissent vt semetipsum illis traderet ad impudicum vsum? Quam igitur intelligemus Christum commoueri, affligiq; potuisse tam inuerecunda dæmonis petitione? Afflictus quidem fuit B. Iob, videns contra se suaquē omnia concitatos Sabæos, Chaldeos, cælum ipsum concitatum, & terram: quo factum est, vt cum se omnibus facultatibus, & filiis videret spoliatum, non tamen aliquod quærimoniæ verbum protulit, sed tantum in terrā procubens adorans Deum, miti quietoque corde dixit: *Dominus dedit*, Iob. 1. 21.

206

Ad 2. 10.

1. Pet. 2. 7.

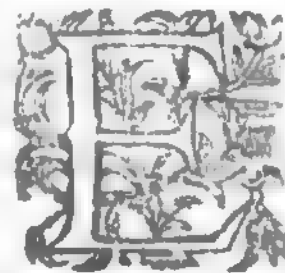

non recessit, nec illos vllatenus reliquit: sed comitabatur ad quæcunque loca, ad quæ se recipiebant. Vnde & adueniens Dominus, Serpentem cum eis manentem, & in eorum societate existentem inuenit. Non momordit & fugit, non virus iniecit & recessit, sed potius hoc ipso, quod vicit & superauit, eos fuit comitatus, vt ostenderetur, dæmonem cum eis manere, quos vicit; quos misera seruitute subiectos retinet. Diabolus contrarius est CHRISTO, & ea agit cum suis, quæ CHRISTVS cum suis agere consuevit. CHRISTVS illam qui facit, quæ ipse suggerit, proponit, ac inducit, non relinquit: recedit autem & relinquit eos, quos verbis suis rebelles inuenit, nolentes quæ ipse proponit aucultare. Ita annotauit B. Anselmus illud, quod dixit Apostolus: *Bibebant de spiritali conſequentē eos petra, petra autem erat CHRISTVS*. Magnum namque mysterium voluit Apostolus indicare, quod scilicet, Christus petra est, spiritaliter in illa petra signatus, de qua fluente aquarum antiquitus erupunt, à quo fontes dulcissimi diuinæ legis procedunt. Qui has aquas biberit, & quæ ipse suggerit fecerit; habebit ipsum consequentem se, se comitantem, & sociantem: nec enim Christus relinquit eos, qui sibi obsequuntur, quibus dixit: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus*: de quo illud Apostolus refert, ad sanctum Iosue dictum, quod si legē eius seruaret: *Non, inquit, te dereliqui, aut te derelinquam*. Illos autem, qui vocem eius non audire volunt, relinquit, & ab eis recedit: quomodo relinquit Iudeos rebelles & contumaces, & illos ad quos dixit: *Ego vado, & queretis me, & non inuenietis &c.* Id ipsum & Deus agit, qui cum ijs, qui sermonibus suis obtemperant, ita manet, vt dicat Christus: *Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus*: & iterum: *Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo*. Is autem manet in charitate, vt explicuit Ioannes, qui mandata Dei custodit, & iusquē præceptis obtemperat. Ita diabolus agit, qui cum ijs, qui sibi obsequuntur manet, & eos comitatur, & sequitur: at eos, qui illum audire nolunt, sed verba eius repellant, relinquit & ab eis discedit. Sicut autē felix ille est, cum quo Deus manet: quoniam namque lux est, illuminat; quoniam diuitiæ, locupletat; quoniam omne bonum, beatificat, sine quo Moyses nullatenus incedere audebat, quantumcunque Angelis comitaretur: vnde Deo dicenti: *Præcedet te Angelus meus*, respondit: *Si non tu me præcedas, non aduecas nos de loco isto*: ita infelix est is, cum quo

diabolus manet, qui quoniam mendax, decipit; quoniam mors, occidit; quoniam inuidus; torquet; quoniam inimicus, perdit; quoniam tentator, ad malum inducit; & quoniam perpetuæ damnationi traditus, in eam pertrahit. Hoc ergo ipso quod Christus diabolo restitit, & nihil eorum, quæ sugerebat ille, facere voluit, cum reliquit & fugit.

§. 64. Euangelista nos excitat ad videndos Angelos accedentes, ministraturos vincenti, animos ad pugnandum & vincendum nobis faciens.

*E*cce accesserunt Angeli, & ministrabant illi. Duo annotat Chrysostomus. Primum est, in eo, inquit, quod consummata omni tentatione, refert Euangelista, Angelos Domino ministrasse; Filium Dei, Deum & conditorem vniuersitatis manifeste cognoscimus: quia Angeli ministrare non poterant, nisi Domino, & creatori suo, vnigenito Dei Filio: quod & similiter B. Gregorius annotauit. Notandum, inquit, est, quod subditur, quia recedente diabolo Angeli ministrabant ei: ex qua re quid aliud, quā vnus personæ vtraque natura ostenditur? quia & homo est, quem diabolus tentat, & idem ipse Deus est, cui Angeli ministrant. Cognoscamus ergo in illo naturam nostram, quia nisi hunc diabolus hominem cerneret, non tentaret: videremur in illo diuinitatē suam, quia nisi super omnia Deus existeret, ei nullo modo Angeli ministrarent. Secundum quod obseruat Chrysostomus est; Euangelistam per illud aduerbium *ecce*, nos voluisse incitare, ad videndos Angelos venientes, ad ministrandum victori: vt hoc ipso tu dicas, quod te quoque post confectam de diabolo victoriam, Angeli repente suscipiant, plaudentes tibi, teque stipatorum more vbi que comitantes. Sic & Lazarum, post fornicem paupertatis ac famis, rotiusque angustie, suscipientes Angeli ad requiem pertulerunt. Ita ille: qui & ex his egregiam eruit considerationem. Considera dæmonem, & vide, qua vigilantia, & cura perpetuo velatorem agat: nunquam quiescit, perpetuo circuit; nunc instigat ad gulam, nunc ad inanem gloriam, nunc ad auaritiam, nunc in deserto agit, nunc ad ciuitatem ducit, nunc

210

Hom. 5. ex
varijs in
Matth.

Hom. 16. in
Euang.

Hom. 13. in
Matth.

Luc. 16. 22

Hom. 1. ad
Neophytos
quæ incipit
Benedictus
Deus. 10. 5.

Index locorum Sacrae Scripturae.

homo. T. 2. 195. Quot partes hac contra illum sententia continent, & quae sint. T. 1. 69. 70. — v. 19. Cur homo iam dicatur pulvis. T. 1. 205. vsq. 209. Ad quid additum, & in pulverem reverteris, si iam pulvis eras. T. 1. 248. seqq. — v. 21. Quae & ad quid vestes pelliceae ex animalibus mortuis. T. 1. 164. 165. — v. 22. An illis verbis: Ecce Adam quasi vnus ex nobis, &c. mysterium Trinitatis indicetur. T. 1. 155. — v. 22. An gula fuit, qua hominem paradiso expulit. T. 2. 13. seqq. ¶ Cap. 4. — v. 1. 2. An consilio nomina Cain & Abel fuerint imposita, & quid significant. T. 2. 442. — v. 4. Cur sacrificium Abel gratum Deo, Cain ingratum. T. 1. 14. T. 2. 9. Quia fuerit defensus Cain, iuxta Septuaginta, male diuidendo. T. 2. 181. 282. seqq. T. 5. 215. Quo signo id Deus ostenderit. T. 2. 282. — v. 6. Cain cur tristis incederet. T. 5. 109. — v. 7. Quid sit, quod iuxta Septuaginta dicitur: Peccasti? Quiesce: Non ne, &c. T. 1. 75. T. 4. 118. 122. Quomodo propria hominis fortitudo sit, dominari appetitui. T. 4. 159. Quid sit iuxta Septuaginta, Ad te conuersio illius. T. 2. 189. — v. 11. Quid Cain ex vindicta reportarit. T. 5. 113. — v. 12. 14. Cain quo pacto abierit vagus & profugus; timoribus plenus. T. 2. 441. seqq. — v. 15. Deus quod signum posuerit in Cain. T. 2. 441. — v. 16. Quae fuerit Eden ubi habitauit. T. 4. 445. seqq. — v. 17. Quae ciuitas fuerit aedificata a Cain & ubi. T. 4. 445. seqq. — v. 22. Quid indicet, malleatores ortos ex Cain. T. 7. 65. — v. 23. Quid est occidere virum in vulnus suum. T. 4. 118. — v. 26. Cur Seth vocauerit filius suus Enos. T. 1. 190. ¶ Cap. 5. — v. 3. Cur dictum sit, Adam genuisse filium ad similitudinem suam. T. 4. 229. — v. 22. Quid sit, cum Deo ambulare. T. 2. 10. — v. 29. An Lamech prophetarit, vocando filium suum Noe. T. 1. 190. 192. ¶ Cap. 6. — v. 2. Qui dicantur Filij Dei. T. 1. 159. — v. 3. Cur illi homines vocati sunt caro. T. 2. 60. — v. 4. Gigantes qui fuerint. T. 1. 63. — v. 5. Cur dicatur humana cogitatio semper intenta ad malum. T. 1. 75. — v. 6. Deus quomodo se exhibuit iustis dolore cordis. T. 2. 238. — v. 9. Quomodo dicitur Noe perfectus. T. 4. 254. In generationibus suis. T. 5. 259. & cum Deo ambulasse. T. 2. 10. — v. 11. Quae tunc esset iniquitas, qua repleta erat terra. T. 2. 27. 32. — v. 14. Arca quibus pariter cõsisteret, & quid significet. T. 5. 127. seqq. T. 8. 22. ¶ Cap. 7. Arca super aquas, quid significet. T. 4. 34. 35. ¶ Cap. 8. — v. 7. Quid sit, cornu non veneti, donec siccarentur aquae. T. 1. 6. — v. 11. Columba deferens rami viridis oliuae quid significet. T. 7. 37. — v. 21. Cur dicatur Deus odoratus odorem suauitatis. T. 2. 279. 365. T. 4. 132. — v. 22. Cur sensus hominis dicatur pronus ad malum. T. 1. 75. ¶ Cap. 9. — v. 2. Quis terror hominis ab bestias. T. 7. 100. — v. 25. Cur peccante

Cham, maledicunt Chanaan. T. 1. 219. 263. Cap. 10. — v. 2. Moser, & Tubal quifuerint. T. 4. 36. — v. 5. Quae dicantur insulae. T. 4. 36. — v. 15. Sidon an Sidonem aedificarit. T. 4. 82. — v. 23. An ab Vs, dicta fuerit regio Hus. T. 2. 166. ¶ Cap. 11. — v. 4. Quam grandis fuerit superbia istorum. T. 1. 157. An vitam turrum, vel plures extraxerint. T. 7. 126. Quid est, facere sibi nomen. T. 4. 180. — v. 7. An illis verbis, Venite descendamus, &c. indicetur mysterium Trinitatis. T. 1. 155. — v. 26. An Thare prophetando, vocarit filium suum Abram. T. 1. 190. 192. ¶ Cap. 13. — v. 10. Cur Sodoma regio dicta sit, sicut paradysus Dei. T. 1. 25. — v. 13. Quae fuerit iniquitas Sodomorum, qui dicuntur pessimi. T. 2. 16. 27. 32. — v. 15. Deus quomodo omnem terram Abraham promissit, cui tamen nec passum pedis contempsit. T. 1. 131. ¶ Cap. 14. — v. 1. Quis Amraphel Rex Sennaar. T. 2. 169. — v. 22. Quid indicare voluit Abraham, lenius manum, & quid dicere voluerit. T. 2. 169. seqq. ¶ Cap. 15. — v. 9. Cur Deus cum iurare columbam voluit sibi offerri. T. 2. 120. — v. 10. Cur Abraham ad dimisit aues. T. 1. 85. — v. 17. Ignis & elibanus, quomodo transibant inter diuisiones. T. 4. 262. ¶ Cap. 16. — v. 6. Cuius typum tenet Sara castigans Agar. T. 5. 51. ¶ Cap. 17. — v. 1. Cur Deus mandaturus, promissit, Ego Dominus. T. 4. 75. seqq. 86. Quid sit ambulare coram Deo. T. 2. 380. Quomodo a mortali petis Deus, esse perfectum. T. 4. 254. seqq. — v. 5. Cur Abraham dimiserit nomen antiquum, non Iacob. T. 7. 46. ¶ Cap. 18. — v. 2. Cur Abraham exceperit peregrinos, rogans eos, &c. T. 2. 522. 531. Quo animo illos excepit. T. 2. 375. — v. 16. Cur dicitur Abraham, deducens eos. T. 1. 36. — v. 24. Qui dicantur iusti in medio ciuitatis. T. 8. 71. — v. 27. Quae ratio loquendi ad Dominum, quia erat cinis. T. 1. 25. 60. — v. 28. Delere propter quadraginta quinq; quid sit. T. 7. 105. ¶ Cap. 19. — v. 5. qualis iniquitas Sodomorum. T. 2. 124. 125. — v. 16. Cur Angelis apprehenderint manum Lot. T. 8. 23. — v. 24. Quid sit plucere Dominum a Domino, & qualis ignis quem pluit. T. 4. 46. T. 8. 208. — v. 28. Cur dicatur Sodoma mansisse sicut fauillam. T. 1. 22. 251. Qualis remanserit Sodoma regio, arbores & fructus. T. 1. 21. — v. 30. Quid significet, Lot in monte adductum a filiabus ad luxum. T. 2. 391. — v. 37. 38. An filia Lot prophetarint, imponendo nomina filiis suis. T. 1. 191. Cap. 21. — v. 9. Quis iustus Ismael cum Isaac. T. 7. 17. — v. 12. Quam bene constitueris Deus, audiendam vocem Sarg. T. 1. 104. ¶ Cap. 22. — v. 1. Cur Deus tentauit Abraham. T. 7. 62. Quomodo iustum esse possit, immolare filium. T. 4. 96. T. 8. 171. An fuerit Deus crudelis, id petens. T. 5. 99. Quanto maiora petat diabolus a suis. T. 7. 202. — v. 3. An Abraham cum uxore

Index locorum Sacrae Scripturae.

communicavit, quod scire volebat. T. 2. 307.
 --v. 4. Cur viam trium dierum egit. T. 2. 7.
 --v. 5. Cur absconditum locum quaesierit. T. 2.
 307. seqq. --v. 16. Deus qui gratum habuerit
 in opere Abrahæ. T. 2. 273. seqq. Quid conside-
 rabat in illo D. Greg. Nyssenus. T. 2. 370. Cur Deus
 tanti fecerit illud. T. 4. 130. Cur dixerit, Non
 pepercisti, si pepercis. T. 2. 370. ¶ Capite 23.
 --v. 9. Quæ notanda sint in emptione agri ad se-
 pulchrum, quam fecit Abraham, & circa totum
 caput. T. 1. 129. seqq. Quæ dicatur, pecunia dig-
 na. T. 1. 7. ¶ Capite 24. --v. 2. Quid sit iura-
 re super famur. T. 7. 56. ¶ Capite 25. --v. 23.
 Quomodo verum sit, quæ prædixit Deus, Maior
 serviet minori. T. 5. 143. seqq. --v. 25. Quid
 significet color rufus Esau. T. 5. 229. Quid tene-
 re plantam eius. T. 4. 200. --v. 30. Cur voca-
 tus Esau Edom. T. 8. 25. --v. 33. In quo consti-
 terit gula Esau. T. 2. 118. ¶ Capite 26. --v. 14.
 Quid significet Isaac resodiens puteos obnatos,
 quos pater eius foderat. T. 4. 8. 21. seqq. --v. 21.
 Cur unus puteus, vocatus fuerit, Inimicitia.
 T. 5. 89. ¶ Capite 27. --v. 13. Quomodo le-
 gendum illud, quod dixit Rebecca, In me sit ma-
 ledictio. T. 5. 181. --v. 15. Cur Iacob ad ob-
 tinendam benedictionem induitus fuerit vestibulis
 Esau. T. 5. 136. --v. 28. Cur ei pinguedo terra
 etiam promittatur. T. 8. 100. ¶ Capite 28. --v.
 13. Cur tam excellentes promissiones factæ sint
 Iacob. T. 5. 230. --v. 20. Quidnam voverit, &
 quale votum illius. T. 2. 200. seqq. ¶ Capite 29.
 --v. 18. Quomodo tunc viri, dotem dabant, pro
 uxoris. T. 2. 245. --v. 22. Quomodo iam
 tunc nuptiæ agerentur coniugis. T. 2. 247. --v.
 34. Cur vocavit filium Levi. T. 8. 3. ¶ Cap. 30. --v.
 30. Quam prudenter Iacob domui suæ attendendum
 decrevit. T. 2. 463. --v. 37. Quid significet de-
 corticatio virgarum. T. 2. 144. ¶ Capite 31.
 --v. 29. Quomodo Laban infidelis, Deum reueri-
 tus fuerit. T. 5. 133. --v. 46. Aceruus lapidum,
 quomodo esset aceruus testimonij. T. 5. 251. ¶ Ca-
 pite 32. --v. 24. Vir luctans cum Iacob, quis fue-
 rit. T. 5. 198. --v. 26. Cur volebat Iacob dimitte-
 re virum, & cur vir nomen eius quaesivit. T. 7.
 46. Iacob cur semper retinuit nomen antiquum. T.
 7. 46. --v. 30. Cur dixit, se vidisse Deum facie ad
 faciem. T. 5. 198. seqq. ¶ Capite 33. --v. 3. Ia-
 cob quem adoravit coram Esau. T. 5. 136. ¶ Capi-
 te 35. --v. 11. Cur successio Regum promissa fuit
 Iacob. T. 5. 230. ¶ Cap. 36. --v. 10. Quis Seir, &
 qui montes Seir. T. 5. 229. --v. 12. Quis Ama-
 lech. T. 5. 233. ¶ Cap. 39. --v. 8. Ratio Ioseph ad
 impudicam dominam, quam fuerit efficax. T. 2.
 192. seqq. ¶ Capite 41. --v. 1. Pharaon cur dictus vidisse
 boues & asinos. T. 7. 164. Quam apta fuerint
 illa somnia ad exprimendum quod Deus volebat.
 T. 2. 339. seqq. --v. 5. Culmus quid sit. T. 2. 382.

--v. 14. Tonsio capillorum & vestium mutatio,
 quid significet. T. 5. 189. --v. 25. Cur dicat,
 duo somnia esse unum. T. 2. 339. --v. 39. Io-
 seph cur sapientior omnibus iudicatus. T. 2. 452.
 ¶ Capite 42. --v. 21. Cur fratres Ioseph credi-
 derint, se puniri, propter id quod contra illum fe-
 cerant. T. 4. 123. ¶ Capite 46. --v. 34. Cur
 Egyptij abominentur pastores ovium. T. 5. 125.
 ¶ Capite 47. --v. 9. Cur Iacob interrogatus de
 diebus vite, respondit de annis peregrinationis.
 T. 2. 447. Et illos dicat paucos & malos. T. 1.
 223. ¶ Capite 49. --v. 3. Ruben cur vocetur, ini-
 tium doloris. T. 2. 141. T. 8. 182. --v. 7.
 Furor illorum cur maledictus dicatur. T. 5. 232.
 --v. 10. An ablatum fuerit sceptrum à Iuda an-
 te Christi aduentum. T. 8. 44. --v. 11. Ligare ad
 vitem asinam & pullum, quid sit. T. 5. 194. --v.
 17. Cerastes, quis sit, & significet. T. 2. 269. --v.
 22. Verba dicta ad Ioseph, quid significant. T. 4.
 240. T. 5. 183. seqq. Quanta fuerit illius pulchritu-
 do. T. 8. 121. ¶ Cap. 50. --v. 2. 3. Medici servi
 Ioseph, qui fuerint, & quis mos cadaverum con-
 ditorum, & quot diebus condirentur. T. 1. 97.
 --v. 16. Cur dicunt: Pater tuus, &c. T. 5. 201.
 --v. 19. Lectio Septuaginta, quid indicet. T. 5. 163.
 ¶ Capite 1. --v. 4. Septuaginta anime cur di-
 cantur semen populi. T. 5. 189. ¶ Capite 2. --v. 2.
 Pulchritudo Moysi, recensiter nati, quanta fuerit.
 T. 2. 306. ¶ Capite 3. --v. 1. Mons Horeb, quis
 vnde dictus, an idem cum Sina. T. 2. 6. --v. 3.
 Deus cur apparuit in rubo & flammis. T. 2. 238.
 --v. 6. Moyses quomodo abscondit faciem. T. 2.
 99. --v. 7. In Hebræo, quid sit, Vicens vidi,
 &c. T. 2. 239. --v. 12. Immolare super mon-
 tem illum, quid sit. T. 2. 6. --v. 14. Cur Deus
 dicatur, Qui est. T. 4. 85. --v. 18. Viatrium
 dierum, cur agenda. T. 2. 5. 6. ¶ Capite 4. --v. 3.
 Virga versa in colubrum, quid significet. T. 5. 66.
 --v. 25. Moyses cur dicatur Sponsus sanguinum.
 T. 2. 247. ¶ Cap. 5. --v. 2. Pharaon quid indicare
 voluerit, dicens, Nescio Dominum, &c. T. 4.
 87. seqq. --v. 5. Exactores qui dicantur. T. 7.
 157. --v. 21. Cur dicant, Moysen fecisse eos fa-
 cere coram Pharaone & Egyptijs. T. 8. 31. ¶ Ca-
 pite 7. --v. 12. Magi illi, qui fuerint, & an veros
 fecerint serpentes. T. 7. 124. seqq. & quid signi-
 ficat virga deuorans serpentes illos. T. 5. 173.
 ¶ Capite 8. --v. 16. Quæ animalia fuerint Sci-
 niphes, & quid significarent. T. 1. 119. T. 2.
 440. --v. 18. Cur Magi illos non potuerunt fa-
 cere, qui fecerant ranas. T. 8. 197. --v. 22. Cur
 dicit, factum est terram Gessen marabilem. T. 8. 22.
 --v. 26. Abominationes Egyptiorum, quæ de-
 cantur. T. 5. 125. seqq. --v. 27. An Moyses men-
 titus fuerit, dicens, agenda viam tri. in diem.
 T. 2. 5. 6. ¶ Cap. 9. --v. 4. Quæ mirabilia fecerit
 Deus in terra Israel. T. 8. 22. --v. 23. Tonitrua,
 gradines, & pluiæ, quales, & an insolite. T. 8. 117.

Exodi

Index locorum Sacrae Scripturae.

—v. 29. Moyses cur eleuauit palmas orans. T. 2. 424.

¶ Capite 10. —v. 15. Locusta qualis fuerit, & cur vocata, mors. Tractatu. 1. 53. ¶ Capite 11. —v. 7. Canem non mutire apud Israelitas, quid sit. T. 2. 93. ¶ Capite 12. —v. 23. Angelus uidentis sanguinem, cur transibat. T. 1. 33. ¶ Capite 13. —v. 2. Deus cur primogenita sibi offerri uoluerit. T. 2. 283. sequenti. Et cur illa tunc sanctificari dicerentur. T. 2. 393. ¶ Capite 14. —v. 2. Castra ponere super mare, quid sit. T. 1. 61. —v. 13. Quare dicat, Non videbitis in sempiternum Egyptios. T. 1. 247. —v. 16. Deus cur glorificandus puniendo Pharzonem. T. 2. 475. —v. 24. Quomodo per columnam respexit Dominus. T. 2. 476. An unica esset columna nubis & ignis. ibidem. Rotas & currus quomodo Deus contriuit. T. 2. 476. sequentibus. ¶ Capite 15. —v. 4. Qui fuerint electi Principes, quos Graeci Triastas uocant. T. 2. 475. —v. 8. 10. Spiritus furoris congregans aquas & Spiritus Dei flans, quis fuerint. T. 2. 475. —v. 15. Qui principes Edom conturbati, & cur. T. 8. 25. sequentibus. ¶ Capite 16. —v. 20. Quod Manna scateret uermibus. T. 2. 54. —v. 33. Vas seruans Manna, quale fuerit, & ad quid constitutum. T. 2. 402. ¶ Capite 17. —v. 2. In quo constiterit tentatio petentium aquas. T. 7. 181. sequentibus. T. 8. 85. —v. 6. Cur vocata Petra Horeb. T. 2. 71. Et cur percussio prospere successit. T. 2. 271. —v. 17. Amalec surgens contra bibentes de petra, quid significet. T. 8. 69. —v. 11. Oratio cur eleuatis manibus sustentatis ab Aaron, & Hur. T. 2. 392. 423. 424. Manus Moysi graues, quid significant. T. 5. 14. —v. 16. Manus soly Domini, qua dicatur, & cur bellum perpetuum contra Amalec. T. 4. 114. T. 5. 233. Bellum Domini, quod dicatur. T. 2. 44. ¶ Capite 19. —v. 6. Cur coniuuaueris Regnum sacerdotale. T. 2. 52. T. 5. 158. —v. 12. Populus cur mansit ad radices montis. T. 5. 7. —v. 16. Lex cur data, sonante buccina. T. 5. 86. Quam terribilis apparuit Deus, daturus legem, & an Moyses exterritus fuerit. T. 5. 91. sequentibus. —v. 18. Egyptus cur dicatur fornax ferrea. T. 2. 433. —v. 19. Moyses per quid dispositus fuit, ut ignem intrare auderet. T. 2. 14.

¶ Capite 20. —v. 2. An Deus ipse uel Angelus, dederit legem. T. 4. 92. Cur pramissi: Ego Dominus. T. 4. 75. sequentibus. 85. 86. —v. 10. Qua ratio sanctificationis sabbati. T. 2. 462. ¶ Capite 21. —v. 24. Cur constituat, Oculum pro oculo, &c. T. 4. 108. ¶ Capite 22. —v. 17. Virgines qualiter dotarentur. T. 2. 245. ¶ Capite 23. —v. 4. An inimici dilectio fuerit precepta in lege. T. 4. 10. —v. 5. Qua beneficia tenemur impendere inimico. T. 4. 58. —v. 15. Cur prohibet apparere vacuum coram Deo. T. 2. 384.

418. —v. 18. Cur interdicitur fermentum sacrificijs. T. 2. 184. —v. 24. Chanaanos quomodo & cur precipit Deus destruere. T. 4. 59. ¶ Capite 24. —v. 10. Sub qua figura apparuit Deus Moysi & senioribus, & quale opus sub pedibus eius. T. 1. 37. T. 2. 504. —v. 18. Moyses quomodo ausus fuit ingredi caliginem. T. 2. 99. ¶ Capite 25. —v. 2. Deus cur primo postulauit primitias, & pilos caprarum. T. 2. 377. sequentibus. Cur res Deo oblata uocetur Therumath, & eleuaretur. T. 2. 392. 399. —v. 20. Cherabim ad quid respiciebant propitiatorium. T. 7. 221. —v. 40. Quid sit facere omnia secundum exemplar in monte monstratum. T. 5. 244. ¶ Capite 26. —v. 1. Cortina quali opere conficienda, & ad quid. T. 8. 168. sequentibus. —v. 7. Saga Cilicina, qua, & ad quid. ibidem. —v. 21. Velum quale, quomodo, & ad quid possum, & quid significaret. T. 7. 106. sequenti. ¶ Capite 27. —v. 1. Altarem sacrificiorum, & Thymiamatis, quam correspondentiam haberent, & ubi essent. T. 2. 92. ¶ Capite 28. —v. 31. Tunica sacerdotalis, an oculis plena, & ad quid. T. 8. 83. —v. 34. Cur Timinabula posita essent ad oram uestis. T. 5. 180.

¶ Capite 30. —v. 1. Altare Thymiamatis quale. T. 2. 92. —v. 18. Labrum, quale, & ad quid. T. 7. 139. —v. 20. Cur lauandi essent, ante oblationem Thymiamatis. T. 2. 237. —v. 34. Thymiana ex quibus speciebus conficeretur, & ad quid, & qua circa illud disposita. T. 2. 206. ¶ Capite 32. —v. 5. Peccatum Aaron quale fuerit, & qua illius occasio. T. 7. 193. —v. 6. Ad vituli adorationem, quem ordinem tenuit populus, & unde tam grande scelus. T. 2. 28. sequenti. T. 7. 90. —v. 8. Virum unicuique idolum fuerit extructum. T. 8. 134. —v. 9. Duru cernix cur signum rebellionis. T. 4. 180. —v. 10. Quid significet, Dimitte me. T. 1. 18. —v. 12. Deus quanti fecerit honorem. T. 4. 170. —v. 19. Cur Moyses ausus fuit tabulas à Deo acceptas conterere. T. 2. 3. 4. —v. 29. Qua ratione manus punientes fuerunt consecratae. T. 4. 59. —v. 34. Dies ultionis, quis, & quomodo placatus Dominus remittat in diem ultionis. T. 1. 15. ¶ Capite 33. —v. 3. Quid est: Non ascendam tecum, &c. T. 1. 113. —v. 4. Populus quando luxit, nec indutus fuit, &c. T. 1. 114. —v. 5. Quis ornatus deponendus, & quare. T. 1. 114. 115. —v. 18. Gloriam quam Moyses petiit sibi ostendi, qua esset. T. 4. 184. sequenti. —v. 19. Cur Deus dicatur, Omne bonum, & quid sit, omne bonum, quod petiit Moyses. T. 1. 193. T. 5. 250. ¶ Capite 34. —v. 6. Patiens & misericors, quid sit. T. 4. 43. sequenti. Et quomodo in Hebraeo dicatur. T. 4. 158. Et cur Moyses uocaret Deum misericordem. T. 4. 250. —v. 20. Cur prohibet, apparere vacuum coram se. T. 2.

Index locorum Sacrae Scripturae.

T. 5. 21. T. 7. 77. ¶ Cap. 6. -- v. 16. Locus iste quam bene à Christo fuerit inductus. T. 7. 181. seq. ¶ Cap. 8. -- v. 3. Deus qua de causa affluerit populum, & dederit Manna. T. 7. 153. 160. T. 8. 116. seq. -- v. 11. An ex hoc loco traxerint Philosophi Prouerbiū, Attēde tibi. T. 1. 201. -- v. 15. Solitudo qua fuerit, & quis serpens aduersus statum. T. 1. 171. ¶ Cap. 9. -- v. 9. 18. 25. Moyses, cur ter peccante populo, tres quadragenas ieiunauit. T. 1. 94. 95. 98. -- v. 20. Peccatum Aaron quale fuerit. T. 7. 193. ¶ Cap. 10. -- v. 12. Deus quid exposcat in sacrificijs & operibus nostris. T. 2. 273. seq. ¶ Cap. 11. -- v. 24. Locus calcatus cur cedebat calcanti. T. 7. 20. ¶ Cap. 13. -- v. 3. Deus cur dicatur ientare. T. 7. 62. ¶ Cap. 14. -- v. 1. Cur prohibeat incisionem & caluitium. T. 7. 213. ¶ Cap. 15. -- v. 19. Cur prohibeat arare in primogenito bonis. T. 7. 35. ¶ Cap. 16. -- v. 8. An collecta fieret in ultimo die Paschatis, & qua. T. 2. 407. -- v. 9. Festum Hebdomadarum quodam. T. 2. 407. -- v. 10. An in festo Pentecostes fieret collecta. T. 2. 407. -- v. 17. Cur prohibeatur homo apparere vacuus coram Domino. T. 2. 384. 418. -- v. 20. Cur quod iustum est, iuste fieri debeat. T. 2. 234. T. 5. 261. ¶ Cap. 17. -- v. 5. 8. Iudicia cur fierent ad portas ciuitatis. T. 8. 11. -- v. 18. Quid Rex facere deberet, sedens in solio Regni. T. 7. 146. ¶ Cap. 18. -- v. 13. Deus quomodo ab illis petijt, vt essent perfecti. T. 4. 254. ¶ Cap. 21. -- v. 10. Cum alienigenā ducere quis volebat, quid agere teneretur, & cur. T. 8. 191. ¶ Capite 22. -- v. 4. Dilectio inimici an in lege precepta fuerit. T. 4. 10. -- v. 8. Testū domus qualiter esset edificandum. T. 7. 167. ¶ Cap. 23. -- v. 21. De quo voto loquatur. T. 2. 199. ¶ Cap. 24. -- v. 5. Cur nuper desponsato prohibetur bellū. T. 7. 72. ¶ Cap. 27. -- v. 4. Quid significant lapides calce leuigati. T. 2. 125. -- v. 5. Altare ex lapidibus nō dolaris, quid significet. T. 7. 105. -- v. 11. Cur premia & penas exponat obseruantibus & transgredientibus legem. T. 5. 152. ¶ Cap. 28. Cur Deus bona temporalia promittat. T. 8. 200. -- v. 5. Quae dicantur reliquia. T. 4. 121. ¶ Cap. 29. -- v. 18. Peccatum, quomodo sit radix germinans scel. T. 4. 122. ¶ Cap. 32. -- v. 6. Deus cur dicatur Pater. T. 4. 14. 230. -- v. 8. An cuiq; Pronuntia Angelus custos constitutus sit. T. 8. 150. -- v. 12. Deus cur similis dicatur Aquila. T. 7. 31. -- v. 14. Qui sint arietes filij Basan. T. 2. 277. -- v. 33. Venenū aspidum, quale. T. 2. 436. -- v. 35. An hic sit locus inductus ab Apostolo. T. 4. 11. Cur dicat Deus, suam esse vltionem. T. 4. 116. Quod tempus in quo retribuet. T. 4. 114. Dies perditionis quae, & quomodo tempora adesse festinant. T. 1. 220. -- v. 39. Deus quomodo occidat, & viuere faciat. T. 2. 67. 68. -- v. 42. Quid est inebriare sagittas sanguine, & inimicum nudare cadur. T. 7. 212. ¶ Cap. 33. -- v. 2. Ignea lex, quae, & cur sic dicta. T. 4. 274. -- v. 17. Cur dicatur pulchritudo Ioseph, pulchritudo

do tauri, & cornua eius Rhinocerotis. T. 8. 121. ¶ Cap. 34. -- v. 1. Mōs Nebo, Phasga, & Abarim, qui sint. T. 7. 185. ¶ Cap. 1. -- v. 3. Locus calcatus quomodo calcant. T. 7. 20. -- v. 8. Cur precipitur Iosue, meditari in lege Domini. T. 7. 146. ¶ Cap. 2. -- v. 6. Qualia essent tecta domorum Iericho. T. 7. 167. -- v. 14. Quae condicio, si non prodideris nos. T. 2. 305. -- v. 21. Funiculus, quis, & an apto loco suspensus. T. 2. 332. ¶ Cap. 4. -- v. 5. Cur lapides congregati fuerint ad testimonium. T. 5. 252. T. 7. 47. seq. ¶ Cap. 6. -- v. 17. Ponere ciuitatē in anathema, quid. T. 5. 161. ¶ Cap. 7. -- v. 6. Ad quid mittitur puluis super caput. T. 1. 111. -- v. 9. Deus quanti faciat honorem & nomen. T. 4. 170. 181. ¶ Cap. 8. -- v. 4. Cur Iosue vsus fuerit stratagemate, & quale fuerit. T. 1. 228. An liceat vti insidijs in bello, & quid significet. T. 8. 68. ¶ Cap. 10. -- v. 1. Quid significet, Iebusannū insurrexisse contra Gabaon adiunctū Iosue. T. 8. 69. ¶ Cap. 11. -- v. 2. Reges Araba in Ceneroth, quid significet. T. 7. 176. ¶ Cap. 12. -- v. 24. Thersa, quae ciuitas. T. 8. 37. ¶ Cap. 14. -- v. 15. Adam maximus, quis, & vbi sepultus. T. 1. 217. ¶ Cap. 15. -- v. 4. Quis torrens Aegypti. T. 1. 255. -- v. 13. Quae Cariath-arbe, quis Enac, quae Hebrō. T. 1. 217. ¶ Cap. 19. -- v. 29. Tyrus cur dicitur ciuitas munitissima. T. 2. 417. ¶ Cap. 1. -- v. 27. Viculi Bethsan & Thanac, qui. T. 2. 417. ¶ Cap. 3. -- v. 1. Cur dimisit Dominus inimicos. T. 7. 15. -- v. 20. Canaculum quis locus. T. 1. 86. ¶ Cap. 5. -- v. 2. Qui obtulerint animas suas ad pericula. T. 5. 85. -- v. 20. Quae stella praeuenerit contra Sisaram. T. 8. 7. ¶ Cap. 6. -- v. 3. 4. Madianita vastantes in herba, quae nascebantur, quid significet. T. 2. 152. ¶ Cap. 7. 14. Gladus Domini & Gedeonis, quis fuerit. T. 7. 92. -- v. 20. Factum Gedeonis conterēdo lagenas, quid significet. T. 7. 54. Quae lampades, qui milites electi. T. 4. 75. seqq. ¶ Cap. 8. -- v. 20. Gedeō animans filium, quid doceat. T. 7. 30. 31. ¶ Cap. 11. -- v. 39. Iephie an peccauerit immolando filiam, & quid significet. T. 2. 389. seqq. ¶ Cap. 13. -- v. 4. Cur indicitur ieiunium matri Samsonis. T. 2. 55. ¶ Cap. 14. -- v. 4. Quam occasionem ex uxore Samsonis elegerit Deus. T. 2. 193. -- v. 5. Leo egrediens ad vineas, quid significet. T. 2. 389. ¶ Cap. 16. -- v. 6. Quid significet Dalila demulcens & perdens Samsonem. T. 2. 136. -- v. 17. Capilli Samsonis vnde talem habuerint virtutem, & quid significet. T. 1. 166. -- v. 23. Dogon quis fuerit. T. 7. 23. -- v. 30. Samson quo spiritu actus seipsum occiderit. T. 7. 68. ¶ Cap. 20. -- v. 16. Quomodo bellam ieiunio confecerant. T. 2. 43. ¶ Cap. 2. -- v. 17. Factū Ruth exentiētis spicas, quid inducet. T. 2. 232. ¶ Cap. 3. -- v. 3. Quā bonū rō filiū. Non te videat homo. T. 2. 310. ¶ Cap. 4. -- v. 3. Quae lex esset de emendis bonis defuncti. T. 5. 237.

Iosue.

Iudicum.

Ruth.

Index locorum Sacrae Scripturae.

Primi Re
gum.

¶ Cap. 1. — v. 28. Quomodo comodat filium, quae pro
misit dare. T. 2. 336. seqq. ¶ Cap. 2. — v. 2. Quis
loquatur sublimia glorians. T. 7. 203. — v. 6. Quo
modo Dominus mortificet, & vivificet. T. 2. 68.
— v. 7. Pauperem faciat & ditet. T. 8. 195. & ad
quid. T. 2. 493. seqq. — v. 20. Heli cur filium vo
cet commodatum Domino. T. 2. 337. — v. 30. Quan
ti Deus faciat honorem. T. 4. 171. ¶ Cap. 4. — v. 4.
Cur dicatur Deus sedens super Cherubim. T. 1. 18.
— v. 21. Filio nascenti capta arca, cur nomen Icha
bod imponitur, & quid significet. T. 2. 300. ¶ Cap.
5. — v. 2. Dagon quis Deus fuerit. T. 7. 23. — v. 6.
Quibus plagis percussit Deus Azotios, & cur. T.
7. 11. 12. — v. 8. Azotij quomodo & cur circumdu
xerant arcam Domini. T. 4. 175. — v. 12. Vacca
gradientes, quid designet. T. 7. 105. ¶ Cap. 8. — v.
5. 6. Cur Israelita appeteret Regem. T. 2. 322.
¶ Cap. 9. — v. 25. Testa domorum Palaestine, qua
lia essent. T. 7. 167. ¶ Cap. 10. — v. 9. Deus quo
modo & ad quid immutavit cor Saulis. T. 2. 244.
T. 5. 36. ¶ Cap. 12. — v. 6. Cur dicatur Deus fecisse
Moysen & Aaron. T. 7. 26. — v. 21. Declinare
post vana quid sit. T. 2. 384. ¶ Cap. 13. — v. 14.
Cur David diffusest vir secundum cor Dei. T. 2.
170.

¶ Cap. 14. — v. 24. Mandatum militibus impo
situm a Saul de ieiunio, quale, & an Deo gratum
extiterit. T. 2. 43. 44. T. 4. 77. ¶ Cap. 15. — v. 1.
Quam recte precipiatur pugnare, qui vinctus fuit
ad pugnam. T. 7. 44. seqq. — v. 9. Quis error Sau
lis circa Dei voluntatem. T. 2. 176. seq. — v. 22.
Quomodo opus non est bonum, quod est contra Dei
voluntatem. T. 4. 95. — v. 23. Cur dicatur, quasi
scelus ariolandi nolle acquiescere. T. 2. 203. — v.
24. Sauli confitenti & dicenti. Peccavi, cur Deus
non pepercerit. T. 1. 15. ¶ Cap. 16. — v. 1. Deus
quomodo ostenderit se nolle parcere Sauli. T. 1. 18.
Cur Deus prohibeat orare pro illo. T. 4. 63. ¶ Cap.
17. — v. 23. Goliath quis, & quid significet. T. 1.
69. — v. 32. David quo spiritu actus, egressus est
ad pugnam. T. 7. 68. 70. — v. 40. Lapides limpi
dos, de torrente, cur elegit David, qualis torrentis,
siccus ne. T. 2. 303. — v. 45. Deus cur Davidem
Golia opposuit. T. 7. 7. — v. 49. Gigas cur percus
sus fuit in fronte. T. 1. 147. T. 5. 153. ¶ Cap. 18.
— v. 8. Saul quam iniuste iratus fuerit contra Da
vid. T. 5. 239. — v. 10. Diabolus cur vocetur, spi
ritus Dei. T. 8. 138. — v. 25. Sponsalia cur peti
unt Saul a Davide. T. 2. 245. ¶ Cap. 24. — v. 6. Ora
chlamydis, quae dicatur. T. 7. 168. Cur percussit
David cor suum illam praecindens. T. 4. 123. — v.
7. David quomodo Saulem vicerit beneficiis. T. 4.
273. Quid sit, Quia Christus Domini est. T. 5.
138. — v. 10. Ratio Davidis ad Saulem, quam effi
cax. T. 5. 240. seqq. — v. 21. Saul unde collegerit,
Davidem regnaturum fore. T. 4. 121. T. 5. 241.
Victoria Davidis de Saule quam excellens. T. 4.
160. T. 5. 111. 224. 225. ¶ Cap. 25. — v. 2. Car

melus mons, quis fuerit. T. 5. 231. — v. 25. Ratio
nes Abigail, quam efficaces. T. 4. 120. seqq. 224.
An recte usurpavit nomen Nabal. T. 7. 136. — v.
36. Cur non statim locuta fuit ad virum suum. T.
2. 3. — v. 39. Deus quomodo vultus fuit pro Da
vid. T. 4. 115. ¶ Cap. 26. — v. 25. Saul unde colle
git, Davidem potentem & victorem futurum. T. 4.
121. ¶ Cap. 28. — v. 12. An verus Samuel suscita
tus fueret, & quomodo. T. 7. 164. — v. 13. Quos
Deos vidit mulier ascendentes. T. 8. 134. — v. 15.
Deus cur noluit Saulem audire. T. 4. 140. — v. 20.
Cur cecidit Saul porrectus in terram. T. 1. 121.
¶ Cap. 30. — v. 2. Deus cur permisit mulieres ca
pi. T. 2. 192.

¶ Cap. 1. — v. 17. Quomodo David ostendit vera
charitatem erga Saul. T. 4. 52. — v. 18. Addiscen
da cur esset ars sagittandi. T. 8. 41. ¶ Cap. 2. — v.
2. David cur vinctus in Hebrō, & quae esset Hebrō.
T. 1. 217. — v. 14. Pueros ludere, quid sit. T. 7.
17. ¶ Cap. 3. — v. 3. Filius Davidis cur vocatus Che
leab. T. 5. 199. ¶ Cap. 5. — v. 17. Philisthaeos in
surgere contra Davidem vinctum, quid significet.
T. 8. 69. ¶ Cap. 7. — v. 18. Sedere coram Domino
quid sit. T. 4. 124. ¶ Cap. 8. — v. 10. Rex Thou quā
bene se habuit erga David. T. 7. 37. — v. 18. Fili
David cur dicantur sacerdotes. T. 5. 158. ¶ Cap. 11.
— v. 2. Diabolus qualem representavit Davidi mu
lierem. T. 8. 180. — v. 18. Urias cur iussus poni in
loco ubi fortissimum est praelium. T. 7. 199. ¶ Cap.
12. — v. 3. Cur dicatur, onem emisse. T. 2. 246.
— v. 13. Transfere peccatum, quid sit. T. 1. 40.
— v. 16. Cur dicatur Davidem ieiunasse ieiunio. T.
7. 105. — v. 20. David cur lotus & vinctus fuerit
ante convivium. T. 2. 127. ¶ Cap. 13. — v. 4. Ini
qui quomodo tanquam re faciem representans, quae
difficilis est. T. 8. 98. — v. 19. Thamar cur cinere
se aspersit. T. 1. 25. — v. 28. In obedientia servorum
Absalom, quid observandum. T. 4. 86. 220. 223.
¶ Cap. 14. — v. 14. Deus quomodo retrahat cogi
tans, & ad quid. T. 4. 171. 217. seq. — v. 26. Cesa
ries cur granabas Absalom, & quid consilio illius sig
nificet. T. 1. 4. T. 8. 181. ¶ Cap. 16. — v. 10. Da
vid cur prohibuit, puniri Semei a Ioab. T. 4. 97.
227. T. 5. 226. ¶ Cap. 17. — v. 19. Canaculum quid
sit. T. 1. 86. ¶ Cap. 18. — v. 11. Balneus quid sit,
& quod eius initium. T. 4. 78. — v. 12. Miles quā
acnte responderit duci Ioab. T. 7. 129. ¶ Cap. 19.
— v. 4. David, quomodo ostendit se ex charitate di
lexisse Absalom. T. 4. 52. — v. 22. Effici in Satan,
quid sit. T. 7. 209. ¶ Cap. 20. — v. 26. Ira Iairites,
quomodo dicatur sacerdos. T. 5. 158. ¶ Cap. 22.
— v. 2. Cur Dominus dicatur petra. T. 4. 84.
— v. 36. David cur dicatur multiplicatus per man
suetudinem. T. 4. 276. ¶ Cap. 23. — v. 8. Cur com
paratus tenerrimo vermiculo ligni. T. 4. 276. ¶ Ca
24. — v. 10. Transfere iniquitatem, quid sit. T. 1. 40.

¶ Cap. 1. v. 21. Esse peccatorem, quid sit. T. 5. 116. — v. 33. Salomon cur vinctus in Gihon, & quis gum.

Secundi
Regum.

Tertij R

Index locorum Sacrae Scripturae.

mollia. T. 8. 207. — v. 23. Cur vocetur seruus sempiternus. T. 8. 138. — v. 25. Cur dicantur nationes ex eo saginari. T. 7. 42. T. 8. 29. sequen. — v. 28. Quomodo videntibus cunctis precipitantur. T. 8. 208.

¶ Cap. 41. — v. 1. Deus cur non fuerit crudelis. T. 7. 26. T. 8. 139. 143. — v. 3. Leviathan quomodo agit verbis compositis, & deprecatorijs. T. 8. 143. seq. 165. — v. 4. Quam difficile, reuelare faciem indamanti eius. T. 8. 171. — v. 9. Quomodo ammonent proprijs coloribus depingat Deus. T. 7. 28. — v. 9. Oculi eius, & palpebra diluculi. T. 1. 178. — v. 10. De ore eius procedunt lampades, &c. T. 8. 185. — v. 12. Halitus eius prunas ardere facit. T. 8. 179. — v. 14. Faciem eius præcedit egestas. T. 8. 91. — v. 15. Fulmina non faciunt illum mouere. T. 1. 81. — v. 16. Cur cum auferitur, timet angeli, & timore purgatur. T. 8. 129. Caput eius cur dicitur in nanibus piscatorum. T. 7. 42. T. 8. 29. seq. — v. 21. Quomodo omne aurum sub eo, & radij solis. T. 7. 194. T. 8. 25. 29. — v. 22. Quomodo facit feruere mare, &c. T. 5. 115. T. 8. 207. — v. 23. Quæ semita post eam lucet, &c. T. 1. 232. — v. 24. Qualis eius potestas super terrâ. T. 8. 202. — v. 25. Quomodo videt omne sublime. T. 2. 197. T. 8. 30. Quomodo sit Rex super omnes filios superbij. T. 7. 23. T. 8. 198. ¶ Cap. 42. — v. 6. Agere penitentiam in sanilla & cinere, quid. T. 1. 60. 116. — v. 11. Mouere caput super aliquem, quid. T. 1. 10. — v. 14. Nomina filiarum Iob, quid indicarent. T. 1. 190.

Psalmorū

¶ Psal. 1. — v. 2. Quomodo beatus sit, qui legem Dei meditatatur. T. 7. 146. — v. 4. Impij cur similes pulveri aut glaci. T. 4. 224. — v. 5. In quo iudicio non resurgent impij. T. 2. 226. — v. 6. Quæ via iustorum notæ Domino. T. 7. 177. ¶ Psal. 2. — v. 1. Quando fremuerint gentes, &c. contra Dominum. T. 7. 114. — v. 4. Dominus quando & quomodo subsannabit impios. T. 2. 479. — v. 6. Christus qualis Rex, & super quos. T. 4. 74. — v. 7. An Hodie, diem resurrectionis designet. T. 1. 140. ¶ Psal. 3. — v. 2. Inimicorum quanta sit multitudo. T. 8. 77. — v. 8. Deus quomodo percussit inimicos Davidis. T. 4. 115. ¶ Psal. 4. — v. 3. Ad quos loquatur, vocans, Filios hominum. T. 2. 171. — v. 4. Deus quomodo mirificat sanctū suum. T. 8. 23. quis ille sit. T. 2. 507. — v. 5. An irasci sit peccatum. T. 4. 201. seq. 205. seq. — v. 7. Quod lumen Dei sit signatum super nos, &c. T. 4. 32. ¶ Psal. 5. — v. 5. Manē astare, quid sit. T. 5. 81. — v. 7. Deus an odio habeat peccatorem. T. 4. 54. 55. 104. — v. 13. Quomodo coronat scuto bonæ voluntatis suæ. T. 8. 43. ¶ Psal. 6. — v. 1. Ad quid hic Psalmus editus. T. 1. 179. — v. 7. Qualis fuerit Davidis penitentia. T. 1. 11. 31. ¶ Psal. 7. — v. 5. An tunc fuerit præceptum diligendi inimicum. T. 4. 11. — v. 11. Cur petis indicari secundum iustitiam suam, & quæ fuerit hæc. T. 2. 516. T. 4. 255. seq.

— v. 12. Cur coniunxis fortem cum patiete. T. 4. 158. — v. 15. Quid sit concipere iniustitiam, &c. & quæ dicere velis David. T. 4. 202. T. 5. 106. seqq. ¶ Psal. 8. — v. 3. Vltorem cur peculiariter destruendum dicis. T. 5. 229. — v. 4. Cur Solē non memoret. T. 5. 250. ¶ Psal. 9. — v. 4. Quid sit, In conuertendo inimicum. T. 1. 17. — v. 7. Inimici framea quæ, & quomodo defecerunt in finem. T. 7. 144. T. 8. 10. 147. — v. 21. Quem legislato-rem petis, & quos docturus est. T. 1. 122. seqq. 151. vsq. 154. — v. 3. Qui laudatur peccator, quantum Deum prouocet. T. 2. 124. — v. 7. Sub lingua impij: quid sit. T. 5. 100. T. 8. 182. — v. 18. Quid sit iudicare, &c. & non apponat homo, &c. T. 1. 247.

¶ Psal. 10. — v. 6. Adit animam suam, qui diligit iniquitatem. T. 4. 50. — v. 8. Deus quantum diligat iustitiam. T. 4. 104. — v. 17. Desiderium pauperum exaudire, quid. T. 2. 369. ¶ Psal. 11. — v. 4. Lingua magniloqua, quæ sit. T. 7. 203. — v. 11. Cur vocat legem, argentum igne examina-ri. T. 4. 3. ¶ Psal. 15. — v. 1. Quid significet quod in titulo in Hebræo habetur, & quid in Psalmo intendat David. T. 2. 270. — v. 3. Mirificare voluntates, quid sit. T. 2. 460. — v. 8. Dominum providere semper in conspectu, quid sit. T. 2. 271. vsq. 279. ¶ Psal. 16. — v. 1. quæ sit materia huius Psalmi, & quid petat David. T. 5. 223. seq. Quid nomine iustitia intelligat. T. 4. 124. — v. 4. verba laborum Dei: & via dura quæ sint. T. 4. 11. T. 5. 6. 224. — v. 14. Abscondita Dei, quæ dicantur. T. 8. 182. — v. 15. Gloria faciens quæ sit. T. 4. 186. ¶ Psal. 17. — v. 3. Cornu salutis quid. T. 2. 518. — v. 12. Aqua tenebrosa, quæ sit, & quæ nubes. T. 1. 78. — v. 14. Carbones ignis qui sint. T. 4. 109. — v. 24. Quid sit, esse immaculatum cum eo, & quod restitues secundum opera in conspectu oculorum eius. T. 2. 367. seqq. — v. 29. Quæ sit lucerna, quam illuminat Deus. T. 2. 298. — v. 38. Ecclesia an iuste persequatur & puniat inimicos suos. T. 5. 51. ¶ Psal. 18. — v. 2. Gloria quam celi enarrant, quæ. T. 4. 183. — v. 5. Iuxta Hebræum, quid sit sonus eorum. T. 5. 19. — v. 6. Cur Solis cursus vocetur cursus gigantis. T. 2. 158. Quomodo procedit tanquam Sponsus. T. 2. 241. 251. — v. 8. Lex Domini quomodo conuertit animas. T. 5. 34. 102. 103. Testimonium Domini cur dicitur fidele. T. 4. 232. — v. 9. Præceptum lucidum. T. 4. 71. T. 5. 120. — v. 12. Quæ retributio custodientibus. T. 2. 252. T. 4. 232. — v. 14. Alienos, quos vocet. T. 1. 203. T. 4. 199. Quid sit, si mei non fuerint dominati, &c. T. 8. 104. Quod sit delictum maximum. T. 1. 67.

¶ Psal. 21. — v. 2. Cuius sit vox illa: Longe à salute mea, &c. T. 2. 393. T. 5. 228. — v. 7. Quomodo factus sit vermis. T. 8. 4. — v. 28. Quid sit, apud te laus mea, &c. T. 2. 163. ¶ Psal. 22. — v. 2. Aqua refectiois quæ sit. T. 5. 101. — v. 3.

Quæ

Index locorum Sacre Scripturę.

Quę virga, quis baculus, consolantur. T. 8. 101.
 —v. 5. *Quę connexio mensę cum pinguedine capi-*
sis. T. 2. 127. ¶ *Psal. 23.* —v. 1. *Cur dicat, Domi-*
ni esse terram. T. 8. 195. ¶ *Psal. 24.* —v. 4. *Quas*
vias sibi ostendi postulet. T. 4. 71. seqq. —v. 8. *Quo*
modo dulcis & rectus Dominus, ibid. & quibus
sint dulcia precepta. T. 4. 73. —v. 11. *Cur ad re-*
missionem peccati optinendam, eius exponit magni
tudinem. T. 1. 24. —v. 12. *Cur vnicaq; sit statu*
da lex. T. 5. 77. ¶ *Psal. 25.* —v. 2. *Cur postulet ten*
tari. T. 7. 62. ¶ *Psal. 26.* —v. 1. *Quando sit editus*
hic Psalmus. T. 5. 169. —v. 13. *Quid sit: Credo*
videre, &c. T. 1. 18. T. 5. 169. ¶ *Psal. 28.* —v. 7.
Deus qua ratione intercidit flammam ignis. T. 7.
 101. ¶ *Psa. 29.* —v. 1. *Cur describatur, Psalmus*
in dedicatione domus, & quid contineat. T.
 4. 125. —v. 15. *Gloriam cantare, & non compun*
gi quid sit. T. 4. 125. 126.
 ¶ *Psal. 30.* —v. 10. *Ira quomodo cōturbat mē*
tem. T. 4. 24. seq. T. 5. 114. seqq. 137. ¶ *Psa. 31.*
 —v. 2. *Cur beatos dicat, quorum sunt remisse ini*
quitates. T. 5. 209. —v. 6. *Pro quo orat omnis*
Sanctus, & quod tempus opportunum. T. 2. 423.
 T. 4. 135. ¶ *Psal. 32.* —v. 5. *Cur dicatur terra ple*
na misericordia Domini. T. 1. 38. —v. 6. *Qui celi,*
& quomodo firmata virtus illorum spiritu Dei.
 T. 8. 53. 54. —v. 7. *Potentia Dei quomodo osten*
datur in aquis maris. T. 4. 81. —v. 12. *Quę gens,*
quę habet Dominum, Deum. T. 2. 203. —v. 19.
Deus quomodo suos alit in fame. T. 8. 120. ¶ *Psal.*
 33. —v. 15. *Pacem quomodo persequi debemus.*
 T. 5. 234. ¶ *Psal. 34.* —v. 4. *David quomodo pe*
lat inimicos suos confundi. T. 4. 60. seq. —v. 6.
Quare via impiorum tenebra & lubricum. T. 4.
 204. T. 7. 174. —v. 11. *Qui testes iniqui insurre*
xerunt contra David. T. 5. 240. —v. 12. *Quę illo*
rum retributiones. T. 4. 172. —v. 13. *Orationem*
cur ieiunio iungit. T. 2. 84. & quomodo oratio con
uertatur in sinum orantis. T. 3. 189. ¶ *Psal. 36.*
 —v. 9. *Qui iustinentes Dominum hereditabunt ter*
ram. T. 4. 12. —v. 10. *Quis peccator, qui post pu*
illum non erit. T. 4. 121. —v. 15. *Quomodo gla*
dus peccatoris conuertitur contra cor ipsius. T. 2.
 118. T. 5. 213. —v. 25. *Iustus quomodo non dere*
linquitur, &c. T. 7. 156. —v. 26. *Semen miseris*
cur in benedictione erit. T. 2. 490. —v. 37. *Quę*
sunt reliquia homini pacifico. T. 4. 121. ¶ *Psal. 37.*
 —v. 8. *Lumbi cur pleni illusionibus extiterint.* T.
 7. 89. 90. —v. 13. *Inimici quomodo vim faciebāt,*
& dolos semper meditabantur. T. 8. 76. seq. —v.
 17. *Quę sunt magna, quę loquebantur.* T. 7. 129.
 —v. 19. *Quid est cogitare pro peccato.* T. 4. 122.
 ¶ *Psal. 38.* —v. 1. *Quis Idithun, pro quo editus*
est Psalmus: & quid intendat David in illo. T. 4.
 145. seq. —v. 6. *Quomodo omnis homo vivens, sit*
vniversa vanitas. T. 1. 153. 154. 193. seqq. —v. 7.
Quomodo in imagine pertansit homo. T. 1. 207.
 seqq. 243. —v. 9. *Insipiens, quis sit.* T. 5. 226. —v.

12. *Quomodo vanē conturbetur omnis homo.* T.
 2. 455. —v. 13. *Cur David se peregrinum gstimet.*
 T. 2. 448. ¶ *Psal. 39.* —v. 5. *Insania falsa quę*
sint. T. 4. 149. —v. 7. *Quantum excedat sacrifi*
cium Christi. T. 1. 14. *Quomodo corpus illi aptatū.*
 T. 7. 102. seqq.
 ¶ *Psal. 40.* —v. 2. *Intelligens super pauperē, quis*
sit. T. 2. 530. —v. 10. *Quis fuerit supplantator,*
edens panes suos. T. 5. 245. —v. 14. *Fiat, fiat, quid*
sit, in Hebręo Amen amen. T. 2. 212. ¶ *Psal. 43.*
 —v. 13. *Vendere populum sine pretio, quid sit.* T.
 1. 52. ¶ *Psal. 44.* —v. 5. *Christi pulchritudo quan*
ta. T. 8. 123. —v. 6. *Sagittę acutę, quę.* T. 4. 239.
 —v. 8. *Iustitiam quantum dilixeris.* T. 4. 105.
 —v. 10. *Varietas amictus, quę.* T. 5. 124. —v. 13.
Filię Tyri in muneribus deprecantes, quę. T. 2. 416.
 seqq. ¶ *Psal. 45.* —v. 3. *Cor maris, quid.* T. 4. 81.
 —v. 6. *Deus quare in medio eius existens, non com*
monebitur. T. 7. 55. ¶ *Psal. 47.* —v. 2. *Quis sit*
mons Sanctus Dei, & eius sancta ciuitas. T. 7.
 166. —v. 3. 5. *Quę dicantur latera Aquilonis,*
& qui Reges conturbati. T. 8. 39. ¶ *Psal. 48.*
 —v. 6. 7. *Iniquitas calcanei, quę.* T. 2. 385. —v.
 9. *Pretium redemptionis animę, quod.* T. 2. 511.
 514. seqq. —v. 11. *Quando simul moriuntur insi*
piens & stultus. T. 2. 473. —v. 12. *Verbum Re*
linquere, quid significet. T. 2. 499. 500. T. 5. 236.
Quę domus eorum, quę tabernacula eorum. T. 1.
 128. —v. 13. 21. *Homo, quid non intellexit.* T. 1.
 200. —v. 17. *Cur non timendum à diuine.* T. 1.
 206. T. 2. 489. —v. 20. *Impius cur in æternum*
non videbit lumen. T. 2. 478. ¶ *Psal. 49.* —v. 7.
De quid petit à populo suo. T. 2. 198. seqq. —v. 14.
vota reddere, quid. T. 1. 199. —v. 16. *Prædicato*
rem quantum deceat sanctitas. T. 7. 53. seqq.
 ¶ *Psal. 50.* —v. 6. *Cur dicat, soli Deo peccasse.* T.
 4. 141. *Iustificari Deum in sermonibus suis, quid.*
 T. 8. 2. —v. 7. *Peccata in quibus conceptus fuit,*
quę sint. T. 7. 24. —v. 18. *Quomodo dicat, Deum*
nolle sacrificium, qui petit sacrificium cordis con
tribulati: & quid hoc sit. T. 2. 273. seqq. —v. 20.
Facere benigne, quid sit. T. 2. 302. T. 4. 239.
 ¶ *Psal. 51.* —v. 1. 10. 11. *Quis titulus, cur olim se*
compareret, quod sit nomen bonum, quod expectat.
 T. 4. 234. seq. ¶ *Psal. 52.* —v. 6. *Ossa conterere,*
quid sit. T. 2. 186. T. 4. 120. ¶ *Psal. 54.* —v. 3.
Quę exercitatio. T. 4. 165. *Cur timei conturba*
to corde. T. 4. 203. —v. 7. *Desertum cur deside*
rat. T. 8. 11. —v. 12. *Cur non deficiat dolus de pla*
teis. T. 8. 34. —v. 16. *Qui sint, super quos venit*
mors, & descendant in infernum viuentes. T. 1.
 122. 213. seqq. —v. 22. *Sermones molliti, qui sint.*
 T. 5. 100. —v. 23. *Quę cura projicienda in Do*
minum. T. 2. 334. ¶ *Psal. 55.* —v. 2. *Quanta sit*
potentia passionis & affectus conculantis. T. 4.
 156. —v. 3. *Multitudo bellantium, quanta.* T. 8.
 76. —v. 12. *Quomodo in nobis sint vota Dei.* T. 2.
 292. 366. ¶ *Psal. 56.* —v. 1. *Quis titulus, & cur*

Index locorum Sacrae Scripturae.

Psalmus edius. 1.4.144.190. seq. ¶ Psalm. 57. --v. 1. Quis titulus. T.4.190. seq. --v. 11. Iustus quomodo letatur, videns vindictā peccatoris. T.4.54. seqq. ¶ Psalm. 58. --v. 1. Quis titulus. T.4.190. seq. --v. 6. Operatores iniquitatis, quibus non miserendum, qui sint. T.1.30. T.2.124.

¶ Psalm. 60. --v. 3. Quae petra, in qua exaltamur. T.7.13. ¶ Psalm. 61. --v. 6. Quomodo à Deo patientia nō stra. T.5.132. --v. 9. Effundere corda, quid sit. T.2.294. --v. 10. Qualiter mendaces filij hominū in stateris. T.1.196.197. T.2.156. --v. 12. 13. Quae duo auditis de Dei potentia & misericordia. T.4.158. T.8.137. & quomodo reddet unicuique iuxta opera sua. T.2.369. ¶ Psalm. 62. --v. 3. Quomodo in terra deserta erat sicut in sancto. T.2.92.93. --v. 12. Iurare aliquando, an liceat. T.5.262. ¶ Psalm. 63. --v. 8. Quomodo ascendens homo, exaltatur Deus. T.1.194. ¶ Psalm. 65. --v. 10. Deus quomodo probat iustos, tanquā aurū. T.4.223. --v. 5. Holocausta medullata quae sint. T.2.293. ¶ Psalm. 67. --v. 10. Pluvia voluntaria, quae sit. T.1.93. --v. 14. Dormire inter medios clericos, quomodo facias pennas de argentatis. T.1.162.249. --v. 16. Mons coagulatus & pinguis, quis sit. T.8.38. --v. 25. Incessus Dei, vidēdi. T.7.35.37. --v. 33. Cur quē primo vocat Deū, deinde vocat Dominum. T.8.195. --v. 36. Deus quomodo mirabilis in sanctis suis. T.2.188. ¶ Ps. 68. --v. 4. Christus quomodo laboravit clamans &c. T.1.145.146. --v. 5. Inimicorum quanta sit multitudo. T.8.76. --v. 11. Quomodo operuit in ieiunio animam suam. T.2.45.162. & quomodo hoc Christo conveniat. T.8.67. --v. 14. Quomodo orabat, tempore persecutionis. T.5.141. --v. 23. Mensa quomodo quibusdam sit in scandalum. T.8.170.

¶ Psalm. 70. --v. 8. Quid sit, os repleri laude. T.1.32. --v. 15. Non cognoscere litteraturā, quid sit. T.7.156. ¶ Psalm. 71. --v. 11. Quomodo Reges & gentes adorāt Christum. T.5.75. --v. 16. Fructus eius cur dicitur super Libanum. T.2.519. --v. 19. Fiat, fiat, in Hebræo, Amen, amen, quid sit. T.2.212. ¶ Psalm. 72. --v. 3. Pax peccatorum, quē. T.1.168. --v. 4. Quid est, non esse respectum morti eorum. T.1.169. vsque. 172. --v. 27. Abs Deo fornicari, qui dicantur. T.8.185. ¶ Ps. 73. --v. 1. 14. Quis titulus, quis populus Aethiopi. T.7.13. T.8.3. Quomodo confregit capita draconis. T.8.207. --v. 23. Superbia inimicorum Dei, quomodo ascendit. T.7.201. ¶ Ps. 74. --v. 3. Deus quando accipiet tempus, & quas iustitias indicabit. T.2.228. --v. 11. Quae cornua iusti, & peccatoris. T.2.518. ¶ Psalm. 75. --v. 3. Quis locus eius factus in pace. T.8.38. --v. 6. Viri dimittiarum, qui dicantur. T.2.473.498. seqq. ¶ Psalm. 76. --v. 3. Deum manibus inquirere, quid sit. T.2.424. --v. 5. Vigilia quae dicantur. T.1.120. T.2.85. --v. 6. Dies antiqui, & anni eterni, qui sint.

T.1.120. ¶ Psalm. 77. --v. 60. Tabernaculum Silo, quod fuerit. T.1.127. --v. 66. Inimicos quae plaga percussit, & quomodo. T.7.11. --v. 69. Cur dicitur edificasse sicut unicornium sanctificium suū. T.8.131. --v. 72. Quis dicatur intellectus manuum. T.2.375. ¶ Psalm. 78. --v. 11. Compediti, qui dicantur. T.5.168. ¶ Psalm. 79. --v. 2. Deus cur dicitur sedere super Cherubim. T.1.18. T.2.301. --v. 13. Macerietes, quae sit. T.5.89.

¶ Psalm. 80. --v. 4. Neomenia, quid sit, & quod festum solemnitatis nostrae, & quae buccina buccinandum. T.1.1. seqq. --v. 13. Dimittere in desideria cordis, quale supplicium. T.4.212. --v. 15. Mittere manum super inimicos, quid sit. T.8.45. --v. 17. Cur dicatur, eductum mel de petra. T.2.74. ¶ Psalm. 81. --v. 6. Qui dicantur Dii. T.1.80. ¶ Psalm. 82. --v. 8. Quis sit Geba. T.1.183. --v. 10. Quomodo imprecetur mala inimicis. T.4.60. --v. 17. Ignominia quomodo saepe prodest peccatori. T.4.55. ¶ Psalm. 83. --v. 4. Qualis instinctus passeris ad nidum construendum. T.2.403. --v. 6. Ascensiones, qui disponant in corde suo. T.8.133. ¶ Psalm. 84. --v. 9. Pacem, ad quos loquatur. T.1.42.43. --v. 14. Quae iustitia ante eum ambulat. T.8.172. ¶ Psalm. 88. --v. 15. Quod iudicium preparat sedem Deo. T.8.172. --v. 18. Deus quomodo dicatur, gloria virtutis Sanctorum, & in eo exaltetur cornu eorum. T.2.188.518. --v. 29. Testamentum cur dicatur fidele. T.4.232. --v. 36. Quid est Deum iurare in sancto suo. T.1.5. --v. 52. Quae commutatio, quam exprobrant inimici Dei. T.1.40. --v. 53. Quid est. Fiat, fiat. T.2.212. ¶ Psalm. 89. --v. 4. Quid sit, mille anni, &c. T.1.222. --v. 5. Custodia in nocte, quae dicatur. T.2.85. & quos hieroglyphica his verbis exprimantur. T.1.122. seqq. --v. 10. Mansuetudo corripiens, quid sit. T.1.226.

¶ Psalm. 90. --v. 1. Cur supponat adiutorium Alissimi ad victoriam. T.8.42. --v. 3. Laqueus venantium, quis. T.7.197. seq. Qui venantes. T.8.78. --v. 6. Quod sit negotium perambulans in tenebris. T.8.90. --v. 11. Angelorum custodia, quae & qualis, & quomodo custodiant in vijs. T.7.170. seq. T.8.148. seqq. Diabolus, quam male locum istum induxerit. T.8.153. seqq. ¶ Psalm. 91. --v. 11. Cornu, quid sit. T.2.518. ¶ Psalm. 92. --v. 3. Quae sint flumina eleuantia vocem. T.8.136. ¶ Psalm. 93. --v. 12. An requiratur lux Dei ad legem eius intelligendā. T.4.70. ¶ Psalm. 94. --v. 2. Facies Dei, quomodo praecipienda in confessione. T.1.31. --v. 11. Iurare Deum in ira, quid sit, & quid iuravit. T.1.5. ¶ Psalm. 96. --v. 4. Fulgura lucentia, quae. T.8.53. ¶ Psalm. 98. --v. 5. Columna nubis quae fuit, & quomodo Deus loquebatur in illa. T.4.69.

¶ Psalm. 100. --v. 1. Misericordia & iudicium simul cārāda. 166. ¶ Ps. 101. --v. 7. In quo similis fuerit pelicano. T.1.144. T.2.54. --v. 12. Dies

quomodo

Index locorum Sacrae Scripturae.

pier quid. T. 2. 153. 310. seqq. T. 8. 21. seqq. -- v. 13. Quomodo in brevi explevit tempora multa. T. 2. 369. -- v. 19. Impij an habere possint verum honorem. T. 4. 152. ¶ Cap. 5. -- v. 1. Iusti quomodo stabant aduersus impios. T. 5. 110. -- v. 2. Quomodo impij mirabuntur, & dicent, se lassatos, &c. T. 8. 192. seq. -- v. 8. Superbia vltima, qua. T. 4. 149. -- v. 9. Vanitas eorum, qua mundi possident, quā benè exprimitur. T. 2. 220. -- v. 13. Impij quomodo nati continuo desinunt esse. T. 1. 222. T. 8. 194. -- v. 16. Quomodo iustorum cogitatio apud Deum sit, & merces, &c. T. 2. 171. 371. ¶ Cap. 7. -- v. 1. Quantum profuit Salomoni cognitio sui. T. 1. 215. 216. -- v. 3. Quid sit, decidisse in similitudinem terram. T. 1. 140. -- v. 4. Reges quomodo non habent aliud natiuitatis initium. T. 1. 260. -- v. 17. Sapientia Salomonis, quam grandis fuerit. T. 8. 173. -- v. 23. Spiritus Sapientia cur dicitur mundus. T. 5. 258. Quomodo multiplex. T. 7. 60. -- v. 26. Cur dicitur Sapientia, Speculum sine macula. T. 1. 29. T. 4. 188. ¶ Cap. 8. -- v. 3. Contubernium Dei, quis habet. T. 4. 195. -- v. 10. Regis sapientis quanta dignitas. T. 5. 147. ¶ Cap. 9. -- v. 5. Quam benè describat hominis imbecillitatem. T. 1. 230. -- v. 10. Quid sit, petere sapientiam, Vt tecum sit, & tecum laboret. T. 8. 57. -- v. 13. Cur sine Dei sapientia non intelligantur eius cogitationes. T. 4. 70. 71. -- v. 15. Quod dicatur, Corpus quod corrumpitur, & quomodo aggrauat animam. T. 2. 64. ¶ Cap. 10. -- v. 1. An primis parentibus sit dimissum peccatum, & per quid, & an Adam prater primum peccatum, aliud mortale vnquam commiserit. T. 1. 163. -- v. 2. Per quid dedit illi virtutem continendi omnia. T. 1. 163. seqq. -- v. 12. Qualis Dei fauor, dare grā de certamen ad vincendū. T. 2. 252. T. 7. 21. -- v. 13. Quomodo non dereliquerit Ioseph, & dedit ei claritatem aeternam. T. 5. 184. -- v. 16. Spiritus Dei quomodo roborauit Moysen. T. 7. 59. -- v. 19. Altitudo inferorum, qua dicatur. T. 8. 100. Quomodo Israelitis data sunt spolia Aegyptiorum. T. 2. 495. ¶ Cap. 11. -- v. 24. Quare ex potentia sequitur misericordia. T. 4. 157. 249. 262. -- v. 25. An & quomodo Deus odio habeat peccatores. T. 4. 54 seq. ¶ Cap. 12. -- v. 5. Quam vocet charam Deo terram, & sacramentum Dei. T. 7. 166. -- v. 17. Deus quomodo ostendit potentiam suam parcendo. T. 4. 157. -- v. 18. Deus quomodo cuncta gubernat. T. 8. 196. ¶ Cap. 13. -- v. 10. Qua dicatur, artis inuentio. T. 8. 188. ¶ Cap. 14. -- v. 3. Quomodo Dei providentia cuncta gubernat. T. 8. 196. -- v. 9. Cur Patri tribuit gubernationē. T. 2. 326. An & quomodo Deus odio habeat peccatores. T. 4. 54. seq. ¶ Cap. 15. -- v. 4. Qua sit male artis excogitatio, & quare ars pingendi, dicatur mala ars mittens in errorem. T. 8. 188. seq. ¶ Cap. 16. -- v. 5. Quae fuerint sana bestiae. T. 1. 171. -- v. 9. Cur Aegyptios musca, Israelitas non dracones occi-

dere potuerunt. T. 8. 47. Quando id fuerit factum. T. 1. 53. T. 5. 93. -- v. 16. vsq; ad finem capitis, de mirabilibus in Aegypto factis. T. 8. 117. seqq. -- v. 19. Ignis quomodo valebat in aqua. T. 4. 47. -- v. 20. Cur Manna dicatur substantia Dei, & quid per illud ostenderit. T. 7. 160. ¶ Cap. 17. -- v. 6. Timor quare ex tenebris oritur. T. 5. 91. ¶ Cap. 19. -- v. 3. Cogitatio inscitiae, qua fuerit. T. 1. 43. -- v. 17. Qualiter in Aegypto creatura agerent, ita quam in organo. T. 8. 119. -- v. 19. Vbi scriptum fuerit, quod ignis ardebat in aqua. T. 5. 93.

¶ Cap. 1. -- v. 4. Sapientia quomodo dicitur creata. T. 7. 33. -- v. 28. Qua sit iracundia animositas, & quem subuertat. T. 4. 118. 207. -- v. 36. Duplex corde, quis. T. 2. 111. ¶ Cap. 2. -- v. 1. Accedens ad seruitutem Dei, cur timere debet. T. 8. 31. 32. 70. -- v. 2. Cur non festinandum in tempore obductionis. T. 5. 137. -- v. 21. Iusti cur nunc patientiam tenent. T. 4. 116. -- v. 23. Misericordia cur equalis Deo dicatur. T. 4. 250. 258. ¶ Cap. 3. -- v. 33. Eleemosyna quomodo extinguit peccata, sicut aqua ignē. T. 2. 420. 512. 514. seqq. -- v. 34. Per eleemosynam quale firmamentum constituitur. T. 2. 512. vsq; 518. ¶ Cap. 4. -- v. 1. Eleemosynā pauperis, quis defraudet. T. 2. 505. -- v. 11. Quale bonū, esse sicut filium Altissimi. T. 2. 233. -- v. 29. Quare dicatur, firmamentum esse possum in operibus iustitiae. T. 2. 513. -- v. 36. Qualis debeat esse manus ad dandum, & accipiendum. T. 2. 416. ¶ Cap. 5. -- v. 5. Cur non debet homo esse sine metu de propitiato peccato. T. 1. 15. -- v. 15. Quomodo sit honor in sermone sensati. T. 5. 155. ¶ Cap. 6. -- v. 25. Compedes sapientiae quomodo sint in honorem. T. 5. 168. 171. -- v. 29. & in oblectationem. T. 4. 123. -- v. 31. Vincula illius, quomodo sint alligatura salutis. T. 5. 169. ¶ Cap. 7. -- v. 26. Clausura quam sit decens filiabus & mulieribus. T. 1. 191. & qua facies ostendenda illis. T. 4. 216. ¶ Cap. 9. -- v. 7. Cur non aspiciendum in vicis ciuitatis. T. 8. 16. -- v. 18. Quid sit, super dolentium arma ambulare. T. 8. 132. -- v. 20. Quomodo ubiq; laquei. T. 7. 14. T. 8. 17. 83. ¶ Cap. 10. -- v. 4. Quos rectores in mundo constituit Deus. T. 8. 197. -- v. 7. Superbia quam odibilis omnibus existat. T. 1. 202. seqq. -- v. 9. Auaro cur nihil scelestius. T. 2. 465. -- v. 15. Superbia, quomodo principium sit omnis peccati. T. 1. 58. 67. & quid superbiae nomine intelligitur. T. 1. 69. -- v. 22. Quomodo incongrua hominibus superbia, sicut mulieribus iracundia. T. 1. 202. ¶ Cap. 11. -- v. 10. Cur diues non est immunis à peccato. T. 2. 468. -- v. 32. Superbus quomodo similis sit pernici incantat. T. 8. 24. ¶ Cap. 12. -- v. 1. Cui danda eleemosyna. T. 4. 58. 263. seq. -- v. 3. An Deus odio habeat peccatores. T. 4. 54. 55. -- v. 4. Quis dies vindictae. T. 4. 116. -- v. 6. Cur & quomodo prohibet dare eleemosynam peccatori. T. 4. 58. 263. seq. -- v. 10. Inimico cur nunquam credendum. T. 5. 152. T. 8. 126. seq. -- v. 13.

Ecclesiastici.

Index locorum Sacre Scripturę.

Isaie.

—v. 12. 13. 14. Que stola, que tintinabula, que corona, & ad quid. T. 2. 314. ¶ Cap. 46. —v. 23. Samuel an verē apparuerit Sauli. T. 7. 164. ¶ Cap. 48. —v. 19. Ezechias, quomodo extraxit puteos. T. 4. 20. ¶ Cap. 49. —v. 1. Que dicantur in laudē Iosif. T. 4. 31. —v. 8. Ierusalē cur vocatur, Electa sanctitatis ciuitas. T. 7. 166. ¶ Cap. 50. —v. 3. Quos fontes fecit Omias. T. 4. 20. —v. 27. Tres gentes, quas Deus odinit, quę sint. T. 4. 18. 265. ¶ Cap. 51. —v. 7. Cur cōiungat, Regē iniquū, & linguā iniustā. T. 5. 60. —v. 13. Mors deflētis, quid sit. T. 1. 241. seqq. v. 16. Fēpus iniquū, quod sit. T. 8. 84. —v. 17. Sapiēs in cuius agnitione inuenis sapiētiā. T. 1. 198. 199. ¶ Cap. 1. —v. 1. Cur Iſaias dictus sit Euangelicus Propheta. T. 1. 74. —v. 2. Cælum & terram cur aduocet. T. 1. 74. —v. 9. Semen relictū à Deo, quod fuerit. T. 5. 4. T. 8. 74. —v. 10. Quos vocet principes Sodomorum, & quare. T. 2. 279. —v. 11. 12. Deus cur repellat sacrificia Iudaorum, & cur dicat, se nō quęssisse ea. T. 2. 280. —v. 16. 17. Quid sit, Quiescere agere peruersē, & discere benefacere. T. 1. 75. —v. 23. Principes infideles miscētes aquā vino, qui. T. 4. 12. 13. —v. 24. Interiectionem Hec cur premiserit. T. 2. 238. —v. 26. Quę vocetur ciuitas iustitie. T. 4. 105. v. 31. Cur dicatur fortisado corū sicut sanilla. T. 7. 71. ¶ Cap. 2. v. 2. Mōs preparatus, quio sit, quę gentes fluentes. T. 5. 33. —v. 10. Cur consulat ingredi in fossa humo. T. 1. 137. —v. 12. 13. Dies Domini, quę sit, quę querens Basan, naues maris, & cedri Libani. T. 2. 227. ¶ Cap. 3. —v. 9. Sodoma quomodo peccatum suum pradicauit. T. 1. 124. —v. 10. Quis sit fructus manuum iusti, quem comeder. T. 1. 147. —v. 17. Cur Dominus decalauit filias puniendas. T. 7. 212. 213. ¶ Cap. 4. —v. 1. Mulieres cur cōtēntē sola in uocatione nominis viri. T. 2. 232. —v. 4. Quomodo abluet Dominus sordes. T. 7. 48. ¶ Cap. 5. —v. 1. Vineā cur dicitur posita in cornu filio olei. T. 8. 39. —v. 2. Quomodo sepiuit eam. T. 5. 89. —v. 6. Quālis cōminatio, mādare nubibus ut pluant super eam. T. 1. 78. 84. —v. 11. Quale hoc scelus. T. 2. 33. —v. 18. Qui sint, trahentes iniquitatem in fumentis vanitatis. T. 4. 143. T. 8. 91. —v. 26. Nabuchodonosor quam expeditus veniret, & quid significaret. T. 8. 80. seq. ¶ Cap. 6. —v. 2. Quomodo Seraphim stabāt super solium. T. 2. 6. Cur velabāt facies & pedes, & cuius. T. 1. 213. —v. 3. Quālis exclamatio, Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. T. 4. 198. seq. —v. 13. Quod nū sit semen sanctū. T. 8. 74. ¶ Cap. 7. —v. 11. Cur Achar, noluit petere signum, ne tentaret Dominum. T. 8. 189. —v. 13. In quo fuerint molesti Deo. T. 2. 534. —v. 14. Ad quos locutus fuit Propheta, promittens signū, & quod fuerit illud. T. 4. 173. seq. —v. 20. Radere caput, quid sit. T. 7. 213. ¶ Cap. 8. —v. 6. Aquę Siloe, quę dicantur. T. 5. 36. ¶ Cap. 9. —v. 2. Cur dicatur, Populus qui ambulauit in tenebris. T. 2. 302. —v. 4. Quomodo superauit Dominus, si

cut in die Madiā. T. 7. 76. —v. 5. Vestimentū mixtum sanguine, quod sit. T. 2. 415. —v. 6. Cur dicatur, Pater futuri seculi. T. 1. 140. T. 5. 122. T. 7. 31. —v. 12. Decorare Israel toto ore, quid. T. 4. 107. ¶ Cap. 10. —v. 5. Assur, cur dicatur virga fureris sui. T. 5. 226. —v. 6. Gens fallax, cui comminatur, quę sit. T. 2. 205. 354. seq. —v. 12. Quomodo visitaturus erat super fratrem magnifici cordis. T. 2. 254. seq. —v. 15. Exemplo ferra, securis, & baculi, quā benē utatur. T. 2. 190. —v. 23. Quę fueris abbreviatio facta, & quando. T. 5. 95. 193. seq. ¶ Cap. 11. —v. 1. 2. 3. Quę virga, quę radix, quis spiritus Domini, quis ablatus, mittens manum, &c. T. 8. 44. 45. 46. seq. —v. 2. Dona Spiritus sancti cur vocentur spiritus, ad quid dentur, & quomodo Christus plenus fuit illis. T. 7. 69. seqq. —v. 3. Quomodo non secundum visionem oculorū indicaturus erat, neq; secundum auditū aurium, &c. T. 8. 187. —v. 4. Quomodo spiritus Labiorum suorum interfecit impium. T. 8. 204. —v. 11. Quando adiecit secundo manū suā, & ad quid. T. 5. 4. seqq. —v. 12. Signum ad nationes, quando leuati. T. 5. 178. —v. 15. Desolare linguā maris Egypti, quid. T. 5. 159. seq. T. 8. 99. f. 9. ¶ Cap. 13. —v. 3. Cur Deus vocet Babilonios, sanctificatos suos. T. 2. 354. —v. 12. Homo cur pretiosior sit auro. T. 2. 286. ¶ Cap. 14. —v. 2. Sancti, quomodo capiēt eos, qui se ceperāt. T. 4. 110. —v. 4. Quomodo irredébunt demonē. T. 7. 19. —v. 14. Superbia demonis, quę fuerit, & quomodo appetit esse similis Altissimo, & qualiter punitus. T. 4. 250. seq. T. 7. 7. —v. 15. Verum omnes demones deiecti fuerint in profundū. T. 7. 5. —v. 29. Quis regulus egressus de radice colubri, &c. T. 4. 203. —v. 30. Quomodo interitura esset radix in fame. T. 7. 94. ¶ Cap. 15. —v. 2. Caluitiū & abrasio capitis, quid significet. T. 7. 213. ¶ Cap. 16. Hoc caput, cur à Iudeis expunctū, & cur de Moabitis propheteret. T. 1. 155. —v. 1. 7. Petra deserti, de qua agnus mittēdus prędicatur, quę, & qui letantes super muros cocti late ris. T. 1. 155. —v. 2. Filia Moab, quę dicantur. T. 2. 417. —v. 4. Puluis & miser cōsumptus, quia. T. 1. 211. 225. —v. 5. Solium, cur dicatur, pręparatum in misericordia. T. 1. 40. ¶ Cap. 20. —v. 2. Iſaias cur discalceatus incedere iubetur. T. 2. 1. ¶ Cap. 22. —v. 12. seq. Ad quid vberet Deus, & cur non remittenda iniquitas quibusdam. T. 5. 6. —v. 24. Gloria domus, quę dicatur. T. 8. 181. ¶ Cap. 23. —v. 4. Quomodo & cur mare increperet Sidonem. T. 4. 82. —v. 8. Tyrus cur dicatur ciuitas coronata. T. 1. 182. ¶ Cap. 24. —v. 20. Iniquitas quantum grauet terram. T. 1. 4. T. 5. 105. ¶ Cap. 25. —v. 1. Quid est facere cogitationes antiquas fideles. T. 5. 247. —v. 4. Spiritus robustorum, quis. T. 7. 59. ¶ Cap. 26. —v. 7. Quę via iusti, & rectus callis ad ambulandū. T. 7. 177. —v. 12. Quomodo Deus dicatur operari omnia opera nostra. T. 2. 188. 324. —v. 17.

Index locorum Sacrae Scripturae.

spiritus sanctum, quis, & quomodo concipiatur. T. 5. 109. seqq. ¶ Cap. 27. — v. 1. Quis Leuiticus. T. 8. 2. 3. Et quomodo occisurus Deus cetum maris. T. 7. 33. — v. 3. Vineam suam quomodo seruet, ne visceretur contra eam. T. 8. 63. — v. 9. Cur omnis fructus sit ablatio peccati. T. 2. 96. T. 4. 261. ¶ Cap. 28. — v. 16. Quid sit, Non festinet. T. 5. 157. — v. 17. Quomodo ponit iudicium in pondere. T. 5. 19. 67. — v. 21. Quod est opus peregrini ab eo, quod facit, ut faciat opus suum. T. 2. 240. T. 8. 67. ¶ Cap. 29. — v. 4. Quid est humiliari, & loqui de terra, &c. T. 1. 87. — v. 9. Ebrum non a vino, qui. T. 2. 258. ¶ Cap. 30. — v. 6. Quod onus, quae inuenta Austri, quae terra tribulationis, quis leo & vipera, &c. T. 2. 431. T. 7. 26. T. 8. 47. — v. 7. Aegyptus cur dicatur, frustra auxiliari, & esse superbiam. T. 2. 434. — v. 20. 21. Cur oculos & aures exprimit. T. 7. 29. 35. seqq. Quis panis arctus & aqua brevis. T. 5. 19. — v. 21. Christus quomodo sit preceptor, & quam viam ostendit. T. 5. 38. seqq. — v. 25. Quae sint aquae caritatis, & quis aies interfectionis. T. 5. 33. ¶ Cap. 31. — v. 6. Quid sit in Hebreo conuerti aliquem, sicut in profundum recesserat. T. 2. 63. ¶ Cap. 32. — v. 1. 2. Quis Rex regnaturus in iustitia, & quomodo occultaturus sermones suos. T. 8. 183. — v. 16. In solitudine quomodo sit securitas. T. 8. 16. 32. seqq. — v. 17. Ex qua iustitia sequatur silentium & securitas. T. 4. 124. T. 5. 117. ¶ Cap. 33. — v. 16. Munimenta saxorum, quae dicantur. T. 2. 145. T. 8. 36. — v. 20. Qualis ciuitas superna. T. 5. 24. ¶ Cap. 34. — v. 5. 6. Cur talis indignatio contra Idumaeos, & quae ciuitas Betsa. T. 5. 230. seqq. ¶ Cap. 36. — v. 10. Cur dicit, non ascendisse sine Domino. T. 2. 354. — v. 16. Qualis promissio, Comedet vineam suam, ficum suam, &c. T. 8. 97. ¶ Cap. 37. — v. 12. Eden, a qua dicuntur filij Eden, quae sit. T. 2. 445. ¶ Cap. 38. — v. 13. Quid sit, de mane usque ad vesperam finire. T. 1. 157. — v. 15. In Hebreo, quid sit, Recogitabo tibi. T. 1. 10. ¶ Cap. 40. — v. 1. Quid sit consolari, quid compleri militiam. T. 5. 85. seqq. — v. 10. Quomodo Dominus venturus dicitur in fortitudine. T. 4. 169. T. 5. 71. seqq. Quod dicatur opus eius. T. 2. 18. — v. 12. Quomodo tribus digitis appendat terram. T. 1. 189. — v. 15. De quibus gentibus loquatur. T. 2. 459. — v. 23. Secretorum scrutatores, qui sint. T. 2. 75. — v. 24. Cur dicatur tyrannus, neque satus, neque radicans in terra. T. 5. 47. — v. 31. Iusti quomodo volant. T. 5. 105. ¶ Cap. 42. — v. 8. Cur dicat, se gloriam suam alteri non daturum. T. 1. 190. 193. 194. — v. 11. Quid sit laudare habitatores Petra. T. 8. 194. ¶ Cap. 43. — v. 22. Cur dicit, Non me inuocasti Iacob, &c. seruire me fecisti, &c. T. 2. 222. T. 8. 91. — v. 26. Quid sit, narrare aliquid, ut iustificeris. T. 1. 8. 32. ¶ Cap. 44. — v. 3. Quod nomen Christi. T. 8. 74. — v. 18. seqq. Quam bene propter idolorum vanitatem. T. 1. 208. ¶ Cap. 45. — v. 8. Quid vocet iustitiam. T. 4. 185. & quomodo dicatur creatus. T. 7. 33. — v. 18. Quomodo Dominus

faciens Ecclesiam. T. 5. 23. ¶ Cap. 46. — v. 13. Quae iustitia & salus danda in Sion. T. 4. 185. seqq. ¶ Cap. 48. — v. 4. seqq. Quae ceruix dura, quae antiqua, quae noua, &c. T. 4. 180. seqq. — v. 9. Longe facere furorem, & infrenare gloria, quid. T. 4. 181. — v. 18. Quomodo ostenditur Christus autor legis & Evangelij. T. 5. 12. seqq. — v. 17. Quae sint vitia, quae docet. T. 4. 117. T. 5. 96. ¶ Cap. 49. — v. 1. seqq. Quomodo haec omnia de Christo dicta fuerint. T. 1. 145. — v. 6. Quid est, dari in lucem gentium. T. 5. 129. ¶ Cap. 50. — v. 1. Quae consuetudo vendendi filios debitorum. T. 1. 50. Homo quomodo venditur in iniquitatibus. T. 8. 146. ¶ Cap. 51. — v. 1. Quid sit, persequi iustum, quae sit caeuerna laci, &c. T. 5. 243. seqq. — v. 2. Quam recte Abraham expendendum inuocat. T. 4. 239. — v. 4. Quid sit, Attendite ad me, &c. & quis hoc dicat. T. 5. 129. ¶ Cap. 52. — v. 3. Quid est, venditos esse gratis, & redimendos sine argenteo. T. 1. 52. — v. 7. Christi euangelizatio pulchritudo, qualis. T. 5. 119. Quid sit, euangelizare bona. T. 2. 190. Quae bona. T. 5. 17. ¶ Cap. 53. Prophetam, quomodo Euangelistam se exhibere videatur. T. 7. 32. Cur in hoc capite de praterito transsit ad futurum, & e contra. T. 1. 210. — v. 1. Cur praemittit difficultatem. T. 1. 40. — v. 2. Quomodo Christus ascendit sicut virgulum, &c. T. 8. 44. — v. 3. Cur vocetur vir dolorum. T. 7. 104. Sciens infirmitatem. T. 2. 239. — v. 4. Cur sicut leprosus, percussus a Deo. T. 1. 134. — v. 5. Attentus. T. 7. 92. — v. 6. Quomodo posuit Deus in eo iniquitates omnium. T. 1. 40. T. 5. 228. — v. 12. Cur pro transgressoribus rogauit. T. 5. 228. ¶ Cap. 54. Hoc caput quid contineat. T. 7. 32. — v. 12. Quomodo ponit iaspidem propugnacula, &c. T. 2. 180. — v. 16. Quis faber, quae eius vasa, quis illius interfeitor. T. 7. 19. seqq. 32. ¶ Cap. 55. — v. 1. Qui nam sitientes vocentur, & ad quid, & quid expendere argentum, non in panibus. T. 2. 231. — v. 2. Ad quod bonum inuitet. T. 8. 112. 113. — v. 4. Christus, quomodo testis dicatur. T. 5. 250. — v. 10. Quomodo descendit sicut imber. T. 5. 253. ¶ Cap. 56. — v. 4. Quod praemium & nomen virginibus reservatum sit. T. 4. 236. ¶ Cap. 57. — v. 1. A facie malitiae colligi iustum, quid sit. T. 8. 21. ¶ Cap. 58. — v. 1. Ad quem loquatur, dicens, Clama, &c. T. 2. 121. — v. 3. seqq. Cur repulerit Iudeorum ieiunia. T. 2. 258. seqq. 405. sequentibus. 427. T. 4. 129. T. 5. 55. 205. — v. 8. Erumpere lumen, quid sit. T. 2. 517. — v. 9. Quomodo aptum sit tempus ad orandum, post eleemosynam. T. 2. 424. — v. 10. Cur ieiunanti promittitur, Orietur lux. T. 2. 79. — v. 14. Quis extollendus super altitudines nubium. T. 2. 67. ¶ Cap. 59. — v. 12. Peccata quomodo respondeant nobis. T. 4. 125. — v. 14. Iudicium, quomodo abijt retrorsum, & equitas repulsam patitur, & veritas cornu in plateis. T. 8. 33. seqq. ¶ Cap. 60. — v. 8. Qui sint, qui ut nubes volant. T. 1. 77. 85. — v. 15. Quid sit, pro eo, quod fuisti derelicta, &c. T. 5. 182.

Index locorum Sacre Scripture.

—v. 16. An opus Dei sit, Ecclesiæ dicitur a Regibus. T. 2. 437. ¶ Cap. 61. —v. 1. An his verbis tota Trinitas exprimat. T. 7. 51. —v. 7. Quomodo pro confusione dat honorem. T. 1. 156. —v. 9. Qui sint, quos omnes cognoscent, &c. T. 8. 74. —v. 10. Vestimentum salutis, quod sit. T. 5. 123. ¶ Cap. 62. —v. 2. Quid sit nomen, quod os Domini nominabit. T. 4. 235. —v. 3. Cui dicat: Eris corona glorie in manu Domini, &c. T. 4. 269. seqq. —v. 12. Populus sanctus, quis. T. 5. 187. ¶ Ca. 63. —v. 1. Civitas Bosra, quæ. T. 5. 231. —v. 9. Quomodo in dilectione sua saluavit eos. T. 4. 270. ¶ Cap. 64. —v. 1. Montes quomodo defluent. T. 1. 256. —v. 4. Quæ sint, quæ nec oculus vidit, &c. T. 1. 39. ¶ Ca. 65. —v. 3. Immolantes in hortis, & sacrificantes in lateribus, qui sint. T. 1. 21. 22. —v. 6. Quid significet: Ecce scriptum est coram me, &c. T. 1. 126. —v. 7. Quomodo remuneratur opus in sinu eorum. T. 2. 361. —v. 16. Quid est, iurare, & benedici in Deo Amen. T. 2. 212. seqq. —v. 17. Qui dicantur cæli noui, & terra noua. T. 5. 187. ¶ Cap. 66. —v. 2. Spiritus Dei cur quiescit super quietum. T. 4. 208. —v. 24. Quis vernis, qui non morietur. T. 1. 10. ¶ Cap. 1. —v. 5. An Deus loquatur ad Ieremiã in persona ipsius. T. 4. 23. —v. 10. Quis missus sit, ut eradicet & plantet. T. 4. 23. —v. 11. Virga vigilans, quæ sit. T. 8. 79. —v. 13. Olla succensa ab Aquilone, quæ. T. 4. 223. T. 7. 63. T. 8. 39. ¶ Ca. 2. —v. 31. Quis sit, qui reputat Deum, terram serotinam. T. 2. 522. ¶ Cap. 3. —v. 14. Quale bonum habere pastores iuxta cor Dei. T. 8. 198. ¶ Cap. 5. —v. 1. Quam pauci sancti in ciuitate. T. 8. 19. 32. seqq. —v. 5. Deus quomodo excitauit gentes contra populum suum. T. 7. 63. —v. 20. seqq. Quæ recte duritiam humani cordis reprehendat. T. 4. 79. seqq. ¶ Cap. 6. —v. 13. Studere auaritiæ, quid sit. T. 2. 177. —v. 15. Nescire erubescere, quid. T. 5. 171. —v. 16. Stare super vias, quid. T. 4. 68. Quæ via antiquæ querenda & tenenda. T. 8. 163. —v. 20. Deus cur repellat holocausta Iudæorum. T. 2. 281. ¶ Cap. 7. —v. 18. Placenta, quæ, & qualis earum oblatio. T. 2. 236. —v. 16. Cur prohibet Prophetæ, obfistere sibi. T. 1. 18. ¶ Cap. 8. —v. 8. Cur stylus Pharisæorum mendax dicatur. T. 4. 12. —v. 21. Resina Galaad, quæ sit. T. 1. 166. ¶ Cap. 9. —v. 2. Cur solitudinem expetatur Prophetæ. T. 8. 35. ¶ Cap. 11. —v. 16. Quæ oliua, quæ loquella grandis, quis ignis consumens. T. 2. 139. T. 4. 150. T. 7. 203. ¶ Cap. 14. —v. 8. Christus cur vocetur viator. T. 7. 91. —v. 11. Cur prohibeat Prophetæ orare pro populo. T. 1. 18. ¶ Cap. 15. —v. 1. Cur Moysen & Samuelem memoret. T. 4. 128. —v. 19. Quomodo se paratum pretiosum a vili. T. 4. 271. ¶ Cap. 17. —v. 9. Cor hominis quæ sit inscrutabile. T. 5. 115. —v. 11. Diabolus cur similis pernici. T. 8. 25. —v. 18. Conuictio duplex, quæ. T. 5. 156. Quomodo Prophetæ inpreceantur inuicem. T. 4. 60. seqq. ¶ Ca. 18. —v. 7. An Deus in suis decretis mutabilis sit.

Ieremias.

T. 1. 29. —v. 16. Pretereunte mouere caput, quid. T. 1. 10. —v. 18. Quæ gravis sit lingua percussio. T. 5. 60. ¶ Cap. 19. —v. 1. Ad quid lagnum vult emi a senioribus. T. 2. 469. ¶ Cap. 22. —v. 28. Ichonias cur dicitur, vas fictile. T. 1. 20. —v. 31. Cur vocatus, vir sterilis. T. 8. 44. Et quare hoc scribendum Deus precipiat. T. 1. 126. ¶ Ca. 23. —v. 5. 6. Christus cur vocatur, Germen iustum, & Dñs iustus noster. T. 4. 105. —v. 5. Cur Prophetæ dicat, cõtritum cor suum, propter adulteros, & qui hi fuerint. T. 4. 101. seqq. —v. 12. Via peccatorum cur in lubrico. T. 7. 175. —v. 14. Qui nã habeat similitudinem adulterantium. T. 4. 12. —v. 20. Quomodo in nouissimo intelliget consiliu eius. T. 4. 102. —v. 29. Verbum Dei cur dicatur ignis & malleus. T. 1. 125. 144. ¶ Cap. 26. —v. 19. Quid sit deprecari faciem Dñi. T. 2. 518. ¶ Cap. 27. —v. 2. Ad quid se circumdat catenis. T. 2. 1. ¶ Cap. 31. —v. 6. Custodes in monte Ephraim, qui dicantur. T. 4. 73. —v. 16. Ratio quiescendi a ploratu, propter mercedem. T. 2. 280. —v. 20. Populum suum cur vocet Deus, puerum delicatum. T. 5. 29. —v. 22. Nouum, quod facturus erat super terram, quod sit. T. 4. 180. T. 5. 7. —v. 31. seqq. quæ excellenter indicet præstantiam Noui testamenti. T. 5. 142. 187. ¶ Cap. 32. —v. 4. Deus quomodo letatur benefaciens. T. 2. 240. ¶ Ca. 33. —v. 9. Quid Deus incendat, in his quæ agitur. T. 1. 189. ¶ Ca. 35. —v. 2. In Rechabitarum opere, quæ sint obseruanda. T. 5. 79. seqq. ¶ Cap. 38. —v. 12. Pannorum veterum appositio, quid significet. T. 4. 170. ¶ Cap. 43. —v. 10. Cur Regem Babylonis vocat Deus seruum iuui. T. 2. 354. ¶ Cap. 44. —v. 15. Diabolus, quomodo suadere procuret, obsequentes Deo, fame perire. T. 7. 133. ¶ Cap. 46. —v. 7. 8. Quam bene describatur Nabuchodonosor cum exercitu suo, typo fluminis. T. 1. 257. ¶ Cap. 48. —v. 25. Cornu Moab, quid sit. T. 2. 518. ¶ Cap. 49. —v. 12. Calicem cur omnes teneantur bibere. T. 4. 222. —v. 17. Quid sit, sibilare transeuntem. T. 2. 480. ¶ Cap. 50. —v. 23. Quis malleus vninet se terræ. T. 7. 61. 65. ¶ Ca. 51. —v. 48. Laudare super Babylonem, quid sit. T. 8. 194. ¶ Cap. 1. —v. 3. Iudas quomodo migravit, propter multitudinem seruitutis. T. 1. 50. —v. 5. Hostes fieri in capite, quid. T. 2. 295. 387. —v. 8. Ierusalem cur dicatur, Cõuersa retrorsum. T. 8. 33. ¶ Ca. 2. —v. 3. Cornu Israel, quid. T. 2. 518. —v. 10. Cur sederunt in terra. T. 1. 44. 112. —v. 17. Dominus quomodo nunc fecit, quæ antiquitus cogitauit. T. 1. 15. ¶ Cap. 3. —v. 27. 28. Quod iugum Domini, quid sedere, & tacere. T. 4. 117. 124. Et an & cur dicatur, iugum graue. T. 5. 82. —v. 29. Ex puluere, quomodo trahat spem. T. 1. 60. —v. 30. Saturatus opprobriis, cur dicatur. T. 4. 221. —v. 32. Cur non ex corde castiget Dominus. T. 4. 223. ¶ Cap. 4. —v. 3. Struthionis crudelitas, quæ. T. 2. 143. 144. 148. —v. 7. Nazareti cur dicantur sapphiro pulchriores. T. 1. 37. —v. 9. Fames quam sit intollerabilis. T. 7. 153. ¶ Cap. 5.

Threnorum.

Index locorum Sacrae Scripturae.

Baruch.

--v. 21 Quid sit, Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur. T. 8. 167.

¶ Cap. 2. --v. 18. Pœnitens cur debeat incedere tristis. T. 1. 112. ¶ Cap. 3. --v. 19. Diuites seculi quam bene describantur, & quid sit fabricare argentum. T. 2. 434. --v. 20. Legem Dei, cur homo, sine Dei luce cognoscere non possit. T. 4. 71. seqq. ¶ Cap. 6. --v. 34. Verus Deus probatur, quia requirit sibi promissa. T. 2. 199.

Ezechiel.

¶ Cap. 1. Hoc caput cur apud Hebræos, legere non possent, nisi prouecti. T. 5. 254. --v. 1. Quo anno acceperit Ezechiel spiritum prophetandi. T. 7. 35. --v. 4. Quis ventus veniens ab Aquilone. T. 7. 63. --v. 5. Animalia, an essent quatuor, vel vnum. T. 7. 109. --v. 13. Quæ dicatur, Visio discurrens. T. 7. 60. --v. 18. Cur animalia plena essent oculis. T. 8. 80. --v. 23. Penna recta tegens corpus, quæ. T. 7. 109. --v. 24. Cur similia sono aquarum multarum. T. 5. 75. T. 8. 196. --v. 26. Quis thronus, cur ex sapphiro, cur super capita animalium, & super firmamentum, &c. T. 1. 35. seqq. ¶ Cap. 2. --v. 1. Similitudo gloriæ Dñi, quæ sit. T. 5. 76. --v. 9. Quæ lamentationes, carmina, & vsq. T. 7. 148. ¶ Cap. 4. --v. 1. Later quis, & ad quid, & cur dicat, Sume tibi laterem. T. 1. 79. seqq. --v. 3. Obfirmare faciē, quid sit. T. 4. 216. --v. 26. Propheta cur redditur mutus. T. 1. 83. ¶ Cap. 5. --v. 1. Caput radendum, quod sit, & qui illius capilli. T. 8. 131. ¶ Cap. 9. --v. 1. An hæc verba bene inducta fuerint à Paulo. T. 4. 11. --v. 4. Quod signum Ithau super frontē, seruans ab exitio. T. 1. 123. & quæ ratio dimittendi signatos. T. 1. 33. ¶ Cap. 10. --v. 20. An fuerit vnū animal, quod vidit iuxta fluuium Chobar. T. 7. 109. ¶ Cap. 13. --v. 11. Quid sit, ædificare absque temperatura. T. 4. 39. --v. 19. Qui erant, qui violabant Deum, propter pugillum hordei, T. 7. 198. ¶ Cap. 16. --v. 4. Dies natalis Synagoge, quis fueret. T. 5. 189. & cur dictum, tunc non fuisse præsens illius umbilicū. T. 7. 90. --v. 5. Cur nata, proiecta dicitur in terrā. T. 1. 140. --v. 48. 57. Fines Sodomæ & Palestinarum, quæ dicantur. T. 2. 417. --v. 49. Vnde processit iniquitas Sodomæ. T. 1. 64. T. 2. 32. 51. seqq. T. 7. 9. T. 8. 91. --v. 52. Cur precipitur, confundi & portare ignominiam. T. 1. 60. ¶ Cap. 18. --v. 24. Quomodo cum iustus peccat, iustitia eius nō recordatur. T. 1. 53. ¶ Cap. 20. --v. 1. Sedere corā Dño, quid. T. 4. 121. --v. 25. Antiqua præcepta cur dicantur, nō bona. T. 5. 141. 103. ¶ Cap. 21. --v. 24. Quæ fuerit iniquitas, cuius punitionē minatur. T. 2. 125. Prophanus, quis fuerit, quæ cidaris tollenda. T. 8. 44. ¶ Cap. 23. --v. 14. Ierusalē, quomodo insanauit ex visu p̄turæ Chaldeen. T. 8. 185. seqq. ¶ Cap. 27. --v. 2. seqq. Tyrus qualis ciuitas, descripta typo iuxta, quæ iuxta, prætoriola, remi, vela, &c. & quæ perauisionis causa. T. 1. 182. seqq. Quæ dines & potens ciuitas esset. T. 2. 418. Cur vocata, Negotatio populorū. T. 1. 182. --v. 31. Caluuium & abrasio capitis, quid

significet. T. 7. 213. ¶ Cap. 28. --v. 2. Cur dicat, cor illius fuisse sicut cor Dei. T. 1. 150. T. 2. 139. 204. T. 4. 251. --v. 13. Quis fuerit, cuius operimentū fuit omnis lapis pretiosus. T. 7. 110. Quæ illius foramina preparata à die conditionis. T. 7. 21. --v. 18. Quomodo datus in cinerē. T. 1. 25. 109. Cur tam acriter punitus. T. 2. 206. --v. 19. Cur dicatur nihili factus. T. 4. 38. ¶ Cap. 29. --v. 18. Rex Babylonis, quomodo seruiuit Deo. T. 5. 143. ¶ Cap. 31. --v. 8. Quis fuerit, alior omnibus cedris. T. 7. 110. 143. ¶ Cap. 32. --v. 2. Leonē & draconē, quare inducat. T. 7. 23. --v. 26. Mosoch & Thubal, qui fuerint, & an Thubal indicet Hispanos, & quod ipsorū peccatum. T. 4. 36. 37. ¶ Cap. 35. --v. 2. Mons Scir, quis, cur iratus Dñs contra illū. T. 4. 136. 140. T. 5. 229. 232. --v. 6. Sanguis persequens, quis. T. 4. 123. ¶ Cap. 36. --v. 25. Aqua munda, quæ. T. 4. 22. ¶ Cap. 37. Ossa sicca, quomodo receperint vitā, & quid inducent, & quis spiritus viuificans. T. 1. 147. 148. T. 8. 54. ¶ Cap. 40. Quæ difficilis sit, huius capitis visio, quam soli viri prouecti apud Hebræos legere poterant. T. 5. 254. --v. 3. Quis fuerit vir habens speciem græci, & funiculum, &c. T. 5. 254. seqq. --v. 24. Frontē templi metiri, quid sit. T. 5. 262. ¶ Cap. 42. --v. 22. Quomodo altare ligneum esset, si ignis in eo erat succendendus. T. 2. 16.

¶ Cap. 1. --v. 12. Daniel quomodo non temere statuit decē dies ad tentandū, &c. & quomodo ipse & eius socij sustentati fuerint per ieiuniū. T. 7. 155. ¶ Cap. 2. --v. 13. Sapientes, quomodo interpretati sunt. T. 1. 219. --v. 15. Quæ crudelis sententia, & quæ obediētes se exhibuerint Regi, illius serui ad eius executionē. T. 4. 77. --v. 21. An sit Deus ipse, qui dat, & transfert regna. T. 8. 197. --v. 35. Quæ ratione omnia metalla pariter fuerint contrita. T. 1. 157. 158. 251. 260. --v. 39. Æs, cur Græcos significet. T. 1. 173. T. 7. 171. --v. 41. Decem digiti pedis statuæ, qui. T. 1. 224. --v. 44. Qualiter Christus imperiū suum in omnem terrā extendit. T. 4. 275. ¶ Cap. 3. --v. 19. Interior iræ affectus, quomodo apparuit in facie Regis. T. 5. 116. --v. 50. Ignis cur non potuit nocere sanctis pueris. T. 2. 15. seqq. --v. 92. Facies quartæ, cur dicta est, sicut facies Angelis. T. 5. 118. --v. 95. Nabuchodonosor, quam excellens prædicator euaserit. T. 7. 103. ¶ Cap. 4. --v. 7. Quid visio arboris, præcisio ramorum, alligatio radicis, utINGERETUR rore cali. T. 2. 95. seqq. --v. 14. Vigiles qui fuerint. T. 1. 155. T. 2. 422. --v. 16. Quare Daniel se continuit, cogitans quasi vna hora. T. 1. 117. --v. 24. Vnde collegit sententiam contra Regem, reuocabilem. T. 1. 126. & quomodo sententia suspensa fuerit multo tempore. T. 2. 421. seqq. --v. 28. Deus cur tam cito puniuit superbiam Regis. T. 2. 194. --v. 31. seqq. Voluntas Dei cur non descenderet, sed complenda. T. 4. 97. --v. 34. Grauius in superbia, qui dicantur. T. 7. 204. ¶ Cap. 5. --v. 1. Conuiuium

Danielis.

Index locorum Sacre Scripture.

illud, quam fuerit execrandum. T. 2. 2. — v. 5. Digiti an scripserint arramento, & quid significaret Scriptura. T. 2. 2. Que nam peccata Baltassar, pramiserit Scriptura. T. 2. 35. — v. 25. Unde intellexit Daniel sententiam irrevocabilem. T. 1. 126. — v. 27. Baltassar, quomodo inuentus fuerit minus habens. T. 1. 197. T. 2. 236. — v. 28. Cur dicat, diuisum iam regnum, Medis & Persis, si ad huc diuisum non erat. T. 1. 219. — v. 31. Quis Darius Medus, & quomodo Medis & Persis Regnum fuerit diuisum. T. 1. 219. ¶ Cap. 6. — v. 8. Satrapa cur petierunt, decretum Regis scribi. T. 1. 126. — v. 22. Deus cur miserit Angelum ad custodiendum Danielelem. T. 7. 177. ¶ Cap. 7. — v. 2. Regum potentia cur ventis indicetur. T. 7. 63. — v. 11. Sermones grandes, qui dicantur. T. 7. 203. seq. — v. 13. Quid sit peruenisse ad antiquum dierum. T. 4. 31. — v. 20. Os loquens grandia, quod fuerit. T. 7. 203. seq. — v. 24. Reges cur cornu nomine exprimantur. T. 2. 518. ¶ Cap. 8. — v. 12. 24. Antichristus, quomodo roborabitur non suis viribus. T. 7. 195. — v. 13. Cur in Hebrao dicatur militiam futuram in conculcationem. T. 5. 85. ¶ Cap. 9. — v. 3. Daniel quam bene se disposuerit ad orandum. T. 1. 110. & quid sit, deprecari in ieiunijs. T. 2. 84. ¶ Cap. 10. — v. 1. Quomodo intelligentia opus sit in visione. T. 8. 164. — v. 3. Cur Daniel non fuit vnctus vnguento. T. 2. 126. — v. 13. An quauis Promittia suam habeat custodem Angelum. T. 8. 150. ¶ Cap. 11. — v. 5. 6. Quis fuerit Rex Austri, & Rex Aquilonis. T. 7. 63. — v. 14. Cur dicat Multi confluent, &c. T. 5. 228. — v. 31. Antichristus quam indignus futurus sit honore Regio. T. 7. 195. ¶ Cap. 13. — v. 35. Susanna cor bene habebat fiduciam in Domino. T. 7. 180. — v. 55. Angelus cur missus ad eius liberationem. T. 7. 163. — v. 56. Quid sit, Species decepit te. T. 2. 311. ¶ Cap. 14. — v. 31. An ieiunij virtus conseruauerit Danielelem, illasum inter leones. T. 2. 39. 40. — v. 33. Habacuc quomodo deportatus ab Angelo. T. 7. 163. seq.

Osee.

¶ Cap. 1. — v. 2. Quomodo posset Osee ducere fornicariam. T. 4. 96. ¶ Cap. 2. — v. 5. 6. Quomodo illa ibat post amatores suos; & quid sit, Propter hoc lactabo eam. T. 4. 174. seq. ¶ Cap. 3. — v. 1. An hac mulier vxorata esset, & quomodo iubetur Propheta illam ducere. T. 4. 90. Vinacia vna rum, quae. T. 8. 199. Cur Synagoga dicitur adultera. T. 4. 101. seq. — v. 3. Viri quomodo dicerentur emere vxores. T. 2. 246. ¶ Cap. 4. — v. 1. Quod iudicium Domini audiendum. T. 8. 34. seq. Quae mala sequantur, ex eo, quod non est scientia Dei in terra. T. 4. 147. — v. 12. Interrogare in baculo, quid sit. T. 5. 66. ¶ Cap. 5. — v. 2. Victimam quomodo declinabant in profundum. T. 2. 146. 174. 210. ¶ Cap. 6. — v. 6. Deus quomodo non velit sacrificium, sed misericordiam. T. 2. 277. — v. 9. Quid sit, Quasi fau-

ces virorum latronum. T. 2. 450. ¶ Cap. 7. — v. 6. An bene idolatria causam exprimat symbulo elibani. T. 2. 30. — v. 11. Cur columba dicitur anis seducta. T. 2. 149. ¶ Cap. 8. — v. 7. Quomodo qui vetum seminant, turbinem metent. T. 2. 238. Culmus, in quo non est germen, quis sit. T. 2. 382. — v. 11. Quid sit multiplicare altaria ad peccandum. T. 1. 146. ¶ Cap. 9. — v. 9. Quomodo peccauerunt profunde sicut in diebus Gabaa. T. 7. 186. ¶ Cap. 10. — v. 12. Tempus requirendi Dominum, quod sit. T. 2. 18. Quid est seminare in iustitia, & metere, &c. T. 2. 517. ¶ Cap. 11. — v. 8. Deus cur loquitur quasi hesitans & dubitans, quid facturum sit. T. 4. 218. ¶ Cap. 12. — v. 1. Ephraim cur dicatur pascere ventum. T. 2. 464. — v. 3. Quid sit supplantasse fratrem in vtero. T. 4. 200. — v. 4. Vbi scriptum sit, Iacob fleuisse, & rogasse. T. 5. 93. & quid rogauit. T. 5. 197. seq. — v. 7. Habere statera dolosam in manibus, quid sit. T. 2. 156. — v. 10. Cur dicitur Deus assimilatus in manibus Prophetarum. T. 2. 504. T. 4. 1. 2. ¶ Cap. 13. — v. 1. Quis Ephraim, quid locutus est, & qualis horror tunc inuasit Israel. T. 2. 30. — v. 6. Quomodo iuxta pascua sua sint adimpleti, & quid inde fuerit subsequutum. T. 2. 86. ¶ Cap. 14. — v. 7. An Libanus & ibus pro eodem sumantur. T. 1. 13.

¶ Cap. 1. — v. 1. Ioel quo tempore prophetauit, & eius verba quanta sint expensione digna. T. 1. 23. — v. 14. Sanctificare ieiunium quid. T. 2. 20. 22. 97. 256. Vocare caelum, quid. T. 2. 406. T. 4. 129. ¶ Cap. 2. — v. 3. Quis sit, coram quo terra est quasi hortus voluptatis, & post illum solitudo deserti. T. 2. 139. — v. 12. Aduerbiu praesentis temporis, Nunc, quam bene ponatur. T. 1. 6. Conuertere in toto corde, quid sit. T. 1. 42. 48. — v. 13. Scindere corda, quid sit. T. 2. 412. Quomodo Dominus, dicitur benignus & misericors. Tractatu 1. 23. 26. Et multa misericordiae. Tractatu 1. 26. Et praestabilis super malitia. Tractatu 1. 23. 26. — v. 14. Cur Propheta loquatur quasi dubitando, dicens, Quis scit si conuertatur, &c. T. 1. 15. 34. seq. — v. 15. Sanctificare ieiunium, & vocare caelum, quid sit, vide cap. 1. praecedenti. — v. 20. Quis sit, qui dicitur, ab Aquilone. T. 8. 204. — v. 23. Praeceptor institutum, quis sit. T. 5. 38. — v. 25. Restitutio eorum quae comedit locusta & bruchus, quid indicet. T. 1. 52. 53.

Ioelis.

Amos.

¶ Cap. 1. — v. 2. Cur rugiet Dominus de Sion, & exiccatus est Carmelus. T. 5. 231. — v. 3. Super quatuor non conuertam, quid sit. T. 8. 103. — v. 5. Quae sit domus voluptatis. T. 2. 446. — v. 11. Tria scelera Edom, quae fuerint. T. 5. 231. seq. ¶ Cap. 2. — v. 1. Incendere ossa vsque ad cinerem, quid sit. T. 1. 25. ¶ Cap. 3. — v. 8. Ad leonis rugitum, & vocem Domini, quid agendum. T. 5. 146. ¶ Cap. 4. — v. 1. Vacca pingues quae dicantur, & quid sit iurare Dominum, in sancto suo, levandos in contis, &c. T. 2. 77. ¶ Cap. 5. — v. 22. Cur repellit holocausta & laudes Iudaorum. T. 2. 281.

Index locorum Sacrae Scripturae.

¶ Cap. 6. — v. 1. Cur tam acri comminatione il-
lus prosequitur. T. 2. 32. 33. — v. 4. Vituli de me-
dio armentis, qui dicantur. T. 1. 129. — v. 8. Quid
iuret Deus, & propter quid. T. 1. 204. ¶ Cap. 7.
— v. 7. Murus quis, & qui adamantes. T. 7. 61.
¶ Cap. 8. — v. 5. Siclus quid. T. 2. 294. Quam be-
ne depingat auaros. T. 2. 438. — v. 7. 8. Iurare in
superbiam Iacob, quid sit, & quid defluere sicut
rinum Aegypti ex Hebraeo. T. 1. 255. seqq. ¶ Cap.
9. — v. 1. Qui sint habentes auaritiam in capite.
T. 2. 176. — v. 6. Ascensiones quae dicantur, &
quis funiculus Dei fundatus in terra. T. 5. 21. seqq.
— v. 11. Quod tabernaculum David decidens, sus-
citandum. T. 8. 44.

¶ — v. 1. Abdias quis fuerit. T. 2. 507. — v. 1.
11. Quis Edom, & quomodo fuerit quasi vnus ex
inimicis Israelis. T. 2. 23. seqq. Quomodo Deus le-
gatos misit ad gentes, excitans illas contra Edom.
T. 7. 63.

¶ Cap. 1. — v. 1. Ionas quo tempore prophe-
tarit. T. 1. 28. ¶ Cap. 2. — v. 1. Vnde aduenerit
cetui, ad deglutendum Ionom. T. 8. 141. — v. 9.
Custodientes vanitatem, qui sint. T. 4. 142. ¶ Ca.
3. — v. 7. Quam asperum ieiunium fuerit indi-
ctum. T. 2. 13. vsque 21. ¶ Cap. 4. — v. 2. Vnde
potuit Ionas suspicari, sententiam Dei contra Nimi-
uem fuisse reuocabilem. T. 1. 126. — v. 3. Quid sit
ex Hebraeo, Ignocens super malitia. T. 1. 28.
29. — v. 5. Ionas cur ciuitatis excidium contende-
bat. T. 4. 108.

¶ Cap. 1. — v. 8. An struthio planctum faciat
super filios suos, & quomodo. T. 2. 143. ¶ Capite
3. — v. 5. Prælium sanctificare, quid. T. 2. 20.
¶ Capite 4. — v. 1. Quis mons præparatus, &
qui fluentes ad eum. T. 5. 33. — v. 10. Quid sit;
Dole & satage, &c. T. 1. 16. ¶ Cap. 5. — v. 2.
Quis dicatur egressus eius. T. 7. 22. — v. 5. Quis
sit, qui vocatur Pax. T. 5. 235. ¶ Cap. 6. — v. 6.
Interrogatio hæc, quam multa contineat. T. 2. 7.
seqq. — v. 8. Quae sacrificia exposcit Deus. T. 2.
270. vsq; 277. 281. — v. 14. Quomodo humilia-
tio tua in medio tui. T. 1. 198. ¶ Cap. 7. — v. 1.
Deus cur dicatur similis colligenti racemos in au-
tumno. T. 2. 236. — v. 2. Quem sanctum perisse
deplorat. T. 2. 507.

¶ Cap. 1. — v. 15. Ad praesentiam euangelizan-
tis, quomodo letandum. T. 5. 119. ¶ Cap. 2. — v. 1.
Custos obsidionis, quis dicatur. T. 4. 73. ¶ Cap. 3.
— v. 3. Corruere in corporibus, quid sit. T. 8. 34.

¶ Cap. 1. — v. 1. Prophetia Habacuc, quid con-
tineat. T. 7. 197. — v. 4. Lex cur dicatur lacerata,
& à quo. T. 4. 4. — v. 10. Nabuchodonosor quomo-
do de Regibus triumphauit, & qui tyranni fuerint
eius ridiculi, & quid significet. T. 2. 56. 304. Quid
est comportare agerem ad capiendum urbem. T. 7.
198. — v. 11. Quomodo & cur dicatur mutatus
spiritus Nabuchodonosor. T. 7. 170. — v. 13. An
legendum sit, Quare respicis, & quid significet. T.

2. 476. — v. 16. Quæ esca eius electa. T. 8. 28.
— v. 17. Gentes interficere, quid sit. T. 7. 33. ¶ Ca.
2. — v. 4. Quis iustus viuens ex fide. T. 8. 110.
— v. 6. Quis sit, qui congregat non sua, & aggra-
uat contra se densum lutum. T. 2. 504. seqq. — v. 16.
Quis vomitus ignominie super gloriam. T. 2. 505.
— v. 18. Quæ differentia inter Deum & idolum.
T. 5. 147. ¶ Cap. 3. — v. 1. Quæ sint ignoran-
tia pro quibus orat. T. 4. 96. 97. — v. 3. Quomo-
do describat Christum egredientem, &c. & diabo-
lum insurgentem. T. 7. 112. 113. — v. 4. Quæ cor-
nua in manibus eius. T. 4. 70. 274. seqq. T. 8. 136.
— v. 13. Quomodo egressus fuit Deus cū Christo,
percutiens caput domus iniqui, & denudans, &c.
T. 1. 125. T. 4. 164. T. 7. 114. 211. seqq.

¶ Cap. 1. — v. 1. Sophonias, quando propheta-
uit. T. 4. 150. — v. 7. Silere à facie Domini, quid
sit. T. 4. 147. 151. — v. 12. Scrutari Ierusalem in
lucernis, quid. T. 2. 226. ¶ Cap. 3. — v. 5. Cur di-
catur: Dominus iustus in medio ciuitatis,
&c. T. 4. 105. — v. 8. Quid sit: Expecta me,
&c. T. 4. 115.

¶ Capite 1. — v. 2. Quam benè reprehendat po-
pulum pigriter agentem circa reedificationem tem-
pli, &c. T. 1. 54. 55. — v. 6. Comedentes, quare
non sunt satiati. T. 7. 155. — v. 10. Cur & quomo-
do celi prohibui sint dare rorem. T. 1. 84. ¶ Cap.
2. — v. 9. Cur dicat Deus, suum esse aurum & ar-
gentum. T. 1. 55. T. 8. 200. seqq.

¶ Cap. 1. — v. 1. Zacharias, qualis Propbeta
fuerit, & quam obscura eius prophetia. T. 5. 15.
17. — v. 3. Cur dicat Deus, Conuertimini ad
me, & ego conuertar ad vos. T. 8. 167. — v.
6. Quis fuerit eques, super equum rufum inter
myrteta, & qui alij equites. T. 5. 15. T. 8. 7. — v.
13. Quæ fuerint verba bona & consolatoria, &
quid de adificatione Ierusalem. T. 5. 16. seqq. — v.
16. Quomodo illi tyranni adiunarunt Deum in ma-
lum. T. 5. 144. — v. 18. Cornua quatuor, quæ fue-
runt. T. 2. 518. T. 7. 113. ¶ Cap. 2. — v. 1. Qui
funiculus, quis edificator, & quid edificaturus es-
set. T. 5. 16. seqq. ¶ Cap. 3. — v. 1. Iesus quis, Sa-
tanæ cur à dextris eius, aduersabatur ei. T. 7. 130
T. 8. 149. Cur vocatus Satan. T. 7. 210. Quis Do-
minus, cui Dominus iniunxit, increpare Satan. T.
8. 208. — v. 9. Petra dolanda. T. 5. 244. ¶ Capite
7. — v. 2. Sarasar & Rogommelech qui fuerint,
& ad quid missi, &c. T. 2. 266. seqq. Quare ieiun-
ium exponunt per fletum. T. 7. 105. — v. 5. In-
dei ieiunantes cur dicantur, non Deo ieiunasse. T.
2. 222. ¶ Capite 8. — v. 22. Deprecari faciem
Domini, quid sit. T. 2. 417. ¶ Capite 9. — v. 8.
Qui sint, qui circumdant domum Domini, eun-
tes & reuertentes. T. 8. 158. — v. 9. Filia
Sion, & Ierusalem, quæ dicatur. T. 2. 416.
— v. 15. Lapidis funda, qui fuerint. T. 8. 16.
¶ Capite 10. — v. 3. Qui fuerint, quos posuit Deus
quasi equos gloriæ suæ. T. 8. 59. — v. 7. Fortes

Sopho-
niæ.

Aggzi.

Zachar.

Index locorum Sacre Scripture.

	Epbraim qui fuerint. T. 2. 254. ¶ Cap. 11. — v. 13. Cur dicat: Decorum pretium, &c. T. 2. 176.	Fructus digni penitentis qui sint. T. 1. 45. seqq. — v. 11. Baptizare in Spiritu sancto & igne, quid sit. T. 1. 142. Quæ differentia inter baptismum Ioannis & Christi. T. 7. 48. 59. — v. 16. Christus cur baptizatus confestim ascendit de aqua. T. 7. 36. seq. An columba apparens, verum fuerit animal. T. 7. 189. — v. 17. Cur Christus dicatur Filius dilectus. T. 8. 37. Cur non additum nunc sit, ipsum audite. T. 7. 36. ¶ Cap. 4. — v. 1. vsque 12. Exponuntur integris tractatibus septimo & octavo, — v. 14. An Evangelista bene inducat locum Isaie. T. 2. 302. ¶ Cap. 5. — v. 1. Christus cur sederit. T. 4. 4. — v. 2. Quid sit, Aperiens os suum. T. 1. 87. 88. T. 4. 90. T. 5. 84. — v. 3. Qui pauperes spiritu, sint beati. T. 2. 278. 359. — v. 4. Cur mitibus promittitur possessio terre. T. 5. 230. — v. 9. Cur pacificis promittitur, vocandos filios Dei. T. 5. 197. seq. — v. 11. Cur beatus qui patienter sustinet mendacia & calumnias contra se dictas. T. 4. 221. — v. 16. Quomodo præcipiat, opera nostra lucere alijs, si iubet illa abscondere. T. 2. 310. vsque 321. T. 4. 278. T. 5. 261. seq. T. 8. 72. — v. 17. Christus quomodo venit, non soluere legem, sed adimplere. T. 4. 13. T. 5. 8. — v. 20. In quo & cur abundantior debet esse nostra iustitia. T. 4. 7. 8. T. 5. 19. 20. 27. seqq. — v. 22. An legendum sit, irasci sine causa, & quid hoc sit. T. 4. 162. — v. 23. Quæ disponat Christus, circa offerentem munus ad altare. T. 5. 213. seqq. Quomodo non placeant sacrificia cordis separati a fratre. T. 2. 285. — v. 29. Quid est: Si oculus tuus scandalizat te, &c. T. 4. 257. — v. 34. An liceat iurare. T. 5. 262. — v. 38. Quæ ratio illius legis, Oculum pro oculo, &c. T. 4. 108. — v. 43. vsque ad finem, exponitur integris tractatibus quarto & quinto. ¶ Cap. 6. — v. 1. vsque ad 4. exponitur. T. 4. 277. vsque ad finem, & T. 5. 261. vsque ad finem. — v. 9. Sanctificari nomen Dei, quid sit. T. 2. 20. — v. 10. Quid sit. Adueniat Regnum tuum. T. 2. 450. — v. 11. Cur panis quotidianus petendus. T. 4. 61. — v. 12. Cur petitioni panis, adiungitur, Dimitte nobis debita nostra. T. 4. 187. Quæ vis horum verborum, Dimitte nobis, sicut & nos, &c. T. 4. 134. T. 5. 218. seqq. 222. seq. — v. 13. Non induci in tentationem, quid sit. T. 7. 41. 46. 57. T. 8. 13. Quid liberari a malo. T. 4. 164. T. 7. 41. 57. 128. 1. 8. 137. — v. 16. vsque 21. Exponitur integro tractatu secundo. v. 33. Quære iustitiam Regni Dei, quid sit. T. 4. 278. & quomodo alia adiunguntur. T. 8. 200. ¶ Cap. 7. — v. 14. Cur dicitur angusta porta, quæ ducit ad vitam. T. 5. 128. — v. 23. Cur illos qui bona egisse proponunt, vocet operarios iniquitatis. T. 2. 356. T. 4. 39. seqq. — v. 24. Cur domum fundandam supra petram dicat Christus. T. 4. 84. ¶ Cap. 8. — v. 20. Christus cur responderit, Vulpes foveas habent, &c. T. 8. 184. — v. 31. Dæmo-
Malachiz	¶ Cap. 1. — v. 1. Quis fuerit Malachias. T. 4. 2. — v. 2. 3. Iacob cur dilectus, & Esau odio habitus. T. 5. 229. seqq. Quomodo Deus odio habeat peccatores. T. 4. 54. 55. — v. 9. Vultum Domini deprecari, quid sit. T. 2. 417. — v. 14. Cur vocatur dolosus, qui offert macrum, habens in grege suo pingue. T. 2. 284. ¶ Cap. 2. — v. 3. Quid sit proijcere brachium, & stercus solemnitatum. T. 2. 281. ¶ Cap. 3. — v. 1. seqq. Quis mittat Angelum, quis Angelus, quis Dominator, quomodo sedeat emundans argentum, &c. T. 4. 2. seqq. — v. 16. Quid significet, attendisse Dominum, &c. T. 1. 155. ¶ Cap. 4. — v. 2. Quomodo Christus orientur sicut Sol. T. 2. 179. T. 5. 122. 250.	
Primi Machab.	¶ Cap. 1. — v. 3. Terra cur dicitur siluisse à facie Alexandri. T. 5. 117. 147. — v. 4. Qualis fuerit elatio cordis eius. T. 1. 151. — v. 59. Antiochus cur libros legis comburi iusserit. T. 7. 147. — v. 61. Quid est, In omni mense & mense. T. 8. 151. ¶ Cap. 2. — v. 37. An licet offendentibus se opponere. T. 5. 50. — v. 50. Quam bona exhortatio ab exemplo parentum. T. 4. 239. ¶ Cap. 3. — v. 23. Iudas quo spiritu actus, commisit bellum, paucos habens milites. T. 7. 68. — v. 32. Quis Lysias. T. 8. 7. — v. 58. Quid est, Esto te potentes. T. 4. 229. ¶ Cap. 6. — v. 37. Dorsi Elephantorum, quanta vis. T. 7. 88. — v. 46. Factum Eleazari, quale. T. 2. 142. T. 7. 88. 93. ¶ Cap. 8. — v. 1. seqq. Romanis cur Deus tantam consulit potentiam & dominationem. T. 2. 220. ¶ Cap. 10. — v. 20. Qualis honor, vocari amicum Regis. T. 4. 232. ¶ Cap. 12. — v. 9. Sancti libri quomodo sint solatio. T. 7. 148. seq.	
Secundi Machab.	¶ Cap. 3. — v. 12. Cur dicat, impossibile esse, illos decipi, qui se credunt loco sancto. T. 2. 333. ¶ Cap. 6. — v. 13. Tribulationes, quomodo sint signa amoris Dei. T. 7. 134. ¶ Cap. 7. — v. 22. Quomodo Deus magis operetur in filijs, quam parentes ipsi. T. 5. 252. ¶ Cap. 9. — v. 13. Antiochus cur non inuenit veniam, petens illam cum lacrymis. T. 4. 140. ¶ Cap. 10. — v. 29. Quinque viri in equis apparentes, qui fuerint. T. 8. 7. ¶ Cap. 11. — v. 8. Quis eques apparens in veste candida, & quos animos Iudæis fecerit. T. 8. 7. ¶ Cap. 14. — v. 46. An Razias recte fecerit, proijciens intestina sua ad Deum, &c. T. 2. 335.	
Matthæi.	¶ Cap. 1. — v. 25. Quomodo adverbium, Donec, perpetuam Mariæ virginitatem declaret. T. 1. 6. ¶ Cap. 2. — v. 11. An adoratio quæ fit prociendo, sit soli Deo debita. T. 7. 200. — v. 16. Quomodo, cur, & à quo illusit fuerit Herodes. T. 7. 11. — v. 20. Qui dicantur mortui, in plurali. T. 7. 126. ¶ Cap. 3. — v. 7. Ioannes, cur Pharisæos vocet, progeniem viperarum. T. 1. 45. — v. 8	

Index locorum Sacrae Scripturae.

nes car. in ciuitatem postulantur in ingrediendi portos. T. 8. 158. Cur locum fuerint rogantes. T. 8. 208. ¶ Cap. 9. — v. 11. Cur Pharisei reprehendant, concedere cum publicanis. T. 4. 244. — v. 15. Christus, cur interrogatus de ieiunio respondet de ieiunio. T. 7. 105. Cur filius Sponsi huiusmodi non sit, & qui iuu. T. 2. 247. T. 5. 188. Quando fuit ablatas sponsus, & debuerit ieiunare. T. 4. 102. T. 2. 48. — v. 16. Symbolo panni & nudi, quid voluerit innuere. T. 5. 187. ¶ Cap. 19. — v. 9. Discipulos, cur Christus mittit quasi nudos, per quos orbem erat superaturus. T. 4. 166 seq. — v. 23. An fugiendum tempore persecutionis tyrannorum. T. 7. 73. — v. 34. Quomodo dicat Christus venisse, mittere gladium. T. 4. 28. — v. 37. Cur iubet odire patrem, matrem & fratres, qui precipit diligere inimicos. T. 5. 45. — v. 41. Prophetam recipere in nomine Prophetæ quid sit. T. 2. 532. T. 4. 264. — v. 42. Aquam frigidam cur Christus expressit. T. 2. 362. 366. 509. ¶ Cap. 11. — v. 7. Iohannes cur dissimilis sit arundini. T. 4. 244. — v. 12. Quomodo soli violenti rapiunt Regnum celorum. T. 7. 20. — v. 18. Iohannes cur dicitur non manducasse nec bibisse. T. 2. 47. 80. 81. — v. 28. Christus ad quam requiem vocat. T. 2. 461. — v. 29. Quomodo peculiariter venit, ad docendam humilitatem. T. 1. 59. in ea debemus illi esse similes. T. 4. 251. — v. 30. Cur dicat, iugum suum suauis & onus leue. T. 5. 14. 68. 101. seqq. ¶ Capite. 12. — v. 33. Quid sit facere arborem bonam & fructum. T. 4. 88. — v. 34. Quomodo ex abundantia cordis, os loquitur. T. 5. 97. — v. 45. Cur vnus demon alios aduocet. T. 7. 100. T. 8. 4. ¶ Cap. 13. — v. 19. Quæ vocet, Malum. T. 7. 128. — v. 29. Quare non eradicanda zizania. T. 4. 107. T. 5. 58. — v. 52. Quis sit scriba doctus. T. 4. 9. ¶ Cap. 15. — v. 13. Quomodo Pharisei irritum fecerunt mandatum Dei propter traditiones suas. T. 4. 4. 12. — v. 13. Quæ plantationes eradicanda. T. 4. 23. ¶ Cap. 16. — v. 6. Hypocrisis cur vocet fermentum. T. 2. 265. — v. 16. An Petrus confiteatur, Christum Filium Dei naturalem. T. 7. 111. — v. 19. Quam grandis potentia, ligare & soluere in cælis, &c. T. 2. 518. — v. 23. Cur Christus dixerit Petro, Vade post me. T. 8. 204. ¶ Cap. 17. — v. 3. Moyses & Elias cur apparuerunt in Transfiguratione. T. 2. 80. T. 5. 39. — v. 5. Cur addat Pater, Ipsum audite. T. 7. 36. — v. 20. Quod genus demonum non eicitur, nisi in oratione & ieiunio. T. 2. 48. ¶ Cap. 18. — v. 9. Quid sit, Si oculus tuus scandalizat te, &c. T. 4. 257. — v. 10. An habeat vnusquisque proprium Angelum custodem. T. 8. 149. — v. 23. seqq. Quæ annotanda sint in ista parabola. T. 4. 114. 138. 139. T. 5. 218. 233. — v. 25. An filij vendi possint pro debitis parentum. T. 1. 50. ¶ Cap. 19. — v. 17. Quomodo solus Deus dicatur bonus. T. 4. 94. — v. 18. An seruare mandata antiqua suf-

ficeret ad vitam. T. 4. 11. — v. 22. Quis fuerit defectus huius adolescentis. T. 2. 413. 414. — v. 26. Quomodoabilia sint apud Deum, quæ apud homines impossibilia. T. 8. 43. — v. 27. An dici possit, Apostolos reliquisse omnia. T. 2. 371. — v. 28. Resurrectio cur vocetur regeneratio. T. 1. 140. ¶ Cap. 20. — v. 18. Christus, quomodo ascendit Ierosolymam, præcedens discipulos. T. 4. 186. — v. 22. Cur duo fratres, nesciebant quid petebant. T. 7. 16. — v. 22. Quis fuerit calix Christi. T. 4. 188. ¶ Cap. 21. — v. 19. Cur Christus maledixit ficulnæ, quæ incapax erat culpe. T. 2. 184. seqq. — v. 25. Quid Christus querere voluerit, interrogans de baptismo Iohannis. T. 1. 46. — v. 37. Quid sit, non sum mittere. T. 4. 91. — v. 40. Cur ad Phariseos & Iudeos deferri pronuntiare sententiam contra seipsum. T. 4. 93. ¶ Cap. 22. — v. 17. Cur Iudei dubitarent, an liceret dari Cafari censum. T. 4. 243. — v. 37. Quomodo præceptum dilectionis dicatur primum. T. 4. 41. 42. — v. 39. Quomodo teneatur homo diligere proximum sicut seipsum, & qualis ordo charitatis. T. 4. 52. 53. — v. 40. Cur ex præcepto dilectionis dicantur pendere lex & Prophetæ. T. 4. 9. ¶ Cap. 23. — v. 9. Cur nolit alium à cælesti, vocari Patrem. T. 5. 253. — v. 27. Cur Phariseos similes dicat Christus sepulchris dealbatis. T. 2. 121. ¶ Cap. 24. — v. 2. Quis Christum interrogauerit de templi extructione. T. 1. 253. Quomodo impletum fuerit, Non relinquetur lapis super lapidem, &c. T. 1. 254. — v. 20. Crux cur vocetur signum filij hominis. T. 4. 191. — v. 46. Quid sit, Sic facientem. T. 2. 234. — v. 48. Cur malus seruus dicatur: Moram faciet, &c. T. 2. 473. 476. ¶ Cap. 25. — v. 1. Quid hæc parabola significet. T. 2. 226. seqq. — v. 3. Olei defectus, quis sit. T. 2. 414. 415. — v. 35. Quomodo ipse qui ad dextram, dices, Deditis mihi manducare, si multi fuerint pauperes. T. 2. 371. Cur Christus sola misericordię opera exprimat. T. 2. 415. 507. vsque 517. — v. 40. Cur sibi datum dicit, quod datur pauperi. T. 2. 340. 479. T. 5. 135. — v. 41. Cur Christus damnet pro re tam parua, qualis est, non dare cibum pauperi, &c. T. 2. 509. — v. 42. Quis sit diabolus, cui paratus est ignis. T. 7. 111. ¶ Capite 26. — v. 15. Iudas quam insipiens mercator fuerit. T. 2. 175. seq. — v. 28. Quid sit nouum Testamentum. T. 5. 187. — v. 39. Calicis nomine, quid intelligat Christus Dominus. T. 2. 370. T. 4. 188. — v. 41. Cur iungit, vigilare & orare. T. 2. 86. Quid sit intrare in tentationem. T. 7. 73. Quomodo spiritus promptus, caro infirma dicitur. T. 2. 68. T. 8. 61. — v. 44. Cur Christus ter orauerit. T. 8. 175. ¶ Capite 27. — v. 19. Somniorum vxoris Pilati quæ causa extiterit. T. 5. 202. — v. 19. 33. Cur dictus Caluarię locus. T. 1. 217. — v. 34. Christus cur non bibit vinum myrrhatum. T. 7.

Index locorum Sacrae Scripturae.

Marci.

103.--v.42. Cur noluit descendere de cruce. T. 5. 206.--v. 51. Velum templi cur scissum. T. 5. 90. Petrae cur scissa. T. 5. 204. ¶ Cap. 28.--v. 18. Quid nomine caeli & terra intelligat. T. 2. 188. T. 5. 187.

¶ Cap. 1.--v. 15. Quod tempus dicatur imple-
tū, & quomodo prophetia fuerit impleta. T. 5. 87.
¶ Cap. 2.--v. 19. Filij nuptiarum, qui dicantur,
& cur illis non legendum. T. 2. 247. ¶ Cap. 3.--v.
2. Quid est, observabant eum. T. 2. 365. ¶ Cap.
6.--v. 20. Herodes quomodo custodiebat Ioannē,
ubi tenuit eum in carcere, & cur decollavit. T. 2.
34. ¶ Cap. 8.--v. 15. Hypocrisis cur vocetur fer-
mentum. T. 2. 265. ¶ Cap. 9.--v. 49. Salem &
pacem, cur coniunxerit. T. 5. 235. ¶ Cap. 10.--v.
17. Quis defectus huius, accedentis ad Christum,
flectentis genu. T. 2. 413. 414. ¶ Cap. 12.--v.
42. In historia viduae & gazophilatio, quae fuerint
annotanda. T. 2. 363. seqq. ¶ Cap. 13.--v. 1.
Quis Christum interrogavit de templi fabrica, &
quomodo quod ipse dixit, completum fuit. T. 1.
253. seq. ¶ Cap. 15.--v. 22. Calvariae locus, quis.
T. 1. 217. ¶ Cap. 16.--v. 19. Christus cur dicitur
sedere à dextris Dei. T. 8. 35.

Lucæ.

¶ Cap. 1.--v. 11. Altare incensi ubi nā erat. T.
2. 92.--v. 15. Sicera quid, & cur abstinencia Ioan-
nis præmittitur. T. 2. 80.--v. 32. Cur Christo pro-
mittitur sedes David. T. 4. 275. Et Regnum in do-
mo Iacob. T. 4. 271.--v. 69. Cornu salutis, quid
sit. T. 2. 518.--v. 74. Christus quomodo venit au-
ferre timorem inimicorum. T. 7. 31.--v. 80. Ioan-
nes in quibus desertis vitam egerit. T. 8. 8. ¶ Cap.
2.--v. 1. Romanis cur totum fere orbem Deus sub-
iecerit. T. 2. 219.--v. 4. Cur dicatur Ioseph ascen-
disse de Galilea. T. 8. 131.--v. 13. Militia caelestis,
quæ, & quomodo apparuit concinens. T. 5. 235.
seq.--v. 14. Qualis fuerit divisio, Gloria Deo, &
pax hominibus. T. 2. 190. 191. Quæ sit pax homi-
nibus bona voluntatis. T. 2. 362. T. 5. 88. 94.
--v. 23. Sanctum Domino vocari, quid sit. T. 2.
92.--v. 34. An Simeon fuerit sacerdos, & quo-
modo benedixit illis. T. 2. 53.--v. 35. Gladius per-
transiens animam virginis, quis fuerit. T. 8. 139.
--v. 37. Quare coniunxit Anna, ieiunia obsecra-
tionibus. T. 2. 84.--v. 46. Cur Christus in medio
Doctorum non interrogat, sed respondet. T. 7. 36.
¶ Cap. 3.--v. 1. Regio Trachonitis, quæ fuerit. T.
1. 166.--v. 2. Verbum Dei quomodo factum fue-
rit ad Ioannem. T. 4. 1. Ioannes in quo deserto esset.
T. 8. 8.--v. 4. Quam benè inducit Euangelista
prophetiam Isaie. T. 5. 71. Et quomodo fuerit com-
pleta. T. 5. 86. 87.--v. 8. Quis fuerit fructus dig-
nus poenitentiae. T. 1. 45. seqq.--v. 16. Baptiza-
re in Spiritu sancto, & igne, quid sit. T. 1. 142. T.
4. 4. ¶ Cap. 4.--v. 1. Christus, quo spiritu plenus
fuerit. T. 8. 45.--v. 2. vsq. 14. Explicatur inte-
gris tractatibus septimo & octavo.--v. 14. Cur
dicat, consummata omni tentatione. T. 8. 175.

--v. 39. Quid sit, stans super illam. T. 4. 98.
--v. 41. Cur increpat Christus demones, & præci-
pit tacere. T. 8. 128. ¶ Cap. 6.--v. 7. Quid sit, ob-
servabant eum. T. 2. 368.--v. 35. De dilectio-
ne inimicorum, integris Tractatibus quarto & quin-
to.--v. 36. Christus cur postulat, ut simus miseri-
cordes, sicut Pater caelestis. T. 2. 534.--v. 38.
Cur vult dare, ut detur. T. 4. 416.--v. 46. Cur
reprehenditur, qui Deum vocat Dñm, si non illi ob-
temperas. T. 4. 89. ¶ Cap. 7.--v. 46. Ad convivia
quomodo oleo ungebant caput. T. 2. 127. ¶ Cap. 8.
--v. 7. Pars seminis, cur dicitur cecidisse inter spi-
nas. T. 4. 24.--v. 13. Diabolus cur vocatur auis
caeli. T. 8. 81.--v. 14. Quam benè divitiarum vocant
spinas, & illas posuit inter sollicitudines & volup-
tates. T. 2. 438.--v. 15. Quomodo in patientia
redditur fructus copiosior. T. 4. 167.--v. 28. Dia-
bolus cur Christum deprecatur. T. 8. 208. ¶ Cap.
9.--v. 49. Diabolus cur cesserit nomini Christi. T.
8. 207.--v. 55. Cur Christus non concesserit Apo-
stolis, punire Samaritanos. T. 5. 53. T. 8. 123. ¶ Ca-
pite 10.--v. 16. Cur dicat, Qui vos audit, me
audit. T. 5. 135.--v. 29. Primus quis sit. T. 2.
500.--v. 30. Quomodo Christus suscepit legisperi-
tum. T. 8. 131. ¶ Cap. 11.--v. 13. Omnia quæ ho-
mo possidet, cur dicuntur Data. T. 5. 252.--v. 21.
Quomodo Christus vicit fortem armatum, & alli-
gavit, & quæ vasa illius cepit. T. 7. 53.--v. 41.
Eleemosyna quo pacto mundet peccata. T. 2. 417.
508. ¶ Cap. 12.--v. 1. Multa turba, quæ dicuntur,
&c. T. 2. 26.--v. 2. Hypocrisis cur vocetur fer-
mentum. T. 2. 284.--v. 16. Quæ sint annotanda in
historia divitis, cuius ager vberes tulit fructus. T.
2. 484. seqq.--v. 19. Quam malè loqueretur ad
animam suam. T. 1. 150.--v. 20. Cur dicatur, no-
tæ eius animam repetitam. T. 2. 474.--v. 21. In
Deum esse divitem, quid sit. T. 2. 488.--v. 33.
Sæculi non pereuntes, qui sint. T. 2. 492. 497.
--v. 33. Libros præcingere, quid. T. 7. 89.--v. 50.
Qualis baptismus, quo Christus baptizari gestiebat.
T. 2. 248.--v. 49. Quomodo dicat, se ignem mittere
in terram. T. 4. 45. T. 7. 59.--v. 58. Quis
sit exactor. T. 7. 158. T. 8. 20. ¶ Cap. 13.--v. 6.
In parabola ficulnea quæ sine annotanda. T. 1. 262
seqq. ¶ Cap. 14.--v. 26. Patrem & matrem cur
inbet odire, & amare inimicum. T. 5. 45. seq. ¶ Ca-
pite 15.--v. 13. Filius Prodigus, quomodo verè
substantiam suam consumpsit. T. 8. 96.--v. 15.
Quis fuerit cines regionis longinqua, cui adhesit.
T. 8. 76.--v. 29. Quomodo aliquando maiora amo-
ris signa impedit Deus peccatori, quam iusto. T. 4.
171. ¶ Cap. 16.--v. 1. Dives cur vocatur villicus,
aut œconomus, non Dominus. T. 4. 504. 505.--v.
6. Prudentes in generatione sua, qui dicantur. T. 2.
473.--v. 9. Quam iusta sit hæc conclusio. T. 2.
499. 500. Quomodo faciendi amici de māmōna ini-
quitatis. T. 2. 473. Māmōna iniquitatis, cur dicta.
T. 2. 471.--v. 19. Dives voluptuosus, cur damna

Index locorum Sacrae Scripturae.

tus. T. 2. 34. Quomodo in eo ostentantur, diuitiae congregatae in malum Domini sui. T. 2. 466. — v. 22. Cur plures Angeli conuenerint ad Lazarum, si sufficiebat vnus. T. 7. 222. — v. 23. Dives aperiens oculos, in tormentis, quid videat. T. 2. 473. seqq. — v. 25. Quare dictum est diuiti, recepisse bonum vili sua. T. 2. 217. 224. — v. 24. An fratres diuitis illius, dici possent illius proximi. T. 2. 500. ¶ Cap. 17. — v. 7. Quid velit Christus per parabolam de seruo arane. T. 4. 231. — v. 9. Nomine gratiae quid intelligat. T. 4. 245. ¶ Cap. 18. — v. 1. Quid per parabolam viduae intenderit Dominus, & quae sint in illa annotanda. T. 4. 112. seqq. — v. 11. Pharisei bona facientis perditio, vnde, & quod illius peccatum. T. 2. 139. 149. Publicani patientia quanta fuerit. T. 4. 220. — v. 18. In quo defecerit, adolescens, qui totam legem se seruasse perhibuit. T. 2. 413. 414. ¶ Capite 19. — v. 8. An Zachaeus dederit omnia sua bona. T. 2. 362. An ille Iudeus esset vel Gentilis. T. 4. 243. seqq. — v. 42. Quid dicere voluit Christus de Ierusalem, si cognouisses & tu. T. 5. 170. ¶ Cap. 21. — v. 1. Quae annotanda sint in historia viduae mittentis ara minuta dno. T. 2. 363. seqq. — v. 5. De templi ruina à Christo praedicta. T. 1. 253. seqq. — v. 19. Patientiae virtus, quanta sit. T. 4. 159. 167. — v. 28. Sancti quomodo lenabunt capita in iudicio. T. 4. 110. — v. 34. Cordis nomine, quid Christus intelligat. T. 2. 65. ¶ Capite 22. — v. 15. Cur desiderauit manducare Pascha. T. 2. 248. — v. 31. Cur Simonis nomen repetiuit, loquens ad Petrum. T. 7. 41. Quid sit, expetere cribrare. T. 8. 2875. — v. 32. Cur Christus orauit pro Petro. T. 8. 42. — v. 43. Angelus cur venit, ad confortandum Christum. T. 8. 42. ¶ Capite 23. — v. 11. Christus cur indutus fuerit ab Herode veste alba. T. 5. 35. — v. 23. Cur dicatur, innaluisse voces Iudeorum. T. 5. 198. — v. 28. Christus cur dixerit: Nolite flere super me. T. 2. 185. — v. 33. Cur vocatus Caluariae locus. T. 1. 217. — v. 34. Cur Christus in cruce primum pro inimicis orauerit. T. 5. 227. 245. — v. 43. Loquens ad latronem, cur praemisit, Amen. T. 2. 215. Hodie, quid significet. T. 2. 487. ¶ Capite 24. — v. 19. Christus quomodo fuit potens in opere & sermone. T. 7. 29. — v. 47. Cur praecepit in predicatione Euangelij, incipere a Ierusalem. T. 4. 183. T. 5. 199. — v. 49. Cur iussit, Apostolos, expellere virtutem Spiritus sancti. T. 8. 56.

Ioannis.

¶ Capite 1. — v. 3. Quid sit. Sine ipso factum est nihil. T. 2. 472. — v. 9. Christus, quomodo lux vera. T. 2. 325. — v. 10. Mundus qui eum non cognouit, quis fuerit. T. 8. 199. — v. 12. Quibus dedit potestatem filios Dei fieri. T. 5. 242. Quanta filiatio, & quomodo illius sit causa, quod Verbum caro factum est. T. 2. 443. seqq. T. 5. 242. — v. 14. Quando videris Ioannes, Christi gloriam, quasi tui geniti à Patre. T. 5. 206. seqq. Cur dicatur Christus, plenus gratiae & veritatis. T. 7. 140. — v. 17.

Quae sit lex, per Moysen, & quae gratia per Christum. T. 5. 82. 95. — v. 21. De quo Propheta quatuor. T. 7. 111. — v. 51. Quomodo Angeli fuerint descendentes super Christum. T. 4. 1. Et quando id fuerit factum. T. 7. 221. ¶ Cap. 2. — v. 8. Cur Christus praecepit, vinum ferri Architrachino. T. 7. 58. — v. 11. Cur miraculum illud fecerit, in nuptijs. T. 8. 124. — v. 16. Quid significet pronomen, ista. T. 2. 280. ¶ Cap. 3. — v. 3. Baptismus cur institutus in aqua. T. 1. 142. — v. 16. Quae mysteria contineant illa verba: Sic Deus dilexit mundum, &c. T. 5. 250. seqq. — v. 18. Quomodo dicatur iam iudicatus, qui non credit. T. 2. 226. — v. 29. Cur Christus est, cui conuenit Ecclesiam tanquam Sponsam habere. T. 2. 247. — v. 31. Quis sit, qui loquitur de terra, & quis de caelo. T. 1. 149. T. 5. 95. — v. 34. Quomodo non ad mensuram datus est Spiritus Christo. T. 7. 69. ¶ Cap. 5. — v. 11. Cur praecepit Christus paralytico, tollere grabatum. T. 7. 58. — v. 17. Cur dicat, Patrem usque modo operari, qui initio mundi dicitur requiescere ab omni opere. T. 2. 261. 493. — v. 19. Quomodo se filium Dei probet, ex eo quod facit, quae Pater. T. 4. 229. 251. Et cur dicat, non posse facere alia. T. 4. 46. — v. 44. Ab hominibus velle gloriam, quod crimen sit. T. 2. 182. Et quomodo impediatur fides. T. 2. 205. ¶ Capite 6. — v. 32. Inter Manna & Eucharistiam, quae differentia extiterit. T. 7. 160. — v. 45. Quomodo Christus implet, quae praedicta fuerant à Prophetis. T. 7. 32. seqq. — v. 5-54. Cur praemisit, Amen Amen, & cur Ioannes frequenter hanc iurandi notam exprimat. T. 2. 213. 214. — v. 46. An & quomodo Christus Patrem viderit ab instanti suae conceptionis. T. 1. 145. — v. 59. Cur qui manducat hunc panem, viuet in aeternum. T. 2. 429. — v. 64. Quomodo Spiritus est, qui viuificat. T. 8. 41. — v. 71. Iudas cur vocetur diabolus. T. 5. 24. T. 7. 129. ¶ Capite 7. — v. 7. Mundus quos persequatur. T. 8. 69. — v. 16. Quid sit, Mea doctrina non est mea, &c. T. 4. 23. — v. 37. Quis fuerit nonissimus dies magnus festiuitatis. T. 2. 406. — v. 39. Quare dicat, tunc Christum, non autem fuisse glorificatum. T. 5. 204. ¶ Cap. 8. — v. 12. Christus cur dicat, se esse lucem mundi. T. 2. 325. — v. 20. Gazophylatium, quis locus fuerit. T. 2. 363. — v. 37. Doctrina Christi, quam noua visa fuerit. T. 5. 188. Quomodo propter illam voluerint eum occidere. T. 8. 184. — v. 44. Diabolus, quam bene dicatur pater mendacij, & quod veritas in illo non est. T. 7. 1. T. 8. 195. ¶ Capite 9. — v. 39. Cur Christus dicat, se venisse, ut qui vident caeci fiant. T. 2. 528. ¶ Capite 10. — v. 10. Christus quomodo venit, ut homo vitam habeat. T. 2. 429. — v. 30. Quanta vis horum verborum, Ego & Pater vnum sumus, ad mysterium Trinitatis comprobandum. T. 8. 167. ¶ Cap. 11. — v. 50. Caiphe sententia qualis fuerit. T. 2. 357. T. 8. 9. — v. 55. Quomodo se sanctificabant, qui ascende-

bant

Index locorum Sacrae Scripturae.

bant ad Pascha. T. 1. 94. ¶ Cap. 12. — v. 28. Quid postulet Christus, dū ē, Clarifica nomen tuum. T. 2. 182. T. 4. 235. — v. 31. Princeps huius mundi eiciendus foras, quis fuerit. T. 8. 203. — v. 32. Christus exaltatus, quomodo omnia ad se traxit. T. 4. 275. — v. 41. Isaias quando vidit gloriam Dei. T. 4. 99. — v. 49. Cur Christus dicat, se locutum, quae Pater illi mandauit. T. 4. 23. ¶ Cap. 13. — v. 1. Transitus hic, quis fuerit. T. 4. 184. seq. — v. 16. 18. Cur dicens, non esse seruum, super Dominum, adiciat iniquitatem Iudae. T. 5. 245. — v. 34. Quod vocet, mandatum nouum. T. 5. 7. Et an illud sit, verbum abbreviatum à Propheta predictum. T. 5. 193. — v. 35. Discipuli Christi, quomodo ex dilectione cognoscendi. T. 5. 178. 247. ¶ Cap. 14. — v. 10. Cur dicat, Patrem facere opera, quae ipse faciebat. T. 2. 188. — v. 23. Quomodo & per quid Deus mansionem faciat in homine. T. 5. 255. T. 8. 38. 209. — v. 27. Pacem relinquere, quid sit. T. 2. 190. 236. — v. 30. Mundi huius Princeps, quia sit. T. 7. 113. 187. ¶ Cap. 15. — v. 5. Sine Christo, quare nihil possimus facere. T. 2. 472. — v. 12. Cur Christus, dilectionis praeceptum vocat suum. T. 5. 9. 255. Cur praecipiat diligere, sicut dilexit ipse. T. 5. 244. — v. 14. Discipulos, cur vocat amicos suos. T. 5. 47. ¶ Cap. 17. — v. 2. Quomodo omne quod Christus accepit, ordinauit ad vitam nostram. T. 8. 121. seqq. — v. 5. Clarificari, quid sit. T. 1. 181. T. 5. 203. seq. — v. 19. Christus, quomodo se sanctificauit pro hominibus. T. 2. 393. — v. 22. Quam unitatem postulat huminum. T. 8. 4. ¶ Cap. 18. — v. 11. Calix quis sit. T. 4. 188. — v. 19. Praeses cur Christum peculiariter interrogauit de doctrina. T. 5. 188. — v. 23. An calumnianti iniuste, liceat respondere. T. 4. 67. Cur Christus percutienti non obtulit aliam maxillam. T. 5. 63. ¶ Cap. 19. — v. 11. Pilatus quam potestatem accepit super Christum. T. 8. 196. — v. 17. Caluaria locus, cur dictus. T. 1. 217. — v. 30. Christus cur bibit acetum. T. 7. 103. — v. 35. Ioannes, quid considerauit in sanguine & aqua fluentibus de Christi latere. T. 5. 207. Et quomodo miles aperuit caernā laei. T. 5. 130. ¶ Cap. 21. — v. 15. Christus cur ter Petrum interrogauit. T. 8. 175. Et cur interrogans de amore erga se, iubet, pascere agnos suos. T. 5. 130.

Aetnum
Apostol.

¶ Cap. 1. — v. 1. Christus quomodo cepit facere & docere. T. 5. 255. T. 7. 29. — v. 3. Quid fecit, quadraginta diebus, quibus mansit cum Apostolis. T. 1. 101. — v. 4. Cur conuiuium cum Apostolis egit. T. 2. 12. — v. 24. Apostoli cur ad Deum desulerint electionē Matthiae. T. 5. 66. ¶ Cap. 2. — v. 3. Spiritus sanctus cur venit in igneis linguis. T. 4. 57 T. 7. 59. T. 8. 12. ¶ Cap. 3. — v. 12. Quanta fuerit Petri fortitudo. T. 8. 52. v. 21. Dies Iudicii, cur vocetur tempus restitutionis omnium. T. 2. 335. ¶ Cap. 4. — v. 8. Petri fortitudo, quanta. T. 8. 52. — v. 34. Cur, & quo affectu fideles, omnia ponerent ad pe-

des Apostolorum. T. 2. 526. ¶ Cap. 5. — v. 4. Quomodo non fuit contra charitatem, punire Ananiam, &c. T. 5. 53. — v. 42. Cur Apostoli flagellari gaudebant, & qui flagellabant, inuebant. T. 2. 252. ¶ Cap. 6. — v. 2. Ministrare, quid significet in Scriptura. T. 7. 223. — v. 14. Iesus quomodo nouas leges tradidit. T. 5. 5. — v. 15. Inde facies Stephani apparuit sicut facies Angel. T. 2. 253. T. 5. 118. ¶ Cap. 7. — v. 5. Deus cur Abrahae non dedit terre passum pedis, cui totam terram promiserat. T. 1. 131. — v. 25. Moyses, quando ascendit visitare fratres suos. T. 1. 98. — v. 38. Fuerit ne Angelus, an Deus ipse, qui legem dedit Moyse. T. 4. 92. — v. 54. Perturbatio persecutorum Stephani, quanta, & vnde. T. 5. 118. — v. 55. Videre caelos apertos, quid fuerit. T. 5. 112. Et cur exprimens Patrem & Filium, non expresserit Spiritum sanctum. T. 4. 131. — v. 17. Saulus, qui vocatur adolescens, cuius aetatis tunc esset. T. 4. 192. seq. — v. 58. B. Stephanus cur dixerit, Domine Iesu T. 5. 134. An & cur peculiariter orauerit pro salute Sauli. T. 4. 192. seq. — v. 59. Cur orans pro inimicis, dictus est, obdormisse in Domino. T. 5. 113. 248. ¶ Cap. 8. — v. 20. seqq. Petrus cur non orauerit pro Simone Mago, id postulante, cui iniunxit, ut oraret pro seipso. T. 4. 63. — v. 39. Philippus quomodo deportatus fuit ab Angelo. T. 7. 163. seqq. ¶ Capite 9. — v. 9. Paulus an tunc raptus fuerit ad tertium caelum, &c. T. 2. 81. Et quid significet, quod dicitur, Erat non videns. T. 2. 82. — v. 13. An Saulus tunc iam esset vir. T. 4. 192. Quomodo Deus tunc illum armanit, per patientiam. T. 4. 167. — v. 20. Quomodo tam cito cepit Saulus predicare Christum. T. 2. 81. — v. 36. Dorcas, quae fuerit, & cur mortua non fuit lintheo cooperta. T. 2. 426. ¶ Cap. 10. — v. 4. Orationes Cornelij cur ascenderint coram Deo. T. 2. 405. — v. 10. Petrus cur famem patiens, ascendit orare. T. 8. 114. seq. Cur tunc factus fuit in mentis excessu. T. 2. 69. 81. — v. 13. Cur illi dicitur, Occide, & manduca. T. 8. 4. Quid significant animalia mactanda & comedenda. T. 5. 32. seqq. — v. 43. Quomodo omnes Prophetae testimonium perhibent Christo. T. 5. 250. ¶ Cap. 12. — v. 1. Deus cur permisit Herodi, affligere fideles de Ecclesia, de collare Iacobum, & catenare Petrum. T. 7. 163. — v. 23. Herodes cur percussus fuerit ab Angelo. T. 2. 195. 206. 215. ¶ Cap. 13. — v. 3. Cur Apostoli, ieiunia orationibus iunxerunt. T. 2. 85. ¶ Capite 14. — v. 11. Paulum cur vocabant Mercurium. T. 1. 107. — v. 22. Qualis oratio cum ieiunationibus. T. 2. 85. ¶ Capite 15. — v. 10. Antiqua lex, quam fuerit gravis. T. 5. 14. 82. seqq. 90. 193. ¶ Cap. 16. — v. 6. 7. Paulus & Silas quomodo & cur vetati sint à Spiritu sancto predicare in Asia. T. 1. 83. 84. 92. 93. — v. 14. Dominus quomodo aperuit cor mulieris ad doctrinam Pauli recipiendam. T. 1. 89. ¶ Cap. 17. — v. 18. Paulus cur voca-

Index locorum Sacrae Scripturae.

us Seminiterbius. T. 1. 90. -- v. 21. Athenien-
ses quam fuerint nouitatum amatores. T. 8. 162.
-- v. 28. Quomodo in Deo viuimus, mouemur, &
sumus. T. 4. 231. ¶ Cap. 20. -- v. 22. Paulus, quo-
modo ductus est alligatus spiritu in Ierusalem. T.
1. 72. seq. -- v. 28. Christus, quomodo sanguine suo
acquisiuit Ecclesiam. T. 2. 246. ¶ Cap. 22. -- v. 20
Paulus quomodo consensiebat neci Stephani. T. 4.
193. ¶ Cap. 23. -- v. 3. Paulus an imperfectum se osten-
derit, respondens asper, cum suis colaphizatus. T.
1. 259. T. 5. 63. ¶ Cap. 26. -- v. 1. Vtrum liceat
se opponere inimicis calumniantibus, & respondere
pro se ipso. T. 4. 67. ¶ Cap. 27. -- v. 9. 14. Naviga-
tio cur non tuta fuerit, praterito ieiunio, quans gra-
dis fuerit tempestas, quis ventus Typhonicus, &c.
T. 2. 61. 62. -- v. 24. Navigantes omnes, quomodo
Paulo dati dicantur. T. 4. 64. ¶ Cap. 28. -- v. 8.
Paulus cur patrem praefecti miraculose curauit, no-
Timotheum. T. 8. 124.

Rom. Epistola hac, quando scripta fuerit. T. 1. 12.
-- v. 1. Cur Paulus dicitur, segregatus in Euan-
gelium Dei. T. 2. 32. -- v. 7. Gratia & pax, quid
significant. T. 2. 188. T. 7. 158. -- v. 16. Paulus
cur dicat, se non erubescere Euangelium. T. 5. 172.
seqq. Cur Euangelium dicatur, virtus Dei, in salu-
tem. T. 2. 129. T. 5. 173. T. 8. 110. -- v. 17. Iu-
stus quomodo ex fide uiuit. T. 8. 110. ¶ Capite 2.
-- v. 9. Unde oriatur tribulatio in animam operan-
tis malum. T. 7. 157. -- v. 10. Vnus honor, cur
tantum conueniat operanti bonum. T. 4. 152. seq.
-- v. 13. Legis factores, qui sunt. T. 4. 99. -- v. 14.
Legi naturali cur addenda fuit scripta. T. 4. 32.
-- v. 21. Cur merito reprehendendus, qui alios do-
cens, seipsum non docet. T. 7. 56. ¶ Capite 3. -- v.
23. Cur dicat, peccatores egere gloria Dei. T. 4.
183. -- v. 25. In morte Christi, quomodo ostensa fue-
rit Dei iustitia. T. 2. 185. Quatum voluerit Deus,
se ostendere iustum. T. 4. 104. -- v. 27. Lex anti-
qua, cur vocetur Factorum. T. 5. 43. 101. ¶ Cap. 4.
-- v. 15. Lex quomodo iram operatur. T. 5. 89.
-- v. 17. Verbi Dei potentia, quanta sit. T. 4. 78.
¶ Cap. 5. -- v. 8. Deus quomodo commendat cha-
ritatem suam in nobis. T. 5. 251. An dilectio ini-
mici commendabilior sit dilectione amici. T. 4. 248.
-- v. 20. Dilectio ut, quid significet, cum dicit, legem
intraſſe, ut abundaret peccatum. T. 2. 528. ¶ Cap.
6. -- v. 1. Quomodo non macendum in peccato, ut
gratia abundet. T. 4. 187. -- v. 3. Quomodo bap-
tizetur homo in morte Christi. T. 5. 31. seqq. T. 7.
39. 40. -- v. 4. Qui baptizatur, quomodo sepeliri
debetur, & ad quid. T. 1. 218. -- v. 6. Christus quo-
modo intendat destruere corpus peccati. T. 4. 261.
-- v. 11. Fidelis quo pacto debet existimare se mor-
tuum. T. 5. 170. -- v. 14. Quae ratio sit agendi,
quod Paulus suadet, quia non estis sub lege. T.
5. 191. ¶ Capite 7. -- v. 2. Lex cur comparetur vi-
ro. T. 4. 101. -- v. 5. Esse in carne, quid sit. T. 5.
191. -- v. 13. Lex quomodo operetur mortem. T.

5. 89. -- v. 14. Homo cur dicatur, venundatus sub
peccato. T. 8. 146. -- v. 15. Homo quomodo multa
agit, quae non ipse agere dicitur. T. 4. 200. -- v. 18.
Cur dicat, non esse bonum aliquod in carne. T. 1.
57. -- v. 23. Quomodo & per quid caro captiuare
procuret spiritum. T. 2. 23. ¶ Capite 8. -- v. 3.
Christus cur dicatur factus in similitudinem carnis
peccari. T. 8. 4. -- v. 8. Quae & qualis adoptio filio-
rum data fuerit per Christum. T. 2. 443. -- v. 9.
Qui dicantur, non esse in carne, sed in spiritu. T. 2.
66. T. 5. 191. -- v. 10. Corpus quomodo iam dica-
tur mortuum. T. 1. 211. -- v. 12. Cur non simus
debitores carni. T. 2. 59. 60. -- v. 14. Quo spiritu
Dei agantur iusti. T. 7. 69. -- v. 18. Cur passionis
huius temporis, dicantur, non condigne ad susuram
gloriam. T. 2. 165. -- v. 25. Sancti quo pacto per
patientiam expectant. T. 4. 212. -- v. 28. Iusti
quomodo omnia cooperantur in bonum. T. 5. 144.
-- v. 29. Imagini filij Dei, quomodo conformari te-
nemur. T. 5. 242. seq. & quomodo hoc sit omnibus
possibile. T. 7. 141. -- v. 35. Quam bene Aposto-
lus naturam charitatis describat. T. 4. 49. ¶ Cap. 9.
-- v. 1. 2. Paulus cur iurat, & quae ratio tristitia
cordis sui. T. 1. 111. 12. -- v. 13. Quomodo maior
seruiuit minori. T. 5. 143. seq. Esau cur typus posi-
tus reproborum, Iacob praedestinatorum. T. 5. 229.
seq. -- v. 22. Quomodo Deus ostendat potentiam
suam sustinendo in multa patientia vasa irae. T. 4.
158. -- v. 28. Quid est, quod Isaias dixit, de ver-
bo abbreviato. T. 5. 193. seq. -- v. 29. Dominus
quale semen reliquit, ne periremus. T. 5. 4. -- v.
33. Cur qui credit in Christum, non confundatur. T.
5. 157. ¶ Cap. 10. -- v. 4. Christus cur dicatur Fi-
nis legis. T. 5. 88. -- v. 11. Cur qui in illum credit non
confundatur. T. 5. 157. -- v. 16. Quomodo, & ad
quid inducit Apostolus dictum Isaias. T. 5. 119.
¶ Capite 11. -- v. 9. Scriptura quomodo sit aliqui-
bus, mensa in scandalum. T. 8. 170. -- v. 34. Spiri-
tum Domini adinuare, quis dicatur. T. 8. 61. -- v.
36. Quomodo ex ipso & per ipsum omnia. T. 4.
231. ¶ Cap. 12. -- v. 1. Hostia viuens, quae sit, &
quomodo offerenda. T. 2. 120. 278. 288. -- v. 12.
Quomodo spe gaudendum. T. 2. 294. -- v. 14. Se-
cretari hospitalitatem, quid sit. T. 2. 522. -- v. 19.
Quid sit, Non vos defendentes, & quomodo
datus locus irae, & quid irae nomine intelligendum. T.
4. 111. 109. 111. seqq. Vbi scriptum sit: Mihi vindicta,
&c. T. 4. 111. 111. seqq. -- v. 20. Quomodo bene
faciendo inimico, congeruntur carbones super ca-
put eius. T. 4. 109. 164. 263. 272. ¶ Capite 13.
-- v. 1. Quomodo omnis potestas sit a Deo. T. 8.
196. seq. -- v. 10. Cur plenitudo legis sit dilectio.
T. 4. 40. -- v. 12. Quis sit status, quo nox pra-
cesit, & dies appropinquauit. T. 7. 49. Cur abicien-
da opera tenebrarum. T. 2. 18. Et quae arma lucis
induenda. T. 7. 49. -- v. 13. Cur Apostolus co-
mestrationibus iunxit impudicitias. T. 8. 61. -- v.
14. Quomodo induemur Christum. T. 5. 123. Et quo

Index locorum Sacrae Scripturae.

Primæ ad
Corinth.

modo omnes id possint. T. 7. 141. Quid sit, non facere carnis curam in desideriis. T. 1. 19. ¶ Capite 14. — v. 1. Infirmum in fide assumere, quid sit. T. 2. 490. — v. 6. Domino manducare, aut non manducare, quid. T. 2. 267. ¶ Capite 15. — v. 4. Quomodo ad nostram doctrinam scripta sint, quæcunque scripta sunt. T. 8. 110. ¶ Capite 16. — v. 20. An sine Dei virtute possimus conterere Satanam. T. 8. 42. ¶ Cap. 1. — v. 30. Christus cur vocatur iustitia nostra. T. 4. 185. ¶ Cap. 2. — v. 3. Paulus cur tremorem habebat. T. 8. 75. — v. 8. Diabolus an cognoverit Christi personam. T. 7. 106. — v. 9. Quæ sint, quæ nec oculus vidit, &c. T. 1. 39. — v. 10. An necessaria sit divina revelatio, ad mysteria divina. T. 1. 41. — v. 12. Quis sit spiritus huius mundi. T. 1. 147. ¶ Cap. 3. — v. 3. Quid est esse carnalē & secundum hominem ambulare. T. 2. 132. — v. 8. Quomodo unusquisq. accipiet secundum propriū laborem. T. 7. 103. — v. 9. Quomodo homo sit Dei adiutor. T. 8. 61. — v. 10. Quomodo superadificandum, & quod fundamentum supponendum. T. 2. 265. — v. 22. Quibus dicat Apostolus, Omnia vestra sunt. T. 2. 323. ¶ Cap. 4. — v. 5. Christus quomodo illuminabit abscondita tenebrarum. T. 2. 179. — v. 7. Quam bene probet Apostolus, de bonis quæ agimus, non nobis gloriandum. T. 2. 190. 191. — v. 9. Quomodo spectaculum facti sumus, &c. T. 7. 9. — v. 15. Paulus quomodo generaverit filios per Evangelium. T. 5. 249. ¶ Cap. 5. — v. 5. Paulus quam potestatem habuit tradendi hominem Satanæ. T. 8. 48. Et cur illū tradideris Satanæ. T. 8. 65. vsq. 69. An liceat velle malum peccatori ad salutem spiritus illius. T. 4. 54. ¶ Cap. 7. — v. 5. Quomodo oratio prærequirat ieiunium. T. 2. 85. ¶ Cap. 8. — v. 1. Quam scientiā damnet Paulus. T. 2. 260. 277. ¶ Cap. 9. — v. 9. Quæ de animalibus dicit Scriptura sacra, quomodo sint accipienda. T. 2. 144. T. 8. 17. — v. 16. Cur dicat, nullam sibi gloriam si euangelizet. T. 4. 231. — v. 27. Modus pugnandi, quis, & quis sit inimicus, quæ arma, &c. T. 2. 49. T. 7. 93. seq. — v. 27. Cur castigat corpus suum Apostolus, timens reprobum effici, qui securus erat. T. 8. 64. 92. ¶ Cap. 10. — v. 4. Christus cur petra dicatur. T. 4. 84. T. 8. 174. Et quomodo suos consequitur. T. 8. 209. — v. 7. Quando, & quomodo sedis populus manducare, &c. Quid ludere, ad quod surrexit. T. 2. 28. — v. 10. Qui murmuraverint, quis exterminator, quæ pœna. T. 1. 171. — v. 11. Quomodo omnia scripta ad correptionem nostram. T. 7. 146. Cur dicat, nos esse in quos fines seculorum deveniunt. T. 1. 235. — v. 13. Deus quomodo non patitur nos tentari ultra vires. T. 8. 63. 137. seq. 140. — v. 31. Omnia quomodo in Dei gloriam facienda. T. 2. 395. seqq. — v. 33. Quomodo nunc dicat, se velle omnibus placere, qui alibi dixit, si hominibus placere, servus Christi non essem. T. 4. 279. ¶ Cap. 11. — v. 3. Christus cur dicitur

caput viri. T. 2. 263. — v. 19. Quas vocet Paulus hereses, & cur dicat, illas necessarias, & quid circa dominicam cœnam reprehendant in Corinthiis. T. 2. 528. seqq. — v. 24. Facere, an sit sacrificare, aut offerre. T. 2. 53. ¶ Cap. 12. — v. 2. Quomodo ad idola ducebantur, euntes. T. 5. 165. — v. 14. Qualiter ex concordantia memororum probetur charitatis necessitas. T. 4. 51. — v. 31. Quomodo charitas sit excellentior via, & cur ita vocata. T. 4. 415. T. 5. 40. ¶ Cap. 13. — v. 1. Cur sine charitate homo dicatur nihil. T. 4. 38. seqq. T. 5. 235. — v. 4. Quomodo & cur charitas dicatur patiens & benigna. T. 4. 44 seqq. Cur, quod non irritatur, nec cogitat malum. T. 4. 51. 138. Cur quod non gaudet super iniquitate. T. 4. 56. — v. 7. Cur, quod omnia sustinet. T. 5. 47. — v. 11. Quomodo Paulus, factus vir, evacuavit, quæ erant parvuli. T. 5. 190. ¶ Cap. 14. — v. 16. Cur qui non intelligit, quod dicitur, non potest dicere Amen. T. 2. 213. ¶ Cap. 15. — v. 10. Cur dicat, Non ego, sed gratia Dei mecum. T. 8. 57. — v. 22. Quomodo omnes vivificandi in Christo, sicut mortui sumus in Adâ. T. 7. 39. — v. 24. Quod Regnum tradet Patri, Christus, & quos principatus evacuabit. T. 2. 166. T. 4. 268. seq. — v. 28. Tunc, quomodo erit Deus omnia in omnibus. T. 2. 166. 202. — v. 31. Apostolus quomodo quotidie moreretur. T. 1. 176. 213. seqq. — v. 32. Quando & contra quas bestias pugnavit Ephesi. T. 5. 25. — v. 44. Primus homo cui dicatur, de terra terrenus. T. 1. 215. — v. 52. Iudicium quomodo futurum dicatur in iudicio oculi. T. 2. 474. — v. 56. Peccatum quare dicatur, stimulus mortis. T. 1. 172. — v. 58. Quid operetur, scire, iacobem nostrum non esse inancin. T. 2. 341. ¶ Cap. 16. — v. 1. Collecta, quæ sint, & ad quid inferuēr. T. 2. 406.

¶ Capite 1. — v. 1. Quando hæc Epistola scripta fuerit. T. 1. 12. — v. 12. Cur dicatur gloria nostra, testimonium conscientie nostræ. T. 2. 228. — v. 21. Deus quomodo nos vñxit, & ad quid. T. 7. 43. 44. seqq. — v. 22. Quomodo dedit pignus spiritus. T. 5. 36. ¶ Cap. 2. — v. 11. Cogitationes Satanæ, quas non debemus ignorare, quæ sint. T. 7. 18. 171. T. 8. 76. 183. 188. — v. 17. Adulterantes verbum Dei, qui sint. T. 4. 12. ¶ Cap. 3. — v. 3. Quæ sit differentia legis & Evangelij. T. 5. 42. 43. — v. 5. Cogitare bonum, quid sit. T. 4. 80. — v. 7. Lex cur vocetur ministratio mortis, &c. T. 5. 173. ¶ Cap. 4. — v. 2. Adulterantes verbum Dei, qui dicantur. T. 4. 12. — v. 4. Cur dicatur, Evangelium gloriæ Christi. T. 4. 183. Et Christus, cur dicatur, imago Dei. T. 4. 250. — v. 10. Mortificatio Christi, quæ sit. T. 7. 102. 104. Quomodo vita Iesu potest in nobis manifestari. T. 7. 142. — v. 12. Mors quomodo in iustis operetur, & vita in mundanis. T. 1. 122. seqq. — v. 15. Cur dicat, Omnia propter vos. T. 2. 324. 325. — v. 17. Levis iabor, quam grandem gloriam operetur. T. 2. 162. seq.

Secundæ
ad Corin.

¶ Cap. 5.

Index locorum Sacrae Scripturae.

¶ Cap. 5. -- v. 17. Quomodo omnia dicantur facta
se nona. T. 5. 187. -- v. 20. Quae res illius noteg
lationis Ergo. T. 1. 84. ¶ Cap. 6. -- v. 1. Quomo
lo Apostoli fuerint adiutores Dei. T. 1. 64. Et quo
modo homo adiuuare Deum dicatur. T. 8. 61. Et
quis non in vacuum gratiam Dei recipit. T. 7. 44.
¶ Cap. 7. -- v. 1. Quod dicatur tempus acceptabile. T. 1. 56.
T. 2. 17. -- v. 6. Cur scientiam ponat post ieiunia.
T. 2. 76. Cur etiam castitatem. T. 2. 101. -- v. 11.
Cur & quam petat cordis dilatationem. T. 5. 256.
-- v. 16. Homo quomodo sit templum Dei. T. 5.
254. ¶ Cap. 7. -- v. 2. Quid sit, Capite nos. T.
7. 183. ¶ Cap. 8. -- v. 1. Macedones, quam digni
tate extiterint, et patientia, & elemosynarum
largitione. T. 2. 289. seqq. 523. seqq. -- v. 10. Cur
vile iudicetur opus. T. 2. 291. -- v. 12. Prompti
tudo voluntatis cur supponenda ad elemosynam.
T. 2. 366. -- v. 23. Cur Apostoli dicuntur, Gloria
Christi. T. 2. 207. T. 5. 124. ¶ Cap. 9. -- v. 7.
Elemosyna cur primo destinanda in corde. T. 2.
378. -- v. 9. Elemosyna cur vocetur seminatio. T.
2. 499. 500. Cur iustitia. T. 2. 507. vsq. 517. T. 4.
277. seqq. ¶ Cap. 10. v. 5. Intellectus cur & quomodo
redigendus in captiuitatem. T. 4. 201. ¶ Cap. 11.
-- v. 21. Cur dicat Apostolus, se in insipientia lo
qui, & quae fuerit haec insipientia. T. 2. 161. seq.
-- v. 24. Cur lex de quadragenis statuta. T. 1. 99.
¶ Cap. 12. -- v. 2. Paulus quando, & ubi, & quo
modo raptus in tertium caelum. T. 2. 81. 82. -- v. 7.
Cur illi datus Angelus Satanae colaphizans. T. 7.
66. T. 8. 140. Et cur vocatus Satanas. T. 7. 210.
-- v. 8. Cur ter Dominum rogauerit. T. 8. 175.
-- v. 9. Virtus quomodo perficitur in infirmitate.
T. 7. 15. 65. -- v. 10. Quomodo quanto infirmior,
tanto potentior. T. 1. 68. 73. T. 7. 86. T. 8. 59.
-- v. 11. Paulus, cur dicat, se factum insipientem.
T. 2. 161. seq. -- v. 12. Signa Apostolatus, cur dica
tur esse, in patientia. T. 4. 167. -- v. 14. Parentes
quomodo debeant thesaurizare filiis. T. 4. 499.
500. -- v. 19. Loqui coram Deo, quid sit. T. 2. 381.
Ad Gal. ¶ Capite 1. -- v. 4. Seculum cur vocatur nequa.
T. 8. 84. -- v. 8. Cur anathematizandus etiam An
gelus, si oppositum eius, quod accepimus, dicat. T. 8.
172. -- v. 10. Quomodo asserat, se nolle homini
bus placere, qui alibi dixit, se curare placere omni
bus. T. 4. 279. ¶ Cap. 2. -- v. 19. Quid sit Christo
confixum esse cruci. T. 5. 179. -- v. 20. Quomodo
dicat, Vivo ego, iam non ego, &c. T. 5. 170.
¶ Capite 3. -- v. 1. Fascinatio an detur, quid sit,
& quid operetur. T. 2. 312. Quomodo Christus
dicatur crucifixus ante oculos Galatarum. T. 7. 30.
-- v. 19. Lex cur dicatur ordinata per Angelos. T.
4. 92. -- v. 23. Lex quomodo homines tenebat in
clusos. T. 4. 26. 35. T. 5. 88. 189. -- v. 24. Lex
cur dicitur Pedagoga. T. 5. 38. seq. -- v. 27. Quo
modo baptizati Christum inuane. T. 5. 123. ¶ Ca
pit. 4. -- v. 1. Populus antiquus cur dicitur puer.
T. 5. 189. 191. -- v. 5. Quae adoptio filiorum da

ta fuerit per Christum. T. 2. 443. -- v. 9. Lex an
tiqua quam facit infirma. T. 5. 13. -- v. 10. An
dierum observatio licita sit. T. 1. 106. 107. -- v.
15. Quare dicit, Oculos vestros eruiissetis, &c.
T. 4. 257. -- v. 24. Duo filij Abrahae et ancilla &
libera, quid per allegoriam significet. T. 5. 30. 51.
-- v. 27. An Apostolus recte Isaiae prophetiam in
ducit. T. 7. 32. ¶ Capite 5. -- v. 17. Quomodo caro
contraria sit spiritui. T. 2. 24. T. 4. 200. seq. -- v.
20. Avaritia cur vocatur, idolorum seruitus. T.
2. 456. 489. -- v. 22. Pax quomodo sit fructus
spiritus. T. 5. 112. -- v. 26. Inanis gloria cur non
concupiscenda. T. 2. 155. ¶ Cap. 6. -- v. 4. Gloriam
in semetipso habere, & non in altero, quid sit. T. 2.
228. -- v. 9. Cur omnes debent benefacere. T. 2.
532. -- v. 17. Quae fuerint signa praecipuae nobilita
tis Pauli. T. 4. 191.

¶ Capite 1. -- v. 3. Deus quomodo nos benedixit. Ad Ephe.
in Christo. T. 5. 136. -- v. 4. Ad quid Deus nos ele
git. T. 2. 367. -- v. 9. Sacramentum voluntatis
suae, quod sit. T. 5. 88. -- v. 17. Spiritus sapientiae,
& reuelationis, quis sit, & ad quid necessarius. T.
2. 166. seq. 452. ¶ Cap. 2. -- v. 4. Deus cur singula
riter dicatur, diues in misericordia. T. 1. 27. T. 4.
250. -- v. 6. Deus, quomodo iam nos confederatus
in caelestibus in Christo. T. 2. 151. -- v. 14. Quis
pax nostra quae maceris soluta, quae inimicitiae abla
ta, quae decreta statuta, quae mandata abolita. T.
5. 88. seqq. 235. seq. -- v. 15. Lex antiqua, cur di
catur lex mandatorum. T. 5. 43. -- v. 16. Christus
quomodo interfecit inimicitias, in semetipso. T. 5.
247. ¶ Capite 3. -- v. 5. Quodnam mysterium abs
conditum, nunc reuelatum fuerit. T. 4. 180. -- v.
17. Quid sit, in charitate radicari, & quomodo cha
ritas dicatur radix, si id videtur fidei tribui. T. 4.
42. T. 5. 47. seq. ¶ Cap. 4. -- v. 1. Quam bene pro
bet Apostolus, iam non agendum more gentilium.
T. 5. 164. seq. -- v. 3. Cur vnitas & pax, sollicitu
e sit procuranda. T. 5. 176. -- v. 19. Diabolus, in qui
bus operetur. T. 7. 87. -- v. 26. Sol cur non debeat
occidere super iracundiam, & an hoc dictum fuerit
Pythagore. T. 4. 201. 204. seqq. T. 5. 151. -- v.
27. Cur & quomodo curandum, non dare locum dia
bolo. T. 5. 176. T. 8. 103. seqq. -- v. 30. Spiritum
Dei quis dicatur contristare. T. 5. 257. Quomodo
omnis amaritudo tollenda. T. 5. 136. -- v. 32. Quo
modo donare alijs debemus, sicut Deus donauit no
bis in Christo. T. 5. 58. 136. ¶ Capite 5. -- v. 3. No
mine auaritia quid intelligat. T. 1. 180. -- v. 7.
Auaritia cur dicta, idolorum seruitus. T. 2. 456.
473. 489. -- v. 13. Quomodo quod manifestat, lu
men est. T. 8. 171. -- v. 16. Dies cur dicuntur ma
li. T. 8. 84. -- v. 18. In vino quomodo sit luxuria.
T. 2. 51. ¶ Cap. 6. -- v. 11. Quae sit armatura Dei.
T. 7. 94. seq. Cur accipienda. T. 8. 56. Diabolum
cur vocet inimicum. T. 7. 210. -- v. 12. Qui sint,
de quibus dicit, Nobis non est colluctatio, &c.
T. 8. 14. Mundi rectores, qui sint, & quis mundus.

Index locorum Sacrae Scripturae.

	<p>T.8.198.—v.16. Per scutum fidei, quo pacto ex- tinguuntur tela inimici ignea. T.8.101.187. Dia- bolus cur vocetur, nequissimus. T.7.128.—v.17. Verbum Dei quomodo sit gladius. T.7.143 seqq. —v.18.19. Cur Paulus pro se, orare petierit. T.1. 86. seqq.—v.20. Sermo in apertione oris, quis sit. T.1.88.</p>	<p>—v.2. Sobrius esse, quid sit. T.2.86.—v.7. Te- stimonium bonum, quis dicatur habere. T.8. 74. ¶ Cap.4.—v.12. Paulus, quam vocet adoles- centiam. T.4.192. T.7.36. ¶ Cap.5.—v.10. Qua vidua sit habens bonum testimonium. T.8. 74.—v.17. Duplex honor quis dicatur. T.1.156. —v.23. Cur Paulus non miraculose curauit Timo- theum. T.8.124. ¶ Cap.6.—v.5.7. Quomodo ni- hil intulimus in hunc mundum, &c. T.2.468.—v. 9. Avaritia cur dicitur laqueus diaboli, & quam sit strictus. T.2.437. T.7.197.—v.10. Avari- tia quomodo sit radix omnium malorum. T.2.465. 489.—v.16. Quomodo solus Deus dicatur immor- talis. T.4.94.—v.17. Cur Apostolus imponit Ti- motheo precipere diuitibus, &c. T.2.489.490. 511.—v.19. Quod sit fundamentum à diuitibus statuendum. T.2.511. vsq. 517.—v.20. Quod sit depositum, quod custodiendum hortatur Paulus. T.8.162.</p>	
Ad Philip- penses.	<p>¶ Cap.1.—v.9. Sinceri, qui dicantur. T.2.140. 141.—v.21. Mortem cur reputet lucrum. T.2. 450.—v.29. Pati pro Christo, cur sit peculiare Dei donum. T.2.252. ¶ Cap.2.—v.7. Filius Dei, quomodo semetipsum exinanuit. T.8.4.—v.13. Velle & perficere, quid sit. T.2.187.188. ¶ Cap. 3.—v.13. Cur Paulus obliuis praeceptorum, ad an- teriora se transfert. T.7.49.—v.12.15. Quomo- do dicat, se non esse perfectum, qui postea inter per- fectos se connumerat. T.4.255.—v.18. Inimici crucis Christi, qui sint. T.5.179. Cur Deus eorum dicatur venter. T.2.200. Cur quasi desperati sint iam deplorandi. T.2.—v.35. ¶ Cap.4.—v.13. Quomodo omnia possit homo in Christo. T.8.55. —v.17. Quomodo non quarit datum, qui sibi dari postulat. T.4.279.</p>	<p>¶ Capit.2.—v.1. Legitimè cessare quid sit. T. 2.299.359. Cur id requiratur. T.2.234. T.7. 16. seqq.—v.19. Fundamentum Dei quam firmū sit. T.5.246.—v.26. Quid petendum à Deo pro inimicis. T.4.61. ¶ Cap.3.—v.1. Tempora pericu- losa qua sint, & an nunc sint illa. T.2.128 seqq. —v.8. Iannes & Mambres, qui fuerint. T.7. 124.—v.2. Qui pie vivere volunt in Christo cur tribulationes patiuntur. T.4.222.—v.16. Quo- modo omnis Scriptura diuina, utilis sit, &c. T.7. 145. ¶ Ca.4.—v.2. Arguere, quid sit. T.1.117. —v.8. Coronam iustitiae cur sibi repositam dicat. T.2.165.166. T.4.278. T.7.16.—v.11. Corona iustitiae cur ipsi dicatur parata, qui diligunt aduen- tum Domini. T.2.179.449.—v.13. Penula aut Lacerna, qua sit. T.4.256.—v.14. Alexandrum Ararium, cur dicit Paulus dimitendum. T.4.60. seqq. Et cur dicat, Reddet illi Dominus. T.4. 115. Et cur dicat, ostendisse mala, non fecisse. T.4. 149. Et an imperfectus fueris, haec dicens. T.2. 259.</p>	Secunda ad Timotheum
Ad Colos- senses.	<p>¶ Capite 1.—v.12. Deus quomodo transtulit nos in Regnum filii sui. T.5.164.—v.26. Diuitia gloria cur nunc dicuntur manifestatae. T.4.18. ¶ Capit.2.—v.15. Christus, quomodo in carne sua triumphauit de inimicis, & quomodo traduxit pa- lam. T.4.165. T.7.92.219. ¶ Capite 3.—v.1. Qua sursum sunt, quomodo querenda. T.8.134. —v.3. Mortui qui dicantur. T.7.157.—v.8. Expoliari vetera, quid sit. T.5.189.—v.12. In- duere viscera misericordiae, quid sit. T.2.426.—v. 14. Charitas cur dicatur vinculum perfectionis. T.4.39.—v.17. Quomodo omnia sint agenda, in nomine Domini nostri Iesu Christi. T.2.396.—v. 18. Mulieres, quomodo agere debent, ad salutē. T.4. 168.—v.22. Quomodo etiam serui. ibidem. ¶ Ca- pite 4.—v.3. Quod ostium sermonis Deus debet aperire. T.1.89.</p>	<p>¶ Capit.1.—v.12. Propheta Cretensum, quis, & an benè dixerit. T.2.72. ¶ Capit.2.—v.11. Gratie nomine, quid intelligat. T.4.27. ¶ Cap.3. —v.4. Benignitas & humanitas Saluatoris nostri qua dicatur. T.4.27. —v.17.18.19. Quam efficax sit persuasio Pau- li, ut Philemon parceret Onesimo. T.5.132.</p>	Ad Titum
Primæ ad Thessal.	<p>¶ Cap.2.—v.3. Cur dicat Apostolus, predica- tionem suam, non fuisse de errore, &c. T.1.81. —v.13. Ad quod Regnum vocauit nos Deus. T. 2.167. ¶ Cap.4.—v.9. Cur non sit necesse, scribe- re de charitate. T.5.131.—v.11. Proprium ne- gotium agere, quid sit. T.2.463. ¶ Cap.5.—v.2. Dies Domini, quomodo veniet tanquam fur in no- cte. T.2.474.</p>		Ad Phile- monem
Secundæ ad Thessa- lon.	<p>¶ Cap.2.—v.4. Antichristus unde & quomodo obtimebit, sedere in templo tanquam sit Deus. T.7. 195.—v.9. Signa mendacia, quomodo faciet secun- dum operationem Satanae. T.7.124.</p>		Ad Hebræos
Primæ ad Timoth.	<p>¶ Cap.1.—v.15. Sermo dignus omni acceptione, quis sit. T.2.17. Cur Christus dicatur, venisse pec- catores saluos facere. T.4.261.—v.19. Fidem & bonam conscientiam cur coniungat Apostolus. T. 2.297. seqq. ¶ Cap.2.—v.7. Quid sit orare sine ira & disceptatione. T.4.126. T.5.58.216. ¶ Ca.3.</p>	<p>¶ Cap.1.—v.1. Deus an aliquando locutus fue- rit per se ipsum. T.4.91.—v.2. Quomodo sit no- uissimè locutus in Filio. T.4.91. T.5.13.—v.3. Cur dicatur figura substantiae. T.4.250. Quomodo sustentat omnia verbo, &c. T.7.155. Purgatio peccatorum qua dicatur. T.4.188. ¶ Cap.2.—v. 1. Cur oporteat observare, qua audiuimus. T.1.91. —v.2. Quis sermo per Angelos, & qua vis ratio- nis Pauli. T.4.92.93.—v.9. Gratiā Dei, quid vocet. T.1.39. ¶ Cap.4.—v.1.16. Cur dicens primo, Timeamus, concludit tandem, Adeamus</p>	

Index locorum Sacrae Scripturae.

Primæ
Ioannis.

cur vocatur lucerna lucens in caliginoso loco. T. 8. 111. ¶ Cap. 7. -- v. 4. An recte inferat instam hominis damnationem, ex damnatione Angelorum. T. 1. 19. seqq. -- v. 7. Lot ■ quibus vexatus fuit a Sodomitis. T. 8. 206. ¶ Capite 3. -- v. 8. Temptans quam sit brevis. T. 1. 235. -- v. 9. Deus cur licitur, patienter agere. T. 4. 171. -- v. 11. Quam bene probeat Petrus, diligenter nunc vacandum operibus pietatis. T. 2. 482. -- v. 16. An in Scriptura dentur aliqua difficulta intellectu, & quomodo heretici sacras Scripturas depravant. T. 8. 161. seqq.

¶ Cap. 1. -- v. 3. Quæ sit societas, quam habemus cum Deo. T. 2. 191. -- v. 8. An iustus aliquis dicere possit, se nullum habere peccatum. T. 4. 254. ¶ Capite 2. -- v. 4. 9. Cur mentiatur qui dicit, se nosse Deum, si fratrem odio habeat. T. 1. 193. -- v. 7. Preceptum dilectionis cur dicatur antiquum. T. 4. 9. T. 5. 7. 8. -- v. 9. Osor quomodo ambulet in tenebris. T. 4. 119. 204. -- v. 16. An per hæc tria, omnia complectatur Ioannes, per quæ diabolus tentat. T. 7. 49. 122. 123. T. 8. 87. 89. -- v. 18. Cur tunc dixerit Ioannes, iam nouissimam fuisse horam. T. 1. 235. Antichristi qui sint. T. 4. 64. -- v. 19. Qui sint, qui a nobis prodierant, &c. T. 8. 156. -- v. 25. Christus quid nobis pollicetur. T. 5. 235. ¶ Cap. 3. -- v. 1. Quale sit donum, dici & esse filium Dei. T. 4. 232. seqq. T. 7. 45. -- v. 7. Quomodo qui facit iustitiam, iustus est. T. 4. 278. -- v. 8. Filius Dei quomodo venerit, ad dissolvenda opera diaboli. T. 7. 29. 91. T. 8. 67. -- v. 10. Caritas quomodo distinguat filios Dei a filiis diaboli. T. 4. 40. T. 5. 200. Cur Ioannes omne peccatum ad charitatis defectum reducat. T. 4. 40. -- v. 11. Mandatum dilectionis cur dicatur annuntiatio ab initio. T. 5. 7. 8. -- v. 12. Cain cur dicitur fuisse ex maligno, & opera illius extitisse maligna. T. 2. 285. seqq. 445. T. 5. 109. T. 7. 65. -- v. 15. Qui odit fratrem, quem occidat, an seipsum. T. 4. 117. T. 5. 107. -- v. 17. Eleemosyna an sit diatribus in præcepto. T. 2. 490. -- v. 22. 24. Quid vocet Ioannes absolute mandata. T. 4. 40. -- v. 21. Qui non reprehenditur a suo corde, qualem habere possit fiduciam. T. 4. 124. -- v. 24. Cur dicat Ioannes, Christum de suo spiritu dedisse nobis. T. 8. 56. ¶ Cap. 4. -- v. 1. Spiritus cur & quomodo probandi. T. 8. 171. -- v. 16. Deus cur dicatur caritas ipsa. T. 5. 229. 257. Et quomodo Deus maneat in manente in charitate. T. 8. 209. -- v. 21. Cur qui diligit Deum, debet diligere etiam fratrem. T. 5. 130. 257. ¶ Capite 5. -- v. 5. Mandata Dei an graviora dici possint, & sint. T. 5. 64. 96. seqq. -- v. 15. Peccatum ad mortem, pro quo non est rogandum, quodnam sit. T. 4. 60. seqq. -- v. 17. Baptizati an possint tentari & peccare. T. 4. 41. seqq. -- v. 18. Cur dicat, totum mundum in maligno esse positum. T. 8. 182.

Secundæ
Ioannis.

-- v. 5. Preceptum dilectionis cur dicatur habi-

tum fuisse ab initio. T. 4. 7. 9. -- v. 8. Homo quomodo debet videre se ipsum, ut plenam consequatur mercedem. T. 2. 382.

-- v. 7. Ignis Sodoma an fuerit verè ignis eiusdem naturæ & rationis cum igne inferni. T. 1. 21. -- v. 11. Qui peccatores similes existant, Belaiam. T. 2. 172. 173. T. 7. 194. Qui similes Cain. T. 2. 451. -- v. 12. Qui dicantur esse macula coniuantes, &c. T. 2. 31. Sine timore semetipsos pascentes. T. 2. 54. Nubes sine aqua, &c. T. 2. 186. -- v. 13. Despumantes suas confusiones. T. 5. 115. -- v. 15. Cur iam Henoch, dixerit, de præsentis, Deum venire ad iudicium. T. 1. 210. -- v. 16. Marmuratores querulosi, qui dicantur. T. 1. 235. -- v. 19. Qui sint animales spirituum non habentes. T. 2. 66.

¶ Capite 1. -- v. 6. Christus quomodo fecit nos Reges & Sacerdotes. T. 1. 38. T. 2. 52. T. 5. 158. -- v. 8. Etiam, Amen, quid sit. T. 2. 214. -- v. 14. Oculi tanquam flamma ignis, quid significant. T. 2. 251. -- v. 18. Cur Christus dicat, se habere claves mortis, & inferni. T. 8. 142. ¶ Capite 2. -- v. 24. Altitudines Satanae, quæ, & qui sint, qui illas non cognoverunt. T. 8. 100. 141. ¶ Capite 3. -- v. 2. Opera non plena, quæ dicantur. T. 2. 235. -- v. 11. Cur Christus dicatur, venire cito. T. 1. 235. -- v. 12. Ecclesia cur dicatur, descendisse de caelo. T. 5. 26. -- v. 14. Amen, testis fidelis, quis, & cur dicatur. T. 2. 212. -- v. 19. Deus cur quos amat arguit & castigat. T. 7. 134. seqq. ¶ Capite 5. -- v. 5. Christus quomodo fecit nos Reges & Sacerdotes. Sup. Cap. 1. -- v. 6. ¶ Capite 6. -- v. 2. Eques in equo albo, quis sit, quæ corona, quis arcus, quis egressus. T. 7. 52. seqq. -- v. 5. Eques in equo nigro, quis, quis equus, quæ statera, &c. T. 7. 199. -- v. 8. Eques in equo pallido, quis, cur dicatur Mors, &c. T. 8. 142. -- v. 9. Cur dicantur martyres interfecti, propter testimonium, quod habebant. T. 8. 74. -- v. 10. Sancti Martyres, quomodo, & quam vindictam petant de inimicis tyrannis occisoribus suis. T. 4. 55. seqq. 60. 65. -- v. 11. Cur illis respondetur, quod expectent modicum. T. 4. 110. 114. 115. ¶ Capite 8. -- v. 3. Angelus stans ante altare aureum, quis fuerit. T. 8. 115. -- v. 5. Ignis susceptus de altari, quis sit, quomodo, & ad quid missus fuit in terram. T. 5. 132. -- v. 6. Angeli qui præparaverunt se, ut tuba canerent, qui essent. T. 1. 84. -- v. 7. Angelus primus, quis fuerit. T. 8. 155. -- v. 8. Angelus secundus, quis. Ibidem. -- v. 10. Angelus tertius, quis, quis mons magnus, quæ stilia cadens de caelo, quæ aqua versæ in abyssum. T. 8. 155. seqq. ¶ Capite 9. -- v. 10. Caudæ Scorpionum, quid significant. T. 7. 138. -- v. 11. Angelus abyssi, cur vocetur Extremus. T. 8. 125. ¶ Cap. 11. Ierusalē quomodo vocetur So-

Iude.

Apocalyp
tis.

INDEX SECVNDVS

RERVM ET SENTENTIARVM

QVÆ IN HOC PRIMO TOMO

CONTINENTVR.

ABARIM mons, quis sit. Tract. 7. 185.

Abelis nomen quid significet, & cur illi impositum. T. 2. 442. Cur sacrificium illi? Deo extiterit placitum, sacrificium Cain nequaquā.

T. 1. 14. T. 2. 9. 191. 282. seqq. T. 5. 215. Vide indicem locorum Scripturæ Genesis 4.

Abram, cur à parentibus hoc nomine vocatus fuit, & quid significet. T. 1. 131. 190. 192. Cur postea vocatus à Deo Abraham. T. 7. 46. Quanta cordis nobilitate præstiterit. T. 2. 169. 170. Peregrinus fuit super terrā, ut nec passum pedis possederit, nisi locum pro sepulchro: T. 1. 131. Vide indicem locorum Scripturæ à Cap. 18. Gene. vsq. ad 24.

Abstinētiā supponēdam ad eleuandā mentem, & Philosophiam, docuerunt Philosophi. T. 2. 72. 73. docuerunt Sancti. T. 2. 75. 83. Supponenda est ad virtutes acquirendas & conseruandas. T. 5. 7. Quā ratione omnibus virtutib⁹ præmineat, quæ dicitur mater & magistra virtutū. T. 1. 58. Est murus defendens animam: T. 1. 66. Arma contra dæmonem. T. 1. 71. 72. Prostrernit omnia vitia, sicut Iudith omnē Holofernis exercitum. T. 1. 68. Illam excellentē coluerunt Hilariion, Antonius, & multi fideles. T. 2. 50. Bernardus, Franciscus, Paula. T. 8. 93. 94. Vide verbo Ieiunium.

Absynthium, clarificat visum, hæresimq. significat. T. 8. 156. 157. T. 10.

Academiæ utiliter instituuntur, in quibus homo addiscat, quæ scire debet. T. 1. 74.

Adam, nomen, vnde dicatur, & quod idem sit, quod homo. T. 1. 288. Ex quibus literis cōstet, & quid significet. T. 1. 188. Cur illius peccatum tam grauitē punitum fuerit. T. 2. 191. An fuerit diuinitus, & vnde id constet. T. 1. 163. Vbi sepultus. T. 1. 217. Vide indicem locorum Scripturæ Genesis 1. 2. 3.

Adamas vnde dictus, & quanta eius fortitudo. T. 7. 61.

Adolescens, quis dicatur in Scriptura sacra. T. 4. 192.

Agyptus, quā benē describatur ab Isaia, terra tribulationis & angustię, &c. T. 2. 431. seqq.

Affectus nostri & passionēs, sunt diaboli adiutores, ideo vnusquisq. hos considerare & infrangere debet. T. 8. 87. seqq.

Agnus nascitur in Tartaria admodum fructu- eis, ex quodam sanie terre mandato. T. 7. 39.

Alexan. Magnus, quid in Tyro fecit. T. 2. 418. Quam grandis fuerit eius superbia, qui voluit re-

putari Deus. T. 1. 158. Vicit hostes externos, vicitus à proprijs affectibus. T. 4. 157. Summum Iudæorum sacerdotem excellenti reuerentia profectus fuit. T. 5. 138.

Alimenta tanquam medicamenta sumenda. T. 2. 54.

Amalthæa quæ fuerit, & quod illius cornu. T. 1. 190.

S. Ambrosius merito vocatur columna Ecclesię. T. 1. 1.

Amen dictio Græca, quid significet, cur retenta apud latinos, & cur Ioannes sapius illam inducat. T. 2. 212. seqq.

Amerhyllus, quis lapis sit, & quomodo ab Aquila in nido collocetur, contra serpentes. T. 2. 403.

Amiantus lapis, qui igneis flammis clarescit, ex quo mappæ conficiuntur, quæ igne purgantur. T. 2. 15. 16.

Amicum diligere, an sit meritorium, & an magis quam inimicum. T. 4. 446. seqq.

Amor, cur vocatur ignis. T. 4. 45. Omnia reddit facilia. T. 5. 42. Non contentus est verbis amor verus, sed in opera prorumpit. T. 5. 47. seqq.

Anathema, quid sit. T. 2. 392.

Angelus quivis, maximam habet vim: circa quovis particularia corpora, nullus tamen eorū potest totum orbem mouere, imo nec totum vnū integrum elementum à suo dimouere loco. T. 7. 163. Quomodo peccauerit, & quod fuerit illius peccatum. T. 2. 139. T. 4. 250. seqq. Quomodo multi Angeli possint esse simul in eodem loco. T. 7. 222. Antiquitus, quomodo Dei personam agebant. T. 4. 192. Apparuerunt sæpe ut equites ad defendendum populum Dei. T. 8. 7. Angeli sancti, verē sunt proximi nostri, dæmones nequaquam. T. 4. 14. seqq. Singulis hominibus dantur singuli Angeli Custodes, singulis item hominibus in magnis dignitatibus constitutis, & singulis etiam Prouincijs. T. 5. 15. T. 8. 144. seqq. Christus non habuit Angelum aliquem Custodem, sed multos sibi obsequētes. T. 7. 221.

Angenora, quæ Dea fuerit, & cur constituta in templo Volupiat. T. 1. 174.

Anima cur dicatur esse in sanguine. T. 2. 294.

Animal & bestia quomodo differant. T. 7. 25.

Antæi fabula, quod filius esset terræ, & quomodo Hercules illum vicerit & occiderit, quid significet. T. 1. 138. seqq.

Antichristus merito vocatus bestia. T. 7. 25. per diuitias supremum acquireret honorem, quo ille erit omnino indignus. T. 7. 195. seqq.

Anticipatione sæpe vitur Scriptura sacra. T.

Index secundus rerum, & sententiarum.

1. 114. T. 2. 28.

Antiochus, cur nō obtinuit veniam. T. 4. 140.

S. Antonij Abbatis grandis abstinencia. T. 1.

50. Dæmones varijs figuris illum vexarunt. T. 7.

118. Ipsius vita scripta, maxime fuit mundo proficua. T. 8. 72.

Apes pungens, symbolum vltoris. T. 4. 117. Vento flante se continent apes arreptis lapillis.

T. 1. 184.

S. Apollonia, Spiritus sancto acta se coniecit in ignem. T. 7. 67. seq.

Apostoli tenentes quicum mansuetudinem, multum subiugarunt. T. 4. 167. seqq. Fuerunt tanquam stellæ circa caput Ecclesiæ Christum. T. 5. 124. Fuerunt fulgura à Deo missa. T. 7. 60. Roborati virtute Spiritus sancti, instar fulminis egerunt. T. 8. 52. seqq. Fuerunt semen sanctum relictum à Christo, contra quos singulariter diabolus bellum egit. T. 8. 73. seqq.

Aptum, quid dicatur, & quomodo differat à pulchro. T. 7. 102.

Aqua, Evangelicam legem significat. T. 4. 22. Significat etiam inimicos, & tribulationes. T. 4. 47. Ex aquis productæ sunt aues initio mundi, & nunc in quibusdam regionibus fructus arborum per aquas redduntur aues. T. 7. 38. seq. Circa aquas Deus grandia sacramenta operatus est. T. 7. 38. seq.

Aquila velocissimum habet volatum, & quid significet. T. 2. 69. In nido amethystum collocat, ut defendat filios à serpentibus. T. 2. 403. Filios legitimos comprobatur ex directo aspectu Solis. T. 5. 200. Eisdem docet pugnare cum serpente. T. 7. 31.

Aquilo, quis ventus sit. T. 2. 345. seq. T. 8. 39. Dæmonem exprimit in Scriptura. T. 8. 40.

Ar ciuitas Metropolis Moabitarum. T. 1. 155.

Arabia abundat alacris Scorpionibus. T. 8. 47.

Araneæ telæ, quid habeat consideratione dignum. T. 2. 154. seqq. Merito hypocrita comparatur aranæ extruenti domum suam. T. 2. 154.

Arca Noe quibus partibus constaret, & quid significet. T. 5. 127. seq.

Arguere quid significet in Scriptura sacra. T. 1. 117. 118.

Aspis per quos dentes venena infundat. T. 8. 47. Et quomodo sit venenum illius insanabile. T. 2. 436.

Astrologi cur sæpius in suis prædictionibus errent. T. 8. 165.

Auaritia venenum insanabile, Laqueus diabolici. T. 2. 436. seqq. T. 7. 192. seqq. 197. seqq. Bene dicitur, idolorum seruitus. T. 2. 456. 473. Sæpe auaritiæ nomē commune ad omnia vitia. T. 1. 150. peculiariter aliquando significat cupiditatem honoris & gloriæ. T. 7. 192.

Auarus nunquam satiatur. T. 2. 456. Non sibi thesaurizat. T. 4. 455. Punitur à Deo in eo, quod non audet expendere diuitias. T. 2. 457. seqq. 471. Congregat pecunias in malum suum. T. 2. 465. vsq. 469. Potius custos, quam Dominus est diuitiarum. T. 2. 471. Aut non habebit filios, aut erunt

in egestate. T. 2. 467. seq.

Aues ex aquis productæ, & initio seculi, & nunc in quibusdam regionibus. T. 7. 38. seq.

S. Augustini grandia encomia. T. 2. 1. T. 4. 1. Eius doctrina magnificanda. T. 4. 62. T. 5. 1. Inanis gloriæ affectu se impugnatum fatetur. T. 2. 138. Lectione Pauli peculiariter delectabatur. T. 2. 395.

Auster quis ventus sit. T. 2. 345. seq. T. 7. 62.

Balaam quis fuerit, qualis ei^a propheta, quod crimen. T. 2. 173. Cur non territus fuerit ad locutionem asinæ. T. 7. 194.

Balæne quomodo illudunt pisces. T. 1. 229. Vide Cetus.

Balsamum in Iudæa oritur in vineis Engaddi. T. 4. 177. seq.

Balteus, quid fuerit, & quando incorperit. T. 4. 78.

Baptismus cur institutus in aqua, & quid operetur. T. 1. 142. T. 7. 38. seqq. Cur sit per immersionem, & quomodo baptizatus quasi in sepulchro conditur. T. 2. 18. T. 7. 39. 40. Quomodo datur ad exprimendam mortem Christi. T. 5. 31. seqq. Quale sit baptismi mysterium, qualis necessitas, ostenditur ex auium productione. T. 7. 38. seqq. Baptismus Christi cur dicitur in Spiritu sancto & igne. T. 7. 59.

Baptizatos non posse tentari, dixit Iovinianus hæreticus. T. 7. 41. In baptismo ungitur homo & dat nomen ad militiam. T. 7. 42. vsq. 49. Et hæc ceremoniæ sunt antiquæ in Ecclesia, & cur unctio sit in lumbis, vertice, & pectore. T. 7. 42. Aptæ veste candida induuntur baptizati. T. 5. 31. seqq. Baptizatos cupit deglutire Sathan, non contentus infidelibus, sicut Behemoth. T. 8. 27.

Babylon, Regio est herbifera. T. 1. 77.

Basiliscus, visu inficit, & interficit. T. 2. 312.

Beelphegor Deus, qui alias dicitur Priapus. T. 2. 29.

Behemoth, quid significet. T. 7. 22. seqq.

Bellum iuste indicit Ecclesia inimicis suis, Reges etiam fideles, iuste inimicos bello impetunt. T. 5. 50. seq. An in bello licitæ sint insidiæ. T. 8. 68. Bella cur antiquitus perfecta fuerint ieiunio. T. 2. 43. seqq. Bella Domini quæ dicerentur, & quare. T. 2. 44.

S. Benedictus, quomodo semel, totum orbem sub paruo lucis radio vidit. T. 7. 188.

Benignitas, quæ, & quis benignus. T. 4. 44. seqq. 239. Deus cur singulariter dicatur benignus. T. 1. 23. 24.

Berenices capilli, quædam stellarum dispositio, cur dicta. T. 2. 506.

S. Bernardus cur loca valetudinaria ad extruendos conuentus quæreret. T. 2. 72. Corpus ita castigauit, ut confessus fuerit, excessisse. T. 8. 9.

Bestia & animal quomodo differant. T. 7. 25.

Bona Dea, quæ. T. 1. 299.

Bonum, quid in Scriptura dicatur. T. 2. 325. Bonum triplex, utile, honestum, & delectabile. T. 2. 22. Bona huius vitæ vana. T. 4. 146. seqq. Cur vocentur præda. T. 8. 68.

Bos Indicus, Unicornis est. T. 8. 122.

Cæsaraugustanum Xenodochium, opus est insigne. T. 2. 408.

Cæsaris victima sine corde, omen fuit mortis. T. 2. 358.

Cain nomen, quid significet, & an propheticè illi impositum. T. 2. 442. Cur eius sacrificium nõ fuerit Deo acceptum. T. 2. 282. seqq. T. 5. 215. Cur tremens incedebat, quale signum illi fuerit impositum ne occideretur, ille primus in mundo ciuitatem edificauit. T. 2. 441. seqq.

Calcanei nomine quid Scriptura intelligat. T. 8. 88.

Caluarię locus, dictus à caluaria Adę. T. 1. 217.

Calumnia quam grande sit malum. T. 5. 59. seqq. Licet illam repellere, & respondere calumnianti. T. 4. 67.

Candidatus quis dicatur, & cur Martyres candidati dicantur. T. 5. 34. 35.

Cancris astutia ad ostreum capiendū. T. 8. 106.

Capilli in Scriptura, peccata cur significant. T. 1. 4. Significant aliquando meditationes sanctas. T. 1. 166. Illorum abscissio, & decaluatio supremum erat opprobrium. T. 7. 212. seqq.

Caput est in quo vigent omnes sensus. T. 2. 295. Capitis decaluatio, grande opprobrium. T. 7. 212. seqq.

Carthæ-arbe, quę ciuitas. T. 1. 217.

Carmelus mons, quis sit. T. 8. 32.

Caro nostra, milites subministrat diabolo contra nos. T. 2. 23. seqq. Tanquam equus freno mortificationis est comprimenda. T. 2. 57. seqq. Illius interitus & mortificatio disponit ad salutem animę. T. 2. 65. vsq. 69. Et ad vincendum dæmonem. T. 7. 74. vsq. 93. Ad voluptates ipsi exhibitas, sequuntur inordinati motus. T. 7. 79. An omnis carnis motus, peccatum sit. T. 4. 202. Carnium esu plures Philosophi abstinerunt ad benè philosophandum. T. 2. 72. 73.

Castitas seruatur ieiunijs & mortificatione carnis. T. 2. 76. 102. seqq. 414.

S. Catharinam Senensem dæmones varijs animalium figuris terrere nitebantur. T. 7. 118.

Cedrorum excellentia. T. 2. 227.

Ceruix dura signum rebellionis & inobedientię. T. 4. 180.

Ceruus, symbolum est hominis præcipitari. T. 5. 137.

Ceti nomen etsi genericum ad grandes pisces Balanzæ peculiariter accomodatur, qui Leuiathã dicitur, cuius ingens est magnitudo. T. 8. 1. seqq. Cor eius merito dicitur, sicut incus. T. 8. 129. Clausus tenetur in mari Oceano sicut in carcere. T. 8. 140.

Charitas benè dicitur, virtus pletatis & omnium virtutum. T. 2. 129. seqq. 141. Est vita & cor virtutum, sine qua non est opus meritorium. T. 2. 358. T. 4. 38. vsq. 49. Vocatur oleum, quia ceteris supereminet. T. 2. 415. Ignis necessarius ad omnia sacrificia. T. 4. 38. seqq. Cur non singulare præceptum charitatis datum sit in decalogo. T. 4. 41. Grandis est illius vis, sicut ignis ardētis in aqua. T. 4. 45. seqq. Illius præceptum ordinem

habet. T. 4. 52. 53. Aliquando vult mala munifico, & punit illum. T. 4. 54. seqq. 57. Est illa amor purus propter Deum. T. 4. 131. seqq. Illa est mensura præmij recipiendi. T. 4. 245. Est Christianorum vexillum & insigne. T. 5. 175. seqq.

Christus, vocatur, Gratia Dei. T. 1. 39. Ab instanti suę conceptionis fuit comprehensor. T. 1. 145. Cur tacuit in Passione coram iudicibus. T. 1. 146. Cur in alieno sepulchro conditus. T. 1. 131. Diem desponsationis & lætitię habuit, cum carnem nostram assumpsit. T. 2. 241. seqq. Et cum sanguinem suum pro nobis fudit in cruce. T. 2. 244. seqq. Venit adimplere in bonis desiderium nostrum & dare nobis vitam, honorem, & diuitias. T. 2. 428. seqq. Est verus Deus, cui conuenit, habere templum. T. 4. 2. Venit purgare legem, quam Scribę & Pharisei foedarant. T. 4. 2. seqq. Perfecit inimicos vicit, parcendo illis & benefaciendo. T. 4. 268. seqq. Ipse est Ecclesię ædificator, sub peculiarib⁹ legibus. T. 5. 15. seqq. Datus est in magistrum quem audiamus. T. 5. 38. seqq. Per patientiam & charitatem ostensus est filius Dei. T. 5. 197. vsq. 207. Datus exemplar ad cuius imitationem efficiamur Filij Dei. T. 5. 242. seqq. T. 7. 29. 139. seqq. Benè dicitur Sol. T. 5. 249. seqq. Interfector fabri. T. 7. 33. Piscis. T. 7. 82. Pax. T. 5. 88. seqq. Qualiter habuit passionem & affectus. T. 7. 98. Ita diuina & humana contemperabat; ut dæmonem teneret in ancipiti. T. 7. 106. seqq. Non habuit peculiarem Angelum Custodē. sed multos sibi obsequentes. T. 7. 221. seqq. Præfiguratus per Nehemiam, idest consolationem. T. 8. 66. Omnem quam habuit potentiam in bonū nostrum conuertit. T. 8. 121. seqq.

Christianus mortuus esse debet vitę Adę, & vitam nouam agens per Christum. T. 5. 11. seqq. Ad altiora vocatus est. T. 5. 127. seqq. 259. seqq. Ligatus est peculiari lege. T. 5. 167.

Cidaris, quid sit. T. 8. 44.

Cimis dicitur res vltimę perditioni tradita. T. 1. 19. 20. 25. Vtilis est arborum radicibus. T. 1. 266. Pœnitentibus congruit. T. 1. 111. Est quasi sulphureus puluis. T. 1. 125. Est quasi theriaca cordi. T. 1. 144. seqq. Est quędam virtus continendi omnia. T. 1. 163. seqq. In eo debet anchora meditationis apprehendere. T. 1. 182. seqq.

Circes & mulieres incitrices, quomodo homines in bestias conuertant. T. 7. 125. Fuit Circes Maga famosa, à qua Marsi processerunt, venena serpentum vincentes. T. 8. 46.

Ciuitatem quis primus in mundo ædificauit, & quę fuerit. T. 2. 442. 445. seqq. Ciuitas est ciuium vnitas, &c. T. 5. 162. Ciuitates loca sunt, peccatis apta. T. 8. 11. seqq. 15. seqq. 21. seqq. Quas non ingreditur veritas, nec equitas. T. 8. 32. seqq. Ciuitates ædificant Reges suis moribus congruentes. T. 8. 38.

Ciuium Babylonis caput, Cain, qui in mundo affectu & desiderio resident. T. 2. 445. seqq. Ciues Ierusalem, qui solo corpore in mundo tenentur, tanquam peregrini. T. 2. 447. seqq.

Cleopatra, quomodo Antonium subiecit, ornans se. T. 8. 191.

Index secundus rerum, & sententiarum.

Coeli militia, quæ dicatur. T. 8. 49.
 Cognitio sui summè est necessaria. T. 1. 198. seqq.
 Collis thuris quis dicatur. T. 2. 90.
 Colubri via super petram, quam difficilem iudicauit Salomon, quæ fuerit. T. 8. 175. seqq.
 Columba merito auis stulta vocatur. T. 2. 148. 149. Symbolum est fidelitatis. T. 2. 317. Symbolum etiam mansuetudinis. T. 4. 257. Quæ apparuit in baptismo Christi, verum animal fuit. T. 7. 189.
 Condimentum optimû famas. T. 2. 74.
 Confessionis sacramentalis necessitas, in lege antiqua fuit adumbrata. T. 1. 8.
 Conscientia vocatur animæ facies, cuius munditia necessaria est. T. 2. 297. seqq.
 Constantinus cur ditans Ecclesiam dictus est venenum effudisse. T. 2. 437.
 Consuetudo potest abolere legem humanâ, nō diuinam. T. 4. 34. seqq.
 Contemplatio diuinorum famem etiam corporis faciat. T. 8. 113. seqq.
 Contrarium vnicuique rei statuen dum est, ad mundi conseruationem. T. 2. 512.
 Conuiuium non debet multis abundare. T. 2. 2. Conuiuia aliquando sancta & expetenda. T. 2. 515. 2. Raro tamen sine peccato celebrantur. T. 2. 32. seqq. 51. seqq.
 Cor principium vitæ sine quo vita nō subsistit. T. 2. 257. seqq. In cælo reponendum. T. 2. 535. seqq. Fons est sanguinis arterialis. T. 7. 82.
 Cornu in Scriptura significat fortitudinem. T. 2. 188, & Regnum. T. 2. 518.
 Corona spinea Christi, prophetata à Salomone. T. 2. 244. seqq. Corona non acquiritur nisi post legitimam pugnam & victoriam. T. 7. 16. seqq.
 Cortinæ duplicis generis ad tabernaculi ornatum & operimentum, quid significant. T. 8. 168. seqq.
 Corui astuta calliditas contra ceruum. T. 5. 137.
 Corrigere & punire delinquentes, non est contra charitatem. T. 4. 585. 9.
 Crates Thebanus quomodo diuitias contempsit. T. 2. 442.
 Creationis opus, diuersum ab opere perfectionis. T. 4. 261.
 Crux cur vocetur signum filij hominis. T. 4. 191. Crux Christi, quæ dicatur, cuius peccatores sunt inimici. T. 5. 179. Crux Christi expressa in trecentis militibus Madian. T. 7. 76.
 Cupido Deus amoris, cur alatus & cum sagittis depingitur. T. 4. 45.
 S. Cyprianus persecutores inter benefactores computabat. T. 5. 144.
D Agon qualis Deus fuerit. T. 7. 23.
 Daniele seruauit inter leones abstinencia. T. 2. 39. seqq. Typum tenuit Christi. T. 2. 2.
 Dauid iure potuit occidere Saulem, sed superuictoria fuit parcere illi. T. 4. 160. seqq. Ter fuit vnctus. T. 5. 169.
 Decimas soluere, est honorare Deū. T. 2. 203.
 Demiurgus, quis apud Irenæum. T. 1. 148.

Denarius numerus perfectus. T. 2. 203.
 Deserta Iudææ, quæ. T. 8. 8. Desertum locus aptus ad pugnandum cum demone, qui in desertis dicitur habitare. T. 8. 14. Ad illud se recipiunt Sancti, ut liberentur à peccatis. T. 8. 15. seqq. 21. seqq. 32. seqq.
 Detractio grande vitium, & nō audiendi sunt detractores. T. 5. 240. seqq.
 Deus cur dicitur benignus. T. 1. 23. 24. Cur patiens. T. 4. 43. seqq. Cur misericors & miserator. T. 1. 26. Cur multus & diues in misericordia. T. 1. 26. 27. Eius misericordia excedit omnē caput. T. 1. 35. seqq. Duabus definitionibus definitur, per affirmationes perfectionum, & negationes exuperantiæ. T. 1. 193. 194. Sibi reseruat gloriam ex bonis operibus nostris, dat nobis utilitatem. T. 2. 189. Deum habere in Deum & Dominū, quid sit. T. 2. 198. vsq. 205. Deus alicuius, quis dicatur. T. 2. 200. seqq. Cur in quibusdā promissionibus interponat iusiurandum. T. 2. 114. Dicitur letari cum nobis benefacit, tristari cum puniat. T. 2. 238. seqq. Dicitur hominis pater, quasi totus ad hominē relatus. T. 2. 322. seqq. Sactorū suorū laudator, & publicator virtutū illorū. T. 2. 342. vsq. 350. Non pensat censum sed affectum, nec quantū, sed ex quanto. T. 2. 351. vsq. 378. Cogitatus semper præsens, & quod corā illo sumus constituti. T. 2. 379. Deus mundū gubernat, etsi in illo multa videantur incōgrua. T. 2. 493. seqq. Ipse Reges constituit & mutat. T. 8. 195. seqq. Bona temporalia ipse etiam largitur. T. 8. 8. 199. seqq. An debitor dici possit eleemosynarij. T. 2. 510. Præstantior est omnib⁹ legislatoribus, qui dat legē & intellectū. T. 4. 68. seqq. Solus ipse potest tradere legē sufficientē ad salutem. T. 4. 71. seqq. Cur dicatur, Qui est. T. 4. 85. An per seipsum aliquādo in lege veteri apparuerit. T. 4. 92. Illius voluntas bona est, idcirco opere cōplenda, non examināda. T. 4. 94. seqq. Illius iudicia adorāda, non examināda. T. 4. 98. seqq. Adeo est iustus, ut ad satisfaciendū iustitiæ Filiū tradiderit. T. 4. 104. seqq. Sæpe acius punit offensas contra Sanctos, quam cōtra se factas. T. 4. 114. Sæpe offensus, maiora beneficia confert. T. 4. 173. vsq. 187. Potentiā suā ostendit parcēdo & miserando. T. 4. 156. seqq. Pro magna gloria ducit, parcere inimicis. T. 4. 180. vsq. 187. Retractat cogitās, ne pereat peccator, ut dixit Tecuites. T. 4. 217. seqq. Cum dicitur Misericors, explicatur tota eius perfectio. T. 4. 249. seqq. Illius perfectio, maior perfectione Sactorū. T. 4. 255. seqq. Sūmo amore diligit peccatōrē, & summo odio odit illi⁹ peccatū. T. 4. 260. seqq. Quia verus est Deus, debet suis cultorib⁹ aliquid præcipere. T. 5. 10. seqq. Nihil præcipit impossibile. T. 5. 65. Nō fuit vocat⁹ Dñs quousq; homo creatus fuit, cuius dominium præcipuē in creaturis liberis ostenditur. T. 5. 72. Dulcis est, ideo leges eius dulces. T. 5. 96. Non graues. T. 5. 101. seqq. Cur Sanctos tentat. T. 7. 61. seqq. Nō dimittit, fame interire Sanctos, quin potius sæpe per ieiunium illos sustentat. T. 7. 152. seqq. Qui calefacit per niuē, refrigerat per ignē. T. 8. 117. seqq. Omnibus præstat necessaria auxilia, ne vincantur à demone

Index secundus rerum, et sententiarum.

à dæmone. T. 8. 62. seqq.

Diigentium, in hoc se falsos Deos ostenderunt, quod nullam legem suis cultoribus tribuerunt. T. 5. 10. Cur diabolus, illos tanquam Deos coli procurauit, qui magis fuerunt impij inter homines. T. 7. 16. seq.

Dextræ nomine, quid intelligat Christus. T. 4. 281. seq.

Diabolus quomodo appetijt esse similis Deo. T. 4. 250. seq. Crudelis est, qui petebat filiorum immolationem. T. 5. 100. Ideo eius leges crudeles. T. 5. 96. seqq. Diaboli cur in mûdo dimissi à Deo. T. 7. 5. seqq. 10. seqq. 26. seq. Innumerati; T. 8. 76. seq. Cur dicuntur potestates aëris, & degere in aëre caliginoso. T. 7. 5. Illius dæmonis sedē obtrinebit homo, quem vicerit. T. 7. 20. Dictus est diabolus Behemoth, quia omnium bestiarum ferros mores continet. T. 7. 22. seqq. Dicitur Faber. T. 7. 33. Tentator. T. 8. 76. seqq. Semper est ad tentandum intentus. T. 8. 80. seqq. Malleus vniuersæ terræ. T. 7. 61. 65. Cur impios homines pro Dijs coli curauit. T. 36. seq. Quomodo fugatus fumigatione iecoris piscis, & quam virtutem habeat quædam res corporales ad illum expellendum. T. 7. 80. seqq. Præuolat carnalibus. T. 7. 87. An cognouerit Christi personam. T. 7. 106. seqq. Quis fuerit, qui ad Christum tentandum accessit, an omnium dæmonum maior, & cur iste vocetur diabolus. T. 7. 110. seqq. Multis vocatur nominibus. T. 7. 127. Vocatur diabolus, idest calumniator. T. 7. 128. seqq. 130. Sænas. T. 7. 208. 210. Louathian. T. 8. 15. Behemoth. T. 7. 22. Moïs. T. 8. 142. Reseph, Caput impietatis, & Magnus cæcus. T. 8. 113. Vocatur etiam auis, velocissime progrediens. T. 8. 81. Vulpes etiam merito appellatur. T. 8. 70. 151. Ad tentandum, consilia colligunt dæmones, & maiores eliguntur ad maiores Sanctos impugnandos. T. 7. 110. seq. Vnumquemq. diabolus impugnat in ijs, ad quæ affectum videt. T. 8. 97. seqq. Varijs animalium figuris Sanctos terrere procurat. T. 7. 118. In tenebris noctis, frequentius agit. T. 7. 144. Nec totum orbem, imo nec totum vnum elementum potest à suo loco dimouere, bene quoduis particulare corpus, etiam montem. T. 7. 163. seqq. Cur sub varijs simulachris adorari voluit, & maiora sibi præstari, quàm Deus vnquam petierit, in filiorum sacrificijs, quod Mexicana historia probat. T. 7. 201. seq. Non communes homines, sed præcipue sanctos deglutire cupit & persequitur. T. 8. 24. vsq. 69. Similis per dici incaueat. T. 8. 15. Vulpi. 8. 70. 151. Cancro. T. 8. 106. Ad ima, semper hortatur. T. 8. 124. Semel victus, maiori rabie regreditur ad pugnam. T. 8. 129. Non potest cogere, aut violentia inferre, aut agere, quæ vult, sed tantum quæ permittit Deus. T. 8. 135. vsq. 146. Grandis pictor est. T. 8. 188. seqq. Malus Astrologus, mæciens in suis prædictionibus. T. 8. 165. Latro & fur Scripturarum, male illas citans. T. 8. 153. seqq. Vniquisq. habet peculiarem demonem impugnatorem, præter hunc, habent alium, vnde magnus dignitatibus eleuati, & singule Prouintie suum habent peculiarem aduersarium. T. 8. 149. seqq.

Mentitur dicens, se dare regna & diuitias. T. 8. 195. vsq. 201.

Diana lucifera, quæ stella sit. T. 1. 215.

Dies fausti vel infasti ad opus aliquod aggrediendum an dentur. T. 1. 106.

Dignitates altiores, magis timendæ propter maiorem lapsum. T. 8. 132.

Dilectio, vide Amor, & charitas.

Diogenis Cynici hypocrisis, & quomodo illi arguit Plato. 2. 178.

Discretio spirituum necessaria nobis est. T. 8. 171. seq.

Diuitiæ non possunt homines liberare. T. 2. 433. Cur dicantur spinq. T. 2. 438. seqq. Non sunt incongruæ Ecclesiæ, & illius prælati. T. 2. 437. Incautis sunt venenum. T. 2. 437. Illas dat Deus. T. 8. 199. seqq. Superbiam nutriunt. T. 2. 489. Bene vocantur, densum lutum. T. 2. 504. seq. Sunt stercorea, quæ si spargantur in agris pauperum, proficiunt. T. 2. 536. seqq. Et ad hoc tantum sunt desiderandæ. T. 2. 523.

Diuites, sint iumenta portantia onus, solas plagas sibi retinentes. T. 2. 432. 469. Diues avarus, cur caput aspidum sugere dicitur. T. 2. 436. vsq. 442. Bona sua diues sibi reponit in tuto per eleemosynam. T. 2. 481. 501. vsq. 506. seqq. Oeconomus est potius quam Dominus diuitiarum. Debet potius rogare pauperem, quam rogari ab illo. T. 2. 522. vsq. 531. Pauperes recipiant oculis fidei. ibidem. Nullatenus contumeliosa verba in pauperes iactent. T. 2. 522. seqq. Diuitibus, quid præcipiendum, & cur cum auctoritate debet prædicator cum illis tractare. T. 2. 489. Cuiusdam diuitis mortui cor, indumentum inter pecunias. T. 2. 536. Vide. Avarus.

Doctrinæ nouæ fugiendæ, tenendæ antiquitati conformes. T. 8. 163.

Doctores Sancti pro magnò dono dati sunt nobis à Deo. T. 1. 74. vsq. 78. T. 8. 162.

S. Dominicus quali ieiunio ad extases se disponebat. T. 2. 83. 93.

Domus quomodo differat à tabernaculo. T. 1. 127. 128. Quomodo edificabantur domus in Palestina cum tecto. T. 7. 167. seq.

Dona Spiritus sancti necessario constituenda, distincta à virtutibus, & quot sint. T. 7. 67. seqq.

Donec, quid significet in Scriptura. T. 1. 6.

Dorem antiquitus dabant viri pro vxoribus, & illas emere dicebantur. T. 2. 244. seq.

Duelli leges auscultare, impium est. T. 4. 101. seq.

Ecclesia potestatem habet condendi leges, ad quarum obseruationem tenemur. T. 1. 104. Extra illam non est salus, nec opus plenè Deo gratum. T. 1. 263. T. 5. 127. Nunquam perfectam pacem in præsentī seculo habebit, quam tyranni & hæretici infestant. T. 8. 255. seq. Non sunt diuitiæ incongruæ illi, aut ipsius prælati. T. 2. 437. Bene dicitur, Ciuitas iustitiæ. T. 4. 105. Illius fundator est Christus, sub peculiaribus legibus. T. 5. 15. vsq. 26. Christo vestitur, eiusq. donis ornatur. T. 5. 123. seq. Ad Ecclesiarum portas apertæ conuertuntur pauperes. T. 2. 479.

Index secundus rerum, & sententiarum.

Edom & Idumęi, dicti Esau & filij eius. T. 2. 23. seq.

Eleemosyna cur vocetur gratia. T. 2. 289. 524. Est oleum, quod si deficiat, peribit homo. T. 2. 413. 414. 415. Difficilius opus cęteris. T. 2. 414. Necessarium tamen ad peccatorum remissionem, sicut aqua ad extinguendum ignem, ideo dicitur eleemosyna secundus baptismus, & pecunię dicuntur, redemptio animę. T. 2. 416. vsq. 422. Eleemosyna, quam facit homo, mensura est illius, quam recipiet à Deo. T. 2. 418. 419. Sententiam contra peccatorem latam, reuocat. T. 2. 422. Supponenda est orationi, vt sit efficax. T. 2. 423. vsq. 426. Verius illam recipit Deus, quam pauper. T. 2. 424. Facienda abundanter, iuxta cuiusq. vires. T. 2. 459. 460. Facienda, vt homo in hoc seculo & futuro vitet inopiam. T. 2. 490. seqq. Per illam transfert homo bona sua in cœlum. T. 2. 493. seqq. Id tantum diues sibi retinebit, quod in eleemosynâ dederit. T. 2. 496. seqq. Eius largicio vocatur seminatio. T. 2. 499. vsq. 506. Non expectandum tempus mortis ad illam largiendam. T. 2. 501. 502. Benę vocatur iustitia, utilis ad omnia. T. 2. 510. seq. Fundamentum bonum, quo deficiente, cadere necesse est. T. 2. 510. vsq. 517. Petens Deus in paupere, magis honorat diuitem, quam si daret facultatem suscitandi mortuum. T. 2. 510. Disponit ad remissionem peccatorum. T. 2. 514. seqq. Comes debet esse legiti- mę pœnitentię. T. 2. 515. 516. Vocatur cornu, propter potentiam, & quia ad Regnum disponit. T. 2. 518. seqq. Pauperes rogandi sūt, vt accipiat, potius quam rogare, vt sibi detur. T. 2. 522. seqq. Facta etiam sine affectu pietatis, cuidam diuiti profuit. T. 2. 531.

Elephantus, animal est duplici corde. T. 2. 111. Timet quędam animalcula. T. 4. 226. Diaboli tenet typum. T. 7. 2. Illius fortitudo in probos- cide, propter quam vocatur Anguimanus, & ratio nem videtur participare. T. 7. 4. Maxime timeba- tur in bello, vsq. ad tempus Pyrrhi. T. 7. 4. Cur latine dicatur Elephantus, Hebraicę Behemoth, quanta eius magnitudo, qui mores, quam longa vita. T. 7. 22. seqq. Quanta fortitudo in dorso, in quo sustentat turres ligneas cum militibus, & cur illa dicitur orta ex vmbilico. T. 7. 88. seq. Quomodo capitur, & sudibus perforatur nares illius. T. 7. 218. seq. qualis eius fœtis, & cur dictus Iordanem appetere. T. 8. 27.

Elias & Moyses, an famen senserint, ieiunan- tes quadraginta diebus & noctibus. T. 7. 96. 98.

Enac, & Enacim, qui dicantur. T. 1. 217.

Enos, hominem significat, & à quo dicatur. T. 1. 152. 153.

Epicurus ipse, abundantes & curiosas escas re- futandas docebat. T. 2. 73.

Episcopis decent opera bona in publico fa- cta. T. 2. 319. seqq. Non sunt illis diuitię incon- grue. T. 2. 437. Impios Episcopos sępe Deus per- mittit, ad vindictam. T. 8. 198.

Equi generosi natura & agilitas. T. 4. 211. Equus vnde dictus, eius natura ad bellum prona, ideo immolabatur Marti. T. 8. 58. Cur terram

vingula fodit. ibidem.

Esau, cur non inuenit locum pœnitentię. T. 4. 140. seq.

Esdra, cur vocatus Scriba legis doctissimus. T. 7. 147. An ipse fuerit Malachias. T. 4. 2.

Ethnici & Publicani, qui dicantur. T. 4. 243. seqq.

Euangelica lex, fuit puteus aquarum à Christo apertus. T. 4. 22. seqq. Dicitur tempus veris. T. 4. 25. T. 5. 5. seqq. Legitimę introducta fuit, abro- gata veteri. T. 5. 1. 3. 4. An contineat aliqua prę- cepta, quę non fuerint in lege antiqua. T. 5. 5. seqq. Ab eodem authore sunt lex & Euangelium. T. 5. 27. seqq. Euangelij & legis antiquę differen- tię. T. 5. 42. seqq. 82. vsq. 95. Est Euangelium lex, sub qua Christus ædificauit Ecclesiam. T. 5. 15. vsq. 26. Leuis & suavis, non grauis sicut antiqua. T. 5. 82. vsq. 95. Dicitur virtus Dei, vincens om- nes leges, sicut virga Moyfi virgas Magorum. T. 5. 172. seqq.

Eucharistia verę continet ipsummet Christum Dei verbum. T. 7. 160. Manna quomodo fuerit quasi accidens illius. ibidem.

Euripides Cretensium Prophetæ. T. 2. 72.

Euroaquilo, cur dictus Typhonicus ventus. T. 2. 61.

Exempla Sanctorum valde proficua. T. 4. 170. 188. 189.

Exequię cur dicantur. T. 1. 129.

Fabiola Romana quale Xenodochium constru- xit, pauperibus inseruiens. T. 5 23.

Fabula quid sit, quam sapientiam contineat, & quomodo ea vtatur Scriptura. T. 1. 138. 190.

Facere in Scriptura, sępe significat sacrificare. T. 2. 53.

Facies animę est conscientia, & cur ita dicta. T. 2. 297. seqq.

Fames, optimum condimentum. T. 2. 74. Bene dicitur, malesuada. T. 7. 153. T. 8. 91.

Fascinatio verę datur, quid sit, quomodo fiat, quomodo fugienda. T. 2. 312. seq.

Fatua Dea, & Fauna Dea, quę. T. 1. 139.

Ferę nomen, ab idiomate Hebręo deductum. T. 8. 18.

Fermentum cur symbolum sit hypocrisis. T. 2. 265.

Festa iure instituta, vt homo sibi attendat, ab alijs feriatus. T. 2. 462. seqq.

Ficulneę cur comparetur fidelis. T. 1. 263. Cur Christus illam maledixerit. T. 2. 184. seqq.

Fides quid sit. T. 8. 187. Vtilissima ad res dif- ficiles aggrediendas. T. 5. 135. Necessaria, vt Deo placeamus. T. 1. 263. Requirit rectum voluntatis affectum. T. 2. 204. Deperditur sępe propter su- perbiam & affectum honoris. T. 2. 204. 205. Cur non maneat in discredente vni articulo fidei. T. 2. 260. Sola non sufficit, sed addenda est bona conscientia, ne deficiat. T. 2. 297. seqq. Addenda etiam opera bona. T. 4. 88. 89. T. 5. 166. Sola illa non facit filios Dei. T. 5. 242. seq. Fidei doctrina, iure dicitur depositum, ideo nouitates auersatur. T. 8. 163.

Filiorum parturitio & educatio, cur ab auto-

Index secundus rerum, et sententiarum.

T. 4. 199. vsque 208. Facile. T. 4. 209. vsq; 218. & propter alias decem rationes. T. 4. 219. vsque 226. Insuper, quia per huiusmodi dilectionem homo efficitur Filius Dei. T. 4. 227. vsque 248. T. 5. 192. vsq; 248. Christianis peculiariter conuenit inimicos diligere, quia tenentur antiquam vetustatem exuere. T. 5. 122. vsq; 128. quia Christus id constituit. T. 5. 129. vsque 145. à cuius facie silendum dixit Propheta. T. 5. 146. vsq; 154. qui nouus est legislator, & nouum populum exposcit. T. 5. 187. vsque 191. & nobis statuit, vt imitemur Patrem coelestem, qui omnibus est beneficus. T. 5. 249. vsque 260. Inimicos saepe permittit Deus suscitari contra aliquem, propter illius peccata. T. 5. 226.

Intentionis rectitudo supponenda, vt opus Deo sit acceptum. T. 2. 270. vsq; 291. 295. 351. seqq. est tanquam cor à quo vita procedit. T. 2. 357. vsque 378. Illam conatur diabolus principaliter inficere. T. 2. 295. Exanimanda est distinctio, quia saepe homo fallitur circa illam. T. 2. 385. seq.

Interrogationes, quam vim habeant in Scriptura. T. 1. 117.

Iob excellentia encomia. T. 1. 71. 172. T. 8. 59. Grandis abstinencia. T. 2. 47. T. 8. 60. Eximius Propheta. T. 8. 51. Rex Regum. T. 4. 90. Suprema illius fortitudo, in quo fuerit posita. T. 4. 169. Cur illum tentari Deus voluit. T. 7. 64. Fuit singularis typus Christi. T. 4. 90. Sacerdos fuit, & holocausta obtulit. T. 2. 52.

Iobel & Iubilus, vnde dicantur, & quare annus Iubilæi in antiqua lege constituebatur. T. 1. 49. seqq.

S. Ioannes Baptista, ieiunio dispositus fuit ad excellentem, Christi cognitionem. T. 1. 80. In quo deserto mansit à pueritia, vsque ad annum trigessimum. T. 8. 8.

S. Ioannes Euangelista, quomodo vitam finivit. T. 1. 124. Martyr censerì debet. T. 2. 370. seq. 374. Cur frequentius quam alij inducat, notam affirmandi, Amen. T. 2. 214.

S. Ioannes Gualbertus, à Christi crucifixi imagine saluatus, quia inimico pepescit. T. 5. 145.

B. Ioanna de Orueto, persecutores inter benefactores numerabat. T. 5. 145.

Iordanis vnde dictus, & vnde fluat. T. 2. 345. Cur sanctos significat. T. 8. 27.

Iosias Rex, multis in rebus typum Christi tenuit. T. 4. 31.

Ira passio, vehemētissima, difficilis est, vt vincatur. T. 4. 156. seqq. Reddit exteriorem faciem & vultum foedum. T. 5. 114. seqq. Inter omnes passiones, hæc est comprimenda fræno rationis. T. 4. 213. vsque 218. Nisi comprimatur, transit in odium. T. 4. 203. Multa mala inducit, ideo ante occasum Solis deponenda. T. 4. 204. seqq. decem rationes vtilis ad illam frænandâ. T. 4. 219. vsque 226. Sæpe necessaria est, & utilis ad virtutis opus rectè exequendum. T. 4. 213. seq. Signanter in mulieribus, ad pudicitiam conseruandam. T. 4. 215. Vnde non semper est peccatum, nec id B. Hieronymus dixit. T. 4. 201. seq.

Israel, quo nomine vocatus fuit Iacob, quid significet. T. 1. 145. T. 7. 46.

Iudas insipientissimus mercator. T. 2. 175. seqq. Congruens illi laqueus quo se suspendit. T. 7. 197. Inciderat in laqueum diaboli. T. 2. 437.

Iudæa balsamum profert. T. 4. 177. seq.

Iudicij dies, cur dicatur propinquus. T. 1. 220 222. 235. cur differatur. T. 1. 236. Super quos dicitur venturum. T. 2. 227. Cur dicitur tempus restitutionis, aut redditionis. T. 2. 335. & dies manifestationis, quando omnia fiunt manifesta. T. 2. 178. 179. An in illo omnes sint iudicandi. T. 2. 226. Antiquitus cur iudicia fierent in portis ciuitatum. T. 8. 11. Iudicij nomen in Scriptura sacra sæpe significat condemnationem. T. 2. 10. Iudicia hominum vulgarium contemnenda. T. 2. 156. 157. Virorum sapientum & Sanctorum æstima. T. 4. 195.

Iulianus & Gallus fratres, extruentes Basilicam S. Martyres Māx, iam fidei suæ diuersitatem ostenderunt. T. 2. 282.

Iuramento cur & quomodo vtitur Deus. T. 2. 214. An iurare aliquando liceat. T. 5. 262.

Iupiter vocatus Deorum pater, cui fulmina mittere, tribuebant Gentiles. T. 8. 58.

Iustitia Dei ostensa fuit in Christi passione. T. 2. 185.

Laboribus gaudent Sancti, & in eis lætantur. T. 2. 251. seqq. Hoc in Macedonibus comprobabat Apostolus. T. 2. 523. 524. Labores dat Deus Sanctis suis in hac vita. T. 7. 137. seqq.

Lamæ aut Stryges verè aliquando feruntur à demone ad loca remota. T. 7. 163. seq.

Laqueare quid sit, & quæ domus laqueatæ. T. 1. 55.

S. Larro cum Christo pendens & moriens in Cruce, martyr censerì potest. T. 2. 374.

S. Laurentij martyris pietas in pauperes, eximia, & vnde habuit diuitias quas copiose in illos distribuit. T. 2. 527.

Lepræ morbus credebatur inflictus à Deo propter grauissima peccata. T. 1. 134.

Leuana Dea, quæ fuerit apud Gentiles. T. 1. 139.

Leuiathan, quid significet. T. 8. 1. 3. 15.

Lex dicitur à ligando. T. 8. 99. & tales sunt leges, qualis legislator. T. 5. 96. seqq. Iustè cuique lex statuenda est, in via quam eligit. T. 5. 77. Antiqua, iam præcepit inimici dilectionem, & omnia necessaria ad salutem. T. 4. 9. vsque 19. T. 5. 5. seqq. Legi naturæ conuenienter addita fuit lex scripta. T. 4. 32. Lex antiqua benè dicitur, puero- rum, & infantium. T. 5. 124. & Pædagogus ad Christum. T. 5. 38. Data fuit per Angelos. T. 4. 92. seqq. Lex antiqua & noua non sunt contrariæ. T. 5. 27. seqq. 42. seq. differunt, sicut hyems & ver. T. 5. 5. seqq. & alijs modis. T. 5. 82. seqq. 85. vsque 90. Lex antiqua dicitur militia completa per Christum, data cum grandi terrore, Evangelica cum amore. T. 5. 91. seqq. 193. seq. Lex diuina nō potest per contrariam consuetudinem abrogari. T. 4. 34. seqq. Requirit ad sui intellectum diuinā

lucem

Index secundus rerum et sententiarum.

est. T. 1. 172. Inopinato tempore venit. T. 1. 177. 178. & quādo minus homo id cogitat. T. 2. 274. seqq. Omnia æquat. T. 1. 129. 158. 259. seqq. Tanquam quoddam mare omnia absorbet. T. 1. 255. seqq. Illam Sancti qui peregrinantur in terra, de siderant. T. 2. 449. seqq. Qui mortuorum corpora attentè considerat, efficitur sapiens. T. 1. 124.

Motus indeliberati dantur, an sint peccata. T. 4. 199. seqq.

Moyſes cum natus fuit excellenti pulchritudine præditus fuit. T. 2. 306. Quomodo se disposuit ad lucem quam Hebræi ferre non poterant. T. 2. 78. seqq. Tres Quadragesimas ieiunauit integras. T. 1. 98. An tunc famem senserit. T. 7. 96 98.

Mulierē quæ pariebat, cur immunda erat octoginta diebus, & quæ virum, quadraginta. T. 1. 95. Mulieri conuenientissima est clausura. T. 1. 191. Congrua est illi sæpe ira, ad pudicitiam seruandam. T. 4. 215.

Mundus an maioribus nunc sit implicatus peccatis, quam præteritis temporibus. T. 2. 128. seq. Illum creauit Deus propter hominem, similiter omnia quæ in eo sunt. T. 2. 322. seq. Illius bona, sunt inania. T. 4. 146. seq. Vnde Sancti calcant ea, quæ mūdus cōstimat. T. 5. 122. seq. Mundus laboribus est plenus. T. 8. 181. seq. & laqueis. T. 8. 17. 83. Exulare facit à se æquitatem & veritatem. T. 8. 32. seqq. Mundi nomen in malum sonat, in Scriptura. T. 7. 187.

Murmuratorum lingua, iuste linguis serpentinis punitur. T. 1. 17.

Muscarum morsus, quomodo sufficiens fuerit, ad interficiendos Ægyptios. T. 8. 47.

NAbuzardan, cur dictus fuerit Princeps coquorum, qui erat præfectus militiæ, & quid significet. T. 1. 65. 66.

Nalus, quid significet in Scriptura. T. 8. 202.

Nauis & triremis typo optimè depingitur homo agens in mundo. T. 1. 187.

Nebo mons, quis fuerit. T. 7. 185.

Nehemias Christum expressit, etiam secundū nomen, quod consolationem significat. T. 8. 66.

Neomenia quæ festiuitas fuerit, & quotuplex. T. 1. 1.

Nicephori cum Saprício opus expendendum, ad videndum quam obligatoria sit remissio offensæ ad inimicum. T. 5. 239.

Nilus fluuius est, Ægypti, qui dicitur Gehon. T. 1. 255.

Nomina imponere in domo, pertinet ad Dominum domus. T. 1. 187. Illa imponere, propriè conuenit Sapienti, qui rerum naturas cognoscit. Ibidem. Antiqui Patres, nomina imponebant filiis, quasi prophetantes & prædicentes, quales essent futuri. T. 1. 190. seqq.

Nomen Iesu, à Deo ipso meritò impositum. T. 4. 235.

Nouum Testamentum necessario statuendum erat, à nouo legislatore, & nouo populo constituendum. T. 5. 187. seq.

Occasiones peccatorū fugiendæ. T. 7. 71. seqq. 179. Non sine peculiari Spiritus sancti impulsu

in eis se constituat homo. T. 7. 67. seqq. Deus ipse, Sanctos quos liberos vult à culpa seruare, ab occasionibus auertit, & rapit. T. 8. 21. seq. & præced. 16. seqq. Per illas datur locus diabolo. T. 8. 103. seqq.

Odium oritur ex ira, nisi illa comprimatur. T. 4. 203. Singulariter illi tribuitur, impedire gratiam Dei. T. 5. 234. seq.

Oliua, arbor ab alijs diuersa in floribus & fructu, nam floret in estatis rigore, & fructificat in hyemis austeritate. Ideo Dauid se illi iure comparat. T. 4. 234.

Onager, quod animal sit, quid significant, quæ de illo dixit Deus ad beatum Iob. T. 8. 17. seqq.

Ops quæ Dea fuerit. T. 1. 39.

Opera bona, necessaria sunt ad salutē, nec sufficit fides. T. 1. 263. Illorum productio, quia laboriosa, meritò dicitur parturitio. T. 2. 150. 151. Efficiuntur per Dei gratiam condigna vitæ æternæ. T. 2. 165. 299. Sine gratia, quantumuis sint excellentia, non sunt condigna vitæ æternæ, nec meritoria illius, T. 2. 301. seq. Quomodo bona opera Deus in nobis operetur. T. 2. 198. Ex operibus suis debet vnusquisq; iudicium ferre, quid de se ipso sit futurum. T. 2. 329.

Opiniones nouæ fugiendæ, sunt de veritate suspectæ. T. 8. 163.

Oratio, requirit ieiunium, & illud supponit. T. 2. 84. vsque 94. 100. Requirit etiam elemosynam, vt sit efficax. T. 2. 423. seqq. Singulariter oratio pro remissione peccati. T. 2. 416. vsq; 422. Cum fiducia & sine hēsitatione est, quando cor non reprehendit orantem. T. 4. 124. Oratio pro peccatorum remissione, supponit remissionem iniuriarum. T. 5. 217. vsque 233. Dominica oratio vnde habeat vim dimittendi peccata venialia, & quæ peccata & debita dimittantur dimittentibus iniurias. T. 5. 222. seqq. Ad orationem, congrua est genuflexio, & corporis compositio. T. 2. 8. Non est fundenda pro damnatis, nec pro ijs quorum damnatio certa est, vt pro Antichristo. T. 4. 124.

Organum, quid dicatur in Scriptura. T. 8. 119.

Oseas, quomodo iubetur ducere fornicariam, & nuptam. T. 4. 96.

Ostreus agilitas, vt se defendat à Cancro, & Cancro astutia, vt ostreum capiat. T. 8. 106.

Pædagogus, quis dicatur, & cur lex antiqua dicta fuerit pædagogus. T. 5. 38.

Papa quomodo decernit veritates credendas infallibiliter. T. 5. 159. Non sunt illi incongruæ multæ diuitiæ, & grandis autoritas. T. 2. 437.

Paradisus cur dicitur conditus ad Eden. T. 2. 445.

Parrhasij pictoris cum Zeuxi concertatio circa picturam. T. 7. 189.

Passiones aut affectus animæ comprimendi. T. 4. 109. seq. 209. vsque 218. Quomodo fuerunt in Christo. T. 7. 98.

Pater nequaquam hilarem faciem ad filias ostendat. T. 4. 216. Patris nomen quomodo Deo conueniat. T. 2. 322. seqq.

Patientiam tenere, est summa fortitudo. T. 4.

Index secundus rerum et sententiarum.

156. seqq. Est armatura fortium. T. 4. 166. seqq. Illam tenendam sciunt plurimae rationes. T. 4. 219. vsq; 226. Est virtus excellens nos Deo simili efficiens. T. 4. 152. seq. Potentior est ad vincendum quam vires. T. 4. 273. seqq.

S. Paulus cuius esset ætatis, cum lapidatus fuit Stephanus, & quid circa illam egerit. T. 4. 192. seqq. Quomodo quotidie moriebatur. T. 1. 213. seqq. Cur illo decollato pro sanguine lac fluxerit. T. 2. 395. Fius lætione vehementer delectabatur S. Augustinus. ibidem.

Pauperes cur in foribus Ecclesiarum merito reponantur. T. 2. 419. Respicendi oculis fidei, & æstimandi tanquam qui gratiam exhibent dicentibus, cum petunt ab eis. T. 2. 522. vsque 532. Posuit illos Deus in mundo, ut sint vectores honorum dñitū in cælum. T. 2. 493. seqq. Non solent perferenda, quous, qui sint, & an verè sint pauperes, nec contumelijs prosequendi. T. 2. 512. seqq. Quod pauperi datur, Deo ipsi datur. T. 5. 120. vsq; 135.

Peccatori, quomodo & quando liceat optare malum. T. 4. 55. seqq. Illum Deus summe diligit, eius autem peccatum summe odit. T. 4. 260. vsq; 285. Peccatores aliquando Deus punit, permitiendo inimicos contra illos excitari. T. 5. 226. Cur illis Deus sæpe confert honorum copiam. T. 2. 485.

Peccati onus grauissimum. T. 1. 4. Eius venenum exitiale, omnia perdens. T. 1. 53. An sint nunc plura & maiora peccata, quam tempore Apostoli Pauli. T. 2. 128. seq. Quantum Deus illud detestetur, ostendit in morte Christi. T. 2. 184. 185. Peccatum Adæ cur tam grauer punitum, cum videatur leue. T. 2. 195. Peccatum aptè definitur, Radix germinans fel. T. 4. 122. Omne peccatum contra proximum, verius est contra Deum. T. 4. 141. Peccatum quantum est ex se, Deum destruit. T. 4. 241. Eius destructionem intendit Christus. T. 4. 260. seqq. Ad eius remissionem disponit remissio iniuriarum. T. 5. 213. vsq; 233. An semel dimissum redeat per peccata sequentia. T. 5. 229. Originale, cur vocetur in plurali, iniquitates & peccata. T. 7. 24.

Pecuniarum vehemens est potentia ad quemvis animum corrumpebunt. T. 7. 194. seq. Prodesse possunt, & dicuntur, Redemptio animæ. T. 2. 421.

Delagianorum error circa necessitatem gratiæ Dei. T. 8. 42. seq.

Pellicani esca sunt serpentes venenati, & lacerati. T. 2. 54. Illius grandis astutia ad quærendum cibum. T. 2. 387

Perdix in cauea, cur & quomodo demonem indicat. T. 8. 25.

Perfectedi dantur in mundo, & dicuntur multi sancti in illo viuentes perfecti, etsi minor sit perfectio illorum, perfectione Dei & beatorum. T. 4. 255. seqq.

Perpendiculum, quid sit. T. 5. 18.

S. Petro Apostolo abrasum fuit caput in opprobrium, ideo nunc abrasio capitis est in gloriam ecclesiasticis personis. T. 7. 212. Cur petijt

inuerso vestigio crucifigi. T. 2. 255.

Phasga mons, quis fuerit. T. 7. 185.

Philippus Macedonum Rex, quantam mortis habebat memoriam. T. 1. 184.

Philosophi ex Scriptura sacra suffurati sunt excellentiora sua dogmata & symbola. T. 1. 136 138. 200. T. 5. 150. T. 8. 146. Abstinentiam à carnibus, & substantiosis cibis, utilem ad Philosophiam iudicabant. T. 2. 72. 73. Vehementer fuerunt vitio hypocrisis infecti. T. 2. 130. 178. Elegantem tabellam depinxerunt, ad ostendendam virtutis præstantiam. T. 2. 208. seq. Iudicarunt honorificum esse & expediens remittere gratis offensas. T. 4. 196. seq.

Philosophiam definierunt Sapientes, Mortis meditationem, melius Paulus & Salomon. T. 1. 213.

Phinees quomodo pro se & stirpe sua perpetuum obtinuerit sacerdotium. T. 4. 214.

Picturæ & imagines ab ipsis Philosophis fuerunt approbatæ. T. 2. 208. seq.

Pingendi ars cur à Spiritu sancto vocetur mala, quæ in errorem inducit, & facit insanire. T. 8. 188.

Pinnaculum templi, quod dicatur. T. 7. 167. seqq.

Piscis Tobie quis fuerit, & quæ virtus iecoris & cordis eius, ad expellendos dzmones. T. 7. 79 seqq.

Plato excellenter domuit iræ affectum. T. 4. 157. 196. Iubebat discipulos suos nudis pedibus ire. T. 1. 213. Cur diuinus dictus, & cur loca valetudinaria eligebat ad Philosophiam. T. 2. 72. Aptè redarguit hypocrisim Diogenis Cynici. T. 2. 178.

Plumarium opus, aut Phrygionicum, quod dicatur in Scriptura. T. 8. 168.

Plurale pro singulari, & è diuerso, sæpe usurpat Scriptura. T. 1. 253. seq.

Pneumatomachi heretici, qui fuerint. T. 4. 131.

Pœnitentiæ necessitas grandis. T. 1. 30. seqq. Illa probat Christus parabola ficulneæ. T. 1. 262. Quomodo agenda, & quod stabilis esse debet. T. 1. 42. seqq. 45. seqq. Debet esse cum tristitia & lacrymis. T. 1. 8. Pauci veram pœnitentiam agunt. T. 1. 44. Pœnitentia nõ differenda. T. 1. 54. seqq. 232. seqq. Ut sit fructuosa, sit cum elemosyna. T. 2. 515. 516. Verè pœnitentiæ typum tenuit Esther, tristis, comitata duabus puellis. T. 2. 410. seqq.

Portæ ciuitatum erant loca iudicii antiquitus. T. 8. 111.

Prædestinatorum signum est mansuetudo & charitas in inimicos. T. 5. 229. seq.

Prædicatorem decet matura ætas. T. 7. 35. seq. Illius vita sit verbis conformis. T. 2. 1. Prædicatoris munus ut quis accipiat, debet esse à vitijs purgatus, habere affectus proprios frenatos, carnem mortificatam. T. 7. 53. seqq. Debet se præparare ad prædicandum. T. 1. 83. 84. Prædicatorum eximia dignitas, & grande præmium. T. 1. 80. Illos mittere est grande Dei beneficium. T. 1. 74. vsque 78. Libetè & perspicuè loquatur, quod

dicere

Index secundus rerum et sententiarum.

dicere debet. T. 1. 87. 88.

Prælati necessario constituendi in Ecclesia, quibus fideles obtemperare tenentur. T. 2. 290. Qui illos audit, Deum audit. T. 5. 135. Prælatos bonos dat Deus, misericorditer agere volens, sicut permittit impios iratus, in vindictam. T. 8. 198.

Præmium proponit Deus, ut facilem faciat legis obseruantiam. T. 4. 231. seqq. Est eius consideratio, tanquam anchora continens nauem in tempestate. T. 1. 180. 181. T. 2. 280. seqq. 341. T. 5. 192. 195. seqq.

Priapus Deus fecunditatis, aut Beelphegor. T. 2. 29.

Principem alendum appetitu gloriæ, cur dixerit Cicero. T. 2. 208. T. 4. 152. Principes & potentes, non agant omnia quæ possunt, sed tantum quæ expediunt. T. 8. 121. seqq.

Processionum usus antiquissimus. T. 4. 179.

Promethæus quis fuerit, quare dicatur, ignem de cælo traxisse, &c. T. 2. 453.

Pronuntiationem præcipuè requirebat Demosthenes in oratore. T. 4. 167.

Prophetæ cur utantur præterito pro futuro. T. 1. 210. Cur aliqua insolita agebant, quando prædicare parabant. T. 2. 1. 2. Fuerunt quasi pictores, Christum sub varijs figuris depingentes. T. 4. 1. 2.

Proidentiam Deus habet rerum inferiorum, quamuis in mundo multa accidunt, quæ videntur disparata. T. 2. 493. seqq.

Proximus quis dicatur. T. 2. 500. T. 4. 14. seqq. Dilectio proximi oritur ex dilectione Dei. T. 5. 129. seqq.

Psyllus à quo Psylli venenatorum eneruatores orti sunt. T. 8. 46.

Publicani & ethnici, qui fuerint. T. 4. 243. seqq.

Pulchrum quid sit, & quomodo differat ab apertio. T. 7. 102.

Purgatorium verè datur, & orandum pro in illo existentibus. T. 4. 64.

Pythagoras & Philosophi ex Scriptura sacra suffurati sunt præcipua dogmata & symbola. T. 1. 136. 138. T. 5. 350. T. 8. 146. Pythagoras quis fuerit, ubi docuerit, quæ eius dogmata, quomodo se Philosophum primus nominauit. T. 5. 150. Illius fuit singulare prouerbum: Sol non occidat super iracundiam. T. 4. 196. T. 5. 151.

Quadragesimæ numeri excellentiæ & figuræ quadratæ. T. 1. 96. seqq.

Quadragesima instituta est, ut sit festum Expiationis. T. 1. 1. vsque 28. Ut præueniat Dei iudiciū & vindictam. T. 1. 30. vsque 48. Ut sit annus iubilæi. T. 1. 49. vsque 53. Ut sit tempus reedificandi animam. T. 1. 54. vsque 60. Ut si tempus militiæ Christianæ contra vitia. T. 1. 61. vsque 73. Ut discamus benefacere. T. 1. 74. vsque 78. Ut prædicatores tanquam sapientes latroni lapides poliant, & tanquam nubes pluant. T. 1. 77. 78. Ut sit tempus messis & vindemiarum Christianarum. T. 1. 89. seqq. Ut formetur homo ad vitam. T. 1. 94. 95. Ut se homo disponat ad Pascha. T. 1. 94. T. 2. 3. Ut sit tem-

pus curationis infirmitatum animæ. T. 2. 17. seqq. Quadragesima à Christo ipso instituta, ab Apostolis promulgata. T. 1. 101. seqq. Est tempus desiderabile, gratanter suscipiendū. T. 2. 108. seqq. Requies coquorum merito dicta. T. 2. 117. Strictè illius ieiunia obseruanda. T. 2. 114. seqq. Ita agenda, ut imitemur Christi mortificationem. T. 7. 102. seqq. Aptè in eius fere exordio, amor inimicorum præcipitur. T. 4. 129.

Quarantana mons, quis fuerit. T. 8. 8.

Rabies quam grandis infirmitas, & quomodo curanda. T. 5. 140.

Rechabitarum grandis obedientia ad patrem suum. T. 5. 79. seqq.

Religio vnde dicta. T. 5. 22. 167.

Religiosi quidam inutiliter tantum contendunt ostendere religionis suæ suique fundatoris præstantiam. T. 2. 132. Religiosi sanctitatem quādam contrahunt, ex hoc quod sunt Deo dicati, ideo non se subtrahant. T. 2. 392. seqq.

Reliquiæ Sanctorum retinendæ, venerandæq; imo & terra quam calcant. T. 1. 184. seqq.

Remora, paruus pisciculus, in aqua potentissimus, extra illam, impotens omnino. T. 1. 135. Naue[m] velocissimè currentem detinet. T. 4. 83.

Regnum cælorum, anima sancta dicitur & sedes Dei. T. 8. 38. Regnum cælorum primus Christus prædicauit, quod antiqua lex apertè nō proposuit. T. 5. 40. Regna mundi, quæ & quomodo ostensa fuerunt Christo à demone in momento. T. 7. 187. seqq.

Reseph, quid significet apud Hebræos, & quis diabolus hoc nomine vocetur. T. 7. 113.

Respublicæ tres, cœlestis, mundana, & infernalis, proprias leges suas habent. T. 5. 24. seqq.

Resurrectionis spes ex sepeliendi modo excitatur. T. 1. 140.

Rex & Princeps, non omnia quæ potest, agere debet, sed quæ expediunt. T. 8. 121. seqq. Reges Deus constituit, à quo habent potestatem, & ipse transfert & mutat imperia. T. 8. 195. seqq. Bonos dat pro grandi beneficio, impios permittit in vindictam. T. 8. 198. Reges antiquitus erant sacerdotes. T. 2. 52. 53. Iudicio Regis omnes gubernari volunt. T. 2. 322. Reges terræ sæpe præcipiunt impossibilia. T. 5. 65. seqq. Ciuitates edificare procurant, suis moribus congruas. T. 8. 38. Rex cum in solio sedet, Dei legem teneat coram se descriptam. T. 7. 146. seqq. Regum magna potentia, ad quorum minimum verbum omnes se exhibent obedientes. T. 4. 76. seqq.

Rhinoceros, monoceros, vnicornis, pro eodē in Scriptura sumuntur, & quale animal sit. T. 8. 122.

Romanorum eximia facta, & cur tunc latum in mundo dominium Deus illis contulit. T. 2. 217. Nullas à Dijs suis leges acceperunt. T. 5. 10. 11. Omnes omnium gentium Deos colebant. T. 5. 10. Iudicauerunt congruum & honorificum offensas remittere. T. 4. 96. seqq. 276.

Rufus color non damnandus, qui est à natura, rufus enim fuit Dauid, & inde laudatus, sed propter mores. T. 8. 25.

Sabathum

Index secundus rerum et sententiarum.

S Abachi antiqua observatio, quid significet. T. 2. 451. Cur illius violatio tam acriter puni-
 ta fuit. T. 2. 462.
 Sacerdotes antiquitus erant Reges. T. 2. 52.
 Grandis reuerentia est illis exhibenda, in quibus
 Dei persona reipletur. T. 5. 135. 138. Se ipsum
 Sacerdos debet exponere alijs optimę vitę &
 totius virtutis exemplar. T. 7. 35. Sacerdotis no-
 men, honoris est, aliquando, in Scriptura sacra,
 non officij. T. 5. 158.
 Sacerdotium antiquum, quomodo perpetuò fac-
 rit in progenie Phinees. T. 4. 214.
 Sacrificare, in Scriptura sacra sępe exprimitur
 per verbum facere. T. 2. 53.
 Sacrificium exterius placet Deo, quatenus si-
 gnum est interni sacrificij cordis. T. 2. 273. seq.
 272. seq. Ideo repulit sacrificia ludzorum, qui
 spiritum quęrit, non arietes. T. 2. 278. seq. Simili-
 ter & sacrificium Cain ideo repulit, quia male
 diuifit. T. 2. 282. seqq. Acceptum propterea fuit
 eidem sacrificium elemosynarum Macedonum.
 T. 2. 289. seqq. Sacrificium lato vocabulo dicun-
 tur omnia bona opera in Dei obsequium facta.
 T. 2. 289. 292. 356. T. 5. 215. Sacrificiorum gene-
 ra, quę sint. T. 2. 293. Sacrificium nullatenus in-
 complerum relinquendum. T. 2. 214.
 Sal prudentiam significat. T. 2. 273.
 Salomon sapientissimus, & Propheta fuit. T. 8.
 175.
 Samson & Samuel filij ieiunij dicuntur. T. 2. 55.
 Samuel filius ieiunij fuit. T. 2. 55. An eius ani-
 ma verē apparuerit Sauli opere Pythonię. T. 7.
 164. T. 8. 134.
 Sanctos viros exploratę & perspectę sancti-
 tatis iure Deus in Ecclesia sua sępe proponit. T.
 8. 71. seqq. Illorum perfectio longe est diuersa
 a perfectione Dei, quamuis perfecti absolute di-
 cantur. T. 4. 255. seqq. In hac vita illos Deus la-
 boribus & flagellis replet. T. 7. 134. seqq. Illi in
 laboribus gaudent. T. 2. 280. seqq. Tales erant
 Macedones. T. 2. 523. seq. Peregrini sunt in ter-
 ra. T. 2. 447. seqq. Ideo adueniente morte gau-
 dent, quam perpetuò expectant. T. 2. 449. seqq.
 Illos magnopere Deus honorat, quorum occul-
 tas virtutes publicas facit. T. 2. 345. vsque 350.
 eos offendentes Deus sępe grauius punit, quam
 offendētes se ipsum. T. 4. 114. Ipsorum reliquę,
 imo & terra, quam calcant, veneranda. T. 1. 184.
 seqq. Illorū exēplis sequenda. T. 4. 170. 188. 189.
 Sanctificari cur dicebatur, quicquid offereba-
 tur Deo. T. 2. 392. seq.
 Sanguinis elus, cur prohibitus, & cur anima
 dicatur esse in sanguine, & quid hæc significant.
 T. 2. 294. Sanguis duplex est, venalis & arteria-
 lis, vnus fons est iecur, alterius cor. T. 7. 82.
 Sanguisugę in quod bonum conditę fuerint
 ab autore naturę. T. 2. 466.
 Sanir mons, quis sit. T. 1. 182.
 Selah dictio Hebręa, quid significet. T. 4. 147.
 Sapientia quid sit. T. 4. 84. Quomodo acquirē-
 da in purgatione a peccatis & cognitione sui.
 T. 1. 108. Sapientia est grandis, parua ad tempus
 pulchra. T. 2. 161. 162.

Sapphiri natura, proprietates, excellentię, &
 species. T. 1. 37.
 Sappricius pręshyter proximus martyrij coro-
 nę, illam perdidit, quia noluit parcere inimico.
 T. 5. 239.
 Satanas, multa significat, iuxta varia Hebręa
 verba a quibus hoc nomen deducitur. T. 7. 208.
 seqq. Quomodo differunt, Satanas & Diabolus.
 T. 7. 210.
 Saturnus quis Deus fuerit, cur dictus Stercu-
 tius, quare tanquam Deus ab hominibus fuerit
 honoratus. T. 2. 539.
 Saulem cur Deus nō exaudiuit. T. 4. 140. seqq.
 Quę iniquitas in eius sacrificio deprehēsa fuerit.
 T. 2. 276.
 Scientię acquirēdę congruit ieiunium & ab-
 stinentia iuxta Philosophorum placita, & Scrip-
 turę sacre decreta. T. 2. 72. vsque 83.
 Scirphes, quos Deus misit contra Ægyptios,
 quę animalia fuerint. T. 1. 119.
 Scipionis Nasicę prudens consilium, de non
 destrūenda Carthagine Romę æmula. T. 7. 14.
 seq.
 Scripturę sacre singula verba sunt expendē-
 da, per quę nobis diuina Sapientia manifestatur.
 T. 5. 120. seq. in minimis verbis grandia continet
 mysteria. T. 2. 304. 352. Ab humilibus intelligun-
 tur. T. 5. 121. Aliquę eius sententię non intelli-
 guntur, nisi sub peculiari pronuntiatione. T. 5.
 181. Sub extremis claudit media. T. 2. 187. seq.
 T. 5. 187. Eius vtilitas est ingens, quę est officina
 omnibus medicamentis referta, T. 7. 151. Quam
 propterea ad nostri exitium diabolus semper ab-
 sumere procurauit, cuius ignoratio, corruptionē
 morum inducit, per quam gladium diaboli retun-
 dimus, in qua sunt fluentia plenissima ad anima-
 rum salutem. T. 7. 143. seqq. Illius studio quomo-
 do omnes intendere debent. T. 7. 146. 148. Non
 debet ipsa in se omnibus esse peruia, quam a prę-
 dicatoribus debent homines communes accipe-
 re. ibidem. Mensa est, in qua Deus tot exhibet no-
 bis sercula, quot verba. T. 8. 109. seqq. Est puteus
 profundus, & fons patens. T. 8. 158. Scripturas
 sacras deprauat dęmon, male inducens illas. T. 8.
 153. quem imitantur hęretici ipsius filij. T. 8. 8.
 154. quas vertunt in absynthiū. T. 8. 156. Quos-
 dā ipsius libros negat, alios supponunt pro sui
 voluntate. T. 8. 139. seqq. Scriptura exponēda est,
 iuxta Sanctorū Patrum antiquorum mentem, sunt
 enim in illa multa difficultia intellectu. T. 8. 161.
 seqq. Non nude vnus illius locus expendendus
 est, sed conferendus cum alijs. T. 8. 165. vsque
 168. seqq. Sępe vititur Scriptura plurali pro sin-
 gulari, & e contra. T. 1. 253. T. 7. 126. T. 8. 134.
 Animalia proferens, & historias recensens, sępe
 non tam de illis, quam de alijs intruere consti-
 tuit. T. 8. 172. Frequenter inducit, aut suppo-
 nit proprietates lapidum, herbarum, aut aliarum
 rerum, non quę reuera sunt, sed quę iuxta opi-
 nionem communem creduntur. T. 1. 36.
 Scripto firmari sententiam aut decretum, quā-
 vim habeat in Scriptura. T. 1. 126.
 Scrupulus & singulum, quid sit. T. 4. 121.

Index secundus rerum, & sententiarum.

Tintinabula quot & cur posita fuerint, ad o-
ram vestis sacerdotalis. T. 2. 314.
Tirsa, aut Theria, quæ ciuitas sit. T. 8. 37.
Tribulationes dat Deus ad dimittenda pecca-
ta. T. 4. 223. Frequentes dat Sanctis suis. T. 7.
134. seqq.
Trinitatis Sanctissimæ mysterium antiquitus
indicatum fuit. T. 1. 155. T. 7. 11. seqq.
Trisagii hymnus, quis sit. T. 4. 98.
Triumphatores, cum triumphos agebant, post
se deferabant hominem, qui ad memoriâ illorū
reuocaret humanæ naturæ fragilitatē. T. 1. 184.
Tubarum vsus, ad quid antiquitus constitutus.
T. 4. 289. (uiam. T. 4. 36.)
Tubal cōdidit Hispaniā, & eius frater Moschus.
Typhonicus vetus quis sit, & quare ita dictus,
ipse est ab alijs vocatus Euroquilo. T. 2. 61.
Tyrus, quā benè describitur ab Ezechiele, sub
typo t'remis. T. 1. 182. Qualis ciuitas fuerit, &
quam antiqua. T. 2. 417-418.
Vajcum in Scriptura ponitur, terribilem expri-
mit comminationem. T. 2. 32. 34. 172. 354.
Vana sunt omnia mundi bona, honor, diuitiæ,
&c. T. 4. 147. seqq.
Venus cur Martis adultera & Vulcani vxor di-
ca. T. 2. 102.
Veneris die antiquitus strictum erat consti-
tum ieiunium. T. 1. 108.
Venter animæ quis sit. T. 1. 114. Venter, ebo-
piscetur, quæ & cur dicantur. T. 7. 85. Quomodo
comprimendus, supra, Abstinencia, Ieiunium.
Vensorum natura difficilis ad cognoscendum.
T. 1. 160. Quomodo, ventus se obediētissimū
Deo exhibeat. T. 1. 80.
Ventosa verba, quæ dicantur. T. 7. 203.
Vex legem Evangelicam significat, sicut hyems
antiquam. T. 4. 21. seqq.
Vexū diuinū quomodo audiendū & retine-
dum. T. 1. 89. seqq. Multo magis quā Iob, Salomo-
nis & Pythagoræ. T. 1. 147. vsq; 153. Illius gran-
dis est virtus & potentia. T. 2. 251. T. 4. 78. vsq;
81. Cur sepe nihil in nobis speretur. T. 1. 104.
seqq. In Scriptura sacra vocatur cibus animæ. T.
4. 305. seqq.
Veritas cur pingebatur fides super quadra-
tum lapidē. T. 2. 115. Quomodo in plateis pro-
ruit, & mundo expellitur. T. 1. 111. seqq.
Vestium cultus in veteribus perhibentibus. T. 1.
119. vsque 116. Vestes pretiosæ sacerdotum, Ro-
gum, Iudicū &c. dicuntur. Vasa virtutis. T. 1.
164. seqq. Vestis alba, à qua Candidari diceban-
tur, quid indicaret. T. 5. 143. seqq. in iudiciis non nisi
Vexilla ad quid instrunt, & quod sit vexillum
Christianorum. T. 1. 177. seqq.
Vigiliæ noctis quæ dicantur. T. 1. 20. T. 1. 146.
Ad magnas festiuitates meritis constituuntur vi-
giliæ. T. 1. 24. seqq.
S. Vincētiū martyr vixit tyrannū per patien-
tiam. T. 4. 168.
Vindictā expetere & charitatē seruare, diffici-
limum est. T. 9. 1. seqq. Illam de inimico sumere

vsque ad illius exitium non est fortitudo, sed de-
bilitas. T. 4. 156. seqq.
Vinea Engaddi, quæ fuerit. T. 4. 176. seqq.
Vinum radix luxuriæ. T. 2. 51. seqq. quancum-
illud canerit S. Paula. T. 8. 94. (82. T. 1. 144.)
Visus, sepe pro omnibus sensibus ponitur. T. 2.
Vite humanæ breuitas varijs hieroglyphicis
exponitur. T. 1. 218. vsq; 225. T. 8. 194. Veritas
dicenda est mors, quam vitæ, & vivere nostrum
potius est mori. T. 1. 137. vsque 144.
Viperarū genimina cur vocati Pharisei, & quæ
pprietas generationis viperinæ. T. 1. 49. Est vipo-
ra pelsum serpentiū genū. T. 2. 43. Venenū reco-
dit aut deponit, vt coeat cum murena. T. 1. 46.
Viri antiquitus dotabant vxores, quas emere
propterea dicebantur. T. 2. 244. seqq.
Virginitas excellētissimū habet p'miū. T. 4. 136.
Virtus probata, quomodo corripit insipientes.
T. 8. 71. seqq. Distinguantur virtutes à donis, &
præter illas, dona sunt necessaria. T. 7. 67. seqq.
Vltio pro iniuria, Deo est relinquenda, qui a-
criorem sumit de inimico nostro vindictam, quā
nos possemus. T. 4. 109. vsq; 116. Vltor inimicū
occidens, magis se, quam inimicum interficit. T.
4. 117. seqq. Supra Inimicum.
Vmbilicus per quem alitur fœtus in vtero ma-
ternō, significat in Scriptura ciborum minimum ap-
petitum. T. 7. 101. seqq. (138.)
Vmbra quomodo symbolū sit vanitatis. T. 1. 155.
Vnguntur merito baptizati, ad grande myste-
rium indicandū. T. 5. 95. seqq.
Vnicornis aut Rhinoceros & Monoceros, an
sit idem, & quæ virtus cornu illius. T. 8. 121. an
vnicū habeat cornu. T. 8. 123.
Voluntatis affectum considerat Deus in operi-
bus nostris, & iuxta eius mēsurā p'tmiū reddit.
T. 2. 278. vsq; 291. Voluntas hominis libera est,
cui nullus potest violentiā inferre. T. 8. 146. seqq.
Voluptas Dea, quæ fuerit, & cur in illius tēplo
fuerit constituta. Adgenera Dea. T. 1. 174.
Vota emissa, adimplenda sunt. T. 1. 199. An sic
si possint deo obligatoria, an tantū de bonis
sepe prerogationis, & quomodo de meliori hono-
re. T. 1. 200. Quale fuerit votū Iacob, de habendo
Dominio in Dreamabidē. T. 1. 201. seqq.
Vt, quid significet in Scriptura. T. 8. 91.
Vulpes antiquæ ad capiendas, per quas dia-
boli typum tenet. T. 7. 183. seqq. auida est fructus
vulgarum. T. 7. 183. seqq.
Vxor pendens esse debet à voluntate viri. T.
1. 177. Vxor iure patitur ad virum, qui il-
lam emere dicitur. T. 1. 177. seqq.
Xenodochiū, quale construxit Fabiola Roma-
na, qualiter se tradiderit ad inferiendū pau-
peribus. T. 1. 211. Quis sit excellens Xenodochiū
generale Cæsaraugustanum. T. 2. 408. (128.)
Zabul'ian idē, qd diabolus, & quid significet. T. 7.
Zeth viri autō dicitur. T. 1. 209. seqq. T. 8. 205.
Zeuxis pictoris cum Parthæo concertatio, cir-
ca vtriusque picturæ. T. 7. 81. seqq.
Zoroastres idemot dicitur Magis. T. 7. 124.

INDEX TERTIVS EORVM, QVÆ AD SACRAS CONTIONES, PRO VARIIS EVANGELIIS VSVI ESSE POSSVNT: nec annotamus nisi quæ nunc breuiter se obtulerunt, vti- lora enim & opportuniora multo, pro suo quisq; ingenio interlegendum poterit obseruare.

*Sæpe autem in hoc Indice ad ea loca remittimus, quæ conuenient instituto, mutatis mutandis:
quod cuius mediocriter erudito facile erit.*

Pro Domi-
nica I. Ad
uentus.

NATALIS Domini grandis est fe-
stiuitas, ideoq; decet nos ad il-
lū peculiari præparatione dis-
poni. In hocq; institutum est ab
Ecclesia hoc tempus, vt totum
sit, quasi longa quædam illius
grandis festiuitatis vigilia, qua nos ad illam dis-
ponamus. T. 1. 94. Quoniam autem ad rectam ani-
mi præparationem conducit maximè timor Do-
mini, Euangelium Ecclesia proponit, quod illum
possit efficaciter inducere: de signis præceden-
tibus iudicium.

1 Constituit Ecclesia hoc tempus, vt nobis re-
præsentet gemitus, clamores, & lacrymas, quibus
Patres antiqui, Christi aduentum optabant, &
præstolabantur. Vultq; vt nos mente & conside-
ratione illis adiungamus, vt Christus in die Na-
talis in cordibus nostris nascatur. Qui ergo ad
lacrymas & planctum vocaris, ne hoc tempore
te delitijs, & voluptatibus tradas. T. 1. 5. 6.

2 Nihil aninꝰ vtilius, quàm meditatio myste-
riorum Dei. T. 1. 166. Inter mysteria diuina, pri-
mas tenet aduentus Filij Dei in mundum. Ideo
longum tempus constituitur, ad illum meditan-
dum.

3 Aduentus Filij Dei, est tempus veris: estquæ
tempus purificationis viriorum & appetituum car-
nis. T. 4. 25. seqq. Vt hæc putatio fiat, offert nobis
Ecclesia gladium abscindentem omnes inutiles
animæ palmites, iudicium scilicet extremum.

Circa Euangelium de iudicio vide Feriam se-
cundam, post primā Dominicam Quadragesimæ.

Domini. 2.

Aduentus.

1 Iohannes sine anxietate, & tristitia est in car-
cere, nihil pro se sollicitus, tātum curat dis-
cipulorum suorum salutem: non mirum, quia san-
cti laboribus gaudent, & tanto maiori gaudio
replentur, quanto maiori tribulatione præmun-
tur. T. 2. 25. 1. seqq.

2 Miracula fecit multa Christus ad præsen-
tiam discipulorum Iohannis, qui ad petitionem
Herodis, & Phariseorum, nullum miraculum fa-
cere voluit, quia potentia suæ opera non exhi-
bebat, nisi ad vtilitatem, quem imitari debent

Principes & Potentes. T. 8. 1. 27. seqq.

3 Excellentes Iohannis virtutes in publicū Chri-
stus cepit dare: nullus est enim, qui magis San-
ctorum suorum præclara opera, publica faciat:
& qui nobis imponit, bona opera nostra facere
in abscondito, ipse omnibus facit manifesta. T. 2.
342. vsq; 350.

4 Venit Ioannes tanquam vexillifer & armi-
ger Christi, ad inducendum bellum dæmoni, &
cuius diebus Regnū cœlorum vim patitur: ideo
oportuit, illum, non mollibus vti, sed mortifica-
tionem grandem tenere, per quam dæmon vin-
citur, vt ostendit factum Gedeonis. T. 7. 82. Et
piscis Tobia. T. 7. 84. seqq. Diabolū enim vir-
tus, verius quam elephanti, ex ventre oritur. T.
7. 82. vsque 95. Ideo tam acriter Ioannes car-
nem mortificabat, & tam grandi ieiunio confi-
ciebat. Vide de ieiunio & carnis mortificatio-
ne. T. 2. 22. vsque 119.

5 Non mollibus vestiebatur Ioannes, venit o-
nim prædicans baptismum poenitentis: habitus
aut poenitentis sunt saccus & cinis, & contra-
riæ sunt vestes molles poenitentibus. T. 1. 110.
vsq; 116.

6 Non est Ioannes arundo, vento agitata, qui
quouis vento, in hanc vel in illam flectatur par-
tem, sicut multi, qui huc ducuntur adulatione, il-
luc maledictione. T. 4. 225.

7 Vide in Festo Decollationis S. Iohannis Bap-
tistæ.

1 Iohannis excellentia comprobatur, ex eo, Domini. 3
quod nullatenus sibi complacuit in voci- Aduentus:
bus laudantium, & gloriam oblatam respuit: hoc
enim difficilimum est. T. 2. 133. seqq.

2 Multa solitudine attendit Ioannes, oblatam
sibi gloriam expellere, ac si ardentissimam flam-
mam contra se videret coniectam: primo quia
intellexit vim inanis gloriæ, quæ latenter ingre-
ditur, & omnia inficit. T. 1. 136. seqq. Secundo,
quoniā sciebat, esse facinus immane, gloriā Deo
debitam vsurpare velle. T. 2. 187. seqq. Grauius
à Deo punitum T. 2. 192. seqq. Quod thymiana
soli Deo paratum ostendit. T. 2. 206. 207.

Index tertius, pro Contionibus.

3 Gloriam ab hominibus oblatam, contemnit Ioannes, qui sciebat, nihil vanius, quam gloriam ab hominibus ambire. T. 2. 158. seqq.

4 Post eximia virtutum opera, Ioannes de inani gloria tentatur. Hæc vltima tentatio, qua diabolus viros Sanctos, quos non potuit retrahere à virtutum operibus, impetit. Sed iugulanda est inanis gloria, sicut filia Iephthe. T. 2. 387. T. 7. 169.

mini. 4.
luentus.

F Actum est verbum Domini ad Ioannem, vt egrederetur clamans adesse Salutare Dei, quando tales præerat Principes in spiritualibus & temporalibus, quales Annas & Caifas, Tiberius, Herodes, Pilatus, Philippus: vt dici de illo populo posset: Omne caput languidum, & omne cor inueterens: à planta pedis vsque ad verticem non erat in eo sanitas. Hoc ideo factum est, vt ostenderetur, Aduentum Christi non fuisse ex meritis hominum, sed ex misericordia Dei: vnde tunc venit, quando maioribus peccatis & malis mundus erat implicatus. Est siquidem charitas Dei, ignis ardens in aqua, qui quanto aqua est frigidiore, tanto maiores ardentesq; flamas emittit. T. 4. 43. vsq; 49.

2 Completam exhibet Euangelista Isaiæ Prophetiam: Consolamini cōsolamini popule meus, &c. Completa est malitia eius, dimissa est iniquitas illius: idest cum malitia eius fuerit completa, vt nihil ei deficiat, nec contra Deum, nec contra homines, tunc adueniet salutare Dei, quo dimittet iniquitates. Nunc cōpletam exhibet Euangelista malitiam, exponens, Principes, qui completā tenebant malitiam contra Deum, & homines. Nunc intimat adfuisse Salutare Dei, quo omnis iniquitas erat dimittenda. Hæc siquidem Dei est misericordia, maiora tunc beneficia impendere, quando homines magis se illis exhibent indignos, grauioribusq; peccatis implicatos. T. 4. 173. seqq. Vnde oportet, tanto maiores Deo pro tali beneficio referre gratias, quanto magis sine meritis fuit.

3 Qui tales vides Reges & Principes in statu ecclesiastico & seculari, ne inferas, Deum non curare nostra, & diabolus verum dixisse, se esse, qui dat regna mundi. Deus est qui Reges constituit, & Principes dat, bonos quidem in bonum, malos in vindictam. T. 8. 195. seqq.

4 In deserto factum fuit verbum Domini super Ioannem. Hic locus aptus est, ad recipiendas diuinas illustrationes, & cœlestia dona, & vt homo se mundū seruet à peccato: ideo Deus Ioannem à mundo quasi rapuit, & in deserto constituit. T. 8. 11. seqq. In deserto securitas est. T. 8. 15. Abstrahit Deus à ciuitatibus & populorum cœtibus, quos vult Sanctos efficere & seruare. T. 8. 21. seqq.

5 In deserto aptè Ioannes se disponebat, vbi erat intentus diuinis contemplationibus. Ideo tam rigidum seruabat ieiunium, & tam grandi mortificatione carnem subiciebat, quia per ieiunium & mortificationem disponitur spiritus, vt se ad cœlestia eleuet. T. 2. 63. vsq; 78.

6 Benè inducitur testimonium Isaiæ, completumque exhibetur per Christum, qui compleuit militiam, idest, legem veterem, & valles impleuit. T. 5. 85. seqq.

7 Ioannes fuit Christi præcursor, vnde illam tenuit viam, quam Christus erat ambulaturus. Ideo primus desertum ingreditur: quo egressus ad prædicandum, Christus statim ingressus fuit, inde ad prædicandum egressurus. T. 8. 8.

8 Benè Ioannes ad prædicandum egressurus, primo in deserto residet, vt egrediatur, quasi de medio petrarum. Talem decet esse optimum prædicatorem, quasi de medio petrarum egredientē. T. 1. 85. Hic sine dubio aptus est prædicator, qui deserta quærit, nihil de ciuitatibus appetit. Hic liberè dicet Herodi veritatem, qui ab illo nihil expectat, & palam arguet Principes & Phariseos, vocans, Genimina viperarum, qui nihil ab illis quærit. Talis erat Paulus. T. 1. 81. 82.

9 Duo indicat Ioannes necessaria, poenitentia ex parte nostri, & diuinam gratiam, quam Regnum cœlorum vocat, ex parte Dei. Venit bellum indicens dæmoni, ad quod rirè peragendum, hæc duo necessaria sunt. T. 8. 55. Supponendaquæ est poenitentia & carnis mortificatio, ad diuinum fauorem & gratiam. T. 8. 59. vsque 64.

Quam sit iustum ad festum grande, grandi nos præparatione disponere. Sup. Dom. 1. Aduentus. T. 1. 2. 3. 4.

In Vigilia
Natalis Do-
mini.

1 **D**ies lætitiæ cordis Christi, hæc est, cū desponsatum se videt humanæ naturæ, quam sponsam accepit. T. 2. 241. seqq.

In Natali
Domini.

2 Dies lætitiæ est hodie. Tunc enim lætatur homo, cum completum videt desiderium suū; Quia desiderium si compleatur, delectat animam. Supremum autem desiderium, quo tenebantur isti, erat, videre Deum hominem. Inde tot voces Prophetarum, singulariterque illæ Isaiæ: Vtinam dirumperes cœlos & descenderes. Sciebat Propheta, mundum istum inferiorem, pendere ex cœlorum consistentia, & quod diruptis cœlis inferiora omnia deficere deberet; indicat tamen, se adeo Christi aduentum optasse, vt si ad illū oporteret, amittere omnia mūdi bona, id libenter sustineret. Vnde Malachias, Quis poterit cogitare diem aduentus eius? T. 4. 3.

3 Disposuit Deus, vt totus mundus describeretur, vt vnusquisque suæ stirpis profiteretur radicem, vt constaret, quod Christus erat Virga de radice Iesse, qui egrediebatur, quando illius domus videbatur absumpta. T. 8. 44.

4 Duplicem naturā verè habuit Christus, quam vtrāq; ostendere debuit: sic tamē iungebat humana diuinis, vt diabolus teneret in ancipiti, ne opus redemptionis impediretur. Tanquam Deus, nascitur de Virgine, tanquam homo nascitur in stabulo, quia non erat ei locus in diuersorio. Tāquam Deo Angeli famulantur, & cantāt gloriā; tanquā homo inuenitur à pastoribus positus in præsepio, pannis inuolutus. T. 7. 106. seqq.

Index tertius pro Contionibus.

5 Bene, nascente Domino Angeli pacem clamat, sensibilibus quidem vocibus, ad homines sensibiles, ut completā iam militiā exprimant. T. 5. 235.
6 Pastoribus letum datur nuntium de cœlis, qui vigilabant super gregem suum in deserto. Bene in deserto vigilare dicuntur super gregem suū, quia in ciuitatibus & frequentia positus, minus super gregem operum suorum vigilat, minusque sibi attendit, totus ad exteriora effusus, & bene ibi pacem sibi offerri audiunt, nam in deserto, pax est & securitas. T. 8. 15. seqq.
7 Iam Dei filij esse possumus, ex eo quod Verbum caro factum est, ideo letandum in hac solemnitate. T. 2. 443. T. 5. 242.

*Dom. infr.
oſta. Nati-
uitatis.*

1 **P**ost immensum gaudium, quod Virgo habuit, audiens quæ dicebantur à pastoribus, sequitur dolor propter nuntium Symeonis: extrema enim gaudij luctus occupat. T. 1. 174.
2 Symeon quomodo benedixit Christo, & Beatę Virgini, & an Sacerdos esset. T. 2. 53.

*In Circun-
cisione Do-
mini.*

1 **S**olus Deus poterat Christo adequatum nomen imponere, qui solus illum plene comprehendebat. T. 1. 187. 188.
2 Cum Deus voluit homini nomen imponere, curauit etiam litteras, ex quibus nomen componeretur, attendere, per quas apertius, quid homo sit, exponeret. Quanto magis id illum egisse, credendum est, cum Christo nomen imposuit. T. 1. 188.
3 Antiquis Patribus datum fuit, nomina imponere filiis, in quibus quasi exhiberetur, quicquid toto vitæ tempore erant acturi, ut in Cain, & Abel, aliisque videre licet. Quanto magis oportebat, tale nomen Christo imponere, in quo relucere omnis illius actio, & quicquid acturus erat in mundo. T. 1. 190. seqq. T. 2. 442. seqq.
4 Nomen IESV à Deo impositum fuit, nomen Dei iure dici potest. T. 4. 235. Quomodo fuit ab æterno Patre impositum. T. 1. 145.
5 Veramque naturā ostendi oportuit, humanam in Circumcisione, diuinam in nomine IESV. Sup. de Natiuit. 4.

*In Epipha-
Domini.*

1 **N**e credas, diabolus dare regna, qui vides, Herodem Regnum populi Dei, fuisse adeptum, id enim factum fuit in vindictam peccatorum. T. 8. 195. seqq.
2 Adoratur Christus à Magis, tanquam Deus, fugit Herodem tanquam homo, veramque naturā ostendens. Sup. de Natiuit. 4.
3 Qualis fuerit adoratio, qua Magi adorauerunt Christum. T. 7. 200.
4 Herodem superbum, non solum Deus superare voluit, sed illudere: sic enim cum similibus Deus agere solet. T. 7. 10. seqq.

*Dom. infr.
oſta. Epiph.*

1 Nunc tristis querit Virgo, quem læta paries tenuerat: risus enim in hac vita dolore miscetur. T. 1. 173. 174.
2 Non tenebatur Virgo ire in Ierusalem, quia

termini a tali obligatione erant liberi: iustus tamen multa facit, ad quæ non tenetur, cuius opera metiuntur mensura sex cubitorum, & palmi. T. 5. 254. seqq.

3 Cum ascendebant homines ad Deum colendum in festiuitatibus, Deus illorum domos & bona seruabat, qui non vult aliquem damnū reportare, ex eo quod sibi obsequitur. T. 5. 180.
5 Aptè Christus inducitur nunc, non docens, sed interrogans. T. 7. 25. 26.

1 **C**hristus nuptijs voluit interesse qui labrū erat, in quo se possent omnes conspiceret, & componere, ideo nunc in nuptijs, nunc in similitudine; nunc in conuiujs, nunc in ieiunijs, nunc honores acceptat, nunc fugit, omnibus omnia factus. T. 7. 139.

2 Sanctum esse matrimonij statum, voluit Christus indicare, quæ sua honestabat præsentia. Vxor autem intelligat, debere se esse viro subditam, quæ ideo antiquitus emebatur à viro. T. 2. 244. seqq. Et pendens esse debet à voluntate viri. T. 2. 317. 327.

3 Miraculum fecit Christus nunc, quia expediebat ad fidem discipulorum stabiliendam. T. 8. 121. seqq.

4 Vinum ex aqua elicit, ostendens talem virtutis suę potentiam, ut ex fame eliciat saturitatem. T. 8. 120. Non pendet à causis secundis. Suadet diabolus, Deum relinquere suos, quibus deficiat vinum, & panis: vide tamen quomodo ibi abundanter provideat, ubi vinum penitus deficere videbatur. T. 7. 152. seqq.

5 Iussit vinum ferri Architricino, quia vult, experimentum fieri veri miraculi, ut ostendat, non esse opus phantasticū, aut fucatum. In hoc enim cognoscitur vera virtus, cum de illa experimentum sumitur. T. 7. 58. seqq.

Tentari voluit Apostolos, ut pateret ipsismet, & cæteris, an perfecta fide præstarent: & ideo veteris tribulationum suos agitari permittit. Petrus nunc, ut imperfectus natus, ad ventum statum; postea dormit existens inter quatuor quaterniones militum. T. 7. 61. seqq.

1 **I**nimicus homo nõ querit perdere hordeū, aut cyminum, sed triticum, in cuius medio seminat zizania, quia diabolus præcipue querit perdere Sanctos, quibus singulariter inuidet. T. 8. 24. vsque 31.

2 Difficile esse eradicare zizania seruat tritico, apparet in inimici dilectione. T. 5. 58.

1 **D**eus dicitur surgere primo mane, nam quātumcūq; inimicus mane surgat, ad perendam vineam, prius ille surgit, providens necessaria, ut patet in Iob, quem prius muniuit Angelorum custodia, quam Satan peteret illum ad impugnandum. T. 8. 62. seqq.

2 Vocat Deus operarios ad vineam, quia quem ad Ecclesiam vocat, vult, operatorem esse bonorum operum. T. 1. 263. Ponit enim fidelem in Ec-

Index tertius, pro Contionibus.

clesia, sicut Adamum in paradiso, ut operaretur. T. 2. 400. 401.

3 Conuentionem facit, & primum statuit, quā uis posset sine illo iubere, quidquid vellet, ut facile reddat, quod precipit, premij expectatione. T. 4. 231. seqq.

4 Persoluit solummodo pro labore, in eius vinea sustentato, nō enim prāmiat Deus, nisi ea opera, quæ in sui obsequiū sunt. T. 2. 222. seqq. 226. seqq. Vide quæ de hypocritis dicuntur, qui nullā recipient mercedē, quia non propter Deū operantur. T. 2. 212. seqq. Nec denarium eternę beatitudinis accipiet quis, nisi propter opera ex gratia et charitate procedentia: alia merito vocantur Ichabod. T. 2. 300.

emile in
xagefi-
3.

1 **B**enē Christus dicitur seminator, qui solus potest efficaciter semen diuini verbi cordi efficaciter imprimere. T. 1. 89. seqq.

2 Diuerso penitus modo nunc seminator iste, quam antiquitus seminat, ideo attentius audiendus & ascultandus. T. 5. 91. seqq.

3 Quomodo Christus seminat? semē doctrinæ suæ, primo eradicauit iniqua genimina, & quomodo pars seminis cecidit inter spinas. T. 4. 24.

4 Grandis est efficacia seminis diuini verbi. T. 1.

125 Mirū quod contineat vētos, & mare, nō cor hominis, quod magis est rebelle. T. 4. 79. seqq.

5 Cur semen verbi Dei in nobis non fructificet. T. 1. 145. 146. Merito cōqueritur Deus, quod potentius in nobis verba hominum operentur, quā ipsius Dei, ut ostendit in facto Rechabitarum. T. 5. 79. seqq.

6 Verbum Dei, quomodo audiendum & retinendum, ut fructificet. T. 1. 89. Lamētabile est, quod apud nos, verba mundi pręualeāt verbis Dei. T. 5. 147. vsq; 153.

7 Cur Christus ponat diuitias inter sollicitudines & voluptates. T. 2. 438.

8 Fructus centessimus aut supremus est, quem quis fert in patientia, quia illud magis est, propter Dei amorem. T. 4. 130. vsq; 134. Hęc summa est fortitudo & clypeus, quo muniuntur fortes Israel. T. 4. 166. seqq.

minie in
yinquag.

Vide quæ annotantur infra. ser. 4. post 1. Dominicam Quadragesimę.

r. 4. C
rion.

Pręter ea, quæ dicta sunt Tractatu I. & II.

1 **I**ncipimus tempus benē operandi, & quia ad bona opera statim sequitur inanis gloria, illā destruens, explicat Christus, quomodo sint agenda, ut conferuentur. T. 7. 170.

2 Non vult Deus, ut qui aliquid in eius obsequiū agit, inde damnum reportet. Ideo sibi assumit seruare thesauros eius qui in illius obsequiū ipsos expendit. T. 5. 180. seqq.

3 Contendit Christus nos ab imis ad superna erigere, sicut ē contra diabolus, à supernis ad ima demittere. Ideo dicit, Nolite thesaurizare in terra. T. 8. 134.

4 Ita ieiunia, & mortificationis opera agenda, ut sentiamus ex illis pręnam, & mortificationē

Iesu Christi in corpore nostro circumferamus. T. 7. 102. seqq.

5 De cęremoniā Cineris. Grandis sapientia est, ex malis elicere bona; ex animalib; inferētib; mortem, elicere salutem. Summū malū est mors, ex illa elicit Ecclesia bonū. Est thesaurus in grandine, qui vastat omnia. T. 5. 139. 140.

Feria. 5. de
Centurione

1 **I**eiunij & pœnitentię tempus incēpit: ut autē ieiunium sit Deo gratum, duos debet habere comites, rectū affectum ad Deum, & misericordiā ad proximū, sicut Esther. T. 2. 410. seqq. Hęc duo Propheta exposcit, dicens: Sanctificate ieiuniū, vocate cęrum. T. 2. 406. quorum defectu ieiunia Iudeorū vitiabantur. T. 2. 405. Heri docuit Christus, quomodo sit tenendus rectus affectus ad Deum, nunc exemplo Centurionis, quā charitate erga proximos debemus esse affecti.

2 Quantumcumq; ieiunes & pœnitentię opera agas, si desit misericordia, peribis. Ideo statim post indictū ieiunium & pœnitentiā die hesternā, exemplū misericordię tibi exhibetur. Vnum tibi deest, dixit Christus ad iuuenem, qui cętera mandata seruabat. Pereunt virgines ex defectu olei. T. 2. 413. seqq. Non plenē proficiunt opera bona sine charitate, ideo statim in exordio tēporis ad bene operandū constituti, charitas commendatur. T. 4. 38. seqq. 129. nunc amici, & die crastina inimici.

3 Quidam negauerunt Dei prouidentiam in mūdo, quod cum natura nos fecerit æquales, in conditione humanitatis, quosdā videmus seruos, alios dominos, quosdā pauperes, alios diuites; verē tamen potius in hoc ostenditur Dei prouidentia, qui pauperes posuit in mundo ad bonū diuitum. T. 2. 493. seqq.

4 Bonus Centurio, diues, humilis, non superbe sapiens, agens misericordiam cum seruo ægro tante. T. 2. 489.

5 Seruus erat pretiosus. Quomodo serui seruire debent, ut grandem à Deo expectent mercedem. T. 2. 164. seqq. Infelix, qui sicut Belaam sola mercede hominum est contentus. T. 2. 173.

6 Bonus dominus, qui non despicit seruum. Qui debet, sicut Centurio cogitare, se esse hominem, & quod eadem est sibi cōditio cū seruis, in nascendo, & moriendo. T. 1. 140. 260. 261.

7 Dic verbo. Exploratā habebat vim diuini verbi, qui tēiebat, Christum solius verbi sui virtute, posse agere quicquid veller, calefacere per niuem, infrigidare per ignem. T. 8. 117. seqq.

8 Centurio credidit, Christum verum esse Deū, ideoque profiteretur, illum modo diuino, solius verbi sui virtute agere posse. T. 7. 123. seqq.

9 Nam & ego homo sum. Duo perfectionis principia egregiē fuit assecutus, cognitionem Dei, quam expressit dicens: Domine dic verbo, &c. & cognitionem sui, quam ostendit dicens: Ego homo sum: est enim homo, vniuersa vanitas. T. 1. 193. imo leuior ipsa vanitate. T. 1. 194. vsque 197.

10 Excellentissima virtus est humilitas, omnium virtutum fundamentū. T. 1. 59. Hanc habuit excel-

lentem

Index tertius, pro Contionibus.

palam. T. 2. 336. seqq.

10 Esuriui, &c. Bene dixerat, per eleemosynā, nobis reponere thesaurum, quem tunc inuenimus. T. 2. 488. Et bene admonuit Sapiens, eleemosynam faciendam, ad vitandam inopiam, in hoc seculo, & in futuro. T. 2. 490. seqq. & tunc patebit, te de bonis tuis, id tantum tibi reponere, quod das pauperi. T. 2. 497. & quod bene misericordia dicitur iustitia, & firmamentum, quod tunc hominē sustentabit. T. 2. 510. seqq. & quod eleemosyna bene dicitur cornu, eleuandum in gloria. T. 2. 518.

11 Amen dico vobis, &c. Cur iuramento confirmet, sibi datum, quod datur pauperi. T. 2. 215. & verē Christo das, quod das pauperi, & verius ille recipit, quam pauper. T. 2. 423. 424. Cur se constituit Deus in paupere. T. 5. 129. seqq. 135.

12 In ignem eternum. Qualis ignis ille fuerit, cuius aliquam speciem habuit ignis Sodomæ. T. 1. 21.

13 Merito negatur gloria illi, qui negauit parua, quæ ab eo petebantur. T. 2. 509.

3. post dominic.

1 **C**ur cum tanta signa fecisset Christus, non attendebant Iudæi, etiam flagellati. T. 1. 144. seqq.

2 Castigati & flagellati à Christo, nō ausi sunt se illi opponere, qui erant vulpes, astutē agentes: vt fraudes suas viderunt detectas, fugiunt. T. 7. 183. seqq.

4. post dom. de erat. liera.

1 **S**imiles sunt isti parentibus suis, claudicant in duas partes, ore fatentur Christum magistrum, & corde illum persequuntur: quibus similes sunt multi fideles, fide credentes, operibus contradicentes. T. 4. 88. seqq.

2 Sunt isti filij diaboli, qui exterius gloriam ostentare videntur, quam Christo offerunt, vocantes eum Magistrum, quasi se eius discipulos profitentes, interiūs tamen illius perditionem querunt. Idcirco Christus, non exterius eos respicit, sed interiora eorum discooperit. Ita & tu facere debes, non attendens, quæ exterius demon, mundus, aut caro offerunt. T. 8. 191. seqq.

3 Dicuntur isti cētare Christum, quia cum possent eum ex signis datis cognoscere, alia querunt, similes patribus suis. Non petunt ad profectum. T. 7. 181. seqq. Christus non facit signa nisi ad profectum. T. 8. 191. seqq.

4 Bene istos obiurgat. Magnum beneficium, cū predicator acriter obiurgat peccatores. T. 1. 83 & iustum est, aliquando iratam faciem peccatoribus exhibere, & illos acriter obiurgare. T. 4. 215. seqq.

5 Cur istos generationem adulteram vocet, & quomodo nunc terra plena sit adulteris, qui non concipiunt ex legis Dei decreto, nec ex eius verbo, sed ex lege mundi, aut verbis demonis. T. 4. 100. seqq.

6 Duo ad salutem requiruntur, fides, & bona conscientia: quæ duo expressit Christus, constitutus, ungere caput, & lauare faciem. In veroq; isti deficiunt, quos propterea Christus vocat, ge-

nerationē malam & adulteram. T. 2. 196. seqq.

7 Grandis horum fuit peruersitas, qui volebāt, vt Christus voluntatē suam voluntati eorum cōformaret, cum potius opusitum esse deberet, quia voluntas Dei est rectitudinis regula. T. 4. 94. seqq.

8 Cur sepulchrū, dicatur vterus terræ. T. 1. 140.

1 **S**ecelsit Iesus. Manet Christus cum sibi obsequentibus, recedit à sibi resistentibus. inf. ser. 1. post 2. Domin. Quadrag.

Fer. 5. post 1. Domin. de Chanaan.

2 Labores in Sanctis agunt, quod ignis in amianto, & ligna altaris non consumuntur igne, sed clarescunt, vt videre est in hac muliere. T. 2. 15. 16.

3 Diabolus dicitur malleus vniuersæ terræ, tū sionibus & percussionibus sonum excutit suauē, vt in hac muliere. Ideo permittit Deus Sanctos, ictibus illius percuti. T. 7. 61. 65.

4 A finibus illis egressa. Hoc intendit Dominus per labores, educere peccatorem de finibus peccati. T. 4. 223.

5 Egredere de finibus peccati, aut de occasionibus, nam Deus, quem conseruare vult, ab illis extrahit. T. 8. 21. Quid dicemus de illis, qui se in eis constituunt. T. 7. 71. seqq.

6 Bene dolet mulier, quia est mater, cui conuenit affligi pro filiorum perditione. Ita dolere deberet anima de operibus perditis, quæ sunt filij eius. Quidā sunt similes columbæ seductæ. T. 2. 148. 149. & Struthioni, qui non curat, cum videt filios suos perditos. T. 2. 141. seqq.

1 **A**scendit die festo ad templum. Bene instituta sunt festa, vt homo sibi provideat aliquando, sicut Iacob, & conuertat oculos suos ad opera manuum suarum. T. 2. 461. seqq.

Fer. 6. post 1. Domin. de Piscina.

2 Procedens ad templum transit per porticus infirmorum, aut hospitale, petiturus enim in templo, prius se debet disponere, dans pauperibus, qui propterea merito collocantur ad portas Ecclesiarum. T. 2. 416. seqq. 421. seqq. Vt oratio sit efficax in templo, supponat eleemosynam ad pauperes. T. 2. 423. vsq; 426. Disponit eleemosyna pauperi facta, ad remissionem peccatorum, & sicut feceris pauperi, faciet tibi Deus. T. 2. 510. vsque 518.

3 Qui prior. Diligentia erat necessaria ad salutem: ne te contineas, dicens, non dū venisse tempus domus Domini edificandæ. T. 1. 54. seqq. Ne te contineas, nec differas poenitentia. Diabolus non differt tentationes, nesciens an superueniet mors. T. 1. 232. seqq. Hoc probat Christus parabola ficulneæ. T. 1. 262.

4 Vis sanus fieri? Si vis, nullus potest voluntati tuæ violentiā inferre. Tota perditionis tuæ causa tu es, qui non vis, quod expedit. Suadere diabolus potest, violentiam inferre non potest. T. 8. 136. 144. vsque 147. Nec Deus ipse violentiā infert. Nemo læditur, nisi à seipso. T. 8. 145.

5 Tolle lectū tuū, & vade, &c. Relinquendus est loc⁹, in quo iacebat peccator, & cū Petro, egrediēdū foras, nullus securus est, manens in loco,

in quo

Index tertius pro Contionibus.

12 Potestis bibere, &c. Præpropere volebant coronam, quam nemo sine calice accipiet. T. 7. 16. seq. Non sufficit esse Christianum, sed calix bibendus est, & tentationes vincendæ, nec sufficit vocari ad Apostolatam. T. 7. 47. seqq.

13 Quem habiturus sum. Calicem vult, ut bibamus, ad eius imitationem, in quo calix & crux, non fuit ad mortem, sed ad gloriosam resurrectionem, iustos enim non consumit crux & mors, sicut ignis non consumit amiantum, nec lingua aliaris. T. 2. 15. 16.

14 Calicem offert duobus charissimis: grandis hæc merces, non datur nisi grandioribus amicis. T. 2. 25. 1. 25. 2. Hoc ipso quod petit grande sacrificium, grande gaudium excitat. Grandæ gratiam reputabant Macedones grandem calicem, & vehementer pro eo lætabantur. T. 2. 523. seqq.

15 Venit Christus adimplere desiderium nostrum: desiderabant homines vitam & honorem, sed per media incongrua. Ut illa consequamur, medium aptissimum offert, calicem & crucem. T. 2. 428. seqq. Calix offertur ijs, quibus sedes sunt dandæ in cælo, nã flagellat Deus omnem filium, quem recipit. Non odij, sed amoris, signum est calix. T. 7. 134. seqq.

16 Nemo potest cum Christo regnare, qui calicem non biberit. Si calicem non bibis, vñ tibi. Potest esse calix maximi meriti, sufferre iniurias. T. 4. 222. Calix est Christi, quo fuit saturatus. T. 2. 221.

17 Ioannes quomodo calicem biberit, non effectus, sed affectus: hic est quem Deus pensat. T. 2. 351. vsq. 378.

18 Indignati sunt decem. Superbia odibilis est Deo & hominibus, cui omnes indignantur. T. 1. 102. seqq. Maximeq. reprehendenda est in homine piscatore, qui non habet unde possit superbiere, ideo illam Deus ipse detestatur. T. 1. 193. vsq. 197. 255. seqq.

19 Vos autem non sic. Christiani debent Gentiles transcendere, & tanquam aves ex aquis educæ, ad superna euolare, non terræ adherere. T. 7. 37. seqq. Noua vita est eis tenenda, & perfectior ijs, qui sunt in suprema arcæ mansionem. T. 5. 127.

DVbium est, propter quid diues iste damnatus sit, de quo nullum peccatum videtur Evangelista exprimere. Quod ideo factum est, ut intelligant diuites, quod quamuis non rapiant aliena, nec alia peccata faciant, solius misericordie defectus illos danare poterit. T. 2. 410. seqq. Vnum tibi deest, dixit ad diuitem, seruantem legis præcepta. T. 2. 413. seqq. Ideo repulit illos, qui non solum non male agere dicebantur, sed multa mortificationis opera agebant, quia crudeles erant in pauperes. T. 2. 258. seqq. 405. Ex solo olei defectu damnantur Virgines. T. 2. 413. seqq. Bene Apostolus docet, quid diuitibus imponendum, ut apprehendant vitam æternam. Iste id non egit, ideo damnatus. T. 2. 489.

2 Quidam negant diuinam providentiã, quod viderent in mundo homines, qui æquales sunt in

natura mortalitatis, inæquales in diuitijs; quosdã illis plenos, alios suprema paupertate affectos: sed hoc potius est opus diuinæ providentiæ, qui posuit pauperes, ut vectores essent in cælum bonorum diuitum. T. 2. 493. seqq. Ut essent sanguisugæ, nimium sanguinem sugentes. T. 2. 466.

3 Homo quidam. Quamuis diues esset, & potens, hominis nomen illi conueniebat, quod diuitibus, & potentibus Deus impositum voluit, ne ceteros contemnant. T. 1. 187. seqq.

4 Homo quidam. Miser ille, nihil minus cogitavit, quam se esse hominem, videns se diuitem, & potentem: diabolus à terra sua illum longius traxerat, ut perimeret. T. 1. 138. seqq. 228. seqq. Nomen est, quod cuicumq; in quocumq; statu conuenit, & semper quiuis, debet se hominem reputare. T. 1. 191.

5 Homo quidam. Quam gloriose de illo iudicabat mundus, quem diuitem & potentem videbat, sed sacer Euangelista, hominem exprimit, ideoq; erat vniuersa vanitas, & leuior vanitate ipsa. T. 1. 196. 197.

6 Erat diues. Duplici ex capite diuites pereunt: quidam propter auaritiã, nimis retinẽtes, quos stultos reputat Dauid, quia nesciunt, cui congregant. T. 2. 455. seqq. Quibus nihil peius dixit Sapiens, qui diuitijs suis non fruuntur. T. 2. 455. Nec dat Deus illis facultatem vtendi illis. T. 2. 471. Alij pereunt propter prodigalitatem, qui omnia expendunt comedendo & bibendo, non curando pauperes, nec Dei obsequium. Infelix talis diues, qui credere videtur, se positum tantum in mundo ad comedendum, sicut diues ille, qui omnia sibi reponebat ad comedendum. T. 2. 485. seqq. & etiam hic.

7 Diues. Mentitur diabolus, dicens: se dare diuitias. Deus est, qui pauperem facit & dirat. T. 8. 199. Qui sæpe iniquioribus merito dat maiorem diuitiarum copiam. T. 2. 485.

8 Diues. Incipit Euangelista indicare, huius hominis peccata. Et primo dicit, illum diuitem, ut intelligas, illum non fuisse à peccato immunem. Sunt diuites similes tineæ, comedẽtes, quod alienum est. T. 2. 471.

9 Induebatur purpura. Superbiã eius indicat. Vestes pretiosæ, sunt Sanctis viris vasa virtutis. T. 1. 164. huic autem præstant instrumenta superbiæ.

10 Epulabatur quotidie splendide. Omnia vitia in illo fuisse per hæc verba indicat Euangelista, nam Scriptura sacra ad exprimenda omnia vitia, tantum exprimit comestiones nimias. T. 2. 32. seqq. Deerat abstinencia, quæ mater est virtutum. Ideo nulla virtute præstabat. T. 1. 58. Aderat gula, omnium vitiorum caput. T. 1. 65. 66. Et splendide quotidie epulabatur, non solum in cibis, sed in modo & affectu comedendi: gula enim nõ tam est in cibis, quã in affectu. T. 1. 118. 119.

11 Epulabatur. Nihil aliud faciebat, quam milites diabolo ministrare, contra seipsum. T. 2. 23. seqq. Nullatenus diaboli tentationes vincebat, quæ sine ieiunio non vincuntur. T. 4. 47. seqq. & diabolus ieiunij armis vincendus est. T. 7. 78. vsq; 95. Ideo Sancti conuiujs assistebant cum

*Fer. 5. post
2. Domini.
de Epulone*

timo-

Index tertius pro Contionibus.

timore. T. 2. 5. 1. seqq.

12 Epulabatur quotidie. Conuiuia si aliquando fiant, commendabilia sunt. T. 2. 5. 4. Sed quæ quotidie, non nisi in damnum animæ, cuius non tuta est nauigatio deficiente ieiunio. T. 2. 6. 1. 6. 2. Quæ deprimitur impinguata carne. Quam depressus erat Spiritus istius? T. 2. 6. 4. 7. 1. Et verè propter ipsammet gulam, ut sapidiora essent, quæ comederat, non deberet quotidie splendide comedere. T. 2. 7. 3. 7. 4.

13 Tria itaq; capitalia vitia, quæ Ioannes exposuit, in isto deprehendit Euangelista; auaritiâ, in eo, quod dicit fuisse diuitem; superbiam in verbis; gulam, in conuiujs, ut sic omnia vitia expressa intelligas. T. 7. 1. 2. 2. Aut verò duo capitalia vitia exprimit, sub quibus cætera militant, superbiam, quam ostendunt pretiosæ vestes, & gulam. T. 1. 6. 1. seqq.

14 Erat quidam medicus. Posuit remedium peccatis diuitis. Erant grandia, ponitur grandis pauper. Nam pauperes ponit Deus in redemptione peccatorum diuitum, ut sicut aqua extinguit ignem, elemosyna extinguat peccata. T. 2. 4. 1. 6. 4. 2. 1. Vasa vacua sunt pauperes, quibus infundendum est oleum, ad soluenda debita. T. 4. 1. 3. 2. Positus fuit Lazarus quasi sanguisuga ad remedium diuitis, ne per apoplexiam interiret. T. 2. 4. 6. 5. vsq; 4. 6. 9. Deus se ponit in paupere: qui pauperi non dat, non dat Deo. Vide Deum in illo, & sicut Deus donauit tibi in Christo, ita & tu in paupere. T. 5. 1. 3. 5. seqq.

15 Erat quidam mendicus. Malum vidit Sapiens sub sole pecunias congregatas in malum domini sui. Quod esse poterat in bonum, erat spargere in Lazarum. In damnum fuit, quod tenuit diuitias cõgregatas. T. 2. 4. 6. 5. vsq; 4. 6. 9.

16 Nemo illi dabat. Erat temulētus diues, ideo voces Lazari non audiebat, nec audit temulentus voces ipsius Dei. T. 2. 3. 4.

17 Nemo illi dabat. Quam malè iste de pauperibus iudicabat, nesciens, quam grandis esset Dei gratia, mittere ad illum pauperes, sicut reputarunt Abraham, & Macedones. T. 2. 5. 2. 2. seqq. Et Corinthij. T. 2. 5. 2. 8. seqq.

18 Mortuus Lazarus & mortuus diues. Nihil Lazaro lætius morte, qui peregrinus erat in mûdo, nihil tristius diuiti, qui ciues erat mundi. T. 2. 4. 4. 9. seqq. sicut Cain. T. 2. 4. 4. 5.

19 Ut portaretur ab Angelis. Cur plures Angeli conuenerint ad vnam Lazari animam deportandam, si vnus sufficiebat. T. 7. 2. 2.

20 Mortuus est diues. Indicat Euangelista, mortem fuisse subitanæ, qualis istorum esse solet. T. 2. 4. 7. 4. Tunc apparuit huius felicitas sicut somnium auolans, & visio nocturna. T. 2. 1. 6. 0. Remā sit sicut iumentum portās pecunias, quod noctu, tantum apud se retinet plagas. T. 2. 4. 3. 2. seqq. Nihil inuenit nisi aporiam. T. 2. 4. 6. 5. vsq; 4. 6. 9.

21 Mortuus est diues. In hoc apparet, quod dixit Iob, cum interierit, nihil secum auferet. T. 2. 4. 7. 0. vsq; 4. 7. 5. Infelix perijt, sicut nauis aut triremis ex defectu anchoræ. T. 1. 1. 8. 2. seqq.

22 Mortuus est diues. Quando minus id cogita-

bat. Tam propinquus est morti diues, sicut pauper Lazarus. Imo nunquam magis propinquior mors, quam cum longius ab illa se quis credit distantem. T. 1. 2. 4. 1. seqq.

23 Sepultus est. Ibi absumpta fuit tota eius gloria. Benè iurat Deus cõtra superbiam Iacob, qui defluet sicut fluuius. T. 1. 2. 5. 5.

24 In inferno. Quis finis eius, qui ventrem habebat Deum, nisi interitus. T. 2. 3. 6. Quid futurum erat de vacca pingui, nisi leuari in cõtis, & ollis feruentibus? T. 2. 7. 7.

25 Crucior in hac flamma. Quantæ actiuitatis sit ignis ille, cuius aliqua species apparuit in igne Sodomæ. T. 1. 2. 1. Et bene dispositus fuit ad flammam, tanta pinguedine redundans. T. 2. 1. 6.

26 Recepisti bona in vita tua. Ià Deus illi persoluerat in vita bona aliqua, si quæ egerat. T. 2. 2. 1. 7. Bene in illo comprobatur dictum Beati Iob: Nunquid vocem eius audiet Deus? T. 2. 2. 2. 3. seqq.

27 Recepisti. Manum suam super illum constrinxit Deus, qui manum suam ad pauperem habuit contractam. T. 2. 4. 7. 9. seqq. Non posuit lutum ad pedes Domini, quod si posuisset, inuenisset saphiros. T. 2. 5. 0. 4. seqq. Non seminauit per elemosynam, nunc non habet, quid metat. T. 2. 5. 0. 1. vsq; 5. 0. 7. Nihil sibi reposuit, nihil inuenit. T. 2. 4. 8. 2. seqq. Nihil transmisit ad locum, ad quem peruēturus erat, nihil ibi inuenit. T. 2. 4. 8. 1. seqq. Id tantum de bonis tuis tibi reponis, quod das pauperi. T. 2. 4. 9. 7. seqq. Si pauperi dedisset, inuenisset, sicut ille saltem, qui sine affectu elemosynam fecit. T. 2. 5. 3. 1.

28 Merito gutta aquæ negatur ei, à quo parua exigebantur, nec dare voluit. T. 2. 5. 0. 9. Nullum supposuit fundamentum, quo sustentaretur moriens, cadere necesse fuit. T. 2. 5. 1. 0. vsq; 5. 1. 7. Elemosynam qui non facit, extremam paupertatem incurrer. T. 2. 4. 9. 0. seqq.

29 Habeo quinq; fratres. Miser, qui reliquit alienis diuitias suas, nam fratres, verè erant alieni, qui nihil fraternitatis erga eum exercebant. T. 2. 4. 9. 9. 5. 0. 0.

1 **H**omo comparatur à Christo ficulneæ, & viti, quæ inter arbores ad nihilum valēt, nisi ad referendum fructum. T. 1. 2. 6. 3.

2 Sepem circumdedit ei. Hæc sepes est Angelorum custodia, qua munit animam, & est diuin⁹ fauor, quo illam præuenit, ante quam veniat inimicus impetens. T. 8. 6. 2. seqq.

3 Fructus vocantur opera bona, quæ tam grata sunt Deo, ut comparentur fructibus vitis, & ficulneæ. T. 1. 2. 6. 3.

4 Petit fructus, intrinsecus pelliciens cor. T. 1. 2. 6. 4.

5 Temporibus suis petit fructus, idest perfectos, maturos, non acidos botros. Multi dant fructus Deo, non plenos. T. 2. 2. 3. 7. & præced.

6 Fructus sibi reddi petit, idest opera propter se fieri, non sicut faciebant Pharisei, quos redarguit per Isaiam. T. 2. 2. 5. 8. & Zachariam. T. 2. 2. 2. 6. seqq.

*Fr. 6. post
2. Dominic.
de Vinea.*

Index tertius pro Contionibus.

*Sabbatho
post 2. Do-
minic. de
Prodigio.*

7 Notissimè misit Filium, & occiderunt eum, dicere poterat: In vanū cōsumpsisse fortitudinē. T. 1. 145. 146. Quid sit nouissimè mittere. T. 4. 91.

8 Misit Filium. Vide Dei retributiones, qui occisus seruis ab agricolis, misit Filium. Hæc illius bonitas, maiores offensas, maioribus beneficijs compensare. T. 4. 173. seq. Est boerus Cypri, qui percussus, balsamum stillat. T. 4. 184. seqq.

9 Verebuntur filium meum. Qui locutus fuerat per Prophetas, nunc ore proprio deprecatur, & si qui per Angelos sermo factus est firmus, quāto magis, qui per Filium. T. 4. 90.

10 Quid faciet agricolis, &c. Cur Christus ad eos defert, vt sententiam ferant. T. 4. 93.

11 Auferetur à vobis. Iusta sententia. Terram illam sanctam abstulit à Chananeis, quia necatores erant filiorum suorum, quanto magis auferet à necatoribus filij Dei? T. 7. 166.

1 **O**scenditur per hanc parabolam, quod Deus est diues in misericordia, graciosus, &c. T. 1. 23. vsq. 27.

2 Misericordia Dei excedit omnem mentem, adeò, vt Sancti murmurare videantur propter illius magnitudinem. T. 1. 37. seqq.

3 Suam supremam fortitudinem, ostendit Deus sustinendo peccatorem dissipantem dona illius. Homines ostendunt fortitudinem, vindicando: Deus sustinendo & parcendo. T. 4. 157. seqq.

4 Dies hæc gloriæ Dei est, qui nihil gloriosius ducit, quam parcere. T. 4. 182. seqq. Gloriā hanc postulabat Moyses. T. 4. 184. seqq.

5 Consumpsit substantiam suam. Ad ipsius prodigi expensas diabolus illum inuitauit, & tantū dedit illi, quæ, suam consumendo substantiam miser iuuenis posset acquirere. T. 8. 95. seqq.

6 Misit vt pasceret porcos, & nemo, &c. Diabolus vir gloriosus, multa promittens, & nihil dās. T. 7. 204. seq.

7 Cupiebat saturari de filiquis. Quam sapidas repræsentabat illi misero filiquas porcorum, vt cuperet satiari de illis? Ita repræsentat res viles. T. 8. 177. seqq.

8 Fame perco. Si inuoluntarium ieiunium tam grande bonum operatum fuit, quid faciet voluntarium? T. 2. 16.

9 Surgam, ibo, &c. Petit Esaias, vt conuertamur, sicut recessaramus: hoc facit iste. T. 2. 63.

10 Pater peccaui. Benè procedit, nō se excusans sed accusans. T. 1. 24. Qui seipsum castigat & accusat, à Deo non accusatur. T. 1. 30. seqq. Optima dispositio ad consequendam veniam, est humilis peccatorum confessio. T. 4. 187.

11 Accurrens Pater. Non vult Deus animam perire, sed retractat cogitans, ne pereat peccator, vt dixit Tecuites. T. 4. 217. seq.

12 Est De⁹ speculū, hoc ipso, quod filius se conuertit ad illū, ipse se cōuertit ad filium. T. 1. 29.

13 Non contrubatur Pater ad conspectum filij, qui dissipauit substantiam, & se offenderat, cuius oculi sunt sicut columbæ, quæ resident, iuxta fluenta plenissima. T. 4. 257. seq.

14 Date anulum, &c. Quomodo per pœnitentiā

omnia restituantur. T. 1. 52. 53.

15 Gaudere oportet. Dies festus est in domo Dei, cū benefacit peccatoribus. T. 2. 238. seqq.

16 Nunquam mihi dedisti hædum, &c. Sæpe De⁹ maiora videtur peccatoribus amoris signa impedere; quam iustis. T. 4. 171. Vnde obieciebat Paulus: Ergo manebimus in peccato, vt gratia abundet? T. 4. 187.

1 **C**hristo Domino reseruaturn erat, vincere dæmonem, & quamuis id plenè facturus esset in cruce, primo tamen aliquos cum illo cōgressus voluit habere, ipsum expellens: sicut quāuis mortē plenè superaturus esset in cruce, prius aliquos peculiare congressus habere voluit cū ea, quosdam ex eius faucibus liberans, vt Lazarum, filium viduæ, &c. T. 8. 203.

2 Aggreditur Christus agere, quod sibi reseruaturn erat, Behemoth & Leuiathan videntibus cunctis præcipitare, quod nunc facit, solo verbi sui imperio. T. 8. 207. seqq.

3 Cur Deus tot dæmonum legiones in mundo reliquit, in quo hominem erat conditurus. T. 7. 5. seqq. 14. seq. 26. 27.

4 Dæmonis malicia grandis est, qui vnus cum sit, omnium animalū feros mores continet, ideo dicitur Behemoth, idest bestia in plurali; & id ostendunt tot mala, quæ huic misero homini inferebat. T. 7. 22. seqq.

5 Diabolus faber est: venit tamen Christus ad hunc fabrum interficiendum, gratias illi reddamus oportet. T. 7. 33. seq. Est Christus, qui venit alligare fortem armatum.

6 Assumit septem. Maiori rabie reuertitur diabolus semel victus, ideo timent Sancti, illum vincentes hoc ipso ad maiora se parantes cernamina. T. 8. 129. seq.

7 Esi grandis sit potentia diaboli, sed non agit, nisi quod Deus illi permittit, nec porcos cōtingere sine eius licentia potuit. Vnde non est Deus crudelis, illum nobis designans inimicū, & si veniat cum alijs septem. T. 8. 135. vsq. 144.

8 Alios septem nequiores se. Non omnes dæmones omnia aggredi audent: ideo maiores Sanctos, maiores dæmones aggrediuntur ad impugnandum, qui se adinuāt, & consiliantur, de modo quo impugnent validius. T. 7. 110. seqq.

9 Mulier de turba. Per foraminam confundit istos superbos, ita enim Deus agere solitus fuit. T. 7. 7. seqq.

10 Beati qui audiunt, & custodiunt. Non sunt tanquam vas hederaceum, vinum expellens, aquā retinens. Thesaurus desiderabilis requiescit in ore Sapientis. T. 1. 89. 90. seqq.

1 **S**candalizabantur Nazareitæ in Christo, videtes paupertatē parentū & cognatorū illi⁹. Hoc superbiorū est propriū, ex se, ceteros æstimare, & quia illi, si possunt esse diuites, nō eligerēt paupertatē, crediderūt, quod Christus, nō poterat esse Deus, qui tā pauperes cognatos habebat. Hinc diabolus non cognouit Christū, vidēs illum, ad grandes misérias demissum. T. 7. 108.

*Dominic. 3
Quadrages.
de dæmone
muto.*

*Fer. 2. post
3. Domini.*

Index tertius pro Contionibus.

2 Ad nullam missus est Elias, &c. Grandis gratia facta est viduæ, mittendo ad illam pauperem Eliam. Et grandem gratiam reputauit Abraham, pauperes ad se venire, & Moedones. T. 2. 522. & Corinthij. T. 2. 528. seqq. Intelligunt Sancti, pauperes esse vectores bonorum in cœlum. T. 2. 493. seqq.

3 Vidua recipiens & dans Elia, sibi prouidit, nam per eleemosynam, temporalia etiam bona crescunt. T. 2. 490. seqq. Seminat, qui dat eleemosynam. T. 2. 499. vsq. 504. Vnde pauperes non sunt cōtumelijs prosequēdi, nec curiose scrutandi, sed recipiēdi, sicut a vidua Elias. T. 2. 532. seq.

4 Duxerunt ad supercilium montis, &c. Grandis Christi patientia, qua se duci permittit ad præcipitium, ut non iam mirandum sit, ductum a diabolo ad pinnaculum Templi, & montem excelsum. T. 7. 162. seqq.

*Fer. 3. post
3. Dom. de
correct. fr.
terna.*

1 Non est contra præceptum charitatis punire, & corrigere delinquentem, ut Manichæi dicebant. T. 4. 59. Imo tenemur sub præcepto diuino corrigere fratrem, quem possumus corrigendo saluare. Nam proximum tenemur ex charitate diligere, sine qua non consistit salus. T. 4. 38. seqq. Qui autem videt proximum lapsum in peccato, & non curat extrahere, non diligit illum, sicut qui videret illum lapsum in puteum, quem nollet extrahere cum posset. Sunt fideles sicut membra vnius corporis, & vnum tenetur alteri succurrere. T. 4. 51.

2 Vas pretiosum, si immundum sit, curat Dominus eius, ut emundetur a seruo, sic, quod scoria auferat, seruet vas. Hoc vult Deus a seruis suis effici, ut peccator, qui vas est pretiosum, emundetur, auferendo scoriam peccati per correctionē, seruando peccatorem. T. 4. 271. 272. Id fieri debet virtute ignis charitatis, debet enim esse correctio ignea, & amore succensa.

3 Erit correctio dulcis, si sit cum charitate. Ideo eloquium Sponsæ dicitur dulce, quia labia coccinea. T. 4. 275.

4 Si peccauerit in te, idest contra te. Nam omne peccatum, eo ipso quod est contra Deum, debet reputare contra te, sicut filius offensam contra patrem, suam reputat. Mirum est, quam parum curamus Dei offensas, qui nostras nunquam plene vltas reputamus. T. 4. 118. Deus offensas contra nos factas, reputat factas contra se, & magis illas curat. T. 4. 113. 114. Et quando peccat aliquis contra te, dicit ipse, Mea est vltio. T. 4. 115. 116.

5 Si peccauerit contra te frater tuus. Attende esse fratrem tuum, distingue peccatum a peccatore, nec velis perdere peccatorem propter peccatum, sed hoc destruens, illum serua. Fac sicut facit Deus distinctionem, per quam opus perfectum dicitur exhibere. T. 4. 260. seqq. Fac sicut Noe, qui peccante Cham, maledixit Chanaā filio illius, idest ipsius operi. T. 4. 263. seq.

6 Correctio sit cum mansuetudine, intelligēs, agere cū fratre. Ignē ne gladio retūdas. T. 4. 224.

7 Diuersē defectus nostros, & alienos expen-

dimus. Nobiscum enim volumus cum mansuetudine agi, & nō extolli defectus nostros, nec magis nos iudicari, alienos autem magnificamus, & indignamur in illos. Mensuræ diuersitas, abominabilis Domino. T. 4. 228.

8 Quis sit Ethnicus, & Publicanus. T. 4. 243. seq.

9 Vbi duo vel tres in nomine eius congregantur, & de illo loquūtur, statim coniūgitur ad eū illis. T. 2. 264.

1 In hoc Euangelio, ut B. Chrysostomus annotat, excellentem tradit Christus doctrinam, fundamentum totius Theologiæ moralis, de radice bonitatis & malitiæ actuum humanorū. Hanc autem tradit, cum grandi fuit a Phariseis offensus iniuria. Est botrus Cypri, qui etiam percussus gladio linguæ, pretiosum balsamum stillat, curandis faetoribus vtilissimum. T. 4. 176. seqq.

2 Accesserunt ab Ierosolymis. Grandis horum defectus, qui Ierosolymis existentes, vident leuissimos aut nullos Apostolorum existētiū in Galilea defectus, & suos suorumq; grandes lapsus, horrendaq; sacrilegia, rapinas (quibus erant pleni) homicidia, non attendebant. Hæc ratio obquā Deus cuiq; prohibet vindictam de offensis contra se factis iunere, quia alienas culpas reputamus graues, nostras leues. T. 4. 228. Non nouerant illud, Attende tibi, ideo vagabantur post vestigia, &c. T. 2. 199. 200.

3 Sunt isti filij diaboli, cuius officium est, accusare homines coram Deo, & Deum coram hominibus. Ita isti, discipulos nunc accusant ad Christum, & Christum deinde ad discipulos, dicētes, quod cum Publicanis Magister eorum comederat. T. 7. 127. seq. 131. seq.

4 Sunt isti susurrōnes & detractores, pacē turbantes, ideo acri reprehensione expellendi. T. 5. 240. seq.

5 Quare & vos. Iustum est, aliquando se iratū impijs ostendere, ad eorum correptionē, nec semper hilari facie agendum. T. 4. 215. seq.

6 Lingua istorum erat dolosa, quæ sub specie pietatis intendebat Christum eiusq; discipulos dehonestare, propterea sagittas acutas adhibendas desiderabat Dauid, contra linguam dolosam, quæ illius dolum confoderent. T. 4. 217. seq. Ore se ostendunt isti zelatores, & corde sunt inimici & destructores, quibus multi sunt similes. T. 4. 88. seq.

7 Non patitur Deus murmurationes contra Sanctos suos, qui sæpe magis iratum se exhibet, contra offendētes illos, quam seipsum. T. 4. 113. 114. Merito vindictam nobis interdicit, ut magis puniat offendentes nos, quam nos ipsi punire possemus. T. 4. 111. seqq. Ideo dormi tu ad voces calumniatorum, ille enim te defendet. T. 4. 115. seqq.

8 Securē possumus honorem nostrum Christo committere, qui plenius respondebit pro nobis, quam nos ipsi possemus. Sic fecit Ioseph. T. 5. 183. seqq. Auris zeli, audit omnia, & respondet pro honore suorum, sicut fecit, zelans honorem

*Fer. 4. post
3. Domi. de
Tradition.*

Index tertius pro Contionibus.

Moyſi. T. 5. 185. 186.

9 Quare, & vos. &c. Impiam traditionem inue-
xerant Pharifæi, dicentes filios, magis obligatos
ad Deum, quam ad patres carnales, ideoq; primò
oportere, offerre Deo, ſacrificia, & dare in uſum
templi ſui, quam ſubuenire parentibus. Diabol⁹
per auaritiā excecavit eos, ut non viderent id,
quod clariffimum erat, ſicut Nabuchodonofor
per pulueres oculis ſparſos. T. 7. 198.

10 Ad grãdiã vitia, impietates, & ſacrilegia tra-
hie auri fames. Videbant, malum eſſe, quod inter
ſuas traditiones docebant, ſed aurum incatubat
illos, ſicut Balaam, & multi dati ſunt caſus prop-
ter aurum. T. 7. 194. ſeqq.

11 Quare & vos. Venit Chriſtus repurgare le-
gem, quam impij Pharifæorum traditiones ſœ-
dauerant. T. 4. 1. ſeqq. Erant illi caupones, miſcen-
tes aquam vino. T. 4. 12. 13.

12 Obſtruxerunt Pharifæi cõductus legis, illos
Chriſtus repurgat, & genimina noxia eradica-
t, plantaturus cœleſtia germina. T. 4. 22. ſeqq. Fece-
rāt illi in ſepe legis rupturas, has claudit Chri-
ſtus, vocatus A edificator ſepium. T. 4. 29. Aduē-
nerat tempus putandi iniqua, & adulterina ger-
mina. T. 4. 25. ſeqq.

13 Chriſtus ſimilis Iofæ, renouandam aſſumit
legem, contra impios, qui ſuadebant impietatem
contra parentes. T. 4. 31. ſeqq.

14 Quamvis perſpicuū eſſet præceptū de hono-
re parentum, ſed lucidus eſt Sol, quem vapores
inſurgētes obnubilant. T. 4. 33. Et non deerant
apparentes rationes, ad ſuam impiam traditionē,
deſumptas ex eo, quod diuina lex præcipit ante-
ponere Deum parentibus. Impiē multi Scripturā
inducunt, non conferentes vnā alteri, nec cor-
tinam eum cortina trahentes. Ita fecit diabo-
lus, cum Chriſto agens. T. 8. 163. ſeqq. 171. ſeqq.
Complanabant viam apparētib⁹ rationibus, ſi-
cut diabolus facere conſuevit. T. 7. 174. ſeqq.

15 Propter traditiones veſtras. Nulla conſuetu-
do praua, aut hominum traditio poteſt diuinam
legem abrogare. T. 4. 34. 35.

16 Populus hic labijs me honorat, cor autē
eorum, &c. Non contentus eſt Deus exterius,
ſupponenda primò interior cordis affectio. T. 2.
270. ſeqq. 278. Spiritum quærit, non corpus ex-
timum, ideo repulit ſacrificia iuſſorū, quia ſine
corde. T. 2. 278. ſeqq.

17 Intentionem & cordis affectum primò reſpi-
cit Deus, qui non vult ſacrificia ſine corde. T. 2.
358. Ut patet in Sponſa, Abrahā, &c. T. 2. 25. ri-
uſq. 378. Ideo non approbat ſacrificium Cain.
T. 2. 282. ſeqq. Non ſic Macedones. T. 2. 289.
ſeqq. Ideo diabolus ſummè proœnat, cordis in-
tentionem perdere. T. 2. 295.

18 Sinite illos. Dimittendi ſunt illi, quorum no-
bis certa eſt dānatio, nec orandum pro illis, &c.
T. 4. 60. 63.

19 Tamquam Vulpes acceſſerunt, ſub titulo ob-
ſeruantiz, qui videntes fraudem ſuam detectam,
non amplius progredi fuerunt aui. Sæpe diabo-
lus accedit ſimiliter, tanquam Vulpes, vide & ca-
pe illius mentem, nam petens quod videtur iu-

ſum, iniuſtum ſuadet. T. 7. 182. ſeqq.

1 **I**N domo Symonis reperiuntur infirmi, nam
porius eſt infirmitas ſignum amicitiz Dei,
qui flagellat omnem filium, quem recipit. T. 7.
134. ſeqq.

2 Stans ſuper illam, id eſt iuxta illam. T. 2. 6.

3 Imperauit febri. Obediunt Chriſto febres, &
dæmones, & non homo, quem duriorē, & ma-
gis rebellem Deus ex hoc probat, quod ven-
ti & mare, & cætera omnia obediunt voci eius,
non homo. T. 4. 78. ſeqq.

4 Manus imponens. Deus ad benefaciendum
ambas manus applicat, non ad puniendum. T. 2.
238. ſeqq.

5 Increpans. Optimus modus expellendi dæ-
monem eſt, increpando illum, qui grandi pudore
afficitur, verbis contumeliæ laceſſitus. Vnde be-
ne exprimitur typo elephanti. T. 7. 4. 410. Chri-
ſto reſeruarum erat increpare Satan. T. 8. 208.
Cui obedientiſſimum ſe diabolus exhibuit. T.
8. 207.

6 Non ſinebat loqui. Quia inimico nullatenus
eſt credendum, nec faciendum quod ſugerit. T.
8. 125. ſeqq.

1 **S**Edebat ſupra fontem, indicans ſe ſerio af-
ſumpſiſſe tractare de peccatricis ſalute, qui
ſerio, & ex profeſſo ſalutem noſtram tractat. T.
2. 136.

2 Sedebat. Expectat peccatricem, non enim
vult animam perire, ſed retractat cogitans, &c.
T. 4. 217. ſeqq.

3 Da mihi bibere. Nihil poſtulat, niſi quod præ-
ſtare illa poterat. Nihil Deus ab homine petit,
niſi quod præſtare poteſt homo. Non ſemper ſic
Reges terræ. T. 5. 66. ſeqq. Imò tantum petit, faci-
lia. Diabolus à ſuis petit difficilia, & penè im-
poſſibilia, ut filiorū immolationē, &c. T. 7. 202.

4 Vota virum tuum. Hoc Chriſtus præſtolaba-
tur, ut illa conſecreretur peccatum ſuum, nulla
enim melior diſpoſitio ad concedendam veniā.
T. 4. 187.

1 **V**Iam colubri ſuper peccatam miratur Sapiēs,
quia quamvis diabolus ei⁹q; miniſtri va-
rias vias egerint, innumeratq; parauerint tech-
nas, nullatenus, vel leue veſtigium reliquerunt
impreſſum, imò conſuſi ſemper remaſerunt, ſicu-
ti nunc. T. 8. 175. ſeqq.

2 Mutant Pharifæi ſtudia tentandi, quem pri-
mò non potuerunt ſuperare agentes verbis, &
rationibus, volunt aſtutia & fraude, ſicut Balaam
mutant ſitus, ſed qui tunc manſerunt conſuſi, etiā
nunc. T. 7. 185.

3 Die præcedenti cum Chriſto contenderant.
Nocte non quieuerunt, & maiori rabie excitati
ſunt contra ipſum, & ira cõuerſa fuit in odium.
Benè Apoſtolus hortatur, noctu deponendum
affectum prauum; nam ſi perſeuerat, malos effe-
ctus producit, & ex radice colubri egreditur re-
gulus. T. 4. 203. 205. ſeqq.

4 Orationi ſuit Chriſtus tota nocte intentus,

Fer. 5. p
3. Dom.
Joan Sy-
nis.

Fer. 6. p
3. Dom.
Samarit

Sabbath
poſt 3. D
minic. d
Adulter

Index tertius pro Contionibus.

venturus diluculo ad prædicandū, vt doceat prædicatores se præparare oratione. T. 1. 83. seqq. & quia tentandus erat, docens, quomodo tentationum tempore orare debeamus infirmi. T. 8. 42. Ita Iacob orauit, cum sensit, fratrem suum contra se venire. T. 8. 55.

5. Hæc mulier modo, &c. Quam diuerse expendit homo sua crimina, & aliena. Nam sua excusat, vt remittatur, aliena acculat, vt puniantur. T. 4. 108. 229.

6. Vt possent eum accusare. Illi filij sunt diaboli, cuius nerui absconditi, & ramificati sunt, vt si nō ex ista, ex illa capiant. T. 7. 115.

7. Filij diaboli, diabolo similes, qui instigat ad aliquid agendū, vt possit inde accusare, qui primo est instigator, & deinde accusator. T. 7. 129. seqq.

8. Inclinauit se, indicans, adulteriū, & peccatū mulieris illius, scapulis suis imponendū. T. 1. 40.

9. Scribit, indicans irreuocabilem sententiam contra illos. T. 1. 126.

10. Qui sine peccato. Demonstrat eis, se illorum cepisse mentē, ideo fugat eos, tanquā vulpes. T. 7. 183. seqq. Et adhibet sagittā potentē, & acutā, qua confodit linguam dolosā, cum carbonibus desolatorijs, scripturā videlicet peccatorum illorum. T. 4. 227. 228.

11. Noli amplius peccare. Vera pœnitentia per seueritatem requirit. T. 1. 42. seqq.

Domini. 4.
Quædrag.
de 4. anq;
panibus.

1. **M**ultitudo magna. Quam grandis fuerit exposuit S. Lucas. T. 2. 267.

2. Cum subleuasset. Sæpe diabolus homini præsentat extremam necessitatem, & quod non possit ab ea liberari, nisi dimittat Dei sequellam. Stringit enim caudam sicut cedrum. T. 7. 138. Ideo Deus ostendit, se non deserere suos in necessitate constitutos. T. 7. 138. Ideo oculos super eos ponit, vt illis provideat.

3. Vnde ememus, &c. Prima tentatio, qua diabolus imperit Deum sequentes, est, quod Deus dimittet illos fame confici. Hoc Christus ostendit fallum. T. 7. 127. 132. 133. Et curat cibare se quentes, dicens, Vnde ememus, &c.

4. Deus sæpe dat escam corporalem, & corporalia bona, vt ostendat, se horum autorem, & meriti diabolus, qui dicit, se dare bona terrena: Deus est, qui non solum spiritualem cibum, sed, & corporalem dat. T. 8. 199. seqq.

5. Deficient in via. Non dicit, deficient hic: ibi enim, etsi cibus deficeret, non deficerent ipsi, resecti Verbi Dei virtute: Verbum namq; Dei, illiusq; collocutio, sustentare potest corpus multis diebus sine fame. T. 8. 133. seqq.

6. Vt manducent hi. Hæc vera misericordia, dare pauperibus præsentibus. Qui ælinquunt facultates suas, pauperibus futuris, relictis præsentibus, nō perfectam habent charitatem. T. 2. 508. 509.

7. Ducentorum denariorum, &c. Infirma fides Philippi: nam perfecta docet, Deum sustentare posse, per quamcumq; rem, sibi bene visam. Hoc ostendere voluit Israelitis, dans Manna: potest

calefacere per niuem, congelare per ignem, nutrire per famem. T. 8. 117. seqq.

8. Accepit panes, & gratias agens. Perpetuo Christus gratias agebat, sciens scriptum esse, debere confundi illum, qui gratias pro beneficijs non agit. T. 4. 154.

9. Manuum suarum virtute reficit sequētes se. Diabolus nescit alimenta tibi præstare, nisi quæ tu ipse habere potes virtute manuum tuarum, & ad tui expensas te inuitat. T. 8. 95. seqq.

10. Panis positus in manibus Christi, multiplicatur. Nihil enim magis panes nostros multiplicabit, quam ponere in manibus Christi, quas extendit in pauperem. T. 2. 491. 508. 509. Merito de nobis conqueritur, quod scientes hoc, nolumus in manibus eius bona nostra ponere. T. 2. 520. seqq.

11. Colligit. Videtur imponere nobis, facere, quod Esther, quæ duabus comitata puellis, ingressa est ad Regem, vna sustentans, & alia colligens. Talis debet esse pœnitentia tua, quam committetur recta intentio sustentans, & misericordia colligens, quæ supersunt. T. 2. 410. seqq.

12. Honorem regium nunc fugit, postea accipiat, omnibus omnia factus. Domin. 1. post octau. Epiph. nu. 1. Dom. in passio. nu. 16.

1. **H**eri se ostendit Christus misericordē, dās panem, nunc iustum & rigidum percutiēs flagellis, (que aya de todo, del pan, y del palo:) vnum sine altero, non considerandum. Perdit nos diabolus, solam misericordiam exponens: est malus Astrologus decipiens. T. 8. 165. seqq. Opera Dei misericordiz, & iustitiz, sunt corinæ, nec ab inuicem separandæ. T. 8. 168. seqq.

2. Inuenit in templo. Sub titulo religionis, committebāt sacrilegium, grandis perditio, quod victimas declinabant in profundum, ad sui commodum ordinantes. T. 2. 149. Diabolus per puluere excæcat oculos, vt homines tanquā veilia & religiosa iudicent sacrilegia. T. 7. 198.

3. Impietatem auaritiæ deprehendes, si videas, tam grandem esse, quod cōpellat religionem, & sacrificia, sibi obsequi. Sicut Philosophi, impietatem voluptatis expresserunt, depingentes tabellam, in qua virtutes erant obsequentes voluptati. T. 2. 208. seqq. Bene de huiusmodi conqueritur Deus, dicens, Seruire me fecisti in peccatis tuis; nam Deum & eius sacrificia faciunt seruire suæ cupiditati. T. 2. 222.

4. Auaritia venenum est insanabile: fugit auarus caput aspidum, ideo quo plus habet, plus desiderat, vt vsq; ad templum & sacrificia se immittat. T. 2. 436. Auarus similis est tinea, cum iactura aliorum, etiam religionis Dei, domum extruit. T. 4. 471.

5. Fecit flagellum. Punire delinquentes, non est contra charitatem, nec contra suauitatem Euangelij, vt censebant Manichæi. T. 4. 59. Imo ira sæpe necessaria est ad actum virtutis, signanter in ludicibus: nec malefaciunt, quando flagellant. T. 4. 213.

6. De funiculis. Funiculos vocat illos, cum quibus

bus

Index tertius, pro Contionibus.

Deus punit, fines autē cum quibus misericordias agit: latatur benefaciens. T. 2. 238. seqq.

7 Flagellati & instructi à Christo, non proficiunt, sed quærunr, in qua potestate ageret. T. 1. 144. seqq.

*Fer. 3. post
4. Dom. de
Doctrina
Christi.*

1 **Q**uam vere & bene dicat Christus: Mea doctrina non est mea. T. 4. 23. Sic debet quisque predicator dicere, & non suam, sed Dei doctrinam prædicare. T. 1. 86. seqq.

2 Docebat. Christus verius quā Prometheus honorandus est, qui supremā de cælo traxit doctrinā, qua homines faceret sapientes. T. 2. 453.

3 In Deum refert doctrinæ suæ excellentiam. Ne tu ex Dei donis glorieris, qui dat tibi velle, & perficere. T. 2. 185. seqq. & punit illos, qui sibi illius gloriam usurpāt. T. 2. 192. seqq. Et vere genus idolatriæ est, non referre Deo, quæ ab ipso accepimus. T. 2. 205. seqq.

4 Si quis voluerit. Necessaria est rectitudo voluntatis, ad Christi doctrinam, nam pravi voluntatis affectus obscurant intellectum, ut patet in lege naturali, quam obscuravit prauitas appetitus, & in lege scripta, quam obscuravit impietas Phariseorum. T. 4. 323.

5 Lex Dei suavis est iis, qui bonam habent voluntatem: nam Deus est dulcis & rectus, habens bonam voluntatem, & intellectum; sit talis qui eius legem recepturus est. T. 4. 71.

*Fer. 4. post
4. Dom. de
Cæca Na-
turalitate.*

1 **P**reteriens, egrediens de templo vidit cæcū. Benè pauperes sunt ad portas templi. Sunt templa, loca orationis & misericordiar, qui vult illam obtinere, prius misericordiam faciat, ut deprecetur in muneribus. T. 2. 416. seqq. Nec vacuus corā Deo ingrediatur. T. 2. 384. 418. & misericordia quam facit, sit mensura eius, quā recipiet. T. 2. 418. seqq. & pecunia sit redemptio animæ eius, & per illam peccata sua redimat. T. 2. 421. seqq. Et ut oratio sit efficax, fundetur in elemosynā. T. 2. 423. vsq. 426. Elemosyna dicitur iustitia & fūdamētū bonū ad peredū. T. 2. 510. vsq. 517.

2 Vidit hominem cæcum. Non tantū considerauit cæcum, sed hominē, quia vidit in illo esse naturam humanam, ad Dei similitudinem. Non tantum videndus est pauper, sed attendendū in illo esse Christum, & quod est vector bonorū tuorū in cælum. T. 2. 493. seqq. 530.

3 Vidit hominē cæcum. Non conturbatur ad visionem pauperis sicut nos, cuius oculi sunt sicut columbæ ad fluentia plenissima. T. 4. 257.

4 Fecit luctū. Potētes sunt Dei manus ad illuminandū per id, quod excæcare solet, sicut potest per ignem congelare, &c. T. 8. 117. seqq.

5 Vade, laua, &c. Non hæsitat cæcus, nec se continet, dicēs, incongruū sibi, lutata facie incedere nec examinat, ad quid mittat se ad piscinam, &c. Tantum obedit voci Domini Non examinādum sed agendum, quod Deus præcipit. T. 4. 94. seqq. non opponit honorē suū cæcus, sicut multi, qui tantummodo causam honoris expendunt, ne Dei præcepto obsequantur. T. 4. 150.

6 Adducit ad Phariseos. Omnes nūc cū illuminatus est, cōtra illū insurgūt, adeo ut parētes sui,

illū relinquere videātur, omnes cōmouet diabolus cōtra illū, qui hoc ipso, quod aliq̃ videt cēlesti luce perfusum, quātas potest cōtra illū mouet persecutiones. Nō curat hominib⁹ cōmuni⁹ inferre bellū, Sanctos persequitur, Iordanē expetit. T. 8. 27. Caput eius in nauib⁹ piscatorū. T. 8. 29. seqq. Mulier luce circūfusa, statim habuit omnia draconis capita cōtra se. T. 8. 16. Sponsa eo ipso quod dilecta fuit, debuit se exhibere ad pugnam paratam. T. 8. 37. seqq. Contra Dauidem vntum, & Israel hibernem de petra, & vineas florentes, insurgunt inimici. T. 8. 69. seqq. Eo ipso quod habet cæcus in se testimonium Christi, sentit inimicos contrarios. T. 8. 73. seqq.

7 Quid dicis de illo? Quid lucidius Sole? Et obscuratur vaporibus. Christus lucidus, splendor emittens radios lucis, sed obscurare procurant vaporibus inuidiæ. T. 4. 13.

8 Vocauerūt parētes. Iustis omnia cooperātur in bonū. Omnia quæ illi agere voluerunt contra Christū, cesserunt illius honorī, nam si quis vellet ut publico instrumento examinaretur testibus miraculum constaret, non magis f. ceret, quam fecerūt illi, qui miraculum reliquerunt probatum. Benefaciunt potius inimici, contententes ledere, quā lædant. T. 5. 141. Sunt thesauri grandinis in illorum frigida malicia. T. 5. 140.

1 **E**cce defunctus. Viderur Euāgelistā mittere, sicut David, lapidē, qui infixus fronti, deiciat Goliā. T. 1. 69. 70. Ecce. Nihil ita oculos aperit, sicut cōspectus mortuorū. T. 1. 117. seqq. Vult Euāgelista, ut mors in nobis operetur. T. 1. 117. seqq. Quasi sulphureos pulueres adhibet mēti, ut ignis verbi Dei potēter operetur. T. 1. 125. Theriacam applicat, ad venenum cordis eneruādum. T. 1. 144. seqq.

2 Ecce defunctus. Vide corp⁹ mortui, & addisces sapientiā, sicut Augustinus. T. 1. 124. Hic sede intellectu & mente, tanquā in proprio loco, sicut Iob. T. 1. 133. vsq. 143. Terram quasi generosus equus excaua. T. 1. 137.

3 Ecce defunctus. Tu & ille ex eadē massa, sicut pars ligni cōbusta, & pars in statuā erecta: ex illo, cognosce te ipsum. T. 1. 208. 209. Causa perditionis hominis est, quod nō. recogitat de morte sua. T. 1. 166. 167. Ecce defunctus, tanquam Ierpes, qui cōspicientes se, sanat. T. 1. 168. vsq. 172.

4 Ecce defunctus. Ecce terrā ubi anchorā mittas, ne tempestas te rapiat. T. 1. 182. 183. Mors in oculis tuis est virtus continēdi omnia. T. 1. 164. vsq. 176. Ecce defunctus, in quo te ipsum conspicias, & multa scitu digna accēdas. T. 1. 251. seqq.

Ecce defunctus. Omnia defluerunt, sicut riuus Aegypti. T. 1. 255. seqq.

5 Adolescens. Hic erat iuuenis, quia adolescēs: diues, quia turba ciuitatis comitabatur eū: & voluptuosē nutritus, quia fili⁹ vnicus viduæ, & mortuus est. Quomodo mors intravit ad eū, cui nihil decisse videbatur? Quasi sine manib⁹ venit. T. 1. 158. Nūqua magis propinquus homo morti, quā quādo lōgius se credit ab illa distāte. T. 1. 241. seqq. Ecce defunctus, tollēs omnē securitate, quā

*Fer. 5. p.
4. Dom.
Ilio via
Nam.*

Index tertius pro Contionibus.

diabolus tibi exponit de longitudine vitæ. T. 1. 232. seqq. Curat diabolus mortem elogare, sub prætextu inueteris, deliciarum. T. 1. 77. 177. 226. seqq. Venit mors inopinato tempore, quando minus homo cogitat, & comprehenditur sicut Pharo. T. 2. 474. 6. Enterebatur. Quid nisi defunctus e ciuitate prodire debebat, ubi animæ mortuæ iust. fer. 5. post Dom. 1. Pass. 5. Antiquitus extra ciuitatem sepeliebatur mortui, nunc sepulchra coram oculis merito constituta, quæ gradè sapientiam docent. T. 1. 179. 7. Enterebatur. Modus sepeliendi fideles, & reponendi eos sub terra, spem resurrectionis fouet. T. 1. 140. 8. Tecigit loculum; aut locum paruum. Hic locus proprius est homini, ei commenturatus. T. 1. 127. seqq. Si ad illud te receperis, te defendes à ceto deuorante. T. 1. 229. seqq. Fac sicut Naamâ, huius loci paullulum terræ tecum ferens. T. 1. 184. seqq. Et vide in eandem terram te conuertendum. T. 1. 260. seqq. 9. Enterebatur. Iuxta Ambrosium, iam nos ferimur ad mortem, quos humores tanquam acerbi portitores deferunt. Mirandum, quod peccare audeas. T. 1. 245. seqq. 10. Adolescens, tibi dico, surge. Grandis potentia diuini Verbi, & præcepti, cui obediunt: veteri, mare, & mors; solus homo rebellis est. T. 4. 78. vsq. 82. 11. Christus. Qui mortem tandem est superaturus, nunc cum illa iam cõgreditur. Dom. 3. Quadr. 1.

*fer. 6. post
4. Dom. de
Lazaro
quadridua-
no.*

Lazarus amicus erat, & infirmus. Amici probati esse debent, nec estimat Deus amicos non probatos. T. 4. 224. Mûdus non intelligit, quomodo cohercat, amicitia Dei & infirmitas, aut labor. Sed verè hæc sût signa dilectionis. T. 7. 134. seqq. Maioribus amicis, maiores labores dat Deus, quia maior spes & gaudiû in eis generat. T. 2. 252. seqq. 2. Amicus infirmatur. Fecit Deus veteris podus. Ne exrollantur Sancti, propter amicitia signa, dat labores, quibus se contineant. T. 1. 160. 3. Maria erat, quæ vnxit, &c. Obsequia Christo hæc sorores exhibuerant, Maria vngendo, Martha recipiendo in domum suam: bene & fiducialiter orant Christum. Oratio enim quæ fundatur in elemosyna, potentissima est. T. 2. 423. vsq. 426. Elemosyna dicitur iustitia, & fundamentum bonum ad petendum. T. 2. 510. vsq. 517. 4. Miserunt. Non ierunt, quia congrua mulieribus est clausura, & non circumcurrere per alienas ædes, vt dixit Ambrosius. T. 1. 191. 5. Infirmitas hæc non est ad mortem. Sunt Sancti ligna altaris, quæ non consumuntur igne, sed splendent, sicut amiantus. T. 2. 16. 6. Domine iam fetet. Nobilis vir, diues, positus in sepulchro, nihil nisi fetor tenet: defluxit sicut cinis Aegypti. T. 1. 255. seqq. Vide quid inuenerit Augustinus in sepulchro Imperatoris. T. 1. 124. 7. Iam fetet. Idem fetor in Lazaro diuite, ac in pauperibus. Idem cinis in vtrorûque sepulchro reperitur, sicut in militibus exercitus Senacherib. T. 1. 260. seqq. 8. Non ne dixi tibi, &c. Ne desperes, quia etsi nihil nisi mors appareat & fetor, inde vitam Christus poterit educere. sup. Dom. 1. post oct. Epiph. nu. 4.

9. Hæc tribulatio ostendit imperfectionem Martij. Vitales sunt tribulationes & tẽtationes, vt vnusquisque suæ fidei experimentum capiat. sup. Dom. 2. post oct. Epiph.

10. Lazare veni foras. Quanta potentia diuini Verbi. fer. 5. præced. nu. 10.

11. Soluite, &c. Experimẽto vult ostendere, se veram non fucatam vitam dedisse. Dom. 1. post oct. Epiph. nu. 5.

12. Multi abierunt ad Phariseos. Quid lucidius Sole? Et hunc obscurant terreni vapores insurgentes. T. 4. 33.

13. Christus. Qui mortem tandem erat superaturus, nunc cum illa iam cõgredi cepit. Dom. 3. Quadr. n. 1.

Meditatio animæ est necessaria, vt vires habeat spirituales. T. 1. 166. Nulla autem potestior, cõsideratione Pass. Christi, per quam videbis, quantum Deus odio habeat peccatum. T. 2. 184. 185. 2. Quis ex vobis arguet me de peccato. Liber omnino à peccato extitit Christus, in quo nullum potuit diabolus peccatum imprimere, quantumcumque omnibus viribus procurauerit. T. 8. 173. seqq.

3. Si veritatem dico, &c. Quia loquitur veritatem, non recipiant eius dicta, quia mundus veritatem expellit. T. 8. 32. seqq.

4. Quare vos. Grandem vim habet pronomen vos: vos qui in suprema artē parte estis constituti, qui ad altiora tenemini. T. 5. 127. seqq. Bene conqueritur, de eo quod isti non audiunt eum, ex Rechabitis. T. 5. 79. seqq.

5. Similiter tui residentiam facito, querens ab omnibus potentibus tuis, si aliqua earum, te possit arguere de peccato. Excute opera tua sicut Ruth. T. 2. 232.

6. Quare vos, &c. Bene probat, quod dixerat, illos filios esse diaboli, quia eius opera imitantur, contradicere scilicet veritati, & querere Christi mortem. Qui ex Deo est, & filius Dei, gaudet veritate, quæ Deus est. T. 4. 229.

7. Ego demonium non habeo. Merebantur isti blasphemi à serpentibus ex terminari, sed benigne cum eis agit. T. 1. 171.

8. Non exasperatur Christus verbis contumeliæ, est enim hominis vilis, propter quoduis verbum excandescere. Sepe non sunt curanda verba hominum stultorum. T. 4. 120. Non debes propter verbum quoduis amarum, prouocatum te exhibere, nam qui à facie verbi concipit, stultus est. T. 4. 168.

9. Non agit Christus contra istos calumniatores, quos cognoscit motos à dæmone, quibus dixit, desideria Patris vestri, vultis perficere. Contra dæmonem vires suas conuertit. Sic debet facere homo. T. 4. 162. seqq.

10. Patientiam tenet Christus ad iniurias grandes, hæc enim summa fortitudo est: homo credit, fortitudinem positam in vindicta. T. 4. 157. seqq.

11. Sustinet Christus opprobrium: iam non magnū est, si tu illud sustineas. Si verū dicit, qui contra te loquitur, suserto, vt veniam obtineas: si falsum, vt sis Christi imitator. T. 4. 220. seqq. Peculiariter Christus satisfecit pro peccatis sustinendo opprobria, quibus dicitur saturatus. T. 4. 221.

*Domin. in
Passione.*

Index tertius pro Communionibus.

Hinc calice bibis, ut purgatione peccatorum faceret. Caue ne vetus cotumelias te tanquam glumam proiciat. T. 4. 224. Aut tanquam Elephantum, minutule bestie te perturbent. T. 4. 226.

11 Quado inimicus ardet ira contra te, patienter aqua subijci, patienter respondens, sicut Christus. Ignis enim non est gladio cosodiendus. T. 4. 224.

12 Grande malum sunt calumnia & lingua iniusta. T. 5. 9. seqq. Grandeque martyrium animae, sustinere linguam iniustam, quae comminuit ossa. T. 4. 221.

13 Ego demonum non habeo. Licet respondere calumniatori, saltem crimen obijcienti. T. 4. 67.

14 Est qui querat, &c. Audit & obseruat Deus, aut contra iustos sunt. T. 1. 155. Et auris zeli audit omnia. T. 5. 186.

15 Bene dicit, se esse, antequam fieret Abraham, est enim ante omne tempus. T. 5. 12.

16 Iesus abscondit se. Nunc fugit lapides, alia die non fugit, omnes instruere volens, nunc debiles, ut fugiant pericula, ne peteant. T. 7. 173. seq. Nunc fortes, ut speret, sibi adiutorium Dei adiutorium ad vincenda pericula, in vijs Dei ambulat. T. 7. 176. seq.

Fer. 2. post
Domin. in
Passione.

17 **A**dhuc modicum tempus vobiscum sum, dixit ad illos, qui ad eum comprehensum miserant. Grande beneficium dare illis a hac tempus. Deus se pro offensis gradibus prouocatus, maiora beneficia confert. T. 4. 173. vsq. 179. Est botrus Cypri, percutus haurit stillat. T. 4. 176. seq. Adeo ut Paulus obijciat: Num manebimus in peccato, ut gratia abundet? T. 4. 187.

18 Modicum tempus est totum tempus vite. T. 7. 222. vsq. 223.

19 Intellige, modicum esse tempus vite, quauis diabolus longum persuadere contendat, ut capiat nos. T. 1. 226. vsq. 231.

20 Diabolus maxima agit solitudine, intelliges modicum sibi superesse tempus ad tentandum, quanto magis debes tu esse sollicitus. T. 1. 232. seqq.

21 Dicebat de Spiritu: Grandis est virtus Spiritus sancti, potentior virtute Magorum. T. 8. 46. seqq. vsq. 50.

Fer. 3. post
Domin. in
Passione.

22 **A**mbulabat Iesus in Galilaea, & volebat, &c. Christus fugit occasiones, ut intelligas, te debere illas fugere, si vis non perire. T. 7. 179. Raptus & extrahit a temptationis loco, quem seruare vult. T. 8. 21. seqq.

23 Ascendit. Qui in Ierusalem ibant, dicebatur ascendere. T. 8. 131.

Fer. 4. post
Domin. in
Passione.

24 **A**mbulabat in pascuis, expectans peccatores & cogitatos retractabat, ne perirent, ut dixit Tereus, cui non est gratum perdere quemquam. T. 4. 217. seqq.

25 Quousque animam nostram tollis? Grandi animi amaritudine, & suspensione tenentur. Peccatum est radix germinans fel, peculiariter peccatum odii, quod gradem inducit amaritudinem, & suspensionem. T. 4. 122.

26 Filii diaboli, instigatores erant, ut postea essent accusatores. Blade interrogant, ut respondeat, quo ex eius responsione possent accusare.

de lapidare. T. 7. 129. seqq.

27 Tulerunt lapides. Nunc expectat, alia vice fugit, ut omnes instruat. Dom. in Pass. nu. 16.

28 Multa bona opera, &c. Continet eos, ne festinent, in tempore obductionis. Ita agere debes, cum ira excandescis, contine te. T. 5. 137.

29 **N**ecessaria sunt peccatoribus huiusmodi exempla, ne spem deponamus, videntes, quomodo punierit Deus Angelos; est amator hominum. T. 1. 19. seqq.

30 Ostenditur in hoc opere, Deum esse multum in misericordia. T. 1. 26. 27.

31 Rogabat Phariseus Christum, ut manducaret cum illo. Dies conuij erat Christo, peccatricem recepturo, cui nihil gratius, quam misericordias suas nobis impedere. T. 2. 238. seqq.

32 Ut manducaret. Non semper sunt danda conuiuia, quae aliquando sancta sunt, ad concilianda charitate. T. 2. 51. 52. Et Christum nunc vides comedere in conuiuio, nunc ieiunante in deserto, ut omnes instruat. Dom. 1. post oct. Epiph. nu. 1. Recubuit, ostendens, quam serio pertractanda salus peccatricis assemebat. fer. 6. post 3. Dom. 1. 2.

33 In ciuitate peccatrix. In ciuitatibus sunt gradia peccata, ubi demoni duces habet, qui sunt mundus & caro, qui ita illius partes agunt, ut ipse se iam ad desertum receperit. T. 8. 11. seqq. In deserto est securitas. T. 8. 15. seqq. Raptus & extrahit Deus a ciuitate, quos vult saluare. T. 8. 21. seqq. Non finitur veritas ingredi ciuitatem, in qua tot sunt mala, quot expressit Deus per Oseam. T. 8. 32. seqq.

34 In ciuitate peccatrix, quae peccata sua in oculis omnium dabat. Hoc maxime Deum prouocat. T. 2. 124. 125.

35 Ut cognouit. Ne poenitentiam differas, ne comprehendaris sicut Phrao in medijs fluctibus. T. 2. 474. Diabolus non expectat diem sequentem ad tentandum te, nesciens si in vita perstabis, quanto minus tu, &c. T. 1. 232. seqq.

36 Stans retro: Habitu lasciuo dimisso, & mutato: immutatio enim habitus, necessaria est poenitentibus. T. 1. 119. vsq. 116.

37 Cepit lacrymis, &c. Congruit lacrymae & tristitia poenitentiae. T. 8. vsq. 16. Et persistit plorans, quae incepit, & non finit, quia non quousque lacrymae sufficiunt, nec statim ab eis cessandum. T. 1. 13. seqq. Nec statim finienda est poenitentia, ut conuerteretur homo ad stultitiam. T. 1. 42. seqq.

38 Stans retro. Conuiuantes non erubuit, inquit Gregorius, non confunditur ab ijs, quae confundere non debet. Deus hoc suadet, ne confundaris ab ijs, quae non vera confusionem inducunt. T. 4. 153. cum praecedentibus & sequentibus. Hoc commune est peccatoribus honorem suum opponere, ne faciant, quod facere tenentur, quem non attendunt ad suos prauos affectus exequendos. T. 4. 150.

39 Lacrymis. Non excusat peccatum, sed accusat, ut veniam obtineat. T. 1. 24. Facit fructus dignos poenitentiae, non enim quouis fructus poenitentis sufficiunt. T. 1. 45. seqq.

40 Lacrymis. Vbi dolor est internus, signa externa illius apparet. T. 1. 112. Oporteret exicari ossa

Fer. 5. post
Domin. in
Passione.
de
conuersione
Magdalen

Index tertius pro Contionibus.

accipiant vitā spiritus Dei, ideo exprimendus et humor per lacrymas. T. 1. 148.

1. Rigabat, exergebat, vngebat, obsequia gradibus Christi exhibens. Pedes Christi pauperes sunt, quibus per mundū discurret. Qui vult niam obtinere hos riger, extergat, & vngat, & precetur in muneribus. T. 2. 416. seqq. Ideo cunctur pecuniæ redemptio animæ viri. T. 2. 421. qq. Et peccata sunt eleemosynis redimenda. T. 422. Poenitentia fructuosa, habeat secum comitum eleemosynam: defert propterea secum alabrum, &c. T. 2. 516.

4. Murmurat contra illam Phariseus, hoc ipso iud Christi obsequio se tradidit. fer. 4. post 4. om. 6.

5. Hic si esset, &c. Stultus Phariseus, iudicans hūitū imperfectū, quia peccatrice recepit. Imo hoc perfectum se ille comprobat, quia in Deo se est, esse misericordē & perfectū, & ex misericordia cōprobatatur illius perfectio. 4. 249. seq.

6. Nesciebat Phariseus, hūc præcipuū triūphan in modū de inimicis. De quibusdā triūphat Deus, expellendo & proijciendo in ignē æternū, de alijs accipiendo illos blādē: hic triūphus illustrior, per uē sibi regnum parauit. Inspiciēs Pharisee, quod regnū habuisset Christus, si peccatores non recideret. T. 4. 182. vsq. 187. 268. seqq.

7. Murmurat Phariseus, tanta est enim Dei misericordia, ut excedat omnē captū. T. 1. 37. seqq.

8. Symon habeo, &c. Non patitur Deus, ut quis contra Sanctos suos obmurmuret. fer. 4. post 3. Dom. Quadrag. nu. 7.

9. Vides hāc mulierē? Vide excellentiā eleemosynę, quę tanta est, ut per illā Deus se inducat, quasi obligatus homini. Vnde maior est, quā potestas faciendi miracula. T. 2. 510.

10. Oleo caput meum, &c. Consuetudo erat, vngere caput ad conuiuia. T. 2. 126. 127.

11. Vade in pace. Merito in pace dimittitur, quę ipsam accusarat, & punierat. T. 1. 30. seqq.

Duo coniuncta videmus in Euangelio, malitiā hominū, quę cōpleta fuit, & ad summū peruenit, & bonitatē Dei, quę similiter ad summū peruenit. Hęc duo coniunguntur, ut intelligamus, dimissam iniquitatē, cū cōpleta fuit malitia, ideoq; dimissionem iniquitatis non fuisse ex meritis nostris. Dom. 4. Aduent. nu. 2.

2. Collegerunt ergo conciliū contra Iesum. Vide quomodo si ira nō cōprimatur, trāsit in odiū: deo comprimendam. T. 4. 203. præced.

3. Quid faciemus? Volunt occidere Christū, quia igna diuina operatur. Quid lucidius Sole? Et obcuratur vaporibus ē terra ascendētib⁹. T. 4. 33.

4. Eadē sententia datur in cœlo, & cōsilio Pharisorū, & ibi est summa bonitas, hic summa malitia, ex diuersitate intentionis. Est intentio, quasi cor operis, si cor sit feræ, feram constituit: si cor sit hominis, constituit hominem. T. 2. 357. seqq.

5. Expedi, &c. Intentio examinanda est, nā scpe iniqua est, quę videtur bona. T. 2. 385. seqq.

6. Expedi mors Christi ad multa, peculiariter, ut ostendatur, quantum Deus odio habeat pecca-

tum. T. 2. 184. 185.

7. Quamuis Caiphas sententiā protulerit à Deo decretā, nō gratū exhibuit Deo obsequium, sed grāde cōmisit peccatum, quia Deus illius intentionem metiebarur. T. 2. 360. seqq.

8. Collegerunt igitur. Expende notā illationis, quę indicat, in quod perditionis barathrum peruenierint tandem, qui principijs non obsteterūt. Ne des locum diabolo. T. 8. 103. seqq. Ideo sit natus tuus, sicut turris. T. 8. 202.

9. Videtur hoc concilium simile illi, quod vidit Michęas, ad iustitię diuinę executionē congregari. Vide concilium Deo permittente congregatum, in quo quid de Christo agendum sit, definitur, ut diuinę satisfiat iustitię. Et sicut ibi, quibusdam dicentibus sic, alijs sic: quod quidam diabolus dixit, omnibus placuit, ita & nunc, quod dixit Caiphas. T. 7. 197. seqq.

10. Tollent locum & gentem. Ecce causam mortis Christi, auaritiā. Multi dari sunt in auro cæsus. Balzā videt se malē agere, & cadens apertos habet oculos, propter auaritiā, propter quā populum, quem videt & proficitur pulchrum, vult perdere. T. 7. 194. seqq. Trahit hominem, ut Deū ipsum interficiat. T. 7. 197. seqq. Est pulvis, quo diabolus oculos linceos excæcat. T. 7. 198.

11. Morietur. Verbo passiuo utitur Caiphas, proferens sententiam Spiritus sancti, quia Deus non definiuit, ut Iudæi Christum occiderent, sed ut Christus occideretur, & pateretur mortē. T. 8. 9.

Voluit Christus ad mortē tendens, festiuis acclamationibus excipi, ut ostenderet, lætitiā cordis sui, & quod dies mortis suę, erat dies desponsationis & lætitię. T. 2. 241. 244.

2. Nunc Christus honores regios acceptat, quos antea fugerat, omnibus omnia factus. sup. Dom. 1. post oct. Epiph. nu. 1.

3. In tanta gloria, quam illi homines exhibebāt petijt glorificari à Patre, indicans illam solum estimandam gloriam, quę est à Deo. T. 2. 182.

4. Nunc Christus summa fuit exceptus gloria, & statim illū summis affecerunt contumelijs, ut dicas hominum iudicia contēnere. T. 2. 159. seqq.

Vngi voluit Christus corpus suum ad sepulturam: cadauera condire, consuetum fuit apud antiquos. T. 1. 97.

2. Fecit ei cenam. Conuiuia aliquando sunt sancta, ad conciliandam charitatem. T. 2. 515. 2.

3. Iudas fremebat in Mariam. Diabolus tētat in ijs, ad quę videt quęq; propensum. Iudam vidit propensum ad auaritiā: de hac tentat illū, & quia principijs nō obsterit, ad vltimū exitium perductus fuit. T. 8. 103. seqq. Habuit se diabolus sicut cancer capiens ostreum. T. 8. 106. seqq.

4. Ex quauis occasione diabolus tentationē cōstruit. Ex tam bono opere, quale Maria agebat, laqueū Iudæ parat. Merito vocatur tentator. T. 8. 76. seqq. Vnde debemus nos exhibere oculatos. T. 8. 80. seqq.

5. Repræsentauit diabolus Iudæ vnguenti pretiositatē & valorē grandē, ut eū excitaret: ita re-

Dom. in
Ramos.

Fer. 2. post
Ramos, de
unctione
Mariæ.

Index tertius pro Contionibus.

presentat dolos, cum carbonibus desolatorijs.

T. 8. 177. seqq.

6 Diabolus suum laqueum extendit, ad capiendum Iudā, ille est auaritia, per quam etiam de regibus triumphat. T. 7. 197. seqq. Multi casus dati sunt propter aurum. T. 7. 194. seqq.

7 Christus Iudā se tradentē, vocat amicū, nunc murmuratē de Maria acriter obiurgat, quia sæpe Deus magis se ostendit iratus, cōtra offendentē Sanctos suos, quā se. T. 4. 114. Merito potest quis remittere ad illum vindictā offensarū suarū, & dormire ad voces offendentiū: nā ipse causam suscipiet. T. 4. 115. seqq. Nō patitur Deus, ut quis cōtra Sanctos suos loquatur. fer. 4. post 3. Dom. n. 7.

8 Maria nō curat murmuratē, nec curandā murmuratorum linguā, docuit Abigail. T. 4. 120.

*Fer. 5. in
Cena Dñi.*

1 **D**eus maioribus offensis prouocatus, maiora confert beneficia, & in qua nocte tradebatur seipsum traditori dabat. fer. 2. post Domin. in Pass. nu. 2. & fer. 6. nu. 1.

2 Nunc in isto transitu, ostendit omne bonum, instituēs sanctū Eucharistiæ Sacramentū, cōpletq; quod Moyse promisit. T. 4. 184. vsq. 187.

3 Hic transitus est, quē promisit Moyse, ad ostendendā gloriā suā: nā illius gloriā est benefacere peccatorib⁹, & remittere offensas. T. 4. 184. seqq.

4 Nunc verē dici potest, misericordiā Dei excedere omnē captū. Nō mirū quod Petrus, quasi se turbatū exhibeat. T. 1. 37. seqq.

5 Diabolus misit in cor Iudæ, ut Christū traderet, per auaritiā, cepit cor eius, sicut Nabuchodonosor, de Regib⁹ triumphauit. T. 7. 198. Misit calcū sicut cācer ad capiendū ostreū. fer. 2. preced. 3.

6 Cessare iā potest questio, quomodo Christus permisit, se duci ad pinnaculū, qui permisit se a Iudā in ipsius pectore, duci ad prodicionem. T. 7. 162. seqq.

7 Instituit Eucharistiā in adiumentū memoriæ. T. 1. 178. 179. Vide in festo Corp. Christi.

*De Passio.
Domini.*

1 **C**hrist⁹ pro peccatis omnīū satisfecit, in quo posuit Deus iniquitatē omnīū. T. 1. 40.

2 Tale est opus Passionis Christi, & ita relucet in ipso illius misericordia, ut excedat omnē captum. T. 1. 37. seqq.

3 Diem desponsationis & lætitiæ Christus duxit diem suæ Passionis. T. 2. 244. seqq.

4 Orauit, procidens, congruit enim gēpū flexio & humilitas corporis ad orationem. T. 2. 8.

5 Orat Christus ingressurus Passionē, ut scias, necessariū esse diuinū fauorē, cū opus arduū aggrēderis. Ita Iacōb. T. 8. 55. Id quod cōtra Pelagium ostendit Hieronymus. T. 8. 42. seqq.

6 Christus timet, & est in agonia, qui ut faciat opus suū, facit quod peregrinum videtur ab eo, sicut Iosue. T. 8. 67.

7 Petrū permisit labi, ut scias fugiēdas esse occasiones, & loca peccatorū, in quib⁹ iusti cadūt. T. 7. 71. seqq. Extrahit Deus a talibus locis, quos seruare vult. T. 8. 21. seq. Ideo Christus non iussit, sed ductum ad locum tentationum, dicens. T. 7. 67. seqq. sur. fer. 5. post Dom. in Pass. nu. 1.

8 Discipulos appetebat diabolus, & nihil magis, quam illos cribrare, non contentus Iudzorū ceteris: Petrū expetiuit, cuius caput in nauib⁹ piscatorū. T. 8. 28. sup. fer. 4. post 4. Dom. quadr. n. 6.

9 Cēpit Petr⁹ flere, nūquā viues cessauit. Nō quē uis lacrymę sufficiūt. T. 1. 10. seqq. Et caue ne statim te cōuertas ad stultitiā. T. 1. 42. seqq. 45. seqq.

10 Cur Christus interrogatus a Iudicibus taceret, cuius fauces, rauca factæ videbātur. T. 1. 146.

11 Indutus fuit veste alba, tanquam Regni prætor. T. 5. 35.

12 Iam nō mirum, ductū fuisse a diabolo ad pinnaculū, qui permittit seduci ab illius ministris ad crucem & Caluarię locum. T. 7. 162. seqq.

13 Pater ignosce. Ecce boſſi Cypri, percussus gladio, emittētē balsamū. T. 4. 176. seq. T. 5. 245.

14 Cur Christus, in cruce exaltatus, primo orat pro inimicis. T. 5. 227.

15 Latro quomodo cognouit Christū, filiū Dei esse, qui quasi vidit illius faciem, sicut Iacob. T. 5. 197. seqq. Ibi ostensus est Christus Filius Dei, per splendores Sanctorum. T. 5. 205. seq.

16 Iudicia Dei non examinanda, cur saluus fuerit Latro, & Iudas dānatus, sed dicendū, Sanctus, Sanctus, &c. T. 4. 98.

17 Latro Christū confitens, martyr censerī debet, ex voluntate, per quam fecit inuentionē in bono oculo. T. 2. 374.

18 Cur Christus, promissurus Latroni Regnum, premisit iurandi notam, Amen. T. 2. 215.

19 Sepulchro alieno iure Christus conditus. T. 1. 131.

20 Virginis dolores supremi fuerunt, maioribus enim sanctis, maiores tribulationes dat Deus, ut illę maius gaudium in illorum cordibus generet. T. 2. 251. seqq.

*In Resurr.
Domini.*

1 **C**hristus vicit dæmonis potentiā, sicut Iosue Haitas, nam abscondens milites fortes, exhibuit infirmos, &c. T. 8. 67. seq.

2 Reseruauit Christus plagas, tanquam gloriæ suæ stemata. T. 4. 190. seqq.

Fer. 2.

Cito adest Christ⁹ præsens loquētib⁹ de se, sicut etiā sibi euenisse, indicat Spōsa. T. 2. 264.

Fer. 3.

1 **A**ntiqua Lex erat militiā, ideo ad pacē ordinata. Cōpleta fuit militiā, ecce adest pax, Pax vobis. T. 5. 85. vsq. 89. Pacem offert, iam omnia paxo redundant. T. 5. 94.

2 Plagas cur sibi reseruauit. T. 4. 190. seqq.

Fer. 5.

Cor nobile habet Maria, quæ nō contenta est Angelorum præsētia, sed ipsūmet Christū querit. T. 2. 169.

In Rogat.

1 Processionum vsus, antiquus. T. 4. 175.

2 Oratio ut efficax sit, habeat secum comites ieiunium & elemosynam. T. 2. 84. vsq. 94. 100. 416. vsq. 424.

3 Voluit Deus vocari Pater, ut illū intelligas, totum relatū ad te, & scias, qualiter debeas erga illum te habere. T. 2. 322. seqq.

Index tertius pro Contionibus.

1 **R**ecumbentibus, & conuescentibus apparuit Iesus. Conuiuia aliquando sunt facta, quæ sunt ad veram charitatem conciliandam. T. 2. 5. 1. 5. 2. Conuiuia mentem obtenebrant, & impediunt attendere diuinis. T. 2. 4. 6. 3. vsq. 94. Sed non tale conuiuium Apostolorum.

2 Increpauit discipulorum incredulitatē, quasi faciens ventis pondus, sicut in Petro, dicens, Vade Satana. T. 1. 169.

3 Predicate. Grande beneficium prædicatores mittere. T. 1. 77. 78. Necesse habet homo, vt doceatur bene agere. T. 1. 74. seqq.

4 Christus verius quam Prometheus, homines sapientes facere voluit, ideo sapientiā e cœlis in terram demisit. T. 2. 45. 3.

5 Euangelium. Ecce gloriā Dei, prædicari. Euangelij, & remissionem ijs, qui illum occiderant. T. 4. 183. vsq. 187. Nunc possumus dicere, quod Iacob: Vidi Deum facie ad faciem. T. 5. 197. seqq.

6 Euangelium. Nouā legē promulgari, abrogata antiqua, fuit expediens: legū enim mutationes, viles sunt aliquādo. T. 5. 1. 2. 3. Adimplet, quod dixerat, se adiecturū secundo manū suā. T. 5. 4. Flores iā apparēt, Regnū cœlorū exprimitur. T. 5. 5.

7 Euangelium. Expediens erat, vt nouam Rempublicam condens Christus, nouam legem traderet. T. 5. 10. seqq. Vt cum perpendiculo edificaret ciuitatem suam. T. 5. 15. seqq. Vt fasciculum suum ligaret, quē in terrā fundabat. T. 5. 21. seqq.

8 Euangelium. Ecce legem tuā Reipublicæ, vti iam non amplius tibi indecentem iudices crucē, & Euangelica dogmata. T. 5. 162. seqq. Ecce Decretū, euacuās mandata, vt fiant vera; vnū, & omnis creatura vniatur sub vna lege. T. 5. 88. seqq.

9 Omni creaturæ. Est Euangelium virtus Dei, in salutē omni credenti, deuorans omnes leges, sicut virga Moyſi omnes serpentes Magorum. Ideo non erubescendum Euangelium. T. 5. 173. seqq. Nunc abbreviationē facit, inundantē iustitiā. T. 5. 193. seqq. Antiquum populū fascijs inuoluit, tunc legē vitis congruā dat. T. 5. 189. Per hanc possumus filij Dei fieri, ideo auscultem? Euangelij, melius, quā Heuā serpentē. T. 5. 195. seqq.

10 Quā diuersa ratione nunc Euangelicā legem promulgandā tradit Apostolis, quā legē antiquā Moyſi, promulgandā Iudæis. T. 5. 91. seqq.

11 Serpētes nullēt. Ecce ad quid demones reliqui fuerunt in mūdū, vt illos vincescent & expellerent pauperuli piteatores. T. 7. 5. seqq.

12 Christus cœlū ascendens, dimisit in mundo Apostolos, tanquā semen sanctū, quos quia peculiariter diabolus erat impugnaturus, iussit vt marent, quouſq; vestirentur virtute ex alto. T. 8. 28. seqq.

13 Cum venerit paracletus. Quid operatus fuerit Spiritus sanctus in Apostolis, reddens illos potentiores ad omnia venena pellenda, quā fuerint Marſi, & Pſyllij. T. 8. 46. Roborans sicut cœlos, & fulmina. T. 8. 49. seqq. Contra quos diabolus erat totam suam potētiam conuersurus. T. 8. 73.

14 Vt Spiritus Dei habitet in nobis, oportet deponere propriū spiritū. T. 1. 147. 148.

1 Christus nō præcipit impossibile. T. 5. 65. Præcipiēs aliquid, dat virtutē ad illud, vt in Moyſe ostēdit. T. 5. 66. Præcipit Apostolis prædicare omni creaturæ, oportebat dare illis sapientiā & linguā. Hæc omnia præstitit per Spiritū sanctū veniētē in igneis linguis. Supponendus erat Spiritus sanctus, vt Apostoli fortiter agerent, sicut suppositus fuit in Stephano. T. 4. 131.

2 Amor Dei purus est, qui facit opera nostra meritoria. Ideo valde meritoriū fuit opus Abraham. T. 4. 130. Spiritus sanctus est talis amor, ideo nobis necessarius. T. 4. 131.

3 Qui vult recipere Spiritum sanctum, mundet cor a peccato, & odio. T. 5. 258.

4 Necessarij erant noui homines ad Euangelicam doctrinā, quam Christus tradidit. Venit Spiritus sanctus illos creans, & nouas creaturas faciens. T. 5. 287. seqq.

5 Si quis diligit me, &c. Qui diligit, omnia complect, est enim amor, ignis, quem flumina non obruunt. T. 4. 45. seqq.

6 Lex Euāgelica est lex amoris, scripta in cordibus. In corde primū operatur amor, qui est primū mouēs, illeq; potēter operatur. T. 5. 43. seqq.

7 Ad eum veniemus. Quanta animæ dignitas, quā Deus eligit tanquam suæ habitationis locū, & regnū. T. 8. 38.

8 Dum complerentur, &c. Ecce completam militiam, & valles iā implentur per gratiam & Spiritum sanctum. T. 4. 85. seqq.

9 Per ventum multa Deus operari consuevit. T. 1. 160.

10 Venit Spiritus sanctus in igneis linguis, ad indicandā vim, quā pectorib⁹ Apostolorū inferebat. Ignis enim Dei ardet in aqua. T. 4. 45. seqq.

11 Lex Dei requirit lucē ab ipso Deo. Dederat Christus legē, nunc dat lucē, per Spiritum sanctū, qui venit, vt ignis illuminās. T. 4. 68. seqq.

12 Validos, & fortes reddidit Spiritus sanctus Apostolos, quos vnixit potētius quam vncti fuerunt Marſi, aut Pſyllij. T. 8. 46. seqq. Quos firmavit sicut cœlos, & posuit instar colubri tortuosi. T. 8. 49. seqq. Contra illos diabolus totam suam mouit potētiam, sed in vanum. T. 8. 73. seqq.

13 Mansionem faciemus: Diabolus manet cum obsequentibus sibi, & permanet accusans, & confundens, multo magis Deus manet, cum obsequētib⁹ sibi, defendens eos & protegens. T. 8. 209.

14 Si quis diligit, &c. Qui non seruat omnia, non diligit, etsi vnum seruat, non seruat propter amorem Dei, & qui offendit in vno, sit omnium reus. T. 3. 278. seqq.

1 **B**ene ostendit Deus amorē suū, dādo filium in mortē, pro salute mūdi. T. 5. 249. seqq.

2 Sūmo amore diligit Deus peccatorem, & summo odio odit peccatum. Hæc duo ostendit moriendo, vt moriatur peccatum, & viuat peccator. T. 4. 260. seqq.

1 **Q**uid sit Deus, duabus definitionibus explicant Theologi, vt dixerit Ioannes, merit⁹ qui dicit, se nosse Deum, si non diligit. T. 1. 193. 194.

Fer. 2. Pro
recusis.

De sanctis
Trinitate.

Index tertius pro Contionibus.

- 2 Trinitatis mysterium antiquitus indicatum. T. 1. 155.
- 3 Potestas in cœlo & in terra, idest in omni loco. T. 2. 188.
- 4 Docete omnes gentes. In festo Ascensionis, prædicate Euangelium.

In festo Corpor. Christi.

- 1 **V**enit Christus in bonis adimplere desiderium tuum. Primum desiderium est vitæ, venit dare vitam eternam. Ad hanc instituit hunc cibum. T. 2. 428. seqq.
- 2 Veritas huius mysterij patet ex Christi iuramento, Amen. T. 2. 213. Verba enim Christi consideranda sunt, non rationes humanæ, ad hoc mysterium agnoscendum. T. 5. 120. seqq.
- 3 Hoc beneficiû processit ex Dei misericordia. Hæc excedit omnem creaturam mentem, ideo etiâ mysterium excedit omnem captum. T. 1. 37. seqq.
- 4 Venit Filius Dei, soluere opera diaboli: ille graditur super ventrem, ex quo oritur omnis concupiscentia. T. 7. 79. seqq. 84. Christus cibum constituit ventrem & mentem roborans ad bonum, & eneruans concupiscentiam.
- 5 Dicebat David: Satiabor cum apparuerit gloria tua. Gloriam Dei vocat illius passionem, nam hanc sibi Deus supremam reputat gloriam pro peccatoribus mori, ideo dixit, se daturum in Ierusalém gloriam suam. T. 4. 184. seqq. Tunc satiatur, quia in qua non esse tradebatur, Christus dedit hunc panem satiari.
- 6 Quando maioribus offensis mundus contra Christum agebat, maiora beneficia accepit ab illo, dicente: Accipite & comedite, &c. Hic Dei mos, ut tanto nos maiori obligatione deuincat, quanto minus tantum bonum mereamur. T. 4. 173. vsq. 178.
- 7 Homo voluit esse similis Deo, ut hoc consequeretur assumpsit cibum, per quem similis factus est hostijs. Venit Filius Dei adimplere desiderium nostrum, & dat cibum, præstantem vitam, & esse Dei. T. 5. 242. seqq.
- 8 Grandis misericordia, Christum se tradere peccatori, quem secum ducat, ut iam cesset questio, cur permissus fuerit, duci à dæmone ad pinnaculum. T. 7. 162. seqq.
- 9 Cibi istius præstantiam ostendit Deus in Manna, cibo Angelorum. T. 7. 159. seqq.
- 10 Abstinencia circa corporalem cibum, claudit ora Leonum infernalium. T. 2. 37. vsq. 42. Isti autem potius aperit ora Leonum, quam comestio claudit.
- 11 Differt hic cibus ab alijs, nam alij cibi sunt per quos diabolus omnia peccata, & idolatriam inducere solitus fuit. T. 2. 27. seqq. Hic cibus inducit omnes virtutes, & posuit Christus contra malum, bonum, sicut dixit Sapiens. T. 2. 512. T. 7. 33. T. 8. 148. seqq.
- 12 In me manet, & ego in illo. Si se tibi tradit totum, tu totum te illi trade, sicut faciebat Sponsa. T. 2. 327. seqq. Est pater, totus relatus ad te: tu esto totus relatus ad ipsum. T. 2. 322. seqq.
- 13 Si tam potens fuit terra, quam calcabat Eliseus, ad superandas tentationes ab eo, qui illam secum portabat, T. 1. 184. seqq. quanto magis hic cibus?

- 1 **V**ocat Deus ad cenam suam, & inuitati non sunt audire, sed ad proprias voluptates se conuertunt. Hos desperatos iudicat Esaias. T. 1. 5. 6. de cena.
- 2 Mirum est, quod homines inueniant excusationes, ne Deo obsequantur, qui tamen omnia postponunt, ut suis satisfaciant voluptatibus. T. 4. 150.

- 1 **G**audium est in cœlo, & dies esse debet lætitiæ, cum peccator conuertitur. T. 1. 2. 3. Et lætū diem ducit Deus, cum benefacit. T. 2. 238.
- 2 Pharisei ad discipulos calūniantur Christum, quod peccatores recipit, & ad Christum calūniantur discipulos: filios diaboli se comprobantes. fer. 4. post 3. Dom. Quadrag. 3.
- 3 Stulti isti, nesciunt, Christi grandem esse gloriam, peccatores recipere, ex quo supremum triumphum sibi parat. T. 4. 182. vsq. 187. fer. 5. post Dominum. in Passio. nu. 16.
- 4 Necessarium fuit, peccatores blandè suscipere, ne desperaret. T. 1. 19. seqq.
- 5 Non semper conuiuia sunt reprehendenda, quæ sancta sunt cum fiunt, ad conciliandam charitatem. T. 2. 51. seqq.
- 6 Qui fuerint Publicani, cum quibus Christus edebat, unde reprehēdebant illū Pharisei. T. 4. 243. seqq.

- 1 **V**ita Christiani præstare debet alijs, & ambulandum est illi in nouitate vitæ. T. 5. 31. seqq. Est in suprema parte arcæ. T. 5. 127. Quia maiora nobis contulit, maiora à nobis exposcit. T. 5. 259. seqq.
- 2 Abundantior à nobis requiritur iustitia, quorum opera merienda sunt mensura sex cubitorum, & palmi. T. 5. 254. seqq. Et nouus legislator, nouum quid petit. T. 5. 259. seqq.
- 3 Quomodo Christiani tenentur esse perfecti, contra Manichæos. T. 5. 27. seqq. Pharisei legem corruperant, & debemus maiori iustitia præstare. T. 4. 12. 13.
- 4 Deus vult sibi offerri sacrificium quieto animo, quem vindicator non habet. T. 5. 106. seqq. Nihil magis cor quietat, quam offendentem parcere. T. 5. 112. seqq.
- 5 Dimittatur sacrificium, ut concilietur charitas, sine qua nihil recte edificatur. T. 4. 39.
- 6 Hæc doctrina Hispanis principaliter quadrat, quorum peculiare peccatum est vindicta. T. 4. 36. seqq.
- 7 Oratio tunc quiete fit, & sacrificium, quando cor quietum est erga proximum, ut patet in David. T. 4. 124. seqq. Ira est ignis, qui nisi extinguatur, succendit totum cor. Ideo continenda, ne ex radice colubri egrediatur regulus. T. 4. 199.
- 8 Quomodo agendum sit, quod Christus præcipit, de dimittendo ante altare sacrificio, &c. T. 5. 213. seqq.

Vide Dom. 4. Quadrag.

- 1 **D**ives æconomus potius est, quam Dominus diuitiarum, cui Deus diuitias comedauit in pauperes profundēdas. T. 2. 504. 505. Cadet si non supponit

Index tertius pro Contionibus.

mentum eleemosynæ. T. 2. 511. seqq.

2 Christus verius quam Prometheus nos facit sapientes, docens, quomodo nostra, ad nostrā vtilitatem conuertere debemus. T. 2. 453. Poriori iure laudandus, quā Saturnus, docens vtilitatem carpere ex stercore. T. 2. 537. Infelix qui sibi nō est bonus, nec sibi ex suis bonis prouidet. T. 2.

456. seqq. Benè consulit Sapiens. T. 2. 481. seqq.

3 Saepe diuitiæ sunt congregatæ in malum domini sui: iustum est ergo ex eis facere amicos. T. 2. 465. vsq. 469. Fac de veneno diuitiarum, antidotum. T. 2. 516.

4 Diues cum interierit, non sumet omnia: fac tibi viuens amicos. T. 2. 470. vsq. 476. Hoc quod dederis pauperi tibi reponis. T. 2. 499. 500. Ideo posuit Deus pauperes in mundo. T. 2. 493. seqq. Illos propterea Sancti rogabant, vt bona sua acciperent. T. 2. 522. seqq.

1 **F**leuit Christus perdicionem ciuitatis, qui trillatur puniens, lætatur benefaciens. T. 2. 38. seqq. Et diem despōsationis & lætitiæ ducit, cum pro nobis moritur. T. 2. 245. 244.

2 Circumdabunt te inimici tui, quia non recogitas. T. 1. 166. 167. Comprenderet te, sicut Pharaonem. T. 2. 476. seqq.

1 **P**ublicanus benè manet non audens oculos leuare, tristitia enim & confusio decens est peccatori. T. 1. 8. vsq. 16. Debet esse satagens, & dolens. T. 1. 16. Et habere fructus dignos pœnitentiæ. T. 1. 45. seqq. Et benè percutit pectus suum, cōfiteus malitiam. T. 1. 24. 25. Qui sic se castigat, non castigatur à Deo. T. 1. 30. seqq. Sic debet peccatores se coram Deo præsentare, confusi. T. 1. 110. 111.

2 Percutiebat pectus suū Publicanus. Bene incipiebat ab accusatione, & cognitione sui. T. 1. 198. seqq. Sufferebat iniurias à Phariseo, & se disposuit ad veniam. T. 4. 220.

3 Phariseus superbus nullam perfectā virtutē habebat, quæ sine humilitate esse non potest, & omnibus vitijs erat plenus in quo regnabat superbia. T. 1. 58. 59. Miser suo triumpho sepultus. T. 2. 142. Per victimas declinauit in profundum. T. 2. 146. Non custodiuit, quæ operatus fuit. T. 2. 399. seqq.

4 Inanis gloria egressa fuit opere perfecto, nō eā iugulauit. T. 2. 287. seqq. Latenter fuit ingressa cor eius, & omnia infecit. T. 2. 134. seqq. Vide opera quæ agis, nam legitime agenda sunt. T. 2. 233. seqq. Limpidi lapides sunt necessarij. T. 2. 303. seqq. Perdit opera sua, qui illa prodiç. T. 2. 305. vsq. 309.

5 Voluit Christus probare, supremum peccatōrē, sanctiorē exitisse Phariseo, ideo Publicanū inducit. T. 4. 243. seqq. Et ita læpe accidit.

1 **Q**uomodo charitas sit in præcepto, & alia de charitate. T. 4. 38. seqq.

2 Quis sit proximus, quem tenemur ex charitate diligere. T. 4. 14. seqq. Quomodo multi cognati non sint proximi. T. 2. 500.

Male egerunt leprosi curati, non agentes gratias: hoc cōfundere illos debebat. T. 4. 154. post Pent. Et vt fluat beneficia, oportet de receptis gratias agere. T. 2. 263. seqq.

1 **I**nfelix diues, qui diuitijs seruit: est iumentū fetēs & recōdens in terra tribulationis. T. 2. 431. seqq. Dura sane seruitus auari, caput aspidū fugit. T. 2. 436. vsq. 442. Venit Christus nos ab angustijs liberare, & quia angustia oritur ex auaritia, procurat illam eradicare.

2 Ne sollicitus sis, poterit te Deus sustentare per quācūq; rē, etiā per famē. T. 8. 117. seqq. Qui pater tuus vocari voluit, vt videas illū totū relatum ad te, qui propter te, omnia produxit. T. 2. 322. seqq.

3 Hæc omnia adiicientur vobis. Est Deus, qui non solum bona spiritualia, sed & tēporalia largitur. T. 8. 195. Nec vult, vt cum tui perdicione sibi obsequaris. Ideo etiam temporalia adiçiet. T. 5. 180. seqq. Vide Dom. 4. Quadrag.

4 Iustitiā Regni cœlorum, cur vocet Christus opera bona. T. 4. 278.

Vide fer. 5. post 4. Domi. Quadrag.

1 **D**ilige ex toto corde, quia ipse te ex toto corde dilexit, qui omnia operat⁹ fuit propter te. T. 2. 322. seqq. Benè Spontā dixit, Dilect⁹ meus mihi, & ego illi. T. 2. 327. seqq.

2 Mandatum primū, est diligere Deum: secundū simile est illi, quia oritur ex illo: etsi enim proximo nihil debeas, propter Deum teneris illum diligere. T. 5. 129. vsq. 134.

Sine gratia, quæ vestis nuptialis est, nihil Deo est absolute gratū, & potest dici opus sine gratia, Ichabod. T. 2. 300. seqq. Non sufficit fides ad salutem, sed requiritur vestis puræ mundæq; conscientia. T. 2. 297.

Credebar Regulus, quod Christus suis se deberet diuitijs subijcere: ideo cum autoritate debet prædicator agere cū diuitibus. T. 2. 489.

1 **H**æc parabola cōgruit Hispanis, quorū pecculi re peccatum est, non velle dimittere offensas. T. 4. 36.

2 Iussit venundari vxorem. Tunc vxores pleno iure ad viros pertinebant, quas emebāt. T. 2. 244.

3 Dno vides in Rege: primo quod facile dimisit roganti: secūdo quod facile ipsum condēnauit. Est Deus speculum, talis erga te se exhibens, qualis tu erga illum. T. 1. 29.

4 Facile dimittit, quia est benignus, & misericors. T. 1. 23. vsq. 27. Eius misericordia omnem captum excedit. T. 1. 27. seqq.

5 Suffocabat. Quā diuerso pōdere nostra & aliena pōderamus. Hæc etsi leuia, grauissima iudicamus, & suffocandū iudicamus proximū, propter leue debitum, illa etsi grauissima sint, iudicamus leuia, & quod ad vnū verbū sunt dimittenda. Iniqui sumus estimatores, ideo nobis interdicit Deus vindictā de offendentibus nos sumere. T. 4. 108.

6 Serue nequam. Grauius Deus 19. e. punit onen-
sas contra proximos, quam contra seipsum. T. 4.
114. cum precedent.
7 Iustissime Deus non dimittit, non dimittenti,
& recte id ostendit Sapiens, & egregie hæc pa-
rabola. T. 4. 137. vsq; 144.
8 Sicut ego tui miserus sum. Patiētia & remis-
sio offensę singulariter nos Deo similes facit, &
quasi Deo æquat. T. 4. 252. seqq.
9 Peccata dimittuntur per orationem humilem.
T. 4. 217. seq. Et quomodo non dimittentibus,
Deus non dimittat. T. 5. 217. vsq; 233.

Dom. 22.
post Pent.

1 **M** Vtane illi studia tentandi, sicut Balaam si-
tus, sed confusi in prioribus, confunden-
tur in sequentibus. T. 7. 185.
2 Filij diaboli, cuius nervi ramificati sunt, ut ex
hac vel ex illa parte capiant. T. 7. 115. Primo in-
stigant ad aliquid, ut inde occasionem accusandi
sibi faciant, sicut diabolus facere solet. T. 7. 129.
seqq.
3 Istos Christus confundit, sic enim cum huius-
modi agere solet, ut illis illudat. T. 7. 110. seqq.

Dom. 23.

1 **F** Imbria Christi grandem virtutem habebat:
ut ostendat reliquias sanctas venerandas.
Æstimanda fuit terra, quam calcabat Eliseus. T. 1
184. seqq.

In Dedic-
atione Eccle-
sie, de Za-
chæo.

1 **Q** Vis Zachæus fuerit, quod eius officiū, qui
erat Princeps publicanorū. T. 4. 143.
seqq.
2 De Christo comedente cum Publicanis, &
murmuratione Phariseorum, vide supra Domini-
ca 3. post Pentec. Et bene conuiuium facit Chri-
sto Zachæus, sciens diem esse conuiuij, quando
nobis benefacit. T. 2. 238. seqq.

De S. An-
dræa.

1 **V**enite post me. Venit Filius Dei, ut homo si-
milis Deo fiat: ideo seipsum proposuit, quē
imitemur: attendendus ille, ut filij Dei effici-
mur. T. 5. 222. seqq.
2 Isaias visum & auditū erga Christum à nobis
expolcit, ut audiamus, quæ docuit, & faciamus
quæ fecit. Bene nunc dicit, venite post me. T. 7.
29. Diabolus illos, hominibus, proposuit Deos
imitandos, qui fuerunt homines scelerati: Chri-
stus seipsum verum Deum: cuius diuinitatem ve-
ram postquā confessus est Petrus, audiuit: Si quis
vult post me, &c. T. 7. 35. seqq.
3 Aliquid aliud à nobis nūc petit Deus, quā ab
antiquis, ideo nō aliū à se, ponit in exemplar, ut
nostrā expendamus obligationē. T. 5. 259. seqq.
4 Nō est, quod inimicos, aut crucē timeamus, cū
nos præcedat Christus animos nobis faciens, ma-
gis, quam eques præcedens Israelitas. T. 8. 7.
5 Continuo, &c. Grandis potentia verbi Dei,
cui venti & mare obediunt. T. 4. 79. seqq. Ideo
non fuit leuitas, ut dixit Iulianus, ad vnam vocē
sequi Christum, præsertim cum ad vnum verbum
Regum terræ, homines se exhibeant obediē-
tes. T. 4. 76.
6 Continuo. Non differēda Christi sequella, nec

pænitentia. T. 1. 54. seqq. Diabolus continuo ac vi-
det posse tentare, tentat. T. 1. 232. seqq.
7 Continuo. Qui non respondent, sicut oportet,
Deo vocanti, peribunt. T. 5. 6.
8 Deus non pensat censum, sed affectū. T. 2. 351
vsq; 378. Vide Tracta. 2. p. 2. fere per totam.

1 **L**iber generationis. Eget homo adiumento
memorię, quia est obliuiosus, ideo scriban-
tur in libro, quæ debet tenere memoria. T. 1.
178. 179.
2 Abraham. Quantū estimauit Deus opus Abra-
hę, quod purē propter Deum egit. Talia opera
præmiat. T. 4. 130. seqq. Et non respexit, quod fe-
cit, sed quod facere voluit, nam secundū affectū
voluntatis retribuit, quem primo considerat. T. 2.
351. seqq. Opus sine recta intentione non ei pla-
cet, est victima sine corde. T. 2. 357. vsq; 377.
3 Filij David. David ponitur in capite Genera-
tionis, quia quamuis peccauit, pœnitentiā egit,
per quam restituerunt bona amissa. T. 1. 5253.

1 **D**eus sæpe maioribus offensis prouocatus, S. Stepl
maiora confert beneficia, & ad illos qui fu ni.
cui erant sui sanguinis effusores & necatores,
mittit Prophetas & Sapientes, &c. T. 4. 173. vi-
que 178.
2 Quam grande beneficium mittere Prædicato-
res & Doctores. T. 1. 74. vsq; 78. 83. seqq.
3 Illi erant genimina viperarum, occidētes Pro-
phetas & parentes suos spirituales. T. 1. 45.
4 S. Stephanus plenus Spiritu sancto erat, & a-
more Dei puro. T. 4. 131. & ex consequenti mun-
dissimo corde. T. 5. 258. Singulariter cur pro Sau-
lo orauerit. T. 4. 192. seqq. Quam sine perturbatio-
ne extiterit inter inimicos perturbatos & fren-
dentes dentibus. T. 5. 118. cum precedent.
5 Relinqueretur vobis domus vestra deserta. Me-
rito sane, nā si ab illa expulit Deus necatores fi-
liorum suorum, multo magis expellendi erant
necatores Dei. T. 7. 166.

S. Ioannes Euangelista, quomodo è vita disces-
sit, descendens in sepulchrum. T. 1. 124. Mar-
tyr censeri debet. T. 2. 370. seqq. Eius sermo per-
petuus erat de charitate, & dilectione fraterna.

H is pueris profuit Herodes magis odio, quā
posset obsequio, ut in illo videamus thesau-
ros gradinis. T. 5. 140. Seruiuit illis. T. 5. 143.

1 **E**cce retributiones Dei, pro quib; David Deū
laudandū prædicabat, pro offensis dare mise-
ricordias. T. 4. 173. seqq. Est Christus horrus cy-
pri, qui percussus & punctus; stillauit illud balsa-
mum, Saule, Saule, &c. T. 4. 176. seqq.

2 Hodie dies est glorię Dei, qui gloriam repu-
tat parcere inimico & peccatori, & maiore glo-
riam, maiori peccatori. T. 4. 182. vsq; 187. Vide
Dom. 3. post Pent. Potest Paulo applicari, quod
dixit Deus per Isaiam; Dominus es, &c. T. 4. 180.

3 Continuo. Vide in festo S. Andree. 5. 6. 7.
Nec mirum, quod tam cito Saulus se subiecerit,

quia

In festis
Virginis
ber ene-
tionis.

S. Stepl
ni.

S. Ioann.
Euāgelij

Sanctorū
Innocen

In Conu-
sione San-
Pauli A-
postoli.

Index tertius, pro Contionibus.

quia vox Dei est efficax. ibidem. num. 5.

6 Quomodo profuit Saulo oratio Stephani. T. 4. 192. seq.

1 Cur mulier, quæ virum pariebat, immunda erat quadraginta diebus, quæ feminam, octoginta. T. 1. 95.

2 Primogenita & pretiosa Deus sibi offerri postulabat, ideo præcipuum, quod sibi vult offerri, est cor, & homo ipse: non sicut Cain. T. 2. 282. seqq.

3 Cur cū primogenita offerebantur, dicebantur sanctificari, & quomodo ex eo quod aliquid Deo oblatum est, aliquam contrahit sanctitatem, ideo non prophanandum. T. 2. 392. seqq.

4 Symeonem egregijs encomijs prædicat Spiritus sanctus. Nullus maior præco virtutum Sanctorum suorum, quam Deus, qui ex alia parte ab ipsis exposcit, bona sua fieri in abscondito. T. 2. 342. vsq; 350.

5 Iustus. Hoc primo supponendum, quia homo est iustus per gratiam, & hæc supponenda, ut opera sint Deo grata & meritoria. T. 2. 300. seqq.

1 Christus gratias agit Patri, pro his quæ in nomine suo fiebant. Non fuit fur gloriæ Dei. Quanto magis nos debemus Deo gloriā tribuere de bonis, quæ facim⁹. T. 2. 187. Irascitur Deus cōtra illos, qui gloriā sibi accipiūt. T. 2. 192. seq.

2 Docuit Sapiens seruandum honorem, non faciendo aliquid, propter quod possit homo confundi. Tale est si non agit gratias pro beneficijs receptis. Ideo Christus gratias agit. T. 4. 154. Et si ille gratias agit, quia Deus reuelauit nobis mysteria sua, quanto magis nos? Gratias agētes Deo, inquit Apostolus, qui nos eripuit de potestate tenebrarum, &c.

3 Confiteor tibi, &c. Dei iudicia adoranda, non examinanda, & intelligendū, esse Sanctum quicquid facit. T. 4. 98. seq. Humiliter adoremus voluntatem Dei, quā quia Habacuc voluit inuestigare, se reprehendit. T. 4. 96. seq. Certum est, bonū esse, quicquid Deo placitū est. T. 2. 94. seqq.

4 Reuelasti ea paruulis. Humiles sunt, qui percipiunt diuina mysteria. T. 5. 121.

5 Venite post me. Quam inerto modo se habet Deus nunc, & quando dedit legem Moyse, qui exterritus fuit. T. 5. 91. seqq.

6 Benè potes accedere ad eum cum fiducia, qui sedet in throno misericordiæ, excedente omnem caput. T. 1. 35. seqq. Accede ad eum, ut quiescas aliquando, tibi quæ prouideas sicut Iacob. T. 2. 462. seqq.

7 Benè dicitur De⁹ Amator hominū, qui Angelos peccantes proiecit, homines peccantes ad se trahere vult. T. 1. 19. seqq.

8 Onerari estis. Peccatorum pondus est grauisimum. T. 1. 4.

9 Reficiā vos. Per poenitentiam omnia restituitur. T. 1. 52. 53.

10 Tollite iugum. Tota lex seruanda est, qui offendit in vno, sit omnium reus. T. 2. 258.

11 Discite à me. Ecce in quo Christo debes esse

similis, in humilitate. T. 4. 251. Quam ut doceret, venit. T. 1. 59.

12 Iugum meum leue. Lex Euangelica suavis dicitur comparatione ad veterem. T. 5. 82. seqq. Antiqua lex, fuit militia, completa per Christum. T. 5. 85. seqq. qui antiqua mandata, breui decreto euacuauit. T. 5. 88. seqq.

13 Lex Dei suavis, at mundi & diaboli leges, graues. T. 5. 96. seqq. Et iugum Dei dicitur leue, quod alleuiat animas. T. 5. 101. seqq.

1 **T**acet Virgo Beatissima, quæ sciebat, se hortū signatum, & quod missurus esset Deus vêtos, qui extraherent fragrantia florū & aromatū. Ipse vult, à te abscondita teneri dona sua, quæ ipse manifestanda assumit. T. 2. 342. vsq; 350.

1 **H**odie est dies desponsationis & lætitiæ cordis Filij Dei, cum assumit carnem passibilem. T. 2. 241. seqq.

2 Filij Dei iam effici possumus, quia Dei Filius factus est filius hominis. T. 2. 443. seqq.

3 Christi Aduentus fuit sine meritis. Vnde tunc promissus fuit, quando peccata magis Deum prouocabant, ut maiores gratias reddere teneamur. T. 4. 173.

4 De domo David. Egressa est Virga de radice Iesse, quando iam domus David videbatur assumpta. T. 8. 44.

S. Marci. Vide in festo Sancti Lucæ.

1 **V**enit Nicodemus nocte. Malè cōfundebarur & verecundabarur de confessione Christi. Nemo enim debet cōfudi facere, quæ bona sunt, nec contraria vero honori. T. 4. 153. seq.

2 Nescis vnde, &c. Difficilis est ad cognoscendum natura ventorum. T. 1. 160.

3 Miratur Nicodemus doctrinā Christi. Nouus erat Legislator, noua lex, noua Respublica, expulsi pannis infantie. T. 5. 184.

4 Quod vidimus testamur. Christus fuit comprehensor ab instanti suæ Conceptionis. T. 1. 145.

5 Crux cur dicitur, Signū Filij hominis, ex qua Christus stemata sua desumpsit. T. 4. 190. seq.

6 Christus vexillum exigit, quod Christiani sequi tenemur. T. 4. 175. seqq. Quod enim ibi dicitur, de præcepto dilectionis, dici pōt de Cruce.

7 Est Crux, lignum Elisei, quo extrahitur decretum diuinæ prædestinationis. T. 5. 246. seqq.

1 **Q**uomodo S. Ioannes bibit calicem volūrate & affectu: quem Deus principaliter expedit. T. 2. 370. Qui non pensat censum, sed affectum. T. 2. 351. vsq; 378.

1 **Q**uomodo necessaria fuerit vna Cathedra in Ecclesia, &c. Fer. 3. post 2. Dom. Quadr.

2 Vos autem quem, &c. Maiora requiruntur à discipulis, & maiora nunc à nobis, quam ab antiquis exposcit. Fer. 4. post secundam Dominicam Quadragesimæ. Et Dominica quinta post Pentecost. 1. 2.

S. Ioseph.

In Annuntiatione Domini.

In festo S. Crucis.

S. Ioannis Antepostola Latinam.

S. Petri Apostoli.

Index tertius, pro Contionibus.

In *Vigilia*
Beate
Mariae.

DEo tribuit Beatissima Virgo gloriam omnium, & illum magnificat, ne arguatur furti gloria Dei. T. 2. 187. seqq. Graue scelus, gloria Dei sibi arrogare. T. 2. 292. seqq. Est in Deum refundenda gloria bonorum, ut iterum fluant. T. 2. 263. seqq.

2 Vult Deus sibi reddi sacrificii gratiarum actio- nis, & laudes suas decantari: hoc facit Virgo. T. 2. 198. seqq.

3 Ipse qui voluit, Beatam Virginem in secreto cordis seruire dona concessa, & quod sit hortus conclusus, ventos excitat, Elisabeth scilicet & Ioannem, qui extrahant odorem. T. 2. 342. vsq; 350.

S. Petri ad
Vincula.

Dormiebat Petrus inter milites. Iustus in laboribus, quietus est, & in terra deserta, sicut in Sancto. T. 2. 93.

In *Assum-*
ptione B.
Mariae.

Martha excepit Christum. Multi dicunt, se optare similes esse Marthae, excipientes Christum. Excipe pauperem & Christum excepisti. Vide Abraham, & Macedones. T. 2. 522. vsq; 530.

2 Maria sedebat audiens, Id est serio & ex professo audiebat. T. 1. 136. T. 4. 124. Et audiens Dominum, non fame sentiebat, nec cibum curabat. Dei collocutio sustentat, ut famem quis non sentiat. T. 7. 97.

3 Soror mea reliquit, &c. Ociosam se vocari audit Maria, nec conturbatur, non enim cor nobile propter quoduis verbum contumelie congruari debet. T. 4. 120.

S. Bartholo-
mai Apo-
stoli.

Christus orat, electurus praedicatores, orat populus pro illis. T. 1. 85. 86.

2 Grande beneficium, dare praedicatores, qui sint quasi nubes, pluentes, latroni dolantes lapides. T. 1. 74. vsque 78.

3. Orat Christus, docens, oportere orare in negotiis grauius, egemus enim diuino fauore, ad tentaciones vincendas, & res recte gerendas. T. 8. 42. Sic orauit Iacob. T. 8. 55.

4 Elegit Christus Apostolos, qui viri essent probae sanctitatis, & semen sanctum, quos ideo singulariter diabolus persecutus fuit. T. 8. 71. seqq.

In *Decolla-*
tione S. Ioa-
annis.

Quid mirum, quod Deus dimittat Ioannem in manu Herodis, quem seipsum dimisit in manu demonis, & ministrorum eius. Id tamen sit in bonum. T. 7. 263.

2 Arguebat Ioannes Herodem. Difficile & penitus impossibile est, huius homines arguere. T. 1. 117. 118.

3 Non licet. Bonus praedicator, qui os aperit. T. 1. 87. 88.

4 Pete a me. O iniquum hominem, qui non solum peccat, sed sui incestus videtur trophaeum facere, inducens puellam saltantem, quae illum manifestabat. T. 2. 124. 125.

5 Quamuis diuidium Regni mei. Grandis promissio videtur, sed maior est Dei pollicitatio erga nos. T. 2. 167.

6 Multa faciebat Herodes audiens Ioannem: qui huiusmodi munitiones irridet, & non deicitur

nisi per lapides limpidos. T. 2. 303. seqq.

1 **D**E efficacia vocationis Domini, ad quam Mattheus continuo surrexit, in festo S. Andreae. 2 De conuiuio, quod fecit Mattheus, de murmuratione Phariseorum. Dom. 3. post Pentecost. Et de Zacheo. 2.

S. Matthaeus
Apostolus

1 **R**eprehendit Christus Apostolos, faciens veltis pondus. T. 1. 160. Necessariam autem dicit humilitatem, sine qua, nulla perfecta virtus consistit. T. 1. 58. 59. Est superbia omnibus odibilis, & vere extranea esse debet a natura hominum. T. 1. 202. Multo magis pauperum piscatorum, ideo illos reuocat, ut seipsos cognoscant, sicut Sponsam. T. 1. 199. 200.

S. Michael
Archangelus.

2 Lucifer voluit esse fur gloriae Dei, ideo punitus. T. 2. 187. seqq. Nam irascitur valde Deus contra fures gloriae suae. T. 2. 192. seqq.

3 Quomodo Angelus peccauerit per superbiam, appetens similis esse Deo, & quomodo nos debemus curare, esse similes in humilitate. T. 4. 250. seqq.

4 Cuique homini datur peculiaris Angelus ad custodiam, & praetatis duo, & singulis Prouincijs singuli, similiter & demones. T. 8. 148. seqq. Quomodo Deus nos munit Angelorum custodia, patet in historia Iob. T. 8. 62. seqq.

5 Si Angelis peccantibus non pepercit, vide ne tibi parcat. T. 1. 19. seqq.

6 Si manus tua, &c. Quomodo haec sit hyperbolica locutio. T. 4. 282.

1 **G**rande beneficium Dei, mittere plures praedicatores. T. 1. 77. 78. 74. seqq.

S. Lucas
Euangelista.

2 Ante faciem suam, ut considerarent se positos ante oculos Domini. Ita debes te considerare ante faciem Dei. T. 2. 373. seqq.

3 Rogate. Bonum est ipsius messis, ut mittantur messores, ideo dominus messis rogandus. T. 1. 83. seqq.

4 Ecce ego mitto vos. Seipsum supponit, ut tali fundamento nixus, non timeant agere quod praecipit, multo magis, quam serui Absalom. T. 4. 85. seqq.

5 Sufficit, quod Deus aliquid dicat, ut statim sine cunctatione obedias, magis quam Regibus terrarum. T. 4. 75. seqq.

6 Ecce ego mitto. Hoc ipso intelligite, quod poteritis, nam Deus mandans aliquid agi, dat potestatem ad illud. T. 5. 66. Silete, inquit Propheta, a facie Domini, melius quam a facie Salomonis, &c. T. 5. 147. vsq; 153. Potentes illos facit, verbi sui virtute, ut totum orbem subijciant, & incedant inter lupos, sicut firmat coelos & fulgura. T. 8. 49. seqq. Roborat verius quam Circes. T. 8. 44. 45. 46.

7 Ecce ego. Victoria Euangelij ex Deo est, quia Deus mittit. Virga Moysi deglutit omnes virgas Magorum: est Euangelium virtus Dei. T. 5. 187. seqq.

8 Ecce ego. Haec ratio est, cur illos teneris audire, & reuereri, quia mittuntur a Deo; etiam si ministri sint impij. T. 5. 135. 136.

9 Sicut oues. Non eos munit hasta & gladio, sed mansuetudine ouium, & patientia, quae est forti-

tudo

Index tertius, pro Contionibus.

tudo fortium Israel. T. 4. 156. seqq. 166.

16 Pax vobis. Ipse est pax nostra. Iam decretis euacuatur mandata. T. 5. 88. seqq. Non est terribilis, sicut in datione legis, sed pacem offerens. T. 5. 91. seqq. Antiqua lex erat militia. T. 5. 85. seqq. Evangelica, pax: hanc offert. T. 5. 88.

21 Regnum cœlorum. Ecce tempus veris, flores iam apparent: vnde properandum, dicit ad Spem. T. 5. 5. Quam iam amicam vocat. T. 5. 7. Nunc primo auditur Regnum cœlorum. T. 5. 40. Iam impletum est tempus. T. 5. 86.

SS. Symonis & Iudei Apostolorum.

Hoc est præceptum meum. Sine charitate non profunt cetera ad vitam. T. 4. 38. seqq.

2 A Deo ipso requirenda erat lex, quæ ad vitam duceret, sicut columna nubis. T. 4. 68. seqq. Hanc tradidit, dicens: Hoc est præceptum, &c. Dulcis & rectus, dat præceptum dulce & rectum. T. 4. 71. seqq.

3 Legem Dei nulla abrogat cōsuetudo: si enim ita esset, nullum iam de dilectione præceptum extaret. T. 4. 34. seqq. Ideo Deus firmum præceptum statuere volens, seipsum supponit tanquam fundamentum. T. 4. 48. seqq. Vide an te illius fatearis seruum & subditum. T. 4. 88. seqq.

4 Ore proprio præcipit & loquitur, ut tuam expendas obligationem. T. 4. 90. seqq.

5 Vult, ut homo omnium corda sibi subijciat: id autem nullo modo sit potentius, quam dilectione, quæ etiam summos inimicos subijcit. T. 4. 273. seqq.

6 In hoc Christus, se verum Deum ostendit, quod leges suis cultoribus statuit. T. 5. 10. seqq. A discavit suam Rempublicam sub peculiari lege & regula. T. 5. 21. seqq. 255. seqq. Fideles suos tanquam fasciculū ligat lege amoris. T. 5. 21. seqq.

7 Cur abrogata veteri lege, legem novam promulgat. T. 5. 1. 2. 3. Adjicit manum suam secundo, ut dixit Isaias. T. 5. 4.

8 Evangelica lex, non est contraria veteri, ut Manichei contendebant, quamvis altiora præcipiat. T. 5. 27. seqq. Lex Pædagogus fuit ad Christum, qui tanquam magister est audiendus, dicens: Hæc mando vobis. T. 5. 38. seqq. Lex Scripta erat in lapidibus, Evangelium in corde; primum quod mouet cor, est amor, ideo, Hæc mando, ut diligatis. T. 5. 43. 44.

9 Cur præceptum dilectionis proximi, vocet finem, & non præceptum dilectionis Dei. T. 5. 9.

10 Nullus ei similis in legislatoribus: id præcipit, quod omnibus est possibile. T. 5. 64. seqq. 70. Hinc patet, iugum illius esse suauis, quod vni eo verbo instauratur: antiqua lex erat grauis. T. 5. 82. seqq. Ideo dicitur illa, militia, cōpleta per Christum. T. 5. 85. seqq. Legem mandatorū breui decrero euacuatur. T. 5. 88. seqq. Lex antiqua, terribilia imponebat, noua suauia. T. 5. 91. seqq.

11 Qualis legislator, talis lex. Vnde leges diaboli graues sunt, lex Dei suauis. T. 5. 96. Hoc vexillum, quod militibus suis erigit, dilectio. T. 5. 175. Ex dilectione examinat filios legitimos. T. 5. 197. seqq.

12 Hæc mando vobis, quos in suprema arce par-

te cōstitui, ut diligatis. T. 5. 127. seqq. Nouum populum, noua lex decet: hæc est lex amoris. T. 5. 187. seqq. Nunc facit abreuiationem inundantem iustitiam. T. 5. 193.

13 Hæc mando. Ecce rationem cur teneris diligere, quia ille tibi præcipit, cui totum tuum amorem debes. T. 5. 129. vsque 134.

14 Dicere possumus, quam pulchri pedes, &c. Sed non omnes obediunt Evangelio. Vnde singula præcepti verba sunt expendenda: primum est vnicum, Hoc: secundo obligat, Præceptum; tertio est diuinum, Meum; quarto inducit modum, Sicut dilexi vos. T. 5. 119. seqq.

15 Sicut dilexi vos. Homo desiderauit esse similis Deo per malum medium: ecce medium bonum, quo id consequaris. T. 5. 242. seqq. 259. seqq.

16 Sicut dilexi vos. Amor verus est, qui habet opera, qualis amor Christi. T. 5. 47. seqq.

17 Præceptum meum. Sufficit hoc audire, ut opere compleas, nam sermo illius potestate plenus est. T. 4. 46. seqq. Cuius simplici voci obediunt venti & mare. T. 4. 79. seqq.

18 Sicut dilexi vos. Charitas patiens est, &c. Ignis ardens in aqua. Hæc est natura amoris, quo dilexit nos. T. 4. 45. seqq.

19 Sicut dilexi vos. Dilexit pure propter Deum, qui in nobis nihil inueniebat dilectione dignum; quæ dilectio est supremi meriti, ut paruit in Abraham. T. 4. 130. Quam tenuit S. Stephanus. T. 4. 130. seqq.

20 Sæpe homo, ne præceptum dilectionis custodiat, obijcit causam honoris, cū agitur de diligendo inimico, qui id vbi deberet obijcere, non obijcit. T. 4. 150. Et verè non est contra honorem, quem Deus non vult, ut profundas. Imo non vult, ut facias aliquid, quod confusionem verè possit inducere. T. 4. 153. seqq. & præcedent. Vide Christum, qui supremum honorem reputauit diligere inimicos. T. 5. 201. vsq; 207.

21 Deus est Pater, qui illius se reputat filium, debet illum imitari. Ioseph roborauit brachia sua per manus potentis Iacob. Vide quid fecit Christus. T. 4. 240. seqq. Et verè nihil magis nos similes Deo reddit. T. 4. 252. 253.

22 Si mundus vos odit, &c. Mundus est dux quidam diaboli. T. 8. 15. Et persequitur Christi discipulos, diaboli enim caput, in nauibus piscatorum. T. 8. 29. 36. Elegit Apostolos Christus, semel sanctum, quos totis viribus persequitur diabolus, & mundus. T. 8. 71. seqq.

Dvo hodie proponuntur, Evangelica lex, & Sanctorum exempla, sicut labrum aqua plenum, circumdatum speculis, ad ostendendam legem, & possibilem obseruantiam illius. T. 4. 188. seqq. Si lex videtur aspera, pone pannos veteres. T. 4. 170.

2 Adimplet, quod dixit per Isaiam, nouas leges à Domino promulgandas. Nunc manum adijcit, ut antiqua purget, & noua promulget. T. 5. 4. Nihil magis nouum, quam nomen Regni cœlorum. T. 5. 4. Apparet nunc flores in terra nostra. T. 5. 5. Transijt hyems, &c. T. 4. 25. seqq.

In festo omnium Sanctorum.

Index tertius, pro Contionibus.

3 Nouas leges cultoribus suis statuit, docens utilia. T. 5. 10. seqq. Assumit primo reparandam legem, quam impietas Phariseorum corruerat. T. 4. 31. seqq.

4 Cum sedisset. Complet, quod dixerat Malachias, scilicet, ut confleret & munderet argentum. T. 4. 1. seqq. Sedit, ostendens serio quæ nobis congruunt, se assumere pertractanda. T. 1. 136. Et quod non transcursum nostra agit, sicut nos sua. T. 2. 235. Et quod lætatur benefaciens nobis. T. 2. 238. seqq.

5 Cum sedisset, accesserunt, &c. Differenter nunc quam antiquitus legem promulgat. Tunc, etiam Moyses ipse fuit perterritus. T. 5. 91. seqq. Iam Magister sedet in cathedra, confluamus ad audiendum eum, melius quam Salomonem, aut Pythagoram, & fileamus ad illius vocem. T. 5. 147. vsq; 153.

6 Cum sedisset. Hodie impletur illud, Quam pulchri super montes, &c. Sed non omnes obediunt, &c. Quis enim paupertatem reputat beatitudinem? &c. Consideremus tamen eius sententias, ut sapientes simus. T. 5. 119. seqq.

7 Cum adest turba, sedet tanquam Magister, ad quem Pedagogus legis detulerat puerum. T. 5. 38. seqq.

8 Aperiens os. Quia liberè locutus fuit. T. 1. 87. 88. Ita prædicatorem loqui decet. T. 1. 83. Deinde alludens ad factum Elisei. T. 5. 84. Deprecans ore proprio, qui per seruum fuerat locutus. T. 4. 90. seqq. Ut doceat verbo, quod iam docuerat opere, quia iam tempus prædicandi aduenierat. T. 7. 35. seqq.

9 Aperiens os, quasi spiritum viuificantem emisurus, nam lex antiqua scripta erat in lapidibus; noua, spiritu viuificante corda. T. 3. 42. seqq.

10 Beati pauperes. Doctrina noua videtur, sed decens Christo, nouo Legislatore. Ideo noua visa est mundo, & paradoxa. T. 5. 187. seqq. Et ideo Christum voluerunt occidere, quia carnales, non videbant bona, quæ sub apparentibus malis promittebat, ideo dixit: Vultis me occidere, quia sermo meus non capit in vobis. T. 8. 184. seqq.

11 Desolat nunc Christus linguam maris Ægypti, in spiritu suo. T. 5. 159. seqq. Venit replere in bonis desiderium nostrum, & indicat media opportuna. T. 2. 228. seqq. Et loquitur ad fideles suos, qui in paupertate vident diuitias, & in laboribus gaudia, sicut Macedones. T. 2. 523. seqq.

12 Beati pauperes. Venit Christus ad dandam pacem cordi: ideo primum eradicare vult auaritiam, quæ est venenum torquens cor. T. 2. 436. vsq; 442. Et plantaturus legem Euangelicam, primo eradicat auaritiam, voluptatesq; seculi. T. 4. 23. 24. Et mulier amicta Sole, primo calcit Lynam: nam Ecclesiam suam primo docet contemnere diuitias & voluptates & secularia desideria. T. 5. 122. seqq. Et sacrificandum, quod mundus pretiosum reputat. T. 5. 125. seqq.

13 Beati pauperes. Ordinatur testamentum, legaturq; facit multis, qui voluerit illa acquirere, debet seruare conditiones testatoris. T. 5. 235. seqq.

14 Pauperes spiritu. Voluntatem sacrificantiū

querit, & iuxta illam, reddit mercedem. T. 2. 278. Cuius defectu repulsus fuit Cain. T. 2. 282. seqq. Macedones laudati. T. 2. 289. seqq.

15 Pauperes spiritu. Spiritus queritur, & cor, nam inde valor operum, & hoc primo respexit in Sponsa. T. 2. 351. seqq. Victimam sine corde, non placet. T. 2. 357. seqq. Opera debent esse legitima, & Deus cor metitur & spiritum. T. 2. 360. vsque 377.

16 Beati mites. Per patientiam homo acquirit dominium cordium, etiam inimicorum. T. 4. 276. cum præcedentibus.

Mortis memoria, deiicit superbiam, sicut lapis Davidis. T. 1. 69. 70. Et vigilantes reddit. T. 1. 117. seqq.

2 Exequiæ unde dicantur. T. 1. 129. Omnia pauperiter reducuntur in fauillam. T. 1. 158. Omnes cineres eiusdem sunt rationis. T. 1. 259. seqq.

3 Condire & curare cadauera mortuorum, iam ab initio seculi vsitatum fuit. T. 1. 97.

4 Sepultura proprius locus est hominis, & nihil illi magis proprium. T. 1. 127. seqq.

5 Mors in bonum data est, & inflata à Deo. T. 1. 226. In illa homo absumitur, tanquam fluuius Ægypti. T. 1. 255. seqq.

6 Impij sunt ciues mundi, iusti sunt peregrini. T. 2. 445. Ideo illis nihil tristius quam mors, istis nihil lætius. T. 2. 447. vsq; 450.

7 Felix, qui sibi prouidet, pro hora mortis, faciens quod Iacob. T. 2. 461. seqq. Et diuitias non tenuit congregatas in malum suum. T. 2. 465. seqq. Opera illorum sequuntur illos. Felix qui sequitur consilium Tobie. T. 2. 481. seqq.

8 Mors venit tempore inopinato, ideo oportet disponi. T. 2. 474. Comprehendantur multi sicut Pharaon. T. 2. 475. seqq.

9 In morte hominis omnes philosophantur: quæ tunc dicunt, deberent perpetua mente tenere. T. 2. 48. 479.

Vide Fer. 5. post Dom. 4. Quadrages. & Tract. primo, Parte secunda, per totam.

Necessariam carnis mortificationem docet Christus in typo grani frumenti. Ut spiritus viuatur, caro mactanda est, quæ milites contra spiritum exhibet. T. 2. 23. seqq. Nisi mortificata carne, non viuatur spiritus: & tanta est vita spiritus, quanta fuerit carnis mortificatio. T. 2. 65. vsq; 69.

2 Nisi granum, &c. Non vult sacrificium, nisi mortui animalis. Debet homo mori vitæ carnali, ut viuatur. T. 2. 120. T. 4. 111. Debent oculi fidei, illuminati esse, ut videant in morte vitam, sicut Macedones, qui ideo in tribulationibus gaudebant, qui sicut in paupere videbant Deum, ita vitam animæ in mortificatione corporis. T. 2. 523. seqq.

3 Homo baptizatur, ut vitam veterem deponat, imitans Christum, qui fuit granum, perdens vitam, &c. T. 5. 31. seqq.

4 Mortuum fuerit. Grandis debet esse mortificatio, ne diabolus illam irrideat. T. 2. 56.

5 Quomodo iubet odire animam suam, qui præcipit

Index tertius, pro Contionibus.

apit amare inimicos. T. 5. 45. 46.

6 Vide sequens Euangelium; Si quis vult, &c. De abneganda & mortificanda propria voluntate.

Si quis vult
venire post
me.

1 **S**i quis vult, &c. Christus in superficie offert Crucem, sed sub ea vitam eternam: è contra diabolus. T. 8. 185. seq. Qui est grandis pictor, offerens quæ in superficie bona videntur, & mortem intra, se continent. T. 8. 188. seqq.

2 Ponit Christus filios suos doctos à Domino, & sternit per ordinem lapides, docens tria agenda, abnegare se, tollere crucem, & sequi ipsum, contra tria perditionis media, concupiscentiam carnis, oculorum, & superbiam vitæ. T. 7. 32. seq. Viam trium dierum imponit sacrificantibus. T. 2. 5. seqq.

3 Desolat Christus linguam maris Aegypti, ostendens viam veram ad beatitudinem. T. 5. 159. seqq. Nos in novam Rempublicam transferens, docet novos mores tenendos, & gloriandum nobis in cruce. T. 5. 162. seqq. 187. vsq; 259.

4 Novam religionem instituit Christus, & illam professuris exponit, quænam proficere debeant. Compeditus est Christianus, & cruce onustus incedere debet. T. 5. 167. seqq.

5 Duo requiruntur ad vincendum dzmonem, humilitas & carnis mortificatio. Hæc duo commedat: humilitatem in abnegatione voluntatis, mortificationem, in cruce portanda. T. 1. 54. 57. 61. vsque 73. Et duo sunt ad salutem necessaria, vnum ex parte Dei, alterum ex parte tui. Hoc quod ex parte tui Christus exponit nunc, quid sit. T. 2. 57. seqq.

6 Lex quam Christus nobis intimat, necessaria est, sed difficilis: ex terna tamen piscem hunc, qui est ad salutem. T. 4. 71. seqq. & pete lumē à Deo ad intelligendum. T. 4. 68. seqq.

7 Vult. Voluntatem petit, qui spiritum querit in recte factis. T. 2. 278. seqq. Cuius defectu repulit sacrificium Cain. T. 2. 282. seqq. Et acceptavit opera Macedonum. T. 2. 289. Non profunt, quæ facis, nisi te abnegaveris.

8 Voluntatem primo respicit. T. 2. 351. Secundum illam præmiat. T. 2. 351. vsq; 378. Eradicandum primo iniquum germen propriæ voluntatis, & abneganda voluntas, ut plantentur germina fructifera, per sequellam Christi. T. 4. 23. seqq.

9 Abneget. Abneganda est primo propria voluntas, & effundenda coram Deo. T. 2. 294. Nisi primo subdideris voluntatem tuam Deo, non passim dabis, ad beatitudinem: & dum tuam sequeris voluntatem contra diuinam, per peccatum, opera tua dicentur Ichabod, sedebisq; in tenebris. T. 2. 300. seqq.

10 Deo id præcipue placet, in quo non nostram, sed suam agimus voluntatem: totaque ratio agendi, est illius voluntas: ideo sacrificium Abraham fuit gratissimum. T. 4. 130. 131.

11 Est iam tempus veris, & putandi affectus propriæ voluntatis. T. 4. 25. seqq. Et edificans Christus Ecclesiam sub perpendicularo, lapides nimis extractos contrahit. T. 5. 20.

12 Abneget. Hæc summa fortitudo, subijcere propriam voluntatem. T. 4. 159. Multi vincentes externa; vincuntur à proprijs affectibus. T. 4. 157. Hinc David hoc curavit, appropinquas & parcens Sauli. T. 4. 160. seq. Sentiebat affectum se consulantem. T. 4. 156. Quem voluit abnegare. T. 4. 145. Hic modus optimus abnegandi se, iugulare proprium affectum. Quod & Plato Genilis cognovit. T. 4. 157.

13 Mulier amicta Sole, primo calcit Lunam propriæ voluntatis. T. 5. 122. seq. Hoc fideles suos docet Christus, qui venit factus Magister, ut doceret illos, quibus lex fuerat Pædagogus. T. 5. 38. seq.

14 Aliqui afferuerunt, legem Evangelicam impossibilem, alij omnino facilem. Possibilem, sed non facilem ostendit hoc Euangelium. T. 5. 64. seqq. Et sciat baptizatus, non sufficere baptismum, sed addenda opera difficilia; ad hoc vngitur in baptismo. T. 7. 47. vsque 49. Et oportet ut onustus cruce incedat. T. 7. 47.

15 Fecit nos Christus sacerdotes spirituales: & oportet sacrificare. Christus obtulit ignem & gladium decens, venisse se mittere gladium, & ignem in mundum. Qui audit te interrogantem: Vbi est victima? Responder: Tu ipse, quem debes abnegare, tua voluntas & delectatio, quam iugulare debes. T. 5. 125. seq.

16 Venit Christus, ut nos faceret filios Dei: efficiamur autem illius filij, faciendo ipsius voluntatem. Ideo abneganda est nostra. T. 5. 145. seqq.

17 Affectus nostræ voluntatis, sunt adiutores diaboli, ideo unusquisq; illos exploret, ut abneget. T. 8. 87. seqq.

18 Si quis vult. Libera est hominis voluntas, quam diabolus cogere non potest, nec Deus vult violentiam inferre. T. 8. 136. 144.

19 Tollat crucem Christianus, iam se mortuum reputet, qui ideo sepelitur in mortem. T. 1. 218. Et ita vocem proprii appetitus non audiet, sed abnegabit, & quiescet, sicut mortui, non audientes vocem exactoris. T. 7. 157. seq. Vult ut iam mors in nobis operetur. T. 1. 122. seqq.

20 Tollat crucem. Pondus est alienians, & currere faciens. T. 5. 122. seqq. Et videns te per illud ad vitam tendere, potius gaude in laboribus. T. 2. 251.

21 Sequatur me. Fac pro illo, quod ille pro te, cum gaudio portare crucem. T. 2. 244. seqq. Ad arctiora te vocat, qui te in suprema arcæ mansionem consuevit. T. 5. 127. seqq.

22 Sequatur me. Exemplum Sanctorum proficua sunt, quanto magis Christi? Sunt panni ponendi, &c. T. 4. 170. Specula cōspicienda. T. 4. 188. seqq.

23 Dux sunt partes sanctitatis, facere bona & pati mala. Deus se exposuerat imitandus antiquitus in faciendis bonis, cuius exemplo roborabantur brachia Ioseph. T. 4. 240. T. 5. 183. seqq. Nunc se ponit imitandum, inferenda cruce & patientia. Si vis scire qualiter mortificationis opera agenda, respice Christi exemplum. T. 7. 102. seqq. Et in hoc debemus contendere esse similes Christo. T. 4. 251.

Index tertius, pro Contionibus.

	<p>24 Sequatur me, Nō petit, ut æquales illi simus, sed ut imitemur: diuersa enim est nostra perfectio a perfectione ipsius. T. 4. 255. seqq.</p> <p>25 Supponit primo crucem & mortificationē, ut recte procedas, & sequaris illum. Non enim est secūra navigatio & Christi sequella, sine grā de mortificatione carnis & ieiunio. T. 2. 61. 62.</p>	<p>minima credamus ei. T. 2. 521. 522.</p>
<i>Ego sum vitis vera.</i>	<p>1 Est Christus vitis, ex vineis Engaddi, quæ percussæ balsamum proferunt. T. 4. 176. seqq.</p> <p>2 Palmitem purgabit, &c. Carnis mortificatio necessaria est ad fructum referendum. T. 7. 74. vsq; 93. vide de grano frumenti.</p>	<p>1 Carnis nostræ passionēs sunt adiutricēs diaboli: ideo præcingendæ. T. 8. 87. seqq. Præcingendi lumbi per ieiunium & carnis mortificationem. T. 1. 66. 68.</p> <p>2 Lucernæ in manibus. Te reputa similem ei, cui iam expiranti, lucerna ponitur in manibus, ut mors in te operetur. T. 1. 222. seqq. Esto similis expectantibus dominum suum: hoc in mēte tua statue, & sede in loco tuo, sicut Iob. T. 1. 132. vsque 137. sit tibi quotidianus vlns moriendi. T. 1. 213. seqq.</p> <p>3 Nescis quando veniet Dominus. Venit sæpe mors sine manibus, & inuaditur homo, quādo magis securum se credit. T. 1. 155. & comprehenditur sicut Pharao. T. 2. 474. seqq.</p> <p>4 Sint lumbi præcincti: id est carnis concupiscētiæ. T. 7. 89. Fortitudo inimici, in lumbis est. T. 7. 87. vsq; 95. Vnde præcingendi sunt lumbi mentis. T. 7. 95. & faciendum, quod Gedeō. T. 7. 76.</p> <p>5 Militibus congruunt, præcinctus lumborum, & vigilia: & magis nobis, qui habemus aduersariū, contēdentē nos præoccupare. Ideo oportet semper esse in procinctu. T. 8. 76. seqq. 80. seqq.</p> <p>6 Ad bellū corporale, milites cingūt velles, ad spirituale cingendi lūbi & carnis affectus, & excauanda terra. T. 8. 58. seqq. Vide verbo Ieiuniū.</p> <p>7 Ad vincendum inimicos, necessarius est Dei fauor, sed ex parte nostrā etiā præcingendi sunt lumbi. T. 2. 57. seqq. T. 8. 61. seqq. Nam caro nostra milites exhibet diabolo. T. 2. 23. seqq. & sicut ex carnis soluta lasciuia, omnia mala consequi, docet Scriptura. T. 1. 52. seqq. ita ex eius compressione omnia oriri bona, intelligendum est.</p> <p>8 Carnis compressio occludit viam inimico, volenti nos perdere. T. 7. 37. vsq; 42. operit animam, ne lædatur. T. 2. 45. 46. Et hæc compressio disponit ad lucernam tenendam, nam per illam mens illustratur. T. 2. 65. vsq; 81.</p> <p>9 Comprimendæ sunt radices peccatorum, & præcingendæ circulo ferreo. T. 2. 95. seqq. Et vere castitas non seruetur, sine carnis mortificatione. T. 2. 101. 102. Tenenda est planta Esau. T. 4. 199. seqq. Tunc Sponsa laudatur, quando valido freno passionēs tenet compressas. T. 4. 209. seqq.</p> <p>10 Similes hominibus expectantibus. Causa malorum est, non cogitare de morte. T. 1. 166. 167. Quam respicere debemus sicut serpentem æneum ad salutem. T. 1. 171. vsq; 176.</p> <p>11 Mortis memoria sit tanquam anchora, quam mittas, ne repellas te perdat. T. 1. 182. seqq. Illa longe distantem repræsentat diabolus. T. 1. 177. seqq. Et suadet, quod multo tempore viues. T. 1. 226. vsq; 231. Promittit tibi securitatem noxiā. T. 1. 232. Tunc tamen crede venturū dominum, quando minus speras. T. 1. 241. seqq. Subito veniet mors. T. 1. 219. vsq; 225.</p> <p>12 Vigila, Si diabolus vigilat, ut te perdat. T. 1. 232. seqq. Et viam trium dierum agendam tibi Christus præscribit, præcingere lumbos, lucernā tenere, & similem seruis expectantibus, te exhibere. T. 2. 5. seqq.</p>
<i>In Comman- ni plurimo- rum Mar- tyrum.</i>	<p>1 Videns Iesus turbas. In festo omnium Sanctorum.</p> <p>2 Descendens Iesus de monte. Iam venit tempus collectionis florū, ideo omnes accedunt. T. 4. 25. seqq. Accedit multitudo magna, quam myriadon vocat. T. 2. 265. Vide in Euangelio, Videns turbas, in festo omnium Sanctorum.</p>	
<i>In Commu- ni vniuersi fessoris. Sal terra.</i>	<p>1 Doctores necessarij sunt, ut discamus benefacere. T. 1. 74. seqq. Et grande Dei beneficium, Doctores dare. T. 1. 76. 77. 78. 83. seqq.</p> <p>2 Sal terræ. Pungere debet prædicator, & loqui in apertione oris. T. 1. 87.</p> <p>3 Maxime Christus suos honorificat, quibus suamet dat epiteta, & vult Sanctos suos summo honore affectos. T. 5. 155. vsq; 158. Ipse est, qui Prælatos & Principes constituit. Mentitur diabolus, dicēs, se esse, qui dat potestates. T. 8. 195. seqq.</p> <p>4 Christus magis laudāus quam Prometheus, qui veram sapientiam e cælo hauriens, hominibus tradidit, quibus constituit magistros, qui sint lux mundi. T. 2. 453.</p> <p>5 Prius sal, deinde lux, nam prædicator primo debet esse in se Sanctus, & ea facere, quæ postea docturus est. T. 7. 54. seqq. Habeat conformitatem operum & sermonum. T. 2. 1.</p> <p>6 Viros exploratæ sanctitatis in Ecclesia sua voluit Christus constituere, quorum virtus corripiat insipientes, quos propterea diabolus vehementer persequitur. T. 8. 71. seqq.</p> <p>7 Lux mundi: Ut ostendant hominibus, non vera esse bona, quæ diabolus, tanquam talia proponit. T. 8. 177. Ne decipiat malæ artis pictura. T. 8. 188. Et denudent alienigenā. T. 8. 191. seqq. Et ostendant vera bona sub laboribus & cruce. T. 8. 184.</p> <p>8 Sic luceat. Quomodo in virtutum operatione debent contendere soli Deo placere, & cur iubet opera eorum videri, quæ in abscondito fieri mandat. T. 2. 310. seqq. 314. seqq. 316. vsq; 321. T. 4. 278. Quid prædicator intendere debeat. T. 1. 81. 82.</p> <p>9 Magnus vocabitur. Eximia est dignitas prædicatorum & Doctorum. T. 1. 80. seqq.</p>	
<i>De Talētiis.</i>	<p>Dedit illis bona sua. Mirum est, quod Deus, omnia sua credat nobis, & nos nec nostra</p>	

Index tertius pro Contionibus.

13 Similes hominibus e: peccantibus, &c. Iusti sunt tanquam peregrini, ideo latantur adueniente no: relictus agut mudani. T. 2. 445. vsq: 449.
14 Precingeret se. Grandem mercedem proponit, ut laboris pondus subleuet. T. 4. 231. seqq. Iurandi notam adiungit, Amen. T. 2. 215.

mo ar-
uit lu-
natio.

1 **N**unquam mundus magis eguit doctrina ista, de recta intentione erga Deum tenenda, quam nunc. T. 2. 128. vsq: 135.

2 Diaboli cura est, opera nostra perdere, Christus vult illa seruari. Ideo rectam intentionem exposcit, quam supponendam, & necessariam, vide: Tract. 2. p. 2. per totam.

3 Ad quid Sanctos probat? sanctitatis ponat in Ecclesia, tanquam lucernas. sup. Vos estis sal. num. 6.

ce nos re-
natus
nia.

1 **P**remium petit Petrus, quo roboretur spes, quæ sit tanquam anchora, cuius necessitas est grandis, ne navis vi tempestatis pereat. T. 1. 130. 131. Ideo Christus illud constituit. T. 4. 231. Grande premium intendit Petrus non contentus terrena mercede. Nouerat valorem operum bonorum, & cor nobile habebat. T. 2. 169. seqq. Infelix qui sicut Balaam terrena mercede contentus est. T. 2. 173. vsque 181.

2 Reliquimus omnia. Voluntatis affectum perlat Deus. T. 2. 278. vsq: 293. Se ipsos Apostoli obtulerunt primo, & deinde sua, sicut Abel & Macedones. T. 2. 282. vsq: 294. Intentionem meretur Deus, & secundum illam dat premium. T. 2. 360. vsque 377.

3 Sequenti lunus te: precise pro tui amore. Hæc quæ pro solo Dei amore sunt, sunt supremi meriti. T. 4. 130. 131. seqq. Sunt lapides limpidi cetera Gigantem. T. 2. 303.

4 Iustum est omnia relinquere propter illum, qui omnia reliquit propter nos. T. 2. 327. seqq.

5 Reliquimus omnia. Non fuerunt Apostoli iumenta Auiti. T. 2. 231. Nec similes auaro, qui non sibi thesaurizat. T. 2. 456. Nec congregant pecunias in malum. T. 2. 465. seqq.

6 Lateres ponunt ad pedes Dei, ut fiant Saphiri. T. 2. 504. Non congregant contra se densum lutum, quo impediatur currere viam perfectionis. T. 2. 504. seqq.

7 Relinquenda sunt terrena bona, saltem secundum affectum, ab illis, quorum cor debet esse in

celo, ne reperiatur inter pecunias, sicut cor cuiusdam diuitis. T. 2. 536.

8 Amen dico vobis. Cur iurandi notam interponat. T. 2. 214. seqq. Nec vult, cum nostri detrimento, illi obsequamur. T. 5. 180. seqq.

9 In regeneratione. Cur resurrectio dicatur regeneratio. T. 1. 140. Tunc erit tempus restitutionis omnium. T. 2. 334. seqq. Tunc soluet iusti. T. 2. 231. Nunc Sancti ostenduntur, & tacent, tunc subijciet illis inimicos ipsorum. T. 4. 110.

10 Sedebitis tunc iudicantes, quando omnino de reificata erit voluntas. T. 4. 106. seqq.

1 **S**imile est Regnum celorum decem virginibus. Vult Christus, ut mors in nobis operetur, & semper vigilantes simus, Oporteret habere corpus plenum oculis. T. 8. 80. seqq. Et sup. in Euangel. Sint lumbi. T. 10. 11. seqq.

2 Tota parabola, eiusque institutum traditur. T. 2. 226. seqq. Ostendit, quanta cum cautela opera bona sint agenda.

3 Defectus olei, est defectus charitatis, cuius solus defectus, perditionem inducit, etiam si alia habeas. T. 2. 255. seqq. 413. seqq. Filij, qui tunc ipsa nascuntur, dicuntur Ichabod. T. 2. 300.

4 Oleum in lampadibus, est rectitudo intentionis placendi soli Deo. Vide Tract. 2. Part. 2. per totam.

5 Media nocte, idest cum minus sperabatur: ita aduenit mors. T. 2. 474. 475. Sup. in Euangel. Sint lumbi: & Fer. 5. post 4. Dom. Quadrag.

6 Amen dico vobis. Cur iurandi notam Christus interponit. T. 2. 216.

1 **A**bscondit Deus in paupertate diuitias, & in laboribus gloriam, ideo Sancti ad maiores labores, magis gaudent. T. 2. 251. seqq. Oporteret propterea oculis fidei res conipicere. T. 2. 522. vsq: 531. Certè diabolus abscondit sub apparentibus bonis, vera mala: Deus e diuerso, sub apparentibus malis vera bona. T. 8. 181. seqq. Ideo super montem conscendendum, sicut Ioannes, ut videamus illa. T. 8. 186. seqq.

2 Abscondenda bona, quæ ex Dei gratia facimus, nec prodenda, ne pereant. T. 2. 305. Ita Abraham. T. 2. 307. seqq. Non te videat homo. T. 2. 310.

3 Præ gaudio illius. Gaudium est in operibus mortificationis, & in laboribus. T. 5. 112. seqq.

In Com-
muni

The Santo
abjunctio.

Tertij Indicis, finis.

R E G E S T V M.

† a b c d e f g h i k l m n. A B C D E F G H I K L M
N O P Q R S T V X. Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll
Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx. aa bb cc dd ee ff gg hh ii
kk ll mm nn oo pp qq rr ss tt vu xx yy zz Aaa.

Omnes sunt Quaterniones, præter J † n & X, qui sunt Terniones.

